CORPUS JURIS CIVILIS ACADEMICUM,

IN SUAS PARTES DISTRIBUTUM,
USUIQUE MODERNO ITA ACCOMMODATUM,
UT NUNC STUDIOSORUM QUIVIS, ETIAM TYRO,
UNO QUASI INTUITU, OMNES LEGES
DIGESTORUM & CODICIS,
OMNESQUE TITULOS
INSTITUTIONUM
INVENIRE POSSIT.

AUCTORE
CHRISTOPH. HENR. Freiesleben,
alias FERROMONTANO,
J. U. D. CONSIL. CAMER. ET MIN. SAXO-GOTH. ET ALTENB.

EDITIO NOVA,
cui nunc primum
LOCI PARALLELI
ET SESE INVICEM ILLUSTRANTES ACCESSERUNT.

TOMUS II.

Cum Privilegio Sacræ Cæsareæ Majestatis.

COLONIÆ MUNATIANÆ,

Sumptibus EMANUELIS THURNISII,
M DCC XLVIII.

D. JUSTINIANI

SACRATISSIMI

PRINCIPIS, PP. A.

CODICIS

REPETITÆ PRÆLECTIONIS

LIBRI XII.

IMPERATORUM NOMINA,

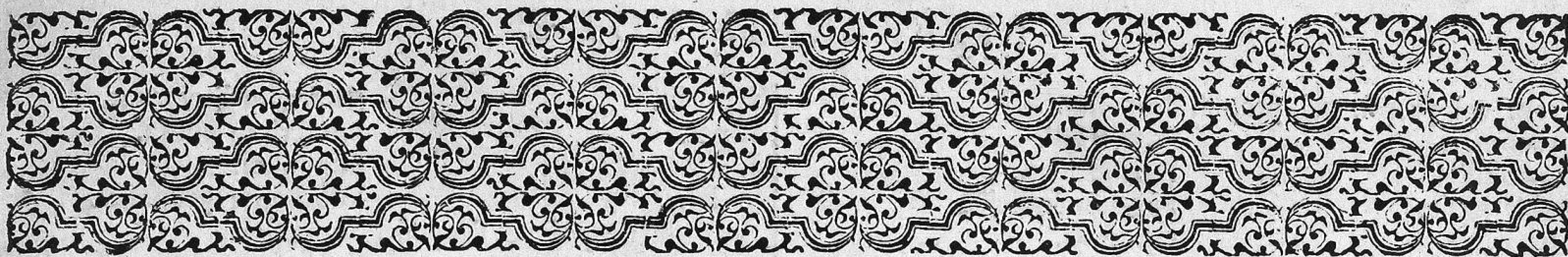
QUORUM CONSTITUTIONES

DUODECIM LIBRIS CODICIS

SUNT INSERTÆ.

Hadrianus.
Antoninus Pius.
Divi fratres, sive M. Antoninus & Verus.
M. Ælius Antoninus solus.
Ælius Pertinax.
Severus & Antoninus Caracalla.
Antoninus Caracalla solus.
Antoninus Heliogabalus.
Alexander.
Maximinus.
Gordianus.
Philippus.
Decius.
Gallus & Volusianus.
Valerianus & Gallienus.
Gallienus & Valerianus junior.
Gallienus solus.
Claudius.
Aurelianus.
Probus.
Carus, Carinus & Numerianus.
Carinus & Numerianus.
Diocletianus.
Diocletianus & Maximianus Herculius.
Constantius & Maximianus Galerius.
Constantinus Magnus.
Constantinus junior, Constantius & Constans.
Constantius & Constans.
Constantius solus.
Constantius & Julianus.
Julianus.
Jovinianus.
Valentinianus & Valens.
Iidem & Gratianus.
Valens, Gratianus & Valentinianus II.
Gratianus & Valentinianus II.
Iidem & Theodosius.
Valentinianus II. Theodosius & Arcadius.
Theodosius & Arcadius.
Iidem & Honorius.
Arcadius & Honorius.
Iidem & Theodosius junior.
Honorius & Theodosius junior.
Theodosius junior solus.
Idem & Valentinianus III.
Valentinianus III. solus.
Idem & Martianus.
Martianus solus.
Leo.
Idem & Anthemius.
Leo junior & Zeno.
Zeno solus.
Anastasius.
Justinus.
Justinus & Justinianus.
Justinianus solus.

LITE-

LITERARUM NOTÆ,

QUÆ PER

DUODECIM LIBROS CODICIS,

vel in

CONSTITUTIONUM INSCRIPTIONIBUS,

vel

TEMPORUM DENOTATIONIBUS

hinc viſuntur, ne cui forte caliginem objiciant, ad hunc modum legi debent.

A.	Auguſtus.
AA.	Auguſti.
A. & C.	Auguſtus & Cæſar.
AA. & CC.	Auguſti & Cæſares.
Accept.	Accepta.
Calend.	Calendas vel Calendis.
C.	Cæſar vel clariſſimus.
CC.	Cæſares vel clariſſimi.
CC. Coſſ.	Clariſſimis conſulibus.
Cæſ.	Cæſar.
Cæſſ.	Cæſaribus.
Civitat.	Civitatis.
Cl. Cæſ.	Clariſſimus Cæſar.
Com.	Comes.
Com. R. P. vel rer. priv.	Comes rerum privatarum.
Com. ſ. l. vel ſacr. larg.	Comes ſacrarum largitionum.
Coſ.	Conſule.
Coſſ. vel Conſſ.	Conſulibus.
Conſ.	Conſularis.
Conſt. vel CP. vel Conſtp. vel Conſtantinopo.	Conſtantinopoli.
Correct.	Correctori.
D.	Data vel dicta.
Dat.	Data.
D. S.	Data ſubſcripta.
D. PP.	Data propoſita.
D. N.	Domino vel domino noſtro.
Dix.	Dixerunt.
Emiſſ.	Emiſſa.
Fl.	Flavius.
G.	Geſta.
Gen. PP.	Gennadio Præfecto Prætorio.
Id.	Idus vel Idibus.
Imp.	Imperator.
Impp.	Imperatores.
In for. Tr.	In foro Trajani.
K. N.	Kariſſimo nobis.
L. Jul.	Legem Juliam.
Lect.	Lecta ſ. apud acta.
Mag.	Magiſtro.
Mag. milit.	Magiſtro militum.
Mag. off.	Magiſtro officiorum.
N.	Nobiliſſimo.
N. Cæſ.	Nobiliſſimo Cæſare.
NN. Cæſſ.	Nobiliſſ. Cæſaribus.
Non.	Nonas vel Nonis.
N. P. vel Nob. P.	Nobili vel Nobiliſſimo puero.
Off.	Officiorum.
P. vel Pr.	Præſidi.
Præſ. Prov.	Præſidi provinciæ.
PP.	Propoſita vel perpetuo, vel Præfecto Prætorio.
Pf.	Præfecto.
PP. G.	Propoſita geſta.
P. U. vel V.	Præfecto urbi, vel vigilum.
P. vig.	Præfecto vigilum.
P. U. R.	Præfecto urbis Romæ.
P. vel Pf. Aug.	Præfecto Auguſtali.
Pp. emiſſ.	Propoſita emiſſa.
PP. Gal.	Præfecto Prætorio Galliarum, v. Prætoriorum Gallianorum.
P. A.	Perpetuus Auguſtus, vel Perpetuo Auguſto.
Pet.	Petita.
Pleb.	Plebis.
Præf. an.	Præfecto annonæ.
Præt.	Prætoribus.
Pr. vel Prid.	Pridie.

Prop.

Prop. vel propſt. vel propoſ.	Propoſita.
Proconſ.	Proconſuli.
Proconſſ.	Proconſules.
Publ. judic.	Publicis judiciis.
Quæſt.	Quæſtori.
R. P.	Rerum privatarum.
R. p. orient.	Rerum privatarum orientis.
S.	Salutem, vel ſcripta, vel ſubſcripta, vel ſuppoſita.
S. D.	Salutem dicit vel dicunt, vel ſubſcripta data.
Subſcr.	Subſcripta.
S. L.	Sacrarum largitionum, vel ſacrarum literarum.
Sacr. lit.	Sacrarum literarum.
S. pet.	Subſcripta petita.
S. P.	Suppoſita.
S. PP.	Subſcripta propoſita.
Supp. vel ſuppoſ. vel ſuppoſit.	Suppoſita.
S. petit.	Subſcripta petita.
Tit.	Titulo.
Trib. pleb.	Tribunus plebis.
V.	Viro.
V. C.	Viro clariſſimo.
VV. CC.	Viris clariſſimis.
Vic. vel vicar.	Vicario.

D. JU-

D. JUSTINIANI,
SACRATISSIMI PRINCIPIS,
CODICIS,
Repetitæ Prælectionis,
CONSTITUTIONES III.

I. De novo Codice faciendo.

Imperator JUSTINIANUS *Augustus ad Senatum urbis Constantinopolitanæ.*

HÆc, quæ necessario corrigenda esse multis retro Principibus visa sunt, interea tamen nullus eorum ad effectum ducere ausus est: in præsenti rebus donare communibus auxilio Dei omnipotentis censuimus, & prolixitatem litium amputare, multitudine quidem Constitutionum, quæ tribus Codicibus Gregoriano, Hermogeniano, atque Theodosiano, continebantur, illarum etiam, quæ post eosdem Codices à Theodosio divinæ recordationis, aliisque post eum retro Principibus & à nostra etiam Clementia positæ sunt, resecanda: uno autem Codice sub felici nostri nominis vocabulo componendo, in quem colligi tam memoratorum trium Codicum, quam novellas post eos positas Constitutiones oportet.

§. 1. Ideoque ad hoc maximum, & ad ipsius Reipublicæ sustentationem respiciens opus efficiendum, elegimus tanto fastigio laborum, tantæque solicitudini sufficientes, Joannem, virum excellentissimum, exquæstorem nostri palatii, consularem atque patricium: Phocam, virum eminentissimum, magistrum militum, consularem atque patricium: Basilidem, virum excellentissimum, expræfecto prætorio Orientis, atque patricium: Thomam, virum gloriosissimum, quæstorem sacri nostri palatii, & exconsule: Tribonianum, virum magnificum, magisteria dignitate inter agentes decoratum: Constantinum, virum illustrem, comitem sacrarum largitionum inter agentes, & magistrum scrinii libellorum, sacrarumque cognitionum: Theophilum, virum clarissimum, comitem sacri nostri consistorii & juris in hac alma urbe doctorem: Dioscorum & Præsentinum, disertissimos togatos fori amplissimi prætoriani. §. 2. Quibus specialiter permisimus (resecatis tam supervacuis, quantum ad legum soliditatem pertinet, præfationibus, quam similibus, & contrariis, præterquam si juris alia divisione adjuventur: illis etiam, quæ in desuetudinem abierunt) certas & brevi sermone conscriptas ex iisdem tribus Codicibus & novellis Constitutionibus leges componere, & congruis titulis subdere: adjicientes quidem & detrahentes. Imo & mutantes verba earum, ubi hoc rei commoditas exigeret: colligentes vero in unam sanctionem, quæ variis Constitutionibus dispersa sunt, & sensum earum clariorem efficientes: ita tamen, ut ordo temporum earum Constitutionum non solum ex adjectis diebus consulibusque, sed etiam ex ipsa compositione earum clarescat: primis quidem in primo loco, posterioribus vero in secundo ponendis: & si quæ earum

earum sine die 1 & consule in tribus veteribus Codicibus, vel in quibus novellæ Constitutiones receptæ sunt, inveniantur: ita his ponendis, nullaque dubietate super generali earum robore ex hoc oriunda; sicut & illas vim generalis Constitutionis obtinere palam est, quæ ad certas personas rescriptæ, vel per pragmaticam 2 sanctionem ab initio datæ, eidem novo Codici propter utilitatem sanctionis insertæ fuerunt. §. 3. Hæc igitur ad vestram notitiam ferre properavimus, ut sciatis, quanta nos diuturna, super rerum communi utilitate, cura solicitet, studentes certas & indubitatas, & in unum Codicem collectas esse de cætero, Constitutiones: ut ex eo tantummodo sub felici nostro nomine nuncupando Codice, recitatio Constitutionum in omnibus ad citiores litium decisiones fiat judiciis. Dat. Idib. Febr. CP. DN. JUSTINIANO PP. A. 2. COS. An Chr. 528.

(1. *Constitut. de Justinianeo Cod. confirm.* §. 3. (2. v. *l.* 7. §. 1. *C. de divers. rescript.*

II. De Justinianeo Codice confirmando.

Imp. JUSTINIANUS *pius, felix, inclytus, victor ac triumphator, semper Augustus, Mennæ præfecto prætorio, expræfecto hujus almæ urbis CP. ac patricio.*

SUmma Reipublicæ tuitio de stirpe duarum rerum, armorum 1 scilicet, atque legum 2, veniens, vimque suam exinde muniens, felix Romanorum genus omnibus anteponi nationibus, omnibusque gentibus dominari tam præteritis effecit temporibus, quam Deo propitio in æternum efficiet. istorum etenim alterum alterius auxilio semper eguit: & tam militaris res legibus in tuto collocata est, quam ipsæ leges armorum præsidio servatæ sunt. Merito igitur ad primam communium rerum sustentationem, nostram sententiam & mentem laboresque nostros referentes, militaria quidem agmina multiplicibus & omnem providentiam continentibus modis correximus: & tam veteribus ad meliorem statum brevi tempore ductis, quam novis non solum exquisitis, sed etiam recta dispositione nostri nominis sine novis expensis publicis constitutis, primo servando posita, deinde nova ponendo, firmissima subjectis effecimus.

§. 1. Sed cum sit necessarium multitudinem Constitutionum tam in 3 tribus veteribus Codicibus relatarum, quam post earum confectionem posterioribus temporibus adjectarum, ad brevitatem reducendo, caliginem earum rectis judicum definitionibus insidiantem, penitus exstirpare: ad hoc commune præstandum beneficium Deo præsule prono animo nos dedimus: & electis viris gloriosissimis, tam doctrina legum, quam experientia rerum, studioque Reipublicæ indefesso, & laudabili proposito pollentibus, sub certis finibus magnum laborem commisimus: per quem, tam trium veterum Gregoriani, Hermogeniani atque Theodosiani Codicum Constitutiones, quam plurimas alias post eosdem Codices à Theodosio divinæ memoriæ cæterisque post eum retro Principibus, à nostra etiam Clementia positas, in unum Codicem felici nostro vocabulo nuncupandum colligi præcepimus. Tollendis quidem tam præfationibus 4 nullum suffragium sanctionibus conferentibus, quam contrariis 5 Constitutionibus, quæ posteriore promulgatione vacuatæ sunt: similibus etiam præter eas, quæ eadem pene sanciendo, divisionem juris aliquam facere noscuntur: ex qua dividendo vetera novum aliquid nasci videtur, multis insuper aliis ad rectam hujus Codicis compositionem pertinentibus, iisdem prudentissimis viris à nostro numine mandatis: & nostro studio pro Republica, instituto, suum præsidium Deus omnipotens annuit. §. 2. Ad istum enim laborem, & tanti operis consummationem electi, vir excellentissimus exquæstore nostri palatii, consularis atque patricius, Joannes; & vir sublimissimus expræfecto prætorio, consularis atque patricius, Leontius; vir quoque eminentissimus magister militum, consularis atque patricius, Phocas; etiam vir excellentissimus expræfecto prætorio per Orientem, & patricius, & nunc præfectus prætorio per Illyricum, Basilides; & vir gloriosissimus quæstor sacri nostri palatii, & exconsule, Thomas; imo & vir magnificus magisteria dignitate inter agentes decoratus, Tribonianus: & vir illustris comes sacrarum largitionum inter agentes, & magister scrinii & libellorum & sacrarum cognitionum, Constantinus: & vir illustris ex magisterio, & juris doctor in hac alma urbe, Theophilus: viri etiam disertissimi togati amplissimi fori tuæ sublimitatis Dioscorus atque Præsentinus: omnia, quæ eis mandavimus, cum sedula & pervigili industria, moderataque Digestione, cum Dei auxilio ad prosperum tulerunt terminum, & eundem novum Justinianeum Codicem nobis obtulerunt ita compositum, ut & rebus profuturus esset communibus, & nostro convenisset imperio. §. 3. Hunc igitur in æternum valiturum judicio tui culminis intimare perspeximus, ut sciant omnes tam litigatores, quam disertissimi advocati, nullatenus eis licere de cætero Constitutiones ex veteribus tribus Codicibus, quorum jam mentio facta est, vel ex iis, quæ Novellæ Constitutiones ad præsens tempus vocabantur, in cognitionalibus recitare certaminibus, sed solum eidem nostro Codici insertis Constitutionibus necesse esse uti: falsi 6 crimini subdendis his, qui contra hoc facere ausi fuerint: cum sufficiat earundem Constitutionum nostri Codicis recitatio, adjectis etiam veterum juris interpretatorum laboribus ad omnes dirimendas lites; nullaque dubitatione emergenda, vel eo quod sine die 7 & consule quædam compositæ sunt, vel quod ad certas personas rescriptæ sunt: cum omnes generalium Constitutionum vim obtinere proculdubio est. Sed & si quæ earum Constitutionum detractis, vel additis, vel permutatis certis verbis (quod & ipsum præfatis excellentissimis viris specialiter permisimus) compositæ sunt: nullis concedimus ex libris veterum juris interpretatorum aliter eas habentes recitare, sed solam juris interpretatorum sententiam commendare: ut tunc teneat, cum minime adversetur ejusdem nostri Codicis Constitutionibus. §. 4. Si quæ vero pragmaticæ 8 sanctiones, quæ minime in eodem nostro Codice receptæ sunt, civitatibus forte vel corporibus, vel scholis, vel scriniis, vel officiis, vel alicui personæ impertitæ sunt: eas, si quidem aliquod privilegium speciali beneficio indulgent, omnimodo ratas manere: si vero pro certis capitulis factæ sunt, tunc tenere, cum nulli nostri Codicis adversantur Constitutioni, præcipimus. Sed & si qua re gesta in tui culminis judicio, vel in aliis judiciis civilibus vel militaribus, vel apud principia numerorum, pro publicis expensis, vel quibuscunque titulis ad publicum pertinentibus posita sunt: ea etiam prout communis rei commoditas exigit, firma esse censemus. §. 5. Illustris igitur & magnifica auctoritas tua, pro innato sibi circa Rempublicam nostrasque dispositiones explendas studio, ad omnium populorum notitiam eundem Codicem Edictis ex more propositis pervenire faciat: ipso etiam textu Codicis in singulas provincias nostro subjectas imperio, cum nostra divina subnotatione mittendo, ut eo modo ad omnium notitiam ejusdem nostri Codicis Constitutiones valeant pervenire: & ut extantibus festis diebus, id est, ex die sexto decimo calendarum Maji præsentis septimæ indictionis, consulatu Decii viri clarissimi recitationes Constitutionum ex eodem nostro Codice fiant. Datum 7. Idib. April. CP. DECIO V. C. COS. 529.

(1. *Proœm. Inst. in pr.* & §. 1. (2. *l.* 14. *C. de advoc. div. judicior.* (3. *Const.* 1. *in pr. supr. de novo C. faciendo.* (4. *d. Constit.* 1. §. 2. *in pr.* (5. Vide tamen *l.* 74. §. 1. *D. ad SC. Treb. coll. l.* 48. *D. de cond.* & *demonstr.* & *l.* 5. *C. quando dies leg. l.* 49. *pr. D. de leg.* 1.

(6. *l.* 2. §. 19. *C. de veteri jur. enucl. l.* 25. *l. ult. D. l.* 4. *C. ad leg. Corn. de falsis.* (7. *Constit.* 1. §. 2. *supr.* vide tamen *l.* 4. *C. de divers. rescr.* (8. *l. ult.* §. 1. *C. d. t.*

III. De emendatione Codicis D. JUSTINIANI, & secunda ejus editione.

Imperator Cæsar, Flavius, JUSTINIANUS, *Alemanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Wandalicus, Africanus, Pius, felix, inclytus, victor ac triumphator, semper Augustus, Senatui urbis Constantinopolitanæ S.*

Cordi nobis est, Patres Conscripti, semper nostri animi curas rebus communibus avidissime impendere, ut nihil à nobis inceptum, imperfectum relinquatur. Igitur in primordio nostri imperii sacratissimas Constitutiones, quæ in diversa volumina fuerant dispersæ; & quam plurima similitudine, necnon diversitate vacillabant, in unum corpus colligere, omnique vitio purgare proposuimus: & hoc jam per viros excelsos, & facundissimos perfectum est, & à nobis postea confirmatum: quod geminæ Constitutiones nostræ, quæ ante positæ sunt, ostendunt. §. 1. Postea vero cum vetus jus considerandum recepimus, tam quinquaginta decisiones fecimus, quam alias ad commodum propositi operis pertinentes plurimas Constitutiones promulgavimus: quibus maximus antiquarum legum articulus emendatus & coarctatus est, omneque jus antiquum supervacua prolixitate liberum atque enucleatum in nostris Institutionibus & Digestis reddidimus. §. 2. Sed cum Novellæ nostræ tam Decisiones, quam Constitutiones, quæ post nostri Codicis confectionem latæ sunt, extra corpus ejusdem Codicis divagabantur, & nostram providentiam nostrumque consilium exigere videbantur: quippe cum earum quædam ex emersis postea factis, aliquam meliore consilio permutationem vel emendationem desiderabant: necessarium nobis visum est, per Tribonianum virum excelsum, magistrum, exquæstorem & exconsulem legitimum operis nostri ministrum; nec non virum magnificum quæstorem & Berytiensium legum doctorem Dorotheum; Mennam insuper & Constantinum & Joannem viros eloquentissimos togatos fori amplissimæ sedis, easdem Constitutiones nostras decerpere, & in singula discreta capitula, ad perfectarum Constitutionum soliditatem competentibus supponere titulis, & prioribus Constitutionibus eas aggregare. §. 3. Supradictis itaque magnificis & prudentissimis viris permisimus hæc omnia facere: & si qua emendatione opus foret, hanc facerent non titubante animo, sed nostra auctoritate freti: Constitutiones vero superfluas, vel ex posterioribus sanctionibus nostris jam vacuatas, vel si quæ similes vel contrariæ invenirentur, circumducere, & à proprii Codicis congregatione separare: & tam imperfectas replere, quam nocte obscuritatis obductas, nova elimationis luce detegere: ut undique non solum Institutionum & Digestorum via dilucida & aperta pateat, sed etiam Constitutionum nostri Codicis plenum jubar omnibus clareat: nulla penitus nec simili, nec diversa, nec inusitata relicta Constitutione: cum nemini venit in dubium, quod repetita prælectio probavit, hoc satis validum, satisque esse formosum. In antiquis etenim libris non solum primas editiones, sed etiam secundas, (quas repetitas prælectiones veteres nominabant) subsecutas esse invenimus: quod ex libris Ulpiani viri prudentissimi ad Sabinum scriptis promptum erat quærentibus reperire. §. 4. His igitur omnibus ex nostra confectis sententia, commemoratus Justinianeus Codex à prædictis gloriosissimis & facundissimis viris purgatus & candidus factus, omnibus ex nostra jussione & circumductis, & additis, & repletis, nec non transformatis, nobis oblatus est; & jussimus [in] secundo eum ex integro conscribi, non ex priore compositione, sed ex repetita prælectione: & eum nostri numinis auctoritate nitentem, in omnibus judiciis solum, quantum ad divales Constitutiones pertinet, frequentari ex die quarto calendas Januarii, quarti nostri felicissimi consulatus & Paulini viri clarissimi: nulla alia extra corpus ejusdem Codicis Constitutione legenda: nisi postea varia rerum natura aliquid novum creaverit, quod nostra sanctione indigeat. Hoc etenim nemini dubium est, quod si quid in posterum melius inveniatur, & ad Constitutionem necessario sit redigendum, hoc à nobis & constituatur, & in aliam congregationem referatur, quæ Novellarum nomine Constitutionum significetur. §. 5. Repetita itaque jussione nemini in posterum concedimus, vel ex Decisionibus nostris, vel ex aliis Constitutionibus, quas antea fecimus, vel ex prima Justinianei Codicis editione aliquid recitare: sed quod in præsenti purgato & renovato Codice nostro scriptum invenitur, hoc tantummodo in omnibus rebus & judiciis & obtineat, & recitetur. cujus scripturam ad similitudinem nostrarum Institutionum & Digestorum 1 sine ulla signorum dubietate conscribi jussimus: ut omne, quod à nobis compositum est, hoc & in scriptura, & in ipsa sanctione purum atque dilucidum clareat, licet ex hac causa in ampliorem numerum summa hujus Codicis redacta est. §. 6. Ut igitur, sanctissimi & florentissimi Patres, nostri labores vobis manifesti fiant, & per omne tempus obtineant, hanc præsentem legem ad frequentissimum ordinem vestrum duximus destinandam. Dat. 16. Cal. Decemb. Constantinopoli, D. JUSTINIANO PP. A. 4. & THEODORO PAULINO Viris Clariss. COSS. 534.

(1. *l.* 1. §. 13. *C. de veteri jure enucl.*

CODICIS
LIBER PRIMUS.

TITULUS I.
DE SUMMA TRINITATE, ET FIDE CATHOLICA, ET UT 1 NEMO DE EA PUBLICE CONTENDERE AUDEAT.

1. Imperatorum GRATIAN. VALENTIN. & THEOD. AAA. Edictum ad populum urbis Constantinopolitanæ.

CUNCTOS populos, quos Clementiæ nostræ regit imperium, in tali volumus religione versari, quam divum Petrum Apostolum tradidisse Romanis, religio usque adhuc ab ipso insinuata declarat: quamque Pontificem Damasum sequi claret, & Petrum Alexandriæ Episcopum, virum Apostolicæ sanctitatis: hoc est, ut secundum Apostolicam disciplinam, Evangelicamque doctrinam, Patris & Filii & Spiritus sancti unam deitatem sub pari majestate & sub pia Trinitate credamus. §. 1. Hanc legem sequentes, Christianorum Catholicorum nomen jubemus amplecti: reliquos vero dementes vesanosque judicantes, hæretici dogmatis infamiam sustinere 2: divina primum vindicta, post etiam motus [animi] nostri, quem ex cœlesti arbitrio sumpserimus, ultione plectendos. Dat. 3. Kal. Mart. *Thess.* GRATIANO A. 5. & THEODOSIO A. COSS. 380.

2. Iidem AAA. Eutropio Præfecto Prætorio.

NUllus hæreticis ministeriorum locus 3, nulla ad exercendam animi obstinatioris dementiam pateat occasio. Sciant omnes, etiamsi quid speciali quolibet rescripto per fraudem elicito ab hujusmodi hominum genere impetratum sit, non valere. Arceantur cunctorum hæreticorum ab illicitis congregationibus turbæ: unius & summi Dei nomen ubique celebretur. Nicænæ fidei dudum à majoribus traditæ, & divinæ religionis testimonio, atque assertione firmatæ, observantia semper mansura teneat. §. 1. Is autem Nicænæ adsertor fidei & Catholicæ religionis verus cultor accipiendus est, qui omnipotentem Deum & Christum Filium Dei uno nomine confitetur: Deum de Deo, lumen de lumine: qui Spiritum sanctum, quem ex summo rerum Parente & speramus & accipimus, negando non violat: apud quem intemeratæ fidei sensus viget, & incorruptæ Trinitatis indivisa substantia, quæ Græco verbo ὁμουσία recte credentibus dicitur. Hæc profecto nobis magis probanda, hæc veneranda sunt. §. 2. Qui vero non iisdem inserviunt: desinant affectatis dolis alienum veræ religionis nomen assumere: & suis apertis 4 criminibus denotentur, atque ab omnium submoti Ecclesiarum limine penitus arceantur: cum omnes hæreticos illicitas agere intra oppida congregationes 5 vetemus. At si quid eruptio factiosa tentaverit, ab ipsis etiam urbium mœnibus exterminato furore propelli jubemus: ut cunctis orthodoxis Episcopis, qui Nicænam fidem tenent, Catholicæ Ecclesiæ toto orbe reddantur. Dat. 4. Id. Jan. CP. FL. EUCH. & FL. SYAGRIO CC. COSS. 381.

3. Impp. THEODOS. & VALENTIN. AA. Hormisdæ PP.

DEcere arbitramur nostrum Imperium, subditos nostros de religione commonefacere: Ita enim & pleniorem adquiri Dei, ac Salvatoris nostri Jesu Christi benignitatem possibile esse existimamus, si quando & nos pro viribus ipsi placere studuerimus, & nostros subditos ad eam rem instituerimus. §. 1. Sancimus [igitur,] ut omnia, quæcunque *Porphyrius* sua pulsus insania, [aut quivis alius] contra religiosum Christianorum cultum conscripsit, apud quemcunque inventa fuerint, igni 6 mancipentur. Omnia enim provocantia Deum ad iracundiam scripta, & pias mentes offendentia, ne ad aures quidem hominum venire volumus. §. 2. Præterea sancimus, ut, qui adfectam impiam *Nestorii* opinionem, vel nefariam ejus doctrinam 7 sectantur; si Episcopi aut Clerici sint, ab Ecclesiis ejiciantur 8; si laici, anathematizentur, [secundum ea, quæ jam à nostra divinitate sunt constituta:] licentiam habituris orthodoxis, quicunque voluerint, secundum nostram legislationem, absque metu, & damno ipsos propalare & accusare. §. 3. Quoniam vero pervenit ad pias nostras aures, quod quidam doctrinas quasdam conscripserunt, & ediderunt ambiguas, & non per omnia ac præcise congruentes expositæ orthodoxæ fidei à Sancta Synodo eorum sanctorum patrum, qui Nicææ, & Ephesi convenerunt, & à Cyrillo piæ memoriæ, qui fuerat magnæ Alexandriæ civitatis Episcopus: jubemus, facta hujusmodi scripta, sive antea, sive nunc, [potissimum autem ea, quæ Nestorii sunt,] comburi 9, & perfectissimo interitui mancipari, ita ut in nullius cognitionem venire possint: his, qui talia scripta, aut tales libros habere, aut legere sustinuerint, ultimum 10 supplicium 11 experturis. De cætero nulli patente licentia, præter expositam fidem (ut diximus) tam Nicææ, quam Ephesi, aliud quid vel dicere, vel docere: transgressoribus nimirum hujus nostri divini præcepti, ei pœnæ, quæ continetur lata adversus impiam Nestorii fidem, lege subjiciendis. §. 4. Ut autem omnes re ipsa discant, quantum nostra divinitas aversetur eos, qui impiam Nestorii fidem adfectant: præcipimus, *Irenæum* dudum ob hancce causam nostræ indignationi suppositum, & postea (nescimus quomodo) post binas nuptias (ut didicimus) præter Apostolicos canones, Tyriorum civitatis Episcopum factum, ex Tyriorum quidem ecclesia dejici, in sua autem duntaxat patria degere quiescentem omnimodo, & schemate atque nomine sacerdotis exutum. §. 5. Hæc igitur tua magnificentia, sequens nostræ religionis scopum, observare & effectui dare studebit. Dat. 13. Cal. Mart. 449.

4. Imp. MARCIANUS A. Palladio Præfecto Prætorio.

NEmo clericus, vel militaris, vel alterius cujuslibet conditionis, de fide Christiana, publice turbis coadunatis, & audientibus, tractare conetur in posterum, ex hoc tumultus & perfidiæ occasionem requirens. Nam & injuriam facit judicio reverendissimæ Synodi, si quis semel judicata ac recte disposita revolvere & publice disputare contenderit: cum ea, quæ nunc de Christiana fide à sacerdotibus, qui Chalcedone convenerunt, per nostra præcepta statuta sunt, juxta Apostolicas expositiones, & instituta sanctorum patrum trecentorum decem & octo [in Nicæa,] & centum quinquaginta [in hac Regia Urbe] definita esse noscantur. Nam in contemptores hujus legis pœna non deerit: quia non solum contra fidem vere expositam veniunt, sed etiam Judæis & Paganis ex hujusmodi certamine prophanant veneranda mysteria. Igitur si Clericus erit, qui publice tractare de religione ausus fuerit, [à] consortio Clericorum removebitur: si vero militia præditus sit, cingulo spoliabitur: Cæteri autem hujus criminis rei, si quidem liberi sint, de hac Sacratissima Urbe expellentur 12: pro vigore judiciario etiam competentibus suppliciis subjugandi: [si vero servi, severissimis animadversionibus plectentur.] Dat. 8. Id. Febr. *Constant.* PATRICIO & RICHIMER. COSS. 459.

5. Imp. JUSTINIANUS A*.

CUm recta atque irreprehensibilis fides, quam prædicat sancta Dei Catholica & Apostolica Ecclesia, nullo modo innovationem recipiat: nos sequentes sanctorum Apostolorum, & eorum, qui post eos in sanctis Dei ecclesiis conversati sunt, dogmata, justum fore existimavimus, cunctis manifestum facere, qualiter de fide, quæ in nobis est, sentiamus, insistentes & adhærentes traditioni & confessioni sanctæ Dei Ecclesiæ Catholicæ. §. 1. Credentes 13 enim in Patrem, & Filium, & Sanctum Spiritum, unam essentiam in tri-

TIT. I. (1. *l.* 4. *infr. h. t.* (2. *v. Auth, Gazaros. infr. de hæret. & Manichæis.* (3. *l.* 3. *in fine. l.* 5. *infr. d. t. Nov.* 42. (4. *l.* 6. *infr. de hæret.* (5. *l.* 8. §. 3. *infr. d. t.* (6. §. 3. *infr. hic. l.* 6. §. 1. *infr. de hæret. Nov.* 42. *c.* 1. §. 2.

(7. v. *l.* 5. §. 2. *infr. h. t.* (8. §. 4. *infr. h. l.* (9. §. 1. *supr. h. l.* (10. *l.* 21. *ff. de pœnis.* (11. Immo vide *l.* 6. *in fin. infr. de hæret. & Manich.* (12. *l.* 2. *in fin. supr. h. t.* (13. *l.* 6. §. 1. *infr. eod.*

bus

bus hypostasibus, seu subsistentibus personis, adoramus unam deitatem, unam potestatem, Trinitatem consubstantialem. In ultimis autem diebus confitemur unigenitum Dei filium, Deum de Deo, Filium ex Deo, ante sæcula, & sine tempore ex Patre natum, coæternum Patri, ex quo omnia, & per quem omnia, descendisse de cœlis, incarnatum esse ex Spiritu sancto, & sancta gloriosa, & semper virgine Maria, hominem factum esse, crucem pertulisse, sepultum fuisse, & resurrexisse tertia die, unius & ejusdem miracula & passiones, quas sponte carne sustinuit, agnoscentes. Neque enim alium Deum Verbum novimus, alium Christum: sed unum & eundem consubstantialem Patri secundum divinitatem, & consubstantialem nobis secundum humanitatem. Mansit namque Trinitas etiam post incarnatum unum ex Trinitate Dei Verbum: Neque enim quartæ personæ adjectionem recipit sancta Trinitas. §. 2. Hæc igitur cum ita se habeant, anathematizamus omnem hæresin, præsertim vero *Nestorium* Anthropolatram, dividentem 13 unum Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei, & Deum nostrum; nec diserte & secundum veritatem confitentem sanctam gloriosam semper Virginem Mariam theotocon esse, hoc est, Deiparam: sed alium esse dicentem Deum ex Deo Patre, alium, qui ex sancta semper Virgine Maria natus est: hunc autem gratia, & proximitate, quam habuit cum Deo Verbo, Deum factum esse. † Neque vero Nestorium solum, sed & *Eutychetem* 14 mente captum, phantasiam inducentem, negantem autem veram ex sancta semper Virgine, & Deipara Maria incarnationem, hoc est nostram salutem: neque confitentem per omnia consubstantialem Patri secundum divinitatem, & consubstantialem nobis secundum humanitatem. † Simili modo & *Apollinarem* 15 animicidam, seu psychophithoron, dicentem, Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei, & Deum nostrum inanimem esse, & confusionem seu perturbationem superducentem inhumanationi unigeniti filii Dei. Sed & omnes, qui idem cum eis sentiunt. Si enim aliqui post hanc nostram præmonitionem, certo & liquido id cognoscentibus & comperientibus locorum Episcopis, Deo amantissimis, inventi fuerint posthac in contraria his opinione esse: hi nullius indulgentiæ exspectent veniam. Jubemus enim tales, tanquam confessos hæreticos, competenti animadversioni subjugari. Dat. 528.

6. Idem Imp. Constantinopolitanis.

CUm Salvatorem, & Dominum omnium Jesum Christum verum Deum nostrum colamus per omnia, studemus etiam (quatenus datum est humanæ menti assequi) imitari ejus condescensionem seu demissionem. Etenim cum quosdam invenerimus, morbo atque insania detentos impiorum Nestorii, & Eutychetis, Dei & sanctæ Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ hostium, nempe qui detrectabant sanctam gloriosam semper Virginem Mariam theotocon sive Deiparam appellare proprie, & secundum veritatem: illos festinavimus, quæ sit recta Christianorum fides, edocere. Nam hi incurabiles cum sint, celantes errorem suum passim circumeunt, (sicut didicimus) & simpliciorum animos exturbant & scandalizant, ea adstruentes, quæ sunt sanctæ Catholicæ Ecclesiæ contraria. Necessarium igitur esse putavimus, tam hæreticorum vaniloquia & mendacia dissipare, quam omnibus insinuare, quomodo aut sentiat sancta Dei Catholica & Apostolica Ecclesia, aut prædicent sanctissimi ejus sacerdotes: quos & nos sequuti, manifesta constituimus ea, quæ fidei nostræ sunt: non quidem innovantes fidem, (quod absit) sed coarguentes eorum insaniam, qui eadem cum impiis hæreticis sentiunt. Quod quidem & nos in nostri imperii primordiis pridem satagentes, cunctis fecimus manifestum. §. 1. Credimus 16 itaque in unum Deum Patrem omnipotentem, & in unum Dominum Jesum Christum filium Dei, & in Spiritum sanctum, unam essentiam in tribus hypostasibus, sive subsistentibus personis, adorantes unam deitatem, unam potestatem, Trinitatem consubstantialem. In ultimis autem diebus confitemur Dominum nostrum Jesum Christum unigenitum Dei Filium, ex Deo vero Deum verum, ante secula, & sine tempore ex Patre natum: coæternum Patri, ex quo omnia, & per quem omnia, qui descendit de cœlis, incarnatus de Spiritu Sancto, & sancta gloriosa & semper Virgine Maria, & inhumanatus, sive homo factus est, & passus crucem pro nobis sub Pontio Pilato, sepultus est, & resurrexit tertio die. Unius ac ejusdem passiones, & miracula, quæ sponte pertulit in carne, agnoscentes. Non enim alium Deum Verbum, & alium Christum novimus, sed unum & eundem, consubstantialem Patri secundum deitatem, & consubstantialem nobis secundum humanitatem. Ut enim est in divinitate perfectus, ita idem ipse & perfectus est in humanitate. Nam ejus secundum hypostasin seu secundum personam unitatem suscipimus, & confitemur. Mansit enim Trinitas, & post incarnatum unum ex Trinitate Dei Verbum: neque enim quartæ personæ adjectionem admittit sancta Trinitas. §. 2. His ita se habentibus, anathematizamus omnem hæresin, præcipue vero *Nestorium* 17 anthropolatram, & qui eadem cum ipso sentiunt, vel senserunt, qui dividunt unum Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei, & Deum nostrum: & qui non confitentur proprie, & secundum veritatem sanctam gloriosam, & semper Virginem Mariam theotocon seu Deiparam, id est, Dei matrem: sed qui duos filios dicunt, unum ex Deo Patre Deum Verbum, alterum ex sancta semper Virgine, Deipara Maria, gratia & habitudine, & propinquitate, quam cum Deo Verbo habet, natum esse: & qui negant, nec confitentur Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei, & Deum nostrum incarnatum, & hominem factum & crucifixum, unum esse ex sancta, & constubstantiali Trinitate. Ipse enim solus est coadorandus & conglorificandus Patri & Sancto Spiritui. §. 3. Anathematizamus insuper, & *Eutychetem* 18 mente captum, & qui cum eo sentiunt, aut senserunt, qui phantasiam introducunt, negantque veram nativitatem, seu generationem Domini, & salvatoris nostri Jesu Christi ex sancta Virgine & Deipara, hoc est, nostram salutem: & qui non confitentur ipsum consubstantialem Patri secundum deitatem, & consubstantialem nobis secundum humanitatem. §. 4. Similiter autem anathematizamus, & *Apollinarem* 19 psychophthoron, sive animicidam, & qui cum eo sentiunt, vel senserunt, qui dicunt inanimem, hoc est, animæ humanæ expertem, esse Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei, & Deum nostrum; & qui confusionem, aut conturbationem introducunt, & invehunt in unigeniti Dei Filii inhumanationem sive humanitatem: & omnes postremo, qui eadem cum ipso senserunt, aut sentiunt. Dat. Id. Martii, Constantin. D. N. JUSTINIAN. PP. A. III. COS. 533.

Scriptum est superius Edictum eodem exemplo Ephesiis, item Cæsariensibus, item Cyzicenis, Amidenis, Trapezuntiis, Hierosolymitanis, Apameis, Justinianopolitanis, Theopolitanis, Augustanis, Tarsensibus, Ancyrenis.

7. Idem Imper. EPIPHANIO sanctissimo, & beatissimo Archiepiscopo regiæ hujus Urbis, & Oecumenico Patriarchæ.

COgnoscere volentes tuam Sanctitatem, ea omnia, quæ ad Ecclesiasticum spectant statum: necessarium duximus, hisce ad eam uti divinis compendiis, ac per ea manifesta eidem facere, quæ jam moveri cœpta sunt, quanquam & illa eandem cognoscere sumus persuasi. Cum itaque comperissemus quosdam alienos à sancta Catholica & Apostolica Ecclesia, impiorum *Nestorii & Eutychetis* sequutos deceptionem, divinum antehac promulgavimus Edictum (quod & tua novit sanctitas) per quod hæreticorum furores reprehendimus, ita ut nullo quovis omnino modo immutaverimus, immutemus, aut prætergressi simus [eum, qui nunc usque coadjuvante Deo servatus est,] Ecclesiasticum statum, (quemadmodum & tua novit Sanctitas) sed in omnibus servato statu unitatis sanctissimarum ecclesiarum cum ipso SS. Papa veteris Romæ, ad quem similia hisce perscripsimus. Nec enim patimur, ut quicquam eorum, quæ ad Ecclesiasticum spectant statum, non etiam ad ejusdem referatur beatitudinem: quum ea sit caput omnium 20 sanctissimorum Dei sacerdotum: vel eo maxime, quod, quoties in eis locis hæretici pullularunt, & sententia, & recto judicio illius venerabilis sedis coërciti sunt. Ideoque ex præsentibus divinis nostris breviculis sciet tua Sanctitas, quæ à nobis proposita sunt, quam & quibus studio est, pessime interpretari, quæ à nobis statuta sunt, comprehendetur. §. 1. Pauci quidam infideles & alieni à sancta Dei Catholica & Apostolica Ecclesia contradicere Judaice ausi sunt adversus ea, quæ ab omnibus sacerdotibus recte observantur, probantur & annunciantur: negantes Dominum nostrum Jesum Christum

(13. *l.* 6. §. 2. *l.* 7. §. 1. *in fin. l.* 8. §. 1. *in fin. infr. h. t.* (14. *l.* 6. §. 3. *infr. eod.* (15. *d. l.* 6. §. *ult.* (16. *l.* 5. §. 1. *supr. eod.*

(17. *d. l.* 5. §. *ult.* (18. *d. l.* 5. §. *ult. vers. neque vero.* (19. *d. l.* 5. §. *ult. vers. simili modo.* (20. *l.* 8. *in fin.* 1r. *infr. h. t. Nov.* 131. *c.* 2. *in fin.*

stum unigenitum Filium Dei, & Deum nostrum incarnatum ex Spiritu sancto, & sancta gloriosa, semper Virgine, & Deipara, & hominem factum & crucifixum, unum esse sanctæ, & consubstantialis Trinitatis, coadorandum & conglorificandum Patri, & Sancto Spiritui, consubstantialem Patri secundum Deitatem, consubstantialem nobis eundem secundum humanitatem, passibilem carne, eundem impassibilem Deitate. Recusantes autem Dominum nostrum Jesum Christum unigenitum Filium Dei, & Deum nostrum fateri, unum esse sanctæ, & consubstantialis Trinitatis, manifeste deprehenduntur impii Nestorii 21 sequi pravam doctrinam, secundum gratiam eum dicentes Filium Dei, & alium Deum Verbum, & alium Christum dicentes, quos anathemate damnamus, eorum etiam dogmata, eos etiam, qui eadem cum ipsis senserunt, aut sentiunt, ut alienos à sancta Dei Catholica & Apostolica Ecclesia. §. 2. Et reverendissimi sacrorum monasteriorum Archimandritæ 22 sequentes sanctorum Patrum traditionem [ea scilicet fide, ut nihil omnino ante hac immutaverint, aut hodie immutent, ab eo, qui nunc usque, sicuti dictum fuit, obtinuit ecclesiastico statu,] unanimiter fatentur, & cum gloria annunciant Dominum nostrum Jesum Christum unigenitum Filium esse, & sine tempore ex patre genitum, & in novissimis diebus descendisse ex cœlis, & incarnatum ex Spiritu Sancto, & sancta, gloriosa semper Virgine, Deipara Maria, & hominem factum, & crucifixum, unum esse sanctæ & consubstantialis Trinitatis. Consubstantialem enim ipsum scimus Patri secundum Deitatem, & consubstantialem nobis eundem secundum humanitatem, passibilem carne, eundem impassibilem Deitate. Quemadmodum enim est in Deitate perfectus, sic idem in humanitate perfectus. Ideoque eam, quæ est secundum hypostasin, unionem amplectimur, & confitemur: quemadmodum etiam unigenitus Filius Verbum Dei ante secula & sine tempore ex Patre genitus. Idem quoque in novissimis diebus descendit è cœlis, & carnem assumpsit ex Spiritu Sancto, & sancta, gloriosa, & Deipara Maria, & homo factus, id est, Dominus noster Jesus Christus proprie & secundum veritatem Deus est, ita & sanctam, semper Virginem Mariam proprie & secundum veritatem matrem Dei dicimus, non quod Dei Verbum principium ex ipsa sumpsit, sed quia in novissimis diebus descendit ex cœlis, & ex ipsa incarnatus, & natus, & homo factus est, quem confitemur, quemadmodum dictum est, consubstantialem Patri secundum divinitatem, & consubstantialem eundem nobis secundum humanitatem, ejusdem miracula & passiones, quas ultro sustinuit carne confitentes. §. 3. Hæc igitur sunt, in quibus per divinum nostrum Edictum hæreticos coarguimus: cui divino Edicto, vel omnes reperti hic verissimi Episcopi & reverendissimi Archimandritæ cum tua sanctitate subscripserunt. §. 4. Sequentes in omnibus sancta quatuor Concilia 23, & quæ ab unoquoque eorum constituta, id est, Nicænum 318 Patrum, & hujus regiæ 150, & Ephesinum prius, & Chalcedonense manifeste omnibus, (qui una nobiscum sentiunt) fidelibus sanctæ, Catholicæ, & Apostolicæ Ecclesiæ traditam regulam fidei, hoc est, sanctam formulam, seu symbolum tenemus, & custodimus à 318 sanctis Patribus expositam, & illud, quod in hac regia Urbe 150 sancti Patres apertius exposuerunt: non quod defectuosum esset prius, sed quoniam veritatis hostes partim subvertere cœperant Sancti Spiritus Deitatem, partim ex sancta semper Virgine Maria, Deipara, veram incarnationem Dei Verbi negaverant. Propterea Scripturæ testimoniis idem symbolum supradicti 150 sancti Patres apertius exposuerunt: idque & aliæ omnes sanctæ Synodi, id est, Ephesina prior, & Chalcedonensis eandem fidem sequentes susceperunt & custodierunt, sanctam, gloriosam, semper Virginem Mariam Deiparam publicarunt, & non confitentes eam Deiparam, anathemate percelluerunt. Similiter anathematizarunt eos, qui aliud symbolum, aliamve sanctam formulam traderent, præter eam, quæ à 318 sanctis Patribus exposita esset & explicata, & corroborata à 150 sanctis Patribus in hac regia Urbe congregatis. Et quidem Ephesinum prius impium *Nestorium*, & ejus dogma sustulit, & anathematizavit. Ad hæc eos, qui cum eo senserunt & sentiunt, & qui consenserunt & consentiunt. Chalcedonense vero sanctum Concilium damnavit & ejecit è sanctis Dei Ecclesiis, & anathematizavit impium *Eutychetem*, ejusque dogmata, & qui eadem cum illo senserunt & sentiunt, & qui consenserunt eidem, & consentiunt, & omnes hæreticos, eorumque dogmata, & qui cum illis senserunt & sentiunt, anathematizavit: pariter anathematizavit Nestorium, scilicet ejusque dogmata: & eos, qui cum eo senserunt & sentiunt, eosque, qui cum eo consenserunt & consentiunt. Chalcedonense vero sanctum Concilium, Magni Procli ad Armenios conscriptam Epistolam, (quod oporteat dicere Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei, & Deum nostrum unum sanctæ Trinitatis per propriam relationem,) suscepit & confirmavit. Quæ supradicta quatuor sancta Concilia, si negligimus, aut ea, quæ his constituta, damus licentiam damnatis ab iis hæreticis, eorumque dogmatibus suam pestem rursus in sanctis Dei Ecclesiis ostendere. Optandum itaque, ut, quod nondum contigit fieri, hoc aliquando contingat. Idque eo magis, quod supra dicta quatuor sancta Concilia speciali confessione hæreticos, eorumque dogmata damnarunt. Ideoque si quis ab uno supradictorum sanctorum Conciliorum dissentiat, palam est, eum amplecti dogmata à sanctis illis Patribus damnata, & anathematizata. §. 5. Nullus itaque frustra nos turbet spe vana innixus, quasi nos contrarium à supradictis quatuor Conciliis fecerimus, aut faciamus, aut fieri à quibusdam permittamus, aut aboleri eorundem sanctorum quatuor Conciliorum piam memoriam ex dictis Ecclesiæ diptychis sustineamus. Omnes enim, qui ab iis damnati & anathematizati sunt, & damnatorum dogmata, eosque, qui eadem ac ipsi senserunt aut sentiunt, Anathematizamus. §. 6. Itaque bene precetur nobis, & nostro imperio beatitas tua, omnes de nostra intentione, & nostro erga irreprehensibilem fidem studio, docens & certiores faciens. Dat. 7. Cal. April. CP. DN. JUSTINIAN. PP. A. 3. COS. 533.

8. Gloriosissimo, & clementissimo filio JUSTINIANO Augusto Joannes, Episcopus urbis Romæ.

Inter claras sapientiæ ac mansuetudinis vestræ laudes, Christianissime Principum, puriore luce tanquam aliquod sidus irradiat, quod amore fidei, quod charitatis studio edocti Ecclesiasticis disciplinis, Romanæ sedis reverentiam conservatis, & ei cuncta subjicitis, & ad ejus deducitis unitatem, ad cujus auctorem, hoc est, Apostolorum primum, Domino loquente præceptum est: *Pasce oves meas!* Quam esse omnium vere Ecclesiarum caput, & Patrum regulæ & Principum statuta declarant, & pietatis vestræ reverendissimi testantur affatus. Patet igitur, in vobis impletum fore, quod Scripturæ loquuntur: *Per me reges regnant, & potentes scribunt justitiam.* Nihil est [enim,] quod lumine clariore præfulgeat, quam recta fides in Principe: nihil est, quod ita nequeat occasui subjacere, quam vera religio. Nam cum auctorem vitæ, vel luminis utraque respiciant, recte & tenebras respuunt, & nesciunt subjacere defectui. Quam ob rem, Gloriosissime Principum, votis omnibus exorabitur divina potentia, ut pietatem vestram in hoc ardore fidei, in hac devotione mentis, in hoc integræ religionis studio, sine defectu sui in longiora tempora conservet: hoc enim & sanctis credimus Ecclesiis expedire. Scriptum est enim: *Labiis regit rex.* Et iterum: *Cor regis in manu Dei est, & ubi voluerit, inclinabit illud.* Hoc est enim, quod vestrum firmat imperium: hoc, quod vestra regna conservat. Nam pax Ecclesiæ, religionis unitas, auctorem facti in sublime provectum grata sibi tranquillitate custodit. Neque enim parva ei vicissitudo à potentia divina tribuitur, per quem nullis rugis Ecclesia divisa secernitur, nullis infertis maculis variatur. Scriptum est enim: *Quia cum rex justus sederit supra sedem, non adversabitur ei quicquam malignum.* Proinde Serenitatis vestræ apices, per Hypatium atque Demetrium sanctissimos viros, fratres & Coëpiscopos meos, reverentia consueta suscepimus: quorum etiam relatione comperimus, quod fidelibus populis proposuistis Edictum amore fidei pro submovenda hæreticorum intentione, secundum Apostolicam doctrinam, fratrum & Coëpiscoporum nostrorum interveniente consensu. Quod, quia Apostolicæ doctrinæ convenit, nostra auctoritate confirmamus.

Textus autem epistolæ Imperatoris talis est:

Victor JUSTINIANUS, pius, felix, inclytus, triumphator, semper Augustus, Joanni sanctissimo Archiepiscopo almæ urbis Romæ & Patriarchæ.

Reddentes honorem Apostolicæ sedi, & vestræ Sanctitati, (quod semper nobis in voto & fuit, & est,) & ut decet Patrem, honorantes vestram beatitudinem, omnia, quæ ad Ecclesiarum statum

(21. *l.* 5. §. 2. *supr. h. t.* (22. *l.* 8. §. 2. *infr. eod.* (23. *l.* 8. §. 3. *infr. eod. Nov.* 115. *c.* 3. §. 14. *pr.*

tum pertinent, festinavimus ad notitiam deferre vestræ Sanctitatis: quoniam semper nobis fuit magnum studium unitatem vestræ Apostolicæ sedis, & statum sanctarum Dei Ecclesiarum custodire, qui hactenus obtinet, & incommote permanet nulla intercedente contrarietate. Ideoque omnes sacerdotes universi Orientalis tractus, & subjicere, & unire sedi vestræ Sanctitatis properavimus. In præsenti ergo, quæ commota sunt, (quamvis manifesta & indubitata sint, & secundum Apostolicæ vestræ sedis doctrinam ab omnibus semper sacerdotibus firme custodita & prædicata) necessarium *duximus*, ut ad notitiam vestræ Sanctitatis perveniant. Nec enim patimur quicquam, quod ad Ecclesiarum statum pertinet, quamvis manifestum & indubitatum sit, quod movetur, ut non etiam vestræ innotescat Sanctitati, quæ caput [24] est omnium sanctarum Ecclesiarum. Per omnia enim (ut dictum est) properamus honorem, & auctoritatem crescere vestræ sedis. §. 1. Manifestum igitur facimus vestræ Sanctitati, quod pauci quidam infideles, & alieni sanctæ Dei Catholicæ atque Apostolicæ Ecclesiæ, contradicere Judaice atque apostatice ausi sunt adversus ea, quæ ab omnibus sacerdotibus secundum vestram doctrinam recte tenentur, & glorificantur, atque prædicantur, denegantes Dominum nostrum Jesum Christum unigenitum Filium Dei, Deum & Dominum nostrum incarnatum de Sancto Spiritu, & ex sancta atque gloriosissima semper Virgine Dei genitrice, Maria hominem factum, atque crucifixum, unum esse sanctæ & consubstantialis Trinitatis, & coadorandum, & conglorificandum Patri & Spiritui sancto, consubstantialem Patri secundum divinitatem, & consubstantialem nobis eundem ipsum secundum humanitatem, passibilem carne, eundemque ipsum impassibilem deitate. Recusantes enim Dominum nostrum Jesum Christum unigenitum Filium Dei, & Dominum nostrum fateri unum esse sanctæ, & consubstantialis Trinitatis: videntur Nestorii [25] malam sequi doctrinam, secundum gratiam dicentis unum filium Dei, & alium dicentis Dei Verbum, & alium Christum. §. 2. Omnes vero sacerdotes sanctæ Catholicæ atque Apostolicæ Ecclesiæ, & reverendissimi Archimandritæ [26] sanctorum monasteriorum, sequentes sanctitatem vestram, & custodientes statum, & unitatem sanctarum Dei Ecclesiarum, quam habent ab Apostolicæ vestræ sanctitatis sede, nihil penitus immutantes de ecclesiastico statu, qui hactenus obtinuit atque obtinet, uno consensu confitentur & glorificant, prædicantes Dominum nostrum Jesum Christum unigenitum Filium, & Verbum Dei, & Dominum nostrum ante secula, & sine tempore de Patre natum, in ultimis diebus descendisse de cœlis, & incarnatum de Spiritu sancto, & [ex] sancta atque gloriosa Virgine, & Dei genitrice Maria natum, & hominem factum, & crucifixum, unum esse sanctæ, & consubstantialis Trinitatis, & coadorandum, & conglorificandum Patri & Sancto Spiritui: nec enim alium Deum Verbum, & alium Christum cognoscimus, sed unum atque eundem ipsum consubstantialem Patri secundum divinitatem, & consubstantialem nobis eundem ipsum secundum humanitatem, passibilem carne, eundem ipsum impassibilem deitate. Ut enim est in divinitate perfectus, ita idem ipse & in humanitate perfectus est. In una enim substantia deitatem suscipimus, & confitemur: quod dicunt Græci, τὴν καθ᾽ ὑπόςασιν ἕνωσιν ὁμολογῦμεν. Id est, *eam, quæ secundum personam est, unitatem confitemur.* Et quoniam unigenitus Filius & Verbum Dei ante secula, & sine tempore de Patre natus, idem ipse & in ultimis diebus descendens de cœlis incarnatus de Spiritu sancto, & ex sancta atque gloriosa semper Virgine, & Dei genitrice Maria, homo factus, Dominus noster Jesus Christus, proprie & vere Deus est: ideo & sanctam atque gloriosam Virginem Mariam proprie & vere Dei matrem esse dicimus: non quia Deus Verbum, principium ex ipsa sumserit, sed quia in ultimis diebus descendit de cœlis, & ex ipsa incarnatus, & homo factus, & natus est. Quem confitemur & credimus, (sicut dictum est,) consubstantialem esse Patri secundum deitatem, & consubstantialem nobis eundem ipsum secundum humanitatem: ejusdem miracula & passiones, quas sponte in carne sustinuit agnoscentes. §. 3. Suscipimus autem sancta quatuor [27] Concilia: id est, trecentorum decem & octo sanctorum Patrum, qui in Nicæna urbe congregati sunt: & centum quinquaginta sanctorum Patrum, qui in hac Regia Urbe convenerunt: & sanctorum Patrum, qui in Epheso primo congregati sunt: & sanctorum Patrum, qui in Chalcedone convenerunt: sicut vestra Apostolica sedes docet, atque prædicat. Omnes ergo sacerdotes sequentes doctrinam Apostolicæ sedis vestræ, ita credunt, & confitentur, & prædicant. §. 4. Unde properavimus hoc ad notitiam deferre vestræ sanctitatis per Hypatium, & Demetrium beatissimos Episcopos, ut nec vestram sanctitatem lateat, quæ à quibusdam paucis monachis male & Judaice secundum Nestorii perfidiam denegata sunt. §. 5. Petimus ergo vestrum paternum affectum: ut vestris ad nos destinatis literis, & ad sanctissimum Episcopum hujus almæ Urbis, & Patriarcham vestrum fratrem; (quoniam & ipse per eosdem scripsit ad vestram sanctitatem, festinans in omnibus sedem sequi Apostolicam beatitudinis vestræ) manifestum nobis faciatis, quod omnes, qui prædicta recte confitentur, suscipit vestra sanctitas, & eorum, qui Judaice ausi sunt rectam denegare fidem, condemnat perfidiam. Plus enim ita circa vos omnium amor, & vestræ sedis crescet auctoritas, & quæ ad vos est unitas sanctarum Ecclesiarum, inturbata servabitur, quando per vos didicerint omnes beatissimi Episcopi eorum, quæ ad vos relata sunt, sinceram vestræ sanctitatis doctrinam. Petimus autem vestram beatitudinem orare pro nobis, & Dei nobis adquirere providentiam.

§. 6. *Item subscriptio talis fuit:*

Deitas te conservet per multos annos, sancte ac religiosissime pater.

Sequitur residuum epistolæ Papæ.

Liquet igitur, Imperator Gloriosissime, (ut lectionis tenor, & Legatorum vestrorum relatio patefecit) vos Apostolicis eruditionibus studere, cum de religione Catholicæ fidei ea sapitis, ea scripsistis, ea protulistis, ea populis fidelibus publicastis, quæ (sicut diximus) & sedis Apostolicæ doctrina, & sanctorum Patrum veneranda decrevit auctoritas, & nos confirmavimus in omnibus. Opportunum est ergo voce exclamare Prophetica: *Jucundetur tibi, & abundet cœlum desuper, & effundant montes jucunditatem, & colles lætitia lætabuntur.* Hæc igitur in tabulis cordis fideliter scribere, hæc ut pupillas oculorum convenit observare. Neque enim quisquam est, in quo Christi charitas fervet, qui tam rectæ, tam veræ confessionis vestræ fidei refragator existat: cum evidenter impietatem Nestorii, Eutychetisque & omnium hæreticorum damnantes, unam veram Catholicam fidem Domini & Dei nostri Salvatoris Jesu Christi magisterio institutam, & Propheticis Apostolicisque prædicationibus ubique diffusam, & sanctorum per totum orbem confessionibus roboratam, Patrum atque Doctorum sententiis adunatam & nostræ doctrinæ consentaneam, inconcusse atque inviolabiliter devota Deo & pia mente servatis: Soli etenim professionibus vestris adversantur, de quibus divina scriptura loquitur, dicens: *Posuerunt mendacium spem suam, & mendacio operiri speraverunt.* Et iterum qui secundum Prophetam dicunt Domino: *Recede à nobis; vias tuas scire nolumus.* Propter quod Salomon dicit: *Per semitas propriæ culturæ erraverunt: colligunt autem manibus infructuosa.* Hæc est igitur vera vestra fides, hæc certa religio: hoc beatæ recordationis, ut diximus, patres omnes, præsulesque Romanæ Ecclesiæ, quos in omnibus sequimur: hoc sedes Apostolica prædicavit hactenus, & inconcusse custodivit: huic confessioni, huic fidei quisquis contradictor exstiterit, alienum se ipse à [sancta] communione, alienum ab Ecclesia judicabit esse Catholica. † Nos enim Cyrum cum sequacibus suis in Romana invenimus civitate, qui de Cumitensi monasterio fuit: quos Apostolicis suasionibus ad rectam fidem, & veluti oves, quæ perierant errantes, ad ovile contendimus revocare dominicum, ut agnoscant secundum Prophetam linguæ balbutientes loqui, quæ ad pacem sunt. Ad non credentes autem per nos primus Apostolorum Esaiæ Prophetæ verbum dicit: *Ambulate in lumine ignis vestri, & flammæ, quam succendistis.* Sed obduratum est cor eorum, ut scriptum est, ut non intelligerent, & pastoris vocem oves, quæ meæ non erant, audire minime voluerunt. In quibus observantes ea, quæ ab ipsorum sunt statuta pontifice, eos minime in nostram communionem recipimus, & ab omni Ecclesia Catholica esse jussimus alienos: nisi, errore damnato, doctrinam nostram quantocyus sequi, habita regulari professione signaverint. Æquum quippe est, ut qui nostris minime obedientiam accommodant statutis, ab Ecclesiis habeantur extorres: † Sed quia gremium suum nunquam [28] redeuntibus

(24. Obst. *l.* 24. *in pr. infr. de SS. eccles.* (25. *l.* 5. §. 2. *supr. h. t.* (26. *l.* 7. §. 2. *supr. eod.* (27. *l.* 7. §. 4. *supr. eod. Nov.* 131. *c.* 1.

(28. *Nov.* 109. *c. ult.* immo vide *l.* 3. *infr. de Apost.*

claudit

claudit Ecclesia: obsecro Clementiam vestram, ut si proprio deposito errore, & prava intentione depulsa, ad unitatem Ecclesiæ reverti voluerint, in vestram communionem receptis, indignationis vestræ removeatis aculeos, & nobis intercedentibus benigni animi gratiam condonetis. † Deum autem & Salvatorem nostrum Jesum Christum exoramus, quatenus longævis & pacificis vos dignetur custodire temporibus in hac vera religione & unitate, & veneratione Apostolicæ sedis, cujus principatum, ut Christianissimi & pii, conservatis in omnibus. † Præterea Serenissime Principum laudamus Legatorum vestrûm personas Hypatii & Demetrii fratrum & Coëpiscoporum nostrorum: quos Clementiæ vestræ gratos fore ipsa manifestavit electio. Nam tantæ causæ pondus non nisi perfectis in Christo potuisset injungi: tantæ vero pietatis, tantæ reverentiæ plenos affatus, nisi per amantes minime dignaremini destinare. † Gratia Domini nostri Jesu Christi & charitas Dei Patris & communicatio Sancti Spiritus sit semper vobiscum, Piissime Fili, Amen. *Item subscriptio:* Omnipotens Deus regnum vestrum & salutem vestram perpetua protectione custodiat gloriosissime & clementissime fili Imp. Auguste. Dat. *Rom.* 8. Cal. Apr. D. N. JUSTINIANO PP. A. [4.] & PAULINO V. C. COSS. 534.

TIT. II.
DE SACROSANCTIS ECCLESIIS 1 ET DE [REBUS, ET] PRIVILEGIIS 2 EARUM.

1. Imp. CONSTANTINUS August. ad Populum.

HAbeat unusquisque licentiam sanctissimo Catholico, venerabilique concilio decedens bonorum, quod optaverit, relinquere: & non sint cassa judicia [ejus.] Nihil enim est, quod magis hominibus debeatur, quam ut supremæ voluntatis, postquam jam aliud velle non possunt, liber 3 sit stylus, & licitum, quod iterum non redit, arbitrium. PP. 5. Non. Jul. *Romæ*, CRISPO II. & CONSTANT. II. Cæs. COSS. 321.

2. Imppp. GRATIAN. VALENTIN. & THEOD. AAA. Pancratio Præfect. urbi.

NEmo Apostolorum vel Martyrum sedem humanis corporibus existimet esse concessam. Datum 3. Calend. Aug. *Heracleæ*, EUCHARIO & SYAGRIO COSS. 381.

3. Impp. HONOR. & THEOD. AA.

NEmo Martyres distrahat, nemo mercetur. Dat. 3. Cal. Mart. CP. HONOR. N. P. & EUODIO COSS. 386.

4. Iidem AA. Niceno PP.

NOn plures 4, quam nongenti quinquaginta 5 decani sacrosanctæ hujus amplissimæ urbis deputentur Ecclesiæ: nullique his addendi, vel mutandi, vel in defuncti locum substituendi 6 pateat copia: nulli alii corporatorum præter dictum numerum per patrocinia immunitate concessa, negataque omni novationis facultate similia vindicandi, his, quæ in honorem vel necessaria obsequia sacrosanctæ Ecclesiæ indulta sunt. Datum 7. Cal. Sept. *Eudoxiopoli.* HONOR. A. 8. & THEOD. Juniore A. 8. COSS. 409.

5. Iidem AA. Melitio PP.

PLacet, rationabilis consilii tenore perpenso, districta moderatione præscribere, à quibus specialiter necessitatibus singularum urbium Ecclesiæ habeantur immunes. Prima quippe illius usurpationis contumelia depellenda est; ne prædia usibus cœlestium secretorum dedicata, sordidorum 7 munerum fæce vexentur: nil extraordinarium 8 abhinc superindictumve flagitetur: nulla translationum sollicitudo 9 signetur: postremo nihil præter canonicam illationem, quam adventitiæ necessitatis sarcina repentina 10 poposcerit, ejus functionibus adscribatur. Si quis contravenerit: post debitæ ultionis acrimoniam, quæ erga sacrilegos [jure] promenda est, exilio deportationis perpetuo subdatur. Dat. 8. Cal. Jul. *Rav.* HONORIO 9. & THEODOSIO 5. AA. COSS. 412.

6. Iidem AA. Philippo Præfecto Prætorio Illyrici.

OMni innovatione 11 cessante, vetustatem & canones pristinos Ecclesiasticos, qui usque nunc tenuerunt, etiam per omnes Illyrici provincias servari præcipimus: ut, si quid dubietatis emerserit, id oporteat (non absque scientia viri reverendissimi sacrosanctæ Legis Antistitis [Ecclesiæ] urbis Constantinopolitanæ, quæ Romæ veteris prærogativa lætatur 12) conventui sacerdotali sanctoque judicio reservari. Dat. Pridie Id. Jul. EUSTATHIO & AGRICOLA COSS. 421.

7. Iidem AA. Asclepiodoto PP.

AD instructiones 13 itinerum pontiumque, etiam divinas domos & venerabiles Ecclesias tam laudabili titulo libenter adscribimus: quia non est inter sordida munera numeratum. Dat. 15. Cal. Mart. CP. ASCLEPIODOTO & MARINIANO COSS. 423.

8. Imp. CARUS Præsidoro PP.

SAcrosancta Thessalonicensis 14 civitatis Ecclesia aperte sciat, propriæ tantummodo capitationis modum beneficio nostri numinis sublevandum: nec extraneorum gravamine tributorum Rempublicam ecclesiastici nominis abusione lædendam. Dat. 6. Id. Octobr. CP. VICTORE V. C. COS. 424.

9. Impp. THEOD. & VALENTIN. AA. Cyro Præfecto Urbi.

QUi sub 15 prætextu decanorum seu collegiatorum, cum id munus non impleant, aliis se muneribus conantur subtrahere, eorum fraudibus credimus esse obviandum: ne quis sub specie muneris, quod minus exequitur 16, alterius muneris oneribus relevetur: ne argentariorum vel nummulariorum munera declinentur ab his, qui dici tantummodo collegiati vel decani festinant: ideoque si quis eorum sub nudæ appellationis velamine collegiatum seu decanum se appellat; sciat, pro se alium subrogandum, qui prædicto muneri sufficiens approbetur: subrogatione videlicet loco memoratorum, vel eorum, qui moriuntur, primatum ejus, qui subrogatur, admissa judicio; ab hac dispositione nemine se excusante Sacrosanctarum Ecclesiarum [reverentia.] Dat. 10. Cal. Apr. THEOD. 17. & FESTO COSS. 439.

10. Iidem AA. Florentio PP.

JUbemus 17, nullam 18 navem ultra duorum millium modiorum capacem ante felicem embolam, vel publicarum specierum transvectionem, aut privilegio dignitatis, aut religionis intuitu, aut prærogativa personæ publicis utilitatibus subtractam, excusari posse: nec si cœleste contra proferatur oraculum, sive annotatio sit, sive divina pragmatica sanctio, providentissimæ legis regulas excusare debebit. Quod etiam in omnibus causis cupimus observari: ut generaliter, si quid hujusmodi contra 19 jus vel utilitatem publicam in quolibet negotio proferatur, non valeat. Quicquid enim in fraudem istius legis quolibet modo fuerit attentatum: id navigii, quod excusatur, publicatione corrigimus. Dat. THEOD. A. 17. & FESTO COSS. 439.

11. Iidem AA. ad Taurum Præfectum Prætorio.

NEminem 20 ab angariiis, vel parangariis 21, vel plaustris, vel quolibet munere excusari præcipimus, cum ad felicissimam expeditionem nostri numinis omnium Provincialium per loca, qua iter arripimus, debeant solita nobis ministeria exhiberi: licet ad sacrosanctas Ecclesias possessiones pertineant. Dat. 13. Cal. Mart. CP. VAL. A. 5. & ANATOLIO COSS. 440.

12. Impp. VALENT. & MARCIANUS AA. Palladio PP.

PRivilegia 22, quæ generalibus Constitutionibus universis sacrosanctis Ecclesiis orthodoxæ religionis retro Principes præstiterunt, firma & illibata in perpetuum decernimus custodiri. §. 1. Omnes sane pragmaticas sanctiones, quæ contra Canones ecclesiasticos interventu gratiæ vel ambitionis elicitæ sunt, robore suo & firmitate vacuatas cessare præcipimus. §. 2. Et quia humanita-

TIT. II. (1. *Nov.* 37. (2. *Nov.* 46. 131. (3. *Nov.* 22. *c.* 2. *in pr.* (4. Abrog. *Nov.* 43. (5. Immo vide *Nov.* 59. *in pr.* (6. *Nov.* 16. *c.* 1. (7. *Nov.* 131. *c.* 5. ad de *l.* 2. *infr. tit. prox.* (8. Vide tamen *l.* 1. *infr. de indict.* (9. Vide tamen *l.* 3. *infr. tit. prox.* (10. *l.* 11. *infr. h. t.* (11. *l.* 16. *infr. eod.*

(12. *l. un. infr. de privil. urb. Constant.* immo vide *l.* 24. *in pr. infr. h. t.* (13. *l.* 7. *infr. de oper. publ. l.* 4. *infr. de priv. dom. Aug. Nov.* 131. *c.* 5. adde *Nov.* 37. & 143. *c.* 3. (14. *l.* 12. *in fin. infr. de annonis & trib.* (15. *l. un. in pr. infr. de collegiat.* (16. *arg. l.* 5. §. 12. *ff. de jur. immun.* (17. *l. ult. infr. de nav. non excus.* (18. *l. un. infr. de nautis Tib.* (19. *l. ult. infr. si contr. jus vel util. publ. l.* 3. *infr. de prec. Imper. offer.* (20. *l.* 2. *infr. de quib. muner. vel præst. l.* 21. *infr. de cursu publ. l. ult.* §. 29. *ff. de muner.* (21. Immo vide *l.* 2. §. 3. *infr. tit. prox. d. l. ult.* §. 29. *ff. de muner.* (22. *l.* 22. §. 1. *l.* 35. *infr. tit. prox. Nov.* 131.

tis nostræ est, egenis prospicere, ac dare operam, ut pauperibus alimenta non desint: salaria etiam, quæ sacrosanctis ecclesiis in diversis speciebus de publico hactenus ministrata sunt, jubemus nunc quoque inconcussa, & à nullo prorsus imminuta præstari: liberalitatique huic promptissimæ perpetuam tribuimus firmitatem. Dat. AETIO & STUDIO COSS. 454.

Nova constitutio FRIDERICI Imperatoris

CAssa 23 & irrita esse denunciari per totam Italiam præcipimus omnia statuta & consuetudines contra libertatem Ecclesiæ ejusque personas, inductas adversus canonicas & Imperiales sanctiones, & ea de Capitularibus penitus aboleri mandat nova Constitutio: & de cætero similia attentata ipso jure nulla esse decernit: si quid contra fiat, pœnæ, quæ statutæ sunt, imminebunt. Sed si per annum hujus novellæ Constitutionis aliqui inventi fuerint contemptores, bona eorum per totum nostrum Imperium impune ab omnibus occupentur.

13. Iidem AA. Palladio Præfecto Prætorio.

GEnerali lege sancimus, sive vidua, sive Diaconissa, vel virgo Deo dicata, vel sanctimonialis mulier, sive quocunque alio nomine religiosi honoris, vel dignitatis fœmina nuncupata, vel testamento, vel codicillo suo: (quod tamen alia omni juris ratione munitum sit) Ecclesiæ vel martyrio, vel Clero, vel Monachio, vel pauperibus aliquid, vel ex integro, vel ex parte, in quacumque re vel specie, crediderit relinquendum: id modis omnibus ratum firmumque consistat: sive hoc institutione, sive substitutione, seu legato aut fideicommisso per universitatem, seu speciali; sive scripta, sive non scripta voluntate fuit derelictum: omni in posterum in hujuscemodi negotiis ambiguitate submota. Dat. 10. Calend. Maji CP. ANTHEMIO & VALENT. 8. COSS. 455.

In AUTHENT. de monachis. §. illud quoque. col. 1. tit. 5. seu Novell. 5. c. 5. & Novell. 76.

INgressi monasteria, ipso ingressu se suaque dedicant Deo: nec ergo de his testantur: utpote nec domini rerum.

In AUTHENT. de SS. Episc. §. si qua. col. 9. tit. 6. al. 15. seu Novell. 123. cap. 38.

SI 24 qua mulier aut vir, liberis non exstantibus, monasticam vitam elegerit, & monasterium intraverit: monasterio, quod intravit, res ejus competere jubemus. † Sed si persona liberos habens, antequam de rebus suis inter eos disponat, monasterium intret, liceat ei postea inter eos dividere, legitima 25 nulli deminuta, & quod eis non dederit, monasterio competet. Sed si omnem substantiam inter eos filios dividere voluerit, sua persona filiis connumerata, partem sibi retineat, quæ monasterio competere debet. Sed si post ingressum monasterii moriatur, antequam inter eos dividat; filii legitimam percipient, reliqua substantia monasterio competente.

14. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Armasio Præfecto Prætorio.

JUbemus 26, nulli posthac Archiepiscopo in hac urbe Regia sacrosanctæ orthodoxæ Ecclesiæ præsidenti, nulli Oeconomo, cui res ecclesiastica gubernanda mandatur, esse facultatem fundos, vel prædia sive urbana, sive rustica, res postremo immobiles, aut in his prædiis colonos, vel mancipia 27 constituta, aut annonas civiles 28 cujuscunque suprema, vel superstitis voluntate ad religiosas Ecclesias devolutas, sub cujuscunque alienationis specie ad quamcunque transferre personam: sed ea etiam prædia dividere quidem, colere, augere, & ampliare: nec ulli iisdem prædiis audere cedere: verum sive testamento quocunque jure facto, seu codicillo, vel sola nuncupatione, legato seu fideicommisso, aut mortis causa donatione, aut alio quocunque ultimo arbitrio, aut certe inter viventes habita largitate, sive contractu venditionis, sive donationis, aut alio quocunque titulo quisquam ad præfatam venerabilem Ecclesiam patrimonium suum, partemve certam patrimonii in fundis, prædiis, sive domibus, vel annonis, mancipiis, & colonis, eorumque peculiis voluerit pertinere: inconcussa ea omnia sine ulla penitus immutatione conserventur. † Scientes nulla sibi occasione vel tempore, ad vicissitudinem beneficii collocati, aut gratiæ referendæ donandi, vel certe hominibus volentibus emere, alienandi aliquam facultatem permissam: nec si omnes cum religioso Episcopo, & Oeconomo clerici in earum possessionum alienationem consentiant: ea enim, quæ ad beatissimæ Ecclesiæ jura pertinent, vel posthac forte pervenerint, tanquam ipsam sacrosanctam & religiosam Ecclesiam, intacta convenit venerabiliter custodiri: ut sicut ipsa religionis & fidei mater 29 perpetua est, ita ejus patrimonium jugiter servetur illæsum. §. 1. Sane, si hæc nostræ perennitatis statuta audaci spiritu & mente sacrilega quisquam Oeconomorum, vel hominum temeranda crediderit, ipse quidem, qui protervo ausu ecclesiastica prædia donationis, vel emptionis seu commutationis [titulo,] vel cujuscunque contractus alterius nomine (nisi eo modo, quo nunc statuimus) acquirere [vel habere] tentarit; omnem hujusmodi fructum propriæ temeritatis amittat: & pretia quidem & munera, quæ ejus rei gratia data fuerint Oeconomo, sive aliis quibuscunque personis, Ecclesiæ lucris & commodis acquirantur: prædia autem, & in his omnibus constituta, ab ipsis clericis & temporalibus Oeconomis cum fructibus seu pensionibus, vel accessionibus totius medii temporis vindicentur, ut tanquam penitus à nullo empta vel vendita teneantur: quia ea, quæ contra Leges fiunt, pro 30 infectis habenda sunt. §. 2. Oeconomus autem, qui hoc fecerit, imo fieri passus fuerit, vel quacunque prorsus hujusmodi venditione, seu donatione, vel commutatione, [nisi ea, quæ præsenti lege concedimus] postremo in quacunque alienatione consenserit: commissa sibi œconomatus administratione privetur, deque ejus bonis, quodcunque exinde incommodum Ecclesiæ contigerit, reformetur, heredesque ejus, & successores, ac posteri super hoc facto sive consensu, competenti ab ecclesiasticis personis actione pulsentur. §. 3. His tabellionibus, qui hujusmodi contractuum vetitorum ausi fuerint instrumenta conscribere, irrevocabilis exilii animadversione plectendis. §. 4. His quoque judicibus, vel jus gestorum habentibus, qui hujuscemodi donationum vel contractuum vetitorum gesta confecerint, dignitatis propriæ & bonorum omnium spoliatione damnandis. §. 5. Sane ne 31 omnis religiosis Oeconomis commodæ provisionis via, & occasio venerandis Ecclesiis profutura, videatur exclusa: id, quod utile plerumque judicatur, sub cautelæ observatione necessario procedere concedimus. Si quando igitur vir religiosus Oeconomus hujus regiæ urbis Ecclesiæ perspexerit expedire, ut desideranti cuiquam certarum possessionum atque prædiorum (urbanorum scilicet sive rusticorum) ad jus ecclesiasticum pertinentium temporalis ususfructus possessio pro ipsius petitione præstetur 32: tunc ejus temporis, quod inter utrosque convenerit, sive in diem vitæ suæ ab eo, qui desiderat, postuletur, pacta cum eo, qui hoc elegerit, ineat Oeconomus, atque conscribat: per quæ & tempus, intra quod hoc præstari placuerit, statuatur: & manifestum sit, quod quisque acceperit ab invicem hujusmodi beneficii gratia; præstando quidem ecclesiastici prædii pro tempore usumfructum: post statutum autem tempus & placitum, ipsorum redituum proprietate ad dominium, & jus ecclesiasticum recurrente firmiter: ita scilicet, ut sive completo spatio, quod fuerit inter eos constitutum, sive mortis suæ tempore (si hoc quoque convenerit) is, qui possessionem ecclesiasticam & certorum redituum usumfructum habendi gratia interveniente pacto susceperit, non minus quam alterius tantæ quantitatis, quantæ acceperit reditus, cum ipsorum prædiorum dominio & rebus immobilibus, eorumque colonis & mancipiis Ecclesiæ derelinquat. Nisi enim hac conditione pacta inita fuerint, ea quoque decernimus non valere, sed possessionem ecclesiasticam, tanquam nullo jure transcriptam, in jure ipsius, atque dominio permanere, & ab ecclesiasticis Oeconomis vindicari. D. CP. JORDANE, & SEVERO COSS. 470.

In AUTHENT. de non alienandis aut permutandis. §. nos igitur. col. 2. tit. 1. seu Nov. 7. c. 1. & in Auth. de alienat. & emphyt. §. hoc etiam super ipsis. & §. hoc vero jubemus. col. 9. tit. 3. seu Nov. 120. c. 6. & 7.

HOc jus porrectum est ad omnem venerabilem locum, omneque collegium, quod actio pia constituit: ut nec res eorum pignorentur. Et hoc perpetuo servetur in his rebus immobilibus, quæ 33 ab Imperia-

(23. Adde *l.* 12. §. 1. *supr. h. t.* (24. *Nov. Leon.* 5. (25. Adde *l.* 34. & *Auth. Presbyteros. infr. tit. prox.* (26. *Nov.* 7. adde *l.* 17. *Auth. hoc jus. cum* 3. *seqq. infr. h. t.* (27. *arg. l.* 3. *ff.* de *divers.* & *tempor. præscr. l.* 6. §. 1. *infr. de secund. nupt.* (28. *arg. Nov.* 7. *in pr.* adde *Nov.* 120. *c.* 1.

(29. *l.* 16. *in fin. infr. h. t.* (30. *l.* 5. *infr. de legib.* (31. Adde *l.* 24. §. 1. *ff. de minor. l.* 12 §. 1. *ff. de admin.* & *peric. tut.* (32. *Nov.* 7. *c.* 4. (33. *Nov.* 120. *c.* 7. *in pr.*

li domo prædictis locis applicantur. In cæteris eatenus excipitur, si debitum urget. † *Quod si ex mobilibus solvi non possit: primo* 34 *res immobiles specialiter* 35 *dentur pignori: quarum fructus creditor sibi reputet tam in sortem, quam in usuras usque ad quartam centesimæ.* † *Quod si nolit creditor ita accipere: tunc ordinator domus apud eum, à quo ordinatur, habitis absque dispendio gestis, juret, (majore parte ibidem servientium consentiente.) & debitum existere, nec ex mobilibus solvi posse: quo subsecuto, per viginti dies rem Ecclesiæ venalem esse publice notum sit; ut plus offerenti detur, pretio modis omnibus pro debito dando* 36: *aliter enim res emptori non conceditur: & hoc inscribatur,* nihil esse factum in ea re ad damnum divinæ domus. † *Emptore vero non invento, res æstimata districte creditori detur in solutum, addita in pretio universæ æstimationis decima parte, & accedente consensu ordinatoris, & majoris partis ibidem servientium: Sit tamen ea res mediocris* 37 *inter cæteras, inspecta ipsius qualitate, & quantitate, & onere.* † *Et is* creditor *hic intelligatur, qui, quod credidit, probat in utilitatem divinæ domus processisse.*

In AUTHENT. de non alienandis aut permutandis. §. sicut autem. col. 2. tit. 1. seu Nov. 7. c. 12.

SIcut alienatio rerum Ecclesiæ interdicitur: ita prohibetur, ne qua sterilis ei detur possessio, aut alioqui onerosa, veluti fiscalium nomine vel onere.

In AUTHENT. de non alien. §. quia vero cognovimus. col. 2. tit. 1. seu Nov. 7. c. 11. & in Auth. de non alien. & emph. §. & quoniam. col. 9. tit. 3. seu Nov. 120. cap. 7.

MUlto magis prohibetur ipsius Monasterii alienatio, qua redeat in antiquum statum, & secularem usum.

In AUTHENT. de alien. & emph. §. si vero non sint versi. Oeconomis. col. 9. tit. 3. seu Nov. 120. c. 5.

QUibuscunque modis hoc jus aliis permittitur: interdicitur certis personis, res hujusmodi accipere, ut Oeconomo 38, *ejusque cognatis: alioqui bona eorum & Oeconomorum, & ordinatorum, quibus conjuncti sunt, post mortem eorum pervenient ad Ecclesiam, de qua rem accipiunt.*

In AUTHENT. de non alien. aut permut. §. quia vero Leonis. col. 2. tit. 1. seu Nov. 7. c. 5. & col. 9. tit. 3. de alien. & emph. §. Si vero præter hæc. seu Nov. 120. cap. 11.

QUi res jam dictas non gratuito alienationis titulo circa formam legis accepit: rem quidem cum omni incremento medii temporis restituat: ejus autem, quod dedit, nullam actionem contra venerabilem locum, sed adversus eum, qui alienavit, habet. † *Donatarius autem & rem cum omni causa* 39 *& fructum restituat, & aliud tantundem.* † *Creditor quoque, restituta re pignorata, crediti actionem contra solum pignoris datorem habeat.* † *Emphyteusis acceptor & ab ea cadat: nec, quod dedit, repetat: immo statim solvat, quod soluturus esset uno quoque anno, si jure contraxisset: sed melius dicitur, omnimodo denegandas esse actiones hujusmodi acceptori.*

In AUTHENT. de alien. & emph. §. si vero quædam sunt. col. 9. tit. 3. seu Nov. 120. c. 1.

SI quas ruinas habent memoratæ divinæ domus, quas reædificare non valent, & hæ in emphyteusim dentur perpetuam 40: *emphyteuta usuro materia habitationis depositæ domus, ut pensio diminuatur, in tertiam partem ab ea, quæ stantibus adhuc ædificiis colligebatur, aut primitus eo reædificante ex adjectis illi per æstimationem pensionibus, medietas detur religiosæ domui: nam priore casu ab initio emphyteusis præstanda est pensio.*

In AUTHENT. de non alien. §. quia vero Leonis. col. 1. tit. 2. seu Nov. 7. c. 3. & in Auth. de alien. & emph. §. & hoc quidem ver. lic. col. 9. tit. 3. seu Nov. 120. c. 6.

PErpetua quoque emphyteusis in his permittitur rebus, si res in eorum geratur præsentia, quibus hoc adsignatur lege: jurantibus his, quorum interest, ex eo contractu nihil ad læsionem divinæ domus effici: *solito reditu ipsius rei, qui fuit, cum divino juri dedicaretur, non minuendo nisi in sextam partem: aut, si ob cladem diminuta fuerit, tunc pro constante nunc pensione in emphyteusim detur.* † *Quod si res pretiosa quidem est, parum tamen, aut nihil præstat pensionum, res subtiliter æstimanda est, ut ex hac pensio justa constituatur. Ea tamen sola dentur in emphyteusim, quæ ad hoc congrua videntur Oeconomo & aliis gubernatoribus.*

In AUTHENT. de non alien. & permutand. §. Sinimus igitur. col. 2. const. 1. seu Nov. 7. c. 2.

SEd & permutare Principi licet pro re majori, meliori, vel æquali, si Respublica hoc exposcit, & pragmatica forma super hoc præcedente.

In AUTHENT. constitutio, quæ ex adscript. §. quia igit. col. 5. tit. 9. al. 7. seu Nov. 54. c. 2.

ITem sibi invicem recte permutant 41 *cum utriusque indemnitate, eorum scil. consensu interveniente* 42, *qui supra referuntur.*

In AUTHENT. de alien. & emph. §. Si vero quis de prædictis. col. 9. tit. 3. seu Novell. 120. c. 7.

ITem prædium propter onus fiscale 43 *inutile alienatur, gestis (ut supra) conficiendis, eodem juramento præstito, id est,* quod alia de causa non alienatur, nisi ut immunitas ejusdem venerandæ domus servetur.

In AUTHENT. de alien. & emph. §. Si vero quis aut locator. col. 9. tit. 3. seu Nov. 120. c. 8. & de non alien. §. scire. col. 2. tit. 1. seu Nov. 7. c. 3. & 120. c. 8.

QUi rem hujusmodi conductam, vel in emphyteusim acceptam fecerit deteriorem 44, *aut emphyteuticum canonem per biennium* 45 *non solverit, hac lege repelli potest: ut tamen solvat totius temporis pensionem, & id, in quo rem læsit, resarciat, non repetiturus* 46, *si quid impendit nomine meliorationis.*

In AUTHENT. de alien. & emph. §. Si vero aliquis voluerit. col. 9. tit. 3. seu Novell. 120. c. 2.

HÆc usus præstatio locum habet in omni domo religiosa, quo finito, res utraque pleno jure perveniat in domum jam dictam: nec tributis quidem gravata majoribus sit ea res, quæ datur invicem, & ejusdem reditus sit.

15. Imperator ZENO.

SI quis donaverit aliquam rem mobilem, vel immobilem, vel se moventem, aut jus [aliquod] personæ Martyris, aut Prophetæ, aut Angeli, tanquam ipsi postea oratorium ædificaturus, & donationem insinuaverit, apud quos necesse est, cogitur opus, quamvis nondum inchoatum fuerit, perficere per se, vel per heredes, & præfecto operi dare ea, quæ donatione continentur. Idem & in Xenodochiis, & Nosocomiis & Ptochiis obtinet; licentia danda Episcopis & Oeconomis convenire ipsos. His vero adimpletis, administratio secundum ea, quæ his, qui liberalitatem exercuerunt, visa fuerunt, & secundum præscriptos fines fiat.

16. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Sebastiano PP.

DEcernimus, ut antiquatis ac infirmatis funditus his, quæ contra ipsum orthodoxæ religionis Deum quodammodo facta sunt, in integrum restituantur universa, & ad suum ordinem revocentur, quæ ante professionem nostræ mansuetudinis de orthodoxæ religionis fide, & sanctissimarum Ecclesiarum & martyriorum statu firmiter obtinebant 47: his, quæ contra hæc tempore Tyrannidis innovata sunt 48, tam contra venerabiles Ecclesias, quarum sacerdotium gerit beatissimus ac religiosissimus Episcopus Patriarcha nostræ pietatis pater Acacius, quam contra cæteras, quæ per diversas provincias collocatæ sunt, necnon & reverendissimos earum Antistites, seu de jure sacerdotalium creationum, seu de expulsione cujusquam Episcopi à quolibet his temporibus facta, seu de prærogativa in Episcoporum Concilio, vel extra Concilium ante alios 49 residendi, vel de privilegio Metropolitano, vel Patriarchico sub iisdem impiis temporibus, penitus antiquandis: ut cassatis 50, & rescissis, quæ per hujusmodi sceleratas jussiones aut pragmaticas sanctiones aut constitutiones impias sive formas subsecuta sunt, quæ à divæ recordationis retro Principibus ante nostrum imperium, & deinceps à nostra mansuetudine indulta vel constituta sunt, super sanctis Ecclesiis & martyriis, & religiosis Episcopis & clericis, aut monachis, inviolata serventur. † Sacrosan-

(34. Adde *l.* 15. §. 2. *ff.* de re judic. (35. Immo vide *Nov.* 7. c. 6. §. 1. (36. *Nov.* 46. c. 1. *vers. ementibus.* (37. Vide tamen *Nov.* 4. c. 3. (38. *l.* 46. *ff.* de contrah. empt. (39. v. *l.* 20. *ff.* de rei vind. (40. Vide tamen *Nov.* 7. c. 3.

(41. *Nov.* 55. c. 2. (42. *Auth. Hoc jus porrectum. supr. h. t.* (43. Adde *Auth. Sicut. supr. eod.* (44. *l.* 3. *infr. de locato.* (45. *l.* 54. §. 1. *ff. locati cond. l.* 2. *infr. de jur. emph. coll. Nov.* 7. c. 3. §. 2. (46. *d. l.* 2. *infr. de jur. emph.* (47. *l.* 22. §. 1. *infr. de Episcop. & cleric.* (48. *l.* 6. *supr. h. t.* (49. Immo vide *Nov.* 131. c. 2. (50. Adde *Auth. Cassa & irrita. supr. h. t.*

ctam quoque hujus religiosissimæ civitatis Ecclesiam, & matrem nostræ pietatis, & Christianorum orthodoxæ religionis omnium, & ejusdem Regiæ Urbis sanctissimam sedem, privilegia & honores omnes super Episcoporum creationibus, & jure ante alios residendi, & cætera omnia, quæ ante nostrum imperium, vel nobis imperantibus habuisse dignoscitur, habere in perpetuum firmiter Regiæ Urbis intuitu judicamus, & sancimus. Datum 16. Calend. Jan. ARMATIO V. C. COS. 476.

17. Imp. ANASTASIUS.

PRivilegia magnæ Ecclesiæ Constantinopoleos 51, & sub ipsa administratarum & sustentatarum venerabilium domorum custodiuntur. §. 1. Aliæ autem Ecclesiæ & monasteria & ptochia & xenodochia & orphanotrophia ejusdem civitatis & confiniorum ejus, & quæ sub ordinatione Episcopi ejusdem sunt, quique ab eo ordinantur Metropolitæ, aut qui ab illis, immobile quid aut civiles panes ne alienanto, nisi utilis sit venditio aut hypotheca, aut permutatio, aut perpetua emphyteusis. Hoc est, quando pretium ejus, quod venditur, aut mutuum, quod sub hypotheca sumitur, profuturum est ad liberationem debiti ex successione contracti, aut ad usus alios necessarios loco venerabili impendentes, aut ad aliam magis necessariam rem redimendam, aut ad imminentem venerabilis domus restaurationem: & si permutationem faciant, eam faciant cum re magis necessaria, & reditum non minorem eo, quod datur, habente, & emphyteusim 52 quoque [faciant] absque reditus diminutione, aut de re, seu possessione minus idonea [seu fœnea:] nam quæ ob sterilitatem damnosa sunt, donari & concedi possunt. 53 §. 2. Id vero, quod gestum erit, non aliter valeat, nisi una ex supradictis causis in actis manifestetur, Byzantii quidem apud Magistrum census: in provinciis autem apud defensores (civitatum) propositis sanctis scripturis: & pro Ecclesiis quidem præsentibus Oeconomis, & qui in his morantur, clericis: pro monasteriis autem, præsentia requiritur Abbatum, & cæterorum monachorum: pro ptochiis vero administratoris, & ministrorum, & pauperum: pro xenonibus autem, administratoris, & omnium, qui invenientur, ministrorum gubernationis: & similiter in orphanotrophiis observator: ita ut obtineat, quod pluribus placuerit, consentiente etiam Episcopo locorum, in quibus consuetum est fieri. Non valente Magistro census, aut defensore se excusare, quominus suscipiant ac comprehendant venerabilem domum, in qua talis conficitur actio indemniter, & defendant ipsam: subjiciantur enim, ob prætergressionem, pœnæ auri librarum viginti. Et post hæc fiant instrumenta mentionem facientia causarum, & monumentorum confectionis, & appellationis eorum, qui adfuerunt, & apud quem confecta sunt. §. 3. Si quid autem supradictorum prætermissum fuerit: tam fœnerator, quam emptor excidat ipsa re & credito, & pretio; qui vero in permutationem accepit, & id, quod dedit, & id, quod cepit, amittat: qui vero in emphyteusin super propriam vitam accepit, vel donationem, vel concessionem prohibitam; reddit, quod accepit, & quantitatem alteram, quanti est id, quod datum est. §. 4. Locum autem habent prædicta, & in futuris ecclesiasticis rebus, & in præteritis aut præsentibus. 54 §. 5. Existentibus autem rebus mobilibus extra sacra vasa, & sufficientibus ad dictas causas, cesset necessariarum immobilium rerum, & panum 55 tam alienatio, quam hypotheca.

18. Imp. ANASTASIUS.

MAgna, &c. Constitutio adsignat magnæ Ecclesiæ Constantinopoleos, septuaginta librarum auri reditum, eam ob causam, ut scilicet exequiæ 56 sine sumptu & gratis fiant in urbe Constantinopolitana, & usque ad novos muros 57, & Blachernas. Nam Sycæ (seu Sycorum 58 transitus) pars sunt civitatis. Statuit contra delinquentes pœnam quinquaginta auri librarum.

19. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ PP.

ILlud, quod ex veteribus legibus (licet obscurè positis) à quibusdam attentabatur, ut *donationes* super piis 59 causis factæ, licet minus in actis intimatæ essent, tamen valerent; certo & dilucido jure taxamus: ut in aliis quidem casibus jura vetera super intimandis donationibus intacta maneant. Si quis vero donationes usque ad quingentos solidos in quibuscunque rebus fecerit, vel in sanctam Ecclesiam, vel in xenodochium, vel in nosocomium, vel in orphanotrophium, vel in ptochotrophium, vel in gerontocomium, vel in brephotrophium, vel in ipsos pauperes, vel in quamcunque civitatem, istæ donationes etiam citra actorum confectiones convalescant; sin vero amplioris quantitatis donatio sit (excepta 60 scil. imperiali donatione) non aliter valet, nisi actis intimata fuerit. Nulli danda licentia, quacunque alia causa, quasi pietatis jure subnixa, præter eas, quas specialiter exposuimus, introducenda, veterum scita super intimandis donationibus permutare. Datum 528. Cont.

20.

NEc ex sacra forma vel Archiepiscopi jussu annona militaris ad oratoria, vel clericos, vel monasteria transferatur; quasi deficientibus numero corporibus.

20. Imperator JUSTINIANUS A.

NEque per sacras formas, neque per jussionem Magistratuum, licet transferre militares annonas ad pias domos, aut clericos.

21. Idem A. Demostheni Præfecto Prætorio.

SAncimus, nemini licere, sacratissima 61 atque arcana vasa, vel vestes, cæteraque donaria, quæ ad divinam religionem necessaria sunt, (cum etiam *veteres leges* ea, quæ juris divini sunt 62, humanis nexibus non illigari sanxerint) vel ad venditionem, vel hypothecam, vel pignus trahere: sed ab his, qui hæc suscipere ausi fuerint, modis omnibus vindicari tam per religiosissimos Episcopos, quam per Oeconomos, nec non & sacrorum vasorum custodes: nulla eis actione relinquenda 63, vel super recipiendo pretio, vel fœnore exigendo, pro quo res pignoratæ sunt: sed omnibus hujusmodi actionibus respuendis, ad restitutionem eorum omnibus modis coarctari: Sin autem vel conflata sunt, vel fuerint, vel alio modo immutata vel dispersa: nihilominus vel ad ipsa corpora, vel ad ipsa pretia eorum exactionem competere, sive per in rem, sive per condictionem, sive per in factum actionem: cujus tenor in multis, & variis juris articulis sæpe est admissus: Excepta 64 videlicet causa captivitatis, [& famis] in locis his, in quibus hoc (quod abominamur) contigerit. Nam si necessitas fuerit in redemptione captivorum, tunc & venditionem præfatarum rerum divinarum, & hypothecam, & pignorationes fieri concedimus: quoniam non absurdum est, animas hominum quibuscunque vasis, vel vestimentis præferri. Hoc obtinente non solum in futuris negotiis, sed etiam in judiciis pendentibus. 65

In AUTHENT. de alien. & emphyt. §. penult. in fin. col. 9. tit. 3. seu Novell. 120. cap. 10.

PRæterea si habeat Ecclesia superflua vasa, cum debitrix sit, nec aliunde solvere possit, ne quid immobile alienetur, vel distrahatur: integra ea (gestis habitis coram eo, cujus est loci ordinatio) vel aliis locis venerabilibus oblata dentur, vel conflata cuilibet alii vendantur, quo magis debitum persolvatur. Qui autem acceperit hoc contra hanc observationem, eisdem pœnis subjaceat, quæ in rebus immobilibus sunt proditæ.

22. Idem A. Demostheni Præfecto Prætorio.

SAncimus, res ad venerabiles Ecclesias, vel xenones, vel monasteria, vel orphanotrophia, vel gerontocomia, vel ptochotrophia, [vel nosocomia,] vel brephotrophia, vel denique ad aliud tale consortium descendentes ex qualicunque curiali 66 liberalitate, sive inter vivos, sive mortis causa, sive in ultimis voluntatibus habita, à lucrativorum 67 inscriptionibus liberas immunesque esse: lege scilicet, quæ super hujusmodi inscriptionibus posita est, in aliis quidem personis suum robur obtinente: in parte autem ecclesiastica, vel aliarum domuum, quæ hujusmodi piis consortiis deputatæ sunt, vigorem suum, pietatis intuitu, mitigante. Cur enim non faciamus discrimen 68 inter res divinas & humanas? & quare non competens prærogativa cœlesti favori conservetur? §. 1. Quam oportet non solum in casibus, quos futurum tempus creave-

(51. v. *l.* 14. *supr. eod. Nov.* 7. *princ.* (52. *d. Nov.* 7. *c.* 3. (53. *d. Nov.* 7. *c.* 12. (54. *l.* 7. *infr. de legib.* (55. §. 1. *supr. h. l.* (56. v. *Nov.* 59. *c.* 6. *in fin.* (57. *l.* 18. *infr. de operib. publ.* (58. *Nov.* 59. *c.* 5. (59. *l.* 36. *in pr. infr. de donat.*

(60. *l.* 34. *infr. d. t. Nov.* 52. *c.* 2. (61. §. 8. *Inst. de rer. divis. l.* 1. *infr. de sepulchro. Nov.* 7. *c.* 8. (62. *l.* 9. *infr. de religios. l.* 4. *l.* 6. *in pr. ff. de contrah. empt. l.* 9. *ff. de usurp. & usucap. l.* 6. §. 2. *ff. de divis. rer.* (63. Immo vide *Nov.* 7. *c.* 6. *princ.* (64. §. 8. *Inst. de rer. divis. Nov.* 65. *Nov.* 120. *c.* 10. (65. *l.* 7. *infr. de legib.* (66. *Nov.* 131. *c.* 5. *in fin.* (67. *l. un. infr. de imponend. lucr. descr.* (68. *l.* 23. *in pr. infr. h. t.*

rit, sed etiam in adhuc pendentibus & judiciali termino, vel amicabili compositione, necdum 69 sopitis, obtinere. §. 2. Recitata Septimo miliario hujus inclytæ civitatis, in novo Consistorio Palatii Justiniani.

23. Idem A. Juliano PP.

UT inter 70 divinum publicumque jus & privata commoda, competens discretio sit, sancimus: si quis aliquam reliquerit hereditatem, vel legatum, vel fideicommissum, vel donationis titulo aliquid dederit, vel vendiderit, sive sacrosanctis Ecclesiis, sive venerabilibus xenonibus, vel ptochotrophiis, vel monasteriis masculorum, vel virginum, vel orphanotrophiis, vel brephotrophiis, vel gerontocomiis, necnon juri civitatum 71, vel donatorum, vel venditorum, vel relictorum, eis sit longæva exactio, nulla temporum solita præscriptione coarctanda. † Sed & si in redemptionem captivorum quædam pecuniæ, vel res relictæ, vel legitimo modo donatæ sunt: & earum exactionem longissimam esse censemus. † Et nobis quidem cordi erat, nullis temporum metis hujusmodi actiones circumcludi: sed ne videamur in infinitum hanc extendere, longissimum 72 vitæ hominum tempus eligimus, & non aliter eam actionem finiri concedimus, nisi 73 centum annorum curricula excesserint: tunc enim tantummodo hujuscemodi exactionem evanescere sinimus. † Sive itaque memoratis religiosissimis locis vel civitatibus hereditas, sive legatum vel fideicommissum fuerit relictum, sive donatio vel venditio processerit, in quibuscunque rebus mobilibus, vel immobilibus, vel se moventibus, sive pro redemptione captivorum quædam fuerint derelicta, vel donata: sit eorum pene perpetua vindicatio, & ad annos centum (secundum quod jam dictum est) extendatur: nulla alia exceptione temporis inhibenda, sive contra primas personas, sive contra heredes vel successores eorum moveatur. §. 1. In his autem omnibus casibus, non solum personales actiones damus; sed etiam in rem, & hypothecariam, secundum nostræ Constitutionis 74 tenorem, quæ legatariis & fideicommissariis hypothecariam donavit: & supradictis omnibus unum tantummodo terminum 75 humanæ vitæ imponimus, id est, centum metas annorum. §. 2. Hæc autem omnia observari sancimus & in his casibus, qui vel postea fuerint [nati,] vel jam in judicium deducti sunt. D. D. N. JUSTINIANO. P. P. A. COS. 528. Goth. 48.

De præscriptionibus in AUTHENT. de Eccles. tit. §. pro temporalibus autem. col. 9. tit. 14. al. 6. seu Novell. 131. cap. 6.

QUas actiones alias decennalis, alias vicennalis, alias tricennalis præscriptio excludit: hæ, si loco religioso competant, quadraginta annis excluduntur: usucapione triennii, vel quadrienni præscriptione in suo robore durantibus: sola 76 Romana Ecclesia gaudente 77 centum annorum spatio vel privilegio.

24. Imper. JUSTINIANUS.

COnstantinopolitana Ecclesia omnium aliarum est caput. 78 §. 1. Jure colonario facta concessio, irrita est in ecclesiasticis, utpote neque jure cognita. §. 2. Si in actu magistratus Constantinopoleos, per se vel mediam personam à magna Ecclesia immobile acceperit: id, quod gestum erit, irritum erit, & dabit Ecclesiæ æstimationem rei. Similiter & Oeconomus. Si vero & per alium modum persuaserit, aut coëgerit pervenire ad se ecclesiasticam rem; & id, quod gestum fuerit, infirmum sit, & pro illo datum in personam Ecclesiæ, restituitur ipsi: & præterea subjicitur pœnæ viginti auri librarum ipse, & ille, qui rem dedit, & qui accepit ob eam rem, quod curavit fieri contractum, datum ipsi reddit duplum, & omnia adquiruntur Ecclesiæ. §. 3. Ultra 79 viginti annos res immobilis Ecclesiæ ne locator. §. 4. Solis locupletibus licet & oportet ecclesiasticas res in emphyteusim dare propter restitutionem aspectus. Excedi autem non oportet vitam emphyteusim capientis, & 80 duorum deinceps ejus heredum: neque relevari amplius sexta parte servati canonis in tempore traditionis. Si autem lædatur res instante tempore, expellitur, & damnum sarcit. Si vero negligenter versatus fuerit Oeconomus, aut minus idoneis in emphyteusim dederit, ipse agnoscat damnum.

25.

CHartularii Ecclesiæ magnæ, neque per intermediam personam possunt accipere rem immobilem ipsius per conductionem, aut emphyteusim, aut alium modum. §. 1. Fiunt Chartularii, præeunte libello, & ferente subscriptionem tam Patriarcha, quam Oeconomo. §. 2. Et si quis ipsorum apparuerit surripuisse, aut transtulisse, aut alias inutilis esse, licet Patriarchæ, & Oeconomis eum expellere de catalogo. §. 3. Fiunt autem ad scrinium Orientis, chartularii, xv. ad Asianæ, xvi. ad Ponti, xv. ad domesticorum, xv. ad Thraciæ, viii. ad Antiochi, vi. ad Calopodii, vi. ad expensarum, x. ad Legatorum, ix. §. 4. Et accipiunt ratione consuetudinum, pro emphyteuticis quidem instrumentis, quinquagesimas: pro conductionalibus vero, & cæteris contractibus, centesimam. §. 5. Si vero supra præfatum numerum chartularius fiat, ejicitur, & dat ecclesiæ xv. libras: & qui fecit illum, xx. §. 6. Cum inquisitione diligenti Oeconomi discutiuntor, sententia Patriarchæ, factam impensam ab emphyteutis, & conductoribus, & administratoribus, unoquoque ex Oeconomis inquirente in sibi commissa administratione: reliquarum vero rationem inquirent ex jussione scripta Patriarchæ, qui rationibus subscribet hoc, *Relegi:* & quod extra hanc observationem discussum fuerit, de domo sua Oeconomi præstabunt. §. 7. Imputatæ autem seu accepto latæ impensæ, & illatarum pecuniarum accipiunt Oeconomi centesimas 81: qui autem plus accipit, & ministerii chartularii, & sacra dignitate excidit. §. 8. In continenti oportet Oeconomos singulis mensibus, aut ad summum binis, rationes reddere apud arcarios: sin minus, periclitabuntur.

26. Imper. JUSTINIANUS A. Juliano PP.

QUoniam in plerisque nuper testamentis invenimus hujusmodi institutiones, quibus ex asse quis scripserat Dominum nostrum Jesum Christum heredem, non adjiciens oratorium, aut templum ullum, aut ipsum Dominum Jesum Christum ex semisse, vel aliis inæqualibus partibus, alium vero quempiam ex dimidia, vel alia portione, (jam enim in complura hujusmodi testamenta incidimus) cum videremus multam exinde incertitudinem secundum veteres leges exoriri. Nos hoc etiam emendantes sancimus: si quidem Dominum nostrum Jesum Christum scripsit quis heredem vel ex asse, vel pro parte, manifeste videri ipsius 82 civitatis, vel castelli, vel agri, in quo constitutus erat defunctus, Ecclesiam sanctissimam institutam esse heredem, & hereditatem peti debere per Deo amantissimos ejus Oeconomos ex asse, vel pro parte, ex qua heres institutus est: Eodem obtinente, & si legatum, vel fideicommissum relictum sit, ut ipsa competant sanctissimis Ecclesiis ad hoc quidem, ut ad pauperum alimoniam conferant. §. 1. Si vero unius ex Archangelis meminerit, vel venerandorum Martyrum, nulla facta ædis mentione: (quod quidem etiam novimus à quodam factum, qui ex Illustribus erat, & in omni verborum, & legum doctrina spectatissimus) si quidem aliquis sit in illa civitate, vel vicinia ejus, venerabilis locus in honorem illius reverendissimi Archangeli, vel Martyris constructus, videri ipsum scriptum esse heredem: si vero nullus talis locus est in illa civitate viciniave ejus, tunc venerabilia loca, quæ in metropoli ejus sunt, videri instituta: & si quidem in ipsa metropoli inventus fuerit, talis aliquis locus, illi procul dubio videri relictam, vel hereditatem, vel legatum, vel fideicommissum: si vero illic nullus talis locus apparet, denuo Ecclesias, quæ in illo loco sunt, capere id debere. Sane sanctissimis Ecclesiis omnes aliæ domus cedunt: nisi constet, defunctum aliud nomen sensisse & voluisse adjicere, & aliud dixisse: nam tale quid accidisse, & nos scimus in cujusdam Pontici testamento, & tunc etiam constitutum fuisse, ut contra 83 scriptum veritas obtineret. §. 2. Si autem testator certum locum non apposuerit, multa autem templa ejusdem tituli aut nominis in illa civitate inventa fuerint, vel ejus vicinia: si quidem in aliquo illorum defunctus frequenter versabatur, & majorem erga illud habebat

(69. *l. un. in fin. infr. de contract. jud.* adde *Nov.* 115. *c.* 1. *in fin.* (70. *v. l.* 22. *in fin. pr. supr. h. t.* (71. Vide tamen *l.* 16. *ff. de verb. sign.* (72. *l.* 56. *ff. de usufr. l.* 8. *in fin. ff. de usufr. legat. Nov.* 9. adde §. 1. *infr. h. l.* (73. Abrog. *Nov.* 111. *c.* 1. *Nov.* 131. *c.* 6. (74. *l.* 1. *l.* 2. *infr. comm. de legatis.* (75. *supr. h. l. in pr.* (76. *Nov.* 9. (77. Immo abrog. *Nov.* 131. *c.* 6. (78. Obst. *l.* 7. *in fin. pr. l.* 8. *in pr. vers. reddentes honorem. supr. de summa Trinit.* (79. Vide tamen *Auth. Perpetua.* 7. *post l.* 14. *supr. h. t.* (80. *Nov.* 7. *c.* 3. *in pr.*

(81. §. 4. *supr. h. l.* (82. *l.* 49. §. 2. *infr. tit. prox. Nov.* 131. *c.* 9. *l.* 39. *in fin. ff. de condit. & demonstr.* (83. Adde *l.* 4. *infr. de testament.*

affe-

affectionem, illi templo videri legatum relictum: si vero nihil tale invenietur, maxime ei templo ex multis ejusdem nominis videatur relictum legatum, vel hereditas, quod 84 est cæteris indigentius, & magis opis & eleemosynæ egens. Dat. 13. Cal. Novemb. CP. LAMPAD. & OREST. VV. CC. COSS. 530.

TIT. III.
DE EPISCOPIS 1, ET CLERICIS, ET ORPHANOTROPHIS, ET XENODOCHIS, ET BREPHOTROPHIS, PTOCHOTROPHIS, ET ASCETRIIS, ET MONACHIS, ET PRIVILEGIIS EORUM, ET CASTRENSI PECULIO, ET DE REDIMENDIS CAPTIVIS, ET DE NUPTIIS CLERICORUM VETITIS SEU PERMISSIS.

1. Imp. CONSTANTINUS A. clericis salutem dicit.

JUxta sanctionem 2, quam dudum meruistis, & vos & mancipia vestra nullus novis collationibus obligabit: sed vacatione gaudebitis: Præterea neque hospites suscipietis. Datum 6. Calend. Sept. PLACIDO & ROMULO COSS. 343.

2. Imper. CONSTANTINUS A. [& JUL. CÆS.] Felici episc.

OMnis à clericis indebitæ conventionis injuria, & iniquæ exactionis 3 repellatur improbitas: nullaque conventio sit contra eos munerum sordidorum 4: Et cum negotiatores ad aliquam præstationem competentem vocantur, ab his universis istiusmodi strepitus conquiescat. Si quid enim vel parsimonia, vel provisione, vel mercatura (honestati tamen conscia) congesserint; id in usum pauperum atque egentium ministrari oportet: At id, quod ex eorundem ergasteriis vel tabernis conquiri potuerit & colligi, collectum id religionis existiment lucrum. §. 1. Verum etiam hominibus eorundem, qui operam in mercimoniis habent, Divi Principis Genitoris mei statuta multimoda observatione caverunt, ut iidem clerici privilegiis pluribus redundarent. §. 2. Itaque extraordinariorum munerum à prædictis necessitas atque omnis molestia conquiescat. §. 3. Ad parangariam quoque præstationem non vocentur 5, nec eorundem facultates atque substantiæ. §. 4. Omnibus clericis hujusmodi prærogativa succurrat, ut & conjugia clericorum ac liberi eorum quoque, [&] ministeria, id est, mares pariter ac fœminæ, eorumque etiam filii [& filiæ] immunes semper ab hujusmodi muneribus perseverent. Dat. 9. Idib. Decemb. *Mediol.* Lecta 5. Cal. Jan. apud acta, CONSTANTIO A. 9. & JULIANO CÆS. 2. COSS. 357.

Nova Constitutio FRIDERICI Imperatoris de statu & consuet. contra lib. Eccles. col. 10.

§. item nulla.

ITem nulla communitas, vel persona publica, vel privata collectas, vel exactiones, angarias, vel parangarias, Ecclesiis, vel aliis piis locis, aut ecclesiasticis personis imponere, aut invadere ecclesiastica bona præsumant: quod si fecerint, & requisiti ab Ecclesia vel imperio, emendare contempserint, triplum 6 refundant, & nihilominus bona Imperiali banno subjaceant: quod absque satisfactione debita nullatenus remittatur.

3. Idem A. & CÆS. ad Taurum Præf. Præt.

DE his clericis, qui prædia possident, sublimis auctoritas tua non solum eos aliena juga nequaquam statuet excusare: sed etiam pro his prædiis, quæ ab ipsis possidentur, eosdem ad pensitanda fiscalia perurgeri. Universos namque clericos possessores duntaxat provinciales, pensitationes fiscalium, translationesque faciendas recognoscere jubemus. Data epistola Prid. Cal. Jul. *Med.* CONSTANTIO A. 10. & JUL. CÆS. 3. COSS. 360.

4. Idem A. ad Taurum PP.

OFficiales rationales, si exhibitione cursus seu primipili 7 necessitate neglecta, interversa etiam ratione fiscali, ad clericatus honorem putaverint transeundum, ad priorem conditionem retrahantur. Si vero obnoxii ratiociniis vel necessitatibus non sint: sub notione Judicum, Officiis consentientibus, si probabilis vitæ studium id postulaverit, transferantur, nec cessionem metuant facultatum. Quod si clandestinis artibus putaverint irrependum: duas partes suarum rerum concedant liberis: aut si proles defuerit, propinquis: ex propria substantia portionem tertiam sibimet retenturi. Sin vero propinquorum necessitudo defuerit: geminæ portiones Officiis, in quibus militant, relinquantur: portione tantummodo tertia sibi retenta. Dat. 4. Calend. Sept. TAURO & FLOR. COSS. 361.

In AUTHENT. de sanctis Episcop. sed neque curialem. col. 9. tit. 6. al. tit. ult. seu Novell. 123. cap. 15.

SEd neque curialem aut officialem, clericum fieri permittimus: ne ex hoc venerabili clero fiat injuria. † Si vero tales personæ in clero constituantur, tanquam nec ad ordinationem perductæ, propriæ fortunæ restituantur; nisi monasticam forsitan vitam aliquis eorum non minus quindecim annis impleverit: tales enim ordinari præcipimus, quarta 8 propriæ substantiæ sibi retenta, reliquis partibus curiæ & fisco vindicandis, si in clero constituti monasticam & decentem vitam impleverint. §. 1. Sed si post clericatus honorem aliquis eorum uxorem, aut concubinam acceperit, propriæ fortunæ reddatur, licet tali ecclesiastico gradu tenebatur, in quo quis constitutus uxorem ducere non 9 prohibetur. Idem est & in omnibus aliis monachis, licet nulli fortunæ prius subjecti fuerint. Et generaliter quicunque in quolibet ecclesiastico gradu constitutus, ad secularem vitam redierit, honore nudatus, curiali fortunæ propriæ civitatis reddatur. 10

5. Imp. JOVINIAN. A. Secundo Præfecto Prætorio.

SI quis 11 non dicam rapere, sed attentare tantum jungendi causa matrimonii sacratissimas virgines ausus fuerit, capitali pœna feriatur. Dat. 11. Cal. Mart. GRATIANO A. 3. & MEROBAUDE COSS. 377.

6. Imppp. VALENTIN., VALENS & GRAT. AAA. ad Cataphronium.

PResbyteros, diaconos, subdiaconos, atque exorcistas, & lectores, ostiarios, [& acolythos] etiam personalium 12 munerum expertes 13 esse præcipimus. Dat. 3. Non. Mart. GRATIANO A. 3. & MEROBAUDE COSS. 377.

Pars actorum habitorum in consistorio apud Imperatores Gratianum, Valentinianum, & Theodosium, consulatu Syagrii, & Eucherii virorum clarissimorum, die 3. Cal. Januar. Constantinopoli in consistorio.

7. Imper. THEODOSIUS dixit.

NEc honore, nec legibus Episcopus ad testimonium (dicendum) flagitetur. † *Item dixit:* Episcopum ad testimonium dicendum admitti non decet: nam & persona oneratur, & dignitas sacerdotis exempta confunditur.

In AUTHENT. de sanctis Episcop. §. nulli vero judicum. col. 9. tit. 6. al. tit. ult. seu Novell. 123. cap. 7.

SEd judex mittat ad eos quosdam de suis ministris, ut propositis sacrosanctis Evangeliis, secundum quod decet sacerdotes, dicant ea, quæ noverint, (non tamen jurent.)

8. Idem A. Paulino Præfecto Augustali.

PResbyteri citra injuriam quæstionis testimonium dicant: ita tamen, ut falsa non simulent. Cæteri vero clerici, qui eum deinde gradum, vel ordinem sequuntur, si ad testimonium dicendum petiti fuerint, prout leges præcipiunt, audiantur: [ut] salva tamen sit litigatoribus falsi actio, si forte presbyteri, qui suo nomine superioris loci testimonium dicere citra aliquam corporalem injuriam sunt præcepti, hoc ipso, quod nihil metuant, vera suppresserint: Multo magis 14 enim pœna digni sunt, quibus cum plurimum honoris per nostram jussionem delatum est, occulto inveniuntur in crimine. Datum 8. Cal. August. ARCAD. A. & BAUTONE COSS. 385.

(84. *Nov.* 131. *c.* 9. *in fin. l.* 49. §. 5. *infr. tit. prox.*
TIT. III. (1. *Nov.* 5. 6. 123. (2. *l.* 5. *supr. tit. prox.* (3. 2. *Feud.* 53. §. 2. *in fin.* (4. *l.* 5. *supr. tit. prox.* (5. Excip. *l.* 11. *supr. tit. prox.* (6. §. 24. *Inst. de action.* immo vide 2. *Feud.* 53. §. 2. *in fin.* (7. Adde *l.* 27. *infr. h. t.*

(8. Immo vide *Nov.* 123. *c.* 15. (9. *Nov.* 5. *c.* 8. (10. Obst. *Nov.* 123. *c.* 42. (11. *l. un. infr. de rapt. virg.* (12. v. *l.* 1. §. 2. 3. & 4. *ff. de mun. & hon.* (13. *l.* 52. *in pr. & Auth. Presbyteros. infr. h. t.* (14. Immo vide *l. ult. infr. ut nemo privatus.*

In AUTHENT. de sanctiss. Episcop. §. reverendissimis, col. 9. tit. 6. al. tit. ult. seu Novell. 123. cap. 20.

PResbyteri seu diaconi, si falsum testimonium perhibuisse convincantur, si quidem in causa pecuniaria, à divino ministerio duntaxat per tres annos separati, monasteriis pro tormentis tradantur: sed si in criminali, clericatus honore nudati, legitimis 15 pœnis afficiendi sunt: cæteri vero clerici, communi jure ab officio ecclesiastico repulsi, sine delectu causæ verberibus coërceantur.

9. Imppp. VALENTINIANUS, THEODOS. & ARCAD. AAA. Tatiano PP.

NUlla 16, nisi emensis quinquaginta 17 annis, secundum præceptum Apostoli, ad diaconissarum consortium transferatur. Datum 11. Cal. Jul. *Mediolani*, VALENTINIANO A. 4. & NEOTHERIO COSS. 390.

In AUTHENT. de sanct. Episc. §. Presbyterum, col. 9. tit. 6. al. tit. ult. seu Novell. 123. cap. 13.

PResbyterum minorem XXXV. *annis fieri non permittimus: sed neque diaconum, vel subdiaconum minorem* XXV. *annis: neque lectorem minorem annis* XVIII. *Item Episcopum, minorem annis* XXXV. 18 *ordinari prohibemus.*

In AUTHENT. de sanct. Episc. §. diaconissam vero, col. 9. tit. 6. al. tit. ult. seu Novell. 123. cap. 13.

DIaconissam in sancta Ecclesia non ordinari præcipimus, quæ minor sit annis quadraginta, aut si ad secundas pervenerit nuptias.

10. Impp. ARCADIUS & HONORIUS, AA. Theodoro PP.

SI quis 19 in hoc genus sacrilegii proruperit, ut in Ecclesias Catholicas irruens, sacerdotibus, & ministris, vel ipsi cultui, locoque, aliquid importet injuriæ, quod geritur, à provinciæ Rectoribus animadvertatur: atque ita provinciæ moderator, sacerdotum & Catholicæ Ecclesiæ ministrorum, loci quoque ipsius, & divini cultus injuriam capitali in convictos, seu confessos 20 reos sententia noverit vindicandum: nec exspectet, ut Episcopus injuriæ propriæ ultionem deposcat, cui sanctitas ignoscendi gloriam dereliquit. Sitque cunctis laudabile, factas atroces sacerdotibus, aut ministris injurias, veluti crimen publicum persequi, ac de talibus reis ultionem mereri. Quod si multitudo violenta à civilis apparitoris executione & adminiculo ordinum [vel ordinatorum] possessorumve non poterit flagitari, quod se armis aut locorum difficultate tueatur: Præsides Provinciarum etiam militari auxilio per publicas literas appetito, competentem vindictam tali excessui imponere non morentur. Dat. 7. Cal. Maji, *Mediolani*, HONORIO 3. & EUTYCHIANO COSS. 398.

In AUTHENT. de sanct. Episc. §. si quis cum sacra. col. 9. tit. 6. al. tit. ult. seu Novell. 123. cap. 31.

SEd novo jure pro tali injuria verberatur, aut in exilium mittitur. Sed si sacra ministeria turbaverit, vel celebrare prohibuerit, capite puniatur. Idem est, & in litaniis: nam pro injuria verberatus exilio tradatur: si eas concusserit, capite plectatur. Laicis 21 facere litanias interdicimus sine clericis: quæ sine orationibus & cruce fieri non debent.

11. Iidem AA. Eutychiano PP.

IN Ecclesiis, quæ in possessionibus (ut fieri adsolet) diversorum, vicis etiam vel quibuslibet locis sunt constitutæ, Clerici non ex alia possessione, vel vico; sed ex eo, ubi Ecclesiam esse constiterit, ordinentur: ut propriæ capitationis onus ac sarcinam recognoscant. Ita ut pro magnitudine, vel celebritate uniuscujusque vici, Ecclesiis certus 22, judicio Episcopi, clericorum numerus ordinetur. Datum 3. Cal. Aug. *Minizo.* HONOR. A. 4. & EUTYCHIANO COSS. 398.

12. Iidem AA. Eutychiano PP.

SI quis curialis 23, clericus fuerit ordinatus; nec statim, conventione præmissa, pristinæ conditioni reddatur, is vigore & solertia judicantium, ad pristinam sortem, veluti manu injecta, mox revocetur. Clericis enim ulterius legem prodesse non patimur: quæ, cessione 24 patrimonii subsecuta, decuriones clericos esse non vetabat. Datum 6. Cal. Aug. *Minizo.* HONORIO A. 4. & EUTYCHIAN. COSS. 398.

13. Iidem AA. Fidiano vicario.

SI venerabilis Ecclesiæ privilegia 25 cujusquam fuerint vel temeritate violata, vel dissimulatione neglecta, commissum [hoc] quinque librarum auri condemnatione plectetur. 26 Datum 7. Cal. Jul. *Brixiæ*, THEODORO V. C. COS. 399.

Nova Constitutio Friderici de statu & consuet. contra lib. Eccl. §. item quæcunque, coll. 10.

ITem quæcunque communitas vel persona, quæ annum in excommunicatione propter libertatem Ecclesiæ fractam & violatam perseveraverit, ipso jure imperiali banno subjaceat: à quo nullatenus extrahatur, nisi prius ab Ecclesia beneficio absolutionis obtento.

14. Iidem AA. Hadriano PP.

QUicunque, residentibus Sacerdotibus, fuerit episcopali loco, vel nomine detrusus 27, si aliquid contra custodiam vel quietem publicam moliri fuerit deprehensus, rursusque petere sacerdotium, à quo videtur expulsus, procul ab ea urbe, quam conturbaverit, centum millibus vitam agat: nec nostra adeat secreta, nec impetrare Rescripta speret, sed etiam impetratis careat: defensoribus etiam eorum [nostram] indignationem subituris. Dat. Prid. Non. Febr. *Raven.* STILICHONE & AURELIANO COSS. 400.

In AUTHENT. de sanct. Episc. §. si quis autem Episc. coll. 9. tit. 9. al. tit. ult. seu Novell. 123. cap. 11.

SI quis Episcopus sacerdotio pulsus, præsumpserit ingredi civitatem, ex qua pulsus est, relinquens locum, in quo degere jussus est, jubemus, hunc monasterio in alia regione constituto tradi: ut, quæ in sacerdotio deliquit, in monasterio degens corrigat.

15. Iidem AA. Studio P. U.

COnventicula 28 illicita etiam extra Ecclesiam in privatis ædibus celebrari prohibemus, proscriptionis domus periculo imminente, si dominus ejus in ea clericos nova ac tumultuosa conventicula extra Ecclesiam celebrantes susceperit. Datum 4. Calend. Septemb. CP. HONORIO A. 6. & ARISTÆNETO COSS. 404.

16. Impp. HONOR. & THEODOS. AA. Anthemio PP.

QUisquis censibus 29 fuerit annotatus, invito agri domino temperet ab omni Clericatu: adeo, ut etiamsi in 30 eo vico, in quo noscitur mansitare, clericatus fuerit, sub hac lege religiosum adsumat sacerdotium; ut & capitationis sarcinam per ipsum dominum agnoscere compellatur, & in ruralibus obsequiis, quo maluerit, subrogato utatur: ea scilicet immunitate indulta, quæ certæ capitationis venerandis Ecclesiis relaxatur: nullo contra hanc Legem unquam valituro Rescripto. Datum [**] HONOR. A. 8. & THEOD. A. 3. COSS. 409.

17. Iidem AA. Maximo PP.

PLacet nostræ Clementiæ, ut nihil commune Clerici cum publicis actionibus 31, vel ad curiam pertinentibus (cujus corpori non sunt annexi,) habeant. §. 1. Præterea his, qui Parabolani 32 vocantur, neque ad quodlibet publicum spectaculum 33, neque ad curiæ locum, neque ad judicium accedendi licentiam permittimus: nisi forte singuli, ob causas proprias & necessitates judicem adierint, aliquem pulsantes lite, vel ab alio ipsi pulsati, vel [in communes totius corporis causas] syndico ordinato: Sub ea definitione, ut, si quis eorum hæc violaverit, & brevibus parabolanis eximatur, & competenti supplicio subjugetur, nec unquam ad eandem solicitudinem revertatur. Dat. 3. Cal. Octob. CP. THEOD. A. 7. & PALLADIO COSS. 416.

In AUTHENT. de sanct. Episc. §. Interdicimus. ii. col. 9. tit. 6. al. tit. ult. seu Novell. 123. cap. 10.

INterdicimus 34 sanctissimis Episcopis, & presbyteris, diaconis, & subdia-

(15. *l.* 1. §. *ult. ff. ad leg. Corn. de falsis.* (16. *Nov.* 6. *c.* 6. (17. Mutat. *Nov.* 123. *c.* 13. *in fin.* (18. *d. Nov.* 123. *c.* 1. §. 1. mut. *Nov.* 137. *c.* 2. (19. Adde *d. Nov.* 123. *c.* 31. (20. Immo vide *l.* 1. §. 17. *ff. de quæst.* (21. *Nov.* 123. *c.* 32. (22. *d. Nov.* 123. *c.* 18. (23. *d. Nov.* 123. *c.* 1. §. 1. *vers. Curialem. l.* 53. *infr. h. t.* (24. *l.* 5. *infr. qui bonis cedere.* (25. *l.* 22. §. 1. *infr. h. t.* (26. Immo vide *l.* 5. *supr. de SS. eccles.* (27. *Nov.* 123. *c.* 11. *in fin.* (28. Adde *l.* 3. *in pr. l.* 5. *infr. de hæret.* 2. *Feud.* 53. §. 1. *vers. conventicula.* (29. *l.* 37. *in pr. infr. h. t.* (30. *Nov.* 123. *c.* 17. *in fin.* (31. *l.* 41. *in fin. infr. h. t. d. Nov.* 123. *c.* 6. *Nov. Leon.* 86. (32. *l.* 18. *infr. h. t.* (33. *d. Nov.* 123. *c.* 10. (34. *l.* 34. *infr. de episc. aud.*

& subdiaconis, & lectoribus, & omnibus aliis cujuslibet ordinis venerabilis collegii aut schematis constitutis, ad tabulas ludere, aut aliis ludentibus participes esse, aut inspectores fieri, aut ad quodlibet spectaculum spectandi gratia venire. † Si quis autem ex his in hoc deliquerit, jubemus, hunc tribus annis à venerabili ministerio prohiberi, & in monasterium redigi: sed in medio tempore si se pœnitentem ostenderit, liceat sacerdoti, sub quo constitutus est, tempus minuere, & hunc priori rursus ministerio reddere.

18. Iidem AA. Monaxio PP.

PArabolanos, qui ad curanda debilium ægra corpora deputantur, sexcentos constitui præcipimus: ita ut per arbitrium viri reverendissimi Antistitis Alexandrinæ urbis de his, qui antea fuerant, & qui pro consuetudine curandi gerunt experientiam, sexcenti parabolani ad hujusmodi solicitudinem eligantur: exceptis videlicet honoratis, & curialibus. † Si quis autem ex his naturali sorte fuerit adsumptus, alter in ejus locum pro voluntate ejusdem sacerdotis (exceptis honoratis & curialibus) subrogetur, ita ut hi sexcenti viri reverendissimi Sacerdotis præceptis ac dispositionibus obsecundent, & sub ejus cura consistant: reliquis, quæ dudum latæ legis forma complectitur, super his Parabolanis, vel de spectaculis, vel de judiciis, cæterisque (sicut jam 35 statutum est) custodiendis. Datum 3. Non. Febr. CP. HONORIO 12. & THEOD. 10. AA. COSS. 418.

19. Iidem AA. Palladio P. Urb.

EUm, qui probabilem seculo disciplinam agit, decolorari consortio sororiæ appellationis non decet: Quicunque igitur cujuscunque gradus sacerdotio fulciuntur, vel clericatus honore censentur: extranearum 36 sibi mulierum interdicta consortia cognoscant, hac tantum eis facultate concessa, ut matres, filias, atque germanas intra domorum suarum septa contineant: in his enim nihil sævi criminis existimari 37 fœdus naturale permittit. Illas etiam non relinqui castitatis hortatur affectio, quæ ante sacerdotium maritorum, legitimum meruere conjugium: neque enim clericis incompetenter adjunctæ sunt, quæ dignos sacerdotio viros sua conversatione fecerunt. Datum 8. Idib. Maji, *Raven.* DN. THEOD. A. 9. & CONSTANTIO V. C. COSS. 420.

In AUTHENT. de Nupt. §. sed & si quis inter. col. 4. tit. 1. seu Novell. 22. cap. 42.

MUlto 38 magis ergo cessant eorum conjugia: soli enim cantores lectoresque nuptias contrahere permittuntur: aliis autem omnibus penitus interdicimus. Verumtamen si & ipsi ad secundas 39 pervenerint nuptias, nequaquam ad sacerdotii culmen ascendant.

In AUTHENT. quomodo oportet Episc. §. hæc autem. versic. neque autem. col. 1. tit. ult. seu Novell. 6. cap. 5.

EPiscopo nullam mulierem secum habere permittitur: sed si habere probetur, ab Episcopatu dejiciatur, quo se fecit indignum.

20. Impp. THEOD. & VALENT. AA. ad Taurum Præfect. P. & Patricium.

SI quis presbyter, aut diaconus, aut diaconissa, seu subdiaconus, vel cujuslibet alterius loci clericus, aut monachus, aut mulier, quæ solitariæ vitæ dedita est, nullo condito testamento decesserit; nec ei parentes utriusque sexus, vel liberi, vel qui agnationis cognationisve jure junguntur, vel uxor extiterit, bona, quæ ad eum, vel ad eam pertinuerunt, sacrosanctæ 40 Ecclesiæ, vel monasterio, cui [forte] fuerat destinatus, aut destinata, omnifariam socientur: exceptis his facultatibus, quas forte censibus adscripti, vel juri patronatus subjecti, vel curiali conditioni obnoxii clerici, vel monachi, cujuscunque sint sexus, relinquunt. Neque enim justum est, bona, seu peculia 41, quæ aut patrono legibus debentur, aut domino possessionis, cui quis eorum fuerat adscriptus, aut ad curias pro tenore dudum latæ Constitutionis sub certa forma pertinere noscuntur; ab Ecclesiis, aut monasteriis detineri: actionibus videlicet competentibus sacrosanctis Ecclesiis, vel monasteriis reservatis, si quis forte prædictis conditionibus obnoxius, aut ex gestis negotiis, aut ex quibuslibet aliis ecclesiasticis actionibus obligatus obierit. Datum 14. Cal. Jan. ARIOVINDO & ASPERE COSS. 434.

In AUTHENT. de Monachis. §. illud quoque. col. 1. tit. 5. seu Novell. 5. cap. 5.

NUnc autem cum monachus factus est, hoc ipso suas res omnes obtulisse monasterio videtur, si prius testatus non sit, & exinde de judicio ejus cessante, lege disponitur: ut si liberos habeat, in quos aut nihil, aut minus legitima portione quoquo donandi titulo contulerit, eatenus substantiæ monasterio destinatæ detrahatur, ne quid contingat circa liberos iniquum, salvo tamen jure uxoris, & aliorum creditorum.

21. Iidem AA. Thomæ Præfecto Prætorio.

AD similitudinem tam Episcoporum orthodoxæ fidei, quam Presbyterorum & Diaconorum; hi, qui honorario titulo illustrem dignitatem consecuti sunt, per substitutos, periculo suarum facultatum, curiæ muneribus satisfacere non vetentur. Datum 4. Non. April. CP. ISIDORO & SENATORE COSS. 436.

22. Iidem AA. FLORENTIO PP.

SI qua per calumniam postulatio super criminalibus causis apud competentem judicem deposita exhibitionis causa fuerit, sacrosanctæ religionis Antistiti triginta pondo auri condemnatione publicis calculis inferenda, ut percellatur, præcipimus. §. 1. Quin etiam omnia privilegia 42, quæ sacrosanctis Ecclesiis confugarum 43, aut clericorum, diaconorum, aut aliorum ecclesiasticorum causa, legibus sunt præstita, intacta atque illibata servari. §. 2. Præterea jubemus, ut omnes clerici atque monachi, qui de suis civitatibus ad hanc almam Urbem ecclesiastici negotii, vel religionis causa proficiscuntur, literis Episcopi 44, cui unusquisque eorum iter faciens obsequitur, muniti adveniant: scituri, quod si citra hanc fiduciam accesserint, sibimet imputabunt, quod non clerici vel monachi esse putabuntur. D. THEOD. A. 17. & FESTO COSS. 439.

In AUTHENT. de sanct. Episc. §. sed neque pro qualibet. col. 9. tit. 6. al. tit. ult. seu Nov. 123. c. 8.

NUllus Episcopus invitus ad civilem, vel militarem judicem in qualibet causa producatur, vel exhibeatur, nisi Princeps jubeat: judex autem, qui duci, vel exhiberi imperaverit, post cinguli privationem, viginti libras auri Ecclesiæ illi, cujus Episcopus est, persolvat: executore post cinguli privationem verberibus subdendo, & in exilium deportando.

23. Impp. VALENT. & MARCIAN. AA. Palladio Præfecto Prætorio.

QUoniam venerabilis recordationis Fabianus hujus almæ Urbis Episcopus, cum venerabilis Synodi innumerabilium pene sacerdotum, qui Chalcedone convenerunt, tanto & tali decoratus est testimonio, ut Eutyches, qui contra senserat, cum sceleratis dictis suis ab omnibus uno ore damnaretur 45: aboleatur quidem Eutychetis damnosa memoria, Fabiani autem laudabilis recordatio relevetur. Data Constantinopoli, pridie Nonas Asporatio V. C. & qui fuerit nunciatus COS. *45.

24. Iidem AA. Palladio Præfecto Prætorio.

ID, quod pauperibus 46 testamento vel codicillis relinquitur, non ut incertis personis relictum evanescat, sed omnibus modis ratum firmumque consistat.

25. Imp. MARCIANUS A. Constantino P. F. P.

CUm clericis in judicium vocatis pateat episcopalis 47 audientia: volentibus tamen actoribus, si actor disceptationem sanctissimi Archiepiscopi noluerit experiri, eminentissimæ tuæ Sedis examen contra Catholicos sub viro reverendissimo Archiepiscopo hujus Urbis clericos constitutos, vel contra reverendissimum Oeconomum, tam de suis, quam de ecclesiasticis negotiis, sibimet noverit expetendum: qui in nullo alio foro, vel apud quemquam alterum judicem eosdem clericos litibus irretire, & civilibus vel criminalibus negotiis tentet innectere. §. 1. Memorati autem reverendissimi clerici orthodoxarum Ecclesiarum, quæ sub viro religiosissimo Antistite hujus inclytæ Urbis sunt, in causa, in qua vel ipsi, vel procuratores, quos pro se dederint, sententiarum tuarum auctoritate

(35. *l.* 17. *supr. h. t.* (36. *Nov.* 123. *c.* 29. *Nov.* 133. *c.* 3. *Nov.* 137. *c.* 1. *in fin.* (37. Fac. *l.* 34. *infr. ad leg. Jul.* de adult. (38. Adde *Nov.* 5. *c.* 8. (39. *Nov.* 6. *c.* 5. (40. *Nov.* 131. *c.* 13. *in fin.* (41. *l.* 50. *infr. h. t. Nov.* 123. *c.* 19.

(42. *l.* 12. *in pr. l.* 16. *supr. tit. prox.* (43. *l.* 6. *infr. de his qui ad eccles.* (44. *Nov.* 86. *c.* 8. (45. *l.* 8. *infr. de hæret. & Manich.* (46. *l.* 28. *l.* 49. §. 1. *infr. h. t.* (47. Add. *Auth. Causa quæ fit. & Auth. Clericus quoque. infr. eod. l.* 13. *l.* 29. *infr. tit. prox.*

ritate pulsantur: executoribus, per quos cœperint conveniri, fidejussorem 48, sacratissimæ hujus Urbis Ecclesiæ Oeconomum, vel defensorem præbeant, qui usque ad quinquaginta libras auri fidejussor existat. Ipse vero reverendissimus Oeconomus almæ hujus Urbis Ecclesiæ lite pulsatus, fidejussorem pro se non præbeat: utpote qui & aliorum clericorum 49 fidejussor futurus est, sed fidei suæ committatur. Quod si lis diversorum (excepto reverendissimo Oeconomo) clericorum, quæ agitanda sit, memoratam summam videatur excedere: clericus lite pulsatus, det executori pro residua quantitate cautionem suam: cui nullum tamen insertum erit jusjurandum: quia ecclesiasticis regulis, & canone à beatissimis Episcopis antiquitus instituto, clerici jurare 50 prohibentur. §. 2. Statuimus autem, ut executoribus idem reverendissimus Oeconomus, vel alii diversi clerici sub beatissimo Archiepiscopo hujus splendidissimæ civitatis, sententiarum tuarum auctoritate commoniti, duos solidos 51 tantummodo dent pro commonitione sua, & pro institutione procuratoris, si per eum voluerint litigare. Quod circa alios quoque diversos apparitores eminentiæ tuæ, in his, quæ ex consuetudine præbentur officio, observari in causis prædictorum clericorum jubemus: ut litis sumtus vel expensæ à clericis pauciores humanioresque præstentur. Dat. 8. * April. VARARI & JOANNE COSS. 456.

In AUTHENT. de sanct. Episc. §. sportularum. coll. 9. tit. 6. al. tit. ult. seu Novell. 123. cap. 28.

SEd hodie nulla persona in ecclesiastico officio constituta, in qualibet causa criminali, vel pecuniaria cujuscunque quantitatis, vel diaconissa, vel monachus, vel ascetria, vel monacha amplius quatuor siliquis permittantur dare: nisi cum ex jussione Principis ad alias provincias vocantur: ubi non ultra unum solidum accipiet executor. † Episcopus pro rebus Ecclesiæ suæ nihil præstet nomine sportularum: actiones contra Ecclesias propositas Oeconomis suscipientibus, vel illis, qui in eam causam sunt ordinati. † Qui contra hoc exegerit, in duplum 52, quod exactum est, reddet, nudandus cingulo, si miles est: si clericus, à consortio clericorum removendus.

In AUTHENT. de litig. §. ad exclud. col. 8. tit. 13. al. tit. 8. seu Novell. 112. c. 2.

GEneraliter 53 autem judex provideat, libellum pulsato non porrigi, sportulasve ab eo non exigi, nisi prius & in libello actor per se, aut per tabularios conscribat, & actis intervenientibus fidejussorem idoneum periculo competentis officii præstet. Quod usque ad finem litis permaneat, eamque vel per se, vel per procuratorem exerceat: & si convictus fuerit, injuste movisse litem, expensarum sumptuumque nomine decimam partem quantitatis in libello comprehensæ, pulsato restituat: *aut si fidejussorem dare non valet, super iisdem juratoriam exponat cautionem, & tactis sacrosanctis Evangeliis, adfirmet*, se fidejussorem dare non posse: *pœna Judici & ejus officio imminente, si aliter versati fuerint, in denis libris auri, executoris autem bona publicabuntur, & damnabitur in exilium: nisi causa moveatur ex consensu utriusque partis.*

26. Imp. LEO A. Juliano Præfecto Præt.

DEcernimus, ut posthac neque monachi, neque quicunque alii cujuscunque status atque fortunæ in ædes publicas, vel in quæcunque loca populi voluptatibus fabricata, venerabilem crucem & sanctorum martyrum reliquias illicite inferre conentur, vel occupare audeant ea, quæ vel ad publicas causas, vel ad populi oblectamenta constructa sunt. Cum enim religiosæ ædes non desint; possunt ibi, consultis prius (ut oportet) religiosissimis Episcopis, reliquias sanctorum martyrum, non quorundam usurpatione, sed arbitrio reverendissimorum Antistitum collocare. Ideo patientiam & modestiam suam, quam leges nostræ & publica disciplina, & ipsorum monachorum nomen exposcit, studiose unusquisque tam monachus, quam cujuslibet alterius professionis retineat, & perpetuo observare procuret.

27. Idem A. Eutychio PP.

QUisquis emensis militiæ suæ stipendiis, expletisque officiis, sive muneribus, quæ cuicunque conditione, aut consuetudine, aut lege debebantur, ad consortium se contulerit clericorum, & inter ministros veræ orthodoxæ fidei maluerit, & elegerit numerari, nullius prorsus sententiæ acerbitate revocetur: nec à Dei templis, quibus se consecravit, importunis intentionibus abstrahatur: sed in iisdem beatissimis ministeriis securus permaneat & quietus, ad quæ post longi laboris lassitudinem, ob reliquæ vitæ requiem consilio meliore protractus est: his actionibus, si quæ contra eum, ejusque patrimonium, legitima intentione competunt, pro juris ordine responsurus: exceptis primipilaribus, quos præceptis tui Culminis, & publicis utilitatibus in perpetuum esse subjectos, sacratissimæ Constitutionis statuta sanxerunt.

28. Idem & ANTHEMIUS AA. Nicostrato PP.

NUlli licere decernimus, sive testamento heres sit institutus, sive ab intestato succedat, sive fideicommissarius, vel legatarius inveniatur, dispositiones pii testatoris infringere, vel improba mente violare, adserendo incertum 54 esse legatum, vel fideicommissum, quod redemptioni captivorum relinquitur: sed modis omnibus exactum, pro voluntate testatoris, piæ rei negotio proficere. §. 1. Et si quidem testator designaverit, per quem desiderat redemptionem fieri captivorum, is, qui specialiter designatus est, legati vel fideicommissi habeat exigendi licentiam, & pro sua conscientia votum adimpleat testatoris. † Sin autem 55, persona non designata, testator absolute tantummodo summam legati, vel fideicommissi taxaverit, quæ debeat memoratæ causæ proficere: vir reverendissimus Episcopus illius civitatis, ex qua 56 testator oritur, habeat facultatem exigendi, quod hujus rei gratia fuerit derelictum, pium defuncti propositum sine ulla cunctatione, ut convenit, impleturus. §. 2. Cum autem vir religiosissimus Episcopus hujusmodi pecunias pio relictas arbitrio fuerit consecutus: statim gestis intervenientibus, earum quantitatem, & tempus, quo eas susceperit, apud Rectorem provinciæ publicare debebit: Post unius vero anni spatium, & numerum captivorum, & data pro his pretia eum manifestare præcipimus, ut per omnia impleantur [tam] pie deficientium voluntates: Ita tamen, ut religiosissimi Antistites gratis, & sine ullo dispendio prædicta gesta conficiant: ne humanitatis obtentu relictæ pecuniæ, judiciorum dispendiis erogentur. §. 3. Quod si testator, qui hujusmodi legatum vel fideicommissum non designata persona reliquit, barbaræ sit nationis, & de ejus patria aliqua emerserit ambiguitas, vir reverendissimus Episcopus civitatis ejus, in qua [idem] testator defunctus est, ejusdem habeat legati seu fideicommissi petitionem, defuncti propositum modis omnibus impleturus. §. 4. Quod si in vico 57, vel territorio testator mortem obierit, illius civitatis vir reverendissimus Episcopus exactionem habebit, sub qua vicus, vel territorium esse dignoscitur. §. 5. Et ne pium defuncti propositum improba fraudatorum calliditate celetur: quidquid pro hujusmodi causa à testatore relictum fuerit, universi, qui id quocunque modo cognoverint, vel in viri clarissimi Rectoris provinciæ, vel in urbis Episcopi notitiam deferendi liberam habeant facultatem: nec delatoris 58 nomen suspicionemque formident: cum fides atque industria eorum tam laude, quam honestate, ac pariter pietate non careat, cum veritatem in publicas aures lucemque deduxerint.

In AUTHENT. de Eccles. tit. §. si quis autem pro redemptione, col. 9. tit. 14. al. tit. 6. seu Novell. 131. cap. 11.

LIcet testator, vel donator interdixerit ei aliquid ad hoc participium in ea re habere. Idem est in Oeconomo. §. 1. Sed si hi, qui facere jussi sunt, neglexerint, semel vel bis ab Episcopo vel Oeconomo admoniti per publicas personas, amittant 59 lucrum, quod eis contingebat ex voluntate defuncti: & Episcopus habeat licentiam vindicare illud lucrum: & illud, quod distribui debet, distribuere: quod si non fecerit, rationem reddere debet.

29. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Zenoni Stratego.

QUi in monasteriis degunt, potestatem inde exeundi ne habento, vel in Antiochensi civitate, seu aliis quibuscunque civitatibus conversandi: exceptis duntaxat apocrisiariis, quibus licentiam da-

(48. Immo vide *Nov.* 123. *c.* 21. §. 2. (49. *l.* 33. §. 2. *infr. h. t.* (50. Immo vide *Auth. hoc jus porrectum. post l.* 14. *supr. tit. prox.* (51. Confer *l.* 33. §. 5. *infr. h. t.* (52. Immo vide *Nov.* 124. *c.* 3. (53. Adde *Auth. libellum. infr. de litis contest.*

(54. *l.* 24. *supr. l.* 49. *pr. infr. h. t.* (55. *Nov.* 131. *c.* 11. (56. Adde §. 3. *infr. h. t.* (57. *l.* 30. *ff. ad municipal.* (58. *l.* 2. *in princ. ff. de jure fisci. Nov.* 7. *in epilog.* (59. *arg. l.* 25. *in fin. infr. de legat.*

mus

mus volentibus, ut apocriseon solarum causa exire possint. † Caveant autem hi, qui ita exibunt, ne de religione vel doctrina disputent 60, vel conciliabulis 61 præsint, vel turba concitata simpliciorum animos seducant: scituri, quod si nostræ pietatis statuta neglexerint, legum austeritati subjicientur. Dat. Cal. Jun. CP. LEONE & PROBIANO COSS. 466.

30.

EPiscopis interdicimus, ne quem à sacrosancta Ecclesia vel communione segregent, nisi justa causa probata sit. Qui vero citra probationem hanc segregat, à sacra communione quoddam ad tempus arcetur.

31. Iidem AA. Armasio Præfecto Prætorio.

SI quemquam vel in hac regia urbe, vel in cæteris provinciis, quæ toto orbe diffusæ sunt, ad Episcopatus gradum provehi Deo auctore contigerit, puris hominum mentibus nuda electionis conscientia, sincero omnium judicio proferatur. Nemo gradum sacerdotii pretii venalitate 62 mercetur: quantum quisque mereatur, non quantum dare sufficiat, æstimetur. Profecto enim quis locus tutus, & quæ causa esse poterit excusata, si veneranda Dei templa pecuniis expugnentur? quem murum integritatis, aut vallum fidei providebimus, si auri sacra fames in penetralia veneranda proserpat? quid denique cautum esse poterit, aut securum, si sanctitas incorrupta corrumpatur? Cesset altaribus imminere profanus ardor avaritiæ, & à sacris adytis repellatur piaculare flagitium. Itaque castus & humilis nostris temporibus eligatur Episcopus: ut, quocunque locorum pervenerit, omnia vitæ propriæ integritate purificet. Nec pretio 63, sed precibus ordinetur antistes. Tantum ab ambitu debet esse sepositus, ut quæratur cogendus, rogatus recedat, invitatus effugiat: sola illi suffragetur necessitas excusandi. Profecto enim indignus est sacerdotio, nisi fuerit ordinatus invitus 64: cum sane si quis hanc sanctam & venerandam antistitis sedem pecuniæ interventu subiisse, aut si quis, ut alterum ordinaret, vel eligeret, aliquid accepisse detegitur, ad instar publici criminis & læsæ majestatis accusatione proposita à gradu sacerdotii retrahatur. Nec hoc solum deinceps honore privari, sed perpetuæ quoque infamiæ damnari decernimus: ut eos, quos par facinus coinquinat & æquat 65, utrosque similis pœna comitetur. Dat. 8. Id. Mart. *Constantinop.* MARCIANO & ZENONE COSS. 469.

In AUTHENT. de sanct. Episc. §. præ omnibus, col. 9. tit. 6. al. tit. ult. seu Novell. 123. c. 2.

QUod pro hac causa datum est, & pretium, quod expensum est, restituatur ecclesiæ, cujus sacerdotium voluit comparare.

32. Iidem AA. Dioscoro Præf. Præt.

ORphanotrophos 66 hujus inclytæ Urbis, (nulla subtilitate juris obsistente) qui quidem pupillorum sunt quasi tutores, adolescentium vero quasi curatores, sine ullo fidejussionis gravamine in emergentibus causis tam in judicio, quam extra judicium, (ut opus exegerit) ad similitudinem tutoris, & curatoris, personas & negotia eorum, (si qua possint habere) defendere ac vindicare jubemus: Ita videlicet, ut præsentibus 67 publicis personis, id est tabulariis, aut intervenientibus gestis in hac quidem inclyta Urbe apud virum perfectissimum Magistrum census, in provinciis vero apud Moderatores earum, vel defensores locorum, res eorum eis tradantur, à quibus sunt custodiendæ: ut, si quas earundem rerum, propter fœnus forsitan, vel aliam urgentem causam, vel eo quod servari non possunt, alienandas esse perspexerint, prius habita æstimatione, liceat eis alienationis inire contractum: ut pretia eorum, quæ exinde colliguntur, ab eisdem personis custodiantur. † Hujusmodi autem pium atque religiosum officium pro tempore Orphanotrophos ita peragere convenit, ut minime 68 ratiociniis tutelaribus seu curationibus obnoxii sint: Grave enim atque iniquum est, callidis quorundam (si ita contigerit) machinationibus eos vexari, qui propter timorem Dei, parentibus atque substantiis destitutos minores sustentare, atque velut affectione paterna educare festinant.

33. Iidem AA. Eutropio PP.

OMnes 69, qui ubique sunt, vel posthac fuerint orthodoxæ fidei sacerdotes & clerici, cujuscunque gradus sint, monachi quoque, in causis civilibus ex nullius penitus majoris minorisve sententia Judicis [commonitoria] ad extranea judicia pertrahantur: aut provinciam, aut locum, aut regionem, quam habitant, exire cogantur: Nullus eorum ecclesias, vel monasteria propria, quæ religionis intuitu habitant, relinquere 70 miserabili necessitate jubeatur: sed apud suos Judices ordinarios, id est, provinciarum Rectores, in quibus locis degunt, Ecclesiarum ministeriis obsecundent, omniumque contra se agentium excipiant actiones: ut his horis saltem atque temporibus, quibus religiosos viros à turbulenta observatione prætorii vacare contigerit; cumque eos ad tempus petitorum intentio calumniosa laxaverit, ad sua se monasteria & venerabiles Ecclesias conferentes, sapienti animo, precatione solicita, faciliusque de proximo sacrosanctis altaribus obsecundent, in suis laribus domiciliisque constituti. §. 1. In hac autem regia Urbe, si quando, cujuscunque rei causa, Episcopos, vel presbyteros, cæterosque clericos, qui sacrosanctis Ecclesiis obsequuntur, sive monachos, ex aliis quibuscunque provinciis contigerit reperiri, quos tamen in litem quisquam vocare voluerit, in nullo alio sit licitum memoratos cuiquam pulsare judicio, nisi 71 in tuæ sublimitatis duntaxat examine, ubi eis & beatitudinis honor debitus reservetur, & oratorum adfluens in defensionibus copia large præstetur. §. 2. Præterea cum in provinciis ex ejus, qui regit provinciam, fuerint sententia, vel interlocutione conventi: sive illi sacerdotes, sive cujuscunque gradus clerici, sive monachi habeantur, dummodo approbentur orthodoxi, qui in propriis causis contractibusve pulsantur, non alios, quam Ecclesiæ propriæ defensores, seu quos *Oeconomos* appellant, fidejussores præbeant: ne, dum executoris pertinax, & avara protervitas extraneos, & idoneos fidejussores flagitat, multiplex innoxiæ paupertati infligatur incommodum. 72 §. 3. In hac autem inclyta Urbe inventi, ex quacunque provincia venientes, cum in tuæ amplitudinis judicio, (quod eis solum delegavimus) lite pulsati fuerint, reverendissimi orthodoxæ fidei sacerdotes, seu certe Oeconomi, aut Ecclesiæ defensores, seu clerici, in causis civilibus suis, sive ecclesiasticis, nulla præbendi fidejussores molestentur injuria: sed aut vicariis fidejussionibus contradantur, quas tamen stipulationum solennis cautela vallaverit: aut 73 cautioni, & professioni propriæ, aut facultatum suarum obligationibus committantur. §. 4. Hoc nihilominus observando, ut in causis ecclesiasticis nullum alium 74 conveniri fas sit: nisi eum, quem dispensatorem pauperum, id est, Oeconomum Ecclesiæ, Episcopi tractatus elegerit: hunc enim sine dubio à sacerdote convenit ordinari: quem tamen conventum defensoris 75 Ecclesiæ fidei committi præcipimus. §. 5. Executoribus in minoribus quidem judiciis omnibus in ipsa conventione sacerdotum, seu clericorum, non 76 amplius, quam unum semissem aut sperantibus, aut etiam audentibus accipere. Verum si apparitor tuæ magnitudinis, ex sententia tuæ sedis amplissimæ in provincia degentes eos commoverit: jubemus, non amplius eum, quam duos solidos sportularum nomine accipere. In hac vero Urbe magnifica idem apparitor tuæ magnitudinis uno aureo, sportularum gratia à provincialibus clericis contentus sit: quantælibet summæ, qui conventus fuerit, exponatur obnoxius. §. 6. Præterea nullus executor vexare contumeliis clericos ullos, nullis impulsionibus molestare, nullis exprobrare conviciis aut corporalibus injuriis fatigare conetur: his, qui hujusmodi aliquid aggressi fuerint, post amissionem cinguli & patrimonii, ultima protinus animadversione plectendis. §. 7. Privilegiis 77 sane singulis, quibuscunque sacrosanctis Ecclesiis orthodoxæ fidei, xenodochiis, sive ptochotrophiis, tam generaliter, quam specialiter attributis, perpetuo observandis: nullis eas 78, ea-

(60. Adde *l.* 4. *supr. de summa Trin.* (61. *l.* 15. *in fin. supr. h. t.* (62. *Nov.* 6. *c.* 1. §. 9. *Nov.* 123. *c.* 3. *in fin.* (63. *d. Nov.* 6. *c.* 1. §. 9. (64. *arg. Nov.* 72. *c.* 6. adde *l.* 18. §. 1. *ff. ad leg. Corn. de falsis. l.* 25. *ff. de procur.* (65. *l. ult. infr. ad leg. Jul. repetund.* (66. *Nov.* 131. *c.* 15. (67. Confer. *l.* 24. *infr. de admin. tut.* (68. *d. Nov.* 131. *c.* 15. vide tamen *Nov.* 123. *c.* 23.

(69. Adde *Nov.* 79. 83. (70. *l.* 32. §. 4. *ff. de recept. qui arbitr.* (71. *l.* 25. *in pr. supr. h. t. l.* 13. *infr. tit. prox. d. Nov.* 83. (72. Adde *Nov.* 88. *c.* 2. §. 1. *in fin.* (73. *l.* 25. §. 1. *supr. h. t. Nov.* 123. *c.* 21. *in fin.* (74. *d. Nov.* 123. *c.* 28. *in fin.* (75. Immo vide *l.* 25. §. 1. *vers. ipse vero. supr. h. t.* (76. *d. l.* 25. §. *ult. supr. eod. Nov.* 123. *c.* 28. (77. *l.* 22. §. 1. *supr. h. t.* (78. *l.* 5. *supr. tit. prox.*

rumque sacerdotes, aut clericos 79, cujuscunque gradus sint, aut monachos, ptochotrophos, aut xenodochos orthodoxæ fidei deputatos, extraordinariis muneribus præcipimus prægravari: Eas etenim sarcinas oneris, quas plerisque personis diversa ratione remittimus, imponi beatissimis viris nostro seculo inconveniens esse judicamus. §. 8. Præterea, ne cui temeritas sua lucrativa concedatur, & ut impudens calumniantium refrenetur audacia: jubemus, quotiens hi, qui sacerdotes, seu clericos ac monachos, cæterosque superius designatos, vel in tuæ magnitudinis examine, vel in provinciali judicio, proposita actione convenerunt; si causa cognita convicti fuerint sine justa eos causa & legitima petitione pulsasse: omnes eis legitimas expensas sumptusque 80, quos ab exordio cœptæ controversiæ ipsorum vitio tolerasse eos constiterit, redhibere cogantur: ut hac saltem censuræ justissimæ formidine revocati, qui improbis assidue conflictationibus occupantur, acquiescant: jamque sopitis clamoribus jurgiorum, magistra deinceps necessitate, retinere se adsuescant.

In AUTHENT. apud quos oportet causas dicere monachos. §. 1. collat. 6. tit. 8. al. tit. 6. seu Nov. 79. c. 1. & 3.

CAusa, quæ fit cum monacho, vel cum muliere qualibet in monasterio consistente, non apud 81 judicem civilem ventiletur; sed apud Episcopum, qui de personæ præsentia, quod convenit, statuet: sive per Abbatem, vel antistitem, vel per alios hoc fieri debeat: qui secundum legem rem disponat, & sacras regulas; salva debita personæ reverentia. Si vero contra fiat, pœnæ, quæ statutæ sunt, imminebunt; Judex enim, qui de his sententiam proferre præsumpserit, ab administratione depulsus, tanquam divinitati contumeliam faciens, pœna decem librarum auri, una cum officio suo multabitur, sacratissimo nostro ærario inferenda: executoribus, qui admonitionem facere præsumpserint, ab ipsis sanctissimis Episcopis in locis decanicis detrudendis: de cætero nullam exactionem facere permittendis.

In AUTHENT. ut Cler. ap. prop. Episc. conv. in pr. vers. ut si quis habet, col. 6. tit. 12. al. tit. 11. seu Nov. 83. in princ.

CLericus quoque in lite pulsatus pecuniaria causa, prius apud Episcopum conveniatur, per quem sine damno causa decidatur. Quod si natura causæ, vel alia ratio faciat, ut negotium apud eum decidi non possit, per civilem procedat judicem, observatis clericorum privilegiis; nec mora circa talia fiat. §. 1. Sed in civili crimine civilis 82 præsit judex, ut lis ultra duos non egrediatur menses: nec tamen puniatur, etiam si reus sit inventus, priusquam per Episcopum sacerdotio spolietur. 83 §. 2. Si vero crimen sit ecclesiasticum: Episcopalis erit examinatio, & castigatio.

Nova Constitutio Friderici Imperatoris, de statut. & consuet. cont. lib. Eccl. §. item statuimus, ut nullus, col. 10. constit. fin.

STatuimus, ut nullus Ecclesiasticam personam in criminali quæstione vel civili trahere ad judicium seculare præsumat contra Constitutiones Imperiales, & canonicas sanctiones. Quod si actor fecerit, à suo jure cadat: judicatum non teneat: & judex ex tunc potestate judicandi privetur. §. 1. Sancimus etiam, ut si quis clericis vel Ecclesiasticis personis justitiam denegare præsumpserit, tertio requisitus, jurisdictionem suam amittat.

34. Iidem AA. Eutropio PP.

SAcrosanctæ orthodoxæ fidei Episcopi atque presbyteri, diaconi quoque, qui, semel probatis moribus integritate castissima, ad hunc gradum meruerint pervenire, ea, quæcunque in eodem clericatus gradu locoque viventes acquirere, & habere potuerint; etiamsi in patris avique aut proavi potestate constituti sint 84, & adhuc superstites habeantur, tanquam bona 85 propria vindicent: de his (si quando eis libitum fuerit) eis testandi, vel donandi, vel quolibet alio titulo alienandi libera 86 facultate concessa: ut ea bona quoquo tempore [nunquam ad divisionem veniant,] nunquam fratribus vel sororibus aut ex his genitis conferantur: sed ad eorum filios, posteros, & quoscunque extraneos 87 heredes perveniant, nec à patribus, avis, aut proavis, sed ab ipsorum liberis tanquam præcipua vindicentur: [&] certe his lucro cedant, quibus ipsi id peculium, vel inter vivos alienatione habita, vel mortis tempore ultima, & jure cognita voluntate concesserint. Dat. 5. Cal. April.

In AUTHENT. const. quæst. dign. col. 6. tit. 10. al. tit. 9. seu Novell. 81.

SEd Episcopalis dignitas solvit jus patriæ potestatis: sicut etiam & Consularis, & Præfectura sacrorum prætoriorum, & Urbicaria, & Magisterium militare: & omnis dignitas valens liberare à curia 88, liberat à patria potestate: cum hoc quodcunque cingulum suæ potestatis præmium honoratis præstet. Ita tamen, ut filii eorum post mortem avorum recidant in potestatem, ac si contigisset, eos morte parentum, & non ex præsenti lege suæ potestatis fieri.

In AUTHENT. de Eccl. tit. §. interdicimus, col. 9. tit. 14. al. tit. 6. seu Novell. 131. c. 13.

LIcentiam 89 habeat Episcopus, quæcunque ante episcopatum probatus fuerit habuisse, & quæcunque post episcopatum jure cognationis usque ad quartum gradum ad eum pervenerunt, ad quos voluerit, ultima voluntate transmittere: cæteris rebus alio modo acquisitis ab eo, dominio ecclesiæ reservatis; nisi in utilitatem ecclesiæ, vel opera pietatis consumptæ sint. Eadem distinctione habita in administratoribus cujuscunque loci religiosi. §. 1. Item si quis Episcopus aut minister ecclesiæ moriatur sine testamento, & successore legitimo, vel legitima, successio competit ecclesiæ, in qua constituti sunt.

In AUTHENT. de sanct. Episc. §. presbyteros, col. 9. tit. 6. al. tit. fin. seu Novell. 123. c. 19.

PResbyteros, & Diaconos, & Subdiaconos, cantores, & lectores (quos omnes clericos appellamus) res quolibet modo ad dominium eorum venientes, habere in sua potestate præcipimus, ad similitudinem castrensium peculiorum: & donare, cui volunt, secundum leges, & in his testari, licet sub parentum potestate sint: sic tamen, ut horum filii, aut, his non extantibus, parentes eorum legitimam ferant partem.

35. Iidem AA. Dioscoro PP.

OMnia 90 privilegia, quæ à retro Principibus, aut à nostra Serenitate, vel judiciariis dispositionibus, aut liberalitatibus, pro singulis quibuscunque temporibus, ex consuetudine, [vel constitutione,] sive circa jus metatorum, sive in aliis quibuslibet rebus præstita sunt orphanotrophiis, sive asceteriis, vel ecclesiis, aut ptochotrophiis seu xenodochiis, vel monasteriis, atque cæteris omnibus ac [etiam] rebus juris eorum, ad curam Oeconomi viri religiosissimi Presbyteri, & orphanotrophi, vel ad eos, qui post eum loco ejus successerint, pertinentibus, ad similitudinem Zotici beatissimæ memoriæ, qui primus hujusmodi pietatis officium invenisse dicitur; per hanc pragmaticam sanctionem firma illibataque in perpetuum custodiri decernimus: Valde etenim hoc videtur esse necessarium: cum exinde sustentatio, vel educatio orphanis, atque egenis, & usibus ecclesiasticis ac ptochotrophiis, vel asceteriis comparetur. Domus etiam aliasque res superius nominatas, ad curam memorati viri pertinentes, vel postmodum quolibet modo ad ejus solicitudinem, vel eorum, qui post eum ad ejusdem orphanotrophii curam vocati fuerint, perventuras: ad instar majoris venerabilis ecclesiæ hujus inclytæ Urbis: omnibus privilegiis, quæ eadem sancta ecclesia vel nunc adipiscitur, vel postea merebitur, perpetuo potiri, pietatis intuitu decernimus. Dat. Non. Januar. CP. MARCIANO & ZENONE. A. COSS.

36.

UNaquæque civitas proprium Episcopum habeto. Et si quis vel per divinum Rescriptum civitatem aliquam aut suo Episcopo, aut territorio, aut alio quopiam jure privare audeat; exuitur bonis, & infamis redditur. Excipitur autem Tomensium Scythiæ civitas; illius enim Episcopus reliquarum etiam civitatum curam gerit: tum etiam Leontopolis Isauriæ subest Episcopo Isauripolitano.

(79. *l. 2. supr. h. t.* (80. *l. 4. infr. de fruct. & lit. expens. l. 79. princ. ff. de judic.* (81. Confer *l. 33. princ. supr. h. t.* (82. Abrog. *Auth. seq.* (83. *Nov. 123. c. 21. §. 1.* (84. Hoc abrog. *Nov. 81. c. 3.* (85. *l. 50. infr. h. t. Nov. 123. c. 19.* (86. Restringe ex *d. c. 19. & Auth. Presbyteros. infr. h. t.*

(87. Vide tamen *Auth. licentiam. infr. h. t. Nov. 131. c. 13.* (88. *l. ult. infr. de decur.* (89. Adde *l. 42. §. 2. infr. h. t.* (90. *l. 22. §. 1. supr. eod.*

37. Iidem

37. Iidem AA. ad Sebast. PP.

JUbemus, *adscriptitiorum* creationes (secundum veterem constitutionem) nisi 91 dominorum possessionum, unde oriundi sunt, evidens concurrerit consensus, nullius penitus esse momenti: sed eisdem fundorum dominis, qui faciendæ creationi non (sicut dictum est) evidenter consenserint, jus proprium ad similitudinem cæterorum colonorum in suos adscriptitios exercendi, tanquam si nulla creatio intercessisset, tribui facultatem. † Idemque hoc super illis quoque agricolis decernimus observari, qui cum essent adscriptitiæ conditionis nexibus adstricti, solitariam vitam videlicet appetentes, quibuslibet sese monasteriis contra voluntatem dominorum fundorum duxerint offerendos. §. 1. Servos sane sociari clericorum consortiis, volentibus atque consentientibus dominis, modis omnibus prohibemus: cum liceat eorum dominis, data 92 prius servis libertate, licitum eis ad suscipiendos honores clericorum iter (si hoc voluerint) aperire. §. 2. Omnes præterea virorum clarissimorum provincias moderantium sententiis absque ulla privilegii differentia, (qui tamen præsidali jurisdictioni subjecti sunt) sive Episcopi, vel quilibet clerici, aut monachi, aut cujuslibet conditionis sint, pariter respondere decernimus: nulla in posterum viris clarissimis provinciarum Rectoribus ad loca, in quibus incusatæ personæ consistunt, perveniendi necessitate penitus imponenda 93: cum non solum legibus, verum etiam naturali quoque juri conveniat, quos res exegerit, judicialibus ad judicium vocari sententiis, non ipsos judices (quod dictu etiam injustum est) ad subjectos deduci, sed per datos ab his judices ad causæ examinationem in locis, ubi incusati degunt, procedere.

In AUTHENT. de sanct. Episcop. §. adscriptitios col. 9. tit. 6. al. tit. ult. seu Nov. 123. cap. 17.

ADscriptitios in ipsis possessionibus, in quibus sunt adscripti, clericos etiam præter voluntatem dominorum fieri permittimus: ita tamen, ut clerici facti, impositam sibi agriculturam adimpleant, subrogato aliquo, quem maluerint.

In AUTHENT. de sanct. Episc. §. si servus col. 9. tit. 6. al. tit. fin. seu Novell. 123. cap. 17.

SI servus, sciente domino, & non contradicente, in clericum ordinatus fuerit ab Episcopo: ex hoc ipso, quod constitutus est, liber & ingenuus erit. Si vero, ignorante domino, ordinatus fuerit: liceat domino, intra anni unius spatium, & servilem fortunam probare, & servum suum accipere. Si vero servus, sciente vel nesciente domino (sicut diximus) ideo quod in clero constitutus, liber est factus, ministerium ecclesiasticum reliquerit, & ad secularem vitam transierit: suo domino ad serviendum tradatur.

38. Iidem AA. Sebastiano Præfecto Prætorio.

SErvis, si dominorum fuerint voluntate muniti, solitariam vitam participandi licentia non denegetur; dum tamen eorum domini non ignorent: Quod si servis suis ad monasteriorum cultum migrandi tribuerint facultatem, eorundem servorum dominio, donec iidem servi in eodem monachorum habitu duraverint, spoliandos esse censemus: alioqui, si relicta forte vita solitaria, ad aliam quamlibet sese conditionem transtulerint, certum est, eos ad servitutis jugum, quam monasticæ professionis cultu evaserant, reversuros. Datum Non. Febr.

In AUTHENT. de sanct. Episc. §. sed hæc quidem. col. 9. tit. 6. al. tit. fin. seu Novell. 123. cap. 4.

EPiscopalis ordo liberat à fortuna servili, vel adscriptitia; sed non à curiali sive officiali: nam & post ordinationem durat: ita ut per subjectam, vel interpositam personam officium adimpleatur; nisi curiæ, vel officio restituatur.

In AUTHENT. de Monachis. §. hinc autem col. 1. tit. 5. seu Novell. 5. cap. 2.

VErum & si legitimo probatus experimento monachus efficiatur, evadet jugum servitutis. Debent enim per triennium, antequam monachi efficiantur, in monasteriis permanere: postea vero, si monachi facti fuerint, liberi erunt.

(91. Abrog. *Auth. seq. adscriptitios.* (92. Abrog. *Auth. seq. si servus.* (93. Exc. *l.* 15. *ff. de jurejur. l.* 2. §. 1. *infr. de jurej. propt. calumn.*

39.

QUi sua monasteria relinquunt, non recipiunt, quas attulerunt ad ea, res mobiles, cujuscunque quantitatis sint: etiamsi non sint confecta monumentorum gesta super ipsis. In donationibus autem immobilium, oportet jura servari, quando non adimitur ei, qui donavit, evictio 94 earum. §. 1. Non oportet Episcopos aut clericos cogere quosquam ad fructus offerendos, aut angarias dandas, aut alio modo vexare, aut excommunicare, aut anathematizare, aut denegare communionem, aut idcirco non baptizare: quamvis usus ita obtinuerit. † Transgressor cadit ab Ecclesia, & administratione ipsius, & dat decem libras. Hæc vero obtinent in sola imperatrice (civitate) & territorio ejus, & locis ad eos, qui à Patriarcha ordinantur, pertinentibus, aut ad ordinatos ab his Episcopos.

40.

MOnasteria degunt (seu censentur) sub Episcopis territoriorum suorum, & Abbatum quidem curam gerant Episcopi: monachorum vero Abbates. §. 1. Non sit vero Abbas duorum monasteriorum.

41. Imp. JUSTINUS A. Archelao P. P.

REpetita 95 promulgatione, non solum judices quorumlibet tribunalium, verum etiam defensores ecclesiarum hujus almæ Urbis, quos turpissimum insinuandi ultimas deficientium voluntates genus irrepserat, præmonendos esse censemus, ne rem attingant, quæ nemini 96 prorsus omnium, secundum constitutionum præcepta, præterquam Magistro census, competit. Absurdum etenim clericis est, immo etiam opprobriosum, si peritos se velint [ostendere] disceptationum esse forensium 97: Temeratoribus hujus sanctionis pœna quinquaginta librarum auri feriendis. Datum 13. Calendas Dec. CP. JUSTINIANO A. 2. & OPILIANO COSS. 524.

42. Imp. JUSTINIANUS A. Atarbio Præf. Præt.

OMnem adhibentes providentiam circa sanctissimas ecclesias in honorem, & gloriam sanctæ & incorruptæ & homousiæ Trinitatis, per quam & nos, & communem Rempublicam salvos fore credidimus: insistentes etiam doctrinæ sanctorum Apostolorum, *de creandis irreprehensibilibus* sacerdotibus, qui quidem ob id potissimum ordinantur, ut suis precibus 98 benignitatem humanissimi Dei rebus adquirant communibus, præsenti lege sancimus, ut quoties in qualicunque civitate sacerdotalem sedem vacare contigerit, decretum fiat ab his, qui eam civitatem incolunt, super tribus 99 personis rectæ fidei, & honestæ vitæ, aliorumque bonorum, & virtutum testimonium habentibus, ut ex ipsis idoneïor ad Episcopatum promoveatur: si enim sancti & gloriosi Apostoli sacerdotium à Domino Christo & Deo consecuti, & qui bonis omnibus terram repleverunt, & ejus doctrinam omnibus impartiti sunt, neque ipsi vitæ suæ, quam in hoc mundo degebant, salutis nostræ causa pepercerunt: quomodo æquum non fuerit, ut qui subingrediuntur eorum ordinem, & instituuntur sanctissimarum Ecclesiarum sacerdotes, purum habeant propositum, & pecunias contemnant, omnemque vitam suam ad clementissimum applicent Deum? §. 1. Convenit igitur hujusmodi eligi, & ordinari sacerdotes, quibus nec 100 liberi sint, nec nepotes: etenim fieri vix potest, ut vacans hujus quotidianæ vitæ curis, quas liberi creant parenti maximas, omne studium, omnemque cognitionem circa divinam liturgiam, & res ecclesiasticas consumat. Nam cum quidam, summa in Deum spe, & ut animæ eorum salvæ fiant, ad sanctissimas adcurrant ecclesias, & eis omnes suas facultates adferant, & derelinquant, ut in pauperes, & egentes, & alios pios usus consumantur: indecens est, Episcopos in suum illas auferre lucrum, aut in propriam sobolem, & cognatos impendere. Oportet enim Episcopum minime impeditum affectionibus carnalium liberorum, omnium fidelium spiritualem esse patrem. Has igitur ob causas

(94. *l.* 2. *infr. de evict.* (95. *l.* 23. *in medio. infr. de testam.* (96. Immo vide *l.* 19. *infr. d. t.* (97. *l.* 17. *supr. h. t.* (98. Adde *l.* 34. *in pr.* & §. 3. *circa fin. infr. tit. prox. Nov.* 133. *c.* 5. *in fin.* (99. *Nov.* 123. *c.* 1. *in pr.* & §. 1. vide tamen §. *ult. vers. si vero. d. c.* 1. (100. *l.* 48. *infr. h. t. Nov.* 6. *c.* 1. §. 4. *Nov.* 123. *c.* 1. *in pr. Nov.* 137. *c.* 2. abrog. *Nov. Leon.* 2.

prohibemus habentem natos aut nepotes, ordinari Episcopum. §. 2. De his vero Episcopis, qui nunc sunt, vel futuri sunt, sancimus, nullo modo habere eos facultatem testandi, vel donandi, vel per aliam quamcunque excogitationem alienandi quid de rebus suis, quas, postquam 101 facti fuerint Episcopi, possederint & adquisierint, vel ex testamentis, vel donationibus, vel ex alia quacunque causa: exceptis duntaxat his, quas ante Episcopatum habuerunt ex quacunque causa, vel quæ post Episcopatum à parentibus & theiis, hoc est, patruis, vel avunculis, & à fratribus ad ipsos pervenerunt, perventuræque sunt: quæcunque enim post ordinationem ex quacunque causa extra præfatas personas ad ipsos pervenerunt, ea jubemus ad sanctissimam ecclesiam, cujus Episcopatum tenuerint, pertinere, & ab ea vindicari, & evinci: nulla alia persona potestatem habente, ex eo proprium quid auferre lucrum. Quis enim dubitaverit, eos, qui ipsis proprias res relinquunt, aut reliquerint, etsi in aliam personam transferunt, aut transtulerunt, non potius ipsum sacerdotium contemplantes, quam ejus personam, & cogitantes, quia non solum ab ipsis relicta pie insument, sed & suas ipsorum res adjicient, id fecisse? §. 3. Ab hac autem generali nostra lege excipimus ea sola, quæcunque & qualiacunque in hunc usque diem fuerint Epiphanii Archiepiscopi felicis hujus civitatis, & sanctissimi Patriarchæ. Nam super his, quæ ab hoc tempore ei adquirentur, ea, quæ à nobis constituta sunt, obtinere, & ipsa ad sanctissimam majorem ecclesiam pertinere jubemus. §. 4. Post mortem vero Deo amantissimorum Episcoporum, jubemus; ut pro tempore illarum ecclesiarum Oeconomi rationes reddant earum, quæ ab illis relictæ sunt, rerum: idque sanctissimis ecclesiis proficere, quod ex hac nostra lege eis debetur. §. 5. Et ipsos quidem Oeconomos cum judicio & diligenti discussione creari præcipimus: scientibus ipsis, quod singulis annis rationem referent sanctissimo Episcopo suæ administrationis: & quacunque in re videbuntur res ecclesiasticas minuisse, vel læsisse, vel proprium quæstum quæsisse, hoc ecclesiasticis rebus restituent. Itaque si quidem superstites istiusmodi rationes subierint, fiant, quæ supra dicta sunt: si vero non redditis rationibus defuncti fuerint: tunc ipsorum heredes 102 subjiciantur tali discussioni, & conveniantur pro restitutione omnium, quæ ex ea causa debere illos constiterit. §. 6. Necessarium quoque esse credidimus, etiam super his aliquid definire, qui curam susceperunt, suscepturive sunt venerabilium xenonum, & nosocomiorum, & ptochiorum, & orphanotrophiorum, & brephotrophiorum: nam & ipsis omnem licentiam auferimus, de adquisitis rebus post susceptas hujusmodi curationes vel per testamentum, vel per alium quemlibet modum, vel machinationem quicquam in alias transferendi personas: exceptis, quæ prius habuerant, vel postea à parentibus vel theiis, vel fratribus ad ipsos pervenerunt. Omnia enim, quæcunque ad sancta pertinent loca, vel quæ ad ipsorum præpositos post susceptam hujusmodi curam pervenerunt, vel perventura sunt, ad ipsa venerabilia pertinebunt loca: eaque pie in eos distribui & erogari volumus, qui in illis locis sunt, vel curantur. Manifestum enim est: quod quisquis derelinquit vel donat, sive in scriptis, sive sine scriptis xenodocho, vel nosocomo, vel ptochotropho, vel orphanotropho, idcirco dat, ut pie per ipsum dispensetur: ut qui multam de eorum pietate præsumptionem & occasionem habeat, qui iis locis præfecti sunt: neque vero justum est, ipsum ea, quæ sub prætextu eorum, qui sub ejus cura sunt, accipit, non in ipsos vel pro ipsis impendere, sed in propriam personam auferre, & proprio lucro applicare, timore Dei contempto: Quis enim tali curæ præpositum non existimet idcirco eam suscepisse, ut non solum, quæ extrinsecus ad eum pervenient, sed etiam omnia, quæ habere eum contigerit, in eam rem impendat? §. 7. Amplius id quoque jubemus, ut quæcunque post necessariam erogationem in eos, qui eorum curæ commissi sunt, & debitam curationem rerum & ædificiorum, superesse contigerit, ea ad redituum comparationem proficiant: undique enim noster scopus nostraque intentio est, ad amplificationem & augmentum adducere res ad pios usus segregatas: sic enim quisquis pro sua anima quidquam facere volet, promptius erogabit: si crediderit, ea, quæ ab ipso data fuerint, pie administranda esse. §. 8. Si autem contigerit aliquem ab administratione sua cessare, quam acceperat: sancimus, eum, qui in ejus loco constitutus est, cum timore Domini rationum redditioni subjici gestæ sub eo administrationis, sicut divina nostra lege continetur: sciente & eo, qui post ipsum constitutus est, quod Domino Deo pro his rationem reddet. §. 9. Præterea sancimus, (quemadmodum & divinis canonibus definitum est) ne quis Episcopus & chorepiscopus, aut visitator, sive circuitor aut presbyter, aut alius cujuscunque dignitatis clericus per largitionem ordinetur. Sed nec Oeconomus, nec ecclesiecdicus, nec xenodochus, nec nosocomus, nec ptochotrophus, nec orphanotrophus, nec brephotrophus, nec quisquis ptochio præficiendus est, per talem fiat largitionem: sed per judicium & probationem eorum, qui in illis locis sunt, Deo amantissimorum Episcoporum. Si vero quis inventus fuerit occasione prædictarum ordinationum & administrationum aliquid dedisse 103, vel accepisse, sive Episcopus sit, sive clericus: & eum, qui præbuit, & eum, qui accepit, extra sacerdotium & clerum fieri jubemus: ut post hæc Domini Dei subjaceant condemnationi. Si autem quis propter præfecturam dedisse quid compertus fuerit, eum, qui ita præfectus factus fuerit, extra clerum esse jubemus: si vero Oeconomus vel ecclesiecdicus seu defensor vel chorepiscopus, id est, vel periodeuta, visitator vel xenodochus, vel nosocomus, vel ptochotrophus, vel orphanotrophus, vel ptochio præpositus comperietur præbuisse quid, ut sibi cura illa committeretur: & hunc removeri ab hujusmodi cura, jubemus. §. 10. Præterea sancimus, ut omnes clerici per singulas Ecclesias constituti, per se ipsos psallant nocturna, & matutina, & vespertina, ne ex sola ecclesiasticarum rerum consumptione clerici appareant, nomen 104 quidem habentes clericorum, rem autem non implentes clerici circa liturgiam Domini Dei: Turpe enim est, pro ipsis scriptos, necessitate ipsis inducta psallere. Si enim multi laicorum, ut suæ animæ consulant, ad sanctissimas Ecclesias confluentes studiosi circa psalmodiam ostenduntur, quomodo indecens non fuerit clericos ad id ordinatos non implere suum munus? Quapropter omnimodo clericos psallere jubemus, & ipsos inquiri à Deo amantissimis pro tempore Episcopis, & duobus presbyteris in singulis Ecclesiis, & ab eo, qui vocatur archos vel exarchos, & ab ecdico, sive defensore cujusque sanctissimæ Ecclesiæ: & eos, qui inventi non fuerint inculpate in liturgiis perseverantes, extra clerum constitui. Nam qui constituerunt, vel fundarunt sanctissimas Ecclesias pro sua salute & communis Reipublicæ, reliquerunt illis substantias: ut per eas debeant sacræ liturgiæ fieri, & ut in illis à ministrantibus piis clericis Deus colatur. † Licentiam autem concedimus omni personæ, quæ quid horum prætermissum esse cognoverit, ea denuntiare & publicare. §. 11. Ea vero, quæ à nobis sancita sunt, fini tradi, & ad effectum perduci cum Dei benignitate jubemus: eos vero, qui in suspicionem venerint, aliquid horum ausu temerario prætermisisse, primum quidem ex Domini Dei judicio periculum, ac deinde positas in hac lege pœnas sustinere. Dat. Cal. Mart. CP. DN. JUST. PP. A. 2. COS. 528.

43. Idem A. Epiphanio Archiepisc. Constantinopolitano & Patriarchæ.

OMnem semper adhibentes providentiam circa sanctissimas Ecclesias, per quas & nostrum imperium sustineri, & communes res clementissimi Dei gratia muniri credidimus, necnon & nostras, & cæterorum omnium animas studentes salvari, & eam ob rem soliciti assidue, ne commoda sanctissimarum Ecclesiarum, in quacunque civitate sint constitutæ, aliqua ratione minuantur: neve, quæ in ipsis fiunt, divinæ liturgiæ, ex Deo amantissimorum sacerdotum absentia impediantur, aut non convenienter curentur: ac ne etiam sanctissimarum Ecclesiarum consumantur res, tam propter itinerum, quam etiam commeantium huc sacerdotum & comitantium clericorum impensas; unde sæpe & sub fœnore accipiendi necessitas emergit, & ex ea re onus ad ipsas sanctissimas Ecclesias venit: simul etiam, ne ecclesiasticarum rerum non convenienter procedat administratio per absentiæ Deo amantissimorum Episcoporum tempus, his ad tuam beatitudinem divinis apicibus uti oportere existimavimus. §. 1. Per quos ipsi jubemus, fieri omnibus manifestum, per singulas Metropoles uniuscujusque provinciæ ipsi subjectis sanctissimis sacerdotibus; quoniam non decet aliquem ipsorum, aut eorum, qui in aliis provinciarum civitatibus sub Metropolitano ordinati sunt Episcoporum, secundum propriam voluntatem absque divina nostra speciali jussione 105, relinquere quidem gubernatam

(101. *Nov. 131. c. 13.* (102. *arg. l. 12. infr. arbitr. tutelæ.*

(103. *l. 31. supr. h. t.* (104. *l. 9. supr. tit. prox.* (105. *Nov. 6. c. 2. 3. Nov. 67. c. 3. Nov. 123. c. 9.*

à se

à se sanctissimam ecclesiam, in hanc vero felicem commeare civitatem, qualiscunque emergat res: sed mittere oportere huc unum, aut duos ex sibi subjecto pio clero: & facere manifesta nostræ pietati ea, quibus opus habent aut per se ipsos, aut per intermediam tuam beatitudinem: sicque perfrui justa & compendiaria nostra ope: si enim quippiam eorum, quæ ad nos relata fuerunt, tale nobis visum fuerit, ut indigeat ipsorum Deo amantissimorum sacerdotum præsentia, confestim tum proficisci jubebimus ipsos: absque vero tali divina jussione, neminem proficisci concedimus. §. 2. Sciente horum transgressore, & recte ac pie introductam à nobis pro sanctissimarum Ecclesiarum honore observantiam prætereunte, quod non parvam indignationem experietur, sed & sub excommunicatione fiet, si quidem Metropolites sit, à tua Beatitudine: si vero civitatis sit Episcopus, quæ Metropolitæ subjecta sit, ab ipso Metropolita: Pecuniariam namque pœnam definire contra contemnentes divinam nostram dispositionem, non necessarium esse putavimus, ne inde ad sanctissimas Ecclesias, quod inde evenerit damni, redundet: quarum res ab omni deminutione liberas manere cupimus. §. 3. Hæc igitur ad singulorum notitiam sub ipsa ordinatorum Deo amantissimorum Metropolitanorum Episcoporum perferre tua Sanctitas studeat, & ab unoquoque missas responsiones tam per Metropolitas, quam per ipsarum reliquarum provinciæ civitatum Deo amantissimos Episcopos de his, quæ hac de re didicerint, ad nostram religionem referre. Dat. 10. Cal. Mart. CP. DN. JUSTINIANO P. P. A. 2. COS. 528.

44. Idem A. Mennæ P. P.

SAnctissimarum Ecclesiarum, & piissimorum monasteriorum decori consulentes, interdicimus omnibus habitantibus monasteria conversari cum 106 mulieribus monastriis, aut occasionem aliquam excogitare, qua communicationem aliquam cum ipsis habeant. (hoc enim justam suspicionem introducit, assidue, aut cum voluerint, cum ipsis congrediendi.) sed ita segregatos esse, ut nullam 107 participationem ad invicem ob quamcunque causam habeant ipsi, neque excogitari aliquam occasionem, vel illis, vel his mutuæ inter se commorationis: sed soli per se homines in quolibet monasterio degant, à vicinis sibi per quamcunque causam monastriis segregati: Solæ item per se mulieres non commistæ viris: ut omnis suspicio indecoræ conversationis penitus tollatur. Sed si viri fuerint plures, oportet providentia singularum civitatum Episcoporum fœminas in alium convenientem locum transferri, & dari monasterium ipsis, in quo oporteat ipsas in posterum apud se ipsas honeste conversari: sin plures inveniantur fœminæ, aut etiam pari numero: viros quidem transferri, fœminas autem in monasterio manere, ita ut res ipsius monasterii mobiles & immobiles, & se moventes hi, qui exeunt, cum his, qui manent, pro rata dividant. Necessariis autem responsis 108 apud se degentium separatim mulierum, unum senem 109 à Deo amantissimo Episcopo civitatis segregari: ad divinas vero peragendas liturgias, & sancta communione participandas unum presbyterum, & unum diaconum honestæ vitæ dari, qui hæc sola supradicta agere debeant, non etiam convesci & conversari, aut cohabitare cum ipsis. His enim servatis, & ipsis felix vita erit, qui solitariam vitam elegerint, & communis nostræ Reipublicæ res paratiorem consequentur à Deo clementissimo opem. Quæ igitur super communibus rebus & nunc recte habere existimavimus, hujusmodi sunt. Sed & credidimus non parvam hinc visum iri additam esse his ex divina nostra Constitutione utilitatem. §. 1. Sed & observatione & cautela diligenti opus est, ne ullo modo prætereantur hæc: Quod non aliter continget, quam si Deo amantissimi cujusque civitatis Episcopi 110 inspiciant diligenter monachorum degentium in monasteriis sub sua cura ordinatis, conversationes: &, si quid senserint hujusmodi lapsus, omnibus modis compescant tale ipsorum inceptum; & pœnis subjiciant eos, qui post nostram prohibitionem adhuc talia perpetrant: & cogant, ut eorum conversationes sint puræ, & separatæ ab omni commercio muliebri. Nam & ipsis Deo amantissimis Episcopis, si hoc recte æstimare voluerint, perspicuum est, quod ex observatione honestæ hujus devotissimorum monachorum conversationis, & si eis contigerit nihil indecens, aut inhonestum accidere: clemens Deus propitius res communes nostræ Reipublicæ secundabit. §. 2. Sed ne vel ipsi Deo amantissimi Episcopi supervacuum ducant hoc nostrum præceptum, nosse ipsos volumus, quod si quis ipsorum manifestus sit, non cum omni diligentia hæc investigare, aut manifestum lapsum non secundum prædictos modos emendare; obnoxius quidem erit judicio Domini Dei, & nunc in ipsum veniet imperii nostri indignatio, & circa ipsum periclitabitur sacerdotium, neque alia majore opus erit indignatione. §. 3. Tua igitur excellentia divinam nostram hanc legis positionem manifestam faciat cujuscunque metropoleos Deo amantissimis Episcopis, & clarissimis Præsidibus provinciarum: addens & hoc: quod & ipsi, si opus sit, omne ferant auxilium piissimis civitatum Episcopis ad hujusmodi [lapsus] coërcenda, quæ tolli jussimus: & si qua negligentia eos usos esse invenerint, manifestam eam nobis proprio facient indicio, ut utique omnes cognoscant, & quænam ab ipsis servari debeant, & ex negligentia definitam 111 pœnam. Curent autem & Deo amantissimi Metropolitæ, etiam aliis reverendissimis civitatum Episcopis ejusdem provinciæ facere manifestam divinam hanc nostram legem, & denunciare omnibus, ut vigili studio hæc custodiant, verentes definitam pœnam. §. 4. Ac ne protrahatur plena observatio divinæ nostræ hujus legis: atque etiam ne ipsi reverendissimi monachi, qui in præsentia conversantur cum monastriis, parvum putent tempus sibi dari ad debitam, & injunctam ipsis separationem faciendam: annale ipsis definimus decretum ab eo [die,] quo manifesta divina nostra lex hæc facta fuerit: ita ut post anni curriculum, si appareant ea, quæ ad convictum attinent, in eodem manere schemate, locus sit omnimodo infertis divinæ huic nostræ legi pœnis. Datum 15. Cal. Feb. C. P. DECIO V. C. COS. 529.

45. Idem A. Juliano P. P.

SAcris canonibus neque Deo amantissimis presbyteris neque reverendissimis diaconis, aut subdiaconis nuptias 112 contrahere post hujusmodi ordinationem permittentibus, sed solis 113 reverendissimis psaltis, & lectoribus id concedentibus, animadvertimus quosdam despicientes quidem sacros canones, pueros autem generantes ex quibusdam mulieribus, quibus conjungi secundum sacerdotalem censuram non possunt: Quoniam igitur pœna facinoris hujus in sola 114 sacerdotii erat amissione: sacros autem canones non minus, quam leges, valere, etiam nostræ volunt leges: sancimus obtinere in illis, & quæ sacris visa sunt canonibus, perinde ac si civilibus inscriptum esset legibus: & omnes istiusmodi homines tam sacerdotio, quam divino ministerio, atque etiam dignitate ipsa, quam habent, nudari: Quemadmodum enim sacris canonibus prohibita sunt talia, sic & secundum nostras leges rem ipsam prohiberi: & præter supradictam excidendi à ministerio pœnam, ne legitimos quidem, & proprios esse eos, qui ex hujusmodi inordinata constupratione nascuntur, aut nati sunt: sed eam, quæ ex talibus seminibus oritur, participari turpitudinem: tales enim eos esse disponimus, quales quos leges ex incestis aut nefariis natos nuptiis definiunt: ita ut neque naturales, aut nothi seu spurii intelligantur; sed prorsus & undique prohibiti, & successionis genitorum indigni: ac nec donationem ab illis capere possint, neque hi neque horum matres, nec per interpositas quidem personas, sed omnibus in hos collatis à patribus beneficiis ad sanctam ecclesiam, ex qua sunt, qui talia deliquerunt, revertentibus: Quod enim sacri canones prohibent, id 115 etiam & nos per nostras abolemus leges. Si vero simulata quædam obligatio sub specie mutui, vel alterius contractus instrumenti fiat, quæ obligatum faciat eum, qui hujusmodi constuprationis particeps factus est, hanc etiam infirmam esse volumus: & talium rerum dationem, non ad eam personam, in quam concepta sunt scripta, sed ad sanctissimam ecclesiam pervenire. Data 15. Cal. Nov. CP. LAMP. & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

46. Idem A. Juliano P. P.

SAncimus, si quis moriens piam fecerit dispositionem vel per institutionis modum, vel per legatum, aut fideicommissum, aut mortis causa donationem, vel alium quemcunque [modum] legitimum: sive injunxerit pro tempore Episcopo curam agere, ut impleantur, quæ ipse voluit, sive & hoc reticuerit, sive etiam in contrarium prohibuerit: necessitatem 116 habere heredes, id,

(106. *l.* 19. *supr. h. t. Nov.* 123. *c.* 29. & 36. (107. Adde *Nov.* 133. *c.* 3. (108. *Nov.* 123. *c.* 36. (109. *Nov.* 133. *c.* 5. (110. *d. Nov.* 133. *c.* 4.

(111. §. 2. *supr. h. l.* (112. Adde *Nov. Leon.* 3. (113. *Nov.* 5. *c.* 8. (114. *Nov.* 22. *c.* 42. (115. Fac. *Nov.* 83. *c.* 1. (116. *Nov.* 1. *c.* 1.

quod ordinatum est, facere & adimplere omnimodo: Quod si id sponte non fecerint, confestim loci Deo amabiles Episcopos, curiosos esse circa hæc, & postulare, ut illi omnia impleant secundum voluntatem defuncti. Sed si quidem ecclesiæ ædificationem injunxerit testator, intra triennium instare eos, ut perficiatur: si vero xenonis ædificationem, intra unum 117 annum duntaxat id fieri cogere: tanquam sufficiente tempore hoc constituto ad perficienda, quæ placuerunt testatoribus: cum sit possibile, & domum conducere, & infirmos illic in lectis sternere, donec opus ædificationis xenonis seu hospitalis compleatur: Si vero quædam dari simul, & una præstatione in pias causas damnati fuerint: confestim cogere eos facere, hoc est, post testamenti insinuationem, & post adprehensam hereditatem, vel legatum ab his, qui honorati sunt. §. 1. Sin autem transierit prædictum tempus, ac neque ecclesia, neque hospitale ædificatum fuerit, neque hospitalis aliquis sit, qui hoc ordinet: mox ipsos Deo amabiles Episcopos exigere ea, quæ pro eo ordinata sunt, & in id convenienter quæsita, & facere ædificationes sanctissimarum Ecclesiarum, & hospitalium, & gerontocomiorum, aut orphanotrophiorum præparationem, aut ptochotrophiorum, aut nosocomiorum constructionem, aut captivorum redemptionem, aut aliam quamlibet actionem piam, à testatore ordinatam: designare etiam seu præficere, qui hæc administrent, xenodochos, vel orphanotrophos, vel brephotrophos, gerontocomos, vel simpliciter piarum actionum diœcetas & curatores: non amplius valentibus post dicti temporis lapsum & dictam indevotionem his, qui illa non fecerint, immiscere se prædictarum rerum administrationi, aut Deo amabiles Episcopos impedire ab illarum rerum administratione. §. 2. Clarissimis Præsidibus provinciarum necessitatem imponentibus heredibus omnimodo ea perficere: namque & veteribus prædicatum est legibus 118, necessitatem imponi implere deficientium voluntates eis, qui habere permittuntur, quæ illi reliquerunt. §. 3. Sed Deo amabiles Episcopi, si quidem aliquos diserte hi, qui defecerunt, præposuerint rebus: (veluti xenodochos, ptochotrophos, aut nosocomos, aut brephotrophos, aut orphanotrophos, aut gerontocomos, aut paramonarios, aut Oeconomos, aut, simpliciter [dicendo,] piarum actionum administratores:) illos quidem permittant habere administrationem; ipsi vero non administrent quidem; sed administrationem illorum inspiciant, aut observent: & recte quidem habentem laudent: in quibusdam autem aliquid prætergredientem corrigant: pessima autem administratione facta etiam eos expellant, & alios instituant, qui cogitent & animo concipiant magni Dei timorem, & terribilem magni & nunquam finiendi judicii diem, ad quam illos respicientes convenit omnia facere cum ad Deum coordinata mente. † Si vero neminem diserte hi, qui moriuntur, præstituerint administrationi, sed in heredum potestate totum posuerint; hi autem rem neglexerint: continuo ipsi Deo amabiles Episcopi & administrent, & præficiant suprascriptas personas, (ut ptochotrophos, aut nosocomos, & cæteros deinceps, qui etiam magni Dei honorem mente præferant,) ut omnimodo & via & artificio ad effectum perducantur, quæ ordinata sunt. §. 4. Supra autem omne tempus, quo distulerint facere disposita scripti heredes, eos cogi solvere & fructus, & reditus 119, & omnem legitimam accessionem à tempore ejus, qui disposuit, mortis; sancimus: non inspecta mora à litis contestatione aut conventione, sed ipso jure intellecta (quod dicitur vulgo) mora præcessisse, & locum habente fructuum & aliarum rerum accessione. §. 5. Hoc eodem obtinente; & si non ab herede, sed à fideicommissario aut legatario relictum fuerit hujusmodi pium legatum, & illud acceperit is, qui legato honoratus est: & mox quidem licentiam esse Deo amabilibus Episcopis poscere tales personas quibusdam rebus honoratas facere disposita. §. 6. Si vero negligentes fuerint locorum Deo amabiles Episcopi id agere, forte gratia corrupti à scriptis heredibus, vel legatariis, vel fideicommissariis: licentia erit, aut Metropolitano provinciæ, aut Archiepiscopo illius diœceseos, hæc cognoscenti, inquirere, & cogere, pium opus, aut piam liberalitatem omnimodo impleri: & cuicunque civium idem etiam facere licentia erit: cum sit enim 120 communis pietatis ratio, communes & populares decet etiam affectiones constitui harum rerum executionis: habituro unoquoque licentiam ex nostra hac lege movere ex *lege* 121 *condictitia*, & postulare relicta adimpleri: sciente, qui hæc neglexerit, Deo amabili Episcopo, quod & ipse, præter imminentes è cœlo pœnas, etiam Imperialem motum super hujusmodi contemptu experietur. §. 7. Ut autem adhuc majore metu terreantur heredes morientium, vel harum rerum procurandarum & faciendarum onere gravati: quominus harum rerum effectum differant; & hoc sancimus: ut si impetiti à Deo amabilibus Episcopis, qui his rebus honorati sunt, postea cessaverint, seu distulerint, ita ut Præsidum exactione opus fuerit, confestim non solum ipsi simplum (quod dicitur) exigantur, sed omnino duplum 122: Si enim apud veteres erant quædam themata, in quibus ex inficiatione 123 dupla condemnationis inducebantur, quomodo utique non etiam hic eos, qui non solum ne sponte fecerint, sed tempus præterea protraxerint, & postremo impetiti à Deo amabilibus Episcopis, ac deinde neque ipsis statim parentes, opus habuerint etiam Præsidali exactione, dupli exactione non convenit castigari? §. 8. Si vero morientes suos heredes voluerint, quando morituri essent, ipsi heredes, actionem aliquam implere piam, non autem in ipsorum vita, & hoc custodiri, & non in medio heredes cogi facere quid eorum, quæ testator post ipsorum mortem voluerit fieri: cum vero morientur ipsi, necessitatem habeant omnimodo ista implere: dilatione autem aliqua ab ipsorum heredibus facta, tunc necesse est, illa fieri, quæ ante disposuimus. §. 9. Si vero aliqua eorum, quæ vocantur *Annalia* 124 *legata*, relicta fuerint aut donata clero forte, aut monasterio, aut ascetriis, aut diaconissis, aut ptochiis, aut xenonibus, aut nosocomiis, aut brephotrophiis, aut sanctissimarum ecclesiarum pauperibus, aut (simpliciter) cœtibus quibusdam piis, aut omnino non prohibitis ex plebe collegiis; velint autem secundum aliquod tempus hi, qui tunc reperiuntur, auro accepto super tali actione transigere; non liceat id agere, neque quod factum fuerit, ratum esto: imo & privationem rerum, qui hæc redemit vel transegit, sustineat. Quandoquidem necesse erit: his quidem, qui aliqua parte temporis fuerint, esse pecuniarum copiam: his autem, qui futuri sunt, omnimodam relictorum privationem: Sed nec ipsum *Annaliorum* nomen, neque perpetua defuncti memoria, ob quam & annuum hoc reliquit, conservabitur, sed statim extinguetur una cum ipsa relictorum interiens alienatione. Manere igitur perpetuo ipsos obnoxios hujusmodi dationibus sancimus: adeo ut, si qua fiat alienatio, & ipsa irrita sit: & hi, qui quandoque præerunt piis locis, licentiam habeant persequi, & exigere ipsa, nulla temporis præscriptione opponenda ipsis 125, cum per unumquemque annum talis nascatur actio. † Quinimo hypothecæ subjecta sint ejus, qui reliquit bona, hujusmodi legatorum causa: ita ut licentiam habeant ex ipsis rebus satis piis operibus facere, non solum pro relictis, sed & pro fructibus ipsorum, & reditibus, & omni legitima accessione temporali (ut dictum 126 est,) nulla retinentibus præscriptione convenire queunte, quantumcunque quis numeraverit tempus: Nisi inter hunc annali legato oneratum, & eum, qui secundum sacros canones, & nostras leges præsul constitutus est, istiusmodi exactionis factum fuerit pactum, quo placuerit, *ut reditus pro annuo legato daretur à gravata persona, semper vigens ac perpetuus, & non multis publicis oneribus obnoxius: sed & accessionem habens, omnino quidem non minorem quarta parte puri reditus, aut amplius, quantum scilicet inter eos placuerit:* Si enim tale quiddam in scriptis fiat pactum, & datus fuerit talis reditus, & receptus in scriptis; pactionibus & transactionibus; & id manifestum per gesta monumentorum constitutum fuerit: cessare exactionem annui legati contra eum, qui eo oneratus est, sancimus: eum vero reditum pro legato constitui, perpetuo ad id deputatum, & qui alienari à nemine quocunque alienationis modo possit: nullo autem horum subsecuto, subjacere perpetuo (ut antea à nobis dictum est) dationi annuorum legatorum eos, qui his gravati sunt, sancimus: ut & nomen & memoria defuncti, & annui reditus in ipsis operibus perpetuo conserventur. Datum 15. Calend. Novembr. *Constantinop.* LAMPAD. & ORESTE COSS. 530.

47. Idem A. Juliano PP.

SAcris nostris legibus existimavimus oportere & hanc addi; quæ ex virtute, non autem ex temporibus, religiosas Abbatias, seu præfe-

(117. *d. Nov.* 1. *c.* 1. §. 1. & *c.* 4. *pr.* (118. *d. Nov.* 1. *c.* 1. (119. *Nov.* 131. *c.* 11. 12. (120. *l.* 1. *ff. de popul. action.*

(121. *v. l.* 1. *ff. de condict. ex lege.* (122. §. 19. *Inst. de act.* (123. §. 23. *Inst. d. t.* (124. *v. tit. D. de annuis legat. l. ult. infr. h. t.* (125. Confer. tamen *l.* 26. *infr. de usur.* (126. §. 4. *supr. h. l.*

præfecturas tribuit: ita videlicet, ut in piis monasteriis, aut asceteriis, non omnimodo mortuo Abbate, vel Abbatissa, is, vel ea, qui, vel quæ, tempore antiquior est, aut secundus secundave deinceps eligatur. Consentimus enim naturæ, neque omnes similiter bonos, neque omnes in æquo facienti malos: sed quem utique & vita optima, & mores honesti, & circa pium exercitium constantia, & commune reliquorum monachorum complementum, aut maxima eorum pars idoneum ad hoc putaverit, & sacris Evangeliis propositis elegerit; ad præfecturam vocari, ita ut, si quidem primus post defunctum utilis sit, & monachis præesse dignus, ille aliis præferatur: si vero qui post illum est, similiter in ipsum feratur futuri præfecti calculus: si vero nullus horum dignus videatur; confestim is, qui ex omnibus idoneus erit, cujuscunque gradus sit, prærdinetur Abbas, qui sit videlicet & vitæ honestæ, & honestæ conversationis, & qui servare creditos sibi possit: cum sit conveniens, omnem principatum, & omnem hominum præfecturam, non ex temporibus, neque ex sortibus, neque ex fortuitis circumstantiis, sed ex electione, & ex eo, quod præstantius est, fieri; & bonum apud omnes testimonium & probationem esse, fieri ordinationi ordinem. §. 1. Manifesta autem hæc fieri Deo amabili Episcopo: ut, cum is didicerit eum, qui electus est, & hoc se recte habere adprobaverit; consentientem electoribus calculum ferat, & promoveat ipsum ad hujusmodi Abbatis ordinem. Adprobare vero oportet hanc ipsam electionem, & pro tempore Patriarcham, & qui in his locis sunt, Deo amabiles Episcopos, habentes & ipsos judicium Dei, & futuram condemnationem metuentes, si non per electionem, sed ad aliquam passionem 127 seu affectionem respicientes humanam, promotionem fecerint: habituris ipsis, & in hac vita, & in futura à Deo immissam pœnam: videlicet ipsorum negligentia animabus plurimis peccatorum causas præbente. §. 2. His omnibus & in reverendissimis fœminis aut virginibus, quæ piis monasteriis præsunt, obtinentibus. §. 3. Reliquo omni sacro ordine, sacro ministerio secundum suos gradus præsidente, & nulla in re per præsentem nostram innovato legem. Dat. 15. Calend. Decembr. CP. LAMP. & ORESTE COSS. 530.

48. Idem A. Joanni P. P.

SAncimus, neminem ad Episcopatum ordinari, nisi & in aliis rebus utilis & optimus sit, & neque mulieri cohabitet, neque liberorum 128 existat pater, sed loco uxoris, adhæreat quidem & continens sit circa sanctissimam ecclesiam: loco vero liberorum, omnem Christianum, & orthodoxum habeat populum: cognoscens, sic ab initio ea, quæ de successione Deo amabilium Episcoporum sunt, nos disposuisse, & cum ejusmodi cogitatione processisse nostram legem: & eos, qui præter hæc quid faciunt, aut fecerunt, omni Episcopatu indignos esse: qui enim, post hanc nostram Constitutionem, facere aliquos Episcopos præter ejus vim, aut fieri ausi fuerint, neque in Episcopis numerabuntur, neque manebunt in sacris, sed expulsi ab his, aliis dabunt locum ordinationis, cum in primis diligentissimæ, tum etiam Deo per omnia placentis. Datum 4. Calend. Sept. CP. post COSS. LAMPAD. & OREST. 531.

49. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

SI quis ad declinandam legem Falcidiam, cum desiderat totam suam substantiam pro redemptione captivorum relinquere, eos ipsos captivos scripserit heredes: ne videatur, quasi incertis personis heredibus institutis, judicium suum oppugnandum reliquisse: sancimus, ejusmodi & talem institutionem pietatis intuitu valere 129. & non esse respuendam. §. 1. Sed & si pauperes quidem scripserit heredes, & non inveniatur certum ptochotrophium, vel certæ ecclesiæ pauperes, de quibus testator cogitaverit, sed sub incerto vocabulo *pauperes* fuerint heredes instituti, simili modo & hujusmodi institutionem valere decernimus. §. 2. Et si quidem captivos scripserit heredes, civitatis, in qua testator larem fovere ac degere noscitur, Episcopus & Oeconomus hereditatem suscipiant: & omnimodo in redemptionem captivorum procedat hereditas, sive per annuos reditus, sive per venditionem mobilium seu se moventium rerum sit: nullo penitus ex hoc lucro, vel Oeconomo, vel Episcopo, vel sacrosanctæ ecclesiæ relinquendo. Si enim propter hoc à speciali herede recessum est, ut non Falcidiæ ratio inducatur, quomodo ferendum est, hoc, quod in sacrum venerit, per Falcidiam vel aliam occasionem 130 minui? §. 3. Ubi autem indistincte pauperes scripti sunt heredes: ibi xenonem ejus civitatis omnimodo hereditatem nancisci, & per xenodochum in ægrotantes fieri patrimonii distributionem, secundum quod in captivis constituimus, vel per redituum annalium erogationem, vel per venditionem rerum mobilium, vel sese moventium, ut ex his res immobiles comparentur, & annuus victus ægrotantibus accedat: Quis enim pauperior est hominibus, qui & inopia tenti sunt, & in xenone repositi, & suis corporibus laborantes, necessarium victum sibi non possunt afferre? §. 4. Licentia omnino danda & in priore, & in secunda specie, & actionem movere, & debita exigere: ut in captivos, vel in ægrotantes consumantur. Si enim heredum eis & jus, & nomen dedimus, sine Falcidiæ tamen legis emolumento: necesse est eos debita exigere, & creditoribus respondere. §. 5. Sin autem ampliores in civitate xenones vel ptochotrophia sint, ne incerta videatur pecuniarum datio; tunc ei xenoni vel ptochotrophio, qui pauperior 131 esse dignoscitur, easdem res vel pecunias adsignari censemus: hoc videlicet discutiendo à viro reverendissimo locorum Antistite, & sub eo constitutis clericis. §. 6. Sin autem nullus xenon in civitate inveniatur: tunc, secundum de captivis sanctionem, pro tempore Oeconomus sacrosanctæ ecclesiæ vel Episcopus hereditatem accipiat: & sine Falcidiæ 132 ratione pauperibus, qui in civitate sunt, vel penitus mendicantibus, vel alia sustentatione egentibus, eædem pecuniæ distribuantur. §. 7. Hæc tamen omnia locum habere sancimus, quando non certi xenonis vel certi ptochotrophii, vel certæ ecclesiæ nominatio à testatore subsecuta est, sed incertus est ejus sensus. † Sin autem in personam certam, venerabilemve certam domum respexerit, ei tantummodo hereditatem vel legatum competere sancimus, nulla Falcidia nec in hac parte intercedente. §. 8. In omnibus autem hujusmodi casibus cœlestes iracundias sacrosanctarum rerum administratores expectent, si qualecunque lucrum ex hujusmodi gubernationibus sibimet acquisierint, vel si hoc committi ab alio consenserint, & non gravissima pœna, & interminatione, quod perperam factum est, studeant corrigere.

In AUTHENT. ut cum de appell. cog. §. si unum de prædictis, collatione octava, titulo decimo sexto: al. tit. 12. seu Novell. 115. c. 3.

SI captivi alicujus liberi seu cognati redemptionem ejus neglexerint: non solum exheredari possunt, sed etiam lege denegatur eis successio: & si fuerint scripti heredes, tantum valeat testamentum in aliis capitulis. Hæc ergo successio defertur ecclesiæ civitatis ejus, expendenda scilicet in captivorum redemptionem. Multo magis, si extraneos instituerit, qui redimere supersedeant. Excipitur minor octodecim annis. † Qui autem redimere student, si proprias non habeant pecunias, super quibuslibet rebus ipsius in eam causam recte contrahunt, etiamsi minores viginti quinque annis sint, majores tamen octodecim, qui tamen pro majoribus viginti quinque hic accipiuntur. Et captivi, si reversi fuerint, coguntur 133 habere ratum contractum. † Eadem pœna est parentum, si redemptionem neglexerint liberorum.

50. Idem A. Joanni P. P.

CUm lege Leonina viris reverendissimis Episcopis, & presbyteris, & diaconis peculium habere quasi castrense 134 concessum est: eo addito, ut & in ipso testari possint: dubitabatur, si hujusmodi testamenta debeant de inofficioso querela expugnari: cum de omnibus personis, quæ hujusmodi peculium meruerunt, eadem fuerat quæstio exorta? Sancimus itaque, viris reverendissimis Episcopis, & presbyteris, & diaconis, qui tale peculium quasi castrense possident, super his tantummodo rebus, quæ quasi castrensis peculii sunt, non solum ultima condere secundum leges elogia licere; (quod ex Leonina constitutione descendit) sed etiam eorum ultimas voluntates super his tantummodo habitas, de inofficioso querelæ minime subjacere. 135 Dat. Non. Februar. CP. post COSS. LAMPADII & ORESTIS, anno 2. 532.

51. Idem A. Joanni P. P.

SI quis 136 in conscribendo instrumento sese confessus fuerit *non usurum fori præscriptione propter sacerdotii prærogativam* 137: sancimus non licere ei adversus sua pacta venire, & contrahentes

(127. v. *l.* 31. *supr. h. t.* (128. *l.* 42. §. 1. *supr. eod.* v. *Nov. Leon.* 2. 3. (129. *l.* 24. *l.* 28. *supr. h. t. Nov.* 131. *c.* 11. 12.

(130. Immo vide *l.* 1. §. 5. *ff. ad leg. Falc.* (131. *Nov.* 131. *c.* 9. (132. v. *supr.* §. 4. *h. l.* (133. Sic *l.* 6. *ff. de appell.* (134. *l.* 34. *supr. h. t.* (135. Abr. *Nov.* 123. *c.* 19. (136. *l.* 29. *infr. de pact.* (137. *Auth. statuimus. supr. h. t.*

decipere;

decipere: cum regula sit juris antiqui. *Omnes licentiam habere his, quæ pro se indulta sunt, renunciare.* Quam generalem legem in omnibus casibus obtinere sancimus 138, qui necdum per judicialem sententiam vel amicabilem conventionem sopiti sunt. Dat. Cal. Septemb. CP. post COSS. LAMPAD. & ORESTIS VV. CC. 532.

52. Idem A. Joanni P. P.

GEneraliter sancimus: omnes viros reverendissimos Episcopos, nec non presbyteros, diaconos & subdiaconos, & præcipue monachos, licet non sint clerici, immunitatem ipso jure omnes habere tutelæ sive testamentariæ, sive legitimæ, sive dativæ; & non solum tutelæ eos esse expertes; sed etiam curæ, non solum pupillorum, & adultorum; sed & furiosi, & muti, & surdi, & aliarum personarum, quibus tutores, vel curatores à Veteribus legibus dantur. §. 1. Eos tamen clericos & monachos hujusmodi habere beneficium sancimus, qui apud sacrosanctas ecclesias, vel monasteria permanent, non divagantes, neque circa divina ministeria desides; cum propter hoc ipsum beneficium eis indulgeamus, ut, aliis omnibus derelictis, Dei omnipotentis ministeriis inhæreant. 139 §. 2. Et hoc non solum in vetere Roma, vel in hac Regia civitate, sed & in omni terra, ubicunque Christianorum nomen colitur, obtinere sancimus.

In AUTHENT. de sanctis Episcopis. §. Deo autem amabiles, collatione nona, titulo sexto: al. tit. ult. seu Novell. 123. cap. 5.

PResbyteros, diaconos, aut subdiaconos, jure cognationis ad tutelam vel curam vocatos, suscipere permittimus: si tamen intra quatuor menses, ex quo vocati sunt, apud judicem competentem in scriptis declaraverint, talem administrationem propria se voluntate suscepisse. Si quis autem sic fecerit, nullum ex hoc præjudicium circa alienam tutelam, vel curam patiatur. §. 1. *Episcopos autem vel monachos tutelam alicujus personæ subire non permittimus.*

53. Idem A. Joanni P. P.

SAncimus, neminem omnino, neque curialem 140, neque taxeotam, Episcopum aut presbyterum de cætero fieri; nihil attinente, aut attingente hac lege eos, qui ante eam hujusmodi sacerdotio digni habiti sunt: de cætero vero neminem omnino, qui supradictæ sit fortunæ, ad prædictas consecrationes ascendere: & maxime, si & jam antea ministraverat, aut taxeoticis servierat jussionibus: eum enim, qui enutritus est in executionibus vehementibus (seu asperis,) & his, quæ ex ea re accidunt, peccatis; non utique æquum fuerit, modo quidem, & illico esse taxeotam, & buleutam, & facere omnium acerbissima; mox autem sacerdotem ordinari, de humanitate & innocentia exponentem dogmata. † Præterquam si ab 141 infantia, & nondum quidem ephebiam excedente ætate, ei contigit inter reverendissimos monachos connumerari, & morari in eo ipso schemate: tunc enim permittimus ipsi, & presbyterum fieri, & ad Episcopatum venire: cum sit manifestum, simulatque tale quid evenerit, & dignus sacerdotio apparuerit; quod confestim licentiam habebit, manere in Episcopatu, & ministrare, dummodo quartam partem suæ substantiæ universæ præbeat decurionibus, & fisco (secundum nuper de quarta parte positam 142 à nobis legem) aut soli fisco, si quidem taxeoticæ fortunæ ei esse contigerit. † Si vero, & in reverendissimis Archimandritis censeatur, & manserit inter ipsos: & hoc etiam modo damus fortunæ liberationem, quartam & tunc partem suæ substantiæ (ut prædiximus) præbituro: aliter autem neque illi ordinari concedimus, neque ordinato tale quid agere permittimus. † Sciente tua excellentia, quia hæc observari debent ab omnibus Deo amabilibus Episcopis, pœnam expectaturis circa ipsum sacerdotium, si quid tale fecerint: præter id, quod etiam nec ipse ordinatus sacerdotio fruetur, licet fuerit antea in aliquo gradu sacerdotii ordinatus, sed inter privatos redigetur, & ministeria exequetur, quibus subjacebat prius. † Quæ omnia obtinere in futurum volumus tempus: quoniam nunc primum à nobis inventa sunt: non pertinente ullo modo hac lege (ut diximus) ad eos, qui semel hac dignitate sacerdotali decorati sunt: sed licentiam habentibus ipsis per substitutos ministrare, juxta Theodosii, & Valentiniani piæ memoriæ Constitutionem 143, quæ ad Thomam rescripta est. §. 1. Ad hæc & illud justum esse, & obtinere, & in usu esse sancimus: quod positum ab initio, & usu observatum, nescimus, quonam modo in dissuetudinem abiit. Meminimus enim, nos in Arcadii, & Honorii piæ memoriæ Constitutionem incidisse, volentem clericos, si neglexerint suum ordinem, & in qualemcunque armatam militiam transierint; vel depositi à Deo amabilibus Episcopis, militare ausi fuerint; mitti quidem ipsos militia adepta, tradi vero civitatum curiis ministraturos in posterum publico; quando & Domini Dei servitio, quamdiu militarunt, se abdicaverunt. † Quæ omnia obtinere ex hac nostra sancimus lege, jubentes, ipsos statim & confestim civitatis illius, ex qua sunt, fieri curiales: nisi vehementer curialibus abundet civitas: quo casu vicinæ, vel ulterioris etiam usque ad unam provinciam alteram, ubi maxime curialium constituta est penuria. 144 Si vero latitantes, (ut probabile est) fiant: licentiam damus curialibus, statim ingredi res eorum, eorum bona detinere, & satis sibi secundum legem inde facere. Hæc igitur super reverendissimis clericis cujuscunque gradus obtinere in perpetuum sancimus; & in his, quæ jam perpetrata sunt, obtinere legem eam volentes, quæ & prius erat. † Quoniam autem & quandam Constitutionem 145 invenimus de monachis differentem, & volentem, ipsos non relinquere propria monasteria, neque turbare civitates, quam & ad quoddam sancitam esse tempus quidam suspicantur: oportere existimavimus occasionem inde accipientes, perfectiorem, & in omne tempus etiam hoc reformare, ita ut nemini de cætero reverendissimorum monachorum licentia sit, tale quid agere, & relinquere quidem monachicum habitum, circumcingere autem qualemcunque militiam, aut cingulum, aut dignitatem, aut eorum, qui in judiciis versantur, sequi vitam, & Dei servitio humanas occupationes præferre aut cognoscere, illo, qui tale quid fecerit, dando curiæ 146 civitatis illius, ex qua est, aut etiam alterius, ut prædictum est, & si quidem locuples sit, etiam pecuniaria subiturus munera, sin minus, corporalia munera, & hic licentia danda curiis, (ut prædiximus) si invisibiles fiant, occupare bona, & sibi ex his satisfacere secundum legem. In omnibus autem casibus, in quibus accipere ex his curias jubemus causis, volumus mediam quidem horum partem curiales suscipere non in auro, sed immobili possessione, vel quæ subsit, vel quæ sit comparanda secundum prius à nobis emissam legem, aliam vero dimidiam generali mensæ tuæ excellentiæ inferri; ut tuus etiam thronus provideat vigilanter, ne quid tale (commissum) lateat: sed, simulatque quid factum fuerit, conveniens super hoc fiat medela, præterquam si nunc ipsi ultro & sponte militiam reliquerint, vel simpliciter quod habent schema & ad monachicam rursum serio & vere revertantur vitam, & inter reverendissimos clericos connumerari festinent. Si enim hoc fecerint intra annum unum ab hac lege lata, remittimus eis pœnam, sufficere ipsis ex exercitio putantes emendationem. † Hæc autem obtinere in sequens 147 volumus tempus, neque illos extra dictam relinquentes pœnam, quotquot à nostro principatu monachi facti, tale quid fecerunt: id enim, quod præcessit, simul quidem ob humanitatem, simul etiam tempus verentes dimittimus, quando nihil diserte statutum prius erat. §. 2. Item illud statuimus: sive pater, sive mater, sive alius quis ex defectu liberorum restitutionem aut substitutionem induxerit quibusdam sive masculis, sive fœminis, hi autem ad nuptias venire propter conversationis non elegerint modum: rescindi tales restitutiones aut substitutiones; & habere ipsos potestatem, in quem voluerint modum, pium tamen, quæ inde proficiscuntur, consecrare; & aut consumere superstites, aut relinquere morientes: sicut & si sub conditione liberorum 148 susceptionis, ipsis quid relictum fuerit: oportet & hoc ipsum habere eos, liberos suscipere minime coactos. † Eandem quoque legis positionem, & in mulieribus virginitatem professis, & uxores ducere omnimodo prohibitis reverendissimis clericis extendimus & reponimus: & hanc gratiam Deo pro nostris temporibus dignam referimus. §. 3. Ad hæc sancimus: sive vir ad solitariam vitam venire voluerit, sive mulier, viro relicto ad exercitationem monachicam venerit: ne hoc damni causam præbeat: sed ut sua omnimodo recipiat: ita ut liceat uxori [&] dotem recipere suam, & propter nuptias donationem ei, qui cum ea cohabitaverat: & quod inde venit lucrum, non secundum eam, quæ per repudium fit, disjunctionem vindicare, aut manere apud eum,

(138. Immo vide *l.* 18. *ff. de jurisd.* (139. *Nov.* 123. *c.* 6. (140. *d. Nov.* 123. *c.* 15. (141. *Nov.* 6. *c.* 1. adde *Nov. Leon.* 6. (142. *l. ult. infr. quand. & quib. quarta pars.* (143. *l.* 21. *supr. h. t.*

(144. Confer. *l.* 26. *in fin. supr. de sacros. eccl.* (145. *v. l.* 29. *supr. h. t.* (146. Confer. *Nov.* 5. *c.* 6. *Nov. Leon.* 7. 8. (147. *l.* 7. *infr. de legib.* (148. *Nov.* 23. *c.* 37.

qui non divertit, sed secundum quod in casum 149 mortis factum est pactum; quasi videatur is, qui divertit à communi alterius convictu, mortuus esse in alterius contubernio, cum cohabitanti sit omnino inutilis: quicquid autem in dotalibus instrumentis receptum fuerit ex pactis in casum mortis, id debitum intelligatur. † Non audente muliere ante anni lapsum in aliud respicere matrimonium, propter generationis (aut seminis) incertitudinem. 150 † Sed si quid tale futurum sit, statim mitti divortium, quod idcirco *bona* 161 *gratia* vocatur, ab ea, quæ conversionem non eligit, persona, atque ita agat, quod voluerit, lucris (ut ante dictum est) ad ipsam pertinentibus. Sane eo quod lucrandum esset ex tali causa, omnimodo, si & in prioribus nuptiis, vel vir vel mulier mansissent, communibus liberis ex eo matrimonio natis, si qui fuerint, conservando. Dat. 5. Calend. Decemb. CP. Post COSS. LAMPAD. & OREST. an. 2. 532.

54. Idem A. Hermogeni Magistro officiorum.

RAptores 152 virginum, vel viduarum, vel diaconissarum, quæ Deo fuerint dedicatæ, pessima criminum peccantes, capitis supplicio plectendos esse decernimus: quod non solum ad injuriam hominum, sed & ad ipsius omnipotentis Dei irreverentiam committitur. Qui itaque hujusmodi crimen commiserint, & qui eis auxilium tempore invasionis præbuerint: ubi inventi fuerint in ipsa rapina, & adhuc flagrante crimine deprehensi à parentibus sanctimonialium virginum, vel viduarum, vel diaconissarum aut earum consanguineis, vel tutoribus, seu curatoribus, convicti interficiantur. Sin autem post commissum tam detestabile crimen, aut potentatu raptor se defendere, aut fuga evadere potuerit, in hac quidem regia Urbe tam viri excelsi Præfecti prætorio, quam gloriosissimus Præfectus Urbi: in provinciis autem, tam viri eminentissimi Præfecti prætorio per Illyricum, & Africam, quam Magistri militum per diversas nostri orbis regiones: nec non vir spectabilis Præfectus Ægypti, & Vicarii, & Proconsules, & nihilominus viri spectabiles Duces, & viri clarissimi Rectores provinciarum, nec non alii cujuslibet ordinis Judices, qui in locis illis inventi fuerint, simile studium cum magna solicitudine adhibeant, ut eos possint comprehendere; & comprehensos in tali crimine, post legitimas, & juri cognitas probationes, sine fori præscriptione, durissimis pœnis afficiant, & mortis condemnent supplicio. † Bona autem eorum; si hoc commissum fuerit in sanctimonialem virginem, quæ vel in asceterio, vel monasterio degit; sive eadem virgo diaconissa constituta sit, sive non, eidem monasterio, vel asceterio, ubi consecrata est, addicantur: ut ex his rebus & ipsa solatium habeat, dum vivit, sufficiens: & res omnes sacrosanctum asceterium seu monasterium pleno habeat dominio: sin autem diaconissa cujuscunque ecclesiæ sit, in nullo tamen monasterio, vel asceterio constituta, sed per se degit: raptoris ejus substantia ecclesiæ, cujus diaconissa est, adsignetur: ut ex his facultatibus ipsa quidem usumfructum, dum superest, ab eadem ecclesia consequatur; ecclesia vero omnem proprietatem, & plenam possessionem earundem rerum nostro habeat beneficio: nemine vel judice, vel quacunque alia persona hæc audente contemnere. † Pœnas autem, quas prædiximus, (id est, mortis, & bonorum amissionis) constituimus non tantum adversus raptores, sed etiam contra eos, qui hos comitati in ipsa invasione & rapina fuerint. † Cæteros autem omnes, qui conscii & ministri hujusmodi criminis reperti & convicti fuerint, vel eos susceperint, vel quamcunque opem eis tulerint; sive masculi, sive fœminæ sint; cujuscunque conditionis, vel gradus, vel dignitatis, pœnæ capitali tantummodo subjicimus. † Ut huic pœnæ omnes subjaceant, sive volentibus, sive nolentibus sanctimonialibus virginibus, sive aliis supradictis mulieribus, tale facinus fuerit perpetratum. Dat. 15. Calend. Decemb. CP. DN. JUSTINIANO P. P. A. 3. COS. 533.

55. Idem A.

UT 153 non liceat parentibus impedire, quo minus liberi eorum volentes monachi aut clerici fiant, aut eam ob solam causam exheredare: sed si ipsi testamentum condant, necesse habento quadrantem illis relinquere: sin autem hoc non fecerint, locus sit ab intestato. §. 1. Quod si illi monasteria aut Ecclesias relinquant, atque mundani fiant, omne ipsorum jus ad monasterium aut ecclesiam pertinet.

56. Idem A. Joanni PP.

DEo nobis auxilium præbente, omnia, quæ pro honore sanctæ Ecclesiæ Catholicæ ad Dei placitum fieri properamus, legibus constituere, & operibus adimplere desideramus. Et jam quidem multa cum ejus auxilio statuimus, quæ ecclesiasticæ doctrinæ atque statui conveniunt: in præsenti vero hoc pia deliberatione duximus corrigendum, quod hactenus contra Dei timorem fiebat. Cognitum etenim nobis est: quod si quis sponsus, vel sponsa, post datas & acceptas arrhas, voluisset se divino deputare servitio, & à seculari conversatione recedere, ac sanctimonialem vitam vivere, atque in Dei timore permanere; compellebatur vir quidem ea, quæ arrharum nomine dederat, amittere; sponsa vero in duplum id, quod acceperat, reddere: Quod nostræ Mansuetudini, religioni contrarium esse, visum est. 154 Unde per præsentem legem in perpetuum valituram jubemus: Ut si quis sponsus vel sponsa, [desideraverit seculi istius vitam contemnere, & in sanctimonialium conversatione vivere,] sponsus quidem omnia, quæ arrharum nomine, futuri causa conjugii dedit, sine ulla deminutione recipiat; sponsa autem non duplum (sicut hactenus), sed hoc tantummodo sponso restituat, quod arrharum nomine acceperat, & nihil amplius reddere compellatur, nisi quod probata fuerit accepisse. 155 Nam & maritis & uxoribus, qui seculo renunciant, jam anteriore lege à nobis provisum est: ut, sive maritus, sive uxor religionis causa à conjugio recesserit, & solitariam vitam elegerit, unusquisque eorum res suas recipiat, quas pro dote vel ante nuptias donatione præstiterat, & hoc tantummodo lucri nomine consequatur ab eo, qui solitariam vitam elegerit, quod debuit legitime vel ex pacto per casum mortis exigere. §. 1. Hoc etiam cognitum nobis correctione nostra dignum esse judicamus: ut, si quis in parentum potestate constitutus vel constituta, vel forsan hujusmodi jure absolutus vel absoluta, elegerit se monasterio vel clero sociare, & reliquum vitæ suæ tempus sanctimonialiter degere voluerit; non liceat parentibus eosdem vel easdem quocunque modo abstrahere, vel propter hanc tantummodo causam quasi ingratum 156 vel ingratam à sua hereditate vel successione repellere, sed necesse sit eis omnimodo, cum ultimam voluntatem suam, sive per scripturam, sive alio legitimo modo perficiunt, quartam 157 quidem portionem secundum leges nostras eis relinquere: sin autem & amplius voluerint eis largiri, hoc eorum voluntati concedimus. Sin vero ultimam voluntatem parentes neque testamento, neque alio ultimo elogio declarasse monstrati fuerint: omnem parentum substantiam heredes, quibus ab intestato competit, secundum leges nostras sibi defendant: nullo eis impedimento ex sanctimoniali conversatione generando, sive soli, sive cum aliis ad successionem vocantur. §. 2. Hujus autem perpetuæ nostræ legis beneficia eos volumus obtinere, qui in monasterio vel clericatu perseveraverint. Nam si qui eorum, de quibus præsentem legem posuimus, sanctimonialem vitam elegerint, ad secularem autem conversationem postea remeaverint: jubemus omnes eorum res ad jura ejusdem ecclesiæ vel monasterii, à quo recesserint, pertinere. 158 §. 3. His ita dispositis, repetita lege jubemus, ut nullus Judæus, vel Paganus, vel hæreticus servos Christianos 159 habeat: Quod si inventi in tali reatu fuerint; sancimus, servos omnibus modis liberos esse, secundum anteriorem nostrarum legum tenorem. † In præsenti autem hoc amplius decernimus: ut si quis ex prædictis Judæis, vel Paganis, aut hæreticis habuerit servos nondum Catholicæ fidei sanctissimis mysteriis imbutos, & prædicti servi desideraverint ad orthodoxam fidem venire: postquam Catholicæ ecclesiæ sociati fuerint 160, in libertatem modis omnibus ex præsenti lege eripiantur; & eos tam Judices provinciarum, quam sacrosanctæ ecclesiæ defensores, nec non beatissimi Episcopi defendant, nihil pro eorum pretiis penitus accipientibus dominis. Quod si forte posthac etiam ipsi domini eorum ad orthodoxam fidem conversi fuerint, non liceat eis ad servitutem reducere illos, qui eos ad fidem orthodoxam præcesserunt.

(149. *l.* 56. *pr. infr. h. t. Nov.* 22. *c.* 5. (150. v. *l.* 11. *ff. de his qui not. infam.* (151. d. *Nov.* 22. *c.* 4. (152. Adde *l.* 5. *supr. h. t. l. un. infr. de raptu. Nov.* 123. *c.* 43. (153. *l.* 56. §. 1.2. *infr. h. t.*

(154. *Nov.* 123. *c.* 39. (155. *l.* 53. §. *ult. supr. h. t.* adde *Nov.* 22. *c.* 5. *Nov.* 117. *c.* 12. (156. *l.* 55. *supr. h. t. Nov.* 123. *c.* 41. (157. Vide tamen *Auth. Novissima. infr. de inoff. test.* (158. Adde *d. Nov.* 123. *c.* 42. (159. *l.* 1. *l.* 2. *infr. ne christian. mancip.* (160. Vide tamen *l.* 4. §. 8. *infr. de hæret.*

Sed si quis talia usurpaverit, pœnis gravissimis subjacebit. † Hæc igitur omnia, quæ pietatis intuitu nostra sanxit æternitas, omnes Judices, & religiosissimi antistites, sive Africanæ diœceseos, (in qua maxime hujusmodi vitia frequentari cognovimus) sive aliarum provinciarum, gnaviter & studiosissime observari procurent. Nam contemptores non solum pecuniaria multa, sed etiam capitis supplicio ferientur.

57. Idem A. Joanni P. P.

PRæsens lex in alterius legis scriptæ à nobis refertur mentionem: quam proculdubio, & denuo confirmare cum quadam meliore putavimus oportere adjectione, majorem pœnam contra delinquentes proferendo; non quia augmentis delectemur pœnarum, (nihil enim nobis tam gratum est, quam humanitas) sed ut metu pœnæ eos, qui ad peccandum proclives sunt, à peccando arceamus. Scimus igitur, nos scripsisse legem 161 dicentem, nullam esse licentiam sanctissimarum ecclesiarum Oeconomis, aut antistitibus xenonum, aut nosocomiorum, aut ptochiorum, aut monasteriorum, sive virorum, sive mulierum, aut aliorum talium corporum, quorum præfata Constitutio meminit, ea quæ in perpetuum illis relicta sunt, quæ *Annalia* vocant leges, secundum aliquod pactum aut auro distrahere certo, aut alienare aliter per quemcunque modum, & posteris adimere id, quod eis obveniret exinde, solatium: & convenientes legi adjecimus rationes: ut quia non amplius propter tale commentum, nec appellatio quidem annui conservetur, nisi per singulos annos contingat præstari, sed semel repræsentatum, postea perfecte pereat. Hanc iterum cum aliqua adjectione renovantes legem sancimus: si quis aut reverendissimorum Oeconomorum, aut xenodochorum, aut nosocomorum, aut ptochotrophorum, aut gerontocomorum, aut brephotrophorum, aut orphanotrophorum, aut archimandritarum, aut aliorum contentorum priore nostra divina Constitutione personarum; id, quod in perpetuum relictum est venerabilibus domibus, quibus præsunt, sive in auro, sive in aliis rebus, tentaverit transmutare, ne videatur esse perpetuum, sed transactionibus aut venditionibus, aut quibusdam aliis machinationibus, ut quod perpetuum manere debebat, terminetur, tentaverit, præter vim à nobis nuper profectæ in hujusmodi rebus divinæ legis: nullam habere ullo modo licentiam hoc facere; sed & si fecerit, irritum esse, quod factum fuerit: & licentiam esse ei, qui post ipsum eandem suscipiet curam, vel etiam eo negligente (ut fieri potest) cæteros deinceps omnes statim revocare id, quod fuerit factum, & ita infirmum declarare, atque si ab initio non processisset: ut & fructus medii temporis, & usuras, & omnem utilitatem ad pium pertinere omnimodo locum: omnibus, quæ medio tempore attentata sunt, quiescentibus. Homini etenim cuique cursus unus est vitæ ab opifice datus, cujus finis est omnino mors: venerabilibus vero domibus, & earum cœtibus, indesinenter à Deo custoditis, non est neque secundum earum possessiones inducere aliquam metam: sed quousque utique permanserint venerabiles domus; (manent autem in perpetuum, & usque ad hujus seculi consummationem, quousque *Christianorum* nomen apud homines erit & coletur) æquum itidem est manere, & in perpetuum relictas erogationes, aut reditus immortales semper piis actionibus nunquam cessaturis servituros. Eum igitur, qui tale quid deliquerit, & transferre rem auro accepto, aut per aliam occasionem præsumpserit, damnum quidem nullum induci (secundum ea, quæ prædicta sunt) his, contra quas talia perpetrarunt, domibus: sed illas quidem domos, & aurum, & 162 rem lucrari, quam acceperunt; & nihilominus relictum exigere absque ulla quacunque diminutione, tam ab ipso, qui hoc egit, quam ab ejus heredibus & successoribus, & illius res, & bona obligari ipsi, qui cum eo contraxit; & ea ipse vindicet, tam contra illius personam, quam bona ipsius, usque ad plenam & competentem ipsi indemnitatem: ne scilicet contra venerabilem domum, quam contra fas fraudavit, ullam speret datorum recuperationem, aut ejus, quod factum est, instaurationem: quod autem ad ipsum, quo cum contraxit, attinet: omnem habeat à legibus licentiam regredi contra ipsum, & heredes ejus, & res ejus, & quod datum est, si possit, exigere; ut, si minus ob Dei metum, metu saltem propriæ ipsorum substantiæ, & suorum heredum tardiores fiant ad hujusmodi pactiones; quas in confesso est eos nullius boni causa celebrare, sed vel pecuniis corruptos, vel affectionibus quibusdam superatos. Quæ omnia per hanc divinam legem prohibentes & ipsam sacris nostris inscribi legibus sancimus, & offerimus ipsi Domino universorum Deo & salvatori nostro Jesu Christo, pulchrum quoddam & conveniens ipsi sacrificium & ipsam adducentes. Datum prid. Id. Septemb. CP. DN. JUSTINIAN. P. P. A. 4. & PAULINO V. C. COSS. 534.

(161. *l.* 46. §. *ult. supr. h. t.* (162. Adde *Nov.* 7. *c.* 6.

TIT. IV.
DE EPISCOPALI AUDIENTIA 1, ET DIVERSIS CAPITULIS, QUÆ AD JUS CURAMQUE 2, ET REVERENTIAM PERTINENT PONTIFICALEM.

1. Impp. VALENTINIANUS & VALENS AA. ad Julianum Comitem Orientis.

NEgotiatores, [si] qui ad domum nostram pertinent, ne modum mercandi videantur excedere, Christiani (quibus verus cultus est adjuvare pauperes, & positos in necessitate) provideant [Episcopi.] Datum 15. Calend. Mart. *Constant.* VALENTIN. & VALENT. AA. COSS. 368.

2. Iidem AA. ad Claudium PP.

SI clericus ante definitivam sententiam 3, frustratoriæ dilationis causa ad appellationis auxilium convolaverit: multam quinquaginta librarum 4 argenti, quam contra hujusmodi appellatores sanctio generalis imponit, cogatur expendere. Hanc autem non fisco nostro volumus accedere, sed pauperibus fideliter erogari. Datum 6. Id. Jul. VALENTINIANO N. P. & VICTORE COSS. *369.*

3. Imppp. VALENTIN. THEOD. & ARCAD. AAA. Neotherio PP.

NEmo deinceps tardiores fortassis affatus nostræ perennitatis expectet: exequantur Judices, quod indulgere consuevimus: ubi primus dies Paschalis 5 extiterit, nullum teneat carcer inclusum, omnium vincula dissolvantur. † Sed ab his secernimus eos, à quibus contaminari potius gaudia lætitiamque communem, si dimittantur, animadvertimus: Quis enim sacrilego 6 diebus sanctis indulgeat? quis adultero, vel stupri, incestive reo tempore castitatis ignoscat? quis non raptorem [virginis] in summa quiete, & gaudio communi persequatur instantius? nullam accipiat vinculorum requiem, qui quiescere sepultos quadam sceleris immanitate non sinit: patiatur tormenta veneficus, maleficus, adulter, violatorque monetæ; homicida, [parricidaque] quod fecit, semper exspectet: reus etiam majestatis, de domino, adversus quem talia molitus est, veniam sperare non debet. † His ergo tali sub adstrictione damnatis, indultum nostræ Serenitatis eo præcepti fine concludimus, ut remissionem veniæ crimina nisi semel 7 commissa non habeant: nec in eos liberalitatis Augustæ referatur humanitas; qui impunitatem veteris admissi non emendationi potius, quam consuetudini, deputaverint. Dat. Cal. Maji, ARCADIO A. & BAUTONE V. C. COSS. 385.

[Imperator.

TRes 8 tantummodo Prætores electæ opinionis in hac Urbe per singulos annos judicio Senatus præcipimus ordinari; qui competentes causas & debitos actus integre disceptare, atque retractare debeant.]

4. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Rufino P. P.

MImæ 9, & quæ ludibrio corporis sui quæstum faciunt, publice habitu earum virginum, quæ Deo dicatæ sunt, non utantur.

5. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Gennadio Præfecto Augustali.

ARchigerontes, diœcetæque ergasiotanorum nonnisi Christiani dirigantur: quod Officium tuum solicitis observet excubiis. Datum Non. Februar. *Constantinop.* PP. *Alexandriæ*, EUTYCHEO, ARCAD. 4. & HONOR. 3. AA. COSS. *396.*

6. Iidem AA. Eutychiano.

ADdictos 10 supplicio, & pro criminum immanitate damnatos,

TIT. IV. (1. *l.* 25. *supr. de episc. & cler.* (2. *l.* 46. *supr. d. t.* (3. *v. l.* 7. *infr. quor. appell. non recip.* (4. *l.* 5. *infr. d. t.* (5. Adde *l.* 8. *ff.* ad SC. Turpill. (6. *arg. l.* 10. *infr. de feriis.* adde *l.* 3. *in fin. infr. de abolition.* (7. *arg. l.* 28. §. 3. *ff. de pœnis.* (8. *l.* 2. *infr. de off. præt.* (9. *Nov.* 123. *c. ult.* (10. *l.* 19. *infr. de appell.*

nulli

nulli clericorum vel monachorum, eorum etiam, quos *synoditas* vocant, per vim atque usurpationem vindicare liceat ac tenere. Sed & reos ad locum pœnæ sub persecutione pergentes nullus teneat aut defendat. Sed sciat se Cognitor triginta librarum auri multa, & primates Officii capitali esse sententia feriendos, nisi usurpatio ista vindicetur. At si tanta clericorum aut monachorum audacia est, ut bellum potius, quam judicium futurum esse existimetur: ad Clementiam nostram commissa referantur, ut arbitrio nostro mox severior ultio procedat. Ad Episcoporum sane culpam (ut cætera) redundabit, si quid forte in ea parte regionis, in qua ipsi populos Christianæ religionis doctrinæ insinuatione moderantur, ex iis, quæ fieri hac lege prohibuimus, à monachis perpetratum esse cognoverint, nec vindicaverint. Quibus in causa criminali, humanitatis consideratione, si tempora suffragantur, interponendæ provocationis copiam non negamus. Datum 6. Calend. Aug. *Mnyzo*, HONORIO A. 4. & EUTYCHIANO COSS. 398.

Iidem AA. Eutychiano P. P.

SI qui ex consensu apud sacræ legis antistitem litigare voluerint, non vetabuntur: sed experientur illius in civili duntaxat negotio, more arbitri, sponte residentis judicium. Quod his obesse non poterit, nec debebit, quos ad prædicti cognitoris examen conventos, potius abfuisse, quam sponte venisse constiterit. Dat. 6. Cal. August. *Mediolani*, HONORIO A. 4. & EUTYCHIANO COSS. 398.

8. Imppp. ARCADIUS, HONOR. & THEOD. AAA. Theodoro P. P.

EPiscopale judicium ratum sit omnibus, qui se audiri à Sacerdotibus elegerint: eamque illorum judicationi adhibendam esse reverentiam jubemus, quam vestris deferri necesse est potestatibus, à quibus non licet 11 provocare. Per Judicum quoque Officia, ne sit cassa episcopalis cognitio, definitioni executio tribuatur. Datum Idib. Decembr. BASSO & PHILIPPO COSS. 408.

In AUTHENT. de sanct. Episc. §. si quis autem litigantium, col. 9. tit. 6. al. tit. ult. seu Nov. 123. cap. 21.

SI quis litigantium intra decem dies contradicat his, quæ judicata sunt: tunc locorum Judex examinet causam: & si invenerit judicium recte factum, etiam per sententiam suam propriam hoc confirmet, & executioni propriæ tradat, quæ judicata sunt: & non liceat victo iterum in tali causa appellare. Si vero sententia Judicis contraria fuerit; tunc licet à sententia Judicis appellare. Si tamen ex Imperiali jussione, aut judiciali præcepto Episcopus judicat inter quascunque personas: appellatio aut ad Principem, aut ad eum, qui transmisit negotium, transferatur.

9. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Cæciliano PP.

JUdices Dominicis diebus productos reos de custodia carcerali videant, & interrogent, ne his humanitas clausis per corruptos carcerum custodes negetur 12: victualem substantiam non habentibus faciant ministrari libellis duobus, aut tribus diurnis, vel quot existimaverint Commentarienses, decretis; quorum sumptibus proficiant alimoniæ pauperum; quos ad lavacrum sub fida custodia duci oportet: Multa Judicibus viginti librarum auri, & Officiis eorum ejusdem ponderis constituta: Ordinibus quoque trium librarum auri multa proposita, si saluberrima statuta contempserint. Nec deerit Antistitum Christianæ religionis cura laudabilis, quæ ad observationem constituti judicis hanc ingerat monitionem. Datum 7. Idus Februar. *Ravennæ*, HONORIO 8. & THEODOSIO 3. AA. COSS. 409.

10. Iidem AA. Cæciliano PP.

MAthematicos 13, nisi parati sint, codicibus erroris proprii sub oculis Episcoporum incendio concrematis 14 Catholicæ religionis cultui fidem tradere, nunquam ad errorem primum redituri; non solum Urbe Roma, sed etiam omnibus civitatibus depelli decernimus. Quod si hoc non fecerint, & contra Clementiæ nostræ salubre constitutum in civitatibus fuerint comprehensi, vel secreta erroris sui & professionis insinuaverint: deportationis pœnam excipiant. Datum Calend. Februar. *Raven.* HONOR. 8. & THEODOSIO 3. AA. COSS. 409.

11. Iidem AA. Theodoro P. P.

CHristianos 15 proximorum locorum volumus solicitudinem gerere, ut Romanos [captivos,] qui reversi fuerint, nemo teneat, nemo injuriis aut damnis afficiat. Dat. 3. Idus Decemb. HONORIO 8. & THEODOSIO 3. AA. COSS. 409.

12. Impp. THEOD. & VALENT. Florentio P. P.

SI lenones 16 patres & domini suis filiabus vel ancillis peccandi necessitatem imposuerint: liceat filiabus & ancillis, Episcoporum implorato suffragio, omni miseriarum necessitate absolvi. Dat. Cal. Maji, FELICE & TAURO COSS. 428.

13. Imp. MARCIANUS A. Constantino P. P.

DEcernimus, ut 17 quicunque Catholicarum ecclesiarum, quæ sub viro religioso Archiepiscopo hujus 18 almæ urbis sunt, reverendissimum Oeconomum, (sive de ecclesiasticis, sive de propriis, & ad ipsum solum pertinentibus causis) vel quemcunque alterum earundem ecclesiarum clericum aliqua voluerit lite pulsare, apud memoratum 19 beatissimum Archiepiscopum causam dicat, in negotiis audiendis fidem ac sinceritatem geminam præbiturum, & sacerdotis, & Judicis: Volentibus 20 tamen actoribus pateat Episcopale judicium, ac nullus, qui hujuscemodi intendit in sacrosanctas ecclesias, vel in prædictos clericos actionem, ad religiosissimum Antistitem ducatur invitus. Datum 8. Aprilis VARARI & JOANNE COSS. 456.

14. Imp. LEO ad populum.

NEque servum 21, neque liberum corpus, sit, qui audeat in meretriciam vitam producere, aut prostare: sive thymelicus fuerit, sive alio pacto scenica persona: ac, si mancipium sit, quod prostat, in libertatem vindicetur à quocunque sine ullis sumptibus apud ejus oppidi magistratum aut Episcopum. §. 1. Quibus curæ erit, ne etiam invitam mulierem liberam, aut ancillam conjungi patiantur mimis aut choris, aut aliud spectaculum in theatro 22 agere invitam.

15. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Nicostrato, P. P.

NEmo 23 vel in foro magnitudinis tuæ, vel in provinciali judicio, vel apud quemquam judicem accedat ad togatorum consortium, nisi sacrosanctis 24 catholicæ religionis fuerit imbutus mysteriis. † Sin autem aliquid, quoquo modo, vel quadam etiam machinatione factum, vel attentatum fuerit: Officium quidem sublimitatis tuæ centum librarum auri jacturam pro condemnatione sustineat: Idem vero, quicunque ausus fuerit, contra providum nostræ Serenitatis decretum, officium advocationis per surreptionem arripere, & prohibitum patrocinium præstiterit, ab advocationis officio remotus, stylum proscriptionis ac perpetui exilii specialiter sustinebit: scituris etiam provinciarum Rectoribus, quod is, sub cujus administratione aliquid hujusmodi fuerit attentatum, partis bonorum dimidiæ proscriptionem, & pœnam exilii per quinquennium sustinebit. Dat. pridie Cal. August. *Constantinop.* ANTHEMIO A. 2. COSS. 468.

16. Iidem AA. Erythrio P. P.

SI legibus 25 prohibitæ non sint speratæ nuptiæ, & post arrhas sponsalitias sponsa conjugium sponsi propter religionis 26 diversitatem recusaverit; si quidem probatum fuerit, ante datas easdem sponsalitias arrhas, hoc idem mulierem vel parentes ejus cognovisse, sibi debeant imputare: si vero horum ignari, sponsalitias arrhas susceperint, vel post datas arrhas talis causa pœnitentiæ intercesserit: iisdem tantummodo redditis, super alterius simpli pœna liberi custodiantur. Quod simili modo etiam desponsis super recipiendis, nec non arrhis præstitis, custodiri censemus. Dat. Cal. Jul. MARCIANO & ZENONE COSS. 469.

(11. v. *l. un. infr. de sentent. præf. præt. l.* 19. *infr. de appell.* (12. Adde *l.* 1. *infr. de custodia reor.* (13. *Lib.* 9. *tit.* 18. *infr. de malef. & mathem.* (14. Sic *l.* 6. *infr. de hæret.*

(15. *l.* 20. *infr. de postlim.* (16. *l.* 14. *l.* 33. *infr. h. t. l. ult. infr. de nuptiis. l.* 6. *infr. de Spectac. l.* 7. *infr. de postlim.* (17. Adde *l.* 25. *supr. de episc.* (18. *v. l.* 33. §. 3. *supr. d. t.* (19. Abrog. *l.* 29. *in pr. infr. h. t.* (20. *l.* 25. *supr. de episc.* vide tamen *Auth. Clericus. supr. eod.* (21. *l.* 12. *supr. h. t.* (22. *l.* 33. *infr. eod.* (23. *l. ult. infr. de postul.* (24. Adde *Nov.* 109. pr. *l.* 5. *supr. l.* 19. *l.* 20. *infr. h. t. l.* 18. *infr. de hæret. l.* 9. *infr. de div. off. Nov.* 144. c. 2. (25. Adde *l.* 5. *infr. de sponsal.* (26. Adde *l.* 6. *infr. de Judæis. Nov. Leon.* 93.

17.

Electione Episcopi & primorum civium Sitonæ fiant ex militaribus ordinibus, aut ex veteranis, aut ex tironibus, sive militaturis. Qui id transgressus fuerit, triginta libris multetur.

18.

Milites, qui præsunt, & in custodia consistunt, in suis (ut vocant) sedetis sive stationibus, species ad se pertinentes, ex civitatibus, aut ex ejus regionis agricolis ad suas annonas arbitratu Episcopi, aut Magistratus, aut defensoris, si desit magistratus, accipiant. Neque cogatur collator numeratam pecuniam præstare.

19. Imp. ANASTASIUS A. Eustachio P. P.

Jubemus, eos tantummodo ad Defensorum 27 curam peragendam ordinari, qui sacrosanctis orthodoxæ 28 religionis imbuti mysteriis, hæc in primis sub gestorum testificatione, præsente quoque religiosissimo fidei orthodoxæ Antistite, per depositiones cum sacramenti religione celebrandas patefecerint. Ita enim eos præcipimus ordinari, ut reverendissimorum Episcoporum, nec non clericorum, & honoratorum, ac possessorum, & curialium decreto constituantur. Datum 13. Cal. Maji, SABINIANO & THEODORO COSS. 505.

In AUTHENT. de defens. civ. §. interim. coll. 3. tit. 2. seu Novell. 15. cap. 1.

Præsides gentium per unamquamque civitatem præparent homines non vilissimos, sed nobiliores civitatum habitatores, quibus aliqua ratio est bonæ opinionis constituta, nominare defensores per circulum: ut, eo expleto, rursus ad eandem solicitudinem revertantur: decreto facto cum jurejurando omnium possessorum in ea civitate consistentium: electione facienda à Deo amabili Episcopo, & venerabili clero, & aliis in civitate bonæ opinioni studentibus. † *Et nulli liceat defensoris ordinationem declinare: alioqui quinque librarum auri pœna coërcebitur, quæ in opera 29 civitatis impendetur: & post pœnæ solutionem nihilominus defensoris officium suscipere cogetur, & jurabit,* omnia secundum leges 30 & jus agere. † *Et confirmabitur ex præcepto gloriosissimorum Præfectorum nostrorum.* † *Et in biennio solo administrabit.* † *Et judex potius, quam defensor esse videbitur: ut etiam testamenta & donationes apud hunc insinuentur, & acta apud eum componantur. Et habeat unum exceptorem, & duos officiales ex provinciali officio.* † *Et judicet in causis pecuniariis usque ad trecentos aureos.* † *Præterea habeat defensor publicam habitationem, in qua monumenta recondat, & unum hominem, qui acta conservet.*

Nova Constitutio FRIDERICI Imperatoris, de statu, & consuet. contra libertat. eccles. §. statuimus etiam. coll. 10. constit. fin.

Statuimus, hoc edicto in perpetuum valituro, ut potestates, consules, sive rectores, quibuscunque fungantur officiis, pro defensione fidei præstent publice juramentum, quod de terris suæ jurisdictioni subjectis universos hæreticos ab ecclesia denotatos, bona fide pro viribus suis exterminare studebunt: *Ita ut amodo quandocunque quis fuerit in potestatem seu perpetuam, seu temporalem assumptus, hoc teneatur capitulum firmare juramento: alioqui neque pro potestatibus, neque pro consulibus, neque pro rectoribus habeantur, eorumque sententias ex tunc irritas judicamus & inanes.*

20.

Nemo militet 31, qui non apud acta testificatus cum tribus testibus sit, propositis sacrosanctis Evangeliis *se esse Christianum orthodoxum:* fiantque acta ad eum Magistratum, sub quo militaturus est: & duo tantum aurei pro ea re præbeantur. Si vero id neglectum sit, dabit libras quinquaginta is Magistratus, ejusque Officium viginti: Qui vero militavit, decem, atque à militia ejicietur: testes, qui pejeraverint, in corpus punientur: Illæ vero multæ Comitis periculo rebus privatis inferentur.

21. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

Si præsens 32 quidem sit, qui pecuniam numerasse, vel alias res dedisse scriptus est; aliquam vero administrationem in provinciis gerat, ut difficile esse videatur, denunciationem eidem non numeratæ pecuniæ mittere: licentiam damus ei, qui memorata exceptione uti velit, alios judices adire, & per eos ei manifestare, quia exceptionem hujusmodi objicit, factam à se super non numerata pecunia querelam esse. † Quod si non sit alius administrator civilis, vel militaris, vel per aliquam causam ei sit difficile, qui memoratam querelam opponit, eum adire, & ea, quæ dicta sunt, facere: licentiam damus etiam per virum reverendissimum Episcopum eandem suam exceptionem creditori manifestare, & ita tempus statutum interrumpere. §. 1. Quod etiam in exceptione non numeratæ dotis locum habere, receptum est. Datum Calend. Jul. *Constantin.* DN. JUSTINIANO A. 2. COS. 528.

22. Imp. JUSTIN. A. Mennæ P. P.

Neminem volumus in custodiam conjici absque jussu 33 gloriosissimorum, vel illustrium, vel clarissimorum magistratuum hujus felicissimæ Urbis, vel provinciarum, aut defensorum civitatum. §. 1. De his autem, quicunque conjecti, aut conjiciendi sunt, Deo amabiles locorum Episcopos jubemus per unam cujusque hebdomadæ diem, id est, feria quarta, aut sexta, quæ & *Parasceve* appellatur, eos, qui in custodia habentur, visitare: & diligenter inquirere causam, ob quam detinentur: & sive servi sint, sive liberi, sive pro pecuniis, sive pro aliis criminationibus, sive pro homicidiis conjecti, illustrissimos, & spectabiles, & clarissimos Magistratus admonere; tam eos, qui sunt in hac felicissima Urbe, quam qui sunt in provinciis, ut ea exequantur circa ipsos, quæ divalis nostra Constitutio ad illustres Præfectos ea de re emissa præcipit: licentia data Deo charissimis pro tempore Episcopis, si quam negligentiam admissam cognoverint ab illustrissimis, & magnificentissimis atque clarissimis pro tempore magistratibus, vel iis, quæ illis parent Officiis, talem ipsorum negligentiam indicandi, ut conveniens adversus negligentes animi nostri motus insurgat. Datum 15. Calend. Februar. CP. DECIO COS. 529.

23. Idem A. Mennæ PP.

Privatos 34 carceres modis omnibus in urbibus atque in vicis constitui vetamus: ipsis, qui custodiuntur, Dei amicissimorum loci Episcoporum providentia à detentione remissis. Dat. 12. Calend. Febr. CP. DECIO COS. 529.

24. Idem A. Demostheni P. P.

Nemini 35 licere volumus, sive ab ingenuis genitoribus puer parvulus procreatus, sive à libertina progenie, sive servili conditione maculatus expositus sit, eum puerum in suum dominium vindicare, sive nomine dominii, sive adscriptitiæ, sive colonariæ conditionis. Sed neque his, qui eos nutriendos sustulerint, licentiam concedimus penitus cum quadam distinctione eos tollere: Sed nullo discrimine habito, hi, qui ab hujusmodi hominibus educati, vel nutriti, vel aucti sunt, liberi & ingenui appareant, & sibi acquirant: & in posteritatem suam, vel extraneos heredes omnia, quæ habuerint, quo modo voluerint, transmittant. Hæc observantibus non solum Præsidibus provinciarum, sed etiam viris religiosissimis Episcopis. Datum *Chalcedone* 8. Calend. Jul. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

25. Idem A. Demostheni P. P.

Quæ de alea 36 sive (ut vocant) cottis, ac de eorum prohibitione à nobis sancita sunt, ea liceat Dei amicissimis Episcopis & perscrutari, & cohibere, si fiant, & flagitiosos per clarissimos Præsides provinciarum, & Patres defensoresque civitatum ad modestiam reducere. Datum 10. Cal. Octobr. CP. DECIO COS. 529.

26. Idem A. Juliano PP.

De his, quæ singulis annis ad civitates pertinent (sive civiles reditus sint, sive fructus, ex publicis, aut privatis pecuniis, quæ ab aliquibus eis, aut relinquuntur, aut donantur, aut alio pacto excogitantur, aut instituuntur, sive ad opera, sive ad rem frumentariam, sive ad publicos aquæductus, sive ad balneorum calefactionem, sive ad portus, sive ad murorum, aut turrium ædificationem, sive ad pontium atque viarum refectionem, sive ad publicas denique causas pertineant;) tam ex publicis, quam ex privatis, ut dictum est, causis, sancimus; ut in unum conveniant religiosissimus Episcopus, ac tres bonæ existimationis, & qui cæteris præstant in ea civitate, ac singulis annis inspiciant opera facta; & curent, ut & metiantur, & rationem conficiant, qui ea administrant,

(27. *l.* 8. *infr. de defens. civ.* (28. *l.* 15. *supr. h. t.* (29. v. *l.* 26. *infr. eod.* (30. *Adde princ. Inst. de offic. jud.* (31. v. *d. l.* 15. *supr. h. t. Nov.* 109. *in pr. l.* 9. *infr. de div. off.* (32. *l.* 14. §. 4. *infr. de non numer. pecun.*

(33. *l.* 6. *infr. de custod. reor.* (34. *tot. tit. infr. de priv. carcer.* immo vide *l.* 25. *ff. ad leg. Jul. de adult.* (35. *l.* 2. *l.* 3. *infr. de infant. expos.* (36. *l. ult.* §. 1. & 3. *infr. h. t. Nov.* 123. *c.* 10. *Nov. Leon.* 87.

nistrant, aut qui administraverunt, & in monumentorum gestione ostendant impletionem operum, aut administrationem sitonicarum, & balneariarum pecuniarum, sive quæ in viis muniendis, aut aquæductibus, aut aliis rebus consumuntur. Quæ omnia nunquam omnino minui volumus. In monumentorum vero gestione appareat; sitne solutus, an obligatus, qui ea administravit; & an, quod debuit, solverit: atque ita erit cautum ei, qui eam curam suscepit. Mittemus enim nos, cum placuerit, quem commodum erit, ut inspiciat rationes ab eis factas: & cum recte factas esse repererit, calculum feret, quo ipsis heredibusque, & successoribus consuletur: neque aliarum rationum, aut controversiarum occasio relinquetur. Omnia vero, propositis sanctis Evangeliis, diligenter fiant: nam inquisitionem nos cum libuerit fieri jubebimus. Oportet itaque studere religiosissimum Episcopum, & qui cum eo rationes conficiunt, ut opera in ingentes sumptus præscripta, singulis annis diligenter fiant ex publicis fructibus atque reditibus reparanda. Sin autem noluerit rationibus subesse, qui ea administrat, neque ferat sanctissimum ejus loci Episcopum, & illos possessores, qui ad eam rem constituuntur, & qui ad rationes reddendas eum vocant: cogatur id agere per clarissimum provinciæ Præsidem, & cohortem, quæ ei parere solet: ac sine ullo damno compellatur, ut modis omnibus rationes submittat religiosissimo Episcopo, & primis illius civitatis: quodque appareat ab eo deberi, civitati reddatur. §. 1. Omnem vero libertatem tollimus nostris Præsidibus mittendi in agros discussores, aut ratiocinatores, aut exæquatores ad publicarum rationum executionem. Sed si quid hujusmodi nobis ignorantibus fiet, si quidem sacra forma ad aliquos per subreptionem emanaverit, liceat religiosissimo Episcopo ejus civitatis suscipere quidem sacram formam, renunciare tamen nobis, ut nos cognoscamus, an ex nostra ad illum Præsidem jussione, an per obreptionem facta sit: ut si per subreptionem facta esse videatur, quod factum sit, inutile fiat, & periculum subeat, qui eam quæsivit. Si vero ab aliquo è nostris Præfectis emissum decretum, aut commonitorium sit, aut præceptum aliquod, aut rationum scriptura; & de aliquo ex prædictis capite permittatur; volumus, ut modis omnibus non ejus urbis Episcopus, & primi civitatum illis rebus præficiantur, sed liceat provinciæ Præsidi, & ipsis possessoribus, ac civibus jussiones rejicere: ac ne obolum quidem ea de causa præstare. Si vero in ea re sanctissimus Episcopus negligens fuerit; habebit & Dominum Deum nostrum infensum, & Imperialem vindictam expectabit, si ea servili silentio, sacerdotalique licentia indigno, præterierit. §. 2. Si quis autem in provincia renunciaverit Magistratuum, aut Consulum processiones 37, sive generales formas gloriosissimorum Præfectorum, aut alicujus alterius è nostris magistratibus, sive Constitutionem, sive sacrum commonitorium, sive generales literas, sive erectionem Imperialium statuarum indicaverit: non liceat amplius sex nummis aureis 38 in singulas nunciationes, aut in singulas formas, aut constitutiones, aut sacra commonitoria, aut generales literas, aut statuarum erectiones accipere in singulis provinciis, ad quas literas accepit: ac, licet multæ sint in ea provincia Urbes, nihil amplius præstetur, quam illi sex nummi. Si quid vero amplius acceperit, ejus quadruplum restituet: liceatque ejus Urbis Episcopo hoc prohibere. Eadem tamen pœna decem librarum auri, & provinciæ Præsidi, & ei subdito Officio, & Episcopo imponitur, si illis permittant plus petere, neque id modis omnibus prohibuerint. §. 3. Nemini enim omnino permittimus nostrorum Magistratuum hujusmodi formas 39 circa provincias emittere de rivorum, aut de cloacarum purgatione, aut de amolitione ædificiorum à muris, aut stationum à porticibus, aut eorum, quæ produlia appellantur, aut de ruderum ac dimidiatarum columnarum eversione, aut de imaginibus, aut si quid alio pacto sit excogitatum, aut etiam de civilibus quibuscunque controversiis. Sed liceat Episcopo, & iis, qui primi sunt ejus urbis, & præsidibus provinciarum, & possessoribus ac civibus insinuata aliqua forma, ei quidem non deferre, sed prohibere, ac coërcere omnem exactionem, omnemque vim, quæ ex eo eveniat. Eademque pœna afficiat sanctissimos Episcopos, nisi id prohibuerint. §. 4. Sed & oportet Episcopum, ac patrem civitatis, & cæteros bonæ opinionis possessores providere, ne locus aliquis civilis, aut publicus juxta 40 muros urbis, aut in publicis porticibus, aut in plateis, aut in quocunque alio loco ab aliquo indebite possideatur, neve publicus locus alicui sine nostra sacra forma tradatur. §. 5. Iidem inquirant de aquarum distributione, quæ sacra aliqua forma cuique pertineat: ut ne hic plus, ille minus habeat, quam ei competit. §. 6. Neque vero fidejussionis causa, aut supra mandati formam nostros subjectos affici pateremur, sed si quidem immobiles 41 res habeant idoneas, jusjurandum tantum præstent, & conscribantur: sin autem non habeant, usque ad quantitatis æstimationem, fidejussionem sine ullo damno præbeant. Si vero dubitaverint exactores de fidejussorum fide, facultatibus aut cautione: in eundem locum religiosissimus Episcopus, & patres civitatis, ac defensor conveniant, ac decernant, an idoneus esse fidejussor videatur usque ad quantitatem, de qua agitur, & necesse habeat exactor suscipere eum in fidejussorem, qui nihil pro fidejussione, aut sacramento præstabit, præterquam si privata nostra, aut cujusquam Magistratus majoris jussione *personam ducendam esse*, *fidejussori non esse credendum* decernatur: Tunc enim licebit exactori fidejussorem non accipere, id vero agere sine ullo detrimento. Cæterum eadem multa adversus religiosissimum Episcopum, & clarissimum provinciæ Præsidem imponitur, si quid eorum transgredi passi fuerint, aut si cum transgressum erit, non id statim renunciaverint. §. 7. Neque etiam patiantur, ut plus definita parte à nostra Constitutione pro sportulis accipiatur; neve descriptio ob aliquam causam in civitatibus fiat: nisi ob illas tantum, quas supra 42 enumeravimus, renunciationes processionum, constitutionum, sacri & generalis commonitorii, aut formæ, aut literarum, & hujusmodi omnium rerum, de quibus antea sanximus: item quæ propter suam conservationem, atque salutem cives facere voluerint ad opera forte publica, vel ad sitoniam, vel ad aliam quamvis causam, quæ omnibus placeat propter urbis honorem fieri, ex quo Resp. adjuvetur: Contra eos vero, qui hæc transgredi tentaverint, & si ad nos religiosissimi Episcopi id non retulerint, ea serventur, quæ antea à nobis commonita sunt. §. 8. Atque oportet singularum urbium Dei amantissimos Episcopos, cum omnia cognoverint, quæ à nobis de his rebus disposita sunt, & de metatorum exactione, & de rapinarum prohibitione, ac de cæteris rebus, quæ nostra sacra Constitutione continentur, quæ de omnibus edita est, finem competentem imponant. Datum 8. Calend. Jul. *Chalced.* LAMPAD. COS. 530.

27. Idem August. Juliano P. P.

De creationibus curatorum, qui furiosis utriusque sexus dantur, necessarium nobis visum est constituere, quemadmodum eas celebrari oporteat. Et 43, si quidem pater curatorem furioso vel furiosæ in ultimo elogio heredibus institutis, vel exheredatis dederit, ubi & fidejussionem cessare necesse est, paterno testimonio 44 pro ejus satisdatione sufficiente, ipse, qui datus est, ad curationem perveniat: ita tamen, ut in provinciis apud præsides earum, præsente eis tam viro religiosissimo locorum Antistite, quam tribus primatibus, actis intervenientibus, tactis sacrosanctis Scripturis, depromat, *omnia se recte & cum utilitate furiosi gerere*, *neque prætermittere*, *quæ utilia esse furioso putaverit*, *neque admittere ea*, *quæ non utilia furioso esse existimaverit*: &, inventario 45 cum omni subtilitate publice conscripto, res suscipiat, & secundum sui opinionem disponat sub hypotheca rerum ad eum pertinentium, ad similitudinem 46 tutorum & curatorum adulti. † Sin autem testamentum quidem parens non confecerit, lex autem curatorem, utpote agnatum, vocaverit: vel, eo cessante, aut, non idoneo forsitan existente, ex judiciali electione curatorem ei dare necesse fuerit: tunc scil. & in provinciis apud præsides cujuscunque provinciæ, & virum religiosissimum Episcopum civitatis, necnon tres primates, creatio procedat; ita ut, si quidem curator substantiam idoneam possidet, & sufficientem ad fidem gubernationis, sine aliqua satisdatione creatio procedat. † Sin autem non talis census ejus inveniatur; tunc & fidejussio, in quantum possibile est, ab eo exploretur: creatione omnino, sacrosanctis Scripturis propositis, in omni causa, celebranda: ipso autem curatore, cujuscunque

(37. *Nov.* 105. *c.* 1. (38. Adde *l. un. infr. publicæ lætitiæ.* (39. *Nov.* 17. *c.* 4. *l. ult. vers. præses. infr. de discussor.*

(40. *d. l. ult. vers. provideant autem.* (41. *l.* 15. *ff. qui satisd. cog.* (42. *§.* 2. *supr. h. l.* (43. *l.* 7. *§.* 5. *infr. de curat. furios.* (44. *princ. Inst. de satisd. tut. arg. d. l.* 7. *princ.* (45. *l.* 7. *pr. ff. l.* 24. *infr. de admin. & per. tut.* (46. *l.* 20. *infr. d. t. de admin. tut.*

substantiæ vel dignitatis sit, præfatum sacramentum pro utiliter rebus gerendis præstante, & inventarium publice conscribente: & hypotheca rerum curatoris modis omnibus adhibenda, quatenus res possint furiosi undique utiliter gubernari. Datum Cal. Sept. *Constantin.* LAMP. & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

28. Idem A. Juliano P. P.

TAm dementis, quam furiosi liberi, cujuscunque sexus, possunt legitimas contrahere nuptias: tam dote, quam ante nuptias donatione à curatore eorum præstanda 47: æstimatione tamen in hac quidem Regia urbe excellentissimi præfecti urbi, in provinciis autem virorum clarissimorum earum Præsidum vel locorum Antistitum, tam opinione personæ, quam dotis moderatione, & ante nuptias donationis, statuenda; præsentibus, tam curatoribus dementis, quam furiosi, necnon his, qui ex genere eorum nobiliores sunt; ita tamen, ut nulla ex hac causa oriatur, vel in hac Regia urbe, vel in provinciis jactura substantiæ furiosi, vel dementis, vel mente capti: sed gratis omnia procedant: ne tale hominum infortunium etiam expensarum detrimento prægravetur.

In AUTHENT. ut cum de appell. cog. §. si quis de prædictis parentibus furiosus coll. 8. tit. 16. al. 12. seu Novell. 115. c. 3.

LIberi furiosi, qui curam ejus negligunt præbere, tam exheredatione 48 digni sunt, quam aliis pœnis legitimis. Nam si quis alius, attestatione ad eos missa, cum adhuc negligant, in domum suam eum susceperit, & procuraverit: ex hoc erit ejus successor legitimus, licet testatus esset etiam in liberos forte: manentibus tamen aliis testamenti capitulis. §. 1. *Eadem pœna parentibus imponenda, si quidem de liberis in furore constitutis curare neglexerint.*

29. Idem A. Juliano P. P.

SAncimus, ut nemo venerabilis clericus ab aliquo sive clerico, sive laico ab initio apud beatissimum provinciæ Patriarcham accusetur; sed prius juxta sacra instituta apud Episcopum civitatis, in qua clericus versatur: tum, si is suspectus est, apud Metropolitanum Episcopum reum agat: sed si forte ne ei quidem accusatio placuerit, ad sacram ejus regionis Synodum accusatum deducat: & cum Metropolitano tribus convenientibus religiosissimis Episcopis, qui cæteris propter ordinationem præferuntur, de causa coram tota Synodo cognoscatur: & si quidem ei, quæ judicata erunt, placuerint, ab accusando discedat: Si vero se lædi existimaverit, provocet illius provinciæ beatiss. Patriarcham, atque iis, quæ ipse judicaverit, omnino pareat: perinde ac si eum ab initio judicem esset consecutus: nam contra horum Antistitum sententias non esse locum appellationi, à majoribus nostris constitutum est. † Hoc idem servandum est, si Episcopus ab aliquo laico, sive ab aliquo clerico, sive ab altero religiosissimo Episcopo accusatus sit. Nam ut statim accusatio ad sanctissimos Patriarchas deferatur; & ut accusati in aliam provinciam mittantur, omnino prohibemus: præterquam si accusationem quis ob eam rem intulerit, quod causa illius regionis religiosissimo Episcopo commissa fuerit: quo casu licet ad ipsos quoque sanctissimos Patriarchas deferre accusationem. Literæ tamen conficiantur ad aliquem ex Episcopis eorum locorum, ut is causam audiat, ut antea à nobis dictum est. §. 1. Non vero ei liceat facere, ut descendant in provincias venerabiles clerici, & immodicas sportulas, dum accusantur, inferant, qua in re hucusque peccatum esse cognovimus. Neque enim in singulas reorum personas plus sexta aurei nummi parte pro sportulis dari concedimus iis, qui à sanctiss. Patriarchis ac Metropolitanis mittuntur: aut si Episcopus missus est, sex tantum aurei ex quacunque quantitate ac causa, neque amplius præbeatur. Hoc in Metropolitanis etiam teneat, cum ad eos accusatio contra Episcopum, qui sub eo sit, aut ejus provinciæ clericum defertur. Nam si in civilibus judiciis moderari sportularum 49, & sumptuum modum curavimus, eaque ex lege præstari voluimus; multo magis in ecclesiasticis accusationibus modum servari sancimus. §. 2. Enimvero, si remissa causa ad sanctissimum Patriarcham, aut ad aliquem ex religiosissimis Metropolitanis, aut ad alium Dei amantissimum Episcopum sententia lata sit, quæ alicui parti displiceat, ac provocetur: ad Archiepiscopalem hanc sedem referatur appellatio, in qua (ut adhuc servatum est) lis cognoscatur. §. 3. Si vero quis ausus fuerit adversus hæc quicquam tentare; is quidem omne, quod accepit, cum altero tanto 50 ei, qui negotium passus est, præstabit, fietque ecclesiasticæ multæ subjectus apud sanctissimum Patriarcham, aut religiosissimum Metropolitanum, qui tunc erit, ecclesiasticorum numero ejiciendus. §. 4. Has autem actiones, siquidem ad ecclesiastica negotia pertinent, necesse fore jubemus, ut à solis religiosissimis Episcopis aut Metropolitanis, aut à sacris Synodis, aut à sanctissimis Patriarchis cognoscantur: si vero civilium rerum controversia sit, volentes 51 quæstionem apud Antistites instituere, patiemur, invitos tamen non cogemus: cum judicia civilia sint, si ea adire malint, apud quæ licet etiam de criminibus cognoscere. §. 5. Quoniam vero quidam sunt sanctissimi Patriarchæ, qui in provinciis, in quibus existunt, Metropolitanorum officium gerunt: alii per totam Diœcesin, Episcoporum Metropolitanorum, atque aliorum, qui sub eis sunt, ordinationes faciunt: ea de causa illud observari sancimus, quod de Metropolitanis antea disposuimus; is enim jure *Metropolitanus* vocatur, qui in Episcopos minores ex sacris regulis eam potestatem habet. Dat. 15. Cal. Nov. CP. LAMP. COS. 530.

30. Idem A. Joanni P. P.

SAncimus, in curationibus juniorum, sive primæ, sive secundæ sint ætatis, aut alii quidam, quibus lex dat curatores, siquidem usque ad quingentos 52 aureos & solummodo facultates sint juniorum, non Præsidum provinciarum expectare creationem, neque impensis maximis subjici, Præsidibus forte neque morantibus in urbibus illis, in quibus prospici curationi contingit, sed apud civitatis illius Ecdicum [defensorem] aut strategum [Magistratum municipalem,] vel in Alexandrina civitate apud ejus Juridicum 53, una cum religiosissimo ejus Episcopo, aut aliis etiam publicis personis, si harum copiam habeat civitas, fieri creationes curatorum seu tutorum; fidejussore secundum mensuram facultatum dato, secundum dictarum personarum judicium: & aliis omnibus procedentibus, quæcunque super tutorum vel curatorum fidejussione & secundum modum facultatum consueta sunt: sola personarum transmutatione, per quas hæc fiant propter minorum utilitatem à præsenti sanctione introducta: omnibus videlicet his sub sola duorum nomismatum [id est, solidorum] datione conficiendis, præsertim cum hac maxime de causa hæc posita sit Constitutio, pœna imminente, si quis plus accipere ausus fuerit, aut distulerit constituere tutelam seu curationem spe majoris lucri: & eo non solum triplum reddituro omne, quidquid acceperit, sed etiam ab ipsa sollicitudine & administratione removendo. Cum autem factæ fuerint tutorum aut curatorum creationes, præsente etiam religiosissimo civitatis Episcopo, in ipsis sanctissimæ ecclesiæ archiis deponi gesta sancimus: ut sit perpetua rei memoria, & non intercidat casibus fortuitis curationis exinde quæsita cautela. His, quæ in magna hac civitate fiunt, tutelis aut curationibus apud solum clarissimum Prætorem faciendis, uti jam sancitum est. Dat. 5. Calend. Aug. CP. post Consul. LAMP.

31. Idem A. Joanni P. P.

SAncimus 54, ut si quando abfuerit is, qui res alienas vel creditori obnoxias detinet, & desideret dominus rei, vel creditor suam intentionem proponere, & non ei licentia sit, absente adversario suo, qui rem detinet, vel infantia, vel furore laborante, & neminem tutorem, vel curatorem habente, vel in summa potestate constituto, [eandem rem auctoritate sua usurpare:] licentia ei detur adire Præsidem provinciæ, libellumque ei porrigere, & hæc in querimoniam deducere, & intra constituta tempora interruptionem facere: sin autem nullo poterit modo Præsidem adire: saltem ad 55 Episcopum locorum eat, & suam manifestare voluntatem in scriptis deproperet. Dat. *Constantin.* Cal. Octob. post Consul. LAMPADII & ORESTIS. VV. CC. COSS. 531.

32. Idem A. *

DIfferente domino recipere emphyteuma, licentiam habet emphyteuta consignare 56 ipsum, & Constantinopoli quidem in fine triennii contestari id ipsum apud hyparchos [seu Præfectos prætorio] aut apud Præfectum urbis, aut competentem recusantis Ma-

(47. *arg. l.* 7. §. 1. *ff. de sponsal. l.* 2. *ff. de jure dot.* adde *princ. Inst. de nupt. l.* 9. 10. 11. *ff. de rit. nupt. l.* 60. *ff. de jure dot. l.* 25. *infr.* de *nupt.* (48. *Nov.* 115. *c.* 3. §. 12. *l.* 1. §. 1. *l.* 4. *ff.* de *cur. furios.* (49. *l.* 33. §. 5. *supr. de episcop. & cler. tot. tit. infr. de sportulis.*

(50. Immo vide §. 24. *Inst. de action. l.* 2. *infr.* de *sportul.* (51. *l.* 25. *supr.* de *episcop. & cler.* (52. §. 5. 6. *Inst. de Attiliano tut.* (53. *l.* 2. *ff.* de *off. juridici.* (54. *l.* 2. *infr.* de *annali except.* (55. v. *l.* 21. *supr. l.* 32. *infr. h. t.* (56. Adde *l.* 7. *in fin. infr.* de *pact. inter empt. l.* 2. *in fin. infr. de jur. emphyt.*

gistratum,

gistratum, aut Patriarcham, si dominus homo sit potens: in provinciis autem apud Præsidem, aut, eo non morante ibi, apud defensorem, aut Episcopum 57 civitatis, in qua est is, qui recusat: & unius ipsorum assumere testationem: ac nisi aut sic acceperit canonem, canon solvitur, & lucratur canonem emphyteuta etiam sequentis temporis: & eousque quo dominus mittat per testationem petitum: exinde etenim, non autem ex præterito tempore accipiet, & post triennium 58 post attestationem ejusmodi indevotum emphyteutam expellere poterit.

33. Idem A. Ubique terrarum constitutis Episcopis.

SAcram fecimus Constitutionem 59, nemini permittentes, neque invitam mulierem, ancillam, aut liberam in scenam, aut orchestram pertrahere: neque converti volentem, prohibere eam ejus fidejussores quasi super hoc ipso certum auri modum promissum repetendo: sed si quid tale factum fuerit, prohiberi hæc & à clarissimis provinciarum Præsidibus, & à civitatum religiosissimis Episcopis, constituimus, dantes licentiam religiosissimis Episcopis, una cum clarissimo provinciæ Præside, etiam invitos trahere ad se eos, qui compulerint, aut qui mutari, seu converti ab ea actione prohibuerint: & publicam quidem fieri eorum substantiam, ipsos vero civitate expelli. Si vero, qui provinciam regit, ipse sit, qui eas compulerit, aut à prædicta actione conversionem seu resipiscentiam prohibuerit: damus licentiam, & solos religiosissimos Episcopos adire eam, quæ talia patitur, aut ejus fidejussorem, hunc vero (Episcopum) adversari magistratum habenti, & non permittere injuste agere: aut, si minus fuerint ad id exequendum potentes, indicare id nostro Imperio, ut à nobis competens exerceatur pœna, fidejussionibus simul liberandis, & fidejussoribus indemnibus conservandis, licentiam dantes conversis hujusmodi mulieribus liberis & ingenuis existentibus ad matrimonium transire legitimum 60, etiamsi contigerint honestissimis dignitatibus, qui illas duxerint, decorati, non amplius indigentibus imperialibus rescriptis, sed sua potestate nuptias celebrantibus, nuptialibus nimirum instrumentis omnimodo inter ipsos factis. 61 Eademque & de filiabus scenicarum constituentes. §. 1. Hanc autem dictam Constitutionem, & in quinto libro 62 omnium Constitutionum hujus scil. nostræ pietatis cognominis libri, ad civiles magistratus rescriptam, posuimus. Quoniam enim oportebat per præsentem sanctionem & vobis ubique terrarum positis religiosissimis Episcopis hæc facere manifesta, propterea congregantes, quæ ad ipsam pertinent, expositione latiore sancita etiam eandem divinam Constitutionem fecimus ad vos, ut sacerdotalem conservantes reverentiam, & continentiæ studiosi, hæc custodiatis: tam magni Dei metum, quam imperialem indignationem, si quid horum prætermiseritis, considerantes. Dat. Cal. Nov. CP. DN. JUSTIN. 4. & PAULINO COSS. 534.

34. Idem A. Epiphanio sanctissimo Archiepiscopo hujus felicissimæ urbis, & universali Patriarchæ.

CErtissime credimus, quia sacerdotum puritas, & decus, & ad dominum Deum & Salvatorem nostrum Jesum Christum fervor, & ab ipsis missæ perpetuæ preces, multum favorem nostræ Reipubl. & incrementum præbent, per quas datur nobis, & Barbaros subjugare, & in dominium redigere illos, quæ antea non obtinuimus: & 63 quanto plus rebus illorum accedit honestatis & decoris: tanto magis & nostram Remp. augeri credimus. Si enim hi prætulerint vitam honestam, & undique irreprehensibilem, & reliquum populum instruxerint, ut is ad illorum honestatem respiciens, multis peccatis abstineat, planum est, quod inde & animæ omnibus meliores erunt, & facile nobis tribuetur à maximo Deo, & salvatore nostro Jesu Christo clementia conveniens. §. 1. Hæc igitur nobis speculantibus nunciatum est, præter communem rerum fidem, quosdam ex reverendissimis diaconis, itemque presbyteris, (nam eo amplius etiam dicere erubescimus, Deo amantissimos, nempe Episcopos, quosdam, inquam, ex his non verentur, alii quidem per seipsos cubos 64, seu tesseras contrectare, & adeo pudendum atque ipsis etiam idiotis à nobis frequenter interdictum spectaculum participare; alii vero talem ludum non accusant, sed vel communicant facientibus, aut sedent spectatores actus indecori: & spectant quidem cum aviditate omnimoda res omnium rerum importunissimas: sermones vero audiunt blasphemos 65, quos in talibus necesse est fieri: polluunt etiam suas manus, & oculos, & aures sic damnatis & prohibitis ludis: alii vero neque obscure, aut latenter, aut equorum certaminibus se immiscent: aut etiam invitant aliquos super equorum profligatione aut victoria, vel per se ipsos, vel per alios quosdam, ut quia non decenter talia ludant: aut scenicorum, vel thymelitarum spectatores fiunt ludorum, aut earum, quæ in theatris certantium ferarum pugnæ fiunt, neque cogitant, quemadmodum ipsi vel his, qui modo & recens initiati sunt, & adorandis mysteriis dignati, ipsi prædicunt, *Ut abrenuntient adversarii dæmonis cultui, & omnibus pompis ejus*, quarum non minima pars talia spectacula fiunt. §. 2. Sæpe quidem ipsis talia custodire debere prædicavimus: videntes autem de his factam nobis relationem, in necessitatem incidimus ad præsentem veniendi legem, tum propter nostrum super religione studium, tum etiam propter sacerdotii ipsius simul, & communis Reipublicæ utilitatem. §. 3. Et sancimus, neminem, neque diaconum, neque presbyterum, & multo magis, neque Episcopum, (quod quidem & incredibile forte videri possit; ut quorum in ordinationibus preces ad Dominum mittuntur Christum Deum nostrum, & invocatio sancti & adorandi fit Spiritus, & eorum capitibus, aut manibus imponuntur sanctissima eorum, quæ apud nos sunt mysteriorum, ut scilicet ipsis sensoria omnia instrumenta pura fiant, & consecrentur Deo) neminem igitur horum audere de cætero, & post divinam nostram legem, aut cubicare [i. e. tesseris, seu aleis ludere,] quocunque aleæ genere, aut ludo; aut ita ludentibus communicare, aut conversari, aut una recreari, aut una cum eis agere, aut eis testimonium perhibere, aut interesse plebejis hujusmodi spectaculis, quæ prius diximus, aut quid eorum, quæ in his prohibentur facere, sed omni ad illa participio in posterum abstinere. Quod enim præcessit jam, tametsi etiam inquirere oportuerat, nec participare indecenter oportebat, tamen propter humanitatem indulgemus, præsentis legis observationem omnibus in posterum injungentes tempus. Decet enim ipsos jejuniis & 66 vigiliis, & meditationibus, seu exercitationibus in divinis oraculis, & pro omnium salute fundendis vacare precibus: at eos, qui talia non reliquerint, nec cessaverint, omnino polluta & prohibita contrectare. † Idem enim etiam sancimus, & in reliquos clericos, (subdiaconos nempe, & lectores:) quando & ipsi sacræ mensæ, & omnis circa sanctissimas ecclesias ornatus constituti sunt ministri & operarii, & sacra contrectantes eloquia: dum sacras nobis ex sacris nostris Bibliis illi quidem legunt scripturas, hi vero hymnos & odas canunt. §. 4. Si vero quis de cætero tale quid faciens deprehensus fuerit, & delatus fuerit, id vel in hac felici civitate tuæ Sanctitati, vel provinciis sub ipsa positis, Deo amantissimis Metropolitis & cæteris Episcopis, quorum ordinationem tuæ Beatitudinis facit thronus, & talis quædam supervenerit accusatio, aut diacono, aut presbytero, & multo magis Episcoporum Deo amabilium cuidam: tuam hic Beatitudinem, & in provinciis positos sub te Deo amantiss. Metropolitas, &, qui sub ipsis sunt, Episcopos, hæc cum diligentia omni secundum ordinationis ordinem quærere, & perscrutari, neque defunctoriam facere inquisitionem, sed & testes fide dignos audire, & per omnem viam procedere ad eruendam veritatem: sicut enim ipsis talia interdicimus, ita & calumniam peti à quibusdam vetamus: & si, undique discussione divinis propositis eloquiis facta, vere se habere accusatio apparuerit, & convictus fuerit diaconus aut presbyter, vel aleator esse, vel aleatorum particeps, aut talibus adsidens vanitatibus, vel prædictis interesse spectaculis, aut etiam forte aliquis Deo amabilium Episcoporum (quod quidem neque eventurum esse confidimus) prorsus talis cujusdam particeps esse spectaculi, aut cum aleatoribus una sedere & disponere ac pacisci, aut sponsiones facere de cætero ausus fuerit, eum mox à tua Beatitudine, aut à Metropolita, aut Deo amantissimo Episcopo, sub quo ordinatus est, si quidem aliquis prædictorum sit clericorum, à sacra separari liturgia, imponi autem ipsi canonicam pœnam, & definiri tempus, intra quod conveniat ipsum jejuniis & supplicationibus utentem, magnum propitiari Deum super tali transgressione: & si per definitum tempus, qui talem pœnam suscepit, maneat lachrymis & pœ-

(57. v. *l.*21. *l.* 31. *supr. h. t.* (58. *l.*2. *vers. sin autem. infr. de jure emphyt.* (59. *l.* 12. *l.* 14. *supr. h. t. l. ult. infr. de nupt.* (60. Adde *Nov.*117. *c.*6. abrog. *l.* 7. *in fin. infr. de incest. l.* 1. *infr. de naturalib. lib.* (61. Adde *Nov.* 78. *c.* 3. (62. *l. ult. infr. de nupt.* (63. *Nov.* 133. *c.* 5. *in fin.* (64. *l.* 25. *supr. h. t. Nov.*123. *c.*10. *Nov. Leon.*87.

(65. *l. ult. infr. de aleatorib.* (66. Adde *Nov.* 133. *c.* 6.

nitentia,

nitentia, & jejunio, & ad Dominum Deum oratione, remiſſionem delicti exorans; confeſtim eum, cui ſubjectus eſt, hoc diligenter cognito, & ſolicite requiſito, communem quidem pro ipſo orationem fieri curabit, & cum omni diligentia injunget ipſi, ut poſtea à tali ſacerdotii dedecoratione abſtineat: & ſi putaverit, ipſum ſufficienter ad pœnitentiam veniſſe, tunc ſacerdotali eum reſtituere dignetur clementiæ: ſi vero & poſt excommunicationem inventus fuerit, neque vera pœnitentia uſus, & alias etiam aſpernatus eam rem, & manifeſte ab adverſario [diabolo] mente ineſcatus, ipſum quidem ſacerdos, ſub quo degit, ſacris eximat catalogis, omnino eum deponens: ille autem non amplius ullo modo licentiam habeat ad ſacerdotalem venire gradum: ſed ſi quidem habeat facultates, civitatis illius curiam, in qua conſecratus eſt primum: aut, ſi non habeat curiam ea civitas, alia curia provinciæ, quæ maxime indiget curiali, accipiet illum in poſterum curiæ cum ſuis facultatibus ſerviturum: ſi vero facultates non habet, officialis in poſterum fiat provincialis officii pro eo, quod ante fuit ſacratus, & eam ob rem, quod Dei officium dereliquit, erit officialis provincialis, hanc ſibi turpitudinem pro priſtino honore imponens.

§. 5. Hæc igitur omnia ſancimus, in hac quidem felici civitate tuam cuſtodire Sanctitatem, & ſingularum Eccleſiarum defenſores & œconomos, quibus curæ erit hæc inquirere, & denunciare, & convictos privare datæ eis, à ſanctis eccleſiis annonæ erogatione: in provinciis autem, qui ſub tua ordinati ſunt Beatitudine, Deo amantiſſimi Metropolitæ, ad hæc etiam, qui illis ſubſunt, religioſiſſimi Epiſcopi, & eorum eccleſiecdici & œconomi & ipſi ad eundem modum, qui prædictus eſt, re utentes, & ſacram venerationem undique irreprehenſibilem & inculpabilem cuſtodientes, conſervabunt quidem iſta: ut & glorioſiſſimi ſacrorum noſtrorum prætoriorum Præfecti; (dicimus autem Orientis cum ſubditis gentibus eorum juriſdictioni, item Illyrici, atque etiam Afrorum præeminentes diœceſi) & parentia eis officia & clariſſimi provinciarum Præſides & civitatum defenſores: ipſi quidem, qui maximos magiſtratus gerunt, indignationem noſtram ſubverentes, officia autem non obſecundantia ipſis, decem auri librarum expertura pœnam: Præſides vero provinciales majores pariter & minores, & obtemperantia ipſis officia, & inſuper civitatum Defenſores, quinque auri librarum pœnam metuentes, ſi hæc cognoſcentes, non adnunciaverint & ipſi ſacerdotibus, (id eſt, aut Deo amabilibus Epiſcopis, aut ſanctiſſimis Metropolitis, aut uniuſcujuſque diœceſeos ſanctiſſimis Patriarchis, ſecundum ſuam cuique regionem, ut ipſi hæc intelligentes, ſecundum quod antea definitum eſt, omnibus ſe opponant & reſiſtant) & poſtquam ab eis, is, qui harum rerum convictus fuerit, depoſitus fuerit, non curiæ civitatis 67 aut officio eum tradi curaverit: & glorioſiſſimus Præfectus hujus felicis civitatis hæc cuſtodiet, ſi quidem in hac peccetur Regia noſtra civitate, una cum obediente ipſi officio, ipſe quidem indignationem noſtram ſubveritus, ipſius autem officium decem librarum auri metuens pœnam. §. 6. Verum iſta quidem nos legiſlationis modo confecimus. Illud vero in confeſſo eſt: quia nobis quidem conſecrata ſunt Deo pro ſacerdotum ipſius honeſtate. Si vero ipſi tranſgreſſi fuerint ea, quæ ſunt ordinata, & diſſimulent, & non vindicent: ſed quadam videlicet humanitate non laudabili capti fuerint, præter cæleſtes pœnas habebunt & illinc condemnationem, quæ illis in ipſo Dei repræſentabitur tribunali, quæ indecentem diſſimulationem arguet & vindicabit. Si vero & aliquis civilium magiſtratuum majorum, aut minorum, officialium, aut defenſorum, aut, cum hæc didicerit, non judicaverit, aut, cum vindicare liceret, neglexerit, aut rem mercede prodiderit, ſciat, quod præter interminatas à nobis pœnas, habebit & à maximo Deo noſtro pœnam ſequentem, & obnoxius erit execrationibus omnibus, quæ ſacris continentur libris. §. 7. Sicut autem hæc nobis ob nihil aliud, quam ob Domini ſancita ſunt cultum, ſic & hoc addimus, ut inquiſitiones cum ſumma diligentia fiant, & ne quis calumniator inſurgat in aliquos aut falſo accuſaturus, aut falſum teſtimonium laturus his de rebus: ſicut enim ſacerdotibus, ſi quid tale egerint, tales impoſuimus pœnas, ita & his, qui calumniari ipſos tentarint, ex cœlo & legibus noſtris pœnas imminere volumus, ſi, accuſatione cœpta, ſeu adnunciatione aut perſequi noluerint, aut perſeverare in hujuſmodi accuſationibus non quieverint. Dat. Pr. Non. Nov. C. P. JUSTINIANO P. P. A. 4. & PAULINO V. C. COSS. 543.

(67. v. §. 4. *ſupr. h. l.*

TIT. V.
DE HÆRETICIS 1 ET MANICHÆIS ET SAMARITIS. 2

1. Imppp. CONSTANTIN. [CONSTANTIUS & CONSTANS] ad Dracilianum [Præfect. Urbi.]

PRivilegia 3, quæ contemplatione religionis indulta ſunt, Catholicæ tantum legis obſervatoribus prodeſſe oportet. Hæreticos non ſolum ab his privilegiis alienos eſſe volumus, ſed etiam diverſis muneribus conſtringi & ſubjici. 4 P. P. Cal. Septemb. *Generaſto*, CONSTANTINO A. 7. & CONSTANTIO COSS. 326.

In AUTHENT. de privileg. dot. hæ. mul. §. quia enim dedimus. coll. 8. tit. 10. al. 5. ſeu Novell. 119. cap. 1.

ITem privilegium 5 dotis, quo mulier creditoribus tempore prioribus anteponitur, nec non de tacitis hypothecis, & alia omnia mulieribus à lege data, clauduntur 6 his, quæ Catholicam non participant communionem.

2. Imppp. GRAT. VALENTIN. & THEOD. AAA. ad Heſperium PF. P.

OMnes vetitæ legibus divinis & imperialibus Conſtitutionibus hæreſes perpetuo quieſcant. † Nemo ulterius conetur, quæ repererit profana præcepta vel docere, vel diſcere 7: Nec Antiſtites eorundem audeant fidem inſinuare, quam non habent: nec miniſtros creare, qui non ſunt. Nec per conniventiam Judicantium, omniumque, quibus per Conſtitutiones paternas ſuper hoc cura mandata eſt, ejuſmodi audacia negligatur, & creſcat. §. 1. *Hæreticorum* autem vocabulo continentur, & latis adverſus eos ſanctionibus ſuccumbere debent, qui 8 vel levi argumento [à] judicio catholicæ religionis, & tramite detecti fuerint deviare. Datum 3. Non. Auguſt. *Mediolani*, AUSONIO & OLYBRIO COSS. 379.

3. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Clearcho Præfecto Urbi.

CUncti hæretici procul dubio noverint omnia ſibi loca 9 adimenda eſſe: ſive ſub *eccleſiarum* nomine teneantur, ſive *diaconica* appellentur, vel etiam *decanica*: ſive in privatis ædibus, vel locis hujuſmodi cœtibus copiam præbere videantur: his ædibus, vel locis privatis, eccleſiæ Catholicæ vindicandis. §. 1. Ad hoc interdicatur his omnibus, ad litanias faciendas nocte, vel die prophanis coire conventibus: ſtatuta videlicet condemnatione centum librarum auri contra officium ſublimitatis tuæ: vel [Præſidiale, quinquaginta,] ſi quid hujuſmodi fieri vel in publico, vel in privatis ædibus concedatur. Dat. 5. Non. Martii ARCADIO 4. & HONORIO 3. AA. COSS. 396.

4. Iidem & THEOD. AAA. ad Senatorem P. Urb.

MAnichæos ſeu Manichæas vel Donatiſtas meritiſſima ſeveritate perſequimur. Huic itaque hominum generi nihil ex moribus, nihil ex legibus commune ſit cum cæteris. §. 1. Ac primum quidem volumus eſſe publicum crimen: quia, quod in religionem divinam committitur, in omnium fertur injuriam: quos bonorum etiam [omnium] publicatione 10 perſequimur. §. 2. Ipſos quoque volumus amoveri ab omni liberalitate & ſucceſſione quolibet titulo veniente. §. 3. Præterea non donandi, non emendi, non vendendi, non poſtremo contrahendi cuiquam convicto relinquimus facultatem. §. 4. In mortem quoque inquiſitio extendatur: Nam ſi in criminibus Majeſtatis 11 licet memoriam accuſare defuncti, non immerito & hic debet ſubire [tale] judicium. §. 5. Ergo & ſuprema illius ſcriptura irrita ſit: ſive teſtamento, ſive codicillo, ſive Epiſtola 12: ſive quolibet alio genere reliquerit voluntatem,

TIT. V. (1. *Nov.* 42. *Nov.* 45. *Nov.* 109. *Nov.* 132. (2. *Nov.* 45. *Nov.* 129. *Nov.* 144. (3. *Nov.* 109. *c.* 1. (4. *Nov.* 45. *princ.* (5. *l.* 12. *infr. qui potiores.* (6. *Nov.* 109. (7. *l.* 8. *infr. de malef. & mathem.* (8. v. *l.* 12. *in pr. infr. h. t. Nov.* 109. *in pr. verſ. hæreticos.* (9. *l.* 2. *ſupr. de ſumma Trin. l.* 15. *ſupr. de epiſcop. & cler. l.* 5. *infr. de his qui ad eccleſ. Nov.* 37. *verſ. nulla. Nov.* 131. *c.* 14. *Nov.* 132. *l.* 1. *§.* 1. *ff. de colleg.* (10. Excip. *l.* 15. *infr. h. t.* (11. *l. ult. infr. ad leg. Jul. majeſt.* (12. *l. ult. infr. famil. erciſc.*

luntatem, qui Manichæus fuisse convincitur. §. 6. Sed nec filios heredes eis existere, aut adire permittimus, nisi à paterna pravitate discesserint: Delicti enim veniam pœnitentibus 13 damus. §. 7. In eos etiam auctoritatis nostræ aculei dirigantur, qui eos domibus suis damnanda provisione defendunt. §. 8. Servos insuper extra noxam esse volumus; si dominum sacrilegum evitantes, ad Ecclesiam Catholicam servitio 14 fideliore transierint. Dat. 8. Calend. Mart. *Romæ*, HONORIO 7. & THEODOSIO 2. AA. COSS. 407.

Nova Constitutio FRIDERICI Imperatoris de statu & consuet. §. si vero dominus. Collat. 10. Constitut. fin.

SI vero dominus temporalis requisitus & admonitus ab Ecclesia terram suam purgare neglexerit ab hæretica pravitate, post annum à tempore monitionis elapsum, terram ipsius exponimus Catholicis occupandam: qui eam, exterminatis hæreticis, absque ulla contradictione possideant, & in fidei puritate conservent: salvo jure domini principalis, dummodo super hoc nullum præstet obstaculum, nec aliquod impedimentum apponat. Eadem nihilominus lege observata contra eos, qui non habent domos principales.

Nova Constitutio FRIDERICI Imp. de statu & consuet. §. credentes collat. 10. const. fin.

CRedentes præterea receptatores, & defensores, & fautores hæreticorum damnamus, firmiter statuentes, ut si, postquam quilibet talium fuerit excommunicatione notatus, satisfacere contempserit intra annum: ex tunc ipso jure sit infamis, nec ad publica officia, seu consilia, vel ad eligendum aliquos adhibeatur, neque ad testimonium admittatur. Sit etiam intestabilis, ut nec testandi liberam habeat facultatem, nec ad hereditatis successionem accedat. Nullus præterea ei super quocunque negotio, sed ipse aliis respondere cogatur. Quod si forte judex extiterit: ejus sententia nullam obtineat firmitatem, nec causæ aliquæ ad ejus audientiam perferantur. Si vero fuerit advocatus: ejus patrocinium nullatenus admittatur. Si tabellio: instrumenta per ipsum confecta nullius penitus momenti censeantur.

5. Impp. THEOD. & VALENTINIANUS C. Florentio P. P.

ARiani, & Macedoniani, Pneumatomachi, Apollinariani, Novatiani, seu Sebatiani, Eunomiani, Tetraditæ, seu Tessarescædecaditæ, Valentiniani, Pauliani, Papianistæ, Montanistæ seu Priscillianistæ, vel Phryges, vel Pepuzitæ, Marcionistæ, Borboritæ, Messaliani, Euchitæ sive Enthousiastæ, Donatistæ 15, Audiani, Hydroparastatæ, Tascodrogitæ, Batrachitæ, Hermogeniani, Photiniani, Pauliniani, Marcelliani, Ophitæ, Encratitæ, Carpocratitæ, Saccophori, & qui ad imam usque scelerum nequitiam pervenerunt Manichæi, nusquam in Romanum locum conveniendi morandique habeant facultatem: Manichæis etiam de civitatibus pellendis, & ultimo supplicio tradendis: quoniam his nihil relinquendum loci est, in quo ipsis etiam elementis fiat injuria. † Cunctis quoque legibus, quæ contra eos cæterosque, qui nostræ fidei refragantur, olim diversisque temporibus latæ sunt, semper viridi observantia valituris, sive de donationibus in hæreticorum conventicula (quæ ipsi audacter Ecclesias nuncupare conantur) factis, sive ex ultima voluntate rebus qualitercunque relictis, sive de privatis ædificiis, in quæ domino permittente vel conniventе convenerint, venerandæ nobis Catholicæ Ecclesiæ vindicandis: sive de procuratore, qui hoc nesciente domino fecerit, decem librarum auri multam, vel exilium, si sit ingenuus, subituro: metallum vero post verbera, si servilis conditionis sit. † Ita ut nec in publicum convenire locum, nec ædificare sibi quasi 16 Ecclesias, nec ad circumscriptionem legum quicquam meditari valeant, omni civili & militari, curiarum etiam, & defensorum, & judicum sub viginti librarum auri interminatione prohibendi auxilio. Illis etiam omnibus in sua manentibus firmitate, quæ de militia pœnisque variis, deque diversis sunt hæreticis promulgata: ut nec speciale quidem beneficium adversus leges valeat impetratum. Datum *Constantinop.* 3. Calend. Jun. FELICE & TAURO COSS. 428.

6. Iidem AA. ad Leontium P. Urbi.

DAmnato portentosæ superstitionis auctore Nestorio nota congrui nominis ejus inuratur gregalibus, nec Christianorum appellatione abutantur 17: sed quemadmodum Ariani ab Ario, lege divæ memoriæ Constantini ob similitudinem impietatis: Porphyriani à Porphyrio nuncupantur: sic ubique participes nefariæ sectæ Nestorii, Nestoriani vocentur: ut cujus scelus sunt in deserendo Deum imitati, ejus vocabulum jure esse videantur sortiti. §. 1. Nec vero impios libros nefandi & sacrilegi Nestorii adversus venerabilem orthodoxorum sectam decretaque sanctissimi cœtus Antistitum Ephesi habiti scriptos habere, aut legere, aut describere quisquam audeat: quos diligenti studio requiri ac publice comburi 18 decernimus, ita ut nemo in religionis disputatione aliquam supradicti nominis faciat mentionem: aut quibusdam eorum habendi concilii gratia, in ædibus, aut villa, aut suburbano suo, aut quolibet alio loco conventiculum clam aut aperte præbeat: quos omnes cœtus celebrandi licentia privari statuimus. Scientibus universis, violatorem hujus legis publicatione bonorum esse coërcendum. Dat. 3. Calend. August. *Constantinop.* THEODOSIO 15. & VALENTINIANO 4. AA. COSS. 435.

7. Iidem AA. Florentio P. P.

CUriales 19 omnium civitatum onerosis, quin etiam militiæ, seu diversis officiis facultatum & personalium munerum obligatos, suis ordinibus cujuscunque sectæ sint, inhærere censemus, ne videamur hominibus execrandis, contumelioso ambitu immunitatis beneficium præstitisse, quos volumus hujus Constitutionis auctoritate damnari. Dat. Prid. Cal. Febr. THEODOSIO A. 16. & FESTO COSS. 439.

8. Impp. VALENT. & MARTIANUS AA. Palladio P. P.

QUicunque in hac sacra urbe, vel Alexandrina, vel in omni Ægyptiaca diœcesi, diversisque aliis provinciis Eutychetis profanam perversitatem sequuntur, & ita non credunt, ut trecenti decem & octo sancti patres tradiderunt, Catholicam fidem in Nicæna civitate fundantes: centum quoque & quinquaginta alii venerabiles Episcopi, qui in alma urbe Constantinopolitana postea convenerunt: & sicut 20 Athanasius, & Theophilus, & Cyrillus sanctæ recordationis Episcopi Alexandrinæ civitatis credebant, quos etiam Ephesina Synodus (cui beatæ memoriæ Cyrillus præfuit, in qua Nestorii error expulsus est) in universis secuta est, quos & nuper venerabilis Chalcedonensis Synodus est secuta, prioribus conciliis sacerdotum ex omni prorsus parte consentiens, nihilque adimens sacrosancto symbolo, neque adjiciens, seu Eutychetis dogmata funesta condemnans: sciant se esse hæreticos [Apollinaristas:] Apollinaris enim facinorosissimam sectam Eutyches & Dioscorus 21 mente sacrilega sunt secuti. §. 1. Ideoque hi homines, qui Apollinaris vel Eutychetis perversitatem sequuntur, illis pœnis, quæ Divorum retro Principum Constitutionibus contra Apollinaristas, vel Serenitatis nostræ postmodum sanctionibus contra Eutychianistas, vel hac ipsa Augustissima lege contra eosdem decretæ sunt, noverint se esse plectendos. §. 2. Idcirco Apollinaristas, hoc est, Eutychianistas, (quibus etsi est in appellatione diversitas, tamen est in hæresis pravitate conjunctio, & dispar quidem nomen, sed idem sacrilegium) sive in hac alma urbe, diversisque provinciis, sive in Alexandrina civitate, sive intra Ægyptiacam diœcesin sunt, [&] neque ita credunt, ut prædicti venerabiles Patres credebant, neque viro reverendissimo Alexandrinæ urbis Antistiti Procerio fidem orthodoxam tenenti communicant, Episcopos, & presbyteros, aliosve clericos creare, & habere prohibemus: scientibus tam his Eutychianistis, & Apollinaristis, qui ausi fuerint cuiquam Episcopi, vel presbyteri, vel clerici nomen imponere, quam his, qui passi fuerint impositum sibi nomen sacerdotale retinere, pœnam exilii cum facultatum suarum amissione se subituros. §. 3. Universi præterea Apollinaristæ vel Eutychianistæ non ecclesias, non monasteria sibi construant, parasynaxes, & conventicula tam diurna, quam nocturna non contrahant: neque ad domum vel possessiones cujusquam, neque ad monasterium vel quemcunque alterum locum operaturi sectæ funestissimæ congregentur. Quod si fecerint, & hoc factum fuisse domino volente constiterit: post rem in examine judicis approbatam, domum vel possessionem ejus, in qua convenerint, vel monasterium ejus civitatis orthodo-

(13. Immo vide *l.* 3. *vers. sed nec. infr. de apostat.* (14. v. *infr. tot. tit. ne christian. mancip.* (15. *l.* 4. *supr. h. t.* (16. v. *l.* 3. *supr. l.* 8. §. 3. *infr. eod.*

(17. *Nov.* 109. (18. *l.* 8. *l.* 16. *in fin. infr. h. t. l.* 3. §. 3. *supr. de summa Trin. l.* 10. *supr. de episcop. aud. Nov.* 42. *c.* 1. (19. *l.* 12. *infr. h. t. l.* 49. *infr. de decur. Nov.* 45. (20. Adde *l.* 1. *supr. de summa Trin.* (21. *Nov.* 109.

xæ ecclesiæ, in cujus territorio est, jubemus addici. 22 Si vero ignorante domino, sciente vero eo, qui pensiones domus exigit, vel actore [vel conductore] prædii parasynaxes, & conventicula interdicta collegerint, conductor vel procurator, sive actor, vel quicunque eos in domum vel possessionem, vel monasterium receperint, ac passi fuerint illicitas parasynaxeis conventusque celebrari, si vilis & abjectæ sint conditionis, fustibus publice & in pœnam suam, & in aliorum coërceantur exemplum: si honestæ vero sint personæ, decem libras auri, multæ nomine, fisco nostro cogantur inferre. §. 4. Nullum præterea Apollinaristam vel Eutychianistam ad aliquam jubemus aspirare militiam. Et si inventi fuerint militari cingulo soluti: honestorum hominum & palatii communione priventur. Nec in aliena, nec in qua nati sunt civitate, vel vico, aut regione versentur. Si qui vero in hac alma urbe nati sunt, tam sacratissimo comitatu, quam omni per provincias metropolitana civitate pellantur. §. 5. Nulli insuper Eutychianistæ vel Apollinaristæ publice vel privatim convocandi cœtus, vel circulos contrahendi, & de errore hæretico disputandi 23, ac perversitatem facinorosi dogmatis adserendi tribuatur facultas. † Nulli etiam contra venerabilem Chalcedonensem Synodum liceat aliquid vel dictare, vel scribere, vel edere, atque emmittere, aut aliorum dicta vel scripta super eadem re proferre. Nemo hujusmodi habere libros 24, & sacrilega scriptorum audeat monumenta servare. Quod si qui in his criminibus fuerint deprehensi, perpetua deportatione damnentur. Eos vero, qui discendi studio adierint de infausta hæresi disputantes, decem librarum auri, quæ fisco nostro inferendæ sunt, jubemus subire dispendium. Ultimo 25 etiam supplicio coërceantur, qui illicita docere tentaverint. Omnes vero hujusmodi chartæ, ac libri, qui funestum Eutychetis [scilicet] & Apollinaris complexi fuerint dogma, incendio concrementur: ut facinorosæ perversitatis vestigia flammis combusta depereant. Æquum namque est, ut immanissima sacrilegia par pœnæ magnitudo percellat. † Scientibus moderatoribus provinciarum, eorumque apparitoribus, defensoribus etiam civitatum: quod si ea, quæ legis hujus religiosissima sanctione custodienda decernimus, aut neglexerint, aut aliqua permiserint temeritate violari: denarum librarum auri multam fisco [nostro] inferre cogantur: insuper etiam existimationis suæ periculum sustinebunt. Dat. *Constantinop.* Id. Aug. CONSTANTIO & RUFO COSS. 457.

9. Imp. MARTIANUS.

HUmanum & pium hoc arbitrati, hæreticos permittimus sepeliri legitimis sepulchris. Dat. *Constantinop.* Id. Aug. CONSTANT. & RUFO COSS. 457.

Epitome superioris Constitutionis ex Nomocan. tit. 12. cap. 2.

HÆretici legitimo modo, ut cæteri, sepeliuntur.

10. Imp. ANASTAS. A. Erythrio PP.

SI qui orthodoxæ religionis emptione vera, vel fictitia aut quocunque alio jure, vel titulo prædia, vel possessiones, resque immobiles, in quibus orthodoxæ fidei Ecclesiæ vel Oratoria constituta sunt, in hæreticæ 26 sectæ, & contrariæ 27 orthodoxæ fidei sentientem quamcunque personam transferre voluerint: nullam hujusmodi vel inter vivos habitam, vel secreto judicio compositam valere volumus voluntatem, etiamsi ab orthodoxæ fidei venditore, vel quocunque modo alienatore commentitio sub qualibet occasione fuerint assignata: sed irrita omnia hujusmodi documenta, & tanquam nec penitus scripta esse censemus. Hæc enim prædia & possessiones, quæ in hæreticas personas quocunque modo translatæ fuerint vel collatæ, fisci 28 nostri juribus decernimus vindicari. Sive enim apud dominos possessoresve orthodoxos ea prædia maneant, sive ad fisci nostri jura pervenerint: necesse est, in his Ecclesias & Oratoria constituta diligentius & solicitius instaurari. Nostræ etenim Serenitatis undique ad hunc exitum providentia ducit, ut omnipotentis Dei templa, [in quibus nostræ fidei instituta perdurant] cultu assiduo per omnia secula reditiva serventur. Nec enim dubitari potest: si in hæreticos tales veniant possessiones, in quibus veræ fidei Ecclesiæ vel Oratoria constituta sunt, & integritas colitur: omnimodo ab his deseri, atque destitui, [&] omni cultu vacare, omnibus sacris & solitis viduari mysteriis, omni splendore privari, [nullis populorum conventionibus,] nullis clericorum observationibus celebrari, & ex hoc sine dubio easdem Ecclesias perire, ruere, & complanari. Nec enim de earum instauratione hæretici potuerunt aliquando cogitare, quas penitus esse nolebant. Quæ omnia resecantes ad præsentem legem pervenimus. Dat. 5. Id. August. BOETIO & EUTHERICO VV. CC. COSS. 511.

11. * *Græca Constitutio* ANASTASII, *aut* JUSTINIANI. *Ejus epitome.*

UBicunque Manichæi inveniantur 29, capite damnandi sunt.

Alia epitome ex Eclog. βασιλ. *lib.* 1. *tit.* περὶ Μανιχαίων, cap. 25.

MAnichæo in loco Romano degere deprehenso, caput amputator.

12. *Græca Constitutio* JUSTINI A. *Ejus epitome ex collectione Græca Constitutionum Ecclesiasticarum.*

MAnichæi undique expelluntor, & capite puniuntor. † Reliqui autem hæretici (hæreticus est 30 omnis non orthodoxus) & Græci [seu pagani] & Judæi, & Samaritæ prohibentur magistratum gerere, & dignitatem habere, aut jus dicere, aut defensores, aut patres civitatum fieri, (ne habeant licentiam vexare, aut judicare Christianos, aut Episcopos.) Item militare 31 quoque prohibentur, præterquam si ex genere cohortalinorum sunt: hi enim manent, onera quidem sustinentes: non offendentes autem, neque in orthodoxos quid exequentes in publicis, vel privatis caussis. Qui autem tentaverit quid horum facere, præterquam quod factum pro infecto erit, dabit etiam xx. libras, & qui publicis ipsos descriptionibus inserere conati fuerint, etiam xx. & Præsides quinquaginta: & omnes hæ privatis rebus inferuntur. † Excipiuntur Gothi, qui fiunt Fœderati, & aliter, prout visum Imperatori fuerit, honorantur.

Alia ejusdem pars ex Theodoro Hermopolita.

§. 1. Parentibus diversæ fidei existentibus & religionis 32, illius sententia prævaleat, qui ad orthodoxam illos elegerit perducere fidem: & quamvis pater sit, qui contradicit: ne exinde succensendi materiam captans, necessariis eos privet alimentis, aut aliis necessariis expensis.

13. Græca Constitutio Justini, vel Justiniani. Ejus Epitome.

HÆretici patres nihil habentes legitimum, quo accusent orthodoxos filios, coguntur præter facultates suas etiam alimenta erogare illis, & reliqua necessaria, & conjungere (in matrimonium) orthodoxis, & dare dotes & antenuptiales donationes, providentia Præsidum & Episcoporum. §. 1. Orthodoxi 33 filii hæreticorum, qui nihil deliquerunt in parentes, illibatum accipiunt, & indeminutum, quod eis ab intestato competit, & adversus hæc facta ultima voluntas infirmatur: conservatis libertatibus, nisi aliqua lege prohibeantur. Si vero quid deliquerint in parentes, accusantur, & puniuntur. Habent autem, & cum deliquerint, quartam facultatum ipsorum [partem,] testamento facto. §. 2. Eadem & in Judæis & Samaritis obtinent.

14. * Græca Constitutio ejusdem Imperatoris. * Epitome ex Græca collectione Constitutionum ecclesiasticarum & Nomocan. tit. 12. cap. 2.

HÆretici synacteria, seu collectas facere non possunt, aut parasynaxes 34, aut synodos, aut ordinationes, aut baptismata, aut Exarchos habere, aut paternitates seu abbatias, aut defensiones instituere, aut curare seu administrare villas per seipsos, aut per interpositas personas, aut quid prohibitorum facere. Qui transgressus hæc fuerit, ultimum 35 supplicium luit.

15. Græca Constitutio. Epitome ex indice Basilicorum κατὰ ςιχεῖων.

MAnichæi liberos quidem habentes orthodoxos 36, in eos & solos ab intestato (transmittant: nulli) autem alii viventes aut morien-

(22. *l.* 15. *supr. de episcop. l.* 3. *supr. l.* 10. *infr. h. t. Nov.* 131. *c.* 14. *Nov.* 132. (23. *l.* 4. *supr. de summa Trin.* (24. *l.* 6. §. 1. *supr. h. t.* (25. Immo vide *l.* 8. *infr. de maleficis.* (26. *Nov.* 131. *c.* 14. (27. v. *l.* 2. §. 1. *supr. h. t.* (28. Immo vide *l.* 3. *l.* 5. *vers. cunctis. l.* 8. §. 3. *supr. eod. Nov.* 115. *c.* 3. §. 14. *Nov.* 131. *c.* 14. *vers. si autem orthodoxus. Nov.* 132.

(29. *l.* 12. *infr. l.* 5. *supr. h. t.* (30. v. *l.* 2. *supr. eod. Nov.* 109. *princ.* (31. *l.* 18. *pr. infr. h. t.* (32. d. *l.* 18. §. 1. (33. Adde *Nov.* 115. *c.* 3. §. 14. *l.* 4. §. 6. *supr. l.* 15. *infr. h. t.* (34. *l.* 8. §. 3. *supr. eod. Nov.* 37. *Nov.* 132. (35. Immo vide *l.* 8. §. 5. *supr. h. t.* (36. *l.* 4. §. 6. *l.* 13. §. 1. *supr. eod.*

morientes alienanto, (seu per institutionem, seu per legatum, seu per donationem,) omnimodo eorum facultatibus ad fiscalem redituris rationem.

16. Græcæ Constitutionis epitome, ex collectione Græca Ecclesiasticarum Constitutionum.

EX Manichæo factus orthodoxus, si inventus fuerit ea, quæ [pristini] erroris erant, facere, aut saltem una degere duntaxat, & conversari cum Manichæis, nec confestim prodiderit illa competenti judici, ultimo 37 supplicio punitur. §. 1. Idem, qui in dignitatibus & militiis sunt, solicite eos, qui in suo consortio sunt ejusmodi, inquirant, & prodant: quia si comprehensus Manichæus dixerit sciri se, & nosci talem à quibusdam, congrue illi puniuntur, ut qui eadem deliquerint, tametsi non sint tales: eadem enim delinquere videntur scientes quidem delinquentem, non facientes autem illum manifestum. §. 2. Qui habet libros Manichaicos, & non manifestat eos, ut comburantur 38, punitur.

17. Græcæ Constitutionis JUSTIN. epitome ex eadem collectione.

SAnctæ, &c. Samaritanorum synagogæ destruuntur: &, si alias tentent facere, puniuntur. §. 1. Non 39 possunt successores habere ex testamento, vel ab intestato, præter orthodoxos: neque donant, aut aliter alienant hi, qui non sunt orthodoxi: sed fiscus ipsa vindicat providentia Episcoporum & Præsidum.

18. Græcæ Constitutionis ejusdem JUSTINIANI epitome ex eadem collectione.

QUæ de Samaritis lege statuta sunt 40 circa synagogas & successiones, obtinent & in Montanistis, & Ascodrogitis, & Ophitis. Soli enim orthodoxi succedunt ipsis ex testamento, & ab intestato, & legata capiunt: cæteri autem hæretici, id est, qui non sunt orthodoxi, & Græci, seu Pagani, & Samaritæ non militant 41, neque ulla dignitate decorantur, neque publicam adipiscuntur curam, neque docent, neque advocationibus funguntur. Si vero quis ad ea obtinenda simulet se orthodoxum, & appareat uxorem habens, aut liberos hæreticos, & non adducat ipsos ad orthodoxiam, ejicitur. Si vero etiam lateat, non potest quid suarum rerum donare, aut aliter alienare hæretico, sed hæc & hæreticam delatam ipsius successionem vindicat fiscus 42: In universum enim, qui participes sunt militiæ, aut dignitatis, aut advocationis, aut publicæ liberalitatis, aut applausus, solos orthodoxos habent successores, & res ipsorum quocunque modo ad hæreticum delatas, fiscus vindicat. §. 1. Si alter conjugum orthodoxus sit, & alter hæreticus, oportet fieri liberos eorum orthodoxos 43: Quod si ex his alii orthodoxi fiant, alii hæretici maneant, soli succedunt utrique parenti orthodoxi. 44 Si vero omnes sint hæretici, cognati orthodoxi succedunt, aut iis non existentibus fiscus. §. 2. Habet (Constitutio) diversas pœnas contra neglectores, & non persequentes aut indicantes Præsides & officia civilia, vel militaria, & Episcopos, qui quidem & de neglectoribus Præsidibus referunt Principi: pœnæ vero fisco applicantur.

19. Idem A. Juliano PP.

COgnovimus 45 multos esse orthodoxos liberos, quibus nec pater, nec mater orthodoxæ sunt religionis. Et ideo sancimus: ut non tantum in casu, ubi alter [non] orthodoxæ religionis est, sed etiam in his casibus, in quibus uterque parens alienæ sectæ sit, id est, pater & mater: hi tantummodo liberi ad eorum successionem, sive ex testamento, sive ab intestato vocentur, & donationes, seu aliæ libertates his accedere possint, qui orthodoxorum venerabili sunt nomine decorati: cæteris liberis eorum, qui non Dei omnipotentis amorem, sed paternam, vel maternam impiam affectionem secuti sunt, ab omni beneficio repellendis. † Liberis autem orthodoxis non existentibus, ad agnationem, vel cognationem eorum (orthodoxos tamen) easdem res, vel successiones pervenire. † Quod si [nec agnatio] vel cognatio recta inveniatur; tunc easdem res fisci 46 nostri juribus vindicari. §. 1. Sed ne videamur morientibus quidem genitoribus, liberis providere; viventibus autem nullam inferre providentiam: (quod etiam ex facto nobis cognitum est) necessitatem imponimus talibus genitoribus orthodoxos liberos secundum vim patrimonii alere, & omnia eis præstare, quæ ad quotidianæ vitæ conservationem sufficiant: sed & 47 dotes pro filiabus & neptibus dare, & ante nuptias donationes pro filiis, vel nepotibus perscribere, in omni casu secundum 48 vires patrimonii hujusmodi liberalitatibus æstimandis: ne propter divini amoris electionem, paterna, vel materna sint liberi provisione defraudati. † Omnibus videlicet, quæ nostræ Constitutiones 49 de pœnis Paganorum, & Manichæorum, & Borboritarum, & Samaritarum, Montanistarum, & Tascodrogitarum, & Ophitarum, cæterorumque hæreticorum jam constituerunt, ex hac nostra Lege confirmandis, & in perpetuum valituris. Dat. *Const.* 10. Cal. Dec. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

In AUTHENT. Ut cum de app. cog. §. generalem coll. 8. tit. 16. al. tit. 11. seu Nov. 115. cap. 3. §. 14.

IDem est de Nestorianis & Acephalis: quia si quis ex his liberos habet ecclesiæ sanctæ communicantes, his solis ex testamento vel ab intestato hereditatem transmittere potest. Si vero permixti sunt, portio infidelium interim resideat penes orthodoxos: ipsis, si conversi fuerint, restituenda quidem, sed absque ratione fructuum & administrationis. Permanebit autem apud orthodoxos, si ipsi perseverent in nequitia. Si autem omnes liberi perversi sint, vocentur agnati rectæ fidei. Quibus non inventis, si clericus fuerit, ab ecclesia intra annum 50 *admittatur: quo transacto, si non fuerit clericus, succedat fiscus.*

In AUTHENT. De statu & consuetud. §. Gazaros. coll. 10. constit. fin.

GAzaros, Patarenos, Leonistas, Speronistas, Arnoldistas, Circumcisos, & omnes hæreticos utriusque sexus, quocunque nomine censeantur, perpetua damnamus infamia, diffidamus, atque bannimus: censentes, ut omnia bona talium confiscentur, nec ad eos ulterius revertantur: ita quod filii eorum ad successionem eorum pervenire non possint, cum longe gravius sit, æternam, quam temporalem offendere majestatem. §. 1. Qui autem inventi fuerint sola suspicione notabiles: nisi ad mandatum Ecclesiæ juxta considerationem suspicionis, qualitatemque personæ, propriam innocentiam congrua purgatione monstraverint: tanquam infames & banniti ab omnibus habeantur: ita quod si sic per annum permanserint, ex tunc omnes tanquam hæreticos condemnamus.

20. Const. Græcæ Epitome ex ead. collectione.

HÆretici communicantes, aut synaxes 51, aut baptismata facientes puniuntur, ut qui leges transgrediuntur: & qui 52 domos ipsis ad hoc præbent, jam sancitis pœnis subjiciuntur. §. 1. Soli orthodoxi intra sacra septa habentes ergasteria, utuntur privilegiis, non item hæretici, qui nec intra sacra septa negotiantur, ne divina audiant mysteria. §. 2. Montanistæ vero, neque commorantur cum his, qui ex his orthodoxi facti sunt: & qui dicuntur ex ipsis episcopi, aut clerici, expelluntur urbe Constantinopolitana. §. 3. Vetantur mercari 53 mancipia, neque erogationes percipiunt, qui ex his egentes sunt, eas, quæ dicuntur honoraria ex judiciis, vel ecclesiis: & qui tribuit eis irrationabilem præfecturam, decem libris multatur, & decem quoque libris Præsides ex negligentia, & Comes privatarum, & Officium eorum.

21. Idem A. Joanni PP.

QUoniam multi judices in dirimendis litigiis nos interpellaverunt, nostro indigentes oraculo, ut eis referetur, quid de testibus 54 hæreticis statuendum sit, utrumne accipiantur eorum testimonia, an respuantur: sancimus, contra orthodoxos quidem litigantes nemini hæretico, vel his etiam, qui Judaicam superstitionem colunt, esse in testimonia communionem: sive utraque pars orthodoxa sit, sive altera. Inter se autem hæreticis, vel Judæis, ubi litigandum existimaverint, concedimus fœdus permixtum, & dignos litigatoribus etiam testes introducere: exceptis scilicet his, quos vel Manichaicus furor, (cujus partem & Borboritas 55 esse manifestum est) vel Pagana superstitio detinet; Samaritis nihilominus, & qui illis non absimiles sunt, Montanistis, & Tascodrogitis, &

(37. *l.* 5. *l.* 11. *l.* 12. *supr. eod.* (38. *l.* 6. *supr. eod.* (39. *Nov.* 129. *Nov.* 144. (40. *l.* 17. *supr. h. t.* (41. *l.* 15. *l.* 19. *l.* 20. *supr. de episcop. aud. l.* 12. *supr. h. t.* (42. *d. Nov.* 144. *c.* 1. adde *Nov.* 115. *c.* 3. §. 14. (43. v. *l.* 12. *in fin. supr. h. t.* (44. *l.* 15. *supr. eod.* (45. *l.* 4. §. 6. *l.* 15. *l.* 18. *supr. eod.* (46. Vide tamen *Nov.* 115. *c.* 3. §. 14.

(47. *l.* 13. *pr. supr. h. t. l.* 14. *infr. de jur. dot.* (48. *d. l.* 13. *l.* 60. *ff. de jure dotium.* (49. *tit.* 11. *infr. de pagan. l.* 4. *l.* 12. *supr. l.* 21. *infr. h. t.* (50. Adde *Nov.* 123. *c.* 43. *in fin.* (51. *l.* 14. *supr. h. t.* (52. *l.* 3. *supr. eod.* (53. *Nov.* 144. *c.* 2. *in fin. tit.* 10. *infr. hoc lib. ne christian. mancip.* (54. *Nov.* 45. *c.* 1. (55. *l.* 5. *l.* 19. *in fin. supr. h. t.*

Ophitis; quibus pro reatus similitudine omnis legitimus 56 actus interdictus est. Sed his quidem, id est, Manichæis, Borboritis, & Paganis, necnon Samaritis, & Montanistis, & Tascodrogitis, & Ophitis omne testimonium, sicut & alias legitimas conversationes, sancimus esse interdictum. Aliis vero hæreticis tantummodo judicialia testimonia contra orthodoxos, secundum quod constitutum est, volumus esse inhibita. Cæterum testamentaria testimonia eorum, & quæ in ultimis elogiis, vel in contractibus consistunt, propter utilitatem necessarii usus, eis sine ulla distinctione permittimus, ne probationum facultas angustetur. Dat. 5. Calend. August. *Constantinop.* post Consulatum LAMP. & ORESTIS VV. CC. 532.

22. Idem A. Joanni P. P.

DIvinam nostram sanctionem, per quam jussimus neminem errore constrictum hæreticorum, hereditatem, vel legatum, vel fideicommissum accipere, etiam in ultimis militum 57 voluntatibus locum habere præcipimus, sive communi jure, sive militari testentur. Dat. Calend. Septemb. post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. ann. secundo [Imperii JUSTINIANI] 532.

TIT. VI. NE SANCTUM BAPTISMA iteretur.

1. Imppp. VAL. VALENS & GRAT. AAA. ad Flavianum vicarium Africæ.

ANtistitem, qui sanctitatem baptismatis illicita usurpatione geminaverit, sacerdotio indignum esse censemus. † Eorum enim condemnamus errorem, qui Apostolorum præcepta calcantes, Christiani nominis sacramenta sortitos, alio rursus baptismate non purificant, sed incestant, lavacri nomine polluentes. Dat. 16. Cal. Novemb. *Constantinop.* GRAT. A. 4. MEROBAUDE COSS. 377.

2. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Anthemio PP.

SI quis rebaptizare quempiam de ministris Catholicæ sectæ fuerit detectus, una cum eo, qui piaculare crimen commisit, (si tamen criminis per ætatem capax sit) & hic, cui persuasum sit, ultimo 1 supplicio percellatur. Dat. 12. Calend. Aprilis, *Constantinop.* LUCIO V. C. COS. 413.

3. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio PP.

NUlli hæreticorum danda licentia est, vel ingenuos, vel servos proprios, qui orthodoxorum sunt initiati mysteriis, ad suum rursus baptisma deducendi, necnon illos, quos emerint, vel qualitercunque habuerint, necdum suæ superstitioni conjunctos, prohibendi Catholicæ sequi religionem ecclesiæ. Quod qui fecerint, vel, cum sit ingenuus, in se fieri passus sit, vel factum non detulerit: exilio, ac decem librarum auri multa damnabitur: testamenti & donationis faciendæ utrisque deneganda licentia. Quæ omnia ita custodiri decernimus, ut nulli judicum liceat delatum ad se crimen minori, aut nulli coërcitioni mandare: nisi ipse idem pati velit, quod aliis dissimulando concesserit. Dat. 3. Cal. Jun. *Constantinopoli*, FELICE, & TAURO COSS. 428.

TIT. VII. DE APOSTATIS.

1. Impp. CONST. & JULIAN. CC. ad Thalassium PP.

SI quis lege venerabili constitutus, & ex Christiano Judæus effectus, sacrilegis cœtibus aggregetur: cum accusatio fuerit approbata, facultates ejusdem dominio fisci jubemus vindicari. Dat. 5. Non. Jul. *Mediol.* CONSTANTIO A. 9. & JULIAN. Cæs. 2. COSS. 357.

2. Imppp. GRATIAN. VALENTINIAN. & THEOD. AAA. ad Hypatium PP.

SI quis defunctum 1 violatæ, atque desertæ Christianæ religionis accusat, eumque vel ad sacrilegia templorum, vel ad ritus Judaicos transiisse contendit, eaque gratia testari minime potuisse confirmat: intra juge 2 quinquennium, quod [de inofficiosis 3 actionibus constitutum est, proprias exigat actiones, futurique judicii hujuscemodi sortiatur exordium. Dat. 12. Cal. Jun. *Patavii*, MEROBAUDE 2. & SATURNINO COSS. 383.

3. Imppp. THEOD. VALENT. & ARCAD. Flavio PP.

HI, qui sanctam fidem prodiderunt, & sanctum baptisma hæretica superstitione profanarunt, à consortio omnium segregati sint, à testimoniis alieni, testamenti (ut ante jam sanximus) non habeant factionem, nulli in hereditate succedant, à nemine scribantur heredes. Quos etiam præciperemus 4 procul abjici, ac longius amandari, nisi pœnæ visum fuisset esse majoris, versari inter homines, & hominum carere suffragiis. † Sed nec unquam in statum pristinum revertantur: nec flagitium horum obliterabitur pœnitentia 5: neque umbra aliqua exquisitæ defensionis, aut muniminis obducetur: quoniam quidem eos, qui fidem, quam Deo dedicaverant, polluerunt, & prodentes divinum mysterium in profana migraverunt; tueri ea, quæ sunt commentitia & concinnata, non possunt. Lapsis etenim & errantibus subvenitur: perditis vero, hoc est, sanctum baptisma profanantibus, nullo remedio pœnitentiæ, (quæ solet aliis criminibus adesse) succurritur. Dat. 5. Id. Maji, *Concordiæ*, TATIANO & SYMMACHO COSS. 391.

4. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Basso PP.

A*Postatarum* sacrilegum nomen, singulorum vox continua accusatione incesset, & nullis 6 finita temporibus hujuscemodi criminis arceatur indago. Quibus quamvis præterita interdicta sufficiant, tamen etiam illud iteramus, ne, postquam à fide deviaverint, testandi aut donandi quippiam habeant facultatem. Sed nec venditionis specie facere legi fraudem sinantur, totumque ab intestato Christianitatem sectantibus propinquis potissimum deferatur. † In tantum autem contra hujuscemodi sacrilegia perpetuari volumus actionem, ut universis ab intestato venientibus, etiam post mortem peccantis, absolutam vocem insimulationis congruæ non negemus. Nec id patiemur obstare, si nihil in contestationem prophano dicatur vivente productum. † Sed ne hujus interpretatio criminis latius in incerto vagetur errore: eos præsentibus insectamur oraculis, qui nomine *Christianitatis* induti, sacrificia sacrilega vel fecerint, vel facienda mandaverint: quorum etiam post mortem comprobata perfidia, hac ratione plectenda est, ut donationibus testamentisque rescissis, hi, quibus hoc deferret legitima successio, hujusmodi personarum hereditate potiantur. Dat. 7. Id. April. *Ravennæ*, THEODOSIO 12. A. VALENTINIANO A. 2. COSS. 426.

5. Iidem AA. Florentio PP.

EUm, qui servum sive ingenuum invitum, seu suasione plectenda, ex cultu Christianæ religionis in nefandam sectam ritumve traduxerit 7, cum dispendio fortunarum capite puniendum esse censemus. Dat. Prid. Cal. Februar. THEODOSIO 15. & VALENTINIANO 4. AA. COSS. 435.

6. Impp. VALENT. & MARCIAN. AA. Palladio PP.

EOs, qui Catholicarum ecclesiarum clerici, vel orthodoxæ fidei monachi, relicto vero orthodoxæ religionis cultu, Apollinaris, vel Eutychetis hæresim, & dogmata abominanda secuti fuerint: omnibus pœnis, quæ prioribus legibus adversus hæreticos constitutæ sunt, jubemus teneri, & extra ipsum quoque Romani imperii solum 8 repelli, sicut de Manichæis 9 præcedentium legum statuta sanxerunt. Dat. Cal. August. VALENTINIANO A. 7. & AVIANO COSS. 450.

(56. v. d. *l.* 19. *l.* 15. *supr. de episcopali aud.* (57. v. *l.* 5. *infr. de testam. mil.*

TIT. VI. (1. Immo vide *l. seq.*

TIT. VII. (1. Adde *l.* 4. §. 4. *supr. de hæret.*

(2. Sic *l.* 5. *infr. ad leg. Jul. de adult. l.* 7. *ff. ad leg. Jul. peculat.* adde *tit. ff. ne de statu def. post quinquen.* vide tamen *l.* 4. *infr. h. t. l.* 12. *infr. ad leg. Corn. de falsis.* (3. *l.* 34 *in fin. infr. de inoff. test.* (4. Immo vide *l.* 5. *infr. h. t.* (5. Vide tamen *l.* 8. *circa fin. supr. de summa Trin. l.* 4. §. 6. *supr. de hæret.* (6. Immo vide *l.* 2. *supr. h. t.* (7. *l.* 18. *infr. de Judæis.* (8. Vide tamen *l.* 3. *supr. h. t.* (9. Immo vide *l.* 11. *l.* 12. *supr. de hæret.*

TIT. VIII.

NEMINI LICERE SIGNUM 1 SALVATORIS CHRISTI humi, vel in silice, vel in marmore aut insculpere, aut pingere.

1. Impp. THEOD. & VALENTIN. AA. Eudoxio PP.

CUm sit nobis cura diligens per omnia superni Numinis religionem tueri: signum Salvatoris Christi nemini licere vel in solo, vel in silice, vel in marmoribus humi positis insculpere, vel pingere: sed quodcunque reperitur tolli, gravissima pœna multando eo, qui contrarium statutis nostris tentaverit, specialiter imperamus. Dat. 12. Calend. Jun. HIERIO & ARDABURIO COSS. 427.

TIT. IX.

DE JUDÆIS 1, ET COELICOLIS. 2

1. Imp. ANTONIN. A. Claudio Tryphonino.

QUod Cornelia Salvia Universitati 3 Judæorum, qui in Antiochiensium civitate constituti sunt, legavit, peti non potest. Datum Prid. Cal. Jul. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

2. Græcæ Constitutionis epitome ex eadem collectione, & Nomocan. tit. 7. cap. 4. & Eustathio de temporibus.

IN festivitatibus aut Sabbatis suis Judæi corporalia munera non obeunt, neque quicquam faciunt, neque propter publicam privatamque causam in jus vocantur 4, aut ipsi Christianos in jus vocant.

3. Imp. CONSTANT. A. ad Evagrium PP.

JUdæis, [& Cœlicolis,] & Majoribus eorum, & Patriarchis volumus intimari, quod, si quis post hanc legem aliquem, qui eorum feralem fugerit sectam, & ad Dei cultum respexerit, saxis, aut alio furoris genere, (quod nunc fieri cognovimus) ausus fuerit attentare, mox flammis dandus est, & cum omnibus suis participibus concremandus. Dat. 15. Cal. Novembr. *Murgillo*, CONSTANTINO A. 4. & LICINIO 4. COSS. 315.

4. Impp. VALENT. & VALENS AA. Remigio Magistro offic.

IN synagogam Judaicæ legis, velut hospitii merito, irruentes milites jubeas emigrare: quos privatorum domus, non religiosarum loca habitationum merito convenit attingere. Datum Prid. Nonas Martias VALENTINIANO & VALENTE AA. COSS. 365.

5. Imppp. GRATIANUS, VALENTINIAN. & THEOD. AAA. Hypatio PP.

JUssio, qua sibi Judaicæ legis homines blandiuntur, per quam eis curialium munerum dabatur immunitas 5, rescindatur. Dat. 18. Calend. Maji, *Mediolani*, MEROBAUDE 2. & SATURNINO COSS. 383.

6. Imppp. VALENT. & THEOD. & ARCAD. AAA. Cynegio PP.

NE quis Christianam mulierem in matrimonium Judæus accipiat; neque Judææ Christianus conjugium sortiatur: nam si quis aliquid hujusmodi admiserit, adulterii vicem commissi hujusmodi crimen obtinebit: libertate in accusandum publicis quoque vocibus relaxata. Dat. Prid. Id. Mart. *Thessalonicæ*, THEODOSIO A. 2. & CYNEGIO COSS. 388.

7. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Infantio Comiti Orientis.

NEmo Judæorum morem suum in conjunctionibus retineat, nec juxta legem suam nuptias sortiatur, nec in diversa 6 sub uno tempore conjugia conveniat. Dat. 3. Calend. Januar. THEOD. A. 3. & HABUNDANT. COSS. 393.

8. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Eutychiano.

JUdæi communi Romano jure viventes, in his causis, quæ tam ad superstitionem eorum, quam ad forum & leges ac jura pertinent, adeant solenni more judicia, omnesque Romanis legibus conferant, & excipiant actiones. † Si qui vero ex his communi pactione ad similitudinem arbitrorum apud Judæos in civili duntaxat negotio putaverint litigandum; sortiri eorum judicium jure publico non vetentur. Eorum etiam sententias Judices exequantur, tanquam ex sententia cognitoris arbitri dati fuerint. Dat. 6. Non. Febr. HONOR. A. 4. & EUTYCHIANO COSS. 398.

9. Iidem AA. ad Judæos.

NEmo exterus religionis Judæorum, Judæis pretia 7 statuet, cum venalia proponunt: Justum est enim sua cuique committere. Itaque Rectores provinciarum vobis nullum discussorem aut moderatorem esse concedent. Quod si quis sumere sibi curam (præter vos, proceresque vestros) audeat: eum, velut aliena appetentem, supplicio coërcere festinent. Datum 4. Calend. Mart. *Constantinop.* ARCADIO 4. & HONORIO 3. AA. COSS. 396.

10. Iidem AA. & THEODOSIUS A. Eutychiano P. P.

QUicunque ex Judæis obnoxii curiæ comprobantur, curiæ 8 mancipentur. Dat. 3. Calend. Jan. THEOD. A. 1. & RUMORIDIO COSS. 403.

11. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Anthemio P. P.

JUdæos quosdam festivitatis suæ solemnia ad pœnæ quondam recordationem incendere, & sanctæ crucis adsimulatam speciem in contemptum Christianæ fidei sacrilega mente exurere, provinciarum Rectores prohibeant: neve locis suis fidei nostræ signum immisceant, sed ritus suos citra contemptum Christianæ legis retineant: amissuri sine dubio permissa hactenus, nisi ab illicitis temperaverint. Datum 4. Calend. Jun. *Constant.* BASSO & PHILIP. COSS. 408.

12. Iidem AA. Jovio P. P.

COelicolarum nomen inauditum quodammodo novum crimen superstitionis vindicavit. Hi, nisi ad Dei cultum venerationemque Christianam conversi fuerint, his legibus, quibus præcipimus hæreticos adstringi, se quoque noverint adstringendos. † Ædificia autem eorum, quæ nescio cujus novi dogmatis conventus habent, ecclesiis vindicentur. Certum enim est, quidquid à fide Christianorum discrepat, legi Christianæ esse contrarium. Dat. Calend. April. *Ravennæ*, HONOR. 8. & THEOD. 3. AA. COSS. 409.

13. Iidem AA. Jovio P. P.

DIe Sabbati ac reliquis sub tempore, quo Judæi cultus sui reverentiam servant, neminem aut facere aliquid, aut ulla ex parte conveniri debere præcipimus: ita tamen, ut 9 nec illis detur licentia eodem die Christianos orthodoxos convenire, ne Christiani forte ex interpellatione Judæorum ab officialibus, præfatis diebus, aliquam sustineant molestiam: cum fiscalibus commodis, & litigiis privatorum constet reliquos dies posse sufficere. Dat. 7. Cal. Aug. *Ravennæ*, DD. NN. HONORIO 8. & THEOD. Aug. 3. COSS. 409.

14. Iidem AA. Philippo P. P. per Illyricum.

NUllus tanquam Judæus 10, cum sit innocens, obteratur, nec expositum eum ad contumeliam religio qualiscunque perficiat: non passim eorum Synagogæ, vel habitacula concrementur, vel perperam sine ulla ratione lædantur: cum alioquin, etiam si sit aliquis sceleribus implicitus, idcirco tamen judiciorum vigor, jurisque publici tutela videtur in medio constituta, ne quisquam sibi ipsi permittere valeat ultionem. Sed ut in hoc personis Judæorum volumus esse provisum: ita id quoque monendum esse censemus, ne Judæi forsitan insolescant, elatique sui securitate, quicquam præcipites in Christianam reverentiam ultionis admittant. Datum 8. Id. August. *Constantinop.* HONORIO 9. & THEOD. 5. AA. COSS. 412.

15. Iidem AA. Aureliano P. P.

SI 11 qua inter Christianos & Judæos sit contentio, non à Senioribus Judæorum, sed ab Ordinariis judicibus dirimatur. Dat. 13. Cal. Nov. HONOR. 12. & THEOD. 8. AA. COSS. 418.

TIT. VIII. (1. Adde *l.* 11. *infr. de Judæis.*

TIT. IX. (1. *Nov.* 45. *Nov.* 146. *Nov. Leon.* 55. (2. *l.* 12. *infr. h. t.* (3. v. hic *l.* 20. *ff.* de *reb. dub.* (4. *l.* 13. *infr. h. t.* (5. *l.* 10. *infr. eod. Nov.* 45. adde *l.* 15. §. 6. *ff. de excus. tut. l.* 3. §. 3. *ff. de decur.* (6. *l.* 2. *infr. de incest.* (7. Vide tamen *l.* 1. §. 11. *ff. de off. præf. urb.* (8. *l.* 5. *supr. h. t.* (9. *arg. l.* 6. *infr. de fruct. & lit. exp.* adde *l.* 2. *supr. h. t.* (10. *l.* 6. *infr. de pagan.* (11. Adde *l.* 8. *supr. h. t.*

16. Iidem AA. Asclepiodoto P. P.

JUdæi & bonorum proscriptione, & perpetuo exilio damnabuntur, si nostræ fidei hominem circumcidisse eos, vel circumcidendum mandasse constiterit. Dat. Prid. Calend. Februar. THEODOS. 17. & FESTO COSS. 439.

17. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Joanni Comiti sacrarum largitionum.

JUdæorum primates, qui in utriusque Palæstinæ synedriis dominantur, vel in aliis provinciis degunt, periculo suo anniversarium canonem de synagogis omnibus, Palatinis compellentibus, exigant ad eam formam, quam Patriarchæ quondam 12 coronarii auri nomine postulabant: & hoc, quod de Occidentalibus Patriarchis conferri consueverat, nostris largitionibus inferatur. Dat. 3. Calend. Jun. *Constant.* FLORENTIO & DIONYSIO COSS. 429.

18. Idem * Græca Constitutio ex lib. 60. Basil. titul. 54. cap. 31. & Nomocan. titul. 9. cap. 25.

JUdæus, qui eum, qui Judaicæ religionis non esset, contraria doctrina ad suam religionem traducere præsumpserit, bonorum proscriptione damnetur, miserumque in modum puniatur.

Eadem Constitutio Græce & Latine ex Basil. lib. 1. ex lib. 60. tit. 54. cap. 31.

SI Judæus pertrahere Christianum ad religionem suam ausus fuerit, proscribitur, & sanguinis pœnam sustinet.

19. Iidem AA. Florentio P. P.

HAc valitura in omne ævum lege sancimus, neminem Judæorum, quibus omnes administrationes & dignitates interdictæ 13 sunt, nec Defensoris civitatis fungi saltem officio, nec patriæ honorem arripere concedimus: nec adquisiti sibi officii auctoritate muniti, adversus Christianos, & ipsos plerumque sacræ religionis Antistites, veluti insultantes fidei nostræ, judicandi, vel pronunciandi quamlibet habeant potestatem. §. 1. Illud etiam pari consideratione rationis arguentes, præcipimus, ne qua [Judaica] synagoga in novam fabricam surgat: fulciendi veteres permissa licentia, quæ ruinam minantur. §. 2. Quisquis igitur vel infulas acceperit, quæsitis dignitatibus non potiatur: vel [si] ad officia vetita irrepserit, ab his penitus repellatur: vel [si] Synagogam extruxerit, compendio Catholicæ Ecclesiæ noverit se laborasse. Et qui ad honores [& dignitates] irrepserit, habeatur ut antea conditionis extremæ, etsi honorariam [illicite,] promeruerit dignitatem. Et qui Synagogæ fabricam cœperit, non studio reparandi, cum damno quinquaginta librarum [auri] fraudetur ausibus suis. Cernat præterea bona sua proscripta, mox pœnæ sanguinis destinandus, [quasi] qui fidem alterius expugnavit perversa doctrina. Dat. Prid. Cal. Febr. THEODOS. A. 17. & [FESTO] COSS. 439.

TIT. X.
NE CHRISTIANUM MANCIPIUM HÆRETICUS, VEL Judæus, vel Paganus habeat 1, vel possideat, vel circumcidat.

1. Impp. HONOR. & THEODOS. AA. Monaxio P. P.

JUdæus servum Christianum nec comparare debebit, nec largitatis, vel alio quocunque titulo consequetur. Quod si aliquis Judæorum mancipium, vel Christianum habuerit, vel sectæ alterius, seu nationis crediderit ex quacunque causa possidendum, & id circumciderit: non solum mancipii damno multetur, verum etiam capitali sententia puniatur 2: ipso servo pro præmio libertate donando. Dat. 4. Id. April. *Constantinop.* HONOR. A. 2. & CONSTANTIO V. C. 2. COSS. 417.

2. *Constitutionis Græcæ epitome ex lib. 60. βασιλ. ex indice κατὰ στιχεῖων, & ex collectione Græca Constitutionum ecclesiasticarum, & aliis auctoribus.*

GRæcus [seu Paganus] & Judæus, & Samaritanus, & alius hæreticus, id est, non existens orthodoxus, non potest Christianum mancipium habere, neque catechumenum circumcidere: quia & ipsum mancipium Christianum ad libertatem pervenit, & qui possidet, dat privatis [largitionibus] triginta libras.

TIT. XI.
DE PAGANIS, ET SACRIFICIIS, ET Templis.

1. Imp. CONSTANTINUS ad Taurum P. P.

PLacuit omnibus locis, atque urbibus universis claudi protinus templa, & accessu vetito omnibus licentiam delinquendi perditis abnegari. §. 1. Volumus etiam cunctos sacrificiis 1 abstinere. §. 2. Quod si aliquid forte hujusmodi perpetraverint, gladio ultore sternantur, facultates etiam perempti fisco decernimus vindicari, & similiter puniri Rectores provinciarum, si facinora vindicare neglexerint. Dat. Calend. Decemb. CONSTANTINO 4. & CONSTANTE AA. COSS. 342.

2. Imppp. THEOD. GRAT. & VALENT. AAA. Cynegio P. P.

NE quis mortalium ita faciendi sacrificii 2 sumat audaciam, ut inspectione jecoris, extorumque præsagio vanæ spem promissionis accipiat, vel (quod est deterius) futura sub execrabili consultatione cognoscat. Acerbioris etenim imminebit supplicii cruciatus ei, qui contra vetitum, præsentium vel futurarum rerum explorare tentaverit veritatem. Dat. 7. Calend. Jun. ARCAD. & BAUTONE COSS. 385.

3. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Macrobio P. P. Hispaniarum & Procliano Vicario quinque provinciarum.

SIcut sacrificia templorum prohibemus, ita volumus publicorum operum ornamenta servari. Ac ne sibi aliqua auctoritate blandiantur, qui ea conantur evertere, si quod Rescriptum, si qua lex forte prætenditur: abreptæ hujusmodi chartæ ex eorum manibus ad nostram scientiam referantur. Dat. 4. Cal. Febr. *Raven.* THEOD. V. C. COS. 399.

4. Iidem AA. Apollodoro Proconsuli Africæ.

UT profanos ritus jam salubri lege submovimus, ita festos conventus civium & communem omnium lætitiam non patimur submoveri. Unde absque ullo sacrificio, atque ulla superstitione damnabili, exhiberi populorum voluptates, secundum veterem consuetudinem, ministrari etiam festa convivia, quando exigunt publica vota, decernimus. Dat. 13. Cal. Sept. *Patavii*, THEOD. V. C. COS. 399.

5. Impp. HONOR. & THEOD. AA. populo Carthaginiensi.

OMnia loca, quæ sacris error veterum deputavit, nostræ rei jubemus sociari. Quod autem ex eo jure ubicunque ad singulas quascunque personas vel præcedentium Principum largitas, vel nostra majestas voluit pervenire, id in eorum patrimoniis æterna firmitate perduret. Ea vero, quæ multiplicibus constitutis ad venerabilem Ecclesiam voluimus pertinere, Christiana sibi merito religio vindicabit. Dat. 3. Cal. Sept. *Ravennæ*, HONORIO 10. & THEODOSIO 6. AA. COSS. 415.

6. Iidem AA. Asclepiodoto P. P.

CHristianis, qui vere sunt, vel esse dicuntur, specialiter demandamus; ut Judæis 3, ac Paganis quiete degentibus nihilque tentantibus turbulentum, legibusque contrarium, non audeant manus inferre, religionis auctoritate abusi. Nam si contra securos fuerint violenti, vel eorum bona diripuerint: non ea sola, quæ abstulerint, sed convicti in duplum 4, quæ rapuerint, restituere compellentur. Rectores etiam provinciarum, & Officia, & Principales cognoscant se, si non ipsi talia vindicent, sed fieri à popularibus hæc permiserint, ut eos, qui fecerint, puniendos. Dat. 6. Id. Jun. *Constantin.* ASCLEPIODOTO & MARINIANO COSS. 423.

7. Impp. VALENT. & MARTIAN. AA. Palladio P. P.

NEmo venerandi adorandique animo delubra, quæ olim jam clausa sunt, reseret. Absit à seculo nostro infandis execrandisque simulachris honorem pristinum reddi, redimiri sertis templorum impios postes, profanos aris accendi ignes, adoleri in iisdem thura, victimas cædi, pateris vina libari, & religionis loco existimari sacrilegium. Quisquis autem contra hanc Serenitatis nostræ sanctionem,

(12. *l. un. infr. de auro coron.* (13. Immo vide *l.* 3. §. 3. *ff. de decur.*

TIT. X. (1. *l.* 56. §. 3. *supr. de episcop.* (2. *l.* 16. *supr. de Judæis.*

TIT. XI. (1. *l.* 2. *l.* 3. *l.* 7. *l.* 10. §. 4. *infr. h. t.* (2. *l.* 1. §. 1. *supr. eod.* (3. *l.* 14. *supr. de Judæis.* (4. Vide tamen *pr. Inst. de vi honor. rapt.*

ctionem, & contra interdicta sanctissimarum veterum Constitutionum sacrificia exercere tentaverit: apud publicum Judicem reus tanti facinoris legitime accusetur, & convictus proscriptionem omnium bonorum suorum, & ultimum 5 supplicium subeat. Conscii etiam criminis, ac ministri sacrificiorum eandem pœnam, quæ in illum fuerit irrogata, sustineant: ut hac legis nostræ severitate perterriti, metu pœnæ desinant sacrificia interdicta celebrare. Quod si vir clarissimus Rector Provinciæ post accusationem legitimam, & post crimen in cognitione convictum, tantum scelus dissimulaverit vindicare: quinquaginta libras auri ipse Judex, quinquaginta etiam Officium ejus confestim fisco nostro inferre cogatur. Dat. Prid. Id. Novemb. MARTIA. A. & ADELPHIO COSS. 451.

8. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA.
Dioscoro P. P.

NEmo ea, quæ sæpius Paganæ superstitionis hominibus interdicta sunt, audeat pertentare: sciens, quod crimen publicum committit, qui hæc ausus fuerit perpetrare. In tantum autem hujusmodi facinora volumus esse resecanda, ut etiamsi in alieno prædio vel domo aliquid tale perpetretur, scientibus videlicet Dominis: prædium quidem, vel domus sanctissimis juribus ærarii addicentur: Domini vero pro hoc solo, quod scientes consenserint sua loca talibus contaminari sceleribus, si quidem dignitate, vel militia quadam decorantur, amissione militiæ, vel dignitatis, nec non rerum suarum proscriptione plectentur: privatæ vero conditionis vel plebejæ constituti, post cruciatus corporis, operibus metallorum, aut perpetuo deputabuntur exilio.

9. *Græcæ Constitutionis epitome ex præfata collectione & Nomocan. tit. 6. c. 3. & tit. 12. cap. 9.*

SI quid datum fuerit aut relictum locis, aut personis, aut ad constructionem Paganici erroris: urbs 6 illud accipiet, in qua personæ habitant, aut sub qua loca subjacent: & expenduntur ad similitudinem imperialium redituum. §. 1. Paganorum autem impietates puniunt Præsides: & quæ supra suam potestatem erunt, referent Imperatori.

10. *Græcæ Constitutionis epitome ex eadem collectione, & Nomocan. tit. 4. c. 4. & tit. 1. cap. 10.*

QUi post sanctum baptismum in errore paganorum manent, ultimo supplicio plectuntur. §. 1. Qui vero nondum sunt baptizati, ipsi cum liberis & conjugibus, & omnibus suis perducant se ad sanctas ecclesias, & suos parvulos liberos sine mora baptizari curent: majores vero prius scripturas secundum canones doceantur. §. 2. Si vero propter militiam, vel dignitatem, vel facultates habendas, fingant 7 baptizari; & liberos, aut conjuges ipsorum, aut domesticos suos in errore reliquerint, & eos, qui sibi attinent, & necessitudine juncti sunt: publicantur, & competenter plectuntur, & Rempubl. non attingunt. §. 3. Si vero non sint baptizati: nec participes erunt in ulla parte Reipublicæ, neque domini erunt rerum mobilium, vel immobilium, sed fiscus ipsas vindicabit, & congrue punientur, & exulabunt. §. 4. Si autem apparuerint sacrificantes, aut idololatrantes, ut Manichæi 8 puniuntur. §. 5. Non docent autem pagani qualemcunque doctrinam, neque publica fruuntur annona, nec secundum sacram quidem formam.

TIT. XII.
DE HIS, QUI AD ECCLESIAM CONFUGIUNT, VEL ibi exclamant, [& ne quis ab Ecclesia extrahatur.]

1. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. ARCHELAO
P. Augustali.

JUdæi, qui reatu aliquo, vel debitis fatigati simulant se Christianæ legi velle conjungi, ut ad Ecclesias confugientes evitare possint crimina, vel pondera debitorum, arceantur: nec ante suscipiantur, quam debita universa reddiderint, vel fuerint innocentia demonstrata purgati. Dat. 5. Calend. Jul. *Constantinop.* CÆSARIO & ATTICO COSS. 397.

2. Impp. HONOR. & THEOD. AA.
Jovino P. P.

FIdeli devotaque præceptione sancimus, nemini licere ad sacrosanctas Ecclesias confugientes abducere: sub hac videlicet definitione, ut si quisquam contra hanc legem venire tentaverit, sciat se Majestatis 1 crimine esse retinendum. Dat. 10. Cal. April. CONSTANTIN. & CONST. COSS. 414.

Extat quidem hæc Constitutio Græca integrior in 3. Synodi actis, sed qualem Theodosius, & post eum Just. in suum Cod. retulit, demptis videlicet proœmiis & epilogis, talem ex Cod. Theod. edidimus.

3. Impp. THEODOSIUS & VALENTINIANUS
AA. Antiocho P. P.

PAteant summi Dei templa timentibus: nec sola altaria & oratorium templi circumjectum, qui ecclesias quadripartito parietum septu concludit, ad tuitionem confugientium sancimus esse proposita: sed usque ad extremas fores ecclesiæ, quas oratum gestiens populus primas ingreditur, confugientibus aram salutis esse præcipimus: ut inter templum, quod parietum descripsimus cinctu, & post loca publica, [&] januas primas ecclesiæ, quicquid fuerit interjacens, sive in cellulis, sive in domibus, hortulis, balneis, areis, atque porticibus, confugas interioris templi vice tueatur. Nec in extrahendos eos conetur quisquam sacrilegas manus immittere: ne qui hoc ausus sit, cum discrimen suum videat, ad expetendam opem ipsi quoque confugiant. Hanc autem spatii latitudinem ideo indulgemus, ne in ipso Dei templo, & sacrosanctis altaribus confugientium quemquam mane, vel vespere cubare, vel pernoctare liceat: ipsis hoc Clericis, religionis causa vetantibus: ipsos, qui confugiunt, pietatis ratione servantibus. §. 1. Arma quoque in quovis telo, ferro, vel specie, eos, qui confugiunt, minime intra Ecclesias habere præcipimus: quæ non modo à summi Dei templis ac divinis altaribus prohibentur, sed etiam cellulis, domibus, hortulis, balneis, areis, atque porticibus. §. 2. Proinde ii, qui sine armis ad sanctissimum Dei templum, aut ad sacrosanctum altare, sive usquam gentium, sive in hac alma urbe confugiunt, somnum intra templum, sive ipsum altare, vel omnino cibum capere absque aliqua eorum injuria, ab ipsis clericis arceantur, designantibus spatia, quæ in Ecclesiasticis septis eorum tuitioni sufficiant, ac docentibus capitalem pœnam esse propositam, si qui eos conentur invadere. Quibus si perfuga non adnuit, neque consentit: præferenda humanitati religio est, & à divinis ad loca, quæ diximus, turbanda temeritas. §. 3. Hos vero, qui templa cum armis ingredi audent, ne hoc faciant, præmonemus: dein si telis cincti, quovis Ecclesiæ loco, vel ad templi septa, vel circa, vel extra sint: statim eos, ut arma deponant, auctoritate Episcopi à solis Clericis severius conveniri præcipimus, data eis fiducia, *quod religionis nomine melius, quam armorum præsidio muniantur.* Sed si Ecclesiæ voce moniti, post tot tantorumque denunciationes noluerint arma relinquere: jam Clementiæ nostræ apud Deum & Episcopum causa purgata, armatis, si ita res exegerit, intromissis, trahendos se abstrahendosque esse cognoscant, & omnibus casibus esse subdendos. Sed neque Episcopo inconsulto, nec sine nostra sive Judicum in hac alma Urbe, vel ubicunque jussione, armatum quempiam ab Ecclesiis abstrahi oportebit: ne, si multis passim hoc liceat, confusio generetur. Dat. 10. Cal. April. *Constantinop.* ANTIOCHO V. C. COS. & qui fuerit nunciatus. 431.

4. Impp. THEOD. & VALENT. AA.
Imperio P. P.

SI servus cujusquam in Ecclesiam altariave armatus, nullis hoc suspicantibus, inopinatus irruerit: exinde protinus abstrahatur, vel continuo domino, vel ei, unde eum tam furiosa formido proripuit, indicetur, eique mox abstrahendi copia non negetur. Sed si armorum fiducia resistendi animos, insania impellente, conceperit: abripiendi extrahendique eum domino, quibus id potest efficere viribus, concedatur. Quod si illum etiam confligi in concertatione 2 pugnaque contigerit: nulla erit ejus 3 noxa, nec conflanda criminationis relinquetur occasio, si is, qui ex statu servili in hostilis, & homicidæ conditionem transiliit, fit occisus. Dat. 5. Cal. April. VALERIO, & [AETIO] COSS. 432.

5. Imp. MARCIANUS A. ad populum.

DEnunciamus vobis omnibus: ut in sacrosanctis Ecclesiis, & in aliis quidem venerabilibus locis, in quibus cum 4 pace & quiete vota competit celebrari, abstineatis ab omni seditione: nemo

(5. *l.* 1. §. *ult. supr. h. t.* (6. *arg. l.* 16. *ff. de usufr. leg.* (7. Adde *l.* 18. *in pr. vers. si vero. supr. de hæret.* (8. *l.* 11. *l.* 12. *supr. d. t.*

TIT. XII. (1. Immo vide *l.* 2. *infr. de crim. sacrileg.* adde *Nov.* 17. *c.* 7. *pr.* (2. Conf. *l.* 6. *infr. ad leg. Jul. de vi publ. & priv.* (3. Adde *l.* 29. §. *penult. ff. ad leg. Aquil.* (4. *Nov.* 123. *c.* 31.

concla-

conclamationibus utatur 5: nemo moveat tumultum, aut impetum committat, vel conventicula 6 collecta multitudine in qualibet parte civitatis, vel vici, vel cujuscunque loci colligere ac celebrare conetur. Nam si quis aliquid contra leges à quibusdam [sibi] existimet perpetrari, liceat ei adire Judicem, & legitimum postulare præsidium. Sciant sane omnes: quod si quis contra hujus Edicti normam aut agere aliquid, aut seditionem movere tentaverit, ultimo supplicio subjacebit. Dat. 3. Id. Jul. ipso MARTIANO A. & ADELPHIO COSS. 451.

6. Imp. LEO A. Erythrio P. P.

PRæsenti lege decernimus per omnia loca valitura, (excepta hac Urbe Regia, in qua nos divinitate propitia degentes, quoties usus exegerit, invocati, singulis causis atque personis præsentanea constituta præstamus) nullos penitus 7, cujuscunque conditionis sint, de sacrosanctis Ecclesiis orthodoxæ fidei expelli, aut trahi, vel protrahi confugas, nec pro his venerabiles Episcopos, vel religiosos Oeconomos exigi, quæ ab ipsis debeantur: his, qui hoc moliri, aut facere, aut nuda saltem cogitatione 8 atque tractatu ausi fuerint tentare, capitali, & ultimi supplicii animadversione plectendis. Ex his ergo locis eorumque finibus, quos anteriorum legum præscripta sanxerunt, nullos expelli aut ejici aliquando patimur: nec in ipsis Ecclesiis reverendis ita quemquam detineri atque constringi, ut ei aliquid aut victualium rerum, aut vestis negetur, aut requies. §. 1. Sed si quidem ipsi refugæ appareant in Ecclesia publice, & se in sacris locis offerant, quærentibus conveniendos: ipsis, servata locis reverentia, Judicum, quibus subjacent, sententiis moneantur, responsum daturi, quale sibi quisque perspexerit convenire. §. 2. Quod si in finibus Ecclesiasticis latitant: religiosus Oeconomus, seu defensor Ecclesiæ, vel certe quem his negotiis commodiorem auctoritas Episcopalis elegerit, reconditam latentemque personam decenter sine ullo incommodo monitus, intra fines Ecclesiæ, si invenitur, præsentet. §. 3. Cum autem monitus fuerit in publico privatoque contractu actione civili: in ejus sit arbitrio 9, sive per se, sive (si magis elegerit) instructo solenniter procuratore directo, in ejus Judicis, cujus pulsatur sententiis, examine respondere. §. 4. Sed si hoc facere detrectet, aut differat: judiciorum legumque solitus ordo servetur. Itaque si res immobiles possidet, post Edictorum 10 solennium citationem, ex sententia judicantis usque ad modum debiti, bonorum ejus sive prædiorum traditio, sive venditio celebretur. Quod si res mobiles habet, easque extra terminos occultat Ecclesiæ, sententia judicantis, & executoris solicitudine perquisitæ, quocunque loco occultentur, erutæ, pro æquitatis tramite, modoque debiti publicis rationibus privatisque proficiant. Sane si intra fines habentur Ecclesiæ, vel apud quemlibet ex clericis absconditæ, sive depositæ fuisse firmantur: studio & providentia viri reverendissimi Oeconomi, sive defensoris Ecclesiæ diligentia inquisitæ, hæ quolibet modo ad sacrosanctam Ecclesiam pervenientes, proferantur: ut pari æquitatis ordine, iisdem ex bonis fisco 11, vel Reipublicæ, sive creditoribus, & quibuscunque justis petitoribus ad modum debiti consulatur. Sicubi depositæ vel commodatæ dicuntur, inquirendi talem volumus esse cautelam: ut, si sola suspicione apud aliquem adserantur absconditæ, de sua etiam conscientia satisfacere auctoritate venerabilis Antistitis jubeatur: adjicientes, quod ea, quæ de principalibus personis decrevimus; [in causis] fidejussorum, sive mandatorum, seu rerum ad eos pertinentium, vel familiarium, & sociorum, seu participum, & omnino in iisdem causis obnoxiorum personis præcipimus observari: scilicet si ipsos quoque secum confugæ intra Ecclesiarum terminos habere voluerint: ut eorum quoque bonis publica debita privataque solvantur, & per eos rerum ubicunque depositæ sunt, procedat inquisitio. Et hæc quidem de ingenuis liberisque personis. §. 5. Sane, si servus, aut colonus, vel adscriptitius, familiaris, sive libertus, & hujusmodi aliqua persona domestica 12, vel conditioni subdita, conquassatis rebus certis atque subtractis, aut seipsum furatus 13, ad sacrosancta se loca contulerit: statim à religiosis Oeconomis sive defensoribus, ubi primum hoc scire potuerint, per eos videlicet, ad quos hoc pertinet, ipsis præsentibus, pro Ecclesiastica disciplina & qualitate commissi, aut ultione competenti, aut intercessione humanissima procedente remissione veniæ 14, & sacramenti interventione securi ad locum statumque proprium revertantur: rebus, quas secum habuerint, reformandis: diutius enim eos in Ecclesiis non convenit morari, ne patronis seu dominis per ipsorum absentiam obsequia justa denegentur, & ipsi per incommodum Ecclesiæ egentium & pauperum alantur expensis. §. 6. Inter hæc autem, quæ sedulo ad religiosi Oeconomi sive defensoris Ecclesiæ solicitudinem curamque respiciunt, erit etiam illud observandum, ut singulorum intra Ecclesias confugientium personas, causasque incessanter conquirant: deinde judices, vel eos, ad quos causæ & personæ pertinent, instantius instruant, & æquitati convenientia diligentius exequantur. Dat. Prid. Cal. Mart. LEONE 3. A. COS. 466.

7. Græcæ Constitutionis epitome ex Græca collectione Ecclesiasticarum Constitutionum.

QUi habet actionem aut controversiam cum aliquo, ne 15 turbet Ecclesias per se, aut alium, sed adeat magistratus. Si vero Imperatore in criminibus opus habeat, per Archiepiscopum ipsum instruat. Adversus hæc faciens castigatur.

8. Græcæ Constitutionis epitome ex eadem collectione.

QUi Imperatore ad magnam Ecclesiam in festo procedente, exclamatione 16 usus fuerit: excidet re sperata, & per Præfectum ejectus castigabitur. §. 1. Qui vero propter potentem personam ad Ecclesiam confugit: doceat Imperatoriam Majestatem per Archiepiscopum & Ecclesiæ defensores.

TIT. XIII.
DE 1 HIS, QUI IN ECCLESIIS MANUMITTUNTUR.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Protogenem Episcopum.

JAmdudum placuit, ut in Ecclesia Catholica libertatem domini suis famulis præstare possint, si sub aspectu plebis, adsistentibus Christianorum Antistitibus, id faciant: ut propter facti memoriam vice actorum interponatur qualiscunque scriptura, in qua ipsi vice testium signent: unde à vobis quoque ipsis non immerito dandæ & relinquendæ sunt libertates, quo quisque vestrum pacto voluerit, dummodo vestræ voluntatis evidens appareat testimonium. Dat. 6. Id. Jun. SABINO & RUFINO COSS. 316.

2. Idem A. Osio.

QUi religiosa mente in Ecclesiæ gremio servis suis meritam concesserint libertatem, eandem eo jure donasse videantur, quo civitas Romana solennitatibus decursis dari consuevit. Sed hoc duntaxat his, qui sub aspectu Antistitum dederint, placuit relaxari. Clericis autem amplius concedimus, ut cum suis famulis tribuunt libertatem, non solum in conspectu Ecclesiæ ac religiosi populi plenum fructum libertatis concessisse dicantur, verum etiam cum postremo judicio dederint libertates, seu quibuslibet verbis dari præceperint: ita ut ex die publicatæ voluntatis sine aliquo juris teste, vel interprete competat directa libertas. Datum Calend. Maji, CRISPO 2. & CONSTANTINO 2. COSS. 321.

TIT. XIV.
DE LEGIBUS 1, ET CONSTITUTIONIBUS Principum 2, & Edictis.

1. Imp. CONSTANTINUS A. Basso, Præfecto Urbi.

INter æquitatem 3, jusque interpositam interpretationem nobis solis 4 & oportet & licet inspicere. Datum 3. Non. Decemb. SABINO & RUFINO COSS. 316.

2. Impp. THEOD. & VALENT. C. ad Senatum.

QUæ ex relationibus vel suggestionibus Judicantium, vel consultatione in commune florentissimorum sacri nostri palatii procerum auditorium introducto negotio 5 statuimus, vel quibuslibet

(5. *l. ult. infr. h. t.* (6. *l.* 15. *supr. de episcop. l.* 2. *ff. de colleg.* (7. Immo vide *Nov.* 17. *c.* 7. *l.* 4. *supr. h. t.* (8. Obst. *l.* 18. *ff. de pœnis.* (9. *l.* 26. *infr. de procur.* (10. v. *l.* 68. *l.* 69. *l.* 70. *ff. de judic.* (11. Vide tamen *Nov.* 17. *c.* 7. §. 1. *Edict. Just.* 13. *c. ult.* §. 3. (12. v. *l.* 11. §. 1. *ff. de pœnis.* (13. *l.* 1. *infr. de serv. fugit.* (14. *Nov.* 123. *c.* 35. *Nov.* 5. *c.* 2. §. 1. *in fin.* adde §. *ult. Inst. de his qui sui vel al. jur.* (15. *l.* 5. *supr. h. t.* (16. *d. l.* 5.

TIT. XIII. (1. *l.* 1. *in fin. l.* 2. *infr. commun. de manumiss.* §. 1. *Inst. de libertin.*

TIT. XIV. (1. *Lib.* 1. *D.* 3. (2. *Lib.* 1. *D.* 4. *Nov.* 66. (3. *l.* 9. *infr. h. t.* (4. *d. l.* 9. *l.* 11. *l.* 12. §. 1. *infr. eod.* (5. Vide tamen *l.* 12. collata *l.* 3. *infr. eod.*

Corporibus 6, aut Legatis, aut Provinciæ, vel Civitati, vel Curiæ donavimus: nec generalia jura sint, sed leges faciant his 7 duntaxat negotiis atque personis, pro quibus fuerint promulgata, nec ab aliquo retractentur: notam infamiæ subituro eo, qui vel astute ea interpretari voluerit, vel impetrato impugnare Rescripto, nec habituro fructum per surreptionem eliciti: Et Judice, si dissimulaverit, vel ulterius litigantem audierit, vel aliquid allegandum admiserit, & sub quodam ambiguitatis 8 colore ad nos retulerit, triginta librarum auri condemnatione plectendo. Dat. 8. Id. Novembr. THEODOSIO A. 11. & VALENTINIANO Cæsare COSS. 425.

3. Iidem AA. ad Senatum.

LEges ut generales ab omnibus æquabiliter in posterum 9 observentur, quæ vel missæ à nobis ad venerabilem cœtum Oratione conduntur, vel inserto *Edicti* 10 vocabulo nuncupantur: sive eas nobis spontaneus motus ingesserit, sive precatio, sive relatio, vel lis mota legis occasionem postulaverit. Nam satis est *Edicti* eas nuncupatione censeri, vel per omnes populos judicum programmatibus divulgari: vel expressius continere, *Quod Principes censuerint ea, quæ in certis negotiis statuta sunt, similium quoque causarum fata componere.* † Sed & si *Generalis lex* vocata est, vel *ad omnes jussa est pertinere*, vim obtineat Edicti: interlocutionibus, quas in uno negotio judicantes protulimus, vel postea proferemus, non in commune 11 præjudicantibus: nec his, quæ specialiter quibusdam concessa sunt Civitatibus, vel Provinciis, vel Corporibus, ad generalitatis observantiam pertinentibus. Dat. 8. Id. Nov. *Ravennæ*, THEODOS. A. 12. & VALENTINIANO A. 2. COSS. 426.

4. Iidem AA. ad Volusianum P. P.

DIgna 12 vox est Majestate Regnantis, *legibus alligatum se Principem profiteri*: Adeo de auctoritate juris nostra pendet auctoritas. Et revera majus Imperio est, submittere legibus Principatum. Et oraculo præsentis Edicti, quod nobis licere non patimur, [aliis] indicamus. Dat. 3. Id. Jun. *Ravennæ*, FLORENTIO & DIONYSIO COSS. 429.

5. Iidem AA. Florentio P. P.

NOn dubium est, in legem committere eum, qui verba legis amplexus, contra legis nititur voluntatem. 13 Nec pœnas insertas legibus evitabit, qui se contra juris sententiam sæva prærogativa verborum fraudulenter excusat. † Nullum enim pactum, nullam conventionem, nullum contractum inter eos videri volumus subsecutum, qui contrahunt lege contrahere prohibente. Quod ad omnes etiam legum interpretationes tam veteres, quam novellas trahi generaliter imperamus: ut legislatori quod fieri non vult, tantum prohibuisse sufficiat: cæteraque, quasi expressa ex legis liceat voluntate colligere: hoc est, ut ea, quæ lege fieri prohibentur, si fuerint facta, non solum inutilia, sed pro infectis 14 etiam habeantur: licet legislator fieri prohibuerit tantum, nec specialiter dixerit *inutile esse debere*, *quod factum est*: Sed & si quid fuerit subsecutum ex eo, vel ob id 15, quod interdicente lege factum est, illud quoque cassum 16 atque inutile esse præcipimus. §. 1. Secundum itaque prædictam regulam, qua ubicunque [non] servari factum lege prohibente censuimus, certum est, nec stipulationem 17 hujusmodi tenere, nec mandatum 18 ullius esse momenti, nec sacramentum 19 admitti. Dat. 7. Id. April. *Constantinop.* THEODOSIO A. 17. & FESTO COSS. 439.

(6. Vide tamen *l. ult. infr. quæ sit longa consuet.* (7. §. 6. *in fin. Inst. de jure nat. gent. & civ. l.* 1. §. *ult. ff. de const. princ.* (8. Vide tamen *Nov.* 82. *c. ult.* (9. *l.* 7. *infr. h. t.* (10. *Edict. Justin.* 12. *c.* 1. *l.* 6. *pr. infr. de secundis nupt.* (11. Immo vide *l.* 1. §. 1. *ff. de const. princ.* (12. *l.* 3. *infr. de testam. l.* 23. *ff. de legat.* 3. adde *l.* 4. *infr. ad leg. Falcid. l.* 8. §. 2. *ff. de inoff. test.* vide tamen *l.* 31. *ff. h. t. Nov.* 105. *c.* 2. *in fin.* §. *ult. in fin. Inst. quib. mod. testam. infirm.* (13. *l.* 29. *l.* 30. *ff. h. t. l.* 6. *in fin. ff. de verb. sign.* adde *l.* 3. §. 3. *l.* 7. §. 3. *ff. de SC. Maced. l.* 6. §. 3. *ff. de jure patron. l.* 5. *ff. de don. inter vir. & uxor.* (14. Immo vide *l.* 6. *infr. de nuptiis.* (15. Vide tamen *l.* 9. *infr. de præd. & al. reb. minor. l.* 35. *ff. de recept. qui arbitr.* adde *l.* 3. *ff. de offic. præt.* (16. *l.* 14. §. 1. *supr. de sacros. eccles.* (17. *l.* 26. *ff. de verb. obl.* (18. §. 7. *Inst. de mandat.* (19. *l.* 7. §. 16. *ff. de pactis. Nov.* 51. confer. tamen *l.* 1. *infr. si advers. vendit.*

6. Iidem AA. Florentio P. P.

QUod favore 20 quorundam constitutum est, quibusdam casibus ad læsionem eorum nolumus inventum videri. Dat. Calend. August. THEODOSIO A. 17. & FESTO COSS. 439.

7. Iidem AA. Cyro P. P. & Consuli designato.

LEges & Constitutiones futuris 21 certum est dare formam negotiis, non ad facta præterita revocari: nisi 22 nominatim, & de præterito tempore, & adhuc pendentibus 23 negotiis cautum sit. Dat. Non. April. *Constantinop.* VALENTINIANO A. 5. & ANATOLIO COSS. 440.

8. Iidem AA. ad Senatum.

HUmanum esse probamus, si quid de cætero in publica privatave causa emerserit necessarium, quod formam generalem, & antiquis legibus non insertam exposcat, id ab omnibus antea tam proceribus nostri palatii, quam gloriosissimo cœtu vestro, Patres Conscripti, tractari: & si universis tam judicibus, quam vobis placuerit, tunc legata dictari: & sic ea denuo collectis omnibus recenseri; & cum omnes consenserint, tunc demum in sacro nostri numinis consistorio recitari: ut universorum consensus nostræ Serenitatis auctoritate firmetur. Scitote igitur, Patres Conscripti, non aliter in posterum legem à nostra Clementia promulgandam, nisi supradicta forma fuerit observata. Bene enim cognoscimus, quod cum vestro consilio fuerit ordinatum, id ad beatitudinem nostri Imperii, & ad nostram gloriam redundare. Dat. 16. Calend. Nov. AETIO 3. & SYMMACHO COSS. 446.

9. Impp. VALENTINIAN. & MARTIANUS AA. ad Palladium P. P.

LEges sacratissimæ, quæ constringunt hominum vitas, intelligi 24 ab omnibus debent, ut universi præscripto earum manifestius cognito, vel inhibita declinent, vel permissa sectentur. Si quid vero in iisdem legibus latum fortassis obscurius fuerit, oportet id [ab] Imperatoria 25 interpretatione patefieri, duritiamque legum nostræ humanitati incongruam emendari. Dat. 6. Id. Febr. ANTHEMIO COS.

10.

OMnes legibus regantur, etiam si ad divinam domum 26 pertineant. Dat. 8. Iduum Febr. ANTHEMIO A. 2. COS. 455.

11. Impp. LEO & ZENO AA.

CUm de novo jure, quod inveterato usu 27 non adhuc stabilitum est, dubitatio emergat: necessaria est tam suggestio 28 judicantis, quam sententiæ Principalis auctoritas. 29 Dat. 10. Cal. Maji, LEONE Juniore A. COS. 474.

12. Imp. JUSTINIANUS A. Demostheni P. P.

SI Imperialis Majestas causam cognitionaliter examinaverit, & partibus cominus constitutis sententiam dixerit: omnes omnino Judices, qui sub nostro imperio sunt, sciant, hanc esse legem non solum illi causæ, pro qua producta est, sed & omnibus similibus. 30 Quid enim majus, quid sanctius Imperiali est Majestate? vel quis tantæ superbiæ fastidio tumidus est, ut Regalem sensum contemnat: cum & veteris juris conditores, Constitutiones, quæ ex Imperiali decreto processerunt, legis vim 31 obtinere, aperte dilucideque definiant? §. 1. Cum igitur & hoc in veteribus legibus invenimus dubitatum, si Imperialis sensus legem interpretatus est, an oporteat hujusmodi Regiam interpretationem obtinere: eorum quidem vanam subtilitatem tam risimus, quam corrigendam esse censuimus. Definimus autem omnem Imperatorum legum interpretationem, sive in precibus, sive in judiciis, sive alio quocunque modo factam, ratam & indubitatam haberi: Si enim in præsenti leges condere so-

(20. *l.* 3. §. 5. *in fin. ff. de Carbon. edict.* (21. *l.* 27. *infr. de usur. l.* 29. *in fin. infr. de testam. l. ult. infr. de suis & legit. lib. l.* 23. *in fin. infr. mandati. Nov.* 73. *c.* 9. *in fin. Nov.* 115. *c.* 1. *l. ult. infr. de curat. furios. l. un.* §. 15. *infr. de caduc. l.* 65. *in fin. infr. de decur.* 2. *Feud.* 55. *vers. nos autem.* 5. *Feud.* 19. (22. *l. un.* §. *fin. infr. de contract. judic.* (23. *l.* 21. *in fin. supr. de sacros. eccles. Nov.* 19. *circa med. præfat.* (24. *l.* 1. §. 2. *ff. de ædil. edict. l.* 12. *infr. de juris & facti ignor. Nov. Leon.* 77. non obstat *l.* 22. *in pr. infr. de jure deliber.* (25. *l.* 1. *supr. h. t.* (26. Immo vide *l.* 31. *ff. eod.* (27. *l.* 32. *ff. eod.* (28. *l.* 27. *ff. de fideic. libert.* (29. *l.* 10. *l.* 11. *ff. h. t.* (30. *l.* 12. *l.* 13. *ff. l.* 3. collata *l.* 2. *supr. h. t.* (31. §. 6. *Inst. de jure nat. gent. & civ.*

li 32 Imperatori concessum est, & leges interpretari solo dignum imperio esse oportet: Cur autem ex suggestionibus procerum, si dubitatio in litibus oriatur, & sese non esse idoneos vel sufficientes ad decisionem litis illi existiment, ad nos decurratur? & quare omnes ambiguitates judicum, quas ex legibus oriri evenit, aures accipiunt nostræ, si non à nobis interpretatio mera procedit? vel quis legum ænigmata solvere, & omnibus aperire idoneus esse videbitur, nisi is, cui soli legislatorem esse concessum est? Explosis itaque his ridiculosis ambiguitatibus, tam conditor, quam interpres legum solus Imperator juste existimabitur: nihil hac lege derogante veteris juris conditoribus: quia & eis hoc majestas Imperialis 33 permisit. Dat. 6. Cal. Nov. DECIO V. C. COS. 529.

TIT. XV.
DE MANDATIS 1 PRINCIPUM.

1. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. ad Fusignium P. P.

SI quis adserat cum mandatis nostris secretis se venisse: omnes sciant, nemini quicquam, nisi quod scriptis 2 probaverit, esse credendum: nec ullius dignitate terreri, sive ille Tribuni, sive Notarii, sive Comitis proferat dignitatem: sed Sacras nostras literas esse quærendas. Dat. 16. Calend. Jul. *Heracleæ*, MEROBAUDE 2. & SATURNINO COSS. * 383.

2. Impp. JUSTINUS & JUSTINIANUS AA.

SAncimus 3, ne quis clarissimorum nostrorum Magistratuum maximorum, vel mediorum in suis sententiis adscribat, nos divino verbo *jussisse aliquem in jus duci aut exhiberi*, *aut aliquid diversum judicari ab iis*, *quæ apud ipsos fiunt:* nisi si de judicis adsessoris datione quæstio sit, aut de recte ferenda sententia. *Id*, si acciderit, volumus, ut judices in suis sententiis mentionem faciant, *se non de scripto*, *sed ore tantum illa aut à nobis accepisse*, *aut à gloriosissimo Quæstore nostri palatii*, *aut aliquo spectabilium referendariorum.* His tantum casibus sine scripto aliquo, jussioni nostræ fidem adhiberi volumus.

TIT. XVI.
DE SENATUSCONSULTIS. 1

1. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AA. ad Senatum.

QUamvis Senatusconsultum perpetuam per se obtineat firmitatem, tamen nostris legibus etiam idem prosequimur: adjicientes, ut si quisquam speciali supplicatione eliciendum aliquod Rescriptum tentaverit, *ut transire ei formam liceat statutorum*, tertia patrimonii parte multetur, & damnatus ambitus crimine, maneat infamis. Dat. 7. Calend. Aug. *Heracleæ*, RICHOMERE & CLEARCHO COSS. 384.

TIT. XVII.
DE VETERI JURE ENUCLEANDO, ET DE auctoritate Jurisprudentium, qui in Digestis referuntur.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Triboniano viro eminentissimo Quæstori sacri palatii.

DEo auctore nostrum gubernante Imperium, quod nobis à cœlesti Majestate traditum est, & bella feliciter peragimus, & pacem decoramus 1, & statum Reipublicæ sustentamus: & ita nostros animos ad Dei Omnipotentis erigimus adjutorium: ut neque armis confidamus, neque nostris militibus, neque bellorum ducibus, vel nostro ingenio, sed omnem spem ad solam providentiam referamus summæ Trinitatis, unde & mundi totius elementa processerunt, & rerum dispositio in orbem terrarum producta est. §. 1. Cum itaque * nihil tam studiosum in omnibus rebus invenitur, quam 2 legum auctoritas, quæ & divinas, & 3 humanas res bene disponit, & omnem iniquitatem expellit: reperimus autem omnem Legum tramitem, qui ab urbe Roma condita, & Romuleis descendit temporibus, ita esse confusum, ut [in] infinitum extendatur, & nullius humanæ naturæ capacitate concludatur: primum nobis fuit studium à Sacratissimis retro Principibus initium sumere, & eorum Constitutiones emendare, & viæ dilucidæ tradere: quatenus in unum Codicem congregatæ & omni supervacua similitudine, & iniquissima discordia absolutæ, universis hominibus promptum suæ sinceritatis præbeant præsidium. §. 2. Hocque opere consummato, in uno volumine, nostro nomine præfulgente, coadunato, cum ex paucis & tenuioribus relevati ad summam, & plenissimam juris emendationem pervenire properaremus, & omnem Romanam sanctionem & colligere & emendare, & tot auctorum dispersa volumina uni Codici indita ostendere; quod nemo alius neque sperare, neque optare ausus est; res quidem nobis difficillima, imo magis impossibilis videbatur, sed manibus ad cœlum erectis, & æterno auxilio invocato, eam quoque curam nostris reposuimus animis, Deo freti, qui & res penitus desperatas donare, & consummare suæ virtutis magnitudine potest. §. 3. Et ad tuæ sinceritatis optimum respeximus 4 ministerium: tibique primo & hoc opus commisimus, ingenii tui documentis, ex nostri Codicis ordinatione acceptis: & jussimus, quos probaveris, tam ex facundissimis Antecessoribus, quam ex viris disertissimis togatis fori amplissimæ sedis, ad sociandum laborem eligere. His itaque collectis, & in nostrum palatium introductis, nobisque tuo testimonio placitis, totam rem faciendam permisimus: ita tamen, ut tui vigilantissimi animi gubernatione res omnis celebretur. §. 4. Jubemus igitur vobis antiquorum Prudentium 5, quibus auctoritatem conscribendarum interpretandarumque legum sacratissimi Principes præbuerunt, libros ad jus Romanum pertinentes & legere, & elimare: ut ex his omnis materia colligatur, nulla, (secundum quod possibile est,) neque similitudine, neque discordia derelicta: sed ex his hoc colligi, quod unum pro omnibus sufficiat. Quia autem & alii libros ad jus pertinentes scripserunt, quorum scripturæ à nullis auctoribus receptæ, nec usitatæ sunt: neque nos eorum volumina nostram inquietare dignamur sanctionem. §. 5. Cumque hæc materia summa nostri numinis liberalitate collecta fuerit, oportet eam pulcherrimo opere extruere, & quasi proprium & sanctissimum templum Justitiæ consecrare: & in libros quinquaginta, & certos titulos totum [jus] digerere, tam secundum nostri Codicis Constitutionem, quam Edicti perpetui imitationem, prout hoc vobis commodum esse patuerit: ut nihil extra memoratam consummationem possit esse derelictum: sed his quinquaginta libris totum jus antiquum per mille & 6 quadringentos pene annos confusum, & à nobis purgatum, quasi quodam muro vallatum, nihil extra se habeat: omnibus auctoribus juris æqua dignitate pollentibus, & nemini quadam prærogativa servanda: quia non omnes in omnia, sed certi per certa, vel meliores, vel deteriores inveniuntur. §. 6. Sed neque ex multitudine 7 auctorum, quod melius & æquius est, judicatote, cum possit unius [forsitan] & deterioris sententia, & multas, & majores in aliqua parte superare. Et ideo ea, quæ antea in notis Æmilii Papiniani ex Ulpiano, & Paulo, necnon Marciano adscripta sunt, quæ antea nullam vim obtinebant propter honorem splendidissimi Papiniani, non statim respuere: sed si quid ex his ad repletionem summi ingenii Papiniani laborum, vel interpretationem necessarium esse perspexeritis; & hoc ponere, legis vicem obtinens, non moremini: ut omnes, qui relati fuerint in hunc Codicem prudentissimi viri, habeant auctoritatem, tanquam si eorum studia ex Principalibus Constitutionibus profecta, & à nostro divino fuerint ore profusa: omnia enim merito nostra facimus, quia ex nobis omnis eis impertietur auctoritas: nam qui [non] subtiliter factum emendat, laudabilior est eo, qui primus invenit. §. 7. Sed & hoc studiosum vobis esse volumus: ut si quid in veteribus non bene positum libris inveniatis, vel aliquid superfluum, vel minus perfectum: [supervacua longitudine semota, & quod imperfectum] est, repleatis, & omne opus moderatum, & quam pulcherrimum ostendatis. Hoc etiam nihilominus observando: ut, si aliquid in veteribus legibus, vel Constitutionibus, quas antiqui in suis libris posuerunt, non recte scriptum

(32. Immo vide §. 4. *Inst. d. t. l. 9. ff. h. t.* (33. §. 8. *Inst. de jur. nat. gent. & civ. l. 2. §. ult. vers. primus. ff.* de O. J.

TIT. XV. (1. *Nov.* 17. (2. *l.* 5. *infr. de jure fisci.* (3. *Nov.* 124. *c.* 4.

TIT. XVI. (1. *Lib.* 1. *D.* 3. *Nov. Leon.* 78.

TIT. XVII. (1. v. *proœm. Inst. l.* 1. *l.* 2. *princ. infr. de offic. præf. præt. Afr.* (2. *Nov. Leon.* 36. (3. *l.* 2. *in fin. ff.* de legib.

(4. *l.* 2. *princ. infr. h. t.* (5. *l.* 2. §. *ult. vers. & ut obiter. ff.* de *O. J.* (6. Immo vide *l.* 2. *in pr. l.* 3. *in pr. infr. h. t.* (7. *l.* 21. *in fin. ff.* de testib.

inveniatis; & hoc reformetis, & ordini moderato tradatis, ut hoc videatur eſſe verum, & optimum, & quaſi ab initio ſcriptum, quod à vobis electum, & ibi poſitum fuerit. Et nemo ex comparatione veteris voluminis, quaſi vitioſam ſcripturam arguere audeat. Cum enim lege antiqua, quæ *Regia* 8 nuncupabatur, omne jus omniſque poteſtas populi Romani in Imperatoriam translata ſunt poteſtatem: nos vero ſanctionem omnem non dividimus in alias, & alias conditorum partes, ſed totam noſtram eſſe volumus: quid poſſit antiquitas noſtris legibus abrogare? Et in tantum eadem omnia, cum repoſita ſunt, obtinere: ut, & ſi aliter 9 fuerint apud Veteres conſcripta, in contrarium autem in poſitione inveniantur, nullum crimen ſcripturæ imputetur, ſed noſtræ electioni hoc adſcribatur. §. 8. Nulla 10 itaque in omnibus prædicti Codicis membris antinomia (ſic enim à vetuſtate Græco vocabulo nuncupatur) aliquem ſibi vindicet locum, ſed ſit una concordia, una conſequentia, adverſario nemine conſtituto. §. 9. Sed & ſimilitudinem (ſecundum quod dictum eſt,) ab hujuſmodi conſummatione volumus exulare, & ea, quæ ſacratiſſimis Conſtitutionibus, quas in Codicem noſtrum redegimus, cauta ſunt, iterum poni ex veteri jure non concedimus: cum divalium Conſtitutionum ſanctio ſufficiat ad eorum auctoritatem: niſi forte vel propter diviſionem, vel propter repletionem, vel propter pleniorem indaginem hoc contigerit; & hoc tamen perraro, ne ex continuatione hujuſmodi lapſus oriatur aliquid in tali prato ſpinoſum. §. 10. Sed & ſi quæ leges in veteribus libris poſitæ, jam in deſuetudinem abierunt: nullo modo vobis eaſdem ponere permittimus; cum hæc tantummodo obtinere velimus, quæ vel judiciorum frequentiſſimus ordo exercuit 11, vel longa conſuetudo hujus almæ urbis comprobavit, ſecundum Salvii Juliani ſcripturam, quæ indicat, debere omnes civitates conſuetudinem Romæ ſequi 12, [& leges,] quæ caput eſt orbis terrarum, non ipſam alias civitates. Romam autem intelligimus non ſolum veterem, ſed etiam regiam noſtram, quæ Deo propitio cum melioribus condita eſt auguriis. §. 11. Ideo jubemus, duobus iſtis Codicibus omnia gubernari: uno Conſtitutionum, altero juris Enucleati, & in futurum Codicem componendi; vel ſi quid aliud à nobis fuerit promulgatum Inſtitutionum vicem obtinens; ut rudis animus ſtudioſi ſimplicibus enutritus, facilius ad altioris prudentiæ redigatur ſcientiam. §. 12. Noſtram autem conſummationem, quæ à nobis Deo adnuente componetur, Digeſtorum vel Pandectarum nomen habere ſancimus, nullis Juris peritis in poſterum audentibus commentarios illi applicare, & verboſitate ſua ſupradicti Codicis compendium confundere: quemadmodum in antiquioribus [temporibus] factum eſt, cum per contrarias interpretantium ſententias totum jus pene conturbatum eſt; ſed ſufficiat per indices tantummodo & titulorum ſubtilitatem, [quæ παράτιτλα nuncupantur,] quædam admonitoria ejus facere, nullo ex interpretatione eorum vitio oriundo. §. 13. Ne autem per ſcripturam aliqua fiat in poſterum dubitatio: jubemus non per ſimplorum 13 captiones & compendioſa ænigmata, quæ multas per ſe & per ſuum vitium antinomias induxerunt, ejuſdem Codicis textum conſcribi, etiamſi numerus librorum ſignificetur, aut aliud quicquam; nec enim per ſpecialia ſigna numerorum manifeſtari, ſed per literarum conſequentiam explanari concedimus. §. 14. Hæc igitur omnia Deo placido facere tua prudentia una cum aliis facundiſſimis viris ſtudeat; & tam ſubtili, quam celerrimo fini tradere: ut Codex conſummatus, & in quinquaginta libros digeſtus nobis offeratur in maximam & æternam rei memoriam, Deique omnipotentis prudentiæ argumentum, noſtrique imperii, veſtrique miniſterii gloriam. Dat. 18. Calend. Januariis, LAMPADIO & ORESTE viris clariſſimis COSS. 530. Feliciter.

2. Imp. Cæſ. FLAV. JUSTINIAN. A. ad Senatum, & omnes populos.

TAnta circa nos divinæ humanitatis eſt providentia, ut ſemper æternis liberalitatibus nos ſuſtentare dignetur. Poſt bella enim Parthica æterna pace ſopita, poſtque Vandalicam gentem ereptam, & Carthaginem, immo magis omnem Libyam Romano Imperio iterum ſociatam: etiam leges antiquas jam ſenio prægravatas, per noſtram vigilantiam præbuit in novam pulchritudinem, & moderatum pervenire compendium: quod nemo ante noſtrum Imperium unquam ſperavit, neque humano ingenio poſſibile eſſe penitus exiſtimavit: erat enim mirabile, Romanam ſanctionem ab urbe condita uſque ad noſtri Imperii tempora, quæ pene in mille 14 & trecentos annos concurrunt, inteſtinis præliis vacillantem, hocque & in Imperiales Conſtitutiones extendentem, in unam reducere conſonantiam: ut nihil neque contrarium, neque idem, neque ſimile in ea inveniatur, & ne geminæ leges pro rebus ſingulis poſitæ uſquam appareant: namque hoc cœleſtis quidem providentiæ peculiare fuit: humanæ vero imbecillitati nullo modo poſſibile. Nos itaque more ſolito ad immortalitatis reſpeximus præſidium, & ſummo Numine invocato, Deum auctorem & totius operis præſulem fieri optavimus: & omne ſtudium Triboniano 15 viro excelſo, magiſtro officiorum, & exquæſtori ſacri noſtri palatii, & exconſuli credidimus, eique omne miniſterium hujuſcemodi ordinationis impoſuimus, ut ipſe una cum aliis illuſtribus & prudentiſſimis viris noſtrum deſiderium adimpleret: noſtra quoque majeſtas ſemper inveſtigando & perſcrutando ea, quæ ab his componebantur; quicquid dubium & incertum inveniebatur, hoc numine cœleſti erecta emendabat, & in competentem formam redigebat. §. 1. Omnia igitur confecta ſunt, Domino & Deo noſtro Jeſu Chriſto poſſibilitatem tam nobis, quam noſtris in hoc ſatellitibus præſtante. Et Principales quidem Conſtitutiones duodecim libris digeſtas, jam ante in Codicem noſtro nomine præfulgentem contulimus. Poſtea vero maximum opus aggredientes, ipſa vetuſtatis ſtudioſiſſima opera, jam pene confuſa & diſſoluta, eidem viro excelſo permiſimus tam colligere, quam certo moderamini tradere. Sed cum omnia percontabamur, à præfato viro excelſo ſuggeſtum eſt, duo pene millia librorum eſſe conſcripta, & plus quam 16 trecenties decem millia verſuum à veteribus effuſa: quæ neceſſe [eſſet] omnia & legere & perſcrutari, & ex his, ſi quid optimum fuiſſet, eligere. Quod cœleſti fulgore & ſummæ Trinitatis favore confectum eſt, ſecundum noſtra mandata, quæ ab initio ad memoratum virum excelſum fecimus: & in quinquaginta libros omne, quod utiliſſimum erat, collectum eſt: & omnes ambiguitates deciſæ, nullo ſeditioſo relicto, nomenque libris impoſuimus Digeſtorum, ſeu Pandectarum, quia omnes diſputationes, & deciſiones in ſe habent legitimas, & quod undique fuit collectum, hoc in ſinus ſuos receperunt, in centum quinquaginta pene millia verſuum totum opus conſummantes, & in ſeptem partes eos digeſſimus non perperam, neque ſine ratione: ſed in numerorum naturam & artem reſpicientes, & conſentaneam eis diviſionem partium conficientes. §. 2. Igitur prima quidem pars totius contextus, quæ Græco vocabulo πρῶτα nuncupatur, in quatuor libros ſepoſita eſt. §. 3. Secundus autem articulus 17 ſeptem libros habet, qui de Judiciis appellantur. §. 4. In tertia vero congregatione omnia, quæ de rebus nominantur, contulimus 18, octo libris eis deputatis. §. 5. Quartus autem locus, qui & totius compoſitionis quaſi quidam invenitur umbilicus, octo libros ſuſcepit: in quibus omnia, quæ ad hypothecam 19 pertinent, repoſita ſunt, ut non à pignoratitia actione in libris de rebus poſita multum diſtarent. Alio 20 libro eidem inſerto volumini, qui ædilitium Edictum, & redhibitoriam actionem, & duplæ ſtipulationem, quæ de evictionibus propoſita eſt, continet: quia hæc omnia titulis emptionum, & venditionum conſentanea ſunt; & prædictæ actiones, quaſi pediſſequæ illarum ab initio proceſſerunt, in vetuſtioris quidem Edicti ordinatione in loca devia, & multo diſtantia devagantes: per noſtram autem providentiam his congregatæ: cum oportuerat ea, quæ de eodem pene loquuntur, in confinio ponere. Alius itaque 21 liber poſt duos primos nobis excogitatus eſt de uſuris, & trajectitiis pecuniis, & de inſtrumentis, & teſtibus, & probationibus [nec non præſumptionibus,] & memorati tres ſingulares libri juxta compoſitionem de rebus poſiti ſunt. Poſt hos, ſi qua de ſponſalibus, vel nuptiis, vel dotibus legibus dicta ſunt, repoſuimus, tribus 22 librorum voluminibus ea concludentes. De tutelis autem & curationibus, geminos 23 libros conſcripſimus. Et memoratam ordinationem octo librorum, mediam totius operis repoſuimus, omnia undique tam utiliſſima, quam pulcherrima jura continentem. §. 6. Quin-

(8. §. 6. *Inſt. de J. N. G. & C. l.* 1. *in pr. ff. de conſtit. princ.* (9. *Conſt. de nov. Cod. fac.* §. 2. (10. *d. Conſt.* §. 2. *l.* 2. §. 15. *infr. h. t.* (11. *l.* 32. *ff. de legib.* (12. *d. l.* 32. (13. *Conſt. ad Antec.* §. 8.

(14. *l.* 1. §. 5. *ſupr. h. t.* (15. *l.* 1. §. 3. *ſupr. eod.* (16. *l.* 3. §. 1. *infr. eod.* (17. *à Lib.* 5. *ad fin.* 11. (18. *à* 12. *ad fin.* 19. (19. *Lib.* 20. (20. *Lib.* 21. (21. *Lib.* 22. (22. *Lib.* 23. 24. 25. (23. *Lib.* 26. 27.

tus autem exoritur * nobis * Digestorum articulus, in quem de testamentis [&] 24 codicillis, tam privatorum, quam militum, omne, quidquid antiquis dictum est, inveniat quis repositum, qui de testamentis appellatur. De legatis autem & fideicommissis quinque 25 librorum numerus adgregatus est. Cumque nihil tam peculiare fuerat, quam (ut) legatis quidem legis Falcidiæ narratio, fideicommissis autem Senatusconsulti Trebelliani: singulis libris 26 utrique eorum applicatis, tota pars quinta in novem libros coadunata est. Solum autem Senatusconsultum Trebellianum ponendum esse existimavimus: captiosas etenim, & ipsis veteribus odiosas Pegasiani Senatusconsulti ambages, & utriusque Senatusconsulti inter se tam supervacuas, quam scrupulosas diversitates respuentes, totum jus super his positum Trebelliano Senatusconsulto adjudicavimus. Sed in his nihil de caducis à nobis memoratum est: ne causa, quæ in rebus non prospere gestis, & tristibus temporibus Romanis increbuit calamitatibus, bello coalescens civili, nostris remaneat temporibus, quæ favor cœlestis, & pacis vigor firmavit, & [super] omnes gentes in bellicis [victori] periculis superposuit: ne luctuosum monumentum læta secula inumbrare concedatur. §. 7. Sexta deinde pars Digestorum exoritur: in qua omnes bonorum possessiones positæ sunt, quæ ad ingenuos, quæ ad libertinos respiciunt: ut & jus omne, quod de gradibus & affinitatibus descendit, legitimæque hereditates, & omnis ab intestato successio: & Tertullianum, & Orphitianum Senatusconsultum, ex quibus mater & filii invicem sibi heredes existunt, in geminos 27 libros contulimus: bonorum possessionum multitudinem in compendiosum, & manifestissimum ordinem concludentes. † Post hæc ea, quæ de operis novi nunciationibus, damnique infecti, & pro ædificiis dirutis, & eorum insidiis, & quæ de aqua pluvia arcenda veteribus auctoribus placita sunt: necnon de publicanis & donationibus tam inter vivos, quam mortis causa conficiendis, cauta legibus invenimus, in librum singularem 28 deduximus. † De manumissionibus autem, & de liberali causa alius 29 liber respondit: quemadmodum & de adquisitione tam dominii, quam possessionis, & titulis, qui eam inducunt, multæ & variæ lectiones uni 30 sunt insertæ volumini: alio 31 libro deputato his, qui judicati, vel in jure confessi sunt: & de bonorum detentionibus, & venditionibus, & ut ne quid in fraudem creditorum fiat. Postque hæc omnia interdicta glomerata 32 sunt: & deinceps exceptiones; & de temporum prolixitatibus: & de obligationibus, & actionibus liber 33 iterum singularis extenditur: ut præfata sexta pars totius Digestorum voluminis octo libris definiatur. §. 8. Septimus autem & novissimus articulus Digestorum sex 34 libris formatus est: in quo de stipulationibus [seu] verborum obligationibus, & fidejussoribus & mandatoribus, necnon novationibus, & solutionibus, & acceptilationibus, & de Prætoriis stipulationibus, omne quod jus invenitur, gemino 35 volumine inscriptum est, quod in libris antiquis nec numerari possibile fuit. Et post hæc duo 36 terribiles libri positi sunt de delictis privatis, & extraordinariis, necnon publicis criminibus, qui omnem continent severitatem, pœnarumque atrocitatem. Quibus permixta sunt & ea, quæ de audacibus hominibus cauta sunt, qui se celare conantur, & contumaces existunt: & de pœnis, quæ condemnatis infliguntur, vel conceduntur: necnon de eorum substantiis. Liber autem 37 singularis pro appellationibus nobis excogitatus est contra sententias, tam civiles, quam criminales causas finientes. Cætera autem omnia, quæ ad *municipales*, vel de decurionibus, & muneribus, vel publicis operibus, vel nundinis, & pollicitationibus, & diversis cognitionibus [& censibus,] vel significationibus verborum à veteribus inventa sunt, quæque regulariter definita in sese recepit 38 quinquagesimus, totius consummationis perfectus. §. 9. Quæ omnia confecta sunt per virum excelsum, necnon prudentissimum magistrum, exquæstore & exconsule *Tribonianum*, qui similiter eloquentiæ, & legitimæ scientiæ artibus decoratus, & in ipsis rerum experimentis emicuit: nihilque majus, nec carius nostris unquam jussionibus duxit, necnon per alios viros magnificos, & studiosissimos perfecta sunt, id est, *Constantinum* virum illustrem, Comitem sacrarum largitionum, & magistrum scrinii libellorum, sacrarumque cognitionum; qui semper nobis ex bona opinione & gloria sese commendavit: necnon *Theophilum* virum illustrem, magistrum jurisque peritum in hac splendidissima civitate laudabiliter optimam legum gubernationem extendentem: & *Dorotheum* * virum * illustrem & facundissimum quæstorium, quem in Berutiensium splendidissima civitate leges discipulis tradentem propter ejus optimam opinionem, & gloriam ad nos deduximus, participemque hujus operis fecimus: sed & *Anatolium* virum illustrem magistrum, qui & ipse apud Berutienses juris interpres constitutus, ad hoc opus allectus est, vir ab antiqua stirpe legitima procedens, cum & pater ejus Leontius, & avus Eudoxius * [qui post Patricium inclytæ recordationis quæstorium, & antecessorem, & Leontium virum gloriosissimum prætorium, consularem, atque Patricium filium ejus,] optimam sui memoriam in Legibus reliquerunt, necnon *Cratinum* virum illustrem, & comitem sacrarum largitionum, & optimum antecessorem hujus almæ Urbis constitutum. Qui omnes ad prædictum opus electi sunt, una cum *Stephano*, *Menna*, *Prosdocio*, *Eutholmio*, *Timotheo*, *Leonide*, *Leontio*, *Platone*, *Jacobo*, *Constantino*, *Joanne*, viris prudentissimis. Qui patroni quidem sunt causarum apud maximam sedem præfecturæ, quæ Orientalibus prætoriis præsidet. Omnes autem suæ virtutis testimonium undique accipientes, & à nobis ad tanti operis consummationem electi sunt: & cum omnes in unum convenerunt, gubernatione Triboniani viri excelsi, ut tantum opus nobis auctoribus possint conficere, Deo propitio in prædictos quinquaginta libros opus consummatum est. §. 10. Tanta autem à nobis antiquitati habita est reverentia, ut nomina prudentum taciturnitati tradere nullo patiamur modo: sed unusquisque eorum, qui auctor Legis fuit, nostris Digestis inscriptus est: hoc tantummodo à nobis effecto; ut si quid in Legibus eorum vel supervacuum, vel imperfectum, vel minus idoneum visum est: vel adjectionem, vel deminutionem necessariam accipiat, & rectissimis tradatur regulis, & in multis similibus, vel contrariis, quod rectius habere apparebat, hoc pro aliis omnibus positum est, unaque omnibus auctoritate indulta: ut quidquid ibi scriptum 39 est, hoc nostrum appareat, & ex nostra voluntate compositum: nemine audente comparare ea, quæ antiquitas habebat, & quæ nostra auctoritas introduxit: quia multa & maxima sunt, quæ propter utilitatem rerum transformata sunt; adeo ut etsi Principalis Constitutio fuerat in veteribus libris relata, neque ei pepercimus: sed & hoc corrigendum esse putavimus, & in melius restaurandum: nominibus etenim veteribus relictis, quidquid Legum veritati decorum & necessarium fuerat, hoc nostris emendationibus servavimus; & propter hanc causam, & si quid inter eos dubitabatur, hoc jam in tutissimam pervenit quietem, nullo titubante relicto. §. 11. Sed cum prospeximus, quod ad portandam tantæ sapientiæ molem non sunt idonei homines rudes, & qui in primis Legum vestibulis stantes, intrare ad arcana eorum properant: & aliam mediocrem eruditionem præparandam esse censuimus, ut sub ea colorati, & quasi primitiis omnium imbuti, possint ad penetralia eorum intrare, & formam Legum pulcherrimam non conniventibus oculis aspicere. Et ideo Triboniano viro excelso, qui ad totius operis gubernationem electus est, necnon Theophilo, & Dorotheo, viris illustribus & facundissimis antecessoribus accersitis, mandavimus, quatenus libris, quos veteres composuerunt, qui prima Legum argumenta continebant, *& Institutiones* vocabantur, separatim collectis, quidquid ex his utile & aptissimum, & undique sit elimatum, & rebus, quæ in præsenti ævo in usu vertuntur, consentaneum inveniatur, hoc & capere studeant, & quatuor libris reponere, *& totius eruditionis prima fundamenta atque elementa ponere: quibus juvenes suffulti, possint graviora & perfectiora Legum scita sustentare.* Admonuimus autem eos, ut memores etiam nostrarum fiant Constitutionum, quas pro emendatione juris promulgavimus, & in confectione Institutionum etiam eadem emendatione ponere non morentur: ut sit manifestum & quid antea vacillabat, & quid postea in stabilitatem redactum est. Quod opus ab his perfectum, ut nobis oblatum & relectum est, & prono suscepimus animo, & nostris sensibus non indignum esse judicavimus: & prædictos *libros Constitutionum* vicem habere jussimus: quod & in oratione nostra, quam eisdem libris præposuimus, apertius declaratur. §. 12. Omni igitur Romani juris dispositione compo-

(24. *Lib.* 28. 29. (25. *à Lib.* 30. *ad fin.* 34. (26. *Lib.* 35. 36. (27. *Lib.* 37. 38. (28. *Lib.* 39. (29. *Lib.* 40. (30. *Lib.* 41. (31. *Lib.* 42. (32. *Lib.* 43. (33. *Lib.* 44. (34. *à Lib.* 45. *ad fin.* 50. (35. *Lib.* 45. 46. (36. *Lib.* 47. 48. (37. *Lib.* 49. (38. *Lib.* 50.

(39. *l.* 1. §. 7. *in fin. supr. h. t.*

composita, & in tribus voluminibus, id est, Institutionum, & Digestorum, seu Pandectarum, necnon Constitutionum, perfecta, & in tribus annis consummata; quæ ut primum separari cœpit, neque in totum decennium compleri sperabatur: omnipotenti Deo & hanc operam ad hominum sustentationem piis obtulimus animis, uberesque gratias maximæ Deitati reddidimus, quæ nobis præstitit & bella feliciter agere, & honesta pace perpotiri, & non tantum nostro, sed etiam omni ævo, tam instanti, quam posteriori Leges optimas ponere. §. 13. Omnibus itaque hominibus eandem Sanctionem manifestam facere, necessarium [esse] perspeximus: ut sit eis cognitum, quanta confusione & infinitate absoluti, in quam moderationem & legitimam veritatem pervenerint; Legesque in posterum habeant tam directas, quam compendiosas, omnibusque in promptu positas, & ad possidendi libros earum facilitatem idoneas: ut non mole divitiarum expensa possint homines supervacuæ legum multitudinis adipisci volumina, sed vilissima pecunia facilis eorum comparatio pateat tam ditioribus, quam tenuioribus, minimo pretio magna prudentia reparanda. §. 14. Si quid autem 40 in tanta legum compositione, quæ ab immenso librorum numero collecta est, simile forsitan raro inveniatur, nemo hoc vituperandum existimet: sed primum quidem imbecillitati humanæ, quæ naturaliter inest, hoc inscribat: quia * omnium habere memoriam, & penitus in nullo peccare, divinitatis magis, quam mortalitatis est: quod & à majoribus dictum est: deinde sciat, quod similitudo in quibusdam & his brevissimis adsumpta non inutilis est: & nec citra nostrum propositum hoc subsequutum: aut enim ita lex necessaria erat, ut diversis titulis propter rerum cognationem applicari eam oporteat: aut cum fuerat aliis diversis permixta, impossibile erat [eam] per partes detrahi, ne totum confundatur, & in his partibus, in quibus perfectissimæ visiones veterum expositæ fuerant, quod particulatim in eas fuerat sparsum, hoc dividere ac separare penitus erit incivile: ne tam sensus, quam aures legentium ex hoc perturbentur. Similique modo, si quid Principalibus Constitutionibus cautum est, hoc in Digestorum volumine poni nullo concessimus modo: quasi Constitutionum recitatione sufficiente, nisi & hoc raro ex iisdem causis, quibus similitudo adsumpta est. §. 15. Contrarium 41 autem aliquid in hoc Codice positum nullum sibi locum vindicabit, nec invenitur, si quis subtili animo diversitatis rationes excutiet: sed est aliquid novum inventum, vel occulte positum, quod dissonantiæ querelam dissolvit, & aliam naturam induit discordiæ fines effugientem. §. 16. Sed & si quid forsitan prætermissum est, quod in tantis millibus quasi in profundo positum latitabat, & cum idoneum fuerat poni, obscuritate involutum necessario derelictum est: quis hoc reprehendere recto animo possit? primo quidem propter ingenii mortalis exiguitatem: deinde propter ipsius rei vitium, quod multis inutilibus permixtum, nullam sui ad eruendum præbuit copiam: dein, quod multo utilius est, pauca idonea effugere, quam multis inutilibus homines prægravare. §. 17. Mirabile autem aliquid ex his libris emersit, quod *multitudo antiqua præsenti brevitate paucior invenitur:* homines etenim, qui antea lites agebant, licet multæ leges fuerant positæ, tamen ex paucis lites perferebant, vel propter inopiam librorum, quos comparare eis impossibile erat, vel propter ipsam inscitiam, & 42 voluntate judicum magis, quam legitima auctoritate lites dirimebantur. In præsenti autem consummatione nostrorum Digestorum è tantis leges collectæ sunt voluminibus, quorum & nomina antiquiores homines non dicimus nesciebant, sed nec unquam audiebant, quæ omnia collecta sunt substantia amplissima congregata, ut egena quidem antiqua multitudo inveniatur, opulentissima autem brevitas nostra efficiatur. Antiquæ autem sapientiæ librorum copiam maxime Tribonianus vir excellentissimus præbuit: in quibus multi fuerant, & ipsis eruditissimis hominibus incogniti: quibus omnibus perlectis, quidquid ex his pulcherrimum erat, hoc semotum in optimam nostram compositionem pervenit. Sed hujus operis conditores non solum ea volumina perlegerunt, ex quibus leges positæ sunt: sed etiam alia multa, quæ isti, nihil vel utile, vel novum in eis invenientes, quod excerptum nostris Digestis applicarent, optimo animo respuerunt. §. 18. Sed quia * *divinæ quidem res perfectissimæ sunt, humani vero juris conditio semper in infinitum decurrit, & nihil est in*

(40. *l.* 3. §. 13. *infr. eod.* (41. *l.* 1. §. 8. *supr. eod.* (42. Adde *l.* 2. §. 3. & 6. *ff. de O. J.*

ca, quod stare perpetuo possit: multas enim formas edere natura novas deproperat: non desperamus, quædam postea emergi negotia, quæ adhuc Legum laqueis non sunt innodata: si quid igitur tale contigerit, Augustum imploretur remedium: quia ideo Imperialem fortunam rebus humanis Deus præposuit, ut possit omnia, quæ noviter contingunt, & emendare, & componere, & modis & regulis competentibus tradere: & hoc non primum à nobis dictum est, sed ab antiqua descendit prosapia: cum & ipse *Julianus* Legum & Edicti perpetui subtilissimus conditor, in suis libris hoc retulerit: ut si quid imperfectum inveniatur, ab Imperiali sanctione hoc repleatur: & non ipse solus, sed & Divus Hadrianus in compositione Edicti, & Senatusconsulto, quod eam secutum est, hoc apertissime definivit, *ut, si quid in Edicto positum non inveniatur* 43, *hoc ad ejus regulas ejusque conjecturas & imitationes possit nova instruere auctoritas.* §. 19. Hæc igitur omnia scientes Patres Conscripti, & omnes orbis terrarum homines, gratias quidem amplissimas agite summæ Divinitati, quæ vestris temporibus tam saluberrimum opus servavit: quo enim antiquitas digna divino non est visa judicio, hoc vestris temporibus indultum est. Hasce itaque leges & adorate, & observate omnibus antiquioribus quiescentibus, nemoque vestrum audeat vel comparare eas prioribus, vel si quid dissonans in utroque est, requirere: quia omne, quod hic positum est, hoc unicum & solum observari sancimus. Nec in judicio, nec in alio certamine, ubi Leges necessariæ sunt, ex aliis libris, nisi ab iisdem Institutionibus, nostrisque Digestis, & Constitutionibus à nobis compositis, vel promulgatis aliquid vel recitare, vel ostendere conetur: nisi temerator velit falsitatis 44 crimini subjectus una cum judice, qui eorum audientiam patiatur, pœnis gravissimis laborare. §. 20. Ne autem incognitum vobis fiat, ex quibus veterum libris hæc consummatio ordinata est, jussimus & hoc in primordiis Digestorum nostrorum inscribi: ut manifestissimum sit, ex quibus Legislatoribus, quibusque libris eorum, & quot millibus hoc justitiæ Romanæ templum ædificatum est. Legislatores autem, vel commentatores eos elegimus, qui digni tanto opere erant, & quos & anteriores piissimi Principes admittere non sunt indignati: omnibus uno dignitatis apice impertito, nec sibi quoquam aliquam 45 prærogativam vindicante: cum enim Constitutionum vicem & has leges obtinere censuimus, quasi ex nobis promulgatas: quid amplius, aut minus in quibusdam esse intelligatur: cum una dignitas, una potestas omnibus est indulta? §. 21. Hoc autem, quod & ab initio nobis justum visum est, cum hoc opus fieri Deo adjuvante mandabamus, tempestivum nobis videtur, & in præsenti sancire, ut nemo neque eorum, qui in præsenti juris peritiam habent, neque (qui) postea fierent, audeat commentarios 46 iisdem Legibus adnectere: nisi tantum si velit eas in Græcam vocem transformare sub eodem ordine, eademque consequentia, sub qua & voce Romana positæ sunt: hoc quod Græci κατὰ πόδα dicunt, & si quid forsitan per titulorum subtilitatem adnotare maluerint, & ea, quæ Paratitla nuncupantur, componere; alias autem Legum interpretationes, immo magis perversiones, eos jactare non concedimus: ne verbositas eorum aliquod Legibus nostris adferat ex confusione dedecus: quod & in antiquis Edicti perpetui commentatoribus factum est, qui opus moderate confectum, huc atque illuc in diversas sententias producentes (contrahentes) in infinitum distraxerunt, ut pene omnis Romana sanctio esset confusa. Quos si passi non sumus, quemadmodum posteritatis admittatur vana discordia? Si quid autem tale facere ausi fuerint: ipsi quidem falsitatis rei constituantur, volumina autem eorum omnimodo corrumpentur. Si quid vero, ut supra dictum est, ambiguum fuerit visum: hoc ad Imperiale culmen per judices referatur, & auctoritate Augusta manifestetur, cui 47 soli concessum est Leges & condere, & interpretari. §. 22. Eandem autem pœnam falsitatis constituimus & adversus eos, qui in posterum Leges nostras per siglorum 48 obscuritates ausi fuerint conscribere: omnia enim, id est, & nomina Prudentum, & titulos, & librorum numeros per consequentias literarum volumus, non per sigla manifestari: ita ut, qui talem librum sibi paraverit, in quo sigla

(43. Adde *l.* 12. *ff.* de *LL. l.* 7. §. 2. *in fin. ff. de jurisdict. l.* 11. *ff. de præscript. verb.* (44. *l.* 3. §. 19. *infr. h. t. Const. de Just. Cod. confirm. supr.* §. 3. (45. *l.* 1. §. 5. 6. *supr. h. t.* (46. *l.* 1. §. 12. *supr. l.* 3. §. 21. *infr. eod.* (47. *l.* 1. *l. ult.* §. 1. *supr. de legib.* (48. *Const. ad Antec.* §. 8.

posita sint in qualemcunque locum libri, vel voluminis: sciat inutilis se esse Codicis dominum. neque enim licentiam aperimus, ex tali Codice in judicium aliquid recitare, qui in quacunque sua parte siglorum habet malitias. Ipse autem librarius, qui eas inscribere ausus fuerit, non solum criminali 49 pœna, secundum quod dictum est, plectetur: sed etiam libri æstimationem in duplum domino reddet, si & ipse dominus ignorans talem librum vel comparaverit, vel confici curaverit; quod & antea à nobis dispositum est, & in Latina Constitutione, & in Græca, quam ad Legum Professores dimisimus. §. 23. Leges autem nostras, quæ in his Codicibus, id est, Institutionum seu Elementorum, & Digestorum, vel Pandectarum posuimus, suum obtinere robur ex tertio nostro felicissimo sancimus Consulatu præsentis duodecimæ Indictionis, tertio Calendas Januarias, in omne ævum valituras, & una cum nostris Constitutionibus pollentes, & suum vigorem in Judiciis ostendentes in omnibus causis, sive 50 quæ postea emerserint, sive quæ in judiciis adhuc pendent, nec eas judicialis, vel amicalis forma compescuit: * quæ enim jam vel judiciali sententia finita sunt, vel amicali pacto sopita, hæc 51 resuscitari nullo volumus modo. Bene autem properavimus in tertium nostrum Consulatum & has Leges edere: quia maximi Dei & Domini nostri Jesu Christi auxilium felicissimum eum nostræ Reipublicæ donavit: cum in hunc & bella Parthica abolita sunt, & quieti perpetuæ tradita, & tertia pars mundi nobis adcrevit. Post Europam enim, & Asiam, & tota Libya nostro Imperio adjuncta est, & tanto operi Legum caput impositum est: & omnia cœlestia dona nostro tertio Consulatui indulta. §. 24. Omnes itaque judices nostri pro sua jurisdictione easdem Leges suscipiant, & tam in suis judiciis, quam in hac regia Urbe habeant, & proponant, & præcipue vir excelsus hujus almæ Urbis Præfectus: curæ autem erit tribus excelsis Præfectis prætoriis, tam Orientalibus, quam Illyricis, necnon Libycis, per suas auctoritates omnibus, qui suæ jurisdictioni suppositi sunt, eas manifestare. Dat. 17. Cal. Jan. JUSTINIANO, Domino nostro ter Consule Feliciter, 533.

3. IN NOMINE DOMINI ET DEI nostri Jesu Christi.

Imperator Cæsar Flav. Justinianus, Alemannicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, victor, triumphator, semper colendus Augustus ad magnum Senatum & populum, & omnes orbis nostri civitates.

DEdit nobis Deus post pacem cum Persis initam, post Vandalica trophæa, & totam Libyæ adquisitionem, postque nominatissimam Carthaginem nostro iterum Imperio sociatam, ut veterum Legum renovationis opus ad optatum finem perduceremus: quod nemo Principum ante nostrum imperium, aut in mentem induci posse, aut humano ingenio possibile esse existimavit. Erat enim mirabile, omnem Romanam sanctionem à condita vetere Roma usque ad nostri Imperii tempora, quæ 52 pene in mille & trecentos annos concurrunt, non solum secum in variis suis partibus, sed in Imperialibus quoque præsertim sanctionibus inter omnem nutare consonantiam pariter ac discordiam: non tamen id solum, quod secum pugnabat, tollere: sed etiam quod idem, aut simile reperiebatur, expellere, variamque ipsius pulchritudinis ideam tribuere, ita ut pro singulis rebus singulæ leges constitutæ viderentur. Quod proculdubio superioris Numinis & fluentis inde benignitatis fuit, non humanæ cogitationis, aut incepti, aut potestatis. Nos itaque, more solito manibus ad Deum erectis, eoque, ut nos complecti dignaretur, invocato, & rem aggressi sumus, & omnia tandem confecimus, Triboniano gloriosissimo magistro, & exquæstore sacri nostri palatii, & exconsule ad omne ministerium usi; necnon aliis quibusdam illustribus, & prudentibus viris, inquirentes semper ea, quæ ab eis componebantur: & id, quod erat dubium perscrutantes, omnibus quoque secundum datam nobis à Domino Deo & Salvatore nostro Jesu Christo scientiam & intellectus vigorem imponentes competentem formam. §. 1. Et piissimas igitur Constitutiones jam ante in duodecim libris comprehensas, Codicem nostræ pietatis cognomine fulgentem composuimus: nunc vero omnium veterum juris conditorum sententias ex multitudine, quæ ad duo millia penè librorum, & trecentas 53 myriadas versuum pertingebat, in moderatum & perspicuum collegimus compendium. Quinquaginta igitur libris omnia complexi nunc sumus cœlesti favore, colligentes omne id, quod erat utile, & omnes ambiguitates decidentes, nullo seditioso relicto. Quos libros Digesta seu Pandectas appellavimus, ex eo, quod Legum habeant divisiones & decisiones; itemque ex eo, quod omne in unum congregatum receperint, hanc eis appellationem imponentes: nec ultra quindecim myriadum versuum numerum eis dantes: & in septem eos disponentes tractatus. idque non perperam, neque sine ratione, sed ad numerorum naturam & harmoniam respicientes. §. 2. Ea igitur, quæ apud omnes πρῶτα, id est, primordia, nuncupantur, in 54 quatuor libros seposuimus. §. 3. Deinceps ea, quæ de Judiciis tractant, in alios septem 55 libros. §. 4. Item ea, quæ de Rebus, non in plures, quam octo 56 libros. §. 5. Sequentem vero operis partem, quæ quarta & media μέσον ἐςὶ τοῦ παντὸς est totius operis, in aliis 57 octo libris deposuimus, in quibus est quidem 58 hypothecaria, non longe admodum à pignoratitia actione distans: est & Ædilitium 59 edictum, & de evictionibus stipulatio: quæ duo accessoria, & consequentia constituta venditionum, longe tamen admodum in veteri Juris ordinatione ab his devagantia congregavimus propius propter mutuam inter se cognationem, ne, quæ de eodem penè loquuntur, longè à se distarent. Post hæc introduximus post duos illos libros ea, quæ sunt scripta de usuris tam terrestribus, quam trajectitiis seu maritimis, & de probationibus, atque præsumptionibus in unum librum 60; his autem tribus monobiblis, singularibus libris post tractatum de rebus sibi invicem proximis depositis, & rursum ea, quæ de sponsalibus, & nuptiis, & de dote legibus dicta sunt congregantes, his etiam 61 tria habere in hac ordinatione volumina concessimus. De tutoribus autem minoris ætatis 62 geminos libros, eos, inquam, qui de tutelis apud omnes nominantur, & hic etiam in compendium concidimus memoratam octo librorum ordinationem, & mediam (ut dictum est) hanc partem totius operis confecimus, pulcherrima & utilissima jura in his describentes. §. 6. De testamentis autem, & legatis, & fideicommissis, omnia congregavimus in novem 63 librorum numerum: quorum principatum obtinent ea, quæ sunt de testamentis, & codicillis, cum omnium, tum etiam militum, qui ea, ut volunt, faciunt, duobus 64 libris ordinata, & de testamentis inscripta; quinque 65 autem sequentibus continentur ea, quæ de legatis & fideicommissis, & omni eorum ambiguitate disputata sunt: & quoniam Falcidiæ narratio continens, & consentanea erat legatorum & fideicommissorum proprio tractatui: propterea & ipsam continuo legatorum supposuimus tractationi, libro 66 integro rei applicato, cum brevi quadam adjectione: & rursum quia ad Falcidiæ imitationem [introductum] erat Trebellianum Senatusconsultum in fideicommissis: & huic 67 ultimum hujus ordinationis tribuimus locum, totum jus super his positum, Trebelliano Senatusconsulto attribuentes, & supervacuam esse Pegasiani Senatusconsulti positionem invenientes, & absurdas horum Senatusconsultorum inter se differentias, & communiones: quas sane & veteres perosi, captiosas & damnosas appellarunt: simpliciore quadam narratione, omne hoc schema congregantes, & ad unius Senatusconsulti Trebelliani ordinationem applicantes, & hanc quintam partem totius ordinationis novem his perfecimus libris: in quibus novem libris nihil de quondam caducis dictum à nobis est: quia propter usum quendam non prosperum, cum increbuissent in Republica, & luctuosum monumentum bellorum civilium essent: non oportebat in his manere temporibus, in quibus & Deus dedit pacem agere domi & foris, &, cum oportuit bellum gerere, facile cum ipsius favore hostes superare & capere. §. 7. Sequitur deinde & exoritur nobis & sexta pars totius compositionis, octo 68 conclusa libris. Pulchre autem incipit ab his, quæ possessiones nominantur, quas nos similiter, ut cætera diligenter considerantes, tam eas, quæ ad ingenuos, quam quæ ad libertinos pertinent, ex multa anteriorum temporum confusione & obscuritate in purum deduximus compendium, geminorum 69 illis librorum numerum sufficere arbitran-

(49. *l.* 3. §. 22. *infr. h. t.* (50. *l.* 7. *supr. de LL.* (51. *l.* 16. *infr. de transact.* (52. *l.* 1. §. 5. *supr. h. t.* (53. *l.* 2. §. 1. *vers. sed cum omnia. supr. eod. Const. ad Antecess.* §. 1.

(54. *Lib.* 4. (55. *à* 5. *ad fin.* 11. (56. *à* 12. *ad fin.* 19. (57. *à* 20. *ad fin.* 27. (58. *Lib.* 20. (59. *Lib.* 21. (60. *Lib.* 22. (61. *Lib.* 23. 24. 25. (62. *Lib.* 26. 27. (63. *à* 28. *ad fin.* 36. (64. *Lib.* 28. 29. (65. *Lib.* 30. 31. 32. 33. 34. (66. *Lib.* 35. (67. *Lib.* 36. (68. *à* 37. *ad fin.* 44. (69. *Lib.* 37. 38.

tes.

tes. Applicavimus autem ipsis, & omnes ab intestato appellatas successiones, & ipsos generum ordines, eorum gradibus etiam libro inscriptis, & circa omnium finem, Tertullianum & Orficianum composuimus Senatusconsultum, ex quibus matres & liberi invicem successores fiunt. Procedit autem post hæc alius liber 70, qui de ædificiorum operibus, & de ea, quæ ob ruinosa & diruta ædificia [datur] satisdatione, & his, qui in his aliquid insidiarum aut fraudis admiserint, & de his, qui ex aquarum impetu vicinos læserint, & de publicorum vectigalium coactoribus, atque insuper de donationibus tam indefinitis [seu simplicibus], quam in cogitationem mortis relatis leges ac jura ordinant. Rursum autem quicquid de quacunque manumissione extat, vel de his, quæ super ipsa agitantur causis, & hoc uni 71 traditum est libro. Amplius autem ea, quæ de possessione, & per ipsam adquisitione, & de causis eam introducentibus sunt, in 72 unum seposuimus tractatum [seu librum.] Et quidquid etiam de judiciariis extat sententiis, & his, qui in eis aliqua contra seipsos confessi sunt, & de bonorum cessione, & creditorum detentione, & venditione, & de bonorum separatione & curatione, & ne quid patiantur creditores fraudis, & id in 73 unum similiter collatum est librum. Sed & Interdictorum modum non pluribus, quam 74 uni dedimus libro. Inde 75 autem & ad præscriptiones [seu exceptiones] & in his ordinata tempora venimus. Et obligationum quidem, & actionum seposuimus modos, & coëgimus omnem hanc partem, cui præsunt possessiones (ut dictum est) octo librorum numero descriptam, sextam hanc partem totius voluminis seponentes. §. 8. Totius autem extrema pars, quæ & septima est totius tractationis, sex 76 librorum numero demandata est, incipiens quidem à stipulationibus, procedens vero ad ea, quæ scripta sunt de fidejussione, & debitorum numeratione, solutione & liberatione ipsorum, & de introductis ex Prætorum jurisdictione stipulationibus: quæ omnia duobus à nobis contracta sunt libris 77: cum apud veteres nec dici posset, quot essent libri [ea de re]. Procedit & deinceps ad delictorum narrationem: & omnia recenset, quæ ad majora delicta pertinent, quæ vocant privata; & item, quæ ad ea, quæ necdum ordinaria appellant, sed ipsis extraordinariorum appellationem imponunt: descendit etiam & ad publica crimina, quæ atrocissima sunt, & magnam sibi advocant pœnam. Duo 78 autem & hic sunt libri, qui illa quidem, quæ ad delicta & crimina pertinent, complectuntur: quibus permixta sunt & ea, quæ de reis criminum, qui se celare tamen conantur, scripta sunt, & de eorum bonis, & de ea, quæ infligitur condemnatis, pœna, vel indulgentia. Initium autem nobis alterius rursum 79 libri fit narratio de appellationibus, quæ communis est profecto ad rescindendas tam pecuniarias [seu civiles] sententias, quam criminales. * Quæcunque autem de civibus 80 [seu municipibus,] & decurionibus, & muneribus, & publicis operibus, & nundinis, & redituum pollicitationibus, & variis cognitionibus [seu interrogationibus,] & publica descriptione, veteribus inventa sunt, & quæcunque de verborum extant significatione, & de his, quæ pro regulis apud veteres dicta sunt: hæc omnia in sese recipit ultimus liber. Hujus igitur compositionis, cujus initium est à stipulationibus, hic liber est sextus quidem, si ad proprium principium comparetur: sed est quinquagesimus, si conferatur ad totam consummationis perfectionem, [seu harmoniam.] §. 9. Quæ omnia composita sunt, & elaborata peroptime, & ut nostra jussione dignum fuit 81, per Tribonianum illustrissimum, nec non prudentissimum magistrum, & exquæstorem nostrorum palatiorum, & exconsulem, virum & in ipsis rerum experimentis, & in eloquentia, & in legibus scribendis satis spectatum, & qui nihil unquam nostrarum jussionum contempsit: necnon per alios [viros,] qui sub ipso nobis hoc opus elaborarunt; id est Constantinum magnificentissimum comitem sacrarum largitionum, & antigrapharium [seu magistrum] sacri scrinii, & sacrorum libellorum & cognitionum Imperialium, qui nobis bonam de se opinionem in omnibus præbuit: necnon Theophilum magnificentissimum magistrum, & Leges [seu jura] in regia hac urbe laudabiliter, & cum summis vigiliis, & ut magisteria sedulitate dignum est, docentem: & Dorotheum magnificentissimum quæstorem, & Doctorem in legum civitate designatum: dicimus autem verendam & splendidam Berytiensium metropolim, quem de ipso optima opinio & gloria, & ad nos deduxit ipsum, & ut hujus operis participem faceremus, hortata est: sed & Anatolium magnificentissimum magistrum, qui & ipse apud Berytienses ea, quæ ex legibus [proficiscuntur,] pulchre docet, vir ex tertia stirpe laudabili juris apud Phœnices interpretum descendens: refert enim genus ad Leontium, & Eudoxium, homines in legibus optimæ memoriæ, post Patricium inclytæ recordationis, quæstorium & anticensorem, & Leontium gloriosissimum, expræfecto, & exconsule, atque Patricium ejus filios, (summæ admirationis viros) & Cratinum magnificentissimum atque prudentissimum comitem sacrarum largitionum, [& optimus quoque est is legum enarrator in regia hac urbe:] & præter hos etiam Stephanum, Menam, Prosdocium, Eutolmium, Timotheum, Leonidem, Leontium, Platonem, Jacobum, Constantinum, Joannem, viros prudentissimos, qui universi Rhetores quidem sunt gloriosissimorum Præfectorum sacrorum nostrorum Prætoriorum; gloriam autem seu laudem apud omnes prudentiæ juste habent, & à nobis merito judicati sunt digni, ut eligerentur tanti certaminis participes. Hæc igitur nobis circa Digestorum elaborata sunt conscriptionem per jam dictos gloriosissimos viros. §. 10. Tanta autem nobis reverentia antiquitatis fuit, ut neque mutari nomina veterum Jurisconsultorum sustinuerimus, sed uniuscujusque illorum appellationem Legibus inscripsimus, mutantes quidem, si quid jam habere visum est non recte, partes vero illas nunc tollentes, has nunc addentes, ex multis denique optimum eligentes, & unam [atque parem] 82 omnibus præbentes potestatis vim, [seu robur:] ita ut quicquid scriptum est in eo libro, id nostra sit sententia: nemine audente comparare ea, quæ nunc facta sunt his, quæ prius erant: quia multa & numeratu non facilia transposuimus in melius, etiamsi quid Imperiali aliqua antiquorum Imperatorum Constitutione in aliam dictum fuerat formam. nam nomina quidem veteribus servavimus, legum autem veritatem nostram fecimus. itaque si quid erat in illis seditiosum, (multa autem talia erant ibi reposita) hoc decisum est & definitum, & in perspicuum finem deducta est quæque lex. §. 11. Sed cum oportebat, & aliquam mediocrem isagogem facere in eorum gratiam 83, qui recenter leges attingunt, nec majorem doctrinam portare possunt: neque hoc extra nostram providentiam reliquimus, scilicet Triboniano 84 gloriosissimo, qui & ad totius operis legitimi gubernationem electus est, necnon Theophilo, & Dorotheo magnificentissimis & prudentissimis anticensoribus accersitis mandavimus: ut seligerent ex his, quæ apud veteres erant isagogarum modo composita, ea 85, quæ essent aptissima, & in ipsis rerum argumentis obtinentia; utque colligerent, & nobis offerrent, & ut mentionem etiam facerent nostrarum Constitutionum, quas pro emendatione veteris juris promulgavimus: & ita componerent libros quatuor futuros prima elementa totius isagoges, quos vocari Instituta visum est; quam sane legitimi operis partem compositam nobis obtulerunt, & nos eam totam consideratam à nobis, & perpensam, recteque habere visam, nostris sensibus non indignam esse judicavimus, & pro nostris haberi Constitutionibus, & nostrarum Constitutionum 86 robur habere jussimus: quod & ex his, quæ in *proœmiis* ejusdem voluminis disseruimus, omnibus manifestum fecimus. §. 12. Sic itaque omni Romani juris dispositione ordinata, & in tribus integris & voluminibus, & annis tanto opere perfecto: (quod nobis ab initio omnem spem excedere: circa finem autem, cum jam penetrabilem esse rem docuimus, ne in decem quidem annis totum absolvi posse videbatur) tanta ergo trium annorum celeritate consummato opere, & hac opera Domino Deo oblata, qui dedit & pacem agere, & bella feliciter dirigere, & leges ponere præterito, præsenti, & futuro tempori: justum esse putavimus, omnibus hominibus facere manifestum nostrum in his rebus studium simul & providentiam: quomodo nempe priore soluti perturbatione, & confusione, & nullum finem habente juris positione, usuri sint posthac legibus rectis, compendiosis & omnibus ad manum promptis, & litium compendium adferentibus, & paratis, atque expositis omnibus [hominibus] ad facilem adquisitionem, nec amplius egentibus 87 multis pecuniis, ut illorum inutilium libro-

(70. *Lib.* 39. (71. *Lib.* 40. (72. *Lib.* 41. (73. *Lib.* 42. (74. *Lib.* 43. (75. *Lib.* 44. (76. *à* 45. *ad* 50. (77. *Lib.* 45. 46. (78. *Lib.* 47. 48. (79. *Lib.* 49. (80. *Lib.* 50. (81. *l.* 2. §. 9. *supr. h. t.*

(82. *d. l.* 2. §.20. (83. §.2. *Inst. de just. & jur.* (84. *proœm. Inst.* §. 3. (85. *d. proœm.* §. 6. (86. *d.* §. 6. (87. *l.* 2. §. 13. *supr. h. t.*

rum

rum congerant multitudinem: sed vilissima pecunia, tam ditioribus, quam ex tenuiore profectis patrimonio, copiam sui comparandi præbentibus. §. 13. Si quid autem ex multitudine ea, quæ nunc congesta est, & ex tantis myriadibus collecta, videbitur esse simile [& geminatum 88,] (hoc autem putamus rarum esse) attamen humanæ naturæ [imbecillitatem] considerantibus, non extra justam apologiam ne hoc quidem videbitur esse: * in nullo enim aberrare, [seu in omnibus irreprehensibilem seu inemendabilem esse,] divinæ utique solius, non autem mortalis est constantiæ, [seu roboris,] quemadmodum & à majoribus dictum est: deinde est, ubi & similium adsumpsimus positionem: vel rebus subjectis id exigentibus, ut oporteret idem pluribus applicari titulis: vel quia cum extraneo loco esset commixtum id, quod simile superiori videbatur, impossibile fuit eam similitudinem detrahi: vel etiam, quia sæpe custodienda fuit integra totius theoriæ [seu visionis] continentia, nec separanda, [aut divellenda] mens & intellectus [legentium] per eorum, quæ jam scripta fuerant, ademptionem: quin & hoc sicubi adsumptum est propter rei necessitatem; tamen id breve est, nec ullum fere sui sensum præbens. §. 14. Hoc etiam ipsum, & in Constitutionibus jam inter Imperiales Constitutiones relatis, & jure, quod ex his resultat, observavimus: nam quæ in illis jam cauta erant, ea nec in hoc volumine poni concessimus, nisi ob aliquam interdum circumstantiam similitudinis aliqua causa relicta est. §. 15. Contrariam 89 autem aliis legibus legem ex his, quæ in hoc volumine positæ sunt, non facile quis repererit, si modo ad omnes contrarietatis fines animum intendere festinet, sed inest aliquid diversum: quod adsumptum alterius generis forte hanc & illam legis positionem apparere faciet. §. 16. Sed & si quid forte prætermissum est eorum 90, quæ poni debebant (forte enim & aliquid tale contigit propter humanæ imbecillitatem naturæ) multo sane melius est nostris subditis multis inutilibus liberari [legibus,] dum privantur forte paucis quibusdam, quæ videbantur idonea, myriadibus prope infinitis defossa & deposita, & nemini forte mortalium animadversa. §. 17. Hanc enim ob causam tot libris, quos antea scribi oportebat,) destituti judices, facilius ex paucissimis juris auctoribus, & libris ad finem litium perveniebant, & judicia decidebant, vel propter inopiam librorum, vel quia non sufficiebant multis laboribus ad invenienda multa utilia necessariis, & viribus erant impares. In præsenti autem consummatione maximus legum obtinentium congestus est numerus ex libris raris, & qui vix inveniri potuerint, & quorum nec nomina nec eruditissimi quidem in legibus complures homines noverant. Quorum sane copiam [seu materiam] nobis uberrimam dictus gloriosissimus Tribonianus præbuit multorum librorum, & qui vix numerari possunt, suppeditata multitudine: quibus omnibus perfecte lectis, congesta sunt hæc volumina; sed ex horum multis & variis hi, qui à nobis ad hoc congregati erant, cum nihil invenissent idoneum, aut novum ab his, quæ jam congregata erant, illationem ex his in hoc opere faciendam optimo animo respuerunt. §. 18. Si vero postea aliquid novi controverteretur, quod non apparebit legibus his inscriptum (multa 91 enim novare novit natura) sed Imperium Deus propter hoc imposuit hominibus, ut emergentia & legis egentia lege definiat, & humanæ naturæ incertum repleat, & certis concludat legibus ac regulis: neque hoc nostrum nunc dicimus: sed jam omnium juris conditorum, qui olim claruerunt, prudentissimus Julianus hoc ipsum videtur dixisse, qui & ab Imperiali auctoritate implorat fieri legum repletionem in emergentibus ambiguitatibus & quæstionibus: sed & D. Adrianus piæ memoriæ; quando ea, quæ à Prætoribus quotannis edicta fuerant, brevi complexus est libello, adsumpto ad id optimo Juliano; in oratione, quam in commune habuit in seniore Roma, hoc ipsum quoque ait: ut, si quid præter id, quod jam ordinatum est, emerserit: conveniens est, eos, qui in magistratu sunt, illud conari decidere, & remedium imponere secundum eorum, quæ jam ordinata sunt, consequentiam [imitationem.] §. 19. Hæc igitur omnes (dicimus autem vos, magni Senatus & omnes nostræ Reipublicæ homines) cognoscentes, gratiam quidem confitemini Deo, qui nostris temporibus tantum bonum servavit: utimini vero nostris Legibus; nulli earum, quæ veteribus libris inscriptæ sunt, attendentes: neque ad ea 92, quæ nunc posita sunt, illas comparantes; quia etsi videantur quædam invicem non consonare, tamen prius illud & vetustius nobis ut imperfectum displicuit, nunc autem hoc visum est debere obtinere. Nam prohibemus, illis in posterum uti: hæc autem sola observari in Republica, & obtinere concedimus & sancimus: ita ut qui conatus fuerit ex prioribus libris, & non ex his duobus solis, & Constitutionum [libro] à nobis compositis, vel factis, uti quibusdam Legibus, vel eas in judiciis legere, vel si quis judicaverit ex his apud se recitari eas passus: falsi reus erit 93, & publicorum criminum judicatus, & pœnæ addictus: quod etsi non diceremus, vel ex hoc ipso manifestum esset. §. 20. Sed & hoc optimum fore judicavimus, præponere Digestorum volumini & veteres juris conditores, & illorum volumina, & unde collectio facta sit Legum nunc à nobis congestarum: quod & fieri jussimus: & factum est: & simul ea, quæ de his rebus conscripta sunt, supponi huic divinæ nostræ Constitutioni præcipimus: ut omnibus fiat manifestum, & quid prioris inexperientiæ simul, & incertitudinis esset, & quid à nobis sit adinventum. Legislatores autem seu Legum interpretes illos congessimus, qui apud omnes probati & recepti erant, & prioribus Imperatoribus placuerant, & qui ab his nominari meruerunt. Si enim aliquis nondum veteribus Legislatoribus cognitus est: nos & huic interdiximus hujus voluminis communicationem. Omnibus sane hic positis unum ordinem & dignitatem parem dedimus: nulli cuipiam majore, quam cæteris, data prærogativa. Si enim his, quæ ab illis scripta sunt, omnibus Imperialium Constitutionum 94 dedimus robur: quid est, quod in his amplius, quodque minus haberi debeat? §. 21. Illud autem, quod statim, cum hanc compositionem Legum congregari mandaremus, jussimus: iterum & nunc sancimus illud confirmando: omnibus similiter interdicimus, ne 95 quis audeat hominum, qui sunt nunc, aut in posterum erunt, commentarios scribere harum Legum: præterquam si velit quis in Græcam linguam hæc transferre, quem etiam volumus sola secundum pedem seu *κατὰ πόδα* nuncupata uti Legum interpretatione: & si quid secundum nominatorum paratitlorum (ut conveniens est) adscribere voluerint usum: aliud autem nihil omnino ne tantillum quidem circa ea facere, nec rursum dare seditionis, & dubitationis, aut infinitæ multitudinis Legibus occasionem: id quod antea in antiqui Edicti factum est ordinatione: ita ut illud brevissimum constitutum ex differentium commentariorum differentia seu diversitate in infinitam extenderetur multitudinem. Si quid enim forte ambiguum fuerit visum, vel litium certatoribus, vel his, qui rebus judicandis præsunt: hoc Imperator interpretabitur recte: nam hæc facultas illi soli à Legibus permissa est. Itaque quisquis ausus fuerit, ad hanc nostram Legum compositionem commentarium aliquod adjicere, aliter atque nostræ hujus jussionis forma præscribit: is sciat, quod & ipsi falsi reo legibus futuro, & quod composuerit, eripietur, & modis omnibus corrumpetur. §. 22. Eadem pœna imposita & adversus eos 96, qui notis (seu signis) quibusdam in scriptura utentur, (quæ signa siglas vocant) & qui per ea conturbare scripturam tentaverint, nec per totam consequentiam literarum numeros, & nomina veterum Prudentum, & totam Legum positionem scripserint. Sciant etiam librorum ita scriptorum comparatores se inutilis fore libri dominos: neque enim damus licentiam talibus libris in judiciis uti, & aliquid agere: etiamsi contingat librum in ea ipsa parte, quæ recitatur, nullum habere tale signum [aut notam,] sed in alia quacunque sui parte, quamvis semel tantum id admissum sit. Itaque ipse quidem eum librum pro non scripto prorsus habebit. Is autem, qui eum scripserit, & ignoranti emptori dederit: duplum solvet ejus æstimationis ei, qui ita in quantitate damnum passus fuerit, nihilominus infligenda criminali pœna. Hoc etenim & in aliis Constitutionibus ea de re positis scripsimus, tam his, quæ Latina processerunt voce, quam ea, quæ Græcorum lingua, quam quidem ad Legum Professores rescripsimus. §. 23. Hæc igitur volumina, (Institutorum & Digestorum dicimus) ex fine tertii nostri felicissimi Consulatus suum robur obtinere sancimus, id est, ex ante tertium Calendarum Januariarum præsentis duodecimæ Indictionis, in omne ævum valitura, & una cum Imperialibus Constitutionibus vigorem, & locum habitura 97 tam in his,

(88. *d. l.* 2. §. 14. confer. *l.* 1. §. 8. 9. *supr. eod.* (89. *d. l.* 2. §. 15. (90. *d. l.* 2. §. 16. (91. *Nov.* 7. *c.* 2. *in princ.* (92. Immo vide *l.* 26. 27. 28. *ff. de legib.*

(93. v. *supr. Const. de Just. Cod. confirm.* §. 3. (64. v. §. 11. *supr. h. l.* (95. *l.* 1. §. 12. *l.* 2. §. 21. *supr. h. t.* (96. *d. l.* 2. §. 22. (97. *d. l.* 2. §. 23.

quæ postea emerserint, quam in his, quæ in judiciis adhuc pendent, nec dum amicabilibus tradita sunt transactionibus: *quodcunque enim hactenus vel judicatum, vel transactum est, retractari non sustinemus. Quem quidem Consulatum tertium nobis nominatissimum dedit Deus: quando & sub ipso pax cum Persis confirmata est, & hoc tantum Legum volumen repositum est: quod à nemine majorum unquam excogitatum fuit: atque ad hæc tertia pars mundi (dicimus autem totam Libyam) nostris adjuncta est sceptris: omnia hæc à summo Deo & Servatore nostro JESU CHRISTO dona tertio nostro Consulatu indulta. §. 24. Omnes 98 itaque laudatissimi nostræ Reipublicæ Magistratus divinam hanc nostram suscipientes Constitutionem, ut utantur prædictis nostris Legibus, unusquisque in suo procurabit Judicio. Proponet autem eam in maxima & regia hac Urbe, & ejus gloriosissimus Præfectus. Curæ autem erit excellentissimo & laudatissimo nostro Magistro, & gloriosissimis atque beatissimis Præfectis sacrorum nostrorum Prætoriorum: tam in his, quæ ad solem orientem, quam his, quæ in Illyride: necnon his etiam, quæ in Libya sunt: per sua Edicta his, qui sub ipsis ordinati sunt, & ista facere manifesta, ad omnium nostrorum subditorum inexcusabilem notitiam. Data 17. Calend. Januarias, Domino nostro JUSTINIANO perpetuo Augusto 3. COS. 533.

TIT. XVIII. DE JURIS 1 ET FACTI ignorantia.

1. Imp. ANTONINUS A. Maximo Militi.

QUamvis, cum causam tuam ageres, ignorantia juris propter simplicitatem 2 armatæ militiæ allegationes competentes omiseris: tamen si nondum satisfecisti, permitti tibi, si cœperis ex sententia conveniri, defensionibus tuis uti. Dat. 7. Cal. Maji, duobus ASPERIS COSS. 213.

2. Imp. GORDIANUS A. Juvenali.

CUm ignorantia juris facile excusari non possis, si major 3 annis [viginti quinque] hereditati matris tuæ renunciasti, sera prece subveniri tibi desideras. Dat. 13. Cal. Maji, ARIANO & PAPO COSS. 244.

3. Imp. PHILIPPUS A. Marcellæ.

SI emancipata à patre, intra annum bonorum possessionem petere cessasti: prætendere juris ignorantiam 4 nullis rationibus potes. Dat. 16. Cal. Jul. PEREGRINO & ÆMILIANO COSS. 245.

4. Impp. DIOCLET. & MAXIMIANUS AA. Julianæ.

SI post divisionem 5 factam, testamenti vitium in lucem emerserit: ex his, quæ per ignorantiam confecta sunt, præjudicium tibi non comparabitur. Ostende igitur hoc apud Correctorem Virum Clarissimum amicum nostrum, testamentum vel fide veri deficere, vel juris ratione stare non posse: ut infirmata scriptura, quæ testamenti vice prolata est, solidam successionem obtineas. Dat. 8. Id. Jul. DIOCLETIANO 4. & MAXIMIANO 3. AA. COSS. 290.

5. Iidem AA. & CONSTANTINUS & MAXIMIAN. Nobilissimi Cæs. Martiali.

CUm falsa demonstratione mutari substantia veritatis minime 6 possit: respondendo id, quod paternum erat, *ex maternis esse bonis*, nihil egisti. Dat. Prid. Cal. Januar. DIOCLETIANO 5. & MAXIMIANO 4. AA. COSS. 293.

6. Iidem AA. & CC. Tauro & Pollioni.

SI non transactionis 7 causa, sed indebitam, errore facti, olei materiam vos Archantico stipulanti spopondisse Rector provinciæ animadverterit, reddito quod debetis, residui liberationem condicentes audiet. Dat. 5. Cal. Maji, CC. COSS. 294.

7. Iidem AA. & CC. Zoæ.

ERror facti, necdum finito negotio, nemini nocet: Nam causa decisa 8 velamento tali non instauratur. Dat. 6. Non. Jul. CC. 3. COSS. 300.

8. Iidem AA. & CC. Dionysiæ.

CUm testamentum nullo jure constiterit: ex ejus, qui ab intestato successit, professione sola, veluti ex testamento libertos per errorem profitentis, orcini vel proprii liberti, si non ipsius accessit judicium, (cum errantis 9 voluntas nulla sit) effici non potuerunt. Dat. 5. Cal. Septemb. CC. 4. COSS. 302.

9. Iidem AA. & CC. Cajo & Anthemio.

NOn idcirco minus, quod à vobis velut à liberis debitam accepisse pecuniam Sanius dicitur, (cum nullus sit errantis 10 consensus) movere status quæstionem prohibentur ejus heredes. Dat. 6. Id. Decemb. CC. 5. COSS. 305.

10. Iidem AA. & CC. Araphiæ.

CUm quis jus ignorans, indebitam pecuniam solverit: cessat repetitio. Per ignorantiam enim facti 11 tantum repetitionem indebiti soluti competere tibi notum est. Dat. 5. Cal. Januar. CC. 6. COSS. 306.

11. Imp. CONSTANTINUS A. Valeriano agenti Vicariam præfecturam.

QUamvis 12 in lucro nec fœminis jus ignorantibus subveniri soleat: attamen contra ætatem adhuc imperfectam 13 locum hoc non habere, retro Principum statuta declarant. Dat. 3. Cal. Maji, GALLICANO & SYMMACHO COSS. 330.

12. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Flaviano PF. Illyrici & Italiæ.

COnstitutiones Principum nec ignorare quenquam, nec dissimulare permittimus. 14 Dat. 6. Calend. Januar. *Vincentiæ*, TATIANO & SYMMACHO COSS. 391.

13. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Erythrio P. P.

NE passim liceat mulieribus omnes suos contractus retractare, in his, quæ prætermiserint, vel ignoraverint: statuimus, si per ignorantiam juris damnum 15 aliquod circa jus vel substantiam suam patiantur, in his tantum casibus 16, in quibus præteritarum legum auctoritas eis suffragatur, subveniri. Dat. Cal. Julii, MARTIANO & ZENONE COSS. 469.

TIT. XIX. DE PRECIBUS IMPERATORI OFFERENDIS: ET DE quibus rebus supplicare liceat, vel non.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Firminæ.

LIcet servilis conditio deferendæ precis facile 1 capax non sit: tamen admissi sceleris atrocitas & laudabilis fidei exemplum super vindicanda cæde domini tui 2, nobis hortamento fuit, ut Præfecto prætorio juxta annotationis nostræ decretum demandaremus, (quem adire cura) ut auditis his, quæ in libello contulisti, & reos investigare, & severissimam vindictam juxta Legum censuram exigere curet. Dat. 8. Id. Octobr. DIOCLETIAN. 6. & MAXIMIANO 3. AA. COSS. 296.

2. Imp. CONSTANTINUS A. Severo PF. U.

QUoties Rescripto nostro moratoria præscriptio permittitur, aditus supplicanti pandatur. Quod autem totius negotii cognitionem tollit, & vires principalis negotii exhaurit: sine gravi partis alterius dispendio convelli non potest. Nec præscriptionis igitur peremptoriæ relaxatio petatur. Dat. 10. Cal. Jun. *Niceæ*, PAULINO & JULIANO COSS. 325.

(98. *d. l.* 2. §. 24.

TIT. XVIII. (1. *Lib.* 22. *D.* 6. (2. *l.* 9. §. 1. *ff. h. t. l.* 22. *pr. infr.* de *jur. deliber.* (3. *l.* 9. *pr. ff. h. t.* (4. *l.* 10. *ff.* de *bon. possess. l.* 6. *infr. qui admitt. ad bon. poss.* adde *l.* 8. *ff. h. t.* (5. v. *l.* 36. *l.* 37. *ff. fam. ercisc.* (6. *l.* 6. §. 1. *ff. de off. præs. l.* 6. *ff. ad municip. l.* 15. *infr. de lib. caus.* (7. v. *l.* 2. *l.* 3. *infr. de condict. indeb.* juncta *l.* 65. §. 1. *ff. eod.*

(8. *l.* 36. *ff. fam. erc.* (9. v. *l.* 9. *infr. h. t.* adde *l.* 5. *supr. eod.* (10. *l.* 8. *supr. eod. l.* 15. *ff. de jurisd.* (11. v. *l.* 8. *ff. h. t.* juncta *l.* 13. *infr. eod. l.* 9. *infr. ad L. Falc.* (12. v. *l.* 13. *infr. h. t.* (13. *l.* 9. *pr. l.* 10. *ff. eod.* (14. *l.* 9. *supr. de legib.* (15. *l.* 11. *supr. h. t.* (16. *l.* 7. *l.* 8. *l.* 9. *ff. eod.*

TIT. XIX. (1. Abrog. *l.* 6. *infr. h. t.* (2. *l.* 1. *infr. pro quib. caus. servi. l.* 1. *pr. ff. ad SC. Silan.*

3. Idem A. ad populum.

NEc damnosa 3 fisco, nec juri contraria postulari oportet. Dat. Prid. Cal. Octobr. CONSTANTIO A. 7. & CONSTANTINO Cæs. 4. COSS. 354.

4. Imppp. GRATIANUS, VALENT. & THEOD. AAA. Floriano P. P.

UNiversa Rescripta, quæ in debitorum causis super præstandis dilationibus 4 promulgantur; non aliter valeant, nisi fidejussio idonea super debiti solutione præbeatur. Dat. 8. Cal. Mart. *Constantinop.* ANTONIO & SYAGRIO COSS. 382.

5. Impp. VALENTIN. & VALENS AA. ad Volusianum P. P.

SI quis adversus Præfectorum Prætorio sententias duxerit supplicandum 5, victusque defuerit: nullam habebit 6 licentiam iterum super eadem causa supplicandi. Dat. 15. Cal. Octob. *Romæ*, VALENTINIANO & VALENTE AA. COSS. 365.

In AUTHENT. Ut sponsa lat. §. aliud. coll. 9. tit. 2. seu Novell. 119. cap. 5.

QUæ supplicatio gloriosissimis Præfectis, vel eorum consiliariis 7, vel causas introducentibus intra decem dies post sententiam offerenda est. Quo subsecuto, sententia non aliter executioni mandabitur, nisi victrix pars dignam fidejussionem præbuerit tantum restituendi cum legitimis augmentis, quantum fuerit in condemnatione, si legitima retractatione sententia resolvatur. Nisi sub hac forma supplicatio porrigatur: executio causæ sine fidejussione procedet: retractationis jure illi servando, qui se gravatum putaverit, ut intra biennium 8 supplicare possit Imperatori.

6. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Isidoro P. P.

UNiversis simul hanc observantiam remittimus: ut à quocunque liberæ conditionis constituto, vel servo 9 supplicante impetratum fuerit Rescriptum, minime requiratur, per quem preces oblatæ sint. Dat. 3. Id. Nov. THEOD. A. 7. & PALLADIO COSS. 416.

7. Impp. THEOD. & VALENTIN. AA. ad Senatum.

REscripta contra jus 10 elicita, ab omnibus judicibus refutari præcipimus: nisi forte sit aliquid, quod non lædat alium 11, & prosit petenti 12, vel crimen supplicantibus indulgeat. Dat. 8. Id. Novemb. *Ravennæ*, THEODOSIO 12. & VALENTINIANO 2. AA. COSS. 426.

8. Iidem AA. Florentio P. P.

INstrumentorum exempla non prosit precibus adjunxisse: sed necesse sit eorum in supplicatione vim exprimi, ut responsuro Principi vera precatio rem aperiat cognoscendam: [his] solis (cum necessitas exegerit) verbis precibus inserendis, quorum de sensu inter partes ita dubitari contigerit, ut etiam merito nostrum expectetur judicium. Dat. 6. Cal. April. *Constantin.* FLORENTIO & DIONYSIO COSS. 429.

TIT. XX.

QUANDO LIBELLUS PRINCIPI DATUS litis contestationem faciat.

1. Impp. ARCADIUS & HONORIUS AA. Remigio P. P.

DUbium non est, contestationem [litis] intelligi, etiam si nostræ 1 fuerint tranquillitati preces oblatæ 2: easque adversus heredem quoque ejus, in quem porrectæ sunt, vel ab herede ejus, qui meruit, exerceri. 3 Dat. 3. Calend. April. CP. ARCADIO 4. & HONORIO AA. 3. COSS. 396.

2. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

TEmporales actiones, quæ per oblationem precum 4 & ad eas rescriptionem perpetuantur, definire necessarium esse duximus, ne quis putet ad alias etiam, quæ certis taxantur temporibus, hoc pertinere. Sciant igitur omnes, eas tantummodo per oblationem precum, & ad eas Rescripta perpetuari, quæ à Prætore constitutæ annali tempore coarctatæ sunt. Dat. Calend. Apr. *Constantinop.* DECIO V. C. COS. 529.

TIT. XXI.

UT LITE PENDENTE 1, VEL POST PROVOCATIONEM, aut definitivam sententiam, nulli liceat Imperatori supplicare.

1. Imp. ALEXANDER A. Caperio.

LIcet postquam supplicasti, prius quam Rescriptum impetrares, Præses Provinciæ vir clarissimus pronunciaverit: cum tamen à sententia non provocaveris, Rescriptum, quod postea secutum esse suggeris, ad retrahenda ea, quæ decreto terminata sunt, non patrocinatur. Dat. Cal. Mart. LUPO & MAXIMO COSS. 233.

2. Imp. CONSTANT. A. Probiano suo salutem.

SUpplicare, causa pendente non licet 2, nisi vel actorum 3 communium vel pronunciationis editio denegetur. Qui autem terminatam 4 Rescripto, vel consultatione quæstionem, exquisito suffragio, refricare conabitur: in omnem litis æstimationem adversario suo protinus condemnetur: omni venia deneganda, si quis contra hæc supplicare tentaverit. Dat. Id. Aug. *Arelate:* P. P. Id. Octobr. *Thebeste*, SABINO & RUFFINO COSS. 316.

3. Idem A. ad universos Provinciales.

QUi licitam provocationem omiserit, perpetuo silere 5 debebit: nec à nobis impudens petere per supplicationem auxilium: Quod si fecerit, desiderio suo carebit, & ignominiæ 6 pœna notabitur. Dat. Calend. August. P. P. Cal. Septemb. BASSO & ABLABIO COSS. 331.

TIT. XXII.

SI CONTRA JUS VEL UTILITATEM PUBLICAM, vel per mendacium fuerit aliquid postulatum vel impetratum.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Gregorio.

NOn idcirco minus is, cui ex nostro Rescripto cognitio delata est, judicare potest, quod ex gestis quædam in precibus omissa proponis. Dat. 5. Non. Maji, DIOCLETIANO 4. & MAXIMIANO 3. AA. COSS. 290.

2. Iidem AA. & CONSTANTIUS & MAXIM. CC. Statiæ.

PRæscriptione mendaciorum opposita: sive in juris narratione mendacium reperiatur, sive in facti, sive in tacendi fraude: pro tenore veritatis, non deprecantis affirmatione datum judicem cognoscere debere 1, & secundum hoc de causa convenit ferre sententiam. Dat. Calend. Decemb. *Sirmii*, CC. COSS. 294.

3. Imp. CONSTANT. A. ad Bassum P. P.

PUniri jubemus decem librarum auri multa judices, qui vetuerint precum argui falsitatem. Dat. Calend. Octobr. CONSTANT. A. 3. & LICINIO C. 3. COSS. 323.

4. Idem A. ad Pompejanum Consularem Campaniæ.

ETsi non cognitio, sed executio mandatur, de veritate precum inquiri oportet: ut, si fraus intervenerit, de omni negotio cognoscatur. 2 Dat. 3. Id. Novemb. *Aquis*, DALMATIO & ZENOPHILO COSS. 333.

(3. *l. ult. infr. si contra jus. l.* 6. *infr. de vectig. l. un. infr. de sent. adv. fisc. lat.* (4. v. *l.* 8. *infr. qui bon. ced. poss.* adde *l.* 24. §. 2. *ff. soluto matr.* (5. v. *l. un. infr. de sent. præf. præt.* adde *Nov.* 119. *c.* 5. *l.* 8. *supr. de episcop. aud. l.* 19. *infr. de appell. l.* 1. §. 1. 2. *ff. de off. præf. præt.* (6. v. *tot. tit. infr. ne liceat in una. lib.* 7. *tit.* 70. (7. Immo vide *l.* 18. *pr.* juncta *l.* 17. *ff. de minor.* (8. *l. un. infr. de sent. præf. præt.* (9. v. *l.* 1. *supr. h. t.* (10. *l.* 3. *supr. eod. l.* 10. *supr. de sacros. eccles. l. ult. infr. si contra jus vel util.* (11. Vide enim *l.* 4. *infr. de emanc.* (12. Adde tamen *l.* 2. *infr. si nupt. per rescript. pet. l.* 2. §. 16. *ff. ne quid in loco publ.*

TIT. XX. (1. v. *l.* 1. *infr. de off. præf. præt. Or.* juncta *l.* 11. §. 3. §. 6. *ff.* ad *L. Jul. de adult.* (2. *l.* 33. *infr. de donat.* vide tamen *l.* 2. *infr. h. t. l.* 3. *infr. de præscript.* 30. *annor.* & *l.* 15. *ff. de in jus voc.*

(3. v. *l.* 33. *ff. de oblig.* & *act.* (4. v. *l.* 1. *supr. h. t.*

TIT. XXI. (1. *Nov.* 82. *Nov.* 113. (2. *d. Nov.* 113. *c.* 2. (3. v. *l.* 2. *l.* 7. *infr. de edendo.* (4. *l.* 3. *infr. de error. advoc. l. ult. infr. quom.* & *quando judex. l. ult. infr. sentent. rescind.* (5. *l.* 2. *supr. h. t. l.* 1. *infr. de his qui propt. met. jud.* (6. *l.* 19. *infr. de appell.*

TIT. XXII. (1. Immo vide *l.* 5. *infr. h. t.* (2. Vide tamen *l.* 6. *infr. de execut. rei jud.*

5. Impp.

5. Impp. THEODOS. & VALENT. AA.
ad Senatum.

ET si legibus consentaneum sacrum oraculum mendax 3 precator attulerit, careat penitus impetratis: & si nimia mentientis inveniatur improbitas, etiam severitati 4 subjaceat judicantis. Dat. 7. Id. Nov. THEOD. 12. & VALENTINIANO 2. AA. COSS. 426.

6. Imp. ANASTASIUS A. Matroniano P. P.

OMnes cujuscunque majoris vel minoris administrationis universæ nostræ Reipublicæ judices monemus: ut 5 nullum Rescriptum, nullam pragmaticam sanctionem, nullam sacram adnotationem, quæ generali juri vel utilitati publicæ adversa esse videatur, in disceptationem cujuslibet litigii patiantur proferri: sed generales sacras Constitutiones modis omnibus non dubitent observandas. Dat. Cal. Jul. *Const.* *

TIT. XXIII.
DE DIVERSIS RESCRIPTIS ET PRAGMATICIS 1 Sanctionibus.

1. Imp. ALEXANDER A. Supero.

SI libellum de communi 2 causa, tu fraterve tuus dedistis: quamvis Rescriptum ad unius personam directum sit, utrique tamen prospectum est. Dat. Id. Jul. ALEXANDRO A. 2. & MARCELLO COSS. 227.

2. Imp. CLAUDIUS A. Epagato.

FAlso adseveratur, auctoritatem Rescriptorum devoluto spatio anni obtinere firmitatem suam non oportere: cum ea, quæ ad jus rescribuntur 3, perennia esse debeant: si modo tempus, in quo allegari vel audiri debent, non sit comprehensum. Dat. 7. Calend. Nov. ANTIOCHIANO & ORPHITO COSS. 271.

3. Impp. DIOCL. & MAXIM. AA. Crispino Præsidi Provinc. Phœniciæ.

SAncimus, ut authentica ipsa atque originalia 4 Rescripta & nostra etiam manu subscripta; non exempla eorum insinuentur. Dat. Prid. Calend. April. ANNIBALIANO & ASCLEPIODOTO COSS. 292.

4. Imp. CONSTANTINUS A. ad Lysitanos.

SI qua beneficia personalia sine die & Consule fuerint deprehensa, auctoritate careant. Dat. 5. Cal. August. *Samariæ*, PROBIANO & JULIANO VV. CC. COSS. 322.

5. Imppp. VALENTIN. & THEOD. & ARCADIUS AAA. ad Nicentium Præfectum annonæ.

SAcrilegii 5 instar est, super quibuscunque administrationibus vel dignitatibus promulgandis, divinis obviare beneficiis. Dat. Calend. Febr. *Mediolani*, ARCADIO A. & BAUTONE COSS. 385.

6. Imp. LEO A. Hilariano magistro Officiorum & Patricio.

SAcri affatus, quoscunque nostræ mansuetudinis in quacunque parte paginarum scripserit auctoritas, non alio vultu penitus, aut colore, nisi purpurea tantummodo inscriptione lustrentur: scilicet ut cocti muricis & triti conchilii ardore signentur: Eaque tantummodo fas sit proferri vel dici Rescripta in quibuscunque judiciis, quæ in chartis sive membranis subnotatio nostræ subscriptionis impresserit. Hanc autem sacri encausti confectionem nulli sit licitum aut concessum habere, aut quærere, aut à quocunque sperare: eo videlicet, qui hoc aggressus fuerit Tyrannico spiritu, post proscriptionem bonorum omnium capitali non immerito pœna plectendo. Dat. 6. Cal. April. JORDANE & SEVERO COSS. 470.

7. Imp. ZENO A. Sebastiano P. P.

UNiversa Rescripta, sive in personam precantium, sive ad quemlibet Judicem manaverint; quæ vel adnotatio, vel quævis pragmatica sanctio nominentur: sub ea conditione proferri præcipimus, *Si 6 preces veritate nitantur:* Nec aliquem fructum precator oraculi percipiat impetrati, licet in judicio adserat veritatem, nisi quæstio fidei precum Imperiali beneficio monstretur inserta. Nam & vir magnificus Quæstor, & viri spectabiles Magistri scriniorum, qui sine præfata adjectione qualecunque divinum responsum dictaverint; & judices, qui susceperint, reprehensionem subibunt: Et qui illicite dictata scribere ausi fuerint, cujuscunque scrinii memoriales, seu pragmaticarii, vel adjutores primicerii, amissione cinguli feriantur. §. 1. Pragmaticas præterea sanctiones non ad singulorum preces super privatis negotiis proferri: sed si quando corpus, aut schola, vel officium, vel curia, vel civitas, vel provincia, vel quædam universitas hominum ob causam publicam fuderit preces, manare decernimus: ut in his etiam veritatis quæstio reservetur. Dat. 10. Cal. Januar. *Constantinopol.* post Consulatum BASILICI 2. & ARMATII 477.

In AUTHENT. Ut divinæ jussiones subscriptionem habeant gloriosiss. quæst. col. 8. tit. 15. al. 10. Novell. 114. cap. 1.

GLoriosissimi 7 quoque Quæstoris subscriptio est necessaria: in qua contineatur, & inter quos, ad quem judicem, & per quem sacrum dirigatur oraculum: alioquin à nullo judice suscipiatur, & qui contra fecerit, XX. *lib. auri plectatur, & ejus officium simili pœna percellatur.*

TIT. XXIV.
DE STATUIS ET IMAGINIBUS.

1. Impp. ARCAD. & HONOR. AA.
Theodoro P. P.

SI quis Judicum accepisse æneas, vel argenteas, vel marmoreas statuas 1, extra Imperiale beneficium, in administratione positus, detegetur: emolumenta, quæ accepit in ea positus dignitate, quam polluit, cum extortis titulis, vel præsumptis in quadruplum fisco nostro inferat: simulque noverit existimationis suæ pœnam se subiturum. † Nec eos sane à periculo pudoris haberi volumus immunes, qui adulandi studio, aut metu inconstantis ignaviæ transire, quæ sunt interdicta, tentaverint. Dat. 12. Cal. Januar. *Mediolani*, HONORIO A. 4. & EUTYCHIANO COSS. 398.

2. Impp. THEOD. ARCAD. & VALENT. C.
Aëtio P. P.

SI quando nostræ statuæ, vel imagines eriguntur: sive diebus [ut adsolet] festis, sive communibus, adsit Judex sine adorationis ambitioso fastidio, ut ornamentum diei & loco, & nostræ recordationi sui probet accessisse præsentiam. Datum 3. Non. Maji, THEODOS. A. 11. & VALENTINIANO Cæsare COSS. 425.

3. Iidem AA. & C. Florentio PP.

IN nostræ Serenitatis imaginibus, ac statuis erigendis privatæ collationis injuriam propulsari præcipimus, ne quid in eis suum collator cognoscat. Datum 3. Non. Aprilis, THEODOSIO A. 17. & FESTO COSS. 439.

4. Iidem AA. & C. ad Nomum Comitem, & Magistrum officiorum.

ET virtutum 2 præmia tribui merentibus convenit, & aliorum honores aliis damnorum occasionem fieri non oportet. Idcirco, quoties vel judicibus nostris, vel cuilibet alii statua fuerit à quocunque collegio, seu officio, vel in hac sacratissima civitate, vel in provinciis postulata; nequaquam ex descriptione sumptus colligi patimur; sed ejus 3, cujus ad honorem petitur, expensis propriis statuam collocari præcipimus. Dat. 5. Cal. April. THEODOS. A. 18. & ALBINO COSS. 444.

TIT. XXV.
DE HIS, QUI AD STATUAS 1 CONFUGIUNT.

1. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD.
AAA. Cynegio PP.

QUi 2 ad statuas, [vel] vitandi metus, vel creandæ invidiæ causa, confugerint, si certas habuerint causas, quibus confugere ad Imperatoria simulachra debuerint: jure ac legibus vindicentur.

(3. *l.* 2. *supr. h. t.* (4. Adde *l.* 29. *ff. de falsis. l. ult. pr. infr. de divers. rescript.* (5. *l.* 10. *supr. de sacros. eccles. l. un. supr. de SCtis. l.* 3. *l.* 7. *supr. de precib. Imper. offer. l.* 6. *infr. de oper. publ. Nov.* 113. *c.* 1.

TIT. XXIII. (1. *l.* 7. *infr. h. t. Nov.* 114. (2. *l.* 1. *l.* 2. *infr. si unus appell.* (3. Immo vide *l.* 1. *ff. de nundinis.* (4. Sic *l.* 8. *pr. ff. fam. ercisc. l. ult. ff. quemadm. test. l.* 2. *ff. de fide instr. l.* 7. *infr. de edendo.* adde *l.* 1. *supr. de mandat. princ.* (5. *l.* 3. *infr. de crim. sacril.* (6. Adde *l.* 4. *supr. si contra jus. l.* 5. *infr. si quis alteri vel sibi. Nov.* 133. *in fin. Nov.* 158.

(7. v. *h. Nov.* 114.

TIT. XXIV. (1. v. *l.* 2. *ff. de loco publ. fruendo.* (2. *l.* 1. §. 1. *ff. de just. & jur.* (3. v. *l.* 1. *supr. h. t.*

TIT. XXV. (1. Adde *tot. tit. supr. de his qui ad eccles. confug.* (2. v. §. 2. *Inst. l.* 2. *ff. de his qui sui vel al. l.* 5. *ff. de extraord. crim. l.* 28. §. 7. *ff. de pœnis.*

tur. Sin vero probati fuerint artibus suis invidiam inimicis creare voluisse: ultrix in eos sententia proferatur. Datum Prid. Non. Jul. *Constantinop.* HONORIO N. P. & EVODIO COSS. 386.

TIT. XXVI.
DE OFFICIO PRÆFECTI PRÆTORIORUM Orientis, & Illyrici.

1. Imp. ALEXANDER A. Theodoro.

LIbellus Præfecto Prætorio datus pro litis contestatione haberi non potest. Dat. Prid. Calend. Octobris, AGRICOLA & CLEMENTINO COSS. 231.

2. Idem A. Restituto.

FOrmam 1 à Præfecto Prætorio datam, etsi generalis sit, minime Legibus vel Constitutionibus contraria; si nihil postea ex auctoritate mea innovatum est: servari æquum est. Dat. Idib. August. SEVERO & QUINTIANO COSS. 236.

3. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Tatiano PP.

SI quos Judices, vel propter adversam & longinquam corporis valetudinem, vel propter negligentiam, aut furtum, vel simile aliquod vitium Sublimitas tua inutiles esse repererit: his ab administratione remotis, & vice eorum aliis subrogatis, furibusque pœnis legitimis subactis, ad nostræ Mansuetudinis sententiam non crimina, sed vindicta referatur. Dat. 5. Idus Decemb. *Cap.* ARCAD. & BAUTONE COSS. 385.

4. Iidem AA. Addeo Comiti & Magistro utriusque militiæ.

DE ordinario judice semper illustris est cognitio Præfecturæ: licet militari viro ab eo facta fuerit injuria. Dat. Prid. Cal. Jan. *Constant.* THEOD. A. 3. & ABUNDANTIO COSS. 393.

5. Imppp. ARCADIUS, HONORIUS & THEOD. AAA. Anthemio PP.

SI qui posthac velut indebitis oneribus gravati, ad preces crediderint convolandum, sive de navicularii rationibus, sive transvectionibus: Rescripta, quæ de omnibus his atque hujusmodi ordinationibus emitti contigerit, ad sedem Sublimitatis tuæ rescribantur. Datum Idib. Decemb. STILICONE 2. & ANTHEMIO COSS. 405.

6.

PRæfectorum prima sit ante universos sedes: post eos Senatorum.

TIT. XXVII.
DE OFFICIO PRÆFECTI 1 PRÆTORIO AFRICÆ, ET de omni ejusdem diœceseos statu.

In nomine Domini nostri Jesu Christi.

Imperator Cæsar Flavius Justinianus, Alemanicus, Gothicus, Germanicus, Francicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, victor ac triumphator, semper Augustus, Archelao Præfecto Prætorio Africæ.

QUas gratias, aut quas laudes Domino Deo nostro Jesu Christo exhibere debeamus, nec mens nostra potest concipere, nec lingua proferre. Multas quidem & antea à Deo meruimus largitates, & innumerabilia circa nos ejus beneficia confitemur, pro quibus nihil dignum nos egisse cognoscimus: Præ omnibus tamen hoc, quod nunc omnipotens Deus per nos pro sua laude, & pro suo nomine demonstrare dignatus est, excedit omnia mirabilia opera, quæ in seculo contigerunt, ut Africa per nos tam brevi tempore reciperet libertatem, antea nonaginta quinque annos à Vandalis captivata: qui animarum fuerant simul hostes, & corporum: nam animas quidem diversa tormenta atque supplicia non ferentes, rebaptizando ad suam perfidiam transferebant: corpora vero liberis natalibus clara, jugo barbarico durissime subjugabant: Ipsas quoque Dei sacrosanctas Ecclesias suis perfidiis maculabant: aliquas vero ex eis stabula fecerunt. Vidimus venerabiles viros, qui abscissis radicitus linguis suas pœnas miserabiliter loquebantur: Alii vero post diversa tormenta per diversas dispersi provincias vitam in exilio peregerunt; Quo ergo sermone, aut quibus operibus dignas Deo gratias agere valeamus, qui per me ultimum servum suum, Ecclesiæ suæ injurias vindicare dignatus est, & tantarum provinciarum populos à jugo servitutis eripere? Quod beneficium Dei antecessores nostri non meruerunt: quibus non solum Africam liberare non licuit, sed & ipsam Romam viderunt ab eisdem Vandalis captam, & omnia Imperialia ornamenta in Africam exinde translata: Nunc vero Deus per suam misericordiam non solum Africam, & omnes ejus provincias nobis tradidit, sed & ipsa Imperialia ornamenta, quæ capta Roma fuerant ablata, nobis restituit. Ergo post tanta beneficia, quæ nobis divinitas contulit, hoc de Domini Dei nostri misericordia postulamus, ut provincias, quas nobis restituere dignatus est, firmas & illæsas custodiat: & faciat nos eas secundum voluntatem suam ac placitum gubernare: ut universa Africa sentiat [omnipotentis] Dei misericordiam: & cognoscant ejus habitatores à quam durissima captivitate & jugo barbarico liberati, in quanta libertate sub felicissimo nostro imperio degere meruerunt. Hoc etiam deprecantes exoramus sanctæ & gloriosæ semper virginis & Dei genitricis Mariæ precibus; ut, quicquid minus est Reipublicæ nostræ, per nos ultimos servos suos restituat in suo nomine Deus, & dignos nos faciat servitium ejus adimplere. §. 1. Deo itaque auxiliante, pro felicitate Reipublicæ nostræ, per hanc divinam legem sancimus, ut omnis Africa, quam nobis Deus præstitit, per ipsius misericordiam optimum suscipiat ordinem, & propriam habeat Præfecturam: ut sicut Oriens, atque Illyricum: ita & Africa, Prætoriana maxima potestate specialiter à nostra Clementia decoretur. Cujus sedem jubemus esse Carthaginem, & in præfatione publicarum chartarum præfecturis aliis ejus nomen adjungi: quam nunc tuam excellentiam gubernare decernimus. §. 2. Et ab ea (auxiliante Deo) septem provinciæ cum suis judicibus disponantur: quarum Tingi & quæ Proconsularis antea vocabatur, Carthago & Byzacium ac Tripolis Rectores habeant consulares: reliquæ vero, id est, Numidia & Mauritania, & Sardinia à Præsidibus cum Dei auxilio gubernentur. §. 3. Et in officio quidem tuæ magnitudinis, necnon pro tempore viri magnifici Præfecti prætorio Africæ trecentos nonaginta sex viros per diversa scrinia & officia militare decernimus. In officiis vero Consularium ac Præsidum quinquaginta homines per singula officia esse sancimus. §. 4. Quæ vero emolumenta, sive magnificentia tua, sive Consulares, & Præsides, & quod unusquisque ex officio eorum de publico consequi debeat, notitia 2 subter annexa declarat. §. 5. Optamus ergo, ut omnes judices nostri secundum voluntatem & timorem Dei, & nostram electionem atque ordinationem sic suas administrationes gubernare studeant; ut nullus eorum aut cupiditati sit deditus, aut violentias aliquas vel ipse inferat, vel judicibus aut officiis eorum, aut quibuscunque aliis collatoribus inferre permittat. Licet enim per omnes provincias nostras (Deo juvante) festinemus, ut illæsos habeant collatores; maxime tamen tributariis diœceseos Africanæ consulimus, qui post tantorum temporum captivitatem meruerunt, (Deo juvante,) per nos lumen libertatis adspicere. Ergo jubemus omnes violentias & omnem avaritiam cessare, & justitiam atque veritatem circa omnes nostros tributarios reservari. Sic enim & Deus placabitur, & ipsi possunt celerius, sicut collatores alii nostræ Reipublicæ, relevari, atque florere. §. 6. Sportulas 3 etiam ab officio tam viri magnifici, Præfecti [prætorio] Africani, quam reliquorum judicum sic exigi jubemus, quomodo in nostris legibus est dispositum; & ab omni Republica nostra custoditur: ut nullus audeat quocunque tempore, vel quocunque modo earum excedere quantitatem. §. 7. Hoc etiam præsenti sanctione credimus ordinandum, ut non multa dispendia pro completione chartarum, vel codicillorum, vel in nostro laterculo, vel in scriniis Præfecti prætorio per Africam judices sustinere videantur: quia, si ipsi dispendiis læsi non fuerint, nullam habebunt necessitatem ejusdem nostræ Africæ tributarios prægravandi. Jubemus ergo, ut judices diœceseos Africanæ tam civiles, quam militares in nostro laterculo pro codicillorum atque chartularum promotionis suæ consuetudinibus nihil ultra sex solidos præbeant: at vero in scrinio Præfectorum non ultra duodecim solidos cogantur inferre. Quem modum si quis excesserit, ipse quidem judex triginta librarum auri dispendio subjacebit: officium vero ejus non solum simile dispendium, sed & capitale periculum sustinebit. Nam si aliquis ex quacunque parte au-

TIT. XXVI. (1. v. *l.* 16. *infr. de judic. l.* 27. *infr. de fidejuss.*
TIT. XXVII. (1. *Lib.* 1. *D.* 11.

(2. §. 8. *infr. h. l.* (3. v. *tit.* 2. *infr. lib.* 3. *l.* 2. § 12. *infr. h. t. l.* 33. §. 5. *supr. de episcop. & cler. l.* 26. §. 7. *supr. de episcop. aud. l.* 3. §. 3. *l.* 5. §. 3. *infr. de advoc. divers. jud.* adde *l. un. infr. de annon. & capit.*

ſus fuerit juſſiones noſtras excedere, & non feſtinaverit cum Dei timore eas ſervare: non ſolum dignitatis aut ſubſtantiæ periculum ſuſtinebit, ſed etiam ultimo ſupplicio ſubjacebit. §. 8. Et eſt notitia (4 Deo auxiliante. Pro (5 annonis & capitu pro tempore Præfecto prætorio per totam Africam, auri libras centum. Pro annonis Conſularium, auri libras 20. Pro annonis Cancellariorum (6 auri libras 7. † Item officiis ejus ita. In ſcrinio (7 primo hominibus decem pro annonis 18. pro capit. ſol. 12. Fiunt ſol. 148. Item Numerario, pro annonis ſolid. 5. & pro capit. ſol. 4. Fiunt ſol. 46. Secundo pro an. 3. annuos ſol. 5. & pro capit. 7. cap. ſol. 5. & pro capit. 2. cap. ſolid. 4. Fiunt ſolid. 16. 3. vero & 4. ad ann. 50. ann. ſolid. 5. & ad cap. 50. capit. ſolid. 4. Fiunt 24. Reliquis 3. ad ann. 50. ann. ſolid. 5. & ad capit. 50. capit. ſolid. 4. Fiunt ſolid. 28. In ſcrinio ſecundo, ut ſupra ſcriptum eſt. In ſcrinio tertio, ut ſupra ſcriptum eſt. In ſcrinio quarto, ut ſupra ſcriptum eſt. In ſcrinio primi ſcrinii, quod eſt ſubadjuvæ hominibus 10. an. 14. cap. 12. Fiunt ſolid. 116. ſcilicet. Ita primi ſcrinio pro ann. 3. ann. ſolid. 5. & pro cap. 2. capitu ſolid. 4. Fiunt ſolidi 23. Secundo pro ann. 2. ann. ſolidi, ut ſupra ſcriptum eſt, & pro cap. capit. ſolid. ut ſupra ſcriptum eſt, & fiunt ſolidi 16. Tertio & quarto pro ann. 1. annona ſolidorum, ut ſupra ſcriptum eſt, & pro cap. 1. cap. ſolidorum, ut ſupra ſcriptum eſt. Fiunt ſol. 23. Reliquis hominibus 6. ad ann. 1. annona ſolidi 5. & pro capitu capit. ſolid. 4. Fiunt ſolidi 58. In ſcrinio (8 *commentarienſis* hominibus 12. ann. 17. cap. 4. Fiunt ſolidi 153. Primo commentarienſi, ann. 3. ſolid. 5. pro capit. 2. capit. ſol. 4. Fiunt ſolidi 23. Sequentes homines 3. ad ann. 2. ann. ſolid. 5. pro cap. 2. capit. ſolid. 4. Fiunt ſolidi 48. Reliquis homines 8. ad ann. 1. ann. ſolid. 5. & cap. 1. capit. ſolid. 4. Fiunt ſolid. 27. In ſcrinio *ab actis* hominibus 10. ann. 14. cap. 12. ſolid. 118. Ita primo ann. 3. pro ann. 1. ſolid. 6. cap. 2. capit. ſolid. 4. Fiunt ſolid. 23. Secundo & tertio ad an. ſecund. ann. ſolid. 5. & ad capit. 2. cap. ſolid. 4. Fiunt ſolid. 32. Reliquis 17. ad ann. 1. ſolid. 5. ad capit. 1. capit. ſolid. 8. Fiunt ſolid. 64. † In ſcrinio *libellorum* hominibus 7. ann. 6. cap. 6. Fiunt ſolidi 5. pro cap. 2. cap. ſolid. 4. Fiunt ſolid. 16. Secundo 2. pro anno ſolid. 10. pro capit. 1. ſolid. 4. Fiunt ſolid. 12. Reliquis hominibus 4. ad ann. 1. ann. ſolid. 5. & ad capit. 1. ſolid. 4. Fiunt ſolid. 36. † In ſchola *exceptorum* (9 hominibus 60. ann. 74. capit. 62. ſolid. 618. Ita primo & ſecundo ann. 3. pro anno ſolid. 5. & ad cap. capit. ſolid. 4. Fiunt ſolid. 46. Aliis hominibus 6. ad ann. 2. ann. ſolid. 5. ad cap. 1. capit. ſolid. 4. Fiunt ſolid. 116. Reliquis hominibus 10. ad ann. 1. ann. ſolid. 5. & ad capit. 1. capit. ſolid. 4. Fiunt ſolid. 115. Reliquis hominibus 44. ad ann. 1. ſolid. 5. & ad capit. ſolid. 4. Fiunt ſolid. 386. † In ſchola *ſingularium* hominibus 50. ann. 3. capit. 1. ſolid. 473. Ita 1. ann. 2. ann. ſolid. 5. capit. 1. capit. ſolid. 3. Fiunt ſolid. 34. Secundo, tertio & quarto ad ann. 5. ann. ſolid. 5. & ad capit. 1. capit. ſolid. 4. Fiunt ſolid. 34. S. Reliquis 46. ad ann. 1. ſolid. 5. & cap. 1. cap. ſolid. 4. Fiunt ſolid. 418. † In ſchola *mittendariorum* (10 hominibus 50. an. 52. S. capit. 50. ſolid. 442. Ita primo ann. 2. ann. ſolid. 5. & ad capit. 1. cap. ſolid. 4. Fiunt ſolid. 14. Secundo, tertio & quarto ad ann. 1. ann. ſolid. 5. & ad 8. cap. 1. capit. ſolid. 4. Fiunt ſolid. 34. S. Reliquis hominibus 46. ad ann. 1. ann. ſol. 5. & ad cap. 1. cap. ſolid. 4. Fiunt ſolidi 324. † In ſchola *curſorum* hominibus 30. ann. 22. S. cap. 30. ſolid. 232. Ita primo ann. ann. ſolid. 5. cap. 1. cap. ſolid. 4. Fiunt ſolidi 17. Secundo, tertio & quarto ad ann. 1. S. ann. ſolid. 5. & ad capit. 1. capit. ſolid. 4. Fiunt ſolid. 34. S. Reliquis hominibus 26. ad ann. 1. ann. ſolid. 5. & ad cap. 1. capit. ſolid. 4. Fiunt ſolidi 234. † In ſchola *nomenculatorum* hominibus 22. ann. ſolidi 5. capitu 12. ſolid. 4. Fiunt ſolidi 115. Ita primo anno ann. ſolid. 5. capit. 1. S. capit. ſolidos 4. Fiunt ſolid. 16. Reliquis hominibus 11. ad ann. 1. ann. ſolid. 5. & ad capit. 1. capit. ſolid. 4. Fiunt ſolid. 99. † In ſchola *ſtratorum* (11 hominibus 6. ann. 7. capit. 6. ſolid. 59. Ita primo anno, ann. ſolid. 5. cap. 1. capit. ſolid. 4. Fiunt ſolidi 14. Reliquis hominibus 5. ad ann. 1. ann. ſolid. 5. & ad cap. 1. capit. ſolid. 4. Fiunt ſolid. 45. † In ſchola *prætorianorum* hominibus decem ann. 12. capit. 11. ſolid. 97. Ita primo annonæ pro ann. 2. ſolid. 5. pro capit. ſolid. 4. Fiunt ſolid. 16. Reliquis hominibus 9. ad ann. 1. pro ann. ſolid. 5. capit. 1. pro capit. ſolid. 4. Fiunt ſolid. 71. † In ſchola *draconariorum* hominibus 10. ann. 11. cap. 10. S. ſolid. 206. Ita primo ann. pro ann. ſolid. 14. capit. 1. pro capit. 1. ſolid. 4. Fiunt ſolidi 16. Reliquis hominibus 9. ad ann. 1. pro ann. ſolid. 5. capit. 1. pro capit. ſolid. 4. Fiunt ſol. 80. † In ſcrinio *operum* hominibus 20. ann. 24. cap. 21. ſolid. 224. Ita primo ann. 3. pro ann. ſolid. 5. cap. 2. pro capit. ſolid. 8. Fiunt ſolid. 24. Reliquis hominibus 3. ad ann. 2. pro ann. ſolid. 5. & ad capit. 1. pro capit. ſolid. 4. Fiunt ſolid. 62. Reliquis aliis hominibus 6. ad ann. 1. pro ann. ſolid. 5. & ad capit. 1. pro capit. ſolid. 4. Fiunt ſolid. 90. † In ſcrinio (12 *arcæ* hominibus 20. ann. 28. capit. 21. ſolid. 224. Ita primo anno 3. pro ann. ſolid. 5. capit. 2. pro capit. ſolid. 4. Fiunt ſolid. 23. Reliquis hominibus 4. ad ann. 2. pro ann. ſol. 5. & ad capit. 1. pro cap. ſol. 4. Fiunt ſolid. 42. Reliquis aliis hominibus 6. ad ann. 2. ſolid. 5. & ad cap. 1. pro cap. ſol. 4. Fiunt ſolid. 68. Reliquis aliis hominibus 110. ad ann. 1. pro ann. ſol. 5. & ad capit. 1. pro cap. ſolid. 4. Fiunt ſolid. 90. † In ſchola *chartulariorum* (13 hominibus 50. ann. 58. cap. 2. pro capit. ſolid. 4. Fiunt ſolid. 24. Ita primo anno 3. pro ann. ſolid. 5. cap. 2. pro cap. ſolid. 4. Fiunt ſolid. 23. Reliquis hominibus 3. ad ann. 2. pro ann. ſolid. 5. & ad capit. 1. pro cap. ſolid. 4. Fiunt ſolid. 48. Reliquis aliis hominibus 6. ad ann. 1. pro ann. ſolid. 5. & ad capit. 1. pro capit. ſol. 4. Fiunt ſolid. 49. Reliquis hominibus 40. ad annum primum pro ann. ſol. 5. & ad cap. 1. pro capit. ſolid. 4. Fiunt ſolid. 360. Fiunt homines 396. ann. 499. ſolid. 2. 390. capit. 420. Fiunt ſolid. 4. 73. 3. 682. Item pro ann. & cap. cenſualium ſolid. 449. Officiorum ejus ſolid. 160. poteſt * medi hominibus 5. ann. 48. capit. 18. ſolid. 418. Ita primo ann. pro ann. 15. capit. 5. ſolid. 5. Secundo pro ann. 10. capit. 5. ſolid. 70. Reliquis hominibus 3. ad ann. 8. & ad cap. 2. ſolid. 150. † *Grammaticis* (14 hominibus 2. ad ann. 10. & ad cap. 2. ad ſolid. 70. ſortitas. † *Oratoribus* (15 hominibus 2. ad ann. 10. cap. 5. ad ſolid. 70. §. 9. Hæc igitur, quæ pro diſpendiis civilibus Judicibus Africæ, eorumque officiis, id eſt, tam ſcriniariis (16 ampliſſimæ ejus Præfecturæ, quam cohortalibus (17, per hanc divinam Conſtitutionem ſtatuimus; tua magnitudo cognoſcens, ex Cal. Septemb. futuræ tertiæ decimæ Indictionis effectui mancipari, obſervarique procuret, atque Edictis publicis omnibus innoteſcat: His ſcilicet, qui ordinati fuerint à tua ſublimitate ſecundum præſentem divinam Conſtitutionem, firmitatem ſui ſtatus in perpetuo habituris. Nam Deo juvante de militaribus Judicibus, & de officiis eorum, & de alio noſtro exercitu per aliam ſanctionem ſtatuemus. Dat. *Conſtantinop.* Domino noſtro Juſtiniano P. P.

2. Idem A. Beliſario Magiſtro militum per Orientem.

IN nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti ad omnia conſilia omneſque actus ſemper progredimur: per ipſum enim jura Imperii ſuſcepimus: per ipſum pacem cum Perſis in æternum confirmavimus: per ipſum acerbiſſimos hoſtes, & fortiſſimos Tyrannos dejecimus: per ipſum multas difficultates ſuperavimus: per ipſum Africam defendere, & ſub noſtrum Imperium redigere, nobis conceſſum eſt: per ipſum quoque, ut noſtro moderamine recte gubernetur, & firme cuſtodiatur, confidimus. Unde per ejus gratiam etiam civilium adminiſtrationum Judices, & officia ſingulis Africanis provinciis conſtituimus: attribuentes quidem emolumentum, quod unuſquiſque percipere debeat. Ad ejus igitur providentiam etiamnum animum noſtrum referentes & armatas militias, & duces militum ordinare diſponimus. §. 1. Sancimus itaque, ut *Dux* militum *Tripolitanæ* provinciæ in Leptimagnenſi civitate ſedes interim (18 habeat. Dux vero *Byzacenæ* provinciæ [&] in Capſa, & altera Lepte civitatibus interim ſedeat. Dux vero *Numidiæ* provinciæ in Conſtantinenſi civitate ſedes interim habeat. Dux autem *Mauritaniæ*

(4. v. *l.* 1. *infr. de excuſ. artif. l. ult. infr. de diverſ. off. Nov.* 8. *in fin.* (5. v. *infr. tit. de annonis & cap.* (6. v. *l.* 3. *l.* 5. *l.* 8. *infr. de aſſeſſ. & domeſt. & cancell. judic. Nov.* 161. *c.* 1. (7. v. *infr. lib.* 12. *tit.* 9. *tit.* 19. *tit.* 50. *l. ult. infr.* de decurionib. (8. *l.* 45. §. 7. [illegible] *e jur. fiſci.* (9. v. *l.* 5. *l.* 12. §. 1. *infr. de proxim. ſacror. ſcrin. l.* 5. *l.* 7. *infr. de palat. ſacrar. largit. l. ult.* §. 3. *infr. de re milit. l. ult. infr. de caſtrenſi pecul. l.* 5. *infr. de numerariis.* (10. *l.* 3. *l.* 7. §. 1. *infr. de palat. ſacrar. larg.* (11. v. *infr. de ſtratorib. lib.* 12. *tit.* 25.

(12. v. *infr. de ſuſceptorib. præpoſ. & arcar. lib.* 10. *tit.* 70. adde *l.* 1. §. 2. *l.* 25. *in fin. ſupr. de ſacroſ. eccleſ.* (13. v. *infr. de numerar. actuar. & chartulariis. lib.* 12. *tit.* 50. (14. *l.* 2. *l.* 6. *l. ult. infr. de profeſſ. & med.* (15. d. *l.* 2. *l. ult.* (16. v. *infr. lib.* 12. *tit.* 50. (17. v. *infr. de cohortalib. lib.* 12. *tit.* 58. (18. v. §. 7. *infr. h. l.*

taniæ provinciæ in Cæsarienſi civitate interim ſedeat. §. 2. Jubemus etiam, ut in trajectu, qui eſt contra Hiſpaniam, qui *Septa* dicitur, quantos providerit tua magnitudo, de militibus una cum Tribuno ſuo homine prudente, & devotionem ſervante Reipublicæ noſtræ, per omnia conſtituas, qui poſſint & ipſum trajectum ſemper ſervare, & omnia, quæcunque in partibus Hiſpaniæ, vel Galliæ, *ſeu Francorum* aguntur, viro ſpectabili Duci denunciare, ut ipſe tuæ magnitudini referat. In quo trajectu etiam dromones, quantos provideris, ordinari facias. §. 3. In *Sardinia* autem jubemus Ducem ordinari: & eum juxta montes, ubi Barbaricæ gentes videntur ſedere, habentem milites pro cuſtodia locorum, quantos & ibi tua magnitudo providerit. §. 4. Et omnes diligenter pro commiſſis ſuæ cuſtodiæ provinciis invigilent, & ab omni hoſtium incurſione ſubjectos noſtros tueantur illæſos, & feſtinent die noctéque Dei invocando auxilium, & diligenter laborando, usque ad illos fines provincias Africanas extendere, ubi ante invaſionem Vandalorum, & Maurorum Reſpublica Romana fines habuerat, & ubi cuſtodes antiqui ſervabant: ſicut ex clauſuris 19 & burgis oſtenditur: maxime autem civitates, quæ prope clauſuras & fines antea tenebantur, cum eſſent ſub Romano imperio conſtitutæ, auxiliante divina miſericordia cum hoſtes per partes expelluntur, feſtinent comprehendere, atque munire: & in illis duces & milites per partes accedant, ubi antea fines & clauſuræ provinciarum erant, quando integræ Africanæ ſervabantur ſub Romano imperio provinciæ, quod Deo annuente (cujus auxilio nobis reſtitutæ ſunt) ſperamus cito noſtris provenire temporibus: & ut in ſecuritate & pace provinciæ cum antiquis finibus integræ ſerventur, & vigiliis ac laboribus devotiſſimorum militum, & cura ſpectabilium pro tempore Ducum cuſtodiantur illæſæ: quoniam ita convenit, ut ſemper cuſtodes fines provinciæ ſervent: ne detur hoſtibus licentia incurrendi aut devaſtandi loca, quæ noſtri ſubjecti poſſident. §. 5. Quantos autem milites, ſive pedites, ſive equites, per unumquemque limitem collocari oportet ad cuſtodiendas Provincias & civitates, tua magnitudo, prout conſideraverit, ordinet, & nobis referat: ut, ſi præviderimus ſufficientem eſſe ordinationem, confirmemus eam: ſin autem perſpexerimus, & aliquid amplius fieri, ut eam augmentemus. §. 6. Quid autem Dux ſtipendiorum nomine pro ſe ſuisque hominibus, & quid ejus officium conſequetur; hoc in ſubdita declaratur notitia. §. 7. Sicut ergo prædictum eſt, interim nunc Duces ac milites ſecundum noſtram diſpoſitionem locis, ſeu civitatibus, in quibus juſſimus, ſedeant, donec Deo auxiliante nobis ac Reipublicæ noſtræ per labores noſtros in illis locis conſtitui poſſint, in quibus uniuscujusque provinciæ antiquus limes conſtitutus erat, quando florente Romana Republica memoratæ provinciæ integræ tenebantur. §. 8. Pro *limitaneis* vero ordinandis neceſſarium nobis eſſe videtur, ut extra 20 Comitatenſes milites, qui per caſtra ſunt, milites limitanei conſtituantur, qui poſſint & caſtra, & civitatis limites defendere, & terras colere: & ut alii provinciales videntes eos per partes, ad illa loca ſe conferant. Et exemplum fecimus unius numeri limitaneorum: ut ſecundum exemplum, quod nos miſimus, per caſtra & loca, quæ providerit tua magnitudo, eos ad ſimilitudinem noſtri exempli ordinet: ſic tamen, ut ſi inveneris de provinciis idonea corpora, aut de illis, quos antea milites habebant; limitaneorum conſtituas in numero, in unoquoque limite: ut, ſi aliqua forſitan commotio fuerit, poſſint ipſi limitanei ſine Comitatenſibus militibus, una cum Ducibus ſuis adjuvare loca, ubi diſpoſiti fuerint non longe limitem exeuntes, nec ipſi limitanei, nec Duces eorum: ut nullum etiam diſpendium à Ducibus, vel ducianis prædicti limitanei ſuſtineant, nec aliquas ſibi conſuetudines de eorum ſtipendiis per fraudem ad ſuum lucrum convertant. Hæc autem non ſolum in limitaneos volumus obſervari, ſed etiam in Comitatenſes milites. §. 9. Et unumquemque Ducem & Tribunos eorundem militum jubemus, ut ſemper milites ad exercitationem armorum teneant, & non concedant eos divagari, ut, ſi quando neceſſitas contigerit, poſſint inimicis reſiſtere, & nullum audeant Duces aut Tribuni commeatalem de ipſis dimittere: ne, dum ſibi lucrum ſtudent conficere, incuſtoditas noſtras relinquant provincias. Nam ſi uſurpaverint memorati Duces, vel officia eorum, ſeu Tribuni, commeatalem de militibus relinquere, aut aliquod lucrum de eorum emolumentis ſibi acquirere: hoc non ſolum in quadruplum jubemus publico rependere, ſed etiam dignitate eos privari. Magis enim debent & Duces, & Tribuni ſupra deputata ſibi emolumenta ſecundum labores ſuos de noſtra largitate remunerationem ſperare, & non de commeatis militum, aut eorum ſtipendiis lucrum ſibi acquirere: quoniam ideo ordinati ſunt milites, ut per ipſos provinciæ vindicentur: præcipue cum ſufficienter & ipſis Ducibus, & eorum officiis emolumenta præſtitimus, & ſemper providimus unumquemque ſecundum labores ſuos ad meliores gradus, & ad majores dignitates perducere. §. 10. Poſtquam vero Deo placuerit, & per tuam magnitudinem limes omnis in antiquum ſtatum pervenerit, & bene ordinatus fuerit; tunc ubicunque neceſſitas emerſerit, viri ſpectabiles Duces invicem ſibi, quando uſus exegerit, auxilium præbeant: ut provinciæ, ſeu limites eorum vigiliis & laboribus (Deo juvante) illæſi cuſtodiantur. §. 11. Sicut autem jubemus audaces & feroces contra inimicos Judices ac milites noſtros eſſe: ſic volumus eos mites & benevolos circa collatores 21 noſtros exiſtere, & nullum damnum, nullamque læſionem in eos efficere. Sin autem quisquam de militibus auſus fuerit, quamcunque læſionem tributariis noſtris inferre: periculo viri ſpectabilis Ducis, ſeu Tribuni & Principis digna vindicta afficiatur, ut indemnes tributarii noſtri cuſtodiantur. §. 12. Si vero pro quibusdam cauſis interpellatio apud noſtros Judices facta fuerit: jubemus, non amplius ſportularum nomine, quam noſtris Legibus definitum eſt, executores accipere, pœnam eisdem Legibus inſertam ex transgreſſione formidantes. §. 13. Cum autem Deo annuente Africanæ noſtræ provinciæ per tuam magnitudinem, ſecundum noſtram diſpoſitionem ordinatæ, & limites in antiquum ſtatum reducti, & omnis Africa ſic detenta fuerit, ſicut erat: cum ergo hæc omnia (Deo juvante) præſente tua magnitudine, diſpoſita & perfecta fuerint, & per labores tuos, [antiquos] fines omnes Africa receperit, & docuerit nos de omni ordinatione totius Africanæ diœceſeos; id eſt, quanti & qui milites, in quibus locis, vel civitatibus conſtituti ſunt, & quanti limitanei, & in quibus locis & militiis collocati ſunt: tunc jubemus tuam magnitudinem ad noſtram Clementiam remeare. §. 14. Interea vero ſi aliquas civitates, ſeu caſtella per limites 22 conſtituta providerit tua Magnitudo nimiæ eſſe magnitudinis, & propter hoc non poſſe bene cuſtodiri: ad talem modum ea conſtrui diſponat, ut poſſint per paucos bene ſervari. §. 15. Cum autem magnitudo tua, omnibus diſpoſitis, ad nos remeare juſſa fuerit: tunc Duces uniuscujusque limitis; quotiens pro componendis civitatibus, aut caſtris, & pro diſpendiis ſuis, aut pro annonis aliquod opus habuerint, celerius ad virum magnificum Præfectum per Africam ſignificent: ut ipſe, quæ neceſſaria fuerint, feſtinet facere, ne aliqua protractio provinciis noceat. §. 16. Ea vero, quæ ipſe fecerit, vel quæ adhuc neceſſario procuranda ſunt poſtea, & memoratus vir magnificus Præfectus [prætorio] Africæ, & viri ſpectabiles Duces, & de aliis omnibus, quæ ibi aguntur, frequenter ad nos referant, ut benefacta confirmemus, & quæ oportunius debent fieri, ex noſtra diſpoſitione peragantur. §. 17. Hoc etiam decernimus, ut Judices, qui ordinandi ſunt per Africanos limites, nihil amplius in ſacratiſſimo Palatio cuilibet perſonæ aut dignitati, vel in Prætorio per Africam Præfecturæ & Magiſteriæ poteſtati præbeant, niſi quantum ſubter annexa declarat notitia 23: nam ſi quis amplius, quam in ſubdita notitia taxatum eſt, uſurpaverit, ſeu acceperit, triginta libras auri multæ dependat nomine, cum quo & periculo indignationis noſtræ [Serenitatis] ſubjacebit, nulla alia qualibet perſona, aut dignitate, aut officio accipiente aliquid ab eis, præter illos, quorum nomina in ſubjecta notitia continentur. §. 18. Ad hoc jubemus, (ut Deo juvante) unusquisque Dux ſeu eorum officia, ſecundum quod notitia ſubter annexa continet, emolumenta ſua ex tributis Africanæ Provinciæ ex Calend. Septembris inſtantis feliciſſimæ tertiæ decimæ Indictionis percipiant. §. 19. Et hæc notitia, Deo volente, debet delegari Ducibus, & eorum officiis in Africa conſtitutis, pro annonis & capitu per ſingulos annos præbendis. Ita Clariſſimo *viro Duci Tripolitanæ* provinciæ, & hominibus ejus ſingulis ſol. 5. cap. 159. ſingulis cap. ſol. 783. Adſeſſori Ducis, & officio ac hominibus ejus, 40. ann. 96. S. ſing. ann. cap. ſol. 6. Simul fiunt pro ann. & cap. ſol. 674. Dividuntur ſic: Adſeſſori (24 in

(19. *l.* 4. *infr. de off. mag. officior.* (20. v. *l.* 13. *l.* 14. *infr. de re milit.*

(21. *Nov.* 128. (22. v. §. 4. *ſupr. h. l.* (23. v. *l.* 1. §. 8. *ſupr. h. t.* (24. *infr. de aſſeſſor.*

ann. 8.

ann. 8. cap. 4. Primicerio (25 in ann. 8. cap. 2. Ducenariis (26 3. ad ann. 6. sol. fiunt ann. capitis fiunt capitum. cap. Centenariis (27 6. ann. 5. sunt. Fiunt ann. 4. & ad cap. 1. fiunt ann. 16. & ad cap. 1. S. fiunt ann. 3. fiunt cap. 8. Circitoribus 9. semis. Aliis 11. ad ann. 14. sunt. & ad cap. 3. fiunt cap. 11. † Item viro clarissimo *Duci Byzacenæ* Provinciæ, & hominibus ejus ann. 190. singulis in ann. sol. 5. cap. 158. singulis cap. sol. 10. Simul fiunt pro ann. cap. sol. 670. omnes dividuntur sic, Adsessori in ann. 7. cap. 4. Primicerio in ann. 5. cap. 2. Numerario in ann. 6. cap. 3. Ducenario 4. ad ann. 3. fiunt cap. 3. Centenariis 6. ann. * ann. 15. & cap. 1. fiunt cap. 7. Circitoribus 9. ad an. * fiunt an. 13. & ad cap. 3. fiunt cap. 7. Circitoribus 9. ad ann. 2. fiunt 18. & ad cap. fiunt an. * 13. * cap. 9. semis. Alii 11. ad ann. 3. * fiunt an. 13. S. & ad cap. 11. † Item viro clarissimo *Duci Numidiæ* Provinciæ, & hominibus ejus ann. 190. singul. ann. solid. 8. cap. 158. singulis cap. sol. 9. Simul fiunt pro ann. & cap. sol. 351. 34. Adsessori ducis & officio ejus hominibus 40. ann. & cap. sol. 5. cap. 49. singuli cap. sol. 5. cap. 472. singulis cap. sol. 3. Simul fiunt pro ann. & cap. sol. 164. S. Dividuntur sic, Adsessori in ann. 13. cap. 6. Primicerio * ann. cap. 3. Numerario (28 in annum 4. * Fiunt ad ann. 16. & ad cap. centenariis ad ann. 11. S. Fiunt duodecim. & ad cap. capita 6. Biarchis (29 8. Circitoribus 9. ad ann. 2. fiunt an. 127. & ad cap. 3. fiunt cap. 8. semis. Aliis 11. ad ann. 2. fiunt an. 16. sunt 15. & ad cap. 3. fiunt cap. 11. † Item viro clarissimo *Duci Mauritaniæ* Provinciæ & hominibus ejus an. 190. singulis an. solid. 5. cap. solid. 200. 160. 35. Adsessori Ducis, & officio ejus hominibus 40. an. 96. S. * 3. S. fiunt simul pro ann. & cap. sol. 670. 3. S. Dividuntur sic: Adsessori in ann. 9. capit. 4. Primicerio in ann. 5. cap. 1. Numerario in ann. cap. 3. Ducenariis 3. ad ann. 3. S. fiunt ann. * & capit. 3. fiunt capit. 2. Centenariis 3. ad ann. 3. S. fiunt an. * & cap. 3. fiunt cap. 2. * Centenariis 9. ad ann. 10. & ad capit. 3. fiunt capit. 5. Biarchis 8. Circitoribus ad an. 8. fiunt ann. 18. & ad cap. 3. fiunt capit. 3. fiunt cap. 11. † Item viro clarissimo *Duci Sardiniæ* insulæ, & hominibus ejus ann. 190. singulis ann. solidi 282. Adsessori Ducis, & officio ejus hominibus 40. ann. 96. S. singulis ann. solid. * capit. 48. singulis capit. sol. 9. Simul fiunt pro ann. & cap. 150. 186. Dividuntur sic: Adsessori ann. 9. & cap. 3. Primicerio in an. 2. cap. 3. Numerario in an. cap. 3. Ducenariis 4. ann. 3. sunt ann. 16. & cap. 3. sunt & cap. 9. Circitoribus 9. an. 3. fiunt an. 29. & cap. 3. fiunt cap. 9. Circitoribus 9. ann. 3. fiunt ann. 4. cap. 9. semis. Aliis 11. ad ann. 16. sunt & ad capit. 3. fiunt cap. 20. §. 20. Notitia consuetudinum, quas in sacro laterculo, & in prætorio amplissimæ Præfecturæ per Africam, & in officio Magistri militum, pro tempore Dux præbere debet uniuscujusque limitis, sic: In sacro laterculo sol. 6. In officio Magisteriæ militum potestatis pro insinuandis administrationis suæ divinis nostræ Serenitatis adfatibus solid. 12. In officio amplissimæ Præfecturæ per Africam pro insinuandis ejusdem chartis, solid. 12. §. 21. Gloria itaque tua, quæ per hanc pragmaticam sanctionem nostra statuit æternitas, effectui ea mancipari observarique præcipiat. §. 22. Emissa lex Idib. Aprilis CP. D. N. Justiniano P. P. A. 4. & Paulino V. C. Conss. §. 23. Et hæc notitia, Deo volente, debet delegari Judicibus, & eorum officiis in Africa constitutis pro annonis, & capitu per singulos annos præbendis. Item viro clarissimo *Duci Tripolitanæ* provinciæ, & hominibus ejus anno * nonagesimo singula annona solidos quinque capit, centum quinquaginta novem singulis cap. solidos ducentos octoginta duos: adsessori ducis, & officio ac hominibus ejus quadraginta annis nonaginta & septem. Item viro clarissimo *Duci Byzacenæ*, & hominibus ejus similiter. Item viro clarissimo *Duci Numidiæ*, & hominibus ejus similiter. Item viro clarissimo *Duci Mauritaniæ* provinciæ & hominibus ejus similiter. Item *Duci Sardiniæ*, & hominibus ejus similiter. §. 24. Item notitia consuetudinum, quas in sacro laterculo, & in prætorio amplissimæ Præfecturæ per Africam, & in officio Magistri militum pro tempore Dux præbere solet uniuscujusque limitis, sic: In sacro laterculo sex solidos. In officiis Magisteriæ militum potestatis pro insinuandis divinis administrationibus, seu divinæ Serenitatis affatibus, solidos duodecim: pro officio amplissimæ Præfecturæ per Africam pro insinuandis ejus chartis solidos duodecim. §. 25. Gloria itaque tua, quæ per hanc pragmaticam sanctionem nostram statuuntur, æternitatis effectui mancipari observarique præcipiat.

(25. v. *infr. de primicerio.* (26. *l.* 1. *infr. de off. mag. off. l.* 1. *infr. de exact. trib. l.* 3. *l.* 4. *infr. de agent. in reb. l.* 5. *infr. de princip. agent. in reb. l.* 1. *infr. de lucris advoc.* (27. d. d. *l. l.* (28. v. *infr. de numerariis.* (29. v. *l.* 1. *infr. de off. mag. off.*

TIT. XXVIII.
DE OFFICIO PRÆFECTI 1 URBI.

1. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Volusianum Præfectum Urbis.

STudentibus nobis statum Urbis, & annonariam rationem aliquando firmare: in animum subiit, ejusdem annonæ curam non omnibus deferri potestatibus. Et ne Præfectura Urbis abrogatum sibi aliquid putaret, si totum ad officium annonarium redundasset. eidem Præfecturæ solicitudinis necessitatem mandamus: sed non ita, ut lateat officium Annonariæ Præfecturæ: sed ut ambæ potestates, in quantum sibi negotii est, tueantur civilem annonam: sitque societas muneris; ita ut inferior 2 gradus meritum superioris agnoscat, atque ita superior potestas se exerat, ut sciat ex ipso nomine 3, quid Præfecto debeatur annonæ.

2. Iidem AA. ad Ampelium Præfectum Urbi.

QUod promulgatis sanctionibus tua Sinceritas rescriptum esse non nescit, etiam ex præcepto nostro competenter observet: nec quasdam personas de provincia 4 existimet advocandas, nisi tantummodo suos officiales, & homines populares 5 hujus almæ urbis seditioni obnoxios.

3. Imppp. VALENS, GRATIANUS & VALENTIN. AAA. ad Rufinum Præfectum Urbi.

PRæfectura *Urbis* cunctis, quæ intra urbem sunt, antecellat 6 dignitatibus, tantum [ex omni parte derivatis,] quantum sine omni injuria ac detrimento honoris alieni usurpat. Dat. 6. Cal. Jul. VALENTE A. S. & VALENTIN. Jun. COSS. 368.

4. Imppp. THEOD. VALENTINIANUS, & ARCAD. AAA. Severino Comiti sacrarum largitionum.

OMnia Corporatorum genera, quæ in Constantinopolitana civitate versantur, universos quoque cives, ac populares 7 Præfecturæ urbanæ regi moderamine cognoscas.

5. Imp. THEOD. A. Constantino Præfecto Urbi.

PRimicerius 8 adjutor tuæ sedis officii per biennium, quod in eodem gradu ex consuetudine priscæ ordinationis meruit, curam insuper personarum, usurpatione omni, atque ambitione cessante, suscipiat: hoc etiam adjecto: ut, si quis ex memorato ordine, vel conditionis humanæ fine præventus, vel alia quacunque ratione, militiæ gradum propriæ amisisse monstrabitur, solitæ ambitionis injuria vacante, locum 9 is, qui juxta [matriculæ] veritatem sequitur, obtineat.

TIT. XXIX.
DE OFFICIO MAGISTRI MILITUM.

1. Imppp. VALENT. GRATIAN. & THEOD. AAA. ad Ensignium P. P.

VIri illustres Comites, & Magistri peditum, & equitum, in provinciales 1 nullam penitus habeant potestatem: nec amplissima Præfectura in militares viros.

2. Impp. HONOR. & THEOD. AA. ad Hypatium Magistrum militum per Orientem.

APparitores per Orientem statutos officii tui ad aliud judicium trahi minime oportebit. Sciat igitur illustris magnificentia tua, sub te, sive civiliter, sive criminaliter appetantur, eos litigare debere.

TIT. XXVIII. (1. *Lib.* 1. *D.* 12. (2. Adde *l.* 5. *infr. de off. rect. prov.* (3. Sic *l.* 5. *infr. de defens. civ.* (4. v. *l.* 1. §. 4. *ff. h. t.* (5. v. *l.* 28. §. 3. *ff. de pœnis.* (6. *Nov.* 62. §. 2. (7. v. *l.* 2. *supr. h. t.* (8. v. *infr. de primicerio.* adde *l.* 7. *infr. de advoc. div. judicum.* (9. *l.* 11. *pr. ff. de muner. & honor.*

TIT. XXIX. (1. *l.* 2. *infr. de off. milit. judic. Edict. Just.* 4. *c.* 2. §. 2.

3. Imp. ZENO A. Sebastiano P. P.

EOs, qui 2 ultra statutos in officio Magisteriæ per Orientem potestatis militant, civilium quoque judicum sententiis super quolibet negotio subjacere [præcipimus:] ipsis quin etiam statutis in tributariis collationibus civilium quoque judicum dispositionibus procul dubio parituris.

4. Imp. ANASTASIUS A. Joan. Magistro militum per Illyricum.

MIlites de locis, in quibus consistunt, ad 3 alia loca sine speciali nostræ Serenitatis auctoritate nullatenus transferri, præcipimus: ne eorum expensæ in locis, in quibus consistunt, minuantur. † Sed si forte quædam urgens & necessaria causa emerserit, utilitati ac securitati publicæ tam amplissimam Prætorianam præfecturam, quam tuam sedem sine ulla procrastinatione prospicere protinus oportet, & suggestiones ad nostras aures destinare, indicantes tam loca, de quibus milites transferendi sunt, quam ea, ad quæ pervenire eos oportet: nominaque fortissimorum numerorum 4, in quibus iidem milites referuntur: nec non quantitatem annonarum; & ante omnia causam, ob quam iidem milites transferendi sunt: ut post talem suggestionem, à nostra auctoritate competentia procedant.

5. Imp. JUSTINIANUS A. Zetæ Viro Illustri, Magistro militum per Armeniam, & Pontum Polemoniacum, & [cæteras] gentes.

CUm propitia divinitate Romanum nobis sit delatum imperium: solicita cura, cauta diligentia pertractantes perspeximus, oportere etiam partibus Armeniæ 5, & Ponto Polemoniaco 6 & gentibus proprium Magistrum militum per hanc legem constituere: tuamque Magnitudinem, quæ nobis ex ante gestis optime commendata est, idoneam ad talem fore dignitatem confidentes elegimus: certasque Provincias, id est, magnam Armeniam, quæ interior dicebatur, & gentes, Anzitenam videlicet, Ingilenam, Astyaneam, Sophenam, Sophonenam, in qua est Martyropolis, Belabitenam, & primam & secundam Armeniam, & Pontum Polemoniacum tuæ curæ cum suis Ducibus commisimus, comite Armeniæ penitus sublato: cunctosque subdimus numeros, non modo quos in præsenti novos constituimus, sed etiam de præsentalibus 7, & Orientalibus, & aliis agminibus segregatos, non tamen eorum quantitatem agminum minuentes: sed quia plures eis addidimus sine Reipublicæ gravamine: & sine augmento sumptuum, aliquantos subtraximus: ita tamen, ut post hanc subtractionem ampliores remanserint, quam usque ad nostra felicia fuerant tempora.

TIT. XXX.
DE OFFICIO QUÆSTORIS. 1

1. Imp. THEODOS. A. Salustio Quæstori.

TOtius minoris laterculi curam scias ad tuæ Sublimitatis solicitudinem pertinere: ita ut tuo arbitratu, & scrinio memoriæ totius minoris laterculi dignitates, hoc est, Præfecturæ, omnes Tribunatus, & Præposituræ castrorum, juxta consuetudinem priscam Clementiæ meæ auctoritate deinceps mittantur. Datum 6. Calend. Maji, *Constantinop.* CASTINO & VICTORE COSS. 424.

2. Idem A. Helioni Comiti & Magistro officiorum.

OMnes minoris laterculi dignitates, quæ sub cura quidem ac solicitudine viri illustris Quæstoris esse antea videbantur, postea vero vel universæ, vel mediæ ad Magistrorum militum potestatem, dispositionemque transierant: placuit nunc Clementiæ meæ, vetusti temporis more revocato, ad prisca deinceps jura revocare. Dat. 3. Cal. Maji suprascriptis COSS. 424.

3. Imp. ANASTASIUS A. Eusebio Magistro officiorum.

OFficia & conditiones, quæ pertinent ad viros devotos, in sacro scrinio memoriæ 2 militantes, nemini liceat sub quacunque occasione sine ulla divinæ subscriptionis liberalitate peragere: eo, quicunque in hoc fuerit postea facinore convictus, publicatione bonorum suorum multando: Officio quoque Rectoris provinciæ, in qua non allegato super gerenda solicitudine sacro Rescripto aliquis ausus fuerit eandem curam sibimet usurpare, trium librarum auri dispendio feriendo. Dat. Cal. Mart. *Constantinop.* ANASTASIO A. & RUFINO COSS. 492.

TIT. XXXI.
DE OFFICIO MAGISTRI OFFICIORUM.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Agentes in rebus.

PRivilegiis dudum scholæ vestræ indultis, [&] integris reservatis, ad ducenariam 1, centenariam, & biarchiam 2 nemo suffragio, sed labore unusquisque perveniat: Principatum vero adipiscatur matricula 3 decurrente: ita ut ad curas agendas & cursum illi exeant, quos ordo militiæ vocat, & ejus laborum adjutor. Præterea in quo totius scholæ status, & magistri securitas constituta est, idoneus probitate 4 morum ac bonis artibus præditus nostris per Magistrum obtutibus offeratur, ut nostro ordinetur arbitrio. PP. *Romæ*, in foro Trajani.

2. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Patricium Magistrum officiorum.

NEmo agentium in rebus ordinem 5 militiæ, atque stipendia prævertat, etiamsi nostri numinis per obreptionem detulerit indultum; ac si quis formam admissi istiusmodi docebitur obtulisse: in locum, ex quo indecenter emerserat, revertatur: ut is gradu cæteros antecedat, quem stipendia meliora, vel labor prolixior fecerit anteire. PP. *Hadrumeti.*

3. Impp. THEODOS. & VALENT. AA. Pleitio Comiti, & Magistro officiorum.

SCholarium nostrorum devotio probata à nostris parentibus, circa maximæ Serenitatis nostræ affectionem enituit: Unde quidquid ad fovenda servandaque eorum privilegia postulatur, statim credidimus admittendum. Ideoque suggestionem tui culminis approbantes, viris spectabilibus Comitibus scholarum verberandi 6, degradandive Senatores & Ducenarios licentiam denegamus: Ea namque, quæ tali commotione digna sunt, ad tuæ sublimitatis volumus referri notitiam.

4. Iidem AA. Nomo Magistro officiorum.

CUræ tui [perpetui] culminis credimus injungendum: ut super omni limite sub tua jurisdictione constituto, quemadmodum se militum numerus habeat, castrorumque ac clausurarum 7 cura procedat, quotannis significare nobis propria suggestione procuret. Dat. 2. Id. Septemb. *Constantinop.* MAXIMO 2. & PATERIO COSS. 443.

5. Impp. JUSTIN. & JUSTINIAN. AA. Tatiano Magistro officiorum.

JUbemus, eum ad militiam devotissimorum scholarium de cætero pervenire, qui nostrum meruit judicium: nec licere pro tempore tui culminis administrationem habenti, sine hujusmodi probatoria 8 aliquem inter eosdem viros devotos scholares suis referre præceptionibus: sed sciat is, qui sine sacro Rescripto ad eandem pervenire militiam ausus fuerit, non solum ea se privari, verum etiam pœnæ viginti librarum auri subjici. §. 1. Illud etiam observari de cætero volumus: ut si quis locus statusve Scholarium in quacunque schola vacaverit, ille subrogetur, quem nostra pietas per sacrum Rescriptum vacantem subire locum præceperit. §. 2.

(2. *l.* 5. *infr. de apparit. mag. milit.* (3. *l.* 15. *infr. de re militari.* (4. v. *l.* 4. *l.* 42. *ff. de test. mil. l.* 1. *in fin. ff. de bonor. poss. ex test. mil. l.* 18. *infr. de test. mil.* (5. v. *Nov.* 31. (6. v. *Nov.* 28. (7. v. *l.* 12. *l. ult. infr. de re milit. l.* 4. *infr. de apparit. mag. Edict. Just.* 13. c. 2. adde *l.* 13. *l.* 18. *infr. de re milit. l.* 6. §. 3. *infr. de advoc. div. jud.* 2. *l. ult. infr. de domest. & protect.*

TIT. XXX. (1. *Lib.* 1. *D.* 13. *Lib.* 12. *infr. tit.* 6. *Nov.* 35. *Nov.* 41. *Nov.* 50. *Nov.* 80.

(2. v. *l.* 1. §. 8. *supr. de off. præf. præt. Afr.*

TIT. XXXI. (1. *l.* 2. §. 19. *supr. de off. præf. præt. Afr.* (2. d. §. 19. (3. *l. ult. supr. de off. præf. urb.* (4. Adde *l.* 6. *infr. ad leg. Jul. repet. Nov.* 8. *pr. vers. quapropter. Nov.* 161. c. 1. (5. v. *l.* 7. *infr. de proxim. sacror. scrin.* (6. *l.* 1. *infr. de priv. schol.* (7. *l.* 2. §. 4. *supr. de off. præf. præt. Afr.* adde *l. ult. infr. de off. milit. judic.* (8. v. *l.* 9. *infr. de div. offic.*

Ad hæc

Ad hæc 9 quadrimenstruos breves eorundem Scholarium cura tuæ Sublimitatis, & pro tempore viri excellentissimi Magistri officiorum conscribi volumus, & eos sacro scrinio laterculi præstari, ibi deponendos: ut semper notitia eorundem Scholarium certa sit, neque publico damnum aliquod infligatur. Dat. 10. Calend. Maji, *Constantinop.* MAVORTIO V. C. COS. 523.

TIT. XXXII. DE OFFICO COMITIS SACRARUM largitionum.

1. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Limenio Comiti.

PAlatinis hæc cura debet esse præcipua, ut periculo proprio Notariis destinatis, super negligentia Judicum (si ita res exegerit) conquerantur, ne eorum sit impunita desidia. §. 1. Judices quoque de eorum nominibus referre convenit, quos commodis propriis magis, quam utilitatibus publicis studere providerint: Breves etiam quadrimenstruos 1 ad officium palatinum noverint dirigendos: aurumque exactum ad sacras 2 largitiones sine ulla dilatione esse mittendum. Dat. 3. Cal. Maji, HONOR. 7. & THEODOS. 2. AA. COSS. 407.

TIT. XXXIII. DE OFFICIO COMITIS 1 RERUM privatarum.

1. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Honoratum Consularem Byzantii.

SI quid negotiorum actitatum fuerit, in quibus aliquid commodi fiscalis appareat, ad Officium rei privatæ tua Gravitas acta transmittat: ut instructione percepta, quid sibimet juris auxilio debeatur, agnoscat. Dat. 6. Cal. Januar. VALENTIN. & VALENTE AA. 2. COSS. 368.

2. Iidem Impp. AA.

NEque Comes privati patrimonii, neque quivis alius eorum Magistratuum, qui vel in urbe Constantinopolitana, vel in provinciis sunt, eum, qui super thesauro 2 aliquem defert, admittat. §. 1. Sed si super alio fiscali jure nunciationem quis faciat, sub fidejussione mox non minus quinque librarum [auri] id fiat. §. 2. Et ne quod sigillum, vel descriptio, vel alia ulla innovatio interveniat super rebus nunciatis ante sententiam ex scripto latam.

TIT. XXXIV. [DE OFFICIO COMITIS SACRI palatii.]

1. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Minervio Comiti rerum privat.

AD Palatinorum curam, & Rationalium officia, omnium rerum nostrarum, & totius perpetuarii 1, hoc est, emphyteuticarii juris exactio revertatur. Dat. Calend. Januarii, *Mediolani*, CÆSARIO & ATTICO COSS. 397.

2. Iidem AA. Ursatio Comiti rer. privat.

SI quis Judicum vir illustris, vel Præfectus Urbi, cognitionem Comitivæ rerum privatarum examini debitam, sibimet vindicandam censuerit, vel tuitionem contra ejusdem statuta sedis præstiterit: ad quinquaginta librarum auri illationem pœnæ nomine officium ejus teneatur, quam decet in articulo exigi, Mansuetudinis nostræ ærario sociandam. Dat. 6. Id. Aug. *Ravennæ*, CONSTANTIO, & CONSTANTINO COSS. 414.

TIT. XXXV. DE OFFICIO PROCONSULIS 1, & LEGATI.

1. Imp. CONSTANT. A. Ælio Proconsuli Africæ.

LEgati non solum civiles, sed etiam criminales causas audiant: ita, ut, si sententiam in reos ferendam providerint, ad Proconsules 2 eos transmittere non morentur.

[DE OFFICIO COMITIS SACRI Patrimonii.]

1. Impp. HONOR. & THEODOS. AA. Simplicio Proconsuli Asiæ.

OFficium Hellesponti Consularis æternæ recordationis patrem Serenitatis nostræ adiit: & expositis suis incommodis, quibus à Vicarianis 1 apparitoribus urgebatur, oravit sub tuæ Sublimitatis agere potestate, cujus allegationes humanæ proclivius pium Principem commoverunt, quod & nos obtinere censemus.

TIT. XXXVI. DE OFFICIO COMITIS ORIENTIS.

1. Imp. LEO A. Useo P. P.

TItulos, qui Alytarchiæ 1, & Syriarchiæ 2 muneribus in prima Syria deputati sunt, per officia tam viri spectabilis Comitis Orientis, quam viri clarissimi Rectoris provinciæ flagitari præcipimus: Alytarchiæ quidem ludi, cura viri spectabilis Comitis Orientis, & ejus officio: Syriarchiæ vero, solicitudine viri clarissimi moderantis provinciam, ejusque apparitoris exerceantur: Nullique penitus curialium, nec si voluerint, idem munus vel honorem subeundi licentia permittatur.

TIT. XXXVII. DE OFFICIO 1 PRÆFECTI Augustalis.

1. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Florentio Præfecto Augustali.

OMnia tributa per Ægyptiacam diœcesim cura, & providentia Claritatis tuæ 2 à moderatoribus provinciarum exigi jubemus. Si qui tamen ex possessoribus, sive militaribus, sive non militaribus, ad inferenda, quæ debentur, audaces extiterint: eos per militare etiam auxilium (si opus exegerit) ad solutionem compelli sancimus.

2. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Rufino PP.

PRæfectus Prætorio Augustali Ordinariorum sub se Judicum examinandi flagitia, & super his referendi, non amovendi 3, vel puniendi habeat potestatem.

TIT. XXXVIII. DE OFFICIO VICARII.

1. Imppp. VALENT. VALENS & GRATIANUS, AAA. Antonio PP.

IN civilibus causis Vicarios Comitibus militum convenit anteferri: in militaribus negotiis Comites Vicariis anteponi. Quotiens societas in judicando contigerit: priore loco Vicarius ponetur, Comes adjunctus accedat. Si quidem præfecturæ meritum cæteris dignitatibus antistet: & Vicaria dignitas ipso nomine ejus se trahere judicet portionem, & sacræ cognitionis habeat potestatem, & judicationis nostræ soleat repræsentare reverentiam.

2. Iidem AAA. ad Hesperium PP.

RElationes Vicariorum, si quando usus attulerit, ad nostram mansuetudinem referantur: Relationes enim Judicum libenter audimus, ne administratorum decrescere videatur auctoritas, si eorum consulta veluti profanorum preces à nostris adytis repellamus.

(9. v. *l.* 1. *infr. de apochis.*

TIT. XXXII. (1. v. *d. l.* 1. (2. v. *l.* 1. *infr. de canone largitionalium.* adde *Nov.* 128. *c.* 15.

TIT. XXXIII. (1. v. *l. ult. infr. de assess. l.* 1. *infr. de advoc. div. judicum. l.* 64. *infr. de decur. l. ult. infr. de petit. subl. Nov.* 60. *c.* 2. *Nov.* 123. *c.* 43. *Nov.* 124. *c.* 3. *Nov.* 128. *c.* 25. (2. *l.* 7. *infr. de delat.*

TIT. XXXIV. (1. v. *l.* 1. *infr. de locat. præd.*

TIT. XXXV. (1. *Lib.* 1. *D.* 16. adde *Nov.* 30. *Nov.* 103. (2. *l.* 11. *ff. h. t.*

TIT. De off. Com. sacr. patrim. (1. v. *infr. de off. vicarii.*

TIT. XXXVI. (1. *l. ult. infr. de cupressis.* (2. *l.* 1. *infr. de natur. liber. Nov.* 89. *in fin.*

TIT. XXXVII. (1. *Lib.* 1. *D.* 17. *l.* 1. *infr. de postulando. l.* 35. §. 3. *ff. ex quib. cauf. maj.* (2. *l.* 6. *infr. de exact. trib.* (3. Adde *l.* 59. *infr. de decur.* vide tamen *l.* 6. §. 8. *ff. de off. præs.*

TIT. XXXIX.
DE OFFICIO 1 PRÆTORUM.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Senatum.

PRætori defertur hæc jurisdictio, sancientibus nobis, ut liberale negotium ipse disceptator examinet. Sane interponi ab eo decreta 2 convenit; ut sive in integrum restitutio referenda est, probatis duntaxat causis, ab eodem [etiam] interponatur decretum: [seu] tutoris dandi, seu ordinandi curatoris, impleatur ab eo interpositio decretorum: quippe cum apud eum quoque adipisci debeat patronorum judicio sedula servitus libertatem. Nec sane debita filiorum votis patrum vota cessabunt, ut patenti copia liberos suos exuant potestate magis propriis obsequiis mancipatos: cum sese intelligant his obsequii plus debere, [à] quibus sese meminerint sacris vinculis exutos. Dat. 6. Calend. Januar. EUSEBIO & HYPATIO COSS. *359*.

2. Impp. VALENT. & MART. AA. Tatiano 3 PP.

TRes 4 tantummodo Prætores electæ opinionis in hac urbe per singulos annos judicio Senatus 5 præcipimus ordinari: qui competentes causas, & debitos actus integre disceptare atque tractare debebunt: ut hi tantum tres ex his, qui proprium 6 larem in hac alma urbe habeant, non ex provinciis eligantur. Nec si quis forte propter alias causas ad hanc urbem de provinciis venerit, ad Præturæ munus efferatur, sed hi tantummodo (ut dictum est) qui hic domicilium fovent: ita tamen, ut nec ipsi sumptus quosdam inferre cogantur inviti, sed habeant spontaneum liberalitatis arbitrium. Dat. 15. Cal. Januar. *Constantinop.* VALENTIN. 7. & AVIENO COSS. 450.

TIT. XL.
DE 1 OFFICIO RECTORIS provinciæ.

1. Imp. ALEXAND. A. Juliano.

POtest de falso causam cognoscens Præses provinciæ, incidentem 2 proprietatis quæstionem dirimere. Dat. 6. Cal. April. MAXIMO 2. & URBANO COSS. 225.

2. Imp. CONSTANTIN. A. ad Maximianum Præsid. provinc.

PRæsides provinciarum oportet, si quis potentiorum extiterit insolentior, & ipsi vindicare non possunt, aut examinare, aut pronunciare nequeunt; de ejus nomine ad nos, aut certe ad Prætorianæ Præfecturæ scientiam referre: quo provideatur, qualiter publicæ disciplinæ; & læsis tenuioribus consulatur. Dat. 5. Calend. Maji, PROBIANO & JULIANO COSS. 322.

3. Idem A. ad provinciales.

JUstissimos & vigilantissimos Judices publicis acclamationibus collaudandi damus omnibus potestatem, ut honoribus eis auctiores proferamus processus: & è contrario injustos, & maleficos querelarum vocibus accusandi, ut censuræ nostræ vigor eos absumat. Nam si veræ voces sint, nec ad libidinem per clientelas effusæ, diligenter investigabimus: Præfectis prætorio, & Comitibus, qui per provincias constituti sunt, provincialium nostrorum voces ad nostram scientiam referentibus. Dat. Calend. Novemb. *Constantinop.* BASSO & ABLAVIO COSS. 331.

4. Idem A. ad Periclem Præsidem.

IN officiales Præfectorum cursum 3 publicum laniantes, vel prava contra utilitatem publicam molientes, vindicandi 4 tibi dedimus potestatem: ita ut Præfectos de eorum culpa facias certiores. Dat. 10. Calend. Novemb. *Nicopoli*, CONSTANTIO & ALBINO COSS. 335.

5. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Apronianum Præf. Urbi.

POtioris gradus Judicibus ab inferioribus competens 5 reverentia tribuatur. Sed ubi publica tractatur utilitas, etsi minor Judex veritatem investigaverit, nulla majori irrogatur injuria. Sane qui insignia dignitatis ad hoc exercet, ut indignis injuriis existimet adficiendos eos, qui officia cum potestate moderantur: non declinabit nostræ indignationis aculeos. Datum 5. Calend. Jun. ARINTHEO & MODESTO COSS. *372*.

6. Imppp. VALENT. GRAT. & THEOD. AAA. Cynegio P. P.

CIvitas Phodiorum injuriam suam non tam decenter, quam sero conquesta est: Unde inviolabili observatione sancimus, ut, quoniam tempore hyemis navigatio sæpe periculosa est, [&] semper incerta: in illis 6 quinque urbibus, quæ potiores esse cæteris asseruntur, vicissim hyemandum sibi Judices recognoscant. Quod si cuiquam tale existat ingenium, ut præcepta nostra contemnat, quinquaginta ab eo argenti libræ, centum ab ejus Officio, si aliter factum fuerit, fisci nostri juribus inferantur.

7. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Cynegio P. P.

QUi ordinariam gesserit dignitatem, quicquid ex venturæ delegationis titulis profligaverit: cum dispendio pudoris atque fortunæ de propriis facultatibus intra provinciam positus inferre debebit. Dat. 7. Calend. Jun. *Constantinopoli*, HONORIO nobiliss. puero & EVODIO COSS. 386.

8. Iidem AAA. Cynegio P. P.

NE quis Judicum in provincia sua Præfectianum 7, vel Palatinum, vel militem, vel ex his etiam omnibus, qui antea in hujusmodi officiis fuerint commorati, intercessorem 8, id est, executorem cujusquam litigatoris petitione in quolibet seu privato, seu publico negotio putet esse tribuendum: Nam peccantem contra consulta cœlestia, cum officio suo non solum detrimentum famæ, sed etiam patrimoniorum damna comitentur. Datum Non. August. *Constantinop.* HONORIO N. P. & EVODIO COSS. 386.

9. Iidem AAA. Polemio P. P. Illyrici.

NUllus provinciæ moderator Augustissimam Urbem sine jussione nostra adire audeat. Nam si patuerit, quem contra decreti nostri præcepta venisse, is congrua condemnatione plectetur. Dat. 10. Cal. Jan. *Mediolani*, post Consulatum TIMASII & PROMOTI 390.

10. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Limenio Comiti sacrarum largitionum.

NUllum palatinis tibi obsecundantibus cum provincialibus volumus esse commercium: sed Judices scire debent, hoc sibi præcipue esse commissum, ut ipsi à provincialibus exigant, & consueta deposcant: palatinum vero possessor non horreat, qui non sibi, sed Judicibus atque Officiis præceptus est imminere. Dat. 6. Calend. April. *

11. Imppp. [ARCAD.] HONOR. & THEOD. AAA. Theodoro P. P.

MOderatores provinciarum curam gerere jubemus, ne quid potentum procuratores perperam injusteque committant. Datum 6. Calend. Decemb. *Ravennæ*, BASSO & PHILIPPO COSS.

12. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Monachio P. P.

OMnes provinciarum apparitores pro inveterata auctoritate juxta motum Judicis nudatos, verberibus (si ita res tulerit) subjacere præcipimus: ut & facilis executio rerum publicarum sit, & Officiorum insolentia comprimatur, & Judicum severitati competens reddatur auctoritas. Dat. 6. Calend. Januar. HONOR. 9. & THEOD. 5. AA. COSS. 412.

13. Imp. LEO A. Constantino P. P.

SI quis 9 cohortalibus adhuc obsequiis obligatus, regimen provinciæ, vel cingulum cujuslibet militiæ dignitatisve quoquo modo meruerit: contra licitum usurpatis impetratisve careat: etiam si ultronee à nostra liberalitate jus regendæ provinciæ, vel militiæ, seu dignitatis cujuspiam sibi jactaverit delatum fuisse. Dat. 7. Id. August. LEONE A. 4. & PROBIANO COSS. 471.

TIT. XXXIX. (1. *Lib.* 1. *D.* 14. *Lib.* 12. *infr. tit.* 2. *Nov.* 13. *Nov.* 25. *Nov.* 26. *Nov.* 29. *Nov.* 104. (2. *l.* 4. *infr. de vind. libert.* (3. *l.* 1. *infr. de præt.* (4. *l.* 3. *supr. de episcop. aud.* adde *l.* 2. §. 32. *ff. de origine jur.* (5. Abrog. *Nov. Leon.* 47. (6. v. *l.* 2. *infr. de prætorib.*

TIT. XL. (1. *Lib.* 1. *D.* 18. *Nov.* 24. (2. *l.* 1. *infr. de ord. jud.* (3. v. *infr. de cursu publico.* (4. Adde *l.* 3. *infr. de sportulis.* (5. *l.* 2. *l.* 3. *infr. de off. div. judic.* adde *l.* 1. *supr. de off. præf. urb.*

(6. Adde *Nov.* 41. *Nov.* 50. *l.* 1. *infr. ut omnes jud.* (7. v. *l.* 2. *l.* 3. *infr. de apparit. præf. præt.* (8. v. *l.* 7. *infr. quæ res pignori.* (9. *l.* 12. *l.* 13. *l.* 14. *infr. de cohort.*

14. Idem A. eidem P. P.

NUlli Judicum, qui provincias regunt, in civitatibus, in quibus sacra palatia, aut prætoria 10 sunt, liceat his relictis privatorum sibi domos ad habitandum veluti prætoria vindicare: sed sacratissima modis omnibus inhabitare palatia, seu prætoria [cogantur,] ut hac necessitate compellantur eorum reparationi providere. Ubi autem & palatium est, & prætorium: palatium quidem habitationi præsidis, prætorium autem vel suscipiendis conservandisque 11 speciebus publicis horreorum vice, vel alii necessariæ rei deputetur. Quod si quis aliquando dissimulare tentaverit: protinus eum atque officium ejus quinquaginta librarum auri multam ad reparandum sacrum, quod neglexerit, Palatium solvere sancimus. Dat. 6. Idib. Februariis, CLEMENTINO & PROBO COSS. *

TIT. XLI.
UT NULLI 1 PATRIÆ SUÆ ADMINISTRAtio sine speciali permissu principis permittatur.

* *Græca Constitutio Anastasii Imper. ut scribit Jac. Cujac. ad Paul.* lib. 5. sent. tit. 12. *qui tamen putat esse const. ult. tit. De offic. rectoris provinciæ: at nos aliter sentimus, moti & auctoritate librorum veterum, qui novam Rubricam minio scriptam post illum titul. descriptam habent, & Græcorum interpretum consensu, qui ad leg.* ult. inf. de crim. sacrileg. *hunc titul. numerant* 41. *lib.* 1. *Cod. In eadem est etiam nobiscum sententia præstantissimus Ant. Aug. Cæterum crediderim, idem hac Constitutione fuisse cautum, quod supradicta* ult. constit. tit. de crim. sacrileg. *continetur.* Cont.

TIT. XLII.
DE QUADRIMENSTRUIS 1 BREvibus.

* *Græca Constitutio deest.*

Hunc titulum diserte ita scriptum in veteribus libris, & à nemine adhuc recentiorum animadversum intrepide restitui, ut qui & hoc loco opportune sit insertus. Putat quidem Jacobus Cujac. vir doctissimus, eum fuisse additum tit. De apochis lib. 10. *quia & quadrimenstruorum brevium l.* 1. *illius tit. mentio fit, sed idcirco non fuit additus, quia hic jam proprio fuerat loco collocatus. Extat similis tit. lib.* 11. *C. Theodosiani tit.* 25. *De quadrimenst. brevib. & sub eo Constit. singul. Theodosii, Arcadii, & Honorii AAA.* Cont.

TIT. XLIII.
DE OFFICIO 1 PRÆFECTI VIgilum.

1. Impp. THEOD. & ARCAD. AA. Nephthidio Præfecto urbis.

PRæfecti Vigilum hujus urbis nihil de capitalibus causis sua auctoritate statuere debent: sed si quid hujusmodi evenerit, Culmini tuæ potestatis referre, ut de memoratis causis celsiore sententia judicetur.

TIT. XLIV.
DE OFFICIO PRÆFECTI 1 annonæ.

Græca Constitutio sub hoc tit. miniato deesse notatur in manuscriptis. Hoc igitur pacto restitutis quinque titt. in hoc primo lib. C. qui antea deerant (id est, tit. De offic. Comitis sacri patrim. tit. De Offic. Vicarii, qui in omnibus manuscriptis extat, tit. Ut nulli patriæ suæ administratio, &c. tit. De quadrimenstr. brevib. & tit. De offic. præf. annon.) perpulchre numerus tit. hujus lib. per omnia convenit cum numero Græcorum: quos duos numeros conciliare anxiè studuit Ant. Aug. nec tamen præstare potuit. Cont.

(10. v. *l.* 3. *infr. de metat.* (11. v. *infr. de condit. in publ. horr.*

TIT. XLI. (1. *l. ult. infr. de crim. sacrileg. l.* 3. *infr. de divers. off.* adde *l.* 10. *infr. de assess. & domest. l.* 3. *ff. de offic. adsess. l.* 37. *l.* 38. *ff.* ex quib. *caus. maj.* vide tamen *l. ult. supr. de off. præt.*

TIT. XLII. (1. v. *l. ult. supr. de off. mag. off. l.* 1. *supr. de off. com. sacrar. larg. l.* 1. *infr. de apochis.*

TIT. XLIII. (1. *Lib.* 1. *D.* 15. *Nov.* 13. adde *l.* 2. §. 33. *ff.* de *O. J.*

TIT. XLIV. (1. v. d. §. 33. *ff.* de *O. J.* adde *l.* 1. *supr. de off. præf. urb. l.* 8. *ff.* quod cum eo qui in alien. potestat.

TIT. XLV.
DE OFFICIO CIVILIUM JUdicum.

1. Imppp. ARCAD. THEOD. & HONOR. AAA. Curtio P. P.

HOnorati, qui litem habere noscuntur, his horis [vel temporibus] quibus causarum vel merita, vel fata panduntur, residendi 1 cum Judicibus non habeant facultatem. Datum 3. Non. Febr. *Ravennæ*, BASSO & PHILIP. COSS. 408.

2. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Anthemio P. P.

SI quis pro publicis functionibus, quæ flagitantur, aliquo se defendere tentet munimine: adeat Judicem, & promat, quæ duxerat adferenda. Quem si Judex (quod non arbitramur) minus audire maluerit, ipse quidem administrator triginta librarum auri, apparitor vero ejus quinquaginta feriatur dispendio. Dat. 13. Calend. Aug. *Constantinop.* HONORIO 8. & THEODOSIO 3. AA. COSS. 409.

TIT. XLVI.
DE OFFICIO MILITARIUM Judicum.

1. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Magistris & Comitibus utriusque militiæ.

NUnquam omnino in negotiis privatorum 1 vel tuitio militaris, vel executio tribuatur. Dat. Prid. Id. Februar. *Constantinop.* THEOD. A. 3. & HABUNDANTIO COSS. 393.

2. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Monachio P. P.

PRæcipimus, ne quando curiales, vel privatæ conditionis homines ad militare exhibeantur 2 judicium, vel contra se agentium actiones excipiant, vel litigare in eo cogantur. Interminationem autem quinquaginta librarum auri adversus Comitianum officium proponi decernimus, si quid contra hoc aliquando tentaverit. Datum 6. Calend. Septemb. THEOD. A. 7. & PALLADIO COSS. 416.

3. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Anatolio Magistro militum.

NEmo de his, qui in virorum spectabilium ducum officiis militaverit, scholæ agentium in rebus quacunque subreptione post completam militiam societur, nec agendi vices viri clarissimi Principis accipiat facultatem. Si quis autem adversus hæc nostræ perennitatis decreta venire conetur: militia spoliatus, proscriptionis pœna pro parte bonorum tertia constringatur. Dat. 5. Calend. Februarias, *Constantinopoli*, MAXIMO 2. & PATERIO COSS. 443.

4. Iidem AA. Nomo Magistro officiorum.

DUces militum 3, & præcipue, quibus gentes, quæ maxime cavendæ sunt, appropinquant, in ipsis limitibus commorari, & milites ad proprium redigere numerum imminentibus magisteriis potestatibus, diuturnisque eorum exercitationibus inhærere præcipimus. Castrorum quin etiam refectionis [lustrationisque] curam habeant. Quibus cum Principibus castrorumque præpositis, pro laborum vicissitudine, limitaneorum militum duodecimam annonarum partem, distribuendam videlicet inter eos magisteriæ potestatis arbitrio, deputamus. Dat. 2. Id. Septemb. *Constantinop.* MAXIMO 2. & PATERIO COSS. 443.

* *Constitutio Græca.*

TIT. XLVII.
NE REI MILITARIS COMITIBUS VEL Tribunis lavacra præstentur.

1. Imppp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Anthemio P. P.

OMnem inquietudinem à curiis & civitatibus præcipimus prohi-

TIT. XLV. (1. *l.* 6. *pr.* & §. *fin. infr. de postul.* confer. *l. ult. infr. de off. div. jud.*

TIT. XLVI. (1. *l.* 2. *infr. h. t. l.* 8. *supr. de off. rect. prov.* adde *l.* 2. *infr. si à non compet. jud.* (2. *l.* 1. *supr. h. t. l.* 1. *supr. de off. mag. milit. l.* 42. *infr. de decur. Nov.* 145. (3. *l. ult. supr. de off. mag. milit. l.* 4. *supr. de off. mag. offic.*

beri: nec ulla privata ab his fuccendi balnea ad Tribunorum, vel ducum, aliorumve militarium comitum usus: nec adærationem aliquam pro hac causa profligari. Illustribus enim tantummodo viris comitibus ac magistris militum (si tamen id voluerint) hoc ministerium indulgemus: dupli pœna violatoribus hujus sanctionis imminente. Dat. 5. Cal. Decemb. ARCADIO A. 6. & PROBO COSS. 406.

TIT. XLVIII.
DE OFFICIO DIVERSORUM Judicum.

1. Imp. CONST. A. ad Domitium Celsum Vicarium.

NEmo judex [aliquem] officialem ad eam domum, in qua materfamilias 1 degit, cum aliquo præcepto existimet esse mittendum, ut eandem in publicum protrahat: cum certum sit, debita ejus, quæ inter domum considerato sexu semet contineat, domus ejus vel cujuscunque rei habita distractione, publicis necessitatibus posse servari. Quod si quis in publicum matremfamilias posthac crediderit protrahendam, inter maximos reos citra ullam indulgentiam capitali pœna plectetur. Dat. 4. Idib. August. SABINO & RUFFINO COSS. 316.

In AUTHENT. ut nulli jud. §. necessarium col. 9. tit. 17. al. 9. seu Novell. 134. cap. 9.

SEd hodie novo jure pro fiscalibus vel privatis debitis nulla mulier debet includi, sed ad judicem veniet per se, vel per procuratorem suum: vel mittat unum vel alterum, quatenus negotium legitime exequatur. Si contra factum fuerit, majores judices viginti libris auri, minores decem puniantur. Obedientes autem eis cingulo spoliabuntur, & pœnis subjacebunt corporalibus, & in exilium damnabuntur.

2. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Principium P. U.

SInguli quique judices sciant, celsioribus viris, & his, quorum nonnunquam judicio provehuntur, honorificentiam 2 debitam esse præstandam, nec in proscriptionibus suis fratres audeant nominare: apparitione multanda, cujus hæc est cura. Dat. Id. Februar. RICHOMERE & CLEARCHO COSS. 384.

3. Iidem AAA. Constantino PP. Galliarum.

SCiant principes, & cornicularii 3, & primates officiorum, & judices etiam, ternas libras auri à suis facultatibus eruendas, si honoratis 4 viris (quibus etiam Consistorium nostrum ingrediendi facultas præbetur) secretarii judicum non patuerit ingressus, aut 5 reverentia non fuerit in salutatione delata, aut sedendi cum judice societas denegata. Dat. 5. Id. Novemb. *Tyberiade*, TIMASIO & PROMOTO COSS. 389.

TIT. XLIX.
UT OMNES JUDICES TAM CIVILES, quam militares post administrationem depositam, quinquaginta 1 dies in civitatibus vel certis locis permaneant.

1. Imp. ZENO A. Sebastiano P. P.

NEmo ex viris clarissimis Præsidibus provinciarum, vel Consularibus, aut Correctoribus, vel qui administrationis majoris infulas meruerint, id est, Viri spectabiles Proconsules, aut Præfectus Augustalis, aut Comes Orientis, aut cujuslibet tractus Vicarius, aut quicunque Dux, vel Comes cujuslibet militis, vel divinarum Comes domorum, postquam sibi successum fuerit, audeat excedere de locis, quos rexisse noscitur, antequam quinquaginta dierum constitutus numerus finiatur: Sed per id tempus Præsides quidem, & Consulares, necnon Correctores 2 in metropoli: Spectabiles vero judices tam civiles, quam militares in civitatibus administratæ diœceseos illustrioribus, publice, non domi, vel intra sacrosanctos terminos, vel regiones, aut potentes domos latitantes, sed in celeberrimis locis ante omnium, quos nuper gubernaverant, ora versentur: ut pateat omnibus facultas libera super furtis 3, aut criminibus querimoniam commovendi: ita ut ab omni defensus injuria provisione post eum administrantis, ac periculo officii, nec minus curialium, & defensoris civitatis, juratoriæ tantum cautioni commissus, postquam fuerit in querimoniam devocatus, pulsare volentibus (ut dictum est) pro legum ratione respondeat. Nec ullam ante præfinitum tempus de provincia discedendi excusationem ei tribuat, vel divinæ vocis copia, vel codicilli alterius administrationis oblati, vel præceptum amplissimæ tuæ Sedis, ut alterius civilis, vel militaris cujuscunque potestatis, ut quamcunque solicitudinem publicam gerat, aut exhibeatur, vel deducatur, aut postremo cujuslibet artis astutia, cujuscunque occasionis excogitata calliditas excludatur: ut modis omnibus, quæ pro universarum provinciarum salute sancimus, sortiantur effectum. Quod si quis temeritate punienda saluberrimam legem circumscribendam vel violandam crediderit, licet & Majestatis reus non immerito judicetur, attamen quinquaginta librarum auri multam publicis calculis inferre cogetur: Simili pœna plectendo [eo,] qui post eum administratione suscepta minime eum curaverit honeste retinendum, aut super ejus fuga protinus referendum. §. 1. Administrationem autem deponere non volumus decessorem, antequam successor ad provinciæ fines pervenerit 4: licet literis ad eum, seu programmate, vel Edicto ad officium, & provinciales usus fuerit. §. 2. Ipse autem, qui præsentem fugiens non observaverit legem, ubicunque repertus fuerit, licet in hac florentissima civitate, ad provinciam sine ullo penitus obstaculo, præceptione tui Culminis, cura etiam viri clarissimi Rectoris provinciæ: in qua repertus fuerit, deducetur, per sex mensium curricula ibidem moraturus: quatenus interea minime possint crimina vel furta celari. Officium etiam, quod eum, debito tamen honore servato, non prohibuerit contra legis tenorem discedere, triginta librarum auri dispendio feriatur. §. 3. Quod si intra quinquaginta dierum numerum fuerit forte pulsatus, & præfato tempore elapso necdum finita lis fuerit, civiliter quidem super furtorum sceleribus pulsatus, dato procuratore instructo, post quinquaginta dies protinus habeat licentiam discedendi: accusatione vero super criminibus facta, per inscriptionum laqueos irretitus, usque ad terminum causæ ibidem necessario perdurabit. §. 4. Sciant autem universi Judices, apud quos vel administrationis jure, vel ex præcepto amplissimæ tuæ Sedis, hujusmodi controversiæ civiliter vel criminaliter ventilantur, intra viginti dierum spatium debere se præfata litigia, postquam orta fuerint, terminare: Nam si supersederint, ipsos quidem decem librarum auri condemnationem subire censemus: accusationem vero, seu civilem intentionem, semel in judicium deductam, præfato modo legitime terminari. Dat. 5. Id. Octob. *Constantinop.* ZENONE A. 2. COS. 475.

In AUTHENT. ut judices sine quoquo suff. §. necessitatem, col. 2. tit. 2. seu Novell. 8. cap. 9.

SI vero, antequam compleantur quinquaginta dies, fugiens capiatur: detineatur à provincialibus, & omne, quod datum fuit ea occasione, furti actione exigatur: præsente tamen Deo amabili Episcopo, & causam ex non scripto examinante.

TIT. L.
DE OFFICIO EJUS, QUI VICEM 1 ALIcujus Judicis vel Præsidis obtinet.

1. Imp. GORDIANUS A. Domitio P. P.

IN causa, quæ spectat ad utilitatem Reipublicæ, eum, qui vice Præsidis provinciam administrat, potuisse cognoscere, in dubium non venit. Sane si in aliquo captum est jus Reipublicæ: juxta scita divorum Principum, defensores Reipublicæ, si modo adesse fiduciam negotio putant, restitutionis 2 auxilium possunt flagitare. Datum 3. Non. Novemb. SABINO 2. & VENUSTO COSS. 241.

TIT. XLVIII. (1. v. *Nov.* 134. *c.* 9. *Auth. hodie. infr. de custod. reor.* adde *l.* 18. *l.* 19. *l.* 21. *l.* 22. *ff. de in jus voc.* (2. *l.* 3. *infr. h. t. l.* 5. *supr. de off. rect. prov.* (3. *l.* 2. *infr. de proxim. sacror. scrin.* (4. v. *l.* 1. *supr. de off. jud. civ.* (5. v. *l.* 2. *supr. h. t.*

TIT. XLIX. (1. *Nov.* 8. *c.* 9. (2. v. *l.* 10. *ff. de off. præf.* (3. *l.* 3. *infr. de assess. l.* 1. *infr. ad leg. Jul. repetund. Nov.* 8. *c.* 8. & 9. (4. *l.* 10. *ff. de off. procons. l. un. ff. de off. præf. aug. Nov.* 95. *c.* 1. *in fin.*

TIT. L. (1. v. *Nov.* 8. *c.* 4. *Lib.* 1. *ff. tit.* 21. (2. *l.* 4. *infr. quib. ex caus. maj. l.* 1. *l.* 3. *infr. de jure reip.*

2. Mandata Impp. THEOD. & VALENT. AA. missa Antiocho, cæterisque P. P. per Referendarium: quæ sic se habent.

SUggerente magnificentia vestra, docta Imperialis æternitas, debere eos, qui præceptione 3 Principali seu vestræ Sedis amplissimæ tueri locum Rectorum provinciarum noscuntur, auctoritatem habere tutores 4 seu curatores petentibus dare, decretum etiam 5 interponere ad alienandas minorum similiumque eis personarum seu Curialium facultates, & emancipationes quoque legibus celebrare, & omnia, quæ ad jurisdictionem Rectoris provinciæ pertinent, actitare 6, præcipere dignata est pro dispositione vestræ Celsitudinis præfatas hujusmodi solicitudines peragendi habere licentiam. Dat. Prid. Id. Oct. *Constantinop.* HIERIO & ARDABURIO COSS. 427.

TIT. LI.

DE ADSESSORIBUS 1, [ET] DOMESTICIS, & cancellariis Judicum.

1. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Paulino.

STudiorum labor meretur, ut hi, qui in publicis administrationibus constituti, sociari sibi consiliorum participes cupiunt, spe præmiorum atque honorificentia suà provocent eos, quorum prudentiam sibi putant esse necessariam, non metu terribili, & necessitate incongrua libertati. Dat. Prid. Idib. Jul. TIBERIO & MAXIMO COSS. 291.

2. Imp. CONSTANTINUS A. ad Bassum P. U.

PRæsides non per adsessores 2, sed per se subscribant libellis. Quod si quis adsessori subscriptionem inconsultis nobis permiserit: mox adsessor, qui subscripsit, exilio puniatur: Præsidis vero nomen ad nos referri jubemus, ut in eum severius vindicetur. Dat. 15. Calend. Sept. CONSTANTINO A. 6. & CONSTANTINO C. COSS. 329.

3. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Messalæ P. P.

COnsiliarios Judicum, & Cancellarios, & eos, qui domesticorum funguntur officio, post depositam administrationem, quinquaginta 3 dies in provinciis residere præcipimus. Pro confesso autem tenebitur, qui accusatus hujusmodi personam subtraxerit: Eaque in quadruplum 4 restitui jubemus, quæ docebuntur ablata: ut duplum spoliatus accipiat, & duplum noster fiscus adquirat. Dat. 6. Calend. Jan. *Medioloni*, THEODOSIO & RUMORIDIO COSS. 403.

4. Iidem & THEOD. AAA. ad Cæcilianum Vicarium.

DOmesticus Judicis à publicis actibus arceatur. Quod si necessitatibus publicis sese convictus fuerit miscuisse; statim eum ad Majoris potestatis examen deduci oportet, ut competens in eum vindicta promatur. Dat. 6. Id. April. HONORIO A. 6. & ARISTENETO COSS. 404.

5. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. Seleuco PP.

NEmo in provinciis, qui semel domestici vel cancellarii ministerium gesserit, ad eandem 5 observationem aliqua ambitione iterum remeare concedatur. Dat. 3. Id. Decemb. *Raven.* AA. 10. & 6. COSS. 415.

6. Iidem AA. Vitaliano Duci Libyæ.

NEmo de domesticis Ducum vel Comitum militarium, officiis eorum connumeratus, post completum sui temporis actum ad 6 eandem rursum solicitudinem audeat adspirare: decem librarum 7 auri condemnatione proposita, si quis hanc violare voluerit sanctionem: eadem pœna officio quoque ejus coërcendo, si per ambitionem, vel avaritiam, ex his aliquid temerarie consenserit. Dat. 8. Cal. Novembr. HONOR. A. 11. & CONSTANTIO 2. COSS. 417.

7. Iidem AA. Eustathio P. P.

VElut 8 castrense peculium filiifam. adsessores etiam post patris obitum vindicent, qui consiliis propriis administratores juvare consueverunt, si quid licitis honestisque lucris coadunare potuerint. Dat. Calend. April. *Constantinop.* HONOR. 13. & THEOD. 10. AA. COSS. 422.

8. Iidem AA. Asclepiodoto P. P.

NUllus Judicum ad provinciam sibi commissam quemquam secum ducere audeat, cui domestici, vel cancellarii nomen imponat: nec profectum ad se undecunque suscipiat, ne famæ nota cum bonorum publicatione plectatur. Periculo enim Primatum Officii cancellarios sub fide gestorum ex eodem officio electos Judicibus applicari jubemus: ita ut post depositam administrationem, nec militiam deserant, & provincialibus præsentiam sui exhibeant, quo volentibus sit accusandi eos facultas. Si enim idonea causa exegerit: ad detegenda Judicis flagitia, & quæstioni eos subdi oportet. Dat. Prid. Cal. Jul. ASCLEPIODOTO & MARINIANO COSS. 423.

9. Impp. THEOD. & VALENT. AA. ad Taurum.

SI post depositam administrationem Judicum, præsentiam, vel exhibitionem domesticorum, querimonia provincialium aut curialium, vel aliqua publica necessitas postulaverit: per eosdem administratores, quorum domestici fuerint, judicio legibusque tradantur. Dat. 5. Non. Jul. *Constantinop.* THEODOSIO A. 14. & MAXIMO COSS. 433.

10. Iidem AA. Florentio P. P.

IN consiliariis observari censemus, ut in eum, qui in sua provincia ultra 9 quatuor menses moderatoribus adsederit adversus leges antiquas, & divorum retro Principum scita, proscriptio bonorum & accusatio publici 10 criminis immineat, nisi per cœleste oraculum, vel amplissimæ tuæ Sedis præceptionem sese defendat. Dat. 13. Cal. Febr. THEOD. 17. & FESTO COSS. 439.

11. Iidem AA. Zoilo P. P. Orientis.

NOn minus adsessoribus majorum Magistratuum, quam ipsis Judicibus nostræ benevolentiæ liberalitas tribuenda est. Ideoque Consiliarios virorum illustrium Præfectorum tam prætoriorum, quam hujus inclytæ urbis, eminentissimorumque Magistrorum militum, nec non etiam viri illustris Magistri officiorum, sive prædicto officio jam functi sunt, seu fungentur in posterum, post depositum etiam officium ab omni indictionis onere seu civilium, seu militarium Judicum prorsus immunes esse præcipimus: ut nec ab Amplissima quidem Sede tui Culminis eis ulla molestia super suscipiendo quolibet gravamine penitus injungatur: quinquaginta librarum auri officio tui Culminis condemnatione multando, si quid adversus statuta Clementiæ nostræ innovari concesserit. Dat. 5. Cal. Mart. THEODOSIO A. 18. & ALBINO COSS. 444.

12. Impp. VALENT. & MART. AA. Palladio P. P.

LIceat omnibus Judicibus illustri præditis potestate, Consiliarios sibi eosdem secundo, ac tertio, & sæpius 11 adjungere: quia qui semel recte cognitus est, non debet ob hoc solum, quod jam probatus est, improbari. Dat. VAL. A. ***.

13.

NUnquam sine Judicibus Consiliarii, eorum nomina 12 ponentes, jus dicant.

14. Imp. JUSTINIANUS A. Demostheni P. P.

NEmo ex his, qui Advocati causarum constituti sunt, vel fuerint, etiam in hac Regia Urbe, in quocunque judicio deputati, & in aliis omnibus provinciis nostro subjectis Imperio, audeat in uno eodemque tempore tam advocatione uti 13, quam consiliarii

(3. *l.* 1. §. 4. *ff. de legat.* 3. (4. *l.* 1. *ff. de tut. datis.* (5. Immo vide *l.* 2. §. 1. *ff. de off. ejus cui mand. est. jurisd.* (6. Immo vide *l.* 1. §. 1. *ff. d. t.*

TIT. LI. (1. *Lib.* 1. *D.* 22. adde *Nov.* 60. *c.* 2. (2. *l.* 13. *infr. h. t.* (3. *l. un. supr. ut omnes jud.* (4. *l.* 1. *infr. ad leg. Jul. repet.* (5. *l.* 6. *infr. h. t.* (6. *l.* 5. *supr. eod. l.* 1. *infr. ad leg. Jul. de amb. l.* 1. *in fin. infr. de castrensianis. l.* 14. §. 5. *&* 6. *ff. de muner. & honor.* vide tamen *l.* 12. *infr. h. t.* (7. Immo vide *l.* 1. *infr. ad leg. Jul. de amb.*

(8. *l.* 4. *infr. de advoc. div. judicior. l. ult. infr. de inoff. test.* adde *l.* 1. §. 6. *ff. ad SC. Trebell. l.* 1. §. 16. *ff. de collat. honor.* §. *ult. Inst. de testam. milit.* (9. v. *l.* 37. *l.* 38. *ff. ex quib. caus. maj.* (10. *l. ult. infr. de crim. sacrileg.* (11. v. *l.* 9. *infr. de advoc. div. judicior. Nov.* 15. *in fin.* confer tamen *l.* 5. *l.* 6. *supr. h. t.* (12. v. *l.* 2. *supr. eod. Nov.* 60. *c.* 2. (13. *l.* 5. *ff. h. t.*

cujuscunque Magistratus, quibus Respub. gerenda committitur, curam arripere: cum satis abundeque sufficiat, vel per advocationem causis perfectissime patrocinari, vel adsessoris officio fungi: ne, cum ad utrumque festinat, neutrum bene peragat: sed sive Advocatus esse maluerit, hoc cum debita solertia implere possit: vel, si adsessionem elegerit, in ea videlicet permaneat: Ita tamen, ut post consiliarii solicitudinem depositam, liceat ei ad munus Advocationis reverti. §. 1. Nec sit concessum cuiquam duobus Magistratibus adsidere, & utriusque judicii curam peragere: (neque enim facile credendum est, etiam duabus necessariis rebus 14 unum sufficere: nam, cum uni judicio adfuerit, alteri abstrahi necesse est: sicque nulli eorum idoneum in totum inveniri) sed altera adsessione penitus semota, unius Magistratus esse contentum judicio. §. 2. Nec callidis machinationibus hujusmodi legem putet quis esse circumscribendam, etsi non consiliarii signum, quod solitum est, chartis imponat, sed alias quasdam literas excogitatas adsimulaverit, existimans eis licere fungi quidem memorato officio, sub hujusmodi tamen umbra latere: cum * in legem 15 committant[&] hi, qui vigorem ejus scrupulosis, & excogitatis artibus eludere festinant. Neque sibi blandiri quemquam oportet, quod præsentis [etiam] legis aculeos possit evadere, quemadmodum & anteriores leges super hac re positas deludebat: si quis etenim in tali commisso fuerit inventus, sciat se de matriculis Advocatorum penitus esse delendum, & decem librarum auri multam nostris privatis largitionibus illaturum, per virum illustrem Comitem rerum privatarum exigendam, & aliam majorem Regalis Culminis subiturum offensam: cum nec ipse judex, qui hoc fieri passus est, & sciens prudensque hoc commiserit, sine Imperiali commotione remanebit. Eidem pœnæ quidem subjiciendo etiam eo, vel eis, qui in his causis, quarum patrocinium adepti sunt, quibusque Advocationem suam præstiterunt, adsessiones cujuscunque Magistratus colore audeat, vel audeant vindicare, ne affectionis suæ [vel] Advocationis memor incorrupti Judicis 16 non possit nomen perferre. Dat. 5. Cal. Octob. *Chalcedone*, DECIO V. C. COS. 529.

TIT. LII.
DE ANNONIS 1 ET CAPITATIONE ADMINISTRANTIUM, & eorum adsessorum, aliorumve publicas solicitudines gerentium, vel eorum, qui aliquas consecuti sunt dignitates.

1. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentino P. P.

OMnibus tam viris spectabilibus, quam viris clarissimis Judicibus, qui per provincias sive militarem, sive civilem administrationem gerunt, necnon comiti commerciorum 2, magistro æris, sive privatæ rei rationali per Ponticam atque Asianam diœcesim, item & adsessoribus Judicum singulorum in præbendis solatiis annonarum hic fixus ac stabilis servabitur modus, ut ea pro annonis & capite dignitati suæ debitis pretia consequantur, quæ particularibus delegationibus solent contineri. Datum 3. Cal. Jun. *Constant.* THEOD. 17. & FESTO COSS. 439.

TIT. LIII.
DE CONTRACTIBUS 1 JUDICUM VEL EORUM, qui sunt circa eos, & inhibendis donationibus in eos faciendis: & ne administrationis tempore proprias ædes ædificent [sine sanctione pragmatica.]

1. Imp. JUSTIN. A. Mennæ P. P.

QUicunque 2 administrationem in hac florentissima urbe gerunt, emere quidem mobiles res vel immobiles, vel domos exstruere non aliter possunt, nisi specialem nostri numinis hoc eis permittentem divinam rescriptionem meruerint. §. 1. Donationes vero omnimodo recusent: scientes non esse validas eas, in quibuscunque rebus, & quacunque æstimatione, nisi post administrationem depositam, vel specialiter in scriptis donator eandem donationem ratam 3 habuerit, vel tempus quinquennale præterierit, in quo nulla querela super iisdem donationibus, vel ab ipso donatore, vel ab ejus successoribus facta sit. §. 2. Provincias 4 vero moderantibus, non solum donationes, sed etiam emptiones quarumcunque mobilium vel immobilium rerum (præter eas 5, quæ ad alimoniam vel vestes pertinent) & ædificationes, licet sacri apices aliquid eorum permiserint, penitus interdicimus. Nec ratum sit, quod his donatione, vel venditione datum est, licet quinquennale tempus post depositam administrationem excesserit, vel consensus donatoris, vel venditoris post eandem administrationem adjectus sit. §. 3. Hæc autem etiam 6 ad domesticos & consiliarios eorum trahi necessarium duximus: illud etiam adjicientes, ut nec per interpositam personam aliquid eorum sine periculo possit perpetrari. §. 4. [Quæ etiam ad præterita 7 negotia referri sancimus, nisi transactionibus 8, vel judicationibus sopita sint.] Dat. 5. Idib. Decemb. *Constantinop.* D. N. JUSTINIANO A. 2. COS. *

TIT. LIV.
DE MODO MULTARUM 1, QUÆ A JUDICIBUS infliguntur.

1. Impp. SEVERUS & ANTON. AA. Firmo.

MUlta damnum famæ non irrogat. Dat. 5. Idus Aprilis, ANTONINO A. & GETA utrisque 2. COSS. 206.

2. Imp. ALEXAND. A. Decimio P. P.

PRocuratores meos 2, vel rationales, multæ indicendæ jus non habere, sæpe rescriptum est. Datum 14. Calend. Septemb. MODESTO & PROBO COSS. 229.

3. Imp. GORD. A. Celeri P. P.

CUrator 3 Reipublicæ, (qui Græco vocabulo logista nuncupatur) multandi jus non habet. Datum Id. Sept. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

4. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEODOS. AAA. Eutrop. P. P.

ILlustres viros Præfectos prætoriis usque ad quinquaginta librarum auri multam, cum peccatum gravissimum erit, pervenire sinimus. Dat. 8. Id. Jan. GRATIANO 5. & THEOD. AA. COSS. 380.

5. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Prætextatum P. P.

MUltarum severa compendia ærario nostro protinus esse quærenda, nullus ignoret: nisi ipse Judex id, quod ad pœnam admissi facinoris exsculpitur, vel publicis operibus, vel cursui publico, vel aliis necessariis causis specialiter deputaverit. 4 Dat. 5. Idib. Septemb. *Aquilejæ*, RICHOMERE & CLEARCHO COSS. 384.

6. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Messalæ P. P.

EOs, qui ordinario provincias jure moderantur, erga eorum personas, quos culpa reddit obnoxios, ultra duarum unciarum auri summam condemnari non patimur. §. 1. Proconsularem vero potestatem, si multandi necessitas imminebit, senarum unciarum auri summa cohibebit: in qua forma etiam Comes Orientis, atque Præfectus Augustalis erit. §. 2. Cæteri vero spectabiles Judices, & qui vice nostra administrationis gubernacula susceperint, ultra tres auri uncias sibi intelligant licentiam denegatam. §. 3. Id quoque observandum à moderatore esse censemus, ut in unius correptione personæ (si ad id continuatio peccati impulerit) trinæ 5 tantummodo in anno condemnationis sub præstituta summa severitas exerceatur. §. 4. Quod si quis prædictum modum excesserit,

(14. *l.* 9. *ff. de pact.* (15. *l.* 5. *pr. supr. de legib.* (16. v. *l.* 17. *ff. de jurisd.*

TIT. LII. (1. Adde *tit.* 44. *supr. h. lib. tit.* 16. *infr. lib.* 10. *tit.* 24. *infr. lib.* 11. *tit.* 38. *infr. lib.* 12. (2. v. *l.* 2. *infr. quæ res venire non poss.*

TIT. LIII. (1. *l.* 33. *ff. de reb. cred.* (2. *l.* 11. *infr. de his, quæ vi metusve.*

(3. *arg. l. ult. infr. si major fact.* (4. *l.* 46. *l.* 62. *pr. ff. de contr. empt. l.* 8. *ff. ad leg. Jul. repet. l.* 46. §. 2. *ff. de jure fisci.* (5. Sic *l.* 18. *ff. de off. præs.* (6. *l.* 33. *ff. de reb. cred.* adde *l.* 13. *pr. ff. de re milit. l.* 11. *infr. de his, quæ vi met. l.* 3. *infr. si certum. l. un. infr. si rect. prov.* (7. *l.* 7. *supr. de legib.* (8. v. *Nov.* 115. *c.* 1. *l.* 22. *in fin. supr. de sacros. eccles.*

TIT. LIV. (1. *l.* 5. *infr. quando provoc.* adde *l.* 2. *in fin. ff. de jud. & l.* 131. §. 1. *ff. de verb. sign. l.* 3. *infr. de sportulis.* (2. Fac. *l.* 2. *in fin. ff. de jud.* (3. v. *l. ult. ff. de off. adsess. l.* 37. *ff. de pact.* adde *l.* 46. §. 1. *ff. de admin. tut.* (4. *l.* 2. *infr. de aleat.* adde *l.* 2. *supr. de episcop. aud.* (5. Adde *l.* 4. *pr. infr. de serv. fugit.*

hujus auctor admissi, condemnato ad dupli restitutionem: fisco 6 vero nostro ad inferendam eam quantitatem, quam multæ nomine inflixerit, tenebitur. §. 5. Nec tamen ad hujus legis moderationem pertinere se credant, qui in peculatibus aut manubiis, id est, deprædationibus, aut concussionibus, furtis, aliisque flagitiis, quæ coërceri severius convenit, fuerint deprehensi: scilicet ut scripta per Judices memoratos, in cujuslibet fuerit dirigenda dispendium, sententia proferatur. §. 6. Nec putent factu facile esse, ut aut præcipiti persuasione condemnent, quem culpa non ingravet, aut erubescenda varietate 7 judicii pro arbitrio proprio immutandum esse, quod jusserint: nisi paupertas 8 condemnati hoc persuaserit. Dat. 12. Calend. Septemb. THEODOS. A. 2. & CYNEGIO COSS. 388.

TIT. LV.
DE DEFENSORIBUS 1 CIVITATUM.

1. Impp. VALENT. & VALENS AA. Senecæ Defensori.

SI quis de tenuïoribus, ac minuscularjis rebus interpellandum te esse crediderit, in minoribus causis, id est, usque ad 2 quinquaginta solidorum summam, acta judicialia conficiat: scilicet, ut, si quando quis vel debitum justum, vel servum 3, qui per fugam fuerat elapsus, vel quod ultra delegationem dederat, postulaverit, vel quodlibet hujusmodi tua disceptatione restituas. Cæteras vero, quæ dignæ forensi magnitudine videbuntur, ordinario insinuato Rectori. Dat. 15. Calend. Januar. *Terici*, VALENTINIANO & VALENTE AA. COSS. 365.

2. Iidem AA. ad Probum P. P.

DEfensores civitatum 4, non ex decurionum seu ex cohortalium corpore, sed ex aliis idoneis personis huic officio deputentur. Datum 3. Non. Novemb. iisdem COSS. 365.

3. Iidem & GRATIANUS AAA. ad Senatum.

UTili ratione perspectum est, ut innocens, & quieta rusticitas peculiaris patrocinii, id est, defensoris locorum beneficio perfruatur, & apud eum in pecuniariis causis litigandi habeat facultatem. Dat. 4. Id. August. *Hierapoli*, VALENTINIANO & VALENTE AA. utrisque 2. COSS. 368.

4. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. Theodoro defensori.

IN defensoribus universarum provinciarum erit administrationis hæc forma & tempus 5 quinquennii spatii metiendum: scilicet ut in primis parentis vicem plebi exhibeas: descriptionibus rusticos urbanosque non patiaris adfligi: officialium insolentiæ, & Judicum procacitati (salva reverentia pudoris) occurras: ingrediendi, cum voles, ad Judicem liberam habeas facultatem: super exigendi damna, vel spolia plus petentium ab his, quos liberorum loco tueri debes, excludas: nec patiaris quicquam ultra delegationem solitam ab his exigi, quos certum est, nisi tali remedio, non posse reparari. Dat. 11. Non. Jan. *Constantinop.* ARCADIO & BAUTONE COSS. 385.

5. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Potamio Præfecto Augustali.

DEfensores nihil sibi insolenter, nihil indebitum vindicantes, nominis sui tantum fungantur officio. Nullas infligant 6 multas: Sæviores non exerceant quæstiones: Plebem vel decuriones ab omni improborum insolentia, & temeritate tueantur: ut id tantum, quod esse dicuntur, esse non desinant. Dat. 3. Non. Mart. *Constantinop.* ARCADIO A. 2. & RUFINO COSS. 392.

6. Iidem AAA. Tatiano P. P.

PEr omnes regiones, in quibus fera & periculi sui nescia latronum fervet insania, probatissimi quique & districtissimi defensores adsint disciplinæ, & quotidianis actibus præsint, qui non sinant crimina impunita coalescere: removeant patrocinia, quæ favorem reis, & auxilium scelerosis impartiendo, maturari scelera fecerunt. Dat. 5. Id. April. ARCADIO A. 2. & RUFINO COSS. 392.

7. Impp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Cæcilio P. P.

DEfensores civitatum oblatos sibi reos in ipso latrocinio, vel congressu violentiæ, aut perpetrato homicidio, aut stupro, vel raptu, vel adulterio deprehensos, & actis publicis sibi traditos, expresso crimine cum his, à quibus fuerint accusati, mox sub idonea persecutione ad Judicium dirigant. Dat. Prid. Calend. Jan. *Mediolani*, STILICONE 2. & ANTHEMIO COSS. 405.

8. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Cæcilio P. P.

DEfensores ita præcipimus ordinari, ut sacris 7 orthodoxæ religionis imbuti mysteriis, reverendissimorum Episcoporum, necnon clericorum, & honoratorum, ac possessorum, & curialium decreto constituantur: de quorum ordinatione referendum est ad illustrissimam Prætorianam potestatem: ut literis ejusdem magnificæ sedis eorum solidetur auctoritas. §. 1. Quod si quid à qualibet persona contra publicam disciplinam in læsionem possessorum fieri cognoverint defensores, referendi habeant potestatem ad illustres, & magnificos viros Præfectos prætoriis, & illustres viros Magistros equitum & peditum, Magistros etiam officiorum, & Comites tam sacrarum largitionum, quam rerum privatarum. Dat. 15. Cal. Febr. *Ravennæ*, HONORIO 8. & THEOD. 3. AA. COSS. 409.

9. Iidem AA. Cæcilio P. P.

JUbemus cura ac solertia defensorum minime possessores majoribus 8 mensuris & ponderibus à susceptoribus prægravari: sed eos deprehensos, ad judicium dirigi cum ipso commissæ fraudis indicio. §. 1. Illud etiam fieri permittimus: ut, si provincialibus nostris contestari injurias, seu læsiones suas cupientibus 9, actorum confectio à defensoribus denegetur, licentia eis tribuatur querelæ propriæ libellum conscriptum, eo tempore, quo fuerat contestandum in frequentioribus civitatum locis proponendi, conveniendique scribas, tabularios, & cætera officia publica commonendi, per quæ libellum colligi oportebit, atque invitis supra memoratis personis, sub actorum confectione ingerendi, quorum quæstione fides possit inquiri: qua probata, in eos, quos gestorum petitam confectionem negasse constiterit, vigor judiciarius exerceatur. Dat. 11. Cal. Febr. *Ravennæ*, HONORIO 8. & THEODOSIO 3. AA. COSS. 409.

10. Impp. THEOD. & VALENTIN. AA. Cyro P. P.

NUlli defensorum 10 licere decernimus, si de publica solicitudine se voluerit liberare, nisi divinos affatus intimaverit tuæ Sublimitatis judicio: triginta librarum auri pœnam tam moderatoribus provinciarum, quam cæteris judicibus, vel temeratoribus sacri nostri oraculi, subituris, si neglecta fuerit auctoritas Principalis. Dat. 15. Calend. Septembr. *Constantinop.* CYRO V. C. COS. 441.

TIT. LVI.
[DE MAGISTRATIBUS 1 MUNICIPALIBUS.]

1. CONSTANTINUS A. ad Florentinum P. P.

DEcuriones ad Magistratum, vel exactionem annonarum ante tres menses, vel amplius nominari debent, ut, si querimonia eorum justa videatur, sine impedimento in absolvendi locum alius subrogetur. Dat. Id. April. *Constantinop.* SEVERO & RUFINO COSS. 323.

2. Impp. VALENTINIANUS & VALENS AA. ad Germanianum.

MAgistratus conficiendorum actorum habeant potestatem. Dat. 3. Cal. Januar. GRATIANO NP. & DAGALAIPHO COSS. 366.

(6. Sic *l.* 3. *supr. de assess.* (7. v. enim *l.* 14. *ff. de re judic. l.* 15. *infr. de pœn.* (8. *l.* 6. *in fin. ff. de off. præf.* adde *l.* 1. *in fin. ff. de pœnis. l.* 4. *vers. quod si. infr. de serv. fug.*

TIT. LV. (1. *Nov.* 15. (2. Abrog. d. *Nov. c.* 3. *in fin.* (3. *l.* 5. *infr. de serv. fug.* (4. Confer. d. *Nov.* 15. *c.* 1. (5. Abrog. d. *c.* 1. §. 1. (6. Immo vide *l.* 3. *infr. de sportulis.*

(7. v. *l.* 19. *supr. de episcop. aud. l.* 19. *supr. de Judæis:* adde *Nov.* 8. *tit. jusjur. vers. & communicator.* (8. *l.* 9. *infr. de suscept.* (9. *Nov.* 53. *c.* 3. (10. Adde *l.* 10. *ff. de off. præf.*

TIT. LVI. (1. v. *infr. tit. de decurion.* (2. Confer. *l. un. infr. tit. prox. l.* 2. *infr. de edendo.*

TIT. LVII.
DE OFFICIO JURIDICI 1 ALEXANDRIÆ.
1. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA.
Alexandro Duci & Præfect.
Augustali.

JUbemus, apud Alexandrinæ duntaxat clarissimæ civitatis Juridicum, licitum & concessum esse, singulis quibuscunque volentibus donationis conscriptæ solenniter instrumenta reserare, eisdemque robur adjiciat gestorum series apud eundem confecta, tanquam si apud virum clarissimum Moderatorem 2 Provinciæ, vel Magistratus, vel Defensores plebis habita fuisse dicerentur.

TIT. LVII. (1. *Lib.* 1. *D.* 20. (2. *l.* 30. *infr. de donat.*

LIBER SECUNDUS.

TIT. I.
DE EDENDO. 1
1. Imp. ANTONINUS PIUS A.
Æmilio.

IPse dispice, quemadmodum pecuniam, quam te deposuisse dicis, deberi tibi probes. Nam quod desideras, ut rationes suas adversaria tua exhibeat: id ex causa ad Judicis officium pertinere solet. P. P. 4. Cal. Octobr. SABIN. 2. & SEVERO COSS. 156.

2. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA.
Fausto.

IS, apud quem res agitur, acta publica, tam civilia, quam criminalia exhiberi inspicienda ad investigandam veritatis fidem jubebit. P.P. Non. Julii, SEVERO A. & ALBINO COSS. 195.

3. Iidem AA. Valenti.

EDita actio 2 speciem futuræ litis demonstrat: quam emendari 3, vel mutari licet, prout Edicti perpetui monet auctoritas, vel jus reddentis decernit æquitas. Dat. 2. Cal. Sept. SEVERO 3. & ANTONINO AA. COSS. 203.

4. Imp. ANTONINUS A. Epaphrodito.

QUi accusare volunt, probationes habere debent: cum neque juris, neque æquitatis ratio permittat, ut alienorum instrumentorum inspiciendorum potestas fieri debeat. * Actore 4 enim non probante, qui convenitur, etsi nihil ipse præstat, obtinebit. P. P. 5. Idib. Mart. DUOBUS & ASPRIS COSS. 213.

5. Imp. ALEXAND. A. Valentinianæ.

NOn est novum, eum 5, à quo petitur pecunia, implorare rationes creditoris, ut fides rei constare possit. P. P. 7. Idib. Mart. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

6. Idem A. Uranio.

JUstum est desiderium ejus, à quo pecunia petitur, licet nomine publico 6, ut rationibus publicis exhibitis constet, quantum [sub] nomine suo solutum sit. P. P. 16. Cal. Dec. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

7. Idem A. Valenti.

PRocurator privatæ rationis instrumentorum, quæ communia tibi esse cum fisco dicis, describendorum 7 facultatem secundum morem fieri jubebit: & si quando res exegerit, ad fidem petitionis tuæ apud alium judicem probandam aliquod eorum proferri, desiderante eo, qui convenitur, [ut id fiat, præcipiet.] P. P. 10. Cal. Mart. FUSCO & DEXTRO COSS. 226.

In AUTHENT. ut sponsalitiæ largitates §. & hoc insuper, coll. 9. tit. 2. seu Novell. 119.
cap. 3.

SI quis in aliquo documento mentionem faciat alterius documenti, nulla ex hac memoria fiat exactio: nisi aliud documentum, cujus memoria in secundo facta est, proferatur, aut alia secundum leges quantitatis debitæ probatio exhibeatur: quia & quantitas, cujus memoria facta est, pro veritate debeatur: Hoc enim & in veteribus legibus invenitur.

8. Idem Aug. Floro.

ET quæ à D. Antonino 8, patre meo, & quæ à 9 me rescripta sunt, cum juris & æquitatis rationibus congruunt: Nec enim diversa sunt, vel discrepantia: quod multum 10 interfit, an ex parte ejus 10, qui aliquid petit, quique doli exceptione submoveri ab intentione petitionis suæ potest, rationes promi reus desideret, quibus se posse instruere contendit, quod utique ipsa rei æquitas suadet: an vero ab eo, à quo aliquid petitur, actor desideret rationes exhiberi: quando hoc casu non oportet originem petitionis ex instrumentis ejus, qui convenitur, fundari. P. P. Calend. Octobr. FUSCO & DEXTRO COSS. 226.

TIT. II.
DE IN JUS VOCANDO. 1
1. Imp. ALEXANDER A.
Trophinio.

SIcut bonis moribus convenit, reverentiam manumissoris 2 uxori præberi: ita re exigente, in jus eam sine permissu Prætoris vocari, prohibitum est. P. P. 4. Calend. Aprilis, AGRICOLA & CLEMENTINO COSS. 231.

2. Imp. GORDIANUS A.
Nocturno.

VEnia Edicti non petita, patronum 3, seu patronam, eorumque parentes, & liberos, heredes insuper, etsi extranei sint, à libertis, seu liberis 4 eorum non debere in jus vocari, jus certissimum est: Nec in ea re rusticitati venia præbeatur, cum naturali ratione honor hujusmodi personis debeatur. Cum igitur confitearis patroni tui filium sine permissu Præsidis te in jus vocasse: pœnam 5 Edicto perpetuo præstitutam, Rescripto tibi concedi temere desideras. P. P. 8. Id. Novemb. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

3. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA.
Rosanæ.

QUi in potestate Patrum 6 agunt, adversus eos experiri non possunt. Si igitur emancipata es, venia Edicti 7 petita, hoc facere non prohiberis. Quod & in matris persona observandum est. P. P. 8. Id. Nov. DIOCLETIANO 2. & MAXIMIANO AA. COSS. 287.

4.

QUi semel in jus vocavit aliquem in Regia Urbe, vel in provinciis post libellum ei oblatum, amplius eundem reum ex scripto, vel sine scripto ne peragat: hoc est, ne Judicem sine scripto adversus eundem adeat, sed apud primum 8 Judicem permaneat. §. 1. Qui libellum accepit, etiamsi in aliud officium translatus sit, miles forte, vel clericus factus, respondeat omnino in primo foro, quod secundum primam ejus conditionem censetur competens, nullam habens fori præscriptionem. §. 2. Qui semel in jus vocavit, si post admonitionem reo oblatam eum ad alium Judicem ob easdem causas vocaverit: & eum 9 indemnem præstet, & causa cadat, etsi justam habuit actionem.

TIT. I. (1. *Lib.* 2. *D.* 13. (2. v. *l.* 1. *pr. ff. h. t.* (3. §. 34. §. 35. *Inst. de act.* (4. v. *l. ult. infr. h. t. l. ult. infr. de rei vind. l.* 2. *l.* 8. *infr. de probat. l.* 9. *infr. de except.* adde tamen *l.* 1. *supr. h. t.* (5. v. *l.* 6. *infr. eod.* (6. Adde *l.* 7. *l.* 8. *infr. eod. l.* 4. *infr. de fide instrum. l.* 2. *ff. eod. Nov.* 128. *c.* 4. (7. Vide enim *l. ult. ff. de fide instr.*

(8. *l.* 4. *supr. h. t.* (9. *l.* 5. *l.* 6. *supr. eod.* (10. *arg. l.* 4. *in fin. supr. eod.*

TIT. II. (1. *Lib.* 2. *D.* 4. adde §. 3. *Inst. de pœna tem. litig. Nov.* 53. (2. Adde §. 2. *Inst. de injur. l.* 13. *ff. h. t.* (3. *d. l.* 13. *l.* 4. §. 1. *l. ult. ff. eod.* (4. *l. ult. infr. de libert.* (5. *l.* 24. *ff. h. t.* (6. *l.* 4. *ff. eod.* §. 3. *Inst. de pœna tem. litig.* (7. v. *l.* 2. *supr. h. t.* (8. *Nov.* 53. *c.* 3. (9. *d. Nov.* 53. *c.* 1.

TIT. III.

TIT. III.
DE PACTIS. 1

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Philino.

COnditionis incertum inter fratres non iniquis rationibus conventione finitum est. Cum 2 igitur verbis fideicommissi petitum à patre tuo profitearis, *ut, si vita sine liberis decederet, hereditatem Licinio Frontoni restitueret:* pactum eo tempore *de sextante [Licinio] Frontoni dando, cum liberos Philinus non sustulerit*, interpositum, non idcirco potest iniquum videri 3, quod facta (sicut placuit) divisione diem suum, te filio ejus superstite, functus esset. P. P. 7. Cal. Dec. SEVERO A. & VICTORINO COSS. 201.

2. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Claudio.

POst venditionem hereditatis à te factam, si creditores contra emptores actiones suas movisse probare poteris, eosque eas spontanea voluntate suscepisse: exceptione taciti pacti non inutiliter defenderis. P. P. Prid. Id. Februar. SEVERO 3. & ANTONINO AA. COSS. 203.

3. Iidem AA. Restituto.

SErvus 4 creditoris meliorem causam domini facere potest: in deterius autem reformare novo pacto non potest obligationem recte constitutam. P. P. 8. Calend. April. SEVERO 3. & ANTONINO AA. COSS. 203.

4. Iidem AA. Valeriæ.

POstquam liti de prædio motæ renunciasti, causam finitam instaurari [posse] nulla ratio 5 permittit. P. P. 4. Id. Febr. ALBINO & ÆMILIANO COSS. 207.

5. Imp. ANTONINUS A. Demagoræ.

CReditori tuo si partem pecuniæ exsolvisti, de parte vero non petenda inter te & eum convenit ob causas, negotiaque ejus tuo patrocinio fideque defensa: ea obligatione partim civili jure, partim honorario 6, liberatus es. Nam exceptio perpetua pacti conventi, vel doli, residui petitionem repellit: cum & solutum per ignorantiam repeti posset. P. P. 8. Cal. Aug. *Romæ*, ANT. A. 4. & BALBINO COSS. 214.

6. Idem A. Basiliæ.

PActa, quæ contra 7 leges constitutionesque, vel contra bonos mores fiunt, nullam vim habere, indubitati juris est. P. P. Cal. Augnst. iisdem COSS. 214.

7. Idem A. Julio Maximo.

DEbitori tuo si heres extitisti, actio, quam contra eum habuisti, adita hereditate 8 confusa est. Sed si eam hereditatem, posteaquam in judicio obtinuisti, ei tradidisti, quem sententia superaveras: ea conditione pactoque, *ut tam cæteris creditoribus, quam tibi in eo, quod tibi deberetur, si eam hereditatem non adiisses, satisfaceret:* pacti conventionisque fides servanda est: quæ si non servatur, ex stipulatu 9, si modo pacto subjecta est, dabitur actio: [vel præscriptis verbis, si stipulatio non intervenit. P. P. 3. Cal. Aug. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

8. Idem A. Mucatraulio.

SI pascenda 10 pecora partiaria 11 (id est, *ut fœtus eorum portionibus, quibus placuit, inter dominum & pastorem dividantur.*) Apollinarem suscepisse probabitur: fidem pacto præstare per judicem compelletur. P. P. 4. Calend. Octobr. ALEXANDRO A. 2. & MARCELLO COSS. 227.

9. Imp. ALEXAND. A. Dionysio.

CUm, posteaquam adversarius matris tuæ victus esset, matrem tuam circumvenerit, ut ei caveret, *nullam se controversiam de servis moturam:* id pactum mala fide factum, irritum est; & cum ex ea conventione cum matre tua agi cœperit, judex eam liberabit. P. P. Prid. Idib. Sept. ALEXAND. 2. & MARCELLO COSS. 227.

10. Idem A. Nicæ.

LEgem 12, quam dixisti, cum dotem pro alumna dares, servari oportet. Nec obesse tibi poterit, quod dici solet, *ex pacto actionem non nasci* 13: tunc enim hoc jure utimur, cum pactum nudum est: alioquin cum pecunia datur, & aliquid de reddenda ea convenit: utilis est condictio. P. P. 3. Calend. Mart. Albino & MAXIMO COSS. 228.

11. Idem A. Capitoni.

EX 14 conventione quidem, qua pactam novercam tuam cum patre tuo dicis, cum fundum in dotem daret, *ut creditoribus, quibus fuerant prædia obligata, usuras solveret:* actio tibi adversus eam competere non potest, etsi pactum in stipulationem deductum probetur. Sed si fundus æstimatus (ita ut pars instrumenti significat) in dotem datus est: ex vendito actio, ut placitis stetur, competit. 15 P. P. Non. Decemb. ipso A. 3. & DIONE 2. COSS. 230.

12. Idem A. Flacillæ.

PActa *novissima* 16 servari oportere, tam juris, quam ipsius rei æquitas postulat. Quapropter si conventione, quæ præcessit, diversa pars usuram se non esse consensit, & maxime si (ut proponis) id etiam apud acta Præsidis adseveravit: actionem, quæ super prima conventione fuerat, exercere non prohiberis. P. P. 3. Cal. Martii, AGRICOLA & CLEMENT. COSS. 231.

13. Imp. MAXIMINUS A. Mario.

IN bonæ fidei contractibus ita demum ex pacto actio competit, si in continenti fiat 17: Nam quod postea placuit, id non petitionem, sed exceptionem parit. P. P. 5. Idib. Januar. MAXIMINO A. & AFRICANO COSS. 237.

14. Imp. GORDIANUS A. Cælio militi.

SI pacto, quo pœnam adversarium tuum promisisse proponis, *si placito non stetisset* 18, stipulatio subjecta est; ex stipulatu agens, vel id, quod in conventionem devenerat, ut fiat, consequeris: vel pœnam stipulatione comprehensam more judiciorum exiges: nam bona adversarii tui in te transferri citra solennem ordinem frustra deprecaris. P. P. Calend. April. GORDIANO A. 2. & POMPEJANO COSS. 242.

15. Imppp. VALENT. & GALLIEN. AA. & VALERIANUS Nobiliss. Cæs. Pactumejo.

PActum 19, quod dotali instrumento comprehensum est, *ut, si pater vita fungeretur, ex æqua portione ea, quæ nubebat, cum fratre heres patris sui esset:* neque ullam 20 obligationem contrahere, neque libertatem testamenti faciendi mulieris patri potuit auferre. P. P. 10. Calend. Martii, ÆMILIANO & BASSO COSS. 267.

16. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Diaphanto.

CUm proponas 21, filios testamento scriptos heredes rogatos esse, *ut, qui primus rebus humanis eximeretur, alteri portionem hereditatis restitueret:* quoniam precariam substitutionem fratrum consensu remissam adseris, fideicommissi persecutio cessat. P. P. 4. Id. Febr. MAXIMO 2. & AQUILIANO COSS. 286.

17. Iidem AA. Deximacho.

PActum, quod bona fide interpositum docebitur, etsi scriptura 22 non existente: tamen, si aliis probationibus rei gestæ veritas comprobari potest, Præses Provinciæ secundum jus custodiri efficiet. P. P. 9. Calend. Jul. iisdem Coss. quibus supra. 286.

18. Iidem AA. Julio & Æmilio.

SI creditores vestros ex parte debiti admisisse quemquam vestrum pro sua persona solventem probaveritis: aditus Rector Provinciæ, pro sua gravitate, ne alter pro altero exigatur, providebit P. P. 7. Id. Jan. DIOCLETIANO 3. & MAXIMIANO AA. COSS. 287.

TIT. III. (1. *Lib.* 2. *D.* 14. §. 3. *Inst. de except.* (2. Adde *l.* 16. *infr. h. t.* vide tamen *l. ult. infr. eod.* (3. Immo vide *l.* 45. §. 1. *ff. de legat.* 2. (4. *l.* 133. *ff. de R. J.* (5. *l.* 18. *infr. de donat.* (6. *l.* 7. §. 7. *ff. h. t.* (7. *d. l.* 7. §. 7. *l.* 1. §. 7. *ff. depos. l.* 14. §. 1. *ff. sol. matr. l.* 26. *l.* 61. *ff. de V. O. l.* 30. *infr. h. t. l.* 4. *infr. de inut. stip.* (8. *l.* 5. *infr. de hered. act. l.* 50. *ff. de fidejuss. l.* 95. §. 2. *ff. de solut.* (9. *l.* 14. *infr. h. t.* (10. *l.* 13. §. 1. *ff. de præscr. verb.* (11. *l.* 25. §. 6. *ff. locati.* (12. *l.* 1. *infr. de pact. convent.* (13. *l.* 7. §. 4. *ff. h. t. l.* 27. *in fin. infr. de locato. l.* 1. *infr. de pact. convent. l.* 5. *infr. de contrah. stip.* (14. *l.* 1. *infr. sine censu vel reliq.* (15. Immo vide *d. l.* 1. *in fin.* (16. *l.* 27. §. 2. *ff. h. t.* (17. *l.* 7. §. 5. *ff. eod. l. penult. infr. de pact. inter empt.* (18. *l.* 27. *l.* 28. *infr. h. t.* (19. Adde *l.* 3. *infr. de collat. l. ult. ff. de suis & leg.* (20. *l.* 61. *ff. de V. O. l.* 5. *infr. de pact. convent. l.* 4. *infr. de inutil. stip.* confer *l. ult. vers. quare. infr. h. t.* (21. *l.* 1. *supr. eod.* (22. v. *l.* 21. *infr. h. t. l.* 5. *infr. de transact. l.* 9. *l.* 10. *infr. de fide instrum. l.* 9. *infr. de locato cond. l.* 9. *infr. de nupt. l.* 4. *ff. de pignorib. l.* 4. *ff. de fide instrum. Nov.* 73. *c.* 3. excipe tamen *l.* 17. *infr. de fide instrum. l.* 1. *infr. de jure emphyt. Nov.* 74. *c.* 4. *Nov.* 97. *c.* 4. *l.* 4. §. 1. *infr. de rec. arbitr.*

19. Iidem AA. Victoriano militi.

Licet inter privatos hujusmodi scriptum, quo comprehenditur, *ut is, qui supervixerit, alterius 23 rebus potiatur*, ne donationis quidem mortis causa gestæ efficaciter speciem ostendat: tamen cum voluntas militum, quæ super ultimo vitæ spiritu, deque familiaris rei decreto quoquomodo contemplatione mortis in scripturam deducitur, vim postremi judicii obtineat: proponasque, te ac fratrem tuum ad discrimen prælii pergentes, ob communem mortis fortunam invicem esse pactos, *ut ad eum, qui superstes fuisset, res ejus, cui casus finem vitæ attulisset, pertinerent:* existente conditione intelligitur ex fratris tui judicio, (quod Principalium constitutionum prompto favore firmatur) etiam rerum ejus compendium ad te delatum esse. P. P. 15. Cal. Dec. *Sirmii*, ipsis 5. & 3. AA. COSS.

20. Iidem AA. & CC. Martiali.

Traditionibus 24 & usucapionibus 25 dominia 26 rerum, non nudis pactis 27 transferuntur. P. P. Calend. Januar. ipsis 5. & 4. AA. CC. COSS. 293.

21. Iidem AA. & CC. Eusebio.

Cum proponas, inter vos sine scriptura 28 placuisse, *fratrum tuorum successiones æquis ex partibus dividi*, & transactionis causa probari possit, hanc intercessisse conventionem: exceptione te tueri potes, si possides 29: Quod si adversarius tuus teneat: ex hoc placito nullam actionem natam esse, si tibi stipulatione non prospexisti, debes intelligere: nec adversario 30 tuo transactione uti concedendum est, nisi ea, quæ placita sunt, adimplere paratus sit. P. P. Calend. Maji, FAUSTO 2. & GALLO COSS. 298.

22. Iidem AA. & CC. Archelao.

Pactum curatoris *recipere minorem quantitatem* paciscentis, adultæ ætatis suffragium, ne noceat 31, efficiet: tutores 32 enim & curatores exigentes pupillis & adultis debitum, non etiam 33 remittentes, præstant obligationis liberationem. P. P. 18. Cal. Decembr. *Sirmii*, ipsis 7. & 6. AA. COSS. 299.

23. Iidem AA. & CC. Honorato.

Filius paciscendo 34, aut debitum accipiendo, nihil detrahit patris obligationi. P. P. 17. Calend. Decembr. *Sirmii*, ipsis 7. & 6. AA. COSS. 299.

24. Iidem AA. & CC. Dominæ.

Si actionem legati, vel fideicommissi, quam adversus heredes mariti quondam tui habuisti, te adfectione heredum aliis remisisse probetur: exceptionem pacti contra debitores instituenti, actiones nocere tibi minime posse intelligis. P. P. 17. Calend. Jan. *Sirmii*, CC. 3. COSS. 300.

25. Iidem AA. & CC. Euhemero.

Debitorum pactionibus, creditorum petitio nec tolli 35, nec mutari potest. S. 4. Calend. Maji, *Sirmii*, CC. 3. COSS. 300.

26. Iidem AA. & CC. Corneliæ.

Pacto successorum debitoris ex lege duodecim Tabularum æs alienum hereditarium proportionibus 36 quæsitis singulis ipso jure divisum, in solidum unum obligare creditori non potest: Quod & in honorario succedentibus jure locum habet. De chirographis itaque communibus exhibendis coheredem, vel non perfectis in divisione placitis convenire, quanti tua interest, potes. P. P. 3. Idib. Octob. *Variani*, CC. COSS. *

27. Iidem AA. & CC. Aurelio Chresimo.

Petens ex stipulatione, quæ placiti servandi causa secuta est: seu antecessit pactum, seu post statim 37 interpositum sit, recte secundum se ferri sen[illegible]tiam postulat. S. 6. Idib. Nov. *Heracleæ*, CC. COSS. *

28. Iidem AA. & CC. Leontio.

Si certis annis 38, quod nudo pacto convenerat, datum fuerit: ad præstandum in posterum indebitum solutum obligare non potuit eum, qui pactum fecit, nisi placitis stipulatio intercesserit. S. 3. Non. Decembr. *Burtodixi*, ipsis 8. & 7. AA. COSS. 303.

29. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

Si quis in conscribendo instrumento sese confessus fuerit, *non usurum fori præscriptione propter cingulum militiæ 39 suæ, vel dignitatis 40, vel etiam sacerdotii 41 prærogativam:* licet antea dubitabatur 42, si oporteret eandem scripturam tenere: & eum, qui hoc pactus est, non debere adversus suam conventionem venire: vel licentiam ei præstare, discedere quidem ab scriptura, suo autem jure uti: sancimus, nemini licere adversus pacta sua venire, & contrahentes decipere: Si enim & ipso Prætoris Edicto 43, *Pacta conventa, quæ neque contra leges 44, neque dolo malo inita sunt, omnimodo observanda sunt:* quare & in hac causa pacta non valeant: cum alia sit regula juris antiqui, *omnes licentiam habere, his, quæ pro se introducta sunt, renunciare 45?* Omnes itaque Judices nostri hoc in litibus observent: & hujusmodi observatio & ad pedaneos judices, & ad compromissarios, & arbitros electos perveniat: scituri, quod si neglexerint, etiam litem suam 46 facere intelligantur. Dat. Cal. Sept. *Constant.* Post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

30. Idem A. Joanni P. P.

De quæstione tali à Cæsariensi advocatione interrogati sumus: Duabus vel pluribus personis spes alienæ hereditatis fuerat ex cognatione forte ad eos devolvendæ: pactaque inter eos inita sunt pro adventura 47 hereditate, quibus specialiter declarabatur, *si ille mortuus fuerit, & hereditas ad eos pervenerit, certos modos in eadem hereditate observari:* vel, *si forte ad quosdam ex his hereditatis commodum pervenerit, certas pactiones evenire.* Et dubitabatur, si hujusmodi pacta servari oporteret. Faciebat autem eis quæstionem, quia adhuc superstite eo, de cujus hereditate sperabatur, hujusmodi pactio processit: & quia non sunt ita confecta, quasi omnimoda hereditate ad eos perventura, sed sub duabus conditionibus composita sunt, *si ille mortuus fuerit, & si ad hereditatem vocentur hi, qui hujusmodi pactionem fecerunt.* Sed nobis omnes hujusmodi pactiones odiosæ esse videntur, & plenæ tristissimi, & periculosi eventus. Quare enim, quodam vivente & ignorante, de rebus ejus quidam paciscentes conveniunt? Secundum veteres itaque regulas sancimus, *omnimodo hujusmodi pacta, quæ contra bonos mores 48 inita sunt, repelli*, & nihil ex his pactionibus observari: nisi ipse forte, de cujus hereditate pactum est, voluntatem suam eis accommodaverit 49, & in ea usque ad extremum vitæ suæ spatium perseveraverit 50: tunc etenim sublata acerbissima spe, licebit eis illo sciente & jubente hujusmodi pactiones servare: Quod etiam anterioribus [legibus &] constitutionibus non erat incognitum, licet à nobis clarius est introductum. † Jubemus etenim, neque donationes talium rerum, neque hypothecas penitus esse admittendas, neque alium quemquam contractum: cum in alienis rebus contra domini voluntatem aliquid fieri, vel pacisci, secta temporum nostrorum non patiatur. Dat. Cal. Novembr. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. IV.
DE TRANSACTIONIBUS. 1

1. Imp. ANTONINUS A. Celerio.

Neque pactio, neque transactio cum quibusdam ex curatoribus sive tutoribus 2 facta, auxilio cæteris est in his, quæ separatim communiterve gesserunt, vel gerere debuerunt. Cum igitur

(23. v. *l.* 70. *ff. de hered. instit.* adde *l.* 15. *supr. l.* 30. *infr. h. t.* (24. *l.* 2. *infr. de crim. stellion. l.* 7. *in fin. ff. pro empt. l.* 9. *infr. de donat. inter vir. & ux.* adde *l.* 31. *pr. ff. de adquir. rer. dom. l.* 15. *infr. de rei vindic.* (25. *l.* 3. *ff. de usurp. & usucap.* (26. Vide enim *l.* 1. *ff. de pigner. act.* (27. v. *l.* 10. *supr. h. t.* (28. v. *l.* 17. *supr. eod. l.* 9. *infr. de fide instrum.* (29. *l.* 15. *infr. famil. erc.* (30. *l.* 45. *ff. h. t.* (31. Adde *l.* 10. *ff. de transact.* (32. *l.* 28. *pr. & §.* 1. *ff. h. t.* (33. Vide tamen *l.* 56. *§.* 4. *ff. de furtis.* (34. Adde *l.* 4. *infr. si alien. res pignori. l.* 30. *ff. h. t. l.* 22. *ff. de solut.* (35. v. *l.* 39. *ff. de neg. gest.* (36. *l.* 1. *infr. si certum pet.* (37. Confer. *l.* 13. *supr. h. t.*

(38. v. *l.* 7. *infr. de usuris. l.* 31. *ff. de oper. libert.* adde tamen *l.* 6. *ff. de usuris.* (39. v. *l.* 6. *infr. de jurisdict.* (40. v. *l. ult. infr. d. t.* (41. v. *l.* 51. *supr. de episcop. & cler.* (42. v. *l.* 18. *ff. de jurisd.* (43. *l.* 7. *§.* 7. *ff. h. t.* (44. v. *l.* 6. *supr. eod.* (45. Adde *l.* 31. *l.* 46. *ff. eod. l.* 4. *§.* 4. *ff. si quis cautionib. l.* 41. *ff. de minorib.* (46. v. *l. ult. ff. de extraord. cogn.* (47. v. *l.* 2. *§.* 2. *ff. de vulg. & pupill. substit.* (48. v. *l.* 6. *supr. h. t.* (49. v. *l.* 46. *ff. de hered. inst.* (50. *l.* 15. *supr. h. t.*
TIT. IV. (1. *Lib.* 2. *D.* 15. (2. *l.* 15. *ff. de tut. & rat. distrah.* adde *l. ult. §.* 3. *ff. de liber. legat.*

tres curatores habueris, & cum duobus ex his tranſegeris: tertium convenire non prohiberis. Dat. Cal. Maji, GENTIANO & BASSO COSS. 212.

2. Idem A. Luctatio.

CUm te proponas cum ſorore tua de hereditate tranſegiſſe, & ideo *certam pecuniam ei te debere* caviſſe: etſi nulla fuiſſet quæſtio hereditatis, tamen propter timorem litis 3 tranſactione interpoſita, pecunia recte cauta intelligitur: ex qua cauſa ſi fiſco ſolviſſes, repetere 4 non poſſes: &, ſi non ſolviſſes, tamen jure convenireris. P. P. 3. Id. Aug. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

3. Imp. ALEXAND. A. Tulliæ.

AGe cum Geminiano, quod pater ejus curator tibi datus negotia tua geſſerit; & ſi apud judicem negabit ſe hac actione teneri, quoniam tranſactio & Aquiliana 5 ſtipulatio interpoſita eſt: judex contemplatione judicii, quod bonæ fidei 6 eſt, quæret, de quanta pecunia nominatim tranſactum ſit: &, ſi apparuerit de minore tranſactum 7, quantam pecuniam reliquam ex adminiſtratione curæ deberi probatum fuerit, ſolvere eum jubebit, quod non in ſtipulationem Aquilianam obligationis jure tantum deductum eſt, quanta erat quantitas pecuniæ, quæ debebatur. Dat. Prid. Idib. Auguſt. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

4. Idem A. Numidio.

ACtione adminiſtratæ curæ ab eo, qui legitimæ ætatis annos complevit, in Aquilianam ſtipulationem deducta, & per acceptilationem extincta, nullam aliam 8 ſupereſſe, niſi de dolo intra conceſſa tempora 9, non ambigitur: niſi ſpecialiter etiam de dolo tranſactum ſit. P. P. 2. Non. Martii, ALEXANDRO A. 2. & MARCELLO COSS. 227.

5. Idem A. Evocato.

CUm te tranſegiſſe cum herede quondam tutoris tui profitearis: ſi id poſt legitimam ætatem feciſti, fruſtra deſideras, ut à placitis recedatur. Licet enim (ut proponis) nullum inſtrumentum 10 interceſſerit: tamen ſi de fide contractus confeſſione tua conſtet, ſcriptura, quæ probationem rei geſtæ continere ſolet, neceſſaria non eſt. P. P. Calend. Martii, ALBINO & ÆMILIANO COSS. *

6. Idem A. Pomponiis.

CUm mota inofficioſi querela matrem veſtram cum diverſa parte tranſegiſſe, ita, *ut partem bonorum ſuſciperet, & à lite diſcederet*, proponatis: inſtaurari quidem ſemel omiſſam querelam per vos, qui matri heredes extitiſtis, juris ratio non finit: Verum, ſi fides placitis præſtita non eſt: in id, quod intereſt, diverſam partem recte convenietis. Aut enim ſtipulatio conventioni ſubdita eſt, & ex ſtipulatu actio competit: aut, ſi omiſſa verborum obligatio eſt, utilis actio, quæ præſcriptis verbis rem geſtam demonſtrat, danda eſt. P. P. 8. Idib. Januar. AGRICOLA & CLEMENTE COSS. 231.

7. Imp. GORD. A. Junio militi.

TRanſactionis placitum ab eo interpoſitum, cui *cauſæ actionem*, non *deciſionem litis* mandaſti, nihil petitioni tuæ 11 derogavit. PP. 14. Cal. Januar. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

8. Idem A. Licinio.

DE alimentis præteritis, ſi quæſtio deferatur, tranſigi poteſt: De futuris autem ſine Prætore 12, ſeu Præſide interpoſita tranſactio, nulla auctoritate juris cenſetur. PP. 10. Calend. Jan. PIO & PONTIANO COSS. 239.

9. Idem A. Agrippino.

SI ſuper poſſeſſione, quæ tibi quæſita eſt, cum quæſtionem patereris à fratre uxoris tuæ, pactum conventum, & ſtipulatio inter vos (ut allegas) interpoſita eſt, *ut, ſi intra diem certum idem adverſarius tuus decem aureos tibi numeraſſet, poſſeſſione ei cederes: vel, ſi eam inferre quantitatem non curaſſet, ulterius quæſtionem non patereris*: & is, qui ita ſpopondit, promiſſo ſatis non fecit: conſequens eſt, te, ad quem res pertinet, vim ab eo pati non debere. Cujus rei gratia, Vir Clariſſimus Præſes provinciæ interpellatus, vim 13 [fieri] prohibebit: præcipue cum, etiam ſi in rem diverſæ parti actio competeret, hujuſmodi pactione propter utilem exceptionem poſſet ſubmoveri. PP. 6. Idib. April. GORDIANO Auguſt. 2. & POMPEJANO COSS. 242.

10. Imp. PHILIPPUS A. Apollophaniæ.

FRatris tui filiis de paterna ſucceſſione, ac ſtatu etiam nunc contra fidem ſanguinis, itemque placitorum, quæſtionem inferre parum probe poſtulas: nullus etenim erit litium 14 finis, ſi à tranſactionibus bona fide interpoſitis cœperit facile diſcedi. PP. Prid. Calend. April. PEREGRINO & ÆMILIANO COSS. 245.

11. Imppp. VALERIANUS [GALLIENUS] AA. & VALERIANUS *Nobilis Cæſar* Cajano militi.

DE fideicommiſſo à patre inter te, & fratrem tuum viciſſim dato, *ſi alter veſtrum ſine liberis exceſſerit vita*, interpoſita tranſactio rata eſt 15: cum fratrum concordia remoto captandæ mortis alterius voto improbabili retinetur: & non poteſt eo caſu reſcindi, tanquam circumventus ſis: cum pacto tali conſenſeris: neque eam, cui ſubveniri ſolet, ætatem agere te proponas: nec, ſi ageres, iiſdem illis de cauſis in integrum reſtitutionis auxilium impetrare deberes. PP. 15. Cal. Decemb. VALERIANO & GALLIENO AA. utriſque 2. COSS. 256.

12. Iidem AA. Primo.

PRæſes provinciæ examinabit, utrum de dubia 16 lite tranſactio inter te & civitatis tuæ adminiſtratores facta ſit: an ambitioſe 17 id, quod indubitate deberi poſſet, remiſſum ſit: nam priore caſu ratam manere tranſactionem jubebit: poſteriore vero caſu, nocere civitati gratiam non ſinet. PP. 16. Cal. Mart. ÆMILIANO & BASSO COSS. 260.

13. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Probæ.

INterpoſitas metus 18 *cauſa tranſactiones ratas non haberi* Edicto perpetuo continetur. Nec tamen quilibet metus ad reſcindendum ea, quæ conſenſu terminata ſunt, ſufficit: ſed talem metum probari oportet, qui ſalutis periculum 19, vel corporis cruciatum contineat. † Ad vim tamen, vel dolum arguendum qualitas 20 cauſæ principalis non ſufficit: Unde, ſi nihil tale probari poteſt, conſenſu quæſtiones terminatas minime inſtaurari oportet. Sed quoniam eum, cum quo te tranſegiſſe commemoras, ex ancilla [tua] natum, ſervum tuum eſſe adſeveras: ſi vera ſunt, quæ precibus complexus es, alia ratio pactum reformat. Nec enim dubii juris eſt, dominos cum ſervis ſuis paciſcentes 21, ex placitis teneri atque obligari non poſſe. S. 4. Non. April. *Byzantii*, ipſis 4. & 3. AA. COSS. 290.

14. Iidem AA. Sopatræ.

SI diverſa pars contra placitum agere nititur, æquitatis ratio ſuadet, refuſa pecunia (cum & tu hoc deſideras) cauſam ex integro agi. PP. 4. Non. Jul. ipſis 4. & 3. AA. COSS. 290.

15. Iidem AA. Pontio.

UT reſponſum congruens accipere poſſis, inſere pacti exemplum: ita enim intelligemus, utrum ſola conventio fuerit, an etiam Aquiliana ſtipulatio 22, nec non & acceptilatio ſecuta fuerit: quæ ſi ſubdita eſſe illuxerit, nullam adverſariæ tuæ petitionem hereditatis, vel in rem ſpecialem competere palam eſt. PP. 15. Calend. Aug. ipſis 4. & 3. AA. COSS. 290.

16. Iidem AA. & CC. Cæcilio.

CAuſas vel lites tranſactionibus legitimis finitas, Imperiali Reſcripto reſuſcitari non 23 oportet. S. 5. Id. Mart. ipſis 5. & 4. AA. COSS. 293.

17. Iidem AA. & CC. Marcello.

CUm proponas, ab ea, contra quam ſupplicas, litem, quam tecum habuit, tranſactione deciſam, eamque 24 acceptis his, quæ negotii dirimendi cauſa placuerat dari, nunc de conventione reſiluiſſe: ac petas, vel pacto ſtari, vel data reſtitui: perſpicis, ſi quidem de his reddendis *manente tranſactionis placito*, ſtatim ſtipulatione, *ſi contra fecerit*, proſpexiſti, & viginti quinque annis

(3. *l.* 65. §. 1. *ff. de condict. indeb.* (4. v. *l.* 23. *infr. h. t.* (5. v. *l.* 4. *ff. eod.* (6. §. 28. *Inſt. de action. l.* 7. *ff. de neg. geſt.* (7. Ob *l.* 5. *l.* 9. §. 1. *ff. h. t.* adde *l.* 4. *infr. eod.* (8. v. *l.* 36. *ff. de verb. oblig.* (9. v. *l. ult. infr. de dolo.* (10. v. *l.* 17. *ſupr. de pact.* (11. *l.* 3. *pr. ff. d. t.* (12. *l.* 7. §. 2. *l.* 8. *ff. h. t.* (13. *l.* 1. *ff. uti poſſidetis.*

(14. *l.* 16. *infr. h. t.* (15. v. *l.* 16. *ſupr. de pact.* (16. v. *l.* 1. *ff. h. t.* (17. *l.* 4. *pr. ff. de decret. ab ord. fac.* (18. v. *l.* 1. *pr. ff. quod met. cauſ.* (19. *l.* 8. *infr. de reſcind. vend.* (20. Confer. *l.* 10. *infr. d. t.* adde *l.* 6. *infr. de his quæ vi.* (21. v. *l.* 36. *infr. de liber. cauſ.* (22. Vide enim *l.* 2. *l.* 3. *infr. de acceptil. l.* 4. *ſupr. l.* 32. *infr. h. t.* adde tamen *l.* 28. *infr. eod.* (23. v. *l.* 42. *infr. eod.* (24. *l.* 24. *infr. eod.* adde *l.* 14. *ſupr. eod.*

major fuerit: quod exceptionem pacti, & actionem datorum 25 habeas. Quod si nihil tale convenit: exceptio tibi, non etiam eorum, quæ dedisti, repetitio competit, parta securitate. PP. 5. Id. Jun. ipsis AA. 5. & 4. COSS. 293.

18. Iidem AA. & CC. Valenti.

TRansigere vel pacisci de crimine capitali, excepto 26 adulterio, prohibitum non 27 est: in aliis autem publicis criminibus, quæ sanguinis pœnam non ingerunt, transigere non licet, citra 28 falsi accusationem. S. 3. Calend. Septembr. AA. COSS. 293.

19. Iidem AA. & CC. Irenæo.

SUb prætextu instrumenti post reperti 29, transactionem bona fide finitam rescindi, jura non patiuntur. † Sane si per se, vel per alium subtractis instrumentis, quibus veritas argui potuit, decisionem litis extorsisse probetur; si quidem actio superest, replicationis auxilio doli mali pacti exceptio removetur: si vero jam perempta est, intra constitutum tempus tantum actionem de dolo potes exercere. Dat. 4. Cal. Octobr. *Sirmii*, AA. COSS. 293.

20. Iidem AA. & CC. Antistiæ.

NOn minorem auctoritatem transactionum, quam rerum judicatarum esse, recta ratione placuit: siquidem *nihil ita fidei congruit humanæ* 30, *quam ea, quæ placuerant, custodiri.* Nec enim ad rescindendum pactum sufficit, quod hoc secunda hora noctis intercessisse proponas: cum nullum tempus sanæ mentis majoris viginti quinque annis consensum repudiet. S. 4. Cal. Octobr. ipsis AA. COSS. 293.

21. Iidem AA. & CC. Geminiano.

CUm ea, quæ transactionis causa dari aut retineri 31 convenit, velut emptorem eum, quem accipere placuerat, obtinere præscribitur: his, quæ simulate 32 geruntur, pro infectis habitis, frustra ficti pretii postulatur numeratio. S. 5. Non. Octobr. ipsis AA. COSS. 293.

22. Iidem AA. & CC. Alexandro.

SI major transegisti, ad rescindendam transactionem de dolo contestatio non sufficit. S. Cal. Dec. ipsis AA. COSS. 293.

23. Iidem AA. & CC. Tatiano.

NEc intentio creditorum Archimedori, cui alios successisse profiteris, si obligatus pro eo non fuisti, tenere te potest: sed hoc integro negotio tractari convenerat: nam cum jam quæstionem transactione decisam, & à te dari placitam, numeratam pecuniam proponas: hujus indebiti soluti prætextu, improbe tibi petitionem decerni postulas: cum etsi tantum in stipulationem fuisset deducta, indebiti promissi velamento defendi non posses. Dat. 8. Id. Mart. CC. COSS. 294.

24. Iidem AA. & CC. Victorino.

SI quidem ex causa transactionis acceptis [his,] quæ instrumento continentur, *nihil amplius peti*, convenit, adversariam tuam exceptionis auxilio defendi perspicis. † Sin vero certam quantitatem, quasi solam ab ea debitam, reddere se debere, sine litis decisione confessa est: tam eam, quam residuam debiti partem petere minime prohiberis. S. 5. Non. Aprilis *Sirmii*, CC. COSS. 294.

25. Iidem AA. & CC. Marcellæ & Quirillæ.

SI majores viginti quinque annis cum patruo sive avunculo vestro transegistis, vel ei debita donationis causa sine aliqua conditione 33 remisistis: non idcirco, quod hoc ejus hereditatis captandæ causa, id est, spe futuræ successionis, vos fecisse proponatis, aliis ei succedentibus instaurari finita debent. S. 2. Id. April. CC. COSS. 294.

26. Iidem AA. & CC. Dionysiadæ.

TRansactione matris, filios ejus non posse servos fieri 34, notissimi juris est. S. Id. April. CC. COSS. 294.

(25. *l.* 23. *pr. ff. de condict. indeb.* (26. Immo vide *Nov.* 134. c. 10. adde *l.* 10. *infr. ad leg. Jul. de adult.* (27. v. *l.* 1. *ff. de bon. eor. qui ante sentent.* (28. v. *l.* 7. *infr. de falsis.* (29. v. *l.* 29. *infr. h. t. l.* 78. *in fin. ff. ad SC. Treb.* adde tamen *l.* 3. §. 1. *ff. h. t. l.* 35. *ff. de re judic. l.* 31. *ff. de jurejur.* (30. *l.* 1. *ff. de pact.* (31. Vide enim *l.* 38. *infr. h. t.* (32. *l.* 55. *ff. de contrah. empt. l.* 54. *ff. de oblig. & act.* v. *infr. plus valere quod agitur.* (33. Adde *l.* 12. *infr. de donat. inter vir. & ux.* (34. *l.* 10. *infr. de liber. caus.*

27. Iidem AA. & CC. Catoni.

SAnum mente 35, licet ægrum corpore, recte transigere, manifestum est: nec postulare debueras improbo desiderio, placita rescindi valetudinis corporis adversæ velamento. S. 7. Idus Maji, CC. COSS. 294.

28. Iidem AA. & CC. Sapparitæ.

SIve apud acta Rectoris provinciæ, sive sine actis scriptura intercedente vel non 36, transactio interposita est: hanc servari convenit. † Sed quoniam *Ut certum quid accipias*, convenisse te, licet sine scriptura, proponis, nec hujus rei causa stipulationem secutam esse: quamvis ex pacto non potuit nasci actio: tamen rerum vindicatione pendente 37, si exceptio pacti opposita fuerit, doli mali vel in factum replicatione usa, poteris ad obsequium placitorum adversarium tuum urgere. Dat. 3. Non. Jul. CC. COSS. 294.

29. Iidem AA. & CC. Martiæ.

SUb prætextu specierum post repertarum 38, generali transactione finita, rescindi prohibent jura. Error autem circa proprietatem 39 rei apud alium extra personas transigentium tempore transactionis constitutæ, nihil potest nocere. S. 4. Calend. Octobr. CC. COSS. 294.

30. Iidem AA. & CC. Antonino.

TRansactione finita, cum ex partibus tuis 40 magis dolum intercessisse, quam eorum, contra quos preces fundis, confitearis, instaurari grave, nec non criminosum tibi est. S. 5. Idus Octobr. *Crebro*, CC. COSS.

31. Iidem AA. & CC. Proculo.

SI de certa re pacto transactionis interposito hoc comprehensum erat, *nihil amplius peti:* etsi non additum fuerat, *eo nomine*, de cæteris tamen quæstionibus integra permaneat actio. 41 PP. 4. Idus Octobris, *Byzantii*, CC. COSS. 294.

32. Iidem AA. & CC. Cyrillo.

SI causa cognita prolata sententia, sicut jure traditum est, appellationis vel in integrum restitutionis solennitate suspensa non est: super judicato 42 frustra transigi, non est opinionis incertæ. Proinde, si non Aquiliana 43 stipulatione & acceptilatione subsecuta competentem tibi actionem peremisti, Præses provinciæ usitato more legum rebus pridem judicatis effectum adhibere curabit. S. 8. Cal. Novemb. CC. COSS. 294.

33. Iidem AA. & CC. Euchrusio.

SI pro fundo, quem petebas, *prædium certis finibus liberum* 44 *dari* transactionis causa placuit, nec eo tempore minor annis viginti quinque fuisti, licet hoc prædium obligatum post, vel alienum pro parte fuerit probatum: instaurari decisam litem prohibent jura. Ex stipulatione 45 sane, *si placita servari*, secuta est: vel, si non intercesserit, præscriptis verbis actione civili subdita, apud Rectorem provinciæ agere potes. Si tamen res ipsas apud te constitutas, ob quarum quæstionem litis intercessit decisio, fiscus vel alius à te vindicavit: nihil petere potes. S. 5. Id. Novembr. *Melantiadæ*, CC. COSS. 294.

34. Iidem AA. & CC. Cyrillo & Ptolomaidi.

CUm donationis, seu transactionis causa administratæ tutelæ debiti scientes vos obligationem fratri vestro remisisse proponatis, nec unquam 46 volentibus dolus inferatur: frustra de dolo querimini: Nec ad implendum promissum hereditatis 47 propriæ pollicitatione quisquam adstringitur. PP. 6. Idus Novembr. CC. COSS. 294.

35. Iidem AA. & CC. Hammoni.

TRansactionem, quæ dominii translatione vel actione peracta seu perempta, finem accepit: cum ea amicis etiam intervenientibus revera ostenditur processisse, metus velamento rescindi postu-

(35. *l.* 3. *infr. qui testam. l.* 2. *l.* 17. *ff. eod.* adde *l.* 1. §. 9. *ff. de ædil. edict.* (36. v. *l.* 5. *supr. h. t. l.* 17. *supr. de pact.* (37. Adde *l.* 21. *supr. d. t. de pact. l.* 33. *infr. h. t.* (38. *l.* 19. *supr. eod.* (39. *l.* 18. *infr. de rei vindic.* (40. Adde *l.* 2. §. 3. *ff. ad SC. Vellej. l.* 4. *infr. de revoc. donat.* (41. *l.* 24. *supr. h. t.* (42. v. *l.* 7. *l.* 11. *ff. eod. l.* 23. §. 1. *ff. de condict. indeb.* (43. v. *l.* 3. *supr. h. t.* (44. Adde *l.* 10. *ff. de condict. indeb.* (45. v. *l.* 28. *supr. h. t.* (46. *l.* 3. §. 5. *ff. de hom. libero. l.* 145. *ff. de R. J.* (47. v. *l. ult. supr. de pact. l.* 25. *supr. h. t. l.* 61. *ff. de verb. oblig.*

lantis professio detegit improbitatem. S. 9. Calend. Decemb. *Nicomediæ*, CC. COSS. 294.

36. Iidem AA. & CC. Achillæ.

SI major annis viginti quinque transegisti, quamvis dari tibi placita repræsentata necdum probentur; nec offerant hi, qui conveniuntur, ne quid amplius ab his exigi possit, exceptionis proficit æquitas. S. 6. Id. Dec. CC. COSS. 294.

37. Iidem AA. & CC. Basilicæ.

PRomissis transactionis causa non impletis, pœnam 48 in stipulationem deductam, si contra factum fuerit, exigi posse constat. S. 12. Cal. Januar. *Nicomediæ*, CC. COSS. 294.

38. Iidem AA. & CC. Theodotioni.

TRansactio nullo dato, vel retento 49, seu promisso, minime procedit. S. 8. Calend. Jan. *Nicomediæ*, CC. COSS. 294.

39. Iidem AA. & CC. Martianæ.

QUamvis eum, qui pactus est, statim 50 pœniteat, transactio [tamen] rescindi, & lis instaurari non potest: & qui tibi suasit, intra certum tempus licere à transactione recedere, falsum adseveravit. S. Cal. Januar. *Sirmii*, CC. COSS. 294.

40. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEODOS. AAA.
Eutropio PP.

UBi pactum vel transactio scripta est, atque Aquilianæ stipulationis, & acceptilationis vinculis firmitas juris innexa est: aut subsecutis secundum leges accommodandus est consensus, aut 51 pœna una cum his, quæ data 52 probantur, ante cognitionem causæ (si adversarius hoc maluerit), inferenda est. Dat. 3. Non. Jun. *Constantinop.* EUCHERIO & SYAGRIO COSS. 381.

41. Impp. ARCAD. & HONOR. AA.
Rufino PP.

SI quis major annis [viginti quinque] adversus pacta vel transactiones nullo cogente imperio, sed libero arbitrio, & voluntate confectas, putaverit esse veniendum, vel interpellando Judicem, vel supplicando Principibus, vel non implendo promissa: eas autem, *invocato Dei omnipotentis nomine*, eo auctore solidaverit: non solum notetur infamia, verum etiam actione privatus, restituta pœna 53, quæ pactis probatur inserta, & rerum proprietate careat, & emolumento, quod ex pactione vel transactione illa fuerit consecutus: Itaque omnia eorum mox commodo deputabuntur, qui intemerata pacti jura servaverint. † Eos etiam hujus legis vel jactura dignos esse jubemus, vel munere, qui nomina nostra placitis inserentes, *salutem 54 Principum*, confirmationem initarum juraverint esse pactionum. Dat. 5. Idus Octobr. *Constantinop.* OLYBRIO & PROBINO COSS. 395.

42. Impp. LEO & ANTHEM. AA.
Acrochirio PP.

SI ex falsis 55 instrumentis transactiones vel pactiones initæ fuerint, quamvis jusjurandum 56 [de] his interpositum sit, etiam civiliter falso revelato, eas retractari præcipimus: ita demum, ut, si de pluribus causis vel capitulis eædem pactiones seu transactiones initæ fuerint, illa tantummodo causa vel pars retractetur, quæ [ex] falso instrumento composito convicta fuerit, aliis capitulis firmis manentibus: nisi forte etiam de eo, quod falsum dicitur, controversia orta decisa sopiatur. Dat. Cal. Jul. *Constantinop.* MARTIANO & ZENONE COSS. 469.

43. Imp. ANASTASIUS A. Thomæ
P. F. P. per Illyricum.

JUbemus, in omnibus litigiis jam motis & pendentibus, seu postea super servili vel adscriptitia conditione movendis, transactiones celebrandas, vel jam celebratas (si non alio juri cognito modo eas vacillare contigerit) vires suas obtinere: nec ob hoc videri tenorem earum titubare, quod pro conditione servili vel adscriptitia confectæ sunt. Dat. 15. Cal. Decemb. PATRITIO & HYPATIO COSS. 541.

(48. *l.* 40. *infr. h. t.* confer. *l.* 7. *supr. eod. l.* 6. *infr. de contrah. stipul.* (49. v. *l.* 21. *supr. h. t.* (50. *l.* 5. *infr. de oblig. & act. l.* 12. *in fin. infr. de contrah. empt.* adde *l.* 3. *infr. de rescind. vend.* (51. *l.* 37. *supr. l.* 41. *infr. l.* 16. *ff. h. t.* (52. *l.* 14. *supr. l.* 41. *infr. eod. l.* 23. *§.* 3. *ff. de condict. indeb.* (53. v. *l.* 40. *supr. h. t.* (54. Immo vide *l.* 2. *infr. de reb. cred.* (55. v. *infr. si ex falsis instrum.* (56. Adde *l. ult. infr. de non numer. pec. l.* 5. *in fin. supr. de legib. Nov.* 51. *c.* 1.

TIT. V.
DE ERRORE CALCULI. 1

1. Impp. DIOCL. & MAXIM. AA. &
CC. Aureliano Quarto.

ERrorem calculi, sive ex uno contractu, sive ex pluribus emerserit, veritati non afferre præjudicium, sæpe constitutum est: unde rationes etiam sæpe computatas denuo tractari posse, si res judicatæ 2 non sunt, vel transactio non intervenit, explorati juris est. Sed & si per errorem calculi, velut debitam quantitatem, cum esset indebita, promisisti: condictio liberationis tibi competit. Dat. 6. Cal. Mart. AA. COSS. 287.

TIT. VI.
DE POSTULANDO. 1

1. Imp. ANTONINUS A. Artemidoro.

CUm à Præfecto 2 Ægypti perpetuo causas agere prohibitus non appellaveris 3, placitis obtempera. PP. 3. Cal. Aug. SABINO 2. & ANULINO COSS. 217.

2. Imp. ALEXANDER A. Polydoro.

NEc cæterorum liberti 4, nedum mei quidem, si ita sunt literis eruditi 5, ut patrocinia desiderantibus præstare possint, prohibentur id facere. PP. Non. Mart. JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

3. Imp. GORDIANUS A. Flaviano.

SI sub specie honorarii, quod advocato usque ad certum 6 modum deberi potuisset, eam quantitatem, quam desiderio tuo complecteris, te daturum cavisti: &, quasi mutuam pecuniam accepisses, eam te redditurum promisisti, nec temporis spatio, gesto negotio consensum ac fidem accommodasti: competenti exceptione non numeratæ pecuniæ tutus es, & ex hac causa cautionem interpositam, usitato more potes condicere. PP. 5. Id. Jun. SABINO 2. & VENUSTO COSS. 241.

4. Impp. DIOCLET. & MAXIM.
AA. & CC. Theodotioni.

VElamento absentis 7 patroni causæ, rursus ad finitas quæstiones redire quis frustra conatur. S. 4. Cal. Jan. *Nicomediæ*, CC. COSS. 294.

5. Imp. CONSTANT. A. Helladio.

SI qui advocatorum existimationi suæ immensa atque illicita compendia prætulisse sub nomine honorariorum ex ipsis negotiis, quæ tuenda susceperint, emolumenta sibi certæ partis 8 cum gravi damno litigatoris & deprædatione poscentes fuerint inventi: placuit, ut omnes, qui in hujusmodi sævitate permanserint, ab hac professione penitus arceantur. Dat. 3. Cal. April. PAULINO & JULIANO COSS. 325.

6. Impp. VALENT. & VALENS AA.
ad Olybrium Præf. Urb.

QUisquis vult esse causidicus, non idem in eodem 9 negotio sit advocatus & judex: quoniam aliquem inter arbitros & patronos oportet esse delectum. §. 1. Ante omnia autem universi advocati ita præbeant patrocinia jurgantibus: ut non ultra, quam litium poscit utilitas, in licentiam conviciandi, & maledicendi temeritatem prorumpant: agant, quod causa desiderat: temperent se ab injuria. Nam si quis adeo procax fuerit, ut non ratione, sed probris putet esse certandum, opinionis suæ imminutionem patietur: nec enim conniventia commodanda est, ut quisquam, negotio derelicto, in adversarii sui contumeliam aut palam pergat, aut subdole. §. 2. Præterea nullum cum eo litigatore contractum, quem in propriam recipit fidem, ineat advocatus: nullam conferat pactionem. §. 3. Nemo ex his, quos licebit accipere 10, vel

TIT. V. (1. v. *Edict. Just.* 9. *c.* 2. *in fin.* (2. Immo vide *l.* 1. *§.* 1. *ff. quæ sentent. sine appell.*
TIT. VI. (1. *Lib.* 3. *D.* 1. (2. *l.* 1. *§.* 13. *ff. de off. præf. urb. l.* 9. *ff. de pœnis.* (3. v. *l. ult. supr. ut lite pendent.* (4. Adde *l.* 2. *ff. de off. assess.* (5. Adde *l.* 17. *infr. de judiciis. l.* 11. *§.* 1: *vers. jurisperitos. infr. de advoc. div. judicior.* (6. v. *l.* 1. *§.* 12. *in fin. ff. de extraord. cogn.* (7. *arg. l.* 6. *infr. de revoc. donat.* adde *l.* 1. *infr. de repud. hon. possess.* vide tamen *l.* 7. *ff. de jure fisci.* (8. *l.* 53. *ff. de pact. l.* 1. *§.* 12. *ff. de extraord. cogn. l.* 20. *infr. mandati.* adde *l.* 6. *§. fin. l.* 7. *ff. eod. l.* 9. *§.* 2. *ff. de off. procons. l.* 15. *infr. de procur.* (9. *l.* 14. *supr. de assess. l.* 5. *ff. de off. assess. l.* 17. *ff. de jurisd.* (10. Vide enim *§.* 5. *infr. h. l. l.* 15. *infr. de procur.*

decebit, aspernanter habeat, quod sibi semel officii gratia libero arbitrio obtulerit litigator. §. 4. Nemo ex industria protrahat 11 jurgium. §. 5. Apud urbem autem Romanam etiam honoratis, qui hoc officium putaverint eligendum, eo usque liceat orare, quousque maluerint, videlicet ut non ad turpe compendium stipemque deformem hæc arripiatur occasio, sed laudis per eam augmenta quærantur. Nam si lucro pecuniaque capiantur: veluti abjecti atque degeneres inter vilissimos numerabuntur. §. 6. Quisquis igitur ex his, quos agere permisimus, vult esse causidicus: eam solam, quam sumet tempore agendi, sibi sciat esse personam, quousque causidicus est: Nec putet quisquam honori suo aliquid esse detractum, cum ipse necessitatem elegerit 12 standi, & contempserit jus sedendi. 13 PP. 10. Calend. Septemb. VALENTINIANO & VALENTE AA. 2. COSS. 367.

7. Iidem & GRATIANUS AAA. ad Olybrium Præf. Urbi.

PRovidendum est, ne hi, quos in foro aut meritum nobilissimos fecerit, aut vetustas, in una parte consistant, aliam à rudibus atque tyronibus necesse sit sustineri: atque ideo si in uno adjutorio duo tantum præ cæteris fuerint, vel plures, quorum fama sit hilarior: in judicantis officio sit, ut par causidicorum distributio 14 fiat: & exæquetur partibus auxilium singulorum: & æqua divisio procedat. Si quis vero 15 monitus à judice, ea excusatione, quæ nequeat comprobari, cuicunque parti patrocinium denegaverit, careat 16 foro: sciat etiam nunquam sibi ad agendum copiam posse restitui. Si quis autem ex litigatoribus detectus fuerit separatim tractasse cum plurimis, & adversario suo tali fraude subtraxisse paris defensionis copiam: ostendet proculdubio iniquam à se litem foveri, & auctoritatem judiciariam à se delusam experietur. Dat. Cal. Mart. *Treveris*, VALENTINIANO & VALENTE AA. utrisque 3. COSS. 370.

8. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Nicostrato PP.

NEmo 17 vel in foro Magnitudinis tuæ, vel in provinciali judicio, vel apud quemquam judicem accedat ad Togatorum consortium, nisi sacrosanctis Catholicæ religionis fuerit imbutus mysteriis. Sin autem aliquid quoquo modo vel quadam machinatione factum, vel attentatum fuerit: Officium quidem Sublimitatis tuæ centum librarum auri jacturam pro condemnatione sustineat: idem vero, quicunque ausus fuerit contra providum Nostræ Serenitatis decretum officium advocationis per subreptionem arripere, & prohibitum patrocinium præstiterit, ab advocationis officio remotus, stylum proscriptionis atque perpetui exilii specialiter sustinebit: scituris etiam provinciarum Rectoribus, quod is, sub cujus administratione aliquid hujusmodi fuerit attentatum, partis bonorum dimidiæ proscriptionem, & pœnam exilii per quinquennium sustinebit. Dat. Prid. Cal. April. *Constantinop.* ANTHEMIO A. 2. COS. 468.

TIT. VII. DE ADVOCATIS DIVERSORUM Judiciorum.

1. Imp. ANTONINUS A. Doloni.

SI patronum causæ prævaricatum 1 putas, & impleveris accusationem, non deerit adversus eum pro temeritate commissi sententia 2: atque ita de principali causa denuo quæretur. Quod si non docueris prævaricatum: & calumnia notaberis 3, & rebus judicatis, à quibus non est provocatum, stabitur. PP. 3. Calend. Octobr. ANTONINO A. 4. & ALBINO COSS. 214.

2. Imppp. VALENS, GRATIANUS & VALENT. AAA. ad Antoninum PP.

QUi necessario patriæ suæ debent municipio functiones, eos decurionibus aggregatos nolumus 4 evagari: permittentes, ut in negotiis causidicorum fungantur officiis, & in civitatibus propriis subeant munera curialium; ita tamen, ut non contra 5 Rempub. civitatis, in qua honorem hunc consecuti sunt, eis adesse permittatur. Dat. 15. Cal. Septemb. *Ravennæ*, VALENT. 6. & VALENTINIANO 3. AA. COSS. 378.

3. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. ad Africanum PP.

NE quis ex corpore Togatorum [minime curialibus nexibus illigatus] provinciales suscipiat functiones: scilicet ut ambientibus claudatur ingressus, & invitis necessitas 6 auferatur. Dat. 3. Non. August. *Constantinop.* ARCADIO 4. & HONORIO 2. AA. COSS. 394.

4. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Eustathio PP.

FOri tui Culminis, & universorum judiciorum advocati, quicquid ex hujusmodi professione, vel ipsius occasione quæsierint, id [etiam] post patris obitum præcipuum, veluti 7 peculium castrense, ad exemplum militum, proprio dominio valeant vindicare. Dat. 10. Cal. April. *Constantinop.* DD. NN. HONORIO 13. & THEODOSIO 10. AA. COSS. 422.

5. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Cyro Præf. Urbi.

QUicquid animi largitate, & munificentia Principali præstitimus Togatis per Orientem eminentissimæ præfecturæ reverentia studiorum: id sibi præsenti sanctione præstitum esse cognoscant patroni causarum illustris Urbicariæ præfecturæ. Dat. 7. Cal. Januar. *Constantinop.* THEODOS. 12. & VALENTINIANO 2. AA. COSS. 426.

6. Iidem AA. ad Florentium PP.

SAncimus, ut advocatis, qui apud tuam Magnificentiam causas acturi sunt, à nullo judice, nec ab ipsa eminentissima præfectura solicitudo ulla penitus injungatur: Sed nec advocatis provinciarum vel spectabilium judicum quisquam existimet aliquid injungendum. Nulla igitur Togatis inspectio, nulla peræquatio ingeratur, nulla operis constructio, nulla discussio 8, nullum ratiocinium imponatur, nullum denique aliud eis mandetur, præter 9 arbitrium in eodem duntaxat loco, ubi advocationis exercent officium: quinquaginta librarum auri [pœna] officio feriendo, si legis istius regulas temerare tentaverit. Dat. 8. Cal. Mart. *Constantinop.* THEOD. A. 17. & FESTO COSS. 439.

7. Iidem AA. Thalassio PP. per Illyricum.

IIsdem privilegiis, iisdemque immunitatibus potiri togam illustrissimæ per Illyricum Præfecturæ, quibus fruitur toga per Orientem Prætorianæ sedis excelsæ, decernimus. Dat. 6. Id. Septemb. *Constantinop.* THEOD. A. 17. & FESTO COSS. 439.

8. Iidem AA. Cyro PP. Consuli designato.

CUm advocatio prætoriana centum quinquaginta numero 10 togatis minime vel minuendo, vel augendo concludatur: jubemus eos, qui ex his ad fisci 11 patronatum pervenerint, à cohortis 12 vel alterius vilioris conditionis nexibus cum liberis 13 quandocunque genitis liberos custodiri: postque tale officium depositum, annumque 14 completum, Advocatorum consortio abscedere cum Comitiva consistoriana: omneque, quod togatis fori Celsitudinis tuæ quolibet casu, quolibet adquiritur titulo, quasi 15 castrense sibimet vindicare: nec patribus, nec avis paternis earum rerum commodum acquirere, legis istius auctoritate decernimus. His omnibus etiam ad Urbicariæ præfecturæ advocationem trahendis. Dat. 3. Cal. Januar. VALENTINIANO A. 5. & ANATOLIO COSS. 440.

(11. *l.* 13. §. 9. *infr. de judic.* (12. v. *Nov.* 71. *c.* 1. (13. Vide enim *l.* 1. *supr. de off. civ. jud. l. ult. supr. de off. divers. jud.* (14. Adde *l.* 1. §. 4. *ff. h. t. l.* 9. §. 5. *ff. de off. proconf.* (15. Immo vide *l.* 156. *pr. ff. de reg. jur. l.* 17. *infr. l.* 8. §. 1. *ff. de procurat.* adde *Nov.* 17. *c.* 13. (16. v. *l.* 9. *ff. de pœn.* (17. *l.* 15. *supr. de episcop. aud. l.* 9. *infr. de divers. off. Nov.* 144. *c.* 2.

TIT. VII. (1. *l.* 11. *infr. de accus. l.* 3. §. 13. *ff. de hom. libero. l.* 3. *ff. ad SC. Turpil.* (2. v. *l.* 4. §. 4. *vers. prævaricator. ff. de his qui not. infam. l.* 1. *in fin. l.* 2. *ff. de prævar.* (3. v. *l.* 4. §. 4. *ff. de his qui not. infam.*

(4. *l.* 25. *l.* 26. *infr. de decur.* (5. Immo vide *l.* 10. *l.* 11. *ff. de postul.* (6. v. *l.* 13. *in fin. infr. h. t.* (7. *l.* 7. *supr. de assess. l.* 8. *infr. h. t.* adde *l.* 34. *supr. de episcop.* (8. Immo vide *l.* 3. *infr. de discuss.* (9. *l. ult.* §. 14. *ff. de munerib. l.* 13. §. 2. *ff. de vac. & excus. mun.* vide tamen *l.* 3. §. 1. *ff. de recept. qui arbitr.* (10. Sic *l.* 11. *in fin. l.* 13. *l.* 15. *l.* 17. *infr. h. t.* (11. v. *l.* 10. *infr. eod.* (12. *l.* 17. *infr. eod. l.* 2. *infr. tit. prox.* (13. *l.* 66. *infr. de decur.* (14. Abrog. *l.* 12. *infr. h. t.* (15. *l.* 4. *supr. h. t.* juncta *l.* 34. *supr. de episcop. aud.*

9. Iidem AA. Apollonio PP.

SI quis de togatis fori Celſitudinis tuæ, vel Illyricanæ, ſeu Urbicariæ præfecturæ, ſive de his, qui in provincialibus judiciis cauſarum patrocinium profitentur, electione tuæ Sedis regendæ provinciæ munus poteſtatemque ſuſceperit: poſt peractam integre ac ſine ulla opinionis labe adminiſtrationem, & ad illud officium, unde abſtractus eſt, & unde ſibi vitæ ſubſidia comparabat, remeandi habeat facultatem 16 : nec cauſas orare denuo quadam prohibeatur invidia. Dat. 12. Cal. Septembr. *Conſtantinop.* EUDOXIO & DIOSCORO COSS. 442.

10. Impp. VALENTIN. & MARTIANUS AA. Palladio PP.

BInos, qui priores in tui Culminis ſede inveniuntur, ad patronatum fiſci ſingulis quibuscunque annis accedere, paribus dignitatis & privilegiorum inſignibus ambiendos [eſſe] præcipimus, quibus antehac utebatur is, qui ſolus fiſci creabatur patronus. Dat. 14. Cal. Jul. *Conſtantinop.* HERCULANO & ASPORATIO COSS. 452.

11. Imp. LEO A. Viviano PP.

NEmini licere ſancimus aliquem ſub adſidendi colore ſtatutis centum quinquaginta Advocatis, quos ſibi eminentiſſima Præfectura in conſilium aſſumpſerit, aggregare. 17 §. 1. Non aliter vero conſortio Advocatorum tuæ Sedis aliquis ſocietur, niſi prius in examine viri clariſſimi Rectoris provinciæ, ex qua oriundus eſt, præſentibus cohortalibus geſta conficiant, quibus aperte pareat cohortali vitæ ac fortunæ eundem minime ſubjacere. 18 [Atque hæc fieri volumus] ſi præſens vir clariſſimus Rector provinciæ fuerit in ejus examine: ſi vero abfuerit, apud defenſorem ſui oppidi geſta conficiant. Juriſperitos etiam eorum doctores jubemus juratos ſub geſtorum teſtificatione depromere, *eſſe eum, qui poſthac ſubrogari voluerit, peritia juris inſtructum.* Filios 19 autem togatorum Excellentiæ tuæ, qui vel nunc cauſas agunt, vel futuris temporibus actitaverint, cæteris ſupernumerariis anteferri. §. 2. Illud inſuper decernimus, ut etiam his, qui ultra centum quinquaginta Advocatos Eminentiſſimæ tuæ Sedis reperiuntur, liceat & apud Virum ſpectabilem Proconſulem, vel Præfectum Auguſtalem, vel Comitem Orientis, apud viros etiam ſpectabiles Vicarios, & apud Rectores provinciarum negotia perorare. Dat. Cal. Februar. *Conſtantinop.* MAGNO & APOLLONIO COSS. 460.

12. Idem A. Euſebio PP. Illyrici.

SAncimus, patronum fiſci judicio Celſitudinis tuæ, non jam quotannis 20, ſed biennio pro vetere conſuetudine finem officii ſui ſortiri: ſalvis eidem conſortio privilegiis omnibus, quæ à retro Principibus meruit, manentibus. Dat. 10. Cal. Mart. *Conſtantinop.* BASILIO & VIVIANO COSS. 463.

13. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Alexandro Duci Ægyptiaci limitis, & Præfecto Auguſtali.

PEtitionem virorum diſertiſſimorum Advocatorum Alexandrinæ ſplendidiſſimæ civitatis, quam de fori ſui matricula 21, & fiſci patrono obtulerunt, merito admittentes, hac ſanctione decernimus, quinquaginta ſtatutos haberi: eorumque nomina pro tempore matriculæ conficiendæ inſcribi: & eos advocationis officium in judicio tam viri ſpectabilis Præfecti Auguſtalis, quam viri ſpectabilis Ducis Ægyptiaci limitis petentibus adhibere: cæteros vero ultra memoratum numerum conſtitutos, apud alios judices ejusdem Alexandrinæ civitatis perorare: Filiis 22 ſcilicet ſtatutorum in loco deficientium ſupernumerariis anteponendis. Egredientem autem poſt biennium fiſci patronum, contemplatione laborum, Exconſularis moderatoris provinciæ dignitate decorari: licentia facultateque ei non deneganda, cum uſus exegerit, tam pro ſe, quam 23 pro filiis, parentibus, & uxoribus, necnon etiam perſonis ex transverſo latere usque ad quartum gradum conſtitutis, patrocinium ſuum adhibere. Quando autem fiſci patronum mori contigerit, gradu eum ſequentem ſine ulla dilatione in locum ejus ſubrogari: heredibus defuncti nihil 24 exinde ſibi commodi acquiri poſſe ſperaturis: cunctis privilegiis, quæ hactenus habuiſſe noſcuntur, necnon his, quæ ſuggeſtio tuæ Magnitudinis continet, etiam in poſterum intactis inviolatisque ſervandis: quatenus hujusmodi delato eis liberalitate noſtræ Serenitatis honore poſſint in otio, & tranquillitate reliquum vitæ ſuæ tempus peragere, nulla eis invitis ingerenda ſolicitudine.

14. Iidem AA. Callicrati PP. Illyrici.

ADvocati, qui dirimunt ambigua fata cauſarum, ſuæque defenſionis viribus in rebus ſæpe publicis ac privatis lapſa erigunt, fatigata reparant, non minus provident humano generi, quam ſi præliis atque vulneribus patriam parentesque ſalvarent. Nec enim ſolos noſtro imperio militare credimus illos, qui gladiis, clypeis, & thoracibus nituntur, ſed etiam Advocatos: Militant namque cauſarum patroni, qui glorioſæ vocis confiſi munimine, laborantium ſpem, vitam, & poſteros defendunt. Dat. 5. Cal. April. *Conſtantinop.* ZENONE & MARTIANO COSS. 469.

15. Imp. LEO A. Dioſcoro PP.

POſt duos fiſci patronos 25, qui ex anterioribus conſtitutionibus iisdem beneficiis muniuntur, ſexaginta 26 quatuor togatos, qui in præſenti ſunt, à primo usque ad ſexageſimum quartum Imperialibus beneficiis perfrui cenſemus, quibus fiſci patroni liberique eorum honorati ſunt. §. 1. His quoque illud adjiciendum eſſe ſtatuimus: ut, ſi quis patroni fiſci adeptus gradum, fatalem diem obierit, univerſa totius anni ſolatia, ex quo hoc idem officium peragere cœperit, ad heredes 27 ſeu ſucceſſores ſuos, ſive liberi, ſive extranei fuerint, transmittendi tam ex teſtamento, quam ab inteſtato liberam habeat facultatem. Dat. 17. Calend. Januar. *Conſtantinop.* FESTO & MARTIANO COSS. 472.

16. Impp. LEO JUNIOR & ZENO AA. Juſtiniano Præf. urbi.

AD ſimilitudinem ſexaginta quatuor 28 Advocatorum fori ampliſſimæ Prætorianæ præfecturæ, quindecim tantum ex foro tuæ Magnitudinis; qui in præſenti gradus primos obtinent, poſt fiſci videlicet patronum, eisdem privilegiis noſtræ Manſuetudinis beneficio perfruantur, quibus fiſci patroni liberique eorum muniuntur. Dat. 17. Calend. April. *Conſtantinop.* LEONE JUNIORE A. COS. 474.

17. Imp. ZENO A. Paulo PP. per Illyricum.

JUbemus, advocationem fori tui Culminis centum quinquaginta 29 (ſicut antea conſtitutum fuerat) Advocatis concludi: eundemque numerum, quoties vel profeſſionis fine, vel morte, vel quocunque fuerit caſu imminutus, electione magnificæ tuæ Sedis impleri: ita ut in præſenti quidem, & hinc usque ad biennium ad impletionem ſupra definiti numeri ſubrogandi, ſine ulla cohortalis aut cujuslibet deterioris conditionis quæſtione ſuccedant: ſalva videlicet adverſus eos apparitoribus, ſi qua competit, actione, quam certum eſt, poſtquam fiſci patronatum officio impleto exegerint, evaneſcere: poſt lapſum vero biennium, foro tuæ magnificæ poteſtatis inſeri poſtulantes, non aliter 30, niſi ſub geſtorum confectione minime eos cohortali conditioni ſubjacere patefactum fuerit, admittantur. §. 1. Cuncta ſane privilegia, quæ magnificæ per Orientem præfecturæ Advocatis ex divinis retro Principum, ſeu inclytæ recordationis Leonis, vel noſtris ſanctionibus indulta ſunt, tuæ 31 quoque glorioſiſſimæ Sedis cauſidicis abſque ulla diſcretione competere, per hanc in æternum valituram legem ſancimus. Dat. 6. Calend. Jan. *Conſtantinop.* DECIO & LONGINO COSS. 486.

18.

NUllus multæ dictionem habeat in eos Advocatos, qui intra fori Prætoriani ſtatutum 32 numerum ſunt, præter ipſum Præf. præt.

19.

NE ideo lis protrahatur, quod in ea non reperiantur Advocati tres, cum duo ſufficiant.

(16. *l.* 12. *ſupr. de aſſeſſ.* (17. *l.* 8. *ſupr. h. t.* (18. *l.* 17. *infr. eod.* (19. *l.* 13. *infr. eod. l.* 3. §. 5. *infr. tit. prox.* (20. *l.* 8. *ſupr. h. t.* (21. v. *l. ult. ſupr. de aſſeſſ.* (22. *l.* 11. §. 1. *ſupr. h. t.* (23. *l.* 10. *l.* 11. *ff. de poſtul. l.* 3. §. 1. *infr. tit. prox.* (24. Immo vide *l.* 15. *in fin. infr. h. t.*

(25. *l.* 10. *ſupr. eod.* (26. *l.* 16. *infr. eod.* (27. Confer. *l.* 4. *ff. de off. aſſeſſ. l.* 19. §. *ult. ff. locati. l.* 13. *verſ. heredibus. ſupr. h. t.* adde *l.* 8. *ff. de annuis leg. l. ult. infr. de domeſt. & protect.* juncta *l.* 1. §. 13. *ff. de extraord. cogn.* (28. *l.* 15. *ſupr. h. t.* (29. v. *l.* 11. *ſupr. eod.* (30. *l.* 11. §. 1. *ſupr. eod.* (31. *l.* 7. *ſupr. eod.* (32. *l.* 8. *pr. l.* 11. *pr. ſupr. eod.*

TIT. VIII.
DE ADVOCATIS DIVERSORUM Judicum.

1. Imp. ANASTASIUS A. Eusebio Magistro officiorum.

SUggestionem viri Illustris Comitis rerum privatarum, & Proconsulis Asiæ duximus admittendam: per quam nostræ Serenitatis auribus intimavit, fori sui advocatos communi petitione magnopere postulasse, ut, postquam advocationis deposuerint officium, dignitate quadam, nostra liberalitate, potiantur. Jubemus itaque post depositum (ut dictum est) præfatum officium, unumquemque eorum, qui in præsenti sunt, vel postea matriculis eorum pro tempore fuerint inserti, Clarissimi primi ordinis Comitis perfrui dignitate: quatenus & tempore quietis fructum præteritorum laborum consequantur: proque fide atque industria erga clientes suos comprobata [à] privatæ conditionis hominum multitudine segregati, Clarissimis merito connumerentur. Dat. 2. Cal. Januar. *Constantinop.* ANASTASIO A. 2. COS. 496.

2. Idem A. Thomæ PP. per Illyricum.

ADvocatos [amplissimæ] tuæ Sedis, qui pro tempore ad fisci patroni gradum & officium provehuntur, una cum liberis jam natis, vel postea procreandis, ab omni cohortalis 1, seu cujuslibet deterioris conditionis vinculo immunes ac liberos cum patrimonio suo conservari decernimus: [Cum] constet hoc jam pridem tam Advocatis amplissimæ prætorianæ per Orientem 2, quam magnificæ Urbicariæ 3 [Præfecturæ] sacris Constitutionibus esse indultum: & non dubium sit, non tantum eas, sed etiam sublimissimæ tuæ Sedis germanas esse potestates. Dat. 12. Cal. Decemb. PATRICIO & HYPATIO COSS. 501.

3. Idem A. Constantino PP.

JUbemus pro tempore primatem Advocatorum fori viri Illustris Comitis Orientis per 4 biennium fisci patroni fungi officio, & solatia sibi communi consensu deputata per idem biennium consequi: hoc quoque transacto, professionem advocationis deponere: consortio videlicet eorundem Advocatorum ad quadraginta tantum viros redigendo: ita ut, si qui superflui sunt, jam eidem consortio sociati, de advocationis officio minime rejiciantur: nemine alio eis adjiciendo: ne quadraginta virorum numerum Advocatorum consortium excedere 5 contingat. §. 1. Ad hæc eos, qui (prout statutum est) fisci patroni deposuerint officium, postea quoque non prohiberi singulos tam 6 pro se, quam pro jugali sua, & socero, & socru, nec non genero & nuru, liberisque propriis, colonis, & servis ad se pertinentibus advocationis fungi officio. §. 2. Nec ædiculas eorum *metatorum* onere molestari, si tamen in una tantummodo suaque domo singuli talem prærogativam sibi vindicare maluerint. §. 3. Pro *sportulis* præterea modum, quem notitia 7 nobis porrecta declarat, tam pro his, quam pro colonis & eorum servis custodiri: neminique præberi licentiam eundem modum circa sportularum exactionem contra eos excedendi. §. 4. Nec de cætero quenquam, antequam per statuta tempora 8 legum eruditioni noscatur inhæsisse, supradicto consortio sociari. §. 5. Et filios Advocatorum, vel adhuc in tali constitutorum officio, vel eorum, qui fisci patronatum deposuerint, superstitum vel mortuorum, extraneis ad idem officium accedentibus anteponi: eique gratis, & sine sumptibus sociari: & si ipsi (prout dispositum est) solito tempore legum doctrinam meruerint. §. 6. Ut autem his, qui fisci patroni officium adepti sunt, vel fuerint, non tantum superstitibus, sed etiam morte præventis prospiciatur: tam ad heredes fisci patroni, qui semel ad talem gradum vocatus sit, solatia 9 ejus transire, hisque servari: quam ipsos, qui fisci patronatum jam deposuerunt, vel postea deposuerint, minime cujuslibet actus publici solicitudinem nolentes subire compelli, nec exhibitionis seu deductionis onere (nisi speciali auctoritate nostra) molestari: & in provincia incusandos per sententiam viri spectabilis Comitis Orientis, utpote competentis judicis, conveniri atque litigare decernimus. Dat. Cal. Jul. *Constantinop.* SABINIANO & THEODORO COSS. 505.

4. Idem A. Eustachio PP.

LAudabile vitæque hominum necessarium Advocationis officium, maxime Principalibus præmiis oportet remunerari. §. 1. Ideoque jubemus, viros Clarissimos fisci pro tempore patronos fori tuæ Celsitudinis, solenni die festivitatis calendarum Januariarum ipsius tantummodo anni, per quem tale peragunt officium, inter spectabiles sacri nostri Consistorii Comites divina nostræ Serenitatis manu puncti consequi solatia. §. 2. Et postquam tale deposuerint officium, si quidem filios ingenuos habeant, eos Clarissimorum Notariorum inseri consortio, Tribunorum sacras solitas 10 epistolas sine quadam suffragii solutione percepturos. §. 3. Et si quis per sententiam Sublimitatis tuæ monitus, super agnito debito, vel agnita causa, quæ ingeritur ei, confessionem exponere paratus sit: eam non arbitro delegato, sed tunc temporis fisci patronis, vel alterutri eorum, si alter adesse non possit, pro more tamen solito sub actorum testificatione intimari. §. 4. Quotiesque de nuptiis [quis] sine dotalibus 11 instrumentis mutuo contrahendi matrimonium animo celebratis, super affectu suo liberis ex hujusmodi conjugio jam extantibus, vel necdum procreatis, legitimis allegationibus uti maluerit, eas apud eosdem pro tempore fisci patronos vel alterutrum eorum (ut dictum est) gestis intervenientibus commendari, ita videlicet, ut juri cognitæ allegationes absentibus personis, si quæ competunt, serventur intactæ. §. 5. His insuper, quicunque apud viros gloriosos pro tempore Consules 12 mancipia sua libertate donare voluerint: antelatos fisci patronos ad easdem libertates peragendas propriam advocationis vocem accommodare. §. 6. Aliis nihilominus privilegiis, quæ jam pridem memoratis vel fisci patronis, vel adhuc advocationis pro tempore peragentibus officium togatis, diversis modis indulta sunt, ex hac etiam sanctione nostra in sua stabilitate duraturis. Dat. 12. Cal. Decembr. *Constantinop.* ARIOVINIO & MESSALA COSS. 506.

5. Idem A. Sergio PP.

PEtitiones virorum disertissimorum fori Præsidialis secundæ Syriæ provinciæ Advocatorum cum competenti moderatione censuimus admittendas: & jubemus 13, pro tempore primatem eorum per biennium fisci patroni fungi officio, & solatia sibi communi consensu deputata per idem biennium consequi: hocque transacto professionem advocationis deponere, consortio videlicet eorundem Advocatorum ad triginta tantummodo viros redigendo: ita ut, si qui superflui sunt jam eidem consortio sociati, de advocationis officio minime rejiciantur: nemine alio eis adjiciendo, ne triginta virorum numerum Advocatorum excedere consortium contingat. §. 1. Ad hæc [eos,] qui (prout statutum est) fisci patroni deposuerint officium, postea quoque non prohiberi singulos tam pro se, quam pro jugali sua, & socero & socru, necnon genero & nuru, liberisque propriis, colonis & servis ad se pertinentibus advocationis fungi officio. §. 2. Nec ædiculas eorum, *metatorum* onere molestari: si tamen in una tantummodo suaque domo singuli talem prærogativam sibi vindicare maluerint. §. 3. Pro *sportulis* præterea modum, quem notitia nobis porrecta declarat, tam pro his, quam pro colonis, & eorum servis custodiri: neminique præbere licentiam eundem modum circa sportularum exactionem contra eos excedendi. §. 4. Nec de cætero quemquam, antequam per statuta tempora legum eruditioni noscatur inhæsisse, supradicto consortio sociari. §. 5. Et filios Advocatorum, vel adhuc in tali constitutorum officio, vel eorum, qui fisci patronatum deposuerint, superstitum vel mortuorum, extraneis ad idem officium accedentibus anteponi: eique gratis, & sine sumptibus sociari, si & ipsi (prout dispositum est) solito tempore legum doctrinam meruerint. §. 6. Ut autem his, qui fisci patroni officium adepti sunt, vel fuerint, non tantum superstitibus, sed etiam morte præventis prospiciatur: tam ad heredes fisci patroni, qui semel ad talem gradum vocatus sit, solatia ejus transire, hisque servari: quam ipsos, qui fisci patronatum jam deposuerunt, vel postea deposuerint, minime cujuslibet actus publici solicitudinem nolentes subire compelli, nec exhibitionis seu deductionis onere (nisi speciali auctoritate nostra) molestari: & in provincia incusandos per sententiam viri clarissimi provinciam, in qua degunt, moderantis, utpote competentis ju-

TIT. VIII. (1. *l.* 8. *l.* 17. *supr. tit. prox.* (2. *d. l.* 17. *in fin.* (3. *d. l.* 8. *in fin.* (4. *l.* 12. *supr. tit. prox.* confer *l.* 5. *infr. h. t.* (5. Sic *l.* 4. *supr. de sacros. eccles.* adde *l.* 8. *pr. supr. tit. prox.* (6. v. *l.* 13. *vers. licentia. supr. tit. prox.* (7. v. *l.* 1. §. 8. *supr. de off. præf. præt. Africæ.* (8. v. *Const. ad Antec.* §. 1. *in fin.* (9. *l.* 15. *in fin. supr. tit. prox.*

(10. v. *l.* 6. §. 1. *infr. h. t.* (11. Immo vide §. *ult. Inst. de nupt. l.* 10. *C. de natur. lib. Nov.* 12. *c. ult. Nov.* 18. *c. ult.* (12. *l. ult. infr. de manum. vind.* (13. *l.* 3. *supr. h. t.*

dicis, conveniri atque litigare decernimus. Dat. Calend. Decemb. ANATOLIO & AGAPITO COSS. 508.

6. Imp. JUSTIN. A. Marino P. P.

REstituendæ sunt clarissimis eloquentiæ luminibus sexaginta auri libræ, quas sub imperio Zenonis divæ memoriæ pedaneis deputatas arbitris, necnon fidejussorum 14 vires æstimantibus, tamen auferendas credidit præparca posterioris subtilitas Principis, ut jam liberalitate nostri numinis, viri clarissimi fisci patroni præfatam auri summam sine fraude annis singulis consequantur, ab amplissima tua Sede pari lance in utrumque dividendam. Nam universis redditur, quod pro voto omnibus primatibus indulgetur. §. 1. Sacras insuper epistolas 15, quibus approbantur viri clarissimi Tribuni prætoriani & Notarii, non unius tantum nomine, sed alterius quoque utrius præstandas perspicimus, sive suos filios, sive alios quosdam duxerint illustrandos. §. 2. Ad hæc altiore beneficio codicillos, quibus illustris honoratur dignitas, consequantur: quos unius solum nomine eisdem viris facundissimis daturos nos pollicemur, profuturos scilicet alteri 16 eorum altero concedente: seu qui ex provinciis suis, vel ex amicis voluerint, in provinciis tamen degentibus. §. 3. Licentiam eis præterea facimus binos homines singulis annis itidem offerendi, nostram adoraturos purpuram, statutis inserendos præsentialibus domesticis, unum equitum, alterum scholæ peditum, in vacantem eorum locum, qui diem functi sunt: nullo, dum supererunt, de militia 17 venundanda pacto cum eis interposito, quorum ejusmodi conventiones intersunt: ita tamen, ut iidem viri facundissimi, cum offerendos eosdem crediderint homines, bina solidorum pro singulis millia, nihilque amplius, noverint dependenda viris magnificis Comitibus dicatissimorum domesticorum: id est, equitum quidem pro eo, qui inter equites meritus est: peditum autem pro eo, qui inter pedites inserendus est: solitis videlicet statim stipendiis, necnon etiam cæteris solatiis iisdem tyronibus deputandis sine quolibet alio dispendio. §. 4. Aliis etiam privilegiis potiantur, quæ diversis temporibus consecuti sunt, sive per Augustos apices, sive per dispositiones & sententias Amplissimæ tuæ Sedis: nam qui nobis digni judicati sunt, hi multo magis in anterioribus quoque sunt adjuvandi. Datum Calend. Decemb. *Constantinop.* ipso A. & EUTHERICO COSS. 521.

7. Idem A. Theodoro P. P.

PEr hanc legem decernimus, ne, antequam in octoginta tantum virorum numerum, fori tui Culminis Togatorum collegium deductum fuerit, aspirare quis qualibet arte concedatur, aut possit: nisi vel eorum filii, qui triginta priorum obtinent numerum, facundiæ studiis eruditi, gratis 18 videlicet, & sine ullo suffragio; aut fortasse exteri non ultra duos per annos singulos facundia & ipsi conspicui, taxati fuerint: nullo deinceps, postquam in octoginta virorum numerum redacti fuerint, superare qualibet rursus ambitione vel astutia quantitatem ausuro. §. 1. Interdicenda quoque cunctis licentia prævertendi progressus seriem 19, quam ipsius temporis ordo suppeditat: &, ut in mercatorum contractibus, loca permutandi: & adhuc tyrones jam interesse veteribus. §. 2. Hoc etiam pronunciandum censemus, ne quis ex his in aliis degat regionibus, relicta observatione glorificæ tuæ Sedis. Noverint etenim, qui, post nomen impetratum patroni litium, ultra trium annorum spatium ex sacratissima hac urbe morandum duxerint, nec nuncupationem Togati, nec privilegia virorum hujusmodi concedenda sibi: ut ne repetitis ex industria prædictæ Sedis auctoritatibus protrahantur, aut multiplicentur peregrinationis excursus. §. 3. Quorum omnium si quid vel minimum quocunque tempore fuerit violatum: viginti primates ejusdem ordinis, & qui pro tempore solicitudinem ab actis in Amplitudinis tuæ gerent officio, adjutores etiam eorum denis singuli libris auri ferientur, quod adversus Imperialia consulta Serenitatis nostræ tendentibus non statim objecerint intercessionem Legis præsentis, aut non restiterint, & omnino non prohibuerint, ne quid tentaretur contrarium, cum nec in administratores sublimissimæ tuæ Sedis, si non intente custodierint disposita salutaria, &, ut non temerentur, prospexerint, pœna deerit decem auri librarum. §. 4. Sexcenti autem aurei, quibus pro tempore fisci patronis fori tuæ Celsitudinis, ad exemplum priorum temporum ex arca tui judicii consulatur: ne post decursum celerem advocationis, & labores gloriosos egeni exeant: non (ut sæpe contingit) incerto die præstentur, sed cum [ad] medium iter pervenerint patrocinii rerum fiscalium: id est, Calendis Octobribus per annos singulos sine cunctatione solventur. §. 5. Quidquid insuper privilegiorum retro Principum sacris affatibus, vel auctoritate tribunalis, cujus interest, huic eidem ordini datum ostenditur, inviolatum servari. §. 6. Cumque lite quisquam eorum pulsatus fuerit, seu civilis causæ certamine, aut criminalis quæstionis obtentu, hic, vel in provinciis: cum per concessum tempus eorum adesse quenquam evenit, nullas executores sportulas adsequi; nec qui controversiis movendis inserviunt, aut excipiendo, seu præparando, vel officio quolibet alio, quocunque nomine sumptum exigendum censemus. Dat. Id. Februar. *Constantinop.* JUSTINO A. 2. & OPILIONE COSS. 524.

8. Idem A. Archelao P. P.

NEmo, excepta Menandri fisci patroni persona, speret 20 de cætero permutationum saltibus superiore gradu captato, fruiturum se beneficiis, quæ patronis ærarii, seu dum officium exhibent causis fiscalibus, aut post impletum agmen impertita monstrantur. Dat. 12. Calend. Septembr. JUSTINO A. 2. & OPILIONE COSS. 524.

9. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

DE constitutione divinæ recordationis 21 Justini patris nostri super Togatis amplissimæ tuæ Sedis prolata, Illyriciani advocati postulaverunt à nobis [eis] clarum fieri, si locum etiam circa eos possit habere, sive cum commeatu, sive sine commeatu judicio ejusdem Sublimitatis [tuæ] abfuerint. Sancimus itaque, [talem] Legem generaliter etiam in persona eorum valere, ut si quis sine commeatu ultra continuum biennium abfuerit, vel cum commeatu ultra quinquennium, de matricula penitus aboleatur: nulla licentia ei danda gradum suum vindicare, nec iterum viris disertissimis Togatis ejusdem Sedis adsistere. Perfruantur igitur Advocati ejusdem Sublimitatis hac nostra generali sanctione.

TIT. IX.
DE ADVOCATIS FISCI.

1. Imp. ANTONINUS A. Claudio.

CUm te fisci causam agitasse proponas, quamvis te salarium percepisse neges, tamen placitis acquiesce. Eos enim, qui causam fisci egissent, prohibitum est adversus 1 fiscum patrocinium præstare. P. P. 13. Calend. Januar. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

2. Impp. VALERIANUS & GALLIEN. AA. Frequentio.

POtes, auctoribus nobis, adversus 2 fiscum quoque patrocinium exhibere privatis: dum eam scilicet causam, quam tu, cum fisci advocatus fueras, forte tractasti, suscipere declines. P. P. 6. Calend. Mart. VALERIAN. & GALLIENO AA. COSS. 255.

3. Imp. CONSTANTIN. A. Æliano Proconsuli Africæ, post alia.

FIsci advocatus pœnas metuens, caveat, ne fiscalia commoda occultet, neve ullo negotio existente, fisci nomine privatis audeat calumnias 3 commovere. Dat. 6. Id. Novemb. *Triumvir.* CONSTANT. A. 4. & LICINIO CÆSAR. 4. COSS. 315.

4. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. ad Ammianum Comitem rerum privatarum.

RAtionales 4, privatæ rei causis, vel sacris ærariis præsidentes, examen præsente 5 fisci advocato suscipiant. P. P. 17. Calend. Jan. MEROBAUDE 2. & SATURNINO COSS. 383.

(14. v. *l.* 9. *l.* 10. *pr. ff. qui satisd. cog. l.* 7. §. 3. *ff. de minor. l. ult. ff. à quib. appell.* (15. *l.* 4. *supr. h. t.* (16. Sic *l.* 1. *supr. de diverf. rescript.* (17. v. *l. ult. infr. de pignorib. l.* 5. *infr. qui milit. poss.* (18. *l.* 3. §. 5. *l.* 5. §. 5. *supr. h. t.* (19. *l.* 8. *infr. eod.*

(20. *l.* 7. §. 1. *supr. eod. l.* 11. *ff. de muner.* (21. *l.* 7. *supr. h. t.*
TIT. IX. (1. Excip. *l.* 2. *infr. h. t. l.* 10. *l. ult. ff. de postul.* adde *l.* 2. *supr. de advoc. div. judicior.* (2. v. *l.* 1. *supr. h. t.* (3. *l.* 7. *vers. ne liceat. infr. de delator.* (4. v. *l.* 2. *supr. de modo mult. l. ult. in fin. infr. ad leg. Jul. majest.* (5. *l.* 2. *infr. si advers. fisc. l.* 7. *ff. de jur. fisci.* collata *l.* 4. *supr. de postul.*

TIT. X.

DE ERRORE ADVOCATORUM, VEL LIBELLOS SEU preces concipientium.

1. Imp. ALEXAND. A. Aureliæ.

EA, quæ advocati præſentibus 1 his, quorum cauſæ aguntur, allegant, perinde habenda ſunt, ac ſi ab ipſis dominis litium proferantur. P. P. Calend. Mart. ALBINO & MAXIMO COSS. 228.

2. Imp. GORDIANUS A. Rogato militi.

ERrores eorum, qui deſideria, id eſt, preces ſcribunt, veritati præjudicium 2 afferre non poſſe, manifeſtum eſt. Et ideo ſi condemnationem, cujus mentionem libello inſertam eſſe proponis, manifeſte probare potes non interceſſiſſe: allegationes tuas lædi non oportere, is, qui ſuper negotio diſceptaturus eſt, non ignorabit. P. P. 10. Calend. Jul. PIO & PONTIANO COSS. 239.

3. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Ulpiæ.

SEntentiis finita negotia, reſcriptis revocari non 3 oportet. Nec enim, quæ conſtituta ſunt, [id eſt,] *ut advocatorum error litigatoribus non noceat*, tibi etiam opitulari poſſunt: cum te præſente 4, neque cauſæ palam ex continenti, id eſt triduo 5 proximo contradixiſſe, neque poſt ſententiam appellationis remedio (ſi tibi hæc diſplicebant) uſam eſſe proponas. Dat. 6. Calend. Sept. *Viminacii*, CC. COSS. 294.

TIT. XI.

UT QUÆ DESUNT ADVOCATIS PARtium, Judex ſuppleat.

1. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. ad Honoratum.

NOn dubitandum eſt, Judicem, ſi quid à litigatoribus, vel ab his, qui negotiis adſiſtunt, minus fuerit dictum, id ſupplere 1, & proferre, quod ſciat legibus, & juri publico convenire. S. 16. Cal. Mart. DIOCLETIANO 5. & MAXIMIANO 4. AA. COSS. 293.

TIT. XII.

EX QUIBUS CAUSIS INFAMIA 1 IRrogatur.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Manilio.

INfamiæ detrimentum minime tibi affertur ob id ſolum, quod in carcerem conjectus es, vel vincula tibi juſſu legitimi Judicis injecta ſunt. P. P. ſine die & Conſule.

2. Iidem AA. Venerio.

NEque furti, neque vi bonorum raptorum, neque peculatus damnatus intelligi poteſt, qui, cum plus debito nomine debitorum exegiſſet, in duplum à Præſide condemnatus eſt. P. P. 5. Id. Januar. LATERANO & RUFINO COSS. 198.

3. Iidem AA. ad Metrodorum.

ETſi ſeverior 2 ſententia dici debuit, tamen cum Proconſul vir clariſſimus certis rationibus motus 3 mitiorem ſententiam dixerit, & *ordine decurionum te biennio abſtinere* juſſerit, transacto 4 tempore non eſſe te in numero infamium, palam eſt: eo quod poſt biennium remiſiſſe tibi prohibitionem decurionatus Judex videtur. P. P. 10. Cal. Januar. LATERANO & RUFINO COSS. 198.

4. Iidem AA. Venuſtiano.

SI Poſidonium in tempus anni relegatum, ſententiam non exceſſiſſe Proconſulis probaveris, quinque annis exilio temporali damnandum inter infames 5 haberi non oportet: quoniam ſententiæ ſeveritas cum cæteris damnis tranſigere videtur. P. P. 6. Cal. Mart. SATURNINO & GALLO COSS. 199.

5. Iidem AA. Ambroſio.

DEcuriones quidem, item filios decurionum fuſtibus 6 caſtigari prohibitum eſt. Verum ſi *injuriam* 7 *te feciſſe* Proconſul vir clariſſimus pronunciaverit, ignominia notatus es. P. P. Calend. Jul. SATURNINO & GALLO COSS. 199.

6. Iidem AA. Juſto.

AD tempus in opus publicum damnati, priſtinum quidem ſtatum retinent: ſed damno infamiæ poſt impletum tempus ſubjiciuntur. P. P. 7. Id. Decemb. GETA & PLAUTIANO COSS. 204.

7. Iidem AA. Demetrio.

NEmo ob id, quod bonis paternis ſe abſtinuit, infamis eſt. P. P. 5. Id. Januar. ANTONINO A. & GETA 2. utriſque COSS. 206.

8. Iidem AA. Ulpiæ.

SI furti condemnata es, citra verbera quoque fuſtium, infamiæ damnum ſubiiſti. 8 Quod ſi res furtiva, quam alter ſurripuit, apud te ignorantem comperta eſt: non læſit exiſtimationem tuam durior ſententia. P. P. 10. Calend. Mart. ANTONINO A. & GETA utriſque 2. COSS. 206.

9. Iidem AA. Læto.

NEminem ſequitur infamia ob defenſa publica negotia patriæ 9 ſuæ. P. P. 12. Calend. Mart. ANTONINO A. & GETA utriſque 3. COSS. 209.

10. Iidem AA. Severo.

INjuriarum 10 ex perſona quoque 11 ſervi damnatus, infamia notatur. P. P. 4. Calend. Aug. *iiſdem* COSS. 209.

11. Imp. ALEX. A. Herennio.

[DEbitores] qui bonis 12 ceſſerint, licet ex ea cauſa bona eorum venierint, infames non fiunt. P. P. 10. Calend. Maj. MAX. 2. & Ælian. COSS. 224.

12. Idem A. Donato.

Si te expilaſſe hereditatem, ſententia Præſidis conſtiterit, non ex eo, quod non & alia pœna tibi irrogata eſt, furti 13 improbioris infamiam evitaſti. P. P. Cal. Jul. JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

13. Idem A. Juventio.

EA, quæ pater teſtamento ſuo filios increpans 14 ſcripſit, infames quidem filios jure non faciunt, ſed apud bonos & graves opinionem ejus, qui patri diſplicuit, onerant. 13. Cal. Novemb. *ipſo* A. 3. & DIONYSIO COSS. 230.

14. Imp. GORDIANUS A. Jovino.

NUllam exiſtimationis infamiam avunculus tuus pertimeſcat ictibus fuſtium 15 ſubjectus [ob crimen quæſtione habita,] ſi ſententia non præceſſit, ignominiæ maculam irrogans. Dat. Cal. Sept. PIO & PONTIANO COSS. 239.

15. Idem A. Sulpitiæ.

DEcreto Ampliſſimi Ordinis luctu fœminarum deminuto, triſtior habitus cæteraque hoc genus inſignia mulieribus remittuntur: non etiam intra tempus 16, quo his elugere maritum moris eſt, matrimonium contrahere permittitur: cum etiam, ſi nuptias alias intra hoc tempus ſecuta eſt, tam ea, quam is, qui ſciens eam duxit uxorem, etiam ſi miles ſit, perpetuo Edicto labem pudoris contrahat. P. P. 17. Calend. Jul. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

16. Idem A. Domitiano.

FUſtibus cæſum, cui per præconem 17 ita dictum eſt 18, ἐσυκοφάντησας, [id eſt, *calumniatus es*,] ut calumniatorem 19 vi-

TIT. X. (1. *l.* 3. *infr. h. t.* (2. v. *l.* 92. *ff. de reg. jur. l.* 5. *l.* 9. *ſupr. de juris & facti ignor. l.* 7. *pr. ſupr. de div. reſcript.* adde *l.* 6. §. 1. *ff. de off. præſ.* (3. v. *ſupr. ut lite pendent. & infr. ſentent. reſcind.* (4. *l.* 1. *ſupr. h. t.* (5. *l. ult. infr. de judic.*

TIT. XI. (1. *l. ult. pr. infr. de appell. l.* 6. §. 1. *ff. de off. præſ.* adde *l. ult. ff. de hered. pet.*

TIT. XII. (1. *Lib.* 3. *D.* 2. *Lib.* 10. *infr. tit.* 57. (2. v. *l.* 11. *pr.* juncta *l.* 31. *ff. de pœnis.* (3. v. *l.* 37. *verſ. in delictis. ff. de minor. l.* 2. *ff. de termino moto.* (4. v. *l.* 13. §. 1. *ff. ad leg. Corn. de falſ. l.* 15. *pr. ff. ad municip. l.* 3. §. 1. *ff. de decur.* (5. *l.* 4. §. 4. *ff. de re milit.*

(6. *l.* 2. §. 2. *ff. de decur.* adde *l. ult. ff. eod. l.* 9. §. 11. §. 12. *ff. l.* 3. *l.* 9. *l.* 12. *infr. de pœnis. l. ult. infr. de quæſtion.* (7. *l.* 1. *l.* 4. *in fin. ff. h. t. l.* 7. *ff. de jud. publ.* §. 2. *Inſt. de pœn. tem. litig.* (8 v. *dictas leges.* adde *l.* 63. *ff. de furtis.* (9. *l.* 2. *pr. ff. de jure fiſci. l.* 4. *infr. de delatorib.* (10. Adde *l.* 5. *ſupr. h. t.* (11. Immo vide §. 3. *Inſt. de injuriis.* (12. *l. ult. infr. qui bonis cedere.* (13. v. *l.* 1. §. 1. *ff. de effractorib.* (14. *l.* 3. *ff. de liber. & poſthum.* (15. *l.* 22. *ff. h. t.* confer. *l.* 1. *ſupr. eod.* (16. *l.* 1. *verſ. qui eam. ff. eod. l.* 1. *l.* 2. *l.* 6. *infr. de ſec. nupt. l.* 4. *infr. ad SC. Tertull. Nov.* 22. c. 40. *Nov.* 39. *c.* 2. adde *l.* 8. *l.* 9. *l.* 10. *l.* 11. *l.* 23. *l.* 25. *ff. h. t.* (17. Confer. *l.* 13. *ff. de jurejur.* (18. Adde *l.* 17. *infr. h. t.* (19. *l.* 1. *verſ. qui in judicio. ff. eod.*

deri

deri notatum, ideoque esse famosum, manifestum est. P. P. 3. Cal. Aug. SABINO & VENUSTO COSS. 241.

17. Idem A. ad Magnum.

VErbum precibus insertum potius verecundiam onerare, quam ullam existimationis maculam videtur aspergere. Etenim cum non causa cognita 20 dictum est ἐσυκοφάντησας, sed ad postulatum patroni, interlocutione Judicis responsum sit: nequaquam hoc infamiam irrogat. P. P. 8. Calend. Octob. ATTICO & PRÆTEXTATO COSS. 243.

18. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA. Antiocho.

NOn damnatos quidem duntaxat injuriæ, sed pactos 21 quoque Perpetuum Edictum infamat. Verum *pactos* eos demum, qui ullos adversariis nummos pro mala conscientia 22 ex transactione numerassent, in hac causa placuit intelligi. Cæterum simplex ejus [rei] gratia integram pacti existimationem illibatamque conservat. Quod si jurejurando decisa contentio sit: nemo dubitaverit, quin religionem absolutio judicantis sequatur. P. P. 14. Cal. Jan. SECULARE 2. & DONATO COSS. 261.

19. Impp. CARINUS & NUMERIAN. AA. Aristocrati.

INterlocutio Præsidis 23, quæ indicta est, infamem eum, de quo quæris, fecisse non videtur, cum non specialiter ob injuriam, vel admissam vim condemnatus sit, sed ita Præsidis verbis gravatus & admonitus, *ut ad melioris vitæ frugem se reformet*. P. P. 17. Calend. Februar. CARINO 2. & NUMERIANO AA. COSS. 284.

20. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Fortunato.

IMprobum fœnus exercentibus, & usuras 24 usurarum illicitè exigentibus, infamiæ macula irroganda est. S. 17. Cal. Mart. ipsis AA. COSS. 284.

21. Iidem AA. & CC. Statio.

SI fratres tui minores 25 duntaxat ætate [in] ludicræ 20 artis ostentatione spectaculum sui populo præbuerunt, inviolatam existimationem obtinent. Dat. 5. Calend. Septemb. *ipsis* AA. & COSS. 284.

22. Iidem AA. & CC. Domitiano.

FIdem rumpens 27 societatis, cum infamiæ periculo, suo nomine pro socio conventus, ad faciendum satis urgetur. Dat. 6. Id. Decemb. *Nicomediæ*, CC. COSS. 284.

TIT. XIII.
DE PROCURATORIBUS. 1

1. Divus ANTONINUS PIUS A. Severo.

CAutio ratihabitionis 2 tunc exigitur à Procuratore, quoties 3 incertum est, an ei negotium mandatum sit. PP. 4. Id. Octobr. GALLICANO & VENUSTO COSS. 151.

2. Divi FRATRES Sextiliæ.

CUm rem pecuniariam esse dicas, potes per maritum tuum solemnibus impletis, appellationi adversariæ tuæ respondere: cum appellationes pecuniariæ etiam per procuratores 4 exerceri ab utraque parte litigantium possint. Accepta 8. Calend. August. ipsis 2. & 3. AA. COSS. 163.

3. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Pomponio.

EUm, qui res agit heredum, à quibus tibi deberi fideicommissum dicis, evoca ad Prætorem virum clarissimum: qui aut tibi respondere cogetur 5, aut ab administratione negotiorum secundum formam jurisdictionis prohibebitur. † Deliberabit autem Prætor, si non defendantur heredes, an mittere te in possessionem 6 debeat, secuturus jurisdictionem, quæ exerceri adversus indefensos solet. PP. 10. Calend. Septemb. CHILONE & LIBONE COSS. 205.

4. Iidem AA. Saturnino.

QUia absente te judicatum dicis: æquum est, tibi restitui causæ defensionem. † Nec oberit tibi, quod uxor 7 tua interfuit judicio, aut etiam acquievit sententiæ: cum aliena negotia per mulieres 8 non aliter agi possint, nisi in rem 9 suam, & proprium lucrum mandatæ sint eis actiones. PP. Prid. Non. Januar. APRO & MAXIMO COSS. 208.

5. Imp. ANTONINUS A. Pancratiæ.

ACtionem ei, qui absentis nomine agere vult, si non eum defendat 10, denegari oportere, jam Edicto Perpetuo expressum est. 4. Cal. Mart. DUOB. & ASPRIS COSS. 213.

6. Imp. ALEXAND. A. Martiano.

REum 11 criminis constitutum defensionem causæ suscipere non posse, antequam purget innocentiam suam, incognitum non est. 6. Calend. Mart. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

7. Idem A. Macrino.

MIlitem nec pro patre, vel matre, vel etiam uxore, nec ex sacro Rescripto, procuratorio nomine experiri oportet 12: cum neque defensionem alienam suscipere, vel redimere negotia, vel quasi suffragatorem accedere, utilitate publica permittatur. PP. 8. Id. Mart. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

8. Idem A. Mansueto.

QUod quis sibi debitum exigere tibi mandavit, ante litis 13 contestationem, tu alii petendum mandare non potes. PP. 8. Calend. Septembr. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

9. Idem A. Aufidio.

QUi stipendia merentur, suis negotiis superesse, inoffensa disciplina, possunt. Nec potest dici eum, qui honesta & verecunda præcedente causa mandatas sibi actiones exercuerit 14, alieno negotio fungi: cum, licet contentio ex persona alterius bona fide sumatur, hunc tamen rem suam 15 gerere non ambigatur. Quod militibus meis interdici non modo absurdum, verum etiam iniquum est. *Sine die & consule.*

10. Idem A. Castiæ.

SI procurator ad unam speciem constitutus, officium mandati egressus est, id, quod gessit, nullum domino præjudicium facere potuit. 16 † Quod si plenam potestatem 17 agendi habuit, rem judicatam rescindi non oportet: cum si quid fraude, vel dolo egerit, convenire eum more judiciorum non prohibearis. PP. 3. Calend. Mart. ALBINO & MAXIMO COSS. 228.

11. Idem A. Sebastiano.

NEque tutores, neque curatores ex sua persona in rem pupilli, vel adolescentis procuratorem facere possunt, sed actorem 18 constituere debent. † Pupillus autem, vel pupilla, adultus, vel adulta, tam ad agendum, quam ad defendendum, tutore seu curatore interveniente, procuratorem ordinare possunt. Ipsi etiam tutores & curatores post litis 19 contestationem à se factam, ad exemplum procuratorum, qui litem contestati sunt, dare procuratores non prohibentur. PP. Prid. Id. Maji, ALEX. A. 3. & DIONE COSS. 230.

12. Idem A. Frontoni.

EXigendi à filio tuo mandati, qui se defensioni tuæ offerebat, duplici ratione necessitas non fuit: aut quod defendere quis, sive libertus, sive extraneus sit, sine mandato potest, satisdatione tamen pro defensione præstita, & alia proculdubio observatione subjecta: aut quod filius, etiamsi ultro actionem patris nomine dirigat, mandatum probare non cogitur. 20 † Sane, quod necdum legitimam ætatem idem filius tuus compleverit, ob hoc quidem depellere

(20. *l.* 19. *infr. l.* 13. §. 6. *ff. h. t.* (21. *l.* 4. *in fin. l.* 6. §. 3. 4. *ff. eod.* §. 2. *Inst. de pœna temere litig.* (22. *l.* 5. *ff. h. t.* (23. v. *l.* 17. *supr. eod.* adde *l.* 20. *ff. eod.* (24. v. *l.* 28. *infr. de usuris.* (25. Immo vide *infr. si advers. delict.* adde *l.* 37. *vers. in delictis. ff. de minor.* (26. v. *l.* 2. *in fin. ff. h. t.* (27. *l.* 1. *vers. qui pro soc. ff. eod.* §. 2. *Inst. de pœn. tem. litig.*

TIT. XIII. (1. *Lib.* 3. *D.* 3. (2. *l.* 39. §. 1. *ff. h. t.* §. 3. *Inst. de satisd.* (3. *l.* 21. *ff. ratam rem.* (4. *l.* 26. *infr. h. t. l.* 3. *infr. quor. appellat.* (5. *l.* 8. §. 3. *ff. h. t.* (6. *l.* 2. *pr. ff. quib. ex caus. in possess. l.* 8. *in fin. infr. quom. & quando judex. l.* 2. *in fin. infr. ubi in rem actio.* (7. *l.* 54. *ff. h. t. l.* 2. *pr. ff. de R. J.* (8. Vide tamen *l.* 42. *ff. h. t. l.* 3. §. 2. *ff. de liber. caus.* (9. Adde *l.* 55. *ff. h. t.* (10. *l.* 33. §. 3. *l.* 43. §. 4. *l.* 70. *ff. eod.* (11. *arg. l.* 1. *infr. de reis postul. l.* 5. *pr. ff. de publ. jud. l.* 17. §. 12. *ff. ad municip.* (12. §. *ult. Inst. de except.* adde tamen *l.* 8. §. 2. *ff. l.* 9. *l.* 13. *infr. h. t.* (13. *l.* 11. *l.* 23. *infr. eod. l.* 8. §. 3. *ff. mandati. l.* 4. *in fin. ff. de appellat.* (14. Immo vide *l.* 7. *supr. h. t.* (15. v. *l.* 55. *ff. eod.* (16. *l.* 7. *supr. de transact. l.* 13. *ff. de pact.* (17. Adde *l.* 10. *in fin. l.* 11. *l.* 12. *ff. d. t. de pact.* (18. §. *ult. Inst. de curat. l.* 13. *ff. de tutelis. l.* 9. *ff. ratam rem.* (19. v. *l.* 8. *supr. h. t.* (20. Confer tamen *l.* 3. §. 3. *ff. eod.*

pellere à procurationis officio eum judex non injuſte 21 potuit: ſed multo juſtius fuit, hujuſmodi defenſorem audire, quam te abſentem quaſi contumacem & indefenſum gravi condemnatione afficere. 5. Cal. Octobr. AGRICOLA & CLEMENTINO COSS. 231.

13. Imp. GORDIANUS A. Luciano militi.

ITa demum ſuper lite perſequenda, quam tibi mater mandavit 22, actionem intentare potes, ſi, cum primum litem conteſtaveris 23, non eſt tibi eo nomine oppoſita præſcriptio militiæ: quod nec, cum appellatio agitur, tibi objici poteſt. Nam ſi integra res eſt, ratio Perpetui Edicti acceptam tibi non permittit alieno nomine actionem intendere. 3. Idib. Januar. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

14. Idem A. Sabiniano.

NOn eo minus ſententia adverſus te lata, juris ratione ſubſiſtit, quod adverſaria tua minor viginti quinque annis conſtituta, cauſam ſuam marito ſine curatore agendam mandavit. Minoribus enim ætas in damnis ſubvenire, non in rebus proſpere geſtis obeſſe conſuevit. 24 PP. 3. Non. Octobr. GORDIANO A. 2. & POMPEJANO CC. COSS. 242.

15. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIM. AA. & CC. Cornificio.

LItem te redemiſſe 25 contra bonos mores precibus manifeſte profeſſus es: cum procurationem quidem ſuſcipere (quod officium gratuitum 26 eſſe debet) non ſit res illicita: hujuſmodi autem officia non ſine reprehenſione ſuſcipiuntur. S. 3. Non. April. CC. COSS. 294.

16. Iidem AA. & CC. Paconiæ.

PRocuratorem, vel actorem prædii, ſi non ſpecialiter diſtrahendi mandatum 27 accepit, jus rerum dominii vendendi non habere, certum ac manifeſtum eſt. Unde, ſi non ex voluntate domini, vendentibus his, fundum comparaſti, pervides improbum tuum deſiderium eſſe, dominium ex hujuſmodi emptione tibi concedi deſiderantis. S. Non. April. *Byzantii*, CC. COSS. 294.

17. Iidem AA. & CC. Mardonio.

INvitus 28 procurationem ſuſcipere nemo cogitur: nec eandem ultra, niſi provocationis 29 cauſa, extendere. Sed nec defenſionem abſentis ſubire compellitur: cum fidem ſuſceptam implere ſufficiat. PP. Non. Jun. *Philippopoli*, DIOCLET. 5. & MAX. AA. COSS. 293.

18. Iidem AA. & CC. Dionyſiæ.

ALienam ſuſcipere defenſionem, virile 30 eſt officium, & ultra ſexum muliebrem 31 eſſe conſtat. Filio itaque tuo, ſi pupillus eſt, tutorem pete. S. 14. Calend. Febr. *Sirmii*, CC. COSS. 294.

19. Iidem AA. & CC. Firmo.

SI pretium quidem actoribus alienum fundum, vel ſervum citra 32 mandatum domini tibi diſtrahentibus dediſti, & neque præceſſiſſe, neque ſecuta contractum domini declaretur voluntas, in rem autem ejus idem pretium proceſſiſſe, provinciæ Præſes cauſa cognita perſpexerit, hoc tibi reſtitui jubebit. Frid. Idus Mart. CC. COSS. 294.

20. Iidem AA. ad Verinum Præſidem Syriæ.

NIhil arbitramur intereſſe, utrum ab initio, an cœpta jam lite, negotium ad perſonam procuratoris tranſitum fecerit. Dat. 10. Calend. Octobr. [*Demeſſo* CC. COSS.]

21. Imp. CONSTANTINUS A. ad Concilium provinciæ Africæ.

MAritus citra 33 mandatum in rebus uxoris cum ſolemni ſatiſdatione, & alia obſervatione intercedendi liberam habeat facultatem: ne fœminæ, perſequendæ litis obtentu in contumeliam matronalis pudoris irreverenter irruant, & conventibus virorum, vel judiciis 34 intereſſe cogantur. † Sin autem mandatum ſuſceperit, licet maritus ſit, id ſolum 35 exequi debet, quod procuratio emiſſa præſcripſerit. Dat. 4. Id. Mart. *Adrumeti*, CONSTANTINO A. & LICINIO CÆSARE utriſque 2. COSS. 312.

22. Idem A. ad Baſſum P. Urbi.

PRocuratoribus inſtitutis, & poſt conteſtatam 36 litem dominis 37 effectis, hi, qui mandaverant, non habeant facultatem negotia perſequendi, niſi capitales inimicitiæ 38, vel morbus 39, vel alia 40 neceſſaria cauſa interceſſerit: tunc enim etiam invitis his, transferri lis poteſt. Dat. 13. Calend. Jul. CONSTANTIN. A. & LICINIO CÆS. 5. utriſque COSS. 319.

23. Imp. JULIANUS A. Secundo P. P.

NUlla dubitatio eſt, poſt cauſam in judicio agitatam 41, utpote dominum 42 litis procuratorem effectum, etiam poſt exceſſum 43 ejus, qui agendam, vel defendendam litem mandaverat, poſſe inchoatam cauſam jurgiumque finire: quippe cum & procuratorem poſſe eum inſtituere, veteris juris 44 voluerint conditores. Lect. 2. Non. Febr. JULIANO A. 4. & SALLUSTIO COSS. 363.

24. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. Pancratio Præfect. Urb.

LIcet in principio quæſtionis perſona debeat inquiri procuratoris 45, an ad agendum negotium mandatum à domino litis habeat: ſi tamen falſus procurator inveniatur 46, nec dici *controverſiæ* ſolent, nec poteſt 47 eſſe judicium. Dat. 2. Calend. April. *Conſtantinop.* ANTONINO & SYAGRIO COSS. 382.

25. Impp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Tatiano PP.

QUicunque 48 Prætorianæ vel Urbanæ Præfecturæ ſublime faſtigium vel Magiſterium militare, vel conſiſtorianæ Comitivæ inſignia meruerit dignitatis, vel Proconſulare jus dixerit, aut Vicarii fuerit adminiſtratione ſuffultus: ſi quod ab eo vel infertur jurgium, vel refertur, procuratoris perſonam in negotii ſui jura ſubſtituat. † Quod ſi quis ſanctionis hujus ſtatuta transgreſſus, judiciis ſeſe jurgaturus ingeſſerit, careat ejus litis ſorte, cujus non per procuratorem expectavit eventum: Judex nihilominus, qui contra fecerit, noverit à ſe viginti libras auri, [item] ab Officio quoque ſuo tantundem ponderis exigendum. Dat. 18. Calend. Octobr. ARCAD. A. 2. & RUFINO COSS. 392.

In AUTHENT. ut ab illuſtr. coll. 5. tit. 26. al. 18. ſeu Novell. 71. cap. 1. §. 1.

HOc jus ſtabit uſque ad illuſtres ſolos: cæteri enim commune jus amplectuntur.

26. Imppp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Anthemio PP.

IN pecuniariis controverſiis, etſi ſpecialiter hoc præcepti, vel ſententiæ minime deſignat auctoritas, paſſim unicuique (ſi tamen ita 49 maluerit) per procuratorem reſpondendi tribuimus facultatem: niſi forte quoſdam, juſtiores nonnunquam ob cauſas vehementiores, maximi Judicis vocabit auctoritas. Datum Prid. Idib. Octob. *

27. Imp. ZENO A. **

COnſtitutio prohibet duorum judiciorum unum 50 eundemque publicum procuratorem eſſe: ſed alios quidem eſſe in maximis judiciis glorioſiſſimorum Magiſtratuum procuratores, alios vero, qui eloquentiſſimis judicibus pedaneis miniſtrent in litibus: ac neque eum, qui litem inchoavit procuratorem apud Diætetam, ſeu pedaneum, eundem ipſum terminare ipſam litem apud glorioſiſſimum Magiſtratum, ſed nec *metentalma*, id eſt, translationem

(21. v. *l.* 51. *ff. eod.* (22. *l.* 9. *ſupr. l.* 8. §. 2. *ff. eod.* (23. *l.* 19. *infr. de probat.* (24. *arg. l.* 6. *ſupr. de legib.* (25. *l.* 5. *ſupr. de poſtul. l.* 53. *ff. de pact. l.* 7. *ff. l.* 20. *infr. mandati.* (26. *l.* 1. *in fin. ff. d. t.* (27. Adde *l.* 19. *infr. l.* 63. *ff. h. t.* (28. *l.* 3. §. 1. *l.* 35. §. 2. *ff. eod. l.* 156. *pr. ff. de R. J.* (29. v. *l.* 8. §. 8. *ff. mandati.* (30. Adde *l.* 1. *infr. quando mulier tutelæ.* (31. Confer. *l.* 4. *ſupr. h. t.* (32. v. *l.* 16. *ſupr. eod.* (33. Adde *l. ult. infr. de pact. conv.*

(34. *l. ult. infr. de rec. arbitr. l.* 1. §. 5. *ff. de poſtul.* (35. *l.* 10. *ſupr. h. t.* adde *l.* 56. *l.* 63. *ff. eod.* (36. Vide enim *l.* 16. *ff. eod. l.* 3. *infr. mandati.* (37. *l.* 3. *infr. h. t.* (38. *l.* 14. *l.* 21. *ff. eod.* v. *l.* 6. §. 17. *ff. de excuſ. tut.* (39. *l.* 20. *ff. h. t.* (40. *l.* 10. *l.* 23. *ff. eod.* (41. *l.* 11. *l.* 22. *ſupr. eod.* (42. *d. l.* 22. *l.* 4. *in fin. ff. de appell. l.* 11. *pr. ff. de dol. mal. & met. except.* (43. Vide tamen *l.* 59. *in fin. ff. de re judicata.* (44. *l.* 27. *in fin. ff. h. t.* adde *l.* 8. *l.* 11. *ſupr. eod.* (45. *l.* 19. *infr. de probat.* juncto §. *ult. Inſt. de except.* (46. *l.* 1. *infr. quib. res judic. l.* 19. *infr. de furt. l.* 27. *pr. ff. h. t. l.* 44. *in fin. ff. de judic.* (47. Vide tamen *l.* 56. *ff. d. t.* (48. Confer. *Nov.* 71. c. 1. *Auth. hoc jus. infr. h. t.* (49. *l.* 6. §. 3. *ſupr. de his qui ad eccleſ.* (50. Adde *l.* 14. *ſupr. de aſſeſſ.*

mandati fieri ab ipso ad alium procuratorem, qui apud gloriosissimum Magistratum adsideat: nulla impensa pro permutatione procuratoris facienda in hoc metentalmate, neque communi satisdatione pro hoc metentalmate exigenda, sed & judicatum solvi satisdationem, & de ratihabitione cautionem ita ab initio concipi, ut comprehendantur in his & expensæ hujus metentalmatis, ut is, à quo exigitur alterutra harum satisdationum, stipuletur, *Quia spondeo me & hunc, apud Diætetam procuratorem pro judicatorum solutione aut satisdatione confirmaturum, & si contingat ex relatione Diætetæ, aut ex appellatione data contra ipsius sententiam transferri causam ad maximum judicium, cui subest Diæteta, etiam tum ex metentalmate futurum procuratorem in maximo judicio simili modo confirmaturum me spondeo.* Si non hæc omnia observata fuerint, si quidem circa maximum judicium lex hæc transilita fuerit, competenti scrinio quinque auri libras persolvet pœnam. Si vero circa Diætetas hæc lex prætermissa fuerit, is, qui litem adimplet, qui apparet eloquentissimo Diætetæ, unius auri libræ exigetur pœnam. Alii vero duo, qui ex officio segregati sunt, & attributi Diætetæ sive ex scholis duarum auri librarum exigentur multam: ipse vero procurator, à quo quid peccatum contra hanc legem fuerit, plagis castigetur à Magistratu aut Diæteta, interdictus in posterum procuratoris officio fungi in judicio.

28. Constitutionis argumentum ex lib. Eustathii, περὶ χρονικῶν διαςημάτων.

SI fidejussor procuratoris non definierit tempus, & dixerit forte, *Ego fidejubeo pro ipso*, & si mortuus fuerit, aut amplius non appareat: idque contigerit intra viginti dies, alius fidejussor dandus erit. §. 1. Si moriatur, aut alias non inveniatur is, qui ad litem ab aliquo datus est procurator, post vicesimum diem à judiciali decreto super alterius procuratoris datione interposito, sex mensium accessionem seu terminum habebit principalis reus peregre degens in remota provincia, ad alium procuratorem dandum, vel ad veniendum per se in judicium: si enim in proxima, non autem in longinqua provincia absit, tunc judicis arbitrio terminus, sive dilatio definietur.

TIT. XIV.

NE LICEAT POTENTIORIBUS PATROCINIUM litigantibus præstare, vel actiones in se transferre. 1

1. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Aristobulo salutem.

DIvine admodum constituit D. Claudius consultissimus Princeps, parens noster, ut jactura causæ afficerentur hi, qui sibi potentiorum patrocinium advocassent: ut, hoc proposito metu, judiciariæ lites potius suo marte discurrerent, quam potentiorum domorum opibus niterentur. † Quem palam est in tantum provincialium quæstionibus esse commotum, ut hujus sanctionis Rectores provinciarum custodes, & contemptæ hujus rei vindices fecerit: scilicet, ut in actores seu procuratores in subsidia negotiorum vel usurpatos gratia, vel redemptos 2, severa sententia vindicarent. Quare cum intersit in universum omnium, & præcipue tenuiorum, qui sæpe importunis potentium intercessionibus opprimuntur: inter litigatores audientiam tuam impertiri debebis. † Nec metuas, ne præjudices Clarissimis viris: cum D. Claudius hujus rei Rectorem provinciæ disceptatorem, &, si res postularet, ultorem specialiter fecerit. Dat. 4. Id. Sept. AA. 3. & 2. COSS. 287.

2. Imppp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Joanni P. P.

SI cujuscunque modi actiones 3 ad potentiorum fuerint delatæ personas, debiti creditores jactura multentur. Aperta enim credentium videtur esse voracitas, qui alios actionum suarum redimunt exactores. Dat. 5. Id. Jul. HONOR. 7. & THEODOSIO 2. AA. COSS. 407.

TIT. XIV. (1. *arg. tit. infr. de alienat. jud. mut. caus. facta.* adde *l.* 3. *pr. l.* 4. §. 3. *ff. eod.* (2. Adde *l.* 15. *supr. tit. prox.* (3. *v. l.* 22. *infr. mandati.*

TIT. XV.

DE HIS, QUI POTENTIORUM NOMINE titulos prædiis affigunt 1, vel eorum nomina in litem prætendunt.

1. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Messalæ P. P.

ANimadvertimus plurimos injustarum desperatione causarum, potentium titulos, & clarissimæ privilegia dignitatis, his, à quibus in jus vocantur, opponere. At ne in fraudem legum adversariorumque terrorem his nominibus abutantur, & titulis, qui hujusmodi dolo scientes conniverint, afficiendi sunt publicæ sententiæ nota. Quod si nullum hac in parte consensum præbuerint, ut libelli aut tituli eorum nominibus, [vel] ædibus affigerentur alienis: eatenus in eos, qui fecerint, vindicetur, ut affecti plumbo perpetuis metallorum suppliciis deputentur. † Quisquis igitur lite pulsatus, (cum ipse & rei sit possessor & juris, & titulum illatæ solenniter pulsationis exceperit) contradictoriis libellis, aut titulis alterius nomen crediderit ingerendum: ejus possessionis, aut causæ, quam sub hac fraude aut retinere, aut evitare tentaverit, amissione multetur: nec repetendæ actionis, etiam si ei probabilis negotii merita suffragantur, habeat facultatem. Eos sane, qui se sponte alienis litibus inseri patiuntur, cum his neque possessio, neque proprietas competat: veluti famæ suæ prodigos, & calumniarum redemptores, notari oportebit. Dat. 15. Calend. Decembr. *Med.* STILICHONE & AURELIANO COSS. 400.

TIT. XVI.

UT NEMO PRIVATUS 1 TITULOS PRÆDIIS suis, vel alienis imponat, vel vela Regia suspendat.

1. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. Flaviano P. P.

REgiæ majestatis est, ut nostræ 2 tantum domus & patrimonia titulorum inscriptione legantur. Omnes igitur intelligant, publico juri esse deputandum id, cui nomen dominicum præscribitur. Dat. 3. Cal. Decemb. *Ravennæ*, BASSO & PHILIPPO COSS. 408.

2. Impp. THEODOS. & VALENT. AA. ad Florentium P. P.

NE quis vela Regia suspendere, vel titulum audeat, sine præceptione Judicis competentis, alienis rebus imponere, quas quocunque modo qualiscunque persona possideat: licet non dominus, licet injustus possessor, vel temerarius invasor, qui possidet, doceatur. † Eum autem, qui hoc facere ausus fuerit, si plebejus est, ultimo subdi supplicio: si Clarissimus, vel curialis, vel miles, vel clericus, proscribendum deportandumque, non solum civitate Romana, sed etiam libertate privari censemus: executoresque hujus legis omnes Judices esse oportere. † Deponendi autem, vel frangendi titulos 3, & conscindendi vela, non solum eis, ad quorum præjudicium tale aliquid contra fas, contraque leges committitur: sed omnibus tam liberis, quam servis sine metu calumniæ, vel accusatione criminis licentiam ministramus: decernentes, Judices eorumque Officia tricenis libris auri multari, si talem accusationem vel admittant, vel depositam scribi concedant. Dat. 15. Calend. Jul. THEOD. A. 17. & FESTO COSS. 439.

TIT. XVII.

UT NEMINI 1 LICEAT SINE JUDICIS auctoritate signa rebus imponere alienis.

1. Imp. PROBUS A. Octavio.

SÆpe rescriptum est, ante sententiam signa rebus, quas aliquis tenebat, imprimi non oportere. Et ideo ea rebus, aut fructibus apud te constitutis illicite imposita, poteris ipse licite detrahe-

TIT. XV. (1. Adde *Nov.* 17. *c.* 15. *l.* 3. *infr. de bon. vac. tit.* 16. 17. *infr. h. lib. Nov.* 164. *c.* 1.

TIT. XVI. (1. v. *d. Nov.* 17. *c.* 15. *Nov.* 28. *c.* 5. *l.* 3. *infr. de bon. vac.* (2. *v. d. c.* 5. §. 1. (3. *l.* 1. *infr. tit. prox. l.* 22. §. 2. *ff. quod vi aut clam. Nov.* 28. *c.* 5. *Const. Tib. de div. dom. c.* 4.

TIT. XVII. (1. v. *Nov.* 60. *Nov.* 164.

re 2: ut amotis his, causa, quæ ex officio tibi infertur, terminetur. Dat. 4. Calend. Jul. PROBO A. 2. & LUPO COSS. 278.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Craugasio.

REbus, quas alius detinet 3, imprimere signa nemini licet, etiamsi suas vel obligatas sibi eas esse aliquis affirmet.

TIT. XVIII.
NE FISCUS VEL RESPUBLICA PROCURATIONEM alicui patrocinii causa in lite præstet.

1. Imp. GORD. A. Legitimo & aliis.

REipublicæ juribus adjuvari te sub obtentu 1 quantitatis, quam eidem Reipublicæ debes, contra juris rationem desideras. 3. Id. Jan. GORDIANO A. 2. & POMPEJANO COSS. 242.

2. Idem A. Tertullo.

CUm allegas, partem 2 rerum vel actionum dimidiam fisco, quo magis ejus juribus protegaris, velle te donare: hujusmodi litium donationem admitti, temporum meorum disciplina non patitur. Unde jus tuum, si quod tibi competit, citra invidiam fisci mei tueri solenniter cura. S. 6. Non. Aug. GORDIANO A. 2. & POMPEJANO COSS. 242.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Amphioni.

ABhorret 3 à seculo nostro, sub prætextu debiti procurationem contra privatos fiscum præstare. Dat. 8. Cal. Jan. *Philippopoli*, CC. COSS. 294.

4. Iidem AA. & CC. Achilli.

AD fraudem creditoribus faciendam, invidiam 4 fiscalium contra seculi nostri tranquillitatem implorari non decet. Redde itaque, quod fisco nostro debes: &, si conventus velut à creditore fueris, quem tibi numerasse pecuniam negas, exceptione non numeratæ pecuniæ secundum leges uti potes. Dat. 16. Calend. Jan. *Sirmii*, CC. COSS. 294.

TIT. XIX.
DE NEGOTIIS GESTIS. 1

1. Impp. SEVERUS & ANTON. AA. Sopatræ.

CUm tutores 2 filiorum tuorum suspectos faceres, eisdemque tutores [seu curatores] peteres, munere pietatis 3 fungebaris: quæ causa non admittit negotiorum gestorum actionem: ut sumptus 4, quos in ea lite fecisti, repetere possis: cum, etiam si quis pro affectione domestica aliquos sumptus fecerit, nulla ratione eos repetere possit. PP. 3. Non. Oct. DEXTRO & PRISCO COSS. 197.

2. Iidem AA. Rufinæ.

COntra impuberes quoque, si negotia eorum urgentibus necessitatis rationibus utiliter gerantur: in quantum locupletiores 5 facti sunt, dandam actionem, ex utilitate ipsorum receptum est. Quæ tibi quoque jure decernitur, quod sumptus in pupillum, quem Romam tutorum petendorum gratia duxisti, fecisse te allegas: si non matertera ejusdem se facere paratam propriis impendiis 6 ostenderit. PP. 10. Cal. Febr. LATERANO & RUFINO COSS. 198.

3. Iidem AA. Hadriano.

SIve pro fratre coherede pecuniam solvisti, negotiorum gestorum actione experiri potes: sive pignoris 7 liberandi gratia debitum universum solvere coactus es, actionem 8 eandem habebis, vel judicio familiæ erciscundæ, si non est inter vos redditum, eam quantitatem assequeris. PP. 8. Cal. Febr. ANULINO & FRONTONE COSS. 200.

(2. v. *l. ult. supr. tit. prox.* (3. Adde *l.* 22. §. 2. *ff. quod vi aut clam.*

TIT. XVIII. (1. *l.* 3. *infr. h. t.* (2. *l.* 22. §. 2. *ff. de jur. fisc. l.* 91. *ff. de her. inst.* §. *ult. Inst. quib. mod. testam.* (3. Adde *l.* 1. *supr. h. t.* (4. *l.* 2. *in fin. supr. eod.*

TIT. XIX. (1. *Lib.* 3. *D.* 5. (2. Adde *l.* 44. *ff. h. t.* (3. *l.* 13. *l.* 15. *infr. l.* 27. *in fin. ff. eod. l.* 32. §. 2. *ff. de condict. indeb.* confer tamen *l.* 11. *infr. l.* 34. *ff. h.t. l.* 14. §. 7. *ff. de religios. l.* 47. *ff. de don. inter vir. & uxor.* (4. v. *l.* 2. *l.* 10. *ff. h. t.* (5. *l.* 6. *pr. l.* 21. §. 1. *l.* 37. *pr. ff. eod.* (6. Adde *l. ult. in fin. infr. de alim. pup. præst.* (7. v. *l.* 6. *infr. de distract. pignor.* (8. *l.* 31. *in fin. ff. h. t. l.* 78. §. 2. *ff. de contrah. empt. l.* 18. *in fin. infr. fam. ercisc.*

4. Iidem AA. Claudio.

QUi pupillæ negotia tutoris mandato 9 suscepit, pro tutore negotia non videtur gessisse, sed negotiorum gestorum actione pupillæ tenebitur. P. P. 3. Nonas Decemb. FABIANO & MUTIANO COSS. 202.

5. Iidem AA. Tryphonio.

OFficio nec minus obsequio liberti functus, negotiorum gestorum actionem contra patroni filias pupillas habere non potest. PP. 13. Calend. Jul. GETA & PLAUTIANO COSS. 204.

6. Iidem AA. Gallo.

CUratorem tibi quidem patris testamento datum dicis, quod non potest videri jure 10 factum: Quod si (ut proponis) administrationi se immiscuit: negotiorum gestorum actio tam adversus eum, quam contra 11 heredes ejus tibi competit. PP. * APRO & MAXIMO COSS. 208.

7. Imp. ANTONINUS A. Euphratæ.

SI ab eo, qui negotia tua gessit, heres ex duabus unciis institutus es: etiamsi adeas hereditatem, in reliquis decem unciis adversus coheredem 12 competit tibi petitio, si quam adversus defunctum habuisti actionem. P. P. 6. Id. Mart. *Romæ*, SABINO & ANULINO COSS. 217.

8. Idem A. & C. Severo.

ADversus eos, qui negotia tua gesserunt, negotiorum gestorum judicio civiliter consiste: nec tibi oberit, si propter occupationes militares eam litem tardius fueris executus: cum hoc genus actionis longi temporis præscriptione excludi non possit. PP. 6. Cal. Aug. ANTONINO & ADVENTO COSS. 219.

9. Idem A. Sallustio.

SI pecuniam [tuam] à debitore tuo Julianus exegit, eamque solutionem ratam habuisti: habes adversus eum negotiorum gestorum 13 actionem. PP. 8. Calend. Mart. PRÆSENTE & EXTRICATO COSS. 218.

10. Imp. ALEXAND. A. Secundo & aliis.

SI servum 14 alienum non inutilem domino constitutum ægrum curastis: negotium utiliter gessistis, & competenti vobis actione sumptus recuperare potestis. PP. 12. Calend. Decemb. ALEXANDRO A. 2. & MARCELLO COSS. 227.

11. Idem A. Herenniæ.

ALimenta quidem, quæ filiis 15 tuis præstitisti, tibi reddi non justa ratione postulas: cum id exigente materna pietate feceris. Si quid autem in rebus 16 eorum utiliter, & probabili more impendisti: si non & hoc materna liberalitate, sed recipiendi animo fecisse te ostenderis: id negotiorum gestorum actione consequi potes. PP. 12. Cal. Febr. ALBINO & MAXIMO COSS. 228.

12. Idem A. Theophilo.

SI filius pro patre suo debitum solverit, nullam actionem ob eam solutionem habet: sive in potestate patris, cum solveret, fuerit, sive sui juris constitutus: si donandi animo 17 pecuniam dedit. Si igitur pater tuus sui juris constitutus, pro patre suo negotia gerens, non præcedente mandato debitum ejus solvit: negotiorum gestorum agere cum patruis tuis [potes]. PP. Calend. Augusti AGRICOLA & CLEMENTINO COSS. 231.

13. Idem A. Aquiliæ.

QUod in uxorem tuam ægram 18 erogasti, non à socero repetere, sed affectioni tuæ [debes] expendere. † In funus 19 sane ejus, si quid eo nomine quasi recepturus erogasti: patrem, ad quem dos rediit, jure convenis. PP. 8. Cal. Nov. AGRICOLA & CLEMENTINO COSS. 231.

14. Idem A. Mutiano Rufo.

SI mandatum solius mariti secutus, tam ipsius, quam uxoris ejus negotia gessisti, tam tibi, quam mulieri invicem negotiorum gestorum competit actio. Ipsi sane, qui mandavit, adversus te mandati actio est: sed & tibi adversus eum contraria, si quid forte supererogasti. PP. 10. Calend. Mart. MAXIMO 3. & URBANO COSS. 235.

(9. Vide enim *l.* 6. *pr. ff. h. t.* (10. §. 1. *Inst. de curat.* (11. *l.* 17. *infr. h. t.* (12. *l.* 6. *supr. eod.* (13. Immo vide *l.* 60. *ff. de R. J. l.* 50. *ff. mand.* (14. *l.* 10. §. 1. *ff. h. t. l.* 2. *ff. de impens.* (15. v. *l.* 1. *supr. l.* 15. *infr. h. t.* (16. v. *l.* 47. *ff. de donat. inter vir. & uxor.* (17. *l.* 4. *ff. h. t. l.* 33. *in fin. ff. de legat.* 3. *l.* 2. *in fin. infr. de rei vindic.* (18. v. *l.* 22. §. 8. *ff. soluto.* (19. Adde *l.* 14. §. 7. *l.* 16. *ff. de religios. l.* 1. *supr. h. t.*

15. Imp.

15. Imp. GORD. A. Eutychiano.

SI paterno [20] affectu privignas [21] tuas aluiſti, ſeu mercedes pro his aliquas magiſtris expendiſti: ejus erogationis tibi nulla repetitio eſt. Quod ſi [ut] repetiturus [22] ea, quæ in ſumptum miſiſti, aliquid erogaſti: negotiorum geſtorum tibi intentanda eſt actio. PP. 6. Id. Jul. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

16. Impp. GALLUS & VOLUSIANUS AA. Eutychiano.

SI negotium ſororis [23] tuæ gerens pro ea tributa ſolviſti, vel mandante ea, vel rogante id feciſti: negotiorum geſtorum actione, vel mandati, id, quod ſolviſſe te conſtiterit, repetere poteris. PP. 11. Cal. Maji, GALLO & VOLUSIANO COSS. 253.

17. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. CC. Claudiæ.

CUratoris etiam ſucceſſores [24] negotiorum geſtorum utili conventos actione tam dolum, quam latam culpam præſtare debere, nec ad eos officium [25] adminiſtrationis tranſire, ideoque nullam alienandi eos res adultæ poteſtatem habere convenit. Dat. 13. Cal. Jan. *Sirmii*, AA. COSS. 293.

18. Iidem AA. & CC. Pomponio.

OB negotium alienum geſtum, ſumptuum factorum uſuras [26] præſtari bona fides ſuaſit: Quo jure contra eos etiam, quorum te neceſſitate compulſum negotium geſſiſſe proponis, per judicem negotiorum geſtorum uteris. Dat. 9. Calend. Jan. AA. COSS. 293.

19. Iidem AA. & CC. Alexandro.

AB uno herede pro ſolido re veluti communi [27] venundata, de pretio coheres venditoris negotiorum geſtorum [actione] ratam [28] faciens venditionem, agere poteſt. Dat. Id. Febr. *Sirmii*, CC. COSS. 294.

20. Iidem AA. & CC. Octavianæ.

TUtori, vel curatori ſimilis non habetur, qui citra mandatum, negotium alienum ſponte gerit: quippe ſuperioribus quidem neceſſitas muneris adminiſtrationis finem: huic autem propria voluntas facit: ac ſatis abundeque ſufficit [29], ſi cui vel in paucis amici labore conſulatur. Secundum quæ ſuper his quidem, quæ nec tutor, nec curator conſtitutus, ultro quis adminiſtravit, cum non tantum dolum [30], & latam culpam, ſed & levem præſtare neceſſe habeat: à te conveniri poteſt, & ea, quæ tibi ab eo deberi patuerit, cum uſuris [31] compelletur reddere. De cæteris vero, quæ ab aliis tui conſtituta juris detenta exacta non ſunt, ab hoc, qui nec [32] agendi quidem propter exceptionis obſtaculum facultatem habere potuit, exigi non poteſt: & idcirco adverſus eos, quos res tuas tenere dicis, detorquere tuas petitiones debes. Dat. 8. Cal. Maji, *Sirmii*, CC. COSS. 294.

21. Iidem AA. & CC. Michræ.

SI cognati tui ſervos ſuos manumiſerunt: hoc, quod adminiſtraſſe eos rem tuam contendis, impedimento [33] eorum libertati fieri non potuit. Quin autem ex actu præcedenti poſt manumiſſionem, ſi utriuſque temporis adminiſtratio non connexa [34], ſed ſeparata ſit: conveniri non poſſe, proculdubio eſt. Dat. 6. Cal. Octobr. *Viminacii*, CC. COSS. 294.

22. Iidem AA. & CC. Eulogio.

NEgotium gerentes alienum non interveniente ſpeciali pacto, caſum fortuitum [35] præſtare non compelluntur. Dat. 11. Calend. Decembr. CC. COSS. 294.

23. Iidem AA. & CC. Theodoro.

NEgotiis geſtis, non in rem, ſed in perſonam eſt actio. Dat. 12. Cal. Decemb. *Nicomediæ*, CC. COSS. 294.

24. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

SI quis, nolente, & ſpecialiter prohibente domino rerum, adminiſtrationi earum ſeſe immiſcuit: apud magnos auctores dubitabatur, ſi pro expenſis, quæ circa res factæ ſunt, talis negotiorum geſtorum habeat aliquam adverſus dominum actionem. Quam quibusdam pollicentibus directam, vel utilem: aliis negantibus (in quibus & Salvius Julianus fuit) hoc decidentes ſancimus, ſi contradixerit dominus, & eum res ſuas adminiſtrare prohibuerit, ſecundum Juliani ſententiam, nullam eſſe adverſus eum [vel directam, vel utilem] contrariam actionem, ſcilicet poſt denunciationem, quam ei dominus transmiſerit, non concedens ei res ejus attingere: licet res bene ab eo geſtæ ſint. Quid deinde, ſi dominus aſpexerit ab adminiſtratore multas expenſas utiliter factas, & tunc doloſa adſimulatione habita eum prohibuerit, ut neque anteriores expenſas præſtet? Quod nullo modo patimur: ſed ex quo [ea] teſtatio ad eum facta eſt, vel in ſcriptis, vel ſine ſcriptis ſub teſtificatione aliarum tamen perſonarum: ex eo die pro faciendis meliorationibus nullam ei competere actionem: ſuper anterioribus autem, ſi utiliter factæ ſunt, habere eum actionem contra dominum concedimus ſua natura currentem. Dat. 14. Cal. Dec. LAMPADIO & ORESTE COSS. 530.

TIT. XX.
DE HIS, QUÆ VI, METUSVE [1] CAUSA geſta ſunt.

1. Imp. ALEX. A. Felici.

PErſecutionem eorum, quæ vi vel furto ablata ſunt, etiamſi poſtea interciderint, integram [2] eſſe, jure reſponſum eſt. PP. Cal. Decembr. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

2. Idem A. Alexandro.

CUm te non ſolum caviſſe, verum etiam ſolviſſe pecuniam confitearis: qua ratione [3] ut vim paſſus reſtitui, quod illatum eſt, poſtules, perſpici non poteſt: quando veriſimile non ſit, ad ſolutionem te properaſſe omiſſa querela de chirographo, utpote per vim extorto, niſi & in ſolvendo vim te paſſum dicas. PP. 6. Cal. Jul. ALEXANDRO A. 2. & MARCELLO COSS. 227.

3. Imp. GORD. A. Cajo.

SI vi vel metu fundum avus tuus diſtrahere coactus eſt, etiamſi maxime emptor eum alii vendidit: ſi tamen tu avo tuo heres [4] extitiſti, ut tibi reddito à te [5] pretio reſtituatur, poſtquam placuit in rem [6] quoque dari actionem ſecundum formam Perpetui Edicti, adito Præſide provinciæ poteris poſtulare, ſi modo qui ſecundo loco comparavit, longæ poſſeſſionis præſcriptione non fuerit munitus. PP. 6. Id. Auguſt. PIO & PONTIANO COSS. 239.

4. Idem A. Primo & Euthydico.

SI per vim vel metum mortis, aut cruciatus corporis venditio à nobis extorta eſt, & non poſtea eam conſenſu [7] corroboraſtis: juxta Perpetui formam Edicti, intra annum quidem agentes, (quo experiundi poteſtas eſt) ſi res non reſtituatur, quadrupli condemnationem referetis: ſcilicet reddito [8] à vobis pretio: poſt annum vero cauſa cognita, eadem actio in ſimplum permittitur. Quæ cauſæ cognitio eo pertinet, ut ita demum decernatur, ſi [9] alia actio non ſit. PP. 3. Non. Aug. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

5. Idem A. Rufo militi.

NOn intereſt, à quo [10] vis adhibita ſit patri & patruo tuo, utrum ab emptore, an vero ſciente emptore ab alio, ut vi metuve poſſeſſionem vendere cogerentur. Nam ſi adhibita vi compulſi ſunt, poſſeſſiones ſuas, quæ majore valebant, minimo [11] diſtrahere: juriſdictionis tenore, ut id, quod improbe factum eſt, in priorem ſtatum revolvatur, impetrabunt. PP. 6. Cal. Jan. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

6. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Polliæ.

AD invidiam alicui nocere nullam dignitatem oportet: Unde intelligis, quod ad metum arguendum, per quem dicis initum eſſe contractum, Senatoria [12] dignitas adverſarii tui ſola non eſt idonea. PP. 3. Cal. Maji, *Heracliæ*, CC. COSS. 294.

(20. *l.* 11. *ſupr. eod.* (21. Adde tamen *l.* 1. *infr. ubi pupill. educari.* (22. Confer *l.* 34. *ff. l.* 11. *ſupr. h. t.* (23. Adde *l.* 3. *ſupr. eod.* (24. *l.* 6. *ſupr. eod. l.* 1. *l.* 2. *infr. de hered. tutor.* (25. *l.* 1. *infr. ſi quis ignorans rem minor.* (26. *l.* 19. §. 4. *ff. h. t. l.* 37. *ff. de uſuris.* (27. *l.* 31. *in fin. ff. h. t.* immo vide *l.* 25. §. 16. *ff. famil. erciſc.* (28. *l.* 9. *ff. h. t.* obſt. *l.* 60. *ff. de R. J.* (29. *l.* 39. §. 2. *in fin. ff. de admin. tut.* (30. *l.* 23. *ff. de R. J. l.* 11. *ff. h. t.* adde tamen *l.* 3. §. 9. *ff. eod.* (31. *l.* 19. §. 4. *ff. eod. l.* 37. *ff. de uſur.* (32. *l.* 6. §. *ult. ff. h. t.* (33. *l.* 37. *ff. de fideicom. libert.* (34. *d. l.* 37. *l.* 17. *l.* 18. *ff. h. t. l.* 1. *infr. an ſervus. arg. l.* 13. *ff. de tutel. & rationib. diſtr.* (35. *l.* 22. *ff. h. t.* confer *l.* 11. *ff. eod. l.* 23. *ff. de R. J.*

TIT. XX. (1. *Lib.* 4. *D.* 2. (2. *l.* 14. §. 11. *ff. h. t.* (3. *l.* 9. §. 3. *ff. eod. l.* 40. *ff. de condict. indeb.* immo vide *l.* 7. *ff. de condict. ob turp. cauſ.* (4. v. *l.* 14. §. 2. *in fin. ff. h. t.* (5. *l.* 4. *infr. eod.* (6. *l.* 9. §. 4. *d. l.* 14. §. 2. *ff. eod.* (7. *l.* 2. *ſupr. eod.* (8. *l.* 3. *ſupr. eod.* (9. *l.* 14. §. 2. *ff. eod.* (10. *l.* 9. §. 1. *l.* 14. §. 3. *ff. eod. l.* 15. *in fin. ff. de dolo. l.* 1. §. 12. *ff. de vi & vi arm.* (11. *l.* 8. *infr. de reſcind. vendit.* (12. Immo vide *l.* 11. *infr. h. t.*

7 Iidem

7. Iidem AA. & CC. Cotui.

SI donationis 13, vel transactionis, vel stipulationis, vel cujuscunque alterius contractus obligationis confectum instrumentum, metu mortis, vel cruciatu corporis extortum, vel capitales 14 minas pertimescendo, adito Præside provinciæ probare poteris: hoc ratum haberi secundum Edicti formam non patietur. Dat. 2. Non. Jan. AA. COSS. 299.

8. Iidem AA. & CC. Tryphonio.

CUm te domus & horti venditionem fecisse sub spe recipiendi, quod de frumento feceras, instrumentum, vel timore, ne ad civilia munera nominareris, proponas, & rescindi venditionem, veluti metus causa factam, desideres: intelligis, ad ratum non habendum contractum, metum hujusmodi prodesse non posse. Dat. 11. Cal. Septembr. *Viminacii*, CC. COSS. 300.

9. Iidem AA. & CC. Hymnodæ.

MEtum, non jactationibus 15 tantum, vel contestationibus, sed atrocitate facti probari convenit. Dat. Calend. Decemb. CC. COSS. 300.

10. Iidem AA. & CC. Faustinæ.

ACcusationis institutæ vel futuræ 16 metu alienationem seu promissionem factam rescindi postulantis, improbum est desiderium. Dat. 6. Cal. Februar. CC. COSS. 302.

11. Imp. CONSTANTINUS A. ad Evagrium P. P.

SI per impressionem quis aliquem metuens saltem in mediocri officio constitutum 17, rei suæ in eadem Provincia vel loco, ubi tale officium peragit, sub venditionis titulo fecerit cessionem: & quod emptum fuit reddatur, & nihilo minus etiam pecunia retineatur: simili pœna servanda, si qui vel 18 *conjugis* vel *amici* nominibus abutentes, prædam tamen sibi acquirant. 10. Calend. Octobr. *Aquilejæ*, CONSTANTIO A. 7. & CONSTANTINO CÆS. COSS. 353.

12. Impp. HONOR. & THEODOS. AA. ad populum.

VEnditiones 19, donationes 20, transactiones 21, quæ per potentiam extortæ sunt, præcipimus infirmari. Dat. 13. Calend. Mart. *ipsis* AA. 8. & 3. COSS. 409.

TIT. XXI.
DE DOLO MALO. 1

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Clementinæ.

SI fidejussor à creditore pignora emerit 2: oblata quantitate sortis & usurarum, tibi dominium cum fructibus, quos bona fide percepit, consultius restituet, ne fidei ruptæ gratia de dolo possit actio exerceri. Accepta Dat. 3. Id. Maji, PLAUTIANO & GETA COSS. 204.

2. Imp. ANTONINUS A. Agrippæ.

DE dolo actio, cum alia 3 nulla competit, causa cognita 4 permittitur. Dat. Non. Novemb. GENTIANO & BASSO COSS. 212.

3. Imp. GORDIANUS A. Aquilino.

NOn possunt obesse tibi tempora, quæ in actione de dolo solent computari 5, quibus Reipublicæ 6 causa (ut allegas) occuparis: sed exinde tibi incipiet tempus cedere, ex quo muneribus liberatus, facultatem agendi intra præstituta tempora cœperis obtinere. PP. Idib. August. SABINO 2. & VENUSTO COSS. 241.

4. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Menandræ.

CUm proponas, inter te, & eum, quem in contubernio ancillam tuam sibi conjunxisse memorasti, placuisse, *Ut tibi pro eadem daret mancipium:* intelligis, quod si manumisisti, vel ei tradidisti, & ille manumisit, revocandæ libertatis potestatem non habes, sed solum, si necdum statutum tempus excesserit, & fidem placiti rumpat, desiderare debes, de dolo 7 tibi decerni actionem. Quod si penes te dominium ejus remansit: adito Præside provinciæ, cum natis ejus hanc potes recuperare, si nulla moveatur status quæstio. Dat. 3. Cal. Maji, *Heracliæ*, CC. COSS. 294.

5. Iidem AA. & CC. Amphidrosæ.

SI superstite patre per emancipationem 8 tui juris effecta, matri successisti, rebusque tuis per legitimum 9 tutorem patrem eundemque manumissorem administratis, postea transegisti cum eo bona fide: perspicis, quod si pactum tantum factum sit, petitio tua per exceptionem submovetur: Si vero novatio legitimo modo intercessit, & acceptilatio subsecuta est: nullam tibi jam superesse actionem. † Sane, si læsa es immodice 10, liberatione solenniter per novationem, atque acceptilationem tributa: non de dolo 11 propter paternam verecundiam 12, sed in factum actio tibi tribuenda est. Dat. Id. Jun. CC. COSS. 294.

6. Iidem AA. & CC. Hymnodæ.

DOlum ex indiciis perspicuis 13 probari convenit. Dat. Cal. Decembr. CC. COSS. 294.

7. Iidem AA. & CC. Sebastiano.

SI major quinque & viginti annis hereditatem fratris tui repudiasti: nulla 14 tibi facultas ejus adeundæ relinquitur. Sane, si ejus uxoris tibi substitutæ dolo 15 factum est, actionem de dolo contra eam exercere potes. Dat. 16. Cal. Maji, CC. COSS. 294.

8. Imp. CONSTANT. A. ad Symmachum Vicarium.

OPtimum duximus non ex eo die, quo se quisque admissum dolum didicisse commemoraverit, neque intra anni utilis tempus, sed potius ex eo die, quo adseritur commissus dolus, intra continuum biennium de dolo actionem moveri: sive abfuerit, sive præsto sit is, qui dolum se passum esse conqueritur. † Omnes igitur sciant, neque incipiendæ post biennium, neque ante completum biennium cœptæ, post biennium [vero] finiendæ doli actionis [esse] concessam licentiam. Dat. 8. Calend. Aug. *Nesso*, CONSTANTINO A. 5. & LICINIO CÆS. COSS. 319.

TIT. XXII.
DE IN INTEGRUM RESTITUTIONE 1
minorum 2 [viginti quinque annis.]

1. Imp. ALEXANDER A. Plotianæ.

ILlud inspiciendum est, num inofficiosi querelæ vel palam, vel tacita 3 dissimulatione sit renunciatum. Nec hoc autem in tuam personam cadere posse auxilium, quod ætati impertitur, ostendit. Dat. 5. Id. Jul. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

2. Imp. GORDIANUS A. Alexandro.

EO tempore, quo soror tua auxilio ætatis juvabatur, si patris intestati bonorum possessionem accipere debuit: licet quinque 4 filios superstites habuerit, non tamen ideo minus ad Edicti prærogativam pertinet: scilicet si nunc per ætatem beneficium restitutionis largitur. PP. 8. Id. Aug. ULPIO & PONTIANO COSS. 239.

3. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIM. AA. & CC. Attiano.

SI curatorem habens minor quinque & viginti annis post pupillarem ætatem res vendidisti, hunc contractum servari non oportet 5: cum non absimilis ei habeatur minor curatorem habens, cui à Prætore curatore dato, bonis interdictum est. † Si vero sine curatore constitutus contractum fecisti: implorare in integrum restitutionem, si necdum tempora præfinita excesserint, causa cognita non prohiberis. Dat. 14. Calend. Maji, *Heracliæ*, AA. COSS. 293.

(13. *l. ult. infr. eod.* (14. v. *l. 9. infr. eod.* (15. *l. 9. pr. ff. eod. l. 13. supr. de transact.* (16. *l. 9. infr. de contrab. stip.* (17. *l. un. supr. de contract. judic. l. 3. §. 1. ff. h. t.* (18. *d. l. un. §. 3. supr. de contract. judic. l. 13. pr. ff. de re milit.* (19. *l. ult. §. 1. ff. h. t. l. 6. pr. ff. de off. præs. l. 7. supr. h. t.* (20. *d. l. 7.* (21. *d. l. 7. l. 13. supr. de transact.*

TIT. XXI. (1. *Lib. 4. D. 3.* (2. *l. 59. §. 1. ff. mandat. l. 5. in fin. ff. de distract. pignor. l. 59. ff. de fidejuss.* (3. *l. 1. §. 1. ff. h. t.* (4. *l. 9. in fin. ff. eod.* (5. v. *l. ult. infr. eod.* (6. *l. 1. ff. de div. temp. præscript.* (7. *l. 5. §. 3. ff. de præscr. verb.* (8. §. 6. *Inst. quib. mod. jus patr. pot.* (9. v. *Inst. de legit. parent. tut.* (10. v. *l. 2. l. 8. infr. de rescind. empt.* (11. *l. 11. l. 12. ff. h. t.* (12. v. *l. ult. infr. qui & advers. quos.* (13. *l. 6. ff. de probat.* (14. v. *l. 2. l. 3. supr. de jur. & facti ignor.* (15. *l. 9. §. 1. ff. h. t. l. 4. §. 28. ff. de doli mali & met. except.* (16. Immo vide *l. ult. infr. de tempor. in integr. restit.*

TIT. XXII. (1. *Lib. 4. D. 1.* (2. *Lib. 4. D. 4.* (3. *l. 8. §. 1. l. 15. §. 1. ff. de inoff.* (4. *l. 12. infr. de admin. tut.* (5. Immo vide *l. 101. ff. de verb. oblig.*

4. Iidem AA. & CC. Isidoro.

SI minorem te quinque & viginti annis fuisse, cum contraheres, ostenderis 6, & tempora restitutionis præstituta 7 excessisse, ab adversario tuo comprobatum non fuerit: Præses provinciæ in integrum restitutionis dare tibi auxilium debet. Dat. 6. Calend. Maji, *Heracliæ*, AA. COSS. 293.

5. Iidem AA. & CC. Rufo.

MInoribus in integrum restitutio, in quibus se captos 8 probare 9 possunt, etsi dolus adversarii non probetur, competit. §. 1. Ante impletum 10 etiam quintum & vicesimum annum, de his, in quibus se captos existimant minores, posse in integrum restitutionem implorare, certissimi juris est. Dat. 5. Cal. Maji, *Heracliæ*, AA. COSS. 293.

6. Iidem AA. & CC. Sententiæ.

SI intra ætatem 11, cui succurri solet, in integrum restitutionis [auxilio] lis inchoata est, nec ei à te renunciatum est: mors ejus, contra quem hæc fuerit implorata, fraudi tibi esse non potest. Dat. 5. Cal. Maji, *Sirmii*, CC. COSS. 294.

7. Iidem AA. & CC. Severæ.

DE tutela avunculi ejusdemque tutoris, cui falso 12 ætate probata præstitisti liberationem, quem ignarum ætatis tuæ non fuisse tam officium tutelæ, quam sanguinis proximitas arguit, si necdum statutum tempus excessit, ex causa in integrum restitutionis heredes ejus convenire potes. Dat. 11. Calend. August. CC. COSS. 294.

8. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Juliano, Proconsuli Africæ.

MInoribus in his, quæ vel prætermiserunt 13, vel ignoraverunt, innumeris auctoritatibus constat esse consultum. Dat. Non. Maji, CONSTANTIO V. C. COS. 420.

9. Imp. ZENO A. Æliano P. P.

NOn videtur circumscriptus esse minor, qui jure sit usus communi. 14 Dat. Cal. Jan. BASILIO V. C. COS. 480.

TIT. XXIII. DE FILIOFAMILIAS MINORE. 1

1. Imp. GORDIANUS A. Gaudiano militi.

FIliusfamilias, si minor viginti quinque annis pro extraneo fidejussit 2, in integrum restitutionem implorare non prohibetur. Sed & si pro patre 3 suo fidejussor extitit, eique diem suum functo non successit: in integrum restitutionem postulare potest. Dat. Calend. Julii, GORDIANO A. 2. & POMPEJANO COSS. 249.

2. Idem A. Tryphoni militi.

SI frater tuus, cum mutuam 4 pecuniam acciperet, in patris fuit potestate, nec jussu ejus, nec contra Senatusconsultum contractum est: propter lubricum ætatis, adversus eam cautionem in integrum restitutionem potuit postulare. P. P. 3. Non. Octobr. ULPIO & PONTIANO COSS. 239.

TIT. XXIV. DE FIDEJUSSORIBUS MINORUM

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Mironi.

POstquam in integrum ætatis beneficio restitutus es, periculum evictionis emptori, cui prædium ex bonis paternis vendidisti, præstare non cogeris. Sed ea res fidejussores, qui pro te intervenerunt, excusare non 1 potest. Quare mandati judicio, si pecuniam solverint, aut condemnati fuerint, convenieris: modo si eo quoque nomine restitutionis auxilio non juvaberis. 6. Cal. Octobr. SEVERO A. & ALBINO COSS. 195.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Curioni.

SI ea, quæ tibi vendidit possessiones interposito decreto Præsidis, ætatis tantummodo auxilio juvatur: non est dubium, fidejussorem ex persona sua obnoxium 2 esse contractui. Verum si dolo 3 malo apparuerit contractum interpositum esse: manifesti juris est, utrique personæ, tam venditricis, quam fidejussoris consulendum esse. S. 6. Cal. Maji, DIOCLETIANO 2. & MAXIMIANO AA. COSS. 287.

TIT. XXV. SI TUTOR VEL CURATOR INTERVENERIT.

1. Imp. ANTONINUS A. Martianæ & aliis.

SI jam puberes utriusque sexus parentum hereditatem adiistis; si etiam nunc in ea ætate estis, ut, eo quod paternæ hereditati vos obligastis, in integrum restitutionis auxilium accipere debeatis: per procuratores 1 vestros adite Præsidem provinciæ. Quod si legitimam ætatem implestis, idque tempus 2, quo in integrum restitui potestis, excessistis: curatores vestros, si adversus eos nondum experti estis, judicio secundum formam juris convenite. P. P. 2. Non. April. LÆTO & CEREALI COSS. 216.

2. Imp. ALEX. A. Martianæ.

MInoribus annis viginti quinque etiam in his 3, quæ præsentibus tutoribus, vel curatoribus, in judicio, vel extra judicium gesta fuerint, in integrum restitutionis auxilium superesse, si circumventi sunt, placuit. P. P. 3. Non. Mart. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Nicomedi.

ETiam in his, quæ minorum tutores vel curatores male 4 gessisse probari possunt: licet personali actione à tutore vel curatore [ius] suum consequi possint, in integrum tamen restitutionis auxilium eisdem minoribus dari jampridem placuit. Dat. 4. Non. Maji, MAXIMO & AQUILINO COSS. 286.

4. Iidem AA. & CC. Isidoro.

SI creditor non vestram personam, sed curatorum secutus, cum ipsis contractum habuit, & ab ipsis stipulatus est: nullum ei prorsus adversus vos actionem competere manifestum est. 5. Cal. Maji, *Heracliæ*, AA. COSS. 293.

5. Iidem AA. & CC. Valentino.

ETiam tutoribus vel curatoribus distrahentibus, vel alias contrahentibus, minores tam restitui rebus propriis, quam tutorum vel curatorum damna sequi, nullo eis præjudicio per electionem generando, placuit. 6. Id. Decemb. CC. COSS. 294.

TIT. XXVI. SI [IN] COMMUNI EADEMQUE CAUSA IN integrum restitutio postuletur.

1. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Aphobio, & aliis.

NEc si major viginti quinque annis soror vestra fuit, vobis non mandantibus, nec ratam transactionem habentibus, de jure vestro quicquam minuere potuit. Nam si cognitis, quæ gessit, his consensum post viginti quinque annos (ætatis) 1 commodastis: quamvis illa minor proportione sua restitutionis auxilium implorare possit: vobis tamen, ad communicandum Edicti perpetui beneficium, ejus ætas patrocinari 2 non potest. S. 3. Id. August. CC. COSS. 294.

(6. *l.* 9. *infr. de probat. l.* 32. *ff. de minor.* (7. *v. infr. de tempor. in integr. rest. l.* 1. *infr. si tutor vel cur. interv.* (8. *v. l.* 44. *ff. de minor.* juncta *l. ult. infr. h. t.* (9. Immo vide *l.* 9. §. 4. *ff. de jurejur.* (10. *l.* 1. *in fin. infr. si minor se major.* (11. *v. l.* 5. *supr. h. t.* (12. Adde *l. ult. infr. si min. se major.* (13. *l.* 44. *ff. de minor.* adde *tit. infr. si ut omissam.* (14. *l.* 11. §. 3. *in fin. ff. de minor. l.* 51. §. 4. *ff. de fidejuss. l.* 116. §. 1. *ff. de R. J.*

TIT. XXIII. (1. *l.* 3. §. 4. *l.* 38. *in fin. ff. de minor. l.* 8. §. 6. *infr. de bonis quæ lib.* (2. *l.* 7. §. 3. *ff. de minor.* (3. *l.* 8. *infr. de fidejuss.* (4. *l.* 1. *infr. si adv. credit.*

TIT. XXIV. (1. *l.* 2. *infr. h. t. l.* 13. *ff. de minor.* (2. *l.* 35. *ff. de recept. qui arbitr.* (3. *l.* 7. §. 1. *ff. de except.* adde *l.* 89. *ff. de adquir. vel omitt. hered. l.* 48. §. 1. *ff. de fidejuss. l.* 95. §. 3. *ff. de solutionib.*

TIT. XXV. (1. *v. l.* 25. §. 1. *ff. de minor.* (2. *l.* 4. *supr. de in integr. restit.* (3. *l.* 4. *infr. si adv. rem judic. l. ult. ff. de in integr. restit. l.* 29. *l.* 47. *ff. de minorib.* (4. *l.* 2. *supr. h. t.* adde d. *l.* 47. *ff. de minorib.*

TIT. XXVI. (1. Immo vide *l.* 3. §. 2. *ff. de minor.* (2. *v. l.* 47. §. 1. *ff. d. t.*

TIT. XXVII.
SI ADVERSUS REM JUDICATAM 1
[restitutio postuletur.]

1. Imp. ALEXAND. A. Viliis.

MInus ex tutelæ judicio consecuti, de superfluo habere actionem ita potestis, si tempore judicii minores annis fuistis, & nunc beneficium ætatis vobis largitur. Cæterum, si post legitimam ætatem sententia prolata est, iterato eandem actionem de eisdem speciebus inferre non potestis. P. P. 5. Cal. Febr. POMPEJANO & PELIGNO COSS.

2. Imp. GORD. A. Serenæ.

SI cum pater tuus te in sua potestate esse, minimeque emancipationem 2 à se factam valere diceret, Proconsul super causa cognoscens, te ejus potestati subjectam pronunciaverit: cum adversus eam sententiam in integrum restitui postules: is, qui provinciam regit, in impertienda cognitione suas partes secundum leges exhibebit. P. P. 15. Calend. Decembr. ULP. & PONTIANO COSS. 239.

3. Imp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Ælianæ.

ADversus sententiam ejus, qui tunc vice 3 Principis judicavit, in integrum restitutionis auxilium apud Prætorem seu Præsidem provinciæ Clarissimum Virum flagitare nequaquam poteris: Nam adversus ejus sententiam, qui vice Principis cognovit, solus Princeps restituet. P. P. 18. Calend. Novembr. PHILIPPO A. & TITIANO COSS. 246.

4. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Urbinio & aliis.

CUm & minores vos esse affirmetis, & indefensos, nullum vobis præjudicium fieri Præses provinciæ pro sua gravitate curabit. Nam si justa defensione tutorum, vel curatorum vobis assistente 4, aliquid statutum est: intelligitis in integrum restitutionis auxilium vobis esse necessarium: eodem obtinente, etiamsi per procuratorem 5 vestrum legitime ordinatum lis agitata est. Dat. 16. Calend. Maji, MAXIMO & AQUIL. COSS. 286.

5. Iidem AA. & CC. Martiano.

IN rem pupilli, vel adulti contra tutores seu curatores à Præside lata sententia, restitutionis auxilium non minus, quam si quid adversus eos fuisset statutum, implorare minores posse constat. Dat. 10. Cal. Novembr. AA. COSS. 293.

TIT. XXVIII.
SI ADVERSUS VENDITIONEM. 1

1. Imp. ALEX. A. Florentino Militi.

SI minor 2 annis viginti quinque emptori prædii cavisti *nullam de cætero te esse controversiam facturum*, idque etiam jurejurando 3 corporaliter præstito servare confirmasti: neque perfidiæ, neque perjurii me auctorem [tibi] futurum sperare debuisti. Dat. 6. Cal. Septemb. *

Nova Constitutio FRIDERICI. 4

SAcramenta puberum sponte facta super contractibus rerum suarum non retractandis, inviolabiliter custodiantur. † *Per vim autem, vel per justum metum extorta etiam à majoribus, (maxime ne querimoniam maleficiorum commissorum faciant) nullius esse momenti jubemus.*

2. Imppp. CONSTANT. [CONSTANTIUS, & CONSTANS, AAA.] ad populum.

IN integrum restitutione minoribus adversus commentitias 5 venditiones, & adversus tutorum [seu curatorum] insidias, sanctionum præsidio cautum esse non dubium est. Dat. Idib. August. *Sirmii*, CONSTANTIO 2. & CONSTANTE CC. COSS. 339.

TIT. XXIX.
SI ADVERSUS VENDITIONEM PIGNORUM.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Sabinæ & aliis.

ETiam adversus venditiones pignorum, quæ à creditoribus 1 fiunt, minoribus subveniri, (si tamen magno detrimento afficiantur) jampridem placuit. Si igitur pignori captis prædiis, ac distractis, enorme damnum ex hujusmodi venditione passos vos ostenderitis: præsertim cum hodie minores vos esse affirmetis, auxilium restitutionis vobis impertietur. Dat. 10. Calend. Decembr. *Sirmii*, ipsis AA. COSS. 293.

2. Iidem AA. & CC. Severæ & Clementinæ.

REm, quam à patre 2 vestro quondam creditor ejus obligatam sibi distraxit, per ætatem vestram postulantium revocari desiderium non habet rationem: Quod juris est, etiamsi extraneo successistis: Nam si creditor non bona fide versatus est: ipsum magis, vel tutores, sive curatores vestros, qui hanc venundari passi sunt, convenite. Dat. 13. Cal. Maji, *Sirmii*, CC. COSS. 294.

TIT. XXX.
SI ADVERSUS DONATIONEM. 1

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Theodoræ.

SI quæ res ante nuptias congruenti moderatione à minore annis viginti quinque marito sponsaliorum tempore, etiam curatore præsente, tibi donatæ sunt: obtentu ætatis non revocabuntur. S. 3. Non. Novemb. DIOCLETIANO & ARISTOBOLO COSS. 285.

2. Iidem AA. & CC. Medeæ.

SI in te ac fratrem tuum emancipatos pater vester donationem fecit: in alium postea transferendo portionem ejus, nihil vobis abstulit: Nec si frater tuus [sibi] quæsiti prædii 2 rustici partem donanti patri censensit, dominium ab eo discedere potuit propter Senatusconsulti auctoritatem: nec auxilium in integrum restitutionis hac in re necessarium est. In aliis vero rebus, quæ etiam sine decreti recitatione alienari possunt, si, postquam sibi donatæ fuerint, postea alii donanti eandem patri voluntatem in minori ætate commodavit, nec præstituta tempora restitutionis excessit: hoc auxilium implorare potest. Dat. 8. Cal. Jan. AA. COSS. 293.

TIT. XXXI.
SI ADVERSUS LIBERTATEM.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Hanniæ.

SI post decretum Prætoris viri clarissimi, qui *fideicommissariam libertatem deberi pronunciavit*, Secundus, (quem conditioni non paruisse conquereris) manumissus non est, ætas tua litis instaurationem admittit. Quod si 1 libertatem (quamvis indebitam) dedisti, non posse eam revocari intelligis: sed damnum 2, quod ob eam causam illatum est, judicio negotiorum gestorum à curatoribus tuis esse farciendum. P. P. 2. Calend. Jul. LATERANO & RUFINO COSS. 198.

2. Imp. GORD. A. Solanoæ.

ET si minor viginti annis, ut allegas, constituta servum tuum, ab eo circumscripta, in concilio manumisisti: tamen vindictæ impositio, qua libertas justa munitur, nec obtentu quidem ætatis rescindi potest: indemnitati 3 vero tuæ à manumisso scilicet farciendæ, ab eo, cujus jurisdictio est, quatenus juris ratio permittit, consuli debet. P. P. 6. Id. Mart. GORDIANO A. 2. & POMPEJANO COSS. 242.

3. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Marthonæ & Sabinillæ.

QUos retrahi in servitutem postulatis, si non in concilio causa cognita, cum minores annis viginti fuissetis, manumisistis:

TIT. XXVII. (1. *l.* 7. §. 11. *l.* 8. *l.* 29. *l.* 36. *ff. de minor.* (2. *l.* 5. *in fin. ff. de probat.* (3. *l.* 18. §. 3. §. 4. *ff. de minor.* adde *l.* 16. *in fin. l.* 17. *ff. eod.* (4. *l.* 2. *supr. si tut. vel curat. interv.* (5. v. *l.* 23. *ff.* de *minor.*

TIT. XXVIII. (1. v. *l.* 11. §. 4. *l.* 27. §. 1. *l.* 35. *l.* 38. *ff. de minor.* adde *l.* 1. §. 13. *ff. si quid in fraudem patroni.* (2. *l.* 27. §. 1. *vers. item ex diverso. ff. de minor.* (3. v. *l.* 3. *infr. si minor se major.* (4. 2. *Feud.* 53. §. *fin.* (5. *l.* 7. §. 8. *ff. de minor.*

TIT. XXIX. (1. Adde *l.* 4. *infr. de reb. alien. non alien. l.* 2. *in fin. infr. de præd. min.* (2. *l.* 1. §. 2. *ff. de reb. eor. qui sub tut.*

TIT. XXX. (1. v. *l.* 4. *infr. de prædiis minor. l.* 12. §. 3. *ff. de admin. tut.* (2. v. *infr. de præd. min.*

TIT. XXXI. (1. *l.* 11. §. 1. *vers. item quæri. l.* 33. *ff. de minor.* (2. *l.* 2. *l.* 3. *infr. h. t. l.* 48. §. 1. *ff. de minor.* (3. v. *l.* 1. *supr. h. t.*

non

non per in integrum restitutionem, sed ipso 4 jure persequi potestis. Quod si probata causa, libertas præstita est: restitutio in integrum contra libertatem locum habere non potest. Si tamen in ea re, culpa seu fraude liberti, ejusdemque curatoris ratio vestra læsa sit: sarciri 5 damnum ab eo, qui hoc intulit, Præses provinciæ curabit, non dubitaturus etiam graviorem executionem adhibere, si quid tam aperta fraude commissum est, ut puniendum in liberto crimen deprehendatur. P. P. 8. Calend. Octobr. SECULARE 2. & DONATO COSS. 261.

4. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Tatiano.

IN judicio de liberali causa sententiam pro libertate latam, ne quidem prærogativa minoris ætatis sine appellatione 6 posse rescindi, ambigi non potest. Dat. 6. Id. Januar. ipsis AA. 5. & 4. COSS. 293.

TIT. XXXII. SI ADVERSUS TRANSACTIONEM VEL Divisionem [in integrum minor restitui velit.]

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Antonio.

CUm in integrum pupilla restituta, rescindi 1 transactionem vel divisionem 2 placuit: tu quoque actionibus, quas pridem habuisti, uteris. P. P. 15. Cal. April. *Sirmii*, AA. COSS. 203.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Hymnodæ.

SI ex persona minorum in integrum restitutio adversus transactum propter ætatis auxilium imploretur: tibi quoque agenti ex integro vel replicatione contra exceptionem pacti, vel, si peremptam esse constet pristinam obligationem, ex instauratione negotii tributa [tibi] actione consulendum est. Dat. Calend. Decembr. AA. COSS. 203.

TIT. XXXIII. SI ADVERSUS SOLUTIONEM 1 A TUtore vel à se factam.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Sotericæ.

EXemplo cæterorum debitorum tutores etiam, quæ ex administratione tutelæ debent, curatoribus solventes liberantur: sed ante tempus in integrum restitutionis præstitutum Edicto Perpetuo permissum beneficium implorari, & an sit tribuendum, per causæ cognitionem æstimari 2 potest. Dat. 6. Id. Febr. CC. COSS. 294.

2. Iidem AA. & CC. Laurinæ.

INdebito legato 3, licet per errorem juris à minore soluto repetitionem ei decerni: si necdum tempus, quo restitutionis tribuitur auxilium, excesserit, rationis est. Dat. 15. Cal. April. *Sirmii*, CC. COSS. 294.

TIT. XXXIV. SI ADVERSUS DOTEM.

1. Imp. ALEX. A. Valenti.

QUoniam circumventam dicis sororem tuam omnia bona 1 in dotem dedisse: an veritas allegationi [tuæ] adsistat; si ad te hereditas 2 sororis tuæ, vel bonorum possessio pertinuit, & tempora nondum præterierint, intra quæ legibus conceditur ex persona defuncti postulare in integrum 3 restitutionem; Præses provinciæ, præsente adversa parte, examinabit. Dat. 6. Id. Jul. MAXIMO & PATERNO COSS. 234.

TIT. XXXV. SI ADVERSUS DELICTUM.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Longino.

IN criminibus quidem ætatis suffragio minores 1 non juvantur: etenim malorum mores infirmitas animi non excusat. Si tamen delictum non ex animo, sed extra venit: noxia non committitur, etiam si pœnæ causa pecuniæ damnum irrogetur: & ideo minoribus in hac causa in integrum restitutionis auxilium competit. Datum Idib. Octobr. SEVERO A. 2. & VICTORINO COSS. 201.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Proculæ.

LIcet in delictis ætate neminem excusari constet: matri tamen, quæ filiis tutorem ætatis lubrico lapsa non petiit, eorum minime denegari successionem convenit: cum hoc in majoribus matribus tantum obtineat. 5. Nonas Mart. CC. * 294.

TIT. XXXVI. SI ADVERSUS USUCAPIONEM.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Isidoræ.

COntra eos, qui res minorum tenent, si usucapione 1 dominium acquisierint, restitutionis auxilium eis decerni debet. Datum Calend. Maji, *Sirmii*, CC. COSS. 294.

TIT. XXXVII. SI ADVESUS FISCUM. 1

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Longino.

SI Probus in minore ætate constitutus, circumventus à Rufino dispensatore nostro, venditionem rei, præcipiti animo, pretio longe minore 2 contrahere festinavit: juris publici fiscus noster in integrum restitutionis jure sequetur auctoritatem. Dat. * SEVERO A. 2. & VICTORINO COSS. 201.

2. Imp. ALEXAND. A. Antiocho & aliis.

SI adversus privatos in integrum restitutionem tam tu, quam fratres tui desideratis: Præsidis provinciæ, Viri Clarissimi notio est: isque cognita causa æstimabit, an auxilium, quod imploratis, conferri vobis debeat. Quod si adversus fiscum id postulatis, intelligitis, Procuratorem meum, una cum Præside, præsente fisci 3 patrono, adire vos debere. Dat. Calend. August. ALEXAND. A. 2. & MARCELLO COSS. 227.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Laurentio.

EDicto quidem D. Marci Parentis nostri res minorum exceptæ, nihil tuum adjuvant desiderium: siquidem debiti causa patris minoris, vel etiam ipsius prædia venundata quinquennii 4 præscriptionis nullam admittunt quæstionem. Sed quoniam per collusionem sive fraudem tunc temporis Procuratoris nostri nimis exiguo 5 pretio fundum tuum cum mancipiis venundatum asseveras: si aditus Rationalis noster tuis adesse fidem allegationibus, nec servatam solennitatem 6 hastarum animadverterit: fisco te satisfaciente, revocata venditione, fundum tibi restitui jubebit. Dat. Id. Februar. *Sirmii*, CC. COSS. 294.

TIT. XXXVIII. SI ADVERSUS CREDITOREM.

1. Imp. ANTONINUS PIUS A. Prunico.

CUm & ipse profitearis, cum Zenodora minore viginti quinque annis [te] contraxisse, nec doceri potuisse Prætorem Virum Clarissimum ex eo contractu locupletiorem 1 [eam esse] factam: intelli-

(4. *l.* 2. *infr. in quib. caus. restit.* (5. v. *l.* 1. *in fin. supr. h. t.* (6. *l.* 9. *ff. de appell.*

TIT. XXXII. (1. *l.* 96. §. 1. *ff. de solut.* (2. *l. penult. infr. communi div. l.* 17. *infr. de præd. minor.*

TIT. XXXIII. (1. *l.* 98. §. 2. *ff. de solut.* (2. *l.* 11. §. 3. *l.* 24. §. 1. *l.* 44. *ff. de minor.* (3. *l.* 25. *ff. d. t.*

TIT. XXXIV. (1. *l.* 3. §. 5. *l.* 9. §. 1. *ff. de minor. l.* 43. §. 1. *ff. de admin. tut.* (2. Vide enim *l.* 18. *in fin. ff. de minor.* (3. *l.* 3. *l.* 4. *supr. de rest. in integ.*

TIT. XXXV. (1. *l.* 2. *infr. h. t. l.* 37. *ff. de minor. l.* 36. *ff. ad leg. Jul. de adult.*

TIT. XXXVI. (1. *l.* 45. *pr. ff. de minorib. l.* 48. *pr. ff. de adquir. rer. dom.* adde *l. ult. infr. in quib. caus. in integ. l.* 3. *in fin. infr. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor.*

TIT. XXXVII. (1. Adde *l.* 45. *in fin. ff. de jure fisci.* (2. *l.* 2. *l.* 8. *infr. de rescind. vend.* (3. v. *l.* 7. *ff. de jure fisci.* (4. Abrog. §. *ult. Inst. de usucap. tot. tit. infr. de quadr. præscript.* (5. v. *l.* 3. *infr. si vendito pign.* (6. v. *infr. de fide & jure hastæ.*

TIT. XXXVIII. (1. *l.* 2. *infr. h. t. l.* 24. §. 4. *l.* 27. §. 1. *ff. de minor.*

intelligis eam merito in integrum restitutam. Dat. 6. Non. August. LARGO & MESSALINO COSS. 148.

2. Imp. GORD. A. Cajano.

SI (ut allegas) minor annis pecuniam fœnori accepisti, nec ea in rem 2 tuam versa est: adversus cautionem, per quam eo nomine te obligasti, in integrum restitutionis auxilium potes solenniter postulare. P. P. 3. Non. Febr. GORD. A. 2. COS. 242.

TIT. XXXIX.
SI MINOR AB HEREDITATE SE abstineat. 1.

1. Impp. SEVER. & ANTONIN. AA. Florentino & aliis.

SI vos paternæ hereditati non immiscuistis: ob eam rem testificatio necessaria non fuit, cum fides veritatis verborum adminicula non desideret. Quod si pro herede 2 gessistis, vel bonorum possessionem accepistis; propter ætatem, cui subveniri solet, in integrum restitutionis auxilium accipere debetis. P. P. 6. Nonas Maji, SATURNINO & GALLO COSS. 199.

In AUTHENT. ut spon. larg. §. ad hæc quoque coll. 9. constit. 11. tit. 2. seu Novell. 119. cap. 6.

SI omnes creditores præsentes sunt, ubi restitutio postulatur, à judice vocentur: ut intersint 3, cum minor se abstineat: Sed si omnes absint, vel quidam: solenniter à judice citentur: quibus intra tres menses non apparentibus, minor sine periculo ab hereditate discedat: judice providente, ubi & qualiter res hereditariæ debeant custodiri, quantitate earum in actis manifestanda.

2. Imp. GORDIANUS A. Herodotæ.

SI, cum avi tui testamento te heredem reliquissent, hereditates eorum non adiisti: liberum tibi est, repudiata paterna successione, per in integrum restitutionis auxilium (quo te ætatis jure dicis esse munitam) hereditatem parentum tuorum (licet antea non adiisti) nunc obtinere. P. P. 3. Nonas Febr. GORDIANO A. 2. & POMPEJANO COSS. 242.

TIT. XL.
SI UT OMISSAM HEREDITATEM 1 VEL bonorum possessionem, vel quid aliud acquirat.

1. Imp. GORDIANUS A. Protæ.

MInores viginti quinque annis non tantum in his, quæ ex bonis propriis amiserunt, verum etiam si hereditatem sibi delatam non 2 adierint, posse in integrum restitutionis auxilium postulare, jamdudum placuit. P. P. Id. Octob. ULPIO & PONTIANO COSS. 239.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Sarapiadi.

AD bonorum possessionem in paternis rebus omissam minores in integrum restitutionis admitti beneficio jam pridem placuit. Restituti autem decreto, bona, quæ habuerunt mortis 3 tempore patris, debent conferre [fratribus.] Dat. 16. Cal. Novemb. *Sirmii*, CC. COSS. 294.

TIT. XLI.
IN QUIBUS CAUSIS IN INTEGRUM restitutio necessaria non est.

1. Imp. ALEXAND. A. Mutato.

MInoribus viginti quinque annis (præsertim qui per tutores & curatores non defenduntur) non obesse 1, si mortem defuncti parentis non ulciscantur, innumeris Divorum Parentum meorum ac meis Rescriptis continetur. 5. Idus Maji, ALEXANDRO A. 3. & DIONE COSS. 230.

2. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. Theodoræ.

ADolescentiæ tempus non imputari in id quinquennium 2 liberis, cujus præscriptio seram inofficiosi quæstionem moventibus opponi solet, manifeste ante descripsimus. Impleta igitur ætate legitima, non est in integrum restitutio necessaria: quia non redintegratio amissæ causæ his datur, sed integra ipsa causa servatur. PP. 2. Id. August. TUSCO & BASSO COSS. 260.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Decimo.

IN minorum persona re ipsa 3, [&] ex solo tempore tardæ pretii solutionis, recepto jure moram fieri creditum est: in his videlicet, quæ moram desiderant, id est, in bonæ fidei contractibus, & fideicommissis, & legatis.

4. Iidem AA. & CC. Stratonicæ.

SI tutor tuus, qui pro tutelari officio non caverat, judicio expertus est; contra eum lata sententia, juri tuo officere non potuit: nec ea, quæ ab eo gesta sunt, ullam firmitatem obtinent. Frustra ergo in integrum restitutionis auxilium desideras: quando ea, quæ ab eo gesta sunt, qui legitimi 4 administratoris personam sustinere non potuit, ipso jure irrita 5 sunt. S. 18. Cal. Nov. *Nicomediæ*, CC. COSS. 294.

5. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni PP.

SAncimus favore imperfectæ ætatis exceptionem non numeratæ pecuniæ ab initio minoribus non currere; ne, dum in integrum restitutionem expectamus, [vel] aliquod emergat obstaculum, per quod hujusmodi beneficio minor uti non possit, vel substantia ejus subvertatur. Sed humanius est, latius eandem legis interpretationem extendere, in omnibus casibus, in quibus vetera jura currere quidem temporales præscriptiones adversus minores concesserunt; per in integrum autem restitutionem eis 6 subveniebant, eas ipso jure non currere: *Melius etenim est, intacta eorum jura servari, quam post causam vulneratam remedium quærere:* videlicet exceptionibus triginta 7, vel quadraginta annorum in suo statu remanentibus. Dat. Calend. Novemb. *Constantinop.* post LAMPADIUM & ORESTEM VV. CC. COSS. 531.

TIT. XLII.
QUI, ET ADVERSUS QUOS IN integrum restitui non possunt.

1. Imp. ALEXANDER A. Cononidi.

IN consilio quidem cognoscentis de restitutione in integrum esse oportet, num is 1, qui se minorem annis læsum esse dicit, diligens paterfamilias fuerit, actibusque publicis industrium se docuerit, ut lapsum eum per ætatem verisimile non sit. Verum si causa cognita circumventus deprehendatur: propter hoc solum vel ut præscriptione à solito auxilio removeri non debet, scilicet quod urgentibus patriæ necessitatibus decurio minor annis creatus sit, vel prorogandæ soboli 2 liberorum educatione prospexerit. PP. 10. Cal. Octob. LUPO & MAXIMO COSS. 233.

2. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni PP.

CUm apud veteres dubitabatur, an liberi 3 parentes suos, vel liberti patronos in querimoniam deducere possent, quasi non 4 rite in eos versatos: Et quidam existimabant, nullam esse contra hujusmodi personas in integrum restitutionem, pondere naturali, vel patronali reverentia hujusmodi petulantiæ refragante; nisi vel 5 ex magna causa, vel adversus turpem eorum personam: Alii autem personarum quidem, vel causæ distinctionem respuendam [esse] censuerunt; tunc autem tantummodo dandam esse restitutionem putaverunt, cum minor ex sua simplicitate se deceptum, non ex dolo patris, vel patroni circumscriptum esse diceret. Sed ut maneat in omnibus honor parentibus, & patrono, vel patronæ illibatus, atque intactus: sancimus, nullo modo, neque adversus

(2. v. *l.* 1. *supr. h. t.*

TIT. XXXIX. (1. Adde *l.* 3. §. 2. *ff. de minor.* (2. *l.* 7. §. 5. *ff. d. t.* (3. *arg. l.* 39. *ff. de adopt. l.* 47. *ff. de re judic.*

TIT. XL. (1. Adde *l.* 4. *infr. arbitr. tut.* (2. *l.* 7. §. 9. *ff. de minor. l.* 8. §. 6. *infr. de bon. quæ liber.* (3. *l.* 6. *infr. de collat.*

TIT. XLI. (1. *l.* 6. *infr. de his, quib. ut indign.* (2. *l.* 8. *in fin. ff. de inoff.* adde *l.* 1. *supr. de restit. in integ.* (3. *l.* 5. *infr. de act. empt. l.* 1. §. *ult. ff. de usur. l.* 87. §. 1. *ff. de legat.* 3. (4. v. *infr. de tut. vel curat. qui satis non dedit.* (5. *arg. l.* 24. *in fin. supr. de procur.* (6. Immo vide *l.* 3. *infr. quib. non objic.* (7. *l.* 3. *infr. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor.*

TIT. XLII. (1. *l.* 11. §. 3. §. 4. *l.* 44. *ff. de minor.* (2. *l.* 12. *infr. de admin. tut.* (3. *l.* 27. *in fin. ff. de minor.* (4. *l.* 11. §. 1. *ff. de dolo. l.* 4. §. 16. *ff. de doli mali vel met. except. l.* 7. *ff. de obseq.* (5. *Nov.* 155. *c.* 1.

parentes

parentes utriusque ſexus, neque adverſus patronum, vel patronam dari reſtitutionem 6: nam perſonarum reverentia omnem eis excludit 7 reſtitutionem: cum proculdubio ſit, etiam ipſas perſonas cavere, ne quid ſuæ opinioni contrarium exiſtat. Dat. Cal. Sept. *Conſtantinop.* poſt Conſulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. XLIII.
SI MINOR SE MAJOREM DIXERIT,
vel [major] probatus fuerit.

1. Imp. ALEXANDER A. Maximianæ.

SI, cum minor annis viginti quinque eſſes, tabulis, quæ ſunt tuarum profeſſionum, oblatis tibi, ætatem quaſi major annis viginti quinque decepta probaſti: in integrum reſtitutionem intra ſtatutum legibus tempus, etiam poſt impletam ætatem, de omnibus intra 1 (eam) ætatem adverſus te geſtis, poſtulare apud eum, cui de ea re jurisdictio eſt, potes. PP. 12. Cal. April. MAXIMO & PATERNO COSS. 234.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Vitaliano.

SI is, qui minorem nunc ſe [eſſe] adſeverat, fallaci majoris ætatis mendacio te deceperit: cum juxta ſtatuta juris errantibus 2 non etiam fallentibus minoribus publica jura ſubveniant, in integrum reſtitui non debet. Dat. 3. Cal. Decembr. DIOCLETIANO 2. & MAXIMIANO AA. COSS. 293.

3. Iidem AA. & CC. Theodoræ.

SI alterius circumveniendi cauſa, minor ætate majorem te probare aſpectu laboraveris: cum malitia ſuppleat ætatem, reſtitutionis auxilium tam ſacris Conſtitutionibus, quam Reſcriptorum auctoritate denegari ſtatutum eſt. Quod ſi per injuriam, vel circumventionem adverſarii hoc fuerit factum: durabit beneficium, quo minoribus cauſa cognita ſubveniri ſolet. Aditus itaque Præſes provinciæ, probationis ætatis examinata cauſa: ſi tuum dolum non repererit interceſſiſſe, ac te minorem [tunc] fuiſſe probaveris: cauſa cognita in integrum reſtitui providebit. Si tamen in inſtrumento, per ſacramenti religionem 4, majorem te eſſe adſeveraſti: non ignorare debes, excluſum tibi eſſe in integrum reſtitutionis beneficium: niſi palam & evidenter ex inſtrumentorum probatione, non per teſtium depoſitiones, te fuiſſe minorem oſtenderis. Hujusmodi autem ſacramento corporaliter præſtito nullum tibi ſupereſſe auxilium, perſpicui juris eſt. Dat. 13. Cal. Octobr. *Sirmii*, CC. COSS. 294.

4. Iidem AA. & CC. Labio.

CUm circa probandum annorum numerum, apud Rectorem provinciæ erratum eſſe proponas, & in hujusmodi cauſis etiam filiisfamilias minoribus ſubveniri admiſſum ſit: ea, quæ in preces contuliſti, Præſidem provinciæ examinare convenit: qui, ſi æſtimata ætate tua majorem annis falsa 5 opinione te præſumpſiſſe ex probationum luce cognoverit, erga minoris perſonam fidem veri ſequetur. Dat. 6. Idus Decembr. CC. COSS. 294.

TIT. XLIV.
SI SÆPIUS IN INTEGRUM
reſtitutio poſtuletur.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Romano, & aliis.

[SI] poſt ſententiam Proconſulis contra vos latam deſideraſtis in integrum reſtitui, nec obtinuiſtis: fruſtra rurſus, ut ea quæſtio [in integrum reſtitutionis] agitetur, deſideratis; appellare enim debuiſtis, ſi vobis ſententia diſplicebat: Sed ſi adhuc in ea ætate eſtis, cui ſubveniri ſolet, appellandi jus 1 vobis reſtituimus. PP. 5. Calend. Auguſt. CHILONE & LIBONE COSS. 205.

2. Imp. ALEXANDER A. Juſto militi.

QUanquam curatores pupillæ victi ſunt, cum in integrum reſtitui pupillam deſiderabant: cum tamen novis defenſionibus cauſam inſtrui poſſe dicas: adeant curatores uxoris tuæ judicem, & petant, ut cauſas in integrum reſtitutionis agant. PP. 5. Cal. Aug. ALEXAND. A. 2. & MARCELLO COSS. 227.

3. Imp. PHILIPPUS A. Anitiæ.

IN una eademque cauſa iteratum in integrum reſtitutionis auxilium non jure, niſi novæ 2 defenſiones prætendantur, poſci, ſæpe reſcriptum eſt. PP. 2. Calend. Jul. PEREGRINO & ÆMILIANO COSS. 245.

TIT. XLV.
DE HIS, QUI VENIAM ÆTATIS
impetraverunt. 1

1. Imp. AURELIANUS A. Agathocli.

EOs, qui veniam ætatis [à Principali Clementia] impetraverunt, etiamſi minus idonee rem ſuam adminiſtrare videantur, in integrum reſtitutionis auxilium impetrare non poſſe, manifeſtiſſimum eſt; ne hi, qui cum eis contrahunt, Principali authoritate circumſcripti eſſe videantur. PP. Cal. Jul. AURELIANO A. & CAPITOLINO COSS. 275.

2. Imp. CONSTANT. A. ad Verinum PP.

OMnes adoleſcentes, qui honeſtate morum prædıti paternam frugem, vel avorum patrimonia gubernare cupiunt, & ſuper hoc imperiali auxilio indigere cœperint, ita demum ætatis veniam impetrare audeant, cum viceſimi anni metas impleverint 2: ita ut poſt impetratam ætatis veniam iidem ipſi per ſe Principale beneficium allegantes, non ſolum per ſcripturam 3 annorum numerum probent, ſed etiam teſtibus idoneis advocatis, morum ſuorum inſtituta, probitatemque animi, & teſtimonium vitæ honeſtioris edoceant. §. 1. Fœminas quoque, quas morum honeſtas, mentisque ſolertia commendat, cum octavum & decimum annum egreſſæ fuerint, veniam ætatis impetrare ſancimus. Sed eas, propter pudorem 4 ac verecundiam fœminarum, cœtui publico demonſtrari non cogimus: ſed percepta ætatis venia annos tantum [ætatis] probari [poſſe] teſtibus [quinque] vel inſtrumentis miſſo procuratore concedimus: ut ipſæ etiam in omnibus negotiis tale jus habeant, quale & mares habere præſcripſimus: ita tamen, ut prædia ſine decreto non alienent. §. 2. Sed Senatores quidem Clariſſimi viri in hac Regia urbe commorantes apud Sublimitatem tuam: cæteri vero apud Prætorem, in provinciis autem omnes apud earum Rectores de ſuis moribus & honeſtate perdoceant. §. 3. Hi vero, qui contra memoratam diſpoſitionem veniam ætatis à Principali Clementia impetraverint, ſciant eam nullas vires obtinere. Dat. 3. Cal. Jul. *Romæ*, CRISPO 2. & CONSTANTINO CÆS. 2. COSS. 321.

3. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ PP.

EOs, qui veniam ætatis à Principali Clementia 5 impetraverunt, vel impetraverint, non ſolum alienationem, ſed etiam hypothecam minime poſſe ſine decreti interpoſitione rerum ſuarum immobilium facere jubemus, in quarum alienatione vel hypotheca decretum 6 illis neceſſarium eſt, qui necdum veniam ætatis meruerunt: ut ſimilis ſit in ea parte conditio minorum omnium, ſive petita ſit, ſive non, ætatis venia. Dat. 8. Id. April. DECIO V. C. COS. 529.

4. Idem A. ad Senatum.

SI quis aliquid dari vel fieri voluerit, & *legitimæ ætatis* fecerit mentionem, vel [ſi ſe] abſolute dixerit *perfectæ 7 ætatis*: illam tantummodo ætatem intellectam eſſe videri volumus, quæ & viginti quinque annorum curriculis completur, non quæ ab Imperiali beneficio ſuppletur: & præcipue quidem in ſubſtitutionibus

(6. Vide tamen *l.* 11. *in fin. ff. l.* 5. *ſupr. de dolo.* (7. Immo vide *l.* 2. *ſupr. ſi adv. rem judic. l.* 2. *ſupr. ſi adverſ. donat. l. ult. infr. de bon. quæ liber.*

TIT. XLIII. (1. *l.* 5. *ſupr. de reſtit. in integr.* (2. *l.* 37. *ff. de minor. l.* 2. §. 3. *ff.* ad *SC. Vellej. l.* 110. *ff.* de *R. J.* (3. *l.* 32. *ff. de minor.* (4. v. *l.* 1. *ſupr. ſi adverſ. vendit. l.* 9. §. 4. *ff. de jurejur.* (5. *l.* 7. *ſupr. de reſtit. in integ.*

TIT. XLIV. (1. v. *ſupr. ſi adv. rem judic. l.* 7. §. 11. *ff. de minor.*

(2. v. *l.* 2. *ſupr. h. t.*

TIT. XLV. (1. Adde *Nov. Leon.* 28. *l.* 3. *pr. ff. de minor.* (2. Abrog. d. *Nov. Leon.* 28. (3. *l.* 1. *ſupr. ſi minor ſe major. l.* 13. *ff. de probat.* (4. Adde *l. ult. infr. de recept. arbitr.* (5. v. d. *Nov. Leon.* 28. *in fin.* (6. v. *infr. de præd. & al. reb. minor.* (7. *l.* 50. *in fin. ff. de legat.* 3. *l. ult. ff. de condit. & demonſtr.*

vel

vel restitutionibus hoc intelligi sancimus: nihilominus tamen & in aliis: nisi specialiter quisquam addiderit, *ex venia ætatis velle aliquid procedere.* Dat. 9. Cal. April. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

TIT. XLVI. SI MAJOR FACTUS RATUM habuerit. 1

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Eutychiano.

SI inter minores quinque & viginti annis vel scriptura interposita, vel sine scriptura 2 facta sine dolo divisio est, eamque post legitimam ætatem ratam fecerint: manere integram debere 3 convenit. S. 8. Calend. Maji, AA. & COSS. 293.

2. Iidem AA. & CC. Sortiri.

QUi post vigesimum quintum annum ætatis ea, quæ in minore ætate gesta sunt, rata 4 habuerint: frustra rescissionem eorum postulant. Dat. Id. Febr. CC. COSS. 294.

TIT. XLVII. UBI, ET APUD QUEM COGNITIO in integrum restitutionis agitanda sit. 1

1. Imp. ANTONINUS A. Severo.

SI quid à Procuratore meo judicatum est, id per in integrum restitutionem Præsidis sententia non potest rescindi: Princeps enim solus 2 contra sententiam Procuratorum suorum in integrum restituere solet. PP. 6. Cal. Decembr. LÆTO & CEREALI COSS. 216.

2. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Aquilinæ.

QUoniam ea, quæ in transactione dari placuerat, te tradidisse proponis: consequens est, si de his repetendis per (in integrum) restitutionem, vel quamcunque aliam causam putaveris agendum: ejus adire te provinciæ Præsidem, in qua domicilium habent, quos convenis. Dat. 3. Cal. Septemb. Cap. post tertium Consulatum LAMPADII & ORESTIS 531.

3. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni PP.

CUm scimus esse dubitatum de restitutionibus, quæ in integrum postulantur, sive tantummodo apud judicem, cui aliqua jurisdictio est, examinari eas oportet, sive apud pedaneos judices, sive eas minores viginti quinque annis petierunt, sive majores, secundum quod anterioribus sanctionibus, vel Veteris Juris, vel nostris declaratum est: sancimus, non solum apud judices pro tribunali hujusmodi causæ cognitionem proponi, sed etiam apud eos judices, quos Augustalis dederit Majestas, aut nostræ Reipub. Administratores, vel in hac Regia Urbe, vel in provinciis: ut videatur ipse, qui judicem destinaverit, utpote pro tribunali cognoscens, in integrum dare restitutionem, & causas ejus examinare: sic etenim non difficilis erit causarum examinatio. † Sed ne quis ita effuse intellectum nostræ Constitutionis audeat esse trahendum, ut etiam apud compromissarios 3 judices, vel arbitros ex communi sententia electos, vel apud eos, qui dantur à judicibus, qui propriam jurisdictionem non habent, sed tantummodo judicandi facultatem, putet hujusmodi extendi sanctionem: hos tantum generaliter volumus tales causas dirimere, qui vel certæ administrationi, cui & jurisdictio adhæret, præpositi sunt, vel ab his fuerint dati: & multo magis si à nostra Majestate delegata eis sit causarum audientia. † Sed ne quid penitus dubitandum relinquatur, & hoc addendum esse censemus, ut his tantum, quos supra enumeravimus, liceat de in integrum restitutione disceptare, sive hoc specialiter eis fuerit mandatum; (quod & Veteribus non fuerat incognitum) vel si generaliter dati sunt judices, vel in aliis speciebus inciderit quædam quæstio restitutionis. Dat. 3. Calend. Septemb. post consulat. LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. XLVI. (1. Adde *infr. Lib.* 5. *tit.* 74. (2. v. *l.* 17. *l.* 21. *supr. de pact. l.* 9. *infr. de fide instr.* (3. Abrog. *l.* 3. §. 2. *ff. de minor.* (4. *l.* 1. *supr. h. t. d. l.* 3. §. 1. *l.* 30. *ff. de minor.*

TIT. XLVII. (1. Adde *l.* 2. §. 2. *supr. de his qui ven. ætat.* (2. v. *l.* 3. *supr. si adv. rem judic.* (3. Confer. *l.* 34. *in fin. ff. de minor.*

TIT. XLVIII. DE REPUTATIONIBUS, QUÆ FIUNT in Judicio in integrum restitutionis.

1. Imp. ANTONINUS A. Tatiano.

QUi restituitur in integrum, sicut in damno 1 morari non debet, ita nec in lucro 2: & ideo quicquid ad eum pervenit, vel ex emptione, vel ex venditione, vel ex alio contractu: hoc debet restituere. §. 1. Sed & si intercessor 3 minor viginti quinque annis intervenerit, in veterem debitorem debet restitui actio. §. 2. Sed & cum minor adiit hereditatem 4, & restituitur: mox quicquid ad eum ex hereditate pervenit, debet præstare: verum & si quid dolo 5 ejus factum est, hoc eum præstare convenit. *Sine die & consule.*

TIT. XLIX. ETIAM PER PROCURATOREM 1 CAUSAM in integrum restitutionis agi posse.

1. Imp. ALEX. A. Licinio.

CAusam in integrum restitutionis, si qua competit, etiam per procuratorem agi posse placet. Dat. 13. Calend. Octobr. POMPEJANO & PELIGNO COSS. 232.

TIT. L. IN INTEGRUM RESTITUTIONE postulata, ne quid novi 1 fiat.

1. Imp. GORDIANUS A. Secundino militi.

POstulata in integrum restitutione, omnia in suo statu esse debere, donec res finiatur, perspicui juris est: Idque curabit is, ad cujus partes ea res pertinet. PP. 12. Calend. Jul. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

TIT. LI. DE RESTITUTIONIBUS MILITUM 1, & eorum, qui Reipubl. causa absunt.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Chiloni.

SI Valerianus Centurio cohortis duodecimæ Alpinorum ante vita decessit, quam [bonorum] possessionem acciperet: heres ejus ex persona defuncti restitutionis auxilium intra 2 annum utilem ita recte implorabit, si Valerianus post exactos dies, quibus bonorum possessio defertur, in militia defunctus est. PP. Cal. Nov. LATERANO & RUFINO COSS. 198.

2. Imp. ALEXAND. A. Petronio Centurioni.

SI quid de bonis eorum, qui Reipubl. 3 causa absentes sunt, deminutum est, actioneve, qua competente eis, aliquis liberatus fuit: in integrum restitutio perpetua jurisdictione intra annum 4 utilem permittitur. PP. 13. Calend. Novemb. ALEX. A. 2. & MARCELLO COSS. 227.

3. Idem A. Flavio Aristodemo militi.

QUod tempore 5 militiæ de bonis alicujus possessum ab aliquo est, postquam is Reipubl. causa abesse desiit, intra annum utilem 6 amota præscriptione temporis medii possessionem vindicare permissum est: ultra autem jus possessoris lædere contra eum institutum non oportet. PP. Non. Januar. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

4. Imp. GORD. A. Mastriano.

IGnorare non debes, eorum, qui Reipubl. causa sine dolo malo absunt, si absentes boni viri arbitratu non defenduntur, bona

TIT. XLVIII. (1. *l.* 24. §. 4. *supr. de minor.* (2. Immo vide *l.* 7. §. 8. *ff. d. t.* (3. *l.* 48. *pr. l. ult. ff. d. t.* (4. Vide enim *supr. si ab hered.* (5. *arg. l.* 2. *supr. si minor se major.*

TIT. XLIX. (1. *l.* 25. §. 1. *ff. de minor.*

TIT. L. (1. Adde *l.* 3. *infr. de appell.*

TIT. LI. (1. Adde *Lib.* 4. *ff. tit.* 6. (2. v. *l. ult. infr. de temp. in integr. restit.* (3. *l.* 1. *ff. ex quib. caus. maj.* (4. *d. l. ult.* (5. *l.* 40. *ff. ex quib. caus. major.* (6. *d. l. ult. infr. de temp. in integ. restit.*

tantum

tantum 7 possideri: venditionem autem in id tempus differri, quo Reipubl. causa abesse desierint. Dat. 12. Calend. Jan. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

5. Idem A. Secundino militi.

NEque Reipublicæ causa absentibus, neque aliis majoribus ad *titulum* in integrum restitutionis pertinentibus, præscriptionem quadriennii 8 post factam à fisco venditionem obesse [posse] manifestum est. PP. 6. Id. Maji, SABINO & VENUSTO COSS. 241.

6. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA.
Germano Centurioni.

SI, cum militaribus laboribus operam dares, creditoris tui heredes possessiones sibi obligatas distraxerunt 9: poteris, adito Præside Provinciæ, in integrum restitutionem impetrare, retractataque venditione, recipies possessiones, oblato ante [debito, vel] pretio, si minus debito fuisset. PP. 4. Non. April. VALERIANO & GALLIENO AA. COSS. 255.

7. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA.
& CC. Marinæ.

[EA,] quæ à patre geruntur, non decet pro disciplina militari à filiis ad irritum revocari: præsertim, cum nec patrem tuum in rebus humanis agentem affirmes conquestum fuisse super hujusmodi contractu. Dat. Non. Febr. CC. COSS. 294.

8. Imp. JUSTINIANUS A.
Mennæ PP.

SAncimus, his solis, qui in expeditionibus 10 occupati sunt, ea tantummodo tempora, quæ in eadem expeditione percurrunt, tam in exceptionibus declinandis, quam in petendis in integrum restitutionibus, eis opitulari: illis temporibus, per quæ citra expeditionis necessitatem in aliis locis, vel in suis ædibus degunt, minime eos ad vindicanda memorata privilegia adjuvantibus. Dat. 6. Id. April. *Constantinop.* DECIO V. C. COS. 529.

TIT. LII.
DE UXORIBUS MILITUM, ET EORUM,
qui Reipublicæ causa absunt.

1. Imp. ALEXAND. A. Secundinæ.

TEmporalibus actionibus exclusis mulieribus, quæ cum maritis Reipublicæ causa absentibus peregrinatæ sunt, ad exemplum militum subveniri solere, non est ignotum. PP. 3. Non. Dec. ALEXANDRO A. 2. & MARCELLO COSS. 227.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA.
& CC. Quintiliano.

EI, quæ diutissime fuit cum marito, qui militiæ operam dabat, non officit præscriptio longi temporis: sed quia hujusmodi diutinæ absentiæ commenta callide adhibita, atque composita obesse omnino non debent: decernimus, ut si talis mulier domum ad se pertinere monstraverit, quæ in absentia ejus vendita est, refuso pretio 1, quod revera solutum est, eandem recipiat. Dat. 8. Cal. Dec. ipsis AA. & COSS. 293.

TIT. LIII.
DE TEMPORIBUS IN INTEGRUM RESTITUTIONIS,
tam minorum, & aliarum personarum, quæ restitui possunt, quam etiam heredum eorum.

1. Imp. GORD. A. Pudenti militi.

IN his, in quibus læsus es, cum minor annis viginti quinque esses; toto militaris expeditionis tempore auxilium restitutionis postulare potes: tempus etenim post impletam minorem ætatem præstitutum, ex die missionis juxta rationem juris computari debet. PP. 3. Non. Octobr. PIO & PONTIANO COSS. 239.

2. Idem A. Secundino militi.

SI intra legitimam ætatem, vel ea impleta nondum exacto tempore præstituto, pater tuus in fata concessit, tuque ei heres 1 extitisti, & intra viginti quinque annos, vel post eam ætatem intra id tempus, quod ad in integrum restitutionem defuncto supererat, nomen militiæ dedisti: Præses provinciæ, causa cognita, per in integrum restitutionem ex persona defuncti subveniri tibi providebit. Dat. 11. Cal. Novembr. PIO & PONTIANO COSS. 239.

3. Idem A. Mutiano militi.

SI intra annos, quibus in integrum restitutionis auxilium indulgetur, constitutus es, vel eo tempore nomen militiæ dedisti, & expeditione occupatus es: continuatum 2 beneficium restitutionis, per usucapionem, licet ante militiam suppleta sit, non patitur te dispendio rei familiaris affligi. Dat. Calend. Novembr. PIO & PONTIANO COSS. 239.

4. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS
AA. & CC. Dionysio.

EX persona fratrum, si tibi eorum quæsita est successio, potes, contra quem supplicas, agere: non ignorans, quod si minores viginti quinque annis militaverint fratres tui, atque in militia diem functi sunt: in integrum restitutionis tempus eis non cesserit, sed omne ad successorem transmiserint. S. 8. Calend. Januar. *Philippopoli*, CC. COSS. 294.

5. Imp. CONSTANTINUS A. ad Bassum
P. P.

EA, quæ de temporibus in integrum restitutionum legibus cauta sunt, custodiri convenit: & si forte quis beneficio nostro ætatis 3 veniam fuerit consequutus: ex eo die, quo indulgentia nostra in judicio competenti fuerit intimata, eique administratio rei propriæ permissa, ad persequendas in integrum restitutionum, finiendasque causas jure tempus habeat præstitutum: [ita tamen, ut nunquam minoribus viginti quinque annis constitutis, de his, quæ ante impetratam veniam ætatis gesserunt, auxilium in integrum restitutionis denegetur.] §. 1. Si quando sane in minoris jura successerit 4 minor: minime prohibeatur, cum quintum & vicesimum suæ ætatis annum transierit, in integrum restitutionis beneficio uti tempore illibato. §. 2. Quod si majoris fuerit minor jura nactus; quantum ad eas pertinet causas, quas ex persona majoris fuerit consecutus: tantum temporis ad exponendas in integrum restitutiones, decidendasque causas accipere debebit, quantum defuncto, cujus heres aut bonorum possessor docebitur extitisse, reliquum fuerat. §. 3. Cum vero major successionem fuerit adeptus minoris: si quidem civili jure ab intestato, vel ex testamento successerit, mox cum fuerit adita hereditas: si vero honorario jure, ex quo bonorum possessio fuerit accepta, examinando [ac terminando] in integrum restitutionis negotio, solida sine ulla diminutione tempora supputentur. Dat. Non. Octobr. *Romæ*, CONSTANTINO A. & LICINIO CÆS. utrisque 2. COSS. 312.

In AUTHENT. de temp. non solut. pecuniæ super dote.
§. generaliter. coll. 8. tit. 1. al. col. 7. tit. 10.
seu Nov. 100. cap. 2.

SI minor viginti quinque annis de dote cauta non numerata statim non quæritur; restituitur eatenus, ut non transcendat à tempore nuptiarum duodecimum annum. Eo quoque mortuo intra prædictum tempus, indulgetur annus heredi ejus. Sed si heres sit minor majoris seu minoris defuncti, quinque annorum gaudeat spatio, non expectato exitu ætatis ejus.

6. Idem A. ad Julianum Præfectum Urbi.

PEtendæ in integrum restitutionis temporibus observatis, si dilatio ab actore petatur, quæ intra metas restitutionis valet arctari: eandem quocunque flagitante, causis cognitis tribui oportebit. Sin vero ejusmodi postulantur curricula, quæ intra spatium receptum angustari nequeunt: (quippe si in confinio legitimi temporis petantur, & ejus terminos prorogabunt) dilationem petitori denegari conveniet: in ejus enim arbitrio 5 fuerat, tunc inferre litigium, cum petitæ dilationis mora superstite spatio posset includi. §. 1. Quod si defensio rei 6 dilationis suffragium postulaverit: eandem asserta causa citra obstaculum temporis differri sancimus: quia nequaquam steterat in ipsius potestate, quando litigio pulsaretur. Dari igitur debet, etsi impetrata dimensio sese ultra temporis definitionem proferat: Qua dilatione, si à reo impetratur, etiam actor in requirendis probationibus uti minime prohibebitur. Dat.

(7. *l.* 6. §. 1. *ff. quib. ex caus. in possess. l. ult. in fin. ff. de rebus auctorit. jud. poss.* (8. v. §. *ult. Inst. de usucap.* (9. v. *l.* 4. *supr. h. t.* (10. Adde *l. ult. infr. de testam. mil. l.* 15. §. 2. *ff. ex quib. caus. maj.*

TIT. LII. (1. *l.* 1. *pr. supr. de reputat. l.* 6. *supr. tit. prox.*

TIT. LIII. (1. *l.* 5. §. 1. 2. 3. *infr. h. t.*

(2. v. *l.* 1. *supr. eod.* (3. v. *supr. de his qui ven. ætat.* juncta *Nov. Leon.* 28. (4. *l.* 19. *ff. de minor. l. ult. in fin. infr. si maj. fact. alienat. fact. sine decret.* (5. *l.* 42. §. *ult. ff. de R. J.* (6. v. *l.* 125. *ff. d. t.*

14. Cal. Aug. *Romæ*, CONSTANTINO CÆS. 5. & MAXIMO COSS. 319.

7. Imp. JUSTIN. A. Joanni P. P.

SUpervacuam differentiam utilis anni in integrum restitutionis à nostra Republica separantes, sancimus, & in antiqua Roma, & in hac alma urbe, & in Italia, & in aliis provinciis quadriennium 7 continuum tantummodo numerari ex die, ex quo annus utilis currebat, & id tempus totius loci esse commune: Ex differentia enim locorum aliquod induci discrimen, satis nobis absurdum visum est. Quod non solum in minorum restitutionibus, (quibus utilis annus incipit currere, ex quo vicesimi sexti anni dies illuxerit) sed etiam in majorum hoc idem adhiberi sancimus: ut & hic pro utili anno memorata continuatio temporis observetur ad interponendam contestationem, finiendamque litem. §. 1. Et quemadmodum omnis minor ætas excipitur in minorum restitutionibus; ita & in majorum, tempus, in quo Reip. causa absuerint, vel aliis legitimis causis, quæ veteribus legibus enumeratæ sunt, fuerint occupati, omne excipiatur: & non absimilis sit in hac parte minorum & majorum restitutio. Dat. Calend. Septembr. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. COSS. 531.

TIT. LIV.
QUIBUS EX CAUSIS MAJORES 1 IN integrum restituantur.

1. Imp. ANTONINUS A. Æmiliano.

SI propter officium *Legationis* 2 ad me bona fide factæ, absens & indefensus condemnatus es: instaurationem judicii jure desideras, ut ex integro defensionibus tuis utaris: nam eos quoque, qui legationis officio funguntur 3, in eo privilegio esse, in quo sunt, qui Reipubl. causa absunt, receptum est. P. P. 5. Non. Mart. DUOBUS & ASPRIS. COSS. 213.

2. Idem A. Dionysio.

SI idcirco apud arbitrum præsentiam tui facere non potuisti, quod sub *custodia* militari 4 jussu Præsidis detinebaris, idque in veritate esse Præsidi provinciæ probaveris 5: accipies causæ instaurationem. P. P. 13. Calend. Octobr. LÆTO & CEREALI COSS. 216.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Proculo decurioni.

IN contractibus 6, qui bonæ fidei sunt, etiam majoribus officio judicis *causa cognita* publica jura subveniunt. Dat. Non. August. DIOCLETIANO & ARISTOBOLO COSS. 285.

4. Iidem AA. Prisciano.

REspublica 7 minorum jure uti solet: ideoque auxilium 8 restitutionis implorare potest. Dat. 2. Id. Novembr. DIOCLETIANO & ARISTOBOLO COSS. 285.

5. Iidem AA. Liciniano.

SI ab *hostibus* 9 cum patre ac matre captus, postea his ibi defunctis, legis Corneliæ beneficio reversus, successiones eorum quæsisti; exemplo utilis actionis, quæ in integrum restitutis datur, cum exceptionis annuæ (quæ huic objici solet) objectu res vindicare non prohiberis. Dat. 16. Cal. Maji, CC. COSS. 294.

TIT. LV.
DE 1 ALIENATIONE JUDICII MUTANDI causa facta.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Attalo.

CUm in 2 rem actionem possessio pariat adversario: alienatione etiam judicii mutandi causa celebrata, in integrum restitutio Edicto perpetuo permittatur: intelligis, si rem, ne secum ageretur, qui possidebat, venundedit, & emptori tradidit: quem elegeris, conveniendi tibi tributam esse jure facultatem. Dat. 6. Cal. Decembr. *Viminacii*, CC. COSS. 294.

TIT. LVI.
DE RECEPTIS ARBITRIS. 1

1. Imp. ANTONINUS A. Nepotianæ.

EX sententia arbitri ex compromisso jure perfecto aditi, appellari 2 non posse, sæpe rescriptum est: quia nec judicati actio inde præstari potest: & ob hoc invicem pœna promittitur, ut metu ejus à placitis non recedatur. Sed si ultra diem compromisso comprehensum, judicatum est, sententia nulla est, nec ullam pœnam committit, qui ei non paruerit. P. P. 9. Calend. Aug. *Romæ*, ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 223.

2. Imppp. CARUS, CARINUS & NUMERIANUS AAA. Clementi.

SI contra 3 compromissum adversarius tuus apud electum arbitrum præsentiam sui facere detrectavit, placitæ pœnæ videtur obnoxius. P. P. 8. Cal. Jan. CARO & CARINO COSS. 283.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Petroniæ.

ARbitrorum ex compromisso sententiæ non obtemperans, si sordes vel evidens gratia eorum, qui arbitrati sunt, intercessit; adversus filiam tuam agentem ex stipulatu, exceptione doli 4 mali uti poteris: sed ex doli mali clausula, quæ compromissi stipulationi subjici solet, filiam tuam convenire non vetaberis. P. P. 3. Id. Jan. ipsis AA. COSS. 293.

4. Imp. JUSTINIANUS A. Demostheni P. P.

NE in arbitris cum sacramenti 5 religione eligendis perjurium committatur, & detur licentia perfidis hominibus passim definitiones Judicum eludere: sanctissimo arbitrio & hujusmodi rem censemus esse componendam. §. 1. Si igitur inter actorem & reum, nec non ipsum Judicem fuerit consensum, ut cum sacramenti religione lis procedat, & ipsi quidem litigatores [in scriptis hoc suis manibus vel per publicas personas [scripserint,] vel apud ipsum arbitrum in actis propria voce deposuerint, quod sacramentis præstitis arbiter electus est, hoc etiam addito, *quod & ipse arbiter juramentum præstiterit super lite cum omni veritate dirimenda*: ejus definitionem validam omnimodo custodiri censemus; & [neque] reum, neque actorem posse discedere, sed tenere omnifariam, quatenus obedire ei compellantur. §. 2. Sin autem de arbitro quidem nihil tale fuerit vel compositum, vel scriptum, ipsæ autem partes literis hoc manifestaverint, quod juramenti nexibus se illigaverint, ut arbitri sententiæ stetur, & in præsenti casu omnimodo definitionem arbitri immutatam servari, literis videlicet eorum similem vim obtinentibus; sive ab initio hoc fuerit ab his scriptum, vel præfato modo depositum, dum arbiter eligebatur, sive post definitivam sententiam hoc scriptum inveniatur, *quod* [*cum*] *sacramenti religione ejus audientiam amplexi sint*, vel, *quod ea, quæ statuta sunt, adimplere juraverint*. §. 3. Sed & si ipse solus arbiter hoc litigatoribus poscentibus, vel scriptis, vel depositionibus (ut dictum est) manifestum facientibus, præstiterit juramentum, *quod cum omni veritate liti libramenta imponat*: similem esse [etiam] in præsenti casu prioribus ejus definitionem, & eam omnimodo legibus esse vallatam. §. 4. Et in his omnibus casibus liceat vel in factum, vel condictionem ex lege, vel in rem utilem instituere actionem, secundum quod facti qualitas postulaverit. §. 5. Sin autem in scriptura quidem aut depositione nihil tale apparuerit: una autem pars dicat *juramentum esse præstitum*, quatenus arbitrali stetur sententiæ: hujusmodi litigatorum, vel solius arbitri sermones minime esse credendos: cum & si quis juramentum datum esse non judice supposito, nec hoc scriptura partium testante, concesserit: incerti certaminis compositio (quæ inter homines imperitos sæpe accidit) non aliquid vigoris rebus judicatis inferat, sed in hujusmodi casu hæc obtineant, quæ Veteres super arbitris eligendis sanxerunt.

In AUTHENT. de judicibus. §. quia vero multæ. col. 6. tit. 11. al. 10. seu Novell. 82. cap. 11.

DEcernit jus novum, nullum sic fieri posse arbitrum, ut cum sacramenti religione judicet: *sed pœnam statuat, qua præstita liceat*

(7. *l. ult. infr. de repud. vel abstin. hered.*

TIT. LIV. (1. *Lib.* 14. *D.* 6. (2. *l.* 8. *ff. h. t. l.* 14. *ff. de legation.* (3. Immo vide *l.* 26. §. 9. *ff. h. t.* (4. *l.* 1. *l.* 9. *l.* 23. *ff. eod. l.* 4. §. 1. *in fin. ff. si quis caut. in jud. sist.* (5. *l.* 19. §. 1. *ff. de probat.* (6. *l.* 3. *infr. commun. utr. jud. l.* 2. *infr. de rescind. vend. arg. l.* 7. *ff. de restit. in integ. l.* 1. *in fin. l.* 26. §. 9. *l.* 28. §. 2. *ff. h. t.* (7. *l.* 22. *in fin. ff. eod. l.* 9. *ff. de appell. l.* 3. *infr. de jure reip.* (8. *l.* 1. *supr. de offic. ejus, qui vicem alicuj. judic.* (9. *l.* 1. §. 1. *l.* 14. *l.* 15. *ff. h. t.*

TIT. LV. (1. *Lib.* 4. *D.* 7. (2. *l.* 17. *ff. de pignorib.* confer *l.* 24. §. 2. *ff. de judic. l.* 1. *infr. ubi in rem actio.*

TIT. LVI. (1. *Lib.* 4. *D.* 8. *Nov.* 82. *c.* 11. (2. *l.* 32. §. 14. *ff. h. t. d. Nov.* 82. *c.* 11. (3. *l.* 27. §. 4. *ff. h. t.* (4. *l.* 32. §. 14. *ff. eod.* (5. Abrog. *Nov.* 82. *c.* 11.

à judicatis

à judicatis recedere. Si contra hoc judicatum fuerit, judex, qui male judicat, ſi dolo facit, pœnam à Deo expectet: ſi ignorantia, nihil præter ſacramentum ei erit, neque litigatores rurſus damno afficientur. §. 6. Si quis autem poſt arbitri definitionem ſubſcripſerit ἐμμένειν (id eſt, *permanere*) vel πληροφορεῖν, (id eſt, *implere*) vel διδόναι, id eſt, *dare:*) Græcis enim vocabulis hoc enarrare propter conſuetudinem utilius viſum eſt) etſi non 6 adjecerit ὁμολογῶ, id eſt, *ſpondeo:* & ſic omnimodo per actionem in factum eum compelli ea facere, quibus conſenſit: Qualis enim differentia eſt, ſi hujusmodi verbis etiam ὁμολογῶ adjiciatur, vel hujusmodi vocabulum omnino omittatur? Si enim verba conſueta ſtipulationum, & ſubtilis, imo magis ſupervacua obſervatio ab aula conceſſit; & nos quidem nuper legibus à nobis ſcriptis, multa vitia ſtipulationum, multasque ambages, ſcrupuloſosque circuitus correximus: cur non & hujusmodi ſcriptura totam formidinem veteris juris amputamus; ut, ſi quis hæc ſcripſerit, vel unum ex his, acquieſcere eis compellatur, & ea ad effectum omnimodo perducere? Cum non ſit veriſimile, hæc propter hoc ſcripſiſſe, ut tantum non contradicat, ſed ut etiam ea impleat, adverſus quæ obviam ire non poteſt. Dat. 3. Cal. Novembr. DECIO V. C. COS. 539.

5. Idem A. Juliano P. P.

CUm antea ſancitum fuerat in arbitris eligendis, quos neque pœna compromiſſi vallabat, neque Judex dederat, ſed nulla ſententia præcedente communis electio, *ut illorum ſententiæ ſtaretur*, procreabat; ſi quidem pro parte pulſata forma arbitralis procederet, exceptionem ei veluti pacti generari: ſin autem pro actore calculus poneretur, nihil ex eo procedere ei præſidii: ſancimus in eos arbitros, quos prædiximus, & quos talis conſenſus elegerit, ſub eo pacto [vel] in ſcriptis, vel non in ſcriptis habito, ut eorum definitioni ſtetur: ſi quidem ſubſcripſerint, poſtquam definitio proceſſerit, *quod non diſpliceat ambabus partibus eorum ſententia:* non ſolum [reo] exceptionem veluti pacti generari, ſed etiam actori ex noſtro numine in factum actionem, quatenus poſſit ſententia ejus executioni mandari, in hac quidem Regia civitate ab officio eminentiſſimæ Præfecturæ, vel ejus, cujus forum pars perſequitur fugientis: in provinciis autem tam per Moderatores, quam per apparitores eorum, vel per Judices, quorum regimen [pars] pertimeſcit pulſata. Sin autem poſt ſententiam minime quidem ſubſcripſerint [*ſe*] *arbitri formam amplecti*, ſed ſilentio eam roboraverint, & non intra decem dies proximos atteſtatio miſſa fuerit vel judici, vel adverſario ab alterutra parte, per quam manifeſtum fiat, definitionem non eſſe amplectendam: tunc ſilentio partium ſententiam roboratam eſſe, & fugienti exceptionem, & agenti memoratam actionem competere. Altera autem parte recuſante ſecundum præfatum modum, & implere ſtatuta minime cupiente: nihil fieri præjudicii, neque parari vel exceptionem reo, vel actori actionem: exceptis videlicet arbitris, qui cum ſacramenti religione electi ſunt, ſecundum novellam noſtri numinis Conſtitutionem 7: tunc etenim ea omnia ſervari [oportet,] quæ lege noſtra ſuper hujusmodi audientia definita ſunt. §. 1. Licet non ignoremus Julii Pauli opinionem, & aliorum certorum prudentium, qui tetigerunt [quidem] hujusmodi quæſtionem, quam in præſenti aggredimur, non autem peritiſſime peregerunt, ſed usque ad quasdam actiones temporales ſtandum eſſe exiſtimaverunt: plenius tamen, & generaliter definimus, conventum in ſcriptis apud compromiſſarium judicem factum ita temporis interruptionem inducere, quaſi in ordinario judicio lis fuiſſet inchoata. §. 2. Ad hæc generaliter ſancimus, in his, quæ apud compromiſſarios facta ſunt, ſi aliquid in factum reſpiciens vel profeſſum eſt, vel atteſtatum, poſſe eo & in ordinariis uti judiciis. Dat. 6. Calend. * LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

6. Idem A. Joanni P. P.

SAncimus, mulieres ſuæ pudicitiæ memores, & operum, quæ eis natura permiſit, & à quibus eas juſſit abſtinere, licet ſummæ atque optimæ opinionis conſtitutæ in ſe arbitrium ſuſceperint, vel ſi fuerint patronæ, etiamſi inter libertos ſuam interpoſuerint audientiam, ab omni judiciali 8 agmine ſeparari, ut ex earum electione nulla pœna, nulla pacti exceptio adverſus juſtos earum contemptores habeatur. Dat. Cal. Septembr. *Conſtantinop.* LAMPADIO & ORESTE COSS. 530.

(6. *l.* 7. *infr. de teſtam. l.* 10. *infr. de fideicomm. l.* 1. §. 5. *ff. de hered. inſt. l.*106. *ff. de legat.*1. *l.*67. §.9. *ff. de legat.* 2. (7. *l.*4. *ſupr. h. t.* (8. *l.* 18. *l.* 21. *ſupr. de procur. l.* 2. §. 1. *ſupr. de his qui veniam. l.* 2. *ff. de R. J.*

TIT. LVII.
DE SATISDANDO. 1

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC.

NOn eſt incerti juris, eum, qui apud acta factus eſt agentis procurator, non compelli 2 *ratam rem dominum habiturum* ſatisdare: hoc enim caſu veluti præſentis procuratorem intervenire intelligendum eſt. Itaque etſi poſtea mutata voluntate procuratorem eſſe noluerit, tamen judicium, quo quaſi procurator expertus eſt, Judex ratum habere debebit. 3 Sin autem ei ab adverſario ſuo oppoſita fuerit in ipſo litis 4 exordio defenſionis 5 allegatio: etiam ipſe quaſi abſentis in hac parte procurator ſatisdationem ſuper excipienda lite præſtare cogitur: qua non præcedente, lis, quæ ei data eſt, ulterius procedere à judice non 6 conceditur. Rei autem procurator vel defenſor, etiam ſub geſtorum teſtificatione factus, in ipſo litis limine *judicatum ſolvi* 7 ſatisdationem in omnibus cauſis præſtare cogitur. Dat. 9. Calend. Nov. CC. COSS. 294.

TIT. LVIII.
DE FORMULIS ET IMPETRATIONIBUS actionum ſublatis.

1. Imp. CONSTANTINUS A. Marcellino Præſidi Phœniciæ.

JUris formulæ aucupatione ſyllabarum inſidiantes cunctorum actibus, radicitus amputentur. 1 Datum 10. Calend. Februar. CONSTANTIO 3. & CONSTANTE 2. AA. COSS. 342.

2. Impp. THEODOS. & VALENTIN. AA. Hierio P. U.

NUlli prorſus non impetratæ actionis in majore vel minore judicio agenti opponatur exceptio, ſi aptam rei, & propoſito negotio competentem eam eſſe conſtiterit. Dat. 10. Calend. Maji, FELICE, & TAURO COSS. 428.

TIT. LIX.
DE JUREJURANDO 1 PROPTER CALUMNIAM DANDO.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Demoſtheni P. P.

IN omnibus cauſis, ſive propter literas fuerit apud te certatum, ſive propter inſtrumenta, ſive propter quicquam aliud, in quo neceſſitas probationis incumbit: ſancimus, non aliter easdem probationes præſtare compelli, niſi prius, qui eas expoſcit, juramentum de calumnia præſtiterit 2, *quod non cauſa differendi hujusmodi propoſuit allegationes:* nam ſacramenti timore contentioſa litigantium inſtantia compeſcitur. §. 1. Ne autem perperam in quæſtionem ſervorum quidam venientes, ſui animi crudelitatem exerceant: non aliter concedi eis, qui quæſtionem ſervorum expoſcunt, ad hoc venire, vel à judicibus audiri, niſi 3 prius tactis ſacroſanctis Scripturis deponant, *quod non odio ſervorum, vel propter offenſam coheredum ad hoc venerunt: ſed quia aliter rerum hereditariarum veritatem exquirere vel oſtendere non poſſunt.* Dat. 12. Cal. Octobr. *Conſtantinop.* DECIO V. C. COS. 529.

TIT. LVII. (1. *Lib.*4. *Inſt.*11. *Lib.*2. *D.* 8.9.11. & *Lib.*46. *D.* 7. & 8. (2. §. 3. *Inſtit. de ſatisdat. l.* 1. *ſupr. l.* 65. *ff.* de *procur. l.* 3. §.2. *ff. ut in poſſeſſ. legat. l.*21. *ff. ratam rem hab. l.*66. §.1. *ff.* ad *SCtum Treb.* immo vide *l.* 5. §. 18. *ff. de oper. nov. nunc. l.* 39. §. 1. *ff. de procur.* (3. Adde *l.* 12. §. 2. *ff. de ſolut.* (4. Vide enim *l.* 40. §.3. *ff. de procur. l.* 19. *infr. de probat.* (5. *l.* 33. §. 3. & *ſeq. l.* 34. *ff. de procur.* (6. *l.* 43. §.4. *ff. d. t.* (7. §. *ult. Inſt. de ſatisdat. l.* 46. §. 2. *ff. de procur. l.* 2. *infr. de conſort. ejusd. lit.* adde *tit. ff. judicatum ſolvi.*

TIT. LVIII. (1. Adde §. 1. *Inſt. de verb. oblig. l.* 4. §. 6. *ſupr. de recept. arbitr. l. ult. ſupr. de his qui in eccleſ. man. l.* 15. *infr. de teſtam. l. ult. infr. de interdict. l. ult. infr. de adopt. l. ult. infr. de emancip. l. ult. infr. de donat.*

TIT. LIX. (1. *Nov.* 49. *c.* 3. *Nov. Leon.* 97. 99. 107. 2. *Feudi* 33. §. 1. adde *Lib.* 12. *D.* 2. (2. *l.* 34. §. 4. *l.* 37. *ff. de jurejur. l. ult. infr. de fideicomm.* (3. *l. ult. in fin. infr. de quæſtionib.*

In AUTHENT. de his, qui ingred. ad appel. §. fin. col. 5. tit. 4. al. tit. 11. seu Nov. 49. cap. 3.

HOc sacramentum hodie remittitur, cum in initio juret nihil se calumniose in toto negotio exigere.

2. Idem A. Joanni P. P.

CUm [&] judices non aliter causas dirimere concesserimus, nisi sacrosanctis 4 Evangeliis propositis, & patronos causarum in omni orbe terrarum (qui Romano imperio suppositus est) prius jurare, & ita perferre causas disposuerimus: necessarium duximus præsentem legem ponere, per quam sancimus, in omnibus litibus, quæ fuerint post 5 præsentem legem inchoatæ, non aliter neque actorem, neque fugientem in primordio litis exercere certamina, nisi post narrationem & responsionem, antequam utriusque partis Advocati sacramentum legitimum præstent, & ipsæ principales personæ subeant jusjurandum: Et actor quidem juret, *non calumniandi animo [litem se] movisse, sed existimando bonam causam habere:* Reus autem non aliter suis allegationibus utatur, nisi prius & ipse juraverit, *quod putans se bona instantia uti, ad reluctandum pervenerit:* & postea utriusque partis viros disertissimos Advocatos ([secundum] quod jam dispositum est à nobis) juramentum præstare, sacrosanctis videlicet Evangeliis ante judicem positis. §. 1. Sin autem vel dignitas, vel sexus personæ non concesserit eam ad judicem pervenire, in domo 6 litigatoris sacramentum procedere; altera videlicet parte vel procuratore ejus præsente.

In AUTHENT. De his, qui ingred. ad appell. §. fin. col. 5. tit. 4. al. 11. seu Novell. 49. cap. 3.

IN isto juramento adjiciendum est, nullam in tota lite exacturum probationem, nisi quam pro veritate putat quis necessario esse exhibendam: *ne sæpius juretur in causa.*

In AUTHENT. ut litigantes jurent. §. 1. col. 9. tit. 7. al. 5. seu Novell. 124. cap. 1.

PRincipales personæ, vel illæ, ad quas negotium in medio migraverit, coram judicibus jurent, quod nihil penitus causa patrocinii judicibus vel alii cuicunque personæ pro hac causa dederint, vel promiserint, vel postea dabunt, vel per se, vel per aliam mediam personam: *exceptis his, quæ propriis Advocatis pro patrocinio præstant, aliisque personis, quibus nostræ leges dari disponunt.* §. 1. *Sed si in sacro consistorio lites vel consultationes intromittantur, sub præsentia sacri Senatus prædictum jusjurandum præstetur.* §. 2. *Sed si qui litigantium ad judicem venire nequeunt: prædictum jusjurandum præstent coram officiis ab administrantibus directis ad eos cum adversa parte.* §. 3. *Mulier honestæ vitæ absente adversario juret coram Officialibus.* §. 4. *Sed si partes in aliis locis abesse contingat, vel una earum absens fuerit: juret sub gestis monumentorum apud judicem provinciæ, vel apud defensorem locorum.* §. 5. *Si quis autem litigantium prædictum jusjurandum præstare noluerit: per sententiam judicis actor casum actionis, reus condemnationem sustineat.* §. 6. *Tutores & curatores in causis, quas agunt, prædictum jusjurandum præstabunt.* §. 2. Quod observari oportet, & si tutores, vel curatores, vel aliæ quædam sint personæ, quæ administrationem alienarum rerum auctoritate legitima gerunt. Convenit enim & ipsos jurejurando affici: *Quia ipsi causam scientes, ita ad eam perveniunt:* neque enim 7 pupillus, neque adultus, vel aliæ hujusmodi personæ: sed ipsi, qui pro eis tutelam, vel curam, vel aliam legitimam gerunt administrationem, scire possunt causam, & ita ad judicium pervenire: eo quod ex animi sui scientia jurent. Et licet veræ causæ natura alia forsitan est: tamen quod quisque credit, & existimat, hoc est jurandum. Omnibus aliis juramentis, quæ vel ex præteritis descendunt legibus, vel à nobis disposita sunt, in sua firmitate duraturis. §. 3. Sin autem abfuerit alterutra pars, & per procuratorem causa ejus agitetur: non 8 ante licentiam habeat actor litem exercendam suo procuratori mandare, nisi prius actis intervenientibus in provincia, in qua degit, sacramentum calumniæ subeat. Similique modo si reus abfuerit, & forsitan per *judicatum 9 solvi* stipulationem procuratorem ordinaverit, vel defensor pro eo intervenerit: & ipse vel præsente actore per se, vel per instructum procuratorem, vel etiam absente eo (si hoc judex perspexerit) inter acta juramentum præstet, quod reum dare antea dispositum est. §. 4. Sed quia veremur, ne forsitan quidam collusione aliqua utentes, remittere videantur inter se hujusmodi sacramentum, & ex prædicta dissimulatione nostram sanctionem deludant: sancimus, omnes judices, licet ex compromisso 10 cognoscant, vigorem suum exercentes (quia non pro commodo privatorum, sed pro communi utilitate præsentem legem posuimus) minime pati tale sacramentum remitti; sed omnimodo hoc & ab actore, & à fugiente exigi: ne paulatim videatur hujusmodi res defraudari, & sacramentum vel principalium personarum, vel Advocatorum ex quacunque parte mutilari. §. 5. Hoc etiam huic legi addendum esse censemus: ut si quis pro alio litem movere voluerit, & nullo mandato prolato, sed per fidejussionem ratam rem dominum habiturum, suam personam firmaverit: ne vel ex hac machinatione lex circumscribi videatur, sancimus, si quid tale in posterum emerserit, (sive pro una persona quis litem movere voluerit, sive pro aliquo corpore, vel vico, vel alia universitate) fidejussionem quidem solitam præstare: litem autem ulterius minime procedere, nisi intra à judice statuendum tempus faciat personas principales sacramentum subire, vel præsente adversario, si hoc maluerit, vel alio pro eo agente, vel penitus altera parte cessante, inter acta apud defensorem locorum hujusmodi sacramentum [calumniæ,] vel ab ipso, pro quo agitur, vel [à] plurima 11 parte, vel idonea universitatis procedat. §. 6. Quod si actor noluerit sacramentum calumniæ subire, & hoc legitime fuerit approbatum: non liceat ei penitus ad litem pervenire, sed cadat ab instituta actione, quasi improbus litigator, & tristitia judicum ei cum summa interminatione occurrat, & à judicio eum quam longissime expellat. §. 7. Sin autem reus hoc sacramentum subire recusaverit: in his capitulis, quæ narratione comprehensa sunt, pro confesso 12 habeatur, & liceat judici sententiam proferre, quemadmodum ei ipsa rei qualitas suggesserit. §. 8. Sic enim non lites solum, sed etiam calumniatores minuentur: sic pro judiciis putabunt sese homines in sacrariis sisti. Si enim & ipsæ principales litigantium partes per juramentum lites exerceant, & causarum patroni præbeant sacramentum, & ipsi judices propositis sacrosanctis Scripturis tam totius causæ faciant examinationem, quam suum proferant arbitrium: quid aliud, nisi pro hominibus Deum in omnibus causis judicem esse credendum est? Antiqua itaque calumnia 13 quiescente, & ejus ambagibus, Constitutio nostra dilucida & compendiosa in terris clareat omnibus, & sit maximum 14 dirimendarum causarum remedium. §. 9. Sed prædictum sacramentum in litibus quidem, quæ necdum sunt inchoatæ, præstari volumus in ipso litis primordio. Sin autem causæ adhuc pendentes inveniantur: vel post litem contestatam, & post solidas judiciales cautelas jam præstitas: si quidem præsto fuerit utraque persona, & in eadem civitate, vel in territorio ejus moratur: & in his litibus sacramentum locum habere, & in primo post hanc legem ingressu eum compelli jusjurandum præstare. † Sin autem una pars abfuerit, ne videatur propter absentiam personæ lis differri, & aliquod contrarium eveniat nostro proposito, & quod pro compendio litium introductum est, [protinus] hoc in adversariam figuram transformetur: jubemus præsentem quidem personam omnimodo dare sacramentum, absenti 15 autem in pendentibus duntaxat litibus (secundum quod prædictum est) hoc concedi. Sin autem utraque principalis persona abfuerit, ne diutius lites protelentur, etiam sine datione sacramenti lites pendentes suo decurrant tramite. PP. 4. Calend. Aug. JUSTINIANO A. 4. & PAULINO V. C. COSS. 534.

3. Idem *.

PAteat omnibus nostram Rempublicam procurantibus conventiculum seu conspirationem jurisjurandi religione, vel quoquo modo compositam, à nostra Majestate prohiberi & detestari: Unde hujus rei fautores & socios ab omni publico honore sibi commisso infamiæ nota privamus: non habentibus autem ad ullum publici honoris gradum accedendi licentiam, penitus amputamus.

(4. *Nov. 90. c. 9. in fin. l. 13. §. 4. infr. de judic.* (5. *l. 7. supr. de legib.* (6. *Nov. 123. c. 7. Nov. 124. c. 1. l. 15. ff. de jurejur.* (7. *l. 26. pr. ff. d. t. l. ult. ff. de juris & facti ignor.* (8. *Nov. 124. c. 1.* (9. *v. l. un. in fin. supr. de satisdando.*

(10. *l. 14. infr. de judic.* (11. *l. 19. ff. ad municip.* (12. *Adde l. 38. ff. de jurejur.* §. 1. *Instit. de pœn. tem. litig.* (13. *v. d. §. 1. vers. hæc autem.* (14. *l. 1. ff. de jurejur.* (15. *v. l. 15. ff. d. t.*

LIBER TERTIUS.

TIT. I.
DE JUDICIIS. 1

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Clementi.

JUdicio cœpto 2, usurarum stipulatio non est perempta: Superest igitur, ut debitorem ejus temporis, quod non est in judicium deductum, convenire possis. PP. Cal. April. ANTONINO & GETA 2. COSS. 209.

2. Iidem AA. Valerio.

LIcet judice accepto, cum tutore tuo egisti, ipso [tamen] jure actio tutelæ sublata non est: & ideo si rursus eundem 3 judicem petieris, contra utilem exceptionem rei judicatæ, si de specie 4, de qua agis, in judicio priore tractatum non esse allegas, non inutiliter replicatione doli mali uteris. PP. 6. Cal. Jan. FAUSTINO & RUFIN. COSS. 211.

3. Imp. ALEXAND. A. Faustinæ.

QUoties quæstio status bonorum disceptationi concurrit 5: nihil prohibet, quo magis apud eum quoque, qui alioquin super causa status cognoscere non possit, disceptatio terminetur. PP. 6. Id. Febr. JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

4. Idem A. Popilio.

SI, cum tibi pretium prædiorum à curatoribus comparatorum reputaretur, & instrumenta emptionis traderentur, quæstionem omissæ evictionis non movisti: intelligis, semel finitam litem instaurari non posse. PP. Cal. August. MODESTO & PROBO COSS. 229.

5. Imp. GORD. A. Marcello.

A Judice 6 judex delegatus, judicis dandi potestatem non 6 habet: cum ipse judiciario munere fungatur: nisi à Principe judex datus fuerit. PP. 4. Non. Septembr. ULPIO & PONTIANO COSS. 239.

In AUTHENT. ut defun. seu fun. eor. non injur. à cred. §. illud. col. 5. tit. 15. al. 13. seu Novell. 60. c. 2.

AD hæc, si Administrator sit, & publicis occupationibus impediatur, litem apud se agitandam saltem in contestatione audiat: & rursus in medio semel, & in fine omnia etiam, quæ sunt examinata, consequenter audiat, & sic ferat sententiam: & appellationem, si fiat, suscipiat: cætera licet expediri per Consiliarios. Item judex appellationis rem per se audiat. Delegatus autem omnino per se litem una cum Consiliariis examinet. Sed si contra hoc factum fuerit, graves pœnæ sequentur. Nam Administratores & delegati viginti librarum auri multam præstabunt: Consiliarii, si quidem Advocati sint, ab advocatione expellentur: si vero non sint, sed cingulum habeant: cingulo privabuntur, & decem libras auri præstabunt.

6. Idem A. Juniæ.

SErvus in judicio interesse non 8 potest: nec, si condemnatio aliqua in personam ejus facta sit, quod statutum est, subsistit. Dat. 15. Cal. Septembr. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

7. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Hyrinæ.

CUm debitoris tui servum tibi pignoris jure obligatum, bona domini sui quondam rebus humanis exempti tenere profitearis: adversus eum dari tibi actiones contra jus postulas: si quidem inter servum 9 & liberum consistere nullum [possit] judicium. Ad possessionem itaque pignorum magis officio judicis venire te convenit, quam illicita postulare. S. 14. Calend. Maji, *Sirmii*, CC. COSS. 294.

8. Impp. CONSTANT. & LICIN. AA. ad Dionysium.

PLacuit, in omnibus rebus præcipuam esse justitiæ æquitatisque 10, quam stricti juris 11 rationem. Dat. Id. Maji, VOLUSIANO, & ANNIANO COSS. 314.

9. Imp. CONST. A. ad Maximum.

JUdices oportet imprimis rei qualitatem plena inquisitione discutere, & tunc utramque partem sæpius interrogare, *num quid novi addere desideret:* cum hoc ipsum ad alterutram partem proficiat, sive definienda causa per judicem, sive ad majorem potestatem referenda sit. Dat. 2. Id. Jan. *Sirmii*, LICINIO 5. & CRISPO COSS. 318.

In AUTHENT. ut cum de appell. cog. §. sed & hoc. col. 8. tit. 16. al. 11. seu Novell. 115. cap. 2.

JUbemus, ut, si quando una pars allegationibus suis renunciaverit, alia vero pars se habere aliquid, quod proponat, dixerit: Judex negotii modis omnibus eam partem, quæ utitur dilatione, compellat intra triginta dies, postquam altera pars allegationibus renunciaverit, quicquid velit, sine aliqua intermissione proponere. Quod si non fecerit, tunc ad ejus malitiam superandam alius mensis indulgeatur à judice. Si vero adhuc distulerit, alterius mensis dilatio ei præbeatur: Ita ut si usque ad prædictos tres menses suas non proposuerit allegationes, causæ cognitor non amplius expectans, sententiam omnibus modis, legibus & moribus consonantem proferat: vel, si noluerit, referat: ne litigatoribus male tractantibus liceat causarum exitus ultra protrahere.

10. Idem A. ad Severum Præfectum Urbi.

NUlli prorsus audientia præbeatur, qui causæ continentiam 12 dividit, & ex beneficii prærogativa id, quod in uno eodemque judicio poterat terminari 13, apud diversos judices voluerit ventilare: pœna ex Officio Judicis imminente ei; qui contra hanc supplicaverit sanctionem: atque alium super possessione, alium super principali quæstione Judicem postulaverit. Dat. 3. Calend. August. PAULINO & JULIANO COSS. 325.

11. Græcæ hujus Constitutionis argumentum ex indice Basilicorum & Theod. Hermopolita.

SUbtilitatem legum judex curæ habeat: non autem his, quæ præter jus 14 dicta, vel prolata sunt ab Imperatore, attendens.

12. Imp. ZENO. *

OMnes Magistratus & divini judices compendiose lites decidant: & si quis litigantium crebro competentem judicem adiens, sine justa causa differatur, adeat Principem, auxilium ab eo expectans. §. 1. Sin recuset quis judicem bona fide ante litis contestationem, judex alius ei ex divina aditione dabitur: Quod si & juste recusare videbitur, post 15 contestationem judex alius aut conjudex 16 ne petatur: apud unum enim Judicem omne moveatur causæ negotium, & si incompetens ille super aliquo videatur causæ capitulo: ex propria sententia ad competentem judicem illud capitulum remittatur. Secundo enim aut sæpius conventus seu expertus quis: & ex secunda causa in duplum reponet damnum, & sine fidejussoribus, aut ejeratione ex secunda conventione apud primum intendet judicem.

13. Imp. JUSTIN. Juliano P. P.

PRoperandum nobis visum est, ne lites fiant pene 17 immortales, & vitæ hominum modum excedant, (cum criminales qui-

TIT. I. (1. *Lib.* 5. *D.* 1. (2. *l.* 35. *ff. de usur. l.* 24. §. 8. *ff. de ædil. edicto.* vide tamen *l.* 13. *in fin. infr. de usur.* (3. *l.* 43. *ff. de recept. qui arbitr. l.* 42. *ff. de re judic.* (4. *l.* 3. *supr. de transact.* (5. *l.* 1. *infr. de ordin. jud. l.* 1. *supr. de off. rect. prov.* (6. *l. ult. ff. de off. ejus, cui mand. est jurisd. l.* 5. *ff. de jurisd.* (7. Immo vide *l.* 12. *ff. de off. procons. l.* 12. §. 1. *ff. h. t.* (8. *l.* 13. *ff. si quis caut. l.* 107. *ff. de reg. juris.* (9. *l. ult. infr. de noxal. act. l.* 6. *supr. h. t.*

(10. *l.* 43. *in fin. ff. de religios. l.* 90. *ff. de R. J.* adde *l.* 51. §. 2. *ff. ad leg. Aquil. l.* 4. *in fin. ff. de eo, quod certo loco. l.* 91. §. 3. *ff. de verb. oblig.* vide tamen *l.* 1. *supr. de legibus.* (11. *l.* 12. *l.* 17. *ff. de injust. rupt. irrito facto testam. l.* 91. §. 3. *ff. de verb. oblig.* (12. v. *l.* 2. *supr. h. t.* (13. *l.* 30. *ff. eod.* adde *l.* 5. *infr. arbitr. tutelæ.* (14. v. *l. ult. supr. si contra jus.* (15. Vide hic *Nov.* 53. *c.* 3. (16. Adde *l. ult. supr. de in jus voc.* (17. v. *tit. Inst. de pæn. tem. litig.*

dem causas jam nostra Lex 18 biennio conclusit: & pecuniariæ causæ frequentiores sunt, & sæpe ipsæ materiam criminibus creare noscuntur) præsentem legem super his per orbem terrarum, nullis locorum vel temporum angustiis coarctandam, ponere. §. 1. Censemus itaque omnes lites super pecuniis, quantæcunque quantitatis, sive super conditionibus, sive super jure civitatum, sive privatorum fuerint illatæ, sive super possessione, vel dominio, vel hypotheca, seu super servitutibus, vel pro aliis quibusdam causis, pro quibus hominibus inter se litigandum est, (exceptis tantummodo causis, quæ ad jus fiscale 19 pertinent, vel quæ ad publicas respiciunt functiones] non ultra triennii metas post litem contestatam esse protrahendas: sed omnes judices sive in hac alma Urbe, sive in provinciis majorem seu minorem peragant administrationem, sive in Magistratibus positi, vel ex aula nostra dati, vel à nostris Proceribus delegati: non esse eis concedendum ulterius lites, quam triennii spatio, extendere. Hoc etenim judicialis magis esse potestatis, nemo est, qui ignoret: Nam si ipsi noluerint, nullus tam audax invenitur, qui possit invito Judice litem protelare. §. 2. Et si quidem pars actoris cessaverit, quatenus multiplici dilatione reus fatigetur, & triennii metæ post litem contestatam jam prope finem veniant, ut semestre tempus tantum ei supersit: licentia erit judici per executores negotii actorem requirere, parte fugiente ex una parte actoris absentiam incusante; & judicibus omnimodo suas aures hujusmodi quæstionibus reserantibus: & si per tres 20 vices hoc fuerit subsecutum, decem 21 dierum spatio per unumquemque introitum destinato, & nec ita pars actoris fuerit inventa, & neque per se, neque per procuratorem instructum pervenerit: tunc 22 judicem negotii acta apud se confecta conspicere [censemus.] Et si quidem nihil sufficiens actitatum est, ex quo possit termino causæ certa fieri conjectura: volumus 23 non solum partem fugientem ab observatione judicii relaxare, sed etiam in omnes expensas, quæ consueto modo circa lites expenduntur, eum condemnare, vera quantitate earum sacramento fugientis manifestanda, & omni cautela, quam super lite reus exposuit, reddenda: quæ & si remanserit, viribus evacuabitur. Sin autem ex gestis apud se habitis, parte actoris minime inventa, possit invenire viam, qua manifestum ei fiat, quid statuendum sit, etiam absente actore, si eum meliorem causam habere perspexerit, pro eo 24 ferre sententiam non moretur, & præsentem reum absenti actori condemnare, expensis tantummodo litis, quas reus legitime se expendisse juraverit, condemnatione excipiendis, quia hanc pœnam actori, & meliorem causam habenti propter solam absentiæ contumaciam imponimus: nullo penitus ei regressu ad eandem litem conservando. Sed actor contumax cadat omnino de lite, si reus absolvatur. Sin vero aliqua condemnatio contra reum pro absente actore proferatur, quam forsitan non sufficientem sibi actor putaverit fugitivus, nullo modo iterum eandem litem resuscitare concedimus. Et hæc quidem pœna actori fiat imposita. §. 3. Sin autem *reus* absfuerit, & similis ejus processerit requisitio, quemadmodum pro persona actoris diximus, etiam absente eo eremodicium contrahatur, & judex (secundum quod veteribus legibus cautum est) ex una parte cum omni subtilitate causam requirat: & si obnoxius fuerit inventus, etiam contra absentem promere condemnationem non cesset, quæ ad effectum perducatur; & per res & facultates fugientis victori satisfiat: sive ipse judex ex sua jurisdictione hoc facere potest, sive per relationem ad majorem judicem hoc referatur, & ex eo legitima via contra res contumacis aperiatur: nulla licentia ei, vel alii personam ejus solam prætendenti concedenda contradicendi, cum in possessionem 25 hujusmodi ex causa actor mittitur: nec si reversus ipse fuerit, & voluerit fidejussores dare, & possessionem recuperare, audiatur: in hujusmodi etenim casibus omnem ei contradictionem excludimus. §. 4. Cum autem eremodicium ventilatur, sive pro actore, sive pro reo: examinatio causæ sine ullo obstaculo celebretur. Cum enim terribiles in medio proponuntur scripturæ, litigatoris absentia Dei præsentia repleatur: nec pertimescat judex appellationis obstaculum, cum ei, qui contumaciter abesse noscitur, nulla sit provocationis licentia: quod & in veteribus legibus esse statutum, manifestissimi juris est. §. 5. Hujusmodi autem sententia prope finem triennii proferatur; pro quo & præsentem legem induximus. Si enim in anteriori tempore, in quo larga temporis superest dilatio, & spes absenti relicta fuerit revertendi, alterutra pars cessaverit; in sola expensarum datione, & absolutione forsitan prætetur pœnalis sententia: non autem tunc mors litis, & condemnatio in absentem introducatur, quæ in his tantummodo casibus accidunt, in quibus triennii effluentis imminet formido. §. 6. Sive autem alterutra parte absente, sive utraque præsente lis fuerit decisa: omnes judices, qui sub Imperio nostro constituti sunt, sciant [victum] in 26 expensarum causa victori esse condemnandum, quantum pro solitis expensis litium juraverit: non ignorantes, quod, si hoc prætermiserint, ipsi de proprio hujusmodi pœnæ subjacebunt, & reddere eam parti læsæ coarctabuntur. §. 7. Et hæc de alterutra parte litigantium contumaciter absente nobis statuere visum est, ad æquitatis rationem omnia corrigentibus. §. 8. Sin autem utraque parte imminente, & litem peragere cupiente, judex eam accipere noluerit, vel propter amicitias, [vel inimicitias,] vel turpissimi lucri gratia, vel propter aliud quodpiam vitium, quod miserrimis animis hujusmodi judicum innasci potest, litem ipse ausus fuerit protelare, & propter hoc triennium fuerit transactum: Judex, si quidem in Magistratu positus est, vel in majori dignitate usque ad illustratus gradum, decem libras auri privatis nostris largitionibus inferre per scholam Palatinam compelletur: Sin autem judex minor fuerit, trium librarum auri multa plectetur per eandem scholam exigenda, & nostro ærario applicanda: & eo removendo, alter judex in locum ejus subrogabitur sub similis pœnæ formidine: his omnibus locum habentibus, cum unus judex unam causam ab initio peragit. † Sin autem in medio [triennii,] vel morte 27 judicis, vel alia irrecusabili occasione judicium fuerit mutatum, tunc, si quidem ex triennio annale tempus, vel amplius residet, in quo alius judex [ei] causæ imponitur, intra reliquum tempus causa finiatur. Sin autem minus, quam annale sit; tunc omne, quod deest, repleatur, ut non in minore [quam] perfecti anni tempore litem possit subrogatus judex tam discutere, quam terminare. §. 9. Illo proculdubio observando, ut, si neque per alterutram litigantium partem, nec per judicem steterit, quo minus lis suo marte decurrat, sed per patronos causarum: licentia detur judici, & eos duarum librarum auri pœna afficere per scholam Palatinam exigenda, & similiter publicis rationibus aggreganda: ipso videlicet judice in sua sententia hoc ipsum manifestante, *Quod per patronos causarum, vel fugientis, vel agentis dilatio facta est, vel per omnes, vel per quosdam ex his:* Necessitate Advocatis imponenda, ex quo litem peragendam susceperint, eam usque ad terminum (nisi lex, vel justa 28 causa impediat) implere, ne ex eorum recusatione fiat causæ dilatio: honorariis scilicet à clientibus, qui dare possunt, disertissimis rogatis omnimodo præstandis: &, si cessaverint, per executores negotiorum exigendis; ne per hujusmodi machinationem causæ merita protrahantur: nisi ipse litigator alium pro alio patronum eligere maluerit. §. 10. Hæc autem omnia in his omnibus à nobis cauta sunt, quibus perfectæ ætatis constitutis arbitrium suum pro omnibus causis sufficit. §. 11. Sin vero causæ, vel pupillorum, vel adultorum sint, vel aliorum sub cura agentium, masculorum, vel fœminarum: ut per tutores, vel curatores, vel actores, vel eorum procuratores agantur: & eorum desidia triennium fuerit elapsum, & causa ceciderint, litem quidem nihilominus suum habere vigorem: omnem autem jacturam, quæ ex hac causa oritur, ad tutores & curatores, aut eorum fidejussores, heredesque, & res eorum, & ad omnes, quorum in hac causa legitime interest, redundare. Sin autem non sufficiat pupillis, vel minoribus eorum substantia, tunc in id, in quo fuerint detrimentum perpessi, placuit in integrum restitutionis auxilium eis superesse. Dat. 6. Calend. April. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

(18. *l. ult. infr. ut intra cert. temp. crim.* (19. v. *l. ult. infr. de jure fisci.* (20. *l. 8. infr. quom. & quando judex.* (21. *l. 69. ff. h. t.* abrog. *Nov.* 112. *c.* 3. (22. *l.* 2. *infr. quom. & quando judex.* (23. *l. 53. ff. de re judic.* (24. *l. 73. ff. h. t.* (25. *l. 7. §. 1. ff. quib. ex caus. in possess.*

(26. *l. 4. infr. de fruct. & lit. expens.* (27. *l. 60. ff. h. t.* (28. *l. 8. ff. de procurat.*

14. Idem

14. Idem A. Juliano P. F. P.

REm 29 non novam, neque insolitam aggredimur, sed antiquis quidem legislatoribus placitam: cum vero contempta sit, non leve detrimentum causis inferentem: Cui enim non est cognitum, antiquos judices non aliter judicialem calculum accepisse, nisi prius sacramentum præstitissent, *omnimodo sese cum veritate, & legum observatione judicium esse dispositaros?* Cum igitur & viam non inusitatam invenimus ambulandam: & anteriores leges nostræ, quæ de juramentis positæ sunt, non minimam suæ utilitatis experientiam litigantibus præbuerunt, & ideo ab omnibus merito collaudantur: ad hanc in perpetuum valituram legem pervenimus, per quam sancimus, omnes Judices, sive majores, sive minores, qui in administrationibus positi sunt, vel in hac Regia civitate, vel in orbe terrarum, qui nostris gubernaculis regitur, sive eos, quibus nos audientiam con mittimus, vel qui à majoribus judicibus dantur, vel qui ex jutisdictione sua judicandi habent facultatem, vel qui ex recepto, id est, compromisso (quod judicium 30 imitatur) causas dirimendas suscipiunt, vel qui arbitrium peragunt, vel ex auctoritate sententiarum, & partium consensu electi sunt, & generaliter omnes omnino judices Romani juris disceptatores, non aliter litium primordium accipere, nisi prius ante sedem judicialem Sacrosanctæ deponantur Scripturæ: & hæ permaneant non solum in principio litis, sed etiam in omnibus cognitionibus; usque ad ipsum terminum, & definitivæ sententiæ recitationem. Sic etenim attendentes ad sacrosanctas Scripturas, & Dei præsentia consecrati, ex majore præsidio lites diriment, sciturі, quod non magis alios judicant, quam ipsi judicantur; cum etiam ipsis magis, quam partibus terribile judicium est: si quidem litigatores sub hominibus, ipsi autem Deo inspectore adhibito causas proferunt trutinandas. Et hoc quidem jusjurandum judiciale omnibus notum sit, & Romanis legibus optimum à nobis accedat incrementum, & ab omnibus judicibus observandum: &, si prætereatur, contemptoribus periculosum sit.

In AUTHENT. de Defens. Civit. §. Jusjurandum col. 3. tit. 2. seu Nov. 15. cap. 1. & in authent. Jusjurandum, quod præst. ab his. §. pen. col. 2. tit. 3. Seu in jurejurando subjecto Nov. 8.

HOdie jurant se facturos, secundum quod eis visum fuerit justius & melius, *exceptis defensoribus civitatum, qui jurant*, omnia secundum leges, & jura se facturos. §. 1. Patroni autem 31 causarum, qui utrique parti suum præstantes auxilium ingrediuntur, cum lis fuerit contestata 32, post narrationem propositam, & contradictionem objectam, in qualicunque judicio majore, vel minore, vel apud arbitros, sive ex compromisso, sive aliter datos, vel electos, sacrosanctis Evangeliis tactis juramentum præstent, *Quod 33 omni quidem virtute sua omnique ope, quod verum & justum existimaverint, clientibus suis inferre procurabunt: nihil studii relinquentes, quod sibi possibile est: non autem credita sibi causa cognita, quod improba sit, vel penitus desperata, & ex mendacibus allegationibus composita, ipsi scientes prudentesque mala conscientia liti patrocinabuntur: sed & si certamine procedente aliquid tale sibi cognitum fuerit, à causa recedent, ab hujusmodi communione sese penitus separantes.* † Hocque subsecuto, nulla licentia concedatur spreto litigatori ad alterius Advocati patrocinium convolare: ne melioribus contemptis, improba advocatio subrogetur. † Sin autem pluribus patronis adhibitis, & juramento ab omnibus præstito, quidam ex his causa procedente patrocinandum esse crediderint, quidam recusaverint: exeant quidem recusantes; volentes autem remaneant: causæ etenim terminus manifestare poterit, qui timidius, quique audacius judicium vel reliquerunt, vel protulerunt: nec in hac parte litigatoribus danda licentia alios pro recusantibus subrogare. Dat. 4. Cal. April. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

15. Idem A. Juliano P. P.

SAncimus, omnes judices (sive in hac florentissima civitate, sive in provinciis) si quando absens persona citata postea apparuerit, non aliter ei judicialem aditum revelare, sed omnem claudere ei judiciorum copiam, nisi 34 prius omnia damna restituat ex hujusmodi vitio adversariis ejus inflicta, sive circa ingressus litis, sive circa honoraria Advocatorum, vel alias causas, quæ in judicio versantur: æstimatione 35 judicis quantitate eorum definienda; postquam juratum ab eo fuerit, qui fecit expensas: executoribus negotiorum modis omnibus dispositiones eorum adimplentibus; Sciturіs judicibus nostris [& executoribus,] quod si hoc prætermiserint, ex sua substantia hujusmodi detrimentum læsis resarcire compellentur. † Quod & in pedaneis judicibus observari censemus, licet non citati, sed requisiti litigatores mala conscientia abfuerint. Datum 10. Calend. Maji, LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

In AUTHENT. de Judic. §. oportet. col. 6. tit. 11. seu Novell. 82. cap. 10.

POst jusjurandum delatum & præstitum non licet judici amplius taxare. Sed & si hodie prius judex taxaverit, & ita secundum quantitatem à judice taxatam juratum fuerit: non habeat licentiam judex minus, quam juratum fuerit, condemnare. Sed si viderit judex neutrum litigatorum subdi debere rationi sumptuum propter negotii varietatem, sua sententia hoc declaret.

16. Idem A. Juliano P. P.

APertissimi juris est, licere litigatoribus judices delegatos, antequam 36 lis inchoetur, recusare: cum etiam ex generalibus formis Sublimissimæ tuæ sedis statutum sit, necessitatem imponi, judice recusato, partibus ad eligendos arbitros venire, & sub audientia eorum sua jura proponere. Licet enim ex imperiali nomine judex delegatus est, tamen, quia sine 37 suspicione omnes lites procedere nobis cordi est, liceat ei, qui suspectum judicem putat, antequam lis inchoetur, eum recusare, ut ad alium curratur, libello 38 recusationis ei porrecto: cum post litem contestatam neque appellari posse 39 ante definitivam sententiam, jam statuerimus, neque recusari posse, ne lites in infinitum extendantur: eodem scilicet executore necessitatem partibus per ordinarium judicem, & omne civile auxilium imponente, & arbitros eligere, & ad eos venire: & sic litem appetere, quasi arbitri fuerint ab imperiali culmine delegati. Quod, & si ab imperiali Majestate Judex delegatus non sit, sed ab alio culmine, obtinere censemus. Dat. 5. Calend. Maji, *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

AUTHENT. ex Novell. 86. cap. 2.

In AUTHENT. ut differentes judices audi. interpellant. allegatio. §. si vero contigerit. col. 6. tit. 15. al. Col. 9. tit. 10. seu Novell. 86. cap. 2.

SI vero contigerit, aliquem subjectorum nostrorum in dubitationem habere judicem: jubemus sanctissimum Archiepiscopum, vel Episcopum locorum audire causam una cum clarissimo judice; ut ambo aut per amicabilem compositionem dissolvant, quæ dubia sunt, aut per annotationem in scriptis factam, aut cognitionaliter judicent inter litigantes: ne provinciales recedentes à patria, ad longinqua trahantur examina. Si autem judex Episcopo parere noluerit: Principi scribat, qui de eo judice sumet vindictam.

17. Idem A. Joanni P. F. P.

CErti juris est, quod concessa est etiam militaribus 40 hominibus judicandi facultas. Quid enim obstaculi est, homines, qui alicujus rei peritiam habent, de ea re judicare? Cum sciamus, & militares Magistratus, & omnes tales homines per usum quotidianum jam esse approbatos: ut & audiant lites, easque dirimant, & pro sui, & legis scientia hujusmodi altercationibus finem imponant. Datum Calend. Novemb. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

18. Idem A. Joanni P. P.

CUm specialis judex, sive ab Augusta fortuna, sive à judiciali culmine in aliqua provincia, in qua incusatus degit, datus est: & una pars suspectum 41 eum sibi esse dicit: ne forte absente persona judicis, & in alia civitate ejusdem provinciæ commorante, compellatur longo itinere emenso recusationis libellum ei incusatus offerre: sancimus, si quidem præsto est Præses provinciæ in illa

(29. Adde *l.* 2. *supr. de jurejur. propt. calumn.* (30. *l.* 1. *l.* 32. §. 9. *ff. de recept. qui arbitr. l. pen.* §. *pen. supr. de recept. arbitr.* (31. Adde §. 1. *Inst. de pœn. tem. litig.* (32. v. *l.* 1. *in fin. infr. de lit. contest.* (33. *l.* 2. *pr. supr. de jurejur. propter calumn.* (34. v. *l.* 13. §. 3. 4. 5. *supr. h. t. Nov.* 53. *c.* 4. *Nov.* 18. *c.* 8.

(35. *Nov.* 82. *c.* 10. (36. *l. ult. infr. de except.* adde *l.* 4. *infr. de jurisd.* (37. *l.* 47. *ff. h. t.* (38. Adde *l. ult. infr. eod. l.* 9. *pr. vers. quod si. ff. de lib. caus.* (39. *l.* 4. *infr. de jurisd. l. ult. infr. de sent. & interloc.* (40. *l.* 6. *infr. de jurisd. & supr. de off. milit. jud.* (41. v. *l.* 16. *supr. h. t.*

civitate, ubi de ea re dubitatur, licere ei, qui suspectum sibi judicem esse dicit, ipsum Præsidem adire, & hoc facere in actis manifestum. Si autem non est moderator provinciæ in præfato loco: hæc eadem apud Defensorem locorum, vel Duumviros municipales gestis apud eos habitis & celebrare, & judicem quidem eum recusare: illico autem 42, [id est] intra triduum proximum, sine ulla dilatione, compelli arbitrum, vel arbitros eligere, & apud eos litigare: ne & datus judex removeatur, & alter non eligatur: electione videlicet arbitri, si variatum inter partes fuerit 43, simili modo, vel Præsidis provinciæ, si adest, vel defensoris locorum, vel Magistratuum municipii arbitrio dirimenda: & executore negotii, cui mandata est hujusmodi causæ examinatio, imminente: & statuta ab arbitris effectui mancipante, nisi fuerit provocatum 44: tunc enim ipse, qui judicem antea dedit, qui suspectus visus est, appellatione trutinata, formam causæ imponat legitimam. Datum Id. Novemb. LAMPADIO & ORESTE COSS. 530.

TIT. II.
DE SPORTULIS 1, ET SUMPTIBUS IN DIVERSIS judiciis faciendis, & de executoribus litium.

1. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. ad Potitum Vicarium.

QUisquis fuerit exhibitus usque ad negotii terminum ab eo apparitore, cui primum traditus fuit, observari eum decernimus: Si qua præsumptione fuerit hæc mansuetudinis nostræ posthabita præceptio, primiscrinio, qui jussa temeraverit, quinque librarum auri condemnatione multando. Dat. Calend. Jul. *Mediolani*, AUSONIO & OLYBRIO COSS. 379.

2.

QUi sacra pragmatica, aut edicta perferunt eorum, qui gesturi sunt Magistratum civilem, aut militarem, quindecim solos aureos ex provincia referunto, & nihil amplius: quod si plures recipiant, quadruplum reddant, non valentes ad sui defensionem proponere, quod à volentibus id, quod amplius est, acceperunt. Sed huc usque generalis est constitutio: Postea vero propriam definit pœnam contra Ducem Thebaidos, ad quem rescripta est, & eos, qui post hanc eundem adipiscentur Magistratum, nisi à transgressoribus legis definitam exegerint pœnam.

3. Iidem AA. Juliano PP.

[OMnibus] judicibus licentiam præstamus, (sive his, quibus à nostro numine lites mandantur, Illustribus vel Spectabilibus, vel Clarissimis, vel Togatis fori cujuscunque Præfecturæ, vel aliis quibusque: vel his, qui ex nostris judicibus delegandas lites accipiunt) executores si cessaverint, causas eis instructas offerre, & removere ab executione eos, & alios idoneos supponere, vel etiam multis afficere: si quidem illustres sunt judices, usque ad sex solidorum summam: sin autem alii, usque ad tres tantummodo aureos: & ad judices, quorum interest, referre, quatenus militia exuti pœnas luant corporales. Nostris autem amplissimis judicibus licentia sit, & majores pœnas, & corporales maculas executoribus imponere, si male fuerint circa lites versati: ut sciant, non esse causas à se deludendas, nec lucri gratia aliquod eis vitium imponendum. Dat. 5. Calend. April. LAMPADIO & ORESTE COSS. 530.

4. Imp. JUSTINIANUS. *

IS, cui commissæ sunt publicæ aut privatæ commoditates (sententiæ, aut jussiones forte hoc loco) à Principe, vel aliquo illustrissimorum Magistratuum, conveniat quidem reum, & priusquam insinuet illi hujusmodi jussiones, (interdum enim oportet eas ignorari) neque consuetas sportulas accipiat ab ipso, neque exigat ipsum, nisi exemplum divinæ, aut maximæ jussionis ediderit ipse, ex qua commonuit ipsum. † Si vero alterius cujuspiam Magistratus publicam aut privatam præceptionem habet, aut Præsidis ejus loci, ne exigat conventum, neque consueta accipiat: nisi insinuaverit prius Præsidi provinciæ, ut inde possint assumere exemplum hi, qui conventi sunt, & libellus eis edatur, aut inscriptio, in criminalibus. Si vero non observatis his conventionem obtulerit, aut consueta exegerit executor, liceat convento repellere eum. §. 1. Neque vero prætextu fidejussionum sine causa damno adficiantur provinciales ab exactoribus, vel pro constitutione procuratoris: sed si quidem immobilem possessionem habent, juratoriam emittant scripturam; si vero non habent, fidejussorem usque ad quinquaginta auri libras præstent, indemnitatis gratia. † Controversia autem orta de persona fidejussoris, vel de tenore juratoriæ cautionis: apud Episcopum civitatis, & Patrem & Ecdicum, seu defensorem, ea dirimatur, necessitatem habente exactore accipere idoneum ab illis judicatum fidejussorem, aut cautionem acceptam. Si vero ex divina jussione, aut maxima præceptione moneatur omnimodo ipsam personam abducere, nec ipsam fidejussori credere, tunc liceat ipsi non accipere fidejussorem, sed ducere personam sine damno, & cum omni moderatione. † Deo vero amabilis locorum Episcopus, si permiserit conculcari legem, aut non minatus fuerit adversus transgressorem, & Dei offensionem incurrat, & Imperialem experietur animi motum. Similiter vero & Præses provinciæ si negligat legem, & carebit Magistratu, & publicatus in perpetuum relegabitur. §. 2. Ne accipiant autem exactores, qui edunt libellos, aut inscriptiones & conventiones, aut instrumenta, ultra quam sequente constitutione permissum est solatii loco, aut, si transgressi fuerint, subjaceant ejus pœnis. V. ***. Dat. Cal. Jun. C. P. DN. JUSTINIANO perp. A. 3. COS. 533.

TIT. III.
DE PEDANEIS 1 JUDICIBUS.

1. Imp. GORDIANUS A. Vicariis.

PRocuratori nostro non vice Præsidis agenti 2, dandi judices inter privatas personas non competere facultatem, manifestum est: & ideo si (ut allegastis) inter privatas personas is, cujus meministis, arbitros dandos putavit: sententia ab eis prolata, nullo jure subsistit. PP. Cal. Febr. ATTICO & PRÆTEXTATO COSS. 243.

2. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Vicariis.

PLacet nobis, Præsides de his causis, in quibus, quod ipsi non possent cognoscere, ante hac pedaneos judices dabant, notionis suæ examen adhibere: ita tamen, ut, si vel propter occupationes publicas, vel propter causarum multitudinem omnia hujusmodi negotia non potuerint cognoscere, judices dandi habeant potestatem. Quod non ita accipi convenit, ut in his etiam causis, in quibus solebant ex officio suo cognoscere, dandi judices licentia eis permissa credatur. Quod usque adeo in Præsidum cognitione retinendum est, ut eorum judicia non diminuta videantur: dum tamen, & de ingenuitate 3, super qua poterant etiam ante cognoscere, & de libertinitate 4 Præsides ipsi dijudicent. Dat. 15. Cal. August. CC. COSS. 294.

3. Exemplum sacrarum literarum eorundem AA. & CC. ad Serapionem.

PLacet, ut judicibus (si quos Gravitas tua disceptatores dederit, insinues, ut delegata sibi negotia lata sententia terminent: nec in his causis, in quibus pronunciare debent, & possunt, facultatem sibi patere remittendi ad judicium Præsidale, cognoscant: maxime cum, & si judicatio alicui litigatorum parti injusta videatur, interponendæ provocationis potestas à sententia ex omni causa prolata libera litigatoribus tribuatur. Dat. 8. Cal. April. *Antiochiæ*, CC. COSS. 294.

4. Iidem AA. & CC. Firmino.

PLacuit, quoties pedanei judices dati, post litem contestatam, vel ad aliud judicium necessario diriguntur, vel publicæ utilitatis ratione in alias provincias proficiscuntur, vel diem obierunt, atque his rationibus negotiis cœptis finis non potuit adhiberi; alium in locum eorum judicem tribui, qui negotium examinet: ne, hujusmodi casibus intervenientibus, impedimentum aliquod in persequendis litibus afferatur. Dat. 10. Cal. TYBERIO & MAXIMO COSS. 295.

5. Imp. JULIANUS A. Secundo PP.

QUædam sunt negotia, in quibus superfluum est, Moderatorem expectare

(42. v. *l.* 3. *supr. de error. advoc.* (43. Adde *l.* 17. *§.* 6. *ff. de recept. qui arbitr.* (44. Vide enim *l.* 9. *ff. qui satisdare.*

TIT. II. (1. *Nov.* 17. *c.* 3. *Nov.* 82. *c.* 7. *Nov.* 123. *c.* 27. 28. *l.* 25. *§.* 2. *Auth. Sed hodie. Auth. Generaliter. supr. de episcop. & cler. l. ult. infr. de fruct. & lit. expens. l. ult. in fin. infr. de privil. scholar.*

TIT. III. (1. *Nov.* 82. *c.* 5. *l. ult. supr. ubi & apud quem restit.* (2. *l.* 23. *§.* 1. *ff. de appellat.* (3. Adde *l.* 32. *§.* 7. *ff. de recept. qui arbitr.* (4. *l.* 6. *infr. de reb. cred. l.* 2. *infr. de libertis & eor. lib.*

expectare provinciæ: ideoque pedaneos judices (hoc est, qui negotia humiliora 5 disceptant) constituendi damus Præsidibus potestatem. Dat. 5. Cal. August. *Antiochiæ*, MAMERTINO & NEVITA COSS. 362.

TIT. IV.
QUI PRO SUA JURISDICTIONE JUDICES dare, darive possunt.

1. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Cyro PP.

IN causarum delegationibus illud consultissime præcipimus observari, ut ita valeant, si ad jurisdictionem pertineant delegantis. Quod si quis alienæ jurisdictionis causam crediderit delegandam, nec præcepto cognitorem datum patientiam accommodare censemus. Et si contra leges obtemperaverit deleganti: omnia, quæ ab ea delegatione geruntur, ita pro infectis haberi præcipimus, ac si ipsi, qui delegaverant, alienæ jurisdictionis judices resedissent: ut ne appellandi quidem necessitas victis adversus eas sententias imponatur. [Hæc teneant, nisi judices à nobis specialiter delegantibus 1 dati, aliis causas delegaverint judicandas: nam his delegantibus, nullo personarum causarumve habito tractatu, appellationum ad eos jure judicia remeabunt. Datum 13. Calend. Januar. VALENTINIANO A. & ANATOLIO COSS. 440.

TIT. V.
NE QUIS IN SUA CAUSA 1 JUDICET vel jus sibi dicat. 2

1. Imppp. VALENS, GRATIANUS & VALENTINIANUS AAA. ad Gracchum Præfectum Urbi.

GEnerali lege decernimus, neminem sibi esse judicem, vel jus sibi dicere debere: In re enim propria iniquum admodum est, alicui licentiam tribuere sententiæ. Dat. Calend. Decembr. VALENTE 6. & VALENTINIANO 2. AA. COSS. 378.

TIT. VI.
QUI LEGITIMAM PERSONAM [STANDI] in judiciis habeant, vel non.

1. Imp. GORDIANUS A. Candidæ.

SI, cum esses pupillaris ætatis, sine 1 tutoris auctoritate cum adversario tuo consistens, Præses provinciæ adversus te pronunciaverit: minime auctoritate judicati nititur, quod statutum est. Dat. Id. Dec. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

2. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Gemachæ.

IN rebus, quæ privati judicii quæstionem habent, sicut pupillus tutore auctore & agere & conveniri potest, ita & adultus curatore consentiente litem, & intendere, & excipere debet. Dat. 9. Cal. Jan. CC. COSS. 294.

3. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. Juliano 2. Proconsuli Africæ.

MOmentaneæ 2 possessionis actio exerceri potest per quamcunque personam: Sub colore autem adipiscendæ possessionis obreptitia petitio alteri obesse non debet: maxime, cum absque conventione personæ legitimæ initiatum jurgium videatur. Nihil autem opitulatur conventio circa minorem habita, cum id rectius circa curatorem debuerit custodiri. Datum 2. Non. Martii, *Ravennæ*, CONSTANTIO & CONSTANTINO COSS. 339.

TIT. VII.
UT NEMO INVITUS AGERE VEL accusare cogatur.

1. Imp. DIOCLET. A. Camerio.

INvitus 1 agere, vel accusare 2 nemo cogatur. Dat. Id. Octobris, CARINO 2. & NUMERIANO COSS. 282.

TIT. VIII.
DE ORDINE 1 JUDICIORUM.

1. Impp. SEVERUS & ANTONIN. AA. Marcellinæ, & aliis.

ADite Præsidem provinciæ, & ruptum esse testamentum Fabii præsentis, agnatione 2 filii docete: neque enim impedit notionem ejus, quod status quæstio in cognitione vertitur, etsi super status causa cognoscere non 3 possit: pertinet enim ad officium judicis, qui de hereditate cognoscit, universam incidentem 4 quæstionem, quæ in judicium devocatur, examinare: quoniam non de ea, sed de hereditate pronunciat. Dat. 13. Cal. Decemb. GETA & PLAUTIANO COSS. 204.

2. Imp. ANTONINUS A. Magnillæ.

SI quæstio tibi generis ab his, quos fratres patrueles esse dicis, non fiat, adito Præside [provinciæ,] & accepto familiæ erciscundæ judicio, experire. Quod si de ea re quæstio erit: prius de nativitatis veritate secundum juris formam quæri, idem Vir clarissimus curæ habebit. PP. 10. Cal. August. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

3. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA. Demetrio.

CUm civili disceptationi principaliter motæ quæstio criminis incidit, vel crimini prius instituto civilis causa adjungitur: potest judex eodem tempore utramque 5 disceptationem sua sententia dirimere. PP. Nonas * GALL. A. 5. & FAUSTINO COSS. 263.

4. Imp. CONSTANTINUS A. ad Calphurnium.

QUoniam civili disceptatione intermissa, sæpe fit, ut prius de crimine judicetur; quod, utpote majus, merito minori præfertur, ex quo criminalis quæstio quocunque modo cessaverit, oportet civilem causam velut ex integro in judicium deductam distingui: ut finis criminalis negotii ex eo die, quo inter partes fuerit lata sententia, initium civili quæstioni tribuat. Dat. Id. Mart. NEPOTIANO & FACUNDO COSS. 336.

TIT. IX.
DE LITIS 1 CONTESTATIONE.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Valenti.

REs in judicium deducta non videtur, si tantum postulatio simplex celebrata sit, vel actionis species ante judicium reo cognita. 2 Inter *litem* enim *contestatam* & *editam actionem* permultum interest. *Lis* enim tunc *contestata* videtur, cum judex per narrationem negotii causam audire cœperit. Dat. Cal. Septembr. SEVERO 3. & ANTONINO AA. COSS. 201.

In AUTHENT. de exhib. & introd. reis. §. Sancimus. col. 5. tit. 8. al. 9. seu Novell. 53. cap. 3.

OFferatur ei, qui vocatur ad judicium libellus: & exinde præbitis sportulis, & data fidejussione, viginti dierum gaudeat induciis: quibus deliberet, cedatne an contendat: aut judicine alium adsociari petat, vel recuset eum: nisi ille sit is, quem ipse alio recusato jam petierit. † *Denique præsens interrogetur*, an hoc tempus litis transierit: *quod non modo ex ipsius responsione, sed etiam ex libelli subscriptione manifestetur: quam in initio facere debet. Litis ergo contestatio contra hoc indultum habita, pro nihilo habenda est.*

(5. v. *Nov.* 82. *c.* 5.

TIT. IV. (1. v. *l.* 5. *supr. de judic.*

TIT. V. (1. *l.* 10. *ff. de jurisdict. l.* 13. *ff. quod met. caus. l.* 51. *ff. de recept. qui arbitr. l.* 1. §. 2. *ff. quod legator.* adde *l.* 5. *ff. de injur. l. ult.* §. 2. *infr. ubi senat.* vide tamen *l.* 54. *infr. de decur. l.* 77. *ff. de judic.* (2. Adde *l.* 9. *infr. de testib.*

TIT. VI. (1. *l.* 2. *infr. h. t. l.* 6. §. 5. *ff. de confess.* (2. *l.* 8. *infr. unde vi.*

TIT. VII. (1. v. *l.* 4. *infr. de usur. pupill. l.* 20. *infr. de pignorib. l.* 5. §. *ult. ff. de doli mali & met. except.* vide tamen *l.* 5. *infr. de ingen. l.* 6. *in fin. ff. de neg. gest.* (2. *l.* 19. *ff. de accus.*

TIT. VIII. (1. Adde *Lib.* 7. *infr. tit.* 19. (2. v. *l.* 1. *ff. de injust. rupt.* (3. Immo vide *l.* 5. *infr. de ord. cognit.* (4. *l.* 1. *supr. de off. rect. prov.* (5. d. *l.* 1. *l.* 1. *infr. ad leg. Corn. de fals.*

TIT. IX. (1. Adde *Lib.* 1. *supr. tit.* 20. (2. v. *Nov.* 53. *c.* 3. §. 2. *l.* 14. §. 1. *supr. de judic.*

In AUTHENT. de executoribus. §. 1. col. 7. tit. 8. al. 2. seu Nov. 96. cap. 1.

Libellum vero non alias actor dirigat, nisi prius & in ipsum, quem dixi obnoxium, & in negotii executorem exponat cautionem, se scilicet vel intra duos menses litem contestaturum, vel omne damnum ei, qui convenitur, contingens restituturum in duplum, *cautione tamen non transcendente triginta sex aureos.*

TIT. X.
DE PLUS PETITIONIBUS. 1

1. Imp. ZENO. *

OMnis actor sive masculus, sive fœmina ante definitam dilationem debiti agens, & per hoc reum damno afficiens, aliud tantum expectet tempus, nullam usuram in medio accipiens, quantum ipse prævenire definitum solutioni diem conatus est: & hoc vero tempore elapso, non aliter agat, quam si impendia primæ instantiæ circa litis præmonitionem facta, adversario solvat. §. 1. Si vero tutores, aut curatores tempore, aut quantitate in plus enisi fuerint exigere, eorum, qui suæ curæ commissi sunt debitores in nullo lædantur, ut qui sub aliorum tutela & cura sint: sed ipsi tutores & curatores agnoscant subinde contingens damnum. §. 2. Qui vero hereditarias res petunt, aut rationes tutelæ, aut curæ exigunt, & qui contra minores, aut majores de negotiis gestis, (seu de gesta) intendunt, aut deposita ab aliis data exigunt, ut eorum, qui deposuerunt, successores facti, nihil ex plus petitione damnificentur, veluti qui justam habeant ignorantiæ causam. † Tunc vero is, qui plus petit, damnificetur, quando manifeste convictus fuerit per avaritiam delinquere. §. 3. Si vero quis minus, quam revera sit, taxaverit suam litem, nec ad hoc respiciat judex, sed in veram quantitatem calculum ferat.

2. JUSTINIANUS A. *

ZEnonis Divæ memoriæ vestigiis insistentes, præsenti lege decernimus; ut quicunque ante 2 tempus debitum exegerit, tanto tempore ultra constitutum tempus manifesta plus petitione sine usurarum acceptione expectet: nec tunc agere ante potest, quam omnia damna parti diversæ restituat. Tutores vel curatores talia perpetrantes, ipsi damnabuntur: exceptis his, qui res hereditarias petunt aut rationes tutelæ, vel curæ, sive negotiorum gestorum agunt contra minores, seu majores, vel qui depositum repetunt, quasi ex successione. §. 1. Qui autem *minus* 3 petit in judicio, in nullo læditur. §. 2. Si quis vero majorem, quam sibi debetur, quantitatem in libello conventionis inseruerit, in 4 triplum parti adversæ restituere compellatur, quicquid ex hac causa sportularum nomine executoribus amplius dedit.

SI quis actor in misso à se libello, majore quantitate inserta, majoris damni causa fuerit ei, quem in jus provocat: in triplum reddat damnum, quod propter eum passus fuerit adversarius. Vera autem quantitas actionis intelligatur, in quam judex tulerit sententiam.

3. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

ODiosas contrahentium calliditates amputare properantes, censemus; Ut si quis, certa quantitate sibimet debita, super ampliore pecunia per dolum & machinationem cautionem exegerit, & ad judicium debitorem vocaverit: si quidem ante inchoatam litem calliditatis eum pœniteat, & debiti veram quantitatem confessus fuerit, nullo eum dispendio prægravari: sin autem liti præbuit exordium, & in certaminibus negotii permanens arguatur de adjecta falsa quantitate; non solum ea, sed etiam toto debito eum fraudari: transactionibus scilicet & secundis confessionibus sive insinuatæ sint, sive non, etiam in hoc casu suam obtinentibus firmitatem: talibus enim cautionibus hoc objicere non oportet. Dat. 15. Cal. Novemb. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

TIT. XI.
DE DILATIONIBUS. 1

1. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. dicunt:

QUoniam plerumque evenit, ut judex instrumentorum vel personarum gratia dilationem dare rerum necessitate cogatur; spatium instructionis exhibendæ postulatum dari convenit. Quod hac ratione arbitramur esse moderandum: ut, si ex ea provincia, ubi lis agitur, vel persona, vel instrumenta poscantur, non amplius, quam tres menses indulgeantur: si vero ex continentibus provinciis: sex menses custodiri, justitiæ est. In transmarina 2 autem dilatione, novem menses computari oportebit. † Quod ita constitutum judicantes sentire debebunt, ut hac ratione non sibi concessum intelligant dandæ dilationis arbitrium, sed eandem dilationem, si rerum urgentissima ratio flagitaverit, & necessitas desideratæ instructionis exegerit, non facile amplius, quam semel 3, nec ulla trahendi arte sciant esse tribuendam. Dat. 15. Cal. April. CC. COSS. 294.

2. Imp. CONSTANT. A. ad Ursum Vicarium.

SI quando quis Rescriptum ad extraordinarium judicem reportaverit: dilatio ei penitus deneganda est. Illi autem, qui in judicium vocatur, danda est ad improbanda precum mendacia, vel proferenda aliqua instrumenta, vel testes: quoniam instructus esse non potuit, qui præter spem ad alienum judicium trahitur. Dat. 11. Non. Mart. VOLUSIANO & ANNIANO COSS. 314.

In AUTHENT. de exhib. & introd. reis. §. 1. col. 5. tit. 8. al. tit. 6. Novell. 53. cap. 1.

QUod fieri non debet, nisi actor satisdederit, certam promittens quantitatem se daturum, si litem non exequatur: aut exequens non vincat causam. Si igitur post tempus à se constitutum intra decem dies reo præsente non occurrat: dimittatur 4 reus, exacto eo, quod promissum est, & si quid circa litem plus impendisse cum taxatione judicis juraverit.

3. Idem A. Profuturo Præfecto Pannoniæ.

SIve pars, sive integra dilatio fuerit data: eo usque judicis officium conquiescat, donec petiti temporis defluxerint curricula. Feriæ autem sive repentinæ 5, sive solennes sint, dilationum temporibus non excipiantur, sed his connumerentur. Dat. 7. Id. Febr. *Sirmii*, LICINIO 5. & CRISPO COSS. 318.

4. Idem A. ad Catullianum Proconsulem Africæ.

A Procedente Judice dilationem non convenit postulari, etiam si utraque parte præsente tribuatur: cum non alias, nisi causa cognita, indulgeri queat: & cognitio causæ non interpellatione plenaria, sed considente magis Judice legitime colligatur: ut, si forte dilationis petitio fuerit improbata, suscepta quæstio per sententiam judicis dirimatur. Dat. 5. Id. Febr. *Sirmii*, LICINIO 5. & CRISPO COSS. 318.

5. Idem A. ad Maximum Præfectum Urbi.

CUm à nobis fuerit ad appellationem consultationemve rescriptum: sive sit primo judicio petita dilatio, & ea tributa non sit; sive ne petita quidem: eam dare cuiquam non licebit, eadem ratione, qua ne in judiciis quidem 6 cognitionum nostrarum dilatio tribui solet. P. P. *Romæ*, 8. Calend. April. PROBIANO, & JULIANO COSS. 322.

6. Imppp. CONSTANTINUS, CONSTANTIUS & CONSTANS, AAA. ad Petronium Vicarium Africæ.

INter privatos & fiscum si aliqua lis mota fuerit: utrique parti petendæ dilationis per defensores suos copia deneganda non est, si hoc commoditatis ratio postulaverit. Dat. 5. Idib. April. *Aquilejæ*, ACYNDINO & PROCULO COSS. 340.

7. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Messalæ P. P.

NEc de statu ac patrimonio litigantibus in transmarina 7 etiam dilatione mensium novem spatia egredi concedatur. Dat. 6. Cal. Dec. EUTROPIO & THEODORO COSS. 399.

TIT. XII.
DE FERIIS. 1

1. Impp. CONSTANTIUS, & MAXIMIAN. AA. SEVERUS & MAXIMIAN. Nobb. CC. Verino.

QUoniam consulis, an similis observantia à nobis adjiciendarum

TIT. X. (1. §. 33. *Inst. de act.* (2. v. *l.* 1. *infr. de condict. ex lege.* (3. §. 34. *Inst. de action.* (4. *d.* §. 33. *in fin.*
TIT. XI. (1. *Lib.* 2. *D.* 12. §. 10. 11. *Inst. de except.* (2. *l.* 7. *infr. h. t.* (3. *l.* 7. *l. ult. ff. de feriis.* (4. Adde *l.* 13. §. 2. *supr. de judic.* (5. v. *l.* 26. §. 7. *ff. ex quib. caus. major.* (6. *l.* 1. *infr. de relation.* (7. *l.* 1. *supr. h. t.*
TIT. XII. (1. *Lib.* 2. *D.* 12. *Nov. Leon.* 54.

feria-

feriarum, quæ rebus feliciter gestis proveniunt, ad appellationum quoque tempora porrigenda sit, Verine charissime: rescribi placuit experientiæ tuæ, ut in causis provocationum jugiter, & sine additamento hujuscemodi dierum tempora scias servari debere, & supradictorum dierum [observationi] in appellationum causis minime fieri adjectionem.

2. Imp. THEOD. A. Viceno.

UT in die Dominico 2 emancipare ac manumittere 3 liceat, reliquæ causæ, vel lites quiescant: & à die octavo Calendarum Julii usque in Calendas Augusti messis feria concedatur: & à Cal. Augusti usque in decimum Calendarum Septembris agendarum causarum tribuatur licentia. A decimo autem Calendarum Septemb. usque in Idus Octobris vindemialis feria concedatur. Sanctum quoque diem Paschæ 4, & diem Natalis 5 Domini, & Epiphaniæ, septem qui præcedunt & septem qui sequuntur, sine strepitu volumus observari. Et quod contra hoc factum fuerit, omnibus modis irritatur.

3. Imp. CONSTANT. A. Elpidio.

OMnes judices 6, urbanæque plebes, & cunctarum artium officia venerabili die Solis quiescant. Ruri tamen 7 positi agrorum culturæ libere licenterque inserviant: quoniam frequenter evenit, ut non aptius alio die frumenta sulcis, aut vineæ scrobibus mandentur, ne occasione momenti pereat commoditas cœlesti provisione concessa. Dat. Nonis Mart. CRISPO 2. & CONSTANTINO 2. COSS. 321.

4. Idem A. ad Severum.

A Nullo judice 8 præsumi [debet,] ut auctoritate sua ferias aliquas condat. Nec enim Imperiales ferias vocari oportet, quas administrator edixerit: ac per hoc, si nomine eximuntur, etiam fructu carebunt. Dat. Id. April. *Sirmii.* *

5. Imppp. VALENT. VALENS & GRAT. AAA. ad Olybrium.

PUblicas ac fiscales causas tua sinceritas etiam feriatis geminis 9 mensibus, hoc est, sine aliqua intermissione, distinguat. §. 1. Pistoriis quoque causis iisdem diebus ratum in futurum examen exhibebit. Dat. 4. Nonas Maji, *Tiberiade*, VALENTINIANO N. P. COS. 368.

6. Iidem AAA. Luciano Vicario Macedoniæ.

QUadraginta diebus, qui auspicio ceremoniarum Paschale tempus anticipant, omnis cognitio inhibeatur criminalium quæstionum. Dat. Cal. Aprilis, *Thessalonicæ.* *

7. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Albino Præfect. [Urb.]

OMnes dies jubemus esse juridicos. Illos tantum manere feriarum dies fas erit, quos geminis 10 mensibus ad requiem laboris indulgentior annus excepit: æstivos fervoribus mitigandis: & autumnos fructibus decerpendis: Calendarum quoque Januariarum consuetos dies otio mancipamus. His adjicimus Natalitios dies urbium maximarum Romæ, atque Constantinopolis: in quibus debent jura differri, quia & ab ipsis nata sunt. Sacros quoque Paschæ 11 dies, qui septeno numero vel præcedunt, vel sequuntur. Dies etiam Natalis, atque Epiphaniarum Christi, & quo tempore commemoratio Apostolicæ passionis totius Christianitatis magistræ à cunctis jure celebratur: in quibus etiam prædictis sanctissimis diebus neque spectaculorum 12 copiam reseramus. † In eadem observatione numeramus & dies 13 Solis (quos *Dominicos* rite dixere majores) qui repetito in sese calculo revolvuntur: in quibus parem necesse est habere reverentiam: ut nec apud ipsos arbitros, vel à judicibus flagitatos, vel sponte electos, ulla sit cognitio jurgiorum. Nostris etiam diebus, qui vel lucis auspicia, vel ortus imperii protulerunt. In quindecim 14 autem Paschalibus diebus compulsio annonariæ functionis, & omnium publicorum privatorumque debitorum differatur exactio. Dat. 2. Id. Aug. *Romæ*, TIMASIO & PROMOTO COSS. 389.

8. Iidem AAA. Tatiano P. P.

ACtus omnes, seu publici sunt, seu privati, diebus 15 quindecim Paschalibus conquiescant. † In his tamen & emancipandi, & manumittendi 16 cuncti licentiam habeant: & super his acta non prohibeantur. Dat. Calend. Januar. ARCADIO A. 2. & RUFINO COSS. 392.

9. * Græca Constitutio.

Ejus epitomen restituit Ant. Augustinus. Quia tamen is putat eam potius esse epitomen l. 3. Latinæ supra de episcopali audientia, *& nos idem arbitramur, ideo eam prætermisimus.*

10. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Anthemio P. P.

PRovinciarum præsides moneantur, ut in quæstionibus latronum 17, & maxime Isaurorum 18, nullum quadragesimæ [tempus] nec venerabilem Paschæ diem existiment excipiendum: ne differatur sceleratorum proditio consiliorum, quæ per latronum tormenta quærenda est: cum facillime & in hoc summi Numinis speretur venia, per quod multorum salus & incolumitas procuratur. Dat. 5. Calend. Mart. BASSO & PHILIPPO COSS. 408.

11. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Armasio P. P.

DIes festos Majestati altissimæ dedicatos, nullis volumus voluptatibus occupari, nec ullis exactionum vexationibus profanari. §. 1. Dominicum itaque diem ita semper honorabilem decernimus, & venerandum, ut à cunctis executionibus excusetur: nulla quemquam urgeat admonitio: nulla fidejussionis flagitetur exactio, taceat apparitio: advocatio delitescat: sit ille dies à cognitionibus alienus: præconis horrida vox silescat: respirent à controversiis litigantes, & habeant fœderis intervallum: ad sese simul veniant adversarii non timentes, subeat animos vicaria pœnitudo: pacta conferant, transactiones loquantur. Nec hujus tamen religiosi diei otia relaxantes, obscœnis quemquam patimur voluptatibus detineri. Nihil eodem die sibi vindicet scena 19 theatralis, aut Circense certamen, aut ferarum lachrymosa spectacula: &, si in nostrum ortum, aut natalem celebranda solennitas inciderit, differatur. Amissionem militiæ, proscriptionemque patrimonii sustinebit, si quis unquam hoc die festo spectaculis interesse, vel cujuscunque judicis apparitor, prætextu negotii publici, seu privati, hæc, quæ hac lege statuta sunt, crediderit temeranda. Dat. Id. Decembr. *Constantinop.* ZENONE & MARTIANO COSS. 469.

TIT. XIII.
DE JURISDICTIONE 1 OMNIUM JUDICUM, & de foro competenti.

1. Imp. ANTONINUS A. Severo, & aliis.

NOn quidem fuit competens judex Procurator noster in lite privatorum: sed, cum ipsi eum judicem elegeritis 2, & is consentientibus adversariis sententiam tulerit, intelligitis, vos acquiescere debere rei ex consensu vestro judicatæ: cum & Procurator judicandi potestatem inter certas habeat personas: & vos incongruum eum esse vobis judicem scientes, tamen audientiam ejus elegistis. Quod & in aliis similibus judicibus, tam in actionem proponentis, quam in exceptionem opponentis persona locum habebit. Datum 2. Id. Januar. MESSALA & SABINO COSS. 215.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Alexandro.

JUris ordinem converti postulas, ut non actor 3 rei forum, sed reus actoris sequatur: nam ubi domicilium reus habet, vel tempore contractus habuit, licet hoc postea transtulerit, ibi tantum eum conveniri oportet. Dat. 6. Id. Octobr. *

3. Iidem AA. Judææ.

PRivatorum consensus judicem 4 non facit eum, qui nulli præest

(2. v. *l.* 3. *l.* 7. *l. ult. infr. h. t.* adde *l.* 9. *supr. de episcop. aud.* (3. *l.* 8. *infr. h. t.* (4. *l.* 6. *l.* 7. *l.* 8. *infr. eod.* adde *l.* 3. *supr. de episcop. aud.* (5. *l.* 7. *infr. h. t.* (6. *Nov. Leon.* 54. (7. Immo vide d. *Nov.* (8. Vide tamen *l.* 7. *pr. ff. de off. procons. l.* 4. *ff. h. t.* (9. *l.* 7. *infr. eod.* (10. *l.* 5. *supr. eod.* (11. v. *l.* 2. *supr. eod.* (12. *l. ult.* §. 1. *infr. eod.* (13. *l.* 2. *l.* 3. *supr. eod.* (14. *l.* 8. *infr. eod.*

(15. *l.* 7. *in fin. supr. eod.* (16. *l.* 2. *supr. eod.* (17. *l.* 3. *supr. de episcop. aud.* (18. v. *l. ult. infr. ad leg. Jul. de vi publ. & priv.* (19. *l.* 7. *supr. h. t.*

TIT. XIII. (1. *Lib.* 2. *D.* 1. (2. *l.* 14. *l.* 18. *ff. h. t. l.* 1. *ff. de judic. l.* 28. *ff. ad municip. l.* 29. *supr. de pact.* (3. *l.* 5. *infr. h. t. l. ult. infr. ubi in rem actio. l. un. infr. ubi de hered. l.* 2. *infr. ubi de crim. l.* 3. *infr. ubi causa status.* (4. *l.* 1. *ff. de judic.* vide tamen *l.* 18. *ff. h. t. l.* 29. *supr. de pact. l.* 51. *supr. de episcop. aud.*

judicio: nec, quod is statuit, rei judicatæ continet auctoritatem. Dat. 6. Cal. Januar. AA. COSS. 293.

4. Imp. CONSTANTINUS A. ad universos provinciales.

NEmo post litem contestatam ordinariæ 5 sedis declinet examen: nec [prius] Præfecti prætorio, aut Comitis Orientis, vel alterius Spectabilis judicis imploret auxilium: sed appellatione legibus facta ad sacrum auditorium veniat. Dat. Calend. Octobr. BASSO & ABLABIO COSS. 331.

5. Impp. ARCADIUS & HONORIUS AA. Vincentio Præfecto prætorio Galliarum.

IN criminali negotio rei 6 forum accusator sequatur. §. 1. Is vero, qui suam causam, sive criminalem, sive civilem, sine cœlesti oraculo, in vetito vocavit examine, aut executionem poposcit militarem: actor quidem propositi negotii actione multetur: reus vero pro condemnato habeatur: & Tribuni sive Vicarii capitalem sibi animadversionem subeundam esse cognoscant, si vel suam vel militum executionem interdictam præbuerint. Dat. 5. Cal. Januar. *Mediolani*, CÆSARIO & ATTICO COSS. 397.

6. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Anthemio P. P.

MAgisteriæ potestati, inter militares viros, vel privatum actorem, & reum militarem, etiam civilium quæstionum audiendi concedimus facultatem: præsertim cum id ipsum [de] more litigantium esse videatur, constetque militarem reum, nisi à suo Judice, nec exhiberi posse, nec, si in culpa fuerit, coërceri. Dat. 5. Cal. Maji, LUCIO V. C. COS. 412.

7. Imp. ANASTASIUS A. Constantino P. P.

PEriniquum & temerarium esse perspicimus, eos, qui professiones aliquas seu negotiationes exercere noscuntur, Judicum, ad quos earum professionum seu negotiationum cura pertinet, jurisdictionem & præceptionem declinare conari. Quapropter jubemus, hujusmodi hominibus nec cujuslibet militiæ, seu cinguli, vel dignitatis prærogativam in hac parte suppetere: sed eos, qui statutis in quacunque militia connumerati sunt, vel fuerint, [vel] qui dignitatem aliquam prætendunt, sine aliqua fori præscriptione his Judicibus tam in publicis, quam in privatis causis obedire compelli, ad quorum solicitudinem professionis seu negotiationis, quam præter militiam, (ut dictum est) exercent, gubernatio videtur respicere: ita tamen, ut ipsis nihilominus judicibus, sub quorum jurisdictione militia, sive dignitas eorum constituta est, procul dubio respondeant, his videlicet, qui contra hujus tenorem legis venire tentaverint, militiæ cingulo seu dignitatis honore pro tali conamine spoliandis.

TIT. XIV.
QUANDO IMPERATOR INTER PUPILLOS vel viduas, vel [alias] miserabiles personas cognoscat: & ne exhibeantur.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Andronicum.

SI contra pupillos, vel viduas, vel [diuturno] morbo fatigatos & debiles impetratum fuerit lenitatis nostræ judicium, memorati à nullo nostrorum judicum compellantur comitatui nostro sui copiam facere: quinimo intra provinciam, in qua litigator, & testes vel instrumenta sunt, experiantur jurgandi fortunam: atque omnis cautela servetur, ne terminos provinciarum suarum cogantur excedere. † Quod si pupilli, vel viduæ, aliique fortunæ injuria miserabiles, judicium nostræ Serenitatis oraverint, præsertim cum alicujus potentiam perhorrescunt: cogantur eorum adversarii examini nostro sui copiam facere. Dat. 15. Calend. Jul. *Constantinop.* OPTATO & PAULINO COSS. 334.

TIT. XV.
UBI DE CRIMINIBUS AGI OPORTEAT.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Laurinæ.

QUæstiones eorum criminum, quæ legibus, aut extra ordinem coërcentur, ubi commissa 1, vel inchoata sunt, vel ubi reperiuntur, qui rei esse perhibentur criminis, perfici debere satis notum est. PP. 4. Non. Octobr. DEXTRO & PRISCO COSS. 194.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Niceæ.

SCiens liberum venundando, plagii 2 crimen committit. Ab eo itaque, qui super hoc queri potest, aditus competens judex, si is, quem puerum ingenuum vendidisse proponis, ibi 3 degit, ibi causam cognoscet. Dat. 2. Non. Februar. *Sirmii*, CC. COSS. 294.

In AUTHENT. ut omnes obed. judici provinc. §. hæc considerantes. col. 5. tit. 24. al. 20. Nov. 69. cap. 1.

QUa in provincia quis deliquit, aut in qua pecuniarum, aut criminum reus sit: sive de terra, sive de terminis, sive de possessione, sive de proprietate, sive de hypotheca, aut de alia qualibet occasione, vel de qualibet re fuerit reus, illic etiam juri subjaceat: quod jus perpetuum est. Si ergo ambo & actor, & reus sint in provincia: illic, omni privilegio cessante, res expediatur. † Eo autem absente, ex cujus domo iniquum quid patior, ipsum, qui id admisit, vel ejus curatorem conveniam, cui datis induciis, licet denunciare domino causæ: qui si neque per se veniat, neque mittat, is, qui primo conventus est, præsentatus condemnetur, in quo sit obnoxius: insuper & is, qui mittere noluit, si tamen omnino appareat obnoxius: nam & de rebus ejus satisfiet, si is, qui præsens est, non sit solvendo. Sed si nec ipse, qui dominum præsentare debuit, compareat: præconia voce vocatus condemnetur, quia contumacia ejus pro præsentia est. Quod si desiit actor, cum reus venerit, sive miserit: absolvendus est, ut & damna ei resarciantur. † Excipitur hic, si forma pragmatica occasione publicæ causæ procedens præceperit, quemquam principali comitatui exhiberi, *aut ex lege hoc faciat, quale est super appellationibus. † Induciarum vero tempus nova constitutione varium præfinitum est ex diversitate locorum: quatuor scilicet mensium, si vicina est provinciæ, in qua hoc agitur, una aut duabus mansionibus in medio provinciarum constitutis: si vero majus sit spatium, sex: Si vero ex Palæstina, aut Ægypto, aut gentium longinquarum, octo menses sufficiant: Si vero ex Hesperiis gentibus, aut Septentrionalibus, aut Lybiæ, sufficiens visum est tempus novem mensium.*

TIT. XVI.
UBI DE POSSESSIONE AGI oporteat.

1. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Festum Proconsulem Africæ.

UBi 1 aut vis facta dicitur, aut momentaria 2 possessio postulanda est, ibi loci judicem adversus eum, qui possessionem turbavit, convenit judicare. Dat. 8. Calend. Jun. GRATIANO & DAGALAIPHO, COSS. 366.

TIT. XVII.
UBI FIDEICOMMISSUM PETI oporteat.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Demetrio.

FIdeicommissum ibi petendum esse, ubi hereditas 3 relicta est, dubitari non oportet. PP. 8. Cal. Septembr. CHILONE & LIBONE COSS. 205.

TIT. XVIII.
UBI CONVENIATUR, QUI CERTO 1 loco dare promisit.

1. Imp. ALEXAND. A. Heraclidæ.

QUi *certo loco sese soluturum pecuniam* obligat, si solutioni satis non fecerit: arbitraria 2 actione & in alio loco potest conveni-

(5. *l.* 16. *supr. de judic. l.* 16. *infr. de except. l.* 52. *ff. de judic. Nov.* 53. *c.* 3. (6. Adde *l.* 2. *supr. h. t. l.* 38. *supr. de episcop. aud.*

TIT. XV. (1. *l.* 1. *infr. ubi senatores. l.* 7. *in fin. ff. de accus. l.* 7. *ff. de custod. reor.* (2. *l.* 15. *infr. ad leg. Fab. de plag.* (3. *l.* 5. *supr. de jurisdict.*

TIT. XVI. (1. *l. ult. in fin. infr. ubi in rem.* (2. *l. ult. supr. qui legit. pers. standi.* (3. *v. l.* 38. *ff. de judic. l.* 47. *pr.* & §. 1. *l.* 108. *pr. ff. de legat.* 1. adde *l.* 50. *l.* 52. §. 3. *ff. de judic.*

TIT. XVIII. (1. Adde *Lib.* 13. *ff. tit.* 4. (2. *l. ult. ff. de eo, quod certo loco.*

ri: in qua venit æstimatio, quod alterutrius 3 interfuerit suo loco potius, quam in eo, in quo petitur, solvi. Dat. 6. Id. Mart. FUSCO & DEXTRO COSS. 226.

TIT. XIX. UBI IN REM ACTIO EXERCERI debeat.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Pancratio.

IN rem actio non contra venditorem, sed contra possidentem 1 competit. Frustra itaque desideras, non tecum congredi, sed cum auctore tuo dominum vindicantem, cum te possidere contendas. Nam si denunciasti ei, qui tibi vendidit, intelligis evictionis illi periculum imminere. Nec enim jurisdictionis forma in eadem provincia constitutis tam petitore, quam possessore, ob 2 auctoris personam, quem in alia provincia dicis consistere, debet immutari. Dat. Id. April. AA. COSS. 293.

2. Imp. CONSTANTIN. A. ad universos provinciales.

SI quis alterius nomine quolibet modo possidens immobilem rem, litem ab aliquo per in rem actionem sustineat, debet statim in judicio dominum nominare: ut sive in eadem civitate degat, sive in agro, sive in alia provincia sit; certo 3 dierum spatio à judice definiendo, eoque ad notionem ejus perducendo, vel ipse in loca, in quibus prædium situm est, perveniens, vel procuratorem mittens, actoris intentiones excipiat. † Si vero post hujusmodi indultum tempus minime hoc, quod dispositum est, facere maluerit: tanquam lite, quæ ei ingeritur, ex eo die, quo possessor ad judicium vocatus est ad interrumpendam longi temporis præscriptionem, contestata: judex, utpote domino possessionis, nec post hujusmodi humanitatem sui præsentiam faciente, edictis 4 legitimis proponendis eum citare curabit: & tunc in eadem voluntate eo permanente, negotium summatim discutiens, in possessionem 5 rerum actorem mitti non differet: omni allegatione absenti de principali quæstione servata. Dat. 10. Cal. August. BASSO & ABLABIO COSS. 331.

3. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA.

ACtor rei 6 forum, sive in rem, sive in personam sit actio, sequitur. † Sed & in locis 7, in quibus res, propter quas contenditur, constitutæ sunt, jubemus in rem actionem adversus possidentem 8 moveri. Datum 10. Calend. Jul. ARCADIO & BAUTONE COSS. 385.

TIT. XX. UBI DE HEREDITATE AGATUR, VEL UBI heredes scripti in possessionem mitti postulare debeant.

1. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. Messalæ.

ILlic, ubi res hereditarias esse proponis, heredes in possessionem rerum hereditariarum mitti postulandum est. Ubi autem domicilium habet, qui convenitur, vel si [ibi,] ubi res hereditariæ sitæ sunt, degit: hereditatis erit controversia terminanda. Dat. 7. Cal. Maji, SECULARI & DONATO COSS. 261.

TIT. XXI. UBI DE RATIOCINIIS, TAM PUBLICIS, quam privatis agi oportet.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Geruntio.

EUm, qui aliena negotia sive ex tutela, sive ex quocunque alio titulo administravit: ubi hæc gessit, rationem 1 oportet reddere. Dat. 7. Cal. Aug. ANNIBALIANO & ASCLEPIODOTO COSS. 292.

2. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Macedonio Magistro militum.

NEmo post depositum cingulum [suæ] privatæ vitæ redditus, ob negotium, quod militiæ causa est ei exortum, præstandi ratiocinii gratia ejus numeri, in quo militavit, vel quem ipse gessit, à quocunque pulsatus, fori præscriptionibus utatur: Unumquemque enim super hujuscemodi causis publicis, quas dum militaret, exercuit, vel super ratiociniis militaribus, per quæ suos contubernales afflixisse asseritur, in militari oportet judicio respondere: in quo & instructio sufficiens, & nota testimonia, & verissima possunt documenta præstari. Dat. 2. Id. Jun. * COSS. *

TIT. XXII. UBI CAUSA STATUS AGI DEBEAT.

1. Imp. ALEXANDER A. Aurelio Aristocrati.

EA, quæ à te, cum tibi serviret, fugit, & in aliam provinciam se contulit, libertatem sibi vindicans, non injuria eo loco litigare compellenda est, unde quasi fugitiva recessit. Ideoque remittere eam in provinciam, in qua servivit, Præses provinciæ, qui in eo loco jus repræsentat, curæ habebit: sed non ubi deprehensa est, audiri debet. PP. 13. Cal. Septembr. POMPEJANO, & PELIGNO COSS. 232.

2. Imp. DECIUS A. Felici.

PRocuratores nostros status causas examinare non 1 posse, omnibus notum est. PP. Cal. Decembr. DECIO A. 2. & GRATO COSS. 251.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. CC. Zenoniæ.

SI in possessione libertatis constituta es, cum in status etiam quæstione actor 2 rei forum sequi debeat: ibi causam liberalem agi oportet, ubi consistit, quæ ancilla dicitur, licet Senatoria dignitate actor decoretur. Dat. 2. Id. Maji, AA. COSS. 297.

4. Iidem AA. & CC. Sisinniæ.

SI ex possessione servitutis 3 in libertatem quis proclamet: ibi agi oportere status causam, ubi domicilium constitutum habet, qui se dominum dicit, non est ambigui juris. Dat. 2. Nonas Martias, *Byzantii*, CC. COSS. 294.

5. Iidem AA. & CC. Diogeni Præsidi Insularum.

JAmdudum à nobis statutum est: Ut, si quæ causæ libertinitatis 4, & servitutis in provinciis inter fiscum & privatos exorirentur, ad Rationalem vel Magistrum rei privatæ, hoc est, unde motæ essent quæstiones, remitterentur: si quæ vero ingenuitatis essent, à Rectore 5 provinciæ examinarentur. Dat. 4. Non. August. CC. COSS. 294.

6. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ PP.

IN litibus, in quibus, *utrum ingenuus, an libertinus sit aliquis*, quæritur, quinquennii præscriptionem (post quod divino adjutorio opus esse veteres 6 leges præcipiebant) in posterum cessare 7 sancimus: & hujusmodi lites etiam post memoratum tempus, ad exemplum cæterarum, vel in provinciis apud earum moderatores, vel in hac alma urbe apud competentes maximos judices 8 examinari. Quod, etiam si clarissima persona super tali conditione vel etiam servili quæstionem patiatur, tenere censemus. Dat. 3. Non. August. *

TIT. XXIII. UBI QUIS DE CURIALI VEL COHORTALI, aliave conditione conveniatur.

1. Impp. ARCAD. & HONORIUS AA. Floro P. F. P.

SI quis vel curiæ, vel officiis judicum, aut aliis quibuscunque corporibus obnoxius, intra provinciam ab his erit, quos aufugit, comprehensus: non expectata ejusdem judicis notione, sub

---

(3. *l.* 2. *ff. d. t.*

TIT. XIX. (1. *l. ult. infr. h. t.* adde *l. ult. infr. de præscript. longi temp.* (2. v. *l.* 49. *ff. de judic.* (3. *l.* 1. *l. ult. supr. de dilat. Nov.* 69. *c.* 2. (4. *l.* 73. *ff. l.* 13. §. 3. *supr. de judic. l.* 8. *infr. quom. & quando judex. Nov.* 53. *c.* 3. (5. *l.* 3. *supr. de procurat.* (6. *l.* 2. *supr. de jurisd.* (7. *l.* 38. *ff. de judic. l. un. supr. ubi fideicomm.* (8. *l.* 1. *supr. h. t.* adde *l.* 1. *supr. ubi de possess.*

TIT. XXI. (1. *l.* 54. *in fin. ff. de procur. l.* 2. §. 3. 4. *l.* 19. §. 2. *l.* 36. *in fin. l.* 45. *ff. de judic. Nov.* 69. *c.* 1.

TIT. XXII. (1. v. *l.* 5. *infr. h. t.* (2. *l.* 2. *supr. de jurisdict.* (3. Adde *l.* 23. *infr. de liber. caus.* (4. Adde *l.* 4. *ff. si ingenuus.* (5. *l.* 2. *supr. de pedan. jud.* vide tamen *l.* 1. *supr. de ordin. cognit.* (6. *l.* 2. §. 1. 2. *l.* 4. *ff. si ingenuus.* (7. Abrog. d. *l.* 2. §. 1. 2. *l.* 4. (8. Vide enim *l.* 32. §. 7. *ff. de recept. qui arbitr.*

quo

quo per ambitum cœperat militare, penitusque emendicati honoris præscriptione submota, à judice, qui in locis aditus fuerit, audiatur: manifestarumque rerum probatione convictus, eorum societati, quos declinaverat, aggregetur. Dat. 12. Calend. August. *Mediolani*, CÆSARIO & ATTICO COSS. 399.

2. Impp. THEODOS. & VALENT. AA.
Cyro PP.

HAc perpetua lege sancimus, provincialibus judiciis non posse fori præscriptionem opponere eos, qui ad curias vocantur, vel cohortalibus deberi dicuntur officiis, vel aliis corporibus obnoxii sunt: Eos etiam, qui super exactiones, vel concussiones perpetrasse firmentur: exceptis videlicet his, qui armata militia præditi sunt, vel alias speciali beneficio Principali sese defendunt: ita tamen, ut cui ex militaribus viris curiæ nomen, vel cohortalis officii quæstio ingeratur, Rector provinciæ super ejus nomine, tam ad Sedem tuæ magnificentiæ, quam ad Magisteriam, vel competentem referat potestatem: ut hi, qui velut debiti postulentur, provinciali judicio destinati, ibi eventum judicii expectent, ubi jura moveri præcipiunt hujusmodi quæstiones. † Super publicis autem functionibus & debitis nemini liceat 1 fori præscriptionem opponere, præter eos, qui specialiter excepti sunt. Cæteros Excelsæ tuæ sedis, & Rectorum provinciarum in quolibet negotio declinare minime posse judicium decernimus: ita ut qui tam saluberrimam legem pertinaciter violare tentaverint, sciant à moderatoribus provinciarum adversus se tanquam contumaces sententiam proferendam. Dat. 12. Cal. Octobr. CYRO V. C. COS. 441.

TIT. XXIV.
UBI SENATORES, VEL CLARISSIMI civiliter, vel criminaliter conveniantur.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Octavianum Comitem Hispan.

QUicunque non Illustri, sed Clarissima dignitate tantum præditus, virginem rapuerit, vel fines aliquos invaserit, vel in aliqua culpa, seu crimine fuerit deprehensus: intra provinciam, in qua facinus perpetravit, publicis legibus subjugetur, nec fori præscriptione utatur. Omnem enim hujusmodi honorem 1 reatus excludit. Dat. 2. Non. Decembr. GALLICANO & BASSO COSS. 317.

2. Imppp. VALENS, GRAT. & VALENT.
AAA. ad Senatum.

SEnatores in pecuniariis causis, sive in hac [alma] urbe 2, sive in suburbanis degunt, in judicio tam Prætorianæ, quam Urbicariæ præfecturæ, necnon Magistri officiorum, (quoties tamen ad eum nostræ pietatis emanaverit jussio:) in provinciis vero, ubi larem fovent, aut ubi majorem bonorum partem possident, & assidue versantur, respondebunt. Dat. Calend. Mart. VALENTINIANO & NEOTERIO COSS. 390.

3. Imp. ZENO A. Arcadio.

QUoties viro forte Patricio, vel ex Patricio, vel ei, quem Prætorianæ, vel Urbicariæ amplissimæ sedis administratio illustravit, vel Consulari viro, quem tam ordinaria professio, quam sacræ nostræ pietatis pariter sublimavit oratio, quive Magisteriæ potestatis sudoribus clarus factus est, vel ei, qui Magistri officiorum vel Quæstoris 3 officio functus, aut sacro nostræ pietatis cubiculo Præpositus, post depositam administrationem Senatorio ordini sociatus est, aut cui nostra Serenitas Domesticorum Scholam regendam mandavit, cuive sacros nostri numinis Thesauros, aut res privatas nostræ pietatis vel serenissimæ Augustæ nostræ conjugis gubernandas injunxit: post depositam videlicet administrationem, crimen publicum privatumve, cui tamen non 4 per procuratorem respondere liceat, in hac alma urbe, vel in provinciis commoranti ingeratur: nullius alterius judicis, nisi nostræ pietatis hujusmodi esse cognitionem, vel sacri tantummodo cognitoris, cui nostra Serenitas hujusmodi negotii audientiam vice sua sacris apicibus mittendis mandaverit: ita tamen, ut apud talem Judicem nullius officii vel scholæ intercedente ministerio, more atque habitu sacrarum consultationum, absque ulla videlicet observatione dierum fatalium introductæ causæ, viris devotissimis sacri nostri scrinii libellensibus solennia implentibus audiantur: eo, qui in crimen vocatus erit, (ne quas ante probationes injurias patiatur) sedendi quoque in aliqua secretarii 5 parte, quæ judicibus inferior, altercantibus vero superior esse videatur, habituro licentiam.

§. 1. Adeo autem tantarum honores dignitatum duximus augendos, ut ne sacro quidem cognitori nostro, postquam crimen fuerit patefactum, contra hujusmodi viros vel eorum substantias statuendi aliquid concedamus facultatem, sed hoc solummodo in hujusmodi viros vice quoque Principis auditori licebit: ut intentatum apud se crimen, si patefactum fuerit, ad Principalem referat notionem: ultionis autem tantis inferendæ dignitatibus modus nonnisi in Principis residebit arbitrio: Cum sit certum oportere accusatoris calumniam, reo videlicet protinus absolvendo, inconsulta quoque nostra Serenitate, prout leges sanciunt, coërceri: nisi forte accusator quoque non minoris, quam reus sit dignitatis: in hoc namque casu super coërcenda hujusmodi accusatoris calumnia non immerito consulenda 6 erit Principalis auctoritas. §. 2. Viros autem Illustres in hac inclyta Urbe degentes, qui sine administratione honorariis decorati fuerint codicillis, licet talem prærogativam nostræ jussionis meruerint, ut, quod non egerint, videantur egisse, in criminalibus causis magnificæ tuæ sedis, & illustrissimæ Urbicariæ præfecturæ, necnon etiam viri magnifici Magistri officiorum, (quoties tamen ad ejus judicium specialis nostræ pietatis emanaverit jussio) sententiis respondere decernimus: ita ut hujusmodi viri sedendi quidem in cognitionibus dicendis minime sibi vindicent facultatem: sciant autem ipsi quoque nec de se, nec de suis facultatibus judicaturos aliquid, nec probatis criminibus (nisi prius ad nostram pietatem retulerint) posse statuere. §. 3. Quotiens autem viri Illustres in provinciis constituti, non hi tamen: quorum cognitio ad nostram majestatem, vel ad judicem vice nostri numinis auditurum pertineat, in querimoniam fuerint criminalem vocati: & sedendi, cum celebratur cognitio, in secretariis judicantium jus consequantur: & judices, patefactis quoque criminibus ferendis contra hujusmodi viros [Illustres] vel facultates eorum sententiis abstineant, dum nostræ pietatis ad suas meruerint relationes responsum: supplicio videlicet, quod accusatoribus patefacta eorum calumnia ingerendum est, nec apud provinciales judices, si non sic, ut superius dictum est, similem dignitatem habeant, differendo. Dat. *Constantinop.* *

TIT. XXV.
IN QUIBUS CAUSIS MILITANTES FORI præscriptione uti non possunt.

1. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio PP.

OMnes omnino domesticos [&] agentes in rebus, & quæcunque alia prætendatur militia vel dignitas, sub Moderatoribus provinciarum pro functionibus 1 publicis respondere, nulla fori præscriptione valitura, sancimus: si hac, qui exiguntur publica debita, uti tentaverint. Immo & in aliis privatis actionibus occupatos volumus respondere, qui vel per provincias sociantur, vel conductorum vocabulis, cum non armata militia præditi sint, defenduntur: sive domorum divinarum, sive virorum potentium, seu cujuslibet conditionis sint conductores: nisi [si] forte commeatum ad rem propriam componendam unius anni inducias ostenderint se accepisse. Eadem forma servanda in his etiam, qui mercandi vel militandi sacra 2 beneficia meruerint; ut & ipsi Rectoribus provinciarum respondeant. Dat. 3. Cal. *Constantinop.* THEOD. A. 17. & FESTO COSS. 439.

TIT. XXVI.
UBI CAUSÆ FISCALES VEL DIVINÆ DOmus, hominumque ejus agantur.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA.
Dioscoro.

NOn defensæ 1 mortis quæstionem apud procuratores nostros non oportere

TIT. XXIII. (1. *l. un. infr. in quib. caus. milit. fori præscript. non ut.*

TIT. XXIV. (1. *arg. l.* 47. *ff. de ritu nupt.* (2. *v. l.* 8. *infr. de incolis. l. penult. ff. de senat.* (3. *v. l.* 1. *infr. de quæstor.* (4. *v. l. ult. infr. de injur. Nov.* 71. *c.* 1. *l.* 25. *supr. de procur.* (5. §. *ult. infr. h. l.* (6. *l.* 27. §. 1. 2. *ff. de pœnis.*

TIT. XXV. (1. *l.* 2. *supr. ubi de ratiociniis.* (2. Vide enim *l. un. infr. negot. ne militent.*

TIT. XXVI. (1. *v. l.* 1. *infr. quib. ut indiguis.*

oportere tractari: nec bona [à] fisco peti posse, priusquam de crimine constiterit apud eum, cui convictis pœnam irrogare licet, quis ignorat? Plane defunctis homicidii reis, apud procuratores quoque causam agendam esse ratio permittit. PP. 7. Idus Maji, LATERANO & RUFINO COSS. 198.

2. Iidem AA. Aristæ.

NOn animadvertimus, cur causas 2 ad officium procuratorum nostrorum pertinentes, ad Proconsulis notionem advocare velis: Nam cum hoc quæratur, *un pater tuus mortem sibi consciverit metu alicujus pœnæ*, ac propterea bona à fisco vindicari debeant, jam non de crimine, aut pœna mortui, sed de bonis quærendum est. Dat. 12. Calend. Octobr. APRO & MAXIMO COSS. 208.

3. Imp. ANTONINUS A. Heliodoro.

PRocurator meus, qui vice Præsidis provinciæ non 3 fungitur, sicut exigere pœnam desertæ accusationis non potest: ita judicare, *ut ea inferatur*, sententia sua non potest. Dat. 10. Cal. Septemb. LÆTO & CEREALI COSS. 216.

4. Imp. ALEXANDER A. Maximæ.

CUm vendente 4 procuratore meo emisse te prædia dicas: pretium eorum necessario solvere debes. Cum his vero, quibus mandantibus eadem prædia emisse te & tradidisse dicis, agente te, procurator meus (si ejus audientiam elegeris) cognoscet, ut pecuniam, quæ pretii nomine tibi debetur, & usuras, quæ fisco solvendæ sunt, consequi possis. PP. 4. Id. Octobr. MAXIMO & PATERNO COSS. 234.

5. Imp. CONSTANTINUS A. ad Ursum.

AD fiscum pertinentes 5 causas Rationalis decidat, omnibus concussionibus prohibendis. Dat. Non. Febr. *Constantinop.* FELICIANO & TITIANO COSS. 337.

6. Idem A. ad Italicum.

SI quis adversus conductorem nostrum aliquid agendum crediderit, viro illustri Comiti rerum privatarum referri oportet: ne & judici existimationis, & officio ejus salutis discrimen immineat. Dat. Calend. Februar. * COSS. *

7. Idem A. ad Bulephorum Rationalem summæ rei.

DOminicis colonis & patrimonialibus Gravitatem tuam censemus disceptatricem esse debere. Duces enim & Præpositos militum, & castrorum, & Rectores provinciarum evocandis & arcessendis colonis abstinere oportet. Dat. 16. Cal. Mart. LICINIO * COS. 318.

8. Imp. CONSTANTINUS A. ad Taurum PP.

CUm aliquid colonus 6 aut servus rei privatæ nostræ contra disciplinam publicam adseratur perpetrare, ad judicium Rectoris provinciæ venire cogendus est: sic videlicet, ut præsente Rationali vel Procuratore domus nostræ, inter eum & accusatorem causa tractetur: &, si facinus fuerit approbatum, juris severitas exeratur. Dat. 5. Non. Mart. *Sirmii*, ARBITIONE & LOLLIANO COSS. 355.

9. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Philip. Virum clariss.

[UNiversi fiduciam gerant, ut,] si quis eorum ab actore rerum privatarum nostrarum, sive à procuratore vexatus fuerit [injuriis,] super ejus contumeliis vel deprædationibus deferri querimoniam [sinceritati tuæ, vel Rectori provinciæ] non dubitet, [& ad publicæ sententiam vindictæ sine aliqua trepidatione convolare:] quæ res cum fuerit certis probationibus declarata, sancimus, [& edicimus,] ut si in provincialem hanc audaciam quisquam moliri ausus fuerit, publice vivus concremetur. 7 Dat. 3. Non. Jul. *Heracliæ*, VALENTINIANO & VALENTE AA. COSS. 368.

10. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. ad Polemium PP.

NUllum ex officio Rationalis, qui exactioni vel chartis inserviat, in aliud judicium adduci oportet: nisi forte cujuspiam caput accusatio legibus instituta pulsaverit. Dat. 3. Cal. Maji, ARCAD. & BAUTONE COSS. 385.

11. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Artaxi Præposito sacri cubiculi.

HAc lege sancimus: ut, sive agat domorum nostrarum 8 colonus, inquilinusve aut servus, sive pulsetur ab aliquo super criminali seu civili negotio, non alterius, quam tui Culminis ac viri spectabilis Comitis domorum petatur examen: nullius allegatione super fori præscriptione penitus admittenda. Dat. 5. Id. Aprilis. *

TIT. XXVII.
QUANDO LICEAT UNICUIQUE SINE JUDICE SE vindicare, vel publicam devotionem.

1. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Provinciales.

LIberam resistendi 1 cunctis tribuimus facultatem; ut quicunque militum vel privatorum ad agros nocturnus populator intraverit, aut itinera frequentata insidiis aggressionis obsederit, permissa cuicunque licentia digno illico supplicio subjugetur: ac mortem, quam minabatur, excipiat, & id, quod intendebat, incurrat. Melius enim est occurrere in tempore, quam post exitum vindicare. Vestram igitur vobis permittimus ultionem, & quod serum est punire judicio, subjugamus edicto, ut nullus parcat militi, cui obviare telo oporteat, ut latroni. Dat. Calend. Jul. TATIANO & SYMMACHO COSS. 391.

2. Imppp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Hadriano P. P.

OPprimendorum desertorum 2 facultatem provincialibus jure permittimus. Qui si resistere ausi fuerint, in his velox ubique jubemus esse supplicium. Cuncti etenim adversus latrones publicos, desertoresque militiæ, jus sibi sciant pro quiete communi exercendæ publicæ ultionis indultum. Dat. 5. Non. Octob. THEODOSIO A. & RUMORIDIO COSS. 403.

TIT. XXVIII.
DE INOFFICIOSO 1 TESTAMENTO.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Victorino.

CUm de inofficioso matris suæ testamento filius dicere velit adversus eum, qui ex causa fideicommissi hereditatem tenet: non est iniquum, hoc ei accommodari, ut perinde fideicommissarius teneatur, ac si pro herede 2, aut pro possessore possideret. PP. 5. Calend. Jul. FALCONE, & CLARO COSS. 194.

2. Iidem AA. Lucretio.

QUamvis de inofficioso testamento acturum te, bonorum 3 possessionem accepisse proponas, tamen scriptis heredibus auferri possessionem, incivile est. Dat. 4. Calend. Decemb. DEXTRO & PRISCO COSS. 197.

3. Iidem AA. Januario.

SI mater filiis duobus heredibus institutis, tertio post testamentum suscepto, cum mutare idem testamentum potuisset, hoc facere neglexisset: merito utpote non justis rationibus neglectus, de inofficioso querelam instituere poterit. Sed cum eam in puerperio vita decessisse proponas: repentini casus iniquitas per conjecturam 4 maternæ pietatis emendanda est. Quare filio tuo, cui nihil præter maternum fatum imputari potest, perinde virilem portionem tribuendam esse censemus, ac si omnes filios heredes instituisset. Sin autem heredes scripti extranei erant; tunc de inofficioso testamento actionem instituere non prohibetur. PP. 8. Calend. Jul. LATERANO, & RUFINO COSS. 198.

(2. *l.* 5. *infr. h. t.* (3. Adde *l.* 1. *supr. de pedan. jud. l.* 4. *infr. ad leg. Fab. de plag. l.* 2. *infr. de pœnis. l. ult. ff. de off. proc. Cæs. l.* 23. §. 1. *ff. de appellat.* (4. v. *l.* 5. *in fin. ff. de jure fisci.* (5. *l.* 2. *supr. h. t.* (6. Abrog. *l. ult. infr. eod.* (7. v. *l. un. in fin. infr. de conductor. & procur. præd. fisc.*

(8. *l.* 6 *l.* 8. *supr. h. t.*

TIT. XXVII. (1. v. *l.* 3. *ff. de just. & jur.* adde *l. ult. verf. neque vero. infr. de discuss.* vide tamen *l.* 14. *supr. de Judæis.* (2. *l.* 2. *infr. de desertor.*

TIT. XXVIII. (1. *Lib.* 2. *Inst.* 18. *Lib.* 5. *D.* 2. (2. v. *l.* 9. *ff. de hered. pet.* (3. v. *l.* 8. *pr. ff. h. t.* (4. Confer. §. *ult. Inst. h. t.*

4. Iidem AA. Soterico & aliis.

CUm ex causa fideicommissi secundum Prætoris decretum in libertate morati sitis, filios etiam susceperitis: quamvis postea domini vestri testamentum inofficiosum 5 sit pronunciatum, agente filio: non est æquum, fieri vobis libertatis quæstionem. PP. 6. Id. Mart. ANTONINO 2. & GETA 2. COSS. 206.

5. Imp. ANTONINUS A. Helio.

SI pater tuus post litem contestatam, vel postquam 6 propositum habuisset inofficiosum fratris testamentum dicere, te herede relicto decessit: causam cœptam vel quocunque modo illi placitam exequi non prohiberis. PP. 2. Non. Octob. GENTIANO & BASSO COSS. 212.

6. Idem A. Ingenuo.

CUm quæritur, an filii de inofficioso patris testamento possint dicere, si quartam 7 bonorum partem mortis tempore testator reliquit, inspicitur. PP. 7. Calend. Jul. *Romæ*, DUOBUS ASPRIS COSS. 213.

In AUTHENT. de triente & semisse. §. 1. coll. 3. tit. 5. Nov. 18. cap. 1. Authent. ex Novell. 18.
cap. 1.

NOvissima lege cautum est, ut si quatuor sint filii vel pauciores, ex substantia deficientis triens 8 *: si plures sint, semis debeatur eis quoquo* 9 *relicti titulo, ex æquo scilicet inter eos dividendus: cujus portionis nec usufructu* 10 *defraudari liberi à parentibus possunt.*

In AUTHENT. de immensis donati. §. 1. coll. 7. tit. 4. al. 3. Novell. 92. cap. 1.

UNde & si parens in quendam liberorum, vel in quosdam donationem 11 *immensam fecerit: quisque tantum feret ex hereditate nomine Falcidiæ, quantum poterat ante donationem deberi. Licet autem ei, qui largitatem meruit, abstinere ab hereditate, dummodo suppleat ex donatione (si opus sit) cæterorum portionem.*

7. Idem A. Secundo.

NEptem 12 defuncti actione de inofficioso testamento, quamvis pater ejus emancipatus fuerit defunctus, experiri posse, ignorare non debes. PP. 6. Calend. Jul. *Romæ*, LÆTO & CEREALI COSS. 216.

8. Imp. ALEXAND. A. Florentino.

PArentibus arbitrium dividendæ hereditatis inter liberos adimendum non est: dummodo non minus is, qui pietatis sibi conscius est, partis, quæ intestato defuncto potuit ad eum pertinere, quartam ex judicio parentis obtineat. §. 1. Qui autem agnovit 13 judicium defuncti, eo quod debitum paternum pro hereditaria parte persolvit 14, vel alio legitimo modo satisfecit: etiamsi minus, quam ei debebatur, relictum est, si is major viginti quinque annis est, accusare ut inofficiosam voluntatem patris, quam probavit, non potest. PP. 7. Id. Februar. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

9. Idem A. Romanæ.

DE inofficioso testamento 15 militis, vel jure militari, vel civili facto, vel Centurionis, vel Tribuni numeri, nec filios posse queri, jus certum est. PP. Idus Maji, MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

10. Idem A. Quintiniano.

SI heredum Quintiniani, quem patrem tuum esse dicis, adversus quos de inofficioso testamento acturus eras, jure successionis bona ad fiscum 16 pertinent, vel ipsius Quintiniani bona, utpote vacantia, fiscus tenet: causam apud Procuratorem 17 nostrum agere potes. PP. 2. Id. August. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

11. Idem A. Ingenuo.

IN arenam non damnato, sed sua sponte arenario constituto, legitimæ successiones integræ sunt, sicuti civitas & libertas manet. Sed si testamentum parens ejus fecit: neque de inofficioso testamento accusatio, neque bonorum possessio ei competit: nam talem filium merito quis indignum 18 [sua] successione judicat: nisi & ipse similis conditionis sit. PP. 4. Cal. Jan. JUL. & CRISPINO COSS. 225.

12. Idem A. Liciniano & Diogeni.

SI pater puellæ (cujus vos curatores esse dicitis) filio ex semisse, ipsa autem ex triente, & uxore ex reliquo sextante scriptis heredibus, fidei filiorum commisit, *ut si quis eorum intra viginti quinque annos ætatis decederet, superstitibus portionem* [*suam*] *restitueret*: præterea uxori, *ut id, quod ex causa hereditatis ad eam pervenisset, filiis post mortem suam restitueret*, fideicommisit: calumniosam inofficiosi actionem adversus justum judicium testatoris instituere non 19 debetis: cum ex hujusmodi fideicommissaria restitutione tam matris, quam fratris ejus portio ad eam poterat pervenire. PP. Non. Decembr. ALEXAND. A. 3. & DIONE COSS. 236.

13. Imp. GORDIANUS A. Prisciano.

CUm duobus heredibus institutis, uno ex quinque, altero ex septem unciis, adversus eum, qui ex septem unciis heres scriptus fuerat, justa querela contendisse, ab altero 20 autem victum te fuisse alleges: pro ea parte, qua resolutum est testamentum; cum jure intestati, qui obtinuit, succedat, neque legata, neque fideicommissa debentur: quamvis libertates & directæ competant 21, & fideicommissariæ præstari debeant. PP. 3. Cal. Febr. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

14. Idem A. Prisco.

EUm, qui inofficiosi querelam delatam non tenuit, à falsi accusatione non submoveri placuit. 22 Idem observatur, & si è contrario falsi crimine instituto victus, postea de inofficioso actionem exercere maluerit. PP. 6. Calend. Decemb. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

15. Imp. PHILIPPUS A. Aphrodisiæ.

FIliam præteritam à matre, ad successionem ejus citra 23 inofficiosi querelam adspirare non posse, explorati juris est. PP. 5. Calend. Aug. PHILIPPO A. & TITIANO COSS. 246.

16. Impp. VALERIANUS, & GALLIENUS AA. Valerian. N. Cæs. Theodoræ.

COntra majores viginti quinque annis duplicem 24 actionem inferentes, primam, quasi testamentum non sit jure perfectum, alteram, quasi inofficiosum, licet jure perfectum, præscriptio ex prioris judicii mora quinquennalis temporis non nascitur, quæ officere non cessantibus 25 non potest. P. P. Id. Aug. TUSCO & BASSO COSS. 259.

17. Impp. CARINUS & NUMERIANUS AA. Floræ.

CUm filium tuum, te præterita, sororem heredem instituisse proponas: inofficiosi querelam apud Præsidem provinciæ persequi potes. PP. Id. Februar. CARINO 2. & NUMERIANO AA. COSS. 284.

18. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Faustinæ.

CUm te pietatis religionem non violasse, sed mariti conjugium, quod fueras sortita, distrahere noluisse, ac propterea offensum atque iratum patrem ad exheredationis notam prolapsum esse dicas: inofficiosi testamenti querelam inferre 26 non vetaberis. S. Calend. Maji, MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

19. Iidem AA. Apollinari.

SI filiam tuam, eo quod turpiter 27, & cum flagitiosa fœditate vivit, à successione tua excludendam putes: si non inconsul-

(5. *l.* 8. *in fin. l.* 9. *ff. eod.* adde *l.* 29. *ff. de manum. test.* (6. *l.* 6. *in fin. l.* 7. *ff. l.* 36. *in fin. infr. h. t.* (7. §. 6. *Inst. l.* 8. §. 8. *ff. eod.* adde *l.* 30. *l.* 36. *in pr. infr. eod.* (8. *Nov.* 18. *c.* 1. *Nov.* 22. *c.* 48. *Nov.* 39. *c.* 1. abrog. *l.* 6. *supr. l.* 8. *infr. h. t.* (9. Immo vide *Nov.* 115. *c.* 3. *pr.* (10. Immo vide *l.* 37. *ff. de usufructu legat.* (11. v. *tit. infr. de inoff. donat. l.* 87. §. 2. *ff. de legat.* 2. (12. *l.* 1. *pr.* & §. 1. *ff. de conjung. cum emanc. lib.* (13. *l.* 35. §. 1. *infr. h. t.* (14. Adde *l.* 23. §. 1. *l.* 31. §. 2. *l. ult. ff. eod. l.* 2. *infr. de jure delib.* (15. *l.* 27. §. 2. *ff. h. t. l.* 9. *infr. de testam. milit.* vide tamen *Nov.* 123. *c.* 19. *l.* 34. *auth. presbyteros. in fin. supr. de episcop.* (16. v. *l.* 8. §. 2. *ff. h. t.* (17. *l.* 5. *supr. ut causæ fisc.*

(18. *Nov.* 115. *c.* 3. §. 10. (19. Immo vide *l.* 32. *infr. auth. novissima. supr. h. t.* (20. *l.* 15. *in fin. l.* 24. *ff. eod. l.* 76. *pr. ff. de legat.* 2. (21. v. *l.* 4. *supr. h. t.* (22. *l.* 47. *ff. l.* 3. *in fin. infr. de hered. petit.* vide tamen *l.* 19. *ff. de bon. libert.* (23. v. §. *ult. Inst. de exher. lib.* juncta *l.* 4. §. 2. *l.* 8. *pr. ff. de bonor. poss. contr. tab.* (24. v. *l.* 14. *supr. h. t.* (25. Adde *l.* 39. *pr. ff. de minor.* (26. v. *l.* 20. *infr. h. t. l.* 5. *infr. de repud. l.* 5. *infr. de instit.* & *substit.* (27. v. *Nov.* 115. *c.* 3. §. 11.

to 28 calore, sed ex meritis ejus ad id odium incitatus es, postremi judicii liberum arbitrium habebis. Dat. 15. Calend. Jul. *Sirmii*, ipsis AA. COSS. 293.

In AUTHENT. ut cum de ap. cog. §. Si vero usque ad viginti quinque. col. 8. tit. 16. al. 12. Nov. 115.

cap. 3.

SEd si post viginti quinque annos te differente filiam marito copulare, ea in suum corpus peccaverit, vel sine consensu tuo, marito se, libero tamen, copulaverit, eam exheredare non potes.

20. Iidem AA. & CC. Saviano.

FIlia in orbitate patris relicta, cum marito 29, cui matre volente nupsit, colens concordiam, justas offensionis post ejusdem matris pœnitentiam causas non præstat: nec ex momentariis voluntatibus 30 matris nupta atque vidua jure esse compellitur. Dat. Non. Jan. *Sirmii*, CC. COSS. 294.

21. Iidem AA. & CC. Alexandro.

FRatris 31, vel sororis filii, patrui vel avunculi, amitæ etiam & materteræ testamentum inofficiosum frustra dicunt: cum nemo eorum, qui ex transversa linea veniunt, exceptis *fratre* 32 *& sorore*, ad inofficiosi querelam admittatur. † De falso sane per accusationem criminis queri non prohibentur. Dat. * CC. COSS. 294.

22. Iidem AA. & CC. Tantillæ.

SI maritus tuus facto testamento te quidem ex asse scripsit heredem: filia autem, quam habuit in potestate, exheredata [jure] facta minime perhibetur; nihilque ei relictum est, neque *justas offensæ causas præstitisse* [expresse] convincitur: eam de inofficioso testamento patris querentem, totam hereditatem obtinere posse non ambigitur. Quod si jam obtinuit, vel postea evincat: quodcunque maritus mortis suæ tempore debuisse tibi perhibetur, id ab ea reddi oportet. Dat. Idib. Februar. *Sirmii*, CC. COSS. 294.

23. Iidem AA. & CC. Philippo, & aliis.

TEstamenti factionem per testationem vos interdixisse matri profitentes, justam causam 33 offensæ manifeste testamini. Dat. 5. Id. Sept. CC. COSS. 294.

24. Iidem AA. & CC. Successo.

TEstamentum 34 militis filiifam. in castrensi peculio factum, neque à patre, neque à liberis ejus per inofficiosi querelam rescindi potest. Dat. 3. Non. Dec. *Nicomediæ*, CC. COSS. 294.

25. Iidem AA. & CC. Menodoto.

FIliis matrem, quæ de mariti moribus secus suspicatur, ita posse consulere Jure compertum est, ut eos sub hac conditione instituat heredes, *si à patre emancipati* 35 *fuerint*, atque eo pacto secundum 36 tabulas bonorum possessionem patrem cum re accipere non videri, qui conditioni minime obtemperaverit: neque ei nomine filiorum inofficiosi eo modo actionem posse competere, quibus nullam injuriam fecerit mater, sed potius putaverit providendum, & ideo restituere debet. Dat. 4. Non. Jul. *Antiochiæ*, TITIANO & NEPOTIANO COSS. 301.

26. Iidem AA. & CC. Serapioni suo salutem dicunt.

EX tribus 37 unciis herede instituto filio, intra pubertatis annos directam non inutiliter à patre fieri substitutionem, certum est. Dat. 5. Calend. Sept. *Nicomediæ*, CC. COSS. 302.

27. Imp. CONSTANT. A. Verino.

FRatres 38, vel sorores uterini ab inofficiosi actione contra testamentum fratris, vel sororis penitus arceantur: consanguinei autem, durante agnatione, [vel non] contra testamentum fratris sui, vel sororis de inofficioso quæstionem movere possunt, si scripti heredes infamiæ, vel turpitudinis 39, vel levis notæ macula adspergantur: vel liberti, qui perperam, & non bene merentes, maximisque beneficiis suum patronum adsecuti, instituti sunt: excepto servo necessario herede instituto. Dat. Id. August. *Sirmii*, CONSTANTINO A. 5. & LICINIO CÆS. COSS. 319.

28. Idem A. ad Claudium Præsidem provinciæ Daciæ.

LIberi de inofficioso querelam contra testamentum parentum moventes, probationem debent præstare, *Quod obsequium debitum jugiter, prout ipsius naturæ religio flagitabat, parentibus adhibuerint*: nisi scripti heredes ostendere maluerint 40, *ingratos liberos contra parentes extitisse*. Sin autem mater contra filii testamentum inofficiosi actionem instituat, inquiri diligenter jubemus, utrum filius nulla ex justa causa læsus matrem [in] novissima læserit voluntate, [eo quod] neque luctuosam ei & legitimam reliquerit portionem: ut testamento rescisso, matri successio deferatur. 41 † Si tamen 42 mater inhonestis factis, atque indecentibus machinationibus filium forte obsedit, insidiisque eum vel clandestinis, vel manifestis appetiit, vel inimicis 43 ejus suas amicitias copulavit, atque in aliis sic versata est, ut inimica ejus potius, quam mater crederetur: hoc probato, etiam invita acquiescat filii voluntati. Datum 3. Id. Febr. CRISPO 2. & CONSTANTINO CÆS. 1. COSS. 321.

29. Imp. ZENO A. Sebastiano Præf. Præt.

QUoniam novella Constitutio 44 divi Leonis *ante nuptias donationem à filio conferri ad similitudinem dotis, quæ à filio confertur, præcepit*: etiam ante nuptias donationem filio in quartam præcipimus imputari. Eodemque modo cum pater, vel mater pro filia dotem, vel pro filio ante nuptias donationem, vel avus paternus aut maternus, vel avia paterna aut materna pro sua nepte, aut pro suo nepote, vel proavus itidem paternus aut maternus, vel proavia paterna aut materna pro sua pronepte, vel pro suo pronepote dederit: non tantum eandem dotem vel donationem conferri 45, verum etiam in quartam partem ad excludendam inofficiosi querelam, tam dotem datam, quam ante nuptias donationem præfato modo volumus imputari, si ex substantia ejus profecta sit, de cujus hereditate agitur. Dat. Cal. Maji, ipso A. 2. COS. 479.

30. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ.

OMnimodo 46 testatorum voluntatibus prospicientes, magnam & innumerabilem occasionem subvertendæ eorum dispositionis amputare censemus: & in certis casibus, in quibus de inofficiosis defunctorum testamentis, vel alio modo subvertendis moveri solebat actio, certa & statuta lege tam mortuis consulere, quam liberis eorum vel aliis personis, quibus eadem actio competere poterat: ut, sive adjiciatur in testamento de adimplenda legitima portione, sive non, firmum quidem sit testamentum, liceat vero his personis, quæ testamentum quasi inofficiosum, vel alio modo subvertendum queri poterant, id quod minus portione legitima sibi relictum est, ad implendam 47 eam sine 48 ullo gravamine, vel mora exigere: si tamen non ingrati legitimis modis arguantur, cum eos scilicet *ingratos circa se fuisse* testator dixerit: Nam si nullam eorum *quasi ingratorum* fecerit mentionem 49, non licebit ejus heredibus ingratos eos nominare, & hujusmodi quæstionem introducere. † Et hæc quidem de his personis statuimus, quarum mentionem testantes fecerint, & aliquam eis quantitatem in hereditate, vel legato 50, vel fideicommisso, licet minorem legitima portione, reliquerint. §. 1. Sin vero vel præterierint aliquam eorum personam jam natam, vel ante testamentum quidem conceptam, adhuc vero in ventre constitutam; vel exheredatione, vel alia eorum mentione facta, nihil eis penitus reliquerint: tunc vetera 51 jura locum habere sancimus, nullam ex præsente promulgatione novationem, vel permutationem acceptura. §. 2. Imputari vero filiis aliisque personis, quæ dudum ad inofficiosi testamenti querelam vocabantur, in legitimam portionem & illa volumus, quæ occasione militiæ ex pecuniis mortui iisdem personis acquisita, posse lucrari eas manifestum est: eo quod talis sit militia 52, ut vendatur, vel mortuo militante certa pecunia ad ejus heredes 53 perve-

(28. v. *l.* 48. *ff. de R. J.* (29. *l.* 18. *supr. h. t.* (30. *l.* 4. *infr. de repud.* (31. *l.* 1. *in fin. ff. h. t.* (32. *l.* 27. *infr. eod.* (33. *l.* 2. *infr. si quis aliquem test. prohib. Nov.* 115. *c.* 3. §. 9. (34. *l.* 9. *supr. l. ult. pr. infr. h. t.* (35. v. *l. ult. ff. de hered. pet. l.* 8. *ff. si tab. testam. nullæ ext. l.* 3. *infr. de instit. & substit.* (36. v. *l.* 2. §. 1. *ff. de bonor. poss. sec. tab.* (37. Adde *l.* 22. §. 1. *ff. de adopt.* (38. *l.* 21. *supr. l.* 1. *ff.* §. 1. *Inst. h. t.* (39. v. *l.* 3. *pr. ff. si à parente quis manum.*

(40. Immo vide *l.* 30. *infr. h. t.* (41. v. *l.* 15. *pr. ff. eod.* (42. Adde *Nov.* 115. *c.* 4. 2. *Feud.* 57. (43. *l.* 1. §. 10. *ff. de off. præf. urb.* (44. *l.* 17. *infr. de collat.* (45. Vide tamen *l.* 20. *pr. infr. d. t.* (46. Confer. *l.* 36. *infr. h. t.* (47. *d. l.* 36. (48. *Auth. novissima. supr. h. t.* (49. *arg. l. ult. infr. de revoc. don. l.* 1. *in fin. ff. de SCto Silan.* (50. *l.* 36. *infr. h. t.* immo vide *Nov.* 115. *c.* 3. *pr.* (51. v. *infr. de posthum. hered. inst. de liber. præter. & exher.* (52. v. *l.* 5. *infr. qui militare. l. ult. infr. de pignorib. Nov.* 35. *in fin. Nov.* 53. *c.* 5. *Nov.* 97. *c.* 4. (53. v. *l.* 7. *l.* 11. *infr. de prox. sacror. scrin.*

niat:

niat: ita tamen, ut ille gradus ejusdem militiæ inspiciatur, quem in morte testatoris militans obtinet; ut tanta ei pecunia in legitimam portionem computetur, quantam dari constitutum est, si in eo gradu mortuus esset is, qui militiam ex pecuniis testatoris adeptus est: exceptis solis Viris Spectabilibus Silentiariis sacri nostri palatii, quibus præstita jam specialia beneficia 54, tam de aliis capitulis, quam de pecuniis super memorata militia à parentibus eorum datis, ne in legitimam portionem eis computentur, rata esse præcipimus: in cæteris vero personis prædictam observationem tenere volumus. Dat. Cal. Jun. *Constantinop.* JUSTINIANO A. 2. COS. 528.

31. Idem A. Mennæ P. P.

QUæ nuper 55 ad testamenta conservanda, nec facile retractanda sancivimus, ut ratione Falcidiæ minime illis personis derelictæ, quæ ad inofficiosi testamenti querelam ex prioribus vocabantur legibus, non periclitentur testamenta, sed quod deest legitimæ portioni, id est 56, quartæ parti scilicet ab intestato successionis, tantum repleatur; exceptis illis, quibus nihil in testamento derelictum est, in quibus prisca jura illibata servamus: etiam ad testamenta sine scriptis facienda locum habere sancimus. Dat. 2. Id. Decemb. D. N. JUSTINIANO A. 2. COS. 528.

32. Idem A. Mennæ P. P.

QUoniam in prioribus sanctionibus illud statuimus, ut, si quid minus legitima portione his derelictum sit, qui ex antiquis legibus de inofficioso testamento actionem movere poterant, hoc repleatur 57, ne occasione minoris quantitatis testamentum rescindatur: hoc in præsenti addendum esse censemus: Ut, si conditionibus 58 quibusdam, vel dilationibus, aut aliqua dispositione moram, vel modum, vel aliud gravamen introducente, eorum jura, qui ad memoratam actionem vocabantur, imminuta esse videantur: ipsa conditio, vel dilatio, vel alia dispositio moram, vel quodcumque onus introducens, tollatur: & ita res procedat, quasi nihil eorum testamento additum esset. Dat. 2. Cal. April. DECIO V. C. COS. 529.

33. Idem A. Demostheni P. P.

SI quis suo testamento maximam quidem portionem libero 59 relinquat, minusculam autem alii, vel aliis de stirpe [sua] progenitis, ipsam tamen legitimam, sive in hereditate, sive in legato, vel fideicommisso, ut non possit locus inofficiosi testamenti querelæ fieri, & ille quidem, qui ex parvulo genitoris sui consequitur substantiam, eam suscipere maluerit; qui autem ex majore parte eam amplexus est, (sive unus, sive plures sint) non statim, & sine contentioso proposito, vel ulla mora eam restituere voluerit, sed expectato judiciorum strepitu, & multis variisque certaminibus habitis, post longum tempus ex sententia judicis vix eam reddiderit; crudelitatem ejus competenti pœna aggredimur: ut, si hæc fuerint subsecuta, non tantum in id, quod testator voluit eum restituere, condemnetur; [sed etiam aliam tertiam] partem 60 quantitatis, quæ fuerat in testamento derelicta, modis omnibus reddere cogatur: ut avaritia ejus legitimis ictibus feriatur: Aliis omnibus, quæ in eodem testamento, vel elogio scripta sunt, pro sui tenore ad effectum perducendis. §. 1. Legis autem veteris iniquitatem tollentes, ut non diutius erubescat lex posita, (quam Julius Paulus in suis scripsit Quæstionibus) hanc piissimam aggredimur sanctionem: Cum enim infantem 61 suum non posse ingratum à matre sua vocari scripsit, neque propter hoc ab ultima suæ matris hereditate repelli, nisi hoc odio fecerit sui mariti, ex quo infans progenitus est: hoc iniquum judicantes, ut alieno 62 odio alius prægravetur, penitus delendum esse sancimus: & hujusmodi causam liberis non tantum infantibus, sed etiam quamcunque ætatem agentibus opponi minime concedimus: cum possit sub 63 conditione emancipationis hereditatem suam mater filio derelinquens, & patris odium punire, & juri filii sui minime nocere, nec suam naturam fallere. Satis enim crudele nobis esse videtur, eum, qui non sentit, ingratum existimari. Dat. 12. Cal. Octob. DECIO V. C. COS. 529.

34. Idem A. Joanni P. P.

SI quis filium suum exheredatum fecerit, alio scripto herede; reliquerit autem ex eo nepotem [vel] vivum, vel in ventre 64 nurus suæ constitutum: deliberante vero scripto herede filius [exheredatus] decesserit, nulla hereditatis petitione ex nomine de inofficioso constituta, vel præparata, omne adjutorium nepotem dereliquit: neque enim pater nepoti aliquod jus, cum decesserit, contra patris [sui] testamentum dereliquit: quia postea & adita est ab extraneo hereditas, & supervixit avo pater ejus: ut neque ex lege Velleja possit in locum patris sui succedere, & rescindere testamentum. Et hoc nonnulli Jurisconsulti 65 in medium proponentes inhumane reliquerunt. Sed nos (qui omnes subjectos nostros & filios, & nepotes habere existimamus, affectione paterna & imitatione) secundum quod possibile est, omnium commodis prospicientes, jubemus, in tali specie eadem jura nepoti dari 66, quæ filius habebat: etsi præparatio facta non est ad inofficiosi querelam instituendam, tamen posse nepotem eandem causam proponere: & si non heres apertissimis probationibus ostenderit ingratum patrem nepotis circa testatorem fuisse; testamento remoto, ab intestato eum vocari, nisi certa quantitas patri ejus minor parte legitima relicta est: tunc etenim, secundum novellam 67 nostri numinis Constitutionem, repletio quartæ partis nepoti superest, si qua patri ejus competebat, ut perfruatur nostro beneficio à vetustate quidem neglectus, à nostro autem vigore recreatus, nisi pater adhuc superstes, vel repudiavit 68 querelam, vel quinquennio tacuit, scilicet post aditam hereditatem. Dat. 3. Calend. August. LAMPADIO & ORESTE COSS. 530.

35. Idem A. Juliano P. P.

SI quando talis concessio Imperialis processerit, per quam *liberæ testamenti factio* 69 conceditur; nihil aliud videri Principem concedere, nisi, ut habeat legitimam, & consuetam testamenti factionem: neque enim credendum est, Romanum Principem, qui jura tuetur, hujusmodi verbo totam observationem testamentorum multis vigiliis excogitatam atque inventam velle everti. §. 1. Illud etiam sancimus: Ut si quis à patre certas res vel pecunias accepisset, & pactus fuisset, *quatenus de inofficioso querela adversus testamentum paternum ab eo moveretur;* & post obitum patris filius, cognito paterno testamento, non agnoverit ejus judicium, sed oppugnandum putaverit, vetere jurgio exploso, hujusmodi pacto filium minime gravari 70, secundum Papiniani responsum, in quo definivit, *meritis magis filios ad paterna obsequia provocandos, quam pactionibus adstringendos.* Sed hoc ita admittimus, nisi transactiones ad heredes paternos filius celebraverit, in quibus apertissime judicium patris agnoverit. §. 2. Et generaliter definimus: quando pater minus legitima portione filio reliquerit, vel aliquid dederit, vel mortis causa donatione, vel inter vivos, sub ea conditione, *ut hæc inter vivos donatio in quartam ei computetur:* si filius post obitum patris hoc, quod relictum vel donatum est, simpliciter 71 agnoverit, forte & securitatem heredibus fecerit, *quod ei relictum vel datum est, accepisse*, non adjiciens, *nullam sibi superesse de repletione* 72 *quæstionem:* nullum sibi filium facere præjudicium, sed legitimam partem repleri: nisi hoc specialiter sive in apocha, sive in transactione scripserit, vel pactus fuerit, *quod contentus relicta vel data parte de eo, quod deest, nullam habeat quæstionem:* tunc enim, omni exclusa querela, paternum amplecti compelletur judicium. §. 3. Quæ omnis sanctio suas radices extendat non solum ad filium vel filiam, sed etiam ad omnes personas, quæ de inofficioso querelam contra mortuorum ultima elogia possunt movere. Dat. Cal. Septemb. LAMPADIO & ORESTE COSS. 530.

36. Idem A. Joanni P. P.

SCimus, antea Constitutionem 73 relatam fuisse, qua cautum est: *Si pater minorem debita portione filio suo reliquisset, omnimodo,*

(54. *l. ult. infr. de silent.* (55. *l. 30. pr. supr. h. t.* (56. *l. 6. supr. l. 8.* §. 8. *ff.* §. 3. *Inst. eod.* (57. *l. 30. l. 31. supr. eod.* (58. *Auth. novissima. supr. eod.* vide tamen *l. 25. supr. eod.* adde *l. 21.* §. 1. & 2. *ff. de jure patron.* (59. Immo vide *l. 148. ff. de V. S.* (60. Immo confer *l. ult. in fin. infr. de fideicom.* (61. Adde *l. 55. in fin. ff. de fideic. libert. l. 12. ff. ad leg. Corn. de sicariis.* (62. *l. 22. infr. l. 26. ff. de pœnis. l. 74. ff. de reg. jur.* (63. *l. 25. supr. h. t.*

(64. *l. 9.* §. 2. *ff. de liber. & posthum. l. 6. ff. de injust. rupt. l. 7. ff. unde liberi.* (65. *d. l. 9.* §. 2. (66. *l. pen. in fin. infr. h. t.* (67. *l. 30. supr. eod.* (68. Adde *l. 6. supr. de transact.* (69. *v. l. 3.* §. 1. & 2. *l. 47.* §. 1. *ff. de bonis libert.* (70. *l. 3. infr. de collat.* vide tamen *l. 1.* §. 3. *ff. si à parente quis manum. l. ult. supr. de pact.* (71. *l. 8. supr. h. t.* (72. Ex *l. 30. supr. h. t.* (73. *d. l. 30. in pr.*

etsi 74 non

etsi 74 *non adjiciatur*, *viri boni arbitratu repleri filio*, *attamen ipso jure inesse eandem repletionem*. Quærebatur itaque, si quis rem donatam, vel inter vivos, vel mortis causa, [vel in legatis 75,] vel in testamento relictam agnoverit, & pro parte sua habuerit: deinde eadem res evicta, vel tota, vel pro parte fuerit; an debeat ex nostra Constitutione pars legitima post evictionem suppleri: vel si ex lege Falcidia minuantur legata, vel fideicommissa, vel mortis causa donationes, debeat tamen ex hoc casu supplementum introduci: ne, dum totam Falcidiam accipere heres nititur, etiam totum commodum hereditatis amittat? Sancimus itaque in omnibus istis casibus, sive in totum evictio subsequatur, sive in partem, emendari vitium, [&] vel aliam rem, vel pecunias restitui, vel repletionem fieri, nulla Falcidia interveniente: ut sive ab initio minus fuerit derelictum, sive extrinsecus qualiscunque causa interveniens, aliquod gravamen 76 imponat, vel in quantitate, vel in tempore: hoc modis omnibus repleri, & nostrum juvamen purum filiis inferri. Repletionem autem fieri ex ipsa substantia patris, non si quid ex aliis causis filius lucratus est, vel ex substitutione, vel ex jure accrescendi, [ut] puta ususfructus: Humanitatis etenim gratia sancimus, ea quidem omnia quasi jure adventitio [eum] lucrari 77: repletionem autem ex rebus substantiæ [patris] fieri. §. 1. Cum autem quis, extraneo herede instituto, *restituere eum filio suo hereditatem suam*, *cum moriatur*, disposuerit, vel in tempus certum restitutionem distulerit: quia nostra Constitutio 78, quæ antea composita est, omnem dilationem, omnemque moram censuit esse subtrahendam, ut quarta pars pura mox filio restituatur, in hujusmodi specie, quid faciendum sit, dubitatur. Sancimus itaque quartæ quidem partis restitutionem jam nunc celebrari, non expectata nec morte heredis, nec temporis intervallo: reliquum autem, quod post legitimam portionem restat, tunc restitui, quando testator disposuit. Sic etenim filius suam habebit portionem integram, & qualem leges, & nostra constitutio definivit: & scriptus heres commodum, quod ei testator dereliquit, cum legitimo moderamine sentiet. §. 2. Illud præterea sancimus, ut tempora inofficiosi querelæ ab adita 79 hereditate secundum Ulpiani opinionem currant, Herennii Modestini sententia recusata, qui à morte testatoris illico cursum de inofficioso querelæ temporibus dabat: ut non liceat heredi, quando voluerit adire: ne per hujusmodi tramitem interim filius defraudetur debito 80 naturali. Sancimus itaque, ubi testator decesserit alio scripto herede, & speratur de inofficioso querela: necessitatem habere scriptum heredem, si quidem præsto est in eadem commanens provincia intra sex mensium spatium: sin autem seorsum utraque pars in diversis provinciis degit, tunc intra annale tantummodo spatium simili modo per continuum à morte testatoris numerandum, omnimodo adire hujusmodi hereditatem, vel manifestare suam sententiam, *quod hereditatem minime admittat*: expeditus etenim ita tractatus inducitur filio memoratam movere querelam. Sin vero scriptus heres intra statuta tempora minime adierit: per officium quidem judicis heredem scriptum compelli hoc facere: in medio tamen tempore, id est, à morte quidem testatoris, sed ante aditam hereditatem, si decesserit filius, hujusmodi querelam (licet se non præparaverit) ad suam posteritatem transmittet: ad extraneos vero heredes tunc tantummodo, quando antiquis libris 81 insertam faciet præparationem. Datum Cal. Sept. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

37. Idem A. Joanni P. P.

CUm antiquis legibus declaratum est, *Ut militaria* 82 *testamenta de inofficioso querelam evadant*: multi alii casus emergunt, in quibus dubitationes exortas sopiri necesse est. In castrensibus etenim peculiis introducta est & alia subdivisio, & peculii triplex invenitur causa. Vel enim paganum est peculium, vel castrense, vel quod medietatem inter utrumque obtinet: quod quasi 83 castrense nuncupatur. † In tali igitur peculio, quod *quasi castrense* appellatur, quibusdam personis licentia conceditur condere quidem testamenta, sed non quasi militibus 84, quo voluerint modo, sed communi & licito & consueto ordine observando, quemadmodum constitutum fuerat in Proconsulibus, & Præfectis legionum, & Præsidibus provinciarum, & omnibus generaliter, qui in diversis dignitatibus, vel administrationibus positi à nostra consequuntur manu, vel ex publicis salariis quasdam largitates. † Sed hæ quidem personæ testamenti faciendi habent potestatem in ipsis tantummodo peculiis 85, quæ jam enumerata sunt, id est, quasi castrensibus. † Sed & Veterani, qui tempore quidem militiæ sibi peculium acquisiverunt, militiam autem deposuerunt; testari, licito tamen modo, non prohibentur. In his itaque omnibus quasi castrensibus peculiis dubitabatur, si contra hujusmodi testamenta de inofficioso querelam extendi oporteret: Sed prior quæstio erat, si omnes, qui quasi castrense peculium habeant, testari in hoc possint: quia non omnibus passim, sed quibusdam personis hoc privilegii loco concessum est: quia militibus quidem & veteranis testamenta facere in castrensi peculio undique concessum fuerat: sed militibus quidem in expeditione constitutis jure suo; veteranis autem jure communi: de aliis autem personis omnibus, quæ non per speciale privilegium hoc acceperunt, si possint testari, dubitatum fuerat: utputa viris disertissimis patronis causarum, virisque devotissimis Memorialibus, & Agentibus in rebus, necnon Magistris studiorum liberalium, Archiatris quoque & [aliis] omnibus omnino, qui salaria vel stipendia percipiunt publica. §. 1. In his itaque omnibus sancimus, (quia ad imitationem peculii castrensis quasi castrense peculium supervenit) omnes, qui tale peculium possident, super ipsis tantummodo rebus, quæ quasi castrensis peculii sunt, ultima condere (secundum 86 leges tamen) posse elogia: hoc nihilominus ei addito privilegio, ut neque eorum testamenta inofficiosi querela expugnentur. Si enim patronus 87 adversus res, quas libertus ejus ex castris acquisivit, sui juris indubitanter constitutus, etsi præteritus fuerit ab ingrato liberto, tamen contra hujusmodi peculium contra tabulas bonorum possessionem non habet secundum veterum legum sanctionem: quemadmodum oportet præfata peculia, quæ ad instar castrensis peculii introducta sunt, de inofficioso querelæ esse supposita. §. 2. Sed hoc obtinere oportet, donec in sacris parentum suorum constituti sunt hi, qui quasi castrense peculium possident: Si enim sui juris efficiantur, procul dubio est, eorum testamenta, & pro ipsis rebus, quas antea ex quasi castrensi peculio habebant, posse de inofficioso querelam sustinere: cum neque nomen *peculii* permanet, sed aliis rebus confunditur, & similem fortunam recipit, quemadmodum & cæteræ res eorum, quæ in unum congregantur ex omnibus patrimonium. Dat. Calend. Septemb. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. anno secundo 532.

TIT. XXIX.
DE INOFFICIOSIS 1 DONATIONIBUS.

1. Imp. PHILIPPUS A. Nicanori & Papianæ.

SI (ut allegatis) mater vestra ad eludendam 2 inofficiosi querelam, pene universas facultates suas, dum ageret in rebus humanis, factis donationibus, sive in quosdam liberos, sive in extraneos exhausit: ac postea vos ex duabus unciis fecit heredes, easque legatis & fideicommissis exinanire gestivit: non injuria juxta formam de inofficioso testamento constitutam subveniri vobis, utpote quartam partem non habentibus, desideratis. PP. 14. Calend. Septemb. PHILIPP. A. & TITIANO COSS. 246.

2. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA. Acriæ.

SI pater omne patrimonium suum impetu quodam immensæ liberalitatis in filium effudit, aut in potestate [ejus] is permansit: & arbitri familiæ erciscundæ officio congruit, ut tibi quartam [partem] debitæ ab intestato portionis præstet incolumen: aut si emancipatus 3 is fuit, [&] quia donatio non indiget alieno adminiculo, sed suis viribus nititur juxta constitutiones: is, qui provinciam regit, ad similitudinem inofficiosi testamenti querelæ, auxilium tibi æquitatis impertiet. PP. 6. Calend. Aug. MAXIMO 2. & GLABRIONE COSS. 257.

(74. §. 3. *Inst. eod.* (75. *d. l.* 30. *in fin. pr.* (76. *Auth. novissima. l.* 32. *supr. h. t.* (77. Adde *l.* 6. *in pr. infr. ad SC. Trebell.* (78. *l.* 32. *supr. h. t.* (79. *l.* 8. §. 2. *ff. eod.* (80. v. *Nov.* 1. *pr.* §. 2. (81. *l.* 7. *ff. h. t.* (82. *l.* 27. §. 2. *ff. eod. l.* 9. *l.* 24. *supr. eod. l.* 50. *supr. de episc.* (83. *l. ult. infr. qui testam.* §. *ult. Inst. de milit. testam.* (84. v. *l.* 15. *infr. de testam. milit.*

(85. *l. ult. infr. qui testam.* (86. v. *l.* 35. *pr. supr. h. t.* (87. *l.* 3. §. 6. *ff. de bon. libert.*

TIT. XXIX. (1. *Nov.* 92. (2. *l.* 87. *ff. de legat.* 2. *l.* 16. *pr. ff. de jur. patron.* (3. v. *l.* 5. *infr. h. t.*

3. Idem AA. Æliano.

PRecibus quidem tuis proposita Rescripta eos parentes denotant, qui [cum] testamento facto vivi patrimonium suum immensis donationibus exinanissent, inane nomen heredum liberis reliquerunt: sed ad intestatos quoque eadem ratio æquitatis extenditur. PP. 10. Cal. Novemb. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 258.

4. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Aristinæ.

SI filius tuus immoderatæ liberalitatis effusione patrimonium suum exhausit: Præsidis provinciæ auxilio uteris: qui discussa fide veri, si in integrum restitutionem ex filii persona tibi competere ob improbabilem donationis enormitatem animadverterit; in removendis his, quæ perperam gesta sunt, tibi subveniet: ideoque non est tibi necessarium adversus immodicas donationes auxilium ad instar inofficiosi testamenti. Dat. 6. Id. Febr. MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

5. Iidem AA. Cottabeo.

SI totas facultates tuas per donationes vacuas fecisti, quas in emancipatos filios contulisti: id, quod ad submovendam inofficiosi testamenti querelam non ingratis 4 liberis relinqui necesse est: ex factis donationibus detractum, ut filii, vel nepotes postea ex quocunque legitimo matrimonio nati, debitum bonorum subsidium consequantur, ad patrimonium tuum revertetur. Dat. 2. Cal. Mart. MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

6. Iidem AA. Demetrianæ.

CUm donationibus in fratrem tuum collatis facultates patris tui exhaustas esse, eundemque patrem vestrum ea, quæ superfuerant codicillis inter vos divisisse proponas, si voluntatem ejus non agnovisti, nec beneficio ætatis adversus hæc juvari poteris, nec tantum dos à patre data, & fideicommissum continent, quantum ad submovendam querelam sufficiat, de enormitate donationum ad exemplum 5 inofficiosi testamenti Præses provinciæ jurisdictionis suæ partes exhibebit. PP. Calend. Maji, COSS. ut supra 286.

7. Iidem AA. Ammiano.

SI mater tua patrimonium suum ita profunda liberalitate in fratrem tuum evisceratis 6 opibus suis exhausit, ut quartæ partis dimidium 7, quod ad excludendam inofficiosi testamenti querelam adversus te sufficeret 8, in his donationibus, quas tibi largita est, non habeas: quod immoderate gestum est, revocabitur. PP. 5. Id. Maji, COSS. ut supra 286.

8. Iidem AA. Auxanoni.

SI liqueat, matrem tuam intervertendæ 9 quæstionis inofficiosi causa patrimonium suum donationibus in unum filium collatis exhausisse 10, cum adversus eorum cogitationes, qui consiliis supremum judicium anticipare contendunt, & actiones filiorum exhauriunt, aditum querelæ ratio deposcat: quod donatum est, pro ratione 11 quartæ ad instar inofficiosi testamenti convicti diminuetur. §. 1. Nam quod uxor à marito in se matrimonii tempore donationis causa collatum, emancipato filio communi, consentiente domino donavit, velut ex bonis patris (de cujus substantia prohibente matrimonio non 12 potuit exire) datum accipi, rationis est: in cujus bonis, si idem consilium & eventus comprehendatur, lex, quam de patrimonio matris ediximus, observabitur. PP. 3. Idib. Septembr. CC. COSS. 294.

9. Impp. CONSTANTIUS A. & JULIANUS Cæs. Olybrio.

NOn convenit dubitari, quod immodicarum donationum omnibus querela ad similitudinem 13 inofficiosi testamenti legibus fuerit introducta: ut sit in hoc actionis utriusque vel una causa, vel similis existimanda, vel idem [&] temporibus & moribus. Dat. 14. Calend. Jul. TAURO & FLORENTIO COSS. 361.

TIT. XXX.
DE INOFFICIOSIS 1 DOTIBUS.

1. Imp. CONSTANTIUS A. ad Maximum Præsidem Ciliciæ.

CUm omnia bona à matre tua in dotem dicantur exhausta, [leges] legibus concordare promptum est: ut ad exemplum inofficiosi testamenti adversus dotem immodicam exercendæ actionis copia tribuatur, & filiis conquerentibus emolumenta 2 debita conferantur. Dat. 4. Calend. Junii, TATIANO & CEREALI COSS. 358.

TIT. XXXI.
DE PETITIONE 1 HEREDITATIS.

1. Imp. M. ÆLIUS ANT. A. Augurino Proconsuli Africæ.

SEnatusconsultum auctore Divo Hadriano 2 avo meo factum, quo cautum est, quid & ex quo tempore evicta 3 hereditate restitui debeat, non solum ad fisci causas 4, sed etiam ad privatos hereditatis petitores pertinet. §. 1. Usuras vero pecuniarum ante litis contestationem ex die venditionis hereditariarum rerum ab eo factæ, qui antea possidebat, collectas, nec non etiam fructus bonæ fidei possessores reddere cogendi non sunt, nisi ex his locupletiores 5 extiterint. Post litem 6 autem contestatam, tam fructus [non] venditarum rerum, non solum quos perceperunt, sed etiam quos 7 percipere poterant, quam usuras pretii rerum ante litis contestationem venditarum, ex die contestationis computandas, omnimodo reddere compellantur. PP. 6. Cal. Februar. CLARO & CETHEGO COSS. 147.

2. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Marcello militi.

SI post motam controversiam Menecratis bonorum partem dimidiam Musæus ab herede scripto quæstionis illatæ non 8 ignarus comparavit: tam ipse quasi malæ fidei possessor, quam heredes 9 ejus fructus restituere coguntur. Si vero venditionem lite antiquiorem esse, liquido probetur, ex eo die fructus restituantur, ex quo lis 10 in judicium deducta est. Fructibus enim 11 augetur hereditas, cum ab eo possidetur, à quo peti potest. Emptor autem, qui proprio titulo possessionis munitus est, etiam singularum rerum jure convenitur. Dat. Cal. Jul. SEVERO A. 2. & VICTORINO COSS. 201.

3. Iidem AA. Epictesidi P.

HEreditas materteræ petita non infringit alterius hereditatis petitionem, quæ venit ex alia successione. Sed & si quæstionis titulus prior inofficiosi testamenti causam habuisset: judicatæ rei præscriptio non 12 obstaret eandem hereditatem ex alia causa vindicanti. PP. 5. Idib. August. GETA & PLAUTIANO COSS. 204.

4. Imp. ANTON. A. Vitaliano.

IN restituenda hereditate compensatio ejus habebitur, quod te in mortui infirmitatem, inque sumptum 13 funeris bona fide ex proprio tuo patrimonio erogasse probaveris. PP. Calend. Martii, ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

5. Idem A. Posthumianæ.

DE hereditate, quam bona fide possidebas, si contra te pronunciatum est: in restitutione ejus detrahetur, quod creditoribus ejusdem hereditatis exsolvisse 14 te bona fide probaveris: nam repeti à creditoribus, qui suum receperunt, non potest. PP. 6. Cal. Junii, ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

6. Imp. ALEX. A. Firmino.

SI putas non jure tutores datos nepotibus tuis, eo quod eos dicas in tua esse potestate: petere ab his hereditatem filii tui emancipati non moreris, cujus commodum ad te pertinere dicis, judice statuturo, an à Præsidalibus actis discedendum sit, qui eis tutores dedit, cum in tua potestate negarentur esse. PP. 10. Calend. Jul. JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

7. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Restitutæ.

HEreditatis petitionem, quæ adversus 15 pro herede, vel [pro] possessore possidentes exerceri potest, præscriptione longi temporis

---

(4. *Nov.* 92. *c.* 1. *in fin.* (5. *l.* 2. *in fin. supr. h. t.* (6. Adde *l.* 87. §. 3. *ff. de legat.* 2. (7. *l.* 8. *infr. h. t.* (8. Immo vide *Auth. novissima. supr. de inoff. test.* (9. *l.* 1. *supr. h. t.* (10. *d. l.* 1. *l.* 7. *supr. eod.* (11. *d. l.* 7. (12. *l.* 6. *infr. de donat. inter vir. & uxor.* (13. *v. l.* 1. *l.* 2. *l.* 4. *l.* 6. *l.* 8. *supr. h. t.*

TIT. XXX. (1. *v. supr. si adv. dotem.* (2. *v. Auth. novissima. supr. de inoff. testam.*

TIT. XXXI. (1. *Lib.* 5. *D.* 3. (2. *l.* 20. §. 6. *ff. h. t.* (3. *l.* 17. *ff. eod.* (4. *d. l.* 20. §. 9. (5. Confer. *l.* 36. §. 4. *ff. eod.* (6. *l.* 22. *infr. de rei vindic.* (7. *l.* 20. §. 11. *l.* 25. §. 4. juncto §. 7. *ff. h. t. l.* 78. *ff. de reg. jur.* (8. v. *d. l.* 20. §. 11. *l.* 25. §. 7. *ff. h. t.* adde *l.* 38. §. 7. *in fin. ff. de usur. l.* 8. *ff. de re judic.* (9. Adde *l.* 13. §. 3. *ff. h. t.* (10. v. *l.* 1. *supr. eod.* (11. *l.* 20. §. 3. *ff. eod.* (12. *l.* 14. *supr. de inoff. testam.* (13. *l.* 50. §. 1. *ff. h. t.* adde *l.* 28. *ff. de religios.* (14. *l.* 31. *pr. ff. h. t.* (15. *l.* 9. *l.* 10. *l.* 11. *ff. eod.*

poris non submoveri, nemini incognitum est: cum mixtæ personalis actionis ratio hoc respondere compellat. A cæteris autem tantum specialibus in rem actionibus, vindicare posse manifestum est, si non agentis intentio per usucapionem, vel longum tempus explosa sit. PP. 2. Calend. Aug. CC. COSS. 294.

8. Iidem AA. & CC. Hasterio.

LIber 16 necne fuerit testator, ante omnia 17 disquiri debet, cum hereditas petitur. Dat. 4. Calend. April. CC. COSS. 300.

9. Iidem AA. & CC. Demophiliæ.

SI scripti heredes delatam sibi successionem cognati [tui] repudiaverunt 18, & hanc honorario, vel civili jure quæsiisti: res hereditarias, quæ in eadem causa durant, hereditatis petitione vindicare potes. Dat. 3. Cal. Decembr. *Nicomediæ*, CC. COSS. 300.

10. Iidem AA. & CC. Theodosiano.

SI filiusfamilias delatam sibi hereditatem per longum 19 tempus detinuit: eo ipso (utpote agnita hereditate) patri suo ejus commodum acquisiisse videtur. Datum 13. Calend. Januar. CC. COSS. 300.

11. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Æternali Proconsuli Asiæ.

COgi possessorem ab eo, qui expetit, titulum suæ possessionis dicere 20, incivile est, præter eum scilicet, qui dicere cogitur 21, *utrum pro possessore, an pro herede possideat.* Dat. 12. Calend. April. ARCADIO 4. & HONORIO 3. AA. COSS. 306.

12. Imp. JUSTINIAN. A. Juliano P. P.

CUm hereditatis petitioni locus fuerat, exceptio adsumebatur, quæ tuebatur hereditatis petitionem, ne fieret ei præjudicium. Magnitudo etenim & auctoritas centumviralis judicii non patiebatur, per alios tramites viam hereditatis petitionis infringi. Cumque multæ varietates & controversiæ veterum exortæ sint, eas certo fine concludentes, sancimus: Si quis hereditatis petitionem [vel susceperit] vel suscipere sperat 22, vel movere: alius autem superveniens, vel ex deposito, vel ex commodato, vel ex legato, vel ex fideicommisso, vel ex aliis causis inquietare, vel reum, vel agentem ex persona defuncti crediderit sibi esse necessarium: si quidem pro legato, vel fideicommisso hoc faciat, rem expeditæ quæstionis esse, cum possit scriptus heres cautione 23 interposita non differre hanc petitionem, sed recte exigi, vel legatum, vel fideicommissum sub ea cautela, vel satisdatione pro qualitate personarum. Quod si non obtinuerit ejus jura, restituit legatarius, vel fideicommissarius ei datam pecuniam cum usuris ex quarta centesimæ parte currentibus, vel agrum cum fructibus, quos percepit, vel domum cum pensionibus; scilicet in utroque eorum expensis antea necessariis & utilibus deductis: vel, si ipse maluerit litem quidem contestari, expectare autem hereditatis petitionis eventum, hoc ei liceat facere, ut restitutio, si competeret cum legitimis augmentis legatario, vel fideicommissario accedat. §. 1. Sin autem ex contractibus defuncti agatur contra possessorem hereditatis, vel ejus rei, de qua agitur: si quidem res sint vel depositæ, vel commodatæ, vel pignori datæ, vel aliæ, quæ extant: non differri sub prætextu hereditatis petitionis memoratum judicium: quemadmodum si pro fœnerata pecunia, vel alia personali actione agatur contra possessorem, vel petitorem, non debet judicium differri, sed exitum suum accipere. Postquam enim hereditatis petitionis judicium finem accipiat: tunc inter petitorem hereditatis, & possessorem rationibus contractis, non aliter possessor, si victus fuerit, hereditatem restituere compellitur, nisi pro omnibus, quæ rite ab eo gesta sunt, petitor ei satisfaciat. 24 Quod si petitor victus fuerit, simili modo à possessore judicis officio ei satisfiat, vel, si hoc fuerit prætermissum, negotiorum gestorum, vel ex lege condictione. §. 2. Sin autem libertates, vel à possessore, vel à petitore fideicommissariæ petantur, vel directæ ipso jure dicantur competere: annale tantummodo spatium expectetur à morte testatoris numerandum. Et si quidem hereditatis petitionis judicium intra id spatium

(16. *l.* 4. *infr. commun. de success. l.* 16. *l.* 19. *ff. qui testam.* (17. Adde *l.* 2. *infr. de ordine cognit.* (18. v. *l.* 1. *ff. quis ordo in bon. possess.* (19. Confer. *l.* 6. §. 3. *ff. de adquir. vel omitt. hered.* (20. Adde *l.* 2. *l.* 23. *infr. de probat.* (21. v. *l.* 12. *ff. h. t. l.* 36. *pr. ff. de rei vind. l.* 4. *l.* 20. *pr. vers. idem est. ff. de interrog.* (22. v. *l.* 7. *ff. h. t.* (23. v. *l.* 9. *infr. de legat. l.* 3. §. 6. *l.* 8. *ff. si cui plus, quam per leg. Falc.* (24. *l.* 4. *supr. h. t.*

terminum accipiat, secundum eventum judicii, & libertates vel effectum habeant, vel evanescant. Sin autem tempus annale emanaverit, tunc libertatis favore & humanitatis intuitu competant quidem 25 directæ libertates: ex fideicommissariis autem in libertatem servi eripiantur: ita tamen, si non falsum testamentum approbetur: sub ea scilicet conditione, ut, si actores sint, vel alias ratiociniis suppositi, etiam postquam perveniant in libertatem, necessitas eis imponatur res hereditarias & rationes reddere: jure patronatus videlicet competente ei, qui ex legibus ad id possit vocari. §. 3. Illo (ne in posterum dubitetur) observando, ut [&] ipsa hereditatis petitio omnimodo bonæ 26 fidei judiciis connumeretur. Dat. Cal. Septembr. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE COSS. 530.

TIT. XXXII.

DE REI VINDICATIONE. 1

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Cæciliæ.

ETiam per alienum servum bona fide 2 possessum, ex re ejus, qui eum possidet, vel ex operis servi acquiri dominium, vel obligationem placuit. Quare si tu quoque bona fide possedisti eundem servum, & ex nummis tuis mancipia eo tempore comparavit: potes secundum juris formam uti defensionibus tuis. §. 1. Mancipium autem alienum mala 3 fide possidenti nihil potest acquirere; sed qui tenet, non tantum ipsum, sed etiam operas ejus, necnon ancillarum 4 partus, & animalium fœtus reddere cogitur. P.P. 3. Non. Maji, *Eboraci*, FAUSTINO & RUFO COSS. 211.

2. Imp. ANTONINUS A. Aristeneto.

SI inferiorem partem ædificii, quæ solum contingit, ad te pertinere probare potes, eam, quam vicinus [tuus] imposuit, accessisse 5 dominio tuo non ambigitur. Sed & id, quod in solo 6 tuo ædificatum est, quoad in eadem causa manet 7, jure ad te pertinet. Si vero fuerit 8 dissolutum: ejus materia ad pristinum dominum redit, sive bona fide, sive mala 9 ædificium extructum sit: si non donandi animo 10 ædificia alieno solo imposita sint. P. P. 12. Calend. Novembr. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

3. Imp. ALEXANDER A. Dominiæ.

MAter tua, vel maritus fundum tuum 11 invita, vel ignorante te vendere jure 12 non potuit: sed rem tuam à possessore vindicare etiam 13 non oblato pretio poteris. Sin autem postea de ea venditione consensisti, vel alio modo proprietatem ejus amisisti: adversus emptorem quidem nullam habes actionem: adversus venditorem 14 vero de pretio negotiorum gestorum actionem exercere non prohiberis. P. P. 3. Calend. Novembr. ALEXANDRO A. 2. & MARCELLO COSS. 227.

4. Imp. GORDIANUS A. Muniano militi Africæ.

ADversus eos, qui à malæ fidei possessoribus fundum bona fide comparaverunt, ita tibi actio competit, si prius, quam usucapionem 15 implerent, vel longæ possessionis præscriptionem adipiscerentur, dominium ad te pervenerit. P. P. 12. Cal. Novembr. PIO & PONTIANO COSS. 239.

5. Idem A. Herasiano.

DOmum, quam ex matris successione ad te pertinere, & ab adversa parte injuria occupatam esse ostendis: Præses provinciæ cum 16 pensionibus, quas percepit, aut percipere 17 poterat,

(25. v. *l.* 47. *ff. de manum. testam. l.* 8. *in fin. ff. de inoff. testam.* (26. §. 28. *Inst. de action.*

TIT. XXXII. (1. *Lib.* 6. *D.* 1. (2. *l.* 10. *pr.* & §. 4. *l.* 23. *ff. de adquir. rer. dom. l.* 1. §. 6. *ff. de adquir. vel amitt. possess. pr. Inst. per quas pers. cuique adquir.* (3. *l.* 22. *ff. de adquir. rer. dom. l.* 1. §. 6. *ff. de adquir. vel amitt. possess. l.* 14. *l.* 34. *ff. de stip. serv.* (4. *l.* 20. *ff. h. t.* (5. *l.* 28. *ff. de adquir. rer. dom.* (6. §. 29. *Inst. de rer. div.* (7. v. *l.* 2. *in fin. infr. de servit. & aqua.* (8. *d.* §. 29. (9. Vide tamen *l.* 7. §. 12. *ff. de adquir. rer. dom.* adde *l.* 38. *ff. de hered. pet.* (10. *l.* 14. *ff. de donat.* (11. v. *tit. infr. de reb. alien. non alienand.* (12. *l.* 11. *ff. de reg. jur. l.* 4. *infr. de reb. alien. non alienand.* (13. *l.* 23. *infr. h. t.* (14. *l.* 19. *supr. de neg. gest. l.* 20. *infr. fam. ercisc. l.* 1. *infr. de reb. alien.* (15. *l.* 3. *infr. de præscript. longi temp. pr.* & §. 7. *Inst. de usucap.* (16. *l.* 17. *infr. l.* 17. §. 1. *ff. h. t.* (17. *l.* 1. *in fin. supr. l.* 25. §. 4. *ff. de hered. pet. l.* 78. *ff. de reg. jur.*

& omni causa damni dati restitui jubebit. Ejus autem, quod impendit, rationem haberi non 18 posse, merito rescriptum est: cum malæ fidei possessores, ejus, quod in rem alienam impendunt, non eorum negotium gerentes, quorum res est, nullam habeant repetitionem, nisi necessarios sumptus fecerint. Sin autem utiles: licentia eis permittitur sine læsione 19 prioris status rei eos auferre. P. P. 2. Id. Februar. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

6. Idem A. Ustronio.

SI [ex] ea pecunia, quam deposueras, is, apud quem collocata fuerat, sibi possessiones comparavit 20, ipsique traditæ sunt, tibi vel omnes tradi, vel quasdam ex his compensationis causa ab invito eo in te transferri, injuriosum est. P. P. 5. Idib. Julii, GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

7. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS N. Cæs. Antonio.

PArtum ancillæ matris 21 sequi conditionem, nec statum patris in hac specie considerari, explorati juris est. P. P. 13. Cal. Novemb. PHILIPPO A. & TITIANO COSS. 246.

8. Idem A. & C. Philippo militi.

SI (ut proponis) pars adversa pecunia tua quædam nomine suo comparavit: Præses provinciæ utilem vindicationem obtentu militiæ 22 tibi eo nomine impertiri desideranti, partes 23 æquitatis non negabit. Idem mandati quoque, seu negotiorum gestorum actionem inferenti, tibi jurisdictionem præbebit. P. P. 2. Non. Mart. PRÆSENTE & ALBINO COSS. 247.

9. Imppp. CARUS, CARINUS, & NUMERIANUS AAA. Antonio.

DOce ancillam, de qua supplicas, dotalem 24 fuisse, in notione Præsidis: Quo patefacto, dubium non erit vindicari ab uxore tua nequivisse. P. P. 3. Calend. Mart. CARO & CARINO AA. COSS. 283.

10. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Januario.

CUm super vernis mancipiis nulla instrumenta te habere adseveres: in judicio, in quo negotium cœptum esse proponitur, id, quod in precem contulisti, postulare debuisti. Judex enim non ignorat servorum dominia etiam citra instrumentorum exhibitionem aliis probationibus, vel ipsorum interrogatione posse ostendi. P. P. G. 2. Id. Febr. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

11. Iidem AA. & CC. Gallano.

SI quis sciens alienum agrum sevit, vel plantas imposuit: postquam [hæ] radicibus terram fuerint amplexæ 25, solo cedere rationis est. Domini enim magis segetem, vel plantas, quam per hujusmodi factum, solum suum facit. Sane eum, qui bona fide possidens, hoc fecerit, per doli mali 26 exceptionem contra vindicantem dominium servare sumptus, juris auctoritate significatum est. Dat. Cal. Mart. *Sirmii*, AA. COSS. 293.

12. Iidem AA. & CC. Alexandro.

INcivile atque inusitatum est, quod postulas, ut mancipium, quod tradidisti, & eo 27 modo dominium ejus transtulisti, invito eo, ex nostro Rescripto 28 tibi assignetur. Unde intelligis, ancillæ semel emptoris factæ filios etiam postea natos, ejus 29 dominium sequi, cujus mater eorum eo tempore fuerit. Sane de pretio 30, si non hoc ante probatum fuerit te recepisse, conveni adversarium tuum. G. Id. April. AA. COSS. 293.

13. Iidem AA. & CC. Cytichio.

ORdinarii juris est, ut, mancipiorum orta quæstione, prius exhibitis mancipiis de 31 possessione judicetur, ac tunc demum proprietatis causa ab eodem judice decidatur. Dat. Id. April. AA. COSS. 293.

14. Iidem AA. & CC. Septianæ.

CUm à matre domum filii, te sciente, comparasse proponas, adversus eum dominium vindicantem, si matri 32 non successit, nulla te exceptione tueri potes. Quod si venditricis obtinet hereditatem, doli mali exceptione, pro qua portione ad eum hereditas pertinet, uti non prohiberis. Dat. 3. Cal. Jul. AA. COSS. 293.

15. Iidem AA. & CC. Aureliæ Philoxenæ.

QUotiens duobus 33 in solidum prædium jure distrahitur: manifesti juris est, eum, cui priori traditum est, in detinendo dominio esse potiorem. Si igitur antecedente tempore te possessionem emisse, ac pretium exsolvisse apud Præsidem provinciæ probaveris: obtentu non datorum 34 instrumentorum expelli te [à] possessione non patietur. Erit sane in arbitrio tuo, pretium, quod dedisti, cum usuris recipere: ita tamen, ut perceptorum fructuum ac sumptuum ratio habeatur: cum, & si ex causa donationis utrique dominium rei vindicetis, eum, cui priori possessio soli tradita est, haberi potiorem conveniat. Dat. 2. Calend. Octobr. AA. COSS. 293.

16. Iidem AA. & CC. Januario.

SI in area communi domum aliquis extruxit, hanc vobis communem juris fecit ratio: cujus portionem ab eo, qui bona fide possidens ædificavit, si velis vindicare, sumptus 35 offerre debes, ne doli mali possis exceptione submoveri. Dat. Id. Novembr. *Sirmii*, AA. COSS. 293.

17. Iidem AA. & CC. Sabino, & aliis.

SI fundum vestrum, vobis per denunciationem 36 admonentibus volentem ad emptionem accedere, quod distrahentis non fuerit, non recte is, contra quem preces funditis, comparavit, vel alio modo mala fide contraxit: tam fundum vestrum constitutum probantibus, quam fructus 37, quos eum mala fide percepisse fuerit probatum, aditus Præses provinciæ restitui jubebit. Dat. 12. Calend. Decembr. *Sirmii*, AA. COSS. 293.

18. Iidem AA. & CC. Claro.

RE tua apud alium manente, proprietatis error 38 nihil tibi nocere potuit: nisi alia contra te causa intervenerit. G. 3. Cal. Januar. AA. COSS. 293.

19. Iidem AA. & CC. Callistrato.

INdicia certa, quæ jure non respuuntur, non minorem probationis, quam instrumenta 39, continent fidem: Quo jure, si de proprietate domus ambigis, negotiumque integrum est, uti non prohiberis. G. 2. Cal. Januar. *Sirmii*, AA. COSS. 293.

20. Iidem AA. & CC. Quartillæ.

NOn servum, quem res tuas detinere adseveras, sed ejus dominum de rebus repetendis conveniendum esse perspicis. G. Cal. Mart. CC. COSS. 293.

21. Iidem AA. & CC. Herocli.

A Possidentibus vindicata mancipia, quorum dominium ad vos pertinere intenditis, si, posteaquam impleveritis intentionem, hæc non restituantur, jurisjurandi 40 solennitate secuta condemnatio procedere debet. Petita 6. Id. Octobr. CC. COSS. 294.

22. Iidem AA. & CC. Diodotæ.

CErtum est, malæ fidei possessores omnes fructus 41 solere cum ipsa re præstare: bonæ fidei vero 42, extantes: post autem litis 43 contestationem, universos. Dat. 3. Calend. Novembr. CC. COSS. 294.

(18. Immo vide *l.* 38. *ff. de hered. pet.* (19. *l.* 38. *ff. h. t. l.* 32. §. 5. *ff. de admin. & peric. tut.* (20. *l.* 8. *infr. si quis sibi vel alteri l.* 12. *infr. de jure dot.* vide tamen *l.* 8. *infr. h. t.* (21. *l. ult. infr. de liberali caus.* adde tamen *l. ult. infr. de fugit. l.* 22. *l.* 36. *l.* 44. *infr. de decur. l.* 15. *infr. de murileg. l.* 1. §. 2. *ff. ad municip. l.* 19. *ff. de statu hom. l.* 5. §. 2. *ff. de rei vind. l. ult. ff. de adquir. rer. dom.* (22. Adde *l.* 3. *infr. arbitr. tut. l.* 54. *ff. de jure dot.* (23. Immo vide *l.* 6. *supr. h. t.* (24. *l. ult. infr. de serv. pign. dat. manum.* immo vide *l.* 30. *infr. de jure dot.* (25. *l.* 5. §. 3. *l.* 53. *ff. h. t. l.* 9. *ff. de adquir. rer. dom.* §. 31. 32. *Inst. de rer. divis.* (26. *l.* 27. §. 5. *l.* 48. *ff. h. t.* (27. *l.* 20. *supr. de pact. l.* 9. §. 3. *ff. de adquir. rer. dom.* (28. v. *l.* 5. *infr. de revoc. donat.* (29. *l.* 7. *supr. h. t. l. ult. ff. de adquir. rer. dom.* (30. v. *l.* 19. *ff. de contrah. empt.* (31. *l.* 3. *infr. de interdict.*

(32. v. *l.* 3. *infr. de reb. alien. non alien. l.* 14. *infr. de eviction. l.* 24. *infr. de donationib. l.* 73. *ff. de eviction. l.* 1. §. 1. *ff. de except. rei vend. l.* 149. *ff. de R. J.* (33. Adde *l.* 72. *ff. h. t. l.* 9. §. 4. *ff. de Publician. in rem act. l.* 14. *ff. qui potiores. l.* 31. *in fin. ff. de act. empti & vend. l.* 6. *infr. de hered. vend.* (34. Immo vide *l.* 1. *infr. de donation.* (35. *l.* 4. *infr. de ædif. priv.* (36. *l.* 10. §. 3. *ff. quæ in fraud. credit.* (37. *l.* 5. *supr. h. t. l.* 25. §. 4. *ff. l.* 1. *in fin. supr. de her. petit.* (38. *l.* 29. *in fin. supr. de transact. l.* 22. *infr. famil. ercisc. l.* 20. *l.* 23. *in fin. infr. de locato. l.* 35. *ff. de adquir. rer. dom.* (39. *l.* 1. *infr. de fide instrum.* (40. *l.* 1. *l.* 2. *ff. de in litem jur.* v. *infr. de in lit. jur.* (41. *l.* 5. *l.* 17. *supr. h. t. l.* 3. *infr. de condict. ex lege.* §. 35. *Inst. de rer. divis. l.* 1. *in fin. infr. de fide & jure hastæ.* §. 2. *Inst. de off. jud. l.* 25. *pr. ff. de usur.* (42. *l.* 48. *ff. de adquir. rer. dom. l.* 25. §. 1. *l.* 45. *ff. de usuris. l.* 78. *ff. h. t.* (43. v. *l.* 1. *supr. de petit. hered.*

23. Iidem AA. & CC. Magnifero.

SI mancipium tuum per vim, vel furtum ablatum, alii ex nulla juſta cauſa diſtraxerunt: vindicanti tibi dominium ſolvendi pretii 44 nulla neceſſitas irrogetur. 10. Calend. Decembr. CC. COSS. 294.

24. Iidem AA. & CC. Juliano.

NUllo juſto 45 titulo præcedente poſſidentes, ratio juris quærere dominium prohibet. Idcirco cum etiam uſucapio ceſſet, intentio dominii nunquam abſumitur. Unde hoc caſu poſtliminio reverſo citra beneficium actionis 46 reſciſſoriæ directa permanet integra vindicatio. D. 10. Cal. Decembr. CC. COSS. 294.

25. Iidem AA. & CC. Eugnomio.

SOlennibus penſionibus rei pro alio ſatisfacientem, non interveniente venditione, ſolutionis cauſa minime dominum facit. Dat. 16. Cal. Decembr. *Nicomediæ*, CC. COSS. 294.

26. Iidem AA. & CC. Heliodoro.

MOræ litis cauſam poſſeſſoris non inſtruunt ad inducendam longæ poſſeſſionis præſcriptionem, quæ poſt litem 47 conteſtatam in præteritum æſtimatur. Dat. Id. Dec. CC. COSS. 294.

27. Iidem AA. & CC. Philadelpho.

SErvum emptor non traditum ſibi præſentem 48 vindicare non poteſt. G. 12. Cal. Jan. *Nicomediæ*, CC. COSS. 294.

28. Iidem AA. & CC. Sopatro.

REs alienas poſſidens, licet juſtam tenendi cauſam nullam habeat, non 49 niſi ſuam intentionem implenti reſtituere cogitur. Dat. 8. Calend. Januar. CC. COSS. 294.

TIT. XXXIII.
DE USUFRUCTU 1 ET HABITATIONE 2, & Miniſterio ſervorum. 3

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Poſidonio.

SI uſusfructus omnium bonorum teſtamento uxoris marito relictus eſt: quamvis 4 cautionem à te prohibuerit exigi, [tamen] non aliter à debitoribus ſolutam pecuniam accipere poteris, quam oblata ſecundum formam Senatusconſulti 5 cautione. P. P. G. Calend. Octobr. ANULINO & FRONTONE COSS. 200.

2. Iidem AA. Felici.

VErbis teſtamenti, quæ precibus inſeruiſti, uſumfructum legatum tibi animadvertimus. Quæ res non impedit proprietatis dominum obligare creditori proprietatem, manente ſcilicet integro uſufructu tui juris. P. P. 6. Id. Maji, ANTONINO A. 2. & GETA 2. COSS. 206.

3. Imp. ANTONINUS A. Antoniano.

SI patri tuo uſusfructus legatus eſt, defuncto eo nihil ad te pertinet: cum morte 6 ejus, cui fuerat legatus, vel alio modo acquiſitus, ad proprietatem regredi ſoleat. §. 1. Uſufructuario autem ſuperſtite, licet dominus 7 proprietatis rebus humanis eximatur, jus utendi fruendi non tollitur. P. P. 3. Calend. Auguſt. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

4. Imp. ALEXANDER A. Verbicio.

USufructu conſtituto, conſequens eſt, ut ſatisdatio boni 8 viri arbitratu præbeatur ab eo, ad quem id commodum pervenit, *quod nullam læſionem ex uſu proprietati adferat.* Nec intereſt, ſive ex teſtamento, ſive ex voluntario contractu 9 uſusfructus conſtitutus eſt. P. P. G. Id. Mart. ALEXANDRO A. 2. & MARCELLO COSS. 227.

5. Idem A. Evocato & aliis.

SI pater uſumfructum prædiorum in tempus 10 veſtræ pubertatis matri veſtræ reliquit: finito uſufructu poſtquam vos adoleviſtis, poſterioris temporis fructus perceptos ab ea repetere poteſtis, quos nulla ratione ſciens de alieno percepit. P. P. Calend. April. ALEXANDRO A. 2. & MARCELLO COSS. 227.

6. Idem A. Stratonicæ.

INtereſt, uſumfructum ſolum maritus tuus in dotem acceperit, an proprietas quidem doti data ſit, verum pactum interceſſit, *ut moriente eo tibi eadem poſſeſſio redderetur:* nam uſufructuarius quidem proprietatem pignorare non potuit: qui autem proprietatem æſtimatam in dotem accepit, non ideo minus obligare eam potuit: quoniam ſoluto matrimonio reſtituenda tibi æſtimatio ejus fuit. P. P. Calend. Jul. AGRICOLA, & CLEMENTINO COSS. 231.

7. Imp. GORDIANUS A. Ulpiano militi.

EUm, ad quem uſusfructus pertinet, ſarta 11 tecta ſuis ſumptibus præſtare debere, explorati juris eſt. Proinde ſi quid ultra 12, quam impendi debeat, erogatum potes docere, ſolenniter repoſces. P. P. Cal. Febr. ARIANO & PAPPO COSS. 244.

8. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Etheroni.

NEque fructuarium 13 ad obtinendam proprietatem rerum, quarum uſumfructum habet, neque ſucceſſores ejus, ulla temporis ex ea cauſa tenentes præſcriptio munit. 6. Cal. Jul. AA. COSS. 293.

9. Iidem AA. & CC. Auxanuſæ.

USufructu matri tuæ prædiorum, & mancipiorum relicto, tam alienatio 14, quam manumiſſio 15 interdicta eſt. Sane mancipia, quorum teſtamento miniſterium 16 matri relictum eſt, cum in his dominium non habeat, nec tradendo cuiquam, nec manumittendo ad teſtatoris heredem pertinentia, quicquam facit. Dat. Cal. Dec. AA. COSS. 293.

10. Iidem AA. & CC. Pomponio.

SI domina proprietatis uxori tuæ uſumfructum locavit ſub certa annua præſtatione: morte conductricis 17, ei quæ locavit, etiam utendi fruendi cauſa non eſt deneganda. 13. Cal. Jan. *Sirmii*, AA. COSS. 293.

11. Iidem AA. & CC. Theodoro.

HAbitatio morte 18 finitur: nec proprietatem, qui habitationem habuit, legando, dominii vindicationem excludit. Dat. 15. Calend. Novembr. *Conſtantinop.* poſt Conſulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. 531.

12. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

AMbiguitatem antiqui juris decidentes, ſancimus, ſive quis uxori ſuæ, ſive alii cuicunque uſumfructum reliquerit *ſub certo tempore* 19, *in quod vel filius ejus, vel quisquam alius pervenerit*, ſtare uſumfructum in annos [ſingulos 20,] in quos teſtator ſtatuit: ſive perſona, de cujus ætate compoſitum eſt, ad eam pervenerit, ſive non. Neque enim ad vitam hominis reſpexit, ſed ad certa curricula: niſi ipſe, qui uſusfructus legatus ſit, ab hac luce fuerit ſubtractus: tunc enim ad poſteritatem ejus uſumfructum transmitti non eſt [penitus] poſſibile: cum morte 21 uſumfructum penitus extingui, juris indubitati ſit. † Sin autem talis fuerit inſerta conditio: *Donec in furore filius, vel alius quisquam remanſerit:* vel in aliis ſimilibus caſibus, quorum eventus in incerto ſit: ſi quidem reſipuerit filius, vel alius, pro quo hoc dictum eſt, vel conditio extiterit, uſumfructum finiri: Sin autem adhuc is in furore conſti-

(44. *l.* 3. *ſupr. h. t. l.* 2. *infr. de furt. l.* 2. *infr. ne rei domin. vind. præſcript. ſubmov. l.* 1. *in fin. infr. de præſcript.* 30. *vel* 40. *annor. l.* 32. §. 4. *ff. de admin.* & *peric. tut.* (45. *l. ult. infr. ne de ſtatu def. l.* 7. *infr. de adquir.* & *retin. poſſeſſ.* (46. v. *l.* 18. *infr. de poſtlim.* (47. *l.* 10. *infr. de adquir.* & *retin. poſſeſſ. l.* 2. *l.* 10. *infr. de præſcr. longi temp.* (48. *l.* 20. *ſupr. de pact.* adde *l.* 8. *infr. de act. empt. l.* 50. *ff. h. t. l.* 1. §. 21. *l.* 3. §. 1. *ff. de adquir. vel amitt. poſſeſſ.* (49. *l.* 4. *ſupr. de edendo. l.* 2. *infr. de probation. l. ult. ff. de adquir. vel amitt. poſſeſſ.* §. 4. *Inſt. de interdict.*

TIT. XXXIII. (1. *Lib.* 7. *D.* 1. 2. 3. 4. 5. 6. 9. *Lib.* 2. *Iſtn.* 4. (2. *Lib.* 7. *D.* 8. *Lib.* 2. *Inſt.* 5. *l.* 11. *l.* 13. *infr. h. t.* (3. *Lib.* 7. *D.* 7. *l.* 9. *infr. h. t.* (4. *l.* 7. *infr. l.* 6. *pr. ff. ut in poſſeſſ. legat. l.* 12. *ff. uſufruct. quemadm. cav.* (5. Immo vide d. *l.* 12. (6. *l.* 10. *l.* 12. *l.* 16. *infr. h. t. l.* 3. *in fin. ff. quib. mod. uſusfr. amitt. l.* 8. *ff. de annuis. l.* 22. *l.* 29. *ff. de uſu* & *uſufr. leg.* §. 3. *Inſt. de uſufr.* (7. v. *l.* 8. *in fin. ff. de peric.* & *comm. rei venditæ.* (8. *l.* 1. *ſupr. l.* 13. *pr. ff. h. t. l.* 1. *ff. uſufr. quemadm. cav.*

(9. *d. l.* 1. §. 2. *l.* 3. *pr. ff. h. t. l.* 8. *in fin. ff. de peric.* & *commodo.* (10. *l.* 12. *infr. h. t. l.* 3. *pr. ff. quib. mod. uſusfr.* (11. *l.* 7. §. 2. *ff. h. t.* (12. *l.* 10. *in fin. ff. de damno infect. l.* 38. *in fin. ff. de her. pet. l.* 14. *ff. de doli mal.* & *met. except.* (13. §. 4. *verſ. fructuarius. Inſt. per quas perſ. cuique adquir. l.* 10. *in fin. ff. de adquir. rer. dom.* (14. v. *l.* 6. *ſupr. h. t.* (15. *l.* 1. *verſ. ſin autem uſufructuarius. infr. communia de manum.* (16. *l.* 4. *infr. de his qui à non domin.* (17. Adde *l.* 8. *in fin. ff. de per.* & *commodo rei vend.* (18. *l.* 10. *ff. de cap. min. l.* 10. §. 3. *ff. de uſu* & *habit.* (19. *l.* 5. *ſupr. l.* 4. *ff. h. t.* (20. *l.* 37. *ff. eod. l.* 3. *pr. ff. quib. mod. uſusfr.* (21. v. *l.* 3. *ſupr. h. t.*

tutus decesserit, tunc quasi in usufructuarii vitam eo relicto 22, manere usumfructum apud eum. Cum enim possibile erat usque ad omne vitæ tempus usufructuarii non ad suam mentem venire furentem, vel conditionem impleri: humanissimum est, ad vitam eorum usumfructum extendi. Quemadmodum etenim si decesserit usufructuarius ante impletam conditionem, vel furorem finitum, extinguitur ususfructus: ita humanum est, extendi eum in usufructuarii vitam, etsi antea decesserit furiosus, vel alia conditio defecerit. Dat. Cal. Aug. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

13. Idem A. Juliano P. P.

CUm antiquitas dubitabat, *usufructu habitationis* legato, & primo quidem, cui similis esset, utrumne usui 23, vel usufructui, an neutri eorum, sed jus proprium, & specialem naturam sortita esset habitatio; postea autem, si posset is, cui habitatio legata esset, eandem locare, vel dominium sibi vindicare: auctorum jurgium decidentes, compendioso responso omnem hujusmodi dubitationem resecamus. † Et, si quidem *habitationem* [quis] reliquerit, ad humaniorem declinare sententiam nobis visum est, & dare legatario etiam locationis 24 licentiam. Quid enim distat sive ipse legatarius maneat, sive alii cedat, ut mercedem accipiat? Et multo magis, *si habitationis usumfructum* reliquerit: cum & nimiæ subtilitati satisfactum videatur, etiam nomine ususfructus addito. In tantum etenim valere *habitationem* volumus, ut non antecellat usumfructum: nec dominium habitationis speret legatarius, nisi specialiter evidentissimis probationibus ipse legatarius possit ostendere, & dominium ejus domus [sibi] esse relictum: tunc etenim voluntati testatoris per omnia obediendum est. † Quam decisionem locum habere censemus in omnibus locis, quibus habitatio constitui potest. Dat. 18. Cal. Octobr. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

14. Idem A. Juliano P. P.

ANtiquitas dubitabat, si quis fundum vel aliam rem cuidam testamento relinqueret, *quatenus ususfructus 25 apud heredem maneret*, si hujusmodi constaret legatum? Et quidam inutile legatum esse existimabant: quia ususfructus nunquam ad suam rediret proprietatem, sed semper apud heredem remaneret: [& forsitan hoc existimabant, quia & secundus heres, & deinceps successores unius esse videantur:] nec possit hujusmodi ususfructus secundum veterem distinctionem solitis modis extingui. Alii autem hujusmodi legatum non esse respuendum existimaverunt. Tales altercationes decidentes, sancimus & hujusmodi legatum firmum esse, & talem usumfructum una cum herede finiri: & illo moriente, vel aliis legitimis modis eum amittente, expirare. Quare enim iste ususfructus sibi tale vindicet privilegium, ut [à] generali interemptione ususfructus ipse solus excipiatur? quod ex nulla induci rationabili sententia manifestissimum est. Et propter hoc & usumfructum finiri, & ad proprietatem suam redire, & utile esse legatum sancientes, hujusmodi paucissimis verbis totam eorum ambiguitatem delevimus. Dat. 15. Cal. Octobr. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

15. Idem A. eidem Juliano P. P.

INter antiquam prudentiam dissensio incidit; si per servum ususfructus domino fuerit acquisitus, & ex quibusdam casibus (multi 26 enim [casus] rebus incidunt mortalium) pars hujus servi ad alium perveniat: utrum omnis ususfructus, qui antea per servum ad aliquem pervenerit, apud eum remaneat, an totus tollatur, vel ex parte diminuatur, ex parte autem apud eum resideat. Et super hujusmodi dubitatione tres sententiæ vertebantur. Una, quæ dicebat, ex particulari alienatione servi totum [usumfructum] diminui. Alia, in tantum usumfructum diminui, in quantum & servus alienaretur. Tertia, quæ definiebat partem [quidem] servi posse alienari: totum autem usumfructum apud eum remanere, qui antea servum in solidum habebat. Et in novissima sententia summum auctorem juris scientia Salvium Julianum esse invenimus. Nobis autem hæc decidentibus placuit, Salvii Juliani admitti sententiam, & aliorum, qui in eadem fuerunt opinione, quibus humanius visum est, non interemptionem ususfructus studiosam esse, sed magis retentionem: quatenus, etsi pars servi alienetur, tamen neque pars ususfructus depereat, sed maneat secundum suam naturam integer atque incorruptus: & quemadmodum ab initio fixus est, ita & conservetur, ex hujusmodi casu nullo deterioratus modo. Dat. 10. Calend. Octob. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

16. Idem A. Juliano P. P.

COrruptionem 27 ususfructus multiplicem esse veteribus placuit, vel morte 28 usufructuarii, vel capitis diminutione 29, vel non 30 utendo, vel aliis 31 quibusdam non ignoratis modis. Sed de usufructu quidem hoc indubitatum fuerat: de personali autem actione, quæ super usufructu nascitur, sive in stipulationem 32 ususfructus deductus sit, sive ex testamento relictus, dubitabatur: morte quidem usufructuarii, & capitis diminutione eam tolli omnibus concedentibus: non utendo autem; si per annum vel biennium forsitan [eundem] usumfructum non petierit usufructuarius, si personalis actio tollatur, altercantibus? §. 1. Sed nos hoc decidentes sancimus, non solum actionem, quæ de usufructu nascitur, sed nec ipsum usumfructum non utendo cadere, nisi tantummodo morte usufructuarii, & ipsius rei interitu: sed usumfructum, quem sibi aliquis adquisivit, hunc habeat, dum vivit, intactum: cum multæ 33, & innumerabiles causæ rebus incidant mortalium, per quas homines jugiter retinere, quod habent, non possunt: & est satis durum, per hujusmodi difficultates amittere, quod semel possessum est: nisi talis exceptio 34 usufructuario opponatur; quæ, etiamsi dominium vindicaret, posset eum præsentem vel absentem excludere. §. 2. Sed neque per omnem 35 capitis diminutionem hujusmodi detrimentum imminere nostris patimur subjectis. Quare enim si filiusfamilias fuerit is, qui usumfructum habet, forte ex castrensi peculio, ubi nec patri ususfructus acquiritur, ei possessum, per emancipationem eum amittat? Sed secundum quod definitum est, tunc eum tantummodo desinere, cum usufructuarius, vel res pereat, & tantummodo eum cum anima vel rei substantia expirare: nisi prædictæ exceptionis vigor reclamaverit: excepta videlicet tali capitis diminutione, quæ vel libertatem vel civitatem Romanam possit adimere: tunc etenim ususfructus omnimodo ereptus, ad suam revertatur proprietatem. Datum Calend. Octobr. *Constantinop.* LAMPADIO, & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

17. Idem A. Joanni PP.

EX libris Sabinianis quæstio nobis relata est, per quam dubitabatur: Si ususfructus per servum acquisitus, vel per filiumfamilias, capitis diminutione filii magna, vel media, vel morte, vel emancipatione, vel servi quacunque alienatione, vel morte, vel manumissione possit adhuc remanere? Et ideo sancimus in hujusmodi casibus, neque si servus vel filiusfamilias in præfatos casus inciderit, interrumpi patri, vel domino usumfructum, qui per eos acquisitus est, sed manere intactum. Neque si pater magnam capitis diminutionem vel mediam passus fuerit, vel morte ab hac luce fuerit exemptus, usumfructum perire: sed apud filium remanere, etiamsi heres à patre non relinquatur: Usumfructum enim per eum acquisitum, apud eum remanere etiam post patris calamitatem oportet: cum plerumque verisimile sit testatorem contemplatione [magis filii,] quam patris, usumfructum ei reliquisse. Dat. 15. Cal. Nov. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. XXXIV.
DE SERVITUTIBUS 1 ET AQUA.

1. Imp. ANTONINUS A. Calphurniæ.

SI quas actiones adversus eum, qui ædificium 2 contra veterem formam extruxit, ut luminibus tuis officeret, competere tibi existimas; more solito [per judicem] exercere non prohiberis: Is, qui

(22. Immo vide *l. ult. in fin. infr. eod.* (23. *l.* 10. *ff. de usu & hab.* (24. §. 5. *Inst. h. t.* (25. v. *l.* 6. *pr. ff. de usufr. l.* 4. *ff. si usufr. pet.* §. 1. *Inst. de usufr.* (26. *l.* 16. §. 1. *infr. h. t. l. ult. infr. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor.*

(27. §. 3. *Inst. de usufr. & ff. quib. mod. usufr. amitt.* (28. v. *l.* 3. *supr. h. t.* (29. *l.* 1. *ff. quib. mod. usufr.* vide tamen *l.* 10. *ff. de capite min.* (30. *d.* §. 3. *l.* 14. *l.* 28. *ff. quib. mod. usufr. amitt.* (31. *d.* §. 3. (32. v. *l.* 4. *supr. h. t.* (33. *l.* 15. *supr. h. t. l. ult. infr. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor.* (34. *l.* 13. *infr. tit. prox.* (35. §. 1. *in fin. Inst. de adquis. per adrog.*

TIT. XXXIV. (1. *Lib.* 8. *D. Lib.* 2. *Inst.* 3. (2. Adde *l.* 8. *l.* 9. *infr. h. t. l.* 12. §. 1. *infr. de ædif. priv. l.* 11. *ff. de serv. præd. urb.*

qui judex erit, *longi temporis consuetudinem* 3, *vicem servitutis obtinere sciet:* modo si is, qui pulsatur, nec vi, nec clam, nec precario possidet. PP. 3. Idib. Novembr. GENTIANO & BASSO COSS. 212.

2. Idem A Martiali.

SI aquam 4 per possessionem Martialis eo 5 sciente duxisti: servitutem exemplo rerum immobilium tempore quæsiisti. Quod si ante id spatium ejus usus tibi interdictus est, frustra sumptus 6 in ea re factos præstari tibi postulas: cum in aliena possessione operis facti dominium 7, quoad in eadem causa manet, ad eum pertineat, cujus est possessio. PP. Cal. Jul. LÆTO & CEREALI COSS. 216.

3. Imp. ALEXAND. A. Ricanæ.

ET in provinciali prædio constitui servitus aquæductus, vel aliæ servitutes possunt: si ea præcesserint, quæ servitutes constituunt: tueri enim placita inter contrahentes debent. Quare non ignorabis, si priores possessores aquam duci per prædia prohibere jure non potuerint, cum 8 eodem onere perferendæ servitutis transire ad emptores eadem prædia posse. PP. Cal. Maji, MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

4. Idem A. Corneliano.

AQuam, quæ in alieno loco oritur, sine voluntate 9 ejus, ad quem usus ejusdem aquæ pertinet, Prætoris edictum non permittit ducere. PP. Idib. August. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

5. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Luciano militi.

SI quid pars adversa contra servitutem ædibus tuis debitam injuriose extruxit: Præses provinciæ revocare ad pristinam 10 formam, damni etiam ratione habita pro sua gravitate curabit. PP. Cal. Febr. PRÆSENTE & ALBINO COSS. 247.

6. Imp. CLAUDIUS A. Prisco.

PRæses provinciæ usu aquæ, quam ex fonte juris tui profluere allegas, contra statutam consuetudinis formam carere te non permittet: cum sit durum & crudelitati proximum, ex tuis prædiis aquæ agmen ortum sitientibus agris tuis ad aliorum usum vicinorum injuria propagari. PP. 7. Cal. Maji, CLAUDIO A. & PATERNO COSS. 270.

7. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Juliano PP.

SI manifeste doceri possit, jus aquæ ex vetere more atque observatione per certa loca profluentis utilitatem certis fundis irrigandi causa exhibere: Procurator noster, ne quid contra veterem [formam] atque solennem morem innovetur, providebit. PP. 4. Non. Maji, MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

8. Iidem AA. & CC. Aniceto.

ALtius quidem ædificia tollere 11, si domus servitutem non debeat, dominus ejus minime prohibetur. In pariete vero tuo, si fenestram Julianus vi vel clam fecisse convincatur: sumptibus suis opus tollere 12, & integrum parietem restituere compellitur. Dat. Cal. Jan. *Sirmii*, AA. COSS. 293.

9. Iidem AA. & CC. Zosimo.

SI in ædibus vicini tibi debita servitute, parietem altius 13 ædificavit Heraclius: novum opus suis sumptibus per Præsidem provinciæ tollere compelletur. Sed si te servitutem habuisse non probetur, tollendi altius ædificium vicino non 14 est interdictum. PP. 5. Cal. Julii, *Sirmii*, AA. COSS. 293.

10. Iidem AA. & CC. Nymphidio.

SI tibi servitutem aquæ [ducendæ] deberi Præses animadverterit, nec hac te non utentem spatio temporis 15 amisisse perspexerit, uti te iterum jure proprio providebit. Nam si hoc minime probetur, loco proprio facto opere, dominus fundi continere aquam, & facere 16, quo minus ager tuus irrigari possit, non prohibetur. PP. 11. Cal. Febr. *Sirmii*, CC. COSS. 294.

11. Iidem AA. & CC. Aureliano.

PEr agrum quidem alienum, qui servitutem non debet, ire vel agere 17 vicino minime licet: Uti autem via publica nemo 18 recte prohibetur. Dat. 11. Calend. Novemb. *Sirmii*, CC. COSS. 294.

12. Iidem AA. & CC. Valerio.

NOn modus prædiorum 19, sed servitus aquæ ducendæ terminum facit. PP. 3. Calend. Jan. CC. COSS. 294.

13. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni PP.

SIcut usumfructum, qui non 20 utendo per biennium in soli rebus, per annale autem [tempus] in mobilibus vel se moventibus diminuebatur, non passi sumus hujusmodi sustinere compendiosum interitum, sed ei decennii vel viginti annorum dedimus spatium: ita & in cæteris servitutibus obtinendum esse censuimus, ut omnes servitutes non utendo amittantur, non biennio, (quia tantummodo soli rebus annexæ sunt) sed decennio 21 contra præsentes, vel viginti spatio annorum contra absentes: ut sit in omnibus hujusmodi rebus causa similis, explosis differentiis. Dat. 15. Cal. Nov. *Constant.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. COSS. 531.

14. Idem A. Joanni PP.

CUm talis quæstio in libris Sabinianis verteretur: quidam enim pactus erat cum vicino suo, *ut liceret ei, vel per se, vel per suos homines per agrum vicini transitum facere, iterque habere uno tantummodo die per quinquennium, quatenus ei licentia esset in suam sylvam inde transire, & arbores excidere, vel facere, quidquid (necessarium) ei visum fuisset:* & quæreretur, quando hujusmodi servitus non utendo amitteretur? Et quidam putarent, si in primo vel secundo quinquennio per eam viam itum non esset, eandem servitutem penitus tolli, quasi per biennium ea non utendo deperdita, singulo die quinquennii pro anno numerando. Aliis [autem] aliam sententiam eligentibus, nobis placuit ita causam dirimere, ut, quia jam per legem 22 latam à nobis prospectum est, ne servitutes per biennium non utendo depereant, sed per decem vel viginti annorum curricula, & in proposita specie, si per quatuor quinquennia, nec uno die vel ipse, vel homines ejus eadem servitute usi sunt 23, tunc eam penitus amittat viginti annorum desidia. Qui enim in tam longo prolixoque spatio suum jus minime consecutus est, sera pœnitentia ad pristinam servitutem reverti desiderat. §. 1. Cum autem apertissimi juris est, fructus aridos conculcatione, quæ in area fit, suam naturam & utilitatem ostendere: aliquis vicinum suum vetabat, *ita ædificium extollere juxta aream suam, ut ventus excluderetur, & paleæ ex hujusmodi obstaculis secerni à frugibus non possent*, quasi vetito vento suam vim per omnem locum inferre ex hujusmodi ædificatione, cum secundum situm regionis, [&] auxilium venti aream accedit. Sancimus itaque nemini licere sic ædificare, vel alio modo versari, ut idoneum ventum & sufficientem ad præfatum opus infringat, & inutilem domino aream, & fructuum inutilitatem faciat. Dat. 11. Cal. Novembr. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. XXXV.
DE LEGE AQUILIA. 1

1. Imp. ALEXANDER A. Glyconidi.

DAmnum per injuriam datum, immisso in sylvam igne 2, vel excisa 3 ea, si probare potes: actione legis 4 Aquiliæ utere. PP. 7. Id. Nov. ALEX. A. 2. & MARCELLO COSS. 227.

(3. *l.* 1. *in fin. l.* 2. *pr. ff. de aqua & aquæ pluv. arc.* (4. *l.* 10. *ff. si servitus.* (5. *d. l.* 10. *l.* 5. §. 3. *ff. quod vi aut clam.* (6. Vide tamen *l.* 38. *ff. de hered. pet.* (7. *l.* 2. *supr. de rei vind.* (8. *l.* 23. §. 2. *ff. de serv. præd. rust. l.* 20. §. 1. *ff. de adquir. rer. dom.* (9. *v. l.* 8. *ff. de aqua & aquæ pluv. arcend.* (10. *l.* 1. *supr. h. t.* (11. *d. l.* 1. *l.* 9. *infr. eod. l.* 24. *pr. l.* 26. *ff. de damno infect.* (12. *d. l.* 9. *infr. h. t.* (13. *l.* 1. *l.* 8. *supr. eod.* (14. *v. l.* 1. *in fin. pr. l.* 24. *ff. de serv. præd. urb. l. ult.* §. 4. *ff. quod vi aut clam.* (15. *v. l.* 13. *infr. h. t.*

(16. Adde *l.* 6. *supr. eod.* (17. Adde *l.* 16. *ff. de serv. præd. rust. l.* 13. §. *ult. ff. de injur.* (18. *v. tot. l.* 2. *ff. ne quid in loco publ.* (19. *l.* 1. §. 15. *ff. de aqua quotid.* (20. *l.* 16. *supr. tit. prox.* (21. *d. l.* 16. *l.* 14. *infr. h. t.* §. 3. *Inst. de usufr.* (22. *l.* 13. *supr. h. t.* (23. *v. l.* 7. *ff. quemadm. serv. amitt.*
TIT. XXXV. (1. *Lib.* 4. *Inst.* 3. *Lib.* 9. *D.* 2. *l.* 28. §. 12. *ff. de pœn.* (2. *l.* 2. *infr. l.* 27. §. 7. 8. 9. 10. 11. *l.* 30. §. 3. *ff. h. t.* (3. *d. l.* 27. §. 25. & 26. (4. *l.* 28. §. 12. *ff. de pœn. v. l.* 7. §. 13. *ff. de pactis.*

2. Imp.

2. Imp. GORD. A. Mutiano.

LEgis Aquiliæ actione expertus adversus eum, quem domum tuam deposuisse 5, vel incendio concremasse 6, damnoque te afflixisse proponis, ut id damnum sarciatur, competentis Judicis auctoritate consequeris. † Quin etiam, si aqua 7 per injuriam alio derivata sit, ut in priorem statum restituatur, ejusdem judicis cura impetrabis. PP. 8. Id. Novemb. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

3. Idem A. Dolenti.

EX morte ancillæ, quam cæsam conquestus es, tam legis Aquiliæ damni sarciendi 8 gratia actionem, quam criminalem 9 accusationem adversus obnoxium competere [tibi] posse non ambigitur. PP. 5. Calend. April. GORDIANO A. 2. & POMPEJANO COSS. 242.

4. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Zoilo.

COntra negantem 10, ex lege Aquilia, si damnum per injuriam dedisse probetur, dupli procedit condemnatio. Dat. 15. Cal. Maji, *Heracliæ*, AA. COSS. 293.

5. Iidem AA. & CC. Claudio.

DE pecoribus tuis, quæ per injuriam inclusa fame necata sunt, vel interfecta legis 11 Aquiliæ actione in duplum agere potes. Dat. 15. Cal. Novembr. AA. COSS. 293.

6. Iidem AA. & CC. Plenio.

DE his, quæ per injuriam depasta contendis, ex sententia legis 12 Aquiliæ agere minime prohiberis. PP. 5. Cal. Nov. CC. COSS. 294.

TIT. XXXVI.
FAMILIÆ ERCISCUNDÆ. 1

1. Impp. SEVER. & ANTONIN. AA. Martiano.

SI non 2 omnem paternam hereditatem ex consensu divisisti, nec super ea re sententia dicta, vel transactio subsecuta est: judicio familiæ erciscundæ experiri potes. PP. 8. Cal. Octobr. LATERANO & RUFINO COSS. 198.

2. Imp. ANTONINUS A. Vitiano.

UXor tua, si mortuo patre tuo, cui dotem numeraverat, cum heres ei extiteris, adhuc in matrimonio tuo fuerit: familiæ erciscundæ actionem ad exequendam 3 dotem secundum juris [pridem] placitum, adversus coheredes tuos nactus es: eamque retines, etiamsi postea, dum tibi nupta est, decesserit. PP. 2. Id. Februar. *

3. Idem A. Rufo.

ADversus coheredes tuos dividendæ hereditatis judicio secundum juris formam experire: Judex datus, si quid à coherede etiam tuæ portionis ex hereditate sublatum 4 fuerit probatum, factis adjudicationibus secundum juris formam eum tibi condemnabit. Expilatæ 5 enim hereditatis crimen frustra coheredi intenditur, cum judicio familiæ erciscundæ indemnitati ejus prospiciatur.

4. Imp. ALEXANDER A. Antonio.

SI filiusfamilias fuisti, & res mobiles vel se moventes, quæ castrensis 6 peculii esse possunt, donatæ tibi à patre sunt: eas quoque in cætero peculio castrensi non (*) communes cum fratribus tuis habes. † Prædia (**) autem licet eunti tibi in castra filio pater donaverit, peculii [tamen] castrensis non sunt. † Diverso jure ea prædia habentur, quæ ex occasione militiæ filiisfamilias obveniunt: hæc enim castrensi peculio cedunt.

(5. *l.* 27. §. 31. *l.* 50. *ff. h. t.* vide tamen *l.* 3. §. 7. *ff. de incendio.* (6. v. *l.* 1. *supr. h. t.* (7. *d. l.* 27. §. 32. (8. Adde *l.* 2. *supr. eod.* (9. *l.* 23. §. 9. *ff.* §. 11. *Inst. eod.* (10. §. 26. *Inst. de action. l.* 2. §. 1. *ff. h. t. Nov.* 18. *c.* 8. (11. Immo vide §. 16. *Inst. l.* 9. §. 2. *l.* 29. §. 7. *l.* 39. §. 1. *ff. h. t. l.* 4. *ff. de agnoscend. & alend. lib. l.* 2. §. 20. *in fin. ff. vi bonor. rapt.* (12. Immo vide *l.* 14. *in fin. ff. de præscr. verb.*

TIT. XXXVI. (1. *Lib.* 10. *D.* 2. §. 20. *Inst. de action.* §. 4. *Inst. de off. jud.* (2. *l.* 20. §. 4. *ff. h. t.* (3. *l.* 1. §. 10. *infr. de rei uxor. act. l.* 20. §. 2. *l.* 46. *l.* 51. *in pr. ff. h. t. l.* 65. *in fin. ff. pro soc. l.* 85. *ff. ad leg. Falc.* (4. *l.* 19. *infr. h. t.* §. 4. *Inst. de off. jud.* (5. v. *l. ult. infr. de crim. expil. hered.* (6. *l.* 1. *infr. de castr. pecul.* (*) v. *l.* 3. *infr. d. t.* (**) *d. l.* 1. *in fin.*

5. Idem A. Statiliæ.

IN ipsius mariti tui fuit potestate mutare, quod in servos suos 7 iratus testamento caverat, *ut unus quidem in perpetuis vinculis* 8 *moraretur, alter vero exportandus venundaretur.* Proinde si offensam istam clementia flexit; [quod licet scriptura non probetur, aliis tamen rationibus doceri nihil impedit, præsertim cum posteriora eorum talia merita deprehenduntur, ut ira domini potuerit mitigari,] novissimam ejus voluntatem arbiter familiæ erciscundæ sequetur.

6. Imp. GORDIANUS A. Pomponio militi.

EA, quæ in nominibus sunt, non recipiunt 9 divisionem: cum ipso jure in portiones hereditarias ex Lege duodecim tabularum divisa sint.

7. Idem A. Æliano.

SI qua fideicommissorum 10 petitio inter coheredes consistat: Prætor vel Præses provinciæ ejus rei disceptator constitutus, vel Judex familiæ erciscundæ judicio aditus, ut voluntas testatricis servetur, suas partes accommodare debet.

8. Idem A. Telesphoro.

BOna, quæcunque tibi sunt communia 11 cum fratre tuo ex hereditaria successione patris vel matris, cum eodem familiæ erciscundæ judicio experiens, ut dividantur, impetrabis.

9. Idem A. Verino.

NOn est ambiguum, cum familiæ erciscundæ titulus inter bonæ fidei 12 judicia numeretur, portionem hereditatis, si qua ad te pertinet, incremento 13 fructuum augeri.

10. Idem A. Telesphoro.

QUotiens inter omnes heredes 14 testator successionem [suam] dividit: ac *singulos certis possessionibus cum mancipiis, quæ in eisdem sunt constituta*, jubet *esse contentos*, voluntati 15 ejus (salva legis Falcidiæ auctoritate) obtemperandum esse, manifestum est. Nec mutat, quod in sequentibus verbis mancipia sua universa, nulla facta eorum discretione, commendanda putaverit heredibus: cum utique his ea videatur insinuasse, quibus etiam testamento relinquenda esse decrevit.

11. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Antonio P.

INter filios & filias bona intestatorum parentum pro 16 virilibus portionibus æquo jure dividi oportere, explorati juris est.

12. Impp. GALLIENUS & VALERIANUS AA. Rufo.

NOn ideo divisio inter te, & fratrem tuum (ut proponis) facta, irrita habenda est, quod eam scriptura 17 secuta non est: cum fides rei gestæ ratam divisionem satis affirmet.

13. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Saturnino.

CErtum est, liberorum peculia 18 post mortem patris in hereditatem dividendam, ad communionem esse revocanda. Frater autem & coheres tuus, ob contractus, quibus vivente patre etiam ignorante ipso obligatus fuit, convenire te & alterum fratrem tuum coheredem vestrum ultra non 19 potest, quam ut de peculio 20 suo recipiat tantam quantitatem, in quantam condemnatus est his, cum quibus ipse contraxit.

14. Iidem AA. Hermiano.

SI familiæ erciscundæ judicio, quo bona paterna inter te ac fratrem tuum æquo 21 jure divisa sunt, nihil super evictione rerum singulis adjudicatarum specialiter inter vos convenit, id est, *ut unusquisque eventum rei suscipiat*: recte possessionis evictæ detrimentum 22 fratrem & coheredem tuum pro parte agnoscere, Præses provinciæ per actionem præscriptis 23 verbis compellet. Dat. 8. Calend. Septembr. AA. COSS. 293.

(7. *l.* 7. *ff. de SC. Silan.* (8. *l.* 18. §. 2. *ff. h. t. l.* 17. §. 19. *ff. de ædil. edict.* (9. *l.* 1. *infr. de except. l.* 51. *in fin. ff. h. t. l.* 11. *l. ult. ff. de distract. pignor.* adde *l.* 25. §. 9. §. 13. *ff. h. t.* (10. Adde *l.* 89. §. 4. *ff. de legat.* 2. (11. v. *l.* 1. *supr. h. t.* (12. §. 28. *Inst. de action.* (13. *l.* 17. *infr. l.* 56. *ff. h. t. l.* 2. *supr. de petit. hered.* (14. v. *l.* 8. *supr. de inoff. testam.* (15. v. *l.* 16. *in fin. l.* 21. *infr. h. t.* (16. *l.* 32. *ff. eod. l. ult. infr. ad SC. Tert. l.* 1. *infr. commun. de success. Nov.* 118. *c.* 3. (17. v. *l.* 17. *supr. de pactis.* (18. Vide tamen *l.* 4. *supr. h. t. l.* 12. *in fin. infr. de collat.* (19. *l.* 20. §. 1. *ff. h. t.* (20. *l.* 38. *ff. de condict. indeb.* (21. *l.* 11. *supr. h. t.* (22. *l.* 25. §. 21. *ff. eod.* (23. *l.* 20. §. 3. *ff. eod.*

15. Iidem AA. Theophilo.

SI divisionem conventione 24 factam etiam possessio consensu secuta, pro solido dominium rerum, quas pertinere ad patrem tuum placuit, [ei firmavit:] earum vindicationem habere potes, si patri tuo successisti. Si vero placitum divisionis usque ad pactum stetit: arbiter familiæ erciscundæ judicio vobis datus, communionem inter vos finiri providebit.

16. Iidem AA. Heraclio.

FIlii patris testamentum rescindendi, si hoc inofficiosum probare non possunt, nullam habent facultatem. Sed & si tam circa testamentum, quam etiam codicillos judicium ejus deficiat, verum quibuscunque verbis 25 voluntas ejus declarata fit: licet ab intestato ei fuerit successum, ex SC. retentionis 26 modo servato, familiæ erciscundæ judicio aditum judicem sequi voluntatem 27 [patris] oportere, juris auctoritate significatur.

17. Iidem AA. & CC. Commodiano.

COheredibus divisionem inter se facientibus 28, juri absentis, & ignorantis minime derogari 29, ac pro indiviso portionem eam, quæ initio ipsius fuit, in omnibus communibus rebus eum retinere, certissimum est. Unde portionem tuam cum 30 reditibus arbitrio familiæ erciscundæ percipere potes, ex facta inter coheredes divisione nullum præjudicium timens. Dat. 7. Cal. Dec. *Sirmii* AA. COSS. 293.

18. Iidem AA. & CC. Dominæ.

FIliæ, cujus nomine pater res comparavit, si non postea contrarium ejus judicium probetur, per arbitrium dividundæ hereditatis præcipuas 31 adjudicari sæpe rescriptum est. His itaque, si patri successisti, quem nomine tuo quædam comparasse dicis, adversus sororem tuam apud Præsidem provinciæ, si res integra 32 est, uti potes. §. 1. In communi autem hereditate, quin sumptus 33 ab uno facti bona fide, familiæ erciscundæ judicio, vel negotiorum 34 gestorum actione servari possint, non est ambiguum.

19. Iidem AA. & CC. Lysicrati.

INcerti juris non est, in familiæ erciscundæ judicio earum rerum, quas ex coheredibus quidam de communibus absumpserunt, vel deteriores fecerunt, rationem [esse] habendam, ejusque rei cæteris præstandam 35 indemnitatem. Datum 18. Calend. Januar. AA. COSS. 293.

20. Iidem AA. & CC. Pactuelæ.

IN familiæ erciscundæ judicio ab uno pro solido rei veluti communis venundatæ pretium non venit: sed mandati, si præcessit, coheres venditoris agere potest: vel negotiorum 36 gestorum, si ratam fecerit venditionem. Nam si velut propriam unus distraxerit, ac pretium possideat, hereditas 37 ab eo petenda est. * 3. * Februar. CC. COSS. 294.

21. Iidem AA. & CC. Fortunato.

SI, cogitatione futuræ successionis, officium arbitri dividendæ hereditatis præveniendo 38, pater communis judicio suo, qualicunque indicio suam declaraverit voluntatem: inter eos, qui ei successerunt, exemplo Falcidiæ retentionis habita ratione, familiæ dividendæ causa datus arbiter: pro virili 39 præterea portione eorum, quæ nulli generaliter 40, vel specialiter adsignavit, facta divisione, in adjudicando patris sequetur voluntatem.

22. Iidem AA. & CC. Dionysio.

SErvum communem non consentientibus coheredibus, seu per errorem 41 ad eum, qui possidet, pertinere credentibus 42, tenens, cum omnis verus titulus deficiat 43, suum non facit; sed in eo portiones hereditarias adsignatas penes singulos successores remanere manifestum est. PP. 5. Nonas Januar.

23. Iidem AA. & CC. Hermogeni.

LIcet pacto 44 divisionis adversus singulos actio pro hereditariis portionibus creditori parata mutari non possit: tamen ad exhibendam fidem his, quæ convenerant, stipulationis & juris adhibito remedio, qui placitum excedit, urgeri potest: cum & hoc omisso, si non contrarium convenisse probaretur, præscriptis 45 verbis conveniri potuisset.

24. Iidem AA. & CC. Socrati.

FIlium quem habentem fundum, portionem hereditatis fratribus, & quibusdam aliis sub conditione verbis precariis restituere sanxit testator: post ejus conditionis eventum, hereditaria parte prædii in quartæ ratione retenta, compensato præterea, quod à coheredibus vice mutua percepit, [&] si quid deest, in supplementum deducto, quod à ceteris in eo fundo solvitur, supra 46 quartam habens, reddere compellitur. Dat. 5. Non. Jan. CC. COSS. 294.

25. Iidem AA. & CC. Diocli.

EX causa donationis 47, vel aliunde tibi quæsita, si avi successionem respueris, conferre fratribus compelli non potes. Dat. Id. April. TUSCO & ANULINO COSS. 295.

26. Imp. CONSTANTINUS A. ad Bassum PP.

INter omnes duntaxat heredes suos 48, qui ex quolibet venientes gradu, tamen pares videntur esse, vel emancipatos, quos Prætor ad successionem vocat: sive cœptum neque impletum testamentum, vel codicillus, seu epistola parentis esse memoretur, sive quocunque alio modo scripturæ quibuscunque verbis, vel indiciis inveniantur relictæ, judicio familiæ erciscundæ (licet ab intestato ad successionem liberi vocentur) servato SC. auxilio, defuncti dispositio custodiatur, etiam si solennitate legum hujusmodi dispositio fuerit destituta. Si vero in hujusmodi voluntate designatis liberis alia sit mixta persona: certum est, eam voluntatem, quantum ad illam duntaxat personam permixtam, pro nulla haberi. Dat. *Romæ*, Cal. * CRISPO 2. & CONSTANTINO Cæs. 2. COSS. 321.

In AUTHENT. de trient. & semiss. §. & quod sæpe, col. 3. tit. 5. Novell. 18. cap. 7.

SI modo subjiciatur huic scripturæ, vel ipsius parentis, vel omnium, inter quos fit partitio, liberorum subscriptio. 49.

TIT. XXXVII.
COMMUNI 1 DIVIDUNDO.

1. Imp. ANTONINUS A. Lucano.

FRater tuus si solam 2 portionem prædii ad se pertinentem distraxit, venditionem revocari 3 non oportet: sed adversus eum, cum quo tibi idem prædium commune esse cœpit 4, communi dividundo judicio consiste: & ea actione aut universum prædium, si licitatione viceris, exsoluta socio parte pretii obtinebis: aut pretii portionem, si meliorem alius conditionem obtulerit, consequeris: quod si divisio prædii sine cujusquam injuria commode fieri poterit, portionem suis finibus tibi adjudicatam possidebis. Hoc videlicet custodiendo, ut post litis contestationem nemo nec partem suam, cæteris ejusdem rei dominis non consentientibus, alienare 5 possit. PP. Cal. Mart. *Romæ*, ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

2. Imp. ALEXANDER A. Avito militi.

SI probatum fuerit Præsidi provinciæ, fratrem tuum vineas communes pignori dedisse, cum partem tuam, quam in vineis habes, creditori obligare 6 non potuerit: Præses provinciæ restitui tibi eam jubebit cum fructibus, quos creditor ex parte tua perce-

(24. v. *l.* 20. *supr. de pact.* (25. v. *l. ult. infr. l.* 32. *ff. h. t.* (26. *l.* 21. *infr. eod.* (27. *l.* 10. *supr. l.* 21. *l. ult. infr. eod. l.* 21. §. 1. *infr. de testam. l.* 8. *supr. de inoff. testam.* (28. Adde *l.* 2. §. 4. *l.* 43. *ff. h. t. l.* 8. *pr. ff. communi divid.* (29. *l.* 74. *ff. de reg. jur.* (30. *l.* 9. *supr. h. t.* (31. v. *l.* 2. *supr. de inoff. donat. l. pen. infr. h. t.* confer tamen *l.* 13. *infr. de collat.* (32. *l.* 1. *supr. h. t.* juncta *l.* 16. *supr. de transact.* (33. *l.* 18. §. 3. *l.* 25. §. 19. *l.* 39. *pr. l.* 44. §. 7. 8. *ff. h. t.* (34. *l.* 3. *supr. de negot. gest. l.* 31. *ff. de procur.* (35. *l.* 3. *supr. h. t.* §. 4. *Inst. de off. jud.* (36. v. *l.* 3. *supr. de rei vind.* (37. *l.* 44. §. 2. *ff. h. t.* (38. *l.* 10. *l.* 16. *supr. eod.* (39. *l.* 11. *supr. eod.* (40. *l.* 32. *ff. eod.* (41. *l.* 18. *supr. de rei vind.* (42. v. *l. ult. ff. pro dote.* (43. *l.* 3. *infr. in quib. caus. cessat longi temp. præscr.*

(44. v. *l.* 25. *supr. de pact.* (45. *l.* 20. §. 3. *vers. plane. ff. h. t.* (46. Immo vide *l.* 91. *ff. ad leg. Falc.* (47. Adde *l.* 18. *supr. h. t. l.* 13. *infr. de collat.* (48. v. *Nov.* 107. *c.* 1. *l.* 21. §. 1. *infr. de testam.* adde *l.* 38. *ff. de fideicom. liberi.* (49. Confer. *Nov.* 107. *c.* 1.

TIT. XXXVII. (1. *Lib.* 10. *D.* 3. §. 20. *Inst. de act.* §. 5. *Inst. de off. jud.* (2. Adde *l.* 3. *in fin. ff. qui potiores in pign.* (3. v. *l.* 14. §. 3. *ff. h. t. l.* 16. *in fin. ff. pro soc.* (4. *l.* 3. *infr. h. t.* (5. *l. ult. ff. de alienat. jud. mut. caus. fact.* (6. *l. un. infr. si comm. res pign. l.* 3. *ff. qui potiores in pign.*

perit. Idem Præses provinciæ de divisione vinearum inter te, & creditorem fratris tui cognoscet, & jubebit eum accepta pecunia, quanti 7 statuerit partem fratris tui valere, eam partem, quam de fratre tuo accepit, tibi restituere: aut æstimata tua parte, ad creditorem fratris tui data pecunia, quanti eam æstimaverit, transferre. PP. 2. Id. Sept. ALEXANDRO A. 2. & MARCELLO COSS. 227.

3. Idem A. Verecundiano.

AD officium arbitri, qui inter te & fratrem tuum [pro] dividendis bonis datus fuerit, ea sola pertinent, quæ manent communia tibi & illi. Nam ea, quorum partem is vendidit, cum emptoribus tibi communia sunt, & adversus singulos arbitrum petere debes, si ab illorum quoque societate discedi placeat. † Cum autem regionibus dividi [commode] aliquis ager inter socios non 8 potest, vel ex pluribus singuli: æstimatione justa facta, unicuique sociorum adjudicantur, compensatione pretii invicem facta, eoque, cui res majoris pretii obvenit cæteris condemnato: ad licitationem nonnunquam etiam extraneo emptore admisso, maxime si se non sufficere ad justa pretia alter ex sociis sua pecunia vincere vilius licitantem profiteatur. PP. 5. Non. Maji, JULIANO, & CRISPINO COSS. 223.

4. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Herodæ.

SI major quinque & viginti annis soror tua tecum res communes divisit: quamvis non 9 instrumentis, sed aliis probationibus earum direptam communionem esse probetur, stari tamen finitis convenit. Quod si minor fuit, nec tempus 10 in integrum restitutioni præfinitum adhuc excessit, an in integrum propter divisionem 11 restitui debeat, causa cognita 12 Præses provinciæ æstimabit. † Idem eorum etiam, quæ vobis permanent communia, fieri divisionem providebit: tam sumptuum 13, (si quis de vobis in res communes fecit) quam fructuum. Item doli 14, & culpæ (cum in communi dividundo judicio hæc omnia venire non ambigatur) rationem, ut in omnibus æquabilitas servetur, habiturus. Dat. 8. Id. Febr. CC. COSS. 294.

5. Iidem AA. & CC. Secundino Militi.

IN communione vel societate nemo 15 compellitur invitus detineri: quapropter aditus Præses provinciæ, ea, quæ communia tibi cum sorore perspexerit, dividi providebit. Dat. 8. Calend. Septembr. CC. COSS. 294.

TIT. XXXVIII.

COMMUNIA UTRIUSQUE JUDICII TAM FAMILIÆ erciscundæ, quam communi dividundo.

1. Imp. ANTONINUS A. Marco.

DIvisionem prædiorum vicem 1 emptionis obtinere placuit. PP. 6. Cal. Decembr. GENTIANO & BASSO COSS. 212.

2. Imp. ALEXANDER A. Euphratæ.

ETiamsi is divisioni arbitrum dedit, cui dandi jus non fuit: tamen si socii quondam divisioni consensum dederint; quod quisque eorum secundum placita possidet, pro parte socii dominium nactus est. PP. 16. Cal. Decembr. ALEXAND. A. 3. & DIONE COSS. 230.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Aureliæ Septimiæ.

MAjoribus etiam, per fraudem vel dolum, vel perperam sine judicio factis divisionibus, solet subveniri: quia in bonæ 2 fidei judiciis, quod inæqualiter factum esse constiterit, in melius reformabitur. PP. 16. Calend. Jul. ipsis AA. [& CONSTANTINO 3.] COSS. 293.

4. Iidem AA. & CC. ad Maximianum.

SI patruus tuus ex communibus 3 bonis res comparavit, sibi negotium gerens, non omnium bonorum socius constitutus, pro competentium portionum modo indemnitati tuæ consuli oportet: & ideo rem emptam communicare eum contra 4 juris formam postulas. PP. 16. Calend. Novembr. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 293.

5. Iidem AA. & CC. Frontino & Gafirioni.

DE instrumentis, quæ communia fratrem vestrum tenere proponitis, Rector provinciæ aditus, apud quem 5 hæc collocari debeant, existimabit. PP. 6. Idibus Februar. *Sirmii*, AA. COSS. 293.

6. Iidem AA. & CC. Thesidianæ & aliis.

SI cum patruo vestro hac conditione divisionem fecistis, ut *se nullum dolum malum adhibuisse* juraret, nec fidem placitis exhibuit: quominus res indivisas requiratis, eorum placitum, quæ in divisionem venerunt, nihil vobis nocere potest. Dat. 5. Calend. April. *Sirmii*, CC. COSS. 294.

7. Iidem AA. & CC. Severiano & Flaviano.

SI fratres vestri pro indiviso commune prædium citra 6 vestram voluntatem obligaverunt; & hoc ad vos secundum pactum divisionis, nulla pignoris facta mentione, pervenit: evictis partibus, quæ ante divisionem sociorum fuerunt, in quibus obligatio tantum consistit, ex stipulatu, si intercessit: alioquin, quanti interest, præscriptis verbis contra fratres agere potestis: nam si fundi, scientes obligationem, dominium suscepistis: tantum evictionis 7 promissionem solennitate verborum, vel pacto promissam probantes, eos conveniendi facultatem habebitis. Dat. 2. Non. Decemb. *Nicomediæ*, CC. COSS. 294.

8. Iidem AA. & CC. Nicomacho & aliis.

SI inter vos majores annis viginti quinque rerum communium divisio, relicta 8 vel translata possessione, finem accepit, instaurari mutuo bona fide terminata consensu minime possunt. Dat. Non. Decembr. CC. COSS. 294.

9. Iidem AA. & CC. Demetriano.

FAmiliæ erciscundæ, vel communi dividundo judicio ita demum, si corpora maneant communia 9, agi potest. Dat. 6. Idib. Decembr. *Nicomediæ*, CC. COSS. 294.

10. Iidem AA. & CC. Gallicano.

SCriptura testamenti, qua specialiter omnia divisa continentur; quo minus res 10, quarum testator non fecit mentionem, heredes inquirere possint, nihil impedit. Sine die & Consule.

11. Imp. CONSTANTINUS A. Cærulo Rationali trium provinciarum.

POssessionum divisiones ita fieri oportet, ut integra apud successorem unumquemque servorum, vel colonorum adscriptitiæ conditionis, seu inquilinorum proximorum agnatio, vel adfinitas permaneat. Quis enim ferat liberos à 11 parentibus, à fratribus sorores, à viris conjuges segregari? [Igitur] si qui [sic sociata] in jus diversum mancipia [vel colonos] distraxerint, in unum eadem redigere cogantur. Dat. 3. Cal. Maji, PROCULO & PAULINO COSS. 334.

12. Imp. JUSTINIANUS A. ad Senatum.

ILlud æquitatis fovere rationibus, bene nobis apparuit: Si quis etenim pro filio suo ante nuptias donationem conscripserit, vel dederit, vel pro filia sua dotem, & hoc, quod dedit, iterum ad eum revertatur, vel stipulatione, vel lege hoc faciente: vel [& si] alio dotem, vel ante nuptias donationem dante, stipulationis paternæ tenor, vel forte legis hoc induxerit: ille autem testamento condito, vel filios suos, vel extraneos scripserit heredes, & nihil de hujusmodi rebus, quæ ad eum reversæ sunt, vel pervenerunt,

(7. *l.* 10. *in fin. ff. h. t.* (8. §. 5. *Inst. de off. jud. l.* 2. §. 1. *ff. fin. regund. l.* 55. *ff. fam. erciscund.* (9. *l.* 21. *supr. de pactis.* (10. v. *supr. de temporib. in integr. restit.* (11. v. *l.* 1. *supr. si advers. transact.* (12. *l.* 3. *ff. l.* 3. *supr. de in integr. restit.* (13. *l.* 3. *l.* 11. *l.* 14. §. 1. *ff. h. t.* (14. *l.* 23. *ff. de reg. jur.* (15. *l.* 26. §. 4. *ff. pro soc.* vide tamen *Nov. Leon.* 102.

TIT. XXXVIII. (1. v. *l.* 20. §. 3. *ff. famil. ercisc.* (2. *l.* 3. *supr. ex quib. caus. maj. l.* 6. *in fin. ff. de jure dot.*

(3. *l.* 8. *infr. si quis alteri vel sibi sub alter. nom. em.* (4. Immo vide *l.* 74. *ff. pro soc.* (5. v. *l.* 5. *ff. fam. ercisc.* (6. v. *l. un. infr. si commun. res pignor.* adde *l.* 3. *in fin. ff. qui potiores in pignore.* (7. *l.* 27. *infr. de evictionib.* (8. *l.* 45. *ff. de pactis.* (9. *l.* 1. *in fin. ff. communi divid.* (10. Adde *l.* 1. *infr. arbitr. tut. Nov.* 48. (11. Confer. *l.* 41. §. 2. §. 5. *ff. de legat.* 3. *l.* 6. *l.* 7. *l.* 8. *ff. de pignorib.*

dispo-

disposuerit, inveniantur autem alii liberi ejus res à paterna substantia lucrati, vel per ante nuptias donationem, vel dotes, vel militiæ causa, quas (utpote testamento existente) non 12 coguntur conferre: tunc filius vel filia easdem res, quæ ad patrem reversæ sunt, vel pervenerunt, habeant præcipuas, ad simile tamen lucrum computandas, ut in præsenti casu tantum habeat ipse vel ipsa, quantum ejus fratres à patre sunt consecuti, secundum eos modos, quos supra diximus, & quos conferre propter testamentum non coarctantur. Sin autem nihil tale penitus in fratres eorum à patre collatum est, neque ipsos sibi præcipue hanc partem vendicare, sed quasi paternæ facta substantiæ sit, inter omnes secundum institutionis tenorem dividi: Et hæc quidem, si inter fratres patris elogium compositum sit. † Sin autem extranei sint scripti heredes, & nihil in testamento suo, neque in hac parte testator dixerit: tunc omnimodo præcipuum habeat filius vel filia, quod ad patrem revertitur, vel pervenit. Si tamen minus in fratres collatum est, amplius autem ex hujusmodi causa ad patrem pervenit: illo, quod ad similem quantitatem concurrit, excepto, cætera quasi paternæ substantiæ facta secundum modum institutionum dividantur. Illo procuIdubio observando, quod si minus sit id, quod pater ex hujusmodi causa habuit, ea quantitate, quæ in fratres collata est; tota hujusmodi portio ad eas personas perveniat, quarum occasione res ad patrem revertitur. Ea igitur, quæ in paterna persona diximus, obtinere volumus etiam in avo, & proavo paterno vel materno, & in matre & in avia, & proavia paterna vel materna. Dat. 2. Cal. August. *Constantinop.* LAMPAD. & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

TIT. XXXIX.
FINIUM REGUNDORUM. 1

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA.
& CC. Nicephoro.

REgionem certam fundi, propriis finibus ejus mutatis 2, dominus ejus distrahere ac residuum retinere non prohibetur. Nec amplius emptor, quam quod ratione secundum venditionis fidem ad se pervenit, vindicare potest prætextu terminorum temporis antecedentis venditionem. Datum Id. Decembr. *Nicomediæ*, AA. COSS. 293.

2. Iidem AA. & CC. Tatiano.

SUccessionum 3 varietas, & vicinorum novi 4 consensus, additis vel detractis agris alterutro, determinationis veteris monumenta sæpe permutant. Dat. 9. Calend. Januar. *Nicomediæ*, AA. COSS. 293.

3. Imp. CONSTANTIN. A. ad Tertullianum
U. P. Comitem diœceseos
Asianæ.

SI quis super sui juris locis prior [de finibus] detulerit querimoniam, quæ proprietatis controversiæ cohæret: prius possessionis 5 quæstio finiatur, & tunc agrimensor 6 ire præcipiatur ad loca; ut patefacta veritate hujusmodi litigium terminetur. Quod si altera pars, ne hujusmodi quæstio terminetur, se subtraxerit 7, nihilominus agrimensor in ipsis locis jussione Rectoris provinciæ una cum observante parte hoc ipsum faciens perveniet. Dat. 16. Calend. Mart. *Veronæ*, GALLICANO, & SYMMACHO COSS. 330.

4. Idem A. ad Bassum Præfectum
Urbi.

SI constiterit eum, qui finalem detulerit quæstionem, priusquam aliquid sententia determinetur, rem sibi alienam usurpare 8 voluisse: non solum id, quod male petebat, amittat, sed (quo magis unusquisque contentus suo, rem non expetat juris 9 alieni) qui irreptor agrorum fuerit in lite superatus, tantum agri modum, quantum adimere tentavit, amittat. Lecta apud acta 13. Calend. Jul. GALLICANO & SYMMACHO COSS. 330.

5. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD.
AAA. Neotherio PP.

QUinque 10 pedum præscriptione submota, finalis jurgii, vel locorum libera peragatur intentio. PP. 7. Calend. Jul. Aug. ARCAD. A. 2. & RUFINO COSS. 392.

6. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR.
AAA. Rufino PP.

CUnctis molitionibus & machinationibus amputatis, decernimus, in finali quæstione non longi temporis, sed triginta tantummodo annorum præscriptionem locum habere. Datum 3. Non. Novembr. ARCAD. A. 2. & RUFINO COSS. 392.

TIT. XL.
DE CONSORTIBUS EJUSDEM litis.

1. Imp. JULIANUS A. Secundo
PP.

EXplosis atque rejectis præscriptionibus, quas litigatores sub obtentu consortium, studio protrahendæ disceptationis excogitare consueverunt: sive unius fori omnes sint, sive in diversis provinciis versentur, nec adjuncta præsentia consortis, vel consortium, agendi, vel respondendi jurgantibus licentia pro parte 1 pandatur. Dat. 3. Non. Septembr. MAMERTINO, & NEVITA COSS. 362.

2. Impp. VALENT. & VALENS AA.
Sallustio PP.

COmmune negotium post litem legitime ordinatam etiam quibusdam absentibus [in solidum] agi sine mandato potest, si præsentes *rem 2 ratam dominum habiturum* cavere parati sint, vel si quid ab his petitur, *judicatum solvi* satisdatione firmaverint. PP. 6. Id. Decembr. *Divo* JOVIANO [A.] & VARRONIANO COSS. 364.

TIT. XLI.
DE NOXALIBUS 1 ACTIONIBUS.

1. Imp. ALEXAND. A. Marcello.

SI extat corpus nummorum, quos ablatos ex patris tui hereditate, ab eo, quem liberum esse constiterit, allegas: vindicare eos, vel ad exhibendum agere non prohiberis: Nam quamvis alias *noxa 2 caput sequatur:* & manumissus furti actione teneatur, quæ in heredem non competit: cum tamen servus 3 à domino aliquid aufert, quamvis furtum committat, furti tamen actio non est nata: neque adversus ipsum, si postea 4 manumissus est, locum habet, nisi furtivas res, & post manumissionem contrectet. PP. 13. Calend. Decembr. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

2. Imp. GORD. A. Quintiliano &
aliis.

SI servi vestri, nescientibus vobis, vel etiam prohibentibus, furtim arbores cæciderunt, quibus etiam propria pœna juxta legem saltui datam fuerat præstituta: frustra veremini, ne ex persona eorum ultra 5 noxæ deditionem sitis obstricti: cum ex delictis servorum domini ignorantes vel prohibentes, si noxali actione conveniantur, ita condemnari debeant, ut aut noxæ dedere, aut condemnationem 6 sufferre habeant in sua potestate. PP. 3. Non. Junii, GORDIANO & AVIOLA COSS. 240.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA.
& CC. Eutychio.

SIve servum plagii paras accusare solenniter, Præsidem provinciæ adire non prohiberis: sive dominum ejus solicitati servi noxali judicio, sive furti malueris convenire: suam tibi notionem Præses [provinciæ] commodabit: non ignorans, quod si dominum elegeris, & eo non consentiente, quod intendis, commissum probaveris, vel noxæ dedendæ 7, vel damni sarciendi, ac pœnæ præstandæ habeat facultatem. PP. 5. Non. Octobr. *Sirmii*, AA. COSS. 293.

4. Iidem AA. & CC. Sosio.

SI servus ignorante domino, vel sciente & prohibere 8 nequeunte, res tuas vi rapuerit, dominum ejus apud Præsidem provinciæ, si necdum utilis annus excessit, quadrupli: quod si hoc efflu-

(12. Abrog. *Nov.* 18. *c.* 6.

TIT. XXXIX. (1. *Lib.* 10. *D.* 1. §. 20. *Inst. de act.* §. 6. *Inst. de off. judic.* (2. v. *l.* 2. *infr. l.* 11. *l.* 12. *ff. h. t.* (3. *d. l.* 11. (4. *d. l.* 11. *in fin.* (5. *l.* 13. *supr. de rei vindic.* (6. *l.* 8. *in fin. ff. h. t.* (7. v. *l.* 13. §. 2. 3. 4. *supr. de judic.* (8. v. *l.* 5. *infr. unde vi.* (9. *l.* 8. *ff. h. t.* (10. v. *l. ult. in fin. ff. eod.*

TIT. XL. (1. *l.* 4. §. *ult. ff. de verb. oblig.* (2. *l.* 1. *supr. de procur.*

TIT. XLI. (1. *Lib.* 4. *Inst.* 8. *Lib.* 9. *D.* 4. (2. §. 5. *Inst. h. t. l.* 1. *in fin. ff. de priv. delict. l.* 18. *ff. de furtis.* (3. *l.* 16. *ff. d. t. de furt.* §. 6. *Inst. h. t.* (4. *l.* 1. §. 1. *ff. si quis testam. liber.* (5. §. 2. *in fin. Inst. l.* 2. *pr. ff. h. t. l.* 7. §. 1. *ff. de damno infect. l.* 1. §. 15. *ff. de vi & vi armat.* (6. *l.* 17. §. 18. *ff. de ædil. edict. l.* 3. *infr. h. t.* (7. *l.* 2. *supr. eod.* (8. Adde *l.* 2. *ff. eod.* juncta *l.* 45. *ff. ad leg. Aquil.*

xit tempus, simpli noxali judicio convenire potes: Qui, si noxæ maluerit servum dedere: nihilominus cum ipso, quantum ad eum pervenit, experiri non prohiberis. † Nam si eo conscio, & prohibere valente: detracta noxæ deditione conventus, ad summam condemnationis solvendam omnino compellendus est. † Sane, si criminis publici accusationem propter uxorem tuam à servo raptam, intendendam putaveris: non contra dominum 9, sed contra eum servum, quem facinus commisisse proponis, hanc instituere debes. PP. 18. Cal. Septembr. *Sirmii*, AA. COSS. 293.

5. Iidem AA. & CC. Menophilo.

SI tibi per furtum nec manifestum ancillam servus ope 10 consilioque domini cum aliis rebus subtraxerit, cum inter servum & liberum civile judicium 11 consistere non possit, eum ob hoc delictum dupli pœnali actione, & de rebus propriis vindicatione, vel condictione convenire potes. S. 5. Cal. April. CC. COSS. 294.

TIT. XLII.
AD EXHIBENDUM. 1

1. Imp. ALEXANDER A. Crescenti militi.

SI dominium ancillæ, de qua agis, ad matrem tuam pertinuit, nec jure à patre tuo venundata est, ejusque proprietatem tibi vindicare 2 paratus es: Præses provinciæ exhiberi eam jubebit, ut apud judicem de rei veritate quæratur. PP. Cal. Maji, ALEXANDRO A. COS. 223.

2. Idem A. Syro.

SI criminis 3 alicujus reus servus postulatur, per ad exhibendum actionem produci à domino, non celari debet. PP. 2. Calend. Decembr. ALEXANDRO A. COS. 223.

3. Idem A. Felicissimæ.

NEque ad exhibendum actio, neque proprietatis vindicatio, si nunc competit, propterea perempta est 4, quod aliquando adversus te ad exhibendum actione aliter pronunciatum est: quia commutatione litis alia res esse incipit. PP. Cal. Septembr. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

4. Idem A. Flacillæ.

NOn ignorabit judex, si instrumenta tui 5 juris, quæ penes diversam partem fuisse probaveris, ab eisdem non exhibeantur, jurisjurandi in litem 6 facultatem deferri tibi oportere. PP. 3. Calend. Mart. AGRICOLA & CLEMENTINO COSS. 231.

5. Imp. GORD. A. Sabiniano militi.

AD exhibendum actione non tantum eum, qui possidet, sed etiam eum teneri, qui dolo fecit 7, quominus exhiberet, merito tibi à non contemnendæ auctoritatis Jurisconsulto Modestino responsum est. PP. 2. Id. Febr. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

6. Imp. PHILIPPUS A. Palemonidi.

INstrumenta ad jus tuum 8 pertinentia, partem diversam invasisse adseverans, si quidem crimen intendis, solennibus accusationibus impletis, fidem adseverationi tuæ facito: sin vero ad exhibendum intendis, judiciorum more experire. PP. 2. Id. Mart. PEREGRINO & ÆMILIANO COSS. 245.

7. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Vitalianis.

EXhibitionis necessitate tenetur, qui facultatem habens, culpam, vel dolum 9, in explendo præcepto committit: ita ut si rem deteriorem 10 exhibuit, æquitas 11 exhibitionis perficiat, ut quamvis ad exhibendum agi non possit: in factum tamen actio contra eum detur. PP. 16. Cal. Junii, MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

8. Iidem AA. & CC. Photino.

SI res tuas commodavit, aut deposuit is, cujus in precibus meministi, adversus tenentem ad exhibendum, vel vindicatione uti potes. Quod si pactus sit, ut tibi restituantur: si quidem ei, qui deposuit, successisti jure hereditario, depositi actione uti non prohiberis: si vero nec civili, nec honorario jure ad te hereditas ejus pertinet: intelligis nullam te ex ejus pacto 12, contra quem supplicas, actionem stricto jure habere: utilis autem tibi propter æquitatis rationem dabitur depositi actio. S. 5. Cal. Maji, *Heracliæ*, AA. COSS. 293.

9. Iidem AA. & CC. Faustino.

SI ex quocunque contractu apud Præsidem provinciæ jure debitum, cui oportuerat, te reddidisse probaveris: chirographa tua 13, ex quibus jam nihil peti potest, & instrumenta ad eum contractum pertinentia, tibi naturaliter liberationem consecuto, exhiberi ac reddi jubebit. S. 8. Cal. Septembr. CC. COSS. 294.

TIT. XLIII.
DE ALEATORIBUS 1, ET ALEARUM lusu.

1. Const. argumentum ex βασιλικῶν lib. 60. tit. 8. de aleatoribus, Jacobo Cujacio interprete.

COnstitutio prohibet ludos, exceptis quinque: definit etiam multam in aleatores, permittens Præfecto Urbi, & Præsidibus provinciarum, & Episcopis ea inquirere & prohibere, & in iis habitos contractus rescindere. Dat & actionem ex quinque concessis ludis, & repetitionem eorum, quæ ex ea causa debentur, & statuit decem librarum multam in eos, qui constitutionem violari permiserint.

1. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

VIctum in aleæ lusu, non posse conveniri: & si solverit, habere repetitionem 2, tam ipsum, quam heredes ejus adversus victorem, & ejus heredes, idque perpetuo, & etiam post triginta annos. Quod si vel ipse, vel ejus heredes repetere neglexerint: liceat cuicunque volenti, & præcipue civitatis, in qua id factum est, Primati, vel Defensori, repetere, & in opera civitatis id expendere. Data autem super aleæ lusu cautio sit irrita, & condici possit. † Sed & si quis sub specie alearum victus sit lupinis, vel alia quavis materia, cesset etiam adversus eum omnis exactio. † Data licentia Episcopis hæc inquirendi: debentibus etiam Præsidibus, & Primatibus, & Defensoribus civitatum eos hac in re adjuvare. † Duntaxat autem ludere liceat μονόβολον, liceat item ludere κοντομονόβολον, κυντανὸν κόντακα, & item liceat ludere χωρὶς τῆς πόρπης, id est, ludere vibratione Quintiana, absque spiculo, sive aculeo, aut ferro, à quodam Quinto ita nominata hac lusus specie. Liceat item ludere πεξιχυτὴν, id est, exerceri lucta: liceat vero etiam exerceri hippice, id est, equorum cursu, seu hippodromo, absque dolo & circumventione. Et liceat quidem ditioribus ad singulas commissiones, seu ad singulos congressus, aut vices unum assem, seu numisma, seu solidum deponere & ludere, cæteris autem longe minori pecunia. Quod si plus lusum fuerit, neque repetitio detur, & solutum repetatur. Curent vero ista Præsides, decem librarum pœna interposita, si hanc legem contempserint, vel contemni permiserint.

2. Const. argumentum ex βασιλικῶν lib. 60. tit. 8. de aleatoribus, Jacobo Cujacio interprete.

COnstitutio prohibet ea, quæ dicuntur ξύλινα ἱππικὰ periculi repetitione proposita in lusores, & publicatione domorum, in quibus hujusmodi lusus peracti sunt. Datur & repetitio ei, qui superatus est, & solvit: quod si nolit repetere, id jubet in opera publica ejus civitatis erogari.

Aliud argumentum Latine.

NOn licere ludere his, qui vocantur equi lignei, neque ulla quavis aleæ specie, exceptis ludis, quos in anteriore constitutione permisimus. Loca vero, in quibus hujusmodi equis ligneis lusum fuerit, publicentur: & soluta hujus ludi occasione repetantur: vel si repetere nolent, qui perdiderunt, repetitio fiet per Præfectum & Præsides provinciarum: & applicabitur hujusmodi pecunia publicis operibus. Prohibeant etiam cætera, quæ in hujusmodi ludis fiunt illicita, ut blasphe-

(9. *l.* 4. *infr.* ad leg. *Jul.* de *vi.* (10. v. *l.* 53. *in fin. ff.* de *V. S.* (11. *l.* 6. *supr. de judic.*

TIT. XLII. (1. §. 3. *Inst. de off. judic. Lib.* 10. *D.* 4. (2. v. *l.* 1. *l.* 3. §. 3. *ff. h. t.* (3. Adde *l. ult. ff.* eod. (4. v. *l.* 12. §. 2. *ff.* eod. (5. *l.* 6. *infr.* eod. (6. *l.* 21. *supr. de rei vindic.* (7. *l.* 7. *infr. l.* 9. *in princ.* & §. 2. *ff. h. t.* (8. v. *l.* 4. *supr. eod. l.* 52. *ff.* de *act. empt.* & *vendit. tit. ff.* de *tab. exhib.* (9. *l.* 5. *supr. h. t.* (10. *l.* 9. §. 3. *ff.* eod. (11. *l.* 3. §. 14. *ff.* eod.

(12. v. *l.* 38. *ff.* de *verb. oblig.* (13. *l.* 2. *infr.* de *condict. ex lege. l.* 18. *ff. h. t.*

TIT. XLIII. (1. *Lib.* 11. *D.* 5. adde *Nov. Leon.* 87. *Auth. Interdicimus. supr.* de *episcop.* & *cler. l.* 25. *l. ult.* §. 1. & 3. *supr.* de *episcop. aud. Nov.* 123. *c.* 10. *in fin.* (2. Adde *l.* 19. *in fin. ff.* de *probat. l. ult.* §. 1. *ff. quar. rer. actio non datur.*

mias 3, & si quæ talia. Balsamon notat de equi lignei *significatione incidisse apud Imperatorem gravem quondam disputationem, quibusdam asserentibus, illum ludum significari, quo pueri extra circum aurigando pro equis utuntur hominibus, aliis vero contra contendentibus ligneam esse fabricam per scalas ligneas exaltatam, habentem in medio diversa foramina: nam qui hoc genere ludebant, quatuor globulos diversorum colorum superjiciebant ex superiori parte, & qui primus globulorum per foramina ex ultimo foramine egrediebatur, hic victoriam dabat ei, qui projecerat. Nunc veterem harum legum translationem à nobis, quoad fieri potuit, ex libris manuscriptis emendatam subjicimus.* Cont.

3. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

ALearum usus antiqua 4 res est, & extra operas pugnatorias [concessa,] verum pro tempore abiit in lachrymas, multa millia extranearum nationum suscipiens. Quidam enim [nec] ludentes, nec ludum scientes, sed numeratione tantum proprias substantias perdiderunt, die noctuque ludendo, argento, apparatu lapidum, & auro. Consequenter autem ex hac inordinatione blasphemare 5 [Deum] conantur, & instrumenta conficiunt. Commodis igitur subjectorum prospicientes, hac generali lege decernimus, ut nulli 6 liceat in publicis, vel privatis domibus vel locis ludere, neque in genere, neque in specie, & si contra factum fuerit, nulla sequatur condemnatio, sed solutum 7 reddatur, & competentibus actionibus repetatur ab his, qui dederint, vel eorum heredibus, aut his negligentibus, à Patre aut Defensoribus illius civitatis: vel recipiat fiscus, non obstante nisi quinquaginta annorum præscriptione: Episcopis vero locorum hoc providentibus, & Præsidum auxilio utentibus. † Deinceps vero ordinet quinque ludos, Monobolon, Contomonobolon, Quintanum contacem sine fibula, & perichyten, & hippicem, quibus sine dolo atque callidis machinationibus ludere permittimus. † Sed nec permittimus etiam in his ludere ultra unum solidum, si multum dives sit: ut si quem vinci contigerit, casum gravem non sustineat. Non enim solum bella bene ordinamus, sed & res [sacras] ludicras. Sed istam interminantes pœnam transgressoribus, potestatem dando Episcopis 8 hoc inquirendi, & Præsidum auxilio sedandi. † Prohibemus etiam, ne sint equi [seu equestres] lignei 9: & ut si quis ex hac occasione vincatur, hoc ipse recuperet domibus 10 eorum publicatis, ubi hæc reperiuntur. † Si autem noluerit recipere is, qui dedit, procurator noster hoc inquirat, & in opus publicum 11 convertat. Similiter & Judices prohibeant, ut à blasphemiis 12, & perjuriis, quæ ipsorum inhibitionibus debent comprimi, omnes homines penitus conquiescant.

TIT. XLIV. DE RELIGIOSIS 1 ET SUMPTIBUS funerum.

1. Imp. ANTONINUS A. Doritæ.

SI vi fluminis reliquiæ filii tui continguntur, vel alia justa & necessaria causa intervenit: existimatione Rectoris provinciæ transferre eas in alium locum poteris. 2 PP. 8. Cal. Novembr. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

2. Idem A. Hilariano.

INvito, vel ignorante te ab alio illatum corpus in puram possessionem tuam, vel lapidem, locum religiosum facere non potest. Sin autem voluntate tua mortuum aliquis in locum tuum intulerit, religiosus iste efficitur 3: Quo facto, monumentum neque 4 venire, neque obligari à quoquam prohibente juris religione posse, in dubium non venit. PP. Cal. Maji, AQUILINO 2. & ANULINO COSS. 217.

3. Imp. ALEXAND. A. Rimo.

LEgatum à defuncto tibi relictum, & quod in funus vel morbum ejus 5 erogasse te boni viri arbitratu probaveris, Præses provinciæ solvi tibi jubebit. PP. 5. Non. Jul. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

4. Idem A. Luciano.

SI sepulchrum *monumenti* 6 appellatione significas, scire debes, jure dominii id nullum vindicare posse: sed si familiare 7 fuit, jus ejus ad omnes heredes pertinere, nec divisione ad unum heredem redigi potuisse. Profana tamen loca, quæ circa 8 id sunt, si semper vicinis ædificiis usui hominum destinatis cesserint, ejus sunt, cui illa, quorum partes esse visæ sunt, ex divisione obtigerunt. PP. 6. Non. Novembr. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

5. Idem A. Cassio militi.

MIlitis voluntatem, quam *circa monumentum sibi faciendum* testamento expressit, & pater & mater ejus heredes negligere non debent. Nam etsi delatio hoc nomine præteritis 9 constitutionibus amota est: invidiam tamen & conscientiam circa omissum supremum ejusmodi officium, & contemptum judicium defuncti, evitare non possunt. PP. 8. Calend. Maji, JULIANO & CRISPINO COSS. 225.

6. Idem A. Primitivo & aliis.

MOnumentorum inscriptiones 10 neque sepulchrorum jura, neque dominium loci puri ad libertos transferent. Præscriptio 11 autem longi temporis, si justam causam initio habuit, vobis proficiet. PP. 8. Calend. Jul. JULIANO & CRISPINO COSS. 225.

7. Imp. GORDIANUS A. Claudio.

STatuas sepulchro superimponere, vel monumento, quod [à te] extructum profiteris, *ornamenta*, quæ putas, superaddere non prohiberis: cum jure suo eorum, quæ minus prohibita sunt, unicuique facultas libera non denegetur. PP. 3. Calend. August. GORDIANO A. 2. & POMPEJANO COSS. 242.

8. Imp. PHILIPPUS A. Juliæ.

JUs familiarium 12 sepulchrorum ad affines, seu proximos cognatos non heredes institutos minime pertinet. PP. 16. Calend. Jul. PEREGRINO & ÆMILIANO COSS. 245.

9. Idem A. & Philippus C. Faustinæ.

LOcum quidem religiosum distrahi non posse 13, manifestum est: verum agrum 14 purum monumento cohærentem 15 profani juris esse: ideoque efficaciter venundari, non est opinionis incertæ. PP. 6. Calend. Decembr. PHILIPPO A. & TITIANO COSS. 246.

10. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Aquilianæ.

SI necdum perpetuæ 16 sepulturæ corpus traditum est: translationem ejus facere non prohiberis. PP. 8. Id. Febr. DIOCLETIANO 4. & MAXIMIANO 3. AA. COSS. 290.

11. Iidem AA. & CC. Gaudentio.

OBnoxios criminum 17 digno supplicio subjectos, sepulturæ tradi non vetamus. PP. 8. Id. April. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

12. Iidem AA. & CC. Victorino.

MOrtuorum reliquias, ne sanctum municipiorum jus polluatur, intra civitatem 18 condi, jampridem vetitum est. PP. 3. Cal. Octobr. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

13. Iidem AA. & CC. Dionysio.

JUs sepulchri tam familiaris 19, quam hereditarii 20, ad extraneos etiam heredes: familiaris autem ad familiam, etiam si nullus ex ea heres sit, non etiam ad alium quemquam, qui non est heres, pertinere potest. S. 3. Id. Novembr. *Sirmii*, CC. COSS. 294.

14. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Cynegio P. P.

NEmo humanum corpus ad alium locum [sine Augusti 21 affatibus] transferat. Dat. 3. Calend. Mart. *Constantinop.* HONORIO NOBILI PUERO & EVODIO COSS. 386.

(3. *l. ult.* §. 1. *supr. de episcop. aud.* (4. Fac. *l.* 16. §. 8. *ff. de pœn.* (5. *l. ult.* §. 1. *supr. de episcop. aud.* (6. *Nov. Leon.* 87. *l. ult.* §. 1. *supr. de episcop. aud.* (7. *l.* 1. *supr. h. t.* (8. Fac. *l. ult. supr. de episcop. aud.* (9. *l.* 2. *supr. h. t.* (10. Adde *l.* 1. *ff. eod.* (11. *l.* 1. *l.* 2. *supr. eod.* (12. *Nov.* 77. *c.* 1. §. 1.
TIT. XLIV. (1. *Lib.* 11. *D.* 7. (2. *l.* 14. *infr. h. t.* (3. *l.* 2. *ff. eod.* §. 9. *Inst. de rer. divis. l.* 6 §. 4. *ff. de divis. rer.* (4. §. *ult. Inst. de empt. vendit. arg. l.* 6. §. 2. *ff. de divis. rerum.* adde *l.* 14. *infr. de legat. l.* 9. *infr. h. t.* (5. *l.* 12. §. 2. *ff. eod.*

(6. *l.* 2. §. 6. *ff. eod.* (7. *l.* 5. *ff. eod.* (8. *l.* 9. *infr. l.* 2. §. 5. *ff. eod.* (9. *l.* 5. *infr. quib. ut indign.* (10. *l.* 6. *vers. liberti. ff. h. t.* vide tamen *l.* 27. *ff. de condit. & demonstr. l.* 10. *ff. de probat.* (11. *l.* 4. *ff. de mortuo.* (12. *l.* 5. *l.* 6. *vers. liberis. ff. h. t.* (13. *l.* 2. *in fin. supr. eod.* (14. v. *l.* 2. §. 4. *ff. eod.* (15. *l.* 4. *vers. profana. supr. eod.* (16. *l.* 40. *ff. eod.* (17. v. *tit. ff. de cadaver. pun.* (18. *l.* 3. §. 5. *ff. de sepulc. viol.* (19. *l.* 5. *ff. eod.* (20. *d. l.* 5. *l.* 6. *ff. eod.* (21. *l.* 8. *pr. ff. eod.* excip. cas. *l.* 40. *ff. l.* 10. *supr. eod.*

In solo Auredani libro manusc. notatur, hic deesse Græcam Constitutionem, quam ex Basilicis edidit Cujac. lib. 11. observ. cap. 21.

15. *

IN nullo quopiam loco vectigal 22 ab aliqua persona pro corporibus ex uno in alium locum translatis præstetur.

(22. Vide tamen *l.* 37. *ff. eod.*

LIBER QUARTUS.

TIT. I.
DE REBUS CREDITIS 1, ET JUREJURANDO. 2

1. Imp. ANTONINUS A. Herculiano.

CAusa jurejurando ex consensu utriusque partis, vel adversario inferente, delato & præstito, vel remisso decisa: nec perjurii prætextu retractari potest: nisi specialiter 3 hoc lege excipiatur. PP. 15. Cal. Jul. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 223.

2. Imp. ALEXANDER A. Felici.

JUrisjurandi contempta religio satis 4 Deum ultorem habet. Periculum autem corporis, vel Majestatis crimen secundum constituta Divorum Parentum meorum, etsi *per Principis* 5 *venerationem* quodam calore fuerit pejeratum, inferri non placet. PP. 6. Cal. April. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Severæ.

IN bonæ 6 fidei contractibus, necnon [etiam] in cæteris causis, inopia probationum, per judicem 7 jurejurando causa cognita res decidi oportet. PP. 10. Cal. Sept. MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

4. Iidem AA. & CC. Maximæ.

SI ad excludendam tutelæ actionem pupillus 8 jusjurandum tutori detulerit, postea eandem litem exercere non prohibetur. PP. Cal. Jul. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

5. Iidem AA. & CC. Juliano.

CUm etiam à pupillorum tutoribus 9, velut ab ipsis pupillis relicta fideicommissa videantur, super fideicommissis Præses provinciæ cognoscet: &, si id tibi relictum esse constiterit, reddi tibi efficiet. Idem, si inficietur, ad jusjurandum (ut desideras) tutorem adiget. PP. 4. Cal. Dec. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

6. Iidem AA. & CC. Bessio.

CUm proponas partibus placuisse, jurisjurandi religione, generis & ingenuitatis quæstionem decidi 10: Præses provinciæ juxta decretum arbitri ad voluntatis vestræ placitum amitæ tuæ filiis consulet. PP. 5. Id. Febr. TIBERIANO & DIONE COSS. 291.

7. Iidem AA. & CC. Eutychianæ.

NEc filius 11, nec quisquam alius 12, nec litigando, nec paciscendo, sed neque jusjurandum citra voluntatem dominæ rei deferendo, præjudicium ei facere potest. Unde si citra mandatum tuum aliquid erga rem tuam filius tuus gessit, nec hoc ratum habuisti, nihil tibi oberit. S. Idib. Novembr. AA. & COSS. 293.

8. Iidem AA. & CC. Alexandro.

ACtori delato, vel relato jurejurando, si juraverit, vel ei remissum 13 sit sacramentum, ad similitudinem judicati in factum actio competit. S. 12. Calend. Maji, CC. COSS. 294.

9. Iidem AA. & CC. Martiano.

DElata conditione jurisjurandi, reus (si non per actorem, quominus de calumnia juret 14, steterit) per judicem solvere 15, vel jurare, nisi referat 16 jusjurandum, necesse habet. S. 5. Calend. Maji, *Sirmii*, AA. COSS. 299.

10. Iidem AA. & CC. Protogeni.

IN actione 17 etiam depositi, quæ super rebus quasi sine scriptis datis movetur, jusjurandum ad exemplum cæterorum bonæ 18 fidei judiciorum deferri potest. S. 5. Cal. Decembr. CC. COSS. 300.

11. Imp. JUSTINIANUS A. Demosth. P. P.

SI quis jusjurandum intulerit, &, necdum eo præstito, postea (utpote sibi allegationibus abundantibus) hoc revocaverit: sancimus nemini licere penitus iterum ad sacramentum recurrere, (satis enim absurdum est redire 19 ad hoc, cui renunciandum putavit, & cum desperavit aliam probationem, tunc denuo ad religionem convolare & judices nullo modo [eos] audire ad tales iniquitates venientes. † Si quis autem sacramentum intulerit, & [hoc] revocare maluerit, licere quidem [ei] hoc facere, & alias probationes, si voluerit, præstare: ita tamen, ut hujusmodi licentia usque ad litis tantummodo terminum ei præstetur. Post definitivam autem sententiam, quæ provocatione suspensa non sit, vel quæ, postquam fuit appellatum, corroborata fuerit: nullo modo revocare juramentum, & iterum ad probationem venire cuiquam concedimus: ne repetita lite, finis negotii alterius causæ fiat exordium. Dat. 15. Calend. Octobr. *Chalcedone*, DECIO V. C. COSS. 529.

12. Idem A. Demostheni P. P.

GEneraliter de omnibus juramentis, quæ in litibus offeruntur, vel à judice, vel à partibus, definiendum est. Cum enim jam increbuit judices in plenissima definitione 20 sacramentum imponere: evenit, ut provocatione lite suspensa, hi quidem, qui jusjurandum præstare jussi sunt, ab hac forte luce subtrahantur, probationes autem rerum cadant: cum 21 multum discrepet juramentum hereditarium à principali sacramento. Necessitate itaque rerum coacti, & probationibus pinguius subvenientes, ad hujusmodi venimus sanctionem. Omne igitur juramentum, sive à judicibus, sive à partibus illatum, vel in principio litis, vel in medio, vel in ipsa definitiva sententia, sub ipso judice detur, non expectata vel ultima definitione, vel provocationis formidine. 22 §. 1. Sed juramento illato, cum hoc à partibus factum fuerit, & à judice approbatum: vel ex auctoritate judicis cuicunque parti illatum: si quidem is, cui imponitur sacramentum, nihil ad hoc fuerit reluctatus, hoc præstetur, vel referatur: necessitate ei imponenda, cui jure refertur, relationis sacramentum subire: vel si hoc recusaverit, quasi illato sacramento præstito, causa vel capitulum decidatur, nullo loco provocationi relinquendo. Quis enim ferendus est ad appellationis veniens auxilium in his, quæ ipse facienda procuravit? §. 2. Sin autem is, cui sacramentum est illatum, vel à parte, vel à judice, hoc subire minime voluerit, licentiam quidem habeat sacramentum recusare 23: judex autem, si hoc omnimodo præstandum existimaverit, sic causam dirimat, quasi volente eo sacramentum sit recusatum: & ita cætera sive capitula, sive totius negotii summa examinentur, & lis suo marte percurrat, nullo ei obstaculo obviante. Ipse autem, qui sacramentum sibi illatum dare recusaverit: vel hoc attestetur 24, vel, si forte non audeat, habeat sibi in ultima provocatione repositum auxilium, & si judex appellationi præsidens, *bene quidem illatum jusjurandum*, *non rite autem recusatum* pronunciaverit: res, secundum quod judicatum est, permanebit. Sin autem *non rite quidem*

TIT. I. (1. *Lib.* 12. *D.* 1. (2. *Lib.* 12. *D.* 2. §. 4. *Inst. de except.* (3. v. *l. ult. infr. h. t. l.* 31. *ff. de jurejur. l. ult. ff. qui satisdare cog.* (4. Vide tamen *l. ult. ff. stellionatus.* (5. *l.* 13. *in fin. ff. de jurejur. l.* 41. *supr. de transact.* (6. v. *l.* 5. *ff. de in lit. jur.* (7. *l.* 31. *ff. de jurejur.* (8. *l.* 17. §. 1. *ff. d. t.* (9. *l.* 20. *infr. de fideicom. l.* 69. §. 2. *ff. de legat.* 2. (10. v. *l.* 2. *in fin. supr. de pedan. judic.* (11. *l.* 4. *infr. si alien. res pign.* (12. *l.* 3. §. 3. *in fin. ff. de jurejur.* (13. *l.* 1. *supr. h. t.* (14. v. *l.* 34. §. 4. *l.* 37. *ff. de jurejur.* (15. *d. l.* 34. §. 6. (16. *d. l.* 34. §. 7.

(17. Adde *l.* 4. *supr. ad exhib.* (18. *l.* 3. *supr. h. t.* (19. *arg. l.* 75. *ff. de reg. jur.* (20. v. *l.* 11. *infr. de sentent. & interloc.* (21. 2. *Feud.* 58. §. *cum datur.* (22. Abrog. *l.* 11. *supr. h. t.* (23. Immo vide *l.* 9. *supr. eod. l.* 38. *ff. de jurejur.* (24. v. *l.* 34. *pr. ff. d. t.*

illatum,

illatum, *recte autem recusatum sacramentum* pronunciaverit: tunc ei licebit emendare sententiam judicis, quæ quasi ex recusato sacramento processit, & nihil penitus nec præjudicii, nec injusti dispendii cuicunque incurret: sed & causæ cursus ab initio usque ad novissimum terminum non impedietur, & lis æqua lance trutinabitur. §. 3. Sive autem illatum juramentum præstitum fuerit, sive recusatum: ipsi parti, quæ hoc intulit, nullum provocationis remedium in hoc reservabitur: cum nimis crudele est, parti, quæ hoc detulit, propter hoc ipsum, quod judex ejus petitionem secutus est, superesse provocationem. §. 4. His de præsentibus personis statutis, nec absentes nos fugiunt, sed etiam eos huic legi subjugamus: & si persona præsens non inveniatur, cui sacramentum illatum est, lite forte per procuratorem ventilata, necesse est, vel ipsam principalem personam datis certis induciis ad judicem venire, ut ea, quæ de sacramentis statuta sunt, impleat; vel (si judex existimaverit) in provincia, ubi degit, sub actorum testificatione juramentum ab ea vel dari, vel referri: vel recusari, hoc procedere: ut singulis casibus eventus jam definitus imponatur: licentia danda etiam parti alteri, vel per se, vel per procuratorem super hoc ipsum ordinatum, adesse his, quæ de juramento aguntur: vel si neutrum facere maluerit, & ex una parte, sub fide tamen gestorum, juramentum præstari, vel referri, vel recusari: expensis propter hujusmodi causam præstandis, officio judicis trutinandis, an ab utraque parte, an ab altera oporteat eas dependi: nullo tamen ex hoc litibus impedimento generando: sed, donec ea procedunt, aliis vel capitulis, vel litis membris à judice examinandis: & postquam fuerint ei intimata gesta super juramento subsecuta, tunc iterum ad hoc capitulum judice redeunte, & eo adimpleto ad cætera perveniente, omnibus aliis, quæ de præsentibus sancita sunt, & in absentium parte observandis. §. 5. In omnibus autem casibus, in quibus sacramenta præstantur, observationem judicialem permanere censemus secundum personarum qualitatem, sive sub ipso judice præstari oportet juramentum, sive in domibus, sive sacris scripturis tactis, sive in sacrosanctis oratoriis. §. 6. Similique modo in sua firmitate manere, quæ de calumniæ jurejurando, vel relato sacramento legibus cauta sunt, vel à nobis, vel à retro divis Principibus introducta: non enim, ut aliquid derogetur antiquioribus legibus, hæc prolata sunt: sed ut, si quid deesse eis videatur, hoc repleatur. Recitata septies in novo consistorio Palatii Justiniani. Dat. 3. Cal. Nov. DECIO V. C. COS. 529.

13. Idem A. Joan. P. F. P.

CUm quis legatum, vel fideicommissum, utpote sibi relictum exigeret, & testamento forte non apparente pro eo sacramentum ei ab herede delatum esset, & is religionem suam præstasset, affirmans sibi legatum, vel fideicommissum derelictum esse, & ex hujusmodi testamento id, quod petebat, consecutus esset: postea autem manifestum esset factum, nihil ei penitus fuisse derelictum: apud antiquos quærebatur, utrum jurejurando standum esset, an restituere deberet, quod accepisset: vel, si re vera ei derelictum fuisset legatum, vel fideicommissum, an daremus licentiam heredi Falcidiam, si competat, ex hoc retinere. Nobis itaque melius visum est, repeti 25 ab eo legatum, vel fideicommissum, nullumque ex hujusmodi perjurio lucrum ei accedere. Sed si verum fuerit inventum: quartæ detentionem introduci, si tamen locum habeat: ne cui ex delicto impium sibi lucrum [afferre] nostris legibus concedatur. Dat. 15. Calend. Nov. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 532.

TIT. II.
SI CERTUM PETATUR. 1

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Modestino.

NEque æquam, neque usitatam rem desideras: ut æs alienum patris tui non pro portionibus 2 hereditariis exsolvatis tu & frater coheres tuus, sed pro æstimatione rerum prælegatarum; cum sit explorati juris, hereditaria onera ad scriptos heredes pro portionibus hereditariis, non pro modo emolumenti pertinere. Quod nec tu ipse ignorare videris: cum creditoribus secundum formam [veteris] juris pro portione tua caveris. Dat. Cal. Jul. CHILONE & LIBONE COSS. 205.

2. Imp. ANTONINUS A. Hermogeni.

QUamvis pecuniam tuam Asclepiades suo nomine crediderit: stipulando tamen, sibi 3 jus obligationis quæsivit: quam pecuniam ut possis petere, mandatis tibi ab eo actionibus consequeris. PP. 7. Cal. Maji, MESSALA & SABINO COSS. 215.

3. Imp. GORDIANUS A. Sempronio.

EOs, qui officia administrant, neque per se 4, neque per suppositas personas, tempore officii sui in provincia fœnus agitare posse, sæpe rescriptum est. PP. 8. Calend. Sept. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

4. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS Cæs. Maximo.

SI absentis pecuniam, nomine ejus, fœnori dedisti, ac reprobato nomine, mandatis actionibus experiris: Præses provinciæ jurisdictionem suam præbebit. §. 1. Idem si cessare mandatum animadverterit, utilem tibi adversus debitorem actionem eo nomine competere non negabit. Propos. 15. Cal. Mart. PRÆSENTE & ALBINO COSS. 247.

5. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Aristodemo & Proculo.

SI non singuli in solidum accepta mutua quantitate, vel stipulanti creditori sponte vos obligastis, (licet uni numerata sit pecunia) vel intercessionis nomine hanc pro reo suscepistis obligationem: frustra veremini, ne ejus pecuniæ nomine vos convenire possit, quam alii mutuo dedit, si intra præstitutum 5 tempus rei gestæ quæstionem detulistis. † Ac multo magis inanem timorem geritis, si pecunia numerata, *oleum susceptum* instrumento sit collatum: cum, si *reddendi* stipulatio nulla subjecta est, & hujus rei est habita solennis contestatio, in suo statu remanente eo, quod vere factum intercessit, ex olei accepti scriptura nihil deberi manifestum est. S. 5. Non. Maji, AA. COSS. 293.

6. Iidem AA. & CC. Nicandro.

SI ex pretio debitæ quantitatis, facta novatione, per stipulationem usuras licitas ab eo, contra quem supplicas, stipulatus es: falsa mutuo datæ quantitatis demonstratio præmissa 6, cum obligationis substantia non defecerit, quominus usque ad modum placitum usuræ possint exigi, nihil nocet. † Si vero, citra 7 vinculum stipulationis, tantum mutuam pecuniam datam conscriptum est, & ejus præstari fœnus convenit: simulatis pro infectis habitis, hujusmodi placitum nihil de præcedenti mutavit obligatione. S. 15. Cal. Dec. AA. COSS. 293.

7. Iidem AA. & CC. Pactumejo.

NOn unde 8 originem pecunia, quæ mutuo datur, habeat; sed qui contraxit, si ut propriam numeravit; in hujusmodi obligationibus requiritur. S. 5. Non. Octobr. *Sirmii*, AA. COSS. 293.

8. Iidem AA. & CC. Proculo.

SI pro mutua pecunia 9, quam à creditore poscebas, argentum, vel jumenta, vel alias species utriusque consensu æstimatas accepisti, dato auro pignori, licet ultra usuram centesimam usuras stipulanti spopondisti: tamen sors 10, quæ æstimatione placito partium definita est, & usurarum titulo legitima 11 [summa] tantum recte petitur. Nec quicquam tibi prodesse potest, quod minoris 12 esse pretii pignus, quod dedisti, proponis, quo minus hujusmodi quantitatis solutioni pareas. S. 17. Cal. Januar. AA. COSS. 293.

9. Iidem AA. & CC. Alexandro.

CUm te in Gallia cum Syntropho certum auri pondus, itemque numeratam pecuniam mutuo dedisse, ut Romæ solveretur, precibus adseveras: aditus competens Judex si duos reos stipulandi, vel re pro solido tibi quæsitam actionem, sive ab heredibus Syntro-

(25. v. *l.* 1. *supr. h. t.*

TIT. II. (1. *Lib.* 12. *D.* 1. *princ. Inst. quib. mod. re contrah. oblig.* (2. *l.* 26. *supr. de pact. l.* 6. *supr. fam. ercisc. l.* 2. *infr. de hered. act. l.* 1. *infr. de except. l.* 10. *infr. de jure delib. l.* 35. §. 1. *ff. de hered. inst. l.* 85. §. 1. *in fin. ff. de verb. oblig. l.* 2. *in fin. ff. de stipul. præt.*

(3. *l.* 16. *infr. de pignorib.* (4. *l.* 33. *ff. de reb. cred. l. un. supr. de contract. judic.* (5. v. *vers. multum. Inst. de liter. oblig.* (6. *l.* 11. §. 1. *ff. de reb. cred. l.* 17. *pr. ff. de pact.* (7. *l.* 3. *infr. de usuris.* (8. v. *l.* 2. *supr. h. t.* (9. Adde *l.* 11. *ff. de reb. cred.* (10. *l.* 20. *ff. l.* 26. §. 1. *vers. si quis autem. infr. de usur.* (11. *l.* 29. *ff. d. t.* (12. Confer *Edict. Just.* 9. *c.* 4. *l.* 3. *infr. de distract. pign. l.* 28. *ff. de reb. cred.*

phi

phi procuratorem te factum animadverterit; totum debitum; alioqui, quod dedisti, solum restitui tibi jubebit. S. 15. Cal. Januar. AA. COSS. 293.

10. Iidem AA. & CC. Crispino.

EO quod à multis proprii debiti singulorum obligationis uno tantum instrumento probatio continetur: exactio non interpellatur. Nam si pro pecunia, quam mutuo dedisti, tibi vinum stipulanti, qui debuerant, spoponderunt: negotii gesti pœnitentia contractum recte 13 habitum non constituit irritum. S. 2. Non. Febr. *Sirmii*, AA. COSS. 299.

11. Iidem AA. & CC. Maximiano.

INcendium 14 ære alieno non 15 exuit debitorem. 16 S. 2. Id. Febr. *Sirmii*, AA. COSS. 299.

12. Iidem AA. & CC. Theophanio.

SI in rem communem cum Jone mutuam sumpsisti pecuniam, nec re, nec solennitate verborum vos obligastis in solidum: & si eam post integram solvisti: de restituenda tibi parte contra Jonem experiri, ut debitum poscens, judice cognoscente potes. S. 15. Cal. Sept. CC. COSS. 300.

13. Iidem AA. & CC. Frontoni.

EUm, qui mutuam sumpsit pecuniam, licet in res alienas, creditore non contemplatione domini rerum eam fœnori dante; principaliter obligatum, obnoxium remanere oportet. S. 17. Cal. Novembr. *Nicomediæ*, CC. COSS. 300.

14. Iidem AA. & CC. Hadriano.

MUtuæ pecuniæ, quam aliis dedit creditor, citra solennitatem verborum subscribentem instrumento 17 [te] non habet obligatum. Sine die, AA. COSS. *

15. Iidem AA. & CC. Charidemo.

NOn adversus te creditores, qui mutuam sumpsisti pecuniam, sed ejus 18, cui hanc credideras, heredes experiri, contra juris formam evidenter postulas. S. 5. Cal. Dec. CC. COSS. *

16. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Theodoro P. P.

QUisquis Judici fœnebrem pecuniam mutuaverit 19, si in provincia fuerit versatus, quasi emptor legum atque provinciæ, vel si quis collectarius honoris pretium dederit ambienti: exilii pœna una cum ipso judice plectetur. Dat. 17. Cal. Novembr. BASSO & PHILIPPO COSS. 408.

17. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

SUper chirographariis instrumentis hæc pro communi utilitate sancienda duximus: Ut, si quis pecunias credere supra quinquaginta libras 20 auri voluerit, vel super reddito debito securitatem accipere, cum amplius sit memorata quantitate; sciat, non aliter debere chirographum à debitore, vel creditore recipere, quam si testimonium trium 21 testium probatæ opinionis per eorum subscriptiones [idem] chirographum capiat. Nam si contra hujusmodi observationem chirographum super pecuniis memoratam auri quantitatem excedentibus proferatur: minime hoc admitti à judicantibus oportet. Quod & in futuris creditis, vel debitorum solutionibus locum habere oportet. Dat. 10. Cal. Junii, *Constantinop.* DN. JUSTINIANO A. 2. COS. 528.

In AUTHENT. de instrument. cauf. & fide. §. oportet vero. col. 6. tit. 2. al. 3. seu Novell. 73. cap. 8.

SEd novo jure quinque testes adhibendi sunt, si fiat ab imperito literarum contractus in scriptis, & in civitate, & excedat libram auri: nam si quis facere quemlibet contractum ex non scripto voluerit: manifestum est, quia aut per testes, aut per jusjurandum fidem percipiet, actore quidem testes deducente, pulsato autem jurante, aut referente, sicut judex disposuerit. In agris autem, quæ hactenus valuerunt apud eos, & nunc sint firma.

(13. *l.* 17. *infr. de solut.* (14. Adde *l.* 7. *ult. infr. de condit. insert.* (15. *§.* 2. *vers. & is quidem. Inst. quib. mod. re contrah. oblig. l.* 1. *§.* 4. *ff. de oblig. & act.* (16. Excip. *l.* 5. *ff. de naut. fœn.* (17. *l.* 11. *infr. de oblig. & act. l.* 15. *infr. de admin. tut.* v. *l.* 6. *infr. de fidejuss.* (18. Adde *l.* 13. *infr. de oblig. l.* 49. *ff. de condict. indeb.* (19. v. *supr. de contract. judic. l.* 3. *supr. h. t.* (20. v. *Nov.* 73. *c.* 8. (21. *l.* 11. *infr. qui potiores.* v. d. *Nov.* 73. *c.* 2. *c.* 8. *Nov.* 90. *c.* 2.

TIT. III.
DE SUFFRAGIO. 1

1. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Rufino P. P.

SI qui desideria sua explicare cupientes, ferri sibi à quoquam suffragium postulaverint, & ob referendam vicem se sponsione constrinxerint: promissa restituant; cum ea, quæ optaverint, consequantur: si artibus moras nectant, ad solutionem debiti coarctandi sunt. §. 1. Et si quid eo nomine in auro, vel argento, vel cæteris [rebus] mobilibus datum fuerit: traditio 2 sola sufficiet, & contractus habebit perpetuam firmitatem: quoniam collatio rei immobilis inita, integra fide ac ratione cumulatur. §. 2. Quod si prædia rustica, vel urbana placitum continebit: scriptura, quæ ea in alium transferat, emittatur: sequatur [&] traditio corporalis, & rem fuisse completam gesta testentur: aliter enim ad novum dominum transire non possunt, neque de vetere jure discedere. §. 3. Quod si quis, dum solo commonitorio suffragio nititur, bona duxerit occupanda; reus temeritatis ac violentiæ retinebitur, ac in statum pristinum possessio reducetur, eo à petitione excluso, qui non dubitavit invadere, quod petere debuisset. Dat. 3. Non. Mart. ARCADIO 3. & HONORIO 2. AA. COSS. 394.

TIT. IV.
DE PROHIBITA SEQUESTRATIONE 1 pecuniæ.

1. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Joanni P. P.

QUotiens ex quolibet contractu pecunia postulatur, sequestrationis necessitas conquiescat. Oportet enim debitorem primo convinci, & sic deinde ad solutionem pulsari: Quam rem non tantum juris ratio, sed & ipsa æquitas persuadet, ut probationes secum 2 adferat, debitoremque convincat pecuniam petiturus. Dat. 6. Id. Julii, *Ravennæ*, HONORIO 13. & THEODOSIO 10. AA. COSS. 422.

TIT. V.
DE CONDICTIONE INDEBITI. 1

1. Imp. ANTON. A. Mutiano.

PEcuniæ indebitæ per errorem, non ex causa judicati solutæ, esse repetitionem 2 jure condictionis, non ambigitur. Si quid igitur probare potueris patrem tuum, cui heres extitisti, amplius debito creditori suo persolvisse, repetere potes. Usuras autem ejus summæ præstari tibi frustra desideras: actione enim condictionis ea sola quantitas repetitur, quæ indebita soluta est. P. P. 3. Calend. August. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 223.

2. Idem A. Secundinæ.

SI citra ullam transactionem 3 pecuniam indebitam alieno creditori promittere delegata es, adversus eam, quæ te delegavit, condictionem habere potes. P. P. 14. Cal. Januar. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 225.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Pamphilo.

CUm & soluta indebita quantitas ab ignorante repeti possit, multo facilius quantitatis indebitæ interpositæ scripturæ 4 condictio competit, vel doli exceptio agenti opponitur. S. 3. Non. April. *Byzantii*, AA. & CC. COSS. 293.

4. Iidem AA. & CC. Heraclio.

EA, quæ per inficiationem in lite crescunt, ab ignorante etiam indebita soluta repeti non posse, certissimi juris est. Sed & si 5 cautio indebitæ pecuniæ ex eadem causa interponatur: condictioni locum non esse constat. S. 5. Idib. April. *Byzantii*, AA. COSS. 293.

5. Iidem AA. & CC. Attalo.

SI à patre emancipatus, ei non intra tempora præstituta jure honorario successisti, quidquid indebitum postea per errorem (ut-

TIT. III. (1. *Nov.* 8. adde *Nov.* 161. *c.* 2. (2. v. *l.* 20. *supr. de pact.*

TIT. IV. (1. Excip. *l.* 5. *infr. quor. appell. l.* 7. *in fin. ff. qui satisd. cog.* vide *l.* 110. *ff. de V. S.* (2. *l.* 4. *supr. de edendo.*

TIT. V. (1. *Lib.* 12. *D.* 6. (2. *l.* 29. *§.* 5. *ff. mandati.* (3. *l.* 65. *§.* 1. *ff. h. t. l.* 6. *supr. de juris & facti ignor. l.* 1. *supr. de pact. l.* 19. *l.* 25. *supr. de transact. l.* 78. *ff. ad SC. Trebell.* (4. v. *l.* 4. *in fin. infr. h. t.* (5. *§. ult. Inst. de oblig. quæ quasi ex contract.*

pote

pote patris 6 successor) dedisti, ejus condictionem tibi competere, non est incerti juris. S. 14. Cal. Maji, AA. COSS. 293.

6. Iidem AA. & CC. Mnaseæ.

SI per ignorantiam facti non debitam quantitatem pro alio 7 solvisti; & hoc, adito Rectore provinciæ fuerit probatum: hanc ei, cujus nomine soluta est, restitui eo agente providebit. S. 6. Id. August. AA. COSS. 293.

7. Iidem AA. & CC. Dionysiæ.

FIdeicommissum vel legatum indebitum per errorem 8 facti solutum, repeti posse, explorati juris est. S. 5. Idus Septembr. AA. COSS. 293.

8. Iidem AA. & CC. Zyparo.

CReditoris falso 9 procuratori solventi, adversus eum indebiti repetitio, non obligationis liberatio competit. S. Petit. 15. Cal. Nov. AA. COSS. 293.

9. Iidem AA. & CC. Gratianæ.

INdebitum solutum sciens 10, non [recte] repetit. §. 1. Citra mandatum autem ab alio re distracta dominus evicta re, vel ob præcedens vitium satis emptori faciens, non indebitum prætendere [potest,] sed per hujusmodi factum ratum contractum habuisse probans, à se debitum ostendit esse solutum. S. 4. Non. Decembr. *Nicomediæ*, CC. COSS. 293.

10. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

SI quis servum certi nominis, aut quandam solidorum quantitatem, vel aliam rem promiserit; & cum licentia [ei] fuerat unum ex his solvendo liberari, utrumque per ignorantiam dependerit: dubitabatur, cujus rei daretur à legibus ei repetitio, utrumne servi, an pecuniæ: & utrum stipulator, an promissor habeat hujus rei facultatem? Et Ulpianus 11 quidem electionem ei præstat, qui utrumque accepit, ut hoc reddat, quod sibi placuerit, & tam Marcellum, quam Celsum sibi consonantes refert. Papinianus autem ipsi, qui utrumque persolvit, electionem donat: qui & antequam dependat, ipsam habet electionem, quod velit præstare; & hujus sententiæ sublimissimum testem adducit Salvium Julianum 12 summæ auctoritatis hominem, & Prætorii Edicti [perpetui] ordinatorem. Nobis hæc decidentibus, Juliani & Papiniani sententia placet, ut ipse [habeat] electionem recipiendi, qui & dandi habuit. Dat. Cal. Aug. *Constantinop.* LAMPAD. & ORESTE, VV. CC. COSS. 530.

11. Idem A. Juliano P. P.

PRo dubietate eorum, qui mente titubante indebitam solverint pecuniam, certamen legumlatoribus incidit; idne, quod ancipiti animo persolverint, possint repetere, an non? Quod nos decidentes, sancimus, omnibus, qui incerto 13 animo indebitam dederint pecuniam, vel aliam quandam speciem persolverint, repetitionem non denegari, & præsumptionem transactionis non contra eos induci: nisi hoc specialiter ab altera parte approbetur. Dat. Cal. Oct. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE, VV. CC. COSS. 550.

TIT. VI.
DE CONDICTIONE 1 OB CAUSAM datorum.

1. Imp. ANTONINUS A. Callisthenidi.

PEcuniam, quam te *ob dotem* accepisse pacto interposito (ut fieri, quum jure matrimonium contrahitur, adsolet) proponis, impediente quocunque modo juris auctoritate matrimonium [constare, nullam de dote actionem habes 2: & propterea pecuniam, quam eo nomine accepisti,] jure condictionis restituere 3 debes: & pactum, quod ita interpositum est, perinde ac si interpositum non esset, haberi oportet. P. P. 6. Calend. August. LÆTO 2. & CEREALE COSS. 216.

2. Imp. ALEXANDER A. Asclepiadi.

SI (ut proponis) pater tuus ea lege sorori tuæ prædia, cæteraque, quorum meministi, donavit, *ut creditoribus ipsa satisfaceret*, ac, si placita observata non essent, donatio resolveretur, eaque contra fidem negotii gesti versata est, non est iniquum, actionem condictionis ad repetitionem rerum donatarum tibi, qui patri successisti, decerni. P. P. 14. Cal. Dec. ALBINO & MAXIMO COSS. 228.

3. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. Aurelio & Alexandræ.

EA lege in vos collata donatio, *ut neutri alienandæ 4 suæ portionis facultas ulla competeret*, id efficit, ne alteruter vestrum dominium prorsus alienet: vel ut donatori, vel ejus heredi condictio, si non fuerit conditio servata, quæratur. P. P. Cal. April. VALERIANO 4. & GALLIENO 3. AA. COSS. 258.

4. Iidem AA. & VALERIANUS C. Æmiliæ.

SI cum exiguam pecuniam revera susciperes, longe majorem 5 te accepisse cavisti, *eo quod tibi patrocinium 6 adversarius repromitteret*: cum dicas fidem promissi non secutam: ut libereris obligatione ejus, quod non acceptum propter speratum patrocinium spopondisti, per condictionem consequeris. P. P. 5. Cal. Maji, ÆMILIANO & BASSO COSS. 260.

5. Impp. DIOCLET. & MAXIMIANUS AA. & CC. Martiali.

SI militem ad negotium [tuum] procuratorem fecisti, cum hoc legibus 7 interdictum sit, ac propter hoc pecuniam ei numerasti: quicquid ob causam datum est, causa non secuta restitui tibi competens Judex curæ habebit. P. P. 10. Cal. Octobr. ipsis 4, & 3. COSS. 290.

6. Iidem AA. & CC. Cyrioni & Plotioni.

CUm ancillam patrem vestrum ei, contra quem supplicatis, dedisse proponatis: interest multum, utrumne donandi animo dederit, an ob manumittendam filiam, quam ancillam existimabat: cum perfecta quidem donatio revocari non 8 possit, causa vero donandi non secuta, repetitio competat. S. 2. Idus Maji, AA. COSS. 293.

7. Iidem AA. & CC. Gerontio.

SI repetendi 9, quod donabas uxori ejus, quem ad proficiscendum tecum hujusmodi liberalitate provocare proposueras, nullam 10 addidisti conditionem, remanet integra donatio: cum levitati 11 perfectam donationem revocare cupientium jure occurratur. S. 7. Cal. Sept. AA. COSS. 293.

8. Iidem AA. & CC. Flaviano.

DIctam Legem donationi, si non impossibilem contineat causam, ab eo, qui hanc suscepit, non impletam, condictioni facere locum, juris dictat disciplina. Quapropter si titulo liberalitatis res tuas in sponsam conferendo, certam dixisti legem; nec huic illa, cum posset, paruit 12, successores ipsius de repetendis, quæ dederas, si hoc tibi placuerit, convenire non prohiberis. S. 3. Id. Febr. AA. COSS. 293.

9. Iidem AA. & CC. Bibulo.

SI liber constitutus, *ut filiæ tuæ manumittantur*, aliquid dedisti, causa non secuta, de hoc [tibi] restituendo condictio competit: nam si quid servus de peculio domino dederit, contra eum [quidem] nullam actionem habere potest: sed dominum, qui semel accipere pecuniam pro libertate passus est, aditus provinciæ Rector hortabitur 13, salva reverentia, favore scilicet libertatis, placito suo stare. S. 3. Id. Febr. *Sirmii*, AA. COSS. 299.

10. Iidem AA. & CC. Canonianæ.

PEcuniam à te datam, si hæc causa, pro qua data est, non culpa accipientis, sed fortuito 14 casu non est secuta, minime repeti posse certum est. S. 3. Non. Dec. *Nicomediæ*, CC. COSS. 300.

11. Iidem AA. & CC. Stratonicæ.

ADvocationis causa 15 datam pecuniam, si per eos, qui acceperant, quo minus susceptam fidem impleant 16, stetisse probetur, restituendam esse convenit. S. 17. Cal. Januar. CC. COSS. 300.

(6. v. *l.* 65. *in fin. ff. h. t.* (7. v. *l.* 46. *ff. eod.* (8. *l.* 10. *supr. de jur. & facti ignor. l.* 9. *infr. ad leg. Falc. l.* 9. §. 5. *ff. de juris & facti ignor.* (9. Confer. *l.* 14. *ff.* de *condict. caus.* dat. (10. *l. ult. infr. l.* 1. *l.* 50. *ff. h. t. l.* 21. §. 1. *ff. de inoff. testam. l.* 53. *ff. de reg. jur. arg. l.* 29. *pr. ff. de donat.* adde tamen *l.* 2. *ff. h. t.* (11. *l.* 26. §. 13. *ff. eod.* (12. v. *l.* 32. *in fin. ff. eod.* (13. *l.* 29. *pr. ff. de donat.*

TIT. VI. (1. *Lib.* 12. *D.* 4. (2. *l.* 6. *ff. h. t.* fac. §. 12. *Inst. de nupt.* (3. Immo vide *l.* 4. *infr. de incest. & inutil. nupt.*

(4. v. *l. ult. infr. de reb. alien. non alien.* immo vide *l.* 61. *ff. de pact.* (5. v. *l.* 3. *ff. de condict. sine caus.* (6. *l.* 3. *supr. de postul. l.* 1. §. 10. *supr. de extraordin. cognit.* (7. *l.* 13. *supr. l.* 8. §. 2. *ff. de procur.* (8. v. *l.* 7. *in fin. infr. h. t.* (9. *l.* 12. *infr. de donat. ante nupt.* (10. *l.* 25. *supr. de transact. l.* 50. *ff. de condict. indeb.* (11. *l.* 6. *supr. h. t.* (12. *l. pen. l. ult. infr. eod. l.* 9. *l.* 22. *infr. de donat.* (13. *l.* 8. *infr. de lib. caus.* (14. *l.* 8. *supr. l. ult. infr. h. t. l.* 5. *ff. de condict. causa data.* (15. *l.* 4. *supr. h.t.* (16. *l.* 8. *supr. eod.*

TIT. VII.
DE CONDICTIONE OB TURPEM causam. 1

1. Imp. ANTONINUS A. Ingenuo.

SI ex cautione tua conveniri cœperis: nullam pecuniam te accepisse, sed ob turpem 2 causam, & quam fieri prohibitum est, interpositam [cautionem,] ei, qui super ea re cogniturus est, probandum est; & eo impleto absolutio sequetur. Sine die & Consule.

2. Idem A. Longino.

CUm te propter turpem causam, contra disciplinam temporum meorum, domum adversariæ dedisse profitearis: frustra eam tibi restitui desideras, cum in pari 3 causa possessoris conditio melior habeatur. P. P. 15. Cal. Dec. LÆTO 2. & CEREALE COSS. 216.

3. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Dizonti militi.

QUod evitandi tyrocinii 4 causa dedisse te, apud competentem Judicem, ei, de quo quereris, indubia probationis luce constiterit, instantia ejus recipies. 5 Qui memor censuræ publicæ, post restitutionem pecuniæ, etiam concussionis crimen inultum esse non patietur. P. P. 3. Cal. August. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

4. Iidem AA. & CC. Rufino.

QUoties 6 accipientis, non etiam dantis turpis invenitur causa: licet hæc secuta fuerit, datum condici tantum, non etiam usuræ peti possunt. S. 7. Id. Januar. *Sirmii*, AA. COSS. 293.

5. Iidem AA. & CC. Bichoporo.

MErcalem te habuisse uxorem proponis: Unde intelligis, & confessionem lenocinii preces tuas continere, & cautæ 7 quantitatis ob turpem causam exactioni locum non esse. Quamvis enim utriusque 8 turpitudo versatur, ac solutæ quantitatis cessat repetitio, tamen ex hujusmodi stipulatione 9 contra bonos mores interposita denegandas esse actiones juris auctoritate demonstratur. S. 6. Id. Maji, CC. COSS. 294.

6. Iidem AA. & CC. Eutychiæ.

OB restituenda [ea,] quæ 10 subtraxerat, accipientem pecuniam, cum ejus 11 tantum interveniat turpitudo, condictione conventum, hanc restituere debere convenit. Dat. 15. Cal. Jun. CC. COSS. 294.

7. Iidem AA. & CC. Zenoni.

EUm, qui ob restituenda 12, quæ abegerat, pecora, pecuniam accepit: tam hanc, quam ea, quæ per hoc commissum tenuit, restituere debere convenit: licet mortua 13, vel alio fortuito casu periisse dicantur: cum hoc casu in rem 14 mora fiat. Dat. 5. Cal. Dec. *Nicomediæ*, AA. COSS. 299.

TIT. VIII.
DE CONDICTIONE FURTIVA. 1

1. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Hermogeni.

PRæses provinciæ sciens furti quidem actione singulos 2 quosque in solidum teneri, condictionis vero nummorum furtim subtractorum electionem esse; ac tum demum, si ab uno satisfactum fuerit, cæteros liberari, jure proferre sententiam curabit. Dat. Cal. Majis, CC. COSS. 294.

2. Iidem AA. & CC. Aristæneto.

ANte oblationem interemptæ 3 rei furtivæ damnum ad furem pertinere, certissimi juris est. Dat. Cal. Maji, CC. COSS. 294.

TIT. IX.
DE CONDICTIONE EX LEGE ET SINE causa 1, vel injusta causa. 2

1. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Ulpio.

LIcet ante tempus debita exigi non possint, tamen si te ex primipilo debitorem constitutum fisci, ac patrimonium tuum exhaustum Præses provinciæ compererit, ut ad solutionis securitatem solum fœnebris pecuniæ subsidium superesse videatur: commonebit debitorem 3 tuum, si saltem ipse sit solvendo, ut ante definitum tempus debita repræsentet: ut fisco, cujus ob necessitates publicas causam potiorem esse oportet, debita pecunia exsolvatur. S. 3. Cal. August. *Sirmii*, CC. COSS. 294.

2. Iidem Augusti & CC. Sculatio.

DIssolutæ 4 quantitatis retentum instrumentum, inefficax penes creditorem remanere, & ideo per condictionem reddi oportere, non est ambigui juris. S. 3. Non. April. CC. COSS. 300.

3. Iidem AA. & CC. Galatiæ.

MAla fide possidens, de proprietate victus, [de] 5 extantibus fructibus [rei] vindicatione, [de] consumptis vero condictione conventus, eorum restitutioni parere compellitur. Dat. Id. Febr. CC. COSS. 302.

4. Iidem AA. & CC. Alexandro.

SI non est numeratum, quod velut acceptum te sumpsisse mutuo scripsisti: & necdum transiisse tempus statutum, vel intra hunc diem habitam contestationem monstrando, reddi 6 tibi cautionem Præsidali notione postulare potes. Dat. 17. Cal. Jan. CC. COSS. 302.

TIT. X.
DE OBLIGATIONIBUS 1, ET ACTIONIBUS. 2

1. Imp. GORDIANUS A. Valeriæ.

DAta certæ pecuniæ quantitate ei, cujus meministi, in vicem debiti actionem 3 tibi adversus debitorem, pro quo solvisti, dicis esse mandatam: & antequam eo nomine litem 4 contestareris, sine 5 herede creditorem fati munus implesse proponis: Quæ si ita sunt, utilis actio tibi competit. P. P. 5. Cal. Maji, ATTICO & PRÆTEXTATO COSS. 243.

2. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Celso.

NOminibus 6 in dotem datis, quamvis nec delegatio præcesserit, nec litis contestatio subsecuta sit: utilem 7 tamen marito actionem ad similitudinem ejus 8, qui nomen emerit, dari oportere, sæpe rescriptum est. P. P. 14. Calend. Febr. SECULARI & DONATO COSS. 255.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Rusticiano.

OB causam 9 proprii debiti locatoris conveniri 10 colonos pensionibus ex placito satisfacientes, perquam injuriosum est. P. P. Prid. Cal. Jan. *Tyberiade*, MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

4. Iidem AA. & CC. Liciniæ.

BOnam 11 fidem in contractibus 12 considerari æquum est. 3. Non. Oct. AA. COSS. 287.

5. Iidem AA. & CC. Camerino & Martiano.

SIcut initio libera potestas unicuique est habendi, vel non habendi contractus; ita renunciare 13 semel constitutæ obligationi, ad-

---

TIT. VII. (1. *Lib.* 12. *D.* 5. (2. v. *l.* 26. *l.* 27. *ff. de verb. oblig.* (3. *l.* 5. *infr. l.* 3. *l.* 4. §. 3. *l.* 8. *ff. h. t. l. ult. ff. de condict. sine caus. l.* 5. §. 1. *ff. de calumn. l.* 128. *pr. ff. de R. J.* (4. *l.* 12. §. 1. *ff. de pollicit.* (5. *arg. l.* 4. *infr. h. t.* (6. v. *l.* 3. *supr. l.* 6. *l.* 7. *infr. l.* 1. *in fin. l.* 2. *ff. eod.* (7. *l.* 1. *supr. eod. l.* 26. *l.* 27. *ff. de verb. oblig.* (8. v. *l.* 2. *supr. h. t.* (9. §. 24. *Inst. de inutil. stip.* (10. Adde *l. ult. infr. h. t.* (11. v. *l.* 4. *supr. eod.* (12. d. *l.* 4. *l.* 6. *supr. eod.* (13. *l.* 1. *supr. de his quæ vi met. caus. l.* 2. *infr. tit. prox. l.* 9. *infr. de furt. l.* 8. *ff. de condict. furt. l.* 1. §. 34. *l.* 19. *ff. de vi & vi arm. l.* 46. *ff. de furt.* (14. *l.* 8. §. 1. *l. ult. ff. de condict. furt.*

TIT. VIII. (1. *Lib.* 13. *D.* 1. (2. *l.* 1. *in fin. ff. si is qui testam. liber.* (3. v. *l.* 6. *l.* 7. *supr. tit. prox.*

TIT. IX. (1. *Lib.* 12. *D.* 7. (2. *Lib.* 12. *D.* 5. (3. Adde *infr. quando fiscus vel priv.* (4. v. *l. ult. supr. ad exhib. l. ult. infr. de solut.* (5. *l.* 22. *supr. de rei vindic. l.* 22. §. 2. *ff. de pignor. act.* (6. *l.* 7. *infr. de non numer. pecun.*

TIT. X. (1. *Lib.* 44. *D.* 7. *Lib.* 3. *Inst.* 14. (2. *Lib.* 4. *Inst.* 6. (3. v. *l.* 9. *supr. de procur.* (4. *l.* 23. *supr. d. t. l.* 33. *infr. de donat.* (5. v. *l. penult. in fin. infr. ad SC. Trebell.* (6. v. *l.* 41. §. 3. *ff. de jure dot. l.* 49. *pr. ff. solut. matr.* (7. *l.* 1. *supr. h. t. l. ult. infr. quando fiscus vel priv.* (8. *l.* 19. *ff. h. t.* (9. Adde *Nov.* 52. *c.* 1. (10. Confer. *l.* 11. *infr. h. t.* (11. *l.* 31. *ff. depositi.* (12. Adde *l.* 22. *ff. de donat. l.* 16. *ff. de condit. & demonstr.* (13. *l.* 10. *supr. si certum pet. l.* 58. *ff. de pact.* vide *infr. quando liceat ab empt.*

versario

versario non consentiente 14, nemo 15. potest. Quapropter intelligere debetis, voluntariæ obligationi semel vos nexos, ab hac, non consentiente altera parte, de cujus precibus fecistis mentionem, minime posse discedere. Dat. Non. April. *Byzantii*, AA. & CC. COSS. 290.

6. Iidem AA. & CC. Mauricio.

SI in solutum nomen debitoris sui debitor tibi dedit tuus, ac te in rem tuam procuratorem fecit: pignora, quæ specialiter, vel generaliter habes obligata, persequere. 16 Quod si ab his 17, quibus fuerant obligata, cum potiores erant, distracta probentur, emptoribus avocari non posse perspicis. Dat. 9. Cal. Jul. *Sirmii*, AA. COSS. 293.

7. Iidem AA. & CC. Dionysio.

SI à creditore 18 nomen comparasti, ea pignora, quæ venditor nominis persequi posset, apud Præsidem provinciæ vindica: nam si debitum ex ejus persona res [tibi] obligatas tenentes non transferant, jure communi pignora distrahere non prohiberis. Sane, si creditoribus in ordine pignorum antecedentibus venundantibus, qui possident, comparaverunt, vel longi temporis præscriptione muniti perhibentur: pignorum distrahendorum facultatem te non habere perspicis. Subscript. 3. Cal. Januar. *Sirmii*, AA. COSS. 293.

8. Iidem AA. & CC. Crescentio.

SI quidem donationis causa ei, quem adfectione patris te dilexisse proponis, tuam accipere pecuniam permisisti, & hanc tuam liberalitatem [ille] remunerans te à procuratore suo aliam pecuniam sumere præcepit 19, rebusque humanis ante perceptionem fuit exemptus 20: nec quod dederas, recuperare, cum perfectam 21 habuit donationem: nec quod [tibi] dari mandavit, necdum tibi traditum petere potes à procuratore. † Quod si mutuo dedisti, nec à delegato dari novandi causa stipulatus es, successores ejus solutioni parere compellantur. Dat. 13. Cal. Febr. CC. COSS. 294.

9. Iidem AA. & CC. Glyconi.

NEgantes debitores, non oportet armata 22 vi terreri, sed petitore quidem non 23 implente suam intentionem, vel exceptione submoto, absolvit: convictos autem condemnari, ac juris remediis ad solutionem urgeri convenit. Dat. Id. Februar. CC. COSS. 294.

10. Iidem AA. & CC. Ruffino.

ADversus debitorem electis pignoribus [personalis] actio non tollitur; sed eo, quod de pretio servari potuit, in debitum computato, de residuo 24 manet integra. Dat. 3. Non. Aprilis, CC. COSS. 294.

11. Iidem AA. & CC. Paulæ.

NImia credulitate circumventa es, cum, quod colonis in rem suam mutuo dedisti, à domino prædii postulare te posse credidisti 25: Nec ad eum obligandum actorum ipsius adjuvat te præsentia. 26 Dat. 8. Cal. August. CC. COSS. 294.

12. Iidem AA. & CC. Jovino.

OB æs alienum servire liberos creditoribus, jura compelli non patiuntur. Dat. 13. Cal. Novembr. CC. COSS. 294.

In AUTHENT. ut nulli jud. lice. habere loc. Servat. §. quia vero. collat. 9. tit. 17. al. 9. Novell. 134. cap. 7.

IMo à debito creditor cadit, tantundem dando, vel retento, vel ejus parentibus: ipso quoque creditore corporalibus pœnis subdendo.

13. Iidem AA. & CC. Barsumio.

EUm, cui mutuam dedisti pecuniam, ad solutionem urgere competenti debes actione: nam adversus negotiatores 27, quos ex mercibus pecunias abstulisse tuo debitori proponis, nullam habes actionem. Dat. 10. Cal. April. CC. COSS. 300.

14. Iidem AA. & CC. Hermodoro & Nicomacho.

EST in arbitrio 28 vestro, an personali debitoris heredes actione, an eum, qui ab his distracta sibique tradita pignora tenet, in rem Serviana, si non longi 29 temporis præscriptione munitus sit, an utrosque conveniatis. Dat. 5. Cal. Decembr. *Nicomediæ*, CC. COSS. 300.

In AUTHENT. de fidejus. §. sed neque ad res. coll. 1. tit. 4. Novell. 4. cap. 3.

SEd hodie novo jure prius conveniendi sunt omnes fidejussores; & mandatores, & sponsores, quam ad pignorum perveniatur possessores.

TIT. XI.
UT ACTIONES ET AB HEREDIBUS, ET contra heredes incipiant.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

CUm stipulationes 1, & legata 2, & alios contractus, post mortem compositos, antiquitas quidem respuat, nos autem pro communi hominum utilitate recipimus: consentaneum erat etiam illam regulam, qua vetustas utebatur, more humano emendare: *Ab heredibus enim incipere actiones, vel contra heredes*, veteres non concedebant, contemplatione stipulationum, cæterarumque causarum post mortem conceptarum. Sed nobis necesse est, ne prioris vitii materiam relinquamus, & ipsam regulam de medio tollere: *Ut liceat & ab heredibus, & contra heredes incipere actiones* [*& obligationes:*] ne propter nimiam subtilitatem verborum latitudo voluntatis contrahentium impediatur. Dat. 15. Cal. Nov. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. XII.
NE UXOR PRO MARITO, VEL MARITUS pro uxore, vel mater pro filio conveniatur.

1. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. & CC. Asclepiodotæ.

FRustra disputas de Contractibus cum Marito tuo habitis, utrumne jure steterint, an minime: cum tibi sufficiat, si proprio 1 nomine nullum contractum habuisti, quo minus pro marito tuo conveniri possis: Quod nec si sponte pro eo intercessisses, quicquam à te propter Senatusconsultum 2 exigi jure potuisset. Dat. Prid. Id. April. DIOCLET. 3. & MAXIM. AA. COSS. 287.

2. Iidem AA. Terentiæ.

OB maritorum culpam uxores inquietari leges 3 vetant. Proinde Rationalis [noster,] si res, quæ à fisco occupatæ sunt, dominii tui esse probaveris, jus publicum sequetur. Dat. 3. Non. Septembr. DIOCLETIAN. & MAXIMIANO AA. COSS. 287.

3. Iidem AA. & CC. Carpophoro.

CUm te possessiones non in dotem pro filia tua dedisse, sed ad sustentandam eam extra dotis causam filiæ tuæ prædia adsignasse proponas: civilium munerum 4 vel onerum municipalium obtentu ex persona mariti ejus, quomodo matres 5 ex persona filiorum, interpellari non possunt: cum neque maritum pro uxoris obligatione conveniri posse constet, nisi ipse pro ea se obnoxium fecit. Certissimum enim est, ex alterius contractu neminem obligari. 3. Id. Septembr. *Sirmii*, AA. COSS. 293.

(14. §. 11. *Inst. de mandat.* immo vide *l.* 1. §. 46. *ff. depos. l.* 3. *infr. de locat.* (15. *l.* 39. *supr. de transact. l.* 12. *in fin. infr. de contrah. empt. l.* 3. *l.* 7. *infr. de rescind. vend. l.* 35. §. 5. *infr. de donat. l.* 1. §. 1. *ff. nautæ, caup. l.* 36. *in fin. ff. de judic. l.* 17. §. 3. *ff. commodati. l.* 22. *in fin. ff. mandati. l.* 9. *pr. ff. de curat. furios.* (16. *l.* 6. *ff.* de hered. *vel act.* vend. (17. *l.* 7. *infr. h. t. l. ult. infr. quando fiscus vel priv. l.* 1. *infr. si antiquior credit. pign. vend.* (18. *l.* 6. *supr. h. t.* (19. *l.* 2. §. 6. *ff. de donat.* (20. *l.* 15. *infr. l.* 26. *pr. ff. mandati.* (21. *l.* 6. *l.* 7. *supr. de condict. ob caus. dat.* (22. *l.* 13. *ff. quod met. caus. l.* 1. *infr. unde vi.* (23. *l.* 4. *supr. de edendo. l.* 2. *infr. de probationib. l.* 9. *infr. de except.* (24. *l.* 8. *in fin. supr. si certum pet. l.* 3. *l.* 5. *l.* 9. *infr. l.* 9. *in fin. ff. de distr. pign. l.* 28. *ff. de reb. cred.* (25. Adde *l.* 3. *supr. h. t.* (26. v. *l.* 14. *supr. si cert. pet.*

(27. Adde *l.* 15. *supr. d. t. l.* 8. *infr. depositi. l.* 49. *ff.* de *condict. indeb.* (28. *l.* 14. *infr. de pignorib.* vide tamen *l.* 1. *infr. de conven. fisci debit. l.* 47. *ff. de jure fisci.* (29. *l.* 7. *vers. sane. supr. h. t.* immo vide *l.* 1. §. 2. *ff. de pignorib.*
TIT. XI. (1. v. *l.* 11. *infr. de contrah. & committ. stip.* (2. §. 35. *Inst. de legat.*
TIT. XII. (1. *l.* 24. *infr. de locat.* (2. v. *infr. ad SC. Vellej.* (3. *l.* 24. *infr. de donat. inter vir. & uxor. l.* 1. *infr. ad leg. Jul. de vi. l.* 22. *infr. de pœn. l.* 1. *infr. de priv. fisci.* vide tamen *l.* 4. *infr. in quib. caus. pign. tac. contrah. l. ult. infr. de primipilo.* (4. *l.* 11. *infr. de decurion.* (5. *l.* 4. *infr. h. t.*

4. Iidem AA. & CC. Philotetæ.

CUm te ideo ex persona filii tui 6 commemores conveniri, quod pro debitis ejus aliquid 7 intulisse videaris: defensionibus tuis uti apud eum, cujus super ea re notio est, minime prohiberis, ut is ad solutionem alieni debiti urgeri te non patiatur. Dat. 10. Cal. Septembr. TITIANO, & NEPOTIANO COSS. 301.

In AUTHENT. ut non fiant pig. pro aliis. §. 1. coll. 5. tit. 7. al. 5. Novell. 52. cap. 1.

SEd omnino, qui alium pro alio 8 secundum formam pignorationis exigit, totum idipsum, quidquid sit, in quadruplum vim passo reddet: necnon & ab actione, pro qua talia præsumit, cadet.

TIT. XIII.
NE FILIUS PRO 1 PATRE, VEL PATER 2 pro filio emancipato, vel libertus pro 3 patrono, vel servus pro domino conveniatur.

1. Imp. GORDIANUS A. Candido militi.

NEque ex ejus filii persona, qui cum sui juris esset, mutuam pecuniam accepit, pater ejus, si non fidem suam obstrinxit, conveniri potest: neque ex ejus, quem in potestate habet, si sine 4 jussu ejus contractum est: neque, [si] contra 5 SC. Macedonianum mutua [pecunia] data est, amplius 6 [quam] de peculio actionem sustinere cogitur. Quapropter pater tuus, si ei pecunia à creditore fratris tui extorta est, ad quam reddendam non tenebatur, Præsidis provinciæ auctoritate eam recuperabit. P. P. 3. Non. Octobr. PIO & PONTIANO COSS. 239.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Neotherio & Eutolmi.

NE contra juris auctoritatem ab eo, qui patrem vestrum, à quo emancipatos vos dicitis, ad munus civile devocaverat, inquietemini 7, Præses provinciæ providebit. Dat. 8. Cal. Februar. MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

3. Iidem AA. & CC. Theogeni.

SI filiusfamilias invito patre Decurio 8 creatus sit, pro eo patrem inquietari non posse, jure manifestissimo cautum est. G. 10. Cal. Maji, CC. COSS. 294.

4. Iidem AA. & CC. Achivæ.

PAtris nomine superstitis filium, nec munerum civilium 9, nec debiti causa 10, personali posse conveniri actione constat. S. 12. Cal. Mart. *Sirmii*, CC. COSS. 300.

5. Iidem AA. & CC. Lampetio.

EX patroni, vel domini contractu, liberti, vel servi 11 conveniri non possunt. Dat. Id. April. CC. COSS. 300.

Nova Constitutio Friderici.

HAbita quidem super hoc diligenti inquisitione Episcoporum, Abbatum, Ducum, omnium Judicum, & aliorum Procerum sacri nostri Palatii examinatione, omnibus, qui causa studiorum peregrinantur, Scholaribus, & maxime divinarum, atque sacrarum Legum Professoribus, hoc nostræ pietatis beneficium indulgemus, ut ad loca, in quibus literarum exercentur studia, tam ipsi, quam eorum nuncii, veniant, & in eis secure habitent. † Dignum namque existimamus, ut, cum omnes bona facientes, nostram laudem & protectionem omnimodo 12 mereantur: quorum scientia totus illuminatur mundus, & ad obediendum Deo & nobis ejus ministris, vita subjectorum informatur; quadam speciali dilectione eos ab omni injuria defendamus. Quis enim eorum non misereatur, qui amore scientiæ exules facti, de divitibus pauperes, semetipsos exinaniunt, vitam suam multis periculis exponunt, & à vilissimis sæpe hominibus (quod graviter ferendum est) corporales injurias sine causa perferunt? † Hac igitur generali, & in perpetuum valitura lege decernimus, ut nullus de cætero tam audax inveniatur, qui aliquam Scholaribus injuriam inferre præsumat, nec ob alterius cujuscunque provinciæ delictum, sive debitum, (quod aliquando ex perversa consuetudine factum audivimus) aliquod damnum eis inferat: scituris hujusmodi sacræ Constitutionis temeratoribus, & etiam ipsis locorum Rectoribus, qui hoc vindicare neglexerint, restitutionem rerum ablatarum ab omnibus exigendam in quadruplum: notaque infamiæ eis ipso jure irroganda, dignitate sua se carituros in perpetuum. † Verum tamen si litem eis quispiam super aliquo negotio movere voluerit: hujus rei optione data Scholaribus, eos coram domino vel Magistro suo, vel ipsius civitatis Episcopo, (quibus hanc jurisdictionem dedimus) conveniat. Qui vero ad alium judicem eos trahere tentaverit, etiamsi causa justissima fuerit, à tali conanime cadat. † Hanc autem legem inter Imperiales Constitutiones, scilicet sub titulo, ne filius pro patre, &c. inseri jussimus. Dat. apud Roncalias, anno Domini 1158. mense Novembri.

TIT. XIV.
AN SERVUS 1 PRO SUO FACTO POST manumissionem teneatur.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Juventiano.

QUamvis cum statulibero contraxeris, tamen ex ante 2 gesto te non habere cum eo, post impletam conditionem libertatis, actionem, scire debes. P. P. 4. Idus Decembr. DEXTRO 2. & PRISCO COSS. 197.

2. Imp. ANTONINUS A. Bexico.

CReditoribus tuis, qui tibi in servitute [mutuam] pecuniam crediderunt, nulla adversus te actio competit: maxime cum peculium 3 tibi non esse legatum proponas. P. P. 3. Cal. Septemb. LÆTO & CEREALE COSS. 216.

3. Imp. ALEXANDER A. Herodi.

PRomissæ tibi pecuniæ à servo tuo 4, *ut eum manumitteres*, si posteaquam manumisisti stipulatus ab eo non es, adversus eum petitionem per in factum actionem habes. 5 P. P. Id. Septembr. ALEXANDRO A. COS. 227.

4. Imp. GORDIAN. A. Hieroni.

LIcet servitutis tempore [ea], quæ pecuniam matris tuæ surripuisse 6 dicitur, ob hujusmodi admissum conveniri non poterat: ad libertatem tamen perducta, (nam caput 7 noxa sequitur) furti actione tenetur. 8 P. P. Id. Septembr. PIO & PONTIANO COSS. 239.

5. Idem A. Chresto.

SI (ut allegas) antequam à domino manumittereris, fundos ejus coluisti, posteaque adempto peculio, libertate donatus es: ob reliqua, si qua pridem 9 contracta sunt, res bonorum, quas postea propriis laboribus quæsisti, inquietari minime possunt. P. P. 16. Cal. Decembr. ARIANO & PAPPO COSS. 244.

6. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Feliciano.

SIve servi sint hi, quorum precibus fecisti mentionem, domi eos conveni: quia inter dominos ac servos judicium 10 constare nullum potest: sive post delictum manumissi sint: ex antecedentibus post datam libertatem eos nulla ratio juris à dominis quondam conveniri patitur. 11 † Sane si post manumissionem 12 quid illicite commiserint, hoc apud Præsidem provinciæ argue, accepturus ex jure sententiam. Dat. 2. Id. April. *Byzantii*, AA. COSS. 287.

(6. v. *l.* 3. *supr. eod.* (7. *arg. l.* 28. *supr. de pact. l.* 7. *infr. de usur.* (8. Adde *l.* 13. *ff. quod metus causa gest.*

TIT. XIII. (1. *l.* 2. *l.* 4. *infr. h. t. l.* 8. *in fin. ff. de in jus voc. l.* 26. *ff. de pœnis.* (2. *l.* 1. *l.* 3. *infr. h. t.* (3. *l.* 5. *infr. eod.* (4. Immo vide *l.* 16. *ff. de SC. Maced.* (5. *l.* 6. *infr. l.* 1. *ff. d. t.* (6. *l.* 57. *ff. de judic.* §. 10. *Inst. de act.* (7. *l.* 3. *infr. qui bonis cedere. l.* 4. *infr. h. t.* adde *l.* 5. §. 16. *ff. de agnoscend. & alend. lib.* (8. *l.* 5. *infr. de decur. l.* 2. *ff. ad municip.* (9. *l.* 2. *supr. h. t.* (10. *l.* 5. §. 16. *ff. de agnoscendis & alend. lib.* (11. *l.* 7. *supr. de judic.* (12. *l.* 1. *supr. de assess.*

TIT. XIV. (1. *l.* 17. *ff. de neg. gest. l.* 146. *ff. de reg. jur.* (2. *l.* 2. *l.* 5. *infr. h. t. l.* 21. *supr. de neg. gest. l.* 4. *infr. de testam. man. l.* 17. *ff. de negot. gest. l.* 28. §. 7. *in fin. ff. de liberat. legat.* (3. *l.* 1. §. 10. *ff. de dote præleg.* v. *infr. de pecul. ejus, qui libert. meruit.* (4. *l.* 77. *ff. de solut. l.* 1. §. 4. *ff. quar. rer. actio non datur. l.* 104. *ff. de V. O.* (5. Immo vide *l.* 17. *ff. de neg. gest.* (6. v. *l.* 14. *ff. de oblig. & act.* (7. *l.* 1. *supr.* §. 5. *Inst. de noxal. act. l.* 1. *in fin. ff. de priv. delict.* (8. Immo vide *l. ult. infr. h. t.* (9. *l.* 1. *supr. eod.* (10. *l.* 13. *in fin. supr. de transact. l.* 7. *supr. de judic.* (11. Obst. *l.* 4. *supr. h. t.* (12. v. *l.* 17. §. 1. *ff. de furtis.*

TIT. XV.
QUANDO FISCUS, VEL PRIVATUS DEBITORIS ſui 1 debitores convenire poſſit, vel debeat.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Valeriano.

PRopter æs alienum pupilli 2, res tutoris, qui nihil ex bonis ejus tenet, pignori capi non oportet. P. P. 2. Calend. Junii, LATERANO & RUFINO COSS. 198.

2. Imp. ANTONINUS Auguſtus Marco.

SI in cauſa judicati Valentis, quem tibi condemnatum eſſe proponis, nihil eſt, quod ſine quæſtione pignoris loco capi, & diſtrahi poſſit: debitores 3 ejus conventi, ad ſolutionem auctoritate Præſidis provinciæ compelluntur.

3. Imp. GORD. A. Primanio.

SI debitum non inficiantur hi, quos obnoxios 4 debitoribus fiſci eſſe proponis: poteſt videri non eſſe iniquum, quod deſideras, ut ad ſolutionem per officium Procuratoris compellantur: Nam ſi quæſtio aliqua refertur, id concedi non oportere [etiam] ipſe perſpicis. P. P. 6. Cal. Febr. SABINO & VENUSTO COSS. 241.

4. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Zoſimo.

NOn prius ad eos 5, qui debitoribus fiſci noſtri ſunt obligati, actionem fiſcalem extendi oportere, niſi patuerit, principales reos idoneos 6 non eſſe, certiſſimi juris eſt. S. 12. Cal. Maji, AA. COSS. 293.

5. Iidem AA. & CC. Nanidæ.

IN ſolutum 7 nomine dato, non aliter niſi mandatis actionibus ex perſona ſui debitoris adverſus ejus debitores creditor experiri poteſt: ſuo autem nomine, utili 8 actione recte utetur. Dat. Cal. Januar. CC. COSS. 294.

TIT. XVI.
DE HEREDITARIIS ACTIONIBUS.

1. Imp. GORD. A. Hermeroti.

PEcuniam, quam tibi à matre debitam fuiſſe dicis, ab heredibus ejus, coheredibus tuis 1, pro parte tibi competente petere debes. Sed & res, ſi quæ tibi ob idem debitum obligatæ ſunt, perſequi non prohiberis. P. P. 2. Cal. Mart. GORDIANO A. 2. & POMPEJANO COSS. 242.

2. Imp. DECIUS A. Thelemachæ.

PRo hereditariis 2 partibus heredes onera hereditaria agnoſcere etiam in fiſci rationibus placuit: niſi intercedat pignus, vel hypotheca, tunc enim poſſeſſor obligatæ 3 rei conveniendus eſt. P. P. 14. Cal. Nov. ÆMILIANO & AQUILINO COSS. 250.

3. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. [& CC.] Maximæ.

HEredem 4 mariti quondam tui de dote tibi reddenda conveni: perſonalem [enim] actionem contra debitores hereditarios tibi decerni fruſtra poſtulas. P. P. 14. Cal. Maji, AA. & CC. COSS. 293.

4. Iidem AA. & CC. Criſpo.

SUb prætextu 5 ætatis pupilli debitoris hereditarii creditorum exactionem differri non poſſe, nimis evidens eſt. Unde, cum te tutorem proponas, quemadmodum à pupillis creditoribus ſatisfiat, eniti 6 debes. Dat. 10. Cal. Decembr. *Sirmii*, AA. COSS. 293.

5. Iidem AA. & CC. Julio.

UT debitum tibi ante aditam hereditatem ſolvatur; ac tunc, ſi ad te pertineret [hereditas] quæri jubeamus, præpoſtera petitio eſt. Etenim cum tibi ſoceri ſucceſſionem quæſitam patuerit, debiti petitionem extingui per confuſionem 7 non ambigitur. Dat. Prid. Non. Mart. *Sirmii*, CC. COSS. 294.

6. Iidem AA. & CC. Domino.

SI adulta, cujus curam geris, pro triente patruo ſuo, quem etiam tutelam [ejus] adminiſtraſſe proponis, heres extitit, nec ab eo quicquam exigere prohibita 8 eſt: debitum à coheredibus ejus pro beſſe petere non prohibetur; cum ultra eam portionem qua ſucceſſit, petitio non confundatur. 9 Nam adverſus adultam tuam reſcindi poſtulas teſtamentum, ſi quidem coheredes ejus adeuntes hereditatem ſe etiam obligant; & ſi non ſolvendo conſtituti probentur, poſtulata ſeparatione 10, nullum ei damnum [Præſes provinciæ] fieri patietur. Dat. Cal. Decembr. AA. COSS. 299.

7. Iidem AA. & CC. Apolauſto.

CReditores 11 hereditarios adverſus legatarios non habere perſonalem actionem convenit: quippe cum evidentiſſime Lex duodecim Tabularum 12 heredes huic rei faciat obnoxios. Dat. 6. Id. Decembr. *Nicomediæ*, CC. COSS. 300.

TIT. XVII.
EX DELICTIS 1 DEFUNCTORUM IN QUANTUM heredes conveniantur.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Macedoni.

POſt 2 litis conteſtationem, eo, qui vim fecit, vel concuſſionem intulit, vel aliquid deliquit, defuncto, ſucceſſores ejus in ſolidum, alioquin in quantum ad eos pervenit, conveniri, juris abſolutiſſimi eſt: ne alieno 3 ſcelere ditentur. Dat. 5. Calend. Maji, *Sirmii*, CC. COSS. 294.

TIT. XVIII.
DE CONSTITUTA PECUNIA. 1

1. Imp. GORDIAN. A. Felici.

SI pro alieno debito te ſoluturum conſtituiſti: pecuniæ conſtitutæ actio non ſolum adverſus te, ſed etiam adverſus heredes tuos perpetuo competit. Dat. 7. Cal. Julias, *Sirmii*, CC. COSS. *

In AUTHENT. ut, cum de appell. cog. §. ad hoc, aliud. coll. 8. tit. 16. al. 12. Nov. 115. cap. 6.

SI quando quis pro ſe, vel pro alia perſona pecuniam ſe ſolvere conſtituerit, vel ſpoponderit: ſic dicens, Satisfaciam tibi, *tenetur pro quantitate, quam promiſit.* † *Sin autem ſic dixerit*, Satisfiet à me, & ab illo, & illo: *illis quidem, quos nominavit, non conſentientibus, ſolus pro rata 2 tantum portione perſolvet.* † *Sin autem dixerit*, Satisfiet, *verbo imperſonaliter prolato, non tenebitur.* † *Sin autem ſic dixerit*, erit tibi satisfactum, aut à me, aut ab illo: *illo, quem nominavit, non conſentiente, ſolus in ſolidum tenebitur.*

2. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni PP.

*R*Eceptitia actione ceſſante, quæ ſolennibus verbis compoſita inuſitato receſſit veſtigio, neceſſarium nobis viſum eſt, magis pecuniæ conſtitutæ naturam ampliare. Cum igitur præfata pecuniæ conſtitutæ actio in his tantummodo caſibus à veteribus concluſa eſt, ut exigeret res, quæ pondere, numero, menſura conſiſtunt, in aliis autem rebus nullam haberet communionem; & neque in omnibus caſibus longæva eſſet conſtituta, ſed in ſpeciebus certis annali ſpatio concluderetur; & dubitaretur, an pro debito ſub conditione, vel in diem conſtituto eam poſſibile eſſet fieri, & an pure conſtituta pecunia contracta valeret: hac apertiſſima lege definimus, ut liceat omnibus [conſtituere] non ſolum res, quæ pon-

TIT. XV. (1. v. *l.* 1. *ſupr. de condict. ex lege.* (2. v. *Nov.* 52. c. 1. adde tamen *l.* 1. §. 2. *ff. ſi quis jus dicenti non obtemp.* (3. *l.* 5. *infr. de execut. rei judicatæ.* (4. v. *l.* 4. *infr. h. t.* (5. v. *l.* 3. *ſupr. eod. l.* 3. §. 8. *ff. de jure fiſci.* (6. *l.* 1. *infr. de conven. fiſci debit. l.* 47. *ff. de jure fiſci.* (7. v. *l.* 6. *ſupr. de oblig. & act.* (8. *l.* 7. *infr. de hered. vel act. vend.*

TIT. XVI. (1. *l.* 6. *infr. h. t. l.* 14. *infr. ad leg. Falc. l.* 7. *infr. de bon. auth. jud. poſſ.* (2. *l.* 1. *ſupr. ſi certum pet.* (3. *l.* 2. *infr. ſi unus ex plurib. l.* 2. §. 2. *verſ. ſed ſi unus. ff. de ſtip. præt. l.* 85. §. 2. *in fin. ff. de verb. oblig.* (4. *l.* 9. *infr. ſolut. matrim.* (5. *l.* 8. *in fin. infr. de non numer. pecun. l.* 8. *infr. mandati. l.* 3. *in fin. pr. ff. quib. ex cauſ. in poſſeſſ.* (6. *l.* 5. §. 9. *ff. de rebus eorum qui.* (7. *l.* 50. *ff. de fidejuſſ.* (8. *l.* 7. *infr. de bonis auth. jud. poſſid. l.* 12. *ff. ad leg. Falcid.* (9. *l.* 3. *infr. de contrar. judic. tutel. l.* 14. *infr. ad leg. Falc. l.* 7. *infr. de bon. auth. jud. poſſ.* (10. v. *l.* 2. *infr. d. t. & ff. de ſeparationibus.* (11. *l.* 1. §. 16. *ff. ad SC. Treb. l.* 15. *infr. de donat.* (12. *l.* 26. *ſupr. de pact. l.* 6. *ſupr. famil. erciſc.*

TIT. XVII. (1. *l.* 20. *ff. de accuſ.* adde *l.* 5. *infr. ad leg. Jul. maj.* (2. §. 1. *verſ. pœnales. Inſt. de perpet. & tempor. act. l.* 26. *l.* 33. *l.* 58. *ff. de oblig. & act. l.* 1. *ff. de priv. delict.* (3. *l.* 16. *in fin. ff. quod met. cauſ. l.* 23. §. 8. *ff. ad leg. Aquil. l.* 38. *l.* 44. *ff. de R. J.*

TIT. XVIII. (1. *Lib.* 13. *D.* 5. §. 9. *Inſt. de action.* (2. *arg. l.* 11. §. 1. *ff. de duob. reis.*

dere, numero, mensura consistunt, sed etiam alias omnes, sive mobiles, sive immobiles, sive sese moventes, sive instrumenta, vel alias quascunque res, quas in stipulationem possunt homines deducere: neque sit in quocunque casu annalis: sed sive pro se quis constituat, sive pro alio, sit [&] ipsa in tali vitæ mensura, in qua omnes personales actiones positæ sunt 3, id est, [in] annorum metis triginta: & liceat pro debito pure, vel in diem, vel sub conditione constitui: & non absimilem penitus stipulationi habeat dignitatem, suis tamen naturalibus privilegiis minime defraudata sit: sed [&] heredibus, & contra heredes competat: ut neque receptitiæ actionis, neque alio indigeat Respublica in hujusmodi casibus adminiculo, sed sit pecuniæ constitutæ actio per nostram Constitutionem sibi in omnia sufficiens: ita tamen, ut hoc ei inhæreat, ut pro [jam] debito fiat constitutum: cum secundum antiquam receptitiam actionem res exigebatur, etiam si quid non fuerat debitum: cum satis absurdum, & tam nostris temporibus, quam justis legibus contrarium sit, permittere per actionem receptitiam res indebitas consequi, & iterum multas proponere condictiones, quæ & pecunias indebitas, & promissiones corrumpi & restitui definiunt. Ut non erubescat igitur tale legum jurgium, hoc tantummodo constituatur, quod debitum est 4: & omnia, quæ de receptitia in diversis libris Legumlatorum posita sunt, aboleantur, & sit pecuniæ constitutæ actio omnes casus complectens, qui & per stipulationem possunt explicari. §. 1. Et neminem moveat, quod sub nomine pecuniæ etiam omnes res exigi definiamus: cum & in antiquis libris Prudentium, licet constituta pecunia nominabatur, tamen non pecuniæ tantum per eam exigebantur, sed omnes res, quæ pondere, numero, mensura constitutæ erant: Sed & possibile est, omnes res in pecuniam converti: si enim certa domus, vel certus ager, vel certus homo, vel alia res, quæ expressa est, in constituendis rebus ponatur: quid distat à nomine ipsius pecuniæ? Sed ut subtilitati eorum satisfiat, qui non sensum, sed vana nominum vocabula amplecti desiderant: ita omnes res veniant in constitutam [actionem,] tanquam si fuisset ipsa pecunia constituta: cum etiam veteres *pecuniæ* appellatione omnes 5 res significari definiant, & hujusmodi vocabulum, & in libris juris auctorum, & in alia antiqua prudentia manifestissime inventum sit. §. 2. His videlicet, quæ argenti 6 distractores, & alii negotiatores indefense constituerint, in sua firmitate secundum morem usque adhuc obtinentem durantibus. Dat. 10. Cal. Mart. post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

3. Idem A. Joanni PP.

DIvi Hadriani 7 epistolam, quæ de periculo dividendo inter mandatores & fidejussores loquitur, locum habere in his etiam, qui pecunias pro aliis simul constituunt, necessarium est: Æquitatis enim ratio diversas species actionis excludere 8 nullo modo debet. Dat. Cal. Nov. post LAMPADII & ORESTIS VV. CC. Consulatum 531.

TIT. XIX.
DE PROBATIONIBUS. 1

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Faustino.

UT creditor, qui pecuniam petit 2 numeratam, implere cogitur, ita rursum debitor, qui *solutam* affirmat 3, ejus rei probationem præstare debet. PP. Prid. Cal. Julii, DEXTRO 2. & PRISCO COSS. 197.

2. Imp. ANTON. A. Aulizano.

POssessiones, quas ad te pertinere dicis, more judiciorum persequere: Non enim possessori incumbit necessitas probandi eas ad se pertinere: cum te in probatione cessante 4 dominium apud eum remaneat. PP. 15. Calend. Decembr. LÆTO & CEREALE COSS. 216.

3. Imp. ALEXAND. A. Leænæ & Lupo.

EX persona collegæ avi vestri conveniri non debetis, si eundem collegam tempore depositi officii [solvendo 5] fuisse ostenderitis. PP. 5. Cal. Jan. POMPEJANO & PELIGNO COSS. 232.

4. Idem A. Vito.

PRoprietatis 6 dominium non tantum instrumento emptionis, sed & quibuscunque aliis legitimis probationibus ostenditur. PP. Calend. Novembr. ALEXANDRO A. 3. & DIONE COSS. 230.

5. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Sertorio.

INstrumenta domestica 7 seu privata testatio, seu adnotatio, si non aliis quoque adminiculis adjuventur, ad probationem sola non sufficiunt. PP. 7. Idib. April. PHILIPPO A. & TITIANO COSS. 246.

6. Idem A. & C. Romulo.

RAtiones defuncti 8, quæ in bonis ejus inveniuntur, ad probationem sibi debitæ quantitatis solas sufficere non posse, sæpe rescriptum est. † Ejusdem juris est, & si in ultima voluntate 9 defunctus certam pecuniæ quantitatem, aut etiam res certas sibi deberi significaverit. PP. Idib. Martii, PHILIPPO A. & TITIANO COSS. 246.

In AUTHENT. de jurejurando à moriente præstito. §. ult. coll. 5. tit. 3. al. 2. Nov. 48. cap. 1.

QUod obtinet omnimodo, si testator non juraverit: alioquin heredes necesse habent testatoris religioni stare, aut minime fruentur his, quæ relicta sunt: sed creditoribus nihil ex hoc præjudicii comparabitur.

7. Imp. GALLIENUS A. Sabino.

EXemplo perniciosum est, ut ei scripturæ credatur, qua unusquisque sibi adnotatione propria 10 debitorem constituit. Unde neque fiscum 11, neque alium quemlibet ex suis subnotationibus debiti probationem præbere [posse] oportet. PP. 3. Non. Mart. GALLIENO A. 7. & SABINO COSS. 267.

8. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Publicio & Optato.

FRustra veremini, ne ab eo, qui lite pulsatur 12, probatio exigatur. PP. 14. Calend. * BASSO & QUINTIANO COSS. 289.

9. Iidem AA. & CC. Martianæ.

CUm te minorem quinque & viginti annis esse proponas, adire Præsidem provinciæ debes, & de [ea] ætate probare. 13 Dat. Idib. April. AA. COSS. 293.

10. Iidem AA. & CC. Isidoro.

NEque natales tui, licet ingenuum te probare possis, neque honores 14, quibus te functum esse commemoras, idoneam probationem pro filiæ tuæ ingenuitate continent: cum nihil prohibeat, & te ingenuum 15, & eam ancillam esse. Dat. 18. Cal. Maji, AA. COSS. 293.

11. Iidem AA. & CC. Antoniæ.

SI scriptum heredem ab amita tua, vel [de] testamenti vitio, vel quacunque alia ratione non posse obtinere hereditatem, probari à te posse confidis, de hac hereditate apud Rectorem Provinciæ agere potes. S. 5. Calend. Maji, *Heracliæ*, AA. & CC. COSS. 294.

12. Iidem AA. & CC. Chroniæ.

CUm res non instrumentis gerantur, sed in hæc rei gestæ testimonium conferatur, factam emptionem 16, & in vacuam possessionem 17 inductum patrem tuum, pretiumque numeratum,

(3. v. *l.* 26. *infr. de usuris.* (4. v. *l.* 5. §. 2. *ff. h. t.* (5. *l.* 178. *ff. de verb. sign.* adde *l.* 2. §. 3. *ff. de reb. cred. l.* 1. *pr.* juncta *l.* 3. §. 3. *l.* 7. §. 3. *ff. de SC. Maced. l.* 30. *pr. ff. de legat.* 1. immo vide *l.* 5. *pr. ff. de verb. sign.* (6. v. *Nov.* 136. *Edict. Just.* 9. (7. v. §. 4. *Inst. l.* 26. *ff. de fidejuss.* (8. *l.* 7. *ff. de fidejuss. tut.*

TIT. XIX. (1. *Lib.* 22. *D.* 3. (2. *l.* 2. *l.* 8. *l.* 23. *infr. l.* 2. *l.* 12. *in fin. ff. h. t. l.* 4. *supr. de edendo. l.* 28. *supr. de rei vindic. l.* 9. *supr. de oblig. & act. l.* 1. *infr. de fide instrum. l.* 10. *infr. de non numer. pecun. l.* 9. *infr. de except.* vide tamen *l.* 15. *infr. h. t. l.* 22. *infr. ad leg. Corn. de fals.* (3. *l.* 2. *l.* 12. *in fin. l.* 19. *pr. ff. h. t. l.* 1. *ff. de except. l.* 10. *infr. de non numer. pec. l. ult. infr. de solut.*

(4. v. *l.* 1. *supr. h. t. l.* 4. *supr. de edendo. l. ult. supr. de rei vindic.* (5. *l.* 1. §. 10. §. 12. *ff. de tutel. & ration. distrah.* (6. *l.* 10. *in fin. supr. de rei vindic.* (7. v. *l.* 6. *l.* 7. *infr. h. t. l. ult. infr. de conven. fisci debit.* (8. v. *l.* 5. *supr. h. t.* (9. Adde *l.* 37. §. 5. *ff. de legat.* 3. *l.* 11. §. 1. *ff. de interrogat. in jur. fac.* (10. *l.* 5. *l.* 6. *supr. h. t.* (11. *l. ult. infr. de conven. fisci debit.* (12. *l.* 1. *supr. l.* 2. *ff. h. t. l.* 4. *supr. de edendo.* (13. *l.* 4. *supr. de in integr. restit. l.* 32. *l.* 39. *pr. ff. de minorib.* (14. v. *l.* 1. *infr. de dignitat. l.* 3. *ff. de off. prætor.* adde *l.* 22. *infr. de liberali caus.* (15. Vide enim *l.* 19. *l.* 24. *ff. de statu hom.* (16. *l.* 10. *infr. de fide instrum. l.* 17. *supr. de pact.* (17. *l.* 12. *infr. de fide instrum.*

quibus potes, jure proditis probationibus docere debes. Dat. 5. Non. Octobr. AA. & COSS. 299.

13. Iidem AA. & CC. Justino.

NOn epistolis 18 necessitudo consanguinitatis, sed natalibus 19, vel adoptionis solennitate conjungitur: Nec adversus absentem hereditatis dividendæ gratia velut contra fratrem pro ancilla petitus arbiter, substantiam 20 perimit veritatis. Sive itaque quasi ad sororem, quam ancillam te posse probare confidis, epistolam 21 emisisti; sive familiæ erciscundæ, quasi pro coherede petitus arbiter doceatur, fraternitatis quæstio per hæc tolli non potuit. Dat. Cal. Dec. AA. COSS. 299.

14. Iidem AA. & CC. Municiano.

NOn nudis adseverationibus 22, nec ementita professione (licet utrique consentiant) sed matrimonio 23 legitimo concepti, vel adoptione 24 solenni filii civili jure patri constituuntur. Si itaque hunc, contra quem supplicas, alienum esse [probare] confidis: per te, vel per procuratorem adfirmationem ejus falsam detege. Dat. Cal. Decembr. AA. & CC. COSS. 299.

15. Iidem AA. & CC. Antonio.

VIs ejus, qui se dominum 25 contendit, ad imponendum onus probationis servo minime prodest. Cum igitur aufugisse te de domo Severi profitearis, verum nec ab illo justo initio: sed per violentiam adseveras [te] esse detentum, inquisito prius, an in possessione libertatis sine dolo malo constitutus sis, tunc etiam onus probationis quis debeat subire, per hujusmodi eventum declarabitur. Dat. 6. Cal. Januar. AA. COSS. 299.

16. Iidem AA. & CC. Philippo & Sebastiano.

SIve possidetis prædia, quæ à patre communi sibi fratres emancipati donata contendentes vindicant: ipsis incumbit facti probationis necessitas: sive ipsis ea prædia quasi à patre vestro sibi donata tenentibus, vos coheredes constituti patris petitis, ut intentionem vestram non constitisse detegant, unde 26 domini facti sunt, emergente quæstione, docere compelluntur. Dat. 10. Cal. Februar. AA. COSS. 299.

17. Iidem AA. & CC. Paulinæ.

MAtrem tuam consecutam libertatem, ac te post 27 editam, ut ingenua probari possis, ostendi convenit. Quod enim 28 fratribus tuis nulla moveatur quæstio, ad defensionem tuam nihil prodesse potest. Dat. 5. Id Februar. AA. COSS. 299.

18. Iidem AA. & CC. Violantillæ.

CUm precibus tuis significes, ignorante 29 te prædium eum, cujus meministi, sibi velut à te donatum instrumentis 30 inseri fecisse: si vera sunt, (quæ) precibus indidisti, nec ad nomen factæ donationis fundus iste pervenit: unde adito judice competenti, probare te oportet, contra voluntatem tuam hunc fundum instrumento adversarium tuum sibi adscribi laborasse: ut secundum tenorem Rescripti nostri possis consequi sententiam. Dat. 12. Id. April. *Byzantii*, CC. COSS. 300.

19. Iidem AA. & CC. Menandro.

EXceptionem dilatoriam opponi quidem initio 31, probari vero, postquam actor monstraverit, quod adseverat, oportet. Dat. 13. Cal. Aprilis, *Nicomediæ*, CC. COSS. 300.

In AUTNENT. de testib. §. quia vero multi. col. 7. tit. 2. Novell. 90. cap. 4.

AT qui semel produxerit testes, aut bis, aut ter; & testificata tractaverit, aut ab adversario hoc faciente disputationem acceperit, & ex hoc testificata didicerit: non habebit licentiam ulterius uti productione testium, ex divina etiam jussione: Si vero hoc non egerit, tunc danda est quarta productio testium: sacramento ab eo prius dando: Quod neque subtraxerit, neque percontatus sit ipse testificationes, vel aliquis Advocatorum ejus, vel alius pro eo agens: nec per dolum, nec per machinationem, vel artem, quartam productionem testium petat fieri.

20. Iidem AA. & CC. Phronimæ.

SI de possessione servitutis, emptionis 32 instrumentis subtractis, in libertatem proclamat Eutychia, cum petitori 33 probationis onus incumbat, intentione sua defecta, his juvari minime potest: Nam si in servitutem petatur, ad emptionis probationem non est indiciis aliis opus, sed instrumentorum furtum monstrare sufficit. 4. Non. Decembr. *Nicomediæ*, CC. COSS. 300.

21. Iidem AA. & CC. Crispo.

AD probationem dominii, aliena subtrahentes instrumenta, his uti minime 34 possunt: quippe cum horum lectio non recitantem, sed quem tenor scripturæ designat 35, adjuvet. Cum itaque nec cætera probationum indicia 36 reprobentur, jure competenti, prædiorum, quæ in quæstionem veniunt, dominium ad te ostende pertinere: nam res vindicantem, ab emptore, suos numeratos nummos adseverantem 37, erga probationem laborare non convenit: si quidem hujusmodi, licet probetur factum, [tamen] intentioni nullum præbet adminiculum. S. 6. Idus Decembris, *Singiduni*, AA. COSS. 303.

22. Iidem AA. & CC. Agathocleæ.

AD probationem servitutis Glyconis, matrem ejus ac fratrem servilia fecisse ministeria 38, non sufficit: cum neque ingenuorum conniventia conjunctis necessitudine præjudicet: neque de servis ex eadem matre natis libertatem unus adipisci prohibeatur. Dat. 9. Calend. Januar. ipsis CC. COSS. 304.

23. Iidem AA. & CC. Menelao.

ACtor 39, quod adseverat, probare se non posse profitendo, reum necessitate monstrandi contrarium 40 non adstringit: cum *per rerum naturam factum negantis* 41 *probatio nulla sit.* Dat. 8. Cal. Januar. CC. & COSS. 304.

24. Imppp. VALENS, GRATIANUS, VALENTINIANUS AAA. ad Antonium Præfectum prætorio, post alia.

JUbemus omnes, qui scripturas suspectas 42 comminiscuntur, cum quid in judicio prompserint, nisi ipsi adstruxerint veritatem, ut nefariæ scripturæ reos, & quasi falsarios esse detinendos. Dat. Prid. Id. Januar. *Tiberiade*, VALENTE 5. & VALENTINIANO Jun. COSS. 376.

25. Imppp. GRATIANUS, VALENTINIANUS, & THEODOSIUS, AAA. Floro PP.

SCiant cuncti accusatores eam se rem deferre in publicam notionem debere, quæ munita sit idoneis [testibus, vel] instructa apertissimis documentis, vel indiciis 43 ad probationem indubitatis & luce clarioribus expedita.

TIT. XX. DE TESTIBUS. 1

Hanc legem restituit ex Basilicis Cujacius lib. 13. observat. cap. 38. *quam Antonini esse existimat: illius autem ea est sententia: Ne testes recipiantur adversus tabulas vel instrumenta, quæ etiam testium subscriptionem habent: & eam expressit Harmenopulus his verbis*, lib. 1. tit. 6. Ἄγραφος μαρτυρία κατὰ ἐγγράφου μαρτυρίας ἰσχύειν οὐ δύναται.

1. *

COntra scriptum testimonium, non scriptum testimonium non fertur. 2

2. Imp. ALEXANDER A. Carpo.

SI tibi controversia ingenuitatis fiat, defende causam [tuam] instrumentis 3 & argumentis, quibus potes: Soli enim testes ad

(18. Adde *l.* 15. *l.* 29. *ff.* *l.* 14. *infr. h. t.* (19. Immo vide *l.* 83. *ff.* de *condit. & demonstr.* (20. *l.* 5. *supr.* de *jur. & facti ignor.* (21. Adde *l.* 41. *infr. de liber. caus.* vide tamen *l.* 29. *ff. h. t.* (22. *l.* 5. *infr.* de *testam. l.* 29. *ff. h. t. l.* 12. *ff.* de *iure patron. l.* 4. *infr.* de *hered. instit.* (23. *l.* 6. *ff.* de *his qui sui vel alien.* (24. *l.* 13. *supr. h. t. pr. Inst.* de *adopt.* (25. Confer *l.* 20. *ff. h. t. l.* 21. *infr.* de *liberal. caus.* (26. Immo vide *l. ult. supr.* de *rei vindic. arg. l.* 2. *ff. h. t.* (27. Immo vide *vers. sufficit. pr. Inst.* de *ingenuis.* (28. Adde *l.* 22. *infr. h. t. l.* 17. *infr.* de *liberali caus.* (29. *l.* 10. *infr.* de *donat.* (30. v. *l. ult. pr. vers. neque enim. infr. arbitr. tut.* (31. *l.* 12. *infr.* de *except.*

(32. *l.* 5. *l.* 10. *infr.* de *fide instrum.* (33. *l.* 1. *supr. l.* 2. *ff. h. t.* (34. *l.* 20. *supr. eod.* (35. Vide tamen *l.* 4. *infr. si quis alteri vel sibi.* (36. v. *l. ult. infr. h. t.* (37. *l.* 6. *supr.* de *reivindic.* (38. Fac. *l.* 17. *supr. h. t.* (39. *l.* 1. *supr. h. t.* (40. *l.* 11. *supr.* de *hered. petit.* (41. *l.* 2. *ff. h. t. l.* 10. *infr.* de *non numer. pecun.* vide tamen *l.* 5. *in fin. ff. h. t. l.* 14. *in fin. infr.* de *contrah. stipul.* §. 12. *Inst.* de *inutil. stipul. l.* 5. *infr.* de *codicill.* (42. Adde *l.* 2. *infr.* de *fide instrum.* (43. *l.* 21. *supr. h. t. l.* 15. *infr.* de *jure dot.*

TIT. XX. (1. *Lib.* 22. *D.* 5. *Nov.* 90. (2. v. *l.* 14. *infr.* de *contrah. stipul. l.* 27. *infr.* de *testam.* (3. Adde *l.* 6. *infr.* de *fide instrum. l.* 16. *infr.* de *liberali. caus. l.* 10. *l.* 17. *supr. tit. prox.* in-

ingenuitatis probationem non sufficiunt. PP. 10. Calend. Maji, MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

3. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA. Rosæ.

ETiam jure civili domestici 4 testimonii fides improbatur. PP. 3. Cal. Septembr. VALERIANO 3. & GALLIENO 2. AA. COSS. 256.

4. Imppp. CARUS, CARINUS, & NUMERIANUS, AAA. Valerio.

SOla testatione prolatam, nec aliis legitimis adminiculis causam approbatam, nullius esse momenti, certum est. PP. 8. Cal. Decembr. CARO & CARINO AA. COSS. 283.

5. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Candido.

EOs testes ad veritatem juvandam adhiberi oportet, qui omni gratiæ & potentatui 5 fidem religioni judiciariæ debitam possint præponere. PP. 5. Calend. Maji, MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

6. Iidem AA. & CC. Tertullo.

PArentes & 6 liberi invicem adversus se nec volentes ad testimonium admittendi sunt. PP. 4. Non. Decembr. *Nicomediæ*, CC. COSS. 294.

7. Iidem AA. & CC. Diogeni & Ingenuæ.

NImis 7 grave est, quod petitis, urgeri partem diversam ad exhibitionem eorum, per quos sibi negotium fiat: unde intelligitis, quod intentionis 8 vestræ proprias afferre debetis probationes, non adversus se ab adversariis adduci. Dat. 6. Cal. Maji, CC. & COSS. 294.

8. Iidem AA. & CC. Deruloni.

SErvos pro 9 domino, quemadmodum adversus eum, interrogari non posse: pro facto autem suo 10 interrogari posse, non ambigitur. Datum Calend. Novembr. *Nicomediæ*, CC. COSS. 294.

9. Imp. CONSTANTINUS A. ad Julianum Præsidem.

JUrisjurandi 11 religione testes, prius quam perhibeant testimonium, jamdudum arctari præcepimus: & ut honestioribus potius testibus fides adhibeatur. §. 1. Simili modo sanximus, ut unius 12 testimonium nemo Judicum in quacunque causa facile patiatur admitti. Et nunc manifeste sancimus, ut unius omnino testis responsio non audiatur, etiamsi præclaræ Curiæ honore præfulgeat. Dat. 8. Cal. Septembr. *Naisso*, OPTATO & PAULINO COSS. 334.

10. Imppp. VALENS, GRATIAN. & VALENTIN. AAA. ad Gracchum P. Urbi.

OMnibus in re propria 13 dicendi testimonii facultatem jura submoverunt. Dat. 5. Calend. Decembr. VALENTE 5. & VALENTINIANO Jun. COSS. 376.

11. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Cæciliano PP.

QUoniam liberi testes ad causas postulantur alienas, si socii & participes 14 criminis non dicantur, sed fides ab his notitiæ postuletur, in exhibitione necessariarum personarum, hoc est testium, talis debet esse cautio judicantis, ut his venturis ad judicium per accusatorem, vel ab his, per quos fuerunt postulati, sumptus 15 competentes dari præcipiat. † Idem juris est, & si in pecuniaria causa testes ab alterutra parte producendi sunt. Dat. 13. Calend. Februar. *Ravennæ*, HONORIO 8. & THEOD. 4. AA. COSS. 409.

(4. v. *l.* 6. *infr. l.* 4. *l.* 5. *l.* 9. *l.* 24. *ff. h. t. l.* 1. *infr. l.* 10. §. 4. *ff. de quæstion.* (5. *l.* 6. *ff. h. t.* (6. *l.* 3. *supr. l.* 9. *ff. eod.* (7. *l.* 10. §. 4. *ff. de quæstionib. l.* 4. *supr. de edendo.* (8. *d. l.* 4. *l.* 1. *supr. de probat.* (9. *d. l.* 10. §. 4. (10. *l.* 15. *infr. de quæstion. l.* 7. *ff. de probat.* (11. *l.* 16. *l.* 19. *infr. h. t.* (12. *l.* 20. *ff. de quæstionib.* (13. *l.* 10. *ff. h. t.* adde *supr. ne quis in sua causa.* (14. v. *l.* 16. *in fin. ff. de quæstion. l. ult. in fin. infr. de accusat.* (15. *l.* 3. §. 4. *ff. h. t. l.* 6. §. 2. *infr. de appell. l.* 11. §. 1. *ff. ad exhib.*

In AUTHENT. de testib. §. si vero dicatur. col. 7. tit. 2. Nov. 90. cap. 6.

SI testis productus dicatur servilis esse fortunæ, & testari voluerit, ipse vero se liberum esse affirmet, si quidem ex nativitate, impleatur testimonium ejus: ut, si is habita disputatione servus esse apparuerit, respuatur ejus testimonium. Si vero libertinum se dixerit: prius instrumentum suæ manumissionis ostendat, quam testificetur: nisi juraverit se alibi probationes habere: quo facto, testificatio quidem scribatur: sed nisi instrumentum monstraverit, respuatur testimonium ejus. Si vero dicatur odiosus ex lite criminis inter eos mota, & hoc apparuerit: non ante audiatur, quam de crimine judicetur. Si vero ex lite pecuniaria, vel aliter est odiosus, procedat quidem testatio, tempore vero disputationum serventur hujusmodi quæstiones.

12. Iidem AA. Georgiæ.

LIbertorum 16 adversus patronos illicitas atque improbas voces pœnæ objectione præcludimus: atque ita, ut non solummodo sponte prodire non audeant, sed ne vocati quidem in judicium venire cogantur. Dat. 4. Idus Aug. *Ravennæ*, MARINIANO, & ASCLEPIODOTO COSS. 423.

13. Imp. ZENO. *

QUi falsa in testimonio protulerit, primum quidem de perjurio 17, deinde falsi crimine convenitur. Quod si eum in ipso testimonii tempore mentiri suspicio sit, verberatur. Quod si is, qui ex falso testimonio damnatus est, civiliter 19 agere contra testem voluerit: quidquid damni fecit ab eo recipiet, ac præterea falsus ille testis definitam legibus pœnam sustinebit. Quod si etiam in ipsa lite principali convictus mendacii fuerit, officium judicis esto, ut eum vel in totam litem, quæ illi mota est, contra quem testimonium dixit, vel in minus condemnet, vel etiam pœnis subjiciat: servatis omnibus, quæ jam statuta sunt de his, qui falsum testimonium perhibent.

14. Imp. ZENO A. Arcadio PP.

NUllum 20 penitus, cùm semel ad judicem quemlibet, licet non suum, dicendi gratia testimonium fuerit ingressus: armatam forte militiam, vel quamlibet aliam fori præscriptionem ad evadendum judicis motum, quem vel testimonii verborum improbitas 21, vel rei qualitas flagitaverit, posse prætendere præcipimus: sed omnes, qui in civili scilicet causa suum præbent testimonium, separato, & tanquam [ante] judicium interim deposito exceptionis fori privilegio, hujusmodi præsidio denudatos, ita [ad] judicantis intrare secretum, ut quicunque aures ejus offenderint, non dubitent sibimet formidandum: data cunctis judicibus absque ullo præscriptionis obstaculo (sicut sæpe dictum est) (in testes,) quorum voces falsitate, vel fraude non carere perspexerint, pro qualitate videlicet delicti, animadvertendi licentia. Dat. 12. Cal. Jun. DECIO & LONGINO COSS. 486.

15. Imp. ZENO.

HAnc Legem restituit ex Basilicis Cujacius libro trigesimo tertio observationum, capite trigesimo octavo, *& illius argumentum his ferè verbis explicat: XV.* Græca, quæ dat in primis pedaneis judicibus testes falsos corrigendi, & tormentis subjiciendi, si plebeji sunt, jus potestatemque adhibito Præfecto vigilum. Quod si testes decuriones sunt, vel in aliqua dignitate positi, ut non possit in eos judex pedaneus animadvertere, debet rem omnem ad Magistratum, à quo datus est, referre, ita ut pro insinuatione relationis nihil inferatur; & si res aperta sit, sententiam à Magistratu ferri de testium fide suscipienda vel rejicienda oporteat: sin autem majori indagatione indigere videatur, rursus ejus rei cognitionem judici delegari, non obstante ulla præscriptione fori, ullove privilegio. Nam cum ultro testimonium dixerint, suo privilegio testes renuntiasse videntur. §. 1. Qui falso negavit adversarium suum esse cognatum, exegitque ab eo probationes generis 22 aut gentis, quam is se habere dicebat: non habeat jus vindicandorum bonorum intestati, (ejus scilicet, quem suum esse cognatum negavit, cum intestatus decesserit.) Sed non audiatur, qui ab adversario probationes generis exigit, nisi prius ipse juret de calumnia, & jurato

(16. *l.* 4. *in fin. ff. h. t.* (17. v. *l.* 9. *in princ. supr. eod.* (19. Vide enim *l.* 5. *l.* 9. *l.* 11. *l.* 16. *l.* 17. *l. pen. l. ult. infr. ad leg. Corn. de fals. l.* 1. *infr. quando civilis actio.* (20. *l.* 21. *infr. ad leg. Corn. de fals.* (21. *l.* 16. *ff. h. t.* (22. Adde *l.* 10. *l.* 13. *l.* 14. *l.* 17. *l.* 22. *supr. tit. prox.*

confer-

conservetur jus legitimæ successionis. Requiruntur vero ad generis probationem testes quinque, si desint instrumenta, vel tres, si illis instrumenta suffragentur. Quod si hujusmodi sint instrumenta, quæ omnium probationum vice esse possint, illa etiam sine testibus sufficiunt. §. 2. Ultimum autem hujus constitutionis caput illud est, ut qui instrumento testis adfuit, & qui deposuit tanquam testis, quæ sciebat, post, lite mota, non possit defugere testimonium, & uti præscriptione fori.

16. Imp. JUSTINIANUS.

COnstitutio jubet non solum in criminalibus judiciis, sed etiam in pecuniariis 23 unumquemque cogi testimonium perhibere de his, quæ novit, cum sacramenti præstatione; vel jurare, *se nihil compertum habere* (exceptis tamen personis, quæ legibus 24 prohibentur ad testimonium cogi, & etiam illustribus, & his, qui supra illustres sunt, nisi sacra forma interveniat) & si quidem in Regia urbe testes habitent, cogit eos propria voce testimonium ferre: si vero non adfuerint, mitti ad eos jubet procuratores partium, ut apud eos deponant, quæ noverint, vel dejerent, quæ ignorant. Eodem proculdubio observando & in testimonio, quod in gestis fit, nempe ut eædem personæ ab ejus necessitate excipiantur. §. 1. Omnibus autem testibus sine damno & impendio 25 suo vult factas de his interlocutiones & productiones procedere.

17. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ PP.

SI quis testibus usus fuerit, iidemque testes adversus eum in alia lite producantur: non licebit ei personas eorum excipere: nisi ostenderit, inimicitias 26 inter se & illos postea emersisse, ex quibus testes repelli leges præcipiunt: non adimenda scilicet ei licentia, ex ipsis depositionibus testimonium eorum arguere. † Sed & si liquidis probationibus datione 27 vel promissione 28 pecuniarum eos corruptos esse ostenderit, etiam eam allegationem integram ei servari præcipimus. Dat. 7. Calend. Jun. D. N. JUSTINIANO A. 2. COS. 528.

18. Idem A. Mennæ P.P.

TEstium facilitatem, per quos multa veritati contraria perpetrantur, prout possibile est, resecantes: omnibus prædicimus, [ut] qui in scriptis à se debita retulerint, non facile audiantur, si dicant, *Omnis debiti vel partis solutionem sine scriptis se fecisse*, velintque viles & forsitan redemptos testes super hujusmodi solutione producere: nisi quinque 29 testes idonei, & summæ atque integræ opinionis præsto fuerint solutioni celebratæ, hique cum sacramenti religione deposuerint sub præsentia 30 sua debitum esse solutum: ut scientes omnes ita ea statuta esse, non aliter debitum, vel partem ejus persolvant, nisi vel securitatem in scriptis capiant, vel observaverint præfatam testium probationem: His scilicet, qui jam 31 sine scriptis debitum vel partem ejus solverint, [à] præsenti sanctione merito excipiendis. † Sin vero facta quidem [per scripturam] securitas sit, fortuito autem casu vel incendii, vel naufragii, vel alterius infortunii perempta, tunc liceat his, qui hoc perpessi sunt, causam peremptionis probantibus, etiam [debiti] solutionem per testem 32 probare, damnumque ex amissione instrumenti effugere. Dat. Cal. Jun. D. N. JUSTIN. A. 2. COS. 528.

In AUTHENT. de testibus. §. & licet. collat. 7. tit. 2. Novell. 90. cap. 2.

ROgati, ut in testamentis 33, non fortuiti vel transeuntes veniant. † Idem est, si post solutionem rogati intersint confessioni creditoris, dicentis pecuniam sibi debitam solutam fuisse.

19. Idem A. Juliano P. P.

SI quando invitos testes in pecuniariis causis ex nostra lege 34 aliquis trahere maluerit, si quidem sua sponte fidejussionem suæ personæ sine damno præstare velint, hoc fieri: sin autem noluerint, non carcerali custodia detrudi, sed sacramento eos committi censemus. Si enim pro toto litis certamine jurijurando testium credendum esse putaverint hi, qui eos produxerint: multo magis præsentiam suam testibus sacramento eorum credere debent. † Sed cum minime oporteat testes in hujusmodi casibus protelari, & pro alienis commodis suas invenire difficultates: disponimus, non amplius testes observare compelli judices, postquam fuerint admoniti, nisi tantum quindecim dies: intra quos judices provideant, quatenus cognitionem suscipiant, in qua testes necessarii visi fuerint: ut omnino licentia eis concedatur, & alterutra parte 35 cessante, & minime eos observare volente, si per executores admoniti venire noluerint, testes accipere, & alterutra parte præsente, quæ eos introducit, testimonia eorum capere. † His autem diebus effluentibus, liceat quidem testibus discedere [à] judice, nullam habente licentiam eos, postquam abfuerint, iterum retrahere. † Ipsum autem judicem, si per eum steterit, quominus testimonium præstetur, parti læsæ omnem 36 jacturam pro hujusmodi causa illatam ex suis facultatibus resarcire [disponimus.] Dat. 12. Calend. April. LAMPADIO & ORESTE COSS. 530.

In AUTHENT. de testib. §. & hoc vero, quia multoties. col. 7. tit. 2. Novell. 90. cap. 9.

SEd & si quis ab aliquo aliquid patiatur contra leges, aut aliter læsus, aut damnum patiens, & testes apud judicem producere voluerit, & eorum testimonia publicare: adversarius moneatur à judice, & sic eo præsente judex attestationes recipiat. Quod si venire noluerit, etiam eo absente attestationes recipiat: & perinde valebunt, ac si eo præsente receptæ fuissent: nec opponere poterit, quod ex una parte datæ sunt.

20. Idem A. Juliano P. P.

CUm apud compromissarios judices testes fuissent producti, variatum erat, utrum deberet eorum depositionibus in judicio litigator uti, an non esset audiendus? Sancimus igitur, si quidem in compromissis aliquid pro hujusmodi causa statutum est, hoc observari. † Sin autem nihil conventum est in hujusmodi casibus: si quidem supersint testes, licentiam habere eum, contra quem depositiones eorum proferuntur, si eas recusaverit, concedere, testes iterum adduci 37, & non opponi eis, quod jam testimonium suum dederint: Vel si hoc concedere minime maluerit, depositiones eorum quasi factas accipere: omni jure legitimo, quod ei competit adversus eas, servato. † Sin autem ab hac luce omnes subtracti sint, tunc necessitatem ei imponi, fide scripturæ approbata, in qua depositiones eorum referuntur, eas quasi factas accipere. † Si vero res permixtæ fuerint, & quidam ex his mortui, alii viventes: tunc in superstitum quidem testimoniis eandem electionem servari litigatori, adversus quem testimonia proferuntur: in morientium autem personas depositiones eorum non esse respuendas: omni (secundum quod jam prædiximus) adversus eas & testes legitimo jure, quod ei competit, adversus quem proferuntur, integro reservato. Dat. 6. Cal. April. LAMPADIO & ORESTE COSS. 530.

TIT. XXI.

DE FIDE INSTRUMENTORUM 1, ET AMISSIONE eorum, [& de Apochis] & Antapochis faciendis, & de his, quæ sine scriptura fieri possunt.

1. Imp. ANTONINUS A. Septimiæ Martiæ.

DEbitores tuos quibuscunque rationibus debere tibi pecuniam si probaveris, ad solutionem compellet aditus Præses provinciæ: Nec oberit tibi amissio 2 instrumentorum, si modo manifestis probationibus eos debitores esse apparuerit. PP. 5. Idus Septembr. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

2. Imp. ALEXANDER A. Mabiliano.

SI uteris instrumento, de quo alius accusatus falsi victus est, & paratus est (si ita visum fuerit,) à quo pecuniam petis, ejusdem criminis te 3 reum facere, & discrimen 4 periculi [pœnæ] legis Corneliæ subire, non oberit sententia, à qua nec is, contra quem

(23. v. *Nov.* 90. *c.* 8. (24. *l.* 3. *l.* 5. *l.* 6. *l.* 8. *l.* 12. *supr. l.* 4. *in fin. ff. h. t.* (25. v. *l.* 11. *supr. eod.* (26. *l.* 3. *pr. ff. eod. Nov.* 90. *c.* 7. vide tamen *l.* 1. *§.* 24. *ff. de quæstion.* adde *d. l.* 1. *§.* 26. (27. *v. l.* 2. *ff. de concuss. l.* 1. *§.* 2. *ff. ad leg. Corn. de fals.* (28. *d. l.* 1. *§.* 1. (29. *Nov.* 90. *c.* 2. (30. Adde *l.* 20. *§.* 9. *ff. qui testam.* (31. *l.* 7. *supr. de legib.* (32. Confer *l.* 12. *ff. h. t.* (33. *v. l.* 21. *§.* 2. *ff. qui testam.* (34. *l.* 16. *supr. h. t.*

(35. *Nov.* 90. *c.* 9. (36. Immo vide *pr. Inst.* de *oblig. quæ quasi ex delict. l. ult. ff.* de *extraord. cogn.* (37. *l.* 5. *in fin. supr.* de *recept. arbitr.*

TIT. XXI. (1. *Nov.* 73. *Lib.* 22. *D.* 4. (2. Adde *l.* 4. *l.* 5. *l.* 6. *l.* 7. *l.* 8. *l.* 10. *infr. h. t.* (3. *l.* 24. *supr. de probat.* (4. *v. l.* 7. *pr. ff. de accusat.*

quem data est, appellavit: nec tu 5, qui tunc crimini non eras subjectus, appellare debuisti. PP. 3. Calend. Octobr. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

3. Idem A. Æliano.

SI adversarius tuus apud acta Præsidis provinciæ, cum fides instrumenti, quod proferebat, in dubium revocaretur, non usurum se contestatus est: vereri non debes ne ea scriptura, quam non esse veram etiam professione ejus constitit, negotium denuo repetatur. PP. 3. Non. Decembr. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

4. Imp. GORDIANUS A. Marciano.

ILlatæ dispensatori pecuniæ, si ob amissorum instrumentorum casum probatione defeceris, inspectio 6 rationum fiscalium [fidem] demonstrabit. Dat. 2. Id. Februar. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

5. Idem A. Prisco & Marco militibus.

SIcut iniquum est, instrumentis vi ignis consumptis 7, debitores quantitatum debitarum renuere solutionem: ita non statim casum conquerentibus facile 8 credendum est, intelligere itaque debetis, non existentibus instrumentis, vel aliis argumentis, probare debere (fidem) precibus vestris adesse. PP. 3. Calend. Jun. SABINO 2. & VENUSTO COSS. 241.

6. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Lucido.

STatum tuum, natali professione perdita 9, mutilatum non esse, certi juris est. Dat. 12. Calend. Febr. *Nicomediæ*, MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

7. Iidem AA. & CC. Zinimæ.

SI solennibus stipendiis & honeste sacramento solutus es, licet super hujusmodi re instrumenta 10 (ut dicis) facta perdita sint, tamen si aliis evidentibus probationibus veritas ostendi potest, veteranorum privilegia etiam te usurpare posse, dubium non est. Dat. 15. Calend. Jun. MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

8. Iidem AA. & CC. Alexandro.

SI constiterit proprietatem possessionis, de qua agitur, apud vos esse: providebit Judex ex persona fructuarii nullum præjudicium dominio vestro comparari, propter amissionem 11 instrumentorum. Dat. 15. Cal. Mart. DIOCLET. 3. & MAXIMIANO AA. COSS. 287.

9. Iidem AA. & CC. Aristæneto.

INstrumentis etiam non 12 intervenientibus, semel divisio 13 recte facta non habetur irrita.

10. Iidem AA. & CC. Victorino.

CUm instrumentis etiam non intervenientibus venditio 14 facta rata maneat: consequenter 15 amissis etiam, quæ intercesserant, non tolli substantiam veritatis placuit. Dat. 8. Calend. Novembr. *Retinassi*, AA. COSS. *

11. Iidem AA. & CC. Theagenæ.

EMancipatione facta, etsi actorum tenor non existat, si tamen aliis indubiis probationibus, vel ex personis, vel ex instrumentorum incorrupta fide factam esse emancipationem probari possit: actorum interim 16 veritas convelli non solet. Dat. 3. Id. Nov. AA. COSS. *

12. Iidem AA. & CC. Dionysiæ.

NOn idcirco minus in vacuam 17 inductus prædii possessionem donationis causa, quod ejus facti prætermissum instrumentum adseveratur, hanc obtinere potes. Dat. Id. Decembr. *Nicomediæ*, AA. COSS. *

13. Iidem AA. & CC. Leontio.

APud eos, qui rem gestam ignoraverunt, amissorum instrumentorum habita testatio nihil ad probationem veritatis prodesse potest. Dat. 16. Cal. Januar. *Nicomediæ*, AA. COSS. *

(5. *l.* 5. *pr.* *ff.* *de appellat.* (6. *l.* 5. *supr.* *de edendo.* *l.* 2. *infr.* *de discuss.* (7. *l.* 1. *supr.* *h. t.* (8. *l.* 18. *in fin.* *supr.* *tit. prox.* (9. Adde *l.* 13. *ff.* *de probat.* *l.* 5. *infr.* *de testam.* (10. v. *l.* *ult.* *vers.* *seu accepta.* *infr.* *de profess.* & *med.* (11. Adde *l.* 1. *l.* 6. *supr.* *l.* 10. *infr.* *h. t.* *l.* 7. *infr.* *de præscript. longi temp.* (12. *l.* 25. *infr.* *de liberali caus.* (13. *l.* 17. *l.* 21. *supr.* *de pact.* *l.* 1. *supr.* *si major factus.* (14. *l.* 17. *supr.* *de pact.* *l.* 12. *supr.* *de probat.* *l.* 3. *infr.* *de fide & jure hastæ.* (15. *l.* 25. *infr.* *de liberali caus.* (16. v. *l.* 5. *supr.* *h. t.* (17. v. *l.* 15. *supr.* *de rei vindic.* *l.* 12. *infr.* *de contrah. empt.* *l.* 2. *infr.* *de adquir. & retin. possess.*

14. Iidem AA. & CC. ad Severum Comitem Hispaniarum.

SCripturæ diversæ fidem sibi invicem derogantes, ab una eademque parte prolatæ, nihil firmitatis habere poterunt. Dat. 4. Cal. Maji, *Viminacii*, CC. COSS. *

15. Imp. CONSTANTINUS A. ad populum.

IN exercendis litibus eandem 18 vim obtinent 19 tam fides instrumentorum, quam depositiones testium. Dat. *Romæ*, 12. Calend. August. GALLICANO & BASSO COSS. 317.

16.

SI conventus quis negaverit manum propriam prolatam in libello aut alia charta, si quidem ex comparatione 20 is convincatur, hoc est, alia ejus prolata manu, & comparata cum ea, quæ est in libello, det is pœnæ nomine actori pro mendacio solidos viginti quatuor. Si vero aut tabellio productus fuerit, apud quem instrumentum scriptum est, aut alii quidem testes pro veritate deponentes, tunc ipse præter pœnam viginti quatuor aureorum non possit habere licentiam objiciendæ exceptionis pecuniæ non numeratæ, ut dicat, quamvis instrumentum factum fuerit, ea tamen, quæ in eo scripta sunt, non fuisse data: sed omnimodo condemnetur, etiamsi nihil ipsi revera solutum est. §. 1. Hæc quidem obtineant, si conveniatur quis ex proprio contractu. Si vero tutor est, aut curator unius earum, quæ sub cura esse solent personarum, masculus aut fœmina secundum Constitutiones tutelam gerens propriorum liberorum, & manum propriam prolatam in contractu eorum, qui sub tutela aut cura sunt, inficiatus fuerit, tunc si quidem ex sola comparatione convincantur mentiri, præstent ipsi viginti quatuor aureos. Si vero ex productione tabellionis, aut testium, pecuniæ quidem non numeratæ exceptio ne adimatur his, qui sub tutela vel cura sunt, (neque enim peccarunt illi) sed ipsi tutores aut curatores alios viginti quatuor aureos pœnæ nomine dent actori, habentibus his, qui sub tutela aut cura sunt, salvam sibi pecuniæ non numeratæ exceptionem. Neque enim æquum est ipsos ex alienis 21 peccatis damno adfici. §. 2. Hæc de reis conventis ubi dixit constitutio, transitum fecit & ad agentium personam. Jubens, ut si actor manum propriam inficietur positam in charta contra ipsum prolata, forte in ea, quæ de suscepta dicitur confessione, & ipse similiter, si quidem ex sola comparatione convincatur, præstet viginti quatuor aureos: si vero ex productione tabellionis aut testium, tunc modis omnibus imputet, & agnoscat contenta in illa charta, etiamsi re vera non sunt accepta ab ipso. Hæc si proprio nomine agat. Si vero tutor est aut curator, dat quidem duplam pœnam viginti quatuor aureorum: Is vero, qui sub tutela aut cura est, possit objicere probationi exceptionem non numeratæ pecuniæ.

17. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

COntractus venditionum vel permutationum, vel donationum, quas intimari 22 [non] est necessarium: dationis etiam arrharum, vel alterius cujuscunque causæ, [quas tamen] in scriptis fieri placuit: transactionum etiam, quas in instrumento recipi convenit, non 23 aliter vires habere sancimus, nisi instrumenta in mundum recepta, subscriptionibusque partium confirmata; & si per tabellionem conscribantur, etiam ab ipso completa, & postremo à partibus absoluta sint: ut nulli liceat prius, quam hæc ita præcesserint, vel à scheda conscripta (licet literas unius partis vel ambarum habeat) vel ab ipso mundo, quod necdum est impletum vel absolutum, aliquod jus sibi ex eodem contractu vel transactione vindicare: adeo ut nec illud in hujusmodi venditionibus liceat dicere, quod pretio statuto necessitas venditori imponatur, vel contractum venditionis perficere 24, vel id, quod emptoris interest, ei persolvere. Quæ tam in postea conficiendis instrumentis, quam in his, quæ jam scripta, nondum autem absoluta sunt, locum habere præcipimus: nisi jam super his transactum sit 25, vel judicatum, quæ retractari non possunt, exceptis emptionalibus tantum

(18. Confer. *l.* 1. *l.* 18. *supr.* *de testib.* *l.* 14. *infr.* *de contrah.* & *committ. stip.* *l.* 10. *ff.* *de probat.* (19. Immo vide *d.* *l.* 10. *ff.* *de probat.* (20. v. *l.* 20. *infr.* *h. t.* (21. *l.* 74. *ff.* *de R. J.* (22. v. *l.* 36. §. *ult.* *infr.* *de donat.* (23. *l.* *ult.* *infr.* *de contrah. empt.* (24. v. *l.* 11. §. 1. & *seq.* *ff.* *de action. empti.* (25. v. *l.* 229. *l.* 230. *ff.* *de V. S.* juncta *l.* 16. *supr.* *de transact.* *l.* 1. *in fin.* *ff.* *ad SC. Tertull.*

instru-

instrumentis jam vel in scheda, vel in mundo conscriptis, ad quæ præsentem sanctionem non extendimus, sed prisca jura in his tenere concedimus. Illud etiam adjicientes, ut & in posterum, si quæ arrhæ super facienda emptione cujuscunque rei datæ sunt, sive in scriptis, sive sine scriptis: licet non sit specialiter adjectum, quid super iisdem arrhis non procedente contractu fieri oporteat, tamen & qui vendere pollicitus est, venditionem recusans in duplum 26 eas reddere cogatur, & qui emere pactus est, ab emptione recedens, datis à se arrhis cadat, repetitione earum deneganda. Dat. Calend. Junii, Domino nostro JUSTINIANO A. 2. COS. 528.

18. Idem A. Mennæ P. P.

JUdices, sive in hac inclyta urbe, sive in provinciis, [secundum] ea, quæ disposuimus 27, ut possint, si hoc perspexerint, occasione testium in 28 aliis locis degentium litigantes vel procuratores eorum ibi destinare, ut depositionibus sub utriusque partis præsentia factis, res ad eos referatur: etiam in illis servare volumus, qui prolatis instrumentis fidem adhibere exiguntur: ut si poposcerint, in aliis locis id eis facere permittatur: & hoc si juste peti judex invenerit, similis proferatur sententia: ut postquam in locis opportunis fides instrumento data, vel minus data fuerit, referatur negotium ad priorem judicem. Dat. 8. Id. Aprilis, DECIO, V. C. COS. 529.

In AUTHENT. de testibus. §. & quoniam. §. hæc omnia. collat. 7. tit. 2. Novell. 90. cap. 5.

APud eloquentissimum aliquem judicem vel defensorem civitatis, sive à provincia in provinciam, vel ab urbe in urbem, sive ab urbe in provinciam hæc petantur: sed hoc in civilibus tantummodo causis: nam in criminalibus testes apud judices repræsentandi sunt, & cum res exegerit, tormentis 29 subjiciendi.

19. Idem A. Demostheni PP.

PLures apochis, vel redituum, vel usurarum perceptis, si quando super his fuerit dubitatio exorta: eas habere [se] negando, jus agentium faciunt vacillare, cum coloni adversus dominum certantes, & sibi iniquam forte libertatem vindicantes, vel debitores creditoribus suis temporalem præscriptionem opponere cupientes, ad easdem inficiationes perveniant. Quod resecantes, jubemus, ut in præfatis casibus, vel aliis privatis similibus, si voluerit is, qui apocham conscripsit, vel exemplar cum subscriptione ejus, qui apocham suscepit, ab eo accipere, [vel antapocham suscipere] omnis ei licentia hoc facere concedatur, necessitate imponenda apochæ susceptori antapocham reddere: ita tamen, ut si hoc is, qui apocham conscripserit, facere neglexerit, vel non curaverit: nullum ei præjudicium ex eo, quod antapocham non recepit, generetur, cum hoc, quod pro quibusdam introductum 30 est, inferre eis jacturam minime rationi conveniat æquitatis, Dat. 12. Calend. Octobr. *Chalcedone*, DECIO V. C. COS. 529.

20. Idem A. Juliano P. P.

COmparationes literarum ex chirographis fieri, & aliis instrumentis, quæ non sunt publice confecta, satis abundeque occasionem criminis falsitatis dare, & in judiciis, & in contractibus manifestum est. Ideoque sancimus, non licere comparationes literarum ex chirographis fieri, nisi trium testium habuerint subscriptiones, ut prius literis eorum fides imponatur, vel (ex) ipsis hoc deponentibus, sive cunctis, sive omnimodo duobus ex his sine comparatione literarum testium procedente: & tunc ex hujusmodi chartula jam probata comparatio fiat: aliter etenim fieri comparationem nullo concedimus modo, licet in semetipsum aliquis chartam conscriptam proferat: sed tantummodo ex forensibus, vel publicis instrumentis, vel hujusmodi chirographis, quæ enumeravimus, comparationem trutinandam. Omnes (autem) comparationes non aliter fieri concedimus, nisi juramento 31 antea præstito ab his, qui comparationem faciunt, fuerit affirmatum, *Quod neque lucri causa, neque inimicitiis, neque gratia 32 tenti, hujusmodi faciunt comparationem:* & hoc observari tam in omnibus sacris nostris scriniis, quam in apparitione omnis sublimissimæ Præfecturæ, necnon Magisteriæ potestatis, cæterisque omnibus Judiciis, quæ in orbe nostro constituta sunt, his omnibus in posterum observandis. Comparationes enim jam antea factas retractari, extra periculum minime est. Dat. 14. Calend. April. LAMPADIO, & ORESTE COSS. 530.

In AUTHENT. de his, qui ingrediuntur ad appell. §. illud etiam judicavimus. coll. 5. tit. 4. al. 11. Novell. 49. c. 2.

AD hæc, ex his literis, quibus adversarius tuus utitur, & profert: recte petis examinationem fieri. Item & charta, quæ profertur ex Archivo publico, testimonium publicum habet.

In AUTHENT. de instrumentorum caut. & fid. §. oportet vero. §. seq. coll. 6. tit. 3. al. 2. Novell. 73. cap. 8. & 9.

AT si contractus fiat in civitate, & unam libram auri excesserit: omnimodo collationi adsit argumentum quodlibet, nec credatur ei soli.

21. Idem A. Juliano P. P.

CUm quidam instrumentum protulerit, vel aliam chartulam, eique fidem imposuerit, postea autem persona, contra quam ista chartula vel instrumentum prolatum est, quasi falsum hoc constitutum redarguere nitatur: ne diutius dubitetur, utrum necessitatem ei, qui protulit, imponi oporteat repetita vice hoc proferre, an sufficiat ei fides jam approbata: sancimus, si quid tale eveniat, eum, qui petit iterum eam chartam proferri, prius sacramentum 33 præstare, *Quod existimans se posse falsum redarguere, quod prolatum est, ad hujusmodi veniat petitionem.* Quid enim, si cum nosset deperditam esse chartam, vel forte concrematam, vel alio modo diminutam, hanc requiri adsimulans, & ad difficultatem productionis respiciens, hujusmodi faciat petitionem? Et postquam hoc ab actore vel petitore fuerit juratum, & inscriptionum pagina apud competentem judicem deposita: tunc necessitatem imponi ei, qui protulit chartam, de qua quæritur, iterum eam apud judicem criminis proferre, quatenus possit apud eum crimen falsitatis ventilari. *Sin autem dicat, non esse sibi possibile eam ostendere, quia per fortuitos casus hujus copia ei abrepta sit:* tunc subeat sacramentum, *Quod nec habeat eandem chartulam, nec alii eam dederit, nec apud alium voluntate ejus constituta sit, nec dolo malo fecerit, quominus appareat [ea,] sed re [vera] ipsa chartula sine omni dolo sit deperdita, & productio ejus sibi impossibilis sit:* & si tale subeat sacramentum, ab hujusmodi necessitate relaxetur. † Quod si prædictum jusjurandum subire minime maluerit: tunc quasi falsa chartula nullas habeat vires adversus eum, contra quem prolata est, sed sit penitus evacuata. Neque enim ulterius pœnam produci contra eos, qui non juraverint, volumus: cum forsitan quidam subtili reverentia 34 tenti, nec verum sacramentum præstare patiuntur. † Eandem autem copiam ei præstamus, donec causa apud judicem ventilatur. Si enim jam plenissimum finem accepit, & neque per appellationem suspensa est, neque per solitam retractationem adhuc lis vivere speratur: tunc satis durum est hujusmodi querelæ indulgeri, ne in infinitum 35 causæ retractentur, & sopita jam negotia per hujusmodi viam iterum aperiantur, & contrarium aliquid nostro eveniat proposito. Dat. 5. Calend. Mart. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

22. Imp. JUSTINIANUS. *.

SI postuletur ab aliquo in judicio, ut instrumentum 36 non 37 adversus se ipsum, sed alium quendam producat, quod alteri prosit, idque producere recuset, ut qui damnum inde metuat; verum is, qui exhiberi chartam petit, nequaquam eum lædendum dicat, sed pecuniam ipsum ab illis accepisse, qui per instrumentum exhibendum coarguendi sunt: vult Constitutio, ut is, qui habet instrumentum, id ipsum proferat, si quidem ex illius prolatione nihil ipse damni sensurus sit. Sin reapse detrimentum ei prolatum instrumentum adferat, nequaquam eum cogi ad proferendum debere: cum ei magis expediet id occultare, quam publicare. Quod si affirmat is, cui opus est instrumento, nihil ei fraudis ex eo futurum; duntaxat jusjurandum præstet, *Quod existimando se fidei suæ detrimentum pati propter instrumenti exhibitionem, eam ipsam ob caussam proferre chartam recuset:* Et quoniam sibi damno id fore putat, curiosius sacramentum præstet atque dicat, *Se non quia pecuniam acceperit,*

(26. v. *l.* 5. *infr. de sponsal.* (27. *l.* 16. *supr. tit. prox.* (28. Adde *l.* 7. *ff. testamenta quemadm. aper.* (29. *l.* 13. *supr. l.* 21. §. 2. *ff. de testib. l.* 15. *pr. l.* 18. §. 3. *ff. de quæst. Nov.* 90. *c.* 1. §. 1. (30. *l.* 6. *supr. l.* 25. *ff. de legib.* (31. *Nov.* 49. *c.* 2. *in fin.* (32. v. *l.* 5. *supr. de testibus.*

(33. v. *l.* 1. *supr. de jurejur. propt. calumn.* (34. *l.* 8. *pr. ff. de condit. instit.* (35. v. *l.* 13. *pr. supr. de judic.* (36. v. *Edict. Just.* 9. *c.* 7. *vers. memores.* (37. Adde *l.* 7. *supr. de testib.*

ceperit, vel quid aliud non proferendæ chartæ causa, vel quod muneris promissionem habeat, nec metu illius, contra quem instrumentum requiratur, nec ejusdem amore, chartæ exhibitionem recusare, sed quia magnum ex eo circa facultates suas detrimentum capiet. Nam quemadmodum is, qui quadam in causa verum scire putatur, invitus 38 quoque testimonium dicere cogitur, neque si pecuniam promissam habet ob non perhibendum testimonium, neque si adversus amicos testimonium dicturus venit, recusare testimonium potest: ita nec is recusare potest, à quo instrumenti exhibitio desideratur, vel propterea, quod aliquid acceperit, aut accepturum se speret, vel ob amicitiam cum illo, cui damno futurum est instrumentum. † Sed si quis juret, *se instrumentum, quod desideratur, non habere;* prorsus id proferre, quod non habet 39, haud cogitur: sin ejusmodi sacramentum præstare non sustinet, omnino cogitur desideratum instrumentum exhibere: Quod si semet occultaverit, quasi qui nec jurare, nec instrumentum edere velit: omne damnum, quod hinc emerget, ei, cui opus est instrumento, de suo compenset: Iisdem obtinentibus etiam in argentariorum aliorumque brevibus. † Cæterum illi codices, vel instrumenta proferre cogantur, qui & testimonium dicere adversus aliquem coguntur. Nam in quas personas invitus quis testimonium non dicit, adversus easdem nec codices, vel instrumenta, vel quid aliud tale proferre cogitur. Notissimi sunt autem ex legibus 40, qui adversus aliquos inviti testimonium dicere non coguntur, sicut & ii, contra quos aliqui testimonium perhibere non coguntur. † Nec ulli licet aliter cogere, ut exhibeantur instrumenta, nisi eodem 41 in judicio, in quo causa agitur. † Idque sumptibus 42 ejus, qui codicis, aut instrumentorum exhibitionem fieri desiderat. † Oportet autem semel duntaxat eorum ostensionem fieri; ac si prolato semel instrumento, desideret is, cui opus est, exhiberi denuo, si quidem rationi consentaneum visum fuerit judici, ut iterum quoque charta proferatur, ille vero, qui eam jam protulit, secundam exhibitionem recuset 43, quod se dicat *chartam perdidisse, vel alioqui non habere facultatem ejus exhibendi:* juramento tantum fidem faceito, nec amplius ad proferendum cogitor: Iisdem obtinentibus non in Urbe duntaxat imperatrice, verum etiam in universa Republica.

TIT. XXII.
PLUS VALERE, QUOD AGITUR 1, quam quod simulate concipitur.

1. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA. Ruffino.

IN contractibus rei veritas 2 potius, quam scriptura perspici debet.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIMIANUS AA. & CC. Soteriæ.

ACta simulata, velut non ipse, sed ejus uxor 3 comparaverit, veritatis substantiam mutare non possunt. Quæstio itaque facti per judicem, [vel] Præsidem provinciæ examinabitur. Dat. 10. Calend. Maji, CC. COSS. 293.

3. Iidem AA. & CC. Maximæ.

EMptione 4 pignoris causa facta, non quod scriptum, sed quod gestum est, inspicitur. Dat. Calend. Maji, *Sirmii*, CC. COSS. 293.

4. Iidem AA. & CC. Decio.

SI quis gestum à se, alium 5 egisse scribi fecerit, plus actum, quam scriptum valet. Dat. 8. Calend. Dec. CC. COSS. 293.

5. Iidem AA. & CC. Victori.

SI falsum instrumentum emptionis conscriptum tibi velut locationis, quam fieri tibi mandaveras, subscribere non relegentem, sed fidem habentem, suasit: neutrum contractum (in utroque alterutrius consensu deficiente) constitisse, proculdubio est. Dat. 13. Calend. Jan. CC. COSS. 294.

TIT. XXIII.
DE COMMODATO. 1

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Sciolæ.

EA quidem, quæ vi majore auferuntur, detrimento eorum, quibus res commodantur, imputari 2 non solent. Sed cum is, qui à te commodari sibi bovem postulabat, hostilis incursionis contemplatione periculum amissionis, ac fortunam futuri damni in se suscepisse 3 proponatur: Præses provinciæ, si probaveris, eum indemnitatem tibi promisisse, placitum conventionis implere eum compellet. Dat. 6. Calend. Jun. ipsis AA. COSS. 287.

2. Iidem AA. Aulizano.

CUm eum, qui temporalis ministerii causa suscepit ancillam, ad restitutionem ejus bona 4 fides urgeat: consequens est, socerum tuum hujus rei causa tradidisse ancillam, adito Præside provinciæ, probare: ut fidem susceptam is, adversus quem supplicas, compellatur agnoscere. Datum Prid. Non. Novembr. ipsis AA. COSS. 287.

3. Iidem AA. Soteriæ.

DE restituendis rebus, quas [marito] obligandas 5 pro se dederas, postquam debitum fuerit extenuatum, commodati actionem etiam adversus heredes ejus exercere potes. Dat. 3. Idib. April. *Sirmii*, ipsis AA. & COSS. 287.

4. Iidem AA. & CC. Faustinæ.

PRætextu debiti 6 restitutio commodati non probabiliter recusatur. Dat. 12. Cal. Decembr. ipsis AA. COSS. 293.

TIT. XXIV.
DE PIGNERATITIA 1 ACTIONE.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. ad Metrodorum.

EX pignore percepti fructus imputantur 2 in debitum: qui si sufficiunt ad totum debitum, solvitur actio, & redditur pignus. Si debitum excedunt, qui supererunt, redduntur 3, videlicet mota actione pigneratitia. PP. Id. Octobr. APRO & MAXIMO COSS. 208.

2. Imp. ALEXAND. A. Demetrio.

QUod ex operis 4 ancillæ, vel ex pensionibus domus, quam pignori detineri dicis, perceptum est: debiti quantitatem relevabit. Dat. Cal. Octobr. ANTONINO 4. & ALEXAND. COSS. 223.

3. Idem A. Victorino.

CReditor, qui prædium pignori sibi nexum detinuit, fructus 5, quos percepit, vel percipere debuit, in rationem exonerandi debiti computare necesse habet: & si agrum deteriorem 6 constituit, eo quoque nomine pigneratitia actione obligatur. PP. 6. Idib. Decembr. ANTONINO 4. & ALEXANDRO COSS. 223.

4. Idem A. Hermeo & Maximillæ.

PActum vulgare 7, quod proposuistis, *Ut, si intra certum tempus pecunia soluta non fuisset, prædia pignori vel hypothecæ data vendere liceret:* non adimit debitori adversus creditorem pigneratitiam actionem. PP. 12. Calend. Maji, MAXIM. 2. & ÆLIANO COSS. 224.

5. Idem A. Dioscoridæ.

SI creditor sine 8 vitio suo argentum pignori datum perdiderit, restituere id non cogitur: sed si culpæ reus deprehenditur, vel

(38. v. *l.* 16. *supr. d. t.* (39. *l.* 21. *supr. h. t.* (40. *l.* 4. *l.* 5. *l.* 8. *l.* 19. *ff. l.* 3. *l.* 6. *l.* 8. *l.* 12. *supr. de testib.* (41. *d. l.* 21. *vers. eandem. supr. h. t.* (42. Adde *l.* 11. *in fin. supr. eod.* (43. *d. l.* 21.

TIT. XXII. (1. v. *l.* 9. *in fin. infr. de contrah. empt. l.* 3. *supr. de postul. l.* 5. *supr. de legib. l.* 21. *supr. de transact. l.* 54. *ff. de oblig. & act.* adde *l.* 27. *ff. depos.* (2. *l.* 2. *infr. h. t. l.* 17. *infr. ad SC. Vell. l.* 6. *vers. quod si. infr. si quis alteri vel sibi. l.* 6. §. 1. *ff. de off. præs. l.* 54. *ff. de oblig. & act.* (3. *d. l.* 6. *infr. si quis alteri vel sibi.* (4. *l.* 1. *infr. de pact. pignor. l.* 5. *l.* 6. *ff. de distract. pignor.* (5. v. *l.* 2. *supr. h. t.*

TIT. XXIII. (1. *Lib.* 13. *D.* 6. (2. *l.* 5. §. 4. *ff. h. t.* (3. *l.* 23. *ff. de reg. jur.* adde *l.* 1. §. 35. *ff. depositi. l.* 22. *supr. de negot. l.* 7. §. 15. *ff. de pact. l.* 5. §. 2. *ff. commodati. l.* 39. *ff. mandati.* (4. v. §. 28. *Inst. de act. l.* 23. *ff. de reg. jur.* (5. *l.* 5. §. 12. *ff. h. t.* (6. Confer *l.* 18. *in fin. ff. eod. l.* 15. *in fin. ff. de furt.*

TIT. XXIV. (1. *Lib.* 13. *D.* 7. §. *ult. Inst. quib. mod. re contrah. oblig.* (2. *l.* 11. *infr. de usur.* (3. *l.* 4. *infr. h. t.* (4. v. *l.* 2. *infr. de pact. pignor.* (5. *d. l.* 2. (6. *l.* 7. *infr. h. t.* (7. *l.* 1. *infr. de pact. pign.* §. 1. *Inst. quib. alien. lic. vel non.* (8. *l.* 13. §. 1. *ff. h. t. l.* 6. *ff. de nautic. fœn.* §. *ult. Instit. quib. mod. re contrah. oblig.*

non probat manifestis rationibus se perdidisse: quanti debitoris interest, condemnari debet. PP. 13. Cal. Maji, JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

6. Idem A. Trophimæ.

QUæ fortuitis 9 casibus accidunt, cum prævideri non potuerint, (in quibus etiam aggressura latronum est) nullo bonæ fidei judicio præstantur: & ideo creditor pignora, quæ hujusmodi casu interierint, præstare non compellitur: nec à petitione 10 debiti submovetur: nisi inter contrahentes placuerit 11, *ut amissio pignorum liberet debitorem.* PP. Idib. April. FUSCO & DEXTRO COSS. 226.

7. Imp. GORDIAN. A. Juliano.

CReditor, qui fundos & domos pignori, vel hypothecæ accepit, damnum 12 in decidendis arboribus domibusque destruendis ab eo datum, in rationem debiti deducere cogitur. Et si dolo 13 vel culpa rem suppositam deteriorem fecerit: eo quoque nomine pigneratitia actione tenebitur, ut talem 14 restituat, qualis fuerat tempore obligationis: Creditor autem necessarios sumptus 15, quos circa res pigneratitias fecit, exigere non prohibetur. PP. 13. Calend. August. GORDIANO A. 2. & POMPEJANO COSS. 242.

8. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Saturnino.

SI nulla 16 culpa seu segnitia creditori imputari potest: pignorum amissorum dispendium ad periculum ejus minime pertinet. † Sane si simulata amissione etiamnum eadem pignora (ut adseveras) à parte diversa possidentur: adversus eum experiri potes. PP. 8. Cal. Mart. PRÆSENTE & ALBINO COSS. 247.

9. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Georgio.

PIgnus in bonis 17 debitoris permanere, ideoque ipsi 18 perire in dubium non venit. Cum igitur adseveras in horreis pignora deposita, consequens est, secundum jus perpetuum pignoribus debitori pereuntibus (si tamen in horreis, quibus & alii solebant publice uti, res depositæ sint) personalem actionem debiti reposcendi causa integram te habere. PP. 6. Non. Maji, *Mediolani*, AA. COSS. 293.

10. Iidem AA. & CC. Apollodoræ.

NEc creditores, nec qui his successerunt, adversus debitores: pignori quondam res nexas petentes, reddita 19 jure debiti quantitate, vel his non accipientibus, oblata & consignata 20 & deposita: longi temporis præscriptione muniri possunt: Unde intelligis, quod, si originem rei probare potes, adversario tenente vindicare dominium debes. Ut autem creditor pignoris defensione se tueri possit, extorquetur ei necessitas probandi debiti: vel si tu teneas, per vindicationem 21 pignoris, hoc idem inducitur: & tibi non erit difficilis, vel solutione, vel oblatione atque solemni depositione pignoris liberatio. Datum Non. Maji, ipsis CC. & COSS. 294.

11. Iidem AA. & CC. Ammiano.

PIgnoris causa res obligatas, soluto debito restitui debere, pigneratitiæ actionis natura declarat: Quo jure, si titulo pignoris obligasti mancipia, per eandem actionem uti potes: nec creditor citra 22 conventionem, vel Præsidalem jussionem debiti causa, res debitoris arbitrio suo auferre potest. Dat. 5. Cal. Jan. *Sirmii*, ipsis CC. & COSS. 294.

12. Iidem AA. & CC. Herisco.

QUo minus fructuum 23, quos creditor ex rebus obligatis accepit, habita ratione, ac residuo debito soluto, vel si per creditorem factum fuerit, quominus solveretur, [oblato 24, & consignato, & deposito,] pignora, quæ in eadem causa durant, restituat debitori: nullo spatio longi temporis defenditur. Dat. 12. Cal. Decembr. CC. COSS. 294.

TIT. XXV.
DE INSTITORIA 1 ET EXERCITORIA 2 actione.

1. Imp. ANTONINUS A. Hermeti.

SErvus tuus pecuniam mutuam accipiendo, ita demum te institoria actione obligavit, si cum eum officio alicui, vel negotiationi exercendæ præponeres, etiam ut id faceret 3, ei permissum à te probetur. Quod si hæc actio locum non habeat: si quid in rem tuam versum 4 probabitur, actione in eam rem proposita, cogeris exsolvere. PP. 8. Cal. Septembr. DUOB. ASPRIS COSS. 213.

2. Imp. ALEXANDER A. Callisto.

EX contractibus servorum, quamvis de peculio duntaxat domini teneantur, de eo tamen, quod in rem eorum versum 5 est, vel cum institore ex causa, cui præpositus fuit, contractum est: etiam in solidum conveniri posse dubium non est. PP. Calend. Maji, ALEXANDRO A. 2. & MARCELLO COSS. 227.

3. Idem A. Martiæ.

INstitoria tibi adversus eum actio competit, à quo servum mensæ præpositum dicis, si ejus negotii causa 6, quod per eum exercebatur, depositam pecuniam, nec redditam, potest probari. PP. Nonis Maji, AGRICOLA & CLEMENTINO COSS. 231.

4. Impp. DIOCLET. & MAXIMIANUS AA. & CC. Antigonæ.

ET si à muliere 7 magister navi præpositus fuerit, ex contractibus ejus ea exercitoria actione ad similitudinem institoriæ tenetur. PP. 13. Calend. Novembr. *Sirmii*, CC. COSS. 293.

5. Iidem AA. & CC. Cajo.

SI mutuam pecuniam accipere à (te) Demetriano Domitianus mandavit, & hoc posse probare confidis, ad exemplum 8 institoriæ eundem (Domitianum) apud competentem judicem potes convenire. Dat. 4. Cal. Novembr. ipsis CC. & COSS. 294.

6. Iidem AA. & CC. Onesimæ.

QUi secutus domini voluntatem, cum servo ipsius habuit contractum: ad instar (actionis) institoriæ recte in solidum 9 dominum convenit. Dat. 14. Calend. Decembr. CC. & COSS. 294.

TIT. XXVI.
QUOD CUM EO 1, QUI IN ALIENA POTEstate est, negotium gestum esse dicetur: vel de peculio 2, sive quod jussu 3, aut de in rem verso. 4

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Ælio.

CUm filiusfamilias tutor aut curator datur, pater tutelæ, vel negotiorum gestorum judicio de peculio & de in rem verso conveniendus est. Quod si voluntate ejus filius 5 decurio sit creatus, & à Magistratibus tutor constitutus, pater in solidum 6 satisfacere cogitur: cum id onus exemplo cæterorum munerum civilium introductum intelligatur. Dat. 7. Id. Novembr. DEXTRO 2. & PRISCO COSS. 197.

2. Iidem AA. Annio.

EJus rei nomine, de qua cum filiofamilias contractum est, sive sua voluntate, sive ejus, in cujus potestate fuit, sive in peculium ipsius, sive in rem patris ea pecunia redacta est; si paterna hereditate abstinuit, actionem, nisi in id 7, quod facere possit, non

(9. *l.* 5. *supr. l.* 9. *infr. h. t. d.* §. *ult. Inst. quib. mod. re. l.* 21. §. 2. *ff. de pignorib. l.* 23. *ff. de reg. jur.* adde *l.* 13. *infr. mandat. l.* 5. §. 4. *ff. commod. l.* 1. §. 35. *in fin. ff. depos. l.* 41. *ff. locati. l.* 12. *princ. ff. de custod. & exhib. reor. l.* 2. §. 7. *ff. de admin. rer. ad civit. pertin.* (10. §. *ult. Inst. quib. mod. re contrah. oblig.* (11. v. *l.* 1. *supr. de commod. l.* 23. *ff. de reg. jur.* (12. *l.* 3. *in fin. supr. h. t.* (13. *l.* 23. *ff. de reg. jur.* (14. *l.* 38. §. 4. *ff. de usur.* (15. *l.* 6. *infr. de pignorib. l.* 8. *pr. l.* 25. *ff. h. t.* (16. v. *l.* 4. §. 8. *ff. de dol. mal. & met. except. l.* 8. *supr. h. t.* (17. *l.* 35. *in fin. ff. eod. l.* 6. *ff. de naut. fœn.* §. 1. *Inst. quib. alienare. l.* 12. *pr. ff. de distract. pignor. l.* 17. §. 11. *ff. de ædilit. edict. l.* 39. *ff. qui & à quib. manum.* (18. v. *l.* 6. *supr. h. t.* (19. *l. ult. infr. eod. l.* 20. *infr. de pignorib. l.* 3. *infr. de luit. pignor.* (20. Adde *l.* 19. *infr. de usur. l.* 9. *infr. de solut. l.* 28. *in fin. ff. de admin. & peric. tut.* (21. v. §. 7. *Inst. de act.* (22. v. *l.* 3. *infr. de pignorib.* adde *l.* 6. §. 2. *ff. de re judic. l.* 7. *infr. de distr. pignor.* (23. *l.* 1. *l.* 2. *supr. h. t.* (24. *l.* 10. *supr. eod.*

TIT. XXV. (1. §. 2. *Inst. quod cum eo qui in alien. potest. Lib.* 14. *D.* 3. (2. *d.* §. 2. *d. Lib.* 14. *D.* 1. (3. *d.* §. 2. (4. *l.* 2. *infr. h. t.* (5. *l.* 1. *supr. eod.* (6. *l.* 1. §. 12. *ff. de exercitor.* (7. Adde *l.* 1. §. 16. §. 21. *ff. d. t.* (8. *l.* 19. *pr. ff. de institor.* (9. v. *l.* 2. *in fin. supr. h. t.*

TIT. XXVI. (1. *Lib.* 4. *Inst.* 7. *Lib.* 14. *D.* 5. (2. §. 4. *Inst. quod cum eo. Lib.* 15. *D.* 1. 2. (3. §. 1. §. *ult. Inst. quod cum eo. Lib.* 15. *D.* 4. (4. §. 4. §. *ult. Inst. quod cum eo. Lib.* 15. *D.* 3. (5. v. *l.* 1. *supr. ne filius pro patre.* (6. Immo vide *l.* 3. §. *ult. ff. de pecul. l.* 1. *in fin. ff. de magistr. conv. l.* 2. §. *pen. ff. ad municip.* (7. *l.* 2. *ff. quod cum eo. l.* 49. *ff. de re judic.*

dari perpetui 8 Edicti interpretatione declaratum est. PP. 8. Calend. Decembr. DEXTRO 2. & PRISCO COSS. 197.

3. Imp. ANTONINUS A. Artemoni.

ETiam si non mandante, neque jubente, neque subscribente 9 domina, pecuniam mutuam servo Priscæ dedisti, tamen ea quantitas, si in rem dominæ ejus justis erogationibus versa est, de in rem verso 10 apud suum judicem eam conveni: consecuturus secundum juris formam id, quod tibi deberi apparuerit. Dat. 3. Calend. Jul. LÆTO & CEREALE COSS. 216.

4. Idem A. Lucio.

SI ex contractu patris jussu ejus mutuam pecuniam accepisti, teque ejus hereditate abstines, frustra vereris, ne à creditoribus ejus conveniaris. Dat. 5. Cal. Januar. MESSALA & SABINO COSS. 215.

5. Imp. ALEXANDER A. Asclepiadi.

NUlla res prohibet filiosfamilias 11, si pro aliis 12 majores viginti quinque annis fidejusserint, actione competenti adversus eos teneri. Sed si duntaxat de peculio tecum agatur, defensionibus, si quæ tibi competunt, uteris. PP. 6. Id. Dec. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

6. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. & VALER. C. Matrono.

SI servus tuus sine permissu tuo accepta pecunia mutua, *in usurarum vicem* 13 *habitandi facultatem* [creditori] concessit: nullo jure adversarius tuus hospitium ex hac causa sibi vindicat: cum te servi factum non obligaverit, & ingrediens rem tuam, contra vim ejus, auctoritate competentis judicis protegeris. Dat. 12. Calend. Jul. ÆMILIANO & BASSO COSS. 260.

7. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Crescenti.

EI, qui servo alieno dat pecuniam mutuam, quamdiu superest servus, item post mortem [ejus] intra annum de peculio in dominum competere actionem: vel, si in rem 14 domini versa sit hæc quantitas, post annum etiam esse honorariam actionem, non est ambigui juris. Quapropter si quidem in rem domini pecunia versa est: heredes ejus convenire potes de ea summa, quæ in rem ipsius processit. Si vero hoc probari non poterit: consequens est, ut superstite quidem servo dominum de peculio convenias: vel si jam servus rebus humanis exemptus est, vel distractus, seu manumissus, nec annus excessit: de peculio quondam adversus eum experiri possis. §. 1. Alioquin, si cum libero res ejus agente, cujus precibus meministi, contractum habuisti, & ejus personam elegisti: pervides contra dominum nullam te habuisse actionem, nisi vel in rem ejus pecunia processit, vel hunc contractum ratum 15 habuit. Datum Non. April. *Byzantii*, AA. COSS. 287.

8. Iidem AA. & CC. Diogeni Patri.

SI mandator 16 pro filio tuo extitisti, vel jussu tuo cum eo, quem in potestate tunc habuisti, contractum est: intelligis & sorti & usuris te parere oportere, si te his omnibus obligasti, ut res, quæ pignoris jure detinentur, liberari possint. Quod si fidejussor creditæ pecuniæ intercessisti: teneri te ex ea obligatione, explorati juris est. Dat. 3. Cal. Maji, CC. COSS. 293.

9. Iidem AA. & CC. Isidoro.

SI ex alio contractu, non ex illicita mutui datione debitor extitisti, vel quod patrem 17 tuum in fidem suscepisti: tam in patris positus potestate jure teneris, quam etiam morte genitoris tui juris effectus. Et si quidem patri heres extitisti, in solidum: alioquin, in quantum 18 facere potes, secundum Edicti formam. Sed & si per emancipationem tui juris 19 effectus es: similiter conveniri te posse, debes intelligere. Dat. 6. Idus April. *Byzantii*, CC. COSS. 293.

10. Iidem AA. & CC. Diogeni & Aphrodisio.

SI liberam 20 peculii administrationem habentes, equas de peculio cum fœtu servi vendiderunt, reprobandi contractum dominus nullam habet facultatem. Quod si non habentes liberam peculii administrationem, rem dominicam eo ignorante distraxerunt: neque dominium, quod non 21 habent, in alium transferre possunt, neque conditionem eorum servilem scientibus [emptoribus] possessionis justum afferunt initium. Unde non immerito, nec longi temporis præscriptionem hujusmodi possessoribus prodesse manifestum est. † Ideoque res mobiles ementes [à servo] etiam furti 22 actione tenentur. Dat. 5. Non. Octobr. *Sirmii*, CC. COSS. 293.

11. Iidem AA. & CC. Attalo.

CUm ancilla 23 contrahenti (quam jure non obligari [posse] constat) adversus dominum, in quantum locupletius 24 ejus peculium factum est, ea superstite, ac post mortem [ejus] intra utilem annum dandam actionem non ambigitur. Datum Prid. Cal. Decembr. CC. COSS. 293.

12. Iidem AA. & CC. Victori.

DOminum per servum obligari non posse, ac tantum de peculio 25 (deducto scilicet, quod naturaliter servus domino debet) ejus creditoribus dari actionem, vel si quid in rem ejus versum probetur, de in rem verso, Edicto perpetuo declaratur. Dat. 13. Cal. Februar. *Sirmii*, CC. COSS. 293.

13. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. Joanni P. P.

DOminos ita constringi manifestum est actione prætoria, quæ appellatur, *Quod jussu*, si certam numerari præceperint servo, actorive pecuniam. Igitur [hac] in perpetuum edictali lege sancimus: Ut qui servo, colono, conductori, procuratori [actori] ve possessionis, pecuniam mutuam dat; sciat dominos possessionum, cultoresve terrarum obligari non posse: Neque familiares epistolas, quibus homines plerumque commendant 26 absentem, in id trahere convenit, ut pecuniam, quam rogatus non fuerat, impendisse pro prædiis mentiatur: cum nisi specialiter, *Ut pecuniam præstet*, à domino fuerit postulatus: idem dominus teneri non possit: Creditaque quantitate multari volumus creditores, si hujusmodi personis non jubente domino, nec fidejussoribus specialiter acceptis, fuerit credita pecunia. † Sane creditori damus licentiam: ut si liber [à] rationibus, quas gerebat, fuerit inventus actor servus, procuratorve prædiorum; utilis actio pateat de peculio. Dat. 5. Idib. Jun. *Ravennæ*, HONORIO 10. & THEODOSIO 6. AA. COSS. 415.

TIT. XXVII.
PER QUAS PERSONAS NOBIS acquiratur. 1

1. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Marcellæ.

EXcepta 2 possessionis causa, per liberam personam, quæ alterius juri non est subdita, nihil acquiri posse, indubitati juris est. Si igitur procurator non sibi, sed ei, cujus negotia administrabat, redintegratæ rei vindicationem pactus est, idque pactum etiam stipulatio insequuta est, nulla domino obligatio acquisita est. Servis autem res traditæ, dominis acquiruntur. Dat. Calend. Jul. ipsis AA. & COSS.

2. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

CUm per liberam personam, si pecunia alterius nomine fuerit numerata, acquiratur [quidem] ei 3, cujus nomine pecunia credita est, per hujusmodi numerationem condictio; non autem hypotheca, vel pignus eorum, quæ procuratori data, vel supposita sunt, dominis contractus acquiritur: talem differentiam expellentes sancimus, & condictionem, & hypothecariam actionem, vel pignus ipso jure, & sine aliqua cessione ad dominum contractus pervenire. † Si enim procuratori necessitas legibus imposita est, domino contractus cedere actionem; quare quemadmodum ab initio

(8. *d. l.* 2. (9. *v. l.* 1. §. 4. *ff. quod jussu.* (10. *d.* §. 4. *Inst. quod cum eo.* (11. *v. l.* 3. §. 5. §. 9. *ff. de pecul.* fac. *l.* 39. *ff. de oblig. & act.* (12. Adde *l.* 8. *infr. de fidejuss.* (13. *v. l.* 14. *l.* 17. *infr. de usur. l.* 11. §. 1. *ff. de pignor.* (14. *l.* 41. *ff. de pecul.* (15. *l.* 1. §. 6. *ff. quod jussu. l.* 7. *infr. ad SC. Maced. l.* 4. *infr. de usucap. pro empt. l.* 12. *in fin. ff. de solut.* (16. *l.* 1. §. 3. *ff. quod jussu.* (17. *v. l.* 8. *infr. l.* 10. §. 1. *ff. de fidejussor.* (18. *l.* 2. *supr. h. t.* (19. *l. ult. infr. de emancip.* (20. *l.* 18. *in fin. ff. de pigner. act.* (21. *l.* 8. *in fin. l.* 40. *in fin. ff. de pecul.* (22. Adde *l.* 56. §. 3. *ff. de furt.* (23. *l.* 5. §. 2. *ff. de tributor. l.* 1. §. 3. *l.* 3. §. 2. *l.* 27. *ff. de pecul.* (24. *v. l.* 12. *infr. h. t.* (25. §. 10. *Inst. de action.* (26. *v. l.* 11. §. 2. *ff. de legat.* 3.

TIT. XXVII. (1. *Lib.* 2. *Inst.* 9. *Lib.* 3. *Inst.* 29. (2. *l.* 11. §. 6. *ff. de pigner. act. l.* 20. *in fin. ff. de adquir. rer. dom.* §. 5. *Inst. per quas person. cuique.* (3. *l.* 2. §. 4. *l.* 9. §. 8. *ff. de reb. cred. l.* 126. §. 2. *ff. de verb. oblig.*

in per-

in perſonali actione ceſſio ſupervacua videbatur, non etiam in pignoribus & hypothecis ſimili modo dominus contractus habeat hypothecariam actionem, ſeu pignoris vinculum, vel retentionem ſibi acquiſitam? Dat. Cal. Novembr. LAMPADIO, & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

3. Idem A. Juliano P. P.

SI duo, vel plures communem ſervum habeant, & unus ex his juſſerit, *ut ſuo nomine ſervus ab aliquo ſtipuletur decem* (puta) *aureos, vel aliam rem:* ipſe autem ſervus non ejus, qui juſſit, ſed alterius ex dominis ſuis fecit mentionem, & nomine illius ſtipulatus eſt: inter antiquam ſapientiam quærebatur, cui acquiratur actio, vel lucrum, quod ex hac cauſa accidit? utrum ei, qui juſſit, an ei, cujus ſervus fecit mentionem, an ambobus? Cumque ex omni latere magna pars auctorum multum effuderit tractatum: nobis verior eorum ſententia videtur, qui domino, qui juſſit 4, aſſerunt ſtipulationem, & ei tantummodo acquiri dixerunt, quam aliorum, qui in alias opiniones deferuntur: neque enim malignitati 5 ſervorum indulgendum eſt, ut liceat eis, domini juſſione contempta, ſua libidine facere ſtipulationem, & ad alium dominum, qui eum forſitan corrupit, alienum lucrum transferre: quod neque ferendum eſt; ſi ſervus impius domino quidem, qui juſſit, minime obediendum exiſtimaverit, alii autem, qui forſitan ignorat, & neſcit, repentinum adducat ſolatium. Quod enim ſæpe apud antiquos dicebatur, *juſſionem domini non eſſe abſimilem nominationi*, tunc debet obtinere, cum ſervus juſſus ab uno ex dominis ſtipulationem facere ſine nomine, ſtipulatus eſt. tunc enim ei ſoli acquirit, qui juſſit. Sin autem expreſſerit alium dominum: ſoli illi neceſſe eſt acquiſitionem celebrari: multo enim amplius oportet valere dominici nominis mentionem, quam herilem juſſionem. Dat. 15. Cal. Decembr. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

TIT. XXVIII.
AD SENATUSCONSULTUM MACEdonianum. 1

1. Imp. ÆLIUS PERTINAX A. Atilio.

SI filius [familias] cum in poteſtate patris eſſet, mutuam à te pecuniam accepit, cum ſe patremfamilias 2 diceret, ejusque affirmationi credidiſſe te juſta ratione edocere potes: exceptio ei denegabitur. P. P. 10. Cal. April. FALCONE & CLARO COSS. 194.

2. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Sophiæ.

ZEnodorus ſi, cum ſui juris 3 eſſe publice videretur, aut patris 4 voluntate contraxit, aut in eam rem pecuniam accepit, quæ patris oneribus 5 incumberet, vel ſuæ poteſtatis conſtitutus novatione facta fidem ſuam obligavit, vel alias agnovit debitum: non eſſe locum decreto ampliſſimi ordinis, rationis eſt. P. P. 5. Cal. Mart. SATURNINO & GALLO COSS. 199.

3. Iidem AA. Macrino.

SI filiusfamilias aliquid mercatus, pretium ſtipulanti venditori cum uſurarum acceſſione ſpondeat: non eſſe locum Senatusconſulto, quo fœnerare filiisfamilias eſt prohibitum, nemini dubium eſt: Origo 6 enim potius obligationis, quam titulus actionis conſiderandus eſt. P. P. Id. Mart. SATURNINO & GALLO COSS. 199.

4. Iidem AA. Cyrillæ.

SI, permittente patre 7, filiofamilias pecuniam mutuam dediſti: Senatusconſulti poteſtas non intervenit, & ideo perſecutio pignoris, quod in bonis patris fuit, non denegabitur: præſertim cum & eidem filius heres extiterit: modo ſi nullus alius jure conventionis, [vel] ratione temporis, & ordinis potior apparuerit. P. P. 12. Cal. Maji, FABIANO & MUTIANO COSS. 202.

5. Imp. ALEXAND. A. Septimiæ Muſæ.

MAcedoniani Senatusconſulti auctoritas petitionem ejus pecuniæ non impedit, quæ filiofamil. ſtudiorum 8, vel legationis cauſa alibi degenti, ad neceſſarios ſumptus, quos patris pietas non recuſaret, credita eſt. Sed ex contractu filii poſt mortem ejus de peculio actio in patrem competere ita demum poterit, ſi anni utilis ſpatium petitionem non impedit. † Sane ſi juſſu 9 patris datum mutuum probetur: nec in quos uſus verſa ſit pecunia disquiri neceſſe eſt, ſed perpetua 10 in patrem etiam mortuo filio, eſt actio. P. P. Prid. Cal. Mart. AGRICOLA & CLEMENTINO COSS. 231.

6. Imp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Theopompo.

SI filius tuus in poteſtate tua agens, contra 11 Senatusconſultum Macedonianum mutuam ſumpſit pecuniam: actio de peculio adverſus te eo nomine efficaciter dirigi nequaquam poteſt. §. 1. Quod Senatusconſulti auxilium, licet *filiifamilias* meminerit, & ad nepotes 12, & pronepotes porrigitur. P. P. 6. Non. Mart. PHILIPPO A. & TITIANO COSS. 246.

7. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

SI filiusfamilias citra patris juſſionem, vel mandatum, vel voluntatem, pecunias creditas acceperit, poſtea autem pater ratum contractum habuerit: Veterum ambiguitatem decidentes, ſancimus, quemadmodum, ſi ab initio voluntate patris, vel mandatu filiusfamilias pecuniam creditam accepiſſet, obnoxius firmiter conſtitueretur; ita & ſi poſtea ratum pater habuerit contractum, validum eſſe hujusmodi contractum: cum teſtimonium paternum reſpuere ſatis iniquum ſit. Neceſſe eſt enim patris ratihabitionem, vel principali 13 mandato patris, vel conſenſui non eſſe abſimilem: cum noſtra novella lege generaliter omnis ratihabitio prorſus retrotrahatur 14, & confirmet ea, quæ ab initio ſubſecuta ſunt: Et hæc quidem de privatis hominibus ſancienda ſunt. §. 1. Sin autem miles filiusfamilias pecuniam creditam acceperit, ſive ſine mandato, ſive conſenſu, vel voluntate, vel ratihabitione patris, ſtare oportet contractum: nulla differentia introducenda, ob quam cauſam pecuniæ creditæ, vel ubi conſumptæ ſint? In pluribus enim juris articulis filiifamilias milites 15 non abſimiles videntur hominibus, qui ſui juris ſunt: & ex præſumptione omnis miles non creditur in aliud quicquam pecuniam accipere & expendere, niſi in cauſas caſtrenſes. Dat. 12. Cal. Auguſt. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

TIT. XXIX.
AD SENATUSCONSULTUM Vellejanum. 1

1. Imp. ANTONINUS A. Lucillæ.

MUlieribus [quidem,] quæ alienam obligationem ſuſcipiunt, vel in ſe transferunt, ſi id contrahentes non ignorent, Senatusconſulto ſubvenitur: Sed ſi pro aliis, cum obligatæ non eſſent, pecuniam exſolverint 2: interceſſione ceſſante, repetitio nulla eſt. P. P. Non. Decembr. GENTIANO & BASSO COSS. 212.

2. Idem A. Nepotianæ.

FRuſtra Senatusconſulti exceptione, quod de 3 interceſſionibus fœminarum factum eſt, uti tentaſti: quoniam principaliter 4 ipſa debitrix fuiſti: ejus enim Senatusconſulti exceptio tunc mulieri datur, cum principaliter ipſa nihil debet, ſed pro alio debitore apud creditorem ejus interceſſit. Sin autem pro creditore ſuo alii ſe obligaverit, vel ab eo ſe, vel debitorem ſuum delegari paſſa eſt; hujus Senatusconſulti auxilium non habet. P. P. 3. Idib. Auguſt. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

3. Idem A. Servato.

SI, cum ipſe mutuam pecuniam acciperes, mater tua contra ampliſſimi ordinis conſultum, fidem ſuam interpoſuit: exceptione ſe tueri poteſt. P. P. 3. Idib. Auguſt. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

(4. *l.* 5. *ff. de ſtipul. ſerv.* (5. *l.* 38. *in fin. ff. de rei vind.*

TIT. XXVIII. (1. §. 7. *Inſt. quod cum eo. Lib.* 14. *D.* 6. (2. *l.* 3. *l.* 19. *ff. h. t.* (3. *d. l.* 3. (4. *l.* 4. *infr. eod.* (5. *l.* 7. §. 2. §. 13. 14. 15. *l.* 17. *ff. eod.* (6. *l.* 3. §. 3. *ff. eod.* (7. *l.* 2. *ſupr. l.* 5. *verſ. ſane ſi juſſu. infr. eod.* (8. *l.* 7. §. 13. *ff. eod. l.* 47. *in fin. ff. de ſolution.*

(9. *l.* 2. *l.* 4. *ſupr. h. t. l.* 7. *ff. quod cum eo.* (10. *l.* 1. §. 1. §. 2. *ff. quando de peculio.* (11. *l.* 1. *ff. h. t. l.* 1. *ſupr. ne filius pro patre.* (12. *l.* 14. *ff. h. t.* v. *l.* 84. *ff. de verb. ſign.* (13. *l.* 1. §. 14. *ff. de vi & vi armat.* (14. *l.* 25. *infr. de donat. inter vir. & uxor. l.* 16. §. 1. *ff. de pignorib. l.* 44. §. 1. *ff. de uſurp. & uſucap.* (15. v. *l.* 1. *in fin. l.* 2. *ff. h. t. l. ult. infr. de teſt. milit.*

TIT. XXIX. (1. *Lib.* 16. *D.* 1. (2. *l.* 4. *in fin. infr. l.* 4. *in fin. l.* 5. *l.* 8. §. 5. *ff. h. t.* (3. *l.* 2. §. 1. *l.* 29. *ff. eod.* (4. v. *l.* 13. *infr. eod.*

4. Imp.

4. Imp. ALEXANDER A. Alexandriæ.

SEnatusconsultum locum habet; sive eam obligationem, quæ in alterius persona constitit, mulier in se transtulit 5, vel participavit; sive, cum alius pecuniam acciperet, ipsa se ab initio ream constituit: quod in rerum earum [habitis] pro aliis obligationibus admissum est. † Sed si prædia tua annis major viginti quinque vendidisti, & pro marito pecuniam solvisti 6: deficit 7 auxilium Senatusconsulti. P. P. 6. Cal. Jan. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

5. Idem A. Popiliæ.

SI sine voluntate tua res tuæ à marito tuo pignori datæ sunt, non tenentur. Quod si consensisti 8 obligationi, sciente creditrice: auxilio Senatusconsulti uti potes. Quod si patientiam præstitisti, [ut] quasi suas res maritus obligaret, decipere 9 voluisti mutuam pecuniam dantem, & ideo tibi non succurretur Senatusconsulto; quo infirmitati, non calliditati mulierum consultum est. Dat. 15. Calend. Julii, JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

6. Idem A. Torquato.

SI mater, cum filiorum suorum patrimonium gereret, tutoribus eorum 10 *securitatem* promiserit, & fidejussorem præstiterit, vel pignora dederit: quoniam quodammodo suum 11 negotium gessisse videtur, Senatusconsulti auxilio, neque ipsa, neque fidejussor ab ea præstitus, neque res ejus pignoratæ adjuvantur. §. 1. Sin autem tutore se excusare volente, ipsa se interposuit, *indemnitatem* ei repromittens, auxilio Senatusconsulti uti minime prohibetur. §. 2. Si vero tutores petiit, & sponte periculum suscepit: quominus teneatur, auctoritas eam juris tuetur. P. P. 6. Id. Octobr. MODESTO & PROBO COSS. 229.

7. Imp. GORDIAN. A. Viviano.

SI sciens creditor à marito propter proprium debitum obligari fundum mulieris, licet ea consentiente 12 eum pignori acceperit: propter Senatusconsulti auxilium vendendo eum, dominium mulieri auferre nequivit: nec tibi necesse est, (præstito pretio emptori) vindicare, si matri heres extitisti. P. P. 12. Cal. Octobr. PIO & PONTIANO COSS. 239.

8. Idem A. Triphoni.

SI paternam 13 obligationem non tantum masculini sexus filii, verum etiam filiæ emancipatæ in se receperunt: quamvis filiæ ex virilibus obligationibus eximantur propter exceptionem, quæ ex Senatusconsulto Vellejano descendit; tamen filios in id, quod se obligaverunt, teneri, filiarumque subducta persona patrem in id conveniri posse, in quo conveniretur, si filiæ non intercessissent, dubium non est. Pignora tamen patris, etsi in posteriore obligatione accepta sunt: sine dubio tenentur. Sed & si in priore fuerint obligatione, quatenus ad patrem per restitutoriam 14 actionem redit, eatenus tenebuntur. P. P. Non. Octobr. PIO & PONTIANO COSS. 239.

9. Idem A. Proculo.

QUamvis mulier pro alio solvere 15 possit: tamen, si præcedente obligatione, quam Senatusconsultum 16 de intercessionibus efficacem esse non sinit, solutionem fecerit, ejus Senatusconsulti beneficio munitam se ignorans; locum habet repetitio. P. P. Nonis Julii, GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

10. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Triphonæ.

SI adversarius tuus non cum marito tuo, sed tecum negotium gessit: reliqua conductionis, quæ dicis esse contracta, obtentu hujusmodi obligationum non potes recusare. Enimvero si cum eosdem fundos non tibi, sed marito tuo locaret, personam tuam ut idoneam secutus est: beneficio amplissimi ordinis, quod factum est de intercessionibus fœminarum, te tueri potes. P. P. 18. Calend. Septembr. PEREGRINO & ÆMILIANO COSS. 245.

11. Iidem AA. Heboræ.

ETiam constante matrimonio jus hypothecarum, seu pignorum marito remitti 17 posse, explorati juris est. P. P. 8. Calend. Octobr. PEREGRINO & ÆMILIANO COSS. 245.

(5. *l.* 14. *infr. l.* 1. *ff. eod.* (6. *l.* 1. *supr. eod.* (7. Immo vide *l.* 32. §. 2. *ff. eod.* (8. *l.* 7. *infr. eod.* (9. *l.* 18. *infr. l.* 30. *ff. eod.* (10. *l.* 8. §. 1. *ff. eod.* (11. v. *l.* 2. *supr. eod.* (12. *l.* 5. *supr. eod.* (13. *l.* 8. *infr. de fidejussor.* (14. v. *l.* 16. *infr. h. t.* (15. v. *l.* 1. *supr. eod.* (16. *l.* 2. *supr. eod.* (17. *l.* 8. *pr. ff. eod. l.* 11. *ff. quib. mod. pign. l.* 1. §. *pen. infr. de rei uxor. act.*

12. Impp. VALERIANUS & GALLIEN. AA. Sepidutæ.

SI dotare 18 filiam volens, genero res tuas obligasti: pertinere ad te beneficium SC. falso putas. Hanc enim causam ab eo beneficio esse removendam, prudentes viri putaverunt. P. P. 9. Calend. Martii, TUSCO & BASSO COSS. 259.

13. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Condianæ.

SI fœnebris pecunia juxta fidem veri à creditore tibi 19 data est; sive tota quantitas fœnoris, sive pars ejus in usum mariti processisse proponatur, decreto patrum non adjuvaris: licet 20 creditor causam contractus non ignoraverit. Dat. 3. Cal. Septembr. ipsis AA. & COSS.

14. Iidem AA. & CC. Basilissæ.

MUlierem contra Senatusconsulti Vellejani auctoritatem non posse intercedere, eademque exceptione fidejussorem 21 ejus uti posse, juris auctoritas probat. Unde si mater tua marito quondam suo heres non extitit, satis idoneæ exceptionis remedio tuta est. P. P. 8. Cal. April. *Byzantii*, CC. COSS.

15. Iidem AA. & CC. Agrippino.

SI uxor pro marito contra Senatusconsultum intercessura, te rogavit 22 mandatario nomine, ut pro ea tuam fidem obstringeres: initio contractus per exceptionis auxilium obligationi tuæ adhæsit securitas, qua conventus defendi potes. P. P. 18. Calend. Junii, *Sirmii*, CC. COSS.

16. Iidem AA. & CC. Rufino.

SI mulier alienam suscepit obligationem: cum ei per exceptionem Vellejani Senatusconsulti succurratur, creditori contra priores debitores rescissoria 23 actio datur. P. P. 17. Cal. Februar. *Sirmii*, CC. COSS.

17. Iidem AA. & CC. Alexandro & aliis.

SI cum pater vester à Callistrato mutuam sumpsisset pecuniam, velut hanc ejus uxor accepisset, instrumentum conscriptum est: nec ad exceptionis tractatum ex SC. venientem pervenire necesse est: cum eam veritatis 24 substantia constituta potius, quam simulata gesta tueatur. 3. Idus Martii, CC. COSS.

18. Iidem AA. & CC. Zotico.

FOeminis alienas [vel] veteres, vel novas obligationes aliqua ratione suscipientibus, subvenitur: nisi creditor aliqua ratione per mulierem deceptus 25 sit: nam tunc replicatione doli, Senatusconsulti exceptionem removeri, constitutum est. Dat. 5. Id. Nov. *Antiochiæ*, CC. COSS.

19. Iidem AA. & CC. Faustinæ.

CUm ad eas etiam obligationes, quæ ex mulieris persona calliditate creditoris sumpserunt primordium, decretum patrum, quod de intercessione fœminarum factum est, pertinere Edicto perpetuo declaratur: Si [tamen] creditor, qui contrahere cum alio proposuerat, mulieris 26 personam elegit: exceptione contra petitores secundum ea, quæ asseveras, defendi potes. Dat. 18. Cal. Januar. *Nicomediæ*, CC. COSS.

20. Iidem AA. & CC. Theodotiano.

HEredes quoque mulieris adversus creditores [eadem] exceptione, quæ ex SC. introducta est, uti posse, dubium non est. Dat. 9. Cal. Januar. ipsis CC. COSS.

21. Imp. ANASTASIUS A. Celeri Magistro officiorum.

JUbemus 27, licere mulieribus & pro uno contractu, vel certis contractibus, seu, pro una vel certis personis seu rebus, juri hypothecarum sibi competenti per consensum proprium renunciare: quodque ita gestum sit, hac auctoritate nostra firmum illibatumque custodiri; ita tamen, ut [&] si generaliter tali renunciatione pro uno (ut dictum est) contractu, seu certis contractibus, vel ad

(18. *l. ult. infr. h. t. l.* 41. *ff. de jure dot.* (19. *l.* 11. *l.* 29. *ff. h. t.* (20. v. *l.* 19. §. 5. *ff. eod.* (21. *l.* 6. *l.* 30. *in fin. ff. l.* 15. *infr. eod.* (22. *l.* 14. *supr. eod.* (23. v. *l.* 8. §. 2. *ff. eod.* (24. v. *l.* 1. *supr. plus valere quod agitur.* (25. *l.* 5. *supr. l.* 2. §. 3. *l.* 23. *l.* 30. *ff. h. t. l.* 11. *infr. de distract. pign. l.* 110. *in fin. ff. de reg. jur.* (26. *l.* 8. §. 14. *l.* 12. *l.* 28. *in fin. l.* 29. *ff. h. t.* (27. v. *l. un.* §. 15. *vers. licet enim. infr. de rei uxor. action.*

unam

unam, vel ad certas res, seu personas consensum proprium accommodantes usæ sunt, vel fuerint: eadem renunciatio ad illos contractus, & illas res seu personas, quibus consensum [suum] proprium accommodaverunt, vel accommodaverint, coarctetur, nec aliis quibusdam contractibus, quibus minime mulieres consenserunt, vel consenserint, prætendentibus eam, opponendi licentia præbeatur. His scilicet omnibus, quæ in præsenti per hanc consultissimam Legem statuimus, ad præteritos nihilominus contractus pro negotiis & controversiis, necdum transactionibus, vel definitivis sententiis, seu alio legitimo modo sopitis, locum habituris. Dat. Cal. April. ANATOLIO & AGAPITO COSS. 508.

In AUTHENT. ut immobilia antenuptial. donat. §. Si quis igitur. coll. 5. tit. 16. al. 14. Novell. 61. cap. 1.

SIve à me, sive ab alio pro me fiat donatio propter nuptias: quod ea ex causa est immobile, neque alienare valeo, neque obligare: In hoc ergo contractu mulieris consensus nihil proficit, quo minus demus mulieri in rem actionem in sponsalitia largitate soluto matrimonio: nisi & secundo 28 post biennium profiteatur, & aliæ res viro sint, ex quibus ei consuli possit. Absque his enim, neque si frequenter consentiat, lædatur: vir tamen obligabitur in aliis rebus suis hujus obligationis seu alienationis occasione: quæ, in quantum ad mulierem, pro non dicta, & pro non scripta habetur. §. 1. Et multo magis idem in dotibus locum habet, ut non aliquid immobile pro ea alienetur, vel obligetur: omnibus tamen privilegiis doti datis, in sua firmitate durantibus, sive agat mulier, sive nomine ejus alius.

22. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

SI mulier perfectæ ætatis [constituta,] post intercessionem, vel cautionem conscripserit, vel pignus, aut intercessorem præstiterit: sancimus, antiqua legum varietate cessante, si quidem intra biennale juge tempus post priorem cautionem numerandum, pro eadem 29 causa fecerit cautionem, vel pignus aut intercessorem dederit: nihil sibi præjudicare, quod adhuc ex consequentia suæ fragilitatis in secundam jacturam inciderit. Sin autem post biennium hæc fecerit: sibi imputet, si, quod sæpius cogitare poterat & evitare, non fecit, sed ultro firmavit: videtur etenim ex hujusmodi temporis prolixitate non pro aliena obligatione se illigare, sed pro sua causa aliquid agere: & tam ex secunda cautione sese obnoxiam facere, [in quantum hoc fecit,] quam pignus aut intercessorem utiliter dare.

In AUTHENT. ut nulli jud. lic. hab. loci servat. §. & illud. coll. 9. tit. 17. al. 9. Novell. 134. cap. 8.

SI qua mulier 30 crediti instrumento consentiat proprio viro, aut scribat, & propriam substantiam, aut seipsam obligatam faciat: jubemus, hoc nullatenus valere, sive semel, sive multoties hujusmodi aliquid pro eadem re fiat: sive privatum, sive publicum sit debitum: sed ita esse, ac si neque factum quicquam, neque scriptum esset: nisi manifeste probetur, quod pecuniæ in propriam ipsius mulieris utilitatem expensæ sint.

23. Idem A. Juliano P. P.

ANtiquæ jurisdictionis retia, & difficillimos nodos resolventes, & supervacuas distinctiones exulare cupientes, sancimus, mulierem, si intercesserit, sive ab initio, sive postea aliquid accipiens, ut sese interponat: omnimodo teneri, & non posse Senatusconsulti Vellejani uti auxilio: sive sine scriptis, sive per scripturam sese interposuerit. Sed si quidem in ipso instrumento intercessionis dixerit, *sese aliquid accepisse, & sic ad intercessionem venisse*, & hoc instrumentum publice confectum inveniatur, & à tribus 31 testibus consignatum: omnimodo esse credendum, eam pecunias, vel res accepisse, & non esse ei ad Senatusconsulti Vellejani auxilium regressum. † Sin autem sine scriptis intercesserit, vel instrumento non sic confecto, tunc, si possit stipulator ostendere, eam accepisse pecunias, vel res, & sic subiisse obligationem; repelli eam à SC. juvamine. † Sin vero hoc minime fuerit ab eo approbatum: tunc mulieri superesse auxilium, & antiquam actionem adversus eum servari, pro quo mulier intercessit, vel ei actionem parari. §. 1. Sed si minus idoneæ mulieri constitutæ aliquis pecunias, vel res dederit, ut pro eo sese obligaret: mulieri quidem, quæ revera hæc accepit, nullus pateat aditus ad Senatusconsulti auctoritatem, creditori autem liceat adversus eam venire: &, quod potest, ab ea exigere, & in reliquum, antiquum debitorem aggredi vel in partem, si aliquid à muliere possit accipere: vel in totum, si ea penitus inopia fatigetur. §. 2. Ne autem mulieres perperam sese pro aliis interponant, sancimus, non aliter eas in tali contractu posse pro aliis sese obligare, nisi instrumento publice confecto, & à tribus testibus subsignato, accipiant homines à muliere pro aliis confessionem: tunc enim tantummodo eas obligari, & sic omnia tractari, quæ de intercessionibus fœminarum, vel veteribus legibus cauta, vel [ab] Imperiali auctoritate introducta sunt. Sin autem extra eandem observationem mulieres acceperint intercedentes: pro nihilo habeatur hujusmodi scriptura, vel sine scriptis obligatio, tanquam nec confecta, nec penitus scripta: [ut] nec Senatusconsulti auxilium imploretur, sed sit libera & absoluta, quasi penitus nullo in eadem causa subsecuto.

24. Idem A. Juliano P. P.

VEterum ambiguitatem decidentes, sancimus, si quis, ut servo suo manumissionem imponat, mulierem acceperit obnoxiam sese pro certa quantitate facientem, si in libertatem servum perduxerit, sive principaliter mulier sese obligavit, sive pro servo hoc fecit; teneri eam recte omnimodo, Senatusconsultum Vellejanum in hoc casu tacere imperantes. Satis etenim acerbum est, & pietatis rationi contrarium, dominum servi, qui credidit mulieri, sive soli, sive post servi promissionem, & libertatem servo imponere, & suum famulum perdere, & ea minime accipere, quibus fretus ad hujusmodi venit liberalitatem.

25. Idem A. ad populum urbis Constantinopolitanæ, & universos provinciales.

GEneraliter sancimus: ut, si quis major viginti quinque annis, sive masculus, sive fœmina, dotem 32 pollicitus sit, vel spoponderit pro qualibet muliere, cum qua matrimonium 33 licitum est, omnimodo compellatur suam confessionem adimplere: neque enim ferendum est, quasi casu fortuito interveniente mulierem fieri indotatam, & sic 34 à viro forsitan repelli & distrahi matrimonium. Cum enim scimus, favere 35 dotium & antiquos juris conditores severitatem legis sæpius mollire: merito & nos ad hujusmodi venimus sanctionem. Nam si spontanea voluntate ab initio liberalitatem suam ostendit, necesse est eum, vel eam suis promissionibus satisfacere: ut quod ab initio 36 sponte scriptum, aut in pollicitationem deductum est, hoc ab invitis postea compleatur: omni auctoritate VellejaniSenatusconsulti in hac causa cessante.

TIT. XXX.
DE NON NUMERATA 1 PECUNIA.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Hilario.

SI pecuniam 2 tibi non esse numeratam, atque ideo frustra cautionem emissam adseris, & *Pignus* datum probaturus es; in rem experiri potes: nam intentio dati pignoris, nec numeratæ pecuniæ, non aliter tenebit, quam si de fide debiti constiterit. † Eademque ratione veritas servetur, si te possidente pignus, adversarius tuus agere cœperit. [P. P. Cal. Sept. LATERANO & RUFINO COSS.] 198.

2. Imp. ANTONINUS A. Maturio.

MInorem pecuniam te accepisse, & majoris 3 cautionem interposuisse, si apud eum, qui super ea re cogniturus est, constiterit: nihil ultra quam accepisti cum usuris in stipulatum deductis restituere te jubebit.

3. Idem A. Demetrio.

SI ex cautione tua, licet *Hypotheca* 4 data, conveniri cœperis: exceptione opposita, seu doli, seu non numeratæ pecuniæ, compellitur 5 petitor probare, pecuniam tibi esse numeratam: quo non impleto, absolutio sequetur.

(28. v. *l.* 22. *in fin. infr. h. t.* adde *Nov.* 61. *c.* 1. (29. Immo vide *Auth. si qua mulier. infr. h. t. Nov.* 6. *c.* 1. (30. Adde *l.* 21. *l.* 22. *supr. h. t.* (31. v. *l.* 11. *infr. qui potiores.*

(32. v. *l.* 12. *supr. h. t. l.* 41. *ff. de jure dot.* (33. *arg.* §. *pen. Inst. de nupt.* (34. Immo vide *l.* 11. §. 1. *infr. de repud. Nov.* 22. *c.* 8. (35. *l.* 70. *ff. de jure dot. l.* 85. *pr. ff. de reg. jur.* fac. *l.* 2. *ff. de jure dotium.* (36. *l.* 5. *supr. de oblig. & act.*

TIT. XXX. (1. *Inst. de literar. oblig.* §. 2. *Instit. de except.* adde *lib.* 8. *infr. tit.* 33. *si pignor. convent.* (2. *l.* 1. *infr. d. t. si pignor. convent.* (3. v. *l.* 9. *infr. h. t.* (4. Adde *l. ult. infr. eod.* (5. *l.* 10. *in fin. l.* 13. *infr. eod.*

4. Idem A. Bassano.

CUm fidem cautionis agnoscens, etiam *Solutionem* portionis debiti, vel usurarum feceris: intelligis, te de non numerata pecunia nimium tarde querelam deferre.

In AUTHENT. de trient. & semiss. §. studium vero. collat. 3. tit. 5. Nov. 18. cap. 8.

COntra, qui propriam scripturam, qua convenitur, abnegat, vel numerationem inficiatur: convictus in duplum 6 condemnetur: nisi sacramento illato confiteatur: tunc enim non punitur, nisi in expensas circa probationes factas, actoris juramento declarandas. At si post numerationis inficiationem prætendat solutionem: omnino solidum exigitur, nec prodest jam facta solutio. † Contra si actor literas suas à reo prolatas abneget, eadem sit & pœnæ, & jurisjurandi forma. † Hac pœna curatori infligenda, si de suis literis quæstionem referat in causa ejus, quem curat.

5. Imp. ALEXANDER A. Haustiano.

ADversus petitiones adversarii si quid juris habes, uti eo potes. Ignorare autem non debes, non numeratæ pecuniæ exceptionem ibi locum habere, ubi quasi credita pecunia petitur. Cum autem ex præcedente *causa* debiti in chirographum quantitas redigitur, non requiritur, an tunc, cum cavebatur, numerata sit: sed an justa causa debiti præcesserit.

6. Idem A. Justino.

FRustra opinaris exceptione non numeratæ pecuniæ te esse munitum, quando (ut fateris) in ejus vicem 7, qui erat obligatus, *substitueris* te debitorem.

7. Idem A. Juliano & Ammiano.

SI quasi accepturi mutuam pecuniam adversario cavistis, quæ numerata non est, per *Condictionem* 8 obligationem repetere: [&] si actor non petat, vel *Exceptione* non numeratæ pecuniæ adversus agentem uti potestis.

8. Idem A. Materno.

SI intra legibus definitum 9 tempus, qui cautionem exposuit, nulla querimonia usus defunctus est: residuum tempus ejus *heres* habebit tam adversus creditorem, quam adversus [ejus] *heredem.* † Sin autem questus 10 est, exceptio non numeratæ pecuniæ heredi, & adversus heredem ejus perpetuo competit. † Sin vero legitimum tempus excessit, in querimoniam creditore minime deducto, omnimodo heres ejus, etiam si pupillus 11 sit, debitum solvere compellitur.

9. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Zoilo.

CUm ultra hoc 12, quod accepit, re obligari neminem posse constet, [&] si stipulatione interposita, placita creditor non dederit: in factum [esse] dandam exceptionem convenit. Si necdum tempus 13, intra quod hujus rei querela deferri debet, transiit; vel si intra hoc in testando juri paritum sit: nihil ultra hoc, quod accepisti, sortis à te nomine [aditus Rector vel] Præses provinciæ exigi patietur.

10. Iidem AA. Mezantio.

ADseveratio *debitum solutum* contendentis, temporis diuturnitate non excluditur: nec huic obloquitur, quod exceptio non numeratæ pecuniæ certa 14 die non delata querela prius evanescat: cum inter eum, qui factum adseverans 15, onus subiit probationis, & negantem numerationem, (cujus naturali ratione probatio nulla est) & ob hoc ad petitorem 16 ejus rei necessitatem transferentem, magna sit differentia.

11. Iidem AA. Eutychiano.

SI transactionis causa dare Palladio pecuniam stipulanti spopondisti: exceptione non numeratæ pecuniæ defendi non potest.

12. Iidem AA. Severiano.

TAm mandatori, quam fidejussori non numeratæ pecuniæ exceptio exemplo rei principalis competit.

(6. Confer §. 26. *Inst. de act.* (7. *l.* 4. *infr. de duob. reis.* (8. *l.* 3. *supr. de condict. indeb. l. ult. supr. de condict. ex lege. l.* 15. *infr. de fidejuss. l. ult. infr. de solution. l. ult. supr. ad exhib.* (9. *l.* 14. *infr. h. t.* (10. *l.* 87. *l.* 139. *ff. de reg. jur.* (11. v. *l.* 4. *supr. de hered. act.* (12. *l.* 17. *pr. ff. de pact. l.* 11. §. 1. *ff. de reb. cred. l.* 11. *in fin. ff. de pec. constit.* (13. *l.* 14. *infr. h. t.* (14. d. *l.* 14. (15. v. *l.* 23. *supr. l.* 2. *ff. de probat.* (16. *l.* 3. *supr. h. t.*

13. Imp. JUSTINUS A. Theodoro PP.

GEneraliter sancimus: Ut, si quid scriptis cautum fuerit, pro quibuscunque pecuniis ex antecedente causa descendentibus, eamque causam specialiter promissor edixerit, non jam ei licentia sit causæ probationem stipulatorem exigere, cum suis confessionibus acquiescere 17 debeat: nisi certe ipse è contrario per apertissima rerum argumenta scriptis 18 inserta, religionem judicis possit instruere, quod in alium quenquam modum, & non in eum, quem cautio perhibet, negotium subsecutum sit. Nimis enim indignum esse judicamus, quod sua quisque voce dilucide protestatus est, id in eundem casum infirmare, testimonioque proprio resistere.

14. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ PP.

IN contractibus, in quibus pecuniæ, vel aliæ res numeratæ, vel datæ esse conscribuntur, non intra quinquennium (quod antea constitutum erat) non numeratæ pecuniæ exceptionem objicere possit, qui accepisse pecunias, vel alias res scriptus sit, vel successor ejus: sed intra solum biennium 19 continuum: ut eo elapso nullo modo querela non numeratæ pecuniæ introduci possit: his scilicet, qui propter aliquas causas specialiter legibus expressas etiam elapso quinquennio in præteritis temporibus adjuvabantur, etiam in posterum (licet biennium pro quinquennio statutum est) eodem auxilio potituris. §. 1. Sed quoniam securitatibus, & instrumentis depositarum rerum, vel pecuniarum talem exceptionem opponere litigatores conantur, justum esse perspeximus, hujusmodi potestatem in certis quidem casibus prorsus amputare, in aliis vero brevi tempore concludere. Ideoque sancimus instrumento quidem depositionis certarum rerum, vel certæ pecuniæ, securitatibusque 20 publicarum functionum, sive in solidum, sive ex parte soluta esse conscribantur, illis etiam securitatibus, quæ post confectionem dotalium instrumentorum de soluta dote ex parte, vel in solidum exponuntur, nullam exceptionem non numeratæ pecuniæ penitus opponi. §. 2. Super cæteris vero securitatibus, quæ super privatis debitis à creditore conscribuntur, *partem debiti sortis, vel usurarum nomine solutam esse* significantes, vel adhuc fœneratitia cautione apud creditorem manente, solidi tamen debiti solutionem factam esse demonstrantes, vel etiam futuram esse redhibitionem instrumenti fœneratitii promittentes, vel si qua alterius cujuscunque contractus gratia, in quo numeratio pecuniarum, vel datio certarum specierum scripta est, securitas similiter data sit, depensas esse pecunias, vel alias res, vel partem earum significantes: intra triginta tantummodo dies post hujusmodi securitatis expositionem connumerandos, exceptionem non numeratæ pecuniæ posse objici: ut, si hi transacti fuerint, eadem securitas à judicantibus omnibus modis admittatur: nec ei liceat, qui securitatem exposuit, post excessum memoratorum [triginta] dierum non esse sibi solutas pecunias vel alias res dicere. §. 3. Illo videlicet [semper] observando: ut, in quibus non permittitur exceptionem non numeratæ pecuniæ opponere, vel ab initio, vel post taxatum tempus elapsum: in his nec jusjurandum offerre liceat. §. 4. In omni vero tempore, quod memoratæ exceptioni taxatum est, ei licebit, cui talis exceptio competit, vel denunciationibus scripto missis querelam non numeratæ pecuniæ manifestare [ei,] qui numerasse eam, vel alias res dedisse instrumento scriptus est: vel si abesse eum his locis, in quibus contractus factus est, contigerit, in hac quidem alma urbe apud quemlibet ordinarium judicem, in provinciis vero apud viros clarissimos Rectores earum, vel defensores locorum eandem querelam manifestare, eoque modo perpetuam sibi exceptionem efficere. Sed si præsens quidem sit, qui pecunias numerasse, vel alias res dedisse scriptus est, aliquam vero administrationem in hac alma urbe, vel in provinciis gerat, ut difficile esse videatur, denunciationem ei mittere: licentiam damus ei, qui memorata exceptione uti velit, alios judices adire vel in hac alma urbe, vel in provinciis, & per eos ei manifestare, cui exceptionem hujusmodi objicit, factam à se super non numerata pecunia querelam esse. † Quod si in provinciis [vel] non sit alius administrator civilis, vel militaris, vel propter aliquam causam difficile

(17. §. *ult. Inst. de fidejuss. l.* 30. *ff. de verb. oblig. l.* 2. *in fin. infr. de quadriennii præscript.* (18. *arg. l.* 1. *supr. de testib.* (19. *Inst. de literar. oblig.* §. 2. *Inst. de except.* (20. v. *l. ult. infr. de apochis.* adde *l.* 2. *in fin. infr. de quadrien. præscript.*

sit ei,

ſit ei, qui memoratam querelam opponit, adire eum, & ea, quæ dicta ſunt, facere: licentiam ei damus per virum reverendiſſimum Epiſcopum 21 eandem ſuam exceptionem creditori manifeſtare, & ita tempus ſtatutum interrumpere. † Quæ etiam in exceptione non numeratæ 22 dotis locum habere certum eſt. Dat. Cal. Jul. *Conſtantinop.* D. N. JUST. A. 2. COS. 528.

In AUTHENT. de temp. non ſol. pec. ſuper dot. §. ſin autem. coll. 8. tit. 1. al. coll. 7. tit. 11. Nov. 100. cap. 1.

Hanc autem querelam in ſcriptis fieri oportet, & ſi quis eam in judicio faciat: oportet eam mulieri, vel omnimodo ei, qui dotem conſcripſit, innoteſcere.

15. Idem A. Mennæ PP.

SI cui 23 non numeratæ pecuniæ competere poſſit exceptio: etiam eo ſuperſedente tali auxilio uti, vel præſente, vel abſente, creditores ejus (ſive ipſi conveniantur, utpote res ejus detinentes ab his, qui debita ejus exigunt, cui competit hujuſmodi exceptio, vel dotis, vel alterius cauſæ nomine: ſive contra alios poſſidentes aliquam actionem ipſi moveant) [poſſint] in examinando negotio ſuis adverſariis eandem non numeratæ pecuniæ exceptionem opponere: nec eo prohibeantur 24, quod principalis debitor ea nunquam uſus ſit: ita tamen, ut neque principali debitori, neque fidejuſſori ejus aliquod præjudicium generetur, ſi is, qui eam exceptionem oppoſuerit, victus fuerit: ſed poſſint illi poſtea ſi conveniantur, intra ſtatuta ſcilicet tempora, eadem ſe exceptione tueri.

16. Idem A. Joanni PP.

INdubitati juris eſt, non numeratæ pecuniæ exceptionem locum habere, & in talibus nominibus, [vel] fœneratitiis, vel aliis cautionibus, quæ etiam ſacramenti 25 habent mentionem. † Quæ enim differentia eſt in hujuſmodi exceptione, ſive jusjurandum poſitum eſt, ſive non, tam in fœneratitiis [cautionibus,] quam in aliis inſtrumentis, quæ talem exceptionem recipiunt.

TIT. XXXI.
DE COMPENSATIONIBUS. 1

1. Imp. ANTONINUS A. Dianenſi.

ET Senatus cenſuit, & ſæpe reſcriptum eſt, compenſationi in cauſa fiſcali 2, ita demum locum eſſe, ſi eadem 3 ſtatio quid debeat, quæ petit. Atque hoc juris propter confuſionem diverſorum officiorum tenaciter ſervandum eſt. Si quid autem tibi ex ea ſtatione, cujus mentionem feciſti, deberi conſtiterit: quam primum recipies.

2. Idem A. Aſclepiadæ.

EX cauſa quidem judicati 4 [ſi debitum] ſolutum repeti non poteſt, ea propter nec compenſatio ejus admitti poteſt. † Eum vero, qui judicati convenitur, compenſationem pecuniæ ſibi debitæ implorare poſſe, nemini dubium eſt.

3. Imp. ALEXAND. A. Capitoni.

IN ea, quæ Reipublicæ te debere fateris, compenſari ea, quæ [invicem] ab eadem tibi debentur, is, cujus de ea re notio eſt, jubebit: ſi neque ex calendario, neque ex vectigalibus 5, neque ex frumenti, vel olei publici pecunia, neque tributorum, neque alimentorum, neque ejus, qui ſtatutis ſumptibus ſervit, neque fideicommiſſi civitatis debitor ſis.

4. Idem A. Luciano.

SI conſtat pecuniam invicem 6 deberi: ipſo 7 jure pro ſoluto 8 compenſationem haberi oportet ex eo tempore, ex quo ab utraque parte debetur, utique quoad concurrentes quantitates, ejusque ſolius, quod amplius apud alterum eſt, uſuræ debentur, ſi modo petitio earum ſubſiſtit.

5. Idem A. Honoratæ.

ETiamſi fideicommiſſum 9 tibi ex ejus bonis deberi conſtat, cui debuiſſe te minorem quantitatem dicis: æquitas 10 compenſationis uſurarum excludit computationem. Petitio autem ejus, quod amplius 11 tibi deberi probaveris, ſola relinquitur.

(21. *l.* 21. *ſupr. de epiſcop. aud.* (22. v. *infr. de except. non numer. dotis*, adde *Nov.* 100. (23. Adde *l.* 12. *ſupr. h. t.* (24. *l.* 15. *pr. ff. de fidejuſſ.* (25. Adde *l. pen. ſupr. de tranſact.*

TIT. XXXI. (1. §. 39. *Inſt. de act. Lib.* 16. *D.* 2. (2. v. *l. ult. ff. h. t. l.* 46. §. 5. *ff. de jure fiſci.* (3. *l.* 2. *ff. h. t.* (4. Confer *l.* 16. §. 1. *ff. eod.* (5. *d. l.* 46. §. 5. *ff. de jure fiſci.* (6. *l.* 2. *ff. h. t.* adde *l.* 11. *ff. eod.* (7. *l.* 4. *ff. eod. l.* 7. *infr. de ſolut.* (8. *l.* 4. *ff. qui potiores.* (9. Immo vide *l.* 3. *in fin. ſupr. h. t.* (10. v. §. 39. *Inſt. de act.*

6. Idem A. Pollidenti.

NEque ſcriptura 12, qua cautum eſt accepta, quæ negas tradita, obligare te contra fidem veritatis potuit: & compenſationis æquitatem jure poſtulas. Non enim prius exſolvi, quod debere te conſtiterit, æquum eſt, quam petitioni mutuæ 13 reſponſum fuerit: eo magis, quod ea te perſequi dicis, quæ à muliere divortii cauſa amota quereris. PP. Dat. Cal. Decembr. ALEX. A. 3. & DIONE COSS. 230.

7. Idem A. Euzoſio.

SI ex venditione pretium venditori debetur: compenſationis ratio opponitur. Adverſus fiſcum 14 enim ſolummodo emptores petitioni pretii compenſationem objicere prohibentur.

8. Imp. GORD. A. Emerito.

SI propter fructus ex poſſeſſione tua perceptos vitricus tuus debitor tibi conſtitutus eſt: cum id, quod à matre tua ei legatum eſt, à te petere cœperit: mutuo 15 debitæ quantitatis apud eum, qui ſuper ea re judicaturus eſt, compenſationem non immerito objicies.

9. Idem A. Eumenidi.

EJus, quod non ei debetur, qui convenitur, ſed alii 16, compenſatio fieri non poteſt.

10. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Nicandro.

QUoniam liberum fundum diſtractum tibi proponis: poſt vero, veluti præcedente emptionem obligatione, certum quid ſolviſſe: ſi debitum à te apud Præſidem provinciæ petatur: compenſationem ejus, quod indebite ſolviſti, potes opponere.

11. Iidem AA. & CC. Juliano & Paulo.

SI tutores pupillis officio Magiſtratus urgente nominaſtis, ac pro his propter onus primipili 17 pecuniam ſolviſtis, ſuperſtitioſam geritis ſolicitudinem, ne ab ipſis conventi hanc eis imputare minime poſſitis, vel à vobis quicquam amplius exigatur, ſi tantum, quantum eis tutores debuerunt, vel vos nomine ipſorum majorem quantitatem dediſſe probetur.

12. Iidem AA. & CC. Corneliano.

INvicem 18 debiti compenſatione habita, ſi quid amplius 19 debeas, ſolvens, vel accipere creditore nolente offerens 20, & conſignatum deponens, de pignoribus agere potes.

13. Iidem AA. & CC. Baſſo.

SI velut in id debitum, quod ſolennium publicarum penſitationum nomine [debueras,] compenſaturo tibi, nihil [te] petiturum poſtea Mutiano ſcripſiſti: redditis his, quæ venerant in compenſationem, non indebiti ſoluti repetitio, ſed ante debiti competit exactio.

14. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni PP.

COmpenſationes ex omnibus 21 actionibus ipſo 22 jure fieri ſancimus, nulla differentia in rem 23, vel perſonalibus actionibus inter ſe obſervanda. §. 1. Ita tamen compenſationes objici jubemus, ſi cauſa, ex qua compenſatur, liquida 24 ſit, & non multis ambagibus innodata, ſed poſſit judici facilem exitum ſui præſtare: ſatis enim miſerabile eſt poſt multa forte variaque certamina, cum res jam fuerit approbata, tunc ex altera parte, quæ jam pene convicta eſt, opponi compenſationem jam certo & indubitato debito, & moratoriis ambagibus ſpem condemnationis excludi. Hoc itaque judices obſervent, & non procliviores ad admittendas compenſationes exiſtant; nec molli animo eas ſuſcipiant: ſed jure ſtricto utentes, ſi invenerint eas majorem & ampliorem expoſcere indaginem, eas quidem alii judicio reſervent: litem autem priſtinam jam pene expeditam, ſententia terminali componant: excepta actione depoſiti ſecundum noſtram ſanctionem, in qua nec compenſationi locum eſſe diſpoſuimus. §. 2. Poſſeſſionem autem alienam perperam occupantibus compenſatio non datur.

(11. *l.* 4. *in fin. ſupr. h. t.* (12. *l.* 13. *infr. de ſolut.* (13. *l.* 8. *infr. h. t.* (14. *l.* 46. §. 5. *ff. de jure fiſci.* (15. *l.* 6. *ſupr. h. t.* (16. *l.* 16. *pr. l.* 18. §. 1. *ff. eod.* vide tamen *l.* 5. *ff. eod.* (17. v. *l.* 4. *infr. de primipilo.* (18. *l.* 2. *ff. h. t.* (19. *l.* 5. *ſupr. eod.* (20. *l.* 10. *pr. l.* 12. *ſupr. de pignorat. act. l.* 3. *infr. de luit. pignor.* (21. §. 30. *Inſt. de act. l.* 4. *l.* 6. *ff. h. t.* (22. *d.* §. 30. *l.* 4. *ſupr. l.* 10. *pr. ff. h. t.* (23. *d.* §. 30. (24. *l.* 7. *l.* 14. *l.* 15. *l.* 22. *ff. h. t.*

TIT. XXXII.
DE USURIS. 1

1. Imp. ANTONIN. PIUS A.
Evocato.

SI interrogatione præcedente promissio usurarum recte facta probetur: licet instrumento 2 conscripta non sit, tamen optimo jure debentur.

2. Impp. SEVERUS & ANTONINUS
AA. Lucio.

USuras emptor, cui possessio rei tradita 3 est, si pretium venditori non obtulerit; quamvis pecuniam obsignatam in depositi causam habuerit, æquitatis ratione præstare cogitur.

3. Iidem AA. Juliano.

QUamvis usuræ fœnebris pecuniæ citra vinculum 4 stipulationis peti non possint; tamen ex pacti conventione solutæ, neque ut indebitæ repetuntur 5, neque in sortem accepto ferendæ sunt.

4. Iidem AA. Honorio.

PEr retentionem pignoris usuras servari posse, de quibus præstandis convenit, licet 6 stipulatio interposita non sit, merito constitutum est, & rationem habet: cum pignora 7 conventione pacti etiam usuris obstricta sint. † Sed enim in causa, de qua agis, hæc ratio cessat, siquidem tempore contractus de minoribus usuris petendis convenit; postea autem, cum se debitor præstaturum majores repromisit, non potest videri rata pignoris retentio: quando eo tempore, quo instrumenta emittebantur, non convenit, ut pignus etiam ad hanc adjectionem teneatur.

5. Iidem AA. & CC. Sabino
& aliis.

ADversus creditorem usuras majores ex stipulatu petentem, si probetur per certos annos minores 8 postea consecutus, utilis est pacti exceptio: secundum quod tueri causam potestis etiam adversus defensores civitatis majores petentes ex cautione, si probaveritis semper 9 quincunces amitam pupillorum vestrorum, quæ majores caverat, dependisse.

6. Imp. ANTON. A. Antiæneo.

SI creditrici, quæ ex causa pignoris obligatam sibi rem tenuit, pecuniam debitam cum usuris testibus præsentibus obtulisti 10: eaque non accipiente, obsignatam eam deposuisti, usuras ex eo tempore, quo obtulisti, præstare non cogeris: absente vero creditrice præsidem super hoc interpellare debueras.

7. Idem A. Aristeo.

CReditor instrumentis suis probare debet, quæ intendit, & usuras se stipulatum, si potest. Nec enim si aliquando 11 ex consensu præstitæ sunt, obligationem constituunt.

8. Idem A. Theophoro.

QUamvis Bassa, cum pecuniam mutuam acciperet, minores usuras Menophani spopondit; *& nisi intra certum tempus eas solvisset, ampliores* 12 (licitas 13 tamen) promisit: tamen si post tempus cautioni præfinitum creditor easdem accepit 14, nec majores sibi dari postulavit, ac per hoc non recessisse eum à minorum præstatione probari potest: eas usuras computari oportet, quarum in exactione creditor perseveravit.

9. Idem A. Probo.

SI per te non stat, quominus intra tempora præfinita pecuniam minorum solveres [usurarum,] sed per tutores filiorum creditores, qui eam accipere noluerunt, idque apud judicem datum probaveris: ejus temporis, quo per te non stetisse apparuerit, usuræ majores non exigentur. † Quod si etiam sortem deposuisti; exinde, ex quo id factum apparuerit, in usuras 15 non convenieris.

10. Idem A. Donato.

USuræ per tempora 16 solutæ non proficiunt reo ad 17 dupli computationem. Tunc enim ultra sortis summam usuræ non exiguntur, quoties tempore solutionis summa usurarum excedit eam computationem.

11. Idem A. Popilio.

EX prædiis pignori obligatis creditor post oblatam 18 sibi jure pecuniam, quam non suscepit, si fructus accepit, exonerari 19 sortis debitum, certum est.

12. Imp. ALEXAND. A.
Tyranno.

FRumenti 20, vel hordei mutuo dati accessio, etiam ex nudo pacto præstanda est.

13. Idem A. Eustachiæ.

IN bonæ fidei 21 judiciis (quale est negotiorum 22 [etiam] gestorum) usurarum rationem haberi certum est. † Sed si finitum est judicium sententia 23, quamvis minoris condemnatio facta est, non adjectis usuris, nec provocatio secuta est, finita retractanda non sunt: nec ejus temporis 24, quod post rem judicatam fluxerit, usuræ ullo jure postulantur, nisi ex causis judicati.

14. Idem A. Aurelio.

SI ea pactione uxor tua mutuam pecuniam dedit, *Ut vice usurarum [domum] inhabitaret* 25, pactoque ita, ut convenit, usa est, non etiam locando domum pensionem redegit: referri quæstionem, quasi plus domus redigeret, si locaretur, quam usurarum legitimarum ratio colligit, minime oportet. † Licet enim uberiore sorte potuerit contrahi locatio: non ideo tamen illicitum fœnus esse contractum, sed vilius 26 conducta habitatio videtur.

15. Imp. GORD. A. Claudio.

CUm allegas uxorem tuam ea conditione mille aureorum [numero] quantitatem sumpsisse, *Ut, si intra diem certum debito satis non fecisset, cum pœna quadrupli redderet, quod accepit:* juris forma non patitur, legem contractus istius ultra 27 pœnam legitimarum usurarum posse procedere.

16. Idem A. Sulpitio.

CUm non frumentum, sed pecuniam fœnori te accepisse alleges, *Ut certa modiatio tritici præstaretur; ac, nisi is modius sua die fuisset oblatus, mensurarum additamentis in fraudem* 28 *legitimarum usurarum gravatum* te esse contendas: potes adversus improbam petitionem competenti uti defensione.

In AUTHENT. nullum credentem agricolæ tenere. §. Sancimus itaque. coll. 4. tit. 13. al. 5. Nov. 34.
cap. 1.

AD hæc, qui fructus aridos credidit agricolæ, vel pecuniam in unoquoque anno pro modio octavam partem modii, pro solido siliquam unam usurarum nomine accipiens: terram, sive aliquid aliud, quod pignori accepit, omnimodo reddat. Si aliquid præter hoc commiserit: ab actione cadat omnimodo.

17. Imp. PHILIPPUS A.
Euxeno.

SI ea Lege possessionem mater tua apud creditorem suum obligavit, *Ut fructus in vicem usurarum* 29 *consequeretur*, obtentu majoris percepti emolumenti propter incertum 30 fructuum proventum rescindi placita non possunt.

18. Idem A. Castori.

INdebitas usuras, etiamsi ante sortem solutæ non fuerint, ac propterea minuere eam non potuerint, licet post sortem redditam

TIT. XXXII. (1. *Lib.22.D.*1. adde *lib.5.infr.tit.56.lib.6.infr.tit.* 47. *lib. 7. infr. tit.* 54. *lib.* 10. *infr. tit.* 8. *Nov.* 32. *Nov.* 33. *Nov.* 34. *Nov.* 121. *Nov.* 138. *Nov.* 160. *Nov. Leon.* 83. (2. *l.* 17. *supr. de pact.* (3. *l.* 5. *infr. l.* 13. §. 20. *ff. de action. empt.* (4. Excip. *l.* 4. *infr. h. t.* (5. *l.* 26. *pr. &* §. 1.2. *ff. de condict. indeb.* (6. v. *l.* 3. *supr. h. t.* (7. *l.* 22. *pr. infr. eod. l.* 48. *ff. de pact.* (8. v. *l.* 8. *infr. l.* 13. *ff. h. t.* confer *l.* 102. *in fin. ff. de solution.* (9. v. *l.* 1. *infr. de fideicommiss.* (10. *l.* 19. *infr. h. t.* (11. *l.* 28. *supr. de pact.* vide tamen *l.* 6. *pr. ff. h. t.* (12. *l.* 40. *ff. de reb. cred.* (13. v. *l.* 1. §. 3. *ff. de pignorib. l.* 17. *pr. ff. h. t.* (14. v. *l.* 5. *supr. eod.* (15. *l.* 7. §. 2. *ff. de minor.*

(16. Abrog. *l. pen. l. ult. infr. h. t. Nov.* 138. *Nov.* 121. collata *Nov.* 160. (17. v. *l.* 26. §. 1. *ff. de condict. indeb. l.* 4. *in fin. ff. de naut. fœnor. Edict. Just.* 9. *c.* 5. *l.* 27. *in fin. infr. h. t. l. ult. infr. de fidejuss.* adde *l.un.infr. de sentent. quæ pro eo quod interest.* (18. v. *l.* 19. *pr. infr. h. t.* (19. *l.* 1. *supr. de pignorat. act.* (20. Adde *l.* 23. *l.* 25. *infr. h. t.* (21. *l.* 23. *infr. l.* 32. §. 2. *ff. eod. l.* 54. *ff. locati.* (22. *l.* 19. §. 4. *l.* 31. §. 3. *l.* 37. §. 1. *ff. de negot.* (23. Adde *l.* 3. *vers. si enim novatur. infr. de usur. rei jud.* (24. *l.* 1. §. 2. *in fin. ff. h. t.* collata *l.* 1. *infr. de sentent. quæ sine certa quant.* (25. v. *l.* 6. *supr. quod cum eo.* adde *l.* 11. *supr. l.* 17. *infr. h. t. l.* 33. *ff. de pignorat. act. l.* 11. §. 1. *ff. de pignorib.* (26. arg. *l.* 22. *in fin. ff. locati.* adde *l.* 17. *infr. h. t.* (27. v. *l.* 44. *ff. eod. l.* 13. §. 26. *ff. de action. empti. l.* 16. *infr. h. t.* (28. v. *l.* 15. *supr. eod.* (29. v. *l.* 14. *supr. eod.* (30. *l.* 23. *infr. eod.*

creditori fuerint datæ, exclusa [veteris] juris varietate repeti posse 31, perpensa ratione firmatum est.

19. Idem A. Hyreniæ.

ACceptam mutuo sortem cum usuris licitis creditoribus post contestationem offeras: at si non suscipiant, consignatam in publico depone 32, ut cursus legitimarum usurarum inhibeatur: in hoc autem casu publicum intelligi oportet, vel sacratissimas ædes, vel ubi competens judex super ea re aditus deponi eas dispsuerit: Quo subsecuto, etiam periculo debitor liberabitur, & jus pignorum tolletur 33: cum Serviana 34 etiam actio manifeste declaret, pignoris inhiberi persecutionem, vel solutis pecuniis, vel si per creditorem steterit, quominus solvantur. † Quod etiam in trajectitiis servari oportet. † Creditori scilicet actione utili ad exactionem earum, non adversus debitorem, nisi forte eas receperit, sed contra depositarium, vel ipsas competente pecunias.

20. Idem A. Ælio.

COnstitutionibus sacris, quæ ultra certum modum 35 usuras fœnebris pecuniæ exigi prohibent, mandatoribus etiam vel fidejussoribus subventum est: quibus quasi mandator vel fidejussor conventus uti potes.

21. Idem A. Chresimo.

SI usuras præstari pignore dato convenerat; & in continenti numeratione facta, postea vel ante, propter quod debitum solutionem feceras, non 36 designasti: habuit creditor in usuras tibi accepto ferendæ solutæ quantitatis facultatem.

22. Idem A. Carino.

PIgnoribus quidem intervenientibus, usuræ, quæ sine 37 stipulatione peti non poterant, pacto retineri possunt. † Verum hoc jure constituto, cum hujusmodi nullo interposito pacto tantummodo certæ summæ præstari pœnam convenisse proponas: nec peti, nec retineri quicquam amplius potest, & ad pignoris solutionem urgeri te disciplina juris perspicis.

23. Idem A. Jasoni.

OLeo 38 quidem, vel quibuscunque fructibus mutuo datis, incerti 39 pretii ratio, additamenta usurarum ejusdem materiæ suasit admitti.

24. Idem A. Glauciæ.

SI mater tua major annis constituta, negotia 40, quæ ad te pertinent: gesserit: cum omnem diligentiam præstare debeat: usuras pecuniæ tuæ, quam administrasse fuerit comprobata, præstare compelli potest.

25. Imp. CONSTANTIN. A. ad populum.

PRo auro 41 & argento & veste facto chirographo licitas solvi, vel promitti usuras jussimus.

26. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ PP.

EOs, qui principali actione per exceptionem triginta, vel quadraginta annorum, sive personali, sive hypothecaria ceciderunt, [jubemus] non posse super usuris, vel fructibus præteriti temporis aliquam movere quæstionem, dicendo ex iisdem temporibus, eas velle sibi persolvi, quæ non ad triginta, vel quadraginta præteritos annos referuntur, asserendo singulis annis earum actiones nasci: principali enim actione non subsistente, satis supervacuum est, super usuris vel fructibus adhuc Judicem cognoscere. §. 1. Super usurarum vero quantitate etiam generalem sanctionem facere necessarium esse duximus, veterem duram, & gravissimam earum molem ad mediocritatem deducentes. Ideoque jubemus, illustribus quidem personis, sive eas præcedentibus, minime licere ultra tertiam partem centesimæ, usurarum nomine in quocunque contractu vili, vel maximo stipulari. † Illos vero, qui ergasteriis præsunt, vel aliquam licitam negotiationem gerunt, usque ad bessem 42 centesimæ [usurarum nomine in quocunque contractu] suam stipulationem moderari. † In trajectitiis autem contractibus, vel specierum fœnori dationibus, usque ad centesimam 43 tantummodo licere stipulari, nec eam excedere; licet veteribus legibus hoc erat concessum. † Cæteros autem [omnes] homines dimidiam 44 tantummodo centesimæ usurarum [nomine] posse stipulari: & eam quantitatem usurarum etiam in aliis omnibus casibus nullo modo ampliari, in quibus citra stipulationem exigi usuræ solent. Nec liceat 45 judici memoratam augere taxationem, occasione consuetudinis, in regione obtinentis. † Si quis autem aliquid contra modum hujus fecerit constitutionis 46, nullam penitus de superfluo habeat actionem: sed & si acceperit, in sortem hoc imputare compelletur. † Interdicta licentia creditoribus ex pecuniis fœnori dandis aliquid detrahere, vel retinere siliquarum nomine, vel sportularum, vel alterius cujuscunque causæ gratia. 47 Nam si quid hujusmodi factum fuerit, principale debitum ab initio ea quantitate minuetur, ut tam ipsa minuenda pars, quam usuræ ejus exigi prohibeantur. † Machinationes etiam creditorum, qui ex hac lege prohibiti majores usuras stipulari alios medios subjiciunt, quibus hoc non ita interdictum est, resecantes jubemus, si quid tale fuerit attentatum, ita usuras computari, ut necesse esset, tanquam si ipse, qui alium interposuit, fuisset stipulatus: in quo casu sacramenti etiam illationem locum habere sancimus. Datum *Constantinop.* JUSTINIANO COS.

27. Idem A. Mennæ PP.

DE usuris, quarum modum jam 48 statuimus, pravam quorundam interpretationem penitus removentes, jubemus, etiam eos, qui ante eandem sanctionem ampliores, quam statutæ sunt, usuras stipulati sunt, ad modum eadem sanctione taxatum ex tempore lationis ejus suas moderari actiones: scilicet illius temporis, quod ante eam defluxit Legem, pro tenore stipulationis usuras exacturos. §. 1. Cursum insuper usurarum ultra duplum 49 minime procedere concedimus: nec si pignora quædam pro debito creditori data sint, quorum occasione quædam veteres Leges & ultra duplum usuras exigi permittebant. Quod [&] in bonæ fidei judiciis, cæterisque omnibus casibus, in quibus usuræ exiguntur, servari censemus.

28. Idem A. Demostheni PP.

UT nullo modo *usuræ* 50 *usurarum* à debitoribus exigantur, & veteribus quidem legibus constitutum fuerat, sed non perfectissime cautum: si enim usuras in sortem redigere fuerat concessum, & totius summæ usuras stipulari: quæ differentia erat debitoribus, à quibus revera usurarum usuræ exigebantur? hoc certe erat *non rebus, sed verbis tantummodo Legem ponere.* Quapropter hac apertissima Lege definimus, nullo modo licere cuiquam usuras præteriti temporis, vel futuri 51 in sortem redigere, & earum iterum usuras stipulari. Sed & si hoc fuerit subsecutum: usuras quidem semper usuras manere, & nullum usurarum aliarum incrementum sentire: sorti autem antiquæ tantummodo incrementum usurarum accedere.

29.

USuræ minutim 52 & per intervallum solutæ cum duplo 53 compensantur, etiam si non universæ simul solutæ fuerint.

30.

PRæsens constitutio declarat, usuras particulatim 54 solutas, duplum debitæ sortis non excedere. Verum excipitur id, quod positum est in 160. *Nov. de usuris pecuniæ municipalis.*

(31. *l.* 26. §. 1. *ff. de condict. indeb.* (32. *l.* 122. §. 5. *in fin. ff. de verb. oblig.* adde *l.* 2. *l.* 6. *supr. l.* 7. *in fin. ff. h. t. l.* 10. *supr. de pignerat. act. l.* 9. *infr. de solution. l.* 28. *in fin. ff. de admin. & peric. tut.* (33. *l.* 11. *supr. h. t.* (34. v. §. 7. *Inst. de act.* (35. v. *l.* 26. *infr. h. t.* (36. v. *l.* 1. *infr. l.* 5. §. 2. *ff. de solution.* (37. *l.* 3. *l.* 4. *supr. h. t. l.* 24. *ff. de præscr. verb. l.* 2. *infr. de fiscal. usur.* adde *l.* 27. *in fin. infr. h. t.* (38. v. *l.* 12. *l.* 16. *supr. eod.* (39. *l.* 17. *supr. eod.* (40. v. *l.* 13. *supr. l.* 37. *ff. eod.* (41. *l.* 12. *supr. eod. l.* 8. *supr. si certum pet.* (42. *Nov.* 136. *c.* 4.

(43. v. *l.* 4. *ff. de naut. fœnere.* (44. *l.* 2. *in fin. infr. de usur. rei judic.* (45. Vide tamen *l.* 1. *infr. de usur. pupill. l.* 4. *infr. de ædif. l.* 3. *infr. de usur. rei judic.* (46. *l.* 15. *supr. l.* 20. *ff. h. t. l.* 8. *supr. si certum pet. l.* 26. *ff. de condict. indeb. l.* 102. *in fin. ff. de solut.* (47. v. *l.* 5. *supr. de legib.* (48. *l.* 26. *supr. h. t.* (49. *l.* 26. §. 1. *ff. de condict. indeb. l.* 4. *in fin. ff. de naut. fœnor. l.* 27. *in fin. l.* 29. *l.* 30. *infr. h. t. l. ult. infr. de fidejuss. Nov.* 121. *Nov.* 138. *Nov.* 160. *Edict. Just.* 9. *c.* 5. (50. *l.* 20. *supr. ex quib. caus. infam. l.* 26. §. 1. *ff. de condict. indeb. l.* 2. §. 5. *ff. de admin. rer.* adde *l. ult. ff. de magistr. conven. l.* 1. *infr. de fiscal. usur. l.* 15. *ff. h. t.* vide tamen *l.* 7. §. 12. *l.* 58. §. 1. §. 4. *ff. de admin. & peric. tut.* (51. v. *l.* 57. *ff. de pact. l.* 2. §. 6. *ff. de doli mali & met. except.* (52. Abrog. *l.* 10. *supr. h. t.* adde *l.* 30. *infr. eod.* (53. v. *l.* 27. *supr. eod.* (54. *l.* 29. *supr. eod.*

TIT. XXXIII.
DE NAUTICO 1 FOENORE.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA.
Honorato.

TRajectitiam pecuniam, quæ periculo 2 creditoris datur, tamdiu liberam esse ab observatione communium usurarum, quamdiu navis ad portum 3 adpulerit; manifestum est.

2. Iidem AA. Chosimaniæ.

CUm dicas, te pecuniam ea Lege dedisse, *Ut in sacra urbe tibi restitueretur*, nec incertum periculum, quod ex navigatione maris metui solet, ad te 4 pertinuisse profitearis, non est dubium, pecuniæ creditæ ultra licitum [modum] te usuras exigere non posse.

3. Iidem AA. Juniæ.

CUm proponas te nauticum fœnus ea conditione dedisse, *Ut post navigium, quod in Africam dirigi debitor adseverabat, in Salonitanorum portum nave delata, fœnebris pecunia tibi redderetur*, ita ut navigii duntaxat, quod in Africam destinabatur, periculum susciperes; perque vitium debitoris, nec loco quidem navigii servato, illicitis comparatis mercibus, quæ navis continebat, fiscum occupasse; amissarum mercium detrimentum, quod non ex marinæ tempestatis discrimine, sed ex præcipiti avaritia, & incivili debitoris audacia, accidisse adseveratur, adscribi [tibi] juris publici ratio non permittit.

4. Iidem AA. Eucharisto.

TRajectitiæ quidem pecuniæ, quæ periculo creditoris mutuo datur, casus, antequam ad destinatum locum navis perveniat, ad debitorem non pertinet. [Sine] hujusmodi vero conventione, infortunio naufragii debitor non liberabitur.

TIT. XXXIV.
DEPOSITI 1, VEL CONTRA.

1. Imp. ALEXANDER A.
Mesteno.

SI incursu latronum, vel alio fortuito casu ornamenta deposita apud interfectum perierint: detrimentum ad heredem ejus, qui depositum accepit, qui dolum 2 solum & latam culpam 3 (si non aliud specialiter 4 convenit) præstare debuit, non pertinet. Quod si prætextu latrocinii commissi, vel alterius fortuiti casus, res, quæ in potestate heredis sunt, vel quas dolo desiit possidere, non restituuntur: tam depositi, quam ad exhibendum 5 actio, sed & in rem vindicatio competit.

2. Imp. GORD. A. Celso.

USuræ in 6 depositi actione, sicut in cæteris bonæ fidei judiciis 7, ex mora venire solent.

3. Idem A. Austero.

SI depositi experiaris, non immerito [etiam] usuras tibi restitui flagitabis: cum tibi debeat gratulari, quod furti 8 eum actione non facias obnoxium. Si quidem qui rem depositam invito domino sciens prudensque in usus suos 9 converterit, etiam furti delicto succedit.

4. Idem A. Timocrati.

SI deposita pecunia is, qui eam suscepit, usus 10 est, non dubium est, etiam usuras debere præstare. Sed si cum depositi actione expertus es, tantummodo 11 sortis facta condemnatio est: ultra non potes propter usuras experiri. Non enim duæ sunt actiones, alia sortis, alia usurarum, sed una: ex qua condemnatione facta, iterata actio rei judicatæ 12 exceptione repellitur.

5. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. & VALERIAN. C. Claudiano.

PRopter instrumenta 13 quidem, quæ te deposuisse cum adversario tuo dicis, *ut residua pecunia, quæ ex conductione debebatur soluta, ea reciperes*: si id, quod placuerat, implesti, sequestrum 14 potes convenire: Quamvis autem hæc reddita 15 non fuerint: tamen adversus eum, à quo fundum conduxeras, si omne, quod ex contractu debebatur, reddidisti; ipsis solutionibus 16 tutus es.

6. Impp. DIOCLET. & MAXIMIANUS AA. & CC. Alexandro.

IS 17, penes quem utramque partem transactionis, vel alia instrumenta commendasse dicis, Legem 18, qua hæc suscepit, servare necesse habet.

7. Iidem AA. Attico.

DEsiderium tuum cum rationibus juris non congruit: nam si custodiam pecuniæ suscepisti, quam aliis à te [mutuo] datam, conscriptum instrumentum, quo hanc tibi reddi profiteris, arguit: solutionem ejus competentem improbe recusas. 19

8. Iidem AA. Alexandro.

SI is, qui depositam à te pecuniam accepit, eam suo nomine, vel cujuslibet alterius mutuo dedit: tam ipsum de implenda suscepta fide, quam ejus successores 20 teneri tibi certissimum est. Adversus eum autem, qui accepit 21, nulla actio tibi competit, nisi nummi extent: tunc enim, contra possidentem uti [rei] vindicatione 22 potes.

9. Iidem AA. Menophilo, & cæteris.

CUm hereditas personam domini sustineat 23, ab hereditario 24 servo, priusquam patri vestro successeritis, res commendatas, secundum bonam fidem ab ejus, qui suscepit, successoribus 25 apud Rectorem provinciæ petere potestis.

10. Iidem AA. & CC. Septimæ.

QUi depositum non restituit, suo nomine conventus & condemnatus, ad ejus restitutionem cum infamiæ 26 periculo urgetur. Scripta Id. Decembr. *Nicomediæ*, CC. COSS.

11. Imp. JUSTINIANUS A.
Demostheni PP.

SI quis vel pecunias, vel res quasdam per depositionis acceperit titulum, eas volenti ei, qui deposuit, reddere illico modis omnibus compellatur: nullamque compensationem 27, vel deductionem, vel doli exceptionem opponat: quasi & ipse quasdam contra eum, qui deposuit, actiones personales, vel in rem, vel hypothecariam prætendens: cum non sub hoc modo depositum acceperit, *ut non concessa ei retentio generetur, & contractus, qui ex bona fide oritur, ad perfidiam retrahatur.* Sed & si ex utraque parte aliquid fuerit depositum: nec in hoc casu compensationis præpeditio oriatur; sed depositæ quidem res, vel pecuniæ ab utraque parte quam celerrime sine aliquo obstaculo restituantur, ei videlicet primum, qui primus hoc voluerit, & postea legitimæ actiones integræ quoque ei reserventur. Quod obtinere (sicut jam dictum est) oportet, & si ex una parte depositio celebrata est, ex altera autem compensatio fuerit opposita: ut, integra omni legitima ratione servata, depositæ res vel pecuniæ prima fronte restituantur. §. 1. Quod si in scriptis attestatio non per dolum, vel fraudem fuerit ei, qui depositum suscepit, ab alio transmissa, ut minime depositum restituat; hocque per jusjurandum affirmaverit: liceat ei, qui deposuit, sub defensionis cautela idonea præstita, res depositas quam ocyssime recuperare.

In AUTHENT. de deposito, & denunciat. inquilinorum §. 1. coll. 6. tit. fin.
Nov. 88. c. 1.

SEd jam cautum est, ne quis extrinsecus depositario interdicat depositi restitutionem: *qua subsecuta, depositor possidens pulsari poterit ab eo, qui interdixit.* † *Si contra factum fuerit, damnum, quodcunque acciderit ei, qui vim passus est, præstabitur ab eo, qui interdixit, necnon & tertia centesimæ usurarum nomine, ex quo facta est hujusmodi contestatio.* † *Quibus pœnis subjacet, qui vel inquilinationem pensionum, vel publicæ personæ panis interdicit administrationem.*

TIT. XXXIII. (1. *Lib.* 22. *D.* 2. *Nov.* 106. *Nov.* 110. (2. v. *l.* 4. *pr. ff. h. t.* (3. *Nov.* 106. *pr. vers. si vero.* (4. *d. l.* 4. *ff. h. t.*
TIT. XXXIV. (1. *Lib.* 16. *D.* 3. *Nov.* 88. §. 3. *Inst. quib. mod. re contrah. oblig.* (2. *l.* 20. *ff. h. t.* (3. *l.* 23. *pr. ff. de reg. jur.* juncta *l.* 226. *ff. de verb. sign.* (4. *d. l.* 23. §. 3. *Inst. quib. mod. re contrah. oblig. l.* 1. §. 6. *ff. h. t. l.* 6. *supr. de pignerat. act.* (5. v. *l.* 1. §. 32. *ff. h. t.* (6. *l.* 24. *in fin. ff. eod.* (7. *l.* 28. *in fin. ff. eod. l.* 32. §. 2. *ff. l.* 13. *supr. de usuris.* (8. *l.* 29. *ff. h. t.* (9. v. *l.* 4. *infr. l.* 28. *in fin. l.* 25. §. 1. *l.* 29. *ff. eod.* (10. v. *l.* 3. *supr. eod.* (11. v. *l.* 49. *in fin. ff. de act. empt.* (12. v. *l.* 5. *l.* 6. *ff. de except. rei judic.* (13. Adde *l.* 6. *infr. h. t.*
(14. *l.* 12. §. 2. *l.* 17. §. 1. *ff. eod.* (15. *l.* 4. *l.* 19. *l.* 22. *infr. de solution. l.* 20. *supr. de probat.* (16. v. *Inst. quib. mod. toll. oblig.* (17. v. *l.* 5. *supr. h. t.* (18. *l.* 9. §. 3. *ff. de dolo.* (19. v. *l.* 8. *infr. h. t.* (20. *l.* 9. *infr. l.* 12. §. 2. *l.* 18. *l.* 25. *ff. eod.* (21. v. *l.* 13. *supr. de oblig. & act.* (22. *l.* 9. *in fin. ff. de rei vind.* (23. *l.* 31. §. 1. *ff. de hered. inst.* (24. *l.* 1. §. 29. *ff. h. t. l.* 16. *ff. de oblig. & act.* (25. v. *l.* 8. *supr. h. t.* (26. *l.* 1. *l.* 6. §. 6. *ff. de his qui not. infam.* (27. *l.* 14. *vers. excepta. supr. de compensat.* §. 30. *vers. sed nostra. Inst. de act.*

12. Idem A. Joanni P. P.

SUpervacuam veterum differentiam è medio tollentes, si quis certum pondus auri, vel argenti confecti, vel in massa constituti deposuerit, & plures scripserit heredes: & unus 28 ex his contingentem sibi portionem à depositario acceperit, alter supersederit, vel alias fortuito casu impeditus hoc facere non potuerit; & postea depositarius in adversam inciderit fortunam, vel sine dolo depositum perdiderit: sancimus, non esse coheredi ejus licentiam venire contra eum coheredem suum, & ex ejus parte avellere, quod ipse ex sua parte consequi minime potuit, quasi eo quod coheres accepit, communi constituto: cum si certæ pecuniæ depositæ fuerint, & suam partem unus ex heredibus accepit, nemini veniat in dubium bene 29 eum accepisse partem suam, & non debere aliam partem attingere: nobis etenim non videtur esse homo obnoxius, neque in massa, neque in specie, neque in pecunia numerata, qui suam partem suscepit, ne industria pœnas desidiæ solvat: si enim & alius heres tempora opportuna, quemadmodum coheres ejus, observasset: & suam uterque reciperet, & sequentibus altercationibus minime locus relinqueretur.

TIT. XXXV.

MANDATI VEL CONTRA. 1

1. Impp. SEVERUS & ANTONIN. AA. Leonidæ.

ADversus eum, cujus negotia gesta sunt, de pecunia, quam de propriis opibus, vel ab aliis mutuo acceptam erogasti, mandati actione pro sorte & usuris 2 potes experiri. De salario 3 autem, quod promisit, apud Præsidem provinciæ cognitio præbebitur.

2. Iidem AA. Marcello.

CUm ex causa fidejussionis pecuniam patrem tuum exsolvisse proponas; habes mandati 4 actionem: qua non solum pecuniam, sed etiam pignora in obligationem deducta, potes consequi.

3. Iidem AA. Germano.

SI pater tuus tibi sui juris constituto actionem adversus debitores suos mandavit: potuit & ipse præsens adversus eos re 25 integra experiri. Si quid itaque ab eo apud judicem actum est, rescindi nulla ratio patitur.

4. Imp. ALEXAND. A. Vulnerato.

ETiam si 6 contrariam sententiam reportaverunt, qui te ad exercendas causas appellationis procuratorem constituerunt: si tamen nihil culpa tua factum est, sumptus 7, quos in litem probabili ratione feceras, contraria 8 mandati actione petere potes.

5. Idem A. Guliano.

SI maritus sororis tuæ tibi procurans petere bonorum possessionem noluerit, cum ipso tibi congrediendum est: quam querelam ita cum effectu habes, si mandasse te, ut peteretur bonorum possessio, eumque neglexisse 9 arguas.

6. Imp. GORDIAN. A. Sosibio.

SI fidejussor pro reo patiente 10 fidem suam adstrinxerit, mandati 11 cum eo post exsolutam pecuniam, vel factam condemnationem, potest actionem exercere.

7. Idem A. Aureliano.

SI literas ejus 12 secutus, qui pecuniæ actor fuerit, ei, qui tibi literas tradidit, pecunias credidisti: tam condictio adversus eum, qui à te mutuam sumpsit pecuniam, quam adversus eum, cujus mandatum secutus es, mandati 13 actio tibi competit.

8. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. & VALER. C. Lucio.

SI tibi pupillorum pater, ut pecuniam in rem suam servis ejus crederes, mandavit 14, & in hanc rem [æque] ipso præcipiente pignora sunt obligata: & mandati actione pupillos 15 post mortem patris convenire, & exequi jus obligationis pignorum 16 poteris, si in solutione cessabitur.

9. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Marcello.

CUm per procuratorem causam tuam læsam 17 esse dicas, mandati actio adversus eum tibi competit.

10. Iidem AA. Papio.

SI pro ea, contra quam supplicas, fidejussor seu mandator intercessisti: & neque condemnatus es 18, neque bona [sua] eam dilapidare [postea] cœpisse comprobare possis, ut [tibi] justam metuendi causam præbeat; neque ab initio ita te obligationem suscepisse, ut eam possis & ante solutionem convenire: nulla juris ratione, antequam satis creditori pro ea feceris, eam ad solutionem urgeri certum est. Fidejussorem vero seu mandatorem exceptione munitum, & injuria 19 Judicis damnatum, & appellatione 20 contra bonam fidem minime usum, non posse mandati agere, manifestum est.

11. Iidem AA. Gajo.

PRocuratorem non tantum pro his, quæ gessit, sed etiam pro his, quæ gerenda suscepit, & tam propter exactam ex mandato pecuniam, quam non 21 exactam, tam dolum 22, quam culpam sumptuum 23 ratione bona 24 fide habita, præstare necesse est.

12. Iidem AA. Firmo.

CUm mandati negotii contractum certam accepisse legem adseveres: eam integram secundum bonam 25 fidem custodiri convenit. Unde si contra mandati tenorem procurator tuus ad te pertinentem fundum vendidit, nec venditionem postea ratam habuisti: dominium tibi auferre non potuit.

13. Iidem AA. Zosimo.

A Procuratore dolum 26 & omnem culpam, non etiam improvisum casum præstandum esse, juris autoritate manifeste declaratur.

14. Iidem AA. Hermiano.

SI secundum mandatum Triphonis & Felicis equos tua pecunia comparatos, vel in solutum à proprio debitore tibi traditos, uni de his utriusque voluntate dedisti: ad parendum placitis eos mandati judicio conventos bona fides urget.

15. Iidem AA. Precatio.

MAndatum re integra domini morte 27 finitur. 28

16. Iidem AA. Uranio.

AD comparandas merces data pecunia, qui mandatum suscepit, fide rupta, quanti interest 29 mandatoris, tenetur.

17. Iidem AA. Gorgonio.

SAlarium 30 incertæ pollicitationis peti non potest.

18. Iidem AA. Tusciano.

POst solutionem à se factam, qui dari mutuo mandavit, ab eo, pro quo intercessit, vel successoribus ejus, quod solutum est, etiam cum usuris 31 post moram recte postulat.

19. Iidem AA. Eugenio.

PRetii rerum distractarum, quas venales præcedente mandato acceperas, ultra 32 licitum usuras ex stipulatione, vel mora præstare (licet pignora 33 data probentur) compelli non potes.

20. Iidem AA. Epagatho.

SI contra licitum, litis 34 incertum redemisti: interdictæ conventionis tibi fidem impleri frustra petis. §. 1. Quod si gratuitum mandatum suscepisti, secundum bonam fidem sumptus 35 recte postulas.

21. Imp. CONSTANTINUS A. Volusiano P. F. P.

IN re mandata non pecuniæ solum, cujus est certissimum mandati

(28. *l.* 1. §. 36. *ff.* *h. t.* (29. Confer. *l.* 38. *ff.* *famil. ercisc.* *l.* 62. *ff.* *pro socio.* *l.* 31. *ff.* *locati.*

TIT. XXXV. (1. *Lib.* 17. *D.* 1. *Lib.* 3. *Inst.* 27. (2. *l.* 12. §. 9. *ff.* *h. t.* (3. *l.* 7. *infr.* *l.* 17. *ff.* *eod.* (4. §. 6. *Inst.* *de fidejuss.* (5. v. *l.* 22. *supr.* *de procur.* (6. v. *l.* 56. *in fin.* *ff.* *h. t.* *l.* 10. §. 1. *ff.* *de negot. gest.* (7. *d.* *l.* 56. *in fin.* *l.* 46. §. 6. *ff.* *de procur.* (8. *l.* 12. §. 9. *ff.* *h. t.* *d.* *l.* 46. §. 5. *ff.* *de procur.* (9. v. *l.* 11. *infr.* *h. t.* (10. *l.* 6. §. 2. *ff.* *eod.* (11. *l.* 2. *supr.* *eod.* §. 6. *Inst.* *de fidejuss.* (12. *l.* 8. *infr.* *l.* 27. *in fin.* *ff.* *h. t.* *l.* 5. *supr.* *de institor.* *l.* 13. *ff.* *de fidejuss.* (13. v. *Nov.* 4. c. 1. (14. *l.* 7. *supr.* *h. t.* (15. *l.* 4. *in fin.* *ff.* *de fidejuss.* adde *l.* 4. *supr.* *de hered. act.*

(16. *l.* 17. *infr.* *de fidejuss.* (17. *l.* 8. §. 1. *ff.* *h. t.* *l.* 10. *supr.* *de procur.* (18. v. *l.* 38. *in fin.* *ff.* *h. t.* *l.* 45. *ff.* *de fidejuss.* (19. *l.* 67. *ff.* *d. t.* *de fidej.* (20. *l.* 8. §. 8. *ff.* *h. t.* adde *l.* 29. *pr.* *ff.* *eod.* (21. *l.* 5. *supr.* *l.* 21. *in fin.* *infr.* *eod.* (22. *l.* 13. *infr.* *eod.* (23. *l.* 4. *supr.* *eod.* *l.* 10. §. 9. *l.* 12. §. 9. *l.* 27. §. 4. *ff.* *eod.* (24. v. *l.* 12. *infr.* *eod.* (25. *l.* 11. *supr.* *l.* 59. §. 1. *ff.* *eod.* (26. *l.* 11. *supr.* *eod.* *l.* 23. *ff.* *de reg. jur.* (27. *l.* 26. *pr.* *ff.* *h. t.* *l.* 8. *supr.* *de oblig.* *l.* *ult.* *ff.* *de solut.* §. 10. *Inst.* *h. t.* *l.* 33. §. 1. *ff.* *de adquir. vel amitt. possess.* (28. Exc. *l.* 9. §. 1. *ff.* *de jure dot.* (29. *l.* 8. §. 6. *ff.* *h. t.* (30. *l.* 56. §. 3. *ff.* *l.* 1. *supr.* *eod.* (31. *d.* *l.* 1. *supr.* *eod.* (32. v. *l.* 26. *l.* 27. *supr.* *de usur.* (33. v. *l.* 3. *supr.* *d. t.* (34. v. *l.* 15. *supr.* *de procur.* *l.* 7. *ff.* *h. t.* (35. *l.* 11. *supr.* *eod.*

judicium,

judicium, verum etiam existimationis periculum est. 36 Nam suæ quidem quisque rei moderator atque arbiter, non omnia negotia, sed pleraque ex proprio animo facit: aliena vero negotia exacto officio geruntur: nec quicquam in eorum administratione neglectum 37 ac declinatum culpa vacuum est.

22. Imp. ANASTASIUS A. Eustachio PP.

PEr diversas interpellationes ad nos factas, comperimus quosdam alienis rebus fortunisque inhiantes 38, cessiones aliis competentium actionum in semet exponi properare: hocque modo diversis personas litigatorum vexationibus afficere: cum certum sit, pro indubitatis obligationibus eos magis, quibus antea suppetebant, [jura] sua vindicare, quam ad alios ea transferre velle. Per hanc itaque legem jubemus, in posterum hujusmodi conamen inhiberi: nec enim dubium est, redemptores litium alienarum videri eos esse, qui tales cessiones in se confici cupiunt: ita tamen, ut si quis datis pecuniis hujusmodi subierit cessionem, usque ad ipsam tantummodo solutarum pecuniarum quantitatem, & usurarum ejus actiones exercere permittatur: licet instrumento cessionis, venditionis nomen insertum sit: exceptis scilicet cessionibus, quas inter coheredes pro actionibus hereditariis fieri contingit: & his, quascunque, vel creditor, vel is, qui res aliquas possidet, pro debito, seu rerum apud se constitutarum munimine ac tuitione accepit: nec non his, quas inter legatarios, seu fideicommissarios, quibus debita, vel actiones seu res aliæ relictæ sunt, pro his fieri necesse sit. 39 Nulla etenim tali ratione intercedente redemptor (sicuti superius declaratum est) magis existit, qui alienas pecuniis præstitis subiit actiones. Si autem per donationem cessio facta est: sciant omnes, hujusmodi legi locum non esse: sed antiqua jura esse servanda: ut cessiones, tam pro exceptis & specialiter enumeratis, quam aliis causis factæ seu faciendæ secundum actionum, quæcunque cessæ sunt, vel fuerint, tenorem, sine quadam imminutione obtineant.

23. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

AB Anastasio divæ memoriæ Principe justissima Constitutio 40 conscripta est tam humanitatis, quam benevolentiæ plena: Ut ne quis alienum subeat debitum cessione in eum facta, & ne amplius à debitore consequatur his, quæ præstitit cessionis auctori, exceptis quibusdam casibus, qui specialiter illa sanctione continentur. Sed cum hi, qui circa lites morantur, eandem piam dispositionem in sua natura remanere minime concesserint, invenientes machinationem, ut partem quidem debiti venditionis titulo transferant in alium creditorem, reliquam autem partem per coloratam cedant donationem: generaliter Anastasianæ Constitutioni subvenientes, sancimus, nulli licere partem quidem debiti cedere pecuniis acceptis, [&] venditione actionum habita; partem autem donationis titulo videri transferre: sed si voluerit debitum totum pure donare, & per donationem actiones transferre: non occulte, nec per artes clandestinas pecunias suscipere, publice autem simulatam donationem celebrare, sed undique puram, & non dissimulatam facere donationem: hujusmodi enim cessionibus non adversamur. §. 1. Si quis autem occulte aliud quidem agere conatur, & pecunias pro parte accipit, & vendit particulatim actiones, partem autem donare simulat, vel ipsi, qui emptionem actionis [partem] subit, vel forsitan alii per suppositam personam, (quia & hoc sæpius perpetratum esse didicimus) hujusmodi machinationem penitus amputamus, ut nihil amplius accipiat, quam ipse vero contractu re ipsa persolvit: sed omne, quod superfluum est, & per figuratam donationem translatum, inutile esse ex utraque parte censemus: & neque ei, qui cessit actiones, neque ei, qui eas suscipere curavit, aliquid lucri, vel fieri, vel remanere, vel aliquam contra debitorem, vel res ad eum pertinentes esse utrique eorum actionem. §. 2. Sed & si quis donationem quidem omnis debiti facere adsimulaverit, ut videatur esse tota donatio, aliquid autem occulte susceperit: & [in] hoc casu tantummodo exactionem sortiri [ejus,] quod datum esse comprobetur, & si hoc à debitore persolvatur, nulla contra eum vel substantiam ejus ex dissimulata donatione oriatur molestia. §. 3. Et justum quidem fuerat hoc remedium debitoribus ab Anastasianis temporibus impertiri, ex quibus etiam lex data est, quam homines astute lacerandam esse existimaverunt.

(36. *l.* 1. *l.* 6. §. 5. *ff. de his qui not. infam.* (37. v. *l.* 5. *l.* 11. *supr. h. t.* (38. Adde *l.* 2. *supr. ne liceat potentiorib.* (39. Adde *l.* 63. *ff. de rei vindic.* (40. *l.* 22. *supr. h. t.*

Sed ne videamur in tanta temporum nostrorum benevolentia aliquid acerbius admittere: in futuris 41 post præsentem legem casibus [hæc] observari censemus: ut omne, quod contra legem Anastasianam excogitatum est, hoc in posterum nostro perfruatur remedio.

24.

PRæsens Constitutio mentionem facit Constitutionis Anastasii divæ memoriæ, quæ facta est de cessionibus, quæque vult ei, qui pecunias dederit, actiones cedi: nihil tamen amplius exigi permitti, quam quod re ipsa dederit. Inveniens autem in ea quasdam personas exceptas, præcipit, & in iisdem personis hanc legem observari, neque superioris legis exceptione uti, sed ut emptor pecunias recipiat aut usuras. Quod si donatio simpliciter actionum fiat, lex jubet, cessionem donationum causa factam valere, nisi forte circumveniendi animo facta sit.

TIT. XXXVI.
SI SERVUS 1 EXTERO SE EMI MANDAVERIT.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Dionysiæ.

SI servus extero se mandaverit emendum, quamvis nec ex [persona] servi (quia hoc liber mandare non potest) nec ex domini persona (quoniam qui mandat, ut à se res comparetur, inutiliter mandat) consistere credebatur actio: tamen optima ratione, quia non id agitur, ut ex ipso mandato, sed propter mandatum ex alio contractu nascatur actio, domino quæri placuit obligationem. Si itaque domino ignorante emi te mandasti, ac te nummos subministrante 2 peculiares soluti sunt: emptori minime liberatio per hujusmodi factum potuit pervenire. Nec tamen si tradita, nec manumissa es: etiam mandati de ancilla, & empti de pretio consequendo contrarias actiones ei exercere concedi placuit. Sane in illius arbitrio relictum est, utrumne mancipium, an pretium consequi velit, cum ex peculio, quod ejus fuit, solutio celebrata obligationis vinculo emptorem liberare non potuerit.

TIT. XXXVII.
PRO 1 SOCIO.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Aurelio.

SOcietatem, uno pecuniam conferente, alio operam 2, posse contrahi, magis obtinuit.

2. Iidem AA. & CC. Pantonio.

CUm proponas, te prædium, conjuncto dominio cum patrono tuo comparasse, in possessionemque tam te, quam ipsum inductum: juris ratio efficit, ut dominium fundi ad utrumque pertineat. Sane, quia pretium à te solo numeratum, & solennibus pensitationibus, cessante socio, satisfactum esse dicis: judicio societatis 3 id, quod eo nomine præstari oportuerit, consequeris.

3. Iidem AA. & CC. Victorino.

CUm in societatis contractibus fides 4 exuberet, conveniatque æquitatis rationibus etiam compendia 5 æqualiter inter socios dividi: Præses provinciæ, si patrem tuum salinarum 6 societatem participasse, & non recepta communis compendii portione rebus humanis exemptum esse perspexerit, commodum societatis, quod deberi juxta fidem veri constiterit, restitui tibi præcipiet.

4. Iidem AA. & CC. Celeri.

SI societatis jure, vel transactionis stipulatione subdita bonorum omnium æquis partibus inter te, & Faviam divisionem recte fieri placuit: quominus hæc rata serventur, nihil interest, utrum testatus, qui fuerit obligatus, an intestatus, rebus sit humanis exemptus.

5. Iidem AA. & CC. Theodoro.

TAmdiu societas durat, quamdiu consensus 7 partium integer perseverat. Proinde si jam tibi pro socio nata est actio, eam inferre apud eum, cujus super ea re notio est, non prohiberis.

(41. v. *l.* 7. *supr. de legib.*

TIT. XXXVI. (1. v. *l.* 54. *ff. mandati.* (2. *l.* 7. *infr. de act. empti.*

TIT. XXXVII. (1. *Lib.* 17. *D.* 2. *Lib.* 3. *Inst.* 26. (2. §. 2. *vers. nam & ita. Inst. de societ. l.* 29. §. 1. *ff. h. t.* (3. Immo vide *l.* 31. *ff. eod.* (4. *l.* 78. *in fin. ff. eod.* (5. *l.* 52. §. 4. *in fin. ff. eod.* (6. v. *l.* 63. §. 8. *ff. eod.* (7. §. 4. *Inst. de societ. l.* 4. *l.* 63. *in fin. ff. h. t.*

6. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

DE societate apud veteres dubitatum est; si sub conditione 8 contrahi potest: puta, *Si ille Consul fuerit*, societatem esse contractam? Sed ne simili modo apud posteritatem, sicut apud antiquitatem hujusmodi causa ventiletur: sancimus, societatem contrahi posse non solum pure, sed etiam sub conditione 9: voluntates etenim legitime contrahentium omnimodo conservandæ sunt.

7. Iidem AA. Joanni P. P.

SAncimus, veterum dubitatione remota, licentiam habere furiosi curatorem dissolvere 10, [si maluerit,] societatem furiosi, & sociis licere ei renunciare. Et quemadmodum in omnibus contractibus aliis legitimam auctoritatem ei dedimus, ita & in hac parte eum permittimus competenter commodis furiosi providere. Dat. CP. post Consulat. LAMPAD. & OREST. 531.

TIT. XXXVIII.

DE CONTRAHENDA 1 EMPTIONE ET venditione.

1. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. Paulo.

VEnditiones, etsi in alio loco 2, quam [in] quo possessiones constitutæ sunt, [fiant,] non ideo irritæ esse creduntur.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Avito.

EMptionem & venditionem consensum 3 desiderare, nec furiosi ullum esse 4 consensum, manifestum est. Intermissionis autem tempore furiosos majores viginti quinque annis venditiones 5, & alios quoslibet contractus 6 posse facere, non ambigitur.

3. Iidem AA. Valeriæ.

SI donationis causa 7, venditionis simulatus contractus est: emptio [in] sui deficit substantia. Sane si in possessionem rei, sub specie venditionis, causa donationis, *Ut te aleret*, induxisti: sicut perfecta donatio facile rescindi non potest; ita legi, quam tuis rebus donans dixisti, parere 8 convenit.

4. Iidem AA. Luciano.

CUm res tibi donatas ab herede donatricis [tibi] distractas (esse) proponas, intelligere debueras duplicari tibi titulum possessionis 9 non potuisse, sed ex donatione & traditione 10 dominum factum (te) frustra emisse: cum rei propriæ 11 emptio non possit consistere. At tunc demum tibi profuit, si ex donatione te non fuisse dominum demonstretur. † Sane quoniam *omnia bona* tibi ab ea donata & tradita dicis: ad hoc & à filio facta venditio rerum maternarum afferre perfecta etiam donatione poterit defensionem, ne vel exemplo 12 inofficiosi testamenti possit hæc avocare.

5. Iidem AA. Gratiæ.

CUm ipse tutor nihil ex bonis pupilli 13, quæ distrahi possunt, comparare palam, & bona fide prohibetur: multo magis uxor ejus hoc facere potest.

6. Iidem AA. Lucretio.

SI Gaudentius in matrem tuam titulo venditionis 14, sine quadam fraude dominium mancipii transtulit: non idcirco, quod postea inter eos matrimonium, & divortium secutum dicitur, juri ejus quicquam derogatum est: quod vindicare, te matri tuæ successisse probans, minime prohiberis.

7. Iidem AA. Pisoni.

SI ancillam ex emptione sibi quæsitam, mater tua donatione à secundo marito postea se simulavit accepisse: tituli falsi figmen-

(8. Adde *l.* 77. *ff. de R. J.* (9. *l.* 1. *ff. h. t.* (10. *l.* 65. §. 7. *ff. eod.*

TIT. XXXVIII. (1. *Lib.* 18. *D.* 1. *Lib.* 3. *Inst.* 24. (2. Adde *l. ult. infr. si quis alteri vel sibi.* (3. *l.* 1. §. 2. *l.* 9. *ff. h. t.* (4. v. *l.* 5. *l.* 40. *ff. de reg. jur.* (5. v. *l.* 7. §. 2. *ff. de Publician.* (6. v. *l.* 16. *in fin. ff. de rit. nupt.* adde *l.* 9. *infr. qui testam.* (7. v. *l.* 9. *infr. h. t. l.* 3. *supr. plus valere quod agitur. l.* 36. *ff. h. t.* (8. *l.* 22. *in fin. ff. de donat.* (9. v. *l.* 78. *ff. de verb. sign.* juncta *l.* 3. §. 4. *ff. de adquir. vel amitt. poss. l.* 159. *ff. de reg. jur.* (10. v. *l.* 20. *supr. de pact.* (11. *l.* 10. *infr. l.* 16. *ff. h. t. l.* 40. *ff. de pigner. act. l.* 37. *ff. de condict. indeb. l.* 28. *ff. de adquir. vel amitt. poss. l.* 45. *ff. de reg. jur.* confer. *l.* 32. *l.* 34. §. 4. *ff. h. t. l.* 41. §. 2. *ff. de legat.* 1. (12. v. *l.* 1. *in fin. l.* 6. *in fin. supr. de inoff. donat.* (13. v. *l.* 5. §. 3. *ff. de auct. tut.* (14. Adde *l.* 24. *ff. de donat. inter vir. & uxor.*

tum 15, (donationis) dominium ei duplicare 16, vel auferre non potuit.

8. Iidem AA. Diogeni.

SI non donationis 17 causa, sed vere vineas distraxisti, nec pretium numeratum est: actio tibi pretii 18, non eorum, quæ dedisti, repetitio competit.

9. Iidem AA. Severo.

EMpti fides, ac venditi, sine quantitate 19 nulla est. Placito autem pretio, nec numerato, sed solum tradita possessione, istiusmodi contractus non habetur irritus: nec idcirco is, qui comparavit, minus recte possidet, quod soluta summa, quam dari convenerat, negatur. Sed (&) si donationis 20 gratia prædii factam venditionem traditio sequatur: actione pretii nulla competente 21, perficitur donatio.

10. Iidem AA. Georgio.

SI mater tua velut ex patris (tui) bonis prædium suum comparavit: cum rei propriæ non consistat 22 emptio, & hanc simulatam proponas, hujusmodi placitum mutare substantiam veritatis 23, & ei nocere non potuit.

11. Iidem AA. Paterio.

INvitum 24 comparare, vel distrahere postulantis desiderium, justam causam non continet.

12. Iidem AA. Paterno.

NOn idcirco minus emptio perfecta est, quod emptor fidejussorem non accepit, vel instrumentum 25 testationis vacuæ possessionis omissum est: nam secundum consensum auctoris in possessionem ingressus, recte possidet: pretium sane, si eo nomine satisfactum non probetur, peti potest: nec enim, licet in continenti facta, pœnitentiæ contestatio 26 consensu finita rescindit.

13. Iidem AA. Juliano PP.

IN vendentis 27, vel ementis voluntatem collata conditione comparandi, quia non adstringit necessitate contrahentes, obligatio nulla est: Idcirco dominus invitus 28 ex hujusmodi conventione rem propriam, vel quilibet alius distrahere non compellitur.

14. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Fabiano P. P. Illyrici & Italiæ.

DUdum proximis consortibusque concessum erat, ut extraneos ab emptione removerent, neque homines suo arbitratu vendenda distraherent: sed quia gravis hæc videtur injuria, quæ inani honestatis colore velatur, ut homines de rebus suis facere aliquid cogantur inviti 29: superiore lege cassata, unusquisque suo arbitratu quærere, vel probare possit emptorem: (nisi lex specialiter 30 quasdam personas hoc facere prohibuerit.) Datum 6. Calend. Junii, *Vincentiæ*, TATIANO & SYMMACHO COSS. 391.

15. Imp. JUSTINIAN. A. Juliano P. P.

SUper rebus venundandis, si quis rem ita comparavit, *Ut res vendita esset, quanti Titius æstimaverit* 31, magna dubitatio exorta est multis antiquæ prudentiæ cultoribus: quam decidentes sancimus, cum hujusmodi conventio super venditione procedat, *quanti ille æstimaverit*, sub hac conditione stare venditionem, ut, si quidem ipse, qui nominatus est, pretium definierit, omnimodo secundum ejus æstimationem & pretia persolvi, & venditionem ad effectum pervenire, sive in scriptis 32, sive sine scriptis contractus celebretur: scilicet si hujusmodi pactum, cum (in) scriptis fuerit redactum, secundum nostræ legis definitionem per omnia completum 33, & absolutum sit: Sin autem vel ipse noluerit 34, vel non potuerit pretium definire: tunc pro nihilo esse venditionem, quasi nullo pretio statuto: nulla conjectura (imo magis divinatione) in posterum servanda, utrum in personam certam, an in boni viri arbitrium respicientes, contrahentes ad hæc pacta vene-

(15. v. *l.* 1. *supr. plus valere.* (16. *l.* 4. *supr. h. t.* (17. v. *l.* 3. *supr. l.* 9. *infr. eod.* (18. *l.* 12. *in fin. supr. de rei vind.* adde *l.* 14. *infr. de rescind. vend.* immo vide *l.* 19. *ff. h. t.* (19. *l.* 2. §. 1. *ff. eod.* (20. v. *l.* 3. *l.* 8. *supr. eod.* (21. *l. ult. ff. pro donat.* v. *l.* 21. *in fin. supr. de transact.* (22. *l.* 4. *supr. h. t.* (23. *l.* 2. *supr. plus valere quod agitur.* (24. *l.* 13. *in fin. l.* 14. *infr. h. t.* vide tamen §. *ult. Inst. de his qui sui vel alieni jur.* (25. v. *l.* 12. *supr. de fide instrum.* (26. *l.* 5. *supr. de oblig. l.* 39. *supr. de transact.* (27. *l.* 7. *ff. h. t.* (28. v. *l.* 11. *supr. eod.* (29. *d. l.* 11. *l.* 13. *supr. eod.* (30. v. *infr. non licere habitat. metrocom. l.* 1. *supr. ne christian. mancip.* (31. §. 1. *Inst. de empt.* (32. *l.* 10. *supr. de fide instrum.* (33. v. *l.* 17. *supr. d. t.* (34. *l.* 75. *ff. pro soc.*

rint: quia hoc penitus impossibile esse credentes, per hujusmodi sanctionem expellimus. Quod etiam in hujusmodi locatione 35 locum habere censemus.

TIT. XXXIX.
DE HEREDITATE, VEL ACTIONE vendita. 1

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Geminio.

ÆS alienum, hereditate nomine fisci 2 vendita, ad onus emptoris bonorum pertinere, nec fiscum 3 creditoribus hereditariis respondere, certum & absolutum est.

2. Imp. ANTONINUS A. Floriano.

RAtio juris postulat, ut creditoribus hereditariis, & legatariis seu fideicommissariis te convenire volentibus, tu respondeas: & cum eo, cui hereditatem venundedisti, tu experiaris suo ordine. 4 Nam *ut satis tibi detur*, sero desideras: quoniam eo tempore, quo venundabatur hereditas, hoc non est comprehensum. Quamvis enim ea lege emerit, *Ut creditoribus hereditariis satisfaciat*: excipere tamen actiones hereditarias invitus cogi non potest.

3. Imp. ALEXANDER A. Timotheo.

NOminis venditio 5, etiam ignorante, vel invito eo, adversus quem actiones mandantur, contrahi solet. PP. 5. Id. Februar. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

4. Idem A. Diogeni.

QUi nondum certus de quantitate hereditatis, persuadente 6 emptore, quasi exiguam quantitatem eam vendidit: bonæ fidei judicio conveniri, ut res tradat, vel actiones mandet, non compellitur: [nam] suo quoque jure eorum persecutionem habet.

5. Idem A. Onesimo.

EMptor hereditatis, actionibus mandatis, eo jure 7 uti debet, quo is, cujus persona fungitur, quamvis utiles etiam adversus debitores hereditarios actiones emptori tribui placuit.

6. Idem A. Pomponio.

QUi tibi 8 hereditatem vendidit, antequam res 9 hereditarias traderet, dominus earum perseveravit, & ideo vendendo eas aliis, dominium transferre potuit. Sed quoniam contractus fidem fregit, ex empto actione conventus, quanti tua interest 10, præstare cogetur.

7. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Manassæ.

POstquam eo decursum est, ut cautiones 11 quoque debitorum pignori dentur: ordinarium visum est, post nominis venditionem utiles 12 emptori (sicut responsum est) vel ipsi creditori postulanti dandas actiones.

8. Iidem AA. & CC. Juliano.

EX nominis emptione dominium rerum obligatarum ad emptorem non transit, sed vel in rem suam procuratore facto, vel utilis 13 secundum ea, quæ pridem constituta sunt, exemplo creditoris persecutio tribuitur.

9. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

CErti & indubitati juris est, ad similitudinem ejus, qui personalem redemerit actionem, & utiliter eam movere suo nomine conceditur, etiam eum, qui in rem actionem comparaverit, eadem uti posse facultate. Cum enim *actionis* 14 nomen generale sit omnium, sive in rem, sive in personam actionum, & apud omnes veteris juris conditores hoc nomen in omnibus pateat: nihil est tale, quod differentiam in hujusmodi utilibus actionibus possit introducere.

TIT. XL.
QUÆ RES VENIRE NON POSSUNT: ET quæ vendere vel emere vetantur.

1. Imppp. GRATIANUS, VALENTINIANUS & THEODOSIUS AAA. Fausto Comiti sacrarum largitionum.

FUcandæ atque distrahendæ purpuræ, vel in serico, vel in lana, quæ blatta vel oxyblatta atque hyacinthina 1 dicitur, facultatem nullus possit habere privatus. Sin autem aliquis supradicti muricis vellus vendiderit, fortunarum suarum & capitis sciat se subiturum esse discrimen.

2. Iidem AAA. Toriobando Duci Mesopotamiæ.

COmparandi serici à Barbaris facultatem omnibus (sicut jam præceptum est,) præter Comitem commerciorum 2, etiamnum jubemus auferri.

3. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. ad Senatum & Populum.

QUia nonnunquam in diversis 3 litoribus distrahi publici canonis frumenta dicuntur, vendentes & ementes sciant capitali pœnæ [se] esse subdendos, & in publicam fraudem commercia contracta damnari.

4. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. Fausto P. P.

NE frumentum, quod devotissimo exercitui mittitur, in prædam lucrumque vertatur, hac sanctione decernimus; ut quicunque hoc fuerint forte mercati, honestiores quidem stylum proscriptionis, & omnium bonorum amissionem [incurrant:] inferiores autem vilioresque personæ capitali supplicio subjaceant.

TIT. XLI.
QUÆ RES EXPORTARI NON debeant.

1. Impp. VALENS & GRAT. AA. ad Theodorum Magistrum militum.

AD Barbaricum 1 transferendi vini, olei, & liquaminis nullam quisquam habeat facultatem: nec gustus quidem causa, aut usus commerciorum.

2. Imp. MARCIANUS A. Aulo P. P.

NEmo alienigenis Barbaris cujuscunque gentis ad hanc urbem sacratissimam sub legationis specie, vel sub quocunque alio colore venientibus, aut in diversis aliis civitatibus vel locis, loricas 2, scuta, & arcus, sagittas & spathas, & gladios, vel alterius cujuscunque generis arma 3 audeat venundare: Nulla prorsus iisdem tela, nihil penitus ferri vel facti jam, vel adhuc infecti, ab aliquo distrahatur. Perniciosum namque Romano imperio, & proditioni proximum est, Barbaros, quos indigere convenit, telis eos, ut validiores reddantur, instruere. Si quis autem aliquod armorum genus quarumcunque nationum Barbaris alienigenis contra pietatis nostræ interdicta ubicunque vendiderit: bona ejus universa protinus fisco addici, ipsum quoque capitalem pœnam subire decernimus.

TIT. XLII.
DE EUNUCHIS. 1

1. Imp. CONSTANTINUS A. Aurelio Duci Mesopotamiæ.

SI quis post hanc sanctionem in Orbe Romano eunuchos fecerit, capite puniatur 2: mancipio tali, nec non etiam loco, ubi hoc commissum fuerit, domino sciente & dissimulante confiscando. 3

2. Imp. LEO A. Viviano P. P.

ROmanæ gentis homines, sive in Barbaro, sive in Romano solo eunuchos factos nullatenus quolibet modo ad dominium cujusquam transferri jubemus: pœna gravissima statuenda adversus eos, qui hoc perpetrare ausi fuerint: tabellione videlicet, qui hujusmodi

---

(35. *l.* 25. *ff. locati.* §. 1. *Inst. de locat.*

TIT. XXXIX. (1. *Lib.* 18. *D.* 4. (2. *l.* 41. *ff. de jure fisci.* collata *l.* 2. *infr. h. t.* adde *infr. tit. de priv. fisci.* (3. Immo vide *l.* 2. *infr. de quadrienn. præscript.* (4. *l.* 94. §. 1. *ff. de legat.* 1. confer. *l.* 2. *supr. de pact.* (5. *l.* 7. *infr. h. t. l.* 1. *in fin. infr. de novat.* (6. *l.* 9. *ff. de dolo malo.* (7. *l.* 2. *pr. ff. h. t. l.* 156. §. 3. *ff. de reg. jur.* (8. Adde *l.* 15. *supr. de rei vindic.* (9. *l.* 21. *ff. h. t. l.* 11. *infr. de act. empt.* (10. *l.* 4. *infr. d. t. de act. empt.* (11. *l.* 3. *supr. h. t. l.* 4. *infr. quæ res pign.* (12. *l.* 8. *infr. h. t. l.* 1. *supr. de oblig. l.* 5. *supr. quando fiscus. l.* 16. *ff. de pact.* (13. *l.* 7. *supr. h. t.* (14. §. 1. *Inst. de act. l.* 25. *l.* 28. *l.* 37. *ff. de oblig. & act. l.* 178. §. 2. *ff. de verb. signif.*

TIT. XL. (1. v. *l.* 70. *in fin. ff. de legat.* 3. (2. v. *l. ult. infr. de commerc.* (3. *l.* 7. *infr. de navicularriis.*

TIT. XLI. (1. Adde *l.* 2. *infr. de commerciis.* (2. v. *l.* 4. *ff. ad leg. Jul. maj.* (3. Adde *d. l.* 2. *infr. de commerciis.*

TIT. XLII. (1. *Nov.* 142. *Nov. Leon.* 60. (2. *l.* 3. §. 4. *ff. ad leg. Corn. de sicar. Nov.* 142. *c.* 1. (3. Abrog. d. *Nov.* 142. *c.* 2. *Nov. Leon.* 60.

modi emptionis ſive cujuslibet alterius alienationis inſtrumenta conſcripſerit, & eo, qui octavam vel aliquid vectigalis cauſa pro his ſuſceperit, eidem pœnæ ſubjiciendo. † Barbaræ autem gentis eunuchos extra loca noſtro imperio ſubjecta factos, cunctis negotiatoribus 4 vel quibuscunque aliis emendi in commerciis, & vendendi, ubi voluerint, tribuimus facultatem.

TIT. XLIII.
DE PATRIBUS, QUI FILIOS SUOS diſtraxerunt.

1. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Papinianæ.

LIberos à parentibus neque venditionis 1, neque donationis titulo, neque pignoris 2 jure, aut alio 3 quolibet modo, nec ſub prætextu ignorantiæ 4 accipientis in alium transferri poſſe, manifeſtiſſimi juris eſt.

2. Imp. CONST. A. Provincialibus ſalutem.

SI 5 quis propter nimiam paupertatem egeſtatemque victus cauſa filium filiamve ſanguinolentos vendiderit, venditione in hoc tantummodo caſu valente, emptor obtinendi ejus ſervitii habeat facultatem: Liceat autem ipſi, qui vendidit, vel qui alienatus eſt, aut cuilibet alii ad ingenuitatem eum propriam repetere: modo ſi aut pretium offerat, quod poteſt valere, aut mancipium pro ejusmodi præſtet.

TIT. XLIV.
DE RESCINDENDA 1 VENDITIONE.

1. Imp. ALEXAND. A. Maroni.

SI pater tuus per vim 2 coactus domum vendidit: ratum non habebitur, quod non bona fide geſtum eſt: malæ 3 fidei enim emptio irrita eſt. Aditus itaque nomine tuo Præſes provinciæ, auctoritatem ſuam interponet: maxime cum paratum te proponas id, quod pretii nomine illatum eſt, emptori refundere.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Lupo.

REm 4 majoris pretii, ſi tu vel pater tuus minoris diſtraxerit 5: humanum eſt, ut vel pretium te reſtituente emptoribus, fundum venundatum recipias, auctoritate Judicis intercedente: vel ſi emptor elegerit 6, quod deeſt juſto pretio, recipias. * *Minus* autem *pretium* eſſe videtur, ſi nec dimidia pars [veri] pretii ſoluta ſit.

3. Iidem AA. Martianæ.

DE contractu venditionis & emptionis jure perfecto, alterutro invito 7, nullo recedi tempore bona fides patitur: nec ex Reſcripto 8 noſtro: Quo jure fiſcum noſtrum uti, ſæpe conſtitutum eſt.

4. Iidem AA. Eudoxio.

AD reſcindendam venditionem, & malæ fidei probationem, hoc ſolum non ſufficit, quod magno pretio fundum comparatum, minoris 9 diſtractum eſſe commemoras.

5. Iidem AA. Rufo.

SI dolo 10 adverſarii deceptum venditionem prædii te feciſſe Præſes provinciæ aditus animadverterit: ſciens contrarium eſſe dolum bonæ fidei, (quæ in hujusmodi maxime contractibus exigitur) reſcindi venditionem jubebit. Quod ſi jure perfecta venditio eſt à majore viginti quinque annis, intelligere debes, conſenſu mutuo perfectam venditionem reſolvi non poſſe.

6. Iidem AA. Gratiano.

NOn eſt probabilis cauſa, propter quam reſcindi conſenſu factam

(4. v. *l.* 16. §. 7. *circa fin. ff.* de *publican.*

TIT. XLIII. (1. *l.*1. *l.*37. *infr. de liberali cauſ. l.*10. *infr.de patr. poteſt.* (2. *l.* 6. *infr. quæ res pign.* adde *l.* 6. *l.* 7. *l.* 8. *ff.* de *pignorib.* (3. *l.* 12. *ſupr. de oblig.* (4. *l.* 39. §. 3. *ff. de evict.* (5. Adde *l.* 4. *ff.* de *agnoſcend. & alend. lib.*

TIT. XLIV. (1. *Lib.*18. *D.*5. (2. *l.*6. *pr. ff.* de *off. præſ. l.*8. *infr. h. t.* v. *ſupr. de bis quæ vi metusve cauſ.* (3. *l.* 6. *infr.* de *præſcript. longi temp.* (4. Adde *l.* 8. *infr. h. t.* (5. Confer. *l.* 1. §. 13. *ff. ſi quid in fraud. patron. l.* 3. *in fin. ſupr. commun. utriusque jud. l.* 6. *infr. ſoluto matr. l.* 46. *in fin. ff.* de *ſolut.* (6. *d. l.* 8. *infr. h. t.* (7. *l.* 7. *infr. eod. l.* 5. *ſupr.* de *oblig. & act.* (8. *l.* 12. *ſupr. de rei vindic.* (9. *l.* 8. *l.* 15. *infr. h. t.* (10. Adde *l.* 8. *l.* 10. *infr. eod.*

venditionem deſideras. Quamvis enim duplum 11 offeras pretium emptori: tamen invitus ad reſcindendam venditionem urgeri non debet.

7. Iidem AA. Muracolo & aliis Militibus.

RAtas 12 manere ſemper factas jure venditiones, veſtra etiam intereſt: nam ſi oblato pretio reſcindere venditionem facile permittatur: eveniet, ut [&] ſi quid vos (de) laboribus veſtris à fiſco noſtro vel à privato comparaveritis, eadem lege conveniamini, quam vobis tribui poſtulatis.

8. Iidem AA. Evodiæ.

SI voluntate tua fundum tuum filius tuus venundedit, dolus ex calliditate atque inſidiis 13 emptoris argui debet, vel metus mortis, vel cruciatus 14 corporis imminens detegi, ne habeatur rata venditio. Hoc enim ſolum, quod paulo minore 15 pretio fundum venditum ſignificas, ad reſcindendam venditionem invalidum eſt. Quod ſi videlicet contractus emptionis atque venditionis cogitaſſes ſubſtantiam, & quod emptor viliore comparandi, venditor cariore, diſtrahendi votum gerentes, ad hunc contractum accedant, vixque poſt multas contentiones, paulatim venditore de eo, quod petierat, detrahente, emptore autem huic, quod obtulerat, addente, ad certum conſentiant pretium: profecto perſpiceres, neque bonam fidem, quæ emptionis atque venditionis conventionem tuetur, pati, neque ullam rationem concedere, reſcindi propter hoc conſenſu finitum contractum, vel ſtatim, vel poſt pretii quantitatis diſceptationem; niſi minus 16 dimidia juſti pretii, quod fuerat tempore venditionis, datum eſſet, electione [jam] emptori præſtita ſervanda. Datum Calend. Decembr. CC. COSS.

9. Iidem AA. Domitio.

PRetii cauſa non pecunia numerata, ſed pro ea pecoribus 17 in ſolutum conſentienti datis, contractus non conſtituitur irritus.

10. Iidem AA. Severo.

DOlus emptoris qualitate facti 18, non quantitate 19 pretii æſtimatur. Quem ſi fuerit interceſſiſſe probatum: non adverſus eum, in quem emptor dominium transtulit, rei vindicatio venditori, ſed contra illum, cum quo contraxerat, in integrum reſtitutio competit.

11. Iidem AA. Magnæ.

VEnditor factum emptoris, quod eum tempore contractus latuit, poſt arguendo, non quod eo tempore ſcierit, quo id ageretur, & conſenſit, de dolo queri poteſt. Igitur cum patrem tuum, ut majus comprehenderetur inſtrumento pretium, quam rei, quæ diſtrahebatur, eſſe convenerat, conſenſiſſe profitearis, propter hoc ſolum de circumſcriptione fruſtra queritur. §. 1. Sane, ſi placitum pretium non probetur ſolutum, vel in quantitatem debiti per errorem facti compenſari cautum fuerit: hoc reddi recte poſtulatur.

12. Iidem AA. Antiocho.

NOn idcirco minus venditio fundi, quod hunc ad munus ſumptibus neceſſariis urgentibus 20, non viliore pretio, vel urgente debito te diſtraxiſſe contendis, rata manere debet. [Ab] illicitis itaque petitionibus abſtinendo, ac pretium, ſi non integrum ſolutum eſt, petendo, facies conſultius.

13. Iidem AA. & CC. Nicæ.

SI major annis viginti quinque fundum diſtraxiſti: propter hoc ſolum, quod ementi, ne compararet, ſocer tuus denunciavit, emptionem [factam] à te reſcindi bona fides non patitur.

14. Iidem AA. & CC. Baſilicæ.

EA conditione diſtractis prædiis, ut quod Reipubl. debebatur, qui comparavit, reſtitueret: venditor à ſe celebrata ſolutione, quanti intereſt, experiri poteſt: non ex eo 21, quod emptor non ſatis conventioni fecit, contractus irritus conſtituitur.

(11. v. *l.* 63. *ff. ad leg. Falc.* (12. *l.* 3. *ſupr. h. t. l.* 54. *ff.* de *contrah. empt.* (13. *l.* 6. *ſupr. de dolo. l.* 10. *l.* 11. *infr. h. t.* (14. *l.* 13. *ſupr. de transact. l.* 4. *l.* 5. *l.* 7. *ſupr. de his quæ vi metusve.* (15. *l.* 16. §. 4. *ff. de minor. l.* 22. *in fin. ff. locati.* adde *l.* 4. *ſupr. l.* 15. *infr. h. t.* (16. *l.* 2. *ſupr. eod.* (13. Vide tamen *l.* 1. §. 1. *ff. de contrah. empt.* (18. v. *l.* 13. *ſupr. de transact.* (19. *l.* 8. *ſupr. h. t.* (20. *l.* 16. *infr. eod.* (21. Immo vide *l.* 8. *infr. de pact. inter empt.*

15. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. ad Hypatium PP.

QUisquis major ætate prædia etiam procul 22 posita distraxerit, paulo vilioris 23 pretii nomine, repetitionis rei venditæ copiam minime consequatur: Neque [enim] inanibus immorari sinatur objectis, ut vires locorum sibimet causetur incognitas, qui familiaris rei scire 24 vires vel merita atque emolumenta [ante] debuerat. Dat. 6. Calend. Maji, MEROBAUDE 2. & SATURNINO COSS. 383.

16. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Magillum Vicarium Africæ.

SI quos debitorum 25 mole depressos necessitas publicæ rationis adstringat, proprias distrahere facultates, rei qualitas, & redituum quantitas æstimetur: nec sub nomine subhastationis publicæ locus fraudibus relinquatur, ut, possessionibus viliore [pretio] distractis, plus exactor ex gratia 26, quam debitor ex pretio consequatur. Hic postremo sub empti titulo, perpetuo dominii jure potiatur, qui tantum adnumeraverit fisco, quantum exegerit utilitas privatorum. Etenim periniquum est, ut alienis bonis sub gratiosa auctione distractis, parum accedat publico nomini, cum totum pereat debitori. Dat. 13. Cal. Jul. Aquil. Acc. Id. Januar. *Hadrumeti*, post Consulatum TATIANI & SYMMACHI VV. CC. 391.

17. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Messalæ.

HI, qui imposita munera civitatum fuga 27 destituunt, vel ineundos furtim 28 existimant esse contractus: intelligant, sibi nihil hæc profutura esse commenta, & pretio emptorem [fugæ conscium] multandum esse, quod dederit. Dat. 12. Cal. Septembr. THEODORO V. C. COS. 399.

18. Imppp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Nestorio Comiti rerum privatarum.

VEstium, auri & argenti, seu mancipiorum coëmendorum, si quando à privatis nostris ea contigerit venundari, Palatini 29 sciant sibi copiam denegatam: pœna in eos amissionis pretii exercenda.

TIT. XLV.

QUANDO LICEAT 1 AB EMPTIONE DISCEDERE.

1. Imp. GORD. A. Rufino.

RE quidem integra ab emptione & venditione, utriusque partis consensu recedi potest. 2 Etenim quod consensu contractum est, contrariæ voluntatis adminiculo dissolvitur. 3 At enim post traditionem 4 interpositam nuda voluntas non resolvit emptionem: si non actus quoque priori similis 5 retro agens venditionem intercesserit.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Felici.

PErfectam emptionem atque venditionem re integra 6 tantum pacto & consensu posse dissolvi constat. Ergo si quidem arrhæ nomine aurum datum sit, potes hoc solum secundum fidem pacti recuperare. 7 Sin vero partem pretii persolvisti: ad ea, quæ venditorem ex venditione oportet præstare, magis actionem, quam ad pretii quantitatem, quam te dedisse significas, habes.

TIT. XLVI.

SI PROPTER PUBLICAS PENSITATIONES venditio fuerit celebrata.

1. Imp. ANTONINUS A. Materno.

VEnditionem ob tributorum cessationem factam revocari non oportet 1, neque priore 2 domino pretium offerente, neque creditore ejus jura hypothecæ sive pignoris [prætendente.] Potior est enim causa tributorum, quibus priore 3 loco omnia bona cessantis obligata sunt.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Plotio.

SI deserta prædia, ob cessationem collationum, vel reliqua tributorum, ex permissu Præsidis ab his, quibus periculum exactionis tributorum imminet, distracta sincera 4 fide justo pretio solenniter comparasti: venditio ob solennes præstationes necessitate facta convelli non debet. 5 Sin autem venditio nulla authoritate Præsidis præcedente facta est, hanc ratam haberi jura non concedunt. Id itaque quod frustra gestum est, revocari oportet: ita ut indemnitati tributorum omnibus modis consulatur. Quæ omnia tractari convenit præsente eo, quem emptorem extitisse proponis.

3. Imp. CONSTANTINUS A. Faustino Præsidi Beticæ.

SI quis fundum, vel mancipium, [aliamve rem] ob cessationem tributorum, vel etiam ob vestium, auri, argentique debitum, quæ annua exactione solvuntur, occupata, convento debitore, & apud Judicem interpellatione celebrata, cum solutio cessaverit, sub hasta distracta comparaverit: perpetuam emptionis accipiat firmitatem. Sin autem minoris forte persona fuerit inserta: necesse sit legitimæ defensionis 6 venditioni personam adesse: nihilque intersit, utrumne officium summæ rei Procuratoris, an certe Rectoris provinciæ id, quod debitum fuerit, proposuerit. Dat. Prid. Idus Decembr. FELICIANO & TITIANO COSS. 337.

TIT. XLVII.

SINE CENSU VEL RELIQUIS FUNDUM comparari non posse.

1. Imp. ALEXANDER A. Capitoni.

EX 1 conventione quidem, qua pactam novercam tuam cum patre tuo dicis, cum fundum in dotem daret, *ut ipsa 2 tributa agnosceret*, actio tibi adversus eam competere non potest, etiam si pactum in stipulationem deductum probetur. Sed & si fundus æstimatus, ita ut pars instrumenti significat, in dotem datus est: ex vendito actio, ut placitis stetur, non competit. P. P. Non. Dec. ipso A. 3. & DIONE COSS. 230.

2. Imp. CONSTANTINUS A. ad Marcellum.

REi annonariæ emolumenta tractantes, cognovimus hanc esse causam maxime reliquorum, quod nonnulli captantes aliquorum momentarias 3 necessitates, sub hac conditione fundos comparant, *ut 4 nec reliqua eorum fisco inferant, & immunes eos possideant.* Ideoque placuit; ut, si quem constiterit hujusmodi habuisse contractum, atque hac lege possessionem esse mercatum: tam pro solitis censibus fundi comparati, quam pro reliquis universis ejusdem possessionis obnoxius teneatur: cum necesse sit eum, qui comparavit, censum rei comparatæ agnoscere, nec liceat cuiquam rem sine censu comparare vel vendere. Dat. Calend. Jul. *Agrippinæ*, CONSTANTINO A. 5. & LICINIO C. COSS. 319.

In AUTHENT. de mandat. princ. §. non permittas itaque coll. 3. tit. 4. Nov. 17. c. 8.

SEd & periculum in se recipere potest, si examinatione ante traditionem facta emptor minus idoneus inventus fuerit: tunc enim venditor apud gesta profiteri cogitur, quia periculo suo transpositio fit fiscalium tributorum.

3. Imp. JULIANUS A. Secundo P. P.

OMnes pro his agris, quos possident, publicas pensitationes agnoscant: nec pactionibus contrariis 5 adjuventur: si venditor aut donator apud se collationis sarcinam pactione illicita voluerit retinere: & si necdum translata sit professio censualis, sed apud priorem fundi dominum forte permaneat, dissimulantibus ipsis, ut non possidentes pro possidentibus exigantur. Dat. 14. Calend. Mart. *Antiochiæ*, JULIANO A. 4. & SALLUSTIO COSS. 363.

(22. v. *l.* 1. *supr. de contrab. empt.* (23. *l.* 4. *l.* 8. *supr. h. t.* (24. Vide tamen §. 3. *verf. prævaluisse. Inst. quib. ex cauf. manumitt. l.* 10. *ff. qui & à quib. manum.* (25. Adde *l.* 12. *supr. h. t.* (26. *l.* 3. *infr. de jure fisci. l.* 2. *infr. de jure hastæ.* (27. *l.* 51. *infr. de decur. l.* 1. *infr. si curialis relict. civit.* (28. *l.* 1. *infr. de præd. decur. sine decret. non alien.* (29. Confer. *l. ult. infr. de fide & jure hast.*

TIT. XLV. (1. *Lib.* 18. *D.* 5. (2. *l.* 2. *infr. l.* 2. *ff. h. t. l.* 7. §. 6. *l.* 58. *ff. de pact.* (3. *l.* 80. *in fin. ff. de solut. l.* 35. *ff. de reg. jur.* (4. Adde *l.* 2. *ff. h. t.* (5. *l.* 35. *ff. de reg. jur.* (6. *l.* 1. *supr. h. t.* (7. v. *l.* 11. §. 6. *ff. l.* 3. *infr. de act. empt.* adde *l.* 3. *infr. de sponsal.*

TIT. XLVI. (1. *l.* 8. *infr. de remiss. pign. l.* 2. *infr. de quadrien. præscript.* (2. *l.* 2. *infr. si antiquior creditor.* (3. *l.* 2. *infr. de privil. fisci.* (4. v. *l.* 3. *infr. de jure fisci.* (5. *l.* 8. *infr. de remiss. pign.* (6. Fac. *l.* 54. *ff. de re judic. l.* 5. *ff. de reb. author. jud. possid.*

TIT. XLVII. (1. *l.* 11. *supr. de pact.* (2. *l.* 42. *ff. d. t. l.* 3. *infr. h. t. l. ult. infr. de fundis priv. l.* 5. *infr. de diverf. præd.* (3. *l.* 16. *supr. de rescind. vend. l.* 1. *infr. de præd. decur.* (4. v. *l.* 1. *supr. l.* 3. *infr. h. t.* adde *l.* 7. *ff. de publicanis.* (5. *l.* 42. *ff. de pact. l.* 1. *l.* 2. *supr. h. t. l. ult. infr. de fund. rei priv. l.* 5. *infr. de div. præd.* vide tamen *l.* 52. §. 2. *ff. de pactis.*

TIT. XLVIII.
DE PERICULO 1 ET COMMODO REI venditæ.

1. Imp. ALEXANDER A. Apollonio.

POst perfectam venditionem omne commodum, & incommodum, quod rei venditæ contingit, ad emptorem 2 pertinet. Auctor enim ex his tantum causis suo ordine tenetur, quæ ex præcedente 3 tempore causam evictionis parant: & ita 4, si ei denunciatum est, ut causæ agendæ adesset, & non absente emptore contra eum pronunciatum est.

2. Idem A. Juliano.

CUm convenit, *ut singulæ 5 amphoræ vini certo pretio veneant*: antequam tradantur, imperfecta etiam tunc venditione, periculum vini mutati emptoris, qui moram 6 mensuræ faciendæ non interposuit, non fuit. Cum autem *universum, quod in horreis erat positum*, venisse sine mensura, & claves 7 emptoribus traditas, alleges: post perfectam venditionem, quod vino mutato damnum accidit, ad emptorem pertinet. † Hæc omnia locum habent, non solum si vinum, sed etiam si oleum, vel frumentum, vel his similia venierint, & ea aut deteriorata, aut penitus corrupta fuerint.

3. Idem A. Diaphaniæ.

DOlum auctoris 8 bonæ fidei emptori non nocere, certi juris est.

4. Imp. GORDIAN. A. Siluro.

CUm inter emptorem & venditorem, contractu sine 9 scriptis inito, de pretio convenit, moraque 10 venditoris in traditione non intercessit: periculo emptoris rem distractam esse, in dubium non venit.

5. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Leontio.

CUm speciem venditam per violentiam ignis 11 absumptam dicas: si venditionem nulla conditio suspenderat, amissæ rei periculum te non adstringit.

6. Iidem AA. Cerulo.

MOrtis casus ancillæ distractæ etiam ante traditionem 12 sine mora venditoris dilatam, non ad venditorem, sed ad emptorem pertinet: & hac non ex præterito 13 vitio rebus humanis exempta, solutionem pretii emptor non recte recusat.

TIT. XLIX.
DE ACTIONIBUS 1 EMPTI ET VENDITI.

1. Imp. ANTONINUS A. Delianæ.

ADversus eum cui agrum vendidisti, judicio venditi consiste. Nec enim tibi in rem 2 actio cum emptore, qui personaliter tibi sit obligatus, competit.

2. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. & VALER. C. Domitiano.

VEnditi actionem ad recipiendum residuum 3 pretium intendere adversario tuo poteris. Nec quod in compensationem venerit, quasi & tu invicem deberes, id obesse tibi poterit, si in bonæ fidei contractu (in quo majores 4 etiam viginti quinque annis officio judicis in his, quæ dolo commissa sunt, adjuvantur) justo errore te ductum, vel fraude adversarii captum, quasi debitum id esset, quod revera 5 non debebatur, pepigisse monstraveris. † Fructus quoque perceptos ante venditionem contractam, quos, cum venditioni non accessissent 6, eundem emptorem invasisse proponis, eodem judicio reposces.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Serpodoro.

EX arrhali pacto personalis 7 duntaxat actio paciscentibus præparatur.

4. Iidem AA. Mutiano.

SI traditio rei venditæ juxta emptionis contractum procacia venditoris non fiat: quanti interesse 8 compleri emptionem fuerit arbitratus Præses provinciæ, tantum in condemnationis taxationem deducere curabit.

5. Iidem AA. Decimæ.

CUrabit Præses provinciæ, compellere emptorem, qui nactus possessionem fructus percepit, partem pretii, quam penes se habet, cum usuris 9 restituere: quas & perceptorum fructuum 10 ratio, & minoris ætatis favor 11 (licet nulla mora intercesserit,) generavit.

6. Iidem AA. Neratio.

VEnditi actio, si non ab initio 12 aliud convenit, non facile ad rescindendam 13 perfectam venditionem, sed ad pretium exigendum competit.

7. Iidem AA. Diodoro.

SI servos distraxisti, ac pretium de peculio 14 eorum, quod ad te pertinebat, nesciens unde solveretur, accepisti: consequens est, integram te habere actionem pretii: cum proprii 15 venditoris nummi soluti non præstent emptori liberationem.

8. Iidem AA. Eusebio.

SI pater tuus venundedit portionem suam, nec induxit in vacuam possessionem 16 prædii: jus omne penes se eum retinuisse certum est. Neque enim velut traditionis factæ vectigal 17 exsolutum, si simulatum 18 factum intercessit, veritatem mutare potuit. Quapropter aditus Præses provinciæ, si animadverterit in vacuam possessionem neque patrem tuum, neque successores ejus emptorem vel heredes ipsius quocunque loco factos induxisse, non dubitabit nihil esse translatum pronunciare. Et si te ex empto ad inducendum [eum] in vacuam possessionem prædii perspexerit conveniri: existimabit, an pretium sit solutum 19: ac si repererit non esse pretio satisfactum, hoc restitui tibi providebit.

9. Iidem AA. Antipatræ.

SI minor à venditore sive sciente, sive ignorante dicebatur capitatio prædii venditi, & major inventa sit: in tantum convenitur, in quantum, si scisset emptor ab initio, minus 20 daret pretii. Sin vero hujusmodi onus & gravamen functionis cognovisset, nullam adversus venditorem habet actionem. 21

10. Iidem AA. Attalo.

CUm venditorem carnis, fide conventionis rupta, tempore placito hanc non exhibuisse proponas: ex empto actione, eum, quanti 22 intersit tua 23, si tunc tibi præstita fuisset, apud Præsidem provinciæ convenire potes.

11. Iidem AA. Bucarpiæ.

SI ancillam tibi ex causa venditionis traditam venditor manumisit: libertatem alienæ factæ præstare non 24 potuit. Quod si post venditionem ante 25 traditionem manumisit, pleno jure dominus constitutus, Civem Romanam facere non prohibetur: tibi personali 26 propter ruptam fidem contra venditorem actione competente.

12. Iidem AA. Crispino.

SIcut 27 periculum vini mutati, quod certum 28 fuerat comparatum, ad emptorem, ita commodum 29 aucti pretii pertinet. Utque hoc verum est, sic certæ qualitatis ac mensuræ distracto vino, fidem placiti servandam esse convenit. Quo non restituto, non pretii quantitatis, sed quanti interest 30 emptoris, competit actio.

TIT. XLVIII. (1. *Lib.* 18. *D.* 6. (2. *l.* 5. *infr. l.* 7. *l.* 8. *ff. h. t.* §. 3. *Inst. de empt. vend. l.* 12. *infr. tit. prox.* (3. *l. ult. infr. h. t. l.* 3. *infr. de ædilit. act.* (4. *l.* 8. *infr. de evict.* (5. *l.* 35. §. 5. *ff. de contrah. empt. l.* 1. §. 1. *ff. h. t.* (6. *l.* 14. *ff. eod.* (7. *l.* 74. *ff. de contrah. empt.* (8. *l.* 21. §. 2. *D. de pecul. l.* 5. *D. de divers. tempor. præscript.* (9. v. *l.* 17. *supr. de fide instrum.* (10. v. *l.* 14. *D. h. t.* (11. *l.* 11. *D. eod.* (12. §. 3. *Inst. de empt. vend.* (13. v. *l.* 1. *supr. h. t.*

TIT. XLIX. (1. *Lib.* 19. *D.* 1. (2. v. *l.* 6. *infr. h. t. l.* 8. *supr. de contrah. empt.* (3. *l.* 6. *infr. h. t.* (4. v. *D. ex quib. caus. maj.* (5. *l.* 51. *D. de pact. l.* 6. *supr. de condict. indeb.* (6. v. *l.* 17. §. 6. *ff. h. t.* (7. *l.* 11. §. 6. *ff. eod.*
(8. *l.* 10. *l.* 12. *infr. l.* 1. *ff. eod.* (9. *l.* 2. *supr. de usur.* (10. *l.* 13. §. 20. *ff. h. t.* (11. *l.* 3. *supr. in quib. caus. in integr. restit.* (12. v. *l.* 16. *ff. de in diem addict. l.* 4. *ff. de leg. commiss. l.* 2. *infr. de pact. inter empt. & vend.* (13. *l.* 2. *supr. de rescind. vend.* (14. v. *l. un. vers. si itaque. supr. si servus extero.* (15. *l.* 8. §. 5. *l.* 22. §. 8. *in fin. l.* 54. *ff. mandati.* adde *l.* 11. §. 2. *in fin. ff. h. t.* (16. *l.* 50. *ff. de rei vindic.* (17. Confer *l.* 25. *supr. d. t. l.* 4. *infr. de donat. l.* 64. *ff. de adquir. rer. domin.* (18. *l.* 15. *infr. de liberali caus. l.* 6. §. 1. *ff. de off. præsidis. l.* 5. *supr. de jur. & fact. ignor.* (19. *l.* 13. §. 8. *ff. h. t.* (20. v. *l.* 39. *ff. eod.* (21. *arg. l.* 145. *ff. de reg. jur.* juncta *l.* 1. *in fin. ff. h. t.* (22. *l.* 4. *supr. eod.* (23. Adde *l.* 21. §. 3. *ff. eod.* (24. *l. ult. infr. de his qui à non dominis.* (25. *l.* 3. *infr. d. t.* (26. *l.* 6. *supr. de hered. vend.* (27. *l.* 1. *supr. de periculo & commodo.* (28. v. *l.* 2. *supr. d. t.* (29. *l.* 10. *ff. de reg. jur.* (30. *l.* 4. *supr. h. t.*

13. Iidem AA. Alexandro.

FRuctus 31 poſt perfectum jure contractum, emptoris ſpectare perſonam convenit, ad quem & functionum 32 gravamen pertinet. Venditor quoque pretium tantum, ac ſi mora interceſſiſſe probetur, uſuras 33 officio Judicis exigere poteſt.

14. Iidem AA. Rufoni.

EMptor ſervorum certe de his tradendis 34, & de eorum *fuga* 35, itemque *ſanitate* 36, *erroneſque* 37 *non eſſe*, [aut *noxa* 38 *ſolutos*,] repromitti ſibi recte poſtulat.

15. Iidem AA. Antonio.

ULtra modum tritici diſtracti citra 39 pactum, in ſolutione mora non facta, nihil emptor exigere poteſt.

16. Iidem AA. Cyrillo.

POſt perfectam venditionem fœtus 40 quidem pecorum emptori, venditori vero ſumptus 41, ſi quos bona fide fecerit, reſtitui debere notiſſimum eſt.

17. Iidem AA. Hermiano & Lupo.

EXpulſos vos de fundo per violentiam à Nerone, quem habere jus in eo negatis, profitentes: nullam vobis adverſus eum, ex cujus venditione fundum poſſidetis, actionem competere probatis. 42 Igitur ad inſtar interdicti ſeu actionis 43 permiſſæ experiendum eſſe perſpicitis.

TIT. L.

SI QUIS ALTERI, VEL SIBI SUB ALTErius nomine, vel aliena pecunia emerit.

1. Imp. ANTON. A. Secundino.

SI pecunia patris fundus mancipiaque comparata ſunt: tamen, cum emptiones *matris* 1 *tuæ nomine factas eſſe* proponas, ignorare non debes, traditione matrem tuam dominam fuiſſe conſtitutam. Plane, ſi pecuniæ petitionem competere tibi propter numerationem pretii exiſtimas, civiliter contende.

2. Imp. ALEXAND. A. Septimæ & aliis.

SI emancipatis 2 vobis fundos, quos *nomine veſtro*, cum in poteſtate ageretis, pater emerat, tradidit, vel in poſſeſſione 3 eorum voluntate patris fuiſtis, dominium acquiſiſtis.

3. Idem A. Patrimo.

MAncipia, quorum meminiſti, ſi (ut proponis) *nomine tuo*, itemque *fratris tui*, cui ſucceſſiſti, empta vobis tradita 4 ſunt: licet inſtrumento emptionis matrem tuam pecunias numeraſſe contineatur, perſequi ea more judiciorum non prohiberis.

4. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. & VALER. C. Cyrillo.

QUamvis inſtrumento emptionis *ſocrus nomen inſcripſeris*: tamen, ſi poſſeſſionem tenens dominus effectus es, ob eam rem fruſtra calumniam mulieris, quamvis ipſa contractus tabulas 5 habeat, reformidas.

5. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Vero.

CUm propria pecunia tua te comparante poſſeſſionem, quondam uxoris tuæ nomen tantummodo accommodaſſe [dicas,] eandemque occaſione cuſtodiæ ſuæ commiſſorum inſtrumentorum 6 contra bonam fidem proprietatem ejuſdem fundi uſurpaſſe dicas: Rector provinciæ pro ſua exercitatione cognitum habens, donationem à non domina uxore tua in filiam ſuam collatam, nullum præjudicium dominio tuo attuliſſe, docenti tibi veritatem 7 precibus tuis adſiſtere, reſtituere eandem poſſeſſionem, habita etiam fructuum taxatione, curabit.

6. Iidem AA. Dionyſio.

MUltum intereſt, utrumne uxore tua comparante pecuniam numeraſti, eique poſſeſſio tradita eſt: an contractu emptionis à te nomine tuo habito, tantum uxoris nomen poſt inſtrumentis inſcribi feceris. Nam ſi quidem uxor tua *nomine ſuo emit*, *eique res traditæ ſunt*, nec in te quicquam de his proceſſit, non niſi de pretio adverſus eam, in quantum tu pauperior, & illa locupletior facta eſt, habes actionem. † Quod ſi tu quidem emiſti, & tibi tradita 8 eſt poſſeſſio, tantum autem nomen uxoris quondam tuæ inſtrumento inſcriptum eſt, res geſta potior 9, quam ſcriptura habetur. Si vero ab initio negotium uxoris gerens comparaſti nomine ipſius, empti actionem nec illi, nec tibi quæſiiſti, dum [quæ] tibi non vis, nec illi potes. † Quare in dominii quæſtione ille potior habetur, cui poſſeſſio à domino tradita eſt.

7. Iidem AA. Gerontio.

CUm per eos, qui negotia tua gerebant, olei materiam te comparaſſe, contractuſque fidem pretio ſuſcepto rupiſſe venditorem proponas: ſi quidem ex empto, his, qui juri 10 tuo ſubjecti fuerant, contrahentibus: tibi quæſita eſt actio, vel per te, [vel per eum,] cui mandaveris: ſin vero ſui juris conſtituti, ſecundum mandatum tuum hunc contractum habuerunt, ac ſibi empti quæſierunt actionem: per eos, vel quibus illi dederint mandatum, adi competentem judicem, qui ſecundum bonam fidem, quæ in hujuſmodi contractibus obſervari ſolet, ſatisfieri providebit.

8. Iidem AA. Valentinæ.

QUi aliena pecunia comparat, non ei, cujus nummi fuerunt, ſed ſibi 11 tam actionem empti, quam dominium, ſi ei fuerit tradita poſſeſſio, quærit. Cum itaque de rebus communibus 12 fratrem patruelem tuum quædam comparaſſe contendas: de tua pecunia hunc conveniendo, facies conſultius. Nam in rem de rebus ab eo comparatis, tibi contra eum petitio non competit.

9. Iidem AA. Rufinæ.

NIhil prohibet, altero pecuniam numerante 13, in alium vel utriuſque contrahentis conſenſu, vel certe venditore tantummodo volente, dominium transferri, eo etiam manifeſte conſtituto, ut inter abſentes 14 per mediam perſonam, veluti per nuntium, vel per epiſtolam, talis contractus perfici poſſit.

TIT. LI.

DE REBUS ALIENIS 1 NON ALIENANDIS, & de prohibita rerum alienatione, vel hypotheca.

1. Imp. ALEXAND. A. Cantiano.

SI Præſidi provinciæ probatum fuerit, Julianum nullo jure munitum ſervos tuos ſcientibus vendidiſſe: reſtituere 2 tibi emptores ſervos jubebit. Quod ſi ignoraverint 3, & eorum facti ſunt, pretium 4 eorum Julianum tibi ſolvere jubebit.

2. Imp. GORD. A. Græciæ.

DIſtrahente marito rem tui juris, ſi conſenſum ei non accommodaſti: licet ſigillo 5 tuo venditionis inſtrumentum fraude 6 conquiſita ſignaveris, hujuſmodi tamen commentum emptori uſucapione non ſubſecuta, vel longi 7 temporis præſcriptione minime munito, nullam præſtitiſſe ſecuritatem poteſt.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Valeriano.

VEnditrici ſuccedenti hereditario 8 jure perfectam recte venditionem reſcindere, ac dominium revocare non licet. † Sed & ſi hæc ex perſona ſua vindicet: vel exceptione te doli mali, ſi hanc viam elegeris tueri, vel evicta re, ſi defenſione monſtrata uti nolueris, quanti tua intereſt, poteris experiri.

(31. *l.* 2. *in fin. ſupr. l.* 13. §. 10. *ff. eod.* (32. *l.* 12. *ſupr. eod. l.* 10. *ff. de reg. jur.* (33. *l.* 5. *ſupr. l.* 13. §. 20. *ff. h. t. l. ult. ff. de peric. & commod. l.* 18. *in fin. ff. de uſur.* confer *l.* 5. *infr. de pactis inter empt. & vend.* (34. *l.* 11. §. 2. §. 3. *ff. h. t.* (35. *d. l.* 11. §. 7. *l.* 17. *ff. de ædilit. edict.* (36. *d. l.* 11. §. 4. *l.* 1. §. 1. *ff. de ædil. edict.* (37. *d. l.* 1. §. 1. *d. l.* 17. §. 14. *ff. de ædilit. edict.* (38. *d. l.* 11. §. 8. *d. l.* 17. §. 17. (39. v. *l.* 5. *infr. de pact. inter empt. & vend.* (40. *l.* 13. §. 10. *ff. h. t.* (41. *d. l.* 13. §. 22. *l.* 38. §. 1. *ff. eod.* (42. *l.* 51. *in fin. pr. ff. de evict.* adde *l.* 11. *ff. d. t.* (43. *l.* 1. §. 4. *ff. uti poſſidetis.*

TIT. L. (1. Adde *l.* 5. *infr. h. t. l.* 21. *ſupr. de probat.* (2. Adde *l.* 16. *ſupr. d. t. de probat.* (3. v. *l.* 2. *infr. de adquir. poſſeſſ.* (4. *l.* 1. *ſupr. h. t.* (5. *l.* 5. *infr. eod. l.* 21. *ſupr. de probat.* (6. *l.* 4. *ſupr. h. t.* (7. v. *l.* 7. *ſupr. de diverſ. reſcript.*

(8. *l.* 4. *l.* 5. *ſupr. h. t.* (9. v. *ſupr. plus valere quod agitur.* (10. v. *l.* 8. *in fin. pr. ff. de procur.* (11. *l.* 6. *ſupr. de rei vind.* (12. *l.* 4. *ſupr. commun. utriuſque jud.* (13. *l.* 1. *ſupr. h. t.* (14. *l.* 1. *in fin. ſupr. de contrah. empt. l.* 2. §. 2. *ff. de oblig. & act.*

TIT. LI. (1. *l.* 3. *ſupr. de rei vind. l.* 5. *infr. de adquir. poſſeſſ. l.* 28. *ff. de contrah. empt. l.* 11. *ff. de reg. jur.* (2. *d. l.* 28. *ff. de contrah. empt.* (3. *l.* 2. §. 10. *l.* 7. §. 4. *ff. pro empt.* (4. *l.* 3. *in fin. ſupr. de rei vind. l. ult. ff. de negot.* (5. Vide tamen *l.* 26. §. 1. *ff. de pignorib.* (6. v. *l.* 5. *ſupr. plus valere quod agitur.* (7. *l.* 3. *infr. de præſcript. longi temp. l.* 19. *infr. de evict.* (8. *l.* 14. *ſupr. de rei vindic. l.* 7. *infr. de liberali cauſ.* adde *l.* 17. *ff. de evict.*

4. Iidem AA. Affabili.

MAncipia patris, qui fundum à Philippo conduxerat, successione tibi quæsita, domino fundi pro debitis in solutum mater tua dando, nihil 9 tibi auferre potuit. Ideoque si tu major viginti quinque annis effectus, ab ea negotium gestum non fecisti ratum 10: oblato debito, si non hæc locator jure pignoris 11 sibi obligata vendidit, petere poteris.

5. Iidem AA. Ægro.

SI fundum tuum pater post emancipationem te non consentiente venundedit, neque ei successisti, neque possidens longi 12 temporis præscriptione munitus est: tibi agenti eum Rector provinciæ reddi efficiet.

6. Iidem AA. Rufo.

NEmo res ad te pertinentes, non obligatas 13 sibi, nec ex officio 14 vendendi potestatem habens, distrahendo quicquam tibi nocere potuit.

7. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

SAncimus, sive lex 15 alienationem inhibuerit, sive testator 16 hoc fecerit, sive pactio contrahentium hoc admiserit, non solum dominii alienationem, vel mancipiorum manumissionem 17 esse prohibendam, sed etiam ususfructus dationem, vel hypothecam, vel pignoris 18 nexum penitus prohiberi. Similique modo & servitutes minime imponi, nec emphyteuseos contractum, nisi in his tantummodo casibus, in quibus constitutionum auctoritas, vel testatoris voluntas, vel pactionum tenor, qui alienationem interdixit, aliquid tale fieri permiserit.

TIT. LII.

DE COMMUNIUM RERUM ALIENATIONE.

1. Imp. ANTONINUS A. Apollodoro.

SI nulla usucapionis prærogativa, vel diuturni silentii præscriptio emptorem possessionis, quam à coheredibus patrui tui distractam suggeris, pro portione tua munit: in rem actio incolumis perseverat. At si receptum jus securitatem emptori præstiterit, arbitrium est tibi liberum conveniendi eos, qui pro portione tua satis illicitam venditionem celebraverunt.

2. Idem A. Terentiano.

MUltum interest, utrum coheredes tui possessionem communem distraxerunt; an vero fiscus, cum partis dominus esset, soliditatem juxta proprium 1 privilegium vendidit. Etenim si à fisco facta sit venditio: fidem ejus infringi, minime rationis est. Si vero coheredes soliditatem vendiderunt: licet emptor ab his delegatus, partem pretii fisco solverit, alteramque in cautionem deduxerit, tamen portioni tuæ ea venditio non potest obsistere.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Eusebio.

FAlso tibi persuasum est, communis prædii portionem pro indiviso 2, antequam communi dividundo judicium dictetur, tantum socio, non etiam extraneo posse distrahi.

4. Iidem AA. Ulpiano militi.

POrtionem quidem tuam militantis frater tuus alienare non potuit: ejus autem partem pretio soluto tibi restitui postulare, nec militari gravitati convenit.

5. Iidem AA. & CC. Olympiano.

SI major annis viginti quinque veluti propria, nescienti 3 communia cum fratribus tuis prædia distraxisti, licet nullum instrumentum intercesserit, neque quicquam specialiter 4 convenerit: alienæ portionis evictione secuta, quanti interest, emptori solves.

TIT. LIII.

REM ALIENAM GERENTIBUS NON INterdici rerum suarum alienatione.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Publicæ.

NOn est interdictum tutoribus vel curatoribus, etsi ex eo titulo judicati debitores sunt constituti, cum sua causa res suas alienare. 1 Potuit ergo curator tuus fundum suum cum suo onere obligare 2 fisco nostro: nam & privato potuisset.

TIT. LIV.

DE PACTIS 1 INTER EMPTOREM ET venditorem compositis.

1. Imp. ANTONINUS A. Diotimæ.

SI ea lege prædium vendidisti, *ut* 2, *nisi intra certum tempus pretium fuisset exsolutum, emptrix arrhas perderet, & dominium ad te pertineret*: fides contractus servanda est.

2. Imp. ALEXANDER A. Charisio.

SI fundum parentes tui ea lege vendiderunt: [*Ut*] 3 *sive ipsi, sive heredes eorum emptori pretium quandocunque, vel intra certa tempora obtulissent, restitueretur*; teque parato satisfacere condictioni dictæ, heres emptoris non paret, ut contractus fides servetur, actio præscriptis 4 verbis, vel ex vendito tibi dabitur: habita ratione eorum, quæ post oblatam ex pacto quantitatem ex eo fundo ad adversarium pervenerunt.

3. Idem A. Felici militi.

QUi ea lege prædium vendidit, *ut nisi reliquum pretium intra certum tempus restitutum esset, ad se reverteretur*: si non precariam 5 possessionem tradidit, rei vindicationem non habet, sed actionem ex vendito.

4. Idem A. Juliano.

COmmissoriæ venditionis legem exercere non potest, qui 6 post præstitutum pretii solvendi diem, non vindicationem rei eligere, sed usurarum pretii petitionem sequi maluit.

5. Imp. GORDIANUS A. Longino.

INitio 7 venditionis si pactus es, *ut is, cui vendidisti possessionem, pretii tardius exsoluti* [*tibi*] *usuras pensitaret*: non immerito existimas etiam eas tibi, adito Præside [provinciæ,] ab emptore præstari debere. Nam si initio contractus non es pactus, si cœperis experiri, deberi ex mora 8 duntaxat usuras, tam ab ipso debitore, quam ab eo, qui in omnem causam empti suam fidem adstrinxit 9, de jure postulabis.

6. Imppp. CARUS, CARINUS & NUMERIANUS AAA. Rimulo.

CUm te fundum tuum certæ rei contemplatione inter vos habita, exiguo pretio in alium transtulisse commemores, poterit tibi ea res non esse fraudi: quando non impleta promissi fide, dominii tui jus in suam causam reverti 10 conveniat. Et ideo aditus competens judex fundum, cujus mentionem facis, restitui tibi cum fructibus suis 11, sine ulla ludificatione, sua auctoritate perficiet: præcipue cum & adversa pars receptis nummis suis, nullam passa videri possit injuriam.

7. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Musæo.

SI à te comparavit is, cujus meministi, & convenit, *ut* 12, *si intra certum tempus soluta fuerit data quantitas, sit res inempta*, remitti hanc conventionem rescripto nostro non jure petis. Sed si se subtrahat, ut jure dominii eandem rem retineat: denunciationis & obsignationis 13 depositionisque remedio contra fraudem potes juri tuo consulere.

(9. *l.* 3. *supr. de rei vindic. l.* 11. *ff. de reg. jur.* (10. v. *l.* 60. *in fin. ff. d. t. de reg. jur.* (11. v. *infr. de distr. pign.* adde §. 1. *Inst. quib. alienare.* (12. *l.* 3. *infr. de præscr. longi temp.* (13. v. *l. ult. infr. de jure dominii. l.* 4. *ff. de pignerat. act.* (14. v. *l.* 56. §. 4. *ff. de furtis* (15. v. *pr. Inst. quib. alienare.* (16. *l.* 77. §. 27. *ff. de legat.* 2. *Nov.* 159. (17. *l.* 9. §. 1. *ff. de auct. tutor.* (18. *l.* 1. §. 2. *ff. quæ res pignori.*

TIT. LII. (1. *l. un. infr. de vendit. rer. fiscal.* (2. *l.* 12. *infr. de donat. l.* 1. *supr. commun. divid.* 2. *Feud.* 58. §. 2. (3. Vide enim *l.* 27. *infr. de evict.* (4. *l.* 6. *infr. d. t.*

TIT. LIII. (1. *l.* 17. *infr. de admin. tutor.* fac. *l.* 67. *ff. de contrah. empt.* (2. Fac. *l.* 18. *in fin. ff. de pignorat. l.* 9. §. 1. *ff. de pignorib.*

TIT. LIV. (1. Adde *Lib.* 18. *D.* 2. 3. (2. *l.* 8. *ff. de lege commissoria.* (3. *l.* 12. *ff. de præscript. verb.* (4. *l.* 6. *infr. de rer. permut. l.* 9. *infr. de donat.* (5. Adde *l.* 15. §. 3. *ff. de precar. l.* 1. *supr. h. t.* (6. *l.* 6. *in fin. l.* 7. *ff. de lege commiss.* (7. v. *l.* 13. *supr. de pact.* (8. *d. l.* 13. *l.* 13. *supr. de act. empt. & vend. l.* 26. §. 1. *ff. depos.* (9. *l.* 24. §. 1. *ff. de usur.* (10. Immo vide *l.* 14. *supr. de rescind. vend.* (11. *l.* 8. *pr. ff. de peric. & commod. rei vend.* (12. v. *l.* 2. *supr. h. t. l.* 1. *infr. quando decreto opus non est.* (13. *l.* 2. *in fin. infr. de jure emphyt.*

8. Iidem

8. Iidem AA. & CC. Auxanoni.

TEmpore contractus 14 inter emptorem & venditorem habitam conventionem, integram servari, si ab ea posteriore pacto non recedatur; certum est.

9. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

SI quis ita paciscatur in venditionis, vel alienationis contractu, *ut novo domino nullo modo liceat in loco vendito, vel alio modo sibi concesso, monumentum extruere, vel alio modo humano juri eum eximere:* Sancimus, licet hoc apud veteres dubitabatur 15, tale pactum ex nostra lege esse fovendum 16, & immutilatum permanere. Forsitan enim multum ejus interest, ne ei vicinus 17, non solum quem nollet, aggregaretur, sed [etiam] pro quo specialiter interdictum est. Cum etenim venditor, vel alter alienator non alia lege jus suum transferre passus est, nisi tali fretus conventione: quomodo ferendum est, aliquam captionem ex varia pati eum interpretatione?

TIT. LV.
SI SERVUS EXPORTANDUS 1 VENEAT.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Petroniæ.

LEge venditionis exportata mancipia *sub 2 denunciatione manus injiciendæ*, libertatem ab emptore, vel qui successit in locum ejus, antequam fides rumpatur, accipere possunt. Quæ tamen à fisco 3 post manumissionem vindicantur, & in perpetuam servitutem eadem lege veniunt, cum in his civitatibus conversantur, quas contrahentes exceperunt: Ante manumissionem vero injiciendæ manus facultas non denegatur, atque ideo non petuntur in publicum.

2. Iidem AA. Nedieno.

SI, ut 4 manus injectionem haberes, cavisti tibi: jure tuo uti potes. Quod si hoc omisisti, & pœnam stipulatus es: homo quidem fisco commissus est, tu vero nactus es ex stipulatu actionem. In omnibus tamen quæritur, an domini voluntate in locum prohibitum venerit?

3. Imp. ALEXANDER A. Nonio.

ANcilla, quæ exportanda veniit, nec exportata est, sed ab emptore in eadem civitate morante empta, & manumissa est: adversus Legem venditionis libera fieri non potuit: & ideo aditus à te Procurator meus, partibus suis fungetur.

4. Idem A. Papiæ.

MOveor, quod te à servis tuis dominum eorum veniisse affirmas, sub ea lege, *ne in patria morereris*, & ab eo, cui te emptor prior vendiderat, manumissum esse dicis: Quare competens Judex adversus eum, quem præsentem esse dicis, cognitionem suam præbebit: & si veritas accusationis aderit, execrabile delictum in exemplum capitali pœna vindicabit. Sed quoadusque probaveris, quæ intendis, status tuus esse [is] videtur, qui in te post manumissionem deprehenditur.

5. Idem A. Seraphiano.

QUi exportandus à domino de civitate sua venit, nec in urbe 5 Roma morari debet. Qui autem de provincia certa, nec in Italia. Si itaque contra Legem constitutam factum probare potes, utere jure, quod propterea tibi competit.

TIT. LVI.
SI MANCIPIUM ITA VENIERIT, ne prostituatur.

1. Imp. ALEXANDER A. Socrati.

PRæfectus urbi 2 amicus noster, eam, quæ ita veniit, *ut, si prostituta fuisset, abducendi 3 potestas esset*, ei, cui secundum Constitutionem divi Hadriani id competit, abducendi impertiet facultatem. Quod si eum patientiam 4 accommodasse contra Legem, quam ipse dixerat, ut in turpi quæstu mulier haberetur, animadverterit: libertate competente secundum interpretationem ejusdem Principis, perduci eam ad Prætorem, cujus de liberali causa jurisdictio est, ut [ibi] lis ordinetur, jubebit. Nec enim tenor Legis, quam semel comprehendit, intermittitur, quod dominium per plures 5 emptorum personas ad primum, qui prostituit, sine lege simili pervenit.

2. Idem A. Severo P. P.

MUlierem, quam ita veniisse allegas, *ne prostitueretur, aut si prostituta fuerit, libera esset*: per officium militare exhiberi apud tribunal oportet: ut si controversia referatur [de] pacto, (quod tamen si verum est, libertas mulieri existente conditione competit) agatur causa apud eum 6, cujus de ea re notio est. Hæc autem lex, & nisi tabulis venditionis inserta sit, quamvis epistola, vel sine scriptis facta ostenditur, valet.

3. Idem A. Aurelio.

EAm, quæ ita venit, *ne corpore quæstum faceret;* nec in caupona 7 sub specie ministrandi prostitui, ne fraus legi dictæ fiat, oportet.

TIT. LVII.
SI MANCIPIUM ITA FUERIT ALIENATUM, ut 1 manumittatur, vel contra.

1. Imp. ALEXAND. A. Patricensi.

SI Patroclus, posteaquam te Hermiæ donationis 2 causa dedit lege dicta, *ut, si quindecim annis continuis serviisses, ad libertatem perducereris, ita ut civis Romanus esses tempore peracto:* si modo Patroclus non 3 contrariæ voluntatis fuerat, aut [etiam] si jam decesserat, ad libertatem pervenisti: quoniam placuit non solum ad venditos, sed etiam ad donatos eam Legem, ut manumitterentur, pertinere. Nec te potuit, semel translato dominio in Hermiam, postea alii Patroclus vendere: & ideo non de præstanda tibi libertate, quam ex constitutione jam fueras adeptus, litigare debuisti: sed libertatem, quam obtinueras, defendere.

2. Idem A. Eutychiano liberto.

SI ea lege Crestes servum suum, sed naturalem filium venundedit, *ut emptor eum manumitteret*, quamvis non est manumissus 4, ex Constitutione 5 divorum Marci & Commodi ad Aufidium Victorinum, liber est.

3. Idem A. Fulginio.

SI Justa Saturnino puellam, nomine Firmam, agentem tunc annos septem, hac lege vendiderit, *ut, cum haberet annos viginti quinque, libera esset:* quamvis factum ab emptore præstandæ libertatis pacto non sit insertum; sed ut libera esset, expressum; tamen constitutioni 6 Divorum Marci & Commodi in semestribus [scriptæ] locus est: ideoque impleto vicesimo quinto anno Firma libera facta est: Nec obest ei, quod vicesimo septimo anno manumissa est, quæ jam ex constitutione libera erat. Et is, quem post vicesimum quintum annum ex te conceptum enixa est, ingenuus est.

4. Imp. GORDIANUS A. Jocundæ.

SI is, qui pretium 7 pro te acceperat, *ut statuto tempore [te] libertate donaret*, moram repromissæ libertati præstitit: ex [eo] 8 tempore [te] liberam esse effectam manifestum est, ex quo, cum posset dari libertas, non est præstita: & ideo ex te natos 9, ingenuos videri procreatos, non incertæ opinionis est.

5. Idem A. Martino.

EA quidem mancipia, quorum venditio eam legem accepit, *ne 10 ad libertatem perducantur*, etiamsi manumittantur, nancisci libertatem

(14. *l.* 48. *ff. l.* 13. *supr. de pactis.* (15. *l. pen. ff. d. t.* (16. Abrog. *d. l. pen.* (17. v. *Nov.* 63. *c.* 1. *in fin.* adde *l.* 35. *in fin. ff. de contrah. empt.*

TIT. LV. (1. *Lib.* 18. *D.* 7. (2. *l.* 2. *infr. h. t.* (3. *d. l.* 2. *l.* 3. *infr. eod.* (4. *l.* 1. *supr. l.* 9. *ff. eod. l.* 1. *infr. tit. prox. l.* 20. §. 2. *ff. de manumiss. l.* 7. *ff. qui sine manumiss. l.* 10. §. 1. *ff. de in jus voc.* (5. *l.* 5. *ff. h. t.*

TIT. LVI. (1. *l.* 1. §. 8. *ff. de off. præf. urb. l.* 10. §. 1. *ff. de in jus voc. l.* 7. *pr. ff. de jure patron. l.* 6. *in fin. ff. qui sine manum. l.* 1. §. 4. *infr. de Latin. libert. toll. l.* 56. *ff. de contrah. empt. l.* 6. *ff. de servis export.* (2. *d. l.* 1. §. 8. *ff. de off. præf. urb.* (3. *l.* 2. *supr. tit. prox.*

(4. *l.* 7. *ff. qui sine manum. l.* 10. §. 1. *ff. de in jus voc.* (5. *l.* 7. *ff. de jure patron.* (6. *l.* 1. *supr. h. t.* (7. v. *l.* 4. §. 2. *ff. de his qui not. infam.*

TIT. LVII. (1. *Lib.* 18. *D.* 7. (2. *l.* 8. *ff. qui sine manumiss.* (3. *d. l.* 8. & *l.* 6. *in fin. infr. h. t.* (4. *l. ult. infr. eod. l.* 10. *ff. de in jus voc. l.* 8. *in fin. ff. de jure patron. l.* 3. *ff. qui sine manum.* (5. v. *l.* 3. *infr. h. t. l.* 7. §. 8. *ff. de donat. inter vir. & uxor. l.* 3. §. 2. *ff. de legit. tut. l.* 84. §. 1. *ff. de hered. instit. l.* 3. *ff. qui sine manumiss.* (6. v. *l.* 2. *supr. h. t.* (7. v. *l.* 38. §. 1. *ff. de liberali caus.* (8. v. *l. ult. ff. qui sine manum.* (9. *l.* 3. *in fin. supr. h. t.* (10. *l.* 9. §. 2. *ff. qui & à quib. manum. l.* 7. *infr. de testam. manum.* adde *l. ult. supr. de reb. alien. non alienand. l.* 44. §. 7. *ff. de legat.* 1.

bertatem

bertatem non possunt. Neque enim conditio, quæ personæ ejus cohæsit, immutari facto ejus, qui ea lege comparavit, potest. Nec tamen pœnæ exactio, si qua addita est conditioni non servatæ, justam exigendi tribuit causam. Qua igitur ratione te poterit revocare ad officium Procuratoris, qui eam legem venditioni dedit, perspici non potest: cum nec in privatorum contractibus fiscus se interponere debeat, & literæ ad te missæ, personæ factum, (si non ipse manumiseris,) non contineant.

6. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Rufinæ.

SI puellam ea lege vendidisti, *ut manumitteretur* 11: *& si manumissa non esset, centum aurei præstarentur*: non servata fide, nihilominus eam raptam ex vestigio servitutis ad libertatem, quæ præstari potuit, constitit: nec pecunia quasi rupta fide suscepta, recte petetur; cum, [non 12 mutata venditoris voluntate,] conditionis potestatem, post manumittentis factum repræsentari 13, optima ratione placuit.

TIT. LVIII.
DE ÆDILITIIS 1 ACTIONIBUS.

1. Imp. ANTONINUS A. Decensio.

SI non simpliciter, sed consilio fraudis servum tibi nescienti fugitivum 2, vel alio modo vitiosum quis vendidit, isque [idem] fugitivus abest: non solum in pretium servi venditorem conveniri, sed etiam damnum 3, quod per eum tibi accidit, competens judex (ut jampridem placuit) præstari jubebit.

2. Imp. GORDIANUS A. Penthilio.

CUm proponas servum, quem pridem comparasti, post anni tempus fugisse: qua ratione eo nomine cum venditore ejusdem congredi quæras, non possum animadvertere. Etenim redhibitoriam actionem sex 4 mensium temporibus, vel quanto minoris 5, anno concludi, manifesti juris est.

3. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Mutiano.

SI apud priorem 6 dominum fugisse mancipium non doceatur: fuga post venditionem [interveniens] ad damnum emptoris pertinet. Sin autem venditor *non vitiosum etiam in posterum fieri servum* temere promiserit: quamvis hoc impossibile esse videatur, tamen secundum fidem antecedentis 7, vel in continenti secuti pacti experiri posse non ambigitur. Posteriores 8 enim casus non venditoris, sed emptoris periculum expectant. Verum cum servum, quem comparaveras, ad eum, qui distraxerat, rediisse contendis: competens judex perspectis omnibus, prò repertæ rei qualitate proferre curabit sententiam.

4. Iidem AA. Falso.

SI prædium quis sub ea lege comparavit, *ut*, *si displicuerit* 9, *inemptum sit*: id, utpote sub conditione venditum, resolvi, & redhibitoriam actionem adversus venditorem competere, palam est. † Idem observatur, & si pestibilis 10 fundus (id est, pestibiles herbas 11, vel lethiferas habens) ignorante emptore distractus sit: nam & in hoc [etiam] casu per eandem actionem, eum quoque redhibendum esse [constat.]

5. Imppp. GRATIAN. & VALENTIN. & THEOD. AAA. Nebridio P. V.

HAbito semel bonæ fidei contractu 12, mancipioque suscepto, & pretio soluto, ita demum repetendi pretii potestas est ei, qui mancipium comparavit, largienda; si illud, quod dixerit fugitivum, poterit exhibere. Hoc enim non solum in Barbaris, sed etiam [in] provincialibus servis jure præscriptum est. Dat. 3. Calend. Jul. CP. HONORIO A. 9. & EVODIO V. C. COSS.

(11. *l.* 10. *ff. de manum.* (12. *l.* 3. *ff. de serv. export. l.* 1. *supr. h. t.* (13. *l.* 2. *supr. eod.*

TIT. LVIII. (1. *Lib.* 21. *D.* 1. (2. *l.*17.*ff.de ædil.edict.l.*13.*§.*1. *ff. de act. empti. l.* 16. *§.* 2. *ff. de evict.* (3. *l.*23.*§.*1.*ff.de ædil.edict.* (4. *l.* 19. *in fin. l.* 55. *ff. d. t.* (5. *d. l.* 19. *in fin. l.* 38. *pr. ff. d. t.* (6. *l.* 54. *ff. d. t.* (7. *l.* 7. *§.* 5. *ff. de pact.* (8. *v. l.* 1. *l. ult. supr. de periculo & comm.* (9. *l.* 31. *§.*22. *ff.de ædil.edict.l.* 3. *ff. de contrah. empt.* (10. *l.* 49. *ff. de ædil.edict.* (11.*l.* 19. *§.* 1. *ff. locuti.* (12. *l.* 21. *in fin. ff. de ædil. edict.*

TIT. LIX.
DE MONOPOLIIS ET CONVENTU NEGOtiatorum illicito, vel artificio ergolaborum, necnon balneatorum, prohibitis, & pactionibus illicitis.

1. Imp. ZENO A. Constantino P. P.

JUbemus, ne quis cujuscunque vestis, vel piscis, vel pectinum forte, aut echini, vel cujuslibet alterius ad victum, vel ad quemcunque usum pertinentis speciei, vel cujuslibet materiæ, pro sua autoritate, vel sacro jam elicito, aut in posterum eliciendo Rescripto, aut pragmatica sanctione, vel sacra nostræ pietatis adnotatione, monopolium audeat exercere: neve quis illicitis habitis conventionibus conjuret, aut paciscatur, *ut species diversorum corporum negotiationis, non minoris quam inter se statuerint, venundentur.* † Ædificiorum quoque artifices, vel ergolabi, aliorumque diversorum operum professores, & balneatores penitus arceantur pacta inter se componere, *ut ne quis* 1, *quod alteri commissum sit, opus impleat*, aut *injunctam alteri solicitudinem alter intercipiat*: data licentia unicuique ab altero inchoatum & derelictum opus, per alterum sine aliquo timore dispendii implere, omniaque hujusmodi facinora denunciandi sine ulla formidine, & sine judiciariis sumptibus. † Si quis autem monopolium ausus fuerit exercere, bonis propriis exspoliatus, perpetuitate damnetur exilii. † Cæterarum præterea professionum 2 primates, si in posterum aut super taxandis rerum pretiis, aut super quibuslibet illicitis placitis, ausi fuerint convenientes hujusmodi sese pactis constringere, quadraginta librarum auri solutione percelli decernimus: officio tuæ sedis quinquaginta librarum auri condemnatione multando, si in prohibitis monopoliis, & interdictis corporum actionibus commissas forte (si hoc evenerit) saluberrimæ nostræ dispositionis condemnationes, venalitate interdum, aut dissimulatione, vel quolibet vitio minus fuerit executum.

TIT. LX.
DE NUNDINIS 1 ET MERCAtionibus.

1. Impp. VALENS & VALENT. AA. ad Probum PP.

QUi exercendorum mercatuum, aut nundinarum licentiam, vel veterum indulto, vel nostra autoritate meruerunt: ita beneficio Rescripti potiantur, ut nullum in mercatibus atque nundinis ex negotiatorum mercibus conveniant, vel in venalitiis aut locorum temporali quæstu & commodo privata exactione sectentur, vel sub prætextu privati 2 debiti aliquam ibidem concurrentibus molestiam possint inferre.

TIT. LXI.
DE VECTIGALIBUS 1 ET commissis.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Victorino.

SI jure manumissus es ante quæstionem commissi motam: statum tuum vectigalis nomine convelli non est æquum.

2. Iidem AA. Linno.

NEque commissum, quod ante quinquennium factum dicitur, si lite res anticipata non est, vindicari potest: neque pro re, quæ in commissi causam cecidit, si ipsa non existat, nec dolo supprimatur, pretium peti potest.

3. Iidem AA. Ingenuo militi.

OMnibus militibus nostris prospeximus, ne ob omissas professiones pœna commissi tenerentur. Proinde deposito hoc metu, si qua portoria debere te appareurit, exsolve. 2

4. Imp. CONSTANT. A. ad Rufum.

PEnes illum vectigalia manere oportet, qui superior in licitatione 3 exstiterit: ita ut non minus, quam triennii fine locatio concludatur, nec ullo modo interrumpatur tempus exigendis vectigalibus præstitutum. Quo peracto tempore, licitationum jura

TIT. LIX. (1. *l.* 12. *§.* 8. *infr. de ædif. priv.* (2. *v. l. ult. supr. de jurisd.*

TIT. LX. (1. *Lib.* 50. *D.* 11. (2. *l.* 3. *in fin. ff. de feriis.*

TIT. LXI. (1. *Lib.* 39. *D.* 4. (2. *v. l.* 7. *infr. h. t.* (3. *l.* 9. *pr. ff. de publican.*

conductionumque recreari oportet, ac simili modo aliis collocari. Dat. 10. Calend. Jul. CRISPO Cæs. 2. & CONSTANTINO COSS. 321.

5. Idem A. Menandro.

UNiversi provinciales pro his rebus, quas ad usum 4 proprium, vel ad fiscum inferunt, vel exercendi ruris gratia revehunt, nullum vectigal à stationariis exigatur. Ea vero, quæ extra prædictas causas, vel negotiationis gratia portantur, solitæ [præstationi vel] pensitationi subjugamus: capitali pœna proposita stationariis, & [urbanis] militibus, & cæteris personis, quorum avaritia id tentari firmatur.

6. Impp. VALENS & VALENT. AA. ad Florentinum Comitem sacrarum largitionum.

OMnium rerum ac personarum, quæ privatam degunt vitam, in publicis functionibus æqua debet esse inspectio. Hoc ideo dicimus, quia nonnulli privatorum elicitas suffragio proferunt sanctiones, quibus vectigalia, vel cætera hujusmodi, quæ inferri fisco moris est, sibi adserant esse concessa. Si quis ergo privatorum hujusmodi rescriptione nitatur, cassa 5 eadem sit: vectigalium enim non parva functio est, quæ debet ab omnibus, qui negotiationis seu transferendarum mercium habent curam, æqua ratione dependi: [exceptis naviculariis,] cum sibi gerere rem probabuntur. Dat. 10. Calend. Mart. VALENTINIAN. & VALENT. AA. COSS. 368.

7. Iidem AA. & GRATIANUS A. ad Archelaum Comitem Orientis.

EX præstatione vectigalium nullius omnino nomine quicquam minuatur, quin octavas 6 more solito constitutas omne hominum genus, quod commerciis voluerit interesse, dependat: nulla super hoc militarium 7 personarum exceptione facienda.

8. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Palladio Comiti sacrar. largit.

A Legatis gentium devotarum, ex his tantum speciebus, quas de locis propriis, unde conveniunt, huc deportant; octavarii 8 vectigal accipiant: quas vero ex Romano solo, quæ sunt tamen lege concessæ, ad propria deferunt, has habeant à præstatione immunes ac liberas.

9. Iidem AAA. eidem Comiti sacrarum largitionum.

USurpationem totius licentiæ summovemus circa vectigal Arabachiæ per Ægyptum atque Augustaneam constitutum, nihilque super traductione animalium (quæ sine prohibitione solita minime permittenda est) temerarie per licentiam vindicari concedimus.

10. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Rufino PP.

VEctigalia quæcunque quælibet civitates sibi ac suis curiis ad angustiarum suarum solatia quæsierunt, sive illa functionibus curialium ordinum profutura sunt, sive quibuscunque aliis earundem civitatum usibus designantur: firma his atque ad habendum perpetua manere præcipimus, neque ullam contrariam supplicantium super his molestiam formidari.

11. Iidem AA. Lampadio PP.

SI quis sine persona mancipum (id est, salinarum 9 conductorum) sales emerit, vendereve tentaverit, sive propria audacia, sive nostro munitus oraculo: sales ipsi [una] cum eorum precio mancipibus addicantur.

12. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Cusoni. Comiti sacrarum largitionum.

QUicquid contra vectigales largitionalium [titulorum,] vel pragmaticis, vel sacris adnotationibus fuerit elicitum, effectu & viribus carere censemus.

13. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Flaviano PP.

EXceptis his vectigalibus, quæ ad sacrum patrimonium nostrum quocunque tempore pervenerunt, cætera Reipubl. civitatum atque ordinum, æstimatis dispendiis, quæ [pro] publicis necessitatibus tolerare non desinunt, reserventur: cum duas portiones ærario nostro conferri prisca institutio disposuerat: atque hanc tertiam jubemus adeo in ditione urbium municipumque consistere, ut proprii compendii curam non in alieno potius, quam in suo arbitrio noverint constitutam. Designatæ igitur consortium portionis eatenus juri ordinum civitatumque obnoxium maneat, ut etiam locandi, quanti sua interest, licentiam sibi noverint contributam.

TIT. LXII. VECTIGALIA NOVA INSTITUI non posse. 1

1. Impp. SEVERUS & ANTONIN. AA. Victorino.

NOn quidem temere permittenda est novorum vectigalium exactio, sed si adeo tenuis est patria tua, ut extraordinario auxilio juvari debeat, allega Præsidi provinciæ, quæ in libellum contulisti: qui re diligenter inspecta, utilitatem communem intuitus, scribet nobis, quæ compererit: Et an habenda sit ratio vestri, & quatenus, existimabimus.

2. Iidem AA. Callistiano.

VEctigalia nova nec decreto civitatum institui possunt.

3. Impp. GALLIEN. & VALERIAN. AA. Tusco & aliis.

NOn solent nova vectigalia inconsultis 2 Principibus institui. Ergo & exigi aliquid, quod illicite poscatur, competens judex vetabit; & id, quod exactum videtur, si contra rationem juris extortum est, restitui jubebit.

4. Imp. CONSTANT. A. ad Felicem PP.

SI provincialium nostrorum querela de conductorum aviditate extiterit, & probatum fuerit ultra antiquam 3 consuetudinem, & nostræ 4 terminos jussionis aliquid eos profligasse, rei tanti criminis perpetuo exilio puniantur. Sub conspectibus autem tuis vel eorum, qui tuæ gravitati succedunt, licitationis cura servetur.

5.

ILlorum, qui publica sive fiscalia debent, omnia bona sunt obligata.

TIT. LXIII. DE COMMERCIIS, ET MERcatoribus.

1. Impp. VALENS. & VALENT. AA. ad Julianum Comitem Orientis.

NEgotiatores, si qui ad domum 1 nostram pertinent, potentiorum quoque homines necessitatem debitam pensionum (ut honestas postulat) agnoscere moneantur: ut per cunctos, qui emolumenta negotiationibus captant, tolerabilis fiat agnoscendæ devotionis effectus. Datum 15. Calend. Maji, *Constantinopoli*, DIVO JOVIANO & VARRONIANO COSS. 364.

2. Imppp. GRAT. VALENTIN. & THEODOS. AAA. Tatiano Comiti sacrarum largitionum.

NOn solum Barbaris 2 aurum minime præbeatur: [sed] etiam, si apud eos inventum fuerit, subtili auferatur ingenio. Sed si alterius aurum pro mancipiis, vel quibuscunque speciebus ad Barbaricum fuerit translatum à mercatoribus: non jam damnis, sed suppliciis subjugentur. Et si id Judex repertum non vindicat, tegere ut conscius criminosa festinat.

3. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Theodoro PP.

NObiliores natalibus, & honorum luce conspicuos, & patrimonio ditiores, perniciosum urbibus mercimonium exercere prohibemus, ut inter plebejos & negotiatores facilius sit emendi vendendique commercium.

4. Iidem AA. Anthemio PP.

MErcatores tam imperio nostro, quàm Persarum Regi subjectos,

(4. *l.* 203. *ff. de verb. sign.* (5. *l.* 7. *infr. h. t.* (6. *l.* 8. *infr. eod.* (7. *l.* 6. *supr. eod.* adde *l.* 3. *supr. eod.* (8. *l.* 7. *supr. eod.* (9. v. *l.* 59. §. 1. *ff. de hered. inst. l.* 13. *pr. ff. de publican. l.* 17. *in fin. ff. de verb. sign. l.* 4. §. 7. *D. de cens.*

TIT. LXII. (1. *l.* 10. *D. de publican. l. ult. D. ad leg. Jul. de vi publ. Nov.* 43. *c.* 1. §. 1. (2. *d. l.* 10. §. 1. (3. *l.* 4. *in fin. l.* 9. §. 6. *D. de publican.* (4. *l.* 3. *supr. h. t.*

TIT. LXIII. (1. *l.* 1. *supr. de episcop. aud.* (2. v. *supr. quæ res exportari.*

ultra

ultra ea loca 3, in quibus fœderis tempore cum memorata natione nobis convenit, nundinas exercere minime oportet: ne alieni regni (quod non convenit) ſcrutentur arcana. † Nullus igitur poſthac imperio noſtro ſubjectus, ultra Niſibin, Callinicum, & Artaxatam emendi, ſeu vendendi ſpecies cauſa proficiſci audeat: nec præter memoratas civitates cum Perſa merces exiſtimet commutandas. Sciente utroque, qui contrahit, & ſpecies, quæ præter hæc loca fuerint venundatæ, vel comparatæ, ſacro ærario noſtro vindicandas: & præter earum rerum ac pretii amiſſionem, quod fuerit numeratum, vel commutatum, exilii ſe pœnæ ſempiternæ ſubdendum. Non defutura contra judices, eorumque apparitores, per ſingulos contractus, qui extra memorata loca fuerint agitati, triginta librarum auri condemnatione, per quorum limitem ad inhibita loca mercandi gratia Romanus, vel Perſa commeaverint. † Exceptis videlicet [his,] qui legatorum Perſarum quolibet tempore ad noſtram Clementiam mittendorum iter comitati merces duxerint commutandas: quibus humanitatis [& legationis] intuitu extra præfinita [etiam] loca mercandi copiam non negamus: niſi ſub ſpecie legationis diutius in qualibet provincia reſidentes, nec legati reditum ad propria comitentur. Hos enim mercaturæ inſiſtentes, non immerito una cum his, cum quibus contraxerint, ſeu reſederint, pœna hujus ſanctionis perſequetur.

5. Iidem AA. Aëtio PP.

CEſſante omni ambitione, omni licentia, quingentorum [ſexaginta trium] collegiatorum 4 numerus maneat, nullique his addendi, mutandive, vel in defuncti locum ſubſtituendi pateat copia: ita, ut judicio tuæ ſedis ſub ipſorum præſentia corporatorum, in eorum locum, quos humani ſubtraxerint caſus, ex eodem, quo illi fuerant, corpore, ſubrogentur: nulli alii corporatorum præter dictum numerum per patrocinia immunitate conceſſa.

6. Iidem AA. Maximo Comiti ſacrarum largitionum.

SI qui inclytas nominatim vetuſtis legibus civitates transgredientes 5 ipſi, vel peregrinos negotiatores ſine comite commerciorum ſuſcipientes fuerint deprehenſi; nec proſcriptionem bonorum, nec pœnam perennis exilii ulterius evadent. Ergo omnes pariter, ſive privati, ſive cujuſpiam dignitatis, ſive in militia conſtituti, ſciant ſibi, aut ab hujusmodi temeritate penitus abſtinendum, aut ſupradicta ſupplicia ſubeundum.

TIT. LXIV.
DE RERUM PERMUTATIONE 1, & præſcriptis verbis. 2

1. Imp. GORDIANUS A. Theraſæ.

SI cum patruus tuus venalem poſſeſſionem haberet, pater tuus pretii nomine (licet non taxata quantitate) aliam poſſeſſionem dedit; idque [quod] comparavit, non injuria judicis, nec patris tui culpa evictum eſt: ad exemplum ex empto actionis non immerito id, quod tua intereſt, ſi in patris jura ſucceſſiſti, conſequi deſideras. At enim ſi, cum venalis poſſeſſio non eſſet, permutatio facta eſt, idque, quod ab adverſario præſtitutum eſt, evictum eſt 3: quod datum eſt, ſi hoc elegeris, cum ratione reſtitui poſtulabis.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Primitivæ.

PErmutationem, utpote [re ipſa] bonæ fidei conſtitutam, ſicut commemoras, vicem 4 emptionis obtinere, non eſt juris incogniti.

3. Iidem AA. & CC. Leontio.

EX placito permutationis, nulla re ſecuta, conſtat nemini actionem competere 5: niſi ſtipulatio 6 ſubjecta ex verborum obligatione quæſierit partibus actionem.

4. Iidem AA. & CC. eidem Leontio.

CUm precibus tuis expreſſeris, placitum inter te, & alium permutationis interceſſiſſe, eumque fundum à te datum vendidiſſe: contra emptorem quidem te nullam habere actionem perſpicis, cum ab eo ſuſceperit dominium, cui te tradidiſſe titulo permutationis non negas. Sed ſi ſecundum fidem placiti ſtipulatio ſubjecta eſt: ſucceſſores ejusdem, cum quo contractum habuiſti, convenire non prohiberis. Si vero nulla ſtipulatio interceſſit, *præſcriptis verbis actio eſt, ut* 7 *vel fides placiti tibi ſervetur*, vel quod alterius accipiendi fundi gratia dediſti, cauſa 8 non ſecuta reſtituatur.

5. Iidem AA. & CC. Theodolanæ.

QUoniam adſeveras, patrem tuum ei, contra quem preces fundis, hac conditione dediſſe fundum, *ut invicem domum certam acciperet*: aditus Præſes provinciæ placitis eum parere 9; vel ſi cauſam, propter quam fundus datus eſt, ſequi non perſpexerit, conditionis ratione datum [à te] reſtituere, ſicut poſtulas, jubebit.

6. Iidem AA. & CC. Protogeni.

REbus certa lege traditis, ſi huic non pareatur, præſcriptis 10 verbis incertam civilem dandam actionem, juris autoritas demonſtrat.

7. Iidem AA. & CC. Timotheo.

EMptionem rebus fieri 11 non poſſe, pridem placuit. Igitur cum frumenti certam modiationem Callimacho & Acamato te dediſſe, ut tibi repræſentent olei deſignatum pondus, adſeveres: ſi placitis citra ſtipulationis ſolennitatem non exhibeant fidem: quantum dediſti, cauſa 12 non ſecuta condicere pro deſiderio tuo potes.

8. Iidem AA. & CC. Paulinæ.

EA lege 13 rebus donatis Candido, *Ut, quod placuerat, menſtruum ſeu annuum tibi præſtaret*, hujusmodi conventio non nudi pacti nomine cenſeatur, ſed rebus propriis dictæ legis ſubſtantia muniatur: ad implendum [tibi] placitum (ſicut poſtulas) præſcriptis 14 verbis competit actio.

TIT. LXV.
DE LOCATO 1 ET CONDUCTO.

1. Imp. ANTONINUS A. Agrippino.

DOminus horreorum periculum vis majoris 2, vel effracturam 3 latronum, conductori præſtare non cogitur. His ceſſantibus, ſi quid extrinſecus ex depoſitis rebus, illæſis horreis perierit, damnum depoſitarum rerum [ei] reſarcire debet.

2. Idem A. Epicleto.

ADverſus eos, à quibus exſtruenda ædificia conduxiſti, ex conducto actione contendens, eo judicio, quod eſt bonæ fidei 4, debitum cum uſuris ſolitis conſequeris.

3. Idem A. Callimorphoniæ.

ÆDe, quam te conductam habere dicis, ſi penſionem domino in ſolidum ſolviſti, invitam te expelli non oportet 5: niſi propriis uſibus dominus eam neceſſariam eſſe probaverit, aut corrigere 6 domum maluerit, aut tu male 7 in re locata verſata es.

4. Imp. ALEX. A. Sabino.

EX Divi Antonini Pii literis certa forma eſt, ut domini horreorum effractorum, ejusmodi querelas deferentibus cuſtodes 8 exhibere neceſſe habeant; nec ultra periculo ſubjecti ſunt. Quod vos quoque adito Præſide provinciæ impetrabitis. Quod ſi majorem animadverſionem exigere rem deprehenderit; ad Domitium Ulpianum Præfectum prætorio, & parentem meum, reos remittere curabit. Sed quia domini horreorum nominatim [etiam ipſi] cuſtodiam repromiſerunt, eidem exhibere debent.

5. Idem A. Petromæ.

CErti juris eſt, ea, quæ voluntate dominorum coloni in fundum 9 conductum induxerint, pignoris jure dominis prædiorum tene-

(3. *l. ult. infr. h. t.* (4. *v. infr. de collegiis.* (5. *l.* 4. *ſupr. h. t.*

TIT. LXIV. (1. *Lib.* 19. *D.* 4. (2. *Lib.* 19. *D.* 5. (3. *l.* 29. *infr. de evict. l.* 1. §. 1. *ff. de rer. permut.* (4. *v. l.* 1. *ff. de contrah. empt. l.* 1. *l.* 2. *ff. de rer. permut.* (5. *l.* 1. §. 1. *ff. eod.* (6. *l.* 5. *infr. de contrah. & committ. ſtipul.*

(7. *l.* 5. *in fin. infr. h. t.* (8. *l.* 7. *in fin. infr. eod. l.* 1. *in fin. ff. de rer. permut.* (9. *l.* 4. *in fin. ſupr. h. t.* (10. *l. ult. infr. eod. l.* 18. *ff. de præſcript. verb. l.* 2. *ſupr. de pact. inter emptor.* (11. *l.* 1. *ff. de contrah. empt. l.* 1. *ff. de rer. permut.* §. 2. *Inſt. de empt. vendit.* (12. *l.* 4. *in fin. ſupr. h. t.* (13. *l.* 10. *ſupr. de pact. l.* 1. *infr. de pact. convent.* (14. *l.* 6. *ſupr. h. t.*

TIT. LXV. (1. *Lib.* 3. *Inſt.* 25. *Lib.* 19. *D.* 2. adde *Lib.* 11. *infr. tit.* 70. 71. (2. *l.* 33. *in fin. ff. h. t.* (3. *l.* 12. *infr. l.* 34. *l.* 55. *ff. eod.* (4. *l.* 17. *infr. eod.* (5. *l.* 15. *infr. eod.* (6. Confer *l.* 27. *l.* 30. *pr. l.* 35. *pr. ff. eod. l.* 3. §. 3. *ff. uti poſſid.* (7. *Nov.* 120. *c.* 8. (8. *l.* 55. *ff. h. t.* (9. *l.* 4. *ff. in quib. cauſ. pign.* adde tamen *l.* 7. *ff. eod. l.* 11. §. 2. *ff. qui potiores.*

ri. Quando autem domus 10 locatur, non est necessaria in rebus inductis, vel illatis scientia domini: nam ea quoque pignoris jure tenentur.

6. Idem A. Victorino.

NEmo prohibetur rem, quam conduxit, fruendam alii locare: si nihil aliud convenit.

7. Idem A. Terentiano.

SI, cum Hermes vectigal octavarum 11 in quinquennium conduceret, fidem tuam obligasti; posteaque spatio ejus temporis expleto, cum idem Hermes in conductione ut idoneus detineretur, non consensisti, sed cautionem tibi reddi postulasti: non oportere te de posterioris 12 temporis periculo adstringi, competens Judex non ignorabit.

8. Idem A. Higinio.

LIcet certis annuis quantitatibus fundum conduxeris: *si tamen expressum non est in locatione*, (ut mos 13 regionis postulabat) *Ut, si qua lue tempestatis, vel alio cœli vitio damna accidissent* 14, *ad onus tuum pertinerent*; & quæ evenerunt sterilitates, ubertate aliorum annorum repensatæ 15 non probabuntur: rationem tui juxta bonam fidem haberi recte postulabis: eamque formam, qui ex appellatione cognoscet, sequetur.

9. Idem A. Fusco.

EMptorem quidem fundi necesse non est stare colono 16, cui prior dominus locavit: nisi 17 ea lege emit. Verum si probetur aliquo pacto consensisse, *ut in eadem conductione maneat*, quamvis sine scripto 18, bonæ fidei judicio, [ei] quod placuit, parere cogetur.

10. Imp. GORDIANUS A. Pomponio.

VIam veritatis ignoras, in conductionibus non succedere 19 heredes conductoris existimans: cum sive perpetua conductio est, etiam ad heredes transmittatur: sive temporalis, intra tempora locationis heredi quoque onus contractus incumbat.

11. Imp. PHILIPPUS A. Theodoro.

INvitos 20 conductores seu heredes eorum post tempora locationis impleta non esse 21 retinendos, sæpe rescriptum est.

12. Idem A. Nicæ.

DAmnum, quod per aggressuram 22 latronum in possessionibus locatis rei tuæ illatum esse proponis, à domina earundem possessionum, quam nullius criminis 23 ream facere te dicis, resarciri tibi nulla ratione desideras.

13. Imppp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. & VALER. C. Heraclidæ.

SI divisa conductio fuit, & in singulis pro partibus facta: alieno nomine conveniri vos non oportet. Si autem omnes, qui conducebant, in solidum 24 locatori sunt obligati: jus ei competens conveniendi, quem velit, non debet auferri. Habetis sane vos facultatem locatori offerendi debitum: & ut transferantur in vos ea, quæ ob hanc conductionem ab his, quorum nomine inquietamini, obligata sunt, postulandi.

14. Iidem AA. & CC. Juliano & aliis.

SI hi, qui à vobis redemerant frumentum, & hordeum annonæ inferendum, accepta pecunia fidem fefellerunt: ex locato agere cum eis potestis.

15. Iidem AA. & CC. Euphrosinæ.

SI de fundo à locatore expulsa 25 es, [cum eo] agere ex 26 conducto potes: pœnamque [à locatore,] quam præstari rupta conventionis fide placuit, exigere, aut retinere potes.

16. Iidem AA. & CC. Timotheo.

LEgem 27 quidem conductionis servari oportet, nec pensionum nomine amplius, quam convenit, reposci. Sin autem tempus, in quo locatus fundus fuerat, sit exactum, & [in] eadem [locatione] conductor permanserit: tacito 28 consensu eandem locationem una cum vinculo pignoris renovare videtur.

17. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Hosalio.

PRæses provinciæ ea, quæ ex locatione debentur, exsolvi sine mora curabit: non ignarus, ex locato & conducto actionem, cum sit bonæ 29 fidei, post moram usuras 30 legitimas admittere.

18. Iidem AA. Amno.

EXcepto tempore, quo edaci locustarum 31 pernicie sterilitatis vitium intercessit, sequentis temporis fructus, quos tibi juxta præteritam consuetudinem deberi constiterit, reddi tibi Præses provinciæ jubebit.

19. Iidem AA. Valerio.

CIrca locationes atque conductiones maxime fides 32 contractus servanda est, si nihil specialiter exprimatur contra 33 consuetudinem regionis. Quod si alii 34 remiserint contra Legem contractus, atque regionis consuetudinem, pensiones: [hoc] aliis præjudicium afferre non potest.

20. Iidem AA. Carpophoro.

QUi rem propriam 35 conduxit, existimans alienam, dominium non transfert, sed inefficacem conductionis contractum facit.

21. Iidem AA. & CC. Antoniæ.

SI olei certa ponderatione fructus anni locasti: de contractu bona fide habito, propter hoc solum, quod alter majorem 36 obtulit ponderationem, recedi non oportet.

22. Iidem AA. & CC. Papiniano.

SI hi, contra quos supplicas, facta locatione certi temporis, suas tibi locaverint operas 37: quatenus bona fides patitur, causa cognita, competens judex conventionem servari jubebit.

23. Iidem AA. & CC. Prisco.

AD probationem rei propriæ sive defensionem, non 38 sufficit locatio ei facta, qui post de dominio cœperit contendere: cum inscientia domini proprii, & errantis 39 nullum habeat consensum: sed ex eventu, si victus fuerit, contractus locationis non constitisse magis declaratur: nemo enim sibi jure possessionem 40 mutare potest.

24. Iidem AA. & CC. Antonino.

COntractus locationis conductionisque, non intervenientibus etiam instrumentis 41, ratus habeatur: Secundum quod heredes 42 conductoris, etsi non intervenerint instrumenta, non uxorem 43 convenire debes. Sane de posteriore tempore, quo conductricem ipsam proponis fuisse, adesse fidem precibus tuis probans, pensiones integras ab ea pete.

25. Iidem AA. & CC. Epagatho.

SI quis conductionis titulo agrum, vel aliam quamcunque rem accepit: possessionem prius restituere 44 debet, & tunc de proprietate litigare.

26. Iidem AA. & CC. Opioni & Hermogeni.

SI conductionis implestis fidem, ejusdem rei gratia factum instrumentum 45 evanuit. Quod si quid vestrum in fundo fuit, vel vi direptum est, hoc restitui 46 vobis Præses provinciæ jubebit.

27. Iidem AA. & CC. Neroni.

SI tibi, quæ pro colonis conducti prædii prorogasti, dominus fundi stipulanti dare spopondit, competens Judex reddi tibi jubebit: Nam si conventio placiti fine stetit: ex nudo 47 pacto perspicis actionem jure nostro nasci non posse.

(10. *l.* 4. *pr.* *ff.* *de pact.* *l.* 2. *l.* 4. *ff.* *in quib. caus. pign.* adde *l.* 5. *ff.* *eod.* (11. v. *l.* 7. *l.* 8. *supr. de vectigal.* (12. *l.* 13. §. 11. *ff.* *h. t.* (13. v. *l.* 19. *infr. eod.* (14. *l.* 15. §. 2. *l.* 25. §. 6. *ff.* *eod.* adde *l.* 1. *infr. de jure emphyt.* (15. *d.* *l.* 15. §. 4. (16. Immo vide *l.* 3. *infr. de mancip. & colon.* adde *l.* 50. *in fin.* *ff.* *de jure fisci.* (17. v. *l.* 25. §. 1. *ff.* *h. t.* (18. *l.* 24. *infr.* *l.* 14. *ff.* *eod.* *l.* 17. *supr. de pact.* (19. §. *ult. Inst. h. t.* *l.* 18. *infr. de jure dot.* adde *l.* 19. §. 8. *l.* 60. §. 1. *ff.* *h. t.* (20. Adde *l.* 11. *supr. de contrah. empt.* (21. Immo vide *l.* 11. *in fin.* *ff.* *de publican.* *l.* 23. §. 1. *infr. de agric. & censit.* (22. *l.* 1. *supr. h. t.* (23. Vide tamen *l.* 25. §. 4. *ff.* *eod.* *l.* 66. *pr.* *ff.* *soluto matrim.* (24. v. *l.* 13. §. 9. *l.* 47. *ff.* *h. t.* *l.* 5. *in fin.* *ff.* *commod.* (25. *l.* 3. *supr. h. t.* (26. *l.* 15. *pr.* *ff.* *eod.* (27. *l.* 25. §. 3. *ff.* *eod.*

(28. *l.* 13. §. *ult.* *l.* 14. *ff.* *eod.* (29. *l.* 2. *supr. eod.* §. 28. *Inst. de act.* (30. *d.* *l.* 2. *supr.* *l.* 54. *pr.* *ff.* *h. t.* *l.* 17. §. 4. *ff.* *de usur.* (31. Adde *l.* 15. §. 2. *ff.* *h. t.* (32. *l.* 25. §. 3. *ff.* *eod.* (33. v. *l.* 31. §. 20. *ff.* *de ædil. edict.* (34. v. *l.* 1. *infr. res inter alios acta.* (35. *l.* 28. *ff.* *de adquir. vel amitt. possess.* *l.* 45. *ff.* *de reg. jur.* juncta *l.* 23. *infr. h. t.* (36. *l.* 23. *ff.* *eod.* (37. Adde *l.* 14. *supr. eod.* (38. v. *l.* 18. *supr. de rei vindic.* (39. *l.* 15. *ff.* *de jurisdict.* *l.* 2. *pr.* *ff.* *de judic.* (40. *l.* 3. §. 19. *ff.* *de adquir. vel amitt. possess.* *l.* 33. §. 1. *ff.* *de usurp.* (41. *l.* 9. *supr.* *l.* 14. *ff.* *h. t.* (42. *l.* 10. *supr.* *l.* 29. *l.* 34. *infr.* *l.* 19. §. 8. *ff.* *eod.* (43. v. *l.* 1. *supr. ne uxor pro marito.* (44. *l.* 11. §. 3. *ff.* *h. t.* (45. *l.* 5. *supr. depos.* *l. ult.* *supr. ad exhib.* *l.* 2. *supr. de condict. ex lege.* (46. *l.* 12. *supr. h. t.* *l.* 25. §. 4. §. 5. *ff.* *eod.* (47. v. *l.* 10. *supr. de pact.* *l.* 7. §. 4. *ff.* *eod.*

28. Iidem AA. & CC. eidem Neroni.

IN judicio tam locati, quam conducti, dolum 48 & custodiam, non etiam casum 49, cui resisti non potest, venire constat.

29. Iidem AA. & CC. Juliano.

CUm conductorem ædificia, quæ suscepit integra, destruxisse proponis, hæc etiam heredes 50 ejus Præses provinciæ instaurare, ædificiorum inter vos habita ratione, jubebit.

30. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio P. P.

CUrialis, neque procurator 51, neque conductor 52 alienarum rerum, nec fidejussor, aut mandator conductoris existat: alioquin nullam obligationem neque locatori, neque conductori ex hujusmodi contractu competere sancimus.

31. Imp. LEO A. Aspari Magistro militum.

MIlites nostros alienarum rerum conductores 53, seu procuratores 54, aut fidejussores 55, vel mandatores conductorum fieri prohibemus: ne, omisso armorum usu, ad opus rurestre se conferant, & vicinis graves præsumptione cinguli militaris existant. Armis 56 autem, non privatis negotiis occupentur: ut numeris 57, & signis suis jugiter inhærentes, Rempublicam, à qua aluntur, ab omni bellorum necessitate defendant.

32. Imp. ZENO A. Adamantio P. P.

NE cui liceat, qui aliquam domum alienam, vel locum, aut ergasterium nomine conductionis accepit, alteri, qui post eum domini voluntate ad eandem conductionem accessit, litem inferre, quasi rem illicitam, aut agenti damnosam tentaverit: sed patere facultatem dominis domos [suas] vel ergasteria, vel loca, cui voluerint locandi: ipsis nihilominus, qui conduxerint, ab omni super hoc molestia liberis conservandis: nisi forte pacta per scripturam 58 specialiter inita cum dominis, vel cum his, qui postea conduxerint, legibus videlicet cognita, agentis intentionibus suffragentur. † Quod si quis hujusmodi controversiam sacris jussionibus interdictam, crediderit commovendam: si privatus est, acriter cæsus exilii subeat pœnam: si militat, decem librarum auri dispendio feriatur.

33.

HÆc constitutio permittit utrique, tam locatori, quam conductori, ut liceat intra annum conductionem solvere, tam in Italia, quam in omnibus provinciis: ac ne pœnam quidem velut ex transgressione præstare: nisi contractus initio specialiter huic legi valedixerint 59, aut citra scripturam renunciarint.

34. Idem A. Sebastiano P. P.

COnductores alienarum rerum seu alienam cujuslibet rei possessionem precario detinentes, seu heredes 60 eorum, si non eam dominis recuperare volentibus restituerint, sed litem usque ad definitivam sententiam expectaverint: non solum rem locatam, sed etiam æstimationem ejus, victrici parti ad similitudinem invasoris 61 alienæ possessionis præbere compellantur.

35. Imp. JUSTIN. A. ad Senatum.

LIcet retro Principes multa de militibus 62, qui alienas possessiones, vel domos conductionis titulo procurandas suscipiunt, sanxisse manifestum est: tamen quia res sic est contempta, ut neque interminationis sacratissimæ constitutionis milites memores, ad hujusmodi sordida audeant venire ministeria, & relictis studiis publicis, signisque victricibus, ad conductiones alienarum rerum prosilire, & armorum atrocitatem non in hostes ostendere: sed contra vicinos, & forsitan etiam adversus ipsos miseros colonos, quos procurandos susceperint, convertere: necessarium duximus ad hanc sacratissimam venire constitutionem, altius, & plenius hujusmodi causam corrigentes. Jubemus itaque, omnes omnino, qui armis militant, sive majores, sive minores (*Milites* autem appellamus tam eos, qui sub excelsis Magistris militum tolerare noscuntur militiam, quam qui in undecim devotissimis scholis taxati sunt, nec non eos, qui sub diversis optionibus Fœderatorum 63 nomine sunt decorati) saltem in posterum ab omni conductione alienarum rerum temperare: scituros, quod ex ipso contractu ab initio sine aliquo facto, vel aliqua sententia cadant militia, & non sit regressus eis ad pristinum gradum, neque beneficio Imperiali, neque consensu, vel permissu judicis, sub quo tolerandam sortiti sunt militiam: ne, dum alienas res conductionis titulo esse gubernandas existimant, suas militias suamque opinionem amittant, ex militibus pagani, ex decoratis infames constituti: & quod post hujusmodi conductionem, (quam penitus interdicimus) à publico susceperint, & hoc sine aliqua mora, vel procrastinatione, reddere compellantur. Scituris & ipsis, qui suas facultates post hanc Legem eis ad conductionem permiserint, nostra Lege eorum conamine violata, quod nulla eis exactio contra eas concedatur: [ut] qui alieni appetens constitutus militem procuratorem elegerit, & (à suis) cadat reditibus. † Pateat autem omnibus hujusmodi copia apud competentes Judices accusationis, ut qui in hac causa delator existat, laudandus magis, quam vituperandus intelligatur: pœna, quam contra milites nostrorum præceptorum contemptores, & ipsos, qui eis conductiones rerum ad se pertinentium permiserint, statuimus, in futuris causis obtinente.

TIT. LXVI.
DE JURE EMPHYTEUTICO. 1

1. Imp. ZENO A. Sebastiano P. P.

JUs emphyteuticarium, neque conductionis, neque alienationis 2 esse titulis adjiciendum 3, sed hoc jus tertium esse constituimus, ab utriusque memoratorum contractuum societate seu similitudine separatum: conceptionem (item) definitionemque habere propriam, & justum esse validumque contractum: in quo cuncta, quæ inter utrasque contrahentium partes super omnibus vel etiam fortuitis casibus, pactionibus, scriptura interveniente habitis, placuerint, firma illibataque perpetua stabilitate modis omnibus debeant custodiri: ita, ut si interdum ea, quæ fortuitis casibus eveniunt, pactorum non fuerint conventione concepta, si quidem tanta emerserit clades, quæ prorsus etiam ipsius rei, quæ per emphyteusin data est, faciat interitum: hoc non emphyteuticario, cui nihil reliquum permansit, sed rei domino, qui quod fatalitate ingruebat, etiam nullo intercedente contractu habiturus fuerat, imputetur. Sin vero particulare, vel aliud leve contigerit damnum, ex quo non ipsa rei penitus lædatur substantia: hoc emphyteuticarius suis partibus non dubitet adscribendum.

2. Imp. JUSTINIAN. A. Demostheni P. P.

IN emphyteuticariis contractibus sancimus, si quidem aliquæ pactiones 4 in emphyteuticis instrumentis fuerint conscriptæ: easdem & in omnibus aliis capitulis observari, & de rejectione ejus, qui emphyteusin suscepit, si solitam pensionem, vel publicarum functionum apochas 5 non præstiterit. † Sin autem nihil super hoc capitulo fuerit pactum, sed per totum triennium 6 neque pecunias solverit, neque apochas domino tributorum reddiderit: volenti ei licere eum à prædiis emphyteuticariis repellere, nulla ei in posterum allegatione nomine meliorationis 7, vel eorum, quæ *emponemata* dicuntur, vel pœna opponenda: sed omnimodo eo (si dominus voluerit) repellendo, neque prætendente, quod non est super hac causa inquietatus: cum neminem oporteat conventionem, vel admonitionem expectare, sed ultro sese offerre, & debitum spontanea voluntate persolvere, secundum quod & anteriore lege nostri numinis generaliter cautum est. † Ne autem ex hac causa dominis facultas oriatur, emphyteutas suos repellere, & reditum

(48. v. *l.23.ff. de reg. jur.* (49. §.5. *Inst. l.25.* §.6. *ff. h.t.* (50. v. *l.24.supr.eod.* (51. *l.34. infr.de decur.* (52. *l.4.ff. d. t.* adde *l. 6.* §. 2. *ff. eod. l.2.* §. 1. *ff. de administr. rer.* (53. *l. ult. infr. l. 50. ff. h. t. l. 13. l. 15. l. 16. infr. de re milit. Nov.* 116. *c.* 1. (54. *l. 8.* §. 2. *ff. l. 13. supr. de procur. l. 5. supr. de condict. ob caus. dator.* adde *l. un. infr. negotiatores ne militent.* (55. *l. 8.* §. 1. *ff. qui satisdare.* (56. *d. l. 15. infr. de re milit.* (57. *Nov.* 116. *c.* 1. (58. Vide tamen *l. 24. supr. h. t.* (59. v. *l. 29. vers. cum alia. supr. de pact.* (60. v. *l. 24. supr. h. t.* (61. *l. 10. in fin. infr. unde vi.* (62. *l. 31. supr. h. t.*

(63. v. *Nov.* 116.

TIT. LXVI. (1. §. 3. *Inst. de locat.* adde *tit. ff. si ager vectig.* & *tit. ff. de superficieb. Nov. 7. c. 3.* (2. Immo vide *l. 7. supr. de reb. alien. non alien.* (3. §. 3. *Inst. de locat.* (4. v. *l. 1. vers. in quo cuncta. supr. l. 3. pr. infr. h. t.* (5. v. *l. 19. supr. de fide instrum.* (6. *l. 32. in fin. supr. de episcop. aud.* confer. tamen *Nov. 7. c. 3.* §. 2. *Nov. 120. c. 8. Auth. qui rem. supr. de sacros. eccles. l. 54.* §. 1. *l. 56. ff. locati.* adde *l. 2. ff. si ager vectig.* (7. Confer. *l. 61. ff. locati.*

minime velle suscipere, ut ex hujusmodi machinatione triennio elapso, suo jure is, qui emphyteusin suscepit, cadat: licentiam ei concedimus, attestatione præmissa, pecunias offerre 8, hisque obsignatis, & secundum legem depositis, minime dejectionis timere periculum.

3. Idem A. Juliano P. P.

CUm dubitabatur, utrum emphyteuta debeat cum domini voluntate suas meliorationes, quæ Græco vocabulo ἐμπονήματα dicuntur, alienare, vel jus emphyteuticum in alium transferre, an ejus expectare consensum? Sancimus, si quidem emphyteuticum instrumentum super hoc (casu) aliquas pactiones habeat, eas observari. † Sin autem nullo (modo hujusmodi) pactio interposita est, vel forte instrumentum emphyteuseos deperditum est: minime licere emphyteutæ sine consensu domini meliorationes suas aliis vendere, vel jus emphyteuticum transferre. † Sed ne hac occasione accepta, domini minime concedant emphyteutas suos accipere pretia meliorationum, quæ invenerunt, sed eos deludant, & ex hoc commodum emphyteutæ depereat: disponimus, attestationem domino transmitti, & prædicere, quantum pretium ab alio (revera) accipi potest. Et si quidem dominus hoc dare maluerit, & tantam præstare quantitatem, quantam ipse revera emphyteuta ab alio recipere potest, ipsum dominum omnimodo hæc comparare. 9 Sin autem duorum mensium spatium fuerit emensum, & dominus hoc facere noluerit: licentia emphyteutæ detur, ubi voluerit, & sine consensu domini meliorationes suas vendere: his tamen personis 10, quæ non solent in emphyteuticis contractibus vetari ad hujusmodi venire emptionem. † Necessitatem autem habere dominos, si aliis melioratio secundum præfatum modum vendita sit, accipere emphyteutam: vel si jus emphyteuticum ad personas non prohibitas, sed concessas & idoneas ad solvendum emphyteuticum canonem transponere emphyteuta maluerit: non contradicere, sed novum emphyteutam in possessionem suscipere, non per conductorem vel per procuratorem, sed ipsos dominos per se, vel per literas suas, vel (si hoc non potuerint vel noluerint) per depositionem in hac quidem civitate apud virum clarissimum Magistrum censuum, vel præsentibus tabulariis per attestationem, in provinciis autem per Præsides vel defensores celebrandam. † Et ne avaritia tenti domini magnam molem pecuniarum propter hoc efflagitent: (quod usque ad præsens tempus perpetrari cognovimus) non amplius eis liceat pro subscriptione (sua) vel depositione, nisi quinquagesimam partem pretii, vel æstimationis loci, qui ad aliam personam transfertur, accipere. Sin autem novum emphyteutam, vel emptorem meliorationis suscipere minime dominus maluerit, & attestatione facta, intra duos menses hoc facere supersederit: licere emphyteutæ etiam non consentientibus dominis ad alios suum jus, vel emphyteumata transferre. Sin autem aliter fuerit versatus, quam nostra Constitutio disposuit, jure emphyteutico cadat.

(8. *l.* 32. *supr. de episcop. aud. l.* 7. *supr. de pact. inter empt. Nov.* 91. *c.* 2. *in fin.* (9. Adde 2. *Feud.* 9. §. 1.

(10. v. *l.* 135. §. 3. *ff. de verb. oblig.*

LIBER QUINTUS.

TIT. I.
DE SPONSALIBUS 1, ET ARRHIS SPONSALITIIS, & proxeneticis.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Annonariæ.

ALii desponsatæ renunciare 2 conditioni, & nubere alii non prohibentur.

2. Impp. CONSTANTIUS A. & CONSTANS C. ad Pacatianum P. P.

SI is, qui puellam suis nuptiis pactus est, intra biennium 3 exequi nuptias in eadem provincia degens supersederit, ejusque spatii fine decurso, in alterius postea conjunctionem puella pervenerit, nihil fraudis ei sit, quæ nuptias maturando, vota sua diutius eludi non passa est. [Dat. Prid. Idib. April. *Martianopoli*, PACATIANO & HILARIANO COSS.] 332.

3. Imppp. GRATIANUS, VALENTINIANUS & THEODOSIUS AAA. Eutropio P. P.

ARrhis sponsaliorum nomine datis, si interea sponsus, vel sponsa decesserit, quæ data sunt, jubemus restitui, nisi causam, ut nuptiæ non celebrarentur, defuncta persona jam præbuit. Dat. 15. Cal. Jul. *Thess.* GRATIANO A. 5. & THEODOS. A. 1. COSS. 380.

4. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. ad Martianum P. P.

SI pater pactum de filiæ nuptiis inierit, & humana sorte consumptus, ad vota non potuerit pervenire, id inter sponsum & sponsam firmum ratumque permaneat, quod à patre docebitur destinatum 4: nihilque permittatur habere momenti, quod cum defensore, ad quem minoris commoda pertinebant, docebitur fuisse transactum. Periniquum est enim, ut contra paternam voluntatem, redempti forsitan tutoris, aut curatoris admittatur arbitrium: cum * plerumque etiam ipsius fœminæ adversus commoda propria inveniatur laborare consilium. Dat. 3. Non. Novembr. HONOR. 13. & THEOD. 10. AA. COSS. 422.

5. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Erythrio P. P.

MUlier juris sui constituta arrharum sponsalium nomine usque ad duplum teneatur 5, id est, in id, quod accepit, & aliud tantundem, nec amplius, si post completum vicesimum quintum annum, vel post impetratam veniam 6 ætatis, atque in competenti judicio comprobatam, hujusmodi arrhas susceperit. In simplum autem, id est, tantummodo [in id] quod accepit, si minoris ætatis est: sive virgo, sive vidua sit, sive per se, sive per tutorem, aut curatorem, vel aliam personam easdem arrhas acceperit. † Patrem 7 vero, vel matrem legitimæ ætatis constitutos, sive simul, sive separatim arrhas pro filia susceperint: avum etiam, vel proavum, si pro nepte vel pronepte, in duplum tantummodo convenit teneri. Quæ ita custodiri censemus, si non propter personam, vel conditionem, vel aliam causam legibus, vel generalibus constitutionibus interdictam, futurum matrimonium constare prohibetur: Tunc enim quasi nullo facto, utpote sine causa easdem arrhas præstitas, tantummodo reddi consequens esse præcipimus. † His [illud] quoque adjicimus: ut etiamsi 8 legibus prohibitæ non sint speratæ nuptiæ, post arrhas autem sponsalitias sponsa conjugium sponsi propter 9 turpem 10, [vel prodigam,] vel impudicam conversationem, aut religionis 11, vel sectæ diversitatem recusaverit, vel eo quod quasi vir coitum 12 (ex quo spes sobolis oritur) facere non potuerit, vel ob aliam 13 justam excusationis causam: si quidem probatum fuerit, ante datas easdem arrhas sponsalitias hoc idem mulierem 14, vel parentes ejus cognovisse, sibi debeant imputare. Sin vero horum ignari sponsalitias arrhas susceperint, vel post arrhas datas aliqua justa causa pœnitentiæ intercesserit: eisdem tantummodo redditis, super alterius simpli pœna liberi custodiantur. † Quæ omnia simili modo etiam de sponsis super recipiendis, necne arrhis præstitis custodiri censemus: quadrupli videlicet pœna, quæ in anterioribus legibus definita erat, in qua & arrharum quantitas imputabatur, cessante: nisi speciali-

TIT. I. (1. *Lib.* 23. *D.* 1. (2. *l.* 2. *infr. de repud.* adde *l.* 2. §. 2. *ff. de divort. l.* 30. *ff. de reg. jur.* (3. Immo vide *d. l.* 2. *infr. de repud.* (4. v. *l.* 66. *ff. de rit. nupt.*

(5. Confer. *l.* 17. *in fin supr. de fide instrum.* (6. v. *supr. de his qui ven. ætat.* (7. Adde *l.* 4. *supr. h. t.* (8. *l.* 16. *supr. de episcop. aud.* (9. Adde *Nov.* 22. *c.* 14. 15. (10. *l.* 12. *in fin. ff. h. t.* (11. *d. l.* 16. *supr. de episcop. aud. l.* 6. *l.* 7. *supr. de Judæis.* adde *Nov. Leon.* 93. (12. *Nov.* 117. *c.* 12. juncta *l.* 14. §. 7. *ff. de ædilit. edict.* (13. *d. Nov.* 117. *c.* 8. 9. (14. *arg. l.* 145. *ff. de reg. jur.*

ter aliud 15 ex communi consensu inter contrahentes de eadem quadrupli ratione placuerit. † Extra definitionem [autem] hujus legis, si cautio pœnam stipulationis continens fuerit interposita, ex utraque parte nullas vires habebit: cum in contrahendis nuptiis libera 16 potestas esse debeat. Dat. Calend. Jul. MARTIANO & ZENONE COSS. 469.

Hujus legis epitomen retulerat ex Harmenopulo Contius, sed eam integram ex Basilicis edidit Cujac. lib. 2. obs. cap. 18.

6.

CONstitutio vult, ne proxeneta 17, seu conciliator nuptiarum quidquam capiat. Si tamen omnino sustineat aliquid accipere, si quidem nihil de ea re convenerit, nihil omnino consequatur: sin pactum intercesserit, non ultra vicesimam partem dotis, & ante nuptias donationis exigat, si dos ad ducentas usque libras auri pertingit: minus autem, si quidem volet, ut accipiat; liberum ei facit. † Sin vero cujuscunque [majoris] quantitatis dos fuerit, ultra decem libras auri proxenetam accipere non permittit, neque si perfecta est dos, vel ante nuptias donatio. † Quod si præter hæc aliquis pactus sit, ne exigatur, sed & solutum reddatur, sive pecuniam accepit, sive res, datave est ei confessio debiti, aut omnino accepit aliquid mobile, vel immobile, vel se movens: intentatis actionibus non solum contra accipientem, sed etiam contra ejus heredes: nec solum ab eo, qui dedit, sed etiam ab ejus heredibus, pœna decem librarum auri definita adversus eos, qui præter hæc [aliquid] agere tentaverint.

TIT. II.
SI RECTOR PROVINCIÆ 1, VEL AD EUM pertinentes sponsalitia dederint.

1. Imppp. GRATIANUS, VALENTINIANUS & THEOD. AAA. Eutropio P. P.

SI quis in potestate publica positus, atque honore administrandarum provinciarum, qui parentibus, aut tutoribus, aut curatoribus, aut ipsis, quæ matrimonium contracturæ sunt, potest esse terribilis, arrhas sponsalitias dederit, jubemus, ut deinceps, sive parentes, sive eædem mutaverint voluntatem: non modo juris laqueis liberentur, pœnæque [statutæ] expertes sint: sed extrinsecus data pignora lucrativa habeant, si ea non putent esse reddenda. Quod ita late patere volumus, ut non solum circa administrantes, sed etiam circa administrantium filios, nepotes ac propinquos, [&] participes [id est, consiliarios,] domesticosque locum habeat: quibus tamen administrator operam dederit. † Impleri autem id postea matrimonium non vetamus, quod tempore potestatis ob eas personas, de quibus locuti sumus, arrhis fuerat obligatum, si sponsarum consensus accedat. Dat. 15. Cal. Jul. *Thessalonicæ*, DD. NN. GRATIANO A. 5. & THEOD. A. COSS. 380.

TIT. III.
DE DONATIONIBUS 1 ANTE NUPTIAS, vel propter nuptias; & sponsalitiis.

1. Impp. SEVER. & ANTONINUS AA. Metrodoro.

MUltum interest, si ea, quæ donat vir futurus, tradiderit 2 uxori, & postea in dotem acceperit: an vero donandi animo dotem auxerit, ut videatur accepisse, quod non accepit: priore enim casu donatio non impeditur, & res, quæ in ea causa sunt dotis effectæ, judicio de dote peti possunt: posteriore [autem casu] nihil actum est donatione: & quod in dotem datum non est, repeti non potest.

2. Imp. ALEXANDER A. Attalo.

SI Præsidi provinciæ probaveris, ut Eutychiam uxorem duceres, munera te parentibus ejus dedisse: nisi Eutychia tibi nupserit, [tibi] restitui, quod dedisti, jubebit.

3. Idem A. Marcellæ.

POllicitatione à fratre quondam tuo sponsalium causa facta, etsi in stipulationem deducta sit, ideo præstanda non fuit, quoniam in dote uxor maritum fefellit: Exceptionem 3 (itaque doli) adversus actionem ex stipulatu recte objicies.

4. Imp. GORDIAN. A. Marcello.

QUod sponsæ ea lege 4 donatur, *Ut (tunc) dominium ejus adipiscatur, cum nuptiæ fuerint secutæ*, sine effectu est.

5. Impp. VALENTIN. & GALLIEN. AA. Theodoræ.

EA, quæ tibi ut sponsæ daturum se promisit is, qui te ficto cœlibatu 5, cum aliam matremfamilias domi reliquisset, sollicitavit ad nuptias, petere cum effectu non potes: cum tu sponsa, uxore domi posita, non fuisti.

6. Imp. AURELIANUS A. Donatæ.

CUm in te simplicem donationem dicas factam esse die nuptiarum, & in ambiguum possit venire, utrum à sponso, an à marito donatum sit: sic distinguendum est, ut, si in tua domo donum acceptum est, ante nuptias videatur facta esse donatio: Quod si penes se dedit sponsus, retrahi possit: uxor enim fuisti. 6

7. Imppp. CARUS, CARIN. & NUMER. AAA. Lucianæ.

SI, cum ante nuptias munera darentur, ita conventum est, atque hujusmodi conscripta est pactio, *Ut, si qua sors extitisset contra voluntatem ejus, & matrimonium distraxisset, tunc quæ data erant, apud eum, qui dedisset, heredemve ejus remanerent:* potest, qui hereditatem ejus accepit, cui pacta puella munera lege prædicta susceperat, eadem jure postulare.

8. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Euphrosynæ.

SI ante matrimonium major quinque & viginti annis constitutus, sponsæ suæ, licet ante sponsalia, fundum 7 donavit, eamque in vacuam induxit possessionem: postea nullo titulo superstitem, vel testamento eundem relinquentem, alienare potuisse, certi ac manifesti juris est.

9. Iidem AA. & CC. Juliano.

CUm te sponsæ filii tui quædam donasse 8 confitearis, perfectam donationem rescindi, nec nostro oportet Rescripto 9, quam tua voluntas jurisque auctoritas fecit ratam.

10. Iidem AA. & CC. Dionysio.

SI filiæ tuæ sponsus, ei mancipium donavit, ac tu in eum jumenta liberalitatis ratione contulisti, nec nuptiis secutis, contra juris rationem, quod dederat, abstulit: non invicem datorum restitutio 10, sed ejus, quod illicite rapuit, repetitio competit.

11. Iidem AA. & CC. Neæ.

SI tibi res proprias liberalitatis causa sponsus tuus tradidit, eo quod ab hostibus postea interfectus est, irrita donatio fieri non potest. 11

12. Iidem AA. & CC. Timotheæ & Cleotimæ.

SI mater vestra filiæ suæ sponso, vel marito prædia sine 12 ulla repetendi lege donavit, & eum in vacuam possessionem induxit: nuptiis divortio solutis, perfecta non dissolvitur donatio. 13

13. Iidem AA. & CC. Alexandro.

DE rebus in sponsam donationis gratia collatis, creditores mariti facti, si non prius 14 obligatas eas sibi probent, eam convenire minime possunt.

14. Iidem AA. & CC. Aureliæ.

SI consentiente matre sua sponsus filiæ tuæ mancipia donavit: &, his acceptis in dotem non æstimatis 15, in matrimonio post decessit: mater eademque heres 16 ejus pretium offerens, restitutionem eorum improbe recusat.

(15. Immo vide *l.* 19. *ff. de verb. oblig.* (16. *l.* 12. *l.* 14. *infr. de nupt.* (17. v. *Lib.* 50. *ff. tit.* 14.

TIT. II. (1. *l. un. infr. si quacunque præd. pot. l.* 38. *l.* 63. *l.* 65 *ff. de rit. nupt. Nov. Leon.* 23. adde *l.* 1. *supr. de contract. judic.*

TIT. III (1. *Nov.* 97. *Nov.* 119. *pr.* §. 3. *Inst. de donat.* (2. *arg. l.* 4. *infr. h. t.* v. *l.* 5. *infr. de secund. nupt.*

(3. v. *l.* 36. *ff. de verb. oblig.* (4. *l.* 32. §. 22. *ff. de donat. inter vir. & uxor. l.* 97. §. 2. *ff. de verb. oblig.* (5. v. *l.* 18. *infr. ad leg. Jul. de adult.* (6. *l.* 5. *ff. de ritu nupt. l. pen. ff. de donat. inter vir. & uxor.* (7. v. *Nov.* 61. (8. *l.* 12. *infr. h. t.* (9. *l.* 5. *infr. de revoc. donat.* (10. Immo vide *l.* 15. *infr. h. t.* (11. *d. l.* 12. vide tamen *l.* 15. *l.* 16. *infr. eod.* (12. *l.* 7. *supr. de condict. ob caus.* (13. *l.* 9. *supr. h. t. l.* 23. *infr. de donat. inter vir. & uxor.* (14. *l.* 2. *infr. de revocand. his quæ in fraud. l.* 15. *infr. de donat. l.* 13. *infr. de donat. inter vir. & uxor.* (15. Vide enim *l.* 5. *infr. de jure dot.* (16. *l.* 1. § 1. *ff. de except. rei vend.*

15. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximum Præfectum Urbi.

CUm veterum 17 sententia displiceat, quæ donationes in sponsam nuptiis quoque non secutis decrevit valere, ea, quæ largiendi animo inter sponsos, & sponsas jure celebrantur, redigi ad hujusmodi conditiones jubemus: ut sive (adfinitatis coëundæ causa, sive non ita,) vel in potestate patris degentes, vel ullo modo proprii juris constituti, tanquam futuri causa matrimonii aliquid sibi ipsi, vel consensu parentum mutuo largiantur: si quidem sponsus, (vel) parentes ejus (sortiri) filium (noluerint) uxorem: id, quod ab eo donatum fuerit, nec 18 repetatur traditum: & si quid apud donatorem resedit, ad sponsam, (& heredes ejus) summotis ambagibus transferatur. Quod si sponsa, vel is, in cujus agit potestate, causam non contrahendi matrimonii præbuerit: tunc sponso, ejusque heredibus sine aliqua diminutione (per condictionem, aut per utilem actionem in rem) redhibeantur. Quæ similiter observari oportet, & si ex parte sponsæ in sponsum donatio facta sit. Dat. 16. Cal. Novembr. PP. 16. Cal. Sept. *Romæ*, CONSTANTINO A. 5. & LICINIO COSS. 319.

16. Idem A. ad Tiberianum Vicarium Hispaniarum.

SI à sponso rebus sponsæ donatis interveniente osculo, ante nuptias hunc vel illam mori contigerit, dimidiam partem rerum donatarum ad superstitem pertinere præcipimus, dimidiam ad defuncti, vel defunctæ heredes, cujuslibet gradus sint, & quocunque jure successerint: ut donatio stare [pro] parte dimidia, & resolvi pro parte dimidia videatur. Osculo vero non interveniente, sive sponsus, sive sponsa obierit, totam infirmari donationem, & donatori sponso, vel heredibus ejus restitui. Quod si sponsa interveniente, vel non interveniente osculo, donationis titulo (quod raro accidit) fuerit aliquid sponso largita, & ante nuptias hunc, vel illam mori contigerit: omni donatione infirmata, ad donatricem sponsam, sive ejus successores, donatarum rerum dominium transferatur. Accept. 13. Cal. Maji, *Hispali*, NEPOTIANO & PACATO COSS. 336.

17. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Hierio P. P.

MInoribus ætate fœminis, etiam actorum testificatione 19 (in ante nuptias donatione ad eas facta) omissa, si patris auxilio destitutæ sint, juste consulitur, ut firma donatio sit. Dat. 10. Calend. Mart. *Constantinop*. TAURO & FELICE COSS. 428.

18. Imp. ZENO A. Sebastiano P. P.

SI liberis ex priore matrimonio procreatis, pater ad secundas migraverit nuptias, vel non migraverit: nihil omnino filiis prioris conjugii ex donatione ante nuptias, quam ipse, vel alius pro ipso uxori quondam ejus matri communium liberorum donaverit, servare cogitur: quoniam & mater liberis ex priore matrimonio extantibus, post secundas nuptias, multoque amplius, si non fuerit alteri marito sociata, nihil iisdem filiis ex dote 20, quam patri eorum ipsa, vel alius pro ea obtulerit, servare compellitur.

19. Imp. JUSTINUS A. Archelao P. P.

SI constante matrimonio consilium augendæ dotis inierit vel uxor forte, vel ejus nomine quilibet alius: nihilominus marito quoque liceat, seu pro marito cuilibet alii, tanto donationem 21 ante nuptias additamento majorem facere, quanto dotis augetur titulus. Nec obsit in hujusmodi munificentiis interdictas 22 esse liberalitates tempore nuptiarum: Indulgendum est namque consensui communi partium: ne, cum negetur augendæ potestas donationis, dotis etiam pigrius constituatur augmentum. Idemque licere præcipimus, etiam in his matrimoniis, in quibus interdum accidit ante nuptias quidem donationem nullam esse, solam vero dotem marito mulierem obtulisse: ut etiam tunc muliere dotem augente, liceat 23 marito quoque donationem in uxorem suam ejusdem quantitatis facere, quantum aucta dos continere dignoscitur: pactis 24 videlicet de redhibitione, vel retentione auctæ dotis, vel donationis (prout partes consenserint) pro jam statuto modo ineundis, sive injungendis veteribus pactis, quæ initio nuptiarum de ante nuptias donatione, & dote principaliter constituenda inita sunt. Jura etiam hypothecarum, quæ in augenda dote vel donatione fuerint, ex eo tempore initium accipiant, ex quo eædem hypothecæ contractæ sunt, & non ad prioris dotis, vel ante nuptias donationis tempora referantur. † Sed & si è contrario maritus & uxor ad diminuendam dotem, & ante nuptias donationem consenserint: licere eis ad similitudinem diminutionis, quæ in dote fit, etiam ante nuptias minuere donationem: ut pacta de amborum diminutionibus ineunda, firma & legitima esse intelligantur: exceptis videlicet his casibus, in quibus aut maritus ex priore matrimonio liberos habens, ad secundas migraverit nuptias: aut uxor similiter ex anteriore matrimonio liberis extantibus, secundo marito se junxerit: in hoc enim secundo matrimonio, vel à parte mariti, vel à parte mulieris, vel ab utraque (si hoc etiam acciderit) interdictam esse diminutionem dotis, vel ante nuptias donationis, ne aliquid adversus filios prioris matrimonii machinari videatur, censemus.

In AUTHENT. De æqual. dot. & propter nupt. don. §. aliud. coll. 7. tit. 9. al. 8. Nov. 97. cap. 2.

SEd jam necesse est, si alia pars augmentum præstat, alteram quoque partem incrementum celebrare: & si quidem vir alieno ære non impediatur, in rebus quibuslibet procedat augmentum. At si debitor sit, ne fraudis erga creditores suspicio subesse possit, omnino res immobiles incremento dotis proficiant. Si enim mulier immobilis substantiæ domina, res mobiles in augmentum dederit: in hac parte dotis nullo utetur adversus alios creditores privilegio.

20. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

CUm multæ nobis interpellationes factæ sint adversus maritos, qui decipiendo suas uxores, faciebant donationes, quas *ante nuptias* antiquitas nominavit, insinuare autem eas actis intervenientibus supersedebant, ut infectæ maneant, & ipsi quidem dotis commoda lucrentur, uxores autem sine nuptiali remedio relinquantur; Sancimus, nomine prius emendato, ita rem corrigi, & non *ante nuptias donationem* 25 eandem vocari, sed *propter nuptias* [*donationem.*] Quare enim dotem quidem etiam constante matrimonio mulieri marito dare conceditur: donationem autem marito, nisi ante nuptias facere non permittatur? & quæ hujus rei differentia rationabilis potest inveniri: cum melius erat mulieribus propter fragilitatem sexus, quam maribus subveniri? sicut enim dos propter nuptias fit, & sine 26 nuptiis quidem nulla dos intelligitur, sine dote autem 27 nuptiæ possunt celebrari: ita & in donationibus, quas mariti faciunt, vel pro his alii, debet esse aperta licentia, & constante matrimonio talem donationem facere: quia quasi antipherna hæc possunt intelligi, & non simplex donatio. Ideo enim & antiqui juris conditores inter donationes etiam dotes connumerant. Si igitur & nomine & substantia nihil distat à dote ante nuptias donatio: quare non etiam ea simili modo & matrimonio contracto dabitur? Sancimus itaque, omnes licentiam habere, sive prius quam matrimonia contraxerint, sive postea 28, donationes mulieribus dare propter dotis donationem: ut non simplices donationes intelligantur, sed propter dotem, & propter nuptias factæ.

In AUTHENT. ut immob. antenupt. don. §. Si quis. coll. 5. tit. 16. al. 14. Novell. 61. cap. 1.

PErmissa est & in rem actio pro tali donatione mulieri adversus omnes possessores. † Simplices etenim donationes non propter nuptias fiunt, sed propter 29 nuptias vetitæ sunt: & propter alias causas, & libidines forsitan, vel unius partis egestatem, non propter ipsarum nuptiarum affectionem efficiuntur. Si igitur dote jam præstita, maritus nulla ante nuptias donatione facta donare mulieri res maluerit, ita tamen, ut dotis 30 quantitatem non excedant, & hoc ipsum significaverit, *Quod non simplicem faciat donationem, sed propter dotem jam conscriptam, & ipse ad donationem venerit*, licebit hoc ei facere, & supponatur pactis dotalibus hujusmodi donatio: & si quidem hoc specialiter fuerit expressum, pacta conven-

(17. *l.* 10. *l.* 11. *supr. h. t.* (18. Immo vide *l.* 9. *supr. eod.* (19. v. *l. ult.* §. 1. *infr. de jure dot. l.* 34. §. 1. *infr. de donat. Nov.* 127. c. 2. (20. v. *l.* 6. §. 1. *infr. de secund. nupt.* (21. *l.* 20. *vers. sancimus. infr. h. t. Nov.* 97. c. 2. (22. *l.* 1. *ff. de donat. inter vir. & uxor.* (23. *Nov.* 22. c. 31. (24. v. *l. un.* §. 6. *infr. de rei uxor. act.*

(25. §. 3. *vers. sed nos. Inst. de donat.* (26. *l.* 3. *ff. de jure dot.* (27. *l.* 11. *infr. de repud.* (28. *l.* 19. *supr. h. t.* (29. v. *l.* 1. *ff. de donat. inter vir. & uxor.* (30. *l.* 9. *l.* 10. *infr. de pact. convent.*

ta 31 servari oportet. † Sin [autem] donatio quidem talis facta sit, utpote dotali instrumento antecedente, nulla autem pacta tali donationi post nuptias inserantur: re ipsa videatur hoc esse pactum, ut secundum dotales conventiones intelligantur, & in tali donatione pacta fuisse conventa, ut æquis passibus utraque ambulet, tam dos, quam donatio: ita tamen, ut Leoniana 32 constitutio (quæ super exæquatione pactionum loquitur, non in quantitate, sed in partibus) maneat in his casibus intacta, & non solum ea immutilata custodiatur, sed etiam nostra 33, quam de interpretatione ejus fecimus, ambiguitatem ejus tollentes; disparibus enim pactionibus factis, majorem lucri partem ad minorem deducendam esse censemus, ut eodem modo uterque minorem partem lucretur.

In AUTHENT. ut exact. inst. dot. §. illud. coll. 7. tit. 3. al. 5. Novell. 91. cap. 2.

DOs data donationem propter nuptias meretur 34: præterea si pars mulieris dotem solvere sit parata, cum ex diverso recusetur, & mulier hoc contestetur: cumque sit res mobilis, signaculo imposito recondat, aut ingrediens judicium hoc petat fieri, ut parti viri denuncietur: & sic nequaquam declinanda est donationis exactio. At si per dilationem dos viro non detur: etiam donatio prorsus denegetur. §. 1. Similique modo, si facta quidem fuerit talis donatio, quæ antea quidem *ante nuptias* vocabatur, nunc autem *propter nuptias*, non autem fuerit actis intervenientibus insinuata: licebit etiam constante matrimonio eam insinuare, nullo penitus obstaculo ex nuptiarum interventu faciendo. si enim fieri eas post nuptias concedatur, multo magis insinuari. Similique modo & ea constitutio 35, quam pro augendis tam dotibus, quam ante nuptias donationibus fecimus, intacta illibataque conservetur: Omnibus videlicet, quæ de simplicibus donationibus inter maritum, & uxorem constante matrimonio, vel à veteribus, vel à nobis statuta sunt, in suo robore duraturis.

In AUTHENT. ut spon. larg. in prin. coll. 9. tit. 2. Novell. 119. c. 1. & in Authent. ut frat. filii. §. illud quoque. col. 9. al. 2. tit. 7. Nov. 127. c. 2.

EO decursum est, ut sponsalitia largitas specialis sit contractus, nec insinuationem desideret, etiamsi ab alio detur, licet in viri personam donatio fiat, quatenus ipse in hunc contractum conscribat. hoc quantum ad mulierem. At si vir, vel alius, qui dederit eam, non insinuet, cum ea sit quantitas, & pacta dotalium concedant parti viri: nullam super eis habeat vir actionem.

PAter donationem propter nuptias, quam contulit in uxorem, non cogitur servare liberis prioris matrimonii; etsi ad secundas nuptias migraverit: Aliud est, si apud maritum aliquid ex dote, vel apud mulierem ex donatione resedit. Illud enim servare liberis prioris matrimonii debet.

In AUTHENT. de æqualit. dot. §. aliud. coll. 7. tit. 10. al. 8. Novell. 97. cap. 2.

NUnc inhibetur deminutio, ne fraus fiat liberis prioris matrimonii 36, quorum unicuique, etiam cui minus datum est, dare tantum cogitur, quantum secundæ uxori. ita etiam à parte uxoris.

TIT. IV.
DE NUPTIIS. 1

1. Impp. SEVERUS & ANTON. AA. Portio.

CUm de nuptiis puellæ quæritur 2, nec inter tutorem & matrem, & propinquos de eligendo futuro marito convenit: arbitrium Præsidis provinciæ necessarium est.

2. Iidem AA. Trophimæ.

SI nuptiis pater tuus consensit: nihil oberit tibi, quod instrumento ad matrimonium pertinenti non subscripsit.

3. Iidem AA. Valeriæ.

LIbertum 3, qui patronam, seu patroni filiam, vel conjugem, vel neptem, vel proneptem uxorem ducere ausus est; apud competentem judicem accusare poteris, moribus temporum meorum congruentem sententiam daturum, quæ hujusmodi conjunctiones odiosas esse merito duxerunt.

(31. *l.* 7. §. 7. *ff.* de pact. (32. d. *l.* 9. *infr.* de pact. convent. (33. d. *l.* 10. *infr.* d. t. (34. v. *Nov.* 97. (35. *l.* 19. *supr.* h. t. (36. d. *l.* 19. in fin.

TIT. IV. (1. *Lib.* 1. *Inst.* 10. *Lib.* 23. *D.* 1. *Nov.* 22. (2. *l.* 20. *infr.* h. t. (3. *l.* 62. §. 1. *ff.* de ritu nupt.

4. Imp. ALEXAND. A. Perpetuo.

LIberi concubinas 4 parentum suorum [uxores] ducere non possunt: quia minus religiosam & probabilem rem facere videntur. Qui si contra hoc fecerint, crimen stupri committunt.

5. Idem A. Maximæ.

SI (ut proponis) pater quondam mariti tui, in cujus fuit potestate, cognitis 5 nuptiis vestris, non contradixit 6: vereri non debes, [ne] nepotem suum non agnoscat.

6. Imp. GORDIANUS A. Valeriæ.

ET si contra 7 mandata Principum contractum sit in provincia consentiente muliere matrimonium, tamen post depositum officium, si in eadem voluntate perseveraverit, justæ nuptiæ efficiuntur: & ideo postea liberos susceptos, natosque ex justo matrimonio, legitimos esse, responsum viri prudentissimi Pauli (7) declarat.

7. Idem A. Apro.

SI (ut proponis) post querelam de marito à filia [tua] ad te delatam, dissolutum est matrimonium, nec te consentiente ad eundem regressa 8 est: minus legitima conjunctio est, cessante patris voluntate, in cujus est potestate: atque ideo non petente filia, petitionem dotis repetere non prohiberis.

8. Idem A. Romano.

IN copulandis nuptiis, nec curatoris 9, qui solam rei familiaris sustinet administrationem, nec cognatorum vel adfinium ulla auctoritas potest intervenire: sed spectanda est ejus voluntas, de cujus conjunctione tractatur.

Quidam ajunt, se hanc Constitutionem in quibusdam exemplaribus reperiisse. Quam tametsi in nullis libris reperi, nec Græci eam habuerint, ne quid desideretur, adscripsi.

Idem A. Rationalibus.

MAnifestum est, nuptiis contra mandata contractis, dotem, quæ data illo tempore, cum traducta est, fuerat, juxta sententiam D. Severi fieri caducam; nec, si consensu postea cœpisse videatur matrimonium, in præteritum commisso vitio potuit mederi. Dat. Calend. April. *Antiochiæ*, GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

9. Imp. PROBUS A. Fortunato.

SI vicinis, vel aliis scientibus, uxorem liberorum procreandorum causa domi habuisti, & ex eo matrimonio filia suscepta est: quamvis neque nuptiales tabulæ 10, neque ad natam filiam pertinentes 11 factæ sunt, non ideo minus veritas matrimonii, aut susceptæ filiæ, suam habet potestatem.

10. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Paulinæ.

CUm te non ex Senatore patre procreatam, sed ob matrimonium cum Senatore contractum 12, clarissimæ fœminæ nomen adeptam dicas; claritas, quæ beneficio mariti tibi parata est, si secundi ordinis virum postea sortita es, redacta ad prioris dignitatis statum deposita est.

11. Iidem AA. & CC. Alexandro.

SI invita 13 detinetur uxor tua à parentibus suis: interpellatus Rector provinciæ amicus noster, exhibita 14 muliere, voluntatem ejus secutus, desiderio tuo medebitur.

12. Iidem AA. & CC. Sabino.

NEc filium 15 quidem familias invitum ad uxorem ducendam cogi, legum disciplina permittit. Igitur, sicut desideras, observatis juris præceptis sociare conjugio tuo, quam volueris, non impedieris: ita tamen, ut contrahendis nuptiis patris tui 16 consensus accedat.

13. Iidem AA. & CC. Onesimo.

NEque sine nuptiis instrumenta facta ad probationem matrimonii sunt idonea, diversum veritate continente: neque non interpositis instrumentis, jure contractum matrimonium, irritum est:

(4. *l.* 14. §. 2. *ff.* d. t. *l.* 1. §. 3. *ff.* de concub. *Nov.* 115. c. 3. §. 6. (5. Vide enim *l.* 11. *ff.* de statu hom. (6. *l.* 7. in fin. *ff.* de sponsal. (7. *l.* 38. *l.* 63. *l.* 65. in fin. *ff.* de ritu nupt. adde supr. si rector prov. (7.) d. *l.* 65. (8. *l.* 18. *ff.* de ritu nupt. (9. *l.* 20. *ff.* d. t. immo vide *l.* 20. in fin. infr. h. t. (10. *l.* 13. *l.* 20. infr. eod. *l.* 7. D. de sponsal. *l.* 11. infr. de repud. *Nov.* 22. *Nov.* 74. *Nov.* 117. (11. v. *l.* 2. §. 1. D. de excus. (12. *l.* 13. infr. de dignitat. *Nov.* 22. c. 36. *l.* 8. D. de senatorib. juncta *l.* 100. D. de verb. sign. (13. Adde *l.* 8. D. de divort. (14. v. *l.* 2. D. de liber. exhib. (15. *l.* 14. infr. h. t. *l.* 1. D. de ritu nupt. (16. *l.* 20. infr. h. t. *l.* 2. *l.* 25. D. de ritu nupt.

cum

cum omissa quoque scriptura 17, cætera nuptiarum indicia non sint irrita.

14. Iidem AA. & CC. Titio.

NEque ab initio matrimonium contrahere, neque dissociatum reconciliare quisquam cogi 18 potest: unde intelligis, liberam facultatem contrahendi, atque distrahendi matrimonii transferri ad necessitatem non oportere.

15. Iidem AA. & CC. Tatiano.

UXorem libertam suam manumissori, si non sit ex his personis, quæ specialiter prohibentur, ducere non est interdictum, & ex eo matrimonio justos patri filios nasci certissimum est.

In AUTHENT. ut liberti de cætero. §. si quis autem. coll. 6. tit. 7. al. 6. Novell. 78. cap. 3.

SEd novo jure nulla dignitas prohibet cum liberta nuptias contrahi, dotalibus instrumentis confectis.

16. Iidem AA. & CC. Rhodoni.

PAtrem, qui filiam exposuit, hanc nunc adultam sumptibus & labore [tuo] factam, matrimonio conjungi filio tuo desiderantis favere voto convenit: qui si renitatur, alimentorum 19 solutioni [in hoc solummodo casu] parere debet.

17. Iidem AA. & CC.

NEmini liceat contrahere matrimonium cum filia 20, nepte, vel pronepte: itemque cum matre 21, avia, vel proavia: & ex latere 22 amita 23, ac matertera 24, sorore 25, sororis filia 26, & ex ea nepte: præterea fratris [tui] filia 27, & ex ea nepte. itemque ex affinibus 28, privigna 29, noverca 30, nuru 31, socru 32, cæterisque, quæ jure antiquo prohibentur, à quibus cunctos volumus [se] abstinere. Datum Cal. Maji, *Damasco*, TUSCO & ANULINO COSS. 295.

18. Imppp. VALENT. VALENS & GRATIAN. AAA. ad Senatum.

VIduæ intra quintum 33 & vicesimum annum degentes, etiamsi emancipationis libertate gaudent, tamen in secundas nuptias sine patris sententia non conveniant. † Quod si in conventionis delectu, mulieris voluntas patris repugnat sententiæ, & propinquorum 34: placet admodum (ut in virginum conjunctionibus sancitum est) habendo examini auctoritatem quoque judiciariæ cognitionis adjungi: ut, si pares sint genere ac moribus competitores, is potior existimetur, quem sibi consulens mulier approbaverit. † Sed ne forte hi, qui gradu proximo ad viduarum successionem vocantur, etiam honestas nuptias impediant, si hujus rei suspicio 35 præcesserit, eorum volumus auctoritatem judiciumque succedere, ad quos etiamsi fatalis sors intercesserit, tamen hereditatis commodum pervenire non possit. Dat. 17. Calend. August. GRATIANO A. 2. & PROBO COSS. 371.

19. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Eutychiano P. P.

CElebrandis inter consobrinos 36 matrimoniis licentia legis hujus salubritate indulta est: ut revocata prisci juris auctoritate, restinctisque calumniarum fomentis, matrimonium inter consobrinos habeatur legitimum: sive ex duobus fratribus, sive ex duabus sororibus, sive ex fratre & sorore nati sunt: & ex eo matrimonio editi, legitimi, & suis patribus successores habeantur. Datum STILICONE 2. & ANTHEMIO COSS. 405.

(17. *l.* 4. *in fin. D. de pignorib.* adde *l.* 7. *pr. D. de sponsal.* (18. *l.* 12. *supr. h. t. l.* 21. *l.* 28. *D. de ritu nupt. l.* 134. *pr. D. de verb. oblig.* (19. Adde *l.* 1. *infr. de infant. expos.* (20. *l.* 55. *l.* 68. *D. de ritu nupt.* (21. §. 1. *Inst. h. t.* (22. *d. l.* 68. (23. §. 2. *Inst. h. t. l.* 17. §. 2. *D. de ritu nupt.* (24. *d.* §. 2. *Instit. h. t. l.* 35. §. 1. *D. de verb. oblig.* (25. *l.* 56. *D. de ritu nupt. l.* 2. *infr. si nupt. ex rescripto. l. ult. infr. de incest.* (26. *l.* 39. *ff. de ritu nupt.* (27. §. 3. *Inst. h. t. l.* 2. *infr. si nupt. ex rescript.* (28. §. 6. *Inst. h. t.* (29. *d.* §. 6. *l.* 14. *in fin. ff. de ritu nupt. l. ult. in fin. ff. de cond. sine caus. l.* 38. *ff. ad l. Jul. de adult.* (30. §. 7. *Inst. h. t. l.* 14. §. 4. *ff. de ritu nupt. l. ult. in fin. ff. de cond. sine caus. Nov.* 115. *c.* 3. §. 6. & *c.* 4. §. 3. *l.* 5. *ff. ad L. Pomp. de parricid.* (31. *d. l.* 14. §. 4. *vers. nurus. ff. de ritu nupt.* §. 6. *Inst. h. t.* (32. §. 7. *Inst. eod. d.* §. 4. *vers. itaque socrus. l.* 4. §. 7. *ff. de gradib.* (33. *l.* 20. *infr. h. t.* (34. *l.* 1. *supr. eod.* (35. *v. l.* 2. *in fin. infr. ubi pup. educ.* (36. §. 4. *Inst. h. t. l.* 2. *infr. de inst. & substit. l.* 3. *ff. de ritu nupt.*

20. Impp. HONOR. & THEOD. AA. ad Theodorum P. P.

IN conjunctione filiarum in sacris positarum, patris 37 expectetur arbitrium. Sed si sui juris puella sit: intra quintum & vicesimum annum constituta: ipsius quoque adsensus exploretur 38: Si patris auxilio destituta, matris 39 & propinquorum 40, & ipsius 41 quoque requiratur adultæ judicium. Si (vero) utroque orbata parente, sub curatoris 42 defensione constituta sit, & inter honestos competitores matrimonii oriatur forte certamen, ut quæratur, cui potissimum puella jungenda sit, si puella cultu verecundiæ propriam noluerit voluntatem depromere, coram positis propinquis 43, judici deliberare permissum est, cui melius adulta societur.

21. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Basso P. P.

A Caligato 44 milite usque ad Protectoris 45 personam sine aliqua solennitate matrimoniorum, liberam cum ingenuis duntaxat mulieribus contrahendi conjugii permittimus facultatem.

22. Iidem AA. Hierio P. P.

SI donationum ante nuptias, vel dotis instrumenta 46 defuerint, pompa 47 etiam, aliaque nuptiarum celebritas omittatur: nullus existimet ob id deesse recte alias inito matrimonio firmitatem 48, vel ex eo natis liberis jura posse legitimorum auferri: inter pares honestate personas nulla lege impediente consortium, quod ipsorum consensu 49, atque amicorum fide firmatur. Dat. 10. Calend. Mart. *Constantinop.* FELICE & TAURO COSS. 428.

23. Imp. JUSTINIANUS A. Demostheni P. P.

IMperialis benevolentiæ proprium hoc esse judicantes, ut omni tempore subjectorum commoda tam investigare, quam eis mederi procuremus; lapsus quoque mulierum, per quos indignam honore conversationem imbecillitate sexus elegerint, competenti moderatione sublevandos esse censemus, minimeque eis spem melioris conditionis adimere: ut ad eam respicientes, improvidam, & minus honestam electionem facilius derelinquant. Nam ita credimus Dei benevolentiam, & circa genus humanum nimiam clementiam (quantum nostræ naturæ possibile est.) imitari 50, qui quotidianis hominum peccatis semper ignoscere dignatur, & pœnitentiam suscipere nostram, & ad meliorem eam statum deducere. Quod si circa nostro subjectos imperio nos etiam facere differamus: nulla venia digni esse videbimur. §. 1. Itaque cum injustum sit, servos quidem libertate donatos posse per divinam indulgentiam natalibus suis restitui 51, postque hujusmodi Principale beneficium ita degere, quasi nunquam serviissent, sed ingenui [nati] essent: mulieres autem, quæ scenicis [quidem] ludis sese [ante] immiscuerunt, postea vero spreta mala conditione, ad meliorem migravere sententiam, & inhonestam professionem effugerunt, nullam spem Principalis habere beneficii, quod eas ad illum statum reduceret, in quo si nihil inhonesti peccatum esset, commorari potuerunt: Præsenti sanctione clementissima Principale beneficium eis sub ea lege condonamus, ut, si derelicta mala & inhonesta conversatione commodiorem vitam amplexæ fuerint, honestatique sese dederint, liceat eis nostro supplicare numini, ut divinos affatus sine dubio mereantur, ad matrimonium eas venire permittentes legitimum: his, qui eis conjungendi sunt, nullo timore tenendis: ne scitis præteritarum legum infirmum esse videatur [tale] conjugium, sed ita validum hujusmodi permanere matrimonium confidentibus, quasi nulla præcedente inhonesta vita uxores eas duxerint, sive dignitate præditi sint, sive alio modo scenicas in matrimonium ducere prohibeantur: dum tamen dotalibus 52 omnimodo instrumentis non sine scriptis tale probetur conjugium. Nam omni macula penitus direpta, & quasi suis natalibus hujusmodi mulieribus redditis, neque vocabulum 53 inhonestum eis inhærere de cætero volu-

(37. *l.* 18. *supr. h. t.* (38. *d. l.* 18. adde *Nov.* 115. *c.* 3. §. 11. (39. *l.* 1. *supr. h. t.* (40. *d. l.* 1. *d. l.* 18. *supr. eod.* (41. *l.* 8. *supr. eod.* (42. v. *d. l.* 8. *l.* 20. *ff. de ritu nupt.* (43. *l.* 1. *in fin. supr. eod.* (44. v. *l.* 9. *ff. de custod. & exhib. reor.* (45. v. *infr. de domest. & protector.* (46. Adde *l.* 13. *supr. h. t.* (47. Confer. *Nov. Leon.* 89. (48. *l.* 11. *pr. infr. de repud. Nov.* 117. *c.* 5. (49. *l.* 30. *ff. de reg. jur.* (50. v. *l. ult. in fin. infr. de donat. inter vir. & uxor.* (51. *l.* 3. *ff. de natal. rest.* (52. Immo vide *Nov.* 117. *c.* 6. (53. Confer *l.* 4. *in fin. supr. de feriis.*

mus;

mus; neque differentiam aliquam eas habere cum his, quæ nihil simile peccaverunt. §. 2. Sed & liberos ex tali matrimonio procreandos, suos & legitimos patri esse: & licet alios ex priore matrimonio legitimos habeat: ut bona ejus tam ab intestato, quam ex testamento isti quoque sine ullo impedimento percipere possint. §. 3. Sed & si tales mulieres post divinum Rescriptum ad preces earum datum, ad matrimonium venire distulerint, salvam eis nihilominus existimationem servare præcipimus, tam in aliis omnibus, quam ad transmittendam, quibus voluerint, suam substantiam, & suscipiendam competentem sibi legibus ab aliis relictam, vel ab intestato delatam hereditatem.

In AUTHENT. Scenicas non solum si fidejussores. §. 2. coll. 5. tit. 6. al. 4. Novell. 51.

QUod eis permittetur, etiamsi juraverint in tali professione se perseveraturas: quia legibus 54 expressum est, illicitæ rei jusjurandum servari non oportere: & pœna perjurii, si qua est, in eum convertenda est, qui exigit.

§. 4. Similes vero tale merentibus ab Imperatore beneficium mulieribus, illas etiam esse volumus, quæ dignitatem 55 aliquam [habent,] etsi non Serenissimo Principi supplicaverint, ultroneam tamen donationem ante matrimonium meruerint: ex qua dignitate, & aliam etiam omnem maculam, per quam certis hominibus legitime conjungi mulieres prohibentur, aboleri penitus oportet. §. 5. His illud adjungimus, ut & filiæ hujusmodi mulierum, si quidem post 56 expurgationem prioris vitæ matris suæ natæ sint, non videantur scenicarum esse filiæ, nec subjacere legibus, quæ prohibuerunt filias scenicarum certos homines in matrimonium ducere. Sin vero ante procreatæ sint, liceat eis preces offerentibus invictissimo Principi, sacrum sine obstaculo ullo mereri Rescriptum: per quod eis ita nubere permittatur, quasi non sint scenicæ matris filiæ: nec jam prohibeantur illis copulari, quibus scenicæ filias, vel dignitatis, vel alterius causæ gratia uxores ducere interdicitur: ut tamen omnimodo dotalia inter eos etiam instrumenta conficiantur. §. 6. Sed & si à scenica matre procreata, quæ usque ad mortem suam in eadem professione duraverit, post ejus obitum preces Imperatoriæ clementiæ obtulerit, & divinam indulgentiam meruerit, liberationem maternæ injuriæ, & nubendi licentiam sibi condonantem: istam quoque posse sine metu priorum legum in matrimonio illis copulari, qui dudum scenicæ filiam uxorem ducere prohibebantur. §. 7. Immo etiam illud removendum esse censemus, quod in priscis legibus (licet obscurius) constitutum est: ut matrimonia inter impares 57 honestate [personas] contrahenda, non aliter quidem valeant, nisi dotalia instrumenta confecta fuerint: his vero [etiam non] intercedentibus, omnimodo firma sint, sine aliqua distinctione personarum: si modo liberæ sint, & ingenuæ mulieres, nullaque nefariarum, vel incestarum conjunctionum suberit suspicio. Nam nefarios 58, & incestos coitus omnibus modis amputamus, sicut & illos, qui præteritarum legum sanctione specialiter vetiti sunt: exceptis videlicet his, quos præsenti lege permittimus, legitimique matrimonii jure muniri præcipimus.

In AUTHENT. ut lic. matr. & aviæ. §. quia vero legem. coll. 8. tit. ult. Novell. 117. cap. 4.

MAximis decorati dignitatibus usque ad Illustres, nonnisi dotalibus instrumentis conscriptis, rite contrahunt nuptias: licet ante contractas retineant: exceptis Barbaris reliqui omnes affectu solo recte contrahunt matrimonium.

§. 8. His itaque per hanc generalem legem ita constitutis, & de cætero conservandis, præteritas etiam hujusmodi conjunctiones ex subjecto tempore factas secundum prædictam dispositionem judicari præcipimus: ut si quis talem uxorem ab initio nostri imperii (prout dictum est) jam duxerit, & liberos ab ea procreaverit, justos eos & legitimos, & tam ab intestato, quam ex testamento patris successores habeat, & legitima in posterum nihilominus ea uxore permanente, procreati quoque liberi legitimi sint.

24. Idem A. ad Senatum.

SAncimus, si quis *nuptiarum* 59 fecerit mentionem in qualicunque pacto, quod ad dandum, vel ad faciendum, vel non dandum, vel non faciendum concipitur, & sive *nuptiarum tempus* dixerit, *sive nuptias* nominaverit: non aliter intelligi conditionem esse adimplendam, vel [non] extenuandam, nisi ipsa nuptiarum accedat festivitas 60: & non esse tempus inspiciendum, in quo nuptiarum ætas, vel fœminis post duodecimum annum accesserit, vel maribus post quartum decimum annum completum, sed ex quo vota nuptiarum re ipsa processerint: Sic enim & antiqui juris contentio dirimetur, & immensa librorum volumina ad mediocrem modum tandem pervenient.

25. Idem A. Juliano P. P.

SI furiosi parentis liberi, in cujus potestate constituti sunt, nuptias possint contrahere, apud veteres agitabatur: & quidem filiam furiosi marito posse copulari, omnes pene juris antiqui conditores admiserunt: sufficere enim putaverunt, si pater non contradicat. In filio autem familias dubitabatur: & Ulpianus quidem retulit Constitutionem Imperatoris Marci, quæ de furioso non loquitur, sed generaliter de filiis mente capti, sive masculi, sive fœminæ sint, qui nuptias contrahunt: ut hoc facere possint etiam non adito Principe. Et aliam dubitationem ex hoc emergentem, si hoc, quod de mente capto constitutio induxit, etiam in furiosis obtinendum sit, quasi exemplo mente capti & furiosi filios adjuvantes. His itaque dubitatis, tales ambiguitates decidentes, sancimus, hic repleri, quod Divi Marci constitutioni deesse videtur, ut non solum dementis 61, sed etiam furiosi liberi cujuscunque sexus 62 possint legitimas contrahere nuptias, tam dote, quam ante nuptias donatione à curatore eorum præstanda 63, æstimatione tamen in hac regia urbe excellentissimi Præfecti Urbis; in provinciis autem virorum clarissimorum earum Præsidum, vel locorum Antistitum, tam opinione personæ, quam moderatione dotis & ante nuptias donationis constituenda, præsentibus tam curatoribus dementis, vel furiosi, quam his, qui ex genere eorum nobiliores sunt: ita tamen, ut nulla ex hac causa oriatur vel in hac regia urbe, vel in provinciis jactura substantiæ furiosi, vel mente capti, sed gratis omnia procedant: ne tale hominum infortunium etiam expensarum detrimento prægravetur.

26. Idem A. Juliano P. P.

SI quis alumnam suam libertate donaverit, & in matrimonio suo collocaverit: dubitabatur apud antiquos, utrumne hujusmodi nuptiæ legitimæ esse videantur, an non? Nos itaque vetustam ambiguitatem decidentes, non esse vetitum matrimonium censemus: si enim ex affectu omnes introducuntur nuptiæ, & nihil impium, nec legibus contrarium in tali copula expectamus: quare prædictas nuptias inhibendas existimemus? nec enim homo sic impius invenitur, ut quam ab initio loco filiæ habuit, eam postea in suo collocet matrimonio: sed ei credendum est, quia eam & ab initio non ut filiam educavit, & libertate donavit, & dignam esse postea suo putavit matrimonio. † Ea videlicet persona omnimodo ad nuptias venire prohibenda, quam aliquis, sive alumna sit, sive non, à sacrosancto suscepit baptismate: cum nihil aliud sic inducere potest paternam affectionem, & justam nuptiarum prohibitionem, quam hujusmodi nexus, per quem Deo mediante animæ eorum copulatæ sunt.

27. Idem A. Joanni P. P.

SAncimus 64, nuptias, quæ inter masculos & fœminas majores, vel minores sexagenariis 65, vel quinquagenariis, lege Julia, vel Papia prohibitæ sunt, homines volentes contrahere, & ex nullo modo, vel ex nulla parte tales nuptias impediri.

28. Idem A. Joanni P. P.

SI libertam quis uxorem habeat, deinde inter Senatores scribatur dignitate illustratus: an solvatur matrimonium, apud Ulpianum quærebatur: quia lex Papia 66 inter Senatores & libertas stare connubia non patitur. Nos igitur Dei sequentes judicium, non patimur in uno eodemque connubio mariti felicitatem uxori fieri infortunium: ut quantum vir in altum tollatur, tantum & conjux ejus decrescat 67, imo magis penitus depereat: absit itaque à nostro tempore hujusmodi asperitas, & firmum maneat matrimonium,

(54. *l.* 5. *in fin. supr. de legib. l.*112. *in fin. ff. de legat.*1. *l.*7. §. 16. *ff. de pact.* (55. Immo vide *l.* 2. *infr. de dignitat.* (56. Adde *l. ult. vers. ex ævo. infr. l.* 2. §. 2. *ff. de decurion.* (57. v. *l.* 22. *supr. h. t.* (58. v. *Nov.* 12. (59. *l.* 71. §. 3. *ff. de condit. & demonstrat. l.* 8. *infr. de testam. manum.*

(60. v. *Nov. Leon.* 89. adde *l. pen. ff. de donat. inter vir. & uxor.* (61. *l.* 28. *supr. de episcop. aud.* (62. §. 1. *Inst. h. t.* (63. *l.* 60. *ff. de jure dot. l.* 43. *ff. de legat.*3. (64. v. *l.*12. *infr. de legit. hered.* (65. Confer *l.* 15. §. 2. *ff. de adopt. l.* 21. *pr. ff. de act. empt. vend.* (66. *l.* 23. *l.* 27. *l.* 44. *ff. de ritu nupt.* (67. *arg. l. ult. supr. de stat. & imagin.*

nium, & uxor marito concrescat, & sentiat ejus fulgorem: stabileque maneat matrimonium [ex] hujusmodi superventu minime diminutum. Simili modo, si privati hominis filia ad liberti veniat connubium, & postea pater mulieris ad Senatoris dignitatem fuerit elatus, taceat Papiæ legis crudelissima sanctio: & neque per hunc modum dissolvatur matrimonium inter facti Senatoris filiam & libertum, ne soceri prosperitas sine genero inveniatur. Melius enim est, legis Papiæ severitatem in utroque casu compescere, quam, eam sequendo, hominum matrimonia dispergere, non ex vitio mulieris & mariti, sed ex prospera alterutrius partis fortuna; cum enim ex una radice vitium nascitur, consequens est, ut una lege tollatur.

29. Idem A. ubique terrarum constitutis religiosissimis Episcopis.

SAcram fecimus constitutionem 68, nemini permittentes, neque invitam mulierem ancillam aut liberam, in scenam aut orchestram pertrahere, neque converti volentem, prohibere eam ejus fidejussores, quasi super hoc ipso certum auri modum promissum repetendo: sed si quid tale factum fuerit, prohiberi hæc & à clarissimis provinciarum Præsidibus, & à civitatum religiosissimis Episcopis constituimus, dantes licentiam religiosissimis Episcopis una cum clarissimo provinciæ Præside, etiam invitos trahere ad se eos, qui compulerint, aut qui mutari seu converti ab ea actione prohibuerint, & publicam quidem fieri eorum substantiam, ipsos vero civitate expelli. Si vero qui provinciam regit, ipse sit, qui eas compulerit, aut à prædicta actione conversionem seu resipiscentiam prohibuerit, damus licentiam & solos religiosissimos Episcopos adire eam, quæ talia patitur, aut ejus fidejussorem 69, hunc vero [Episcopum] adversari Magistratum habenti, & non permittere injuste agere, aut si minus fuerint ad id consequendum potentes, indicare id nostro imperio, ut à nobis competens exerceatur pœna: fidejussionibus simul liberandis, & fidejussoribus 70 indemnibus conservandis: licentiam dantes conversis hujusmodi mulieribus liberis & ingenuis existentibus ad matrimonium transire legitimum, etiamsi contigerit honestissimis dignitatibus, qui illas duxerint, decorari, non amplius indigentibus Imperialibus Rescriptis, sed sua potestate nuptias celebrantibus, nuptialibus nimirum instrumentis omni modo inter ipsos factis: eademque & de filiabus scenicarum constituentes. §. 1. Hanc autem dictam constitutionem & in quinto libro omnium constitutionum hujus scilicet nostræ pietatis cognominis libri, ad civiles Magistratus rescriptam posuimus. Quoniam enim oportebat per præsentem sanctionem, & vobis ubique terrarum positis religiosissimis Episcopis hæc facere manifesta, propterea congregantes, quæ ad ipsam pertinent expositione latiore sancita, eandem divinam constitutionem fecimus etiam ad vos, ut sacerdotalem conservantes reverentiam & continentiæ studiosi, hæc custodiatis, tam magni Dei metum, quam Imperialem indignationem, si quid horum prætermiseritis, considerantes. Dat. Cal. Nov. CP. D. N. JUSTIN. 4. & PAULINO COSS. 534.

TIT. V.
DE INCESTIS ET INUTILIBUS 1 NUPTIIS.

1. Imp. ALEXANDER A. Amphigono.

LIberta 2, eademque uxor tua, si à te invito 3 discessit, connubium cum alio non habeat, si modo uxorem eam habere velis.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Sebastianæ.

NEminem, qui sub ditione sit Romani nominis, binas 4 uxores habere posse, vulgo patet: cum etiam in Edicto Prætoris 5 hujusmodi viri infamia notati sint. Quam rem competens judex inultam esse non patietur.

3. Imp. CONSTANTINUS A. Patroclo.

CUm ancillis non potest esse 6 connubium: nam ex hujusmodi contubernio servi 7 nascuntur: ideoque præcipimus, ne Decuriones in gremia potentissimarum domorum libidine servarum ducente confugiant. Si enim Decurio clam actoribus, & procuratoribus nescientibus, alienæ fuerit servæ conjunctus: & mulierem in metallum detrudi per sententiam judicis jubemus: & ipsum Decurionem in insulam deportari: omnibus bonis ejus civitati, cujus Curialis fuerat, mancipandis, si patria potestate fuerit liberatus, nullosque habeat liberos, vel parentes, vel etiam propinquos, qui secundum legum ordinem ad ejus successionem vocentur. † Quod si actores vel procuratores loci, in quo flagitium admissum est, fuerint conscii, vel compertum facinus promere noluerint: metallo eos convenit implicari. † Si vero dominus [loci] hoc fieri permisit, vel postea cognitum celavit, si quidem in agro id factum est, fundus cum mancipiis & pecoribus, cæterisque rebus, quæ cultui rustico sustinentur, fisci juribus vindicetur. Sin vero in civitate id factum est: dimidiam bonorum omnium partem præcipimus confiscari: pœnam augentes, quoniam intra domesticos 8 parietes scelus admissum est, quod noluit mox cognitum publicare.

4. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Andromachum Comitem rerum privatarum.

QUi contra legum 9 præcepta, vel contra mandata 10 constitutionesque 11 Principum nuptias forte contraxerit: nihil 12 ex eodem matrimonio, sive ante nuptias donatum, sive deinceps quoquo modo datum fuerit, consequatur: idque totum, quod ab alterius liberalitate in alterum processerit, ut indigno indignæve sublatum, fisco vindicari sancimus: Exceptis tam fœminis, quam viris, qui aut errore acerrimo 13, non affectato, insimulatove, neque ex vili causa decepti sunt, aut ætatis lubrico 14 lapsi: Quos tamen ita demum legis nostræ laqueis eximi placuit, si aut errore comperto, aut ubi ad legitimos pervenerint annos, conjunctionem hujusmodi sine ulla procrastinatione diremerint.

5. Iidem AA. Cynegio.

FRatris uxorem 15 ducendi, vel duabus sororibus conjungendi penitus licentiam summovemus, nec dissoluto quocunque modo conjugio.

6. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Eutychiano P. P.

SI quis incesti vetitique conjugii sese nuptiis funestaverit: proprias, quamdiu vixerit, teneat facultates: sed neque uxorem 16, neque filios ex ea editos habere credatur. † Nihil prorsus prædictis, neque per interpositam quidem personam, vel donet superstes, vel moriturus 17 derelinquat: dos si qua forte solenniter aut data, aut promissa fuerit, juxta jus antiquum fisci 18 nostri commodis cedat: testamento suo extraneis nihil derelinquat: sed (sive testato, sive intestato) legibus ei & jure succedant, si qui forte ex justo & legitimo matrimonio editi fuerint: hoc est, de descendentibus filius, filia, nepos, neptis, pronepos, proneptis: de ascendentibus autem pater, mater, avus, avia: de latere, frater, soror, patruus, amita. † Testandi sane ita demum 19 habeat facultatem, ut his tantummodo personis pro juris ac legum, quod voluerit, arbitrio relinquat, quas succedere imperialis præcepti tenore mandavimus: ita tamen, ut [ab] hereditate defuncti penitus arceatur, si quis ex his, quos memoravimus in contrahendis incestis nuptiis consilium iniisse monstrabitur, successuro in locum illius, qui post eum gradu proximus invenitur. † Ea sane, quæ de viris cavimus, etiam de fœminis, quæ prædictorum sese consortiis commaculaverint, custodiantur. † Memoratis vero personis non extantibus, [nostro] fisco locus pateat. Dat. 6. Id. Dec. *Constant.* ARCADIO 4. & HONORIO 3. AA. COSS. 396.

(68. *l.* 14. *l.* 33. *supr. de episcop. aud.* (69. *Nov.* 51. (70. *l.* 70. §. 5. *ff. de fidejuss.*

TIT. V. (1. *Nov.* 12. *Nov.* 139. *Nov.* 154. (2. *Nov.* 22. *c.* 37. (3. *l.* 45. *pr. ff. de ritu nupt. l.* 10. *l.* 11. *ff. de divort. l. un. in fin. ff. unde vir & uxor.* (4. §. 6. *Inst. de nupt. l.* 1. *in fin. l.* 12. §. 1. *ff. de his qui not. infam. l.* 7. *supr. de Judæis. l.* 5. *supr. de donat. ante nupt. l.* 18. *infr. ad leg. Jul. de adult.* (5. *d. l.* 1. *in fin.*

(6. *Nov.* 22. *c.* 10. *Nov.* 78. *c.* 4. *Nov.* 117. *c.* 6. *in fin. l.* 3. *infr. soluto matrim.* (7. *l.* 5. §. 2. *ff. de statu hom.* (8. Adde *l.* 1. *infr. de falsa moneta.* (9. *l.* 23. *ff. de ritu nupt.* (10. *v. l.* 6. *supr. de nupt. l.* 2. §. 1. *ff. de his quib. ut indign.* (11. *l.* 17. *supr. de nupt.* (12. Adde *l.* 6. *infr. h. t.* (13. *l.* 57. §. 1. *ff. de ritu nupt. Nov.* 12. *c.* 1. *in fin.* (14. *l.* 38. §. 4. *ff. ad leg. Jul. de adult.* (15. *l.* 8. *l.* 9. *infr. h. t.* (16. §. 12. *Inst. de nupt.* (17. *l.* 2. §. 1. *l.* 13. *ff. de his quib. ut indignis.* (18. *l.* 4. *supr. h. t. l.* 52. *ff. de ritu nupt. l.* 3. *ff. de jure dot.* §. 12. *Inst. de nupt.* (19. Confer. *l. un. infr. de mulier. quæ serv. propr. l.* 6. *infr. de secund. nupt.*

In AUTHENT. de incestis & nefariis nuptiis. §. 1. col. 2. tit. 7. al. 6. Novell. 12. cap. 1.

INcestas nuptias contrahentis pœna est confiscatio bonorum 20, tam cæterorum, quam dotis 21: exilium 22 etiam & cinguli (si quo potitur) spoliatio: verberatio quoque, si vilis est; fœmina quoque talia scienter 23 peccante, simili pœnæ subjuganda. Substantia sic amissa, liberis hoc ipso sui juris effectis, si quos habet legitimos, applicetur: ut tamen pater ab eis alatur: quibus non extantibus, fisco defertur.

In AUTHENT. quib. mod. naturales effic. sui. §. fin. col. 7. tit. 1. Novell. 89. cap. ultimo.

EX complexu nefario aut incesto, seu damnato liberi, nec naturales 24 sunt nominandi, omnis paternæ substantiæ indigni beneficio, ut nec alantur à patre.

7. Impp. VALENT. & MARTIANUS AA. Palladio P. P.

HUmilem 25 vel abjectam fœminam minime eam judicamus intelligi, quæ licet pauper, ab ingenuis tamen parentibus nata sit. Unde licere statuimus Senatoribus, & quibuscunque amplissimis dignitatibus præditis, ex ingenuis parentibus natas, quamvis pauperes, in matrimonium sibi accipere, nullamque inter ingenuas & opulentiores ex divitiis & opulentiore fortuna esse distantiam. Humiles vero abjectasque personas eas 26 tantummodo mulieres esse censemus; ancillam, ancillæ filiam, libertam, libertæ filiam, [scenicam, scenicæ filiam, tabernariam, tabernarii vel] lenonis aut arenarii filiam; aut eam, quæ mercimoniis publice præfuit. Ideoque hujusmodi inhibuisse nuptias Senatoribus 27 harum fœminarum, quas modo enumeravimus, æquum est. Dat. Prid. Non. April. *Constantinop.* AETIO & ASTERIO COSS. 454.

8. Imp. ZENO A. Epinico P. P.

LIcet quidam Ægyptiorum idcirco mortuorum fratrum sibi 28 conjuges matrimonio copulaverint, quod post illorum mortem mansisse virgines dicebantur, arbitrati scilicet (quod certis legum conditoribus placuit) cum corpore 29 non convenerint, nuptias non videri [re] esse contractas; & hujusmodi connubia tunc temporis celebrata, firmata sunt: tamen præsenti lege sancimus, si quæ hujusmodi nuptiæ contractæ fuerint, eas earumque contractores, & ex his progenitos, antiquarum legum tenori subjacere, nec ad exemplum Ægyptiorum (de quibus supra dictum est) eas videri fuisse firmas, vel esse firmandas.

9. Imp. ANASTASIUS A. Severiano P. P.

AB incestis nuptiis universi, qui nostro reguntur imperio, noverint temperandum: nam rescripta quoque omnia, vel pragmaticas formas aut constitutiones impias, quæ quibusdam personis tyrannidis 30 tempore permiserunt scelesto contubernio matrimonii nomen imponere, ut fratris filiam 31, vel sororis 32, vel eam, quæ cum fratre quondam nuptiali jure habitaverat, uxorem legitimam turpissimo consortio liceret amplecti, aut ut alia hujusmodi committerentur, viribus carere decernimus: ne dissimulatione culpabili nefanda licentia corroboretur.

TIT. VI.
DE INTERDICTO MATRIMONIO INTER pupillam & tutorem 1 seu curatorem filiosque eorum.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Marino.

SEnatusconsulti 2 auctoritatem, quo inter pupillam & tutoris filium connubium saluberrime sublatum est, circumveniri rusticitatis & imperitiæ velamentis non oportet.

2. Imp. ALEXANDER A. Byrrho.

MAter pupillæ cum tutore filiæ suæ 3, vel filio tutoris nuptias contrahere non prohibetur.

3. Idem A. Rogatiano.

CUm proponas, ei, quam matrimonio tuo junctam suggeris, post liberos susceptos curatorem patrem 4 tuum datum, quem contendis, nec te in potestate habuisse: cum rite contractum matrimonium ex post facto 5 vitiare non potuerit, justam interpretationem metuere non debes, ne liberi, quos habetis, non ex justo matrimonio suscepti videantur. Ut autem omnis scrupulus auferatur, insistere pater tuus debet, necnon & uxor tua, ut alius loco ejus detur: habebit enim facultatem repetendæ rationis negotiorum gestorum ab eo, qui fuerit substitutus.

4. Imp. PHILIPPUS A. Higinæ.

LIbertinum 6, qui filio suo naturali, quem in servitute susceperat, postea manumisso pupillam suam, eandemque patroni sui filiam in matrimonio collocavit; ad sententiam amplissimi Ordinis, qui hujusmodi nuptiis interdicendum putavit, pertinere, dubitari non oportet.

5. Idem PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Apulejo.

CUratorem adulto suo filiam 7 suam nuptui collocare non posse, falso tibi persuasum est.

6. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. Lucio.

SI patris tui pupillam nondum reddita tutelæ ratione, vel post redditam nondum exacto quinto & vicesimo anno, necnon 8 utili anno, uxorem duxisti: nec matrimonium cum ea habuisse, nec filium ex hujusmodi conjunctione procreasse videri potes. Sane, si hoc pater 9 puellæ, cum decederet, postulavit, & nuptiæ rite contractæ, & filius videtur jure susceptus.

7. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Paragonio.

SI tutor, vel curator pupillam, vel adultam quondam suam sibi, vel filio 10 suo, nullo divino impetrato beneficio, in matrimonio collocaverit: manet infamia contra eum, veluti confessum de tutela: quia hujusmodi conjunctione fraudem administrationis tegere laboravit: & dos data per condictionem repeti potest.

8. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Erythrio P. P.

SI quis tutoris vel curatoris nomine usurpato, id est, pro tutore seu curatore negotiorumve 11 gestore res pupillæ administraverit, eamque sibi filiove suo copulaverit: tales nuptias stare, & non ad exemplum tutorum infirmari sancimus: ne ex hujusmodi subtili, vel maligno tractatu matrimonia, seu proles ex his progenita, vel dos super his data, vel promissa, aliquam læsionem, vel calumniam patiantur.

TIT. VII.
SI QUACUNQUE PRÆDITUS 1 POTESTATE, vel ad eum pertinentes 2 ad suppositarum Jurisdictioni suæ adspirare tentaverint nuptias.

1. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. Theodoro P. P.

SI quis ordinaria, vel qualibet præditus potestate, circa nuptias invitis ipsis, vel parentibus [earum] contrahendas (sive pupillæ, sive apud patrem virgines, sive viduæ erunt, sive sui juris viduæ, denique cujuscunque sortis) occasione potestatis utatur, & minacem fervorem suum invitis his, quorum utilitas agitur, exhibere, aut exhibuisse detegatur: hunc, licet prohibitas nuptias non peregerit, attamen pro tali conamine multæ librarum auri decem obnoxium statuimus, & cum honore abierit, peractam dignitatem

---

(20. v. *Nov.* 134. *in fin.* (21. *l.* 6. *supr. h. t.* (22. *l.* 5. *ff.* de *quæst.* (23. v. *l.* 4. *supr. h. t. l.* 38. §. 4. *ff.* ad *leg. Jul. de adult.* (24. *Nov.* 74. *c. ult.* (25. v. *Nov.* 117. *c.* 6. (26. Adde *l.* 1. *infr. de naturalib. liberis.* (27. *l.* 16. *pr. l.* 23. *l.* 27. *l.* 32. *l.* 34. *in fin. l.* 42. *l.* 43. §. 10. *l.* 44. *pr. l.* 47. *l.* 58. *ff. de ritu nupt.* (28. *l.* 9. *infr. l.* 5. *supr. h. t.* (29. Adde *l.* 6. *supr. de donat. ante nupt. Nov.* 22. *c.* 3. *l.* 30. *ff. de reg. jur.* (30. v. *l.* 16. *supr. de sacrosf. eccles.* (31. *l.* 17. *supr. de nupt. l.* 2. *infr. si nuptiæ ex rescripto.* §. 3. *Inst. de nupt.* (32. *l.* 39. *l.* 56. *l.* 57. §. 1. *ff. de ritu nupt. l.* 2. *infr. si nuptiæ ex rescript. l.* 38. §. 1. *ff. ad leg. Jul. de adult. l. ult. ff. de condict. sine caus. d. l.* 17. *supr. d.* §. 3. *Inst. de nupt.*

TIT. VI. (1. *l.* 15. *ff. de sponsal. l.* 59. *l.* 60. *ff. de ritu nupt. l. ult. ff. de legat.* 1. *l.* 2. §. 1. *ff. de his quib. ut indign.* (2. *d. l.* 59. *l.* 60. §. 1. *l.* 14. *infr. de excus. tut.*

(3. v. *l. ult. infr. de contrar. jud. tut.* (4. v. *l.* 17. *infr. de excus. tut.* (5. Adde *l.* 28. *supr. de nupt.* (6. *l.* 64. *pr. ff. de ritu nupt.* (7. *d. l.* 64. *in fin.* (8. Immo vide *l.* 28. §. 3. *ff. de liber. & posthum.* (9. *l.* 36. *ff. de ritu nupt. l.* 7. *ff. ad legem Jul. de adult. l.* 1. *in fin. infr. si nuptiæ ex rescript.* (10. *d. l.* 36. *d. l.* 64. *ff. de ritu nupt.* (11. Fac. *l.* 67. §. 5. *ff. d. t.*

TIT. VII. (1. Adde *tit.* 2. *supr. h. lib. l.* 38. *l.* 63. *l.* 65. *ff. de ritu nupt.* (2. v. *l.* 57. *pr. ff. d. t.*

usurpare prohibemus, tali scilicet pœna, ut si circa honorem eum quo male usus est, vindicandum, & nostris statutis parere noluerit: eam provinciam in qua sibi usurpaverit, habitare per juge biennium non sinatur. Illo videlicet adjiciendo, ut & in potestate adhuc constituto, liceat personæ, quam hujusmodi ambitu circumvenire tentaverit, confestim contestatione proposita, cum sua suorumque domo jurisdictionem ejus evitare: curaturis hoc uniuscujusque civitatis defensoribus, & ejusdem judicis apparitoribus. Et quidem si hæc pravitas Ordinarii judicis erit, universa domus ejus ratio, atque omnia, vel civilia, vel criminalia negotia, quamdiu idem in administratione fuerit, Vicario competant. Sin autem Vicarius, vel similis potestatis, vim [in] hujusmodi matrimonio contrahendo molietur: vicissim Ordinarius judex intercessor existat. Sin [autem] erunt utrique suspecti, ad illustrem Præfecturam specialiter talium domorum, quamdiu ibidem administraverint, tuitio pertineat. Datum 15. Calend. Jul. *Thessalonicæ*, GRATIANO A. 5. & THEOD. A. 1. COSS. 380.

TIT. VIII.
SI NUPTIÆ EX RESCRIPTO petantur.

1. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Theodoro PP.

QUidam vetusti juris ordine prætermisso, obreptione 1 precum 2 nuptias, quas se intelligunt non mereri, à nobis existimant postulandas, sæpe habere [puellæ] consensum confingentes. Quapropter tale sponsalium genus præsentis legis definitione prohibemus. Si quis igitur contra hanc definitionem nuptias precum subreptione meruerit: amissionem bonorum, & pœnam deportationis subiturum se esse non ambigat, & amisso jure matrimonii, quod prohibita usurpatione meruerit, filios se ex hac conjunctione susceptos, justos non habiturum, nec unquam postulatæ indulgentiæ, annotationisve indulto efficacem se veniæ effectum meruisse: exceptis his, qui parentum sponsionem 3 de nuptiis filiarum implere desiderant, vel sponsalitia 4, hoc est arrharum data nomine, reddi sibi præcepto Legum cum statuta pœna deposcunt. Dat. Cal. Febr. HONOR. 8. & THEOD. 3. AA. COSS. 409.

2. Imp. ZENO A. Basilio PP.

NEfandissimum scelus fratris sororisve filiæ 5 nuptiarum, quod sacratissimis Constitutionibus sub gravissimæ pœnæ interminatione damnatum est, iterato præsentis divinæ Sanctionis tenore, modis omnibus prohibemus. Precandi quoque in posterum super tali conjugio (imo potius contagio) cunctis licentiam denegamus: ut unusquisque cognoscat impetrationem quoque rei, cujus est denegata petitio, nec si per subreptionem 6 post hanc diem obtinuerit, sibimet profuturam.

TIT. IX.
DE SECUNDIS 1 NUPTIIS.

1. Imppp. GRATIANUS, VALENTINIANUS, & THEODOSIUS AAA. Eutropio PP.

SI qua 2 mulier nequaquam luctus religionem priori viro nuptiarum festinatione præstiterit: ex jure quidem novissimo sit infamis 3: præterea secundo viro ultra tertiam partem bonorum in dotem non det, neque ei ex testamento plus, quam tertiam (3) partem relinquat. Omnium præterea hereditatum, legatorum, fideicommissorum, suprema voluntate relictorum, mortis causa donationum sit expers: hæc namque omnia ab heredibus, vel coheredibus, aut ab intestato succedentibus vindicari jubemus: ne in his, in quibus correctionem morum induximus, fisci 4 videamur habere rationem. His etiam amittendis, quæ prior maritus ei suprema voluntate reliquerit: quanquam hæc, quæ mulieri à priori viro relinquuntur, & per immaturum matrimonium vacuata esse cœperunt, primo à decem personis Edicto Prætoris enumeratis, id est, ascendentibus, & descendentibus, ex latere autem usque ad secundum gradum, scilicet gradibus servatis, deinde præsumi à fisco jubemus. Eandem quoque mulierem infamem redditam, hereditates ab intestato, vel legitimas, vel honorarias, non ultra tertium gradum sinimus vindicare. PP. 15. Cal. Jan. GRATIANO 5. & THEOD. AA. COSS. 380.

In AUTHENT. de nupt. §. si autem tutelam. coll. 4. tit. 1. Nov. 22. cap. 40. & 2. pars hujus Authent. habetur collat. 4. tit. 18. al. tit. 16. de restit. & ea, quæ parit undecimo mense. §. fin. Novell. 39. cap. 2.

EIsdem pœnis subjicitur etiam ea, quæ parit intra luctus 5 tempus, si modo indubitatum sit, sobolem hanc ex defuncto non existere: nam & usufructu antenuptialis donationis privatur. Item & ea, quæ suscepta liberorum tutela, contra sacramentum, secundo nubit, non prius tutorem petens, & rationem reddens, & exsolvens omne, quicquid debet. Sed hodie ulteriore jure sacramentum 6 ab ea non exigitur, sed contractis nuptiis à tutela repellitur.

2. Iidem AAA. Eutropio PP.

SI qua ex fœminis perdito marito, intra anni spatium alteri festinaverit nubere, (parvum enim tempus post decem menses servandum adjicimus: tametsi id ipsum exiguum putemus) probrosis inusta 7 notis honestioris nobilisque personæ decore, & jure privetur: atque omnia, quæ de prioris mariti bonis, vel jure sponsalium, vel judicio defuncti conjugis consecuta fuerat, amittat. Datum 3. Calend. Jun. *Constantinop.* EUCHERIO & SYAGRIO COSS. 381.

3. Iidem AAA. Floro PP.

FOeminæ, quæ susceptis ex priore matrimonio filiis, ad secundas [post tempus luctui statutum] transierint nuptias, quicquid ex facultatibus priorum maritorum sponsalium jure, quicquid etiam nuptiarum solennitate perceperint, aut quicquid mortis causa donationibus factis, aut testamento jure directo, aut fideicommissi, vel legati titulo, vel cujuslibet munificæ liberalitatis præmio ex bonis [ut dictum est] priorum maritorum fuerint adsecutæ: id totum ita, ut perceperint, integrum ad filios, quos ex præcedente conjugio habuerint, transmittant, vel ad quemlibet ex 8 filiis (dummodo ex his tantum [sit,] quos tali successione dignissimos judicamus) in quem contemplatione meritorum liberalitatis suæ judicium mater crediderit dirigendum. Nec quicquam eædem fœminæ ex iisdem facultatibus alienandum in quamlibet extraneam personam, vel successionem ex alterius matrimonii conjunctione susceptam, præsumant: atque habeant potestatem possidendi tantum [atque fruendi] in diem vitæ, non etiam alienandi 9 facultate concessa. Nam si quid ex iisdem rebus in alium quemlibet fuerit ab ea translatum: ex maternis redintegrabitur facultatibus, quo illibata ad eos, quos statuimus liberos, bona & incorrupta perveniant. §. 1. Illud etiam addimus [huic] legi, ut si aliquis ex iisdem filiis, quos ex priore matrimonio susceptos esse constabit, forte decesserit, matre jam secundis nuptiis funestata, aliis etiam ex eodem matrimonio progenitis liberis superstitibus, id, quod per eandem successionem ab intestato, vel ex testamento suæ posteritatis mater videbitur consecuta, in diem vitæ suæ pro sibi debita portione sola tantum possessione delata, omne his, qui supererunt, ex priore susceptis matrimonio filiis relinquat: nec super istiusmodi facultatibus testandi in quamlibet extraneam personam, vel quicquam alienandi habeat potestatem. † Quod si nullam ex priore matrimonio habuerit successionem, vel natus native decesserint: omne, quod quoquo modo perceperit, pleno proprietatis jure obtineat, atque in his nanciscendi dominii 10, & testandi circa quem voluerit, liberam habeat facultatem. Dat. 6. Cal. Jun. *Constantinop.* ANTONIO & SYAGRIO COSS. 382.

TIT. VIII. (1. v. *l. ult. in fin. infr. h. t. l. ult. supr. de diversf. rescript. l.* 29. *ff. ad leg. Cornel. de fals.* (2. *l. ult. supr. de incestis.* (3. *l.* 6. *in fin. supr. de interdict. matrim.* (4. *l. un. supr. si rector prov.* (5. *l.* 17. *supr. de nupt. l. ult. supr. de incest.* (6. v. *l.* 1. *supr. h. t.*

TIT. IX. (1. *Nov.* 22. *c.* 22. *& seqq.* adde *Nov.* 2. *Nov. Leon.* 90. (2. *l.* 4. *infr. ad SC. Tert.* (3. *l.* 15. *supr. ex quib. caus. infam. d. l.* 4. *l.* 2. *infr. h. t. l.* 1. *in fin. l.* 8. *& seqq. ff. de his qui not. infam.* (3.) Abrog. *l.* 6. *infr. h. t. Nov.* 2. *c.* 3. (4. *l.* 1. *l.* 14. *infr. de caducis.*

(5. v. *Nov.* 39. (6. *Nov.* 94. *c.* 2. (7. *l.* 1. *supr. h. t.* (8. v. *Nov.* 2. *c.* 1. *Nov.* 22. *c.* 25. (9. *l.* 6. §. 1. *infr. h. t. l.* 2. *infr. de indicta viduit. Nov.* 22. *c.* 23. (10. *l.* 6. §. 2. *l.* 8. §. 3. *infr. h. t.*

In AUTHENT. de nupt. §. si vero expectet. coll. 4. tit. 1. Novell. 22.
cap. 23.

IN donatione propter nuptias, etiamsi alius pro viro dederit, deserit eam proprietas.

In AUTHENT. col. constitut. & §. quibus supra. versic. venient autem talia. Novell. ead.
cap. 25.

LUcrum hoc æqualiter inter liberos lege distribuitur, non arbitrio parentis permittitur.

In AUTHENT. de nupt. §. hinc nos col. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 46. &, de non elig. secund. nuben. §. cum igitur. coll. 1. tit. 2. Novell. 2. c. 3.

EX testamento quidem succedit mater liberis suis, quæ convolavit ad secundas nuptias, sicut institutus quilibet. Ab intestato quoque vocatur, sive ante mortem filii, sive postea secundas ineat nuptias: Sed ab intestato eorum solum usumfructum percipit, quæ ex paterna substantia ad filium pervenerunt: Quantum vero ad antenuptialem donationem pertinet, erit similiter, ut in residuis: omnino ingratitudine, & hoc contra matrem fratresque inspecta.

In AUTHENT. de non elig. §. hoc autem. col. 1. tit. 2. Nov. 2. cap. 2. & de nupt. collat. 4. tit. 1. §. quoniam autem infirmas. Nov. 22.
cap. 26.

SEd & si quis ex his præmoriatur absque progenie, redit ad matrem dominium: quantum acquiritur ex pacto non existentium liberorum: residuum autem conceditur quibuslibet defuncti heredibus. Si quid ergo ex his alienaverit: pro suprascripta portione confirmatur alienatio: quare si sola heres extiterit, in solidum ad ipsam redit, vel alienationem sequitur.

4. Impp. HONOR. & THEOD. AA.
Mariniano PP.

CUm aliis sanctionibus jusserimus, materna bona integra ad liberos pervenire, quod tamen mulier mariti largitate percepit, [id] ex eo tantum liberi conjugio procreati sibi speciale tanquam paternum noverint [patrimonium] vindicandum. Itaque si habens filios ad secundas nuptias fortasse transierit: sponsalitiam largitatem, quam vir secundus contulit in uxorem, tantummodo filii, qui ex secundo matrimonio suscepti sunt, pro soliditate possideant; nec prosit liberis ex priore susceptis matrimonio, quod mulier ad tertia minime vota migraverit. Quod si posterior vir sine liberis ex eodem matrimonio susceptis decesserit, quicquid ab eo ex sponsalium largitate uxor fuerit consecuta, id sibi jurique suo sciat esse collatum, etiamsi ex priore matrimonio donator filios reliquisse doceatur. Ad maternas sane veniens, vel ex hoc, vel ex quolibet alio titulo facultates omnis posteritas, ex quocunque suscepta viro, pro debita sibi portione, ut à matre, vel à spontanea largitate, vel per testamentum ejus fuerit collata, possideat. Nos enim hac lege id præcipue custodiendum esse decernimus, ut 11 ex quocunque conjugio suscepti filii, patrum suorum sponsalitias retineant facultates. Datum 3. Non. Nov. *Ravennæ*, HONOR. 13. & THEOD. 10. AA. COSS. 422.

Ut mater transiens ad secunda vota, lucra prioris matrimonii tenetur reservare filiis ejusdem matrimonii: ita vir quoque transiens ad secunda vota, tenetur reservare filiis ejusdem matrimonii lucra dotis. Bald.

5. Impp. THEOD. & VALENT. AA.
Florentio PP.

GEneraliter censemus, quocunque casu Constitutiones ante hanc legem mulierem liberis communibus, morte mariti matrimonio dissoluto, quæ de bonis mariti ad eam devoluta sunt, servare sanxerunt: iisdem casibus maritum 12 quoque, quæ de bonis mulieris ad eum devoluta sunt, morte mulieris matrimonio dissoluto, communibus liberis servare. Nec interest, si alter pro marito donationem ante nuptias, vel pro muliere dotem crediderit offerendam. Hoc observare præcipimus, licet res ante nuptias donatæ (ut adsolet 13 fieri) in dotem à muliere redigantur. Dominium autem rerum, quæ liberis per hujus legis, vel præteritarum Constitutionum auctoritatem servantur, ad liberos pertinere decernimus. Itaque defuncto eo, qui eas liberis servabat, extantes ab omni possessore liberi vindicabunt: consumptas [vero] ab heredibus ejus exigent, qui eas servare debuerant. Alienandi sane, vel obligandi suo nomine eas res, quæ liberis servari præceptæ sunt, eis qui reservaturi sunt, adempta licentia est. Negotia vero liberorum patri utiliter administrare concedimus. Dividendi quoque res inter eos liberos ipsis parentibus pro suo arbitrio, vel eligendi quem voluerint, licentiam non denegamus. 14 §. 1. In his autem casibus, in quibus res ut paternas mater liberis communibus servare præcepta est, (hoc est, ubi morte mariti matrimonio dissoluto, mulier ad alias nuptias pervenerit) vel ubi [res] ut maternas patrem liberis communibus servare censuimus: hoc est, (ubi morte mulieris matrimonio dissoluto, vir ad alias nuptias venerit) si hereditatem ejus parentis, qui prior mortuus est, non adierint liberi, licebit eis tanquam ejus tantum res fuerint, qui posterior moritur, ea sibimet vindicare, scilicet si ejus, qui posterior moritur, hereditatem crediderint adeundam: ne 15 quod favore liberorum inductum est, quibusdam casibus ad læsionem eorum videatur inventum.

In AUTHENT. de nupt. §. si vero expectet. & §. quoniam autem. & §. soluto. coll. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 23. 26. & 20.

HÆ res lucro cedunt liberis, licet heredes non sint patris, aut matris, aut utriusque, nisi fuerint ingrati, & probetur ingratitudo.

§. 2. Illud etiam humanis sensibus huic legi credidimus inserendum, ut eo quoque casu, quo lucratur, vel mulier res, quæ ad eam à marito perveniunt, vel maritus eas, quæ ex bonis mulieris ad eum transeunt: hoc est, ubi primum matrimonium alterius morte dissolvitur, nec superstes ad secundas nuptias pervenit, si res vel maritus, vel uxor, hoc est, qui superstes est, non consumpserit, vel alienaverit, (quod eis ad secundas nuptias non venientibus, quasi rerum dominis 16 concessum esse non dubium est) liberis liceat res à patre profectas, ut paternas, à matre, ut maternas accipere. Dat. 7. Id. Septembr. CP. THEOD. A. 18. & FESTO COSS. 444.

In AUTHENT. neque virum quod ex dote. §. propterea igitur. coll. 7. tit. 10. al. coll. 8. tit. 1. Novell. 98.
cap. 1.

UXore mortua, quod vir ex dote lucratur, filiis communibus omnimodo reservatur, quantum ad proprietatem, usufructu patri concesso. Idem est ex parte mulieris, si lucretur ex sponsalitia largitate. Item si aliter matrimonium solvatur, super iisdem lucris loquitur hæc eadem constitutio.

In AUTHENT. ut fratrum filii. §. quia vero mulieres. coll. 9. tit. 10. al. 7. Nov. 127.
cap. 3.

SI tamen abstineat mater à secundis nuptiis, habebit & ipsa proprietatis portionem pro numero liberorum. Idem in patre obtinet, & in omnibus ascendentibus à secundis nuptiis abstinentibus.

6. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA.
Erythrio PP.

HAc edictali lege in perpetuum valitura sancimus, si ex priore matrimonio procreatis liberis pater materve ad secunda, vel tertia, aut ulterius repetiti matrimonii vota migraverit: non sit ei licitum novercæ, vel vitrico, testamento, vel sine scriptura, seu codicillis, hereditatis jure, sive legati, sive fideicommissi titulo plus relinquere, nec dotis, aut ante nuptias donationis nomine, seu mortis causa habita donatione, conferre, nec inter vivos conscribendis donationibus, (quæ etsi constante matrimonio civili jure interdictæ sint, morte tamen donatoris ex certis 17 causis confirmari solent) quam filio 18, vel filiæ, si unus, vel una extiterit. † Quod si plures liberi fuerint, singulis æquas partes habentibus minime plus, quam ad unumquemque eorum pervenerit, ad eorum liceat vitricum novercamve transferri. Sin autem non ex æquis portionibus ad eosdem liberos memoratæ transierint faculta-

(11. *Nov.* 22. *c.* 29. adde *l.* 4. *ff.* *ad SC. Tertull.* (12. *Nov.* 2. *c.* 2. *Nov.* 22. *c.* 23. (13. v. *l.* 1. *l.* 14. *supr. de donat. ante nupt.*

(14. *l.* 3. *supr. h. t. l.* 8. §. 7. *infr. de repud.* abrog. *Nov.* 22. *c.* 25. (15. *l.* 6. *supr.* de *legib. l.* 19. *in fin. supr. de fide instrum.* (16. *l.* 6. §. *ult. infr. h. t.* mutat. *Nov.* 127. *c.* 3. (17. v. *l.* 25. *infr. de donat. inter vir. & uxor.* (18. *Nov.* 22. *c.* 27. vide tamen *l.* 18. *supr. de donat. ante nupt.*

tes: tunc

tes: tunc quoque non liceat plus 19 eorum novercæ, vel vitrico testamento relinquere, vel donare, seu dotis, vel ante nuptias donationis titulo conferre, quam filius, vel filia habet, cui minor portio ultima voluntate derelicta, vel data fuerit, aut donata: ita tamen, ut quarta pars, quæ eisdem liberis debetur ex legibus, nullo modo minuatur, nisi ex his causis, quæ de inofficioso excludunt querelam. Quam observationem in personis etiam avi, [vel aviæ,] proavi, & proaviæ, nepotum, vel neptium, item pronepotum, vel proneptium, sive in potestate, sive emancipati emancipatæve sint, ex paterna, vel materna linea venientibus, custodiri censemus. † Sin vero plus, quam statutum est, [aliquid] novercæ, vel vitrico relictum, vel donatum, aut datum fuerit, id, quod plus relictum, vel donatum, aut datum fuerit, tanquam non scriptum, neque derelictum, vel donatum, aut datum sit, ad personas deferri liberorum, & inter eas dividi jubemus: omni circumscriptione, si qua per interpositam personam, vel alio quocunque modo fuerit excogitata, cessante. §. 1. His illud adjungimus, ut mulier in his casibus, in quibus ante nuptias donationes, cæteras etiam res à marito ad se devolutas, secundum priorum legum statuta liberis communibus, ut paternas, servare compellitur: hoc est, ubi morte 20 mariti matrimonio dissoluto, ad alias nuptias venerit, immobilium rerum & mancipiorum, annonarum quoque civilium usufructu duntaxat vitæ suæ temporibus potiatur, alienatione earum penitus interdicta. Mobilium vero rerum, justis pretiis æstimatione habita per eos, quos utraque pars elegerit arbitros judicaturos, interposito sacramento, simili modo usumfructum habeat, si idoneam 21 fidejussionem præbuerit, quod easdem res mobiles, vel earum pretium filiis & filiabus ex eodem matrimonio procreatis, vel post mortem eorum nepotibus & neptibus ex iisdem liberis procreatis, sive omnibus, sive uno unave superstite mori contigerit, secundum legum modum restituat: vel certe si fidejussiones idoneas præstare distulerit, aut nequiverit; prædictæ res mobiles nondum matri à liberis traditæ, apud eosdem manebunt. Solutæ vero eidem matri, vel ab eadem detentæ restituentur liberis, si tamen ab his fidejussio idonea matri fuerit oblata, qua caveri debet: *Quod eidem superstiti pro usufructu earundem rerum mobilium, vel pretio, quo taxatæ sunt, usurarum nomine centesimæ partem tertiam annuis quibuscunque temporibus præstare non different:* ita [tamen,] ut in eadem fidejussione hoc quoque caveatur, *Quod à filiis filiabusve, vel ex his progenitis liberis, si ante eandem matrem omnes eos obire contigerit, omnes res prædictæ mobiles secundum legum moderationem matri, ut ad eandem luctuosum lucrum redeat, restituantur.* † Erit itaque licitum utrilibet parti, quæ fidejussionem præbuerit, si sibi commodum esse perspexerit, his rebus mobilibus uti frui, easdemque dare mutuo, vel obligare, vel vendere, ut ex his maxime liberi acquirentes possint materno affectui sine suo incommodo deservire. † Sin autem utraque pars prædictam fidejussionem dissimulaverit, aut forte offerre nequiverit: eædem res apud mulierem usque in diem vitæ suæ manebunt.

In AUTHENT. de non eligend. §. aliud. coll. 1. tit. 2. Nov. 2. cap. 4. & in Authent. de nupt. §. & quia parum. coll. 4. tit. 1. Nov. 22. cap. 45.

SEd si aurum fuerit in donatione propter nuptias scriptum: cautio usurarum exponitur, non autem aurum exigitur: nisi forte viri substantia habeat aurum, & cætera, quæ scripta fuere.

§. 2. Omnibus videlicet iisdem maritalibus facultatibus, his etiam, quas habet habiturave est tanquam si jure pignoris, vel hypothecæ suppositæ sint, super eadem ante nuptias donatione, vel rebus aliis ad eam ex mariti substantia devolutis, ex eo die, quo eædem res ad eam pervenerint, liberis obligatis: ut si quis post traditas matri, vel detentas ab ea res (si ita contigerit) contractum aliquem cum eadem muliere inierit, quæ se repetitis nuptiis copulaverit: in vindicandis 22 iisdem suppositis rebus posteriores habeantur: liberis, qui ex eodem matrimonio procreati sunt, & nepotibus neptibusque, qui ex iisdem liberis geniti sunt, sine dubio præponendis. §. 3. Sin vero liberorum suorum affectione servata, pater, materve ad alias nuptias migrare noluerit: neque vir his, quæ de bonis uxoris ad se transeunt, neque mulier rebus, quæ ex substantia mariti ad se pervenerunt, pro suo arbitrio 23 uti, vel eas vendere, aut quocunque jure, vel modo alienare, vel pignoris jure, seu hypothecæ, si voluerint, obligare, utpote domini earum prohibebuntur. Extantes autem prædictas res, si non fuerint alienatæ, vel consumptæ, vel suppositæ, licebit liberis vindicare, etiam non adeuntibus 24 hereditatem parentum. Datum 2. Calend. Mart. MARTIANO & ZENONE COSS. 469.

Filius transmittit ad descendentes jus vindicandi lucrum sibi proveniens propter secundas nuptias patris, vel matris, ascendentibus & collateralibus exclusis: sed electionem habet, in quem volet liberorum suorum lucrum illud transferendi. Non est igitur hæc lex abrogata Novell. 2. Justiniani, quæ matri electionem adimit, non autem ejus filio. Char.

7. Imp. ZENO A. Sebastiano PP.

IN quibus casibus pater dotem, mater ante nuptias donationem, vel alias res ad se ex altera parte devolutas, filiis utriusque sexus servare præcepti sunt: si quem ex filiis vel filiabus ante patris, vel matris obitum mori contigerit, (sive ante secundas nuptias, sive postea) filio vel filia, nepote vel nepte, vel pluribus, patre suo adhuc vivo, vel matre superstite, derelictis: portionem, quæ defuncto filio, vel filiæ debebatur, vel lucrum ex ea, non ad fratres, vel sorores mortui, sed ad filios 25 ejus, vel filias, vel nepotes utriusque sexus, aut pronepotes, avis, vel proavis superstitibus, pervenire decernimus: eligendi videlicet, quos voluerint ex liberis superstitibus, non adempta licentia. Dat. Cal. Mart. ELLO V. C. COS. 478.

8. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ PP.

SI quis prioris matrimonii filiorum ante secundas nuptias patris, vel matris mortuus fuerit, filiis à se, vel nepotibus, vel pronepotibus relictis, partem ejus non ad fratres, vel, si nullus alius frater, vel soror sit, ad patrem, vel matrem ejus pervenire, sed ad filios 26, vel nepotes, vel [pronepotes] ejusdem mortuæ personæ, sancimus: ut sive unus, sive plures sint, eam tantummodo partem vindicare possint, quæ mortuo competiit. §. 1. Illud etiam certa sanctione definire censemus, ut si quis, vel si qua ex alio matrimonio filiis procreatis, minime ad secundas nuptias venerit, eodem modo liceat quidem genitori [vel genitrici] res ex priore conjugio sibi acquisitas, quomodo voluerit, alienare 27, vel administrare: Si quæ vero earum minime sint alienatæ, possunt liberi etiam non adeuntes 28 paternam, vel maternam hereditatem, eas vindicare. §. 2. Certum esse sancimus, quod etiam illa de cætero videbitur earundem fuisse rerum alienatio, quæ in testamento genitoris, vel genitricis, vel specialiter relinquendo 29, vel generaliter heredem instituendo, facta sit.

In AUTHENT. de nupt. §. deinceps. & §. solut. coll. 4. tit. 1. Novell. 22. c. 20.

NUnc autem, nisi expressim transponat in alios, præsumitur ipsis conservare talia lucra.

§. 3. Talem vero licentiam [datam] filiis, ut etiam non adeuntes paternam, vel maternam hereditatem, lucra vindicarent, quæ parens eorum ex matrimonio, quod secundo toro minime mutavit, sibi adquisita non alienavit, nullo modo eis concedimus, si paternam vel maternam hereditatem ab intestato ex patre (si forte alii etiam ex anteriore matrimonio morienti parenti filii sunt) sibi acquisierint. §. 4. In illo etiam veterem sanctionem adimplentes, præcipimus exemplo matris, cujus res post secundas nuptias filiis ex priore matrimonio natis [in hypotheca 30] suppositæ sunt, ad conservanda eis lucra, quæ ex priore matrimonio ad eam pervenerunt: patris quoque bona, quæ habet habiturusque est, filiis ex priore matrimonio natis post secundas ejus nuptias, ad ea conservanda, quæ ex eorum matre lucratus est, supposita esse. §. 5. Illius etiam patris, qui in sua potestate talem liberum, vel liberos habens, maternam eis substantiam, vel ex materna linea ad eos devolutam servare compellitur: bona iisdem liberis supposita esse ad conservandas easdem maternas res decernimus: ita tamen, ut occasione talium hypothecarum, neque patris, neque matris administrationem filii valeant perscrutari, vel aliquam eis movere super hoc quæstionem:

(19. Fac. *l.* 1. *supr. de inoff. dot. l.* 18. *l.* 19. *in fin. supr. de donat. ante nupt.* (20. *Nov.* 68. (21. *Nov.* 22. *c.* 4. (22. *v. l.* 3. *in fin. supr. h. t.*

(23. *Nov.* 22. *c.* 2. (24. *l.* 8. §. 1. *infr. h. t.* (25. *d. l.* 8. *pr. l.* 3. *infr. de bon. quæ lib. Nov.* 22. *c.* 25. (26. *l.* 7. *supr. h. t.* (27. *l.* 5. *in fin. l.* 6. *in fin. supr. eod.* (28. *d. l.* 6. *in fin.* (29. Fac. *l.* 1. *in fin. infr. de fundo dotali.* (30. *l.* 6. §. 2. *supr. h. t. l.* 12. §. 1. *vers. exceptis. infr. qui potiores in pign.*

nem: cum perspicui sit juris, etiamsi alienata fuerint eorum bona, quæ extra memorata lucra, vel maternas res sunt, jus hypothecæ integrum iisdem manere filiis. Dat. 3. Idib. Decembr. D. N. JUSTINIANO A. 2. COS. 528.

9. Idem A. Mennæ PP.

QUoniam præteritæ 31 leges omnia, quæ liberis ex priore matrimonio procreatis, mulier quidem secundo marito, vir autem secundæ uxori dotis, vel ante nuptias donationis nomine, vel alio quocunque modo dederit, vel reliquerit, his ampliora, quæ uni filio, vel filiæ ex anteriore matrimonio progenitis danda vel relinquenda sunt, revocata ad solos filios, [vel filias] ex anteriore matrimonio natos pervenire constituerunt, nullaque in hac parte filiorum ex secundo matrimonio natorum mentio facta est: hoc quoque corrigentes, omnia, quæ memorato modo revocantur, non solum ad filios prioris matrimonii, sed etiam ad eos, qui ex secundis nuptiis nati fuerint, pertinere, & in capita inter omnes dividenda sancimus. §. 1. Ad hæc lucra, quæ marito, vel uxori ex dote, vel ante nuptias donatione occasione repudii accedunt, indistincte post secundas eorum nuptias liberis ex priore conjugio procreatis ad similitudinem 32 matrimonii morte dissoluti servari, nec de cætero repudii causam requiri, vel aliam in ea [re exquisitionem] fieri. Dat. Id. April. *Constantinop.* DECIO V. C. COS. 486.

In AUTHENT. de nupt. §. 1. & §. nec illud. & §. optime. col. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 1. 29. & 27.

AD eos solos etiam nunc pertinet: & si quis ex eis præmoritur relicta sobole, portio ejus ad eam defertur.

10. Idem A. Demostheni PP.

CUm apertissime legibus caveatur, ingratos liberos à majorum suorum hereditate merito esse repellendos, si hoc idem in suis elogiis conscripserint, & revera hoc fuerit revelatum: reclamare videtur hujusmodi sanctioni divalis Constitutio Leonis 33 inclytæ recordationis, quam super filiis ex priore matrimonio procreatis conscripsit. Nam cum necessitas est patri, vel matri, qui ad secunda vota migraverit, tantum præstare per quamcunque causam secundo marito, vel novercæ, quantum filio, vel filiæ ex anterioribus nuptiis progenitis, qui partem minimam habiturus est, reliquerit: maxima iniquitas ex hac Sanctione contra genitores efficiebatur. Liberi etenim scientes, quod omnimodo aliquid sibi à genitoribus suis etiam nolentibus relinquendum est, & tantum, quantum secundus maritus, vel noverca acceperit, omni licentia & lascivia suos genitores injuriis adficiebant. Quapropter sancimus, ingratos revera liberos neque hoc beneficium, quod divalis constitutio Leonis Augustæ memoriæ eis præstitit, in posterum posse sibi vindicare, sed quasi ingratos ab omni hujusmodi lucro repelli. † Quam observationem in personis, etiam avi & aviæ [proavi & proaviæ,] nepotum, vel neptium, item pronepotum vel proneptium, sive in potestate, sive emancipati emancipatæve sint, ex paterna vel materna linea venientibus, custodiri censemus. † Sed quemadmodum genitoribus providemus, ita & innocuam posteritatem nullis affici injuriis patimur: ut non genitores, qui sese secundis nuptiis devoverint, irrationabile odium ad priores liberos forsitan habentes, sine justa ratione eos ingratos [vocare] concedantur. † Eos etenim liberos hujusmodi beneficio defraudari volumus, qui re ipsa 34 ingrati circa suam antiquitatem ab heredibus genitorum liquidis, & indubitatis probationibus convicti fuerint, ex hujusmodi casibus, qui antea priscis legibus enumerati sunt. Dat. 15. Cal. Octobr. *Chalcedone*, DECIO V. C. COS. 486.

In XXVIII. *lib.* βασιλικῶν *fit mentio* XI. *Constitutionis hujus tituli, quæ ipsius quidem est Justiniani, sed ab eo abrogata Novell.* 2. *in qua etiam illius meminit: illam vero tum ex ipso* βασιλ. *libro, tum ex Novella Justiniani fuisse constat de hereditatibus filiorum, quorum matres ad secundas venerant nuptias, si ipsi ante eas intestati decesserint.* † *In eodem* βασιλ. *libro fit etiam mentio* XIV. *Constitutionis hujus tituli, quæ ipsius est Justiniani; eam Cujacius Latinam edidit in comment. ad Novell. Justiniani; quem secuti, illam sic restituimus. Char.*

11. Idem A. *

SI filii, quorum parentes ad secundas venerant nuptias, ante eos decesserint, proprietas lucrorum nuptialium ad filiorum heredes etiam extraneos testamento scriptos perveniet: deducto eo, quod in casum orbitatis parentem lucrari convenit; quod etiam pro rata observatur uno ex pluribus filiis ante parentem mortuo. Sed si parens lucra nuptialia alienaverit, & ad secundas nuptias venerit, nec eum liberi heredem instituerint, valebit alienatio ad finem ejus, quod in casum mortis liberorum lucrari parens, qui alienavit, debuit, & reliquum revocabitur ab heredibus defunctorum liberorum. Dat. *

Cum recitat primum hujus legis caput Cujacius, hæc adjicit: quæ tamen potius pro interpretatione accipienda videntur:

Nam pars, quæ ei competebat, transit ad heredes ejus, sive fratres sint, sive extranei, deducto tantum eo pro rata, quod apud parentem ex casu orbitatis sive morte liberorum remanere debet.

Verum Græcam quoque hujus Constitutionis epitomen ab Ant. Augustino editam relinquimus. Char.

Græca constitutio. Ejus particulam hanc retulit Ant. August.

SEcundo nubens, aut uxorem ducens, prioris matrimonii lucra ipsius liberis præmortuis habeat, & vindicet ab his, qui habent.

TIT. X. SI SECUNDO NUPSERIT MULIER, cui maritus usumfructum reliquit.

1. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Tatianum PP.

SI usumfructum 1 maritus rerum suarum decedens uxori reliquerit, eaque in secundas nuptias, consortiumque convenerit: usumfructum, quem ex priore marito consecuta fuerit, amittat: atque eum filiis ex eo die, quo nupserit, mature restituat. Quod si liberos ex priore matrimonio adhuc imbecillitas habebit infantiæ, nec muniat [eos] tutoris auxilium, ac per hujusmodi occasionem mater ea, quæ relicta fuerant, usurpaverit: omnia legitime repetantur, [&] cum competentibus fructibus ad liquidum deducta ratione restituat. Hæc de usufructu, quem vir extremam constituens voluntatem, de rebus propriis uxori reliquerit. † De usufructu vero rerum ante nuptias donatarum, ea observari, quæ anteriores 2 Constitutiones decreverunt, sancimus. Dat. Idib. Martiis, ARCAD. A. 2. & RUFINO COSS. 392.

In AUTHENT. de nupt. §. si vero solum. coll. 4. tit. 1. ex Novell. 22. cap. 32.

HOc locum habet, si datus vel relictus fuerit ea lege, ut ex secundis nuptiis interiret: alioquin perseverat, sive relictus esset, sive donatus, quibus casibus licuit. Sed ususfructus in dote, sive ante nuptias donatione lege permissus, non potest à testatore derogari.

TIT. XI. DE DOTIS PROMISSIONE ET NUDA pollicitatione.

1. Imp. ALEXANDER A. Claudio.

FRustra existimas actionem tibi competere, quasi promissa dos tibi, nec præstita sit, cum neque species ulla 1, neque quantitas promissa sit, sed hactenus nuptiali instrumento adscriptum: *Quod ea, quæ nubebat, dotem dare promiserit.* PP. Cal. Aug. POMPEJANO & PELIGNO COSS. 232.

2. Imp. GORD. A. Herodoto PP.

SI pro dote promissas usuras 2 *dare* socer tuus spopondit: id, quod deberi ostenderis, competens judex solvi tibi præcipiet. PP. 12. Cal. Septembr. PIO & PONTIANO COSS. 239.

3. Idem A. Claudio [PP.]

SI quum ea, quæ tibi matrimonio copulata est, nuberet, is, cujus meministi, dotem tibi non addita quantitate, *sed quodcunque arbitratus* 3 *fuisset*, pro ea daturum se rite promisit, & interpositæ stipulationis fidem non exhibet: competentibus actionibus usus, ad repromissi emolumentum jure judiciorum pervenies. Vi-

(31. *l.* 6. *supr. h. t.* (32. *Nov.* 98. *c.* 1. (33. *l.* 6. *supr. h. t.* (34. *Nov.* 22. *c.* 27. *juncto c.* 35.

TIT. X. (1. Adde *Auth. prox. Nov.* 22. *c.* 32. (2. *l.* 3. *l.* 6. §. 1. *supr. de secund. nupt.*

TIT. XI. (1. Immo vide *l.* 3. *infr. h. t. l.* 69. §. 4. *ff. de jure dotium.* (2. *l.* 21. §. 1. *ff. de donat. inter vir. & uxor.* (3. v. *l.* 1. *supr. h. t. l.* 69. §. 4. *ff. de jure dot.*

detur enim boni 4 viri arbitrium stipulationi insertum esse. PP. Calend. Januar. SABINO & VENUSTO COSS. 241.

4. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Rufo.

SI voluntate dotantis in dotali instrumento plura tibi tradita scripsisti, quam suscepisti: intelligis de his, quæ desunt, petendis, pactum esse consecutum. 5 S. Non. Aprilis, AA. COSS.

5. Iidem AA. & CC. Dasumianæ.

SI pater marito tuo stipulanti promiserit dotem, non tibi 6, sed marito contra successores soceri competit actio. Dat. 8. Cal. Decembr. AA. COSS.

6. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Hierio PP. post alia.

AD exactionem dotis, quam semel præstari placuit, qualiacunque sufficere verba censemus, [sive scripta fuerint, sive non,] etiam si stipulatio 7 in pollicitatione rerum dotalium minime fuerit subsecuta. Dat. 10. Calend. Mart. *Constantinopoli*, FELICE & TAURO COSS. 428.

7. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni PP.

SI pater 8 dotem pro filia simpliciter dederit, vel [pro] filio ante nuptias donationem fecerit, habeat autem filius, vel in potestate constitutus, vel forte emancipatus res maternas, vel [ex] alio modo tales, quæ acquisitionem effugiunt, quarum ususfructus solus apud patrem remanet, vel quocunque modo poterat quasdam actiones contra patrem habere: dubitabatur apud veteres, utrumne videretur pater ex ipso debito, dotis vel ante nuptias donationis fecisse promissionem, vel dationem, ut sese ab hujusmodi nexu liberaret; an debitum quidem remaneret in sua natura, liberalitas autem paterna dotem, vel ante nuptias donationem dare suggessisset. Et in tali dubitatione multa pars legumlatorum sese divisit, alio etiam incremento hujusmodi quæstioni addito, si forte dixerit in instrumento dotali, ex rebus paternis & maternis dotem, vel ante nuptias donationem dare: utrum pro dimidia parte videatur datio, vel promissio facta esse, an pro rata portione utriusque substantiæ? Utramque igitur dubitationem certo fini tradentes, sancimus, si quidem nihil addendum existimaverit, sed simpliciter dotem vel ante nuptias donationem dederit, vel promiserit: ex sua 9 liberalitate hoc fecisse intelligi, debito in sua figura remanente. Neque enim leges incognitæ sunt, quibus cautum est, omnino paternum 10 esse officium, dotem vel ante nuptias donationem pro sua dare progenie. Liberalitas itaque talis remaneat vera & irrevocabilis, ut puro nomine & liberalitas & debitum suam sequantur fortunam. † Ubi autem ex rebus tam suis, quam maternis, vel haliis, quæ non acquiruntur, vel ex suis debitis dixerit se fecisse hujusmodi liberalitates: tunc si quidem penitus inopia tentus est, ex illis videri rebus dotem vel ante nuptias donationem esse datam, quæ ad filios vel filias pertinent. Si vero & ipse substantiam idoneam 11 possidet, in hoc casu quasi de suo patrimonio dotem, vel ante nuptias donationem dedisse intelligatur. Poterat enim secundum suas vires dotem pro filia, vel ante nuptias donationem pro filio dare, & consentire filiis suis, quando voluerint partem, vel forte totam suam substantiam, quam habent, paternæ liberalitati pro dote, vel ante nuptias donatione aggregare: ut revera appareat, quid ipse velit dare, & quid de substantia filiorum proficiscatur: ne dum effuso sermone sese jactet, in promptum incidat sui periculum. Dat. Calend. Novembr. LAMPADIO & ORESTE, COSS. 530.

TIT. XII.
DE JURE 1 DOTIUM.

1. Impp. SEVERUS & ANTON. AA. Nicephoro.

EVicta 2 re, quæ fuerat in dotem data, si pollicitatio vel promissio fuerit interposita: gener contra socerum, vel mulierem, seu heredes eorum, condictione, vel ex stipulatione agere potest. Sin autem nulla pollicitatio, vel promissio intercesserit: post evictionem ejus, si quidem res æstimata fuerit, ex empto 3 competit actio. [Sin vero hoc non est factum: si quidem bona 4 fide eadem res in dotem data est, nulla 5 marito competit actio.] Dolo autem dantis interposito, de dolo actio adversus eum locum habebit: nisi à muliere dolus interpositus sit: tunc enim, ne famosa 6 actio adversus eam detur, in factum actio competit. PP. Dat. Calend. August. MUTIANO & FABIANO COSS. 202.

2. Imp. ANTONINUS A. Alluviadi.

SI stipulatio *de restituenda portione dotis datæ* subjecta est, conditioque ejus extitit: habet ex ea actionem is, in cujus personam utiliter concepta commissaque est: Secundum quod si Polla soror tua de restituenda sibi parte dotis habet actionem, eo quod mater vestra donandi animo passa est partem dimidiam dotis post obitum matris filiam stipulari: metuere non debet doli exceptionem, quod matri suæ, quæ pactum interposuit, heres ex minore, quam dimidia portione extitit: nisi liquido probatum fuerit, matrem ejus mutasse dotis pacti voluntatem 7, contentamque esse [voluisse] filiam [suam] pro portione hereditatis prælegationibus, maritumque suum 8 exactione liberari voluisse. PP. Dat. 3. Cal. August. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

3. Imp. ALEXAND. A. Euphemio.

ET si dotis exactio, defuncta in matrimonio filia, potuisset ad patrem pertinere 9: dotalibus tamen servis maritus testamento directam & fideicommissam libertatem jure dedit, & præstita revocari non debuit: cum & inter vivos manumittendi mancipia dotalia constante matrimonio, liberam 10 habeat maritus facultatem. PP. 6. Idib. Decembr. ANTONINO & ALEXANDRO COSS. 223.

4. Idem A. Valenti.

NUlla lege prohibitum est, universa 11 bona in dotem marito fœminam dare. PP. 4. Id. Jul. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

5. Idem A. Statiæ.

QUoties res æstimatæ 12 in dotem dantur: maritus dominium consecutus, summæ velut pretii debitor efficitur. Si itaque non convenit, *ut soluto matrimonio restituerentur*, & jure æstimatæ sunt: retinebit eas, si pecuniam tibi offerat. Dat. 3. Id. April. ALEXANDRO A. 2. & MARCELLO COSS. 227.

6. Imp. MAXIMINUS A. Sulpitio.

AVia tua eorum, quæ pro filia tua in dotem dedit, etsi verborum obligatio non intercessit, actionem ex fide conventionis ad te, si heres extitisti, transmittere potuit. Nec enim eadem causa est patris & matris paciscentium: quippe matris pactum actionem præscriptis verbis constituit: patris, dotis actionem profectitiæ nomine competentem conventione 13 simplici minime creditur innovare. Datum 3. Id. Februar. MAXIMINO A. & AFRICANO COSS. 237.

7. Imp. GORDIANUS A. Marco.

CUm à socero tuo pro uxore dos tibi daretur, si ea in stipulationem deducta non est sub tempore dationis, sed postea: socer tuus tecum paciscendo, si id non ex voluntate filiæ suæ fecit, conditionem ejus lædere 14 non potuit. Quandoque enim sola de dote experiens, id pactum non debere ad sui dispendium operari, de jure defenditur. PP. Dat. Cal. Octobr. PIO & PONTIANO COSS. 239.

8. Idem A. Agrippinæ.

ETiamsi non dotem reddi sibi mater, sed *ea, quæ in dotem data sunt, ut eam sequerentur, vel ad se pertinerent, in matrimonio defuncta filia*, stipulata sit: durante matrimonio filia decedente, actionem ex stipulatu videri quæsitam, æquissimum esse judica-

(4. *l.* 22. *in fin. ff. de reg. jur.* (5. Adde *l.* 14. §. 1. *vers. ideoque. supr. de non numer. pecun.* (6. v. *l.* 48. §. 1. *ff. de jure dot.* (7. Confer. *l. un. pr. infr. de rei uxor. act.* Fac. §. 1. *Inst. de verb. oblig.* (8. Adde *Nov. Leon.* 21. (9. *l.* 5. §. 12. *ff. de jure dot.* (10. *l.* 19. *ff. de ritu nupt.* adde *l.* 14. *infr. de jure dot. l.* 41. §. 11. *ff. de legat.* 3. (11. v. *l.* 125. *ff. de verb. sign.*
TIT. XII. (1. *Lib.* 23. *D.* 3. *Nov.* 91. *Nov.* 97. *Nov.* 98. *Nov. Leon.* 25. (2. *l.* 16. *ff. h. t. l. un.* §. 1. *infr. de rei uxor. act. l.* 13. *infr. h. t.*

(3. *d. l.* 16. immo vide *l.* 69. §. 7. *ff. eod.* (4. *d.* §. 7. (5. Fac. *l.* 61. *ff. de ædil. edict.* (6. *l.* 2. *infr. rer. amot.* (7. *l.* 72. *in fin. ff. h. t.* (8. *l.* 11. *ff. de dote præleg.* (9. *l.* 4. *infr. soluto matrimonio.* (10. *l.* 21. *ff. de manumiss.* (11. *l.* 72. *pr. ff. h. t.* vide tamen *l.* 9. §. 1. *ff. de minor. l.* 1. *supr. si advers. dotem. l.* 6. *pr. supr. de secund. nupt.* adde *tit. supr. de inoff. dot.* (12. *l.* 10. §. *ult. ff. l.* 10. *infr. h. t.* (13. Confer. *l. un.* §. 1. §. 6. *infr. de rei uxor. act.* (14. *l.* 28. *ff. h. t. l.* 7. *ff. de pact. dotal.*

mus.

mus. Cui consequens est, ut etiam id 15, quod additamenti causa in dotem datum est, eadem actione repetatur. PP. Calend. Februar. SABINO & VENUSTO COSS. 441.

9. Imp. DECIUS A. & C. Urbicanæ.

DOtis tuæ potiorem causam magis esse convenit, quam Reipublicæ, cui postea 16 idem maritus obnoxius factus est. PP. 6. Id. Jun. DECIO A. & GRATO COSS. 251.

10. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Ingenuo.

CUm dotem te æstimatam 17 accepisse profitearis: apparet jure communi per pactum, quod doti insertum est, formato contractu, ex empto 18 actionem esse. Quis enim dubitet, æstimationem à te mulieri deberi, cum periculo tuo res deteriores fiant, vel augmenta lucro tuo recipiantur? PP. 12. Cal. Maji, MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

11. Iidem AA. & CC. Severæ.

DE his, quæ in dotem data ac direpta 19 commemoras, mariti tui esse actionem, nulla est dubitatio. Dat. 10. Calend. Maji, *Heracliæ*, AA. COSS. 287.

12. Iidem AA. & CC. Rufinæ.

EX pecunia dotali fundus à marito tuo comparatus, non tibi quæritur 20, cum neque maritus uxori actionem empti possit acquirere: at dotis tantum actio tibi competit. Unde aditus Præses provinciæ, si non [te] transegisse repererit, sed ex majore parte dotem consecutam, residuum restitui providebit. Dat. 8. Calend. Maji, *Heracliæ*, AA. COSS. 287.

13. Iidem AA. & CC. Catulæ & Statiæ.

SI à matre vestra superstite aliquid ad vos pertinens, in dotem scienti vitrico vestro datum est: intelligitis nullam firmitatem juris dationem habere, si neque pollicitatio, neque stipulatio intercessit. Dat. Prid. Cal. Maji, *Heracliæ*, AA. COSS. 287.

14. Iidem AA. & CC. Basilissæ.

NEque mater 21 pro filia dotem dare cogitur, nisi ex magna & probabili causa, vel lege specialiter expressa: neque pater de bonis uxoris suæ invitæ ullam dandi habet facultatem. Dat. Non. Novembr. *Philippopoli*, AA. COSS. 287.

15. Iidem AA. & CC. Ulpiano.

CUm citra 22 fidem etiam instrumentorum datam dotem aliunde probanti, post divortium quondam uxoris tuæ secundum bonam fidem restitui debere constet: amissis etiam instrumentis, sine dubio cætera probationum indicia 23 jure prodita non habentur irrita. Dat. 8. Cal. August. *Sirmii*, AA. COSS. 287.

16. Iidem AA. & CC. Æmilio.

ANte divisionem 24 soror tua intestato patri etiam ipsa succedens, pro indiviso portionem fundi communis in dotem dare non prohibetur. Dat. Non. Julii, *Sirmii*, CC. COSS. 293.

17. Iidem AA. & CC. Sabino.

REs, quas usufructu sibi deducto socrus in dotem dedit, venundando auferre 25 tibi non potest. Dat. Non. Julii, *Sirmii*, CC. COSS. 293.

18. Iidem AA. Menestrato.

SI socrus tua fundum deducto usufructu uxori tuæ donavit, tibique in dotem uxor quidem proprietatem, socrus autem usumfructum dedit: uxore tua rebus humanis in matrimonio exempta, fundum apud te remansisse secundum placiti inter vos fidem, non ambigitur. Nam si acceptura certum quid annuum, filiæ suæ usumfructum locavit: mortua conductrice, ususfructus extingui minime potuit. Dat. 14. Cal. Januar. *Sirmii*, CC. COSS. 293.

19. Iidem AA. & CC. Achilli.

CUm patrem pro filia dotem tibi dantem, *si post mortem suam in matrimonio constituta rebus humanis eadem eximatur, partem dimidiam dotis Amniæ reddi*, pactum proponas: post vero testamento facto, cum aliis etiam Amniam heredem scripsisse, nec Amniam quicquam ex stipulatu petere velle sanxisse: si quidem hanc sibi reddi secundum fidem pacti stipulatam Amniam non probetur, ex alieno 26 pacto non prorsus ei ulla competit actio. Si vero ex ea verborum conceptione sibi Amnia quæsivit obligationem, ac tibi testatorem prospexisse probetur: contra eam ex stipulatu post eventum conditionis petentem, quatenus accepit ex defuncti voluntate, quæ fuit stipulata, exceptione (salva Falcidia) uti potes. Dat. 13. Cal. Februar. *Sirmii*, CC. COSS. 293.

20. Iidem AA. & CC. Tiberio.

PRo oneribus 27 matrimonii, mariti lucro fructus totius dotis esse, quos ipse cepit: vel si uxori capere donationis causa permisit, eum, in quantum locupletior 28 facta est, posse agere, manifestissimi juris est. Dat. 5. Cal. Maji, *Sirmii*, CC. COSS. 293.

21. Iidem AA. & CC. ad Geminium.

SI inter virum & uxorem pactum sit interpositum, *Ut, si matrimonium intra quinquennii forte tempora quoquo modo esset dissolutum, species* 29 *æstimatæ doti datæ, pretiis* 30, *quibus æstimatæ sunt, redderentur* 31: manifestum est, non pretia 32 specierum dari, sed ipsas species debere restitui: cum in placitis specierum reddendarum idcirco pretiorum nomen videatur annexum, ne, si species aliqua deminuta fuisset, aut perdita, alio pretio, quam quo taxata fuerat, reposceretur. Dat. Nonis August. *Agrippinæ*, CC. COSS. 293.

22. Iidem AA. & CC. Libyanæ.

REm, quam pater in dotem genero pro filia dedit, nec recepit, alienare 33 non potest. Dat. 5. Calend. Decembr. iisdem CC. COSS. 293.

23. Iidem AA. & CC. Diogeni.

SI prædium uxor tua dotale 34 venundedit: sponte necne contractum ratum habuerit, nihil interest: cum rei tibi quæsitæ dominium auferre 35 nolenti minime potuerit. Dat. 5. Cal. Octobr. *Viminacii*, CC. COSS. 293.

24. Iidem AA. & CC. Aurelio & Lysimacho.

SI dotem marito libertæ vestræ dedistis, nec eam *reddi soluto matrimonio vobis* incontinenti pacto, vel stipulatione prospexistis: hanc, culpa uxoris dissoluto matrimonio penes maritum remansisse constitit: licet eam ingratam 36 circa vos fuisse ostenderitis. Dat. 6. Cal. Novembr. *Antiochiæ*, CC. COSS. 293.

25. Iidem AA. & CC. Eutychiano.

SI mulier dotem à viro dari stipuletur, *Ut de ea testari possit* 37: cum ordinationis testamenti cogitatio, mortis antecedens tempus significet, nec conditionem, sed causam contineat, intestata quoque muliere defuncta, stipulationem committi proficiet. Dat. 3. Id. Novembr. *Antiochiæ*, CC. COSS.

26. Iidem AA. & CC. Demosthæni.

SI genero dotem dando pro filia pater communis *eam reddi tibi extraneo* 38 *constituto* stipulatus est, nec sibi cessante voluntate, nec tibi prohibente jure, quærere potuit [actionem.] Dat. 6. Cal. Januar. ipsis CC. & COSS. 294.

27. Iidem AA. & CC. Pompejano.

LIcet dos jure penes maritum remanserit: pro rebus tamen hereditariis successores, non maritus quondam solennibus pensitationibus 39 parere debent. S. 6. Calend. Januar. *Sirmii*, CC. COSS. 294.

28. Imp. ZENO A. Æliano PP.

MUlier in minori ætate constituta, dotem marito, consentiente generali 40, vel speciali curatore, recte dare & exigere potest: licet ipse tempore creationis fidejussorem in minorem, quam dos est, quantitatem dicitur præstitisse. † Hoc idem observatur, & si minor ante nuptias donationem consentiente (ut dictum est)

(15. Immo vide *l. 99. pr. ff. de verb. oblig.* (16. v. *l. 2. infr. de privil. fisci.* (17. Adde *l. 5. supr. h. t.* (18. *l. un. §. 9. in fin. infr. de rei uxor. act. l. 51. ff. soluto matrim. l. 10. l. 42. ff. de jure dot.* vide tamen *l. 69. §. 7. ff. eod.* (19. *l. 49. in fin. ff. de furt.* (20. *l. ult. infr. de servo pignori dat. manum.* adde *l. 6. supr. de rei vindic.* immo vide *l. 54. ff. h. t.* (21. Confer. *l. 19. ff. de ritu nupt.* (22. v. *l. un. §. 1. vers. & nemo. infr. de rei uxor. act.* (23. *l. ult. supr. de probat.* (24. *l. 1. supr. communi divid. l. 3. supr. de commun. rer. alien. l. ult. infr. de litig.* (25. *l. 11. ff. de reg. jur. l. 22. l. 23. infr. h. t.*

(26. *l. 26. infr. eod. l. 1. infr. res inter alios acta. l. 38. §. 17. ff. de verb. oblig.* (27. *l. 21. §. 1. ff. de donat. inter vir. & uxor.* (28. *l. 51. §. 1. ff. d. t.* (29. *l. 5. l. 10. supr. h. t.* (30. *l. ult. ff. de pact. dotal. l. 50. ff. soluto matrim.* (31. *l. 1. infr. d. t.* (32. *arg. l. 69. §. 7. ff. h. t.* (33. *l. 17. supr. l. 23. infr. eod. l. 21. infr. de donat.* (34. *pr. Inst. quib. alien. l. 1. §. 15. infr. de rei uxor. act.* (35. *l. 22. supr. h. t.* (36. v. *l. 69. §. 6. ff. eod.* (37. v. *l. 4. infr. de contrah. & committ. stipul.* (38. *l. 19. supr. h. t. l. 38. §. 17. ff. de verb. oblig. l. 4. l. 7. infr. de pact. convent.* adde *l. 45. ff. soluto matrim.* (39. Adde *l. 72. pr. ff. h. t.* (40. v. *l. 61. pr. ff. eod.*

curatore fecerit. 41 Dat. Cal. Januar. BASILIO 2. & ARMATIO COSS. 476.

29. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

UBi adhuc matrimonio 42 constituto maritus ad inopiam 43 sit deductus, & mulier sibi prospicere velit, resque sibi suppositas pro dote, & ante nuptias donatione, rebusque extra 44 dotem constitutis tenere, non tantum mariti res ei tenenti, & super his ad judicium vocatæ, exceptionis præsidium ad expellendum ab hypotheca secundum creditorem præstamus: sed etiam si ipsa contra detentatores rerum ad maritum suum pertinentium, super iisdem hypothecis aliquam actionem secundum legum distinctionem moveat, non obesse ei matrimonium adhuc constitutum sancimus, sed ita eam posse easdem res vindicare vel à creditoribus posterioribus 45, vel ab aliis, qui non potiora jura legibus habere noscuntur, ut potuisset, si matrimonium eo modo dissolutum esset, quo dotis & ante nuptias donationis exactio ei competere poterat: ita tamen, ut eadem mulier nullam habeat licentiam eas res alienandi vivente marito, & matrimonio inter eos constituto: sed fructibus earum ad sustentationem tam sui, quam mariti, filiorumque, si quos habet, abutatur. Creditoribus scilicet mariti contra eum, ejusque res, si quas postea forte acquisierit, integra sua jura habentibus: ipsis etiam marito & uxore post matrimonii dissolutionem super dote, & ante nuptias donatione pro dotalium instrumentorum tenore integro suo jure potituris. Dat. 3. Idus Decembr. DN. JUSTINIANO A. 2. COS. 528.

In AUTHENT. de æqual. dot. §. illud. coll. 7. tit. 9. al. 8. Novell. 97. cap. 6.

DOnationem quoque propter nuptias in hoc casu constante matrimonio vindicare potest.

30. Idem A. Demostheni P. P.

IN rebus dotalibus sive mobilibus, sive immobilibus 46, seu se moventibus, [si tamen extant,] sive æstimatæ, sive inæstimatæ sint, mulierem in his vindicandis omnem habere post dissolutum matrimonium prærogativam [jubemus,] & neminem creditorum mariti, qui anteriores sunt, posse sibi potiorem causam in his, per hypothecam vindicare, cum eædem res & ab initio uxoris fuerint, & naturaliter in ejus permanserint dominio. 47 Non enim, quod legum subtilitate transitus earum in patrimonium mariti videatur fieri, ideo rei veritas deleta vel confusa est. Volumus itaque eam in rem actionem in hujusmodi rebus quasi propriis habere, & hypothecariam 48 omnibus anteriorem possidere: ut sive ex naturali jure ejusdem mulieris res esse intelligantur, sive secundum legum subtilitatem ad mariti substantiam pervenisse [videantur,] per utramque viam, sive in rem, sive hypothecariam, ei plenissime consulatur.

† Omnis autem temporalis exceptio, sive per usucapionem inducta, sive per decem, sive per viginti annorum curricula, [sive per triginta vel quadraginta annorum metas,] sive ex alio quocunque tempore majore, vel minore sit introducta: ea mulieribus ex eo [tempore] opponatur, ex 49 quo possint actiones movere, id est, opulentis quidem maritis constitutis, post dissolutum matrimonium: minus autem idoneis, ex quo hoc infortunium eis illatum esse claruerit: cum constante etiam matrimonio posse mulieres contra maritorum parum idoneorum bona hypothecas suas exercere, jam nostra lege humanitatis intuitu definitum sit: ficti divortii falsa dissimulatione in hujusmodi causa, quam nostra lex amplexa est, stirpitus cruenda. Recitata septies in novo Consistorio Palatii Justiniani. Dat. 3. Calend. Nov. DECIO V. C. COS. 529.

31. Idem A. Juliano P. P.

CUm quidam dotes pro mulieribus dabant, sive matres, sive alii cognati, sive extranei: recte quidem eas mariti sine monumentorum observatione suscipiebant. Cum autem mulier redhibitionem casus stipulabatur, & hujusmodi fortuitus casus evenisset: ipsa mulier, utpote à se non facta donatione, propter hoc, quod monumenta deerant, necessitatem habebat, actiones in hujusmodi casu ad eum, qui dotem dedit, per cessionem transferre, vel ipsas res reddere: & ita inveniebatur forsitan post prolixa matrimonii annorum curricula, & liberos forte editos infelix mulier indotata. Sancimus itaque in [omnibus hujusmodi casibus] nullis monumentis 50 rem indigere, sed in omni persona ratas esse hujusmodi donationes: & mulierem ipsam dotem suam habere, (cum fortuitus casus hoc lucrum ei addiderit) & firmiter hoc apud eam permanere: nisi ipse, qui ab initio dotem dedit, sibi dari in hujusmodi casum stipulatus sit: tunc etenim cum neque ab initio suspicio aliqua liberorum concurrit, sed sibi omnem rem ille, qui dotem dedit, pepigerit, hujusmodi tractatus habere locum non potest: atqui in aliis omnibus casibus, in quibus ipse non est stipulatus, tristitiæ suæ mulier hoc proprium habeat solatium per actionem dotis.

§. 1. Simili quoque modo si quis extraneorum, (id est, qui eum, pro quo dat, non in potestate habeat) pro alio ante nuptias donationem nupturæ mulieri dederit, & necessaria monumenta adhibuerit: cum excedat summam legitimam donatio, vel non minor 51 materfamilias nuptura sit, non solum ad eam, cui ante nuptias donatio datur, monumenta suam adhibeant firmitatem, sed etiam ad illum, pro quo dedit: ut si lucrum ei ex dotalibus pactis accesserit, hoc non cedat donatori, sed in suum lucrum hoc maritus convertat, firmumque, & irrevocabile habeat: nisi donator & hoc [sibi] reddi hujusmodi casu fuerit stipulatus, ne & in præfato casu simile anteriori vitium oriatur. Sin autem minor quantitas sit, vel ita res gesta sit, ut monumentorum ex omni parte nulla sit utilitas: tunc & donatio ad utramque personam valeat, & maritus causam lucretur: nisi & hic donator eam sibi stipulatus sit.

§. 2. Præterea sancimus, si quis in dotem, vel prædia, vel certum reditum, vel ædes, vel panes civiles spoponderit, vel promiserit: si ex tempore matrimonii biennium transactum sit, illico redituum, vel pensionum, necnon panis civilis quæstum eum præstare, etiamsi non fuerint adhuc res principales traditæ: & si tota dos in auro sit, itidem post biennium usuras usque ad tertiam partem centesimæ præstari. Sin autem aliæ res præter immobiles, vel aurum fuerint in dotem datæ, sive in argento, sive in muliebribus ornamentis, sive in veste, sive in aliis quibuscunque, si quidem æstimatæ fuerint, simili modo post biennium, & earum usuras ex tertia parte centesimæ currere: æstimatione earum (quia & hoc apertius declarari oportet) ea intelligenda, quæ pro singulis speciebus facta est, vel pro unoquoque genere dotalium specierum, id est, pro argento, vel ornamentis, vel veste, vel aliis speciebus, & non esse expectandam post singulas æstimationes unam coadunationem totius calculi: quod satis scrupulosum, & per nimiam subtilitatem perniciosum est. Sin autem minime res mobiles fuerint æstimatæ, ea post biennium observari, quæ leges post litem contestatam pro omnibus hujusmodi rebus definiunt. † Sin vero res permixtæ fuerint, & partim in auro, partim in aliis rebus mobilibus vel immobilibus, pro jam facta divisione omnia procedere: licentia minime deneganda marito, quando voluerit, dotem petere. † Nec is, qui debet, putet sibi licentiam esse, reditus vel pensiones, vel usuras, vel alias accessiones solventi, dotis solutionem protelare: sed sive ante biennium, sive postea voluerit: dotem pars mariti petere queat, & secundum leges eam exigere. Datum 12. Calend. April. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

TIT. XIII.

DE REI UXORIÆ ACTIONE 1 IN EX STIPULATU actionem transfusa, & de natura dotibus præstita.

1. Imp. JUSTINIANUS A. ad Populum urbis Constantinopolitanæ, & ad universos provinciales.

REm in præsenti non minimam aggredimur, sed in omni pene Corpore Juris effusam, tam super rei uxoriæ actione, quam ex stipulatu: earum communiones, & differentias resecantes, & in unum tramitem ex stipulatu actionis totum rei uxoriæ jus, quod dignum esse valere censemus, concludentes. *Rei uxoriæ* itaque actione

(41. Jungatur *l. ult. infr. de magistrat. conv.* (42. *Nov.* 97. *c.* 6. (43. *l.* 30. *in fin. infr. h. t. l.* 24. *pr. ff. soluto matr.* (44. *v. l.* 8. *infr. de pact. conv.* (45. Immo vide *l.* 12. *infr. qui potiores. Nov.* 109. *c.* 1. (46. *v. l.* 93. *ff. de verb. sign.* (47. *l.* 75. *ff. h. t. l.* 21. *§.* 4. *ff. ad municipal.* (48. Immo vide *l.* 45. *pr. ff. de reg. jur.* (49. *l.* 24. *pr. ff. soluto matrim. l.* 29. *supr. h. t.* fac. *l.* 7. *§.* 4. *in fin. infr. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.*

(50. *v. l.* 17. *supr. de donat. ante nupt.* (51. *v. d. l.* 17.
TIT. XIII. (1. *§.* 29. *Inst. de action.*

ne sublata 2, sancimus, omnes dotes per ex stipulatu actionem exigi, sive scripta fuerit stipulatio, sive non: ut intelligatur 3 re ipsa stipulatio esse subsecuta. Eodemque modo & si inutiliter facta est stipulatio: adjuvari enim eam magis, quam evanescere oportet. Si enim cum una in instrumento stipulatio valida inveniatur, aliis etiam inutilibus suam noscitur præstare fortitudinem: quare non ex nostra lege hujusmodi stipulationibus robur accedat legitimum? Est enim consentaneum nobis, qui censemus, & ubi stipulatio supposita non est, intelligi eam fuisse adhibitam, & multo magis, etiamsi inutilis est, validam eam effici. §. 1. Et ut plenius dotibus subveniatur: quemadmodum in administratione pupillarium 4 rerum, & in aliis multis juris articulis, tacitas hypothecas inesse accipimus: ita & in hujusmodi actione damus ex utroque latere hypothecam, sive ex parte mariti pro restitutione dotis, sive ex parte mulieris pro ipsa dote præstanda, vel rebus dotalibus evictis 5: sive ipsæ principales personæ dotes dederint, vel promiserint, vel susceperint, sive aliæ pro his personæ: & dos sive adventitia, sive profectitia sit, secundum veteris juris nominationem. Ita enim & imperitia hominum & rusticitas nihil eis poterit afferre præjudicii: cum nos illis ignorantibus & nescientibus in hoc casu nostram induxerimus providentiam. Sicut enim & stipulationes, & hypothecæ inesse 6 dotibus intelliguntur, & inutiles stipulationes emendantur: sic & in posterum causa invenietur valida & perfecta, quasi omnibus dotalibus instrumentis à prudentissimis viris confectis. † Et nemo putet, nos hoc sancire in his tantummodo dotibus, quæ in instrumentis receptæ sunt: Nihil enim prohibet, & si sine 7 scriptis dos vel detur, vel promittatur, vel suscipiatur: simili modo intelligi factam stipulationem & hypothecam ex utraque parte, quasi fuerit scripta. Et natura quidem ex stipulatu actionis hæc intelligatur: re uxoria in posterum cessante. §. 2. Sed etsi non ignoramus ex stipulatu actionem stricto jure esse vallatam, & non ex bona fide descendere: tamen quia novam naturam de dote stipulatio sibi invenit, accommodetur ei natura rei uxoriæ, & bonæ fidei 8 beneficium: & omnes quidem eventus, quos dos ex stipulatu habet, maneat pro sua natura exercens. Si quid autem optimum ex rei uxoriæ actione invenimus, hoc in præsenti specialiter ei addimus: ut sit & nova ista ex stipulatu, quam composuimus, & non propria tantum, sed etiam veteris actionis pulchritudine decorata. §. 3. Primum itaque quid naturale sit ex stipulatu actionis, exponatur: ita si quid ex actione rei uxoriæ supervenerit, addatur. Sciendum itaque est, Edictum Prætoris, quod de alterutro introductum est, in ex stipulatu actione cessare: ita ut uxor & à marito relicta recipiat, & dotem consequatur: nisi specialiter 9 pro dote ei maritus ea dereliquit: cum manifestissimum sit, testatorem, qui non hoc addiderit, voluisse eam utrumque consequi. §. 4. Maneat ex stipulatu actionis jus ad 10 successores & sine mora transmissionis incorruptum. §. 5. Taceat in ea retentionum verbositas. Quid enim opus est inducere ob mores retentionem, alio auxilio ex Constitutionibus introducto? vel ex qua causa ob res donatas retentio introducatur, cum sit donatori facultas per actionem in rem directam, vel per utilem, vel per condictionem suo juri mederi? Sed nec retentio ob res amotas necessaria est, cum pateat omnibus maritis rerum amotarum judicium. Sileat ob liberos retentio, cum ipse naturalis 11 stimulus parentes ad liberorum suorum educationem hortetur: ne varium genus culpæ mariti contra uxores excogitent, ut possint eadem retentione contra eas uti, cum & jam Imperialibus Constitutionibus statutum sit, si culpa mulieris dissolutum matrimonium fuerit, quid fieri oporteat. Sed nec ob impensas in res dotis factas retentio 12 nobis satis videtur esse idonea. Cum enim necessariæ 13 quidem expensæ dotis minuant quantitatem, utiles autem non aliter in rei uxoriæ actione detinebantur, nisi ex voluntate mulieris: non abs re est, si quidem mulieris voluntas intercedat, mandati 14 actionem à nostra auctoritate marito contra uxorem indulgeri: quatenus possit per hanc, quod utiliter impensum est, adservari: vel si non intercedat mulieris voluntas, utiliter tamen res gesta est, negotiorum gestorum adversus eam sufficere actionem. Quod si voluptariæ sint, licet [ex] voluntate ejus expensæ: deductio 15 operis, quod fecit, sine læsione tamen prioris speciei, marito relinquatur: ut sit omnium retentionum expeditus tractatus, & ex stipulatu actio merito secundum sui naturam, nullam accipiat retentionem. §. 6. Illo proculdubio in ex stipulatu actione servando, ut, si decesserit mulier constante matrimonio, dos non in lucrum mariti cedat, nisi ex quibusdam pactionibus, sed ad mulieris heredes ex stipulatu actio secundum sui naturam transmittatur, sive expressa fuerit, sive ex hac lege inesse 16 intelligatur. §. 7. Cum autem in exactione dotis ex stipulatu quidem actio naturaliter restitutionem dotis à parte mariti uxori illico, & in solidum fieri jubebat, rei uxoriæ autem annua, bima, trima die in his, quæ pondere, numero, mensura consistunt, exactionem pollicebatur, & non in solidum, sed in quantum maritus facere potest, si non dolo malo suam deminuerit substantiam: in hac parte rudem figuram ex stipulatu damus actioni: ut, si matrimonium fuerit dissolutum, nullo pacto adhibito; in tantum quidem maritus condemnetur 17, in quantum facere potest: quia hoc æquissimum est, & reverentiæ debitum maritali, si non dolo 18 malo versatus est: cautione videlicet ab eo exponenda, *Quod si ad meliorem fortunam pervenerit 19, etiam quod minus persolvit, hoc restituere procuret.* † Exactio autem dotis celebretur non annua, bima, trima die, sed omnimodo intra 20 annum in rebus mobilibus 21, vel se moventibus, vel incorporalibus: cæteris videlicet rebus, quæ solo continentur, illico restituendis: quod commune utriusque fuerat actionis. † Sin autem supersederit res mobiles, vel se moventes, vel incorporales post annale tempus restituere, vel cæteras res statim post dissolutum matrimonium: etiam usuras æstimationis omnium rerum, quæ extra immobiles sint, usque ad tertiam partem centesimæ ex bona fide introducendas maritus præstet: fructibus videlicet immobilium rerum parti mulieris ex tempore dissoluti matrimonii præstandis: similique modo pensionibus, vel vecturis navium sive jumentorum, vel operis servorum, vel quæstu civilium annonarum, & aliis, quæ sunt eis similia, parti mulieris restituendis. §. 8. Igitur & in sequenti capitulo sua ex stipulatu actio utatur natura: ut si mulier à marito fuerit heres instituta, & legis Falcidiæ ratio emerserit, etiam dotis debitum liceat ei sicuti alia debita ex substantia mariti subtrahere, & sic quartam partem deducere. §. 9. Cumque ex stipulatu actio in his casibus, quos enumeravimus, propriam naturam habeat: necessarium est in sequenti tractatu ea exponere, quæ [vel] communia sunt utriusque actionis, vel quæ in solam ex stipulatu actionem colligi oportet: vel propria quidem rei uxoriæ actionis, exinde [autem] ex stipulatu actioni accommodanda: Itaque partus 22 dotalium ancillarum, id est, quæ æstimatæ non sunt, vel quæ servi dotales ex quacunque causa (nisi ex re mariti, vel operis suis) acquisierunt: ad mulierem pertinere, utraque actio similiter voluit. Fœtus 23 autem jumentorum, & omnia quæ *fructuum* nomine continentur, ad lucrum mariti pertineant pro tempore matrimonii, sive æstimata, sive non æstimata sint. Sed & novissimi anni 24, in quo matrimonium solvitur, fructus pro rata temporis portione utrique parti debere adsignari, commune utriusque actionis est, in rebus scilicet non æstimatis. Æstimatarum 25 enim rerum maritus quasi emptor, & commodum 26 sentiat, & dispendium subeat, & periculum exspectet.

§. 10. Cautione videlicet defensionis in specie, in qua dotem suæ uxoris, vel nurus, in familiæ ercifcundæ judicio præcipuam 27 filius defuncti detrahit, secundum propriam naturam ex stipulatu actionis coheredibus suis præstanda. §. 11. Videamus igitur, quali incremento ei de rei uxoriæ actione accedente, formari decet ex stipulatu actionem: Cumque juris certi atque indubitati sit, si pa-

(2. *l.* 12. §. 1. *infr. qui potiores.* (3. v. *l.* 6. *supr. de dot. promiss.* (4. *l.* 20. *infr. de admin. tut.* (5. v. *l.* 1. *supr. de jure dot.* (6. *in pr. supr. h. l.* (7. *l.* 6. *supr. de dot. prom.* (8. §. 29. *Inst. de act.* (9. v. *l.* 46. *ff. soluto matrim. l.* 53. *l.* 77. §. 5. *ff. de legat.* 2. (10. *l.* 6. *supr. de jure dot. l.* 27. *ff. soluto matrim.* (11. *l.* 1. §. 3. *ff. de just. & jure.* (12. v. *l.* 23. *ff. soluto matrim. l.* 5. *l.* 15. *ff. de impensis.* §. 37. *Inst. de act.* (13. d. *l.* 5. d. *l.* 15. (14. v. *l.* 7. *in fin. l.* 8. *ff. de impens.*

(15. *l.* 9. *ff. d. t.* (16. v. §. 1. *supr. h. l.* (17. *l.* 12. *ff. soluto matrim.* juncta *l.* 173. *ff. de reg. jur.* (18. *l.* 17. *ff. de jure dot.* (19. Confer. *l.* 47. §. 2. *ff. de pecul.* (20. v. *l.* 1. §. 2. *ff. de dote præleg.* (21. v. *l.* 93. *ff. de verb. sign.* (22. *l.* 10. §. 2. *l.* 69. *in fin. ff. de jure dot. arg. l.* 28. §. 1. *ff. de usur.* (23. *l.* 10. §. 3. *ff. de jure dot.* (24. *l.* 7. §. 1. *l.* 11. *ff. soluto matr.* (25. *l.* 1. *ff. de æstim. l.* 10. *supr. de jure dot.* vide tamen *l.* 69. §. 7. *ff. eod.* (26. *l.* 10. *l.* 12. §. 1. *ff. d. t.* (27. *l.* 20. §. 2. *ff. l.* 2. *supr. famil. ercisc.*

rens per virilem ſexum aſcendens, dote pro filia vel nepte præſtita emancipaverit eam, vel ipſe deceſſerit, in rei uxoriæ actione dotem omnimodo ad mulierem pertinere, etiamſi fuerit exheredata: (quod non erat in ex ſtipulatu actione: ibi etenim velut aliæ actiones in omnes coheredes actio dividebatur) æquiſſimum nobis viſum eſt, & in ex ſtipulatu actione mulierem dotem ſuam præcipuam accipere, etſi emancipata vel exheredata ſit, vel cum aliis heredibus ſcripta. §. 12. Quo à nobis recepto, & aliæ multæ ſpecies promptum accipient exitum: cum dos poſſit & de inofficioſo actionem excludere, (maximè ſi ſufficit ad quartam) & in collationem ferri, ſi inteſtatus paterfamilias deceſſerit, & teſtamento facto, quando 28 hoc teſtator dixerit. Quæ omnia ex ſtipulatu actio à rei uxoriæ actione accepit. §. 13. Accedit ei & alia ſpecies ab rei uxoriæ actione: ſi quando etenim extraneus dotem dabat, nulla ſtipulatione, vel pacto pro reſtitutione ejus in ſuam perſonam facto, quisquis is fuerat, mulier habebat rei uxoriæ actionem: quod antea in ex ſtipulatu actione non erat. Stipulatione autem, vel pacto interpoſito, ſtipulator, vel is, qui paciſcebatur, habebat vel ex ſtipulatu, vel præſcriptis verbis civilem actionem. In præſenti autem non ſic eſſe volumus, ſed ſi non ſpecialiter 29 extraneus dotem dando in ſuam perſonam dotem ſtipulatus ſit, vel pactum fecerit: tunc præſumatur 30, mulierem ipſam ſtipulationem feciſſe, ut ei dos ex hujusmodi caſu accedat. Neque [enim] in hac ſpecie volumus videri extraneum tacitam ſtipulationem feciſſe: ne quod pro 31 mulieribus introduximus, hoc adverſus mulieres convertatur. † Imo magis in hujusmodi dotibus, quæ ab extraneis dantur, [vel promittuntur,] ipſa mulier feciſſe videatur tacitam ſtipulationem: niſi expreſſim [extraneus] *ſibi dotem reddi* pactus fuerit, vel ſtipulatus: cum donaſſe magis mulieri, quam ſibi aliquod jus ſervaſſe extraneus non ſtipulando videatur. † *Extraneum* autem intelligimus omnem, citra parentem per virilem ſexum adſcendentem, & in poteſtate dotatam perſonam [non] habentem: parenti enim tacitam ex ſtipulatu actionem damus. §. 14. Et hoc ex rei uxoriæ actione ſimili modo ex ſtipulatu actioni commodandum eſt: ſi quando etenim poſt diſſolutum matrimonium dos à patre ejus petebatur: ſi quidem rei uxoriæ fuerat actio, non poterat ſolus pater ſine 32 conſenſu filiæ ſuæ agere: & ſi necdum actione mota ab hac luce fuerat ſubtractus, & ſi lis conteſtata eſſet, ad filiam quaſi proprium 33 patrimonium dos revertebatur: quod non erat in ex ſtipulatu actione: ibi enim & ſolus actionem habebat, conſenſu filiæ non exſpectato: & ſi decedebat, ad ſuos heredes tranſmittebat: Sed rei uxoriæ jus & in ex ſtipulatu actionem tranſponere, ſatis humanum, ſatis pium, ſatis utile matrimoniis eſt.

In AUTHENT. de æqual. dot. §. quia vero jam. col. 7. tit. 9. al. 8. Novell. 97. cap. 5.

SEd quamvis dos poteſtatis ſive pactionis jure ad patrem redeat: non tamen licet ei, filia denuo nubente, deminuere priorem dotis menſuram, niſi forte ſubſtantia ſua decreſcat aliqua fortuita clade: tunc enim amplius ſecundo marito in dotem præſtare non cogitur, niſi quantum facultates ejus patiuntur.

§. 15. Et cum lex Julia 34 fundi dotalis Italici alienationem prohibebat fieri à marito, non conſentiente muliere, hypothecam autem nec ſi mulier conſentiebat: interrogati ſumus, ſi oporteat hujusmodi ſanctionem non ſuper Italicis tantummodo fundis, ſed pro omnibus locum habere? Placet itaque nobis eandem obſervationem non tantum in Italicis fundis, ſed etiam in provincialibus extendi. Cum autem hypothecam 35 [ei] etiam ex hac lege donavimus, ſufficiens habet remedium mulier, & ſi maritus fundum alienare voluerit. Sed ne & conſenſu mulieris hypothecæ ejus minuantur, neceſſarium eſt, & in hac parte mulieribus ſubvenire: hoc tantummodo addito, ut fundum dotalem non ſolum hypothecæ titulo dare nec conſentiente muliere maritus poſſit, ſed nec alienare: ne fragilitate 36 naturæ ſuæ in repentinam deducatur inopiam. Licet enim Anaſtaſiana 37 lex de conſentientibus mulieribus vel ſuo juri renunciantibus loquatur: tamen eam intelligi oportet in rebus mariti, vel dotis quidem æſtimatis, in quibus dominium & periculum mariti eſt. In fundo autem non æſtimato, qui & *dotalis* proprie nuncupatur, maneat jus intactum, ex lege quidem Julia imperfectum, ex noſtra autem anctoritate plenum, atque in omnibus terris effuſum, non tantum Italicis, & ſola hypotheca concluſum. §. 16. Illud etiam generaliter præſenti addere ſanctioni neceſſarium eſſe duximus, ut, ſi qua pacta interceſſerint, vel pro reſtitutione dotis, [vel] pro tempore 38, vel pro uſuris, vel pro alia quacunque cauſa, quæ nec contra leges 39, nec contra conſtitutiones ſunt, ea obſerventur. 40 Sin autem repudio matrimonium fuerit diſſolutum, omnia jura, quæ ex Theodoſiana 41, vel noſtra 42 lege deſcendunt, immutilata cuſtodiantur. † Similique modo ea, quæ Anaſtaſiana 43 lege pro his, quæ *bona gratia* 44 ſeparantur, enumerata ſunt, firma illibataque permaneant. Et generaliter quicquid ſacratiſſimis conſtitutionibus, vel libris prudentium cautum eſt, quod non contrarium huic legi inveniatur: & hoc in ſua maneat firmitate, & ex ſtipulatu actioni aggregetur, licet in re uxoria tractatum eſt. † Quæ omnia in his tantummodo dotibus locum habere cenſemus, quæ poſt hanc legem datæ fuerint, vel promiſſæ, vel etiam ſine ſcriptis habitæ: inſtrumenta enim jam 45 confecta viribus carere non patimur, ſed ſuum exſpectare eventum. Dat. Cal. Novembr. LAMPADIO & ORESTE COSS. 530.

TIT. XIV.

DE PACTIS 1 CONVENTIS TAM SUPER DOTE, quam ſuper donatione ante nuptias, & paraphernis.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Nicæ.

LEgem 2, quam dixiſti, cum dotem pro alumna dares, ſervari oportet: nec obeſſe tibi debet, quod dici ſolet, *ex pacto actionem non naſci* 3: tunc enim hoc dicimus, cum pactum nudum eſt: alioquin cum pecunia datur, & aliquid de reddenda ea convenit, utilis eſt condictio. PP. 7. Cal. Febr. ALBINO & ÆMILIANO COSS. 207.

2. Imp. ANTONINUS A. Theodotæ.

FRuctus prædiorum in dotem datorum, ſi ſecundum pactum 4 ſumptibus tuis tuorumque ſervierunt, repeti non poſſe, ambigere non debes. Dat. 11. Cal. April. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

3. Imp. GORDIAN. A. Torquatæ.

QUamvis pater tuus, cum te nuptui collocaret, pactus ſit, *Ut ſi maritus tuus ſuperſtitibus filiis communibus in matrimonio deceſſiſſet, pars dotis liberorum* 5 *nomine retineatur*: ejusmodi [tamen] conventio, quo minus actionem integræ dotis habeas 6, proficere non poteſt. Dat. 6. Id. Januar. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

4. Idem A. Agatho.

PActum dotale, quo matrem conveniſſe cum patre tuo proponis, *ut, ſi in matrimonio deceſſiſſet, tibi & fratribus tuis dos reſtitueretur*: ſi ſtipulatio ex perſona veſtra, cum in poteſtate patris conſtituti non eſſetis, minus legitima 7 interceſſit, defuncta ea in matrimonio actionem 8 vobis quærere non potuit. [Sed] ſi obligatione verborum rite intercedente, dotis petitionem habere potuiſti, maxime ſi adhuc vinculis poteſtatis patriæ non attigeris, petitionem exequi non prohiberis. P. P. 5. Idib. Jun. SABINO & VENUSTO COSS. 241.

(28. v. *l.* 7. *infr.* de collat. (29. *l.* 31. *pr. verſ. ſancimus. ſupr.* de jure dot. (30. Adde *l. ult. ſupr. de dote promiſſ. l.* 9. *in fin. infr. tit. prox. l.* 43. *verſ. plane ff. de jure dot.* (31. *l.* 6. *ſupr. de legib.* (32. *l.* 2. *l.* 3. *ff. ſoluto matrim. l.* 34. §. 6. *ff. de ſolution. l.* 2. *infr. ſoluto matrim.* (33. *l.* 3. §. 5. *in fin. ff. de minorib.* (34. v. *pr. Inſt. quib. alienare. l.* 1. *infr. l.* 4. *ff. de fundo dotali. t l.* 16. *ff. de eſtam. milit. l.* 77. §. 5. *ff. de legat.* 2. *l.* 42. *ff. de uſurp.* (35. §. 1. *ſupr. hic.* (36. v. *Nov.* 61. *c.* 1. §. 2. (37. *l.* 21. *ſupr. ad SC. Vellej.* adde *l.* 11. *ſupr. eod.* (38. v. §. 7. *verſ. exactio ſupr. hic.* (39. *l.* 6. *ſupr. l.* 7. §. 7. *ff. de pact.* (40. *l.* 1. *infr. de pact. convent.* (41. *l.* 8. *infr. de repud.* (42. *l.* 11. *infr. d. t.* (43. *l.* 9. *infr. d. t.* (44. v. *Nov.* 98. *c.* 2. (45. *l.* 7. *ſupr. de legib.*

TIT. XIV. (1. *Lib.* 23. *D.* 4. (2. *l.* 10. *ſupr. de pact. l. ult. ſupr. de rer. permut. l. un.* §. 16. *ſupr. de rei uxor. act. l.* 18. *ff. de pact. dotal.* (3. v. *l.* 7. §. 4. §. 5. *ff. de pact.* (4. *l.* 4. *in fin. l.* 12. §. 1. *ff. de pact. dotal. l.* 21. *in fin. ff. de donat. inter vir. & uxor.* (5. *l.* 1. §. 1. *ff. de dote præleg.* adde *l.* 30. *ff. de pact. dotal.* (6. *l.* 2. *l.* 16. *ff. d. t. d. l.* 1. *ff. de dote præleg.* (7. *l.* 38. §. 17. *ff. de verb. oblig.* (8. v. *l.* 7. *infr. h. t.*

5. Impp.

5. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIM. AA. Claudio.

HEreditas extraneis testamento 9 datur. Cum igitur adfirmes, dotali instrumento pactum interpositum esse vice testamenti, [ut] *post mortem mulieris bona ejus ad te pertinerent, quæ dotis* 10 *titulo tibi non sunt obligata:* intelligis nulla [te actione] posse convenire heredes seu successores ejus, ut tibi restituantur, quæ nullo modo debentur. P. P. Non. Febr. ipsis AA. & COSS.

6. Iidem AA. & CC. Rufo.

SI convenit, *ut in matrimonio uxore defuncta, dos penes maritum remaneret:* profectitiæ dotis repetitionem hujusmodi pactum inhibuisse, explorati juris est: cum deteriorem causam dotis, in quem casum soli patri repetitio competit, pacto posse fieri, auctoritate juris sæpissime sit responsum. Dat. 5. Non. Maji, ipsis AA. COSS.

7. Iidem AA. & CC. Phileto.

PAter pro filia dotem datam genero; ea prius in matrimonio defuncta, *nepotibus* pactus *restitui:* licet his actionem 11 quærere non potuit, tamen utilis 12 eis ex æquitate accommodabitur actio. Dat. 14. Calend. Januar. *Nicomediæ*, CC. COSS. 294.

8. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Hormisdæ P. P.

HAc lege decernimus, ut vir in his rebus, quas extra dotem mulier habet, quas Græci *parapherna* 13 dicunt, nullam 14 uxore prohibente habeat communionem, nec aliquam ei necessitatem imponat: Quamvis enim bonum erat, mulierem, quæ se 15 ipsam marito committit, res etiam ejusdem pati arbitrio gubernari: attamen quoniam * conditores legum æquitatis convenit esse fautores, nullo modo (ut dictum est,) muliere prohibente, virum in paraphernis se volumus immiscere. Dat. Idib.

9. Impp. LEO 16 & ANTHEMIUS AA. Nicostrato P. P.

EX morte cujuscunque personæ, sive mariti, sive mulieris, eandem partem, non pecuniæ quantitatem, tam virum ex dote, quam mulierem ex ante nuptias donatione lucrari decernimus: veluti si maritus mille solidorum ante nuptias donationem confecerit, licebit mulieri & minoris & amplioris quantitatis dotem offerre, & marito similiter ante nuptias donationem. † Hoc autem observandum est, ut quantam partem mulier stipuletur sibi lucro cedere ex ante nuptias donatione, si priorem maritum mori contigerit, tantam & maritus ex dote partem, non pecuniæ quantitatem stipuletur sibi, si constante matrimonio prior mulier in fata collapsa fuerit. & si pactum contra vetitum fuerit subsecutum: infirmum atque invalidum hoc esse, ut nulla ex eo procedere possit exactio, præcipimus. Eadem custodiri censemus, sive pater pro filio, sive mater, sive ipse ducturus uxorem sui juris constitutus, sive quilibet alius pro eo ante nuptias donationem nupturæ dederit, [seu promiserit.] † Similique modo, sive pater pro filia, sive mater, sive ipsa pro se, sui juris videlicet constituta, sive quilibet alius pro ea uxorem ducturo dotem dederit, seu promiserit, quoniam & alio pro ea offerente dotem, ipsa eam pro se videtur offerre. † Quod adeo verum est, ut [&] ipsa ab alio pro se oblatam dotem in lucrum suum reposcat: nisi forte is est 17, qui eam obtulerit, statim (id est, tempore oblationis seu promissionis) stipulatus vel pactus sit, ut sibi dos prædicta reddatur. Dat. 15. Sept. ANTHEMIO A. 2. COS. 468.

In AUTHENT. de æqual. dot. §. 1. col. 7. tit. 9. al. 8. Novell. 97. cap. 1.

ÆQualitas omnimodo servanda est in dote & in donatione antenuptiali: non tantum in lucris exinde proventuris, sed etiam in præstatione & constitutione utriusque. † Augmentum quoque vel prorsus non fiat, vel ab utraque parte celebretur, pari scilicet quantitate: ne vel eo modo subvertatur æqualitas.

In AUTHENT. de non elig. secundo nubentes. §. fin. col. 1. tit. 2. Novell. 2. cap. ult.

SEd quæ nihil ex dote conscripta præstitit, nihil omnino viro mortuo percipiet ex donatione. † Item, quæ minus, quam professa est, dedit: pro quantitate præstita & lucrum sentiat.

10. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

LEge Leonis 18 divæ memoriæ, pacta lucrorum dotis & ante nuptias donationis paria esse sanciente, nec adjiciente, quid fieri oporteat, si hoc minime observatum sit: nos omnia clara esse cupientes, præcipimus, disparibus eis factis, majorem lucri partem ad minorem deduci, ut eo modo uterque minorem partem lucretur. Dat. 8. Idus April. *Constantinop.* DECIO V. C. COS. 529.

11. Idem A. Joanni P. P.

SI mulier marito suo nomina (id est, fœneratitias cautiones,) quæ extra dotem sunt, dederit, *ut loco paraphernorum apud maritum maneant*, & hoc dotali instrumento fuerit adscriptum: utrumne habeat aliquas ex his actiones maritus sive directas, sive utiles, an penes uxorem res omnes remaneant, & in quem eventum dandæ sint marito actiones, quærebatur? Sancimus itaque, si quid tale evenerit, actiones quidem omnimodo apud uxorem manere, licentiam autem marito [dari] easdem actiones movere apud competentes judices, nulla ratihabitione 19 ab eo exigenda: & usuras quidem eorum circa se & uxorem expendere: pecunias autem sortis, quas exegerit, servare mulieri, vel in causas, [ad] quas ipsa 20 voluerit, distribuere: & si quidem in dotali instrumento hypothecæ [pro his] nominatim à marito scriptæ sint, his esse mulierem ad cautelam suam contentam. † Sin autem minime hoc scriptum inveniatur: ex præsenti nostra lege habeat hypothecam 21 contra res mariti, ex quo pecunias ille exigit. Ante enim habeat mulier ipsa facultatem, si voluerit, sive per maritum, sive per alias personas easdem movere actiones, & suas pecunias [percipere,] & ipsas cautiones à marito recipere, securitate ei competente facienda. † Dum autem apud maritum remanent eædem cautiones: & dolum & diligentiam 22 maritus circa eas præstare debet, qualem & circa suas res habere invenitur: ne ex ejus malignitate, vel desidia aliqua mulieri accedat jactura. Quod si evenerit, ipse eandem de proprio resarcire compelletur. Dat. Cal. Novembr. LAMPADIO, & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

TIT. XV. DE DOTE CAUTA NON NUMERATA. 1

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. & CC. Dionysiæ.

DOtem numeratio, non scriptura dotalis instrumenti facit: & ideo non ignoras, ita demum te ad petitionem dotis admitti posse, si dotem à te re 2 ipsa datam probatura es. Dat. 13. Calend. Augusti, CHILONE & LIBONE COSS. 205.

2. Imp. ALEXANDER A. Papinianæ.

QUod de suo maritus constante 3 matrimonio donandi animo in dotem adscripsit: si eandem donationem legitime confectam non revocavit, qui incrementum doti dedit, & durante matrimonio mortem 4 obiit: ab heredibus mariti, quatenus liberalitas interposita munita est, peti potest. P. P. Non. Dec. ALEXANDRO A. 3. & DIONE COSS. 230.

3. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

IN dotibus, quas datas esse dotalibus instrumentis conscribi moris 4 est, cum adhuc nulla datio, sed pollicitatio tantum subsecuta sit, liceat non numeratæ pecuniæ exceptionem opponere, non solum marito contra uxorem, vel ejus heredes, morte mulieris, vel repudio dissoluto matrimonio, sed etiam heredibus mariti, cujus morte dissolutum est matrimonium: socero etiam, vel ejus heredibus, si cum filio suo dotem suscepisse dotalibus instrumentis scriptum sit: omnique personæ, quam dotem suscepisse una cum marito conscribitur, & ejus similiter heredibus, ita

(9. *l.* 15. *l.* 30. *supr. de pact. l.* 61. *ff. de verb. oblig.* (10. v. *l.* 8. *infr. h. t.* (11. *l.* 4. *supr. eod.* (12. *l.* 45. *ff. soluto matrim.* (13. v. *l.* 9. §. 3. *ff. de jure dot.* (14. *l.* 11. *infr. h. t. l.* 17. *infr. de donat. inter vir. & uxor.* (15. *l.* 2. *infr. ne fidejuss. dot.* (16. v. *l.* 20. *vers. sin autem. supr. de donat. ante nupt. Nov.* 117. *c.* 6. *Nov.* 22. *c.* 20. (17. *l. un.* §. 13. *supr. de rei uxor. act.*

(18. *l.* 9. *supr. h. t.* (19. Vide tamen *l.* 21. *supr. de procur.* (20. *l.* 8. *supr. h. t.* (21. *l.* 29. *supr. de jure dot.* (22. *l.* 17. *pr. ff. d. t.*

TIT. XV. (1. *Nov.* 100. adde *Lib.* 4. *supr. tit.* 30. *Lib.* 8. *infr. tit.* 33. (2. *l.* 1. *supr. de donat. ante nupt.* (3. Immo vide *d. l.* 1. (4. v. *l.* 59. *ff. de donat. inter vir. & uxor.* (4. Vide tamen *l.* 15. *supr. de jure dot.*

tamen, ut intra annum tantum continuum à morte mariti, vel mulieris, vel missione repudii computandum, ea licentia detur. Dat. Cal. Jul. DN. JUSTINIANO A. 2. COS. 528.

In AUTHENT. de temp. non solut. pec. super dote §. generaliter. col. 8. tit. 1. al. col. 7. tit. 10. Novell. 100. c. 2.

QUod locum habet, si intra biennium solvatur matrimonium: si autem ultra biennium usque ad decimum annum extendatur: & ipsi marito & heredi ejus intra tres menses querela permittitur. Sed si decennium transcurrerit, omnino querela denegatur, permissa restitutione in integrum præfinita: & specialiter si minor ætas interveniat.

TIT. XVI.
DE DONATIONIBUS INTER VIRUM 1 & uxorem, & à parentibus in liberos factis, & de ratihabitione.

1. Imp. ANTONINUS A. Triphenæ.

BOna quondam mariti tui fiscus, si nemine [ei] successore existente, ut vacantia occupaverit, donationes ab eo factæ, si usque ad finem 2 vitæ in eadem voluntate permansit, revocari non possunt. P. P. 3. Id. Jan. DUOBUS ASPRIS COSS. 223.

2. Idem A. Marco militi.

SI ancillam nummis tuis comparatam esse Præsidi provinciæ probaveris, donationisque causa focariæ tuæ nomine instrumentum emptionis esse conscriptum: eam [tibi] restitui jubebit. Nam licet cessante jure matrimonii donatio perfici potuerit, milites tamen [meos] à focariis suis hac ratione fictisque adulationibus spoliari nolo. P. P. 12. Cal. Mart. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

3. Idem A. Epicteto.

DOnatio mancipiorum, aliarumque rerum, quas tibi ab uxore tua donatas dicis: si modo suæ potestatis, cum donaret, fuit, vel patris [sui] voluntate id fecit, & [in] eadem voluntate donationis usque ad ultimum 3 diem vitæ perseveravit: & ex mea, & ex D. Severi patris mei Constitutione confirmata est. Sin autem post mortem filiæ facta est donatio à quondam socero 4 tuo: etiam inter vivos ea perfici potuit. P. P. 4. Non. Mart. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

4. Idem A. Claudiano.

NEc inter eas quidem personas 5, quarum juri subjecti sunt vir & uxor, [qui] quæve in eorum potestate sunt, donationes jure civili fieri possunt. P. P. 3. Idus August. DUOBUS ASPRIS COSS. 213.

5. Imp. ALEXANDER A. Quintillæ.

SI (ut proponis) pater tuus, in cujus potestate fuisti, marito tuo genero suo instrumentum debitoris donationis causa dedit, isque matrimonio durante vita functus est, ac postea à marito divertisti: quod gestum est, non valet. P. P. Id. Febr. ALBINO & MAXIMO COSS. 228.

6. Idem A. Nepotiano.

ETiam si uxoris tuæ nomine 6 res, quæ tui juris fuerant, depositæ sunt; causa proprietatis ea ratione mutari non potuit, etsi donasse te uxori res tuas ex hoc quis intelligat, cum donatio in matrimonio facta, prius 7 mortua ea, quæ liberalitatem excepit, irrita sit. Nec est ignotum, quod, cum probari non possit, unde uxor matrimonii tempore honeste 8 quæsierit, de mariti bonis eam habuisse veteres juris auctores merito crediderint. P. P. Non. Dec. ALEX. A. 3. & DIONE COSS. 230.

7. Idem A. Theodotæ.

SI ex voluntate patris tui, filio 9 tutoris nupta es: collata in maritum donatio ipso jure irrita est. Sed si matrimonium jure non valuit; licet ipso jure donatio tenuerit; quia tamen indigna persona ejus fuit, qui nec maritus potest dici: utiles actiones super revocandis his tibi competunt. P. P. Cal. Octobr. LUPO & MAXIMO COSS. 233.

8. Idem A. Leoni.

SI fructus eorum prædiorum, quæ in dotem accepisti, matrimonii tempore uxorem tuam percipere passus es, eosque uxor tua consumpsit: restitui tibi post divortium oportere, nulla ratione contendis. Sin autem ex his locupletior 10 facta est, in tantum potest conveniri. P. P. 5. Calend. Octobr. MAXIMO & PATERNO COSS. 234.

9. Imp. GORDIAN. A. Origeni.

ETsi de tua pecunia mancipia uxori tuæ comparata sunt: tamen si ei tradita sunt 11, eorum dominium non ad te, sed ad eam pertinet: pecuniæ autem tantummodo repetitionem habes, sive negotium ejus gerens numerationem fecisti, sive in eam donationem conferens quantitatem pretii largitus es. Etenim vel in solidum, vel quatenus locupletior 12 facta est, actione cum ea competenti experiri poteris. P. P. 7. Cal. Octobr. PIO & PONTIANO COSS. 239.

10. Idem A. Valeriano.

SI maritus quondam uxoris tuæ, cum sui juris esset, in eam prædia vel donationis titulo contulit, & in ea voluntate usque ad mortem 13 suam duravit: ex Oratione divi Severi 14 confirmata est donatio. At si eas res pater defuncti injuriose abstulit: per Præsidem provinciæ eas restituere 15 cogetur. Nec enim quasi maleficiis ejus sit maritus extinctus, crimen intendens, sub prætextu accusationis, quæ donata sunt, auferre debuit: cum causa liberalitatis à criminatione separata 16 sit. P. P. 7. Cal. Febr. ARIANO & PAPPO COSS. 244.

11. Idem A. Maximo.

SIcut cessat petitio quantitatis, quam de suo maritus uxori in menses singulos, vel annos 17 [singulos] proprii usus 18 ejus gratia promittit: ita [&] ex ea causa nummi soluti erogatique non dari repetitionem, manifestum est. P. P. 5. Cal. Jul. GORD. A. 2. & POMPEJANO COSS. 242.

12. Idem A. Secundinæ.

SI maritus tuus creditores sortitus, post factam in te donationem, fundum, quem ex donatione juri tuo vindicas, iisdem specialiter obligavit 19: eandem obligationem defensionis tuæ firmitatem interrumpere, intelligere debes: cum 20 sit manifestum, non solum hujusmodi obligatione, sed etiam donatione, vel venditione, vel alio quolibet modo rebus alienatis, revocatam esse à viro in mulierem factam donationem. P. P. 3. Calend. Febr. ARIANO & PAPPO COSS. 244.

13. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Rufinæ.

SI quidem ante donationem possessionis in te jure (ut dicis) à marito collatam, prædium ab eodem creditori obligatum fuerit: alienationem ejus salvo jure debiti, si tamen juris ratio actionem ejus [creditoris] non excludit, factam esse non dubium est. Quod si donatione jure celebrata, eo quod vel ante nuptias facta est, vel in iisdem casibus, in quibus etiam constante matrimonio donatio procedere potest, obligatio insecuta est: factum mariti, quem diem suum obiisse memorasti, juri tuo officere non posse 21, certum est. P. P. 12. Cal. Julias, MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

14. Iidem AA. Octavianæ.

EX verbis, quæ in postremis judiciis inseruntur, licet ad fideicommissum, vel legatum utilia sint, non tamen omnino legati vel fideicommissi persecutio datur: sed ita demum, si relinquendi studio hujusmodi verba fuerint adscripta: Unde te voluntatis, non juris quæstionem in preces tuas contulisse, palam est. Cum igitur testamento lecto animadvertimus, maritum tuum ex præcedente donatione dominium tibi reservasse, securitatique tuæ ad obtinendam proprietatem cavisse: inditorum verborum conceptio non fideicommissum relictum ostendit, sed ex Senatusconsulti auctoritate liberalitatem mariti tui, cui custodiendæ etiam moriens 22 pro-

TIT. XVI. (1. *Lib.* 24. *D.* 1. (2. *l.* 3. *l.* 14. *infr. l.* 32. §. 2. *l.* 59. *ff. h. t.* (3. *l.* 1. *supr. eod.* (4. *l.* 26. *in fin. ff. eod.* (5. *l.* 3. §. 2. & *seqq. ff. eod.* (6. Confer. *l.* 2. *supr. plus valere quod agitur.* (7. v. *l.* 18. *l.* 20. *in fin. infr. l.* 32. §. 14. *ff. h. t. l.* 8. *ff. de reb. dub.* (8. *l.* 51. *ff. h. t.* (9. *l.* 6. *in fin. l.* 7. *supr. de interdict. matrimon. l.* 66. *l.* 67. *pr. ff. de ritu nupt.* (10. *l.* 28. §. 3. *l.* 32. §. 9. *l.* 50. *in fin. ff. h. t.* (11. *l.* 6. *supr. de rei vind.* juncta *l.* 20. *supr. de pact.* (12. v. *l.* 8. *in fin. supr. h. t.* (13. *l.* 1. *supr. eod.* (14. *l.* 32. §. 2. *ff. eod.* (15. *l.* 7. *infr. ad leg. Jul. de vi publ.* (16. Confer. *l.* 20. *ff. de minor.* (17. *l.* 28. *in fin. l.* 33. *ff. h. t.* (18. *l.* 31. §. 8. §. 9. *ff. eod.* (19. *l.* 32. §. 5. *ff. eod.* (20. Abrog. *Nov.* 162. *c.* 1. §. 1. (21. Fac. *l.* 2. *infr. si aliena res pignori.* (22. *l.* 59. *ff. h. t.*

spexerit,

ſpexerit, quatenus firmare potuit dominium, mortis tempore tibi eſſe addictam. P. P. 3. Non. Octobr. ipſis AA. & COSS. 290.

15. Iidem AA. Juſtinæ & aliis.

SI non verum contractum pater veſter geſſit, ſed ſub ſpecie 23 venditionis donationem [poſſeſſionis] in matrem veſtram contulit, nec ex bonis, quæ in perſona patris veſtri permanſiſſe videbantur, ob primipilum 24 indemnitati fiſcali ſatisfieri potuit: licet in eadem donandi voluntate perſeveraverit: ex eadem tamen poſſeſſione ad ſupplendam pecuniam, quæ ex bonis ab eo relictis colligi nequiverit, conferendum eſt. Quod ſi liberalitatis tenorem mutata 25 voluntate pater tuus interrupit: in hereditate ejus dominium reſediſſe, nulli dubium eſt. P. P. 4. Cal. Febr. TYBERIANO & DIONE COSS. 291.

16. Iidem AA. Theodoro.

SI filii tui emancipati matris hereditatem ſibi acquiſierunt. proba 26 apud Præſidem provinciæ non donandi animo te nomine uxoris tuæ prædia comparaſſe, ſed nominis duntaxat ejus titulo 27 [uſum] per poſſeſſionem rerum à venditoribus tibi traditarum dominum eſſe effectum, ut comprehenſa filiorum tuorum injuria, proprietatis jus incolume perſeveret. Nam ſi largiendi propoſito id te feciſſe conſtiterit: pecuniæ tibi perſecutio competit. P. P. Id. Mart. TYBERIANO & DIONE COSS. 291.

17. Iidem AA. & CC. Capitolinæ.

DE his, quæ 28 extra dotem [in domum] illata à marito erogata commemoras: ſi quidem te donante conſumpta ſunt, intelligis adverſus heredes non niſi in quantum locupletior 29 fuit, habere te actionem: Si vero contra voluntatem tuam: omnia tibi reſtitui oportere. 30 P. P. 8. Calend. Mart. *Heracliæ*, AA. COSS. 293.

18. Iidem AA. & CC. Maternæ.

A Marito in uxorem donatione collata matrimonii tempore, nec initio dominium 31 transferri poteſt: nec poſt, [ſi] divortium interceſſerit, vel prior 32 perſona, quæ liberalitatem accepit, rebus humanis fuerit exempta, vel ab eo, qui donavit, fuerit revocata 33, poteſt convaleſcere. Dat. 4. Calend. Septembr. AA. COSS. 293.

19. Iidem AA. & CC. Dionyſiæ.

SI conſtante matrimonio tibi mater domum tradidit: hanc in tuis bonis fecit. Dat. Idib. Jul. *Philippopoli*, CC. COSS. 294.

20. Iidem AA. & CC. Claudiæ.

CReditor debito ſoluto de pignore liberato nihil ad uxorem debitoris quondam transferre potuit. Sed nec conſenſus ejuſdem debitoris accedens per eum, [qui] creditor fuit, imaginariæ 34 factæ venditioni ad dominium transferendum prodeſſe quicquam potuit: cum tam ea, quæ ſimulate aguntur, quam quæ in uxorem à marito donationis cauſa tempore matrimonii procedunt, propter juris civilis interdictum (cum proponas uxorem ſuperſtite 35 marito rebus humanis exemptam) pro infectis habeantur. Dat. 5. Id. Auguſt. *Viminacii*, CC. COSS. 294.

21. Iidem AA. & CC. Maucaliæ.

SI propriis habitis contractibus, quam acceperas mutuam pecuniam, pro marito donationis cauſa erogaſti: cum hæc ad dignitatem 36 profuerit, nec locupletior ſit factus: intelligis nullam tibi contra eum competere actionem. Dat. 3. Id. Aug. *Viminacii*, CC. COSS. 294.

22. Iidem AA. & CC. Archinoæ.

MAritus manumiſſionis 37 cauſa ſervum mulieri conſtante matrimonio donare poteſt. S. Calend. Auguſt. *Sirmii*, CC. COSS. 294.

23. Iidem AA. & CC. Cæcilianæ.

SI te in vacuam 38 poſſeſſionem prædii ſocrus 39 tua titulo donationis ante matrimonium, vel poſt induxit: ad reſcindendam donationem, pœnitentia nihil proficit. S. Calend. Novembr. *Brunduſii*, CC. COSS. 294.

24. Imp. CONSTANTINUS A. Petronio Probino.

REs uxoris, quæ vel ſucceſſione qualibet, vel emptione, vel [etiam] largitione viri in eam ante 40 reatum jure pervenerant, damnato [ac 41 mortuo ex pœna marito, vel in ſervilem conditionem ex pœnæ qualitate deducto,] illibatas eſſe præcipio, nec alieni 42 criminis infortunio adſtringi uxorem: cum paternis maternisve, ac propriis bonis frui eam integro Legum ſtatuto religioſum ſit: & donatio maritalis ante 43 tempus criminis ac reatus collata in uxorem, quia pudicitiæ præmio ceſſit, obſervanda ſit, tanquam ſi maritum ejus natura, non pœna ſubduxerit. Sin autem aqua & igni ei interdictum erit, vel deportatio illata, non tamen mors ex pœna ſubſecuta: donationes à viro in uxorem collatæ, adhuc in pendenti maneant: quia nec matrimonium 44 in hujusmodi caſibus diſſolvitur, ita ut ſi usque ad vitæ ſuæ tempus maritus eas non revocarit, ex morte ejus confirmentur: fiſco noſtro ad easdem res nullam in poſterum communionem habituro. Dat. 3. Calend. Mart. *Sardiniæ*, CRISPO 2. & CONSTANTIO 2. COSS. 321.

In AUTHENT. de nupt. §. quod autem. col. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 8.

SEd hodie nemo bene natus à principio, ex ſupplicio fit ſervus, & ideo matrimonium non diſſolvitur.

25. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

DOnationes, quas parentes 45 in liberos cujuscunque ſexus in poteſtate ſua conſtitutos conferunt, vel uxor in ſuum maritum, vel maritus in ſuam uxorem, vel alteruter eorum in aliam perſonam, cui conſtante matrimonio donare non licet, vel aliæ perſonæ in [eam,] cui donare non poterant: ita firmas eſſe per ſilentium donatoris, vel donatricis ſancimus. ſi usque ad quantitatem legitimam 46, vel eam excedentes, actis fuerint intimatæ. Nam amplioris quantitatis donationem minime intimatam, nec per ſilentium ejus, qui donavit, confirmari concedimus. Sin vero ſpecialiter eas in ſuprema voluntate donator vel donatrix confirmaverit, ſine ulla diſtinctione ratæ habebuntur: ita tamen, ut ſi quidem ultra lege definitam quantitatem expoſitæ, minime in actis inſinuatæ fuerint: ſpecialis earum confirmatio ex eo tempore vim habeat, ex quo eædem donationes confirmatæ [ſunt.] Si vero vel non amplior ſit donatio, vel cum amplior eſſet, in actis inſinuata ſit: tunc & ſilentium donatoris, vel donatricis, & ſpecialis confirmatio ad 47 illud tempus referatur, quo donatio conſcripta ſit: ſicut & alias ratihabitiones 48 negotiorum geſtorum ad illa reduci tempora oportet, in quibus contracta ſunt. Nec in cæterum ſubtilem diviſionem facti, vel juris introduci poſſe. Dat. Id. Dec. DN. JUSTINIANO A. 2. COS. 528.

26. Idem A. Mennæ P. P.

DOnationes, quas divus Imperator in piiſſimam Reginam ſuam conjugem, vel illa 49 in Sereniſſimum maritum contulerit, illicó valere ſancimus, & pleniſſimam habere firmitatem: utpote Imperialibus contractibus legis 50 vicem obtinentibus, minimeque opitulatione quadam extrinſecus egentibus. Dat. 8. Idus April. DECIO V. C. COS. 529.

27. Idem A. Joanni P. P.

SI unus ex his, qui matrimonio fuerant copulati, in alium donatione facta, ab hoſtibus captus 51 eſſet, & in ſervitutem deductus, & poſtea ibi [morte] peremptus: *quærebatur*, an hujusmodi liberalitas, quam ante fecit, ex hoc roborari videretur, an vacillare? & iterum, ſi donator quidem in civitate Romana conſtitutus deceſſiſſet, mortis autem ejus tempore is, qui donationem accepiſſet,

(23. *l.* 32. §. 25. *ff.* *l.* 20. *infr. eod.* (24. v. *infr. de primip.* (25. *l.* 1. *ſupr. h. t.* (26. Adde *l.* 18. *ſupr. de probat.* (27. v. *l.* 4. *l.* 5. *ſupr. ſi quis alteri vel ſibi.* (28. *l.* 9. §. 3. *ff. de jure dot.* (29. *l.* 8. *in fin. ſupr. h. t.* (30. *l.* 8. *ſupr. de pact. convent.* (31. Fac. *l.* 4. *ſupr. de donat. ante nupt. l.* 32. §. 22. *ff. h. t.* (32. v. *l.* 6. *ſupr. eod.* (33. v. *l.* 59. *ff. eod.* (34. *l.* 15. *ſupr. l.* 32. §. 25. *ff. eod.* (35. v. *l.* 6. *ſupr. eod.* (36. v. *l.* 40. *l.* 41. *l.* 42. *ff. eod.* (37. *l.* 7. *in fin. ff. eod. l.* 109. *pr. ff. de legat.* 1. (38. *l.* 12. *ſupr. de donat. ante nupt.* (39. v. *l.* 3. §. 7. *ff. h. t.*

(40. *l.* 2. *ſupr. ne uxor pro marito.* (41. v. *l.* 13. §. 1. *ff. h. t.* (42. v. *l.* 22. *infr. de pœnis.* (43. *l.* 15. *ff. de donat.* (44. *Nov.* 22. *c.* 8. *c.* 13. *l.* 1. *infr. de repud.* vide tamen *l.* 56. *ff. ſoluto matrim.* (45. Immo vide *l.* 1. §. 1. *ff. pro donato. l.* 2. *in fin. ff. pro herede.* (46. *l.* 27. *infr. de donat.* (47. *l.* 26. *ff. h. t. l.* 40. *ff. de mortis cauſa donat.* (48. v. *l.* 7. *in fin. pr. ſupr. de SC. Maced. l.* 16. §. 1. *ff. de pignorib. l.* 20. *ff. de pignerat. l.* 44. §. 1. *ff. de uſurp. & uſucap.* (49. v. *l.* 31. *ff. de legib.* (50. Adde *l.* 7. *infr. de bonis quæ liberis. l. ult. in fin. infr. de quadriennii præſcr.* (51. Adde *l.* 32. §. 14. *ff. h. t.*

accepisset, in captivitate degeret, & post reversus esset, an videretur & tunc donatio rata haberi? Cum itaque in utroque casu oporteat augusto remedio causam dirimi: cum nihil tam peculiare sit Imperialis Majestatis, quam humanitas, per quam solam Dei servatur imitatio, in ambobus casibus firmam esse donationem censemus. Dat. Cal. Decembr. LAMPAD. & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

TIT. XVII.
DE REPUDIIS 1 ET JUDICIO DE MORIbus sublato.

1. Imp. ALEXANDER A. Abutianæ.

Matrimonium quidem deportatione, vel aquæ & ignis interdictione non 2 solvitur, si casus, in quem maritus incidit, non mutet uxoris adfectionem. Ideoque dotis exactio ipso jure non competit: sed indotatam eam esse, cujus laudandum propositum est, nec ratio æquitatis, nec exempla permittunt. P. P. Nonis Nov. ALEXAND. A. 3. & DIONE COSS. 230.

2. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA. & VALERIAN. Cæs. Paulinæ.

Liberum est filiæ tuæ, si sponsum suum post tres 3 peregrinationis annos exspectandum sibi ultra non putet, omissa spe hujus conjunctionis, matrimonium facere: ne opportunum nubendi tempus amittat: cum posset nuntium remittere 4, etiam si præsente illo consilium mutare voluisset. P. P. 7. Cal. April. ÆMILIANO & BASSO COSS. 260.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIMIANUS AA. Tullio.

Dubium non est, omnia omnino, quæ consilio recte geruntur, jure meritoque effectu & firmitate niti. Quare si tu dotem pro muliere dedisti, & ex morte ejus repetitionem stipulatus es, circumscribendi autem tui 5 causa ficto repudio matrimonium brevi tempore rescissum est: res dotales, quas ante nuptias obtulisti, Præses provinciæ recipere te non dubitabit. Certum est enim, daturum operam Moderatorem provinciæ, ut quæ contra fas gesta sunt, fructum calliditatis obtinere non possint: cum nobis hujusmodi commenta displiceant. Imaginarios enim nuntios, id est, repudia, nullius esse momenti, sive nuptiis fingant se renunciasse, sive sponsalibus, [etiam veteribus] juris auctoribus placuit. Dat. 2. Cal. Sept. *Tyberiade*, AA. & CC. COSS.

4. Iidem AA. & CC. COSS. Pisoni.

Filiæ divortium in potestate matris 6 non est. Dat. 3. Cal. Jan. *Sirmii*, CC. COSS. 293.

5. Iidem AA. & CC. Schyroni.

Dissentientis patris, qui initio consensit matrimonio, cum marito concordante uxore filiafamilias, ratam 7 non haberi voluntatem, divus Marcus pater noster, religiosissimus Imperator, constituit: nisi magna & justa 8 causa interveniente hoc pater fecerit. Invitam autem ad maritum redire, nulla juris præcipit constitutio. † Emancipatæ vero filiæ pater divortium in arbitrio suo non habet. Data 5. Calend. Septembr. *Nicomediæ*, CC. COSS. 293.

In AUTHENT. de nupt. §. est quoque. col. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 19.

E Contra si filii familias distrahunt parente nolente, quid juris sit, exprimit nova Constitutio de nuptiis, scilicet ne matrimonia distrahantur in læsionem parentum, qui dotem, vel ante nuptias donationem obtulerint, aut susceperint soli, aut cum filiis: quia sicut in contrahendo matrimonio consensus parentum exigitur, ita & in dissolvendo.

6. Iidem AA. & CC. Phœbo.

Licet repudii libellus non fuerit traditus, vel cognitus marito, dissolvitur matrimonium. Dat. 18. Cal. Januar. *Nicomediæ*, CC. COSS. 293.

7. Imp. CONST. A. Dalmatio.

Uxor 9, quæ in militiam profecto marito, post interventum annorum quatuor, nullum sospitatis ejus potuit habere indicium, atque ideo de nuptiis aliis cogitavit, nec tamen ante nupsit, quam libello Ducem super [hoc suo] voto convenit; non videtur nuptias iniisse furtivas, nec dotis amissionem sustinere, nec capitali pœnæ esse obnoxia, quæ post tam magni temporis jugitatem non temere, nec clanculo, sed publice contestatione deposita nupsisse firmatur. Ideoque observandum est, ut, si adulterii suspicio nulla sit, nec conjunctio furtiva detegatur, nullum periculum ab his, quorum conjugio erant copulatæ, vereatur: cum, si conscientia maritalis tori furtim esset violata, disciplinæ ratio pœnam congruam flagitaret. Dat. * *Nesso*, FELICIANO & TITIANO COSS. 337.

In AUTHENT. ut lic. mat. & aviæ. §. quod autem à nobis. col. 8. tit. ult. Novell. 117. cap. 11.

Hodie quantiscunque annis maritus in expeditione manserit, mulier sustinere debet, licet neque literas, neque responsum ab eo acceperit. † Sed si mortuum audierit: non prius nubat, quam per se, vel per alium, eum, sub quo militabat, adiens interrogavit, si pro veritate mortuus est: ut apud gesta deponatur cum jurejurando, si mortuus sit: quo subsecuto, post annum nubat. † Si vero præter hæc nupserit: tam ipsa, quam qui eam duxerit, veluti adulteri puniantur. Sed qui juraverit, si falso jurasse convincatur: militia nudatus, decem libras auri solvet illi, quem mortuum fuisse mentitus est: eo licentiam habente, si voluerit, suam uxorem recipere.

8. Impp. THEODOS. 10 & VALENT. AA. Hormisdæ P. P.

Consensu 11 licita matrimonia posse contrahi, contracta 12 non nisi misso repudio dissolvi, præcipimus: solutionem etenim matrimonii difficiliorem debere esse, favor imperat liberorum. §. 1. *Causas* 13 autem repudii hac saluberrima lege apertius designamus. Sicut enim sine justa causa dissolvi matrimonia justo limite prohibemus: ita adversa necessitate pressum vel pressam, quamvis infausto, attamen necessario auxilio cupimus liberari. §. 2. Si qua igitur maritum suum adulterum, aut homicidam, aut veneficum, vel certe contra nostrum imperium aliquid molientem, vel falsitatis crimine condemnatum invenerit, si sepulchrorum dissolutorem, si sacris ædibus aliquid subtrahentem, si latronem, vel latronum susceptorem, vel abactorem, aut plagiarium, vel ad contemptum [sui] domusve suæ ipsa inspiciente cum impudicis mulieribus (quod maxime etiam castas exasperat) cœtum ineuntem, si suæ vitæ veneno, aut gladio, aut alio simili modo insidiantem, si se verberibus 14 (quæ ingenuis aliena sunt) afficientem probaverit, tunc repudii auxilio uti necessario ei permittimus libertatem, & causas dissidii legibus comprobare.

In AUTHENT. ut lic. mat. & aviæ. §. causas. col. 8. tit. ult. alias §. quia vero quædam. in fin. Novell. 117. c. 9. al. c. 13.

Sed novo jure vir, qui sine causa hoc fecerit, ex alia substantia sua etiam constante matrimonio tantum dabit uxori, quantum tertia pars facit antenuptialis largitatis: sed matrimonium ob id non solvitur.

§. 3. Vir quoque pari fine claudetur, nec licebit ei sine caussis apertius designatis propriam repudiare jugalem. Nec ullo modo expellat, nisi adulteram, vel veneficam, aut homicidam, aut plagiariam, aut sepulchrorum dissolutricem, aut ex sacris ædibus aliquid subtrahentem, aut latronum fautricem, aut extraneorum virorum, se ignorante vel nolente, convivia appetentem, aut ipso invito sine justa & probabili causa foris scilicet pernoctantem, vel Circensibus, vel theatralibus ludis, vel [arenarum] spectaculis [in ipsis] locis, in quibus hæc adsolent celebrari, se prohibente, gaudentem, vel sibi veneno, vel gladio, aut alio simili modo insidiatricem, vel contra nostrum imperium aliquid machinantibus consciam, seu falsitatis se crimini immiscentem invenerit, aut manus audaces sibi probaverit ingerentem: tunc enim necessario ei discedendi permittimus facultatem, & causas dissidii legibus comprobare. §. 4. Hæc nisi vir & mulier observaverint, ultrice provi-

TIT. XVII. (1. *Lib.* 24. *D.* 2. *Nov.* 22. *Nov.* 117. *c.* 7. & *seq.* (2. *l.* 24. *supr. l.* 13. §. 1. *ff. de donat. inter vir. & uxor. l.* 5. *ff. de bonis damnator. Nov.* 22. *c.* 13. (3. Adde *l.* 2. *supr. de sponsal.* (4. *l.* 1. *supr. d. t. v. l.* 2. *ff. h. t.* (5. Confer. *l.* 59. *ff. soluto matrim. Nov.* 22. *c.* 19. (6. *l.* 20. *supr. de inoff. testam.* juncta *l.* 5. *infr. h. t.* (7. *v. l.* 32. §. 19. *ff. de donat. inter vir. & uxor. l.* 1. *in fin. ff. de liber. exhib. l.* 18. *l.* 20. *supr. de inoff. test. l.* 4. *supr. h. t.* (8. *v. l.* 4. *ff. eod. l.* 21. §. 9. *ff. soluto matrim.*

(9. Abrog. *Nov.* 22. *c.* 14. *Nov.* 117. *c.* 11. adde *Nov. Leon.* 33. (10. *v. l. un.* §. 16. *supr. de rei uxor. act.* (11. *v. l.* 30. *ff. de reg. jur.* (12. *Nov.* 117. *c.* 10. immo vide *l.* 35. *ff. de reg. jur.* (13. Adde *Nov.* 22. *c.* 15. & *seq. Nov.* 117. *c.* 8. *c.* 9. (14. Abrog. *Nov.* 117. *c.* 14.

dentissimæ legis pœna plectentur. Nam mulier si contempta lege repudium mittendum esse tentaverit, suam dotem 15, & ante nuptias donationem amittat, nec intra quinquennium nubendi habeat denuo potestatem: æquum est enim, eam interim carere connubio, quo se monstravit indignam. Quod si præter hæc nupserit, erit ipsa quidem infamis: *connubium* vero illud nolumus nuncupari. Insuper etiam arguendi hoc ipsum volenti concedimus libertatem. Si vero causam probaverit intentatam: tunc eam & dotem recuperare, & ante nuptias donationem lucro habere, aut legibus vindicare censemus, & nubendi post annum 16 [ei] (ne quis de prole 17 dubitet) permittimus facultatem. §. 5. Virum etiam, si mulierem interdicta arguerit attentantem; tam dotem, quam ante nuptias donationem sibi habere seu vindicare, uxoremque (si velit) statim 18 ducere, hac justa definitione sancimus. Sin autem aliter uxori suæ renunciare voluerit, dotem redhibeat, & ante nuptias donationem amittat. §. 6. Servis 19 etiam seu ancillis puberibus, si crimen adulterii, vel Majestatis ingeritur, tam viri, quam mulieris, ad examinandam causam repudii, quo veritas aut facilius eruatur, aut liquidius detegatur, si tamen alia documenta defecerint, quæstionibus subdendis. Super plagis etiam (ut dictum 20 est) illatis ab alterutro commovendis, easdem 21 probationes (quoniam non facile, quæ domi geruntur, per alienos poterunt confiteri) volumus observari. §. 7. Si vero filio vel filiis, [filia] vel filiabus extantibus, repudium missum est: omne, quicquid ex nuptiis lucratum est, filio seu filiis, filiæ seu filiabus post mortem accipientis servari 22: id est, si pater temere repudium miserit, donationem ante nuptias à matre servari: si mater, dotem ipsam eidem [vel eisdem] filio seu filiæ patre moriente dimitti censemus: patri videlicet vel matri in scribendis filiis heredibus, [si] unum seu unam vel omnes scribere, vel uni ex his donare velit, electione servata 23: nec ullam alienandi seu supponendi memoratas res permittimus facultatem. Sed si aliquid ex iisdem rebus defuerit, ab heredibus, seu earum detentatoribus (si tamen non ipsos heredes scripserit, aut scripti filii non 24 adierint) resarciri præcipimus: ut etiam hoc modo inconsulti animi à repudio mittendo detrimento retrahantur. §. 8. Pactiones sane, si quæ adversus 25 præsentia scita nostræ Majestatis fuerint attentatæ, tanquam legibus contrarias, nullam habere volumus firmitatem. Dat. 5. Id. Januar. PROTOGENE & ACTORIO COSS. 449.

9. Imp. ANASTASIUS A. Theodoro P. P.

SI constante matrimonio, communi consensu 26 tam viri, quam mulieris, repudium sit missum, quo nulla causa continetur, quæ consultissimæ constitutioni divæ memoriæ Theodosii & Valentiniani inserta est: licebit mulieri non quinquennium expectare, sed post annum ad secundas nuptias convolare. Dat. 5. Calend. Martii, ANASTASIO A. 2. COS. 497.

In AUTHENT. ut lic. mat. & aviæ. §. quia vero ex consensu. col. 8. tit. ult. Novell. 117.
cap. 10.

QUod hodie non 27 licet, nisi castitatis concupiscentia hoc fiat: tam dote, quam ante nuptias donatione filiis conservatis: Quæ si alias postea nuptias contrahere, vel luxuriose vivere inveniantur, liberis tradendæ sunt earum facultates, delinquentibus earum proprietatem amittentibus: Filiis autem non extantibus, fisco applicantur. Et qui talia deliquerint, legitimis subjiciantur pœnis.

10. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

IN causis jamdudum specialiter definitis, ex quibus recte mittuntur repudia, illam addimus, ut, si maritus uxori ab initio matrimonii usque ad duos 28 annos continuos computandos coïre 29 minime propter naturalem imbecillitatem valeat, possit mulier vel ejus parentes sine periculo dotis amittendæ repudium marito mittere: ita tamen, ut ante nuptias donatio eidem marito servetur. Dat. 3. Id. Decembr. DN. JUSTINIANO A. 2. COS. 528.

In AUTHENT. de nupt. §. per occasionem. col. 4. tit. 1. Novell. 22.
cap. 6.

SEd hodie non biennium solum, sed triennium enumerari volumus ex ipso tempore copulationis computandum.

11. Idem A. HERMOGENI Magistro officiorum.

JUbemus, ut quicunque mulierem cum voluntate parentum; aut si parentes non habuerit, sua voluntate, maritali affectione in matrimonium acceperit: etiam si dotalia 30 instrumenta non intercesserint, nec dos 31 data fuerit: tanquam si [cum] instrumentis dotalibus tale matrimonium processisset, firmum conjugium eorum habeatur: non enim dotibus 32, sed adfectu matrimonia contrahuntur. §. 1. Si quis autem eam, quam sine dote 33 uxorem acceperat, à conjugio suo repellere voluerit: non aliter ei hoc facere liceat, nisi talis culpa intercesserit, quæ nostris legibus condemnatur. Si vero sine culpa [eam] rejecerit, vel ipse talem culpam contra innocentem mulierem commiserit: compellatur ei quartam 34 partem propriæ substantiæ pro rata portione persolvere: ut, si quidem quadringentarum librarum auri, vel amplius vir substantiam habeat, centum 35 libras auri mulieri præstet, & nihil amplius, etsi quantamcunque substantiam possideat. Si vero minus quadringentis libris auri pura substantia ejus fuerit, tunc quarta pars computatione facta puræ substantiæ ejus usque ad minimam quantitatem mulieri detur. Eodem modo servando & in mulieribus, quæ indotatæ constitutæ, [si] sine culpa mariti constitutionibus cognita eos repudiaverint, vel ipsæ culpam innocenti marito præbuerint: ut ex utraque parte æqua lance, & æquitas & pœna servetur. Hoc lucro quartæ partis, filiis quidem non extantibus, ipsi viro & mulieri competente, & ab his quomodo voluerint, disponendo: Filiis autem, & deinceps personis ex eodem matrimonio intervenientibus, eis servando ad similitudinem 36 dotis, & propter nuptias donationis per omnia, quæ super his statuta sunt. §. 2. Inter culpas autem [viri &] uxoris constitutionibus enumeratas, & has adjicimus, *si forte uxor sua ope, vel industria abortum 37 fecerit, vel ita luxuriosa est, ut commune lavacrum 38 [cum] viris libidinis causa habere audeat: vel, dum est in matrimonio, alium 39 maritum sibi fieri conata fuerit:* & in his enim casibus locum habere constitutiones sancimus, quæ de culpa tam mariti, quam uxoris loquuntur: ut, quemadmodum dos, vel donatio propter nuptias perit, ita & mulieres indotatæ in quartam partem, quam & viris & mulieribus ex hac lege destinavimus, amissionis periculum sustineant: Judicio *de moribus* 40 (quod antea quidem in antiquis legibus positum erat, non autem frequentabatur) penitus abolito. Omnibus etenim causis requisitis, & perlectis, quas antiquitas introducebat, nihil validum præter eas, quas anteriores constitutiones, & præsens dispositio introduxit, invenimus. Dat. 12. Cal. Decembr. DN. JUSTIN. A. 2. COS. 528.

12. Imp. JUSTINIANUS.

VUlt constitutio 41, neque sub potestate constitutos, neque sui juris filios, neque masculos, neque fœminas posse distrahere matrimonia in suorum læsionem 42 patrum aut matrum, qui dotes, aut antenuptiales donationes obtulerunt, vel susceperunt. Sed sicut in contractu nuptiarum expectamus patrum consensum 43, ita neque transigere matrimonia sinimus in parentum læsionem citra illorum voluntatem. Sed & si mittatur repudium, competere contra eos exactionem pœnarum non sinimus, sive ipsi dederint hoc, vel susceperint, sive etiam cum aliis susceperint: parentem quidem contra voluntatem filii non posse transigere matrimonium, filiis autem permittere, & in minori ætate constitutis, & neque

(15. Adde d. *Nov.* c. 13. (16. *l.* 9. *infr. h. t.* (17. *l.* 11. §. 1. *ff. de his qui notantur infam.* (18. Fac. *l.* 9. *ff. d.t.* (19. *l.* 32. *infr. ad leg. Jul. de adulter. l.* 1. *infr. de quæstion.* abrog. *Nov. Leon.* 49. (20. §. 2. *supr. h. l.* (21. Immo vide *l.* 3. *supr. de testib.* (22. *l.* 11. §. 1. *vers. filiis autem. infr. h. t. l.* 9. *in fin. supr. de secund. nupt.* (23. Abrog. arg. *Nov.* 2. c. 1. *Nov.* 22. c. 25. (24. *l.* 1. *in fin. supr. de rei uxor. act. l.* 7. §. 7. *ff. de pact.* (26. Immo vide *Nov.* 117. c. 10. (27. Abrog. *Nov.* 140. (28. Mut. *Nov.* 22. c. 6. (29. v. *Nov.* 117. c. 11. *l.* 60. *l.* 61. *l.* 62. *ff. de donat. inter vir. & uxor.*

(30. *l.* 20. *vers. quare. supr. de donat. ante nupt. l.* 13. *l.* 22. *supr. de nupt. Nov.* 117. c. 3. vide tamen *Nov.* 74. c. 4. d. *Nov.* 117. c. 4. (31. Adde *Nov.* 22. c. 18. (32. *Nov.* 74. c. 4. v. *l.* 30. *ff. de reg. jur.* (33. *Nov.* 22. c. 18. (34. d. c. 18. adde *Nov.* 53. c. 6. *Nov.* 74. c. 5. (35. d. c. 18. (36. *l.* 8. §. 7. *supr. h. t. l.* 6. *in fin. supr. de secund. nupt.* (37. *Nov. Leon.* 31. *Nov.* 22. c. 16. §. 1. (38. d. c. 16. §. 1. *Nov.* 117. c. 8. §. 4. (39. d. c. 16. *Nov. Leon.* 30. (40. v. *l. un.* §. 5. *supr. de rei uxor. act. l.* 15. §. 1. *l.* 39. *ff. soluto matrim. l.* 5. *ff. de pact. dotal.* (41. v. *Nov.* 22. c. 19. (42. Confer. *l.* 3. *supr. h. t.* (43. pr. *Inst. de nupt.*

quid utile sit scientibus, citra patrum voluntatem solvere matrimonium, & ex hoc parentes lædere. Hoc autem bene quidem inchoans philosophissimus sancivit Marcus: Diocletianus autem hunc secutus est: nos autem similiter approbavimus.

TIT. XVIII.
SOLUTO 1 MATRIMONIO QUEMADMODUM dos petatur.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Gemillæ.

DUbium non est, post æstimationem dotis, pactione vel stipulatione interposita, *ut si ipsæ res dissoluto matrimonio extarent, uxori reddantur*: & ancillas 2 cum partu ex stipulatu judicio restitui oportere. P. P. 3. Idus Aprilis, LATERANO & RUFINO COSS. 198.

2. Iidem AA. Aquiliæ.

SEcundum rationem juris existimas restitui tibi debere dotem à fisco 3, qui bona damnati patris tui suscepit. Licet enim viro quondam tuo pater tuus heres extiterit, attamen juri tuo hoc derogare non potest: cum & ipse pater sine 4 voluntate tua, nec exigere, nec accipere dotem poterat. Datum Prid. Non. April. APRO & MAXIMO COSS. 208.

3. Imp. ANTONINUS A. Hostiliæ.

SI ignorans 5 statum Erotis, ut liberum duxisti, & dotem dedisti, isque postea servus est judicatus; dotem ex peculio recipies, & si quid præterea eum tibi debuisse apparuerit. Filii autem tui, ut ex libera nati, incerto 6 tamen patre, spurii 7 ingenui intelliguntur. P. P. 3. Cal. Septembr. LÆTO & CEREALE COSS. 216.

4. Imp. ALEXAND. A. Apollonio.

DOs à patre profecta, si in matrimonio decesserit mulier filiafamilias 8, ad patrem 9 redire debet. P. P. 18. Cal. Septembr. FUSCO & DEXTRO COSS. 226.

5. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. & VALER. C. Tauro.

SI quidem vivit apud hostes uxor tua: nondum frater ejus quasi heres dotem repetere potest. Si vero diem functa est, & hereditatem ejus possit vindicare: dotis quoque repetitio ei jure competit, cum in stipulatum deducta sit. P. P. 2. Nonas Maji, ÆMILIANO, & BASSO COSS. 260.

6. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Alexandræ & Neroni.

SI circumscripta 10 matre vestra, viliore pretio dotales res æstimatæ sunt: quid super hujusmodi contractuum vitio statutum sit, vulgo patet. Proinde si dolosis artibus mariti circumventam matrem vestram, inque ea [æstimatione circumscriptam,] apud Præsidem provinciæ evidentibus probationibus ostenderitis: quando vobis possidentibus ad obtinenda prædia etiam doli mali exceptionis potestas opituletur: sciet quatenus religionem judicationis suæ temperare debeat. † Sin autem etiam maritus in æstimatione gravatum se alleget: veritate examinata, non amplius, quam pretium justum 11 restituere compelletur. Hæc tum locum habent, cum res in natura sunt: si tamen extinctæ sint, pretium, quod dotali instrumento inditum est, considerabitur. PP. 7. Cal. Novembr. ipsis AA. COSS. 287.

7. Iidem AA. & CC. Erotio.

FIliæ pecuniam adimere 12, quam habes in potestate, minime prohiberis. Nam si pro ea dotem dedisti: hanc constante matrimonio, ne consentiente quidem ipsa: matrimonio autem dissoluto, [eadem] invita 13 repetere non potes. S. 5. Id. Febr. *Sirmii*, CC. COSS. 294.

8. Iidem AA. & CC. Salustiæ.

NEc maritus, licet post divortium, in quantum 14 facere possit, condemnandus est; postea idoneus factus 15, qui non reddiderat integrum, residui probabiliter solutionem recusat. At cum ejus heredes 16 in solidum conveniendos non ambigatur: ne cum his solvendo factis experiri non possis, superstitiosam geris solicitudinem. Dat. 13. Cal. April. *Sirmii*, CC. COSS. 294.

9. Iidem AA. & CC. Martiæ.

DOtis actione successores 17 mariti super eo, quod ei dotis nomine fuerat datum, convenire debes. Ingrediendi enim possessionem rerum dotalium, heredibus mariti non consentientibus, sine auctoritate competentis judicis 18, nullam 19 habes facultatem. S. Dat. 8. Cal. Novembr. CC. COSS. 294.

10. Iidem AA. & CC. Epigono.

SI socero filiæ tuæ dotem dedisti: licet in ejus positus potestate gener tuus rebus humanis exemptus sit: tamen non de peculio, sed in solidum à te, consentiente 20 filia, conventum eum satisfacere oportet. S. 7. Idus Nov. *Heracliæ*, CC. COSS. 294.

11. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. Martiano PP.

SI constante matrimonio maritus fatali fuerit sorte consumptus: dos, quæ data dicitur, vel promissa, ex ejus uxoris facultatibus, ad eandem revertatur: nihilque sibi ex hoc defuncti heres audeat vindicare, quod ad mulierem recurrere fecit obitus maritalis. Dat. Non. Decembr. *Ravennæ*, HONORIO 8. & THEODOSIO 3. AA. COSS. 409.

Hic notatur in vet. lib. manuscr. Græcas constitutiones desiderari, quod etiam ex XXVIII. *lib.* βασιλ. *constat: cum vero earum sententia nondum sit nobis satis perspecta, nec etiam ordo: satius est expectare à Cujacio ipsorum, quos habet,* βασιλικῶν *librorum editionem, ex quibus illæ, ut aliæ plures, quæ in hoc codice desunt, peti poterunt.*

TIT. XIX.
SI DOS CONSTANTE MATRIMONIO soluta fuerit.

1. Impp. HONORIUS & THEODOS. AA. Mariniano PP.

SI constante 1 matrimonio à marito uxori dos [sine causa 2 legitima] refusa est, (quod legibus stare non potest, quia donationis instar perspicitur obtinere) eadem uxore defuncta, ab ejus heredibus cum fructibus ex die refusæ dotis marito restituatur: ita ut proprietas ejusdem liberis ex eadem susceptis [competens] alienari contra leges à marito non possit. Dat. 5. Non. Nov. HONOR. 8. & THEOD. AA. 3. COSS. 409.

TIT. XX.
NE FIDEJUSSORES [VEL MANDATORES] dotium dentur.

1. Imppp. GRATIAN. VALENTIN. & THEOD. AAA. Cynegio PP.

SIve ex jure 1, sive [ex] consuetudine lex proficiscitur, ut vir uxori fidejussorem 2 servandæ dotis exhibeat: [tamen] eam jubemus aboleri. Dat. 8. Nonas Septembr. EUCHERIO & SYAGRIO COSS. 381.

2. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano PP.

GEnerali definitione constitutionem pristinam ampliantes, sancimus, nullam esse satisdationem, vel mandatum pro dote exigendum, vel à marito, vel à patre ejus, vel ab omnibus, qui dotem suscipiunt. Si enim credendam 3 mulier sese, suamque dotem patri mariti existimavit: quare fidejussor, vel alius intercessor exigitur, ut causa perfidiæ in connubio eorum generetur?

TIT. XVIII. (1. *Lib.* 24. *D.* 3. *Nov. Leon.* 110. adde *Nov.* 91. *Nov.* 97. *Nov.* 98. *Nov.* 109. (2. Fac. §. 37. *Inst. de rer. divis.* (3. *l.* 31. *pr. ff. h. t.* (4. *l.* 7. *infr. l.* 2. *l.* 34. *ff. eod. l. un.* §. 14. *supr. de rei uxor. act. l.* 34. §. 6. *ff. de solut.* (5. *l.* 22. *in fin. ff. h. t.* (6. v. §. 12. *Inst. de nupt.* (7. *l.* 6. *infr. de suis & legit.* (8. Adde *l.* 5. §. 11. *ff. de jure dot. l.* 5. *ff. de divort. l.* 10. *pr. l.* 59. *ff. h. t.* (9. *l. ult. supr. commun. utriusque judic. l.* 6. *pr. ff. de jure dot.* (10. v. *l.* 12. §. 1. *ff. d. t. de jure dot.* (11. v. *l.* 46. *in fin. ff. de solution.* (12. *l.* 31. §. 2. *ff. l.* 17. *infr. de donat.* (13. *l.* 28. *ff. de jure dot. l.* 2. *supr. h. t.*

(14. *l.* 12. *ff. eod.* (15. *l.* 1. §. 7. *supr. de rei uxor. act.* (16. *l.* 12. *l.* 13. *ff. h. t.* juncta *l.* 7. *pr. ff. de except.* (17. *l.* 3. *supr. de hered. act.* (18. v. *l.* 11. *supr. de pignerat. act. l.* 3. *infr. de pignorib.* (19. v. *l.* 5. *ff. de adquir. vel amitt. poss. l.* 6. §. 2. *ff. de re judic.* (20. v. *l.* 2. *l.* 7. *supr. h. t.*

TIT. XIX. (1. *Nov.* 22. *c.* 39. adde *l.* 1. §. 9. *ff. de dote prælег.* (2. v. *d. c.* 39. *l.* 73. §. 1. *ff. de jure dot. l.* 20. *ff. soluto matrimon.*

TIT. XX. (1. v. *l.* 6. §. 1. *ff. de just. & jure.* (2. v. *l.* 7. *pr. ff. de exception.* (3. *l.* 8. *supr. de pact. convent.*

Datum 10. Calend. August. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

TIT. XXI.
RERUM 1 AMOTARUM.

1. Imp. ALEXANDER A. Polydeucæ.

COmpensationis æquitatem 2 jure postulas. Non enim prius exsolvi, quod debere te constiterit, æquum est, quam petitioni mutuæ responsum fuerit: eo magis, quod ea te persequi dicis, quæ divortii causa amota quereris. Cum igitur apud competentem judicem ex stipulatu conveniaris: apud 3 eundem doce tui juris res ablatas esse. PP. Dat. 5. Cal. Decembr. ALEXANDRO A. 3. & DIONE COSS. 230.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Sereno.

DIvortii 4 causa rebus uxoris à marito amotis, vel ab uxore mariti: rerum amotarum Edicto perpetuo permittitur actio. Constante 5 etenim matrimonio neutri eorum neque pœnalis 6, neque famosa 7 actio competit, sed de damno 8 in factum datur actio. Datum 5. Cal. Octobr. ipsis AA. COSS. 287.

3. Iidem AA. & CC. Quartino.

DE rebus, quas divortii causa quondam uxorem tuam abstulisse proponis, rerum amotarum actione contra successores 9 ejus non in solidum, sed in quantum ad eos pervenit: quod si res extent, dominii vindicatione uti non prohiberis. Dat. 5. Non. Decembr. ipsis AA. COSS. 287.

TIT. XXII.
NE PRO DOTE MULIERIS, BONA QUONDAM mariti addicantur, id est, in solidum dentur.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Apollinariæ.

UT uxori pro dote addicantur bona quondam mariti, jure prohibitum est. Sane si nullo 1 relicto successore non idoneus decessit: secundum juris formam, quatenus successionis modus patitur, indemnitati tuæ consulere non prohiberis. Dat. 5. Non. Decembr. AA. COSS.

TIT. XXIII.
DE FUNDO 1 DOTALI.

1. Impp. SEVER. & ANTON. AA. Didiæ.

SI æstimata prædia in dotem data sunt, & convenit, *ut electio 2 mulieri servetur*, nihilominus lex Julia 3 locum habet. Est autem *alienatio* 4, omnis actus, per quem dominium transfertur. PP. Dat. 12. Calend. Mart. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

2. Imp. GORD. A. Domitiæ.

MAriti, qui fundum communem cum alio in dotem inæstimatum acceperunt, ad communi dividundo judicium provocare non possunt 5, licet ipsi possint provocari. 6 PP. 5. Non. Octobr. GORDIANO A. 2. & POMPEJANO COSS. 242.

TIT. XXI. (1. *Lib.* 25. *D.* 2. adde *l. ult. in fin. infr. l.* 52. §. 1. §. 2. *ff. de furtis.* (2. *l.* 7. *ff. h. t.* (3. v. *l.* 11. §. 1. *ff. de jurisd.* (4. v. *l.* 11. §. *ult. ff.* de *divort.* (5. *l.* 25. *ff. h. t.* (6. v. *l. ult. ff. de servo corrupto.* (7. *l. ult. in fin. infr. de furtis.* (8. Fac. *l.* 27. §. 30. *ff. ad leg. Aquil.* (9. *l.* 6. §. 4. *ff. h. t.*

TIT. XXII. (1. *l.* 6. *infr. de bonis auth. jud. possid.*

TIT. XXIII. (1. *Lib.* 23. *D.* 5. (2. *l.* 11. *ff. h. t. l.* 1. *supr. soluto matrim.* (3. v. *l. un.* §. 15. *supr. de rei uxor. act.* (4. v. *l.* 28. *pr. l.* 67. *pr. ff. de verb. sign.* adde *l. ult. supr. de reb. alien. non alien. l.* 8. §. 2. *supr. de secund. nupt.* (5. *l.* 18. §. 2. *ff. de castrensi pecul.* adde *l.* 7. *pr. ff. de reb. eor. qui sub tutela.* (6. *arg. l.* 17. *infr. de præd. minor.* vide tamen *d. l.* 18. §. 2. *ff. de castr. pecul.*

TIT. XXIV.
DIVORTIO FACTO, APUD QUEM liberi morari, vel educari debeant.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Cælestinæ.

LIcet neque nostra, neque Divorum Parentum nostrorum ulla Constitutione caveatur, ut per sexum liberorum inter parentes divisio celebretur: competens tamen Judex æstimabit, utrum apud patrem, an apud matrem 1 matrimonio separato filii morari, ac nutriri debeant. S. 8. Cal. Jul. *Veronæ*, CC. COSS. 293.

In AUTHENT. ut liceat matri & aviæ. §. illud. col. 8. Tit. 18. al. 13. Novell. 117. cap. 7.

SI pater causam 2 divortii præstiterit, apud matrem ad secundas nuptias non venientem liberi nutriantur patris expensis. Si vero contra, tunc apud patrem, matris locupletis expensis: nisi pater minus idoneus sit: tunc enim apud matrem locupletem nutriantur. Nam quemadmodum locupletes filii matrem alere coguntur egentem: ita justum decernimus, & à matre filios pasci. † *Quod de matre, & filiis indigentibus dictum est, hoc quoque in omnibus ascendentibus, & descendentibus personis utriusque naturæ decernimus observari.*

TIT. XXV.
DE ALENDIS LIBERIS 1, AC PARENTIBUS.

1. Imp. ANTONINUS PIUS A. Basso.

PArentum necessitatibus 2 liberos succurrere, justum est. Sine die & Consule.

2. Divi Fratres & AA. Celeri.

COmpetens judex à filio te ali 3 jubebit, si in ea facultate est, ut tibi alimenta præstare possit. Datum Id. April. ipsis & COSS. 162.

3. Iidem AA. Titianæ.

SI competenti judici eum, quem te ex Claudio enixam esse dicis, filium ejus esse probaveris: alimenta ei pro modo 4 facultatum præberi jubebit. Idem, an apud eum educari debeat, æstimabit. PP. 13. Calend. Mart. *Romæ*, RUSTICO & AQUILINO COSS. 164.

4. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Sabino.

SI patrem tuum officio debito promerueris: paternam pietatem tibi non denegabit. Quod si sponte non fecerit: aditus [competens] judex alimenta pro modo facultatum præstari tibi jubebit. Quod si patrem se negabit: quæstionem istam inprimis idem judex examinabit. PP. Non. Februar. LATERANO & RUFINO COSS. 198.

TIT. XXVI.
DE CONCUBINIS. 1

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Populum.

NEmini licentia concedatur, constante 2 matrimonio concubinam penes se habere. Dat. 18. Cal. Jul. CONSTANTINIS, patre & filio, COSS. 321. aut 324.

TIT. XXIV. (1. v. *l.* 1. §. 3. *ff. de liberis exhib.* (2. Adde *Nov.* 98. *c.* 2. §. 1.

TIT. XXV. (1. *Lib.* 25. *D.* 3. (2. *l.* 2. *infr. h. t. l.* 8. §. 5. *infr. de bonis quæ liberis. l.* 5. *infr. de patria potest. l.* 5. §. 13. *ff. h. t. l.* 1. §. 4. *ff. de tutelæ & rationib.* (3. v. *l.* 1. *supr. h. t.* (4. *l.* 4. *infr. eod.* (5. *l. un.* §. 5. *supr. de rei uxor. act. l.* 8. §. 5. *infr. de bonis quæ lib.*

TIT. XXVI. (1. *Lib.* 25. *D.* 7. *Nov. Leon.* 91. (2. *l. ult. in fin. infr. communia de manumiss. Nov.* 18. *c.* 5. *Nov.* 89. *c.* 12. §. 5. immo vide *d. Nov. Leon.* 91.

TIT. XXVII.
DE NATURALIBUS LIBERIS, ET matribus eorum, & ex quibus causis justi efficiantur. 1

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Gregorium. 2

SEnatores seu Præfectos, vel quos in civitatibus Duumvirilitas, vel Sacerdotii, id est, Phœniciarchiæ 3 vel Syriarchiæ ornamenta condecorant: placet maculam subire infamiæ, & alienos à Romanis legibus fieri, si ex ancilla, vel ancillæ filia, vel liberta, vel libertæ filia, vel scenica 4, vel scenicæ filia, vel tabernaria, vel tabernariæ filia, vel humili, vel abjecta [persona,] vel lenonis, aut arenarii filia, vel quæ mercimoniis publice præfuit, susceptos filios in numero legitimorum habere voluerint, aut proprio judicio, aut nostri prærogativa Rescripti: ita ut quicquid talibus liberis pater donaverit, (seu illos legitimos, seu naturales dixerit) totum retractum legitimæ soboli reddatur, aut fratri, aut sorori, aut patri, aut matri. † Sed & [si] uxori tali quodcunque [datum quolibet genere fuerit, vel emptione collatum, etiam hoc] retractum reddi præcipimus: ipsas etiam, quarum venenis inficiuntur animi perditorum (si quid quæritur, vel commendatum dicitur, quod his reddendum est, quibus jussimus, aut fisco nostro) tormentis subjici jubemus. Sive itaque per ipsum donatum est, qui pater dicitur, vel per alium, sive per interpositam personam, sive ab eo emptum, vel ab alio, sive ipsorum nomine comparatum: statim retractum reddatur, quibus jussimus: aut si non existant, fisci juribus vindicetur. Quod si existant, & in præsentia rerum constituti agere noluerint, pacto vel jurejurando 5 exclusi: totum sine mora fiscus invadat. Quibus tacentibus & dissimulantibus ad defensionem fiscalem duorum mensium tempora limitentur: intra quæ si non retraxerint, vel propter retrahendum Rectorem provinciæ [non] interpellaverint; quicquid talibus filiis, vel uxoribus liberalitas impura contulerit, fiscus noster invadat, donatas vel commodatas res sub pœna quadrupli severa quæstione perquirens. Datum 12. Calend. August. *Carthagine*, NEPOTIANO & FACUNDO COSS. 336.

In AUTHENT. ut lic. mat. & aviæ. §. quia vero legem. col. 8. tit. 18. al. 13. Novell. 117. cap. 4.

SEd novo jure hujusmodi mulieres cum omnibus hominibus contrahere nuptias possunt, etiam cum præditis magnis dignitatibus, dum tamen dotalia instrumenta super hoc conficiantur ab Illustribus. Reliqui vero citra eos, qui majoribus decorati sunt dignitatibus, solo adfectu nuptias contrahere possunt, dum tamen liberæ sint, cum quibus licet nuptias celebrare.

2. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Anthemio PP.

MAtre, vel legitimis filiis, vel nepotibus, aut pronepotibus, cujuscunque sexus, uno pluribusve existentibus: bonorum suorum unam tantum 6 unciam pater naturalibus filiis seu filiabus, eorumque genitrici, vel si sola sit concubina, semunciam largiendi, vel relinquendi habeat potestatem. Quicquid vero ultra modum concessum relictum sit: legitimis filiis, vel matri, vel cæteris successoribus jure reddatur. Dat. Idib. Novembr. STILICHONE 2. & ANTHEMIO COSS. 403.

In AUTHENT. quib. mod. natu. eff. sui. §. ne igitur. col. 7. tit. 1. Novell. 89. cap. 12.

NUnc soli liberi naturales, & legitimi ad hunc modum coarctant: non etiam mater.

3. Impp. THEOD. & VALENT. AA. ad Apollonium PP.

SI quis [naturalem duntaxat fœcunditatem sortiatur,] seu liber ipse, seu Curiæ sit nexibus obligatus, & tradendi filios naturales, vel omnes, vel quos, quemve maluerit: ejus civitatis Curiæ 7, unde ipse oritur, & in solidum heredes scribendi liberam ei concedimus facultatem. † Quod si cui non ex urbe 8, sed [ex] vico vel possessione qualibet oriundo naturales liberi contigerint, eosque velit sub definitione prædicta Curiæ splendore honestare, & hereditatis opibus adjuvare, ejus civitatis adscribendi sunt ordini, sub qua vicus ille ac possessio censetur. † Quod si alterutram Regalium Civitatum patriam sortiatur, sit ei liberum, susceptam ex inæquali conjugio sobolem, cujuscunque civitatis decurionibus immiscere: dummodo civitas, quæ eligitur, totius provinciæ teneat principatum. Indignum enim est, ut qui sacratissimæ urbis ubere gloriatur, naturales suos non illustris ordine civitatis illuminet. † Et hoc, sive postrema definiat [voluntate,] sive donatione cujuslibet quantitatis in liberos naturales pater conferat. Et quod de subeunda sorte curiali, seu testamento, seu actorum fide constituit, ita ratum esse, stabiliterque volumus observari, ut sive abstinendo [ab] hereditatibus, sive abdicando donationes naturales liberi curialem voluerint evitare fortunam, posteaque paternarum opum, vel in solidum, vel ex parte reperti fuerint possessores, licet eas alienaverint, omnimodo ad conditionem, in qua pater eos amplificatis opibus esse voluit, etiam inviti cogantur accedere. † Sed & si filiam naturalem vel filias habuit, & eam vel eas curiali, vel curialibus civitatis, ex qua oriundus est, vel sub qua vicus, vel possessio, unde oritur, consistit, vel ejus civitatis, quæ principatum totius provinciæ tenet, matrimonio 9 collocavit: hæc eadem in persona ejus, vel earum ad exemplum marium obtinebunt. Quid enim interest, utrum per filios, an per generos commoditatibus civitatum consulatur? & utrum novos lex faciat curiales, aut foveat, quos invenit? Datum 16. Calend. Januar. *Constantinop.* EUDOXIO & DIOSCORO COSS. 442.

4. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Armasio PP.

QUoniam desideria morientium [ex arbitrio viventium] non sine justa ratione colligimus: & is, qui naturalem filium habens, hortantibus legibus ultro ad instar legitimi filii municipalibus eum voluit aggregare muneribus, & donare patriæ principalem: manifestavit, notumque fecit sine dubio professione certissima facultatum suarum omnium elegisse se adfectione debita successorem: cum certe hujusmodi personis adeo sacratissima constitutione subventum sit, ut nec renunciandi eis, aut alienandi, rel repudiandi paternas hereditates aut donationes in fraudem Curiæ concedatur facultas, sed muneribus patriæ susceptis, patrimonia subire cogantur: nullam è diverso calumniantium vocem penitus patiemur admitti, sed ipsum Philocalum, & paternorum bonorum omnium ab intestato heredem, & nostræ civitatis curiæ principalem injuncta, vel injungenda sibi munera subire, ex eoque genitos, vel nascituros filios similiter paternæ conditioni subjacere præcipimus. Et hujusmodi formam in omnibus causis, quæ similiter in quocunque civitatis ordine curiaque contigerint, in posterum decernimus observari. Datum Calend. Januar. *Constantinop.* JORDANE & SEVERO COSS. 460.

5. Imp. ZENO A. Sebastiano PP.

DIvi Constantini (qui veneranda Christianorum fide Romanum munivit Imperium) super ingenuis concubinis ducendis uxoribus, filiis quin etiam ex iisdem vel ante matrimonium, vel postea progenitis, suis ac legitimis habendis, sacratissimam Constitutionem renovantes, jubemus eos, qui ante hanc legem, ingenuarum mulierum nuptiis minime intercedentibus, electo contubernio, cujuslibet sexus filios procreaverint: quibus nulla videlicet uxor est, nulla ex justo matrimonio legitima proles suscepta: si voluerint eas uxores ducere 10, quæ antea fuerant concubinæ: tam conjugium legitimum cum hujusmodi mulieribus ingenuis (ut dictum est) posse contrahere, quam filios utriusque sexus ex earundem mulierum priore contubernio procreatos, mox postquam nuptiæ cum matribus eorum fuerint celebratæ, suos patri, & in potestate fieri: & cum his, qui postea ex eodem matrimonio suscepti fuerint, vel solos (si nullus alius deinde nascatur) tam ex testamento volentibus patribus etiam ex integro succedere, quam ab intestato petere hereditatem paternam: pactis, quæ [matrimonii] tempore super dotibus, vel ante nuptias donationis rebus subsecuta fuerint, etiam ad ipsorum 11 personas pertinentibus: ut una cum fratribus suis postea ex eisdem parentibus forte progenitis, aut

TIT. XXVII. (1. *Nov.* 89. adde *Nov.* 79. (2. *d. Nov.* 89. c. 15. (3. Abrog. *d. c.* 15. (4. *l.* 7. *in fin. supr. de incest.* (5. *l.* 5. *supr. de legib.* (6. Abrog. *l.* 8. *infr. h. t. Nov.* 89. *c.* 12. (7. *v. l.* 9. *in fin. infr. h. t. Nov.* 89. *c.* 2. §. 2. §. *ult. Inst. de nuptiis.* (8. Adde *d. Nov.* 89. *c.* 2. §. 2. *l.* 4. §. 2. *ff. de censib.*

(9. *d. c.* 2. §. 3. *d.* §. *ult. Inst. de nupt.* (10. *l.* 6. *infr. h. t. d.* §. *ult. Inst. de nupt. Nov.* 12. *c.* 4. *Nov.* 89. *c.* 8. (11. *arg. l.* 24. *ff. de pact. dotal. l.* 5. *ff. de operis libert.*

soli (si nullus alius sit procreatus) dotis & ante nuptias donationis pro tenore legum, nec minus pactorum emolumenta percipiant. † Hi vero, qui tempore hujus sacratissimæ jussionis necdum prolem aliquam ex ingenuarum concubinarum consortio meruerint, minime hujus legis beneficio perfruantur: cum liceat easdem mulieres sibi prius jure matrimonii copulare, non extantibus legitimis liberis, aut uxoribus, & legitimos filios (utpote nuptiis præcedentibus) procreare: nec audeant quos ex ingenua concubina dilato post hanc legem matrimonio nasci voluerint, ut justi ac legitimi postea videantur, magnopere postulare. Dat. 10. Cal. Mart. BASILIO 2. & ARMASIO COSS. 476.

6. Imp. ANASTASIUS 12 A. Sergio PP.

JUbemus eos, quibus nullis legitimis existentibus liberis, in præsenti aliquæ mulieres uxoris loco habentur, ex his sibi progenitos seu procreandos, suos & in potestate legitimosque habere, propriasque substantias ad eos, vel per ultimas voluntates, vel per donationes, seu alios legi cognitos titulos (si voluerint) transferre: Ab intestato quoque ad eorum hereditatem vocandos, nec aliquas quæstiones seu altercationes exercendi sub qualibet astutia subtilique legum vel constitutionum occasione super his, vel agnatis seu cognatis genitoris eorum, vel quibusdam aliis superesse facultatem: In posterum nihilominus, quisquis hujusmodi mulierem uxoris loco dotalibus instrumentis confectis habuerit, pro ejus sobole similem eandemque formam custodiri: ne adimatur ei licentia sibi quodammodo per liberos proprium suum patrimonium acquirendi. † Filios insuper & filias jam per divinos adfatus à patribus suis in arrogationem 13 susceptos, vel susceptas, hujus providentissimæ nostræ legis beneficio & juvamine potiri censemus. Dat. Cal. April. ANASTASIO A. 4. & AGAPITO COSS. 508.

7. Imp. JUSTIN. A. Marino PP.

LEgem Anastasii 14 divinæ recordationis, quæ super naturalibus filiis emissa est, in his 15 valere tantum casibus concedimus, qui nunc usque subsecuti sunt, pro ejusdem legis tenore in matrimoniis tunc constantibus, vel postea contractis: ita tamen, ut non aliunde progenitis subvenisse credatur, quam non ex nefario, nec incesto conjugio. Naturalibus insuper filiis vel filiabus ex cujuslibet mulieris cupidine non incesta 16, non nefaria procreatis, & in paterna per arrogationem seu per adoptionem sacra susceptis, ex divinis jussionibus, sive antequam eadem lex irrepserit, sive post eandem legem usque ad præsentem diem, non sine ratione duximus suffragandum; ut adoptio seu arrogatio firma permaneat, nullis prorsus improbanda quæstionibus: quasi quod impetraverunt, lege quadam interdictum sit: quoniam & si qua prius talis emergebat dubitatio, remittenda fuit, movente misericordia 17: qua * indigni non sunt, qui alieno laborant vitio. Sint itaque post eandem arrogationem seu adoptionem sui, & in potestate patrum: successionesque tam ab intestato, quam ex testamento capiant, prout in arrogatis seu adoptatis constitutum est. In posterum vero sciant omnes legitimis matrimoniis legitimam sibi posteritatem quærendam, ac si prædicta constitutio lata non esset. Injusta namque libidinum desideria nulla de cætero venia defendet: nullum sublevabit novum adminiculum præter anteriorum dispositionum ordinem, non ante lata sanctio, quam ex hoc die resecandam pia suggerit ratio: non arrogationum vel adoptionum prætextus, quæ ulterius minime ferendæ sunt: non astutiæ, sive divinis adfectandæ literis, sive quibusdam illicitis ambiendæ machinationibus: cum nimis sit indignum, nimis item impium, flagitiis præsidia quærere, ut & petulantiæ servire liceat, & jus nomenque *patris*, quod eis denegatum est, id altero legis colore præsumant. Dat. 5. Id. Nov. JUSTINO A. & EUTHERICO COSS. 519.

8. Imp. JUSTIN. A. Mennæ PP.

HUmanitatis 18 intuitu naturalibus patribus hoc indulgemus, ut liceat eis nulla legitima sobole, vel matre subsistente, naturalem vel naturales filios, matremque eorum non tantum ex tribus unciis, (quod præteritæ leges permittebant) sed etiam ex duplici portione, id est, sex unciis, heredes scribere: ut licet ab intestato nullam communionem ad patris naturalis successionem habeant, ex suprema tamen [ejus] voluntate permittatur eis usque ad prædictas sex uncias (si hoc scilicet naturalis pater voluerit) hereditatem ejus capere: ita tamen, ut memoratam sex unciarum quantitatem in omnibus naturalibus filiis & matre eorum minime testator excedat: quam & in legatis, & in fideicommissis eis relinquendis, & dotibus 19, & donationibus tam aliis, quam ante nuptias usque ad sex unciarum æstimationem liberam [similiter] naturalibus eorum patribus damus potestatem. † Hæc autem in futuris tantummodo testamentis, vel ultimis voluntatibus, vel dotibus, vel donationibus locum habebunt. Dat. Cal. Januar. *Constantinop.* DN. JUSTINIANO A. 2. COS. 528.

In AUTHENT. quib. mod. naturales effic. sui. §. si vero filios. & §. fin. col. 6. tit. 1. Novell. 89. cap. 12. & cap. 15.

LIcet patri sine legitima prole seu parente, cui relinqui necesse est, decedenti, naturalibus totam substantiam suam vel inter vivos largiri, vel in testamento transmittere. Quod si parentes duntaxat ei supersint: legitima 20 parte parentibus relicta, reliquum inter naturales distribui permittitur. Ab intestato 21 vero, cum desit soboles civilis, nec supersit conjux 22 legitima: si naturales ex concubina extant, quæ sola fuerit ei indubitato affectu conjuncta, in duas paternæ substantiæ uncias succedant, ut matri inter eos virilis portio [si superest] detur. Hujusmodi enim naturales filios pasci boni viri arbitrio est necesse, sive legitimi extant, & succedunt: sive conjuge viva quilibet alii sunt heredes. Hi ergo & parentibus parem præstent, si opus sit, pietatem. † Sed qui ex damnato sunt coitu, omni prorsus beneficio 23 secludantur.

9. Idem A. Mennæ PP.

COmmunium rerum esse utilitatem recte judicantes, lucidis & omni ambiguitate segregatis legibus uti nostro subjectos imperio, ad præsentem sanctionem venimus: per quam omni dubitatione amputata, quæ usque adhuc obtinebat, certissimum facimus, ut quoties naturales filii curiali 24 fortunæ patriæ sui genitoris adsignantur, vel adhuc vivente patre, vel post ejus obitum, pro dispositione testamenti ab eo conditi; & eo modo legitima jura in paterna successione adipiscantur, [ut] (quod recte fieri minime dubium est) licet Illustrem 25 dignitatem, ex qua curialis fortunæ liberatio competere non potest, naturales filii antea meruerint: ne permittatur eis contra substantiam ab eodem naturali patre descendentium, vel ascendentium, vel ex latere agnationis, vel cognationis jure eidem patri conjunctorum (licet ipsi legitimi successores eidem naturali patri per memoratam fortunam efficiantur) aliquod jus sibi vindicare. † Quod & in his locum habebit, qui jam à naturali patre curiali conditioni traditi, & adhuc superstites sunt: eodem scilicet modo nec illis contra substantiam ejusdem naturalis filii, vel ex eo descendentium [vel ascendentium,] vel à latere conjunctorum, aliquod sibi jus vindicare valentibus. Sed si quidem iste naturalis filius, sive postquam legitimus successor patri effectus sit, sive in antecedente tempore, filios ex legitimo matrimonio, vel alios descendentes liberos habeat: eos modis omnibus ad ejus successionem, sine testamento morientis vocari, nec curiæ locum esse, præterquam si quarta 26 portio bonorum ejus eidem curiæ debeatur, eo quod nullus forte ex mortui liberis curialia munera peragere cogitur: illo videlicet observando, ut hi, quos [iste] naturalis filius, posteaquam fortunæ curiali datus est, procreaverit, & decuriones sine dubio sint, & curialia peragere munia compellantur. 27 §. 1. Si vero *sine liberis* cujuscunque gradus intestatus decesserit: si quidem matre superstite, tertiam quidem partem bonorum ejus matrem habere, duas vero alias partes curiam, cui à patre datus est. Sin autem mater quidem defuncti non superest, alii vero cognati ex materna linea descendentes, vel ascendentes, vel ex latere venientes ad ejus vocentur successionem: tunc ea quidem, quæ à patre naturali ad eum pervenerunt, [eidem] curiæ competere. Si quid vero filio postea

(12. v. *l.* 7. *infr. h. t.* (13. Abrog. *l.* 7. *infr. eod. Nov.* 89. c. 11. (14. *l.* 6. *supr. h. t.* (15. v. d. *Nov.* 89. *c.* 7. (16. *Nov.* 74. *c.* 6. (17. *l.* 6. *pr. ff. de decur.* (18. Adde *l. ult. infr. de confirm. tut. Nov.* 18. *c.* 5. *l.* 6. *verf. humanitatis. infr. de instit. & substit. Nov.* 89. *c.* 12. v. *l.* 2. *supr. h. t.*

(19. Confer. *l.* 41. *§.* 11. *ff. de legat.* 3. (20. v. *Nov.* 18. *c.* 1. (21. d. *Nov.* 18. *c.* 5. (22. Immo vide *l.* 1. *infr. unde vir & uxor.* (23. Adde *Auth. ex complexu. supr. de incestis.* (24. v. *Nov.* 89. *c.* 3. *c.* 4. *c.* 5. (25. v. *l. ult. infr. de decur.* (26. *l.* 1. *infr. quando & quib. quarta pars.* (27. Adde *Nov.* 89. *c.* 6. *Nov.* 101. *c.* 3.

legiti-

legitimo successori effecto, vel à matre sua, vel aliunde quocunque legitimo modo acquisitum sit, hoc ad proximos maternos ejus cognatos pervenire. Illo videlicet observando, ut sive matre ejus superstite, sive ea ante filium mortua, aliquis ex ejus genere ejusdem curiæ fortunam subire paratus sit: liceat [eì] offerenti se eidem curiæ, bona mortui, quæ de substantia patris ad eum pervenerunt, capere, muniaque peragere curialia: quo accidente, mater defuncti [si adhuc supersit] non solum tertiam partem eorum, quæ extra paternam substantiam filius ejus aliunde acquisiverit, sed etiam omnia ea, vel ipsa sola, vel cum coheredibus suis capiet. §. 2. Ea vero quæ de successione naturalis filii post curialem conditionem morientis constituimus, non tantum in his locum habere debent, qui postea à patre suo naturali curiæ dati fuerint: sed etiam in illis, qui jam dati sunt, si tamen adhuc supersunt. Quod si ante præsentem sanctionem mortui sunt, minime ad eorum successionem eandem nostram sanctionem extendimus. §. 3. Et quoniam omni modo favendum est curiis civitatum: illud etiam in hanc partem addendum esse censemus, ut liceat patribus naturales filios curiæ [28] patriæ suæ tradere, non solum nulla [29] eis legitima sobole existente, sed etiam si filios, vel alios liberos ex legitimis matrimoniis procreatos habeant, & eo modo naturales quoque filios sibi legitimos successores efficere: ita tamen, ut minime eisdem patribus liceat per donationem, vel ultimam voluntatem amplius (eidem) filio naturali dare, vel relinquere, quam uni filio ex legitimo matrimonio procreato dederit, vel reliquerit, cui minima portio data, vel relicta sit. Dat. Calend. Jun. DN. JUSTINIANO A. 2. COS. 528.

10. Idem A. Demostheni P. P.

CUm quis à muliere libera, & cujus matrimonium non est legibus interdictum, cujusque consuetudine gaudebat, aliquos liberos habuerit, minime dotalibus instrumentis compositis, postea autem ex eadem adfectione [30], etiam ad nuptialia pervenerit instrumenta, & alios iterum ex eodem matrimonio liberos procreaverit: ne posteriores liberi, qui post dotem editi sunt, sibi omne paternum patrimonium vindicare audeant, quasi justi & in potestate effecti, fratres suos, qui ante dotem fuerant nati, ab hereditate paterna repellentes: hujusmodi iniquitatem amputandam censemus. Cum enim adfectio prioris sobolis, & ad dotalia instrumenta efficienda, & ad posteriorem filiorum edendam progeniem præstiterit occasionem, quomodo non est iniquissimum, ipsam stirpem secundæ posteritatis (priorem) quasi injustam excludere: cum gratias agere fratribus suis posteriores debeant, quorum beneficio ipsi sunt justi filii, & nomen & ordinem consecuti? Neque enim verisimile est, eum, qui postea vel donationem, vel dotem conscripserit, ab initio talem adfectionem circa mulierem non habuisse, quæ eam dignam esse *uxoris* nomine faciebat. Quapropter sancimus in hujusmodi casibus omnes liberos [31], sive ante dotalia instrumenta editi sint, sive postea, una eademque lance trutinari, & omnes (filios) suos in potestate suis existere genitoribus, ut nec prior, nec junior ullo habeatur discrimine: sed qui ex iisdem matrimoniis procreati sunt, simili perfruantur fortuna. Dat. 15. Calend. Octobr. *Chalced.* DECIO V. C. COS. 529.

11. Idem A. Juliano P. P.

NUper legem conscripsimus, qua jussimus, si quis mulierem in suo contubernio collocaverit, non ab initio adfectione [32] maritali, (eam tamen, cum qua poterat habere connubium) & ex ea liberos sustulerit, postea vero adfectione procedente, etiam nuptialia instrumenta cum ea fecerit, filiosque vel filias habuerit: non solum secundos liberos, qui post dotem editi sunt, justos, & in potestate esse patribus, sed etiam anteriores, qui & his, qui postea nati sunt, occasionem legitimi nominis præstiterunt. Quam legem quidam putaverunt sic interpretari, ut sive [33] non progeniti fuerint post dotem conscriptam liberi, sive jam ab hac luce subtracti: non anteriores filios justos haberi, nisi utroque tempore viventes, & superstites liberi inveniantur: quorum supervacuam subtilitatem penitus inhibendam censemus. Sufficiat etenim talem adfectionem habuisse, ut post liberorum editionem & dotalia efficiant instrumenta, & spem tollendæ sobolis habeant: licet enim hoc, quod speratum est, ad effectum non pervenerit, nihil anterioribus liberis fortuitus casus derogare concedatur: & multo magis si quis mulierem, quam in contubernio suo habuerat, prægnantem fecerit, postea autem adhuc gravida muliere constituta, dotalia fecerit instrumenta, & puer vel puella editus vel edita sit, justa patri soboles nascatur, & in potestate efficiatur, & heres existat morienti, sive ab intestato, sive ex testamento. Satis enim absurdum est, si filii post dotem progeniti anterioribus liberis adjutorium adferant, & ipsum puerum, vel puellam sibi opitulari non posse. Et generaliter definimus, & quod super hujusmodi casibus variabatur, definitione certa concludimus: ut semper in hujusmodi quæstionibus, in quibus de statu liberorum est dubitatio, non conceptionis, sed partus tempus inspiciatur: & hoc favore facimus liberorum, ut editionis tempus statuamus esse inspectandum: exceptis his tantummodo casibus, in quibus conceptionem [34] magis approbari, infantium conditionis utilitas expostulat. Dat. 15. Cal. April. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

In AUTHENT. de incest. nupt. §. Dubitatum, col. 2. tit. 7. al. Novell. 12. cap. 4.

QUod jus locum habet, & si ante hoc consortium, legitimorum pater sit ex alia conjuge, à qua separatus sit legitime, vel ea mortua.

In AUTHENT. de trient. & semiss. §. penult. col. 3. tit. 5. Novell. 18. cap. ult.

SEd nova Constitutio non permittit hoc in ancilla, nisi ei, qui sine legitimis aliis reperitur.

In AUTHENT. ut lib. de cæt. §. si quis autem. col. 6. tit. 7. al. 6. Novell. 78. cap. 3.

NOva alia Constitutio hoc generaliter inducere videtur, & in his, qui ex ancilla sunt, ut ex ipsa dotis inscriptione simul, & libertas tribuatur, & jus suorum.

In AUTHENT. quib. mod. nat. effic. legit. §. Si vero solummodo. & §. sed & aliud. col. 6. tit. 3. al. 1. Nov. 74.

PRæterea qui legitimam non habet prolem, sed ex hujusmodi consuetudine duntaxat naturalem: potest ab eo precibus Principi datis, legitimos sibi constituere, & sine matrimonio, si mulier jam defuncta sit, vel deliquerit, vel occultetur, vel alias venire prohibeatur, vel quoquo modo matrimonium impediatur, ut sacerdotio.

In AUTHENT. quib. mod. nat. effic. legit. §. illud autem. col. 6. tit. 3. al. 1. Nov. 74. c. 2.

ITem sine legitimis decedens, in testamento scribens, velle se naturales filios fore legitimos successores, *licentiam habeat, ut post mortem ejus, filii Principi supplicent, testamentum ostendentes, & Principis, & legis dono fiant heredes: si tamen filii voluntatem patris amplectantur. Quod generaliter observatur: Sed si alii quidem volunt legitimi fieri, alii non: volentes fiant, cæteri in jure naturali remaneant.*

In AUTHENT. ut liceat matri & aviæ. §. Ad hoc autem col. 8. tit. 18. al. 13. Nov. 117. cap. 2.

SI quis liberos habens naturales ex muliere libera, quæ uxor ei poterat esse, dicat in instrumento sive publice, sive propria manu conscripto habente subscriptionem trium testium fide dignorum, sive in testamento, sive in gestis monumentorum, hos suos esse, nec adjecerit naturales, *hujusmodi filii ei legitimi successores erunt. † Et si uni ex multis filiis testimonium quodlibet ex prædictis modis præbuerit, cæteris [35] ex eadem muliere natis ad legitima jura sufficiet.*

12. Idem A. Joanni P. P.

CUidam, qui justum filium habebat, nepos accessit naturalis. Si nepotis nomen hujusmodi soboli legibus accommodandum esset, quærebatur. Volebat enim tali naturali nepoti ex suo legitimo filio jam defuncto progenito totam (suam) substantiam relinquere, quasi sacris Constitutionibus tantummodo in filiis naturalibus prohibentibus totum patrimonium, sive quantam partem voluerit, eis relinquere, & certo fine partes eorum concludentibus? Hujusmodi autem dubitatio, & in alia (dubitationis) specie ventilata est. Quid

(28. *l.* 3. *supr. h. t.* (29. *Nov.* 89. *c.* 2. (30. *l.* 11. *infr. h. t. l.* 20. *vers. sancimus. supr. de donat. ante nupt. Instit. de nupt. in fin. Nov.* 89. *c.* 8. *in fin.* (31. *d.* §. *ult. Inst. de nupt.* adde §. 2. *Inst. de hered. quæ ab intest. Nov.* 19. *pr.* (32. *v. l.* 10. *supr. h. t.* (33. *Nov.* 74. *pr. Nov.* 89. *c.* 8.

(34. Adde *l.* 7. *l.* 26. *pr. ff. de statu hom.* (35. *arg. l.* 1. *supr. de divers. rescript.*

enim, si ex naturali filio nepotem habeat avus legitimum patri suo, vel naturalem? In omnibus itaque talibus dubitationibus, cum nulla legitima consequentia in hujusmodi personis custoditur, sed interventu sobolis naturalis nullum jus legitimum subesse potest, ut necessitas relinquendi aliquid eis ex legibus immineat: liceat eis, quantum voluerint suæ substantiæ in eos conferre: scilicet nulla legitima sobole subsistente. Filiis enim naturalibus relinqui Constitutiones, quantum voluerint, ideo prohibuerunt, quia vitium paternum refrenandum esse existimaverunt. In nepotibus autem non eadem observatio in præfatis speciebus custodienda est, ubi legitima soboles minime facit impedimentum. Ea enim subsistente: veterum Constitutionum tenorem in naturalibus filiis statutum, & in nepotes extendimus. Sed hoc in his tantummodo sancimus, in quibus voluntate aliquid consecuti sunt. Jura etenim ab intestato in avi 36 successionem nemini eorum penitus aperimus. Et hæc non solum eis accedere censemus à substantia avi paterni naturalis, sed etiam proavi, vel ejus cognationis: si quis saltem hujusmodi vocabulum in tam degeneres homines extendere maluerit. Dat. Cal. Nov. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

TIT. XXVIII.
DE TESTAMENTARIA 1 TUTELA.

1. Impp. SEVER. & ANTON. AA. Speratæ.

QUem dicis tibi tutorem in testamento patronæ 2 datum, si administrationi se non 3 immiscuit, nulla actione tibi tenetur 4: neque enim jure datus tutor fuit. Quod si administraverit sponte res tuas: experiri adversus eum actione negotiorum gestorum potes. PP. Cal. August. APRO & MAXIMO COSS. 208.

2. Imp. ANTON. A. Sabiniano.

ETsi à patre tuo testamento jure tibi tutor datus, eo tempore, quo heres extitisti, in rebus humanis fuit: tamen codicillis alius tutor recte datus est, & uterque 5 propter voluntatem testatoris tutor erit: nisi testamento datum pater alium codicillis dando reprobaverit, tunc enim posterior solus tutor erit. Dat. Id. April. DUOBUS ASPRIS COSS. 213.

3. Imp. ALEXANDER A. Gordio & aliis.

SI tutores testamento vobis dati sunt, quanquam unus vestrum suæ ætatis factus sit, id est, pupillarem ætatem excesserit, tutela tamen vestra ad eum 6 non pertinet. Dat. 5. Calend. Jan. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

4. Idem A. Felicianæ.

MAter testamento filiis tutores dare non potest 7, nisi eos heredes instituerit. † Quando autem eos heredes [non] instituerit, solet ex voluntate defunctæ datus tutor à Præsidibus confirmari. † Nullo vero ex his interveniente, si res pupillares, qui dati sunt, administraverint 8: pro tutelæ actione tenentur. PP. 7. Cal. Jun. JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

5. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. Daphnæ.

SI pupillorum pater alienum servum 9, de quo postulas, & tutorem esse voluerit, & liberum, manente tamen alio tutore pupillis [ante] 10 dato: & redimi, & manumitti hunc apud Præsidem provinciæ, & curatorem 11 adjungi oportet. PP. 3. Calend. Mart. SECULARI & DONATO COSS. 261.

6. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Donnæ.

SI tibi pater avunculum testamento recte tutorem dedit, nec is excusatus est: eum tutelæ judicio, tam de administratis, quam de neglectis 12 (cum administrari deberent) apud competentem judicem conveni, secundum bonam fidem tibi satisfacere jussurum. Subscripta Non. April. *Sirmii*, CC. COSS. 293.

7. Iidem AA. & CC. Triphenæ.

TUtelæ [actione] contra tutorem mota, quem [in] testamento patris, in cujus fuisti potestate, datum proponis: reddi tibi, si quid debetur, competens Judex aditus jubebit. Curatorem enim inutiliter 13 [in] testamento dari, non ambigitur. Dat. 17. Cal. Maji, *Sirmii*, CC. COSS. 293.

8. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio P. P.

TUtores etiam Græcis 14 verbis licet in testamentis relinquere: ut ita tutores dati videantur, ac si legitimis verbis eos testator dedisset. Dat. Prid. Id. Sept. THEODOSIO A. 17. & FESTO COSS. 439.

TIT. XXIX.
DE CONFIRMANDO 1 TUTORE.

1. Imp. ALEXANDER A. Prisco.

TEstamento matris 2 tutores dati, excusare [se] necesse 3 non habent, nisi decreto secundum voluntatem defunctæ, & quidem inquisitione 4 habita, dati fuerint. PP. 3. Non. Mart. JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

2. Idem A. Valerio.

NEque per epistolam 5, neque ex imperfecto 6 testamento tutorem recte dari, indubitati juris est. Sed voluntas patris in constituendis tutoribus, vel curatoribus in hujusmodi casibus à Judice, ad cujus officium hæc res pertinet, servari solet. Secundum quæ vereri non debes, ne tempus, antequam confirmareris, tibi cesserit. PP. Id. August. ALEXANDRO A. 2. & MARCELLO COSS. 227.

3. Idem A. Sossiano P. P.

SI (ut proponis) pupillo, cujus meministi, pater inutiliter testamento tutores dedit; & priusquam hi confirmarentur, alii ab eo, cujus interest, dati sunt: id quidem, quod jure gestum est 7, revocari non potest. † An autem, qui judicium patris habent, curatores eidem pupillo constitui debeant, aditus competens Judex perspectis utilitatibus ejus æstimabit. PP. 3. Idib. April. MODESTO & PROBO COSS. 229.

4. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

NAturalibus 8 liberis providentes, damus licentiam patribus eorum in his rebus, quas quocunque modo eis dederint, vel reliquerint ([scilicet] intra præfinitum nostris legibus 9 modum) & tutorem eis relinquere: qui debet apud competentem Judicem confirmari, & ita res gerere pupillares. Dat. 15. Calend. April. *Constantinop*. LAMPADIO & ORESTE COSS. 530.

TIT. XXX.
DE LEGITIMA 1 TUTELA.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Firminæ.

AD avunculos 2 nec masculorum tutelæ ex Lege duodecim Tabularum deferuntur: cum solummodo patruis, si non se excusaverint, id jus tributum sit. PP. 8. Cal. Jun. ipsis AA. 4. & 3. COSS. 290.

In AUTHENT. de hered. ab intest. §. ex his. col. 9. tit. 1. Novell. 118. c. 5.

SIcut hereditas agnatione non inspecta proximis defertur: sic & tutelæ onus comitatur emolumentum, si masculi & perfectæ sint ætatis, & nulla lege prohibeantur suscipere. Quod si plures sint ejusdem gradus, & ad tutelam vocantur: jubemus communiter apud judicem conve-

---

(36. *Nov.* 89. *c.* 4.

TIT. XXVIII. (1. *Lib.* 26. *D.* 2. *Lib.* 1. *Inst.* 14. (2. *l.* 28. *in fin. ff. h. t.* (3. v. *l.* 1. *in fin. ff. de eo qui pro tutor.* (4. Fac. *l.* 5. *in fin. infr. qui dare tut.* (5. *l. ult. ff. h. t.* (6. *l.* 9. §. 1. *in fin. ff. de tut. & ration.* (7. Confer. *l.* 4. *ff. h. t. l.* 69. §. 2. *ff. de legat.* 2. (8. *l.* 39. §. 9. *ff. de admin. & peric. tut. tot. tit. de eo qui pro tutor.* (9. §. 1. *Inst. qui testam. tutor. l.* 9. *infr. de fideic. libert.* (10. v. §. 1. *Inst. de Attil. tut.* (11. Fac *l.* 9. *infr. qui pet. tut.* §. 5. *Inst. de curat.* (12. *l.* 2. *infr. si tutor non gesser. l.* 60. §. 3. *ff. de ritu nupt. l.* 1. §. 1. *ff. de admin. & peric. tut.*

(13. §. 1. *Inst. de curat. l.* 1. *in fin. ff. de confirm. tut. l.* 6. *supr. de negot.* (14. Fac. *l.* 21. *in fin. infr. de testam. l.* 11. *pr. ff. de legat.* 3.

TIT. XXIX. (1. *Lib.* 26. *D.* 3. (2. *l.* 2. *ff. h. t. l.* 4. *supr. de testam. tut.* (3. Vide tamen *l.* 30. *in fin. ff. de excus. tut.* (4. *l.* 4. *ff. de testam. tut.* (5. *arg. l.* 17. *ff. de jure codicill.* (6. Fac. *l.* 21. §. 1. *infr. de testam. l. ult. supr. famil. ercisc.* v. *l.* 3. *ff. h. t.* (7. *l.* 85. §. 1. *ff. de reg. jur.* (8. *l.* 3. *infr. quando mulier tutel. Nov.* 89. *c.* 14. (9. v. *l.* 8. *supr. de natural. lib.*

TIT. XXX. (1. *Lib.* 26. *D.* 4. *Lib.* 1. *Inst.* 15. 17. 18. 19. (2. §. 1. *Inst. l.* 6. juncta *l.* 7. *ff. h. t.*

nientibus, unum, vel plures eligi; & eum vel eos adminiſtrare: ut magis idoneo, vel idoneis committatur tutela, periculo tutelæ omnibus imminente, qui ad tutelam vocantur: & ſubſtantiis eorum minoribus tacite ſubjacentibus pro hujusmodi gubernatione.

2. Iidem AA. & CC. Aſclepiodoto.

AD agnatos pupilli jure legitimo ſolicitudinem tutelæ pertinere, niſi capitis diminutionem 3 ſuſtinuerint, manifeſtiſſimum eſt. S. 3. Non. April. AA. COSS. 290.

3. Imp. LEO A. Erythrio P. P.

COnſtitutione divæ memoriæ Conſtantini, lege Claudia ſublata, pro antiqui juris auctoritate, ſalvo 4 manente agnationis jure, tam conſanguineus, id eſt, frater, quam patruus 5, cæterique legitimi 6, ad pupillarum fœminarum tutelam vocantur. Dat. Cal. Jul. MARTIANO & ZENONE COSS. 469.

4. Imp. ANASTASIUS A. Polycarpo P. P.

FRater emancipatus 7, qui in germani ſui vel ſororis ſucceſſione omnes inferiores ſeu prolixiores gradus, non tantum cognatorum, ſed etiam agnatorum antecedere à nobis pro noſtra diſpoſitione juſſus eſt; etiam ad legitimam fratrum & ſororum, necnon liberorum fratrum tutelam; quaſi minime patris poteſtate per jus emancipationis relaxatus, ſi non alia juri cognita excuſatione munitus ſit, vocari: nec ſub prætextu capitis diminutionis alienum ab hujusmodi onere ſemetipſum eſſe contendere ſancimus. Dat. Cal. April. JOANNE & PAULINO COSS. 498.

5. Imp. JUSTIN. A. Demoſtheni PP.

NEmo neque frater, neque alius legitimus in tutelam ſive ingenui, ſive liberti vocetur, antequam quintum 8 & viceſimum ſuæ ætatis annum impleat. Immineat enim cuique pro ſua tantummodo adminiſtratione periculum, ne alieno onere alius prægravetur. Sic etenim & pupillis, & adultis competens gubernatio inducetur, & naturalis ordo per omnia conſervabitur. Cui enim ferendum eſt eundem eſſe tutorem, & ſub tutela conſtitui; & iterum eundem eſſe curatorem, & ſub cura agere? Hæc certe & nominum & rerum fœda confuſio eſt. Diſcretis itaque omnibus, vel dativi, vel legitimi fiant tutores vel curatores hi, qui talis ætatis ſunt, cui ſuarum rerum adminiſtratio committitur; quorumque res poſſunt pleniſſimo jure hypothecarum 9 teneri. Omnibus 10, quæ de ſucceſſionibus tam ingenuorum, quam libertorum prioribus legibus diſpoſita ſunt, in ſuo robore duraturis, nec aliquam imminutionem ex præſentis legis ſanctione accepturis: maxime in libertorum ſucceſſionibus: ne videantur ex eo 11, quod ad tutelæ gravamen non veniunt, ſucceſſionis emolumentum amittere. Recitata ſepties in novo conſiſtorio Palatii Juſtiniani. Dat. 3. Cal. Novembr. DECIO V. C. COS. 529.

TIT. XXXI.
QUI PETANT 1 TUTORES VEL CURATORES.

1. Imp. ANTONINUS A. Chryſanthæ.

ADmone 2 adoleſcentem, adverſus quem conſiſtere vis, ut curatores ſibi dari poſtulet 3, cum quibus ſecundum juris formam conſiſtas 4: qui ſi in petendis his ceſſabit, potes tu competentem judicem adire, ut in dandis curatoribus officio ſuo fungatur. PP. 2. Non. Februar. MESSALA & SABINO COSS. 215.

2. Idem A. Epaphrodito.

PAtroni tui filii ſi ejus ætatis ſunt, ut res eorum per tutores adminiſtrari debeant: cura adire Prætorem, & nomina edere, ex quibus tutores conſtituantur, ne, ſi ceſſaveris, obſequii 7 deſerti periculum ſubeas. PP. 3. Non. Jul. MESSALA & SABINO COSS. 215.

3. Idem A. Atalantæ.

IN locum tutoris defuncti 8, vel in perpetuum relegati, alium dari tutorem filiis 9 tuis idoneum ex eadem 10 provincia à judice competente poſtula: qui ſecundum officium ſuum utilitatibus eorum providebit. PP. 4. Idib. Jul. LÆTO 2. & CEREALE COSS. 216.

4. Idem A. Domnino.

SI filiis debitoris tui non ſunt neceſſarii, qui tutores petant: potes & ipſe 11 curare, ut accipiant, per quos legitime defendantur. PP. 3. Id. Jul. LÆTO 2. & CEREALE COSS. 216.

5. Imp. ALEXANDER A. Fuſcianæ.

AMita 12 tutores petere filiis fratris ſui non prohibetur. PP. 5. Cal. Jul. Maximo 2. & ÆLIANO COSS. 224.

6. Idem A. Otaciliæ.

MAtris 13 pietas inſtruere te poteſt, quos tutores filio tuo petere debes. Sed & obſervare, ne quid ſecus quam oportet, in re [filii] tui pupilli agatur. † Petendi autem filiis curatores 14 neceſſitas matribus impoſita non eſt, cum puberes minores annis viginti quinque ipſi ſibi curatores, ſi res eorum exigit, petere debeant. PP. 10. Calend. Octobr. JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

7. Imp. GORDIANUS A. Dionyſio.

ADmone 15 eam, quæ quondam pupilla tua fuit, cum eam non tantum viri potentem eſſe, ſed etiam nupſiſſe proponas, ut ſibi petat curatorem. Quod ſi ea petere neglexerit: quo maturius 16 poſſis rationem reddere adminiſtrationis, adito eo, cujus ſuper ea [re] notio eſt, petere curatorem non vetaberis. PP. 6. Id. Januar. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

8. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Muſico.

CUm à matribus 17 ſedulum petendi tutoris officium exigatur, nec fortuiti 18 caſus impedimentis adſcribantur 19, proponasque, procuratorem, qui ad petendum pupillo tutorem à matre fuerat conſtitutus, à latronibus interfectum, petitionem ex neceſſitate demoratum eſſe; ab hereditatis ſucceſſione matrem repelli, cujus nullum vitium interceſſiſſe aſſeris, perquam durum eſt. PP. 5. Id. Mart. TIBERIANO & DIONE COSS. 291.

9. Iidem AA. Aſclepiodoto.

CUm jure habenti tutorem 20 tutor dari non poſſit: intelligis, matrem non officium pietatis in petendo tutore deſeruiſſe, ſed jure munitam, merito filio ſuo tutorem non poſtulare. S. 3. Non. April. *Byzantii*, AA. COSS. 290.

10. Iidem AA. & CC. Priſco.

NEpotibus fratris tui 21, ſi eorum mater in petendis tutoribus debito non fungatur officio, petere tutores ſolenniter potes. S. Prid. Calend. Maji, *Sirmii*, CC. COSS. 294.

11. Imp. ZENO A. Dioſcoro P. P.

MAtres naturalibus 22 [etiam] filiis ad ſimilitudinem eorum, qui ex juſtis ac legitimis nuptiis ſunt procreati, petendorum tutorum neceſſitati ſubjaceant: nulla eis 23 ignorantia juris ad evitanda legibus, vel ſacris conſtitutionibus definita, ſi petitionem tutorum minus curaverint, profutura. Dat. Calend. Septembr. *Conſtantinop.* ZENONE A. 2. COS. 479.

TIT. XXXII.
UBI 1 PETANTUR TUTORES, VEL CURATORES.

1. Imp. ANTONINUS A. Ariſtobulæ.

MAgiſtratus ejus civitatis, unde filii tui originem 2 per condi-

---

(3. *l.* 5. *in fin. ff.* §. *ult. Inſt. eod.* (4. *l.* 2. *ſupr. eod.* (5. *l.* 1. *ſupr. eod.* (6. v. §. 1. *Inſt. eod.* (7. *l.* 15. *infr. de curat. furioſ.* adde *l. ult.* §. 1. *infr. de legit. hered.* §. 1. *Inſt. de ſucceſſ. cognat.* (8. §. 13. *Inſt. de excuſ. tut.* §. *ult. Inſt. de fiduc. tut.* (9. *l.* 20. *infr. de adminiſt. tut.* (10. *tit. Inſt. de legit. patron. tut.* (11. *l.* 73 *pr. ff. de reg. jur.*

TIT. XXXI. (1. *Lib.* 26. *D.* 6. (2. Adde *l.* 7. *infr. h. t.* (3. *l.* 2. §. 4. *ff. eod.* 4. v. *l.* 14 *ſupr. de procur.* (7. *l.* 2. §. 1. *ff. h. t.* adde *l.* 9. *ſupr. de jure patron.* (8. *l.* 7. §. *pen. infr. de curat. furioſ.* (9. v. *l.* 6. *infr. h. t.* (10. *l.* 5. *infr. qui dare tut. l.* 3. *ff. de tutor. & curator. dat. l.* 1. §. *pen. l.* 13. *in fin. ff. de excuſ. tut.* (11. *l.* 1. *ſupr. l.* 2. §. 3. *ff. h. t. l. ult.* §. 2. *infr. de admin. tut.* (12. Fac. *l.* 10. *infr. de legit. hered.* (13. v. *l.* 3. *ſupr. l.* 8. *infr. l.* 2. §. 1. *ff. h. t. l. ult.* §. 2. *infr. de admin. tut. l.* 2. §. 23. *ff. ad SC. Tertull.* vide tamen *l.* 3. *infr. eod.* (14. *l.* 2. §. 29. *ff. d. t. ad SC. Tertull.* (15. v. *l.* 1. *ſupr. h. t.* (16. *l.* 7. §. 2. *verſ. permittitur. ff. de minor*, adde *l.* 2. §. 3. *ff. h. t.* (17. *l.* 6. *ſupr. eod.* (18. *arg. l.* 2. §. 1. *& ſeq. ff. ſi quis cautionib.* (19. Vide tamen *l.* 2. §. 43. *ff. ad SC. Tertull.* (20. *l.* 9. *infr. qui dare tutor. l.* 4. *infr. in quib. cauſ. tutor. habenti.* §. 5. *Inſt. de curat.* (21. *l.* 2. *pr. ff. h. t.* (22. v. *l. ult. ſupr. de confirm. tutore.* (23. Confer. *l.* 2. *ſupr. de in jus voc.*

TIT. XXXII. (1. *Lib.* 26. *D.* 6. (2. *arg. l.* 17. §. 4. *ff. ad municip.*

tionem patris ducunt, vel ubi eorum ſunt facultates, tutores vel curatores 3 his quamprimum ſecundum formam perpetuam dare curabunt. Quod ſi filii tui neque poſſident quicquam in provincia, ubi morantur, neque inde originem ducunt: reſtituti apud patriam ſuam, & ubi patrimonium habent, morabuntur, & ibi defenſores legitimos ſortientur. PP. Cal. Octobr. LÆTO 2. & CEREALE COSS. 216.

TIT. XXXIII.
DE TUTORIBUS VEL CURATORIBUS ILluſtrium 1, vel Clariſſimarum perſonarum.

1. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Proculo Præfecto urbi.

ILluſtribus Præfectis urbi, adhibitis decem viris è numero Senatus Ampliſſimi, & Prætore Clariſſimo viro, qui tutelaribus cognitionibus præſidet, tutores [curatoresve] ex quolibet ordine idoneos faciat retentari, & ſane id libero judicio, expertesque damni conſtituent judicantes. Et ſi in regendis pupillaribus ſubſtantiis ſinguli creandorum pares eſſe non poſſunt, plures 2 ad hoc [ſecundum veteres leges] conveniet advocari: ut quem cœtus ille administrandis negotiis pupillorum digniſſimum judicabit, ſola ſententia obtineat Præfecturæ, [ſuper cujus nomine, ſolemnitate ſervata, poſtea per Prætorem interponatur decretum 3:] Itaque hoc modo remoti à metu, qui conſilio affuerint, permanebunt: & parvulis adultisque Clariſſimis juſta defenſio ſub hac prudentium deliberatione perveniet. † Quod tamen circa eorum perſonas cenſuiſſe nos palam eſt, quibus neque teſtamentarii defenſores, neque legitimi 4, vita, ætate, facultatibus ſuppetunt: Nam ubi forte hujusmodi homines offeruntur, ſi nihil ad defenſionem ſuis privilegiis comparabunt, ut teneri poſſint, jure præſcribimus. † Cæterum alia, quæ in cauſis minorum antiquis legibus cauta ſunt, manere intemerata decernimus. † In provinciis autem Curiales in nominandis tutoribus & curatoribus Clariſſimarum perſonarum exhibeant debitam cautionem, & diſcriminis ſui memores, cognoſcant indemnitati minorum obnoxias etiam ſuas deinceps eſſe facultates. Dat. 3. Cal. Januar. *Mediolani*, TIMASIO & PROMOTO COSS. 389.

2. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Aureliano Præfecto urbi.

GEnerali lege proſpectum eſt, ne qui ad Illuſtrium Senatorum tutelam curialibus occupati neceſſitatibus vocentur. Dat. 8. Cal. Auguſt. THEODOSIO A. 3. & ABUNDANTIO COSS. 393.

TIT. XXXIV.
QUI DARE 1 TUTORES VEL CURATORES poſſunt, & qui dari 2 non poſſunt.

1. Imp. ALEXANDER A. Amphibulo.

CUm tibi in ea ætate conſtituto, ut ſi de ſtatu 3 (tuo) conſtaret, per tutores ſive curatores negotia tua adminiſtrari deberent, libertatis controverſiam fieri alleges: non (ideo) oportuit impediri, quo magis liberali cauſa ordinata, quia interim pro libero habebaris, curator tibi daretur, per quem defendi cauſa tua poteſt. PP. Calend. Novembr. ALEXANDRO A. COS. 223.

2. Idem A. Artemiſiæ.

MAritus 4, etſi rebus uxoris ſuæ debet affectionem, tamen curator ei creari non poteſt. PP. Cal. Jul. FUSCO 2. & DEXTRO COSS. 226.

3. Imp. PHILIPPUS A. Dolenti.

LUminibus 5 captum curatorem haberi debere, falſo tibi perſuaſum eſt. PP. 13. Cal. Auguſt. PEREGRINO & ÆMILIANO COSS. 245.

4. Idem A. Emerito.

MIlitiæ armatæ 6 muneribus occupatus, neque ſi legitimus ſit, neque ſi ex teſtamento datus fuerit, nec alio modo, etſi voluerit, tutor vel curator fieri poteſt: ſed ſi errore ductus res adminiſtraverit: negotiorum 7 geſtorum actione convenitur. PP. 10. Calend. Auguſt. PEREGRINO & ÆMILIANO COSS. 245.

5. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Æmilianæ.

NEque à Præſide alterius 8 provinciæ, neque à Magiſtratibus municipalibus tutorem ortum ex alia civitate, nec domicilium, ubi nominatur, habentem, jure dari poſſe ab eo, cujus juriſdictioni ſubjectus non eſt, certiſſimi juris eſt. Neque ceſſatio injuncti perperam 9 officii ad periculum ejus pertinet. S. 12. Calend. Maji, AA. COSS. 290.

6. Iidem AA. & CC. Leontio.

QUod dicis, matrem 10 filiis tutores nolle petere, ſuper hac re adi Præſidem provinciæ: qui ſi eam neglexiſſe perſpexerit, etiam ipſe Magiſtratus dare tutores, vel nomina 11 mittere, ut ab ipſo decreto tribui poſſint, jure non prohibetur. PP. 2. Cal. Maji, AA. COSS. 290.

7. Iidem AA. & CC. Rufo.

IN ſervili conditione conſtitutum tutorem, [vel curatorem] à Præſide 12 dari non poſſe, nullam habet juris dubitationem. S. 2. Non. Jul. *Philippopoli*, AA. COSS. 290.

8. Iidem AA. & CC. Evelpiſto.

CReditorem 13 debitoribus tutorem datum, non tantum petitionem non amittere, ſed etiam ipſum ſibi poſſe ſolvere, non ambigitur. PP. 5. Non. Jul. CC. COSS. 293.

In AUTHENT. ut hi, qui obl. ſe hab. perh. §. ſed & ſi quis. col. 6. tit. 1. al. 2. Nov. 72. cap. 2.

MInoris debitor 14, vel is, cui minor tenetur 15, aut qui minoris res tenet, à curatione prohibetur. Nam & ante curator 16, ſi minoris creditor efficiatur, non ſine adjuncto curatore adminiſtrabit. Hoc autem ab initio vel probet, vel juret ſe credere minorem obligatum, vel res ejus habere. Nam ſi taceat, actionis ſuſtinebit jacturam. Sed ſi actionis 17 ceſſionem adverſus minorem ſuſcipiat, nec poſt curam quidem depoſitam ea permittitur uti: nec is, qui ceſſerit, agere debet: cum in legem commiſerit, licet ceſſio pro juſtis cauſis facta ſit, ſed minor lucrabitur. His valentibus in omni cura prodigorum forte, aut furioſorum, aut dementium, & omnium 18, quas introducunt leges.

9. Iidem AA. & CC. Maximiano.

SI ſororis tuæ filiis tutore legitimo patruo conſtituto, nec ullo excuſato privilegio, tutor datus es: cum habenti tutorem 19, alium dari jura prohibeant: neceſſitatem adminiſtrationis ad eum pertinere, nec te datione teneri, non ambigitur. S. 3. Cal. Februar. *Sirmii*, CC. COSS. 294.

10. Iidem AA. & CC. Florentino [militi].

CUratorem habenti neque adjungi 20 niſi cauſa cognita, neque in locum ejus alium ſubſtitui, niſi ante priore remoto, ambigui juris non eſt: te quoque abſuturum, damni, quod medio 21 tempore negotiis pupillaribus contigit, eſſe ſuccedaneum: cum actorem 22 periculo tuo conſtituere debueras: nec jure Magiſtratum in abſentia tua alium creaſſe, certum eſt. PP. 3. Calend. April. CC. COSS. 294.

(3. Immo vide *l.* 27. *ff. de tutor. & curat. datis. l.* 21. §. 2. *ff. de excuſ. tutor.*

TIT. XXXIII. (1. Adde *l.* 7. §. 6. *verſ. ſed ſi. infr. de curat. furioſ.* (2. *l.* 23. *ff. de tutorib. datis.* (3. *l. ult. infr. de magiſtrat. conveniend. l.* 5. *ff. de confirm. tut.* (4. *pr. Inſt. de Attil. tut.*

TIT. XXXIV. (1. *Lib.* 26. *D.* 5. adde *l.* 7. *in fin. ff. de confirm. tut.* (2. *d. l.* 7. *Nov.* 72. (3. *l.* 7. *ff. de tutorib. & curatorib. datis.* (4. v. *l.* 3. *ſupr. de legit. tut.* (5. *l. un. infr. qui morbo.* juncta *l.* 9. *infr. de excuſ. tut.*

(6. §. 14. *Inſt. l.* 8. *ff. de excuſat. tut. l.* 8. *infr. de legat.* fac. *l.* 31. *ſupr. de locato.* (7. *l.* 1. *in fin. ſupr. de teſtam. tut. l.* 6. *ſupr. l.* 3. §. 10. *ff. de negot. geſt.* (8. *l.* 3. *ff. de tutor. datis. l.* 3. *ſupr. qui petant tut.* juncta *l.* 24. *ff. de tutorib. dat.* vide tamen *l.* 10. *ff. de tutel. l.* 32. *pr. ff. de teſtam. tut.* adde *l.* 11. *infr. de excuſ. tut.* (9. *l.* 1. *ſupr. de teſtam. tut. l.* 8. *pr. ff. de fidejuſſ. tut.* (10. v. *l.* 6. *ſupr. qui pet. tut.* (11. v. *l.* 24. *ff. de tutorib. datis.* (12. Vide enim §. 1. *Inſt. qui teſtam. tut. dari poſſ.* (13. *l.* 7. *infr. de excuſ. tutor. l.* 78. §. 1. *ff. de contrah. empt. l.* 9. §. 5. *ff. de admin. & peric. tut.* adde *l.* 6. §. 18. *l.* 20. *l.* 21. *pr. ff.* §. 4. *Inſt. de excuſ. tut. l.* 12. *ff. de reb. eor. qui ſub tutel.* (14. Abrog. *l.* 5. §. 4. *ff. de admin. & peric. tut.* (15. Abrog. *d. l.* 7. *infr. de excuſ. tut. d. l.* 78. §. 1. *ff. de contrah. empt. d. l.* 9. §. 5. *ff. de admin. & peric. tut.* (16. *l. ult. infr. de in litem dando tut.* (17. Abrog. *l.* 12. *ff. de reb. eor.* (18. Immo vide *Nov.* 94. (19. *l.* 9. *ſupr. qui petant tut.* (20. *l.* 20. *in fin. ff. de tutorib. dat.* (21. Vide tamen *l.* 1. *infr. ſi tutor vel curator reipubl. cauſa aberit.* (22. *l. un. infr. de actore à tutore.*

11. Impp. CONSTANT. A. & CONSTANTIN. C. ad Bassum Præfectum urbi.

IN universis 23 litibus placet, non prius puberem justam habere personam, nisi interposito decreto, aut administrandi patrimonii gratia, aut in litem 24 fuerit curator datus: ut juxta præcedentia nostræ pietatis statuta legitime initiatæ litis agitata in judiciis controversia finiatur. Dat. 3. Id. Octobr. *Aquilejæ*, CONSTANT. A. & LICINIO COSS. 312.

12. Imppp. VALENTINIAN. GRATIAN. & THEOD. AAA. Eutropio.

CUrator adolescenti ordinatus, post inchoatam litem non potest sub prætextu specialis curatoris à se nominati, aut litem contestatam deserere, aut ab administratione se subtrahere. Dat. 4. Calend. Octobr. *Constantinop.* EUCHERIO & SYAGRIO COSS. 381.

13. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Monaxio Præfecto urbi.

NE Magistratuum ulterius procedat licentia: plenius designamus, ne patrimonialem colonum 25, sive alium, qui privilegio ab hac nuncupatione defenditur, tutelæ muneris adstringat officium. Dat. * HONORIO 8. & THEODOSIO 3. AA. COSS. 409

TIT. XXXV.
QUANDO MULIER 1 TUTELÆ OFFICIO fungi potest.

1. Imp. ALEXANDER A. Otaciliæ.

TUtelam administrare, virile 2 munus est, & ultra sexum fœmineæ infirmitatis tale officium est. PP. 10. Calend. Octobr. JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

2. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Tatiano P. P.

MAtres 3, quæ amissis viris tutelam administrandorum negotiorum in liberos postulant, priusquam confirmatio officii talis in eas jure eveniat, fateantur actis [sacramento 4 præstito,] *ad alias nuptias se non venire.* † Sane in optione hujuscemodi nulla cogatur, sed libera in conditiones, quas præstituimus, voluntate descendat: nam si malunt alia optare matrimonia, tutelam administrare non debent. † Sed ne sit facilis in eas post tutelam jure susceptam irruptio: bona ejus primitus, qui tutelam gerentis affectaverit nuptias, in obligationem 5 venire, & teneri obnoxia rationibus parvulorum præcipimus: ne quid incuria, ne quid fraude depereat. † His illud adjungimus, ut mulier, si ætate major est, tunc demum petendæ tutelæ jus habeat, cum tutor, [vel testamentarius vel] legitimus 6 defuerit, vel privilegio à tutela excusetur, vel suspecti genere summoveatur, vel ne suis quidem pro animi aut corporis valetudine administrandis facultatibus idoneus inveniatur. † Quod si fœminæ tutelas refugerint, & præoptaverint nuptias: tunc demum Vir Illustris Præfectus urbi 7, accito Prætore, qui impertiendis tutoribus præsidet, sive Judices, qui in provinciis jura restituunt, de alio ordine per inquisitionem dari minoribus defensores jubebunt. Dat. 12. Cal. Februar. *Mediolani*, VALENTINIANO A. 4. & NEOTHERIO COSS. 343.

In AUTHENT. de hered. ab intest. §. ex his. col. 9. tit. 1. Novell. 118. cap. 5.

MAtri & aviæ secundum ordinem tutelam etiam ante agnatos subire permittimus, si inter gesta nuptiis aliis, & Senatusconsulti Vellejani auxilio renunciaverit: solis testamentariis tutoribus eas præcedentibus, legitimis & dativis postpositis. Defuncti namque voluntatem præponi volumus. Præter has autem aliis mulieribus interdicimus officium tutelæ subire.

In AUTHENT. ut sine prohibit. mat. debit. §. propterea igitur. col. 7. tit. 6. al. 4. Novell. 94. cap. 2.

SAcramentum quidem non exigitur, sed contractis secundis nuptiis expelli eam à tutela convenit: salva minoribus omni alia (prout juris est) cautela.

In AUTHENT. col. & const. ut supra.

AD hæc, & si debitum inter ipsam & filios quoquomodo vertitur, tutela materna non ideo minus admittitur, debito 8 in sua natura durante. Potest etiam mater naturalium 9 filiorum tutelam agere, omnia agens, quæcunque in legitimis definita sunt filiis.

3. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

SI pater secundum nostram constitutionem naturalibus 10 liberis in his rebus, quæ ab eo in eos profectæ sunt, tutorem non reliquerit, mater autem voluerit eorum (sive masculi sint, sive fœminæ) subire tutelam, ad exemplum legitimæ sobolis liceat ei hoc facere, quatenus actis sub competenti Judice intervenientibus, juramentum antea præstet, quod ad nuptias non perveniat, sed pudicitiam suam intactam conservet, & renunciet *Senatusconsulti Vellejani præsidio, omnique alio legitimo auxilio*, suamque substantiam supponat: & ita filiorum suorum vel filiarum naturalium tutricem [eam] existere sancimus. Omnibus, quæ pro matribus & liberis earum ex legitimo matrimonio progenitis, divalibus Constitutionibus cauta sunt, in hujusmodi matribus observandis. Si enim in filiis justis, in quibus & testamentariæ & legitimæ sunt tutelæ, & tamen matribus, his deficientibus, ad providentiam filiorum suorum venire conceditur: multo magis in his casibus, ubi legitima tutela evanescit, saltem alias eis dare humanissimum est. Dat. 15. Calend. April. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

TIT. XXXVI.
IN QUIBUS CASIBUS TUTOREM, VEL CURATOrem habenti, tutor vel curator dari potest.

1. Imp. ANTONINUS A. Tiberiano & Rufo.

SI in locum ejus tutoris ad tempus dati estis, qui Reipublicæ 1 causa aberat, isque jam finito munere, quod ei injunctum est, abesse desiit 2: quin ad ejus officium curamque pertineant negotia pupillæ, ambigere non debetis. Sed consultius feceritis, si Præsidem provinciæ virum Clarissimum adieritis, ut is ad administrationem tutelæ compellatur. PP. 8. Cal. August. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

2. Imp. ALEXANDER A. Valentiniano.

POtuit quidem & debuit competens judex in locum excusati 3 tutoris, licet pupillus alios quoscunque haberet tutores, curatorem 4 dare. Quamvis autem curator cum aliis in locum excusati tutoris substitutus sis: tamen periculo administrationis ultra 5 pubertatis tempora non adstringeris. PP. 5. Id. Jun. MODESTO & PROBO COSS. 229.

3. Idem A. Hylæ.

PRopter 6 late diffusum, id est, in diversis locis constitutum patrimonium, vel quod solus administrationi non sufficias, an tibi tutelam administranti adjungi aliquos curatores oporteat, Præses provinciæ, si te non sufficientem deprehenderit, æstimabit. PP. 8. Id. Decembr. POMPEJANO & PELIGNO COSS. 232.

4. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Euplojo.

LIcet tutorem 7 habenti tutor dari non potest: tamen certis 8 ex

(23. Excip. *l. ult. supr. qui legit. person.* (24. *l.* 4. *supr. si advers. rem judic. l.* 2. *supr. qui legit. person. l.* 45. *in fin. ff.* de re judic. (25. Obst. *l.* 8. *infr.* de excus. tut.

TIT. XXXV. (1. *Nov.* 94. *Nov.* 118. *c.* 5. (2. *l.* 16. *pr. ff.* de tutelis. *l.* 26. *pr. ff.* de testam. tut. *l.* 21. *pr. ff.* de tutor. datis. (3. *Nov.* 94. *c.* 1. (4. Abrog. d. *Nov.* 94. *c.* 2. *Auth. sacramentum. infr. h. t.* (5. Adde *l.* 6. *infr. in quib. caus. hypothec. tacite contrah.* (6. Abrog. *Auth. matri & aviæ. infr. h. t.* (7. v. *l.* 1. *supr. de tut. illust.*

(8. v. *l.* 8. *supr. qui dare tutores.* (9. Adde *l.* 11. *supr. qui pet. tutores.* (10. *l. ult. infr. de confirm. tut. Nov.* 89. *c.* 14. *in fin.*

TIT. XXXVI. (1. *l.* 12. *ff. de tutelis. l.* 3. §. 10. *ff. de suspect. tut. l.* 45. *ff. de excusat. l.* 9. *ff. de tut. & ration. distrah.* (2. d. *l.* 45. *ff. de excus. tut.* (3. *l.* 4. *in fin. infr. h. t. l.* 11. §. 1. *ff. de testam. tut.* (4. Immo vide *l.* 11. *pr. ff. d. t. de testam. tut.* (5. *l.* 1. *infr. quando tutores vel curat. l.* 25. *ff. de tutorib. datis.* (6. *l.* 11. *in fin. infr. l.* 21. §. 1. & §. *ult. ff. de excus. tut.* (7. *l.* 9. *supr. qui pet. tut. l.* 9. *supr. qui dare tut.* (8. *l.* 2. *l.* 3. *supr. h. t. l.* 21. *in fin. ff. de excus. tut. l.* 15. *ff. de tutelis. l.* 17. *in fin. ff.* de appell.

causis

causis alius idoneus substitui sententia competentis Judicis solet in locum suspecti 9, qui convictus ac remotus est, & in locum excusati 10, vel defuncti 11, vel relegati 12 tutoris. PP. Idib. Mart. SECULARE 2. & DONATO COSS. 261.

5. Impp. DIOCLET. & MAXIM.
AA. & CC. Zenoni.

CUm ob augmentum 13 facultatum curatores adjungi soleant, non prius dati tutores [ab] administratione eorum liberantur. Sane si is, qui administravit, tempore finitæ tutelæ fuit solvendo: secuti temporis periculum ad te pertinere non 14 potuisse, manifestum est. Dat. 3. Calend. April. CC. COSS. 293.

TIT. XXXVII.
DE ADMINISTRATIONE 1 TUTORUM VEL CURAtorum, & pecunia pupillari fœneranda, vel deponenda.

In AUTHENT. ut hi, qui oblig. se hab. §. quoniam. col. 6. tit. 1. al. 2. Novell. 72. cap. 6.

NOvissime cautum est, à curatore pecuniam pupillarem non esse fœnerandam: Quod si fecerit, mutui subjacebit periculo: nisi mobilis sit ejus substantia, cujus cura administratur: tunc enim curator illud solum mutuare cogatur, quod ad dispensationem sufficiet adolescentis, ejusque rebus; quod vero plus est, caute recondatur: vel nisi ex necessitate hoc fecerit, veluti propter expensas in pupillum faciendas.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS
AA. Modesto.

FRustra times administrare res adolescentis, cujus curator es, ne ex hoc aliquis existimet commune periculum prioris 2 temporis te recepisse: sed ea, quæ agenda putas, age, & (quod magis interest 3 omnium partium,) insta, ut Judex inter te, & tutores datus, quamprimum partibus suis fungatur. PP. 12. Calend. Octobr. ALBINO & ÆMILIANO COSS. 207.

2. Iidem AA. Timoni & Elpidophoro.

ADversus curatorem adolescentis, cui collegæ 4 dati estis, quamdiu administratio communis durat, exerceri judicium non potest. PP. 2. Cal. Maji, APRO & MAXIMO COSS. 208.

3. Imp. ANTONINUS A. Eumoso.

SUmptus 5 in pupillum tuum necessario 6, & ex justis honestisque 7 causis Judici, qui super ea re cogniturus est, si probabuntur [facti] accepto ferentur: etiamsi 8 Prætoris decretum de dandis eis non sit interpositum. Id namque, quod à tutoribus sive curatoribus bona fide erogatur, potius justitia 9, quam aliena auctoritate firmatur. Dat. 14. Calend. Septembr. DUOBUS ASPRIS COSS. 213.

4. Idem A. Proculæ.

NIsi eam pecuniam, quam constiterit libertum 10 paternum tutorem filiæ tuæ rationi ejus debere, vel deposuerit 11, vel in prædiorum comparationem converterit, remittitur ad Præfectum Urbi 12, secundum ea, quæ constituta sunt, arbitrio ejus puniendus. PP. 12. Calend. Octobr. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

5. Idem A. Rufino.

FRustra tutores quondam adolescentium 13, quorum curam administras, judicatum [facere] detrectant, cum exacta pecunia possit auctoritate Præsidis in depositi 14 causam haberi. PP. Cal. Jun. LÆTO 2. & CEREALE COSS. 216.

6. Imp. ALEXANDER A. Paconio.

NOn est ignotum, tutores vel curatores [adolescentum,] si nomine pupillorum vel adultorum scientes calumniosas 15 instituant actiones, eo nomine condemnari oportere: ne sub prætextu nominis eorum propter suas simultates secure lites suas exercere posse existiment. PP. 6. Idib. Maji, MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

7. Idem A. Valerio.

TUtelam pupillorum tuorum sic administrare debes, ne ædificium, quod his relictum est, contra formam alienandi 16 testamento datam vendas. PP. 6. Idib. Jul. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

8. Idem A. Aprili.

ETsi scisses 17 te curatorem datum, nec administrasses: cæteris curatoribus, & administrationem peragentibus, & sufficientibus damno præstando, contra te actio dari non potest. Sin autem nescisses 18 te curatorem datum, etiamsi solvendo cæteri non sint, damni periculum ad te non redundat. PP. 7. Cal. Dec. ALEXANDRO A. 3. & DIONE COSS. 230.

9. Idem A. Inclytæ.

SI curatores habes, hique dotare 19 te bonis tuis cessant: adito Præside provinciæ impetrabis, ut quod moderatum est honestæ personæ, præstare cogantur. PP. 17. Calend. Maji, AGRICOLA & CLEMENTINO COSS. 231.

10. Idem A. Rufinæ.

SI liberti 20 ejusdemque curatoris culpa, vel fraude ratio vestra læsa sit: sarciri damnum ab eo, qui dedit, Præses provinciæ curabit: Non dubitaturus etiam graviorem 21 executionem adhibere, si quid tam aperta fraude commissum est, ut puniendum in liberto crimen deprehendatur. PP. 2. Calend. Aug. AGRICOLA & CLEMENTINO COSS. 231.

11. Imp. GORDIANUS A. Cæcilio.

SI bonam 22 causam ea, cujus tutor es, habuit, & adversus latam sententiam non appellasti, seu post appellationem provocationis solennia implere cessaveris: tutelæ judicio indemnitatem pupillæ præstare debes. PP. Id. August. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

12. Idem A. Octavianæ.

DE his, quæ in fraudem administrationis à tutore gesta, vel negligenter acta à curatoribus eorum, quibus successisti, allegas, agere debes: si modo annos legitimæ ætatis implesti. Neque [enim] ignoras non 23 multum patrocinari fœcunditatem liberorum fœminis ad rerum suarum administrationem, si intra ætatem legitimam sint constitutæ. PP. 3. Non. Octobr. GORDIANO A. 2. & POMPEJANO COSS. 242.

13. Idem A. Longino.

TUtores debita pupillaria, seu deposita reposcentes, ad satisdationem 24 compelli non posse, manifestum est. PP. 8. Cal. Maji, ARIANO & PAPPO COSS. 244.

14. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C.
Clementi.

RAtiones curæ administratæ ante impletum quintum & vicesimum annum durante 25 officio posci jure non posse, manifestum 26 est. PP. Prid. Non. Aug. PHILIPPO A. 2. & TITIANO COSS. 249.

15. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA.
Licinio.

SI non subscripsisti quasi fidejussor 27: frustra vereris, ne ex ea intercessione, qua signasti ut curator, olim liberatus (ut affirmas) sententia Præsidis, ex officio curatoris conveniri possis. PP. Prid. Non. Mart. DIOCLETIANO 3. & MAXIMIANO AA. COSS. 287.

(9. v. *l. ult.* §. 10. *infr. de curatore furios.* (10. *l.* 2. *supr. h. t. l.* 11. §. 1. *ff. de testam. tut.* (11. *l.* 3. *supr. qui petant tut.* (12. *d. l.* 3. *l.* 3. §. 4. *ff. de legit. tut.* (13. *l.* 9. *in fin. ff. de admin. & peric. tut.* (14. *l.* 1. *in fin. infr. de divid. tutela.*

TIT. XXXVII. (1. *Lib.* 26. *D.* 7. *Nov.* 72. *c.* 6. *& seq.* (2. v. *infr. quando ex facto tutoris.* (3. Adde *l.* 29. *in fin. ff. de solut.* (4. *l.* 12. *pr. l.* 32. *in fin. ff. h. t.* (5. *l.* 33. *in fin. ff. eod.* (6. v. *l.* 2. *infr. de alim. pupill.* (7. *l.* 1. §. 2. *ff. de tut. & rat. distrah.* (8. *d. l.* 2. *infr. de alim. pupill.* (9. v. *l.* 13. §. 7. *ff. de excus. tut.* (10. *l.* 10. *infr. h. t.* (11. v. *l.* 5. *pr. ff. eod.* (12. *l.* 1. §. 2. §. 10. *ff. de off. præf. urbi.* (13. v. *l.* 1. *supr. si advers. solution.* (14. v. *l.* 5. *pr. l.* 7. §. 7. *ff. h. t. l.* 73. *in fin. ff. de procur. l.* 56. §. 1. *ff. mandati. l.* 64. *ff. de fidejuss.*

(15. *l.* 9. §. 6. *ff. h. t. l.* 78. §. 2. *ff. de legat.* 2. (16. *l. ult. supr. de reb. alien. non alien.* immo vide *l.* 5. §. 9. *ff. h. t.* (17. *l.* 3. *infr. de divid. tut.* adde *l.* 4. §. 3. *ff. rem pupilli.* (18. *l.* 5. *infr. de peric. tut.* (19. *l.* 52. *ff. h. t. l.* 60. *ff. de jure dot. l.* 43. *ff. de legat.* 3. (20. *l.* 4. *supr. h. t.* (21. *l.* 1. §. 7. *ff. de off. præf. urbi.* (22. Confer. *l.* 6. *supr. h. t.* (23. *l.* 2. *supr. de in integr. rest. l.* 1. *in fin. supr. qui & advers. quos. l.* 2. *ff. de minor.* (24. *l.* 23. *ff. h. t.* (25. *arg. l.* 4. *pr. l.* 9. §. 4. *ff. de tutel. & ration. distrah.* (26. Immo vide *d. l.* 4. *in fin. l.* 16. *in fin. ff. d. t.* (27. v. *l.* 6. *infr. de fidejuss.*

16. Iidem AA. & CC. Proculo.

NOn omni titulo res pupilli potestatem alienandi tutores habent: sed administrationis tantum causa distrahentes, quæ eis venundare licet, justam causam possidendi comparantibus præstant. Cum itaque donandi 28 nulla ratione res eorum, quorum administrant negotia, potestatem habeant: vindicare dominium à possidentibus non prohiberis. Datum 10. Calend. Maji, *Heracliæ*, AA. COSS. 287.

17. Iidem AA. & CC. Martiali.

DE successione sua tutores frustra timent: cum his, qui tutelam administraverunt, testamenti factio non denegetur 29, nec de bonis suis donare aliquid prohibeantur. S. 16. Cal. Novembr. *Sirmii*, AA. COSS.

18. Iidem AA. & CC. Soterico.

DEbitoribus pupillæ pro officii ratione tutorem te constitutum adseverans, ad te nominum periculo 30 pertinente, parere solutioni denuncia. Qui si satis non fecerint: in venditione pignorum uti [communi] jure potes. S. Prid. Calend. Januar. *Sirmii*, AA. COSS.

19. Iidem AA. & CC. Vindiciano.

TUtor, licet absens, decreto datus, si sciens 31 solenniter se non excusaverit, administrationi constituitur obnoxius. S. 3. Id. Februar. *Sirmii*, CC. COSS. 294.

20. Imp. CONSTANTINUS A. Eufemianæ.

PRo officio administrationis tutoris vel curatoris bona, si debitores existant, tanquam pignoris 32 titulo obligata, minores sibimet vindicare minime prohibentur. † Idem est, & si tutor, vel curator quis constitutus, res minorum non administraverit. Datum 7. Calend. April. *Treveris*, VOLUSIANO & ANNIANO COSS. 314.

21. Idem A. Maximo P. P.

[PUpillorum seu] minorum defensores, si per eos donationum conditio neglecta est, rei amissæ 33 periculum præstent. Dat. 3. Cal. Februar. *Romæ*, SABINO & RUFINO COSS. 316.

22. Idem A. ad Populum.

LEx, quæ tutores curatoresque necessitate adstrinxit, ut aurum, argentum, gemmas, vestes, cæteraque mobilia pretiosa, urbana etiam [prædia,] & mancipia, domos, balnea, horrea, atque omnia, quæ intra civitatem sunt, venderent, omniaque ad nummos redigerent, præter prædia 34 & mancipia 35 rustica, multum minorum utilitati adversa est. Præcipimus itaque, ut hæc omnia nulli tutorum curatorumve liceat vendere: nisi hac forte necessitate & lege, qua rusticum prædium atque mancipium vendere, vel pignorare, vel [in donationem] propter 36 nuptias, vel in dotem dare in præteritum licebat: scilicet per inquisitionem judicis, & probationem causæ, interpositionemque decreti, ut fraudi locus non sit. † Ante omnia igitur urbana mancipia, quæ totius suppellectilis notitiam gerunt, semper in hereditate & in domo retineantur: nam boni servi fraudem fieri prohibebunt: mali, si res exegerit, sub quæstione 37 positi, poterunt prodere veritatem: atque ita omnia observabunt, ut nec inventarium minuere, nec mutare, vel subtrahere aliquid tutor valeat: Quod in veste, margaritis, gemmis, & vasculis, cæteraque suppellectili necessarium est. Et tolerabilius est (si ita contigerit) servos mori suis dominis, quam servire extraneis: quorum fuga potius tutori adscribitur, sive negligentia dissolutam esse patiatur disciplinam, sive duritia, vel inedia, atque verberibus eos afficiat. Nec enim dominos execrantur, sed magis diligunt: ita ut hæc lex per hoc quoque melior antiqua sit. Tunc enim remota servorum custodia, etiam vita minorum sæpius prodebatur. † Nec vero domum vendere liceat, in qua defecit pater 38, minor crevit, in qua majorum imagines aut [non] videre fixas, aut revulsas videre, satis est lugubre. Ergo & domus, & cætera omnia immobilia 39 in patrimonio minorum permaneant: nullumque ædificii genus, quod integrum hereditas dabat, collapsum tutoris fraude depereat. Sed & si parens vel ille, cujuscunque heres est minor, reliquerit deformatum ædificium; tutor testificatione operis ipsius, & multorum fide, id reficere cogatur: ita enim annui reditus plus minoribus conferunt, quam per fraudes pretia diminuta. † Servi etiam, qui aliqua sunt arte prædíti, operas suas commodo minoris inferant, & reliqui, qui in usu minoris domini esse non poterunt, quibusque ars nulla est, partim labore suo, partim alimoniarum taxatione pascantur: lex enim non solum contra tutores, sed etiam contra fœminas immoderatas atque intemperantes prospexit minoribus: quæ plerumque novis maritis non solum res filiorum, sed etiam vitam addicunt. † Huic accedit, quod ipsius *pecuniæ* (in qua robur omne 40 patrimoniorum veteres posuerunt) fœnerandi usus vix diuturnus, vix continuus, & stabilis est: quo subsecuto, intercidente sæpe pecunia, ad nihilum minorum patrimonia deducuntur. † Jam ergo venditio tutoris nulla sit sine interpositione decreti. Exceptis his duntaxat vestibus 41, quæ detritæ usu, seu corruptæ servando servari non potuerint. † Animalia 42 quoque supervacua, quamvis minorum, quin veneant, non vetamus. Datum Id. Mart. CONSTANT. A. 7. & CONSTANTINO C. COSS. 326.

23. Idem A. Felici.

SI tutoris, vel curatoris culpa, vel dolo, eo quod vectigal 43 prædio emphyteutico impositum minime dependere voluissent, minoris [prædium] fuerit amissum: damnum, quod ei contigit, ex substantia eorum resarciri necesse est. Dat. 13. Cal. Maji, *Constantinop.* DALMATIO & XENOPHILO COSS. 333.

24. Impp. ARCAD. & HONORIUS AA. Eutychiano P. P.

TUtores 44, vel curatores, mox quam fuerint ordinati, sub præsentia publicarum personarum inventarium rerum omnium & instrumentorum solenniter facere curabunt. Aurum, argentumque, & quicquid vetustate 45 temporis non mutatur, si in pupilli substantia reperiatur, in tutissima custodia collocent: ita tamen, ut ex mobilibus aut prædia idonea comparentur; aut si forte (ut adsolet) idonea non potuerint inveniri, juxta antiqui juris formam, usurarum 46 crescat accessio: quarum exactio ad periculum 47 tutorum pertinet. Dat. 7. Calend. Mart. *Constantinopoli*, ARCAD. 4. & HONORIO 3. AA. COSS. 396.

25. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

SAncimus: creatione tutorum & curatorum cum omni procedente cautela, licere debitoribus pupillorum vel adultorum ad eos solutionem facere: ita tamen, ut prius sententia 48 judicialis sine omni damno celebrata hoc permiserit: quo subsecuto, si & judex [hoc] pronunciaverit, & debitor persolverit: sequitur hujusmodi causam plenissima securitas, ut nemo in posterum inquietetur: Non enim debet, quod rite, & secundum leges ab initio actum est, ex alio eventu resuscitari. † Non autem hanc legem extendimus etiam in his solutionibus, quæ vel ex reditibus, vel ex pensionibus, vel aliis hujusmodi causis pupillo, vel adulto accedunt; sed si extraneus debitor ex fœneratitia 49 forsitan cautione, vel aliis similibus causis solutionem facere, & se liberare desiderat: tunc enim eam subtilitatem observari censemus. Dat. 10. Calend. Mart. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

26. Idem A. Joanni P. P.

CUm quædam mulier testamento condito filium suum præteriisset 50, idem autem filius, qui præteritus erat, vel fratris, vel extranei esset tutor, vel curator, qui scriptus à matre tutoris fuerat heres: in præsenti specie manifestissimum erat, stare tutorem, vel curatorem in præcipiti loco: sive etiam auctoritatem

(28. *l.* 22. *in fin. l.* 46. *in fin. ff. h. t. l.* 1. *ff. de tut. & rationib. distrah.* vide tamen *l.* 12. §. 3. *ff. h. t.* (29. *l. un. supr. rem alien. gerentib.* (30. *l.* 2. *infr. arbitrium tut.* (31. v. *l.* 8. *supr. l.* 1. §. 1. *l.* 5. *in fin. ff. h. t.* (32. *l. un.* §. 1. *supr. de rei uxor. act. l. ult. vers. discretis. supr. de legit. tutela. Nov.* 118. *c.* 5. *in fin.* (33. Fac. *l.* 7. *infr. arbitr. tut.* (34. v. *l.* 1. *ff. de reb. eorum, qui sub tutel.* (35. *l.* 3. *pr. infr. de prædiis decur.* (36. *l. ult. vers. cum autem. infr. si major factus.* (37. v. *l.* 34. *ff. h. t.* (38. Confer. *l.* 35. *ff. de minor. l.* 1. §. 15. *ff. si quid in fraudem patron.*

(39. *l.* 1. §. 2. *ff. de reb. eor. qui sub tutel.* (40. *l.* 5. *l.* 178. *pr. l.* 222. *ff. de verb. sign.* (41. *l. ult. infr. quando decreto opus non est.* (42. *l.* 56. *ff. h. t.* (43. Adde *l.* 21. *supr. eod.* (44. Adde *l.* 7. *ff. eod. l.* 27. *supr. de episcop. aud. l. ult. infr. arbitr. tutel. l.* 7. §. 6. *infr. de curat. furios.* (45. v. *l.* 22. *in fin. supr. h. t.* (46. Abrog. *Nov.* 72. *c.* 6. *Auth. novissime. supr. h. t.* (47. v. *l.* 16. *in fin. ff. eod.* (48. §. *ult. Inst. quib. alienare. l.* 7. §. 2. *ff. de minorib.* adde *supr. si adversus solution.* (49. *l.* 27. *infr. h. t.* (50. v. §. 7. *Inst. de exhered. liber.*

suam,

suam, vel consensum de adeunda hereditate præstare pupillo, aut adulto minime voluerit, ne ex hac causa sua jura aliquod patiantur præjudicium, satis enim imminet periculum tutelæ, vel utilis negotiorum 51 gestorum actionis, ne pupillus, vel adultus, utpote ex illius tarditate læsus, litem ei ingerat) sive hujusmodi timore perterritus auctor fuerit pupillo vel adulto, periculum emergebat: dum enim alii consentit 52, ipse sua jura perdit: videbatur etenim confirmare matris suæ judicium, quod oppugnandum esse existimabat: & multæ aliæ insuper species oriuntur, ex quibus verendum est tutori, vel curatori circa suas res præjudicium [parari:] puta in hypothecis, & aliis variis causis. Invenimus autem generaliter definitum, post officium 53 depositum omnes actiones, quas tutor, vel curator ex necessitate officii subierit, in quondam pupillum, vel adultum transferri. Quare tam optimo exemplo argumentati, [necnon] & aliis omnibus casibus, in quibus veretur tutor vel curator, ne præjudicium ei aliquod fiat, timorem ejus removemus. Damus igitur eis cum summa fiducia res pupillorum, vel adultorum gubernare: scituris, quod lex nostra sua eis jura immutilata reservat, nihil ex hujusmodi auctoritate, vel consensu præjudicii subituris. Dat. 10. Cal. Septembr. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

27. Idem A. Joanni P. P.

COnstitutionem 54, quam nuper fecimus, disponentes, quemadmodum debent solutiones in contractibus minorum fieri, sive ex reditibus, sive ex pensionibus, sive ex aliis similibus causis, etiam in usuras extendimus: quæ tamen non summatim, neque ex multis annis collectæ jam debentur, biennales metas, & centum solidorum quantitatem minime excedentes. Dat. 10. Cal. Novembr. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

28. Idem A. Joanni P. P.

SAncimus, neminem tutorum vel curatorum pupilli, vel adulti, vel furiosi, aliarumque personarum, quibus tam ex veteribus, quam ex nostris [legibus vel] constitutionibus creantur curatores, defensionem 55, quam pro lite susceperint, recusare: sed ab initio litis modis omnibus memoratas personas defendere, & litem præparatam secundum leges instruere: scientes, quod hoc munus necessarium 56 est, tam tutelæ, quam curationi. Et si hoc recusaverint, vel subire distulerint: non solum utpote suspecti amoveantur, amissa eorum existimatione, sed etiam ex substantia sua omne detrimentum, quod ante latæ personæ ex recusatione defensionis sustinent, resarcire cogantur. §. 1. Sed & si quis ex quadam interpellatione admonitus pro litis instructione consuetam cautelam exposuerit, vel post litem contestatam, quam per se, non per procuratorem susceperit, vel demens, vel furiosus factus fuerit: sancimus, continuo curatorem ei in competenti judicio ordinari, cura & provisione tam Judicis, sub quo lis vertitur, quam cognatorum & propinquorum, & actoris, si voluerit: ut non ab eo instituta lis diutius protrahatur: necessitatem habente creato curatore defensionem subire, & cætera litis adimplere. §. 2. Personis etiam, quæ periculo proprio, vel suæ substantiæ tutores, vel curatores petierunt (sive matres 57 [forte] fuerint, sive quidam alii) compellendis eos, quos ordinaverint tutores vel curatores, præparare talem subire defensionem: vel si illi noluerint hoc facere, & propter hujusmodi defensionis recusationem à tutela, vel curatione removeantur: necessitatem imponimus memoratis personis alios tutores, vel curatores ordinare in ipsis gestis, in quibus tutores vel curatores creantur, ex sua confessione declarantes talem subire defensionem. Ne autem tales personæ sine provisione debita relinquantur, vel contra eos agentium jura diutius protelentur: sancimus, continuo, id est, post recusationem defensionis, in casibus videlicet, in quibus (sicut dictum est) hoc fieri possit, creationem aliorum tutorum, vel curatorum celebrari: cognatis 58, aliisque propinquis & adfinibus, vel creditoribus 59, vel aliis, quorum interest 60, adeuntibus, vel admonentibus eos, qui secundum leges jus habent tutores, vel curatores constituere. §. 3. Defensionem autem, & nomen ejus in hoc casu apertius declarantes, ne forte putaverint tutores, vel curatores gravamen sibimet imponi, illam decernimus defensionem eos subire, quæ non 61 satisdatione pro eventu litis constituitur, sed ut tantummodo litem secundum legum ordinem pro pupillo, vel adulto aliisque personis instruant, licentiam ex hac nostra auctoritate habentes, sine decreto res, quarum gubernationem gerunt, pro cautela litis subsignare. §. 4. Omnem autem dubitationem pro defensione pupillorum & adultorum, aliarumque personarum penitus amputantes, sancimus, omnes tutores vel curatores non alias creari, nisi prius cum aliis solennibus verbis, quæ pro gubernatione rerum, tam in gestis, quam in cautionibus ab his conscribuntur, & hoc specialiter expresserint, *quod omnino sine ulla dilatione defensionem pro pupillis, & adultis aliisque supra memoratis personis subire eos necesse est.* §. 5. Hisque adjicimus, nullam [neque] in hoc capitulo ambiguitatem relinquentes, tutoribus & omnibus curatoribus licere fructus, sive qui ex reditibus prædiorum colliguntur, sive qui ex substantia personarum, quarum gubernationem habent, inventi fuerint, (id est, vinum, oleum, & frumentum, vel cujuscunque speciei sunt) sine decreto distrahere justo pretio, quod in his locis, in quibus venditio celebratur, tunc temporis noscitur obtinere, & quæ ex venditione eorundem fructuum colliguntur, pecuniæ, cum alia pupillorum vel adultorum aliarumque personarum substantia administrentur. Datum 12. Cal. Novembr. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

(51. v. *l.* 17. *supr. de negotiis gest.* (52. *l.* 12. *pr. l. ult. pr. ff. de inoff. testam.* (53. *l.* 1. *infr. quando ex facto tutor. l. ult. in fin. ff. si quis caution. l.* 4. §. 2. *ff. de re judic.* (54. *l.* 25. *supr. h. t.* (55. *l.* 30. *ff. eod.* (56. *d. l.* 30. (57. v. *l.* 6. *supr. qui petant tut.* (58. *l.* 10. *supr. d. t.* (59. *l.* 4. *supr. d. t.* (60. *l.* 7. *supr. d. t.*

(61. *l.* 1. §. 2. *ff. h. t.*

TIT. XXXVIII.
DE PERICULO 1 TUTORUM ET curatorum.

1. Imp. ALEXANDER A. Quarto.

ET qui notitiæ 2 causa liberti tutores dantur, quamvis soli administrandorum negotiorum pupillorum sive adultorum facultatem interdum non accipiant, propter tenuitatem sui patrimonii, periculo tamen omnes sunt obligati: sive ea, quæ scire debent, ex utilitate eorum tutores sive curatores dissimulaverint, sive fraudem aliquam adhibuerint, vel cum aliis participaverint, aut cum suspectos facere deberent, vel in officio muneris, vel debito obsequio cessaverint. P. P. 9. Cal. Februar. ALEXAND. A. 2. & MARCELLO COSS. 227.

2. Idem A. Saturo.

AD eos, qui in alia 3 provincia tutelam administrant, periculum administrationis ex persona tutorum, qui in alia provincia res pupilli gerunt, non porrigitur. P. P. Non. Jul. ALEXANDRO A. 2. & MARCELLO COSS. 227.

3. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Gratiano.

SI res pupillares, quas [in] horreo 4 conditas habere, aut etiam venundare debuisti, in hospitio tuo (ut adseveras) vi 5 ignis absumptæ sunt: culpam seu segnitiem tuam non ad tuum damnum, sed ad pupilli tui spectare dispendium, minus probabili ratione deposcis. PP. 3. Cal. April. PHILIPPO A. & TITIANO COSS. 246.

4. Iidem A. & C. Floro.

TUtoribus vel curatoribus fortuitos 6 casus, adversus quos caveri non 7 potuit, imputari non oportere, sæpe rescriptum est. PP. 12. Cal. Septembr. PHILIPPO A. & TITIANO COSS. 246.

5. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Severo.

SI tutor petitus, vel testamento datus, tutorem te constitutum esse, non ex remissioris negligentiæ vitio, sed justæ ignorationis 8 ratione non didicisti, idque liquidis probationibus ostenderis 9: periculo ejus temporis, quod ignorante te transmissum est, non teneberis. PP. 3. Id. Septembr. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

TIT. XXXVIII. (1. *Lib.* 26. *D.* 7. *Nov.* 118. *c.* 5. *in fin.* (2. v. *l.* 32. §. 1. *ff. de testam. tut. l.* 14. §. 1. §. 6. *ff. de solution.* (3. *l.* 2. *infr. de divid. tut. l.* 4. *l.* 51. *ff. de administr. & peric. tut.* (4. v. *l.* 34. *ff. de damno infect.* (5. *l.* 4. *infr. h. t.* (6. *l.* 32. §. 1. *l.* 50. *ff. de admin. & peric. tut.* (7. *l.* 3. *supr. h. t.* (8. *l.* 8. *supr. de administr. tut.* (9. Immo vide *l.* 6. *ff. de admin. & peric. tut.*

6. Iidem

6. Iidem AA. & CC. Epicteto.

TEmporis, quod 10 insequitur post tutelæ translationem, administrationis officio finito, ad eos, qui fuerunt tutores, gerendæ rei non pertinere periculum, rationis est. S. 5. Cal. Dec. CC. COSS. 293.

TIT. XXXIX.
QUANDO 1 EX FACTO TUTORIS VEL curatoris minores agere vel conveniri possunt.

1. Imp. ANTONINUS A. Septimio.

JUliana, cujus [tibi] curatores condemnati sunt, si vicesimum quintum annum ætatis egressa est, actio judicati utilis adversus ipsam bonaque ejus [tibi] exercenda est. Nam 2 tutores curatoresque finito officio non esse conveniendos ex administratione pupillorum vel adolescentium: sæpe decretum est. PP. 8. Cal. Jul. *Romæ*, ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

2. Imp. ALEXANDER A. Sorarcho.

ET si tutores tui, cum pecuniam pupillarem crederent, ipsi stipulati sunt, utilis actio tibi dabitur.

3. Imp. GORDIANUS A. Prudentiano.

SI in rem 3 minoris pecunia profecta sit, quæ curatori, vel tutori ejus nomine minoris mutuo data est: merito personalis in eundem minorem actio danda est. PP. Non. Sept. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

4. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Maximianæ.

SI hi, qui te in pupillari ætate constituta tutores fuerint, postea in administratione perseverantes, vel curatores constituti, tua prædia locaverint: eos competenter conveni: sed [&] ex eorum 4 contractu utilis tibi quæri potuit contra successores conductoris actio. S. 3. Non. Mart. AA. COSS.

5. Iidem AA. & CC. Onesimæ.

PEr tutorem 5 pupillo actio, nisi certis 6 ex causis, quæri non potest. Dat. Id. Dec. CC. COSS.

TIT. XL.
SI EX PLURIBUS 1 TUTORIBUS VEL CUratoribus omnes, vel unus agere pro minore, vel conveniri possint.

1. Imp. ANTONINUS A. Cassio militi.

AB uno 2 ex tutoribus, vel curatoribus causam posse minorum defendi, cum alii tutores, vel curatores eam defendere noluerint, ignorare non debes. PP. Non. Nov. MESSALA & SABINO COSS. 215.

2. Impp. CONSTANTINUS A. & LICINIUS C. ad Symmachum.

SI divisum administrationis periculum per provincias sit: his 3 tantum omnibus insinuari convenit, & ab ipsis inferri litem, qui in ea provincia tutelæ, vel curæ officium sustinent, ne de aliis 4 provinciis defensores minorum ad judicia perducantur. Dat. Prid. Non. Febr. CONSTANTINO A. 5. & LICINIO C. COSS. 319.

TIT. XLI.
NE TUTOR 1, VEL CURATOR VECTIgalia conducat.

1. Imp. ANTONINUS A. Sexto.

COmpetens Judex non ignorat, non esse admittendos ad vectigalia conducenda [eos,] qui pupillorum vel adolescentium tutelam, seu curam administrant, vel qui ejus administrationis rationem nondum reddiderunt. Sed quamvis contra interdictum ad vectigal conducendum accesseris, tamen quoniam ultro me adiisti 2, si tam vectigali, quam pupillis satisfeceris, falsi 3 crimine carebis. † Cum autem fisco te jam obstrictum postea tutorem esse factum dicas: periculo te excusare poteris. PP. 8. Cal. Aug. *Romæ*, ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

TIT. XLII.
DE TUTORE VEL CURATORE, QUI satis 1 non dedit.

1. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA. Titio & Flaviano.

SI nondum vobis ætas legitima completa est, satisdationem ab his, quos minus idoneos curatores vobis ab adversario, cum Magistratu fungeretur, datos dicitis, postulate: Prohibentur 2 enim ab administratione, nisi securitati vestræ satisdatione prospexerint. PP. Non. Jul. ÆMILIANO & BASSO COSS. 260.

2. Iidem AA. & VALERIAN. C. Euplojo.

EUm tutorem, qui superest, si secundum Præsidis præceptum & juris formam satis non dat: removeri à tutela, si inopia 3 hoc faciat, sine infamia: si fraude, etiam cum nota, aditus Rector provinciæ jubebit: & in locum defunctorum alios idoneos substitui præcipiet: præsertim cum patrimonium pupilli nova hereditate auctum 4 esse proponas. Tutores autem dati ab heredibus 5 eorum, quos decessisse dicis, rationem tutelæ deposcent. PP. Idib. Maji, SECULARE & DONATO COSS. 261.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Stratonicæ.

IN dubium non venit, tutores, qui testamento 6 dati non sunt, administrandi potestatem, nisi satisdatione emissa salvam 7 tutelam fore, non habere. Si igitur tutor, qui pro tutelari officio non caverat, judicio expertus est: adversus eum lata sententia juri tuo officere non potuit: nec ea, quæ ab eo gesta sunt, ullam firmitatem obtinent. Frustra igitur in integrum restitutionis auxilium desideras, quando ea, quæ ab eo gesta sunt, ipso jure irrita 8 sunt. PP. 18. Cal. Jan. *Nicomediæ*, DIOCLET. 3. & MAXIM. AA. COSS. 287.

4. Iidem AA. & CC. Tertullo.

NOn omnium tutorum par similisque causa est. Quapropter cum exemplo 9 testamentarii confirmatum à Præside, vel datum ex inquisitione 10, non onerari satisdatione rem pupillorum salvam fore, manifestum sit: pluribus 11 tamen datis ex inquisitione tutoribus, illum, qui satis secundum formam Edicti rem pupilli salvam fore dedit, in administratione præferri, jamdudum obtinuit. S. Id. Dec. *Nicomediæ*, CC. COSS. 294.

5. Impp. CONSTANTIUS & MAXIMIANUS AA. Severo, & Maximo CC.

TUtor, qui satisdationem, cum satisdare debuit, minime interposuit: nihil 12 omnino ex bonis pupilli alienare potest. Posteaquam autem ad tutelæ administrationem electus est, & bonorum possessionem pupilli nomine agnoscere eum potuisse, & cætera [ejus] quæ tempore 13 arctarentur, persequi debuisse, aperte claret. Dat. 11. Calend. Jan. CONSTANTIO & MAXIMIANO AA. COSS. 305.

(10. *l.* 11. *infr. arbitrium tutelæ.*

TIT. XXXIX. (1. *Lib.* 26. *D.* 9. (2. *l.* 26. *vers. invenimus. supr. de admin. tut. l. ult. in fin. ff. si quis cautionib. l.* 4. §. 2. *ff. de re judic.* (3. *l.* 2. *infr. de curat. furios.* (4. v. *l. ult. infr. h. t.* (5. *l.* 11. §. 6. *ff. de pignerat. act.* (6. v. *l.* 2. *l.* 4. *supr. h. t. l.* 2. *ff. de administr. & peric. tut.*

TIT. XL. (1. *Lib.* 26. *D.* 7. (2. Vide enim *l.* 23. *ff. de tutorib. datis. l.* 3. *l.* 24. *in fin. ff. de administ. & peric. tut.* adde *l. ult. infr. de auctorit. præst.* (3. Immo vide *l.* 36. *l.* 47. *in fin. ff. de admin. & peric. tut.* (4. *l.* 4. *l.* 47. §. 2. *ff. d. t.*

TIT. XLI. (1. *l. ult. supr. qui dare tutor. l.* 49. *ff. locati. l.* 9. *ff. de confirm. tut. l.* 1. §. 9. *ff. ad leg. Corn. de fals.* vide tamen *l.* 8. *infr. de excus. tut.*

(2. Fac. *l.* 15. §. 1. *ff. ad leg. Corn. de fals.* (3. *d. l.* 1. §. 9. *ff. d. t.*

TIT. XLII. (1. Adde *Lib.* 46. *D.* 6. *Lib.* 1. *Inst.* 24. (2. v. *l.* 5. *infr. h. t.* (3. v. §. *ult. Inst. l.* 8. *ff. de suspect. tut.* (4. *l.* 3. *l. ult. supr. in quib. casib. tutor. vel curat. habent.* (5. *l.* 39. §. 16. *ff. de admin. & peric. tut.* (6. *l.* 17. *ff. de testam. tut. pr. Inst. de satisd. tut.* (7. *l.* 1. *ff. rem pupilli salvam fore.* (8. *l.* 2. *infr. de eo qui pro tutore.* (9. v. *l.* 3. *supr. h. t.* (10. *arg. l. ult.* §. 7. *ff. de admin. rer. ad civit.* (11. *l.* 17. *l.* 18. *l.* 19. *ff. de testam. tut. l.* 7. *ff. rem pupilli. l.* 53. §. 3. *in fin. ff. de furt.* §. 1. *Inst. de satisdat. tut.* (12. *l.* 3. *supr. h. t.* adde *l.* 7. §. 2. *ff. de curat. furios.* (13. *l.* 7. *in fin. pr. ff. de admin. & peric. tut.*

TIT. XLIII.
DE SUSPECTIS 1 [TUTORIBUS, VEL curatoribus.]

1. Imp. ANTONINUS A. Domitiæ.

LIbertum tuum, & tutorem filii tui, si fraudulenter res ejus administrare existimas, suspectum facere potes, modo si officium ejus pubertate pupilli finitum 2 non est. Nam si eo jure tutor esse desiit, [is] judicio tutelæ 3 conveniendus est. PP. Idib. Aug. *Romæ*, DUOBUS ASPRIS COSS. 213.

2. Idem A. Longino.

CUratores quidem suo periculo 4, quanto tardius ad eos tutela transfertur, cessant. Quod 5 si in fraudem id [esse] factum existimas, suspectos eos postula: qui si summoveri meruerint, in locum eorum alios accipies. PP. Id. Januar. LÆTO 2. & CEREALE COSS. 216.

3. Imp. ALEXANDER A. Fortunatæ.

PRæses provinciæ tutores filiorum tuorum, strictioribus 6 remediis adhibitis, omnimodo administrationis officium compellet agnoscere. Quod 7 si in eadem contumacia perseveraverint: suspectos 8 postulare, ut alii in locum eorum petantur, non prohiberis. PP. Id. Januar. ALEXAND. A. 3. & DIONE COSS. 230.

4. Idem A. Thalidæ.

ETiam testamento 9 patris tutorem datum suspectum postulare potes, si fraudem tutoris argueris. PP. 8. Calend. Januar. MAXIMO 2. & PATERNO COSS. 234.

5. Idem A. Asclepiadi.

IN postulandis suspectis tutoribus seu curatoribus non vires patrimoniorum 10 principaliter, sed an nihil [segniter, nihil] fraudulenter geratur, perpendi oportet. PP. 6. Cal. Januar. MAXIMO 2. & PATERNO COSS. 234.

6. Imp. GORDIAN. A. Felici.

PIetatis fungeris munere, qui fratris tui filios (ut necessitudo sanguinis suadet) protegere conaris. Si igitur tutores, vel curatores eorum non recte administrant: suspectis eis postulatis atque ostensis, ut alii in locum eorum constituantur, facile impetrabis. Quod si nihil in fraudem egerunt, verum ita 11 egeni sunt, ut in eorum administratione fratris tui filiorum substantia periclitetur: an eis adjungendus sit curator, qui idoneus facultatibus sit, Rector provinciæ æstimabit. † Removendi autem licentia non solum parentibus utriusque sexus, sed etiam cognatis, extraneis 12, & affinibus, & ipsi, cujus res administrantur, si non impubes 13 sit, arbitrio cognatorum bonæ opinionis constitutorum conceditur. PP. 5. Id. Nov. PIO & PONTIANO COSS. 239.

7. Idem A. Gorgoniæ.

EUm, quem ut suspectum tutorem vel curatorem accusas, pendente 14 causa cognitionis abstinere ab administratione rerum [tuarum,] donec causa finiatur, Præses provinciæ jubebit. Alius 15 tamen interea in locum ejus in administratione rerum ordinandus est. PP. 7. Cal. Mart. SABINO 2. & VENUSTO COSS. 241.

8. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS Cæs. Proculo.

SI 16 non suspectum contutorem tuum postulare, ac removere ab administratione bonorum pupilli curaveris: admitti nequaquam potest ratio desiderii tui, jam nunc postulantis tutelam tibi nomine ejusdem pupilli restitui. PP. 14. Cal. Nov. PEREGRINO & ÆMILIANO COSS. 245.

9. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Ammiano.

SUspectos tutores ex dolo 17, non etiam eos, qui ob negligentiam remoti sunt, infames fieri, manifestum est. S. 8. Calend. Maji, CC. COSS.

TIT. XLIV.
DE IN LITEM 1 DANDO TUTORE, vel curatore.

1. Imp. ANTONINUS A. Miltiadi.

SI quas petitiones adversus pupillos tuos habes, dirigere eas potes, adsistentibus causamque defendentibus contutoribus 2 tuis: cum & si alios tutores non haberent, ad hoc genus litis defendendæ curatores 3 accipere deberent. PP. 13. Cal. August. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

2. Imp. ALEXAND. A. Evaresto.

AN tibi partis fundi paterni vindicatio competat, is, cujus de ea re notio est, æstimabit. Respicere autem debes officium, in quo te esse tutorem dicis: ne ob ejusmodi petitionem evictione secuta, ultra pretii quantitatem auctoris heredem pupillum tuum oneres, qui laudatus per te defendi debeat: cum aut 4 compensationis rationem habere, aut contrario tutelæ judicio experiri possis. Sed ne tuum jus (si quod habes) 5 impediatur, ad eam rem defendendam, quæ adversus te vindicantem agenda erit, curatores pupillo petantur. PP. 12. Cal. Maji, JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

3. Imp. GALLIEN. A. Valerio.

AD protegendam causam tutor sive curator datus, conveniri non potest administrationis periculo, cum sola suscepti negotii tutela mandata est. Si nihil igitur (ut allegas) præter negotium gessisti, frustra conveniris. PP. Calend. April. VALERIANO & LUCIANO COSS. 266.

4. Idem A. Irenæo.

AD litem datus tutor, si quid bona fide erogasti 6, à contutoribus more solito exigere potes. PP. Calend. Novembr. PATERNO & ARCESILAO COSS. 263.

5. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Tigrani.

SIve ex testamento, sive [ex] jure legitimo, fratris tui filiorum tutelæ onus ad te perveniat: vereri non debes de his quæstionibus, quas adversus fratrem tuum quondam tibi fuisse dicis: cum si qua 7 emerserit lis, procuratore dato, & illis curatore ad litem constituto, & solennitati juris 8 (ubi tutor exigitur) & indemnitati utriusque prospici possit. Script. 4. Calend. Maji, CC. COSS. 294.

TIT. XLV.
DE EO 1, QUI PRO TUTORE negotia gessit.

1. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA. Marcello.

ETiam mulieres 2 si res pupillares pro tutore administraverint, ad præstandam rationem tenentur. PP. ÆMILIANO & BASSO COSS. 260.

2. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Marco.

NOn utiliter 3 nominatus tutor pupillorum nomine agendo, licet ex eorum persona injunctas impleat intentiones, exceptione (si tutor non est) summovetur. Dat. Non. Decembr. CC. COSS.

TIT. XLVI.
SI MATER 1 INDEMNITATEM promisit.

1. Imp. ALEXAND. A. Brutiæ.

SUo potius periculo Magistratus tutores, quos petiisti, dederunt, quam

TIT. XLIII. (1. *Lib.* 26. *D.* 10. *Lib.* 1. *Inst.* 26. (2. v. *l.* 11. *ff. h. t.* (3. *l.* 3. §. 6. *ff. eod.* (4. Vide tamen *l.* 5. *supr. de peric. tutor.* (5. *l.* 3. *infr. h. t.* (6. §. 3. *Inst. de satisdat. tut. l.* 9. *ff. de munerib.* (7. *l.* 2. *supr. h. t.* (8. *l.* 4. *in fin. l.* 7. *in fin. ff. eod.* (9. *l.* 1. §. 5. *ff.* §. 2. *Inst. eod.* (10. *l.* 8. *ff.* §. *ult. Inst. eod.* (11. *l.* 5. *supr. eod.* (12. *l.* 1. §. 6. *ff.* §. 3. *Inst. eod.* (13. *l.* 7. *pr. ff.* §. 4. *Inst. eod.* (14. *l.* 14. §. 1. *in fin. ff. de solutionib.* §. 7. *Inst. h. t.* (15. *l.* 4. *supr. in quib. casib. tut. vel curat. habenti.* (16. *l.* 2. *supr. de admin. tut. l.* 12. *pr. l.* 32. *in fin. ff. eod.* (17. §. 6. *Inst. l.* 7. §. 1. *ff. h. t.*

TIT. XLIV. (1. §. *ult. Inst. de auctor. tutor.* (2. *l.* 24. *ff. de testam. tut.* (3. *l.* 3. §. 2. *ff. de tutel.* juncta *l.* 1. *l.* 4. *l.* 7. *supr. qui pet. tutor.* (4. *l.* 3. *infr. de contrar. jud. tut. l.* 1. §. 4. *ff. de contrar. tut.* (5. *l.* 5. *infr. h. t.* (6. *d. l.* 3. *infr. de contrar. jud. tutel. l.* 30. *ff. de negot. gest.* (7. *l.* 2. *supr. h. t. l.* 3. §. 2. *ff. de tutel.* §. *ult. Inst. de auct. tutor.* (8. *l.* 17. *in fin. ff. de appellat.*

TIT. XLV. (1. *Lib.* 27. *D.* 5. (2. *Nov.* 155. *c.* 1. (3. v. *l.* 47. §. 3. *ff. de admin. & peric. tutor.* adde *l.* 221. *ff. de verb. sign.*

TIT. XLVI. (1. *l.* 8. §. 1. *ff. ad SC. Vellej.*

quam tu contra ſexus conditionem alicui ex ea obligatione obſtricta 2 es, quod tuo periculo tutores filiis tuis dari poſtulaſti. PP. 3. Idib. Mart. MAXIMO 3. & URBANO COSS. 225.

2. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Aſclepiadi & Menandro.

QUædam pupillorum veſtrorum à matre, itemque avo materno adminiſtrata, eorumque nomine indemnitatem vobis promiſſam adſeveratis: Quæ ſi ita ſunt, & iidem pupilli legitimæ ætatis effecti, non adverſus matrem ſuam, neque avum, ſed contra vos congredi malunt 3: non immerito indemnitatem ab his præſtari deſiderabitis, quos & adminiſtrationem ſuo periculo pridem ſuſcepiſſe proponitis. PP. 4. Id. Jul. PRÆSENTE & ALBINO COSS. 247.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Catano.

OB tutorem non idoneum à matre petitum, fruſtra vobis eam teneri contenditis, cum non 4 niſi ſpecialiter ejus periculo dari decreto fuerit comprehenſum, ex ea obligatione obſtricta ſit. Script. Cal. Decembr. AA. COSS.

TIT. XLVII.
SI CONTRA 1 MATRIS VOLUNTATEM tutor datus ſit.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Tertio.

SI contra matris ultimam voluntatem Fuſcinium filio communi tutorem datum probaveris: eum ſine damno exiſtimationis à tutela removendum Prætor decernet: Quæ reſcriptio, ſi in fraude 2 convictus fuerit, non ſuffragabitur. PP. 13. Cal. Mart. LATERANO & RUFINO COSS. 198.

TIT. XLVIII.
UT CAUSÆ POST 1 PUBERTATEM adſit tutor.

1. Imp. PHILIPPUS A. Dextro.

TUtores, qui necdum adminiſtrationem ad curatores tranſtulerunt, defenſioni cauſarum pupillarium adſiſtere oportere, ſæpe reſcriptum eſt. Et ideo ſi (ut proponis) inſtrumenta, quibus aſſeri poſſunt cauſæ provocationis, etiamnum hi, quorum meminiſti, apud ſe detinent: aditus Præſes provinciæ periculi ſui eos admoneri præcipiet. PP. 12. Cal. Nov. PHILIPPO A. & TITIANO COSS. 246.

TIT. XLIX.
UBI PUPILLI 1 EDUCARI debeant.

1. Imp. ALEXANDER A. Dionyſodoro.

EDucatio pupillorum tuorum nulli magis, quam 2 matri eorum, ſi 3 non vitricum 4 eis induxerit, committenda eſt. Quando autem inter eam & cognatos & tutores ſuper hoc orta fuerit dubitatio: aditus Præſes provinciæ, inſpecta perſonarum qualitate & conjunctione, perpendet 5, ubi puer educari debeat. Sin autem æſtimaverit, apud quem educari debeat, is neceſſitatem habebit hoc facere, quod Præſes juſſerit. PP. 7. Id. Febr. MAXIM. 2. & ÆLIANO COSS. 224.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Gratæ.

UTrum nepos tuus ex filia apud te, an apud patruum ſuum morari debeat, ex ſingulorum affectione, & qui magis ad ſuſpicionem 6 ex ſpe ſucceſſionis propior ſit, æſtimabitur. S. 18. Calend. Novembr. *Nicomediæ*, CC. COSS. 294.

(2. *l.* 6. *ff.* *d.* *t.* vide tamen *l.* *ult.* *infr.* *h.* *t.* (3. *l.* 9. *infr.* *arbitrium tut.* adde *l.* 24. *ſupr.* *de uſur.* (4. v. *l.* 1. *ſupr.* *h.* *t.*

TIT. XLVII. (1. *l.* 21. §. 2. *ff.* *de tutor. dat.* (2. §. 6. *Inſt. de ſuſpect. tut.*

TIT. XLVIII. (1. *l.* 5. §. 6. *ff.* *de admin. & peric. tutor.*

TIT. XLIX. (1. *Lib.* 27. *D.* 2. (2. *l.* 1. §. 3. *ff.* *de liber. exhib.* *Nov.* 22. *c.* 38. (3. *d.* *c.* 38. adde *l.* 62. *in fin.* *ff.* *de condit. & demonſtr.* (4. Vide tamen *l.* 32. *in fin.* *ff.* *de adopt.* (5. *l.* *pen.* *ff.* *h.* *t.* (6. *l.* 1. §. 1. *ff.* *eod.*

TIT. L.
DE ALIMENTIS 1 PUPILLO præſtandis.

1. Imp. ANTONINUS A. Fauſtino.

PUpillus, ſi ei alimenta 2 à tutore ſuo non præſtantur, Præſidem provinciæ adeat: qui, ne in alimentorum præſtatione mora fiat, partibus ſuis fungetur. † Idem eſt, & ſi de ſtatu pupilli ſeu adulti, & de bonis ejus controverſia pendeat. PP. 6. Id. Jul. *Romæ*, LÆTO 2. & CEREALE COSS. 216.

2. Imp. ALEXANDER A. Euphido.

QUod plerumque poſtulatur, ut arbitrio Prætoris alimenta pro modo facultatum 3 pupillis, vel juvenibus conſtituantur, pro officio ſuo, qui aliena negotia gerunt, ne apud judicem controverſiam habeant, faciunt. Cæterum ſi bonus vir & innocens tutor arbitrio ſuo 4 aluit pupillos (quod interdum etiam neceſſe eſt fieri, ne ſecreta patrimonii & ſuſpectum æs alienum [pandatur:] quod melius eſt interim taceri, quam cum de modo bonorum quæritur, ultro proferri, & apud acta jus dicentis contra utilitatem pupillorum deſignari) non dubie accepto 5 ferre debebunt ea, quæ vir bonus arbitratur merito ad exhibitionem educationis, miniſteria, ſtudiaque erogata eſſe. Nec ferendus eſt juvenis, qui cum præſens eſſet, ſtudiiſque eruditus atque alitus eſſet: ſi ea per alium ſe conſecutum non probet, ſumptus recuſet, quaſi vento vixerit, aut nullo liberi hominis ſtudio imbui meruerit. PP. Non. Dec. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

TIT. LI.
ARBITRIUM 1 TUTELÆ.

1. Imp. ANTONINUS A. Leoni.

CUm tutelæ adminiſtratæ ratio à te peti cœperit: neque veritati, neque juſtis probationibus officit, quod (ut dicis) teſtator modum 2 patrimonii ſui verbis teſtamenti ampliavit vel minuit. PP. 5. Cal. Octobr. DUOBUS ASPRIS COSS. 213.

2. Idem A. Præſentino.

NOmina paternorum debitorum ſi idonea fuerint initio ſuſceptæ tutelæ, & per latam culpam tutoris minus idonea 3 tempore tutelæ eſſe cœperunt: judex, qui ſuper ea re datus fuerit, diſpiciet: & ſi palam dolo tutoris, vel manifeſta 4 negligentia ceſſatum eſt, tutelæ judicio damnum, quod ex ceſſatione accidiſſet, pupillo præſtandum eſſe, ſtatuere curabit. PP. Non. Jul. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

3. Idem A. Vitalio.

SI curator poſt decretum Præſidis, ſublata pecunia, quæ ad comparationem poſſeſſionis fuerat depoſita, ſibi prædium comparavit: elige 5, utrum malis in emptione negotium tibi eum geſſiſſe, an, quia in uſus ſuos pecuniæ converſæ ſunt, legitimas 6 uſuras ab eo accipere: ſecundum quæ Judex tutelæ judicio redditus, partem religionis implebit. PP. 3. Cal. Jul. LÆTO 2. & CEREALE COSS. 216.

4. Imp. ALEXANDER A. Aglao.

EUm, qui bonis paternis ſecundum Edicti formam abſtentus 7 eſt, hereditariis actionibus conveniri nulla ratio ſuadet. Nec ad rem facit, quod adverſus curatores vel tutores, ſi non conſulte abſtentus ſit, actio 8 ei competat: Nihil quippe in ea [actione,] quæ ex officio geſta ſunt vel geri debebunt, veniet: ſed culpa ſolummodo, quantique interfuit ejus 9, non fuiſſe abſtentum, æſtimabitur. Cui conſequens eſt, ut ſi propter eam cauſam tranſegiſti cum tutoribus vel curatoribus, nulla adverſus te creditoribus patris tui petitio competat. PP. 3. Cal. Maji, ALEXANDRO A. COS. 223.

TIT. L. (1. *Lib.* 27. *D.* 2. (2. *l.* 3. *pr.* *ff.* *ubi pupill. educari.* §. 9. *Inſt.* *l.* 3. §. 14. *ff.* *de ſuſpect.* (3. *d.* *l.* 3. *pr.* §. 1. *ff.* *ubi pupill. educari.* (4. *l.* 3. *ſupr.* *de admin. tut.* (5. *d.* *l.* 3. *l.* 2. *ff.* *ubi pupill. educari.*

TIT. LI. (1. *Lib.* 27. *D.* 3. (2. v. *l.* 10. *ſupr.* *commun. utriuſque jud.* *l.* 6. *ſupr.* *de probat.* *l.* 6. *infr.* *de teſtam.* *l.* 81. §. 4. *ff.* *de legat.* 1. *l.* 77. §. 30. *ff.* *de legat.* 2. *l.* 15. *in fin.* *ff.* *ad leg. Falcid.* adde *Nov.* 48. (3. *l.* 35. *ff.* *de reb. cred.* (4. *l.* 57. *ff.* *de admin. & peric. tut.* (5. Adde *l.* 6. juncta *l.* 8. *ſupr.* *de rei vindic.* (6. *l.* 7. §. 10. *ff.* *de admin. & peric tut.* *l.* 1. *infr.* *de uſur. pupill.* (7. *l.* 4. *ſupr.* *quod cum eo qui in alien. poteſt.* *l.* 3. *infr.* *de revocand. his quæ in fraud. cred.* (8. *l.* 18. *ff.* *de tut. & ration. diſtrah.* (9. *l.* 1. *l.* 2. *ſupr.* *ſi ut omiſſ. hered.*

5. Imp

5. Imp. GORDIANUS A. Victorino.

OMnes tutores, seu heredes eorum, qui administraverunt tutelam, ad eundem 10 judicem ire debere, jampridem constitutum est. Cum igitur patrem tuum cum alio tutelam administrasse alleges: Præses provinciæ eundem Judicem adversus te atque heredes contutorum patris tui dare debebit, quatenus quisque condemnari debeat, examinaturum. PP. 10. Cal. Aug. PIO & PONTIANO COSS. 239.

6. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Cononi & aliis.

CUm interdictæ 11 venditionis vitium, etiam pretii fraude tutor vester cumulasse proponatur: non dubitabit Præses provinciæ, quando venditionem 12 confirmare voluistis, residuum pretium cum usuris venditæ à tutore possessionis celeriter vobis restitui jubere. Quod autem petitis ab heredibus ejus, qui vendidit, pretium vobis exsolvi, superfluo 13 à nobis desideratis: quia nec Præsidis experientiam possit [hoc] latere, tutores, qui gesserunt, sive eorum heredes ob ea negotia, quæ per eos administrata sunt, principali 14 loco conveniri debere: cæteris ob culpæ rationem non servati detrimenti periculo substitutis 15: vel si pariter 16 administrasse doceantur, etiam adversus unum, liberum experiundi arbitrium competere: ita ut actiones, quas adversus alios habetis, ad electum transferantur. PP. 4. Cal. Septemb. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

7. Iidem AA. & CC. Alexandro.

QUicquid tutoris dolo 17, vel lata culpa 18, aut levi, seu curatoris, minores amiserint 19, vel, cum possent, non 20 adquisierint: hoc in tutelæ seu negotiorum gestorum utile judicium venire, non est incerti juris. S. Prid. Id. April. AA. COSS.

8 Iidem AA. & CC. Dalmatio.

TUtores tutelæ conveniri, longi temporis præscriptio 21 non prohibet: Unde si his transactione, vel novatione aut acceptilatione liberationem non præstitisti: apud Rectorem provinciæ, quæcunque tibi debentur, repetere non prohiberis. S. 14. Cal. Maji, AA. COSS.

9. Iidem AA. & CC. Juliano.

TUtorem quondam, ut tam rationem, quam si quid reliquorum22 nomine debet, reddat, apud Prætorem convenire potes: quamvis enim matrem tuam susceptis bonis vestris *indemnitatem 23 pro hac administratione tutori se præstituram promisisse* proponatur: tamen adversus tutorem tibi tutelæ, non adversus matris successores ex stipulatu competit actio. S. Prid. Calend. Januar. AA. COSS.

10. Iidem AA. & CC. Pomponio.

SI defunctus tutelam vestram administravit: non rerum ejus dominium vindicare, vel tenere potes: sed tutelæ contra ejus successores tibi competit actio. † Debitum autem aliis indiciis comprobari oportet. Nam quod neque ipse, neque uxor ejus quicquam ante administrationem habuerunt: non idoneum hujus continet indicium. 24 Nec enim pauperibus industria, vel augmentum patrimonii 25, quod laboribus, & multis casibus quæritur, interdicendum est. S. 10. Calend. Februar. *Sirmii*, CC. COSS. 293.

11. Iidem AA. & CC. Chrusiano.

TUtor post puberem ætatem puellæ, si in administratione connexa 26 perseveraverit, tutelæ actione totius temporis rationem præstare cogitur. Sin autem post finitam 27 administrationem in iisdem rebus minime se immiscuerit: temporis, quod insequitur, periculum ad eum non pertinet. S. Calend. Decembr. *Anchialo*, CC. COSS. 293.

12. Iidem AA. & CC. Quintillæ.

TUtelæ actio tam heredibus 28, quam [etiam] contra successores 29 competit. S. 10. Cal. Decembr. *Sirmii*, CC. COSS. 293.

13. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano PP.

VEteris juris dubitationem decidentes, sancimus: si quidem tutor, vel curator pro substantia pupilli vel adulti aliquid ubicumque dixerit ad majorem quantitatem eam reducens, sive pro utilitate pupilli, vel adulti, sive per suam simplicitatem, sive per aliam quamcunque causam: nihil veritati præjudicare, sed hoc obtinere, quod ipsius rei inducit natura, & mensura pupillaris vel adulti ostendit substantiæ. † Sin autem inventario publice facto res pupillares vel adulti inscripserit, & ipse per hujusmodi scripturam confessus fuerit ampliorem quantitatem substantiæ: non esse aliud 30 inspiciendum, nisi hoc, quod inscripserit, & secundum vires ejusdem scripturæ patrimonium pupilli, vel adulti exigi: neque enim sic homo simplex (immo magis stultus) invenitur, ut in publico inventario scribi contra se aliquid patiatur. §. 1. Illo procul dubio observando, ut non audeat tutor, vel curator res pupillares, vel adulti aliter attingere, vel ullam sibi communionem ad eas vindicare, nisi prius inventario 31 publice facto, secundum morem solitum res ei tradantur: nisi testatores, qui substantiam transmittunt, specialiter inventarium conscribi vetuerint 32: Scituris tutoribus & curatoribus, quod si inventarium facere neglexerint 33: & quasi suspecti [ab] officio removebuntur, & pœnis legitimis 34, quæ contra eos interminatæ sunt, subjacebunt: & postea perpetua macula infamiæ 35 notabuntur, neque ab Imperiali beneficio absolutione hujus notæ fruituri. Datum Idib. August. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

TIT. LII.

DE DIVIDENDA 1 TUTELA, ET PRO qua parte quisque tutorum conveniatur.

1. Imp. GORDIAN. A. Optato.

SI post 2 finitum administrationis officium, collegæ tui indemnitati præstandæ idonei fuerint, posteaque, dum non conveniuntur, minus idonei effecti sunt, vitium alienæ cessationis ad dispendium tuum pertinere, juris ratio non patitur. PP. 6. Id. Mart. GORD. A. 2. & POMPEJANO COSS. 242.

2. Impp. CARINUS & NUMERIANUS AA. Primigenio.

SI divisio administrationis inter tutores sive curatores in 3 eodem loco, seu provincia constitutos facta necdum fuerit, licentiam habet adolescens, & unum eorum eligere), & totum debitum exigere: cessione 4 videlicet ab eo adversus cæteros tutores, seu curatores actionum ei competentium facienda. † In divisionem autem administratione deducta, sive à Præside, sive testatoris voluntate: unumquemque pro sua administratione convenire potest: periculum invicem tutoribus [seu curatoribus] non 5 sustinentibus: nisi per dolum aut culpam suspectum non removerunt, vel tarde suspicionis rationem moverunt, cum alter eorum non solvendo effectus sit, vel suspicionis causam agendo sua sponte jura pupilli pro-

(10. *l.* 6. §. 1. *in fin. ff. de edendo. l.* 2. *ff. in quib. reb. ad eund. jud.* (11. *l.* 1. §. 1. *ff. de reb. eor. qui sub tut.* (12. v. *l.* 13. §. 29. *ff. de act. empt. vend.* (13. *l.* 1. *vers. nam in suis. infr. de thesaur.* (14. *l.* 2. *infr. de divid. tutel.* (15. *l.* 1. *infr. si tut. vel cur. non gesserit.* (16. v. *l.* 1. §. 10. *& seq. ff. de tut. & rationib. distrah.* (17. v. §. 6. *Inst. de suspect. tut.* (18. *l.* 2. *supr. h. t. l.* 57. *ff. de admin. & peric. tut. l.* 23. *ff. de reg. jur.* (19 .*l.* 21. *supr. de administ. tut.* adde *l.* 13. *ff. ratam rem.* (20. *d. l.* 21. *d. l.* 13. *l.* 15. *in fin. l.* 16. 17. 18. *ff. locati.* (21. *l.* 5. *infr. quib. non objicitur. l.* 3. *in fin. ff. de contrar. tutelæ.* vide tamen *l.* 3. *in fin. infr. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor.* (22. *l.* 82. *in fin. ff. de condit. & demonstr.* adde *l.* 28. §. 4. *ff. de liberat. legat.* (23. v. *l.* 1. *supr. si mater indemnit.* (24. Confer *l.* 6. *in fin. supr. de donat. inter vir. & uxor.* juncta *l.* 51. *ff. eod.* (25. v. *l.* 4. §. 1. *ff. de munerib.* (26. Adde *l. un. supr. ut causæ post pubert. l.* 17. *ff. de negot. gest. l.* 5. §. 5. *ff. de administ. & peric. tut. l.* 13. *ff. de tut. & ration. distrah. l.* 27. *ff. de appellat.*

(27. *l.* 6. *supr. de peric. tut.* (28. *l.* 1. §. 17. *l.* 7. *pr. ff. de tut. & ration. distrah. l.* 2. *infr. commun. de success.* (29. *l.* 1. §. 16. *ff. de tut. & ration. distrah.* (30. Immo vide *l.* 5. *supr. de juris & facti ignor.* (31. *l.* 24. *supr. de admin. tut.* (32. Immo vide *l.* 55. *ff. de legat.* 1. adde *l.* 5. §. 7. *in fin. ff. de admin. & peric. tut.* (33. *l.* 7. *pr. ff. d. t.* (34. *l.* 1. §. 7. *ff. de off. præf. urb. l.* 3. §. 15. *ff.* §. 10. *Inst. de suspect. tut.* (35. §. 7. *Inst. d. t.*

TIT. LII. (1. Adde *l.* 10. §. 1. *infr. de fidejuss.* (2. *l.* 3. *supr. de probat. l. ult. supr. in quib. casib. tutor. habenti. l.* 39. §. 10. *l.* 53. *ff. de admin. & peric. tut. l. ult. ff. rem pupilli salvam fore.* (3. Vide enim *l.* 2. *supr. de pericul. tutor.* (4. *l.* 2. *infr. de contrar. jud. tutel. l.* 1. §. 18. *ff. de tut. & rationib. distrah. l.* 6. *in fin. supr. tit. prox.* (5. *l.* 2. *supr. de peric. tut.*

diderunt. Nec prodest eis dicentibus, [eum] contutorem suum non 6 administrasse res pupillares. † Sin vero ipsi inter se res administrationis diviserunt 7: non prohibetur adolescens unum ex his in solidum convenire, ita ut actiones 8, quas adversus alios habet, ad electum transferat. PP. emissa 12. Cal. April. CARINO 2. & NUMERIANO AA. COSS. 284.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Zotico.

LIcet tutorum 9 conventione mutuum periculum minime finiatur: tamen eum, qui administravit, si solvendo sit, primo 10 loco, ejusque successores conveniendos esse, non ambigitur. S. 4. Calend. Octobr. CC. COSS.

TIT. LIII. DE IN LITEM 1 JURANDO.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Asclepio.

ADversus heredes 2 tutoris ad transferendam tutelam judicem accipiens, tempore litis instrumenta ad puberem pertinentia restitui desiderabis. Quod si dolo non exhibeantur, in litem jurandi 3 tibi facultas erit: modo si quondam pupillo debitam adfectionem ad vincula quoque religionis extendere volueris. 4 PP. Calend. August. ANTONINO 2. & GETA 2. COSS. 206.

2. Imp. ANTONINUS A. Severo.

IS, qui rationem tutelæ seu curæ reposcit, invitus in litem jurare compelli non potest: sed volens ita demum audiendus est, si heres per longam successionem tutoris instrumenta pupillaria dolo, vel circumveniendi pupilli gratia, exhibere non vult. Sin vero neque dolus 5, neque lata culpa, neque fraus heredis convincitur, omissa jurisjurandi facultate, judex de veritate cognoscet: quæ etiam argumentis 6 liquidis investigari potest. PP. 11. Cal. Octobr. DUOBUS ASPRIS COSS. 213.

3. Idem A. Prisciano.

SUmma sententia comprehensa, quam cessantibus curatoribus quondam tuis, judex secutus jurisjurandi à te prolati religionem, in condemnationem deduxit, minui pacto 7 non potuit. PP. Cal. Jul. LÆTO 2. & CEREALE COSS. 216.

4. Imp. GORD. A. Mutiano.

ALio jure est tutor, alio heres 8 ejus: Tutor enim inventarium, cæteraque instrumenta 9 si non proferat in litem, jusjurandum adversus se potest admittere: at 10 enim heres ejus ita demum, si reperta in hereditate dolo malo non exhibeat. Sed cum adversus ipsum tutorem litem 11 contestatam esse dicatis: transferentibus vobis in heredes ejus actionem, Præses provinciæ partes suas exhibebit: non ignorans, nisi exhibeantur instrumenta, quatenus juxta formam constitutionum partes suas debeat moderari. PP. 7. Calend. Octobr. PIO & PONTIANO COSS. 239.

5. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Artemidoro.

LIcet adversus heredes ob non factum inventarium jusjurandum in actione tutelæ prætermitti placuerit, judicem tamen [datum] velut ex dolo tutoris aliis indiciis instructum, adversus eos ferre sententiam convenit. S. 8. Calend. Jan. *Nicomediæ*, CC. COSS. 294.

TIT. LIV. DE HEREDIBUS 1 TUTORUM vel curatorum.

1. Impp. SEVER. & ANTONIN. AA. Fusciano.

HEredes tutorum ob negligentiam 2, quæ non latæ culpæ comparari possit, condemnari non oportet, si non contra tutorem lis inchoata est, neque ex damno pupilli lucrum captatum, aut gratia præstitum sit. PP. 6. Id. Mart. LATERANO & RUFINO COSS. 198.

2. Imp. ANTON. A. Valentino & Materno.

PAter vester tutor vel curator datus, si se non excusavit, non ideo vos minus heredes ejus tutelæ vel utili 3 judicio conveniri potestis, quod eum tutelam seu curam non administrasse dicitis: nam & cessationis 4 ratio reddenda est. Prius tamen propter actum suum eos conveniendos esse, qui administraverunt, sæpe rescriptum est. PP. 11. Cal. Mart. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

3. Idem A. Vitæ.

ADversus 5 heredes quondam tutoris tui tutelæ actione consiste. In judicium autem veniet etiam id, quod tibi tutor ex causa fidejussionis debuit. PP. 4. Non. Jul. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

4. Imp. ALEXAND. A. Frontino.

HEredes eorum, qui tutelam vel curam administraverunt, si quid ad eos ex re pupilli vel adulti pervenerit, restituere coguntur. In eo etiam, quod tutor vel curator administrare debuit 6, nec administravit, rationem reddere eos debere, non est ambigendum. PP. 8. Cal. Novembr. ALEXANDRO A. 3. & DIONE COSS. 230.

TIT. LV. SI TUTOR VEL CURATOR NON 1 gesserit.

1. Imp. ALEXAND. A. Zotico.

CErtum est non solum eos, qui gesserunt, sed [etiam] qui gerere 2 debuerunt, tutelæ teneri, etiam in ea, quæ à contutoribus servari non potuerunt: si modo cum [eos] suspectos facere deberent, id officium omiserunt. Tu autem etsi contra patronum 3 tuum famosam actionem instituere non potuisti: providere 4 tamen ne quid tutelæ deesset, necessariis postulationibus apud eum, cujus de ea re jurisdictio fuit, potuisti. PP. 2. Id. Dec. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

2. Idem A. Justo.

QUi se non immiscuerunt tutelæ vel curæ, ex persona eorum, qui gesserunt, & idonei 5 sunt, non onerantur. Si qua vero sunt, quæ cum geri debuerint 6, omissa sunt: latæ culpæ ratio [omnes] æqualiter tenet. PP. 8. Calend. Maji, JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

TIT. LVI. DE USURIS 1 PUPILLARIBUS.

1. Imp. ANTONINUS A. Crescentino.

TUtorem vel curatorem pecuniæ, quam in usus 2 suos convertit, legitimas 3 usuras præstare debere, olim placuit. PP. Non. Jun. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

(6. v. §. 5. *Inst. de suspect.* (7. Adde *l.* 5. *ff. de magistratib. conven.* vide tamen *l.* 3. *infr. de conven. fisci debitor. & infr. quo quisque ord. conven.* (8. *l.* 6. *in fin. supr. tit. prox. l.* 2. *infr. de contrar. jud. tut.* (9. *l.* 25. *supr. de pact. l.* 1. §. 8. *ff. de admin. rer. ad civitat.* (10. *l.* 8. *supr. de admin. tut. l.* 2. *infr. si tutor vel curat. non gesserit. l.* 6. *supr. tit. prox. l.* 55. §. 2. *ff. de admin. & peric. tut.*

TIT. LIII. (1. *Lib.* 12. *D.* 3. (2. v. *l.* 12. *supr. arbitr. tut.* (3. *l.* 2. *l.* 4. *infr. l.* 10. *ff. h. t.* (4. Vide enim *l.* 4. *pr. vers. curatores. ff. eod.* (5. *l.* 5. §. 3. *ff. eod.* (6. *l. ult. supr. de probat.* (7. v. *l.* 22. *supr. de pact. l.* 32. *supr. de transact.* (8. v. *l.* 8. *in fin. ff. de precar.* (9. *l.* 1. *l.* 2. *supr. h. t. l.* 4. *supr. ad exhib.* (10. *l.* 4. §. 1. *ff. de fidejussorib. tutor. l.* 1. *infr. tit. prox.* (11. *d. l.* 1.

TIT. LIV. (1. Adde *Lib.* 27. *D.* 7. (2. Confer *l.* 4. §. 1. *l. ult. in fin. ff. de fidejuss. tutor. l.* 4. *ff. de magistratib. conven.* (3. *l.* 4. §. 3. *ff. rem pupilli salvam fore.* (4. v. *infr. si tutor vel curat. non gesser.* (5. *l.* 1. *l.* 2. *supr. l. ult. infr. h. t. l.* 1. §. 6. *ff. de tutel. & rationib. distrab. l.* 12. *supr. arbitr. tutelæ.* (6. *l.* 2. *supr. h. t.*

TIT. LV. (1. *l.* 6. *supr. arbitr. tut. l.* 1. §. 1. *ff. de admin. & peric. tut. l.* 2. *l. ult. in fin. supr. tit. prox.* (2. *d. l.* 6. *d. l.* 1. §. 1. *l.* 3. §. 2. *l.* 34. §. 11. *ff. de admin. & peric. tut. l.* 4. §. 3. *ff. rem pupill. salvam fore.* (3. *l.* 1. *infr. de obsequiis.* (4. v. *l.* 9. *ff. de suspect. tutor.* (5. *l.* 8. *supr. de admin. tut. l.* 3. *supr. de divid. tut.* (6. *l. ult. supr. tit. prox.*

TIT. LVI. (1. v. *l.* 3. *supr. arbit. tut. l.* 38. *ff. de negot. gest. l.* 7. §. 10. *ff. de admin. & peric. tut.* (2. *d. l.* 7. §. 4. (3. *d. l.* 38.

2. Imp.

2. Imp. ALEXAND. A. Ampliato.

EJus, quod ex causa tutelæ 4 debetur, usuras præstari oportere, dubium non est: quamvis aliis pro participe 5 muneris necessitas solutionis irrogetur: quia non id alias contingit, quam si cessatio contutoris in suspecto faciendo imputari possit. PP. 13. Cal. Jul. JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

3. Idem A. Vitalio.

SI pecuniam pupillarem neque idoneis hominibus credere, neque in emptionem 6 possessionum convertere potuisti: non ignorabit judex usuras ejus à te 7 exigi non oportere. PP. Idib. April. MODESTO & PROBO COSS. 229.

4. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Ditatio & Aurelio.

PUpillus agere vobiscum actione tutelæ compelli 8 non potest. Verum adversus futuram calumniam, ut & si quid ei debetis, cursus inhibeatur usurarum, denunciationibus 9 frequenter interpositis, ad judicium eum provocare 10: ac, si rem dissimulatione proferat, actis apud Præsidem provinciæ factis, voluntatis vestræ rationem declarate: quo facto, tam vobis ipsis, quam securitati filiorum vestrorum consuletis. † Quod & in curatoribus locum habet. PP. 3. Cal. Septembr. *Sirmii*, CC. COSS. 293.

TIT. LVII. DE FIDEJUSSORIBUS 1 TUTORUM vel curatorum.

1. Imp. ALEXAND. A. Felici.

ELigere 2 debes, utrum cum ipsis tutoribus, vel curatoribus, seu heredibus eorum, an cum his, qui pro ipsis se obligaverunt, agere debeas: vel (si ita malis) [dividere 3] actionem. Nam in solidum & cum reo & cum fidejussoribus agi jure non potest. PP. 10. Cal. Februar. JUL. 2. & CRISPINO COSS. 225.

2. Idem A. Prisco.

NOn est ambigui juris, electo reo & solvente, fidejussorem liberari 4: & ideo si simpliciter acceptus est fidejussor in id, quod tutor seu curator debiturus esset, cum proponas tutorem seu curatorem condemnatum solvisse, quid dubium est fidejussorem liberatum esse? Plane, si stipulatio rem salvam [pupillo] fore, interposita est, vel cautum est in id, quod à tutore vel à curatore servari non potest, manet 5 fidejussor obligatus ad supplendam tibi indemnitatem. PP. 8. Calend. August. FUSCO 2. & DEXTRO COSS. 226.

TIT. LVIII. DE CONTRARIO 1 JUDICIO tutelæ.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Stratoni.

SI pro contutore judicato pecuniam solvisti: nullum judicium tibi contra pupillum competit, ut delegetur 2 tibi adversus liberatum actio. Quod si nomen emisti: in rem suam procurator 3 datus, heredes judicati poteris convenire. PP. 7. Cal. Mart. FABIANO & MUTIANO COSS. 202.

2. Imp. ANTONIN. A. Primitivo.

SI non ex propria culpa solus pupillæ condemnatus es, sed absens & indefensus acquievisti: cum ex causa judicati satisfacere cœperis, actiones adversus contutores tuos mandari 4 tibi à pupilla desiderabis, vel utili 5 actione uteris. PP. 2. Id. Octobr. DUOBUS ASPRIS COSS. 213.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Thesidi.

SI pater tuus, quem privigni 6 sui tutelam administrasse proponis, testamento recte facto, pupillo etiam quondam suo herede instituto, decessit: quoniam nonnisi pro 7 portione hereditaria tutelæ petitionem confusione constet extingui, pro residua parte succedentem patri, tutelæ te convenit apud competentem Judicem reddere rationem, qui secundum bonam fidem, eorum etiam, quæ patrem tuum in rem ejus erogasse dicis, admissa compensatione, reliqui (si quid amplius debetur, faciet condemnationem. Quod si sciens amplius in rem suam erogatum, agendum propterea tutelæ non putaverit: eum contrario 8 judicio convenire potes. S. 18. Cal. Januar. CC. COSS. 294.

TIT. LIX. DE AUCTORITATE 1 PRÆSTANDA.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Antoniano.

NEque tutoris, neque curatoris absentia 2 quicquam stipulationi pro pupillo [vel adulto 3] habitæ nocet. Sine die. AA. COSS.

2. Iidem AA. & CC. Serenæ.

NEque actiones sine tutoris auctoritate in ætate pupillari constituta remittendo, quicquam amittere poteris. S. 17. Cal. Maji, CC. COSS. 293.

3. Iidem AA. & CC. Cajo.

EUm, qui à 4 pupillo sine tutoris auctoritate distrahente comparavit, longi temporis spatium non defendet. S. 3. Calend. Decembr. CC. COSS. 293.

4. Imp. JUSTIN. A. Joanni PP.

CLarum posteritati facientes, sancimus: omnino debere & agentibus, & pulsatis in criminalibus 5 causis minoribus viginti quinque annis adesse tutores 6, vel curatores, in quibus casibus [adultos, &] pupillos leges minus accusari concedunt: cum cautius & melius sit cum suasione perfectissima & responsa facere minores, litemque inferre, ne ex sua imperitia vel juvenili calore aliquid vel dicant 7, vel taceant, quod si fuisset prolatum, vel non expressum, prodesse eis poterat, & à deteriore calculo eos eripere. Dat. 10. Cal. Mart. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

5. Iidem A. Joanni PP.

VEterem dubitationem amputantes, per quam testamentarii quidem vel per inquisitionem dati tutoris & unius auctoritas sufficiebat, licet plures fuerant, non tamen diversis regionibus destinati: legitimi autem, vel simpliciter dati omnes consentire compellebantur: Sancimus, si plures tutores fuerint ordinati, sive in testamento paterno, sive ex lege vocati, [sive] à judice, vel ex inquisitione, vel simpliciter dati, unius 8 tutoris auctoritatem [pro] omnibus tutoribus sufficere, ubi nondum divisa est administratio, vel pro regionibus, vel pro substantiæ partibus: ibi etenim necesse est, singulos pro suis partibus vel regionibus auctoritatem pupillo præstare: quia in hoc casu non absimiles esse testamentariis, & per inquisitionem datis legitimos, & simpliciter datos jubemus: eo quod fidejussionis onere prægravantur, & subsidiariæ actionis adminiculum speratur. † Sed hæc omnia ita accipienda sunt, si non res, quæ agitur, solutionem faciat ipsius tutelæ, ut puta, si pupillus in arrogationem 9 se dare desiderat. Etenim ab-

(4. *l.* 1. *in fin. ff. de usur.* (5. *l.* 7. §. 14. *ff. de admin. & peric. tut.* (6. v. *l.* 42. §. 7. *supr. de episcop. & cler.* (7. *l.* 12. *in fin. ff. de admin. & peric. tut.* (8. *l. un. supr. ut nemo invitus agere. l.* 20. *infr. de pignorib. l.* 5. *in fin. ff. de doli mali & met. except.* adde *l.* 2 *supr. de in lit. jur.* (9. Adde *l.* 1. *in fin. ff. de usur. l.* 28. §. 1. *ff. de admin. & peric. tut.* (10. *l.* 5. *infr. de ingen. manum.*

TIT. LVII. (1. *Lib.* 27. *D.* 7. (2. Vide tamen *Nov.* 4. *c.* 1. (3. v. *l.* 7. *ff. h. t.* (4. *pr. Inst. quib. mod. toll. oblig. l.* 15. *in fin. infr. de fidejussorib.* (5. v. *l.* 116. *ff. de verb. oblig.*

TIT. LVIII. (1. *Lib.* 27. *D.* 4. (2. *l.* 36. *ff. de fidejuss. l.* 76. *ff. l.* 3. *infr. de solutionib.* (3. *l.* 28. *ff. mandati.* fac. *l.* 5. *pr. ff. de censib.* (4. *l.* 6. *in fin. supr. arbitr. tut. l.* 2. *supr. de divid. tut.* (5. *l.* 2. §. 9. *ff. de administr. rer. ad civit. pertin.*

(6. Vide enim *l.* 2. *supr. de interdict. matrim. l.* 32. *in fin. ff. de adoption.* (7. *l.* 7. *supr. de negot. gest. l.* 14. *supr. de rei vindic. l.* 6. *supr. de heredit. actionib. l.* 14. *infr. ad leg. Falcid. l.* 7. *infr. de bon. auctor. jud. possid.* (8. Fac. *l.* 17. §. 1. *ff. commodati.*

TIT. LIX. (1. *Lib.* 1. *Inst.* 21. *Lib.* 26. *D.* 8. (2. *l.* 9. *pr. ff. pr. Inst. h. t. l.* 7. *infr. de contrah. & committ. stipul.* (3. Immo vide *l.* 101. *ff. de verb. oblig.* (4. *l. ult. infr. de usucap. pro emptore. l.* 27. *ff. de contrah. empt.* vide tamen *l.* 2. §. 15. *ff. pro empt.* adde *l.* 24. *pr. ff. de usurpat.* (5. *l.* 7. *infr. ad leg. Jul. de adult.* adde *supr. si advers. delict. l.* 37. §. 1. *vers. in delictis. ff. de minorib.* (6. v. *l.* 2. §. 1. *ff. de accusat.* (7. *l.* 6. §. 5. *ff. de confess.* (8. v. *l.* 4. *ff. h. t. l.* 1. *l.* 2. *supr. si ex plurib. tutorib. l.* 3. *pr. l.* 24. §. 1. *ff. de admin. & peric. tut. l.* 7. *in fin. ff. de curat. furios.* adde *l.* 3. §. 7. *ff. judicatum solvi.* (9. *l.* 8. *l.* 17. *ff. de adopt. l.* 14. *pr. ff. de tutel.* §. 1. *Inst. quib. mod. tutela fin.*

surdum est, solvi tutelam non consentiente, sed forsitan ignorante eo, qui tutor fuerat ordinatus: Tunc etenim, sive testamentarii, sive per inquisitionem dati, sive legitimi, sive simpliciter creati sunt: necesse est, omnes suam auctoritatem præstare: *Ut quod omnes* 10 *similiter tangit, ab omnibus comprobetur.* † Quæ omnia simili modo & in curatoribus observari oportet. Dat. Cal. Septembr. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. LX.
QUANDO TUTORES VEL CURATORES esse desinant. 1

1. Imp. ANTONIN. A. Hernulæ.

SI curatores tutoribus adjuncti sunt: pubertate 2 pupilli, tam tutorum, quam [curatorum 3 adjunctorum] officium finiri: ideoque alios propter ætatis infirmitatem curatores esse dandos, manifestissimum est. PP. 4. Cal. August. *Romæ*, ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Menippo.

TUtoris officium ex sola 4 voluntate pupilli non finiri, certissimum est. S. 13. Cal. Februar. AA. COSS. 293.

3. Imp. JUSTINIAN. A. Mennæ PP.

INdecoram observationem in examinanda marium pubertate resecantes, jubemus: quemadmodum fœminæ post [impletos] duodecim 5 annos omnimodo pubescere judicantur, ita & mares post excessum quatuordecim 6 [annorum] puberes existimentur, indagatione 7 corporis inhonesta cessante. Dat. 8. Id. April. *Constantinop.* DECIO V. C. COS. 529.

TIT. LXI.
DE ACTORE A TUTORE SEU curatore dando.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Alphocrationi.

SI sui juris constituti filii tui, matri successerunt: licet te tutorem eorum esse probetur, tamen non per procuratorem, sed actorem 1 decreto constitutum à te, res eorum te absente peti convenit. S. Non. Januar. *Sirmii*, CC. COSS. 293.

TIT. LXII.
DE EXCUSATIONIBUS 1 [TUTORUM ET curatorum] & de temporibus earum.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Aviolæ.

FAlsa suasione credis te propterea, quod *spado* 2 sis, immunitatem à tutelis habere. PP. Cal. Maji, CHILONE & LIBONE COSS. 205.

2. Iidem AA. Habentiano & Cosconio.

SI curatores dati estis generaliter 3, nec decreto significatum est, *Italicarum tantum rerum* vobis munus injunctum: adire debetis competentem judicem, ut vos à provinciali administratione liberet 4: Quod si factum fuerit, petent sibi in provincia curatores adolescentes. PP. 8. Calend. Septembr. CHILONE & LIBONE COSS. 205.

3. Iidem AA. Crispino.

EXcusationis quidem tuæ, si ingenuus 5 libertino tutor datus es, certa causa est. Sed cum te Præses provinciæ audiendum non putaverit propter præscriptionem, quasi tardius adires, nec à decreto provocaveris: intelligis, parendum esse sententiæ. PP. Id. Mart. ALBINO & ÆLIANO COSS. 207.

4. Imp. ANTONINUS A. Agatho [Dæmoni.]

AMplissimi Ordinis consulto, qui pupillam 6 suam uxorem ducit, nuptias contrahere 7 non intelligitur, & tamen infamis 8 constituitur. Sed si tu Demetriæ, cum eam in matrimonio 9 haberes, absens & ignorans curator constitutus es: potes esse securus, dum tamen alius substituatur. Non enim [debet] ignorantiæ maritorum, amplissimi Ordinis consulto fraus quæri. PP. 11. Cal. Jul. SABINO & ÆMILIANO COSS. 207.

5. Imp. ALEXANDER A. Basilio.

LIbertos 10 à tutela vel cura liberorum patroni seu patronæ nullam excusationem impetrare [posse,] amplissimus Ordo, auctore Divo Marco, censuit. Et ideo nec illud eis prodesse debet, quominus curatores etiam inviti patroni seu patronæ liberis dentur, quod eorundem tutelam administraverunt.

6. Idem A. Maximiano.

QUinquaginta 11 dies, qui præfiniti sunt ad professionem excusationis iis, qui tutores seu curatores dati sunt, ex eo die cedere, ex quo decretum Prætoris, aut testamentum parentis notum factum fuerit ei qui ad munus vocatus fuerit, ipsa constitutio, quæ hoc induxit, sanxit. Sed si quis in ejus temporis computatione ab eo, cujus de ea [re] notio fuerit, injuriam passus, non provocavit: acquiescere [rebus] judicatis debet. PP. 3. Nonas Maji, JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

7. Idem A. Antonino.

NEque à tutela, neque à cura ideo quis excusatur, quod creditor sive debitor 12 ejus est, cui tutor sive curator datus est: sed participem in munere habere debet, ut, si res exegerit, is, qui alieno auxilio eget, defendatur. PP. 3. Id. Jul. JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

8. Idem A. Maximo.

COloni 13, [id est conductores prædiorum ad fiscum pertinentium] hoc nomine excusationem à muneribus civilibus non habent: ideoque injunctæ tutelæ munere fungi debent. PP. 4. Cal. Febr. FUSCO & DEXTRO COSS. 226.

9. Idem A. Romano.

FRater [tuus] non ideo à tutela, vel cura excusari debet, quod oculum 14 amisit: proinde intelligis, munus susceptum eum deserere non posse. PP. Cal. Februar. MODESTO & PROBO COSS. 229.

10. Idem A. Crispino.

EXactores 15 tributorum tanto tempore, quanto rationem tributariam tractaverint, non solum ab oneribus, sed etiam à tutelis vacationem habere, dubitare non debuisti. Datum Id. August. ALEXANDRO A. 3. & DIONE COSS. 230.

11. Idem A. Hylæ.

TEstamento tutor datus, ut à bonis his excusareris, quæ pupilli tui in alia 16 provincia, quam unde es, ubique moraris, possident: intra quinquagesimum 17 diem postulare debuisti. Quod

(10. *arg. l. 8. ff. de aqua & aquæ pluv. arcend.*

TIT. LX. (1. *Lib. 1. Inst.* 22. (2. *pr. Inst. h. t. l. 2. supr. in quib. casib. tutor. habenti. l. 25. ff.* de *tutorib.* dat. *l. 4. ff.* de *tut. & rationib. distrah.* (3. *d. l. 25.* (4. Confer. *l. 20. ff. de præsid.* (5. *l. 13. in fin. ff.* de *tutorib. datis.* (6. *l. 5. ff. l. 4. infr. qui testam. facere poss. l. 2. pr. ff. de vulgar. & pupill. substit.* §. 1. *Inst.* de *nupt.* adde *l. 40.* §. 1. *ff. de adopt. l. 14.* §. 1. *ff. de aliment. legat.* §. *ult. Inst. quib. ex caus. manum. l. 2. supr. de his qui ven. ætat. impet. Nov. Leon.* 28. (7. *d. l. 4. infr. qui testam. fac. poss. pr. Inst. h. t. l. 3. supr. si minor se major. l. 32. ff.* de *minorib.*

TIT. LXI. (1. *l. 10. in fin. supr. qui dare tutor. l. 13. in fin. ff. de tutel.* adde *l. 10. infr. de appellat. l. 31.* §. 6. *ff.* de *negot. gest. l. 24. pr. ff. de admin. & peric. tut. l. 6. ff. quando ex facto tut.* §. *ult. Inst. de curatorib.*

TIT. LXII. (1. *Lib. 1. Inst.* 25. *Lib. 27. D.* 1. (2. *l. 15. pr. ff. h. t.* (3. Immo vide *l. 27. ff. de tutorib. & curat. datis.* adde *l. 11. infr. h. t.*

(4. *d. l. 11. l. 19. l. 21.* §. 2. *ff. eod.* (5. *l. 1.* §. 4. *l. 44. ff. eod. l. 27. in fin. ff. de tutorib. & curat. dat.* (6. *v. supr. de interdict. matrim. inter pupill. & tutor.* (7. *l. 7. ff. ad leg. Jul. de adult.* (8. *l. 7. supr. de interdict. matrim.* (9. *v. l. 2. supr. qui dare tutor.* (10. *l. 14. ff. h. t. l. 14. ff. de tutorib. & curat. datis.* (11. *l. 13.* §. 1. *ff.* §. 16. *Inst. h. t.* (12. *l. 8. supr. qui dare tutor.* abrog. *Nov.* 72. *c.* 1. 2. 3. (13. *l. 15.* §. 10. *ff. h. t. l. ult.* §. 1. *ff. ad municip.* immo vide *l. ult. supr. qui dare tut. l. un. supr. ne tutor vel curat. vectig. l. 5.* §. 11. *ff. de jure immun.* adde *l. 8.* §. 1. *ff. de vacat. & excus. muner. l. 1. infr. de agric. & censit. l. 1. infr. ne rusticani ad ullum obseq.* (14. Confer. *l. 3. supr. qui dare tutor. l. 40. pr. ff. h. t. l. 1. infr. qui morbo.* (15. *l. 22. in fin. l. 41. pr. ff.* §. 1. *Inst. h. t.* (16. *l. 5. supr. qui dare tut. l. 19. l. 21.* §. 2. *ff. h. t.* (17. *l. 6. supr. l. 13.* §. 1. *ff. eod.*

si facere cessasti: excusatio quidem temporis præscriptione summovetur: sed propter late 18 diffusum patrimonium, an tibi adjungi aliquos curatores oporteat, Præses Provinciæ, si te insufficientem deprehenderit, æstimabit. PP. 8. Idib. Decembr. POMPEJANO & PELIGNO COSS. 232.

12. Imp. GORD. A. Valentino.

VOluntariæ tutelæ munera privilegiis nihil derogant. 19. PP. 2. Cal. Novembr. PIO & PONTIANO COSS. 239.

13. Idem A. Apollinari.

NE Senatorum quidem liberti, nedum cæterorum, propterea, quia patronorum negotia gerunt, à muneribus civilibus habent immunitatem: tantummodo etenim unus 20 Senatoris libertus, qui patroni negotia gerit, à tutela sive cura vacationem habet. PP. 10. Calend. Februar. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

14. Idem A. Heraclidæ.

SEveriter Præses provinciæ exequetur, si animadverterit avunculum tuum propterea nominari tutorem, ut metu hujusmodi creationis à Magistratibus injuriam redimat. 21 Quin etiam, si aliqua ei excusatio competit, & non alia causa nominatus est, quam ut lite fatigetur: quod in eam rem absumptum 22 fuerit, is, qui eum nominavit, juxta formam constitutionum ei reddere cogetur. PP. Id. Septembr. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

15. Idem A. Tauro.

QUanquam in tutela detentus, eo quod excusatio, quam objiciebas, non est admissa, provocationis 23 auxilium flagitaveris; & in medio tempore hi, quorum meministi, in adulta ætate agere cœperint: tamen non 24 eo minus causa interpositæ provocationis propter periculum administrationis ejus temporis judiciorum more examinanda est. PP. 8. Cal. Nov. ARIANO & PAPPO COSS. 244.

16. Imp. PHILIPPUS A.
Theodoto.

SI (ut allegas) tutor his datus es, cum quibus disceptationem hereditatis 25 tibi esse proponis, & tempora 26 antiquitus excusationibus præstituta, etiam nunc opitulantur: adire Præsidem provinciæ potes, formæ super ea [re] statutorum principalium obtemperari pro sua gravitate jussurum. PP. 10. Cal. August. PEREGRINO & ÆMILIANO COSS. 245.

17. Impp. GALLIENUS & VALERIANUS
AA. Epagatho.

LIcet Orationis sub D. Marco habitæ verba deficiant: is tamen, qui post 27 contractas nuptias nurui suæ curator datur, excusare se debet, ne manifestam sententiam ejus offendat, & labem 28 pudoris contrahat. Dat. 6. Id. Januar. VALERIANO 2. & LUCIANO COSS. 256.

18. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA.
& CC. Sabino & aliis.

TUtores nominatos appellationem 29 interponere necesse non habere, certissimi juris est. Quapropter licet non appellasti: si quam te excusationem habere confidis, intra 30 tempus, quod Divi Marci constitutione præscriptum est, hac apud Præsidem provinciæ uti non prohiberis. Nam quod omnium 31 bonorum patrem pupilli usumfructum reliquisse quondam uxori suæ proponis, ad excusandos vos à tutela non est idoneum. Dat. Non. April. CC. COSS.

19. Iidem AA. & CC. Dionysio.

INusitatam rem desideras, de tutela filiæ te dimitti postulans, quod te posse contrario tutelæ judicio matrem ejus convenire 32 contendis. Sine die & Consulibus.

20. Iidem AA. & CC. Cratino.

CUrator adultis nominatus, quorum tutor antea fueras, invitus 33 in administratione teneri non potes. Proinde si dies 34 excusationibus præfinitus nondum excessit, uti competenti defensione potes. S. 10. Cal. Decembr. *Nicomediæ*, CC. COSS.

21. Iidem AA. & CC. Parammoni.

QUod res cum uterinis fratribus tibi communes 35 esse profitearis, ad excusationem tutelæ non est idoneum: cum harum divisio curatore dato fieri possit. S. 18. Cal. Januar. *Nicomediæ*, CC. COSS.

22. Iidem AA. & CC. Hermodoro.

SI tutor nominatus decreto Præsidis, habens excusationem, absolutus es, ad te non pertinere periculum administrationis, manifestum est. Dat. 13. Cal. Januar. *Nicomediæ*, CC. COSS.

23. Iidem AA. & CC. Neophyto.

HUmanitatis ac religionis ratio non permittit, ut adversus sororem, vel filios sororis actionum necessitates tutelæ occasione suscipias: cum & ipsius etiam pupilli, cui tutor datus es, aliud videatur exigere utilitas: scilicet ut eum tutorem potius habeat, qui ad defensionem ejus non inhibeatur affectu. 36 Juxta formam igitur, quam consulti dedimus, Prætorem adiri oportet: ut & justo tuo desiderio, & pupilli ipsius commodo consulatur. S. 6. Cal. Februar. *Sirmii*, TUSCO & ANULINO COSS. 295.

24. Impp. ARCAD. & HONOR. AA.
Flaviano P. P.

EXcusationem navicularіis tutelæ sive curæ hactenus 37 ipsis tribuimus, ut in hujusmodi officiis minoribus sui tantum corporis obligentur. Dat. 3. Non. Mart. *Mediolani*, AA. COSS.

25. Imp. ANASTAS. A. Antiocho Præposito
sacri cubiculi.

VIros Clarissimos sacri nostri palatii Silentiarios 38 circa latus 39 nostrum militantes, de tutelis & curationibus excusari sancimus. Dat. Cal. Januar. JOANNE & ASCLEPIONE COSS. 500.

TIT. LXIII.
SI TUTOR VEL CURATOR FALSIS 1 allegationibus excusatus sit.

1. Imp. ALEXAND. A. Symmacho
& Diotimo.

SI absentibus 2 necessariis personis, vel his, qui sua sponte vos defendere volebant, non competentibus 3 allegationibus, qui vobis tutores aut curatores dati erant, liberati esse à munere jussi sunt: ne eis circumvenisse judicis religionem prosit, Præses provinciæ audiet vos: & si injustum decretum extorsisse eos apparuerit, exinde ad eos periculum administrationis pertinere pronunciabit, ex quo dati sunt. PP. 12. Cal. Maji, MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

2. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS
C. Aulizano.

TUtores, quos, postea 4 quam bona pupillorum administraverunt, à Præside provinciæ, quasi re integra excusari se impetrasse adseveras, periculum administrationis evitare minime posse,

(18. *l.* 3. *supr. in quib. casib. tutor. habenti. l.* 31. §. *ult. ff. h. t.* (19. Fac. *l.* 7. *supr. de usur. l.* 28. *supr. de pact.* (20. *l.* 17. §. 1. *ff. ad municip.* adde *l.* 15. §. 8. *l.* 43. *l.* 44. *in fin. ff. h. t.* (21. *l.* 3. *l.* 4. *ff. de leg. Jul. repetund. l.* 3. *supr. de condict. ob turpem caus.* (22. *l.* 1. §. 1. *ff. de vacat. & excus. muner. l.* 2. *in fin. infr. de decurionib. l. un. infr. de sumpt. recuperat.* (23. v. *l.* 1. §. 2. *ff. quæ sentent. sine appellat.* (24. v. *l.* 20. *ff. de admin. & peric. tut.* (25. *l.* 20. *l.* 21. *pr. ff.* §. 4. *Inst. h. t.* (26. *l.* 13. §. 1. *ff. eod.* (27. *l.* 4. *supr. eod. l.* 3. *supr. de interdict. matrim.* (28. *l.* 7. *supr. d. t.* (29. *l.* 13. *pr. ff.* §. 16. *Inst. h. t. l.* 1. §. 1. *ff. quando appelland.* vide tamen *l.* 4. *ff. h. t. l.* 60. *in fin. ff. de ritu nupt. l.* 28. *ff. de tutorib. & curat. dat. l.* 20. *l.* 39. §. 6. *ff. de admin. & peric. tut. l.* 17. *in fin. ff. de appellationib.* adde *l.* 16. *ff. h. t.* (30. *l.* 6. *supr. eod.* (31. Immo vide *Auth. novissima. supr. de inoff. testam.*

(32. v. *l.* 7. *supr. h. t.* (33. §. 18. *Inst. eod.* vide tamen *l.* 5. *supr. eod.* (34. *l.* 6. *supr. l.* 16. *ff. eod.* (35. Fac. *l.* 7. *supr. eod. l.* 2. *supr. de in lit. dando. tut.* §. *ult. Inst. de auctor. tut.* (36. Adde *l.* 10. *ff. de jurisdict. l. pen. ff. de postul. l.* 22. *ff. de procurat. l.* 5. *pr. ff. de injuriis.* (37. Facit *l.* 17. §. 2. *l.* 41. *in fin. ff. h. t. l.* 2. *infr. de excusat. veteran.* v. *l.* 5. §. 3. *ff. de jure immun.* (38. *l. ult. vers. ad hoc. infr. de silentiar.* confirm. *Nov.* 53. *c.* 5. *in fin.* (39. v. *l.* 30. *pr. ff. h. t. l.* 11. §. 2. *ff. de minorib.*

TIT. LXIII. (1. §. *ult. Inst. de excusat. tut. l.* 60. *pr. ff. de ritu nupt.* (2. *l.* 45. *in fin. ff. de re judic. l.* 14. *supr. de procurat. l.* 6. *in fin. infr. quom. & quando judex sent.* (3. *l.* 11. §. 2. *ff. de minorib. d.* §. *ult. Inst. de excusat. tut.* adde *l.* 4. *supr. si contra jus vel utilit. publ. l.* 5. *infr. de prædiis & aliis reb. minor.* (4. *l.* 17. §. 5. *ff. de excusat. tut.* excip. *l.* 11. §. 2. *ff. de minorib.* juncta *l. ult. supr. l.* 30. *pr. ff. de excusat. tut.* adde *l.* 1. *in fin. l.* 40. *pr. ff.* §. 19. *Inst. eod.*

manife-

manifestum est. PP. 14. Cal. Jun. PHILIPPO A. & TITIANO COSS. 246.

3. Iidem A. & C. Octavio.

SI, ut proponis, pars diversa ab administratione tutelæ seu curæ tuæ, itemque fratris tui, ambitione 5 potius, quam juris ratione se excusavit: periculo injuncti muneris minime liberata est. Sine die & Consule.

TIT. LXIV.
SI TUTOR VEL CURATOR REIPUBLICÆ 1 causa aberit.

1. Imp. GORDIANUS A. Guttio.

QUi tutores vel curatores dati, Reipubl. causa absfuturi sunt, ad tempus se excusare debent à tutela, ne etiam medii temporis periculo obstringantur. 2 Quod quidem si tu fecisti, ejus intervalli, quo absfuisti, periculum non debes pertimescere. Quod si id prætermisisti, ut priore loco is conveniatur, qui administravit, [de] jure postulabis. PP. Id. Mart. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

2. Idem A. Reginio.

CErtum est eos, qui Reipubl. [causa] abesse desierunt, ab omni nova tutela anno 3 vacare debere. PP. 5. Calend. Mart. GORDIAN. A. 2. & POMPEJANO COSS. 242.

TIT. LXV.
DE EXCUSATIONIBUS VETERANORUM. 1

1. Imp. ANTONIN. A. Saturnino.

QUi causaria missione 2 sacramento 3 post viginti 4 [annorum] stipendia solvuntur, & integram famam retinent, ad publica 5 privilegia veteranis concessa pertinent. PP. 7. Id. August. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

2. Imp. GORD. A. Celeri Veterano.

QUod placuit veteranos [tantummodo] conveterani 6 filiorum seu militum, & quidem unam tutelam seu curam eodem tempore administrare compelli: eo pertinet, ut, si aliis dati fuerint, intra solennia tempora causas excusationis ad competentem judicem deferant. PP. 3. Calend. Jul. GORD. A. & AVIOLA COSS. 240.

TIT. LXVI.
QUI NUMERO 1 LIBERORUM SE excusant.

1. Impp. SEVER. & ANTON. AA. Herodiano.

QUi ad tutelam vel curam vocantur, Romæ quidem trium 2 liberorum incolumium 3 numero, de quorum etiam statu non ambigitur: in Italia vero, quatuor, in provinciis autem, quinque, habent excusationem. PP. Non. April. GETA & PLAUTIANO COSS. 204.

2. Imp. ANTON. A. Marcello.

NEque filia amissa 4 numero prodest ad declinanda municipalia munera, neque nepotes 5 numerantur, quorum pater superest: cum suo nomine patri prosint. Dat. Id. Jun. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

TIT. LXVII.
QUI MORBO 1 SE EXCUSANT.

1. Impp. PHILIP. A. & PHILIP. C. Sabino.

LUminibus captus 2, aut surdus 3, aut mutus, aut furiosus 4, aut perpetua valetudine 5 tentus, tutelæ seu curæ excusationem habet. PP. 14. Cal. April. PRÆSENTE & ALBINO COSS. 247.

TIT. LXVIII.
QUI ÆTATE SE EXCUSANT. 1

1. Impp. SEVER. & ANTON. AA. Severo.

PAter tuus si major est annis septuaginta 2, ad tutelam seu curam evocatus, excusare se solenniter potest. PP. 5. Id. Septembr. CHILONE & LIBONE COSS. 205.

TIT. LXIX.
QUI NUMERO 1 TUTELARUM.

1. Impp. SEVER. & ANTONIN. AA. Pompejano.

SI tres 2 tutelas vel curas eodem tempore non defunctorie susceptas administras: onere quartæ tutelæ, seu curationis pupillorum, seu adolescentium non gravaberis. † Finito autem officio pubertate pupillorum, vel ætate adolescentium, aliæ substitui possunt: licet nondum ratio tutelæ seu curæ administratæ reddita sit. Sed imperfectæ 3 diversæ species vacationis, licet permixtæ, ad excusationem non proficiunt. Scire igitur debes eum, qui duos filios habet, & duas tutelas administrat, excusationem non mereri. PP. 4. Id. Octobr. ANTON. A. 2. & GETA 2. COSS. 206.

TIT. LXX.
DE CURATORE FURIOSI 1, VEL prodigi.

1. Imp. ANTON. A. Marinianæ.

CUratores impleta legitima 2 ætate prodigis 3 vel furiosis solent tribui. PP. 4. Calend. August. MESSALA & SABINO COSS. 215.

2. Imp. GORD. A. Avitio.

ORationis 4 Divi Severi beneficium, quo possessiones rusticas sine decreto Præsidis pupillorum seu adolescentium distrahi, vel obligari prohibitum est, non injuria etiam ad agnatum furiosi porrigitur. 5 Si igitur citra decretum Præsidis fundus mente capti etiam ab agnato ejus tibi pignori nexus est, vinculum pignoris in eo non consistit: utilem tamen adversus eum personalem actionem, si ob ejus utilitatem 6 pecunia mutua accepta est, poteris habere. PP. Cal. Januar. PIO & PONTIANO COSS. 237.

3. Idem A. Aureliæ.

SI pater 7 tuus mentis compos non est, pete ei curatores, per quos, si quid gestum est, quod revocari oporteat, causa cognita in pristinum statum restitui possit. PP. 7. Id. April. GORD. & AVIOLA COSS. 240.

(5. v. *l.* 4. *ff.* *de decretis ab ord. faciend. l.* 7. *infr. quando provoc. non est necess.* vide tamen *l.* 65. §. 2. *ff.* *ad SC. Trebell.*

TIT. LXIV. (1. §. 2. *Inst. de excusat. tut. l.* 3. §. 10. *ff.* *de suspect.* (2. *l.* 10. *pr.* & §. 1. 2. 3. *ff.* *de excusat. tutor.* v. *l.* 12. *ff.* *de tutelis. l.* 10. *supr. qui dare tut.* (3. *d.* §. 2. *Inst. de excusat. tut.*

TIT. LXV. (1. *l.* 4. *supr. qui dare tut. l.* 8. *ff.* *de excusat. tut.* v. *infr. tit. de veteranis. l.* 9. *infr. quando provoc. non est necess.* (2. v. *l.* 2. §. 2. *ff.* *de his qui notantur infam.* (3. v. *l.* 2. *ff.* *de veteranis.* (4. *d. l.* 9. *infr. quando provoc. non est necess. l.* 8. §. 2. *ff.* *de excusat. tut. l.* 3. *infr. de his qui non implet. stipend. l.* 2. *infr. de re milit.* (5. v. *tit.* *ff.* *de veteranis.* (6. Fac. *l.* 41. *in fin.* *ff.* *de excusat. tut.*

TIT. LXVI. (1. *Lib.* 10. *infr. tit.* 51. *l.* 2. §. 2. *ff.* *pr. Inst. de excusat. tut.* (2. *d. l.* 2. §. 2. §. 3. *l.* 36. *in fin. l.* 37. *ff.* *pr. Inst. d. t.* (3. *l.* 2. *infr. h. t.* (4. *l.* 2. §. 4. *ff.* *de excusat. tut.* (5. v. *l.* 3. *infr. de his qui num. liberor. vel paupert.*

TIT. LXVII. (1. *Lib.* 10. *infr. tit.* 50. §. 7. *Inst. l.* 10. *in fin.* *ff.* *de excusat. tut.* (2. *l.* 1. *infr. qui morbo se excus. l.* 3. *supr. qui dare tut. l.* 40. *pr.* *ff.* *de excusat. tut.* vide tamen *l.* 9. *supr. eod. l.* 16. *ff.* *de auctor. & consens. tut.* adde *l.* 1. §. 5. *vers. casum.* *ff.* *de postulando.* (3. *d. l.* 40. *pr.* adde *l.* 7. §. 1. *ff.* *de decurionib. l.* 2. §. 6. *ff.* *de vacat. muner. l.* 2. *infr. qui morbo se excus.* (4. *l.* 10. §. *ult. vers. si quis autem. l.* 12. *pr. vers. furor.* *ff.* *de excusat. tutor.* (5. *d. l.* 40. *pr. d. l.* 10. *in fin. l.* 11. *d. l.* 12. *pr.* *ff.* §. 7. *Inst. d. t.*

TIT. LXVIII. (1. *Lib.* 10. *infr. tit.* 49. *l.* 74. *in fin.* *ff.* *ad SC. Trebell. l.* 2. *pr.* *ff.* §. 13. *Inst. de excusat. tut.* (2. *d.* §. 13. *d. l.* 2. *d. l.* 74. *in fin. l.* 10. *ff.* *de decurionib. l.* 3. §. 6. §. 12. *ff.* *de munerib. l.* 3. *ff.* *de jure immunitat. l.* 15. §. 11. *ff.* *de excusat. tut.* immo vide *l.* 3. *infr. qui ætat. vel profess. l.* 11. *ff.* *de decurionib.*

TIT. LXIX. (1. §. 5. *Inst. l.* 2. *in fin. l.* 15. §. 11. *ff.* *de excusat. tut.* (2. *d.* §. 5. *d. l.* 2. (3. *d. l.* 15. §. 11.

TIT. LXX. (1. *Lib.* 27. *D.* 10. §. 3. *Inst. de curatorib. l.* 8. *in fin.* *ff.* *de tutorib. & curat. datis.* (2. *l.* 3. *ff.* *de tutelis.* (3. *l.* 1. *ff.* *h. t.* (4. [illegible] 1. *ff.* *de reb. eor. qui sub tutel. l.* 22. *supr. de admin. tut.* (5. *l.* 8. §. 1. *ff.* *de reb. eor. qui sub tutel.* (6. v. *l.* 3. *supr. quando ex facto tut.* (7. Immo vide *l.* 1. *in fin. l.* 2. *in fin. l.* 4. *ff.* *h. t.*

4. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA.
Aſclepiodoto.

CUm repudiante furioſa ſui juris conſtituta maritum, qui ſolus repudiare potuit, quædam matrem furioſæ, marito quondam ejus inſtrumenta confeciſſe ſignifices: intelligis nihil 8 eam contra furioſam diſponere [potuiſſe,] cum ejus ad eam 9 jure non pertinuerit defenſio. S. Id. April. *Byzantii*, AA. COSS.

5. Imp. ANAST. A. ad Populum.

NE lucrum quidem antea indebitæ ſucceſſionis emancipato 10, vel emancipatis deputaſſe, nihil vero de oneribus tutelæ proſpexiſſe videamur: curatores nihilominus eos pro XII. Tabular. Lege furioſis fratribus & ſororibus utpote legitimos exiſtere, hac legis ſanctione decernimus.

6. Imp. JUSTINIAN. A. Juliano P. P.

CUm aliis 11 quidem hominibus continuum 12 furoris infortunium accidat, alios autem morbus non ſine laxamento 13 aggrediatur, ſed in quibusdam temporibus quædam eis intermiſſio perveniat, & in hoc ipſo multa ſit differentia, ut quibusdam breves induciæ, aliis majores ab hujusmodi vitio inducantur: antiquitas diſputabat, utrumne in mediis furoris intervallis permaneret eis curatoris interceſſio, an cum furore quieſcente finita, iterum morbo adveniente redintegraretur? Nos itaque ejus ambiguitatem decidentes, ſancimus (cum incertum eſt in hujusmodi furioſis hominibus, quando reſipuerint, ſive ex longo, ſive ex propinquo ſpatio, & impoſſibile eſt, & in confinio furoris & ſanitatis eum ſæpius conſtitui, & poſt longum tempus ſub eadem eſſe varietate, ut in quibusdam videatur etiam pene furor eſſe remotus) curatoris creationem non eſſe finiendam, ſed manere quidem eam, donec talis furioſus vivit 14: quia non eſt pene tempus, in quo hujusmodi morbus deſperatur: ſed per intervalla, quæ perfectiſſima ſunt, nihil curatorem agere, ſed ipſum poſſe furioſum, dum ſapit, & hereditatem adire, & omnia alia facere, quæ ſanis hominibus competunt. Sin autem furor ſtimulis ſuis iterum eum accenderit: curatorem in contractu ſuo conjungi 15, ut nomen quidem curatoris in omne tempus habeat, effectum autem, quotiens morbus redierit: ne crebra, vel quaſi ludibrioſa 16 fiat curatoris creatio, & frequenter tam naſcatur, quam deſinere videatur. Dat. Cal. Septembr. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

7. Idem A. Juliano P. P.

CUm furioſus, quem morbus detinet perpetuus 17, in ſacris parentis ſui conſtitutus eſt: indubitate curatorem habere non poteſt: quia ſufficit ei ad gubernationem rerum, quæ ex caſtrenſi peculio, vel aliter ad eum pervenerunt, & vel [ante furorem] ei acquiſitæ ſunt, vel in furore obveniunt, vel in his, quorum proprietas ei tantummodo competit, paterna verecundia: Quis enim talis adfectus extraneus inveniatur, ut vincat 19 paternum? vel cui alii credendum eſt res liberorum gubernandas, parentibus derelictis? Licet Tertullian. juris antiqui interpres libro ſingulari 20, quem *de caſtrenſi peculio* condidit, tali tractatu propoſito videatur obſcure eandem attingere ſententiam, nos tamen hoc apertiſſime introduximus. §. 1. Sin autem parentes ab hac luce decedere contigerit: noſtra conſtitutio 21, quam promulgavimus de his, quæ in teſtamento furioſo relinquenda ſunt, vel ſubſtitutione eorum in ſuo robore permaneat. §. 2. Sin vero perpetuo furioſus ſui juris ſit: tunc in paterna 22 quidem hereditate, quæ quaſi debita 23 ad poſteritatem ſuam devolvitur, nulla eſt juri veterum dubitatio: cum illico appareat, & ſuus 24 heres exiſtat ſuis parentibus. §. 3. Sin autem ex alia quacunque cauſa hereditas ad eum, vel ſucceſſio perveniat: tunc magna & inextricabilis vetuſtiſſimo juri dubitatio exorta eſt: ſive adire hereditatem, vel bonorum poſſeſſionem petere furioſus poſſit, ſive non; & ſi curator ejus ad bonorum poſſeſſionem petendam admitti 25 debeat; & juris auctores ex utroque latere magnum habuere certamen. Nos itaque utramque auctorum aciem certo fœdere compeſcentes, ſancimus: furioſum quidem nullo modo poſſe vel hereditatem adire, vel bonorum poſſeſſionem agnoſcere 26: curatori autem ejus licentiam damus (immo magis neceſſitatem imponimus,) ſi utilem [ei] eſſe ſucceſſionem exiſtimaverit, eam bonorum poſſeſſionem agnoſcere, quæ antea ex decreto dabatur, & ad ſimilitudinem bonorum poſſeſſionis habere: cum petitio bonorum poſſeſſionis Conſtantiniana 27 lege ſublata ſit, & ab eo introducta obſervatio, [quæ pro] antiqua ſufficit petitione. §. 4. Sed cum antiquitas in curatore furioſi multas ambages conſtituit, quemadmodum ab eo cautio, vel ſatisdatio detur: vel pro quibus rebus, & quibus perſonis, & ſi omnis curator talem præſtet cautelam: neceſſarium nobis viſum eſt, ut humano generi conſulentes, omnem quidem obſcuritatem & inextricabilem circuitum tollamus, compendioſo autem, & dilucido remedio totum complectamur. Et prius de creatione curatoris, qui furioſis utriusque ſexus datur, ſancientes, tunc & aliis certum finem imponemus. §. 5. Et ſi quidem parens curatorem furioſo, vel furioſæ in ultimo elogio heredibus inſtitutis, vel exheredatis dederit, ubi & fidejuſſionem ceſſare 28 neceſſe eſt, paterno teſtimonio pro [ejus] ſatisdatione ſufficiente: ipſe, qui datus eſt, ad curationem perveniat: ita tamen, ut in hac florentiſſima civitate apud Urbicariam Præfecturam deducatur: in provincia autem apud Præſidem ejus, præſente etiam tam viro religioſiſſimo locorum Antiſtite, quam tribus primatibus, & actis intervenientibus, tactis ſacroſanctis Evangeliis, edicat: *omnia ſe recte, & cum utilitate furioſi agere, & neque prætermittere ea, quæ utilia furioſo eſſe putaverit, neque admittere, quæ inutilia exiſtimaverit.*

In AUTHENT. ut hi, qui obligat. §. pen. col. 6. tit. 1. al. 2. Novell. 72. cap. ult.

QUod nunc generale eſt circa omnes curatores, ut jurent quidem, non tamen à ratiociniis ſint exempti. † *Idem eſt in tutore.*

[Et] inventario 29 cum omni ſubtilitate publice ſcripto, res ſuſcipiat, & eas ſecundum ſui opinionem diſponat ſub hypotheca rerum ad eum pertinentium, ad ſimilitudinem tutorum & curatorum adulti. §. 6. Sin autem teſtamentum quidem parens [ejus] non confecerit, lex autem curatorem utpote agnatum vocaverit, vel eo ceſſante, aut non idoneo forſitan exiſtente, ex judiciali electione curatorem ei dare neceſſe fuerit: tunc ſecundum præfatam diviſionem in hac quidem florentiſſima civitate apud glorioſiſſimam Urbicariam Præfecturam creatio procedat. Sed ſi quidem nobilis 30 ſit furioſi perſona: etiam florentiſſimo Senatu convocando, ut ex inquiſitione curator optimæ atque integræ opinionis nominetur. Sin vero non talis perſona ſit: etiam ſolo viro glorioſiſſimo Præfecto Urbi præſidente hoc procedat. Et ſi quidem curator ſubſtantiam 31 idoneam poſſideat, eo ſufficiente ad fidem gubernationis, & ſine aliqua ſatisdatione nominationem ejus procedere. † Sin autem non talis ejus cenſus inveniatur, & tunc fidejuſſio, in quantum poſſibile eſt, ab eo exploretur, creatione omnimodo Sacris Scripturis propoſitis in omni cauſa celebranda: ipſo autem curatore, cujuscunque vel ſubſtantiæ, vel dignitatis eſt, præfatum ſacramentum pro utiliter rebus gerendis præſtante, & inventarium 32 publice conſcribente, quatenus poſſint undique res furioſi utiliter gubernari. † In provinciis etiam his omnibus obſervandis, ut apud Præſidem cujuscunque provinciæ, & virum religioſiſſimum Epiſcopum civitatis, nec non tres primates, memorata creatio procedat: eadem obſervatione & pro jurejurando, & pro inventario, & ſa-

(8. Fac. *l.* 8. *pr. ff.* de *reb. eor. qui ſub tutel.* (9. v. *l.* 88. *in fin. ff. de ſolutionib.* (10. *l.*4. *ſupr.de legit. tut.* (11. v. *l.*22. §. 7. *ff. ſoluto matrim.* (12. v. *l.* 7. *pr.* §. 1. *infr. h. t. l.* 14. *ff. de off. præſid. l.* 12. §. 2. *ff. de judiciis.* (13. d. *l.* 22. §. 7. *l.* 9. *infr. l.* 20. §. 4. *ff. qui teſtam. facere.* d. *l.* 14. *ff.* de *off. præſid.* (14. Immo vide *l.* 1. *in fin. pr. ff. h. t.* (15. v. *l.* 5. *ff. de reg. jur. l.* 7. §. 3. *verſ. nos itaque. infr. h. t.* (16. Adde *l. ult.* §. 6. *verſ. ne ludibrio. infr.* de *bonis quæ lib.* (17. v. *l.* 6. *ſupr. h. t.* (18. Immo vide *l. ult.* §. 1. *verſ. ſin autem. infr. de bonis quæ lib.* (19. v. *l.* 27. *ſupr.* de *epiſcop. aud. l.* 9. *infr. de impub. & aliis ſubſtit. l.* 67. §. 1. *in fin. ff.* de *ritu nupt.* (20. v. *l.* 23. *l.* 33. *ff.* de *teſtam. milit. l.* 4. *ff.* de *caſtrenſi pec.* (21. *l.* 9. *infr.* de *impub. & aliis ſubſtit.* (22. Vide enim *l.* 63. *ff. de adquir. vel omitt. hered.* (23. *l. ult.* §. *pen. in fin. infr. de codicillis. l.* 1. *infr. de impon. lucrat. deſcript. l.* 7. *ff. de bon. damnat.* (24. Adde *l.* 8. *infr. de ſuis & legit. l.* 57. *ff. de adquir. vel omitt. hered.*

(25. v. *l.* 1. *ſupr. de ſucceſſor. edict.* juncta *l.* 1. *ff. de bonor. poſſeſſ. furioſ.* (26. Adde *l.* 9. §. 3. *l.* 11. *ff.* §. 1. *Inſt. de auctorit. tut.* (27. *l.* 8. *l. ult. infr. qui ad bonor. poſſeſſ.* §. *ult. Inſt. de bonor. poſſeſſ.* (28. *l.* 27. *ſupr. de epiſcop. aud. pr. Inſt. de ſatisdat. tut.* (29. d. *l.* 27. *l.* 7. *pr. ff. de admin. & peric. tut.* (30. *l. un. ſupr. de tut. & curat. illuſtr.* (31. v. *l.* 15. *pr. ff. qui ſatisd. cog.* (32. *l.* 27. *ſupr. de epiſcop. aud. l.* 24. *ſupr. de admin. tut. l.* 13. §. 1. *ſupr. arbitr. tut. l.* 7. *ff. de admin. & peric. tut. Nov.* 94. *in fin.*

tisdatione & hypotheca 33 rerum curatoris modis omnibus adhibenda. §. 7. Tali itaque ordinatione in curatore furiosi disposita, si quid postea ad furiosum pervenerit, sive ex hereditate 34, vel successione, vel legato, vel fideicommisso, vel alio quocunque modo hoc furioso accedat: & cum alia ejus substantia manibus curatoris tradatur, inventario etiam super his 35 omnibus rebus [scilicet] faciendo: & sub ejus cura custodiatur, quatenus si quidem resipuerit furiosus, & acquisitionem admiserit, ipsi restituatur. §. 8. Sin autem in furore diem suum finierit, vel ad suam sanitatem perveniens eam repudiaverit: si quidem successio est, ad eos referatur (volentes 36 tamen) id est, vel ad substitutum 37, vel ab intestato heredes, vel ad nostrum ærarium: eo scilicet observando, ut hi veniant ad successionem, qui mortis 38 tempore furiosi propinquiores existant ei, ad cujus bona vocabuntur, si non in medio esset furiosus, omni satisdatione, vel cautione, quam per inextricabilem circuitum veteris juris auctores induxerunt, radicitus 39 excisa: legatis autem procul dubio, & fideicommissis, cæterisque acquisitionibus furioso acquirendis, & substantiæ ejus aggregandis. §. 9. Sin autem ipse resipuerit, & ea admittere noluerit, & aperte hæc respuerit, vel heres ejus hoc fecerit: à substantia ejus illico separandis, quasi nec fuerint ab initio ad eum devoluta: & per legitimum tramitem ambulantibus, substantiam furiosi neque prægravantibus, neque adjuvantibus. §. 10. Sin autem curator furiosi secundum nostram legem nominatus decesserit: sub eodem modo, eademque observatione alius 40 creabitur: quemadmodum & si suspectus 41 reperiatur, alter surrogetur: quod & veteribus legibus placuit. §. 11. Hæc autem omnia, quæ de creationibus curatorum per novam definitionem introducta sunt, futuris 42 casibus imponantur: & neque antea facti curatores removeantur, neque aliquid eis novum accedat, sed antiquo ordine statuti in antiquos (quantum ad creationem) permaneant termini: cautione videlicet, vel satisdatione, quæ antiquitus fuerat introducta, super postea venientibus ad furiosos successionibus minime præstanda. Dat. Cal. Septembr. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

TIT. LXXI.
DE PRÆDIIS ET ALIIS REBUS MINORUM, sine decreto non alienandis, vel obligandis.

1. Imp. ANTONINUS A. Minutiano.

VEnditio quidem prædii, quod jure pignoris, vel in causa judicati 2 captum & distractum est, ad Senatusconsultum 3, quod de non alienandis prædiis pupillorum, vel adolescentium, nisi auctore Prætore, vel Præside provinciæ factum est, non pertinet: sed si 4 etiamnum in ea ætate es, cui subveniri solet, aditus competens judex, an te in integrum restituere debeat, præsente 5 diversa parte, causa 6 cognita dispiciet. PP. 13. Calend. Decembr. DUOBUS ASPRIS COSS. 213.

2. Imp. GORDIANUS A. Clearcho & aliis.

NOn est vobis necessaria 7 in integrum restitutio, si tutores, vel curatores vestri possessionem, licet pignori nexam, vendiderunt [sine decreto]. Quod si creditores 8 id fecerunt: ita demum juxta formam Edicti beneficium tibi impertietur, si fraudulenta venditione, participante consilio emptoris, damnum 9 tibi inflictum esse doceatur. PP. 3. Cal. Febr. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

3. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Theodosiano & aliis.

CUm emancipatis vobis prædium acquisitum foret, alienari à patre 10 eodemque curatore sine Præsidis auctoritate non potuit: maxime si tanquam [suum 11 esset, non tanquam] pupillare, vendiderit: itaque illibata vobis persecutio ejus manet. PP. 3. Non. Januar. TUSCO & BASSO COSS. 259.

4. Iidem AA. Mithridati.

NOn solum per venditionem 12 rustica prædia, vel suburbana pupilli, vel adolescentes alienare prohibentur: sed neque transactionis ratione, neque permutatione, & multo magis donatione, vel alio quoquo modo ea transferre sine decreto à dominio suo possunt: Igitur, & tu si fratribus tuis per transactionem fundum dedisti, vindicare eum potes: [sed &] si quid invicem ab eis ex eodem pacto consecutus 13 es, id mutuo restituere debes. PP. 15. Calend. Maji, SECULARI 2. & DONATO COSS. 261.

5. Iidem AA. Sereno.

ET si Præses provinciæ decreverit alienandum, vel obligandum pupilli suburbanum, vel rusticum prædium: tamen actionem pupillo, si falsis allegationibus 14 circumventam religionem ejus probare possit, Senatus reservavit: quam exercere tu quoque non vetaberis. PP. 3. Calend. Maji, SECULARI 2. & DONATO COSS. 261.

6. Imppp. CARUS, CARINUS & NUMERIANUS AAA. Varo.

MInorum possessionis venditio per procuratorem delato ad Prætorem, vel Præsidem provinciæ libello 15 fieri non potuit: cum ea res confici recte aliter non possit, nisi apud acta causis 16 probatis, quæ venditionis necessitatem 17 inferant, decretum solenniter interponatur. S. Non. Maji, CARO & CARINO AA. COSS. 283.

7. Iidem AAA. Isidoro.

SI ad resolvendam donationem 18, quam in emancipatum te pater contulerat, minor viginti quinque annis cautionem ei emisisti: cum hujusmodi scriptura contra Senatusconsulti 19 auctoritatem data sit, non oberit juri tuo. PP. 6. Idib. Decembr. CARO & CARINO AA. COSS. 283.

8. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Theodotæ.

PRædia rustica, quæ contra Senatusconsultum 20 data esse ante nuptias sponsaliorum nomine 21, precum tuarum confessio ostendit: cum proprietas ad te propter juris interdictum transire non potuerit, in dominio mariti permansisse palam est. PP. 3. Non. Novembr. DIOCLETIANO & ARISTOBOLO COSS. 285.

9. Iidem AA. Mutiano.

ETsi is, quem prædium rusticum minoris distraxisse affirmas, curatoris officio functus id fecit: venditio tamen contra Divi Severi orationem 22 facta, Præsidis sententia non immerito rescissa est. Pignora sane, quæ ob evictionis 23 periculum idem curator ex rebus propriis tibi obligavit, non prohiberis persequi. 24 PP. Non. Novemb. DIOCLETIANO & ARISTOBOLO COSS. 285.

10. Iidem AA. Grato.

PRædiorum, quæ sine decreto alienata sunt, dominium tibi persequenti Præses opem feret: apud quem si illuxerit, non universa pretia, quæ curatori tuo data sunt, in patrimonium 25 tuum processisse, pro ea duntaxat pecuniæ parte [te] conveniri permittet,

(33. *l. un.* §. 1. *supr. de rei uxor. act. l. ult. vers. discretis. supr. de legit. tut. l.* 20. *supr. de admin. tut.* (34. Vide tamen *l.* 17. *in fin. ff. de appellationib.* (35. Fac. *l.* 9. *in fin. ff. de admin. & peric. tut.* (36. *l.* 16. *infr. de jure deliber.* (37. *l.* 51. *pr. ff. de hered. petit.* (38. v. §. 6. *Inst. de legit. agnat. success.* (39. Abrog. *l.* 1. *ff. de bonor. possess. furios.* (40. Adde *l.* 3. *supr. qui petant tut. l.* 4. *supr. in quib. casib. tut. vel curat. habenti.* (41. v. *l.* 3. §. 2 *ff. de suspect. tutor.* (42. *l.* 7. *supr. de legib. l.* 22. *in fin. supr. mandati.*

TIT. LXXI. (1. *Lib.* 27. *D.* 9. (2. *l.* 1. §. 2. *l.* 3. §. 1. *ff. de reb. eor. qui sub tut. l.* 9. *pr. ff. de minorib. l.* 1. *l.* 2. *supr. si advers. vendit. pign.* adde *l.* 1. *ff. de fundo dot.* (3. v. *l.* 1. §. 1. §. 2. *ff. de reb. eor. qui sub tut.* (4. *l.* 4. *supr. si advers. rem judic. l.* 1. *supr. si advers. vendit. pignor.* (5. *l.* 13. *pr. vers. causa enim. ff. de minorib.* (6. *l.* 11. §. 3. *ff. d. t.* (7. *l.* 11. *infr. h. t.* fac. *l.* 16. *pr. ff. de minorib.* (8. v. *l.* 1. §. 2. *l.* 7. §. 1. *ff. de reb. eor. qui sub tut.* (9. *l.* 1. *supr. si advers. vendit. pign.*

(10. *l.* 7. §. 2. *ff. de reb. eor. qui sub tut.* (11. Fac. *l.* 10. *in fin. ff. de curat. furios.* (12. v. *l.* 16. *ff. de fundo dot.* adde *l.* 28. *l.* 67. *ff. de verb. signif. l.* 3. *supr. de his qui ven. ætat. l. ult. supr. de reb. alien. non. alien.* (13. *l. un. supr. de reputationib.* (14. *l.* 1. *supr. si tutor falsis allegation.* (15. Fac. *l.* 9. §. 1. *ff. de off. procons. l.* 71. *ff. de reg. jur. l.* 25. *ff. de excus. tut.* vide tamen *l.* 25. *in fin. ff. de minorib.* (16. *l.* 11. *ff. de reb. eor. qui sub tut.* (17. *l.* 5. §. 14. *ff. d. t.* (18. v. *d. l.* 5. §. 14. (19. *l.* 1. *ff. d. t.* (20. *d. l.* 1. (21. *l.* 4. *supr. h. t.* vide tamen *l.* 1. *supr. si advers. donat. l. ult. vers. cum autem. infr. si major factus vendit.* (22. *l.* 1. *ff. de reb. eor. qui sub tut.* (23. Adde *l.* 39. *pr. ff. de evictionib.* (24. Vide tamen *l.* 5. *vers. nullum. supr. de legib.* juncta *l.* 46. *ff. de fidejussorib.* (25. *l.* 16. *infr. h. t. l.* 32. §. 4. *ff. de admin. & peric. tut. l.* 13. *in fin. ff. de reb. eor. qui sub tut.*

quam

quam in facultates tuas erogatam esse constiterit. S. 6. Id. August. ipsis AA. COSS.

11. Iidem AA. Trophimo.

SI quidem sine decreto minor annis patronus tuus rusticum prædium venundedit: supervacuum 26 est de vili pretio tractare, cum Senatusconsulti auctoritas retento dominio alienandi viam obstruxerit. Si vero jure interposito decreto venditionem vili pretio ejus possessionis, cujus vires ignorabat, fecit, juxta perpetui Edicti auctoritatem in integrum 27 restitutio, causa [tamen] cognita, præbetur. S. 12. Cal. Decembr. ipsis AA. COSS.

12. Iidem AA. & CC. Leontio.

OB æs alienum 28 tantum causa cognita Præsidiali decreto prædium rusticum minoris provinciale distrahi permittitur. Dat. 2. Calend. Maji, *Heracliæ*, CC. COSS.

13. Iidem AA. & CC. Zenophilæ.

ETiam vectigale 29, vel patrimoniale 30, sive emphyteuticum 31 prædium sine decreto Præsidis distrahi non licet. Dat. 8. Cal. Sept. *Sirmii*, CC. COSS.

14. Iidem AA. & CC. Phrominio.

UTere viri prudentissimi Papiniani responso, cæterorumque, quorum precibus fecisti mentionem, sententiis, ac doli 32 mali exceptionem oppone, pretium 33 ob eorum debitum solutum probans, si sortem cum usuris, quæ fisco deberentur, pupilli non offerentes 34, fundos [provinciales] citra decretum Præsidis venundatos cum fructibus petant. Dat. 9. Calend. Decembr. ipsis CC. COSS.

15. Iidem AA. & CC. Sabino.

SI minor viginti quinque annis prædium rusticum, cum aliud deberes, sine decreto in solutum 35 dedisti: dominium à te discedere non permittit Senatusconsulti auctoritas. Dat. 8. Cal. Decembr. CC. COSS.

16. Iidem AA. & CC. Eutychiæ.

SI prædium rusticum, vel suburbanum (quod ab urbanis non loco 36, sed qualitate secernitur) in pupillari ætate constituta, tutore auctore; vel adulta sine decreto Præsidis provinciæ, in qua 37 situm est, venundedisti: secundum sententiam Senatusconsulti dominium ejus, sive jus 38 à te discedere non potuit, sed vindicationem ejus, & fructuum, vel his non existentibus, condictionem competere constitit. Emptor autem si probare potuerit ex cæteris 39 facultatibus, obedire te muneribus sive oneribus non potuisse, ad utilitates 40 præterea tuas cessisse pecuniam, quam pretii nomine sumpseras: doli exceptionis auxilio pretium cum usuris 41, quas præstitura esses, & sumptus meliorati prædii servare tantummodo potest. Dat. 6. Id. April. *Anchialo*, CC. COSS.

17. Iidem AA. & CC. Philippo.

INter omnes minores nec commune prædium sine decreto Præsidis sententia Senatusconsulti distrahi patitur: nam ad divisionis causam provocante tantummodo majore socio, ejus alienationem & sine decreto fieri jampridem obtinuit. Dat. 7. Idus Decembr. CC. COSS.

18. Impp. CONSTANTIN. A. & CONSTANT. C. ad Senatum.

SI minores, vel ex patris nomine, vel ex suo, debitis [duntaxat] fiscalibus urgentibus 43, vel ex privatis contractibus reperiantur obnoxii: decreti interpositio [à] Constantiniano 44 Prætore celebranda est, probatis examinatisque causis: ut patefacta rerum fide, firma venditio perseveret. Dat. 3. Cal. Jan. PROBIANO & JULIANO COSS. 322.

TIT. LXXII.
QUANDO DECRETO OPUS non est.

1. Impp. SEVERUS & ANTON. AA. Valentino.

SI probare potes, patrem 1 pupilli, cujus tutores convenisti, consensisse, ut reddito tibi prædio pretium reciperet: id, quod convenit, servabitur. Neque enim in ea re auctoritas Præsidis necessaria est, ut tutorum solicitudini consulatur, si voluntati defuncti pareant. Dat. 6. Calend. Januar. ANTONINO & GETA COSS. 206.

2. Imp. AURELIANUS A. Pulchro.

ILlud requirendum est, an adito Principe 2 Saturninus Vir Clarissimus specialiter jus venditionis acceperit? Ad instar enim præsidialis 3 decreti concessio Principalis accedit. Dat. Id. Januarii. *

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Stratoniciano.

PRædium rusticum, vel suburbanum à minore viginti quinque annis alienari sine decreto Præsidis, nisi parentis 4 voluntas, vel testatoris, ex cujus bonis ad minorem pervenit, *super alienando eo* aliquid mandasse deprehendatur, nulla ratione potest. Dat. 12. Cal. April. *Nicomediæ*, AA. COSS.

4. Imp. CONSTANTINUS A. ad Populum.

ET sine interpositione decreti tutores & curatores quarumcunque personarum vestes detritas 5, & supervacua animalia vendere permittimus. Dat. Id. Mart. CONSTANTINO A. 7. & CONSTANTIO C. 4. COSS. 326.

TIT. LXXIII.
SI QUIS IGNORANS REM MINORIS ESSE, sine decreto comparaverit.

1. Imp. GORDIANUS A. Felici.

SI ea, quæ in jura tutoris, hereditario vel honorario titulo successit, possessionem tuam vendiderit: si ut pupillarem distraxit: emptor, qui sciens 1 à tutoris herede mercatus est, cum officium morte 2 finiatur, alienam rem comparando, de temporis intervallo nullam potuit acquirere defensionem. Si vero ut suam distraxit, ignoransque rem alienam emptor comparavit, neque statim per traditionem 3 possessionis dominus effectus est, sed tantummodo adversus te statuti 4 temporis (cum te legitimæ 5 ætatis esse non diffitearis) potest uti præscriptione. Dat. 5. Idib. Septembr. PIO & PONTIANO COSS. 239.

2. Idem A. Crispinæ.

SI contra amplissimi Ordinis decretum possessiones tuæ distractæ sunt, conveni earum possessorem, ut (si ita probaveris gestum) & possessio retrahatur, & fructus universi revocentur, si non 6 bona fide emptorem fuisse, qui emit, constiterit. Dat. 16. Cal.* GORDIANO A. 2. & POMPEJANO COSS. 242.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Agathæ.

POssessiones [tuæ] rusticæ, vel suburbanæ sine cognitione causæ & interpositione decreti contra Senatusconsultum alienatæ, nec à secundo emptore recte tenentur, nisi statutum 7 temporis spatium intercesserit. Dat. Id. Febr. *Nicomediæ*, CC. COSS.

4. Iidem AA. & CC. Alexandro.

QUoniam adversus emptorem, ad quem ex persona ejus, cui contra Senatusconsultum donata res est, justo titulo interveniente

(26. *l.* 2. *supr. h. t.* (27. *l.* 27. §. 1. *vers. item ex diverso. ff. de minorib.* v. *supr. si advers. vendition.* (28. *l. ult. infr. h. t. l.* 5. §. 9. §. 14. *ff. de reb. eor. qui sub tut.* (29. v. *l.* 1. *ff. si ager vectig.* (30. v. *infr. de fund. patrimon.* (31. Fac. *l.* 3. §. 4. *ff. de reb. eor. qui sub tut.* (32. v. *l.* 16. *infr. h. t.* (33. *l. pen. in fin. ff. de reb. eor. qui sub tut.* (34. *l.* 13. *in fin. ff. d. t. l.* 4. *in fin. supr. h. t.* (35. *d. l.* 4. *supr. eod.* (36. *l.* 166. *pr. l.* 198. *ff. de verb. sign.* (37. Fac. *l. ult. ff. de jurisdict.* vide tamen *l.* 5. §. 12. *ff. de reb. eor. qui sub tut.* (38. v. *l.* 3. §. 4. *ff. d. t.* (39. Confer. *l.* 5. §. 9. *ff. d. t.* (40. *l.* 14. *supr. h. t.* (41. *d. l.* 14. (42. *l.* 1. *in fin. l.* 7. *pr. ff. de reb. eor. qui sub tut.* adde *l.* 18. §. 2. *ff. de castrensi pecul.* (43. *l.* 5. §. 9. *in fin. ff. de reb. eor. qui sub tut.* (44. *l.* 1. *supr. de off. prætor.*

TIT. LXXII. (1. *l.* 3. *infr. h. t. l.* 2. *supr. de pact. inter empt. l.* 5. §. 6. *ff. de reb. eor. qui sub tut.* (2. Fac. *l.* 1. *in fin. supr. de his qui ven. ætat. impetrav.* adde *l.* 2. *ff. de reb. eor. qui sub tut.* (3. Vide tamen *l.* 3. *supr. de his qui ven. ætat.* (4. *l.* 1. *supr. h. t. l.* 1. §. 2. *ff. de reb. eor. qui sub tut.* (5. *l.* 22. *in fin. supr. de admin. tut.*

TIT. LXXIII. (1. Adde *l.* 2. §. 15. *ff. pro emptore.* (2. *l.* 17. *supr. de negot. gest.* vide tamen *l.* 1. *pr. ff. de fidejussorib. tutor.* (3. *l.* 20. *pr. ff. de adquir. rer. domin.* (4. *l.* 2. *l.* 3. *infr. tit. prox.* (5. Vide enim *l. ult. infr. h. t. l.* 3. *infr. quib. non obstat longi tempor. præscript.* (6. *l.* 48. *pr. ff. de adquirend. rer. domin.* vide tamen *l.* 24. *pr. ff. de usurp. & usucap.* (7. *l.* 1. *in fin. supr. h. t.* 2. *l.* 3. *infr. tit. prox.*

ea res, de qua lis est, transitum fecit: requirere oportebit, an præsente priore domino, & majore effecto, sine controversia bona fide decennio 8, vel absente viginti annis, qui quæstionem patitur, possessor fuisse monstretur. Quod si apud Gravitatem tuam manifeste constiterit: sine ulla cunctatione, habita longi temporis præscriptione, petitorem oportebit excludi. Dat. 6. Id. Jun. *Dorostoli*, CC. COSS.

TIT. LXXIV.
SI MAJOR FACTUS 1 ALIENATIONEM factam sine decreto ratam habuerit.

1. Imp. GORDIANUS A. Liciniæ.

CUm proponas, curatorem patris tui non interposito Præsidis decreto prædium rusticum heredi creditoris, seu tutori ejus destinasse venundare, eamque venditionem deceptum patrem tuum ratam habuisse, si minore 2 pretio distractum est prædium, & inconsulto errore lapsum patrem tuum, perperam venditioni consensum dedisse constiterit, non abs re erit, superfluum pretii in compensationem deduci, quod Præsidis provisione fieri convenit, cujus solertiæ congruum est, si diversa pars bonam fidem non amplectatur, in arbitrio ejus ponere, an velit possessionem cum fructibus restituere, ita ut fœnebris pecunia cum competentibus usuris restituatur. 3 Dat. Non. Octobr. PIO & PONTIANO COSS. 239.

2. Idem. A. Alexandro.

SI sine decreto Præsidis prædia tua à tutore tuo alienata sunt, nec speciali confirmatione 4, vel (si bona fide 5 possessor fuisset) statuti 6 temporis excursu id, quod perperam est actum, fuerat stabilitum, Præses provinciæ possessionem in jus tuum retrahet. Dat. 7. Cal. Januar. PIO & PONTIANO COSS. 239.

3. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

SI quando sine decreto minorum, vel adhuc sub curatoribus constitutorum, vel per veniam ætatis eorum curam excedentium, res alienantur, vel supponuntur, & ad perfectam ætatem iidem minores provecti, longo silentio querelam hujusmodi tradiderint, ut inutilis alienatio, vel suppositio diuturno silentio roboretur, certum tempus ad talem confirmationem præfinitum esse censemus. Ideoque præcipimus, si per quinque continuos annos post impletam minorem ætatem, id est, post viginti quinque annos connumerandos, nihil conquestus est super tali alienatione, vel suppositione is, qui eam fecit, vel heres ejus, minime posse retractari eam occasione prætermissionis decreti, sed sic tenere, quasi ab initio legitimo decreto fuisset res alienata vel supposita. † Cum autem donationes 7 à minoribus nec cum decreto celebrari possint, si minor vel post veniam ætatis rem immobilem donationis titulo in alium (excepta propter nuptias 8 donatione) transcripserit, non aliter hoc firmitatem habebit, nisi post viginti quinque annos impletos, inter præsentes quidem decennium, inter absentes autem vicennium donatore acquiescente effluxerit: ut tamen in heredis persona illud tantummodo tempus accedat, quod post ejusdem heredis minoris ætatem silentio transactum sit. Dat Idib. April. DECIO V. C. COS. 529.

(8. *d. l.* 3. *in fin.*

TIT LXXIV. (1. Adde *Lib.* 2. *supr. tit.* 46. (2. *l.* 2. *l.* 8. *supr. de rescind. vend.* (3. Obst. *l.* 1. *in fin. infr. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor.* (4. *l.* 1. *supr. h. t. l.* 7. *infr. si aliena res pignor.* (5. *l.* 1. *supr. tit. prox.* (6. *d. l.* 1. *l.* 3. *supr. tit. prox. l.* 3. *infr. h. t.* (7. v. *supr. si advers. donat.* adde *l.* 16. *ff. de minorib.* (8. *l.* 8. *supr. de præd. & aliis reb. minor.* adde *l.* 4. *supr. de jure dot.*

TIT. LXXV.
DE MAGISTRATIBUS 1 CONVENIENDIS.

1. Imp. ANTONINUS A. Mutiano.

SI Magistratus à tutoribus seu curatoribus, quos tibi dederint, seu nominaverint, stipulati 2 sunt, *se eo nomine indemnes futuros, & si quid præstitissent, repetituros*, inque eam rem fidejussores acceperunt: extra rem salvam fore satisdationem, actio, quam adversus tutores seu curatores tuos instituisti, alienam obligationem non resolvit. Sed adversus Magistratus, qui curatorem dederunt, actio utilis ita demum 3 competit, si universis bonis excussis, revocatisque, quæ eum in fraudem alienasse constiterit, indemnitati tuæ in solidum satisfieri non potuit. Quam si exercueris, mandatis tibi ab eis actionibus adversus fidejussores, quos acceperunt, consistere potes, licet utilem actionem sine 4 cessione habeas. Accepta Non. Jan. DUOBUS ASPRIS COSS. 213.

2. Imp. ALEXANDER A. Paterno.

IN heredes 5 Magistratus, cujus non lata culpa idonee cautum pupillo non est, non solet actio dari. PP. 3. Non. Jul. JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

3. Imp. GORDIANUS A. Probiano.

SI tu & collega tuus, cum Magistratu fungeremini, minus idoneum tutorem dedistis, cautionemque idoneam non exegistis, nec alias servari pupillo indemnitas potest, & utrique solvendo estis, pro virili 6 parte in vos actionem dari, non injuria postulabis. Dat. 8. Cal. Nov. PIO & PONTIANO COSS. 239.

4. Idem A. Aruntiano.

ADversus nominatorem tutoris, vel curatoris minus idonei non ante perveniri potest, quam si bonis nominati, itemque fidejussoris ejus, necnon collegarum, ad quorum periculum consortium administrationis spectat, excussis 7, non sit indemnitati pupilli, vel adulti satisfactum. PP. Id. Martii, ATTICO & PRÆTEXTATO COSS. 243.

5. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Eugeniæ.

IN Magistratus municipales 8 tutorum nominatores, si administrationis finito 9 tempore non fuerint solvendo, nec ex cautione fidejussionis solidum exigi possit, pupillis quondam in subsidium 10 indemnitatis nomine actionem utilem competere ex Senatusconsulto, quod auctore Divo Trajano, Parente nostro, factum est, constitit. Dat. 7. Idib. Dec. ipsis AA. COSS.

6. Imp. ZENO A. Æliano P. P.

CUm sit adjecta Prætoris sententia, generalem curatori administrationem mandantis, & quod eam pro more sequitur decretum pariter sit compositum: manifestum est, non curatoris dationem fuisse invalidam: sed in æstimanda 11 adultæ substantia, Scribæ vitium, qui tanquam non amplius ducentis libris auri patrimonium valeret, fidejussorem acceperat, intercessisse: in quo casu non curatoris erit ratio reprehendenda, si qua læsio rebus minoris illata fuisse adversus legum ordinem comprobetur, sed super negligentia vel dolo Scribæ, qui veram substantiæ taxationem passus est occultari, legibus erit agendum. Dat. 5. Cal. Jan. BASILIO V. C. COS. 476.

TIT. LXXV. (1. *Lib.* 27. *D.* 8. (2. Confer. *l.* 52. §. 12. *ff. de furt.* (3. v. *l.* 4. *l.* 5. *infr. h. t.* (4. *l.* 4. *pr. ff. rem pupilli.* (5. v. *l.* 1. §. 7. *l.* 4. *l.* 6. *ff. h. t.* §. 2. *in fin. Inst. de satisdat. tut.* (6. *l.* 1. §. 9. *l.* 7. *ff. h. t.* (7. *l.* 5. *infr. eod.* (8. *l.* 2. *ff. eod.* adde *l.* 2. §. *pen. ff. ad municip.* (9. Adde *l.* 5. *verf. unde sequitur. ff. de confirm. tut.* (10. *l.* 4. *supr. h. t.* (11. v. *l.* 1. §. 8. *ff. eod.*

LIBER SEXTUS.

TIT. I.
DE SERVIS FUGITIVIS 1, ET LIBERTIS 2 mancipiisque civitatum, artificibus 3, & ad diversa opera deputatis 4, & ad rem privatam, vel dominicam 5 pertinentibus.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Æmiliæ.

SERVUM fugitivum sui furtum 6 facere, & ideo non habere locum nec usucapionem 7, nec longi temporis præscriptionem 8, manifestum est: ne servorum fuga dominis suis ex quacunque causa fiat damnosa. S. Id. Dec. MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

2. Iidem AA. & CC. Pompejano.

REquirendi fugitivos potestatem fieri dominis, Præsidialis 9 officii est. Dat. Cal. Maji, CC. COSS.

3. Imp. CONSTANTINUS A. ad Probum.

SI fugitivi servi deprehendantur ad Barbaros 10 transeuntes: aut pede amputato debilitentur, aut metallo dentur, aut qualibet 11 alia pœna afficiantur. Sine die & Consule.

In AUTHENT. ut nulli Judicum. §. quia vero nos oportet. col. 9. tit. 17. al. 6. Novell. 134. cap. ult.

SEd novo jure, si criminis qualitas membri abscissionem exigat, una sola manus 12 abscindetur; sed pro furto nec morietur 13, nec aliquod membrum abscindetur, sed aliter castigabitur. Fures autem *vocantur, qui occulte & sine armis hujusmodi delinquunt. Qui autem violenter 14 aggrediuntur aut cum armis, aut sine armis, aut in domibus, aut in itineribus, aut in mari, pœnis legalibus subjiciantur.*

4. Imp. CONSTANTINUS A. ad Valerianum.

QUicunque fugitivum servum in domum, vel in agrum inscio domino ejus susceperit 15, eum cum alio pari vel viginti solidis 16 reddat. Si vero secundo, vel tertio eum susceperit, præter ipsum duos vel tres alios vel prædictam æstimationem pro unoquoque [servo] domino repræsentet. In minorum persona tutoribus 17 vel curatoribus pœna simili imminente. Quod si ad prædictam pœnam solvendam is, qui susceperit, minime sufficiat 18, æstimatione competentis Judicis castigatio in eum procedat. Quod si servus fugitivus ingenuum se esse mentitus, sub mercede apud aliquem fuerit: nihil is, qui eum habuit, poterit incusari. Sane mancipium torqueri 19 oportet, ut manifestet, utrum propter lucrum capiendum callide [à domino] ad domum, vel ad agrum ejus, qui eum suscepit, immissus sit, an non. Quod si maligne factum esse ex servi interrogatione patuerit, servo etiam suo eum, qui hoc fecerit, privari oportet, & ad fiscum pertinere mancipium. Dat. 5. Cal. Jul. GALLICANO & BASSO COSS. 317.

TIT. I. (1. *Lib.* 11. *D.* 4. (2. *l.* 5. *vers. liberti. infr. h. t.* (3. *d. l.* 5. (4. *l. ult. infr. eod.* (5. *l.* 7. *infr. eod.* (6. *l.* 60. *ff. de furtis.* (7. §. 1. *in fin. Inst. de usucap.* (8. *l.* 1. *infr. de longi temp. præscript. quæ pro libert.* confer *l.* 1. *infr. in quib. caus. cessat longi temp. præscript.* juncta *l.* 3. *ff. de divers. temporal. præscript.* (9. *l.* 1. §. 2. *ff. h. t.* (10. v. *l.* 28. §. 3. *supr. de episcop. & cleric. l.* 1. *l.* 2. *supr. quæ res exportari. l.* 2. *supr. de eunuchis. l.* 2. *supr. de commerciis. l. un. infr. de littor. & itiner. custod. l.* 6. *in fin. vers. barbaros. ff. de bonis damnator.* (11. *l.* 3. *in fin. ff. ad leg. Corn. de sicariis. l.* 8. §. 2. *l.* 38. *pr. ff. de pœnis.* (12. *Nov.* 17. *c.* 8. *pr. vers. & interminaberis. Nov.* 42. *c.* 1. *in fin. vers. à nemine. Nov. Leon.* 35. *vers. sed raptus.* 2. *Feud.* 27. *pr. vers. si quis alium.* 55. *in fin. pr. vers. scriba.* (13. Immo vide *l.* 15. *ff. de condict. causa data.* 2. *Feud.* 27. §. 8. (14. v. *l.* 28. §. 15. *ff. de pœnis.* fac. *l.* 53. *pr. ff. de furtis.* (15. v. *l.* 1. §. 1. *ff. h. t. l.* 9. *l.* 12. *infr. ad leg. Fab. de plagiar.* (16. *arg. l.* 1. §. 5. *infr. de commun. servo manum.* (17. Adde *l.* 1. *in fin. infr. de falsa moneta. l.* 6. *in fin. infr. unde vi.* (18. *l.* 1. *in fin. ff. de pœnis. l. ult. ff. de in jus voc. l. ult. in fin. infr. de sepulchro viol.* (19. Immo vide *l.* 1. *l.* 7. *infr. de quæstionib. l.* 8. *supr. de testib.*

5. Idem A. ad Januarium.

MAncipia diversis artibus prædita, quæ ad Rempublicam pertinent, in iisdem civitatibus placet permanere: ita ut si quis tale mancipium solicitaverit 20, vel avocandum crediderit, cum servo altero [solicitatum] restituat, duodecim solidorum summa inferenda Reipublicæ illius civitatis, cujus mancipium abduxerit. Libertis 21 quoque artificibus, si solicitati fuerint, cum eadem forma civitati reddendis: ita ut pro fugitivo servo, si solicitudine Defensoris non fuerit requisitus 22 & revocatus, idem Defensor duo vicaria mancipia exigatur: nec beneficio Principali, nec venditione 23 in ejus persona [jam] de cætero valituris. Dat. 16. Cal. Martii, CONSTANTINO A. 5. & LICINIO C. COSS. 329.

6. Idem A. ad Tyberianum Comitem Hispaniarum.

CUm servum quispiam repetit fugitivum, & alius evitandæ legis gratia, quæ in occultantes mancipia certam pœnam statuit, proprietatem opponit, vel in vocem libertatis eum animaverit: illico nequissimus verbero, super quo ambigitur, tormentis subjiciatur, ut aperta veritate 24, disceptationis terminus fiat. Quod non solum utrisque jurgantibus proderit, sed etiam servorum animos 25 à fuga poterit deterrere. Dat. 15. Cal. Sept. PACATIANO & HILARIANO COSS. 332.

7. Imppp. VALENT. VALENS, & GRATIAN. AAA. ad Felicem Consularem.

SI quis servum fiscalem putaverit occultandum, non solum eum restituere, sed etiam duodecim 26 libras argenti pœnæ [nomine] fisci juribus dependere compellatur. Dat. 2. Id. April. GRATIANO 2. & PROBO COSS. 371.

8. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Albino Præfecto urbi Romæ.

SI qui publicorum servorum fabricis 27, seu aliis operibus [publicis] deputati, tanquam propriæ conditionis immemores, domibus se alienis, & privatarum ancillarum consortiis 28 adjunxerint: tam ipsi, quam uxores eorum, & liberi, confestim conditioni pristinæ laborique restituantur. Dat. 8. Cal. August. TIMASIO & PROMOTO COSS. 389.

TIT. II.
DE FURTIS 1 ET SERVO 2 CORRUPTO.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Theogeni.

SI pecunia tua mandantibus servis [tuis] quidam prædia comparaverunt: eligere debes, utrum furti 3 actionem [& condictionem,] an mandati potius inferre debeas: neque enim æquitas 4 patitur, ut [&] criminis causam persequaris, & bonæ fidei contractum impleri postules. Dat. 11. Cal. Maji, SEVERO & ALBINO COSS. 195.

2. Iidem AA. Negotiatoribus.

INcivilem rem desideratis, ut agnitas res furtivas non prius reddatis, quam pretium 5 fuerit solutum à dominis. Curate igitur cautius 6 negotiari, ne non tantum in damna hujusmodi, sed etiam in criminis suspicionem 7 incidatis. PP. Cal. Dec. CHILONE & LIBONE COSS. 205.

(20. v. *l.* 1. *pr. & tot. tit. ff. de servo corrupto.* (21. Confer *l. ult. infr. de operis libert.* (22. v. *l.* 1. §. 2. *ff. h. t.* (23. *l.* 6. *infr. ad leg. Fab. de plagiar.* (24. Adde *l.* 10. *supr. de rei vindic.* (25. *l.* 12. *infr. de agric. & censit.* (26. Immo vide §. 21. *Inst. de actionib.* (27. v. *infr. de fabricensib.* (28. Vide tamen *l.* 2. *infr. de bonis libert.*

TIT. II. (1. *Lib.* 47. *D.* 2. (2. *Lib.* 11. *D.* 3. (3. v. *l.* 10. *supr. quod cum eo qui in alien. potest.* (4. Confer *l.* 14. *ff. commodati. l.* 29. *pr. ff. depositi. l.* 22. §. 7. *ff. mandati. l.* 45. *l.* 46. *ff. pro socio. l.* 71. *pr. l.* 88. *ff. de furtis. l.* 3. *supr. depositi.* adde *l.* 30. *ff. de minorib. l.* 100. *ff. de condit. & demonstr.* (5. *l.* 23. *supr. de rei vindic. l.* 16. *infr. de evictionib.* (6. *l.* 19. *ff. de reg. jur.* (7. *l.* 5. *infr. h. t.*

3. Imp. ANTONINUS A. Secundo.

SI nondum 8 rem templo divino dedicatam vitricus tuus furto abstulit: habes adversus eum furti actionem. PP. 6. Id. Sept. LÆTO 2. & CEREALE COSS. 216.

4. Imp. ALEXAND. A. Aurelio [Herodi.]

ADversus eum duntaxat, quem servum tuum solicitasse dicis, si eum deterioris 9 animi fecerit 10, servi corrupti agere potes. Quod si solicitatum 11 occultaverit: etiam furti 12 cum eodem agere potes. Quas actiones etiam per procuratorem 13 exercere minime prohiberis. PP. Idib. Septembr. ALEX. A. COS. 223.

5. Idem A. Cornelio.

CIvile est, quod [à te] adversarius tuus exigit: ut rei, quam apud te fuisse fateris, exhibeas 14 venditorem 15: nam à transeunte & ignoto 16 te emisse, dicere non convenit, volenti evitare alienam bono viro suspicionem. 17 PP. 3. Cal. Maji, MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

6. Idem A. Pythidoro.

ALienum 18 servum sine voluntate domini qui sciens vendiderit 19, seu donaverit 20, vel alio modo alienaverit: nihil domino diminuere 21 potest. Et si contrectet 22, vel apud se detinuerit, etiam furtum 23 facit. PP. Cal. Maji, JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

7. Idem A. Dato.

SI is, cui te pecuniam ad matrem tuam perferendam 24 dedisse proponis, parva quantitate numerata, reliquam in usus suos convertit, furtum fecit. PP. Id. Jun. MODESTO & PROBO COSS. 229.

8. Idem A. Valentino.

ETiam furti 25 actione tributorum exactor tenetur, si te non cessante in tributoria exactione, sciens quod nihil debetur, ancillam tui juris abduxit, aut vendidit: quæ res facit, ut nec emptor usucapiat, vindicatioque tibi [ipsius] competat. PP. 10. Calend. Mart. POMPEJANO & PELIGNO COSS. 232.

9. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Ædisio.

SUbtracto furto 26, vel vi abrepto mancipio, quamvis hoc rebus humanis non 27 oblatum fuerit exemptum: tam ad raptorem, quam ad furem periculum redundabit 28, & uterque eorum pœna legitima coërcebitur. S. 7. Cal. Febr. *Sirmii* *.

10. Iidem AA. & CC. Valerio.

SI abducta mancipia furto 29 vel plagio, venundata Præses provinciæ perspexerit, cum nec [illegible] emptore propter cohærens vitium, antequam ad dominum possessio revertatur 30, [hæc] usucapi 31 possint: & te ei, cujus fuerint, successisse 32 repererit, restitui tibi providebit. Sine die & Consule.

11. Iidem AA. & CC. Demostheni.

DE his, quæ subtraxisse novercam pupilli tui, precibus significas, Rectorem adi provinciæ: qui si eam, posteaquam dominus 33 rerum is, pro quo supplicas, factus est, aliquid furatam cognoverit: non ignorat in quadruplum 34 furti manifesti; nec manifesti [vero,] dupli 35 actione furti constituta, condemnationem formari. Dat. 7. Cal. Sept. *Viminacii*, CC. COSS.

12. Iidem AA. & CC. Quintæ.

ANcillæ subtractæ partus 36 apud furem editi, priusquam à domino possideantur, usucapi nequeunt: matris furem, etiam horum causa furti actione teneri convenit: quapropter furti actione & condictione, vel adversus possidentem [rei] vindicatione de mancipiis uti non prohiberis, cum altera pœnam 37 continens alterius electione minime tolli possit. Nam extra pœnam rei persecutionem esse, nulla juris quæstio est, cum etiam hi, qui aliena mancipia comparaverint, si hanc causam non ignorent 38, furti actione teneantur. Dat. Idib. Octobr. *Sirmii*, CC. COSS.

13. Iidem AA. & CC. Domno.

POst decisionem furti leges agi prohibent. 39 Quod si non transegisti 40, sed de sublatis partem 41 tantum accepisti, residuum vindicare, vel condicere, & actione furti apud Præsidem [provinciæ] agere potes. Dat. Cal. Dec. *Sirmii*, CC. COSS.

14. Iidem AA. & CC. Dionysio.

EOs, qui à servo furtim ablata scientes susceperint 42, non tantum de susceptis convenire, sed etiam pœnali furti actione potes. Dat. 8. Calend. Jan. *Sirmii*, CC. COSS.

15. Iidem AA. & CC. Socratæ.

FUrti actione minime teneri successores 43, ignorare non debueras. De instrumentis 44 autem ablatis, in rem actione tenentes convenire potes. Dat. 3. Calend. Jan. *Sirmii*, CC. COSS.

16. Iidem AA. & CC. Arthemidoro & aliis.

SI servum vestrum 45 nutriendum, qui susceperat, venundedit: furtum commisit. Dat. Cal. Octobr. *Viminacii*, CC. COSS.

17. Iidem AA. & CC. Cononi.

QUamvis [etiam] expilatæ hereditatis criminis promiscuus usus exemplo actionis furti ream uxorem 46 fieri non patiatur 47: tamen heredes, itemque filii super his, quæ de patris bonis possidet; adversus eam in rem 48 actione experiri non prohibentur. Dat. Idib. Dec. CC. COSS.

18. Iidem AA. & CC. Dionysiodoro.

IN eum 49, qui ex naufragio vel incendio cepisse, vel in his rebus damni quid dedisse dicitur; intra annum utilem ei, cui res abest, quadrupli: post annum 50 in simplum actionem proditam, præter pœnam 51 olim statutam, Edicti forma perpetui declarat. Dat. Cal. Jan. *Nicomediæ*, CC. COSS.

Nova Constitutio Friderici Imperatoris de statutis & consuetudinibus contra Ecclesiæ libertatem editis tollendis col. 10.

NAvigia quocunque locorum pervenerint, si quo casu contingente rupta fuerint, vel alias ad terram pervenerint, tam ipsa navigia, quam navigantium bona illis integra reserventur 52, *ad quos spectabant, antequam navigia hujusmodi periculum incurrissent: sublata penitus omnium locorum consuetudine, quæ huic adversatur sanctioni: nisi talia sint navigia, quæ piraticam exerceant pravitatem, aut sint nobis, sive Christiano nomini inimica.* † *Transgressores autem hujus nostræ Constitutionis, bonorum suorum publicatione multentur:*

(8. *l.* 35. *ff. de liberali causa. l.* 2. *pr. ff. de pollicitat.* adde *l.* 5. *ff. ad leg. Jul. peculatus. l.* 16. §. 4. *ff. de pœnis.* (9. v. *l.* 1. §. 3. *vers. qui igitur servum ff. de servo corrupt.* (10. Immo adde *l.* 20. *infr. h. t.* (11. v. *l.* 2. *in fin. ff. de priv. delict.* (12. Adde *l.* 9. *infr. ad leg. Fab. de plagiar.* (13. *l.* 2. *infr. d. t.* juncta *l.* 16. *infr. ad leg. Corn. de falsis. l.* 17. §. 19. *ff. de injuriis. l.* 13. §. 1. *ff. de judiciis publ.* (14. Vide tamen *l.* 48. §. 1. *ff. h. t.* (15. Confer. *l.* 4. *infr. ad leg. Corn. de falsis.* (16. *l.* 19. *ff. de reg. jur.* (17. *l.* 2. *supr. h. t.* (18. §. 3. *in fin. Inst. de usucap.* (19. *l.* 16. *infr. h. t. l.* 1. *l.* 7. *infr. pro emptore. l.* 6. *infr. ad leg. Fab. de plagiar.* (20. *l.* 2. *infr. pro donato. l.* 54. §. 1. *ff. h. t.* (21. *d. l.* 2. *infr. pro donato.* (22. *d. l.* 2. *l.* 52. §. 19. *ff. h. t.* adde *l.* 15. *ff. ad exhibend.* (23. *d. l.* 2. *l.* 16. *infr. h. t. l.* 1. *l.* 7. *infr. pro emptore.* adde *l.* 6. *l.* 9. *infr. ad leg. Fab. de plagiar.* (24. *l.* 14. §. 17. *l.* 43. §. 1. *ff. h. t. l.* 38. *in fin. ff. de noxalib. act. l.* 22. §. 7. *ff. mandati.* (25. Immo vide *l.* 2. *supr. ex quib. caus. infam.* juncta *l.* 1. §. 3. *ff. de publican.* (26. v. *l.* 46. *ff. h. t.* (27. v. *l. ult. supr. l.* 17. *ff. de condict. furt.* adde *l.* 29. *in fin. ff. de verb. oblig. l.* 72. §. 3. *ff. de solutionib. l.* 14. §. 11. *ff. quod met. caus.* (28. Fac. *l.* 1. *supr. de his quæ vi. l.* 1. §. 34. *ff. de vi & vi armat.* (29. v. *l.* 6. *pr. ff. ad leg. Fab. de plagiar.* (30. *l.* 4. §. 12. *ff. de usurp. & usucap.* (31. v. *l.* 1. *supr. tit. prox.* (32. *l.* 14. *pr. ff. de condict. furtiva.*

(33. v. *l.* 2. *in fin. l. ult. ff. expil. hered. l.* 35. *ff. de usurp. & usucap.* (34. §. 25. *Inst. de actionib.* (35. §. 23. *Inst. d. t.* (36. v. *l.* 48. §. 5. *l.* 60. *ff. h. t.* (37. *l.* 54. §. 3. *ff. eod. l.* 7. *ff. de condict. furt.* (38. *l.* 37. *ff. de condict. indeb.* (39. Vide tamen *l.* 7. §. 1. *ff. de condict. furt.* adde *l.* 13. §. 1. *ff. de jurejur.* (40. Vide enim *l.* 17. §. 1. *ff. de pact. l.* 18. *infr. de donationib.* juncta *l.* 16. *supr. de transact.* (41. Fac. *l.* 21. *infr. de solutionib.* (42. *l.* 3. §. 3. *ff. de incend. l.* 9. *infr. ad leg. Jul. de vi. l.* 12. *infr. ad leg. Fab. de plagiar. l. un. infr. de crimin. pecul. l.* 6. *in fin. ff. ad leg. Jul. pecul.* §. 4. *in fin. Inst. de oblig. quæ ex delict.* (43. §. 1. *Inst. de perpet. & tempor. actionib. l.* 38. *l.* 111. *ff. de reg. jur.* vide tamen *l.* 164. *ff. eod.* (44. *l.* 27. *& seq. ff. h. t.* (45. v. *l.* 6. *supr. eod.* (46. *l.* 4. *infr. de crim. expil. hered. l.* 5. *ff. eod. l.* 33. *ff. de negot. gest. arg. l.* 1. *ff. rer. amotar.* (47. Immo vide *l.* 11. *supr. h. t.* (48. *l.* 2. *in fin. ff. expil. hered.* (49. *l.* 1. *pr. ff. de incend. l.* 44. *vers. idem ait. ff. de adquir. rer. domin.* (50. Obst. *l.* 2. *in fin. infr. de naufrag.* (51. v. *l.* 4. §. 1. *ff. de incend. l.* 1. *in fin. ff. ad leg. Jul. de vi priv.* (52. *l. ult. pr. ff. de incend. l.* 1. *l.* 5. *infr. de naufrag.* §. *ult. Inst. de rer. divis. l.* 8. *ff. ad leg. Rhod. de jactu.*

tur:

tur: & si res exegerit, eorum audacia juxta mandatum nostrum modis aliis compescatur.

19. Iidem AA. & CC. Nestiæq.

FAlsus 53 procurator depositum recipiendo, vel æs alienum exigendo citra domini voluntatem, furtum facit; ac præter rei restitutionem, actione [dupli] nec manifesti furti convenitur. Sine die & Consule.

20. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

SI 54 *quis servo alieno suaserit, ut aliquam rem domini sui surriperet, & ad se deferret,* servus autem hoc domino manifestaverit, & domino concedente, res ejus ad iniquum hujusmodi suasionis auctorem pertulerit, & ipse inventus fuerit rem detinens: quali teneatur actione is, qui res suscepit, utrumne pro occasione furti, an pro servo [corrupto,] quia eum corrumpere voluerit, an non solum furti, sed etiam servi corrupti [is] obligetur, veteres dubitaverunt? Nobis itaque eorum altercationes decidentibus placuit, non solum furti actionem, sed etiam servi corrupti contra eum dari 55: licet enim servus minime deterior factus est, tamen consilium 56 corruptoris ad perniciem probitatis servi introductum est. Et quemadmodum secundum juris regulas furtum quidem non est commissum, quia is videtur furtum committere, qui contra domini voluntatem 57 res ejus contrectat, ipse autem furti actione propter dolum suum tenetur: ita & servi corrupti contra eum actio propter suum vitium non ab re extendatur, ut sit ei pœnalis actio imposita, tanquam reipsa fuisset servus corruptus, ne ex hujusmodi impunitate, & in alium servum, qui [facile] possit corrumpi, hoc facere pertentet. Dat. Calend. August. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

21. Idem A. Juliano.

APud antiquos quærebatur: si servus, quem aliquis bona fide 58 possideat, furtum commiserit alienarum rerum, vel ipsius, apud quem constitutus est: an ipse, [qui eum] bona fide detinet, noxalem furti actionem adversus verum dominum habeat, vel ipse ab eo, qui furtum passus est, prædicta conveniatur actione. Cumque generalis regula ab antiqua prudentia exposita est, *hujus hominis gratia 59, pro quo noxalem furti actionem suscipere quis compellitur, adversus alium furti actionem habere non concedens,* quidam ita eam per conjecturam interpretati sunt, adversus bonæ fidei quidem possessorem nullo modo furti actionem extendi: ipsi autem, si furtum fuerit passus, adversus verum dominum furti actionem noxalem recte decerni. Tunc autem bonæ fidei possessorem furti nomine, quod passus est, noxalem actionem contra dominum habere posse, quando servus sub domini [sui] fuerit constitutus possessione: & pro his rebus posse eum adversus dominum habere actionem, non solum quas servus subtraxit jam apud eum constitutus, sed & quas furatus est, quando fugit quidem à bonæ fidei possessore, adhuc autem nondum sub manibus domini [sui] fuerat constitutus. Quam interpretationem prisca quidem jura per conjecturam introducebant, nos autem altius, & [verius] ad eam respicientes, generalem regulam sic ab initio esse prolatam accipimus. Cum igitur bonæ fidei possessor domini cogitatione furem possidet, merito 60, donec apud eum constitutus est, & aliis tenetur noxali actione, si extranei furtum à servo fuerint passi, & ipse adversus verum dominum non habet actionem, secundum regulam dicentem: *Qui habet adversus alium furti actionem, ipse ea teneri non potest.* Sin autem desinat in servi retentione, & ille apud verum dominum fuerit inventus: tunc ipse quidem noxali furti actione minime potest teneri: adversus autem verum dominum habet ipse furti noxalem actionem pro rebus, quas vel tunc furatus est, cum est apud verum dominum, vel antea, postquam bonæ fidei possessoris retentionem excessit 61, necdum apud verum dominum factus est. Sic iterum regulæ generali casus evenit consentaneus. Qui enim habet tunc furti actionem adversus dominum

(53. *l.* 43. §. 1. *l.* 44. *pr. l.* 80. §. 6. *ff. h. t. l.* 18. *in fin. ff. de solutionib.* (54. §. 8. *Inst. de oblig. quæ ex delicto.* (55. Immo vide *l.* 4. *vers. sane. supr. tit. prox.* (56. *l.* 47. *ff. de reg. jur. l.* 16. *pr. ff. de pœnis.* obst. *l.* 52. §. 19. *ff. h. t.* (57. v. *l.* 46. §. 7. §. 8. *ff. eod.* (58. v. *l.* 11. *ff. de noxalib. actionib.* (59. *l.* 41. *ff. d. t. l.* 17. §. 9. *ff. de injuriis.* (60. *l.* 11. *l.* 13. *ff. de noxalib. act.* vide tamen *l.* 27. §. 3. *ff. ad leg. Aquil.* (61. Fac. §. 5. *Inst. de noxalib. action.*

ipse aliis teneri furti actione non potest, & sic ex tempore omnibus discretis, vetustissima dubitatio nostro fœdere conquiescat, & bonæ fidei possessor in parte certa temporis habeat actionem, & non teneatur [actione:] & ipse dominus in alio tempore non teneatur actione, & in alio sub actione constituatur. † De eo [autem,] qui liber 62 constitutus ab alio bona fide tenetur, si furtum commiserit, recte & sine aliqua dubitatione dicitur, posse eum, qui liber est cognitus, & ab ipso, qui bona fide eum detinet, pro furto conveniri: & bonæ fidei possessorem, si extraneo furtum liber commiserit, non posse conveniri, sed ipsum pro suo furto respondere: quia generalis regula [de servo] prolata est: & pro eo, qui non servus, sed liber, & suæ potestatis est, noxalem moveri actionem, impossibile, nostrisque legibus incognitum est. Dat. Cal. Octobr. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

22. Idem A. Joanni PP.

MAnifestissimi 63 quidem juris est, perpetrato furto, ei competere furti actionem, cujus interest 64, ne furtum committatur. Sed quærebatur apud antiquos legum interpretes, si quis commodavit alii rem ad se pertinentem, & ipsa subtracta est, an furti actio adversus furem institui possit ab eo, qui rem utendam suscepit, idoneo scilicet constituto: quia & ipse commodati actione à domino pro ea re conveniri possit? Et hoc quidem pene jam fuerat concessum 65, ut habeat ipse actionem, nisi inopia dignoscatur laborare: tunc enim furti actionem domino competere dicebant. Sed ea satis increbuit dubitatio, si tempore, quo furtum committebatur, idoneus erat [is,] qui rem commodatam acceperat, postea autem ad inopiam pervenit, antequam moveatur actio, quæ [ei] antea competebat, an debeat actio, quæ semel ei adquisita est, firmiter apud eum manere, vel ad dominum reverti? Tum & hoc quærebatur, an in casu furti actio ambulatoria sit, necne? Sed omnem talem tractatum alia sequitur subdivisio, si ex parte solvendo sit is, qui rem utendam accepit, ut possit non in totum, sed particularem solutionem ei facere: an habeat furti actionem, vel non? §. 1. Tales itaque ambiguitates veterum, imo magis (quod melius dicendum est) ambages nobis decidentibus, in tanta rerum difficultate simplicior 66 sententia placuit: ut in domini sit voluntate, sive commodati actionem adversus res accipientem movere desiderat, sive furti adversus eum, qui rem surripuit, & alterutra earum electa 67 dominum non posse ex pœnitentia 68 ad alteram venire actionem: sed si quidem furem elegerit, illum, qui rem utendam accepit, penitus liberari: sin autem quasi commodator veniat adversus eum, qui rem commodatam accepit, ipsi [quidem] nullo modo competere posse adversus furem furti actionem: eum autem, qui pro re commodata convenitur, posse adversus furem quidem furti actionem habere: ita tamen, si dominus sciens rem esse surreptam, adversus eum, cui res commodata fuit, perveniat. §. 2. Sin autem nescius, & dubitans rem non esse apud eum, commodati actionem instituit, postea autem re comperta voluit remittere quidem commodati actionem, ad furti autem pervenire: tunc licentia ei concedatur & adversus furem venire nullo obstaculo ei opponendo, quoniam [jam] incertus constitutus movit adversus eum, qui rem utendam accepit, commodati actionem: nisi domino ab eo satisfactum est: tunc etenim omnimodo furem à domino quidem furti actione liberari, suppositum autem esse ei, qui [pro] re [sibi] commodata domino satisfecit: cum manifestissimum sit, etiamsi ab initio dominus actionem instituit commodati, ignorans rem esse surreptam, postea autem hoc ei cognito adversus furem transivit: omnimodo liberari eum, qui rem commodatam susceperit: quemcunque causæ exitum adversus furem dominus habuerit: eadem definitione obtinente, sive in partem, sive in solidum solvendo sit is, qui rem commodatam accepit. §. 3. Sed cum in *secundam* dubitationem incidebant, quid statuendum sit, si quis rem commodatam 69 habuerit, quam aliquis furto subtraxerit, & lite pulsatus condemnationem passus fuerit, non tantum in rem furtivam, sed etiam in pœnam furti: & postea dominus rei vene-

(62. §. *ult. Inst. l.* 42. *ff. d. t. l.* 13. *in fin. l.* 14. *pr. ff. de interrog. in jure faciend.* confer *l.* 89. *ff. h. t.* (63. §. 2. *Inst. de oblig. quæ ex delict.* (64. *l.* 10. *l.* 14. §. 16. *l.* 76. §. 1. *ff. h. t.* §. 13. *Inst. de oblig. quæ ex delicto.* (65. *d. l.* 14. §. 16. *ff. h. t.* (66. v. §. 7. *Inst. de fideicommiss. hered.* §. 3. *vers. & hæc. Inst. de legit. agnat. success.* (67. §. 16. *Inst. de oblig. quæ ex delicto.* (68. *arg. l. ult. pr. infr. de codicillis.* (69. Adde *l.* 9. *ff. locati.*

rit omnem condemnationem accipere desiderans, utpote ex suæ rei occasione ortam: alia dubitatio incidit veteribus, utrumne rem tantum suam, vel ejus æstimationem consequatur, an etiam summam pœnalem? Et licet ab antiquis variatum est, & ab ipso Papiniano in contrarias declinante sententias: tamen nobis hoc decidentibus, Papinianus, licet 70 variaverit, eligendus est, non in prima, sed in secunda ejus definitione, in qua lucrum statuit minime ad dominum rei pervenire: ubi enim periculum 71, ibi & lucrum collocetur: ne sit damno tantum deditus, qui rem commodatam accepit, sed liceat ei etiam lucrum sperare. §. 4. Cum autem in confinio earum dubitationum *tertia* exorta est [quæstio:] quare non & eam decidimus? Cum enim apertissimi juris sit, non posse 72 maritum constante 73 matrimonio furti actionem contra suam uxorem habere, quia lex [ita] atrocem [actionem] dare in personam ita sibi conjunctam 74 erubuit: ejusmodi incidit veterum sensibus quæstio. Quidam etenim re sibi commodata, hujusmodi rei furtum à sua muliere passus est: & dubitabatur, utrumne domino rei furti actio contra mulierem præstaretur, an propter necessitatem causæ, & maritus ejus, utpote actioni commodati suppositus, possit habere furti actionem? Et auctores quidem juris satis & in hac specie contra se jurgium exercuerunt: ex præsenti autem lege, & anterioribus nostris decisionibus, quæ in ista positæ sunt constitutione, potest & hæc species apertius dirimi. Si enim domino dedimus electionem 75, ad quem voluerit pervenire: sive ad eum, qui rem commodatam accepit, sive contra eum, qui furtum commisit, & in hac specie maritus quidem propter matrimonii pudorem, non furti, sed rerum amotarum 76 actionem habeat, si ipsum dominus elegerit: Dominus autem omnem licentiam possideat, sive adversus maritum commodati, sive adversus mulierem furti actionem extendere; ita tamen, ut si ipse, qui rem commodatam accepit, solvendo sit, nullo 77 modo adversus mulierem furti actio extendatur: ne ex hujusmodi occasione inter maritum & uxorem, qui non bene secum vivunt, aliqua machinatio oriatur, & forsitan marito volente uxor ejus extrahatur, & furti patiatur pœnalem condemnationem. Dat. 15. Cal. Septembr. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

TIT. III.
DE OPERIS 1 LIBERTORUM.

1. Impp. SEVER. & ANTON. AA. Romano.

SI tempore 2 manumissionis operæ tibi impositæ 3 sunt, scis, te eas præstare debere. Solet autem inter patronos, & libertos convenire, *ut pro operis 4 aliquid præstetur*, licet pretium peti non 5 possit, nisi quando propter inopiam pro alimentis id extra ordinem peti necessitas suaserit: cum etsi operæ non erant impositæ, defectis tamen facultatibus patroni, eum alere cogebaris. 6 PP. 3. Calend. Jan. CHILONE & LIBONE COSS. 205.

2. Iidem AA. Entycheti.

MAnumissionis causa traditus, neque in servitutem 7 reduci à manumissore potest, neque impositas operas 8 præstare cogitur. 9 PP. 6. Calend. Maji, ANTONINO A. 2. & GETA 2. COSS. 206.

3. Iidem AA. Quintiano.

QUi nummis acceptis ab extraneo, servum suum manumisit, & pro operis pecuniam ab eo accepit: sive fuerant operæ impositæ, sive non, ut indebitam solutam reddere 10 cogitur. PP. Cal. Nov. ALBINO & ÆMILIANO COSS. 207.

4. Imp. ANTON. A. Valeriano.

SI quam tibi pecuniam à liberto tuo ex venditione 11 operarum deberi probaveris: restitui tibi à liberto tuo Præses jubebit: Ex hoc enim liberam 12 testamenti factionem libertus habet, modo si non onerandæ 13 libertatis gratia emissam [esse] cautionem probabitur. PP. 14. Calend. Maji, DUOBUS ASPRIS COSS. 213.

5. Idem A. Terentio.

MAter tua ab eo, quem ex causa fideicommissi manumisit, operas impositas petere non 14 potest: nisi ejus tantum temporis, quo eum ante 15 manumisit, quam dies fideicommissæ libertatis existeret. Sed nisi ei honorem 16 patronis debitum exhibuerit: adeat competentem 17 judicem pro modo admissi vindicaturum. PP. 3. Id. Maji, DUOBUS ASPRIS COSS. 213.

6. Imp. ALEXANDER A. Minicio.

NEc patronis pro operis mercedem 18 accipere licet: quamvis si indictæ operæ præstitæ non sint 19, ad pecuniæ exactionem obsequii non præstiti æstimatio convertatur. §. 1. Qui autem duos filios 20 in potestate, vel diversis temporibus habuit, Lege Julia de maritandis ordinibus obligatione operarum liberatur. Dat. 12. Cal. Jun. JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

7. Idem A. Augustino.

SI tuis 21 nummis emptus es ab eo, à quo manumissus es: nec operas ei debes, nec puniri ab eo, ut ingratus, potes: *patronum* tamen tuum esse eum, negari non oportet. Dat. 3. Id. Sept. JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

8. Idem A. Lictorio.

LIbertæ tuæ, ducendo 22 eam uxorem, dignitatem auxisti: & ideo non est cogenda operas tibi præstare, cum possis Legis beneficio contentus esse, quod invito te alii non 23 possit juste nubere. Dat. 10. Cal. Mart. FUSCO & DEXTRO COSS. 226.

9. Idem A. Herculiano.

TItius, si [cum] testamentum faceret, servo suo Cajo libertatem cum conditione hac dedit: *Cajum servum meum à die mortis meæ annis tribus peractis manumitti volo: ita [tamen,] ut præstet heredibus meis, sicut me vivo præstabat:* & cum idem servus testatori diurnum quiddam præstaret, & post mortem ejus usque ad diem præstandæ libertatis etiam heredibus præstiterit: manifestum est, quod adeptus libertatem, ad eandem præstationem compelli non possit. Dat. 7. Idib. Aug. FUSCO & DEXTRO COSS. 226.

10. Idem A. Cæcilio.

LIberti libertæque defunctorum, operas neque extraneis 24 heredibus patronorum, neque maritis patronarum debent. PP. Calend. Nov. ALEXANDRO A. COS. 227.

11. Imp. GORDIANUS A. Africano.

QUod ex liberta muliere nascitur, ingenuum 25 est. §. 1. Is autem, qui libertæ suæ nubendi commodavit adsensum, quamvis operas ab ea exigere non possit, jura [tamen] patronatus non amittit. PP. 3. Non. August. PIO & PONTIANO COSS. 239.

12. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Veneriæ.

QUi manumittuntur, liberum, ubi voluerint, commorandi arbitrium habent: nec à patronorum filiis, quibus solam reverentiam debent, ad serviendi necessitatem redigi possunt: nisi ingrati probentur: cum neque cum patrono 27 habitare libertos jura compellant. S. 9. Cal. Jun. ipsis AA. & COSS.

(70. Confer *l.* 6. §. 1. *ff. de serv. export.* (71. v. *l.* 10. *ff. de reg. jur.* (72. *l.* 2. *ff. rer. amotar.* (73. Vide enim *l.* 3. *ff. d. t.* (74. *l.* 1. *ff. d. t. l.* 1. *ff. de ritu nupt.* (75. §. 2. 3. *supr. h. l.* (76. *d. l.* 1. *l.* 2. *ff. rer. amotar.* (77. Vide tamen *l.* 28. *ff. d. t.*

TIT. III. (1. *Lib.* 38. *D.* 1. (2. v. *l. ult. in fin. pr. ff. de liber. caus. l.* 77. *ff. de solution.* (3. Vide tamen *l.* 2. *ff. h. t. l.* 1. §. 5. *ff. quar. rer. actio.* (4. Adde *l.* 3. *supr. an servus pro suo facto. l.* 104. *ff. de verb. oblig.* immo vide *d. l.* 1. §. 5. *l.* 2. *in fin. ff. quar. rer. actio.* (5. Confer. *l.* 24. *ff. h. t.* (6. *l.* 5. §. 18. §. 19. *ff. de agnoscend. & alend. lib.* (7. *l.* 1. *infr. de libert. & eor. lib. l.* 30. *pr. ff. qui & à quib. manumiss.* (8. *l.* 13. *pr. l.* 47. *ff. l.* 5. *infr. h. t. l.* 29. *ff. de bon. libert.* excip. *d. l.* 47. (9. Adde *l.* 3. §. 4. *ff. de bon. libert.* fac. *l.* 1. *infr. de libert. & eor. lib.* (10. Vide tamen *d. l.* 47.

(11. v. *l.* 3. *supr. an servus pro suo facto. l.* 37. *ff. de bon. libert.* (12. *d. l.* 37. (13. v. *l.* 1. §. 5. *l.* 2. *in fin. ff. quar. rer. actio.* (14. *l.* 13. *pr. l.* 42. *ff. l.* 2. *supr. h. t.* (15. v. *l.* 3. §. 3. *ff. de hered. instit. l.* 32. *ff. de dolo malo.* immo vide *l.* 31. §. 1. *in fin. ff. ad SC. Trebell.* (16. *l.* 9. *ff. de in jus vocand.* (17. v. *l.* 1. §. 10. *ff. de off. præf. urb.* (18. v. *l.* 1. *supr. h. t.* (19. *l.* 13. §. 2. *l.* 24. *ff. eod.* (20. *l.* 37. *pr. ff. eod.* (21. *l.* 4. *ff. de manumiss.* adde *l.* 10. *ff. de in jus vocand.* (22. *l.* 46. *ff. h. t.* (23. *l.* 15. *ff. de ritu nupt.* (24. Vide tamen *l.* 2. *supr. de in jus vocand. l.* 6. *ff. h. t.* (25. *pr. Inst. de ingenuis. l.* 9. *infr. de ingen. manumiss.* (26. *l.* 2. *infr. de obseq.* (27. Immo vide *l.* 38. *in fin. ff. h. t.* adde *l.* 20. *in fin. ff. eod. l.* 13. *in fin. ff. de annuis legat. l.* 38. *in fin. ff. de aliment. legat. l.* 44. *ff. de manumiss. testamento. l.* 71. §. 2. *ff. de condit. & demonstr.*

13. Imppp. VALENT. VALENS & GRATIAN. ad Probum PP.

IN redhibitione 28 operarum maneat pœna in eum, qui libertum alienum recipiendum esse duxerit. Dat. 3. Id. Jul. GRATIANO A. 2. & PROBO COSS. 371.

TIT. IV. DE BONIS 1 LIBERTORUM, ET JURE 2 patronatus.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Secundæ.

MUltum interest, utrum quis suis 3 nummis emptus ac manumissus sit ab emptore, an à domino suo data 4 pecunia mereatur libertatem? Priore enim casu ad [bona] ejus contra tabulas admitti patronum non placet; posteriore [vero] omnia jura patronatus retinet. Et ideo cum Sabiniani patroni filii, qui plenum [jus] habuit, ut hostis publici bona fisco vindicata sint: secundum ea, quæ divo Pertinaci placuerunt, & nos secuti sumus 5, in jura libertorum ejus fiscus [noster] successit. PP. 5. Nonas Jul. FAUSTINO & RUFINO COSS. 219.

2. Impp. VALENS & VALENT. AA. ad Florianum Comitem rerum privatarum.

SI liberti conniventibus patronis consortium 6 cum ancillis colonisve nostris elegerint: sciant [illi] se deinceps commoda patronatus amissuros. Dat. 3. Idib. Octobr. *Treveri*, LUPICINO & JOVINO VV. CC. COSS. 367.

3. Imp. JUSTINIANUS A. Demostheni P. P.

SI quis patronorum in posterum hujusmodi narrationem conceperit, vel in libertatibus, quæ inter vivos actitantur, vel in his, quæ ex testamento, vel codicillis scriptis [vel sine scriptis] habitis proficiscuntur, *ut liberti 7 eorum à jure patronatus liberentur*: antiqua interpretatione semota, non dubitet etiam patronatus jus ex sola tali verborum conceptione libertis esse remittendum: nec [eorum] successionibus, quæ ab intestato descendunt, quas veteres etiam post hujusmodi actus servari in libertorum bonis decreverunt, à nobis patronis integris reservandis. Sed quemadmodum in natalium 8 restitutione omne jus tollitur patronatus, ita & in hujusmodi verbis eandem 9 vim esse observandam omnes non ignorant. Idemque juris est, si inter vivos manumissione imposita, in ultimis voluntatibus concessio data fuerit patronatus: ita tamen, ut in omnibus natalium restitutiones, ex quibus pene solis ingenuitas mera libertis competit, tam obtineant, quam in nostra Republica polleant: cum nobis cordi est, ingenuis magis hominibus, quam libertis eam frequentari. Reverentia tamen, quæ à libertis [patronis] debetur, & jure, quod adversus ingratos 10 libertos patronis competit, integris reservandis, & si per verborum conceptionem secundum à nobis inductum modum jus patronatus fuerit amissum: cum etiam hæc ingenuitatis præmio tollantur, quam pene 11 sola natalium restitutio inducit: his videlicet casibus, per quos pœnalibus modis jus patronatus quasi ab indignis patronis eripitur, in suo robore duraturis. Recitata septies 12 in novo Consistorio palatii Justiniani. Dat. 3. Calend. Nov. DECIO V. C. COS. 529.

4. Αὐτοκράτωρ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ. deest.

Varia capita Græcæ Constitutionis Justiniani de jure patronatus ex variis locis in unum congesta per Ant. Contium.

§. 1. Multi modi in ea enumerabantur, quibus cessat jus patronatus: ut passim ajunt Græci interpretes. §. 2. Volens patronus remittit ei, qui manumittitur, jura patronatus. lib. XLVIII. *βασιλικ.* tit. ult. §. 3. Qui suis nummis est emptus, liber fit, & solutus omni jure patronatus etiam jure veteri, lib. XLVIII. *βασιλικ.* Ὁ κλέψας ἀλλοῖα πράγματα, καὶ διὰ τῶν τοιούτων κλοπιμαίων πραγμάτων II. συναγαγὼν, καὶ δοὺς ταῦτα ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ ἐλευθερίας ἐλευθεροῦται. ὁ δὲ II. κλέψας, οὐ δύναται δοῦναι ταῦτα καὶ ἐλευθερωθῆναι, ἀλλὰ δοῦλος μένει, καὶ τούτων ἀφαιρουμένων ἀπ᾽ αὐτοῦ.

Id est,

Qui alienas res furatus est, & ex earum distractione decem puta redegit, eaque dedit pro sua libertate, liber fit: qui vero decem furatus est, non potest ipsa dare: & liber fieri, sed servus manet etiam iisdem decem ei ablatis. §. 4. Ὁ ἀπρονόητος ἐλευθεροῦται, ἀπρονόητος δέ ἐστιν, ἢ ὁ μηδένα τὸν προνοούμενον ἔχων αὐτοῦ, ἢ ὁ μὴ δυνάμενος ἑαυτοῦ προνοεῖσθαι, ὁ ποῖός ἐστιν ὁ παράφρων καὶ ὁ μαινόμενος. §. 5. Servus ægrotus, nisi ejus curam dominus gerat, fit liber, & dominus amittit in eo jus patronatus. Item ne filii adoptivi patroni libertos patris adoptivi habeant.

§. 6. Δοῦλος στρατευόμενος εἰδήσει τοῦ οἰκείου δεσπότου ἐλευθεροῦται. i. e. Servus sciente 13 domino militiam adeptus, potestate domini liberatur, & ingenuus fit cessante jure patronatus. † Idem cautum fuisse videtur de servo Episcopatum vel Clericatum, vel aliquam dignitatem sciente domino adepto, ita ut concipi debeat hæc epitome:

Δοῦλος στρατευόμενος ἢ ἀξιωματικὸς γενόμμνος εἰδήσει, &c.

§. 7. Ancillas 14 nostras in concubinatu habere possumus. Qui habet uxorem legitimam 15, non potest habere concubinam. Si quis sine uxore constitutus ancillam suam sub nomine habeat concubinæ, & in eadem usque ad mortem suam consuetudine perseveraverit: illa cum liberis suis in ingenuitatem rapietur, & supra legitimam portionem peculium, quod dominus, cum moreretur, habebat, capiet: neque liberi aut heredes, aut cognati defuncti in illam jus patronatus habebunt. §. 8. Intestato liberto mortuo ad ejus successionem primum vocantur descendentes, id est, veteri quidem jure liberi post libertatem parentum concepti: ex hac 16 vero lege etiam liberi in servitute parentum concepti, & postea manumissi, & post liberos hujusmodi vocantur, deinde cæteri ascendentes, & parentes liberti, & fratres, si modo sint liberi, id est, manumissi, patronatus jure in hac parte sopito. §. 9. Placebat in eo 17 genere percipiendarum hereditatum (loquitur *de legitimis hereditatibus*) successionem non esse, id est, ut quamvis proximus, qui secundum ea, quæ diximus, vocatur ad hereditatem, aut spreverit hereditatem, aut antequam adeat, decesserit, nihilomagis legitimo jure sequentes admittantur. Quod iterum Prætores imperfecto jure corrigentes, non in totum sine adminiculo relinquebant: sed ex cognatorum ordine eos vocabant, utpote agnationis jure eis recluso. Sed nos nihil perfectissimo juri deesse cupientes, nostra Constitutione, quam de jure patronatus humanitate suggerente protulimus, sancimus, successionem in agnatorum hereditatibus non esse eis denegandam: cum satis absurdum erat, quod cognatis à Prætore apertum est, hoc agnatis esse reclusum: maxime cum in onere quidem tutelarum, & primo gradu deficiente, sequens succedit: & quod in onere obtinebat, non erat in lucro permissum. §. 10. Illud certum est, ad serviles 18 cognationes illam partem Edicti, qua proximitatis nomine bonorum possessio promittitur, non pertinere: nam nec ulla antiqua lege talis cognatio computabatur. Sed nostra Constitutione, quam pro jure patronatus fecimus (quod jus usque ad nostra tempora satis obscurum, atque nube plenum, & undique confusum fuerat) & hoc humanitate suggerente concessimus, ut si quis in servili constitutus consortio, liberum vel liberos habuerit, sive ex libera, sive ex servilis conditionis muliere, vel contra serva mulier ex libero vel servo habuerit liberos cujuscunque sexus, & ad libertatem his pervenientibus, & ii, qui ex servili ventre nati sunt, libertatem meruerint: vel dum mulieres liberæ erant, ipsi in servitute eos habuerint, & postea ad libertatem pervenerint, ut hi omnes ad successionem patris, vel matris veniant, patronatus jure in hac parte sopito. 19 Hos enim liberos non solum in suorum successionem, sed etiam alterum in alterius successionem mutuam vocavimus, ex illa lege specialiter eos vocantes, sive soli inveniantur,

(28. *l. un. in fin. infr. de colon. Illyr.*
TIT. IV. (1. *Lib.* 38. *D.* 2. adde *Lib.* 3. *Inst.* 8. (2. *Lib.* 37. *D.* 14. (3. *l.* 7. *supr. de operis libert.* (4. *l.* 3. *supr. an servus pro suo facto. l.* 3. *infr. de obsequiis.* (5. v. *l.* 9. *ff. ad leg. Jul. majest.* (6. Adde *l. ult. supr. de serv. fugitiv. Auth. ad hæc. infr. de latina libert. toll.* (7. *Nov.* 78. *c.* 2. (8. v. *infr. tit. de natal. rest. l.* 10. *§.* 3. *ff. de in jus vocand.* (9. Abrog. *l.* 47. *§.* 2. *ff. h. t.* (10. v. *l.* 2. *infr. de libert. & eor. lib. d. Nov.* 78. *c.* 2. (11. *l.* 2. *l.* 3. *ff. de natal. restit.* (12. v. *l.* 30. *supr. de jure dot. l.* 22. *supr. de sacrosanct. eccles.*

(13. *l.* 6. *l.* 7. *infr. qui militare non poss.* (14. Fac. *l.* 24. *ff. de ritu nupt.* adde *l.* 1. *§.* 1. *& seq. l.* 3. *pr. ff. de concubinis.* (15. *l. un. supr. d. t.* (16. v. *pr. Inst. de servili cognat.* (17. v. *§.* 7. *Inst. de legit. agnat. success.* (18. *d. pr. Inst. de legit. agnat. success.* (19. *d. loco.*

qui in servitute nati, & postea manumissi sunt: sive una cum aliis, qui post libertatem parentum concepti sunt, sive ex eodem patre, vel eadem matre, sive ex aliis qualicunque copulatione nati sunt, ad similitudinem eorum, qui ex justis nuptiis procreati sunt. §. 11. Sed nostra Constitutio 20, quam pro omni natione Græca lingua compendioso tractatu habito composuimus, ita hujusmodi causam definivit, ut si quidem libertus, vel liberta minores centenariis sint, id est, minus centum aureis habeant substantiam (sic enim legis Papiæ summam interpretati sumus, ut pro mille sestertiis unus aureus computetur) nullum locum habeat patronus in eorum successione, si tamen testamentum fecerint. Sin autem intestati decesserint nullo liberorum relicto, tunc patronatus jus (quod erat ex Lege duodecim Tabularum) integrum reservavit. Cum vero majores centenariis sint, si heredes, vel bonorum possessores liberos habeant, sive unum, sive plures cujuscunque sexus, vel gradus, ad eos successiones parentum deduximus, patronis omnibus modis una cum sua progenie semotis. Sin autem sine liberis decesserint, si quidem intestati, ad omnem hereditatem patronos patronasque vocavimus. Si vero testamentum quidem fecerint, patronos autem & patronas præterierint, cum nullos liberos haberent, vel habentes eos exheredaverint, vel mater sive avus maternus eos præterierint, ita ut non possint argui inofficiosa eorum testamenta: tunc ex nostra Constitutione per bonorum possessionem contra tabulas non dimidiam, ut antea, sed tertiam partem bonorum liberti consequantur, vel quod deest, eis ex Constitutione nostra repleatur; si quando minus tertia parte bonorum suorum libertus vel liberta eis reliquerit, ita sine onere, ut nec liberis liberti libertæve ex ea parte legata, vel fideicommissa præstentur, sed ad coheredes eorum hoc onus redundet: multis aliis casibus à nobis in præfata Constitutione congregatis, quos necessarios esse ad hujusmodi dispositionem juris perspeximus, ut tam patroni patronæque, quam liberi eorum, necnon qui ex transverso latere veniunt, usque ad quintum gradum ad successionem libertorum libertarumque vocentur, sicut ex ea Constitutione intelligendum est: & si ejusdem patroni, vel patronæ, vel duorum duarumque pluriumve liberi sint, qui proximior est, ad liberti, vel libertæ vocetur successionem: & in capita, non in stirpes dividatur successio: eodem modo & in iis, qui ex transverso latere veniunt, servando. Pene enim consonantia jura ingenuitatis & libertinitatis in successionibus fecimus. Cumque 21 antea fuerat septimo loco bonorum possessio, *Tum quem ex familia*, & octavo, *undè patroni, patronæque, & parentes eorum:* utramque per Constitutionem nostram, quam de jure patronatus fecimus, penitus evacuavimus. Cum enim ad similitudinem successionis ingenuorum, libertinorum successiones posuimus, quas usque ad quintum gradum tantummodo coarctavimus, ut sit aliqua inter ingenuos & libertinos differentia, sufficit eis, tam contra tabulas bonorum possessio, quam *Unde legitimi*, & *unde cognati:* ex quibus possunt jura sua vindicare omni scrupulositate & inextricabili errore istarum duarum bonorum possessionum resoluta.

TIT. V.
SI IN FRAUDEM 1 PATRONI A LIBERTIS alienatio facta sit.

1. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Claudio.

SI in fraudem patroni libertus aliquid alienaverit: quatenus legitima pars deminuta 2 est, revocandi tributam convenit esse potestatem. Dat. Cal. Novembr. *Sirmii*, CC. COSS.

2. Iidem AA. & CC. Juliæ.

DEfuncto quidem liberto patronus intestato succedens, per actionem Calvisianam 3 in ejus fraudem alienata revocare potest. Verum cum patronum post liberti sui mortem ab eo fundi collatam donationem habuisse 4 ratam asseveras: manumissoris factum infirmare successores ejus minime possunt. Dat. 8. Cal. Januar. *Sirmii*, CC. COSS.

(20. §. 3. *Inst. de success. libert.* (21. §. 4. *vers. cumque. Inst. de bonor. possess.*

TIT. V. (1. *Lib. 38. D. 5.* (2. *l. 1. pr. l. 3. pr. §. ult. ff. h. t.* §. 3. *Inst. de success. libert.* (3. *l. 1. §. 11. l. 3. §. 3. ff. h. t. l. 16.* §. 6. *ff. de hered. petit.* (4. v. *l. ult. vers. cum nostra. supr. de SC. Maced.*

TIT. VI.
DE OBSEQUIIS 1 PATRONO PRÆSTANDIS.

1. Imp. ALEXANDER A. Zotico.

COntra patronum tuum famosam 2 actionem instituere non potes. PP. 2. Idus Maji, MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

2. Idem A. Leontogono.

LIbertæ, quæ voluntate patroni, aut jure nuptæ 3 sunt, non coguntur officium patronis suis præstare. Dat. 14. Cal. August. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

3. Idem A. Xantho.

ETiam, qui pactione 4 data à dominis manumittuntur, mero jure omne eis obsequium debent.

4. Idem A. Victorino.

SI manumissori tuo vim, & audaciam objecisti, ei, qui te beneficio suo ex servitute liberando, ut adversarium [te] haberet 5, fecit: Præses provinciæ, quatenus coërcere 6 ejusmodi temerariam licentiam debeat, æstimabit. Nam si qua tibi pecunia debebatur, sive de rebus adversus patronum disceptatio fuerat: non protinus 7 ad litigandum currere 8 debueras: maxime autem si hoc facere auderes, sine atrocitate 9 [certe] verborum æquitatem petitionis tuæ commendare Judici potuisti, omni honore patrono debito reservato. PP. 2. Calend. Octobr. JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

5. Imp. GORD. A. Sulpitiæ.

ETiam liberis 10 damnatorum 11 consuetum obsequium libertos paternos præstare debere 12, in dubium non venit. Proinde si non agnoscunt reverentiæ debitæ munus: non immerito videntur ipsi adversus se provocare severitatem. PP. Non. Septembr. SABINO 2. & VENUSTO COSS. 241.

6. Idem A. Cornelio.

LIbertos, sive libertas, maxime quibus impositæ operæ non sunt, consuetum potius obsequium, quam servile ministerium manumissoribus exhibere debere, neque vincula 13 perpeti, non est opinionis incertæ. Dat. 3. Cal. April. ATTICO & PRÆTEXTATO COSS. 243.

7. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Metrodoro.

NEque libertis novercæ, injuriæ inferendæ privignis 14 ejus libera facultas esse debet, paternos 15 etiam libertos (sicut dicis) injuriosos tibi fuisse, ferendum non est. Præses igitur provinciæ vindictam tibi personarum conditioni congruentem impertiri non dubitabit. Dat. 5. Id. Maji, MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

8. Iidem AA. Hermiæ.

NEque patronæ 16 tuæ obsequiis refragari te fas est. Dat. 12. Cal. Februar. DIOCLET. & MAXIM. AA. COSS. 287.

TIT. VII.
DE LIBERTIS 1 ET EORUM liberis.

1. Imp. ANTONINUS A. Daphno.

NOn est ignotum, quod ea, quæ ex causa fideicommissi 2 manumisit, ut ingratum libertum accusare non potest: cum id judicium extra ordinem præbeatur ei, qui [voluptate] servo suo

TIT. VI. (1. *Lib. 37. D. 15.* (2. *l. 1. in fin. supr. si tut. vel curat. non gesserit. l. 11. §. 1. ff. de dolo malo. l. 2. l. 5. §. 1. l. 6. l. 7. ff. h. t.* (3. *l. 11. in fin. supr. l. 48. ff. de operis libert.* vide tamen *l. 13.* §. 3. *ff. eod.* (4. v. *l. 8. infr. de liberali caus. l. 10. pr. ff. de in jus vocand.* (5. Fac. *l. 7. supr. de judiciis.* (6. *l. 1. §. 10. ff. de off. præf. urb.* (7. v. *l. 4. §. 1. ff. de in jus vocand.* (8. Confer. *l. 19. infr. ad leg. Corn. de falsis.* (9. *l. 11. §. 1. ff. de dolo malo.* juncta *l. 6. §. 1. supr. de postul.* (10. *l. 5. §. 20. ff. de agnosc. & alend. liber. l. 3. infr. tit. prox.* (11. *l. 4. ff. de jure patron. l. 9. ff. ad leg. Jul. majest.* (12. Immo vide *l. 3. ff. de interdict. l. 1. in fin. supr. de bon. libert.* (13. Adde *l. 12. supr. de operis libert.* (14. v. *l. 3. infr. tit. prox. l. 7. in fin. ff. de oper. libert.* (15. *l. 5. §. 20. ff. de agnoscendis & alend. lib.* (16. *l. 5. supr. de operis libert.*

TIT. VII. (1. *Nov. 78. c. 2.* (2. v. *l. 2. supr. de operis libert.* adde *l. 50. ff. de ritu nupt.*

liberta-

libertatem gratuitam præstitit, non qui debitam 3 restituit. PP. 5. Cal. Maji, MESSALA & SABINO COSS. 215.

2. Imp. CONSTANT. A. ad Maximum Præfectum Urbi.

SI manumissus ingratus circa patronum suum extiterit, & quadam jactantia, vel contumacia cervicem adversus eum erexerit, aut levis offensæ contraxerit culpam: à patrono rursus sub imperium ditionemque mittatur 4, si in judicio, vel apud pedaneos 5 judices patroni querela exorta ingratum eum ostendat: filiis etiam, qui postea nati fuerint, servituris: quoniam illis delicta 6 parentum non nocent, quos tunc esse ortos constiterit, dum libertate illi potirentur. † Sane si is, qui in nostro consilio vindicta liberatus est, post coërcitionem [ex] pœnitentia dignum se præstiterit, ut ei civitas Romana reddatur: non prius fruetur beneficio libertatis, quam si hoc patronus ejus oblatis precibus impetraverit. Dat. Idib. April. *Romæ*, CONSTANT. A. 5. & CONSTANTE C. COSS. 319.

3. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. ad Senatum.

LIberti non modo adversus patronos non audiantur, verum etiam eandem, quam patronis ipsis [debent,] reverentiam præstent heredibus 7 patronorum: quibus ingrati actio 8, sicut ipsis manumissoribus, deferetur, si illi datæ sibi libertatis immemores, nequitiam receperint servilis ingenii. Datum 8. Idib. August. *Ravennæ*, MARINIANO & ASCLEPIODOTO COSS. 423.

4. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. Basso PP.

LIbertinæ conditionis homines, vel eorum filii, etiam si militantes 9 [docebuntur] ingrati: ad servitutis nexum proculdubio reducentur. Dat. Calend. Aprilis, *Ravennæ*, THEODOS. 11. & VALENT. AA. COSS. 425.

TIT. VIII.

DE JURE AUREORUM 1 ANNULORUM, & de natalibus 2 restituendis.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Philadelpho.

NAtales antiquos, & jus ingenuitatis non ordo præstare Decurionum 3, sed à nobis 4 peti potuit. Dat. 15. Calend. April. *Ravennæ*, ipsis AA. COSS.

2. Iidem AA. & CC. Eumeni.

AUreorum usus annulorum beneficio Principali tributus, libertinitatis, quoad vivunt, imaginem 5, non statum 6 ingenuitatis præstat. Natalibus autem antiquis restituti liberti, ingenui 7 nostro constituuntur beneficio. 8 Dat. 13. Calend. * *Sirmii*, CC. COSS.

In AUTHENT. ut liberti de cætero. §. 1. & §. illud coll. 6. tit. 7. al. 6. Novell. 78. cap. 1. & 2.

SEd hodie, quia manumittentes servos suos, cives denunciant Romanos: [non enim aliter licet] ex ipsa manumissione aureorum annulorum & regenerationis jus habent: ut sint quidem liberi & ingenui, sed jure patronatus illæso.

(3. *d. l.* 50. (4. *l. pen. supr. de operis libert. l.* 6. *ff. de agnosc. & alend. lib. l.* 70. *ff. de verb. sign.* §. 1. *Inst. de capit. deminut. Nov.* 78. *c.* 2. (5. Immo vide *l.* 2. *supr. de pedaneis judic.* (6. Confer *l.* 5. §. 1. *infr. ad leg. Jul. majest.* (7. v. *l.* 5. §. 20. *ff. de agnosc. & alend. liber. l.* 19. *in fin. ff. de jure patron. l.* 2. *supr. l.* 10. §. 9. *ff. de in jus vocand. l.* 7. *supr. tit. prox.* (8. *l.* 70. *vers. item in lege. ff. de verb. signif.* (9. Fac. *l.* 1. *in fin. ff. de obseq.* vide tamen *l.* 6. *l.* 7. *infr. qui militare non poss.*

TIT. VIII. (1. *Lib.* 40. *D.* 10. *Nov.* 78. (2. *d. Nov. Lib.* 40. *D.* 11. (3. *l.* 1. *infr. si servus aut libert.* (4. *l. ult. pr. ff. de natal. rest.* abrog. *Nov.* 78. *c.* 1. (5. *l.* 5. *l.* 6. *ff. h. t. l.* 3. *pr. ff. de bonis libert. l. un. infr. ad leg. Visell.* (6. *l.* 33. §. 2. *ff. de condit. & demonstr.* (7. *l.* 2. *l.* 3. *l.* 5. §. 1. *ff. de natal. rest. l.* 3. *pr.* & §. 1. *ff. de bonis libert. Nov.* 74. *c.* 1. *vers. sicut.* (8. Abrog. *Nov.* 78. *c.* 1. & 2.

TIT. IX.

QUI ADMITTI AD BONORUM 1 POSsessionem possunt: & intra quod tempus.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Macrinæ.

BOnorum possessio filiofamilias delata, cum ignorante 2 quoque patre possit peti emolumentum etiam patri allatura, si ratam 3 petitionem pater habuerit, amittitur transacto 4 tempore. Sine die & Consule.

2. Iidem AA. Crispino.

SI bonorum possessio tibi duntaxat competit proximitatis nomine, habuisti spatium centum 5 dierum utilium, ex quo eum defunctum scisti 6, ad bonorum possessionem amplectendam. Dat. 3. Non. Nov. GETA COS.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Crescentio.

INfantis 7 nomine agnitam bonorum possessionem, & antequam loqueretur diem functi, recte competere, nulla dubitatio est. S. Cal. Jan. MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

4. Iidem AA. & CC. Marcello.

EMancipata si non agnovit intra annum 8 *Unde liberi* bonorum possessionem: nullam 9 ad heredes vindicationem successionis transmittere potuit. Dat. 3. Cal. Maji, *Heracliæ*, CC. COSS.

5. Iidem AA. & CC. Maximo.

QUamdiu per facti 10 quæstionem incertum est, utrumne secundum tabulas, an ab intestato, & ex quo capite possessio sit delata, ne tibi tempus agnoscendæ bonorum possessionis præfinitum cedat, superstitiosam geris solicitudinem.

6. Iidem AA. & CC. Frontinæ.

JUris ignorantiam nec mulieribus 11 prodesse in Edicti perpetui cursu de agnoscenda bonorum possessione, manifestum est. Dat. 3. Calend. Maji, *Sirmii*, CC. COSS.

7. Pars epistolæ CONSTANTII MAXIMIANI AA. & SEVERI & MAXIMIANI Nobilissimorum CC.

BOnorum quidem possessionem pupilli nomine agnoscere 12 tutorem potuisse, aperte declaratur: ipse autem pupillus 13 bonorum possessionem sine tutoris auctoritate amplecti non potest, nisi etiam impuberi sine 14 tutoris auctoritate hoc postulanti, sciens hoc competens judex dederit bonorum possessionem: tunc enim emolumentum successionis videtur [ei] Prætorio jure quæsitum esse. 6. Idib. Decembr. CONSTANTIO & MAXIMIANO COSS. 294.

8. Imp. CONSTANTIUS A. ad Dionysium.

QUicunque res ex parentum, vel proximorum successione jure sibi competere confidit: sciat sibi non obesse, si per rusticitatem, vel ignorantiam [facti 15, vel absentiam,] vel quamcunque aliam rationem intra præfinitum tempus bonorum possessionem minime petiisse noscatur: quoniam hæc sanctio hujusmodi consuetudinis necessitatem mutavit. Datum Prid. Id. Mart. *Heliopol.* CONSTANTIO A. & CONSTANTE C. COSS.

9. Idem A. ad Populum.

UT verborum inanium excludimus captiones: ita hoc observari decernimus 16, ut apud quemlibet judicem, vel [etiam] apud Duumviros, qualiscunque testatio amplectendæ hereditatis osten-

TIT. IX. (1. v. *Lib.* 37. *D.* 1. (2. *l. ult.* §. 1. *infr. de bonis quæ liber.* (3. *l. ult. ff. de bonor. possess. l.* 6. §. 1. *ff. de adquir. vel omitt. hered. l. ult.* §. 1. *ff. quis ordo in bon. possess. l.* 24. *pr. ff. ratam rem.* immo vide *l.* 25. §. 4. *ff. de adquir. vel omitt. hered.* (4. *l.* 2. *infr. h. t.* (5. *l.* 3. *ff. unde cognati. l.* 1. §. 8. §. 9. *ff. de successor. edict.* §. 4. *in fin. Inst. de bonor. possess.* (6. *l.* 10. *ff. d. t. l.* 1. *ff. quis ordo in bonor. possess.* (7. v. *l.* 7. §. 1. *ff. de bonor. possess.* juncta *l.* 18. *infr. de jure delib.* (8. *l.* 1. §. 12. §. 15. *ff. de success. edict. l.* 4. *in fin. ff. quis ordo in bon. possess.* §. 4. *Inst. de bonor. poss.* (9. Confer. *l.* 3. *in fin. infr. de jure delib.* (10. v. *l.* 8. *infr. h. t. l.* 2. *pr. ff. quis ordo in bonor. possess.* (11. *l.* 11. *l. ult. supr. l.* 8. *ff. de jur. & fact. ignor.* (12. *l.* 7. §. 1. *l.* 8. *ff. de bonor. possess.* adde *l.* 1. *ff. de bonor. poss. furios.* (13. *d. l.* 7. §. 1. *l.* 5. *infr. de jure delib.* (14. Immo vide §. 1. *Inst. de auct. tut.* (15. v. *l.* 5. *supr. h. t.* (16. v. §. 6. *Inst. de bonor. poss.*

datur,

datur, statutis prisco jure temporibus coarctanda: eo addito, ut etiamsi intra alienam vicem, id est, prioris gradus, properantius exeratur, nihilominus tamen efficaciam parem, quasi suis sit usa curriculis, consequatur. Dat. Cal. Februar. *Laodiceæ*.

TIT. X.
QUANDO NON PETENTIUM PARTES petentibus adcrescant.

1. Imp. GORD. A. Marthanæ.

QUotiens pluribus liberis, cessante legitima successione, bonorum possessio defertur: [beneficium] Edicti perpetui quibusdam omittentibus, his solis, qui bonorum possessionem agnoverunt, portionem non petentium accrescere 1, in dubium non venit. Datum Id. Januar. PEREGRINO & ÆMILIANO COSS. 245.

TIT. XI.
DE BONORUM POSSESSIONE secundum 1 tabulas.

1. Imp. ALEXANDER A. Vitali.

PEndente appellatione à sententia, qua falsum 2 testamentum pronunciatum est: incerto adhuc, an defunctus intestatus decesserit: proximitatis nomine bonorum possessioni locus 3 non est. Datum 3. Calend. Maji, MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

2. Imp. GORDIAN. A. Cornelio.

BOnorum quidem possessionem ex Edicto Prætoris nonnisi secundum eas tabulas, quæ septem 4 testium signis signatæ sunt, peti posse, in dubium non venit. Verum si eundem numerum adfuisse sine scriptis testamento condito, doceri potest: jure civili testamentum [factum] videri, ac secundum nuncupationem bonorum possessionem deferri, explorati juris est. PP. 12. Calend. Mart. ATTICO & PRÆTEXTATO COSS. 243.

TIT. XII.
DE BONORUM POSSESSIONE CONTRA 1 tabulas, quam prætor liberis pollicetur.

1. Imp. ALEXAND. A. Rufo.

LIberi, contra tabulas parentum bonorum possessione admissa, solis parentibus 2 & liberis legata præstare secundum Edictum debent. PP. 4. Id. Octobr. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

2. Idem A. Claræ.

POsthumo nato 3, qui neque heres institutus à patre, neque nominatim exheredatus est, testamentum rumpitur. Et si contra 4 tabulas bonorum possessio infantis nomine à tutore petita est: secundum tabulas [bonorum] possessio locum habere non potest. Datum Cal. Mart. JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

TIT. XIII.
DE BONORUM POSSESSIONE CONTRA tabulas liberti 1, quæ patronis liberisque eorum datur.

1. Imp. GORDIANUS A. Herculiano.

LIcet ex causa fideicommissi 2 manumissus sit [is,] quem ex voluntate patris cum sorore [tua] te manumisisse proponis: tamen, si extraneos scripsit heredes, partis 3 legitimæ contra tabulas ejus bonorum possessionem petendo, vel contra 4 nuncupationem, si testamentum sine scriptis conditum est, intra tempora Edicto præstituta eam partem poteris obtinere. PP. 6. Cal. Dec. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

2. Imp. ANASTASIUS A. Asclepiodoto.

PAtronus, liberti muneribus 5 electis, & operis 6, à contra tabulas bonorum possessione repellitur. Datum 13. Cal. Mart. VIATORE & ÆMILIANO COSS.

TIT. XIV.
UNDE LIBERI. 1

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Sarpedoni.

SI avus tuus relictis tribus emancipatis 2 filiis decesserit, hique bonorum possessionem *unde liberi* acceperint: pro rata portione heredes eos extitisse, palam est. Dat. 4. Non. * MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

2. Iidem AA. & CC. Zosimo.

EX testamento 3, vel ab intestato existente filio, vel nepote suo 4 herede, nemo potest ab intestato heres existere. Dat. 3. Id. Mart. ipsis AA. & COSS.

3. Imp. CONSTANTINUS A. ad Leontium Comitem R. P. Orientis.

QUi se 5 patris post avum intestatum defuncti negat heredem: mortui avi paterni suscipere facultates non potest: maxime emancipatus, nisi per bonorum possessionem ad hujusmodi beneficium pervenerit. Dat. 8. Idib. April. LIMENIO & CATULINO COSS. 349.

TIT. XV.
UNDE LEGITIMI 1, ET UNDE cognati. 2

1. Imp. ALEXAND. A. Ulpio.

COnsobrinorum 3 tuorum intestatorum bona, si ad prioris necessitudinis neminem jure pertinuerint: tu, qui eorum possessionem agnovisti, persequi non prohiberis. Dat. 3. Id. Aug. JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Zenoni.

CUm propiorem 4 sobrinum (id est, natum [à] consobrina) rebus humanis intestatum defunctum proponas: intelligis sine auxilio bonorum 5 possessionis ejus te successionem vindicare non posse. Dat. 7. Cal. Jun. *Laodiceæ*, AA. COSS.

3. Iidem AA. & CC. Felici.

NEpotibus 6 avi materni pro virili 7 portione etiam jure honorario successio defertur. Datum Id. Octobr. *Sirmii*, CC. COSS.

4. Iidem AA. Syristæ.

NOn 8 hoc, an tenuerit quis res hereditarias, necne [sine voluntate adquirendæ sibi hereditatis,] quærendum est: sed an admiserit 9 hereditatem, vel bonorum possessionem. Datum 2. Calend. Januar. *Sirmii*, CC. COSS.

5. Iidem AA. Platoni.

CErtum quidem est, cognationis 10 jure citra admissionem bonorum possessionis neminem posse succedere: defuncti vero cognati succedere nolentes, bonorum possessionem petere non urgentur. 11 Dat. 12. Cal. Mart. *Sirmii*, CC. COSS.

TIT. X. (1. v. *l.* 3. *in fin. ff. de honor. possess. l.* 67. *ff. de adquir. vel omitt. hered. l.* 4. *pr. ff. quis ordo in bon. poss. l.* 1. §. 9. *ff. ad SC. Tertull.*

TIT. XI. (1. *Lib.* 37. *D.* 11. (2. v. *l.* 46. *ff. de adquir. vel omitt. hered.* (3. Adde *l.* 5. *supr. qui admitti ad bon. poss. l.* 8. *infr. commun. de success.* fac. *l.* 89. *ff. de reg. jur.* (4. *l.* 7. *ff. h. t. l.* 3. *ff. unde liberi.* fac. *l.* 12. *infr. de testam.*

TIT. XII. (1. *Lib.* 37. *D.* 4. (2. *l.* 20. §. 2. *ff. h. t. l.* 1. *pr. ff. de legat. præstand.* (3. *l.* 1. *l.* 2. *l.* 3. *infr. de posthum. l.* 1. *l.* 3. §. 3. *ff. de injust. rupt. irrito facto testam.* §. 1. *Inst. de exhered. lib.* (4. Immo vide *l.* 1. *in fin. ff. si tab. testam. nullæ extab. d.* §. 1. *Inst. de exhered. lib.*

TIT. XIII. (1. *l.* 6. *ff. de honor. possess. l.* 23. *ff. de bon. libert.* (2. *l.* 29. *ff. d. t. l.* 3. §. 1. *ff. de suis & legit. hered.* (3. *d. l.* 6. (4. v. *l.* 2. *supr. de bon. poss. sec. tab.* (5. *l.* 37. *ff. de bon. libert.* (6. *l.* 20. *ff. de jure patronat.*

TIT. XIV. (1. *Lib.* 38. *D.* 6. (2. *l.* 15. §. 1. *infr. de legit. hered. l.* 6. §. 1. *ff. de honor. poss. l.* 1. *in fin. ff. quis ordo in bon. poss.* (3. *l.* 39. *ff. de adquir. vel omitt. hered.* (4. *l.* 5. *in fin. ff. unde legit.* (5. Confer. *l. ult. supr. si minor ab hered.*

TIT. XV. (1. *Lib.* 38. *D.* 7. (2. *Lib.* 38. *D.* 8. (3. v. *l.* 6. *infr. commun. de success.* (4. v. *l.* 10. §. 16. *vers. personæ. ff. de gradib. & affin.* (5. *l.* 5. *infr. h. t.* (6. §. 15. § 16. *Inst. de hered. quæ ab intest. Nov.* 118. *c.* 1. *in fin. Nov.* 18. *c.* 4. (7. *l.* 11. *supr. famil. ercisc.* (8. *l.* 1. *infr. de jure delib. l.* 1. *infr. de repud. vel abstin. hered. l.* 20. *pr. ff. de adquir. vel omitt. hered.* (9. *l.* 5. *infr. h. t.* (10. *l.* 2. *supr. eod.* (11. *l.* 3. §. 3. *ff. de bonor. possess.*

TIT. XVI.
DE SUCCESSORIO EDICTO. 1

1. Imp. ALEXAND. A. Juliano.

SI mater 2 tua propter furorem suum patrui sui bonorum possessionem non accepit: tu filius ejus ad eorundem bonorum patrui magni 3 possessionem ex Edicto, quo prioribus non petentibus, sequentibus permittitur, admissus es. PP. 3. Id. Decembr. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Firmo.

SI aviæ eorum frater, de quorum successione agitur, velut ex testamento adiit hereditatem, quos intestatos decessisse ac falsum testamentum prolatum contendis, & ab intestato non petita bonorum possessione, vita functus est: ac tu, licet quinto gradu constitutus, ex successorio capite petiisti bonorum possessionem, vel necdum exclusus petas: eorum successionem potes vindicare. Nam si is, quem quarto gradu constitutum [esse] non ambigitur, ex Edicto petiit 4, nec hoc te latuit: frustra nobis supplicasti. Dat. 6. Id. April. *Sirmii*, CC. COSS.

TIT. XVII.
DE CARBONIANO 1 EDICTO.

1. Iidem AA. & CC. Floræ.

SI tibi ac filio tuo ab his, contra quos supplicas, status movetur quæstio: perspicis præmature rerum, quas velut de patris successione filius tuus vindicat, restitutionem postulari: cum si in pupillari permaneat ætate, secundum formam Edicti Carboniani data bonorum possessione, satisdatione impleta, tunc demum in possessionem eum constitui conveniat: vel hac non oblata 2, portionem ab omnibus, quam vindicat, possideri: servitutis 3 vero quæstionem in tempus pubertatis differri. 4 Dat. 12. Cal. Novembr. *Sirmii*, CC. COSS.

2. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. ad Rufinum P. P.

CArbonianum Edictum sub 5 personis legitimis (ex) indubitato matrimonio custodito 6 partu, & probata legitima successione, defertur: scilicet, ut in possessione novus heres constitutus, usque ad pubertatis 7 annos, sine inquietudine rebus utatur interdum alienis. 8 Dat. 3. Calend. Octobr. THEOD. A. 3. & HABUNDANTIO COSS. 392.

TIT. XVIII.
UNDE VIR ET UXOR. 1

1. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Hierio P. P.

MAritus 2 & uxor ab intestato 3 invicem sibi in solidum pro antiquo jure succedant 4, quoties deficit 5 omnis parentum, liberorumve, seu propinquorum legitima vel naturalis successio, fisco excluso. Datum 12. Calend. Mart. HIERIO & ARDABURIO COSS. 427.

In AUTHENT. de exhibend. & introduc. reis. §. quoniam vero. in fin. col. 5. tit. 8. al. 6. & col. 8. tit. 18. al. 13. ut lic. matri & aviæ. §. quia vero. 2. Novell. 117. cap. 5.

PRæterea si matrimonium sit absque dote 6, conjux autem præmoriens locuples sit: superstes vero laboret inopia: succedat una cum liberis communibus: alteriusve matrimonii in quartam, si tres sint, vel pauciores. Quod si plures sint, in virilem portionem: ut tamen ejusdem matrimonii liberis proprietatem servet, si extiterint: his vero non extantibus, vel si nullos habuerit, potietur etiam dominio, & imputabitur legatum in talem portionem.

TIT. XIX.
DE REPUDIANDA BONORUM possessione.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Theodosiano.

EMancipatus, repudiata bonorum possessione, absentiæ 1 patroni causæ velamento rursus ad eandem redire quæstionem frustra conatur. Sine die & Consule.

2. Iidem AA. & CC. Theodoro.

FIlio delatam bonorum possessionem, patri ad fraudem 2 filii repudiare non licet. Dat. 6. Cal. Decembr. *Nicomediæ*, CC. COSS.

TIT. XX.
DE COLLATIONIBUS. 1

1. Imp. ALEXAND. A. Deuteriæ.

EMancipatos liberos testamento 2 heredes scriptos, & ex eo successionem obtinentes, à patre donata fratribus conferre non oportere, si pater, ut hoc fiat, supremis judiciis non cavit 3, manifesti juris est. PP. 3. Id. Jul. JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

In AUTHENT. de trien. & semiss. & §. illud quoque bene. col. 3. tit. 5. Novell. 18. cap. 6.

EX testamento, & ab intestato cessat dotis, & aliorum datorum collatio, ita demum, si parens hoc designavit expressim: aliis, quæ de collatione dicta sunt, suum robur obtinentibus.

2. Idem A. Primo.

SI pater intestatus decesserit relictis duobus filiis, & filia, cujus nomine dotem promiserat 4: portiones hereditatis æquæ sunt, & dos nihilominus ita conferenda est, ut pro portionibus fratres ejus à necessitate præstandæ ejus [dotis] liberentur. Dat. 3. Id. Septembr. JUL. 2. & CRISPINO COSS. 225.

3. Idem A. Alexandro.

PActum dotali instrumento comprehensum, *Ut 5 contenta dote, quæ in matrimonio collocabatur, nullum ad bona paterna regressum haberet*, juris auctoritate improbatur, nec intestato patri succedere filia ea ratione prohibetur. † Dotem sane, quam accepit, fratribus, qui in potestate manserunt, conferre debet. Dat. 14. Cal. Jul. AGRICOLA & CLEMENTINO COSS. 231.

4. Imp. GORD. A. Marino.

FIliæ dotem 6 in medium ita demum conferre coguntur, si vel ab intestato 7 succedant, vel contra tabulas 8 petant: nec dubium est profectitiam seu adventitiam 9 dotem à patre datam vel constitutam, fratribus, qui in potestate 10 fuerunt, conferendam esse. His etenim, qui in familia defuncti 11 non sunt, profectitiam tantummodo dotem post varias prudentium opiniones conferri placuit. PP. 4. Idib. Mart. GORD. A. & AVIOLA COSS. 240.

5. Idem A. Alexandro.

DOtis quidem petitio perseverante 12 matrimonio tibi non competebat: quamvis enim eam intestato 13 patre defuncto, fratri conferre debueras; non 14 tamen eo nomine adversus maritum tibi actio potuit esse: cum eo 15 minus (in) partem tibi delatæ successionis patris auferre potueris. Dat. Non. Septembr. GORD. & AVIOLA COSS. 240.

TIT. XVI. (1. *Lib.* 38. *D.* 9. (2. *l.* 2. *in fin. ff.* ad *SC. Tertull.* (3. v. *l.* 10. §. 15. *vers. patruus. ff.* de *gradib.* (4. Vide enim *l.* 19. §. *nec enim. ff.* de *inoff. testam.*

TIT. XVII. (1. *Lib.* 37. *D.* 10. (2. *l.* 1. §. 1. *ff. h. t.* (3. *d. l.* 1. §. 5. (4. Vide tamen *l.* 3. §. 5. *ff.* eod. juncta *l.* 1. *supr.* de *ordin. judic.* (5. *l.* 1. §. 10. *ff.* de *inspiciendo ventre.* (6. *l.* 2. *ff. d. t.* (7. *l.* 1. *pr. ff. h. t.* (8. *l.* 5. §. 3. *ff.* eod.

TIT. XVIII. (1. *Lib.* 38. *D.* 11. (2. v. *l.* 9. *in fin. ff.* de *legat.* 3. excip. *l.* 1. *infr. si liberal. imperial. socius.* (3. Adde *l.* 2. *infr.* de *infirm. pœnis cælib.* (4. Confer. *Auth. præterea. infr. h. t. l.* 3. *pr. infr.* de *bonis matern.* (5. Fac. *l.* 3. *pr. infr.* quor. bonor. (6. Adde *Nov.* 53. *c.* 6.

TIT. XIX. (1. *l.* 4. *supr.* de *postul.* vide tamen *l.* 7. *ff.* de *jure fisci.* *l.* 15. §. *ult.* *l.* 23. *in fin. ff.* ex *quib. caus. major.* (2. *l. ult. pr. vers. sancimus. infr.* de *bon. quæ liber.*

TIT. XX. (1. *Lib.* 37. *D.* 6. 7. *Nov.* 18. *c.* 6. *Nov.* 97. *c.* 6. (2. *l.* 4. *pr. l.* 7. *infr. l.* 1. §. 6. *ff. h. t. l. ult. vers. quas utpote. ff. commun. utriusque jud.* (3. *d. l.* 7. *l.* 8. *ff.* de *dot. collat.* (4. v. *l.* 1. §. 8. *ff. d. t.* (5. *l.* 35. §. 1. *supr.* de *inoffic. testam. l. ult. ff.* de *suis & legit. arg. l.* 15. *l.* 30. *supr.* de *pact.* (6. Adde *Nov.* 18. *c.* 6. (7. v. *l.* 1. *supr. h. t.* (8. *l.* 17. *infr.* eod. (9. *l.* 1. §. 7. *ff.* de *dotis collat.* abrog. *l. ult. infr. h. t.* (10. *l.* 9. *infr.* eod. (11. *d. l.* 17. *infr.* eod. (12. v. *l. un. supr. si dos constante matrim. soluta fuerit.* (13. v. *l.* 1. *supr. h. t.* (14. *l.* 9. *supr.* de *rei vindic. l.* 7. *supr. soluto matrim.* (15. v. *Nov.* 97. *c.* 6. *l.* 1. §. 8. *ff.* de *dotis collat.*

In AUTHENT. de æqualitate dotis. §. illud quoque col. 7. tit. 9. al. 8. Novell. 97. cap. 6.

Quod locum habet sive pars viri sit idonea, sive mulieri possit imputari, quare marito ad inopiam vergente, ex Lege Justiniani etiam constante matrimonio non exegerit dotem. Quod ei licet, cum & sui juris sit, & legitimæ ætatis, & cum mater obtulerit dotem, & pater ei consentiat agenti. His cessantibus, solam actionem (licet inanem) conferens, partem ex hereditate feret: hoc, cum dos parva sit. Sed dotem magnam, quæ conferri speratur, invito etiam patre filia exigere potest. Hæc observantur, ubicunque collationis ratio emergit, etiamsi avita sit successio.

6. Idem A. Claudio.

EA demum ab emancipatis fratribus his, qui remanserunt in potestate 16, conferri consueverunt, quæ in bonis eorum fuerunt 17 eo tempore 18, quo pater fati munus implevit: exceptis (his) videlicet, quæ ab ipsis aliis debentur. 19 Dat. 7. Calend. Maji, PEREGRINO & ÆMILIANO COSS. 245.

7. Imp. PHILIPPUS A. Tyranniæ.

FIliam testamento 20 patris institutam heredem, fratribus iisdemque coheredibus, dotem conferre non oportere, nisi pater hoc ipsum specialiter designaverit, explorati juris est. PP. 6. Cal. Maji, PRÆSENTE & ALBINO COSS. 247.

8. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Calippo.

SI soror tua in paternorum bonorum divisione te fefellit; nec dotem, quam acceperat à patre vestro intestato diem functo, contulit 21: Præses provinciæ, examinatis partium allegationibus, *cum bonis dotem confundi* jubebit, *& quod deducta ratione plus apud eam (esse) animadverterit, tibi restitui* jubebit. Idem est, & si arbitro dato divisio celebrata est. S. 6. Id. Jul. ipsis AA. COSS.

9. Iidem AA. & CC. Onesimo.

SI emancipati utrique à patre fuistis 22, collatio cessat. Sin autem frater tuus in potestate 23 (patris) mortis tempore fuerat, nec ullum testamentum 24 relictum est, vel novissimum judicium communis patris, teque emancipatum probatum fuerit: ab intestato [te] ad successionem paternam venientem, ad collationem forma Edicti perpetui certo jure provocat. S. 6. Cal. Maji, *Heracliæ*, CC. COSS.

10. Iidem AA. & CC. Hirenæ.

A Patre verbis precariis in codicillis relictum 25, extero jure capiens filia, ad collationem dotis urgeri non potest. S. 6. Cal. Dec. *Sirmii*, CC. COSS.

11. Iidem AA. & CC. Artemiæ.

POsthumo 26 [præterito] patris testamentum rumpenti, atque intestato succedenti, emancipatum petita bonorum possessione conferre debere bona sua, perpetuo Edicto cavetur: cum his 27 etiam, qui sui futuri essent, si vivo patre nati fuissent, conferre debere, manifeste significatur: & emancipatis, si legi datæ collationis non pareant, denegandas 28 actiones, non est ambigui juris. 5. Calend. Januar. ipsis AA. & CC. COSS.

12. Iidem AA. & CC. Philanteæ.

FIliæ, licet maneat in sacris: si dotem 29 non conferat, quam mortis tempore communis patris habuit, fratribus in eadem familia constitutis, actiones hereditarias 30 denegari non ambigitur. Unde consulte ac pro juris ratione collationem fratribus tuis, quos in patris communis mortis tempore fuisse potestate 31 proponis, offeres. Cum autem fratres tui durantes in familia patris, peculium 32 (si hoc neque castrense 33, neque relictum 34 eis doceatur) præcipuum habere non possint, sed in divisionem paternæ veniat hereditatis, nec quicquam mutet, penes quem res ex hoc proficiscentes, & in eadem causa durantes, constitutæ reperiantur, absoluti manifestique juris est. Datum 11. Calend. Febr. *Sirmii*, CC. COSS.

13. Iidem AA. & CC. Antistiæ.

SI donatione tibi post 35 mortem patris fundum quæsiisti, soror (tua) portionem ejus vindicare non potest. Nam si is filiæfamilias constitutæ tibi à patre donatus est: cum sorore patri communi succedens, eum præcipuum 36 habere contra jura postulas. Dat. 6. Id. Februar. *Sirmii*, iisdemque CC. COSS.

14. Iidem AA. & CC. Stratonicæ.

SI maritus quondam (tuus) ab intestato 37 patri suo heres extitit, & ei posthumus 38 à te editus successit, actiones hereditarias amitæ 39 filii vestri, [quas habuit patris sui mortis tempore,] dotem non conferenti, denegare 40 Præses non dubitabit. PP. 7. Calend. Mart. *Trimontii*, TUSCO & ANULINO COSS. 295.

15. Iidem AA. & CC. Philippo.

NEc emancipati post 41 mortem communis patris quæsita conferre coguntur: sed hæc retinentes, ejus bona pro hereditaria dividunt portione. Dat. Idib. Decembr. ipsis CC. COSS. 297.

16. Iidem AA. & CC. Socrati.

FIliam cum fratribus suis coheredibus intestato 42 patri succedentem, ultra relictum 43 codicillis non conferentem dotem, judicio familiæ ercifcundæ nihil posse consequi, summa cum ratione placuit. Dat. 5. Calend. Jan. ipsis CC. COSS.

17. Imp. LEO A. Erythrio P. P.

UT liberis tam masculini, quam fœminini sexus, sive sui juris, sive in potestate constitutis, quocunque jure intestatæ successionis, id est, aut 44 testamento penitus non condito, aut si factum fuerit contra tabulas bonorum possessione petita, vel inofficiosi querela 45 mota rescisso 46, æqua 47 lance parique modo prospici possit: hoc etiam æquitatis studio præsenti legi credidimus inserendum, ut in dividendis rebus ab intestato 48 defunctorum parentum, tam dos 49, quam ante nuptias donatio 50 conferatur, quam pater vel mater, avus vel avia, proavus vel proavia, paternus vel maternus dederit vel promiserit pro filio vel filia, nepote vel nepte, pronepote vel pronepte, nulla discretione intercedente, utrum in ipsas sponsas pro liberis suis memorati parentes donationem contulerint, an in ipsos sponsos earum, ut per eos eadem in sponsas donatio celebretur: ut in dividendis rebus ab intestato (defuncti) parentis, cujus de hereditate agitur, eadem dos, vel ante nuptias donatio ex substantia ejus profecta conferatur: emancipatis videlicet liberis utriusque sexus, pro tenore præcedentium legum (ea,) quæ in ipsa emancipatione (à parentibus suis) ut adsolet 51 fieri) consequuntur, vel post emancipationem 52 ab eisdem parentibus acquisierint, collaturis. Datum 5. Calend. Mart. BUSÆO & JOANNE COSS. 467.

18. Imp. ANASTASIUS A. Constantino P. P.

LIberos 53, qui per nostræ 54 legis auctoritatem per oblationem 55 precum & Imperiale Rescriptum, sui juris effecti fuerint, ad similitudinem cæterorum, qui emancipati ex antiquo jure 56 sunt, collationes facere jubemus compelli secundum ea, quæ super cæteris emancipatis statuta sunt. Datum 12. Calend. August. *Constantinop.* PROBO & AVIENO juniore COSS. 503.

19. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

ILlam merito dubitationem amputare duximus, quæ super collatione dotis, vel ante nuptias donationis 57, inter certas perso-

(16. v. *l.* 4. *supr. h. t.* (17. Abrog. *l. ult. infr. eod.* (18. *l.* 13. *l.* 15. *infr. l.* 1. §. 17. *ff. eod. l. ult. supr. si ut omiss. hered.* (19. *l.* 2. §. 1. *ff. h. t.* (20. v. *l.* 1. *supr. eod.* abrog. *Auth. ex testamento. supr. eod. Nov.* 18. *c.* 6. (21. *l.* 36. *ff. famil. ercisc.* (22. *l.* 4. *supr. l.* 9. *ff. h. t. l.* 1. *ff.* de *conjungend. cum emancip.* (23. *l.* 6. *supr. h. t.* (24. *l.* 1. *l.* 7. *supr. eod.* (25. *l.* 16. *infr. eod. l.* 9. *ff.* de *dotis collat.* (26. *l. ult. ff. h. t.* (27. Fac. *l.* 7. *ff.* de *statu homin.* (28. *l.* 12. *infr. l.* 1. §. 13. *ff. h. t.* (29. Adde *l.* 3. *in fin. supr. eod.* (30. *l.* 11. *in fin. supr. eod.* (31. Fac. *l.* 9. *pr. supr. eod.* (32. *l.* 13. *supr. famil. ercisc.* (33. *l.* 1. §. 15. *ff. l.* 21. *in fin. infr. h. t. l.* 3. *infr. de castrensi pecul.* (34. *l.* 65. §. 1. *ff. de rei vindic. l.* 38. *vers. adeo ut si prælegatum. ff. de condict. indeb.*

(35. *l.* 15. *infr. h. t.* fac. *l.* 6. *supr. eod.* (36. Immo vide *l.* 18. *supr. famil. ercisc.* (37. v. *l.* 17. *infr. h. t.* (38. Adde *l.* 11. *supr. l.* 2. *pr. l. ult. ff. eod.* (39. *l.* 19. *infr. eod.* (40. v. *l.* 11. *in fin. supr. eod.* (41. *l.* 13. *supr. eod.* fac. *l.* 6. *supr. eod.* vide tamen *l.* 1. §. 18. *ff. eod.* (42. Vide enim *l.* 1. *supr. eod.* (43. *l.* 10. *supr. eod.* (44. v. *l.* 4. *supr. eod.* (45. Abrog. *l.* 6. *l.* 7. *ff. de dotis collat.* (46. Immo vide *Nov.* 115. *c.* 5. *pr.* (47. v. *l.* 6. §. 2. *in fin. infr. de bonis quæ lib.* (48. *l.* 7. *supr. h. t.* (49. v. *tit. ff. de dotis collat.* (50. *l.* 29. *supr. de inoff. testam.* (51. *l. ult. infr. de emancip. liber. l.* 8. *infr. de bonis proscript. l.* 37. *in fin. ff. de negot. gest.* (52. v. *l.* 20. *infr. h. t.* (53. *l.* 11. *infr. de legit. hered.* (54. *l. pen. infr. de emancip. liber.* (55. *d. l. pen.* (56. v. *l. ult. infr. d. t.* (57. *l.* 29. *supr. de inoff. testam.*

nas satis jam ventilata est. Nam si intestatus quis defunctus esset, filio vel filiis, (aut) filia vel filiabus relictis, & ex mortua filia (vel filio) cujuscunque sexus, aut numeri nepotibus: vel si qua intestata defuncta esset, filio quidem vel filiis, filia vel filiabus similiter relictis, ex mortuo vero filio vel filia itidem nepotibus cujuscunque sexus aut numeri: de modo quidem successionis minime dubitabatur, sed palam erat, quod hujusmodi nepotes duas 58 partes paternæ, vel maternæ portionis tantum haberent, tertiam partem patruis suis, vel avunculis, vel amitis, vel materteris, pro jam posita constitutione concedentes: de collatione vero dotis, vel ante nuptias donationis, quam defuncta persona pro filio vel filia superstitibus, & pro mortuo vel mortua filio vel filia dedisset, multa dubitatio orta est: superstitibus quidem filiis defunctæ personæ non debere se dotem, vel ante nuptias donationem pro se datam à suo patre vel matre, conferre filiis mortui fratris (sui,) vel mortuæ sororis suæ contendentibus, eo quod nulla constitutio super hujusmodi collatione posita esset: nepotibus vero mortuæ personæ non tantum huic resistentibus, sed etiam adserentibus, quod onus collationis constitutione Arcadii & Honorii divæ memoriæ sibi impositum, in personis tantummodo suorum avunculorum, non etiam patruorum, vel amitarum 59, vel materterarum locum habere posset. Talem igitur subtilem dubitationem amputantes, præcipimus, tam filios, vel filias defunctæ personæ dotem, vel ante nuptias donationem à parentibus suis sibi datam conferre nepotibus, vel neptibus mortuæ personæ: quam eosdem nepotes, vel neptes patruis suis, aut avunculis, amitis etiam & materteris dotem, vel ante 60 nuptias donationem patris sui, vel matris, quam pro eo, vel ea mortua persona dedit, similiter conferre: ut commixtis hujusmodi collationibus cum bonis mortuæ personæ, duas 61 quidem (partes) nepotes, vel neptes habeant illius portionis, quæ patri, vel matri eorum, si superesset, deferebatur: tertiam vero ejusdem portionis partem una cum (sibi) competentibus portionibus filii vel filiæ defunctæ personæ, cujus de hereditate agitur, capiant. Dat. Calend. Jun. *Constantinopoli*, D. N. JUSTINIAN. A. PP. 2. COS. 528.

In AUTHENT. de trien. & se. §. neque illo. col. 3. tit. 5. Novell. 18. c. 4.

QUæ tertiæ portionis diminutio correctionem novo jure capit, ad æqualitatis justitiam redacta in omnibus talibus personis.

20. Idem A. Mennæ P. P.

ILlud sine ratione à quibusdam in dubietatem deductum, plana sanctione revelamus: ut omnia, quæ in quartam portionem ab intestato successionis computantur his, qui ad actionem de inofficioso testamento vocantur: etiam si intestatus is decesserit, ad cujus hereditatem veniunt: omnimodo coheredibus suis conferant. Quod tam in aliis, quam in his, quæ occasione militiæ 62 uni heredum ex defuncti pecuniis acquisitæ lucratur is, qui militiam meruit, locum habebit: ut lucrum, quod tempore mortis defuncti ad eum pervenire poterat, non solum testamento condito quartæ parti ab intestato successionis computetur, sed etiam ab intestato conferatur. Hæc autem regula, ut omnia, quæ portioni quartæ computantur, etiam ab intestato conferantur: minime è contrario tenebit, ut possit quis dicere etiam illa, quæ conferuntur omnimodo in quartam partem his computari, qui ad inofficiosi querelam vocantur. Ea enim tantummodo ex his, quæ conferuntur, memoratæ portioni computabuntur, pro quibus specialiter legibus, ut hoc fieret, expressum est. §. 1. Ad hæc cum ante nuptias donatio 63, vel dos à patre data, vel matre, vel aliis parentibus pro filio, vel filia, nepote, vel nepte, cæterisque descendentibus 64 conferatur: si unus, vel una liberorum ante nuptias tantummodo donationem, vel dotem, non etiam simplicem donationem accepit, vel acceperit, alter vero, vel altera neque dotem, neque donationem ante nuptias à parente suo suscepit, vel susceperit, sed simplicem tantummodo donationem: ne ex eo injustum aliquid oriatur, [si] ea quidem persona, quæ ante nuptias donationem, vel dotem suscepit, conferre eam cogenda [sit:] illa vero, quæ simplicem tantummodo donationem meruit, ad collationem ejus minime coarctanda est: si quid hujusmodi acciderit, jubemus ad similitudinem ejus, qui ante nuptias donationem, vel dotem conferre cogitur, etiam illam personam, quæ nulla dote, vel ante nuptias donatione data, solam simplicem donationem à parentibus suis accepit, conferre eam: nec recusare collationem [ex] eo, quod simplex donatio non aliter confertur, nisi hujusmodi legem donator tempore donationis suæ indulgentiæ imposuerit. Dat. 8. Id. August. *Constant.* DECIO V. C. COS. 529.

21. Idem A. Joanni P. P.

UT nemini de cætero super collatione dubietas oriatur: necessarium duximus, Constitutioni 65, quam jam favore liberorum fecimus, hoc addere: ut res, quas parentibus acquirendas esse prohibuimus 66, nec collationi post obitum eorum inter liberos subjaceant. Ut enim castrense 67 peculium in commune conferre in hereditate dividenda, & ex prisci juris auctoritate minime cogebantur: ita & alias res, quæ 68 minime parentibus acquiruntur, proprias [liberis] manere censemus. Dat. 15. Calend. Novemb. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. anno 2. 530.

TIT. XXI.
DE TESTAMENTO MILITIS. 1

1. Imp. ANTONINUS A. Floro militi.

FRater tuus miles si te specialiter in bonis, quæ in paganico habebat, heredem fecit: bona, quæ in castris reliquit, petere non 2 potes, etiamsi is, qui eorum heres institutus est, adire ea noluerit 3, sed ab intestato succedentes veniunt: modo si in ejus locum substitutus non es, & liquido probetur, fratrem tuum castrensia bona ad te pertinere noluisse. Nam voluntas militis [in expeditione occupati] pro jure 4 servatur. Accepta 5. Id. Sept. DUOBUS ASPRIS COSS. 213.

2. Idem A. Septimo militi.

MIles si castrensium 5 tantummodo bonorum commilitonem suum instituit heredem: cætera bona ejus, ut intestati defuncti, mater ejus jure possidebit. Quod si extraneum scripsit heredem, isque adiit hereditatem: bona ejus in te transferri non jure desideras. PP. 11. Cal. Mart. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

3. Idem A. Vindiciano.

QUamquam militum testamenta juris vinculis non subjiciantur, cum propter simplicitatem 6 militarem, quomodo velint 7, & quomodo possint, ea facere his concedatur: tamen in Valeriani quondam Centurionis testamento institutio etiam jure communi accepit auctoritatem. Nam 8 cum paterfamilias filiam ex duabus unciis, uxorem ex uncia heredes scripserit, nec de residuis portionibus quicquam significaverit: in tres partes divisisse eum apparet hereditatem, ut duas habeat, quæ sextantem accepit, tertiam, quæ ex uncia heres est instituta. PP. Cal. Nov. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

4. Imp. ALEX. A. Junio.

SI Rufinus, Vir Clarissimus Tribunus, laticlavius 9 major annis [lege] definitis faciens testamentum, te manumisit: justam tibi libertatem competisse, scire debes. Quod si minor 10 annis ex lege constitutus fuerit, cum faceret testamentum: lege impediente nullam libertatem adeptus es, quæ in hac parte nec militibus 11 remissa est. Quod si idem testator causam manumittendi te habuit, quæ probabilis vivo manumittente consilio futura esset: quia per fideicommissum data libertas à quolibet minore annis ei, cujus causa probari potuit, præstari debet: ex testamento mi-

(58. *l.* 9. *ff. de suis & legit. hered.* §. 15. *Inst. de hered. quæ ab intest. Nov.* 18. *c.* 4. (59. v. *l.* 14. *supr. h. t.* (60. *l.* 17. *supr. l.* 20. *infr. eod. l.* 29. *supr. de inoff. testam.* (61. Abrog. *Auth. quæ tertiæ. infr. h. t.* (62. *l.* 30. §. 2. *supr. de inoff. testam.* immo vide *l.* 1. §. 16. *ff. h. t.* (63. *l.* 17. *supr. eod.* (64. *l.* 19. *supr. eod.*

(65. *l.* 6. *infr. de bonis quæ lib.* (66. *d. l.* 6. *l.* 7. *l.* 8. *infr. d. t.* (67. *l.* 12. *supr. l.* 1. §. 15. *ff. h. t. l.* 3. *infr. de castrensi pecul.* (68. Immo vide *l.* 1. §. 18. *ff. l.* 4. *supr. h. t.* juncta *l.* 6. *infr. de bonis quæ lib.* §. 1. *Inst. per quas personas cuique.*

TIT. XXI. (1. *Lib.* 29. *D.* 2. *Lib.* 2. *Inst.* 11. (2. Fac. *l.* 17. §. 1. *ff. h. t.* (3. *l.* 6. *in fin. ff. eod.* (4. *l.* 5. *l.* 14. *l.* 15. *infr. l.* 1. *ff. eod.* (5. *l.* 1. *supr. l.* 6. *l.* 11. *in fin. ff. eod.* (6. v. *l.* 1. *supr. de juris & facti ignor.* (7. *l.* 15. *infr. pr. Inst. h. t.* (8. §. 5. *Inst. l.* 13. §. 2. *l.* 47. §. 1. *ff. de hered. instituend.* (9. v. *l.* 42. *ff. de donat. inter vir. & uxor.* (10. §. 4. *Inst. quib. ex caus. manumitt. l.* 5. *infr. de fideicommiss. libert.* (11. *l.* 29. §. 1. *ff. h. t. l.* 3. *ff. de manum. testam.*

litis

litis hujusmodi servis justam libertatem competere consequens est. Dat. 16. Cal. Decembr. ALEXAND. A. COSS. 224.

5. Idem A. Sozomeno.

EX testamento militis, sive adhuc in militia, sive intra annum 12 missus honeste decessit, hereditas & legata omnibus, quibus relicta sunt, debentur: quia inter cætera, quæ militibus concessa sunt, liberum arbitrium 13, quibus velint, relinquendi supremis [judiciis suis] concessum est: nisi lex 14 specialiter eos prohibuerit. Datum 17. Calend. Februar. JUL. 2. & CRISPINO CC. COSS. 225.

6. Idem A. Valentino.

IN testamento quidem ejus, qui non miles fuit, si duobus heredibus institutis, altero, cui potuit usque ad tempus pubertatis parens facere testamentum, altero, cui, posteaquam heres extitit, substituere non potuit, invicem substitutio eisdem verbis facta est: in eum solum casum eam locum habere, sententiis prudentium virorum, & Constitutionibus Divorum Parentum 15 meorum placet, quo utrique pari ratione potuit substitui. Sed cum ex testamento militis controversiam esse proponas, defuncta parvula ejus filia, posteaquam heres extitit patri, cum qua simul æquis partibus heres institutus eras, substitutione invicem facta: & mater quidem intestatæ filiæ sibi successionem defendat, tu autem ex substitutione ad te pertinere contendas 16, juris quidem ratio manifesta est, licere militibus 17 proprio privilegio etiam heredibus extraneis, posteaquam heredes extiterint, mortuis substituere: Sed tibi probandum est, an ita frater tuus senserit? PP. 11. Cal. Maji, FUSCO 2. & DEXTRO COSS. 226.

7. Idem A. Fortunato.

EX his verbis, *Fortunato liberto meo do, lego*, vindicare tibi libertatem non potes, si pagani 18 testamentum proponatur. At enim cum testatorem militem 19 fuisse proponas: si non errore ductus libertum [te] crediderit, sed dandæ libertatis animum habuerit: libertatem equidem directam competere tibi, sed & legati vindicationem habere te, prærogativa militaris privilegii præstat. Dat. 12. Cal. Januar. ALEXAND. A. 2. & MARCELLO COSS. 227.

8. Imp. GORDIANUS A. Æterno militi.

CErti juris est, militem 20 ad tempus etiam heredem instituere posse. PP. 3. Calend. Octobr. PIO & PONTIANO COSS. 239.

9. Idem A. Valerio.

SIcut certi juris est, militem, qui scit 21 se filium habere, aliosque scripsit heredes, tacite eum exheredare intelligi 22: ita si ignorans se filium habere, alios scribat heredes, non obesse filio ademptam hereditatem, sed minime valente testamento, si sit in potestate, eum ad successionem venire, in dubiis non habetur. PP. 5. Non. Oct. PIO & PONTIANO COSS. 239.

10. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Justino militi.

SI, cum vel in utero haberetur filia inscio 23 patre milite, ab eo præterita sit: vel, cum in rebus humanis eam non esse, falso rumore perlato, pater putavit, nullam ejus [in] testamento fecit mentionem: silentium hujusmodi, exheredationis notam 24 nequaquam infligit. Is autem miles, qui testamento *filiam suam* appellavit, eique legatum dedit: non instituendo eam heredem exheredavit. PP. 12. Calend. Jun. PRÆSENTE & ALBINO COSS. 247.

11. Iidem A. & C. Æmiliano militi.

CAptatorias 25 institutiones etiam in militis testamento nullius esse momenti, manifestum est. PP. 7. Cal. Jul. PRÆSENTE & ALBINO COSS. 247.

12. Iidem A. & C. Domitiæ.

IN testamento militis Legem Falcidiam 26, & in legatis, & in fideicommissis 27 cessare, explorati juris est. Sane si quid ultra 28 vires patrimonii postulatur: competenti defensione tueri te potes. PP. 6. Non. Jul. PRÆSENTE & ALBINO COSS. 247.

13. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Claudiæ.

ET militibus nostris, Centurionibus quoque ob flagitium militare 29 damnatis, non aliarum, quam castrensium rerum testamentum facere permittitur 30, & intestatis jure proprio succeditur à fisco. Prop. Non. Aug. VALERIANO & GALLIENO AA. 3. & 2. COSS. 256.

14. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. heredibus Maximi.

SI à fratre suo militante mater vestra scripta heres successionem [ejus sibi] quæsivit: quamvis testamenti scriptura non continet juris 31 observationem, hanc [tamen] hereditatem fratrem testatoris, vel ejus filios ab intestato evincere non potuisse, jure constitit. PP. 5. Non. Maji, ipsis AA. & COSS.

15. Imp. CONSTANTINUS A. ad Populum.

MIlites in expeditione 32 degentes, si uxores, aut filios, aut amicos, aut commilitones suos, postremo cujuslibet 33 generis homines amplecti voluerint supremæ voluntatis affectu: quomodo possint 34, ac velint, testentur: nec uxorum aut filiorum eorum, cum voluntatem patris reportaverint, meritum, aut libertas dignitasve quæratur. Proinde sicut juris rationibus licuit, ac semper licebit, si quid in vagina, aut clypeo literis sanguine suo rutilantibus annotaverint, aut in pulvere inscripserint gladio suo, ipso tempore, quo in prælio vitæ 35 sortem derelinquunt, hujusmodi voluntatem stabilem esse oportet. Dat. 3. Id. August. *Nicomediæ*, OPTATO & PAULINO COSS. 334.

16. Imp. ANASTAS. A. Hierio P. P.

SCriniarios vel apparitores, qui Virorum Magnificorum Magistrorum militum jussionibus vel actibus obtemperant: etsi nomina eorum matriculis militaribus referri videantur, nullatenus 36 [tamen] in ultimis à se conficiendis voluntatibus juris militaris habere facultatem decernimus. Dat. Id. Febr. *Constantinop.* PAULO V. C. COS. 496.

17. Imp. JUSTINIAN. A. Mennæ P. P.

NE quidam putarent in omni tempore licere militibus testamenta, quoquo modo voluerint, componere: sancimus his solis, qui in expeditionibus 37 occupati sunt, memoratum indulgeri circa ultimas voluntates conficiendas beneficium. Datum 4. Id. April. DECIO V. C. COS. 529.

18. Idem A. Joanni P. P.

LIcet antiquis legibus permittebatur pupillis, si Tribunatum 38 numerorum merebantur, ultimum elogium conficere posse: attamen indignum nostris temporibus [esse] videtur, eum, qui stabilem mentem nondum adeptus est, propter privilegia militum, sapientium hominum jura pertractare, & in [tam] tenera ætate ex tali licentia parentibus forte suis, vel aliis propinquis nocere, propriam substantiam extraneis relinquendo. Ideoque hoc fieri nullo modo concedimus. Dat. Calend. Novembr. post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. Anno 2. 532.

(12. §. 3. *Inst.* *l.* 21. *l.* 26. *l.* 38. *ff.* *h. t.* *l.* 17. *l.* 40. *l.* 92. *ff.* *ad leg. Falcid.* (13. *l.* 1. *supr. h. t.* (14. v. *l.* 4. *supr.* *eod.* *l. ult.* *supr. de hæret.* *l.* 41. §. 1. *ff.* *h. t.* (15. *l.* 4. §. 2. *ff.* *de vulg.* & *pupill. substit.* (16. v. *l.* 2. *infr. de impub.* & *aliis substit.* *l.* 39. *l.* 45. *ff.* *de vulgar.* & *pupill. substit.* (17. v. *l.* 8. *infr. de impub.* & *aliis substit.* (18. *l.* 2. *in fin. infr. de necessar. serv. hered.* *l.* 65. *ff.* *de hered. instit.* (19. *l.* 40. §. 1. *ff.* *h. t.* *Nov.* 78. *c.* 4. *vers. si enim.* (20. *l.* 15. §. 4. *l.* 19. *in fin.* *l.* 41. *pr.* *ff.* *h. t.* collata *l.* 34. *ff.* *de hered. instit.* (21. *l.* 10. *infr.* *l.* 36. §. 2. *ff.* *h. t.* adde *l.* 16. §. 3. *ff.* *de testam. tut.* (22. §. 6. *Inst. de exhered. liberor.* *l.* 12. *pr.* *l.* 47. *in fin.* *ff.* *de bon. libert.* (23. v. *l.* 9. *supr. h. t.* adde §. *pen.* *Inst. de exhered. liberor.* (24. v. *l.* 13. *supr. ex quib. caus. infam.* (25. v. *l.* 70. *l.* 71. *ff.* *de hered. instit.*

(26. *l.* 17. *in fin.* *ff.* *h. t.* *l.* 7. *infr.* *l.* 17. *l.* 92. *in fin.* *l. ult.* collata *l.* 40. *ff.* *ad leg. Falcid.* (27. *l.* 1. §. 18. *ff.* *ad SC. Trebell.* (28. *l.* 1. §. 17. *ff.* *d. t.* *l.* 22. §. 5. *infr. de jure delib.* (29. v. *l.* 1. *ff.* *de veteran.* & *milit. success.* (30. *d. l.* 1. *l.* 11. *ff.* *h. t.* *l.* 32. §. 8. *ff.* *de donat. inter vir.* & *uxor.* *l.* 6. §. 6. *ff.* *de injust. rupt. irrito facto test.* *l.* 22. §. 1. *ff.* *de legat.* 3. (31. v. *l.* 1. *supr. h. t.* (32. *d. l.* 1. *in fin.* *l. penult. infr. eod.* (33. *l.* 7. §. 1. *ff.* *de legat.* 3. immo vide *l. ult. supr. de hæret.* (34. *l.* 3. *supr.* *l. ult.* *ff.* *h. t.* *l.* 37. *vers. sed non quasi. supr. de inoff. testam.* (35. v. *Nov. Leon.* 40. *vers. nam quod statuerunt.* (36. Vide tamen *l.* 6. *infr. de castrensi pecul.* (37. *l.* 1. *l.* 15. *supr.* §. *ult.* *Inst.* *h. t.* adde *l. ult.* *ff.* *eod.* (38. v. *l.* 25. *ff.* *eod.*

TIT. XXII.

QUI TESTAMENTA 1 FACERE POSSINT, vel non.

1. Imp. GORDIANUS A. Petronio militi.

QUanquam omnium bonorum ſocer tuus, itemque frater ejus, ſocii 2 fuerint: tamen non eo minus idem frater ejus cum fati munus impleret, teſtamento ſuo potuit ſibi heredem inſtituere, quem vellet. † Item non idcirco minus is teſtamenti factionem habet, quod indiviſam 3 ſucceſſionem cum ſorore ſua dicatur habuiſſe. PP. 12. Cal. Auguſt. ARIANO & PAPPO COSS. 244.

2. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. & CC. Viatori & Pontiæ.

SI is, qui te cum uxore tua heredem ſcripſit, quando teſtamentum ordinavit, ſanæ mentis fuit, nec poſtea alicujus 4 ſceleris conſcientia obſtrictus, ſed aut impatiens 5 doloris, aut aliqua furoris rabie conſtrictus, ſe præcipitem dedit, ejusque innocentia liquidis probationibus commendari poteſt à te, adſcitæ mortis obtentu, poſtremum ejus judicium convelli non debet. Quod ſi futuræ pœnæ 6 metu, voluntaria morte ſupplicium anteverterit, ratam voluntatem ejus conſervari leges vetant. PP. Calend. Decembr. ipſis AA. & COSS.

3. Iidem AA. & CC. Licinio.

SEnium 7 quidem ætatis, vel ægritudinem 8 corporis, ſinceritatem mentis tenentibus, teſtamenti factionem certum eſt non auferre. §. 1. Filium 9 autem, qui in poteſtate eſt, teſtamentum facere non poſſe, indubitati juris eſt. Dat. 4. Non. April. *Sirmii*, CC. COSS.

4. Iidem AA. & CC. Radoni.

SI frater patruelis tuus ante decimum 10 quartum ætatis ſuæ annum deceſſit, cum facere non potuit teſtamentum: nihil recte ex ejus poſtremo judicio poſtulatur. Nam ſi hanc ætatem egreſſus, licet vigoris nondum emerſiſſent veſtigia 11, ſuum ſolenniter ordinavit judicium: hoc evellere fruſtra conaris. S. 6. Id. Novembr. *Pantichi*, CC. COSS.

5. Imp. CONSTANTINUS A. ad Rufinum P. P.

EUnuchis 12 liceat facere teſtamentum, componere poſtremas exemplo omnium voluntates, conſcribere codicillos, ſalva teſtamentorum obſervantia. 13 Datum 5. Calend. Mart. *Sirmii*, CONSTANTINO A. 5. & CONSTANTE C. COSS. 339.

6. Idem A. ad Voluſium Præfectum urbi.

SI quis Imperatorem 14 forte heredem inſtituerit, habeat mutandi 15 judicii facultatem, & quemcunque voluerit, ſecundum leges in teſtamento ſuo heredem ſcribendi. Dat. 12. Calend. Mart. *Mediolani*, ARBITIONE & LOLLIANO COSS. 355.

7. Imppp. VALENS, VALENT. & GRAT. AAA. Maximo.

CUm heredes inſtituuntur Imperator ſeu Auguſta: jus commune 16 cum cæteris habeant. Quod & in codicillis, & fideicommiſſariis 17 epiſtolis jure ſcriptis obſervandum erit. † Et ſicuti priſcis legibus cautum eſt, Imperatori quoque & Auguſtæ teſtamentum facere liceat, & mutare. Dat. 7. Id. Auguſt. GRATIANO A. 2. & PROBO COSS. 371.

8. Imp. JUSTINUS A. Demostheni P. P.

HAc conſultiſſima lege ſancimus, ut carentes oculis 18, ſeu morbo [vitiove,] ſeu ita nati, per nuncupationem ſuæ condant moderamina voluntatis: [ſcilicet] præſentibus ſeptem 19 teſtibus, quos aliis quoque teſtamentis intereſſe juris eſt: tabulario etiam, ut cunctis ibidem collectis, primum ad ſe convocatos omnes, ut ſine ſcriptis teſtentur, edoceant: deinde exprimant nomina ſpecialiter *heredum*, & dignitates ſingulorum, & indicia 20, ne ſola nominum commemoratio quicquam ambiguitatis 21 pariat: & ex quanta parte, vel ex quot unciis in ſucceſſionem admitti debeant: & quid unumquemque legatarium ſeu fideicommiſſarium adſequi velint: omnia denique palam 22 edicant, quæ ultimarum capit diſpoſitionum ſeries lege conceſſa. Quibus omnibus ex ordine peroratis, uno 23 eodemque loco, & tempore, ſed & tabularii manu conſcriptis ſub obtutu ſeptem (ut dictum eſt) teſtium, & eorundem teſtium manu ſubſcriptis 24, dehinc conſignatis 25 tam ab eisdem teſtibus, quam à tabulario, plenum obtinebit robur teſtantis arbitrium. Quæ in eundem modum erunt obſervanda, quamvis non heredes inſtituere, ſed legata ſolum vel fideicommiſſa, & in ſumma, quæ codicillis habentur congrua, duxerint ordinanda. † At cum humana fragilitas mortis præcipue cogitatione perturbata, minus memoria poſſit res plures conſequi: patebit eis licentia, voluntatem ſuam, ſive in teſtamenti, ſive in codicilli tenore compoſitam, cui velint ſcribendam credere: ut in eodem [loco] poſtea convocatis teſtibus, & tabulario, re etiam (ut dictum eſt) patefacta, cujus cauſa convocati ſunt, etiam chartula promatur, quam ſuſceptam teſtatori recitabit tabularius, ſimul & teſtibus: ut ubi tenor eorum cunctis innotuerit, elogium ipſe ſuum profiteatur agnoſcere, & ex animi ſui, quæ lecta ſunt, diſpoſuiſſe ſententia; & in fine ſubſcriptio ſequatur teſtium, necnon omnium ſignacula tam teſtium (prout dictum eſt,) quam tabularii. Sed quia tabulariorum copia non in omnibus locis datur quærentibus: jubemus, ubi tabularius reperiri non poſſit, octavum adhiberi teſtem: ut quod tabulario pro ſupradicto modo commiſimus, id per octavum teſtem effectum capiat: libera poteſtate concedenda voluntates ſuas in prædictum modum ordinantibus, chartulam ita ſubſcriptam, ita denique conſignatam, ut antelatæ formæ declarant, cui velint ex teſtibus cuſtodiendam [mandare.] Sic namque fieri confidimus, ut non recipiat ſe tantum in cœcis teſtandi licentia, ſed ne locum quidem ullum relinquat inſidiis, tot oculis ſpectata, tot inſinuata ſenſibus, tot inſuper in tuto locata manibus. Datum Calend. Jun. *Conſtantinop.* JUSTINIANO & VALERIO COSS. 521.

9. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

FUrioſum 26 in ſuis induciis ultimum condere elogium poſſe, licet ab antiquis dubitabatur, tamen & retro Principibus & nobis placuit. † Nunc autem hoc decidendum eſt, quod ſimili modo antiquos animos movit, ſi cœpto teſtamento furor eum invaſit. Sancimus itaque (tale) teſtamentum hominis, qui in ipſo actu teſtamenti adverſa valetudine tentus eſt, pro nihilo eſſe. Si vero voluerit in dilucidis intervallis 27 aliquod condere teſtamentum, vel ultimam voluntatem, & hoc ſana mente inceperit facere, & conſummaverit, nullo tali morbo interveniente: ſtare teſtamentum ſive quamcunque ultimam voluntatem cenſemus: ſi & alia omnia acceſſerint, quæ in hujuſmodi actibus legitima obſervatio requirit. Dat. Calend. Septembr. *Conſtantinop.* LAMPAD. & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

10. Idem A. Joanni P. P.

DIſcretis ſurdo 28 & muto, quia non ſemper hujuſmodi vitia ſibi concurrunt: ſancimus, ſi quis utroque morbo ſimul laboret, id eſt, ut neque audire, neque loqui poſſit, & hoc ex ipſa natura habeat: neque teſtamentum facere, neque codicillos, neque fideicommiſſum 29 relinquere, neque mortis cauſa donationem celebrare concedatur, nec libertatem 30 ſive vindicta, ſive alio modo imponere: eidem legi tam maſculos, quam fœminas obedire imperantes. † Ubi autem & hujuſmodi vitii non naturalis,

---

TIT. XXII. (1. *Lib.* 28. *D.* 1. *Lib.* 2. *Inſt.* 12. (2. *l.* 4. *ſupr. pro ſocio.* (3. Adde *l.* 3. *ſupr. de commun. rer. alienat.* (4. v. *l.* 32. §. 7. *ff. de donat. inter vir. & uxor.* (5. *l.* 6. §. 7. *verſ. nam eor. ff. de injuſt. rupt. irrito facto teſtam. l.* 34. *pr. ff. de teſtam. milit. l.* 3. §. 4. *ff. de bonis eor. qui ante ſentent.* (6. v. *l.* 3. §. 1. 2. 3. 4. *ff. d. t. de bon. eor. qui ante ſentent.* (7. v. *l.* 5. *pr. ff. de jure immun.* (8. *l.* 2. *ff. h. t. l.* 27. *ſupr. de transact.* (9. *l.* 11. *infr. l.* 6. *pr. l.* 16. *pr. ff. h. t.* fac. *l.* 3. *pr. infr. de patr. poteſt.* vide tamen *l.* 7. *in fin. ff. de donat.* (10. *l.* 5. *l.* 19. *ff. h. t.* §. 1. *Inſt. quib. non eſt permiſſ. fac. teſtam. l.* 1. §. 8. *ff. de bon. poſſ. ſec. tab. l.* 2. *infr. quando provoc. non eſt nec.* adde *l.* 18. *ſupr. de teſtam. milit.* (11. v. *l. ult. ſupr. quando tut. vel curat. eſſe deſin.* (12. v. *l.* 6. *ff. de liber. & poſthum.* adde *Nov. Leon.* 26. (13. Fac. *l.* 35. *pr. ſupr. de inoff. teſtam.* (14. v. *l.* 16. *infr. de teſtam.* (15. *arg. l.* 7. *infr. h. t.* juncta *l.* 19. *verſ. nec ſane. infr. de teſtam.* (16. *l.* 6. *ſupr. h. t. l.* 3. *infr. de teſtam. l.* 4. *infr. ad leg. Falcid. l. ult. ff. h. t.* (17. *l.* 16. *infr. de teſtam.* (18. *Nov. Leon.* 69.

(19. Adde *l.* 21. *infr.* §. 2. *Inſt. de teſtam.* juncta *Nov. Leon.* 41. (20. Confer. *l.* 17. *ff. de condit. & demonſtr.* (21. v. *l.* 30. *ff. de teſtam. tut.* (22. v. *l.* 21. *pr. ff. h. t.* (23. *l.* 28. *infr. de teſtam. l.* 20. *ff. de verb. ſign.* (24. v. *l.* 22. §. 4. *ff. h. t.* (25. *d. l.* 22. (26. v. *l.* 17. *l.* 20. §. 4. *ff. eod.* (27. v. *l.* 14. *ff. de off. præſid.* (28. Confer *l.* 7. *ff. h. t.* §. 3. *Inſt. quib. non eſt permiſſ. fac. teſtam.* §. 2. *Inſt. de teſtam. milit.* (29. v. *l.* 21. *ff. de legat.* 3. (30. Immo vide *l.* 1. *ff. qui & à quib. manum.*

ſive maſculo, ſive fœminæ accidit calamitas, ſed morbus poſtea ſuperveniens & vocem abſtulit, & aures concluſit: ſi ponamus hujusmodi perſonam literas ſcientem: omnia, quæ priori interdiximus, hæc ei ſua manu ſcribenti permittimus. † Sin autem infortunium diſcretum eſt, quod ita raro contingit: & ſurdis, licet naturaliter hujusmodi ſenſus variatus eſt, tamen omnia facere & in teſtamentis, & in codicillis, & in mortis cauſa donationibus, & in libertatibus, & in omnibus aliis permittimus. Si enim vox articulata ei [à] natura conceſſa eſt: nihil prohibet eum omnia, quæ voluerit facere: quia ſcimus quosdam Juriſperitos & hoc ſubtilius cogitaſſe, & nullum eſſe expoſuiſſe, qui penitus non exaudiat, ſi quis ſupra cerebrum illius loquatur, ſecundum quod Jubentio Celſo placuit. In eo autem, cui morbus poſtea ſuperveniens auditum tantummodo abſtulit, nec dubitari poteſt, quin poſſit omnia ſine aliquo obſtaculo facere. Sin vero aures quidem apertæ ſint, & vocem recipientes, lingua autem ejus penitus præpedita: licet à veteribus auctoribus ſæpius de hoc variatum eſt: attamen ſi hunc peritum literarum eſſe proponamus, nihil prohibet eum ſcribentem hæc omnia facere, ſive naturaliter, ſive per interventum morbi hujusmodi infortunium ei acceſſerit: nullo diſcrimine, neque in maſculis, neque in fœminis in omni iſta conſtitutione ſervando. Dat. 15. Calend. Mart. *Conſtantinop.* poſt Conſulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

11. Idem A. Joanni P. P.

NEmo ex lege, quam nuper 31 promulgavimus, in rebus, quæ parentibus acquiri non poſſunt, exiſtimet aliquid eſſe innovandum, aut permiſſum eſſe filiisfamilias 32 cujuscunque gradus, vel ſexus teſtamenta facere, ſive ſine patris conſenſu bona poſſideant ſecundum noſtræ legis diſtinctionem, ſive [cum] 33 eorum voluntate. Nullo etenim modo hoc eis permittimus: ſed antiqua lex per omnia conſervetur, quæ filiisfamilias, niſi in certis caſibus 34, teſtamenta facere nullo modo concedit, & in his perſonis, quæ hujusmodi facultatem habere jam conceſſæ ſunt. S. Dat. Cal. Septembr. *Conſtantinop.* poſt Conſulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

12. Idem A. Joanni P. P.

OMnes omnino, quibus quaſi caſtrenſia 35 peculia habere [ex legibus] conceſſum eſt, habeant licentiam in ea tantummodo ultimas voluntates condere, ſecundum noſtræ Conſtitutionis tenorem, quæ talibus teſtamentis de inofficioſi 36 querela immunitatem præſtitit. Dat. 3. Non. Decembr. *Conſtantinop.* poſt Conſulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. XXIII.

DE TESTAMENTIS, ET QUEMADMODUM 1 testamenta ordinentur.

1. Imp. HADRIANUS A. Catonio Vero.

TEſtes, ſervi an liberi fuerint, non in hac cauſa tractari oportet: cum eo 2 tempore, quo teſtamentum ſignabatur, omnium conſenſu liberorum loco habiti 3 ſint, nec quisquam eis usque adhuc ſtatus controverſiam moverit. Sine die & Conſule.

2. Imp. ALEX. A. Expedito.

PUblicati 4 ſemel teſtamenti fides, quamvis ipſa materia, in qua primum à teſtatore ſcriptum relictum fuit, caſu, qui probatur, intercidit 5, nihilominus valet. 6 PP. Calend. Januar. FUSCO 2. & DEXTRO COSS. 226.

3. Idem A. Antigono.

EX imperfecto teſtamento nec Imperatorem 7 hereditatem vindicare poſſe, ſæpe conſtitutum eſt. Licet enim Lex Imperii ſolennibus juris Imperatorem ſolverit 8: nihil tamen tam proprium Imperii eſt, quam legibus 9 vivere. PP. 11. Calend. Januar. LUPO & MAXIMO COSS. 233.

4. Imp. GORDIANUS A. Rufino.

SI in 10 nomine, vel prænomine 11, ſeu cognomine [ſeu agnomine] teſtator erraverit, nec tamen de quo ſenſerit, incertum ſit: error hujusmodi nihil officit veritati. PP. 12. Calend. Januar. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

5. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA. Lucullo.

NEque profeſſio 12, neque adſeveratio 13 nuncupantium filios, qui non ſunt, veritati præjudicat: & quæ ut filiis teſtamento relinquuntur, juxta ea, quæ à Principibus ſtatuta ſunt, non deberi, certi juris eſt. Accep. 6. Non. Jul. VALER. & GALLIEN. AA. 3. & 2. COSS. 256.

6. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Terentiæ.

VErba 14 teſtamenti, quibus mater veſtra decedens, nihil ſe cuiquam donaſſe ſignificavit: ſi res ſe aliter habeat, fidem 15 veri non perſtringunt. PP. 3. Non. Novembr. DIOCLETIANO A. & ARISTOBOLO COSS. 285.

7. Iidem AA. Rufinæ.

ERrore ſcribentis teſtamentum juris ſolennitas mutilari nequaquam poteſt, quando minus ſcriptum 16, plus nuncupatum videtur: & ideo recte teſtamento condito, quanquam deſit, *heres* 17 *eſto:* conſequens eſt, exiſtente herede legata ſeu fideicommiſſa juxta voluntatem teſtatoris oportere dari. PP. 17. Cal. Februar. ipſis AA. 4. & 3. COSS. 290.

8. Iidem AA. Marcellino.

CAſus majoris ac novi 18 contingentis ratione, adverſus timorem contagionis, quæ teſtes deterret, licet aliquid de jure laxatum eſt: non tamen prorſus reliqua teſtamentorum ſolennitas perempta eſt. Teſtes enim hujusmodi morbo oppreſſos eo tempore jungi atque ſociari remiſſum eſt: [non etiam] conveniendi numeri 19 eorum obſervatio ſublata eſt. Dat. 16. Cal. Jul. ipſis 4. & 3. AA. COSS. 290.

9. Iidem AA. Patrocliæ.

SI non ſpeciali 20 privilegio patriæ tuæ juris obſervatio relaxata eſt, & teſtes non in conſpectu 21 teſtatoris teſtimoniorum officio functi ſunt: nullo jure teſtamentum valet. PP. 10. Cal. Jul. ipſis 4. & 3. AA. COSS. 290.

10. Iidem AA. & CC. Menophelimo.

SI teſtamentum jure factum ſit, & heres ſit capax, auctoritate Reſcripti 22 noſtri reſcindi non oportet. Dat. 15. Cal. Auguſt. AA. COSS.

11. Iidem AA. & CC. Zenoni.

NOn idcirco minus jure factum teſtamentum ſuas obtinet vires, quod poſt mortem teſtatoris ſubtractum 23 probatur. S. Dat. Prid. Id. Novembr. AA. COSS.

12. Iidem AA. & CC. Matronæ.

SI unus de ſeptem teſtibus defuerit 24, vel coram teſtatore omnes eodem 25 loco teſtes ſuo, vel 26 alieno annulo non ſignave-

(31. *l.* 6. *infr. de bonis quæ lib.* (32. *l.* 3. §. 1. *ſupr. tit. prox. l.* 6. *pr. l.* 16. *pr. l.* 19. *ff. h. t.* vide tamen *l.* 25. *in fin. ff. de mortis cauſa donat.* (33. *d. l.* 25. (34. *l. ult. infr. h. t. pr. Inſt. quib. non eſt permiſſ. fac. teſtam. l. ult. ſupr.* de *ineff. teſt.* (35. *d. l. ult.* (36. *d. l. ult.*

TIT. XXIII. (1. *Lib.* 28. *D.* 1. *Lib.* 2. *Inſt.* 10. adde *Nov.* 107. *Nov. Leon.* 41. 42. 43. 44. 69. 81. (2. *l.* 22. §. 2. *ff. qui teſtam. facere.* 2. *Feud.* 19. *in fin.* (3. §. 7. *Inſt. h. t.* (4. v. *l.* 18. *l.* 23. *infr. eod.* (5. *l.* 11. *infr. eod.* (6. *l.* 5. *ſupr.* de *fide inſtrum.* (7. *l.* 23. *ff. de legat.* 3. *l.* 20. *infr. h. t.* fac. *l.* 7. *ſupr. tit. prox.* adde *l. ult. ff. qui teſtam. fac. l.* 4. *infr. ad leg. Falcid.* (8. *l.* 31. *ff. de legib. Nov.* 105. *c.* 2. *in fin.* §. *ult. in fin. Inſt. quib. mod. teſtam. infirm.* (9. *d.* §. *ult. l.* 4. *ſupr. de legib. l.* 7. *ſupr. tit. prox. l.* 23. *ff. de legat.* 3. *l.* 4. *infr. ad leg. Falcid.* adde *l.* 91. *in fin. ff. de hered. inſtit.* (10. §. 29. *Inſt. l.* 7. *infr. de legat. l.* 9. §. 1. *ff. de contrah. empt. l.* 21. §. 1. *ff. qui teſtam. fac. l.* 1. *ff. de injuſt. rupt. irrito facto teſtam. l.* 48. *in fin. ff. de hered. inſtit. l.* 17. *ff. de condit. & demonſtr. l.* 32. *ff. de verb. oblig.* adde *l.* 26. *ſupr. de ſacroſ. eccleſ.* (11. *d.* §. 29. *d. l.* 21. §. 1. *ff. qui teſtam. fac.* (12. v. *l.* 14. *ſupr. l.* 29. *ff. de probat. l.* 6. *ſupr. de fide inſtrum. l.* 12. *ff. de jure patronat. l.* 46. *pr. ff. de jure fiſci. l.* 4. *infr. de hered. inſtit.* (13. *d. l.* 14. *ſupr. de probat.* (14. Adde *l.* 17. §. 1. *ff. de doli mali & met. except.* (15. v. *l.* 1. *ſupr. arbitrium tut.* (16. *l.* 9. §. 2. *ff. de hered. inſtit.* (17. *l.* 1. §. 5. *ff. d. t.* (18. v. *l.* 28. *verſ. & ſi quidem. infr. h. t.* (19. Confer tamen *l.* 8. §. 2. *in fin. ff. de jure codic.* adde *l. ult. infr. h. t.* (20. v. *l.* 35. *pr. ſupr. de inoff. teſtam.* (21. v. *l.* 12. *infr. h. t.* vide tamen *l.* 22. §. 6. *ff. qui teſtam fac.* (22. Fac. *l.* 7. *ſupr. de precib. imper. offer. l. ult. ſupr. ſi contra. jus vel util. publ.* (23. *l.* 2. *ſupr. h. t.* (24. §. 3. *Inſt. eod. l.* 3. *ff. unde liberi. l.* 2. *ſupr. de bonor. poſſeſſ. ſec. tabul.* abrog. *Nov. Leon.* 41. adde *l. ult. infr. h. t.* confer. *l.* 8. *ſupr. l. ult. infr. eod.* (25. *d.* §. 3. *Inſt. eod.* excip. *l.* 8. *l.* 9. *ſupr. eod.* (26. §. 5. *Inſt. eod. l.* 22. §. 2. *ff. qui teſtam. fac.*

rint 27, jure deficit testamentum. De his autem, quæ interleta 28 sive suprascripta dicis, non ad juris solennitatem, sed ad fidei pertinent quæstionem, ut appareat, utrum testatoris 29 voluntate emendationem meruerint, vel ab altero 30 inconsulte deleta sint, an ab aliquo falso 31 hæc fuerint commissa. S. Dat. Prid. Non. Jul. *Philippopoli*, AA. COSS.

13. Iidem AA. & CC. Euriphidæ.

TEstandi (causa) de pecunia sua Legibus certis facultas est [permissa:] non [autem] Jurisdictionis mutare formam 32, vel juri publico derogare cuiquam permissum est.

14. Iidem AA. & CC. Achilleo.

NOn 33 codicillum, sed testamentum aviam vestram facere voluisse, institutio 34 & exheredatio facta probant evidenter. Subsc. Id. Decembr. CC. COSS.

15. Imp. CONSTANTINUS A. ad Populum.

QUoniam indignum est ob inanem observationem irritas fieri tabulas & judicia mortuorum: placuit ademptis his, quorum imaginarius usus est, institutioni heredis verborum non esse necessariam observantiam, utrum imperativis & directis verbis fiat, aut inflexis: nec enim interest, si dicatur, *Heredem facio*, *vel instituo*, *vel volo* 35, *vel mando*, *vel cupio*, *vel esto* 36, *vel erit* 37: sed quibuslibet confecta sententiis, vel [in] quolibet loquendi 38 genere formata institutio valeat: si modo per eam liquebit voluntatis intentio: nec necessaria sunt momenta 39 verborum, quæ forte seminecis & balbutiens 40 lingua profudit. Et in postremis ergo judiciis ordinandis amota erit [solennium] verborum necessitas: ut qui facultates proprias cupiunt ordinare, in quacunque instrumenti materia 41 conscribere, & quibuscunque verbis uti, liberam habeant facultatem. S. Dat. Calend. Februar. *Serdicæ*, CONSTANTIO A. 2. & CONSTANTE A. CC. COSS. 339.

16. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. Eutropio.

NOn dubium, nec incertum est, sicut Imperatoribus 42, ita qualibet dignitate, vel potestate decoratis viris, tam hereditatem, quam legatum seu fideicommissum relinqui posse. §. 1. Illud etiam adjiciendum est, ut qui ex testamento vel ab intestato heres extiterit: etsi voluntas defuncti circa legata, seu fideicommissa, seu libertates legibus non sit subnixa, tamen si sua sponte agnoverit 43, implendi eam necessitatem habeat. S. Dat. 15. Cal. Jul. *Thessal.* GRATIANO 5. & THEODOSIO AA. COSS. 380.

17. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Æternali Proconsuli Asiæ.

TEstamentum non ideo infirmari debebit, quod diversis hoc deficiens nominibus appellavit, cum superflua 44 non noceant. Namque necessaria 45 prætermissa imminuunt contractus, & testatoris officiunt voluntati, non abundans cautela. Dat. 12. Calend. April. ARCADIO 4. & HONORIO 3. AA. COSS. 396.

18. Iidem AA. Africano Præfecto Urbi.

TEstamenta omnia, cæteraque, quæ apud officium 46 censuale publicari 47 solent, in eodem [loco] reserventur, nec usquam permittatur fieri ulla translatio: *Mos* 48 *namque retinendus est fidelissimæ vetustatis*; quem si quis in hac urbe voluerit mutare, irritam mortuorum videri faciet voluntatem. Dat. 12. Cal. Octobr. *Constantinop.* CÆSARIO & ATTICO COSS. 397.

19. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Joanni PP.

OMnium testamentorum solennitatem superare videtur, quod insertum mera fide precibus inter tot nobiles probatasque personas etiam conscientiam Principis tenet. Sicut ergo securus erit, qui actis cujuscunque judicis, aut municipum, aut auribus privatorum mentis suæ postremum publicavit 49 judicium: ita nec de ejus unquam successione tractabitur, qui nobis mediis, & toto jure (quod in nostris est scriniis constitutum) teste succedit. Nec sane illud heredibus nocere permittimus, si Rescripta nostra nihil de eadem voluntate responderint: *Voluntates etenim hominum audire volumus*, *non jubere*: ne post sententiam nostram inhibitum videatur commutationis 50 arbitrium: cum hoc ipsum, quod per supplicationem nostris auribus intimatur, ita demum firmum sit, si ultimum 51 comprobetur, nec contra judicium suum defunctus postea venisse detegatur. Ne quid sane prætermisisse credamur: hujusmodi institutionis successoribus designatis, omnia, quæ scriptis heredibus competunt, jubemus eos habere, nec super bonorum possessionis petitione ullam controversiam nasci: cum pro herede agere cuncta sufficiat, & jus omne ipsa complere aditio videatur. Omnibus etenim præstandum esse censemus, ut libero arbitrio, cui testandi facultas suppetit, successorem suum oblatis precibus possit declarare: & stabile sciat esse, quod fecerit. Nec institutus heres pertimescat, cum oblatas preces secundum voluntatem defuncti idoneis testibus 52 possit approbare, si ei alia nocere non possunt. Dat. 12. Cal. Mart. *Ravennæ*, post Consulatum HONORII 8. & THEODOSII 5. AA. COSS. 409.

20. Eorundem AA. Edictum ad populum Urbis Constantinopolitanæ, & omnes provinciales.

NOlumus convelli deficientium scriptas jure ac solenniter voluntates, dum quoddam morientis supremum, & non scriptum processisse confirmatur arbitrium, tanquam patrimonium suum ad nos 53 deficiens maluerit pertinere. Omnibus enim privatis, & militantibus interdicimus, ne hujusmodi perhibeant testimonia: & falsi criminis reos teneri præcipimus, si cum scriptæ jure ac solenniter deficientium extiterint voluntates, non scriptum aliquid sub nostrorum Nominum mentione falso adstruere moliantur. Nemo itaque relictus heres, vel legibus ad successionem vocatus, nostrum, vel potentium nomen horrescat 54: nemo ferre testimonia in hunc modum, vel suscipere [in] gestis hujusmodi voces audeat nostro, vel etiam privatorum potentium nomine. Dat. 7. Id. Mart. *Constantinop.* THEOD. A. 7. & PALLADIO COSS. 407.

21. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio P. P.

HAc consultissima lege sancimus, licere per scripturam conficientibus testamentum, si nullum 55 scire volunt [ea,] quæ in eo scripta sunt, consignatam, vel ligatam, vel tantum clausam involutamque 56 proferre scripturam, vel ipsius testatoris, vel cujuslibet alterius 57 manu conscriptam, eamque 58 rogatis testibus septem 59 numero, civibus Romanis, puberibus 60, omnibus simul 61 offerre signandam 62, & subscribendam 63: dum tamen testibus præsentibus testator suum esse testamentum dixerit, quod offertur, eique ipse coram testibus sua manu in reliqua parte testamenti subscripserit 64: quo facto & testibus uno eodemque die 65

(27. Abrog. *Nov. Leon.* 42. (28. *l.* 42. *in fin. ff. ad leg. Aquil. l.* 2. *ff. ad leg. Corn. de falsis.* v. *l.* 3. *verb. non cancellatum. infr. de edict. Div. Hadrian.* (29. *Tit. ff. de his quæ in testam. delent. l.* 2. §. 7. *l.* 8. §. 3. *ff. de bonor. possess. secund. tab.* (30. *l.* 1. *pr. ff. de his quæ in testam. delent.* (31. *l.* 2. *ff. ad leg. Corn. de falsis.* (32. *l.* 55. *ff. de legat.* 1. *l.* 15. §. 1. *ff. ad leg. Falcid. l.* 27. *ff. de reg. jur.* (33. *l.* 13. *in fin. ff. de jure codicill.* (34. *l.* 10. *ff. d. t.* §. *penult. Inst. l.* 2. *l.* 7. *infr. de codicillis. l.* 76. *ff. ad SC. Trebell.* (35. v. *l.* 13. §. 1. *ff. de jure codicill.* (36. *l.* 7. *supr. h. t. l.* 48. *pr.* & §. 1. *ff. de hered. instit.* adde *l.* 11. *l.* 12. *l.* 13. *pr. ff. eod.* (37. *l.* 17. *ff. de liberis & posthum. l.* 47. §. 1. *ff. de hered. instit.* (38. *l.* 21. *infr. h. t.* (39. Adde *l.* 26. *infr. eod. l.* 1. *supr. de form. & impetrat. action.* (40. Immo vide *l.* 29. *infr. h. t. l.* 7. *in fin. ff. de supellect. legat.* (41. §. 12. *Inst. h. t. l.* 1. *pr. l.* 4. *ff. de bonor. possess. sec. tabul.* (42. *l.* 3. *supr. h. t. l.* 6. *l.* 7. *supr. qui testam. fac.* adde §. 29. *Inst. de legat. l.* 91. *ff. de hered. instit. l.* 4. *infr. ad leg. Falcid. l.* 26. *supr. de sacrosanct. eccles.* (43. *l.* 2. *infr. de fideicommiss.* (44. *l. ult. infr. de donat. l.* 32. §. 6. *ff. de auro. l.* 26. *in fin. ff. de adimend. vel transfer. leg. l.* 65. *pr. ff. de verb. oblig. l.* 94. *ff. de reg. jur.* (45. v. *l.* 12. *pr. supr. h. t.* (46. *l.* 23. *infr. eod.* (47. *l.* 2. *supr. l.* 19. *infr. eod.*

(48. *l.* 32. §. 1. *ff. de legib.* (49. v. *l.* 18. *supr. l.* 23. *infr. h. t.* (50. v. *l.* 6. *supr. qui testam. facere.* (51. Fac §. 2. *Inst. quib. mod. testam. infirm. l.* 1. *l.* 2. *ff. de injust. rupt. irrito facto testam.* (52. v. *l.* 12. *ff. de testib.* (53. v. *l.* 3. *supr. h. t. l.* 23. *ff. de legat.* 3. (54. Vide enim *l.* 91. *in fin. ff. de hered. instit. l.* 22. §. 2. *ff. de jure fisci.* §. *ult. Inst. quib. modis testam. infirm.* (55. §. 3. *Inst. de pupill. substit.* (56. v. *l.* 22. *in fin. ff. qui testam. facere.* (57. *l.* 28. *ff. d. t.* (58. *l.* 21. §. 2. *ff. d. t. Nov.* 90. *c.* 2. (59. *l.* 12. *supr. l. ult. in fin. infr. h. t.* (60. *l.* 19. *ff. qui testam. fac. possunt.* (61. *l.* 12. *supr. h. t.* excip. *l.* 8. *supr. eod.* (62. *d. l.* 12. abrog. *Nov. Leon.* 42. (63. §. 3. *Inst. l.* 28. §. 1. *infr. h. t.* adde *l.* 29. *infr. eod.* (64. *d.* §. 3. vide tamen *l.* 28. *infr. eod.* (65. *vers. sed licet. infr. h. l.*

ac tempore subscribentibus & consignantibus testamentum valere: nec ideo infirmari, quod testes nesciant, quæ in eo scripta sunt testamento. † Quod si literas testator ignoret, vel subscribere nequeat 66: octavo subscriptore pro eo adhibito, eadem servari decernimus. † In omnibus autem testamentis, quæ præsentibus, vel absentibus testibus dictantur, superfluum est uno, eodemque tempore exigere testatorem, & testes adhibere, & dictare suum arbitrium, & finire testamentum. Sed licet alio tempore dictatum, scriptumve proferatur testamentum, sufficiet uno [tempore 67,] eodemque die, nullo 68 actu [extraneo] interveniente, testes omnes, videlicet simul, nec diversis [temporibus] scribere signareque testamentum. Finem autem testamenti subscriptiones, & signacula testium esse decernimus. † Non subscriptum autem à testibus, ac [non] signatum testamentum, pro infecto 69 haberi convenit. §. 1. Ex imperfecto autem testamento voluntatem tenere defuncti, nisi inter solos liberos 70 [à parentibus utriusque sexus] habeatur, non volumus. [Si vero in hujusmodi voluntate liberis alia sit extranea mixta persona: certum est, eam voluntatem defuncti, quantum ad illam duntaxat permixtam personam, pro nullo haberi, sed liberis adcrescere.] . . . .

In AUTHENT. de testam. imperfectis. §. nos igitur omnia. coll. 8. tit. 8. al. 3. Novell. 107.

cap. 1.

QUod *sine subscriptione ita procedit*, *si parens literas edoctus*, *manu propria*, *non signis* 71, *sed literarum consequentia declaret &* tempus, *&* liberorum nomina, *item*, *&* unciarum numerum, *seu* signa rerum specialium: *in quo & aliis legari*, *& fideicommitti*, *& libertas relinqui potest.*

In AUTHENT. de testament. imperfectis. §. & siquidem coll. 8. Const. 3.

HOc *inter liberos testamentum ita infirmatur*, *si parens septem testibus adhibitis declaret:* se nolle tale testamentum valere, *& aliam disponat voluntatem*, *vel in testamento perfecto*, *vel in non scripta perfecta voluntate.* §. 2. Per nuncupationem quoque, hoc est, sine scriptura, testamenta non alias 72 valere sancimus, quam si septem testes (ut supra dictum est) simul uno eodemque tempore collecti testatoris voluntatem, ut 73 testamentum sine scriptura facientis audierint. §. 3. Si quis autem testamento jure perfecto, postea ad aliud venerit testamentum, non alias 74, quod ante factum est, infirmari decernimus, quam si id, quod secundo facere testator instituit, jure fuerit consummatum. 75 Nisi forte in priore testamento scriptis his, qui ab intestato 76 ad testatoris hereditatem, vel successionem venire non poterant, in secunda voluntate testator eos scribere instituit, qui ab intestato ad ejus hereditatem vocantur: eo enim casu, licet imperfecta videatur scriptura posterior, infirmato priore testamento, secundam ejus voluntatem non quasi testamentum, sed quasi voluntatem ultimam intestati valere sancimus: in qua voluntate quinque testium juratorum depositiones sufficiunt: quo non facto, valebit primum testamentum, licet in eo scripti videantur extranei. §. 4. Illud etiam huic legi prospeximus inserendum, ut etiam Græce 77 omnibus liceat testari. Dat. Idib. Septembr. THEODOSIO A. 17. & FESTO COSS. 439.

22. Imp. ZENO A. Sebastiano P. P.

DIctantibus 78 testamenta, vel aliam quamlibet ultimam voluntatem, legatum, vel fideicommissum, vel quodcunque aliud, quolibet legitimo titulo testatorem posse relinquere, minime dubitandum est. † Testibus 79 etiam ad efficiendam voluntatem adhibitis pro suo libitu, quod voluerit testator relinquere non prohibetur. Dat. Calend. Maji, *Constantinop.* BASILIO JUNIORE V. C. COS. 480.

23. Imp. JUSTINUS A. Archelao P. P.

COnsulta divalia, quibus considerate prospectum est, ne voluntates ultimæ deficientium in hac Regia Urbe confectæ, apud alium aperiri possint, quam [apud] Virum Clarissimum pro tempore census 80 Magistrum, monumentis intervenientibus pro juris ordine: neve in hereditate, cujus summa centum aureorum pretium non excedit, mercedis quicquam, aut sumptuum, censum administrantes, aut censualis apparitio super intimandis iisdem elogiis audeant adsequi, firma nunc quoque dicimus: ac repetita promulgatione, non solum Judices quorumlibet tribunalium, verum etiam Defensores Ecclesiarum 81, quos turpissimum intimationis genus irrepserat, præmonendos censemus, ne rem attingant, quæ nemini prorsus omnium secundum constitutionum præcepta, quam census Magistro competit. Absurdum est namque, * si promiscuis actibus rerum turbentur officia, & aliis creditum alius subtrahat: & præcipue clericis, quibus opprobrium est, si peritos se velint disceptationum esse forensium. * Pœna etiam temeratoribus præsentis sanctionis feriendis quinquaginta librarum auri. Nec enim concedendum est, ut suprema vota deficientium, eversionis quicquam ex incongrua insinuatione, contrahant, dum res ab incongruis usurpantur audacter. Dat. 3. Cal. Dec. *Constantinop.* A. 2. & OPILIONE COSS. 524.

24. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

AMbiguitates 82, quæ vel imperitia, vel desidia testamenta conscribentium oriuntur, resecandas esse censemus: * & sive institutio heredum post 83 legatorum donationes scripta sit, vel alia prætermissa sit observatio 84, non ex mente testatoris, sed vitio tabellionis 85, vel alterius 86, qui testamentum scribit: nulli licentiam concedimus per eam occasionem testatoris voluntatem subvertere, vel minuere. Dat. Calend. Jan. DN. JUSTINIANO A. PP. 2. COS. 528.

25. Idem A. Mennæ P. P.

PRæposteri 87 reprehensionem, quam novella Constitutio 88 [divi Leonis] in dotalibus instrumentis sustulisse noscitur, in aliis quoque omnibus tam contractibus, quam testamentis 89 tollimus: ut tali exceptione cessante, & stipulatio 90, & alii contractus, & testatoris voluntas indubitate valeant: exactione videlicet post conditionem 91, vel diem competente. S. Dat. 7. Id. Decembr. DN. JUSTINIANO A. PP. 2. COS. 528.

26. Idem A. Mennæ P. P.

IN testamentis sine scriptis 92 faciendis omnem formalem observationem penitus amputamus 93, ut postquam septem testes convenerint, satis sit voluntatem testatoris, vel testatricis simul omnibus manifestari, significantis *ad quos substantiam [suam] pervenire velit*, vel *quibus legata [dare,]* vel *fideicommissa*, vel *libertates disponere:* etiam si non 94 ante hujusmodi dispositionem prædixerit testator, vel testatrix illa formalia verba, *ideo eosdem testes convenisse*, *quod sine scriptis suam voluntatem*, *vel testamentum componere censuit.* S. Dat. 4. Id. Decembr. DN. JUSTINIANO A. PP. 2. COS. 528.

27. Idem A. Juliano P. P.

SAncimus, si quis legitimo modo condidit testamentum, & post ejus confectionem decennium profluxerit, si quidem nulla innovatio, vel contraria voluntas [testatoris] apparuerit, hoc esse firmum. Quod enim non mutatur, quare stare prohibetur? Quemadmodum enim qui testamentum fecit, & nihil voluit contrarium, *intestatus* efficitur? Sin autem in medio tempore contraria testatoris voluntas ostenditur: si quidem perfectissima 95 est secundi testamenti confectio: ipso jure prius tollitur testamentum: sin au-

(66. Confer. *l.* 8. *vers. jubemus. supr. tit. prox.* (67. v. *l.* 28. *pr. infr. h. t.* (68. *l.* 21. *in fin. ff. qui testam. fac. possunt.* d. *l.* 28. *pr. infr. h. t.* (69. *l.* 12. *supr. eod.* (70. *l.* 16. *in fin. l. ult. supr. famil. ercisc.* (71. Vide tamen *l.* 16. §. 4. *ff. de hered. instit. l.* 40. *pr. ff. de testam. mil.* (72. §. *ult. Inst. l.* 26. *infr. h. t.* (73. Abrog. d. *l.* 26. (74. Immo vide *l.* 22. *ff. de legat.* 3. *l.* 6. §. 2. *ff. de jure codicill.* adde *Nov.* 107. c. 2. (75. Fac. *l.* 35. *ff. de reg. jur. l.* 2. *ff. de injust. rupt. irrito facto testam.* (76. d. *l.* 2. (77. Confer *l.* 14. *infr. de testam. manum. l.* 12. *infr. de sentent. & interlocut.* juncta *l.* 48. *ff. de re judic. l. ult. supr. de testam. tut. l.* 11. *pr. ff. de legat.* 3. *l.* 1. §. *ult. ff. de verb. oblig. l.* 8. *pr. ff. de fidejussorib. l.* 8. *in fin. ff. de acceptilat.* (78. v. *Nov.* 158. *pr.* (79. *l.* 14. *ff. de reb. dubiis. l.* 20. *pr. ff. qui testam. fac. possunt. l.* 39. §. 1. *ff. de legat.* 3. §. 11. *Inst. h. t.*

(80. *l.* 18. *supr. eod. l.* 41. *supr. de episcop. & cler.* mutat. *Nov. Leon.* 44. adde *l.* 30. *infr. de donat.* (81. d. *l.* 41. (82. *l.* 7. *supr. h. t.* (83. §. 34. *Inst. de legat.* (84. v. *l.* 9. *ff. de hered. instit.* (85. arg. *l.* 92. *ff. de reg. jur.* (86. v. *l.* 8. *supr. tit. prox.* (87. §. 13. *Inst. de inutil. stipul.* (88. d. §. 13. (89. v. *l.* 14. *ff. de pecul. legat.* §. 34. *Inst. de legat.* (90. §. 13. *Inst. de inutil. stipul.* (91. v. *l.* 64. *ff. de verb. oblig.* (92. Adde *l.* 21. §. 2. *supr. h. t. l.* 8. *supr. tit. prox.* (93. Adde *l.* 15. *supr. h. t.* (94. Abrog. *l.* 21. §. 2. *supr. eod.* (95. §. 2. §. 3. juncta §. 4. *Inst. quib. mod. testam. infirm.* fac. *l.* 35. *ff. de reg. jur.*

tem teſtator tantummodo dixerit, *non voluiſſe prius ſtare teſtamentum*, vel aliis verbis utendo contrariam aperuerit voluntatem, & hoc vel per teſtes idoneos non minus tribus, vel inter acta manifeſtaverit, & decennium fuerit emenſum: tunc irritum eſt teſtamentum, tam ex contraria voluntate, quam ex curſu temporali. Aliter etenim teſtamenta mortuorum per decennii tranſcurſionem evaneſcere nullo patimur modo; prioribus conſtitutionibus, quæ ſuper hujusmodi teſtamentis evacuandis latæ fuerant, penitus antiquandis. Dat. 15. Cal. April. *Conſtantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

28. Idem A. Juliano P. P.

CUm antiquitas teſtamenta fieri voluerit nullo 96 actu interveniente, & hujusmodi verborum compoſitio non rite interpretata pene in perniciem & teſtantium, & teſtamentorum proceſſerit: ſancimus in tempore, quo teſtamentum conditur, vel codicillus naſcitur, vel ultima quædam diſpoſitio ſecundum priſtinam obſervationem celebratur, (nihil enim ex ea penitus immutandum eſſe cenſemus) ea quidem, quæ minime neceſſaria ſunt, nullo procedere modo: quippe cauſa ſubtiliſſima propoſita, ea, quæ ſuperflua ſunt, minime debent intercedere. Si quid autem neceſſarium evenerit; & ipſum corpus laborantis reſpiciens contigerit; id eſt, vel victus neceſſarii, vel potionis oblatio, vel medicaminis datio, vel impoſitio, quibus relictis ipſa ſanitas teſtatoris periclitetur, vel ſi quis neceſſarius naturæ uſus ad depoſitionem ſuperflui ponderis immineat, vel teſtatori, vel teſtibus: non eſſe ex hac cauſa teſtamentum ſubvertendum, licet morbus comitialis, (quod & factum eſſe comperimus) uni ex teſtibus contigerit: ſed eo quod urget, & imminet, repleto, vel depoſito, iterum ſolita per teſtamenti factionem adimpleri. † Et ſi quidem à teſtatore aliquid fiat teſtibus paulisper ſeparatis, *cum coram his facere aliquid naturale teſtator erubeſcat:* iterum introductis teſtibus conſequentia factionis teſtamenti procedere. Si tamen in quendam, vel quosdam teſtium aliquid tale contingat: ſi quidem ex brevi temporis intervallo neceſſitas poteſt tranſire: iterum eorundem teſtium reverſum expectari, & ſolennia peragi [ſancimus.] Sin autem longiore ſpatio refectio fortuiti caſus indigeat, [&] maxime ſi ſalus teſtatoris periclitantis immineat: tunc illo, vel illis teſtibus, circa quos aliquid tale eveniet, ſeparatis, alios ſurrogari, & ab eo, vel ab eis, tam teſtatorem, quam alios teſtes ſciſcitari, ſi ea, quæ eorum præſentiam antecedunt, [omnia] coram his proceſſiſſent. Et ſi hoc fuerit undique manifeſtum: jubemus, tunc eos, vel eum una cum aliis teſtibus, ea, quæ oportet, facere, etſi in medio ſubſcriptiones teſtium jam fuerant ſubſecutæ. Sic enim & naturæ medemur, & mortuorum elogia in ſuo ſtatu facimus permanere. §. 1. Cum autem conſtitutione 97, quæ de teſtamentis ordinandis proceſſit, caveatur, quatenus ſeptem teſtium præſentia in teſtamentis requiratur, & ſubſcriptio à teſtatore fiat, vel ab aliquo pro eo, & conſtitutio ſic edixit: *octavo ſubſcriptore adhibito:* & quidam teſtamentum ſuum omne manu propria conſcripſit, & poſt ejus literas teſtes adhibiti [ſuas] ſubſcriptiones ſuppoſuerunt, aliaque omnia ſolenniter in teſtamento peracta ſunt, & teſtamentum ex hoc dubitabatur, an irritum factum eſſet: eandem Conſtitutionem corrigentes ſancimus, *ſi quis ſua manu totum teſtamentum, vel codicillum conſcripſerit, & hoc ſpecialiter in ſcriptura repoſuerit, quod hæc ſua manu confecit: ſufficiat ei totius teſtamenti ſcriptura*, & non alia ſubſcriptio requiratur [neque ab eo,] neque pro eo ab alio: ſed ſequantur hujusmodi ſcripturam & literæ teſtium, & omnis, quæ expectatur obſervatio: & ſic teſtamentum validum, & codicillus, ſi quinque 98 teſtium literæ teſtatoris ſcripturæ coadunentur, in ſua firmitate remaneant, & nemo callidus machinator hujusmodi iniquitatis in poſterum inveniatur. Dat. 6. Cal. April. *Conſtantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

29. Idem A. Joanni P. P.

JUbemus, omnino teſtatorem 99, ſi vires habeat ad ſcribendum, nomen *heredis*, vel *heredum* in ſua ſubſcriptione, vel in quacunque parte teſtamenti ponere: ut ſit manifeſtum, ſecundum illius voluntatem hereditatem eſſe tranſmiſſam. Sin autem forſitan ex morbi acerbitate, vel literarum imperitia hoc facere minime potuerit: teſtibus teſtamenti præſentibus, nomen, vel nomina heredis, vel heredum ab eo nuncupari 100, ut omnimodo ſciant teſtes, qui ſint ſcripti heredes: & ita certo heredis nomine ſucceſſio procedat. Si enim talis eſt teſtator, qui neque ſcribere, neque articulate loqui poteſt 101: mortuo 102 ſimilis eſt, & falſitas in elogiis committitur. Quam, ut exul fiat à Republ. noſtra, maxime in teſtamentorum confectione, cupientes, hanc edictalem legem in orbem terrarum ponimus. Quod ſi non fuerit obſervatum, & nomen heredis, vel heredum 103 non fuerit manu teſtatoris ſcriptum, vel voce coram teſtibus nuncupatum: hoc teſtamentum [ſtare] minime patimur, vel in totum, ſi tota heredum nomina fuerint prætermiſſa: vel in ejus heredis inſtitutionem, cujus nomen neque lingua, neque manus teſtatoris ſignificavit. † Sed ne aliqua forſitan oblivio teſtium animis incumbat, pluribus 104 interdum nominibus [heredum] expreſſis: ipſi teſtes in ſuis ſubſcriptionibus (cum teſtator hæc non ſcripſerit, ſed nuncupaverit) eorum nomina ſubſcribere non differant ad æternam rei memoriam. Sin vero ipſe teſtator in qualicunque parte teſtamenti nomina heredum (ſicut dictum eſt) ſcripſerit: ſupervacuum eſt [poſtea] teſtes in ſua ſubſcriptione hæc exprimere: cum forſitan nec eos 105 ſcire teſtator ſuos heredes voluerit, & ſemel cauſa ex ipſius teſtatoris ſcriptura appareat. Oportet enim omnimodo vel ex literis teſtatoris, vel ex voce quidem teſtatoris, literis autem teſtium, qui ad elogium conficiendum fuerint convocati, nomina manifeſtari heredum. Quemadmodum enim in elogio, quod ſine ſcriptura conficitur, neceſſe eſt, teſtatorem voce 106 exprimere nomen, vel nomina heredum: ita & in teſtamentis per ſcripturam conficiendis, cum ipſe teſtator manu ſua ſcribere heredes vel noluerit, vel minime potuerit, voce tamen ejus eos manifeſtari oportet. Quæ in poſterum tantummodo obſervari cenſemus: ut quæ teſtamenta poſt 107 hanc Novellam noſtri Numinis legem conficiuntur, hæc cum tali obſervatione procedant. Quid enim antiquitas peccavit 108, quæ præſentis legis inſcia, priſtinam ſecuta eſt obſervationem? Scituris, & tabellionibus, & his, qui conficienda teſtamenta procurant, quod ſi aliter facere auſi fuerint, pœnam falſitatis non evitabunt, quaſi doloſe in tam neceſſaria cauſa verſati. Dat. Calend. Mart. *Conſtantinop.* poſt Conſulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

In AUTHENT. ut ſponſal. larg. §. quia vero. coll. 9. tit. 2. Novell. 119. cap. 9.

ET non obſervato eo, ſubvenitur teſtamentis, ſive per ſe, ſive per alium quis inſcribat nomen heredis.

30. Idem A. Joanni P. P.

NOſtram proviſionem, maxime circa ultima elogia defunctorum, nunc [etiam] extendi properamus. Unde cum invenerimus quasdam controverſias veteribus juris interpretatoribus exortas, propter teſtamentum, quod legitimo modo conditum, ſeptemque teſtium ſigna habens, poſtea fortuito caſu, vel [per] ipſius teſtatoris operam lino toto, vel plurima ejus parte inciſa, in ambiguitatem incidit: ſolitum ei præbemus remedium, ſancientes, * ſi quidem teſtator linum 109, vel ſignacula 110 inciderit, [vel abſtulerit,] utpote ejus voluntate 111 mutata, teſtamentum non valere. Sin autem ex alia quacunque cauſa hoc contigerit: durante teſtamento ſcripto [heredes] ad hereditatem vocari. * maxime cum noſtra Conſtitutio, quam pro tuitione teſtamentorum promulgavimus, teſtatorem diſpoſuerit, vel ſua manu 112 nomen heredis ſcribere, vel ſi imperitia literarum, vel adverſa valetudine, ſeu alio modo hoc facere non poſſit: teſtes ipſos audito nomine heredis, ſub præſentia ipſius teſtatoris nomen heredis ſuis ſubſcriptionibus declarare. Dat. 15. Cal. Nov. *Conſtantinop.* poſt Conſulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

31. Idem A. Joanni P. P.

ET ab antiquis legibus, & à diverſis retro Principibus 113 ſem-

(96. *l.* 21. *in fin. ff. qui teſtam. facere poſſ.* §. 3. *Inſt. h. t.* (97. *l.* 21. *verſ. quod ſi literas. ſupr. eod.* (98. *l. ult.* §. *ult. infr. de codicillis.* (99. §. 4. *Inſt. h. t. Nov.* 66. *c.* 1. §. 1. abrog. *Nov.* 119. *c.* 9. *Auth. prox.*

(100. *l.* 21. *pr. ff. qui teſtam. fac. poſſ.* (101. v. *l.* 7. *in fin. ff. de ſupellect. leg.* (102. Vide tamen *l.* 15. *verſ. nec neceſſaria. ſupr. h. t.* (103. *l.* 25. *ff. qui teſtam. fac.* (104. Fac. *l.* 8. *verſ. deinde exprimant. ſupr. tit. prox.* (105. v. *l.* 21. *ſupr. h. t.* (106. *l.* 21. *pr. l.* 25. *ff. qui teſtam. fac. poſſ.* (107. *l.* 7. *ſupr. de legib.* (108. *Nov.* 66. *c.* 1. §. 1. (109. *l.* 28. §. 1. *ff. de liberat. leg. l.* 1. §. 8. *ff. ſi tab. teſtam. nullæ extab.* (110. *l.* 22. §. 3. *ff. qui teſtam. fac. poſſ.* (111. *l.* 1. §. 10. §. *ult. ff. de honor. poſſeſſ. ſec. tab.* (112. *l.* 29. *ſupr. h. t.* (113. v. *l. pen. ſupr. qui admitti ad honor. poſſeſſ.*

per rusticitati 114 consultum est, & in multis Legum subtilitatibus stricta observatio eis remissa, quod ex ipsis rerum invenimus documentis. Cum enim testamentorum ordinatio sub certa definitione Legum instituta sit: homines rustici, & quibus non est literarum peritia, quomodo possunt tantam legum subtilitatem custodire in ultimis suis voluntatibus? Ideoque ad Dei humanitatem respicientes, necessarium duximus per hanc legem eorum simplicitati subvenire. Sancimus itaque, in omnibus quidem civitatibus, & in castris Orbis Romani, ubi & Leges nostræ manifestæ sunt, & literarum viget scientia: omnia, quæ in libris nostrorum Digestorum, seu Institutionum, & Imperialibus sanctionibus, nostrisque dispositionibus * in condendis testamentis cauta * sunt, observari, nullamque ex præsenti Lege fieri innovationem. † In illis vero locis 115, in quibus raro inveniuntur homines literati, per præsentem legem rusticanis concedimus * antiquam eorum consuetudinem 116 legis vicem obtinere: * ita tamen, ut ubi scientes literas inventi fuerint: septem testes (quos ad testimonium convocari necesse est) adhibeantur, ut unusquisque pro sua persona subscribat. Ubi autem 117 non inveniuntur literati, septem testes etiam sine scriptura testimonium adhibentes admitti. * Sin autem in illo loco minime inventi fuerint septem testes: * usque ad quinque modis 118 omnibus testes adhiberi jubemus: minus autem nullo modo concedimus. Si vero unus, aut duo, vel plures fuerint literati, * liceat eis pro ignorantibus literas, præsentibus tamen subscriptionem 119 suam interponere: * sic tamen, ut ipsi testes cognoscant testatoris voluntatem: & maxime quem, vel quos heredes sibi relinquere voluerit: & hoc post mortem testatoris jurati deponant. Quod igitur quisque rusticorum (sicut prædictum est) pro suis rebus disposuerit, hoc omnimodo, Legum subtilitate remissa, firmum validumque consistat. Dat. 3. Non. Jul. *Constantinop.* DN. JUSTINIANO A. 4. & PAULINO V. C. COSS. 534.

TIT. XXIV.
DE HEREDIBUS INSTITUENDIS 1, ET quæ personæ heredes institui non possunt.

1. Imp. TITUS ÆLIUS ANTON. A. Antestiano.

QUi deportantur 2, si heredes scribantur, tanquam 3 peregrini 4 capere non possunt, sed hereditas in ea causa est, in qua esset, si scripti non fuissent. Sine die & Consule.

2. Imp. ANTONINUS A. Cælicio.

PAter tuus, si ex residua parte heres institutus est, quam alter heres scriptus capere 5 non poterat, isque ad nullam partem hereditatis per conditionem suam admitti potuit: ex asse 6 heres extitit: Nam *residui* 7 commemoratio etiam totum admittit. PP. 15. Cal. Julii, *Romæ*, DUOBUS ASPRIS COSS. 213.

3. Imp. ALEXAND. A. Vitali militi.

CUm proponas Alexandrum equitem testamento primo loco Julianum 8, *ut libertum suum* heredem instituisse, eique substituisse his verbis, *quod si ex aliqua causa primus heres hereditatem meam adire noluerit, vel non potuerit: tunc in locum ejus secundum heredem substituo Vitalem:* post mortem autem testatoris Julianum servum communem fuisse defuncti militis, & Zoili fratris ejus apparuerit: an tu ex substitutione admittaris, voluntatis est quæstio. Nam si credens eum proprium, & suum libertum heredem instituit, nec per eum ad alium quemquam hereditatem pertinere voluit, extitit conditio substitutionis: tibique hereditas delata est. Quod si verba substitutionis subscriptæ ad jus retulit, ut si nec per semetipsum alium fecisset heredem, (potuit 9 enim, quamvis jubente domino, nolle adire) ita demum substitutus vocaretur, si tamen paruerit domino, & adierit, substitutioni locus non est. PP. 6. Cal. Maji, MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

4. Imp. GORDIANUS A. Ulpio.

SI pater tuus eum quasi 10 *filium* [*suum*] heredem instituit, quem falsa opinione ductus suum esse credebat, non instituturus, si alienum nosset, isque postea subditus esse ostensus est: auferendam 11 ei successionem, Divorum Severi, & Antonini placitis continetur. PP. Pridie Non. Octobr. PIO & PONTIANO COSS. 239.

5. Idem A. Cassiano.

NOn ideo minus uxor tua jure heres videtur instituta, quod non uxor, sed *affinis* 12 testamento nominata est. PP. 5. Cal. Octob. GORDIANO A. 2. & POMPEJANO COSS. 242.

6. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Antonio.

SI compensandi debiti 13 gratia uxor maritum fecit heredem: desiderio tuo præter portionem hereditatis debitum [quoque] restitui postulantis, non tantum juris severitas, verum etiam defunctæ voluntas refragatur. PP. 12. Cal. Mart. PRÆSENTE & ALBINO COSS. 247.

7. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Zinoni.

NEc apud peregrinos fratrem [sibi] quisquam per adoptionem facere poterat. Cum igitur, quod patrem tuum voluisse facere dicis, irritum sit: portionem hereditatis, quam is, adversus quem supplicas, velut adoptatus frater heres institutus tenet, restitui [tibi] Præses provinciæ curæ habebit. PP. 3. Non. Decembr. DIOCLETIANO 2. & ARISTOBULO COSS. 285.

8. Iidem AA. Hadriano.

COllegium, si nullo speciali 14 privilegio subnixum sit, hereditatem capere non posse, dubium non est. PP. 10. Cal. Jun. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 260.

9. Iidem AA. & CC. Juliæ.

EXtraneum etiam, *cum* [*quis*] 15 *moreretur*, heredem scribi [sibi] placuit. PP. 16. Cal. Nov. *Sirmii*, AA. COSS.

10. Iidem AA. & CC. Asclepiadæ.

NEque per se heredes institutos, neque per servos 16 proprios hereditatem posse quærere, juris dictat ratio. S. 16. Cal. Sept. *Sirmii*, CC. COSS. 293.

11. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Hierio PP.

EXtraneum etiam penitus ignotum 17 heredem quis instituere potest. Dat. 11. Cal. Mart. *Constant.* FELICE & TAURO COSS. 429.

12. Imp. LEO A. Erythrio PP.

HEreditatis, vel legati, seu fideicommissi, aut donationis titulis domus, aut annonæ civiles, aut quælibet ædificia, vel mancipia, ad jus inclytæ urbis 18 vel alterius cujuslibet civitatis pervenire possunt. Dat. 5. Cal. Mart. MARTIANO & ZENONE COSS. 469.

13. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ PP.

QUotiens certi quidem ex certa re 19 scripti sunt heredes, vel certis rebus pro sua institutione contenti esse jussi sunt, quos legatariorum 20 loco haberi certum est: alii vero ex certa parte, vel sine parte, qui pro veterum Legum tenore ad certam unciarum institutionem referuntur: eos tantummodo omnibus hereditariis 21 actionibus uti, vel conveniri decernimus, qui ex certa parte, vel sine parte scripti fuerint, nec aliquam deminutionem earundem

(114. *l.* 3. §. 22. *ff. de SC. Silan.* (115. v. *Nov.* 73. *c.* 9. *vers. nam in agris.* (116. v. *l.* 1. *infr. quæ sit longa consuet.* (117. v. *Nov. Leon.* 41. 43. *in fin.* (118. Abrog. d. *Nov. Leon.* 41. 43. *in fin.* (119. Abrog. *Nov. Leon.* 42.

TIT. XXIV. (1. *Lib.* 28. *D.* 5. *Lib.* 2. *Inst.* 14. (2. Vide tamen *l.* 13. §. 1. *ff. de testam. milit.* (3. v. *l.* 6. §. 2. *ff. h. t. l.* 16. §. 6. *ff. de in jus voc. l.* 1. §. 2. §. 3. *ff. de legat.* 3. fac. *l.* 17. §. 1. *ff. de pœnis.* (4. v. d. *l.* 1. §. 2. §. 3. *l.* 32. *ff. de jure fisci.* juncta *Auth. omnes peregrini. infr. commun. de success.* (5. *l.* 78. *in fin. ff. h. t.* (6. d. *l.* 78. *l.* 79. *l.* 80. *ff. eod.* (7. *l.* 95. *l.* 160. *ff. de verb. signif.* (8. v. *l.* 7. *supr. l.* 13. §. 3. *ff. de testam. milit.* (9. Immo vide *l.* 21. *infr. de jure delib.*

(10. v. *l.* 5. *supr. de testam.* adde *l.* 9. *ff. h. t.* (11. *l.* 46. *pr. ff. de jure fisci. l.* 16. *pr. ff. de his quæ ut indign.* (12. Adde *l.* 5. *supr. de testam.* fac. *l.* 8. *ff. de condict. caus. data.* (13. Vide enim *l.* 7. *supr. de negot. gest. l.* 6. *supr. de hered. act. l.* 7. *infr. de bon. auctor. jud.* adde *l.* 85. *ff. de legat.* 2. *l.* 12. *ff. ad leg. Falcid. l.* 20. *ff. de condit. instit.* (14. *l.* 3. §. 1. *ff. de colleg. illic. l.* 1. §. 1. *ff. quod cujuscunque univers.* (15. Adde *l.* 1. §. 18. §. 19. *ff. de collation.* (16. *l.* 31. *pr. ff. h. t.* §. 4. *Inst. de hered. qual. & differ.* (17. §. *ult. Inst. h. t.* (18. *l.* 73. *in fin. ff. de legat.* 1. *l.* 26. *ff. ad SC. Trebell.* (19. v. *l.* 35. *pr. ff. h. t. l.* 16. §. 2. *ff. ad SC. Treb.* (20. Immo vide *l.* 1. §. 4. *ff. h. t.* (21. *l. ult. supr. de hered. act.*

actio-

actionum occasione heredum ex certa re scriptorum fieri. Dat. 8. Id. April. *Constant.* DECIO V. C. COS. 529.

14. Idem A. Joanni PP.

CUm in libris Ulpiani, quos ad Masurium Sabinum scripsit, talis species relata sit: hanc apertius expedire nobis visum est. Quidam testamentum faciens ita instituit, *Sempronius Plotii 22 heres esto:* Veteres quidem existimabant, errorem nominis esse, & sic institutionem valere, quasi testator *Plotius* nominaretur, & Sempronium [sibi] scripsisset heredem. Sed hujusmodi sententiam crassiorem esse existimamus: neque enim sic homo supinus, imo magis stultus invenitur, ut suum nomen ignoret: sed si quidem ipse testator Plotio cuidam heres extitit: manifestum est, sibi Sempronium heredem instituisse, ut per mediam ipsius testatoris personam Plotii heres efficiatur. Et hoc argumentamur ex antiqua regula, quæ voluit, *heredem heredis 23, [testatoris] esse heredem.* Sin autem nihil tale factum est, supervacuam & inanem hujusmodi institutionem esse: nisi prius herede Plotio sibi instituto, sic adjecerit, *Sempronius Plotii heres esto:* tunc etenim existimandum est, eum dixisse, *si non Plotius heres sibi fuerit; tunc Sempronium in totum partemve Plotii ex substitutione vocari;* ita, ut ex consequentia verborum Plotius quidem institutus, Sempronius autem substitutus inveniatur. Sin autem neque ipse testator Plotio heres extitit, neque Plotium heredem antea scripsit, & sic Sempronium Plotio heredem esse voluit: nullius esse momenti talem institutionem; cum non est verisimile, in suum nomen [quemquam] errasse. Dat. 3. Cal. Aug. post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. XXV.
DE INSTITUTIONIBUS ET SUBSTITUTIONIBUS, & restitutionibus sub conditione 1 factis.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Alexandro.

CUm avum maternum ea conditione filiam tuam heredem instituisse proponas, *si Anthylli filio nupsisset:* non prius eam heredem existere, quam conditioni paruerit, aut Anthylli filio recusante 2, matrimonium impeditum fuerit, manifestum est. PP. Cal. Octobr. ANULINO & FRONTONE COSS. 208.

2. Imp. ANTONINUS A. Cassiæ.

COnditioni 3, sub qua testamento matris tuæ heres instituta es, si non paruisti: locum habet substitutio. Nec enim videri potest sub specie turpium 4 nuptiarum viduitatem tibi indixisse, cum te *filio sororis suæ consobrino 5 tuo* probabili consilio *matrimonio jungere* voluerit. Nec extraordinario auxilio indiges: cum ex his [precibus,] quas libello complexa es, declaretur, non per eum 6 stetisse, quo minus supremæ voluntati matris tuæ testatricis satisfieret. PP. 8. Id. Mart. *Romæ*, ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

3. Idem A. Maxentio & aliis.

SI mater vos sub conditione *emancipationis 7* heredes instituit, & prius quam voluntati defunctæ pareretur, sententiam [deportationis] pater meruit 8, vel aliter defunctus est: morte ejus, vel alio modo patria potestate liberati, jus adeundæ hereditatis cum sua causa quæsiistis. S. Prid. Cal. Maji, SABINO & ANULINO COSS. 217.

4. Imp. ALEXANDER A. Æmiliano.

SI pater filium, quem in potestate habebat, sub conditione, *quæ in ipsius potestate 9 non erat*, heredem scripsit; nec in defectum ejus exheredavit: jure testatus 10 non videtur. † Cum autem trans mare & longe te agentem sub hac conditione heredem scriptum esse dicas, *si in patriam 11, quæ in provincia Mauritaniæ erat, regressus fuisses;* nec exheredatum te alleges, si in eum locum non rediisses: manifestum est multis casibus non voluntariis, sed fortuitis evenire potuisse, ut eam implere non posses: & ideo adire hereditatem non prohiberis. PP. Cal. April. JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

5. Impp. VALER. & GALLIEN. Maximo.

REprehendenda tu magis es, quam mater tua: Illa enim si heredem te sibi esse vellet, id, quod est inutile, *matrimonium te dirimere 12 cum viro*, non juberet: tu porro voluntatem ejus divortio comprobasti. Oportuerat autem, etsi conditio hujusmodi admitteretur, præferre lucro concordiam 13 maritalem. Enimvero cum boni mores hæc observari vetent: sine ullo damno conjunctionem retinere potuisti. Redi igitur ad maritum, sciens hereditatem matris, etiamsi redieris, retenturam 14: quippe quam retineres, licet prorsus ab eo non recessisses. PP. 12. Calend. Decembr. VALERIANO 4. & GALLIENO 3. AA. COSS. 258.

6. Iidem AA. ad Senatum.

GEneraliter sancimus, si quis ita verba sua composuerit, ut edicat, *Si filius, vel filia intestatus, vel intestata, vel sine liberis [aut sine testamento,] vel sine nuptiis decesserit:* & ipse, vel ipsa liberos sustulerit, sive nuptias contraxerit, sive testamentum fecerit: firmiter res possideri, & non 15 esse locum substitutioni eorum, vel restitutioni. Si enim nihil ex his fuerit subsecutum, tunc valere conditionem, & res secundum verba testamenti restitui, ut incertus successionis morientis exitus videatur certo substitutionis, vel restitutionis fine concludi. Cui enim ferendus est intellectus, si forsitan testamentum quidem non fecerit, posteritatem autem habuerit: propter hujusmodi verborum angustias liberos ejus omni pene fructu paterno defraudari? Viam itaque impiam obstruentes, ut ne quis alius deviet, hujusmodi facimus sanctionem: & hanc legem in perpetuum valituram inducimus, tam patribus, quam liberis gratam: quo exemplo etiam aliis personis, licet extraneæ sint, de quibus hujusmodi aliquid scriptum fuerit, medemur. † Cum autem invenimus excelsi ingenii Papinianum in hujusmodi casu, in quo pater filiis suis substituit, [nulla] liberorum ex his procreandorum [adjectione] habita optimo intellectu disposuisse, evanescere 16 substitutionem, si is, qui substitutione prægravatus est, pater efficiatur, & liberos sustulerit: intelligentem, non esse verisimile, patrem, si de nepotibus cogitaverit, talem fecisse substitutionem: humanitatis intuitu hoc & latius & pinguius interpretandum esse credidimus, (ut) & si quis naturales filios habeat, & partem eis reliquerit, vel dederit usque ad modum, quem nos statuimus, & substitutioni eos subjugaverit, nulla liberorum eorum mentione facta: & hic intelligi evanescere substitutionem, liberis eam excludentibus 17, & intellectu optimo his, qui ad substitutionem vocantur, obsistente, & non concedente ad eos eam partem venire: sed ad filios vel filias, nepotes vel neptes, pronepotes vel proneptes morientis transmittente, & non aliter substitutione locum accipiente, nisi ipsi liberi sine justa sobole decesserint: ut quod inter justos liberos sancitum est, hoc & in naturales filios extendatur. † Quæ omnia & in legatis, & fideicommissis specialibus locum habere sancimus. Datum 11. Calend. Augusti, *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

7. Iidem AA. Joanni PP.

SI quis heredem scripserit sub tali conditione, *si ille Consul factus fuerit 18, vel Prætor:* vel ita filiam suam instituerit heredem, *si nupta fuerit:* vivo autem testatore vel ille Consul processerit, vel Prætor fuerit factus, vel filia ejus nupta fuerit, vel adhuc vivo testatore Consulatum quidem, vel Præturam ille deposuerit, filia autem ejus (à marito) diverterit: omni veterum dubitatione explosa, sancimus, quandocunque impleta fuerit conditio, sive vi-

(22. v. *l.* 76. §. 1. *ff. de legat.* 2. (23. *l.* 7. *in fin. ff. de acquir. vel omitt. hered. l.* 194. *ff. de reg. jur.*

TIT. XXV. (1. *Lib.* 28. *D.* 7. (2. *l.* 1. *infr. de his quæ sub modo. l.* 31. *ff. de condit. & demonst.* fac. *l.* 161. *ff. de reg. jur.* (3. v. *l.* 1. *supr. h. t.* (4. *l.* 63. §. 1. *ff. de condit. & demonstr.* (5. Confer *l. pen.* §. 1. *ff. de ritu nupt.* (6. v. *l.* 1. *in fin. supr. h. t.* (7. *l. ult. infr. de donat. quæ sub modo. l.* 70. *ff. de condit. & demonstr.* (8. Adde *l.* 44. *ff. de jure dot. l.* 11. §. 11. *ff. de legat.* 3. *l.* 15. *ff. quando dies legat. l.* 22. *pr. ff. ad SC. Trebell.* fac. §. 1. *Inst. quib. mod. jus patr. potest. solv.* (9. *l.* 4. *ff. de hered. inst. l.* 15. *ff. de condit. instit. l.* 83. *ff. de condit. & demonstr. l.* 20. §. 4. *vers. existimo. ff. de bon. libert.* (10. *d. l.* 15. *ff. de condit. inst. d. l.* 83. *ff. de condit. & demonstr.*

(11. v. *d. l.* 4. §. 1. *ff. de hered. inst.* (12. *l.* 8. *in fin. ff. de usu & habit.* fac. *l.* 4. *l.* 5. *supr. de repud. & jud. de morib. sublato.* adde *l.* 15. *ff. de condit. instit.* (13. v. *l.* 20. *supr. de inoff. testam.* (14. *d. l.* 8. *in fin. d. l.* 15. (15. Fac. *l.* 85. *ff. de hered. instit. l.* 4. *infr. de verb. signif.* (16. *l.* 30. *infr. de fideicom. l.* 85. *in fin. ff. de hered. instit. l.* 43. *ff. de vulgari & pupill. substit.* (17. Adde *l.* 77. §. 13. *ff. de legat.* 2. (18. v. *l.* 21. *pr. vers. at si incerta. ff. quando dies legat.*

vo 19 eo, ſive mortis tempore, ſive poſt mortem; conditionem videri eſſe completam. Quod & in legatis, & fideicommiſſis, & libertatibus obtinendum eſſe cenſemus, ne, dum nimia utimur circa hujusmodi ſenſus ſubtilitate, judicia teſtantium defraudentur. Dat. 9. Cal. Aug. *Conſtantinop.* poſt Conſulatum LAMPAD. & ORESTIS VV. CC. 531.

8. Iidem AA. Joanni PP.

SI teſtamentum ita ſcriptum inveniatur, *Ille heres eſto ſecundum conditiones infra 20 ſcriptas*, ſi quidem nihil eſt adjectum, neque aliqua conditio in teſtamento poſita eſt: ſupervacuam 21 eſſe conditionum pollicitationem ſancimus, & teſtamentum puram habere inſtitutionem. Et argumento utimur, quod Papinianus reſpondit 22: *Vicos Reipublicæ relictos, qui proprios fines habebant, non ideo ex fideicommiſſo minus deberi, quod teſtator fines eorum, & certaminis formam, quod celebrari ſingulis annis voluit, alia ſcriptura ſe declaraturum promiſit, ac poſtea morte præventus non fecit.* Sin autem conditiones quaſdam in quavis parte teſtamenti poſuit; tunc videri ab initio conditionalem eſſe inſtitutionem, & ſic omnia compleri, tanquam ſi teſtator ipſas inſtitutiones eiſdem conditionibus copulaſſet, quæ infra conſcriptæ ſunt. Datum 6. Calend. Auguſt. *Conſtantinop.* poſt Conſulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. 531.

9. Idem A. Joanni P. P.

CUm quidam prægnantem habens conjugem, ſcripſit heredem ipſam quidem ſuam uxorem ex parte, ventrem vero ex alia parte, & adjecit, *ſi non poſthumus natus fuerit, alium ſibi heredem eſſe:* poſthumus autem natus impubes deceſſit: dubitabatur, quid juris ſit, tam Ulpiano, quam Papiniano viris diſertiſſimis voluntatis eſſe quæſtionem ſcribentibus: cum opinabatur Papinianus eundem teſtatorem voluiſſe poſthumo nato, & impubere defuncto, matrem 23 magis ad ejus venire ſucceſſionem, quam ſubſtitutum. Si enim ſuæ ſubſtantiæ partem uxori dereliquit: multo magis & luctuoſam 24 hereditatem ad matrem venire curavit. Nos itaque in hac ſpecie Papiniani dubitationem reſecantes, ſubſtitutionem quidem in hujusmodi 25 caſu, ubi poſthumus natus adhuc impubes viva matre deceſſerit, reſpuendam eſſe cenſemus. Tunc autem tantummodo ſubſtitutionem admittimus, cum poſthumus minime editus fuerit, vel poſt ejus partum mater prior deceſſerit. Dat. 3. Cal. Aug. *Conſtant.* poſt Conſulatum LAMPADII & ORESTIS, VV. CC. 531.

TIT. XXVI.

DE IMPUBERUM 1, ET ALIIS 2 ſubſtitutionibus.

1. Impp. M. ÆLIUS & ANTONINUS AA. Secundo.

CUm heredes ex diſparibus partibus inſtituti, & invicem ſubſtituti ſunt, nec in ſubſtitutione facta eſt ullarum partium mentio: verum eſt, non alias 3 partes teſtatorem ſubſtitutioni tacite inſeruiſſe, quam quæ manifeſte [in] inſtitutione expreſſæ ſint. Dat. CLARO 2. & SEVERO COSS. 171.

2. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Frontiniæ.

HEreditatem quidem defuncti inteſtati filii delatam tibi, dubitari non oportet: ſubſtitutio enim teſtamento patris facta, ad pubertatis tempora porrigi non poteſt: quia ipſo & aliis non 4 ejuſdem conditionis heredibus inſtitutis, & invicem ſubſtitutis, propter eorum perſonam, quibus in unum caſum duntaxat ſubſtitui poteſt, etiam in filio idem debere ſervari, & ratio ſuadet, & Divus 5 Marcus pater conſtituit. PP. 6. Cal. Aug. CHILONE & LIBONE COSS. 205.

3. Imp. ALEXANDER A. Achillæ.

HEres inſtituta matris teſtamento, ſi ſucceſſionem ex teſtamento omiſiſti, & ab inteſtato bonorum poſſeſſionis jus habere voluiſti: ſubſtituto 6 locum quin feceris, in dubium non venit. Proinde, ſi ſubſtitutus hereditatem amplexus eſt, actionibus, quæ [tibi] adverſus matrem competebant, ipſum convenire, non ſucceſſionem ab inteſtato potes vindicare. PP. 2. Calend. Sept. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

4. Idem A. Firmiano.

QUamvis placuerit, ſubſtitutionem impuberi, qui in poteſtate teſtatoris fuerit, à parente factam ita, *Si heres non erit*, porrigi 7 ad eum caſum, quo, poſteaquam heres extitit, impubes deceſſit, ſi modo non contrariam 8 defuncti voluntatem extitiſſe probetur: cum tamen proponas, ita ſubſtitutionem factam eſſe, *Si mihi Firmianus filius, & Ælia uxor mea [quod 9 abominor] heredes non erunt, in locum eorum Publius Firmianus heres eſto:* manifeſtum eſt, in eum caſum factam ſubſtitutionem, quo utrique heredum ſubſtitui potuit. PP. 4. Calend. Jul. FUSCO 2. & DEXTRO COSS. 226.

5. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Hadrianæ.

POſt aditam 10 hereditatem directæ ſubſtitutiones non impuberibus filiis factæ, expirare ſolent. PP. 10. Cal. Jun. ipſis 4. & 3. AA. COSS. 293.

6. Iidem AA. & CC. Quintiano.

TEſtamento [jure] facto, multis inſtitutis heredibus, & invicem ſubſtitutis 11: adeuntibus ſuam portionem, etiam invitis 12 coheredum repudiantium accreſcit portio. Sine die & Conſule.

7. Iidem AA. & CC. Feliciano.

SI teſtamento [jure] facto, intra pupillarem ætatem & in ſua poteſtate conſtitutæ filiæ 13, *ſi intra pubertatem deceſſerit*, directis verbis pater ſubſtituit: heredem te factum ex teſtamento 14 poſt eventum conditionis inteſtati ſucceſſionem excluſiſſe conſtat. S. Cal. Jan. *Sirmii*, AA. COSS. 293.

8. Iidem AA. & CC. Patronæ.

PRecibus tuis manifeſtius exprimere debueras, maritus quondam tuus miles 15 defunctus, quem teſtamento facto heredem communem filium veſtrum inſtituiſſe proponis, & ſecundum heredem ſcripſiſſe: utrumne in primum caſum, an [in] ſecundum filio ſuo, quem habuit in poteſtate mortis tempore, ſi intra decimum quartum ſuæ ætatis annum, aut poſtea 16 deceſſerit, ſubſtituerit. Nam non eſt incerti juris, quod ſi quidem in patris militis poſitus poteſtate: primo tantum caſu habuit ſubſtitutum, & patri heres extitit: eo defuncto ad te omnimodo [ejus] pertineat ſucceſſio. Si vero ſubſtitutio in ſecundum 17 caſum vel expreſſa, vel compendio, non uſque ad certam ætatem facta reperiatur: ſi quidem intra pubertatem deceſſerit, eos habeat heredes, quos pater ei conſtituit, & adierint hereditatem. Si vero poſt 18 pubertatem, [tunc] ejus te ſucceſſionem obtinente, veluti ex cauſa fideicommiſſi, bona, quæ cum moreretur, patris ejus fuerint, à te peti poſſunt. S. 5. Id. April. AA. COSS. 293.

9. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

HUmanitatis intuitu parentibus indulgemus, ut ſi filium, nepotem, vel pronepotem cujuſcunque ſexus habeant, nec alia proles deſcendentium eis ſit, iſte tamen filius vel filia, nepos vel neptis, pronepos vel proneptis mente captus 19, vel mente capta perpetuo ſit, vel, ſi duo vel plures iſti fuerint, nullus vero eorum ſapiat: liceat hiſce parentibus legitima portione ei, vel eis relicta, quos voluerint his ſubſtituere: ut occaſione hujusmodi ſubſtitutio-

(19. Fac. *l.* 91. *in fin. ff. de condit. & demonſt. l.* 18. *pr. ff. de manum. teſtam.* (20. *l.* 77. *in fin. ff. de legat.* 2. (21. Immo obſt. *l.* 9. §. 5. *ff. de hered. inſtit.* (22. *d. l.* 77. *in fin.* (23. §. 2. *Inſt. de SC. Tertull. l.* 11. *infr. commun. de ſucceſſ.* (24. v. *d.* §. 2. *d. l.* 11. *l.* 7. *in fin. ff. unde liberi. l.* 4. *infr. ad SC. Tertull. l.* 72. *pr. ff. de condit. & demonſtr.* (25. Confer. *l.* 8. *infr. tit. prox.*

TIT. XXVI. (1. *Lib.* 28. *D.* 6. *Lib.* 2. *Inſt.* 16. (2. *d. tit.* 6. *Lib.* 2. *Inſt.* 15. (3. *l.* 5. *l.* 8. *in fin. l.* 10. *pr. l.* 24. *ff. de vulg. & pupill. ſubſtit.* §. 2. *Inſt. de vulgar. ſubſtit.* §. 7. *in fin. Inſt. de pupill. ſubſtit.* (4. *l.* 4. §. 2. *ff. de vulg. & pupill. ſubſtit. l.* 6. *ſupr. de teſtam. milit.* (5. v. *d.* §. 2.

(6. *l.* 60. *verſ. nam filius. ff. de adquir. vel omitt. hered.* (7. *l.* 4. *pr. ff. de vulg. & pupill. ſubſtit.* (8. v. *l.* 24. *in fin. ff. d. t.* (9. *l.* 41. *in fin. ff. d. t.* (10. *l.* 6. *infr. de legat.* (11. *l.* 1. *ſupr. quando non petent. partes. l.* 1. *ſupr. de ſucceſſorio edict. l.* 9. *ff. de ſuis & legit. hered.* (12. *l.* 35. *ff. de adquir. vel omitt. hered. l. un. infr. de caducis toll.* fac. *l.* 1. *ff. de adquir. vel omitt. hered.* (13. v. *l.* 2. *ff. de vulg. & pupill. ſubſtit.* (14. *l.* 3. *ff. d. t.* (15. v. *l.* 6. *ſupr. de teſtam. milit.* (16. *l.* 15. *ff. de vulg. & pupill. ſubſtit.* (17. *l.* 2. §. 1. *ff. d. t.* (18. *l.* 6. *ſupr. de teſtam. mil. l.* 15. *ff. de vulg. & pupill. ſubſtit.* (19. §. 1. *Inſt. de pupill. ſubſtit. l.* 43. *pr. ff. de vulg. & pupill. ſubſtit.* adde *l.* 51. *pr. ff. de hered. petit.*

nis ad exemplum pupillaris, querela nulla contra testamentum eorum oriatur: ita tamen, ut si postea [resipuerit, vel] resipuerint, talis substitutio cesset. Vel si filia, aut alii descendentes ex hujusmodi mente capta persona sapientes sint: non liceat parenti, qui, vel quæ 20 testatur, alios, quam ex eo descendentes, unum, vel certos, vel omnes substituere. † Sin vero etiam liberi testatori, vel testatrici sint sapientes; ex his vero personis, quæ mente captæ sunt, nullus descendat: ad fratres 21 eorum unum, vel certos, vel omnes eandem fieri substitutionem oportet. Datum 3. Id. Dec. *Constantinop.* DN. JUSTINIANO A. PP. 2. COS. 528.

10. Idem A. Joanni PP.

CUm quidam duobus 22 impuberibus filiis suis heredibus institutis adjecit, *si uterque impubes decesserit, illum sibi heredem esse:* dubitabatur apud antiquos legum auctores, utrumne tunc voluerit substitutum admitti, cum uterque filius ejus in prima ætate decesserit: an alterutro decedente, illico substitutum in ejus partem succedere. [Et] placuit Sabino, substitutionem tunc locum habere, cum uterque decesserit: cogitasse enim patrem primo [filio] decedente, fratrem 23 suum in ejus portionem succedere. Nos ejusdem Sabini veriorem sententiam existimantes, non aliter substitutionem admittendam esse censemus, nisi uterque eorum (in) prima ætate decesserit. Dat. 6. Cal. Aug. *Constant.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

11. Idem A. Joanni PP.

SI quis duobus heredibus institutis filio suo impuberi eos una cum alio tertio substituerit, & verba testamenti ita composuerit: *Quisquis 24 mihi heres erit, & Titius filio meo heres esto*, secundum quod apud Ulpianum invenimus, mortuo impubere filio, quærebatur, quomodo ad substitutionem vocentur tres substituti: utrumne duo priores, qui & patri heredes fuerant scripti, in dimidiam vocentur, tertius in reliquam dimidiam? an tres substituti, unusquisque ex triente, ad substitutionem vocentur? Alia applicata dubitatione, si quis heredem ita scripserit, *Titius una cum filiis [suis] & Sempronius heredes mihi sunto:* & in præsenti [enim] specie quærebatur secundum Ulpianum, voluntas testantis utrumne Titium una cum filiis suis in dimidiam vocet, & Sempronium in aliam dimidiam: an omnes [in] virilem portionem? Nobis autem in prima quidem specie videtur tres substitutos, unumquemque in trientem 25 vocari: in secunda autem specie, cum & natura pater 26 & filius eadem esse persona pene intelligantur, dimidiam quidem partem [Titio] cum filiis suis, alteram autem partem Sempronio adsignari. Dat. 7. Cal. Aug. *Constant.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. XXVII.
DE NECESSARIIS [SERVIS 1] HEREDIBUS instituendis, vel substituendis.

1. Imp. PERTINAX A. Lucretio.

IS, qui solvendo non est, heredem necessarium 2 etiam in fraudem creditorum relinquere potest. Sed si pignori datus fuisti, & in eadem causa permansisti: ne ab eo quidem debitore, qui solvendo non fuit, liber & heres necessarius existere potuisti. PP. 11. Cal. April. FALCONE & CLARO COSS. 164.

2. Imp. ANTONINUS Aufidio & aliis.

CUm servi constituti, sub appellatione *libertorum* heredes scripti essetis, ea scriptura benigna interpretatione perinde habenda est, ac si liberi & heredes instituti fuissetis. † Quod in legato 3 locum non habet. Accepta 7. Cal. Mart. PRISCO & APOLLINARE COSS. 170.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Felici.

SI tutor 4 ancillam tuam contubernio suo conjunxit, ac post heredem eam instituit: neque dominium ex hujusmodi facto tibi auferri potuit: & ut ejus aditione jussu tuo tibi per hanc successio quæratur [jure] concessam habes facultatem. S. 16. Cal. Januar. *Sirmii*, AA. COSS. 293.

4. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano PP.

CUm quidam suum pupillum heredem instituit, & servo directis verbis libertatem reliquit, & in secundo gradu, in quo pupillarem substitutionem faciebat, ipsum servum sine libertate pupillo suo substituit: *Quærebatur* inter Prudentes, si ex hujusmodi substitutione heres necessarius pupillo existeret? Causa enim altercationis ex veteri regula orta est, qua omnibus placuerat hunc servum necessarium heredem domino fieri, cui in eodem gradu 5 & hereditas & libertas relinquebatur. In præsenti autem non in unum tam libertas, quam substitutio congregata est, sed in alium & alium gradum. Nobis itaque eandem altercationem decidentibus mirabile visum est, si quis putet ex hujusmodi scrupulositate impediri testatoris voluntatem, maxime domini, & existimet non fieri servum heredem necessarium, sed ei licentiam præstet, & libertatem consequi, & hereditatem respuere & domini voluntati reclamare. Qui si hoc facere tentaverit, etiam puniendus est. Si itaque & vivo pupillo liber, quia testator hoc voluit, & mortuo pupillo necessarius heres, quia & hoc voluit testator. Dat. 15. Cal. Dec. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

5. Idem A. Joanni PP.

QUidam cum testamentum conderet, duobus heredibus scriptis, unum quidem ex parte instituit, servum autem suum, cujus & nomen addidit, ex reliqua parte sine libertate scripsit heredem, & postea eundem servum alii legavit 6, vel post institutionem heredis servum per legatum alii adsignavit, & hunc heredem eum sine libertate instituit: *Dubitabatur*, si hujusmodi legatum, vel institutio aliquas vires posset habere, & cui acquiratur legatum, vel institutio? Dubitationis autem materia erat, quod adhuc servum suum constitutum heredem sine libertate scripserat: & tanta inter veteres exorta est contentio, ut vix possibile sit videri eandem decidere. Sed antiquitatem quidem hæc altercantem relinquendo, à nobis alius modus hujus decisionis inventus est: quia semper vestigia voluntatis sequimur testatorum. Cum igitur invenimus nostro jure hoc esse inductum, ut si quis servum suum tutorem filiis suis reliquerit sine libertate, ex ipsa tutelæ 7 datione præsumatur, etiam libertatem ei favore pupillorum imposuisse: quare non hoc etiam in hereditate & humanius, & favore libertatis inducimus, ut si 8 quis servum suum scripserit heredem sine libertate, omnino civis Romanus efficiatur: quo inducto neque acquisitio, neque tam effusus veterum atque inextricabilis tractatus locum habeat? Neque enim ferendum est supponere quosdam esse ita supinos, ut eundem servum & heredem instituant sine libertate, & iterum alii per legatum eundem servum adsignent. §. 1. Sed cum veteres & aliam proposuerunt ambiguitatem, dicentes, si quis servum suum in testamento quidem heredem ex parte sine libertate scripserit, in codicillis autem libertatem ei reliquerit: si possit institutio valere, & ille tam heres, quam liber fieri, ne videatur per codicillos hereditas confirmari, in quibus [hereditas 9] dari secundum veteres regulas non potest. Nos [itaque] in tali dispositione, licet in codicillis fuerit scripta, & libertatem [&] hereditatem simul servis per nostram liberalitatem & benignam interpretationem indulgemus, ut gratulentur, cum non servi remaneant, sed & liberi & heredes efficiantur: cum tanta in eos nostri Numinis benevolentia effusa est, ut [&] si libertas eis neque testamento neque codicillis data sit: tamen hereditate 10 servis relicta, quasi injunctam esse libertatem videri [possit.] §. 2. Illo videlicet observando, ut si legatum 11, vel fideicommissum eis sine libertate relinquatur, maneant in servitute: non tamen ita impii heredes existant, ut liberalitatem testatoris, & serviles labores debita remuneratione defraudare conentur, & non derelictum, licet adhuc servis constitutis, donent. §. 3. Quæ juris nostri definitio etiam

(20. Confer *l.* 33. *pr. ff. de vulg. & pupill. subst.* (21. *l. prox. infr. h. t.* (22. *l.* 25. *l.* 42. *ff. de vulg. & pupill. subst.* (23. *d. l.* 25. adde *l.* 9. *in fin. supr. h. t.* (24. v. *l.* 5. *ff. de vulg. & pupill. substit.* (25. Immo vide *l.* 9. *ff. de vulg. & pupill. substit.* (26. Adde *l.* 22. §. 1. *infr. de agric. & censitis.*

TIT. XXVII. (1. §. 1. *Inst. quib. ex caus. manum.* (2. *l.* 42. *l.* 60. *l.* 83. *ff. de hered. inst. d.* §. 1. (3. Vide tamen *l.* 7. *supr. de testam. milit. Nov.* 78. *c.* 4. adde *l.* 5. *infr. h. t.* (4. Fac. *l.* 7. §. 3. *ff. pro emptore.*

(5. v. *l.* 2. *ff. de manum. testam.* (6. v. *l.* 10. §. 1. *ff. d. t.* (7. *l.* 9. *infr. de fideicomm. libert.* §. 1. *Inst. qui testam. tut. dari poss. l.* 10. *in fin. l.* 32. *in fin. ff. de testam. tut.* (8. §. 2. *Inst. quib. ex caus. manum.* §. 1. *Inst. de hered. instit.* (9. *l.* 2. *infr. de codicillis. l.* 14. *supr. de testam.* (10. *pr. supr. h. l.* (11. *l.* 2. *in fin. supr. h. t.* excip. *l.* 7. *supr. l.* 40. §. 1. *ff. de testam. milit. Nov.* 78. *c.* 4. adde *l.* 76. *in fin. ff. de hered. instit.*

ad aliam speciem dubitatam benigne extendatur. Si quis etenim testamento principali servum suum cuidam legaverit 12, in pupillari autem substitutione eundem servum filio suo sine libertate substituerit: *Quærebatur*, sive utilis esset talis substitutio, & per servum legatum substitutio post mortem pupilli legatario acquiratur: sive inutilis esset hujusmodi substitutio, quia sine libertate in servum proprium facta est? Melius itaque nobis videtur, legatario eum non statim acquiri sancire, sed expectandum esse substitutionis eventum: & si quidem pupillo mortuo, locus fuerit substitutioni, & liber & heres efficiatur: sin autem substitutio minime locum habuerit, forsitan pupillo jam in pubertatem perveniente: tunc ad legatarii dominium transeat. Quemadmodum enim veteres, si cum libertate substitutio fuisset, hoc inducebant, quatenus in suspenso fiat libertas, & statu liber intelligatur: ita & ex nostra interpretatione, & sine adjectione libertatis in substitutione & liber, & heres pupillo existat. Dat. 2. Cal. Maji, *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

6. Idem A. Joanni PP.

DEcisione nostra, quam fecimus, sancientes eum, qui à domino suo sine libertate heres instituitur, videri libertatem accepisse, in propria firmitate durante: si quis servum suum pure quidem heredem instituerit, libertatem autem sub conditione 13 ei donaverit: si quidem conditio talis sit, quæ in *potestate* servi posita est, ille autem eam neglexerit, minimeque compleverit: & libertate eum, & hereditate sua culpa defraudari. † Sin autem *casualis* conditio est, & ex fortunæ insidiis defecerit: tunc humanitatis intuitu libertatem quidem ei omnimodo competere: hereditatem autem, si quidem solvendo sit, ad alios venire, quos Leges vocant, si non aliquis fuisset substitutus. † Sin autem solvendo non sit: ut necessarius heres institutus 14, simul & libertatem & hereditatem obtineat. Tunc enim secundum definitionem tam veteris, quam nostræ decisionis, & liber, & heres necessarius existat. Dat. 2. Cal. August. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. XXVIII.
DE 1 LIBERIS PRÆTERITIS, VEL exheredatis.

1. Imp. ANTONINUS A. Faviano.

CUm post 2 omnes heredum gradus exheredatio scribitur, si adjiciat testator *ab omnibus se gradibus exheredare:* non dubitatur juri satisfactum [esse.] Et ideo, etiamsi [id] non adjiciatur, appareat tamen, eum id eo consilio scripsisse, ut ab omnibus exheredaret: recte factum testamentum videtur. Proinde cum paterfamilias filiis institutis, & invicem substitutis, filium exheredaverit, intelligendus est, exheredationem ab utroque gradu fecisse. Nam cum iidem heredes instituti sunt: nulla ratio reddi potest, quare videatur in posteriore tantum casu exheredare voluisse. PP. 6. Calend. Jun. CHILONE & LIBONE COSS. 205.

2. Imp. ALEXAND. A. Heraclidæ.

SI avus tuus, qui patrem tuum & novercam æquis portionibus heredes instituit, cum te 3 quoque haberet in potestate, testamento nominatim non exheredavit: mortuo patre tuo vivo avo, sine impedimento legis Vellejæ 4 succedendo in patris tui 5 locum rupisti avi testamentum, & ad te hereditas ejus tota pertinuit. PP. 6. Id. April. FUSCO 2. & DEXTRO COSS. 226.

3. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

SI quis filium proprium ita exheredaverit, *Ille filius meus alienus 6 meæ substantiæ 7 fiat:* talis filius ex hujusmodi verborum conceptione non præteritus, sed exheredatus intelligitur. Cum enim manifestissimus est sensus testatoris: verborum interpretatio nusquam tantum valeat, ut melior 8 sensu existat. Dat. 10. Calend. Martii, *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

4. Idem A. Joanni P. P.

[MAximum] vitium antiquæ subtilitatis præsenti lege corrigimus 9, quæ putavit alia 10 esse jura observanda in successione parentum, si ex testamento veniant, in masculis, & [alia] in fœminis 11, cum ab intestato simile [jus] utrique sexui servaverint. Et aliis verbis exheredari filium debere sanxerunt, & aliis filiam: & inter nepotes exheredandos alia jura civilia, alia prætoria introduxerunt: & si præteritus fuerat filius, vel ipso jure testamentum evertebat, vel contra tabulas bonorum possessionem in totum accipiebat: filia autem præterita jus accrescendi ex jure vetere accipiebat, ut eodem momento & testamentum patris quodammodo ex parte jure accrescendi everteret, & ipsa quasi scripta legatis supponeretur: ex Prætore autem habebat contra tabulas bonorum possessionem in totum. † Constitutio autem Magni Antonini eam in tantum coarctabat, in quantum jus accrescendi competebat. Qui enim tales differentias inducunt, quasi naturæ 12 accusatores existunt, cur non totos masculos generavit, ut unde generentur, non fiant. Nam hoc corrigentes, majorum nostrorum sequimur vestigia, qui eandem observationem colere manifestissime visi sunt. Scimus etenim antea simili modo, & filium, [& filiam] & [alios] omnes inter cæteros 13 exheredatos scribere esse concessum. [Tum etiam] Centumviri aliam differentiam introduxerunt: & ex hac iniquitate vitium emersit, quale ex libris Ulpiani, quos ad Edictum Prætoris fecit, inventum à Triboniano viro gloriosissimo nostro Quæstore cæterisque viris facundissimis compositoribus juris enucleati ad nostras aures relatum est. Nam cum ultimum 14 adjutorium de inofficiosi querela positum esset, & nemo ex alio ortus præsidio ad hanc decurrere posset: inventa fuerat filia præterita minus habens, quam filia exheredata. Cum enim per contra tabulas bonorum possessionem, vel jus accrescendi semissem substantiæ filia præterita accipiebat, & omnibus legata præstare compellebatur 15, scilicet usque ad dodrantem suæ portionis, remanebat ei sescuncia [tantummodo] in sua successione. Quod si fuisset exheredata, quarta pars omnimodo totius substantiæ ei relinqui debebat: & quam injuria dignam pater existimabat, amplius habebat ea, quam taciturnitate in institutione præteriit. Et si secundum nostræ Constitutionis 16 definitionem, quam de supplemento quadrantis disposuimus, repletio fuerat introducta: simili modo exheredatæ in quartam partem repletio accedebat, & ita vitium permansit, ut nec ex nostra Constitutione emendationem aliquam sentiret. † Sancimus itaque, quemadmodum in successionibus parentum, quæ ab intestato deferuntur, æqua lance & mares & fœminæ 17 vocantur: ita & in scriptura testamentorum eas honorari, & similibus verbis exheredationes nominatim procedere, & contra tabulas bonorum possessionem talem habere, qualem filius, vel suus, vel emancipatus haberet: ut & ipsa si fuerit præterita, ad instar filii emancipati, vel sui, vel testamentum ipso jure evertat, vel per contra tabulas bonorum possessionem stare hoc non patiatur. Et hæc non solum in filiabus obtinere, sed etiam in nepotibus, & neptibus, & deinceps observari censemus, si tamen ex masculis progeniti sunt. † Sed quia & aliud vitium fuerat sub obtentu differentiæ introductum, & alia jura exheredationis in posthumis, alia in jam natis observabantur: cum necesse fuerat, posthumam inter cæteros exheredatam etiam legato honorari, filiam autem jam progenitam etiam sine datione legati: & hoc brevissimo incremento verborum ad plenissimam definitionem deduximus, sancientes eadem jura obtinere & in posthumis exheredandis, sive masculini, sive fœminini sexus sint, quæ in filiis, & filiabus jam statuimus: ut etiam ipsi, vel ipsæ nominatim exheredentur, id est, posthumi, vel posthumæ facta mentione. Dat. Cal. Septembr. *Constantinopoli*, post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

(12. Confer *l.* 38. *pr. ff. de hered. instit. l.* 18. *in fin. ff. de vulg. & pupill. substit.* (13. v. *l.* 3. §. 1. *ff. de hered. instit.* (14. v. *l.* 57. *ff. d. t.*

TIT. XXVIII. (1. *Lib.* 28. *D.* 2. *Lib.* 2. *Inst.* 13. (2. Confer *l.* 3. §. 3. & §. 4. *ff. de lib. & posthum.* (3. v. *l.* 13. *ff. de injust. rupt. irrito facto testam.* §. 2. *Inst. de lib. exhered.* (4. v. *l.* 29. §. 11. *ff. de lib. & posthum.* (5. Vide enim *l.* 9. §. 2. *ff. d. t. l.* 34. *supr. de inoff. testam.* (6. Adde *l.* 2. *l.* 17. *ff. de lib. & posthum. l.* 61. *ff. de hered. instit. Inst. de exhered. lib. in pr. vers. nominatim.* (7. v. *l.* 16. *pr. ff. ad SC. Trebell.*

(8. *l.* 15. *supr. de testam. l.* 3. §. 9. *in fin. ff. de adimend. vel transfer. legat.* (9. §. 5. *Inst. de exhered. liberor. Nov.* 115. *c.* 3. (10. v. *l.* 14. *infr. de legit. hered.* (11. *l.* 9. *ff. de statu hom.* (12. *d. l.* 14. *infr. de legit. hered.* (13. §. 3. *Inst. de exhered. lib.* (14. §. 2. *Inst. de inoff. testam.* (15. *l.* 6. §. *pen. ff. si quis omissa causa testam.* juncta *l.* 1. *supr. de bon. possess. contra tab.* (16. *l.* 30. *supr. de inoff. testam.* (17. *l.* 14. *infr. de legit. hered.*

In

In AUTHENT. ut cum de app. cog. §. aliud quoque capitulum. cum sequentibus §§. col. 8. tit. 16. al. 12. Novell. 115. cap. 3.

NOn licet parenti aliquem ex liberis exheredare, vel præterire, nisi is probetur ingratus 18, *& ingratitudinis causas nominatim inserat testamento. Causæ vero ingratitudinis nova constitutione expressæ sunt quatuordecim.*

In AUTHENT. ut cum de appell. cog. §. aliud & sequenti. & §. sive igitur. & §. hæc autem. in fin. col. 8. tit. 16. al. 12. Nov. 115. cap. 2.

EX causa exheredationis, vel præteritionis irritum est testamentum, quantum ad institutiones: cætera namque firma permanent.

TIT. XXIX. DE POSTHUMIS 1 HEREDIBUS INSTITUENDIS, vel exheredandis, vel præteritis.

1. Imp. ANTONINUS A. Brutatio.

SI post testamentum factum, quo posthumorum suorum nullam mentionem testator fecit, filium filiamve suscepit, intestato vita functus est; cum agnatione 2 posthumi, vel posthumæ, cujus non meminit, testamentum ruptum sit. Ex rupto 3 autem testamento nihil deberi, neque peti posse, explorati juris est. Dat. & PP. 4. Calend. Jul. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

2. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Soterico.

UXoris abortu 3 testamentum mariti non solvi: posthumo vero præterito, quamvis natus illico decesserit 4, non restitui ruptum, juris evidentissimi est. S. 12. Calend. Mart. *Sirmii*, CC. COSS.

3. Imp. JUSTIN. A. Joanni P. P.

QUod certatum est apud veteres, nos decidimus. Cum igitur is, qui in ventre portabatur, præteritus fuerat, qui si ad lucem fuisset redactus, suus heres patri existeret, si non alius eum antecederet, & nascendo ruptum testamentum faceret: si posthumus in hunc quidem orbem devolutus est, voce autem non emissa ab hac luce subtractus est, dubitabatur, si is posthumus ruptum facere testamentum posset? [Et] veterum animi turbati sunt, quid de paterno elogio statuendum sit. Cumque Sabiniani existimabant, si vivus natus esset, & si vocem non emisit, rumpi testamentum: apparetque, quod & si mutus fuerat, hoc ipsum faciebat: eorum etiam nos laudamus sententiam: & sancimus, si vivus 5 perfecte natus est: licet illico 6 postquam in terram cecidit, vel in manibus obstetricis decessit: nihilominus testamentum rumpi, hoc tantummodo requirendo, si vivus ad orbem totus processit, ad nullum declinans monstrum 7, vel prodigium. Dat. 15. Cal. Dec. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

4. Idem A. Joanni P. P.

QUidam cum testamentum faciebat, his verbis usus est: *Si filius, vel filia intra decem mensium spatium post mortem meam editi fuerint, heredes sunto:* Vel ita dixit: *filius, vel filia* [*qui*] *intra decem menses proximos mortis meæ nascentur, heredes sunto:* jurgium antiquis interpretatoribus legum exortum est, an videantur non contineri testamento, & hoc ruptum facere? Nobis itaque eorum sententiam decidentibus, cum frequentissimas leges posuimus testatorum voluntates adjuvantes: ex neutra hujusmodi verborum compositione ruptum fieri testamentum videtur: sed sive vivo testatore, sive post mortem ejus intra decem menses à morte testatoris numerandos, filius, vel filia fuerint progeniti: maneat testatoris voluntas immutilata, nec pœnam patiatur præteritionis, qui suos [filios] non præteriit. Dat. 12. Cal. Decembr. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

TIT. XXX. DE JURE DELIBERANDI 1, ET DE adeunda, vel acquirenda 2 hereditate.

1. Imp. ANTONIN. A. Titiæ.

SI à patre emancipata, eo defuncto bonorum possessionem non agnovisti: frustra vereris, ne hereditati paternæ sis obligata, quod servum 3 ejus nullo jure manumisisti, res quoque, & mancipia quædam propter funeris 4 impensas distraxisti. PP. Cal. Jul. MESSALA & SABINO COSS. 215.

2. Imp. ALEXAND. A. Florentino militi.

CUm debitum paternum te exsolvisse 5 alleges: pro portione hereditaria agnovisse te hereditatem defuncti non ambigitur. PP. 6. Id. Februar. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

3. Imp. GORD. A. Florentino militi.

SI fratris tui filius mortis tempore in patris sui fuit potestate: sive ex asse 6 heres institutus est, etiam clausis 7 tabulis heres potuit existere: sive ex 8 parte, nihilominus statim suus ei heres extitit: nec ea propter quod intra paucos dies mortis patris sui concessit in fatum, tu ad ejusdem fratris tui potes accedere successionem. Quod si cum juris sui esset, ante aditam hereditatem decessit, tuque fratri tuo legitimus heres extitisti; sive intra tempora 9 Edicto præfinita, bonorum possessionem agnovisti: quæ hereditariarum facultatum sunt, vel quæ ab alio injuria detinentur, Præsidis diligentia tibi restituentur. PP. 15. Calend. Septembr. GORDIANO A. 2. & POMPEJANO COSS. 242.

4. Imp. DECIUS A. Athenaidi.

FIliofamilias delata hereditate, si pater 9 pro herede voluntate filii gessit: solennitati juris satisfactum videri, sæpe rescriptum 10 est. PP. 10. Cal. Mart. DECIMO A. & GRATO COSS. 251.

5. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Paulo.

POtuit pupillus pro herede, tutore 11 auctore, gerendo consequi successionem; sed ipsius actus & voluntas fuit necessaria. Nam si quid nesciente eo tutor egit, illi hereditatem non potuit acquirere. PP. 16. Cal. Jul. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 258.

6. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Philippæ.

SI avia tua patrem tuum ex duabus unciis scripsit heredem: ex sola animi destinatione 12 pater tuus heres fieri poterat. Igitur si testamento [suo] easdem uncias ad te pertinere decreverit, apud Rectorem provinciæ duarum unciarum jus persequi poteris. PP. 16. Cal. August. *Sirmii*, ipsis 4. & 3. AA. COSS. 298.

7. Iidem AA. & CC. Eusobino.

QUoniam sororem tuam prius defunctam esse proponis, quam agnosceret, an à fratre sibi aliquid hereditatis fuisset relictum: manifestum atque evidens est, antequam 13 pro herede gereret, vel bonorum possessionem admitteret, defuncti successionem eam non potuisse ad heredes suos transmittere. PP. Calend. Maji, *Thiralli*, AA. COSS.

8. Iidem AA. & CC. Claudio.

LIcet in continenti sui heredes se paternis non immiscuerint bonis: tamen ignorantes 14 delatam sibi esse hereditatem: longi temporis præscriptione, quominus hanc recte vindicent, excludi non possunt. S. 17. Cal. Januar. *Sirmii*, AA. COSS.

(18. *l.* 33. *supr. de inoff. testam.*

TIT. XXIX. (1. *Lib.* 28. *D.* 2. (2. *l.* 2. *l.* 3. *infr. h. t. l.* 2. *supr. de bon. poss. contra tab.* (3. *l.* 15. *in fin. ff. de injust. rupt. irrito facto testam. l.* 81. *ff. de legat.* 2. immo vide *Auth. ex causa. supr. tit. prox.* (3. *l.* 3. *in fin. infr. h. t.* fac. *l.* 14. *ff. de statu hom.* adde *l.* 135. *ff. de verb. sign. l.* 1. *§. pen. ff. de ventre in possess. mitt.* (4. *l.* 3. *infr. h. t.* (5. *v. l.* 12. *in fin. ff. de liberis & posthum. l.* 129. *ff. de verbor. signific.* (6. *l.* 2. *supr. h. t.* (7. *d. l.* 2. (8. *l.* 29. *pr. ff. de liberis & posthum.* adde *l.* 10. *ff. eod. Nov.* 39. *c.* 2.

TIT. XXX. (1. *Lib.* 28. *D.* 8. (2. *Lib.* 29. *D.* 2. (3. Vide tamen *l.* 42. *§.* 2. *ff. de adquir. vel omitt. hered.* (4. *l.* 20. *§.* 1. *ff. d. t. l.* 4. *l.* 14. *§.* 8. *ff. de religios.* (5. *l.* 8. *§.* 1. *supr. de inoff. testam.* (6. *l.* 1. *in fin. ff. de jur. & facti ignorant.* (7. *l.* 8. *infr. h. t. l. un. §.* 5. *infr. de caducis toll.* (8. *d. §.* 5. (9. *l.* 4. *supr. qui admitti ad honor. possess.* (9. *v. l.* 18. *infr. h. t.* (10. *l.* 6. *§.* 3. *ff. de adquir. vel omitt. hered.* (11. *d. l.* 18. *in fin. l.* 9. *ff. de adquir. vel omitt. hered. l.* 4. *supr. qui admitti ad honor. possess.* (12. *l.* 14. *infr. h. t. l.* 4. *supr. unde legit. l.* 20. *pr. l.* 88. *ff. de adquir. vel omitt. hered.* (13. *v. l. un. §.* 5. *infr. de caducis tollend.* (14. *§.* 3. *Inst. de hered. quæ ab intestat. l.* 6. *§.* 3. *ff. de adquir. vel omitt. hered. l.* 11. *ff. de lib. & posthum.*

9. Iidem AA. & CC. Platoni.

SI curatoris quondam tui testamento jure facto, vel ab intestato legitima delata est successio: hoc casu ei, qui non repudiavit hereditatem, eam licet adire. Rector igitur provinciæ aditus, si hereditati necdum sunt obligati, eos 15, *an heredes sint*, interrogare debebit: ac si tempus ad deliberandum 16 petierint, moderatum statuet. S. 16. Cal. Januar. *Sirmii*, AA. COSS.

10. Iidem AA. & CC. Sabinæ.

SI te bonis paternis major [quinque & viginti] annis immiscuisti: neque inopia patris te excusat, neque vis fratris portionem tuam, vel testamentum eripientis, arcere de exactione creditorum, qui jure civili 17 pro hereditaria portione te conveniunt, potest. S. 16. Cal. Januar. *Sirmii*, CC. COSS.

11. Iidem AA. & CC. Philumenæ.

REnitente 18 te pater tuus, in cujus fuisti potestate, neque spem delatæ tibi legitimæ quærendæ successionis absumere, neque hereditarios manumittendo 19 servos, his præstare libertatem potuit. S. 6. Id. Februar. *Sirmii*, CC. COSS.

12. Iidem AA. & CC. Antonino.

PUberem agnoscentem bonorum possessionem, postea quam ei fuerit hereditas delata, pro herede gerere non ambigitur. S. 3. Cal. Decembr. CC. COSS.

13. Iidem AA. & CC. Sclepolidi.

SUum heredem omissa 20 bonorum possessione, paternam successionem obtinere potuisse, certi juris est. S. 3. Id. Decembr. *Nicomediæ*, CC. COSS.

14. Iidem AA. & CC. Flaviæ.

SI sorori suæ frater tuus civili, vel honorario successit jure: licet res 21 ex ejus bonis descendentes, non probetur tenuisse, heres tamen effectus, contra possidentes experiri potest. S. 12. Calend. Januar. *Nicomediæ*, CC. COSS.

15. Imp. CONSTANT. A. ad Leontium Comitem Orientis.

NOn est dubium, si priusquam filius jussu patris adierit hereditatem, propriæ potestatis effectus sit, arbitrio suo eundem hanc sibi potuisse quærere. Dat. 17. Calend. April. LIMENIO & CATULINO COSS. 349.

16. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Annodio.

NEc emere 22, nec donatum adsequi 23, nec damnosam quisquam hereditatem 24 adire 25 compellitur. Dat. 6. Calend. Januar. OLYBRIO & PROBINO COSS. 395.

17. Iidem & THEOD. AAA. Anthemio P. P.

CRetionum 26 scrupulosam solennitatem hac lege penitus amputari decernimus. Dat. 5. Cal. April. *Constantinop.* HONOR. 7. & THEOD. AA. COSS. 407.

18. Impp. THEOD. & VALENT. AA. ad Senatum.

SI infanti 27 (id est, minori septem 28 annis) in potestate patris, vel avi, vel proavi constituto, vel constitutæ, hereditas sit derelicta, vel ab intestato delata à matre, vel linea, ex qua mater descendit, vel aliis quibuscunque personis: licebit parentibus 29 ejus, sub quorum potestate est, adire ejus nomine hereditatem, vel bonorum possessionem petere. §. 1. Sed si hoc parens neglexerit, & in memorata ætate infans decesserit: tunc parentem quidem superstitem omnia ex quacunque successione ad eundem infantem devoluta, jure patrio quasi jam infanti quæsita capere. §. 2. Parente vero non subsistente, si quidem post ejus obitum tutor infanti sit, vel datus fuerit: posse [eum] etiam adhuc infante pupillo constituto, ejus nomine adire hereditatem, sive vivo parente, sive post mortem ejus ad eum devolutam: vel bonorum possessionem petere, & eo modo eidem infanti hereditatem quærere. §. 3. Sin vero vel non sit tutor, vel cum sit, ea facere neglexerit: tunc eodem infante in ea ætate defuncto, omnes hereditates ad eum devolutas, & non agnitas ita intelligi, quasi ab initio non essent ad eum delatæ: & eo modo 30 ad illas personas perveniant, quæ vocabantur, si minime hereditas infanti fuisset delata. Ea vero, quæ de infante in potestate patentum constituto statuimus, locum habebunt, & si quacunque causa sui juris [idem] infans inveniatur. §. 4. Si autem septem annos ætatis pupillus excesserit, & priore parente mortuo, in pupillari ætate fati munus impleverit: ea 31 obtinere præcipimus, quæ veteribus continentur legibus: nulla dubietate relicta, quin pupillus post impletos septem annos suæ ætatis ipse adire hereditatem, vel bonorum possessionem petere, consentiente parente, si sub ejus potestate sit, vel cum tutoris auctoritate, si sui juris sit, possit: vel si non habeat tutorem, adire Prætorem, & ejus decreto hoc jus consequi. Datum 6. Idib. Novembr. *Ravennæ*, THEODOSIO 12. & VALENTINIANO 2. AA. COSS. 426.

19. Imp. JUSTINIAN. A. Demostheni P. P.

CUm in antiquioribus Legibus, & præcipue in Quæstionibus Julii Pauli invenimus, filiosfamilias paternam hereditatem deliberantes posse & in suam posteritatem hanc transmittere: & aliis [etiam] quibusdam adjectis, quæ in hujusmodi personis præcipua sunt: eam deliberationem & in omnes successores, sive cognatos, sive extraneos, duximus esse protelandam. 32 Ideoque sancimus, si quis vel ex testamento, vel ab intestato vocatus, deliberationem meruerit: vel si hoc quidem non fecerit, non tamen successioni renunciaverit, ut ex hac causa deliberare videatur: sed nec aliquid gesserit 33, quod aditionem, vel pro herede gestionem inducat: prædictum arbitrium in successionem suam transmittat: ita tamen, ut unius 34 anni spatio eadem transmissio fuerit conclusa. Et si quidem is, qui sciens hereditatem vel ab intestato, vel ex testamento sibi esse delatam, deliberatione minime petita, [intra annale tempus] decesserit: hoc jus ad suam successionem intra annale tempus extendat. Si enim ipse, postquam testamentum fuerit insinuatum, vel ab intestato, vel ex testamento, vel aliter ei cognitum sit, heredem eum vocatum fuisse, annali tempore translapso nihil fecerit, ex quo vel adeundam, vel renunciandam hereditatem manifestaverit: is cum successione sua ab hujusmodi beneficio excludatur. Sin autem instante annali tempore decesserit, reliquum tempus pro adeunda hereditate suis successoribus sine aliqua dubietate relinquat: quo completo nec heredibus ejus alius regressus in hereditatem habendam servabitur. Recitata 35 septimo in novo consistorio palatii Justiniani. Datum 3. Cal. Nov. DECIO V. C. COS.

20. Idem A. Joanni P. P.

QUidam elogio condito heredem scripsit in certas uncias, & post certa verba testamenti eundem in alias uncias, vel tantas, vel quantascunque, & tertio, vel in aliam partem hereditatis, vel in quendam unciarum modum: ille autem unam institutionem, vel duas admittens, unam vel duas, vel quantascunque respuendas esse censuit: quærebatur apud veteres, si hoc ei facere permittatur. † Similique modo dubitabatur, si impuberem quis filium suum heredem ex parte instituit, & quendam extraneum in aliam partem, quem pupillariter substituit: & postquam testator decessit, pupillus quidem patri [ejus] heres extitit, extraneus autem hereditatem adiit: & postea adhuc in prima ætate pupillus constitutus ab hac luce subtractus est, & pupillaris substitutio locum sibi vindicavit: Cumque substitutus eandem partem admittere noluit,

(15. *l.* 11. *supr. de petit. hered. l.* 1. *ff. de interrogation.* (16. *l. ult.* §. 13. *infr. l.* 1. *l.* 2. *ff. h. t. l.* 5. *ff. de interrogation. l.* 9. *ff. ad SC. Trebell.* (17. *l. ult. supr. de petit. hered. l.* 25. §. 13. *ff. famil. ercisc.* (18. *l.* 26. *in fin. infr. de fideicom. l. ult. pr. vers. sancimus. infr. de bon. quæ lib. l.* 13. *in fin. ff. de adquir. vel omitt. hered.* adde *l.* 10. *ff. de transact. l.* 7. *in fin. ff. de honor. possess.* (19. *l.* 1. *infr. de his quæ à non domino.* (20. *l.* 17. §. 1. *ff. de adquir. vel omitt. hered. l.* 91. *ff. de reg. jur.* (21. Fac. *l.* 6. *supr. h. t.* (22. *l.* 5. *supr. de oblig. & act. l.* 11. *supr. de contrah. empt.* (23. *l.* 69. *ff. de reg. jur.* (24. *l.* 6. *in fin. l.* 85. *ff. de adquir. vel omitt. hered.* vide tamen *l.* 21. *infr. h. t.* §. 1. *Inst. de hered. qual. & differ. l.* 4. *l.* 13. §. 4. *ff. ad SC. Trebell.* (25. Adde *l.* 21. *in fin. ff. quod met. causa.* (26. Fac. *l. ult. supr. qui admitti ad honor. possess.* (27. v. *l.* 2. *l.* 3. *supr. qui admitti ad honor. possess.* adde *Nov.* 158. *l.* 7. *in fin. ff. de honor. possess.* (28. *l.* 14. *ff. de sponsalib. l.* 1. §. 2. *ff. de admin. & peric. tut. Nov. Leon.* 109. (29. *l.* 4. *supr. h. t. l.* 6. §. 3. *ff. de adquir. vel omitt. hered.*

(30. v. *l. un.* §. 3. *infr. de caducis toll.* (31. *l.* 5. *supr. h. t. l.* 7. *supr. qui admitti ad honor. possess. l.* 9. *ff. de adquir. vel omitt. hered.* (32. v. *l. un. infr. de his qui ante apertas tab.* adde *l. ult.* §. 5. *infr. de caducis toll. Nov.* 158. (33. v. *l.* 2. *supr. h. t.* adde §. *ult. Inst. de hered. qual. & differ.* (34. *l.* 22. §. 13. *infr. h. t.* (35. v. *l.* 30. *in fin. supr. de jure dotium.*

luit, *quæsitum est*, si potest jam heres ex principali testamento factus, pupillarem substitutionem repudiare? Utramque igitur dubitationem simul decidendam esse censemus. Placuit enim nobis, sive in institutione, sive in pupillari substitutione, ut vel omnia admittantur 36, vel omnia repudientur, & necessitas imponatur heredi particulari facto, vel aliam, aut alias partes hereditatis admittere, vel etiam substitutionem pupillarem. Dat. Prid. Calend. Maji, *Constantinopoli*, post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

21. Idem A. Joanni P. P.

CUm aliquis scripsit heredem eum, qui de sua conditione ei, qui dominium ejus vindicabat, in judicio adversabatur: is autem, qui dominum se esse dicebat, adire eum hereditatem imperabat, ut acquisitio hereditatis per eum celebraretur, indignatus est, quasi domino ei parere; *dubitatio* veteribus exorta est, si qua pœna imponatur hujusmodi insolentiæ? Veteres in multas trahuntur sententias, sed nos eorum discordiam sic esse decidendam censemus, ut distinctio subtilis causæ [ei] imponatur: ut, si quidem ita scripta est institutio, *illum servum illius heredem instituo*: quia apertissimum est, intuitu 37 domini institutionem esse conscriptam, necesse sit omnimodo per competentem Judicem eum compelli adire quidem hereditatem, & eam acquirere: nulli autem ex postfacto subjici gravamini, si liber pronuncietur: sed omne sive lucrum, sive damnum ad eum redundare, qui in servitutem eum trahebat, & denegari 38 ei & adversus eum omnes hereditarias actiones, nullo ei ex hoc præjudicio generando. † Sin autem quasi liber institutus est, nulla domini, vel servi mentione in institutione habita, tunc nullo compelli modo eum adire hereditatem: nec denegari ei liberale judicium: sed [&] hereditatem per suum jus decurrere, & liberale judicium suam expectare sententiam, sive agente eo, sive pulsato: ut, si quidem servus pronuncietur, tunc domino suo hereditatem acquirat: sin autem liber, eam adipiscatur: si adire maluerit. Dat. 2. Cal. Maji, *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

22. Idem A. ad Senatum.

SCimus jam duas esse promulgatas à nostra Clementia Constitutiones: unam 39 quidem de his, qui deliberandum pro hereditate sibi delata existimaverint: aliam autem de improvisis debitis, & incerto exitu per diversas species eis imposito. Sed & veterem 40 Constitutionem non ignoramus, quam Divus Gordianus ad Platonem scripsit, de militibus, qui per ignorantiam hereditatem adierunt: quatenus pro his tantummodo rebus conveniantur, quas in hereditate defuncti invenerint: ipsorum autem bona à creditoribus hereditariis non inquietentur. Cujus sensus ad unam præfatarum Constitutionum à nobis redactus est. *Arma etenim magis, quam jura scire milites* 41, sacratissimus Legislator existimavit. Ex omnibus itaque istis unam Legem colligere, nobis apparuit esse humanum: & non solum milites adjuvare hujusmodi beneficio, sed etiam ad omnes hoc extendere: non tantum si improvisum emerserit debitum, sed etiam si onerosam quis inveniat esse, quam adiit hereditatem: ita enim nec satis necessarium deliberationis erit auxilium, nisi hominibus formidolosis, qui & ea timent, quæ nulla digna sunt suspicione. §. 1. Cum igitur hereditas ad quendam, sive ex testamento, sive ab intestato sit delata, sive ex asse, sive ex parte: si quidem recta via adire maluerit hereditatem, & spe certissima hoc fecerit, vel sese immiscuerit, ut non postea eam repudiet: nullo indiget inventario, cum omnibus creditoribus 42 suppositus sit: utpote hereditate ei ex [sua] voluntate 43 infixa. † Similique modo, si non titubante animo respuendam, vel abstinendam esse crediderit hereditatem, & apertissime intra trium mensium spatium, ex quo ei cognitum fuerit scriptum se esse, vel vocatum heredem, [ei] renunciet: nullo nec inventario faciendo, nec alio circuitu expectando, sit alienus [ab] hujusmodi hereditate, sive operosa, sive lucrosa sit. §. 2. Sin autem dubius est, utrumne admittenda sit, necne defuncti hereditas: non putet sibi esse necessariam deliberationem, sed adeat hereditatem, vel sese immisceat; omni tamen modo inventarium 44 ab ipso conficiatur: ut intra triginta dies post apertas tabulas, vel postquam nota fuerit ei apertura tabularum, vel delatam sibi ab intestato hereditatem cognoverit, numerandos, exordium capiat inventarium super his rebus, quas defunctus mortis tempore habebat: & hoc inventarium intra alios sexaginta 45 dies modis omnibus impleatur sub præsentia tabulariorum, cæterorumque, qui ad hujusmodi confectionem necessarii sunt 46: subscriptionem tamen supponere heredem necesse est, significantem & quantitatem rerum, *& quod nulla malignitate circa eas ab eo facta, vel facienda, res apud eum remaneant:* vel si ignarus sit literarum, vel scribere præpediatur, speciali tabulario ad hoc solum adhibendo, ut pro eo literas supponat, venerabili 47 signo antea manu heredis præposito, testibus videlicet adsumendis, qui heredem cognoscant, & jubente eo tabularium pro se subscribere, interfuerint. §. 3. Sin autem [à] locis, in quibus res hereditariæ, vel maxima pars earum posita est, heredes abesse 48 contigerit: tunc eis unius anni spatium à morte testatoris numerandum damus ad hujusmodi inventarii consummationem: sufficit enim præfatum tempus, etsi longissimis spatiis distant: tamen [placuit] dare eis facultatem inventarii conscribendi, vel per se, vel per instructos procuratores in loca, ubi res positæ sunt, mittendos. §. 4. Et si præfatam observationem inventarii faciendi solidaverint: hereditatem sine periculo habeant, & Legis Falcidiæ adversus legatarios utantur beneficio 49: ut in tantum hereditariis creditoribus teneantur, in quantum res substantiæ ad eos devolutæ valeant: & eis satisfaciant, qui primi 50 veniant creditores: & si nihil reliquum est, posteriores venientes repellantur: & nihil ex sua substantia penitus heredes amittant: ne dum lucrum facere sperant, in damnum incidant. Sed & si legatarii interea venerint: eis satisfaciant ex hereditate defuncti, vel ex ipsis rebus, vel ex earum forsitan venditione. §. 5. Sin vero creditores, qui post emensum patrimonium necdum completi sunt, superveniant: neque ipsum heredem inquietare concedantur, neque eos, qui ab eo comparaverint res, quarum pretia in legata, vel fideicommissa, vel alios creditores processerunt. Licentia creditoribus non deneganda adversus legatarios 51 venire, vel hypothecis, vel indebiti condictione uti, & hæc, quæ acceperint, recuperare: cum satis absurdum sit, creditoribus quidem jus 52 suum persequentibus legitimum auxilium denegari, legatariis vero, qui pro lucro certant, suas partes leges accommodare. §. 6. Sin vero heredes res hereditarias creditoribus hereditariis pro debito dederint in solutum: vel per dationem pecuniarum satis eis fecerint: liceat aliis creditoribus, qui ex anterioribus veniunt hypothecis, adversus eos venire, & [à] posterioribus (creditoribus) secundum leges eas abstrahere, vel per hypothecariam actionem, vel per condictionem ex lege, nisi voluerint debitum 53 eis offerre. §. 7. Contra ipsum tamen heredem (secundum quod sæpius 54 dictum est) qui quantitatem rerum hereditariarum expendit, nulla actio extendatur. §. 8. Sed nec adversus 55 emptores rerum hereditariarum, quas ipse (heres) pro solvendis debitis, vel legatis vendidit, venire alii concedatur: cum satis anterioribus creditoribus à nobis provisum est, vel ad posteriores 56 creditores, vel ad legatarios 57 pervenientibus, & suum jus persequentibus. §. 9. In computatione autem patrimonii damus ei (licentiam) excipere & retinere, quicquid in funus 58 expendit, vel in testamenti insinuationem 59, vel in inventarii confectionem 60, vel in alias necessarias causas hereditatis approbaverit sese persolvisse. Si vero & ipse aliquas contra defunctum habeat actiones: non hæ confundantur 61, sed similem (cum) aliis creditoribus per omnia habeat fortunam: temporum tamen prærogativa inter creditores servanda. §. 10. Licentia danda creditoribus, seu legatariis, vel fideicommissariis, si

(36. *l.* 1. *l.* 55. *ff. de adquir. vel omitt. hered.* (37. Fac. §. 3. *Inst. per quas personas cuique adquir.* confer. *l.* 3. *supr. de hered. instit.* (38. *l.* 59. *ff. d. t. l.* 74. §. 2. *ff. de adquir. vel omitt. hered.* (39. *l.* 19 *supr. h. t.* (40. v. §. 5. *in fin. Inst. de hered. qual. & differ.* (41. v. *l.* 9. §. 1. *ff. l.* 1. *supr. de jur. & facti ignor. l.* 3. *supr. de testam. milit.* (42. *l.* 8. *ff. de adquir. vel omitt. hered.* fac. *l.* 24. *ff. de verb. signif. l.* 62. *ff. de reg. juris.* (43. v. *l.* 16. *supr. h. t.*

(44. *Nov.* 1. *c.* 2. §. 1. (45. Confer *Nov. Leon.* 110. *in fin.* (46. v. d. *Nov.* 1. *c.* 2. §. 1. (47. v. *Nov. Leon.* 72. (48. §. 11. *infr. h. l.* (49. Adde *l.* 41. *ff. ad leg. Falcid.* (50. Vide tamen §. 6. *infr. h. l.* adde *l.* 24. *in fin. ff. quæ in fraud. credit.* (51. v. *l.* 6. *ff. de separat.* (52. Fac. *l.* 41. *in fin. ff. de reg. jur.* (53. v. *l.* 1. *infr. qui potiores in pignore.* (54. §. 4. §. 5. *supr. h. l.* (55. d. §. 5. (56. §. 6. *supr. h. l.* (57. §. 5. *supr. h. l.* (58. *l. pen. ff. de religios. & sumptib. funer. l.* 1. *in fin. ff.* §. 4. *Inst. ad leg. Falcid.* (59. v. *l.* 23. *supr. de testam.* (60. v. §. 2. *supr. h. l.* (61. *arg. l.* 48. *ff. ad leg. Falcid.*

majorem putaverint esse substantiam à defuncto derelictam, quam heres (in) inventario scripsit, quibus voluerint legitimis modis, quod superfluum est, approbare 62, vel per tormenta forsitan servorum hereditariorum 63 secundum anteriorem nostram legem, quæ de quæstione servorum loquitur, vel per sacramentum illius, si aliæ probationes defecerint: ut undique veritate exquisita, neque lucrum, neque damnum aliquod heres ex hujusmodi sentiat hereditate: illo videlicet observando, ut si ex hereditate aliquid heredes surripuerint, vel celaverint, vel amovendum curaverint, postquam fuerint convicti, in duplum hoc restituere, vel hereditatis quantitati computare compellantur. §. 11. Donec tamen inventarium conscribitur: vel si res præsto sint, intra tres menses: vel si absuerint, intra annale spatium secundum anteriorem 64 distinctionem, nulla erit licentia neque creditoribus, neque legatariis vel fideicommissariis eos vel inquietare, vel ad judicium vocare, vel res hereditarias quasi ex hypothecarum auctoritate vindicare: sed sit hoc spatium ipso jure pro deliberatione heredibus concessum: nullo scilicet ex hoc intervallo creditoribus hereditariis circa temporalem præscriptionem præjudicio generando. §. 12. Sin vero postquam adierint, vel sese immiscuerint, præsentes 65 vel absentes inventarium facere distulerint, & datum jam à nobis tempus ad inventarii confectionem effluxerit: tunc ex eo ipso, quod inventarium secundum formam præsentis Constitutionis non fecerint, & heredes esse omnimodo intelligantur: & debitis hereditariis in solidum teneantur, nec legis nostræ beneficio perfruantur, quam contemnendam esse censuerunt. §. 13. Et hæc quidem de his sancimus, qui deliberationem nullam petendam (esse) curaverint: quam putamus quidem penitus post hanc legem esse supervacuam, & debere ei derogari. Cum enim liceat eis & adire hereditatem, & sine damno ab ea discedere ex præsentis legis auctoritate: quis locus deliberationi relinquitur? † Sed quia quidam vel vana formidine, vel callida machinatione, pro deliberando nobis supplicandum necessarium esse existimant, quatenus eis liceat annale tempus tergiversari, & hereditatem inspicere, & alias contra eam machinationes excogitare, & eandem deliberationem flebilibus adsertionibus repetita prece sæpius accipere: ne quis nos putaverit antiquitatis penitus esse contemptores, indulgemus quidem eis petere deliberationem, vel à nobis, vel à nostris judicibus 66: non tamen amplius ab Imperiali quidem culmine uno anno, à nostris vero judicibus novem mensibus: ut neque ex Imperiali 67 largitate aliud tempus eis indulgeatur: sed & si fuerit datum, pro nihilo habeatur. Semel enim, & non sæpius 68 eam peti concedimus. §. 14. Sin autem hoc aliquis fecerit, & inventarium conscripserit, (necesse est enim omnimodo deliberantem inventarium 69 cum omni subtilitate facere) non liceat ei post tempus præstitutum, si non 70 recusaverit hereditatem, sed adire maluerit, nostræ legis uti beneficio: sed in solidum secundum antiqua jura omnibus creditoribus teneatur. Cum enim gemini tramites inventi sint, unus quidem ex anterioribus, qui deliberationem dedit, alter autem rudis, & novus à nostro Numine repertus, per quem adeuntes sine damno conservantur: electionem ei damus, vel nostram Constitutionem eligere & beneficium ejus sentire: vel si eam aspernandam existimaverit, & ad deliberationis auxilium convolaverit, ejus effectum habere: & si non intra datum tempus recusaverit hereditatem, omnibus in solidum 71 debitis hereditariis teneatur: & non secundum modum patrimonii; sed etiam si exiguus sit census hereditatis, tamen quasi heredem eum in totum obligari: & sibi imputet, qui pro novo beneficio vetus elegerit gravamen: & ideo ad ipsam deliberationis dationem, & divinum Rescriptum super hac promulgatum, hoc adjici volumus, ut sciant omnes, quod omnimodo post petitam deliberationem, si adierint, vel pro herede gesserint, vel non recusaverint hereditatem, omnibus in solidum 72 hereditariis oneribus teneantur. Si quis autem temerario proposito deliberationem quidem petierit, inventarium autem minime conscripserit, & vel adierit hereditatem, vel minime eam repudiaverit: non solum creditoribus in solidum teneatur, sed etiam Legis Falcidiæ beneficio minime utatur. Quod si post deliberationem recusaverit inventario minime conscripto: tunc res hereditarias creditoribus, vel his, qui ad hereditatem vocantur, legibus reddere compelletur: quantitate earum sacramento 73 res accipientium manifestanda, cum taxatione tamen à judice statuenda. §. 15. Notissimum autem est hac Constitutione, quæ omnes casus continet, nostris Constitutionibus jam pro eisdem capitulis promulgatis esse derogatum, quarum altera etiam Gordianæ 74 Constitutionis sensus continebatur. Cum enim ampliore tractatu habito, melior exitus inventus sit, & tribus Constitutionibus in unum congregatis, unus appareat & in milites, & in alios omnes juris probabilis articulus; ea propter ex anterioribus inquietari nostro subjectos Imperio non patimur: scilicet ut milites 75, etsi propter simplicitatem præsentis Legis subtilitatem non observarint, in tantum tamen teneantur, quantum in hereditate invenerint. Quam, Patres Conscripti, in hujusmodi casibus in posterum obtinere sancimus. Dat. 5. Cal. Dec. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

(62. Vide tamen *l.* 17. *ff. de probationibus.* (63. Adde *l.* 8. §. 6. *supr. de repudiis. l.* 22. *vers. mali, si res. supr. de admin. tut.* (64. §. 2. §. 3. *supr. h. l.* (65. §. 11. *supr. h. l.* (66. *l.* 9. *supr. h. t.* (67. Fac. *l. ult. supr. si contra jus vel util. publ.* (68. Immo vide *l.* 3. *ff. h. t.* (69. *Nov.* 1. *c.* 2. §. 1. (70. Confer. *l.* 19. *supr. h. t. l.* 69. *ff. de adquir. vel omitt. hered.* (71. *l.* 8. *ff. d. t.* fac. *l.* 24. *ff. de verb. signif. l.* 62. *ff. de reg. jur.* (72. *d. l.* 8. *d. l.* 24. *d. l.* 62.

(73. Fac. *l.* 25. §. 10. *ff. de hered. petit.* (74. v. *pr. supr. h. l.* §. 5. *Inst. de hered. qual.* (75. *d. pr. supr. hic. l.* 12. *supr. de testam. milit.*

TIT. XXXI.
DE REPUDIANDA 1, VEL ABSTINENDA hereditate.

1. Imp. ANTONINUS A. Mutatio.

SI paterna hereditate te abstinuisse 2 constiterit, & non ut heredem 3 in domo, sed ut inquilinum, vel custodem, vel ex alia justa ratione habitasse liquido fuerit probatum: ex persona patris conveniri te Procurator meus prohibebit. PP. Id. Jul. MESSALA & SABINO COSS. 215.

2. Idem A. Severo.

SI paterna hereditate [te] abstinuisti: non ideo, quod à creditoribus fundos comparasti 4, (si modo id bona fide fecisti) à posterioribus, qui sub eisdem obligationibus pecuniam patri crediderunt, jure conveniris. S. PP. 5. Calend. Julii, LÆTO 2. & CEREALE COSS. 216.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Theodosiano.

SUus heres exceptione pacti, qui testamentum injustum adseverans, postea *nihil se de paterna successione petiturum* non ex causa donationis, sed transigendi animo in jure professus est: cum respuere 5 quæsitam nequiret hereditatem, & transactio 6 nullo dato, vel retento, seu promisso minime procedat, submoveri non potest. Sine die. CC. COSS.

4. Iidem AA. & CC. Modestino militi.

SIcut major 7 viginti quinque annis, antequam adeat, delatam repudians 8 successionem, post quærere non potest: ita quæsitam renunciando 9 nihil agit, sed jus, quod habuit, retinet: nec quod confessos 10 in jure pro judicatis haberi placuit, ad vocem repudiantis hereditatem, sed ad certam quantitatem 11 deberi confitentem pertinet. S. Cal. Jan. *Sirmii*, AA. COSS.

5. Iidem AA. & CC. Claudianæ.

PUpillorum repudiatio delatæ hereditatis sine tutore 12 autore facta, nihil eis nocet. S. 2. Cal. Januar. *Sirmii*, AA. COSS.

6. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

SI quis suus 13 recusaverit paternam 14 hereditatem, deinde

TIT. XXXI. (1. *Lib.* 29. *D.* 2. adde *Lib.* 2. *supr. tit.* 39. & 40. (2. Adde *l.* 4. *supr. arbitr. tut. l.* 3. *infr. de revoc. his quæ in fraud. credit. l.* 4. *infr. de primip.* (3. v. *l.* 4. *supr. unde legit. l.* 1. *supr. tit. prox. l.* 20. *ff. de adquir. vel omitt. hered.* §. *ult. Inst. de hered. qual.* (4. Vide tamen *l.* 91. *ff. de adquir. vel omitt. hered.* (5. *l.* 4. *infr. h. t.* (6. *l.* 38. *supr. de transact.* (7. Vide enim §. 5. *Inst. de hered. qual. l.* 2. *supr. si minor ab hered. se abstin. l.* 1. *supr. si ut omissam hered.* (8. *l.* 13. *ff. de adquir. vel omitt. hered.* (9. *l.* 3. *supr. h. t.* fac. *l.* 51. *in fin. ff. de adquir. vel omitt. hered.* (10. *l.* 29. §. 1. *ff. de donat. l.* 56. *ff. de re judic. l.* 1. §. 7. *ff. si quid in fraud. patron.* (11. *l.* 6. *pr.* & §. 1. *ff. de confess.* (12. v. *l.* 1. §. 4. *ff. de successor. edict.* adde *l.* 9. *l.* 89. *ff. de adquir. vel omitt. hered. l.* 18. §. 2. & *seq. supr. tit. prox.* (13. Adde *l.* 8. *ff. de collation.* (14. Adde *l.* 6. *in fin. ff. ad SC. Tertull.* juncta *l.* 2. *supr. de jur. & facti ignor.*

maluerit eam adire: cum fuerat indistincte ei remissum, donec res paternæ in eodem 15 statu permanent, hoc facere, & post multum 16 temporis licebat ei ad eandem hereditatem redire: hoc corrigentes, sancimus, si quidem res jam venditæ 17 sunt, ut nullus aditus ei ad hereditatem reservetur: quod & antiquitas observabat. Sin autem [res] alienatæ sunt: si quidem major annis constitutus est, & tempora restitutionis nulla ei supersunt, intra trium annorum spatium tantummodo hujusmodi ei detur licentia. † Sin autem vel minor est, vel in utili tempore constitutus: tunc post impletum quadriennium (quod spatium pro utili anno 18, qui restitutionibus dabatur, præstitutum est) aliud triennium ei indulgeri, intra quod potest rebus in suo statu manentibus adire hereditatem, & suam abdicationem 19 revocare. Quo tempore transacto, nullus aditus penitus ad paternam [hereditatem] ei reservetur: nisi forte [adhuc] eo in minore ætate constituto, res venditæ sint. Tunc etenim per in integrum restitutionem non denegatur ei adire hereditatem, & res recuperare, & creditoribus paternis satisfacere. Dat. 15. Cal. Novembr. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. anno secundo 531.

TIT. XXXII.
QUEMADMODUM TESTAMENTA APERiantur 1, inspiciantur, & describantur.

1. Imp. ALEXANDER A. Proculæ.

UT testamentum, quod dicis factum, proferatur, & publice recitetur, competens Judex 2 jubebit. PP. 2. Calend. April. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

2. Impp. VAL. & GALLIEN. AA. Alexandro.

TEstamenti tabulas ad hoc tibi à patre datas, ut in patriam perferantur, affirmans: potes illuc perferre, ut secundum leges, moresque 3 locorum insinuentur: ita scilicet, ut testibus non præsentibus, adire prius vel pro tribunali, vel per libellum Rectorem provinciæ procures, ac permittente eo, honestos 4 viros adesse facias, quibus præsentibus aperiantur, & ab his rursum obsignentur. PP. 12. Calend. Jan. MAXIMO 2. & GLABRIONE COSS. 257.

3. Impp. DIOCL. & MAX. AA. & CC. Aristoteli.

EJus, quod ad causam novissimi patris vestri judicii pertinet, de calumnia 5 tibi juranti, præter partem, quam aperiri defunctus vetuit 6, vel ad ignominiam 7 alicujus pertinere dicitur, inspiciendi, ac describendi, præter diem 8, & consulem, Rector provinciæ facultatem fieri jubebit. Dat. 6. Cal. Maji, CC. COSS.

4. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. ad Hesperium P. P.

COdicillos 9, seu scripturam quolibet tenore formatam 10, ea oportebit observatione in publicum proferri, qua testamenta panduntur. Dat. 3. Calend. August. *Mediolani*, AUSONIO & OLYBRIO COSS. 379.

TIT. XXXIII.
DE EDICTO DIVI ADRIANI TOLLENDO, ET quemadmodum scriptus heres in possessionem mittatur.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Lucillo.

CUm inter institutum 1, & substitutum controversia moveatur: eum, qui primo loco institutus est, induci in possessionem oportet. PP. 12. Cal. Decembr. DEXTRO & PRISCO COSS. 197.

2. Imp. ALEXANDER A. Eutacto.

QUamvis 2 quis se filium defuncti præteritum esse alleget, aut falsum, vel inofficiosum testamentum, seu alio vitio subjectum, vel servus 3 defunctus esse dicatur: tamen scriptus heres in possessionem mitti solet. PP. 6. Cal. Nov. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

3. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

EDicto Divi Hadriani 4, quod sub occasione vicesimæ 5 [partis] hereditatis introductum est, cum multis ambagibus, & difficultatibus, & indiscretis narrationibus penitus quiescente, quia & vicesima hereditatis ex nostra recessit Republica: antiquatis nihilominus & aliis omnibus, quæ circa repletionem vel interpretationem ejusdem Edicti promulgata sunt, sancimus, ut si quis ex asse vel ex parte institutus, competenti judici testamentum ostenderit non cancellatum, neque abolitum, neque ex quacunque suæ formæ parte vitiatum, sed quod [in] prima figura sine omni vituperatione appareat, & depositionibus testium legitimi numeri vallatum sit: mittatur quidem in possessionem earum rerum, quæ testatoris mortis tempore fuerunt, non autem legitimo modo ab alio detinentur, & eam testificatione publicarum personarum accipiat. Sin autem aliquis contradictor extiterit: tunc in judicio competenti 6, causæ in possessionem missionis, & subsecutæ contradictionis ventilentur: & [ei] possessio acquiratur, qui potiora ex legitimis modis jura ostenderit, sive qui missus est, sive qui antea detinens contradicendum putavit, nullis angustiis temporum hujusmodi missione coarctanda: sed sive tardius, sive præmature aliquis missus est, legis tantummodo arbitrium requiratur, & causa, unde vel missio vel contradictio exoritur. Sive enim post annale tempus, sive post majoris ævi curricula aliquis fuerit missus, si tamen ex legitime formato testamento missio procedat, nullum ei temporis obstaculum objiciatur: nisi tantum temporis effluxerit, quod possit vel possessori plenissime securitatem super dominio præstare, vel ipsi, qui missus est, omnem intentionem excludere. Si enim vel ex una parte, vel ex utroque latere temporis prolixitas occurrerit, manifestissimum est, non solum missionem, sed etiam ipsam principalem causam esse sopitam. Dat. 12. Cal. April. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. XXXIV.
SI QUIS ALIQUEM TESTARI 1 PROhibuerit, vel coëgerit.

1. Imp. ALEXAND. A. Severæ.

CIvili disceptationi crimen adjungitur, si testator non sua sponte testamentum 2 fecit, sed compulsus ab eo, qui heres est institutus, vel à quolibet alio, quos noluerit, scripsit heredes. S. 15. Cal. Jan. ALEXANDRO A. & COS. 223.

2. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Nicagoræ.

EOs, qui ne 3 testamentum ordinaretur, impedimento fuisse monstrantur, velut indignas personas à successionis compendio removeri, celeberrimi juris est. PP. Calend. Jan. DIOCLETIANO 2. & ARISTOBULO COSS. 285.

3. Iidem AA. & CC. Eutychidi.

JUdicium uxoris postremum in se provocare maritali 4 sermone, non est criminosum. Dat. 5. Cal. Januar. CC. COSS. 293.

TIT. XXXV.
DE HIS, QUIBUS UT INDIGNIS 1 HEREDITATES auferuntur, & ad Senatusconsultum Silanianum. 2

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Celeri.

HEredes, quos necem testatoris inultam omisisse constiterit, fructus 3 integros cogantur reddere. Neque enim bonæ fidei pos-

---

(15. v. *l.* 8. *ff. de jure delib. l.* 24. §. 2. *ff. de minorib.* (16. Immo vide *l.* 8. *ff. de collation.* (17. *d. l.* 8. *ff. de jure delib. d. l.* 24. §. 2. (18. *l. ult. supr. de temporib. in integr. restit.* (19. v. *supr. si ut omissam hered. l.* 7. §. 7. *ff. de minorib.*

TIT. XXXII. (1. *Lib.* 29. *D.* 3. (2. Fac. *l.* 1. *l.* 4. *ff. h. t.* (3. Confer *l. ult. vers. in illis. supr. de testam.* (4. *l.* 7. *ff. h. t.* adde *l.* 1. §. 38. *ff. depositi.* (5. v. *l.* 1. *supr. de jurejur. propter calumn.* (6. v. *l.* 8. *ff. h. t. l.* 21. *supr. de testam.* §. 3. *Inst. de pupill. substit.* (7. Fac. *l.* 13. *supr. ex quib. caus. infam.* adde *l.* 54. *ff. de legat.* 1. (8. *l.* 2. §. 6. *ff. h. t.* (9. *l.* 1. §. 2. *ff. de tab. exhib.* (10. *d. l.* 1. §. 3. §. 4. §. 5. fac. *l.* 2. §. 1. §. 2. *ff. h. t.*

TIT. XXXIII. (1. *l.* 8. §. 4. *ff. de legat.* 2. (2. v. *l.* 6. *infr. quor. appell. l. ult. ff. de appell. recip.* (3. *l.* 1. §. 6. *ff. de Carbon. edicto.* (4. v. *d. l. ult.* (5. v. *l.* 2. §. 44. *vers. ex his. ff. de orig. jur.* (6. v. *l.* 1. *supr. ubi de hered.*

TIT. XXXIV. (1. *Lib.* 29. *D.* 6. (2. Adde *l.* 2. *infr. h. t.* (3. *l.* 1. *l.* 2. *ff. eod. l.* 23. *supr. de inoff. testam. l.* 19. *ff. de his quib. ut indignis. Nov.* 115. *c.* 3. §. 9. (4. *l. ult. ff. h. t. l.* 70. *ff. de hered. instit.*

TIT. XXXV. (1. *Lib.* 34. *D.* 9. (2. *Lib.* 29. *D.* 5. (3. *l.* 17. *ff. h. t. l.* 76. §. 7. *ff. de legat.* 2.

ſeſſores ante controverſiam illatam videntur fuiſſe, qui debitum officium pietatis ſcientes omiſerunt. Ex hereditate autem rerum diſtractarum, vel à debitoribus acceptæ pecuniæ poſt motam litem bonorum uſuras 4 inferant. Quod in fructibus quoque locum habere, quos in prædiis hereditariis inventos, aut exinde perceptos vendiderint, proculdubio eſt. Uſuras autem ſemiſſes 5 dependere, ſatis eſt. Dat. 15. Calend. April. CHILONE & LIBONE COSS. 205.

2. Iidem AA. Vero.

POlla quidem liberam habuit adminiſtrandi patrimonii ſui poteſtatem: nec idcirco, quod pupillus illi heres extitit, ea, quæ ab ipſa finita ſunt, revocari in diſceptationem oportet. Sed ſi pupilli nomine falſum 6 dicere vis teſtamentum, de quo per Pollam transactum 7 eſt, potes experiri: dum memineris, ſi in cauſa non obtinueris, & portionem, quam ex eo teſtamento pupillus habet, te 8 ei ſalvam facturum, (quam adimi pupillo neceſſe 9 erit ſecundum juris formam,) & de calumnia tua Præſidem deliberaturum 10, quamvis pupilli nomine agere videaris, cum retractas ea, quæ finita ſunt per coheredem. PP. Cal. Maji, ANTONINO A. & GETA 3. COSS. 209.

3. Imp. ALEXAND. A. Antiochiano.

SI ea quæſtio infertur filiis ejus, quam conſobrinam tuam dicis, quod tabulæ 11 teſtamenti patris eorum, qui à familia interfectus dicebatur, priusquam quæſtio de ſervis haberetur, apertæ & recitatæ ſunt: propter ampliſſimi Ordinis Conſultum hereditas à fiſco vindicatur: & ideo agi cauſa apud Procuratorem meum debet: quia non eo tempore pupilli fuerunt. P. P. 2. Non. April. ALEXANDRO A. COS. 223.

4. Idem A. Philomuſo.

HEreditas in teſtamento data per epiſtolam 12, vel codicillos, adimi [verbis directis] non potuit. Quia tamen teſtatrix *voluntatem ſuam non mereri* unum ex heredibus ſuis declaravit, merito ejus portio non jure ad alium translata, fiſco vindicata eſt. Libertates autem in eadem epiſtola datæ peti potuerunt. PP. 2. Calend. Dec. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

5. Idem A. Tyranno.

NOn oportet, ut indignis heredibus ſucceſſiones auferri prætextu, quod in ſepultura 13 ſupremis [judiciis, vel voluntatibus] defunctorum obtemperatum non fuiſſet. PP. 7. Id. Mart. JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

6. Idem A. Venuſto & Clementino.

MInoribus 14 viginti quinque annis heredibus non obeſſe crimen inultæ mortis placuit. Cum vos autem etiam accuſationem pertuliſſe, & quosdam ex reis punitos proponatis: licet is, qui mandaſſe cædem dicitur, provocaverit, vereri non debetis, ne quam hereditatis paternæ quæſtionem à fiſco meo patiamini. Convenit enim pietati veſtræ reſpondere cauſam appellationis reddentі. Quod ſi majoris ætatis fuiſſetis, etiam ex neceſſitate provocationis certamen implere deberetis, ut poſſetis adire hereditatem. PP. 15. Calend. Jul. ALEXANDRO A. 3. & DIONE COSS. 230.

7. Idem A. Vitaliæ.

SI ideo ultio necis teſtatoris non eſt deſiderata, quia cædis auctores reperiri 15 non potuerint: obeſſe heredibus, ex quo nulla eorum culpa detegitur, non oportet. PP. Id. Martii, LUPO & MAXIMO COSS. 233.

8. Imp. GORDIANUS A. Tatiæ.

ALia cauſa eſt ejus, qui falſi inſtituta accuſatione, ad finem usque, quod inſimulabat, perduxit, & contrariam 16 ſententiam meruit: alia ejus, qui inchoatam accuſationem non 17 pertulit: cum in illius [quidem] partem ſuccedat fiſcus, hic autem, qui contrariam Judicis ſententiam non ſuſtinuit, ſuæ partis non perdat perſecutionem. PP. 15. Cal. Febr. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

9. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Ælianæ.

CUm fratrem tuum veneno peremptum eſſe adſeveres, ut effectus ſucceſſionis ejus tibi non auferatur, mortem ejus ulciſci te neceſſe eſt. Licet enim hereditatem eorum, qui clandeſtinis 18 inſidiis perimuntur, hi, qui jure vocantur, adire non vetantur: tamen ſi interitum non fuerint ulti, ſucceſſionem obtinere non poſſunt. PP. * TIBERIANO & DIONE COSS. 291.

10. Iidem AA. & CC. Sylvanæ.

SOrorem fratris necem jure licito vindicantem, evincere 19 ab uxore [recte] ſcripta ſucceſſionem non convenit. Secundum quæ ſi fiduciam innocentiæ geris, & neque dolo malo 20 tuo maritum necatum, neque alias indignam te ſucceſſione probari [poſſe] confidis: adverſus omnem calumniam maximam habes ſecuritatem. Dat. 12. Cal. Maji, *Sirmii*, CC. COSS.

11. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni PP.

CUm Silanianum Senatusconſultum à nobis, tam laudandum, quam corroborandum eſt; necnon D. Marci Oratio, quæ circa id facta eſt: invenimus autem nullam in ea mentionem *libertatis* factam, & veteres movit quædam de libertatibus relictis in teſtamento necati teſtatoris quæſtio: neceſſarium nobis viſum eſt, & hanc dirimere. Hi enim, qui libertate fuerant in hoc teſtamento donati, ſi eam accepiſſent, lucrum, quod eis in medio [tempore] accidit, poterant ſibi acquirere: Interea autem procraſtinatione propter necis vindictam habita, hoc minime ad eos pervenit, & poſtea in libertatem deducti periclitabantur. [Sed] ne medium tempus fieret eis damnoſum, & maxime, ſi ancillæ in medio pepererint, & poſtea hereditas adita ſit: belliſſimum nobis videtur, Divi Marci, prudentiſſimi Principis Orationem, & in libertatibus producere, ne Princeps philoſophiæ plenus aliquid videatur imperfectum ſanxiſſe: ſed ita in hereditatibus, & legatis, & fideicommiſſis, & maxime in libertatibus, quas ſemper philoſophia amplectitur, extendatur ejus oratio, ut & lucrum, quod in medio accidit, eis poſt libertatem acceptam reſtituatur 21: & partus liber, & ingenuus eſſe intelligatur: nullaque machinatione hujusmodi præpeditio damnum aliquod irrogare concedatur, [ut] & libera eorum poſteritas, ſi in medio fuerint ab hac luce ſubtracti, ſuorum genitorum commodum conſequatur. Merito enim nobis ſacratiſſimi Marci per omnia Conſtitutionem replere placuit: *nihil* etenim *actum* 22 *eſſe credimus, dum aliquid addendum ſupereſt.* Dat. 2. Cal. Maji, *Conſtantinop.* poſt Conſulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

12. Idem A. Joanni PP.

TAlis de antiquo jure dubietas noſtræ Serenitati ſuggeſta eſt propter Senatusconſultum Silanianum, & ſervos, qui ſupplicio afficiuntur, ſub eodem tecto commorantes, & non ſuum auxilium domino per inſidias occiſo præbentes. Veteres enim certum non faciunt, quis intellectus de verbis, *ſub eodem tecto* 23, ſignificatur: ſive in eodem cubiculo, ſive in triclinio, vel porticu, vel in aula hæc appellatio accipi debeat: adjicientes, ſi dominus in via, vel in agro fuerit interfectus, eos ſervos puniri, qui præſto erant, & non auxilium ad prohibendum periculum præbuerunt, nulla diſtinctione ſuper qualitate præſentiæ utentes. Nos igitur omnem eis occaſionem ad declinanda ſupplicia ſuper negligentia ſalutis domini ſui amputantes, ſancimus, omnes ſervos 24, ex quocunque loco, ſive in domo, ſive in via, [ſive in agro,] poſſint clamorem exaudire, vel inſidias ſentire, & non auxilium tulerint: ſupplicio Senatusconſulti ſubjacere. † Oportet enim eos, ubicunque ſenſerint dominum periclitantem, ad prohibendas inſidias concurrere. Dat. 15. Cal. Nov. *Conſtantinop.* poſt Conſulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. anno ſecundo 532.

(4. *l.* 18. *ff. h. t.* (5. Fac. *l.* 3. *infr. de uſur. fiſcal. l.* 17. §. 6. *ff. de uſuris.* (6. v. *l.* 2. *infr. de his qui accuſare.* (7. Vide tamen *l.* 7. *infr. ad leg. Corn. de falſis.* (8. Fac. *l.* 6. §. 1. *infr. unde vi.* collata *l.* 2. *infr. de his qui accuſare.* (9. Immo vide *l.* 5. §. 9. *ff. h. t.* (10. Obſt. *l.* 22. *ff. eod.* (11. *l.* 3. §. 18. *ff. de SC. Silan.* (12. v. *l.* 1. *infr. de codicillis.* (13. *l.* 5. *ſupr. de religioſ. & ſumpt. fun.* adde *l.* 113. §. 5. *ff. de legat.* 1. *l.* 7. *verſ. in teſtamentis. ff. de annuis leg. l.* 27. *pr. ff. de condit. inſtit. l.* 16. *ff. de uſu & uſufr. legat.* (14. *l.* 1. *ſupr. in quib. cauſ. in integr. reſtit.* (15. *l.* 9. *infr. h. t.* (16. Confer. *l.* 47. *ff. de hered. petit.* (17. *l.* 8. §. 14. *ff. de inoff. teſtam.*

(18. v. *l.* 1. §. 21. *l.* 5. *in fin. l.* 21. *pr. ff. de SC. Silan.* (19. *arg. l.* 2. §. 27. *ff. ad SC. Tertull. l.* 15. *pr. ff. de SC. Silan.* (20. v. *l.* 9. *ff. de jure fiſci.* (21. Confer. *l.* 5. *ff. de minorib. l.* 26. §. 4. *ff. de fideicomm. libert.* (22. Fac. *l.* 1. *ff. de orig. jur.* (23. *l.* 1. §. 26. §. 27. *ff. de SC. Silan.* (24. *d. l.* 1. §. 28.

TIT. XXXVI.
DE CODICILLIS. 1
1. Imp. ALEXANDER A. Mocimo & aliis.

RUpto quidem testamento posthumi agnatione 2, codicillos 3 quoque ad testamentum pertinentes non valere, in dubium non venit. Sed cum post ruptum testamentum patrem pupillorum vestrorum literas 4 remisisse proponatis, quibus præcedens judicium confirmavit: Prætor nihil contra jus fecit, si novissimam ejus voluntatem secutus, relictum testamento Reipublicæ fideicommissum, ut ex codicillis relictum, præstandum esse pronunciavit. PP. 3. Cal. Jul. MAXIMO 3. & PATERNO COSS. 234.

2. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Asclepiodotæ.

HEreditatem quidem neque dari, neque adimi codicillis 5 posse, manifestum est. Verbis tamen precariis 6 per hujusmodi etiam novissimi judicii ordinationem jura non faciunt irritas voluntates. Unde inefficaciter te codicillis rogatam esse, *ut quibusdam rebus contenta, portionem, quam testamento fueras consequuta, aliis restitueres*, falso tibi persuasum est. PP. Id. Octobr. PEREGRINO & ÆMILIANO COSS. 245.

3. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Hyacintho & aliis.

CUm proponatis, pupillorum vestrorum matrem diversis temporibus ac dissonis voluntatibus duos 7 codicillos ordinasse: in dubium non venit id, quod priori codicillo inscripserat, per eum, in quem postea 8 secreta voluntatis suæ contulerat, si à prioris tenore discrepat, & contrariam voluntatem continet, revocatum 9 esse. PP. 6. Idib. Septembr. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

4. Iidem AA. & CC. Stratonico.

NOn idcirco minus, quod intestato 10 te absente codicillos mater tua fecit, hi, quibus precariis verbis adscripta sunt, relicta capiunt. Sine die & Consule.

5. Iidem AA. & CC. Flaviæ.

NE codicillos quidem 11 furentem posse facere, certissimi juris est. Si igitur scriptura velut codicillorum patris tui fuit prolata, ut aliquid ex hac peti possit: adseverationi tuæ mentis eum compotem fuisse negantis, fidem adesse probari 12 convenit. Dat. 6. Cal. Dec. *Divelli*, CC. COSS. 293.

6. Iidem AA. & CC. Demostheni.

SIve initio, quæ fuerat codicillis relicturus generaliter, sive novissime relicta servari mandaverit 13, confirmatione munitus, nullam justam gerere solicitudinem potes. Dat. 3. Idus Decembr. *Nicomediæ*, CC. COSS. 294.

7. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximum PP.

SI idem codicilli, quod testamenta possent, cur diversum his instrumentis vocabulum mandaretur, quæ vis, ac potestas una sociasset? Igitur specialiter codicillis instituendi 14, ac substituendi potestas juris autoritate data non est. Dat. * 3. Jun. PACATIANO & HILARIANO COSS. 332.

8. Imp. THEODOSIUS A. Asclepiodoto PP.

SI quis agere ex testamento quolibet modo, sive scripto, sive sine 15 scriptura confecto, de hereditate voluerit: ad fideicommissi persecutionem adspirare cupiens, minime permittatur. Tantum enim abest, ut aditum cuiquam pro suo migrandi desiderio concedamus: ut etiam illud sanciamus. Si testator faciens testamentum, in eodem *pro codicillis etiam id valere* complexus sit: qui hereditatem petit ab ipsis intentionis exordiis, utrum velit, eligendi habeat potestatem, sciens se unius electione alterius sibi aditum præclusisse: ita ut sive bonorum possessionem secundum tabulas, sive secundum nuncupationem, cæterasque similes postulaverit, aut certe mitti se in possessionem ex more petierit: statim inter ipsa hujus juris auspicia propositum suæ intentionis explanet. §. 1. Illud quoque pari ratione servandum est, ut testator, qui decrevit facere testamentum, si id adimplere nequiverit, intestato videatur esse defunctus, nec transducere liceat ad fideicommissi 16 interpretationem, velut ex codicillis ultimam voluntatem: nisi id ille complexus 17 sit, *ut vim etiam codicillorum* 18 *scriptura debeat obtinere:* illo electionis videlicet jure perdurante, ut qui ex testamento agere voluerit, ad fideicommissum migrare non possit. §. 2. Si quis vero ex parentibus utriusque sexus, ac liberis usque ad quartum gradum agnationis vinculis alligatus, vel cognationis nexu constrictus usque ad tertium, scriptus heres fuerit, vel nuncupatus, in eo videlicet testamento, quod testator vicem quoque codicillorum voluit obtinere: licebit ei, si de hereditate ex testamento secundum mortui voluntatem agens fuerit superatus, vel certe ipse sponte voluerit, ad fideicommissi subsidium convolare: non enim par eademque ratio videtur, admittere debita 19, & lucra non capere. §. 3. In omni 20 autem ultima voluntate, excepto 21 testamento, quinque 22 testes, vel rogati, vel qui fortuitu venerint, in uno eodemque tempore debent adhiberi: sive in scriptis, sive sine 23 scriptis voluntas conficiatur: testibus videlicet, quando in scriptis voluntas componitur, subnotationem suam accommodantibus. Dat. 15. Calend. Mart. *Constantinop.* VICTORE V. C. COS. 424.

TIT. XXXVII.
DE LEGATIS. 1
1. Imp. ANTONINUS PIUS A. libertis Sextiliæ.

QUamvis verbis his 2, *quoad cum Claudio Justo morati essetis*, alimenta vobis, & vestiarium legatum sit: tamen hanc fuisse defuncti cogitationem interpretor, ut & post mortem 3 Justi [Claudii] eadem vobis præstari 4 voluerit. Sine die & Consule.

2. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Sabiniano.

QUamvis heres institutus hereditatem vendiderit, tamen legata & fideicommissa ab eo 5 peti possunt: & quod eo nomine datum fuerit, venditor ab emptore vel fidejussoribus ejus petere poterit. PP. 10. Calend. Septembr. LATERANO & RUFINO COSS. 198.

3. Iidem AA. Victorino.

QUi post testamentum factum prædia, quæ legavit, pignori 6, vel hypothecæ dedit, mutasse voluntatem circa legatariorum personam non videtur. 7 Et ideo, [etiam] si in personam actio electa est: recte placuit ab herede prædia liberari. PP. 6. Calend. Maji, GENTIANO & BASSO COSS. 212.

TIT. XXXVI. (1. *Lib.* 29. *D.* 7. *Lib.* 2. *Inst. ult.* (2. *l.* 1. *supr. de posthum. hered. instit.* (3. Vide tamen *l.* 14. *l.* 29. *infr. de fideicommiss. l.* 29. *pr. ff. qui testam. facere poss.* (4. Adde *l.* 38. *ff. de condit. & demonstr.* (5. v. *l.* 2. *in fin. l.* 10. *ff. de jure codicill.* §. 2. *Inst. h. t. l.* 4. *supr. tit. prox. l.* 5. §. 1. *supr. de necess. serv. hered. instit. l.* 77. *ff. de hered. instit. l.* 27. *in fin. ff. de condit. instit. l.* 76. *ff. ad SC. Trebell. l.* 14. *supr. de testam.* confer tamen *l.* 77. *ff. de hered. instit.* (6. v. *l.* 115. *l.* 118. *ff. de legat.* 1. (7. *l.* 6. §. 1. *ff. de jure codicill.* §. *ult. Inst. h. t.* (8. *l.* 19. *infr. de fideicom. arg.* §. 2. *Inst. quib. mod. testam. infirm. l. ult. ff. de constit. princ.* (9. Adde *l.* 8. *in fin. ff. de jure codicill.* (10. *l.* 8. *l.* 16. *ff. d. t.* §. 1. *Inst. h. t. l.* 5. *infr. ad SC. Trebell.* (11. *l.* 2. §. 3. *ff. de jure codicill.* (12. *l.* 23. *supr. de probationib.* (13. Adde §. 1. *in fin. Inst. h. t.* (14. *l.* 2. *supr. eod. l.* 13. *in fin. ff. de jure codicill. l.* 14. *supr. de testam.* (15. v. *l.* 5. *infr. ad SC. Trebell. l.* 5. *in fin. ff. de re judic.* (16. *l.* 1. *ff. de jure codicill. l.* 29. *pr. ff. qui testam. facere. l.* 11. §. 1. *ff. de legat.* 3. vide tamen *l.* 76. *ff. ad SC. Trebell.* juncta *l.* 14. *supr. de testam.* (17. *d. l.* 1. *l.* 41. §. 3. *ff. de vulg. & pupill. substit. l.* 11. *infr. de testam. manum.* vide tamen *l.* 38. *ff. de fideicom. libert. l.* 3. *ff. de testam. milit.* (18. v. *l.* 29. *in fin. ff. qui testam. facere. l.* 41. §. 3. *ff. de vulg. & pupill. substit.* (19. *l.* 7. §. 2. *supr. de curat. furios.* (20. *l. ult. infr. de donat. mort. causa.* (21. *l.* 28. §. 1. *supr. de testam.* (22. *d. l. ult. d. l.* 28. §. 1. (23. *pr. supr. h. l.*

TIT. XXXVII. (1. *Lib.* 30. *Lib.* 31. *Lib.* 32. *Lib.* 33. *Lib.* 34. *D. Lib.* 2. *Inst.* 10. (2. v. *l.* 3. *infr. de condit. insert.* (3. *l.* 20. *pr. ff. de annuis legat. l.* 13. §. 1. *l.* 20. *in fin. ff. de aliment. vel cib. leg.* (4. Immo vide *l.* 4. *infr. de condit. insert. l.* 31. *ff. de condit. & demonstr.* (5. *l.* 2. *supr. de hered. vel act. vendita.* adde *l.* 2 *supr. de pactis.* (6. §. 12. *Inst. h. t.* adde *l.* 11. §. 12. *ff. de legat.* 3. *l.* 6. *infr. de fideicommiss.* (7. Vide tamen *arg. l.* 12. *supr. de donat. inter vir. & uxor.*

4. Imp. ANTONINUS A. Sulpitio.

SErvis testamento dominorum non data libertate 8, legatum seu fideicommissum 9 relictum non valet 10: nec convalescere potest, licet post mortem testatoris libertatem aliqua ratione consecuti sint. PP. 5. Cal. Jul. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

5. Idem A. Donato.

NOn est dubium denegari actionem legatorum ei pro portione competenti in his rebus, quas subtraxisse eum de hereditate apparuerit. PP. 5. Id. Septembr. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

6. Idem A. Juliano.

SI legata relicta primus 11 legatarius agnovit: substitutio eorum in persona Pontianæ facta evanuit. 12 P. P. 8. Calend. Maji, *Romæ* LÆTO 2. & CEREALE COSS. 216.

7. Idem A. Fausto.

SI Fortidianum fundum primo pater tuus fratribus per præceptionem, ac mox tibi 13 legavit, concursu dominium ejus tibi quoque quæritur. §. 1. Error autem nominum 14 in scriptura factus, si modo de mancipiis, vel possessionibus legatis non ambigitur, jus legati dati non minuit. PP. 5. Id. Jul. LÆTO 2. & CEREALE COSS. 216.

8. Idem A. Demetrio.

AB administratione tutelæ religio sacramenti 15 Marcellum, quem vobis à patre tutorem datum [testamento] proponitis, eripit. Quæ res, quominus legatum consequatur, non impedit. 16 Nec enim juste ab ea petitione repellitur: cum, etiamsi vellet tutelam administrare, prohibeatur. PP. 8. Idus Martii, *Romæ*, SABINO 2. & ANULINO COSS. 217.

9. Imp. ALEXAND. A. Antiocho.

SI in fraudem eorum, quæ testamento relicta sunt, admissus est accusator, qui testamentum falsum diceret: Præses provinciæ secundum jurisdictionis formam solvi legata jubebit, interposita cautione 17, *si evicta fuerit hereditas, ea restituturum*: quamvis alias tunc cautioni locus sit, cum sine controversia legata solvantur. PP. 7. Id. Febr. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

10. Idem A. Ingenuæ.

CUm alienam 18 rem quis reliquerit, si quidem sciens: tam ex legato, quam ex fideicommisso ab eo, qui legatum, seu fideicommissum meruit, peti potest. Quod si suam 19 esse putavit: non aliter valet relictum, nisi proximæ personæ, vel uxori, vel alii tali personæ datum sit, cui legaturus esset, & si scisset rem alienam esse. PP. 5. Cal. Febr. ALBINO & MAXIMO COSS. 228.

11. Idem A. Albiniano.

FIlia legatorum non habet actionem, si ea, quæ ei [in] testamento reliquit [vivus] pater, postea 20 in dotem 21 dederit. PP. 5. Non. Mart. POMPEJANO & PELIGNO COSS. 232.

12. Imp. GORDIAN. A. Mutiano.

CUm responso viri prudentissimi Papiniani 22, quod precibus insertum est, præceptionis legatum & omissa parte hereditatis 23 vindicari posse declaretur: intelligis desiderio tuo juxta juris formam esse consultum. † Verba vero responsi hæc sunt: Filiæ mater prædium ita legavit: *Præcipito, sumito extra partem hereditatis.* Cum hereditati matris filia renunciasset, nihilominus eam recte legatum vindicare visum est. P. Constitutio 5. Id. Jul. SABINO 2. & VENUSTO COSS. 241.

13. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Severæ.

PRoprias 24 tuas res legari, vel fideicommitti tibi non 25 potuisse, certum est. PP. 15. Calend. Maji, MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

14. Iidem AA. Tatiano.

MOnumenta quidem legari 26 non posse manifestum est: jus autem mortuum inferendi, legare nemo prohibetur. PP. 2. Calend. Septembr. MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

15. Iidem AA. Terentio & aliis.

SI universæ facultates 27, quas pater vester reliquit, debito fiscali, aut privato absumuntur: nihil ex his, quæ testamento ejus adscripta sunt, valere potest. Quod si deducto debito, in relictis bonis superfluum est, libertates impediri juris ratio non permittit: quin etiam legata, necnon fideicommissa, salva lege Falcidia, præstanda sunt. PP. 3. Calend. Octobr. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

16. Iidem AA. & CC. Syllæ.

CReditor, si à debitore suo rem 28, quam pignoris nomine susceperat, legatam sibi contendit: etiam debito ab heredibus ejus oblato, quo minus restituat, defendi potest. S. 18. Calend. Februar. *Sirmii*, CC. COSS.

17. Iidem AA. & CC. Eutychiano.

DAtum legatum adimi 29 tam pure, quam sub conditione, non libertis tantum, sed etiam ingenuis placuit. Dat. 3. Non. Mart. CC. COSS. 293.

18. Iidem AA. & CC. Justino.

EX legato nominis, actionibus ab his, [qui] successerunt, non mandatis, directas quidem actiones legatarius habere non potest: utilibus 30 autem suo nomine experietur. Dat. 6. Id. Dec. CC. COSS.

19. Iidem AA. & CC. Niconi.

NOn tantum duorum 31 mensium, sed & minoris temporis maritus uxori testamento scriptus succedit: nec legata, vel fideicommissa, seu donationes temporis hujus angustia capi prohibet. Dat. 5. Id. Dec. *Nicomediæ*, CC. COSS. 293.

20. Iidem AA. Eutychiano.

UXor patrui tui, si testata decesserit: res tuas 32, tantum usumfructum 33 earum habens, legare non potuit. Dat. 8. Cal. Jan. CC. COSS. 293.

21. Imppp. CONSTANTINUS, CONSTANTIUS & CONSTANS, AAA. ad Populum.

IN legatis, vel fideicommissis necessaria non sit verborum 34 observantia: ita ut nihil prorsus intersit, quis talem voluntatem verborum casus exceperit, aut quis loquendi usus effuderit. Dat. Cal. Febr. CONSTANTIO 2. & CONSTANTE COSS. 339.

22. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ PP.

IN annalibus legatis, vel fideicommissis, quæ testator non solum certæ personæ, sed & ejus heredibus præstari voluit, eorum exactionem omnibus heredibus, & eorum heredum heredibus 35 servari pro voluntate testatoris præcipimus. Dat. 3. Id. Decembr. *Constantinop.* DN. JUSTINIANO A. PP. 2. COS. 528.

23. Idem A. Juliano P. P.

CUm quæstio talis de significatione verborum [animos] veterum movit, si quis cuidam *agrum Cornelianum* puta, vel alium quempiam in solidum legaverit, deinde alii partem ejus dimidiam: quantam portionem primus, quantam secundus legatarius conse-

(8. *l.* 28. *infr. de fideicom. l.* 76. *in fin. l.* 89. *pr. ff. de hered. instit. l.* 15. *ff. de opt. legat. l.* 20. *ff. de adim. vel transfer. legat. l.* 30 §. 15. *ff. de fideicom. libert.* (9. *l.* 88. §. 13. *ff. de legat* 2. (10. Immo obst. *l.* 5. §. 2. *supr. de necess. serv. hered. instit. l.* 16. *l.* 17. *l.* 19. *ff. de aliment. vel cib. legat. l.* 7. *supr. de testam. milit.* (11. *l.* 8. §. 4. *ff. de legat.* 2. (12. *l.* 5. *supr. de impub. & aliis substit.* (13. §. 1. *Inst. de adempt. legat.* (14. v. *l.* 4. *l.* 7. *supr. de testam.* (15. *l.* 4. *supr. qui dare tut.* (16. *l.* 76 §. 6 *ff. de legat.* 2. immo vide *l.* 32. *ff. de excus. tut.* fac. *l.* 3. *ff. de condit. & demonstr.* (17. v. *l. ult. supr. l.* 6. *ff. de hered. petit. l.* 3. §. 6. *l.* 8. *ff. si cui plus quam per legem Falcid.* (18. §. 4. *Inst. h. t.* §. 1. *Inst. de sing. reb. per fideicom. l.* 10. *in fin. ff. de auro.* (19. *l.* 67. §. 8. *ff. de legat.* 2. adde *l.* 108. §. 4. *ff. de legat.* 1. (20. *l.* 84. §. 5. *ff. de legat.* 1. *d. l.* 108. §. 4. (21. v. *l.* 29. *ff. de jure dot.* adde *l.* 22. *ff. de legat.* 1. (22. v. *l.* 87. *ff. d. t.* (23. *d. l.* 87. *l.* 17. *in fin. ff. d. t. l.* 75. *in fin. ff. de legat.* 2. *l.* 4. §. 11. *ff. de doli mali & met. except.*

(24. Vide tamen *l.* 98. *ff. de condit. & demonstr. l.* 39. §. 2. *l.* 82. §. 1. *ff. de legat.* 1. (25. §. 10. *Inst. h. t.* (26. *l.* 2. *in fin. supr. l.* 12. §. 1. *ff. de relig. & sumpt. funer.* fac. *l.* 6. §. 2. *ff.* §. 7. *Inst. de rer. divis.* (27. *l.* 12. *in fin. supr. l.* 12. *ff. de testam. milit. l.* 16. *infr. ad leg. Falcid. l.* 1. §. 8. *ff. ad SC. Trebell.* (28. *l.* 85. *ff. de legat.* 2. (29. v. *tot. tit. ff. de adim. vel transfer. legat. tit. Inst. de ademptione legat.* (30. Confer. *l.* 5. *l.* 7. *supr. de hered. vel act. vendit. l.* 2. *supr. de obligat. l. ult. supr. quando fiscus. l.* 20. *ff. de pignorib.* adde *l.* 1. *infr. de donationib.* (31. v. *l.* 2. *supr. de secund. nupt.* (32. Immo vide *l.* 10. *supr. h. t.* (33. Adde *l.* 24. §. 1. *ff. de legat.* 1. (34. v. *l.* 2. *infr. commun. de legat. l.* 15. *supr. de testam. l. ult. supr. qui admitti ad bonor. poss.* (35. arg. *l.* 4. *ff. de jure immun.* fac. *l.* 65. *ff. de verb. signif.*

quitur?

sequitur? Simili dubitatione & in hereditate, & in fideicommissis habita. Cumque computationes multæ introducebantur, & multis ratiocinationibus dignæ: nos hujusmodi computationes quasi superfluas, & contrarias voluntati testatoris, omnes esse sopiendas censemus. Cum enim manifestum est, eum, qui ab initio duodecim uncias rei cuidam reliquit, alii autem postea sex, recessisse quidem à priore voluntate, voluisse autem minui eam sex unciis, cum alii eas obtulit: & præsens casus exitum apertissimum inveniet. † Si quis itaque vel agrum, vel hereditatem reliquerit, primo quidem in totum, secundo autem in partem dimidiam: utrumque in sex 36 uncias esse, vel dominum rei legatæ, vel heredem. Et si tota re primo relicta, tertiam partem secundo reliquerit: secundum prædictum modum octo quidem uncias vel agri, vel hereditatis apud primum remanere, tertiam autem partem, vel quatuor uncias ad secundum migrare. Et sic in omnibus statuendum est, id est, in hereditatibus, vel legatis, vel fideicommissis: vestigia enim voluntatis testatoris non aliter, nisi per hujusmodi viam æstimanda sunt. §. 1. Sed & aliam disceptationem juris antiqui non absimilem constitutam decidere nobis humanum esse apparuit. Agitabatur enim, si quis *agrum Cornelianum*, vel forte alium, vel quandam rem cuidam legaverit: & postea iterum, vel sæpius 37 ei eandem rem per legatum, vel fideicommissum dederit, post talia autem verba testamenti, Sempronio eundem agrum, vel aliam rem legaverit, ut sæpius quidem fuisset Titii mentio, semel autem Sempronii: quid statuendum est? & quid juris sit, si conjunctim, aut separatim eis relinquatur, sive in legato hoc consistat, sive in hereditate? Hujusmodi igitur decidentes antiquam controversiam sancimus, cuicunque sit hereditas, vel ager in memoratis casibus, sive conjunctim, sive soli, sive sæpius eidem relictus: æqua 38 lance & hereditatem, & agrum, & aliam quamcunque rem dividi, & ad dimidiam partem unumquemque vocari: nisi specialiter expresserit, & dixerit testator, tantas quidem partes velle unum, tantas autem alterum habere. In omnibus etenim testatoris voluntatem 39, quæ legitima est, dominari censemus. Dat 15. Calend. Dec. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

24. Idem A. Joanni P. P.

CUm quidam suum filiumfamilias impuberem exheredatum fecit, aliis heredibus scriptis, eidem autem pupillo alium substitutum reliquit, maximam scilicet ostendens ad filium suum affectionem, cui nihil quidem emolumenti reliquit, sed post exheredationis injuriam etiam substitutionem 40 ei addidit, & [à] substituto legatum reliquit. *Quærebatur*, si hujusmodi legatum, vel fideicommissum posset valere? Sed & si legatum eidem exheredato filio pater reliquerit, & substituerit ei exheredato facto aliquem extraneum: iterum certabatur, si saltem per eundem modum fideicommissum posset relinquere? Cum igitur antiquitas quidem hoc diverse tractare maluerit, nobis autem hujusmodi jurgia supervacua esse videantur: sancimus, nullo legato, nullo fideicommisso hujusmodi substitutum, qui exheredato pupillo datus est, prægravari 41, nec si ipsam rem, quam pupillo legavit, à substituto ejus vel legare, vel fideicommittere voluit. Dat. 2. Calend. Maji, *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC.

25. Idem A. Joanni P. P.

SI legatarius [vel fideicommissarius] celaverit testamentum, & postea hoc in lucem emerserit, an posset legatum sibi relictum is, qui celaverit, ex [eo] testamento vindicare, dubitabatur? Quod omnimodo inhibendum esse censemus, ut non accipiat fructum suæ calliditatis, qui voluit heredem hereditate sua defraudare: sed hujusmodi legatum illi quidem auferatur, maneat autem quasi pro non scripto apud heredem 42, ut qui alii nocendum esse existimavit, ipse suam sentiat jacturam: quemadmodum si legatarius, cui propter tutelam gerendam aliquid relictum sit, non subierit tutelam 43: ei quidem legatum aufertur, pupillo autem adsignatur, cui ille utilis esse noluit. Dat. Cal. Nov. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

26. Idem A. Joanni P. P.

ILlud, quod de legatis, vel fideicommissis temporalibus, utpote irritis, à legum conditoribus definitum est, emendare prospeximus: sancientes etiam talem legatorum, vel fideicommissorum speciem valere, & firmitatem habere. Cum enim jam constitutum sit, fieri posse temporales donationes 44, & contractus: consequens est etiam legata, & fideicommissa, quæ ad tempus relicta sunt, ad eandem similitudinem confirmari: post completum videlicet tempus ad heredem iisdem legatis, vel fideicommissis remeantibus, necessitatem habente legatario, vel fideicommissario cautionem in personam heredis exponere, ut [ei] post transactum tempus res non culpa ejus deterior facta restituatur. Dat. 15. Calend. Nov. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. Anno 2. 532.

TIT. XXXVIII.
DE VERBORUM 1 ET RERUM SIGNIFICATIONE.

1. Imp. ANTONINUS A. Antipatræ.

PRædiis *instructis* legatis, quamvis ex fructibus vinum & oleum in eodem fundo habuit: tamen si id venale 2 fuit: item ea, quæ ad tempus propter incursionem latronum tutelæ 3 causa in prædium translata sunt, legato non cedere, juris auctoribus placuit. † Vinum vero quod in apothecis 4 fuit, si ideo illic habuit, ut cum in prædium venisset, materfamilias eo uteretur, legato cedere, ignorare non debes. P. P. 6. Id. August. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Rufino.

FUndo 5, *sicut* 6 *instructus* 7 *est*, legato, sive per fideicommissum relicto, villicum quidem hominesque, & omnia, quæ vel ipse paterfamilias, cum ibi ageret, vel ut fundus esset instructus, non temporis 8 causa, in eo habuit, relicta esse, juris auctoritate definitum est: ea etiam, quæ tam fructuum colligendorum 9, quam servandorum, item pecora stercorandi 10, vel pascendi causa ibi constituta, ut de his fructus capiantur, vel ut fundus sit instructus: fideicommisso cedere, certi juris est. Dat. Non. Octobr. *Sirmii*, AA. Consulibus.

3. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano PP.

SAncimus *cautionis* nomine, vel ἀσφαλείας, id est, *securitatis*, non esse fidejussoris dationem interpretandam 11: nisi hoc specialiter vel in Græcis, vel in Latinis verbis scriptum fuerit. Nisi enim vel generaliter de satisdatione, vel fidejussione specialiter sit nominatum: cautione, vel ἀσφαλείᾳ minime fidejussionem, sed nudam promissionem significari. Dat. Calend. Mart. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

4. Idem A. Joanni PP.

CUm quidam sic vel institutionem, vel legatum, vel fideicommissum, vel libertatem, vel tutelam scripsisset, *Ille*, *aut* 12 *ille mihi heres esto*: vel, *Illi*, *aut illi do*, *lego*: vel *dari volo*: vel *illum*, *aut illum liberum*: aut *tutorem esse volo*, vel *jubeo*; dubitabatur, utrumne inutilis sit hujusmodi institutio, & legatum, & fideicommissum, & libertas, & tutoris datio? an occupantis melior conditio sit? an ambo in hujusmodi lucra, vel munera vocentur? & an secundum aliquem ordinem admittantur? an uterque omnimodo? cum alii in institutionibus primum quasi institutum admitti, secundum quasi substitutum, alii in fideicommissis posteriorem solum accepturum fideicommissum existimaverint, quasi recentiore voluntate testatoris utentem. Et si quis eorum altercationes sigillatim exponere maluerit, nihil prohibet non leve libri vo-

(36. Immo vide *l.* 13. §. 4. *ff.* §. 7. *Inst. de hered. instit.* (37. v. *l.* 34. §. 1. *ff. de legat.* 1. (38. Fac. *l.* 19. *in fin. ff. d. t.* (39. v. *l.* 16. *infr. de fideicommiss. l.* 3. *in fin. supr. de liberis præter.* (40. Vide enim §. 4. *Inst. de pupill. substit.* (41. *arg. Auth. novissima. supr. de inoff. testam.* (42. v. *l.* 1. §. 12. *infr. de caducis toll.* (43. *l.* 32. *ff. de excus. tut. l.* 5. §. 2. *ff. de his quæ ut indign.* vide tamen *l.* 8. *supr. h. t. l.* 76. §. 6. *ff. de legat.* 2.

(44. *l.* 1. *l.* 2. *l.* 3. *infr. de donationib. quæ sub modo.* adde *l.* 1. *ff. de in diem addict. l.* 1. *l.* 2. *ff. de lege commiss.*

TIT. XXXVIII. (1. *Lib.* 50. *D.* 16. (2. *l.* 12. §. 30. *ff. de instruct. vel instrum. legat.* (3. *d. l.* 12. §. 29. (4. *d.* §. 29. (5. *l.* 1. *supr. h. t.* (6. *l.* 12. §. 27. *ff. de instruct. vel instrum. legat.* (7. *d. l.* 12. §. 27. *& seq. l.* 8. *l.* 16. §. 2. *l.* 20. §. 8. *ff. d. t.* (8. *l.* 1. *supr. h. t.* (9. *l.* 8. *ff. de instruct. vel instrum. legat.* (10. *l.* 9. *ff. d. t.* (11. Immo obst. *l.* 59. *in fin. ff. mandati. l.* 4. §. 8. *ff. de fideicom. libert.* (12. Adde *l.* 23. *ff. de testam. tut.*

lumen extendere, ut si explicari possit tanta auctorum varietas: cum non solum juris auctores, sed etiam ipsæ Principales Constitutiones, quas ipsi auctores retulerunt, inter se variasse videntur. Melius itaque nobis visum est, omni hujusmodi verbositate explosa, conjunctionem *Aut* 13, pro *Et* accipi: ut videatur copulativo modo esse prolata, & magis sit παραδιάζευξις, ut & primam personam inducat, & secundam non repellat. Quemadmodum enim (verbi gratia) in Interdicto *Quod vi* 14, *aut clam*, *aut* conjunctio pro & apertissime posita est: ita & in omnibus hujusmodi casibus, sive institutionum, sive legatorum, sive fideicommissorum, vel libertatum, seu tutelarum hoc est intelligendum, ut ambo veniant æqua lance ad hereditatem, ambo legata similiter accipiant: fideicommissum in utrumque dividatur: libertas utrumque capiat: tutoris ambo fungantur officio: [ut] sic nemo defraudetur à commodo testatoris, & major providentia pupillis inferatur: ne dum dubitatur, apud quem debeat esse tutela, in medio res pupillorum depereant. Sed hæc quidem sancimus, cum in personas hujusmodi proferatur scriptura. Sin autem una quidem est persona, res autem ita derelictæ sunt, *Illam*, *aut illam rem illi do*, *lego*, vel *per fideicommissum relinquo*: tunc secundum veteres regulas & antiquas definitiones, vetustatis jura maneant incorrupta, nulla innovatione eis ex hac Constitutione introducenda. Quod etiam in Contractibus locum habere censemus. Dat. Prid. Calend. Maji, *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

5. Idem A. Joanni P. P.

SUggestioni Illyricianæ Advocationis respondentes, decernimus, *familiæ* 15 nomen talem habere vigorem, parentes & liberos, omnesque propinquos, & substantiam: libertos 16 etiam & patronos, nec non servos per hanc appellationem significari: & si quis per suum elogium fideicommissum *familiæ suæ* reliquerit 17, nulla speciali adjectione super quibusdam certis personis facta: non solum propinquos, sed etiam his deficientibus, generum & nurum. Eos enim nobis humanum esse videtur ad fideicommissum vocari: ita videlicet, si matrimonium morte filii, vel filiæ fuerit dissolutum: nullo etenim modo possunt gener, vel nurus filiis viventibus ad tale fideicommissum vocari: cum hi proculdubio eos antecedant: & hoc videlicet gradatim fieri, ut post eos liberti veniant. † Hoc eodem valente & si quis rem immobilem cuidam legaverit, vel fideicommiserit, eamque alienare 18 prohibuerit, adjiciens, *ut, si hoc fideicommissarius præterierit*, *familiæ suæ res acquiratur.* † In aliis autem casibus nomen *familiæ* pro substantia 19 oportet intelligi: quia & servi, & aliæ res in patrimonio uniuscujusque esse putantur. Dat. 15. Cal. Novembr. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. Anno secundo. 532.

TIT. XXXIX. SI OMISSA 1 SIT CAUSA testamenti.

1. Impp. SEVER. & ANTON. AA. Januariæ.

SI in fraudem 2 legatorum transmissam hereditatem ad substitutum probatura es: utilis actio adversus eum, cum quo fraudis consilium participatum est, [tibi] competit. Plane, si pecunia accepta 3 omisit aditionem, legata & fideicommissa præstare cogitur. Accept. Cal. Octobr. FUSCO & DEXTRO COSS. 226.

2. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Victoriæ.

EUm, qui cum testamento posset obtinere hereditatem, ab intestato jus successionis voluit amplecti, libertatibus eodem testamento datis obesse non 4 posse, jampridem placuit. Quod si, cum jam neque adiri ex testamento hereditas, neque bonorum possessio peti possit: judicium defuncti non usurpabitur, sed ad irritum juris ratione revocatum est: petitio relictorum nullo jure procedit. Si vero jure facto testamento: cessante herede scripto, alter ab intestato adiit hereditatem, neque libertates 5, neque legata ex testamento posse præstari, manifestum est. PP. Calend. Januar. PHILIPPO A. & TITIANO COSS. 246.

3. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Apro & Piæ.

SI Proculiana patri vestro, cujus estis heredes, testamento quid reliquit, & scripti jure secundum ejus judicium, vel omissa causa testamenti successerunt ab intestato: aditus competens judex, quatenus legis Falcidiæ 6 modus patitur, vobis relicta restitui jubebit. Dat. 15. Cal. Januar. *Sirmii*, AA. COSS.

TIT. XL. DE INDICTA VIDUITATE, ET LEGE Julia Miscella tollenda. 1

1. Imp. GORDIANUS A. Bono.

LEgatum alii sub conditione sic relictum, *si uxor nuptui se post mortem mariti non collocaverit*, contractis nuptiis conditione deficit 2, ideoque peti nequaquam potest. PP. 13. Calend. August. GORDIANO A. 2. & POMPEJANO COSS. 242.

2. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

AMbiguitates legis Juliæ Miscellæ generali lege tollentes, nullum concedimus fieri juramentum secundum prædictam legem, sed penitus ea una cum Mutiana 3 cautione super hac causa quiescente, licere *mulieribus* etiam maritorum suorum interminatione spreta, quæ viduitatem eis indicit, & non dato sacramento, procreandæ sobolis gratia tantum ad secundas migrare nuptias, pœna hujusmodi cessante, sive habeat liberos, sive non: & ea percipere 4, quæ maritus dereliquit: quorum omnium manifestissimum est, dominium minime eas liberis existentibus habere, usufructu 5 tantummodo apud eas remanente, & ad liberos prioris tori proprietate eorum deferenda, secundum ea, quæ de secundis nuptiis, & lucris, quæ ex his mulieribus [obveniunt,] statuta sunt: ne ex necessitate legis, & sacramento colorato perjurium committatur. Cum enim mulieres ad hoc natura progenuerit, ut partus ederent, & maxima eis cupiditas in hoc constituta sit: quare scientes prudentesque perjurium committi patimur? Tale igitur juramentum conquiescat, & lex Julia Miscella cedat cum Mutiana 6 cautione super hoc introducta, à [nostra] Republica separata. Augeri etenim magis nostram Rempublicam, & multis hominibus legitime progenitis frequentari, quam impiis perjuriis affici volumus: cum satis esse inhumanum videatur, per leges, quæ perjuria puniunt, 7 viam perjuriis aperiri. Dat. 10. Calend. Mart. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

In AUTHENT. de nupt. §. quæ vero nunc sequitur. coll. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 43.

CUi relictum quid fuerit à conjuge, *vel à qualibet persona*, ne secundas ineat nuptias: *intra annum quidem non petat*, *nisi spes nuptiarum deficiat: post annum vero capiat*, *præstita cautione* rei cum fructibus restituendæ, si contra fecerit. *Pro re immobili juratoria cautio fiat cum hypothecis; pro mobili (si persona sit idonea) eadem sit cautio: alioquin & fidejussor exigitur*, *si præstari potest. Contractis nuptiis res data vindicari potest: quod sic admittitur*, *ac si ei relictum*, *vel ordinatum non esset.*

3. Idem A. Joanni P. P.

LEgem Juliam Miscellam quemadmodum in fœminis sustulimus, ita & in *masculis* 8 esse sublatam, pertinere quidem ad sensum nostræ legis, quam super hoc promulgavimus, non est incertum: Ne tamen quædam ambiguitas simplices animos moveat, etiam expressim sancimus, legem Juliam Miscellam, & Senatusconsultum, quod circa eam factum est, nec non Mutianam 9 cautionem, quæ super talibus nuptiis introducta est, non solum in fœminis, sed etiam in masculis cessare. † Sed quia apud Ulpianum

(13. *l.* 29. *l.* 53. *ff. h. t.* (14. *l.* 11. §. 5. *ff. quod vi aut clam.* (15. v. *l.* 195. *l.* 196. *ff. h. t. l.* 32. *in fin. ff.* de legat. 2. *l.* 14. *in fin. ff.* ad SC. Trebell. (16. v. *l.* 108. *ff.* de condit. & *demonstr. l.* 88. §. 6. *ff.* de legat. 2. (17. *l.* 32. *in fin. ff. d. t.* (18. v. *l. ult. supr. de reb. alien. non alienand.* (19. *l.* 195. §. 1. *ff. h. t.*

TIT. XXXIX. (1. *Lib.* 29. D. 4. (2. *l.* 4. *ff. h. t.* (3. *l.* 3. *ff. eod. l.* 1. *infr. de fideicom. libert.* (4. *l.* 22. *ff. h. t.* (5. *l.* 15. *ff. eod.* (6. *l.* 6. *pr. ff. eod.*

TIT. XL. (1. v. *Nov.* 22. *c.* 43. 44. (2. *l.* 63. *in fin. ff.* de condit. & *demonstr.* adde *l.* 74. *ff. eod. l.* 2. *supr. de institut. & substit.* (3. v. *l.* 3. *infr. h. t.* (4. Abrog. *Auth. cui relictum. infr. eod.* (5. *l.* 3. *vers. nec quicquam. supr. de secund. nupt.* (6. v. *l.* 3. *infr. h. t.* (7. Immo vide *l.* 2. *supr. de reb. creditis.* (8. v. *l.* 79. *in fin. ff.* de condit. & *demonstr. Nov.* 22. *c.* 44. *pr.* (9. v. *l.* 2. *supr. h. t. l.* 72. §. 1. *ff.* de condit. & *demonstr. d. Nov.* 22. *c.* 43.

in libris Sabinianis invenimus quædam verba, quæ effugiunt legis Miscellæ observationem: ne quis & ea sublata esse putaverit, sancimus, cum hujusmodi verbis mulieribus aliquid relinquatur, *Si vidua erit*, vel *quoties vidua erit*, vel *cum vidua erit*: vel è contrario maribus, *Si amiserint uxores*, vel *quando ad cœlibatum pervenerint*: non vetari ea vindicare, vel legitimo modo sumere, quæ eis derelicta sunt. Neque enim ut permaneant vel fœminæ in viduitate, vel masculi in cœlibatu, videtur esse relictum, ut locum ante nostram legem habeat lex Julia Miscella, quæ jam perempta est: sed cum primum hoc evenerit, illico competat talibus personis ejus, quod relictum est, persecutio: quia sub conditione relictum esse videtur, sive semel, sive in annos singulos hæc liberalitas fuerit conscripta, quasi pro solatio suæ tristitiæ. Dat. Cal. Novembr. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. XLI.
DE HIS, QUÆ POENÆ 1 NOMINE IN TESTAMENTO, vel codicillis [scribuntur, vel] relinquuntur.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ PP.

SUpervacuam observationem veterum [legum;] per quam testatorum voluntates ad effectum duci impediebantur, amputamus: præcipientes, nullum valere dicendo pœnæ nomine quædam esse relicta, vel adempta in supremis testantium voluntatibus, eas infirmare: sed licere testanti pro implenda sua voluntate, vel pecunias dari præcipere, vel aliam pecuniariam pœnam inferre, quibus voluerit, tam in adimendis hereditatibus, vel legatis, vel fideicommissis, vel libertatibus, quam in præcipiendo ad alias personas eas transferri ab eo, cui relicta ab initio sunt, vel aliquid aliis ab eo dari, si minus dispositionibus sui heres, vel legatarius, vel libertate donatus paruerit. Quod si aliquid facere, vel legibus 2 interdictum, vel alias probrosum, vel etiam impossibile 3 jussus aliquis eorum fuerit: tunc sine ullo damno, etiam neglecto testatoris præcepto servabitur. Dat. Cal. Januar. *Constantinop.* Domino nostro JUSTIN. A. PP. 2. COS. 528.

TIT. XLII.
DE FIDEICOMMISSIS. 1

1. Imp. ANTONINUS A.

SI probaveris Demetrium petiisse de matre heredeque sua, ut tibi alimenta menstrua, & vestiarium annuum præstaret, eamque secutam voluntatem filii sui per multum temporis, id est, non minus in tali causa triennio, ea præstitisse 2, ut in futurum 3 quoque ea præstentur, & si qua in præteritum præstita non sunt, ut exsolvantur, impetrabis. PP. 17. Cal. Septembr. DUOBUS ASPRIS COSS. 213.

2. Idem A. Eupatrio.

ET si inutiliter fideicommissum relictum sit: tamen si heredes, comperta voluntate defuncti, prædia ex causa fideicommissi avo tuo præstiterunt 4: frustra ab heredibus ejus de ea re quæstio tibi movetur, cum non ex ea sola scriptura, sed ex conscientia relicti fideicommissi defuncti voluntati satisfactum esse videatur. PP. 6. Cal. August. LÆTO 2. & CEREALE COSS. 216.

3. Idem A. Rufino.

CUm secundum voluntatem defunctæ, Chrysidem puellam ab heredibus manumissam, eamque, priusquam ei restitueretur hereditas, intestato vita functam proponas: ad manumissores 5 ejus successio pertinet. Qui si adierint ejus hereditatem, confusis 6 actionibus, fideicommisso sunt liberati. PP. 5. Id. Dec. LÆTO 2. & CEREALE COSS. 216.

4. Imp. ALEXANDER A. Victorino.

VOluntas 7 patris prohibentis *liberos* 8 *fundos extra familiam* 9 *vendere*, *vel pignori dare*, fratrem sorori 10 donare prohibuisse non videtur. PP. 5. Calend. Jul. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

5. Idem A. Reginæ.

SI frater tuus, postquam patri heres extitit, pubes 11 jam [factus,] sine liberis decessit: ex pupillari substitutione tibi hereditas ejus delata non est. Sed si verbis fideicommissi aliqua parte testamenti confirmata est: fideicommissum ab heredibus petere non prohiberis. PP. 15. Cal. Februar. JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

6. Idem A. Nilio.

PRædia obligata 12 per legatum, vel fideicommissum relicta, heres luere debet 13: maxime cum testator conditionem eorum non ignoravit: aut, si scisset, legaturus tibi aliud, quod non minus esset, fuisset. Si vero à creditore distracta sunt, pretium heres exsolvere cogitur, nisi contraria defuncti voluntas ab herede ostendatur. PP. 16. Calend. Mart. JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

7. Idem A. Septimo.

VOluntatis 14 defuncti quæstio in æstimatione 15 Judicis est. PP. 15. Cal. Mart. FUSCO 2. & DEXTRO COSS. 226.

8. Idem A. Masculo.

QUi fideicommissariam libertatem meruit, legata 16 seu fideicommissa à defuncto sibi data suo jure persequitur. PP. 15. Cal. Jul. FUSCO 2. & DEXTRO COSS. 226.

9. Imp. GORDIANUS A. Paulinæ.

AB eo 17, qui neque legatum, neque fideicommissum, neque hereditatem, vel mortis 18 causa donationem accepit 19, nihil per fideicommissum relinqui potest. PP. 17. Calend. Octobr. PIO & PONTIANO COSS. 239.

10. Idem A. Firmo.

VErbum, *volo* 20, licet desit, tamen quia additum perfectum sensum facit, pro adjecto habendum est. Dat. 3. Id. Decembr. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

11. Idem A. Papyriano.

QUotiens ab omnibus 21, qui alienatione facta ad fideicommissi petitionem adspirare possunt, venditio celebratur, aut quibusdam vendentibus alii consenserint: contractus auctoritas convelli nequaquam potest. PP. 2. Cal. Jan. GORDIANO A. 2. & POMPEJANO COSS. 242.

12. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Rufino.

POst mortem suam rogatam restituere hereditatem, defuncti judicio, & antequam 22 fati munus impleat, posse satisfacere, id est, restituere hereditatem quarta parte vel retenta, vel omissa 23, si voluerit, explorati juris est. PP. Id. Octobr. PEREGRINO & ÆMILIANO COSS. 245.

13. Iidem A. & C. Sempronio.

QUoties principali loco heres institutus testatori succedit 24: legata seu fideicommissa à substituto 25 data posci jure non possunt. PP. 8. Calend. Mart. PRÆSENTE & ALBINO COSS. 247.

Verbis precariis substituti, si intra pubertatem heres institutus decedat, eo intra pubertatem mortuo, fideicommissum petere possunt ab ejus heredibus, si adita hereditate decesserit, vel à legitimis testatoris heredibus, si heres institutus decesserit non adita hereditate. Char.

TIT. XLI. (1. *Lib.* 34. *D.* 6. §. *ult. Inst.* de *legat.* (2. *l.* 22. *ff. de condit. & demonstr. l.* 1. *ff. de condit. instit.* (3. *l.* 20. *ff. d. t. de condit. instit. d.* §. *ult. Inst. in fin.*

TIT. XLII. (1. *Lib.* 30. *Lib.* 31. *Lib.* 32. *D. Lib.* 2. *Inst.* 23. (2. Confer. *l.* 28. *supr. de pact. l.* 5. *l.* 7. *l.* 8. *supr. l.* 6. *ff. de usur. l.* 108. *ff. de solutionib.* adde *l.* 88. §. 5. *ff. de legat.* 2. (3. Immo vide *d. l.* 28. (4. *l.* 23. *infr. h. t. l.* 16. §. 1. *supr. de testam. l.* 9. §. 5. *ff. de jur. & facti ignor.* (5. *l.* 17. *ff. de bon. libert. tit. Inst. de success. libert.* (6. *l.* 7. *supr. de pact. l.* 6. *infr. ad leg. Falcid. l.* 95. §. 2. *ff. de solution.*

(7. v. *l. ult. supr. de reb. alien. non alien.* (8. Adde *l.* 38. §. 4. *ff. de legat.* 3. (9. Fac. *l. ult. supr. de verb. signif.* *l.* 88. §. 6. *ff. de legat.* 2. (10. d. *l. ult. supr. de verb. signif.* (11. Adde *l.* 8. *supr. de impub. & aliis substit.* (12. Confer. *l.* 57. *ff. de legat.* 1. §. 5. *Inst. l.* 3. *supr. de legatis.* (13. Excip. *l.* 15. *ff. de dote præleg.* (14. *l.* 15. *infr. h. t. l.* 95. *ff. de legat.* 3. (15. *l.* 12. *l.* 69. §. 1. *ff. d. t. l.* 168. *in fin. ff. de reg. jur.* (16. v. *l.* 91. §. 2. *ff. de legat.* 1. *l.* 9. *pr. l.* 19. *ff. de manum. testam.* (17. v. *l.* 1. §. 17. *ff. ad SC. Trebell.* (18. *l.* 50. *l.* 77. §. 2. *ff. de legat.* 2. (19. *l.* 8. §. 5. *ff. de transaction.* (20. v. *l.* 14. §. 6. *supr. de recept. arbitr. l.* 1. §. 5. *ff. de hered. instit.* (21. *l.* 120. §. 1. *ff. de legat.* 1. *Nov.* 159. *c.* 3. (22. *l.* 137. §. 2. *in fin. ff. de verb. oblig.* (23. *l.* 9. *infr. ad leg. Falcid.* (24. *l.* 5. *supr. de impub. & aliis substit.* (25. *l.* 20. *ff. si quis omissa causa testam.*

14. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA. Falconi.

EAm, quam frater tuus instituerat, sive quæsita, sive non quæsita hereditate decesserit: cum tamen simpliciter, antequam duodecimum ætatis annum implevisset, verbis precariis testamento facto nonnullos ei voluerit substitutos: nihil prohibet fideicommissum petere, vel ab ipsius heredibus, [vel ab his,] qui bona intestati tenent. Tunc enim locum habet, quod regulariter 26 traditur, *ea, quæ in testamento relinquuntur, si ex testamento non adeatur hereditas, non valere*: cum verbis relicta [directis] adiri potuit hereditas, non cum illa ipsa sic data est, ut esset ab intestato successoribus postulanda. Quod rescripsimus sequentes adseverationem tuam, quasi scripta heres non fuerit jure adoptata: alioquin si in familia relicta heres facta decesserit: & consequenter ipsius heredes petitioni fideicommissi respondere coguntur. PP. 14. Calend. Septembr. VALERIANO 3. & GALLIENO 2. AA. COSS. 256.

15. Iidem AA. Philocrati.

QUamvis simpliciter te ac fratrem tuum aliquis instituerit heredes, ejusque hereditatis commodum pater ex tua fratrisque persona pro portionibus vestris potestatis ratione quæsierit: tamen quia inferioribus verbis testamenti vos sui 27 juris facere testator curavit, intelligi potest restituendæ hereditatis commodo fideicommisso patrem obstrictum esse. PP. 6. Id. Octobr. *Romæ*, MAXIM. 2. & GLABRIONE COSS. 257.

16. Imppp. CARUS, CARINUS & NUMERIANUS AAA. Isidoræ.

CUm virum prudentissimum Papinianum respondisse non ignoremus, etiam legata hujusmodi fideicommisso contineri, id est, ubi heres rogatus fuerit, *quidquid ex hereditate ad eum pervenerit, post mortem restituere*: animadvertimus etiam præceptionis 28 compendium testatoris verbis comprehensum esse. † Sane quoniam in fideicommissis voluntas 29 magis, quam verba plerumque 30 intuenda est: si quas pro rei veritate præterea probationes habes, ad commendandam hanc patris voluntatem, quam fuisse adseveras, apud Præsidem [provinciæ] experiri non vetaris. PP. Prid. Id. Novembr. CARO & CARINO AA. COSS. 283.

17. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Fortunato.

SI creditoris voluntas jure subnixa liberari te debito volentis doceri potest: etiam antequam solenniter tibi liberatio à successore præstetur 31, exceptionem 32 tibi ex voluntate defuncti descendentem competere manifestum est. PP. 12. Cal. Maji, MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

18. Iidem AA. Apolausto.

CUm necessitatem reddendæ rationis defunctus remittendam 33 tibi esse petierit, manifesti juris est, voluntatem defuncti immutatam esse debere. PP. Id. Mart. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

19. Iidem AA. Ampliato.

CLari & aperti juris est, in fideicommissis posteriores 34 voluntates esse firmiores. PP. 8. Id. Septembr. ipsis AA. 4. & 3. COSS. 290.

20. Iidem AA. Juliano.

ETiam 35 à pupillorum tutoribus, velut ab ipsis 36 relicta fideicommissa debentur. PP. 3. Non. Dec. ipsis 4. & 3. COSS. 290.

21. Iidem AA. & CC. Tiberio.

SI in personam patris tui, cui te successisse proponis, fideicommissi dies utiliter cessit 37: licet tempore, quo fuerat datum, needum te natum [fuisse] probetur: uxorem patrui [tui,] quem contendis rogatum fuisse patri tuo, *si sine liberis decesserit*, ab avo [tuo] relicta restituere: si ei successerit, de fideicommisso convenire debes. Nam si patrui etiam hereditas tibi quæsita est, non de fideicommisso quærendum, sed hereditas ab ea vindicanda est. Dat. 6. Id. Febr. AA. COSS. 293.

22. Iidem AA. & CC. Plautiano.

ET in epistola 38, vel libello, vel sine 39 scriptura, imo etiam nutu 40 fideicommissum relinqui posse adhibitis testibus, nulla dubitatio est. Dat. Id. April. *Byzantii*, AA. COSS. 293.

23. Iidem AA. & CC. Stratonico.

SI veritas, vel solennitas 41 juris deest, nec amplexus 42 parentis voluntatem relicta dedisti, vel transactionis 43 causa stipulantibus 44 promisisti, negotiumque integrum est: ad solutionem urgeri non potes. Dat. 5. Cal. Februar. AA. COSS. 293.

24. Iidem AA. & CC. Menostrato.

INstrumenta prædiorum per fideicommissum relictorum, quæ ad probationem originis eorum pertinent, heredes præstare necesse non habent: cautionem tamen præstare debent: quod si opus fuerit, legatario seu fideicommissario ipsa, si habeant, proferant. 45 Dat. Cal. Decembr. *Sirmii*, AA. COSS. 293.

25. Iidem AA. & CC. Julianæ.

HEredum 46 etiam res proprias per fideicommissum relinqui posse, non ambigitur. Dat. 2. Cal. Mart. CC. COSS. 293.

26. Iidem AA. & CC. Fortunato, alias Cajano.

EX 47 repudiatione fideicommissi, doli 48 mali exceptio justa causa intercedente tunc opponitur, quando ipse, cui fideicommissum relictum est, repudiatione usus fuerit. Unde cum hoc non te, sed patrem 49 fecisse adseveres, qui tibi nocere non potuit, nihil tibi obesse potest. Dat. 2. Id. April. *Sirmii*, CC. COSS. 293.

27. Iidem AA. & CC. Olympiadi.

FIdeicommissum ejus, qui reliquerat, pœnitentia 50 probata, successores nunquam præstare compelluntur. Dat. 5. Cal. Octobr. *Viminacii*, CC. COSS. 294.

28. Iidem AA. & CC. Tiberio.

EX fideicommisso sub conditione sine 51 libertate servis propriis inutiliter dato, libertas peti non potest. Dat. 15. Cal. Novembr. *Trans mare*, CC. COSS. 293.

29. Iidem AA. & CC. Achilleo.

EX testamento, quod jure non 52 valet, nec fideicommissum quidem, si non ab intestato 53 quoque succedentes rogati probentur, peti potest. Dat. 8. Cal. Decembr. CC. COSS. 293.

30. Imp. JUSTINIANUS A. Demostheni P. P.

CUm acutissimi ingenii vir, & merito ante alios excellens Papinianus in suis statuerit Responsis 54: *si quis filium suum heredem instituit, & restitutionis post mortem oneri subegit, non aliter hoc videri disposuisse, nisi cum filius ejus sine* 55 *sobole vitam suam reliquerit*: nos hujus sensum merito mirati, plenissimum ei donamus eventum: ut si quis hæc disposuerit, non tantum filium heredem instituens, sed etiam filiam, vel ab initio nepotem vel neptem, pronepotem vel proneptem, vel aliam deinceps posteritatem, & eam restitutionis post obitum gravamini subjugaverit: non aliter

(26. *l.* 12. §. 5. *ff. de bon. libert.* (27. v. *l.* 70. *l.* 93. *ff. de condit. & demonstrat.* (28. Confer. *l.* 96. *ff. de legat.* 3. *l.* 3. §. 4. *ff. ad SC. Trebell. l.* 86. *ff. ad leg. Falcid. arg. l.* 91. *pr. ff. eod.* vide tamen *l.* 32. *in fin. ff. de legat.* 3. (29. *l.* 7. *supr. h. t. l.* 23. *supr. de legat. l.* 7. *in fin. ff. de supellect. leg.* (30. Vide enim *l.* 19. *in fin. ff. de usu & usufructu leg. l.* 67. *in fin. ff. de legat.* 2. *l.* 52. §. 4. *ff. de legat.* 3. (31. v. *l.* 7. *in fin. ff. de liberat. leg.* §. 13. *Inst. de legat.* (32. *l.* 3. §. 3. *l.* 22. *ff. de liberat. leg.* v. *l.* 4. §. 10. *ff. de doli mali & met. except.* (33. Vide tamen *l.* 5. §. 7. *ff. de admin. & peric. tut. l.* 9. *l.* 20. *in fin. l.* 28. §. 9. *ff. de liberat. leg.* (34. *l.* 3. *supr. de codicill. l.* 87. *ff. de condit. & demonstrat.* (35. *l.* 5. *supr. de reb. credit.* (36. *d. l.* 5. *l.* 69. §. 2. *ff. de legat.* 2. (37. Vide enim *l.* 67. *l.* 75. §. 1. & §. 6. *ff. de legat.* 2. *l.* 4. *ff. de alim. vel cibar. legat. l.* 3. *infr. quando dies legati. l. ult. supr. si quis omissa causa testam. l. un.* §. 7. *infr. de caducis toll.* (38. *l.* 75. *pr. ff. de legat.* 2. *l.* 1. *supr. de codicill.* adde *l. ult. pr. ff. de legat.* 2. *l.* 75. *pr. ff. ad SC. Trebell. l.* 7. *supr. qui testam. facere poss.* vide tamen *l.* 17. *ff. de jure codicill.* (39. *l.* 5. *infr. de SC. Trebell.* adde *l.* 5. §. 1. *ff. de re judic.* (40. v. *l.* 21. *pr. ff. de legat.* 3. (41. *l.* 29. *infr. h. t.* (42. *l.* 2. *supr. eod.* fac. *l.* 16. §. 1. *supr. de testam.* (43. d. *l.* 2. (44. v. *l.* 62. *ff. de condict. indeb.* (45. *l.* 5. *ff. fam. ercisc. l.* 48. *in fin. l.* 52. *in fin. pr. ff. de act. empt. vendit.* (46. §. 4. *Instit. de legat.* §. 1. *Inst. de singul. reb. per fideicom. l.* 67. §. 8. *ff. de legat.* 2. (47. v. *l.* 38. *in fin. ff. de legat.* 1. (48. Fac. *l.* 36. *ff. ad leg. Aquil.* (49. v. *l.* 11. *supr. de jure delib.* (50. v. *l.* 3. *in fin. ff. de adim. vel transfer. legat.* (51. v. *l.* 4. *supr. de legat. l.* 88. §. 13. *ff. de legat.* 2. (52. *l.* 23. *supr. h. t. l.* 8. §. 1. *supr. de codicill. l.* 1. *in fin. ff. de hered. petit. l.* 4. *l.* 29. *ff. qui testam. facere poss.* (53. v. *l.* 11. *infr. de testam. manum. l.* 41. §. 3. *ff. de vulgar. & pupill. substit.* (54. *l.* 102. *ff. de condit. & demonstrat.* (55. *d. l.* 102. *l.* 6. *supr. de instit. & substit. sub condit.*

hoc sensisse videatur, nisi ii, qui restitutione onerati sunt, sine filiis vel filiabus, nepotibus vel neptibus, pronepotibus vel proneptibus fuerint defuncti: ne videatur testator alienas successiones propriis anteponere. Recitata septimo 56 in novo consistorio palatii Justiniani. Datum 3. Cal. Novembr. DECIO V. C. COS. 529.

31. Idem A. Joanni PP.

QUidam filium suum à sacris paternis remisit, & postea testamento condito eum præteriit 57, nullo ei penitus relicto, aliis heredibus derelictis, ipsum autem, quem neque heredem, neque exheredatum fecit, fideicommisso prægravavit: *Quærebatur*, si utile esset hujusmodi fideicommissum? Tota igitur antiqua dubietate super hoc explosa nobis in hoc casu placuit, ut emancipatus (utpote injuria à patre adfectus) non compellatur fideicommissum à sua persona relictum præstare. † Quod etiam in aliis personis, quas exheredari necesse est, locum habere censemus. Dat. Prid. Calend. Mart. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

32. Idem A. Joanni PP.

QUæstionem ex facto emergentem resecantes, & voluntati mortuorum prospicientes, sancimus: si sine 58 scriptura & præsentia testium fideicommisso derelicto fideicommissarius elegerit heredis juramentum 59, vel forsitan legatarii, vel fideicommissarii, quotiens ab eo relictum est fideicommissum, sive universitatis, sive speciale: necesse habere heredem vel legatarium, seu fideicommissarium, prius jurejurando 60 de calumnia præstito, vel sacramentum subire, & omni inquietudine sese relaxare: vel si recusandum existimaverit sacramentum, aut certam [partem, vel] quantitatem manifestare fideicommissario derelictam noluerit, si forsitan majorem fideicommissarius expetat; omnimodo exactioni fideicommissi subjacere, & eum ad satisfactionem compelli: cum ipse sibi judex, & testis inveniatur, cujus religio, & fides à fideicommissario electa est, nullis testibus, nullisque aliis adventitiis probationibus requisitis. Sed sive quinque sint testes, sive minores, vel nemo: causam per illius sacramentum vel dandum, vel recusandum suam habere tam firmitatem, quam exactionem, sive pater sit, qui fideicommissum dederit, sive extraneus: ut æquitatis ratio communiter in omnes procedat. Cum enim res per testium solennitatem ostenditur: tunc & numerus 61 testium, & nimia subtilitas requirenda est. Lex etenim, ne quid falsitatis incurrat per duos forte testes compositum testamentum, majorem numerum testium expostulat: ut per ampliores homines perfectissima veritas reveletur. Cum autem is, qui aliquid ex voluntate defuncti lucratur, (& maxime ipse heres, cui summa auctoritas totius causæ commissa est) dicere compellitur veritatem per sacramenti religionem: qualis locus testibus relinquatur, vel quemadmodum ad extraneam fidem decurratur, propria, & indubitata [fide] relicta? cum & in leges respeximus, quæ justis dispositionibus testatorum omnimodo heredes obedire 62 compellunt: & sic strictius causam exigunt, ut etiam amittere lucrum hereditatis sanciant eos, qui testatoribus suis minime paruerint.

In AUTHENT. de hered. & Falcid. §. si quis autem non implens. col. 1. tit. 1. Novell. 1.

HOc amplius, qui defuncti judicium lege non repræsentatum monitus à judice intra annum non implet, exeluditur eo, quod præter debitum naturale perceperit ex eodem judicio. † Hoc autem cum onere suo, danda super hoc cautione, defertur primo substitutis, mox ordine servato coheredibus adeuntibus, vel generali fideicommissario, vel legatario soli, vel ex pluribus in parte potiori, vel speciali fideicommissario, vel legatario majoris emolumenti, vel omnibus, vel volentibus, vel libertate in testamento donatis, prout quisque eorum prior nominatus est: exheredatis ne hic quidem respectis: postremo defertur extraneo, vel fisco.

(56. v. *l.* 30. *supr. de jure dot.* (57. *l.* 2. *ff. de legat.* 3. (58. *l.* 22. *supr. h. t.* (59. §. *ult. Inst. de fideicommiss. hered.* (60. Fac *l* 1. *supr. de jurejur. propter calumn. l.* 34. §. 4. *l.* 37. *ff. de jurejur.* (61. v. *l.* 12. *ff. de testib.* (62. *Nov.* 48. *c.* 1.

TIT. XLIII.

COMMUNIA DE LEGATIS ET FIDEICOMMISSIS, & de in rem missione tollenda.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Demosth. PP.

CUm hi, qui legatis vel fideicommissis honorati sunt, personalem actionem plerumque habere noscantur: quis vel vindicationis, vel sinendi modo, aliorumque generum 1 legatorum subtilitatem prono animo admittat, quam posteritas optimis rationibus usa nec facile suscepit, nec inextricabiles circuitus laudavit? quis in rem 2 missionis scrupulosis utatur ambagibus? Rectius igitur esse censemus, in rem quidem missionem penitus aboleri: omnibus vero tam legatariis, quam fideicommissariis unam 3 naturam imponere, & non 4 solum personalem actionem præstare, sed & in rem, quatenus eis liceat easdem res, sive per quodcunque genus legati, sive per fideicommissum fuerint derelictæ, vindicare in rem actione instituenda, & insuper utilem Servianam, id est, hypothecariam super his, quæ fuerint derelicta, in res mortui præstare. Cum enim jam hoc jure nostro increbuit, licere testatori hypothecam rerum [suarum] in testamento quibus voluerit dare, & iterum novellæ Constitutiones 5 in multis casibus, & tacitas 6 hypothecas introduxerunt: non abs re est, etiam nos in præsenti casu hypothecariam donare [actionem,] quæ [etiam] nullo verbo præcedente possit ab ipsa lege induci. Si enim testator ideo legata vel fideicommissa reliquit, ut omnimodo personæ ab eo honoratæ ea percipiant: apparet, ex ejus voluntate etiam præfatas actiones contra res testatoris esse instituendas, ut omnibus modis voluntati ejus satisfiat, & præcipue cum talia sint legata vel fideicommissa, quæ piis actibus sunt deputata. Et hæc disposuimus, non tantum si ab herede fuerit legatum derelictum vel fideicommissum, sed & si à legatario 7 vel fideicommissario vel alia 8 persona, quam gravare fideicommisso possumus, fideicommissum cuidam relinquatur. Cum enim non aliter valeat, nisi aliquid lucri adferat ei, à quo derelictum est, nihil est grave, etiam adversus eum non tantum personalem, sed etiam in rem & hypothecariam extendere actionem in rebus, quas à testatore consecutus est. † In omnibus autem hujusmodi casibus in tantum & hypothecaria unumquemque conveniri volumus; in quantum personalis actio adversus eum competit: & hypothecam esse non 9 ipsius heredis, vel alterius personæ, quæ gravata est fideicommisso, rerum, sed tantummodo earum, quæ à testatore ad eum pervenerint. Dat. 15. Calend. Octobr. *Chalcedone*, DECIO V. C. COS. 529.

2. Idem A. Juliano PP.

OMne verbum 10 significans testatoris legitimum sensum, legare vel fideicommittere volentis, utile atque validum est, sive directis verbis, quale est *Jubeo* 11 forte: sive precariis 12 utatur testator, quale est *rogo*, *volo*, *mando*, *fideicommitto*: sive juramentum interposuerit: cum & hoc nobis audientibus ventilatum est, testatore quidem dicente ἐνορκῶ 13: partibus autem hujusmodi verbum huc atque illuc lacerantibus. Sit igitur (secundum quod diximus) ex omni parte verborum non inefficax voluntas secundum verba legantis, vel fideicommittentis, & omnia 14, quæ naturaliter insunt legatis, & fideicommissis inhærere intelligantur: & contra quidquid fideicommittitur, hoc intelligatur esse legatum, & si quid tale est, quod non habet naturam legatorum, hoc ei ex fideicommissis accommodetur: & sit omnibus perfectus eventus, & ex omnibus nascantur in rem actiones, & ex omnibus hypothecariæ, ex omnibus personales. Ubi autem aliquid contrarium in legatis & fideicommissis eveniet, hoc fideicommisso quasi humaniori aggregetur, & secundum ejus dirimatur naturam. Et nemo moriens putet legitimam voluntatem reprobari, sed nostro semper utetur adjutorio: & quemadmodum viventibus providimus, ita

TIT. XLIII. (1. §. 2. *Inst. de legat.* (2. v. *l. ult.* §. 2. *infr. h. t.* (3. *l.* 1. *ff. de legat.* 1. (4. v. *l.* 2. *l. ult.* §. 2. *infr. h. t.* §. 2. *Instit. de legat.* (5. *l.* 1. §. 1. *supr. de rei uxor. act.* (6. v. *infr. in quib. caus. pign. tacite.* (7. *l.* 9. *supr. de fideicom.* (8. *l. un.* §. 7. *in fin. infr. de caducis toll.* (9. *l.* 4. *in fin. ff. de separationibus.* (10. *l.* 21. *supr. de legat.* adde *l.* 11. *pr. ff. de legat.* 3. (11. v. *l.* 28. §. *pen. ff. de liberat. legat.* (12. v. §. *ult. Inst. de sing. reb. per fideicommiss.* (13. v. *l.* 77. §. 23. *ff. de legat.* 2. *l.* 3. *pr. ff. de jure fisci.* §. 1. *Inst. de fideicommiss.* (14. *l.* 1. *supr. h. t. l.* 1. *ff. de legat.* 1. §. 3. *Instit. de legat.*

& morientibus prospiciatur; & si specialiter legati tantum faciat testator mentionem, hoc & legatum & fideicommissum intelligatur; & si fidei heredis, vel legatarii aliquid committatur, hoc & legatum esse videatur. Nos enim *non verbis* 15, *sed ipsis rebus leges imponimus*. Dat. 10. Cal. Mart. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

3. Idem A. Joanni PP.

SI duobus vel tribus hominibus, vel pluribus forte optio servi vel alterius rei fuerit relicta, vel [si] uni quidem legatario optio servi, vel alterius rei relicta est, ipse autem moriens plures sibi reliquerit heredes: *dubitabatur* inter veteres, si inter legatarios, vel heredes legatarii fuerit certatum, & alter alterum servum, vel alteram rem eligere velit, quid sit statuendum? † Sancimus itaque, in omnibus hujusmodi casibus rei judicem fortunam esse, & sortem 16 inter altercantes adhibendam: ut quem sors prætulerit, is quidem habeat potestatem eligendi, cæteris autem æstimationem præstet contingentium eis partium, id est, servis quidem & ancillis majoribus decem annis, si sine arte sint, viginti 17 solidis æstimandis: minoribus vero decem annis, non amplius, quam in decem solidos computandis: sin autem artifices sint, usque ad triginta solidos æstimatione eorum procedente, sive masculi, sive fœminæ sint: exceptis notariis, & medicis utriusque sexus: cum notarios quinquaginta solidis æstimari velimus; medicos autem & obstetrices 18 sexaginta. Eunuchis minoribus quidem decem annis usque ad triginta solidos valentibus, majoribus vero usque ad quinquaginta: sin autem artifices sint, usque ad septuaginta. §. 1. Sed & si quis optionem servi vel alterius rei reliquerit non ipsi legatario, sed quem Titius forte elegerit 19, Titius autem vel noluerit eligere, [vel non potuerit,] vel morte fuerit præventus, & in hac specie *dubitabatur* apud veteres, quid statuendum sit: utrumne legatum exspiret, an aliquod ei inducatur adjutorium, ut viri boni arbitratu procedat electio? Censemus itaque, si intra annale tempus ille, qui eligere jussus est, hoc facere supersederit, vel minime potuerit, vel quandocunque decesserit: ipsi legatario videri esse delatam electionem: ita tamen, ut non 20 optimum ex servis, vel aliis rebus quidquam eligat, sed mediæ æstimationis, ne dum legatarium satis esse fovendum existimamus, heredis commoda defraudentur. §. 2. Sed quia nostra majestas per multos casus legatariis, & fideicommissariis prospexit, actionesque 21 tam personales, quam in rem & hypothecarias dedimus, & in rem 22 missionis tenebrosissimus error abolitus est: & ad hanc legem pervenimus. Nemo itaque [heres] ea, quæ per legatum vel pure, vel sub certo die relicta sunt, vel quæ restitui aliis disposita sunt, vel substitutioni supposita, secundum veterem dispositionem putet in posterum alienanda 23, vel pignoris, vel hypothecæ titulo adsignanda, vel mancipia manumittenda: sed sciat [hoc] quod alienum est 24, non ei licere, utpote sui patrimonii existens, alieno juri applicare: quia satis absurdum est, & irrationabile, rem, quam in suis bonis pure non possidet, eam ad alios posse transferre, vel hypothecæ, pignorisve nomine obligare vel manumittere, & alienam spem decipere. §. 3. Sin autem sub conditione 25, vel sub incerta die fuerit relictum legatum vel fideicommissum universitatis, vel speciale, vel substitutione, vel restitutione: melius quidem faciet, si & in his casibus caveat ab omni venditione, vel hypotheca, ne se gravioribus oneribus evictionis nomine supponat. † Sin autem avaritiæ cupidine propter spem conditionis minime implendæ, ad venditionem, vel hypothecam prosiluerit: sciat, quod conditione impleta ab initio causa in irritum devocetur: & sic intelligenda est, quasi nec scripta, nec penitus fuerit celebrata: ut nec usucapio, nec longi temporis præscriptio contra legatarium, vel fideicommissarium procedat. † Quod similiter [obtinere] censemus in hujusmodi legatis sive pure, sive sub die certo, sive sub conditione, sive sub incerta die relicta sint. Sed in his omnibus casibus legatario quidem, vel fideicommissario omnis licentia pateat rem vindicare, & sibi adsignare, nullo obstaculo ei à detentoribus opponendo.

In AUTHENT. de restit. & ea, quæ part. §. quamobrem præsentem. col. 4. tit. 18. al. 6.

Novell. 39. c. 1.

RES, *quæ subjacent restitutioni, prohibentur alienari quidem, vel obligari. Sed si liberis portio legitima non sufficiat ad dotis, sive donationis propter nuptias obligationem: permittitur res prædictas in eam causam alienare, vel obligare pro modo honestati personarum congruo. Ea enim, quæ communiter omnibus prosunt, his, quæ specialiter quibusdam utilia sunt, præponimus.* §. 4. Emptor autem sciens rei gravamen, adversus venditorem actionem habeat tantum ad restitutionem 26 pretii, neque duplæ stipulatione, neque melioratione 27 locum habente: cum sufficiat ei saltem pro pretio, quod sciens dedit pro aliena re, sibi satisfieri. Creditori nihilominus pignoratitia contraria actione adversus debitorem competente: ut ex omni parte omnique studio id, quod semper properamus, ad effectum perducatur, & ultima elogia defunctorum legitimum finem sortiantur, bonæ fidei proculdubio emptoribus integra jura, & nullo modo ex hac constitutione deminuta contra venditores habentibus. Dat. Cal. Septembr. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. XLIV.

DE FALSA CAUSA 1 ADJECTA legato, vel fideicommisso.

1. Imp. ANTONIN. A. Septimo.

VErba testamenti, quæ inseruisti, aut solutam 2 pecuniam debitam testatori declarant, aut voluntatem ejus liberare volentis debitorem manifeste ostendunt. Et ideo aut peti, quod solutum est, non potest: aut ex causa fideicommissi, ut debitor liberetur, agendum est: nisi liquido probari possit, eum non liberari debitorem voluisse, sed errore lapsum, solutam sibi pecuniam existimasse. PP. 7. Calend. Martii, ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

2. Imp. ALEXANDER A. Faustinæ.

ETiamsi veritas debiti non subest, falsa 3 tamen demonstratio non perimit legatum, & ex testamento ejus quoque nomine competit actio. PP. 7. Id. Nov. ALEXANDRO A. COS. 223.

3. Idem A. Verinæ.

SI non 4 designata certa quantitate dotem tibi legavit maritus, sed *quodcunque ad eum dotis nomine pervenisset, perventurumve esset*, & id ex testamento petis: necessaria probatio est numeratæ pecuniæ. Quod si quantitatem expresserit, debetur 5, & si in dotem datum 6 non est: quasi aliud legatum, non eo jure, quo dos fungitur. PP. Non. Maji, MAXIMO 2. & ÆLIANO CC. COSS. 224.

4. Imp. GORD. A. Alexandro.

SI dotem (ut proponis) defuncta in matrimonio uxore tua, patri ejus reddidisti, vel etiam ea non reddita, testamenti verbis (ut adseveras) munitus es, quibus se 7 recepisse dotem universam quondam socer tuus significavit: ne hoc nomine conveniaris, solicite agere non debes: cum aut soluta dote, nulla supersit actio: aut non reddita, adversus petentem juxta defuncti voluntatem, parata sit exceptio. PP. 15. Calend. Jun. SABINO 2. & VENUSTO COSS. 241.

5. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Severæ.

REfert largiter, [an] *dotem tibi reddi* maritus, an *quæ instrumento dotali conscripta sunt*, legati seu precariis verbis statuit: quippe [cum] superiore quidem casu datum probanti repeti tantum;

(15. *l.* 3. *supr. de liber. præter. l.* 1. *infr. de latina libert. l.* 3. §. 9. *ff. de adim. vel transfer. leg. l.* 9. *infr. quæ rei pignori.* (16. §. 23. *Instit. de legat.* adde *l.* 15. *ff. fam. ercisc. l.* 2. *infr. quando & quib. quarta pars. l.* 14. *ff. de judiciis. l.* 24. §. 17. *ff.* de *fideicom. libert. Nov.* 162. *c.* 3. *in fin.* (17. v. *l.* 1. §. 5. *infr. de commun. serv. manum.* (18. v. *l. pen. supr. de posthum. hered. instit. l.* 9. *pr. ff. ad leg. Aquil.* (19. Confer. *l.* 28. *ff. de condit. & demonstrat.* (20. *l.* 37. *pr. ff. de legat.* 1. (21. *l.* 1. *l.* 2. *supr. h. t.* (22. *d. l.* 1. *Nov.* 39. *pr.* (23. Adde *l.* 15. *ff. de reb. dub.* (24. v. *supr. de reb. alienis non alienand.* (25. *d. l.* 15. *l.* 17. *ff. quib. mod. usufruct. vel usus amitt.*

(26. *l.* 27. *infr. de evictionib.* (27. *l.* 38. *ff. de hered. petit.*

TIT. XLIV. (1. v. *l.* 12. *l.* 17. §. 2. *l.* 72. §. 6. *ff. de condit. & demonstrat.* §. 31. *Inst. de legat.* (2. *l.* 4. *infr. h. t.* v. *l.* 31. *ff. de liberat. legat.* (3. *l.* 3. *l.* 5. *infr. h. t. l.* 17. *pr. l.* 33. *pr. ff. de condit. & demonstrat.* §. 30. *Inst. de legat.* (4. v. §. 15. *Inst. d. t. l.* 6. *ff. de dote præleg.* (5. Immo vide *l.* 1. §. 7. *ff. d. t.* (6. Fac. *l.* 2. *supr. h. t.* (7. v. *l.* 1. *supr. eod.*

poste-

posteriore vero nihil nocente falsa 8 demonstratione [quod] significatum [est] instrumento, postulari possit. S. 14. Calend. Decembr. CC. COSS. 293.

TIT. XLV.
DE HIS, QUÆ SUB MODO 1 LEGATA, vel fideicommissa relinquuntur.

1. Imp. ANTONINUS A. Saturninæ.

IN legatis quidem, & fideicommissis etiam modus adscriptus pro 2 conditione observatur. Sed si per te non stat, quominus voluntati testatoris pareas, sed per eum, cui 3 *nubere* jussa es, quo minus id, quod tibi relictum est, obtineas, non oberit. PP. 5. Calend. Jan. GENTIANO & BASSO COSS. 212.

2. Imp. GORDIANUS A. Ammonio PP.

EX his verbis, *Titio decem millia, vel insulam relinquo, ita ut quinque millia ex his, vel eandem insulam Mævio restituat:* licet antea neque legati, neque fideicommissi petitio nascebatur, tamen in libertate 4 à D. Severo hoc admissum est. Sed & in pecuniariis causis voluntatis tuendæ gratia non immerito recipiendum est, ut etiam ex hujusmodi verbis, sive 5 ad conditionem, sive ad modum respiciant, sive ad dandum, vel faciendum aliquid: fideicommissi actio omnifariam nascatur, videlicet in conditionibus post exitum earum. Sin vero legato, aut fideicommisso relicto, testator legatarium, seu fideicommissarium prohibuerit, vel heredem suum, vel alium quendam debitum exigere: habet debitor adversus legatarium, seu fideicommissarium agentem, usque ad quantitatem [relicti, sive] fideicommissi, sive legati exceptionem. PP. 6. Id. Aug. SABINO 2. & VENUSTO COSS. 241.

TIT. XLVI.
DE CONDITIONIBUS 1 INSERTIS TAM legatis, quam fideicommissis, & libertatibus.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Claudiæ.

CUm testatorem fideicommissum Tralliano ab eo, quem pro parte heredem instituerat, ita reliquisse proponas, *si sine liberis institutus diem obiisset:* isque nepotem, quem ex filia susceperat, heredem instituerit: conditionem adscriptam fideicommisso defecisse 2, manifestum est: nisi alia defuncti voluntas evidenter probetur. PP. Non. Decembr. LATERANO & RUFINO COSS. 198.

2. Iidem AA. Galliano.

CUm patremfamilias fideicommissi nomine, quod in diem certam reliquit, ita cavere præcepisse proponas, *si à marito non 3 divertisset:* jurisdictionis originem perinde servari æquum est, ac si nihil super ea re scriptum fuisset. Nec exemplum legati, vel hereditatis, in quibus conditio divortii nonnunquam remitti solet, huic rei comparandum est: cum absurdum sit, ideo perpetui Edicti negligi formam, quia patris sui voluntati non obtemperatur. PP. *Antiochiæ*, 11. Cal. Aug. ANTONINO A. 2. & GETA 2. COSS. 206.

3. Imp. ANTONINUS A. Aurelio militi.

SI ea conditione Aulazanus legata testamento præstari voluit, *si cum focaria sua matreque ejus moraretur*, & per eum stetit, quominus voluntati testatoris pareret: cum [sua] sponte scripturæ testamenti non 4 obtemperaverit, ad petitionem non admittitur. PP. 6. Id. Jul. LÆTO 2. & CEREALE COSS. 216.

4. Imp. ALEXAND. A. Luciniæ.

LEgatum, sive fideicommissum à patruo tuo relictum tibi sub conditione, *si filio ejus nupsisses:* cum mortuo 5 filio, priusquam matrimonium cum eo contraheres, conditio defecerit, nulla ratione deberi tibi existimas. PP. Calend. Dec. ALEXAND. A. 2. & MARCELLO COSS. 227.

5. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Faustino.

SI uxorem tuam tempore nuptiarum in patria potestate fuisse monstretur, fideicommissi commodum ei relictum, *cum nupserit*, nullo alio diem ejus cedere prohibente, patri 6 quæsitum non ambigitur. † Quod si à patre ante nuptias emancipata fuerit, ac postea decesserit, superstite patre, & marito, ac liberis: actionem fideicommissi sibi competentem ad heredes suos transmisit. S. 6. Cal. Februar. *Sirmii*, CC. COSS. 293.

6. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

SI plures personæ unam conditionem implere fuerint jussæ, apud Ulpianum *dubitabatur*, utrumne omnes simul eandem facere debeant, an singuli quasi soli implere eam compellantur? Videtur autem nobis, unumquemque 7 necessitatem habere conditionem implere, & proportione sibi contingente accipere, quicquid ex hoc commodi est: ut hi quidem, qui compleverint jussa, ad lucrum vocentur; qui autem neglexerint, sibi imputent, si ab hujusmodi commodo repellantur. Dat. 3. Cal. August. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

7. Idem A. Joanni P. P.

CUm quidam testamento condito libertatem servo suo dereliquit sub conditione, *si suo heredi certum numerum solidorum præstaret*, vel *aliam quandam speciem*, vel *vicarium servum:* Ille autem servus non in eodem loco constitutus, ubi etiam heres fuerat, herili testamento cognito properabat ad heredem cum ipso, quod jussus erat dare heredi; sed in medio latronum, vel hostium incursione, [vel alio fortuito casu] peremptum est, quod portabat: *Quærebatur* inter antiquos, si præpediretur libertas, quia hoc dare servus non potest propter memoratum fortuitum casum? Itaque veterum dubietate quiescente, nobis placuit, ut & libertas omnimodo competat, & commodum, quod heredi, vel extraneo relinquitur, non 8 abstrahatur. Ex quacunque igitur causa impediatur, sive per heredem, sive per eum, cui dare [aliquid] jussus est, sive per fortuitos casus, in libertatem quidem ipse omnimodo perveniat, nisi ipse servus noluerit adimplere conditionem: obnoxius tamen constituatur post libertatem heredi, vel ei, cui dare aliquid jussus est, (nisi & ipse oblatas pecunias non susceperit: quod enim semel repudiatum ab eo est, redintegrari minime concedimus) quatenus hoc, quod dare jussus est, omnimodo implere compellatur; vel ipso mancipio [præstando] si existat: vel in æstimatione ejus, non amplius, quam in quindecim 9 solidos computanda: vel in alia re, si & ipsa appareat: vel si non existat, vera ejus æstimatione præstanda. Dat. Prid. Cal. Maji, *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. Anno 2. 532.

TIT. XLVII.
DE USURIS 1 ET FRUCTIBUS LEGATORUM, seu fideicommissorum.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Maximo.

LEgatorum, seu fideicommissorum usuras ex eo tempore, quo lis contestata 2 est, exigi posse, manifestum est: Sed & fructus rerum, & mercedes servorum, qui ex testamento debentur, similiter præstari solent. Proposita Prid. Cal. August. ÆMILIANO & FRONTONE COSS. 200.

(8. *l.* 2. *supr. eod. l.* 75. §. 1. *ff. de legat.* 1. *l.* 33. *pr. ff. de condit. & demonstrat.*

TIT. XLV. (1. Adde *Lib.* 35. *D.* 1. (2. *l.* 8. §. 7. *vers. idem. ff. de condit. instit. l.* 21. §. 3. *ff. de annuis leg. l.* 71. §. 1. *l.* 108. *ff. de condit. & demonstrat.* vide tamen *l.* 17. §. 2. *l.* 44. *ff. de manum. test.* (3. *l.* 31. *ff. de condit. & demonstrat.* (4. v. *l.* 48. *ff. de fideicom. libert.* (5. v. *l.* 21. §. 3. *ff. de annuis legat.*

TIT. XLVI. (1. *Lib.* 35. *D.* 1. (2. Fac. *l.* 48. *ff. solut. matrim.* (3. Confer. *l.* 5. *supr. de instit. & substit.* (4. *l.* 1. *supr. d. t. l. un.* §. 2. *infr. de caducis toll.*

(5. v. *l.* 31. *ff. de condit. & demonstrat.* (6. *l.* 14. *in fin. ff. quando dies legat. l.* 28. *ff. de pignorib.* collata *l.* 78. *pr. ff. de verb. oblig.* (7. Confer. *l.* 44. *in fin. ff. de hered. instit. l.* 13. *ff. de manum. testam. l.* 13. §. 2. *ff. de statuliber.* (8. Adde *l.* 11. *supr. si certum petatur. l.* 3. *l.* 20. *ff. de statuliber.* (9. *l.* 35. §. 3. *infr. de donationib.* vide tamen *l.* 1. §. 5. *infr. de communi servo manum.*

TIT. XLVII. (1. v. *l.* 3. *in fin. ff. de annuis legat.* (2. *l.* 4. *infr. h. t. l.* 91. *in fin. ff. de legat.* 1.

2. Imp. ANTONINUS A. libertis Caſſiani.

ADverſus eos, qui ſub obtentu Legis Falcidiæ legata morantur, notiſſimum eſt juris auxilium. 3 Si igitur propoſita ſtipulatione cavere cum ſatisdatione poteſtis *vos reſtituturos, quanto amplius, quam per eam legem licet*, acceperitis: Judex, qui de fideicommiſſis jus dicit, ſolida vobis legata præſtari jubebit. Quod ſi ſatisdationem implere non potueritis; arbitro dato certum diem vobis præfiniet, intra quem altera parte ceſſante partibus ſuis fungetur. Et ſi conſtiterit, Legi Falcidiæ locum non eſſe, & uſuras & fructus poſt litem conteſtatam percipietis. PP. 16. Cal. Jun. DUOBUS ASPRIS COSS. 213.

3. Imp. ALEXAND. A. Paterno.

SI homines certi per fideicommiſſum tibi relicti fuerint, poſt moram 4 periculo debitoris fideicommiſſi ſunt. Propoſita 12. Calend. April. JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

4. Imp. GORDIANUS A. Dionyſio.

IN legatis & fideicommiſſis fructus poſt litis 5 conteſtationem, non ex die mortis 6 conſequuntur, ſive in rem, ſive in perſonam agatur. PP. Non. Septembr. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

TIT. XLVIII.
DE INCERTIS 1 PERSONIS.

1. Ἀυτοκράτωρ Ἰεςινιανός.

Hujus Conſtitutionis meminit Juſtinianus Inſtit. de legatis. §. poſthumo. & Inſtit. de bon. poſſeſſ. in princ. *ex quibus locis hoc argumentum confeci.* A. Cont.

CUm olim incertis perſonis nec legata, nec fideicommiſſa relinqui poſſent, nec libertas, nec poſthumo 2 alieno, qui nec inſtitui poterat, hæc omnia correxit Juſtinianus, ita tamen, ut incertus 3 tutor nec hodie dari poſſit.

Photius quoque & Balſamon in Nomocanone *non uno in loco ejus meminerunt, ajuntque eſſe tit.* 48. *lib.* 6. *conſtitutionem unam.*

Ex his igitur & ſequentes quoque epitomas *confeci.*

NUmerat hæc Conſtitutio varia themata, variaſque ſpecies, quibus docet id, quod illicito collegio 4 relictum eſt, non valere, niſi ſingulis è collegio legatum ſit: contra autem quidquid licito collegio legatur, valere. *Nomocanonis tit.* 12. *cap.* 9.

Item aliud argumentum.

DIcit Conſtitutio, valere, quod relinquitur licito collegio 5, aut corpori, vel clericis, vel collegiis, vel curiæ, vel cohorti Præſidis, vel medicis, vel doctoribus, vel advocatis, vel militibus, vel ejuſdem artificii opificibus, ſeu artificibus, vel ſacerdotibus, vel cuipiam alii corpori: & ait, relictum dividi viritim, & ex æquis partibus inter eos, qui tempore mortis teſtatoris fuerint deſcripti in albo, præterquam ſi certam quantitatem teſtator unicuique attribuerit. † Dicit quoque ad extremum ea Conſtitutio, quod ſi ſemel, aut annuum quid in pios uſus relictum ſit, aut eccleſiis, aut xenonibus, aut ptochiis, aut venerabilibus domibus, aut communi clericorum, aut ad captivorum redemptionem, aut ipſis pauperibus, vel captivis, valeat defuncti voluntas. *Nomocanonis Tit.* 2. *cap.* 1.

TIT. XLIX.
AD SENATUSCONSULTUM 1
Trebellianum.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Probo.

SI ex Senatuſconſulto quartam partem hereditatis retinuiſti, & dodrantem fideicommiſſario reſtituiſti: quod creditoribus hereditariis pro novem unciis præſtiteris, à fideicommiſſario 2 petere potes. PP. 15. Cal. April. LATERANO & RUFINO COSS. 198.

2. Impp. PHILIPPUS [A.] & PHILIPP. C. Juliano.

AD eum, cui ex Trebelliano SC. pars hereditatis reſtituitur, ſucceſſionis onera, ſeu legatorum præſtationem pro competenti portione 3 ſpectare, indubitati juris eſt. PP. 18. Calend. Novembr. PEREGRINO & ÆMILIANO COSS. 245.

3. Imppp. CARUS, CARIN. & NUMERIAN. AAA. Zotico & aliis.

SI per fideicommiſſum hereditas Reipublicæ 4 relicta eſt, ex Trebelliano SC. (quod ab inteſtato 5 quoque locum habet) quartæ partis, & fructus 6 ejus vobis reſtitutio competit. Sine die & Conſule.

4. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Quintianæ.

NOn juſtam te gerere ſolicitudinem per fideicommiſſum relictæ portionis hereditatis perſpicimus, verentem, ne fructum amittas relicti fideicommiſſi, quoniam avia teſtatoris ex parte heres ſcripta, & tibi rogata reſtituere, calliditate ac fraude repudiavit, ut ad alium nepotem eundemque coheredem devolvatur portio, à quo tibi nominatim non fuerat fideicommiſſum relictum, & coacta 7, ſuſpectam hereditatem adire, priuſquam pro herede gereret, rebus ſit humanis exempta: cum divo Antonino parenti noſtro deberi etiam à ſubſtitutis 8 fideicommiſſum contemplatione judicii teſtatoris, quaſi tacite ab his repetitum, jamdudum placuerit. Neque enim quartæ retentionem, quam illa, quæ repudiavit, hereditatem adire coacta, ut ſuſpectam retinere non potuit, timere debes. S. 6. Id. Jul. *Philippopoli*, AA. COSS.

5. Iidem AA. & CC. Veriſſimo.

ET ſine 9 ſcriptura per fideicommiſſum hereditas recte relinquitur. Igitur ſi uxor tua te, & privignum ſuum in diſcrimine mortis conſtituta deſignavit, velle ſucceſſionem obtinere uſque ad dodrantem; ejus voluntatem ratam ſervari convenit: cum [ab] inteſtato 10 ei ſuccedentes, de reſtituendo fideicommiſſo conventos, ultra quartam, ære alieno deducto, quantum penes eos ſententia SC. relinqui præcepit, tantum obtinere poſſe præſtiterit. S. 5. Cal. Maji, *Sirmii*, CC. COSS.

6. Imp. ZENO A. Dioſcorio P. P.

JUbemus, quotiens pater, vel mater, filio ſeu filia, filiis vel filiabus ex æquis, vel inæquis partibus heredibus inſtitutis, invicem ſeu ſimpliciter quoſdam ex his, aut quendam rogaverit, *Qui prior ſine liberis deceſſerit, portionem hereditatis ſuæ ſuperſtiti ſeu ſuperſtitibus reſtituere*: ut omnibus modis retenta 11 quarta pro auctoritate Trebelliani SC. non per imputationem redituum 12 (licet hoc teſtator rogaverit vel juſſerit) ſed de ipſis rebus hereditariis, dodrans reſtituatur. † Idemque in retinenda Legis Falcidiæ portione obtinere jubemus: & ſi pater vel mater filio ſeu filia inſtitutis (ſicut ſupra dictum eſt) heredibus, rogaverit *eos eaſve nepotibus vel neptibus, pronepotibus vel proneptibus ſuis, ac deinceps reſtituere hereditatem.* §. 1. In ſupradictis autem caſibus fideicommiſſorum ſervandorum ſatisdationem ceſſare jubemus, ſi non ſpecialiter eandem ſatisdationem 13 teſtator exigi diſpoſuerit: & cum pater vel mater ſecundis exiſtimant nuptiis 14 non abſtinendum. In his enim duobus caſibus, id eſt, cum teſtator ſpecialiter ſatisdari voluerit, vel cum ſecundis ſe pater vel mater matrimoniis junxerit, neceſſe eſt, ut eadem ſatisdatio pro legum ordine præbeatur. §. 2. Sin autem is, qui fideicommiſſaria reſtitutione gravatus eſt, uno 15 filio ſuperſtite, vel nepote ex filio ſeu filia nato, vel pronepote,

(3. *l.* 3. *ff. de uſuris. l.* 78. *ff. de legat.* 2. *l.* 6. *in fin. ff. ſi cui plus quam per leg. Falcid.* adde *l. pen. ff. de uſuris. l.* 88. *in fin. ff. ad leg. Falcid.* (4. *l.* 39. §. 1. *l.* 47. *in fin. ff. de legat.* 1. (5. v. *l.* 1. *ſupr. h. t.* (6. Immo vide *l.* 42. *ff. de uſuris. l.* 86. §. 2. *ff. de legat.* 1. collata *l.* 64. *in fin. ff. de furtis.* excip. *Nov.* 131. c. 12.

TIT. XLVIII. (1. §. 27. *Inſt. de legat.* adde *l.* 4. *ff. de reb. dubiis.* (2. *pr. Inſt. de bonor. poſſeſſ.* §. 28. *Inſt. de legat.* (3. d. §. 27. *l.* 20. *l.* 30. *ff. de teſtam. tut.* (4. *l.* 20. *ff. de reb. dubiis.* (5. d. *l.* 20. adde *l.* 38. §. 6. *ff. de legat.* 3. *l.* 1. *ſupr. de ſacroſ. eccleſ. l.* 8. *infr. de hered. inſtit.*

TIT. XLIX. (1. *Lib.* 36. *D.* 1. *Lib.* 2. *Inſtit.* 23.

(2. *l.* 2. *infr. h. t.* (3. *l.* 1. §. *pen.* §. *ult. ff. eod.* §. 5. §. 6. *Inſt. de fideicom. hered. l.* 1. §. 19. *l.* 15. §. 1. *ff. ut legatorum.* (4. Fac. *l.* 1. §. 15. *l.* 3. *in fin. ff. l.* 4. *infr. ad leg. Falcid.* (5. v. *l.* 5. *infr. l.* 6. §. 1. *ff. h. t. l.* 4. *ſupr. de codicillis l. ult. infr. quando dies legat. l.* 13. *ff. de inoffic. teſtam.* (6. *l.* 22. §. 1. *ff. h. t.* (7. Adde *l.* 14. §. 3. *l.* 28. *ff. eod.* (8. *l.* 74. *ff. de legat.* 1. *l.* 6. *in fin. ff. de legat.* 2. (9. *l.* 22. *ſupr. de fideicom.* (10. v. *l.* 3. *ſupr. h. t.* (11. *Auth. ſed cum teſtator. infr. ad leg. Falcid.* §. *ult. Inſt. h. t.* (12. Abrog. *l.* 18. §. 1. *l.* 22. §. 4. *ff. eod.* (13. Adde *Nov.* 108. c. 2. *l.* 7. *infr. ut in poſſeſſ. legat.* (14. *Nov.* 22. *c.* 41. (15. Fac. *l.* 101. §. 1. *ff. de condit. & demonſtrat. l.* 6. *ſupr. de inſtit. & ſubſtit. l.* 30. *ſupr. de fideicom. l.* 1. *ſupr. de condit. inſert. l. ult. ff. de pollicitationib. l.* 148. *l.* 149. *ff. de reg. jur.*

vel posthumo relicto decesserit: non videtur extitisse conditio; & ideo deficit fideicommissi petitio. §. 3. Illud etiam admonemus, ea, quæ de Falcidiæ portione 16 non per reditus, sed per ipsas res hereditarias retinenda, & de satisdatione fideicommissorum (sicut supra dictum est) concedenda diximus; non ulterius, quam in his personis & casibus, quorum superius mentio facta est, oportere produci. PP. Calend. Septembr. *Constantinop.* PROBINO & EUSEBIO COSS. 489.

In AUTHENT. de sanct. Episc. §. sed & hoc præsenti. al. §. & si quis sub conditione. col. 9. tit. 6. al. 15. Nov. 123. cap. 37.

NIsi rogati restituere datum dotis causa, vel propter nuptias donationis, vel relictum sub conditione nuptiarum, vel liberorum, monasterium, vel alium locum venerabilem ingrediuntur: sive restitutio, aut substitutio fiat sub prædictis conditionibus, sive in redemptionem captivorum, seu in egentium alimenta.

In AUTHENT. de restit. §. nobis ergo recte. col. 8. tit. 9. al. 4. Novell. 108. cap. 1.

COntra cum rogatus fuerit quis, ut sine liberis decedens, quod tunc ex hereditate superest, restituat, *vel aliis hujusmodi fideicommissi verbis gravatus, quartam institutionis fideicommissario restituere cogitur. Super hoc igitur & cautionem, nisi à defuncto remissa sit, exponet. Quod si contingat eam diminui, aut ex ipsius substantia suppletur, aut ea deficiente, in rem actione & hypothecaria fideicommissario uti permittitur adversus rerum acceptores. Ex causa tamen dotis, seu propter nuptias donationis, seu captivorum redemptionis, vel si non habeat, unde faciat expensas, hujus quartæ permittitur diminutio.*

7. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

SAncimus, licentiam esse etiam soli tutori 17, recte fieri fideicommissi nomine universitatis restitutionem, quod pupillo relictum est, & sine onere fidejussionis: ubi tamen pupillus fari non possit, vel abesse noscitur: ne dum nimia subtilitate utimur circa res pupillares, ipsa subtilitas ad perniciem 18 eorum revertatur. † Idemque juris esse oportet, & si furioso 19 fideicommissaria debeatur hereditas: ut restitutio curatori ejus soli nomine scilicet furiosi celebretur. Quis enim sensus, quæ vox certa furioso esse intelligitur, cum [in] utroque casu restituentes plenissimam consequantur ex nostra Lege securitatem? Hoc eodem observando, & si ipsi pupilli vel furiosi restitutione gravati sunt. §. 1. Cum autem aliquis hereditatem restituere jussus est, & dolo malo, vel post litem contestatam, vel antea sese contumaciter celaverit: vel si suppositus fideicommissariæ restitutioni, antequam restitueret hereditatem, ab hac luce subtractus est, nullo herede, vel successore [ei] existente: vel fideicommissarius, cui restituta est ex Trebelliano SC. hereditas, alii per fideicommissum restituere jussus fuerit res hereditarias: quemadmodum actionum translatio celebretur in tribus istis casibus, apud veteres *dubitabatur*? & Domitius Ulpianus constituendum esse super his putavit. Sancimus itaque, ut sive per contumaciam 20 abfuerit is, cui restitutio imposita est, sive morte 21 præventus nullo relicto successore fuerit, sive à primo fideicommissario in secundum translatio celebrari jussa est: ipso 22 jure utiles actiones 23 transferantur. Dat. 10. Calend. Novembr. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

8. Idem A. Joanni P. P.

QUidam testamento condito, jussit heredem *omnem hereditatem*, *quam ei dereliquit, alii restituere*: speciale etiam fideicommissum alteri adscripsit: & *quærebatur*, specialis fideicommissarius, id, quod ei derelictum est, à quo consequi debeat: utrumne ab herede, ut post restitutionem ejus alias res universitatis fideicommissarius accipiat? an una cum aliis rebus oporteat & hoc generali fideicommissario aggregari, ut ipse speciali fideicommissario hoc tradat, sive in rebus, sive in pecuniis fideicommissum [relictum sit?] Sancimus itaque totam quidem substantiam secundum Senatusconsulti Trebelliani auctoritatem restitui generali fideicommissario: illum autem speciali fideicommissario id, quod ei derelictum est, dependere. Dat. 15. Calend. Novembr. *Constantinop.* post Consulatum LAMPAD. & ORESTIS VV. CC. Anno secundo. 532.

TIT. L.
AD LEGEM 1 FALCIDIAM.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Prisco.

SCire debes, omissa Falcidia, quo pleniorem 2 fidem restituendæ portionis exhiberes, non videri plus debito solutum esse. PP. 3. Id. Maji, LATERANO & RUFINO COSS. 198.

2. Iidem AA. Sactiano.

FAlcidiæ rationem adversus omnes 3 pro modo legatorum, & fideicommissorum locum habere, certi & explorati juris est. PP. Calend. Jul. LATERANO & RUFINO COSS. 198.

3. Imp. ALEXANDER A. Hermagoræ.

ETiamsi tacitum fideicommissum heredem administrasse apparuerit, legata tamen, seu fideicommissa, quæ testamento relicta sunt, præstanda esse, ambigi non oportet: ad eum videlicet modum, quem lex Falcidia patitur: cum quartam, quæ aufertur 4 heredi, qui contra legem fidem suam obtulit, legatariis proficere non placuit. PP. Id. Octobr. ALEXANDRO A. COS. 223.

4. Idem A. Philetiano.

ET in legatis Principi 5 datis Legem Falcidiam locum habere, merito Divo Hadriano placuit. PP. 5. Cal. Jan. ALEXANDRO A. COS. 223.

5. Idem A. Damasatæ.

SI mortis causa immodicas donationes 6 in sororem tuam matrem contulisse, probare potes: Legis Falcidiæ ratione secundum Constitutionem Divi Severi avi mei uti [merito] potes. PP. 15. Cal. Novembr. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

6. Idem A. Secundinæ.

IN imponenda ratione Legis Falcidiæ omne æs alienum deducitur, etiam 7 quod ipsi heredi mortis tempore debitum fuerit, quamvis aditione hereditatis confusæ 8 sint actiones. §. 1. Omnia autem legata, quamvis in operibus publicis conficiendis statuisque ponendis data sint, ad contributionem dodrantis pro rata suæ cujusque quantitatis revocantur. §. 2. Nec si quid ultra 9 solidum heres præstiterit, aut perfecerit, legitimæ computationi præjudicatur. S. 5. Calend. Januar. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

7. Idem A. [Primo &] Pomponio.

IN testamento quidem militis 10 jus Legis Falcidiæ cessat. Sed si ea, quæ ad vos pertinent, defunctus tenuit, bonorum ejus videri minime possunt: & ideo recte rationem eorum, ut æris alieni, haberi desiderabitis. PP. Calend. Maji, ALEXANDRO 2. & MARCELLO COSS. 227.

In AUTHENT. de hered. & Falcidia. §. hinc nobis. & §. seq. col. 1. tit. 1. Novell. 1. cap. 2. & 3.

SEd cum testator hoc expressim vetuit 11, non ignarus, quis modus sit sui patrimonii, cessat Falcidia: & si heres in hoc defuncto non pareat, defertur hereditas personis enumeratis sub titulo de legatis, & fideicommissis. † Item si heres quædam legata, substantiæ suæ mensuram subtiliter agnoscens, præstat in solidum 12: neque ex his repetitio, nec ex aliis permittitur retentio, nisi inopinatum quid emergat. † His cessantibus locus est Falcidiæ, si fiat inventarium secundum modum, tempusque statutum in aditione: Hac quoque adhibita observatione, ut in præsentia omnium ipsius civitatis, in qua fiat, legatariorum, aut pro eis agentium, si personæ ratio sit habenda, perficiatur:

(16. Confer. *l.* 18. §. 1. *l.* 22. §. 2. *l.* 27. §. 16. *l.* 33. *ff. h. t.* (17. *l.* 1. §. 12. *l.* 35. *l.* 37. §. 1. *l.* 38. *l.* 39. *ff. eod.* (18. *l.* 6. *supr. de legib.* (19. d. §. 12. d. *l.* 35. (20. v. *l.* 67. *ff. eod.* (21. *l.* 13. *l.* 14. *ff. de testam. milit.* (22. v. *l.* 37. *ff. h. t.* (23. *l.* 44. *ff. eod. l.* 1. *supr. de obligation.*

TIT. L. (1. *Lib.* 35. *D.* 2. 3. *Lib.* 2. *Inst.* 22. *Nov.* 1. (2. v. *l.* 19. *infr. h. t.* (3. *l.* 32. §. 3. *l.* 89. *ff.* §. *ult. Inst. eod.* §. 5. *Inst. de fideicommiss. hered.* (4. *l.* 59. *in fin. ff. h. t.* (5. Fac. *l.* 7. *supr. qui testam. facere poss.* vide tamen *l.* 31. *ff. de legib.* (6. *l.* 18. *vers. si enim. infr. h. t. l.* 2. *in fin. infr. de mort. causa donat. l.* 77. §. 2. *ff. de legat.* 2. (7. *l.* 8. *in fin. l.* 14. *infr. l.* 12. *l.* 39. *l.* 87. §. 2. *ff.* §. 4. *Inst. h. t. l.* 51. *ff. ad SC. Trebell.* fac. *l.* 39. §. 1. *ff. de verb. signif.* (8. *l.* 3. *supr. de fideicommiss.* (9. Confer. *l.* 15. §. 2. *l.* 16. *l.* 61. *ff. h. t.* abrog. *Auth. sed cum. infr. eod.* (10. Adde *l.* 12. *supr. de testam. milit. l.* 1. §. 12. *ff. si cui plus quam per. leg. Falcid.* (11. Abrog. *l.* 15. §. 1. *ff. h. t.* (12. Abrog. *l.* 6. §. *ult. supr. eod.*

vel si quis absit ex ipsis, aut interesse noluerit, succedat præsentia trium testium, itidem ipsius civitatis locupletum, & bonæ opinionis, absque præjudicio tamen veritatis inquirendæ per servorum quæstionem, & heredis, testiumque jusjurandum. Quo non observato, solida legata præstet, etsi fines hereditarios excedant. Nulla autem quæstionum talium, vel litium excedat annum. Anno enim culpa heredis transacto cadet à relictis.

In AUTHENT. ut sponsal. larg. §. si quando. col. 9. tit. 2. Nov. 119. cap. 11.

SEd & in ea re cessat Falcidia, quæ ita relicta est, ne alienetur, sed permaneat apud successores ejus, cui relicta est.

In AUTHENT. de eccl. tit. §. si autem heres. col. 9. tit. 14. al. 6. Novell. 131. cap. 12.

SImiliter Falcidia cessat in his, quæ ad pias 13 causas relicta sunt.

8. Idem A. Aurelio.

IRritum quidem propterea testamentum fratris tui esse non potest, quod ex causa fideicommissi obligatus fuit, *ut, si sine liberis prior decederet, paternam tibi hereditatem redderet:* Sed licet te heredem scripserit, in imponenda tamen legatorum ratione, quibus te oneratum esse suggeris, fideicommissum debitum æris 14 alieni loco deduci oportet: insuperque in residuo Legis Falcidiæ beneficium vindicabis. PP. Id. Septembr. MAXIMO 2. & PATERNO COSS. 234.

9. Imp. GORDIANUS A. Mestriano.

ERror facti 15, quartæ ex causa fideicommissi non retentæ repetitionem non impedit. Is autem, qui sciens 16 se posse retinere, [universum restituit,] condictionem non habet: Quin etiamsi jus 17 ignoraverit, cessat repetitio. PP. 15. Cal. Novembr. PIO & PONTIANO COSS. 239.

10. Idem A. Diogenio.

QUanquam pater tuus fratrem tuum rogaverit, *ut si sine liberis diem suum fungeretur, portionem hereditatis tibi restitueret* 18, tamen intestato eo diem suum functo, id, quod beneficio Legis Falcidiæ habere potuit, ad successorem 19 intestati pertinere: ideoque non immerito sororem tuam, quæ simul tecum ab intestato ei successit, emolumenti, quod retinere potuit, portionem sibi vindicare, manifestum est. PP. 5. Id. Novembr. GORDIANO A. 2. & POMPEJANO COSS. 242.

11. Idem A. Maximæ.

SI (ut allegas) pater tuus eam portionem, ex qua te fecit heredem, fratribus tuis restituere jussit, certisque speciebus pro Falcidia præcepit 20 esse contentam: auxilium Legis Falcidiæ, quod imploras, apud suum Judicem non prohiberis flagitare. PP. 7. Cal. Novembr. ARRIANO & PAPPO COSS. 244.

12. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. Justino.

IN donationibus inter virum 21, & uxorem factis [legem] Falcidiam habere locum, quando fideicommissi partibus funguntur, nonnullis juris placitis comprehensum est. PP. 16. Calend. Jul. ipsis AA. 4. & 3. COSS. 290.

13. Iidem AA. & CC. Zetho.

SI ea, cujus filium tuum servum significas, ex judicio defuncti, quem dicis fideicommissariam libertatem ei reliquisse, aliquid consecuta 22 est: ad restituendam fideicommissariam libertatem non immerito obnoxia constituta debet urgeri. Nam fideicommissum ei relictum usque ad eum modum potest petere, quem deducto pretio servorum, quos fuerat rogata manumittere, relictorum substantia patitur. S. Cal. Maji, *Heracliæ*, AA. COSS. 293.

14. Iidem AA. & CC. Faustinæ.

LIcet adieris patris hereditatem, & confusione 23 pro parte, qua eidem successeris, extinguatur actio, quam tibi [adseris] competere, eo quod ex administratione tutelæ multa eum debuisse contendis, pro residuis tamen partibus coheredes convenire non prohiberis: & fundum à te relictum eatenus, quoad deducta quarta residui substantia patitur, præstare necesse habes. Dat. 6. Cal. Oct. *Viminacii*, AA. COSS. 293.

15. Iidem AA. & CC. Pomponio.

SI prædiorum dotis apud te jure remanentis instrumenta verbis precariis, vel testamento, vel codicillis uxor tibi dari mandavit, ejus judicium successores implere compellentur: cum instrumentis prædiorum domino relictis, Falcidiæ nulla possit intervenire quæstio. Supposita 16. Cal. Februar. *Sirmii*, CC. COSS. 294.

16. Iidem AA. & CC. Diomedi.

SUccessores legata, vel fideicommissa, si æs alienum 24 hereditarium defuncti substantiæ fines occupaverit, legis Falcidiæ jussio peti, item Trebelliani Senatusconsulti præceptum exigi non concedit. S. 16. Cal. Febr. *Sirmii*, AA. COSS. 294.

17. Iidem AA. & CC. Cajo.

A Coheredibus 25 relicta legata, quatenus modus Legis Falcidiæ præstitutus patitur, posse peti, certissimi juris est. Supposita 5. Calend. Novembr. *Anchiali*, CC. COSS. 300.

18. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

SI quis quadringentorum forte solidorum habens substantiam, jusserit, *heredem non aliter adire hereditatem, nisi prius trecentos octoginta solidos cuidam persolvat*, vel *ullam quantitatem*, quæ diminuere Falcidiæ rationem potest: sancimus, heredem, si adierit, Legis Falcidiæ beneficio sustentatum 26, replere quidem, quod ad Falcidiam deest: & prius eo dato vel retento, sive una datio est, quæ celebrari disposita fuerit, sive in multas dividitur personas, præfatæ legis immutilatum habere beneficium. Si enim cum mortis causa donatio 27 procedat, & hæc modum Legis Falcidiæ excedat, heres post aditionem repetit eam pecuniam, quæ ultra modum Legis Falcidiæ corporaliter 28 quidem data est, lege autem in patrimonio testatoris permansit: quare non in præsenti casu & viventibus & morientibus providemus, & eorum ultima elogia conservantes; & commodum hereditarium non minuentes? Dat. Calend. Novembr. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

19. Idem A. Joanni PP.

CUm certum sit, heredem, qui plenam 29 fidem testatori exhibet, in solidum legata dependentem, non posse postea rationem Legis Falcidiæ prætendentem repetitione uti, quia videtur voluntatem testatoris sequi 30: jubemus hoc simili modo firmum haberi, & si cautionem 31 super integra legatorum solutione fecerit: quod veteribus legibus in ambiguitatem deductum est. In utroque etenim casu; id est, sive solverit, sive super hoc cautionem fecerit, æquitatis ratio similia suadere videtur. Dat. 15. Calend. Novembr. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. anno secundo. 532.

TIT. LI.
DE CADUCIS TOLLENDIS.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Senatui urbis Constantinopolitanæ.

ET nomen & materiam *caducorum* ex bellis ortam & auctam civilibus, quæ in se Populus Romanus movebat, necessarium duximus, *Patres Conscripti*, in pacificis nostri Imperii temporibus ab Orbe Romano recludere: ut quod belli calamitas introduxit, hoc pacis lenitas sopiret. Et quemadmodum in multis capitulis lex Papia ab anterioribus Principibus emendata 1 fuit, & per desuetudinem abolita: ita & à nobis circa caducorum observationem invidiosum suum amittat vigorem, qui & ipsis prudentissimis viris displicuit, multas invenientibus vias, per quas caducum non fieret. 2 † Sed & ipsis testamentorum conditoribus sic gravissima caducorum observatio visa est, ut & substitutiones introducerent, ne fiant caduca:

(13. Abrog. *l.* 1. §. 5. *ff. eod.* (14. *l.* 6. *pr. supr. eod. l.* 1. §. 12. *ff. si cui plus quam per leg. Falcid.* (15. *l.* 7. *l.* 10. *supr. de jur. & facti ignor.* (16. *l.* 1. *supr. l.* 19. *infr. h. t. l.* 12. *supr. de fideicom. l.* 20. *ff. de donationib.* (17. *l.* 10. *supr. l.* 9. §. 5. *ff. de jur. & facti ignor.* (18. Confer. *l.* 6. *supr. tit. prox.* (19. Adde *l.* 41. §. 3. *verb. salva Falcidia. ff. de vulg. & pupill. substit.* (20. *l.* 18. *infr. h. t.* abrog. *Nov.* 1. *c.* 2. *in fin.* (21. Adde *l.* 15. §. 5. *ff. h. t. l.* 32. §. 1. *ff. de donat. inter vir. & uxor.* (22. *l.* 24. §. 13. *ff. de fideicommiss. libert.* (23. v. *l.* 6. *supr. h. t. l.* 6. *supr. de hered. action.*

(24. *l.* 12. *supr. de testam. milit. l.* 15. *supr. de legat.* §. *ult. Inst. h. t.* (25. Fac. *l.* 22. *pr. ff. eod. l.* 35. §. 1. *ff. de hered. instit.* (26. Abrog. *Nov.* 1. *c.* 2. *in fin.* (27. v. *l.* 5. *supr. h. t.* (28. *l.* 1. §. 5. *ff. quod legator.* adde *l.* 77. §. 2. §. 6. *in fin. ff. de legat.* 2. (29. v. *l.* 1. *supr. h. t.* (30. *l.* 16. §. 1. *supr. de testam.* (31. v. *l.* 20. *ff. de donationib.*

TIT. LI. (1. *l.* 27. *l.* 28. *supr. de nuptiis. l.* 1. *l.* 2. *infr. de infirm. pœnis cœlib.* (2. Fac. *l.* 10. *ff. de jure fisci.*

duca: & ſi facta ſint, ad certas perſonas recurrere diſponerent: vias recludentes; quas lex Papia poſuit in caducis: quod & nos fieri concedimus. Et cum lex Papia jus antiquum, quod ante eam in omnibus ſimpliciter verſabatur, ſuis machinationibus & anguſtiis circumcludens, ſolis parentibus & liberis teſtatoris usque ad tertium gradum, ſi ſcripti fuerant heredes, ſuum imponere jugum erubuit, *jus antiquum* 3 intactum eis conſervans: nos omnibus noſtris ſubjectis ſine differentia perſonarum [hoc] concedimus. §. 1. Cum igitur materiam & exordium caducorum lex Papia ab aditionibus, quæ circa defunctorum hereditates procedebant, ſumpſit, & ideo non à morte teſtatoris, ſed ab apertura tabularum dies cedere legatorum Senatusconſulta, quæ circa legem Papiam introducta ſunt, cenſuerunt; ut, quod in medio deficiat, hoc caducum fiat: primum hoc corrigentes, & antiquum ſtatum renovantes, ſancimus, omnes habere licentiam à morte teſtatoris adire hereditatem: ſimilique modo legatorum, vel fideicommiſſorum pure vel in diem [certam] relictorum diem à morte teſtatoris cedere. §. 2. Et cum triplici modo ea, quæ in ultimis elogiis relinquuntur, contingebat deficere; conſentaneum eſt, & tempora eorum, & nomina manifeſte exponere: ut quod vel tollitur, vel reformatur, non ſit incognitum. † Ea etenim vel his relinquebantur, qui in rerum natura tunc temporis 4, cum condebantur ultima elogia, non fuerant (forte hoc ignorantibus teſtatoribus:) & ea *pro non ſcriptis* eſſe leges exiſtimabant: vel 5 vivo teſtatore is, qui aliquid ex teſtamento habuit, poſt teſtamentum ab hac luce ſubtrahebatur: vel ipſum relictum expirabat, (forte quadam conditione, ſub qua relictum fuerat, deficiente:) quod veteres appellabant *In cauſa caduci:* Vel mortuo 6 jam teſtatore hoc, quod relictum erat, deficiebat, quod aperta voce *Caducum* nuncupabatur. §. 3. In primo 7 itaque ordine, ubi *Pro non ſcriptis* efficiebantur ea, quæ perſonis jam ante teſtamentum mortuis teſtator donaſſet, ſtatutum fuerat, ut ea omnia bona manerent apud eos, à quibus fuerant derelicta: niſi vacuatis vel ſubſtitutus ſuppoſitus, vel conjunctus fuerat aggregatus: tunc enim non deficiebant, ſed ad illos perveniebant, nullo gravamine (niſi perraro 8) in hoc *Pro non ſcripto* ſuperveniente: quod & noſtra Majeſtas quaſi antiquæ benevolentiæ conſentaneum, & naturali ratione ſubnixum, intactum atque illibatum præcepit cuſtodiri in omne ævum valiturum. §. 4. Pro ſecundo vero ordine 9, in quo ea vertuntur, quæ *In cauſa caduci* fieri contingebant, vetus jus corrigentes, ſancimus, ea, quæ ita evenerint, ſimili quidem modo manere apud eos, à quibus ſunt derelicta, heredes forte, vel legatarios, vel alios, qui fideicommiſſo gravari poſſunt: niſi & in hunc caſum vel ſubſtitutus, vel conjunctus eos antecedat. Sed omnes perſonas, quibus lucrum per hunc ordinem defertur, eas etiam gravamen 10, quod ab initio fuerat complexum, omnimodo ſentire: ſive in dando ſit conſtitutum, ſive in quibusdam faciundis, vel in modo, vel conditionis implendæ gratia, vel alia quacunque via excogitatum. Neque enim ferendus eſt is, qui lucrum quidem amplectitur, onus autem ei annexum contemnit. §. 5. In noviſſimo autem articulo, ubi proprie *Caduca* fiebant, ſecundum quod prædiximus, etiam clauſis 11 tabulis tam exiſtere heredes, quam poſſe adire, ſive ex parte ſint, ſive ex aſſe 12 inſtituti, cenſemus, & dies legatorum & fideicommiſſorum (ſecundum quod prædiximus 13) à morte 14 defuncti cedere. Hereditatem etenim, niſi 15 fuerit adita, transmitti nec veteres concedebant, nec nos patimur: exceptis videlicet liberorum 16 perſonis, de quibus Theodoſiana 17 lex ſuper hujusmodi caſibus introducta loquitur: his nihilominus, quæ ſuper his, qui deliberantes ab hac luce migrant, à nobis conſtituta ſunt, in ſuo robore manſuris. §. 6. Libertatibus proculdubio [&] poſt præſentem ſanctionem propter ſui naturam, quæ aditionem heredis expectant 18, ab adita hereditate una cum aliis 19, quæ ſervis in teſtamento manumiſſis, vel aliis legatis relicta ſunt, competentibus. † Excepto etiam uſufructu 20, qui ſui natura ad heredes legatarii transmitti non patitur: quia neque à morte teſtatoris, neque ab adita hereditate, quantum ad transmiſſionem, dies ejus cedit. † Sed hæc omnia in his obſervari ſancimus ſecundum præfatam diſpoſitionem, quæ pure, vel in diem certum relicta fuerint. §. 7. Sin autem aliquid *ſub conditione* relinquatur vel caſuali, vel poteſtativa, vel mixta: quarum eventus ex fortuna, vel ex honoratæ perſonæ voluntate 21, vel ex utroque pendeat, vel ſub incerto die: expectari 22 oportet conditionis eventum, ſub qua fuerit derelictum, vel diem; ut tunc cedat, cum vel conditio impleatur 23, vel dies incertus extiterit. Quod ſi in medio is, qui ex teſtamento lucrum ſortitus eſt, decedat, vel eo ſuperſtite conditio defecerit, hoc, quod ideo non prævaluit, manere diſponimus ſimili modo apud eos, à quibus relictum eſt: niſi & hic vel ſubſtitutus relictum accipiat, vel conjunctus, ſive heres, ſive legatarius hoc ſibi acquirat: cum certi juris ſit, & in inſtitutionibus, & legatis, & fideicommiſſis, & mortis 24 cauſa donationibus poſſe ſubſtitui. §. 8. Sed ut manifeſtetur, pro qua parte manere oportet hoc, quod fuerit defectum, apud eos, à quibus ſit derelictum: ſancimus, ſi quidem ad heredes lucrum perveniat, pro parte 25 hereditaria fieri ejus diſtributionem: cum & ab ipſis ſimili modo ſi valuiſſet, præſtaretur, niſi nominatim ab uno, vel à certis heredibus fuerit derelictum: tunc enim quemadmodum ſolus, vel ſoli præſtabunt, ita & lucrum ſentient. Sin autem legatarii, vel fideicommiſſarii ſint, vel mortis cauſa donatione honorati, vel alia forte perſona, quæ fideicommiſſo prægravari poteſt, & hoc evaneſcat: manere hoc apud enumeratas perſonas ſancimus pro virili omnimodo portione, id eſt, pro numero perſonarum. §. 9. Ne autem hoc, quod non ineleganter ſummi ingenii Vir Ulpianus in hac parte cum omni ſubtilitate diſpoſuit, prætereatur: ſanctione noſtra hoc apertius inducimus. Cum enim jam ſtatuimus 26 hoc cum ſuis oneribus ad eum, qui lucratur, pervenire: ſancimus, ſi quidem conditio, vel aliud gravamen in dando 27 ſit conſtitutum: hoc omnimodo lucrantes pro modo lucri agnoſcere. Sin autem in faciendo aliquid impoſitum eſt: ſi quidem hoc per alium 28 impleri poſſit, ſimili modo & à lucrante agnoſci: puta, ſi honorata perſona jubeatur inſulam, vel monumentum, vel aliud tale ſuis ſumptibus facere, vel heredi, vel legatario, vel alii forte, cui teſtator voluerit: vel rem ab herede teſtatoris emere, vel locationem, vel fidejuſſionem ſubire, & ſi quid hujusmodi facti ſimile ſit: nihil enim refert, ſive per eum, de quo teſtator locutus eſt, ſive per alium ejusdem lucri ſucceſſorem adimpleatur. Sin vero talis eſt verborum conceptio, & facti natura, ut, quod relictum eſt, ab alio impleri non poſſit: tunc etſi lucrum ad aliquem pervenerit, non tamen & gravamen ſequi: quia hoc neque ipſa natura concedit, neque teſtator voluit. Quid enim ſi [teſtator] juſſerit eum in certum locum abire, vel liberalibus ſtudiis imbui, vel domum ſuis manibus extruere, vel pingere, vel uxorem ducere? quæ omnia teſtatoris voluntas in ipſius ſolius perſona intelligitur concluſiſſe, cui & ſuam munificentiam relinquebat. Hoc videlicet in omnibus obtinente, ut pro ſimili parte & lucrum ſentiant, & gravamen, ubi hoc poſſit procedere, ſubeant. Et [hoc] locum habente omni quidem modo in his, quæ *in cauſa* 29 *caduci*, vel *caduca* 30 (ſecundum quod ſupra dictum eſt) fiebant: in *pro* 31 *non ſcriptis* autem, non omnibus, ſed quibusdam: quia eorum quædam, etſi talia ſint, tamen cum ſuo onere veniebant: quæ [&] nos in novi juris compoſitione ſpecialiter enumerari juſſimus, ne quis veteris juris prolixitatem quaſi rebus neceſſariam, vel pro eorum revolvat ſcientia. §. 10. His ita definitis, cum in ſuperiore parte noſtræ ſanctionis in plurimis 32 locis *Conjuncti* 33 fecimus

(3. *l.* 29. *in fin. ff. de legat.* 2. (4. §. 3. *infr. h. l.* (5. §. 4. *infr. ead.* (6. §. 5. *infr. ead.* adde *l.* 3. *ſupr. de condit. inſert.* (7. Confer *l.* 55. *in fin. l.* 88. §. 13. *ff. de legat.* 2. (8. v. *l. ult. ff. de his quæ pro non ſcriptis. l.* 26. §. 6. *ff. de fideicom. libert.* (9. v. §. 2. *ſupr. h. l.* (10. Confer. §. 3. *ſupr. ead.* (11. v. *l.* 3. *ſupr. de jure delib.* juncta *l. un. infr. tit. prox.* (12. *l.* 1. *in fin. ff. de jur. & facti ignor.* (13. §. 1. *in fin. ſupr. h. l.* excip. §. 6. *infr. ead.* (14. Fac. *l.* 64. *in fin. ff. de furtis.* (15. *l.* 7. *ſupr. de jure delib.* excip. *l.* 18. *l.* 19. *ſupr. eod. l. un. infr. tit. prox. l.* 84. *ff. de adquir. vel omitt. hered. l.* 3. §. 31. *ff. de SC. Silan.* (16. *d. l.* 18. *d. l. un.* (17. *d. l. un.*

(18. *l.* 8. *ff. quando dies legat.* adde *l.* 14. *ff. qui teſtam. facere poſſunt. l.* 74. *in fin. ff. de adquir. vel omitt. hered.* (19. *l.* 7. *in fin. ff. quando dies legat.* (20. *l.* 2. *ff. d. t.* (21. v. *l.* 11. §. 1. *ff. de condit. & demonſtr.* (22. *l.* 5. §. 2. *ff. quando dies legat.* (23. Adde *l.* 65. *ff. de condit. & demonſtr.* (24. v. *l.* 9. *ſupr. de fideicom.* (25. §. 10. *infr. h. l.* (26. §. 4. *ſupr. ead.* (27. Adde *l.* 6. §. 7. *ff. de ſtatuliberis.* (28. v. *l.* 31. *ff. de ſolutionib.* (29. §. 2. *verſ. vel vivo. in fin.* §. 4. *ſupr. h. l.* (30. *d.* §. 2. *in fin.* §. 5. (21. *d.* §. 2. *pr. &* §. 3. (32. *d.* §. 3. §. 4. §. 7. *in fin.* (33. *l.* 80. *l.* 89. *ff. de legat.* 3. *l.* 142. *ff. de verb. ſignif.*

mentio-

mentionem : neceſſarium eſſe duximus omnem inſpectionem hujus articuli latius, & cum ſubtiliori tractatu dirimere, ut ſit omnibus & hoc apertiſſime conſtitutum. Non enim tantum conjunctivo modo quædam relinquuntur, ſed etiam disjunctivo. 34 † In his itaque, ſi quidem coheredes ſunt omnes conjunctim, vel omnes disjunctim, & vel inſtituti, vel ſubſtituti : hoc, quod fuerit quoquo modo evacuatum, ſi in parte hereditatis vel partibus conſiſtat, aliis coheredibus cum ſuo gravamine pro hereditaria 35 parte, etiam ſi jam defuncti ſunt, acquiratur : & [hoc] nolentibus 36 ipſo jure accreſcat, ſi ſuas portiones jam agnoverint: cum ſit abſurdum 37, ejuſdem hereditatis partem quidem agnoſcere, partem vero reſpuere, ſecundum quod in divini noſtri numinis deciſionibus ſtatutum eſt. † Sin vero quidam ex heredibus inſtitutis [vel ſubſtitutis] permixti ſunt, & alii conjunctim, alii disjunctim nuncupati : tunc, ſi quidem ex conjunctis aliquis deficiat, hoc omnimodo ad ſolos conjunctos cum ſuo veniat onere, id eſt, pro parte hereditatis, quæ ad eos pervenit. † Sin autem ex his, qui disjunctim ſcripti ſunt, aliquid evaneſcat: hoc non ad ſolos disjunctos, ſed ad omnes tam conjunctos, quam etiam disjunctos ſimiliter cum ſuo onere pro portione hereditatis perveniat. Hoc ita tam varie, quia conjuncti quidem propter unitatem ſermonis quaſi in unum corpus redacti ſunt, & partem conjunctorum ſibi heredum quaſi ſuam præoccupant: disjuncti vero ab ipſo teſtatoris ſermone apertiſſime ſunt diſcreti, ut ſuum quidem habeant: alienum autem non ſoli appetant, ſed cum omnibus coheredibus ſuis accipiant. Et hæc in heredibus tantummodo ſtatuenda ſunt. §. 11. Ubi autem legatarii, vel fideicommiſſarii duo forte, vel plures ſunt, quibus aliquid relictum ſit; ſi quidem hoc conjunctim relinquatur : & omnes veniant ad legatum, & pro ſua portione quiſque hoc habeat. Si vero pars quædam ex his deficiat, ſancimus eam omnibus, ſi habere maluerint, pro virili portione 38 cum omni ſuo onere adcreſcere : vel ſi omnes noluerint, tunc apud eos remanere, à quibus derelictum eſt. Cum vero quidam voluerint, quidam noluerint: volentibus ſolummodo id totum accedere. Sin autem disjunctim fuerit relictum : ſi quidem omnes hoc accipere & potuerint, & maluerint, ſuam quiſque partem pro virili portione accipiat: & non ſibi blandiantur, ut unus quidem rem, alii autem ſinguli ſolidam ejus rei æſtimationem accipere deſiderent: cum hujuſmodi legatariorum avaritiam antiquitas varia mente ſuſceperit, in uno tantummodo [genere] legati eam accipiens, in aliis reſpuendam eſſe exiſtimans. Nos autem omnimodo repellimus, unam 39 omnibus naturam legatis, & fideicommiſſis imponentes, & antiquam diſſonantiam in unam trahentes concordiam. Hoc autem ita fieri ſancimus, niſi teſtator apertiſſime & expreſſim diſpoſuerit 40, *Ut uni quidem res ſolida, aliis autem æſtimatio rei ſingulis in ſolidum præſtetur.* Sin vero non omnes legatarii, quibus ſeparatim 41 res relicta ſit, in ejus acquiſitionem concurrant: ſed unus forte eam accipiat: hæc ſolida ejus ſit: quia ſermo teſtatoris omnibus prima facie ſolidum adſignare videtur, aliis ſupervenientibus partes à priore abſtrahentibus, ut ex aliorum quidem concurſu prioris legatum minuatur. Sin vero nemo alius veniat, vel venire potuerit: tunc non vacuatur pars, quæ deficit, nec aliis accreſcit, ut ejus, qui primus accepit, legatum augere videatur: ſed apud ipſum, qui habet, ſolida remaneat: nullius concurſu deminuta. Et ideo ſi onus fuerit in perſona ejus, apud quem remanet legatum adſcriptum: hoc omnimodo impleat, ut voluntati teſtatoris pareatur. † Sin autem ad deficientis perſonam [hoc] onus fuerit collatum: hoc non ſentiat is, qui non alienum, ſed ſuum [tantum] legatum imminutum habet. Sed & varietatis non in occulto ſit ratio : cum ideo videatur teſtator disjunctim hoc reliquiſſe, ut unuſquiſque ſuum onus, non alienum agnoſcat: Nam ſi contrarium volebat, nulla erat difficultas conjunctim ea diſponere. §. 12. Quæ autem antiquis legibus dicta ſunt *de his, quæ ut indignis* 42 *auferuntur*, & nos ſimili modo intacta ſervamus: ſive in noſtrum fiſcum, ſive in alias 43 perſonas perveniant. §. 13. Cum autem in ſuperiore parte 44 legis non aditam hereditatem minime, niſi quibuſdam 45 perſonis, ad heredes [defuncti] transmitti diſpoſuimus: neceſſe eſt, ſi quis ſolidam hereditatem non adierit, hanc, ſi quidem habeat ſubſtitutum 46, ad eum, ſi voluerit & potuerit, pervenire. Quod ſi hoc non ſit: vel ab inteſtato ſucceſſores eam ſuſcipiant: vel ſi nulli ſint, vel accipere nolint, vel aliquo modo non capiant: tunc ad noſtrum ærarium devolvatur. §. 14. Hæc autem omnia locum habere cenſemus tam in teſtamentis, ſive in ſcriptis, ſive ſine ſcriptis habitis, quam in codicillis, & omni ultimo elogio, vel ſi quid ab inteſtato fuerit derelictum, nec non in mortis cauſa donationibus. Tantum etenim nobis ſupereſt clementiæ, quod ſcientes etiam fiſcum noſtrum ultimum ad caducorum vindicationem vocari, tamen nec illi pepercimus 47, nec Auguſtum privilegium exercemus: ſed quod communiter omnibus prodeſt, hoc [rei] privatæ noſtræ utilitati præferendum eſſe cenſemus, noſtrum eſſe proprium ſubjectorum commodum imperialiter exiſtimantes. §. 15. Locum autem huic legi conſtituimus in his defunctorum elogiis, quæ poſthac compoſita fuerint: anteriores etenim caſus ſuo marte diſcurrere concedimus. §. 16. Hæc omnia ad vos, *Patres Conſcripti*, duximus eſſe ſancienda: (ſcilicet) ut nemini maneat incognitus noſtræ benevolentiæ labor: ſed Edictis 48 ex ſolennitate à noſtris Magiſtratibus propoſitis, omnibus innoteſcat. Dat. Calend. Junii, *Conſtantinop.* DN. JUSTIN. A. PP. 4. & PAUL. V. C. COSS. 534.

TIT. LII.
DE HIS, QUI ANTE APERTAS TABULAS HEREditatem transmittunt.

1. Impp. THEODOS. 1 & VALENT. AA. Hormiſdæ P. P.

PEr hanc jubemus ſanctionem, in poſterum (valituram,) filios 2, ſeu filias: nepotes aut neptes, pronepotes aut proneptes, à patre, vel matre; avo, vel avia; proavo, vel proavia ſcriptos heredes: licet non ſint invicem ſubſtituti, ſeu eum extraneis, ſeu ſoli ſint inſtituti, & ante apertas 3 tabulas defuncti (ſive ſe noverint ſcriptos heredes, ſive ignoraverint) in liberos ſuos 4, cujuscunque 5 ſint ſexus, vel gradus, derelictam ſibi hereditariam portionem poſſe transmittere: memoratasque perſonas (ſi tamen hereditatem non recuſant) nulla hujuſmodi præſcriptione ſibi obſtante, eam tanquam debitam vindicare. Quod ſcilicet etiam ſuper legatis, ſeu fideicommiſſis à patre, vel à matre; avo, vel avia, proavo, vel proavia derelictis locum habet. Siquidem perindignum eſt, fortuitas ob cauſas, vel caſus humanos, nepotes aut neptes, pronepotes aut proneptes, avita vel proavita ſucceſſione fraudari, aliosque adverſus avitum, vel proavitum deſiderium, vel inſtitutum inſperato legati commodo, vel hereditatis gaudere. Habeant vero ſolatium triſtitiæ ſuæ, quibus eſt merito conſulendum. Dat. 3. Non. April. poſt Conſulatum PROTOGENIS & ASTERII 450.

TIT. LIII.
QUANDO 1 DIES LEGATI, VEL FIDEICOMMISSI cedit.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Agrippæ.

SI competenti Judici annua legata, vel fideicommiſſa tibi relicta probaveris, ab initio 2 cujuſque anni exigendi ea habebis facultatem. Suppoſita 3. Calend. Jun. SATURNINO & GALLO COSS. 199.

2. Iidem AA. Priſco.

AGrum pluribus relictum nominatim animadvertimus: & cautum eſſe,

---

(34. *d. l.* 142. (35. §. 8. *in fin. ſupr. h. l.* (36. *l.* 35. *pr. ff. de adquir. vel omitt. hered.* (37. *l.* 1. *ff. d. t. l.* 20. *in fin. ſupr. de jure delib.* (38. v. *l.* 7. *pr. ff. de rebus dubiis.* (39. *l.* 1. *ff. de legat.* 1. (40. v. *l.* 33. *l.* 82. §. 5. *ff. d. t. l.* 13. *in fin. l.* 20. *ff. de legat.* 2. *l.* 14. *ff. de uſu & uſufr. legat.* (41. *l.* 1. §. *pen. ff. de uſufr. accreſc.* (42. v. *tit. de his, quæ ut indign.* (43. *l.* 7. *ſupr. de donat. inter vir. & uxor. l. pen. ſupr. de legat.*

(44. §. 5. *ſupr. hic. l.* 7. *ſupr. de jure delib.* adde *l. un. infr. tit. prox.* (45. *d.* §. 5. *d. l.* 7. *d. l. un.* (46. *l.* 2. §. 4. *ff. de bonor. poſſeſſ. ſecund. tab.* adde *Nov.* 1. *c.* 1. §. 1. 2. 3. (47. Adde *l.* 1. *in fin. ſupr. de ſecund. nupt. l.* 10. *ff. de jure fiſci.* (48. v. *Conſt. de Juſt. Cod. confirm. in fin.*

TIT. LII. (1. *l. un.* §. 5. *ſupr. tit. prox.* (2. *d. l. un.* §. 5. & §. 13. *l.* 8. *ff. de collat. bonor.* (3. *d.* §. 5. (4. *l.* 16. §. 3. *ſupr. de jure delib.* (5. *l.* 24. *in fin. ff. de legat.* 2. adde *l.* 84. *ff. de adquir. vel omitt. hered.*

TIT. LIII. (1. *Lib.* 36. *D.* 2. (2. *l.* 12. §. 4. *ff. h. t.* vide tamen *l.* 13. *l.* 42. *l.* 138. *ff. de verb. obligat.*

esse, *ut ad eum, qui superfuisset* 3, pertineret. Quicunque igitur is fuerit: ad heredem suum 4 dominium transmittit, nec tali fideicommisso adstringitur. PP. 5. Cal. August. CHILONE & LIBONE COSS. 205.

3. Iidem AA. Æliæ.

SI Pontionilla ad eam 5 ætatem pervenerit, cui legatum, vel fideicommissum relictum erat: petitionem ad heredes transmisit, licet ante decesserit, quam consequeretur legatum, vel fideicommissum. PP. 5. Calend. August. CHILONE & LIBONE COSS. 205.

4. Iidem AA. Ammiæ.

CUm uxori ususfructus fundi legatur, & ejus proprietas, cum liberos habuerit; nato filio 6 statim proprietatis legati dies cedit: Nec quicquam obest, si is decedat. PP. Cal. Aug. ANTONINO A. 3. & GETA item 3. COSS. 209.

5. Imp. ALEXANDER A. Maximo.

EX his verbis, *Do, lego Æliæ Severinæ filiæ meæ, & Secundæ decem: quæ legata accipere debebit, cum* 7 *ad legitimum statum* 8 *pervenerit*: non conditio 9 fideicommisso, vel legato inserta, sed petitio in tempus legitimæ ætatis dilata videtur. Et ideo, si Ælia Severina filia testatoris, cui legatum relictum est, die legati cedente, vita functa est: ad heredem suum actionem transmisit, scilicet ut eo tempore solutio fiat, quo Severina, si rebus humanis subtracta non fuisset, vicesimum quintum annum ætatis implesset. Non cœptum enim annum, sed impletum 10, si de emolumento relicti fideicommissi tractetur, expectandum esse [juris] prudentibus placuit. PP. 13. Calend. Januar. ALEXANDRO A. 2. & MARCELLO COSS. 227.

6. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Eusebio.

SI fideicommissum ab intestato 11 fuerit sorori tuæ relictum codicillis, & posteaquam dies fideicommissi cessit 12, (rebus humanis, licet) ignorans 13 fideicommissum, excesserit: actionem hujusmodi acquiri 14 potuisse, dissimulare non poteris: salva scilicet ab intestato succedenti quarta portione. Suppos. Calend. Maji, *Trallis*, AA. COSS.

TIT. LIV.

UT IN POSSESSIONEM LEGATORUM 1, VEL fideicommissorum servandorum causa mittatur, & quando satisdari 2 debeat.

1. Divus ANTON. Pius Salvio.

QUoniam nihil actor amplius postulat, quam *ut fideicommissi nomine satisdetur*: non debet is, qui juri dicundo præest, subtiliter 3 cognoscere, *debeatur necne fideicommissum*, sed tantum decernere, *ut satisdetur*. Sine die & Consule.

2. Divus MARCUS Stratonicæ.

IPsis rerum experimentis cognovimus ad publicam utilitatem pertinere, ut satisdationes, quæ voluntatis defunctorum tuendæ gratia in legatis, & fideicommissis introductæ sunt, eorundem voluntate remitti 4 possint. Quocunque enim 5 judicio voluntatis cautio legati vel fideicommissi remitti potest. Sine die & Consule.

3. Impp. SEVER. & ANTON. AA. Symphoro.

SI 6, postquam servandi legati, seu fideicommissi gratia in possessionem inductus es, pignoris obligatio, aut venditio ab herede intervenerit: præcedere 7 causam tuam, quam jure prætorio 8 veluti pignus habuisti, manifestum est. PP. 11. Cal. Dec. DEXTRO & PRISCO COSS. 197.

(3. *l.* 87. §. 2. *ff. de legat.* 2. (4. Adde *l.* 78. §. 3. *ff. d. t.* (5. *l.* 5. *pr. ff. h. t.* (6. *l.* 1. *supr. de condit. insert.* (7. *l.* 22. *ff. h. t.* (8. v. *l.* 13. *ff. de probation. l.* 77. §. 14. *ff. de legat.* 2. (9. *l.* 46. *in fin. ff. ad SC. Trebell. l.* 26. §. 1. *ff. h. t.* (10. v. *l.* 49. §. 3. *ff. de legat.* 3. adde *l.* 8. *ff. de munerib. & honor.* (11. v. *l.* 3. *supr. ad SC. Trebell.* (12. v. *l.* 6. *in fin. ff. h. t.* (13. *l.* 77. §. 3. *ff. de legat.* 2. (14. Fac. *l.* 64. *in fin. ff. de furt.*

TIT. LIV. (1. *Lib.* 36. *D.* 4. (2. *Lib.* 36. *D.* 3. (3. *l.* 3. §. 1. *ff. h. t.* fac. *l.* 14. *in fin. ff. ut legator. servand. causa cav.* (4. *l.* 4. *in fin. l.* 7. *infr. h. t.* (5. *l.* 77. *in fin. ff.* de condit. & *demonstr.* (6. *l.* 2. *infr. qui potiores in pignor.* (7. Immo vide *l.* 5. §. 4. *ff. h. t.* (8. v. *infr. de prætor. pignor.*

4. Imp. ANTONINUS A. Protagoræ.

CUm Artemidoram patri pupillorum tuorum heredem extitisse proponas: quamvis *ut fideicommissam hereditatem his, cum moreretur, restitueret*, petita sit, nullam tamen adversus debitores hereditarios habent pupilli tui actionem. Plane, ut satis fideicommissorum nomine Artemidora det, (si modo testator id fieri non prohibuerit 9) apud suum Judicem conveni. PP. 3. Calend. Julii, LÆTO 2. & CEREALE COSS. 216.

5. Imp. ALEXANDER A. Paulinæ.

QUi legati, sive fideicommissi servandi causa in possessionem mittuntur, non proprietatem 10 nanciscuntur, sed jus pignoris. 11 Ut autem & post acceptum pignus satisfiat defuncti voluntati, competens Judex te adeunte, providebit. PP. 3. Id. August. JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

6. Idem A. Donato.

CErta est forma jurisdictionis, qua fideicommissi servandi causa in possessionem rerum, quæ in causa hereditaria sunt, aut dolo malo esse desierunt, is, cui legati, vel fideicommissi nomine satis non datur, mittitur; vel in proprias 12 res heredis, si fideicommisso satis non fit post sex menses, quam peti cœperit, secundum Divi Antonini 13 patris mei constitutionem. PP. 6. Id. Januar. FUSCO 2. & DEXTRO COSS. 226.

7. Idem A. Proculiano.

SCire debetis, fideicommissi [quidem,] & legati satisdationem remitti posse 14, Divum Marcum & Divum Commodum constituisse. Ut autem *boni viri arbitratu is, cui ususfructus relictus est, utatur fruatur*: minime satisdationem remitti testamento posse. PP. 10. Cal. Mart. FUSCO 2. & DEXTRO COSS. 226.

8. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Zenodoro.

COntra eos, sive successores eorum, qui Rempublicam administrantes 15 per officii necessitatem civitati sub conditione relicti fideicommissi satis accipere debuerunt: quanti Reipublicæ intererit satis acceptum non esse, dirigendam certum est actionem. Suppos. 7. Cal. Mart. CC. COSS.

TIT. LV.

DE SUIS 1, ET LEGITIMIS LIBERIS, ET EX filia nepotibus ab intestato venientibus.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Crispinæ.

SI fratri tuo legitima 2 heres esse potes, centum dierum præfinitione non excluderis ab acquirenda hereditate. PP. 3. Non. Novembr. ANTONINO A. 2. & GETA 2. COSS. 206.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Aviæ.

NEpotes ex diversis filiis varii numeri avo succedentes ab intestato, non pro virilibus portionibus, sed ex stirpibus 3 succedunt. S. 3. Cal. Martii, *Hadrianopoli*, ipsis AA. 4. & 3. COSS. 290.

3. Iidem AA. & CC. Frontoni.

UT intestato defuncti filius ac nepos ex alio, qui mortis ejus tempore in rebus humanis non invenitur, manentes in sacris pariter 4 succedant: evidenter Lege duodecim Tabularum cavetur. Quod & honorarii juris observatio sequitur. S. 15. Calend. Jul. AA. COSS.

4. Iidem AA. & CC. Marcellæ.

INtestato [quidem] defuncto posthumum 5 suum heredem, quam sororem, licet consanguineam, haberi potiorem, ordo successionum Lege duodecim Tabularum 6 factus, nimis evidenter demonstrat. S. 6. Id. Decembr. AA. COSS.

5. Iidem AA. & CC. Appiano.

SI te parens, in cujus fuisti potestate, solenniter in adoptio-

(9. *l.* 2. *supr. l.* 7. *infr. h. t.* (10. *l.* 5. *pr. ff. eod.* (11. *d. l.* 5. *l.* 3. §. 1. *ff. de reb. eor. qui sub tut. l.* 12. *ff. pro emptore.* (12. *l.* 5. §. 16. *ff. h. t.* (13. *d.* §. 16. (14. *l.* 2. *supr. eod. l.* 12. *ff. ut legator. servand. l.* 77. *in fin. ff. de condit. & demonstr.* (15. *l.* 2. *infr. de admin. rer. publ.* adde *l.* 26. *ff. de negot. gest.*

TIT. LV. (1. *Lib.* 38. *D.* 16. (2. Confer *l.* 2. *supr. qui admitti ad bonor. possess.* (3. §. 6. *Instit. de heredit. quæ ab intest. Nov.* 118. *c.* 1. *vers. quam successionem.* (4. v. *d. Nov.* 118. *c.* 1. (5. *l.* 1. §. 9. *ff. h. t.* (6. *d.* §. 9.

nem 7

nem 7 dedit: cum filiis naturalibus adoptivi patris ante, vel post quæsitis, defuncto intestato succedere potes. Dat. 6. Cal. Mart. CC. COSS.

6. Iidem AA. & CC. Posidonio.

EX libera conceptus & servo, velut spurius 8 habetur: nec ut decurionis filius (quamvis pater ejus [naturalis] manumissus, & natalibus 9 suis restitutus hunc adeptus fuit honorem) defendi potest. Supposita 6. Id. Februar. CC. COSS.

7. Iidem AA. & CC. Æmilianæ.

FIlium habere suum libertus in potestate non prohibetur, cum ob præteritum statum ex legitimis nuptiis ingenuorum exemplo filios habere liberto non sit interdictum. S. 16. Calend. Mart. CC. COSS.

8. Iidem AA. & CC. Catoniæ.

APud hostes patre defuncto, filia communis vobis, quo casu mortis scientia non postulatur, heres extitit sua, & ad te transmisit 10 successionem. S. 12. Cal. Dec. *Nicomediæ*, CC. COSS.

Avo, vel aviæ ab intestato morienti succedunt nepotes ex filia cum avunculis & materteris, cum deminutione tertiæ partis ejus portionis, in qua parens succederet, si viveret. Salyc.

9. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Constantino PP.

SI defunctus cujuscunque sexus, aut numeri reliquerit filios, & ex filia diem functa, cujuscunque sexus aut numeri nepotes, ejus partis, quam defuncta filia superstes patri inter fratres suos fuisset habitura, duas partes consequantur nepotes ex eadem filia: tertia 11 pars fratribus, sororibusve ejus, quæ defuncta est, id est, filiis, filiabusque ejus, de cujus bonis agitur, avunculis scilicet, sive materteris eorum, quorum commodo legem sancimus, accrescat. † Hæc eadem, quæ de avi materni bonis constituimus, & de aviæ maternæ, sive etiam paternæ simili æquitate sancimus: nisi forte avia elogia inurenda 12 impiis nepotibus justa semotis ratione dixerit, [& hoc fuerit legibus approbatum.] Non solum autem si intestatus avus, aviave decesserit, hæc nepotibus, quæ sancimus, jura servamus: sed & si avus, vel avia, quibus hujusmodi nepotes erunt, testati obierint, & præterierint nepotes, aut exheredaverint. Eadem & de injusto avorum testamento. Et si quæ filiæ poterant vel de re, vel de lite competere actiones, nepotibus deferimus secundum justum nostræ legis modum, quæ de parentum inofficiosis testamentis competunt filiis. Dat. 5. Cal. Mart. *Mediolani*, TIMASIO & PROMOTO COSS. 389.

10. Impp. THEOD. & VALENTIN. AA. Maximo PP.

UBi aviarum successio morte interveniente discutitur, capitis 13 diminutio paterna quærenda non est. Tunc enim in hujusmodi hereditatibus filiorum status, aut persona spectatur, quotiens de ejus bonis, qui potestatem familiæ potuit habere, tractatur. Dat. 15. Cal. Octobr. *Ravennæ*, THEODOSIO 13. & VALENTINIANO 3. AA. COSS. 430.

11. Impp. THEODOS. & VALENT. AA. ad Senatum Urbis Romæ.

SI matre 14 superstite filius, vel filia, qui quæve moritur, filios dereliquerit: omnimodo patri suo, matrive [suæ] ipso jure succedant: quod sine dubio & de pronepotibus observandum [esse] censemus. Dat. Id. Nov. THEOD. 15. & VALENT. [3.] AA. COSS. 435.

12. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ PP.

QUotiens aliquis, vel aliqua, intestatus, vel intestata, mortuus, vel mortua fuerit, nepotibus, vel pronepotibus cujuscunque sexus, vel deinceps aliis descendentibus derelictis, quibus *Unde liberi* bonorum possessio minime competit, & insuper ex latere quibuscunque agnatis: minime possint iidem agnati 15, quartam partem hereditatis mortuæ personæ, sibi vindicare, sed descendentes soli 16 ad mortui successionem vocentur. Quod tantum in futuris 17, non etiam præteritis negotiis servari decernimus. Datum Calend. Jul. *Constantinop.* DN. JUSTINIANO A. P. P. 2. COS. 528.

In AUTHENT. de heredibus ab intestato. §. 1. col. 9. tit. 1. ex Novell. 118. cap. 1.

IN successionem mortui patrisfamilias, sive filiifamilias, liberi ejus, si sunt, omnibus aliis prælati succedunt. Primi quidem gradus æqualiter succedunt: nepotes & ulteriores in stirpes 18: non distinguendo sexum 19, vel jura potestatis 20, sed sola naturali causa inspecta.

TIT. LVI.
AD SENATUSCONSULTUM TERTULLIANUM. 1

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Vivianæ.

LIcet 2 liberi matribus ab intestato ita demum per se heredes existant, si fari 3 possint: tamen matres liberis, etiamsi infantes naturæ concesserint, posse succedere, nulla dubitatio est. PP. 10. Cal. April. TIBERIANO & DIONE COSS. 291.

2. Iidem AA. & CC. Rhesæ.

IN successione filii vel filiæ communis, sine liberis & fratribus & sororibus morientis, pater 4 manumissor, quia ei sit vetus jus servatum, matri præfertur. S. 6. Id. Decembr. CC. COSS. 293.

3. Imp. CONSTANTIUS A. Catullino Proconsuli Africæ.

MAtres, quæ puberes amiserunt filios, licet impuberibus [eis] tutores 5 non petierint, præscriptione [tamen] non petiti tutoris ad excludendam eorum successionem, minime debere præscribi, certum est. Dat. 6. Calend. August. CONSTANTIO A. 7. & CONSTANTE COSS. 354.

4. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. Eutropio PP.

SI qua mulier nequaquam religionem priori viro, ex quo filios, seu filias non habet, nuptiarum festinatione 6 præstiterit, ex jure quidem notissimo infamis 7 fit, nisi hujusmodi maculam Imperiale beneficium ei remittat: sin autem ei filii erunt, seu filiæ, & impetraverit indulgentiam, infamiæ abolitionem permittimus, & cæterarum pœnarum antiquationem, si facultatum omnium, quæ fuerunt tempore nuptiarum, medietatem filio vel filiæ, filiis seu filiabus donaverit, quos habebat ex viro priore susceptos, pure scilicet & omni donationis solennitate completa, nec retento quidem usufructu. Quem quidem semissem si duobus filiis, seu filiabus, pluribusve donaverit, & sorte fatali unus, vel una, seu alius, vel alia ex iisdem intestatus, vel intestata obierit: semper ad superstites fratres 8, vel sorores volumus pertinere. † Sin autem universi, vel universæ intestati diem obierint, duræ 9 fortunæ ad matrem solatia ex integro revertantur: ita scilicet, ut hunc semissem, quem filiis, vel filiabus donaverat: intestato diem obeuntibus, rursus ipsa separatim ab ultimi filii, vel filiæ hereditate præsumat. PP. 15. Cal. Januar. GRATIANO 5. & THEODOSIO AA. COSS. 380.

5. Impp. THEODOS. & VALENT. AA. Senatui Urbis Romæ.

MAter, quæ defuncto filio, filiæve sine liberis, ex testamento, vel ab intestato succedit, si matrimonium secundum post mortem filii, vel filiæ non contraxerit, omnia filii [seu filiæ] morte delata, vel derelicta pleno jure acquirat. Sin vero alterius mariti conjugium elegerit 10, extrinsecus quidem quæsita filio, filiæve,

---

(7. *l.* 1. §. 6. *ff. unde liberi.* §. 2. *Inst. de hered. quæ ab intest.* (8. v. §. 12. *Inst. de nupt.* (9. v. *l.* 2. *supr. de natalib. restit.* (10. v. *l. un.* §. 5. *supr. de caducis toll. l. un. supr. de his qui ante apertas tab.* (11. *l.* 19. *supr.* de *collationib.* §. 15. *Inst. de hered. quæ ab intest.* abrog. *l. ult. Auth. in successionem. infr. h. t. Nov.* 18. *c.* 4. (12. v. *l.* 13. *supr. ex quib. caus. infam.* (13. Adde *l.* 1. §. 4. *ff. h. t.* (14. *l.* 2. §. 6. *ff.* §. 3. *Inst. ad SC. Tertull. Nov.* 118. *c.* 1. (15. Abrog. *pars l.* 9. *supr. h. t.*

(16. *Nov.* 18. *c.* 4. *Nov.* 118. *c.* 1. (17. *l.* 7. *supr. de legib.* (18. *l.* 2. *supr. h. t.* (19. Abrog. *l.* 9. *supr. eod.* (20. v. *l.* 10. *supr. eod.*

TIT. LVI. (1. *Lib.* 38. *D.* 17. *Lib.* 3. *Inst.* 3. (2. v. *Nov.* 158. (3. v. *l.* 18. *supr. de jure deliber.* (4. *l.* 2. §. 5. *ff.* §. 3. *Inst. h. t. l.* 10. *ff. de suis & legit. hered.* confer. *l. ult.* §. 1. *infr. h. t.* (5. v. *l.* 6. *infr. eod. l.* 2. *supr. si advers. delict.* (6. *l.* 1. *supr. de secund. nupt.* (7. *l.* 15. *supr. ex quib. caus. infam. Nov.* 22. *c.* 22. (8. §. 3. *vers. frater. Inst. h. t.* confer. *l.* 7. *infr. eod.* (9. Fac. *l.* 7. *in fin. ff. si tabulæ testam. nullæ extab.* (10. v. *Nov.* 2. *c.* 3.

simili

simili firmitate possideat: rerum vero paternarum defuncti solo usufructu humanitatis contemplatione potiatur, proprietatem [& sororibus, &] fratribus transmissura defuncti. Dat. 7. Id. Novembr. *Ravennæ*, THEODOSIO 12. & VALENTINIANO 2. AA. COSS. 426.

6. Iidem AA. Florentino PP.

OMnem [matri] sive ab intestato, sive jure substitutionis, si filius impubes moritur, denegandam volumus successionem 11, si ea legitima liberorum tutela suscepta, ad secundas contra sacramentum præstitum adspiravit nuptias, antequam ei tutorem alium fecerit ordinari, eique, quod debetur ex ratione tutelæ gestæ, persolverit. Dat. 7. Id. Jul. *Constantinopoli*, THEODOSIO A. 16. & FESTO COSS. 438.

7. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ PP.

SI quis, vel si qua, matre superstite, & fratre vel legitimo, vel sola cognationis jura habente, intestatus vel intestata decesserit: non excludi à filii successione matrem, sed 13 una cum fratre mortui, vel mortuæ, si superstes vel filius, vel privignus ipsius sit, ad eam pervenire, ad similitudinem sororum mortui, vel mortuæ: ita tamen, ut si quidem solæ sorores agnatæ, vel cognatæ, & mater defuncti, vel defunctæ supersint: pro veterum legum tenore dimidiam quidem mater, alteram vero dimidiam [partem] omnes sorores habeant. Sin vero matre superstite & fratre, vel fratribus solis, vel etiam cum sororibus intestatus quis, vel intestata moriatur, in capita distribuatur ejus hereditas: nec liceat matri occasione sororum mortui, vel mortuæ ampliorem partem sibi vendicare, quam rata portio capitum exigit: patruo scilicet mortui, vel mortuæ, & ejus filio, vel nepote, nullum jus ad ejus hereditatem (matre [ejus] herede existente) habentibus: nec ex veteribus legibus, vel ex constitutionibus partem matris minui. §. 1. Sin autem defuncta persona non solum matrem, & fratres, & sorores superstites habeat, sed etiam patrem 14: si quidem sui juris decessit, quia patris persona interveniens matris jura superare videtur: omnibus pio animo providentes, sancimus, fratres quidem, & sorores mortuæ personæ ad successionem proprietatis solos pro virili 15 portione vocari: patri autem, & matri usumfructum totius successionis pro besse competere, æqua lance inter 16 patrem & matrem dividendum, reliqua parte ususfructus apud fratres & sorores remanente. Sin vero defuncta persona in sacris patris constituta decesserit: pater quidem usumfructum, quem & vivente filio habebat, teneat, donec vivat, incorruptum: mater autem, quia [hunc] usumfructum habere, vivente patre, non potest, totum apud patrem constitutum, una cum fratribus defunctæ personæ ad proprietatem vocetur, scilicet cum sororibus sola in dimidiam 17, cum fratribus, vel promiscui generis secundum supradictam distributionem in virilem portionem: Omnibus videlicet, quæ de mulieribus ad secundas nuptias migrantibus sancita sunt, in suo statu durantibus. Dat. Cal. Jun. *Constantinop.* DN. JUSTINIAN. A. PP. 2. COS. 528.

In AUTHENT. de nupt. §. & quoniam mater. col. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 47.

ET cum solis fratribus, & cum solis sororibus, & cum permixtis, vocantur matres in virilem portionem.

In AUTHENT. ut cum de appellat. cogn. §. sancimus itaque. & §. si vero contigerit. col. 8. tit. 16. al. 12. Novell. 115. cap. 4.

IN testamento quoque non licet liberis parentes excludere, nisi justa causa exheredationis inseratur, quæ septenario numero nova constitutione distribuitur: alioquin rescinditur testamentum circa institutiones: nam in cæteris perseverat.

In AUTHENT. de hered. ab intestat. venient. §. consequens. & §. sequenti col. 9. tit. 1. Novell. 118. cap. 2.

DEfuncto sine liberis filio, parentes, si soli sunt, succedunt salva gradus sui prærogativa: si pari gradu sunt, pariter succedunt: paternis quidem dimidia, maternis vero alia dimidia delata, licet sit dispar eorum numerus. † Sed si cum parentibus fratres & sorores utrinque defuncto conjuncti supersint: vocantur cum ascendentibus gradu proximis, ita ut viriles portiones fiant, exclusa prorsus omni differentia sexus & patriæ potestatis, ubi nulla secundarum nuptiarum fit mentio.

(11. *Nov.* 22. *c.* 46. (12. *l.* 3. *supr. h. t. l.* 10. *infr. de legit. hered. Nov.* 22. *c.* 40. adde *l.* 6. *infr. in quib. caus. pign. tacite contr.* (13. Abrog. *l.* 4. *vers. quem quidem. supr.* §. 3. *vers. frater. Inst. h. t.* v. *Auth. & cum solis. Auth. defuncto. infr. eod.* (14. Confer. *l.* 13. *infr. de legit. hered.* (15. *l.* 11. *supr. famil. ercisc.* (16. Abrog. *l.* 2. §. 15. *ff.* §. 3. *vers. pater. Inst. l.* 2. *supr. h. t.* (17. Abrog. *Auth. & cum solis. infr. eod.*

TIT. LVII.
AD SENATUSCONSULTUM 1 Orficianum.

1. Imp. ALEXAND. A. Evangelo.

SI intestatæ mulieri consanguinei existant, & mater 2, & filia: ad solam filiam ex Senatusconsulto Orficiano hereditas pertinet. PP. 15. Calend. Februar. FUSCO 2. & DEXTRO COSS. 226.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Metrodoræ.

NOn pro numero superstitum mortis matris tempore, sed succedentium, materna scinditur hereditas. Quapropter si mater vestra te, & uno fratre emancipatis, duobus autem aliis in patria positis potestate superstitibus, diem functa est: & hi, qui in potestate patris fuerant, priusquam 3 maternam hereditatem sibi quærerent, rebus humanis exempti sunt: inter duos tantum viriles non ambigitur factas portiones. S. 7. Calend. April. *Sirmii*, AA. COSS.

3. Iidem AA. & CC. Julianæ.

MAtri intestato defunctæ secundum Orficianum Senatusconsultum, citra bonorum possessionem filia 4 pro herede gerendo, succedere non prohibetur. S. 12. Cal. Novembr. AA. COSS.

4. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEODOS. AAA. ad Hilarianum P. V.

QUotiens de emancipati filii, filiæve successione tractatur: filiis ex his genitis deferatur intacta pro solido successio; neque ulla [defuncti] defunctæve patri, matrive 5 concedatur intestatæ successionis hereditas. Dat. 15. Cal. Mart. *Mediolani*, MEROBAUDE 2. & SATURNINO COSS.

5. Imp. JUSTINIANUS A. Demostheni PP.

SI qua illustris mulier filium ex justis nuptiis procreaverit, & alterum spurium habuerit, cui pater 6 incertus sit: quemadmodum res maternæ ad eos perveniant, sive tantummodo ad liberos justos, sive etiam [ad] spurios, dubitabatur. Sancimus itaque, ut neque ex testamento, neque ab intestato, neque ex liberalitate inter vivos habita, justis liberis existentibus, aliquid penitus ab illustribus matribus ad spurios perveniat: cum in mulieribus ingenuis & illustribus (quibus castitatis observatio præcipuum debitum est) nominari spurios, satis injuriosum, satisque acerbum, & nostris temporibus indignum esse judicemus. Et hanc legem ipsi pudicitiæ, quam semper colendam censemus, merito dedicamus. † Sin autem concubina liberæ conditionis constituta filium, vel filiam ex licita 7 consuetudine ab homine libero habita procreaverit; eos etiam cum legitimis liberis ad materna venire bona, quæ jure legitimo in suo patrimonio possidet, nulla dubitatio est. Dat. 15. Cal. Octobr. *Chalced.* DECIO V. C. COS. 251.

6. Idem A. Juliano P. P.

QUidam ancillæ suæ per fideicommissum libertatem reliquit; eo autem, à quo libertas relicta est, moram 8 in libertate præstanda faciente, peperit ancilla; & esse [eum] quidem ingenuum puerum, vel puellam, qui post moram nati sunt, omnes veteris juris auctores consentiunt: dubitabatur autem inter eos, si matri morienti posset succedere. Hujusmodi itaque dubitationem eorum decidentes, ulterius eam procedere non patimur: sed sancimus, eandem matris progeniem heredem ab intestato ei posse existere: salvo jure legitimo ex auctoritate Senatusconsulti Orficiani proli servando, & tam matre ex Senatusconsulto Tertulliano, quam prole

TIT. LVII. (1. *Lib.* 38. *D.* 17. *Lib.* 3. *Inst.* 4. (2. *l.* 1. *ff. ad SC. Tertull. pr. Inst. h. t.* Fac. *l.* 4. *infr. eod.* (3. *l.* 7. *supr. de jure deliber.* (4. Fac. *l.* 4. *infr. tit. prox.* (5. *l.* 1. *supr. h. t.* (6. v. §. *pen. Inst. de nupt.* adde *Nov.* 89. *c.* 15. (7. v. *l.* 3. *ff. de concubinis.* (8. *l.* 1. §. 3. *pr. l.* 2. §. 3. *in fin. ff. ad SC. Tertull.*

ex Orficiano Senatusconsulto invicem ad suas hereditates venientibus. Dat. Cal. Octob. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE, VV. CC. COSS. 530.

TIT. LVIII.
DE LEGITIMIS 1 HEREDIBUS.

1. Imp. ALEXANDER A. Cassio & Hermionæ.

IN successione, quæ titulo consanguinitatis, vel in bonorum possessione, quæ proximitatis nomine competit, tam fratres, quam sorores pari jure esse, licet 2 non [ex] eadem matre suscepti sunt, jus certum est. Nec huic derogatur, quod amitas vestras ab avo vestro dotatas fuisse proponitis. PP. Non. Maji, MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

2. Imp. GORDIANUS A. Tatianæ, & aliis.

SI ejus, quæ vos heredes instituit, patri hereditatem non quæsistis, posteaque mortuo patre, ac repudiata ejus hereditate, defunctæ successionem agnovistis: ea, quæ bonorum sunt defunctæ, ab his separari, quæ patris vestri fuerunt, Præses provinciæ non ignorabit. PP. 6. Id. April. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

3. Imp. DECIUS A. Asclepiodotæ.

COnsanguinitatis jure & fœminas ad intestatorum successionem admitti posse, explorati juris est. Proinde cum fratris tui intestato mortui ad te consanguinitatis jure hereditas pertineat: nulla ratione alterius fratris tui filii 3 ad eandem successionem adspirare desiderant: nam & cessante jure agnationis in persona omnium, Prætorii juris beneficio ad te potius, quæ secundum gradum obtines, hereditas pertinet, quam ad fratris tui filios, qui in tertio gradu constituti sunt. PP. 2. Non. Dec. DECIO A. & GRATO COSS. 251.

In AUTHENT. de hered. ab intestato venient. §. reliquum. col. 9. tit. 1. Novell. 118. cap. 2. & ut fratrum fil. §. 1. col. 9. tit. 10. al. 7. Novell. 127. c. 1.

CEssante successione lineæ descendentis, & ejus, quæ sola sit ascendentis, vocantur primo fratres, fratrisque præmortui filii in stirpes. Dico autem de fratre, ejusque fratris filiis, qui ex utroque parente contingunt eum, de cujus hereditate nunc agitur: quæ personæ veniunt, & sine defunctæ nunc personæ parentibus, & cum proximis gradu ascendentibus. Et quidem prædicti fratris filius, & si tertio gradu sit, præfertur fratribus defuncti, qui ex uno tantum parente cognati sunt. In hac successione omnis differentia sexus, & emancipationis cessat.

In AUTHENT. de hered. ab intest. §. his autem non. & §. illud. col. 9. tit. 1. Novell. 118. cap. 3.

POst fratres autem ex utroque parente, & eorum filios admittuntur ex uno latere fratres, sororesve: cum quibus & filii eorum, si qui ex eis jam decesserint. † Hi autem fratrum filii cum pares sint defuncti fratribus, præferuntur proculdubio ejusdem defuncti patruis, & aliis similibus: & in his successionibus omnino cessat sexus & agnationis ratio.

In AUTHENT. de hered. ab intest. venient. §. Si vero neque. col. 9. tit. 1. Novell. 118. cap. 3.

POst fratres, fratrumque filios vocantur quicunque gradu sunt proximiores: ut pares in gradu pariter admittantur, sublata differentia masculorum, & fœminarum. Sola namque cognatio spectatur in talibus. Fiet autem divisio in capita, & non in stirpes.

4. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Cæcilio.

SI aut nullum testamentum nepos patrui tui ordinavit, aut intra quatuordecim annos constitutus fecit, & agnationis jure successio ejus tibi delata est: etiam citra 4 bonorum possessionis subsidium legitimo jure subnixus es. PP. Id. Jul. ipsis AA. 4. & 3. COSS. 290.

5. Iidem AA. & CC. Cupillæ.

AD intestati successionem agnationis 5, quam proximitatis jure venientes haberi potiores, certum est. Supp. 16. Cal. Jul. *Sirmii*, AA. COSS.

6. Iidem AA. & CC. Claudianæ.

DEfunctis suis extantibus heredibus, & abstinentibus, vel repudiantibus hereditatem, frater jure consanguinitatis succedere potest. Suppos. Cal. Januar. AA. COSS.

7. Iidem AA. & CC. Amiano.

PAtruo, ac materteræ tertio constitutis gradu non pariter intestati successio defertur; sed patris frater agnationis jure sorori matris anteponitur. 6 S. 17. Calend. Mart. *Sirmii*, CC. COSS.

8. Iidem AA. & CC. Silano.

SI his, de quorum successione agitur, apud hostes defunctis, secundum legis Corneliæ 7 beneficium jure agnationis adita hereditate, vel petita bonorum possessione successisti, eorum substantiam vindicare non prohiberis. S. Non. Jul. *Sirmii*, AA. COSS.

9. Iidem AA. & CC. Demagoræ.

IN successione intestatæ, sororem 8 quam aviam, vel avum maternum, haberi potiorem, non ambigitur. S. 6. Cal. Jul. *Nicomediæ*, CC. COSS.

10. Impp. THEOD. & VALENT. AA. ad Florentinum PP.

SCiant, qui ad successionem vocantur pupilli mortui, si defuncto ejus patre, tutorem ei secundum legem non petierint 9 intra annum, omnem eis, sive ab intestato, sive jure substitutionis, successionem ejus, si 10 impubes moritur, denegandam esse. Dat. 5. Id. Jul. *Constantinop.* THEODOSIO A. 17. & FESTO COSS. 439.

11. Imp. ANASTASIUS A. Constantino PP.

SI ab eo, qui ex sacro Rescripto secundum nostram Constitutionem 11 fieri postulaverit emancipationem liberorum, petitum sit, quatenus ei, qui emancipandus emancipandave est, minime legitima jura per emancipationem extinguantur: eadem jura tam emancipato vel emancipatæ contra personas alias hoc modo sibi junctas, quam aliis itidem contra eum vel eam in hereditatibus, vel in successionibus, & tutelis, necnon cæteris serventur intacta 12: collationibus tamen ab his secundum ea, quæ super emancipatis statuta sunt, quotiens talis casus emerserit, utpote peracta emancipatione, faciendis. Dat. 15. Calend. August. PROBO & AVIENO Jun. COSS. 503.

12. Imp. JUSTIN. A. Joanni PP.

SI major quinquagenaria 13 partum ediderit, si debet hujusmodi soboles suo patri succedere, & hereditatem ejus nancisci, à Cæsariana 14 advocatione interrogati sumus. Et sancimus, licet mirabilis 15 hujusmodi partus inveniatur, & raro 16 contingat: nihil tamen eorum, quæ probabiliter à natura noscuntur esse producta, respui; sed omne jus, quod ex quacunque lege liberis præstitum est, hoc merum atque immutilatum hujusmodi filiis, vel filiabus servari in omnibus successionibus, sive ex testamento, sive ab intestato: & summatim, non absimiles aliis fiant, quos similes natura efficit: maxime cum & anteriore nostra lege 17 hujusmodi nuptias permisimus, impares eas videri minime concedentes. Dat. 9. Cal. Nov. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. anno secundo. 532.

13. Idem A. Joanni PP.

DE emancipatis filiis, qui [ex] sacro 18 Rescripto patribus impertito hoc à suis genitoribus meruerunt, dubitatum est. §. 1. Cum [enim] Anastasiana 19 lex jura fratribus legitima noscitur servare: si quis ex his sine testamento & liberis decesserit, utrumne ad fratrem, vel ad sororem ejus successio devolvatur: an ad superstitem patrem, [dubitabatur,] hujusmodi dubitationem compendioso responso duximus esse finiendam. Ideoque sancimus, ad

TIT. LVIII. (1. *Lib.* 38. *D.* 16. *Nov.* 118. *c.* 3. (2. Confer *Nov.* 84. *c.* 1. §. 1. (3. v. *l.* 14. *infr. h. t.* abrog. *Auth. cessante. infr. eod.* (4. *l.* 3. *supr. ad SC. Orphit. l.* 3. *ff. unde legit.* (5. Abrog. *Auth. post fratres. supr. h. t.*

(6. Abrog. *d. Auth.* (7. Adde *l.* 12. *ff. qui testam. facere poss.* (8. v. *Auth. defuncto. supr. ad SC. Tertull.* (9. *l.* 6. *in fin. supr. d. t. l.* 6. *infr. in quib. causis pignus tac. contr. Nov.* 22. *c.* 40. (10. Fac. *l.* 3. *supr. ad SC. Tertull.* (11. *l.* 5. *infr. de emancip.* (12. *l. ult. infr. h. t.* §. *ult. Inst. de legit. adgnat. success. l.* 4. *supr. de legit. tut. l.* 5. *supr. de curat. furios.* (13. v. *l.* 27. *supr. de nuptiis.* (14. v. *l. ult. supr. de pact. l.* 27. *infr. de fidejussorib.* (15. Fac. *l.* 21. *pr. ff. de action. empti.* (16. v. *l.* 3. *ff. de legib. l.* 64. *ff. de reg. jur.* (17. *l.* 27. *supr. de nuptiis.* (18. *l.* 11. *supr. h. t.* (19. *l.* 5. *infr. de emancipat. d. l.* 11.

simili-

similitudinem maternarum rerum aliarumque, de quibus jam à nobis lex 20 posita est, etiam hujusmodi hereditatem jure quidem dominii ad fratres, vel sorores in totum pervenire, usumfructum 21 autem [ejus] patri totum 22, sive priorem torum servaverit, sive ad secundas migraverit nuptias, adquiri: sive per sacrum oraculum emancipatio procedat, sive alio legitimo modo à sacris paternis fuerint absoluti. §. 2. Cum enim & pater utitur usufructu, & votum 23 ejus est, ad alios filios suas res pervenire: ea propter, cum ex lege Anastasiana in alium articulum fratribus prospectum est, nunc à nobis in hac specie plenius [eis] subvenitur: ut pater habeat usumfructum, fratres autem vel sorores dominium rerum relictarum; exceptis maternis 24 rebus, in quibus, si ex eadem matre fratres vel sorores sint, eos solos vocari oportet. Sin autem non supersint, tunc ad similitudinem aliarum rerum in totam fraternitatem dominium earum cedere, ut sit apertissimus in omnibus tractatus, & non per differentiam personarum, vel rerum vacillare noscatur. Dat. Cal. Novembr. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. anno secundo. 532.

14. Idem A. Joanni PP.

LEge duodecim 25 Tabularum bene humano generi prospectum est, quæ unam consonantiam tam in maribus, quam in fœminis legitimis, & in eorum successionibus, necnon & in liberis observandam esse existimavit: nullo 26 discrimine in successionibus habito, cum natura utrumque corpus ediderit, ut maneat suis vicibus immortale 27, & alterum alterius auxilio egeat, & uno semoto & alterum corrumpatur. Sed posteritas dum nimia utitur subtilitate, non piam induxit differentiam, sicut Julius Paulus in ipso principio libri singularis, quem ad Senatusconsultum Tertullianum fecit, apertissime docuit. Cui enim ferendum est, ab intestato successionibus suas quidem filias ad similitudinem masculæ sobolis in parentis vocari successionem, & iterum germanas jure consanguinitatis eandem sibi vindicare prærogativam, deinceps autem legitimas fœminarum personas, si jura consanguinitatis non possident [à] successione legitima repelli, cum maribus eadem successio pateat? Quare enim patris soror non ad successionem filii fratris sui una cum masculis vocatur, sed aliud jus in amitis, aliud in patruis observatur? Vel qua ratione fratris filius ad successionem patrui vocatur, germana autem ejus ab eadem successione recluditur? Hujusmodi itaque legis antiquæ reverentiam & nos anteponi novitati legis censemus: & sancimus, omnes legitimas personas (id est, per virilem sexum descendentes) sive masculini, sive fœminini generis sint, simili modo ad jura legitimæ successionis ab intestato vocari secundum gradus sui prærogativam: non ideo excludendas, quia consanguinitatis jura secundum germanæ observationem non habeant. Cum enim unius sanguinis jura remaneant per virilem sexum incorrupta: quare naturam 28 offendimus, & legitimo juri derogamus? cum & aliam maximam injuriam res in se continet, plerisque quasi vulnus intestinum incognitum. Cum enim, & ad ipsarum mulierum 29 successionem masculi jure agnationis vocantur: quis patiatur earum quidem hereditatem ad eos legitimo jure deferri; ipsas vero nec invicem sibi, nec masculis eodem jure posse succedere: sed propter hoc solum puniri, quod fœminæ 30 natæ sunt, & paterno vitio (si hoc vitium est) prolem innocentem gravari? §. 1. In his igitur casibus Legem 31 duodecim Tabularum sequentes, & novum jus novissimo jure corrigentes, etiam unum 32 gradum pietatis intuitu transferri à jure cognationis in legitimam volumus successionem: ut non solum fratris filius, & filia (secundum quod jam definivimus) ad successionem patrui sui vocentur: sed etiam germanæ consanguineæ, vel sororis uterinæ filius, & filia soli, & non deinceps personæ una cum his ad jura avunculi sui perveniant: & mortuo eo, qui patruus quidem est fratris sui filiis, avunculus autem sororis suæ soboli, simili modo ex utroque latere succedant, tanquam [si] omnes legitimo jure veniant: scilicet ubi frater, & soror superstites non 33 sunt. His enim personis præcedentibus, & hereditatem admittentibus, cæteri gradus remaneant penitus semoti. † Illo proculdubio observando, ut successio non in stirpes, sed in capita 34 dividatur, & is gradus in ordinem legitimum transferatur: cæteris omnibus successionibus secundum jus usque ad præsens tempus observatum in suo statu manentibus. Si qui autem casus jam evenerunt: secundum quod pristina jura volebant, eorum fiat distributio. Dat. 5. Calend. Decembr. post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 532.

15. Idem A. Joanni PP.

MEminimus, antea divinam [nos] promulgasse Constitutionem 35, per quam ad vestigia Legis duodecim Tabularum 36 totam progeniem ex legitima sobole descendentem, sive masculinam, sive fœmininam, legitimo jure hereditatem adipisci sanximus: ut quemadmodum ipsis 37 à legitimis personis succeditur, ita & ipsæ legitimarum personarum amplectantur successionem. In qua Constitutione unum gradum ex cognatis in jus legitimum reduximus, id est, germanæ [consanguineæ] filios & filias, & sororis uterinæ filios, ac filias. Quam Constitutionem in suo robore permanere censemus, cum & in nostris Constitutionibus tenor ejus à nobis relatus est. Sed subtiliore tractatu habito, necessarium duximus, & si quid ex Prætoria jurisdictione frugi inventum est, & hoc cum perfectissima definitione disposito nostras Leges ampliari. §. 1. Cum igitur Prætorem filium emancipatum, licet subtili jure capite fuerat deminutus, attamen in patris successionem sine ulla deminutione vocare, manifestum est: non eodem autem jure etiam ad fratrum suorum successiones ab eo vocabatur, sed nec filii ejus jure legitimo suis patruis succedebant; necessarium duximus hoc primum corrigere, & legem Anastasianam justo incremento perfectam ostendere: ut emancipati filius & filia, non solum in paternis [bonis] ad suorum similitudinem succedant: sed etiam in fratrum, vel sororum suarum successione (sive omnes sui, sive omnes emancipati sint, sive mixti) æquo jure invicem sibi succedant, & non secundum legem Anastasianam parte aliqua deminuta. Et hæc quidem de filiis emancipatis sancire, bellissimum nobis visum est. §. 2. Sed nec fratrem, vel sororem uterinos concedimus in cognationis loco relinqui: cum enim tam proximo gradu sunt, merito eos sine ulla differentia, tanquam si consanguinei fuerant, cum legitimis fratribus & sororibus vocandos esse sancimus: ut secundo gradu constituti, & legitima successione digni reperti, aliis omnibus, qui sunt ulterioris gradus, licet legitimi sint, præcellant. Et hæc quidem de secundi gradus successione satis abundeque à nobis cum summa utilitate disposita sunt. §. 3. Cum autem tertio gradui ex transversa linea fuerit locus, ubi patruis, & filiis fratrum, & sororum [locum] antiquitas dedicavit: una cum illis tam emancipati fratris, quam emancipatæ sororis filium tantummodo, & filiam, sive emancipatos, sive suos patribus [suis] constitutos, & neminem alium ulterius: necnon fratris uterini & sororis germanæ, vel uterinæ filium & filiam tantummodo ex legitima linea invicem vocari censemus, sicut jam sanximus: ut omnes, qui vel ab antiquo jure, vel à nostra liberalitate in legitimorum quidem positi sunt prærogativa, & eodem tertio gradu sunt, simili jure vocentur. Successionis videlicet jure & in hac parte servando: ut & si qui ex secundo gradu vocati renunciaverint hereditati, & noluerint eam adire, nullusque alius sit in secundo gradu, qui succedere potest, & vult: tunc hi, quos præsenti lege enumeravimus ex tertio gradu, in locum recusantium succedant. † Illo etiam observando, ut successio non in stirpes, sed in capita dividatur: cæteris omnibus successionibus secundum jus usque ad præsens tempus observatum procedentibus, & nullo ex cognatis supra memoratos gradus ad juris agnatitii formam redigendo, sed suum ordinem suamque proximitatem retinente incorruptam. §. 4. Quas autem personas ex jure cognationis in legitimas successiones transveximus, eas etiam tutelæ gravamini vicissim supponimus 38, scilicet si masculi sint, & perfectæ ætatis, secundum nostræ 39 Constitutionis tenorem: ut non solum lucrum sentiant, sed etiam gravamini subjugentur. §. 5. Si qui autem casus jam evenerunt,

(20. *l. ult. infr. communia de success.* (21. Abrog. *Nov.* 118. *c.* 2. (22. Immo vide *l. ult. supr. ad SC. Tertull.* (23. *l.* 50. §. 2. *ff. de bon. libert. l.* 7. *in fin. ff. si tab. testam. nullæ extab.* (24. v. *Nov.* 84. *c.* 1. §. 2. collata *Nov.* 118. *c.* 2. (25. §. 3. *vers. & hæc quidem. Inst. de legit. adgnat. success.* (26. d. §. 3. *Nov.* 118. *c.* 4. (27. Fac. *Nov.* 22. *pr. Nov.* 39. *in fin. pr.* (28. v. *l. ult. supr. de liberis præter.* (29. *l.* 15. *infr. h. t.* (30. Vide tamen *l.* 9. *ff. de statu hom.* (31. v. §. 3. *Inst. de legit. adgnat. success.* (32. §. 4. *Inst. d. t. l. ult. infr. h. t.*

(33. *l.* 3. *supr. eod.* immo adde *Nov.* 127. *c.* 1. (34. *Nov.* 118. *c.* 3. *in fin.* (35. *l.* 14. *supr. h. t.* (36. *d. l.* 14. *pr. &* §. 1. *pr.* (37. *d. l.* 14. *vers. cum enim.* (38. *l.* 73. *pr. ff. de reg. jur.* (39. *l. ult. supr. de legit. tut.*

& per judicialem ſententiam, vel amicabilem tranſactionem ſopiti ſunt, nullam ſentiant ex hac lege retractationem. Dat. Id. Octobr. *Conſtantinop.* DN. JUSTINIANO A. PP. 4. & PAULINO V. C. COSS. 534.

TIT. LIX.
COMMUNIA DE SUCCESSIONIBUS.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Varaniæ.

SCire debuiſti, fratre emancipato potiorem eam, quæ in familia manſit, in alterius emancipati 1 bonis non haberi: ſed eos pariter, ſi ſolenniter 2 petierint bonorum poſſeſſionem, ſuccedere. S. 15. Cal. Jun. *Sirmii*, CC. COSS.

2. Iidem AA. & CC. Apollinari.

SI pater tuus propius ſobrino tuo agnato conſtituto, & inteſtato defuncto, civili jure adita hereditate; vel hoc ab initio non interveniente, ſeu capitis deminutione perempto, ſolenniter 3 bonorum poſſeſſione admiſſa, ſucceſſit; ac tibi patris tui quæſita hereditas eſt: adire Præſidem provinciæ debes, ac tutorem 4 ejus de tutela convenire. Datum 14. Calend. Jun. *Veronæ*, AA. COSS.

3. Iidem AA. & CC. Ulpianæ.

VItrico 5 privigni ſucceſſionem inteſtato civili, vel honorario jure non deberi, certiſſimum eſt. S. 15. Cal. Mart. *Sirmii*, CC. COSS.

4. Iidem AA. & CC. Aſterio.

SErvus ſucceſſores habere 6 non poteſt. 7 Datum Non. April. CC. COSS.

5. Iidem AA. & CC. Juſtinæ.

AMitæ, cui ſucceſſiſſe filios ſuos proponis, hereditatem tuo nomine non recte petis. Sed quoniam hos [etiam] inteſtatos diem functos adſeveras: ſi quidem hi, quos privignos ejuſdem amitæ dicis, eorum conſanguinei fuerint, fratres tam agnationis, quam cognationis jure ſecundo gradu conſtitutos tibi præferri 8 non ambigitur. Nam ſi amitinis tuis alio etiam patre natis, nunquam eorum matris privigni ſunt: admiſiſſe te bonorum poſſeſſionem probans, eorum vindica ſucceſſionem. S. 12. Calend. Mart. CC. COSS.

6. Iidem AA. & CC. Publiciano.

AVunculo priori, qui eſt [in] tertio gradu, quam conſobrino 9, qui ſequentem occupat, deferri ſucceſſionem inteſtati, certi juris eſt. Suppoſita Cal. Octobr. CC. COSS.

7. Iidem AA. & CC. Nicolao.

ADfinitatis 10 jure nulla ſucceſſio permittitur. S. Idib. Octobr. CC. COSS.

8. Iidem AA. & CC. Juſtæ.

ANtequam ſcriptus [heres] cujuſcunque portionis capax repudiet hereditatem, vel alia ratione quærendæ facultatem amittat: ei, qui teſtamentum reliquit, inteſtato nemo ſuccedit. Igitur perſpicis, quod teſtamentariæ ſucceſſionis ſpe durante 11, inteſtato bona defuncti non recte vindicentur. S. 6. Id. Mart. *Retiariæ*, CC. COSS.

9. Iidem AA. & CC. Sopatro.

ANcillæ 12 dominus, liberi hominis, cum quo contubernium hæc habuit, per hanc conjunctionem ſucceſſionem vindicare non poteſt. S. 15. Cal. Jan. *Nicomediæ*, CC. COSS.

10. Iidem AA. & CC. Danubio.

NUtritoribus 13 hoc nomine, nec civili, nec honorario jure defertur hereditas. S. 6. Calend. Januar. CC. COSS.

In AUTHENT. de ſtatu & conſuet. §. omnes peregrini. col. 10. conſt. fin.

OMnes peregrini & advenæ libere hoſpitentur, ubi voluerint. 14 *Et hoſpitati, ſi teſtari voluerint, de rebus ſuis liberam ordinandi habeant facultatem, quorum ordinatio inconcuſſa ſervetur. Si vero inteſtati deceſſerint, ad hoſpitem nihil perveniet; ſed bona ipſorum per manus Epiſcopi loci, ſi fieri poteſt, heredibus tradantur, vel in pias cauſas erogentur. Hoſpes vero ſi aliquid ex talium bonis contra hanc Conſtitutionem noſtram habuerit: Epiſcopo triplum reſtituat, quibus viſum ei fuerit, adſignandum, non obſtante ſtatuto aliquo, aut conſuetudine, ſeu privilegio, quæ hactenus contrarium inducebant. Si qui autem contra hanc noſtram Conſtitutionem venire præſumpſerint, eis de rebus ſuis teſtandi interdicimus facultatem, ut in eo puniantur, in quo deliquerunt: alias, prout culpæ qualitas exegerit, puniendi.*

11. Imp. JUSTINIANUS A. Demoſtheni P. P.

SAncimus, quemadmodum de his rebus, quæ liberis in ſacris conſtitutis ex occaſione maritali acquiſitæ ſunt, certus deſtinatus eſt 15 ordo; ut ſi quis ex his ab hac luce fuerit ſubtractus, pars ejus, quam lucratus fuerat, ad liberos ejus, vel nepotes concedatur; quibus non extantibus, ad fratres ſuos ex eodem matrimonio progenitos; vel ſi etiam non ſuperſint, ad fratres ex aliis nuptiis procreatos: cumque nemo eorum fuerit relictus, tunc ad patrem perveniet: ita & de his, quæ materna linea per quamcunque occaſionem, vel inter vivos, vel per ultimas diſpoſitiones, vel ab inteſtato deſcendunt, ſimilis ordo ſervetur: primo in filii, vel filiæ ſucceſſionem poſteritate ejus vocanda: eaque non inventa, fraterno conſortio ejuſdem, vel alieni matrimonii ſecundum prædictum ordinem arceſſito: tunc ad ultimum locum pater à legibus conclametur, & ſui filii non gratam hereditatem relictam, ſed triſte 16 lucrum ſibi lugeat acquiſitum. In omnibus videlicet [caſibus] in ſuperſtite ſobole liberorum, & fratribus adhuc viventibus, qui ad hereditatem defuncti patrem antecedunt, uſufructu 17 rerum, quarum dominium ad eos pervenit, apud parentes remanſuro. Dat. 15. Cal. Octobr. *Chalced.* DECIO V. C. COS. 529.

In AUTHENT. de conſang. & uter. frat. §. 1. col. 6. tit. 13. al. 12. Novell. 84. cap. 1.

ITaque mortuo patrefamilias, ſi filius decedat inteſtatus ſine liberis, relictis fratribus & ſororibus, aliis conſanguineis, aliis uterinis, & quibusdam ex utroque parente conjunctis: in eos ſolos tranſmitti hereditatem, qui ex utroque latere connexi ſunt.

TIT. LX.
DE BONIS MATERNIS, ET MATERNI generis.

1. Imp. CONSTANTINUS A. Conſulibus, Prætoribus, Tribunis plebis, & Senatui S.

REs, quæ [ex] matris ſucceſſione, ſive ex teſtamento, ſive ab inteſtato fuerint ad filios devolutæ, ita ſint in parentum poteſtate, ut [utendi] fruendi 1 [duntaxat] habeant in diem vitæ facultatem, dominio 2 videlicet earum ad liberos pertinente. † Parentes autem, penes quos maternarum rerum utendi, fruendique [tantum] poteſtas eſt, omnem debent tuendæ rei diligentiam adhibere: & quod jure filiis debetur, in examine [per ſe, vel per procuratorem 3] poſcere: & ſumptus ex fructibus impigre facere, & litem inferentibus reſiſtere: atque ita omnia agere 4, tanquam ſolidum perfectumque dominium [eis acquiſitum fuiſſet,] & perſonam gerant legitimam: ita, ut, ſi quando rem alienare voluerint, emptor, vel is, cui res donatur, obſervet, ne unquam partem earum rerum, quas alienari prohibitum eſt, ſciens accipiat, vel ignorans: docere enim pater debet, proprii juris eam rem eſſe, quam donat, aut diſtrahit: & emptori, ſi velit, fidejuſſorem lice-

---

TIT. LIX. (1. Adde *l. ult.* §. 1. *ſupr. tit. prox.* (2. Immo vide *l. ult. ſupr. qui admitti ad bonor. poſſeſſ.* (3. *d. l. ult.* (4. v. *l.* 12. *ſupr. arbitr. tut.* (5. Fac. *l.* 7. *infr. h. t.* juncta §. 6. *Inſt. de nupt.* (6. Adde *l.* 9. *infr. h. t.* (7. Excip. *l. pen. ſupr. de his quib. ut indign. l.* 8. *ſupr. de ſuis & legit. lib. l. ult. ſupr. ad SC. Orphit. l.* 8. *ſupr. tit prox. l.* 1. *pr.* & §. 3. *ff. de ſuis & legit. hered.* (8. v. *l.* 1. §. 9. *ff. d. t. Nov.* 118. *c.* 3. (9. v. *l.* 1. *ſupr. unde legit.* (10. v. *l.* 3. *ſupr. h. t.* collata *l.* 5. *ſupr. eod.* (11. *l.* 39. *l.* 70. *pr. ff. de adquir. vel omitt. hered. l.* 89. *ff. de reg. jur. l.* 2. *ſupr. unde liberi.* vide tamen *l.* 82. *ff. de hered. inſtit.* (12. Fac. *l.* 1. *pr. ff. unde vir & ux.* (13. Fac. *l. ult. infr. de infant. expoſ. l.* 24. *ſupr. de epiſcop. aud.* adde *Auth. omnes. infr. h. t. l.* 4. *ſupr. pro ſocio.*

(14. *l.* 71. §. 2. *ff. de condit. & demonſtr.* (15. *l.* 4. *infr. de bon. quæ lib.* (16. *l. ult. ſupr. de inſtit. & ſubſtit.* (17. *l.* 13. *ſupr. tit. prox.*

TIT. LX. (1. Immo vide *l.* 6. *l.* 32. *ff. de adquir. vel omitt. hered. l.* 1. §. 6. *ff. ad SC. Tertull. l.* 3. §. 4. *ff. de donat. inter vir. & ux. l.* 1. *ff. de liber. exhib.* (2. *l.* 1. *infr. de bon. quæ liber.* (3. *l.* 8. *infr. d. t.* (4. *d. l.* 8. §. 6. *verſ. non autem.*

bit

bit accipere: quia nullam poterit præſcriptionem opponere filiis quandocunque rem ſuam vindicantibus. Datum 15. Calend. Auguſt. *Aquilejæ*, SABINO & RUFINO COSS. 316. Recitata apud VECTIUM RUFINUM P. V. in Senatu, Non. Septembr. CONSTANT. A. P. & LICINIO COSS. 319.

In AUTHENT. de nupt. §. ſi vero expectet. ver. interminatur. col. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 23.

NIſi tricennale tempus tranſeat, quo poſſeſſor dominus fit, & detentatio accipientes dominos faciat, vel conſtituat: tempore incipiente filiis currere, ex quo ſuæ poteſtatis eſſe apparuerint: niſi tamen aliquem impuberem ætas adjuvet.

2. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Florentio P. P.

QUidquid avus, avia, proavus, proavia [ex materna linea venientes] nepoti, nepti, pronepoti, pronepti, teſtamento, fideicommiſſo, legato, donatione, vel alio quolibet titulo largitionis, vel etiam inteſtati ſucceſſione contulerint: pater filio, filiæve integra illibataque cuſtodiat, ut vendere, donare, relinquere, alteri obligare [ſicut nec materna 5 bona,] non poſſit, [uſufructu duntaxat ad eum pertinente:] ita ut, quemadmodum ipſe ſuper his [rebus] licentiam totius poteſtatis amitrit: defuncto eo, filio, filiæve præcipua computentur, nec ab illis, qui ex parte ſunt coheredes, vindicentur. Datum Id. Octobr. OLYBRIO & PROBINO COSS. 395.

3. Impp. THEOD. & VALENT. AA. ad Senatum urbis Romæ.

SI viva matre emancipati ſunt filii, & poſtea deceſſit mater: quoniam omni commodo deſtituitur pater, neque retinet uſumfructum, viriles ei inter filios (ſive unus, ſive plures ſint) uſusfructus tribuimus portiones. Sin vero mulier moriens alios ex filiis emancipatos à patre, alios in patria poteſtate dimiſerit, in [hoc] caſu diſpari utetur maritus defunctæ beneficio. Quo caſu utrique præſcripſimus, id eſt, circa eorum quidem portionem, qui adhuc in ſacris retinentur, uſumfructum ex legum authoritate retinebit [pater:] & præmium 6 delatæ emancipationis, cum volet, accipiet: in eorum vero parte, quos exiiſſe de poteſtate viva matre conſtiterit, uſumfructum virilis inter eos portionis ſecundum præſcripta percipiet. † In nepotibus etiam, vel neptibus hoc obſervandum eſſe cenſemus, ut maritus, qui uxore mortua non extantibus filiis cum ſolis nepotibus, vel neptibus ex hac lege ad emolumentum vocandus eſt: ſi unus, vel una, pluresve nepotes ex filio uno, vel pluribus, qui in poteſtate defecerunt, procreati ſunt, hoc jure utatur, quod de filiis conſtitutum eſt. Nam licet hoc novum præſens lex conſtituat in nepotes: non tamen abs re eſt, ut in hoc caſu deteriores eſſe nepotibus filii non ſinantur. Habeat igitur avus veniens cum nepotibus in poteſtate durantibus, uſumfructum bonorum omnium, quæ ex defunctæ aviæ ſucceſſione delata ſunt. Cum vero his quoque libertatem emancipatione largitur: ſimiliter & ab ipſis (ſicut de filiis conſtitutum 7 eſt) præmium manumiſſionis accipiat; vel ſi ex pluribus alteros manumittit, alteros retinet, ex parte manumiſſorum legitimum præmium; ex parte vero in poteſtate manentium retineat uſumfructum. † Quod ſi nepotes ſint neptesve, aut ex emancipato filio, aut ex filia procreati, aut ab ipſo avia vivente ſacris dimiſſi, idem avus virilis cum ipſis portionis habeat uſumfructum. Si vero ex nepotibus neptibusve tempore, quo in aviæ ſucceſſionem vocantur, alii in avi ſunt poteſtate, id eſt, mariti defunctæ, alii ſui juris ſunt: circa perſonas quidem eorum, qui in poteſtate conſiſtunt, & in uſufructu conſequendo, & in emancipationis præmio conquirendo, ratio ſupradicta ſervetur. In his vero, qui ſui juris ſunt, facultas capiendi uſusfructus virilis inter eos portionis habeatur. † Eadem autem & de pronepotibus utriuſque ſexus ſancimus: manente definitione, quæ de ſingulis ſancita eſt, ſi filii ſint pariter ac nepotes. Dat. 7. Id. Nov. THEOD. 13. & VALENT. 3. AA. COSS. 422.

4. Imp. LEO A. Calliſtrato P. P. per Illyricum.

OMnem ambiguitatis confuſionem amputantes, hac liquida & compendioſa lege ſancimus, circa uſumfructum maternarum rerum nullam eſſe differentiam, ſive in priore matrimonio pater, ex quo filios habuit, permanere voluerit, ſive 8 novercam filiis ſuperinduxerit: legibus, quæ de maternis bonis latæ ſunt, ſuam habentibus firmitatem. Patres igitur uſumfructum maternarum rerum, etiamſi ad ſecundas migraverint nuptias, ſine dubio habere debebunt: nec ullam filiis, vel quibuslibet ex perſona eorum contra patres improbam vocem accuſationemque poſſe competere. Dat. Calend. Sept. ANTHEMIO A. 2. COS. 468.

(5. *l.* 1. *ſupr. h. t.* (6. v. *l.* 6. §. 3. *infr. tit. prox. l. ult. infr. de emancip. liberor.* §. 2. *Inſt. per quas perſonas cuique adquir.* (7. *l.* 17. *ſupr. de collationib.*

(8. *Nov.* 22. *c.* 34.

TIT. LXI.

DE BONIS, QUÆ LIBERIS IN POTESTATE patris conſtitutis, ex matrimonio, vel alias acquiruntur, & eorum adminiſtratione.

1. Impp. THEODOS. & VALENT. AA. ad Senatum Urbis Romæ, poſt alia.

CUm venerandæ leges 1 vetuerint patribus jure poteſtatis acquiri, quidquid eorum filiis avus, avia, proavus, proavia, à linea 2 materna venientes quocunque titulo contuliſſent: hoc quoque convenit obſervari, ut quicquid vel uxor marito non emancipato, vel maritus uxori in poteſtate poſitæ, quocunque titulo vel jure contulerit, ſive transmiſerit; hoc patri nullatenus 3 acquiratur: atque ideo in ejus tantum, cui delatum eſt, jure durabit. Dat. 3. Id. Novembr. *Ravennæ*, THEODOSIO 12. & VALENTINIANO 2. AA. COSS. 426.

2. Iidem AA. Hierio P. P.

COnſtitutionis novæ 4 capitulum clariore interpretatione ſancimus, ut quæ per filios, nepotes, pronepotes, itemque filias, neptes, proneptes, quamvis in poteſtate ſint, minime acquiri [patri] decrevimus, à marito, vel uxore quocunque titulo collata, ſive ultima transmiſſa voluntate: nullus ad id quoque pertinere exiſtimet, quod ab ipſo parente datum, [vel dotis] vel ante nuptias donationis cauſa, pro una ex memoratis perſonis præſtitum fuerat, ut minime ad eum, ſi caſus tulerit, revertatur. Proſpiciendum eſt enim, ne hac injecta formidine, parentum circa liberos munificentia retardetur: ſed ut his poteſtatis jure ad parentes reverſis, cæterarum rerum, quæ ex ſubſtantia ſpeciali conjugis ad ſuperſtitem devenerant, quamvis idem in ſacris ſit, fructu 5 tamen ſolo atque uſu parentibus deputato, dominium ei, qui à conjuge, vel quæ à marito meruit, reſervetur: parente propter emancipationis 6 beneficium, ſi voluerit, ſicut in maternis rebus, vel quæ per eandem lineam veniunt, præmium habituro. Datum 10. Calend. Mart. FELICE & TAURO COSS. 428.

3. Iidem AA. Florentino P. P.

QUod ſcitis prioribus 7 continetur, nec à filia, quæ in poteſtate eſt, donationem ante nuptias patri, nec à filio dotem acquiri, eo addito confirmamus, ut defunctis his adhuc in poteſtate patris, ſi liberis extantibus moriantur, ad liberos eorum eædem res jure hereditatis, non ad patres jure peculii transmittantur, nec per nepotes avo videlicet adquirendæ. † Sin autem idem nepos ſuperſtitibus tam patre, quam avo paterno diem ſuum ſine liberis obierit: eorum dominium, quæ ad ipſum ex matre 8, vel ab ejus linea pervenerint, non ad avum, ſed ad patrem ejus perveniat: uſufructu videlicet in hujusmodi caſibus avo (dum ſupererit) reſervando. Dat. 7. Id. Sept. *Conſtantinopoli*, THEODOSIO A. 17. & FESTO COSS. 439.

4. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Erythrio P. P.

QUæcunque res ad filium vel filiam, nepotes ſive pronepotes utriusque ſexus in poteſtate conſtitutos, ex priore, vel ſecundo, aut tertio, ſeu numeroſiore conjugio pervenerint, ex dote 9, vel quacunque donatione, ſeu hereditate, vel legato vel fideicommiſſo: earum rerum usque in diem vitæ ſuæ pater, vel avus, vel proavus uſumfructum habeant, easdem res quocunque modo alienandi 10, vel pignoris ſeu hypothecæ jure obligandi facultate eis penitus interdicta: dominio videlicet earum apud filios & nepotes

TIT. LXI. (1. *l.* 1. *l.* 2. *ſupr. tit. prox.* (2. *d. l.* 1. *l.* 2. (3. Immo vide *l.* 2. *infr. h. t.* (4. *l.* 1. *ſupr. eod.* (5. Vide tamen *d. l.* 1. (6. *l.* 3. *ſupr. tit. prox.* (7. *l.* 1. *l.* 2. *ſupr. h. t.* (8. *l.* 1. *l.* 2. *ſupr. tit. prox.* (9. *l.* 11. *ſupr. commun. de ſucceſſ.* (10. *l.* 6. §. 2. *infr. h. t. l.* 2. *ſupr. de bon. matern. Nov.* 22. *c.* 24.

sive pronepotes utriusque sexus permanente, etiamsi ex eodem matrimonio procreati non sint, ex quo eædem res ad parentes eorum, qui quæve in potestate sunt, fuerint devolutæ: Eo videlicet observando, ut morientium fratrum sororumve portiones, qui quæve ex eodem matrimonio progeniti vel progenitæ sunt, primo 11 quidem ad liberos eorum, (ut dictum est) si tamen fuerint, deinde his non extantibus, ad superstites tantummodo fratres vel sorores eorum perveniant, aut ad superstitem, si ex iisdem fratribus aut sororibus unus unave remanserit. Omnibus autem, qui ex eodem conjugio fuerint procreati, defunctis: tunc demum ad eos, qui ex alio sunt matrimonio editi, easdem res pro virili pervenire statuimus: nulla autem ex memoratis personis existente, parentes eorum eas percipere. Parentibus vero, quorum sub potestate sunt, usumfructum 12 duntaxat habituris, memoratas res jure potestatis alienandi vel obligandi 13 licentiam denegamus: non prohibendis iisdem liberis quandocunque sui juris fuerint, nulla temporali præscriptione obsistente, easdem res omnibus modis vindicare: nisi forte postquam 14 potestate parentum eos contigerit liberari, tantum 15 temporis effluxerit, ut ex continua & inconcussa 16 tenentis possessione eorum intentio excludatur. Dat. 5. Cal. Mart. MARTIANO & ZENONE COSS. 469.

5. Iidem AA. Nepotiano Magistro militum Dalmatiæ.

NOn sine ratione de negotio, quod inter matremfamilias, cujus vestra suggestio meminit, & germanum ejus vertitur, magnitudo tua diversis legibus ex utraque parte prolatis, nostram 17 credidit consulendam esse Clementiam; cum mulier diversis juris lectionibus idem intelligi maritum, & sponsum niteretur probare: germanus [autem] mariti nomen illi soli, qui nuptias contraxisset, ex recitatione Constitutionis 18 divorum retro Principum Theodosii & Valentiniani (qua cavetur, quicquid maritus, vel uxor in potestate constituti invicem sibi reliquerint, non patri acquiri, sed ad eorum jus pertinere) imponere. Quamvis ergo significatione nominis, maritus vel uxor post cœptum matrimonium intelligatur, ex quo videlicet inducta est dubietas: attamen quia consequens est, ambiguas atque legum diversis interpretationibus titubantes causas benigne 19 atque naturalis juris moderamine temperare: non piget nos in præsenti quoque negotio, de quo sublimitas tua suggessit, æquitati convenientem Juliani tantæ existimationis viri atque disertissimi Jurisperiti opinionem sequi: qui quidem de dotali prædio tractatu proposito; idem jus tam de uxore 20, quam de sponsa observari arbitratus est: licet lex Julia de uxore tantum loquatur. Qua ratione tam sponsalitiam donationem, quam hereditatem, quam memoratus sponsus suam sponsam lucrari voluit, non acquiri patri, sed ad eam pervenire, benignius esse perspicimus. Dat. Cal. Jun. LEONE A. 5. COS. 471.

6. Imp. JUSTINIANUS A. Demosth. PP.

CUm oportet similem providentiam tam patribus, quam liberis deferri: invenimus autem in veteris juris observatione multas esse res, quæ extrinsecus ad filiosfamilias veniunt, & minime patribus acquiruntur: quemadmodum in maternis 21 bonis, vel quæ ex 22 maritali lucro ad eos perveniunt, ita & in his, quæ ex aliis causis filiisfamilias acquiruntur, certam introducimus definitionem. Si quis itaque filiusfamilias, vel patris sui, vel avi, vel proavi in potestate constitutus, aliquid sibi acquisierit, non 23 ex ejus substantia, cujus in potestate sit, sed ab aliis quibuscunque causis, quæ ex liberalitate fortunæ, vel laboribus suis ad eum perveniant: eas suis parentibus non in plenum, sicut antea fuerat sancitum 24, sed usque ad usumfructum solum 25 acquirat, & eorum ususfructus quidem apud patrem, vel avum, vel proavum, quorum in sacris sit constitutus, permaneat: dominium autem filiisfamilias inhæreat, ad exemplum tam maternarum, quam ex nuptialibus causis filiisfamilias adquisitarum rerum. Sic etenim & parenti nihil derogabitur, usumfructum rerum possidenti: & filii non lugebunt, quæ ex suis laboribus sibi possessa sunt, ad alios transferenda adspicientes, vel ad extraneos, vel ad fratres suos, quod etiam gravius multis esse videtur: exceptis castrensibus 26 peculiis, quorum nec usumfructum patrem, vel avum, vel proavum habere, veteres leges concedunt: in his enim nihil innovamus, sed vetera jura intacta servamus: eadem observando etiam in his peculiis 27, quæ quasi castrensia peculia ad instar castrensis peculii accesserunt.

In AUTHENT. ut lic. mat. & aviæ. in princ. col. 8. tit. 18. al. 13. Novell. 117. cap. 1.

EXcipitur, quod eis datur, vel relinquitur ab aliquo parentum, conditione hac adjecta, ne ad patrem perveniat ususfructus.

In AUTHENT. de heredib. ab intest. ven. §. si vero cum. col. 9. tit. 1. Nov. 118. cap. 2.

ITem hereditas fratris, sororisve, ad quam una cum patre admittitur, & forsan si aliunde quæratur lege prædicta.

In AUTHENT. ut nulli jud. §. quia vero. col. 9. tit. 17. al. 9. Nov. 134. cap. 11.

IDem est in his, quæ ex lege deferuntur liberis, parentibus præsumentibus solvere matrimonium sine causis lege definitis.

§. 1. Sub hac tamen definitione hunc legis articulum inducimus, [ut] in successione quidem earundem rerum, quæ extrinsecus filiisfamilias acquiruntur, jura eadem observentur, quæ in maternis 28, & nuptialibus 29 rebus statuta sunt. §. 2. Non autem hypothecam filiifamilias adversus res patris viventis adhuc, seu jam mortui sperare audeant 30, nec ratiocinia ei super administratione inferre: sed tantummodo alienatione, vel hypotheca suo nomine patribus denegata, rerum habeat parens plenissimam potestatem, uti fruique his rebus, quæ per filiosfamilias secundum prædictum modum adquiruntur, & gubernatio [rerum] earum sit penitus impunita 31: & nullo modo audeat filiusfamilias, vel filia, vel deinceps persona vetare eum, in cujus potestate sunt, easdem res tenere, aut quomodo voluerit, gubernare: vel si hoc fecerint, patria potestas in eos exercenda est: sed habeat pater, vel aliæ personæ, quæ superius enumeratæ sunt, plenissimam potestatem uti frui, gubernareque res prædicto modo acquisitas. † Et si quid [ex] usu earum pater, avus vel proavus collegerit: habeat licentiam, quemadmodum cupit, hoc disponere, & in alios heredes transmittere: vel si ex earum [rerum] fructibus res mobiles, vel immobiles, vel se 32 moventes comparaverit, eas etiam quomodo voluerit, habeat, & transmittat, & in alios transferat, sive extraneos, sive liberos suos, seu quamlibet personam. † Sin autem res sibi memorato modo acquisitas parens noluerit retinere, sed apud filium aut filiam, vel deinceps personas reliquerit: nullam post obitum ejus licentiam habeant heredes alii patris, vel avi vel proavi eundem usumfructum, vel quod ex hoc ad filiosfamilias pervenit (utpote patri debitum) sibi vindicare: sed quasi diuturna donatione in filium celebranda, qui usumfructum detinuit, quem patrem ejus habere oportuerat, ita causa intelligatur, ut eundem usumfructum post obitum patris ipse lucretur: parente jus exactionis, quasi sibi debitæ à filio, qui usumfructum consensu ejus possidebat, suæ posteritati, vel successioni minime transmittente: quatenus in omni pace inter se successio ejus permaneat, nec altercationis cujusdam (maxime 33 inter fratres) oriatur occasio. §. 3. Cum autem Constantiniana lege cautum erat, si filiifamilias ab his, qui eos in potestate habent, nexu paterno per emancipationem liberentur, debere patrem tertiam 34 partem bonorum, quæ acquiri non solent, quasi remunerationis gratia à filio accipere, vel retinere, & ex hac causa iterum pars non minima sub-

(11. Confer *l. 7. in fin. l. 8. supr. de secund. nupt. d. Nov. 22. c.* 26. (12. §. 1. *Inst. per quas pers. cuique adquir.* (13. Fac. *l. ult. supr. de reb. alien. non alien.* (14. *l. 1. §. ult. infr. de annali præscript.* (15. v. *Nov. 22. c. 24.* (16. Fac. *l. 2. infr. de longi temp. præscript.* (17. *arg. l. 1. supr. de legib.* (18. *l. 1. supr. h. t.* (19. *l. 18. l. 25. ff. de legib. l. 14. infr. de fideicom. libert. l. 10. in fin. ff. de reb. dub. l. 192. in fin. ff. de reg. jur.* (20. *arg. l. 4. ff. de fundo dotali.* (21. *supr. tit. prox.* (22. *l. 1. in fin. l. 2. l. 3. l. 4. l. 5. supr. h. t.* (23. §. 1. *Inst. per quas person. cuique adquir.* (24. *l. 2. infr. de patr. potest. d. §. 1.* (25. §. 2. *Inst. de adquis. per adrog.*

(26. Fac. *l. 2. ff. de SC. Maced.* adde *l. 7. infr. h. t.* (27. §. *ult. Inst. de testam. milit.* (28. *supr. tit. prox. l. 1. supr. h. t.* (29. *d. l. 1. & seq. supr. eod.* (30. Immò vide *l. ult. infr. eod.* (31. Vide tamen *arg. l. 22. §. 8. vers. sin vero dotem. ff. solut. matrim. l. 50. ff. ad SC. Trebell.* (32. v. *l. 93. ff. de verb. signif.* (33. v. *pr. vers. sic etenim. supr. h. l.* (34. §. 2. *Inst. per quas person. cuique adquir.*

ſtantiæ liberorum adimebatur: ſancimus hujusmodi caſu interveniente, & emancipatione liberis impoſita, non tertiam partem dominii rerum minime acquiſitarum, ſed dimidiam uſusfructus apud majores, qui emancipationem donant, reſidere: exceptis & in hoc caſu caſtrenſibus, & quaſi caſtrenſibus tantummodo peculiis, quibus nihil ex hac cauſa diminuitur. Sic enim nec liberis cujuscunque ſexus aliquid dominii auferetur, & patribus amplioris patrimonii uſusfructus adſignabitur. Hoc obtinente, & ſi in emancipatione ſibi parentes hoc minime ſervaverint: ſed niſi ſpecialiter vel in emancipatione huic præmio renunciaverint 35, vel donatione facta ſeſe & ab hujusmodi beneficio alienaverint, & in liberos hoc transtulerint: manere apud eos etiam tacentes jus, & beneficium uſusfructus retinendi: ut poſt obitum eorum uſusfructus in omnibus memoratis cauſis ad eos perveniat, quorum dominium eſt: ſcilicet, ſecundum quod jam diximus: in ſucceſſionibus eorum omnibus ſervandis, quæ [de] maternis, & nuptialibus bonis conſultiſſimis legibus 36 definita ſunt. §. 4. Sed cum tacitas 37 hypothecas tam veteres leges in quibusdam certis caſibus introduxerunt, quam nos in maternis 38, cæterisque donationibus, quas ſervare neceſſe eſt 39, & dubitabatur, ex quo tempore hypothecas competere oportet, utrumne ab initio, an ex eo [tempore,] ex quo male aliquid geſtum eſt? compendioſa narratione interpretamur, initium gerendæ, vel deferendæ adminiſtrationis, vel obſervationis eſſe ſpectandum, & non tempus, ex quo male aliquid geſtum fuerit. Recitata 40 in novo conſiſtorio palatii DN. Juſtiniani. Dat. 3. Cal. Novembr. DECIO V. C. COS. 529.

7. Idem A. Juliano PP.

CUm multa privilegia Imperialibus 41 donationibus jam præſtita ſunt, dignum incrementum & his conferre noſtra dignata eſt Clementia. Si quis igitur à Sereniſſimo Principe 42, vel à piiſſima Auguſta 43, ſive maſculus, ſive fœmina donationes ſit conſecutus, vel conſecuta, ſive mobilium, ſive immobilium, ſive ſe moventium rerum, filiusfamilias tamen conſtitutus, vel conſtituta, habeat hujusmodi res omni acquiſitione abſolutas, & nemini eas acquirat, neque earum uſumfructum pater, vel avus, vel proavus ſibi vindicet, ſed ad ſimilitudinem caſtrenſis 44 peculii omnem facultatem in eas filii, vel filiæfamilias habeant. Ut enim Imperialis fortuna omnes ſupereminet alias, ita oportet & Principales liberalitates culmen habere præcipuum. Dat. propoſita 12. Calend. April. *Conſtantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

8. Idem A. Joanni PP.

CUm non ſolum in maternis rebus, quæ filiisfamilias deferuntur, ſed etiam de aliis omnibus, quæ acquiſitionem effugiunt (& maxime poſt novellam noſtri numinis legem 45 [quæ] omnia, quæ extrinſecus ad filiosfamilias perveniunt, [&] non ex paterna ſubſtantia [ſunt,] non eſſe acquirenda patruis ſtatuit, niſi tantummodo ad uſumfructum) variæ altercationes exortæ ſint, & varius eventus, variusque continetur tractatus, & ſemper in judiciis verſantur: neceſſe eſt utiliter, & apertiſſime omnia dirimere. † Sancimus itaque, in omnibus rebus, quæ effugiunt quidem dominii acquiſitionem, ſed uſusfructus tantummodo patri offertur: vel aliis parentibus à filiofamilias cujuscunque gradus vel ſexus, ſive pater adire filiumfamilias integræ ætatis compellit, & ille reclamandum exiſtimat, ſive filiusfamilias adire cupit, & pater in contrarium inclinat: liberam habere licentiam, & patrem ipſum ſibi adire hereditatem recuſante filio, & omne ſive damnum, ſive lucrum in ſuam habere fortunam, nullo 46 ex hoc præjudicio filio generando. † Sive è contrario patre recuſante filius adire hereditatem voluerit: nullam acquiſitionem, nec uſumfructum patri offerri, ſed ipſum filium ſibi imputare 47, ſi quid ex hoc contigerit: nulla actione neque contra patrem danda, ubi adverſus ejus voluntatem filius hereditatem, vel legatum, vel fideicommiſſum, vel aliud quicquam ex quocunque titulo, ſive donationis, ſive contractus [alterius] ſibi acquirere maluerit: neque adverſus filium ſimili modo actione extendenda, ubi recuſante eo, pater ſua auctoritate hæc ſibi vendicet: hujusmodi aditionis tramite ex præſenti lege patri competente: ſed habeat pater omnem licentiam & actiones movere, & ab aliis pulſari, ubi ad eum totum commodum advenit. & filius ſimili modo in agendo, & pulſando ſolus habeat & detrimentum, & commodum. Neceſſitate per officium [Judicis] patri imponenda tantummodo filio conſentire vel agenti, vel fugienti, ne judicium ſine 48 patris voluntate videatur conſiſtere. Et hoc quidem ſi plenæ ætatis filius eſt, qui paternam voluntatem ſequi non patitur. §. 1. Sin autem in ſecunda ætate adhuc filius eſt, & hereditate ei delata pater conſentire adeunti hereditatem noluerit, vel patre volente ipſe reclamaverit: ſi quidem recuſaverit filius, licentiam damus patri ſimili modo hereditatem adire, & eam pleno jure habere, his omnibus, quæ ſuperius diximus, locum habentibus. Sin autem patre recuſante filius adire maluerit; damus quidem licentiam ei hoc facere. Nolente autem patre res filii gubernare propter cauſæ neceſſitatem, habeat facultatem filius adire competentem Judicem, & ab eo petere curatorem 49 hereditati dari, per quem gubernatio rerum ad eum delatarum procedat; in utroque caſu in integrum reſtitutionis auxilio minime ei denegando. §. 2. Similique modo & in milite filiofamilias, qui recuſaverit aditionem hereditatis, quæ ei ex caſtrenſibus occaſionibus veniat; patri danda licentia adire hereditatem, ut ad ipſum perveniat pleno jure, tam per uſumfructum, quam per dominium eandem hereditatem poſſeſſurum, quaſi ipſe pater ab initio fuiſſet heres inſtitutus, eo videlicet ſubjacente omnibus oneribus hereditariis, & omnia commoda habituro, & ad filium nullo periculo redundante. Et hæc quidem in his caſibus obſervanda ſunt, quibus diſcordia inter patrem & filium vertitur. §. 3. Ubi 50 autem in unum voluntas eorum concurrit, & pater uſumfructum, & filius habeat proprietatem: & in agentibus, & fugientibus pater quidem ſuſcipiat actiones, & moveat, cujuscunque ætatis filius inveniatur. Adhibeatur autem etiam filiorum conſenſus, niſi adhuc in prima 51 ætate ſunt conſtituti, vel longe abſunt, ſumptibus videlicet à patre propter rerum incrementa faciendis: cum enim nuda proprietas apud filium inveniatur, ex qua ſubſtantia poſſibile eſt eum ſumptus litis dependere? §. 4. Sin autem æs alienum ex defuncti perſona deſcendit, cum etiam apud veteres hæc eſſe ſubſtantia intelligatur, quæ poſt detractum 52 æs alienum ſuperſederit: habeat pater licentiam ex rebus hereditariis (primum quidem mobilibus, ſin autem non ſufficiunt, ex immobilibus) ſufficientem partem nomine filii venundare, ut illico reddatur æs alienum, & non uſurarum onere prægravetur. Quod ſi pater hoc facere ſuperſederit, ipſe uſuras vel ex reditibus, vel ex ſubſtantia ſua omnimodo dare compelletur. Sin autem legata, vel fideicommiſſa, ſive annalia, ſive ſemel relicta imminent hujusmodi perſonis: ſi quidem tales reditus ſunt, qui ſufficiunt ad annalia legata, pater ex hujusmodi reditibus hoc dependere compelletur. Sin autem non habeat ſubſtantia ſufficientem reditum ad legatorum, vel fideicommiſſorum præſtationem, vel minime reditus, vel alias acceſſiones contineat, ſint tamen res mobiles, vel immobiles, ſteriles quidem, non tamen inutiles, veluti domus in provinciis pretioſæ, vel ubicunque poſita [ædificia, vel] ſuburbana, ex quibus hujusmodi legata poſſint explicari: licentia dabitur patri ſufficientem partem eorum ſimiliter filii nomine vendere, & ſatisfacere legatis. † Hoc procuidubio obſervando, ut & mancipia ipſe uſufructuarius alere debeat, & omnia circa uſumfructum facere, quæ nullo modo proprietatem poſſint deteriorem 53 facere: paterna reverentia 54 eum excuſante, & à ratiociniis, & à cautionibus, & ab aliis omnibus, quæ ab uſufructuariis extraneis 55 à legibus exiguntur ſecundum noſtræ Conſtitutionis tenorem, quam ſemper hujusmodi caſibus tulimus. §. 5. Ipſum autem filium vel filiam, filios vel filias, & deinceps, alere patri 56 neceſſe eſt, non propter hereditates, ſed propter ipſam naturam, & leges, quæ & à

(35. Fac. *l.* 51. *ſupr. de epiſcop. & clericis.* (36. *ſupr. h. t. ſupr. tit. prox.* (37. v. *infr. in quib. cauſ. pignus tacite contrah.* (38. *l.* 12. §. 1. *verſ. exceptis. infr. qui potiores.* (39. Immo vide §. 2. *ſupr. h. l.* (40. v. *l.* 30. *ſupr. de jure dot.* (41. *Nov.* 52. *c.* 2. (42. Adde *l.* 26. *ſupr. de donat. inter vir. & uxor.* (43. Fac. *l.* 31. *ff. de legib.* (44. *l.* 6. *pr. ſupr. h. t.* (45. *d. l.* 6. (46. v. *l.* 1. §. 1. *ff. de ſucceſſ. edict. l.* 11. *ſupr. de jure delib. l.* 2. *ſupr. de repud. vel abſtin. hered.* (47. *arg. l.* 6. *pr. l.* 13. *in fin. ff. de adquir. vel omitt. hered.*

(48. Vide enim *l.* 9. *ff. de oblig. & action.* (49. *l.* 8. *pr. verſ. ad defendendum. ff. de procurat.* (50. v. *l.* 1. *verſ. parentes. ſupr. tit. prox.* (51. Confer §. 1. *ſupr. h. l.* (52. *l.* 39. §. 1. *ff. de verb. ſignif.* (53. *l.* 13. §. 4. *ff. de uſufructu.* (54. *l.* 6. §. 2. *ſupr. h. t.* confer *l.* 7. *pr. ſupr. de curat. furioſ. l. pen.* §. 1. *ff. de ritu nupt.* (55. Adde *l.* 1. *ſupr. de uſufruct.* (56. *l.* 4. *ſupr. de alendis lib.*

paren-

parentibus alendos esse liberos imperaverunt, & ab ipsis liberis 57 parentes, si inopia ex utraque parte vertitur. Sed pater quidem in prædictis tantummodo causis habeat licentiam [rite] res filiorumfamilias vendere filii nomine: vel si emptorem non invenerit, [rite pignori] supponere, nullo modo licentia concedenda filiis easdem venditiones, vel hypothecas retractare. Non autem licentia parentibus danda extra memoratas causas, res, quarum dominium apud eorum posteritatem est, alienare 58, vel pignori vel hypothecæ titulo dare: sed si hoc fecerint, scituris quod necesse est eos in legum laqueos incidere, quibus hujusmodi venditiones, vel hypothecæ sunt interdictæ: exceptis videlicet [rebus] mobilibus, vel immobilibus illis, quæ onerosæ hereditati sunt, vel quocunque [modo] damnosæ, quas sine periculo vendere patri cum paterna pietate licet: ut pretium earum vel in res, vel in causas hereditarias procedat, vel filio servetur. † Filiis autem familias in his [duntaxat] casibus, in quibus usufructus apud parentes constitutus est, donec parentes vivunt, nec de iisdem rebus testari 59 permittimus, neque citra voluntatem eorum, quorum in potestate sunt, ulla licentia eis concedenda dominium rei ad eos pertinentis alienare, vel hypothecæ titulo dare, vel pignori adsignare. Melius enim est coarctare juveniles calores, ne cupidini dediti tristem exitum sentiant, qui eos post dispersum expectat patrimonium. Cum enim (sicut dictum 60 est) parentes alere eos secundum leges & naturam compellantur, quare ad venditionem rerum suarum prosilire desiderant? §. 6. Ubi autem puerilis ætas patri licentiam præstat etiam sine consensu filii hereditatem nomine ejus adire: si hoc fecerit [pater,] damus 61 quidem filio in integrum restitutionem, postquam patria fuerit potestate liberatus, vel adoleverit: patrem autem [omnibus] oneribus hereditariis, licet nomine filii adiit, modis omnibus illigamus. Quare enim talem hereditatem adiit: qualem nec ipse, nec nunc filius idoneam sibi esse existimat? Non autem filio damus 62 licentiam, si in integrum restitutionem petat, respuendam credens esse hereditatem, adhuc minoribus curriculis instantibus, iterum per aliam restitutionem adire præfatam hereditatem, *ne ludibrio leges ei fiant: sæpius eandem & amplecti, & respuere hereditatem cupienti.* Si enim quod pater fecit, [filius] ratum non habuit, & propter hoc restitutus 63 est: quomodo ferendus videatur iterum judicium amplectens, quod post patris voluntatem contraria affectione aspernandum esse existimavit? † Sin vero pater quidem hereditatem repudiaverit 64 infante filio constituto, ipse autem filius postea vel adhuc in sacris constitutus, vel patria potestate liberatus, adeundam esse crediderit eandem hereditatem: licentiam damus ei, vel si sui juris efficiatur, tutoribus ejus, vel curatoribus hereditatem adire, nullo præjudicio ex recusatione paterna ei generando: simili modo & in hac parte nulla ei, vel tutoribus, vel curatoribus ejus licentia concedenda contra priorem suam voluntatem in integrum restitutionem petere. † Quæ & in legatis 65, & in fideicommissis tam specialibus, quam per universitatem relictis, & in aliis causis, quas supra enumeravimus, similibusque eis, observanda sunt. In servis autem, qui filiis, [vel filiabus familias] donantur, sive constante matrimonio, sive ab extraneis sub ea conditione, ut statim eos in libertatem perducant: nullum impedimentum paterna faciat auctoritas. Qualis enim usufructus potest ei acquiri, qui momentarius 66 esse ostenditur? Si enim in ipso momento necesse habeat eum & possidere, & libertate donare, in talem hominem, qualis usufructus patri potest acquiri?

(57. *l.* 1. *supr. d. t. l.* 5. §. 13. *ff. de agnoscend. & alend. lib.* (58. *arg. Nov.* 7. (59. *l.* 3. §. 1. *l.* 11. *supr. qui testam. facere. l.* 3. *infr. de patr. potest.* (60. *supr. pr. h.* §. (61. *l.* 1. *in fin. supr. de filiofam. minore.* (62. *l.* 41. *ff. de minorib.* immo vide *l.* 7. §. 9. *ff. eod.* (63. Immo obst. *l. ult. supr. qui & advers. quos in int. restit.* (64. *l.* 1. *supr. si ut omissam hered.* (65. Fac. *l.* 7. §. 6. *ff. de minorib.*

(66. Confer *l.* 127. *ff. de reg. jur.*

TIT. LXII.
DE HEREDITATIBUS DECURIONUM 1 [naviculariorum 2, cohortalium 3 militum 4, & fabricensium. 5]

1. Imp. CONSTANTINUS A. Mastichiano Præfecto annonæ.

SI quis navicularius sine testamento & liberis, vel successoribus defunctus sit: hereditatem ejus non ad fiscum, sed ad corpus naviculariorum, ex quo fatali sorte subtractus est, deferri præcipimus. PP. decimo quinto Calend. *Lastronæ*, CONSTANTINO A. 7. CONSTANT. Cl. C. Consulibus. 345.

2. Idem A. Bonoso Magistro equitum.

UNiversis tam legionibus 6, quam vexillationibus comitatensibus seu cuneis insinuare debebis, ut cognoscant, cum [eorum] aliquis fuerit rebus humanis exemptus, atque intestatus, [si] sine legitimo herede decesserit, ad vexillationem, in qua militavit, res ejusdem necessario pervenire. Dat. 7. Id. Maji, *Hierapoli*, RUFINO & EUSEBIO COSS. 347.

3. Idem A. Rufino P. P.

SI quis cohortali 7 conditione gravatus, sine testamento, vel quolibet successore ultimum diem obierit; successionem ejus non ad fiscum, sed ad cæteros cohortales ejusdem provinciæ pertinere jubemus. Dat. 5. Cal. Januar. LIMENIO & CATULINO COSS. 349.

4. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio P. P.

INtestatorum curialium bona, si sine herede moriantur, ordinibus patriæ eorum adipisci præcipimus. Dat. 5. Idib. Martii, FLORENTIO & DIONYSIO COSS. 429.

5. Iidem AA. & CC. Aureliano comiti rerum privatarum.

SI quis fabricensis 8 sine liberis, vel legitimo herede decesserit non condito testamento: ejus bona, cujuscunque summæ sint, ad eos pertinere [sancimus,] qui velut creditores decedentium attinentur, qui fisco pro intercepto respondere coguntur. Hoc enim facto contingit, ut & Reipublicæ ratio salva permaneat: & fabricenses collegarum suorum solatiis perfruantur, qui damnis ac detrimentis retinentur obnoxii.

TIT. LXII. (1. *l.* 4. *infr. h. t.* (2. *l.* 1. *infr. eod.* (3. *l.* 3. *infr. eod.* (4. *l.* 2. *infr. eod.* (5. *l.* 5. *infr. eod.* adde *l.* 20. *supr. de episcop. & cler. l.* 3. *infr. de apparit. præf. præt. l.* 1. *infr. si liberal. imper. socius.* (6. *l.* 6. §. 7. *in fin. ff. de injust. rupt. irrito facto testam.* (7. *v. infr. de cohortalib.* (8. *v. infr. de fabricensib.*

LIBER SEPTIMUS.

TIT. I.
DE VINDICTA 1 [LIBERTATE,] ET APUD concilium manumissione.

1. Imp. ANTONINUS A. Tertio.

EOrum, qui apud concilium manumittuntur, post causam à Judicibus probatam, & manumissionem secutam, non solet status in dubium revocari 2, si dicantur falsa demonstratione liberati.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Sallustio.

NIhil civitati Romanæ semel præstitæ, vel addere, vel detrahere 3 secundam manumissionem potuisse certissimum est. Dat. Prid. Cal. Maji, AA. CC.

3. Iidem AA. & CC. Attonitæ.

NEc mulierem per maritum 4, nec alium per procuratorem [vindicta] manumittere posse non est ambigui juris.

TIT. I. (1. *Lib.* 40. *D.* 2. (2. *l.* 9. §. 1. *ff. de manum. vindict.* §. 6. *Inst. quib. ex caus. manum.*

(3. Adde *l.* 2. *infr. de ingenuis manum.* (4. Immo vide *l.* 64. *pr. ff. soluto matrim.*

4. Imp. CONSTANTIUS A. Maximo P. P.

APud concilium 5 [noſtrum ,] vel apud Conſules 6 , Prætores 7 , [Præſules ,] Præſides , Magiſtratusve earum civitatum , quibus hujusmodi jus eſt , adipiſci poteſt patronorum judicio ſedula ſervitus libertatem.

TIT. II.
DE TESTAMENTARIA 1 MANUMISSIONE.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Primo.

SI codicillos 2 major viginti annis feciſſet , confirmationis tempus libertati non nocere , certum eſt : nec enim poteſtas juris , ſed judicii conſideratur.

2. Iidem AA. Phileto.

EX teſtamento defuncti libertates præſtari non poſſunt hereditate non adita 3 , vel ſi rei memoria propter crimen , quod morte non intercidit , damnata eſt.

3. Iidem AA. Euphroſyno.

Libertas teſtamento (defuncti) data , adita hereditate contingit , & licet heres ſcriptus per in integrum reſtitutionem abſtinuerit hereditate 4 , (tamen) nihil ea res libertati obeſt. S. 17. Calend. Maji , APRO & MAXIMO COSS. 208.

4. Iidem AA. Archelao.

CUm teſtamento directam libertatem pater tuus ſit conſecutus : quamvis ei heres extiteris , fruſtra tamen rationes , quas tempore ſervitutis geſſit 5 , ut reddas , compelleris , cum non ea conditione acceperit libertatem. Is autem , cui libertas ſeu fideicommiſſaria , ſeu directa , ſi 6 rationes reddidiſſet , relicta eſt : ante reliqua illata , & ea , quæ malo conſilio amota ſunt , ad libertatem non poteſt pervenire. Sin autem non debitor ex rationibus fuerit repertus : poſt aditam hereditatem quaſi puram libertatem conſequitur. Propoſita 7. Calend. Decembr. LÆTO 2. & CEREALE COSS. 216.

5. Imp. ALEXAND. A. Quintiliano.

IN fraudem creditorum teſtamento datæ libertates , quamvis debitori heres 7 , qui ſolvendo eſt , extiterit , per legem Æliam Sentiam non valent.

6. Imp. GORDIANUS A. Piſiſtrato.

SI hereditas ejus , à quo teſtamento dicis te eſſe manumiſſum , ob æs alienum ſpernitur ab heredibus : conſervandæ 8 libertatis gratia non injuſta ratione creditoribus hereditariis ſatis 9 offerens , judicium teſtatoris obſervari tibi poſtulabis : maxime cum id etiam à Divo Marco 10 conſultiſſimo Principe ſit conſtitutum , quod in extranei 11 quoque perſona obſervari oportet.

7. Idem A. Juſtæ.

COntra voluntatem matris tuæ , libertatem in eum conferre , quem illa liberum fieri prohibuit , non debes 12 , ne videaris jura pietatis violare.

8. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Tremellio.

CUm teſtator libertatem tempore nuptiarum filii ſui , vel filiæ , ſervo dari juſſit : non tempus præſtandæ libertatis præſtituit : ſed potius conditioni 13 locum fecit , ut non inſecutis nuptiis libertas jure poſci non poſſit.

9. Imppp. CARUS , CARINUS & NUMERIANUS AAA. Mauro.

SErvo tuo defunctus , licet te heredem 14 ſcripſiſſe proponitur , directam tamen libertatem non potuit dare : jure enim directo libertatem ſervis alienis nemo poteſt dare.

(5. *l.* 1. *ſupr. h. t.* (6. *l.* 1. *pr. ff. de officio conſ. l.* 4. §. 5. *ſupr. de advoc. diverſ. judicum.* (7. *l.* 1. *ff. de off. præt.*

TIT. II. (1. *Lib.* 40. *D.* 4. adde §. 2. *Inſt. de libert.* (2. *l.* 43. *ff. h. t.* (3. *l.* 23. *pr. ff. eod. l.* 1. *infr. de fideicom. libert.* (4. *l.* 32. *ff. h. t. l.* 4. §. 2. *ff. de fideicom. libert.* (5. *l.* 1. *ſupr. an ſervus pro ſuo facto.* (6. *l.* 41. §. 11. *ff. de fideicom. libert.* (7. *l.* 5. *pr. ff. qui & à quib. manum.* (8. *l.* 15. §. 5. *infr. l.* 40. *in fin. ff. h. t. l.* 2. *in fin. l.* 3. *l.* 4. *pr. ff. de fideicom. libert.* (9. v. *Inſt. de eo cui libert. cauſ.* (10. *d. l.* 15. *infr. h. t.* (11. *l.* 50. *ff. eod.* (12. v. *l.* 5. *ſupr. ſi mancip. ita fuerit alien. ut manum.* (13. *l.* 30. §. 4. *ff. de legat.* 1. (14. Immo vide *l.* 7. *infr. l.* 31. *ff. de liberali cauſ.*

10. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Germano.

DIrectis verbis jure data libertate , non ſolum impoſitione pilei 15 , ſed & adita 16 hereditate , (ſi nulla juris impediat Conſtitutio) liberti conſtituuntur Orcini.

11. Iidem AA. & CC. Laurinæ.

SI jure non ſubſiſtit 17 teſtamentum : in hoc nec libertatem (cum non fuiſſet adjectum , ut pro 18 codicillis ſcriptum valeret, proponas) recte datas conſtabit. 19

12. Iidem AA. & CC. Rhyſo.

SI heredes jure facto teſtamento ſolenniter adierint 20 hereditatem : ex teſtamento tibi libertas quæſita poſtea colludentibus 21 tam ſcriptis heredibus , quam ab inteſtato vindicantibus ſucceſſionem , adimi non potuit. Quod ſi ſponte repudiaverint ſibi delatam ſucceſſionem : omnia , quæ [in] teſtamento fuerant ſcripta , defeciſſe convenit. Si vero , ut vos defraudarent (heredes) libertate , colluſiſſe eos Præſes animadverterit , ſecundum hæc, quæ D. Pius 22 Antoninus conſtituit , libertatibus conſuli providebit.

13. Iidem AA. & CC. Martiali.

STatuliberis datam libertatem adimi ab herede 23 non poſſe , certum eſt : nec alienatio 24 , nec uſucapio ſtatulibero , quominus exiſtente conditione libertatem conſequatur , nocere poteſt.

14. Impp. THEODOS. & VALENTIN. AA. Florentino P. P.

DIrectas libertates Græcis 25 verbis liceat in teſtamentis relinquere , ut ita libertates directe datæ videantur , ac ſi legitimis verbis eas teſtator dari juſſiſſet.

15. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

CUm Conſtitutio Divi Marci 26 declaret , ſi quis [condito] teſtamento , vel ſine teſtamento moriens , ut locus fiat ab inteſtato ſucceſſioni , libertates reliquerit : nemo autem adire velit defuncti hereditatem , eo quod ſuſpecta eſſe videatur , & fuerint libertates forſitan , & ſine ſcriptis fideicommiſſariæ relictæ ; licere vel cuilibet *extraneo* 27 , vel *uni ex ſervis* 28 , qui & ipſe libertate donatus eſt , & pro ſua periclitatur conditione , adire hereditatem ſub [hac] conditione & ſatisdatione 29 , quod & creditoribus omnibus ſatisfaciat , & libertates imponat his , quibus voluit teſtator : variæ dubitationes ex hac Conſtitutione emerſerunt : nam ſi res hereditariæ herede minime invento venierint , an & poſt venditionem earundem rerum poſſibile ſit , vel ſervum , vel quemlibet alium adire , & recuperare quidem ab emptoribus res , ſatisfacere autem libertatibus , & creditoribus , quærebatur : & licet D. Severus , ſemel rebus venditis hoc non admiſit , nobis tamen Ulpiani ſententia admodum placuit , maxime propter libertates , ne depereant , & poſt venditionem rerum annale remedium dare Divi Marci Conſtitutioni , intra quod & creditoribus omnibus ſatisfiat , & emptores nihil novi patiantur , qui annalem ſæpe ſentiebant reſciſſionem [&] *licere ſervo , qui libertate donatus eſt , vel alii cuidam extraneo , vel ante venditionem rerum , vel poſt venditionem , intra annale tamen tempus adire hereditatem , & res recuperare , prius ſatisdatione danda* , ut tam libertatibus , quam creditoribus ſatisfiat. §. 1. Sin autem libertatibus quidem omnibus ſatisfacere quis polliceatur, creditoribus autem non in ſolidum , ſed in partem ſolvere creditum , illi autem hujusmodi pactionem admiſerint : ſancimus , & in hujusmodi caſu conſultiſſimi Principis locum habere Conſtitutionem , & eum modis omnibus admittendum [eſſe] cenſemus : maxime eum ex voluntate creditorum hæc interponitur ; nolentibus 30 etenim creditoribus , admitti talem pactionem nullo modo concedimus. §. 2. Sin vero quidam ex ſervis libertatem amplexi fuerint , alii autem cenſuerint eſſe reſpuendam : & in hunc caſum extendenda eſt Divi

(15. *l. un.* §. 5. *infr. de latina libert. tollend.* (16. *l.* 23. *ff. h. t.* (17. *d. l.* 23. *l.* 24. §. 11. *ff. de fideicom. libert.* (18. v. *l. ult.* §. 1. *ſupr. de codicillis.* (19. Immo vide *l.* 38. *ff. de fideicom. libert.* (20. *l.* 2. *l.* 10. *ſupr. l.* 23. *ff. h. t.* (21. *l.* 5. §. 1. *l.* 14. *pr. ff. de appellationib.* (22. *d. l.* 5. §. 1. *d. l.* 14. (23. *l.* 7. *l.* 32. *infr. de liberali cauſ. l.* 3. §. 1. *ff. de ſtatulib.* (24. Vide tamen *l.* 30. *ff. d. t.* (25. v. *l.* 21. *in fin. ſupr. de teſtam.* (26. v. *l.* 6. *ſupr. h. t.* §. 1. *Inſt. de eo cui libertat. cauſa.* (27. *d. l.* 6. & §. 5. *infr. h. l.* (28. *d. l.* 6. *d.* §. 5. & *Inſt. de eo cui libert. cauſa.* (29. *l.* 4. §. 8. *ff. de fideicom. libert.* §. 1. *Inſt. de eo cui libert. cauſa.* (30. v. *l.* 7. *ſupr. de precib. imper. offer.*

Marci oratio: & proculdubio & in hac specie audiendus est petitor hereditatis: & maneat liberum arbitrium servorum, sive ad libertatem venire volunt, sive in servitute remanere. Licet enim Romanam civitatem recusare 31 nemini servorum licitum sit: tamen in hoc casu, ne propter quorundam indevotionem alii maneant in servitute, volentibus quidem omnibus servis licere in libertatem pervenire, nolentibus autem quibusdam, vel recusantibus, spontaneam servitutem imminere oportet, & quem patronum habere noluerint, dominum suum, & forsitan acerbum sentiant. §. 3. Sin vero non omnes libertates adimplere pollicitus fuerit, sed certum numerum servorum ex his, qui ad libertatem venire [jure] sunt jussi: melius est, si quidem res hereditariæ sufficiunt ad implendos creditores, etiam omnibus servis dare libertatem, etsi hoc pollicitus non est. Sin autem deest [aliquid] in exsolvendis creditoribus, humanius est, ut pauci saltem perveniant ad libertatem. §. 4. Sed hoc quidem antiquis dubitationibus remedium invenimus: bellissimam autem repletionem præfatæ Constitutioni donantes, sancimus, ut si non unus veniat hereditatis petitor, sed plures quidem uno momento, uterque, vel ampliores: omnibus detur licentia communiter hereditatem adire, prius satisdatione ab omnibus danda, ut creditoribus & libertatibus satisfaciant. Sin autem per intervalla temporum hoc fiat: qui primus venit, habeat prærogativam, si etiam satisdationem præstare potest. Illo autem cessante hoc facere, alii gradatim secundum tempora petitionis succedant, & hoc intra annale tempus observetur. §. 5. Sin autem uno pollicente quosdam liberos facere, non autem totos, alius emerserit, satisdationem paratus idoneam præstare, quod omnibus creditoribus & omnibus libertatibus satisfaciat: æquissimum est eum admitti, ut omnes libertates indistincte celebrentur. Quod privilegium damus, non solum servo 32, qui libertate donatus est, sed etiam ei, cui nulla 33 libertas relicta est: ut aliquid venustum eveniat: ut per eum, cui relicta libertas non est, aliis libertas imponatur. §. 6. Sed si quidem, antequam prior hereditarias res & libertatem accipiat, hoc eveniat: secundo petitori, vel tertio, vel deinceps ampliores libertates pollicentibus fieri locum censemus. Sin autem jam rebus servo, qui primus petiit hereditatem, datis, & libertatibus ab eo quibusdam servis hereditariis impositis, quidam servus alius hereditarius, vel liber extraneus hoc facere maluerit: licebit quidem [hoc] ei impetrare, & sub majoribus pollicitationibus & satisdationibus hereditatem accipere. Sed prior in libertate petitor maneat, licet res ab eo distrahantur, his omnibus intra annum (secundum quod dictum est) celebrandis, ex quo prior petitor judicem adierit.

TIT. III.
DE LEGE FUSIA CANINIA 1 TOLLENDA.

1. Imp. JUSTINIANUS A.
Mennæ P. P.

SErvorum libertates in testamento relictas, tam directas, quam fideicommissarias ad exemplum inter vivos libertatum indistincte valere censemus, Lege Fusia Caninia de cætero cessante, nec impediente testantium pro suis servis clementes dispositiones effectui mancipari. Dat. Cal. Jun. * AA. COSS.

TIT. IV.
DE FIDEICOMMISSARIIS 1 LIBERTATIBUS.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS
AA. Primo.

CUm proponas hereditatem ejus (testatoris) aditam 2 non esse, à quo tibi fideicommissariam libertatem relictam dicis, & ab intestato 3 alium, quam qui scriptus est, hereditatem possedisse: si non à legitimo 4 quoque herede fideicommissaria libertas repetita est, nullo jure præstari eam ab eo, qui rogatus non est, desideras. Plane, si pecunia accepta heredem institutum omisisse hereditatem docueris, libertatem tibi præstare cogetur. PP. 13. Calend. Mart. LATERANO & RUFINO COSS. 198.

2. Imp. ANTONINUS A. Valerio.

QUamvis codicilli 5, quibus avunculo defunctæ legatus esse videris, falsi pronunciati sunt: tamen si ante motam criminis quæstionem, justam libertatem es à legatario consecutus, posterior eventus non infirmat ita datam libertatem. Plane, secundum D. Hadriani Constitutionem datur heredi viginti aureorum repetitio.

3. Imp. ALEXANDER A. Lucio.

CUm libertatem mulieribus sub conditione datam proponas: quid dubium est, eos, qui ex his 6 ante impletam eam eduntur, servos nasci, & pertinere ad heredes jure dominii? His enim demum succursum est, qui post 7 moram præstandæ libertatis progeniti sunt, ut liberi (&) ingenui nati videantur.

4. Idem A. Hadriano.

SI voluntate domini in libertate est morata, cui fideicommissaria 8 libertas relicta fuit: secundum Senatusconsultum & Constitutiones ad id pertinentes civis Romana facta ingenuos 9 peperit. Sed si nunquam ab ea libertas petita 10 est, sibimet imputare debet, cur interea progeniti ex ea servi sunt.

5. Idem A. Dionysio.

MInor (10) annis lege definitis, nec per fideicommissum libertatem supremis suis (elogiis) relinquere potest, nisi his, quorum causam probare potest.

6. Idem A. Maximo.

DEberi etiam alienæ ancillæ fideicommissariam libertatem placuit: nec deficit hoc debitum, si interim domina (si modo nihil ex judicio ejus, qui, quæve reliquit libertatem, perceperit) noluit vendere 11: quia possit tempore procedente, ubicunque occasio redimendæ ancillæ fuerit, præstari libertas.

7. Idem A. Nicomedi.

HI, quibus per fideicommissum libertas supremis judiciis relinquitur, eorum liberti 12 efficiuntur, à quibus manumittuntur. PP. Cal. April. FUSCO & DEXTRO COSS. 226.

8. Idem A. Eutycheti.

CUm proponas fideicommissariam libertatem ita tibi datam, si uxori testatoris placuisset 13: licet (ea) non adeunte hereditatem, pertinere cœperit ad filium solida hereditas: non refragante tamen uxore testatoris, potes petere libertatem.

9. Impp. VALERIAN. & GALLIEN.
AA. Daphnidi.

ETsi non adscripta libertate testator servum suum tutorem filiis suis dederit: receptum est (tamen) & libertatis & *pupillorum* favore 14, ut per fideicommissum 15 manumisisse eum videatur. Etsi non suum 16 proprium, sed alienum servum, conditionem ejus sciens, tutorem adscripserit: æque fideicommissariam libertatem datam (nisi aliud evidenter defunctum sensisse appareat) Prudentibus placuit.

10. Iidem AA. Mercuriali.

FIdeicommissaria quidem libertas ita tibi relicta, cum testatoris filius ad annum vigesimum quintum pervenerit, non intercidit, licet heredem intra præstitutam ætatem decessisse proponas: tempore quippe, quo, si viveret, præfinitam ætatem impleturus foret, spem libertatis non intercidere, vetus placitum est.

11. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN.
AA. (& CC.) Flaviano.

SI servus fuisti, ac tibi per fideicommissum libertas relicta fuit, pervides sine 17 manumissione te ad libertatem pervenire non potuisse. Quapropter si verbis precariis constitutus servus libertatem accepisti: adire Præsidem Provinciæ te oportet, ut causa cognita, si tibi deberi libertatem perspexerit, ad manumittendum eum,

(31. Immo vide *l.* 69. *ff. de reg. jur.* (32. *pr. supr. hic. l.* 6. *supr. h. t.* (33. *l.* 50. *in fin. ff. eod.*
TIT. III. (1. *Lib.* 1. *Inst.* 7.
TIT. IV. (1. *Lib.* 40. *D.* 5. §. 2. *Inst. de sing. reb. per fideicom. relict.* (2. *l.* 2. *supr. de testam. manum.* (3. *l.* 1. *supr. si omissa sit causa testam.* (4. *l.* 24. §. 11. *ff. h. t.*

(5. *l. pen.* §. 1. *ff. de jure patronat. l.* 47. *ff. de manumiss. testam.* (6. *l.* 26. §. 5. *ff. h. t. l.* 16. *ff. de statulib.* (7. v. d. *l.* 26. §. 1. & *seq. l.* 53. *ff. h. t. l.* 22. *ff. de statulib.* (8. v. *l.* 9. *supr. de testam. manum.* (9. Confer. *l.* 1. §. 1. *ff. de suis & legit. hered.* (10. Abrog. *l.* 15 *infr. h. t.* (10.) *l.* 4. §. 18. *ff. eod.* (11. §. 2. *Inst. de sing. reb. per fideicommiss.* (12. d. §. 2. *vers. qui autem.* (13. v. *l.* 17. *ff. h. t.* (14. *l.* 10. *in fin. ff. de testam. tut.* adde *l.* 24. §. 10. *ff. h. t.* (15. Immo vide §. 1. *Inst. qui testam. facere. l.* 5. *vers. cum igitur. supr. de necess. serv. hered.* (16. v. *l.* 5. *supr. de testam. tut.* (17. Abrog. *l.* 15. *infr. h. t.*

qui

qui debet, urgeat; vel si latitet, contra latitantem interposito decreto tibi prospiciat.

12. Iidem AA. & CC. Hyrenio.

EX verbo, *Commendo* 18, testamento, vel codicillis non videri fideicommissariam libertatem relictam (esse,) auctoritate juris declaratur.

13. Iidem AA. & CC. Pythagoridæ.

SI te donatam ante matrimonium uxori suæ, postea ei legato relicto, testamento manumitti, seu codicillis, seu verbis precariis à successoribus voluit: tam eos ad redemptionem & manumissionem, quam eam, quæ in capiendis 19 relictis defuncti consensit judicio, teneri, tibique fideicommissariam deberi libertatem, non ambigitur.

14. Imp. JUSTIN. A. Juliano P. P.

CUm inter veteres dubitabatur, si fideicommissariam libertatem possibile esset relinqui servo, qui adhuc in ventre portaretur, & homo fieri speraretur? Nos vetus jurgium decidentes, libertatis favore censemus & fideicommissariam, necnon directam libertatem suam firmitatem habere, sive in masculo, sive in fœmina, qui, quæve adhuc in ventre vehitur, ut cum libertate solem respiciat, etsi mater sua adhuc in servitute constans eum, vel eam ediderit. Sin autem plures creati, vel creatæ sint, sive unius fecit mentionem, sive pluraliter nuncupavit: nihilominus omnes ad libertatem à primis veniant cunabulis: cum in ambiguis 20 sensibus melius sit (& maxime 21 in libertate, favore ejus) humaniorem amplecti sententiam. Dat. Calend. Octobr. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

15. Idem A. Juliano P. P.

ANcillam, sive servum, cum fideicommissaria libertas ei relicta sit, sancimus, si mora libertatis à debitore facta fuerit, sententia 22 Præsidis eripi in libertatem, & nullo facto, aut voluntate ab herede exspectanda: sed talem habere eos libertatem, quasi ab ipso testatore directis verbis fuerint libertatem consecuti, cum satis impium atque absurdum sit, heredes testatoris differre voluntatem, maxime 23 cum ad libertatem respiciat.

16. Idem A. Juliano P. P.

SI quis in testamento suo rogaverit suum heredem, ex liberis ancillæ suæ, quam nominaverit, unum, quem elegerit, ad libertatem perducere: & cum ancilla unum, vel plures enixa est, heres neque dum superest, in libertatem aliquem adduxerit; vel cum deliberat, quis ad libertatem perducendus est, ab hac luce fuerit subtractus: dubitabatur ab Antiquis, utrumne omnes, an quidam, an nemo ex his ad libertatem perveniat? Sed veteris quidem juris altercatio multa sane super hujusmodi casibus resonuit. Nos autem heredis coërcentes malignitatem, si non voluntatem testatoris adimpleverit, & mox cum potuerit, non elegerit unum ex liberis ancillæ, & eum libertate donaverit, sancimus, compelli non solum eum, sed etiam heredes, vel successores ejus, omnes ancillæ liberos in libertatem perducere: (neque enim) hoc contrarium est sententiæ testatoris. Cum (enim) omnimodo quendam ex his liberum esse disposuerit, & non ad certum corpus, sed ad omnes respexerit: si non pareatur ejus voluntati, sine dubio ex sententia testatoris omnes ad libertatem perveniunt. Similemque esse definitionem censemus, & si non ab herede, sed à legatario, vel fideicommissario testator rogaverit libertatem imponi. Sic etenim justo timore heredes & legatarii, vel fideicommissarii perterriti & voluntatem testatoris adimplere procurent, & sibi non ex omnium libertate quandam afferri patiantur jacturam. Quod si reclamaverint: sibi tale dispendium imputent, non ex nostra lege, sed ex sua lugentes instantia. Dat. 15. Calend. Decembr. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE COSS. 530.

17. Idem A. Juliano P. P.

CUm quidam servum suum ita legaverit, (ut) legatarius libertatem ei imponat, & heres ad hujusmodi legatum improbe 24 versatus, servum dare legatario dedignatus est, ut etiam lite pulsetur, & judex non in ipsum servum, sed in æstimationem litis condemnationem proferat: veteris juris interpretes dubitabant, ne quod obstaculum libertati ex hac causa procedat. Et si placuerit eandem deberi libertatem, à quo danda sit, utrumne ab herede, an à legatario? Et si heres imponat libertatem, an legatarius, quod ex pecuniaria condemnatione accepit, firmiter detineat, sive in totum, sive ex parte, sive etiam nihil? Talem itaque altercationem resecantes, miramur 25, quare Judex, qui præpositus est in prædicta causa, non omnimodo condemnationem in servum, sed in æstimationem ejus fecerit: cum ipsius vitium etiam hujusmodi præbuit altercationi occasionem. Unde si talis quæstio emerserit, nullum quidem judicem ita esse stultum putamus, ut hujusmodi proferat condemnationem: sed si legatarius immineat, quatenus ei servus restituatur, & post litem contestatam duorum 26 mensium spatium effluxerit, censemus illico ad libertatem eripi servum, & illum quidem liberum esse, heredem autem pro sua indevotione (in) omnes expensas, quas legatarius in lite fecit, in quadruplum ei condemnari: jure patronatus integro legatario servando.

TIT. V.
DE DEDITITIA 1 LIBERTATE tollenda.

1. Idem A. Juliano P. P.

DEditiția conditio nullo modo in posterum nostram Rempublicam molestare concedatur, sed sit penitus deleta: quia nec in usu esse reperimus, sed vanum nomen hujusmodi libertatis circumducitur. Nos enim, qui veritatem colimus, ea tantummodo volumus in nostris esse legibus, quæ re ipsa obtinent.

TIT. VI.
DE LATINA 1 LIBERTATE TOLLENDA, ET per certos modos in civitatem Romanam transfusa.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

CUm deditiții liberti jam sublati sint: eapropter imperfecta Latinorum libertas incertis vestigiis titubat, & quasi per satyram inducta adhuc remanet, & non inutilis quidem pars ejus diminuitur: quod autem ex re ipsa rationabile est, hoc in jus perfectum deducitur. Cum enim *Latini* liberti ad similitudinem antiquæ Latinitatis, quæ in colonis missa est, videntur esse introducti, ex qua nihil aliud Reipublicæ, nisi bellum accessit civile 2: satis absurdum est, ipsa origine rei sublata, ejus imaginem derelinqui. Cum igitur multis modis & pene innumerabilibus Latinorum introducta est conditio, & Leges diversæ, & Senatusconsulta introducta sunt, (&) ex his difficultates maximæ emergebant tam ex lege Junia 3, quam ex Largiano 4 Senatusconsulto, nec non ex Edicto divi Trajani 5: quorum quidem plenæ fuerant nostræ leges, non autem in rebus (eorum) fuerat experimentum: studiosissimum (nobis) visum est, hæc quidem omnia & Latinam libertatem resecare, certos autem modos eligere, ex quibus antea quidem Latina competebat libertas, in præsenti autem Romana defertur conditio, ut his præsenti lege enumeratis, & civibus Romanis nascentibus, cæteri omnes modi, per quos Latinorum nomen inducebatur, penitus conquiescant, & non Latinos pariant, sed pro nullis habeantur. Quis enim patiatur talem esse libertatem, ex qua ipso tempore mortis in eandem personam simul & libertas, & servitus concurrant: & qui quasi liber moratus est, eripiatur non solum in mortem, sed etiam in servitutem? §. 1. Sancimus itaque, si quis *per epistolam* 6 servum suum in libertatem perducere maluerit, licere ei hoc facere quinque testibus adhibitis, qui post ejus literas, sive in subscriptione positas, sive per totum textum effusas, suas literas supponentes, fidem perpetuam possint chartulæ præbere. Et si hoc fecerit, sive per se scribendo, sive per tabularium, libertas servo competat quasi ex imitatione codicilli delata: ita tamen, ut

(18. *l.* 41. §. 6. *ff. eod. l.* 11. §. 2. *ff. de legat.* 3. (19. Confer. *l.* 40. *pr. ff. l.* 6. *supr. h. t.* (20. *l.* 5. *supr. de bon. quæ liber. l.* 192. *in fin. ff. de reg. jur.* (21. *l.* 24. §. 10. *in fin. ff. h. t. l.* 20. *l.* 179. *ff. de reg. jur.* adde *l.* 15. *infr. h. t.* (22. Abrog. *l.* 4. *in fin. l.* 11. *supr. eod.* (23. v. *l.* 14. *in fin. supr. eod.* (24. v. *l.* 26. *in fin. ff. eod.*

(25. Fac. *l.* 18. *in fin. ff. communi divid.* (26. Confer. *l. ult. ff. qui sine manumiss.*

TIT. V. (1. §. *ult. Inst. de libert.* §. 4. *Inst. de success. libert. Nov.* 78. *pr.*

TIT. VI. (1. *d.* §. *ult. d.* §. 4. *d. Nov.* 78. *pr.* (2. Adde *l.* 1. *pr. supr. de caducis toll.* (3. *d.* §. *ult. d.* §. 4. (4. *d.* §. 4. *d. Nov.* 78. *pr.* (5. *d.* §. 4. *d. pr.* (6. §. 1. *Inst. de libert.*

ipso patrono vivente & libertatem, & civitatem Romanam habeat. §. 2. Sed & si quis *inter amicos* 7 libertatem dare servo suo maluerit; licebit ei similiter quinque testibus adhibitis suam explanare voluntatem: & , quod liberum [eum] esse voluerit, dicere: & hoc sive inter acta fuerit testificatus, sive testium voces attestationem sunt amplexæ, & literas tam publicarum personarum, quam testium habeant, simili modo servi ad civitatem Romanam perducantur, quasi ex codicillis similiter libertatem adipiscentes. §. 3. Sed scimus hoc etiam esse in antiqua Latinitate, ex Edicto 8 divi Claudii introductum, *quod si quis servum suum ægritudine 9 periclitantem* [à] *sua domo publice ejecerit, neque ipse eum procurans, neque alii eum commendans, cum erat ei libera facultas, si non ipse ad ejus curam sufficeret, in Xenonem eum mittere, vel quo poterat modo eum adjuvare: hujusmodi servus in libertate Latina antea morabatur: & quem ille morientem antea dereliquit; ejus bona iterum, cum moreretur, accipiebat.* Talis itaque servus libertate necessaria, domino etiam nolente, re ipsa donatus, fiat illico civis Romanus, nec aditus in jura patronatus, quondam domino reservetur. Quem enim à suo domo suaque familia publice repulit, neque ipse eum procurans, neque alii commendans, neque eum in venerabilem Xenonem mittens, neque consueta ei præbens salaria: maneat ab eo ejusque substantia penitus segregatus tam in omni tempore vitæ liberti, quam cum moriatur, necnon postquam jam in fata sua concesserit. §. 4. Similique modo, si quis ancillam suam sub hac conditione alienaverit, *ne prostituatur* 10, novus autem dominus impia mercatione eam prostituendam esse tentaverit; vel si pristinus dominus injectionem manus in tali alienatione [sibi] reservaverit, & cum ad eum fuerit reversa [ipse] ancillam prostituerit: illico in libertatem Romanam eripiatur: & qui eam prostituerit, ab omni jure patronatus repellatur. Qui enim ita [demum] degener & impius constitutus est, ut talem exerceat mercationem, quomodo dignus est vel ancillam, vel libertam eam habere? §. 5. Sed & *qui domini funus pileati* 11 *antecedunt*, vel *in ipso lectulo stantes cadaver ventilare videntur*, si hoc ex voluntate fiat vel testatoris, vel heredis: fiant [illico] cives Romani. Et ne quis vana liberalitate jactare se concedatur, ut populus quidem eum quasi humanum respiciat, multos pileatos in funus procedentes adspiciens, omnibus autem deceptis maneant illi in pristina servitute, publico testimonio defraudati: fiant itaque & [hi cives] Romani: jure tamen patronatus patronis integro reservato. §. 6. Illo proculdubio observando, ut si quis sive in testamento, sive vindicta quendam manumiserit, licet hoc dixerit vel scripserit, quod voluerit [eum] esse Latinum; supervacua adjectio Latinitatis aboleatur, [&] ita fiat civis Romanus; ne modi, qui ab antiqua observatione in civitatem Romanam homines perducebant, per privatorum 12 voluntates diminui videantur. §. 7. Sed & si sub conditione quidem libertatem servo suo reliquerit, & adhuc pendente conditione extraneus heres libertatem ei imposuerit 13: non ut antea Latinus, sed civis fiat Romanus. Et si quidem conditio defecerit, ipsius heredis, qui libertatem imposuerit, maneat libertus. Sin autem fuerit adimpleta [conditio:] ne eripiatur liberis forsitan, & cognatis jus patronatus, Orcinus libertus videatur, & ad eum jura patronatus perveniant, cui leges concedunt. §. 8. Illud etiam satis acerbum nobis visum est, quod putabat antiquitas, si in liberali judicio superatus fuerat servus à domino, deinde servi pretium ab aliquo ei persolutum est, in Latinitate eum remorari: quemadmodum enim rationabile est, & pretio eum perfrui, & mortis liberti tempore denuo eum in servitutem deducere, cum non sint ambo casus sibi consentanei? Et in præsenti igitur casu libertas Romana ei accedat, jure patronatus minime ei subnixo: quia ipse quodammodo sibi libertus invenitur. §. 9. Sed & si quis homini libero suam ancillam 14 in matrimonium collocaverit, & dotem pro ea conscripserit: (quod solitum est in liberis personis solum procedere) ancilla non Latina, sed civis efficiatur Romana. Si enim hoc, quod frequentissime in cives Romanos, & maxime in nobiles personas fieri solet, id est, dotalis instrumenti conscriptio, & in hac persona adhibita est: necessarium est, consentaneum effectum hujus scripturæ observari.

In AUTHENT. de nupt. §. si vero ab initio. & §. adscriptitio. coll. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 10. & 17.

AD hoc qui suam ancillam credenti tradidit in matrimonium tanquam liberam: sive confecerit dotalia instrumenta, sive non; aut sciens eam duci, tacuit ex studio: dominium ejus amittit, eaque ad ingenuitatem rapitur. Idem dicitur de servo. Si vero nec domini voluntas, nec taciturnitas studiosa interveniat, & quis credidit liberæ se jungi personæ, illa vero famula existere declaretur: ipso jure matrimonium non tenet. Adscriptitio autem alieno nubere liberum non licet ignorante, vel sciente, nec consentiente domino; immo datur licentia domino per se, vel per Præsidem abstrahere adscriptitium suum, & plagis mediocribus eum castigare.

§. 10. Similique modo si dominus inter acta quendam servum filium 15 suum nominaverit, voci ejus, quantum ad liberam conditionem, credendum est: si enim ipse tali affectione fuerit accensus, ut etiam filium suum servum nominare non indignetur; & hoc non secreto, neque inter solos amicos, sed etiam actis intervenientibus, & quasi in judicii figura nominaverit: quomodo potest eum servum iterum saltem morientem habere? sed perducatur & ipse in civitatem Romanam, vera libertate, & non falso sermone domini sui sustentatus. §. 11. Ille autem novissimus antiquæ Latinitatis modus in civitatem Romanam translatus eligendus est, si quis instrumenta, ex quibus servus ostendebatur, vel dederit servo, vel corruperit. Sed ne furandi occasio servis forsitan detur, & sua malignitate in libertatem perveniant: talis modus certa, & indubitata probatione manifestetur, ut testibus præsentibus non minus quinque dominus instrumenta vel det famulo suo, vel deleat, aut alio modo corrumpat. Ex eo igitur modo civitatem Romanam ei competere censemus, salvo jure patronatus tam in hac specie, quam in cæteris: nisi ubi specialiter hoc patronis denegavimus. §. 12. His tantummodo casibus ex omni jure Latinitatis antiquæ electis, cæteri omnes modi, qui in libris prudentium, vel Constitutionibus enumerati sunt, penitus conquiescant: nec Latini ab eis procedant, sed maneant (ut dictum est) servi in sua conditione, nec tali remedio abuti concedantur: & ne in posterum aliquod jus Latinæ libertatis nostris legibus incurrat, lex Junia taceat: Largiano Senatusconsulto cessante, sileat Edictum divi Trajani, quod [ex] ea sequebatur: & si qua alia lex, vel Senatusconsultum, vel etiam Constitutio loquitur de Latinis; ea inefficax, quantum ad eam partem, remaneat: & triplex antea via libertatis, quæ multiplices introducebat ambages, uno directo tramite discat ambulare. Quod si aliqua lex vel Constitutio libertatis faciat mentionem, non autem Latinitatis: ea pro civitate Romana loqui intelligatur. §. 13. Sed si quidem liberti jam mortui sunt, & bona eorum quasi Latinorum his, quorum intererat, aggregata sunt, vel adhuc vivunt, nihil ex hac lege innovetur: sed maneant apud eos jure antiquo firmiter detenta, & vindicanda. In futuris autem libertatis præsens Constitutio locum sibi vindicet. Dat. Cal. Novembr. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS 4. COSS.

TIT. VII.
DE COMMUNI SERVO MANUMISSO.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

IN communes servos, eorumque libertates, & quando cuidam domino pars libertatem imponentis accrescit, necne, & maxime inter milites, qui hujusmodi imponunt libertates, ambiguitas multa exorta est apud veteres juris autóres: & inventa est Constitutio apud Martianum in Constitutionibus divi Severi, per quam idem Imperator disposuit necessitatem imponi heredibus militis comparare partem socii, & servum libertate donare. Sed & alia Constitutio [divorum] Severi & Antonini Principum reperta est, ex qua generaliter necessitas imponebatur socio, partem suam socio vendere, quatenus libertas servo imponatur: licet nihil lucri ex substantia socii morientis alii socio accedat: pretio videlicet arbitrio

(7. *d.* §. 1. (8. v. *l.* 2. *ff. qui sine manum.* (9. *d. l.* 2. *Nov.* 22. *c.* 12. *Nov.* 153. *c.* 1. *l.* 2. §. 5. *supr. de bonis libert.* adde *l.* 2. *infr. de infant. expos. l. ult. ff. pro derelicto.* vide tamen *l.* 13. *ff. de statu homin.* (10. v. *l.* 1. *supr. si mancip. ita venierit ne prostit. l.* 6. §. 1. *l.* 7. *ff. qui sine manum.* (11. Adde *l.* 10. *supr. de testam. manum.* (12. Fac. *l.* 55. *ff. de legat.* 1. *l.* 42. *ff. de oper. libert.* (13. v. *l.* 3. §. 15. *ff. de statulib.* (14. Confer. *Nov.* 22. *c.* 10. 11.

(15. v. §. *ult. Inst. de adopt.*

Prætoris

Prætoris constituendo, secundum ea, quæ [&] Ulpianus *lib.* VI. *fideicommissorum*, & Paulus *lib.* III. *fideicommissorum refert.* Ubi & hoc relatum est, quod & Sextus Ælius 1 juris antiqui conditor definivit, socium per Prætorem compelli 2, suam partem vendere, quatenus liber servus efficiatur, quod & Marcellus apud Julianum 3 *in ejus Digestis* notat: hocque Marcellum 4, cum Julianum notaret, retulisse palam est. §. 1. His itaque apud veteres juris auctores inventis, decidentes tales altercationes, generaliter sancimus, ut nulla inducatur differentia militis seu privati in servis communibus: sed in omnibus communibus famulis, sive inter vivos, sive in ultima dispositione libertatem quis legitimam imponere communi servo voluerit, hoc faciat: necessitatem 5 habente socio vendere partem suam, quantam in servo possidet, sive dimidiam, sive tertiam, sive quantamcunque. Et si plures sint socii, uno ex his libertatem imponere cupiente, alios omnes necessitatem habere partes suas, quas in servo possident, vendere ipsi 6, qui libertatem servo imponere desiderat, vel heredi ejus: licet & ipse communis servus heres institutus sit, & hoc moriturus dixerit: ita tamen, ut omnimodo ipse, qui partes alias comparaverit, vel heredes ejus libertatem imponant. §. 2. Sin autem socius vel socii recusaverint pretium accipere: licentiam ei damus offerre hoc per publicas personas; & sigillo impresso in ædem sacram deponere, & sic habere facultatem servum libertate donare, & eum habere plenissimam libertatem, & civitate Romana perfrui, & nullum timere ex sociis: sibimet enim imputent, si, cum liceret [eis] lucrari pretium, hoc accipere distulerunt. §. 3. Sed ne circa peculium servi aliqua fiat dubitatio: peculium ejus in omnes socios pervenire jubemus ex partibus, pro quibus quisque dominium servi possidet. Licentia 7 concedenda ei, qui libertatem moriens imponit, etiam ejus peculium, quod ei attingit, liberto concedere. Jura autem patronatus proculdubio pro suo ordine ad eum venire, qui libertatem donavit. §. 4. Sin autem servus ratiociniis suppositus est: ne ratiocinia pereant, vel libertas impediatur, Præsidem Provinciæ, vel competentem judicem tempus statuere [oportet,] intra quod debeat ratiociniis antea factis & debitis, quæ ex his apparuerint, redditis, ita ad libertatem venire. §. 5. Ne autem quantitas servilis pretii sit incerta, sed manifesta: sancimus, servi pretium sive ancillæ, si nulla arte sunt imbuti, viginti 8 solidis taxari: his videlicet, qui usque ad decimum annum suæ venerint ætatis, in decem tantummodo solidis ponendis. † Sin autem aliqua arte præditi sunt, exceptis Notariis & Medicis, usque ad triginta 9 solidos pretium eorum redigi sive in masculis, sive in fœminis. † Sin autem *notarius* sit, vel *medicus*, sive masculus, sive fœmina: notarius 10 quidem usque ad quinquaginta, medicus 11 autem usque ad sexaginta taxetur. † Sin vero *eunuchi* 12 sint servi communes, majores decem annis: si quidem sine arte sint, in quinquaginta solidos computentur: si autem artifices, usque ad septuaginta. Minores etenim decem annis eunuchos non amplius triginta solidis æstimari volumus, & eorum partem competentem socii accipient, & libertatem eis per competentes Judices imponere compellentur. §. 6. Sin autem uno ex sociis libertatem sive imponere, sive relinquere servo cupiente, & pretium dante, alter, vel alteri ex his ipsi se velle dixerint libertatem imponere, & pretium dare: melior quidem causa erit ejus, qui primus ad hanc rationem pietatis 13 pervenit. Si tamen sub obtentu libertatis, & ipsi ad hoc prosiluerint: tunc judicem competentem omnes compellere sine pretio ei libertatem imponere: peculio quidem in omnes secundum partem dominii distribuendo: jura autem patronatus secundum sui naturam omnibus, qui libertatem imposuerint, æqualiter habentibus. §. 7. Jus autem accrescendi, quod antiqua jura in communibus servis manumittendis introducebant, nullius esse momenti, nec in posterum frequentari penitus concedimus. Dat. Calend. April. LAMPADIO & ORESTE 4. CC. COSS. 530.

2. Idem A. Juliano PP.

CUm apud omnes Jurisperitos hoc placitum est, ut servus communis apud unumquemque dominum partim sit proprius 14, partim alienus, ut ex hac causa possit & ipse legato honorari, & ipse legari, hujusmodi incidit quæstio: Duo, vel plures domini communem servum habebant, sed unus ex his ipsi servo suam partem, quam in eo habebat, legavit. Et semel accepta dubitationis occasione, hoc vetustas in magnum extulit certamen. Nos igitur sensum hujus legati crebra indagatione aggredientes, duplicem eum esse opinamur: aut enim putavit testator liberum fieri posse ex parte servum, qui hujusmodi legatum ei reliquit: aut, si hoc minime cogitavit, affectus socii fecit, ut ei acquiratur: heredes autem suos eundem servum possidere minime voluit: ut sit manifestum, à suo patrimonio penitus esse eum alienatum. In tali itaque comparatione nos, qui fautores libertatis sumus, sic ambiguam testatoris interpretamur voluntatem 15, tanquam si voluerit eum libertate in sua parte donare. Et cum jam de communibus servis manumittendis statuimus, quid in hujusmodi casibus fieri oporteat, ex illius sanctionis tenore & hujusmodi species sit definita. Fiat itaque liber ex parte quidem testatoris, secundum [ejus voluntatem: ex altera autem parte, ex nostra definitione, pretio secundum prædictæ Constitutionis 16 tenorem, [vel socio,] vel sociis ab herede præstando: vel si accipere noluerint, tam [eam] offerendo, quam consignando, & periculo eorum deponendo: cum satis abundeque imperiale est, humaniorem sententiam pro durioribus sequi.

TIT. VIII.
DE SERVO PIGNORI 1 DATO MAnumisso.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Proculo.

LIcet dotale mancipium vir, qui solvendo est, possit 2 manumittere 3: tamen si te pignori 4 quoque datum mulieri apparuerit, invita ea non posse libertatem adsequi, non ambigitur.

2. Iidem AA. Abascanto.

LIbertas 5 à debitore fisci servo data, qui pignori non est ex conventione speciali 6, sed tantum privilegio fisci obligatus, non aliter infirmatur, quam si hoc fraudis consilio effectum detegatur.

3. Iidem AA. Antonio.

AB eo, qui bona sua pignori obligavit, *quæ habet, quæque habiturus esset*, posse servis 7 libertatem dari, certum est. Non 8 idem juris est in his servis, qui pignoris jure specialiter 9 traditi, vel obligati sunt.

4. Imp. ALEXAND. A. Sabiniano.

SI ut (proponis) consentiente 10 creditore, cui pignoris jure cum aliis mancipiis obligatus fuisti, à debitore manumissus es: potuisti ad libertatem pervenire. PP. 6. Id. Maji, ALEXANDRO A. COS. 223.

5. Idem A. Extritatiano.

SI creditoribus satisfactum 11 fuerit: ancillæ, quæ pignori obligatæ à debitore manumissæ erant, liberæ fiunt. Nam ipse manumissor si fraudem se fecisse creditoribus, ut revocet libertates, audeat dicere: audiri non debet 12, nec heredes ejus.

6. Idem A. Auctioni.

SI tutor tuus de pecunia tua servos emptos manumisit: quoniam hujusmodi servi, sicut cæteræ res pupillaribus pecuniis emptæ,

TIT. VII. (1. v. *l.* 2. §. 38. *ff. de orig. jur.* (2. Confer. *l.* 2. *supr. de commun. rer. alien.* (3. v. *l.* 30. *ff. de liberali caus.* (4 v. *l.* 16. *ff. de SC. Silan.* (5. §. *ult. Inst. de donat. l.* 18. *pr. ff. de vulg. & pupill. substit.* (6. Immo vide *l.* 11. *supr. de contrah. empt.* (7. Confer. *l.* 1. *infr. de pecul. ejus qui libert. mer.* §. 20. *vers. peculium. Inst. de legat.* (8. v. *l.* 3. *supr. commun. de legat. l.* 2. *supr. de fideicom. libert. l.* 31. *ff. de minorib. l.* 8. *in fin. l.* 9. *ff. de inoff. testam. l.* 47. *ff. de manum. testam. l.* 26. *in fin. ff. mandati.* (9. Vide tamen *d. l.* 26. *in fin.* (10. *l.* 3. *supr. commun. de legat.* (11. *d. l.* 3. collata *l.* 25. §. 2. *l.* 26. *pr. ff. de oper. libert. l.* 41. §. 6. *ff. de fideicom. libert.* (12. *d. l.* 3. (13. v. *l.* 24. §. 10. *in fin. ff. de fideicom. libert.*

(14. v. *l.* 5. *in fin. ff. de legat.* 1. (15. Fac. *l.* 20. *ff. de reg. jur.* (16. *l.* 1. *supr. h. t.*

TIT. VIII. (1. *l.* 3. *ff. de manumiss. l.* 4. *l.* 27. §. 1. *ff. qui & à quib. manumissi.* (2. Immo vide *l.* 3. *supr. de vindicta libert.* (3. *l.* 21. *ff. de manumiss.* (4. Vide tamen *l.* 1. *infr. de remiss. pignor.* (5. *d. l.* 3. *d. l.* 4. *d.* §. 1. (6. *l.* 11. *ff. qui & à quib. manum.* (7. v. *l.* 6. *l.* 7. *ff. de pignorib.* (8. *l.* 44. §. 7. *ff. de legat.* 1. (9. *l.* 2. *supr. h. t.* (10. Adde *l.* 1. *infr. de remissione pign.* (11. v. *l.* 6. §. 2. *ff. qui & à quib. manum. l.* 33. *in fin. ff. de pœnis.* (12. *l.* 30. *supr. de transact.*

jure 13 pignoris ex Conſtitutione 14 Divorum Parentum meorum obligati ſunt, favore pupillorum liberi facti non ſunt.

7. Imp. GORDIANUS A. Julianæ.

SIve cum nupſiſſes, mancipia in dotem dediſti, ſive poſt datam dotem de pecunia dotis maritus tuus quædam comparavit: juſtis rationibus dominia eorum ad eum pervenerunt: ideoque fruſtra quæſtionem ſuper ſtatu manumiſſorum conaris inferre: qui ejus facti, qui comparavit 15, vel in dotem 16 accepit, ab eo jure potuerunt manumitti.

TIT. IX.
DE SERVIS REIPUBLICÆ 1 MANUmittendis.

1. Imp. GORDIANUS A. Epigono.

SI ita ut lege municipali, Conſtitutionibusque Principum comprehenditur, cum ſervus publicus eſſes, ab ordine 2 (conſentiente etiam Præſide Provinciæ) manumiſſus es: non ex eo, quod is, quem dederas vicarium, in fugam ſe convertit, jugo ſervitutis, quod manumiſſione evaſiſti, iterato cogeris ſuccedere.

2. Idem A. Hadrianæ.

SI decretum 3 ordinis auctoritas Rectoris Provinciæ comprobavit, quo is libertatem acceperat, cui poſtea fueras (ut proponis) matrimonio copulata: Natam ex hujusmodi matrimonio & civem Romanam eſſe, & in patris 4 poteſtate, non eſt opinionis incertæ.

3. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Philadelpho.

TItulis 5 non præcedentibus, quibus dominia ſervorum quæri ſolent, municipum libertus ſervus non efficitur. Si itaque ſecundum legem Vectibulici (cujus [legis] poteſtatem Senatusconſulto Juventio Celſo 6 iterum, & Neratio Marcello 7 Conſulibus facto, ad Provincias porrectam conſtitit) manumiſſus, civitatem Romanam conſecutus es: poſt vero ut libertus tabulariam adminiſtrando, libertatem, quam fueras conſecutus, non amiſiſti 8: nec actus tuus filio ex liberis ingenuo ſuſcepto, quominus decurio eſſe poſſit, obfuit.

TIT. X.
DE HIS, QUI A NON DOMINO MANUmiſſi ſunt.

1. Imp. ANTONINUS A. Cornelio.

EUm, qui ſervos alienos, ac 1 ſi ſuos manumittit, ut 2 pretium eorum dominis, ſi hoc elegerint, dependat, [vel] quanti ſua intereſt, ſæpe reſcriptum eſt, teneri. PP. Cal. Mart. ANTONINO A. & BALBINO COSS. 214.

2. Imp. ALEXANDER A. Mercuriali.

FEliciſſima, quam mandante te ſervum emiſſe dicis, ſi dominium ſervi, quem manumiſit, nondum 3 ad te tranſtulerit: fruſtra petis, ut denegata libertate ejus, quem manumiſſum dicis, poſſeſſio tibi tradatur.

3. Idem A. Pompejo.

QUi tibi hereditatem vendidit, antequam 4 res hereditarias traderet 5, dominus earum perſeveravit: & ideo 6 manumittendo libertatem ſervo hereditario præſtitit. PP. 6. Cal. Auguſt. AGRICOLA & CLEM. COSS. 231.

(13. Confer tamen *l.* 6. *ff. in quib. cauſ. pignus vel hypoth. tac. contrah.* (14. v. *l.* 3. *pr. ff. de reb. eor. qui ſub tutel.* (15. *l.* 12. *ſupr. de jure dot.* (16. *l.* 21. *ff.* de *manum.*

TIT. IX. (1. *Lib.* 40. *D.* 3. (2. *l.* 2. *infr. h. t. l.* 1. *infr. ne quis liber invitus actum reip.* (3. *l.* 1. *ſupr. h. t.* (4. *l.* 8. *infr. de patria poteſt.* (5. *l.* 6. *infr. de ingen. manum.* (6. v. *l.* 27. *ff. qui teſtam. facere poſſ.* (7. *l.* 12. §. 43. *ff. de inſtruct. vel inſtrum. legat.* (8. Vide enim *l. pen. infr. de tabular.*

TIT. X. (1. *l.* 11. *ſupr. de jure delib.* (2. *l.* 31. *in fin. ff. de fideicom. libert.* (3. *l.* 3. *infr. h. t.* v. *l.* 8. *ſupr. de actionib. empti.* (4. *l.* 11. *ſupr. d. t. l.* 2. *ſupr. h. t. l.* 2. *infr. de mancip. & colon.* (5. Fac. *l.* 20. *ſupr. de pactis.* (6. *l.* 18. *ff.* de *manumiſſ.*

4. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Zoilo.

SI non proprietatem donaveras, ſed miniſterium 7 ancillæ dederas: libertatem mancipio dando, ea, quæ precarium uſum habebat, dominio tuo nihil præjudicavit. 8 Nemo enim alienum ſervum, quamvis ut proprium manumittat, ad libertatem perducere poteſt.

5. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Marcellinæ.

SI tradita 9 ſunt ex donatione mancipia, jus manumittendi donatrix non habuit.

6. Iidem AA. & CC. Milio & aliis.

SI pater ſervum veſtrum licet vobis minoribus viginti 10 annis conſentientibus manumiſit: ei libertatem præſtare non potuit.

7. Imp. CONSTANTINUS A. ad Baſſum PP.

SI à non dominis libertas detur mancipio alieno: ſi quidem ab his judicibus impetrabitur, quibus dandi jus 11 eſt: ſine ulla trepidatione pœnæ facilis diſſolutio eſt. Si vero jubentibus nobis, quicquam lege actum eſſe doceatur, & non dominus, ut alienum mancipium manumitteretur, petiiſſe [probetur:] tunc eodem, qui in conſpectu noſtro libertatem monſtrabitur [à non domino] conſecutus, ei protinus, ad cujus proprietatem pertinet, reſtituto; is, qui mancipium alienum fallendo Principis conſcientiam manumiſit, mancipia duo cogatur domino ejus dare, ejusdem ſexus, ætatis, atque artis, [cujus] conſtiterit eſſe manumiſſum, & alia tria [fiſco] eadem ratione ſimilia. Quæ mulcta non ſemper imponitur, ſed potius conquieſcit, ſi forte manumiſſus inferentem ſibi quæſtionem ſtatus, objecta legitima præſcriptione potuerit excludere: cum ſibi amiſſi mancipii damna debeat imputare [is,] qui in perniciem ſuam geſta taciturnitate firmavit. PP. Id. Jul. CONSTANTINO A. 5. & LICINIO C. COSS. 313.

TIT. XI.
QUI MANUMITTERE NON 1 POSSUNT, & ne in fraudem 2 creditorum manumittatur.

1. Imp. ALEXANDER A. Antiocho.

CErtum jus eſt, non alias directas libertates per legem Æliam Sentiam, quæ ſunt in fraudem creditorum manumiſſorum [datæ] revocari, *niſi & conſilium* 3 *fraudis, hoc eſt animus manumittentis, & eventus damni ſuum recipere volentium ſequatur.* † Inter creditores autem etiam eos numerandos eſſe, quibus fideicommiſſum 4 debetur, olim placuit. PP. 3. Id. Novembr. MAXIMO 5. & ÆLIANO COSS. 224.

2. Idem A. Nataliano.

SErvos meos, nec per interpoſitam perſonam ad libertatem perducere homines peculii 5 ſui poſſe, mandatis [Principum] comprehenditur.

3. Idem A. Juſtinæ.

DIvo Marco 6 auctore ampliſſimus Ordo cenſuit, *ne quis in ſpectaculo, quod edatur, actorem ſuum, alienumque ſervum manumitteret: & ſi factum eſſet, pro infecto haberetur.*

4. Idem A. Feliciſſimo.

SI minor annis viginti 7 ad libertatem præſtandam homines tradidiſti 8: Senatusconſulto, quod geſtum eſt, irritum conſtituitur.

In AUTHENT. ut ſponſ. larg. §. & hoc quoque. col. 9. tit. 2. Novell. 119. cap. 2.

SEd hodie ex quo teſtari poſſunt, & libertates poſſunt relinquere, antiqua lege ceſſante.

(7. *l.* 9. *ſupr. de uſufruct.* (8. Adde *l.* 5. *ff. pro donato.* (9. Fac. *l.* 20. *ſupr. de pactis.* (10. *arg.* §. 4. *Inſt. quib. ex cauſ. manum.* abrog. *Nov.* 119. *c.* 2. (11. v. *l. ult. ſupr. de vindict. libert.*

TIT. XI. (1. *Lib.* 40. *D.* 9. *Lib.* 1. *Inſt.* 6. (2. §. 3. *Inſt. quib. ex cauſ. manum.* (3. *d.* §. 3. *l.* 23. *ff. qui & à quib. manum.* (4. *l.* 27. *verſ. ex omni. ff. d. t.* (5. *l.* 13. *ff. de jure patr.* vide tamen *l.* 17. *ff. de peculio.* (6. *l.* 17. *pr. ff. qui & à quib. manum.* (7. §. 4. *Inſt. quib. ex cauſ. manum. l.* 102. *ff. de legat.* 1. *l.* 6. *ſupr. de his qui à non domino.* (8. *l.* 4. *ff. de ſerv. export.*

5. Idem A. Priſco.

SI in fraudem eorum, quæ fiſco debebantur, probari poteſt libertas data: non valet. Sed ſi 9 pecuniam is, quem patrem tuum appellas, emptori dedit, & ab eo redemptus, ad libertatem perductus eſt: nihil videtur bonis defuiſſe ejus, qui fiſci debitor dicitur.

6. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Olympio.

NEc fideicommiſſariam 10 libertatem à pupilla ſua ſervis debitam tutorem 11 poſſe præſtare, certi juris eſt. Unde ſi hos, quos tu rogata fueras manumittere tempore certo ætatis tuæ, ad libertatem non perduxiſti, ſed tutor manumiſit, remanſerunt in ſervitute.

7. Iidem AA. & CC. Zotico.

SI debitor ex adminiſtratione curæ dominus tuus non ſolvendo conſtitutus, fideicommiſſariam tibi reliquit libertatem: cum in fideicommiſſariis libertatibus eventum inſpici tantum obtinuerit, nihil ejus voluntas tibi prodeſſe poteſt.

TIT. XII.
QUI NON POSSUNT AD LIBERTATEM pervenire.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Torquato.

CUm D. Claudius Pater meus conſtituerit, à Præſidibus Provinciarum, vel qui coërcendorum maleficiorum poteſtatem habent, *in perpetua vincula damnatos* 1 ad libertatem perduci non poſſe: hi, qui intra tempora pœnæ liberi, & heredes eſſe juſſi ſunt, aut legatum, fideicommiſſumve acceperunt: neque libertatem adipiſci, neque quicquam eorum, quæ his data ſunt, capere poſſunt. Quod ſi pœnæ tempus compleverint: jam omni vinculo exſoluti, & quaſi ad priſtinam, vel ſimplicem ſervitutis conditionem redacti, & libertatem, & ſi quæ teſtamentis dominorum illo tempore defunctorum acceperunt, ſine ulla quæſtione pœnæ præteritæ conſequantur. *

2. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS, AA. Theodoro.

IS quidem, *qui* [*in*] *teſtamento vetitus eſt manumitti* 2, ad libertatem non poteſt pervenire: ſed in propoſito intereſt, utrumne eos, quos cum filio educatos eſſe teſtator expreſſit, propter familiare miniſterium, & uſum filiorum neceſſarium & venire, & manumitti vetuerit, an quaſi male meritis pœnam irrogaverit. Nam priore caſu morte ejus, cui conſulebatur, obſequii neceſſitate finita, libertas poteſt pervenire: poſteriore [autem caſu] id, quod pœnæ cauſa in ſervos ſtatutum eſt, neceſſe eſt, vires ſuas obtinere: quando Divis Parentibus meis placuerit hujusmodi teſtamentorum leges perpetuam ſervitutem male meritis ſervis irrogare, ut nec per ſuppoſitum emptorem ad libertatem perduci poſſint.

TIT. XIII.
PRO QUIBUS CAUSIS SERVI PRO præmio 1 libertatem accipiunt.

1. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Firmino [ſervo.]

QUoniam religioſa ſolicitudo ad augendam, provocandamque fidei obſervationem, juris præmio adfici debet, ſi ad ulciſcendam cædem domini, incorruptis probationibus, ac ſtrenuo niſu conſtiteris, libertatem 2, quam his, qui dominorum cædem vindicant 3, jampridem Senatusconſultis 4, & Statutis Principum præſtari ſancitum eſt: etiam tu pro tam ingentibus meritis, non ex ipſo facto, ſed aditione, & ſententia Præſidis reportabis. PP. 7. Id. Decembr. * & MAX. COSS.

2. Imp. CONSTANT. A. ad Januarium.

SErvi, qui *Monetarios* 5 adulterinam monetam clandeſtinis ſceleribus exercentes, in publicum detulerint: civitate Romana donentur, ut eorum domini pretium à fiſco percipiant. Dat. 15. Cal. Decembr. *Romæ*, CRISPO 2. & CONSTANTINO 2. CC. COSS. 321.

3. Idem A. ad populum.

SI quis ſervus *Raptus* [virginis] facinus diſſimulatione præteritum, aut pactione tranſmiſſum, detulerit in publicum: libertate donetur. Dat. Prid. Cal. April. *Aquil.* CONSTANTIN. A. 6. & CONSTANTIO C. COSS. 320.

4. Imppp. GRATIANUS, VALENTINIANUS & THEODOSIUS, AAA. ad Syagrium PP.

SI *Deſertorem* 6 militiæ ſervus prodiderit, libertate donetur. * Id. Jul. *Romæ*.

TIT. XIV.
DE INGENUIS 1 MANUMISSIS.

1. Imp. ALEXANDER A. Phileto.

SI ingenuum te ex teſtamento manumiſſum eſſe dicas: apud ſuos judices cauſam agere debes, ſi tamen juſtum 2 contradictorem habes, id eſt, eum, qui ſe patronum tuum eſſe dicit: memor Senatum cenſuiſſe, ut qui poſt manumiſſionem originem repetierint: ea, quæ de domo manumiſſoris habent, ibi relinquant. 3 In qua cauſa etiam legata, ut liberto data eſſe, Juris prudentibus placuit.

2. Imp. GORDIAN. A. Pompejæ.

INgenuam natam, neque nutrimentorum 4 ſumptus, neque ſervitutis obſequium 5 faciunt ancillam, neque manumiſſio 6 libertinam. PP. 5. Id. Maji, SABINO 2. & VENUSTO COSS. 241.

3. Imp. PHILIPPUS A. Feliciſſimo.

SI aviam tuam uti ancillam manumiſſam 7, poſtea ingenuam [eſſe] ſolenniter conſtiterit, ſtatumque ejus juſtæ ſententiæ tuetur auctoritas: filios ejus, quamvis ante ſententiam ſuſceptos, ingenuam libertatem non immerito flagitare, ſi cum peritioribus tractatum habuiſſes, facile cognoſceres.

4. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Agrippæ.

CUm cognatum tuum ingenuum natum [ex] Palmyrenæ factionis 8 dominatione redemptum, velut captivum diſtractum eſſe dicas, Præſes provinciæ ingenuitati ſuæ reddi 9 eum efficiet.

5. Iidem AA. & CC. Creſcenti.

DIffamari ſtatum ingenuorum, ſeu errore, ſeu malignitate quorundam, periniquum eſt: præſertim cum affirmes, diu Præſidem unum atque alterum interpellatum à te, vocitaſſe diverſam partem, ut 10 contradictionem faceret, ſi defenſionibus ſuis confideret; unde conſtat, merito Rectorem provinciæ commotum allegationibus tuis, ſententiam dediſſe, ne de cætero inquietudinem ſuſtineres. Si igitur adhuc diverſa pars perſeverat in eadem obſtinatione; aditus Præſes Provinciæ ab injuria temperari præcipiet. Dat. Prid. Non.

6. Iidem AA. & CC. Dionyſio.

SCientis conditione liberum non poſſe fieri ſervum, evidentiſſimi juris eſt. Cum igitur proponas patrem pupillorum, quorum precibus feciſti mentionem, velut liberum te penes ſe habuiſſe [in] miniſterium 11, licet in actu longi temporis: non præcedente vero titulo 12, quo dominia quæri ſolent, mutare tuam conditionem minime potuit. S. 7. Cal. Maji, AA. COSS.

(9. v. *l.* 45. §. 3. *ff. de jure fiſci.* (10. *l.* 13. *ff.* de *manumiſſ.* (11. Fac. *l.* 3. *ſupr. de vindict. libert.* vide tamen *l.* 16. *l.* 22. *ff.* de *manumiſſ. l.* 4. *pr. l.* 22. *ff.* de *manumiſſ. vindict.*

TIT. XII. (1. Confer. *l.* 8. *in fin. l.* 33. *ff. de pœnis.* (2. *l.* 4. §. 9. *ff. de manumiſſ. l.* 5. *ſupr. ſi mancip. ita fuerit alien. ut manumitt.* juncta *l. ult. ſupr. de reb. alien. non alien.*

TIT. XIII. (1. Adde *Lib.* 40. *D.* 8. (2. v. *l.* 8. *in fin. ff.* de *injuriis.* (3. Confer. *l.* 1. *ſupr. de precibus imperat. offer.* (4. v. *tit. ff.* de *SC. Silan.*

(5. Adde *l.* 1. *infr. de falſa monet.* (6. v. *l.* 1. *infr. de deſertorib.*

TIT. XIV. (1. *Lib.* 1. *Inſtit.* 4. *Lib.* 40. *D.* 14. (2. *l.* 1. *ff. ſi ingenuus eſſe dicatur. l.* 3. *ff. de colluſione deteg.* (3. *l.* 3. §. 1. *ff. ſi ingenuus eſſe dicatur.* (4. *l.* 3. *infr. de infantib. expoſ.* (5. *l.* 11. *infr. h. t. l.* 10. *l.* 23. *infr. de liberali cauſ. l.* 3. *ſupr. de ſervis reipubl. l.* 22. *ſupr. de probationib.* §. 1. *Inſt. de ingenuis.* (6. *l.* 3. *infr. h. t. l.* 2. *ſupr. de vindicta libert. d.* §. 1. *Inſt. de ingen.* (7. *l.* 2. *ſupr. h. t.* (8. v. *l.* 12. *infr. eod.* (9. Immo vide *l.* 21. *in fin. ff. de captiv. & poſtlimin.* (10. Confer *l. ult. ſupr. de uſur. pupillarib. l.* 7. *infr. qui accuſare. l.* 40. *ff. ad leg. Aquil.* immo vide *l. un. ſupr. ut nemo invitus agere.* (11. *l.* 2. *ſupr. h. t.* (12. *l. ult. ſupr. de ſervis reipub.*

7. Iidem AA. & CC. Matronæ.

SI te & filios tuos ingenuos esse constat, natalium veritas vos tuetur: nam qui servitutis moverat quæstionem, apud acta causæ renunciando 13, ad ingenuitatis probationem nec nocere quicquam, nec prodesse potest.

8. Iidem AA. & CC. Callimorpho.

INgenui nascuntur 14, libertini 15 manumissione tantum constituuntur, pactum 16 autem nec servis, nec libertinis ingenuitatem adsignat: nec his, qui transactioni non consenserunt, quicquam præjudicare potest.

9. Iidem AA. & CC. Potamoni.

LIbertina matre peocreatam 17, ingenuam nasci natalibus, evidentis ac manifesti juris est. Cum igitur te matre libertina editam, deinde ab hostibus captam, postliminio reversam proponas, & nunc tibi servitutis moveri quæstionem: consequens est adiri Præsidem provinciæ, qui de causa liberali cognoscet, jure laturus sententiam: sciens neque hujusmodi matris conditionem, neque captivitatem reversis de statu pristino quicquam posse detrahere.

10. Iidem AA. & CC. Athenodoræ.

AD recognoscendos singulos nomina 18 comparata, publico consensu, ob celandos natales ingenuis, si mutentur, minime nocet: natosque (licet in ministerio 19 servitutis) liberæ conditionis, non servos possessio, sed status ingenuos edi perficit.

11. Iidem AA. & CC. Maximæ.

SI vestram possessionem nullus præcessit titulus 20, sed ingenui constituti operas 21 mercede placita locastis: nec statui [vestro] quicquam derogatum est, nec ad conventionis implendam fidem solenniter agere prohibemini. S. Non. Mart. CC. COSS.

12. Iidem AA. & CC. Quietæ.

AD mutandum liberæ statum, commissum plagii 22 nihil promovet: sed abductam natales, quibus nata est, post hunc etiam casum obtinere convenit. S. 3. Cal. Decembr. AA. CC.

13. Iidem AA. & CC. Melandro.

INgenuum se contendendo, nec probando, non amittit 23 libertinitatem. S. 7. Id. Decembr.

14. Iidem AA. & CC. Aristoteli.

STatui ingenuæ ex eo solo, quod velut ancilla sponsaliorum 24 nomine data proponitur, præjudicari nulla ratione potest. S. 7. Cal. Januar.

TIT. XV.
COMMUNIA DE MANUMISSIONIBUS.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

SAncimus, si proprietarius servo, cujus usus fructus ad alium pertinebat, libertatem imposuerit, non secundum antiquam observationem, & libertate carere, & eum sine 1 domino esse intelligi: sed nec inveniri personam, cui res ad se venientes acquirat. Sed si tam proprietarius, quam usufructuarius libertatem ei [consentientes] imposuerint, pleno jure liberum [eum] effici: & si quid postea [sibi] acquisierit, hoc in bonis suis habere. Sin autem proprietarius solus libertatem imposuerit, usufructuario minime consentiente 2: sit quidem ille, qui libertatem à proprietario 3 accepit, inter libertos proprietarii connumeratus: & si quid in medio possidet, hoc sibi acquirat, sibique habeat, & suæ posteritati relinquat salvo patronatus jure per omnia custodiendo, nisi & hoc ex legibus fuerit remissum. Ipse tamen libertus quasi servus apud usufructuarium permaneat, donec usufructuarius vivit, vel ususfructus legitimo modo peremptus est. Etenim si finem ususfructus quocunque modo accipiat: tunc facultas ei tribuatur, quo maluerit degere modo. Si vero adhuc superstite usufructuario ab hac luce fuerit libertus exemptus; hereditas ejus legitimum tramitem sequatur. Sin autem usufructuarius 4 tantummodo libertatem imposuerit: si quidem hoc modo, ut cedat usumfructum proprietario: plenissimum jus habeat in servo proprietarius: ut omnia ei servus acquirat secundum ea, quæ generaliter in servos, & dominos constituta sunt. Sin vero gratias agendo usufructuarius eum ab usufructu liberaverit, & libertate donaverit: tunc maneat quidem servus proprietario suo annexus: sed non necessitas ei imponatur, donec vivit usufructuarius, vel ususfructus constare potest, observare proprietarium, & quædam ministeria [ei] adimplere, sed Judices nostri eum in quiete tueantur. Post usufructuarii autem mortem, vel ususfructus quocunque modo interemptionem: tunc serviat quidem domino, & omnia, quæ in medio ad eum pervenerint, hæc suo domino acquirat. Et sit ex nostra Constitutione hæc separatio inter servos & liberos: & non secundum jus antiquum idem servus remaneat, & nullum respiciat dominum. §. 1. Illud quoque huic legi adjicimus, ut explosa antiqua personarum differentia, liceat parentibus tam masculis, quam fœminis, filiis filiabusve suis in sacris 5 constitutis, sive emancipatis, cujuscunque gradus, mandatum imponere, quatenus servos in libertatem perducant, sive apud Judicem 6, sive in sacris Ecclesiis 7, sive secundum alium, quem mandator voluerit, legitimum modum; cum enim & in successionibus 8, & in aliis pene omnibus nulla est inter liberos discretio: oportet hoc observari & in præsenti casu, maxime pro libertate, quam & fovere 9, & tueri Romanis legibus, & præcipue nostro Numini peculiare est. Dat. 15. Cal. April. LAMPADIO & ORESTE COSS. 530.

2. Idem A. Juliano P. P.

SI quis servo suo libertatem imponat, sive in Ecclesia 10, [sive in æde sacra,] sive ad qualecunque tribunal, vel apud eum [Judicem] qui libertatem imponere legibus habet licentiam 11, sive in testamento 12, vel alio ultimo elogio 13, directam, vel fideicommissariam: nullo coërceatur modo eorum, qui ad libertatem veniunt, ætatem 14 requirere: neque enim [eum] tantummodo civitatem Romanam adipisci volumus, qui major triginta 15 annis existit: sed quemadmodum in Ecclesiasticis libertatibus non est hujus ætatis differentia, ita in omnibus libertatibus, quæ à dominis imponuntur, sive extremis dispositionibus, sive per Judices, vel alio legitimo modo, hoc observari sancimus, ut sint omnes cives Romani constituti: ampliandam enim [magis] civitatem nostram, quam minuendam esse censemus.

3. Idem A. Joanni P. P.

SI quis sine uxore constitutus, ancillam suam [sub] nomine habeat concubinæ, & in eadem usque ad mortem suam consuetudine permanserit, & forsitan liberos ex ea sustulerit: sancimus omnimodo non concedi heredibus defuncti eandem, vel liberos ejus, si etiam liberos habuerit, in servitutem deducere: sed post mortem domini sub certo modo eripiatur in libertatem 16 una cum sobole sua, si etiam eam forsitan habuerit. Ipsi etenim domino, dum superest, damus licentiam, quomodo voluerit uti tam ancilla sua, quam etiam ex ea progenita sobole, [&] in suo ultimo elogio quicquid voluerit contra eos disponere, id est, quasi servos eos aliis legare, sive in servitutem heredum nominatim relinquere. Sin autem taciturnitate eos præterierit: tunc post mortem ejus ad libertatem eripiantur: ut sit mors domini, libertatis eorum exordium. Hominibus etenim uxores habentibus 17, concubinas vel libertas, vel ancillas habere, nec antiqua jura, nec nostra concedunt. Dat. Cal. Novembr. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS. 4. 531.

(13. *l.* 27. §. 1. *ff. de liberali caus.* (14. *pr. Inst. de ingen.* (15. *l.* 3. §. 1. *ff. de suis & legit. hered.* (16. *l.* 2. *infr. de collusione deteg.* (17. *l.* 11. *pr. supr. de oper. libert. pr. Inst. de ingenuis.* (18. *l.* 9. *infr. de liberali caus.* §. 29. *Inst. de legat.* (19. *l.* 2. *l.* 6. *supr. h. t.* (20. *d. l.* 6. *l. ult. supr. de servis reipubl.* (21. *d. l.* 6. *l.* 2. *l.* 10. *supr. h. t.* (22. *l.* 11. *infr. ad leg. Fab. de plagiar.* fac. *l.* 2. *l.* 3. *supr. h. t. l.* 2. *supr. ubi de criminib.* (23. Vide tamen *arg. l.* 8. *supr. de codicillis.* (24. Adde *l.* 16. *infr. de liberali caus.*

TIT. XV. (1. *l.* 23. *in fin. pr. ff. de liberal. caus.* (2. v. *l.* 2. *ff. de manum. vindict.* adde *l.* 6. *ff. de manum. testam.* (3. v. *l.* 15. *ff. quib. mod. usufruct.*

(4. v. *l.* 9. *supr. de usufructu.* (5. *l.* 51. *in fin. ff. de ritu nupt. l.* 30. §. 1. *ff. qui & à quib. manum. l.* 13. *ff. de jure patron. l.* 16. *l.* 22. *ff. de manumiss. l.* 4. *pr. l.* 10. *l.* 21. *ff. de manumiss. vind.* (6. *l. ult. supr. de vindict. libert.* (7. v. *supr. de his qui in eccles. manum. l.* 2. *infr. h. t.* (8. v. §. 9. *Inst. de hered. quæ ab intest.* (9. v. *l.* 24. §. 10. *in fin. ff. de fideicommiss. libert.* (10. *l.* 1. *supr. h. t.* (11. *l.* 11. *supr. de vindict. libert.* (12. v. *supr. de testam. manum.* (13. v. *supr. de fideicom. libert.* (14. Confer *l. ult. ff. de manumiss. l.* 14. *supr. de fideicom. libert.* (15. v. *l.* 39. §. 2. *ff. famil. ercisc. l. ult. ff. de reb. dubiis. l.* 46. *ff. de manumiss. testam. l.* 13. *in fin. ff. de statulib.* (16. *Nov.* 78. *c.* 4. (17. v. *l. un. supr. de concubin.*

TIT.

TIT. XVI.
DE LIBERALI 1 CAUSA.

1. Imp. ANTONINUS A. Saturnino.

REm quidem illicitam, & inhonestam admisisse te confiteris, quia proponis *filios ingenuos à te venundatos.* 2 Sed quia factum tuum filiis obesse non debet, adi competentem judicem, (si vis,) ut causa agatur secundum ordinem juris. PP. 5. Id. Februar. *

2. Idem A. Veroniano.

SI hi, quos *servos tuos esse* dicis, liberi esse à diversa parte dicantur: de statu eorum more solito quæri oportet. Nec enim res judicata 3, qua de proprietate eorum pronunciatum est, opponi causæ liberali potest. Dat. Non. Februar. *Romæ*, MESSALA & SABINO COSS. 215.

3. Imp. ALEXANDER A. Quirino.

SI liber homo alienæ ancillæ contubernium sequatur: licet ei fuerit denunciatum, *ut se abstineret*, servus 4 domini mulieris non fit. PP. Non. Februar. FUSCO & DEXTRO COSS. 226.

4. Idem A. Jocundo.

SI is, *quem in servitutem petebas*, liber (quamvis absente te) causa cognita pronunciatus est 5: secunda in servitutem petitio ejus dari tibi non debet. Sed si postea, quam cognovisti, de sententia judicis appellasti, an jure lata sit, in auditorio quæretur.

5. Idem A. Sabino.

NOn ideo minus in libertatem proclamare potest ea, *quam ancillam tuam esse dicis*, quod eam vendente fisco comparasti. Sed nec hodie ad præscriptionem operatur, quod venditionis tempore major viginti annis fuerit: cum ætatis allegatio non alias possit præscriptionem adversus civem Romanum accommodare, quam si participandi 6 pretii gratia consensum servituti dedisse probetur. † Probationis sane onus, cum ex servitute in libertatem adseritur, ad se 7 recipit: quæ si 8 affirmationem suam non impleat, inconcussum possessionis jus obtinebis.

6. Imppp. VALER. & GALLIEN. AA. & VALER. Nobilissimus Cæs. Versimeno.

NEc si volens scripsisses 9 *servum te esse, non liberum*, præjudicium juri tuo aliquod comparasses: quanto [nunc] magis, cum eam scripturam dare compulsum te esse testaris?

7. Imp. AURELIANUS A. Secundo.

SI ab eo, cujus servus fuisti, manumissus es: frustra libertatis controversiam sustines, maxime ab herede 10 ejus, qui [te] manumisit: cum, etsi jure libertas non processerit, respectu tamen aditæ hereditatis voluntatem defuncti suo consensu firmare debuit.

8. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Verinæ.

CUm adfirmes placuisse quondam domino tuo, *ut pro te, & pro filia tua dato nummo certæ quantitatis vos manumitteret* 11, & te tantummodo liberavit: aditus Rector Provinciæ hortabitur eum, salva 12 reverentia, quam patrono liberti solent exhibere, placito suo stare. Datum Prid. * MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 524.

9. Iidem AA. & CC. Proculo.

CUm precum tuarum conceptio, licet eum, contra quem supplicas, *ex ancilla natum esse expresserit*, tamen nomini cognomen, quo liberi duntaxat nuncupantur, addiderit, & non servum esse, sed servili macula adspersum comprehenderit: contra eum, qui servus non est 13, supplicasse te intelligis.

10. Iidem AA. & CC. Stratonico.

LIberos privatis pactis 14, vel actu 15 quocunque administrationis, non posse mutata conditione servos fieri, certi juris est.

11. Iidem AA. & CC. Faustino.

NOn mutant servi statum, si ad civiles honores 16 illicite atque improbe adspiraverint. Unde si status moveatur quæstio; intelligere vobis licet, nihil prodesse posse, quod pater 17 vester civiles honores gessit. Solennibus itaque ordinatis, apud Præsidem Provinciæ de statu vestro cognoscetur.

12. Iidem AA. & CC. Proculo.

SI [ex] liberta te natum aliquis comparaverit 18: statum retines, quem antea habuisti. † Si vero ex ancilla editum naturalis pater, idemque dominus distraxerit, ac post emptori pretium 19 solvisti: non idcirco libertatem consecutus es. PP. 18. Cal. Maji.

13. Iidem AA. & CC. Paulo.

PRincipaliter de statu 20 defuncti agi non potest. Si vero ex peculio quondam ejus, quem tu bona reliquisse commemoras, res vindicentur 21, vel ejus filiis moveatur status quæstio: hæc omnia solenniter Præsidiali notione decidi debent. Dat. 5. Cal. Maji.

14. Iidem AA. & CC. Quintiano.

LIte ordinata in possessione 22 libertatis, is, de cujus libertate quæritur, constituitur, & interim pro libero habetur. Dat. 4. Cal. Maji, *Heracleæ*, AA. COSS.

15. Iidem AA. & CC. Palladio.

NEc omissa professio 23 probationem generis excludit, nec falsa simulatio veritatem 24 minuit. Cum itaque ad examinationem veri, omnis jure prodita debeat admitti probatio: aditus Præses Provinciæ, solennibus ordinatis, prout juris ratio patitur, causam liberalem inter vos decidi providebit.

16. Iidem AA. & CC. Diogeniæ.

SI ministerium 25 tuum quasi libera exhibuisti; ac te nesciente quasi ancilla in dotem 26 data, conscriptum instrumentum est: nihil hæc libertati tuæ nocere potuerunt: maxime cum te minorem ætate fuisse commemores, & placuerit, minores 27 viginti annorum nulla ratione mutare statum [posse,] ac pro liberis servos fieri: ne ante libertatem inconsulte amittant, quam alii propter ætatis rationem sine consilio præstare non possunt. PP. 6. Id. Maji, *Hadrianop.* AA. COSS.

17. Iidem AA. & CC. Resino.

MUltis rationibus natalibus ingenuis fratribus natis, post delictis, vel casibus intervenientibus, singulorum causæ status separantur. Nihil itaque prohibet eundem, & tibi non movere quæstionem [status,] & eos 28, quos fratres tuos adseveras, in servitutem vindicare, sive retinere. Igitur ad demonstrandam fratrum tuorum libertatem, aliæ sunt probationes necessariæ: nam quod tibi non movetur quæstio libertatis, eorum non idoneam constat habere probationem.

18. Iidem AA. & CC. Zotico.

AD probationem ingenuitatis ab eo, contra cujus successores postulas, facta tibi locatio 29 non sufficit: nec tamen hoc solum ad servitutis 30 vinculum argumentum est idoneum. S. Id. Jul. *Philippopoli*, AA. COSS.

19. Iidem AA. & CC. Paulo.

PRincipaliter causam ejus, de quo supplicas, esse, quam tuam perspicimus: nam cum te eum ad libertatem perduxisse profitearis, illius interest magis solenniter suum tueri statum: & consequenter tua 31 etiam agetur causa: nam si ab eo, contra quem fundis preces, servus dicatur, eique libertas ex manumissione tua

---

TIT. XVI. (1. *Lib.* 40. *D.* 12. (2. v. *l.* 1. *supr. de patrib. qui filios suos distrax.* adde *l.* 26. *supr. de transact.* (3. *l.* 25. §. 1. *ff. h. t.* (4. v. *l.* 1. *infr. de SC. Claudiano.* (5. *l.* 3. *infr. quom. & quando judex.* (6. v. *l.* 7. *l.* 14. *& seq. ff. h. t. l.* 1. *ff. quib. ad libert. proclamare.* abrog. *Nov. Leon.* 59. (7. *d. l.* 7. §. *ult.* (8. Fac. *l. ult. supr. de rei vindic.* (9. *l.* 10. *l.* 39. *infr. h. t.* adde *l.* 26. *supr. de transact.* (10. *l.* 31. *ff. h. t. l.* 3. *supr. de reb. alien. non alien. l.* 13. *supr. de testam. manum.* (11. *l.* 9. *supr. de condict. ob caus. dator.* (12. *d. l.* 9. v. 2. *Feud.* 22. *in fin.* (13. Immo vide *arg. l.* 10. *supr. de ingenuis manum.*

(14. *l.* 6. *supr. h. t.* collata *l.* 26. *supr. de transact.* (15. *l.* 2. *supr. de ingenuis manum. l.* 3. *supr. de servis reipubl.* (16. *l.* 38. *infr. h. t. l. ult. infr. si serv. aut libert. ad decurionat. l.* 3. *ff. de off. præt.* (17. *l.* 28. *infr. h. t. l.* 10. *supr. de probationib.* (18. Fac. *l.* 11. *infr. ad leg. Fab. de plagiariis.* vide tamen *l. ult. supr. de servis fugit.* (19. v. *l.* 4. §. 2. *ff. de manumiss.* (20. v. *infr. ne de statu defunctor. post quinquenn.* (21. *l.* 3. *infr. d. t.* (22. *l.* 24. *pr. l.* 25. §. 2. *ff. h. t. l.* 1. *supr. qui dare tutor.* adde *l.* 2. §. 24. *ff. de orig. jur. l.* 21. *infr. h. t.* (23. *l.* 39. *infr. eod. l.* 6. *supr. de fide instrum.* (24. *l.* 5. *supr. de jur. & facti ignor. l.* 6. *pr. ff. ad municipal.* adde *l.* 6. §. 1. *ff. de off. præsidis.* (25. v. *l.* 2. *l.* 11. *supr. de ingenuis manum.* (26. *l. ult. supr. d. t.* (27. *l.* 5. *supr. l.* 7. §. 1. *ff. h. t.* (28. *l.* 17. *supr. de probationib.* (29. Fac. *l.* 6. §. 1. *ff. de off. præsid.* (30. *l.* 11. *supr. de ingenuis manum.* (31. Fac. *l.* 5. *pr. ff. h. t.*

vindicetur: probatio servitutis originis, & beneficium manumissionis libertatem illi adsignans, tuum etiam jus patronatus tuetur. Si vero consentiat servituti, tunc jure concesso, adito Præside Provinciæ, eum invitum 32 etiam defendere poteris.

20. Iidem AA. & CC. Æternali.

SIcut semel præstitam libertatem revocari 33 non licet: sic per ea, quæ non 34 manumittendi causa domini cum servis [propriis] agunt, nihil sibi detrahunt. S. 6. Cal. Septembr. AA. COSS.

21. Iidem AA. & CC. Thrasyllæ.

EAm, quæ in possessione libertatis non sine dolo 35 malo reperitur, in servitute constitutæ simile habere præjudicium, Edicto perpetuo cavetur. [Sed] si controversia erit, utrum ex servitute in libertatem petatur, an ex libertate in servitutem, sui conceptione 36 manifeste probatur: nec quicquam juris ancillæ dolus propriis dominis aufert. S. Non. Octobr. *Sirmii*, AA. COSS.

22. Iidem AA. & CC. Pardalæ.

PArentes 37, natales, non confessio 38 adsignat. Quapropter si ex ancilla nata, post ad libertatem manumissa pervenisti: te *servam professa* 39 velut ex ancilla altera natam, hujusmodi simulatione vel errore 40 quæsitam manumissione libertatem amittere minime potuisti: cum servi nascantur 41 ratione certa, non confessione 42 constituantur. Dat. 5. Cal. Decembr. AA. COSS.

23. Iidem AA. & CC. Musciæ.

SI tibi testamento directo libertas à domino relicta est, & ex eo successerunt scriptæ filiæ: non idcirco quod secundum ejus voluntatem, vel contra de filiabus uni præstas obsequium, cæteræ filiæ tuam rescindere possunt libertatem.

24. Iidem AA. & CC. Sebastiano.

INterrogatam, & professam apud acta 43, *se esse ancillam*, hujusmodi factum defensionem libertatis non excludit.

25. Iidem AA. & CC. Licentiano.

SIcut instrumenta 44 prætermissa manumissionis recte factæ nullum adferunt præstitæ libertati præjudicium: ita si servum ad libertatem perduxisti, instrumentorum amissio nihil ei nocere potest. S. 5. Id. Februarii, CC. COSS.

26. Iidem AA. & CC. Modesto.

SIcut datam libertatem manumissis adimere 45 patronus non potest: ita manumissionis instrumentum 46 præstare cogitur.

27. Iidem AA. & CC. Austerio.

ARrianus mota sibi quæstione à Leonide, *liber fuit pronunciatus*: in servitutem à victo iterum non recte petitus est. Coheres etiam tibi ab Arriano datus, colludens cum eo, sive heredibus ipsius, qui status [ei] moverat quæstionem, nihil tibi obfuit: nec ea, quæ in confessione inter eos 47 venerunt, statum veritatis, vel nomen substantiæ defuncti mutare potuerunt.

28. Iidem AA. & CC. Eurymedonti.

AVi 48 paterni Magistratu functi dignitas 49, ad libertatis probationem nihil nepoti prodest: si quidem in liberali causa matris, non patris inspicitur conditio. Sed nec materni avi sola sufficit: cum licet avia quoque libera probari possit, multis tamen ex causis status mutari consuevit. *Sirmii*, 4. Id. April. AA. COSS.

29. Iidem AA. & CC. Troillæ.

DE ancilla matre natam, & ab eo redemptam, in cujus fuit contubernio, si non manumittitur 50, in servitute permanere non ambigitur.

30. Iidem AA. & CC. Eutychiæ.

SOlo obsequii 51 non præstiti velamento, data libertas rescindi non potest.

31. Iidem AA. & CC. Cassianæ.

SI tibi servitutis improbe moveatur quæstio: solennibus ordinatis, de calumnia, vel injuria 52 (prout vindictæ viam elegeris) habita contestatione, posteaquam servus non esse fueris pronunciatus, adversus eam sententiam postulare potes: tunc demum etiam de his, quæ direpta probaveris, restitutionem (cum pro libertate fuerit pronunciatum) petiturus. S. 5. Id. Octobr. CC. COSS.

32. Iidem AA. & CC. Athenaidi.

SUbscriptio 53 filii domini manumittentis, nec addere secuta, nec omissa detrahere libertati quicquam potest.

33. Iidem AA. & CC. Melitianæ.

LIcet accepta 54 pecunia dominus te manumisit: tamen tributa libertas rescindi 55 non potuit. S. 4. Id. Novembr. CC. COSS.

34. Iidem AA. & CC. Eremoniæ.

LIbera 56 concubinatus ratione non constituitur ancilla. 57 Dat. Id. Novembr. CC. COSS.

35. Iidem AA. & CC. Attalo.

NOn idcirco minus, quod pupilli res velut tutor 58 administrasse dicitur, ex ejus persona servitutis pati quæstionem potest.

36. Iidem AA. & CC. Theodoro.

POst certi temporis ministerium ancillæ, *liberam eam esse cum ea paciscendo*, conventionis obtemperandi legi domina 59 nullam habet necessitatem: utque hoc verum est, ita è contrario, si filios suos constituta cum his, libera in ministerium 60 tibi tradere promisisse probetur, parere placitis non compellitur.

37. Iidem AA. & CC. Olympio.

SI filium tuum liberum genero vendidisti 61; qui tam proxima necessitudine conjunctus, conditionis ignorantiam simulare 62 non potest, utrisque sociis criminis accusator deest.

38. Iidem AA. & CC. Philesarpho.

NOn idcirco 63 minus, quod te *Limenarcha* 64 creato nemo contradixit reipublicæ nomine, moveri tibi status quæstio potest. Dat. 16. Cal. Januar. *Nicomediæ*, CC. COSS.

39. Iidem AA. & CC. Potesemico.

LIberos, *velut servos se profitentes* 65, statum eorum mutare non posse, constat. S. 6. Cal. Januar. *Sirmii*, CC. COSS.

40. Exemplum sacrarum literarum AA. & CC. ad Verutum.

JUxta Edicti nostri continentiam in liberalibus quoque negotiis, sive de libertinitate, sive de ingenuitate [quæstio] moveatur, absente 66 nihilominus una parte causam discuti, & pro justitiæ ratione sententiam proferri, nihil prohibet.

41. Impp. CONSTANTIN. & LICINIUS AA. ad Euthymium Præsidem Cappadociæ.

JUbemus omnes epistolas 67 actricis, quas ad Ælium *tanquam principalem* 68 fecerat, inanes ac vacuas esse, atque in irritum devocari: ac de ingenuitate ejusdem Ælii requiri: nec mulieri id obesse 69, *quod ad eum tanquam decurionem ac principalem scripserit*, vel id, quod idem se finxerit decurionem, vel principalem: maxime cum non solum testium professione, & cognationis ejus jugum servile cognoscitur, verum etiam voce propria ejusdem Ælii apud aliud judicium patuerat, quod conditionis servilis videretur.

42. Imp. CONSTANT. A. ad Maximum PP.

PLacuit eos, qui nascuntur, matrum 70 conditionibus uti, quarum mox visceribus exponuntur. Ante vero litem nati, suo nomine omnes in quæstionem vocentur: quoniam hos solos, qui in

(32. *arg. l.* 1. *pr. ff. eod.* (33. *l.* 26. *infr. eod. l.* 2. *supr. si advers. libert.* (34. *arg. l.* 3. *in fin. ff. de obligat. & act. l.* 17. §. 1. *ff. qui & à quib. manum.* (35. *l.* 7. *in fin. ff. h. t. l.* 15. *supr. de probationib.* (36. *l.* 22. *in fin. infr. de eviction.* (37. v. *l.* 10. *l.* 13. *supr. de probationib.* (38. *l.* 14. *supr. d. t.* (39. *l.* 6. *l.* 15. *supr. h. t.* (40. *l.* 6. §. 1. *ff. de off. præsid.* (41. v. *l.* 5. §. 1. *ff. de statu hom.* (42. *l.* 10. *supr. l.* 24. *infr. h. t.* (43. Fac. *l.* 22. *supr. eod.* immo vide *l.* 22. *pr. infr. de agric. & censit.* (44. *arg. l.* 10. *supr. de fide instrum.* adde *l.* 26. *infr. h. t.* (45. v. *l.* 20. *supr. eod.* (46. Adde *l.* 25. *supr. eod.* (47. *l.* 26. *supr. de transact.* (48. v. *l.* 10. *supr. de probation.* (49. Confer *l.* 11. *supr. h. t.* (50. Immo vide *l.* 3. *supr. commun. de manum.* (51. Vide tamen *arg.* 1. *Feud.* 21. *pr.*

(52. Fac. *l.* 39. §. 1. *ff. h. t. l.* 11. §. *ult. l.* 12. *ff. l.* 9. *l.* 10. *infr. de injuriis.* (53. Adde *l.* 25. *supr. h. t.* (54. v. *l.* 8. *supr. eod.* (55. *l.* 20. *supr. eod.* (56. Adde *l.* 24. *ff. de ritu nupt.* (57. *arg. l. un. infr. de SC. Claudian. tollend.* (58. Confer *l.* 18. *supr. h. t.* (59. *l.* 13. *in fin. supr. de transact.* (60. *l.* 1. *supr. h. t.* juncta *l.* 26. *supr. de transact.* (61. *l.* 1. *supr. de patrib. qui filios suos distrax.* (62. v. *l.* 7. *supr. de in integr. rest. minor.* (63. *l.* 11. *supr. h. t. l.* 3. *ff. de off. præt.* (64. v. *l.* 4. *ff. de fugitivis. l.* 18. §. 10. *ff. de munerib. & honor.* (65. *l.* 6. *l.* 22. *l.* 24. *supr. h. t.* (66. *l.* 4. *supr. l.* 9. §. 1. *l.* 27. §. 1. *ff. eod. l.* 1. §. 2. *infr. tit. prox.* (67. Confer *l.* 13. *supr. de probat.* (68. v. *l.* 42. *infr. de decurionib.* (69. *l.* 9. *supr. de jur. & facti ignor.* (70. *l.* 28. *supr. h. t. l.* 7. *supr. de rei vindic.*

lite 71 nati erunt, omnem fortunam matrum complecti oportet, aut justis tradi dominis, aut libertate cum lucis auctoribus frui. Dat. Prid. Id. Julii.

TIT. XVII.
DE ADSERTIONE TOLLENDA.

1. Imp. JUSTINIANUS A.
Mennæ PP.

LItes super servili conditione movendas, ad clementiorem tam examinationem, quam terminum transferimus: jubentes, si quis vel adhuc serviens liberum se esse dixerit, vel in libertate commorans, ad servitutem vocatus fuerit: adsertoris difficultatem in utroque casu cessare, ipsumque per se [&] ad intentionem ejus, qui dominum sese adserit, respondere: & si ex possessione libertatis ad servitutem ducitur, etiam procuratorem dare minime prohiberi: quod his, qui ex servitute ad libertatem prosiluerint, penitus interdicimus: illis legibus, quæ dudum & secunda, & tertia vice adsertorias lites examinari præcipiebant, in posterum conquiescentibus: cum sit justum, primam definitionem in suis manere viribus 1, cum provocatio nulla oblata fuerit: qua porrecta, ad similitudinem aliorum negotiorum judex, ad quem res ex provocatione deducitur, eam examinabit: cujus & ipsius judicium ad secundam exquisitionem minime deducetur occasione legum, quæ super adsertoriis litibus positæ sunt. §. 1. Super peculio etiam eorum, vel aliis rebus, aut causis veterem defensionis observationem tollimus: præcipientes illorum tantummodo peculia, qui ex possessione 2 servitutis super libera conditione litigant, aliasque res, quæ vindicantur, in tuto pro dispositione judicis collocari. §. 2. Omnes vero, qui pro libertate periclitantur, si quidem possunt fidejussorem dare, eum exigi. Sin vero revera datio ejus impossibilis eis sit, hocque judici manifeste ostendatur: juratoriæ cautioni committi. Scientes 3, quod si post hujusmodi expositionem abfuerint, & Edictis citati, in absentia nihilominus per unum annum 4 duraverint, omnimodo servituti obnoxii erunt, & ejus dominio, qui litem eis intulit, sine ulla dubitatione adsignabuntur. §. 3. Scire vero eos volumus, qui aliquem ad servitutem vocant, quod si post primam accusationem in quocunque judicio, vel ex divali jussione factam, & [post] admonitionem ei oblatam, qui servus esse dicitur, in alio judicio eum accusaverint: præterquam si ejus occasionem ipse, qui servus esse dicitur, præstiterit: etsi domini sint, suo jure privabuntur. Datum 3. Id. Decembr. Dom. *

2. Idem A. Joanni PP.

EXpeditam antea quæstionem, in præsenti autem ex nostra lege, quam de adsertione tollenda posuimus, in quandam difficultatem incidere periclitantem, compendioso remedio fulciendam esse censemus. Cum etenim per adsertores super libertate judicium agitabatur, si in medio adsertore litem agente, adsertus ab [hac] luce fuerat subtractus, necessitas imponebatur nihilominus adsertori litem implere: ut emptor, si victus erat, & pro libertate fuerat pronunciatum, habeat regressum adversus venditorem: ut ei, quasi liberæ personæ venditor reddat id, quod emptionali instrumento continebatur, vel natura contractus exigebat. In præsenti autem, quia adsertorum vana nomina rejecta 5 sunt: si persona, pro cujus conditione lis agitur, mortua fuerit: quemadmodum judicium potest adimpleri, una tantum persona in judicium veniente? Sancimus itaque in præsenti casu licentiam esse emptori adversus suum auctorem venire, quatenus vel ostendat venditor servum se vendidisse: vel si non potuerit, quasi libera persona vendita, evictionis periculum ad eum revertatur.

TIT. XVIII.
QUIBUS AD LIBERTATEM PROCLAMARE 1 non licet: & de rebus eorum, qui ad libertatem proclamare non prohibentur.

1. Imp. GORDIANUS A. Proculo.

DIspar causa est ejus, qui dissimulata conditione sua distrahi se passus est, & ejus, qui pretium 2 participatus est. Nam superiori quidem non denegatur libertatis defensio: posteriori autem, & si civis Romanus sit, & participatus est pretium, libertas denegatur. † Eandemque [&] in eo distinctionem adhibendam, cui fideicommissaria 3 libertas debetur, meritissimi juris auctores responderunt. PP. Cal. Maji, GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA.
& CC. Melanæ.

DE latronum familia descendentibus, ex largitione Principali, vel auctoritate fiscali servis factis, retro Principes libertatem denegari decreverunt.

3. Imp. CONSTANTINUS A.
ad Maximum PP.

SI quis in libertatem proclamaverit, id, quod apud se esse ejus, qui se dominum dicit, profitebitur, quoniam non de eo dubitabatur, *reddi 4 ac referri* Judex protinus pronunciabit. † Quod vero petitur, si fuerit negatione dubium, per cautionem conservabitur, ac petitio differetur: ut si fuerit approbata libertas (quoniam & ipsis, qui his rem commiserunt, medendum est) gestarum rerum ab eodem ratio, atque omne, quod debetur, reposcatur: ut servitute depulsa, qui pro domino quondam fuerat, habeat, quod ut servo dominii jure largitus est, & quæ ex earum rerum quæstu ac fructibus congregata sunt, & quæ de furtivis compendiis obscure capta ac parata sunt: cum liberum esse non oporteat, quod apud servum dominus peculii nomine collocaverat. Ea vero, quæ testamento, vel donatione quæsita sunt, aut quæ ex earum rerum emolumentis empta confectaque sunt, eidem ingenuo deputentur: quæ tamen universa exacto libertatis judicio, quatenus à supradictis rebus discernuntur, in sequestro 5 esse oportet: ut his ab utroque deductis, atque in medio collocatis, ad eorum proprietatem uterque contendat. Dat. 15. Cal. Martii, *Thessalonicæ*, SEVERO & RUFINO COSS. 323.

TIT. XIX.
DE ORDINE 1 COGNITIONUM.

1. Imp. ALEXANDER A.
Vitalio.

CUm & ipse confessus es, *status te controversiam pati*: qua ratione postulas, priusquam de conditione constaret tua, accusandi 2 tibi tribui potestatem contra eum, qui te servum esse contendit? Cum igitur (sicut allegas) statu tui generis fretus es: juxta jus ordinarium Præsidem 3 pete, qui cognita prius liberali causa, ex eventu judicii, quid de crimine statuere debeat, non dubitabit. PP. Id. * MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

2. Idem A. Gallo.

SI de hereditate 4 & libertate controversia est: [prius] agi causa libertatis debet. sed si de hereditate agetur: ordinanda prius quidem est causa libertatis: sed sufficit ei 5, qui libertate utitur, ad victoriam, de hereditate secundum eum esse pronunciatum. PP. 5. Id. Aug. MAXIM. 2. COS. 224.

3. Idem A. Valerio.

SI crimen aliquod inferatur ei, *quam ingenuam esse dicis*: ante liberalis causa suo ordine agi debet, cognitionem suam Præside præbente: quoniam necesse est ante sciri, si delictum probatum fuerit, (utrum) ut in liberam & ingenuam, an ut in ancillam constitui oporteat (judicium.)

4. Imp. GORD. A. Menedemo.

SI status controversiam pateris: lite prius liberali terminata, si pro te fuerit pronunciatum, agere etiam adversus eum, qui se dominum tuum esse contendit, non prohiberis. Quod si ideo te ab accusatione 6 elidat, quasi servum non proprium, sed alienum: liberale quidem judicium cessat: causæ autem examinatio apud eum, qui judicat, ostendet, utrumne accusatio induci debeat propter statum personæ, an evanescat. Dat. 10. Cal. Decembr. GORDIAN. A. & AVIOLA COSS. 240.

(71. v. *l.* 10. *ff. de usur.*
TIT. XVII. (1. *l.* 4. *supr. de liberali caus.* (2. v. *l.* 3. *infr. tit. prox. l. ult. infr. de ordin. cognit.* adde *l.* 13. *supr. de liberali caus.* (3. Vide tamen *l.* 13. §. 4. *supr. de judiciis.* (4. *arg.* 2. *Feud.* 22. (5. *l.* 1. *supr. h. t.*
TIT. XVIII. (1. *Lib.* 40. *D.* 13.
(2. v. *l.* 5. *supr. de liberali caus.* (3. *l.* 4. *ff. h. t.* (4. *l.* 34. *ff. de liberali caus.* (5. v. *l.* 1. §. 1. *supr. tit. prox.*
TIT. XIX. (1. v. *Lib.* 3. *supr. tit.* 8. (2. v. *l.* 4. *infr. h. t.* (3. v. *l.* 2. *supr. de pedaneis judicibus.* juncta *l.* 2. *supr. de libert. & eor, lib.* adde *l.* 9. *ff. de offic. præsid.* (4. v. *l.* 7. *pr. ff. de heredit. petit.* (5. Confer *l.* 10. *ff. de his qui sui vel alien. jur.* (6. v. *l.* 1. *supr. h. t.*

5. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA.
& CC. Alpheno.

CUm status quæstionem tibi moveri, & te debita velle petere commemores: ordinarium est, prius solennibus interpositis (si hoc juris admiserit ratio) causam liberalem apud Præsidem provinciæ decidi: ut si liber fueris, vel servus non esse pronunciatus: tunc tibi jure debita restitui jubeat: cum hoc incerto, utrumne tibi libero constituto: an domino tuo (si servum te sententia declaraverit,) debeatur, ad solutionem debitorem tuum urgeri non oporteat. S. Prid. Cal. Maji, *Beraci*, AA. COSS.

6. Iidem AA. & CC. Alexandriæ.

SI res tuas raptas 7, vel amotas esse dicis ab his, *quos servos tuos esse contendis*, hique in libertatem proclamaverint: causa liberalis prius 8 adversus eos, & tunc damni dati, rerumque amotarum lis apud Præsidem provinciæ contestanda est: ut, si quidem liberi, vel servi non esse pronuncientur, tunc demum damni dati, & amotarum rerum procedere possit adhibita probatione condemnatio. Si vero secus, quæstio rerum amotarum evanescat. 9 Dat. 3. * Jan. *Sirmii*, AA. COSS.

7. Imp. CONSTANTINUS A.
ad Bassum PP.

SI quando negotium status fuerit exortum, [si quidem] ab ejus parte, *qui d. itur servus*, aliquid dicatur dominus abripuisse 10: prius considerari placet, utrum de possessione servitutis in libertatem reclamandum putet, an vero ex possessione libertatis in servitutem vocetur. At si eum de obsequiis servilibus libertatem constiterit flagitare: ante decidi status convenit causam, atque ita præberi direptorum negotiorum (si res exegerit) audientiam. Quod si *ei*, *qui ad servitutem vocatur*, quicquam direptum esse memoretur: universa, quæ constiterit ablata, ita demum reddi convenit ei, qui servus esse contenditur, si modo *salvam rem futuram* per idoneos fidejussores promiserit. Nam si tales dare non potuerit: tunc ea convenit, de quibus in judicio tractabitur, sequestrari 11 in eum diem, [in] quo controversia sopiatur: ita ut ex iisdem (si aliqua alia facultas esse non poterit) tantum litis sumptus 12, & alimoniæ homini subministretur, quantum moderato judicis arbitrio fuerit æstimatum. Cum autem necdum lite de statu mota, res ab aliquo direptæ sint, & sententia de restituenda possessione rerum lata, ille ne [huic] sententiæ satisfieret, de statu controversiam movit: necessitatem habebit & sine satisdatione easdem res reddere, & tunc causam liberalem secundum juris ordinem exercere.

TIT. XX.
DE COLLUSIONE 1 DETEGENDA.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA.
[& CC.] Theodoro.

CUm servum matris tuæ & stupro violasse dominam suam, & turpis conjunctionis maculam excogitandæ ingenuitatis collusione, ac falsæ captivitatis velamento, apud competentem Judicem obtegere voluisse proponas, nec libertatem ei matrem tuam dedisse, sed in solam ingenuitatem eum nudæ voluntatis mendacio perducere nisam adseveres: servum esse, palam est: quando etiam Divi Pii rescriptum super captivitate emissum, quam non intercessisse significas, ingenuum fecisse non videatur: nec asseveratio consensus tui 2, ingenuitatis jus tribuere potuerit. PP. 14. Calend. Jul. DIOCLET. 4. & MAXIM. 3. COSS. 292.

2. Iidem AA. & CC. Milesio.

LIbertinæ conditionis, constitutis privatis pactis 3, immutare statum suum non licere, Numiano Senatusconsulto 4, contra collusorem pœna statuta, præmioque detegenti promisso, manifeste declaratur. Dat. 5. Cal. Dec. CC. COSS.

TIT. XXI.
NE DE STATU DEFUNCTORUM 1 POST quinquennium quæratur.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS
AA. Niconi.

ADitus competens Judex causam præscriptionis examinabit: & si Domitiæ patronum, qui [ut] 2 civis Romanus [usque] in diem mortis vixit, annos quinque, antequam lis bonorum mulieris inchoaretur, vita decessisse constiterit: libertæ status ex persona 3 manumissoris non retractabitur.

2. Iidem AA. & CC. Maximo.

SI is, qui te heredem fecit, propter matris 4 conditionem servus dicitur, & mater ante quinque annos litis motæ vita decessit, præscriptioni locus erit: cum quæri de statu non possit, nisi de conditione matris tractetur. Hoc ita, si quamdiu vixit, sine interpellatione ut civis Romana egit. P. D. S. ANTONINO A. 2. & GETA C. 2. COSS. 206.

3. Imp. ALEXAND. A. Olympiadi.

QUamvis defunctus sit maritus quondam tuus, cui status quæstio inferebatur: causa tamen [etiam] post obitum ejus propter emolumentum successionis 5 durat, eamque apud eum, qui de hereditate, vel singulis rebus judicaturus est, decidi oportet.

4. Idem A. Martiano.

SI is, quem servum tuum fuisse, & à fratre tuo manumissum, atque heredem scriptum [esse] proponis, ut civis Romanus vixit, nec intra quinquennium post mortem ejus, status quæstionem movere cœpisti: intelligis, neque heredibus 6 ab eo scriptis, neque his, quos liberos 7 esse voluit, controversiam [te] contra formam Senatusconsulti 8 facere posse. Quod si prius 9, quam id temporis spatium excederet, agere cœpisti: & peculium ejus more judiciorum persequi, & cum manumissis ordinata lite, secundum formam Edicti experiri non prohiberis. PP. 5. * Jun. MODESTO & PROBO COSS. 229.

5. Imp. GORDIAN. A. Severo.

QUod est constitutum, post quinquennium de statu defunctorum quæstionem incipere 10 non posse, ad speciem emancipationis, jure, necne perfecta sit, minime pertinet.

6. Impp. VALER. & GALLIEN.
AA. Pollæ.

SI mater tua quasi ingenua communi opinione vixit, & quinquennium à die mortis ejus excessit: potes Rempublicam, & pupillos, si tibi status quæstionem movere tentaverint, nota præscriptione repellere. An autem pro ingenua in die mortis egerit, in judicio requiretur. Quod si varietas interveniat, posteriora 11 tempora spectari convenit. PP. 6. Id. Jun. SECULARE & DONATO COSS. 261.

7. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA.
& [CC.] Heliodoro.

SI pater tuus velut ingenuus vixit, nec status controversiam, quasi fisci servus esset, apud Præsidem provinciæ, qui super hujusmodi quæstionibus judicare solet, sed apud Procuratorem Reipublicæ, non competentem 12 judicem passus est, postque ejus mortem quinquennium effluxerit: status tuus ex præscriptione, quæ ex Senatusconsulto emanat, protectus est.

8. Iidem AA. Theodoræ.

REpetitio peculii rerum servi tui, si nullo justo 13 titulo intercedente corpora possideantur ab aliquo, nulla temporis præscriptione mutilabitur. Nec enim Senatusconsultum 14, quod super non retractandis defunctorum statibus sancitum est, intervenit, si defunctus in fugam 15 conversus, atque latitans decessit. Dat. 10. Calend. Dec. *Mediolani*, DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. COSS.

(7. v. *l.* 7. *infr. h. t.* (8. *l.* 1. *l.* 4. *supr. eod.* (9. Fac. *l.* 6. *supr. de judiciis.* (10. v. *l.* 6. *supr. h. t.* (11. v. *l.* 1. *supr. de adsertione tollend. l.* 3. *supr. quib. ad libert.* (12. Confer *l. pen. ff. ut in possess. l.* 9. *ff. de jure delib.*

TIT. XX. (1. *Lib.* 40. *D.* 16. *l.* 1. *in fin. ff. de jure aureor. annul.* (2. Fac. *l.* 2. *infr. h. t.* (3. *l.* 8. *supr. de ingenuis manum.* (4. v. *l.* 1. *ff. h. t.*

TIT. XXI. (1. *Lib.* 40. *D.* 15. (2. *l.* 4. *infr. h. t.* (3. *d. l.* 4. (4. v. *l. ult. supr. de liberali caus.* (5. Adde *l.* 13. *supr. d. t.* (6. *l.* 2. *supr. h. t.* (7. *l.* 1. *supr. eod.* (8. v. *l. ult. infr. eod.* (9. Confer *l.* 2. §. *ult. ff. eod.* (10. v. *l.* 4. *vers. quod si prius. supr. eod.* (11. *arg. l.* 14. §. 2. *in fin. ff. de aliment. vel cibar. legat.* (12. v. *l.* 2. collata *l.* 5. *supr. ubi causa status.* (13. *l.* 24. *supr. de rei vindic.* (14. v. *l.* 4. *supr. h. t.* (15. *l.* 1. *supr. de servis fugit. l.* 1. *infr. tit. prox.*

TIT. XXII.
DE LONGI TEMPORIS PRÆSCRIPTIONE, quæ pro libertate, & non adversus libertatem opponitur.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Mutiano.

MAla fide morato in libertate diu, prodesse non potest [longi] temporis præscriptio. Unde cum confitearis, fuga 1 te ab eo, cujus meministi, recessisse: intelligis ex hoc solo, sine dolo malo in possessione te libertatis non esse.

2. Iidem AA. & CC. Carcino.

PRæstat firmam defensionem libertatis ex justo initio longo tempore obtenta possessio. Favor enim libertati debitus, & salubris jam pridem ratio suasit, ut his, qui [bona 2 fide] in possessione libertatis per viginti annorum spatium sine interpellatione morati essent, præscriptio adversus inquietudinem status eorum prodesse debeat, ut & liberi, & cives Romani fiant. Datum Calend. Jul. *Antiochiæ*, CONSTANTIO 4. & MAXIMIANO 2. COSS. 300.

3. Exemplum sacrarum literarum CONSTANTINI & LICINII AA. ad Dionysium Vicariam Præfecturam agentem.

SOla temporis longinquitate 3, etiamsi sexaginta annorum curricula excesserit, libertatis jura minime mutilari oportere, congruit æquitati. Dat. 4. Calend. Maji, VOLUSIANO & ANNIANO COSS. 314.

TIT. XXIII.
DE PECULIO 1 EJUS, QUI LIBERTATEM meruit.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Rufino.

LOnge diversam causam eorum, qui à superstitibus manumittuntur, item illorum, quibus testamento libertas relinquitur, esse, dissimulare non debueras: cum superiore quidem casu concessum tacite peculium 2, si non adimatur: posteriore vero, nisi specialiter 3 fuerit datum, penes successores remanere, juris sit evidentissimi.

TIT. XXIV.
DE SENATUSCONSULTO 1 CLAUDIANO tollendo.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Hermogeni Magistro officiorum.

CUm in nostris temporibus, in quibus multos labores pro libertate subjectorum sustinuimus, satis esse impium credidimus, quasdam mulieres libertate sua fraudari, & quod ab hostium ferocitate contra 2 naturalem libertatem inductum est, hoc ad libidinem nequissimorum hominum inferri: Claudianum SC. & omnem ejus observationem circa denunciationes 3, & Judicum sententias conquiescere in posterum volumus: ne [ea] quæ *libera* constituta est, semel decepta, vel infelici cupidine 4 capta, vel alio quocunque modo contra natalium suorum ingenuitatem deducatur in servitutem, & sit pessimum dedecus 5 cognationis suæ fulgori: ut quæ forsitan decoratos dignitatibus habeat cognatos, hæc in alienum cadat dominium, & dominum pertimescat forsitan cognatis suis inferiorem. † Quod & in *libertis* observari oportet: semel etenim libertate potitam, per tale dedecus in servitutem deduci, religio temporum meorum nullo patitur modo. † Sed ne *servi*, vel *adscriptitii*, putent sibi impunitum esse tale conamen (quod maxime in adscriptitio 6 adferendum est, ne liberarum mulierum nuptiis ab his excogitatis, paulatim hujusmodi hominum conditio decrescat) sancimus, si quid tale fuerit, vel à servo, vel ab adscriptitio perpetratum, habere liberam potestatem dominum ejus, sive per se, sive per Præsidem provinciæ, talem servum, vel adscriptitium castigatione competenti corrigere, & abstrahere à muliere tali. Quod si neglexerit; sciat, in suum damnum hujusmodi desidiam reversuram.

TIT. XXV.
DE NUDO JURE QUIRITUM tollendo.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

ANtiquæ subtilitatis ludibrium per hanc decisionem expellentes, nullam esse differentiam patimur inter dominos, apud quos vel nudum *ex jure Quiritum* nomen, vel tantum *in bonis* reperitur: quia nec hujusmodi volumus esse distinctionem, nec *ex jure Quiritum* nomen, quod nihil ab ænigmate discrepat, nec unquam videtur, nec in rebus apparet, sed vacuum est & superfluum verbum, per quod animi juvenum, qui ad primam Legum veniunt audientiam, perterriti ex primis eorum cunabulis inutiles legis antiquæ dispositiones accipiunt: sed sit plenissimus & legitimus quisque dominus, sive servi, sive aliarum rerum ad se pertinentium.

TIT. XXVI.
DE USUCAPIONE PRO EMPTORE 1, VEL transactione. 2

1. Imp. ANTONINUS A. Flaviano.

MAncipia tua, si ab eis distracta sunt, qui jus 3 vendendi non habuerunt, vindicare ea potes. Nec enim usucapi ab emptoribus potuerunt, cum illicita venditione furtum 4 contractum sit. Prid. Id. Aug. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

2. Imp. ALEXANDER A. Marcellino.

SI contra defuncti voluntatem servos, quos propter perfectæ artis peritiam heredibus suis defunctus servari testamento præcepit 5, tutores vendiderunt, usucapi non potuerunt. Dat. 5. Non. Mart. JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

3. Idem A. Nepotillæ.

SI matrem ejus, cujus nomine [te] quæstionem pati dicis, bona fide emptam possidere cœpisti: etiam si ipsa in causam furtivam inciderit, tamen postea conceptum 6 apud te partum usucapere potuisti.

4. Idem A. Achilleo.

VEnditioni ancillæ 7, si consensum dedisse diversam partem probaveris: retractando 8 contractum, quem ipsa ratum 9 habuit, non audietur: [Sed] & hac probatione cessante 10, si bona fide emptam ancillam à venditore bona fide distrahente [longi] temporis spatio usuceperis, intentio proprietatem vindicantis tenere non potest.

5. Imp. GORDIANUS A. Marino.

SI partem 11 possessionis malæ fidei possessor vendidit: id quidem, quod ab ipso tenetur, omnino cum fructibus recipi potest: portio autem, quæ distracta est, ita demum recte petitur à possidente, si sciens 12 alienam comparavit, vel bona fide emptor nondum implevit usucapionem. Violenter enim possessione amissa, priusquam 13 in domini potestatem perveniat, usucapio emptori (etsi bona fide mercatus est) non competit.

6. Imp. PHILIPPUS A. cum Cœlio collocutus dixit.

CUm sit probatum, rem pignori fuisse obligatam, & postea à debitore 14 distractam: palam est, non 15 potuisse eam quasi furtivam usucapi. Sine die & Consule.

7. Idem A. & C. Compedi.

SCiens servum alienum contra domini voluntatem venundans, furtum 16 committit. Quod rei vitium priusquam 17 ad dominum

TIT. XXII. (1. *l.* 15. §. 1. *ff. de usurpat. l. ult. supr. tit. prox. l.* 1. *supr. de serv. fugit.* (2. *l.* 12. *ff. de liberali caus.* (3. Adde *l.* 6. *supr. de ingenuis. l.* 21. *infr. de evictionib.*

TIT. XXIII. (1. Adde *Lib.* 33. *D.* 8. (2. *l.* 3. *ff. de manumiss. quæ servis ad univers. l.* 53. *ff. de pecul.* excip. *l. pen. ff. de manumiss. vindict.* (3. §. 20. *vers. legatum. Inst. de legat.*

TIT. XXIV. (1. *Lib.* 3. *Inst.* 13. §. 1. (2. *l.* 4. §. 1. *ff. de statu hom. Nov.* 79. *c.* 1. *in fin. pr.* (3. v. *l.* 3. *supr. de liberali caus.* (4. *l.* 34. *supr. d. t.* (5. Confer *l.* 1. *l.* 2. *l.* 3. *ff. d. t.* (6. *l. ult. infr. de agricol. & censit.*

TIT. XXVI. (1. *Lib.* 41. *D.* 4. (2. *l.* 8. *infr. h. t.* (3. *l.* 4. *l.* 6. *l.* 7. *infr. eod.* (4. Adde *l.* 2. *infr. de usucap. pro donat.* (5. v. *l. ult. supr. de reb. alien. non alienand.* (6. *l.* 33. *pr. ff. de usurpat. & usucap.* (7. *l.* 1. *supr. h. t.* (8. *l.* 5. *supr. de obligationib.* (9. *l.* 7. *supr. quod cum eo, qui in alien. potest.* (10. *l.* 1. *infr. tit. prox. l.* 3. *infr. de longi temp. præscript.* (11. *l.* 4. *supr. de rei vindic.* (12. *l.* 7. *infr. h. t.* (13. *l.* 4. *supr. de rei vindic.* §. 8. *Inst. de usucapion.* (14. *l.* 5. *supr. h. t.* (15. Immo vide *l.* 5. *ff. eod. l.* 4. §. 21. *ff. de usurp. & usucap.* (16. *l.* 1. *supr. h. t.* (17. *l.* 5. *in fin. supr. eod.*

minum ejus revertatur possessio, non permittit usucapionem fieri, licet bona fide possideatur. Dat. 5. Id. Febr. CC. COSS. 248.

8. Idem A. & C. Severo.

EX causa transactionis 18 habentes justam causam possessionis, usucapere possunt.

9. Idem A. & C. Cajo.

EUm, qui à pupillo 19 sine tutoris auctoritate distrahente comparavit, nullum temporis [longi] spatium defendit. Sed si locupletior 20 emptoris pecunia factus, post pubertatem occasionem juris ad iniquum trahat compendium: doli mali submovetur exceptione. CC. COSS.

TIT. XXVII.
DE USUCAPIONE PRO DONATO. 1

1. Imp. ALEXAND. A. Macedonio.

SIve fuerit dominus, qui tibi loca, de quibus supplicasti, donavit: sive à non domino bona fide donata suscepisti, eaque usucepisti: auferri 2 tibi, quod jure quæsitum est, non potest. P. 5. Id. Mart.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Capitonio.

DOnantem ancillam alienam 3 nihil domino deminuere, non est ambigui juris: furtum etiam contrahere citra voluntatem domini contrectantem 4, ut ejus rei nec usucapio possit procedere. S. 5. Id. April. AA. COSS.

3. Iidem AA. & CC. Rhodano.

IRritam facere 5 donationem perfectam nemini licet. Utique hoc verum est, si error 6 falsæ causæ ratione bonæ fidei non defenditur. Quod & in dominio pro usucapione 7 quærendo servatur.

TIT. XXVIII.
DE USUCAPIONE PRO 1 dote.

1. Imp. ALEXANDER A. Taurino.

REs mobiles 2 in dotem datæ, quamvis alienæ, si sine vitio tamen fuerint, à bonæ fidei accipiente pro dote acceptæ, usucapiuntur. 3

TIT. XXIX.
DE USUCAPIONE PRO HEREDE. 1

1. Imp. ANTONINUS A. Theophilo.

CUm pro herede usucapio locum non 2 habeat: intelligis, neque matrem tuam, cui heres extitisti, neque te usu mancipia ex ea causa capere posse. PP. 7. Calend. Jul. *Romæ*, LÆTO & CEREALE COSS. 216.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Maurinæ.

NIhil pro herede posse usucapi, suis heredibus existentibus, magis obtinuit.

3. Iidem AA. & CC. Diodoro.

OPinione falsa 3 mortis pro herede possessio rerum absentis procedere non potest.

4. Iidem AA. & CC. Serapioni.

USucapio non præcedente 4 vero titulo, procedere non potest: nec prodesse neque tenenti, neque heredi ejus potest: nec obtentu velut ex hereditate esset, quod alienum fuit, domini intentio ullo temporis longi spatio absumitur. Dat. 7. Calend. Januar. CC. COSS.

(18. v. *l.* 29. *ff. de usurpat. & usucap.* (19. *l.* 27. *ff. de contrah. empt.* (20. *l.* 10. *ff. de instit. action.*

TIT. XXVII. (1. *Lib.* 41. *D.* 6. (2. *l.* 4. *in fin. supr. tit. prox.* (3. *l.* 6. *supr. de furtis.* (4. Confer *l.* 1. *in fin. ff. d. t.* (5. *l.* 4. *in fin. infr. de revocand. donat.* (6. *l.* 1. *pr. ff. h. t.* (7. §. 11. *Inst. de usucap.*

TIT. XXVIII. (1. *Lib.* 41. *D.* 9. (2. Fac. *l.* 16. *ff. de fundo dotali.* (3. *l.* 1. *pr. ff. h. t.*

TIT. XXIX. (1. *Lib.* 41. *D.* 5. (2. *l.* 11. *pr. ff. de diversf. temporal. præscript.* (3. *l.* 4. *infr. l.* 1. *ff. h. t. l.* 3. *supr. pro donato. l.* 4. *infr. de præscript. longi temp.* §. 11. *Inst. de usucap.* (4. *l.* 3. *supr. h. t. l.* 8. *supr. ne de statu defunct.*

TIT. XXX.
COMMUNIA 1 DE USUCAPIOnibus.

1. Imp. ALEXANDER A. Sabino.

QUi ex conducto possidet, quamvis corporaliter teneat, non tamen sibi, sed domino rei creditur possidere: neque enim colono 2, vel conductori prædiorum longæ possessionis præscriptio acquiritur. PP. 7. Calend. April. ALEXANDRO A. 5. & MARCELLO COSS. 227.

2. Idem A. Onesimæ.

JAmpridem quidem mancipium, de quo supplicas, comparasse te dicis: sed si cogitaveris rem fisci 3 mei usucapi non posse, respondere te actionibus fisci mei intelligis: nec alias posse [rei] proprietatem obtinere, quam si non ex ancilla fiscali natum fuisse constiterit.

3. Imp. PHILIPPUS A. & C. Pantino.

SI mala fide servum tuum sciens Antiochus tenuit, intentionem tuam contra successorem 4 ejus, licet bona fide possidet, propter initii vitium usucapio non absumpsit.

TIT. XXXI.
DE USUCAPIONE TRANSFORMANDA 1, & de sublata differentia rerum mancipi & nec mancipi.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni, P. P.

CUm nostri animi vigilantia *ex jure Quiritum* nomen & substantiam sustulerit 2, & communes exceptiones in omni loco valeant: decem, vel viginti, vel triginta annorum, vel si quæ sunt aliæ majoris ævi, continentes prolixitatem: satis inutile est, usucapionem in Italicis quidem soli rebus admittere, in provincialibus autem recludere. Sed & si quis res alienas, Italicas tamen, bona fide possidebat per biennium, miseri rerum domini excludebantur: & nullus eis ad eas reservabatur regressus: quæ & nescientibus dominis procedebant, quo nihil inhumanius erat, si homo absens & nesciens tam angusto tempore suis cadebat possessionibus. Ideo per præsentem Legem & in Italicis soli rebus, quæ immobiles sunt, vel esse intelliguntur, sicut annalem exceptionem, ita & usucapionem transformandam esse censemus: ut tantummodo & his decem, vel viginti, vel triginta annorum, & aliarum exceptionum tempora currant, hujusmodi angustiis penitus semotis. † Cum autem antiqui & in rebus mobilibus, vel se moventibus, quæ fuerant alienatæ, vel quocunque modo (bona fide tamen) detentæ, usucapionem extendebant non tantum in Italico solo nexu, sed in omni orbe terrarum, & hanc annali tempore concludebant: & eam duximus esse corrigendam: ut si quis alienam rem mobilem, se u se moventem in quacunque terra, sive in Italica, sive provinciali bona fide per continuum triennium detinuerit, is firmo jure eam possideat, quasi per usucapionem eam acquisitam. † [Hoc] tantummodo observando, ut in his omnibus casibus ab initio 3 eam bona fide capiat, secundum quod exigit longi temporis præscriptio: & ut continuetur 4 ei possessio etiam anterioris justi possessoris, & connumeretur in decennium, vel viginti annorum spatium; vel tricennium. Quod & in rebus mobilibus observandum esse censemus, ut in omnibus justo titulo possessionis antecessoris justa detentio, quam in re habuit, non interrumpatur ex posteriore forsitan alienæ rei scientia, licet ex titulo lucrativo ea cœpta est. Ita etenim ampliatur quidem longi temporis materia, quæ ei subdita est, minuitur autem usucapionum compendiosa dominis jactura, & ejus jura nocentia: cum [etiam] res dividi mancipi & nec mancipi sane antiquum est: & merito antiquari oportet, ut sit rebus & locis omnibus similis ordo, inutilibus ambiguitatibus & differentiis sublatis. Dat. Cal. Nov. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. XXX. (1. *Lib.* 41. *D.* 3. (2. *l.* 1. *infr. in quib. caus. cessat. l.* 2. *l.* 7. *in fin. infr. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor.* (3. v. *infr. ne rei dominicæ vel templor. vindic.* (4. *l.* 4. §. 15. *ff. de usurp. & usucap.* fac. *l.* 24. *ff. de verb. signif.*

TIT. XXXI. (1. *pr. Inst. de usucap.* (2. *l. un. supr. de nudo jure Quiritum tollend.* (3. *l.* 4. §. 18. *l.* 44. §. 2. *ff. de usurpat. & usucap.* (4. §. 12. *Inst. de usucap.*

TIT.

TIT. XXXII.
DE ACQUIRENDA 1 ET RETINENDA possessione.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. & CC. Attico.

PEr liberam personam ignoranti 2 quoque acquiri possessionem; & postquam scientia intervenerit, usucapionis conditionem inchoari posse, tam ratione utilitatis, quam juris prudentia receptum est. PP. 6. Cal. Dec. FUSCO & DEXTRO COSS. 226.

2. Imp. ALEXANDER A. Mauro.

MInus instructus est, qui te solicitum reddidit, quasi in vacuam 3 possessionem ejus, quod per procuratorem emisti, non sis inductus: cum ipse proponas, te diu in possessione [ejus] fuisse, omniaque ut dominum gessisse. 4 Licet enim instrumento non sit comprehensum, *quod tibi tradita sit possessio*: ipsa tamen rei veritate id consecutus es, si sciente venditore in possessione fuisti.

3. Imp. DECIUS A. Rufino.

DOnatarum rerum à quacunque persona infanti 5 vacua 6 possessio tradita, corpore quæritur. Quamvis enim sint auctorum sententiæ dissentientes: tamen consultius videtur interim, [licet animi plenus non fuisset adfectus,] possessionem per traditionem esse quæsitam: alioquin (sicuti consultissimi viri Papiniani responso continetur) nec quidem per tutorem possessio infanti poterit acquiri. PP. 5. Calend. April. DECIO A. 5. & GRATO COSS. 251.

4. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Nepotiano.

LIcet possessio 7 nudo animo acquiri non possit, tamen solo animo retineri potest. Si ergo prædiorum desertam possessionem non derelinquendi affectione transacto tempore non coluisti, sed metus necessitate 8 culturam eorum distulisti: præjudicium tibi ex transmissi temporis injuria generari non potest. PP. Cal. August. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

5. Iidem AA. & CC. Mennoni.

CUm nemo causam 9 sibi possessionis mutare possit, proponasque colonum nulla extrinsecus accedente causa excolendi occasione ad iniquæ venditionis vitium esse prolapsum: Præses provinciæ inquisita fide veri, dominii tui jus convelli non sinet.

6. Iidem AA. & CC. Valerio.

SI nulla justa ex causa ingressum 10 agrum [tuum] sive vineas, eum, cujus meministi, Præses repererit, nec ulla præscriptione tua interpellatur petitio: restituere tibi possessionem cum omni causa non dubitabit. S. Id. April. AA. COSS.

7. Iidem AA. & CC. Asyncrito.

IMproba possessio 11 firmum titulum possidenti præstare nullum potest. Unde ingredientem in vacuam 12 possessionem alieni fundi non consentiente domino, vel actore, qui ejus rei concedendæ potestatem habuit, causam justam possessionis adipisci non potuisse, certum est. PP. 5. Id. Dec. AA. COSS.

8. Iidem AA. & CC. Cyrillo.

PEr procuratorem utilitatis causa possessionem 13, etsi proprietas ab hac separari non 14 possit, dominium 15 etiam quæri placuit. PP. 18. Calend. Mart. *Sirmii*, CC. COSS.

9. Iidem AA. & CC. Sergio.

NEc ex vera venditione possessionem, quam non fuerat emptor adeptus, improbe retinere potest 16: ac multo minus is, qui adseveratione falsa velut emptor, cum sine obligatione pignoris pecuniam mutuo dedisset, fundum irrumpens alienum, retinendi justam causam habet. PP. 3. Non. April. *Sirmii*, CC. COSS.

10. Imp. CONSTANTIN. A. ad Maternum.

NEmo ambigit, possessionis duplicem esse rationem: aliam, quæ jure consistit; aliam, quæ corpore: utramque autem ita demum esse legitimam, cum omnium adversariorum silentio, & taciturnitate firmatur: interpellatione vero & controversia progressa, non posse eum intelligi possessorem, qui licet (possessionem) corpore teneat, tamen ex interposita contestatione 17, & causa in judicium deducta, super jure possessionis vacillet ac dubitet. PP. 11. Calend. Februar. *Triber*. VOLUSIANO & ANNIANO COSS. 314.

11. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Petronio Vicario Hispaniarum.

VItia possessionum 18 à majoribus contracta perdurant: & successorem 19 auctoris sui culpa comitatur. Dat. 5. Calend. Januar. CÆSARIO & ATTICO COSS. 397.

12. Imp. JUSTINIAN. A. Joanni P. P.

EX libris Sabinianis quæstionem in divinas nostri Numinis aures relatam tollentes, definimus, ut sive servus, sive procurator, vel colonus, vel inquilinus, vel quispiam alius, per quem licentia est nobis possidere, corporaliter nactam possessionem cujuscunque rei dereliquerit 20, vel alii prodiderit, desidia forte vel dolo, ut locus aperiatur alii eandem possessionem detinere: nihil penitus domino præjudicii generetur, ne ex aliena malignitate alienum damnum emergat: sed & ipse, si liberæ conditionis est, competentibus actionibus subjugetur: omni jactura ab eo restituenda domino rei, vel ei, circa quem negligenter, vel dolose versatus est. Sin autem necdum sub manibus procuratoris, vel coloni, vel inquilini, vel servi possessio facta est, sed ipse eam accipere desidia vel dolo supersedit, tunc & ipse, qui eum transmisit, ex mala sua electione præjudicium circa eam possessionem patiatur, ex memoratarum personarum vel machinatione, vel negligentia accedens. Hoc etenim tantum sancimus, ut dominus nullo modo aliquod discrimen sustineat ab his, quos transmiserit: non ut etiam lucrum sibi per eos aliquod acquirat: cum & antiqua regula 21 (juris) quæ definivit *deteriorem conditionem per servum domino nullo modo fieri*, tunc locum habeat, cum dominus de damno 22 periclitetur, non cum sibi lucrum per servum acquiri desiderat. † Salva videlicet in hoc casu domino rei, vel ei, qui ad eam detinendam præfatas transmiserit personas, adversus eas omni actione, (si qua ex legibus ei competit,) servata.

TIT. XXXIII.
DE PRÆSCRIPTIONE LONGI TEMPORIS decem 1, vel viginti annorum.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Juliano P. P.

CUm post motam & omissam quæstionem res ad nova dominia bona fide transierint, & exinde novi viginti anni intercesserint 2 sine interpellatione, non est inquietanda, quæ nunc possidet, persona: quæ sicut accessione prioris domini non utitur, qui est inquietatus: ita nec impedienda est, quod ei mota controversia sit. Quod si prior possessor inquietatus est: etsi postea per longum tempus sine aliqua interpellatione in possessione remansit: tamen non potest uti longi temporis præscriptione, quod etiam in Republica servari oportet.

In AUTHENT. ut sponf. larg. §. rursus. col. 9. tit. 2. Novell. 119. cap. 7.

MAlæ 3 fidei possessore alienante, cessat longi temporis præscriptio, si verus dominus ignoret suum jus, & alienationem factam: spectatur ergo triginta annorum defensio. Si vero is, qui putabat easdem res sibi competere, hoc cognoscens, intra decem annos inter præ-

---

TIT. XXXII. (1. *Lib.* 41. *D.* 2. (2. *l.* 34. §. 1. *l.* 49. *in fin. ff. h. t. l.* 3. *ff. de adquir. rer. domin.* §. 5. *verf. & hoc est. Inst. per quas personas cuique adquir.* (3. v. *l.* 3. *l.* 7. *infr. h. t. l.* 12. *supr. de probation. l.* 12. *supr. de fide instrum. l.* 12. *supr. de contrah. empt. l.* 8. *supr. l.* 2. *in fin. ff. de action. empt. & vend.* (4. Confer. *d. l.* 12. *supr. de contrah. empt. l.* 2. *supr. si quis alteri vel sibi.* (5. *l.* 32. §. 2. *ff. h. t.* (6. *l.* 1. *supr. eod.* (7. *l.* 3. §. 1. *l.* 8. *l.* 44. *in fin. ff. eod.* (8. *arg. l.* 7. *ff. pro derelicto.* (9. *l.* 1. §. 19. *ff. h. t.* (10. v. *l. ult. infr. unde vi.* (11. §. 11. *Inst. de usucap.* (12. *d. l. ult. infr. unde vi. l.* 2. *supr. h. t.* (13. *l.* 1. *supr. per quas personas nobis adquir. l.* 1. *supr. h. t.* (14. Immo vide *l.* 12. §. 1. *ff. eod.* (15. *l.* 20. *in fin. ff. de adquir. rer. domin.* (16. *l.* 5. *ff. h. t.*

(17. *l.* 26. *supr. de rei vindic. l.* 2. *in fin. l.* 10. *infr. de præscript. longi temp.* (18. v. *l.* 24. §. 1. *ff. de usurpat. & usucap.* (19. *l.* 4. §. 15. *ff. d. t.* fac. *l.* 24. *ff. de verb. signif.* (20. Confer. *l.* 31. *l.* 40. §. 1. *ff. h. t. l.* 31. *ff. de dolo malo. l.* 6. *in fin. infr. unde vi. l. un. infr. si per vim. l. ult. infr. de delatorib. l.* 133. *ff. de reg. jur.* (21. *d. l.* 133. (22. v. *l.* 27. §. 1. *ff. ad SC. Vellej.*

TIT. XXXIII. (1. *pr. Inst. de usucap. Nov.* 119. *c.* 7. (2. v. *l. un. supr. de usucap. transform.* (3. v. *Nov.* 119. *c.* 7.

sentes,

sentes, & viginti inter absentes litem non fuerit contestatus: possessor præscriptione munitus, firmiter eas habebit.

In AUTHENT. ut spons. larg. §. De præscriptione.
col. 9. tit. 2. Novell. 119.
cap. 8.

QUod si quis quibusdam annis præsens sit, quibusdam absens, adjiciuntur ei super decennium tot anni, quot annis ex decennio fuit absens.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM.

LOngi temporis præscriptio his, qui bona 4 fide acceptam possessionem, & continuatam 5, nec interruptam inquietudine litis 6 tenuerunt, solet patrocinari. PP. 5. Calend. Decembr. MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

3. Iidem AA. & CC. Antonino.

SI vineæ, quas mater tua vitrico tuo in dotem dedit, tuæ proprietatis sunt, nec 7 ulla præscriptio ex transacti temporis prolixitate adolevit: Præses provinciæ restitui tibi eas efficiet.

4. Iidem AA. & CC. Hermogeni.

DIutina possessio tantum jure successionis 8 sine justo titulo obtenta, prodesse ad præscriptionem hac sola ratione non potest. PP. *Sirmii*, 4. Id. April. AA. COSS.

5. Iidem AA. & CC. Soterico.

NEc petentem dominium ab eo, cui petentis solus error causam possessionis sine vero titulo præstitit, silentii longi temporis præscriptione repelli, juris evidentissimi est. S. *Sirmii*, 11. Cal. Maji, AA. COSS.

6. Pars ex Epistola eorundem AA. & CC. ad Primosum Præsidem Syriæ.

SI fraude & dolo (licet inter majores viginti quinque annis) facta venditio est, hanc confirmare 9 non potuit consequens tempus: cum longi temporis præscriptio in malæ fidei contractibus locum non habeat.

7. Iidem AA. & CC. Anteæ.

LOngi temporis possessione munitis, instrumentorum amissio 10 nihil juris aufert: nec diuturnitate possessionis partam securitatem maleficium alterius turbare potest. Dat. Prid. Cal. Jan. AA. COSS.

8. Iidem AA. & CC. Celso.

SI is, contra quem supplicas, matris tuæ quondam mancipia quasi filius ex causa tantum adoptionis 11 defendit: affectio destinatæ, ac illicitæ 12 adoptionis ad horum dominium ei quærendum sola non sufficit. Quapropter mancipia petere non prohiberis, nullam timens [temporis] præscriptionem: si hoc tantum initio præcedente is, contra quem supplicas, horum possessionem adeptus est.

9. Iidem AA. & CC. Demostheni.

EMptor bona fide contra præsentem 13 decennii præscriptione, (in) cujus initio contestationem haberi sufficit, posteaquam suam impleverit intentionem petitor, adhibita probatione justæ possessionis defensus, absolvi recte postulat.

10. Iidem AA. & CC. Rhegino.

NEc bona fide possessionem adeptis longi temporis præscriptio post moram litis contestatæ completa proficit 14: cum post 15 motam controversiam in præteritum 16 æstimetur. Dat. Id. Decembr. CC. COSS.

11. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

SUper longi temporis præscriptione, quæ ex decem, vel viginti annis introducitur, perspicuo jure sancimus, ut sive ex donatione, sive ex alia lucrativa 17 causa, bona fide quis per decem, vel viginti annos rem detinuisse probetur, adjecto (scilicet) tempore 18 etiam prioris 19 possessoris: memorata longi temporis exceptio sine dubio ei competat, nec occasione lucrativæ causæ repellatur. Dat. Cal. Jul. DN. JUSTIN. PP. A. COS. 524.

12. Idem A. Joanni P. P.

CUm in longi temporis præscriptione tres emergebant veteribus ambiguitates: prima, propter *res*, ubi positæ sunt: secunda, propter *personas*, sive utriusque, sive alterutrius præsentiam exigimus: & tertia, si in eadem provincia, vel in eadem civitate debent esse personæ, tam petentis, quam possidentis, & res, pro quibus certatur: omnes (eas) præsentis legis amplectimur definitione, ut nihil citra eam relinquatur. † Sancimus itaque, debere in hujusmodi specie utriusque *personæ*, tam petentis, quam possidentis spectari domicilium: ut tam is, qui dominii vel hypothecæ quæstionem inducit, quam is, qui res possidet, domicilium habeat in uno loco, id est, in una provincia: hoc etenim magis nobis eligendum videtur: ut non [in] civitate concludatur domicilium, sed magis provincia: & si uterque domicilium in eadem habeat provincia, causam inter præsentes esse videri, & decennii (magis) præscriptione agentem excludi. † De *rebus* autem, de quibus dubitatio est, nulla erit differentia, sive in eadem provincia sint, sive in vicinia, vel trans mare positæ, vel longo spatio separatæ. Sin autem non in eadem provincia uterque domicilium habeat, sed alter in alia, alius in altera: tunc ut inter absentes causam disceptari, & locum esse viginti annorum exceptioni. Nihil enim prohibet, sive in eadem provincia res constitutæ sint, sive in alia, super his controversiam in judicio provinciali moveri, & multo magis in hac florentissima civitate. Quid enim prodest in ipsa provincia esse possessionem, an in alia: cum jus vindicationis incorporale est, & ubicunque 20 res positæ sunt, & dominium earum, & vinculum ad dominum, vel creditorem possit reverti? Ideo enim nostri majores subtilissimo animo, & divino quodam motu ad actiones, & earum jura pervenerunt, ut incorporales constitutæ possint ubicunque jus suum & effectum corporalem extendere. Sit igitur secundum hanc definitionem causa perfectissime composita, & nemo posthac dubitet, neque inter præsentes, neque inter absentes, quid statuendum sit: ut bono initio possessionem tenentis, & utriusque partis domicilio requisito sit expedita quæstio pro rebus ubicunque positis: nulla 21 scientia, vel ignorantia exspectanda, ne altera dubitationis inextricabilis oriatur occasio. † Eodem observando, & si res non soli sint, sed incorporales, quæ in jure consistunt, veluti ususfructus, & cæteræ servitutes.

TIT. XXXIV.
IN QUIBUS CAUSIS CESSAT LONGI temporis præscriptio.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Marcellinæ.

SI is, cui colendum 1 fundum dedisti, post instrumenta 2, quibus dominium ad te pertinere probari posset, per novercam tuam subtraxit: hoc sola præscriptione [longi] temporis defendi non potest.

2. Iidem AA. & CC. Dionysio.

IN servorum proprietatis negotio cum usucapio locum habeat, ad quæstionem longi temporis præscriptionis 3 superfluo pervenitur.

3. Iidem AA. & CC. Apollinari.

UNus individuum commune pro solido possidens, intervallo [longi] temporis, quominus socius portionem vindicare, vel eum communi dividundo judicio provocare possit, non defenditur: cum neque familiæ erciscundæ 4 judicium, neque communi dividundo actio excludatur longi temporis præscriptione. 3. Cal. April. *Sirmii*, CC. COSS.

(4. *l.* 27. *ff. de contrah. empt. & vendit.* (5. *l.* 2. *ff. de usurp. & usucap.* (6. *l.* 1. *supr. h. t. l.* 10. *supr. tit. prox.* (7. *l.* 4. *supr. de rei vindic. l.* 2. *l.* 5. *supr. de reb. alien. non alien. l.* 4. *supr. de usucap. pro emptore.* (8. *l.* 4. *supr. de usucap. pro herede.* (9. *l.* 1. *supr. de rescind. vendit.* (10. *l.* 6. *l.* 8. *l.* 20. *supr. de fide instrum. l.* 1. *infr. in quib. caus. cessat longi temp. præscript.* (11. *l.* 10. *supr. de suis & legit. liber.* (12. Vide tamen *l.* 5. *infr.* §. 10. *Inst.* de adopt. (13. *pr. Inst. de usucapion. l. un. supr. de usucap. transform. l.* 7. *infr. quib. non objicitur.* (14. *l.* 1. *l.* 2. *supr. h. t.* (15. *l.* 10. *supr. tit. prox.* (16. *l.* 26. *in fin. supr. de rei vindicat.* (17. *l.* 26. *ff. de adquir. vel amitt. possess.*

(18. *l.* 2. §. 20. *ff. pro emptore.* (19. *l.* 21. *ff. de divers. temporal. præscript.* (20. Fac. *l.* 1. *supr. de contrah. empt. l.* 15. *supr. de rescindend. vendit.* (21. Excip. *Nov.* 119. *c.* 7.

TIT. XXXIV. (1. v. *l.* 1. *supr. de usucap. transform. l.* 1. *supr. commun. de usucap. l.* 2. *infr. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor.* (2. *l.* 7. *supr. tit. prox.* (3. Immo vide *l.* 3. *ff. de divers. temporal. præscript.* (4. *l. un.* §. 1. *vers. nemo. infr. de annali præscript. l.* 22. *supr. famil. erciscund. l. ult. ff. pro dote.* vide tamen *l.* 2. *supr. de commun. rer. alien.*

4. Iidem

4. Iidem AA. & CC. Libroæ.

HEreditatem 5 quidem petentibus longi temporis præscriptio nocere non potest: verum his, qui nec pro herede, nec pro possessore, sed pro empto, vel donato, seu alio titulo res, quæ ex hereditate sunt, vel fuerunt, possident: cum ab his successio vindicari non possit 6, nihil hæc juris definitio nocet. 3. Id. Septembris.

5. Iidem AA. & CC. Hosimo.

SI puerum non pro derelicto habitum, sed ab hostibus vulneratum, sumptibus tuis (sicut adseveras) liberum existimans curasti 7: longi temporis præscriptione, quominus dominus ejus offerens erogata recte vindicet, defendi non potes.

TIT. XXXV.
QUIBUS NON OBJICITUR LONGI temporis præscriptio.

1. Imp. ALEXANDER A. Venulejo.

TEmpus expeditionis 1 adversus petitiones, si quæ competisse juste probari possunt, præscriptionem non parit. 6. Non. Jul. JUL. & CRISPO COSS. 225.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Aurelio [Archiatro.]

CUm per absentiam tuam eos, de quibus quereris, in res juris tui irruisse adseveres, teque ob medendi curam à Comitatu nostro discedere non posse, palam sit, Præfectus prætorio noster accersitis his, quos causa contingit, inter vos cognoscet. Non necessario autem petis ex longi temporis diuturnitate præscriptionem tibi non opponi, quando justæ absentiæ ratio, & necessitatis publicæ obsequium ab hujusmodi præjudicio te defendat. PP. 15. Cal. Mart. *Nicomediæ*, MAX. 2. & AQUIL. COSS. 297.

3. Iidem AA. & CC. Numidio Correctori Italiæ.

NOn 2 est incognitum, id temporis, quod in minore ætate transmissum est, longi temporis præscriptioni non imputari: ea enim tunc currere incipit 3, quando ad majorem ætatem dominus rei pervenerit. PP. 4. Idib. Septembr. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

4. Iidem AA. & CC. Crispino.

SI possessio inconcussa sine controversia 4 perseveravit: firmitatem suam teneat objecta præscriptio, quam contra absentes, vel Reipublicæ causa, vel maxime fortuito casu, nequaquam valere decernimus. PP. 6. Calend. Mart. ANNIBALIANO & ASCLEPIODOTO COSS. 292.

5. Iidem AA. & CC. Januario.

NEque mutui, neque commodati, aut depositi, seu legati, vel fideicommissi, vel tutelæ, seu alii cuilibet personali 5 actioni longi temporis præscriptionem objici posse, certi juris est. S. Cal. Februar. AA. COSS.

6. Iidem AA. & CC. Dulcio.

AB hostibus captus, ac postliminio reversus, actione in rem directa, vel qualibet alia dominium vindicando, temporis adversarii possessionem frustra times 6: cum adversus eos, qui restitutionis auxilio quacunque ratione juvantur, hujusmodi factum non opituletur.

7. Iidem AA. & CC. Cassandro.

PRæscriptione bona fide possidentes adversus præsentes annorum decem 7, absentes autem viginti muniuntur. Quod si ex alicujus persona de petitorum parte restitutionis 8 prætendatur auxilium: deducto eo, quo si quid fuerit gestum, succurri solet, residuum computari, rationis est.

8. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

SAncimus his solis militibus 9, qui expeditionibus occupati sunt, ea tantummodo tempora, quæ in eadem expeditione percurrunt, in exceptionibus declinandis opitulari: illis temporibus, per quæ citra exceptionum necessitatem in aliis locis, vel in suis ædibus degunt, minime eos ad vindicandum hoc privilegium adjuvantibus. Dat. Cal. April. *Constantinopoli*, DECIO COS. 529.

TIT. XXXVI.
SI ADVERSUS CREDITOREM PRÆSCRIPTIO OPPOnatur.

1. Imp. GORDIANUS A. Veneriæ.

DIuturnum silentium longi temporis præscriptione corroboratum, creditoribus pignus 1 persequentibus inefficacem actionem constituit: præterquam si debitores, vel qui in eorum jura successerunt, obligatæ rei possessioni incumbant. Ubi autem creditori à possessore longi temporis præscriptio objicitur, personalis actio adversus debitorem salva ei competit.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Marcellæ.

SI debitori heres non extitisti, sed justa viginti annorum possessione collata in te donatio 2 corroborata est: neque personali actione, quia debitori non successisti, conveniri te juris ratio permittit: neque data pignori prædia post intervallum longi temporis tibi auferenda sunt: quando etiam præsentibus creditoribus decem annorum præscriptionem opponi posse, tam Rescriptis nostris, quam priorum Principum statutis probatum sit.

TIT. XXXVII.
DE QUADRIENNII 1 PRÆSCRIPTIONE.

1. Imp. CONSTANT. A. ad Orphitum P. V.

NOtum est, à fisco quæstionem post quadriennium [continuum] super bonis vacantibus 2 inchoandam non esse. Additum est, & eos, qui nostra largitate nituntur, nulla inquietudine lacessendos: nec his à fisco nostro controversiam commovendam, qui quoquo modo, aut titulo easdem res possederint.

2. Imp. ZENO A. Æneæ Comiti rerum privatarum.

OMnes 3, qui quascunque res mobiles, vel immobiles, seu se moventes 4, vel in actionibus, aut quocunque jure constitutas, à sacratissimo ærario comparaverint: eos quin etiam, quibuscunque res mobiles, seu immobiles, seu se moventes, aut in actionibus, vel quocunque jure constitutæ, munificentiæ principalis nomine datæ fuerint: omnibus pariter privilegiis, quæ ex divinis sanctionibus inclytæ recordationis Leonis, & nostræ pietatis super certis patrimoniis antea emptores consecuti sunt, perpotiri [sancimus:] & ita cunctos hujusmodi beneficiis, seu privilegiis perfrui, tanquam si super singulis substantiis seu patrimoniis etiam nunc, vel postea data fuisset hujusmodi dispositio: nec 5 posse contra emptores prædictarum rerum factos jam, [vel futuros,] vel contra eos, quibus super hujusmodi rebus largitas nostra delata est, vel fuerit, aliquas actiones in rem dominii, vel hypothecæ 6 gratia, vel in personam civiles, seu prætorias, vel ex legibus, seu sacratissimis Constitutionibus descendentes, vel quaslibet alias (licet nominatim præsenti sanctione non sint comprehensæ) moveri: data volentibus licentia intra quadriennium contra sacratissimum ærarium, si quas sibi competere actiones existimant, exercere: ita tamen, ut post elapsum quadriennium, nec sacratissimum fiscum licere sibimet quibuslibet actionibus pulsare cognoscant. §. 1. Ad hæc fiscalium rerum emptoribus cum ratione justitiæ consulentes jubemus, quoties competens scrinium gestis intervenientibus distractarum rerum pretia sese deposuerit suscepisse,

(5. *l.* 8. *supr. de jure delib.* (6. *l.* 9. *ff. de hered. petit. l.* 1. *supr. de inoff. testam.* excip. *l.* 13. §. 4. §. 5. §. 8. §. 9. *ff. de heredit. petit.* (7. Confer. *l.* 3. *infr. de infant. expos.*

TIT. XXXV. (1. v. *supr. de restitut. milit.* (2. *l.* 1. *in fin. l. ult. supr. si quis rem minoris. l.* 5. *supr. in quib. caus. in integr. restit. non est necess.* (3. v. d. *l.* 5. *l.* 3. *infr. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor.* (4. Vide enim *l.* 10. *supr. de præscript. longi temp.* (5. Vide tamen *l.* 3. *vers. ult. infr. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor. l.* 1. §. 1. *infr. de annali præscript.* (6. Adde *l. penult. ff. de captiv. & postlim.* (7. *l.* 9. *supr. de præscript. longi temp.* (8. v. *l.* 3. *l.* 6. *supr. h. t.*

(9. *l. ult. supr. de restitut. milit.*

TIT. XXXVI. (1. *l.* 7. *l. ult. supr. de obligat. & act. l.* 19. *infr. de evictionib.* (2. v. *l.* 11. *supr. de præscript. longi temp.*

TIT. XXXVII. (1. §. *ult. Inst. de usucap.* (2. *l.* 6. §. 7. *ff. si quis omissa causa testam. l.* 18. *ff. de usurpat. & usucap. l.* 10. *ff. de divers. temporal. præscript. l.* 1. §. 2. *ff. de jure fisci.* (3. v. d. §. *ult. Inst. de usucapion.* (4. v. *l.* 93. *ff. de verb. signif.* (5. Abrog. *l. ult. supr. si advers. fiscum. l.* 1. *supr. de hered. vel act. vendita. l.* 13. §. 9. *ff. de hered. petit.* (6. v. §. *ult. Inst. de usucap.*

minime post hujusmodi solutæ pecuniæ depositionem emptores, quasi non numeratis pecuniis molestari, vel necessitatem iisdem emptoribus imponi (licet non solennem consecuti fuerint securitatem) soluta fuisse pretia probare. Sed cum sit in arbitrio pretia suscipientis, minime deponere, sese, quod non acceperit, suscepisse: ita convenit nec emptores plenissimam ex hujusmodi depositione super pretii solutione securitatem consecutos, ullum (sicut dictum est) ulterius probationis gravamen penitus formidare.

3. Imp. JUSTINIANUS 7 A. Floro Comiti rerum privatarum, & Curatori dominicæ domus, & Petro viro illustri Curatori divinæ domus Serenissimæ Augustæ, & Macedonio viro illustri Curatori & ipsi dominicæ domus [Serenissimæ Augustæ.]

BEne à Zenone 8 divæ memoriæ fiscalibus alienationibus prospectum est, ne homines, qui ex nostro ærario donationis, vel emptionis, vel cujuslibet alienationis titulo quicquam accipiunt, si quid circa contractum contrarium emerserit, vel evictionis, vel alterius inquietudinis gratia, ad dominium, vel hypothecam respiciens, aliquod sustineant detrimentum, sed adversus emptores quidem, vel donationem accipientes, vel per alios titulos alienationis quicquam detinentes, minime quæcunque actiones moveantur: sed tantummodo contra ærarium usque ad quadriennium tantum: quo translapso, neque adversus fiscum aliqua remaneat actio. Sed scimus hoc quidem in fiscalibus alienationibus gnaviter observari: sed non simili modo rem fuisse observatam circa eas res, quæ à Sacratissimis Imperatoribus, non à fiscalibus rebus, sed ex privata eorum substantia procedunt: quod satis irrationabile est. Quæ enim differentia introducitur, cum omnia Principis esse intelligantur, sive ex sua substantia, sive ex fiscali fuerit aliquid alienatum? Eodemque modo, & si à Serenissima Augusta 9 aliquid alienetur, quare non 10 eadem utatur prærogativa? sed Curatores nostri, per quos solemus substantiam nostram gubernare, necesse habeant in venditionibus rerum, & evictionem, & alia, quæ sunt privatæ utilitatis pacta, emptionalibus instrumentis addere, vel quasdam tales obligationes in alienationum instrumentis agnoscere, vel in permutationibus, vel in transactionibus, si & hoc fuerit celebratum: hoc enim est eorum, qui nec Majestatem Imperialem agnoscunt, nec quantum inter privatam fortunam, & Regale culmen medium est, & qui nostros Curatores, per quos res divinarum domuum aguntur, aliquibus injuriis, vel damnis afficere conantur. Quæ omnia resecantes, per hanc generalem, & in perpetuum valituram legem sancimus, omnes alienationes de aula procedentes, sive à nostra clementia, sive à Serenissima Augusta conjuge nostra, sive ab his, qui postea digni fuerint nomine Imperiali, sive jam alienatum quiddam est, sive postea fuerit, sine omni inquietudine permanere, sive res eis per nosmetipsos, sive per procuratores (ex epistalmate tamen nostro) fuerint adsignatæ. Et nemo audeat eos, qui res accipiunt per quemcunque titulum alienationis, sive mobiles, sive immobiles, seu se moventes, vel jura incorporalia, vel panes civiles, judiciis adficere, vel sperare aliquam contra eos esse sibi viam apertam: sed omnis aditus præcludatur, omnis motus, & spes hujus petulantiæ. Sed adversus domos nostras habeant intra quadriennium tantum secundum imitationem fisci, quas existimant posse sibi competere actiones in rem, vel hypothecariam: ut ex nostra jussione causa moveatur, & competentem mereatur effectum. Quod si quadriennium fuerit emensum: nec adversus domum nostram habeat quis quamcunque actionem. Quia igitur multa scimus, tam nosmetipsos, quam Serenissimam Augustam conjugem nostram variis personis jam donasse, & vendidisse, & per alios titulos adsignasse, & maxime sacrosanctis Ecclesiis, & xenonibus, & ptochotrophiis, & Episcopis, & monachis, & aliis innumerabilibus personis: & eandem liberalitatem ex nostra substantia, sive Serenissimæ conjugis nostræ esse confectam: sancimus etiam 11 eos firmo jure habere, quod consecuti sunt; ita ut contra illos quidem nulla moveatur actio: intra quadriennium autem ex præsenti die numerandum pateat omnibus aditus contra nostras divinas domos, suas actiones super eisdem rebus movere: scituris, quod præfato quadriennio finito, neque adversus domos nostras aliquis cis reservetur regressus. Cum enim multa privilegia Augusta fortuna meruit, & in donationibus sine insinuatione 12 gestorum omnem firmitatem habentibus, & super rebus, quas pro tempore Serenissimus Princeps divinæ Augustæ constante matrimonio donaverit 13, vel ipse à Serenissima Augusta per donationis titulum consequatur, ut maneat illico donatio plena, nullo alio confirmationis tempore expectando: ita & hoc videatur Imperiale esse privilegium. Qui enim suis consiliis suisque laboribus pro toto 14 orbe terrarum die nocteque laborant, quare non habeant dignam sua prærogativa fortunam? Quæ ergo pro Augusto honore, & cautela res accipientium, nostra statuit æternitas, hæc tam Sublimitas tua, quam cæteri omnes Judices nostri observare festinent, ex eo tempore valitura, quo nutu Divino Imperiales suscepimus infulas. Dat. 5. Calend. Decembr. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

(7. d. §. *ult.* (8. *l.* 1. *supr. h. t.* (9. *l.* 31. *ff. de legib. l.* 6. *in fin. ff. de jure fisci.* (10. Vide tamen *l.* 56. juncta *l.* 57. *ff. de legat.* 2. (11. v. *l.* 7. *supr. de legib.*

TIT. XXXVIII.
NE REI DOMINICÆ VEL TEMPLORUM vindicatio temporis præscriptione submoveatur.

1. Impp. VALENS & VALENT. AA. ad Probum P. P. Galliæ.

SÆpenumero præceptum est, ut servi atque liberti, colonique præterea rei nostræ 1, necnon etiam eorum soboles, ac nepotes, quicunque de nostris possessionibus recessissent, ac se ad diversa militiæ genera contulissent: cingulo, in quod obrepserant fraudulenter, exuti, si ad aliquas fortasse transcenderint dignitates, omni temporis definitione submota, nostro patrimonio reddantur.

2. Imppp. VALENT. THEODOS. & ARCAD. AAA. Dextro Comiti rerum privatarum.

UNiversas terras, quæ à colonis, sive emphyteuticariis dominici juris, Reipublicæ 2, vel juris sacrorum templorum, in qualibet provincia venditæ, vel ullo alio pacto alienatæ sunt, ab his, qui perperam atque contra leges eas detinent, nulla longi temporis præscriptione officiente, jubemus restitui: ita ut nec pretium 3 quidem iniquis comparatoribus reposcere liceat. Dat. 5. Nonas Jul. *Constantinopoli*, VALENT. A. 4. & EUTROPIO COSS. 387.

3. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. ad Paulinum Com. dominicæ rei.

SI 4 qua [unquam] loca ad sacrum dominium pertinentia cujuslibet temeritas occupaverit: secundum veteris census fidem in sua jura retrahantur. Rescripta igitur obreptionibus 5 impetrata, cum præscriptione longi temporis, & novi census præjudicio submovebit auctoritas tua: atque ita omnia suo corpori, quæ sunt avulsa, restituet: neque enim incubatio diuturna, aut novella professio, proprietatis nostræ privilegium abolere poterit. Dat. 5. Cal. April. ARCADIO 5. & HONOR. 3. AA. COSS. 396.

TIT. XXXIX.
DE PRÆSCRIPTIONE XXX, VEL XL. annorum.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Arianæ.

CUm adseveres, te absente, eos, qui oculos prædiis tuis imposuerant, operam dedisse, ut annonariæ collationis prætextu, vili pretio ab officio Præsidiali prædia tua distraherentur; si legitimi temporis spatium ex venditionis die fluxit: qui provinciam regit, inter vos cognoscet, & quod publico jure præscriptum est, statuet. Sin autem nondum ex die publicæ venditionis legitimum tempus transmissum sit: Judex examinatis allegationibus tuis, quod rei qualitas dictaverit, sequetur: non ignarus, si injustam esse emptionem perspexerit, pretium 1, quod pro vitioso contra-

(12. *l.* 34. *infr. de donationib.* (13. *l. pen. supr. de donationib. inter vir. & uxor.* (14. Fac. *proœm. Inst.* §. 1. *vers. omnes vero.*

TIT. XXXVIII. (1. *arg. l.* 2. *supr. commun. de usucap.* (2. Confer. *l.* 6. *infr. de operib. publ.* (3. v. *l.* 23. *supr. de rei vindic. l.* 1. *in fin. infr. tit. prox.* (4. *l.* 2. *infr. de fundis & saltib. rei dominicæ.* (5. v. *supr. si contra jus vel utilit. publ.*

TIT. XXXIX. (1. Confer. *l.* 23. *supr. de rei vindic.* adde *l.* 7. *supr. ad SC. Vellej. l.* 2. *in fin. supr. ne rei domin. vel templ. vindic. l.* 2. *infr. si vendit. pign. l.* 16. *infr. de evictíon. l.* 7. *in fin. infr. de agricol. & censit.*

ctu da-

ctu datum est, secundum principalium statutorum tenorem malæ fidei emptoribus restitui non oportere.

2. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Volusianum PP.

MAle agitur cum dominis prædiorum, si tanta precario possidentibus prærogativa defertur, ut eos post quadraginta annorum spatia qualibet ratione decursa inquietare non liceat: cum lex Constantiniana jubeat ab his possessoribus initium non requiri, qui sibi potius, quam alteri possederunt. Eos autem possessores non convenit appellari, qui ita tenent, ut ob hoc ipsum solitam debeant præstare mercedem. Nemo igitur, qui ad possessionem conductor 2 accedit, diu alienas res tenendo, jus sibi proprietatis usurpet: ne cogantur domini aut amittere, quæ locaverunt, aut conductores utiles sibi fortassis excludere, aut annis omnibus super dominio suo publice protestari. Dat. 8. Calend. August. VALENTIN. & VALENT. AA. COSS. 365.

3. Impp. HONOR. & THEODOS. AA. Asclepiodoto PP.

SIcut in rem speciales, ita de universitate, ac personales actiones ultra triginta annorum spatium minime protendantur: sed si qua res, vel jus aliquod postuletur, vel persona qualicunque actione, vel persecutione pulsetur: nihilominus erit agenti triginta annorum præscriptio metuenda. † Eodem etiam [jure] in ejus persona valente, qui pignus, vel hypothecam non à suo debitore, sed ab alio [per longum tempus] possidente nititur vindicare. † Quæ ergo antea non motæ sunt actiones, triginta annorum jugi silentio, ex quo 3 jure competere cœperunt, vivendi ulterius non habeant facultatem: nec sufficiat precibus 4 oblatis speciale quoddam (licet per annotationem) promeruisse responsum, vel etiam [in] judiciis allegasse: nisi allegato sacro Rescripto, aut in judicio postulatione deposita, fuerit subsecuta [per executorem] conventio: non sexus fragilitate, non absentia, non militia contra hanc legem defendenda, sed pupillari ætate duntaxat 5 (quamvis sub tutoris defensione consistat) huic eximenda sanctioni. Nam cum ad eos annos pervenerint, qui ad solicitudinem pertinent curatoris, necessario eis similiter, ut aliis annorum triginta intervalla servanda sunt. † Hæ autem actiones annis triginta continuis extinguantur, quæ perpetuæ videbantur, non illæ, quæ antiquis temporibus limitabantur. Post hanc vero temporis definitionem nulli movendi ulterius facultatem competere censemus, etiamsi se legis ignorantia excusare tentaverit. Dat. 8. Calend. Decembr. *Constantinop.* VICTORE & SYMMACHO COSS.

4. Imp. ANASTASIUS A. Matroniano PP.

OMnes nocendi quibuslibet modis artes omnibus amputantes, cunctas quidem temporales exceptiones, quæ ex vetere jure, vel ex Principalibus decretis descendunt, tanquam si per hanc legem specialiter, ac nominatim fuissent enumeratæ, cum suo robore durare, & suum cunctis, quibus competunt, vel in posterum competere valuerint, pro suo videlicet tenore præsidium in perpetuum deferre decernimus. Quicquid autem præteritarum præscriptionum, vel verbis, vel sensibus minus continetur, implentes, per hanc in perpetuum valituram legem sancimus, ut si quis contractus, vel si qua sit actio, quæ cum non esset expressim supradictis temporalibus præscriptionibus concepta, quorundam tamen vel fortuita, vel excogitata interpretatione sæpe dictarum exceptionum laqueos evadere posse videatur, huic saluberrimæ nostræ sanctioni succumbat, & quadraginta annorum curriculis proculdubio sopiatur: nullumque jus privatum, *vel publicum 6 in quacunque* causa 7, vel quacunque persona, quod prædictorum quadraginta annorum extinctum est jugi silentio, moveatur: sed quicunque super quolibet jure, quod per memoratum tempus inconcussum, & sine ulla re ipsa illata judiciaria contentione possedit, superque sua conditione 8, qua per idem tempus absque ulla judiciali sententia simili munitione potitus est, sit liber, & præsentis saluberrimæ legis plenissima munitione securus. Dat. 4. Cal. * *Constantinop.* * OLYB. V. C. COS.

5. Idem A. ad Thomam PP. per Illyricum.

PRæscriptionem quadraginta annorum ab his, qui ad curialem conditionem vocantur, opponi non 9 patimur, sed genitalem statum semper eos agnoscere compelli sancimus. Sacra etenim nostræ pietatis lex de aliis loquitur conditionibus: nec anterioribus constitutionibus, per eandem novellam legem derogatur, quæ manifestissime curiales 10, & liberos eorum, explosis temporalibus præscriptionibus, patriis suis reddi præcipiunt.

6. Idem A. Leoni PP.

COmperit nostra Serenitas, quosdam sacratissimam nostræ pietatis constitutionem 11, quæ de annorum quadraginta loquitur præscriptione, ad præjudicium etiam publicarum 12 functionum solutionis trahere conari: &, si quid per tanti vel amplioris temporis lapsum minime, vel minus, quam oportuerat tributorum nomine solutum est, non posse requiri, seu profligari contendere: cum hujusmodi conamen manifestissime sensui propositoque nostræ legis obviare noscatur: Ideoque jubemus eos, qui rem aliquam per continuum annorum quadraginta curriculum sine quadam legitima interpellatione possederint, de possessione quidem rei, seu dominio nequaquam removeri: functiones autem, seu civilem canonem, vel aliam quampiam publicam collationem eis impositam dependere compelli 13, nec huic parti cujuscunque temporis præscriptionem oppositam admitti.

7. Imp. JUSTINUS A. Archelao PP.

CUm notissimi juris sit, actionem hypothecariam in extraneos quidem suppositæ rei detentatores annorum triginta finiri spatiis, si non interruptum erit silentium, ut lege cautum est, id est, etiam per solam conventionem, aut si ætas impubes excipienda monstretur, in ipsos vero debitores, aut heredes eorum primos vel ulteriores nullis exspirare lustrorum cursibus, nostræ provisionis esse perspeximus, hoc quoque emendare, ne possessores ejusmodi prope immortali timore teneantur. §. 1. Quamobrem jubemus hypothecarum persecutionem, quæ rerum movetur gratia, vel apud debitores consistentium, vel apud debitorum heredes, non ultra quadraginta annos, ex quo competere cœpit, prorogari, nisi conventio, aut ætas (sicut dictum est) intercesserit: ut diversitas utriusque rerum persecutionis, quæ in debitorem, aut heredes ejus, quæque movetur in extraneos, in solo sit annorum numero: verum in aliis omnibus ambæ similes sint: in actione scilicet personali his custodiendis, quæ prisca Constitutionum sanxit justitia. §. 2. Sed cum illud etiam in forensibus controversiis ventilabatur, an creditor anteriora jura prætendens, potest posteriorem creditorem hypothecam tenentem etiam ultra triginta annos inquietare, utpote imaginem debitoris obtinentem, eique possidentem: necessarium duximus, & hoc dirimere. Et sancimus, donec communis debitor vivit, non posse creditori anteriori triginta annorum exceptionem opponi, sed locum esse quadraginta annorum præscriptioni: quia dum ille vivit, merito anterior creditor confidit, utpote apud debitorem ejus possessione per posteriorem creditorem constituta. Ex quo autem in fata sua debitor decesserit, ex eo quasi suo nomine possidentem posteriorem creditorem merito posse triginta annorum opponere præscriptionem; & secundum hanc distinctionem computationem temporum adhibendam, ut ex persona quidem sua posterior creditor triginta annos, [per] quos ipse post mortem debitoris possedit, opponat. Sin autem conjungere voluerit suæ possessioni, quam post mortem debitoris habuit, etiam tempus, quo vivente debitore vel ipse creditor, vel communis debitor detinuit, tunc quadraginta annorum exceptionis jura tractari, & quantum deest, ad quadraginta annorum possessionem, per quam & ipse debitor creditorem repellere poterat, hoc se possedisse ostendat. §. 3. Eodem jure pro temporum computatione observando, & si posterior creditor anteriori creditori offerre 14 debitum paratus est, & is creditor longævam possessionis præscriptionem ei opponere conatur. §. 4. Illud autem plus quam manifestum est, quod in omnibus contractibus, in quibus sub aliqua conditione, vel sub die certa, vel incerta, stipulationes, & promissiones, vel pacta ponuntur, post 15 conditionis exitum, vel

(2. v. *l.* 1. *supr. commun. de usucap.* (3. *l.* 1. *in fin. infr. de annali præscript.* (4. *l.* 2. *supr. quando libellus principi datus.* (5. Confer. *l.* 5. *supr. in quib. caus. in integr. restit. non est necessaria.* (6. *l. ult. infr. de fundis patrimonialib. l. ult. infr. de fund. rei privatæ.* (7. Excip. *l.* 6. *infr. h. t.* (8. v. *l.* 12. *infr. de cohortalib.* excip. *l.* 5. *infr. h. t.*

(9. Immo vide *l.* 4. *in fin. supr. eod.* (10. *l.* 55. *infr. de decurionib.* (11. d. *l.* 4. (12. v. *l. ult. infr. de fund. patrimonialib. l. ult. infr. de fund. rei priv.* (13. *l.* 2. *supr. commun. de usucap.* (14. Adde *l. ult. infr. de his qui in prior. creditor. locum.* (15. Adde *l.* 8. *in fin. infr. h. t. l.* 1. *in fin. infr. tit. prox.*

post institutæ diei certæ, vel incertæ lapsum, præscriptiones triginta, vel quadraginta annorum, quæ personalibus, vel hypothecariis actionibus opponuntur, initium accipiunt. Unde evenit, ut in matrimoniis, in quibus redhibitio dotis 16, vel ante nuptias donationis in diem incertam mortis, vel repudii differri solet, post conjugii dissolutionem earundem curricula præscriptionum personalibus itidem actionibus, vel hypothecariis opponendarum initium accipiant. §. 5. Immo & illud proculdubio est, quod, si quis eorum, quibus aliquid debetur, res sibi suppositas sine 17 violentia tenuerit: per hanc detentionem interruptio fit præteriti temporis, si minus effluxit triginta, vel quadraginta annis: & multo magis, quam si esset interruptio per conventionem introducta: cum litis contestationem imitetur ea detentio. Sed & si quis debitorum ad agnoscendum 18 suum debitum secundam cautionem in creditorem exposuerit: tempora memoratarum præscriptionum interrupta esse videbuntur, quantum ad priorem cautionem pertinet, quæ scilicet innovata permansit tam in personalibus, quam in hypothecariis actionibus. Namque improbum est, debitorem hunc contradicere, qui ne sub accusatione creditoris more debitoris fiat, secundam in eum super eodem debito cautionem exposuit. §. 6. In his etiam promissionibus, vel legatis, vel aliis obligationibus, quæ dationem per singulos annos 19, vel menses, aut aliquod singulare tempus continent, tempora memoratarum præscriptionum non ab exordio talis obligationis, sed ab initio cujusque anni, vel mensis, vel alterius singularis temporis computari manifestum est: nulla scilicet danda licentia vel ei, qui jure emphyteutico rem aliquam per quadraginta, vel quoscunque alios annos detinuerit, dicendi ex transacto tempore dominium sibi in iisdem rebus quæsitum esse: cum in eodem statu semper manere datas jure emphyteutico 20 res oporteat: vel conductori, seu procuratori rerum alienarum dicendi ex quocunque temporum curriculo non debere se domino volenti post completa conductionis tempora possessionem recipere, eandem reddere. Dat. Cal. Decembr. PHILOXENO & PROBO COSS. 525.

8. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ PP.

SI quis emptionis, vel donationis, vel alterius cujuscunque contractus titulo rem aliquam bona fide per decem, vel viginti annos possederit, & longi temporis exceptionem contra dominos ejus, vel creditores hypothecam 21 ejus prætendentes sibi adquisierit, posteaque fortuito casu possessionem ejus rei perdiderit: posse eum etiam actionem ad vindicandam rem eandem habere sancimus: hoc enim & veteres leges (si quis eas recte inspexerit) sanciebant. §. 1. Quod si quis eam rem desierit possidere, cujus dominus, vel is, qui suppositam eam habebat, exceptione triginta vel quadraginta annorum expulsus est: prædictum auxilium non indiscrete, sed cum moderata divisione ei præstari censemus: ut si quidem bona fide ab initio eam rem tenuerit, simili possit uti præsidio: sin vero mala fide eam adeptus est, indignus eo videatur: ita tamen, ut novus possessor, si quidem ipse rei dominus ab initio fuit, vel suppositam eam habebat, & memoratæ exceptionis necessitate expulsus est; commodum detentionis sibi acquirat. Sin vero nullum jus in eadem re quocunque tempore habuit, tunc licentia sit priori domino, vel creditori, qui nomine hypothecæ rem obligatam habuit, & heredibus eorum ab injusto detentatore eam vindicare: non obstante ei, quod prior possessor triginta, vel quadraginta annorum exceptione eum removerat: nisi ipse injustus possessor triginta, vel quadraginta annorum, ex eo tempore computandorum, ex quo prior possessor, qui evincit, ea possessione excidit, exceptione munitus est. §. 2. Sed hæc super illis detentatoribus censemus, qui sine violentia eandem rem nacti sunt. Nam si quis violenter eam abstulerit, omnimodo licebit priori possessori sine ulla distinctione eam vindicare. §. 3. Sed & si quis non per vim, sed per sententiam Judicis eam obtinuerit, ea tantum occasione, quod absens prior possessor ad litem vocatus minime 22 responderit: licebit ei, & ad similitudinem cæterorum, qui rei dominium habent, intra annum se offerenti, cautionemque suscipiendæ litis danti, eandem rem recipere, superque ea cognitionalia subire certamina. §. 4. Exceptionem etiam triginta, vel quadraginta annorum in illis contractibus, in quibus usuræ promissæ sunt, ex illo tempore initium capere sancimus, ex quo debitor usuras minime persolvit. Dat. 3. Id. Decembr. *Constantinop.* DN. JUSTIN.

9. Idem A. Demostheni PP.

SÆpe quidam suos obnoxios in judicium vocantes, & judiciariis certaminibus ventilatis, non ad certum finem lites perducebant: sed taciturnitate in medio tempore adhibita, propter potentiam forte fugientium, vel suam imbecillitatem, vel alios quoscunque casus (cum sortes humanæ multæ sint) qui nec dici, nec numerari possunt, deinde jure suo lapsi esse videbantur, eo quod post cognitionem novissimam triginta annorum spatium effluxerit, & hujusmodi exceptione opposita, suas fortunas ad alios translatas videntes, merito quidem sine remedio ante lugebant. Quod nos corrigentes, eandem exceptionem, quæ ex triginta annis oritur, in hujusmodi casu opponi minime patimur. Sed licet personalis actio ab initio fuerit instituta 23, eam tamen in quadragesimum annum extendimus: cum non similis sit, qui penitus ab initio tacuit, ei, qui & postulationem deposuit, & in judicium venit, & subiit certamina, litem autem implere per quosdam casus præpeditus est. Sed licet ipse actor defecerit, tamen suæ posteritati hujus causæ cursum eum relinquere posse definimus, ut ejus heredibus, vel successoribus liceat eam adimplere, nullo modo triginta annorum exceptione sublata. Quod tempus (id est, quadraginta annorum spatium) ex eo numerari decernimus, ex quo novissima processit cognitio, postquam utraque pars cessavit.

TIT. XL.
DE ANNALI EXCEPTIONE ITALICI CONTRACTUS tollenda, & de diversis 1 temporibus, & exceptionibus, & præscriptionibus, & interruptionibus earum.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano PP.

SUper annali 2 exceptione, quæ ex Italicis contractibus oritur, tantæ moles altercationum in omnibus judiciis exortæ sunt, quantas & enumerari difficile, & explanari impossibile est. † Primum etenim natura ejus observationis cum omni scrupulositate, & difficultate composita est, cum multa concurrere debeant, ut ea nascatur. Deinde illud spatium annale alii quidem ita effuse interpretabantur, ut possit usque ad decennium extendi. Alii judicantes usque ad quinquennium standum esse putaverunt. Et in nostris temporibus sæpius super hujusmodi calculo à judicibus variatum est: unde nec facile suum effectum in litigiis ostendere hujusmodi exceptio valuit. Cum itaque nobis aliæ temporales exceptiones, vel præscriptiones sufficiant: hujusmodi difficultatibus illigari nostro subjectos imperio minime patimur. Ideoque memorata annali exceptione penitus quiescente, aliæ omnes legitimæ exceptiones, & præscriptiones in judiciis suum vigorem ostendant: sive quæ super decennio, vel viginti, vel triginta, vel quadraginta annis introductæ sunt, sive quæ minoribus spatiis concluduntur. §. 1. Ad hæc cum nihil prohibet etiam ea, quæ aliquam dubitationem acceperunt, clarioribus, & compendiosis sanctionibus renovari: jubemus omnes personales actiones, quas verbosa quorundam interpretatio extendere extra metas triginta annorum conabatur, triginta annorum spatiis concludi: nisi legitimus modus, qui & veteribus, & nostris legibus enumeratus est, interruptionem temporis introduxerit, sola hypothecaria [actione] quadraginta annorum utente curriculis. Nemo itaque audeat, neque actionis familiæ erciscundæ, neque communi dividundo, neque finium regundorum, neque pro socio, neque furti, neque vi bonorum raptorum, neque alterius 3 cujuscunque personalis actionis vitam longiorem esse triginta annis interpretari: sed ex quo ab initio competit, & semel nata est, & non iteratis fabulis sæpe recreata, quemadmodum in furti actione dicebatur, post memoratum tempus finiri: exceptis omnibus actionibus, licet personales sint, quæ in judicium deductæ sunt, & cognitionalia acceperunt certamina, & postea silentio traditæ sunt: in quibus non triginta, sed quadraginta an-

(16. *l.* 30. *supr. l.* 43. *in fin. ff. de jure dot.* (17. *l.* 5. *infr. de exceptionib.* (18. *l.* 18. §. 1. *ff. de constituta pecun.* (19. v. *l. ult. supr. de usuris.* (20. v. *l.* 1. *supr. in quib. caus. cessat longi temp. præscript.* (21. *l.* 1. *ff.* de *Publiciana in rem act.* (22. *l.* 1. *supr. de restitut. milit.*

(23. Adde *l.* 1. *supr. de præscript. longi temp.*
TIT. XL. (1. *Lib.* 44. *D.* 3. (2. Confer. *l. ult. supr. de temporib. in integr. restit.* (3. *l.* 3. *supr. tit. prox. l.* 5. *supr. quib. non objicitur.* adde *l. ult. infr. unde vi.*

nos esse expectandos, ex quo novissimum litigatores tacuerunt, lex nostra antea promulgavit. §. 2. Ne autem imperfecta sanctio videatur, cum in maternis 4 quidem rebus filiisfamilias tempora exceptionum currere dispositum erat, ex quo sacris paternis absoluti sunt, in aliis autem, quæ minime acquiri possunt, hoc non fuerat specialiter constitutum: apertissima definitione sancimus, filiisfamilias in omnibus his casibus, in quibus habent res minime patribus suis acquisitas, nullam temporalem exceptionem opponi, nisi ex quo 5 actionem movere potuerint, id est, postquam manu paterna, vel ejus, in cujus potestate erant constituti, fuerint liberati. Quis enim incusare eos poterit, si hoc non fecerint, quod etsi maluerint, minime adimplere lege obviante valebant? Dat. 15. Cal. April. *Constantinop.* LAMPAD. & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

2. Idem A. Juliano PP.

UT perfectius omnibus consulamus, & nemini absentia 6, vel potentia, vel infantia penitus adversarii sui noceat, sed sit aliqua inter desides 7, & vigilantes differentia: sancimus, si quando abfuerit is, qui res alienas, vel creditori obnoxias detinet, & desiderat dominus rei, vel creditor suam intentionem proponere, & non ei licentia sit absente suo adversario, qui rem detinet, vel infantia 8, vel furore laborante, & neminem tutorem, vel curatorem habente, vel in magna potestate constituto, sua auctoritate [eas res usurpare:] licentia ei detur adire Præsidem [Provinciæ,] vel libellum ei porrigere, & hoc in querimoniam deducere intra constituta tempora, & interruptionem temporis facere, & sufficere hoc ad plenissimam interruptionem. Sin autem nullo potuerit modo Præsidem adire, saltem ad locorum Episcopum eat, vel Defensorem civitatis, & suam manifestare voluntatem in scriptis deproperet. Sin autem abfuerit vel Præses, vel Episcopus, [vel Defensor civitatis:] liceat ei proponere 9 publice, ubi domicilium habet possessor, seu cum Tabulariorum subscriptione: vel, si civitas Tabularios non habeat, cum trium testium subscriptione: & hoc sufficere ad omnem temporalem interruptionem, sive triennii, sive longi temporis, sive triginta, vel quadraginta annorum sit. Omnibus aliis, quæ de longi temporis præscriptione, vel triginta, vel quadraginta annorum curriculis constituta sunt, sive ab antiquis legum conditoribus, sive à nostra Majestate, in suo robore duraturis.

3. Idem A. Joanni P. P.

SI ex multis causis quidam obnoxium habens, & maxime ex similibus quantitatibus, in unius quidem causæ summa libellum conventionis composuerit, causam tamen non expresserit: apud veteres agitabatur, an videatur omnes causas in judicium deduxisse, an vetustissimam earum, aut omnino nihil fecisse, cum ejus sensus incertus esse appareat? Sed & in judiciis in multis casibus tales altercationes ventilatas invenimus, & maxime propter longi temporis interruptionem. Si enim personalis forte fuerat mota actio, hypothecariæ autem actionis nulla mentio procedebat: quidam putabant, personalem quidem esse temporis interruptione perpetuatam, hypothecariam autem evanescere taciturnitate sopitam. Et si quis generaliter dixerat, *obnoxium sibi aliquem constitutum*, aliæ dubitationes emergebant, si omnes ei competentes actiones hujusmodi narratione contineri credantur: an vero quasi silentio circa eas habito tempore expirare, nullo ex incerta libelli confectione adminiculo ei adquisito. Sancimus itaque, nullam in judiciis in posterum locum habere talem confusionem: sed qui *obnoxium suum* in judicium clamaverit, & libellum conventionis ei transmiserit, licet generaliter nullius causæ mentionem habentem, vel unius quidem specialiter, tantummodo autem personales actiones, vel hypothecarias continentem, nihilominus videri jus suum omne eum in judicium deduxisse, & esse interrupta temporum curricula: cum contra desides 10 homines, & sui juris contemptores, odiosæ exceptiones oppositæ sunt. Dat. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

(4. *l.* 1. *in fin. supr. de bon. matern.* (5. *l.* 3. *supr. tit. prox. l.* 4. *supr. de bonis quæ lib.* (6. v. *l.* 1. *ff. si mulier ventris nom.* (7. v. *l.* 3. *in fin. infr. h. t. l.* 24. *in fin. ff. quæ in fraud. credit.* v. *l. ult. supr. depositi.* (8. *l.* 2. *in fin. ff. ex quib. caus. major.* (9. v. *l.* 4. §. 5. *ff. de damno infecto.* adde *Nov.* 112. c. 3. (10. *l.* 2. *in pr. supr. h. t.*

TIT. XLI.
DE ALLUVIONIBUS 1, ET PALUDIBUS, & pascuis 2 ad alium statum translatis.

1. Imp. GORDIAN. A. Marco.

QUamvis fluminis naturalem cursum opere manu facto alio non liceat avertere 3, tamen ripam suam adversus rapidi amnis impetum munire, prohibitum non est. Et cum fluvius priore alveo derelicto, alium sibi facit: ager, quem circumit 4, prioris domini manet. Quod si paulatim 5 ita auferat, ut alteri parti applicet: id alluvionis jure ei quæritur, cujus fundo accrescit.

2. Imppp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Cæsario P. P.

HI, quos inundatio Nili fluminis reddidit ditiores, pro terris, quas possident, tributorum præstationem agnoscant. Et qui suum deplorant patrimonium deminutum 6, alieno saltem functionis onere liberentur, & nostræ Serenitatis largitate defensi, locorum etiam possessione contenti, pro agitandi census examine respondeant devotioni.

3. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Cyro PP.

EA, quæ per alluvionem, [sive in Ægypto per Nilum, sive in aliis Provinciis per diversa flumina] possessoribus acquiruntur, neque ab ærario vendi, neque à quolibet peti, nec separatim censeri, vel functiones exigi, hac perpetuo valitura lege sancimus: ne vel alluvionum ignorare vitia, vel rem noxiam possessoribus videamur inducere. † Similiter nec ea quidem, quæ paludibus antea, vel pascuis videbantur adscripta, si sumptibus possessorum nunc ad frugum fertilitatem translata sunt, vel vendi, vel peti, vel quasi fertilia separatim censeri, vel functiones exigi concedimus: ne doleant diligentes 7 operam suam agri dedisse culturæ, nec diligentiam suam sibi damnosam [judicantes] intelligant. Cujus legis temeratores quinquaginta librarum auri condemnatione coërceri decernimus: Inter quos habendum est Officium quoque tuæ Sedis excelsæ, si aliquid hujusmodi casus suggesserit disponendum, vel si preces introduxerit petitoris. Dat. 11. Calend. Octobr. *Constantinop.* VALENT. A. 5. & ANATHOL. V. C. COSS. 440.

TIT. XLII.
DE SENTENTIIS PRÆFECTORUM 1 Prætorio.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Thalassio PP. Illyrici.

LItigantibus in amplissimo Prætorianæ Præfecturæ judicio, si contra jus se læsos affirment, [non provocandi, sed] supplicandi 2 licentiam ministramus: licet pro curia, vel qualibet publica utilitate, [seu alia causa] dicatur prolata sententia: nec enim publice prodest singulis legum adminicula denegari: ita videlicet, ut intra biennium 3 tantum nostro numini contra cognitionales sedis Prætorianæ Præfecturæ sententias post successionem judicis numerandum, supplicandi eis tribuatur facultas. Dat. 3. Id. Aug. *Constantinop.* THEODOS. A. 17. & FESTO V. C. COSS. 439.

TIT. XLIII.
QUOMODO 1 ET QUANDO JUDEX SENTENTIAM proferre debeat præsentibus partibus, vel una parte absente.

1. Imp. M. ÆLIUS ANTONINUS A. Publicio.

NOn semper compelleris, ut adversus absentem pronuncies, propter subscriptionem Patris mei, qua significavit, etiam con-

TIT. XLI. (1. §. 20. *Inst. de rer. divis. l.* 7. §. 1. *l.* 30. §. 2. 3. *ff. de adquir. rer. domin.* (2. v. *l.* 30. *in fin. ff. de verb. signif.* adde *Lib.* 11. *infr. tit.* 60. (3. v. *tit. ff. de fluminib.* (4. *l.* 7. §. 4. *l.* 30. §. 2. *ff. de adquir. rer. domin.* (5. d. *l.* 7. §. 1. §. 20. *Inst. de rer. divis.* (6. *l.* 4. §. 2. *ff. de censib.* (7. Confer *l.* 2. *pr. supr. tit. prox.*

TIT. XLII. (1. *l. un.* §. 1. *ff. de off. præf. præt. l.* 17. *l.* 19. *l.* 30. *l.* 35. *infr. de appellat. l.* 8. *supr. de episcop. aud.* (2. *l.* 5. *supr. de precib. imper. offerend. Nov.* 82. c. 12. *in fin. Nov.* 113. c. 1. *Nov.* 119. c. 5. (3. Adde *l. ult. infr. de temporib. appellat.*

TIT. XLIII. (1. v. *l.* 47. *ff. de re judicata.*

tra absentes sententiam dari solere. Id enim eo pertinet, ut etiam absentem damnare possis 2, non ut omnimodo necesse habeas.

2. Imp. GORDIANUS A. Severo.

CEssante 3 quoque causa peremptorii 4 Edicti, adversus eos, qui admoniti judicio adesse noluerunt, sententiam à judice posse proferri, certum est. Dat. 4. Calend. April. A. & PONT. COSS. 239.

3. Idem A. Antistio.

AB eo judicato recedi non potest, quod vobis absentibus 5 & ignorantibus atque indefensis dicitis esse prolatum: si ubi primum cognovistis, non illico de statutis querelam detulistis. Ita enim firmitatem sententia, quæ ita prolata est, non habebit, si ei non sit accommodatus adsensus. PP. 4. Idib. Jun. GORD. A. & AVIOLA COSS. 240.

4. Imp. PHILIPPUS A. Domitiano.

SI (ut proponis) pars diversa die feriato 6, absente, vel ignorante te, à Judice dato, ferri sententiam pro partibus suis, quasi contumaciter deesses, impetravit: non immerito Præses denuo negotium alterius 7 Judicis notioni terminandum commisit. PP. 5. Id. Oct. PEREGRINO & ÆLIANO COSS. 245.

5. Idem A. & PHILIPPUS C. Longino.

SI (ut proponis) Præses Provinciæ, cum certum locum causæ cognoscendæ dedisset, alibi 8 per obreptionem aditus sententiam adversus te absentem protulit: quod ita gestum est, ad effectum juris spectare minime oportet.

6. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Domitiano.

SI Præses quasi desertam ab adultis tuis causam appellationis, quæ ab adjutore 9 suo facta fuerat, circumduxit eo tempore, quo adulti curatores non habebant: repetitus notionem suam exhibebit. Neque enim debet adultis nocere 10, quidquid eo tempore statutum est, quo defensione justa, & curatoris auxilio fuerant destituti.

7. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Marino.

EA, quæ statuuntur adversus absentes non 11 per contumaciam, scilicet denunciationibus 12 nequaquam ex more 13 conventos, judicatæ rei firmitatem non obtinere, certum est. PP. 3. Cal. April. ipsis 5. & 4. AA. COSS. 293.

8. Iidem AA. Claudiæ.

COnsentaneum juri fuit, temporibus ad præsentiam partis adversæ præscriptis, Præsidem provinciæ impleta juris solennitate 14, & adversario tuo ternis 15 literis, vel uno 16 pro omnibus peremptorio Edicto, Ut *præsentiam sui faceret*, commonefacto, si in eadem contumacia perseveraverit, præsentis allegationes audire: quod vel successor ejus facere curabit. A quo ter citatus, si contumaciter præsentiam sui facere neglexerit: non abs re erit, vel ad cogendum eum, ut sese repræsentet, vel possessionem 17 bonorum, cui incumbit, ad te transferre, & adversarium petitorem constituere: vel auditis defensionibus tuis, id, quod juris ratio exegerit, judicare. PP. 3. Cal. Octobr.

In AUTHENT. de litigiosis. §. omnem. col. 8. tit. 13. al. 8. Novell. 112. cap. 3.

QUi semel actionem proponit, sive conventione judiciaria, sive precibus Principi oblatis, Judicique insinuatis, & per eum adversario cognitis: necesse habet usque ad finem litem exercere. Qui si causam persequi differat, reo postulante, tribus edictis citetur per intervalla triginta dierum, quia vox præconia paucis innotescit. Quæ citatio & per Principem delegatis permittitur: Quod locum habet, & si lis cœpta non sit. Quod si vocatus litem detrectet: ei aliud anni spatium indulgetur, intra quod si cessat, Judex auditis allegationibus præsentis, & perquisita veritate, pronunciet. Sed nec intra annum veniens auditur, nisi prius reo litis expensas, quas sustinuerit, inferat. His quoque præstitis, si interrupto duntaxat anno denuo litem deserit, post trium edictorum, & anni unius spatii observationem ab omni cadat actione.

9. Iidem AA. Leontio.

TRes 18 denunciationes ad peremptorii edicti vicem 19 adversus contumaces convalescere, salubriter statutum est. PP. 11. Calend. Nov. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

10. Iidem AA. Blesio.

CUm non voluntatis tuæ arbitrio, sed necessitate 20 profectus sis: quicquid contra te absentem statutum fuerit, quando absentiæ causa necessaria fuit, officere tibi juris ratio non permittit. PP. 3. Id. Maji, TIBERIANO & DIONE COSS. 291.

11. Iidem AA. & CC. Valerio.

CUm præsentibus partibus litem inchoatam proponas: si, posteaquam contra te, (licet absentem) pronunciatum est, intra præfinitum diem non appellasti: latam sententiam rescindi 21 postulanti, multæ sacræ Constitutiones refragantur.

TIT. XLIV.
DE SENTENTIIS EX PERICULO recitandis.

1. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA. Quinto.

ARbitri nulla sententia est, quam scriptam 1 edidit litigatoribus, si non ipse recitavit. Si igitur nihil fallis: omissa provocationis mora, ex integro judicari, impetrabis à Rectore provinciæ.

2. Imppp. VALENT. VALENS & GRATIAN. AAA. ad Probum PP.

HAc lege perpetuo credimus ordinandum, ut Judices, quos cognoscendi, & pronunciandi necessitas tenet, non subitas 2, sed deliberatione habita post negotium sententias ponderatas sibi ante forment, & emendatas statim in libellum secuta fidelitate conferant, scriptasque ex libello 3 partibus legant. Sed nec sit eis posthac copia corrigendi, vel mutandi 4: Exceptis tam viris eminentissimis Præfectis prætorio, quam aliis illustrem administrationem gerentibus, cæterisque illustribus Judicibus, quibus licentia conceditur etiam per officium suum, & eos, qui ministerium suum eis accommodant, sententias definitivas recitare. Dat. 12. Calend. Febr. GRAT. A. 2. & PROBO COSS. 371.

3. Iidem AAA. ad Probum PP.

STatutis generalibus jussimus, ut universi Judices, quibus reddendi juris in provinciis permisimus facultatem, cognitis causis, ultimas definitiones de scriptis 5 recitatione 6 proferant. Huic adjicimus sanctioni, ut sententia, quæ dicta fuerit, cum scripta non esset, nec nomen quidem *sententiæ* habere mereatur: nec ad rescissionem 7 perperam decretorum, appellationis solennitas requiratur. Dat. 3. Non. Dec. *Tribus*, GRAT. A. 3. & EQUITIO COSS. 374.

In AUTHENT. de mand. princ. §. sit tibi. col. 3. tit. 4. Novell. 17. cap. 3. & col. 6. tit. 12. al. 11. ut clerici apud. §. 1. Novell. 83. in princ.

NIsi breves sint lites, & maxime vilium personarum, vel causarum (tunc enim sine scriptis, & sine aliqua expensa cognoscere Præsidem oportet) & nisi Episcopus cognoscat inter suos subditos.

(2. Confer *l.* 13. §.2. & *seq. supr. de judiciis.* (3. *l.* 9. *infr. h. t. l.* 47. *in fin. ff.* de re judic. (4. v. *l.* 68. *l.* 69. *l.* 70. *ff.* de judiciis. (5. v. *l.* 9. *supr. de liberali caus.* (6. v. *l.* 1. *ff.* de feriis. (7. Fac. *l. ult. infr. de sentent. quæ sine certa quantit.* (8. *l.* 21. §. 10. *ff.* de *recept. qui arbitr. l.* 6. *infr. de sentent. & interlocut.* (9. v. *l.* 13. *ff.* de *tutelis.* (10. *l.* 45. *in fin. ff.* de re judicata. (11. *l.* 47. *ff. d. t. l.* 6. §. 3. *ff.* de confessis. *l.* 1. §. *penult. ff. quæ sentent. sine appell.* (12. *l.* 9. *infr. h. t.* (13. *l.* 8. *infr. eod.* (14. *l.* 7. *supr. eod.* (15. *l.* 9. *infr. eod. l.* 13. §. 2. *supr. de judiciis. l.* 53. §.1. *ff.* de re judic. (16. *d.* §. 1. *l.* 72. *ff.* de judiciis. (17. *Nov.* 53. *c.* 4. §. 1. *l.* 3. *in fin. supr. de procuratorib. l.* 13. §. 3. *supr. de judiciis. l.* 2. *ff. quib. ex caus. in possess.* v. *l.* 15. §. 6. *ff.* de *damno infect.*

(18. *l.* 7. *l.* 8. *supr. h. t.* (19. v. *l.* 13. §. 2. *supr. de judiciis.* (20. *l.* 1. *supr. ex quib. caus. major. l.* 7. *in fin. ff.* de *minorib. l.* 53. §. 2. *ff.* de re judic. *l.* 26. §. *ult. ff. ex quib. caus. major.* (21. v. *l. ult. infr. sentent. rescindi non posse.*

TIT. XLIV. (1. Confer *l.* 8. *infr. de principib. agent. in rebus.* (2. *l.* 6. *in fin. supr. de modo multar. l.* 1. *infr. de requir. reis. l.* 20. *infr. de pœnis. l.* 11. *supr. de judiciis.* (3. *l.* 3. *infr. h. t.* (4. v. *l.* 14. *ff.* de re judic. (5. Excip. *Auth. prox. infr. h. t.* (6. *l.* 1. *supr. eod.* (7. *l. ult. infr. sentent. rescindi non posse.*

TIT. XLV.
DE SENTENTIIS 1 ET INTERLOCUTIONIBUS omnium judicum.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Quintiliano.

NOn videtur nobis rationem habere ſententia deceſſoris tui: qui cum cognoviſſet inter petitorem, & procuratorem, non procuratorem 2, ſed ipſam dominam litis condemnavit, cujus perſona in judicio non fuit. Potes igitur, ut re integra, de cauſa cognoſcere. Dat. 4. Calend. Jun. ANTONIN. A. 3. & GETA CC. COSS. 209.

2. Imp. ANTONIN. A. Sextilio.

SI arbiter datus à Magiſtratibus, cum ſententiam dixit, in libertate morabatur, quamvis 3 poſtea in ſervitutem depulſus ſit, ſententia tamen ab eo dicta habet rei judicatæ auctoritatem.

3. Imp. ALEXANDER A. Vectio.

PRæſes provinciæ non ignorat definitivam ſententiam, quæ condemnationem, vel abſolutionem non continet 4, pro juſta non haberi. PP. Cal. Octobr. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

4. Idem A. Severo.

PRolatam à Præſide ſententiam contra ſolitum judiciorum ordinem 5, auctoritatem rei judicatæ non obtinere, certum eſt. PP. 15. Cal. Jan. ALEXAND. A. & DIONE COSS. 230.

5. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPP. C. Montano.

CUm eorum, qui principaliter fiſco tenebantur, bona ea lege fidejuſſoribus Procurator tradi juſſerit, ut ipſi indemnitatem 6 fiſco præſtarent, nec à ſententia ejus interceſſerit provocatio: conſequens eſt datæ formæ obtemperari.

6. Imppp. CARUS, CARINUS & NUMERIANUS AAA. Zoilo.

CUm ſententiam Præſidis irritam eſſe dicis, quod non publice, ſed in ſecreto loco 7, officio ejus non præſente, ſententiam ſuam dixit: nullum tibi ex his, quæ ab eo decreta ſunt, præjudicium generandum eſſe conſtat. PP. 5. Cal. Dec. CARO & CARINO COSS. 283.

7. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Iſidoræ.

EX ſtipulatione parta actione, paciſci proximis perſonis ſuadendo Præſes provinciæ, verborum obligationem, quam certo jure tolli tantum licet, extinguere non poteſt: nec vox omnis Judicis, judicati continet auctoritatem: cum poteſtatem ſententiæ certis finibus 8 concludi, ſæpe conſtitutum ſit. Quapropter ſi nihil 9 cauſa cognita ſecundum juris rationem 10 tuam pronunciatum eſt: vox paciſci ſuadentis 11 Præſidis actionem perimere, ſi quam habuiſti, minime potuit.

8. Iidem AA. & CC. Licinio.

LIbera quidem Theodora, quam ex emptionis cauſa, vel in ſolutum creditori traditam proponis, pronunciata 12: citra provocationis auxilium ſententia reſcindi non poteſt. Verum ſi mota quæſtione, præmiſſa denunciatione ei, qui auctor hujuſmodi mulieris fuit, judicatum proceſſit: quanti tua intereſt, empti, ſi emiſti: vel ob debitum reddendum, ſi in ſolutum data eſt, repetere non prohiberis

9. Iidem AA. & CC. Domno.

POſt ſententiam, quæ finibus 13 certis concluditur, ab eo, qui pronunciaverat, vel ejus ſucceſſore, de quæſtione, quæ jam deciſa 14 eſt, ſtatuta rei judicatæ non 15 obtinent auctoritatem: Nam nec de poſſeſſione 16 pronunciata, proprietati ullum præjudicium afferunt, nec cauſam ullam interlocutiones plerumque perimunt. S. Non. April. CC. COSS.

10. Iidem AA. & CC. Menodoro.

NUlli, qui ſtatuendi non habet facultatem, interdicere 17 patria cuiquam permittitur. 3. Non. *

11. Iidem AA. & CC. Luciano.

CUm judex in definitiva ſententia *jusjurandum ſolummodo præſtari* præcipiat, non tamen addat, quid ex recuſatione, vel præſtatione ſacramenti fieri oportet: hujuſmodi ſententiam 18 nullam vim obtinere palam eſt.

12. Impp. ARCAD. & HONORIUS AA. Juliano Proconſ. Aſiæ.

JUdices tam Latina, quam Græca lingua 19 ſententias proferre poſſunt. Dat. 5. Id. Jan. CÆSARIO & ATTICO COSS. 397.

13. Imp. JUSTIN. A. Demoſtheni PP.

NEmo judex, vel arbiter exiſtimet neque conſultationes, quas non rite judicatas eſſe putaverit, ſequendum, & multo magis ſententias eminentiſſimorum Præfectorum, vel aliorum procerum (non enim ſi quid non bene dirimatur, hoc & in aliorum Judicum vitium extendi oportet, cum *non exemplis* 20, *ſed legibus judicandum ſit*) neque ſi cognitionales ſint ampliſſimæ Præfecturæ, vel alicujus maximi Magiſtratus prolatæ ſententiæ: ſed omnes judices noſtros veritatem, & legum, & juſtitiæ ſequi veſtigia ſancimus. Dat. 3. Cal. Nov.

14. Idem A. Demoſtheni PP.

CUm Papinianus ſummi ingenii vir, in quæſtionibus ſuis rite diſpoſuerit, non ſolum judicem de abſolutione rei judicatæ, ſed & ipſum auctorem 21, ſi è contrario obnoxius fuerit inventus, condemnare: hujuſmodi ſententiam non ſolum roborandam, ſed etiam augendam eſſe ſancimus, ut liceat judici, vel contra actorem ferre ſententiam, & aliquid eum daturum, vel facturum pronunciare: nulla ei opponenda exceptione, quod non competens judex agentis eſſe cognoſcatur. Cujus enim in agendo obſervat arbitrium, eum habere, & contra ſe judicem in eodem negotio non dedignetur. Dat. 15. Calend. Decembr. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

In AUTHENT. de executoribus. §. fin. col. 7. tit. 8. al. 7. Novell. 96. c. 2.

ET conſequenter ego ab aliquo conventus, ſi viciſſim ipſum pulſare velim: ſtatim quidem hoc non licet, niſi apud eundem judicem. Qui ſi diſpliceat, intra viginti dies recuſari poteſt, aliuſque mereri, apud quem rurſus utrumque negotium ventiletur. Alioqui lite contra me mota prius ventilata, & terminata, tunc demum & ego admittar.

15. Imp. JUSTINIANUS. *

COnſtitutio jubet, ut ſi multa ſint in lite capita 22, poſſit Judex ſuper quibuſdam eorum ſententiam definitivam ferre, tuncque iterum de aliis quærere, & ſententiam proferre, quæ ipſi videatur: neque compellatur unam ſententiam de omnibus capitibus ſimul dicere.

16. Idem A. Juliano PP.

CUm ſolitum eſt in ſententiis judicum ſic interlocutionem proferri, *ut non liceat partibus ante definitivam* 23 *ſententiam ad appellationis, vel recuſationis venire auxilium*: quidam putabant non licere ante litem conteſtatam, nec judicem recuſare 24, quemadmodum nec ab eo appellare. Cum enim ſimul utrumque vocabulum ponitur, tam *appellationis*, quam *recuſationis*, provocatio autem ante litem conteſtatam non poteſt porrigi: putabant, quod nec recuſare quidem Judicem cuiquam concedatur ante litem conteſtatam: quod minime vetitum eſt. Caveant itaque Judices hujuſmodi ſermonem ſimul, & ſine certa diſtinctione proferre.

TIT. XLV. (1. Adde *Lib.* 42. *D.* 1. (2. *l.* 31. *in fin. ff.* *de negot. geſt. l.* 20. *ff. judicatum ſolvi.* fac. *l.* 22. *l.* 23. *ſupr. de procuratorib.* (3. Fac. *l.* 1. *ſupr. de teſtam. l.* 3. *ff.* *de off. prætor.* (4. *l.* 7. *l.* 11. *infr. h. t.* (5. *d. l.* 7. *l.* 12. *ff.* *de appellation.* (6. v. *l.* 2. *infr. de ſentent. quæ ſine certa quantit.* (7. Confer *l.* 5. *ſupr. tit. prox.* (8. *l.* 9. *infr. h. t.* (9. *l.* 3. *ſupr. l.* 11. *infr. eod.* (10. *l.* 4. *ſupr. eod.* (11. v. *infr. comminationes, epiſt. auctorit. rei judicatæ non habere.* (12. v. *l.* 46. *pr. ff. de verb. ſignif.* (13. *l.* 7. *ſupr. h. t.* (14. *l.* 1. *infr. ſentent. reſcindi non poſſe.* (15. Fac. *d. l.* 7. *ſupr. h. t.* (16. *l.* 3. *infr. ſi à non compet.*

(17. *arg. l.* 20. *ff. de juriſdict.* (18. *l.* 3. *ſupr. h. t.* (19. v. *l.* 17. *ſupr. ex quib. cauſ. infam. l.* 13. *in fin. ff. de jurejur. l.* 9. §. 8. *ff. de pœnis.* adde *l.* 21. *in fin. ſupr. de teſtamentis.* abrog. *l.* 48. *ff. de re judic.* (20. Fac. *l.* 12. *ff. de off. præſid.* §. *ult. Inſt. de ſatisdationib.* (21. *l.* 22. *ff. de judiciis. Nov.* 96. *c.* 2. *Nov.* 123. *c.* 25. *in fin.* (22. *l.* 12. §. 4. *ſupr. de rebus creditis.* (23. v. *ſupr. ut lite pendente.* (24. v. *l.* 16. *ſupr. de judiciis.*

TIT.

TIT. XLVI.
DE SENTENTIA 1, QUÆ SINE certa 2 quantitate profertur.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Ælianæ.

CUm judicem, quoad pecunia condemnationis ſoluta fuiſſet, de 3 pendendis uſuris legem dixiſſe profitearis: non 4 contra juris formam ſententiam datam, palam eſt.

2. Imp. ALEXAND. A. Marcellino.

QUamquam pecuniæ quantitas ſententia Curatoris reipublicæ non continetur: ſententia tamen ejus rata eſt, quoniam indemnitatem 5 Reipublicæ præſtari juſſit.

3. Imp. GORD. A. Æmilio.

HÆc ſententia, *Omnem 6 debiti quantitatem cum uſuris competentibus 7 ſolve*, Judicati actionem præſtare non 8 poteſt: cum apud Judices ita demum ſine certa quantitate facta condemnatio, auctoritate rei judicatæ cenſeatur, ſi parte 9 aliqua actorum certa ſit quantitas comprehenſa.

4. Idem A. Saturninæ.

HÆc ſententia, *Quæ bona accepiſti, ſolve*: cum incertum eſſet, quid accepiſſet: quantumcunque ab eo peteretur 10, præſertim cum ipſe, qui extra ordinem judicabat, interlocutus ſit *dotem datam, quæ repeteretur, non liquidam eſſe: judicati auctoritate* non nititur. Cum igitur is, qui poſtea judicabat, contra te certam ſententiam protulerit, neque à ſtatutis provocaveris: ipſa tuo facto confirmaſti judicatum.

TIT. XLVII.
DE SENTENTIIS, QUÆ PRO EO, quod intereſt 1, proferuntur.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni PP.

CUm pro eo, quod intereſt 2, dubitationes antiquæ in infinitum productæ ſint: melius nobis viſum eſt hujuſmodi prolixitatem, prout poſſibile eſt, in anguſtum coarctare. † Sancimus itaque, in omnibus caſibus, qui *certam* habent quantitatem, vel naturam, veluti in venditionibus 3, & locationibus 4, & omnibus contractibus 5, hoc, quod intereſt, dupli 6 quantitatem minime excedere. † In aliis autem caſibus, qui *incerti* 7 eſſe videntur, Judices 8, qui cauſas dirimendas ſuſcipiunt, per ſuam ſubtilitatem requirere, ut hoc, quod 9 re vera inducitur damnum, hoc reddatur, & non ex quibuſdam machinationibus, & immodicis perverſionibus in circuitus inextricabiles redigatur: ne dum in infinitum computatio reducitur, pro ſua impoſſibilitate cadat: cum ſciamus eſſe naturæ congruum, eas tantummodo pœnas exigi, quæ vel cum competenti moderamine 10 proferuntur, vel à legibus certo fine concluſæ ſtatuuntur. † Et hoc non ſolum 11 in damno, ſed etiam 12 in lucro 13 noſtra amplectitur Conſtitutio: quia & ex eo 14 veteres id, quod intereſt, ſtatuerunt. Et ſit omnibus, ſecundum quod dictum eſt, finis antiquæ prolixitatis, hujus Conſtitutionis recitatio. Datum Calend. Septembr. *Conſtantinop.* poſt Conſulatum LAMPAD. & OREST. COSS. 531.

TIT. XLVIII.
SI A NON COMPETENTE 1 JUDICE judicatum eſſe dicatur.

1. Imp. ALEXANDER A. Sabiniano.

JUdex *ad certam rem datus*, ſi de aliis 2 pronunciavit, quam quod ad eam rem pertinet, nihil egit. 4. Non. * MAXIM. 2. & ÆLIANO COSS. 224.

2. Imp. GORDIANUS A. Liciniæ.

SI militaris 3 judex ſuper ea cauſa, de qua civilibus actionibus diſceptandum fuit, non datus à quo dari poterat, cognovit: etiam remota appellatione, id, quod ab eo ſtatutum eſt, firmitatem judicati non habet.

3. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Philetæ.

SI de proprietate 4 *datus* judex adverſus te nihil ſuper hoc ſtatuit: Rector provinciæ aditus hanc cauſam cognoſcere, ſuaque decidere ſententia curabit: cum [&] ſi quid de poſſeſſione 5 pronunciatum probetur, hoc cauſæ proprietatis minime noceat. S. Non. Novembr. HERCUL. & CÆSAR. COSS. 307.

4. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEODOS. AAA. ad Potitum Vicarium post alia.

[ET] in privatorum cauſis hujuſmodi forma ſervetur, ne quenquam litigatorum ſententia non 6 à ſuo Judice dicta conſtringat. Datum 10. Calend. Octobr. *Romæ*, AUXONIO & OLYBRIO COSS. 379.

TIT. XLIX.
DE POENA JUDICIS, QUI MALE 1 judicavit, vel ejus, qui judicem, vel adverſarium corrumpere curavit.

1. Imp. ANTONINUS A. ad Gaudium. 2

COnſtitit in quacunque cauſa, ſive privata, ſive publica, ſive fiſcali, ut cuicunque data fuerit pecunia 3, vel judici, vel adverſario: amittat actionem is, qui diffidentia juſtæ ſententiæ in pecuniæ corruptelam ſpem negotii repoſuerit. Dat. 14. Calend. Jan. DUOBUS ASPRIS COSS. 213.

In AUTHENT. ut litigantes in exordio litis jurent. §. ſi quis autem ex litigatoribus. col. 9. tit. 7. al. 5. Nov. 124. cap. 2.

NOvo jure, qui dicit ſe dediſſe alicui, vel promiſiſſe, & perſonam declaraverit, & hoc probaverit, veniam meretur. Sed qui accepit, vel promiſſionem ſuſcepit, ſi cauſa pecuniaria ſit, dati triplum, promiſſi duplum à Comite privatarum rerum exigatur, dignitate ſeu cingulo amiſſo. † *Si vero criminalis cauſa fuerit, confiſcatis omnibus bonis, in exilium mittatur. Sed ſi datum vel promiſſum probare litigator nequiverit, perſona, quæ dicitur ſuſcepiſſe, juret, quod neque* per ſe, neque per aliam perſonam accepit, aut promiſſionem habuit, *& ſic libera ſit. Sed litigator, qui oſtendere non potuit, in cauſa pecuniaria æſtimationem litis à Comite rerum privatarum exigatur, lite ſuſtinente proprium eventum: in criminali bonis omnibus confiſcatis: cauſis apud competentem Judicem legitime terminandis. Sed ſi perſona à litigatore manifeſtata prædictum jusjurandum refutaverit, memoratis ſubjaceat pœnis. Sed ſi quis litigantium juraverit* ſe non dediſſe, vel promiſiſſe: *ſi intra decem menſes poſt ſententiam*

TIT. XLVI. (1. Adde *l.* 21. §. 3. *ff. de recept. qui arbitr.* (2. §. 32. *Inſt. de actionib. l.* 5. *l.* 59. §. 1. *ff. de re judic.* (3. *l.* 13. *in fin. ſupr. de uſuris.* (4. Immo vide *l.* 31. *ff. d. t.* (5. *l.* 5. *ſupr. tit. prox. l.* 5. *in fin. l.* 59. *ff. de re judic.* (6. *d. l.* 59. §. 1. *l.* 21. §. 3. *ff. de recept. qui arbitr. l.* 41. *in fin. ff. de uſuris.* (7. *l.* 31. *ff. d. t.* (8. Immo vide *l.* 1. *ſupr. h. t.* (9. *l.* 5. *in fin. l.* 59. *ff.* de re judic. (10. *d. l.* 59. §. 1.

TIT. XLVII. (1. v. *l.* 21. *in fin. ff.* de *operis novi nunciat.* (2. v. *l. ult. ff. de prætor. ſtipul. l.* 13. §. 1. *ff. de annuis legat. l.* 14. *ff.* de *diverſ. temporal. præſcript.* fac. *l.* 24. *ff. de regul. jur.* (3. *l.* 1. *pr. ff. de actionib. empti. l.* 1. *ſupr. de rer. permut.* collata *l.* 13. §. 2. *ff. de actionib. empti.* (4. *l.* 33. *in fin. ff. locati.* fac. *l.* 13. *in fin. ff. de re judic.* (5. Fac. *l.* 9. *ff. de reb. credit.* adde *l.* 74. *ff. de verb. oblig.* (6. Confer *l.* 10. *ſupr. de uſur. l.* 44. *ff. de action. empti. l.* 10. *ff. de ſervo corrupto.* (7. v. *l. pen.* §. *ult. ff. uti poſſidetis.* (8. *l.* 15. §. 7. *ff. quod vi aut clam.* (9. *l.* 6. *in fin. ff. de aqua & aquæ pluv. arcend.* (10. *l. ult. ſupr. de modo mult.* v. *l.* 44. *ff. de action. empti. l.* 48. *ff. de evictionib.* juncta *l.* 5. *pr. ff. de jure fiſci. l.* 56. *pr. ff. de evictionib.* (11. v. *l.* 2. *in fin. ff. de eo quod certo loco.* (12. Immo vide *l.* 21. §. 3. *ff. de action. empti.* (13. *l.* 2. *pr. & in fin. ff. de eo quod certo loco. l.* 33. *ff. locati. l.* 13. *ff. ratam rem haberi. l.* 73. *ff. de furtis.* (14. *d. l.* 13. *ff. ratam rem haberi.*

TIT. XLVIII. (1. *l.* 2. *ſupr. l. ult. ff. de jurisdict. l. pen. ff. de judiciis.* (2. *d. l. ult. ff. de jurisdict. l.* 3. *infr. h. t. l.* 3. *ſupr. de pedan. judicib. l.* 10. *ſupr. de ſentent. & interloc. l.* 6. *infr. de except. rei judic. l.* 5. *infr. quando provocare non eſt neceſſe.* (3. *l. ult. ff. de jurisdict. l.* 1. *ſupr. de off. milit. jud.* (4. v. *l.* 1. *ſupr. h. t.* (5. *l.* 9. *ſupr. de ſentent. & interlocut.* (6. v. *l.* 1. *ſupr. de pedaneis judicib.* fac. *l. ult. ff. de jurisdict.* vide tamen *l.* 29. *ſupr. de pactis.*

TIT. XLIX. (1. *Lib.* 50. *D.* 13. *l. ult.* (2. Immo vide *l.* 1. §. 3. *ff. de calumniatorib.* (3. *d. l.* 1. §. 2. §. 3.

memo-

memoratam ostendatur dedisse, vel promisisse, memoratis pœnis dantes & accipientes subjacebunt.

2. Imp. CONSTANTINUS A. ad Felicem.

DE eo, qui pretio depravatus 4, aut gratia perperam judicaverit, ei vindicta, quem læserit, non solum æstimationis dispendii, sed etiam litis discriminis 5 præbeatur. Dat. 8. Calend. Nov. CONSTANTINO A. 5. & LICINIO CC. COSS. 322.

TIT. L. SENTENTIAM RESCINDI 1 NON posse.

1. Imp. GORDIANUS A. Secundo.

NEque suam, neque decessoris 2 sui sententiam quemquam posse retractare 3, in dubium non venit: Nec necesse esse ab hujusmodi decreto interponere provocationem, explorati juris est. PP. Cal. Mart.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Alexandro.

PEremptorias exceptiones omissas in initio 4, antequam sententia feratur, opponi posse, perpetuum Edictum manifeste declarat. Quod si aliter actum fuerit, in integrum restitutio permittitur. Nam judicatum contra majores annis viginti quinque non oppositæ præscriptionis velamento, citra remedium appellationis, rescindi non potest. 7. Cal. Jan. *Nicomediæ*, CC. COSS.

3. Imp. CONSTANTIN. A. ad Proculum.

IMpetrata Rescripta non placet admitti, si decisæ 5 semel causæ fuerint judiciali sententia, quam provocatio nulla suspendit: sed eos, qui talia Rescripta meruerunt, etiam lumine judiciorum expelli. Datum 6. Calend. Januar. CONSTANT. & LICINIO AA. COSS. 312.

TIT. LI. DE FRUCTIBUS ET LITIUM expensis.

1. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Alexandro.

HOc *fructuum* nomine continetur, quod justis sumptibus deductis 1 superest. 3. Non. April. CC. COSS.

2. Impp. VALENS & VALENT. AA. Olybrio PP.

LItigator victus, qui post conventionem rei incumbit alienæ, non in sola rei redhibitione teneatur, nec tantum fructuum præstationem eorum, quos ipse percepit, agnoscat: sed [etiam] eos, quos percipere potuisset 2, non quos eum redegisse constat, exsolvat, ex eo [tempore], ex quo re in judicium deducta, scientiam 3 malæ fidei possessionis accepit. Heredis quoque succedentis in vitium par habenda fortuna est. Dat. 7. Cal. Maji, *Trev.* VALENT. N. P. & VICTORE COSS. 369.

3. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Asclepiodoto PP.

TErminato transactoque negotio, posthac nulli actio neque ex Rescripto super sumptuum petitione præstetur, nisi Judex, qui de principali negotio sententiam promulgavit, cominus partibus constitutis, juridica pronunciatione significaverit *victori causæ restitui debere expensas, aut super his querelam jure competere.* Post absolutum enim dimissumque judicium, nefas est, litem alteram consurgere ex litis primæ materia. Datum 3. Cal. April. *Constantinop.* ASCLEPIODOTO & MARINIANO COSS. 423.

4. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Edictum ad populum.

NOn ignoret is, cujus ex interpellatione aliquis secundum datam formam in longinqua protractus fuerit examina, quod si culpa sua fuerit dilata cognitio, vel minime actioni suæ adfuerit, vel delata [non] probaverit: pro calumnia quidem pœnam luat legibus constitutam: pro pecuniaria vero causa, post sumptus 4, considerata quantitate postulatorum, vel medii itineris intervallo, condemnationem pro æstimatione judicis sustinebit. Dat. 5. Id. Nov. *Constant.* VALENT. A. 7. & AVIENO COSS. 450.

5. Imp. ZENO.

COnstitutio præcipit, ut quivis Judex in sententia sua jubeat victum factos in judicio sumptus præstare. 5 Habet & potestatem Judex transcendendi sumptum ad decimam usque partem eorum, quæ impensa sunt, si eum ad hoc partis ejus, quæ sumptum profudit, impudentia permoverit: ita ut ea, quæ impensas excedunt, ad fiscales rationes pertineant, nisi forte Judex detrimentum partis victricis sarcire volens, partem aliquam horum ei adsignet. Neque tantum actor atque reus (in expensas) condemnantur, quum judex utrique competens est; verum etiam quum non est judex actoris competens: qui tamen ex reconventione victus sit, nec eum judicem recusare possit: sive adeo Præsides, sive dati à Principe arbitri, judices fuerint. Nam & hi suos executores atque compulsores habent. Quod si judex hoc non fecerit, ipse parti victrici damnum illud compensare cogitur. §. 1. Si quis vero conventus bona fide solverit, aut actor lite destiterit, aut etiam judex inveniat eum non calumniatorem, sed de re dubia litigantem: hic evitabit impensarum condemnationem. §. 2. Manifestum est autem, quod in judicibus pedaneis Præses [seu Magistratus] est, qui debet eis assignare officialem [seu apparitorem] hæc tractantem [seu dirigentem.] Datum 7. Calend. April. post Consulatum LONGINI.

6. Imp. ANASTASIUS A. Stephano Magistro militum.

CUm quidam per leges sacrasque constitutiones, alii per speciales largitates sibi præstita privilegia prætendunt, tam super sportulis 6 pro conventionibus usque ad certam quantitatem præbendis, quam super expensis litium, vel minuendis, vel penitus non agnoscendis: per hanc Legem decernimus, ut quicunque hujusmodi privilegio munitus est, vel postea talem prærogativam quolibet modo meruerit, sciat, & si quos ipse, utpote obnoxios sibi pro quacunque criminali, vel civili causa constitutos, in accusationem deduxerit: hos nihilominus iisdem privilegiis potituros: quoniam non est ferendum 7, eos, qui præfatas prærogativas (ut [jam] ante latum est) prætendunt, aliquid plus ab adversariis suis quærere concedi, quam ipsi ab aliis pulsati facere patiantur: ita scilicet, ut hæc quidem forma modis omnibus observetur super privilegiis per liberalitates, vel generaliter quibusdam officiis, aut scholis, seu dignitatibus, vel specialiter certis personis præstitis, vel postea præbendis: sive hoc ipsum expressim principalibus dispositionibus, vel affatibus insertum, sive prætermissum sit, vel fuerit.

TIT. LII. DE RE JUDICATA. 1

1. Imp. ANTONINUS A. Stellatori.

REbus quidem judicatis standum est. Sed si probare poteris eum, cui condemnatus es, id, quod furto amisisse videbatur, recepisse: adversus judicati agentem, doli exceptione opposita tueri te poteris. 12. Calend. Martii, ANT. A. 4. & BALBINO COSS.

2. Idem A. Pacatiano.

REs judicatæ si sub prætextu *computationis* 2 instaurentur, nullus erit litium finis. PP. Prid. Non. * *Romæ*, LÆTO & CEREALE COSS. 216.

(4. *l.* 7. *infr. quando provocare non est nec. l.* 14. *ff. de judiciis.* (5. *l. ult. ff. de extraord. cognit.*

TIT. L. (1. *l.* 9. *supr. de sentent. & interlocut.* (2. *d. l.* 9. (3. *l.* 9. *infr. comminationes, epistolas, &c. auctoritat. rei judic. non hab.* (4. *l.* 4. *infr. de exceptionib. l.* 23. §. 3. *ff. de condict. indeb.* (5. *l.* 2. *in fin. l.* 3. *supr. ut lite pendente. l. ult. supr. de errore advocat. l. ult. supr. quomodo & quando judex.*

TIT. LI. (1. *l.* 36. *in fin. ff. de hered. petit.* (2. *l.* 22. *supr. de rei vindicat.* §. 2. *Inst. de off. judicis.* (3. *d. l.* 22. *v. l.* 25. §. 7. *ff. de heredit. petit.*

(4. *l.* 13. §. 6. *l.* 15. *l.* 79. *ff. de judiciis.* §. 1. *vers. hæc autem omnia. Inst. de pœna temere litig.* (5. *d. vers. hæc autem. l. ult. infr. quando provocare non est necesse.* (6. Adde *l.* 12. §. 1. *& seq. infr. de prox. sacror. scrin.* (7. *v. tit. ff. quod quisque juris in alterum.*

TIT. LII. (1. *Lib.* 42. *D.* 1. (2. *l.* 1. *supr. de errore calculi.*

3. Idem A. Demetrio, & aliis.

SI pecuniam, quam mala ratione intercepisse vos apparuerit, jussi sitis inferre cum pœna, & comperto præcepto Præsidis non 3 provocaveritis: universam quantitatem debetis inferre.

4. Imp. GORD. A. Antonino.

SUb specie *novorum instrumentorum* 4 postea repertorum, res judicatas restaurari, exemplo grave est. Dat. 8. Id. Mart.

5. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Valentino.

AD solutionem *dilationem* 5 petentem, acquievisse sententiæ manifeste probatur: sicut eum, qui quolibet modo sententiæ acquieverit. Nec enim instaurari finita, rerum judicatarum patitur auctoritas.

6. Impp. HONOR. & THEODOS. AA. Juliano Proconsuli Africæ.

GEsta, quæ sunt translata in publica monumenta, habere volumus perpetuam firmitatem. Neque enim morte cognitoris perire debet publica fides. Datum 3. Calend. Septembr. *Romæ*, CONSTANTIO & CONSTANTE COSS. 414.

TIT. LIII. DE EXECUTIONE REI judicatæ.

1. Impp. SEVER. & ANTONIN. AA. Justino.

NImis propere Judex *pignora Marcellæ capi, ac distrahi jussit* ante rem judicatam. Prius est ergo, ut servato ordine, actionem adversus eam dirigas, & causa cognita sententiam accipias. PP. 3. Calend. Februar. ALBINO & ÆMILIANO COSS. 207.

2. Iidem AA. Agrippæ.

SI causam judicati non novasti 1, rem judicatam Præses provinciæ etiam *pignoribus* 2 captis ac distractis ad emolumentum perduci jubebit. Quod si novata causa est, ex stipulatu tibi actio competit: & Judice accepto secundum juris formam experire.

3. Iidem AA. Agrippæ.

ORdo rei gestæ, & mora solutionis, quæ intercessit, constantius desiderat remedium. Si itaque Præsidem provinciæ, qui rem judicatam exequi debet, adieris, & allegaveris res soli, quæ *pignori* datæ sunt, diu subhastatas, ex compacto, sive ambitione diversæ partis emptorem non 3 invenire [potuisse,] in possessionem earum te mittet, ut [vel] hoc remedio res tamdiu protracta ad effectum perducatur. Dat. 11. Cal. Jul. MESSALA & SABINO COSS. 215.

4. Iidem AA. Marcello militi.

STipendia 4 retineri propterea, quod condemnatus es, non patietur Præses provinciæ: cum rem judicatam possit aliis rationibus exequi. PP. 3. Non. *

5. Imp. GORD. A. Amando.

ETiam *nomen* 5 *debitoris* in causa judicati capi posse, ignotum non est. PP. 3. Id. Octobr. ATTICO & PRÆTEXTO COSS. 243.

6. Imp. PHILIPPUS A. & C. Titiano.

SI (ut proponis) rerum judicatarum *Executor* 6 datus partes [sibi] Judicis vindicavit 7, & contra ea, quæ pridem pro partibus tuis fuerunt statuta, aliquid pronunciandum putavit: sententia ab eo dicta vim rei judicatæ obtinere nequaquam potest.

7. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Theodoro.

SI longis apertisque frustrationibus partis adversæ, restitutio remorata est, etiam servis rebus humanis exemptis 8: à frustratore æstimatio eorum restituenda est. Animalia quoque cum fœtibus 9 tibi intercessu Præsidis repræsentabuntur.

8. Iidem AA. & CC. Nicomacho.

EXecutorem 10 eum solum esse manifestum est, qui post sententiam inter partes audita omni & discussa lite prolatam, rei judicatæ vigorem ad effectum videtur adducere. Sine die & Consule.

9. Iidem AA. & CC. Glyconi.

EOs, quos debitores tuos esse contendis, apud Rectorem conveni provinciæ: qui sive debitum confessi, sive negantes & convicti fuerint condemnati, nec intra statutum 11 spatium solutioni satisfecerint: cum latæ sententiæ pignoribus 12 etiam captis, ac distractis, secundum ea, quæ sæpe constituta sunt, meruerint executionem, juris formam tibi custodiet. S. Non. Novembr. CC. COSS.

TIT. LIV. DE USURIS REI JUDICATÆ.

1. Imp. ANTONINUS A. Procuratoribus hereditatum.

IS, qui bona secundum dictam sententiam prosequitur: eas quoque rationes habiturus est, ut qui post legitimum tempus placitis non obtemperaverit, usuram centesimam 1 temporis, quod postea fluxerit, solvat.

2. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ PP.

EOs, qui condemnati solutionem pecuniarum, quas dependere jussi sunt, ultra quatuor 2 menses à die condemnationis, vel si provocatio fuerit porrecta, à die confirmationis sententiæ connumerandos distulerint: centesimas 3 usuras exigi præcipimus: nec priscis legibus, quæ duas 4 centesimas [eis] inferebant, nec nostra sanctione 5, quæ dimidiam centesimæ statuit, locum in eorum personam habentibus. Dat. 7. Id. April. *Constant.* DECIO COS. 529.

3. Idem A. Joanni PP.

SAncimus, si quis condemnatus fuerit post datas à nobis quadrimestres inducias, centesimas quidem usuras secundum naturam judicati eum compelli solvere, sed tantummodo sortis, & non usurarum, quæ ex pristino contractu in condemnationem deductæ sunt. Cum enim jam constituimus *usurarum 6 usuras penitus esse delendas*, nullum casum relinquimus, ex quo hujusmodi machinatio possit induci. Si enim sine emendatione relinquatur: aliquid absurdum, atque inelegans necesse est venire: cum [usuræ] utiliter ex contractibus descendentes, plerumque minores centesimæ 7 ex nostra lege factæ sunt: & necesse est, minoribus usuris graviores supponi. Si enim ex judicati actione centesimæ omnimodo currunt usuræ, ex contractibus autem hoc raro contingit: in capitulis lege nostra tantummodo exceptis, hujusmodi iniquitatem ipsa rerum necessitas introducebat. Et ideo pio remedio causam corrigentes, sancimus sortis 8 tantummodo usuras usque ad centesimam currentes, ex judicati actione profligari: non autem usurarum quantascunque usuras. Si enim novatur judicati actione prior contractus: necesse est usurarum quidem, quæ anterioris contractus sunt, cursum post sententiam inhiberi: alias autem usuras ex judicati actione tantummodo sortis procedere; & non ideo, quod forsitan consummata est quantitas sortis, & usurarum, totius summæ usuras postea colligi, sed sortis tantummodo. §. 1. Et cum antiquitas pessimo exemplo reis quidem condemnatis laxamentum duorum mensium præstabat: fidejussores 9 autem eorum eodem uti beneficio non concedebat, ut liceret victoribus, relictis propter legem condemnatis personis, à fidejussoribus eorum, vel mandatoribus statim pecunias, vel res in condemnatione positas exigere: hujusmodi acerbitatem resecantes, sancimus, quadrimestres 10 inducias, quas dedimus condemnatis, etiam ad fidejussores eorum, & mandatores extendi, ne legi fiat derogatum. Cum enim interventor solvere compellebatur, & ipse reum coërcebat ad invitam solutionem,

(3. v. *l.* 1. *infr. de his qui per met. jud. non appellav.* (4. *l.* 35. *ff. h. t. l.* 27. *in fin. ff. de exceptione rei judic.* collata *l.* 11. *pr. ff. eod.* (5. v. *l.* 5. *supr. de recept. arbitr. l.* 40. *ff. de pactis.*

TIT. LIII. (1. *l.* 4. §. 4. *ff. de re judic.* (2. *l. ult. infr. h. t.* (3. Fac. *l.* 3. *infr. de jure dominii impetr.* (4. Vide tamen *l.* 40. *ff. de re judic.* (5. *l.* 15. §. 8. *ff. d. t.* (6. v. *l. pen. infr. h. t.* (7. Confer *l.* 20. *ff. de jurisdict.* (8. v. *l.* 8. *ff. de re judic.* (9. arg. *l.* 2. *supr. de fructib. & lit. expens.*

(10. v. *l.* 6. *supr. h. t. l.* 4. *ff. de appellation.* (11. *l.* 2. *infr. tit. prox.* (12. *l.* 2. *supr. h. t. l.* 31. *in fin. ff. de re judicat.*

TIT. LIV. (1. v. *l.* 2. *in fin. infr. h. t.* (2. *l.* 1. *supr. l. ult. infr. eod. l. ult. supr. tit. prox.* adde *l.* 31. *in fin. ff. de re judic.* (3. *l.* 1. *supr. h. t.* (4. Adde *l.* 26. §. 1. *vers. cæteros. supr. de usuris.* (5. d. *vers. cæteros.* (6. *l.* 28. *supr. d. t.* (7. *l.* 1. *l.* 2. *supr. h. t.* (8. Adde *l.* 13. *supr. de usuris. l.* 4. *supr. depositi. l.* 49. *in fin. ff. de action. empti & vend.* (9. Confer *l.* 27. §. 1. *ff. de pactis. l.* 21. §. 5. *ff. de recept. qui arbitr.* (10. v. *l.* 2. *supr. h. t.*

nullum

nullum condemnatus habebat sensum nostræ humanitatis: quia per medium fidejussorem 11 statim pecunias persolvere compellebatur.

TIT. LV.
SI PLURES 1 UNA SENTENTIA condemnati sunt.

1. Imp. ALEXANDER A. Victori.

SI non singuli in solidum, sed generaliter tu, & collega tuus una, & certa quantitate condemnati estis: nec additum est, *ut*, *quod ab altero servari non posset*, *id alter suppleret*: effectus sententiæ [pro] virilibus 2 portionibus discretus est. Ideoque parens pro tua portione sententiæ, ob cessationem alterius ex causa judicati conveniri non potes.

2. Imp. GORDIANUS A. Anniano.

QUoties à tutoribus singulis procuratoribus datis, sequitur in omnium persona condemnatio, periculum sententiæ videtur esse divisum 3: ideoque quod ab uno servari non poterit, à cæteris exigi non posse, explorati juris est.

TIT. LVI.
QUIBUS RES JUDICATA NON nocet.

1. Imp. ALEXANDER A. Masculino.

SI neque mandasti fratri tuo defensionem rei tuæ, neque quod gestum est, ratum habuisti: præscriptio rei judicatæ tibi non oberit. Et ideo non prohiberis causam tuam agere sine præjudicio rerum judicatarum. PP. Non. Maji, ALEXAND. A. COS. 223.

2. Imp. GORD. A. Athemio.

REs inter alios 1 *judicatæ*, *neque emolumentum afferre his*, *qui judicio non interfuerunt*, *neque præjudicium* 2 *solent irrogare*; Ideoque nepti tuæ præjudicare non potest, quod adversus *coheredes* ejus judicatum est, si nihil adversus ipsam 3 statutum est.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Honorato.

JUris manifestissimi est, & in accusationibus 4 his, qui congressi [in] judicio non sunt, officere non posse, si quid forte præjudicii videatur oblatum.

4. Iidem AA. & CC. Soteriano.

NEc in *simili* negotio res inter alios 5 actas absenti præjudicare, sæpe constitutum est. Datum *Sirmii*, 6. Cal. Decembr. CC. COSS.

TIT. LVII.
COMMINATIONES 1, EPISTOLAS 2, PROGRAMMATA 3, subscriptiones 4 auctoritatem rei judicatæ non habere.

1. Imp. ANTONINUS A. Rogatiano.

NEc vim stipulationis obtinere potest comminatio 5 Judicis, qui *certas usuras præstituros eos esse* dixit, qui intra certum diem debitum non exsolvissent. Prid. Id. Januar. ANTON. A. 4. & BALBINO COSS. 214.

2. Imp. ALEXANDER A. Maximo.

REi judicatæ effectum non habet, quod per epistolam Rector provinciæ solvere vos pecuniam Reipublicæ jussit. 4. Id. Mart. MAXIM. 2. & ÆLIANO COSS. 224.

3. Idem A. Zotico.

EA, quæ causa cognita statuuntur, subscriptionibus 6 revocari non posse, sæpe rescriptum est. PP. 6. Id. Septembr. ALBINO & MAXIMO COSS. 228.

4. Imp. GORD. A. Asclepiodoto.

INterlocutio 7 Præsidis apud acta signata, [*ut*] *nisi solutioni debiti is*, *qui convenitur*, *obsequium præstitisset*, *duplum seu quadruplum inferat*: voluntas potius comminantis 8, quam sententia judicantis est: cum placitum hujusmodi, ne rei judicatæ auctoritatem obtineat, juris ratio declarat.

5. Idem A. Jucundo.

JUdex, qui disceptationi locum dederat, partium allegationes audire & examinare debuit: nam subscriptionem 9 ad libellum datam talem, quæ diversam partem in possessionem fundi mitteret, vicem rei judicatæ non obtinere, non ambigitur. PP. 12. Cal. Februar. GORD. A. 5. & POMPEJANO COSS. 242.

6. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Cassiano.

PRogramma, si quod à Præside provinciæ propositum est, vim rei judicatæ nequaquam obtinere potest: nec comminationem 10 vim rei judicatæ obtinere manifestum est.

7. Imp. CONSTANTINUS A. ad Bassum PP.

QUod magno conflictu sententia decerni solet, id paucis 11 literis temere descriptis definiri fas non est. Dat. 15. Cal. April. CONSTANT. A. 6. & MAXIM. COSS. 306.

TIT. LVIII.
SI EX FALSIS 1 INSTRUMENTIS, VEL testimoniis judicatum sit.

1. Impp. SEVER. & ANTONIN. AA. ad Bassianum.

SI tabulas testamenti, quas secutus Proconsul Vir Clarissimus sententiam dixit, falsas dicere vis, præbebit notionem suam non obstante præscriptione rei judicatæ 2, quia nondum de falso quæsitum est.

2. Imp. ALEXANDER A. Optato.

ET qui non provocaverunt, si instrumentis falsis 3 se victos esse probare possunt, cum de crimine docuerint, ex integro de causa audiuntur. PP. 16. Calend. Octobr. JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

3. Idem A. Clementi.

FAlsam quidem testationem 4, qua diversa pars in judicio adversus te usa est, ut proponis, solito more arguere non prohiberis; sed causa judicati in irritum non devocatur, nisi probare poteris, eum, qui judicaverat, secutum ejus instrumenti fidem, quod falsum esse constiterit, adversus te pronunciasse. PP. 7. Calend. Septembr.

4. Imp. GORD. A. Herennio.

JUdicati executio solet suspendi, & soluti dari repetitio, si falsis instrumentis circumventam esse religionem judicantis 5, crimine postea falsi illato, manifestis probationibus fuerit ostensum. PP. 5. Id. Septembr.

TIT. LIX.
DE CONFESSIS. 1

1. Imp. ANTONINUS A. Juliano.

COnfessos *in jure pro judicatis* 2 *haberi* placet. Quare sine causa desideras recedi à confessione tua, cum & solvere cogeris. Accept. 3. Calend. Octobr. GENTIANO & BASSO COSS. 212.

(11. Adde *l.* 28. *ff. de recept. qui arbitr.*

TIT. LV. (1. v. *l.* 39. *in fin. ff. de jure fisci.* (2. *l.* 2. *infr. h. t. l.* 43. *ff.* de re judic. *l.* 10. §. 3. *ff. de appellat.* (3. *l.* 1. *supr. h. t.*

TIT. LVI. (1. v. *l.* 63. *ff.* de re judic. adde *infr. inter alios acta*, *vel judic. l.* 7. *l.* 14. *l.* 22. *l.* 27. *ff. de except. rei judic.* v. *l.* 14. *in fin. ff. de probation.* (2. *l.* 1. *ff. de except. rei judic.* (3. *l.* 2. *supr. de fide instrum.* (4. *l.* 9. *infr. de accusation.* (5. *l.* 2. *supr. h. t.* v. *infr. inter alios acta.* vide tamen *l.* 38. *ff. de legib.*

TIT. LVII. (1. *l.* 1. *l.* 4. *l.* 6. *in fin. infr. h. t.* (2. *l.* 2. *infr. eod.* (3. *l.* 6. *infr. eod.* (4. *l.* 3. *l.* 5. *infr. eod.* (5. *l.* 4. *l.* 6. *infr. eod.* adde *l.* 7. *supr. de sentent. & interlocut.* (6. *l.* 5. *infr. h. t.*

(7. *d. l.* 7. *supr. de sentent. & interlocut.* (8. *l.* 1. *supr. h. t.* (9. *l.* 3. *supr. eod.* (10. v. *l.* 1. *l.* 4. *supr. eod.* (11. *l.* 2. *supr. eod.* vide tamen *arg. l.* 13. *infr. de donationib.*

TIT. LVIII. (1. *l. pen. supr. de transact. l.* 33. *ff. de re judic. l.* 5. *supr. si contra jus vel utilit. publ. l.* 75. *ff. de judiciis.* v. *supr. si tutor vel curator falsis allegationib.* (2. *arg. d. l. pen. supr. de transaction.* (3. *d. l. pen. d. l.* 33. *d. l.* 75. adde *l.* 29. *ff. ad leg. Corn. de falsis.* (4. v. *l.* 33. *ff. de re judic.* (5. *l.* 1. *l.* 2. *supr. h. t. l.* 11. *ff. de exceptionib.*

TIT. LIX. (1. *Lib.* 42. *D.* 2. (2. *l.* 6. §. 2. *ff. h. t.*

TIT. LX.

INTER ALIOS ACTA, VEL JUDICATA 1, aliis non nocere.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Epicrati.

INter alios 2 res gestas aliis non posse præjudicium facere, sæpe constitutum est. Unde, licet quosdam de heredibus ejus, quem debitorem tuum fuisse significas, solvisse commemores: tamen 3 cæteri non alias ad solutionem urgentur, nisi debitum probatum fuerit. 5. Calend. April. *Byzantii*, AA. COSS.

2. Iidem AA. & CC. Epicrati.

INter alios factam transactionem 4 absenti non posse facere præjudicium, notissimi juris est. Quapropter, adito Præside Provinciæ, aviam tuam mancipium tibi donasse proba: ac si hoc jure ad te pertinere perspexerit, restitui tibi providebit. Neque enim, si te absente divisionem ejus fecerunt, aliquid juri tuo derogari potuit. S. Idib. Aprilis.

3. Iidem AA. & CC. Fortunatæ.

SI cum fratre tuo matri successisti: frater pro portione tua cum debitoribus hereditariis paciscendo 5, vel agendo, non ex tua voluntate, pro hereditaria parte tibi quæsitam obligationem extinguere non potuit. 5. Id. Octobr. *Retriæ*, AA. COSS.

TIT. LXI.

DE RELATIONIBUS. 1

1. Imp. CONSTANTINUS A. Profuturo P. F. annonæ.

SI quis judicum duxerit esse referendum, nihil [inter partes] pronunciet: sed magis super quo hæsitandum putaverit, nostram consulat scientiam; aut si tulerit sententiam, minime postea, ne à se provocetur, relatione præmissa terreat litigantes: sciens, quod si hoc fecerit, nihilominus jure appellationis res agitabitur. Sed nec ad nos mittatur aliquid, quod plena 2 instructione indigeat. Quoties autem ad nostram scientiam Judex se polliceatur relaturum, consultationis exemplum litigatoribus illico 3 edi apud acta jubeat: ut si cui forte relatio minus plena, vel contraria videatur, is refutatorias 4 preces similiter apud acta sine aliqua frustratoria dilatione offerat. Dat. 4. Calend. Februar. *Sirmii*, CONSTANT. A. 5. & LICINIO COSS. 312.

In AUTHENT. ut Judices non exspect. sacras jussio. §. 1. col. 9. tit. 8. al. 4. Novell. 125. cap. 1.

NOvo jure causa perfecte examinata, sententia terminetur: quæ executioni legitimæ demandatur, nisi ab ea fuerit appellatum.

2. Impp. VALENTINIANUS & VALENS AA. ad Viventium PP.

SUper delictis provincialium nunquam Rectores provinciarum ad scientiam Principum putent esse referendum, nisi ediderint prius consultationis exemplum: quippe tunc demum relationibus plena veritas est, cum vel allegationibus repelluntur 5, vel probantur assensu. Dat. 3. Calend. Januar. *Trev.* VALENTINIANO & VALENTE AA. COSS. 365.

3. Iidem AA. & GRATIAN. A. ad Apodemium.

SI quando ratio, aut necessitas est in negotiis nostra judicia requirendi, expectandique responsa: omnes omnino causas relationis series comprehendat 6: ut recitata consultatione, quæ ita est dirigenda, propemodum actorum recensione non sit opus: actis etiam necessario sociandis. Dat. 6. Id. Maji, *Trev.* VALENTINIANO NB. P. & VICTORE COSS. 369.

TIT. LXII.

DE APPELLATIONIBUS 1 ET CONSULTATIONIBUS.

1. Sententia Divi SEVERI A. data in persona Marci Prisci Idib. Januar. POMPEJANO & AVITO COSS. 210.

PRius de possessione 2 pronunciare, & ita crimen 3 violentiæ excutere Præses provinciæ debuit: quod cum non fecerit, [juste ab eo] provocatum est.

2. Imp. ALEXANDER A. Plautiano.

NOvum quod postulas, non est, quod etsi Rescripti 4 mei auctoritas intercesserit, provocandi tamen facultas tibi non denegetur.

3. Imp. GORDIANUS A. Victori.

APpellatione interposita, licet à Judice repudiata sit, in præjudicium deliberationis nihil fieri debere, & in eo 5 statu omnia esse, quo tempore pronunciationis fuerunt, sæpissime constitutum est. PP. 4.

4. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Probo.

SI ad scribatum nominatus 6 non provocasti, convelli statuta non possunt.

5. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Valenti, & aliis.

PRæses provinciæ, ad quem appellasti, si non vitio negligentiæ vestræ tempus, quod ad reddendos *apostolos* 7 præscriptum est, exemptum esse animadverterit, sed ex fatalis casus necessitate diem functo eo 8, qui eos perferebat, id accidisse cognoverit, juxta perpetui juris formam desiderio vestro medebitur.

6. Iidem AA. & CC. dicunt.

EOs, qui de appellationibus cognoscent, ac judicabunt, ita judicium suum præbere conveniet, ut intelligant, quod, cum appellatio post decisam sententia litem interposita fuerit, non ex occasione aliqua remittere negotium ad judicem suum fas sit, sed omnem causam propria 9 sententia determinare conveniat: cum salubritas legis constitutæ ad id spectare videatur, ut post sententiam ab eo, qui de appellatione cognoscit, recursus fieri non possit ad judicem, à quo fuerit provocatum. Quapropter remittendi litigatores ad provincias, remotam occasionem atque exclusam penitus intelligant: cum super omni causa interpositam provocationem, vel injustam 10 tantum liceat pronunciare, vel justam. §. 1. Si quid autem in agendo negotio minus se allegasse litigator crediderit, quod in judicio acto fuerit omissum, apud eum, qui de appellatione cognoscit, persequatur 11: cum votum gerentibus nobis aliud nihil in judiciis, quam justitiam locum habere debere, necessaria res forte transmissa non excludenda videatur. §. 2. Si quis autem post interpositam appellationem necessarias sibi putaverit esse personas, per quas apud Judicem, qui super appellatione cognoscet, veritatem possit ostendere, quam existimavit occultam, hocque fieri Judex perspexerit, sumptus 12 iisdem ad faciendi itineris expeditionem præbere debebit: cum id ipsa justitia persuadeat ab eo hoc recognosci, qui evocandi personas sua interesse crediderit. §. 3. Super his vero, qui in capitalibus causis constituti appellaverint, quos tamen & ipsos, vel qui pro his provocabunt, non nisi audita omni causa atque discussa, post 13 sententiam dictam appellare conveniet: id observandum esse sancimus, ut inopia 14 idonei fidejussoris, retentis in custodia reis, opiniones suas Judices, & exempla 15, ab appellatoribus edita, ac refutatorias 16 eorum ad scrinia, quorum interest, transmittant: quibus

---

TIT. LX. (1. *l. 2. l. ult. supr. quib. res judic. non nocet. l. 7. §. 4. ff. de except. rei judic. l. 16. in fin. ff. qui potiores in pign. l. 63. ff. de re judicat. l. 2. infr. de exceptionib.* (2. *l. 19. supr. de locato. d. l. 2. l. ult. supr. quib. res judic. non nocet. l. 2. l. 3. infr. h. t. l. 2. infr. de exceptionib. l. 1. l. 26. supr. de transactionib. l. 27. §. 4. in fin. ff. de pactis. l. 3. ff. de transaction. l. 16. in fin. ff. qui potiores in pign. l. 63. ff. de re judic. l. 7. §. 2. ff. de accusationib.* (3. Fac. *l. 31. ff. de judiciis.* (4. *l. 1. l. 26. supr. l. 3. ff. de transactionib.* (5. *l. 27. §. 4. in fin. ff. de pactis.*

TIT. LXI. (1. *Lib. 49. D. 1.* adde *Nov. 115. c. 1. Nov. 125. c. 1.* (2. *l. 3. infr. h. t. l. 15. infr. tit. prox.* (3. v. *l. 6. in fin. infr. d. t.* (4. v. *l. ult. §. 1. infr. d. t.* (5. v. *l. 1. in fin. supr. h. t.* (6. *d. l. 1. l. 6. §. 1. ff. de interdict. & relegat.*

TIT. LXII. (1. *Lib. 49. D. 1. Nov. 115.* (2. *l. 3. supr. fin. regund. l. 7. infr. ad leg. Jul. de vi publ. & priv.* (3. *l. 4. supr. de ord. judicior.* (4. *l. 1. §. 1. ff. h. t.* (5. v. *l. 1. ff. nihil innovari appellat. interpos.* (6. *l. 7. l. 11. infr. h. t. l. 2. infr. de decurionib.* (7. v. *l. un. ff. de libellis dimiss.* (8. v. *infr. si pendente appellat. mors interven.* (9. *Nov. 82. c. 13.* (10. *l. 21. §. 2. l. 24. pr. ff. h. t. l. 39. pr. ff. de minorib. l. 57. §. 1. ff. de admin. & peric. tut. l. 97. ff. de legat. 3. l. 11. §. 3. ff. ad leg. Falcid. l. 122. §. 5. ff. de verb. oblig. l. 20. ff. de quæstionib. l. 2. pr. ff. quando appelland.* vide tamen *d. l. 20. ff. de quæstion.* (11. *l. 4. infr. de temporib. & reparat. appellation.* (12. *l. 11. supr. l. 3. §. 4. ff. de testib.* (13. *l. 7. infr. quorum appellat. non recip. l. 4. ff. de appellat. recipiend.* (14. *l. 12. in fin. infr. h. t.* (15. *l. 19. infr. eod.* (16. *d. l. 19. l. ult. §. 1. infr. eod.*

gestarum rerum fides manifesta relatione pandatur, ut meritis eorum consideratis, pro fortuna singulorum sententia proferatur. §. 4. Ne temere autem ac passim provocandi omnibus facultas præbeatur, arbitramur, eum, qui malam litem fuerit persecutus, mediocriter pœnam 17 à competenti judice sustinere. §. 5. Sin autem in judicio propriam quis fuerit causam persecutus, atque superatus voluerit provocare: eodem die, vel altero 18 libellos appellatorios offerre debebit. Is vero, qui negotium tuetur alienum, supradicta conditione etiam tertio die provocabit.

In AUTHENT. de appell. & intra quæ tempora. §. 1. col. 4. tit. 2. Novell. 23. cap. 1.

Hodie autem cuilibet tribuitur spatium decem dierum, à sententiæ 19 revocatione numerandum. §. 6. Apostolos 20 post interpositam provocationem, etiam non petente appellatore, sine aliqua dilatione 21 judicem dare oportet, cautione videlicet de exercenda provocatione in posterum minime præbenda. Sine die & Consule.

7. Iidem AA. & CC. Neroni.

[Hi,] qui ad civilia munera, vel ad decurionatum, vel honores evocantur, licet vacationem à Principibus acceperint, si appellationis 22 auxilio non utantur, consensu suo nominationem confirmant. Cum igitur ad munus vocatus appellaveris: apud Præsidem provinciæ juste te appellasse, ostende.

8. Iidem AA. & CC. Opimiano.

Si contra majorem viginti quinque annis sententia prolata, provocationis secutæ tempore 23 præfinito causas non esse repræsentatas, nec appellatione pendente transactione finitum negotium Rector animadverterit: res judicatas exequi curabit.

9. Iidem AA. & CC. Haberad. chariss. nobis.

Dominus litis causam appellationis, quam procurator 24 suus litigando interposuit, etiam absente procuratore exequi potest.

10. Iidem AA. & CC. Titiano.

Si actor 25 à curatore ordinatus deteriorem calculum reportaverit: tam ipse 26, quam curator 27 ad provocationis auxilium possunt pervenire: curator vero solus provocationis litem exercebit. Sin autem interim adolescens veniam ætatis impetraverit, vel ad legitimam ætatem pervenerit 28: potest suo nomine appellationem exercere. S. Prid. Calend. Octobr. *Viminacii*, CC. COSS.

11. Iidem AA. & CC. Antonino.

Cives & incolæ manifestas etiam excusationes habentes, [si] sub justa nominatione 29 non appellaverint, ad earum probationem non admittuntur.

12. Imp. CONSTANTIN. A. ad Catulinum, post alia.

Minime fas est, ut in civili negotio libellis appellatoriis oblatis, aut carceris cruciatus, aut cujuslibet injuriæ genus, seu tormenta, vel etiam contumelias perferat appellator: absque his criminalibus causis, in quibus etiamsi provocare possit, eum tamen statum debet obtinere, ut post provocationem in custodia 30 (si fidejussoris idonei copiam non habeat) perseveret. Dat. 5. Non. Nov. *Trev.* Acc. 15. Cal. Maji, *Hadrumeti*, VOLUSIANO & ANNIANO COSS. 314.

13. Idem A. Petronio Probiano suo salutem dicit.

Ex illo tempore, [ex] quo in civilibus causis, quæ inter privatos moventur, consultaturum, vel relaturum te esse promiseris, vel appellationis à te interpositæ solennia completa fuerint: nihil 31 posthac tibi quodlibet speciale ac requisitum, vel quibuscunque modis favoris gratiam præferens, audiendum est: sed observandum, ut juxta priora statuta solennitatis more expleto, gesta ad comitatum omnia dirigantur, &c. Dat. Idib. August. Arelato PP. Idib. Octobr. *Thebaste*, SABINO & RUFINO COSS. 316.

14. Idem A. ad Bassum P. V.

Litigatoribus copia est etiam non scriptis libellis illico appellare voce 32, cum res poposcerit judicata, [tam in civilibus, quam in criminalibus causis.] Dat. 8. Idib. Jun. *Sirmii*, GALLICANO & BASSO COSS. 317.

15. Idem A. ad Severum Vicarium.

Ne causas, quæ in nostram venerint scientiam, rursus transferri 33 ad judicia necesse sit: instructiones necessarias 34 plene actis inseri præcipimus: nam cogimur à proferenda sententia temperare: quoniam verendum est, ne lis incognito negotio dirimatur, adempta copia conquerendi. Quare perennibus inuretur judex notis, si cuncta, quæ litigatores instructionis probationisque causa recitaverint, indita actis, vel subjecta non potuerint inveniri. Dat. 10. Calend. Jul. *Aquilejæ*, CONSTANTINO 5. & LICINIO CC. COSS. 319.

16. Idem A. ad Maximum, post alia.

Eos etiam, qui imaginem principalis disceptationis accipiunt, appellationum adminicula necesse est accipere. Dat. Prid. Id. Januar. *Sirmii*, CRISPO 2. & CONSTANT. 2. COSS. 321.

17. Idem A. ad Julianum Præfectum urbi.

Si apud utrumque Prætorem, dum quæstio ventilatur, ab aliqua parte auxilium provocationis fuerit objectum: Præfecturæ 35 urbis judicium sacrum appellator observet. Dat. 3. Non. Aug. *Heracleæ*, CONSTANTINO A. 7. & CONSTANTIO C. 3. COSS. 326.

18. Idem A. Victori Rationali urbis Romæ.

Quoniam nonnulli fisci debitores, cum jussi fuerint debitam summam exsolvere, interposito provocationis auxilio vim executionis eludunt; nec jam opinionis 36 exemplum, nec refutatorias 37 preces curant petere, vel offerre: placuit, ut, si intra 38 dies solennitatibus præstitutos ad facienda hæc appellatoris cura defuerit, deserta ab eo provocatio existimetur, moxque debitum exigatur. Dat. Prid. Cal. Aug. CONSTANTINO & MAXIMO COSS. 327.

19. Idem A. ad universos provinciales.

A Proconsulibus, & Comitibus, & his, qui vice Præfectorum cognoscunt, sive ex appellatione, sive ex delegatione, sive ex ordine judicaverint, provocari permittimus: ita ut appellanti Judex præbeat opinionis 39 exemplum, & acta cum refutatoriis 40 partium suisque literis ad nos dirigat. A Præfectis autem prætorio 41 provocare non sinimus: Quod si victus oblatam, nec receptam 42 à judice appellationem affirmet: Præfectos adeat, ut apud eos de integro litiget, tanquam appellatione suscepta. Superatus etenim, si injuste appellare videbitur, lite perdita notatus 43 abscedet. At si vicerit, contra eum Judicem, qui appellationem non receperit, ad nos referri necesse est, ut digno supplicio puniatur. Dat. Cal. August. PP. Calend. Septembr. *Constantinop.* BASSO & ABLAVIO COSS. 331.

20. Idem A. Albino.

Et in majoribus, & in minoribus negotiis appellandi facultas est. Nec enim Judicem oportet injuriam 44 sibi fieri existimare, eo quod litigator ad provocationis auxilium convolavit. Dat. 7. Idib. April. MARCELLINO & PROBINO COSS. Dat. Cal. Aug. PP. Cal. Septembr. *Constantinop.* BASSO & BALBINO COSS. 333.

21. Impp. CONSTANTINUS & CONSTANS AA. ad Lollianum.

Quoniam Judices ordinarii provocationes existimant respuendas:

(17. v. *l.* 5. *in fin. infr. quorum appellat. non recip.* (18. *l.* 20. *ff. h. t. l.* 1. §. 11. *ff. quando appelland.* abrog. *Nov.* 23. *c* 1. *Auth. prox. infr. h. t.* (19. v. *l.* 1. §. 5. *ff. quando appelland.* (20. *l.* 32. §. 2. *infr. h. t.* (21. *l.* 1. *vers. quoties. supr. de relationib.* (22. *l.* 4. *supr. l.* 11. *infr. h. t. l.* 4. *infr. de munerib. patrimon. l.* 1. *pr. ff. de vacat. & excus. muner.* (23. *l.* 18. *infr. h. t.* (24. *l.* 10. *infr. l. ult. in fin. ff. eod. l.* 1. *l.* 2. *ff. an per alium causæ appellation.* fac. *l.* 17. *supr. de procuratorib.* (25. v. §. *ult. Inst. de curatorib.* (26. *l.* 4. *in fin. ff. h. t.* (27. *l.* 9. *supr. l. ult. in fin. ff. eod. l.* 3. *in fin. infr. quor. appellat. non recip.* (28. v. *d. l. ult. in fin. ff. h. t.* (29. *l.* 4. *l.* 7. *supr. eod.* (30. *l.* 6. §. 3. *supr. eod.* (31. *Nov.* 82. *Nov.* 113. *c.* 1. *& seq. v. supr. ut lite pendente.*

(32. *l.* 2. *l.* 5. *in fin. ff. h. t.* (33. Fac. *l.* 1. §. 1. *ff. à quib. appellari.* (34. *l.* 24. *infr. h. t. l.* 1. *l. ult. supr. de relationib.* (35. Fac. *l.* 19. *infr. h. t.* (36. *d. l.* 19. (37. *l. ult.* §. 1. *infr. l.* 6. §. 3. *supr. eod.* (38. *l.* 2. *in fin. l.* 5. *infr. de temporib. & reparat. appellat. l.* 2. *in fin. infr. quando provoc. non est necesse.* (39. *l.* 6. §. 3. *l.* 18. *supr. h. t.* (40. v. *l. ult.* §. 1. *infr. eod.* (41. *l.* 8. *supr. de episcop. aud. l. un. supr. de sentent. præf. præt. l.* 1. §. 1. *ff. de off. præf. præt.* (42. v. *l.* 5. *pr. ff. de appellat. recipiend.* (43. Immo vide *l.* 5. *in fin. infr. quorum appellat. non recip.* (44. v. *l.* 12. *supr. h. t.*

placet, ut si quis appellationem suscipere recusaverit, quæ non contra executionem 45, sed adversus sententiam intentionem jurgiumque terminantem fuerit interposita, triginta auri 46 pondo cogatur largitionibus nostris inferre: triginta alia officio ejus itidem soluturo, nisi ei pertinaciter restiterit, atque actis contradixerit, & quid jure sit constitutum, ostenderit. Dat. 8. Cal. Aug. *Messadensi*, PP. *Capuæ*, ARBITIONE & LOLLIANO COSS. 355.

22. Iidem AA. ad Volusianum P. P. post alia.

LAta sententia, quæ pertinet ad bona vacantia, & ad ea, quæ [ut] indignis 47, legibus cogentibus, auferuntur, si quis putaverit provocandum, vox ejus debebit admitti. 48 Dat. 3. Cal. August. ARBITIONE & LOLLIANO COSS. 355.

23. Iidem AA. ad Senatum.

CUm appellatio interposita fuerit per Bithyniam, Paphlagoniam, Lydiam, Hellespontum, Insulas etiam, ac Phrygiam salutarem, Europam, ac Rhodopen & Hemum montem, Præfecturæ 49 hujus urbis judicium sacrum appellator observet.

24. Impp. VALENTIN. & VALENS AA. salutem dicunt Ordini civitatis Carthaginensis.

JUdicibus non solum appellationis suscipiendæ necessitas videtur imposita, verum etiam triginta dierum spatia [ex die sententiæ] definita sunt, intra quæ gesta 50 una cum relatione litigatoribus convenit præstari: Judice & Officio ejus, si statuta fuerint aliqua parte mutilata, multæ subjacentibus. Dat. Prid. Non. Februar. *Mediolan.* Divo JOVIANO & VARRONIANO COSS. 364.

25. Imppp. GRATIAN. VALENTIN. & THEODOS. AAA. ad Syagrium P. P. post alia.

ET in multis à Judicibus inferendis appellationes jubemus admitti. Dat. 14. Cal. Jul. GRATIANO 5. & THEOD. 1. AA. COSS. 380.

26. Iidem AAA. ad Pelagium Com. R. P. post alia.

CUm post sententiam Discussoris 51, vel Rationalis fuerit provocatum, ad sinceritatem tuam negotium transferatur: ut si mediocritas negotii, aut longinquitas regionis ad judicium tuum litigatores venire non patiatur, judicio Rectoris provinciæ, quem ipse probaveris 52, negotium deleges. Datum 15. Cal. Mart. *Mediolan.* ARCAD. A. 1. & BAUTONE COSS. 385.

27. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Ennodio Proconsuli Africæ post alia.

NOminationes 53 libellis vel edictis factæ citra concilium publicum non valent: de quibus nec appellare necesse est, si solennitas deest. Dat. 17. Cal. Jun. *Mediol.* OLYBRIO & PROBINO COSS. 395.

28. Iidem AA. Nebridio Proconsuli Aliæ.

SI quis libellos appellatorios ingesserit, sciat se habere licentiam arbitrium commutandi, & suos libellos recuperandi, ne justæ pœnitudinis 54 humanitas amputetur. Dat. 11. Calend. August. *Constantin.* ARCAD. 4. & HONOR. 3. AA. COSS. 396.

29. Iidem AA. Cæsario P. P.

ADdictos supplicio, & pro criminum immanitate damnatos, nulli per vim 55, atque usurpationem vindicare liceat, ac tenere: quibus in causa criminali humanitatis 56 consideratione, si tempora suffragantur, interponendæ provocationis copiam non negamus: ut ibi diligentius examinetur, ubi contra hominis salutem per errorem, vel gratiam Cognitoris oppressa putatur esse justitia: ea conditione, ut si Proconsul, vel Comes Orientis, vel [Præfectus] Augustalis, vel Vicarii fuerint cognitores, non tam ad Clementiam nostram, quam ad Amplissimas 57 potestates sciant esse referendum. Eorum enim de his plenum volumus esse judicium, qui (si ita res est, & crimen exegerit) rectius possint punire damnatos. Dat. 6. Calend. August. *Mnizo*, HONORIO, A. 4. & EUTYCHIANO COSS. 398.

30. Iidem AA. Theodoro P. P.

SI quis provocatione interposita suspecti Judicis velit [prolatam] evitare sententiam, in hac voce liberam habeat potestatem: nec timeat contumeliam judiciorum: cum & ab ipsa injuria possit facile provocare: & maxime cum à solo tantum Præfecto prætorio 58, non sine dispendio causæ provocare permissum sit. Sciant igitur cuncti sibi ab injuriis, & suspectis judicibus, & in capitali supplicio 59, ac fortunarum dispendio provocationem esse concessam. Dat. 7. Id. Jun. *Mediol.* THEODORO V. C. COS. 399.

31. Impp. THEOD. & HONOR. AA. ad Asclepiodotum P. P. post alia.

SI appellationem oblatam, in qua vel tuæ amplitudinis, vel Urbicariæ Præfecturæ sacrum auditorium postulatur, judex non susceperit, vel suscepta appellatione apostolorum copiam denegaverit: ad deponendam super hac iniquitate querimoniam, necnon etiam conveniendum adversarium ex sententia prolata, juxta antiquum 60 jus anni metas habeat litigator: vel si hujusmodi appellatio suscepta non fuerit, in qua inferiorum Judicum sacra desideratur auditio, ad hæc eadem facienda sex menses habeat litigator. † Si vero arbiter appellationem suscipere, aut relationem dare contempserit, quatuor mensium tempora observantur: ut his quæ statuimus, actitatis, pareat appellator temporibus, quæ de appellationibus definita noscuntur. Datum 3. Calend. April. *Constantinopoli*, ASCLEPIODOTO & MARINIANO COSS. 428.

32. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Cyro P. P.

PRæcipimus ex appellationibus Spectabilium Judicum, quæ per consultationes nostri numinis disceptationem implorant, non nostram ulterius audientiam exspectari: ne nostris occupationibus, quibus pro utilitate mundi à singulorum nonnunquam negotiis avocamur, aliena defraudari commoda videantur. Sed si à Proconsulibus 61, vel Augustali, vel Comite Orientis, vel Vicariis fuerit appellatum: virum illustrem 62 Præfectum prætorio, qui in nostro est comitatu, virum etiam illustrem Quæstorem nostri palatii, sacris judiciis præsidentes, disceptationem jubemus arripere eo ordine, ea observatione, iisdemque temporibus, quibus cæteræ quoque lites fatali die post appellationem in sacris auditoriis terminantur: [&] hoc, licet quidam prædictorum spectabilium judicum jure concesso, ut sacri judices, appellationes acceperint. §. 1. Quod si à Duce fuerit appellatum, si 63 idem & Præses sit, Præfectura necessario tantum jure ordinario in sacro auditorio judicabit. §. 2. In his autem omnibus judiciis, quæ consultationum introduximus loco, vel apostolos 64, vel ea, quæ apud eum gesta sunt, contra cujus sententiam dicitur appellatum, suscipere ab appellatoribus, & cognitiones inducere apud viros illustres prædictos Judices, & ea, quæ geruntur, excipere, scribere, scriptaque litigatoribus edere nostros epistolares præcipimus: officiis videlicet eorum, cum quibus vir illustris Quæstor judicat, exequentibus judicata. §. 3. Hæc si appellatio fuerit oblata Judici, qui non ex delegatione cognoscit: eorum enim sententiis appellatione suspensis, qui ex delegatione cognoscunt: necesse est eos 65 æstimare, juste, necne fuerit appellatum, qui causas delegaverint judicandas. §. 4. Huic saluberrimæ legi illud etiam consultissime credidimus inserendum, ut si privato non illustri uni, pluribusve (ut assolet) nostra Serenitas adita delegaverit causam, & ejus, eorumve definitio fuerit appellatione suspensa: vir quidem magnificus Præfectus prætorio, qui in nostro est comitatu, cum viro illustri Quæstore temporali judicet die. 66 Nostri vero libellenses 67, quæ apud arbitros gesta sunt, suscipiant, cognitiones inducant, & ea, quæ geruntur, excipiant, scribant, scriptaque litigatoribus edant: qui etiam apud arbitros (licet illustres sint) ex delegatione nostra cognoscentes ex-

(45. *l.* 4. *pr. ff. eod. l.* 5. *infr. quor. appellat. non recip.* (46. Abrog. *Nov.* 126. *c.* 3. (47. *v. supr. de his quib. ut indign.* (48. *l.* 18. *supr. h. t.* (49. Adde *l.* 17. *supr. eod.* (50. *l.* 15. *l.* 19. *supr. l.* 32. §. 2. *infr. eod. l.* 3. *infr. de temporib. & reparat. appellat. Nov.* 126. *c.* 3. *Nov.* 134. *c.* 3. *in fin.* (51. *l.* 7. *infr. quor. appellat. non recip.* (52. Excip. *l.* 6. *pr. supr. h. t.* (53. Confer *l.* 4. *l.* 7. *l.* 11. *supr. eod.* (54. Fac. *l.* 4. §. 6. *supr. de hæreticis* collata *l.* 3. *in fin. supr. de apostatis.* (55. *l.* 6. *supr. de episcop. aud.* (56. *l.* 6. *ff. h. t.* (57. v. *l.* 32. *pr. infr. eod.*

(58. v. *l. un. supr. de sentent. præf. præt. l.* 8. *supr. de episcop. aud. l.* 19. *supr. h. t. l.* 1. §. 1. *ff. de off. præf. præt.* (59. *l.* 29. *supr. h. t.* (60. *l.* 5. *in fin. ff. de appellat. recipiend.* (61. v. *l.* 29. *supr. h. t.* (62. *Nov.* 126. *c.* 1. §. 4. *infr. h. l.* (63. Fac. *l.* 38. *infr. h. t.* (64. v. *l.* 6. *in fin. supr. eod.* (65. *l.* 1. *l.* 3. *ff. quis & à quo appell.* (66. v. *l.* 2. *infr. tit. prox.* (67. v. *l.* 3. *in fin. pr. supr. ubi senatores vel clariss.*

tes excipiunt, si in sacratissimo nostri numinis comitatu causæ dicantur. §. 5. Sane si illustrium ac magnificorum judicum sententiæ fuerint appellatione suspensæ, eorum videlicet, quorum sententias licet appellatione suspendi, per consultationem nostram volumus audientiam expectari, licet antea privato homini (id est, non illustri) lite à nobis delegata, is postea tempore definitionis illustri decoratus dignitate reperiatur. Eodem observando, & si alter ei conjunctus sit arbiter, qui non illustrem meruit dignitatem. §. 6. Quicquid autem hac lege specialiter non videtur expressum, id veterum legum constitutionumque regulis omnes relictum intelligant.

33. Iidem AA. Cyro P. P.

EO casu, quo apparitor Magisteriæ potestatis de curia, vel officio cohortali, de statu in provincia patitur controversiam, vel ut tributa, vel functiones debens in provincia detinetur: si sententia Rectoris provinciæ fuerit appellatione suspensa: cum tua sublimitate viro quoque magnifico Magistro militum 68 cognoscente, causæ jubemus merita ponderari: licet Magister militum Rectori provinciæ causam delegaverit perorandam.

34. Imp. JUSTINIANUS A. Demostheni P. P.

JUbemus, si qua suggestio majoris, vel minoris Judicis ad nostram referatur clementiam de negotio, quod judicandum ei tradidimus, vel de quo pro sua jurisdictione judicaverit, petentis à nostro numine finem eidem imponi negotio, quod ab eo disceptatum est: sive additum sit eidem suggestioni, quid referenti placeat (dum id partibus per sententiæ suæ recitationem manifestum non fecit) sive nihil hujusmodi adjectum sit, sed simpliciter nostri numinis responsum exspectat: non prius causam discerni, quam per sacram pragmaticam nostri numinis jussionem duo magnifici viri, vel Patricii, vel Consulares, vel Præfectorii, quos [pro tempore] nos elegerimus, jubeantur adjungi viro illustri pro tempore Quæstori nostri palatii, & una cum eo in scriptis relationem discernere (sive præsentibus partibus hoc perspexerint, sive absentibus) & responsum relationi dandum sua sententia manifestare: ut tamen dispositio hujusmodi excellentissimorum judicum omnimodo rata sit: nulli danda licentia contra provocationem eorum proferre sententiam, vel aliam quamcunque dubitationem introducere. Quam observationem non solum si unus judex suggestione, vel relatione usus fuerit, tenere censemus: sed etiamsi duobus, vel amplioribus datis judicibus, in unam sententiam minime omnes convenerint: sed diversas suas sententias unusquisque nostræ mansuetudini retulerit, vel omnes nos consuluerint, quid decernendum sit.

35. Imp. JUSTINIANUS. *

JAm trigesima 69 secunda Constitutione dicente, de omnibus Magistratibus illustribus à quibusdam est appellatio, Principem fore appellationis Judicem, præsens Constitutio inveniens jus certum, quod adversus sententiam Præfectorum prætorio 70 appellatio quidem non est, retractatio vero est: & si alius quidem sit Præfectus, credibile est, quia rescindet, quæ fuerint ab altero judicata: si vero idem ipse fiat Præfectus iterum, is, qui jam sententiam tulit, contra cujus calculum & supplicationes oblatæ sunt, quia præsumitur pro vetere sua sententia dicturus, jubet Constitutio, ut Quæstor una audiat cum ipso iterum, aut tertium Præfecto creato, & examinante suas in priore Magistratu dictas sententias, statuens, ut nulla sit contra hujusmodi sententias retractatio.

36. Imp. JUSTINIANUS.

OPortet post omnem litem finitam tunc appellationem reddi: neque enim læditur quis, si interea facta fuerit interlocutio, quæ illi deneget jus competens, id est, vel testium productionem, aut relectionem instrumenti: potest enim in appellatione omnia denudare, seu exercere, ne contra medii temporis interlocutionem, data appellatione, mora injiciatur dilationibus, sæpius in eadem causa data appellatione, & examinata, iterum alio capitulo ventilato, & iterum contra etiam ipsum porrecta appellatione. Si vero diæteta est is, qui in media interlocutione jus aliquod ipsis denegavit, jubet scripto istud insinuent, ut ita in appellatione servent sibi suam de hoc allegationem impræjudicatam: si vero contra hæc fiat, neque recipiat appellationem judex: & ipse, qui appellavit, pro transgressione quinquaginta libras argenti præstet.

(68. Immo vide *l.* 2. *supr. de officio militar. jud.* (69. *l.* 32. *supr. h. t.* (70. *l. un. supr. de sentent. præf. præt.*

37. Idem A. Mennæ P. P.

IN offerendis provocationibus, ex quibus consultationum more negotium in sacrum nostrum palatium introduci solebat, hoc addendum esse censemus: Ut si quidem non excedat litis æstimatio decem librarum auri quantitatem, ex ipsa scilicet sententia judicis decernendam, non duobus (sicut antea) magnificis Judicibus, sed uni tantummodo disceptatio negotii deputetur. Sin vero memoratam excedens quantitatem, viginti libris auri terminetur, duobus tradatur [disceptatio] magnificis Judicibus, viris scilicet devotis epistolaribus 71 cognitionalia certamina excipientibus: ita tamen, ut si dissentiant, virum illustrem pro tempore Quæstorem adhibeant, ut eo dubietatem dirimente finiatur negotium. His videlicet litibus, quarum æstimatio viginti librarum auri quantitatem excedit, in commune auditorium florentissimorum sacri nostri palatii Procerum introducendis: ut tamen secundum jam statuta 72 liceat quidem non solum victo, sed etiam victori consultationem ad unum, vel duos judices mittendam, intra biennii 73 tempus ei, vel eis intimare. Post excessum enim memorati temporis hujusmodi licentiam amputamus. Quæ vero fuerint ab eo, vel eis decreta, nulla provocatione suspendantur. Novas 74 etiam adsertiones à partibus apud eundem, vel eosdem judices addi, ad exemplum consultationis ad sacrum nostrum palatium introducendæ permittimus. Dat. 8. Idib. April. *Constantinop.* DECIO COS. 529.

38. Idem A. Demostheni PP.

SI quando Duciano 75 judicio appellatio fuerit oblata: sive ab ipsa qualitate judicis, sive ex divina delegatione viro spectabili Duci destinata, sive inter spectabiles idem Dux connumeretur, sive illustri dignitate decoretur, sive etiam majore (cum etiam Magisteriæ potestatis homines, necnon Consulares sæpe utilitate publica poscente ad hujusmodi curam perveniant) nullo discrimine habito, non dignitatem, sed Ducatus Magistratum spectari: & appellationem ex quocunque duce pervenientem, non ut antea 76 erat dispositum, sed apud virum sublimissimum Magistrum officiorum, necnon virum excellentissimum nostri palatii Quæstorem, communi audientia proposita, in sacro auditorio more consultationum, viris devotis epistolaribus excipientibus ventilari [sancimus:] nulla veteris legis in hac causa observatione custodienda, sed apud eosdem tantummodo excellentissimos judices causa trutinanda.

39. Idem A. Juliano P. P.

AMpliorem providentiam subjectis conferentes, quam forsitan ipsi vigilantes inveniunt, antiquam observationem emendamus: cum in appellationum auditoriis, is solus post sententiam judicis emendationem meruerat, qui ad provocationis convolasset auxilium, altera parte, quæ hoc non fecisset, sententiam sequi (qualiscunque fuisset) compellenda. Sancimus itaque, si appellator semel in judicium venerit, & causas appellationis suæ proposuerit, habere licentiam, & adversarium 77 ejus, si quid judicatis opponere maluerit, si præsto fuerit, hoc facere, & judiciale mereri præsidium. Sin autem absens fuerit, nihilominus judicem per suum vigorem ejus partes adimplere. §. 1. In refutatoriis 78 autem libellis, qui solent maxime in sacro auditorio prudentissimorum nostrorum procerum recitari, caveant tam litigatores, quam libellorum dictatores, verbosis uti adsertionibus, & ea, quæ jam perorata sunt, iterum resuscitare: sed hæc sola eis inscribere, quæ compendiosa narratione causas provocationis possunt explanare, vel aliquid novi continent, vel addere quod derelictum est: scituri, quod si hoc fuerit prætermissum, non deerit adversus libellorum conditores amplissimi judicii competens indignatio, quod sufficiant gestorum volumina introducta, & virorum spectabilium Magistrorum scriniorum breves omnia apertissime ostendere. §. 2. Sed enim scimus legem 79 nostram esse promulgatam, per quam more consultationum in causis quidem, quæ usque ad decem libras auri extenduntur, unum judicem sancimus supponi: viginti autem duos sublimissimos judices. Sed cum prima quidem facie videbatur, non tantam summam excedere: in definitiva autem sententia apparebat judici, vel judicibus etiam majorem quantitatem

(71. v. *l.* 32. §. 4. *supr. h. t.* (72. *l.* 1. *supr. de sentent. præf. præt.* (73. Abrog. *l. ult.* §. 2. *infr. tit. prox.* (74. *l.* 4. *infr. d. t.* (75. Confer. *l.* 32. §. 1. *supr. h. t.* (76. Non abrog. d. §. 1. (77. v. *l. ult. infr. quando provoc. non est necess.* (78. v. *l.* 6. §. 3. *l.* 18. *l.* 19. *supr. h. t. l.* 1. *in fin. supr. tit. prox.* (79. *l.* 37. *supr. h. t.*

debere

debere imponere: non erat eis possibile, formam, qua erant conclusi, excedere. Sed nos definimus, & omnem eis damus facultatem, si hoc ita fuerit subsecutum, licere eis & ampliorem summam præfata quantitate, in qua dati sunt judices, excedere: & non ad modum suæ rationis, sed ad veritatis indaginem ferre sententiam: ne tanti judices, quasi vinculis præpediti, non possint legum veritati, & judiciali vigori per omnia satisfacere. Dat. 6. Cal. April. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE COSS. 530.

TIT. LXIII.
DE TEMPORIBUS 1 ET REPARATIONIbus appellationum, seu consultationum.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Crispinum.

SI quis per absentiam nominatus 2 [vel ad Duumviratus, aliorumque honorum infulas, vel munus aliquod evocatus] ad provocationis auxilium cucurrerit: ex eo die interponendæ appellationis, duorum mensium spatia ei computanda sunt, ex quo contra se celebratam nominationem didicisse monstraverit. Nam præsenti, qui factam nominationem cognoverit, & appellare voluerit: statim 3 debent duorum mensium spatia computari. Dat. 8. Id. Jul. CONSTANTINO A. 6. & CONSTANTIO CC. COSS. 320.

2. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Cyro P. P.

TEmpora fatalium 4 dierum pro seculi nostri beatitudine credimus emendanda, ubique dilationum materias amputantes. † Et primi quidem fatalis diei tempora post appellationem, sive à viro clarissimo *Rectore* Provinciæ, sive à *spectabili* judice fuerit appellatum, sex mensium esse jubemus. Quod si primo fatali die lapsus est appellator, tricesimum primum diem alterum volumus esse fatalem. Quod si eo [quoque] appellator exciderit: tertium similiter totidem diebus intermissis fatalem observari decernimus. Quod si tertius quoque lapsus fuerit temporalis, quartum etiam fatalem post tricesimum primum diem similiter observari decernimus. Quod si ita contigerit, ut quatuor fatalibus diebus, qui appellavit, exciderit, tunc intra trium aliorum mensium spatium à nostro numine reparationem peti præcipimus: qua petita nec adversarium decernimus admoneri, nec temporalem diem ad petitionem reparationis numerari, sed trium mensium spatio ex quarto fatali numerando causam induci præcipimus, licet ante unum diem reparatio fuerit impetrata, licet allegata in judicio virorum illustrium Præfectorum non fuerit. Nec hoc parti nocebit adversæ: cum non dubius, sed notus omnibus dies fatalis appareat. Et hoc si adversus viri clarissimi Rectoris Provinciæ, vel spectabilium judicum sententias fuerit appellatum. † Quod si ab *Arbitro* in Provincia ex delegatione sacra disceptante appellatio subsequatur: post priorem fatalem lapsum, tres alii tantum fatales dies similiter (ut supra dictum est) servabuntur, nulla reparatione à nostro numine postulanda: ita ut nonaginta tribus diebus elapsis, judicata congruæ executioni mandentur. † Sin autem ex sententia *Prætorianæ Præfecturæ*, vel *Magistri officiorum*, vel *ab alio illustri dignitate decorato* arbiter in hac sacratissima civitate fuerit delegatus, & appellatio contra definitionem, vel sententiam ejus subsecuta fuerit: primus quidem fatalis dies duorum mensium, alii vero tres ad similitudinem supradictorum fatalium numerentur. † Qui vero delegatum vel à Spectabili judice, seu Præside Provinciæ arbitrum appellaverit: primum quidem fatalem diem duorum mensium, tres vero alios ad similitudinem prædictorum fatalium dierum habeat. † Illud etiam circa observationem fatalium dierum custodiri decernimus, ut, si forte temporales in feriatos dies quoquo modo inciderint, præcedentes eos dies ut temporales à litigantibus observentur. Quod si quis secus ac jura præcipiunt, lapsus 5 dies fuerit temporalis, & hoc primo loco vel à præsente adversario, vel etiam à judice, si solus litigat appellator, fuerit oppositum, probatumque: pro eo habebitur appellator, ac si sententiam quoquo modo non coactus susceperit. Dat. 12. Cal. Maji, *VALENT. A. 5. & ANATOLIO COSS. 440.

In AUTHENT. de his, qui ingred. ad appell. §. 1. col. 5. tit. 4. al. 11. Nov. 49. in princ.

EI, qui appellat, impertitur annus, intra quem secundum se communiterve cum adversario litem exequatur, aut si justa causa intercesserit, alius annus indulgeatur: quo transacto lite non completa, rata manet sententia. Appellatore cessante, cum unus mensis superest ex biennio: licet victori ingredi, ut reus quæratur: quo sive invento, sive non, suas afferat allegationes, & vel confirmetur, vel rescindatur sententia: in omni casu absente in expensis condemnando secundum tempora fatalium dierum. Neutro vero occurrente, post secundum fatalem permanet sententia rata.

In AUTHENT. de appellat. §. 1. col. 7. tit. 5. al. col. 8. tit. 2. Novell. 93. c. 1.

SI tamen in medio causæ apud Judicem appellationis, vel motæ, vel non motæ aliqui eligantur arbitri, & propterea biennium transeat, intra quod oporteat appellationem finiri, & per quamlibet occasionem ad judicem appellationis causa revertatur: non lædatur ex cursu temporis, sed exerceatur, & terminum legitimum suscipiat, etsi decies millies plus quam biennii tempus transierit, nisi biennium cesserit, postquam arbitrium fuerit desertum.

In AUTHENT. de appellat. & intra quæ temp. §. ad hæc sancimus. col. 4. tit. 5. al. 2. Novell. 23. cap. 2.

SEd & lis, quæ speratur in consistorium Principis inferri, absque damno moræ maneat intacta, donec ipse faciat eam introduci, & à proceribus secundum morem dirimi.

In AUTHENT. ut sponsal. larg. §. hoc quoque. col. 9. tit. 2. Novell. 119. cap. 4.

SI appellatione secuta, novissimo induciarum die aut pars utraque, aut solus, qui appellatione usus est, occurrerit, & suam præsentiam manifestaverit Judici futuro appellationis examinanti negotium, vel ejus consiliariis, aut his, qui lites intromittunt, & Judex in definitis diebus eum suscipere differat, nullum præjudicium partibus, aut uni earum ex hoc penitus volumus fieri, sed post hoc examinari appellationes hujusmodi, & legitima sententia terminari.

3. Imp. JUSTINIANUS A. Appioni P. P.

NEmo arbitretur in posterum licentiam futuram consultationibus ultra statuti temporis vivendi spatia, neque per oblationem precum, neque per sacrum Rescriptum super reparatione temporum indulgendum, neque sub prætextu quodam altero, sed omnibus incumbendum esse vigilanti diligentia, quo provocationes eorum intra statutum tempus introducantur, ita ut etiam gesta 6 in judicio, contra quod provocatum est, non prope finem temporis tradantur scrinio sacrarum epistolarum: ne præpediatur per astutias fatalis rei terminus, sed aut statim, postquam appellatum sit, aut non minus, quam ante dimidiam partem temporis præbeantur scrinio, ne (quod per angustias contingit temporum) tardus appellationis fautor suo dispendio refutetur.

4. Idem A. Tatiano Magistro officiorum.

PEr hanc divinam sanctionem decernimus, ut licentia quidem pateat in exercendis consultationibus, tam appellatori, quam adversæ parti novis 7 etiam adsertionibus utendi, vel exceptionibus, quæ non ad novum capitulum pertinent, sed ex illis oriuntur, & illis conjunctæ sunt, quæ apud anteriorem judicem noscuntur propositæ. Sed & si qua dicta quidem allegatio monstrabitur, vel instrumentum aliquod prolatum, probationes tamen illo quidem defuerint tempore, verum apud sacros cognitores sine procrastinatione præberi poterunt, id quoque eos admittere, quo exercitatis jam negotiis pleniore subveniatur veritatis lumine.

5. Idem A. Triboniano Quæstori sacri palatii.

CUm anterioribus legibus ex omni provincia ad hunc nostrum sacratissimum comitatum similis cursus ad appellationes exercendas impertitus est, necessarium nobis visum est hujusmodi spatiis justum imponere libramentum. † Sancimus itaque, si quidem ab Ægyptiaco, vel Libyco limite, vel Orientali tractu usque ad utrasque Cilicias numerando, vel [Armeniis gentibus] & omni Illyrico causa

TIT. LXIII. (1. *Lib.* 49. *D.* 4. *Nov.* 23. *Nov.* 49. *c.* 1. (2. Vide enim *l.* 4. *l.* 7. *l.* 11. *supr. tit. prox.* (3. v. *l.* 2. *infr. de decurionib.* (4. v. *l.* 5. *infr. h. t. Nov.* 23. *Nov.* 49. *c.* 1. (5. Confer. *l.* 18. *supr. tit. prox.*

(6. *l.* 24. *supr. d. t.* (7. *l.* 6. §. 1. *l.* 37. *in fin. supr. d. t.*

cauſa fuerit more appellationum tranſmiſſa: primum ſemeſtre ſpatium in antiqua definitione permanere, & nihil penitus neque diminui, neque accreſcere. † Sin autem ex aliis noſtri imperii partibus, ſive Aſianæ, ſive Ponticæ, ſive Thraciæ diœceſeos lis provocatione ſuſpenſa in hanc regiam urbem perveniat: pro ſemeſtri ſpatio trium tantummodo menſium ſpatium eis indulgeri, aliis trium menſium ſpatiis, id eſt, nonaginta & tribus diebus, ſimili modo ſequentibus: ſive ſemeſtre tempus, ſive tres priores menſes, ſecundum locorum definitionem, quam deſignavimus. Sed & aliis tribus menſibus, qui ex reparatione ab aula concedi ſolent, in ſuo robore duraturis & prioribus accedentibus: ut partim annale numeretur, partim novem menſium [ſpatium] conſequatur. §. 1. Et cum antea in fine cujuscunque temporis unus 8 fatalis dies ex antiquis legibus conſtitutus eſſet, & ſæpe eveniebat, cum multæ ſint occaſiones mortales appellationum, vel ægritudine, vel ſpatii prolixitate, vel per alias cauſas, quas nec dici, nec enumerari facile ſit: eundem diem fatalem non obſervari, & lites expirare, & hujusmodi luctuoſis infelicitatibus patrimonia hominum titubare: propter hoc fortunæ relevantes inſidias, ſancimus, non in unum diem fatalem ſtandum eſſe in poſterum: ſed ſive ante quartum diem fatalis luminis, & ipſum fatalem, ſive poſt quinque dies, ex quo ortus fatalis effluxerit, appellator venerit, & litem inſtituendam curaverit, & eam in competens judicium deduxerit: legi videri ſatisfactum: nec ingemiſcat mortuæ cauſæ diſpendio, ſed noſtro gaudeat beneficio: cum nobis cognitum ſit, etiam ex errore calculi dierum, quem officium habuit, ſæpe eſſe cauſas periclitatas: quod in poſterum non fieri, ex remedio legis præſentis ſperandum eſt. Eodem beneficio & in omnibus fatalibus aliis, qui vel à pedaneis judicibus, vel ab aliis dantur, quos leges ſuis ſanctionibus enumeraverunt, cuſtodiendo, vel obſervando: ut decem fatales dies pro uno ubique inſtituantur. §. 2. In his autem caſibus, in quibus biennium 9 conſtitutum eſt, quatenus more conſultationum in regia urbe ſub communi audientia florentiſſimorum ſacri noſtri palatii procerum ventilentur: biennii metas unius anni termino coarctamus: ut intra eum & geſta colligere, & ea viris devotis epiſtolaribus 10 tradere, & refutatorios 11 libellos (ſi voluerint) offerre, & litem in ſacrum noſtrum conſiſtorium introducere cogantur. Nulli licentia deneganda victrici parti, ſi voluerit, ſecundum quod jam conſtitutum eſt, etiam præmature cauſam inducere: neque annali ſpatio expectato. §. 3. Si tamen in ſacro noſtro conſiſtorio 12 lis exordium ceperit, etiam ſi non fuerit in eodem die completa, tamen perpetuari eam concedimus: cum iniquum ſit propter occupationes florentiſſimi ordinis, quas circa noſtræ pietatis miniſteria habere noſcitur, cauſas hominum deperire. §. 4. Illud 13 etiam merito addendum huic legi cenſemus, ut ſi quis fatali die apud appellationis judicem introductus, ſive ex parte una 14, ſive cognitionaliter cauſæ appellationis imponat exordium; deinde relicta ea diſcedat, & in deſidia reliquum tempus permaneat, & annale tempus poſt inchoatam litem præterierit; victore neque ſententiam ad effectum perducere valente, propter litem jam inchoatam, neque jam terminum accipere inveniente, cum appellatoris abſentia eam finiri non facile concedat: hujusmodi iniquitatem amputantes, cum adverſarius poteſt etiam minime præſente appellatore litem exercere, quia hoc ſpeciale privilegium ejus eſt, qui appellationi examinandæ præſidet, poſſe & ex una 15 parte cauſam dirimere: jubemus eundem appellatorem, niſi obſervaverit judicium, & cauſam usque ad finem peregerit, ſed & ſi per eum ſteterit, quo minus omnia litis certamina impleantur, appellatione defraudari, & ſententiam contra eum latam in ſuo robore durare, & ad effectum perduci, tanquam ſi ab initio minime fuerit provocatum: niſi ipſe appellator evidentiſſimis probationibus poſſit oſtendere, ſe quidem ſumma ope niſum, voluiſſe litem exercere; per judicem autem ſtetiſſe, vel aliam inexorabilem cauſam ſubſecutam, propter quam hoc facere minime valuit. Tunc etenim aliud ei annale tempus indulgemus, quo effluente, & lite minime finem accipiente, cadere eum de appellatorio juvamine diſponimus: cum ei ſit apertiſſima facultas & noſtram adire Majeſtatem, & tarditatem judicis in querelam deducere, & noſtro beneficio perpotiri. §. 5. Cui conſentaneum eſt, ut & in ſententiis omnium ampliſſimorum Præfectorum prætorio ex divino oraculo retractandis eadem obſervatio, quæ ſupra dicta eſt, poſt ingreſſum unius, vel utriusque partis, tam propter abſentiam perſonarum, quam propter ſtatuta tempora teneat. §. 6. Sin autem partes inter ſe ſcriptura interveniente paciſcendum 16 eſſe crediderint, nemini parti licere ad provocationis auxilium pervenire, vel ullum fatale obſervare: eorum pactionem firmam eſſe cenſemus. Legum etenim auſteritatem in hoc caſu volumus pactis 17 litigantium mitigari. Dat. 15. Cal. Dec. *Chalcedone*, DECIO V. C. COS. 529.

(8. Confer. *l.* 2. *ſupr. h. t.* (9. *l.* 37. *circa fin. ſupr. tit. prox.* (10. v. *l.* 32. §. 4. *in fin. ſupr. d. t.* (11. v. *l. ult.* §. 1. *ſupr. d. t.* (12. *Nov.* 23. *c.* 2. (13. *Nov.* 93. *c.* 1. (14. v. *l.* 12. *ſupr. de legib. l.* 4. *infr. de accuſationib. Nov.* 49. *pr. Nov.* 126. *c.* 2. (15. v. *l.* 13. §. 2. *& ſeq. ſupr. de judiciis.*

TIT. LXIV.
QUANDO PROVOCARE NON 1 EST neceſſe.

1. Imp. ALEXAND. A. Apollinari, & aliis.

LAtam ſententiam dicitis, quam ideo vires non habere contenditis, quod contra res prius judicatas 2, à quibus provocatum non eſt, lata ſit. Cujus rei probationem ſi promptam habetis, etiam citra provocationis adminiculum, quod ita pronunciatum eſt, ſententiæ auctoritatem non obtinebit. PP. 8. Calend. April. ALEX. A. COS. 223.

2. Idem A. Capitaneis.

SI cum inter te & aviam defuncti quæſtio de ſucceſſione eſſet, judex datus à Præſide Provinciæ pronunciavit, *potuiſſe defunctum etiam minorem quatuordecim annis teſtamentum facere, ac per hoc aviam potiorem eſſe:* ſententiam ejus contra tam manifeſti 3 juris formam datam, nullas 4 habere vires palam eſt: & ideo in hac ſpecie nec provocationis auxilium neceſſarium fuit. Quod ſi, cum de ætate quæreretur, impleſſe defunctum quartum decimum annum, & per hoc, *jure factum teſtamentum* pronunciavit, nec provocaſti, aut poſt appellationis impletam cauſam deſtitiſti: rem judicatam retractare non debes.

3. Imp. GORDIANUS A. Ingenuo.

SI (ut proponis) ſuſpenſa apud Ampliſſimos Judices cognitione provocationis, quam te ob id interpoſuiſſe dicis, quod Decurio nominatus 5 eſſes, ad Duumviratum vocatus es: manifeſtum eſt præjudicium 6 futuræ notioni memoratorum Judicum fieri non potuiſſe.

4. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA. & VALER. C. Juliano.

CUm Magiſtratus datos Judices, & unum 7 ex his pronunciaſſe proponas: non videtur appellandi neceſſitas fuiſſe, cum ſententia jure non teneat.

5. Imppp. CARUS, CARINUS & NUMERIANUS AAA. Domitiano.

CErta ratione & fine multare 8 Præſides poſſunt. Quod ſi aliter 9, & contra legis ſtatutum modum Provinciæ Præſes multam vobis irrogaverit: dubium non eſt, id, quod contra 10 jus geſtum videtur, firmitatem non tenere, & ſine appellatione poſſe reſcindi. PP. Id. Jan. CARO & CARINO COSS. 283.

6. Iidem AAA. Germano.

CUm non eo die, quo Præſes Provinciæ præcepit, Judex ab eodem datus pronunciaverit, ſed ductis 11 diebus alieniore tempore ſententiam dediſſe proponatur: ne ambages fruſtra interpoſitæ provocationis ulterius negotium protrahant, Præſes Provinciæ, ſuperſtitioſa appellatione ſubmota, ex integro inter vos cognoſcet.

7. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Nicagoræ.

VEnales ſententias 12, quæ in mercedem à corruptis Judicibus

(16. Fac. *l.* 1. §. 3. *ff. à quibus appellari.* (17. Confer *l.* 43. *ff. de pactis. l.* 27. *ff. de reg. jur.*
TIT. LXIV. (1. *Lib.* 49. *D.* 8. (2. v. *l.* 1. *ſupr. ſentent. reſcindi non poſſe.* (3. Fac. *l.* 5. *pr. ff. qui teſtam. facere poſſ.* (4. *l.* 19. *ff. de appellat. l.* 1. §. 2. *ff. quæ ſentent. ſine appellat. l.* 5. *infr. h. t.* (5. v. *l.* 4. *ſupr. de appellationib.* (6. *arg. Nov.* 134. *c.* 3. *in fin.* (7. Confer *l.* 39. *ff. de re judicat.* (8. v. *ſupr. de modo multarum.* (9. *l. ult. ff. de juriſdict.* (10. v. *l.* 2. *ſupr. h. t.* (11. Vide tamen *l.* 2. §. 3. *ff. de judiciis.* (12. v. *l.* 1. *l.* 2. *ſupr. de pœna judicis qui male judic.* collata *l.* 15. *in fin. ff. de judiciis.*

proferun-

proferuntur, etiam citra interpositæ provocationis auxilium jam pridem à Divis Principibus infirmas esse decretum est.

8. Iidem AA. Constantino.

SI pater tuus, cum Decurio createris, non 13 consensit, & decimum quintum annum ætatis agis: aditus Præses Provinciæ, si inhabilem 14 te ad eundem Decurionatus honorem esse perspexerit: quando hujusmodi ætati etiam prætermissa appellatione subveniatur, iniquam nominationem removebit.

9. Iidem AA. & CC. Rufinæ.

VEteranis 15, qui in legione, vel vexillatione militantes, post vicesima stipendia honestam, vel causariam 16 missionem consequuti sunt; onerum, vel munerum personalium vacationem concessimus. Hujusmodi autem indulgentiæ nostræ tenore remunerantes fidam devotionem militum nostrorum, etiam provocandi necessitatem remisimus.

10. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

OMnem honorem salvum Judicibus reservantes, si quando una pars quasi læsa per definitivam eorum sententiam, provocatione usa fuerit, interdicimus alteri parti, quæ vicit, pro hoc tantummodo, quod nihil capere pro sumptibus litis, vel detrimentis, vel minus, quam oportuerat, jussa est, provocationem offerre: cum & ipsa decisionem litis recte factam esse confiteatur: Judicibus scilicet, sive florentissimis proceribus sacri nostri palatii, sive his, quibus pro minore litium æstimatione consultationes delegantur, (si perspexerint adjuvandum esse victorem sumptuum perceptione) etiam sine 17 provocatione ejus, hoc statuentibus, & justam eorundem sumptuum quantitatem definientibus. Sed nec occasione consultationis introducendæ victori provocare concedimus: cum & priscis legibus liceat ei & sine provocationis auxilio eandem consultationem differente suo adversario introducere: & nos ei nihilominus hoc permittimus, injuriam ex supervacua provocatione judicibus fieri prohibentes. Dat. 7. Id. April. *Constantinop.* DECIO V. C. COS. 529.

TIT. LXV.
QUORUM APPELLATIONES NON recipiuntur. 1

1. Imp. ANTON. A. Sabino.

EJus, qui per contumaciam 2 absens: cum [ad] agendam causam vocatus esset, condemnatus est, negotio prius summatim perscrutato, appellatio recipi non potest. PP. Non. Jul. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

2. Impp. CONSTANTIUS & CONSTANS AA. ad Hieroclem Consularem Syriæ Cœles.

OBservare curabis, ne quis homicidarum, veneficorum, maleficorum, adulterorum, itemque [eorum, qui manifestam violentiam commiserunt,] argumentis convictus 3, testibus superatus, voce etiam propria vitium scelusque confessus, audiatur appellans. Sicut enim hoc observari disposuimus, ita æquum est testibus productis, instrumentisque prolatis, aliisque argumentis præstitis, si sententia contra eum lata sit, & ipse, qui condemnatus est, aut minime voce sua confessus sit, aut formidine tormentorum territus, contra se aliquid dixerit, provocandi licentiam ei non denegari. Dat. 5. Idib. Decembr. LEONTIO & SALLUSTIO COSS. 344.

3. Impp. VALENTINIANUS & VALENS AA. ad Modestum P. P.

NUlli Officialium *à sententia proprii judicis* provocatio tribuatur: nisi in eo tantum negotio, quod ratione civili super patrimonio forte apud proprium Judicem inchoaverit: scilicet ut in eo tantum negotio à sententia ejus, cui paret, Judicis, quisquis velit Officialis appellet: quod per procuratorem 4 etiam persequi jure tribuitur. Dat. 4. Idib. Jun. *Cyzici*, VALENTINIANO & VALENTE AA. COSS. 365.

4. Imppp. VALENTINIANUS, VALENS, & GRATIANUS AAA. ad Olybrium P. V.

ABstinendum prorsus [ab] appellatione sancimus, quoties fiscalis 5 calculi satisfactio postulatur, aut tributariæ functionis solenne munus exposcitur, aut publici, vel etiam privati (dummodo evidentis atque convicti) redhibitio debiti flagitatur: [ut] necessario in contumacem 6 vigor judiciarius excitetur. PP. *Romæ*, 15. Cal. Septembr. VALENTINIANO & VALENTE 2. AA. COSS. 368.

5. Imppp. VALENS, GRATIANUS & VALENTINIANUS AAA. ad Thalassium Proconsulem Africæ.

AB executione 7 appellari non posse, satis & jure, & constitutionibus cautum est: nisi forte executor sententiæ modum judicationis excedat. A quo si fuerit appellatum, executione suspensa decernendum putamus, ut si res mobilis est, ad quam restituendam executoris opera fuerit indulta: appellatione suscepta, possessori res eadem detrahatur, & [sequestro] idoneo collocetur, reddenda ei parti, pro qua sacer cognitor judicaverit. † Quod si de possessione, vel de fundis executio [cessaverit,] & eam suspenderit provocatio, fructus omnes, qui tempore interpositæ provocationis capti, vel postea nati erunt, in deposito 8 collocentur, jure fundi penes eum, qui appellaverit, constituto. † Sciant autem provocatores, se vel ab executione appellantes, vel ab articulo, si eos perperam intentionem cognitoris suspendisse claruerit, quinquaginta librarum argenti 9 animadversione multandos. Datum 3. Cal. Febr. *Trev.* VALENTE 6. & VALENTINIANO 2. AA. COSS. 378.

6. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. ad Hypatium P. V.

QUisquis, ne voluntas defuncti testamento scripta 10 reseretur, vel ne hi, quos scriptos patuerit heredes, [in possessionem 11 mittantur,] ausus fuerit provocare, interpositamque appellationem is, cujus de ea re notio erit, recipiendam esse crediderit, viginti librarum argenti multa, & litigatorem, qui tam importune appellaverit, & judicem, qui tam ignavam conniventiam adhibuerit, involvat. Dat. Non. April. *Trev.* AUSONIO 10. & OLYBRIO COSS. 379.

7. Iidem AA. & ARCAD. ad Pelagium Comitem rerum privatarum.

ANte 12 sententiæ tempus, & ordinem eventus, nec à Discussore 13, nec à Rationali appellari liceat. Dat. 15. Cal. Mart. *Mediol.* ARCAD. A. 1. & BAUTONE COSS. 385.

8. Impp. ARCADIUS & HONORIUS AA. Apollodoro Comiti rerum privatarum.

ET publicarum necessitatum, & privati ærarii deposcit utilitas, ne commoda, quæ domui nostræ debentur, callidis debitorum artibus differantur. Quamobrem appellatione eorum rejecta, qui aperte manifesteque convicti sunt: hoc observari præcepti hujus auctoritate censemus, ut ei, quem constiterit esse publicum debitorem, appellationis beneficium denegetur. 14 Dat. 3. Id. August. *Mediol.* ARCADIO 4. & HONORIO 3. AA. COSS. 396.

(13. Confer *l.* 1. *supr. quod cum eo qui in alien. potest.* (14. Fac. *l.* 6. §. 1. *l.* 11. *ff. de decurionib. l.* 2. *pr. ff. de vacat. & excus. muner. l.* 8. *ff. de munerib. & honorib. l.* 2. *in fin. ff. de jure immun. l.* 2. *in fin. ff. de reg. jur.* (15. v. *l. ult. infr. de veteran.* adde *l.* 2. *infr. de re milit. l.* 8. §. 5. *ff. de excusat. tut. l. ult. infr. de his qui non implet. stipend.* (16. v. *l.* 2. §. 2. *ff. de his qui notantur infam.* (17. *l.* 39. *pr. vers. sancimus. supr. de appellat.*

TIT. LXV. (1. *Lib.* 49. *D.* 5. (2. *l.* 4. *in fin. infr. h. t. l.* 13. §. 2. *supr. de judiciis. Nov.* 82. *c.* 5. *in fin.* (3. *l.* 244. *ff.* de verb *signif.*

(4. v. *l.* 10. *supr. de appellationib.* (5. Adde *l.* 8. *in fin. infr. h. t.* excip. *l.* 22. *supr. de appellat.* (6. *l.* 1. *supr. h. t.* (7. *l.* 21. *supr. l.* 4. *ff. de appellat.* (8. Confer *l. ult. supr. quib. ad libert. proclamare.* (9. v. *l.* 6. §. 4. *supr. de appellat.* (10. v. *l. ult. pr. ff. de appellat. recipiend.* (11. v. *l. un. infr. si de momentan. possess.* (12. Confer. *l.* 6. §. 3. *supr. de appellat. l.* 1. §. 1. *ff. quando appelland.* excip. tamen *l.* 2. *ff. de appellation. recipiend. l.* 2. *supr. ut lite pendente.* (13. *l.* 26. *supr. de appellation. l. ult. infr. de discussorib.* (14. Adde *l.* 4. *supr. h. t.* excip. *l.* 22. *supr. de appellation.*

TIT. LXVI.
SI PENDENTE APPELLATIONE MORS intervenerit. 1

1. Imp. ALEXANDER A. Juliano.

ETiam post mortem ejus, qui appellavit, necesse est 2 heredibus ejus, vel reddere causam provocationis, vel statutis acquiescere. PP. 3. Non. Decembr. ALEXAND. COS. 223.

2. Idem A. Marcellinæ.

EJus, qui requirendus annotatus 3 appellavit, & ante actam causam mortuus est, bona ad successorem pertinere, Parentibus meis placuit. PP. 3. Non. Decembr. ALEX. COS. 223.

3. Idem A. Ulpio.

SI is, qui ademptis bonis in exilium datus est, appellaverit, ac pendente provocatione defunctus est: quamvis crimen in persona ejus evanuerit, tamen causam bonorum agi oportet. Nam multum interest, utrum capitalis pœna irrogata bona 4 reo quoque adimat, (quo casu morte ejus extincto crimine, nulla quæstio superesse potest:) an vero non ex damnatione [capitis,] sed speciali Præsidis sententia bona auferantur: tunc etenim subducto reo, sola capitis causa perimitur, bonorum remanente quæstione. PP. 6. Id. Mart. MODESTO & PROBO COSS. 229.

4. Imp. GORDIANUS A. Alexandro.

SI pater tuus ad Decurionatum evocatus appellationem 5 interposuit, eaque pendente concessit in fatum; honoris ejus quæstio morte finita est.

5. Idem A. Felici.

QUamvis ancilla, de cujus dominio disceptabatur, & à Rectore Provinciæ contra te jus dictatum fuerat, in fatum concesserit: tamen cum appellationem super ea re interpositam fuisse, & in numero cognitionum pendere proponas, ea provocatio suo ordine propter peculium 6 ancillæ audiri debet.

6. Imp. CONSTANTINUS A. ad Bassum Præf. urbi post alia.

SI unus ex litigatoribus 7 adhuc pendente appellatione defunctus sit: non residuum tantum temporis heredes ejus habeant, sed etiam alios quatuor menses. Sin autem ad deliberationem hereditatis certum tempus indulgetur, post lapsum ejus temporis quatuor 8 mensium numerabitur [spatium:] ne ignorantes negotium, vel etiam super adeunda hereditate dubitantes, priusquam aliquod commodum sentiant, damnis affici compellantur. PP. 13. Cal. Jun. *Sirmii*, CRISPO 2. & CONSTANTINO 2. CC. COSS. 321.

TIT. LXVII.
DE HIS, QUI PER METUM JUDICIS 1 non appellarunt.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Dorophani.

SI contra te jure pronunciatum est, nec appellationis auxilium imploratum est, intelligis acquiescere te statutis oportere. In sacro enim comitatu nostro timere nihil potuisti. S. 15. Cal. Jun. *Philippopoli*, AA. COSS.

2. Imp. JULIANUS A. Geminiano.

HIs, qui tempore competenti non appellant, redintegrandæ audientiæ facultas denegetur. Omnes igitur, qui contra Præfectos urbi, [Magistros officiorum,] vel Magistros militum, seu Proconsules, seu Comites, seu Præfectos Orientis, [seu Vicarios Augustales,] vel alium judicem sub specie 2 formidinis provocationem non arbitrantur interponendam, à revocanda lite repellantur. † Qui vero vim sustinuerunt, contestatione publice proposita, intra dies videlicet legitimos, quibus appellari licet, causas appellationis evidenti affirmatione distinguant: ut hoc facto tanquam interposita appellatione iisdem æquitatis adminicula tribuantur. Emissa 15. Cal. Jul. MAMERTINO & NEVITA COSS. 362.

TIT. LXVIII.
SI UNUS EX PLURIBUS APPELLAVERIT.

1. Imp. ALEXANDER A. Licinio.

SI judici probatum fuerit, unam 1 eandemque condemnationem eorum quoque, quorum appellatio justa pronunciata est, fuisse, nec diversitate factorum separationem accipere, emolumentum victoriæ secundum ea, quæ [sæpe] constituta sunt, ad te quoque, [qui nec provocasti,] pertinere, non ignorabit. PP. 14. Cal. Septembr. 2. *

2. Idem A. Sereno.

SI in una eademque causa unus 2 appellaverit, ejusque justa appellatio pronunciata est: ei quoque prodest, qui non appellaverit. Quod si ætatis auxilio unus contra sententiam restitutionem impetraverit: majori, qui suo jure non appellaverit, hoc Rescriptum non prodest.

TIT. LXIX.
SI DE MOMENTANEA 1 POSSESSIONE fuerit appellatum.

1. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Eusignium P. P.

CUm de possessione, & [ejus] momento causa dicitur, etsi appellatio interposita fuerit, tamen lata sententia sortitur effectum. 2 Ita tamen possessionis reformationem fieri oportet, ut integra omnis proprietatis causa servetur. Dat. 14. Cal. Decembr. *Mediolan.* HONOR. N. P. & EUODIO COSS. 386.

TIT. LXX.
NE LICEAT IN UNA EADEMQUE CAUSA TERtio 1 provocare, vel post duas sententias judicum, quas definitio Præfectorum roboraverit, eas retractare.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

SI quis in quacunque lite iterum provocaverit, non liceat ei tertio in eadem lite super iisdem capitulis provocatione uti, vel sententias excellentissimorum Præfectorum Prætorio retractare: licentia danda litigatoribus, arbitro dato, ipsius audientiam, qui 2 eum dedit, ante litem contestatam invocare: & hujusmodi petitione minime provocationis vim obtinente.

TIT. LXXI.
QUI BONIS 1 CEDERE POSSUNT.

1. Imp. ALEXANDER A. Irenæo.

QUi bonis cesserint, nisi solidum creditor receperit 2, non sunt liberati. In eo enim tantummodo hoc beneficium ejus prodest, ne judicati detrahantur in carcerem. 3 PP. 12. Cal. Decembr. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

2. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Abascanto.

SI quantitatem, quam licet Reipublicæ condemnatus debebas, inferre paratus es: frustra vereris, ne 4 verbum *bonorum cessionis* temere à te prolatum, privare te, necdum distractis facultatibus, juris rationibus possit. PP. 13. Cal. Februar. PHILIPPO A. & RETIANO COSS. 246.

3. Imppp. VALERIANUS, GALLIENUS & VALERIANUS Nobilissimus Cæsar AA. Juliano Lenissæ.

SI pater tuus bonis cessit propter onera civilia, ipsius facultates

TIT. LXVI. (1. *Lib.* 49. *D.* 13. adde *l.* 2. *ff. quæ sentent. sine appellat.* (2. *l. un. pr. ff. h. t.* (3. v. *l.* 6. *infr. de accusationib.* (4. *l. ult. infr. si reus vel accusator mortuus fuerit. l. un. pr. ff. h. t. l.* 9. *in fin. ff. de jure fisci.* (5. Vide enim *l.* 11. *supr. de appellationib.* (6. *l.* 16. *pr. ff. de rei vindicat.* adde *l.* 8. *ff. de re judicata. l.* 11. *ff. judicatum solvi. l.* 3. *supr. ne de statu defunctor. post quinquenn.* (7. Adde *l.* 5. *supr. de appellat.* (8. Abrog. *l.* 29. *ff. de re judic.*

TIT. LXVII. (1. *l.* 6. *supr. de his quæ vi metusve causa.* (2. Vide enim *d. l.* 6.

TIT. LXVIII. (1. *l.* 2. *infr. h. t. l.* 10. §. 2. *ff. de appellat.* adde *l.* 1. *supr. de diversis rescript.* (2. *l.* 1. *supr. h. t.*

TIT. LXIX. (1. Confer *l.* 8. *infr. unde vi.* adde *l. ult. supr. qui legitimam person. standi in judic.* (2. Immo vide *l.* 3. *supr. de appellat.*

TIT. LXX. (1. *Nov.* 82. *c.* 5. *in fin. l.* 122. §. 5. *ff. de verb. oblig.* (2. *l.* 1. *pr. ff. quis & à quo appell.*

TIT. LXXI. (1. *Lib.* 42. *D.* 3. *Nov.* 135. (2. *l.* 7. *ff. de cessione bonor.* §. *ult. Inst. de actionib.* (3. v. *l. ult. circa pr. infr. h. t.* (4. v. *l.* 3. *l.* 5. *ff. de cessione bonor. l.* 8. *infr. de distract. pignor.*

oportet inquiri: non patrimonium, quod tibi 5 emancipato quæsitum dicis, inquietari. Quod ut fiat, implorare æquitatem Præsidis debes.

4. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC.
Chiloni.

LEgis Juliæ de bonis cedendis beneficium, constitutionibus Divorum nostrorum Parentum ad provincias porrectum esse, ut cessio bonorum admittatur, notum est: non tamen creditoribus sua auctoritate dividere hæc bona, & jure dominii 6 detinere; sed venditionis remedio, quatenus substantia patitur, indemnitati suæ consulere permissum est. Cum itaque contra juris rationem res jure dominii teneas, ejus, qui bonis cessit, te creditorem dicens: longi temporis præscriptione petitorem submoveri non posse, manifestum est. Quod si non bonis eum cessisse, sed res suas in solutum tibi dedisse monstretur, Præses provinciæ poterit de proprietate tibi accommodare notionem.

5. Iidem AA. & CC. Myroni.

PRopter honorem municipalem 7, vel munus, bonis cedentium invidiosam admitti cessionem, minime convenit: sed his obnoxios pro modo substantiæ fungi.

6. Imp. THEODOS. A. [apud acta]
dixit:

IN omni cessione [bonorum,] ex qualibet causa facienda, scrupulositate priorum legum explosa, professio 8 sola quærenda est. §. 1. *Idem* dixit, in omni cessione sufficit voluntatis sola professio. Dat. Calend. Maji, HONOR. N. P. & EUODIO COSS. 386.

7. Imp. JUSTINIANUS A.
Juliano P. P.

CUm & filiifamilias possint habere substantias, quæ patribus acquiri vetitæ sunt, necnon peculium, vel castrense, vel quod patre volente possident; quare cessio bonorum eis deneganda sit? cum & [si] nihil in suo censu hi, qui in potestate parentum sunt, habeant, tamen ne patiantur injuriam, debet bonorum cessio admitti. Si enim & paterfamilias admittendus est propter injuriarum timorem ad cessionis flebile veniens adjutorium, quare filiisfamilias utriusque sexus hoc jus denegamus? cum apertissimi juris est, & inter patresfamilias & inter alieno juri subjectos, si quid postea eis pinguius accesserit 9, hoc iterum usque ad modum debiti posse à creditoribus legitimo modo avelli. Dat. 10. Calend. Mart. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS, VV. CC. 531.

8. Idem A. Joanni P. P.

CUm solito more à nostra Majestate petitur, *ut ad miserabile cessionis bonorum homines veniant auxilium, & electio detur creditoribus, vel quinquennale spatium eis indulgere, vel bonorum accipere cessionem, salva* 10 *eorum videlicet existimatione, & omni corporali cruciatu* 11 *semoto:* quotidie dubitabatur, si quidam ex creditoribus voluerint quinquennales dare inducias, alii autem jam nunc cessionem accipere velint, qui audiendi sint? In tali itaque dubitatione nemini putamus esse ambiguum, quod sentimus, & quod humaniorem 12 sententiam pro duriore eligimus, & sancimus, ut vel ex cumulo debiti, vel ex numero creditorum causa judicetur. † Et si quidem unus creditor aliis omnibus gravior 13 in summa debiti inveniatur, ut omnibus in unum coadunatis, & debitis eorum computatis, ipse alios antecellat: ipsius sententia obtineat, sive indulgere tempus, sive cessionem accipere desiderat. Si vero plures quidem sint creditores, ex diversis autem quantitatibus: etiam nunc amplior debiti cumulus minori summæ præferatur, sive par, sive discrepans numerus est creditorum: cum non ex frequentissimo ordine fœneratorum, sed ex quantitate debiti causa trutinetur. Pari autem quantitate debiti inventa, dispari vero creditorum numero: tunc amplior pars creditorum obtineat: ita ut, quod pluribus placeat, hoc statuatur. Sin vero undique æqualitas emergat tam debiti, quam numeri creditorum, tunc eos anteponi, qui ad humaniorem 14 declinant sententiam, non cessionem exigentes, sed inducias: Nulla quidem differentia inter hypothecarios, & alios creditores, quantum ad hanc electionem observanda: in rebus autem officio Judicis partiendis, suam vim singulis creditoribus habentibus, quam eis legum præstabit regula: Nullo præjudicio creditorum cuiquam ex quinquennii dilatione circa temporalem præscriptionem generando.

(5. v. *supr. ne filius pro patre.* (6. v. *l.* 6. *infr. tit. prox.* (7. *l.* 12. *in fin. supr. de episcop. & cler.* fac. *l.* 16. *pr. ff. de munerib. & honorib.* (8. v. *l. ult. ff. de cessione bonor.* (9. *l.* 4. *l.* 6. *l.* 7. *ff. d. t.* §. *ult. Inst. de actionib.* (10. *l.* 11. *supr. ex quib. caus. infam. irrog.* (11. v. *l.* 1. *supr. h. t. Nov.* 135. *c.* 1. *in fin. pr.* (12. Fac. *l.* 192. *ff. de reg. jur.* (13. Fac. *l.* 8. *ff. de pactis.*

TIT. LXXII.
DE BONIS AUTORITATE POSSIDENDIS 1, SEU venundandis, & de separationibus bonorum.

1. Imp. ANTONINUS A. Atticæ.

IN bonis mortui potiorem esse causam legatariorum, qui eum (utpote heredem) convenire potuerunt: quam eorum, quibus ipse [heres] legavit 2, manifestum est; cum prius legatum quasi æs alienum exigatur: legatum autem à mortuo relictum, post debiti detractionem inducatur.

2. Imp. GORD. A. Aristoni.

ESt jurisdictionis tenor promptissimus, indemnitatisque remedium Edicto Prætoris creditoribus hereditariis 3 demonstratum, ut quoties separationem 4 bonorum postulant, causa cognita impetrent. Reportabis igitur convenientem desiderii tui fructum, si te non heredum fidem secutum, sed ex necessitate 5 ad judicium eos provocare demonstraveris.

3. Idem A. Claudianæ.

EX contractu, qui cessionem rerum antecessit 6, debitorem contra juris rationem convenies, cum eum æquitas auxilio exceptionis 7 muniat. At tunc demum iterato possis desiderare conventionem, cum tantum postea 8 quæsivit, quod Præsidem ad ejus rei licentiam debeat promovere.

4. Impp. DIOCLET. & MAXIM.
AA. & CC. Clarianæ.

INcivile est, quod postulas, ut unus ex chirographariis creditoribus debitoris bona compellatur 9 suscipere, satis [cæteris] ejus creditoribus facturus.

5. Iidem AA. & CC. Acyndino.

SI bona debitoris tui vacare 10 constet, & hæc à fisco non agnoscantur, in possessionem eorum mitti te à competente Judice, recte postulabis. Dat. 17. Cal. Januar. * COSS.

6. Iidem AA. & CC. Agathomaro.

PRo debito creditores addici sibi bona sui debitoris, non jure 11 postulant. Unde, si quidem debitoris tui cæteri creditores pignori res acceperunt, potiores eos, quam 12 te chirographarium creditorem haberi, non ambigitur. Quod si specialiter, vel generaliter nemini probentur obligatæ, ac sine 13 successore communis debitor, vel ejus heres decessit: non dominii rerum vindicatione, sed possessione bonorum, itemque venditione, æquali portione, pro rata debiti quantitate omnibus creditoribus consuli potest.

7. Iidem AA. & CC. Domno.

SI uxor tua pro triente patruo suo heres exstitit, nec ab eo 14 quicquam exigere prohibita est: debitum à coheredibus pro besse 15 petere non prohibetur: cum ultra eam portionem, qua successit: actio non confundatur. 16 Sin autem coheredes solvendo 17 non sint, separatione postulata, nullum ei damnum fieri patiatur. Datum Cal. Decembr. AA. COSS.

8. Iidem AA. & CC. Ælidæ.

IN possessionem rei servandæ uxor defuncti, vel alii creditores missi, dominium 18 ex ea causa tenentes adipisci minime possunt.

(14. v. *l.* 56. *l.* 192. *in fin. ff. de reg. juris.*
TIT. LXXII. (1. *Lib.* 42. *D.* 5. (2. Adde *l.* 11. *in fin. ff. ut in possess. legator.* (3. *l.* 6. *in fin. supr. de heredit. action.* (4. *l.* 1. §. 1. *ff. de separationib.* (5. Fac. *l.* 1. §. 15. *l. ult. ff. d. t.* (6. *l.* 7. *supr. tit. prox.* (7. v. §. *ult. vers. ecce enim. Inst. de replicationib.* (8. *l.* 7. *supr. tit. prox.* (9. v. *l.* 2. §. 3. *ff. de curatore bon. dando.* (10. v. *l.* 6. *vers. quod si. infr. h. t. l.* 1. *supr. ne pro dote mulieris bona.* (11. *l.* 1. *infr. de jure domin. impetrand. l.* 4. *supr. tit. prox. l.* 14. *supr. de pactis.* (12. v. *l.* 9. *infr. qui potiores in pign.* (13. v. *l.* 5. *supr. h. t.* (14. v. *l.* 6. *supr. de hered. instit.* (15. *l.* 1. *l.* 6. *supr. de hered. act.* (16. d. *l.* 6. *l.* 5. *supr. d. t.* (17. *l.* 1. §. 1. *ff. de separat.* (18. *l.* 4. *supr. tit. prox.*

9. Iidem AA. & CC. Teruncio.

CUm proponas, eum, contra quem supplicas, ex administratione negotiorum tibi obligatum, hunc secundum juris rationem adito Rectore provinciæ potes convenire. Nam si ad circumscriptionem 19 tui juris latitat, nec defenditur, & eum *tuum esse debitorem* constat: ad Exemplum Edicti, bonorum 20 ejus possessionem poteris impetrare. Tempore autem transacto, etiam venditionem eorum à competenti Judice postulare non prohiberis. Dat. 14. Calend. Septembr. DIOCLET. [& MAXIM.] AA. COSS.

In AUTHENT. de exhib. & introducend. reis. §. si vero semel. col. 5. tit. 8. al. 6. Novell. 53. cap. 4.

ET qui jurat, se venturum ad Judicem, *si se subtraxerit*, *Judex ipse*, *si administrator sit*, *vel is*, *qui Judicem dedit*, *jubeat eum exhiberi. Si vero omnino absit*, *examinet Judex*, *ubi sit*, *induciis datis; intra quas si non occurrat*, *secundum unam partem examinato negotio mittet actorem in possessionem rerum ejus juxta* 21 *mensuram declarati debiti. Quod si redeat*, *antequam prosequatur causam*, *resarciat actori omne damnum: præstabitque fidejussorem de lite prosequenda*, *& res suas suscipiet.*

10. JUSTINIANUS A. Joanni PP.

CUm apud veteres quæstionem ortam invenimus super pecuniis debitis, pro quibus hypothecæ non sunt constitutæ, propter res ad debitorem pertinentes, dum is severiores creditores formidans, sese celaverit, & illi de rebus ad eum pertinentibus competentia ingrediantur judicia, postulentque in possessionem rerum sese transmitti: si etiam alii creditores, quibus obnoxius esse videtur, possint quandam habere communionem in rerum possessione: hujusmodi dubitationem amputantes, censemus per præsentem divinam generalem Constitutionem, ut si non omnes hujusmodi debita prætendentes, sed ex his certi ab judiciali sententia in possessionem rerum mittantur: non solum hi, sed etiam alii omnes talia debita prætendentes, eadem commoditate potiantur, ut possint cum prioribus rerum detentatoribus communionem habere in rebus, de quibus (sicut superius declaratur) prolata fuerit sententia. Quid enim justius est, quam 22 omnes, qui ad res debitoris mitti debent, esse participes hujusmodi commoditatis? Ut autem non in perpetuum aliorum negligentia illi, qui pro suis debitis alacriores creditoribus aliis ostenduntur fuisse, prægraventur: rectius nobis esse videtur, tunc communionem habere in possessione rerum alios creditores, qui non hoc peregisse noscuntur: cum præsentes quidem in una eademque degentes provincia, in qua & possessores rerum commorantur, intra duorum annorum spatia; absentes autem intra quadriennium creditoribus possessionem antelato modo detinentibus suum debitum certum faciant, & expensas secundum quantitatem debitorum persolvant eis, qui sententias consecuti sunt, per sacramentum eorum manifestandas, qui eas adipiscendæ gratia possessionis rerum sustinuerunt: quia & secundum debita satis eis fieri, explorati juris est. Post completum autem memoratum tempus, nullam eis esse licentiam, eos, qui possessionem adepti sunt, molestare, vel aliquibus damnis afficere: actiones autem, quas ex legibus sibi competere putaverint, contra suos exercere debitores. §. 1. Sin autem hi, qui detinent possessiones, vel ex sententia Judicis res vendiderunt, vel alio quocunque legitimo modo omne jus, quod in iisdem rebus habere noscuntur, in alias personas post definitum à nobis tempus transtulerint, & certas pecunias acceperint: quicquid superfluum inventum fuerit, & amplius, quam eis debetur, hoc modis omnibus necesse est eos præsentibus tabulariis signare, & in cimeliarchio sanctæ Ecclesiæ illius civitatis, in qua hujusmodi contractus celebratur, deponere: attestatione videlicet prius per memoratos tabularios conscribenda: præsente etiam eo, qui res eas vendiderit, vel in alias personas transtulerit, ut per eam manifestetur tam quantitas pecuniarum, quæ pro venditione rerum, vel translatione præstitæ sunt: quam earum, quæ superfluæ post dissolutum debitum inveniantur: ut si quis postea creditor apparuerit, & debiti cautionem ostenderit, possit ex his satis sibi facere: prius scilicet Rectore provinciæ sine aliquo damno causæ faciente examinationem, & non concedente nec viros reverendissimos œconomos, vel cimeliarchas 23 sanctæ Ecclesiæ, in qua pecuniæ deponuntur, aliquod detrimentum, vel dispendium sustinere: per suam autem interlocutionem creditorem præcipiente secundum modum debiti ex depositis pecuniis suum accipere debitum. Ut autem non liceat creditoribus in [venditione, vel] translatione rerum, dolum vel aliquam machinationem, vel circumscriptionem facere: jubemus attestationem super hoc celebrandam, apud Defensorem locorum, gestis intervenientibus, insinuari, sive tantum ex pretio, quantum debetur, sive plus, sive minus colligitur: & præsentibus non tantum (sicut dictum est) tabulariis, sed etiam viro reverendissimo cimeliarcha: Apud quem (si ita contigerit) superfluæ pecuniæ signatæ deponendæ sunt: jusjurandum sacrosanctis evangeliis propositis venditore, vel translatore rerum præstante, *quod neque per gratiam emptoris*, *vel ejus*, *ad quem res jure cessionis transferantur*, *nec aliquo dolo interveniente minorem justo pretio rerum quantitatem acceperit*, *sed eam*, *quam revera cum omni studio potuerit invenire.* Dat. 15. Cal. Novembr. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS virorum clarissimorum anno secundo, 532.

(19. Confer *l.* 13. §. 3. *supr. de judiciis.* (20. *l.* 19. *ff. de in jus vocand. l.* 7. §. 1. *ff. quib. ex caus. in possess.* (21. Abrog. *l.* 1. *ff. d. t.* (22. *l.* 12. *pr. ff. de rebus auctor. judicis possid.*

(23. v. *l.* 20. §. 1. *infr. de agricolis & censit. Nov.* 40. *in pr.* §. 1.

TIT. LXXIII.
DE PRIVILEGIO FISCI. 1

1. Imp. ANTONINUS A. Eutropiæ.

BOna mariti tui si ob reliqua administrationis primipilariæ à fisco occupata sunt: res, quas tuas 2 esse liquido probaveris, ab aliis separatæ tibi restituantur.

2. Idem A. Valerianæ.

QUamvis ex causa dotis vir quondam tuus tibi sit condemnatus: tamen si 3, priusquam res ejus tibi obligarentur 4, cum fisco contraxit: jus fisci causam tuam prævenit. Quod si post bonorum [ejus] obligationem rationibus 5 meis cœpit esse obligatus: in ejus bona cessat privilegium fisci. PP. 14. Cal. Nov. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

3. Idem A. Julianæ.

SI cum pecuniam pro marito solveres, neque jus 6 fisci in te transferri impetrasti, neque pignoris causa domum, vel aliud quid ab eo accepisti: habes personalem actionem: nec potest præferri fisci rationibus, à quo dicis ei vectigal denuo locatum esse: cum eo pacto universa, quæ habet, habuitve eo tempore, quo ad conductionem accessit, pignoris jure fisco teneantur. 7 Salva igitur indemnitate fisci, debitorem tuum pro pecunia, quam pro eo fisco solvisti, more solito convenire non prohiberis. PP. 3. Cal. Jan. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

4. Idem A. Quinto.

SI debitor, cujus fuisse fundum ipse confiteris, prius 8 eum distraxit, quam fisco aliquid debuit: inquietandum te non esse Procurator meus cognoscet. Nam etsi postea debitor extiterit: non ideo tamen ea, quæ de dominio ejus excesserunt, pignoris jure fisco potuerunt obligari. PP. 3. Calend. Jul. LÆTO 2. & CEREALE COSS. 216.

5. Imp. ALEXANDER A. Mennæ.

PEcunia, quam creditor à debitore suo recepit, si postea ex justa causa fisco restituenda 9 erit, sine usuris debetur: quia non fœnus contractum, sed suum recuperatum extraordinario jure aufertur. PP. 15. Calend. Junii, FUSCO & DEXTRO COSS. 226.

6. Imp. GORDIANUS A. Severianæ.

CUm patrem tuum fisci debitorem fuisse demonstres, eumque nubenti tibi possessionem dedisse alleges: Procuratorem jus fisci exequentem, eam jure pignoris revocare potuisse intelligis. PP. Non. Jun. SABINO & VENUSTO COSS. 241.

TIT. LXXIII. (1. Adde *Lib.* 10. *infr. tit.* 1. *Lib.* 49. *D.* 14. (2. *l.* 2. *supr. ne uxor pro marito.* vide tamen *l.* 4. *infr. in quib. caus. pignus tacite contr.* (3. *l.* 9. *supr. de jure dotium.* fac. *l.* 1. *l.* 4. *infr. qui potiores in pign.* (4. Vide enim *l.* 12. *infr. d. t. l. ult. supr. de pact. convent. super dote.* (5. Fac. *l.* 2. *infr. qui potiores. l.* 46. §. 3. *ff. de jure fisci.* (6. v. *l.* 7. *infr. h. t.* (7. *d. l.* 2. *d. l.* 46. §. 3. (8. *l.* 1. *infr. de jure fisci. l.* 9. §. 2. *infr. de bonis proscript. l.* 15. *ff. de donationib.* (9. *l.* 6. §. 2. *ff. de reb. auctor. jud. possid. l.* 24. *ff. quæ in fraudem credit. l.* 18. *in fin. l.* 19. *ff. de jure fisci.*

7. Impp. VALER. GALLIEN. AA. & VALERIAN. C. Diodoro.

SI in te jus 10 fisci, cum reliqua [solveres] debitoris, pro quo satisfaciebas, tibi competens Judex adscripsit, & transtulit: ab his creditoribus, quibus fiscus potior habetur, res, quas eo nomine tenes, non possunt inquietari. PP. 15. Calend. Junii, ÆMILIANO & BASSO COSS. 260.

TIT. LXXIV.
DE PRIVILEGIO DOTIS. 1

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Firmo.

SCire debes, privilegium dotis, quo mulieres utuntur in actione de dote, ad heredem 2 non transire. PP. Cal. Maji, POMPEJANO & AVITO COSS. 210.

TIT. LXXV.
DE REVOCANDIS HIS, QUÆ IN fraudem 1 creditorum alienata sunt.

1. Imp. ANTONINUS A. Cassiæ.

HEres, qui post aditam hereditatem ad eum, cui res cessit, corpora hereditaria transtulit: creditoribus permansit obligatus. Si igitur in fraudem tuam id fecerit: bonis ejus excussis, usitatis actionibus (si tibi negotium 2 gestum fuerit) ea, quæ in fraudem alienata probabuntur, revocabis. PP. 2. Id. Octobr. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

(10. *l. 2. ff. de cessione bonor. l. 3. supr. h. t.* v. *l. 45. §. 9. ff. de jure fisci.*

TIT. LXXIV. (1. *Nov. 97. c. 3. & seq.* adde *Lib. 5. supr. tit. 12. Lib. 23. D. 3.* (2. Immo vide *l. 13. §. 3. ff. de fundo dotali.*

TIT. LXXV. (1. *Lib. 42. D. 8. §. 6. Inst. de action.* (2. Confer *l. 6. in fin. supr. de transact.*

2. Imp. ALEXANDER A. Symphorianæ.

SI successione patris abstenta 3 fuisti: ob ea, quæ in dotem 4 data sunt, convenire te creditores nequeunt, quibus pignora in dotem data non docentur: nisi bonis defuncti non sufficientibus, in fraudem 5 creditorum dotem constitutam probabitur. PP. 10. Cal. Julii, PROBO & MAXIMO COSS. 233.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Acyndino.

SI paterna hereditate abstinuisti 6, nec quicquam in fraudem creditorum ex bonis ejus in te donationis jure transscriptum est: à privatis creditoribus Præses provinciæ conveniri te non patietur. PP. 10. Cal. Jul. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

4. Iidem AA. & CC. Epagatho.

FIlios debitoris, ei succedentes 7, veluti in creditorum fraudem alienatorum facultatem revocandi non habere, notissimi juris est. Subscripta 10. Cal. Maji, AA. COSS.

5. Iidem AA. & CC. Crescentio.

IGnoti juris non est, adversus eum, qui sententia condemnatus, intra statutum 8 tempus satis non fecit, nec defenditur, bonis possessis, itemque distractis: per actionem in factum contra emptorem, qui sciens 9 fraudem comparavit, & eum, qui ex lucrativo 10 titulo possidet, scientiæ mentione detracta, creditoribus suis esse consultum. S. 10. Cal. Novembr. AA. COSS.

6. Iidem AA. & CC. Menandræ.

SI actu solenni 11 præcedentem obligationem peremisti: perspicis adversus fraudatorem intra annum 12, in quantum facere potest, vel dolo malo fecit, quo minus possit, Edicto perpetuo tantum actionem permitti.

(3. *l. 3. infr. h. t.* (4. Confer *l. 11. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. solv.* (5. *l. 13. supr. de donat. ante nupt. l. 6. supr. de privileg. fisci.* (6. *l. 2. pr. supr. h. t. l. 4. supr. arbitr. tut. l. 22. §. 1. vers. similique. supr. de jure delib. l. 1 supr. de repud. vel abstin. heredit. l. 4. infr. de primipil. l. 57. ff. de adquir. vel omitt. hered.* (7. *l. 3 supr. de reb. alienis non alienand.* (8. *l. ult. infr. l. 6. in fin. l. 10. §. 18. ff. h. t.* (9. *l. 1. pr. l. 6. §. 8. l. 10. pr. & §. 2. ff. eod.* (10. *l. 6. §. 11. ff. eod.* (11. v. *l. 1. in fin. ff. eod.* (12. *l. 6. in fin. ff. eod.*

LIBER OCTAVUS.

TIT. I.
DE INTERDICTIS. 1

1. Imp. ALEXANDER A. Evocato.

CUm proponas, radicibus arborum in vicina Agathangeli area positis crescentibus, fundamentis domus tuae periculum afferri: Præses, ad exemplum interdictorum, quæ in albo proposita habet [Prætor] *Si arbor in alienas ædes impendebit:* item, *Si in alienum agrum impendebit:* quibus ostenditur, nec per arboris quidem occasionem vicino nocere oportere: rem ad suam æquitatem 2 rediget. PP. 6. Calend. April. JUL. 2. & CRISPINO COSS. 225.

2. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Messiæ. 3

PRæses provinciæ in eum, qui ejusdem 4 provinciæ non est, nec ex interdicto potest cognoscere. PP. 7. Cal. Maji, SECULARE & DONATO COSS. 261.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Pompejano PP.

INcerti juris non est, orta proprietatis & possessionis lite, prius 5 possessionis decidi oportere quæstionem competentibus actionibus, ut ex hoc, ordine facto, de dominii disceptatione probationes ab eo 6, qui de possessione victus est, exigatur. Interdicta autem licet in extraordinariis 7 judiciis proprie locum non habent: tamen ad exemplum 8 eorum res agitur. S. Cal. Jan. *Sirmii*, AA. COSS.

4. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Æmiliano PP.

SI quis quodlibet interdictum efflagitet: ruptis veteribus ambagibus 9, inter ipsa cognitionum auspicia actionem exprimere, ac suas allegationes jubeatur proponere. Dat. 13. Calend. August. *Constant.* ARCADIO A. 6. & PROBO COSS. 406.

TIT. I. (1. *Lib. 43. D. 1. Lib. 4. Inst. 15.* (2. Vide enim *l. 7. §. 1. ff. de justit. & jur.* (3. Confer *l. un. supr. ubi de hered.* (4. *d. l. 1.* adde *l. 20. ff. de jurisdict.* (5. *§. 4. Inst. h. t. l. 3. supr. fin. regund. l. 37. ff. de judiciis. l. 13. supr. de rei vindicat. l. 35. ff. de adquir. vel amitt. possess. l. 1. §. 3. ff. uti possid. 2. Feud. 4. & 20. &* 8. confer *l. 12. §. 1. ff. de adquir. vel amitt. possess.* (6. *l. 2. supr. de probat.*

(7. v. *l. 47. §. 1. ff. de negot. gest.* (8. v. *l. 2. l. 4. infr. unde vi. l. ult. infr. de liberis exhib.* (9. *l. 3. in fin. supr. h. t.*

TIT. II.
QUORUM BONORUM. 1

1. Impp. SEVER. & ANTONIN. AA. Justo.

HEreditatem ejus, quem patrem tuum fuisse dicis, petiturus, judicibus, qui super ea re cogniturі erunt, de fide intentionis allega. Quamvis enim bonorum possessionem, ut præteritus agnovisti: tamen interdicto, *quorum bonorum*, non aliter possessor constitui poteris, quam si te defuncti filium esse, & ad hereditatem, vel bonorum possessionem admissum 2 probaveris. PP. 8. Cal. Januar. LATERANO & RUFINO COSS. 198.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Marco.

SI ex Edicto sororis patruelis intestatæ sine liberis defunctæ, recte petita bonorum possessione quæsiisti successionem, ac negotium

TIT. II. (1. *Lib. 43. D. 2. §. 3. Inst. de interdict.* (2. Vide enim *l. 1. pr. ff. h. t.*

integrum eſt: quæ cum moreretur, ejus fuerunt, ſecundum interdicti, *quorum bonorum*, tenorem ab his, qui pro herede, vel pro poſſeſſore poſſident, dolove 3 malo fecerint, quo magis deſierint poſſidere, tibi Rector provinciæ reſtitui efficiet. PP. 6. Calend. April. CC. COSS.

3. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Petronio Vicario Hiſpan.

CONſtat virum 4 à bonis inteſtatæ uxoris ſuperſtitibus conſanguineis eſſe extraneum: cum prudentium omnia reſponſa, & lex ipſa naturæ ſucceſſores eos faciant. Ergo jubemus, ut omnibus fruſtrationibus amputatis, per interdictum, *quorum bonorum*, in petitorem corpora transferantur, ſecunda actione proprietatis non 5 excluſa. Dat. 6. Cal. Aug. *Mediolani*, OLYBRIO & PROBINO COSS. 395.

TIT. III.
QUORUM LEGATORUM. 1

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Latinæ.

HEredi ſcripto ſatis idonee lege Falcidia, ſi exhauſta legatis ſucceſſio probetur, per quartæ retentionem proſpectum eſt. Unde ſi legatarius, vel fideicommiſſarius non 2 conſentiente patre tuo, quem adſeveras teſtatori ſucceſſiſſe, & bonorum poſſeſſionem accepiſſe, relicta ſibi legata, vel fideicommiſſa detinuit: ſecundum ſententiam interdicti, quod adverſus legatarios ſcriptis heredibus propoſitum eſt, oblata ſatisdatione, quam præſtari oportet, in poſſeſſionem te conſtitui, ut ita retentione competenti 3 utaris, experiri potes. Dat. 16. Cal. Jun. AA. COSS.

TIT. IV.
UNDE 1 VI.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Theodoro.

REcte poſſidenti, ad defendendam poſſeſſionem, quam ſine vitio tenebat, inculpatæ tutelæ moderatione illatam vim propulſare 2 licet. PP. 15. Cal. Decembr. ipſis 4. & 3. AA. COSS. 290.

2. Iidem AA. & CC. Alexandro.

VI pulſos reſtituendos 3 eſſe interdicti exemplo 4, ſi necdum utilis 5 annus exceſſit, certiſſimi juris eſt: & heredes 6 teneri in tantum, quantum 7 ad eos pervenit. S. AA. COSS.

3. Iidem AA. & CC. Ulpiæ & Proculinæ.

AUctoritatem vobis Reſcripti 8 noſtri tenendæ poſſeſſionis, quam vos per violentiam ademptam profitemini, accommodari, nimis improbe poſtulatis. S. 8. Id. April. CC. COSS.

4. Iidem AA. & CC. Hygino.

SI de poſſeſſione vi dejectus es, eum & lege Julia 9 vis privatæ reum poſtulare, & ad inſtar 10 interdicti *unde vi* convenire potes, quo reum cauſam 11 omnem præſtare oportet: in qua fructus 12 etiam, quos vetus poſſeſſor percipere potuit, non [tantum] quos prædo percepit, venire non ambigitur. S. 6. Id. Aprilis, *Sirmii*, CC. COSS.

5. Imp. CONSTANTINUS A. ad Tertullianum.

INvaſor 13 locorum pœna teneatur legitima 14: ſi tamen vi loca eadem invaſiſſe conſtiterit. Nam ſi per errorem aut incuriam domini loca ab aliis poſſeſſa ſunt: ſine pœna poſſeſſio reſtitui 15 debet. Dat. 6. Calend. Maji, GALLICANO & SYMMACHO COSS. 330.

6. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEODOS. AAA. Potito P. V.

MEminerint cuncti, ſive vulgato 16 Reſcripto manſuetudinis noſtræ, ſive ſententia cujuslibet judicis utantur in cauſis, conveniendos dominos locorum eſſe: aut ſi forte defuerint, eorum actores ad inſinuandas ſententias, procuratoresque eſſe quærendos, ne inde 17 injuriarum naſcatur occaſio, unde jura naſcuntur. Quod ſi præcepta noſtra implere neglexerint: omni negotio, de quo jurgare cœperant, privabuntur. §. 1. Sin autem habito plerumque colludio, curatores vel tutores minorum his rem debitam ea occaſione pervadant, ut pupillis vel adultis jurgandi copia & fructus adimatur: his eatenus ſubvenimus, ut eosdem non atterat 18 damno culpa temeritatis alienæ: ſed illico 19 quidem poſſeſſio ei, à quo eſt ablata, reddatur: curatores autem vel tutores æterna deportatione punitos, bonorum quoque publicatio perſequatur. Dat. 2. Non. April. ANTONINO & SYAGRIO COSS. 382.

7. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Meſſianum Com. rerum privat.

SI quis in tantam furoris pervenerit audaciam, ut poſſeſſionem rerum apud fiſcum, vel apud homines quoslibet conſtitutarum ante adventum Judicialis arbitrii violenter invaſerit: dominus quidem conſtitutus poſſeſſionem, quam abſtulit 20, reſtituat 21 poſſeſſori, & dominium ejusdem rei amittat. Si vero alienarum rerum poſſeſſionem invaſit; non ſolum eam poſſidentibus reddat 22, verum etiam æſtimationem earundem rerum reſtituere compellatur. Dat. 17. Calend. Jun. *Treveris*, TIMASIO & PROMOTO COSS. 389.

8. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Paſiphilo.

MOmentariæ 23 poſſeſſionis interdictum, quod non ſemper ad vim publicam pertinet 24, vel privatam, mox audiri, interdum etiam ſine inſcriptione meretur. Dat. 6. Id. Jun. *Mediolani*, OLYBRIO & PROBINO COSS. 395.

9. Imp. ZENO A. Sebaſtiano PP.

SI quando vis in judicio fuerit patefacta, deinde ſuper rebus abreptis, vel invaſis vel damno dato tempore impetus quæſtio proponatur: ſi non potuerit, qui vim ſuſtinuit, quæ perdidit, ſingula comprobare, taxatione à Judice facta pro perſonarum atque negotii qualitate; ſacramento 25 æſtimationem rerum, quas perdidit, manifeſtet: nec liceat ei ultra taxationem à Judice factam jurare: & quod hujusmodi jurejurando dato fuerit declaratum, judicem condemnare oportet. Dat. Id. Dec. *Conſtantinop.* poſt Conſulat. BASILII 2. & ARMATII V. C. 477.

10. Idem A. Sebaſtiano PP.

NOn abs re eſt, quemadmodum poſſeſſionis alienæ invaſores 26, tam vetus, quam præſens ſacra Conſtitutio cenſuit eſſe puniendos: ita nec conductoribus, & poſſeſſionis alienæ detentoribus impune procedere, ſi locatoribus forte vel poſſeſſionem rerum ſuarum, quam apud alios precario modo eſſe conceſſerant, recuperare ſecundum leges volentibus, cum nulla ſibimet cognita legibus allegatio competeret, duxerint reſiſtendum: & non protinus, id eſt, non expectato judiciorum ordine, alienam poſſeſſionem recte eam recuperantibus, cedere patiantur. Eos namque jubemus pro tanta ſuæ iniquitatis impudentia, ſi cognitionis judiciariæ eventu fuerint condemnati: rei, cujus poſſeſſionem ſponte reſtituere usque ad definitivam ſententiam minime paſſi ſunt, æſtimationem victrici parti una 27 cum ipſa re præbere compelli. Dat. 5. Cal. April. *Conſtant.* THEODORICO & VENANTIO COSS. 484.

(3. *d. l.* 1. *pr.* (4. *l. un. ſupr. unde vir & uxor.* (5. *l.* 3. *in fin. ſupr. ſi à non competente jud.*

TIT. III. (1. *Lib.* 43. *D.* 3. (2. *l.* 1. §. 2. *ff. h. t.* (3. v. *ſupr. ad leg. Falcid.*

TIT. IV. (1. §. 6. *Inſt. de interdict.* adde *Lib.* 43. *D.* 16. (2. *l.* 1. §. 27. *l.* 17. *ff. de vi & vi armat. l.* 3. *ff. de juſt. & jur.* (3. *l.* 1. §. 1. *ff. de vi & vi armat.* §. 6. *Inſt. de interdict.* (4. *l.* 3. *ſupr. d. t. de interd. l.* 4. *infr. h. t.* (5. *l.* 1. §. 39 *ff. de vi & vi armat.* (6. *d. l.* 1. §. *ult.* (7. *d.* §. *ult.* fac. *l.* 38 *ff. de reg. jur.* (8. *l.* 3. *l.* 7. *ſupr. de precib. imperat. offerend. l. ult. ſupr. ſi contra jus vel utilit. l.* 4. *in fin. infr. de emancipation. l.* 2. §. 10. *ff. ne quid in loco public.* (9. *l.* 1. §. 2. *ff. de vi & vi armat.* §. 6. *Inſt. de interdict.* confer *l.* 1. *infr. quando civil. actio crimin. præjud.* (11. *l.* 6. *ff. de vi & vi armat.* (12. *l.* 1. §. 40. *ff. d. t.* (13. *l* 7. *infr. h. t.* (14. *l.* 4. *ſupr. eod. l.* 6. *l.* 7. *infr. ad leg. Jul. de vi.* (15. Confer *l.* 8. *infr. h. t.* §. 1. *init. Inſt. de vi bonor. raptor.* (16. *l.* 3. *ſupr. h. t.* (17. *l.* 1. *in fin. ſupr. de his qui ven. ætat. l.* 2. *infr. de indict. viduit.* (18. Immo vide *l.* 2. *ſupr. de his quib. ut indign.* (19. Confer *l.* 12. §. 1. *ff. de adquir. vel amitt. poſſeſſ.* (20. *l.* 5. *ſupr. de legat.* vide tamen *l.* 10. §. 16. *ff. quæ in fraud. cred. l.* 1. *ſupr. quando liceat unic. ſine judice. l.* 2. *infr. de pignorib.* (21. *l.* 10. *infr. h. t. l.* 13. *in fin. ff. quod met. cauſ. l. un. in fin. ſupr. de ſuffrag. l.* 176. *ff. de reg. jur.* §. 1. *in med. Inſt. de vi bonor. raptor.* §. 6. *Inſt. de interd.* 2. *Feud.* 27. §. 2. *ad fin.* (22. Immo vide *l.* 55. *ff. de furt.* (23. *l. ult. ſupr. qui legit. perſ.* (24. *l.* 6. *ſupr. l. ult. infr. h. t.* confer *l.* 2. *infr. tit. prox.* (25. *l.* 15. §. 9. *ff. quod vi aut clam.* (26. *l.* 5. *l.* 7. *l.* 9. *ſupr. h. t.* (27. *l.* 34. *ſupr. de locat.*

11. Imp.

11. Imp. JUSTINIANUS A.

CUm quærebatur inter Illyricianam advocationem, quid fieri oporteret propter eos, qui vacuam 28 possessionem absentium sine judiciali sententia detinuerunt, quia veteres leges, nec *unde vi* interdictum, nec *quod vi*, *aut clam*, vel aliam quandam actionem ad recipiendam talem possessionem definiebant, violentia in ablatam possessionem minime præcedente, nisi domino tantummodo in rem actionem exercere permittentes: Nos non concedentes aliquem alienas res, vel possessiones per suam auctoritatem usurpare, sancimus, talem possessorem, uti prædonem intelligi, & generali jurisdictione ea teneri, quæ pro restituenda possessione contra hujusmodi personas veteribus declarata sunt legibus. Ridiculum etenim est dicere vel audire, quod per ignorantiam alienam rem aliquis quasi propriam occupaverit. † Omnes autem scire debent, quod suum non est 29, hoc ad alios modis omnibus pertinere: cum talis depositio in furti actione jamdudum veteribus legibus definita est, dicentibus, si quis alienam rem adversus domini voluntatem attigerit, furti actione teneatur: his videlicet, quæ super recipienda possessione à nobis disposita sunt, locum habentibus, si non 30 ex die, ex quo possessio detenta est, triginta annorum excesserint curricula. Dat. 13. Cal. Novembr. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. Anno secundo, 532.

TIT. V.

SI PER VIM 1, VEL ALIO MODO absentis perturbata sit possessio.

1. Imp. CONSTANTINUS A. Severo.

JUdices absentium, qui cujuslibet rei possessione privati sunt, suscipiant in jure personas, & auctoritatis suæ formidabile ministerium objiciant: atque ita tueantur absentes, ut id solum diligenter inquirant, an ejus, qui quolibet modo peregrinatur, possessio ablata sit, quam propinquus, vel parens, vel proximus, vel amicus, vel colonus 2, vel libertus seu servus quolibet titulo retinebat: nec eos, qui dejecti sunt, absentium nomine possidentes, quia minime ipsis decisio causæ mandata sit, ab experiunda re secludant: nec si servi sint, eorum 3 rejiciant in jure personas, quia hujusmodi conditionis hominibus causas perorare fas non sit. Sed post elapsa quoque spatia recuperandæ possessionis legibus præstituta, litigium eis inferentibus largiri convenit: ut eos momentariæ perinde possessioni [sine ulla cunctatione] restituant, ac si reversus dominus litigasset. Cui tamen [domino] quolibet tempore reverso, actionem possessionis recuperandæ indulgemus; quia fieri potest, ut restitutio propter servos infideles, vel negligentes propinquos, vel parentes, vel proximos, vel amicos, vel colonos, vel libertos interea differatur. Absentibus enim officere non debet tempus emensum, quod recuperandæ possessioni legibus præstitutum est: sed reformato statu, qui per injuriam sublatus est, omnia, quæ superfuerunt ad disceptationem litigii, immutilata permaneant: judicio servato justis legitimisque [absentibus] personis: cum valde sufficiat possessionem tenentibus absentium nomine contra præsentium violentiam subveniri. Dat. 10. Calend. Novembr. *Constantinop.* CONSTANTINO 7. & CONSTANTE C. 3. COSS. 324.

2. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Petronio Vicario Hispaniarum.

NEc imperiale responsum, quod supplicatio litigatoris obtinuit, nec interlocutio Cognitoris ex quacunque parte innovare possessionis statum, eo, qui rem tenet, absente, permittit: quia negotiorum merita, partium adsertione panduntur. Datum 15. Calendas Januarii, *Mediolani*, CÆSARIO & ATTICO COSS. 397.

(28. *l.* 6. *supr. de adquir. & retin. possess.* (29. *l.* 15. *ff. de except. rei judic.* (30. *l.* 1. §. 1. *supr. de ann. except.*
TIT. V. (1. *Lib.* 43. *D.* 4. (2. *l. ult. supr. de adquir. & retin. possess.* (3. *l.* 3. *supr. qui legit. person.*

TIT. VI.

UTI 1 POSSIDETIS.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Cyrillo.

UTi 2 possidetis fundum, de quo agitur, cum ab altero, nec vi, nec clam, nec precario possidetis, Rector provinciæ vim fieri prohibebit: ac satisdationis 3, vel transferendæ 4 possessionis Edicti perpetui forma servata, de proprietate cognoscet. Subscripta 3. Id. Octobr. *Nicomediæ*, CC. COSS.

TIT. VII.

DE TABULIS 1 EXHIBENDIS.

1. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Germano.

SI in potestate patris fuerunt impuberes filii, & vos eis estis substituti 2, atque ita ad vos intra pubertatem illis decedentibus 3 cœpit hereditas pertinere: de exhibendis testamenti tabulis interdicto uti potestis. PP. 7. Calend. Maji, SECULARI & DONATO COSS. 261.

TIT. VIII.

DE LIBERIS 1 EXHIBENDIS, SEU DEDUCENDIS, & de libero 2 homine exhibendo.

1. Imp. ANTONINUS A. Justino.

SI (ut proponis) cum tuæ potestatis esses, super rebus maternis obtinuisti: potes eos, qui tibi condemnati sunt, convenire. Quod si extiterit, qui te filium, & in sua potestate esse contendit: interdicto in eam rem proposito, de fide intentionis ejus quæretur. PP. 6. Idib. April. DUOBUS ASPRIS COSS. 213.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Cyrillæ. 3

ADi Præsidem provinciæ, ac postula filios tuos exhiberi. S. 5. Id. April. *Byzantii*, AA. COSS.

3. Iidem AA. & CC. Evodiæ.

SI ad instar interdicti de exhibenda filia 4 Philippi eum conveniendum putaveris: Rector provinciæ aditus suam vobis accommodabit notionem. S. 12. Cal. Dec. *Nicomediæ*, AA. COSS.

TIT. IX.

DE PRECARIO 1 ET SALVIANO INTERDICTO. 2

1. Imp. GORDIANUS A. Aristoni.

SI te non remittente pignus, debitor tuus ea, quæ tibi obnoxia sunt, venundedit: integrum tibi jus est ea persequi, non interdicto Salviano (id enim tantummodo 3 adversus conductorem, debitoremve competit) sed Serviana 4 actione, vel quæ ad exemplum ejus instituitur, utilis adversus emptorem exercenda est. PP. 6. Idib. Sept. PIO & PONTIANO COSS. 239.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Fabricio.

HAbitantis precario heredes 5 ad restituendum habitaculum teneri 6, contra eos interdicto proposito, manifeste declaratur. S. Cal. Decembr. *Sirmii*, AA. COSS.

TIT. X.

DE ÆDIFICIIS PRIVATIS.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Tauro.

ET balneum (ut desideras) exstruere, & ædificium ei supponere potes: observata tamen forma, qua cæteris super balneum ædificare

TIT. VI. (1. *Lib.* 43. *D.* 17. §. 4. *Inst. de interdict.* (2. *l.* 1. *ff. h. t.* (3. *princ. Inst. de satisdat.* (4. *l.* 5. §. 1. *in fin. ff. ut legator. l.* 2. §. 9. *ff. de collation. l.* 6. *in fin. ff. de Carbon. edict. Nov.* 18. *c.* 10.
TIT. VII. (1. *Lib.* 43. *D.* 5. (2. *l.* 3. §. 10. *ff. h. t.* (3. *l.* 2. §. 2. *ff. de vulg. & pupill. substit. l.* 1. *ff. de hered. vel act. vendit.*
TIT. VIII. (1. §. 1. *vers. exhibitoria. Inst. de interdict. Lib.* 43. *D.* 30. (2. *Lib.* 43. *D.* 29. (3. Confer *l.* 3. §. 11. *ff. de hom. lib. exhib.* (4. *l.* 11. *supr. de nupt. l.* 2. *ff. h. t.*
TIT. IX. (1. *Lib.* 43. *D.* 26. (2. *Lib.* 43. *D.* 33. (3. Immo vide *l.* 1. §. 1. *ff. de Salv. interd.* (4. §. 7. *Inst. de action.* (5. *l.* 8. §. 8. *ff. h. t.* (6. Immo vide *l.* 11. *ff. de divers. tempor. præscr.*

ficare permittitur, id est, ut concameratis 1 superinstruas, & ipsum concameres, nec modum 2 usitatum altitudinis excedas. PP. Sine die & Consule.

2. Imp. ALEXANDER A. Diogeni.

NEgotiandi 3 causa ædificia demoliri, & marmora detrahere, Edicto Divi Vespasiani & Senatusconsulto 4 vetitum est. 5 Cæterum de alia domo in aliam transferre quædam licere, exceptum est. Sed nec dominis ita transferre licet, ut integris ædificiis depositis, publicus deformetur aspectus. PP. 11. Calend. Januar. ALEX. A. COS. 223.

3. Idem A. Evocato.

AN in totum ex ruina domus licuerit non eandem faciem in civitate restituere, sed in hortum convertere, & an hoc consensu tunc Magistratuum non prohibentium, item vicinorum factum sit: Præses probatis his, quæ in oppido frequenter in eodem genere controversiarum servata sunt, causa cognita, statuet. PP. 7. Cal. April. JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

4. Imp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Victori.

SI (ut proponis) socius 6 ædificii ad refectionem ejus sumptus conferre detrectat: non necessario extra ordinem tibi subveniri desideras. Etenim si solus ædificaveris, nec intra quatuor mensium tempora cum centesimis 7 nummus pro portione socii erogatus restitutus fuerit, vel quominus id fieret, per socium stetisse constiterit, jus dominii pro solido vindicare, vel obtinere juxta placitum 8 antiquitatis poteris. PP. 4. Cal. April. PHILIPPO A. & TITIANO COSS. 246.

5. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Octavio.

SI is, contra quem preces fundis, sciens prudensque soli partem ad te pertinere, non quasi socius, vel collega communis operis solicitudine, solidam balneorum exstructionem ea 9 mente, ut sumptus pro portione tua [non] reciperet, aggressus est, sed ut totius loci dominium usurparet, & collapsum balneum refabricare enisus est: cum ædificia, quæ alieno loco imponuntur, solo cedant, nec impensæ his 10, qui improbe id fecerint, restitui debeant: antiquato D. Hadriani Edicto Præses provinciæ memor juris publici, in dirimenda disceptatione legum placita custodiet. PP. 6. Non. Octobr. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

6. Imp. CONSTANTINUS A. Elpidio agenti vicem P. P.

SI quis post hanc legem civitate spoliata, ornatum (hoc est, marmora, vel columnas) ad rura transtulerit: privetur ea possessione, quam ita ornaverit. Si quis autem ex alia 11 in aliam civitatem labentium parietum marmora vel columnas de propriis domibus in proprias transferre voluerit: quoniam utrobique hæc esse, publicum decus est, licenter hoc faciat. Data similiter facultate etiam de possessione ornatum hujusmodi ad possessionem aliam transferendi, quamvis per muros, vel etiam per mediam civitatem ea transferri necesse sit: ita ut ea solummodo, quæ illata fuerint civitatibus, exportentur. Dat. 6. Calend. Jun. *Viminacii*, CRISPO 2. & CONST. 2. COSS. 321.

7. Imp. JULIAN. A. ad Vitianum Vicarium Africæ.

NEmini columnas, vel statuas cujuscunque materiæ ex alia eademque provincia vel afferre liceat 12, vel movere. Dat. 6. Cal. Nov. JULIANO A. 4. & SALLUSTIO COSS. 363.

8. Imppp. VALENS, GRAT. & VALENT. AAA. Modesto P. P.

SIngularum urbium Curiales etiam inviti, vel reparare intra civitates, quas olim habuerunt domos, vel de novo ædificare cogantur, illic semper muniis inservituri, & aucturi propriarum frequentiam civitatum. Possessores vero, qui non erunt Curiales, in urbibus, in quibus domos possident, easdem domos dirutas 13 neglectasque reparent, judiciaria ad conservandum hoc præceptum auctoritate retinendi. Dat. 13. Cal. Novembr. GRATIANO 4. & MEROBAUDE COSS. 377.

9. Imppp. ARCAD. HONORIUS & THEOD. AAA. Æmiliano Præfecto urbi.

SI cui loci proprietas ædificandi juxta publicas ædes animum dederit, is quindecim 14 pedum spatio interjecto inter publica ac privata ædificia, ita sibi noverit fabricandum, ut tali intervallo & publicæ ædes à periculo vindicentur, & privatus ædificator velut perperam fabricato loco, destructionis quandoque futuræ non timeat detrimentum. Dat. 10. Calend. Novembr. ARCAD. A. 6. & PROBO COSS. 406.

10. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Monaxio P. P.

PEr provincias Mesopotamiam, Osdroenam, Euphratensem, Syriam secundam, Phœniciam, Libanensem, Ciliciam secundam, utramque Armeniam, utramque Cappadociam, Pontum Polemoniacum, atque Hellespontum, ubi magis hoc desideratur, cæterasque provincias cunctis volentibus permittatur, murali 15 ambitu fundos proprios seu loca sui dominii constituta vallare. Dat. 3. Non. Maji, *Constantinopoli*, THEOD. A. 9. & CONSTANTINO 3. COSS. 420.

11. Iidem AA. Severino P. P.

MOeniana 16, quæ Græco vocabulo τειχιοσὰς appellant, sive olim constructa, sive in posterum in provinciis construenda, nisi spatium inter se per decem pedes liberi aëris habuerint, modis omnibus detruncentur. In his vero locis, in quibus ædificia privatorum horreis publicis videntur objecta, obstructione mœnianorum, quindecim pedum intervalla serventur: quem intercapedinis 17 modum ædificaturis quoque proponimus, ita ut si quis intra definitum spatium, id est, decem 18 pedum mensuram ædificare, vel intra quindecim 19 pedum mœnianum possidere tentaverit: sciat non solum fabricata demolienda, sed etiam ipsam domum fisco nostro adscribendam. Dat. 3. Cal. Octobr. ASCLEPIODOTO & MARINIANO COSS. 423.

12. Imp. ZENO 20 A. Adamantio Præfecto urbis.

EX quo pace frui cœpimus, & litibus & externis bellis populos nostros eximere studentes, variis legibus condendis animum applicuimus; inter quas & hanc quoque referri volumus, dilucide demonstrantem, & quæ tua magnificentia suggessit, & cautissime omne ambiguum definientem: Non multum autem à civilibus verbis recessimus, sed vulgo notioribus uti maluimus, ut ita quicunque in eam inciderint, alterius interpretis non egeant auxilio. Ex relatione igitur magnitudinis tuæ cognovimus, divinam legem immortalis memoriæ patris nostri Leonis, quam super his posuit, qui in hac gloriosa civitate ædificare voluerint, quibusdam sui partibus propter pravas interpretantium opiniones ambiguam esse. §. 1. Et nos itaque præcipimus, ut qui proprias domos renovare cupiunt, non solum veterem 21 formam non excedant, (sicut nec hi, qui novas ædificant) aut lumen, vel prospectum vicinis auferant, adversus ea, quæ pridem constituta sunt: verum etiam addimus, quale jus is, qui ædificat, habere debeat, cum facultatem habet ex pacto, vel stipulatione mutandæ, si velit, veteris formæ. Tunc enim sancimus, ut si pactum 22 vel stipulatio ædificanti suffragetur, liceat ipsi secundum vim pacti & stipulationis ædificare, etiamsi officere vicinis, quibus pactum adversatur, ita ædificando videatur. §. 2. Sed cum nostra Constitutio dicat, duodecim 23 pedes oportere relinqui ab eo, qui ædificaturus est, inter propriam

TIT. X. (1. *l.* 31. *ff. de legat.* 3. (2. *l.* 11. *ff. de serv. præd. urb. l.* 1. §. 17. *ff. de nov. oper. nunc.* (3. *l.* 41. §. 9. *ff. de legat.* 1. *l.* 45. *ff. de donat. inter vir. & uxor. l. ult. ff. de damn. inf. l.* 52. *ff. de contrah. empt.* (4. Confer. *l.* 41. §. 1. *ff. de legat.* 1. (5. *l.* 6. *l.* 7. *infr. h. t.* immo vide *l.* 43. §. 1. *ff. de legat.* 1. (6. *l.* 16. *supr. de rei vindic. l.* 52. §. 10. *ff. pro socio.* §. 30. *vers. certe. Inst. de rer. divis.* (7. *l. ult. princ. supr. de usur. rei judic.* (8. *l.* 52. §. 10. *ff. pro socio.* (9. *l.* 6. §. 2. *ff. communi divid.* (10. Vide tamen *l.* 38. *ff. de hered. pet. l. ult. supr. de negot. gest. l.* 5. *supr. l.* 37. *ff. de rei vindic.* v. *l.* 1. *ff. in quib. caus. pign. l.* 52. §. 10. *ff. pro socio.* (11. Confer *l.* 2. *supr. h. t.* vide tamen *l.* 7. *infr. eod.* (12. Immo vide *l.* 6. *supr. eod.*

(13. *l.* 7. *ff. de off. præs. l.* 46. *princ. ff. de damno infecto.* adde *l.* 2. *supr. h. t. l. ult. infr. de jur. reipubl.* (14. v. *l.* 11. *in fin. infr. h. t. l.* 14. *ff. de servit. præd. urb.* (15. *l.* 5. *ff. de justit.* vide tamen *l.* 3. *ff. de oper. publ. l.* 2. *infr. de fund. limitroph. l.* 9. §. 4. *ff. de divis. rer.* (16. *l.* 242. §. 1. *ff. de verb. sign.* (17. v. *l.* 9. *supr. h. t.* (18. Adde *Nov. Leon. ult.* vide tamen *l.* 12. §. 2. *infr. h. t.* (19. v. *l.* 9. *supr. eod.* confer *l. ult. ff. fin. regund.* (20. Adde *Nov.* 65. *Nov.* 165. (21. *l.* 1. *supr. de servit. l.* 11. *ff. de servit. præd. urb.* (22. §. 3. *in fin. infr. h. l.* §. *ult. Inst. de servitut.* (23. Immo vide *l.* 11. *vers. decem. supr. h. t.*

& vicini domum, & PLUS vel MINUS adjiciat: quod magnam sane ædificantibus securitatem præstat: (nihil autem dubium aptum est ad tollendam ambiguitatem) diserte, ac perspicue jubemus, duodecim pedes relinqui intermedios inter utramque domum, incipientes à superposita fundamentis ædificii parte: eademque observatione perseverante ad summum usque altitudinis culmen. Et ei, qui hoc in posterum observaverit, licere domum in quantam 24 voluerit altitudinem excitare, & attollere, & fenestras fabricare, tam quæ prospectivæ dicuntur, quam quæ luciferæ, secundum divinam Constitutionem, sive novam domum velit exstruere, sive veterem instaurare, sive ex incendio collapsam exædificare: Nulla licentia ex hoc spatio concessa tollendi vicino directum & omni ex latere domus inviolatum in mare prospectum: quem domi stans vel sedens habet, non autem detorquendi hunc ipsum prospectum, ita ut cogatur vicinus ex obliquo mare aspicere. Quod autem ad hortos atque arbores attinet: nec aliquid in superioribus Constitutionibus comprehensum est, nec de his hic aliquid addetur: neque enim convenit. §. 3. Nulli autem liceat ædificanti domum juxta compitum forte aut angiportum, vel plateam duodecim pedibus latiorem auferre partem plateæ, vel compiti, & proprio superaddere ædificio. Non enim quæ ad Rempublicam pertinent, minuere, & ædificantibus dividere volentes, duodecim pedum intervallum in medio domorum definimus, sed ne angustiora sint domorum intervalla. Si autem majus sit spatium, maneat vetus distantia: non enim eam minui concedimus, sed servari urbi propria jura. Si autem vetus ædificium secundum veterem formam tale erat, ut minus esset domorum abs se invicem spatio duodecim pedum intervallum, ne liceat præter veterem formam in altitudinem ædificium erigere, vel fenestras facere, nisi decem pedes in medio intercedant. Tunc enim prospectivas is, qui ædificabit, non poterit facere, nisi antea quoque fuerint, ut dictum est. Luciferas vero faciet utique sex pedum servato ab imo pavimento in altum intervallo; eo tamen non audente ullo modo facere id, quod vocatur pseudopatum (id est, falsum aut fictitium tabulatum, aut pavimentum in ipso ædificio) & ita ab hoc pseudopato ad sex pedum altitudinem luciferas fenestras excitare, & sophistice legem interpretari, & cavillari. Si enim hoc liceat: eveniet iterum, ut luciferæ æquent prospectivarum utilitatem, & nihil distent à prospectivis, & vicino noceant; quod quidem fieri prohibemus, nullatenus competens ædificantibus, vel ex pacto 25, vel ex stipulatione jus tollentes, si quod tale prorsus competat. §. 4. Insuper cum priore lege cautum sit, centum pedes altas domos combustas instaurare licere, etiam si alteri prospectum in mare prohibeant: hanc etiam tollentes ambiguitatem, constituimus hoc obtinere tam in his, quæ post conflagrationem renovatæ sunt, quam quæ nunquam antea fuerunt, & nunc primum exstruuntur. Sed & in his, quæ nullam ignis injuriam senserunt, vetustate autem, aut alia quacunque causa defecerunt, & in omnibus omnino domibus, quæ ædificantur, si centum pedum spatium relinquatur inter circumjacentia loca, omni impedimento cessante fiant ædificia, etiamsi aliis domibus prospectum in mare adimant. Prospectum autem hunc liceat auferre à solis culinis, vel latrinis, vel secessibus, vel scalis, vel trajectibus ad sola diverticula vicorum pertinentibus, vel basterniis, quamvis & intra centum pedes velit quis ædificare, si modo tamen duodecim pedes in medio intercedant. Hæc autem observari volumus, quando nullum adest pactum 26, quod ædificare volentem adjuvet. Qui autem ex pacto vicini ædificant, intra definitum ab eis modum ædificent: tunc enim & eo non custodito spatio permittimus attollere ædificia, etiam si prospectum adimant iis, qui consenserunt, & pacti sunt, aut qui in eorum domos successerunt; quandoquidem competentia jam quibusdam ex conventione jura, per generalem auferri legem non oportet. §. 5. Item illud etiam statuimus, ne ea, quæ vocantur solaria, post hanc legem ex solis lignis & tabulis construantur, sed ad eorum, quæ Romanensia dicuntur, modum & figuram ædificentur, & inter duo solaria ex adverso sese spectantia, decem pedes relinquantur. Sin hoc præ loci angustia fieri non possit, tunc solaria fiant ἐκ παραλλαγῆς, hoc est, ut se invicem non ex adverso vel ἐκ παραλλήλου respiciant, sed alternis, & ex obliquo atque transverso. Si vero spatium medium decem pedes non excedat, tunc nulla ex parte nec adversa, nec transversa liceat solaria aut mœniana 27 fabricare. Quæ vero secundum suprascriptam formam ædificabuntur, jubemus alta esse ab imo solo pedes quindecim, & eorum quidem columnas lapideas, aut ligneas ita solo imponi jubemus, ut non ad cathetum sive perpendiculum stent, sicuti nec muros, ut nec aër, qui est sub illis in superiore parte, ut dictum est, constitutis solariis, obturetur, nec ex hoc angustior fiat angiportus, & publicum iter. Prohibemus autem & scalas à solo angiportus inchoare, & ad solaria ducere, ita ut tam ex impensa & præparatione firmiore, quam quod non ita proxima sint inter se solaria, breviora & rariora & extinctu faciliora ex igne pericula civitati, & his, qui domos habent, immineant. Sin autem contra nostram hanc legem fiat solarium vel scala; non id solum, quod factum fuerit, detruncabitur, sed etiam ædificii dominus decem auri librarum pœnam exspectabit: & qui designavit architectus, aut qui opus recepit, alias decem auri libras persolvet, & qui fabricaverit artifex, si per inopiam 28 non potuerit pœnam solvere, corpore luens à civitate fiat extorris. §. 6. Præterea jubemus, nemini licere multas ex ordine collocatas columnas in publicis porticibus & stationibus ab eo, quod vocatur Milium 29, usque ad Capitolium obstruere ædificiis, vel solis etiam tabulis, vel aliis quibusvis rebus in medio columnarum, exstructis: sed ipsa quidem ædificia non excedant in latitudine pedes sex, comprehensis etiam parietibus plateam versus: in altitudine vero pedes septem. Omnimodo autem volumus per quatuor columnarum ordines relinqui à porticibus ad plateas liberum iter: decorari quoque hujusmodi tabernacula sive officinas exterius saltem marmore: ut & civitati sint decori, & transeuntibus voluptati: In reliquis autem civitatis regionibus exstructas in mediis columnis officinas, prout urbi esse utile, & quatenus & quomodo existimaveris, exstrui sancimus, omni æqualitate servata, ne quod uni permittitur, cæteris prohibeatur. §. 7. Et hoc quidem constituimus, ut ne calumniantium dolis & machinationibus, æquis & bonis viris periculum struatur. Multi enim ædificaturis lites, non ex injuria aliqua accepta, sed per invidiam substruentes, intermissionum illis causam præbent: ut eum, qui jam cœperat ædificare, prohibitum, & opus imperfectum relinquere coactum, & in jus tractum, pecuniam ad ædificationem repositam, litigando consumere cogant: & (quod omnium incommodissimum est) postquam victricem sententiam retulit, adhuc quasi indissolubilibus vinculis obligari contingit, dum appellationis prætextu fatales dies exspectare cogitur, & ex hac frustratione, & ædificationis interruptione voluptatem capit ejus adversarius. † Adjicimus itaque in ejusmodi casibus, ut si appellatio ab his, quæ ab arbitro definita sunt, intercesserit, simul atque missa fuerit ad judicem relatio, vel forma scriptis redacta, licere victori & victo, non observato legitimo appellationis introducendæ tempore, una cum adversario, vel soli ad tuæ magnificentiæ tribunal accedere, & adversario ex more vocato, si absit, terminum rei controversæ facere: ut omni mora abscissa, legitimus liti finis imponatur, ne hyeme, si ita acciderit, præsente vel imminente, dum longos appellationum dies statos exspectare cogitur is, qui injuste ab incepto ædificio prohibitus est, damna intolerabilia sustineat. † Quod autem est proximum, si etiam quis in hujusmodi controversiis appellare voluerit, conquerens de magnitudinis tuæ sententia, illico eam, quam dicunt consultationem fieri jubemus; & dari tam victo, quam victori, ut de more sententiam ipsam accuratius expendant, in sacro nostro palatio, omni mora cessante. Noverint autem, quicunque ædificantes impedire præsumpserint, quod si victi fuerint, & omne, quodcunque contigerit damnum, resarcient, & materiæ pretia, quam probabile erit corruptam, aut deterioratam esse inter litium moras, rependent. † Quod autem ad eos, qui injuste ædificare tentaverint, attinet, & hi, si victi fuerint, damna ei, qui ædificium prohibuerit, & causæ ideo adesse coactus fuerit, refundent. † Omnem autem hujusmodi controversiam in solo magnitudinis tuæ judicio decidi præcipimus, & neque ulli cuiquam illustrium Magistratuum audire hujusmodi causas, neque ex hac causa litigantes, militiæ, vel fori præscriptione ad detrectandum judicium, vel sumptuum, & damnorum, quæ sententia gloriosissimi Præfecti urbis, aut ab ipso dati cognitoris continebuntur, solutionem detrectandam permittimus: sed exactioni eos subjici volumus, qui ex decreto ma-

(24. §. 4. *infr. h. l.* (25. §. 1. *supr. h. l.* (26. §. *ult. Inst. de servitut.*

(27. *l.* 11. *supr. h. t.* (28. *l.* 1. *in fin. ff. de pœnis.* (29. v. *l.* 154. *ff. de verb. signif.*

gnificentiæ

gnificentiæ tuæ victi fuerint, nemine ad hoc fori præscriptione utente. §. 8. Provideat autem magnificentia tua, ne quis redemptorum, aut fabrorum, aut artificum opus à se inchoatum relinquat imperfectum, sed ut accepta mercede opus, quod incepit, perficere cogatur: vel omne damnum, quod inde ædificare volens acceperit, & quidquid omnino dispendii senfit ex eo, quod opus perfectum non fuerit, sarciat. Si autem penuria 30 laboret, qui ita deliquerit, fustibus cæsus civitate ejiciatur. Nullus autem id perficere prohibeatur, quod ab altero cœptum opus fuerit: quod præsumi cognovimus à quibusdam artificibus, vel redemptoribus, nec iis, quæ ipsi cœperint, finem imponentibus, nec alios id perficere sinentibus, atque inde damnum intolerabile inferentibus iis, qui domos suas fabricari cupiunt. Qui itaque hoc solo recusat opus perficere, quod ab alio antea inchoatum sit, is eandem pœnam excipiat, quam is excepit, qui opus reliquit.

13. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

CUm dubitabatur, utrum Constitutio 31 Zenonis divæ memoriæ ad Amantium præfectum urbi scripta, quæ de servitutibus loquitur, localis esset, & huic florentissimæ urbi dedicata, & deberent illius quidem jura in hac observari: antiqua vero, quæ contraria sunt, locum habere in provinciis: indignum esse nostro tempore putantes, aliud [jus] in hac regia civitate de hujusmodi observari, aliud apud nostros esse provinciales: sancimus eandem Constitutionem in omnibus urbibus Romani Imperii obtinere, & secundum ejus definitionem omnia procedere: & si quod jus ex ea lege innovatum est à vetere dispositione, hoc & in provinciis à Præsidibus earum observari: cæteris videlicet omnibus, quæ non per Zenonianam legem innovata sunt, sed veteribus legibus comprehensa, in sua firmitate in omni loco manentibus. Dat. Calend. Sept. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. XI.
DE NOVI 1 OPERIS NUNCIAtione.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

DE operis novi nunciatione quandam antiquis ortam fuisse dubitationem nostra cognovit tranquillitas: dicentibus, si quis denunciationem ad inhibendum opus miserit, non posse eum post annum elapsum, ex quo denunciatio missa est, iterum ædificationem prohibere. Quod dupliciter iniquum nobis esse videtur: sive etenim non recte opus prohibuerit, decet non per totum annum hoc impediri: sive recte denunciationem emiserit, etiam post annum licentiam habere ædificationem prohibere. Talem igitur iniquitatem inhibentes, sancimus, si quis denunciationem emiserit, in hac quidem Regia urbe Præfectum urbi festinare: in provincia vero Rectorem ejus intra trium mensium spatium causam dirimere: sin vero aliquod fuerit quocunque modo ad decisionem ambiguitatis impedimentum, licentiam habere eum, qui ædificationem deproperat, opus, de quo agitur, efficere, prius fidejussore ab eo dato officio Urbicariæ Præfecturæ, vel provinciali, *Ut si non recte ædificaverit, omne opus, quod post denunciationem fecerit, suis sumptibus destruet.* Sic enim & opera non per inanes denunciationes prohibebuntur, & recte denunciantibus consuletur. Dat. 12. Calend. Nov. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. anno secundo, 532.

TIT. XII.
DE OPERIBUS PUBLICIS. 1

1. Impp. CONSTANTIUS & CONSTANS AA. ad Catulinum.

PLurimi immunitates operum publicorum concessione Judicum adepti sunt: & ideo jubemus in posterum elicitas immunitates nullius esse momenti. Dat. 6. Cal. August. *Sirmii*, URSO [LUPULO] & POLEMIO COSS. 338.

2. Iidem AA. ad Marcellin. Comitem Orientis.

QUæ operibus publicis impensa constiterit, accepto ferri oportere cognoscas. Dat. 5. Non. Octobr. *Constantinop.* LIMENIO & CATULINO COSS. 349.

3. Græcæ Constitutionis epitome.

NEque monachus, neque alius quivis in loco publico, vel ubi spectacula fiunt, crucem 2 imponat, aut reliquias sanctas.

4. Iidem AA. Ecdicio Præfecto Ægypti.

PRætoria Judicum & domus publicas oportet publico juri atque usui [semper] vindicari. PP. 4. Non. Decembr. *Antiochiæ*, MAMERTINO & NEVITA COSS. 362.

5. Impp. VALENTIN. & VALENS AA. ad Symmachum Præfectum urbis.

INtra urbem Romam, [veterem, & novam] nullus Judicum novum opus informet, quoties Serenitatis nostræ arbitria cessabunt, [nisi ex suis pecuniis hujusmodi opus construere voluerit.] Ea tamen instaurandi, quæ jam deformibus ruinis intercidisse dicuntur, universis licentiam damus. Dat 8. Calend. Jun. *Philippis*, Divo JOVIANO & VARRONIANO COSS. 364.

6. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. ad Proculum.

PRæscriptio temporis juri 3 publico non debet obsistere: Sed nec rescripta 4 quidem: atque ideo diruenda sunt omnia, quæ per diversas urbes, vel in foro, vel in publico quocunque loco [contra ornatum, & commodum, ac decoram faciem] civitatis exstructa noscuntur. Datum 3. Idus Jun. *Constantinop.* MEROBAUDE 2. & SATURNINO COSS. 383.

7. Iidem AAA. Cynegio P. P.

AD portus 5, & aquæductus, [& murorum] instaurationem, [sive exstructionem,] omnes certatim facta operarum collatione instare debent: neque aliquis ab hujusmodi consortio dignitatis privilegiis excusari. Dat. 15. Cal. Febr. *Constantinop.* RICHOMERE & CLEARCHO COSS. 384.

8. Iidem AAA. Cynegio P. P.

OMnes, quibus vel cura mandata fuerit operum publicorum, vel pecunia ad exstructionem solito more credita, usque ad annos quindecim ab opere perfecto cum suis heredibus teneantur obnoxii: ita ut, si quid vitii in ædificatione intra præstitutum tempus pervenerit, de eorum patrimonio (exceptis tamen his casibus, qui sunt fortuiti) reformetur. Dat. 3. Non. Februar. *Constantinop.* ARCADIO A. 1. & BAUTONE COSS. 385.

9. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Aureliano Præfecto urbi.

SI quando concessa à nobis licentia fuerit exstruendi: id sublimis Magnificentia tua sciat esse servandum, ut nulla domus 6 inchoandæ publicæ fabricæ gratia diruatur: nisi usque ad quinquaginta libras argenti pretii æstimatione taxabitur. De ædificiis vero majoris pretii ad nostram scientiam referatur: ut ubi amplior poscitur quantitas, Imperialis extet auctoritas. Dat. 3. Calend. Mart. *Constant.* THEOD. A. 3. & ABUNDANT. COSS. 393.

10. Iidem AAA. Rufino P. P.

SI qui 7 judices perfecto [publicis pecuniis] operi, suum nomen sine nostri numinis mentione inscripserint, Majestatis teneantur obnoxii. Dat. 3. Non. Jul. *Constantinop.* ARCADIO 3. & HONORIO 2. AA. COSS. 394.

11. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Eusebio Comiti sacrarum largitionum.

NE splendidissimæ urbes, vel oppida vetustate labantur, de reditibus fundorum juris Reipubl. tertiam partem reparationi publicorum mœnium 8, & thermarum substitutioni deputamus. Dat. 11. Calend. Jul. *Mediolani*, OLYBRIO & PROBINO COSS. 395.

(30. §. 5. *in fin. supr. hic. l.* 1. *in fin. ff. de pœn.* (31. *l.* 12. *supr. h. t. Nov.* 63. *princ.*
TIT. XI. (1. *Lib.* 39. *D.* 1.
TIT. XII. (1. *Lib.* 50. *D.* 10.

(2. v. *l.* 26. *supr. de episcop. & cler.* (3. *l.* 9. *l.* 45. *ff. de usurpat. l.* 2. *supr. ne rei dominic.* §. 1. §. 9. *Inst. de usucap. Nov.* 30. *cap.* 7. (4. *l.* 3. *supr. de prec. imperat.* (5. Confer *l.* 7. *supr. de sacrosanct. eccles. Nov.* 38. *cap.* 7. *Nov.* 149. *ad fin.* (6. v. *l.* 14. *infr. h. t.* (7. Adde *l.* 3. *in fin. l.* 4. *ff. eod.* (8. *l.* 3. *infr. de vend. reb. civit. lib.* 11. *tit.* 31. *l.* 3. *infr. de divers. præd. lib.* 11. *tit.* 69.

12. Iidem AA. Cæsario P. P.

OMnes provinciarum Rectores literis moneantur, ut sciant ordines, atque incolas urbium singularum muros, vel novos debere facere, vel veteres firmius renovare: scilicet hoc pacto impendiis ordinandis, ut adscriptio currat pro viribus singulorum, deinde adscribantur pro æstimatione operis futuri territoria civium: ne plus poscatur aliquid, quam necessitas imperaverit, neve minus: ne instans impediatur effectus. Oportet namque per singula [non sterilia] juga certa quoque distribui, ut par cunctis præbendorum sumptuum necessitas imponatur, [nemini excusatione, vel alia præsumptione ab hujusmodi immunitate præbenda.] Dat. 9. Cal. April. ARCADIO 4. & HONOR. 3. AA. COSS. 396.

13. Iidem AA. Theodoro P. P.

NEmo 9 Judicum in id temeritatis erumpat, ut, inconsulta pietate nostra, novi aliquid operis existimet inchoandum: vel ex diversis operibus ornamenta, aut marmora, vel quamlibet speciem, quæ fuisse in usu & ornatu probabitur civitatis, eripere, vel alio transferre sine jussu sublimitatis tuæ audeat. Etenim si quis contra fecerit, sex libris auri multabitur. Similis etiam condemnatio ordines civitatum manebit, nisi ornamentum genitalis patriæ decreti hujusmodi auctoritate defenderint. Horreorum autem, vel stabulorum fabricas arbitratu proprio provinciarum Judices studio laudandæ devotionis arripiant. Dat. [3.] Cal. Jan. *Mediolani*, HONORIO 4. & EUTYCHIANO COSS. 398.

14. Iidem AA. Severo P. V.

ÆDificia, quæ vulgo *parapetasia* nuncupantur, vel si qua alia opera mœnibus, vel publicis operibus ita sociata cohærent, ut ex his incendium, vel insidias vicinitas reformidet, aut angustentur spatia platearum, vel minuatur porticibus latitudo; dirui ac prosterni præcipimus. Dat. 6. Id. Octob. *Constant.* HONOR. A. 4. & EUTYCHIANO COSS. 398.

15. Iidem AA. Eutychiano P. P.

SI aliquando homines emergant, qui à nostra Clementia opus publicum sibi præberi postulaverint: non nisi diruta penitusque destructa, & quæ parum sunt in usu civitatum, percipiant: intimandi hujusmodi rescriptis judicio amplissimæ tuæ sedis. Dat. Id. Decemb. HONOR. A. 4. & EUTYCHIANO COSS. 398.

16. Iidem AA. Æmiliano P. P.

SI quando usus exegerit vel porticus, vel quaslibet ædes ætatis senio seu fortuitis concussas casibus reparari: liceat, etiam inconsulta Clementia nostra, cum reverentia sui, imaginem 10 deponere vel nostram, vel retro Principum, reportatamque post refecta ædificia loco proprio denuo collocare. Datum 5. Calend. Jul. *Constantinop.* ARCADIO A. 6. & PROBO COSS. 406.

17. Impp. HONOR. & THEODOS. AA. Monaxio P. P.

QUicunque locus in Palatio hujus urbis privatis ædificiis incommode occupatus est: is quamprimum subrutis omnibus, quæ in eo sunt, ædificiis, Palatio reformetur: quod privatorum non est parietibus coarctandum. Nam imperio magna ab universis secreta debentur, ut hi tantum locum habeant habitandi, quos legitimus Majestatis nostræ usus, & Reipublicæ disciplina delegit: in futurum etiam universis ab hujusmodi usurpatione prohibendis. Dat. 9. Calend. Mart. *Constantinop.* HONOR. 8. & THEODOSIO 3. AA. COSS. 409.

18. Iidem AA. Anthemio P. P.

TUrres novi 11 muri, qui ad munitionem splendidissimæ urbis exstructus est, completo opere præcipimus eorum usui deputari, per quorum terras idem murus studio ac provisione tuæ magnitudinis ex nostræ Serenitatis arbitrio celebratur: Eadem lege in perpetuum, & conditione servanda, ut annis singulis hi, ad quorum jura terrulæ demigraverint, proprio sumptu eorum instaurationem sibimet intelligant procurandam; eorumque usu publico beneficio potientes, curam reparationis ac solicitudinem ad se non ambigant pertinere. Ita enim splendor operis, & civitatis munitio, cum privatorum usu & utilitate servabitur. Dat. Prid. Non. April. LUCIO V. C. COS. 413.

19. Iidem AA. Severino P. P.

QUia plurimæ domus cum officinis suis in porticibus Zeuxippi esse memorantur: reditus memoratorum locorum pro quantitate, quæ placuit, ad præbenda luminaria, & ædificia ac tecta reparanda 12, regiæ hujus urbis lavacro sine aliqua jubemus excusatione conferri. Dat. 5. Id. Jan. VICTORE V. C. COS. 424.

20. Impp. THEODOSIUS & VALENTINIANUS AA. Cyro Præfecto urbi.

QUi sine auctoritate divini Rescripti ad judicium tuæ celsitudinis destinandi, angiportus integros, vel partes suis domibus incluserunt, seu porticus 13 usurparunt: proculdubio jura pristina sacratissimæ reddere civitati [jubemus:] multa [auri] quinquaginta librarum non defutura, si quis posthac in similem audaciam prodire tentaverit. Dat. Cal. Novembr. THEODOSIO A. 17. & FESTO COSS. 439.

21. Iidem AA. Cyro P. V.

BAsilicam inauratam & marmoribus decoratam, liberam in perpetuum manere, neque alicujus imaginis, aut pictarum cujuslibet honoris tabularum obumbratione fuscari jubemus, neque in aliqua parte ejusdem basilicæ tabulato quidquam opere stationes 14, ergasteriave constitui sancimus. Illud quoque decernimus, ne in eam equos 15 liceat intromitti, vel nuptias celebrari. Dat. 11. Cal. Febr. *Constantinop.* VALENTIN. A. 5. & ANATOLIO COSS. 440.

22. Imp. LEO A. Erythrio.

NEmini Judicum liceat in hac inclyta urbe, vel in provinciis nova opera inchoare, priusquam ea, quæ incepta invenerit à decessore vel prædecessoribus suis, vetustate diruta, aut desidia derelicta, diligenti studio instantiaque compleverit: cum ex hoc plurimum laudis acquirat, si ea culta & perfecta reddiderit, quæ vetusta sunt, & instaurationem requirunt, quæque ab aliis initiata & imperfecta resederant. Dat. 2. Calend. Martii, *Constantinop.* MARTIANO & ZENONE COSS. 469.

TIT. XIII.
DE RATIOCINIIS 1 OPERUM PUBLICORUM, ET de patribus 2 civitatum.

1. Imp. ZENO A. Arcadio P. P.

JUbemus provinciarum quidem Rectores, & singulæ Diœceseos viros spectabiles Judices, id est, Præfectum Augustalem, & Comitem Orientis, & utrosque Proconsules, & Vicarios, una cum suis apparitoribus pro tenore generalium magnificæ tuæ sedis dispositionum, discutiendis 3 publicis operibus, vel aquæductibus, qui ex civilibus reditibus, vel à quolibet spontanea munificentia facti sunt, vel fuerint, modis omnibus abstinere: nec aliquid quolibet modo, vel quolibet tempore in discutiendo civiles reditus, vel facta opera, vel quæ fieri adsolent, unam siliquam sibi ex singulis erogandis solidis vindicando, aut quodcunque lucrum captando, cum hujusmodi rebus habere commune, utpote patribus civitatum, & curæ earum deputatis. Qui vero opus aliquod pro sua liberalitate se facturos promiserint, licet certum sit, eos [ex sola] pollicitatione 4, vel pactione ad implendum suæ munificentiæ opus necessitate juris teneri: nullum tamen eos, vel heredes eorum super facto opere ratiocinium, vel discussionem aliquam, utpote non integram promissam quantitatem ad id opus erogatam, vel inutiliter facto opere, aut alia quacunque ratione, quocunque modo, quocunque tempore inquietudinem sustinere concedimus. Quod si vir clarissimus provinciæ moderator, vel ejus officium, reditus publicos, vel opera publica contra vetitum discutiendo, vel unam siliquam, aut quodlibet ex iisdem reditibus, vel operibus vindicando, sacratissimæ nostræ legis præcepta transierit: quinque quidem officii primates exilio damnati perpetuo, bona sua civitati, quam læserint, non dubitent vindicanda: Rector vero provinciæ quinquaginta librarum auri ferietur dispendio: Hac eadem pœna Spectabilibus quoque Judicibus (licet illustri dignitate fuerint decorati) & eorum officiis (sicut superius dictum est) imminente. Dat. *

(9. Adde *l.* 5. *l.* 6. *supr. h. t.* (10. v. *l.* 7. *in fin. ff. ad leg. Jul. majest.* (11. Adde *l.* 18. *supr. de sacrosanct. eccles. l.* 7. *infr. de metat. lib.* 12. *tit.* 41. *Nov.* 59. *c.* 5.

(12. v. *l.* 11. *supr. h. t.* adde *l.* 3. *in fin. supr. de aleator.* (13. v. *l.* 4. *supr. h. t.* (14. *l.* 7. §. 13. *ff. quib. ex caus. in possess.* (15. Confer *l.* 4. *supr. de Judæis.*

TIT. XIII. (1. *l.* 2. *supr. tit. prox.* (2. v. *Nov.* 17. *c.* 4. *Nov.* 75. *Nov.* 104. *Nov.* 128. *c.* 16. *Nov.* 160. *pr.* adde *l.* 1. *infr. quib. munerib. lib.* 10. *tit.* 55. *l.* 2. *infr. de debit. civit. lib.* 11. *tit.* 32. (3. v. *l. ult. infr. de discuss.* (4. v. *l.* 1. *l.* 3. *ff. de pollicitat.*

TIT. XIV.
DE PIGNORIBUS 1 ET HYPOTHECIS.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Timotheo.

DEbitor, qui pignoribus profitetur se creditoribus cedere, nihilo 2 magis liberabitur. P. P. 5. Cal. Mart. SEVERO A. 2. & ALBINO COSS. 195.

2. Iidem AA. Lucio.

QUamvis constet specialiter quædam & universa bona generaliter 3 adversarium tuum pignori accepisse, & æquale jus in omnibus habere: jurisdictio tamen temperanda est. Ideoque si certum est, posse eum ex his, quæ nominatim ei pignori obligata sunt, universum redigere debitum: ea, quæ postea ex eisdem bonis pignori accepisti, interim tibi non auferri Præses [provinciæ] jubebit. PP. 2. Cal. Jul. CHILONE & LIBONE COSS. 205.

3. Iidem AA. Maximo.

CReditores, qui non reddita sibi pecunia, conventionis 4 legem, ingressi possessionem, exercent, vim quidem facere non videntur: attamen auctoritate 5 Præsidis possessionem adipisci debent. PP. Cal. Maji, ANTONINO A. 2. & GETA 2. COSS. 206.

4. Iidem AA. Bellio.

CUm te pecuniam accepisse, & agros tuos obligasse fatearis: non habet rationem, quod quereris vi te 6 coactum pignori dare. Si igitur recipere vis rem tuam, solve creditori [tuo] pecuniam debitam. Dat. 3. Cal. Junii, ANTONINO A. 3. & GETA 3. COSS. 209.

5. Imp. ANTONINUS A. Domitiano.

PRæses provinciæ vir clarissimus jus pignoris tui exequentem 7 te audiet. Nec tibi oberit sententia 8 adversus debitorem tuum dicta, si eum collusisse cum adversario tuo, aut (ut dicis) non causa cognita, sed præscriptione 9 superatum esse constiterit. PP. Idib. Majis, *Romæ*, DUOBUS ASPRIS COSS. 213.

6. Idem A. Quinto.

IN summa debiti computabitur etiam id, quod propter possessiones pignori datas ad collationem viarum muniendarum, vel quodlibet aliud necessarium 10 obsequium præstitisse creditorem constiterit. P. P. 3. Calend. August. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

7. Imp. GORDIANUS A. Martiano.

USucapio 11 pignoris conventionem non extinguit. 12 PP. Non. Septembr. PIO & PONTIANO COSS. 234.

8. Idem A. Festo.

QUamvis personali 13 actione expertus adversus reum, vel fidejussores seu mandatores ejus feceris condemnationem: pignoris tamen adhuc habes 14 persecutionem. PP. Id. Mart. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

9. Idem A. Attico.

SI dominium ejus possessionis, quæ pignori data esset, à debitrice domina ad te translatum est, eamque postea creditor, vel ejus heredes detinere cœperunt: vindica eam rem, Præside provinciæ curante, ut fructuum deducta ratione, residuoque à te oblato, si fuerit 15 satisfactum, ea possessio tibi reddatur. PP. 3. Calend. Octobr. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

10. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Alexandro.

DEbitores præsentes prius denunciationibus 16 conveniendi sunt. Igitur si conventi debito satis non fecerint, persequenti tibi pignora seu hypothecas, quas instrumento specialiter comprehensas esse dicis, competentibus actionibus Rector provinciæ auctoritatis suæ auxilium impartiri non dubitabit. Dat. 14. Cal. Februar. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

11. Iidem AA. & CC. Euphrosino.

NOminatori pignori capere sine Præsidis auctoritate res nominati non licet. S. 3. Id. Mart. AA. & COSS.

12. Iidem AA. & CC. Eusebio.

SI uxor tua pro pecunia, quam accepit mutuo, res proprias obligavit pignori, eique tu successisti: licet instrumento ejus facti testimonium collatum non sit: soluto [tamen] debito, creditorem de his tibi reddendis solenni jure convenies. S. 5. Calend. April. AA. COSS.

13. Iidem AA. & CC. Matronæ.

CUm dominam non minorem viginti quinque annis ea, quæ obligaverat tibi, jure dominii possidere permisisse, & in solutum dedisse, precibus significes: dominæ contractus & voluntas ad firmitatem tibi sufficit. S. 4. Cal. Maji, *Heracliæ*, AA. COSS.

14. Iidem AA. & CC. Apiano.

DIstractis 17 à debitore pignoribus, creditores potestatem habere, utrumne personali obligatos sibi, an pignora possidentes in rem actione convenire velint, non est incerti juris. S. Cal. Maji, *Heracliæ*, AA. COSS.

In AUTHENT. de litigiosis. §. ab hoc autem. coll. 8. tit. 13. al. 28. Novell. 112. cap. 1.

HOc ita, si debitor ei non satisfaciat, ex pretio rei venditæ: quod ut fiat, permittitur ei vendere.

15. Iidem AA. & CC. Basilidæ.

DEbitorem neque vendentem, neque donantem, neque legantem, vel fideicommissum relinquentem, posse deteriorem facere creditoris conditionem, certissimum est. Unde si tibi obligatam rem probare posse confidis, pignora persequi debes. S. 5. Non. Maji, *Heracliæ*, AA. COSS.

16. Iidem AA. & CC. Heroidi.

ET si frater tuus non suam, sed ad te pertinentem pecuniam 18 mutuam suo nomine dedit, ac pignus accepit; tamen tibi pignoris obligationem quærere non potuit. S. 3. Idus Maji, *Hadrianopoli*, AA. COSS.

17. Iidem AA. & CC. Pontiæ.

QUamvis ea pecunia, quam à te mutuo frater tuus accepit, comparaverit prædium: tamen, nisi specialiter 19 vel generaliter hoc tibi obligaverit, tuæ pecuniæ numeratio in causam pignoris non deduxit: Sane personali actione debitum apud Præsidem petere non prohiberis. S. 12. Cal. Jun. AA. COSS.

18. Iidem AA. & CC. Evodio.

PIgnoris vel hypothecæ persecutio in rem 20 est. S. Cal. Decembr. *Sirmii*, AA. COSS.

19. Iidem AA. & CC. Maximo.

SIcut vim 21 majorem pignorum creditor præstare non habet necesse: ita dolum & culpam 22, sed & custodiam 23 exhibere cogitur. Dat. 17. Cal. Januar. AA. COSS.

20. Iidem AA. & CC. Alexandro.

CReditor ad petitionem [debiti] urgeri jure minime 24 potest. Quapropter eo, quod vos heredibus Evodiani debere confiditis, oblato 25, &, si non velint accipere, consignato atque deposito: de reddendo pignore hos Præsidiali notione convenite. PP. 17. Cal. Februar. AA. COSS.

21. Iidem AA. & CC. Vieto.

REs obligatas exterus 26 debito soluto liberando, datum petere, non earum dominium adipisci potest. Dat. 2. Cal. Novembr. *Retiariæ*, CC. COSS.

22. Iidem AA. & CC. Antiochiano.

SEcundus creditor 27 offerendo priori debitum, confirmat sibi pi-

---

TIT. XIV. (1. *Lib.* 20. *D.* 1. (2. *l.* 28. *ff.* *de reb. cred.* (3. Adde *l.* 2. *ff.* *qui potior. in pign.* (4. *l.* 11. *in fin. supr. de pignerat.* *l.* 9. *supr. solut. matrim.* *l.* 56. *ff.* *de contrah. empt.* fac. *l.* 1. §. 2. *ff.* *de arbor. cædend.* (5. *l.* 7. §. 1. *ff.* *de reb. eor. qui sub tut.* *l.* 7. §. 3. *in fin.* *ff.* *quod vi.* *l.* 81. *in fin.* *ff.* *de solution.* fac. *l.* 10. *infr. h. t.* (6. Confer *l.* 12. *supr. de rescind. vendit.* (7. Adde *l.* 7. *infr. h. t.* (8. *l.* 3. *ff.* *eod.* *l.* 63. *vers. scientib.* *ff.* *de re judic.* *l.* 4. §. 4. *in fin.* *ff.* *de appellat.* *l.* 29. *ff.* *de except. rei judic.* (9. *l.* 7. *infr. h. t.* (10. *l.* 8. *pr.* *l.* 25. *ff.* *de pignerat. act.* *l.* 7. *in fin. supr. d. t.* (11. *l.* 1. §. 2. *ff.* *h. t.* *l.* 44. §. 5. *ff.* *de usurpat.* (12. *l.* 17. §. 2. *ff.* *de usufruct.* vide tamen *l.* 2. *ff.* *de usufruct. legat.* (13. *l.* 13. §. 4. *ff.* *h. t.* *l. un. infr. etiam ob chirographar.* (14. *l.* 11. §. 1. *ff.* *h. t.* *l.* 13. §. 1. *ff.* *ad SC. Vellej.* (15. *l.* 9. §. 3. *ff.* *de pignorat. act.* (16. *l.* 4. *ff.* *dict. tit.* vide tamen §. 15. *Inst. de action.*

(17. v. *l.* 24. *infr. h. t.* *l.* 12. *infr. de distract. pign.* vide tamen *Auth. hoc si. infr. h. t.* (18. *l.* 2. *supr. si certum pet.* *l.* 19. *infr. de distract. pign.* confer *l.* 52. §. 18. *ff.* *de furt.* vide tamen *l.* 7. *ff.* *qui potior. in pign.* (19. *l.* 7. *infr. d. t.* *Novell.* 136. *c.* 3. *vers. neque enim justum.* (20. *l.* 17. *ff.* *h. t.* (21. *l.* 5. *l.* 6. *supr. de pignerat. act.* (22. *l.* 13. *in fin.* *ff.* *dict. tit.* *l.* 5. §. 2. *ff.* *commodati.* *l.* 23. *ff.* *de reg. jur.* (23. *d. l.* 13. *in fin.* §. *ult. Inst. quib. mod. re contr.* (24. *l. un. supr. ut nemo invit. agere.* (25. *l.* 10. *supr. de pign. act.* *l.* 19. *supr. de usur.* (26. Confer *l.* 1. *infr. qui pot. in pign.* *l.* 1. *infr. de his qui in prior.* (27. v. citt. *ll.* *l.* 8. *infr.* *l.* 12. §. 6. *ff.* *qui pot. in pign.* *l.* 5. *ff.* *de distr. pign.* *l.* 11. *in fin.* *ff.* *qui potior. in pign.*

gnus; & à debitore sortem, ejusque tantum usuras, quæ fuissent præstandæ, non etiam usurarum usuras accipere potest. PP. 3. Id. Decembr. *Nicomediæ*, CC. COSS.

23. Iidem AA. & CC. Macedoniano.

MAjor annis viginti quinque pignoris conventionem remissam, cum hoc solum 28 pactum, vel jurisdictio secundum ipsius voluntatem tueatur 29, persequi non potest. S. 18. Cal. Januar. *Nicomediæ*, CC. COSS.

24. Iidem AA. & CC. Marco.

PErsecutione pignoris omissa 30, debitores actione personali convenire creditor urgeri non potest. S. 15. Cal. Januar. *Nicomediæ*, CC. COSS.

In AUTHENT. de fidejuss. §. sed neque ad res. col. 1. tit. 4. Novell. 4. cap. 2.

HOc si debitor possideat: alio vero possidente inhibetur hypothecaria, donec personaliter 31 actum sit cum reo & intercessore. Et si nec ex hypothecis debitoris satisfiat, tunc demum intercessoris hypothecæ, si quæ sunt, petantur. Quod jus & in heredibus locum habet.

25. Iidem AA. & CC. Dracontio.

SErvo, qui fuerat pignori obligatus, defuncto; debiti permanet integra 32 petitio. Dat. 6. Calend. Januar. *Nicomediæ*, CC. COSS.

26. Iidem AA. & CC. Mauritio.

SI tibi notarium pignoris titulo debitor tuus obligavit: eum, à quo mancipium abreptum 33 proponis, apud Rectorem provinciæ conveni. S. 4. Cal. Januar. *Sirmii*, AA. COSS.

27. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

SUper hypothecis 34, quas argenti distractores, vel metaxarii 35, vel alii quarumcunque specierum negotiatores, pecunias sibi credentibus dare solent, hoc specialiter super amputanda omni machinatione sancimus, ut si post hujusmodi contractum liberis suis, vel alio modo cognatis, quamcunque militiam 36 iidem negotiatores acquisierint, (eam tamen, quæ vendi, vel ad heredes sub certa definitione transmitti potest) liceat creditoribus 37 eorum etiam non probantibus ex pecuniis eorundem negotiatorum liberos eorum, vel cognatos militasse (dum tamen contrarium non probetur, alios ex suo patrimonio dedisse pecunias) creditum ab his, qui militarint, exigere: vel tantum eos efflagitare, quanti vendi eadem militia possit. Quod ita obtinere sancimus, & si extraneis quibusdam iidem negotiatores de suis pecuniis hujusmodi militiam acquisisse probentur: ut quod generaliter in ipsis debitoribus militantibus talem militiam, quæ vendi, vel ad heredes transmitti potest, permissum est, ut liceat creditoribus, & adhuc viventium debitorum jure hypothecæ vindicare militias, nisi sibi satisfiat: & post mortem eorum exigere, quod pro iisdem militiis pro tenore communis militantium placiti, vel divinæ sanctionis tale præstantis beneficium, dari solet: hoc in negotiatorum personis, licet ipsi militantes minime debito obnoxii sint, integrum creditoribus eorum servetur. Quod scilicet in futuris militiis, non etiam in his, quas liberi, vel cognati eorundem negotiatorum, vel extranei pecuniis eorum meruerunt, tenere sancimus. Dat. Cal. Jun. DN. JUSTINIANO A. PP. 2. COS. 528.

In AUTHENT. de exhib. & introduc. reis. §. optimum quoque. col. 5. tit. 8. al. 6. Nov. 53. c. 5. est etiam ex titulo de æqualitate dotis, & propter nuptias don. col. 7. tit. 9. al. 8. §. quia vero & hujusmodi. Nov. 97. c. 4.

QUod obtinet, si ad hoc mutuaverit pecuniam, ut militia emereretur: alioquin filii, aut uxor defuncti omnibus præponentur. Sed & si nullus prædictorum fuerit, tunc aliis creditoribus hoc damus.

(28. *l. 2. in fin. infr. de remiss. pign.* (29. *l. 9. ff. qui potior.* (30. *l. 14. supr. h. t.* vide tamen *Authent. prox. infr.* (31. Fac. *Nov.* 112. *c. 1. vers. si autem hoc.* (32. v. *l. 9. supr. l.* 21. §. 2. *ff. h. t.* §. *ult. Inst. quib. mod. re contr.* (33. *l.* 12. §. 2. *ff. de furt.* (34. v. *Auth. seq.* (35. *l. ult.* §. 7. *ff. de publican. l.* 10. *infr. de murilegul. lib.* 11. *tit.* 7. (36. v. *Nov.* 53. *cap.* 5. §. 1. (37. *Nov.* 136. *cap.* 2.

TIT. XV.

IN QUIBUS CAUSIS PIGNUS, VEL hypotheca tacite 1 contrahitur.

1. Imp. ANTONINUS A. Sperato.

UNiversa bona eorum, qui censentur, vice pignorum tributis obligata 2 sunt. PP. Cal. Jun. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

2. Idem A. Proculo.

CErtum est ejus, qui cum fisco 3 contrahit, bona veluti pignoris titulo obligari, quamvis specialiter id non exprimatur. Dat. 6. Cal. Mart. MESSALA & SABINO COSS. 215.

3. Pars ex Rescripto ALEXANDRI A. ad Demosthenem.

QUamvis fructus pignori datorum prædiorum, etsi id aperte non sit expressum, & ipsi pignori credantur tacita pactione inesse: prædia tamen, quæ emuntur ex fructuum pretio, ad eandem causam venire, nulli Prudentium placuit. PP. Id. Octobr. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

4. Imppp. CARUS, CARINUS & NUMERIANUS AAA. Africano.

SAtis notum est, & ratione constitutum, bona earum in dotem 4 data, quæ nuptæ sunt his, qui primipili sarcinam subeunt, obnoxia necessitati ejus teneri: verum certo ordine, ut scilicet tunc demum ad hoc periculum mulieris patrimonium respiciat, si universis viri ac nominatorum facultatibus exhaustis, nihil residuum inveniatur. Datum 5. Id. August. CARO & CARINO AA. COSS. 283.

5. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Corinthiæ.

SI non 5 inducta & illata in fundum, quæ pignoris teneri causa placuerat, mancipia fuissent, nec hæc specialiter obligata monstrentur: Rector provinciæ ea restitui jubebit. Nec enim prætextu debiti pensionum, restitutionem eorum morari potest: cum, si quid sibi deberi domina fundi ex pensionibus, vel quacunque ratione probare possit, hujus solutionem solenniter fieri conveniat. S. 12. Cal. Februar. CC. COSS.

6. Impp. THEOD. & VALENT. AA. ad Florentium PP.

SI mater legitime liberorum tutela suscepta, ad secundas contra sacramentum præstitum, adspiraverit nuptias, antequam 6 eis tutorem alium fecerit ordinari, eisque, quod debetur ex ratione tutelæ gestæ, persolverit: mariti 7 quoque ejus præteritæ tutelæ gestæ ratiociniis bona jure pignoris tenebuntur obnoxia. Dat. 6. Id. * THEOD. * A. 17. & FESTO COSS. 439.

7. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

SAncimus, de invectis 8 à conductore rebus, & illatis, quæ domino pro pensionibus tacite obligantur, non solum in utraque Roma, & territorio earum hoc jus locum habere, sed etiam in nostris provinciis. Tali enim justa præsumptione etiam omnes nostros provinciales perpotiri desideramus. Dat. 15. Cal. Novembr. post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. anno secundo, 532.

TIT. XVI.

SI ALIENA 1 RES PIGNORI DATA SIT.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Carpo.

PRocurator 2 citra domini voluntatem domum pignori frustra dedit: Si tamen pecuniam creditoris in rem domini versam con-

TIT. XV. (1. *Lib.* 20. *D.* 2. (2. Fac. *l.* 1. *in fin. infr. si propt. publ. pensit.* (3. *l.* 46. §. 3. *ff. de jure fisci. l.* 2. *ff. de reb. eor. qui sub tut.* vide tamen *l.* 10. *princ. ff. de pact.* (4. Immo vide *l.* 2. *supr. ne ux. pro marit.* vide tamen *l.* 1. *supr. de priv. fisci.* (5. *l.* 7. §. 1. *ff. h. t. l.* 32. *ff. de pign. & hyp. l.* 5. *supr. de locato.* adde *l.* 4. *ff. de pact. l.* 7. *infr. l.* 4. *ff. h. t.* (6. *l.* 6. *supr. ad SC. Tertyll.* (7. *l.* 2. *supr. quando mulier tut. off. fungi potest. Nov.* 22. *c.* 40. (8. *l.* 5. *supr. h. t.*

TIT. XVI. (1. *Lib.* 20. *D.* 2. adde *supr. tit. de reb. alien. non alien. l.* 6. *in fin. infr. tit. prox. l.* 1. §. *ult. ff. de pignorib. l.* 2. *ff. de pign. act.* (2. *l. ult. infr. h. t.*

stabit,

ſtabit, non inutilis erit exceptio 3, duntaxat quod numeratum eſt, exſolvi deſideranti. PP. 11. Calend. Novembr. SEVERO A. 2. & ALBINO COSS. 195.

2. Iidem AA. Latinæ.

SI probaveris Præſidi [prædia vel] hortos, de quibus agebatur, tuos eſſe, intelligis obligari eos creditori ab alio non 4 potuiſſe, ſi non ſciens hoc agi, in fraudem creditoris ignorantis diſſimulaſti. 5 PP. Id. Octobr. ANTONINO A. 2. & GETA 2. COSS. 206.

3. Imp. ANTONINUS A. Martiæ.

CUrator adulti, vel tutor pupilli 6, propriam rem mobilem ejus, cujus negotia tuetur, pignoris jure non obligare poteſt: niſi in rem 7 ejus pecuniam mutuam accipiat. PP. 6. Calend. Februar. DUOBUS ASPRIS COSS. 213.

4. Imp. ALEXANDER A.
Secundo.

NEc ſi major annis viginti quinque fuiſſet filius 8 tuus, qui in poteſtate tua erat, te invito rem tuam obligare potuit. PP. 5. Cal. Novembr. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

5. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA.
Eutychio.

CUm res, quæ necdum in bonis debitoris eſt, pignori data ab eo, poſtea 9 in bonis ejus eſſe incipiat: ordinariam quidem actionem ſuper pignore non competere, manifeſtum eſt: ſed tamen æquitatem facere, ut facile utilis 10 perſecutio exemplo pignoratitiæ detur. PP. 13. Cal. Jun. MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

6. Iidem AA. & CC. Zoſimo.

QUæ prædium in filios à ſe titulo donationis translatum, creditori ſuo dat pignori, ſe magis contrario pignoratitio obligat judicio, quam quicquam dominis noceat: cum Serviana etiam actio declaret evidenter, jure pignoris teneri non poſſe, niſi quæ obligantis in bonis fuerint: & per alium rem alienam invito domino pignori obligari non poſſe, certiſſimum eſt. S. 5. Idib. Jul. *Philippopoli*, AA. COSS.

7. Iidem AA. & CC. Corneliæ.

SI in rem ſuam accepta pecunia mutua tutor 11 mancipium tuum pignori dedit, nec huic poſt perfectam ætatem conſenſum accommodaſti, pignori res obligari non potuit. S. 6. Cal. Januar. AA. COSS.

8. Impp. HONOR. & THEOD. AA.
Joanni P. P.

NExum non facit prædiorum, niſi perſona, quæ jure potuit obligare. Per ſervum autem, aut per Procuratorem 12, colonumve, actorem, ſeu conductorem, [ullum] præjudicium poſſeſſioni invito, vel inſcio domino imponi non poſſe, & jure, & legum auctoritatibus declaratur. Dat. Id. Jul. *Ravennæ*, HONORIO 13. & THEODOSIO 10. AA. COSS. 424.

TIT. XVII.
QUÆ 1 RES PIGNORI OBLIGARI POSSUNT, vel non, & qualiter pignus contrahatur.

1. Impp. SEVER. & ANTONIN.
AA. Optato.

ALumnos 2 tuos, & cæteras res, quas neminem credibile eſt pignori ſpecialiter daturum fuiſſe, generali 3 pacti conventione, quæ de bonis tuis facta eſt, in cauſa pignoris non fuiſſe, rationis eſt. PP. 7. Calend. April. LATERANO & RUFINO COSS. 198.

(3. *l.* 1. *in fin. ff. de pignorib. l.* 1. *pr. ff. quib. mod. pign. l. un. infr. etiam ob chirograph. l.* 26. §. 4. *ff. de condict. indeb.* (4. *l.* 6. *in fin. infr. h. t. l.* 6. *infr. tit. prox.* (5. *l.* 11. *infr. de diſtr. pign.* fac. *l.* 30. *ff. de rei vind.* vide tamen *l.* 16. §. 7. *ff. de pignorib.* (6. *l.* 7. *infr. h. t. l.* 7. §. 3. *ff. pro emptore.* (7. *l.* 16. *ff. de pign. act.* adde *tit. ſupr. de præd. & aliis reb. minor.* (8. *l.* 7. *ſupr. de pact. l.* 1. §. 1. *ff. quæ res pign.* non obſt. §. 2. *verſ. ſed ſui. Inſt. de her. qual.* (9. *l.* 16. §. 7. *ff. de pignorib.* confer. *l.* 72. *ff. de rei vind.* (10. *l.* 22. *ff. de pignorib.* (11. *l.* 3. *ſupr. h. t.* (12. *l.* 1. *ſupr. eod.*

TIT. XVII. (1. *Lib.* 20. *D.* 3. adde *tit. ſupr. quæ res venire.* (2. *l.* 8. *ff. de pignorib.* §. 5. *Inſt. quib. ex cauſ. manum.* (3. *l.* 6. 7. 8. *ff. de pignorib.*

2. Iidem AA. Rogato.

CUm conſtet pignus conſenſu 4 contrahi: non dubitamus, eum, qui emptiones 5 agrorum ſuorum pignori poſuit, de ipſis agris obligandis cogitaſſe. PP. 5. Cal. Jul. APRO & MAXIMO COSS. 208.

3. Imp. ANTONINUS A.
Reſtituto.

SI monumento corpus filiæ tuæ intuliſti, religioſum id feciſti: quo facto obligari à quoquam, prohibente juris religione non poſſe, in dubium non venit. PP. 3. Calend. April. LÆTO 2. & CEREALE COSS. 216.

4. Imp. ALEXANDER A. Evocato.

NOmen 6 quoque debitoris pignorari & generaliter, & ſpecialiter poſſe, jampridem placuit. Quare ſi debitor is ſatis non fecerit, cui tu credidiſti: ille, cujus nomen tibi pignori datum eſt, niſi [ei,] cui debuit, ſolvit, nondum 7 certior à te de obligatione tua factus, utilibus actionibus ſatis tibi facere usque ad id, quod tibi deberi à creditore ejus probaveris, compelletur: quatenus tamen ipſe debet. PP. Prid. Calend. Mart. FUSCO 2. & DEXTRO COSS. 226.

5. Idem A. Septimio.

SPem eorum præmiorum 8, quæ pro coronis 9 athletis penſitanda ſunt, privata pactione pignorari, minime admittendum eſt: & ideo, nec ſi generale pactum de omnibus bonis pignori obligandis intervenerit, tenet. P. P. 3. Calend. Maji, MAXIMO 2. & PATERNO COSS. 234.

6. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA.
& CC. Rufo.

QUi filios 10 veſtros, vel liberos 11 homines pro pecunia, quam vobis credebat, pignoris titulo accepit, diſſimulatione ſe juris circumvenit: cum ſit manifeſtum, obligationem pignoris non conſiſtere, niſi in his 12, quæ quis de bonis ſuis facit obnoxia. S. Cal. Maji, *Heracliæ*, AA. COSS.

7. Imp. CONSTANTINUS A. ad univerſos provinciales.

EXecutores à quocunque judice dati ad exigenda debita ea, quæ civiliter poſcuntur, ſervos aratores 13, aut boves aratorios, [aut inſtrumentum aratorium] pignoris causa de poſſeſſionibus non abſtrahant, ex quo tributorum illatio retardatur. Si quis igitur interceſſor, aut creditor, vel præfectus pagi [vel vici,] vel decurio in hac re fuerit detectus: æſtimando à judice ſupplicio ſubjugetur. Dat. 3. Non. Jun. *Sirmii*, CONSTANTINO A. & LICINIO COSS. 312.

8. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Probo
Com. ſacr. larg.

PIgnorum gratia aliquid, quod ad culturam 14 agri pertinet, auferri non convenit. Dat. 6. Id. Jun. CONSTANTE & CONSTANTIO COSS. 414.

In AUTHENT. col. 10. de ſtatutis & conſuetud. contra Eccleſiæ libertatem editis §. agricultores. Et eſt Conſtitutio Friderici.

AGricultores circa rem ruſticam occupati, dum villis inſident, dum agros colunt, ſecuri ſint, in quacunque parte terrarum: ita ut nullus inveniatur tam audax, ut perſonas, boves, & agrorum 15 inſtrumenta, aut ſi quid aliud ſit, quod ad agrorum operam ruſticam pertineat, invadere, aut capere, aut violenter auferre præſumat. Si quis autem hujusmodi ſtatutum auſu temerario violare præſumpſerit, in quadruplum ablata reſtituat: & infamiæ notam ipſo jure incurrat: Imperiali animadverſione nihilominus puniendus.

(4. *l.* 2. *in fin. infr. de remiſſ. pign.* immo vide §. *ult. Inſt. quib. mod. re contrah.* (5. Conf. *l.* 1. *infr. de donat.* (6. *l.* 18. *ff. de pign. act.* fac. *l.* 3. *l.* 7. *ſupr. de hered. vel act. vend.* (7. *l.* 13. §. 2. *ff. de pignorib.* (8. Immo vide *l.* 40. *ff. de re jud.* adde *l.* 4. *ſupr. de execut. rei jud.* (9. *l. un. infr. de athlet. lib.* 10. *tit.* 53. *l.* 6. §. 13. *ff. de excuſ.* (10. *l. ult. ff. h. t.* (11. *l.* 12. & *Auth. imo. ſupr. de obligationib.* (12. *l.* 2. *ſupr. tit. prox.* (13. *l.* 8. & *Auth. agricultores. infr. h. t.* (14. v. *l.* 7. & *Auth. agricultores. ſupr. eod.* (15. v. *l.* 8. *ff. de inſtructo.*

9. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

SI quis in cujuscunque contractus instrumento ea verba posuerit, *Fide, & periculo rerum ad me pertinentium*, vel, *per earum exactionem satisfieri tibi promitto*: sufficere 16 ea verba ad rerum tam earum, quas in præsenti debitor habet, quam futurarum hypothecam sancimus: nec ex prioribus sanctionibus minus habere specialis hypothecæ memoriam videri: cum sit justum, voluntates 17 contrahentium magis, quam verborum conceptionem inspicere. Super qua generali hypotheca illud quoque ad conservandam contrahentium voluntatem sancimus, ut si res suas 18 supponere debitor dixerit, non adjecto, *tam præsentes*, *quam futuras*: jus tamen generalis hypothecæ etiam ad futuras res producatur. Dat. 3. Id. Decembr. *Constantinop.* DN. JUSTINIANO A. P. P. 2. COS. 528.

TIT. XVIII.
QUI POTIORES 1 IN PIGNORE habeantur.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Secundo.

QUi pignus secundo 2 loco acceperit, ita jus suum confirmare potest, si priori creditori debitam pecuniam solverit; aut cum obtulisset 3, isque accipere noluisset, eam obsignavit, & deposuit, nec in usus suos convertit. P. P. Cal. Februar. LATERANO & RUFINO COSS. 198.

2. Imp. ANTONINUS A. Chresto, & aliis.

SI decreto Prætoris, qui de fideicommisso jus dixit, in possessionem fundi hereditarii fideicommissi conditionalis servandi gratia prius inducti estis, quam adversarius vester in causam judicati ejusdem fundi pignus occupaverit: jussu ejus, qui jure sententiam exequebatur, tempore potiores estis. Nam cum de pignore utraque pars contendit, prævalet jure 4, qui prævenit tempore. P. P. 5. Idus Maji, DUOBUS ASPRIS COSS. 213.

3. Idem A. Sylvano.

CUm Rempublicam Heliopolitanorum propter emolumentum sententiæ in rerum tam heredis, quam hereditariarum possessionem missam esse proponas: intelligis, quamvis pater tuus cum Sosiano contraxerit, tamen si personali actione eum habuit obligatum, præponi Rempublicam 5 jure pignoris [in] his, quæ ex auctoritate 6 ejus, qui jubere potuit, servandi judicati 7 causa occupavit. P. P. 2. Id. Decembr. LÆTO 2. & CEREALE COSS. 216.

4. Idem A. Varo.

SI fundum pignori accepisti, antequam Reipublicæ 8 obligaretur: sicut prior 9 es tempore, ita potior es jure. PP. 5. Id. Octobr. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

5. Imp. ALEXANDER A. Septimio.

PRior quidem creditor compelli non potest tibi, qui posteriore loco pignus accepisti, debitum offerre 10: sed si tu illi [id] omne, quod debetur, solveris: [pignoris] tui causa firmabitur. PP. 3. Cal. Maji, MAXIMO 2. & PATERNO COSS. 234.

6. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Philoxeno.

SI generaliter bona sint obligata, & postea res alii specialiter pignori dentur: quoniam ex generali 11 obligatione potior habetur creditor, qui antea contraxit, si ab illo priore [tempore] tu comparasti 12: non oportet [te] ab eo, qui postea credidit, inquietari. PP. 2. Id. Maji, SECULARE 2. & DONATO COSS. 261.

7. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Juliano.

LIcet iisdem pignoribus multis creditoribus diversis temporibus datis priores habeantur potiores: tamen eum, cujus 13 pecunia prædium comparatum probatur, quod ei pignori esse specialiter 14 [obligatum] statim convenit, omnibus anteferri juris auctoritate declaratur. Subscripta 16. Cal. Februar. AA. COSS.

In AUTHENT. de trien. & semiss. §. illud quoque in judiciis. col. 3. tit. 5. Novell. 18. cap. 10.

ITem possessor pignoris, negans rem ejus, cujus actor eam esse adseverat: si probata ea intentione nitatur rem retinere, dicens ex hypotheca, vel alia causa in eandem personam delata, se propinquiorem esse, quam qui movet causam: prius transferat possessionem, quam jus suum proponat.

8. Iidem AA. & CC. Fabricio.

DIversis temporibus eadem re duobus jure pignoris obligata, eum, qui prior data mutua pecunia pignus accepit, potiorem haberi, certi ac manifesti juris est: nec alias secundum [creditorem] distrahendi potestatem hujus pignoris consequi, nisi priori 15 creditori debita fuerit soluta quantitas. S. Prid. Cal. Maji, *Heracliæ*, AA. COSS.

9. Iidem AA. & CC. Asclepiodoto.

EOs 16, qui acceperunt pignora, cum in rem 17 actionem habeant, privilegiis omnibus, quæ personalibus actionibus competunt, præferri constat. Dat. 3. Non. Dec. CC. COSS. 293.

10. Iidem AA. & CC. Pollipeucæ.

CUm tibi pro dote, quam acceperat maritus, res obligavit: eo mortuo, hi, quibus easdem pignori dederat, non offerentes debitum, nulla possunt persequi ratione. Nam chirographarios creditores, nec in rem, nec in personam eos, qui debitori non probantur successisse, ulla ratione convenire posse, manifestum est. PP. Non. Dec. CC. COSS. 293.

11. Imp. LEO A. Erythrio P. P.

SCripturas, quæ sæpe assolent à quibusdam secrete 18 fieri, intervenientibus amicis necne, transigendi, vel paciscendi, seu fœnerandi, vel societatis coeundæ gratia, seu de aliis quibuscunque causis, vel contractibus conficiuntur (quæ ἰδιόχειρα Græce appellantur:) sive tota series earum manu contrahentium, vel notarii, vel alterius cujuslibet scripta fuerit, ipsorum tamen habeant subscriptiones 19, sive testibus adhibitis, sive non: licet conditionales 20 sint, (quos vulgo *Tabularios* appellant,) sive non, quasi publice conscriptas, si personalis actio exerceatur, suum robur habere [decernimus.] Sin autem jus pignoris vel hypothecæ ex hujusmodi instrumentis vindicare quis sibi contenderit: eum, qui instrumentis publice 21 confectis nititur, præponi [decernimus,] etiamsi posterior is contineatur: nisi forte probatæ atque integræ opinionis trium 22, vel amplius virorum subscriptiones eisdem idiochiris contineantur: tunc enim quasi publice confecta accipiuntur. Dat. Calend. Jul. *Constantinop.* MARTIANO & ZENONE COSS. 469.

In AUTHENT. de instrum. cautela & fide. §. si quis igitur. & §. sed & si quis. col. 6. tit. 2. al. 3. Novell. 73. cap. 1. & 2. quam posuit hic Albericus.

SI quis vult caute deponere, non soli credat accipientis scripturæ, sed advocet etiam testes idoneos, & fide dignos non pauciores tribus. Sed & si quis aut mutui 23 instrumentum, aut alterius cujuspiam contractus fecerit, & noluerit hoc specialiter in publico confiteri: non ex ipso videatur credibile, quod scribatur super mutuo documentum, nisi etiam trium testium adhibeatur præsentia fide dignorum, ut sive veniant, & subscriptionibus propriis attestentur, sive alii quidem testificentur, quia eis præsentibus confectum est documentum: fidem eandem ex utraque causa percipiat. Si tamen quisquam aut deponens,

(16. *l.* 4. *ff.* de pignorib. (17. *l.* 2. *in fin. supr. commun.* de legat. *l.* 34. *ff. de reg. jur.* (18. Fac. *l.* 34. *ff. de pignor. l.* 1. §. 1. *ff. d. tit.* excip. *l.* 1. §. 2. *ff. d. tit. l.* 1. *supr. h. t. l.* 6. 7. 8. *ff.* de pignor.
TIT. XVIII. (1. *Lib.* 20. *D.* 4. (2. *l.* 2. 3. 4. 8. *infr. l.* 11. *in princ.* & §. 4. *ff. h. t. l.* 3. *supr. ut in poss. leg.* (3. *l. ult.* §. 6. *supr.* de *jure delib.* (4. *l.* 4. *infr. h. t.* (5. *l. pen.* §. 1. *ff.* de reb. *auctor. judic. poss. l.* 3. *infr.* de *primipil. lib.* 12. *tit.* 63. (6. *l.* 10. *ff. h. t.* (7. v. *l.* 2. *supr. eod.* (8. *l.* 8. *ff. eod.* (9. *l.* 2. *in fin. supr. eod.* (10. *l.* 1. *supr. eod.* (11. *l.* 2. *ff. eod. Nov.* 112. *c.* 1. *vers. hoc autem.* (12. *l.* 1. *infr. si antiq. cred. pign.*

(13. v. *l.* 5. *l.* 6. *supr. h. t.* (14. *l.* 17. *supr.* de *pignorib.* (15. *l.* 1. *l.* 5. *supr. h. t. l.* 22. *supr.* de *pignorib.* (16. *l.* 6. *supr.* de *bon. auctor. jud. poss.* (17. *l.* 18. *supr.* de *pignorib.* (18. *l.* 34. §. 1. *ff.* de *pignorib.* (19. *l.* 17. *supr.* de *fide instrum.* (20. *l.* 7. *infr.* de *jure fisci.* (21. *l.* 17. *verb. per tabellionem. l.* 20. *supr.* de *fide instrum. Nov.* 44. & 73. c. 5. 7. adde *l.* 23. *supr. ad SC. Vellej.* (22. *d. l.* 20. *d. l.* 23. *Nov.* 73. c. 1. 5. 7. §. 1. (23. *l. ult. supr. si cert. petat.*

aut mutuans, aut alias contrahens, contentus sit sola scriptura ejus, cum quo contrahit, sciat, scripturam 24 non sufficere ad probationem.

12. Imp. JUSTINIANUS A.
Joanni P. P.

ASsiduis 25 aditionibus mulierum inquietati sumus, per quas suas dotes deperditas esse lugebant, & ab anterioribus creditoribus substantias maritorum detentas. Nos itaque ad antiquas leges respeximus, in personalibus actionibus rei uxoriæ actioni 26 (quam in præsenti sustulimus) magnam prærogativam 27 præstantes, ut contra omnes pene personales actiones habeant privilegia, & creditores alios antecedant, licet fuerint anteriores. Et hoc cum in personalibus statuerant actionibus, si hypothecam respiciebant, illico justitiæ vigorem relaxabant, & senioribus hypothecis novas mulierum hypothecas, si habebant actiones, expellebant: nec ad fragilitatem muliebrem respicientes, nec quod & corpore, & substantia, & omni vita sua maritus fungitur: cum pene mulieribus tota substantia in dote constituta est. Oportebat enim disponi maritos creditoribus suis ex sua substantia satisfacere, non de dote mulieris, quam ad suos victus, suasque alimonias mulier possidet: vel à semetipsa datam, vel pro ea ab alio. §. 1. Ad [hæc] omnia respicientes & reminiscentes, quod & alias duas 28 constitutiones fecimus pro dotibus, mulieribus subvenientes, & hæc omnia in unum colligentes, sancimus, ex stipulatu actionem, quam mulieribus jam pro dote instituenda dedimus 29, cuique etiam tacitam donavimus inesse hypothecam, potiora jura contra omnes 30 habere mariti creditores, licet anterioris sint temporis privilegio vallati. † Cum enim in personalibus 31 actionibus (secundum quod diximus) tali privilegio utebatur res uxoria: quapropter non in hypotheca hoc mulieri etiam nunc indulgemus beneficium, licet res dotales, vel ex his aliæ comparatæ non extent: sed quocunque modo vel dissipatæ, vel consumptæ sint, si tamen reipsa fuerint parti mariti datæ? Quis enim earum non misereatur propter obsequia, quæ maritis præstant, propter partus 32 periculum, & ipsam liberorum procreationem, pro quibus multa nostris legibus inventa sunt privilegia 33? † Et ideo, quod antiquitas quidem dare incepit, ad effectum autem non pertulit, nos pleno legis articulo consummavimus: & sive liberos habeat mulier, sive ab initio non habuit, sive progenitos amisit, hoc ei privilegium indulgemus. † Exceptis videlicet contra novercas anterioris 34 matrimonii filiis, quibus pro dote matris suæ jam quidem dedimus hypothecam 35 contra paternas res, vel ejus creditores: in præsenti autem similem eis prærogativam servamus, ne [jus,] quod posteriori datum est uxori, hoc anteriori denegetur: sed sic maneat eis jus incorruptum, quasi adhuc vivente matre eorum. Duabus enim dotibus ab eadem substantia debitis, ex tempore prærogativam manere volumus. §. 2. Hæc autem tantum ad dotem sancimus, non ad 36 ante nuptias donationem, quam suo tempori servire disponimus, & habere inter creditores sui temporis ordinem. Non enim pro 37 lucro fovemus mulieres, sed ne damnum patiantur, suisque rebus defraudentur, curamus. §. 3. Quam legem ex præsenti tempore locum habere sancimus: & non retrorsum referimus. Dat. 5. Cal. Dec. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

In AUTHENT. de æqual. dot. & propter nupt. don.
§. his consequens. & §. seq. col. 7. tit. 9. al. 8.
Nov. 97. c. 3.

QUo jure utatur & adversus eos, qui personali privilegio muniuntur, veluti quorum pecunia res emptæ sunt, sive refectæ: nisi qui nova constitutione sunt excepti, sicut qui emendæ militiæ causa marito in scriptis mutuarunt.

In AUTHENT. ut exact. instan. dot. §. his igitur col. 7.
tit. 3. al. 5. Nov. 91. cap. 1.

SI quid ex rebus ipsius dotis appareat: mulieri, cui & in rem actio competit, vel filiis ejus servetur: alioqui sive supersint ambæ mulieres, sive defecerint, sive altera duntaxat extet: prior omnino seu quælibet soboles ejus superior habeatur: quod nova constitutione factum est apertius.

TIT. XIX.
DE HIS, QUI IN PRIORUM 1 CREDITORUM locum succedunt.

1. Impp. SEVERUS & ANTON.
AA. Marcellinæ.

NOn omnino succedunt in locum hypothecarii creditoris hi, quorum pecunia ad creditorem transit. Hoc enim tunc 2 observatur, cum is, qui pecuniam postea dat, sub hoc pacto credat, *ut idem pignus ei obligetur, & in locum ejus succedat.* Quod cum in persona tua factum non sit: (judicatum est enim te pignora non accepisse) frustra putas tibi auxilio opus esse Constitutionis 3 nostræ ad eam rem pertinentis. PP. Id. Jul. POMPEJANO & AVITO COSS. 210.

2. Imp. ANTONINUS A. Felici.

CUm pro patre, in cujus potestate non eras, pecuniam fisco intuleris, & jure 4 privilegio ejus successisti, & ejus locum, cui pecuniam numerasti, consecutus es: nec hi creditores patris tui, qui personalem habuerunt actionem, vel cum eo postea sub pignoribus contraxerunt, pignora tua te ignorante distrahendo, juri tuo aliquid derogaverunt. Unde intelligis, si quid tuo nomine te absente ab actoribus tuis solutum est: ut indebitum numeratum restitui, pignoraque tibi nexa persequi te posse. PP. Cal. Oct. *Romæ*, SABINO 2. & ANULINO COSS. 217.

3. Imp. ALEXAND. A. Valenti.

SI 5 potiores creditores pecunia tua dimissi sunt, quibus obligata fuit possessio, quam emisse te dicis, ita ut pretium perveniret ad eosdem priores creditores: in jus eorum successisti: & contra eos, qui inferiores illis fuerunt, justa defensione te tueri potes. PP. Calend. Februar. JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

4. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA.
Carpophoro.

SI prior Respubl. contraxit, fundusque ei est obligatus, tibi secundo creditori offerenti pecuniam, potestas est, ut succedas 6 etiam in jus Reipubl. PP. 15. Calend. Jun. MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

TIT. XX.
SI ANTIQUIOR 1 CREDITOR pignus vendiderit.

1. Imp. ALEXAND. A. Athenioni.

SI vendidisset, qui ante 2 pignus accepit: persecutio tibi hypothecaria superesse non posset. Cum autem debitor ipsi priori creditori eadem pignora in solutum 3 dederit, vel vendiderit: non magis tibi persecutio adempta est, quam si aliis easdem res debitor vendidisset. Sed ita persequens res obligatas audieris, si, quod eidem possessori propter præcedentis contractus auctoritatem debitum est, obtuleris. PP. Id. Maji, AGRICOLA & CLEMENTINO COSS. 231.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM.
AA. & CC. Eudemiæ.

OBligata pignoris jure creditore recte distrahente 4, post debitor emptori pretium offerens, vel creditori quod debuit, evincere non potest. S. 16. Cal. Jan. AA. COSS.

(24. *l.* 6. *supr. de probat.* (25. v. §. 1. *vers. cum enim. infr. h. l.* (26. v. *l. un. supr. de rei ux. act.* (27. v. *Nov.* 97. *cap.* 2. *in princ. Nov.* 109. *c.* 1. (28. *l.* 30. *supr. de jure dot. l. un. supr. de rei ux. act.* (29. *d. l. un.* (30. *Nov.* 109. *c.* 1. *excip.* §. 2. *infr. h. l. Auth. seq. quo jure. infr. h. t.* (31. *in princ. supr. h. l.* (32. §. 4. *Inst. de SC. Tertull. Nov.* 162. *c.* 3. *in fin.* (33. v. *l.* 1. *ff. solut. matrim.* (34. v. *Auth. si quid. infr. h. t.* (35. v. *l.* 8. §. 1. *supr. de sec. nupt. Nov.* 22. *c.* 24. (36. Vide tamen *Nov.* 61. (37. Adde *l.* 33. *l.* 41. §. 1. *ff. de reg. jur.*

TIT. XIX. (1. *Lib.* 20. *D.* 4. (2. *l.* 21. *supr. de pignorib.* (3. *l.* 1. *supr. tit. prox.* (4. *l. ult. infr. h. t. l.* 11. *infr. de fidejuss. l.* 3. *l. ult. supr. de privil. fisci.* adde *l.* 1. *supr. l.* 11. §. *ult. ff. qui pot. in pign. l.* 3. *ff. quæ res pign.* immo vide *l.* 2. *ff. de cess. bonor. l.* 24. §. 3. *ff. de reb. auct. jud. poss.* (5. *l.* 12. §. 8. *l.* 17. *l.* 21. *ff. qui pot. in pign.* (6. v. *l.* 2. *supr. h. t.*

TIT. XX. (1. Adde *tit. infr. si pignus pignori datum sit.* (2. *l.* 3. *infr. h. t. l.* 9. *supr. qui potior. l.* 6. *supr. de oblig. & act. l.* 3. *pr. ff. de distract. pign.* (3. *l.* 20. *ff. de solution.* (4. *l.* 7. *infr. de distract. pign. l.* 1. *supr. si propt. publ. pensit. l. ult. in fin. infr. si pignus pign.*

3. Iidem AA. & CC. Theophilo.

QUo minus creditor, qui antea 5 pignus accepit, distrahat: non offerendo secundus priori debitum, interpellare non potest. Datum 6. Calend. April. AA. COSS.

TIT. XXI.
SI COMMUNIS RES PIGNORI data sit.

1. Imp. ANTONIN. A. Venusto.

FRater vester, sicut vobis invitis portionem vobis competentem obligare non 1 potuit, ita suam 2 dando, obligationem creditori quæsivit. Unde intelligitis contractum ejus nullum præjudicium dominio vestro facere potuisse. Accept. 3. Cal. Decembr. MESSALA & SABINO COSS. 215.

TIT. XXII.
DE PRÆTORIO 1 PIGNORE, ET UT IN actionibus debitorum missio prætorii 2 pignoris procedat.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ PP.

SI prætorium pignus quicunque judices dandum alicui perspexerint, non solum super mobilibus rebus, & immobilibus, & se moventibus, sed etiam super actionibus, quæ debitori competunt, præcipimus hoc eis licere decernere. Dat. Cal. April. *Constant.* DECIO 5. COS. 529.

2. Idem A. Juliano PP.

VEteris juris dubitationem decidentes, ad duplum genus hypothecarum respeximus: unum quidem, quod ex conventionibus, & pactis hominum nascitur: aliud, quod à judicibus datur: & *Prætorium* nuncupatur. Et cum invenimus in conventionalibus pignoribus, vel hypothecis, non solum tenentem creditorem 3 adjuvari, sed etiamsi ab ea [possessione] cadat, sive sua culpa, sive non, sive fortuito casu; humanius esse perspeximus, & in prætorio pignore dare recuperationem creditori, quocunque modo possessionem amittat, sive culpa sua, sive non, sive fortuito casu. Licet enim debuerat incumbere suo pignori, ne aliquam patiatur [inde] jacturam: tamen ne quid amarum in creditoribus consequatur, benignius 4 causam interpretamur, & ei recuperationem donamus. Datum Calend. August. *Constant.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

TIT. XXIII.
SI IN CAUSA JUDICATI PIGNUS captum sit.

1. Imp. ANTONIN. A. Gabinio.

REs ob causam judicati [datas] ejus jussu, cui jus jubendi fuit, pignoris jure teneri, ac distrahi 1 posse, sæpe rescriptum est. Nam in vicem justæ obligationis succedit ex causa contractus auctoritas jubentis. PP. 5. Calend. August. *Romæ*, ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 215.

2. Imp. ALEXAND. A. Valeriano.

CUm in causa judicati aliqua res pignori capitur, per officium ejus, qui ita decrevit, venundari solet, non per eum, qui judicatum fieri postulavit. Et si alio emptore non existente, vel existente quidem, sed non dignum pretium offerente, is, cui judicatus satis non fecit, ad licitationem secundum constituta fuerit admissus, cujuslibet alterius vice ex officio emere debet. PP. 6. Cal. Maji, MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

3. Imp. GORDIAN. A. Antigono.

IN causa judicati pignora ex auctoritate Præsidis capta, potius distrahi, quam jure dominii possideri consueverunt: Si tamen per calliditatem condemnati emptor inveniri non potest, tunc auctoritate Principis dominium creditori addici solet. PP. Id. August. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

TIT. XXIV.
SI PIGNUS 1 PIGNORI datum sit.

1. Imp. GORDIANUS A. Lamponi, & aliis.

ETiam 2 id, quod pignori obligatum est, à creditore pignori obstringi posse, jamdudum placuit: scilicet ut sequenti creditori utilis actio detur, tamdiuque eum is, qui jus repræsentat, tueatur, quamdiu in causa pignoris manet ejus, qui dedit. Sed si vos usumfructum 3 possessionis tantummodo pignori dedistis, isque, qui accepit, alii eam possessionem, cujus usumfructum nexum habebat, sine vestra voluntate pignoraverit: creditor ejus id, in quo pignoris vinculum non constitit, distrahens, dominio vos privare nequivit. Quod si non fuit vestro creditori ususfructus, sed ipsa possessio pignorata, & ante exsolutam à domino pecuniam creditor secundus pignus acceptum vendidit 4, non posse venditionem post solutam pecuniam rescindi, divorum Principum placitis continetur. PP. Id. Sept. PIO & PONTIANO COSS. 230.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Gemello.

SI creditor possessionem, quæ à parentibus tuis pignoris jure fuerat obligata, non vendidit, sed alii creditori pignori dedit: examinata fide veri, poteris eam soluto eo 5, quod ex hac causa creditori debetur, intercessu Præsidis provinciæ recuperare. PP. 13. Cal. Jan. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

TIT. XXV.
DE PARTU PIGNORIS ET OMNI causa.

1. Imp. ALEXANDER A. Mestriano.

PArtus 1 pignoratæ 2 ancillæ in pari causa esse, qua mater est, olim placuit. PP. Id. Maji, AGRICOLA & CLEMENTINO COSS. 231.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Annoso & Antonino.

CUm pignoris titulo mancipia vos obligasse pro mutua, quam accepistis, pecunia proponatis, horum mancipiorum operis, quas creditor accepit, vel quas percipere potuit, in usuras computatis 3, & post in sortem extenuato debito residuum offerentibus, vel si non accipiat, consignatum deponentibus, mancipia vobis Præses provinciæ restitui jubebit. S. 5. Cal. Januar. AA. COSS.

TIT. XXVI.
DE REMISSIONE 1 PIGNORIS.

1. Impp. SEVER. & ANTON. AA. Proculo.

SI te manumissum, & in libertate moratum 2, sciente ea, cui pignoris nomine obligatus diceris, Præsidi probaveris: ex consensu creditricis remissam pignoris obligationem apparebit: & per hoc jure manumissum, nec ab herede creditricis in servitutem peti posse, certum est. PP. 12. Cal. Maji, ANTON. A. 2. & GETA 2. COSS. 206.

2. Iidem AA. Materno.

SI probaveris te fundum mercatum, possessionemque ejus tibi traditam 3, sciente & consentiente ea, quæ sibi eum à venditore obligatum dicit, exceptione [eam] removebis. Nam obligatio

(5. *l.* 1. *supr. h. t.*

TIT. XXI. (1. *l.* 2. *supr. commun. div. l.* 7. *supr. commun. utr. jud. l.* 3. *in fin. ff. qui pot. in pign. l.* 2. *ff. de Salv. interd. l.* 68. *in princ. ff. pro socio.* vide tamen *l.* 2. *supr. de commun. rer. alien. l. un. infr. de vend. rer. fiscal. lib.* 10. *tit.* 4. (2. v. *l.* 5. *in fin. ff. de legat.* 1. *l.* 239. *in fin. ff. de verb. signif.*

TIT. XXII. (1. *l.* 3. *supr. ut in poss. legat.* (2. *l.* 12. *ff. pro emptore. l.* 3. §. 1. *ff. de reb. eor. qui sub tut.* (3. *l.* 11. §. 2. *ff. de pignorib.* (4. *l.* 56. *l.* 192. §. 1. *ff. de reg. jur.*

TIT. XXIII. (1. *l.* 3. §. 1. *in fin. infr. de jure domin. imp.* (2. v. *l.* 16. *ff. de reb. auct. jud.*

TIT. XXIV. (1. *l.* 13. §. 2. *ff. de pignorib. l.* 40. *in fin. ff. de pignerat.* adde *l.* 4. *supr. quæ res pign.* (2. *d. l.* 13. §. 2. (3. *l. ult. ff. de usur.* (4. *l.* 2. *supr. si antiq. cred.* (5. *l.* 40. §. 2. *ff. de pigner. act. l.* 13. §. 2. *ff. de pignorib. l.* 4. *supr. quæ res pign.* adde *l.* 31. *in fin. ff. de pignorib.*

TIT. XXV. (1. *l.* 15. *pr. l.* 26. *in fin. l.* 29. §. 1. *ff. de pignorib.* adde *l.* 1. *princ. ff. de Salv. interd.* (2. *l.* 13. *pr. l.* 15. *princ. ff. de pignorib.* (3. *l.* 1. 2. 3. *l.* 12. *supr. de pigner. act. l.* 11. *supr. de usur. l.* 9. *supr. de pignorib. l.* 1. *infr. de distrah. pign. l.* 10. §. 9. *ff. mandati.*

TIT. XXVI. (1. Adde *Lib.* 20. *D.* 6. (2. *l.* 4. *supr. de servo pign. dat.* (3. *l.* 4. *infr. h. t. l.* 4. §. 1. *ff. quib. mod. pign.*

pignoris, consensu 4 & contrahitur, & dissolvitur. PP. 2. Id. Febr. ANTON. A. 3. & GETA 3. COSS. 209.

3. Imp. ALEXANDER A.
Tauro.

SI ignorante, vel invito te debitor tuus, qui universa bona sua ob pecuniam debitam tibi obligaverat, cum Republica postea 5 contraxit, jus tuum non læsit. PP. 3. Id. April. ALBINO & MAXIMO COSS. 228.

4. Imp. GORDIANUS A.
Aquilino.

CUm te à debitore mercatum proponas eam rem, quæ alii pignorata erat, si sciente eo, ac pignus suum remittente 6, eam mercatus es, cum ejus consensu nexus pignoris evanuerit, si non nova voluntas intercesserit, quæ denuo obligationem pignoris constitueret, ea res velut obstricta non potest vindicari. PP. 11. Calend. Maji, GORD. A. & AVIOLA COSS. 240.

5. Idem A. Asclepiadi.

DEbitum, cujus meministi, quod per pacti conventionem inutiliter 7 factam remisisti, etiam nunc petere non vetaris, & usitato more pignora vindicare. PP. 6. Id. Septembr. GORDIANO A. 2. & POMPEJANO COSS. 242.

6. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA.
Argio.

SI eo tempore, quo prædium distrahebatur, programmate admoniti 8 creditores, cum præsentes essent, jus suum executi non sunt: possunt videri obligationem pignoris amisisse. 9 PP. 3. Id. Febr. MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

7. Iidem AA. Paulino.

CReditricem patrui tui sub obligatione fundi, qui per chirographum nexus pignori fuerat, jubentem eandem cautionem reddi 10, pignoris etiam jus remisisse videri, manifestum est. PP. 5. Id. Septembr. DIOCLET. 3. & MAXIM. AA. COSS. 287.

8. Iidem AA. & CC. Apollonio.

SI hypothecas fisco 11 distrahente, creditores silentio tradiderunt negotium: palam est [etiam] actionem suam 12 amisisse eos, quam in rem habebant: nam & fiscalis hastæ fides facile convelli non debet. PP. 13. Calend. Septembr. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

9. Iidem AA. & CC. Hermiano.

CUm ex causa mandati pro socero tuo te fœnebrem pecuniam exsolvisse proponas, curabit Præses provinciæ in restituenda pecunia, quam pro eo exsolvisti, nec non etiam in usuris 13 ejus indemnitati tuæ prospicere. Nam si recepta à creditore mancipia, quæ pignori fuerant data, hac mente socero tuo tradidisti, ut pignoris vinculum [tuum] dissolvatur: obligatio semel extincta 14 instaurari non potest. PP. 10. Calend. Octobr. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

10. Iidem AA. & CC. Quintiliæ.

REs pignoris hypothecæve jure creditoribus obnoxias, citra consensum 15 eorum debitores alienantes, præcedentem non dissolvunt obligationem. Dat. Cal. Decembr. AA. COSS.

11. Imp. JUSTINIANUS A.
Joanni PP.

SOlita providentia utimur etiam de pignoribus, vel hypothecis rerum, quæ quibusdam creditoribus suppositæ, postea à debitoribus venduntur, vel alio modo transferuntur, creditore suum consensum 16 contractui præbente: & quodam legitimo postea modo [res] ad priorem dominum revertuntur. In hoc etenim casu diversæ sententiæ à legum prudentibus habitæ sunt, quibusdam dicentibus jus pignoris creditori renovari, propter verbum *futurarum rerum*, quod in generalibus hypothecis poni solitum est; aliis penitus extingui. Nobis autem visum est, eum, qui semel consensit 17 alienationi hypothecæ, & hoc modo suum jus respuit; indignum esse eandem rem, utpote ab initio ei suppositam, vindicare, vel tenentem inquietare. Dat. * *Constantin.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. ann. secundo 532.

TIT. XXVII.
ETIAM OB CHIROGRAPHARIAM pecuniam pignus teneri posse.

1. Imp. GORDIANUS A. Festo.

PIgnus intercidit, si, novatione 1 facta, in alium jus obligationis transtulisti, nec ut ea res pignoris nomine teneretur, tibi cautum est: Quod si pactum inter te eumque, qui postea dominus fundi constitutus novam obligationem susceperat, intercessit, ut idem fundus tibi pignoris nomine teneretur, quamvis personali actione expertus feceris 3 condemnationem, pignoris tamen habes persecutionem. At si in possessione fueris constitutus: nisi ea [quoque] pecunia tibi à debitore reddatur vel offeratur, quæ sine pignore debetur, eam restituere propter 4 exceptionem doli mali non cogeris. Jure enim contendis, debitores eam solam pecuniam, cujus nomine ea pignora obligaverunt, offerentes audiri non oportere, nisi pro illa etiam satisfecerint, quam mutuam simpliciter acceperunt: Quod in secundo creditore locum non habet: nec enim necessitas ei imponitur chirographarium etiam debitum priori creditori offerre. PP. Idib. Martiis, GORD. A. & AVIOLA COSS. 240.

TIT. XXVIII.
DE DISTRACTIONE 1 pignorum.

1. Imp. ALEXANDER A. Pacatæ.

FUndum pignori obligatum, si creditor ex fructibus 2 debitum consecutus est, cum ipso jure pignus [ab] obligatione liberatum sit, distrahere minime potest. PP, Idib. Jan. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

2. Idem A. Maximæ.

CReditor, qui hypothecæ seu pignori rem sibi nexam vendidit, litigiosam 3 rem non videtur vendere: quia precario 4 debitor possidet. PP. 12. Calend. Octobr. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

3. Idem A. Luciano.

HYpothecis, vel pignoribus à creditoribus venundatis, in id, quod deest 5, adversus reum, vel fidejussorem [ejus] actio competit. PP. 3. Non. Nov. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

4. Idem A. Crescenti.

CReditor hypothecas, sive pignus cum proscribit, notum 6 debitori facere, & sibi bona fide rem gerere, &, quando licet, testato dicere debet. Si quid itaque per fraudem 7 in pignore villæ venditæ commissum probare potes, ut inferatur actio, quæ eo nomine competit, adi eum, cujus de ea re notio est. PP. Calend. Jun. FUSCO & DEXTRO COSS. 226.

5. Idem A. Sossiano.

SI residuum 8 debiti paratus es solvere, Præses provinciæ dabit [tibi] arbitrum: apud quem quantum sit, quod superest ex debito, examinabitur: & sive ad Judicem venire adversa pars cessaverit, sive oblato superfluo ad venditionem prosiluerit: improba alienatio proprietatis tuæ jus non aufert. PP. 12. Calend. August. POMPEJANO & PELIGNO COSS. 232.

(4. *l.* 10. *infr. h. t. l.* 23. *supr. de pignorib. l.* 2. *supr. quæ res pignori. l.* 5. *in princ. ff. quib. mod. pignus.* (5. *l.* 8. *ff. qui potior. in pign.* (6. v. *l.* 2. *supr. h. t.* (7. Immo vide *l.* 1. §. 1. *ff. quib. mod. pign.* (8. *l.* 47. *in princ. ff. de re judic.* adde *l.* 26. §. 7. *ff. de fideicom. libert.* (9. *l.* 8. *infr. h. t.* (10. *l.* 2. §. 1. *ff. de pactis. l.* 59. *ff. de legat.* 3. *l.* 3. §. 1. *ff. de liberat. leg.* (11. *l.* 6. *supr. h. t.* (12. Immo vide *l.* 8. §. 15. *ff. quib. mod. pignus.* (13. *l.* 1. *l.* 18. *l.* 19. *supr. mandati.* (14. *l. ult. infr. h. t.* (15. *l.* 15. *supr. de pignorib.* adde *l.* 12. *infr. de distr. pign.* (16. *l.* 10. *supr. h. t.* (17. *l.* 158. *ff. de reg. jur.*

TIT. XXVII. (1. *l.* 11. §. 1. *ff. de pignerat. l.* 18. *ff. de novation.* (2. *l.* 1. *l.* 2. *l.* 3. *supr. de pignerat. l.* 11. *ff. de novat.* (3. *l.* 13. §. 4. *ff. de pignorib.* (4. *l.* 1. *supr. si alien. res.*

TIT. XXVIII. (1. *Lib.* 20. *D.* 5. (2. *l.* 2. *supr. de partu pignoris. l.* 9. *supr. de pignorib.* (3. *l.* 1. *infr. de litigios.* (4. v. *l.* 3. *ff. de pactis.* (5. *l.* 5. *l.* 9. *infr. h. t. l.* 10. *supr. de obligat. l.* 8. *in fin. supr. si certum pet. l.* 28. *ff. de reb. cred. l.* 9. *in fin. ff. h. t.* (6. Fac. *l.* 6. *l.* 8. *supr. de remiss. pignoris. l.* 3. §. 1. *vers. sin autem. infr. de jure domin.* (7. *l.* 1. *infr. si vendito pignore.* (8. v. *l.* 3. *supr. h. t.* adde *l.* 8. *infr. eod. l.* 2. *infr. debitor. vendit. pign. imped.*

6. Imp. GORDIAN. A. Rogato.

QUamdiu non est integra 9 pecunia creditori numerata, etiamsi pro parte majore eam consecutus sit, distrahendi rem obligatam non amittit facultatem. PP. 13. Calend. Septembr. PIO & PONT. COSS. 239.

7. Idem A. Caro.

SI cessante solutione, creditor non reluctante lege 10 contractus, ea, quæ sibi pignori nexa erant, distraxit: revocari venditionem iniquum est: cum si quid in ea re fraudulenter 11 fecerit; non emptor à te, sed creditor 12 conveniendus sit. PP. 5. Cal. Novembr. PIO & PONTIANO COSS. 239.

8. Idem A. Maximo.

SI priusquam 13 distraheretur pignorata possessio, pecuniam creditori obtulisti, eoque non accipiente, facta contestatione eam deposuisti, & hodie [quoque] in eadem causa permanet, pignoris distractio non valet. Quod si prius, quam offerres, legem venditionis exercuit: quod jure subsistit, revocari non debet. PP. 3. Non. April. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

9. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Cillo.

QUæ specialiter vobis obligata sunt, debitoribus detrectantibus solutionem, bona fide debetis & solenniter vendere. Ita enim apparebit, an ex pretio pignoris debito satisfieri possit. Quod si quid deerit 14, non prohibemini cætera etiam bona jure conventionis consequi. PP. 13. Cal. Jul. DIOCLET. 3. & MAXIM. AA. COSS. 287.

10. Iidem AA. & CC. Rufino.

ET qui sub imagine 15 alterius personæ, quam supposuerat, jugiter tenet: cum sibi negotium gerat, alienasse non videtur. Jure enim pignoris obligatum prædium, neque si per subjectam personam creditor comparaverit, neque si sibi addixerit, debitori affert præjudicium; sed in eadem causa permanet, in qua fuit ante hujusmodi collusionem. Sane si debitore distrahente 16 comparaverit, consensu emptionem perfectam (si neque dolus 17 adversarii, neque metus 18 causa gesta arguentur) revocari 19, exemplo grave est. Si igitur poteris evidentibus probationibus monstrare creditorem 20 per suppositam imaginarii 21 emptoris personam semper possessionem tenuisse, nec vendita bona 22 fide prædia postea sinceriter comparasse: potes oblata pecunia cum usuris, ad restitutionem creditorem compellere. PP. 3. Non. Octobr. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 296.

11. Iidem AA. & CC. Rufinæ.

MUlier, licet specialiter res pignori dederit pro alio 23, creditor eas distrahendi non habet facultatem: nisi dissimulatione 24 marito obligante velut proprias, creditoris ignorantiam circumscripserit. PP. 5. Cal. Maji, *Heracliæ*, AA. COSS.

12. Iidem AA. & CC. Zotico.

SI debitor rem tibi jure pignoris obligatam, te non consentiente distraxit: dominium cum sua causa 25 transtulit ad emptorem. S. Prid. Cal. Maji, *Heracliæ*, AA. COSS.

13. Iidem AA. & CC. Theodotæ.

QUi prædium obligatum à creditore comparavit, si in vacuam possessionem 26 inductus non est, nullam in rem actionem habet.

14. Iidem AA. & CC. Modesto.

SI in hoc, quod jure tibi debetur, satisfactum 27 non fuerit, debitoribus res obligatas tenentibus: aditus Præses provinciæ, tibi distrahendi facultatem jubebit fieri. PP. 16. Cal. Dec. *Sirmii*, AA. COSS.

15. Iidem AA. & CC. Avianæ.

OBligatis pignori mancipiis à creditore distractis ac traditis; si post debitor quondam hæc solicitaverit: non venditori, sed emptori contra possidentem in rem competit actio. Dat. Calend. Mart. *Sirmii*, CC. COSS.

16. Iidem AA. & CC. Sylvano.

UNus 28 ex multis debitoris, qui pignora tradiderat, heredibus, quod ab eo personali actione peti potuit, solvendo, res obligatas distrahendi creditori facultatem non adimit. S. 3. Non. April. CC. COSS.

17. Iidem AA. & CC. Agapæ.

REi creditor obligatæ generali sive speciali conventione, per creditorem alium, cui non fuerat 29 nexa, venundatæ, non amittit persecutionem. Dat. Prid. Non. April. CC. COSS.

18. Iidem AA. & CC. Cajano.

QUi à creditore pignori obligatum prædium jure emit, de proprietate vinci non potest. S. 6. Calend. Maji, CC. COSS.

19. Iidem AA. & CC. Libyæ.

SI maritus 30 tuus mutuam (licet tuam) dedit pecuniam; eorum, quæ pignoris titulo accepit, si ei non successisti, distrahendi nomine tuo nullam habes facultatem. S. 6. Id. Nov. *Heracliæ*, AA. COSS.

20. Iidem AA. & CC. Sabino.

SEcundum placiti fidem, si nihil convenit 31 specialiter, pignoribus à creditore majore, quam ei debebatur, pretio distractis; licet ex eo fundus comparatus sit, non super hoc in rem, sed in personam, id est, pignoratitia de superfluo 32 competit actio. S. 6. Id. Nov. *Byzantii*, CC. COSS.

TIT. XXIX.
DEBITOREM VENDITIONEM pignoris impedire non posse.

1. Impp. SEVER. & ANTONIN. AA. Marcello.

SI sunt, qui emere prædia tibi obligata velint, non impediuntur scriptura 1 testamenti, qua complexus est debitor *nulla à se prædia venundari*, & pœnam addidit, *ut fisci 2 fierent*. Nec enim potuisse eum hujusmodi lege jus creditoris facere deterius, manifestum est. Dat. 6. Cal. Maji, APRO & MAXIMO COSS. 208.

2. Imp. GORD. A. Nepoti.

DEbitoris denunciatio, qui creditori suo, ne sibi rem pignori obligatam distrahat, vel his, qui ab eo volunt comparare, denunciat: ita demum efficax est, si universum 3 tam sortis, quam usurarum offerat debitum creditori: eoque non accipiente, idonea fide probationis (ita ut oportet) depositum ostendat. Nam si vel modicum 4 de sorte, vel usuris 5 in debito perseveret: distractio rei obligatæ non potest impediri: neque ea ratione emptor, tametsi sciat interpositam à debitore creditori 6 denunciationem, malæ fidei fit possessor. PP. 3. Nonas Aug. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

TIT. XXX.
SI VENDITO PIGNORE AGATUR.

1. Imp. ALEXANDER A. Agrippæ.

PRæses provinciæ aditus, si fuerit probatum, tuum creditorem, cui jus distrahendi dignora fuit, dolo 1 malo fundum vendi-

(9. *l. 3. supr. h. t. l. 2. in fin. infr. tit. prox. l. 25. §. 14. ff. famil. ercisc. l. 8. §. 2. 3. l. 11. §. 4. ff. de pignerat.* adde *l. 65. ff. de evictionib. l. 3. §. 5. ff. de statulib.* (10. *l. 3. supr. de pignor. l. 4. ff. de pignerat.* (11. *l. 1. infr. si vendito pign.* (12. *l. 5. infr. dict. tit.* (13. *l. 2. infr. qui bon. ced.* (14. *l. 3. supr. h. t. l. 3. §. 4. infr. de jure domin.* (15. Fac. *l. 8. supr. de pignerat. l. 54. ff. de obligat.* (16. *l. 20. §. 3. l. 34. ff. de pignerat.* (17. *supr. de dolo. l. 5. supr. de rescind. vendit.* (18. *supr. de his quæ vi metusve. l. 1. supr. de rescind. vend.* (19. *l. 7. supr. dict. tit.* (20. *l. 5. §. 3. ff. de auctor. tut. Nov. 22. c. 27. vers. namque ex secundis nuptiis.* (21. *l. 54. ff. de obligat.* (22. *l. un. §. 1. in fin. supr. de suffrag. l. 2. supr. si propter publ. pensit.* (23. *l. 39. §. 1. l. 40. ff. de rei vindic.* (24. *l. 18. supr. ad SC. Vellej.* (25. *l. 14. l. 15. supr. de pignorib. l. 3. l. 10. supr. de remiss. pign. l. 18. §. 2. ff. de pignerat.* (26. *l. 20. supr. de pactis. l. 9. supr. de donat. inter vir.*

(27. *l. 18. supr. de administr. tut. l. 4. supr. de pignerat.* (28. *l. 1. infr. de luit. pign.* (29. *l. 2. supr. de his, qui in prior. credit.* (30. *l. 26. §. 2. ff. de pignorib.* (31. *v. l. 15. §. 3. ff. de re judic.* (32. *v. l. ult. §. 4. & 5. infr. de jure domin. l. 24. §. 2. ff. de pignerat.* adde *l. 6. §. 1. l. 7. ff. dict. tit.*

TIT. XXIX. (1. *l. 114. §. 14. ff. de legat. 1.* (2. *v. l. 38. §. 3. ff. de legat. 3.* (3. *l. 5. supr. tit. prox.* (4. *l. 6. supr. dict. tit. l. 2. in fin. infr. de fidejuss. l. 25. §. 14. ff. famil. ercisc. l. 9. §. 3. ff. de pignerat. l. 85. §. 6. ff. de verb. oblig.* (5. *l. 4. supr. de usur.* (6. *l. 1. infr. de litigios.*

TIT. XXX. (1. *l. 4. infr. h. t. l. 7. supr. de distract. pign.*

disse: quanti tua interest, restituere tibi eundem creditorem jubebit. Quod si de bonis 2 creditoris condemnati solvi pecunia non potuerit, & probatum fuerit, emptorem mala fide emisse: offerente 3 te pecuniam cum usuris, quanti fundus venit, restituere tibi fundum cum fructibus malæ fidei emptorem jubebit. PP. Calend. Septembr. ALEXANDRO A. COS. 223.

2. Idem A. Æmiliano.

SErvos, quos nullo 4 jure à creditore venisse dicis, pater tuus, vel tu, si hereditas ejus ad te pertinet, à possessoribus petere potes. Quod si usucapti sunt, petat pater tuus pretium eorum à creditore, qui non jure eos vendidit. PP. 3. Calend. Januar. ALEXANDRO A. COS. 223.

3. Idem A. Claudio.

SI uxor tua Præsidi provinciæ probaverit, cum aureos triginta deberet, servos suos amplioris pretii per gratiam 5 aureis viginti creditorem vendidisse, eumque solvendo 6 non fuisse: jubebit emptores 7, recepto pretio, restituere servos. PP. 16. Calend. Octobr. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

4. Imp. GORD. A. Eudemo.

CUm contra bonam fidem venditionem obligatæ possessionis à creditore factam alleges, non observatis, quæ in distrahendis pignoribus celebrari consueverunt, adito Præside provinciæ experire actione competenti non tantum adversus creditorem, verum etiam adversus possessorem, si fraudem eum participasse 8 cum creditore docere potueris: ut revocatis, quæ mala fide gesta constiterit, & fructuum ratio, & damni, quod irrogatum apparuerit, haberi possit. PP. Calend. April. SABINO 2. & VENUSTO COSS. 241.

5. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Noniæ.

SI creditore pignus, priusquam ei satisfieret, distrahente, non per collusionem emptor comparaverit: successor ejus 9 de superfluo, non emptoris heres, qui rem possidet, conveniendus est. S. 16. Cal. Januar. *Nicomediæ*, CC. COSS.

TIT. XXXI.
DE LUITIONE PIGNORIS. 1

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Antiochiæ.

QUi pro parte heres extitit: nisi totum 2 debitum exsolvat, suam portionem ex pignoribus recipere non potest. PP. 3. Calend. April. ALBINO & ÆMILIANO COSS. 207.

2. Imp. GORDIANUS A. Domitio.

INtelligere debes vincula pignoris durare 3 personali actione submota. 4 PP. 12. Calend. Junii, SABINO & VENUSTO COSS. 241.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Floro.

SI reddita 5 debita quantitate, vel rebus in solutum datis sive distractis, & compensato pretio, satis ei, contra quem supplicas, factum esse adito Præside provinciæ probaveris: vel, si quod residuum 6 debetur, obtuleris, ac, si non acceperit, deposueris consignatum: restitui tibi res pacto pignoris obligatas 7 providebit: cum etiam Edicto perpetuo actione proposita, pecunia soluta creditori, vel si per eum factum sit, quominus solveretur: ad reddenda ea 8, quæ pignori acceperat, jure eum satis evidenter urgeri, manifestum est. S. 6. Id. Octobr. AA. COSS.

TIT. XXXII.
SI UNUS EX PLURIBUS HEREDIBUS creditoris, vel debitoris 1 partem suam debiti solverit, vel acceperit.

1. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Tauro.

MAnifesti, & indubitati juris est, defuncto creditore 2 multis relictis heredibus, actionem quidem personalem inter eos ex Lege XII. Tabularum 3 dividi 4: pignus vero in solidum 5 unicuique teneri. Dat. 12. Cal. Maji, ipsis AA. 4. & 3. COSS. 258.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Claudiæ.

ACtio quidem personalis inter heredes pro singulis 6 portionibus quæsita scinditur: pignoris autem jure multis obligatis rebus, quas diversi possident: cum ejus vindicatio non personam obliget, sed rem 7 sequatur: qui possident, tenentes non pro modo singularum rerum substantiæ conveniuntur, sed in solidum: ut vel totum debitum reddant, vel eo, quod detinent, cedant. S. 5. Novembr. * *Antiochiæ*.

TIT. XXXIII.
SI PIGNORIS CONVENTIONEM numeratio 1 pecuniæ secuta non fuerit.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Illaro.

SI pecuniam 2 tibi non esse numeratam, atque ideo frustra cautionem emissam adseris, & pignus datum probaturus es, in rem experiri potes: nam intentio dati pignoris, neque redditæ pecuniæ, non aliter tenebit, quam si de fide debiti constiterit. Eademque ratione veritas servetur, si te possidente pignus, adversarius tuus agere cœperit. PP. Calend. Septembr. LATERANO & RUFINO COSS. 198.

2. Imp. ALEXANDER A. Peregrino.

SI (ut nunc adseveras) nihil creditor numeravit uxori tuæ, quæ pignus dedit, sed inanem extorsit cautionem: mendaci scriptura contra fidem veritatis obligari ejus res non potest. Sine die & Consule.

TIT. XXXIV.
DE JURE DOMINII 1 IMPETRANDO.

1. Imp. ALEXANDER A. Nicolæ.

DOminii jure pignora possidere desiderans, nomina debitorum, quos in solutione cessare dicis, exprimere, & an solennia peregisti, significare debuisti: dummodo scias, omnia bona debitoris, quæ pignori dedit, ut universa dominio tuo generaliter addicantur, impetrare te non posse. PP. 14. Calend. Decembr. ALEX. AUG. 3. & DIONE COSS. 230.

2. Imp. GORD. A. Justæ.

SI creditor pignus jure dominii 3 à nostra Serenitate possidere petiit, & post formam Rescripti alio anno usuras 4 à vobis accepit, à beneficio impetrato recessisse videtur. PP. Prid. Non. Decembr. PIO & PONTIANO COSS. 239.

3. Imp. JUSTINIANUS 5 A. Demostheni PP.

VEtustissimam observationem, quæ nullatenus in ipsis rerum claruit documentis, penitus esse duximus amputandam, immo

---

(2. *l.* 3. *infr. h. t.* (3. *l.* 9. *ff. de rescind. vend.* immo vide *l.* 27. *infr. de evict.* (4. *l.* 4. *infr. h. t. l.* 2. *supr. si propt. publ. pensit. l.* 3. *supr. si advers. fisc.* (5. *l.* 1. *supr. h. t.* (6. *d. l.* 1. *vers. quod si.* (7. *d. l.* 1. *l.* 4. *infr. eod.* (8. *l.* 3. *supr. eod.* (9. *l.* 7. *supr. de distract. pign.* immo vide *l.* 24. §. 2. *ff.* de pignerat.

TIT. XXXI. (1. *Lib.* 20. *D.* 6. (2. *l.* 16. *supr. de distr. pign. l.* 8. §. 2. *l.* 9. §. 3. *ff. de pignerat.* (3. v. *l.* 65. *ff. de eviction. l.* 30. §. 1. *ff. ad leg. Aquil. l.* 27. *ff. de pignerat. l.* 38. *in fin. ff. de solution.* (4. *l.* 1. *in princ.* & §. *ult. l.* 5. §. 1. & §. 3. *l.* 6. *ff. quib. mod. pign. l.* 4. *ff. de distr. pignor.* (5. *l.* 7. *supr. dict. tit. l.* 4. §. 1. *ff. de reb. cred. l.* 11. §. 3. §. 5. *ff. de pignerat. l.* 11. §. 1. *ff. de pignorib. l.* 6. *ff. quib. mod. pignus.* (6. Adde *l.* 9. *supr. de pignorib.* (7. Adde *l. ult. supr. ad exhibend. l.* 2. *supr. de condict. ex lege. l. ult. infr. de solution.* (8. *l.* 1. §. 6. *ff. de obligat.*

TIT. XXXII. (1. *l.* 16. *supr. de distr. pignor. l.* 1. *infr. de exception.* (2. Adde *l.* 11. §. 4. *ff. de pignerat.* (3. *l.* 25. §. 13. *ff. l.* 6. *supr. famil. ercisc.* (4. *l.* 2. *infr. h. t.* (5. *l.* 65. *ff. de eviction.* (6. *l.* 1. *supr. si cert. pet. l.* 2. *supr. de hered. action. l.* 1. *supr. h. t.* (7. *l.* 18. *supr. l.* 17. *ff. de pignorib.*

TIT. XXXIII. (1. Adde *tit. infr. de non numer. pec.* & *supr. de dote caut. non numer.* (2. v. *l.* 1. *supr. de non numer. pecun.*

TIT. XXXIV. (1. Adde *l.* 63. §. 4. *ff. de acquir. rer. domin.* (2. *l.* 3. *infr. h. t.* adde *l.* 6. *supr. de remiss. pign.* (3. *l. ult. supr. si in caus. judic. pign. l.* 24. *in princ. ff. de pignerat. l.* 59. *in princ. ff. ad SC. Trebell. l.* 63. *in fin. ff. de acquir. rer. domin.* (4. *l.* 4. *supr. de pact. inter empt.* fac. *l.* 8. *supr. de usur. l.* 7. §. 2. *ff. depositi. l.* 2. *supr. de his quæ vi metusve. l.* 4. §. 2. *l.* 7. *ff. de leg. commissor. l.* 13. *in princ. ff. de usur.* (5. v. §. 1. *Inst. quib. alien. lic.*

magis clarioribus remediis corrigendam. Igitur in pignoribus, quæ jure dominii possidere aliquis cupiebat, proscriptio 6 publica, & annus luitionis 7 antiquitus introducti sunt: pignus autem publice proscriptum, neque vidimus, neque (nisi tantummodo ex librorum recitatione) audivimus. §. 1. Sancimus itaque, si quis rem creditori suo pignoraverit, si quidem in pactione 8 cautum est, *quemadmodum debet pignus distrahi*, sive in tempore, sive in aliis conventionibus, ea observari, de quibus inter creditorem & debitorem conventum est. Sin autem nulla pactio intercesserit, licentia dabitur fœneratori ex denunciatione 9 vel ex sententia judiciali 10, post biennium, ex quo attestatio missa, vel sententia prolata est, numerandum, eam vendere. §. 2. Sin vero nemo 11 est, qui comparare eam maluerit, & necessarium fiat creditori saltem sibi eam jure dominii possidere: in hujusmodi casibus [hanc] causam esse observandam censemus, ut sive præsens sit debitor, denunciatio ei scilicet post biennium mittatur: sive absuerit, provinciale tribunal creditor petat, & judicem certiorare festinet, quatenus ille eum requisierit, certo tempore super hoc ab eo statuendo: ut fiat debitori manifestum per apparitionem judicis, quod à creditore petitum est: & certum tempus statuatur, intra quod si fuerit inventus debitor, debet is, qui pecunias creditas accepit, debitum offerre, & pignus recuperare. §. 3. Sin autem nullatenus fuerit inventus, Judex certum tempus definiat, intra quod ei licentia dabitur sese manifestare, & offerre pecuniam, & pignus à pignoratione liberare. Sin autem tempore statuto, vel minime fuerit inventus, vel creditam pecuniam totam offerre noluerit: tunc creditor adeat culmen Principale, & precibus porrectis, jure dominii [à nostra Serenitate] habere eandem rem expetat, habeatque ex divino oraculo eam in suo dominio. † Et postquam hoc fuerit subsecutum, pietatis intuitu habeat debitor intra biennii tempus in suam rem humanum regressum, ex die sacri oraculi numerandum: & liceat ei creditori, qui jam dominus factus est, offerre debitum cum usuris, & damnis vitio ejus creditori illatis: quorum quantitatem creditor debet suo juramento manifestare, & suum pignus recuperare. Sin autem biennium fuerit elapsum, plenissime habeat rem creditor, idemque dominus jam irrevocabilem factam. §. 4. Sed si quidem minus in pignore 12, plus in debito inveniatur: in hoc, quod noscitur abundare, sit creditori omnis ratio integra. Sin autem ex utraque parte quantitas æqua inveniatur, sine omni dubitatione totam rem antea pignoratam retineat. Sin autem minus quidem in debito, amplius 13 autem in pignore fiat: tunc in hoc, quod debitum excedit, omnia debitori jura integra lege nostra servabuntur: creditoribus quidem fœneratoris non suppositum, aliis autem debitoris creditoribus, vel ipsi debitori servatum. Et ne ex communione fiat aliqua difficultas, licentia dabitur creditori, seu domino, æstimationem superflui debitori, vel creditori debitoris cum competenti cautela in eum exponenda offerre. §. 5. Sin vero creditor, postquam jure dominii hoc possideat, vendere hoc maluerit, liceat quidem ei hoc facere: si quid autem superfluum sit, debitori servare. Sin autem dubitatio exorta fuerit pro venditione, utpote viliore pretio facta: sacramenti 14 religionem creditor præstare compellatur, quod nulla machinatione, vel circumscriptione usus est: sed tanti vendiderit rem, quanti potuerit venire: & hoc tantummodo reddi debitori, quod ex juramento superfluum fuerit visum. Sin autem ex jurejurando [etiam] minus habuisse creditor inveniatur: in residuum habeat integram actionem. §. 6. Æstimationem autem pignoris, donec apud creditorem eundemque dominum permaneat, sive amplioris, sive minoris, quantum ad debitum quantitatis est, judicialis esse volumus disceptationis: ut, quod Judex super hoc statuerit, hoc in æstimationem pignoris obtineat. Dat. 15 Cal. April. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

(6. *l.* 6. *supr. de remiss. pign. l.* 4. *supr. de distr. pign.* (7. *l.* 63. *in fin. ff. de adquir. rer. domin.* (8. v. *l.* 4. *supr. de pignerat.* (9. *l.* 4. *ff. de pignerat.* (10. *l.* 1. *l.* 2. *supr. si in caus. judic. pign.* (11. *l.* 2. *l.* 3. *supr. dict. tit. l.* 3. *supr. de execut. rei judic. l.* 15. §. 3. *ff. de re judic.* (12. *l.* 10. *supr. de obligat.* (13. *l.* 42. *ff. de pignerat. l. ult. supr. de distr. pign.* (14. §. 3. *supr. h. l.*

TIT. XXXV.
DE PACTIS 1 PIGNORUM, ET DE lege 2 commissoria in pignoribus rescindenda.

1. Imp. ALEXANDER A. Victorino.

QUi pactus est, *Nisi 3 intra certum tempus pecuniam, quam mutuam accepit, solveret, cessurum se creditoribus*, hypothecæ venditionem non 4 contraxit: sed id comprehendit, quod jure suo creditor in adipiscendo pignore habiturus erat. Communi itaque jure creditor hypothecam vendere debet. PP. Id. Octobr. ALEX. A. COS. 223.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Dionysio.

SI fundi nomine, quem vendideras, emptori ab alio mota proprietatis quæstione, alterum fundum pro ejus evictione pignoris hypothecæve titulo emptionis instrumentis ea lege dedisti, *Ut quem secundo tradideras, si is, quem vendideras, evictus non fuerit, obtineas:* de hoc contra eum, qui moverat quæstionem lata sententia: emptori parata securitate circa eum, quem obligaveras restituendum: conventionis fidem impleri (si negotium integrum est) Præses jubebit. S. Cal. Decembr. *Sirmii*, AA. COSS.

3. Imp. CONSTANTINUS A. ad populum.

QUoniam inter alias captiones præcipue commissoriæ [pignorum] legis crescit asperitas, placet infirmari eam, & in posterum omnem ejus memoriam aboleri: 5 Si quis igitur tali contractu laborat, hac sanctione respiret, quæ cum præteritis 6 præsentia quoque repellit, & futura prohibet. Creditores enim re amissa jubemus recuperare, quod dederunt. Dat. 2. Cal. Februar. *Serdicæ*, CONST. A. 7. & CONSTANTIO C. COSS. 354.

TIT. XXXVI.
DE EXCEPTIONIBUS 1 SEU præscriptionibus.

1. Imp. ANTONINUS A. Claudio.

DEbitores quidem hereditarii unicuique heredum pro portione hereditaria, antiqua lege 2 obligati sunt. Sed si eis heredibus omnem pecuniam exsolvisti, quibus nomen patris tui testator in divisione adscripserat, doli mali exceptione adversus alios agentes tueri te potes. PP. 10. Calend. August. DUOBUS ASPRIS COSS. 213.

2. Idem A. Julio.

PRo portione tua, qua domum ad te pertinere dicis, si judicatum non est, actionem dirigere potes. Nam exceptio rei judicatæ 3 ei demum obstat, vel successoribus ejus, inter quos cognitum super ea re, & pronunciatum est. PP. 15. Calend. Martii, ANT. A. 4. & BALB. COSS. 214.

3. Idem A. Vitali.

ADversus fratrem tuum quondam tutorem legitimum tutelæ judicio si expertus non es, proposita actione consiste: nec timueris exceptionem pacti, si in ea fraudem 4 dolumque admissum probare 5 potes: nam replicatio doli 6 opposita 7 bonæ fidei judicium facit, & commentum fraudis repellit.

4. Imp. ALEXANDER A. Juliano & aliis.

CUm nondum 8 finitam sententia causam, sed dilatam allegetis, non est dubium, omnes integras defensiones [vobis] esse. PP. 2. Non. Octobr. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

5. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Basilio.

LIcet *Unde vi* interdictum intra 9 annum locum habeat, tamen

TIT. XXXV. (1. *Lib.* 20. *D.* 1. (2. Fac. *Lib.* 18. *D.* 3. (3. v. *l.* 2. *ff. de leg. commiss.* adde *l.* 38. *ff. de minorib.* (4. *l.* 4. *supr. de pignerat.* (5. v. 1. *Feud.* 27. (6. *l.* 7. *supr. de legib. l. un. in fin. supr. de contract. judic.*

TIT. XXXVI. (1. *Lib.* 44. *D.* 1. (2. v. *tit. supr. si unus ex plur. hered.* (3. v. *tit. supr. inter alios acta vel judic.* (4. *l.* 5. *infr. de inutilib. stipul.* (5. *l.* 18. §. 1. *ff. de probat.* (6. *l.* 21. *ff. soluto matrimon. l.* 84. §. 5. *ff. de legat.* 1. (7. v. *l.* 42. *ff. de mort. caus. donat.* (8. *l.* 8. *infr. h. t. l.* 2. *supr. sentent. rescindi non posse.* (9. *l.* 2. *supr. unde vi. l.* 1. *in princ.* & §. 39. *ff. de vi & vi armat.*

exceptio-

exceptione perpetua 10 succurri ei, qui per vim expulsus post retinuit possessionem, auctoritate juris manifestatur. 5. Cal. Maji, *Trallis*, AA. COSS.

6. Iidem AA. & CC. Helenæ.

SI pactum intercessit, in exceptione sine temporis præfinitione de dolo replicare potes. S. Cal. Sept. *Viminacii*, AA. COSS.

7. Iidem AA. & CC. Menandro.

SI ex majore debiti quantitate minor tibi soluta est, nec liberationem debitori tuo præstitisti: petere, quod non 11 probatur redditum, contra exceptionem pacti replicatione tuam adjuvans intentionem, minime prohiberis. S. 2. Cal. Mart. CC. COSS.

8. Iidem AA. & CC. Aurelio.

PRæscriptionem peremptoriam 12, quam ante 13 contestari sufficit, omissam, priusquam sententia feratur, objicere quandoque licet. S. 15. Cal. Novembr. CC. COSS.

9. Iidem AA. & CC. Mutiano.

SI quidem intentionem actoris probatione 14 deficere confidis, nulla tibi defensio necessaria est. Si vero de hac confitendo, exceptione 15 te munitum asseveras, de hac tantum agi convenit. Nam si etiam de intentione dubitas: habita exceptionis contestatione, tunc demum, cum intentionem [suam] secundum asseverationem suam petitor probaverit, huic esse locum monstrari convenit. S. 3. Non. Novembr. *Burtadici*, CC. COSS.

10. Iidem AA. & CC. Aquilinæ.

NOn exceptionibus actores, quibus reis auxilium tribuitur certis ex causis, sed replicationibus 16 suam intentionem, si quam habeant, muniant. S. Cal. Decembr. *Nicomediæ*, CC. COSS.

11. Iidem AA. & CC. Neoni.

DEfensiones sive exceptiones ad intercessores 17 extendi, quibus reus principalis integro manente statu munitus est, constat.

12. Imp. JULIANUS A. ad Julianum Comitem Orientis.

SI quis Advocatus inter exordia litis prætermissam 18 dilatoriam præscriptionem postea voluerit exercere; & ab hujusmodi opitulatione submotus, nihilominus perseveret, atque præposteræ defensioni institerit: unius libræ auri condemnatione multetur. Dat. 7. Id. Mart. *Antiochiæ*, JULIAN. A. 4. & SALLUST. COSS. 363.

13. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Symmacho Proconsuli Africæ.

PRæscriptiones fori in principio 19 [litis] à litigatoribus opponendas esse, legum decrevit auctoritas. Dat. 5. Cal. Sept. *Ravennæ*, HONOR. 10. & THEODOSIO 6. AA. COSS. 415.

TIT. XXXVII. DE LITIGIOSIS. 1

1. Impp. SEVER. & ANTONIN. AA. Paulinæ.

CUm creditor pignus vendit, non potest videri litigiosæ rei emptio contrahi, etsi debitor interdicat 2, *ne venditio perficiatur*. PP. Cal. Maji, APRO & MAXIMO COSS. 208.

In AUTHENT. de litigiosis. §. 1. coll. 8. tit. 13. al. 8. Novell. 112. cap. 1.

LItigiosa res est, de cujus dominio causa movetur in possessorem, & petitorem, judiciaria conventione, vel precibus Principi oblatis, & Judici insinuatis, & per eum futuro reo cognitis.

2. Imp. CONSTANTINUS A. ad Provinciales.

LIte pendente actiones, quæ in judicium deductæ sunt, vel res, pro quibus actor à reo detentis intendit, in conjunctam personam, vel extraneam donationibus, vel emptionibus, vel quibuslibet aliis contractibus minime 3 transferri ab eodem actore 4 liceat: tanquam [si] nihil factum sit, lite nihilominus peragenda. Dat. Calend. Martii, BASSO & ABLABIO COSS. 331.

3. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Tatiano P. P.

QUicunque rem litigiosam, vel ambiguum chirographum, quodlibet denique mobile, vel immobile fisco nostro, vel potentiori, seu aliis personis in testamento sive codicillo legaverit 5, fideive commiserit, aut per hereditatem reliquerit, nullam fiscus noster, vel alia persona licentiam habeat jurgiorum, nec judicium subeat: sed æstimatio ejus litis ineatur, præstanda his, quibus actiones, vel res litigiosæ relictæ sunt. Eandem litem ipsi heredes peragant, suarum actionum periculo ea, quæ litigiosa fuerant relicta, vindicantes. Quod & de chirographis placet, ut heredes relictorum fisco, vel aliis personis præsentem pecuniam numerent, & judicio eos, quos obnoxios existimant, persequantur. Dat. 15. Cal. Jul. *Thessalonicæ*. Item rursus *Constantinop*. 13. Cal. Januar. GRAT. 5. & THEODOSIO AA. COSS. 380.

4. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

CEnsemus, [ut] si quis lite pendente, vel actiones, vel res, quas possidet, ad alium quendam transtulerit, sive scientem, sive ignorantem, vitio litigiosi contractus subjacere: distinctione quadam inter contrahentes observanda, ut si quis sciens, vel ad venditiones, vel ad donationes, seu ad alios contractus accesserit, cognoscat se compellendum non tantum rem redhibere, sed etiam pretio ejus privari, non ut lucro cedat ei, qui rem alienavit, sed ut etiam alia tanta quantitas ab eo fisci 6 juribus inferatur. §. 1. Sin autem ignorans rem litigiosam emerit, vel per aliam speciem contractus eam acceperit: tunc irrita rei alienatione facta, pretium cum alia tertia parte recipiat. Justum est etenim propter dolosam mentem, & absconditam machinationem, cum non emptori manifestaverit rem in judicium deductam fuisse, [in] tertia parte pretii (sicut jam etiam disposuimus) eum puniri: Tali videlicet pœna non solum in aliis contractibus, verum etiam in donationibus porrigenda: ut vera æstimatione facta, cum pretii datio non est, rem ad alium transferens, multetur: omnibus instrumentis, quæ super hoc conficiuntur, nullam vim obtinentibus: exceptis videlicet hujus sanctionis dispositione his, qui vel dotis nomine, vel ante nuptias donationis, vel transactionis, aut divisionis rerum hereditariarum factæ, vel per legati, vel per fideicommissi causam tales res, vel actiones dederint, vel acceperint. Dat. 15. Calend. Novembr. *Constant.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. ann. secundo, 532.

In AUTHENT. de litigiosis. §. & hoc autem præsenti. coll. 6. tit. 13. al. 8. Novell. 112. cap. 1.

NUnc si heres in lite victor extiterit, rem ipsam, cujus dominus esse apparet, legatario præstet: qui nihil consequitur, si victus fuerit heres, cum litis eventus ei videatur relictus. Igitur liti adesse potest, ne colludatur.

TIT. XXXVIII. DE CONTRAHENDA ET COMMITTENDA STIPULATIONE. 1

1. Impp. SEVER. & ANTON. AA. Secundo.

LIcet 2 epistolæ 3, quam libello inseruisti, additum non sit, *stipulatum esse eum, cui cavebatur*; tamen si res inter præsentes gesta est, credendum 4 est, præcedentem stipulationem vocem spondentis subsecutam esse. Accepta 17. Calend. Maji, SEVERO 2. & VICTORINO COSS. 201.

2. Iidem AA. Petronio.

SI filiæ 5 tuæ, quam in potestate habebas, pecuniam dari stipulatus

(10. *l. 6. infr. h. t.* (11. *v. l. 24. l. 31. supr. de transact. l. 67. §. 3. ff. de cond. indeb.* (12. *§. 9. Inst. de except.* (13. *l. 4. supr. h. t.* excip. *l. 12. infr. eod.* (14. *l. 4. supr. de edendo. l. 9. supr. de obligat.* (15. Vide tamen *l. 9. ff. h. t.* (16. *v. Inst. de replicat. in pr. l. 2. §. 1. l. 22. §. 1. ff. h. t.* (17. *l. 19. ff. eod. l. 49. in princ. ff. de fidejuss. §. 4. Inst. de replic.* (18. *l. 19. supr. de probat.* excip. *l. 8. supr. h. t.* confer *l. 4. supr. eod.* (19. *l. 4. supr. de jurisd. omn. jud. Nov. 53. c. 3.*

TIT. XXXVII. (1. *Lib. 44. D. 6. Nov. 112.* (2. *l. 1. in princ. ff. h. t. l. 2. supr. de distr. pign.* adde *l. 2. supr. debit. vendit. pignor. imp. non posse. l. 3. supr. si antiq. cred.*

(3. Excip. *l. 3. l. 4. infr. h. t.* adde *l. 1. in pr. l. 22. in pr. ff. de jur. fisci.* (4. *v. l. ult. in pr. infr. h. t. l. ult. vers. si quis. ff. de alienat. jud. mut.* (5. *l. ult. in fin. infr. h. t. Nov. 112. c. 1.* (6. *v. l. 3. in fin. ff. h. t.*

TIT. XXXVIII. (1. *Lib. 45. D. 1. Lib. 3. Inst. 16.* (2. Adde *l. ult. ff. mandati.* (3. *v. l. penult. infr. h. t. l. 30. l. 134. §. penult. ff. de verb. oblig. §. 17. Inst. de inutil. stipul. §. ult. Inst. de fidejussorib.* (4. *dd. ll.* (5. *v. l. 39. ff. de verb. oblig.*

latus es: paratam obligationem exercere non prohiberis. PP. Non. Novembr. FAUSTINO & RUFINO COSS. 211.

3. Imp. ANTONINUS A.
Hadriano.

SI, cum pecuniam tuam crederes accommodato nomine Juliani, ſtipulatio in perſonam ejus abſentis 6 directa eſt: cum nihil ſit actum ea verborum conceptione, intelligis ſuperfuiſſe 7 tibi rei contractæ obligationem. Ac propterea ſi pecuniam à debitore tuo Julianus exegerit, eamque ſolutionem ratam habuiſti: habes adverſus eum negotiorum geſtorum actionem. PP. 6. Calend. Mart. PRÆSENTE & EXTRICATO COSS. 218.

4. Imp. ALEXANDER A. Sabinæ.

SEcundum reſponſum Domitii Ulpiani Præfecti annonæ Juriſconſulti amici mei, ea, quæ ſtipulata eſt, cum moreretur 8, partem dimidiam dotis, cui velit relinquere: reddi ſibi, cum moreretur, eam partem dotis ſtipulata videtur. PP. 2. Calend. April. ALEXAND. A. COS. 223.

7. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA.
& CC. Iſidoræ.

NUda 9 pollicitatione, ſecundum ea, quæ ſæpe conſtituta ſunt, ad præſtanda ea, quæ promiſerat, urgeri quemquam non ſemper jura permittunt. Verum quoniam præterea ſi contra pactum fecerit, quanti 10 ea res eſt, dari tibi ſtipulanti 11 adverſarium tuum promiſiſſe proponas: hujusmodi etiam obligationis poſt motam litem extitiſſe conditionem, & ejus ſummæ, quæ in hac quoque ſtipulatione continetur, petitioni locum factum eſſe convenit. S. 5. Cal. Decembr. AA. COSS.

6. Iidem AA. & CC. Erotio.

SCire debuiſti, quæ ſub tranſactione dari placita ſunt, certi 12 vel incerti ſtipulatione ſubſecuta peti poſſe. S. 16. Cal. Januar. *Sirmii*, AA. COSS.

7. Iidem AA. & CC. Antonio.

NEque tutoris 13, neque curatoris abſentia quicquam ſtipulationi nocet: cum & fœminam minorem viginti quinque annis abſente curatore ſtipulari poſſe, non ambigatur. S. 16. Cal. Febr. CC. COSS.

8. Iidem AA. & CC. Poſidonio.

NOn moriturum præſtari ſervum, impoſſibilis 14 promiſſio eſt. Poſt 15 mortem autem ejus ſtipulatus, recte ſolutionem poſtulat. S. 12. Cal. Mart. CC. COSS.

9. Iidem AA. & CC. Capitoni.

SI quidem Zenoni ſtipulanti mortis 16, vel cruciatus corporis terr itus timore ſpopondiſti: adverſus experientem exceptione propoſita defendi potes. † Sin vero nihil tale probetur, accuſationis 17 inſtitutæ, vel futuræ prætextu: non ob turpem, ſed probabilem cauſam habita ſtipulatione, promiſſio non infirmatur. †Sin autem ob 18 non inſtituendam accuſationem criminis pecunia promiſſa ſit, cum de hujusmodi cauſis paciſci non liceat, petitio denegatur. S. 5. Id. Octobr. *Varuariæ*, CC. COSS.

10. Imp. LEO A. Erythrio P. P.

OMnes ſtipulationes, etiamſi non ſolennibus 19, vel directis, ſed quibuscunque verbis conſenſu contrahentium compoſitæ ſunt, vel legibus cognitæ, ſuam habeant firmitatem. Dat. Cal. Januar. *Conſtantinop.* MARTIANO & ZENONE COSS. 469.

11. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

SCrupuloſam [veterum] inquiſitionem, utrum *poſt* 20 *mortem*, an *cum moreretur*, vel *pridie*, *quam moreretur*, ſtipulatus ſit aliquis, vel in teſtamento legati, vel fideicommiſſi nomine aliquid dereliquerit, penitus amputantes; omnia 21, quæ vel quocunque contractu, vel ſtipulati, vel pacti ſunt contrahentes, vel teſtator in ſuo teſtamento diſpoſuit, etiamſi poſt mortem, vel pridie, quam moreretur, ſcripta eſſe noſcuntur; nihilominus pro tenore contractus, vel teſtamenti valere præcipimus. Dat. 3. Id. Decembr. *Conſtantinop.* D. N. JUSTINIANO A. PP. 2. COS. 528.

12. Idem A. Mennæ P. P.

MAgnam legum veterum obſcuritatem, quæ protrahendarum litium magnam occaſionem usque adhuc præbebat, amputantes, ſancimus: ut ſi quis certo tempore facturum ſe aliquid, vel daturum ſtipuletur, vel quæ ſtipulator voluit, promiſerit, & adjecerit, quod ſi ſtatuto tempore minime hæc perfecta fuerint, certam pœnam dabit: ſciat minime ſe poſſe debitor ad evitandam pœnam adjicere, quod 22 nullus eum admonuit: ſed etiam citra ullam admonitionem eidem pœnæ pro ſtipulationis tenore fiet obnoxius: cum ea, quæ promiſit, ipſe in memoria ſua ſervare, non ab aliis ſibi manifeſtari 23 debeat poſcere. Dat. 9. Id. April. *Conſtantinop.* DECIO V. C. COS. 529.

13. Idem A. Juliano P. P.

VEteris juris altercationes decidentes, generaliter ſancimus, omnem ſtipulationem, ſive in dando, ſive in faciendo, ſive mixta ex dando & faciendo inveniatur, & ad 24 heredes, & contra 25 heredes tranſmitti, ſive ſpecialis 26 heredum fiat mentio, ſive non. Cur enim, quod in principalibus perſonis juſtum eſt, non ad heredes & adverſus eos tranſmittatur? Et ſic exiſtimentur hujusmodi ſtipulationes, quaſi tantummodo in dando fuerint conceptæ, cum nihilominus & heredes factum poſſint adimplere: illa ſubtili, & ſupervacua ſcrupuloſitate exploſa, per quam putabant, non eſſe poſſibile, factum 27 ab alio compleri, quod alii impoſitum eſt. Et quare, cum pene 28 ſimilis omnium hominum natura eſt, non etiam facta omnes, vel plus, vel paulo minus adimplere poſſint: ne ex hujusmodi ſubtilitate cadant hominum voluntates? Dat. Cal. Aug. *Conſtantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

14. Idem A. Joanni P. P.

OPtimam quæſtionem, & frequenter in judiciis verſatam, ſatis humanum eſt ſaltem in præſenti dirimere, ne diutius noſtram Rempublicam moleſtare concedatur. In multis etenim contractibus, & maxime in fœneratitiis cautionibus, ſolitum 29 eſt adſcribi, ſtipulationes per certos ſervos celebrari: ſed quidam indevotione tenti, ex hoc materiam altercationis acceperunt: & alii quidem non eſſe ſervum adhibitum contendebant: alii vero non ejus ſervum eſſe, ad quem pertinere ſcriptura proteſtabatur. Et ſi non per ſervum, ſed inter præſentes celebratam [eſſe] rem fuerat ſcriptum, & hoc iterum dubitabatur, debere oſtendi partes eſſe præſentes. Cum itaque ſatis utile eſt 30 in contractibus, & ſervos adhiberi, & præſentes eſſe perſonas adſcribi, forte propter perſonas dignitate excelſas 31, vel mulieres, (quas naturalis 32 pudor non omnibus perperam ſeſe manifeſtare concedit) ſancimus, tales ſcripturas omnifariam eſſe credendas: & ſive adſcriptus fuerit ſervus: & ad quandam perſonam dicitur pertinere, credi omnimodo, & ſervum adfuiſſe, & feciſſe ſtipulationem, & eam eſſe ſcripto domino acquiſitam: & non dubitari, ſi ſervus ipſe præſto fuerit, vel ejus dominus, pro quo ſcriptus eſt, feciſſe ſtipulationem. Et ſi inter præſentes partes res acta eſſe dicitur, & hoc eſſe credendum: ſi tamen in eadem civitate utraque perſona in eo die commanet, in quo hujusmodi inſtrumentum conſcriptum eſt: niſi is, qui dicit ſeſe, vel adverſarium abfuiſſe, liquidis, ac manifeſtiſſimis probationibus, & melius quidem, ſi 33 per ſcripturam, vel ſaltem per teſtes 34 undique idoneos, & omni exceptione majores oſtenderit, ſeſe, vel adverſarium ſuum eo die civitate abfuiſſe: ſed hujusmodi ſcripturas propter utilitatem contrahentium eſſe credendas. Dat. Cal. Nov. poſt Conſulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

15. Idem A. Joanni P. P.

SI quis ſpoponderit inſulam, *cum moriebatur*, ædificare ſtipulatori, impoſſibilis veteribus 35 videbatur hujusmodi ſtipulatio:

(6. Fac. *l.* 38. §. 17. *ff.* *d. t.* (7. Adde *l.* 126. §. 2. *ff.* *d. t.* (8. Fac. *l.* 45. §. 1. *ff.* *d. t.* §. 15. *Inſt. de inutil. ſtipul.* (9. v. *l.* 10. *ſupr. de pactis.* (10. v. *l. ult. ff.* de *ſtipul. prætor.* (11. Fac. *l.* 15. *ff. de tranſact.* (12. v. *Inſt. de verb. oblig.* (13. v. §. 9. *Inſt. de inutil. ſtipul. l.* 1. *ſupr. de auct. præſt. l.* 101. *ff. de verb. oblig. l.* 1. *infr. de inutil. ſtipul.* (14. Fac. *l.* 35. *ff. de verb. oblig.* (15. v. *l.* 45. §. 2. *ff. d. t.* (16. v. *l.* 5. *infr. tit. prox.* §. 1. *Inſt. de exceptionib. l.* 1. *ff. quod met. cauſ.* (17. v. *l.* 10. *ſupr. de his quæ vi metuſve.* (18. Adde *l.* 18. *ſupr. de tranſact.* (19. Fac. §. 1. *verſ. ſed hæc ſolennia. Inſt.* de *verb. oblig.* (20. v. *l.* 45. §. 1. & 2. *ff.* de *verb. oblig. l.* 20. *ff.* de *jure dot.* §. 15. *Inſt.* de *inutil. ſtipul.* (21. v. *l. un. ſupr. ut act. & ab hered.*

(22. v. *l.* 23. *ff. de verb. oblig.* adde *l.* 4. *ff. de leg. commiſſ.* (23. v. *l.* 1. *in fin. ff. de act. empt.* (24. Fac. *l.* 9. *in fin. ff.* de *probat.* (25. Fac. *l.* 133. *ff.* de *verb. oblig.* (26. *d. l.* 133. (27. Adde *l.* 5. *ff. de duob. reis.* (28. v. *l.* 31. *ff. de ſolut.* (29. v. *l.* 5. §. 4. *ff.* de *auct. tutorum.* (30. *d.* §. 4. (31. *d.* §. 4. (32. v. *l. ult. ſupr. de recept. arbitr.* (33. v. *l.* 3. *in fin. ſupr. ſi minor ſe major.* (34. v. *l.* 1. *ſupr. de teſtib.* (35. v. *l.* 13. *ſupr. h. t.*

ſed

sed nobis sensum contrahentium discutientibus, verisimile esse videtur hoc inter eos actum, ut incipiat quidem contra morientem obligatio, immineat autem heredibus ejus, donec ad effectum perducatur. Nemo enim ita stultus invenitur, ut tali animo faceret stipulationem, ut putaret posse tantum ædificium in uno momento horæ extollere: vel eum, qui moritur, talem habere sensum, quod ipse sufficeret ad hujus operis completionem. §. 1. Sancimus itaque, si quid tale evenerit, heredes 36 ejus teneri, ut factum, quod mortis tempore facere promisit, hoc heredes ejus adimpleant, quasi speciali heredis mentione habita, licet hoc minime fuerit expressum. Quemadmodum enim si in dando concepta fuerit stipulatio, & contra heredes transmittebatur: ita & si in faciendo est, licet in mortis tempore colligatur, attamen ad similitudinem in dando conceptæ stipulationis & heredes obligari: ut non discrepet factum à datione, sed sit lex nostra per omnia sibi consentanea. Quod & in legatis simili modo relictis observari censemus. Dat. 15. Cal. Novembr. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. anno secundo, 532.

TIT. XXXIX.
DE INUTILIBUS 1 STIPULATIONIBUS.

1. Imp. ANTONINUS A. Paulino.

EX stipulatione, in qua impubes 2 sine tutore auctore spopondisti, non 3 es obligatus. PP. Calend. Jul. *Romæ*, LÆTO 2. & CEREALE COSS. 216.

2. Imp. ALEXANDER A. Menophilo.

LIbera 4 matrimonia esse antiquitus placuit: ideoque pacta, *ne 5 liceret divertere*, non valere; & stipulationes, quibus pœnæ irrogarentur ei, qui [quæve] divortium fecisset, ratas non haberi constat. PP. 3. Non. Februar. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Isidoræ.

UT inter absentes 6 verborum obligatio contrahi non potest: ita alteri 7, cujus juri subjectus non est, aliquid dari, vel restitui (nisi sua intersit 8) nemo stipulari potest. Cum igitur defuncta in matrimonio filia tua, superstitis filii nomine partem dimidiam dotis à marito detineri, alteram vero partem nepoti tuo, vel si is in rebus humanis non esset, Juliano restitui per pactum convenisse proponas: præventoque morte nepote, etiam stipulationem ad Julianum factam, ob absentiam ejus non valuisse significes: ac propterea ex persona, ac stipulatione tua, qua restitui cuncta juxta pactorum tenorem provideras, reddi tibi desideres: super stipulatu tuo adi Præsidem provinciæ: ut examinatis partium allegationibus, quanti 9 constiterit interesse tua juxta placiti fidem dotis portionem Juliano fuisse restitutam, ob incertæ actionis effectum concludat condemnationem taxatæ quantitatis. PP. Idib. Decembr. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

4. Iidem AA. & CC. Dominæ.

EX eo instrumento nullam vos habere actionem [in quo] contra 10 bonos mores de successione 11 futura interposita fuit stipulatio, manifestum est: cum omnia, quæ contra bonos mores, vel in pactum, vel in stipulationem deducuntur, nullius momenti sint. PP. 3. Cal. Maji, AA. COSS.

5. Iidem AA. & CC. Aquilinæ.

DOlo 12 vel metu 13 adhibito, actio quidem nascitur, si subdita stipulatio sit: per doli mali tamen vel metus exceptionem summoveri petitio debet. S. 13. Cal. Octobr. AA. COSS.

6. Iidem AA. & CC. Septimio.

SI avia vestra sibi & Eustolio, quam mutuam dederat pecuniam, dari fuerat stipulata: nihil ei 14, cujus subjecta juri non fuerit, quærere potuit. Sane, si ipse, quod ei solvi placuerat, in stipulationem suo nomine deduxerit, obligationem in ejus etiam personam constitisse, non ambigitur. S. 5. Calend. Octobr. CC. COSS.

(36. v. *l. un. supr. ut actiones & ab hered. & contra.*
TIT. XXXIX. (1. *Lib.* 3. *Inst.* 20. (2. Adde *l.* 7. *supr. tit. prox.* (3. Immo vide *l.* 101. *ff. de verb. oblig.* (4. v. *l.* 134. *ff. d. t.* (5. v. *l.* 19. *ff. d. t. Nov.* 22. (6. *l.* 1. *ff. h. t.* (7. v. *l. ult. infr. eod. l.* 38. §. 17. *ff. de verb. oblig.* (8. §. 19. *Inst. h. t. l.* 38. §. 20. *ff. de verb. oblig.* (9. Fac. *l. ult. in fin. ff. de stip. praet.* (10. *l.* 6. *supr. de pactis. l.* 26. *l.* 123. *ff. de verb. oblig.* (11. Fac. *l.* 19. *l.* 30. *supr. de pactis.* (12. v. *l.* 9. *supr. d. t. l.* 3. *supr. de collation. l.* 7. §. 7. *ff. de pact. l.* 36. *ff. de verb. oblig.* §. 1. *Inst. de except.* (13. *l.* 9. *supr. de contrah. & comm. stipulat.* (14. *l.* 3. *supr. h. t.*

TIT. XL.
DE DUOBUS 1 REIS STIPULANDI & promittendi.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Paulinæ.

SI duo pluresve rei cujusdam traditione conventionem in solidum inierint, cuicunque eorum, quamdiu res in eadem causa permanserit, si casus obtulerit, actio in solidum competit. PP. 3. Non. Decembr. MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

2. Iidem AA. Diogeni.

CReditor prohiberi non potest exigere debitum, cum sint duo rei promittendi ejusdem pecuniæ, à quo 2 velit. Et ideo si probaveris te conventum in solidum exsolvisse, Rector provinciæ juvare te adversus eum, cum quo communiter mutuam pecuniam accepisti, non cunctabitur. S. 5. Cal. Martii, DIOCLET. 3. & MAXIM. AA. COSS. 287.

In AUTHENT. de duobus reis. in princ. & §. seq. coll. 7. tit. 13. al. 9. Novell. 99. cap. 1.

HOc ita, si pactum fuerit speciale, unumquemque teneri in solidum: *& si alter inops sit in solidum, vel in partem, ut id saltem ab altero petatur, vel si absens sit. Cum enim ambo adsunt, per Judicem producuntur, negotiumque communiter examinatur, & sententia communiter infertur. Quod fiet per administratorem, si judex sit delegatus. Sin autem non convenerint specialiter, ex æquo sustinebunt onus. Sed & si convenerint, ut uterque eorum sit obligatus: si ambo præsentes sint, & idonei, simul cogendi sunt ad solutionem.*

3. Iidem AA. & CC. Fabiano.

EXprimere debueras tuis precibus, utrumne *in partem*, an *in solidum* singuli vos obligaveritis, ac duo rei promittendi extiteritis: cum si quidem ab initio unusquisque pro parte sit obligatus, egredi contractus fidem non possit. Si vero in solidum, electio rescripto adimi non debeat. S. Id. April. *Byzantii*, AA. COSS.

4. Iidem AA. & CC. Andronico.

PRopter mutuam uni 3 datam 4 pecuniam aliis reis promittendi factis, ob 5 non numeratam sibi pecuniam obligationem remitti desiderio postulantium, jura refragantur. S. 5. Idus Febr. *Sirmii*, CC. COSS.

5. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

CUm quidam rei stipulandi certos habebant reos promittendi, vel unus forte creditor duos, vel plures debitores habebat, vel è contrario multi creditores unum debitorem, & alii ex reis promittendi ad certos creditores debitum agnoverunt, vel per solutionem, vel per alios modos, quos in anterioribus sanctionibus interruptionis invenimus positos: & nos ampliavimus, vel forte ad unum creditorem quidam ex debitoribus devotionem suam ostenderunt, vel cum plures essent creditores, debitor, qui solus existeret, ad unum ex his, vel quosdam debitum agnovit: & *quærebatur*, si eis vel ei daretur licentia adversus alios indevotionem suam exercere, & quasi tempore emenso exactionem recusare, vel quibusdam ex debitoribus debitum agnoscentibus, vel in judicio pulsatis, deberent & alii ab omni contradictione repelli: nobis pietate suggerente videtur esse humanum, semel in uno eodemque contractu qualicunque interruptione, vel agnitione 6 adhibita, omnes simul compelli ad persolvendum debitum, sive plures sint rei, sive unus: sive plures sint creditores, sive non amplius, quam unus: sancimusque in omnibus casibus, quos noster sermo complexus est, aliorum devotionem vel agnitionem, vel ex libello admonitionem aliis debitoribus præjudicare, & aliis prodesse creditoribus. Sit itaque generalis devotio, & nemini liceat alienam indevotionem sequi, cum ex una stirpe unoque fonte unus effluxit contractus, vel debiti causa ex eadem actione apparuit. Dat. Cal. Septembr. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. XL. (1. *Lib.* 3. *Inst.* 17. *Lib.* 45. *D.* 2. *Nov.* 99. (2. Mutat. *Auth. prox.* (3. v. *l.* 5. *supr. si certum.* (4. Adde *l. ult. infr. h. t.* (5. v. *l.* 6. *supr. de non num. pec.* (6. Adde *l. pen. supr. h. t.*

TIT. XLI.
DE FIDEJUSSORIBUS 1 ET mandatoribus. 2

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Lysiæ.

SI Lysias adempta parte bonorum exulare 3 jussus est, nonnisi pro parte, quam retinuit, creditoribus obligatus est. Verum qui pro eo 4 fidem suam adstrinxerunt, jure pristino conveniri possunt. PP. Idib. Octobr. SEVERO A. 3. & VICTORINO COSS. 201.

2. Iidem AA. Plotio.

CReditori, qui pro eodem debito & pignora, & fidejussorem accepit, licet 5, si malit, fidejussorem convenire in eam pecuniam, in qua se obligaverit; quod cum facit, debet jus pignorum in eum transferre. Sed cum in alia quoque causa eadem pignora vel hypothecas habet obligatas, non prius 6 compellendus est transferre pignora, quam omne debitum exsolvatur. Dat. 5. Calend. Febr. APRO 2. & MAXIMO COSS. 208.

3. Iidem AA. Maximo.

NOn recte procuratores nostri, si allegationi tuæ fides adesset, audire te noluerunt ex bonis fidejussoris, quæ ad fiscum pervenerunt, pecuniam repetentem, sed reum principalem convenire jusserunt: cum electionis potestas permittatur 7 creditori. Sed cum duos fidejussores accepisse te proponas: si alter idoneus est, intelligis te divisa quantitate partem competentem à Procuratore [nostro] petere debere, & adversus alium fidejussorem [ejus] experiri. Nam licet significes adjectum esse in obligatione, *ut singuli in solidum tenerentur*: tamen nihil hæc res mutat conditionem juris & constitutionem. Nam & cum hoc non adjiciatur, singuli tamen in solidum tenentur; sed ubi sunt omnes idonei, in portionem obligatio dividitur. PP. 17. Cal. Septembr. ANTONINO A. 3. & GETA 3. COSS. 209.

In AUTHENT. de fidejuss. & mandat. §. si quis igitur. & §. non solum. col. 1. tit. 4. Nov. 4. c. 1.

PRæsente tamen utroque non 8 permittitur intercessorem conveniri, prius quam reus inventus est minus idoneus, sive in totum, sive in partem. Absente autem reo, præsens intercessor jure quidem convenitur: Ipso tamen desiderante judex definiet tempus, intra quod deducat reum primo conveniendum, ipso in subsidium reservando. Nam transacto tempore compellitur intercessor satisfacere, cessis sibi à creditore actionibus absque distinctione contractus sive intercessionis.

4. Imp. ANTONINUS A. Rufæ.

NOvatione 9 legitime perfecta debiti in alium translati, prioris contractus fidejussores, vel mandatores liberatos esse non ambigitur: si modo in sequenti se non obligaverunt. PP. 15. Calend. Octobr. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

5. Idem A. Potamoni.

JUre nostro est 10 potestas creditori, relicto reo, eligendi fidejussores, nisi inter contrahentes aliud placitum doceatur. PP. 6. Non. Maji, MESSALA & SABINO COSS. 215.

6. Idem A. Pollæ.

SI pater tuus pro Cornelio, cum pecuniam mutuam acciperet, se non obligavit, frustra ex eo, quod tabulas obligationis, ut testis signavit 11, conveniris. PP. 11. Cal. Jul. MESSALA & SABINO COSS. 215.

7. Idem A. Eroti.

SI creditor conditioni 12 mandato adscriptæ, cum pecuniam mutuam daret, in accipiendis hypothecis non paruit: frustra te judicio mandati convenit, quando non aliter te obligasse intelligaris, quam si pignoris contraheretur obligatio. PP. Cal. Jul. LÆTO 2. & CEREALE COSS. 216.

8. Imp. ALEXANDER A. Longo.

FIliusfamilias 13, qui pro patre 14, quamvis in venditione fundi, fidejussit, tenetur. 15 PP. 2. Idus Octobr. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

9. Idem A. Aristocrati.

ETiamsi de jure obligationis pignorum 16 actum fuerit, fidejussoribus liberatio non contingit. PP. 5. Cal. Decembr. MAXIM. 2. & ÆLIANO COSS. 224.

10. Idem A. Vitali.

FIdejussor, seu mandator, si 17 in usuras quoque obligatus est, justam causam recusandi eas solvere non habet. §. 1. Ut autem is, qui cum altero fidejussit, non solus conveniatur, sed dividatur 18 actio inter eos, qui solvendo sunt: ante condemnationem ex ordine postulari solet. PP. *

11. Idem A. Sallustio.

CUm alter ex fidejussoribus in solidum debito satisfaciat, actio ei adversus eum, qui una fidejussit, non competit. Potuisti sane, cum fisco solveres, desiderare, ut jus pignoris, quod fiscus habuit, in te transferretur 19: & si hoc ita factum est, cessis actionibus uti poteris. Quod & in privatis debitis observandum est. PP. 7. Calend. Novembr. ALEXANDRO A. 3. & DIONE COSS. 230.

12. Idem A. Theodoto.

BLanditus tibi est, qui non teneri te persuasit, quod cum pro alio intervenires, ὅτι ἂν θέλεις, ποιήσω 20, dixisti: cum & his verbis obligationem verborum [posse] contrahi, pridem receptum est. PP. 6. Calend. Sept. AGRICOLA & CLEMENTE COSS. 231.

13. Pars ex epistola GORDIANI A. ad Auxium.

SI Barsatorem latronem Lysanias Decurio inventurum se spopondisset: aut exhibere compellendus est, aut transmittendus ad Præfectum prætorio, vel ad Præsidem provinciæ.

14. Idem A. Salvio.

MAndati actio personalis est, quæ si nomine fidejussoris, vel adversus debitorem, seu heredes ejus competit: Præses provinciæ, quæ deberi compererit, reddi jubebit. Pignora etenim, quæ reo stipulandi nexa fuerunt, ita demum ad vos transeunt, si facta nominis redemptione solutio celebrata est, vobisque mandatæ 21 sunt actiones. Quod si factum est: ea quoque vobis persequentibus adversus [pignorum] possessores, extraordinariam jurisdictionem idem vir Clarissimus impertietur. PP. 3. Non. Julii, GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

15. Idem A. Claudiano.

SI indebitam 22 pecuniam quasi ex causa fidejussionis obstrictus in cautionem per errorem deduxisti, tam doli mali exceptione uti, quam condicere, ut obligatio tibi accepto feratur, potes. Non est autem dubium, fidejussorem rei promittendi, bonis ad fiscum devolutis, si idem fiscus ob debitum restituendum fuerit conventus, & solverit 23, liberari. PP. 5. Calend. Decembr. GORDIANO AUG. & AVIOLA COSS. 240.

16. Idem A. Maximo.

LIberum fuit 24, antequam lis adversus omnes fidejussores contestaretur, unum eorum eligere 25 creditori, si modo cæteros minus idoneos existimaret. At nunc post litis contestationem, petitionem divisam redintegrari, juris ratio non patitur. PP. 2. Id. Jun. GORDIANO A. 2. & POMPEJANO COSS. 242.

17. Idem A. Prasidæ.

OMissis 26 quoque pignoribus fidejussorem à creditoribus utiliter conveniri, nisi in id tantum, quod ex his refici non 27 poterit, acceptus sit: explorati juris est. PP. 6. Id. Mart. ATTICO & PRÆTEXTATO COSS. 243.

18. Imp. PHILIPPUS A. Smyrnæ.

SI (ut proponis) fundum ob debitum obligatum non justo 28 pretio vendidisti: residuam quantitatem, quam ex pretio ejusdem servare

TIT. XLI. (1. *Lib.* 46. *D.* 1. *Lib.* 3. *Inst.* 21. *Nov.* 4. (2. *d. tit.* 1. (3. *v. l.* 20. *infr. l.* 53. *ff. h. t.* (4. *l.* 3. *ff. de minor.* (5. *l.* 56. *pr. ff. mandati.* (6. *v. l.* 2. *supr. debitor. pign.* (7. *l.* 5. *l.* 16. *infr.* §. 4. *Inst. h. t. l.* 59. §. 3. *ff. mandati. Nov.* 4. *c.* 1. (8. *v. l.* 3. *supr. l.* 16. *l.* 19. *l.* 21. *l.* 23. *infr. h. t.* (9. *l.* 60. *ff. eod.* (10. *l.* 3. *supr. eod.* (11. *v. l.* 15. *supr. de admin. tut.* (12. *v. l.* 44. *in fin. ff. h. t.* (13. *v. l.* 10. §. 2. *ff. eod. l.* 1. *in fin. supr. de filiofamil. min. l.* 9. *supr. quod cum eo. l.* 8. *supr. ad SC. Vellej. l.* 2. §. 3. *ff. qui satisdare.* (14. *v. l.* 5. *supr. quod cum eo.*

(15. Excip. *l.* 1. *supr. de filiofamil. minore.* (16. *l.* 13. §. 4. *ff. de pignorib.* & è contra. *l.* 8. *supr. de pignorib.* (17. *l.* 68. §. 1. *ff. h. t. l.* 54. *ff. locati. l.* 2. §. 12. *ff. de administr. rerum.* (18. *v. l.* 26. *l.* 28. *ff.* §. 4. *vers. sed ex epist. Inst. h. t. Nov.* 99. (19. *v. l.* 14. *l.* 21. *infr. l.* 17. *l.* 36. *l.* 39. *ff. h. t.* (20. Fac. *l.* 8. *ff. eod.* (21. *v. l.* 11. *supr. eod.* (22. *v. l.* 3. *supr. de condict. indeb.* adde *l.* 7. *supr. de non numer. l. ult. supr. de condict. ex lege.* (23. *l.* 11. *supr. h. t.* (24. *v. Nov.* 4. (25. *v. l.* 3. *supr. h. t.* (26. *l.* 56. *in pr. ff. mandati.* (27. Fac. *l.* 41. *pr. l.* 63. *ff. h. t.* (28. *v. l.* 2. *l.* 8. *supr. de rescind. vend.*

servare potuisses, refundi tibi à fidejussore, non jure poscis. PP. 5. Calend. August. PEREGRINO & ÆMILIANO COSS. 245.

19. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Sabino.

SI alienam reo principaliter constituto obligationem suscepisti, vel fidejussorio, sive mandatorio, vel quocunque alio nomine pro debitore intercessisti, non (28) posse creditorem urgeri, eum, qui mutuam accepit pecuniam, [magis] quam te convenire, scire debueras: cum si hoc initio contractus specialiter non placuit, habeat liberam electionem. S. 2. Cal. Maji, AA. COSS.

20. Iidem AA. & CC. Aureliano.

SEntentia 29 bonorum omnium ademptionem continente, rei damnati principalis intercessores eligendi creditori potestas non adimitur.

21. Iidem AA. & CC. Juliano.

SIcut eligendi 30 fidejussores creditor habet potestatem, ita intercessorem postulantem cedi sibi hypothecæ, sive pignoris obligata jure, non prius ad solutionem (nisi mandata super hac re fuerit persecutio) convenit urgeri. S. 11. Cal. Nov. AA. COSS.

22. Iidem AA. & CC. Hermiano.

SI ultra 31 hoc, quod accepit ea, pro qua te mandatorio nomine intercessisse commemoras, daturum te scripsisti: Præses provinciæ ex hoc, quod ultra mandatum tuum numeratum est, à te nihil exigi patietur. S. 12. Cal. Maji, CC. COSS.

23. Iidem AA. & CC. Antipatro.

REos principales, vel mandatores simpliciter acceptos eligere, vel pro parte convenire, vel satis non faciente, contra quem egeras primo, post [illum] ad alium reverti (cum nullus de his electione liberetur) licet. S. Non. Decembr. *Nicomediæ*, CC. COSS.

24. Iidem AA. & CC. Pergamio.

FIdejussoris quidem heres 32 exemplo rei principalis tenetur. Sed si idem utrisque succedat, intercessionis obligatione finita, velut principalis tantum debitoris heres conveniri potest. S. 11. Calend. Januar. CC. COSS.

25. Iidem AA. & CC. Philippo.

PIgnoribus datis à reo principali distractis, nec post longi temporis intervallum residuum 33 à fidejussore creditor petere prohibetur. S. 6. Calend. Januar. CC. COSS.

26. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

SAncimus, si quis pro alio spoponderit, *quatenus eum intra certum 34 tempus tradat*, vel *certam quantitatem pecuniarum pro eo inferat*: & tempore statuto jam effluente, non poterit eum repræsentare, non [statim] pecunias pro eo stipulatas inferre, sed competere quidem post temporis lapsum omnimodo pœnalem actionem: non autem statim summam, pro qua fidejussor admissus est, profligari. Sed si quidem usque ad sex mensium spatium, tempus statutum sit, aliud tamen ei indulgeri [sancimus,] intra quod si possit personam exhibere, & eam tradere, pœna sit liberatus. Sin autem amplius, quam sex mensium tempus ab initio constitutum est: tunc quantacunque temporis curricula data sunt, tamen post lapsum eorum semestres tantum habere eum inducias, intra quas sit ei licentia personam, & non pecunias reddere. Sin autem, & secunda adjectio temporis excedat: tunc omnimodo pœnam pecuniariam persolvat. Sed si quidem post statutum ab initio tempus completum maluerit reum, pro quo convenitur, defendere: licere ei hoc facere: nisi pacti tenor ad hoc reclamaverit, si forsitan sine defensione facienda pro eo fidejussit. Sed si defensionem subierit, eam usque ad finem implere: nulla ei licentia concedenda in medio personam tradere, & pecuniarum dationem effugere. Sin autem & secundum tempus effluxerit, nullo modo ei licentia concedatur, nec ad defensionis venire præsidium: sed omnimodo pœnam conferat, nisi intra primum tempus, quod statutum est, reus principalis ab hac luce [fuerit] subtractus 35: tunc enim penitus ab exactione pœnæ liberum eum custodiri oportet. Quod si secundo tempore instante mortuus fuerit, nihilominus pœna jam commissa à fidejussore exigatur: omnibus, quæ in fidejussores, quando tali pœnæ fuerint illigati, statuimus, & in heredes pro utilitate eorum obtinentibus. Dat. 6. Calend. April. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

(28.) v. *Auth. præsente. supr. h. t.* (29. v. *l.* 2. *supr. eod.* (30. v. *d. Auth.* (31. Adde *l.* 17. *ff. de pactis.* (32. v. *l.* 4. *in fin. l.* 5. *ff. h. t.* (33. v. *l.* 56. *pr. ff. mandat.* (34. Adde *l.* 27. *l.* 28. *infr. h. t.* (35. Adde *l.* 4. *l.* 5. *ff. qui satisdar.*

27. Idem A. Joanni PP.

SI fidejussor nullam quidem cautionem faciat, ostendens se fidejussorem extitisse, præsentibus autem tabulariis hoc confessus est, *quod in fide sua eum suscepit*: dubitabatur à Palæstina advocatione, utrumne post duos menses liberetur, quasi sine scriptis fidejussione facta, secundum 36 generalia edicta sublimissimæ Prætorianæ sedis: an, utpote scriptura interveniente, teneatur. Et divisio alia introducebatur, si idem juris esse debeat tam in publicis 37 causis, quam in privatis. † Sancimus itaque, nisi confessio literis exposita fuerit à fidejussoribus ex repræsentatione personarum, licet attestatio super hoc processerit, attamen [adhuc] sine scriptis esse fidejussionem, videlicet in causis privatis existimari: & duobus 38 mensibus effluentibus, ab hujusmodi nexu fidejussores liberari: nisi in tempus certum data est fidejussio. Tunc enim in tantum eam extendi, in quantum etiam attestatio fuerit expressa. Sin autem in publica causa [necessitas interveniat,] tunc omnimodo attestationem pro scriptura haberi. Multis etenim privilegiis propter publicas necessitates publico juri præstitis, non abs re est, & nos hujusmodi prærogativam ei condonare. Dat. 12. Calend. Mart. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

28. Idem A. Joanni P. P.

GEneraliter sancimus, quemadmodum in mandatoribus 39 statutum est, ut contestatione contra unum ex his facta, alter non liberetur: ita & in fidejussoribus observari. † Invenimus etenim, & in fidejussorum cautionibus plerumque ex pacto hujusmodi causæ esse prospectum: & ideo generali lege sancimus, nullo modo electione 40 unius ex fidejussoribus, vel ipsius rei alterum liberari: vel ipsum reum fidejussoribus, vel uno ex his electo, liberationem mereri, nisi satisfiat creditori: sed manere jus integrum, donec in solidum ei pecuniæ persolvantur, vel alio modo satis ei fiat. † Idemque in duobus reis promittendi constituimus, ex unius rei electione præjudicium creditori adversus alium fieri non concedentes: sed remanere & ipsi creditori actiones integras, & personales, & hypothecarias, donec per omnia ei satisfiat. Si enim pactis conventis hoc fieri conceditur, & in usu quotidiano semper hoc versari adspicimus, quare non ipsa legis auctoritate hoc permittatur, ut nec simplicitas suscipientium contractus ex quacunque causa possit jus creditoris mutilare? Dat. 15. Calend. Novembr. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

Lex 29.

SI quis fidejusserit in usuras, non in biennium tantum, sed in tantum temporis, in quantum cavit, tenetur. Quanto igitur voluerit tempore fidejussor, in usuris se obliget, modo nec supra duplum 41 teneatur.

TIT. XLII.

DE 1 NOVATIONIBUS ET DELEGATIONIBUS.

1. Imp. ALEXANDER A. Timotheo.

DElegatio debiti, nisi 2 consentiente, & stipulanti 3 promittente debitore, jure perfici non potest. Nominis 4 autem venditio, & ignorante, vel invito eo, adversus quem actiones mandantur, contrahi solet. PP. 5. Id. Februar. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

2. Imp. GORDIANUS A. Firmino.

EX contractu pecuniæ creditæ actio inefficax dirigitur, si delegatione personæ rite facta, jure novationis vetustior contractus evanuit. 5 PP. Calend. Sept. PIO & PONTIANO COSS. 236.

(36. v. *l.* 2. *supr. de off. præf. præt.* (37. Adde *l.* 17. *ff. de in jus vocand.* (38. Adde *Nov.* 112. *c.* 2. (39. *l.* 23. *supr. l.* 71. *ff. h. t.* (40. v. *Nov.* 4. *c.* 1. (41. v. *l.* 10. *supr. de usur.*

TIT. XLII. (1. *Lib.* 46. *D.* 2. §. 3. *Inst. quib. mod. tollitur oblig.* (2. v. *l.* 6. *infr. h. t. l.* 8. *in fin. supr. de obligat.* (3. *l.* 11. *ff. h. t.* (4. *l.* 3. *supr. de hered. vel act. vend.* (5. Fac. *l.* 18. *ff. de fidejuss.*

3. Idem A. Mutiano.

SI delegatio non est interposita debitoris tui, ac propterea actiones apud te remanserunt, quamvis creditori tuo adversus eum solutionis causa mandaveris actiones, tamen, antequam lis contestetur, vel aliquid ex debito accipiat, vel debitori tuo denunciaverit, exigere à debitore tuo debitam quantitatem non vetaris, & eo modo tui creditoris exactionem contra eum inhibere. Quod si delegatione facta jure novationis tu liberatus 6 es, frustra vereris, ne eo, quod quasi à cliente suo non faciat exactionem, ad te periculum 7 redundet: cum per verborum obligationem voluntate novationis interposita, à debito liberatus sis. PP. 5. Id. Jun. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

4. Idem A. Stratonico.

NOn abstulit tibi procurator tuus actionem, si, cum ei mandasses exactionem pecuniæ, quam hi tibi debebant, contra quos supplicas, parte accepta, de reliquo eos liberavit: cum neque contra 8 voluntatem tuam novationem facere, neque in eo, quod non solvebatur, eos liberare potuerit. PP. Id. Nov. GORD. A. & AVIOLA COSS. 240.

5. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Septimiæ.

SI pater tuus, cui te successisse proponis, creditori pro Alexandro suscepto nomine 9 certam pecuniam stipulanti spopondit, licet per improbitatem Alexander ei satis non fecit, tamen summæ promissæ nimis improbe solutio negatur. S. 2. Id. April. *Sirmii*, CC. COSS.

6. Iidem AA. & CC. Dertiparo.

NEc creditoris creditori quisquam invitus 10 delegari potest. S. 12. Cal. Novembr. *Dorostoli*, CC. COSS.

7. Iidem AA. & CC. Zoilo.

SI solvere tibi pecuniam delegatus Eucarpus dare spopondit: vel debitum constituit, suo nomine conveniri potest: alioquin adversus eum experiri pro chirographario debitore tuo frustra conaris. S. 7. Cal. Jan. CC. COSS.

8. Imp. JUSTINIANUS A. ad Senatum.

NOvationum nocentia corrigentes volumina, & veteris juris ambiguitates resecantes, sancimus: Si quis vel aliam personam adhibuerit, vel mutaverit, vel pignus acceperit, vel quantitatem augendam, vel minuendam esse crediderit, vel conditionem, seu tempus addiderit, vel detraxerit, vel cautionem minorem acceperit, vel aliquid fecerit, ex quo veteris juris conditores introducebant novationes: nihil penitus prioris cautelæ innovari, sed anteriora stare, & posteriora incrementum illis accedere: nisi ipsi specialiter 11 remiserint quidem priorem obligationem, & hoc expresserint, *quod secundam magis pro anterioribus elegerint*: Et generaliter definimus, voluntate solum esse, non lege novandum: & si non verbis exprimatur, ut sine novatione (quod solito vocabulo ἄνευ καινότητος, Græci dicunt) causa procedat, hoc enim naturalibus inesse rebus volumus, & non verbis extrinsecus supervenire. Dat. 11. Cal. Aug. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE, VV. CC. COSS. 530.

TIT. XLIII.
DE SOLUTIONIBUS 1 ET LIBERAtionibus.

1. Imp. ANTONINUS A. Aristæneto.

IN 2 potestate ejus est, qui ex pluribus contractibus pecuniam debet, tempore solutionis exprimere, in *quam causam reddat.* Quod si 3 debitor id non fecit, convertitur electio ad eum, qui accepit, si neuter voluntatem suam expressit 4, prius in usuras id, quod solvitur, deinde in sortem accepto feretur. PP. 2. Non. Nov. DUOBUS ASPRIS COSS. 213.

2. Imp. ALEXANDER A. Bassæ.

LIberari fidejussores, quoties fiscus tam debitori, quam creditori (licet diversis stationibus) succedit, jus certum est. Quod & in tua persona Procuratores mei custodient. PP. Cal. Jul. LUPO & MAXIMO COSS. 233.

3. Imp. GORDIANUS A. Apollonio.

SI cum servus liberam peculii administrationem haberet, mutuam ab eo accepisti pecuniam, eique ante 5 ademptum peculium, vel prius quam ademptum cognosceres, eam exsolvisti: ea solutione liberatus es. PP. 5. Cal. Octobr. PIO & PONTIANO COSS. 239.

4. Idem A. Rufinæ.

NIhil interest, utrum creditori mutuam pecuniam solveris, an ex ejus voluntate 6 servo numeraveris. Nec enim ex eo, quod creditor concessit in fatum, priusquam instrumenta redderet, evacuatæ obligationis vires reparari queunt. PP. 2. Id. Octobr. PIO & PONTIANO COSS. 239.

5. Idem A. Celso.

NUlla tibi adversus creditorem alienum actio superest, eo quod ei debitam quantitatem offerens, jus obligationis in te transferri desideras: cum ab eo te nomen comparasse non suggeras: licet 7 solutione ab alio facta nomine debitoris, evanescere soleat obligatio. PP. 15. Calend. Novembr. PIO & PONTIANO COSS. 239.

6. Idem A. Alexandro.

SI inter patrem tuum, eosque, quos debitores esse dicebas, non de 8 dubia lite transactio facta est, sed parte tantummodo recuperata, *universum* 9 *se recepisse* cavit, nec de superfluo eos, quos verbis obligavit, per acceptilationem liberavit, nec donationis causa id factum est: exuberantis debiti integra ei repetitio competit. PP. Id. Febr. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

7. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Antiocho.

EJus quantitatis, cujus petitionem ratio compensationis 10 excludit, usuras non posse reposci, manifestum est. PP. 5. Cal. Aug. PEREGRINO & ÆMILIANO COSS. 245.

8. Iidem A. & C. Rufino.

USuras, quæ quotannis in 11 urbe numerandæ sunt, promittere alio loco dependi, nisi 12 ex justa causa 13 exempli ratio minime sinit. PP. 5. Id. Maji, PHILIPPO A. & TITIANO COSS. 246.

9. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Cassio.

OBsignatione 14 totius debitæ pecuniæ solenniter 15 facta, liberationem contingere, manifestum est. Sed ita demum oblatio debiti liberationem parit, si eo loco 16, quo debetur, solutio fuerit celebrata. PP. 5. Id. Maji, MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

10. Iidem AA. & CC. Ambrosio.

SUccessores ejus, qui major viginti quinque annis in solutum 17 pro debito jure mancipia dedit, hæc revocare non posse, constat. S. 5. Id. April. *Byzantii*, AA. COSS.

11. Iidem AA. & CC. Capitolinæ.

CUm maritum 18 tuum à debitoribus tuis minoris viginti quinque annis constitutæ, veluti ex causa tibi debiti aliquas accepisse quantitates, nec tamen te consensum accommodasse, significes: nullum tibi præjudicium potuit fieri, nisi factam solutionem, post majorem ætatem ratam feceris. S. 5. Calend. Maji, *Heracliæ*, AA. COSS.

12. Iidem AA. & CC. Eutychio.

INvito vel ignorante creditore, qui solvit alii 19, se non liberat obligatione. Quod si hoc vel mandante 20, vel ratum habente eo, fece-

(6. *l. ult. ff. de lege commiss.* (7. v. *l.* 96. §. 2. *ff. de solutionib.* (8. Fac. *l.* 13. §. 10. *ff. de acceptilat.* (9. v. *l.* 12. *ff. h. t.* (10. *l.* 1. *supr. eod.* (11. Adde *l.* 22. *ff. de legat.* 3.
TIT. XLIII. (1. *Lib.* 46. *D.* 3. (2. v. *l.* 101. *in fin. ff. h. t.* (3. *l.* 1. *ff. eod.* & *l.* 21. *supr. de usuris.* (4. v. *l.* 5. §. *pen. ff. h. t.*

(5. v. *l.* 35. *ff. eod.* adde *l.* 21. *ff. de jurejur.* *l.* 11. *ff. depositi.* (6. Fac. *l.* 49. *ff. h. t.* (7. v. *l.* 17. *infr.* *l.* 23. *ff. eod.* *l.* 39. *de negot. gest.* (8. Adde *l.* 21. *infr. h. t.* (9. v. *l.* 13. *infr. eod.* *l.* 7. *supr. de except.* *l.* 24. *l.* 31. *supr. de transact.* *l.* 67. §. 3. *ff. de cond. indeb.* (10. Fac. *l.* 4. *supr. de compens.* (11. Fac. *l.* 1. *l.* 2. *l.* 8. & *l.* 10. *ff. de eo quod certo loco.* §. 33. *vers. loco. Inst. de action.* (12. d. §. 33. *vers. si quas tamen.* (13. d. §. 33. *vers. propter quam causam. vers. quæ utilitas.* (14. *l.* 39. *ff. h. t.* *l.* 19. *supr. de usuris.* *l.* 56. §. 1. *ff. mandati.* (15. v. *l. ult. ff. de lege commiss.* *l.* 19. *supr. de usur.* *l.* 20. *supr. de pignorib.* (16. *l.* 9. *ff. de eo quod certo loco.* (17. Adde *l.* 3. *supr. de rebus alienis non alienand.* (18. v. *l.* 39. *ff. de negot.* adde *l.* 8. *in fin. ff. de novation.* (19. Fac. *l.* 34. §. 4. *ff. h. t.* (20. v. *l.* 19. *l.* 49. *ff. eod.*

eo, fece-

eo, fecerit, non minus liberationem consequitur, quam si eidem creditori solvisset. S. 3. Id. Maji, AA. & CC. COSS.

13. Iidem AA. & CC. Philotimo.

SI obligatum hominem ex causa mandati, non per stipulationem facta novatione post acceptilationem liberasti, sed tantum receptam ex 21 eadem causa debitam quantitatem falso scripsisti: figmento veritatis extingui non potuit obligatio. S. 6. Calend. Jun. AA. COSS.

14. Iidem AA. & CC. Cohortæ.

PEcuniæ solutæ professio 22 collata instrumento, majorem rei gestæ probationem continet, quam si chirographum acceptæ pecuniæ mutuæ fuisset redditum. 23 S. 5. Id. Jul. AA. COSS.

15. Iidem AA. & CC. Quartino.

QUod debitori tuo chirographum redditum contra voluntatem tuam adseveras, nihil de jure tuo diminutum est. Quibuscunque itaque argumentis jure proditis hanc obligationem tibi probanti, eum pro hujusmodi facto liberationem minime consecutum, Judex ad solutionem debiti jure compellet. S. 5. Cal. Sept. AA. COSS.

16. Iidem AA. & CC. Charidemo.

EUm, à quo mutuam sumpsisti pecuniam, in solutum nolentem suscipere nomen debitoris tui, compelli juris ratio non permittit.

In AUTHENT. de fidejussor. & mandator. §. quod autem. col. 1. tit. 4. Novell. 4. cap. 3.

HOc, nisi debitor in pecunia vel alia re mobili solvere nequeat: tunc enim res immobilis, quam debitor habet meliorem, solvi potest, facta per Judicem subtili ejus causæ æstimatione, ut rem prædictam & debitori solvere, & creditori liceat petere, præstanda creditori cautela de evictione, quæ debitori possibilis sit: quod est in omni actione. At si creditor paratus sit emptorem rei præstare, oportet debitorem cautela Judicis arbitrio creditori præbita, rem tunc distrahere, ut satisfiat creditori.

17. Iidem AA. & CC. Cassio.

MAnifesti juris est, tam alio 24 pro debitore solvente, quam rebus 25 pro numerata pecunia consentiente creditore datis, tolli paratam obligationem. S. Calend. Dec. *Sirmii*, AA. COSS.

18. Iidem AA. & CC. Domitio.

INquisitio veritatis tolli non potuit, quod chirographa, quæ fecerat procurator tuus, recepta, tibique restituta ab ipsius herede proponas, cum subscriptione procuratoris significante, *quod nihil creditoribus debeatur:* cum nihil prohibeat, & creditoribus satisfactum [esse,] & non vestræ pecuniæ, sed ipsius, cui negotium gerendum mandaveras, processisse solutionem. S. Id. Febr. CC. COSS.

19. Iidem AA. & CC. Diogeni.

SI actore 26 [servo,] tam mutuis dandis pecuniis, quam debitis accipiendis præposito, in hoc, quod susceperas, ejus dominæ per ipsum satisfecisti: instrumentum inane 27 solutione celebrata nihil tibi nocere potest. Aliter enim solventes servo de actione dominæ liberare se minime possunt. S. 5. Idib. Octobr. CC. COSS.

20. Iidem AA. & CC. Eucrati.

SI operas certi servi pro pecunia sumpta sibi in debitum compensare placuit creditori: his secundum conventionis fidem præstitis, de mancipio restituendo pacti tenor servari debet. S. 5. Calend. Novembr. *Hadrianopoli*, CC. COSS.

21. Iidem AA. & CC. Rufo.

INterest multum, utrumne spe 28 futuræ numerationis suscepisse te, quod instrumento continetur, scripsisti, an accepta minore quantitate tantum, quantum lectio probat, in scriptura conferri placuit: Nam superiore quidem casu residui petitio debiti manet integra: posteriore vero consensu transactionis 29 finitis stare convenit. S. 3. Non. Dec. CC. COSS.

22. Iidem AA. & CC. Grato.

INductum 30, (id est, cancellatum) necne sit chirographum, vestram solutionem semel debiti causa factam, ei, qui exigendi potestatem habuit, probantium, nihil interest. S. 5. Id. Dec. CC. COSS.

23. Iidem AA. & CC. Vacio.

SI literarum 31 Auxenonis contemplatione, quas ad Aristonem de numeranda tibi pecunia dederat, recepisse te scripsisti debitum ab Aristone, mandato non impleto, cum petitio debiti maneat integra, nihil legitimam exactionem impedire potest. S. 15. Cal. Jan. *Nicomediæ*, CC. COSS.

24. Iidem AA. & CC. Rufino.

CUm pro pecunia, quam [mutuo] acceperas, secundum placitum Evandro te fundum 32 dedisse profitearis: ejus industriam 33, vel eventum meliorem tibi, non ipsi prodesse, contrarium non postulaturus, si minoris distraxisset, non juste petis. S. 7. Calend. Jan. *Nicomediæ*, CC. COSS.

25. Iidem AA. & CC. Aureliano.

SOlutionem asseveranti 34 probationis onus incumbit: quo facto, chirographum condicere potest. S. 3. Calend. Jan. *Nicomediæ*, CC. COSS.

TIT. XLIV.
DE ACCEPTILATIONIBUS. 1

1. Imp. ANTONINUS A. Apronio.

JAm tibi scripsi, posse apud judicem quæri, an solennibus 2 verbis tutoris 3 auctoritate interveniente, soror tua acceptilatione debitorem suum liberavit: quare si in repetenda pecunia, quam exsolvit, diversa pars perseveraverit: uteris defensionibus competentibus. PP. 3. Id. Febr. DUOBUS ASPRIS COSS. 213.

2. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Claro.

SI donationis 4 gratia novatione facta per acceptilationem præstitisti liberationem, omnis agendi via perempta est. S. 6. Calend. Januar. AA. & CC. COSS.

3. Iidem AA. & CC. Demetriæ.

PEr Aquilianam 5 stipulationem pacto subditam, obligatione præcedente sublata, & acceptilatione, quæ fuit inducta, perempta: ei, qui ex nulla causa restitui potest 6, omnis agendi via præcluditur. S. 5. Calend. Decembr. CC. COSS.

TIT. XLV.
DE EVICTIONIBUS. 1

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Munitio.

EMptor hereditatis rem à possessoribus sumptu ac periculo suo persequi debet. Evictio quoque non præstatur in singulis [rebus,] cum hereditatem jure venisse constet, nisi aliud nominatim inter contrahentes convenit. PP. 6. Calend. Mart. SEVERO A. 3, & VICTORINO COSS. 201.

2. Iidem AA. Quartæ.

QUoniam avus tuus, cum prædia 2 tibi donaret, de evictione eorum cavit: potes adversus coheredes tuos ex causa stipulationis consistere ob evictionem prædiorum, pro portione scilicet hereditaria. † Nudo 3 autem pacto interveniente, minime donatorem hac actione teneri, certum est. PP. 2. Calend. Mart. ANTONINO A. 2. & GETA 2. COSS. 206.

(21. *l.* 6. *supr.* *l.* 23. *infr. eod.* *l.* 6. *supr. de compensation.* v. *l. ult.* §. 3. *ff. de condict. indeb.* (22. v. *l.* 2. *infr. de apoch.* *l. ult. supr. si cert. pet.* (23. Vide tamen *l.* 7. *supr. de remiss. pign.* (24. *l.* 39. *ff. de negot.* *l.* 23. *ff. h. t.* *Inst. quib. mod. toll. oblig. in princ.* (25. v. *l.* 24. *infr.* *l.* 10. *l.* 16. *supr. h. t.* *l.* 9. *supr. de rescind. vend.* *l.* 8. *l.* 10. *supr. si cert. pet.* *l.* 2. *l.* 3. *infr. de veter. numism.* (26. *l.* 4. *supr.* *l.* 49. *vers. tutori. ibi, vel servo actori. ff. h. t.* (27. Adde *l.* 5. *in fin. supr. depos.* *l. ult. supr. ad exhibend.* *l.* 2. *supr. de condict. ex lege.* (28. v. *l.* 6. *supr. h. t.*

(29. v. *l.* 24. *l.* 31. *supr. de transact.* (30. v. *l.* 1. *ff. de his quæ in testam. delent.* (31. Fac. *l.* 13. *l.* 21. *supr. h. t.* (32. Adde *Nov.* 4. *c.* 1. (33. Fac. *l.* 2. *l.* 8. *supr. de rescind. vend.* (34. *l.* 1. *supr.* *l.* 2. *l.* 8. *ff. de probat.*

TIT. XLIV. (1. *Lib.* 46. *D.* 4. (2. v. §. 1. *Inst. quib. mod. toll. oblig.* (3. v. *l.* 13. §. 10. *ff. h. t.* *l.* 27. §. 2. *ff. de minor.* (4. v. *l.* 9. *ff. de præscript. verb.* (5. *l.* 13. *supr. tit. prox.* *l.* 4. *l.* 15. *l.* 32. *l.* 40. *supr. de transact.* *l.* 27. *ff. de donat.* §. 2. *Inst. quib. mod. toll. oblig.* (6. *l.* 4. *l.* 5. *ff. de transact.*

TIT. XLV. (1. *Lib.* 21. *D.* 2. (2. Adde *l.* 18. *in fin. ff. de donat.* (3. v. *l.* 7. *ff. de pactis.*

3. Iidem AA. Aureliano.

QUi rem emit, & poſt poſſidet, quamdiu 4 evicta non eſt, auctorem ſuum propterea, quod aliena, vel obligata res dicatur, convenire non poteſt. PP. 8. Calend. Auguſt. FAUSTINO & RUFINO COSS. 211.

4. Imp. ANTONINUS A. Georgio.

SI prædium 5 tibi pro ſoluto datum [eſt, quod] aliis creditoribus fuerat obligatum: cauſa pignoris mutata non eſt. Igitur ſi hoc jure fuerit evictum, utilis tibi actio contra debitorem competit. Nam hujuſmodi contractus vicem 6 venditionis obtinet. PP. 11. Calend. Auguſt. DUOBUS ASPRIS COSS. 213.

5. Idem A. Petroniæ.

EX [his] prædiis, quæ mercata es, ſi aliqua à venditore obligata, & necdum tibi tradita ſunt: ex empto actione conſequeris, ut ea à creditore liberentur. 7 Idem etiam fiet, ſi adverſus venditorem ex vendito 8 actione pretium petentem, doli exceptionem oppoſueris. PP. 15. Calend. Octobr. DUOBUS ASPRIS COSS. 213.

6. Imp. ALEXANDER A. Octavio.

NOn dubitatur, & 9 ſi ſpecialiter venditor evictionem non promiſerit, re evicta ex empto competere actionem. PP. 8. Id. Mart. ALEXANDRO A. COS. 223.

7. Idem A. Hilariano.

AUctore laudato, ſi evicta res eſt, fidejuſſorem [etiam 10 ſi agi cauſam ignoraverit) conveniri evictionis nomine poſſe non ambigitur. PP. 3. Non. April. ALEXANDRO A. COS. 223.

8. Idem A. Clementino.

EMptor 11 fundi, niſi 12 auctori aut heredi ejus denunciaverit: evicto prædio, neque ex ſtipulatu, neque ex dupla, neque ex empto actionem contra venditorem vel fidejuſſorem ejus habet. Sed & ſi 13 judicio emptor non adfuit, aut præſens per injuriam 14 Judicis victus eſt, abſente auctore vel fidejuſſore: regreſſum adverſus eum non habet. PP. 8. Id. Decembr. ALEXANDRO A. COS. 223.

9. Idem A. Terentio.

SI controverſia tibi poſſeſſionis, quam bona fide te emiſſe allegas, ab aliquo movetur: auctori heredive ejus denuncia (14): & ſi quidem obtinueris, habebis, quod emiſti. Sin autem evictum fuerit, à venditore ſucceſſoreve ejus conſequeris, quanti 15 tua intereſt: In quo continetur etiam eorum perſecutio, quæ in rem emptam à te, ut melior fieret, erogata ſunt. PP. 2. Cal. Jan. ALEXANDRO A. COS. 223.

10. Idem A. Largo.

SI fines 16 agri venditor demonſtravit, & legem dixit: *intra eos neminem ingreſſurum:* ſi quid inde evincatur, periculo fit auctoris. Quod ſi finibus ſuis 17, quos demonſtravit, agrum vendidit, lis finalis 18 ad venditorem non pertinet. PP. 7. Cal. Decembr. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

11. Idem A. Clementi.

EXceptione doli recte eum 19 ſubmovebis, quem ab auctore tuo fidejuſſorem accepiſti, ſi ejus nomine controverſiam refert, quaſi per uxorem ſuam, antequam tu emeres, comparaverit: qui venditioni adeo conſenſum 20 dedit, ut ſe etiam pro evictione obligaverit. PP. Non. Febr. POMPEJANO & PELIGNO COSS. 232.

(4. v. *l.* 74. §. 2. *ff. h. t. l.* 1. *pr. verſ. itaque. ff. de rer. perm.* vide tamen *l.* 24. *infr. h. t. l.* 30. *in fin. ff. de act. empt.* (5. v. *l.* 17. *ſupr. de ſolut.* (6. v. *l.* 44. *ff. d. t.* adde *Nov.* 4. (7. *l.* 41. *ff. de contrah. empt. l.* 1. *l.* 52. §. 1. *ff. de act. empt.* (8. Fac. *l.* 13. §. 19. *ff. de act. empt.* (9. v. *l.* 25. *in fin. infr. & l.* 2. *l.* 19. *ff. h. t. l. ult. ſupr. de comm. rer. alien.* adde *l.* 12. *ſupr. de contrah. empt.* (10. Adde *l.* 18. *in fin. infr. & l.* 41. §. 2. *ff. h. t.* (11. *l. ſi dictum.* 56. §. *ſimili modo.* 5. *ff. eod.* (12. Adde *l.* 9. *l.* 20. *infr. & l.* 53. *in fin. ff. eod.* (13. v. *l.* 55. *ff. eod. l.* 1. *ſupr. de periculo & comm.* (14. v. *l.* 15. *infr. & l.* 51. *ff. h. t.* (14.) *l.* 8. *ſupr. eod.* (15. v. *l.* 17. *l.* 21. *in fin. l.* 29. *in fin. infr. eod.* (16. Adde *l.* 45. *ff. eod.* (17. Fac. *l.* 74. *in fin. ff. eod.* (18. v. *l.* 5. *ſupr. fin. regund.* (19. v. *l.* 13. *l.* 14. *infr. & l.* 17. *ff. h. t.* excip. *l. ult. infr. eod.* (20. Fac. *l.* 7. *ſupr. quod cum eo.*

12. Imp. GORDIANUS A. Philippo.

SIve in libertatem evictus eſt ſervus, quem mercatus es, ſive, cum comparares, convenit, *ut ſi qua quæſtio nomine ejus relata eſſet, & ſi necdum 21 evictus eſſet, tu pretium recuperares:* Præſes provinciæ, quod tibi præſtandum animadverterit, reſtitui jubebit. PP. 7. Id. Mart. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

13. Idem A. Zoilo.

SI ob cauſam judicati 22 pignora capta ſunt ex ejus auctoritate, cui præcipiendi jus fuit, eaque, de quibus complecteris, tu mercatus es: fruſtra ab ea, quæ condemnata eſt, vel quæ in ejus locum ſucceſſit, eorum refertur quæſtio: quandoquidem 23, & ſi evictio eorum ab alio ſubſecuta fuiſſet, adverſus eos debuiſſe dari actionem, quibus pretii ſolutio proficit, rectiſſime reſponſum eſt. PP. 16. Calend. Junii, GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

14. Idem A. Secundino.

SIve poſſeſſio venditoris fuit: filius ejuſdemque patris heres fruſtra quæſtionem movet: ſive non patris, ſed filii ejus poſſeſſio fuit, de qua jure hereditario 24 auctor 25 laudari poteſt, controverſiam movere non poteſt. PP. 14. Cal. Auguſt. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

15. Imp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Menandro.

SI non injuria 26 Judicantis, ſed juris ratione ſuperatus es, pignus ob evictionem acceptum ſolenniter perſequi potes. PP. Cal. Auguſt.

16. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Alexandro & Diogeni.

SUper empti agri quæſtione diſceptabit Præſes provinciæ: &, ſi portionem diverſæ partis eſſe cognoverit, impenſas 27, quas ad meliorandam rem vos erogaſſe conſtiterit, habita fructuum ratione, reſtitui vobis jubebit. Nam ſuper pretio evictæ portionis 28 non eum, qui dominium evicerit, ſed auctricem conveniri conſequens eſt. P. P. 10. Cal. Jul. ipſis 4. & 3. AA. COSS. 290.

17. Iidem AA. Mutiano.

SI cum quæſtio tibi ſuper eo, quem comparaveras, moveretur, auctorem tuum certum feciſti 29, nec 30 citra Judicis diſceptationem eum, quem emeras, tradidiſti: Præſes provinciæ in damnis 31, quæ te toleraſſe meminiſti, medelam juris adhibebit. PP. 5. Id. Nov. ipſis 4. & 3. AA. & COSS. 290.

18. Iidem AA. & CC. Eutychio.

SI ſtatus tibi ſuper homine venundato mota quæſtio eſt, ſolennibus, quæ juris admittit ratio, interpoſitis: ſi 32 ſecundum libertatem fuerit lata ſententia, poteris de evictione [ejus, quem comparaveras,] ſi neſciens ejus conditionem comparaſti, ſine aliqua dubitatione auctorem, vel ejus fidejuſſores, heredesve eorum convenire. Quod ſi fuiſſe ſervum ſententia declaraverit, intelligis ad venditorem te reverti non poſſe.

19. Iidem AA. & CC. Theodoro.

SI obligata prædia venundediſti, & longi temporis præſcriptione 33 ſolita emptores 34 ſe tueri poſſunt: evictionis periculum timere non potes. S. 2. Cal. Maji, AA. COSS.

20. Iidem AA. & CC. Solidio & aliis.

SI parentes veſtri mancipia venundederunt, & quæſtio dominii mota eſt: emptoribus adeſſe ac defendere cauſam non prohibemini. Quod ſi eis hæc etiam evicta ſunt, inſtauratio litis ex perſona veſtra, ſi appellationem non interpoſuiſtis, contra jus deſideratur. Empti ſane judicio pro evictione ſi conveniri cœperitis, nec 35 vobis negotium, ut defendatis, denunciatum probetur: intelligitis, quatenus voſmetipſos tueri debeatis. S. 6. Calend. Jul. AA. COSS.

21. Iidem AA. & CC. Heliodoro.

EMpti 36 actio longi temporis præſcriptione non ſubmovetur 37, licet poſt multa ſpatia rem evictam emptori fuerit comproba-

(21. *l.* 3. *ſupr. h. t.* (22. *l.* 74. §. 1. *ff. eod. l.* 46. *ff. de adquir. rer. dom.* (23. *l.* 11. *ſupr. h. t.* (24. *l.* 9. *ſupr. eod.* (25. *d. l.* 11. (26. *l.* 8. *in fin. ſupr. l.* 51. *ff. eod.* (27. *l.* 9. *in fin. ſupr. eod. l.* 45. §. 1. *ff. de act. empt.* (28. *l.* 10. *ſupr. h. t.* (29. *l.* 8. *l.* 9. *ſupr. eod.* (30. v. *l.* 56. §. 1. *ff. eod.* (31. *d. l.* 9. *verſ. ſin autem.* (32. *d. l.* 9. *l.* 21. *in fin. infr. eod.* (33. v. *d. l.* 21. *in pr.* (34. *l.* 54. *in pr. ff. eod. l.* 2. *in fin. ſupr. de reb. alien. non alien.* (35. *l.* 8. *ſupr. h. t.* (36. v. *l.* 25. *infr. eod.* (37. Immo vide *l.* 19. *ſupr. eod.* ſed junge *l. ult. ſupr. de longi tempor. præſcr. quæ pro libert.*

tum.

tum. Si itaque is, quem te comparasse commemoras, nunc in libertatem proclamet, interpellare venditorem, sive successorem ejus debes; ut tibi assistant, causamque instruant. Quem si *liberum* 38 *esse*, vel *servum non esse* fuerit pronunciatum: nec te conventione remisisse periculum evictionis fuerit comprobatum, Præses provinciæ, si res integra est, quanti tua 39 interest, restitui tibi providebit. S. 11. Cal. Aug. *Serdicæ*, AA. COSS.

22. Iidem AA. & CC. Julio.

CUm tibi liberum venundatum fundum ab auctore proponas: si ex antecedente obligatione, quod debebatur, jure solvisti, stipulationem, quam subjectam emptioni de indemnitate proponis, ipsius conceptio commissam, manifeste declarat. S. 7. Cal. Septembr. *Viminacii*, AA. COSS.

23. Iidem AA. & CC. Eustochiæ.

CUm successores 40 etiam venditoris pro evictione teneri possint, si velut obligata sibi Respublica Thessalonicensium pignoris instituat jure persequi, quæ comparasti, auctoris heredibus quocunque gradu constitutis adsistere negotio denuncia. Quod sive præsentibus his fundus, quem emisti, fuerit evictus, sive absentibus postea, quanti 41 tua interest, rem evictam non esse, teneri, non quantum pretii nomine dedisti, si aliud non placuit, publice notum est. S. 2. Cal. Januar. *Sirmii*, AA. COSS.

24. Iidem AA. & CC. Eutychio.

SI post perfectam venditionem ante 42 pretium numeratum, rei venundatæ mota fuerit quæstio, vel mancipia vendita proclament in libertatem, cum in ipso limine contractus immineat evictio: emptorem, si 43 satis ei non offeratur, ad totius vel residui pretii solutionem non compelli, juris auctoritate monstratur. Unde cum parte pretii numerata, domus, quam emisti, tibi velut pignoris jure obligatæ, ne ad emptionem accederes, denunciatum ab aliquo proponas, Judex tibi, quæ ex emptione veniunt, præstari providebit. S. 6. Cal. Februar. *Sirmii*, CC. COSS.

25. Iidem AA. & CC. Saturninæ.

SI tibi liberam Saturninus, conditionem ejus ignorans distraxit, ac nunc eam defendit in libertatem, hac libera pronunciata, venditorem vel ex stipulatione duplæ, quantum 44 in hanc deductum est, vel empti 45 actione, quanti 46 tua interest, convenire potes. S. Idib. Februar. AA. COSS.

26. Iidem AA. & CC. Neoni.

SI quis tibi servum vendidit, postquam is rebus humanis exemptus 47 est, cum evictionis periculum finitum sit, à te conveniri non potest. S. 2. Cal. April. *Sirmii*, CC. COSS.

27. Iidem AA. & CC. Theophilo.

SI fundum sciens 48 alienum, vel obligatum comparavit Athenocles, neque quicquam de evictione convenit 49: quod eo nomine dedit, contra juris poscit rationem. Nam si ignorans, desiderio tuo juris forma negantis hoc reddi refragatur. S. 15. Cal. Octobr. CC. COSS.

28. Iidem AA. & CC. Maximiano, & aliis.

EMptori etiam venditoris 50 jura prodesse non ambigitur. Si igitur vobis propter rei proprietatem mota fuerit quæstio: tam propriis, quam venditoris defensionibus uti poteris. S. 3. Non. Octobr. * *Scuppis*, CC. COSS.

29. Iidem AA. & CC. Rheso.

SI permutationis 51 gratia prædia curatoribus quondam fratris tui mater tua dedit: his, quæ in eorum vicem accepit, posteaquam ad defensionem fuerit denunciatum 52, vel cum eorum non haberet facultatem, evictis, quanti 53 interest, eos conveniri posse, rationis est. S. Id. Decembr. *Nicomediæ*, CC. COSS.

30. Iidem AA. & CC. Hastio.

NOn ex eo, quod duplum [is,] qui à matre [tua] mancipium comparavit, evictionis nomine stipulatus est, alienæ rei scientia convincitur: nec opinio ejus ex hoc læditur, ut malæ fidei emptor existimetur. Aliis itaque hoc indiciis, si vis, probare debes. S. Id. Decembr. AA. COSS.

31. Iidem AA. & CC. Agatoni.

HEredem fidejussoris rerum, pro quibus defunctus apud emptorem intercesserat pro venditore, factum ejus, cui successit, ex sua persona dominium vindicare non impedit: scilicet evictionis causa durante actione. S. 18. Cal. Januar. CC. COSS.

TIT. XLVI.
CREDITOREM EVICTIONEM [PIGNORIS] non debere.

1. Imp. ALEXANDER A. Publicio.

CUm jure 1 creditoris propter fisci debita prædium obligatum Procurator meus venundedit, evictio non debetur: quia & privatus creditor eodem jure utitur: nisi 2 nominatim hoc repromissum à privato fuerit creditore. Si tamen fiscus in jus alterius creditoris successit, emptori non justa nomine fisci movetur controversia: sive quia potior fuerat, quando vendebat, sive quia infirmior: quoniam hoc 3 utique præstare debet, qui pignoris jure vendit, potiorem se cæteris esse creditoribus. PP. 15. Cal. Nov. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

2. Imp. GORDIANUS A. Sabinæ.

SI à creditrice jure pignoris fundos obligatos pater tuus comparaverat: evictis prædiis ita demum petitionem adversus creditricem habere jure potes, si vel cum vendidit, de evictione rei promisit 4: vel etiam dolo malo, cum sciens prudensque esset rem sine 5 vitio non esse, eam patri tuo, cui successisti, venundedit. Nam sicuti genus hujusmodi contractus inscium creditorem vinculo evictionis non adstringit: ita eum, qui fraudem admisit, vel decepit, non excusat. PP. 7. Id. April. SABINO 2. & VENUSTO COSS. 241.

TIT. XLVII.
DE PATRIA 1 POTESTATE. 2

1. Impp. ANTONINUS & VERUS AA. Titio.

SI filium tuum in potestate tua esse dicis, Præses provinciæ æstimabit, an audire te debeat: cum diu passus sis, ut patrisfamilias res ejus agi per eos, qui testamento matris tutores nominati fuerunt. PP. sine die & Consule.

2. Imp. ANTONINUS A. Maroniæ.

EJus 3, quod in potestate patris agens habuisti, dominium ad patrem tuum pertinuit, extra ea, quæ non acquiruntur. PP. 15. Cal. Mart. LÆTO 2. & CEREALE COSS. 216.

3. Imp. ALEXANDER A. Artemidoro.

SI filius tuus in potestate tua est, res acquisitas tibi alienare non potuit. Quem, si pietatem patri debitam non agnoscit, castigare jure patriæ potestatis non prohiberis: acriore remedio usurus, si in pari contumacia perseveraverit; eumque Præsidi 4 provinciæ oblaturus, dicturo sententiam, quam tu quoque dici volueris. PP. 6. Idib. Decembr. ALBINO & MAXIMO COSS. 228.

4. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Calæ.

COngruentius quidem videtur, intra 5 domum inter te ac filios tuos, si quæ controversiæ oriuntur, terminari. Sed si ita res fuerit, ut [pro] injuriis eorum & ad jus experiendum, & ad vindictam processeris, aditus Præses 6 provinciæ super disceptationibus quidem pecuniariis consuetum exerceri jubebit ordinem juris: reverentiam 7 autem debitam exhibere matri filios coget. Et si provectam ad inclementiores injurias improbitatem deprehenderit,

(38. *l.* 18. *supr. h. t.* (39. *l.* 9. *vers. sin autem. supr. eod.* (40. *d. l.* 9. *vers. sin autem.* (4 *d. vers. sin autem. l.* 70. *ff. eod.* (42. *l.* 18. §. 1. *ff. de peric. & commodo rei vend.* (43. *l. ult.* §. 1. *ff. de rescind. vendit. d. l.* 18. §. 1. (44. *l.* 74. *pr. ff. h. t.* (45. *l.* 6. *l.* 21. *supr. eod.* (46. *l.* 9. *vers. sin autem. supr. eod.* (47. *l.* 21. *pr. ff. eod.* (48. *l.* 7. *in fin. supr. commun. utriusque judic. l. ult.* §. *ult. supr. commun. de legat.* (49. *d. l.* 7. *in fin. l.* 4. §. 5. *ff. de doli mali & met. except.* (50. *l.* 76. §. 1. *ff. de contrah. empt. l.* 156. §. 2. & 3. *ff. de reg. jur.* (51. *l.* 1. *in fin. supr. de rer. permut.* fac. *l.* 4. *in fin. supr. h. t.* (52. *l.* 8. *supr. eod.* (53. *l.* 9. *vers. sin autem. supr. eod.*

TIT. XLVI. (1. *l.* 11. §. 16. *ff. de action. empt. l.* 10. *ff. de distract. pign.* (2. *l. ult. infr. h. t.* (3. *l.* 11. §. 13. *ff. de action. empt.* (4. *l.* 1. *supr. h. t.* (5. *d. l.* 11. §. 16.

TIT. XLVII. (1. Adde *Nov.* 81. *l.* 11. *ff. de liber. & posthum.* (2. *Lib.* 1. *Inst.* 9. (3. Confer. §. 1. *Inst. per quas person. cuique. & tit. supr. de bon. quæ liber.* (4. *l.* 4. *infr. h. t. l.* 2. *ff. ad leg. Corn. de sicar.* (5. Adde *l.* 17. *in pr. ff. de furt.* (6. *l.* 3. *supr. h. t.* (7. *l.* 5. *infr. eod.*

rit, læsam pietatem severius vindicabit. PP. 15. Cal. Jun. ÆMILIANO & BASSO COSS. 260.

5. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA.
Donato.

FIlia tua non solum reverentiam 8, sed etiam subsidium 9 vitæ ut exhibeat tibi, Rectoris provinciæ auctoritate compelletur. PP. Cal. Mart. DIOCLETIANO 3. & MAXIMIANO AA. COSS. 287.

6. Iidem AA. Hermogeni.

ABdicatio, quæ Græco more ad alienandos liberos usurpabatur, & ἀποκήρυξις dicebatur, Romanis legibus non comprobatur. PP. 17. Cal. Dec. MAXIMIANO A. 2. & JANUARIO COSS. 288.

7. Iidem AA. & CC. Duplianæ.

SI maritus tuus, licet 10 militans, in patria potestate constitutus filium [ex] legitimis suscepit nuptiis, eum in potestate avi perseverasse non ambigitur. S. 2. Non. April. CC. COSS.

8. Iidem AA. & CC. Æmilianæ.

Libertos 11 exemplo ingenuorum filios suos post libertatem ex legitimis nuptiis natos, in potestate habere, non est prohibitum. S.16. Cal. Maji, *Sirmii*, CC. COSS.

9. Iidem AA. & CC. Niconagoræ.

NEc filium *Negare* cuiquam esse liberum, Senatusconsulta 12 de partu agnoscendo, ac denunciata 13 pœna, item, præjudicium 14 Edicto perpetuo propositum, & remedium 15 alimentorum apud Præsidem majori trimo petenti, nomine ejus monstratum, jure manifesto declarant. S. 5. Cal. Maji, *Sirmii*, CC. COSS.

10. Imp. CONSTANTINUS A. ad
Maximum P. V.

Libertati à majoribus tantum impensum est, ut patribus, quibus jus 16 vitæ in liberos, necisque potestas [olim] erat permissa, libertatem eripere 17 non liceret. Dat. 15. Calend. Jun. *Thessalonicæ*, SEVERO & RUFINO COSS. 323.

TIT. XLVIII.
DE ADOPTIONIBUS. 1

1. Imp. GORDIANUS
A. Martiæ.

HI, qui in aliena potestate sunt, juxta jus civile non nisi apud eum, apud quem plena legis 2 actio est, adoptari possunt. PP. Cal. Jun. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA.
Timotheo.

IMpuberem 3, quem ad vicem naturalis sobolis arrogare desideras, si hi, qui sanguinis 4 necessitudine [sibi] junguntur, id ei expedire apud Præsidem provinciæ confirmaverint, filium habebis: ita ut bonorum tuorum quarta 5 pars tam in postremo judicio tuo, quam si à te emancipatus fuerit, ei præbeatur, & super patrimonio ejus idoneis fidejussoribus 6 datis servo publico caveatur: ne sub copulandæ adoptionis obtentu, in facultates ejus, quæ ei diligenti provisione servandæ sunt, irruas. Arrogatio etenim ex indulgentia Principali facta, perinde valeat apud Prætorem vel Præsidem intimata, ac si per populum jure antiquo facta esset. PP. 5. Id. Mart. MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

3. Iidem AA. Martiano.

CUm eum, quem arrogaveris, libertum 7 tuum esse profitearis, nec ullam idoneam causam precibus addideris, id est, *quod* 8 *liberos non habeas*: intelligis juris auctoritatem desiderio tuo refragari. PP.16. Calend. Jul. MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

4. Iidem AA. & CC. Proculiano.

ADoptio non tabulis, licet per tabellionem conficiendis, sed solenni juris ordine apud Præsidem solet copulari. PP. Cal. Septembr. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

5. Iidem AA. & CC. Syræ.

MUlierem 9 quidem, quæ 10 nec suos filios habet in potestate, arrogare non posse, certum est. Verum quoniam 11 in solatium amissorum tuorum filiorum, privignum 12 tuum cupis vicem 13 legitimæ sobolis obtinere: annuimus votis tuis secundum ea, quæ annotavimus: & eum perinde atque ex te progenitum, ac vicem naturalis legitimique filii habere permittimus. PP. 3. Non. Decembr. *Triballis*, TIBERIANO & DIONE COSS. 291.

6. Iidem AA. & CC. Meliano.

ARrogationes eorum, qui sui 14 juris sunt, nec in Regia Urbe, nec in provinciis, nisi [ex] Rescripto Principali fieri possunt. PP. 6. Non. April. *Byzantii*, CC. COSS.

7. Iidem AA. & CC. Attico.

IN adoptionem quidem alienæ civitatis civi recte dato additur 15, non mutatur patria: ac propterea jus originis in honorum ac munerum obsequio per adoptionem non minui, perspicis. S. 11. Cal. Februar. *Sirmii*, CC. COSS.

8. Iidem AA. & CC. Isioni.

IN adoptionem patre, in cujus est potestate, filiam dante, matris 16 patronus adoptare non prohibetur. Nam sui juris arrogatio fœminæ, nisi ex nostro Rescripto, nunquam procedit. S. 5. Id. Februar. CC. COSS.

9. Iidem AA. & CC. Marino.

ADoptatum, licet ex beneficio nostro, emancipatione 17 solenni, separare à familia sua pater adoptivus minime prohibetur.

10. Imp. JUSTINIANUS A.
Juliano P. P.

CUm in adoptivis filiis, qui filiifamilias constituti, à patribus naturalibus aliis in adoptionem dantur: antiquæ sapientiæ incidit quædam dubitatio, si oporteret talem filium, qui præteritus à naturali patre fuerat, habere contra ejus testamentum de inofficioso actionem (quam Papinianus quidem negat, Paulus autem sine effectu derelinquit, Martianus vero distinguit, ne ex hac causa utriusque patris perderet successionem, naturalis quidem, voluntate ejus circumventus, adoptivi propter egestatem, quam forte habebat (& iterum aliud vitium erat exortum: (si enim post patris naturalis obitum, pater adoptivus per emancipationis modum jus adoptionis dissolvisset, nulla spes ei remanebat: neque [enim] contra patris naturalis voluntatem, quia mortis ejus tempore in aliena fuerat familia constitutus: neque contra adoptivum patrem, quia per emancipationem ejus familia exemptus est) ideo talem dubitationem [resecantes,] & tale vitium corrigentes, sancimus 18 per adoptionem quidem ad extraneam personam factam, jura naturalis patris minime dissolvi, sed ita eum permanere, quasi non fuisset in alienam familiam translatus. Cum enim tanta fragilitas est adoptionis, ut possit in ipso die & filius fieri, & extraneus per emancipationem inveniri: quis patiatur jura patris naturalis nexu divino copulata, ludibrio defraudari? Cum in hoc casu & contradicendi 19 filio ex jure veteri detur licentia, & invitus 20 transire ad aliam non cogitur familiam. Omnia igitur (secundum quod jam disposuimus, cum ad extraneum patrem filius per adoptionem transfertur) maneant integra jura, sive ad 21 inofficiosi querelam, sive ad alias omnes successiones, sive ab intestato, sive ex testamento, quæ liberis deferuntur: ut ipse possit & prodesse patri naturali, & ab eo naturalia debita percipere. Si vero pater naturalis avo materno 22 filii sui, vel si ipse fuerit emancipatus, [etiam] avo paterno, vel proavo simili modo paterno, vel materno filium suum dederit in adoptionem: in hoc casu, quia in unam

(8. *l.* 4. *vers. sed si. in fin. supr. eod.* (9. *l.* 1. *supr. de alendis liber.* (10. *l.* 3. *infr. de castrensi pecul.* §. 4. *Inst. quib. mod. jus patr. potest.* (11. *l.* 7. *supr. de suis & legit. l.* 2. *supr. de serv. reipubl.* (12. *l.* 3. §. 1. *ff. de agnosc. & alend. liber.* (13. *l.* 1. §. 4. *ff. d. t.* (14. §. 13. *Inst. de action.* (15. *l.* 5. *ff. de agnosc. & alend. liber.* (16. *l.* 11. *in fin. ff. de liber. & posth.* (17. *l.* 12. *supr. de oblig. l.* 1. *supr. de patrib. qui filios suos distrax. l. ult. ff. quæ res pignori.*

TIT. XLVIII. (1. *Lib.* 1. *D.* 7. *Lib.* 1. *Inst.* 11. adde *Nov.* 74. *c.* 3. (2. *l.* 4. *ff. h. t. l.* 2. *l.* 3. *ff. de offic. procons. l.* 1. *ff. de offic. jurid.* (3. §. 3. *Inst. h. t.* (4. Fac. *l.* 17. §. 1. *ff. eod.* (5. d. §. 3. *Inst. & l.* 22. *pr. ff. eod.* (6. *l.* 17. *in fin. l.* 18. *ff. eod.* (7. Confer. *l.* 8. *infr. eod.* (8. Fac. *l.* 15. §. 2. *l.* 17. §. 3. *ff. eod.*

(9. §. 10. *Inst. eod. l.* 29. §. 3. *ff. de inoff. testam. l.* 8. *supr. de præscr. longi temp.* (10. §. 3. *Inst. de hered. qualit. & differ. Nov. Leon.* 27. *circa fin.* (11. Abrog. d. *Nov. Leon.* 27. (12. *l.* 32. *in fin. ff. h. t.* (13. *l.* 2. *supr. eod.* (14. *l.* 1. *in fin. l.* 2. *in pr. ff. eod.* (15. Adde *l.* 35. *ff. eod. l.* 15. §. *fin. l.* 17. §. 9. *ff. ad municip.* (16. Confer. *l.* 3. *supr. h. t.* (17. *infr. de emancipat.* §. 6. *Inst. quib. mod. jus patr. potest.* (18. §. 2. *Inst. h. t.* §. 5. *in fin. Inst. de exhered. liber.* §. 14. *vers. hoc solito. Inst. de hered. quæ ab intest.* (19. §. 8. *Inst. quib. mod. jus patr. potest.* (20. *l.* 5. *ff. h. t.* (21. §. 1. *Inst. de inoffic. testam.* (22. §. 2. *vers. si vero. Inst. h. t.*

perso-

personam concurrunt & naturalia, & adoptionis jura, maneat stabile jus patris adoptivi, & naturali vinculo copulatum, & legitimo adoptionis modo constrictum: & ad eum solum respiciat filius, cui eum & natura aggregavit, & lex per adoptionem assignavit: & Papiniani sententia in hac specie procedat, & ad eam tantummodo filius adoptivus spem totam extendat, & non patris naturalis successionem molestare concedatur: sed avita & proavita tantummodo reverentia protegatur: eique acquirat, quæ possunt acquiri & prodesse. Et is ei solus pater intelligatur, quem lex fecit, & natura non dereliquit. Neque enim Martiani distinctioni locum esse in hoc casu invenimus, ubi nullius circumventionis 23 suspicio potest aliquam sibi vindicare licentiam, avita & proavita affectione hæc omnia resecante: sed hæc omnia manere integra, nisi avus & proavus emancipatum fecerint filium adoptivum: tunc etenim necesse est iterum ad patrem naturalem eum reverti: cum emancipationis interventu adoptio in quacunque persona facta dissolvitur. §. 1. Sed ne articulum adoptionis in extraneam personam factæ, sine lege relinquamus: licentiam damus tali adoptivo patri, id est, extraneo, si voluerit, nihil ei testamento suo relinquere, sed quidquid ei reliquerit, hoc liberalitatis sit, [&] non legitimo vinculo adstrictum. Cum enim per omnia naturæ suæ filium aggregaverimus: manifestissimum est, quod & acquisitiones omnium rerum, quæ ad filiumfamilias pervenerint, secundum leges nostras, non adoptivo extraneo patri, sed naturali usque ad modum ususfructus perveniant, & permaneant in sacris patris naturalis, quasi imaginaria quadam & nova affectione ei acquisita, non pristinæ cognationis deminutione introducta. Sed si quidem remaneat in tali adoptione: nulla interveniente emancipatione, in hoc tantummodo prodesse ei volumus adoptionem, ut non successione ab intestato patris extranei adoptivi defraudetur, sed habeat accessionem fortunæ [ex patris naturalis sibi voluntate acquisitam.] Neque enim ex veteri jure cognationis nexus naturalis patris per adoptionem filio dissolvebatur, sed accedebant jura adoptiva, certis reliquiis ex jure naturali remanentibus: & qui legitimus erat familiæ adoptivæ, is naturali fuerat cognatus. Quis enim materna jura posset abolere, cum videbatur & ex antiquo jure patrem quidem habere adoptivum, matrem autem eam, quam natura cognoscit? Et ideo sancimus, etsi habeat hujusmodi filius jura integra naturæ, attamen, si intestatus pater [extraneus] adoptivus decesserit, habere eum etiam sui heredis jus ad ejus tantummodo successionem: ut non etiam legitima jura ad familiam extranei patris adoptivi habeat, nec ipsa ad eum communionem aliquam habeat, sed quasi extraneus ita ad illam familiam inveniatur. §. 2. Sin autem per emancipationem jura adoptiva fuerint dissoluta, tunc nullus ei penitus regressus ad adoptivum extraneum patrem, etsi moriatur intestatus 24, relinquatur: sed maneat tantummodo patrem naturalem cognoscens, tanquam non fuisset ab initio in adoptionem translatus. §. 3. Quæ autem de aliis adoptivis diximus, hæc sancimus etiam de his, qui ex Sabiniano Senatusconsulto ex tribus 25 maribus fuerant ab extraneo adoptati, nulla penitus differentia inter alios adoptivos, & eos introducenda. §. 4. Quæ in filio diximus in adoptionem à patre dato, hæc & in filia, & in nepote, [&] nepte, & deinceps personis utriusque sexus in sacris patris constitutis extendimus: si tamen tempore mortis avi sui parentes eos, vel eas non antecedant: si enim parentes eos antecedant: (ubi nec imponitur necessitas avo aliquid nepoti, vel nepti relinquere) maneant omnia jura adoptiva [ei] intacta. Hæc enim omnis sanctio de filio & filia, de nepote & nepte, & deinceps personis in sacris constitutis introducta est, ubi dubitabatur, quid statuendum esset, quasi duobus patribus ei, uno ex natura, & altero ex lege, impositis. §. 5. Ubi autem homo sui juris constitutus *per arrogationem*, ex Augusta liberalitate sese dederit in adoptionem, tunc omnia jura patris adoptivi habeat intacta. Cum enim nullum inter patres inducitur discrimen, sit suus heres adoptivus patri arrogatori, & familiæ ejus aggregetur: & omnia, quæ ad filium arrogatum veteres legumlatores introduxerunt, intacta illibataque in eorum personis reserventur. Dat. Calend. Septembr. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

(23. *l.* 67. §. 1. *ff. de ritu nupt.* (24. §. 10. *Inst. de hered. quæ ab intest.* (25. §. 14. *vers. testamento. Inst. d. t. l. ult. in fin. infr. de decur.*

11. Idem A. Juliano P. P.

VEteres circuitus in adoptionibus, quæ per tres emancipationes 26 & duas manumissiones in filiis, aut per unam emancipationem in cæteris liberis fieri solebant, corrigentes sive tollentes, censemus licere parenti, qui liberos in potestate sua constitutos in adoptionem dare desiderat, sine vetere observatione emancipationum & manumissionum hoc ipsum actis intervenientibus apud competentem Judicem manifestare, præsente 27 eo, qui adoptatur, & non contradicente 28, nec non eo, qui eum adoptat. Dat. Cal. Nov. *Constantin.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

TIT. XLIX.
DE EMANCIPATIONIBUS 1 liberorum.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Herennio.

SI lex municipii, in quo te pater emancipavit, potestatem Duumviris dedit, *Ut etiam alienigenæ liberos suos emancipare possint:* id, quod à patre factum est, suam obtinet firmitatem. PP. 3. Non. Decembr. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

2. Iidem AA. & CC. Gennadiæ.

IN emancipationibus liberorum, nec non donationibus 2, non tam scriptura 3, quam veritas considerari solet. PP. 5. Id. Mart. TIBERIANO & DIONE COSS. 291.

3. Iidem AA. & CC. Heliodoro.

NOn 4 nudo consensu patria liberi potestate, sed actu solenni 5, vel casu 6 liberantur: nec causæ, quibus motus pater emancipavit filium, sed actus solennitas quæritur. S. 15. Cal. Octobr. AA. COSS.

4. Iidem AA. & CC. Colonæ.

NEc avus neptem suam liberare potestate cogitur 7, nec 8 in cujusquam injuriam beneficia tribuere, moris est nostri. Dat. Id. Octobr.

5. Imp. ANASTASIUS 9 Constantino PP.

JUbemus licere parentibus, id est, patri, avo paterno [seu] proavo, cæterisque ulterius per masculini sexus personas continua generis serie conjunctis, si liberos, quos habent in potestate propria, id est, filium vel filiam, nepotem seu neptem ex filio, pronepotem seu proneptem, cæterosque itidem per masculini sexus personas continua generis linea sibi conjunctos, per emancipationem, vel absentes, & peregre degentes, vel in iisdem locis seu regionibus, vel civitatibus commorantes, in judicio vero non præsentes, juris sui constituere maluerint: supplicationibus 10 porrectis mereri super hoc divinum oraculum: hocque apud competentem judicem, ad cujus jurisdictionem actus emancipationis pertinet, insinuare 11, superque precibus à semet oblatis apud eum deponere: ut hoc subsecuto, & auctoritate præcedente Principali, plenissimum robur emancipatio sortiatur: & personæ, in quas talis liberalitas collata sit, de aliena potestate quasi à parentibus ex emancipatione manumissæ liberentur: si tamen ipsæ nihilominus sub gestorum 12 testificatione, vel apud eundem judicem, vel apud alium quemlibet proposito parentum suam etiam voluntatem consonare 13, vel ante preces oblatas, & sacros apices promulgatos, vel postea deposuerunt, nisi infantes sint, qui & sine

(26. §. 6. *Inst. quib. mod. jus patr. potest.* §. 1. *Inst. de testam. ordin. l.* 3. §. 1. *ff. de capite minut. l. ult. infr. tit. prox.* (27. *l.* 24. *l.* 25. *in fin. ff. h. t.* (28. *l.* 10. *in pr. supr. l.* 5. *ff. eod.*

TIT. XLIX. (1. *l.* 9. *supr. tit. prox. Lib.* 1. *D.* 7. *Lib.* 1. *Inst.* 12. §. 6. *Nov.* 81. *l.* 5. *supr. de dolo malo. Nov. Leon.* 25. (2. *l. ult. infr. h. t. l.* 8. *infr. de bon. proscript. d. Nov. Leon.* 25. *verf. sed quæ filiis.* (3. v. *l.* 5. *infr. h. t.* vide tamen *d. Nov. Leon.* 25. *vers. cæterum.* (4. Abrog. *d. Nov. Leon.* 25. *in fin.* (5. v. *l. ult. infr. h. t.* (6. *pr.* & §. 1. *Inst. quib. mod. jus patr. potest.* (7. *l.* 31. *ff. de adopt. l.* 92. *ff. de condit. & demonstr. l. pen. in fin. ff. si tabulæ testam. nullæ extab.* §. *ult. Inst. quib. mod. jus patr. potest.* excip. *l. ult. ff. si à parente quis manum. l.* 12. *supr.* de *episcop. audient. l.* 6. *infr. de spectac. lib.* 11. *tit.* 40. (8. v. *l.* 3. *supr. unde vi.* (9. *l.* 18. *supr. de collat. l.* 11. *supr. de legit. hered.* (10. *d. l.* 18. §. 6. *in pr. Inst. quib. mod. jus patr. potest.* (11. v. *l.* 2. *supr. h. t.* (12. *d. l.* 2. (13. *Nov.* 89. *c.* 11. *in pr.*

consensu etiam hoc modo sui juris efficiuntur. Dat. 2. Cal. Aug. *Constant.* PROBO & AVIENO Jun. COSS. 503.

6. Imp. JUSTINIANUS A.
Joanni PP.

CUm inspeximus in emancipationibus *vanam observationem custodiri, & venditiones in liberas personas figuratas* 14, *& circumductiones inextricabiles & injuriosa rhapismata* 15, quorum nullus rationabilis invenitur exitus: jubemus hujusmodi circuitu in posterum quiescente, licentiam ei esse, qui emancipare vult, vel ex lege Anastasiana 16 hoc facere, vel sine sacro Rescripto intrare competentis judicis tribunal, vel eos adire Magistratus, quibus hoc facere, vel legibus, vel ex longa consuetudine permissum est: & filios suos, vel filias, nepotes vel neptes, vel deinceps progeniem in potestate sua constitutam, à sua manu dimittere: & legitima 17 jura omnimodo habere, etsi non specialiter hoc sibi servaverit: & peculium donare, vel alias res liberalitatis 18 titulo in eos transferre: & eas res, quæ acquiri indignantur, per usumfructum secundum nostræ Constitutionis modum detinere, & omnia facere: vana tantummodo (secundum quod jam dictum est) observatione sublata. Dat. Cal. Novembr. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. L.
DE INGRATIS 1 LIBERIS.

1. Imppp. VALENTINIANUS, VALENS & GRATIANUS AAA. ad Prætextatum PP.

FIlios, [& filias, cæterosque liberos] contumaces, qui parentes, vel acerbitate convicii, vel cujuscunque atrocis injuriæ dolore pulsassent, leges emancipatione rescissa damno libertatis immeritæ multari voluerunt. Dat. 12. Calend. Septembr. *Mediolani*, LUPICINO & JOVIAN. COSS. 363.

TIT. LI.
DE POSTLIMINIO 1 REVERSIS & redemptis 2 ab hostibus.

1. Impp. SEVER. & ANTONIN. AA. Ovinio.

EX duobus captivis Sarmatia nata, patris originem ita secuta videtur, si ambo 3 parentes in civitatem nostram rediissent. Quamquam enim jure proprio postliminium habere non possit, quæ capta non est, tamen parentum restitutio reddet patri filiam: qui cum ab hostibus interfectus sit, matris 4 duntaxat conditionem, quæ secum filiam duxit, videtur necessario secuta: nam fictio legis Corneliæ, quæ legitimos apud hostes defuncto constituit heredes: ad eam, quæ illic suscepta est, non pertinet: cum eo tempore, quo captus est, diem suum pater obiisse existimetur. PP. sine die & Consule.

2. Imp. GORD. A. Publiciano.

AB hostibus redempti, quoad exsolvatur pretium, [magis] in causam pignoris 5 constituti, quam 6 in servilem conditionem esse detrusi videntur: & ideo si nummi eo nomine expensi donatio 7 intercedat, pristinæ conditioni eos reddi, manifestum est. † Proinde si ab hostibus redemptam, post dissolutum veluti naturalis pignoris vinculum habere in matrimonio 8 cœpisti: nil est, quod de statu ejus, seu liberorum communium debeas pertimescere. PP. Id. Junii, GORD. A. 2. & POMPEJANO COSS. 242.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Varo.

CUm cognatos tuos nondum postliminio regressos affirmes, sed adhuc in rebus esse humanis, & bona eorum fraudibus diversæ partis dissipari: interpellatus Rector provinciæ providebit 9 eum sub observatione [consueta] constituere, qui stipulante servo publico satis idonee dederit. PP. 5. Cal. Septembr. DIOCLET. 3. & MAXIM. COSS. 287.

4. Iidem AA. & CC. Hermogeni, & aliis.

NEc nos præteriit, hereditatem ejus, quam incognitum erat ab hostibus interfectam, an captam esse, à filio adiri non potuisse: quoniam eorum bona, qui in hostium potestatem rediguntur, eo demum tempore successionis 10 jure acquiri possunt, cum captos apud hostes mortuos esse cognoscitur. Nec super facultatibus ejus, cujus 11 incerta vita ac fortuna fuit, transigi vel judicari potuit. Unde, posteaquam apud hostes materteram vestram fati munus implesse innotuit: tunc vobis licentia permittitur agnoscendæ per bonorum possessionem successionis; non officientibus enim [his,] quæ perperam gesta sunt, si priorem gradum obtinetis, successionis compendium ad vos pertinet. PP. 5. Cal. Jun. ipsis AA. 4. & 3. COSS. 290.

5. Iidem AA. & CC. Ursæ.

CUm non redemptum ab hostibus filium tuum, sed sine [ullo] contractu traditum à Barbaris Præfecto legionis dicas, postliminii jus locum habuit: & illico ingenuitati suæ reddi eum Præses provinciæ jubebit. PP. 16. Calend. Jun. ipsis AA. 4. & 3. COSS. 290.

6. Iidem AA. & CC. Justo.

CUm & postliminii jus, & communis utilitatis ratio exigat, ut si qui captos ab hostibus redemerint, accepto 12 pretio redemptos suæ ingenuitati restituant: proponasque redemptorem tuum noluisse oblatum pretium à te, vel ab alio recipere: Præses provinciæ efficaci instantia compellet eum legibus obtemperare, & percepto eo, quod pretii nomine dependitur, status securitatem non inquietare. PP. Cal. Februar. TIBERIANO & DIONE COSS. 291.

7. Iidem AA. & CC. Claudio.

FOedissimæ mulieris nequitia permovemur. Cum igitur filiam tuam ab hostibus captam, ac prostitutam 13 ab ea, quæ eam redemerat, ob retinendæ pudicitiæ cultum, ac servandam natalium honestatem, ad te confugisse proponas: Præses provinciæ, si filiæ tuæ supradictam injuriam ab ea, quæ sciebat ingenuam esse, inflictam cognoverit: cum hujuscemodi persona indigna sit pretium recipere, propter odium 14 detestabilis quæstus: etiamsi pretium compensatum non est, ex necessitate miserabili custodita ingenuitate natæ tuæ adversus flagitiosæ mulieris turpitudinem tutam eam, defensamque præstabit. PP. 3. Non. Februar. TIBERIANO & DIONE COSS. 291.

8. Iidem AA. & CC. Matronæ.

PRæses provinciæ, ne ulterius in servitutis jugo detinearis, curæ habebit, qui pro solertia sua parum ignorat filiorum tuorum statum tueri, quos, posteaquam redempta es, enixam te esse significas: cum eos, qui post redemptionem nascuntur, ne pignoris 15 quidem vinculo ob pretium, quod pro his datum non est, teneri, nullis auctoribus visum est. PP. 5. Id. Februar. TIBERIANO & DIONE COSS. 291.

9. Iidem AA. & CC. Gregorio.

CAptum ab hostibus filium, patre mortuo medio tempore lex Cornelia reversum, si in potestate patris tempore, quo capiebatur, fuit, suum facit heredem. Unde, sive ex testamento ad te, sive [ab] intestato 16 successionem patris tui pertinere apud Præsidem provinciæ probaveris: restitui tibi res hereditarias jubebit, si non tantum, postquam reversus es, tempus effluxit, quantum intentionem tuam temporis prolixitate conquiescere faciat. PP. 5. Id. April. AA. COSS.

10. Iidem AA. & CC. Apollodoræ.

SIcut liberis captis ab hostibus, ac postliminio reversis status pristinus restituitur, sic servi 17 domino. Unde, si hæc, cujus meministi, ancilla patris tui fuit, nec commercio redempta 18 est: reversa dominum, vel ejus sequitur successorem, qui per captivitatem hanc amiserat. S. 3. Cal. Maji, *Hadrianopoli*, AA. COSS.

(14. §. 6. *Inst. quib. mod. jus patr. potest.* *l.* 3. §. 1. *ff. de cap. minut.* (15. *Nov.* 81. *in pr.* (16. *l.* 5. *supr. h. t.* (17. *v. l.* 3. *supr. de bon. matern.* (18. *l.* 2. *supr. h. t.* *l.* 17. *in fin. supr. de collat.*

TIT. L. (1. Adde *Nov.* 115. *c.* 3. *Nov. Leon.* 25.

TIT. LI. (1. *l.* 9. *l.* 10. *l.* 14. *l.* 18. *l.* 19. *infr. h. t. Lib.* 49. *D.* 15. (2. *l.* 2. *l.* 6. *l.* 7. *l.* 8. *l.* 11. *l.* 13. *l.* 15. *l.* 16. *l.* 17. *l.* 20. *infr. h. t.* (3. Abrog. *Nov. Leon.* 36. (4. *l.* 16. *infr. h. t.* *l.* 9. *l.* 25. *ff. de captiv.* (5. v. *l.* 15. *l.* 21. *in pr. ff. d. t.* confer. *l.* 8. *infr. h. t.* (6. v. *l.* 2. *ff. de homine libero exhib.* (7. *l.* 11. *l.* 17. *infr. h. t.* *l.* 43. *in fin. ff. de legat.* 1. (8. *l.* 13. *infr. h. t.* (9. *l.* 15. *in pr. ff. ex quib. caus. major.* *l.* 6. *in fin. ff. de tutel.* *l.* 6. *in fin. ff. quib. ex caus. in possess.*

(10. *l.* 19. *l.* 32. *in pr. ff. de adquir. vel omitt. hered.* (11. Fac. *l.* 2. §. 2. *ff. de vulg. & pupill. substit.* *l.* 1. §. 21. *ff. de collat.* *l. ult. supr. de pact.* *l.* 2. *in fin. ff. de his quæ ut indign.* (12. *l.* 17. *infr. l.* 2. *supr. h. t.* (13. Adde *l.* 12. *supr. de episcop. audient.* (14. *Nov.* 14. *in pr.* (15. Confer. *l.* 2. *supr. h. t.* (16. *l.* 14. *infr. eod.* §. 4. *Inst. de hered. quæ ab intest.* (17. *l.* 12. *vers. servi. infr. h. t.* (18. *l.* 11. *l.* 12. *l.* 16. *infr. eod.*

11. Iidem AA. & CC. Eutychio.

SI liberum captum te ab hostibus commercio 19 redemit Sabinus, & eum vinculum pignoris 20 superstitem remisisse 21 tibi probetur: non libertus effectus, sed ingenuitati, quam amiseras, restitutus, nullum filiis ejus obsequium debes. S. 15. Calend. Januar. AA. COSS.

12. Iidem AA. & CC. Quintianæ.

AB hostibus capti, & non commercio (21) redempti, sed virtute 22 militum nostrorum liberati, illico statum, quem captivitatis casu amiserant, recipiunt: servi 23 autem dominis suis restituentur. Receptos enim eos, non captos judicare debemus: & militem nostrum defensorem eorum decet esse, non dominum. S. 5. Cal. Januar. AA. COSS.

13. Iidem AA. & CC. Quartinæ.

SI is, qui te ab hostibus ingenuam captam commercio redemit, sibi matrimonio conjunxit: dignitate 24 nuptiarum, & voto futuræ justæ sobolis, vinculo pignoris tibi remisso, reddi natales pristinos, rationis est. S. 5. Id. Martii, CC. COSS.

14. Iidem AA. & CC. Severæ.

JUs postliminii filiam (rebus humanis exempta matre, dum in servitutis ipsa necessitate per captivitatis causam fuit) eventus purgato vigore, ad ejus legitimam 25 invitat hereditatem; nec tibi medii temporis fortuna, quominus res maternas successione quæsitas persequi possis, injuriam fieri patimur. S. 16. Cal. April. CC. COSS.

15. Iidem AA. & CC. Macrotraulo.

IS, qui liber constitutus captus ab hostibus commercio 26 redimitur, etiam antequam restituatur, pro eo data pecunia, successionis 27 jura sibi vindicare favore ingenuitatis potest: ut ex ea possit pretium pro se datum exsolvere.

16. Iidem AA. & CC. Basilidæ.

COmmercio 28 redemptæ 29 fœminæ filios, licet ex servo medio susceptos tempore, origini ingenuitatis matris, juxta ea, quæ benigne placuerunt, reddi convenit. S. 5. Cal. Sept. *Viminacii*, AA. COSS.

17. Iidem AA. & CC. Diogeniæ.

LIber captus ab hostibus, & commercio redemptus, tunc demum, cum 30 pretium solverit, vel ei hoc qualicunque remittatur judicio, statum pristinum recipit: quo genere matre filium redimente, cum hujusmodi contractus non de mercede, sed de tristitia repudianda cogitatur, voti recipiendi filium cogitatio cum optabili conditione filium illico matri restituit: ita ut [à] civilium obsequio munerum propter casum præteritum [filius] non excusetur. Pro 31 pietatis itaque ratione ab hostibus redempto filio, facti te pœnitere, ac de pretio quicquam tractare non convenit: dotem tamen ab eo debitam jure concesso reddi postulas. S. 3. Cal. Nov. * *Devellio*, CC. COSS.

18. Iidem AA. & CC. Trypliniano.

AB hostibus captis ac postliminio reversis, pro hujusmodi casu amissa, quæ in eadem causa quidem durant, omnimodo directa: quæ vero per usucapionem, vel liberationem ex bonis subtracta, vel non utendo finita esse videntur, intra annum utilem experientibus actione rescissoria 32 restituuntur. PP. 12. Calend. Dec. CC. COSS.

19. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEODOSIUS AAA. ad Severinum Ducem.

SI quos forte necessitas captivitatis abduxit: sciant, si non transierint, sed hostilis irruptionis necessitate transducti sunt, ad proprias terras festinare [se] debere: recepturos 33 jure postliminii ea, quæ in agris, vel mancipiis, [seu aliis rebus] ante tenuerunt, etsi à fisco nostro possideantur. Nec timeat quisquam alicujus contradictionis moram: cum hoc solum requirendum sit, utrum [forsitan] aliquis cum barbaris voluntate 34 fuerit, an coactus. Dat. 5. Calend. Jul. *Romæ*, GRAT. A. 5. & DAGALAIFO COSS. 366.

20. Impp. HONOR. & THEODOS. AA. Theodero PP.

DIversarum homines provinciarum cujuslibet sexus, conditionis, ætatis, quos barbarica feritas captivitatis necessitate transvexerat, invitos 35 nemo retineat: sed ad propria redire cupientibus libera sit facultas, (quibus si quicquam in usum vestium vel alimoniæ impensum est, humanitati sit præstitum, nec maneat victualis sumptus repetitio: exceptis his, quos barbaris vendentibus emptos esse docebitur: à quibus status sui pretium propter utilitatem publicam emptoribus æquum est redhiberi. Ne quando enim damni consideratio in tali necessitate positis negari faciat emptionem, decet redemptos, aut datum pro se pretium emptoribus restituere, aut laboris obsequio, vel opere quinquennii, vicem referre beneficii, habituros incolumem (si in ea nati sunt) libertatem. Reddantur igitur ædibus propriis sub moderatione, quam jussimus: quibus jure postliminii etiam veterum responsis incolumia cuncta servanda sunt. Si quis itaque huic præcepto fuerit conatus obsistere, actor, conductor, procuratorque dari se metallis cum pœna deportationis non ambigat: sin vero possessionis dominus, rem suam [à] fisco noverit vindicandam, seque deportandum; & ut facilis executio perveniat, Christianos 36 proximorum locorum volumus hujusmodi rei solicitudinem gerere. Curiales quoque proximarum civitatum placuit admoneri, ut emergentibus talibus causis, sciant legis nostræ auxilium deferendum: ita ut noverint Rectores universi decem libras auri à se, & tantundem à suis apparitoribus exigendum, si præceptum [nostrum] neglexerint. Datum 3. Id. Decembr. *Ravennæ*, HONORIO 8. & THEODOSIO 3. AA. COSS. 409.

TIT. LII.
DE INFANTIBUS EXPOSITIS 1, LIBERIS & servis, & de his, qui sanguinolentos 2 nutriendos acceperunt.

1. Imp. ALEXANDER A. Claudio.

SI invito 3 vel ignorante te partus ancillæ, vel adscriptitiæ tuæ expositus sit, repetere eum non prohiberis. Sed restitutio ejus, (si non à fure vindicaveris) ita fiet, ut si qua in 4 alendo eo, vel forte ad discendum artificium juste consumpta fuerint, restituas. 5 PP. 3. Calend. Jun. JUL. 2. & CRISP. COSS. 225.

2. Imppp. VALENTINIANUS, VALENS & GRATIANUS AAA. ad Probum PP.

UNusquisque sobolem suam nutriat. Quod si exponendam putaverit, animadversioni, quæ constituta est, subjacebit. Sed nec 6 dominis vel patronis repetendi aditum relinquimus, si ab [ipsis] expositos quodammodo ad 7 mortem, voluntas misericordiæ amice collegerit: nec enim suum [quis] dicere poterit, quem pereuntem contempsit. Dat. 4. Non. Mart. GRAT. A. 3. & EQUITIO COSS. 374.

3. Imp. JUSTINIANUS A. Demostheni PP.

SAncimus 8 nemini licere, sive ab ingenuis genitoribus puer parvulus procreatus, sive à libertina progenie, sive servili conditione maculatus, expositus sit: eum puerum in suum dominium vindicare, sive nomine dominii, sive adscriptitiæ, sive colonariæ conditionis. Sed neque his, qui eos nutriendos sustulerunt, licentiam concedimus penitus cum quadam distinctione [ita] eos tollere, & educationem eorum procurare, sive masculi sint, sive fœminæ, ut eos vel loco servorum, aut loco libertorum, vel colonorum, aut adscriptitiorum habeant: sed nullo discrimine habito, hi, qui

(19. *l.* 17. *infr. eod.* (20. *l.* 2. *supr. eod. l.* 15. *ff. de captiv.* (21. *d. l.* 2. (21.) *l.* 10. *supr. h. t.* (22. *l.* 21. *in pr. vers. quod si. ff. de captiv.* (23. *d. l.* 10. (24. *l.* 2. *in fin. supr. h. t.* (25. *l.* 9. *supr. eod.* (26. v. *l.* 10. *in fin. supr. eod.* (27. v. *l.* 9. *supr. eod.* (28. *l.* 10. *in fin. l.* 11. *l.* 12. *l.* 15. *supr. eod.* (29. Immo vide *Nov. Leon.* 36. (30. *l.* 2. *supr. h. t. l.* 12. §. 7. *&* 14. *ff. de captiv.* (31. Fac. *l.* 11. *supr. de negot.* (32. *l.* 24. *in fin. supr. de rei vind. l.* 1. §. 1. *ff. ex quib. caus. major.* (33. *l.* 5. §. 1. *ff. de captiv.*

(34. *l.* 19. §. 4. *l.* 20. *in pr. ff. d. t.* (35. *l.* 11. *supr. de episcop. audient.* (36. *d. l.* 11.

TIT. LII. (1. *Nov.* 153. *l.* 4. *ff. de agnosc. & alend. liber. l.* 1. §. 2. *ff. de jur. & facti ignor.* (2. *l. ult. supr. de patrib. qui filios suos distrax.* (3. Confer *l.* 2. *vers. sed nec. infr. h. t.* (4. *l.* 16. *in fin. supr. de nupt. l.* 4. §. 9. *ff. de doli mali & met. except.* (5. Vide tamen *l.* 27. *in fin. ff. de rei vind.* (6. *l.* 3. *infr. h. t. Nov.* 153. *c.* 1. (7. *d. l.* 3. *vers. neque enim.* (8. *l.* 24. *supr. de episcop. audient.*

ab hujusmodi hominibus educati sunt, liberi 9, & ingenui appareant, & sibi acquirant, & in posteritatem suam, vel in extraneos heredes 10 omnia, quæ habuerint, quomodo voluerint, transmittant, nulla macula servitutis, vel adscriptitiæ, aut colonariæ conditionis imbuti, nec quasi patronatus jura in rebus eorum his, qui eos susceperint, prætendere concedimus: sed in omnem terram, quæ Romanæ ditioni supposita est, hoc obtinere. Neque enim oportet eos, qui ab initio infantes abjecerunt, & mortis 11 forte spem circa eos habuerunt, incertos constitutos, si qui eos susceperint, hos iterum ad se revocare conari, & servili necessitati subjugare. Neque hi, qui eos pietatis ratione suadente sustulerint, ferendi sunt denuo suam mutantes sententiam, & in servitutem eos retrahentes, licet ab initio hujusmodi cogitationem habentes ad hoc prosiluerint: ne videantur quasi mercimonio contracto ita pietatis officium gerere. Hæc observantibus, tam viris clarissimis Præsidibus provinciarum, quam viris religiosissimis Episcopis, necnon officiis præsidialibus, & patribus, & defensoribus civitatum, & omni civili auxilio. Dat. 15. Calend. Octobr. *Chalcedone*, DECIO 5. COS. 529.

In AUTHENT. Constit. quæ ex adscript. §. 1. col. 5. tit. 9. al. 8. Nov. 54. cap. 1.

Antiqua lex erat, quæ dicebat ex persona libera, & altera adscriptitia natos, adscriptitiam sequi conditionem: quod per Justinianum ad jus commune liberi ventris redactum est.

4. Imp. JUSTINIANUS *.

SAncimus, 12 ut quoscunque vel in Ecclesiis, vel in vicis, vel aliis locis abjectos constiterit, ii modis omnibus liberi sint: etiamsi certam quandam probationem petitor habeat, qua ostendat, ejusmodi personam ad suum pertinere dominium. Nam si legibus nostris 13 statutum est, ut servi ægrotantes à dominis neglecti, & qui velut desperata eorum valetudine, possessorum curatione digni non censentur, omnino in libertatem abripiantur: quonam pacto in ipsis vitæ primordiis aliorum hominum pietati relictos, & ab eis educatos, in servitutem iniquam pertrahi patiantur? Enimvero liberos esse sancimus, ne illis quidem, qui hæc faciunt, irrogandas ex legibus nostris pœnas effugientibus; velut omni refertis inhumanitate & crudelitate, quæ tanto quovis homicidio pejor est, quanto miserioribus eam inferunt.

TIT. LIII. QUÆ 1 SIT LONGA 2 CONSUETUDO.

1. Imp. ALEXANDER A. Apro.

PRæses provinciæ probatis his, quæ in oppido frequenter in eodem controversiarum genere servata sunt, causa cognita statuet. Nam & consuetudo præcedens & ratio 3, quæ consuetudinem suasit, custodienda 4 est. Et ne quid contra longam consuetudinem fiat, ad sollicitudinem suam revocabit Præses provinciæ. PP. 6. Calend. April. JULIANO 2. & CRISP. COSS. 225.

2. Imp. CONSTANTINUS A. ad Proculum.

COnsuetudinis ususque longævi non vilis auctoritas 5 est: verum non usque adeo sui valitura momento, ut aut rationem vincat, aut legem. 6 Dat. 7. Calend. Maji, *Constantinop.* PP. A. 5. & LICINIO C. COSS. 319.

3. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Alexandro.

LEges quoque ipsas antiquitus probata & servata tenaciter 7 consuetudo imitatur 8, & retinet: & quod officiis, Curiis, Civitatibus, Principiis, vel Collegiis præstitutum fuisse cognoscitur, perpetuæ legis vicem obtinere statuimus. Dat. 7. Id. Sept. MARTIANO & ZENONE COSS. 469.

(9. *Nov.* 153. *c.* 1. (10. *v. l.* 10. *supr. commun. de success.* (11. *l.* 2. *supr. h. t.* (12. *Nov.* 153. *c.* 1. (13. *l. un.* §. 3. *supr. de Latin. libert. toll.*
TIT. LIII. (1. *Lib.* 1. *D.* 3. §. 9. *Inst. de jure natur.* (2. *l.* 35. *ff. de legib.* adde *l.* 2. *infr. h. t. l.* 32. § 1. *l.* 33. *ff. de legib. l.* 13. §. 1. *in fin. ff. de pollicitat. l.* 9. *infr. de jure fisci. l. ult. in pr. infr. de privil. scholar. lib.* 12. *tit.* 30. (3. *v. l.* 39. *ff. de legib.* (4. *l. ult. infr. h. t.* (5. *l.* 36. *ff. de legib.* (6. *l.* 33. *ff. d. t.* vide tamen 2. *Feud.* 1. *vers. legum. l.* 32. *in fin. ff. de legib.* (7. *l.* 34. *l.* 35. *l.* 37. *l.* 38. *ff. d. t.* (8. *l.* 32. §. 1. *l.* 33. *l.* 38. *ff. d. t.*

TIT. LIV. DE DONATIONIBUS. 1

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Lucio.

EMptionum mancipiorum instrumentis 2 donatis, & traditis, & ipsorum mancipiorum donationem, & traditionem factam intelligis: & ideo potes adversus donatorem in rem actionem exercere. PP. 5. Cal. Jul. FAUSTINO & RUFINO COSS. 211.

2. Imp. GORD. A. Leonidæ.

SI nominis persecutionem in te emancipatam pater tuus titulo donationis transtulit, frustra prætendit, qui debitori tuo heres extitit, consensum fuisse debitoris necessarium: cum satis fuerit actiones eo nomine tibi mandatas fuisse. PP. 2. Id. Mart. GORDIANO A. 2. & POMPEJANO COSS. 242.

3. Imp. DECIUS A. Marcellino.

SPem3 futuræ actionis plena intercedente donatoris voluntate posse transferri, non immerito placuit. PP. Non. Mart. DECIO A. 1. & GRATO COSS. 251.

4. Imp. PROBUS A. Marsiæ.

SI functiones 4, [exactiones, vel tributa] per eum, cui donata res non erat, vel ab actoribus ipsius nomine celebratæ sunt, tibi obesse non potest. PP. 5. Cal. Januar. MESSALA & GRATO COSS. 280.

5. Impp. CARINUS & NUMERIAN. AA. Flaconillæ.

SI donatio per epistolam facta non apparet: verba 5 tamen testamenti, quibus liberalitas testatricis confirmata est, fideicommissum continere non ambigitur. PP. 6. Calend. Februar. *Romæ*, CARINO 2. & NUMERIANO AA. COSS. 284.

6. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Christianæ.

NEc ambigi oportet, donationes etiam inter 6 absentes (& maxime si ex voluntate donantium possessiones, hi, quibus donatum est, nanciscantur) validas esse. PP. 3. Id. Febr. MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

7. Iidem AA. & CC. Julio.

CEnsualis quidem professio domino præjudicare non solet. 7 Sed si in censum, velut sua mancipia deferenti privigno tuo consensisti, donationem in eum contulisse videris. PP. Id. Jul. ipsis AA. 4. & 3. COSS. 290.

8. Iidem AA. & CC. Floræ.

SI Præses provinciæ non donandi voluntate filiorum tuorum nomine prædia in censum detulisse te manifestis probationibus cognoverit, quod fides veri suggesserit, id statuet. PP. 8. Id. Sept. ipsis AA. 3. & 4. COSS. 290.

9. Iidem AA. & CC. Augustianæ.

LEgem 8, quam rebus tuis donando dixisti, sive stipulatione tibi prospexisti, ex stipulatu: sive non, incerto 9 judicio, id est, præscriptis 10 verbis, apud Præsidem provinciæ debes agere, ut hanc impleri provideat. PP. 16. Cal. Maji, AA. COSS.

10. Iidem AA. & CC. Hermoniæ.

NEc ignorans, nec invitus 11 quisquam donat. Unde si de hoc fundo non cogitasti, cujus velut 12 donationi te consensisse continetur instrumento: majores veritate 13 rei, quam scriptura vires obtinente, intelligi, de quo non cogitasti, nec specialiter subscripsisti, nihil te perdidisse. S. 5. Cal. Maji, CC. COSS.

11. Iidem AA. & CC. Sabino.

CUm de bonis tuis partem quidem penes te retinuisse, partem vero in eum, quem in potestate habes, donationis titulo contulisse commemores: non est incerti juris in eum, qui in sacris 14 familiæ tuæ remanet, destinationem magis paternæ voluntatis factam, quam perfectam donationem pervenisse. † Delegationes autem nominum in emancipatum collatæ, perfectam donationem actionum efficiunt. S. 2. Cal. Maji, CC. COSS.

TIT. LIV. (1. *Lib.* 39. *D.* 5. *Lib.* 2. *Inst.* 7. (2. Adde *l.* 44. §. 5. *ff. de legat.* 1. (3. *v. l.* 11. *ff. de hered. vel act. vend. l.* 54. *ff. de verb. sign.* §. 4. *in fin. Inst. de verb. oblig.* (4. Adde *l.* 7. *l.* 8. *supr. de act. empt.* (5. *l.* 16. *ff. h. t.* (6. *l.* 4. *l.* 10. *ff. eod.* (7. *l.* 64. *ff. de adquir. rer. domin.* (8. *l.* 3. *in fin. supr. de contrah. empt.* (9. *l.* 22. *in fin. infr. h. t.* (10. *l.* 2. *supr. de pact. inter empt.* (11. *l.* 29. *in pr. ff. h. t.* (12. *l.* 18. *supr. de probat. l.* 14. *supr. de contrah. & committ. stipul.* (13. *l.* 1. *supr. plus valere quod agitur. fac. l.* 7. *supr. h. t.* (14. *l.* 17. *infr. eod. l. ult. in fin. supr. de impub. & a iis subst.*

12. Iidem

12. Iidem AA. & CC. Aureliano.

POrtionem propriam, rebus nondum 15 divisis, nemo prohibetur titulo donationis in alium transferre. Dat. 17. Cal. Jun. AA. COSS.

13. Iidem AA. & CC. Uraniæ.

SI aliquid per epistolam 16 donatum tibi probetur, brevitas chartulæ, donationi (si hæc recte facta probetur) nihil quicquam derogat. Dat. 15. Cal. Jun. *Sirmii*, AA. COSS.

14. Iidem AA. & CC. Idæo.

SI filius tuus res ad te 17 pertinentes sponsæ suæ te non consentiente donavit: ad eam, quod non habuit, transferre non potuit. S. 13. Cal. Octobr. AA. COSS.

15. Iidem AA. & CC. Severæ.

ÆRis alieni, quod ex hereditaria causa venit, non 18 ejus, qui donationis titulo possidet, sed totius juris successoris onus est. Si itaque nemini obligata prædia per donationem consequuta es, supervacuam geris solicitudinem, ne vel heredes donatricis, vel ejus creditores te jure possint convenire. S. 15. Calend. Decembr. AA. COSS.

16. Iidem AA. & CC. Theodoro.

SEnectus ad donationem faciendam sola non est impedimento. Dat. 5. Cal. Decembr. AA. COSS.

17. Iidem AA. & CC. Hermiæ.

SIve emancipatis filiis res donasti, sive in potestate constitutis, & sui juris effectis; ac tenentibus non 19 ademisti: blandiri [tibi] non debes, veluti res donatas ex pœnitentia liceat auferre. † Sane, si ea, quæ in tua positis potestate donaveras, post emancipationem contra tuam tenuerint voluntatem: horum penes te dominium remansit: si quidem nec tempore, quo voluisti, propter 20 vinculum potestatis sibi quicquam quærere, nec post te invito de rebus tuis potuerunt. S. 6. Calend. Jan. AA. COSS.

18. Iidem AA. & CC. Audiano.

SI donationis causa furti 21 actionem tibi remissam probetur: supervacuam geris solicitudinem. S. 5. Cal. Januar. AA. COSS.

19. Iidem AA. & CC. Alexandriæ.

SI avia vestra proprias res quacunque ratione factas titulo liberalitatis in eum, contra quem preces funditis, contulit: quominus hæc rata maneant, quod ex 22 origine patris, vel avi vestri descendunt, nihil prodest. S. 16. Calend. Febr. *Sirmii*, CC. COSS.

20. Iidem AA. & CC. Helinio.

VIce 23 donatricis alio voluntate ejus subscribente, jure facta donatio non habetur irrita. S. 7. Cal. Febr. CC. COSS.

21. Iidem AA. & CC. Antoniæ.

COnstante matrimonio dotem 24 penes maritum suum constitutam, avia tua tibi donare non potuit. S. 5. Idus Mart. CC. COSS.

22. Iidem AA. & CC. Diomedi.

CUm res filio [tuo] emancipato ea 25 conditione, *Ut creditoribus tuis solveret*, te donasse proponas: si stipulatione, vel incontinenti 26 habito pacto huic rei prospexisti, creditoribus quidem non 27 contra eum ex placito vestro, sed adversus te competit actio. Eum autem, cui certa lege prædia donasti, incerta 28 civili actione ad placitorum obsequia urgeri, secundum legem donationibus dictam convenit. S. 7. Cal. April. *Sirmii*, CC. COSS.

23. Iidem AA. & CC. Olympiadi.

SI ea, quæ donaveras, posteriori placito, qui acceperat, dono tibi reddidit: donationis antecedentis instrumentum actis sequentibus 29 nihil obesse potest. Subscriptum 5. Calend. Octobr. CC. COSS.

(15. *l.* 3. *supr. de commun. rer. alien. l.* 16. *supr. de jure dot.* excip. *l.* 1. *in fin. supr. communi divid.* (16. *l.* 5. *supr. h. t.* (17. *l.* 9. *in fin. ff. h. t. l.* 20. *in pr. ff.* de *adquir. rer. domin. l.* 54. *ff. de reg. jur.* (18. *l.* 22. *l.* 24 *infr. h. t. l.* 1. §. 16. *ff. ad SC. Trebell. l. ult. supr. de hered. act. l. ult. in fin. ff. de contrah. empt.* vide tamen *l.* 149. *ff. de reg. jur.* (19. *l.* 31. §. 2. *ff. h. t.* (20. *l.* 11. *supr. eod.* (21. *l.* 13. *supr. de furt. l.* 7. §. 14. *l.* 17. §. 1. *ff. de pact.* (22. v. *l.* 14. *supr. de contrah. empt. l.* 35. *in fin. ff. de minor.* (23. *l.* 31. *vers. verum. infr. h. t.* (24. *l.* 17. *l.* 23. *supr. de jure dot.* (25. *l.* 9. *supr. h. t. l.* 3. *in fin. supr. de contrah. empt.* (26. *l.* 7. §. 5. *ff. de pact.* (27. *l.* 15. *supr. h. t.* (28. *l.* 9. *in fin. supr. l.* 28. *in fin. ff. eod.* (29. Fac. *l.* 12. *supr. de pact.*

24. Iidem AA. & CC. Macario.

SI patri tuo heres 30 non extitisti, ex facta ab eo liberalitate titulo donationis non posse jura tua lædi, manifestissimi juris est. PP. Non. Februar. *Antiochiæ*, DIOCLETIANO 9. & MAXIMIANO 8. AA. COSS. 304.

25. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximum P. P.

DOnatio sive directa sit, sive mortis causa instituta, sive conditione faciendi, aut non faciendi suspensa, sive ex aliquo notato 31 tempore promissa, sive animo dantium, accipientiumve sententiis (quantum jus sinit) cognominata, sub hac fieri debet observatione, ut quas leges indulgent actiones, conditiones, pactionesque contineat. Hisque penitus cognitis vel recipiantur, si complacitæ sunt: vel rejiciantur, si sunt molestæ: In conscribendis 32 autem donationibus, *nomen donatoris*, *jus*, *ac rem* notari oportet: neque id occulte, aut privatim, sed aut tabula, aut quodcunque aliud materiæ [genus] tempus dabit, vel ab ipso, vel ab eo, quem sors ministraverit, perscribatur: actis 33 etiam annectendis, quæ apud Judicem, vel Magistratus conficienda sunt, ubi hoc leges expostulant. Dat. 3. Non. Febr. *Romæ*, SEVERO & RUFINO COSS. 323.

26. Idem A. Catulino Proconsuli Africæ.

SI quis in emancipatum minorem, prius quam fari possit 34, aut habere rei, quæ sibi donatur, adfectum, fundum crediderit conferendum: omne jus compleat instrumentis ante præmissis. Quod jus per eum servum, quem idoneum esse constiterit, transigi placuit: ut per eum infanti acquiratur. Dat. 12. Calend. Maji, *Serdicæ*, SABINO & RUFINO COSS. 316.

27. Idem A. ad Severum Com. Hispaniarum.

DAta jampridem lege 35 statuimus, ut donationes interveniente actorum testificatione conficiantur: quod vel maxime inter necessarias conjunctasque 36 personas convenit custodiri. Si quidem clandestinis ac domesticis fraudibus facile quidvis pro negotii opportunitate confingi potest: vel id, quod vere gestum est, aboleri. Cum igitur nec liberos quidem ac parentes lex nostra ab actorum confectione secernat: id, quod necessario super donationibus apud acta conficiendis jampridem statuimus, universos teneat: gesta autem confici super rebus [etiam] alibi 37 collatis, ubicunque sufficit. Dat. 3. Non. Maji, DALMATIO & ZENOPHILO COSS. 333.

28. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Monaxio P. P.

QUisquis rem aliquam donando, vel in dotem dando, [vel vendendo,] usumfructum 38 ejus retinuerit: etiamsi stipulatus non fuerit, eam continuo tradidisse credatur, nec quid amplius requiratur, quo magis videatur facta traditio: sed omnimodo idem sit in his causis usumfructum retinere, quod tradere. Dat. 2. Id. Mart. HONORIO A. 11. & CONSTANTIO C. 2. COSS. 417.

29. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Hierio 39 P. P.

IN extraneos, & sæpe ignotos, donationem collatam valere, receptum est: & si sine 40 scripto donatum quid fuerit, adhibitis aliis idoneis documentis, hoc, quod geritur, comprobatur. Dat. 11. Cal. Maji, FELICE & TAURO COSS. 428.

30. Imp. LEO 41 Constantino P. P.

IN hac sacratissima urbe conscriptæ donationes ubicunque 42 positarum rerum, apud Magistrum census insinuentur. † In aliis vero civitatibus, sive absens, sive præsens Rector 43 provinciæ sit, sive eadem civitas habeat Magistratus, sive non habeat, & Defensor tantummodo sit: donator habeat liberam facultatem do-

(30. *l.* 14. *supr. de rei vind.* fac. *l.* 15. *supr. h. t.* (31. *l.* 2. *l.* 3. *infr. de donat. quæ sub modo. l. ult. supr. de legat.* (32. *l.* 31. *infr. h. t.* (33. *l.* 27. *l.* 35. §. 3. *infr. eod.* vide tamen *Nov. Leon.* 50. *l. ult. infr. de donat. caus. mort.* (34. Adde *l.* 28. *ff. de usurp.* (35. *l.* 25. *supr. h. t.* (36. *l.* 25. *supr. de donat. inter vir. & uxor.* (37. *l.* 30. *infr. h. t.* (38. *l.* 35. §. 5. *infr. eod. l.* 42. *in pr. ff. de mort. caus. donat.* (39. *l.* 31. *in fin. infr. h. t.* (40. d. *l.* 31. *in fin. l.* 12. *supr. de fide instrum.* (41. *l.* 32. *infr. h. t.* (42. v. *l.* 27. *in fin. supr. eod.* (43. *l. un. supr. de offic. jurid. Alex.*

nationes rerum suarum ubicunque 44 positarum, sive apud moderatorem cujuslibet provinciæ, sive apud Magistratus, sive apud Defensorem 45 cujuscunque civitatis prout maluerit, publicare. † Atque ut ipsa donatio sita est in voluntate 46 donantis, ita ei liceat donationem suam apud quemcunque ex memoratis voluerit intimare: & hæ donationes, quæ in diversis provinciis, & civitatibus apud quemlibet ex prædictis fuerint publicatæ, obtineant inconcussam, ac perpetuam firmitatem. Dat. 5. Non. Mart. *Constantinop.* PATRICIO & RICHOMERE COSS. 459.

31. Imp. ZENO A. Sebastiano P. P.

IN donationibus, quæ actis insinuantur, non esse necessarium judicamus vicinos, vel alios testes adhibere. Nam superfluum est privatum testimonium, cum publica monumenta sufficiant. Verum & illas donationes, quas gestis non est necessarium alligari, si forte per tabellionem, vel alium scribantur, & sine 47 testium subnotatione valere præcipimus: ita tamen, si ipse donator, vel alius 48 voluntatem ejus secundum solitam observationem subscripserit: donationibus, quæ sine scriptis conficiuntur, suam firmitatem habentibus, secundum Constitutionem 49 Theodosii, & Valentiniani ad Hierium Præfectum prætorio promulgatam. Dat. Cal. Mart. *Constantinop.* ELLO V. C. COS. 478.

32. Imp. ANASTAS. A. Euphemio P. P.

SEcundum Divi Leonis Constitutionem 50 donationes apud virum clarissimum Magistrum census tantummodo insinuari præcipimus: Hujusmodi forma in illis instrumentis observanda, quæ in hac Regia urbe confecta, seu celebrata fuerint: nec concedi quenquam vel apud Defensores, seu Magistratus aliarum civitatum, vel in aliis quibuscunque locis præter memoratum judicium insinuare: scientibus, tam his, qui ad hujuscemodi insinuationem pervenerint, quam his, qui eam susceperint, necnon tabellionibus, quicunque testimonium suum non in competenti (ut dictum est) loco vel judicio præbuerint, vicenarum librarum auri multa, & alia gravissima indignatione se esse feriendos. S. Dat. Prid. Calend. Maji, PAULO V. C. COS. 496.

33. Imp. JUSTIN. A. Mennæ P. P.

ILlam subtilem observationem amputamus, per quam donationis titulo cessiones actionum accipientes, non aliter suis eas transmittere heredibus poterant, nisi litem ex his contestati essent, vel jus contestationis divino rescripto 51 meruissent. Nam sicut venditionis titulo cessas actiones etiam ante litis contestationem ad heredes transmitti permittitur, simili modo & donatas ad eos transferri volumus: licet nulla contestatio vel facta, vel petita sit. Quod & in procuratore constituendo ad movendas easdem cessas actiones similiter observandum erit, ut minime quis impediatur procuratorem 52 cessarum sibi super donatione actionum dare, licet nulla litis contestatio facta vel petita sit. Quæ in his tantummodo personis locum habere censemus, quæ susceptis per donationem cessionibus, adhuc superesse noscuntur: nam jam mortuis hujuscemodi personis, vetera jura super iisdem cessionibus posita servari concedimus. Dat. Calend. Jun. *Constantinop.* JUSTIN. A. PP. 2. COS. 528.

34 Idem A. Demostheni P. P.

SAncimus, omnem donationem, sive communem, sive ante nuptias factam, usque ad ducentos 53 solidos cumulatam, non indigere monumentis, sed communem formam habere: ut non usque ad ducentorum solidorum summam teneat: sed in hujusmodi observatione similes sint tam communes, quam ante 54 nuptias donationes. † Si quid autem supra legitimam definitionem fuerit donatum: hoc, quod superfluum 55 est, tantummodo non valere: reliquam vero quantitatem, quæ intra legis terminos constituta est, in suo robore perdurare: quasi nullo penitus alio adjecto, sed hoc pro non scripto, vel non intellecto esse credatur. † Exceptis 56 donationibus, tam Imperialibus, quam iis, quæ in causas 57 piissimas procedunt: quarum Imperiales quidem donationes merito indignari sub observatione monumentorum fieri, tam à retro Principibus, quam à nobis sancitum est, sed firmam habere propriam majestatem.

In AUTHENT. ut non fiant pign. §. 2. alias §. illud quoque. col. 5. tit. 7. al. 5. Novell. 52. cap. 2.

ITem & à privatis in Principem etiam cessantibus actis fit donatio.

§. 1. Alias vero, quæ ad pietatem respiciunt, usque 58 ad quingentorum solidorum summam, & sine monumentis esse validas censemus. His insuper ante nuptias donationibus, quæ in adultas minores 59 sui juris constitutas cujuscunque summæ procedunt, secundum veterum legum scita etiam, nisi actis intervenientibus corroboratæ sunt, suam retinentibus firmitatem. Sin autem non in auro res donationis fuerint datæ, sed per res mobiles, vel immobiles, vel se moventes; quantitatem earum æstimari; & si quidem usque ad legitimam solidorum summam erigatur, validam eam esse, & sine monumentis conservari. Sin autem amplioris summæ inveniatur, & minime actis comprobata est, superfluum 60 tantum vacuari. §. 2. Ne autem communione inducta, donatori, & ei, qui liberalitatem suscepit, aliqua oriatur contentio; electionem damus ei, qui ampliorem summam in re donata habuerit, reliquam æstimationis quantitatem offerre ei, qui minorem causam habuit, & totum possidere. Sin autem hoc minime facere maluerit, tunc omnimodo res dividi secundum quantitatem utrique parti competentem, si res dividi sine suo periculo possibilis est. Sin autem in hujusmodi casibus, in quibus partitio utiliter celebrari minime potest, amplioris summæ dominus noluerit offerre æstimationem: tunc licebit etiam ei, qui minoris summæ habet potestatem, offerre pretium, & totum sibi vindicare. §. 3. Si quis autem per diversa tempora in eandem personam multas faciat liberalitates, quarum singulæ quidem legitimam quantitatem non excedunt: in unum autem compositæ, & prædicto modo exaggeratæ redundare videntur, & majoris esse quantitatis: non videatur eas oportere in unum coadunare, & introducere modos, per quos non valeant, & in irritum revocentur: sed è contrario, & plures intelligantur, & singulæ secundum sui naturam obtineant, & monumentorum observatione non indigeant. Cum enim (à) *veteribus* super hac re variatum est, aliis multas, aliis unam esse definientibus: nobis causa placuit humanior, ut & multæ intelligantur, & omnes validæ, & hi, qui liberalitates accipiunt, sciant veros, non falsos suos esse donatores. §. 4. Si quis autem talem acceperit donationem, in qua stipulatus fuerit annuam quandam sibi præstari quantitatem tantæ summæ, quæ non excedit legitimum donationis modum: variabatur, utrum eum ex particulari donatione multas fecisse donationes existimandum sit, & eas actis non indigere: an ex totius stipulationis fundamento, & fonte ejus, ex quo annuæ donationes profluxerunt, & unam esse eam donationem putandam, & proculdubio monumentorum observatione vallandam: quod veteres quidem satis abundeque variaverunt. Nos autem [omnia] certa divisione concludimus, ut si hujusmodi quidem fuerit donatio, ut intra vitam personarum stetur vel dantis, vel accipientis: & multæ intelligantur donationes, & liberæ à monumentorum observatione. Incertus etenim fortunæ exitus hoc nobis suggessit: ut possibile fit unius anni tantummodo, vel brevioris, vel etiam amplioris temporis metas supervivere vel donatorem, vel eum, qui donationem accepit, & ex hoc inveniri etiam totam summam donationis non excedere legitimam quantitatem. † Sin autem etiam heredum ex utraque parte fuerit mentio, vel adjiciatur tempus vitæ, vel donatoris, vel ejus, qui donationem accepit: tunc ei quasi perpetuata donatione, & continuatione ejus magnam, & opulentiorem eam efficiente, & una intelligatur [donatio,] & quasi densioribus donationibus cumulata, excedere legitimum modum, & omnimodo acta deposcere, & aliter minime convalescere. Reci-

(44. *l.* 27. *in fin. supr. h. t.* (45. *Nov.* 15. *c.* 3. *in pr.* (46. *l.* 35. §. 5. *vers. cum enim. infr. h. t.* (47. Immo vide *Nov.* 52. *c.* 2. *Nov.* 73. *c.* 5. (48. *l.* 20. *supr. h. t.* (49. *l.* 29. *supr. eod.* (50. *l.* 30. *supr. eod.* (51. v. *tit. supr. quando libell. principi datus.* (52. Confer *l.* 8. *supr. de procur.* (53. Mut. *l.* 36. §. 3. *infr. h. t.* (54. Mutat. *Nov.* 119. *c.* 1. vide tamen *Nov.* 127. *c.* 2. (55. §. 1. *infr. hic. l.* 21. *in fin. ff. h. t. Nov.* 162. *c.* 1. §. 2. adde *l.* 20. *ff. de usur. l.* 1. §. 5. *in fin. ff. de verb. oblig. l.* 94. *ff. de reg. jur.*

(56. *l.* 19. *supr. de sacros. eccles. l. ult. vers. cum enim multa. supr. de quadriennii præscr. Nov.* 52. (57. *d. l.* 19. *l.* 36. *in pr. infr. h. t.* (58. *d. l.* 19. (59. *l.* 17. *supr. de donat. ante nupt.* (60. *In pr. supr. hic. l.* 35. §. 3. *in fin. infr. h. t.*

tata ſeptimo 61 in novo conſiſtorio palatii Juſtiniani. Dat. 3. Calend. Nov. DECIO V. C. COS. 529.

35. Idem A. Juliano P. P.

SI quis argentum donaverit 62, certumque pondus nominaverit, non autem alias, vel generaliter, vel ſpecialiter expreſſerit: neceſſitatem 63 ei imponimus omnimodo præfatum pondus argenti dare, ſive in vaſis, quibus voluerit, non tamen pejoribus æſtimatione maſſæ, ſive in ipſa æſtimatione, quæ pro maſſa rudi in illis locis frequentata eſt. §. 1. Si vero reditum certum ex poſſeſſionibus donaverit, non tamen nomina poſſeſſionum edixerit: neceſſe habere de ſua ſubſtantia fundos tradere, tantum reditum inferre valentes, quantum in donatione poſuerit: in talibus tamen agris, qui nec omnibus, quos habet in poſſeſſione, anteponuntur: nec deteriores omnibus ſunt, ſed ſtatus mediocris inveniuntur. §. 2. Similique modo, ſi quis certum 64 numerum ſervorum donaverit, non tamen & hic nominatim ſervos inſcripſerit: & hic mediocris figuræ ſervos tradere, & neque tales, quos non habere magis, quam habere prodeſt: nec iterum eos, qui omnem ſervorum familiam donatoris antecellunt, ſed & hic mediocritas ſpectetur. §. 3. Sin autem donator neque argentum, neque ſervos habens, vel non tantum, quantum donavit, fecerit eorum donationem: æſtimationem in his celebrari pro eo, quod deeſt: ita tamen, ut argenti quidem (ſecundum quod prædiximus) æſtimatio detur; in ſervis autem non amplius, nec minus quindecim 65 ſolidis quantitas pro ſingulis detur. In reditibus autem in quindecim annos æſtimationem præſtet. Sed in his omnibus, ſi quidem intra legitimam ſummam donatio fiat, nulla monumenta requirantur. Sin autem amplioris ſummæ, tunc ad acta publica recurratur: ita ut in his, quæ amplioris ſunt æſtimationis, ſecundum noſtram legem non totum, ſed ſolum ſuperfluum evaneſcat. §. 4. Sed & ſi quis univerſitatis faciat donationem, ſive beſſis, ſive dimidiæ partis ſuæ ſubſtantiæ, ſive tertiæ, ſive quartæ, ſive quantæcunque, vel etiam totius, ſi non de inofficioſis 66 donationibus ratio in hoc reclamaverit, coarctari donatorem legis noſtræ auctoritate tantum, quantum donavit, præſtare: obſervatione & hic monumentorum (ſecundum quod jam ſanximus) omnimodo requirenda. §. 5. Sed ſi quidem in omnibus ſupradictis caſibus uſusfructus 67 fuerit à donatore retentus, & traditionem jure intelligi fieri. Sin autem hoc minime donator expreſſerit; ſi quidem ſtipulatio 68 donationi inſerta ſit, ex ejus auctoritate traditionem compelli fieri. Sin vero & hoc prætermiſſum ſit, & uſumfructum minime detinuerit, nihilominus ex lege noſtra neceſſitatem 69 ei imponi etiam tradere hoc, quod donare exiſtimavit: ut non ex hoc inutilis ſit donatio, quod res non traditæ ſunt: nec confirmetur ex traditione donatio: ſed liberalitatem plenam, & ſecundum legem noſtram perfectiſſimam conſtitutam neceſſarius traditionis effectus ſequatur, & neceſſitatem habeat donator omnimodo, vel res, vel partem ſubſtantiæ, quam nominaverit, vel totam ſubſtantiam tradere. Cum enim in 70 arbitrio cujuſcunque ſit hoc facere, quod inſtituit: oportet eum vel minime ad hoc proſilire, vel cum ad hoc venire properaverit, non quibusdam excogitatis artibus ſuum propoſitum defraudare, tantamque indevotionem quibusdam quaſi legitimis velamentis protegere. † Tantoque magis hæc firma eſſe, ſi piis actibus, vel religioſis perſonis donatio deputata ſit: monumentorum obſervatione [in his modis] ſecundum quod ſpecialiter à nobis in hujusmodi caſibus prædictum eſt, obſervanda: ne in præfatis [piis] cauſis ex quibusdam machinationibus non ſolum indevotus, ſed etiam impius donator intelligatur: pœnasque non ſolum legitimas, ſed etiam cœleſtes exſpectet, resque donatas in omnibus ſupradictis caſibus non ſolum eos, dum ſuperſunt, ſed etiam eorum ſucceſſores reddere compelli non tantum his, in quos donatio facta eſt, ſed etiam eorum heredibus. Dat. 15. Calend. April. *Conſtantinopoli*, LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

36. Idem A. Joanni P. P.

SI quis pro redemptione 71 captivorum pecunias dederit, ſive per cautionem dare promiſerit, cujuſcunque quantitatis: cognoſcat ſe neque repetitionem habere, neque exactionem cautionis poſſe declinare, utpote geſtis (ſicut in donationibus) non ſubſecutis ſuper inſinuatione ejusdem quantitatis: eo videlicet, qui pecunias accepit, vel prima vice, vel poſt cautionem, neceſſitatem habente piiſſimam adminiſtrationem adimplere: nulla ei moleſtia, vel inquietudine inferenda, vel ab eo, qui pecunias præbuit, vel ab aliis ex auctoritate legum permiſſis hoc requirere: ſed tantummodo ſacramentum præſtare, quod revera omnem quantitatem ſine dolo malo vel aliqua deminutione ad redemptionem dederit captivorum. §. 1. Simili etiam modo à geſtorum abſolvimus ordinatione donationes rerum mobilium, vel ſeſe moventium, quas viri glorioſiſſimi Magiſtri militum fortiſſimis præſtant militibus, tam ex ſua ſubſtantia, quam ex ſpoliis hoſtium, ſive in ipſa bellorum occupatione, ſive in quibuscunque locis degere noſcuntur. §. 2. Eandemque liberalitatem noſtræ legis indulgemus etiam his, quorum domus incendio vel ruina corruptæ ſunt: quibusdam forte pecunias cujuſcunque quantitatis præbentibus, vel cautionem conficientibus, ut & ipſi nec repetitionem timeant, verum etiam exactionem pecuniarum confeſſioni inſertarum facere poſſint, licet geſta non fuerint ſubſecuta; nulla eis licentia danda pecunias ad alias cauſas, niſi ad refectionem domorum erogare. Quod ſi aliqua dubitatio orta fuerit, utrum tota quantitas, an pars ejus in ædificiis expenſa ſit, hæc domini domus ſacramento dirimetur. §. 3. Cæteris etiam donationibus, quæ geſtis intervenientibus minime ſunt inſinuatæ, ſine aliqua diſtinctione usque ad quingentos 72 ſolidos valituris: hoc etenim tantummodo ad augendas hujusmodi donationes addendum eſſe ex præſenti lege decernimus, anteriore tempore noſtra lege præcedente moderando, qua 73 usque ad trecentos ſolidos factæ donationes, & ſine inſinuatione firmitatem obtinere juſſæ ſunt. Dat. 15. Calend. Novembr. *Conſtantinop.* poſt Conſulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

37. Idem A. Joanni P. P.

VErba ſuperflua 74, quæ in donationibus poni ſolebant, ſcilicet *ſeſtertii*, *nummi unius*, *aſſium quatuor*, penitus eſſe rejicienda cenſemus. Quid enim verbis opus eſt, quæ rerum effectus nullus ſequitur? Sancimus itaque nullo modo eorum verborum mentionem vel [in] Imperialibus donationibus, vel in omnibus aliis de cætero fieri: ſed &, ſi 75 quisquam per verboſitatem aliquid tale inſcripſerit, ſive remiſerit, nulla differentia ſit.

TIT. LV.
DE DONATIONIBUS, QUÆ SUB MODO 1, vel conditione 2, vel certo tempore 3 conficiuntur.

1. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Gamicæ.

SI doceas (ut affirmas) nepti tuæ ea lege eſſe donatum à te, *ut certa tibi alimenta præberet* 4: vindicationem etiam [in hoc] caſu utilem eo, quod legi illa obtemperare noluerit, impetrare potes: id eſt, actionem, qua dominium priſtinum tibi reſtituatur. Nam [non ſolum] condictio quidem tibi in hoc caſu, id eſt, in perſonam actio jure procedit, verum etiam vindicationem quoque divi Principes in hoc caſu dandam eſſe ſanxerunt. PP. 6. Cal. Decembr. TUSCO & BASSO COSS. 259.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Zenoni.

SI rerum tuarum proprietatem [dono] dediſti, *ita ut* 5 *poſt mortem ejus, qui accepit, ad te rediret*, donatio valet: cum etiam ad tempus certum, vel incertum ea fieri poteſt, lege ſcilicet, quæ ei impo-

(61. *l.* 22. *in fin. ſupr. de ſacroſ. eccleſ. l. pen. in fin. ſupr.* de *reb. cred. l.* 30. *in fin. ſupr. de jure dot. l. ult. in fin. ſupr. de legit. tut. l.* 3. *in fin. ſupr. de bon. libert. l.* 19. *in fin. ſupr. de jure delib. l.* 30. *in fin. ſupr. de fideicom. l.* 6. *in fin. ſupr. de bon. quæ liber. l.* 20. *in fin. infr. de agricol. & cenſit. lib.* 11. *tit.* 47. *Nov.* 118. *in fin.* (62. Adde *l.* 1. *in fin. l.* 19. §. 1. *l.* 35. *ff.* de *auro.* (63. *Nov.* 162. *c.* 1. §. 2. *Inſt. h. t.* (64. Adde *l.* 37. *in pr. ff.* de *legat.* 1. (65. *l. ult. in fin. ſupr. de condit. inſert.* adde *l. ult. in pr. ſupr. commun. de legat. l.* 1. §. 5. *ſupr. de communi ſerv. manum.* (66. *ſupr. de inoffic. donat.* (67. *l.* 28. *ſupr. h. t.* (68. *Nov.* 162. *c.* 1. §. 1. *in fin.* (69. *In pr. ſupr. h. l.* (70. *l.* 30. *circa fin. ſupr. h. t.* adde *l.* 5. *ſupr. de oblig.*

(71. *l.* 21. *ff. ſoluto matrim. l.* 19. *l.* 21. *in fin. ſupr. de ſacroſ. eccleſ. l.* 34. *in fin. ſupr. h. t.* (72. §. 2. *Inſt. eod.* vide tamen *Nov. Leon.* 50. (73. *l.* 34. *in pr. ſupr. h. t.* (74. Adde *l.* 65. *in pr. ff. de verb. oblig.* (75. v. *l.* 17. *ſupr. de teſtam.*

TIT. LV. (1. v. *l.* 1. *infr. h. t.* (2. v. *l.* 4. *l.* 5. *infr. eod.* (3. *l.* 2. *l.* 3. *l.* 5. *infr. eod.* (4. *l.* 5. *l.* 6. *in fin. ff.* de *donat. inter vir.* (5. *l.* 42. *ff. de mort. cauſ. donat.*

ei imposita est, conservanda. PP. 5. Id. Mart. MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

3. Iidem AA. & CC. Marcellæ.

QUoties donatio ita conficitur, *ut post tempus id, quod donatum est, alii restituatur:* veteris juris auctoritate rescriptum est, si is, in quem liberalitatis compendium conferebatur 6, stipulatus non sit: placiti fide non impleta ei, qui liberalitatis auctor fuit, vel heredibus ejus condictitiæ actionis persecutionem competere. Sed cum postea benigna juris interpretatione divi Principes ei, qui stipulatus non sit, utilem actionem juxta donatoris voluntatem competere admiserint: actio, quæ sorori tuæ, si in rebus humanis ageret, competebat, tibi accommodabitur. PP. 11. Calend. Octobr. ipsis 4. & 3. COSS. 290.

4. Iidem AA. & CC. Idæ.

PErfecta donatio conditiones postea 7 non capit. Quare si pater tuus donatione facta quasdam post aliquantulum temporis fecisse conditiones videatur, officere hoc nepotibus ejus fratris tui filiis minime posse, non dubium est. Datum Calend. Octobris, TIBERIANO & DIONE COSS. 291.

5. Iidem AA. & CC. Dexippo.

SI quid mater filiæ suæ in potestate patris constitutæ sub hac conditione, si fuerit intra biennium emancipata 8, donaverit: licet hoc matris voluntate sui juris effecta non tenuit, tamen prius marito defuncto, sui juris quocunque modo effecta, ad similitudinem legati ita relicti, rem donatam firmiter habere, vel vindicare potest. S. Id. Decembr. *Nicomediæ*, CC. COSS.

TIT. LVI.
DE REVOCANDIS DONATIONIBUS.

1. Imp. PHILIPPUS A. Cosmino.

ETsi perfectis donationibus in possessionem inductus libertus, quantolibet tempore ea, quæ sibi donata sunt, pleno jure ut dominus possederit, tamen si *ingratus* sit, omnis donatio mutata patronorum voluntate revocanda est. Quod observabitur & circa ea, quæ libertorum nomine, pecunia tamen patronorum & beneficio comparata sunt. Nam qui obsequiis suis liberalitatem patronorum provocaverunt, non sunt digni, quo eam retineant, cum cœperint obsequia negligere: cum magis in eos collata liberalitas ad obsequium [eos] inclinare deberet, quam ad insolentiam erigere. † Hoc tamen jus stabit inter ipsos tantum 1, qui liberalitatem dederint: Cæterum, neque filii eorum, neque successores ad hoc beneficium pertinebunt. Neque enim fas est ullo modo inquietari donationes, [quas] is, qui donaverat, in diem vitæ suæ non retractavit. Dat. 15. Cal. Jul. ÆMILIANO & AQUILINO COSS. 250.

2. Imp. PROBUS A. Felici.

SI apud provinciæ Præsidem aviam filiæ tuæ quasi *pœnitentia* (1) ductam subtracta instrumenta donationum igne exussisse constiterit: vereri te non oportet, ne id, quod jure vires acceperat, ex post facto possit in dubium revocari. PP. 3. Non. Maji, *Sirmii*, PROBO A. & PAULINO COSS. 279.

3. Impp. CARINUS & NUMERIANUS AA. Januario & Felicio.

POssessionem, quam in vos emancipatos per donationem mater contulit, ex *pœnitentia* sola alienare non potuit. PP. 2. Id. Januar. CARINO 2. & NUMERIANO AA. COSS. 284.

4. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Proculæ.

CUm profitearis in fraudem te alterius donasse: professionem inhonestam continere intelligis. Itaque si donationem perfecisti, eam revocare 2 non potes ex memorata allegatione, sub obtentu *pœnitentiæ*. PP. Cal. April. *Heracliæ*, AA. COSS.

5. Iidem AA. & CC. Epagatho.

SI donationem rite fecisti, hanc auctoritate 3 *Rescripti* nostri rescindi non oportet. S. 5. Cal. Maji, *Heracliæ*, AA. COSS.

6. Iidem AA. & CC. Herenniæ.

VElles necne filio tuo prædia itemque mancipia donare, fuit in initio tibi liberum. 4 Desine itaque postulare, ut donatio, quam perfeceras, revocetur prætextu 5 mariti & liberorum absentiæ: cum hujus firmitas ipsorum præsentia non indigeat. S. 5. Cal. Octobr. *Viminacii*, CC. COSS.

7. Impp. CONSTANTINUS & CONSTANTIUS AA. ad Philippum P. P.

HIs solis matribus, quæ non in secundi matrimonii fœdus nupserint, sed unius tantum matrimonii sunt, revocandarum donationum, quas in filios fecerint, ita decernimus facultatem, si eos ingratos circa se esse ostenderint. Quicquid igitur is, qui à matre impietatis arguitur, ex titulo donationis tenet, eo die, quo controversiæ qualecunque principium jussu judicantis datur, matri cogatur reddere. † Cæterum ea, quæ adhuc matre pacifica jure perfecta sunt, & ante inchoatum cœptumque jurgium vendita, donata, permutata, in dotem data; cæterisque causis legitime alienata: minime revocamus. Actionem vero matris ita personalem esse volumus, ut vindicationis 6 tantum habeat effectum: nec 7 in heredem detur, nec tribuatur heredi. † De cæteris autem, quæ portentosæ (vilitatis) abjectæque pudicitiæ sunt, satis etiam tacite cautum putamus. Quis est enim, qui his aliquid arbitretur tribuendum esse: cum etiam illis, quæ jure secundas tantum contraxerunt nuptias, nihil ex his privilegiis tributum esse velimus? Dat. 12. Calend. Octobr. LIMENIO & CATULINO COSS. 349.

In AUTHENT. de nupt. §. mater tamen. col. 5. tit. 1. Nov. 22. cap. 35.

QUod mater filio donat, ex ingratitudine non revocatur, postquam transit ad secundas nuptias, nisi ex tribus causis. Prima, si vitæ ejus insidiatur. Item, si manus impias in eam intulerit. Tertia, si totius substantiæ molitus est jacturam.

8. Iidem AA. ad Orphitum P. P.

SI unquam libertis 8 patronus 9 filios non 10 habens bona omnia vel partem aliquam facultatum fuerit donatione largitus, & postea susceperit 11 liberos: totum quicquid largitus fuerat, revertatur in ejusdem donatoris arbitrio ac ditione mansurum. Dat. 5. Calend. April. ARBITIONE & LOLLIANO COSS. 355.

9. Impp. THEOD. & VALENT. AA. ad Senatum post alia.

DOnationes circa filium filiamve, nepotem neptemve, vel pronepotem proneptemve emancipatos celebratas pater, vel avus, vel proavus revocare non poterit, nisi edoctis manifestissimis 12 causis, quibus eam personam, in quam collata donatio est, contra ipsam venire pietatem, & ex causis, quæ legibus continentur, fuisse constabit ingratam. Dat. 5. Id. Nov. *Ravennæ*, THEODOSIO 13. & VALENTIN. 3. AA. COSS. 430.

10. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

GEneraliter sancimus, omnes donationes lege confectas, firmas, illibatasque manere, si 13 non donationis acceptor ingratus 14 circa donatorem inveniatur, ita ut injurias atroces in eum effundat, vel manus impias inferat, vel jacturæ molem ex insidiis suis ingerat, quæ non levem sensum substantiæ donatoris imponat, vel vitæ periculum aliquod ei intulerit, vel quasdam conventiones, sive in scriptis donationi impositas, sive sine scriptis habitas, quas donationis acceptor spopondit, minime implere voluerit. † Ex his enim tantummodo causis, si fuerint in judicium dilucidis 15 argumentis cognitionaliter approbatæ, etiam donationes in eos factas everti concedimus: ne sit cuiquam licentia, & alienas res capere, & frugalitatem irridere donatoris, & ipsum iterum donatorem suasque res perdere: & præfatis malis ab ingrato donationis ac-

(6. *l.* 37. §. 3. *in fin. ff.* de *legat.* 3. (7. *l.* 9. *l.* 22. *in fin. l.* 25. *supr. tit. prox.* (8. Fac. *l.* 3. *supr. de inst. & substit.*

TIT. LVI. (1. *l. ult. in fin. infr. h. t.* (1.) Fac. *l.* 3. *infr. eod. l.* 39. *supr. de transact.* (2. *l.* 2. *l.* 3. *supr. h. t. l.* 3. *ff. de usucap. pro donato.* §. 2. *Inst. de donat.* fac. *l.* 30. *supr. de transact.* (3. v. *l.* 12 *supr. de rei vindic. l.* 3. *supr. de rescind. vend. l.* 9. *supr. de donat. ante nupt. l.* 4. *supr. de emancip.*

(4. *l.* 5. *supr. de oblig. l.* 35. *in fin. supr. de donationibus.* (5. *l.* 27. *in fin. supr. d. t. de donat. l.* 17. *ff. de condict. furtiva. l.* 4. *supr. de postul.* (6. Fac. *l.* 10. §. 2. *ff. si quis cautionib. l.* 2. §. 4. *ff. de collation.* (7. *l. ult. in fin. infr. h. t.* immo vide *l.* 3. *supr. de condict. ob caus.* (8. v. *l.* 2. *l.* 5. *supr. de inoff. donat.* (9. v. *l.* 6. §. 1. *supr. de instit. & substit. l.* 102. *ff. de cond. & demonstr.* (10. v. *l.* 2. *in fin. l.* 5. *supr. de inoff. donat. l.* 87. §. 3. *ff. de legat.* 2. *Nov.* 92. (11. v. *Nov.* 89. c. 3. (12. *l. ult. vers. ex his. infr. h. t.* (13. §. 2. *vers. sciendum. Inst. de donat.* (14. Vide tamen *l.* 34. §. 1. in verbo, *irrevocabilis. ff. d. t.* (15. *l.* 9. *in fin. supr. h. t.*

ceptore

ceptore affici. Hoc tamen usque ad primas personas tantummodo stare censemus, nulla licentia concedenda donatoris successoribus 16 hujusmodi querimoniarum primordium instituere. Etenim si ipse, qui hoc passus est, tacuerit; silentium ejus maneat semper: & non à posteritate ejus suscitari concedatur, vel adversus eum, qui ingratus esse dicitur, vel adversus ejus successores. Dat. 15. Calend. April. LAMPAD. & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

TIT. LVII.
DE DONATIONIBUS CAUSA MORTIS. 1

1. Imp. ALEXANDER A. Daphnæ.

SI donatione contineatur, *Ut altero defuncto, ad alterum portio eorum, quæ donabantur, pertineret:* existente conditione, si mortis causa donatio perficiebatur, fideicommissi actio competit. PP. 4. Cal. Octobr. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

2. Imp. GORD. A. Zoilo.

INtestata mortua quondam nuru tua, neptis tua, quæ ex ea filioque tuo quæsita est, quandoque potest ad ejus venire successionem: nec tamen ea post mortem filii tui, ex quo quæsierat filiam, alii nuptui se collocando dotem dans prohibeatur, quam velit conditionem eidem doti dicere. Sed si mortis causa donationem in fratrem suum conferens, in causam mortis suæ eam [dotem] eundem fratrem suum stipulari passa est, cum Divi Severi Constitutione etiam in mortis causa donationibus, si de cætero patrimonio quantum Falcidia 2 jubet, heres non habet, provisum sit: is, qui nurui tuæ heres extiterit, ejus Constitutionis beneficium non prohibetur postulare. PP. 10. Cal. Februar. GORD. A. & AVIOLA COSS. 240.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Heredi.

NEc fratris 3 sui mortis causa recte factam donationem sorori rescindere licet. S. 3. Cal. Januar. *Sirmii*, AA. COSS.

4. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

CUm de mortis causa donatione dubitabatur; & alii quidem inter ultimas voluntates eam posuerunt, & legatis 4 aggregandam esse censuerunt; alii autem inter donationes, quæ inter vivos consistunt, eam posuerunt: dubietate eorum explosa, sancimus omnes mortis causa donationes, sive juxta mortem facientis fuerint celebratæ, sive longiore cogitatione mortis subsecutæ sunt, actis minime 5 indigere: neque expectare publicarum personarum præsentiam, & ea, quæ super hujusmodi monumentis solent adhiberi: sed ita res procedat, ut si quinque testibus præsentibus vel in scriptis, vel sine literarum suppositione aliquis voluerit mortis causa donationem facere: & sine monumentorum accessione res gesta maneat firmitate vallata, & nullam in ea calumniam accipiat: neque propter hoc, quod gesta non accesserunt, inefficax esse atque inutilis videatur: & omnes effectus sortiatur, quos ultimæ habent liberalitates: neque ex quacunque parte absimilis [eis] intelligatur. Dat. Cal. Septembr. *Constantip.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

TIT. LVIII.
DE INFIRMANDIS POENIS COELIBATUS 1, orbitatis 2 & [de] decimariis 3 sublatis.

1. Imppp. CONSTANTINUS, CONSTANTIUS & CONSTANS AAA. ad populum.

QUi jure veteri *cœlibes* habebantur, imminentibus legum terroribus liberentur: atque ita vivant, ac si numero maritorum matrimonii fœdere fulcirentur. Sitque omnibus æqua conditio capessendi, quod quisque mereatur. † Nec vero quisquam *orbus* habeatur, & proposita huic nomini damna non noceant. † Quam rem & circa fœminas existimamus, earumque cervicibus imposita juris imperia, velut quædam juga, solvimus promiscue omnibus. Dat. Prid. Cal. April. *Romæ*, CONSTANTIO 2. & CONSTANTE AA. COSS. 339.

2. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Isidoro Præf. Urbi.

INter virum & uxorem rationem cessare ex Lege Papia *decimarum* 4: & quamvis 5 non interveniant liberi, ex suis quoque eos solidum capere testamentis, (nisi forte Lex alia imminuerit derelicta) decernimus. Tantum igitur posthac maritus vel uxor sibi invicem derelinquant, quantum superstitis amor exegerit. Dat. PP. Non. Septembr. VARANA COS. 410.

TIT. LIX.
DE JURE LIBERORUM. 1

1. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Isidoro P. U.

NEmo posthac à nobis jus liberorum petat: quod simul hac lege omnibus concedimus. Dat. PP. Non. Septembr. VARANA COS. 410.

2. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

ILlam injuriam, quæ contra matrem defuncti, vel defunctæ præteritis fiebat temporibus, pro justitiæ ratione (amputamus) & legitima jura, quæ ex Tertulliano Senatusconsulto 2 ei præstantur, omnimodo eam habere sancimus: licet tres 3 liberos ingenua, vel libertina quatuor minime pepererit. Dat. Cal. Jun. *Constantinop.* ipso A. 2. COS. 528.

(16. *l.* 1. *l.* 7. *supr. eod.*

TIT. LVII. (1. *Lib.* 39. *D.* 6. & §. 1. *Inst. de donationib. Novell.* 87. (2. Adde *l.* 6. *l. pen. supr. l.* 66. *in fin. l.* 93. *ff. ad leg. Falcid. l.* 1. §. 5. *ff. quod legator.* (3. v. *l.* 29. *supr. de donationib.* (4. *l.* 15. *l.* 37. *ff. h. t.* §. 1. *verf. hæ mortis. Inst. de donat. l.* 2. *ff. de Publiciana. l.* 87. *ff. de legat.* 3. *Nov.* 87. *in pr.* (5. *l.* 25. *in fin. supr. de donat. d. Nov.* 87. *in pr.*

TIT. LVIII. (1. *l.* 1. *in princ. infr. h. t.* (2. *l.* 1. *verf. nec vero quisquam orb. infr. eod.* (3. *l.* 2. *infr. eod. l.* 18. *ff. de auro.* (4. *l.* 15. §. 1. *ff. de auro.* excip. *l.* 6. *ff. de vulg. & pupill. substit. l.* 41. & 42. *ff. de legat.* 2. *l.* 28. *ff. de legat.* 3. adde *l.* 25. *ff. de cond. & demonstr.* (5. Adde *tit. prox. infr.*

TIT. LIX. (1. v. *l.* 2. *infr. h. t.* (2. v. *Nov.* 78. *c.* 5. (3. §. 4. *Inst. de SC. Tertyll.*

LIBER NONUS.

TIT. I.
DE HIS, QUI ACCUSARE NON possunt.

1. Impp. SEVER. & ANTONIN. AA. Sylvano.

PRius est, ut criminibus, quæ tibi ut graviora 1 ab adversario tuo objiciuntur, cædis atque vulnerum respondeas: & tunc ex eventu causæ Judex æstimabit, an tibi permittendum sit eundem accusare, tametsi prior 2 inscriptionem deposuisti. PP. 5. Idib. Martii, TERTULLO & CLEMENTE COSS. 196.

2. Imp. ANTONINUS A. Ingenuo.

SI cautiones, quibus Secundinus *solutam Eugenio pecuniam* probare se dicit, tutores 3 vel curatores tui suspectas, vel falsas habent: proprio nomine (cum non liceat alieno) non prohibentur in crimine falsi subscribere. Nec enim facile vel tutores, vel curatores, qui ex officio periculo [suo] res pupillorum, vel adolescentium administrant, sententia notantur, nisi evidens eorum calumnia 4 judicanti apparebit. PP. 12. Cal. Octobr. ANTONINO A. & GETA COSS. 206.

TIT. I. (1. v. *l.* 19. *infr. h. t. l.* 5. *ff. de public. judic.* (2. v. *l.* 3. *infr. h. t. l.* 17. *infr. tit. prox.*

(3. *l.* 5. *verf. cum igitur. infr. h. t. l.* 2. *supr. de his quibus ut indign. l.* 14. *ff. ad SC. Turpill.* adde *l.* 18. §. 8. *ff. de jure fisci.* (4. *l.* 15. §. 2. *ff. ad SC. Turpill. l.* 22. *ff. de his quæ ut indign.*

3. Imp. ALEXANDER A. Rufo.

QUi crimen publicum instituere properant, non aliter ad hoc admittantur, nisi prius 5 inscriptionum pagina præcesserit, & fidejussor 6 de exercenda lite adhibitus fuerit. Sin vero post satisdationem præsentes non fuerint, [edicto] admonendi sunt, ut veniant ad causam agendam: & si non adfuerint, non solum extra 7 ordinem æstimatione Judicis puniendi sunt, sed etiam sumptus, quos in eam rem, & circa ipsum iter 8 ad litem vocati fecerunt, dependere cogentur. PP. 3. Non. Februar. ALEXANDRO A. COS. 223.

4. Idem A. Dionysio.

UXor 9 tua, si consobrini sui necem vindicandam existimat, adeat Præsidem provinciæ. PP. 16. Cal. Jul. ALEXANDRO A. COS. 223.

5. Idem A. Marcellinæ.

SEnatusconsulto permissum non est mulieri Legis Corneliæ crimine reum facere, nisi res ad eam 10 pertineat. Cum igitur filii tui tutores 11 vel curatores habeant: ipsi deliberare debent, an instrumenta, ex quibus adversarium filiorum tuorum obtinuisse dicis, falsa esse accusare debeant. PP. Cal. Octobr. ALEXAND. A. COS. 223.

6. Idem A. Probo.

ACcusationem, à qua discedere 12 te professus es, repetere non debes. PP. 5. Non. Maji, JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

7. Idem A. Felici.

SI ea, quæ crimen intendit, cognitionem moratur: certa 13 perferendæ accusationis tempora Judex competens præstet: intra quæ si agere supersederit, renunciasse causæ intelligitur. PP. 15. Cal. Septembr. AGRICOLA & CLEMENTE COSS. 231.

8. Imp. GORD. A. Cajo militi.

NOn prohibentur milites 14 accusationem, quæ publici judicii instar obtineat, intendere, si 15 suam suorumque injuriam exequantur. Ideoque consobrini tui necem defendere tibi permittimus. PP. 17. Cal. August. PIO & PONTIANO COSS. 239.

9. Idem A. Severiæ.

NOn ignorat competens Judex, eam, quæ ultionem, & mortem filii persequi allegat, non temere ad accusationem esse admittendam, nisi prius matrem se esse probaverit. PP. 6. Non. Mart. GORD. A. & AVIOLA COSS. 240.

10. Idem A. Mucatraulo militi. (15)

SI crimen ad tuam tuorumque injuriam pertinens exequaris, solennibus te inscriptionibus adstringe, ut Præsidem provinciæ habere judicem possis. PP. Cal. Aug. GORD. A. & AVIOLA COSS. 240.

11. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS Cæs. Saturnino, & aliis.

DAta opera partis adversæ res vestras incendio 16 exarsas esse asseverantes, crimen Legis Corneliæ de sicariis exequi potestis. PP. 13. Calend. Jul. PEREGRINO & ÆMILIANO COSS. 245.

12. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Corinthiæ.

DE crimine, quod publicorum fuerit judiciorum, mulieri 17 accusare non permittitur: nisi certis ex causis, id est, si suam suorumque persequatur injuriam, secundum antiqui juris statuta tantum, de quibus specialiter ei concessum est, non exacta subscriptione. Unde aditus Præses provinciæ in primis examinabit, an tale sit crimen, cujus accusationem mulier subire non prohibeatur. S. 5. Cal. Maji, AA. COSS.

13. Iidem AA. & CC. ad Asclepium.

SI magnum & capitale crimen ac non leve frater 18 contra fratrem suum instituit, non solum audiendus non est, sed etiam exilii pœna plectendus est. Dat. 10. Cal. Februar. CC. COSS.

14. Iidem AA. & CC. Æliæ.

PRopter insidias, quas tuæ vitæ paratas contendis, accusationem apud Præsidem provinciæ contra filium 19 tuum, si pietas & ratio naturalis animi tui non revocat intentionem, constituere potes. S. 16. Cal. Mart. CC. COSS.

15. Iidem AA. & CC. Lupioni.

CRiminis accusationem instituere cum periculo calumniæ, si tibi existimatio 20 integra est, minime prohiberis. S. 3. Cal. Mart. CC. COSS.

16. Iidem AA. & CC. Callutico.

CUm rationibus juris congruit desiderium tuum postulantis accusationem tertiam 21 ei, qui duos reos delatos habet, non permitti contra Legis præscripta, nisi suas suorumque injurias quis persequatur. S. 12. Cal. Decembr. *Nicomediæ*, CC. COSS.

17. Pars sententiæ eorundem AA. & CC. Dat. 5. Id. Jan. DIOCLET. & MAXIM. AA. COSS.

INiquum & longe à seculi nostri beatitudine esse credimus, ut Thaumasius accusandi ejus habeat facultatem, in cujus domo 22 eum (licet ingenuum) à prima ætate tamen fuisse constabat. Quare ex nomine Thaumasii mentio super conflictu criminis cum Symmacho conquiescat. † Si quam sane civilem 23 petitionem idem Thaumasius sibi competere confidit: judicio Præsidali poterit experiri.

18. Iidem AA. & CC. Juliano.

SI sororem 24 [tuam] leviorum commissorum ream facis, accusationem non prohiberis exercere in judicio Præsidali: quo temerarie commissa, congrua ultione plectantur. Dat. 3. Cal. Mart. DIOCLET. 9. & MAXIM. 8. AA. COSS. 304.

19. Imppp. VALENTIN. VALENS & GRATIANUS AAA. Laodiceo Præfecto Sardiniæ.

NEganda 25 est accusatis, [qui non suas suorumque injurias exequuntur, licentia criminandi in pari vel minori crimine,] priusquam se crimine, quo premuntur, exuerint, secundum scita veterum juris conditorum: [ita tamen,] ut & ipsi inscriptiones contra eos etiam pendente accusatione deponere possint. Datum Prid. Id. Aug. *Carnunti*, GRATIANO A. 3. & EQUITIO V. C. COSS. 374.

20. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Eutychiano P. P.

SI quis 26 ex familiaribus 27 vel ex servis cujuslibet domus cujuscunque criminis delator atque accusator emerserit, ejus existimationem, caput, atque fortunas petiturus, cujus familiaritati vel dominio inhæserit: ante exhibitionem testium, atque examinationem judicii, in ipsa expositione criminum, atque accusationis exordio, ultore gladio feriatur. Vocem enim funestam amputari oportet potius, quam audiri. Majestatis 28 autem crimen [tantum] excipimus. Dat. 6. Id. Novembr. *Constant.* CÆSARIO & ATTICO COSS. 397.

21. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Consulibus, Prætoribus, & Trib. pleb. Senatui S. D.

SI liberti 29, accusatores manumissorum heredumve esse præsumpserint 30: eodem, quo servi supplicio tenebuntur, luituri pœnas ante prohibitæ delationis exordium. Dat. 7. Id. August. *Ravennæ*, ASCLEPIODOTO & MARINIANO COSS. 423.

TIT. II.
DE ACCUSATIONIBUS 1 ET inscriptionibus.

1. Imp. ALEXANDER A. Martiano.

EOs, qui terminos effoderunt, extraordinaria 2 animadversione

(5. *l.* 10. *infr. h. t. l.* 16. *l.* 17. *infr. & l.* 7. *in pr. ff. de accusat.* (6. *d. l.* 7. §. 1. (7. *l.* 2. *in fin. infr. ad SC. Turpill.* (8. *l.* 79. *ff. de judiciis.* (9. v. *l.* 5. *infr. h. t.* (10. *l.* 4. *supr. l.* 9. *l.* 12. *l.* 14. *infr. eod. l.* 1. *ff. de accusationib.* (11. v. *l.* 2. *supr. h. t.* (12. *l.* 3. *in fin. l.* 4. *infr. & l.* 2. *ff. ad SC. Turpill. l.* 7. *infr. h. t.* (13. v. *l. ult. infr. ut intra cert. temp. l.* 18. *ff. de accusat.* (14. *l.* 8. *ff. d. t.* (15. *l.* 10 *infr. h. t.* (15.) *l.* 8. *supr. eod.* (16. *l.* 1. *ff. ad leg. Corn. de sicariis.* (17. *l.* 5. *supr. h. t.* (18. *l.* 18. *infr. eod. l.* 1. §. 10. *ff. de quæstionibus.*

(19. Adde *l.* 3. *supr. de patr. potest.* (20. *l.* 4. *l.* 8. *l.* 11. *ff. de accusat.* adde *l.* 1. *supr. de advoc. divers. judic. l.* 7. *ff. ad leg. Jul. majest.* (21. *l.* 8. *in fin. l.* 12. §. 2. *ff. de accusat. l.* 6. *in fin. ff. ad leg. Jul. de adulteriis.* (22. Fac. *l.* 20. *infr. h. t.* (23. Fac. *l.* 11. §. 1. *ff. de accusat.* (24. v. *l.* 13. *supr. h. t.* (25. Adde *l.* 4. *ff. de accusat.* (26. *l.* 6. *l. ult. infr. de delatorib. lib.* 10. *tit.* 11. (27. v. *l.* 6. §. 5. *supr. de his qui ad ecclesias.* (28. Adde *l.* 7. *in fin. infr. ad leg. Jul. majest.* (29. v. *l.* 8. *ff. de accusat.* adde *l.* 20. *supr. h. t.* (30. Excip. *l.* 38. §. 9. *ff. ad leg. Jul. de adult.*

TIT. II. (1. *Lib.* 48. *D.* 2. (2. v. *l.* 1. *l.* 2. *l.* 3. *ff. de term. moto. l.* 4. §. 4. *ff. fin. regund.*

coërceri

coërceri debere, Præses provinciæ non ignorabit. PP. 3. Cal. August. ALEXAND. A. COS. 223.

2. Idem A. Syro.

SI cuidam crimini obnoxius servus 3 postulatur, dominus eum defendere potest, & in judicio sistere, accusatoris intentionibus responsurum. Post probationem autem criminis, non 4 ipse dominus; sed servus pro suo delicto condemnationem sustineat. Ideo enim servum suum domino defendere permissum est, ut pro eo possit competentes allegationes offerre. PP. 11. Calend. Decembr. ALEXAND. A. COS. 223.

3. Idem A. Stephanidi.

REos capitalium criminum absentes 5, etiam per procuratorem defendi, Leges publicorum judiciorum permittunt. 6 PP. 4. Non. Novembr. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

4. Imp. GORD. A. Archelao.

SI accusatoribus absentibus, & non per contumaciam 7 adesse judicio cessantibus, ex una 8 postulatione aditus Præses provinciæ non causa cognita sententiam dixit, qua eum, de quo querimoniam detulisti, liberandum existimavit: criminatione etiam nunc perseverante, quæ contumacia, vel cessatione accusatorum non interveniente auferri non potuit: causa intentati criminis apud 9 eundem, vel successorem ejus more judiciorum tractabitur. PP. Non. Mart. GORDIANO A. 2. & POMPEJANO COSS. 242.

5. Idem A. Paulino.

NOn 10 ideo minus crimine, sive atrocium injuriarum judicio tenetur 11 is, qui in justam accusationem incidit, quia dicit alium se hujusmodi facti mandatorem habuisse. Namque hoc casu præter principalem reum, mandatorem 12 quoque ex sua persona conveniri posse, ignotum non est. PP. 3. Id. Septembr. GORDIAN. A. 2. & POMPEJANO COSS. 242.

6. Idem A. Avidiano.

ABsentem capitali crimine accusari non 13 posse, sed requirendum tantummodo annotari 14 solere, si desit, vetus jus est. Et ideo cum absentem te & ignorantem, cui nunquam ullum crimen denunciatum esset, per injuriam à Præside provinciæ in metallum damnatum esse dicas: quo magis in præsenti te agente (ut asseveras) jam nunc fides veri possit illuminari, Præfectum prætorio adire cura: qui quidquid novo more & contra formam Constitutionum gestum deprehenderit, pro sua justitia reformabit. PP. 4. Non. April. ARIANO & PAPPO COSS. 244.

7. Idem A. Proculo.

EA quidem, quæ per Officium 15 Præsidibus denunciantur, & citra solennia accusationum posse perpendi, incognitum non est. Verum si falsis necne notoriis insimulatus sit, perpenso judicio dispici debet. PP. 8. Id. Januar. PEREGRINO & ÆMILIANO COSS. 245.

8. Exemplum sacrarum literarum DIOCLET. & MAXIM. AA.

SI quis se injuriam ab aliquo passum putaverit, & querelam deferre voluerit, non ad stationarios 16 decurrat, sed Præsidialem adeat potestatem, aut libellos offerens, aut querelas suas apud acta deponens. PP. sine die & Consule.

9. Iidem AA. Honorato.

QUi de crimine publico in accusationem deductus est, ab alio 17 super eodem crimine deferri non potest. Si tamen ex eodem facto plurima crimina nascuntur, & de uno crimine in accusationem fuerit deductus: de 18 altero non prohibetur ab alio deferri. Judex autem super utroque crimine audientiam accommodabit. Nec enim licebit ei separatim 19 de uno crimine sententiam proferre, priusquam plenissima examinatio super altero quoque crimine fiat. PP. 4. Cal. Septembr. BASSO 2. & QUINTIANO COSS. 289.

10. Iidem AA. & CC. Ursæ.

QUi explicandi negotii spem 20 (cujus finis in Judicis potestate ac motu situs est) pollicetur: non minus ob illicitam sponsionem crimen contrahit, quam qui ad hujusmodi promissionis commercium contra disciplinam publicam adspirat. PP. 3. Cal. Novembr. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

11. Iidem AA. & CC. liberis Crispinæ charissimæ nobis.

SI quis homicidii crimen existimat persequendum, secundum juris publici formam debebit eum, qui in primordio homicidii postulaverit reum, neque probaverit, ideoque reus absolutus est, prævaricationis 21 arguere: Id enim salubriter statutis Principum Parentum nostrorum jurisque forma præscriptum est. Vel si id non putaverit agendum: ad sequens crimen (id est, pastorum latronumve) descendere eum coges, atque id exequi judicio tuo: cum, siquidem id ab incusato appareat esse commissum, ob ultionem publicam obnoxius legibus fiat. Dat. 8. Id. April. ANNIBALIANO & ASCLEPIODOTO COSS. 292.

12. Iidem AA. & CC. Aurelio.

FActum sponte se præcipitantis, innocenti criminis periculum afferre non potest. S. 14. Cal. Jun. *Sirmii*, AA. COSS.

13. Imppp. VALENT. GRAT. & THEOD. AAA. Mariniano Vic. Hispaniæ.

SI quis servos crediderit accusandos, non prius 22 ad corporum tormenta veniatur, quam se vinculo subscriptionis adstrinxerit. Dat. 6. Cal. Januar. *Patavii*, MEROBAUDE 2. & SATURNINO COSS. 383.

14. Iidem AAA. & ARCAD. A. Cynegio PP.

SInguli universique [Judices] cognoscant [in publicis criminibus] non oportere emendicatis uti suffragiis decretorum, [aut relationibus 23 à publicis personis destinandis credere:] sed rei veritatem inquirere. Dat. prid. Calend. Maji, *Constantinop.* ARCAD. A. 1. & BAUTONE COSS. 385.

15. Iidem AAA. Tatiano Præfecto Præt. post alia.

TUnc convenit potentiores 24 viros adesse judiciis, cum eorum præsentiam [in criminibus publicis 25] per inscriptionem causa deposcat: [licet in pecuniariis] causis per procuratores litem sustineant. Dat. 15. Calend. Mart. *Mediolani*, VALENTIN. A. 5. & NEOTHERIO COSS. 390.

16. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Pasiphilo.

IN causis criminalibus dignum est 26, ut inscriptiones præponantur, quæ magnitudinem videlicet criminis, tempusque designent 27: ut alterutram partem digna Legum terrere possit auctoritas. Quod si fuerit statutum forte contemptum, hi, qui ex Officio ingrediuntur secretarium, quinque librarum auri condemnatione ferientur. Datum 8. Id. Januar. OLYBRIO & PROBINO COSS. 395.

17. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Consulibus, Prætoribus, & Trib. pleb. Senatui S. D.

ACcusationis ordinem jam dudum legibus institutum servari jubemus: Ut quicunque in discrimen capitis accersitur, non statim reus, qui accusari potuit, existimetur: ne subjectam innocentiam 28 feriamus. Sed quisquis ille est, qui crimen intendit, in judicium veniat, nomen rei indicet, vinculum 29 inscriptionis arripiat, custodiæ 30 similitudinem (habita tamen dignitatis æsti-

(3. *l.* 17. *ff. h. t. l.* 11. *ff. de public. jud. l.* 19. *ff. de pœnis.* (4. v. *l.* 7. §. 1. *ff. de damno. l.* 5. §. 5. *ff. de oper. nov.* (5. *l.* 33. §. 2. *l.* 35. §. 1. *l.* 71. *ff. de procur. l.* 4. *ff. de obsequiis. l.* 10. *l. pen. ff. de publ. judic.* (6. Immo vide *l.* 13. *in fin. ff. de publ. jud. l.* 11. §. 2. *ff. ad leg. Jul. de adult.* v. *l.* 10. *ff. de publ. jud. l.* 4. §. 2. *ff. ad leg. Corn. de sicariis.* (7. *l.* 10. *ff. de publ. judic. l.* 3. *supr. de his qui accus. l.* 2. *infr. ad SC. Turpill.* (8. Adde *l.* 5. §. 4. *supr. de temp. appell.* (9. *l.* 6. *supr. quomodo & quando judex.* (10. v. *l.* 1. §. 13. *ff. de vi & vi. l.* 3. §. 1. *ff. ad leg. Jul. de vi privata.* (11. Vide tamen *l.* 157. *in pr. l.* 169. *ff. de reg. jur. l.* 20. *ff. de oblig.* (12. *l.* 11. §. 3. *ff. de injur. l.* 15. *in fin. ff. ad leg. Corn. de sicar.* (13. *l.* 15. *infr. ad leg. Jul. de adult. l.* 5. *infr. de pœnis.* (14. v. *l.* 1. *infr. de requir. reis.* (15. *l.* 8. *infr. h. t. l.* 6. §. 3. *ff. ad SC. Turpill.* (16. v. *l.* 1. *infr. de curiosis. l.* 1. §. 12. *ff. de off. præf. urbi. l.* 6. *infr. de dignitat.* (17. v. *l.* 16. *ff. h. t.*

(18. v. *l.* 4. *supr. l.* 11. §. 2. *l.* 16. *ff. eod.* adde *l.* 3. §. 3. *ff. eod.* (19. v. *l.* 10. *supr. de judiciis.* (20. *l.* 15. §. 30. *ff. de injur.* (21. Adde *l.* 1. *supr. de advoc. divers. judicior.* (22. v. *l.* 3. *supr. tit. prox.* (23. v. *l.* 7. *l.* 8. *supr. h. t.* (24. v. *l.* 25. *& Auth. Hoc jus. supr. de procurat. Nov.* 71. *c.* 1. (25. Adde *l.* 26 *supr. de procurat.* (26. v. *l.* 3. *supr. tit. prox.* (27. v. *l.* 3. *ff. h. t.* (28. Fac. *l.* 12. *supr. eod.* (29. *l.* 2. *infr. tit. prox.* v. *l.* 3. *supr. tit. prox.* (30. v. *l.* 2. *infr. tit. prox.*

matione) patiatur: nec impunitam fore noverit licentiam mentiendi, cum calumniantes ad vindictam poscat similitudo 31 supplicii. Nemo tamen sibi blandiatur objectu cujuslibet criminis, de se in quæstione confessus, veniam sperans propter flagitia adjuncti, vel [pro] communione criminis consortium personæ superioris optans, aut inimici supplicio in ipsa supremorum suorum sorte satiandus, aut eripi se posse confidens, aut studio, aut privilegio nominati: cum veteris juris auctoritas de se confessos, ne interrogari quidem de aliorum conscientia sinat. Nemo igitur de proprio crimine confitentem, super conscientia scrutetur aliena. Dat. 8. Id. August. *Ravennæ*, ASCLEPIODOTO & MAXIMIANO COSS. 423.

TIT. III.
DE EXHIBENDIS 1 ET TRANSMITTENDIS reis.

1. Impp. VALENTIN. & VALENS AA.
Valentino Consulari Piceni.

SI miles 2 in provincia repertus crimen publicum commiserit, eum Rector provinciæ sub custodia constituat: atque ita vel causæ meritum, vel [etiam] personæ qualitatem ad Magistrum militum referat. Dat. 12. Calend. Februar. *Mediolani*, VALENTIN. & VALENTE AA. COSS. 363.

2. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD.
AAA. Eutropio PP.

NUllus in carcerem priusquam 3 convincatur, omnino vinciatur. 4 Ex 5 longinquo si quis est acciendus, non prius insimulanti, [id est, accusatori,] accommodetur adsensus, quam 6 solenni Lege se vinxerit, [& in pœnam 7 reciproci stylo trepidante recaverit.] Ei vero, qui reducendus erit, ad disponendas res suas, componendosque mœstos penates, spatium coram loci Judice, aut etiam Magistratibus sufficientium dierum, non minus tamen triginta, tribuatur, nulla remanente apud eum, qui ad exhibendum missus est, copia nundinandi. Qui posteaquam ad judicem venerit, adhibita advocatione, jus debebit explorare quæsitum: ac tamdiu pari 8 cum accusatore fortuna retineri, donec repererit cognitio celebrata discrimen. Dat. 3. Calend. Januar. *Constantinop.* GRATIANO 5. & THEODOSIO AA. COSS. 380.

3. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA.
Drepanio Proconsuli Africæ.

NEminem [in] judicio exhibendum esse præcipimus, nisi de cujus exhibitione Judex pronunciaverit. Dat. PP. Non. Febr. *Mediolani*, VALENTINIANO A. 3. & NEOTHERIO COSS. 390.

TIT. IV.
DE CUSTODIA 1 REORUM.

1. Imp. CONSTANTIUS A. ad Florentium Rationalem.

IN quacunque causa reo exhibito, sive accusator existat, sive eum publicæ solicitudinis cura produxerit, statim debet quæstio fieri, ut noxius puniatur, innocens absolvatur. † Quod si accusator aberit ad tempus, aut sociorum præsentia necessaria videatur: id quidem debet quam celerrime procurari. Interea vero reum exhibitum non [per] ferreas manicas, & inhærentes ossibus mitti oportet, sed prolixiores catenas [si criminis qualitas etiam catenarum acerbitatem postulaverit,] ut & cruciatio desit, & permaneat [sub] fida custodia. Nec vero sedis intimæ tenebras pati debebit inclusus, sed usurpata luce vegetari, [ac sublevari:] & ubi nox geminaverit custodiam [in] vestibulis carcerum, & salubribus locis recipi: ac revertente iterum die, ad primum Solis ortum illico ad publicum lumen educi, ne pœnis carceris perimatur: quod innocentibus miserum, noxiis non satis severum esse, dignoscitur. † Illud etiam observabitur, ut neque his, qui Stratorum funguntur officio, neque ministris eorum liceat crudelitatem 2 suam accusatoribus vendere: & innocentes intra carcerum septa letho dare, aut subtractos audientiæ longa tabe consumere. Non enim existimationis tantum, sed etiam periculi metus Judici imminebit, si aliquem ultra debitum tempus inedia 3, aut quocunque modo aliquis Stratorum exhauserit, & non statim eum, penes quem officium custodiæ est, atque ejus ministros capitali pœnæ subjecerit. Dat. Prid. Calend. Jul. *Serdicæ*, CONSTANTINO A. 6. & CONSTANTIO C. COSS. 353.

2. Idem A. & C. ad Evagrium P. P.

SI quis in ea culpa vel crimine fuerit deprehensus, quo dignus claustris carceris, & custodiæ squalore videatur, auditus apud acta, cum 4 de admisso constiterit, pœnam carceris sustineat: atque ita postmodum eductus apud acta audiatur. Ita enim quasi sub publico testimonio commemoratio admissi criminis fiet, ut judicibus immodice sævientibus, freni quædam temperies adhibita videatur. Dat. 3. Non. Februar. *Heracliæ*, CONSTANTINO A. 7. & CONSTANTIO C. 2. COSS. 354.

3. Idem A. Ascindino P. P.

QUoniam unum carceris conclave permixtos sexu criminosos includit, hac lege sancimus, ut etiamsi pœnæ qualitas permixtione jungenda est, sexu 5 tamen dispares, diversa claustrorum habere tutamina jubeantur. Dat. Non. April. ACYNDINO & PROCULO COSS. 340.

In AUTHENT. ut nul. judic. §. necessarium.
col. 9. tit. 17. al. 9. Novell. 134.
cap. 9.

HOdie novo jure nullam mulierem pro pecunia fiscali, seu privata causa, aut pro crimine quolibet modo in carcerem mitti, aut includi, aut custodiri concedimus. Sed si pro fiscali aut privato debito pulsetur, per virum suum, aut quem alium legitime respondeat. Quod si noluerit vel respondere, vel persequi litem suam, legitime in rebus suis executio procedat. Si vero tale sit crimen, ut necesse sit eam custodiri: si quidem fidejussorem dare potest, ipsi credatur: si vero juraverit fidejussorem dare se non posse, juratoriam cautionem præstet de judicii observatione. Sed si crimen gravissimum sit, de quo accusatur, in monasterium vel asceterium mittatur, vel mulieribus tradatur, per quas custodiatur. Judices autem, qui hæc non servant, si majores sint, viginti librarum auri pœnam: si minores, decem solvant. Obedientes autem eis in prædictis casibus, spoliati cingulo dentur in exilium.

4. Imppp. VALENT. VALENS & GRAT.
AAA. ad Probum P. P.

AD Commentariensem receptarum personarum custodia observatioque pertineat 6: nec putet hominem abjectum atque vilem objiciendum esse Judici, si reus modo aliquo fuerit elapsus. 7 Nam ipsum volumus hujusmodi pœna consumi, cui obnoxius docebitur fuisse, qui fugerit. Si vero Commentariensis necessitate aliqua procul ab officio egerit: Adjutorem ejus pari jubemus invigilare cura, & eadem statuimus legis severitate constringi. Dat. 3. Calend. Jul. *Contionati*, GRATIANO A. 5. & PROBO COSS. 371.

5. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD.
AAA. Eutropio P. P.

DE his, quos tenet carcer inclusos, id aperta definitione sancimus, ut aut convictos velox pœna subducat, aut liberandos custodia diuturna non maceret. Jubemus autem, ut intra tricesimum diem semper Commentariensis ingerat numerum personarum, varietatem delictorum, clausorum ordines, ætatemque vinctorum. [Quod si hæc prætermiserit,] officium [quidem] viginti libras auri ærario nostro jubemus inferre: Judicem vero desidem ac resupina cervice tantum titulum gerentem, extorrem impetrata fortuna, decem auri libris multandum esse censemus. Dat. 3. Cal. Jan. *Constantinop.* GRATIANO 5. & THEODOSIO 1. AA. COSS. 380.

6. Latine Antonii Contii.

NEminem oportet injici custodiæ absque jussione magnorum Magistratuum, aut locorum defensorum. §. 1. Oportet autem Episcopum 8 per quartam feriam, aut *parasceven* inquirere eos, qui sunt in custodia, quam ob causam inclusi sint: & si quidem

(31. d. *l.* 2. *l.* 7. *l. ult. infr. de calumn. l.* 7. *infr. ad leg. Jul. de vi publ.*
TIT. III. (1. *Lib.* 48. *D.* 3. (2. Adde *l.* 6. *supr. de jurisdict. omn. jud.* (3. *l.* 5. *ff. h. t.* (4. Immo vide *l.* 1. *infr. tit. prox.* (5. *l.* 7. *infr. de calumn.* (6. v. *l.* 3. *supr. qui accusar.* (7. v. *l. ult. supr. tit. prox.* (8. *l. ult. supr. tit. prox.*
TIT. IV. (1. *Lib.* 48. *D.* 3. (2. v. *l.* 8. *ff. h. t.*

(3. Adde *l.* 9. *supr. de episc. aud.* (4. *l.* 2. *supr. tit. prox.* (5. Adde *l.* 1. *supr. divort. fact.* (6. *l.* 2. *ff. h. t.* (7. v. *l.* 13. *ff. eod.* adde *l.* 1. *supr. de serv. fugit. Nov.* 53. *c.* 4. *l.* 15. *supr. de probat. l.* 7. §. 2. *ff. de suspect. l.* 28. *in fin. ff. de bon. libert.* (8. *l.* 22. §. 1. *supr. de episc. aud.*

servi sint, intra viginti dies emittere eos, vel castigatos, atque etiam dominis redditos; aut si non appareant eorum domini, solvere ipsos. Si vero liberi sint pro seditione detenti, confestim 9 judicare ipsos, vel si pro alia quacunque causa, si quidem non habeant fidejussores, & pro criminibus detinentur, excepto crimine homicidii, statim eos judicari; si vero capitale crimen sit, intra triginta dies. § 2. Si vero majore postea dilatione necessaria existente, is, qui detinetur, non præbeat causam, committatur suæ juratoriæ cautioni, si absens fuerit. Si vero cædis est causa, si quidem ex delatione publicarum 10 personarum, intra sex menses judicetur. Scientibus publicis personis, quod si mentitæ fuerint, se iisdem subdendos pœnis. Si vero accusator, qui se inscripsit, auctor fuit ejus detentionis, detur reus sub fidejussione: vel si non reperiat fidejussores, maneat quidem in carcere: causa autem intra annum 11 terminetur. §. 3. Facta autem præsumptione, tanquam reus sit, in custodia maneat, donec causa terminetur. Si vero jam sententia lata est de inclusis, ea executioni mandetur, sive corporalis sit, sive pecuniaria. §. 4. In pecuniaria condemnatione potestatem habentibus cedere bonis. 12. §. 5. Episcopis monentibus Præsides, scituros se, & officium suum illaturos decem libras. §. 6. Habentibus etiam Episcopis potestatem deferendi Principi, negligentiam (hisce in rebus) Præsidum.

TIT. V.
DE PRIVATIS 1 CARCERIBUS INhibendis.

1. Imp. ZENO A. Basilio P. P.

JUbemus, nemini penitus licere per Alexandrinam splendidissimam civitatem, vel Ægyptiacam diœcesim, aut in quibuslibet imperii nostri provinciis, vel in agris suis, aut ubicunque domi privati carceris exerceri custodiam, viro Spectabili pro tempore Præfecto Augustali, & viris clarissimis omnium provinciarum Rectoribus daturis operam, semperque futuris in speculis, ut sæpe dicta nefandissimorum hominum arrogantia modis omnibus opprimatur. Nam post hanc saluberrimam constitutionem, & vir Spectabilis pro tempore Præfectus Augustalis, & quicunque provinciæ moderator, Majestatis crimen proculdubio incursurus est, qui cognito hujusmodi scelere, læsam non vindicaverit Majestatem. † Primatibus insuper officiorum ejusdem criminis laqueis constringendis: qui simul atque noverint memoratum interdictum facinus in quocunque loco committi, proprios judices de opprimendo nefandissimo scelere non protinus curaverint instruendos. Nam illud perspicuum est, eos, qui hoc criminis genus commiserint, etiam pro veterum legum & constitutionum tenore, tanquam ipsius Majestatis violatores, ultimo subjugandos esse supplicio. Dat. Cal. Jul. *Constantinop.* LONGINO V. C. COS. 486.

Notatur hic deesse Græca constitutio. Ejus epitomen Latine ediderat Contius ex lib. 60. Basil. tit. 55. *interprete Cujac.* 2.

COnstitutio jubet privatas custodias non fieri, & eos, qui fecerint, pœnæ subjici, & tot dies manere in publico carcere, quot fuerit quis in privato ab eis inclusus, cujuscunque sint *conditionis, vel dignitatis:* amittere etiam *eos causam, quam habent* adversus inclusos, providentia *Episcopi* 2, & Præsidis: quod si neglexerit Præses, & bonorum, & salutis periculum sustinebit.

TIT. VI.
SI REUS 1, VEL ACCUSATOR 2 MORtuus 3 fuerit.

1. * Epitome ex lib. 60. βασιλ. titul. 56. cap. 1.

SI miles λειποτάκτης, (id est, desertor militiæ,) decesserit, solvitur 4 crimen.

2. Imp. ANTONINUS A. Eutychiano.

ETsi Marcellus, qui crimine falsi postulabatur, vita functus est, ac per hoc crimen in persona ejus sit extinctum, accusatio tamen non est abolita: cum tam uxorem ejus, quam te eodem crimine postulatos esse proponas. PP. 7. Cal. Octobr. LÆTO 2. & CEREALE COSS. 216.

3. Idem A. Proculo.

SI is, quem homicidii, seu cujusvis criminis postulasti reum, vita functus est, frustra ob pœnam desertæ 5 accusationis conveniris: cum morte ejus crimen cum pœna sit extinctum, ac per hoc tibi adempta est necessitas accusationis. PP. 4. Calend. Octobr. *Romæ*, SABINO & ANULINO COSS. 217.

4. Imp. ALEXANDER A. Veronitiano.

SI (ut proponis) causa pecuniaria ad emolumentum tuum spectat, licet (Anianus,) cui falsi 6 crimen auctor tuus intendebat, vita functus sit: non prohiberis, si quis adversus te instrumento, quod in dubium vocatur, uti cœperit, accusationem instituere. Quamvis enim in persona principalis rei morte subducti jam subsistere non possit; tamen si quis illo uti voluerit, intelligit se periculo criminis esse subjectum. PP. 6. Cal. Jan. ALBINO & ÆMILIANO COSS. 228.

5. Imp. GORDIANUS A. Rufino.

DEfunctis reis publicorum criminum, sive ipsi per se ea commiserunt, sive aliis mandaverunt, pendente accusatione, præterquam si sibi mortem consciverint,) bona successoribus eorum non denegari, notissimi juris est. PP. 7. Calend. Novembr. PIO & PONTIANO COSS. 239.

6. Idem A. Juliano.

SI quis cum capitali 7 pœna, vel deportatione damnatus esset, appellatione 8 interposita, & in suspenso constituta, fati diem functus est, crimen morte finitum est. Idem observatur, & si accusator 9 pendente appellationis tempore ultimum diem obiisset. Sin autem relegationis pœnam sustinuit, & in parte bonorum damnatus appellatione usus est, etiam post mortem ejus nihilominus appellationis ratio examinabitur: cum desideretur, utrum valeat, necne particularis publicatio. PP. 6. Cal. August. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

TIT. VII.
SI 1 QUIS IMPERATORI MALEdixerit.

1. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Rufino PP.

SI quis modestiæ nescius, & pudoris ignarus, improbo, petulantique maledicto nomina nostra crediderit lacessenda, ac temulentia 2 turbulentus obtrectator *temporum* [*nostrorum*] fuerit; eum pœnæ nolumus subjugari, neque durum aliquid, nec asperum [volumus] sustinere: quoniam si id ex *levitate* processerit, contemnendum est: si ex *insania* 3, miseratione dignissimum: si ab *injuria*, remittendum. 4 Unde, integris omnibus, hoc ad nostram scientiam referatur, ut ex personis hominum dicta pensemus, & utrum prætermitti, an exquiri debeant, censeamus. Dat. Id. August. *Constantinop.* THEODOSIO A. & ABUNDANTIO COSS. 393.

TIT. VIII.
AD LEGEM JULIAM MAJESTATIS. 1

1. Imp. ALEXAND. A. Paulino.

ETiam ex aliis causis Majestatis crimina cessant meo seculo: nedum etiam admittam te paratum accusare Judicem propterea 2

(9. v. *l.* 6. §. 9. *ff. de injusto.* (10. v. *l.* 7. *l.* 14. *supr. de accusat.* (11. v. *l. ult. infr. ut intra cert. temp.* (12. v. *supr. qui bonis cedere.*

TIT. V. (1. *l.* 23. *supr. de episc. aud. l.* 39. §. 1. *ff. ad leg. Aquil. excip. l.* 25. *ff. ad leg. Jul. de adult. l.* 224. *ff. de verb. sign* .(2. d. *l.* 23. *supr. de episc. aud.*

TIT. VI. (1. *l.* 1. *l.* 2. *l.* 3. *l.* 4. *l.* 5. *l.* 6. *infr. h. t. l.* 3. *l.* 6. *ff. de publ. judic. l.* 15. §. 3. 4. *ff. ad SC. Turp.* (2. *l. ult. vers. idem observatur. infr. h. t. l.* 13. *ff. de publ. judic.* (3. v. *l.* 20. *ff. de accus. l. ult. ff. peculatus. l.* 9. *in fin. ff. de jure fisci. l.* 4. §. 4. *supr. de hæret. l.* 4. *supr. de apostat.* (4. Immo vide *l.* 4. *infr. de re milit.*

(5. v. *l.* 15. §. 3. *ff. ad SC. Turpill.* (6. v. *l.* 2. *supr. h. t.* (7. Adde *l.* 2. *supr. qui testam. facere.* (8. v. *l.* 3. *supr. si pendente appell.* (9. *l.* 3. *in fin. ff. de accus. l.* 10. *ff. ad SC. Turpill.* adde *l.* 10. *supr. de inofficioso.*

TIT. VII. (1. v. *l.* 7. §. 3. *ff. ad leg. Jul. majest.* (2. Adde *l.* 12. *in fin. pr. ff. de custod. l.* 11. §. 2. *ff. de pœnis. l.* 6. §. 7. *ff. de re militari.* (3. v. *l.* 13. *ff. de offic. præsid.* (4. Fac. *l.* 2. *supr. de reb. cred.*

TIT. VIII. (1. *Lib.* 48. *D.* 4. (2. v. *l. ult. infr. ad leg. Jul. repetund. l.* 1. §. 3. *ff. de lege Corn. de falsis.*

crimine majestatis, quod contra constitutionem meam [eum] dicis pronunciasse. PP. 3. Id. April. MAXIMO 2. & JULIANO COSS. 224.

2. Idem A. Faustiniano.

ALienam sectæ meæ solicitudinem concepisti, quasi crimen majestatis sustineres, si servo tuo iratus 3 [esse] non perseveres, quod semper te facturum inconsulte juraveras. 4 PP. 3. Non. Febr. JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

3. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximum P. U.

SI quis alicui majestatis crimen intenderit, cum in hujuscemodi re convictus, minime quisquam privilegio 5 dignitatis alicujus à strictiore inquisitione defendatur: sciat se quoque tormentis esse subdendum, si aliis manifestis indiciis accusationem suam non potuerit comprobare, cum eo, qui hujusmodi esse temeritatis [reus] deprehenditur. † Illum quoque tormentis subdi oportet, cujus consilio atque instinctu ad accusationem accessisse videbitur, ut ab omnibus commissi consciis instituta vindicta possit reportari. PP. Calend. Jan. VOLUS. & ANNIANO COSS. 314.

4. Imppp. VALENT. VALENS & GRATIANUS AAA. ad Olybrium P. U.

NUllus 6 omnino, cui inconsultis, ac nescientibus nobis fidicularum tormenta inferuntur, militiæ vel generis, aut dignitatis defensione uti prohibeatur: excepta tantum majestatis causa, in qua sola omnibus æqua conditio est. Dat. 8. Id. Jul. VALENT. N. P. & VICTORE COSS. 369.

5. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Eutychiano PP.

QUisquis cum militibus, vel privatis, vel barbaris scelestam inierit factionem, aut factionis ipsius susceperit sacramentum, vel dederit, de nece etiam virorum illustrium, qui consiliis, & consistorio nostro intersunt, Senatorum etiam (nam & ipsi pars 7 corporis nostri sunt,) vel cujuslibet postremo, qui nobis militat, cogitaverit: (eadem enim severitate voluntatem sceleris, qua effectum, puniri jura voluerunt) ipse quidem, utpote majestatis reus, gladio 8 feriatur, bonis ejus omnibus 9 fisco nostro addictis. §. 1. *Filii* 10 vero ejus, quibus vitam Imperatoria specialiter lenitate concedimus, (paterno enim deberent 11 perire supplicio, in quibus paterni, hoc est, hereditarii criminis exempla metuuntur) à materna, vel avita, omnium 12 etiam proximorum hereditate, ac successione habeantur alieni, testamentis extraneorum nihil capiant, sint perpetuo egentes, & pauperes, infamia eos paterna semper comitetur, ad nullos prorsus honores, ad nulla sacramenta perveniant: sint postremo tales, ut his perpetua egestate sordentibus, sit & mors solatium, & vita supplicium. §. 2. Denique jubemus etiam eos notabiles esse sine venia, qui pro talibus unquam apud nos intervenire tentaverint. §. 3. Ad *filias* sane eorum, quolibet numero fuerint, Falcidiam tantum ex bonis matris, sive testata, sive intestata decesserit, volumus pervenire, ut habeant mediocrem potius filiæ alimoniam, quam integrum emolumentum ac nomen heredis. Mitior 13 enim circa eas debet esse sententia, quas pro infirmitate sexus minus ausuras esse confidimus. §. 4. *Emancipationes* 14 [quoque,] quæ à prædictis sive in filios, post legem duntaxat latam, sive in filias fuerint collatæ, non valeant. *Dotes*, *donationes* 15, quarumlibet postremo rerum alienationes, quas ex eo tempore qualibet fraude, vel jure factas esse constiterit, quo primum memorati de ineunda factione ac societate cogitaverint, nullius statuimus esse momenti. §. 5. *Uxores* sane prædictorum recuperata dote, si in ea conditione fuerint, ut quæ à viris titulo donationis acceperunt, filiis debeant reservare: tempore, quo ususfructus absumitur, omnia ea fisco nostro se relicturas esse cognoscant; quæ juxta legem filiis debebantur: [&] Falcidia ex his etiam rebus filiabus tantum, non etiam filiis deputata [videatur.] §. 6. Id, quod de prædictis eorum [que] filiis cavimus, etiam de

(3. v: *l.* 48. *ff. de reg. jur.* (4. Fac. *l.* 2. *supr. de reb. cred.* (5. *l.* 4. *in fin. infr. h. t. l.* 16. *infr. l.* 10. §. 1. *ff. de quæstionib.* (6. *d. l.* 16. (7. Adde *l.* 8. *infr. de dignitat.* (8. *l.* 3. *ff. h. t.* §. 3. *Inst. de publ. judic.* (9. Adde *l. ult. infr. h. t. l. ult. infr. de bon. proscript.* (10. Adde §. 5. *infr. h. l.* (11. v. *l.* 26. *ff. de pœnis.* (12. Immo vide *l.* 9. *ff. h. t.* (13. v. *l.* 6. *in pr. ff. ad leg. Jul. peculat.* (14. *l.* 6. §. 1. *l. ult. in fin. pr. infr. h. t.* (15. *l.* 31. *in fin. ff. de donationib.*

satellitibus consciis, ac ministris filiisque eorum simili severitate censemus. §. 7. Sane si quis in exordio initæ factionis, studio veræ laudis accensus, initam *prodiderit* 16 factionem, & præmio & honore à nobis donabitur. Is vero, qui usus fuerit factione, si vel sero (incognita tamen adhuc) consiliorum arcana patefecerit: absolutione tantum, ac venia dignus habebitur. Dat. Prid. Non. Sept. *Ancyræ*, CÆSARIO & ATTICO COSS. 397.

6. * Ex lib. 60. Basilic. tit. 36.

MAjestatis rei etiam post 17 mortem tenentur, & confiscatur eorum substantia: & post mortem hoc crimen moveri incipit, & memoria defuncti damnatur, & res ejus heredibus auferuntur: nam ex eo tempore, quo hanc cogitationem subiit, propter cogitationem dignus est pœna. §. 1. Qui vero incidit in hoc crimen, neque 18 vendere potest, neque manumittere, neque ullo modo alienare, nec recte ei solvit debitor. §. 2. Sed & servi 19 in eum torquentur. §. 3. Et mortuo eo res ejus servantur, quia existente herede agi oportet.

7. Paulus libro singulari de publicis judiciis.

MEminisse oportebit, si quid contra majestatem Imperatoris commissum dicatur, etiam 20 post rei mortem id crimen instaurari solere, posteaquam D. Marcus Drunciani, utpote Senatoris, qui Cassiani furoris socius fuerat, bona post mortem fisco vindicari jussit: & nostro tempore multis heredibus ablata sunt. §. 1. In hoc item crimine, quod ad læsam majestatem Imperatoris pertinet, etiam 21 in caput domini servi torquentur.

8. Marcianus lib. 1. de publicis judic. ad legem Juliam Majestatis.

POst D. Marci constitutionem hoc jure uti cœpimus, ut etiam 22 post mortem nocentium hoc crimen inchoari possit: ut convicto mortuo memoria ejus damnetur, & ejus bona successori ejus eripiantur: nam ex quo sceleratissimum quis consilium cepit, exinde quodammodo sua mente punitus est. Sic & Divi Severus, & Antoninus constituerunt, ex quo quis tale crimen contraxit, neque alienare 23, neque manumittere eum posse: nec ei solvere 24 jure debitorem, magnus [etiam] Antoninus rescripsit. §. 1. In hac causa in 25 caput domini servi torquentur, *id est*, propter causam majestatis. §. 2. Et si decesserit quis: propter incertam personam successoris, bona observantur, si in causa majestatis fuisse mortuus arguatur: ut Severus, & Antoninus literis ad Rationales 25 missis rescripserunt. Dat. 3. Non. Mart.

TIT. IX.

AD LEGEM JULIAM DE ADULTERIIS 1, & stupro. 2

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Cassiæ.

PUblico judicio non habere mulieres 3 adulterii accusationem, quamvis de matrimonio suo violato queri velint, lex Julia declarat: quæ cum masculis jure mariti accusandi facultatem detulisset, non idem fœminis privilegium detulit. PP. 13. Calend. August. LATERANO & RUFINO COSS. 198.

2. Iidem AA. Cyro.

CRimen lenocinii contrahunt, qui deprehensam in adulterio uxorem in matrimonio retinuerunt 4, non qui suspectam 5 adulteram habuerunt. PP. Calend. Jul. ANUL. & FRONTONE COSS. 200.

3. Imp. ANTONINUS A. Juliano.

NOn solum [verba] legis Juliæ de adulteriis coërcendis, sed etiam sententia, per quæstionem quoque servorum, sive ancillarum crimen admissum probare volentis, ad earum tantum personarum

(16. Excip. *l. ult. supr. de accus.* (17. *l.* 7. *in pr. l. ult. in pr. infr. l. ult. ff. h. t. l.* 6. §. 11. *ff. de injusto. l.* 1. §. 3. *ff. de suis.* §. 5. *Inst. de heredit. quæ ab intest.* (18. *l.* 5. §. 4. *supr. h. t.* (19. *l.* 7. *in fin. l. ult.* §. 1. *infr. eod.* (20. *l.* 6. *in pr. & fin. supr. eod.* (21. *d. l.* 6. §. 2. *l.* 1. *infr. de quæstionib.* (22. *l.* 6. *in pr. supr. h. t.* (23. *l.* 5. §. 4. *supr. eod.* (24. Vide tamen *l.* 41. *ff. de solutionib. l.* 46. *ff. de jure fisci.* (25. *l.* 6. §. 2. *supr. h. t.* (26. v. *l. ult. supr. de advoc. fisci.*

TIT. IX. (1. *Lib.* 48. *D.* 5. §. 4. *Inst. de publ. judic.* (2. v. *l.* 101. *ff. de verb. signif.* (3. Vide tamen *Nov.* 134. (4. *l.* 2. §. 2. *in fin. l.* 29. *in pr. ff. h. t.* (5. v. *l.* 26. *ff. eod. l.* 34. *ff. de ritu nupt.*

servos 6

servos 6 ei rei exhibendos pertinet, de quibus specialiter comprehendit, id est, mulieris & patris ejus, non naturalis, sed justi duntaxat, quos intra sexagesimum 7 diem ex dissolutione matrimonii numerandum, manumitti vel distrahi prohibet; & quorum dominis caveri præcipit, si defuncti fuerint in quæstione, vel facti deteriores, secuta absolutione. PP. 15. Cal. August. ANTON. A. 4. & BALB. COSS. 214.

4. Imp. ALEXANDER A. Juliano Procons. Narbon. provinciæ.

GRacchus, quem Numerius in adulterio 8 noctu deprehensum interfecit, si 9 ejus conditionis fuit, ut per legem Juliam impune occidi potuerit: quod legitime 10 factum est, nullam pœnam meretur. Idemque filiis ejus, qui 11 patri paruerunt, præstandum est. Sed si legis auctoritate cessante, inconsulto 12 dolore adulterum interemit, quamvis homicidium perpetratum sit, tamen quia & nox, & dolor justus factum ejus relevant, potest in exilium dari. PP. sine die & Consule.

5. Idem A. Vadanti.

ADulter post 13 quinquennium, quam commissum adulterium dicitur, (quod continuum numeratur) accusari non potest: easque præscriptiones legibus reo datas auferri non oportet. PP. Id. Jun. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

6. Idem A. Sebastiano.

JUre mariti adulterii accusare volenti, sexaginta 14 dies utiles 15 computantur: quibus in publico ejus facultas fuerit, apud quem reus, vel rea postulari potest. Et cum præterierint dies isti utiles, maritus quoque jure extranei agere potest. Et qui confidit accusationi, calumniæ 16 notam timere non debet: nam ad probationem sceleris Divi Parentes mei quæstionem de mancipiis eodem modo haberi permiserunt, quasi jure mariti ageretur. PP. 2. Id. August. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

7. Idem A. Herculano.

PRopter violatam virginem adultam, qui postea maritus esse cœpit, accusator justus non est, & ideo jure mariti crimen exercere non potest, nisi puella violata 17 sponsa ejus fuerat. Sed si ipsa injurias suas adsistentibus curatoribus 18, per quos etiam negotia ejus gerenda sunt, persequatur, Præses provinciæ pro debita tanto delicto, si probetur, severitate examinabit. PP. 12. Cal. Jun. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

8. Idem A. Domno.

REos adulterii 19 duos 20 simul marem & fœminam ex eadem causa fieri, lex Julia de pudicitia vetat, sed ordine peragi utrosque licet. PP. Id. Jun. JULIAN. 2. & CRISPINO COSS. 225.

9. Idem A. Proculo.

CAstitati temporum meorum convenit, lege Julia de pudicitia damnatam in pœnis legitimis 21 perseverare. † Qui autem adulterii damnatam, si quocunque modo pœnam capitalem evaserit, sciens duxerit 22 uxorem [vel reduxerit (22),] eadem lege ex causa lenocinii punietur. PP. 7. Cal. Februar. JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

10. Idem A. Demetriano.

DE crimine adulterii pacisci 23 non licet, & par delictum est accusatoris prævaricatoris, & defugientis veritatis inquisitionem. † Qui autem pretium 24 pro comperto stupro accepit, pœna legis Juliæ de adulteriis tenetur. PP. 5. Non. Maji, FUSCO & DEXTRO COSS. 226.

11. Idem A. Narvano.

CRimen adulterii maritum retenta in matrimonio uxore inferre non 25 posse, nemini dubium est. PP. Cal. Sept. ALEXAND. 2. & MARCELLO COSS. 227.

(6. *l.* 12. §. 1. *ff. qui & à quibus manumiss.* (7. v. *l.* 6. *infr. h. t.* (8. Fac. *l.* 10. §. 1. *ff. soluto matrim.* (9. *l.* 24. *ff. h. t.* (10. v. *l.* 151. *ff. de reg. juris.* fac. *l.* 25. *supr. de administ. tut.* (11. v. *l.* 4. *ff. de reg. jur.* (12. v. *l.* 38. §. 8. *ff. h. t.* (13. *l.* 28. *infr. l.* 29. §. 7. *ff. eod.* (14. *l.* 3. *supr. l.* 11. §. 6. *l.* 14. §. 2. *ff. eod. l.* 37. §. 1. *ff. de minor.* (15. *l.* 1. *ff. de divers. temp. præscr.* (16. v. *l.* 15. §. 2. *ff. ad SC. Turpill.* (17. v. *l.* 11. §. 7. *l.* 13. §. 3. §. 6. *& fin. ff. l.* 30. *versic. extraneos. infr. h. t.* (18. *l.* 4. *supr. de auct. præst.* (19. v. *l.* 7. *in fin. ff. h. t.* (20. *l.* 15. *in fin. l.* 39. §. 6. *l.* 32. *in fin. ff. eod.* (21. v. *l.* 30. *infr. eod.* (22. *l.* 29. §. 1. *ff. eod. l.* 37. *circa fin. ff. de minor.* (22.) *l.* 33. §. 1. *ff. h. t.* (23. *l.* 18. *supr. de transact.* (24. *l.* 29. §. 2. *ff. h. t. l.* 5. *ff. de condict. ob turp. l.* 37. *in fin. ff. de minorib. l.* 8. *pr. ff. quod met. causa.* (25. *l.* 11. §. 10. *l.* 26. *ff. h. t.* v. *Auth. prox. infr.*

In AUTHENT. ut lic. matri & aviæ. §. quia vero plurimas. col. 8. tit. ult. Novell. 117. cap. 8.

SEd novo jure potest: & si accusatio vera esse ostendatur, tunc repudium mittere debet, & in scriptis eam accusare debet. Si vero illatam adulterii accusationem maritus non probaverit, illis subjiciatur suppliciis, quæ esset passura mulier, si accusatio comprobata fuisset.

12. Idem A. Basso.

ETsi 26 crimine adulterii damnatus restitutus non esset, ut proponis, si tamen soror tua, cum qua adulterium commissum dicebatur, non est accusata: nec pœnæ, nec infamiæ subjici potuit, & multo magis, cum & accusatorem vita esse functum proponas. PP. Cal. Jun. SAB. 2. & VENUSTO COSS. 241.

13. Idem A. Sylvano.

ADulteram, si, posteaquam 27 crimen contra eam inchoatum est, provinciam excesserit, etiam absentem 28 inter reos recipi posse, explorati juris est. PP. Non. Mart. ATTICO & PRÆTEXTATO COSS. 243.

14. Imp. GORDIANUS A. Aquiliæ.

SI, dum in tuo matrimonio uxor tua esset, se adulterio polluit, in ea 29 provincia, in qua id [ipsum] factum est adulterium, more solito persequi debes. Nec enim ab ea 30, quæ jam nupta [&] adulterium passa est, exordium accusationis sumi potest, si 31 denunciatio criminis nuptias non præcessit. PP. Non. Decembr. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

15. Idem A. Hilarino militi.

SI quondam uxor tua, antequam 32 crimine adulterii accusaretur, provinciam excessit, neque absens accusari potest (32), neque eam 33 provinciam, in qua stipendium facis, transmitti jure deposcitur. Sane cum per occupationem militarem non licuerit accusare eam, solenniter poteris. Nec enim tempus, quo muneribus militaribus occuparis 34, vindictam tibi, quam maritali dolore percussus deposcis, debet auferre. PP. 4. Id. Mart. ATTICO & PRÆTEXTATO COSS. 243.

In AUTHENT. ut nulli jud. §. Si vero quis. col. 9. tit. 17. al. 1. Novell. 134. cap. 3.

SI vero criminis commissi occasione latuerit, aut provinciam illam reliquerit, in qua deliquit: jubemus legitimis edictis à Judice vocari eum, & si non audiat, illa in eum procedere, quæ nostris legibus sunt definita. Si vero cognoscatur, quod in alia provincia degat, jubemus provinciæ illius judicem, in qua crimen commissum est, epistola publica uti ad provinciæ illius Judicem, in qua delinquens degit. Ille vero, qui publicas susceperit literas, periculo suo, & Officii sui comprehendet eum, & ad Judicem provinciæ transmittet, in qua peccavit, suppliciis legitimis subjiciendum. Si vero, qui publicam epistolam susceperit, hoc facere, aut Officium ejus imperata neglexerit, tunc & ipsum Judicem tres libras auri, & officium ejus alias tres pro pœna inferre jubemus. Sin autem Judex, aut aliquis Officialium suorum propter lucrum eum non comprehenderit, aut comprehendens non transmiserit, qui hoc fecisse convincatur, spolietur cingulo, & exilio tradatur.

16. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Archesilao.

ABolitionem adulterii criminis postulans, Præsidem 35, in cujus officio accusatio fuerit instituta, adire debes. Cæterum erras, tu marite, existimans etiamsi simpliciter, id est, sine abolitione destitisses 36, Senatusconsulto 37 in persona tua futurum locum non fuisse: diversum enim Divi Principes sæpe sanxerunt. Quin hoc amplius scias, nullam fuisse tibi ulterius potestatem instituendi hujusmodi accusationes: quia & decreto Patrum, [&] lege Petronia ei, qui jure viri delatum adulterium non peregit, nunquam postea hoc crimen deferre permittitur. PP. 15. Calend. Jun. MAXIMO & GLABRIONE COSS. 257.

(26. *l.* 17. §. 6. *ff. h. t.* (27. *l.* 15. *infr. eod.* (28. *l.* 11. §. 2. *ff. eod.* (29. v. *l.* 1. *supr. ubi de crimin.* adde *l.* 15. *infr. h. t.* (30. Immo vide *l.* 5. *ff. eod.* (31. *l.* 16. *& l.* 17. *in princ. &* §. 6. *ff. eod.* (32. *l.* 13. *supr. eod.* (32.) *l.* 6. *supr. de accusat.* (33. v. *l.* 14. *supr. h. t.* (34. *l.* 21. *infr. eod.* (35. v. *l.* 2. *infr. de abolition.* (36. *l.* 2. §. 1. *ff. h. t.* (37. *l.* 14. *in fin. ff. eod. l.* 3. *in fin. ff. de prævarication.*

17. Iidem

17. Iidem AA. Victorino.

SIne metu legis Juliæ de adulteriis coërcendis revocare uxorem in matrimonium potes: cum nihil 38 amplius, quam libellos accusationis obtulisti: quia postea comperisse te affirmas, quod vana indignatione ad accusationem incitatus fueris. Is enim committit in pœnam quam lex certo capite denunciat, qui vel publice adulterio damnatam habet: vel adulteram sciens 39, ut ignorantiam simulare non possit, retinet uxorem. PP. 6. Calend. August. ipsis AA. 4. & 3. COSS. 258.

18. Iidem AA. & VALERIANUS C. Theodoræ.

EUm, qui duas 40 simul habuit uxores, sine dubitatione comitatur infamia. In ea namque re non juris effectus, quo cives nostri matrimonia contrahere plura prohibentur, sed animi 41 destinatio cogitatur. Verumtamen ei, qui te ficto 42 cœlibatu, cum aliam matremfamilias in provincia reliquisset, solicitavit ad nuptias: etiam crimen stupri, à quo tu remota es, quod uxorem te esse credebas, ab accusatore legitimo solenniter inferetur. Cæterum res tuas omnes, quas ab eo interceptas matrimonii simulatione deploras, restitui tibi omni exactionis instantia impetrabis à Rectore provinciæ: nam ea quidem, quæ se tibi, ut 43 sponsæ daturum promisit, quomodo repetere cum effectu potes, quasi sponsa? Accepta Id. Majis, *Antiochiæ*, TUSCO & BASSO COSS. 259.

19. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. ad Pompejanum.

QUamvis indubitati juris sit, quoties adulterii crimen intenditur, præsentiam accusatoris præcedere oportere 44: tamen quoniam ex literis tuis cognovimus Materiam Propositi viatoris uxorem, habitis quæstionibus, cum Juliano quodam adulterium commisisse, detectam sub ipsa prolatione sententiæ, Viatoris ipsius præsentiam postulasse, non putavimus confecto pene judicio, facinore etiam agitata quæstione convicto, Propositum ab excubiis limitis revocandum. Dat. S. Non. Dec. AA. COSS.

20. Iidem AA. & CC. Didymo.

FOedissimam earum nequitiam, quæ pudorem suum alienis libidinibus prosternunt, non etiam earum, quæ per vim 45 stupro compressæ sunt, irreprehensa voluntate, leges ulciscuntur: quin etiam inviolatæ existimationis esse, nec nuptias earum aliis interdici, merito placuit. PP. 3. Non. Octobr. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

21. Iidem AA. & CC. Silano.

OB commissa adulteria, atque accusandas uxores, certa tempora, quæ utiliter 46 computari solent, præscripta sunt. Si igitur per occupationes publicas accusationem instituere non potuisti, nec ante creditum tibi munus præscripta tempora transacta sunt: post depositam solicitudinem, qua detineris, integram accusandi potestatem habebis: ad quam cum vacare cœperis, properare debebis: nec effrenata licentia ad terrendam adversariam futuræ accusationis speciem prætendas. PP. 14. Calend. Novembr. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

22. Iidem AA. & CC. Oblimosi.

SI ea, quæ stupro tibi cognita est, & passim 47 venalem formam exhibuit, ac prostitutam meretricio more vulgo se præbuit: adulterii crimen in ea cessat. PP. 12. Cal. Nov. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

23. Iidem AA. & CC. Proculo.

SErvi 48 ob violatum contubernium [suum] adulterii crimine accusari non possunt. §. 1. Is autem, qui post dissociatum matrimonium uxorem licito jure duxit, obque intentatæ accusationis, ac potentis patrocinii metum, ei, qui accusationem instituerat, aurum & argentum dedit, ad recipiendum id, ulciscendamque turpis lucri cupiditatem, adire Præsidem potest, qui examinatis [partium] allegationibus, & inquisita fide veri, si quidem id ab eo, qui innocens est, ob illati criminis timorem, datum esse cognoverit: quemadmodum sententiam formare debeat, ex evidentibus juris placitis instruetur. Sin vero constiterit corrupti matrimonii velut mercedem ad captandam impunitatem solutam [pecuniam] esse: eum, qui etiam adversus Senatusconsulti censuram cum fœdissimo flagitio accepit, puniri jubebit. PP. Cal. Nov. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

24. Iidem AA. & CC. Dionysio.

SI ejus, à quo nunc adulterii rea postularis, contra juris formam contubernio 49 hæsisti, innumeris auctoritatibus te tueri potes.

25. Iidem AA. & CC. Sossiano.

ETsi libidine intemperatæ cupiditatis ex Actorum lectione exarsisse te, cognitum est: tamen cum ancillas 50 compressisse, & non liberas stuprasse detectum sit, ex hujusmodi sententia gravatam potius opinionem tuam, quam infamia afflictam esse, manifestum est. PP. 5. Id. Martii, TIBERIANO & DIONE COSS. 291.

26. Iidem AA. & CC. Crispino.

QUoniam Alexandrum, qui in crimen vocatur, etiam præscriptionem esse pollicitum eo nomine, quod accusator uxorem post deprehensum adulterium penes se habuisse videatur, & de statu suo agere nunc velle perspeximus: ita ordo 51 quæstionis dirimendus videtur, ut in primis 52 quidem de statu Alexandri quæratur: ita ut si liberum eum esse adhibita audientia deprehenderis, præscriptionis ei objiciendæ facias 53 potestatem. Sin vero eundem esse servum 54 cognoveris, remotis præscriptionis impedimentis, in adulterum crimen protinus debebis inquirere: ac si eum detectum in eo flagitio esse perspexeris, pœnam decernere, quam in adulterii crimen legum sanctio statuit. Dat. 5. Calend. Septembr. AA. COSS.

27. Iidem AA. & CC. Phœbo.

COmmissum antea adulterium cum eo, cui se postea nuptiis sociavit, velamento matrimonii non extinguitur. PP. 18. Calend. Jan. CC. COSS.

28. Iidem AA. & CC. Concordio Proconf. Numidiæ.

ITa nobis cordi pudor est, ut removeamus prisci juris ambages, & constituamus in adulterii quæstione, abolitis de medio cæteris præscriptionibus, præter quinquennii 55 temporis, & lenocinii 56, quod marito objicitur, exceptionem, illam etiam, quæ post solutum prius matrimonium ante denunciationem 57 nuptæ competit, fidem criminis nosci. Indignum est enim, ut ultionem pudoris præstigia versuti juris excludant. PP. Calend. Jun. TUSCO & ANULINO COSS. 295.

29. Imp. CONSTANTINUS A. Africano.

QUæ adulterium commisit, utrum domina cauponæ, an ministra fuerit, requiri debebit, & ita obsequio famulata servili 58, ut plerumque ipsa intemperantiæ vina præbuerit: ut si 59 domina tabernæ fuerit, non sit à vinculis juris excepta: Si vero potantibus ministerium 60 præbuerit, pro vilitate ejus, quæ in reatum deducitur, accusatione exclusa, liberi, qui accusantur, abscedant: cum ab his fœminis pudicitiæ ratio requiratur, quæ juris nexibus detinentur, & *matrisfamilias* 61 nomen obtinent. Hæ autem immunes à judiciaria severitate, [& stupri & adulterii] præstentur, quas vitæ vilitas dignas legum observatione non credidit. Suprascripta. Datum 3. Non. Februarii, *Heracliæ*, CONSTANTINO A. 7. & CONSTANTIO C. COSS. 326.

30. Idem A. ad Evagrium.

QUamvis adulterii crimen inter publica referatur, quorum delatio in commune omnibus sine aliqua legis interpretatione conceditur: tamen ne volentibus temere liceat fœdare connubia, proximis necessariisque personis solummodo placet deferri copiam accusandi, hoc est patri, fratri, necnon patruo, & avunculo, quos verus dolor ad accusationem impellit. Sed etiam his personis legem imponi-

(38. v. *l.* 5. *ff. ad SC. Turpill.* (39. *l.* 11. *in fin. ff. h. t. l.* 26. *ff. de ritu nupt.* (40. v. *l.* 2. *supr. de incestis. l.* 1. *in fin. ff. de his qui notant.* §. 6. 7. *Inst. de nuptiis. l.* 7. *supr. de Judæis.* (41. v. *l. pen. ff. de concub.* (42. *l.* 5. *supr. de donat. ante nupt.* (43. *l.* 32. §. *pen. ff. de donat. inter vir.* (44. *l. ult. supr. de accus.* (45. *l.* 13. §. 7. *l.* 39. *ff. h. t.* (46. *l.* 5. *l.* 15. *in fin. supr. l.* 11. §. 5. *ff. eod.* (47. *l.* 29. *in fin. infr. l.* 13. §. 2. *ff. eod.* (48. *l.* 24. *infr. eod.* v. *l.* 6. *ff. eod.* adde *l.* 13. §. 1. *ff. eod.*

(49. v. *l.* 23. *supr. eod.* (50. *l.* 29. *in fin. infr. l.* 6. *ff. eod. l.* 25. *ff. de injur.* (51. v. *l.* 1. *supr. de ord. cognit. l.* 1. *supr. de offic. rect. provinc.* (52. v. *l.* 8. *infr. ad leg. Fab.* (53. Immo vide *l.* 2. §. 7. *ff. h. t.* (54. *l.* 5. *l.* 12. §. 3. *ff. de accusat.* (55. v. *l.* 5. *supr. h. t.* (56. v. *l.* 2. §. 4. *ff. eod. l.* 39. *in fin. l.* 47. *ff. soluto matrim.* (57. *l.* 14. *supr. h. t.* (58. *l.* 25. *supr. eod.* (59. Adde *l.* 47. *ff. de ritu nupt.* (60. *d. l.* 25. (61. *l.* 46. §. 1. *ff. de verb. sign.*

imponimus, ut crimen abolitione 62 (si voluerint) compescant. † In primis 63 maritum genialis tori vindicem esse oportet: cui quidem & ex suspicione 64 ream conjugem facere licet: vel eam, si tantum suspicatur, penes se retinere non prohibetur: nec inscriptionis 65 vinculo contineri, cum jure mariti accusaret, veteres retro Principes annuerunt. † Extraneos autem procul arceri ab accusatione censemus: nam etsi omne genus accusationis necessitas inscriptionis adstringat, nonnulli tamen proterve id faciunt, & falsis contumeliis matrimonia deformant. §. 1. Sacrilegos autem nuptiarum gladio 66 puniri oportet. PP. *Nicomediæ*, 7. Calend. Maji, CONSTANTINO A. 7. & CONSTANTIO C. [4.] COSS. 326.

In AUTHENT. ut nulli jud. §. Si vero quando. col. 9. tit. 17. al. 9. Nov. 134. cap. 10.

SEd hodie 67 adultera verberata in monasterium mittatur: quam intra biennium viro recipere licet. Biennio transacto, vel viro, priusquam reduceret ream, mortuo: adultera tonsa monastico habitu suscepto, ibi dum vivit, permaneat: duabus partibus propriæ substantiæ liberis, si habet, applicandis: tertia monasterio. Sed si liberos non habet, parentibus extantibus, hujusmodi iniquitati non consentientibus, tertia pars applicabitur: duæ monasterio. quibus prædictis non extantibus, omnis ejus substantia monasterio quæretur, pactis dotalium instrumentorum in omni casu viro servandis.

In AUTHENT. ut lic. mat. & aviæ. §. his quoque. col. 8. tit. ult. Novell. 117. cap. 15.

SI quis ei, quem suspectum habet de sua uxore, ter in scriptis denunciaverit sub præsentia trium testium fide dignorum, & post invenerit eum convenientem uxori suæ in domo sua, vel uxoris, vel adulteri, vel in popinis, aut in suburbanis: sine periculo eum perimat. 68 Si alibi inveniat, tribus testibus convocatis tradat eum judici: qui nulla alia ratione quæsita habet puniendi licentiam. Si tamen in sacro oratorio colloqui inveniantur, post tres, ut dictum est, denunciationes: liceat marito utrasque personas defensori ecclesiæ tradere, aut aliis clericis, ut ad eorum periculum divisim isti serventur, donec judex cognoscens hoc, mittat episcopo civitatis, quatenus ei isti tradantur, ut debeant subire tormentum, ut nuncietur per eum ad Præsidem provinciæ, qui secundum leges pœnam imponet legitimam.

31. Impp. CONSTANTINUS & CONSTANS AA. ad populum.

CUm 69 vir nubit, in fœminam viris porrecturam, quid cupiatur, ubi sexus perdidit locum? ubi scelus est id, quod non proficit scire? ubi Venus mutatur in alteram formam? ubi amor quæritur, nec videtur, jubemus insurgere leges, armari jura gladio ultore, ut exquisitis pœnis subdantur infames, qui sunt, vel qui futuri sunt rei. PP. *Romæ*, 17. Cal. Jan. CONST. 8. & CONSTANTE C. 4. COSS. 326.

32. Impppp. GRAT. VAL. THEOD. & ARCAD. AAAA. Cynegio PP.

IN adulterii quæstione ab omni 70 familia non solum mariti, sed etiam uxoris, (quæ 71 tamen tunc temporis domi fuerit, quo adulterium dicatur admissum) quærendum est sine defensione cujusquam. Dat. 3. Id. Dec. *Constantinop.* ARCADIO A. 1. & BAUTONE COSS. 385.

33. Imppp. THEOD. ARC. & HONOR. AAA. Rufino PP.

ADulterii accusatione proposita, præscriptiones civiles, quibus aut dos repeti fingitur, aut ex ratione alia debitum flagitatur, quæ occurrere, atque perstrepere examini consueverunt, jussimus sequestrari, nec 72 earum obice aliquid negotio tarditatis afferri: sed accusatione fundata, hoc est, cum constiterit, quo jure, id est, maritine, an extranei, [quove] tempore accusatio fuerit intromissa: discutiatur crimen, facti qualitas publicetur: cum & jurgia, quæ magnitudine superantur, & civilis actio criminali jure postponatur. idem tamen, cum competere cœperit, habitura momenti, dum modo non obsit [huic] examini. Dat. 7. Id. Decemb. *Constantinop.* ARCAD. A. 2. & RUFINO COSS. 392.

34. Iidem AAA. Rufino PP.

SI qui adulterii fuerint accusati, & obtentu proximitatis 73 intentata depulerint, per commemorationem necessitudinis crimini fidem derogando, dum existimatur *non debere credi, quod allegatur, vel non potuisse committi*: hi, si postmodum in nuptias suas, consortiumque convenerint, facinus illud, [in] quo fuerint accusati, manifesta fide, atque indiciis 74 evidentibus publicabunt. Unde si qui ejusmodi reperti fuerint, jussimus in eosdem severissime vindicari, & veluti convictum facinus, confessumque puniri. Dat. 2. Non. Dec. *Constantinop.* THEODOSIO A. 3. & ABUNDANTIO COSS. 393.

35. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Palladio PP.

SI mulier repudii oblatione sine ulla legitima causa à se dati discesserit, ne viduitatem stupri procacitate commaculet: accusationem repudiato marito jure deferimus. Dat. 12. Cal. Mart. *Ravennæ*, EUSTACHIO & AGRICOLA COSS. 421.

36. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni PP.

LIbertatem servorum, qui ad dominium pertinent uxoris, vel mariti, vel parentum eorum: repudio misso propter suspicionem criminis adulterii, legum conditores intra duorum 75 mensium spatium post missionem repudii dinumerandum suspendi definiunt, propter tormentorum quæstionem (si opus exegerit) eis imponendam. Sin vero uxor [tua] matrimonio sub præfato modo dissoluto rebus humanis exempta fuerit: nihil de tempore, quousque servos eos propter memoratam causam permanere deceat, adjiciunt. Nobis vero necessarium esse videtur, certum tempus etiam in hoc casu statuere propter dotis quæstionem, utrum in lucro marito cedat, an heredibus mulieris restituatur. Sancimus itaque duos [etiam] menses post mortem mulieris servari, ut intra eos ante dicti servi 76 permaneant, & facultatem maritus habeat probationes adulterii per eos præstare. Transacto vero memorato tempore, licentiam habere heredem mulieris libertatem eis imponere: nisi per culpam ejus maritus prohibitus fuerit causam adulterii, tempore videlicet imminente, exercere. Dat. 5. Calend. Novembr. *Constantinopoli*, post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. anno secundo, 532.

37. *

ADulteris verberatis, & tonsis nares abscinduntur. Nuncii vero & impii hujusce facinoris administri, verberati & tonsi in perpetuum relegantur.

TIT. X.
SI 1 QUIS EAM, CUJUS TUTOR FUERIT, corruperit.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Bassum Vicar. Italiæ.

SI tutor pupillam quondam suam violata castitate stupraverit, deportationi subjugetur: atque universæ ejus facultates fisci juribus vindicentur: quamvis eam pœnam debuerit sustinere, quam raptori leges imponunt. Dat. Prid. Non. April. *Aquil.* CONSTANT. A. 7. & CONSTANTIO C. COSS. 326.

TIT. XI.
DE 1 MULIERIBUS 2, QUÆ SE PROPRIIS servis 3 junxerunt.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad populum.

SI qua cum servo [suo] occulte rem habere detegitur, capitali sententiæ subjugetur: tradendo ignibus verberone. 4 † Sitque

(62. *l.* 2. *in fin. infr. de abolit.* (63. *l.* 2. §. 8. *l.* 14. §. 2. *l.* 11. §. 3. *ff. l.* 7. *supr. h. t.* (64. *l.* 2. *supr. eod.* (65. v. *Nov.* 117. *c.* 8. (66. *l.* 9. *supr. h. t. l.* 18. *supr. de transact.* §. 4. *Inst. de publ. judic. l.* 5. *ff. de quæst. Auth. prox. infr. h. t.* (67. v. *l.* 5. *ff. de quæst.* adde *Nov.* 134. *c.* 10. (68. v. *Nov.* 117. *c.* 15. (69. Adde *Nov.* 77. & 141. (70. *l.* 3. *supr. h. t.* v. *l.* 27. §. 6. *ff. eod. l.* 8. §. 6. *supr. de repud.* (71. v. *l.* 12. §. 1. *ff. qui & à quib.* (72. *l.* 27. *ff. rer. amot.*

(73. v. *l.* 9. *supr. de episcop.* (74. *l. ult. supr. de probat.* (75. *l.* 3. *supr. h. t.* (76. *l.* 12. *in fin. ff. qui & à quib. manumiss.*
TIT. X. (1. *Nov. Leon.* 34. adde *l.* 7. *ff. ad leg. Jul. de adult.*
TIT. XI. (1. *Inst. de hered. inst. in pr. vers. servum adulterio.* (2. v. *l.* 3. *supr. comm. de manumiss.* (3. v. *l.* 3. *supr. de nuptiis.* (4. v. *l.* 6. *supr. de serv. fugitiv.*

omnibus facultas crimen publicum arguendi, sit Officio copia nunciandi, sit etiam servo licentia deferendi, cui probato crimine libertas dabitur. † Filii etiam, quos ex hac conjunctione habuerit, exuti omnibus dignitatis insignibus, in nuda maneant libertate: neque per se, neque per interpositam personam quolibet titulo voluntatis accepturi aliquid ex facultatibus mulieris. † Successio mulieris ab intestato, vel filiis, si erunt legitimi, vel proximis cognatisque deferatur, vel ei, quem ratio juris admittit. † Id autem & quod ille, qui condemnatus est, & quod ex eo suscepti filii quolibet casu in sua videantur habuisse substantia, mulieris dominio sociatum, à memoratis successoribus vindicetur. Dat. 4. Cal. Jun. *Serdicæ*, CONSTANTINO A. 7. & CONSTANTIO C. COSS. 326.

TIT. XII.
AD LEGEM JULIAM 1 DE VI PUBLICA 2, vel privata. 3

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Politiæ.

OB 4 debitum viri, vel civile munus, res uxoris qui pignori capiunt, vim contrahere videntur. Datum Cal. Jul. *Romæ*, ANTONINO A. 2. & GETA 2. COSS. 206.

2. Imp. ANTONINUS A. Vero.

TUtoris tui lege Julia de vi privata damnati, si tertia 5 pars bonorum fisco vindicata est, tutelæ actionem pro ea portione adversus 6 fiscum dirige: modo si nulla præscriptio locum habeat. Nam successio pro oneribus portionis suæ respondet. PP. 15. Cal. Mart. ANTON. A. 4. & BALBINO COSS. 214.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Bianori.

SI confidis sponsam filii [tui] raptam esse, vel filium tuum inclusum 7: instituere solenni more legis Juliæ de vi accusationem apud Præsidem provinciæ non prohiberis. PP. 8. Calend. Maji, *Veronæ*, AA. COSS.

4. Iidem AA. & CC. Liberatio.

SI criminis accusationem propter res à servo raptas intentandam putaveris, non contra dominum, sed contra eum, quem facinus commisisse proponis, hanc instituere debes. Sed quoniam à Fiscinulo etiam te verberibus afflictum adseveras: si hominibus coactis 8 hoc fecerit, de hoc etiam, si legis Juliæ de vi privata reum deferendum putaveris, apud Præsidem provinciæ age, non ignarum, quemadmodum criminibus probatis res vindicari debeat. S. 17. Cal. Jul. *Sirmii*, AA. COSS.

5. Iidem AA. & CC. Oploni.

IN 9 possessionem fundi licet creditor per vim ingrediatur, Juliæ legis vis privatæ reus deferri potest. S. 6. Id. Decembr. *Nicomediæ*, CC. COSS.

6. Imp. CONSTANTINUS A. ad Catulinum Proconsulem Africæ.

QUoniam multa facinora sub uno *violentiæ* nomine continentur; cum aliis vim inferre certantibus, aliis cum indignatione resistentibus, verbera cædesque crebro deteguntur admissæ: placuit, si forte quis vel ex possidentis 10 parte, vel ex ejus, qui possessionem temere tentaverit, interemptus sit: in eum supplicium exerceri, qui vim facere tentaverit, & alterutri parti causam malorum præbuerit: & non jam relegatione, aut deportatione insulæ plectatur, sed supplicium capitale 11 excipiat, nec interposita provocatione sententiam, quæ in eum fuerit dicta, suspendat. Dat. 15. Cal. Maji, *Serdicæ*, GALLICANO & BASSO COSS. 317.

7. Idem A. ad Bassum P. U.

SI quis ad se fundum, vel quodcunque aliud asserit pertinere, ac restitutionem sibi competere possessionis putat: [aut] civiliter 12 super 13 possidendo agat, aut impleta solennitate juris crimen violentiæ opponat: non ignarus, eam 14 [se] sententiam subiturum, si crimen objectum non potuerit comprobare, quam reus debet excipere. Quod si 15 omissa interpellatione vim possidenti intulerit, ante 16 omnia violentiæ causam examinari præcipimus, & in ea requiri, quis ad quem pervenerit possidentem: ut ei, quem constiterit expulsum, amissæ possessionis jura reparentur: eademque protinus restituta, [si criminalis quæstio agitetur,] violentus pœnæ non immerito destinatus in totius litis terminum differatur: ut agitato negotio 17 principali, si contra eum fuerit judicatum, in insulam deportetur, bonis omnibus abrogatis. PP. Prid. Non. Octobr. *Romæ*, CONSTANTINO A. 5. & LICINIO COSS. 319.

8. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Albinum P. U.

SErvos 18, qui fecisse violentiam confessionibus testium aut propriis docebuntur, si id inscio domino commiserint: postremo supplicio deditos luere perpetrata censemus. Quod si illi metu atque exhortatione dominorum violentiam admiserint, palam est secundum legem Juliam dominum infamem pronunciatum, loci ac originis propriæ dignitate 19 non uti: servos vero, quos furoribus talibus paruisse constiterit, metallo post sententiam dedi. §. 1. Viles autem, infamesque personæ, & hi, qui bis aut sæpius 20 violentiam perpetrasse convincentur, constitutionum divalium pœna teneantur. §. 2. Judicem vero nosse oportet, quod gravi infamia sit notandus, si violentiæ crimen apud se probatum distulerit, seu omiserit, vel impunitate donaverit, aut molliorem, quam præstituimus, pœnam protulerit. Dat. Prid. Non. Martii, *Mediolan.* VALENTIN. A. 4. & NEOTHERIO COSS. 390.

9. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Aureliano PP.

CRimen non dissimile est rapere, & ei, qui rapuit, raptam [rem] scientem delictum servare. 21. Datum 3. Non. Martii, HONOR. 9. & THEOD. 8. AA. COSS. 412.

10. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Nicostrato PP.

OMnibus per civitates & agros habendi Buccellarios, vel Isauros, armatosque servos 22 licentiam volumus esse præclusam. Quod si quis præter hæc, quæ nostra mansuetudo salubriter ordinavit, armata mancipia, seu Buccellarios, aut Isauros in suis prædiis, aut juxta se habere tentaverit, post exactam centum librarum auri condemnationem, vindictam in eos severissimam proferri sancimus. Viri quoque Clarissimi provinciarum Rectores in speculis esse debebunt, ne quis audeat hæc statuta nostræ mansuetudinis in aliquo violare: scientes, quod ex dissimulatione, dignitatis & administrationis cingulo privabuntur, & post centum librarum auri multam, salutis vitæque suæ periculum sustinebunt: primatibus videlicet apparitionis suæ personis præter amissionem fortunarum suarum, capitali quoque supplicio feriendis. Datum 5. Cal. Septembr. ANTHEMIO A. 2. COS. 468.

TIT. XIII.
DE RAPTU 1 VIRGINUM, SEU VIDUARUM, necnon sanctimonialium.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Hermogeni Magistro offic.

RAptores virginum 2 honestarum, vel ingenuarum, sive jam desponsatæ fuerint, sive non, vel quarumlibet viduarum fœminarum, licet libertinæ, vel servæ alienæ sint, pessima criminum peccantes, capitis supplicio plectendos decernimus: & maxime, si 3 Deo fuerint virgines, vel viduæ dedicatæ: quod non solum ad injuriam hominum, sed etiam ad ipsius Omnipotentis Dei irreverentiam committitur: maxime cum virginitas, vel castitas corrupta restitui non possit. Et merito mortis damnantur supplicio: cum nec ab homicidii crimine hujusmodi raptores sint vacui.

TIT. XII. (1. v. *l.* 1. §. 2. *ff. de vi & vi.* (2. *Lib.* 48. *D.* 7. & §. 8. *Inst. de publ. jud.* (3. *Lib.* 48. *D.* 8. (4. *l.* 1. *l.* 2. *supr. ne uxor pro marito.l.*24.*ff. de don. inter vir.* (5. v. *l.* 1. *ff. ad leg. Jul. de vi privat.* §. 8. *Inst. de publ. jud.* (6. v. *l.* 5. *in fin. ff. de fidejussorib. l.* 1. *ff. ad leg. Jul. de vi priv.* (7. *l.* 5. *l.* 6. *ff. ad leg. Jul. de vi publ.* (8. *l.* 10. §. 1. *ff. d. t. l.* 4. *ff. ad leg. Jul. de vi priv.* (9. v. *l.* 6. *l.* 7. *verf. quod si omissa. infr. h. t. l. ult. ff. ad leg. Jul. de vi privata.* adde *l.* 3. *supr. unde vi.* (10. v. *l.* 5. *supr. h. t.* (11. v. §. 8. *Inst. de publ. judic.* (12. *l.* 4. *supr. unde vi. l. un. infr. quando civil. act. l.* 1. §. 2. *ff. de vi & vi arm.* (13. *l.* 5. *supr. h. t.* (14. *l.* 17. *supr. de accusat.* (15. v. *l.* 5. *supr. h. t.* (16. *l.* 37. *ff. de judic. l.* 1. *supr. de appell.* (17. v. *l.* 10. *supr. de judic.* (18. Adde *l.* 157. *ff. de reg. jur.* (19. *l.* 1. *ff. ad leg. Jul. de vi priv.* (20. *l.* 28. §. 3. *ff. de pœnis.* (21. v. *l.* 1. *ff. de receptatorib.* (22. *l.* 3. *pr. ff. ad leg. Jul. de vi publ.*

TIT. XIII. (1. Adde *Nov.* 143. 150. *Nov. Leon.* 35. *l.* 4. *supr. de noxalib.* §. 8. *Inst. de publ. judic.* (2. *l.* 5. §. 2. *ff. ad leg. Jul. de vi publ.* (3. *l.* 5. *l.* 54. *supr. de episcopis.*

Ne igi-

Ne igitur sine vindicta talis crescat insania, sancimus per hanc generalem Constitutionem, ut hi, qui hujusmodi crimen commiserint, & qui eis auxilium invasionis tempore præbuerint: ubi inventi fuerint in ipsa rapina, & adhuc flagranti crimine comprehensi, & à parentibus virginum, vel ingenuarum, vel viduarum, vel quarumlibet fœminarum, aut earum consanguineis, aut [à] tutoribus, vel curatoribus, vel patronis, vel dominis convicti interficiantur. † Quæ multo magis contra eos obtinere sancimus, qui nuptas mulieres ausi sunt rapere: quia duplici tenentur crimine, tam adulterii [scilicet,] quam rapinæ: & oportet acerbius adulterii crimen ex hac adjectione puniri. Quibus connumeramus etiam eum, qui saltem sponsam suam per vim rapere ausus fuerit. † Sin autem post commissum tam detestabile crimen, aut potentatu raptor se defendere, aut fuga evadere potuerit: in hac quidem regia urbe tam viri excelsi Præfecti prætorio, quam vir gloriosissimus Præfectus urbi: in provinciis autem tam viri eminentissimi Præfecti prætorio per Illyricum & Africam, quam Magistri militum per diversas nostri orbis regiones, necnon vir spectabilis Præfectus Ægypti, & Comes Orientis, & Vicarii, & Proconsules, & nihilominus omnes viri spectabiles & Duces, & viri clarissimi Rectores provinciarum, nec non alii cujuslibet ordinis Judices, qui in illis locis inventi fuerint, simile studium cum magna solicitudine adhibeant, ut eos possint comprehendere, & comprehensos in tali crimine, post legitimas & juri cognitas probationes sine 4 fori præscriptione durissimis pœnis afficiant, & mortis condemnent supplicio. † Quibus, & si appellare voluerint, nullam damus licentiam, secundum antiquæ Constantinianæ legis definitionem. §. 1. Et si quidem ancillæ, vel libertinæ sint, quæ rapinam passæ sunt, raptores tantummodo supradicta pœna plectentur: substantiis eorum nullam deminutionem passuris. Sin autem in ingenuam personam tale facinus perpetretur, etiam omnes res mobiles seu etiam immobiles, & se moventes, tam raptorum, quam eorum [sodalium, comitum, vel sequentium,] qui eis auxilium præbuerint, ad dominium 5 raptarum mulierum liberarum transferantur providentia Judicum, & cura parentum earum, vel maritorum, vel tutorum seu curatorum. Et si non nuptæ mulieres alii cuilibet præter raptorem legitime conjungentur, in dotem mulierum liberarum easdem res, vel quantas ex his voluerint, procedere: sive maritum nolentes accipere, in sua pudicitia manere voluerint, pleno dominio eis sancimus applicari: nemine Judice, vel alia quacunque persona hoc audente contemnere. † Nec sit facultas raptæ virgini vel viduæ, vel cuilibet mulieri raptorem suum sibi maritum exposcere, sed cui parentes voluerint (excepto raptore) eam legitimo copulent matrimonio: quoniam nullo modo, nulloque tempore datur à nostra Serenitate licentia eis consentire, qui hostili more in nostra Republica matrimonia student sibi conjungere. Oportet etenim, ut quicunque uxorem ducere voluerit, sive ingenuam, sive libertinam: secundum nostras leges, & antiquam consuetudinem, parentes, vel alios, quos decet, petat, ut cum eorum voluntate fiat legitimum conjugium. §. 2. Pœnas autem, quas prædiximus, id est, *mortis & bonorum amissionis*, non tantum adversus raptores, sed etiam contra eos, qui hos comitati 6 in ipsa invasione, & rapina fuerint, constituimus: cæteros autem omnes, qui conscii, & ministri hujusmodi criminis reperti, & convicti fuerint, vel qui eos susceperint, vel quicunque opem eis tulerint, sive masculi, sive fœminæ sint, cujuscunque conditionis, vel gradus, vel dignitatis, pœnæ tantummodo capitali subjicimus, ut huic pœnæ omnes subjaceant, sive volentibus, sive nolentibus virginibus, sive aliis mulieribus tale facinus fuerit perpetratum. Si enim ipsi raptores metu, vel atrocitate pœnæ ab hujusmodi facinore se temperaverint, nulli mulieri sive volenti, sive nolenti peccandi locus relinquetur: quia hoc ipsum velle mulierum ab insidiis nequissimi hominis, qui meditatur rapinam, inducitur. Nisi etenim eam solicitaverit, nisi odiosis artibus circumvenerit, non faciet eam velle in tantum dedecus se prodere: parentibus (quorum maxime vindictæ intererat) si patientiam præbuerint, ac dolorem remiserint, deportatione plectendis. §. 3. Sed & si quis inter hæc ministeria servilis conditionis fuerit comprehensus, citra sexus discretionem eum concremari jubemus: cum hoc etiam Constantiniana Lege recte fuerit prospectum. Omnibus Legis Juliæ capitulis, quæ de raptu virginum, vel viduarum, sive sanctimonialium, sive in antiquis legum libris, sive in sacris Constitutionibus posita sunt, de cætero abolitis, ut hæc tantummodo Lex in hoc capite pro omnibus sufficiat, quam de sanctimonialibus 7 etiam virginibus, & viduis locum habere sancimus. Dat. 15. Calend. Decembr. *Constantinopoli*, DN. JUSTINIANO A. PP. 2. COS. 528.

(4. Adde *l.* 1. *supr. ubi de criminibus.* (5. Adde *l.* 54. *vers. bona autem. supr. de episcopis. Nov.* 143. *& Nov.* 150. adde *vers. & si non. infr. h. t.* (6. v. *Nov. Leon.* 70.

TIT. XIV.
DE EMENDATIONE SERvorum. 1

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Bassum.

SI virgis aut loris dominus servum afflixerit, aut custodiæ causa in vincula conjecerit: dierum distinctione sive interpretatione depulsa, nullum criminis metum servo mortuo sustineat. Nec vero immoderate suo jure utatur: sed tunc reus homicidii sit, si voluntate eum ictu fustis aut lapidis cæciderit: vel certe telo usus, lethale vulnus inflixerit, aut suspendi laqueo præceperit, vel jussione tetra præcipitandum esse mandaverit, aut veneni virus infuderit, vel dilaniaverit pœnis publicis corpus, ferarum unguibus latera persecando, vel exurendo oblatis ignibus membra, aut tabescentes artus atro sanguine permixta sanie defluentes, prope in ipsis adegerit cruciatibus vitam relinquere sævitia immanium Barbarorum. Dat. 5. Id. Maji, *Romæ*, CONSTANTINO A. & LICINIO COSS. 312.

TIT. XV.
DE EMENDATIONE PROPINquorum.

1. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Senatum.

IN corrigendis minoribus pro qualitate delicti, senioribus propinquis tribuimus potestatem: ut quos ad vitæ decora, domesticæ laudis exempla non provocant, saltem correctionis medicina compellat: Neque [tamen] nos in puniendis minorum vitiis potestatem in immensum extendi volumus, sed jure 1 patrio auctoritas corrigat propinqui juvenis erratum, & privata animadversione compescat. † Quod si atrocitas facti jus domesticæ 2 emendationis excedat, placet enormis 3 delicti reos dedi Judicum notioni. Dat. Prid. Cal. April. VALENTINIANO & VALENTE AA. COSS. 365.

TIT. XVI.
AD LEGEM CORNELIAM DE sicariis. 1

1. Imp. ANTONINUS A. Herculiano, & aliis militibus.

FRater vester rectius fecerit, si se Præsidi provinciæ obtulerit. Qui si probaverit *non 2 occidendi animo hominem à se percussum esse*, remissa homicidii pœna, secundum disciplinam militarem sententiam proferet: crimen enim contrahitur, si & voluntas 3 nocendi intercedat. Cæterum ea, quæ ex improviso casu 4 potius, quam fraude accidunt, fato plerumque, non noxæ imputantur. PP. 2. Cal. Febr. LÆTO 2. & CEREALE COSS. 216.

2. Imp. GORDIANUS A. Quintiano.

IS, qui aggressorem 5 vel quemcunque alium in dubio vitæ discrimine constitutus occiderit, nullam ob id factum calumniam metuere debet. PP. 3. Non. April. ARIANO & PAPPO COSS. 244.

3. Idem A. Quintiano.

SI quis percussorem ad se venientem gladio repulerit, non ut homicida tenetur: quia defensor propriæ salutis in nullo peccasse videtur.

(7. *l.* 5. *l.* 54. *supr. de episcopis.*
TIT. XIV. (1. *l.* 2. *ff.* §. 2. *Inst. de his qui sui. l.* 1. §. 8. *ff. de offic. præf. urb.*
TIT. XV. (1. *l.* 16. §. 2. *ff. de pœnis. l.* 3. *supr. de patr. potest. Nov. Leon.* 105. (2. v. *Nov.* 117. *c.* 14. (3. *l.* 5. *in fin. l.* 6. *ff. ad leg. Aquil. l.* 7. §. 3. *ff. de injur. l.* 5. *ff. ad leg. Pomp. de parricid. l.* 2. *ff. ad leg. Corn. de sicariis.*
TIT. XVI. (1. *Lib.* 48. *D.* 8. (2. v. *l.* 8. *infr. de injur.* (3. *l.* 53. *ff. de furtis.* (4. Adde *l.* 5. *infr. h. t.* (5. *l.* 3. *l.* 4. *infr. eod. l.* 4. *l.* 5. *ff. ad leg. Aquil.*

4. Imp. GALLIENUS A. Monatio.

SI (ut allegas) latrocinantem 6 peremisti: dubium non est, eum, qui inferendæ cædis voluntate præcesserat, jure cæsum videri. PP. 13. Calend. Febr. VALERIANO & LUCILLO COSS. 266.

Liceat cuilibet aggressorem 7 nocturnum in agris, vel obsidentem vias, atque insidiantem prætereuntibus, impune occidere, etiamsi miles sit: melius namque est his occurrere, & mederi, quam injuria accepta vindictam perquirere.

5. Exemplum sacrarum literarum DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Agatho.

EUm, qui adseverat homicidium se non voluntate, sed casu fortuito fecisse, cum calcis ictu mortis occasio præbita videatur: si hoc ita est, neque super hoc ambigi poterit, omni metu ac suspicione, quam ex admissæ rei discrimine sustinet, secundum id, quod adnotatione nostra comprehensum est, volumus liberari. Dat. 7. Cal. Decembr. *Sirmii*, ipsis AA. 4. & 3. COSS. 290.

6. Iidem AA. & CC. ad Agotium.

SI quis te reum Legis Corneliæ de sicariis fecerit, innocentia 8 purgari crimen, non adulta 9 ætate defendi convenit. S. 6. Calend. Nov. *Romæ*, CC. COSS.

7. Iidem AA. & CC. Philisco.

IS, qui cum 10 telo ambulaverit hominis necandi causa, sicut is, qui hominem occiderit, vel cujus dolo malo factum erit commissum, Legis Corneliæ de sicariis pœna coërcetur. S. 7. Cal. Jan. *Nicomediæ*, CC. COSS.

8. Imppp. VALENT. VALENS & GRATIAN. AAA. ad Probum P. P.

SI quis necandi infantis piaculum aggressus, aggressave sit: sciat se capitali supplicio esse puniendum. PP. 7. Id. Febr. *Romæ*, GRATIANO A. 3. & EQUITIO COSS. 374.

9. Impppp. GRAT. VALENTIN. THEOD. & ARCAD. AAAA. Cynegio P. P.

SI forte mulier marito mortis parasse insidias, vel quovis alio genere voluntatem occidendi habuisse inveniatur: vel si forte maritus eodem modo insectetur uxorem: in eadem quæstione ab omni familia non solum mariti, sed etiam uxoris suæ (quæ tamen tunc temporis domi fuerit,) quærendum est, sine cujusquam defensione. Dat. Id. Dec. ARCAD. A. 1. & BAUTONE COSS. 385.

TIT. XVII.
DE HIS, QUI PARENTES 1, VEL LIBEROS occiderunt.

1. Imp. CONSTANTIN. A. ad Verinum Vicarium Africæ.

SI 2 quis parentis, aut filii, aut omnino adfectionis ejus, quæ nuncupatione *parricidii* continetur, fata properaverit: sive clam, sive palam id enisus fuerit, [pœna parricidii puniatur:] & neque gladio, neque ignibus, neque ulli alii solenni pœnæ subjugetur, sed insutus culeo 3 [cum cane & gallo gallinaceo, & vipera, & simia,] & inter eas ferales angustias comprehensus, serpentium contuberniis misceatur: & ut regionis qualitas tulerit, vel in vicinum mare, vel in amnem projiciatur, ut omni elementorum usu vivus carere incipiat, & ei cœlum superstiti, terra mortuo auferatur. Dat. 11. Cal. Dec. LICINIO 5. & CRISPO COSS. 318. [Accept. Prid. Id. Mart. *Carthagine*, CONSTANT. A. 5. & LICINIO C. COSS.] (319.)

TIT. XVIII.
DE MALEFICIS 1 & MATHEMATICIS 2, & cæteris similibus. 3

1. Imp. ANTONINUS A. Titio.

PLus est hominem extinguere veneno 4, quam occidere gladio. PP. sine die & Consule.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Tiberio.

ARtem geometriæ discere atque exercere publice interest. Ars autem mathematica damnabilis est & interdicta omnino. S. 13. Cal. Sept. *Sirmii*, CC. COSS.

3. Imp. CONSTANTIN. A. ad Maxim.

NUllus aruspex 5 [nullus sacerdos, nullus eorum, qui huic ritui adsolent ministrare, ad] limen alterius accedat, nec ob alteram causam, sed hujusmodi hominum amicitia (quamvis vetus) repellatur: concremando illo aruspice, qui ad domum alienam accesserit: & illo in insulam deportando post ademptionem bonorum, qui eum advocaverit, suasionibus vel præmiis. Accusatorem autem hujusmodi criminis, non delatorem esse, sed dignum magis præmio arbitramur. PP. Cal. Febr. *Romæ*, CONSTANTINO A. 5. & LICINIO C. COSS. 319.

4. Iidem A. & C. ad Bassum P. U.

EOrum est scientia punienda, & severissimis merito legibus vindicanda, qui magicis 6 accincti artibus, aut contra 7 salutem hominum moliri, aut 8 pudicos animos ad libidinem deflexisse detegentur. † Nullis vero criminationibus implicanda sunt remedia 9 humanis quæsita corporibus, aut in agrestibus locis innocenter adhibita suffragia, ne maturis vindemiis metuerentur imbres, aut ventis grandinisque lapidatione quaterentur: quibus non cujusquam salus, aut æstimatio læderetur, sed quorum proficerent actus, ne divina munera, & labores hominum sternerentur. Dat. 10. Calend. Jun. *Aquilejæ*, CRISPO & CONSTANTIO CÆS. COSS. 321.

5. Impp. CONSTANTIUS A. & JULIANUS C. ad populum.

NEmo aruspicem 10 consulat, aut mathematicum 11, nemo ariolum. 12 † Augurum 13 & vatum prava confessio conticescat. † Chaldæi, ac magi, & cæteri, quos *maleficos*, ob facinorum magnitudinem vulgus appellat, nec ad hanc partem aliquid moliantur. † Sileat omnibus perpetuo divinandi 14 curiositas. Etenim supplicio capitis ferietur gladio ultore prostratus, quicunque jussis [nostris] obsequium denegaverit. Dat. 8. Cal. Febr. *Mediolani*, CONSTANTIO A. 8. & JULIANO C. COSS. 356.

6. Iidem A. & C. ad populum.

MUlti Magicis artibus usi, elementa turbare, vitam 15 insontium labefactare non dubitant, & manibus accitis, audent ventilare, ut quisque suos conficiat malis artibus inimicos: hos, quoniam naturæ peregrini sunt, feralis pestis absumat. Dat. Prid. Non. Dec. *Mediolani*, CONSTANTIO A. 9. & JULIANO 2. COSS. 357.

7. Iidem A. & C. ad Taurum P. P.

ETsi excepta tormentis sunt corpora honoribus præditorum, præter illa videlicet crimina, quæ legibus demonstrantur: etsi omnes magi 16 in quacunque sint parte terrarum, humani generis inimici credendi sunt: quoniam tamen, qui in Comitatu nostro sunt, ipsam pulsant propemodum Majestatem: si quis magus, vel magicis carminibus adsuetus, qui *maleficus* vulgi consuetudine nuncupatur, aut aruspex, aut ariolus, aut certe augur; vel mathematicus, aut enarrandis somniis occultans artem aliquam divinandi, aut certe aliquid horum simile exercens, in Comitatu meo vel Cæsaris fuerit deprehensus: præsidio [dignitatis exutus] cruciatus & tormenta non fugiat. † Si [vero] convictus fuerit, & ad proprium facinus detegentibus repugnaverit, pernegando: sit equuleo deditus, ungulisque sulcantibus latera, perferat pœnas proprio dignas facinore. Dat. 3. Non. Julii, *Arimini*, TITIANO & CEREALE COSS. 358.

8. Impp. VALENTIN. & VALENS AA. ad Modestum P. P.

CUlpa similis est, [tam] prohibita discere 17, quam docere. Dat. Prid. Id. Decembr. *Constantinop.* VALENTINIANO & VALENTE AA. COSS. 365.

(6. *l.* 2. *l.* 3. *supr. h. t.* (7. *l.* 2. *supr. eod. l.* 1. *supr. quando liceat unicuique sine jud.* (8. *l.* 6. *supr. de procurator.* (9. *l.* 1. *supr. si advers. delictum. l.* 7. *infr. de pœnis. l.* 13. §. 8. *ff. ad leg. Jul. de adult. l.* 37. §. 1. *ff. de minor.* (10. *l.* 1. *pr. ff. h. t.* §. 5. *Inst. de publ. judic. l.* 3. §. 1. *ff. ad leg. Jul. de vi publ. l.* 16. §. 8. *ff. de pœn.*

TIT. XVII. (1. *Lib.* 48. *D.* 9. adde *l.* 8. §. 6. *supr. de repudiis.* (2. Adde §. 6. *Inst. de publ. jud.* (3. v. *l.* 9. *ff. h. t. &* *d.* §. 6.

TIT. XVIII. (1. *l.* 4. *l.* 5. *vers. Chaldæi. l.* 7. *infr. h. t.* (2. *l.* 2. *infr. eod. l.* 10. *supr. de episc. aud.* (3. v. *l.* 1. *infr. h. t.* (4. *l.* 3. *ff. ad leg. Corn. de sicariis.*

(5. *l.* 5. *infr. h. t.* (6. *d. l.* 5. *vers. Chaldæi. l.* 6. *l.* 7. *infr. eod.* (7. Adde *d. l.* 7. (8. *l.* 38. §. 5. *ff. de pœnis.* (9. *l.* 1. §. 3. *in fin. ff. de extraord. cogn.* (10. v. *l.* 3. *supr. h. t.* (11. v. *l.* 2. *in fin. supr. eod.* (12. Adde *l.* 7. *infr. eod.* (13. Adde *d. l.* 7. (14. v. *l.* 15. §. 13. *ff. de injuriis.* (15. *l.* 4. *ibi, aut contra salutem. supr. h. t. l.* 15. *pr. ff. de injur.* (16. Adde *l.* 4. *l.* 5. *l.* 6. *supr. h. t.* (17. *l.* 2. *pr. l.* 6. §. 1. *supr. de hæret.* v. *l.* 10. *supr. de episc.* adde *l.* 4. §. 1. *ff. famil. ercisc.*

9. Imppp. VALENT. THEODOS. & ARCAD. AAA. Albino P. P.

QUicunque maleficiorum labe pollutum audierit, deprehenderit, occupaverit, illico ad publicum pertrahat, & Judicum oculis communis hostem salutis ostendat. Quod si quisquam ex agitatoribus, [id est, aurigis,] seu ex quolibet alio genere hominum, contra hoc interdictum venire tentaverit, aut clandestinis suppliciis etiam manifestum reum maleficæ artis oppresserit: ultimum supplicium non evadat, geminæ suspicioni obnoxius, quod aut publicum reum, ne facinoris socios publicaret, severitati legum, & debitæ subtraxerit quæstioni: aut proprium fortassis inimicum sub hujusmodi vindictæ nomine consilio atrociore confecerit. Dat. 17. Calend. Sept. *Romæ*, TIMASIO & PROMOTO COSS. 389.

TIT. XIX. DE 1 SEPULCHRO VIOLATO.

1. Imp. GORDIANUS A. Zenoni.

REs religioni destinatas, quinimo jam religionis effectas, scientes, qui contigerint, & emere 2, & distrahere non dubitaverint: tametsi jure venditio non subsistat, læsæ tamen religionis inciderunt in crimen. PP. 3. Calend. Mart. SABINO 2. & VENUSTO COSS. 241.

2. Imp. CONSTANTIUS A. ad (Trajanum) P. U.

SI servus 3 in demoliendis sepulchris fuerit deprehensus, si id sine domini scientia faciat, metallo addicatur: sin vero domini auctoritate, vel jussione urgetur, relegatione plectatur. Et si forte detractum aliquid de sepulchro ad domum ejus villamque provectum reperitur: villa, sive domus, aut ædificium quodcunque erit, fisci juribus vindicetur. Dat. 7. Id. Jul. ACYNDINO & PROCULO COSS. 340.

3. Idem A. ad Limenium P. P.

SI quis sepulchrum violaturus attigerit, locorum Judices, si hoc vindicare neglexerint: non minus quam viginti librarum auri, in sepulchrorum violatores statuta pœna multentur: ut eam largitionibus nostris inferre cogantur. Dat. 5. Cal. April. LIMENIO & CATULINO COSS. 349.

4. Idem A. ad populum.

QUi sepulchra violant, domos (ut ita dixerim) defunctorum: geminum videntur facinus perpetrare: nam & sepultos spoliant destruendo, & vivos polluunt fabricando. Si quis igitur de sepulchro abstulerit 4 saxa, vel marmora, vel columnas, aliamve quamcunque materiam fabricandi gratia: sive id fecerit venditurus, decem 5 pondo auri cogatur fisco inferre: sive quis propria sepulchra defendens, hanc in judicium querelam detulerit, sive quicunque 6 alius accusaverit, vel ad officium nunciaverit: Quæ pœna priscæ severitati accedit: Nihil enim derogatum est illi supplicio, quod sepulchrum violantibus videtur impositum. Huic autem pœnæ subjacebunt & qui corpora sepulta 7, aut reliquias contrectaverint. Dat. Id. Jun. *Mediolani*, CONSTANTIO 9. & JULIANO C. COSS. 357.

5. Imp. JULIANUS A. ad populum.

PErgit audacia ad busta defunctorum, & aggeres consecratos: cum & lapidem hinc movere, & terram evertere, & cespitem evellere, proximum sacrilegio majores [nostri] semper habuerint: sed [&] ornamenta quædam tricliniis, aut porticibus 8 auferre de sepulchris. Quibus primo consulentes, ne in piaculum incidat contaminata religio defunctorum, hoc fieri prohibemus, pœna sacrilegii cohibentes. Dat. Prid. Id. Februar. *Antiochiæ*, JULIANO A. 4. & SALLUSTIO COSS. 363.

6. Imp. JUSTINUS A. Theodoro.

CUm sit injustum, & nostris alienum temporibus, injuriam fieri reliquiis defunctorum ab his, qui debitorem 9 sibi esse mortuum dicendo, debitumque exigendo, sepulturam ejus impediunt: ne in posterum eadem injuria procederet, cogendis his, ad quos funus mortui pertinet, sua jura perdere: ea quidem, quæ mortuo posito ante sepulturam ejus facta fuerint, vel exigendo, quod debitum esse dicitur, vel confessiones aliquas, aut fidejussorem, aut pignora capiendo, penitus amputari præcipimus. Redditis vero pignoribus, vel pecuniis, quæ solutæ sunt, vel absolutis fidejussoribus, & generaliter omnibus sine ulla innovatione in pristinum statum reducendis, principale negotium ex integro disceptari. Eum vero, qui in hujusmodi fuerit deprehensus flagitio, quinquaginta libras auri dependere; vel si minus idoneus ad eas persolvendas sit, suo corpore sub competenti judice pœnas luere. Dat. Cal. Decembr. *Constantinop.* OLYBRIO V. C. COS. 526.

In AUTHENT. ut defuncti, seu fun. §. sancimus (igitur). & §. si vero. col. 5. tit. 15. al. 13. Nov. 60. cap. 1.

ITem qui domum moribundi accedit, ipsum aliosve, qui ejus sunt, molestans, aut in rebus ejus non servato legali officio, signacula imponit: ab actione post mortem illius cadat, & alterum tantundem exigatur ab heredibus injuriati: publicanda tertia parte bonorum, ipsoque infamia notato. Eisdem pœnis subjaceat, qui eo moriente circa funus peccat, cum prohibeat exequias.

In AUTHENT. ut cum de appellat. cog. §. meminimus. col. 8. tit. 16. al. 12. Nov. 115. c. 5.

SEd neque ante novem dies ab obitu numerandos, ulla prorsus fiat molestia adversus quemlibet ex persona defuncti. Si qua enim cautio, si quid simile fiat, inutile erit, ex hoc nullo præjudicio creditori generando.

TIT. XX. AD LEGEM FABIAM 1 DE plagiariis.

1. Imp. ANTONINUS A. Placido.

PAter tuus adversus eum, à quo solicitatam ancillam, plagio quoque facto exportatam queritur, apud suum Judicem civiliter in rem actione instituta consistat. Si [vero] in causa tenuerit, etiam Legis Fabiæ crimen persequi poterit. Quod si per violentiam mancipium obreptum est, accusationem ejus non prohibetur intendere. PP. 12. Cal. April. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

2. Idem A. Aurelio.

SI ab Æliano servum tuum susceptum, & aliquandiu occultatum 2, moxque eo suadente fugæ datum, probare potes, Legis Fabiæ crimen per te, vel actionem ad eam rem propositam, id est servi corrupti, per 3 procuratorem tuum persequi potes. PP. 7. Cal. Aug. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

3. Imp. ALEXANDER A. Cornelio.

UT Legis Fabiæ pœna debeatur, in crimine subscriptio 4, & accusatio, & sententia necessaria est. PP. 8. Cal. Jul. JULIANO 2. & CRISPINO COSS. 225.

4. Imp. GORDIANUS A. Paulinæ.

NOn valet Procuratoris sententia, si vicem Præsidis non tueatur, *qui Legi Fabiæ locum esse* pronunciavit: cum ejus legis disceptatio ad Præsidis provinciæ 5 pertineat notionem. PP. 3. Non. Dec. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

5. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA. & VALER. C. Julianæ.

SI fratrem tuum adversarius [tuus] supprimit 6, Legis eum Fabiæ 7 adito Præside provinciæ reum debes postulare. PP. Non. Maji, ÆMILIANO & BASSO COSS. 260.

6. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Martiano.

IN fuga servum constitutum, neque vendere, neque donare licet 8: unde intelligis te in legem incidisse, quæ super hujusmodi delictis certam 9 pœnam fisco inferendam statuit: exceptis coheredibus, & sociis, quibus in divisione communium 10 rerum licitationem de fugitivo servo invicem facere permissum est. Ita vero liceat fugitivum [servum] vendere, & tunc venditio valeat,

TIT. XIX. (1. *Lib.* 47. *D.* 12. adde *Nov. Leon.* 96. (2. *l.* 21. *supr. de S. S. eccles.* §. 8. *Inst. de rer. divis.* (3. Fac. *l.* 3. §. 11. *ff. h. t.* (4. Adde *l.* 5. *infr. eod.* (5. v. *l.* 3. *supr. eod.* (6. *l.* 8. *ff. eod.* (7. Adde *l.* 3. §. 4. *l.* 7. *l. ult. ff. eod. l.* 38. *ff. de religios.* (8. v. *l.* 37. *in fin. ff. h. t.* (9. v. *Nov.* 60. *l.* 2. *ff. de in jus vocand. l.* 8. *ff. h. t. l.* 8. *ff. de religios.*

TIT. XX. (1. *Lib.* 48. *D.* 15. *Nov. Leon.* 66. (2. *l.* 9. *infr. h. t. l.* 1. *ff. de servo corrupto.* (3. *l.* 4. *supr. de furtis.* (4. v. *l.* 3. *supr. qui accusare.* (5. *l.* 8. *infr. h. t.* (6. *l.* 6. *in fin. ff. eod.* (7. v. *l.* 3. *ff. de homine libero.* (8. Immo vide *l.* 2. *ff. h. t.* v. *l.* 5. *supr. de fugitivis.* (9. *l. ult. ff. h. t.* (10. *l.* 19. §. 3. *ff. comm. divid. l.* 35. §. 3. *ff. de contrah. empt.*

quando 11 ab emptore requisitus fuerit, & deprehensus. PP. 3. Id. Mart. AA. COSS.

7. Iidem AA. Maximo P. U.

QUoniam servos à plagiariis alienari ex Urbe significas, atque ita interdum ingenuos homines eorum scelere asportari solere perscribis: horum tibi delictorum licentiæ majore severitate occurrendum esse decernimus. Ac propterea si quem in hujusmodi *facinore* deprehenderis, capite 12 eum plectere non dubitabis: ut pœnæ genere deterreri cæteri possint, quominus istiusmodi audacia vel servos, vel liberos, ab Urbe distrahere atque alienare audeant. Dat. 6. Id. Dec. DIOCLET. 3. & MAXIMIANO AA. COSS. 287.

8. Iidem AA. & CC. Confidio.

PRæses provinciæ, discreto prius jure dominii, intelligat, an audiendum sit plagii crimen, necne. Nam si proprietatis tuæ mancipium esse constiterit, expirasse criminis intentionem, emersa dominii luce, manifestabit. Si vero servum alienum esse constiterit, [post] disceptatam proprietatis quæstionem, & criminis causam audiet. PP. 8. Cal. Sept. ipsis AA. 4. & 3. COSS. 290.

9. Iidem AA. & CC. Eugenio.

EUm, qui mancipium alienum celat 13, Fabiæ legis crimine teneri, non est incerti juris. S. 3. Idus Maji, *Heracliæ*, AA. COSS.

10. Iidem AA. & CC. Dizæ.

COmparantem ab eo, qui abduxit plagio mancipia, si delicti socius non probetur, nullo crimine teneri convenit. S. Non. Novembr. * *Lucione*, AA. COSS.

11. Iidem AA. & CC. Marpiatæ.

ABducti plagio facta venditio, statum 14 non mutat: liberæ enim personæ solicitatione crimen committitur, non conditioni præjudicatur. S. Id. Nov. *Lucione* *. AA. COSS.

12. Iidem AA. & CC. Mutiano.

SI quis servum fugitivum sciens 15 cum 16 rebus furtivis susceperit, cum horum nomine furti 17 actione teneatur, hæc tibi Rector 18 provinciæ cum solita pœna restitui efficiet. † Sed etsi criminis plagii accusationem institueris, tibi audientiam præbere non dubitabit. S. Calend. April. *Singiduni*, CC. COSS.

13. Iidem AA. & CC. Severino.

PLagii criminis accusatio publici 19 sit judicii. S. 5. Cal. Decembr. CC. COSS.

14. Iidem AA. & CC. Callistheni.

PLagii criminis accusatio cessat, si suos servos, vel liberos adseverent hi, qui suppressisse dicuntur non commissi velandi causa, sed ad hanc opinionem 20 justa ducti ratione. S. Prid. Non. Decembr. *Nicomediæ*, CC. COSS.

15. Iidem AA. & CC. Pomponio.

LIberum, sciens conditionem ejus, invitum 21 venundando, plagii criminis pœna tenetur. Dat. 13. Cal. Jan. *Nicomediæ*, CC. COSS.

16. Imp. CONSTANTINUS A. ad Domitium Celsum Vicarium Africæ.

PLagiarii, qui viventium filiorum miserandas infligunt parentibus orbitates, metalli pœna cum cæteris ante cognitis suppliciis teneantur. † Si quis tamen hujusmodi reus fuerit oblatus, posteaquam super crimine claruerit, servus quidem, vel libertate donatus, bestiis subjiciatur, ingenuus autem gladio consumatur. Dat. Cal. Aug. CONSTANTINO A. 4. & LICINIO COSS. 315.

TIT. XXI.
AD LEGEM VISELLIAM. 1

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Baccho.

LEx Visellia libertinæ conditionis homines persequitur, si ea, quæ ingenuorum sunt, contra honores 2 & dignitates ausi fuerint attentare, vel decurionatum 3 arripere: nisi 4 jure aureorum annulorum impetrato à Principe sustententur. Tunc enim quoad vivunt, imaginem, non statum ingenuitatis obtinent: & sine periculo ingenuorum etiam officia peragunt publica. Qui autem libertinus se dicit ingenuum, tam de operis civiliter, quam etiam ex lege Visellia criminaliter poterit perurgeri. † In 5 curiam autem se immiscens, damno quidem cum infamia afficitur: Muneribus 6 vero personalibus in patria patroni, quæ congruunt hujusmodi hominibus, singulos pro viribus adstrictos esse, non dubium est. PP. 2. Id. Febr. *Antiochiæ*, CC. COSS.

TIT. XXII.
AD LEGEM CORNELIAM
de falsis. 1

1. Imp. ANTONINUS A. Severino.

SI partus 2 subjecti crimen diversæ parti objicitis, causa capitalis 3 in tempus pubertatis pueri differri non debuit: sicut jampridem mihi & Divo Severo patri meo placuit. Neque enim verisimile est, eam, quæ arguitur, non ex fide causam suam defensuram, cum periculum capitis subeat. PP. Non. Mart. DUOBUS ASPRIS COSS. 213.

2. Imp. ALEXANDER A. Valerio.

SAtis aperte Divorum Parentum meorum rescriptis declaratum est, cum morandæ 4 solutionis gratia, à debitore falsi crimen objicitur, nihilominus salva executione criminis, debitorem ad solutionem compelli oportere. PP. 3. Non. Maji, MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

3. Idem A. Cassio.

LIcet ex tabulis, quas sub nomine patris tui uxorem ejus, id est, novercam tuam, subrepto vero testamento falsas protulisse allegas, cum crimen admissum ignorares 5, legatum adscriptum tibi consecutus sis: tamen non impedieris accusationem contra eam impletis solennibus instituere. PP. 11. Calend. Jan. ALBINO & MAXIMO COSS. 228.

4. Idem A. Maximo.

MAjorem severitatem exigit, ut merita eorum, qui falsis rescriptionibus 6 utuntur, digna coërceantur pœna: sed qui deceptus est per alium, si suam innocentiam probat, & eum à quo accepit, exhibet, se liberat. PP. 4. Cal. Januar. ALBINO & MAXIMO COSS. 228.

5. Idem A. Petronio.

FAlsi quidem crimen, vel aliud capitale movere vos matri 7 vestræ, secta mea non patitur: sed ea res pecuniarium compendium non aufert. Si enim de fide scripturæ, unde eadem mater vestra fideicommissum sibi vindicat, dubitatio est: inquiri fides veritatis etiam sine metu criminis potest. PP. 3. Cal. Sept. AGRICOLA & CLEMENTE COSS. 231.

6. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Culpio.

QUi falsas tabulas 8 dixerit, nec obtinuerit: ad defuncti judicium aspirare non potest. PP. 15. Calend. April. PHILIPPO A. & TITIANO COSS. 246.

7. Imppp. VALER. & GALLIEN. AA. & VALERIAN. C. Heliodoro.

IPse significas, cum primum adversarii instrumenta protulerunt, fidem eorum te habuisse suspectam. Facta igitur transactione 9, difficile est, ut is, qui provinciam regit, velut falsum, cui semel acquievisti, tibi accusare permittat. PP. 3. Cal. Jul. TUSCO & BASSO COSS. 259.

(11. *l.* 2. §. 2. *ff. h. t.* (12. Abrog. *Nov. Leon.* 66. (13. *l.* 2. *supr. l.* 5. *ff. h. t. l.* 1. *ff. de servo corrupt.* (14. *l.* 12. *supr. de ingenuis.* v. *l.* 12. *supr. de liberali.* (15. *l.* 6. *supr. de serv. fugitiv.* (16. *l. ult. ff. de fugitiv. l.* 36. §. 2. *ff. de furtis.* (17. v. *l.* 1. *ff. de fugitiv.* (18. *l.* 4. *l.* 8. *supr. h. t.* (19. §. 10. *Inst. de publ. judic.* (20. Adde *l.* 12. §. 2. & 3. *l.* 13. *ff. de liberali.* (21. *l.* 4. *ff. h. t. l.* 2. *supr. ubi de criminibus.*

TIT. XXI. (1. *l. un. infr. quando civilis actio.* (2. *l.* 3. *ff. de jure aur. annul.* adde *l.* 13. *ff. de leg. Corn. de falsis.* (3. *l.* 1. *infr. si servus aut libert.* ad decurion. (4. *l.* 5. *l.* 6. *ff. de jur. aur. annul.* (5. *l.* 2. *infr. si servus aut libert. ad decurion.* (6. v. *l.* 6. *in fin. ff. ad municipal.*

TIT. XXII. (1. *Lib.* 48. *D.* 10. (2. *l.* 10. *infr. l.* 19. §. 1. *l.* 30. §. 1. *ff. h. t. l.* 1. *pr. ff. de agnosc. lib.* (3. *l.* 5. *l.* 22. *in fin. infr. h. t. l.* 1. §. *ult. ff. de Carbon. edicto. l.* 1. *in fin. ff. h. t. l.* 18. *supr. de transact.* §. 7. *Inst. de publ. jud. Nov. Leon.* 77. (4. Fac. *l.* 31. *ff. de re judic.* (5. v. *l.* 3. *ff. h. t.* (6. *l.* 25. *l. ult. ff. eod.* v. *l.* 1. *ff. de concuss.* (7. v. *l.* 1. §. 43. *ff. de vi & vi. l.* 11. §. 1. *ff. de accusat.* (8. v. *l.* 6. *ff. de heredit. petit.* (9. v. *l.* 42. *supr. de transact. l.* 2. *supr. de his quæ ut indign.*

8. Iidem

8. Iidem AA. & CC. Marino.

SI falsos codicillos ab his, contra quos supplicas, factos esse contendis: non ideo accusationem evadere possunt, quod 10 se illis negent uti: nam illis 11 prodest instrumenti usu abstinere, qui non ipsi falsi machinatores esse dicuntur, & quos periculo solus usus adstrinxerit. Qui autem compositis per scelus codicillis, in severitatem Legis Corneliæ inciderunt: non possunt defensiones ejus recusando, crimen evitare. PP. 3. Cal. Jul. ÆMILIANO & BASSO COSS. 260.

9. Impp. CARINUS & NUMER. AA. Mesio.

SI docueris apud Præsidem provinciæ, ab intestato te heredem ejus extitisse, qui codicillos scripserat, ordinarium est, ut in hereditatis possessione constitutus, fideicommissa præbeas, quæ jure relicta sunt: nisi consilium est codicillos falsos arguere. Quod si criminaliter 12 cœptum [judicium] interventu indulgentiæ sopitum est: habes tamen residuam indagationem, & potes de fide scripturæ civiliter queri. PP. 3. Cal. April. CARINO 2. & NUMER. AA. COSS. 284.

10. Impp. DIOCL. & MAXIM. AA. Legitimo.

CUm suppositi 13 partus crimen patrui tui uxori moveas, apud Rectorem provinciæ instituta accusatione id proba. PP. 2. Cal. Octobr. DIOCLET. A. 2. & ARISTOBULO COSS. 285.

11. Iidem AA. & CC. Isidoro.

SI lis pecuniaria 14 apud pedaneos judices remissa est, etiam de fide instrumenti civiliter apud eos juxta responsum viri prudentissimi Pauli requiretur. P. P. 10. Calend. Jul. DIOCLET. 3. & MAXIM. AA. COSS. 287.

12. Iidem AA. & CC. Primo.

QUerela falsi 15 temporalibus præscriptionibus non excluditur, nisi viginti annorum exceptione: sicut cætera quoque fere 16 crimina. S. 6. Id. Jan. *Viminacii*, CC. COSS.

13. Iidem AA. & CC. Marco.

QUi velut præsentem [scripsisse] res recepisse suas, cum absens esset, conscripserit: non ignoranti quicquam aufert, sed se criminis obligat periculo. PP. 6. Cal. Jan. *Sirmii*, AA. COSS.

14. Iidem AA. & CC. Gentianæ.

EUm, qui celavit 17, vel amovit testamentum, committere crimen falsi, publice notum est. S. Calend. Jan. *Sirmii*, AA. COSS.

15. Iidem AA. & CC. Rufo.

SI creditor 18 colludens cum debitore suo tibi prædium venundedit, falsum commisit: & tibi nihil offecit, sed se magis criminis accusationi fecit obnoxium. S. 13. Cal. Febr. CC. COSS.

16. Iidem AA. & CC. Fortunato.

DE fide testamenti querenti duplex 19 via litigandi tributa est. Quamvis itaque per procuratorem accusationem persequi non potes, disceptatione tamen privata de ejusdem fide queri non prohiberis: cum reus ita conventus, non tantum ab alio juste, sed etiam ab eo, qui civiliter egit, solenniter accusari possit. S. 8. Id. Febr. *Sirmii*, CC. COSS.

17. Iidem AA. & CC. Menelao.

SIcut falsi testamenti, vel codicillorum scriptura, temporis intervallo firmari non 20 potest, ita vera, quæ jure subsistit, non evanescit. Si itaque de fide delicti, vel per accusationem, vel per privatum judicium quereris, Rector provinciæ tunc demum eos exhiberi, de quibus interrogatio fieri potest, jubebit, si prius cæteris indiciis 21 fuerit commotus. S. 3. Id. Febr. *Sirmii*, CC. COSS.

18. Iidem AA. & CC. Maximo.

EX initio falsi commissi justa possessio non paratur. Unde contra eos, quos de dominio fundi tecum contendere proponis, accusationem instituere potes. S. 3. Non. Mart. CC. COSS.

(10. Immo vide *l.* 19 *pr. ff. h. t.* (11. Immo vide *d. l.* 19. *pr.* (12. v. *l.* 16. *infr. h. t.* (13. v. *l.* 1. *supr. eod.* (14. v. *l.* 9. *supr. eod.* (15. Fac. *l.* 17. *infr. eod.* (16. Vide tamen *l.* 29. §. 6. *ff. ad leg. Jul. de adulter. l.* 7. *ff. ad leg. Jul. peculat. l.* 13. *ff. de SC. Silan. l.* 19. *in fin. ff. h. t. l. ult. ff. ad leg. Pomp. de parricid.* (17. *l.* 2. *ff. h. t* (18. *l.* 28. *ff. eod.* v. *l.* 3. *ff. de probat. l.* 3. *ff. de fide instrument.* (19. *l.* 5. *l.* 9. *l.* 11. *supr. l.* 23. *l. ult. infr. h. t.* adde *l. un. infr. quando civilis actio.* (20. Adde *l.* 29. *l.* 201. *ff. de reg. jur.* (21. Adde *l.* 8. *in fin. infr. de quæst.*

19. Iidem AA. & CC. Cosmiæ.

ETsi ad te negotium pertinuit: etiam atque etiam tecum deliberare debueras, ne improbam institueres accusationem, hoc instrumentum, in quo subscripseras, falsum arguere contendens. At cum mulieribus 22 in aliena causa falsi non sit concessum accusare, tu autem, *hæc eadem prædia te prius alii donasse*, proponas: fieri tibi facultatem accusandi, contra juris postulas formam. S. 8. Id. Martii, CC. COSS.

20. Iidem AA. & CC. Rufino.

NEc 23 exemplum editionis precum aliter per 24 errorem scriptum, cum non nisi dolo [malo] falsum committentes crimini subjugentur, cognitionem dati Judicis moratur. S. 11. Calend. Nov. *Dorostoli*, CC. COSS.

21. Imp. CONSTANTIN. A. Mechilio Hilariano Correctori Lucaniæ & Brutiorum.

SI 25 quis Decurio testamentum, vel codicillos, aut aliquam deficientis scripserit voluntatem, vel conscribendis publicis, privatisque instrumentis præbuerit officium: si falsi quæstio moveatur, Decurionatus honore seposito, quæstioni 26 (si ita poposcerit causa) subdatur. Sed non statim desinit esse decurio, qui in hujusmodi facto fuerit deprehensus. Quantum enim ad municipales pertinet necessitates, decurio permanet: quantum ad rem gestam & veritatem reservandam, uti Decurionatus honore non poterit. † Nec vero is, qui ante fuerit tabellio, ad eludendam quæstionem super his, quæ ante scripserit, factus Decurio, defendi hac poterit dignitate: quoniam scripturæ veritas (si res poposcerit) per ipsum debet probari auctorem. Dat. 3. Cal. Febr. SABINO & RUFINO COSS.

22. Idem A. ad Maximum P. U.

UBi falsi examen inciderit, tunc acerrima fiat indago argumentis 27, testibus, scripturarum collatione 28, aliisque vestigiis veritatis: Nec 29 accusatori tantum quæstio incumbat, nec probationis ei tota necessitas indicatur: sed inter utramque personam sit judex medius: nec ulla interlocutione divulget, quæ sentiat: sed tanquam ad imitationem relationis, quæ solum *audiendi* mandat officium, præbeat notionem: postrema sententia, quid sibi liqueat, proditurus. † Ultimum autem finem strepitus criminalis compendioso spatio limitamus, quem litigantem disceptantemque fas non sit excedere: cujus exordium nascetur auspicio contestatæ accusationis apud judicem competentem: post probationem supplicio capitali 30, si id exigat magnitudo commissi; vel deportatione ei, qui falsum commiserit, imminente. PP. 8. Cal. April. *in foro Trajani*, CONSTANTINO A. 7. & CONSTANTIO C. COSS. 354.

23. Imppp. VALENS, GRATIAN. & VALENTIN. AAA. ad Maximum P. P.

DAmus licentiam litigantibus, si apud judicem proferatur scriptura, de qua oritur aliqua disputatio, profitendi, utrum de falso criminaliter 31 statuat, qui dubitet de instrumenti fide experiri, an civiliter. Quod si expetens vindictam, falsi crimen intenderit, tunc quæstione civili per sententiam terminata, criminis fiat indago: ut si quis tabulas testamenti, chirographa, attestationesque, necnon & rationes privatas, vel publicas, pacta, & epistolas vel ultimas voluntates, donationes, venditionesve, vel si quid prolatum aliud instituere conabitur: habeat accusandi facultatem. Civilis autem inquisitionis inter utrasque partes confligentium levior examinatio procedat: cum judex, qui præerit quæstioni, intentiones [actoris] falsas, & conficta crimina [reorum] ex legibus pœnis competentibus possit ulcisci. PP. 16. Cal. Maji, *Romæ*, VALENTE 5. & VALENTINIAN. AA. COSS. 368.

24. Imppp. VALENTIN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Proculo P. U.

PRæbemus licentiam, ut sive 32 civiliter, sive criminaliter (ut actor elegerit) super prolatis codicillis, vel aliis instrumentis requi-

(22. *l.* 1. §. 10. *vers. atquin Papinianus ff. ad SC. Turpill.* (23. v. *l.* 2. *supr. de errore advocat. l.* 92. *ff. de reg. jur.* (24. *l.* 31. *in fin. ff. h. t. l. un. infr. de mutat. nomin.* (25. Adde *l.* 15. *infr. de decurionib.* (26. v. *Nov.* 44. (27. v. *l.* 19. *supr. de rei vindic. l. ult. supr. de probat.* (28. v. *l.* 20. *supr. de fide instrum.* (29. *l. ult. infr. h. t.* (30. v. *Nov. Leon.* 77. (31. *l.* 16. *supr. l. ult. infr. h. t.* (32. *d. l.* 16.

requiratur: incumbat probatio fidei instrumenti ei primitus, qui scripturam obtulerit, deinde ei, qui stricta instantia falsum arguere paratus sit. Dat. 10. Cal. Febr. TIMASIO & PROMOTO COSS. 389.

TIT. XXIII. DE HIS, QUI SIBI ADSCRIBUNT 1 IN testamento.

1. Imp. ANTONIN. A. Valatio.

QUamquam ita interpretantur Jurisperiti, ut contra Legem Corneliam videatur se scribere heredem emancipatus filius patre dictante: tamen si cum testamentum non esset scriptum, justus successor futurus esset accepta bonorum possessione, filius patri: perinde habebitur, atque si sua manu pater tuus te heredem scripsisset, functus dulci officio. Proposita Non. Septembr. DUOBUS ASPRIS COSS. 213.

2. Idem A. Atticio.

SI testator codicillis, quos scripsisti, *legatum* quoque seu *fideicommissum reliquisse tibi*, sua 2 manu adscripsit: non videris in pœnam Senatusconsulti incidisse. † Quod si *testamentum dictasse* codicillis significavit, legato quidem vel fideicommisso abstinere debes: pœna vero falsi tibi Principali beneficio remittitur. PP. Id. Dec. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

3. Imp. ALEXAND. A. Martiali.

SEnatusconsulto, & Edicto divi Claudii prohibitum est, eos, qui ad scribenda testamenta adhibentur, quamvis 3 dictante testatore aliquod emolumentum ipsis futurum scribere: & pœna Legis Corneliæ facienti irrogata est: cujus veniam deprecantibus ob ignorantiam, & profitentibus à relicto discedere, amplissimus Ordo, vel divi Principes veniam [raro] dederunt. PP. 17. Cal. April. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

4. Idem A. Crescenti.

QUæ in testamento uxoris 4 maritus sua manu legata sibi adscripserit, pro non scriptis habentur: & Legis Corneliæ pœna, si venia impetrata non est, locum habet. PP. 3. Non. Febr. FUSCO 2. & DEXTRO COSS. 226.

5. Idem A. Gallieno militi.

QUod adhibitus ad testamentum commilitonis scribendum, jussu ejus servum tibi adscripsisti, pro non scripto habetur; & ideo id legatum petere non potes: sed secuto tenore indulgentiæ meæ, pœna Legis Corneliæ tibi remittitur: in quam credo te magis errore, quam malitia incidisse. PP. 17. Cal. Jun. FUSCO 2. & DEXTRO COSS. 226.

6. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Aufidio.

SI libertatem 5 tibi manu tua imperante domino adscripsisti, cum proponas dominum non subscripsisse, & suis literis tuam libertatem expressim agnovisse: ad impetrandam libertatem Senatusconsulti auctoritas tibi obest: pœna tamen falsi tibi remittitur: quoniam non potueras contra domini voluntatem venire. PP. 6. Id. Dec. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

TIT. XXIV. DE FALSA MONETA. 1

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Januarium.

QUoniam nonnulli monetarii adulterinam 2 monetam clandestinis sceleribus exercent, cuncti cognoscant necessitatem sibi incumbere hujusmodi homines inquirendi: ut investigati tradantur Judici, facti conscios per tormenta illico prodituri, ac sic dignis suppliciis addicendi: Accusatoribus etiam eorum immunitatem 3 permittimus: cujus modus, quoniam dispar patrimonium est, à nobis per singulos statuitur. Si quis autem militum hujusmodi personam suspectam de custodia exire fecerit, capite puniatur. Appellandi etiam privato licentia denegetur. Si vero miles, aut promotus [in gradum] hujusmodi crimen incurrerit, super ejus nomine & gradu ad competentes Judices referatur. Domus vero, vel fundus, in quo hæc perpetrata sunt, si dominus in proximo constitutus sit, cujus incuria, vel negligentia punienda est, etsi ignoret, fisco vindicetur: nisi dominus ante ignorans, ut primum repererit, scelus prodiderit perpetratum: tunc enim possessio, vel domus ipsius, proscriptionis injuriæ minime subjacebit. Sin vero longissime ab ea domo, vel possessione abfuerit, nullum sustineat detrimentum: actore videlicet fundi, vel servis, vel incolis, vel colonis, qui ad hoc ministerium præbuerint, cum eo, qui fecit, supplicio capitali plectendis. Viduas autem ac pupillos speciali dignos indulgentia credimus, ut viduæ, nec in proximo constitutæ, domo sua vel possessione careant, si nulla apud ipsas tam gravis conscientiæ noxa resideat. Impuberes 4 vero, etiamsi conscii fuerint, nullum sustineant detrimentum: quia ætas eorum, quid videat, ignorat. Tutores tamen eorum si in proximo fuerint, quoniam ignorare eos, quid in rebus pupilli geritur, non oportet, hæc pœna expectabit, ut de rebus eorum, si idonei fuerint, tantum fisco inferatur, quantum à pupillo fuerat inferendum. Dat. 12. Cal. Dec. *Romæ*, CRISPO 2. & CONSTANTINO 2. CC. COSS. 321.

2. Idem A. ad Tertullium Præfectum urbis Africæ.

SI quis nummos falsa fusione formaverit, universas ejus facultates fisco [nostro] præcipimus addici. In monetis etenim tantummodo nostris cudendæ pecuniæ studium frequentari volumus: cujus obnoxii, Majestatis crimen committunt: & præmio accusatoribus 5 proposito, quicunque solidorum adulter poterit reperiri, vel à quocunque fuerit publicatus, illico omni dilatione summota, flammarum exustionibus mancipetur. Dat. Prid. Non. Jul. *Mediolani*, CONSTANTINO A. 7. & CONSTANTINO C. 4. COSS. 326.

3. Imppp. VALENT. THEODOS. & ARCAD. AAA. Rufino P. P.

SI quis super cudendo ære vel Rescripto 6 aliquo, vel [etiam] adnotatione nostra sibi arripuerit facultatem, non solum fructum propriæ petitionis amittat, verum etiam pœnam, quam meretur, excipiat. Dat. 4. Id. Jul. *Constantinop.* THEOD. A. 3. & ABUNDANTIO COSS. 393.

TIT. XXV. DE MUTATIONE NOMINIS. 1

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Juliano.

SIcut in initio nominis 2, cognominis, prænominis recognoscendi singulos impositio libera est privatis: ita eorum mutatio innocentibus 3 periculosa non est. Mutare itaque nomen, vel prænomen, [sive cognomen,] sine aliqua fraude licito jure, si liber es, secundum ea, quæ [sæpe] statuta sunt, minime prohiberis: nullo ex hoc præjudicio futuro. S. 15. Calend. Januar. AA. COSS.

TIT. XXVI. AD LEGEM JULIAM DE AMBITU. 1

1. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Pompejano PP. Africæ.

NUllus omnino principatum 2, vel numeratum, sed commentariensis gradum, vel cætera 3 officia repetere audeat: cum publicæ disciplinæ semel gesta sufficiant. At si quispiam promotorum denuo ad munus [etiam] per sacras literas irrepserit, quod ante docebitur gessisse 4: cassatis, quæ hoc modo sunt impetrata, ad solutionem debiti primitus urgeatur: & qui contra fecerint, pœnam deportationis [ad instar Legis Juliæ ambitus] excipiant. Dat. Prid. Cal. Jun. *Mediolani*, STILICHONE & AURELIANO COSS. 400.

TIT. XXIII. (1. *l. 6. in fin. l. 17. ff. de leg. Corn. de falsis. l. 1. ff. de his quae pro non script.* (2. *l. 1. §. 8. l. 15. §. 1. ff. de leg. Corn. de falsis.* (3. *l. 5. infr. h. t. l. 14. §. 1. ff. de leg. Corn. de falsis.* (4. v. *l. 18. ff. d. t.* (5. v. *l. 15. §. 3. ff. d. t.*

TIT. XXIV. (1. *l. 19. ff. de leg. Corn. de falsis.* (2. *l. 2. infr. h. t.* fac. *l. 8. 9. 19. ff. de leg. Corn. de falsis.* (3. Adde *l. 2. supr. pro quib. caus. serv.* (4. Adde *l. 22. ff. de leg. Corn. de falsis. l. 2. §. 19. ff. vi bon.* (5. *l. 1. vers. accusatoribus. supr. h. t.* (6. Fac. *l. 6. §. 1. ff. ad leg. Jul. peculat.*

TIT. XXV. (1. *l. 13. ff. de leg Corn. de falsis.* (2. v. *l. 4. supr. de testam.* (3. *l. 20. supr. ad leg. Corn. de falsis.*

TIT. XXVI. (1. *Lib. 48. D. 14.* (2. v. *l. ult. infr. ne rusticani ad ullum obseq. lib. 11. tit. 54.* (3. v. *l. 6. supr. de adsessorib.* (4. v. *l. 12. infr. de susceptorib.*

TIT. XXVII.
AD LEGEM JULIAM REPETUNdarum. 1

1. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. Matroniano Duci & præsidi Sardiniæ.

UT unius pœna metus possit esse multorum: Ducem, qui male egit, ad provinciam, quam nudaverit, cum custodia competenti ire præcipimus: ut non solum, quod ejus non dicam domesticus, sed manipularius & minister 2 acceperit: verum etiam quod ipse à provincialibus nostris rapuerit, aut sustulerit, in 3 quadruplum exsolvat invitus. Dat. Prid. Id. Jun. *Constantinop.* ANTONIO & SYAGRIO COSS. 382.

2. Iidem AAA. Floro PP.

SCiant judices super admissis propriis, aut à se, aut ab heredibus 4 suis pœnam esse repetendam. Dat. Calend. Septembr. ANTONIO & SYAGRIO COSS. 382.

3. Iidem AAA. Marcellino.

OMnes cognitores, & Judices à pecuniis atque patrimoniis manus abstineant, neque alienum jurgium putent suam prædam. Etenim privatarum quoque litium cognitor, idemque mercator statutam legibus cogetur subire jacturam. Dat. Prid. Non. April. *Mediolani*, MEROBAUDE 2. & SATURNINO COSS. 383.

4. Iidem AAA. & ARCAD. A. Eorum Edictum ad provinciales.

JUbemus [atque] hortamur, ut si quis forte Honoratorum, decurionum, possessorum, postremo etiam colonorum, aut cujuslibet ordinis, à judice fuerit aliqua ratione concussus: si quis scit venalem fuisse 5 de jure sententiam: si quis pœnam, vel pretio remissam, vel vitio cupiditatis ingestam: si quis postremo quacunque de causa improbum judicem potuerit approbare: is vel administrante 6 eo, vel post administrationem depositam in publicum prodeat, crimen deferat, delatum approbet: cum probaverit, & victoriam reportaturus, & gloriam. Dat. 10. Cal. Jul. *Constantinop.* HONOR. N. P. & EVODIO COSS. 386.

5. Imppp. VALENTIN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Severino Comiti rerum privatarum.

UNusquisque procurator, præpositus gynæcio, tabularius, susceptor, colonus, vel quicunque se à Comite domorum meminerit esse concussum: cum ipse, cui pecuniam numeravit, [ab] administratione decesserit, intra anni spatium ad judicium spectabilitatis tuæ, quidquid dederit, repetiturus occurrat: ut prosit pensionibus, quidquid ille reddiderit. Si vero ex tempore depositæ administrationis præstituti temporis curricula transfluxerint, nulla vox advocationis emergat: sed ipsos procuratores, præpositos, colonos, tabularios, susceptores, obnoxios ad solutionem volumus coarctari. Dat. Prid. Non. Jun. *Mediolani*, VALENTIN. A. 4. & NEOTHERIO COSS. 390.

6. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio P. P.

SAncimus ejusmodi viros ad provincias regendas accedere, qui ad honoris insignia non ambitione, vel pretio, sed probatæ 7 vitæ, & amplitudinis tuæ solent testimonio promoveri: ita sane, ut quibus hi honores per sedis tuæ, vel per nostram fuerint electionem commissi, jurati 8 inter gesta depromant, *se pro administrationibus sortiendis neque dedisse quidpiam, neque daturos unquam postmodum fore, sive per se, sive per interpositam [personam] in fraudem legis sacramentique: aut venditionis, donationisve titulo, aut alio velamento cujuscunque contractus: & ob hoc* (exceptis [solis] solatiis) *nihil penitus tam in administratione positos, quam post depositum officium pro aliquo præstito beneficio tempore administrationis, quam gratuito meruerunt, accepturos.* Et licet *neminem divini timoris*, contemnendo jusjurandum, *arbitramur immemorem: ut saluti propriæ ullum commodum anteponat:* tamen, ut ad salutis timorem etiam necessitas periculi subjungatur: si quis ausus fuerit præbita sacramenta negligere, non modo adversus accipientem, sed etiam adversus dantem 9, accusandi cunctis tanquam crimen publicum concedimus facultatem: quadrupli pœna eo, qui convictus fuerit, modis omnibus feriendo. Dat. 6. Cal. Dec. *Constantinop.* THEODOS. A. 17. & FESTO COSS. 439.

TIT. XXVIII.
DE CRIMINE PECULATUS. 1

1. Imppp. HONOR. THEOD. & ARCAD. AAA. Rufino PP.

JUdices, qui tempore administrationis publicas pecunias subtraxerunt, Lege Julia peculatus obnoxii sunt, & capitali 2 animadversioni eos subdi jubemus. His quoque nihilominus, qui ministerium eis ad hoc adhibuerunt, vel qui subtractas ab his scientes susceperunt, eadem pœna percellendis. Dat. 5. Non. Martii, *Constantinop.* HONOR. 10. & THEODOS. 6. AA. COSS. 415.

TIT. XXIX.
DE CRIMINE SACRILEGII. 1

1. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Eutropio P. P.

QUi divinæ Legis sanctitatem aut nesciendo omittunt, aut negligendo violant & offendunt, sacrilegium committunt. Dat. 3. Cal. Mart. *Thessalonicæ*, GRAT. A. 5. & THEODOSIO A. 1. COSS. 380.

2. *

QUi 2 confugientem ad sanctam Ecclesiam sua auctoritate abstraxerit, verberatus, & tonsus deportator.

3. Iidem AAA. ad Symmachum P. U.

DIsputare 3 de 4 Principali judicio non oportet: sacrilegii enim instar est, dubitare, an is dignus sit, quem elegerit Imperator. Dat. 5. Cal. Jan. *Mediolani*, RICHOMERE & CLEARCHO COSS. 384.

4. Iidem AAA. & ARCAD. A. Eutropio PP.

NE 5 quis sine sacrilegii crimine desiderandum intelligat gerendæ ac suscipiendæ administrationis 6 officium intra 6 eam provinciam, in qua provincialis, & civis habetur: nisi hoc cuiquam ultronea liberalitate per divinos affatus Imperator indulgeat. Dat. 16. Calend. Aug. ARCAD. A. & BAUTONE COSS. 385.

TIT. XXX.
DE SEDITIOSIS 1 ET DE HIS, QUI PLEBEM contra Rempublicam audent colligere.

1. Imppp. GRAT. & VALENTIN. & THEODOS. AAA. Florentio PF. Augustali.

SI quis contra evidentissimam jussionem, suscipere plebem, & adversus publicam disciplinam defendere fortasse tentaverit, multam gravissimam sustinebit. Dat. 13. Cal. Januar. *Constantinop.* RICHOMERE & CLEARCHO COSS. 384.

2. Imp. LEO A. Erythrio P. P.

IN nullis locis aut civitatibus tumultuosis clamoribus cujusquam interpellatio contumeliosa procedat, nec ad solam cujusquam invidiam petulantia verba jactentur: scituris his, qui hujusmodi voces emiserint, moverintque tumultus, se quidem fructum ex his, quæ postulant, nullatenus habituros, subdendos autem pœnis iis, quas de seditionis 2, & tumultus auctoribus vetustissima decreta sanxerunt. Dat. 2. Non. Martii, *Constantinop.* LEONE A. 6. COS. 474.

TIT. XXVII. (1. *Lib.* 48. *D.* 11. §. 11. *Inst. de publ. judic.* (2. v. *Nov.* 20. (3. *l. ult. in fin. infr. h. t. l.* 3. *supr. de adsessor.* (4. *l.* 2. *ff. h. t. l. ult. ff. ad leg. Jul. peculat.* (5. v. *l.* 7. *supr. quando provocare.* (6. *Nov.* 80. 86. 87. (7. v. *l.* 1. *supr. de offic. magist. off.* (8. *Nov.* 8. c. 7. (9. d. *Nov.* 8. c. 8. §. 1. *l.* 31. *in fin. supr. de episcopis. Nov.* 123. c. 2.

TIT. XXVIII. (*Lib.* 48. *D.* 13. §. 9. *Inst. de publ. judic.* (2. *l.* 3. *l.* 10. *ff. h. t. d.* §. 9. *Nov. Leon.* 105.

TIT. XXIX. (1. *L.* 48. *D.* 13. *l.* 1. *ff. ad leg. Jul. majest.* (2. Adde *l.* 2. *supr. de his qui ad eccles.* (3. v. *l.* 20. *ff. de legib. l.* 51. *ff. ad leg. Aquil.* (4. Adde *l.* 5. *supr. de divers. rescript.* (5. v. *supr. lib.* 1. *tit.* 41. (6. v. *l.* 10. *supr. de assessorib.* (7. *l.* 38. *ff. ex quib. caus. maj.*

TIT. XXX. (1. *l.* 3. *ff. ad leg. Jul. de vi publ. l.* 38. §. 2. *ff. de pœnis. l.* 6. §. 9. *ff. de injusto.* (2. v. *l.* 1. *ff. ad leg. Jul. majest. l.* 38. §. 2. *ff. de pœnis.*

TIT. XXXI.
QUANDO 1 CIVILIS ACTIO CRIMINALI PRÆJUDICET, & an utraque ab eodem exerceri possit.

1. Imppp. VALENS & GRATIAN. & VALENT. AAA. Antonio PP.

A Plerisque Prudentium generaliter definitum est, *quoties 2 de re familiari, & civilis & criminalis competit actio, utraque licere experiri: sive prius criminalis, sive civilis actio moveatur:* [*nec si civiliter fuerit actum, criminalem posse consumi:*] & similiter è contrario. † Sic denique & per vim [de] possessione dejectus, si de ea recuperanda interdicto *Unde vi* fuerit usus, non prohibetur tamen etiam Lege Julia de vi publico judicio instituere accusationem. Et suppresso testamento, cum ex interdicto de tabulis exhibendis fuerit actum, nihilominus ex Lege Cornelia testamentaria poterit crimen inferri. Et cum libertus se dicit ingenuum, tam de operis civiliter, quam etiam Lege Visellia criminaliter poterit perurgeri. Quo in genere habetur furti actio, & Legis Fabiæ constitutio: & plurima alia sunt, quæ numerari non possunt: ut, cum altera prius actio intentata sit, per alteram, quæ supererit, judicatum liceat retractari. † Qua juris definitione non ambigitur, etiam falsi crimen, de quo civiliter jam actum est, etiam criminaliter esse repetendum. Dat. Prid. Cal. Januar. *Trev.* VALENTE 6. & VALENTIN. 2. AA. COSS. 361.

TIT. XXXII.
DE CRIMINE EXPILATÆ 1 hereditatis.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Euphratæ.

EXpilatæ quidem hereditatis crimen intentare non potes, quando communis arcæ rebus inspectis claves 2 traditas coheredi profitearis. Sed cum de his exhibendis apud Judicem quæreretur, rationem compensationis induci non oportuit. Exhibitis enim, quæ desiderantur, suis judicibus directa quæstio relinquenda est. PP. 12. Cal. Maji, ANTON. A. 2. & GETA 2. COSS. 206.

2. Imp. ANTONINUS A. Primo.

EXpilatæ hereditatis crimen adversus vitricum 3 adito Præside provinciæ non prohiberis persequi. P. P. 7. Cal. Mart. LÆTO 2. & CEREALE COSS. 216.

3. Idem A. Helenæ.

SI avi hereditatem adiisti, expilatæ hereditatis crimen adversus novercam 4 quondam tuam experiri non prohiberis. 5 PP. 3. Non. Januar. SABINO & ANULINO COSS. 217.

4. Imp. GORD. A. Basso.

ADversus uxorem 6, (quæ socia rei humanæ, atque divinæ domus suscipitur) mariti diem suum functi successores, expilatæ hereditatis crimen intendere non possunt. Et ideo res, quas per eandem abesse quereris, competenti in rem actione, vel si dolo malo fecerit, quominus res mobiles possideret, ad 7 exhibendum persequere. Fructus autem rerum, quas mala fide tenuit, licet expilatæ hereditatis non teneatur crimine, suos non facit, sed exstantes 8 quidem vindicari, consumptos vero condici 9 posse, proculdubio est. PP. 16. Cal. Mart. ATTICO & PRÆTEXTATO COSS. 243.

5. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Simplicio.

OBtentu expilatæ hereditatis emolumentum legatorum, maxime suspensa cognitione, legatariis iisdemque libertis 10 defuncti auferri non oportet. PP. 15. Calend. Februar. PHILIPPO A. & TITIANO COSS. 246.

6. Iidem A. & C. Basilicæ.

EXpilatæ hereditatis crimen loco 11 deficientis actionis intendi consuevisse, non est juris ambigui. PP. 10. Calend. Mart. ÆMILIANO & AQUILINO COSS. 250.

TIT. XXXIII.
DE VI BONORUM 1 RAPTORUM.

1. Imp. GORDIANUS A. Valerio.

VI bonorum raptorum actionem, quæ cum pœna sua retrahit ablata: potius ad mobilia, moventiaque 2, quam ad fundos per injuriam occupatos spectare, explorati juris est. PP. Calend. Mart. ATTICO & PRÆTEXTATO COSS. 243.

2. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Longino.

SI res mobiles, 3 quarum in te fuerat dominium perfecta donatione translatum, violenter heres donatricis abripuit, vi bonorum raptorum actionem, intra annum quidem, quo experiundi potestas fuit, in quadruplum 4: post annum, in simplum intendere non vetaris. PP. 7. Maji, SECULARI & DONATO COSS. 261.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Evelpisto.

REs obligatas 5 sibi creditorem vi rapientem, non 6 rem licitam facere, sed crimen committere convenit, eumque etiam vi bonorum raptorum intra annum utilem in quadruplum 7, post simpli actione conveniri posse, non ambigitur. S. 7. Calend. Januar. *Sirmii*, AA. COSS.

4. Iidem AA. & CC. Attalo.

DE his, quæ servus alienus nesciente domino vi rapuisse dicitur, intra annum in quadruplum 8 vi bonorum raptorum, & post in simplum dominus ejus noxali actione apud competentem judicem conveniri potest. S. 2. Cal. Maji, *Heracliæ*, AA. COSS.

5. Iidem AA. & CC. Domnæ.

SIve negotiorum gestorum contra novercam tuam, sive actione vi bonorum raptorum, (quæ in quadruplum 9 intra annum utilem, ac post in simplum constituta est) putaveris agendum: notione Præsidali poteris experiri. S. 6. Non. Jul. *Philippopoli*, AA. COSS.

TIT. XXXIV.
DE CRIMINE STELLIONATUS. 1

1. Imp. ALEXANDER A. Alexandro.

IMprobum quidem & criminosum fateris, easdem res pluribus *pignorasse*, [dissimulando] in posteriore obligatione, quod eædem aliis pignori tenerentur. Verum securitati tuæ consules 2, si oblato omnibus debito, criminis instituendi causam peremeris. PP. 5. Id. Februar. POMPEJANO & PELIGNO COSS. 232.

2. Imp. GORDIANUS A. Valenti.

SI pater tuus in te donationem contulerit, & cum emancipatus esses, traditionibus 3 dominium corporum in te transtulit, posteaque creditorem sortitus, quasdam earum rerum sine voluntate tua velut proprias suas obstrinxit: jus tuum non læsit. Nec tamen injuria stellionatus crimine petetur, cum sciens 4 alienam rem, te non consentiente, velut propriam suo nexuerit creditori. PP. 2. Cal. Januar. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

3. Idem A. Hadriano.

STellionatus accusatio inter crimina publica 5 non habetur. PP. Id. April. ATTICO & PRÆTEXTATO COSS. 243.

4. Imp. PHILIPPUS A. Euprepio.

IGnorantia creditoris, cui res 6 pridem apud alios obligatæ, pignoris, sive hypothecæ jure obligantur, non sine periculo capi consuevit. Etenim hujusmodi fraudes ad extraordinariam crimi-

TIT. XXXI. (1. v. *l.* 16. *supr. ad leg. Corn. de falsis.* adde *tit. de ordine judiciorum. supr.* (2. *l.* 4. *ff.* de publ. judic. *l.* 15. *ff.* de accusat. *l.* 60. *ff.* de oblig. & act.

TIT. XXXII. (1. *Lib.* 47. *D.* 19. (2. v. *l.* 2. *supr. de periculo & com. l.* 74. *ff.* de contrah. empt. (3. Adde *l.* 3. *infr. h. t.* (4. v. *l.* 2. *supr. eod.* (5. Immo vide *l.* 33. *ff.* de negot. (6. *l.* 5. *ff. h. t. l.* 1. *ff.* de ritu nupt. *l.* 1. *ff.* rer. amot. (7. *l.* 2. *in fin. ff. h. t.* (8. v. *l.* 22. *supr. de rei vind.* (9. v. *l.* 3. *supr.* de condict. ex lege. (10. *l.* 23. *ff.* de fideicommiss. libert.

(11. *l.* 2. *ff. h. t.* v. *l.* 3. *supr. familiæ ercisc.*

TIT. XXXIII. (1. *Lib.* 47. *D.* 8. *Lib.* 4. *Inst.* 2. (2. *l.* 2. *infr. h. t. l.* 1. §. 32. *l.* 4. *in fin. ff. de vi & vi.* (3. *l.* 1. *supr. h. t.* (4. v. *l.* 4. *infr. eod.* (5. *l.* 2. §. 18. *in fin. ff. eod.* (6. Immo vide *l.* 55. *ff. de furtis.* (7. v. *l.* 4. *infr. h. t.* (8. *l.* 2. *in fin. l.* 3. *in fin. supr. l.* 5. *infr. l.* 2. *ff. pr. Inst. verb. quadrupli. eod.* (9. v. *l.* 4. *supr. eod.*

TIT. XXXIV. (1. *Lib.* 47. *D.* 20. (2. v. *l.* 65. *ff. de furtis.* (3. *l.* 20. *supr. de pactis.* (4. *l.* 16. §. 1. *ff.* de pignorib. (5. *l.* 1. *ff. h. t. l.* 3. *ff. de extraord. crim.* (6. *l.* 30. *in fin. ff.* de pignorib.

nis executionem spectare, ac stellionatus commissum severissime esse vindicandum, sæpe rescriptum est: Proinde sive ignorantiam tuam debitor circumvenire tentaverit, sive obligatione rite perfecta, participato fraudis consilio, per subjectam quasi anteriorem personam, dispendium tuum ad occultum compendium suum [trahere] pertentat: adire suum judicem potes, congruentem juri, ac debitæ religioni sententiam relaturum. PP. 6. Idib. Maji, PEREGRINO & ÆMILIANO COSS. 245.

TIT. XXXV. DE INJURIIS. 1

1. Imp. ALEXAND. A. Syro.

NEc servis quidem alienis licet 2 facere injuriam. PP. 11. Cal. Dec. ALEXANDRO A. COS. 223.

2. Idem A. Clavo.

INjuriarum actio tibi duplici 3 ex causa competit, cum & maritus 4 in uxoris pudore, & pater 5 in existimatione filiarum propriam injuriam pati intelligantur. P. P. prid. Id. Maji, AGRICOLA & CLEMENTE COSS. 231.

3. Imp. GORDIANUS A. Donato.

SI non es nunciator, vereri non debes, ne ea propter, quod injuriæ faciendæ gratia quidam te veluti *delatorem* esse dixerunt, opinio tua maculata sit. Quinimo adversus eos, qui minuendæ opinionis tuæ causa aliquid confecisse comperientur, more solito injuriarum judicio experiri potes. PP. 2. Id. Julias, GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

4. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. & VALER. C. Vindio.

ATrocem 6 sine dubio injuriam esse factam manifestum est, si tibi illata est, cum 7 esses in Sacerdotio, & dignitatis habitum 8, & ornamenta præferres: & ideo vindictam potes eo nomine persequi. PP. 2. * ÆMILIANO & BASSO COSS. 260.

5. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Victorino.

SI non 9 convicii consilio 10 te aliquid injuriosum dixisse probare potes: fides veri à calumnia te defendit. † Si autem in rixam inconsulto 11 calore prolapsus homicidii convicium objecisti, & ex eo die annus excessit: cum injuriarum actio annuo tempore præscripta sit, ob injuriæ admissum conveniri non potes. PP. 6. Id. Jul. ipsis AA. 4. & 3. COSS. 290.

6. Iidem AA. & CC. Flaviano.

CUm nec patronos 12 injuriam facere libertis, juris æquitas permittat, proponasque patronæ heredes eum, qui libertatem à defuncta acceperat, injuriis afficere: curabit Præses provinciæ contumeliam heredum compescere. PP. Id. Jul. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

7. Iidem AA. & CC. Potentiano.

INjuriarum causa non publici judicii, sed privati 13 continet querelam. S. Idib. Febr. *Sirmii*, AA. COSS.

8. Iidem AA. & CC. Martiano.

DOminum pro atroci injuria, quam servus ejus passus est, Edicti perpetui actione proposita, qua domini 14 etiam haberi rationem verbis evidenter exprimitur, agere posse convenit. S. 15. Cal. Novembr. AA. COSS.

9. Iidem AA. & CC. [Nonnæ.]

QUi liberos infamandi gratia dixerint *servos* 15, injuriarum [actione] conveniri posse, non ambigitur. S. 6. Cal. Dec. *Nicomediæ*, AA. COSS.

10. Iidem AA. & CC. Paulo.

SI quidem aviam tuam ancillam (infamandi causa) Reipublicæ civitatis Comanensium dixit Zenodorus, ac recessit: injuriarum actione statim conveniri potest. Nam si perseveret in ea causa facultatem habens agendi, super hac re deferri querelam, ac tunc demum, si non esse serva fuerit pronunciata, postulari convenit. S. 15. Cal. Jan. *Nicomediæ*, CC. COSS.

11. Imp. ZENO 16 A. Alexandro viro illustri.

SI quando injuriarum actio (quam inter privata 17 delicta veteris juris auctores connumerant) [à] quibuslibet illustribus viris militantibus, seu sine cingulo constitutis, vel uxoribus eorum, vel liberis masculini sexus, vel filiabus (superstitibus videlicet patribus aut maritis illustribus) vel si adversus aliquam hujusmodi personam criminaliter forte movetur, ipsos quidem, qui super injuria queruntur, inscribere: aliaque omnia, quæ in hujusmodi causis de more procedunt, solenniter observare decernimus: licere 18 autem illustri accusatori, vel reo, vel uxori, vel liberis masculini sexus, seu filiæ itidem illustris superstitis, causam injuriarum 19, in quocunque judicio competenti per procuratorem criminaliter suscipere, vel movere: sententiam Judice contra eum, qui procuratorem dederit (etsi ipse non adesset judiciis, sed causam per procuratorem diceret) legibus prolaturo: ita tamen, ut nullus alius idem sibi audeat vindicare, vel à nostro numine postulare: sed in cæteris mos judiciorum, qui hactenus obtinuit, in posterum servetur intactus. Dat. 5. Non. Nov. *Constantinop.* ELLO V. C. COS. 478.

TIT. XXXVI. DE FAMOSIS 1 LIBELLIS.

1. Impp. VALENTINIANI & VALENTIS AA. Edictum.

SI quis 2 famosum libellum sive domi, sive in publico, vel quocunque loco ignarus repererit, aut corrumpat, priusquam alter inveniat, aut nulli confiteatur inventum. Si vero non statim easdem chartulas vel corruperit, vel igni consumpserit, sed vim earum manifestaverit: sciat se quasi auctorem hujusmodi delicti capitali sententiæ subjugandum. Sane, si quis devotionis suæ, ac salutis 3 publicæ custodiam gerit: nomen suum profiteatur, & quæ per famosum [libellum] persequenda putaverit, ore proprio edicat: ita ut absque ulla trepidatione accedat, sciens [quidem,] quod si adsertionibus [suis] veri fides fuerit opitulata, laudem maximam & præmium 4 à nostra clementia consequetur: Sin vero minime hæc vera ostenderit, capitali pœna plectetur. Hujusmodi autem libellus alterius opinionem non lædat. PP. 16. Cal. Mart. *Constantinop.* VALENTINIANO & VALENTE, AA. COSS. 365.

TIT. XXXVII. DE ABIGEIS. 1

1. Impp. HONOR. & ARCAD. AA. Pasiphilo.

ABacti animalis accusatio non solum cum inscriptionibus, sed etiam sine ea observatione proponitur. Dat. 8. Calend. Jan. *Mediolani*, OLYBRIO & PROMOTO COSS. 395.

TIT. XXXVIII. DE NILI 1 AGGERIBUS 2 NON rumpendis.

1. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Anthemio P. P.

SI quis posthac per Ægyptum intra duodecimum cubitum, fluminis Nili ultra fluenta de propriis ac vetustis usibus, præter fas,

TIT. XXXV. (1. *Lib.* 47. *D.* 10. *Lib.* 4. *Inst.* 4. (2. v. §. 3. *Inst. h. t.* adde *l.* 1. §. 3. *l.* 15. §. 34. *ff. eod.* (3. *l.* 1. *in fin. l.* 30. *ff. eod.* (4. *d. l.* 1. §. 3. *&* §. *ult. l.* 18. *in fin. ff.* §. 2. *Inst. eod.* (5. *d.* §. 3. *d.* §. *ult. d. l.* 18. *d.* §. 2. (6. *l.* 7. *in fin. l.* 8. *l.* 9. *ff.* §. 9. *Inst. eod.* (7. Fac. *l.* 16. §. 5. *&* 6. *ff. de pœnis.* (8. *l.* 9. *ff. h. t.* (9. *l.* 15. §. 38. *l.* 18. *ff. eod.* (10. *l.* 3. §. 1. *ff. eod. l.* 41. *in fin. ff. ad leg. Aquil.* adde *l.* 50. §. 2. *l.* 53. *ff. de furtis.* §. 7. *Inst. de oblig. quæ ex delicto. l.* 1. *supr. ad leg. Corn. de sicar. l.* 1. §. 8. *ff. de ventre inspic.* (11. *l.* 16. §. 2. *ff. de pœnis. l.* 48. *ff. de reg. jur.* v. *Novell.* 2. *Constant. Porphyrogennetæ. in fin.* (12. *l.* 7. §. 2. *ff. h. t. l.* 10. §. 12. *ff. de in jus vocando.* (13. *l. ult. infr. h. t.* (14. *l.* 15. §. 46. *ff. eod.* (15. *l.* 10. *infr. l.* 11. *l.* 12. *ff. eod. l.* 31. *supr. l.* 39. §. 1. *ff. de liberali causa.*

(16. v. §. 10. *Inst. h. t.* (17. *l.* 7. *supr. eod. l.* 42. §. 1. *ff. de procur.* (18. v. *l.* 25. *supr. d. t. de procurat.* (19. v. *l. ult. supr. ubi senator. l. pen. ff. de publ. jud. l.* 1. *ff. an per al. caus. apell.* adde *Nov.* 71.

TIT. XXXVI. (1. *Lib.* 47. *D.* 10. (2. §. 1. *Inst. l.* 5. §. 9. *l.* 15. §. 29. *ff. de injuriis.* (3. *l.* 33. *ff. d. t.* (4. *l.* 5. *in fin. ff. d. t.*

TIT. XXXVII. (1. *Lib.* 47. *D.* 14.

TIT. XXXVIII. (1. v. *l.* 1. §. 5. *ff. de fluminib.* (2. v. *l.* 10. *ff. de extraord. crim.*

præterque morem antiquitatis, usurpaverit: flammis eo loco consumatur, in quo vetustatis reverentiam, & propemodum ipsius Imperii appetierit securitatem; consciis & consortibus ejus, deportatione constringendis: sic ut nunquam supplicandi eis, vel recipiendi civitatem, vel dignitatem, vel substantiam licentia tribuatur. Dat. 10. Cal. Octobr. *Constantinop.* HONORIO 8. & THEOD. 3. AA. COSS. 409.

TIT. XXXIX.
DE HIS, QUI LATRONES VEL ALIIS CRIminibus reos occultaverint. 1

1. Imppp. VALENT. VALENS & GRATIAN. AAA. Simplicio Vic.

EOs, qui secum alieni criminis reos occultando eum eamve sociarunt: par ipsos 2 & reos pœna expectet: & latrones quisquis sciens susceperit, & eos offerre Judicibus supersederit, supplicio corporali, aut dispendio facultatum, pro qualitate personæ & judicis æstimatione plectetur. PP. *Romæ*, 10. Cal. April. GRATIANO A. 3. & EQUITIO, V. C. COSS. 374.

2. Imp. MARTIANUS A. Palladio P. P.

SI qui latrones, seu aliis criminibus obnoxii in possessione degunt seu latitant: dominus possessionis si præsto est, aut procuratores, si dominus abest, seu primates possessionis ultro eos offerant: aut si scientes hoc sponte non fecerint, conveniantur à civili officio, ut tradant provinciali judicio eos, qui requiruntur, sub examine judicis arguendos, & pœnas post documenta congruas subituros. Si vero exhibere eos domini, vel procuratores aut primates possessionis distulerint: tunc ad detinendos eos [adito] Rectore provinciæ, omnia civilia dirigantur auxilia. † Sin autem propter multitudinem forte eorum, qui in prædio sunt, civile adminiculum sufficere non posse constiterit, & memorati audaces executoribus objecerint manus, vel alias parere distulerint: tunc judex provinciæ memor periculi sui, à viro devoto Tribuno, seu primatibus militum, qui in locis sunt, auxilium postulet: ut per militarem 3 manum correpti accusati, sine damno atque læsione cujuslibet legibus offerantur: & convicti pœnas subeant competentes: non ignaro judice, quod si adversus innocentem ob aliam causam præter latronum vel aliorum nocentium investigationem, militare auxilium postulaverit, aut dispendiis affici provinciales concesserit: commotione severissima (prout tua celsitudo judicaverit) ferietur. Tribuni etiam sive primates numerorum [vel officiorum] qui in locis sunt, admoniti per literas judicis, si adminiculum [militare] præbere noluerint; aut si ab ipsis militibus damna provincialibus inflicta fuerint: & damna & læsiones restituent, & acerrima condemnatione pro arbitrio virorum illustrium magistrorum militum ferientur. † Domini etiam prædiorum, seu procuratores vel primates possessionum impunes non manebunt, si præsentes & scientes ultro non obtulerint nocentes, vel admoniti eos exhibere distulerint: nam dominus quidem possessionis dominio privabitur: procurator vero seu primates perpetuo exilio subjacebunt. † Ipsi quoque procuratori vel domino, vel primatibus possessionis, si se ad comprimendam multitudinem rusticanorum sufficere non posse firmaverint, & id provinciali judicio palam fecerint: militare auxilium Rector provinciæ à tribuno vel à primatibus numeri faciet dari, si civilia non posse sufficere perspexerit. † Si vero post exhibitionem eorum, qui accusantur, innocentes eos esse, & nihil criminis admisisse patuerit: accusatores pœnam, quæ in calumniatores exercenda est, subire cogantur. † Exemplo enim grave est, sic latronem requirere, ut innocentibus periculum fiat. Dat. 12. Cal. Jan. *Constantinop.* MARINIANO & ASCLEPIODOTO COSS. 423.

TIT. XL.
DE REQUIRENDIS 1 REIS.

1. Imp. ANTONINUS A. Rustico.

CUm absenti reo gravia crimina intentantur, sententia 2 festinari non solet, sed adnotari, *ut requiratur:* non utique ad pœnam, sed ut potestas ei sit purgandi se, si potuerit. Postquam vero requirendus factus intra annum redierit: si se crimine purgaverit, res arbitrio Judicis signatas recipiat. Sin vero intra id tempus reversus, post intimationem suam fuerit defunctus: etsi necdum se purgaverit, ad heredes proprios res transmittat. Datum * TUSCO & BASSO COSS. 212.

2. Imp. CONSTANTINUS A. ad Januarium.

QUicunque ex eo die, quo reus fuerit in judicio petitus, intra anni 3 spatium noluerit adesse judicio, res ejus fisco vindicentur. Et si postea repertus, nocens fuerit deprehensus, severiori sententiæ subjugetur. Sed si argumentis evidentibus & probatione dilucida innocentiam suam purgaverit, nihilominus facultates ejus penes fiscum remaneant. Dat. Id. Jan. CONSTANTINO A. 5. & LICINIO CC. COSS. (321.)

3. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Palladio PP.

IN pecuniariis causis edictum contra latitantem propositum, existimationem ejus non lædit. † Criminalis vero programmatis 4 tenor hanc tantam ferat de jure censuram, ut inter reos adnotati, non tantum patrimonium debeat transferre, sed & famæ existimationem lædere. Dat. 7. Calend. Jul. *Ravennæ*, EUSTACHIO & AGRICOLA COSS. 421.

TIT. XLI.
DE QUÆSTIONIBUS. 1

1. Impp. SEVERUS & ANTON. AA. Antianæ.

QUæstionem (1) de servis contra dominos haberi non oportet: exceptis adulterii 2 criminibus, item fraudati census 3 accusationibus, & crimine Majestatis 4, quod ad salutem Principis pertinet. In cæteris autem quanquam ea, quæ servus contra dominum dixit, judicaturi sententiam formare non debeant, tamen si aliis quoque probationibus fides veritatis investigetur, præscriptionis invidia evanescit. † In pecuniariis vero causis nec 5 inopia probationum servos contra dominum interrogari posse, manifestum est. PP. Cal. Jan. FUSCO 2. & DEXTRO COSS. 197.

2. Iidem AA. & CC. Catulo.

INsolitum est, & grave exemplo, audiri servos adversus tutores, vel matrem 6 dominorum suorum: nisi tutelæ agatur. Proposita tertio Id. Sept. CHILONE & LIBONE COSS. 205.

3. Imp. ANTONINUS A.

CUm cognitionaliter audisset, dixit:

PRimum servi alieni interrogabuntur, si præstita fuerint ex tanto scelere argumenta, ut videantur accedere ad verisimilia 7 causæ crimina. §. 1. Ipsa quoque mulier torquebitur. Neque enim ægre feret, si torqueatur, quæ venenis suis viscera hominis extinxit. PP. 7. Calend. April. SABINO & ANULINO COSS. 217.

4. Pars ex Rescripto Imp. ANTONINI A.

SIcuti 8 convictis confessisque ad societatem 9 scelerum vocantibus eos, à quibus apprehensi, custoditive sunt, facile credi non oportet: ita si evidentibus rationibus post commissum communiter facinus, ad evitandam de se sententiam, id fecisse fuerint probati, publicæ vindictæ non sunt subtrahendi. PP. 5. Cal. Aprilis, SAB. & ANULINO COSS. 217.

5. Imp. ALEXANDER A. Respecto.

NEc si mors testatoris vindicanda est, quæstioni indiscrete subjiciuntur hi, qui libertatem 10 supremo judicio acceperunt. PP. 6. Id. Mart. JULIAN. 2. & CRISPINO COSS. 225.

6. Imp. GORDIANUS A. Herodiano.

PRidem placuit, domestica servorum seu libertorum propriorum, vel maternorum interrogatione in causis ad dominos, vel patronos pertinentibus, abstinendum esse: ut neque pro 11 his, neque

TIT. XXXIX. (1. *Lib.* 47. *D.* 16. (2. *l.* 1. *ff. de receptat.* (3. v. *l.* 68. *ff. de rei vind. l.* 3. *ff. ne vis fiat.*

TIT. XL. (1. *Lib.* 48. *D.* 17. (2. *l.* 1. *ff. h. t. Nov.* 134. *c.* 5. *l.* 6. *supr. de accus. l.* 2. *supr. de sent. ex periculo.*

(3. *l.* 1. §. 3. *l.* 4. *ff. h. t.* (4. v. *supr. comminat. epist. programm.*

TIT. XLI. (1. *Lib.* 48. *D.* 18. (1.) *l.* 1. §. 16. *ff. h. t.* (2. *l.* 17. *pr. ff. eod. l.* 8. §. 6. *supr. de repud.* (3. *l.* 1. §. 20. *ff. h. t.* (4. *l.* 7. *in fin. l.* 8. §. 1. *supr. ad leg. Jul. majest.* adde *l.* 7. §. 2. *ff. eod.* (5. *l.* 6. *in fin. infr. h. t.* (6. *l.* 10. §. 2. *ff. eod.* (7. *l.* 8. §. 1. *infr. eod.* (8. Adde *l.* 1. §. 26. *ff. eod.* (9. v. *l.* 37. *in fin. supr. de liberali causa. l. ult. supr. de accus.* (10. *l.* 19. *ff. h. t. l.* 1. §. 5. *ff. de SC. Silan.* (11. v. *l.* 7. *infr. h. t.*

adversus

adversus 12 eos in capitalibus, vel pecuniariis 13 quæstionibus veritatis vim obtinere possit, quod in confessionem ab eis fuerit deductum. PP. 7. Id. Maji, SABINO & VENUSTO COSS. 241.

7. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Urbanæ.

SErvos, qui proprii indubitate juris tui probabuntur, ad interrogationem nec offerente 14 te, produci sineremus: tantum abest, ut etiam invito te, contra dominam vocem rumpere cogantur. PP. Calend. Novembr. MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

8. Iidem AA. ad Salustium Præsidem.

MIlites 15 neque tormentis, neque plebejorum pœnis in causis criminum subjungi concedimus, etiamsi non emeritis stipendiis suis videantur esse dimissi: exceptis his, qui scilicet ignominiose sunt soluti: quod & in filiis militum & veteranorum servabitur. §. 1. Oportet autem judices nec in his criminibus, quæ publicorum judiciorum sunt, ad investigationem veritatis à tormentis *initium* 16 *sumere*: sed argumentis 17 primum verisimilibus 18 probabilibusque uti. Et si his veluti certis indiciis 19 ducti, investigandæ veritatis gratia ad tormenta putaverint esse veniendum: tunc id demum facere debebunt, si personarum conditio patiatur. Hac enim ratione etiam universi provinciales nostri fructum ingenitæ nobis benevolentiæ consequentur. PP. sine die & COS.

9. Iidem AA. & CC. ad Clarissimum Præsidem Syriæ.

SUper statu *ingenuitatis* per omnia interrogationum & quæstionum vestigia 20 decurrendum est: ne alienæ forte sordidæ stirpes splendidis & ingenuis natalibus audeant subrogari: vel propria ac debita, per compositam quæstionem, quibus competit, successio denegetur. Datum 6. Id. Maji. Emissa ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

10. Iidem AA. & CC. Ptolemæo.

CUm testamentum falsum esse proponas: ad illuminandam veritatem *servos* hereditarios 21 (etsi libertas eis ab eo, qui se heredem esse adfirmet, præstita est) etiam per tormenta interrogari, Constitutionibus Principum est permissum. PP. 6. Cal. Septembr. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

11. Iidem AA. & CC. Boëtho.

DIvo Marco placuit, *eminentissimorum* 22 quidem, necnon etiam *perfectissimorum* virorum usque ad pronepotes 23 liberos, *plebejorum* pœnis, vel quæstionibus non subjici: si tamen propioris gradus liberos, per quos id privilegium ad ulteriorem gradum transgreditur, nulla violati *pudoris* macula adspergit. † In *Decurionibus* 24 autem & filiis 25 eorum hoc observari vir prudentissimus Domitius Ulpianus in publicarum disceptationum libris ad perennem scientiam & memoriam refert. PP. 5. Cal. Decembr. ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

12. Iidem AA. & CC. Aspro.

QUoties de dominio *mancipiorum* tractatur, si aliis probationibus veritas illuminari non possit: de se 26 ipsa esse cum tormentis interroganda, juris auctores probant. PP. 3. Id. Maji, *Sirmii*, TIBERIANO & DIONE COSS. 291.

13. Iidem AA. & CC. Philippæ.

HOc, quod placet, si de hereditate quæratur, hereditarios 27 *servos* interrogari, tibi opitulari non potest. Ubi enim de dominio incertum est, ad quem hereditas pertineat: merito per interrogationem hereditarii servi ad veritatis indaginem pervenitur. Tu autem adseverando servum communem esse, non dubitas portionem ad eum pertinere, contra quem interrogari eum cupis. Quæ res quæstionem haberi ab eo non permittit: cum nec communis 28 servus adversus dominum communem, qui non occidisse socium [suum] dicatur, interrogari possit. S. 3. Calend. Maji, *Heracliæ*, AA. COSS.

14. Iidem AA. & CC. Constantio.

SErvos non solum pro dominis, sub quorum dominio sunt constituti, sed nec pro his, quorum antea fuerunt, interrogari posse constat. S. 8. Idib. April. CC. COSS.

15. Iidem AA. & CC. Maximo.

INterrogari *servos* de facto suo 29, non solum in criminali causa, sed etiam in pecuniaria (veluti quando per eos depositi, vel commodati nomine, vel aliis causis legibus cognitis res aliis præstitæ sunt) posse, non ambigitur. S. 5. Id. April. CC. COSS.

16. Imppp. VALENTIN. VALENS & GRATIAN. AAA. ad Antonium PP. Galliarum.

DEcuriones 30 sive ob alienum, sive ob suum debitum exortes omnino earum volumus esse pœnarum, quas fidiculæ & tormenta constituunt. Quod quidem capitale judici erit, si in contumeliam ordinis exitiumque tentetur. Majestatis 31 tantummodo reos, & (quæ nefanda dictu sunt) conscios, aut molientes ex ordine municipali, maneat tam cruenta conditio. Dat. 15. Calend. Octobr. *Treveris*, VALENTE 5. & VALENTINIANO AA. COSS. 376.

17. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Messalæ PP.

NIhil sibi deflectens à justitia indignatio cognitorum, nihil venalis 32 exigentium terror in eas, quæ aut innocentia securæ, aut principali sunt honore munitæ, intelligat licere personas, ad inferendas injurias corporales: habeat hanc mercedem laboris multorum munerum testimoniis commendata devotio. Idemque & si munera Decurionatus 33 quis deposuerit: nam & ipse propter pristinam dignitatem quæstionem non patitur. Dat. 12. Cal. Septembr. THEODORO V. C. COS. 369.

18. Imp. JUSTINIANUS A. Demostheni PP.

DE tormentis hereditariorum 34 *servorum* sancimus nullo discrimine secundum anteriores leges & constitutiones interposito, sive de jure hereditatis aliqua moveatur inter heredes quæstio, sive de corporibus tantum hereditariis, sive de utroque eorum: servos de corporibus tantum hereditariis interrogari, & licere servos eos tantummodo, qui res gerendas detinent, sive in servitute relicti sunt, sive libertatem adipisci per ultimam testatoris voluntatem præcepti sunt, in quæstionem rerum hereditariarum deduci, & ex his ea, quæ occultata sunt, revelari: prius tamen sacramento 35 super his à nobis statuto, præstando. Dat. 15. Calend. Octobr. *Chalcedone*, DECIO V. C. COS. 529.

TIT. XLII.
DE ABOLITIONIBUS. 1

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Paternæ.

PRæses provinciæ si perspexerit abolitionem ad omnia crimina, quæ mota sunt, pertinentem à se impetratam: ne semel finita instaurentur, intercessione auctoritatis suæ prospiciet. Supplicatione vero porrecta nutui Principali, præfata abolitione sopitum crimen ab 2 eadem persona revocari potest. PP. 15. Cal. Decembr. DIOCLET. 3. & MAXIM. AA. COSS. 287.

2. Imp. CONSTANTINUS A. ad Januarium.

ABolitio præsentibus partibus causa cognita non à Principe, sed à competenti Judice postulari debet: id est, si per errorem 3 seu temeritatem, seu calorem ad accusationem prosiluerit: hoc enim accusator explanans, abolitioni locum faciet. Sin autem per deceptionem, vel pecuniis à reo corruptus ad postulandam abolitio-

---

(12. *l.* 1. §. 5. *ff.* *eod.* (13. *l.* 1. *in fin. supr. eod.* (14. *l.* 6. *supr. l.* 18. §. 7. *ff. eod.* (15. *l.* 11. *infr. eod. l.* 9. §. 11. *de pœn.* (16. *l.* 1. *pr ff. h. t.* (17. *l.* 1. §. 1. *l.* 18. §. 2. *ff. eod.* (18. *l.* 3 *supr. eod. l.* 17 *supr. ad leg. Corn. de falsis.* (19. *l. ult. ff. h. t.* (20. *l.* 9. *l.* 18. §. 4. *ff. eod.* (21. v. *l. ult. infr. eod.* (22. *l.* 10. *infr. de dignitat.* v. *l.* 16. *infr. h. t.* (23. v. *l.* 3. *ff. de veteranis.* (24. *l.* 16. *infr. h. t. l.* 9. §. 11. *ff. de pœnis.* (25. *l.* 2. §. 2. *ff. de decurionib.* (26. *l.* 15. *infr. h. t.* (27. *l.* 10. *supr. l. ult. infr. l.* 1. §. 6. *l.* 2. *l.* 6. *in fin. l.* 17. §. 2. *ff. eod.* (28. *l.* 3. *ff. eod.*

(19. *l.* 12. *supr. l.* 1. §. 22. *ff. eod. l.* 8 *supr. de testib. l.* 7. *ff. de probat.* (30. *l.* 11. *in fin. supr. l.* 17. *in fin. infr. h. t. l.* 33. *infr. de decur. l.* 10. *infr. de dignitat.* (31. *l.* 10. §. 1. *ff. h. t. l.* 3. *l.* 4. *supr. ad leg. Jul. majest.* (32. *l.* 7. *supr. quando provocare.* (33. *l. ult. ff. de decur. l.* 16. *supr. h. t.* (34. *l.* 13. *supr. eod.* (35. *l.* 1. *supr. de jurejur. propter calumn.*

TIT. XLII. (1. *Lib.* 48. *D.* 16. v. *l.* 16. *supr. ad leg. Jul. de adult. l.* 15. *ff. de jure fisci.* (2. *l.* 3. §. *ult. ff. de accusat. l.* 4. *in fin. ff. ad SC. Turpill.* v. *l.* 1. *infr. tit. prox.* (3. *l.* 10. *ff. de judic. l.* 15. *ff. de jure fisci.*

nem venit: redemptæ miſerationis vox minime admittatur: ſed adverſus nocentem reum inquiſitione facta, pœna competens ingeratur. Hi autem, qui ſuam ſuorumque injuriam defendunt, & qui cognatos ſuos in accuſationem deducunt: omnimodo abolitionem petere non prohibentur. Datum 16. Calend. Decembr. *Serdicæ*, CONSTANTINO A. 5. & LICINIO COSS. 319.

3. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Probum.

FAllaciter 4 incuſantibus accuſationis abolitio non dabitur. Sin autem ſincera mente accuſationem inſtituerint, & reus aliquid injuriæ inſcriptionibus illatæ toleraverit (id eſt, ſi vel carceres ſuſtinuerit, vel tormenta, vel verbera, vel catenas) abolitio non petetur: niſi forte ille, qui hæc paſſus eſt, ſuum conſenſum 5 ad petendam abolitionem accommodaverit. Quando autem reus nihil tale paſſus eſt: poſtquam fuerit Officii cuſtodiæ traditus, intra dies triginta accuſatori petenti, etiam invito reo, dari permittitur: Poſt hoc vero tempus, niſi reus conſentiat, cenſemus non eſſe tribuendam. Quod ſi ingenuorum, licet plebejorum, qui conſcii & participes criminum non erant, teſtimonii gratia corpora fuerint lacerata verberibus, tormentiſque vexata, abolitionem etiam duarum partium conſenſu petitam, jubemus vigore Judicis denegari: & crimen propoſitum, cujus examen tormentis jam cœperat agitari. Sin autem teſtibus tormenta minime ſunt illata, etiam ſic 6 abolitio non dabitur in illis criminibus (ut in violata Majeſtate, aut patria oppugnata, vel prodita, aut peculatus admiſſo, aut ſacramentis deſertis, omniaque, quæ jure veteri continentur) in quibus judex non minus accuſatorem ad docenda, quæ detulit, quam reum ad purganda, quæ negat, debet urgere. Dat. 2. Id. Octobr. *Treveris*, VALENT. N. P. & VICTORE COSS. 369.

TIT. XLIII.
DE GENERALI 1 ABOLITIONE.

1. Imp. ANTONINUS A. Rutiliano Conſulari Ciliciæ.

QUi potentatus 2, & vis, aliorumque criminum reum fecit, ſi poſt abolitionem ex forma ſolita reorum factam, & poſt edicta propoſita intra diem ſtatutum 3 repetere ſuperſederit: perſequi crimina volens non eſt audiendus. PP. 8. Cal. Maji, LÆTO 2. & CEREALE COSS. 216.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Paulino.

CUm eo tempore, quo indulgentia noſtra crimina extinxit, accuſatio à te inſtituta non fuerit: publicæ abolitionis præſcriptio ceſſat. PP. 6. Id. Februar. MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

3. Imppp. VALENT. VALENS & GRATIANUS AAA. ad Senatum.

INdulgentia, Patres Conſcripti, quos liberat, notat 4: nec infamiam criminis tollit: ſed pœnæ gratiam facit. Dat. 14. Cal. Jun. *Treveris*, GRATIANO A. 2. & PROBO COSS. 371.

TIT. XLIV.
UT INTRA CERTUM 1 TEMPUS criminalis quæſtio terminetur.

1. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Deſiderio. Vicar. Aſiæ.

QUiſquis accuſator reum in judicium ſub inſcriptione detulerit, ſi intra ſtatutum tempus accuſationem cœptam perſequi ſuperſederit, vel (quod eſt contumacius) ultima die adeſſe neglexerit: quarta bonorum omnium parte multatus, aculeos conſultiſſimæ legis incurrat: ſcilicet manente infamia, quam veteres juſſerant ſanctiones. Dat. 4. Id. Jul. *Treveris*, ARCADIO A. 1. & BAUTONE COSS. 385.

2. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Cæciliano PP. poſt alia.

NOverint judices, cuilibet culmini, honorive præſidentes, neceſſariis utrique parti (ſi petantur) dilationibus non negatis, præcedentibus ſcilicet inſcriptionibus, intra 2 certum tempus criminales cauſas limitandas: quo emenſo, ſubeat accuſator, qui deſtitit 3, pœnam legibus conſtitutam. Et ſi perſona vilior fuerit, cui 4 damnum famæ non ſit injuria, pœnam patiatur exilii, niſi forte intra ſtatuti temporis metas conſenſus partium abolitionem popoſcerit. Judicum autem debet eſſe diligentia, ut ſi nulla rationabilis à reo, vel accuſatore dilatio 5 poſtuletur, urgeant talium cauſarum notionem non expectatis moris. Dat. 12. Cal. Febr. *Ravennæ*, HONORIO 8. & THEODOSIO 3. AA. COSS. 409.

3. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ PP.

CRiminales cauſas omnimodo intra duos 6 annos à conteſtatione litis connumerandos finiri cenſemus, nec ulla [alia] occaſione ad ampliora produci tempora: ſed poſt biennii exceſſum minime ulterius lite durante 7, accuſatum abſolvi: ſcientibus Judicibus eorumque Officiis, quod ſi litigatoribus admonentibus, ipſi litis introductionem vel examinationem diſtulerint, pœna vicenarum librarum auri feriantur. Dat. Cal. April.

TIT. XLV.
AD SENATUSCONSULTUM Turpillianum. 1

1. Imp. ANTONIN. A. Amato.

IS demum in Senatusconſultum incidiſſe videtur, qui crimen publici 2 judicii detulit: & cauſa criminis ordinata (id eſt, *inſcriptionibus depoſitis, & fidejuſſore de exercenda lite præſtito*) eoque, qui accuſatur, ſub cuſtodia Officii facto, non impetrata abolitione ab executione [criminis] deſtitit.

2. Imp. GORDIANUS A. Appio.

SI pro eo, qui in crimen ſubſcripſit, fidem tuam adſtrinxiſti, iſque deſtitit, & commiſſa ſtipulatio eſt: non ultra quantitatem, quam ſpopondiſti, obligatus es: eo qui deſtitit, infamia nihilominus notando 3, & extra ordinem 4 ſecundum judicialem motum puniendo.

3. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Syllano.

QUamvis eum ordinem ſcriptura contineat, ut primo abolitio criminis poſceretur, & tunc dehinc omnibus placitis obtemperaretur, non obſervantibus tamen adverſariis pactorum fidem, inſtaurare 5 accuſationem minime potes, à qua ipſe deſtitiſti. PP. Prid. Non. Julii, TUSCO & BASSO COSS. 259.

4. Iidem AA. Patrophilo.

SI is, de quo ſupplicas, contra parentes veſtros deſertam (ut dicis) accuſationem cœperit perſequi: præſcriptio illi in judicio Præſidis deſtitutæ rei poterit opponi. PP. Prid. Non. Maji, SECULARI & DONATO COSS. 261.

5. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Matronæ.

SI fœmina ſuam ſuorumque injuriam exequatur, cum ipſa pacto contra vetitum deſtitiſſe profiteatur: in Senatusconſulti Turpilliani pœnam eam incidiſſe 6, certi juris eſt. S. 7. Non. April. CC. COSS.

6. Iidem AA. Lucilio.

IN executionibus criminum obtinuiſſe videtur, illos deſtitiſſe, qui animum 7 accuſationis implendæ prorſus deſeruerunt. Cum igitur aliis ex cauſis, vel ſimplicitatis ratione, necdum te ad finem vindictæ perveniſſe, preces tuæ teſtentur: poteris poſtpoſita formi-

(4. *l.* 9. *infr. de calumn.* (5. *l. ult. pr. ff. ad SC. Turpill.* (6. Adde *l.* 3. *ſupr. de epiſc. aud.*

TIT. XLIII. (1. *l.* 10. §. 1. *ff. ad SC. Turpill.* v. *l.* 3. *ſupr. de epiſc. aud.* (2. *l.* 1. *ſupr. tit. prox.* (3. *d. l.* 10. §. 2. (4. *l.* 7. *infr. de ſent. paſſ. l.* 17. *ff. ad SC. Turpill. l.* 1. §. 10. *in fin. ff. de poſtul.* (5. Adde *l.* 6. *l.* 7. *infr. de ſent. paſſ.*

TIT. XLIV. (1. *l.* 6. §. 2. *in fin ſupr. de cuſtodia. l.* 15. §. 5. *ff. ad SC. Turp. l.* 7. *ff. de munerib. l.* 13. *pr. ſupr. de judic. l. ult. infr. h. t.*

(2. *d. l.* 13. *pr.* (3. *l.* 16. *ſupr. ad leg. Jul. de adult.* (4. Adde *l.* 15. §. 28. *ff. de injuriis.* (5. v. *l.* 1. *in fin. ff. de feriis.* (6. *l.* 13. *pr. ſupr. de judiciis.* (7. *l.* 7. *ſupr. qui accuſare non poſſunt. l.* 18. *ff. de accuſat.*

TIT. XLV. (1. *Lib.* 48. *D.* 16. (2. *l.* 5. *infr. de calumn.* (3. Excip. *l.* 13. *in fin. ff. h. t.* (4. *l.* 3. *ſupr. qui accuſ. non poſſunt. l.* 6. §. 3. *ff. de decurionib.* (5. v. *l.* 6. *ſupr. qui accuſ. non poſſ.* (6. Vide tamen *l.* 4. *ff. h. t.* (7. *l.* 6. §. 1. *ff. eod. l.* 10. *ff. de judic.*

dine impedimenti super aliquantulo silentio, institutam accusationem secundum leges perferens, quam probabis tibi debitam vindictam reportare. PP. 3. Cal. Jul. DIOCLET. 6. & MAXIM. AA. COSS. 296.

TIT. XLVI.
DE CALUMNIATORIBUS. 1

1. Imp. ALEXANDER A. Sabino.

CAlumnia eo *tempore* coërceri solet, quo 2 de causa præsente accusatore judicatur: ideoque posteaquam de causa judicatum est, contra consuetudinem calumniam accusatoris puniri desideras.

2. Idem A. Apolloniæ.

MAter inter eas personas est, quæ 3 sine calumniæ timore necem filii sui vindicare possunt. Idque beneficium Senatusconsulti & in aliis publicis judiciis servatum est. † Sed extraneus *heres* 4, qui suspicionem, quam de morte sua habuisse defunctus cavit, exequitur, hoc nomine à calumnia excusatus est: cum inter voluntariam accusationem 5, & officii necessitatem heredis, multum intersit. PP. 6. Calend. Jul. JULIANO & CRISPO COSS. 225.

3. Idem A. Æmilio.

QUi *non 6 probasse crimen*, *quod intendit*, pronunciatur, si calumniæ non damnetur, detrimentum existimationis non patitur. Non enim si reus absolutus est, ex eo solo etiam accusator, qui potest justam habuisse veniendi ad crimen rationem, calumniator credendus est.

4. Imppp. CARUS, CARINUS & NUMERIANUS AAA. Arcadio.

CAlumniæ pœna in *paternæ 7 mortis accusatione* cessat. PP. 11. Cal. Decembr. CARO & CARINO AA. COSS. 283.

5. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Cæsio.

QUi *calumniatores* pronunciantur, in publicorum 8 duntaxat judiciorum quæstionibus, non etiam in liberalibus causis, quæ privatas disceptationes continent, periclitari solent.

6. Iidem AA. Domitio.

DOminus *servorum* per accusatoris calumniam tortorum, adversus eum pœna dupli 9, lege Julia providetur. S. 15. *

7. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Valerianum P. U.

NOn 10 prius quenquam Sinceritas tua ad tuæ sedis examen jubebit adduci, quam solennibus satisfecerit, qui nititur fidem doloris adserere: cum juxta formam juris antiqui, ei, qui cœperit arguere, aut vindicta proposita sit, si vera detulerit: aut supplicium 11, si fefellerit.

8. Imppp. GRATIANUS, VALENT. & THEODOS. AAA. Menandro Vic. Asiæ.

NOstris, & Parentum nostrorum Constitutionibus comprehensum est, eos, qui accusationem *alienis nominibus* præsumpsissent, delatorum numero esse ducendos: atque ideo calumniosissimum caput, & personam judicio irritæ delationis infamiæ 12 supplicium sequatur: quo posthac singuli universique cognoscant, non licere in eo, quod non possit ostendi, Judicum animos commoveri. Dat. 8. Id. Maji, *Constantinop.* ARCADIO A. & BAUTONE COSS. 385.

9. Iidem AAA. Floro PP.

FAllaciter 13 incusantibus, maxime post exhibitionem accusati, nullius juris color veluti derivata excusatione proficiat: non publica [quidem] abolitio, non privata talibus proficiat subveniatque personis: non specialis indulgentia, nec beneficium quidem eos generale subducat. Dat. 15. Cal. Jun. *Constantinop.* ANTON. & SYAGRIO COSS. 382.

TIT. XLVI. (1. *Lib.* 3. *D.* 6. (2. *l.* 3. *infr. h. t. l.* 1. §. 4. *ff. ad SC. Turpill.* (3. *l. ult. ff. de publ. jud.* (4. v. *l.* 42. *ff. de reg. jur.* (5. v. *l.* 54. *ff. de rei vind. l.* 14. §. 9. *ff. de bon. libert.* (6. Adde *d.* §. 4. *&* *l.* 1. *supr. h. t.* (7. Adde *l.* 2. *supr. eod.* (8. *l.* 7. *in fin. ff. ad SC. Turpill.* (9. *l. ult. ff. h. t. l.* 27. *in fin. ff. ad leg. Jul. de adult.* (10. *l.* 2. *supr. de exhib. reis.* (11. v. *l.* 17. *in fin. supr. de accusat.* (12. v. *l.* 3. *supr. de abolit.* adde *l.* 5. *infr. de delatorib. lib.* 10. *tit.* 11. (13. *l.* 15. *pr. ff. de jure fisci. l. ult. supr. de abolit.*

10. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. COSS. Præt. Trib. pleb. Senatui S. D.

QUisquis crimen intendit, non 14 impunitam fore noverit licentiam mentiendi: cum calumniantes ad vindictam poscat similitudo supplicii. Datum 8. Idib. August. *Ravennæ*, ASCLEPIODOTO & MARINIANO COSS. 423.

TIT. XLVII.
DE POENIS. 1

1. Imp. TIT. ÆLIUS ANTONINUS A. Lucio.

ETiam in *opus perpetuum* 2 damnati, non dissimilis conditionis sunt ab his, qui deportantur in insulam. PP. sine die & COS.

2. Imp. ANTONINUS A. Valerio.

PRocurator 3 meus, qui vice Præsidis non fungebatur, exilii tibi pœnam non potuit irrogare: ac propterea frustra vereris sententiam, quæ nulla juris ratione subnixa est.

3. Idem A. Senatui.

DEcurionem 4 in opus publicum dari non oportere, manifestum est.

4. Idem A. Marinæ.

SI ante 5 *conceptus* est puer, de quo libellos dedisti, (quam) mater ejus in metallum condemnaretur: natus conditionis ejus est, cujus ante condemnationem mater ejus fuit.

5. Idem A. Senatui.

HOnor *veteranis* etiam in eo habitus est, ut liberi 6 eorum usque ad primum 7 duntaxat gradum, pœna metalli 8, vel operis publici non afficiantur, sed in insulam relegentur.

6. Idem A. Alphio.

INcredibile est, quod allegas, liberum hominem, ut *vinculis perpetuis* 9 contineretur, esse damnatum. Hoc enim vix in sola servili conditione procedere potest. PP. 3. Idib. Febr. MESSALA & SABINO COSS. 215.

7. Imp. ALEXANDER A. Isidoro.

IMpunitas delicti propter *ætatem* 10 non datur, si modo in ea quis sit, in quam crimen, quod intenditur, cadere potest. 11

8. Idem A. Victori.

DEportatorum 12 in insulam ab eo, cui id faciendi jus erat, bona fisco vindicantur: *relegatorum* autem non 13, nisi sententia specialiter adempta fuerint.

9. Idem A. Demetrio.

SI matrem tuam *decurionis filiam* 14 fuisse probatum fuerit, apparebit eam non oportuisse in ministerium metallicorum, nec in opus metalli dari.

10. Idem A. Catulo.

SErvus sub pœna *vinculorum* sine 15 temporis præfinitione domino 16 reddi jussus sententia Præsidis provinciæ, perpetuo 17 vinctus esse debet.

11. Imp. GORD. A. Titiano.

MEtalli *supplicium* tam ad personas liberas, quam etiam ad serviles 18 pertinet conditiones.

12. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. in Consistorio dixerunt.

DEcurionum 19 *filii* non debent bestiis subjici. §. 1. Cumque à populo exclamatum esset, iterum dixerunt: Vanæ voces po-

---

(14. *l. ult. vers. nec impunitam. supr. de accusat.*

TIT. XLVII. (1. *Lib.* 48. *D.* 19. (2. *l.* 34. *ff. h. t.* (3. Adde *l.* 4. *supr. ad leg. Fab. de plagiar. l.* 1. *supr. de pedaneis.* v. *l.* 3. *supr. ubi causæ fiscales.* (4. Adde *l.* 9. *infr. l.* 9. §. 11. *l.* 15. *ff. h. t.* adde *l.* 16. *supr. de quæstionib.* (5. *l.* 5. §. 2. *l.* 18. *ff. de statu homin. l. ult. ff. de sent. pass. l.* 24. §. 6. *ff. de fideicommiss. libert.* (6. *l.* 9. *infr. h. t. l.* 8. *in fin. princ. supr. de quæstion. l.* 1. *ff. de veteran.* (7. Vide tamen *l.* 9. §. 13. *ff. h. t.* (8. *l.* 3. §. 1. *ff. de re militari. l.* 1. *ff. de veteranis. l.* 8. *supr. de quæstionib.* (9. *l.* 35. *ff. h. t.* v. *l.* 10. *infr. eod.* (10. *l.* 6. *supr. ad leg. Corn. de sicar.* (11. *l.* 16. §. 3. *in fin. ff. h. t. l.* 23. §. 2. *in fin. ff. de ædilitio. l.* 23. *ff. de furtis. l.* 111. *ff. de reg. jur.* (12. *l.* 97. *ff. d. t.* (13. *l.* 1. *l.* 14. §. 1. *ff. de interdict. & relegat. l.* 8. §. 3. *ff. de bon. damnat.* (14. v. *l.* 12. *infr. h. t.* (15. *l.* 23. *ff. eod.* (16. *l.* 13. *infr. eod.* (17. *l.* 6. *in fin. supr. eod.* adde *l.* 8. *in fin. l.* 34. *ff. eod.* (18. *l.* 8. §. 12. *ff. eod.* (19. Adde *l.* 9. §. 11. & 12. *ff. eod. l.* 11. *in fin. supr. de quæstionib. l.* 33. *infr. de decurionib.*

puli non sunt audiendæ 20: nec enim vocibus eorum credi oportet, quando aut noxium crimine absolvi, aut innocentem condemnari desiderant.

13. Iidem AA. Ursino.

SErvo ex sententia damnato, si quoquo modo ex sententia proprietatis jus 21 amputatum non sit, domino suo obsequi eum par est.

14. Iidem AA. & CC. Vicario.

SI operis publici temporalis pœnæ sententia præfinitus nondum *excessit dies*, hunc expectari convenit: cum non remitti pœnam facile, publice intersit: ne 22 ad maleficia temere quisquam prosiliat.

15. Iidem AA. & CC. Agatho.

POEnam sua dictam sententia Præsidi provinciæ *revocare* non 23 licet.

16. Imp. CONSTANTINUS A. ad Catulinum Proconsulem Africæ.

QUi sententiam laturus est, temperamentum hoc teneat, ut non prius 24 capitalem in quempiam promat severamque sententiam, quam in adulterii, vel homicidii, vel maleficii crimine, aut sua confessione, aut certe omnium 25, qui tormentis, vel interrogationibus fuerint dediti, in unum conspirante concordanteque rei finem, convictus 26 sit: & sic in objecto flagitio deprehensus, ut vix etiam ipse ea, quæ commiserit, negare sufficiat. Datum 3. Non. Novembr. *Treveris.* Accepta 15. Calend. Maji, *Hadrumeti*, VOLUSIANO & ANNIANO COSS. 314.

17. Idem A. Eumelio.

SI quis in metallum fuerit pro criminum deprehensorum qualitate damnatus, minime in ejus facie *scribatur:* cum & in manibus & in suris possit pœna damnationis una inscriptione comprehendi: quo facies, quæ ad similitudinem pulchritudinis est cœlestis figurata, minime maculetur. Dat. 12. Calend. April. *Cabilluno*, CONSTANTINO A. 4. & LICINIO 4. COSS. 315.

18. Imp. CONSTANTIUS A. Theodoro V. P. Præsidi Arabiæ.

CUm reis manifesta 27 probatione convictis spatium temporis ante sententiam datur, facultas supplicandi, [vel quibusdam malignis artibus, tam Præsidum, quam Officialium, pœnas evitandi] criminosissimis patet: cum & in homicidii crimine, & in aliis detectis gravioribus causis ultio differenda 28 non sit. Igitur de cætero juxta criminis qualitatem legem oportet servari, & in scelerosos, & noxios proferri juris sententiam. Datum Idib. Octobr. CONSTANTIO A. 4. & CONSTANTE CC. COSS. 342.

19. Imppp. VALENT. & VALENS AA. ad Olybrium P. U.

NE quis 29 pro coërcitione delicti, vel pistoribus, vel cuicunque alteri *corpori* (cum alterius sit corporis) *addicatur:* sed unusquisque pro crimine, in quo fuerit deprehensus, motum congruæ severitatis excipiat. Dat. 3. Id. April. VALENTINIANO & VALENTE AA. COSS. 365.

20. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Flaviano P. P. Illyrici & Italiæ.

SI vindicari in aliquos *severius* contra nostram consuetudinem pro causæ intuitu jusserimus, nolumus *statim* eos aut subire pœnam, aut excipere sententiam: sed per dies triginta super statu eorum sors, & fortuna *suspensa* sit. 30 Reos sane excipiat vinciatque custodia, & excubiis solertibus vigilanter observet. Dat. 15. Calend. Septembr. *Veronæ*, ANTONIO & SYAGRIO COSS. 382.

(20. *l.* 31. *ff. h. t. l.* 3. *supr. qui manumittere. l.* 17. *ff. qui & à quibus manum.* (21. *l.* 10. *supr. h. t. l.* 8. *infr. de sentent. pass. l.* 8. *in fin. l.* 34. *ff. h. t.* (22. *l.* 51. §. 2. *vers. quod si quis. ff. ad leg. Aquil.* (23. *l.* 1. *supr. sent. resc. non posse. l.* 1. *supr. de sentent. ex peric. l.* 14. *ff. de re judic. l.* 27. *ff. de pœnis.* immo vide *l.* 6. *ff. de off. præsid. l.* 2. *ff. si quis in jus voc.* (24. Adde *l.* 11. *ff. h. t.* (25. *l. ult. supr. de probat.* (26. *l.* 18. *infr. h. t.* (27. v. *l.* 16. *in fin. supr. eod.* (28. *l. pen. supr. de custod. l.* 16. *in fin. ff. ad leg. Corn. de sicar. l.* 6. *ff. h. t.* vide tamen *l.* 3. *ff. eod. l.* 1. *infr. de bon. proscript. l.* 20. *infr. h. t.* (29. *l.* 38. *infr. de decurion.* (30. v. *l.* 2. *supr. de sentent. ex peric.* immo vide *l.* 18. *supr. h. t.*

21. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Principium P. P.

NE diu apparitorum prava admodum venalisque perfidia impune in publica commoda desæviat, censemus etiam in *absentes* eos pro competenti ultione debere consurgi. Datum Calend. Jun. ARCAD. A. & BAUTONE COSS. 385.

22. Impp. ARCADIUS & HONORIUS AA. Eutychiano P. P.

SAncimus 31 ibi esse pœnam, ubi & noxia est. Propinquos, notos, familiares procul à calumnia submovebimus, quos reos sceleris societas non facit. Nec enim adfinitas, vel amicitia nefarium crimen admittunt. Peccata igitur suos teneant auctores: nec ulterius progrediatur metus, quam reperiatur delictum. Hoc singulis quibusque Judicibus intimetur. Dat. 8. Calend. Aug. *Constantinop.* EUTROPIO & THEODOR. VV. CC. COSS. 399.

23. Impp. HONOR. & THEOD. AA. ad Anthemium P. P.

OMnes, quos damnationis conditio, diversis exiliis 32 destinatos, metas temporis præstituti in carceris implevisse 33 custodia deprehenderit, solutos pœna vinculisque laxatos, custodia [liberari] præcipimus, nec formidare miserias ullas exilii. Sit satis immensorum cruciatuum semel luisse supplicia, ne [hi], qui diu privati sunt auræ communis haustu, & lucis aspectu, intra breve spatium catenarum ponderibus prægravati, etiam exilii pœnam sustinere iterum compellantur. Dat. 14. Cal. Maji, CONSTANTIO & CONSTANTE VV. CC. COSS. 339.

24. Iidem AA. Monaxio P. P.

REctores 34 provinciarum conveniri præcipimus, ut hi, qui suo crimine pœnam exilii sub certo temporis spatio subire decreti sunt, exacto præfinito tempore, nec claustris carceralibus, nec in locis, quibus exules versati sunt, teneantur. Datum 3. Calend. Septembr. *Eudoxiopoli*, DN. THEODOSIO A. 7. & PALLADIO V. C. COSS. 416.

25. Iidem AA. Monaxio P. P.

HIs, qui conficiendi naves 35 incognitam ante peritiam Barbaris tradiderint, capitale judicium proponi, decernimus. Datum 8. Calend. Octobr. *Constantinop.* MONAXIO & PLINTA COSS. 420.

26. Constitutionis argumentum, quæ lingua Græca primum fuerat edita, *ex lib.* 60. *Basil. tit.* 51. *cap. ult.* Jacobo Cujacio interprete.

COnstitutio jubet, ut ne missi in exilium, eis locis, in quæ missi sunt, degant in custodia, & ut ne quis relegetur in propugnaculum Gypsi 36, vel alia præsidia: sed si quidem morte dignum sit crimen, huic pœnæ subjiciatur: si exilio perpetuo vel temporario, tum in exilium mittatur: ita tamen, ut non jubeatur esse in custodia eis locis, in quæ mittitur: sed in provinciam eat, quam judex statuerit, citra civitates & provincias inferius exceptas, cum potestate versandi in tota provincia, qua tamen exire nequeat: nec manens in ea quicquam seditiose, & inciviliter agere, nisi velit ultimo supplicio adfici à Præside provinciæ, vel à Præside illorum locorum, in quibus exulat. §. 1. Et conjecti in carcerem, ut in Regia Urbe, in eo non sint supra 37 constitutum jam tempus in superiori titulo *de custodiis*, & simili modo in provinciis: ut compendio criminum causæ finiantur: & reus, si dignus exilio, damnetur, non in custodiam, sed in provinciam, quæ non sit ex prohibitis, ea lege, ut ultimo supplicio adficiatur, si provincia excesserit, vel ibi inciviliter quid admiserit. §. 2. Magistratus autem Alexandriæ & Thebaidos solos jubet in Gypsum, & in Oasin 38 mittere, vel in sex menses, vel ad summum, in annum. Quod si perpetuum sit exilium, neque in Gypsum mittere, neque in Oasin, neque in custodiam alterius provinciæ, sed ut dictum est, in provinciam integram, ea conditione, ut si quid deliquerint, vel si excesserint jussa Præsidum, qui miserunt, ultimo supplicio adficiantur. §. 3. Jubet autem Officiales cujusque judicii, hujus legis commonefacere Præsides: nec quemquam detinere ultra relegationis tempus, sed statim dimittere sine damno & mora, & eum

---

(31. *l.* 74. *ff. de reg. jur. l.* 24. *supr. de donat. inter vir & uxor.* (32. Fac. *l.* 25. *ff. h. t.* (33. *l.* 24. *infr. eod.* (34. *l.* 23. *supr. eod.* (35. Fac. *l.* 2. *supr. quæ res exportari.* (36. v. §. 2. *infr. h. l. Nov.* 22. *c.* 8. *Nov.* 142. *c.* 1. (37. *l.* 24. *supr. h. t.* (38. v. *l.* 7. §. 5. *ff. de interd. & releg.*

qui quid ausus fuerit accipere, quadruplum reddere. §. 4. Prohibentur vero Præsides relegare in provincias & civitates Constitutioni subjectas. 39.

TIT. XLVIII.
NE SINE JUSSU PRINCIPIS CERTIS judicibus liceat confiscare.

1. Impp. THEOD. A. & VALENT. C. ad Hierium P. P.

NUlli Judicum liceat (exceptis, qui in summa administrationis sunt positi potestate) proscriptionis tempestate totius substantiæ aliquem percellere, nisi ad nostras aures hoc ipsum referatur. Dat. 10. Cal. Febr. *Constantinop.* THEOD. A. 11. & VALENT. C. COSS. 417.

TIT. XLIX.
DE 1 BONIS PROSCRIPTORUM, SEU damnatorum.

1. Imp. ANTONINUS A. Marco.

SErvorum capitis crimine damnatorum peculia dominis non auferri, notum est: sed quod servum dominus habuisse probaverit, recipiet, pretiumque rerum, si quæ ab eo distractæ sunt. Ipsius quoque præsentiæ potestas ei dabitur, quoad rationes per eum administratæ reddantur, ac disponantur. Sed meminisse dominum oportebit instare, ut id velocius fiat, ut pœnæ suæ reddi possit.

2. Imp. ALEXANDER A. Frontoni.

DEportati, nec earum quidem rerum, quas post 2 pœnam irrogatam habuerint, heredem habere possunt: sed & hæ publicabuntur. 3

3. Idem A. Juliano.

SI filius tuus, cum esset in [tua] potestate, in insulam deportari meruit: peculium ejus, nec quod in castris acquisivit, vel quod ei militaturo donasti, auferri tibi debet. PP. 6. Idib. Sept. ALEXAND. 2. & MARCELLO COSS. 227.

4. Imp. GORDIANUS A. Callimorpho.

IN metallum damnatus pœnæ 4 servus efficitur: & ideo ejusmodi sententiam passi bona vindicantur 5 rationibus fisci. Quare si 6 quid rerum habuit is, quem postea nostra indulgentia liberatum esse proponis, ad jus fisci potius, quam ad ipsius dominium pertinet.

5. Imp. PHILIPPUS A. Arriano.

SI (ut proponis) bona ejus, qui tutelam tuam administravit, sententiam passi ad fiscum sunt devoluta: Procuratorem nostrum adire cura: qui si quid jure posci animadverterit, non negabit.

6. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Gaudentio.

DE bonis matris deportatæ filiis 7 nihil 8 deberi, juris absolutissimi est.

7. Imppp. VALENT. VALENS & GRAT. AAA. ad Probum P. P.

SI quis intra provinciam pro qualitate delicti, stylum proscriptionis incurrerit, per ordinarii Officii solicitudinem bonorum ejus indago 9 diligentissime celebretur: ne quid rei privatæ commodis per gratiam atque colludium furto subducatur: & plena descriptio comprehendat, quod spatium, & quod sit ruris ingenium, quid aut incultum sit, aut colatur, quid in vineis, olivetis, aratoriis, pascuis, sylvis fuerit inventum: quæ etiam gratia, & quæ amœnitas sit locorum, quis [in] ædificiis ac possessionibus [sit] ornatus: quotve mancipia in prædiis occupatis, vel urbana, vel rustica, vel quarum artium generibus imbuta teneantur: quot sint censuarii, vel coloni: quot boum exercitiis terrarum atque vomeribus instruentium: quot pecorum & armentorum greges, & in qua diversitate numerati sint: quantum auri & argenti, & vestium ac monilium, vel in specie, vel in pondere, & in quibus speciebus, quidve in apothecis sit repertum: Tunc demum omnia [ea,] quæ velle nos perspicis, inquisitione constricta Rationalis rei privatæ tradantur officio, aut Palatinis super hac causa missis, nostro nectenda patrimonio. Mox vero ad nos sub literis publici Judicis sigillatim de omnibus nominatimque referatur, proculdubio negligentia multanda. Nam si quid post factam à prædicto Officio investigationem, Rationalis rei privatæ, cui inquisitio secunda mandata est, amplius fortassis invenerit, Officium fraudulentum ea condemnatione ferietur, ut aliud tantum, quantum [fuerat] subtractum, ex propriis facultatibus inferat. Dat. 3. Non. Maji, *Treveris*, VALENTINIANO NB. P. & VICTORE COSS. 379.

8. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. Eutropio P. P.

SI deportatus suos, & emancipatos filios habuerit: pars, quæ ex bonis ejus liberis concessa est, ad eos tantum, qui in potestate erant, transferatur: si emancipati 10 ea, quæ consecuti erant emancipationis tempore, damno suo existimant conferenda. Sin autem confusionem bonorum, & donationis elegerint: ea omnia, quæ fiscus [liberis damnati] concedit, æquæ divisionis partibus sortiantur. † Quæ regula etiam in dote filiæ, vel neptis ex filio deportati conferenda, custodienda erit. Dat. 15. Cal. Jul. *Thessalon.* GRATIANO 5. & THEOD. AA. COSS. 380.

9. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Cæsario P. P.

SI quis posthac stylum (quod absit) proscriptionis exceperit: uxor 11 ejus res proprias, ex quocunque titulo sibi quæsitas, veluti manu injecta mox vindicet, aut certe quoquo modo occupatas statim recipiat. Dos etiam, non quæ aliquoties inaniter 12 dotalium instrumentorum tenore conscribitur, sed quam se corporaliter tradidisse docuerit, repræsentetur. Ea etiam, quæ ab innoxio adhuc marito ante 13 nuptias titulo donationis acceperit, vel durante matrimonio, largitione viri ad eam ante proscriptionem pervenerint, apud eam firmiter permaneant. §. 1. Si quid etiam in emancipatos liberos ante tempus criminis ac reatus patrem contulisse claruerit, integrum iisdem citra inquietudinem reservetur. Quod vero nec uxor, nec emancipati liberi potuerint vindicare; captum à publicis personis, ita ad me referri specialiter censeo, ut illud quoque addatur, utrum filios habeat, qui damnatus est: simulque adjiciatur, utrum iidem apud se ex causa donationis aliquid vindicaverint. §. 2. Sed 14 in his, qui fiscalibus actibus nexi sunt, & pro ratiociniis proscribuntur, & condemnantur, placuit: si quid proprium uxor habuerit, vel à marito datum ante initium actus, ex quo origo fraudis ac vitii in judicium deducta est, si quid deinde in emancipatos filios donatione collatum est, antequam crimen oriatur, intemeratum apud accipientium jura persistere: nec quicquam fisco in qualibet causa teneatur obnoxium, nisi quod in dominio proprio, cum obligari cœpit, habuerit: vel quod agens tam suo, quam uxoris suæ, vel filiorum, vel cujuscunque præterea nomine comparaverit: exceptis duntaxat Cæsarianis, vel Catholicianis, qui ab omni juris beneficio excluduntur, nisi probata à me purgataque ratiocinia fuerint, ut quod innoxie habuerint, transmittendi copiam habeant. Dat. 3. Non. August. *Constant.* ARCAD. 4. & HONORIO 3. AA. COSS. 396.

10. Impp. THEODOS. & VALENT. AA. Hierio P. P.

QUando quis quolibet crimine damnatus capitalem pœnam deportationemve sustineat: si quidem sine liberis mortuus sit, bona ejus ad fiscum perveniant. Si vero filii, vel filiæ, vel nepotes ex defuncti filiis relicti erunt, dimidia 15 parte ærario vindicata, alia eis reservetur. Idem est & si posthumos dereliquerit. † Decurioni vero, qui hoc incurrerit, si liberos non habeat, succedat Curia, bonaque universa detineat aut ipsa per se, aut suo ordinatura periculo munera subiturum. † Sin [autem] erit soboles Curiali: & si ea necdum procreata est, integris patris fortunis fulciatur. Si filia vel filiæ fuerint, pars dimidia ad eas devolvatur facultatum, altera dimidia ad Curiam. Sin [autem] mares Curiales fuerint intermixti, dimidia pars eis Curiæ nomine deferatur: & alia, quam

(39. v. §. 1. *supr. h. l.*

TIT. XLIX. (1. *Lib.* 48. *D.* 20. *Nov.* 17. *c.* 12. *Nov.* 134. *c. ult.* (2. *l.* 7. §. 5. *ff. h. t.* (3. Vide tamen *l.* 22. §. 5. *ff. mandati.* (4. Abrog. *Nov.* 22. c. 8. (5. *l.* 1. *ff. de bon. damn.* (6. *l.* 3. *ff. de sentent. pass.* (7. *l. ult. infr. h. t.* (8. v. *Nov.* 17. *c.* 12. *Nov.* 134. *c. ult.* (9. *l.* 3. *infr. de bon. vac.* confer *l.* 4. *ff. de censib. Nov.* 1. *c.* 2. *l.* 22. §. 2. *supr. de jure delib.*

(10. v. *l. ult. supr. de emancip. l.* 17. *in fin. supr. de collat. Nov. Leon.* 25. (11. v. *Nov.* 134. *c.* 13. *in fin.* (12. v. *l.* 1. *supr. de dote cauta.* (13. *l.* 31. *in fin. ff. de donat.* (14. *l.* 1. *infr. de jure fisci. l.* 4. *supr. de privil. fisci.* (15. *l.* 7. *ff. h. t.* mutat. *Nov.* 17. *c.* 12. & 134. *c. ult.*

in commune omnibus tribuit indulgentia Principalis, pro virili dividatur portione: excepta sola Majestatis 16 quæstione: quam si quis sacrilego animo adsumpserit, juste pœnam ad suos etiam posteros transmittet. Dat. 10. Calend. Februar. *Constantinop.* DN. THEODOS. 12. & VALENTINIANO 2. AA. COSS. 426.

11. Αὐτοκράτωρ * Græca Constitutio.

Sententia l. ult. Cod. de bonis proscriptorum lib. 9. Cod. tit. 49. *Ex Eustathio.*

Περὶ χρονικῶν διαστημάτων.

QUicunque habent, vel detinent bona damnati perduellionis, in Regia quidem Urbe intra duos menses: in provincia vero intra octo menses debent ea fisco deferre. Alioquin enim una cum ipsius bonis quadruplum insuper præstabunt.

Ejusdem Constitutionis epitome integrior ex lib. 60. Eclog. tit. 52. cap. 15.

SI quis perduellionis crimine convictus, publicationem bonorum sustineat, ii, qui bona ejus habent, si versantur in Regia Urbe, intra duos menses; si non versantur in Urbe Regia, intra octo menses ea deferre debent. Quod si non fecerint, cum bonis quadruplum præstant.

In AUTHENT. ut nulli Jud. §. fin. col. 9. tit. 17. al. 9. Novell. 134. cap. ult.

BOna damnatorum seu proscriptorum non fiunt lucro Judicibus, aut eorum Officiis: neque secundum veteres leges fisco applicantur, sed ascendentibus & descendentibus, & ex latere usque ad tertium gradum, si supersint. Uxores vero eorum dotem & ante nuptias donationem accipiant. Si vero sine dote sint, de substantia mariti accipiant partem legibus definitam, sive filios habeant, sive non. Sed si neminem prædictorum habent, qui deliquerunt, eorum bona fisco sociantur. † In Majestatis vero crimine condemnatis veteres leges servari jubemus.

TIT. L.
DE BONIS EORUM, QUI MORTEM 1 sibi consciverunt.

1. Imp. ANTONINUS A. Aquiliæ.

EOrum demum bona fisco vindicantur, qui conscientia delati, admissique criminis, metuque futuræ sententiæ, manus sibi intulerunt. Eapropter fratrem, vel patrem tuum, si nullo delato crimine, dolore aliquo corporis, aut tædio vitæ, aut furore, vel insania 2, aut aliquo casu suspendio vitam finisse constiterit, bona eorum tam ex testamento, quam ab intestato ad successores pertinebunt. PP. 12. Cal. Jun. DUOBUS ASPRIS COSS. 213.

2. Imp. ALEXANDER A. Rustico.

EOrum, qui in reatu 3 diem suum functi sunt, si non perduellionis causam sustinuerunt, nec ob metum criminis mortem sibi consciverunt, bona ad successores transmittuntur. Dat. Idib. Maji, ALEXAND. A. iterum, & MARCELLO A. COSS. 227.

TIT. LI.
DE 1 SENTENTIAM PASSIS, & restitutis.

1. Imp. ANTONINUS A.

CUm salutatus esset à Gentiano, & Advento, & Opilio Macrino, Præfectis prætorio, Clarissimis viris: item Amicis, & Principalibus officiorum, & utriusque Ordinis viris, & processisset, oblatus est ei Julianus Licinianus, ab Opilio Ulpiano tunc Legato in insulam deportatus; tunc Antoninus Augustus dixit: *Restituo te in integrum provinciæ tuæ*, & adjecit: *Ut autem scias, quid sit in integrum restituere: honoribus, & ordini tuo, & omnibus cæteris te restituo.*

2. Idem A. Quieto.

CUm patrem tuum in metallum damnatum fuisse proponas, ejus quidem bona merito à fisco occupata sunt: nec ideo, quod ex indulgentia mea *pœna tantummodo metalli liberatus esset*, etiam 2 bonorum restitutionem impetravit: nisi 3 speciale beneficium super hoc fuerit impetratum.

3. Imp. ALEXANDER A. Stratonico.

SI debitor pœnam sententiæ passus est, quam bonorum ademptio secuta est: quamvis postea *civitati Romanæ restitutus*, non totam substantiam, sed aliquid ex indulgentia Principis, ut haberet, impetravit: æris tamen alieni ex præcedente tempore pœna liberatus est. Si vero partem bonorum accepit, pro rata portione ejus tenetur. 4 Quod si ob pecuniam debitam fisco bona ejus occupata sunt, mansit una cum [suis] fidejussoribus propriis creditoribus obligatus.

4. Idem A. Valentinæ.

TUtor filiorum [tuorum,] quorum te bonorum possessionem accepisse dicis, in metallum damnatus, & postea ex indulgentia generali regressus 5, quanquam locupletior sit, actione tutelæ administratæ tibi non tenetur, si non ex gratia sententiæ facta, specialiter statum pristinum cum bonis omnibus recuperaverit.

5. Idem A. Juliano.

SI ademptis bonis in insulam deportatus sis, quamvis ex indulgentia communi rediisti, actiones tamen, quascunque habuisti, remanent in causa bonorum publicatorum: nec ex ordine est, quod petis, ut contra heredes tutorum actiones tibi præstentur.

6. Imp. GORD. A. Fabiano P. P.

IN insulam deportato filio, hacque ratione vinculo paternæ potestatis exempto: si postea ex indulgentia D. Alexandri (ut proponis) reditus in patrium solum, præcedensque dignitas 6 restituta sit, potestas tamen patria repetita non videtur.

7. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Cassio.

GEneralis indulgentia nostra reditum 7 exulibus seu deportatis tribuit 8: non etiam loca militiæ pridem adempta concedit, neque integram atque illibatam existimationem reservavit.

8. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA. Seleuco P. P.

FRustra adhuc servum esse tui juris existimas, qui in metallum damnatus, pœna ejus postea liberatus est. Per hujusmodi enim indulgentiæ occasionem 9 integrari dominium prius, non placuit: verum idcirco tamen impune tibi eum Præses provinciæ injuriosum esse non patietur. Quod si quid rerum tuarum tenet, Procurator vobis judex erit: fisci enim cœpit esse mancipium.

9. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Restitutæ, & aliis.

SI pater vester in insulam deportatus, generali indulgentia restitutus est, nec ut liberos in 10 potestatem reciperet, specialiter 11 impetravit: in dubium non venit, hereditatis commodum per vos ei acquiri, quos sententia contra eum prolata patresfamilias effecit, nequaquam potuisse.

10. Iidem AA. & CC. Demetrio.

CUm indulgentia nostra interveniente sis reversus ad lares tuos, frustra vereris, ne ex annotatione Præsidis, quæ jam abolita est, calumniam patiaris.

11. Iidem AA. & CC. Philippo.

CAsus ejus, qui fundi moverat quæstionem, & ex benignitate nostra facta in eum cum 12 bonis restitutio, statum pristinum causæ non immutavit.

12. Iidem AA. & CC. Tryphoni P. P.

SI deportationis sententiæ veniam indulgentia nostra consecuta, suam recepit substantiam, se protegere sceleris pœna contra creditores, quominus jure debitum solvat, improbe conatur.

13. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximum P. U.

IN quæstione testamenti, quod deportati filius remeante patre fecisset, remotis Ulpiani, atque Pauli notis, Papiniani placet valere sententiam: Ut in patris sit filius potestate, cui 13 dignitas,

(16. *l.* 5. *supr. ad leg. Jul. majest.*

TIT. L. (1. *Lib.* 48. *D.* 21. adde *l.* 12. *supr. de accus. l.* 2. *supr. qui te stam.* (2. *l.* 3. §. 4. *ff. h. t.* (3. *d. l.* 3. §. 1. *l. penult. infr. l.* 45. §. 1. *ff. de jure fisci.*

TIT. LI. (1. *Lib.* 48. *D.* 23. (2. *l.* 4. *l.* 5. *infr. h. t.* vide tamen *l. ult. in fin. infr. eod.*

(3. *l.* 9. *infr. eod.* (4. Adde *l.* 5. *supr. de bonis proscript.* (5. v. *l.* 7. *infr. h. t.* (6. v. *l.* 3. *supr. de generali abolit.* (7. *l.* 4. *l.* 5. *l.* 6. *supr. h. t.* (8. Adde *l.* 3. *supr. de generali abolit. l.* 10. *in fin. infr. h. t.* (9. *l.* 24. §. 5. *ff. de fideicom. libert.* (10. Adde *l.* 6. *supr. l.* 13. *in pr. infr. h. t.* (11. v. *l.* 2. *in fin. supr. eod.* (11. v. *l.* 5. *supr. eod.* adde *l.* 21. *ff. de verb. sign.* (13. v. *l.* 9. *supr. h. t.*

ac bona

ac bona restituta sunt. §. 1. Ita 14 tamen, ut gesta per filium, cujus consilia legitima ætas firmaverat, rata sint, eodem in potestatem patriam redeunte, ne eorum rescissio efficiat, (quod est maxime absurdum), eodem tempore nec in patris, nec in sua quemquam fuisse potestate.

§. 2. Minores enim ætate jure quicquam agere prohibentur. Quibus si damnato patre tutor datus est, necesse est, ut ab officio suo recedat, regresso eo, quem non solum nomine redire, sed etiam officium suum nulla pravitate corruptum liberis præbere oportet, ut eorum bona tueatur, & augeat. Nam si patria potestate ad corrumpendi 15, atque effundendi patrimonii licentiam abutatur: ut furioso, ac dementi, itemque prodigo 16, libidinum omnium vitiorumque servo, non est eorum pecunia committenda: [quin] ab administratione fugiat, neque tutor esse desinat, omniaque minoris dispendia suis ipse damnis præstet. Sententia vero deportationis nullo patrem præjudicio diminuat. §. 3. Quem si comperta integritas, ut naturæ, ita officio liberis restituerit, ei gubernacula rerum tradenda sunt, cujus ad imitationem publici juris provisa custodia est. Quæ nisi bonis patribus detur, luctuosior erit [filiis] reditus, quam discessus. §. 4. Ideoque tantum 17 ad restitutionem indulgentia valeat, quantum ad correctionem sententia valuit: utque *deportationis* ipsum per se nomen rerum omnium spoliatio est: ita indulgentiæ restitutio, bonorum 18 ac dignitatis, uno nomine amissorum omnium sit recuperatio. Et filii emancipationem à patribus officiis petant: ut libertatem non damnationis, sed lenitatis paternæ testem habeant. Datum 18. Cal. Octobr. *Sirmii*, CRISPO 2. & CONSTANTINO 2. CC. COSS. 321.

(*Explicitus*) *est Codicis DN. Justiniani PP. A. Repetitæ prælectionis liber nonus.*

(14. Fac. *l.* 8. *ff. de pact. dotal.* (15. Adde *l.* 50. *ff. ad SC. Trebell.* (16. *l.* 1. *ff. de curat. furios.*

(17. *l.* 6. §. 12. *ff. de injust. rupt. irrito facto testam.* (18. Vide tamen *l.* 2. *supr. h. t.*

LIBER DECIMUS.

TIT. I. DE JURE 1 FISCI.

1. Imp. ALEXANDER A. Attico & Severo.

SI prius 2, quam fisci rationibus pater vester obligaretur, perfectam prædiorum donationem 3 fecisse fuerit probatus: quod citra fraudem creditorum gestum est, non rescinditur.

2. Imp. GORDIANUS A. Serenio.

INstar rei judicatæ obtinere minime potest computatio à Tabulariis facta: nisi sententia Procuratoris fuerit comprobata.

3. Idem A. Atticæ.

SI minori pretio, quam res est, aperta fraude emptoris vel gratia, quæ obligata sunt, fisco venierint: aditus Procurator 4 meus debitam quantitatem inferenti 5 restitui ea prædia jubebit.

4. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Niceti.

CErta forma super metœcis 6 data est, qui jussu Principis in aliam civitatem translati sunt. Nam prædia eorum, quæ antequam demigrarent, habuerint, si ab eis distracta non essent, fisci rationibus vindicari jampridem decretum est: nisi aliud speciali præcepto Augusta Majestas decreverit. Ut igitur à Principibus salubriter statutum est, ita salvis his, quæ utiliter placuerunt, parentibus heredes eos existere minime oportere, nulla legis sanctione statutum est.

5. Exemplum sacrarum literarum eorundem AA. ad Flaccum.

PRohibitum est, cujuscunque bona, qui fisco locum fecisse existimabitur, capi, priusquam à nobis forma fuerit data. Et ut omni provisionis genere occursum sit Cæsarianis, sancimus licere universis, quorum interest, objicere manus his, qui ad capienda bona alicujus venerint, qui succubuerit legibus: ut, etiamsi Officiales ausi fuerint à tenore datæ legis desistere, ipsis privatis resistentibus, à facienda injuria arceantur. Tunc enim is, cujus interest bona alicujus non interpellari, Officialibus volentibus ea capere, debet acquiescere, cum literis 7 nostris cognoverit non ex arbitrio suo Cæsarianos (id est Officiales) ad capiendas easdem venisse facultates: sed justitiæ vigorem id fieri statuisse.

6. Imp. CONSTANTINUS A. ad provinciales.

JUstas etiam, & quæ locum habent, fisci actiones præcipimus concremari, ob hoc solum, quod suis temporibus prolatæ non sunt: ut jam calumniæ privatorum eo saltem arceantur exemplo quo justas fisci lites silere præcipimus. Dat. 3. Cal. Jun. CONSTANT. A. 5. & LICINIO CC. COSS. 319.

7. Idem A. ad Volusianum P. V.

DEfensionis 8 facultas danda est his, quibus aliquam inquietudinem fiscus infert: cum facultates eorundem, adhuc controversia pendente, inquietari describique fas non sit. Ubi ergo controversia extiterit, fisco alicujus patrimonium vindicante: apud eum omnibus facultatibus constitutis cognitio ventiletur: ut cum rei exitus, debere eas vindicari, probaverit, tunc demum res persequi liceat, & super modo facultatum ac rerum interrogationem haberi, quæ per conditionales 9 servos investiganda est: ut si quid subtractum fuerit, exigatur, & extrinsecus integrum tantum 10 aliud multæ nomine, quantum fuerat per fraudem ablatum. † Sane in hujusmodi quæstione, si Cæsariani nomen inciderit, ad usurpationem Constitutionis istius non debebit accedere: si quidem consuetudo fraudum, quibus prædicti omnia temerare consueverunt, exceptionem eorundem meruit. Dat. Prid. Calend. Januar. *Sirmii*, CONSTANTINO A. 7. & CONSTANTIO CC. COSS. 326.

8. Impp. VALENTIN. & VALENS AA. ad Dracontium Vic. Africæ.

QUi in contractibus scelestis, ac fisco perniciosis interversorum 11 maculosis sese fraudibus implicuerint: quadrupli redhibitione teneantur. Dat. 15. Cal. Decembr. *Adrumeti*, VALENTINIANO & VALENTE AA. COSS. 365.

9. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Patricio Comiti rerum privatarum.

SUper creandis susceptoribus periculo Procuratorum rei dominicæ, dispositionem tuæ sublimitatis firmam esse præcipimus: ita ut omni ambitione cessante, quæ statuta sunt, quæque antiqua consuetudine commendantur in pabulis, vel sumptu familiæ ministrando, intemerata permaneant: super Irenarcha 12, & Optione omni antiqua consuetudine observanda. Dat. 3. Cal. Januar. *Constantin.* THEOD. A. 8. & CONSTANTIO 2. COSS. 420.

10. Iidem AA. Palladio P. P. Orientis.

EOrum patrimonia mortuorum, qui vitæ suæ tempore diversis conscientiam suam dicuntur polluisse criminibus, fisci rationibus nequaquam competere, [vel ab eo alienari] censemus, nisi post publicam accusationem eos constiterit fuisse convictos. Dat. 8. Id. Julii, *Ravennæ*, EUSTATHIO & AGRICOLA COSS. 421.

TIT. I. (1. *Lib.* 49. *D.* 14. adde *Lib.* 7. *tit.* 73. *supr.* (2. Adde *l.* 10. §. 1. *ff. quæ in fraud. cred. l.* 4. *supr. de priv. fisci. l.* 1. §. *si quis in fraudem. ff. si quid in fraud. patroni.* (3. *l.* 9. §. *ult. supr. de bon. proscript.* (4. Immo vide *l. penult. ff. de rescind. vend.* (5. v. *l.* 16. *supr. d. t. l.* 2. *infr. de fide & jure hast. l.* 1. *supr. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.* (6. v. *l.* 12. *in fin. ff. de excus. tut.* (7. *l.* 1. *supr. de mand. princ.*

(8. Adde *l.* 46. *ff. h. t.* (9. v. *l.* 11. *supr. qui potiores.* (10. *l.* 46. §. 1. *ff. h. t.* immo vide *l.* 8. *infr. l.* 45. §. 13. *ff. eod.* (11. v. *l.* 12. *infr. de susceptorib.* (12. v. *infr. de Irenarchis.*

11. Pars undecimæ Const. ex *lib.* 56.

βασιλ.

OMnis publica actio intra sex menses post litis contestationem peragatur: nisi forte contingat, ut sit necesse, vel personas, vel instrumenta quædam ex provinciis accersiri in Regiam Urbem, aut si ipsimet, qui conveniuntur, causam dilationis præbeant, utpote si se imparatos dixerint.

TIT. II.
DE CONVENIENDIS FISCI debitoribus.

1. Imp. GORDIANUS A. Saturnino & aliis.

NOn injusta ratione desideratis, repromissa fisco indemnitate, eos priore 1 loco conveniri, qui reliqua contraxerunt; mox ad vos pervenire, qui ab his quædam mercati estis.

2. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. & VALER. C. Erophilo.

FIsco quidem contra te manet actio, quod argentum, quod inferre debebas, rationibus fuerit relatum, si cautionem, quæ tibi super eo exposita est, Tabularius non subnotavit: æquum tamen est, ut prius de bonis ejus, qui exactor fuit, si solvendo est, [&] conveniendi ejus facultas datur, indemnitati fisci satisfiat: tunc à te, si servari hic modus non possit, reposcatur.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Januario & aliis.

QUoniam Augerio ac filio ejus ad exigenda reliqua consortes vos atque consocios esse dicitis, eisque certorum duntaxat nominum exactionem mandatam: nec inter eum, & cæteros, qui exactores fuerant nominati, confusæ exactionis mutuum periculum constitutum, sed separato muneris obsequio discretam solicitudinis rationem fuisse adseveratis: à jure non discrepat, ut prius ex bonis exactorum, qui principali loco ad exactionem fuerant destinati, indemnitati fiscali satisfiat: postque eos, si solidum debitum exsolutum non sit, nominatores conveniri. Rationalis igitur noster juris ordinem sequetur: excussisque exactorum facultatibus, nec non etiam nominatorum, si fiscus in universi debiti quantitate securitatem indemnitatis consecutus non fuerit, etiam vos ad restituenda fiscalia debita adstringet.

4. Imppp. VALENTINIANUS, VALENS & GRATIANUS AAA. ad Archelaum Com. Orientis.

HI, qui fisco nostræ mansuetudinis obnoxii sunt, omissa frustratione 2 teneantur, ut quod suis nominibus debent, de suis facultatibus cogantur exsolvere: servatis 3, cum compleverint, 4 allegationibus propriis, si quas adversus quoscunque ex suis contractibus debitores competere sibi ex jure crediderint: ita ut adversus eos, quos sibi obnoxios adseverant, legibus & judiciis experiundum esse cognoscant. Dat. 3. Non. Jun. *Novioduno*, VALENTINIANO NB. P. & VICTORE COSS. 369.

5. Iidem AAA. Fortunatiano Comiti rerum privat.

INter chartulas confiscati, brevis quidam adseveratur inventus 5, qui nomina continebat debitorum, seu contractuum: cum tamen neque testibus credita pecunia probetur, neque cautionibus [ea], quæ 6 [brevi] inserta sunt, ostendantur, iniquum 7 esse perspeximus, ut sub propria adnotationis manu unusquisque sibi faciat debitorem. † Occasionis igitur hujusmodi calumniam præsenti volumus jussione cohiberi: ut brevis vanitate rejecta, nullus ad redhibitionem de his, quorum nomina conscripta sunt, urgeatur. Quod & in aliis similibus causis observandum esse censemus. Dat. Prid. Non. Jul. *Hierapol.* GRATIANO A. 4. & MEROBAUDE COSS. 377.

TIT. II. (1. v. *l.* 47. *ff. de jure fisci.* (2. v. *l.* 233. *ff. de verb. sign.* (3. Adde *Nov.* 128. (4. v. *l.* 43. *in fin. ff. de admin. & peric. tut. l. ult. supr. de test. manum.* (5. *l.* 7. *supr. de probat.* (6. *l.* 2. *ff. de fide instrum.* (7. *l.* 3. *l.* 6. *l.* 7. *supr. de probat.*

TIT. III.
DE FIDE ET JURE HASTÆ FISCALIS, & de adjectionibus.

1. Imp. ANTONINUS A. Curtiæ.

QUod in libellum contulisti, Procuratori meo, ad cujus officium desiderium tuum pertinet, allega: cui si probaveris non auctore Procuratore, vel eo, cui vendendi fuit facultas, neque habitis hastis, neque omni ordine peracto venditas res esse: & id, quod ex causa judicati debes, exsolveris, rescissa venditione mala fide facta, easdem res recipies cum fructibus, quos ad emptorem mala fide pervenisse, vel pervenire debere constiterit. PP. Non. Januar. ANTONINO A. 4. & BALBINO COSS. 214.

2. Imp. GORD. A. Heracleoni.

DUplex ratio desiderium tuum juvat: & quod prætermissa hastarum solemnitate possessiones tuas ex officio distractas suggeris: & quod pretii vilitate 1, ob exiguum debitum gratiosam 2 emptionem in fraudem tuam, in utilitatemque rationum mearum, adversarium commentum fuisse dicis. Quapropter illicita ista redargue, tam indemnitati fisci consulturus, quam tuæ securitati operam laturus. PP. 5. Cal. * GORDIAN. A. & AVIOLA COSS. 240.

3. Idem A. Crispo.

ETsi 3 instrumenta emptionis non extent, quibuscunque tamen probationibus uxor tua ostenderit ad se eam domum pertinere, quam à fisco ejus nomine dicis comparatam, pretiumque ab ea exsolutum, & in eam dominium translatum, frustra fiscum ex persona matris [ejus] referre quæstionem, Procurator meus non sinet. PP. 5. Calend. Novembr. GORDIANO A. 5. & AVIOLA COSS. 240.

4. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Marcellinæ.

SI tempora, quæ 4 in fiscalibus [auctionibus, vel] hastis statuta sunt, patiuntur, cum etiam augmentum te facturam esse profitearis: adi Rationalem nostrum, ut justam uberioris pretii oblationem admittat. PP. 3. Id. Januarii, *Sirmii*, ipsis 4. & 3. AA. COSS. 290.

5. Imppp. VALENT. VALENS & GRATIAN. AAA. ad Viventium P. P. Galliarum.

QUæcunque pro reliquis prodigorum in annuario titulo, cæterisque fiscalibus debitis, in quibuscunque corporibus sub auctione licitanda sunt, fisco auctore vendantur: ut perpetuo 5 penes eos sint jure dominii, quibus res hujuscemodi sub hastæ solennis arbitrio fiscus addixerit: & si quid unquam, ut à fisco facta venditio possit infringi, auctoritate Rescripti fuerit impetratum, nullus obtemperet: cum etiam minoribus, si quando aliquid ex rebus eorum pro fiscalibus debitis adjudicatur emptoribus, repetitionis facultas in omnem intercipiatur ætatem. Dat. 3. Non. Novembr. *Trev.* VALENTINIANO NB. P. & VICTORE COSS. 369.

6. Iidem AA. ad Felicem Comit. sacr. larg.

SI qui proscribente 6, ac distrahente fisco, debitorum fiscalium emerint facultates: pro earum rerum tantum pretio obnoxii sint, quas eos patuerit decursis hastis, & proscriptione habita comparasse. Nam ita eos munimus, ut nullius conventionis [reliquorum fiscalium nomine] patiamur extrinsecus subire jacturam. Dat. 7. Id. Mart. *Martianop.* VALENTINIANO & VALENTE AA. COSS.

7. Imp. ZENO.

SI alicujus bona publicentur, atque vendantur, licet tam Comiti rerum privatarum Augusti, quam scholæ Palatinorum, quam 7 etiam fisci Advocato emere aliquas res ex eadem auctione,

TIT. III. (1. v. *l.* 3. *supr. de jure fisci.* (2. *l.* 16. *supr. de rescind. vend.* (3. Adde *l.* 10. *supr. de fide instrum. l.* 17. *supr. de pactis.* (4. *l.* 1. *in fin. infr. de vend. bonis civit.* adde *Nov.* 120. *c.* 6. §. 2. *vers. postquam vero ista. Auth. hoc jus porrectum. supr. de sacros. eccles.* (5. Vide tamen *l. ult. supr. si propter publ. pensit.* (6. v. *l.* 15. §. 32. *ff. de injur.* (7. v. *l. ult. supr. de rescind. vend.* fac. *l.* 2. §. *tutor.* 8. *ff. pro emptore.*

isque contractus à nemine calumnietur. PP. 3. Cal. August. post Consul. *

TIT. IV.
DE VENDITIONE RERUM FISCALIUM
cum privatis communium.

1. Imp. ALEXANDER A. Epicteto.

FOrma est, quotiens ad fiscum vel 1 minima portio rei pertinet, ut universa à Procuratoribus meis distrahatur: sed pretium partis tantum in fiscum redigatur, reliquum dominis partium restituatur. Emptorem igitur prædiorum, de quibus libellum dedisti, apud suum Judicem conveni, usurum defensionibus, si quæ sibi competunt. PP. 7. Calend. Octobr. FUSCO & DEXTRO COSS. 226.

TIT. V.
NE FISCUS REM, QUAM VENDIDIT,
evincat.

1. Imp. ALEXANDER A. ad Hermiam.

GRavissimum verecundia mea duxit, ut, cujus rei pretium, cum bona fide esset addicta, semel fiscus acceperit, ejus controversiam referat. † Non solum ergo emptorem ab eadem statione 1, sed ne ab alia quidem quæstionem pati debere, æquum est: cum etiam in his venditionibus emptore non inquietato officia inter se possint experiri. Dat. 15. Cal. Maji, MODESTO & PROBO COSS. 229.

2. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Palladio P. P. Orientis.

REtractare 2 fiscum, quod semel vendidit, æquitatis honestatisque ratio non patitur. Dat. Cal. Januar. CP. MARTIANO A. & ADELPHIO COSS. 451.

TIT. VI.
DE HIS, QUI EX PUBLICIS RATIONIBUS
mutuam pecuniam acceperunt.

1. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Probum PP.

SI quis ab exactoribus, tabulariis, [&] arcariis, officiisque rationum fœnebrem pecuniam sumpserit, detectus in eodem, ad quadrupli 1 pœnam ex hac auctoritate teneatur. Dat. 4. Idus Mart. *Trever.* VALENTINIANO & VALENTE COSS. 365.

2. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Palladio P. P.

SCiant omnes, accipiendi mutuo ex largitionibus sacris auri non patere cuiquam facultatem. Quod si quis aurum ex nostro ærario privatis commodis profuturum, occulte, aut cautionis, aut sponsionis fide, ut debitor redditurus [sine nostra auctoritate] acceperit: ablatis bonis omnibus, perpetuæ deportationis subdetur exilio. Is etiam, qui ex memoratis thesauris sub specie publici creditoris aurum cuiquam commodaverit, aut tradiderit: capitali sententiæ subjugetur. Dat. 12. Cal. August. *Heracleæ*, EUCHERIO & SYAGRIO CC. 381.

TIT. VII.
POENIS 1 FISCALIBUS CREDITORES
præferri.

1. Imp. ALEXANDER A Marcello.

REm suam persequentibus pœnæ exactio postponitur. Sicut itaque in sortis quantitate fisci persecutio potior est: ita in triplo, quod pœnæ nomine adjectum est, propria forma servanda est. PP. Cal. Jul. JULIANO & CRISPINO COSS. 225.

TIT. IV. (1. v. *l.* 2. *supr. de commun. rer. alien.*
TIT. V. (1. v. *l.* 1. *supr. de compens. l.* 2. *supr. de solut.* (2. *l.* 1. *infr. de fundis rei privatæ. l.* 5. *infr. de locat. præd. civil. l.* 17. *ff. de evict. l.* 6. *infr. de fundis patrimonialib.* vide tamen *l.* 8. *ff. de jure fisci.*
TIT. VI. (1. v. *l.* 14. §. 13. *ff. l.* 8. *supr. de jure fisci.*
TIT. VII. (1. *l.* 11. *l.* 17. *l.* 37. *l.* 48. *in fin. ff. de jure fisci.*

TIT. VIII.
DE FISCALIBUS USURIS.

1. Imp. ANTONINUS A. Antiocho.

EJus summæ, quam tibi pœnæ 1 nomine inflictam probaturus es, usuræ non exigentur. Nec enim multam tibi procurator meus irrogavit ultra, quam placitum est, sed pœnam te jussit inferre. PP. 15. Cal. Dec. SABINO & ANULINO COSS. 217.

2. Imp. ALEXANDER A. Victorino.

SI sub pignore 2 creditum fuit, etiam fiscum, qui successit in locum debitoris, usuras præstare oportet, si eas dependi saltem pacto placuit. PP. 3. Non. Septembr. JULIANO & CRISPINO COSS. 225.

3. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ PP.

FIscum etiam nostrum parere sanctioni nostri numinis jubemus: per quam usque ad dimidiam centesimæ usuras stipulari creditoribus, exceptis 3 certis personis, permisimus: ut ipse 4 etiam fiscus ultra dimidiam centesimæ partem à debitoribus suis minime exigat: sive principaliter ei promiserunt; sive à prioribus suis creditoribus actiones ad eum quocunque modo devolutæ sunt. Dat. 8. Idib. April. CP. DECIO V. C. COS. 529.

TIT. IX.
DE SENTENTIIS ADVERSUS FISCUM
latis retractandis.

1. Imp. ANTONINUS A. Acutiano.

CAusas in quibus contra fiscum judicatum est, intra triennium 1 retractari posse, & post id tempus, si prævaricatio 2 arguatur, vel manifesta fraus probetur, notum est. PP. Non. Jul. DUOBUS ASPRIS COSS. 213.

TIT. X.
DE BONIS VACANTIBUS 1, ET DE
incorporatione.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. ad Eucharium.

SCire debet gravitas tua intestatorum res, qui sine legitimo herede decesserint, fisci nostri rationibus vindicandas: nec civitates audiendas, quæ sibi earum vindicandarum jus veluti ex permissu vindicare nituntur: & deinceps quæcunque intestatorum bona civitatibus obtentu privilegiorum suorum occupata esse compereris, ad officium nostrum eadem revocare non dubites. Datum Prid. Id. April. ANNIBALIANO & ASCLEPIODOTO COSS. 292.

2. Imp. CONSTANTINUS A. ad Æmilium V. P. Rationalem rei privatæ.

SI quando adnotationes nostræ contineant *possessionem, sive domum, quam donaverimus, integro* 2 *statu donatam:* hoc verbo ea vis continebitur, quam ante scribebamus, *cum adjacentibus, & mancipiis, & pecoribus, & fructibus, & omni jure suo:* ut ea, quæ ad instructum possessionis, vel domus pertinent, tradenda sint. Dat. 6. Id. Mart. *Mediolani*, CONSTANTINO A. 3. & LICINIO COSS. 313.

3. Imppp. VALENTINIANUS, VALENS & GRATIANUS AAA. ad Florentium Com. rerum privat.

SI quando, aut alicujus publicatione, aut ratione juris aliquid rei nostræ addendum est, rite, atque solenniter per Comitem rerum privatarum, deinde [per] Rationales in singulis quibusque provinciis commorantes incorporatio impleatur: & diligens stylus 3 sigillatim omnia adscribat: tituli 4 vero, quorum adjectione prædia nostris sunt consecranda substantiis, nonnisi publica testifica-

TIT. VIII. (1. *l. ult. ff. de magistr. conveniend. l.* 17. §. 3. *ff. de usuris.* (2. v. *l.* 3. *l.* 4. *l.* 22. *supr. d. t. de usuris.* (3. *l.* 26. *supr. d. t.* (4. Adde *l.* 1. *in fin. supr. de his quibus ut indign. l.* 17. §. 6. *ff. de usuris. l.* 6. *ff. de jure fisci.*
TIT. IX. (1. *l.* 1. *ff. de jure fisci. l.* 35. *ff. de re judic.* (2. *l.* 10. *ff. de divers. tempor. præscript.*
TIT. X. (1. v. *l.* 96. §. 1. *ff. de legat.* 1. (2. Fac. *l.* 20. *in fin. ff. de instructo.* (3. *l.* 5. *infr. h. t.* (4. v. *l.* 2. *infr. de aquæduct.*

tione proponantur: graviſſimis ſtatim ſubdendis ſuppliciis, qui hujusmodi aliquid propria uſurpatione tentaverint. Dat. 4. Calend. April. VALENTINIANO NB. P. & VICTORE COSS.

4. Impp. HONOR. & THEOD. AA. & CONSTANT. A. Palladio PP.

VAcantia mortuorum bona tunc ad fiſcum jubemus transferri, ſi nullum ex qualibet ſanguinis linea, vel juris titulo legitimum reliquerit inteſtatus heredem. Dat. 8. Id. Jul. *Ravennæ*, EUSTATH. & AGRICOLA COSS. 421.

5. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Hierocrati Com. rerum privatar.

SI vacantia, vel alio modo bona delata legibus ad ærarium perhibeantur: certi Palatini electi, & jurejurando obſtricti [mittantur,] ut eorum inſtantia Præſes provinciæ, præſente fiſci patrono, diligenter inquirat, cujus vacans cadensque fuerit patrimonium, quantumque, vel quale videatur: ut, quum data reclamandi 5 copia, nullum id [vel] jure poſſidere, vel vindicare conſtiterit, locumque ærario factum eſſe, tam ipſius relatione, quam publicorum monumentorum fide conſtiterit, rerum nobis notitia intimetur: ut juſſu noſtro vacantia, vel aliæ res nomine occupentur 6 ærarii: quæ forma etiam in parte bonorum, vel in una, alterave re, ſeu actione una, vel etiam pluribus ſervetur. Nam ſi quid per fraudem in diſpendium ærarii fuerit admiſſum, miſſi quidem executores non evitabunt indignationem: præſes autem facultatum parte dimidia multabitur: fiſci vero patronus detrimentum, quod [pro] vitio ejus fiſco ingeritur, reſarcire urgebitur. Dat. 7. Id. Octobr. *Conſtantinop.* DN. THEOD. A. 15. & qui fuerit nunciatus COS. 435.

TIT. XI.
DE DELATORIBUS.

1. Imp. ALEXANDER A. Baſſo.

SI ei, qui capere poteſt, tacitum fideicommiſſum relictum eſt, ceſſat delatio. His enim prohibetur tacite relinqui, qui palam relictum capere non poſſunt. P. P. 13. Cal. Maji, MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

2. Imp. GORDIANUS A. Eutychemo.

MOnente 1 officii ſolicitudine, quinimo juſſu Procuratoris, ut cauſam ab alio delatam convenienti diligentia inſtrueres, non ipſum voluntarium delatoris munus ſuſcepiſſe te, actorum lectio, quæ precibus intexta ſunt, manifeſte declarat. Eapropter, ne quid in perſona tua, quod eſt ſectæ temporum meorum alienum, attentetur, Præſes provinciæ Vir Clariſſimus ad ſolicitudinem ſuam revocabit. PP. 8. Id. Septembr. PIO & PONTIANO COSS. 239.

3. Idem A. Chlœlio.

NUlla macula vel crimine delatoris aſpergitur is, qui, cum 2 ab officialibus fundum ſeu domum fiſci poſſidere contenderetur; *non ſe, ſed alium ejus rei poſſeſſorem eſſe* monſtraverit. PP. prid. Cal. Jul. GORDIAN. A. 2. & PONTIANO COSS. 242.

4. Imppp. CARUS, CARINUS & NUMERIANUS, AAA. Candido.

EX varia ſtatutorum diverſitate ad id decurſum eſt, ut hi, qui Reipublicæ 3 cauſas defendunt, delatorum criminibus non teneantur: cum omnibus notiſſimum ſit, eos ſolos 4 execrabiles nunciatores eſſe, qui fiſco deferunt. PP. 3. Cal. Septembr. CARINO & NUMERIANO AA. COSS. 284.

5. Imp. CONSTANTINUS A. ad provinciales.

OMnes Judices invigilare præcipimus, delatores [ſine fiſci advocato denunciantes,] pœnis adficere: apertiſſimi enim juris eſt, ut, quod ex cujusque patrimonio ceciderit in caſum, & legibus, & recto juris ordine fiſci advocatis agentibus vindicetur. † Sed quia nonnulli præcipites, ſecundum jus poſſeſſa patrimonia deferre non ceſſant, damus omnibus [licentiam,] qui ſe læſos exiſtiment, contra delatores ſeveritatem judicum implorare ferro diſtrictam. Dat. 2. Cal. April. *Conſtantinop.* CONSTANTIO & ALBINO COSS. 335.

6. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Pallio (al. Panhellevio) Conſulari Lydiæ.

SErvum domini delatorem jubemus in exemplum omnium proditorum ſeveriſſimæ ſententiæ ſubjugari, etiamſi objecta probaverit: [excepto 5 crimine Majeſtatis.] Dat. 7. Calend. Novembr. *Conſtantinop.* ANTONIO & SYAGRIO COSS. 382.

7. Conſtit. pars ex Baſilicis.

NEque ſervo, neque libero homini liceat deferre id, ex quo quisquam aut mortem, aut bonorum ſuorum amiſſionem pertimeſcat. Quod ſi quis aliter fecerit, vel ſi propterea, quod theſaurum invenerit, deferat quenquam: ſervus quidem ſtatim igni tradatur, maxime ſi dominum ſuum detulerit: liber autem homo bonis ademptis, & civitate amiſſa, extra fines Romani imperii abeat.

Pars 8. Conſt. ſive ejus epitomes ex Baſilicis & verſione Ant. Auguſt.

NE 6 liceat advocatis fiſci dicere ſibi eſſe relatum, detinere quemquam bona ad fiſcum pertinentia, & propter hanc occultam accuſationem inſidias aliis agere: ſed delator adſit, ejusque qualitas conſideretur. §. 1. Et neque 7 filius patrem, vel matrem, aut libertus patronum de rebus fiſcalibus deferat, neque exilium paſſus, aut calumniæ cauſa damnatus, aut fuſtibus à Magiſtratu cæſus, aut alius à jure prohibitus audiatur. §. 2. Servus 8 autem ſive in fiſcali cauſa, ſive in alia qualibet dominum accuſaverit, ejus vox in ipſa accuſationis oratione opprimatur, etiamſi vera contra dominum detulerit. §. 3. Schola vero Palatinorum, quæ eſt, poteſt & cogitur delationes facere, aut is, cui à jure permittitur, ſi quenquam deferat, patronus fiſci delatoris meminerit. §. 4. Atque ſi eſt in urbe regia is, qui delatus eſt, ex decreto Comitis rerum privatarum conveniatur, neque amplius quatuor nummis toti Palatinorum ſcholæ, & pro tempore Primicerio, atque fiſci advocatis pro citatione aut pro comparitione procuratoris exſolvat. Sed in ſingulis cognitionibus conſtitutas expenſas in jam dicto judicio præbeat, tam pro ipſa cognitione, quam pro actorum conſcriptione. Quod ſi innocens ſit, abſolvatur à petitione: ſi vero obnoxius eſſe videatur, non ea ſolum, quæ habeat, aut debitum, quod debeat, exſolvat, ſed etiam ſumptus, quos fiſcum feciſſe contigerit, in duplum auctos reſtituat, ex quo temere litem ſuſcepit.

§. 5. Si vero ſolum bona deferantur, ut ad ſacrum ærarium pertinentia, & ignoretur eorum poſſeſſor, ſint tamen ea intra regiam urbem, aut in ſuburbanis, ſi quidem immobilia fuerint, non eis titulos ſchola Palatinorum imponat, neve ea occupet, ſed Comes rerum privatarum Auguſti Edicta in celebrioribus regiæ urbis locis proponat, & ubi ea conſiſtunt, quibus permittat cuicunque contradicturo de his rebus intra triginta dies ſuſcipere apud ſe judicium, & cum ſuis rationibus comparere, expenſas ſolvendo ſupradictas, ſive ipſe poſſeſſor bonorum ſit, qui velit ſe opponere, ſive amicus ipſius, aut ſervus, vel libertus, cum abeſt is, qui vere ea bona poſſidet; ea quoque in hoc negotio peragantur, quæ de cuſtode 9 poſſeſſionis conſtituta ſunt. Si vero neque ipſe dominus rei, neque procurator poſſidentis, neque cuſtos poſſeſſionis intra triginta dies appareat, idque actis expreſſum ſit, in poſſeſſionem mittatur fiſcus eorum bonorum ſine præjudicio domini in eis, quæ ipſi competunt, actionibus. Si vero bona delata ipſi mobilia, aut ſe moventia fuerint, non temere ea apprehenduntur: ſed prius perquiratur eorum poſſeſſor, isque conveniatur, & litiget expenſas ſolvendo jam dictas, aliaque ſupra ſcripta ſervando. Atqui omnibus legitimis modis & probationibus ſcriptis, & non ſcriptis diſcutiatur de his rebus, & qui ſcire quidquam poſſunt, examinentur. §. 6. Sciat vero is, qui convenitur, ſe, ſi ſuccubuerit, non ſolum ſumptus in eo judicio factos ſoluturum, ſed & illa, quæ apud ipſum reperiantur, reſtituturum, & eorum adjecturum æſtimationem. §. 7. Hæc cum generaliter de rebus fiſcalibus conſtitutio ſtatuiſſet, propriam deinceps ſanctionem de publicatis ob crimen læſæ Majeſtatis decernit, ut de eo crimine

(5. *l.* 3. *ſupr. de jure fiſci.* (6. *l.* 3. *in pr. ſupr. h. t.*

TIT. XI. (1. Adde *l.* 5. §. 13. *ff. de his quæ ut indign.* (2. *l.* 44. *ff. de jure fiſci.* (3. *l.* 2. *ff. d. t.* (4. v. *l.* 3. *ſupr. de injuriis.*

(5. Adde *l.* 1. §. *ſi ſervi.* 19. *ff. de quæſtionib.* *l.* 2. §. 6. *ff. de jure fiſci.* *l. penult. ſupr. de his qui accuſare.* (6. Adde *l.* 5. §. 13. *ff. de his quæ ut indign.* (7. Adde *l.* 18. *ff. de jure fiſci.* (8. *l. penult. ſupr. de his qui accuſare.* (9. *l. ult. ſupr. de adquir. & retin. ſupr. poſſeſſ.* *l.* 6. *unde vi.* *l.* 1. *ſupr. ſi per vim vel alio modo.*

renun-

renuncians nullo pacto delator appelletur, sed recte suscipiatur: & si quidem hi nunciatores calumniati fuerint, ut cæteri delatores puniantur: si vero vicerint in delatione, non solum pœna careant, sed etiam octavam partem bonorum delatorum accipiant. §. 8. Delati autem, si res ab eis possessæ, vel eorum facultates minores quinquaginta auri libris æstimabuntur, ejus quantitatis, quæcunque fuerit, fidejussores dabunt: si vero excedent eam summam, usque ad quinquaginta easdem libras nihilominus dabunt fidejussores, pro reliqua autem quantitate jurabunt, addentes in eadem cautione juratoria; se adfuturos in judicio sacrarum privatarum Augusti, aut per se ipsos, aut per procuratores, neque id tribunal deserturos. Si vero post id jusjurandum deserant, ter vocantur, denis 10 diebus inter singulas vocationes interpositis: fient quoque tria proclamata contra eos, & si nec tunc quidem veniant, aut ipsi aut eorum procuratores, vel defensores, possessionem bonorum sacer fiscus apprehendat, absentibus reservata eorum defensione. §. 9. Quod si bona delata in provincia sint, & Præses provinciæ, sive sponte sua, sive ex jussione Comitis rerum privatarum Augusti de causa cognoscat, nihil cum tumultu, aut per vim fiat, sed expensæ solvendæ ejus judicii, tertiam partem earum, quæ in regia urbe solvuntur, non excedant. §. 10. Unusquisque autem deferens sive Comiti rerum divinarum privatarum Augusti, sive scholæ Palatinorum, sive clarissimis fisci advocatis, sive etiam clarissimis Præsidibus provinciarum, noverit se, sive in causa perseveret, & calumniator esse detegatur: sive ab accusatione desistat, & latitet: si mediocres facultates habeat, easque amittere pro nihilo ducat, gravissimis verberibus castigandum, & perpetuo fore relegandum. Si vero militiam habeat, vel honestum aliquod officium, aut idoneas facultates: excidet tum à militia, tum ab aliis facultatibus, & neque intra urbem regiam, neque in ea provincia habitare permittetur. §. 11. Servabiturque hæc lex tam à Comite privatarum Augusti, quam à schola, quæ sub eo est: eamque violans, ob singula capita ejus violata, quinquaginta auri libras multæ nomine exsolvet. Si vero in provincia eorum aliquid violetur: in singulos eventus triginta auri libras, tam qui provinciis præsunt, quam subjectæ eis cohortes exsolvent. Ne vero quisquam eam multam effugiat, liceat etiam injuria affectis deferre legis transgressorem, & renunciare id impune Sacratissimo Augusto, aut gloriosissimo Magistro, ut ea cognoscens Imperator, ipsi Magistro multarum exactionem committat.

TIT. XII.
DE PETITIONIBUS BONORUM sublatis.

1. Imppp. GRATIAN. VALENTIN. & THEOD. AAA. Eutropio PP.

QUisquis in crimine Majestatis 1 deprehensus fuerit, & punitus, bonaque ejus, (sicut plectendi consuetudo criminis habet) fiscus invaserit, nullus eadem sub specie munificentiæ Principalis audeat proprio jure poscere: qui contra legem id ausus fuerit sperare, quod non licet, reus violatæ legis habeatur. † Sed quoniam plerumque ita in nonnullis causis inverecunda petentium inhiatione constringimur, ut etiam non concedenda tribuamus: nec Rescripto quidem nostro adversus formam latæ legis, loci aliquid relinquatur. † Si quid autem ex bonis talibus nostro judicio, nullo tamen desiderante atque poscente, concedi cuiquam voluerimus: hujusmodi tantum valeat liberalitas. Dat. 17. Cal. Dec. *Thessalonicæ*, GRATIANO 5. & THEODOSIO 1. AA. COSS. 380.

2. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio P. P.

OMne semen alienas appetendi fortunas stirpitus eruere cupientes, nulli deinceps volumus petitionis rerum esse licentiam. Et si intestatus quisquam [quædamve,] ac nullis ex numero propinquorum existentibus, vel uxore, vel marito, fati munus impleverit, cujuscunque sit conditionis aut sectæ, seu quolibet titulo res fuerit fiscalis, nemo audeat ad petitionem rerum defuncti defunctæve, cujuscunque fortunæ aut sectæ sit, si fisco nostro locus pateat, adspirare: cum ne illis quidem, quorum actu atque officio petitionum procedebat effectus, impune liceat sanctionibus nostris adversari: sed vir illustris quidem cujuscunque temporis Quæstor, si oblatæ petitioni subscripserit, vel etiam responsum dederit, virque illustris Comes 2 rerum privatarum, si vel instrui permiserit, vel petitionem, si qua insinuatur, admiserit: indignationem nostri numinis sustinebit, cæterisque fiet vindictæ & temeritatis exemplum. Memoriales vero, qui excipienda hujusmodi rescripta vel implenda curaverint, & palatinos, qui instruxerint, vel gesta admissæ petitionis ediderint, bonorum proscriptione puniri decernimus. Pari forma res etiam civiles, & ad jus publicum pertinentes, ab omni petitione muniendas esse censemus, scilicet, nec pragmatica jussione, vel sacra adnotatione, vel quolibet oraculo divino, seu mandatis, (si qua contra hanc sanctionem nostram fuerint impetrata,) quippiam roboris habere valituris. Dat. 11. Calend. Maji, THEOD. A. 18. & ALBINO COSS. 444.

(10. *l.* 69. *ff. l. properandum.* 13. §. 2. *supr. de judiciis.*
TIT. XII. (1. v. *l.* 7. *supr. ad leg. Jul. majest.*

TIT. XIII.
DE 1 HIS, QUI SE DEFERUNT.

1. Imp. CONSTANTINUS A. Maximo Rationali Hisp.

IS, cujus tacitæ fidei commissa fuerit hereditas, statim officio Gravitatis tuæ nunciet, & gesta prodat, & continuo 2, quod actum fuerit, renunciet: & post hanc fidem, tertiam ex omnibus defuncti bonis percipiat portionem. Quod si ab uxore defuncti istud ad officium devotionis tuæ fuerit revelatum: ipsa etiam [persona,] quam defunctus esse voluit heredem, si gesta apparuerint, tali præmio mancipetur. ut ex omni patrimonio 3 medium consequatur, & cum fisco nostro celebret divisionem: Id etiam habitura privilegium, ut prior eligat optionem, & tunc occultator ille gestorum fisci & mulieris pariter inimicus, exutus omni patrimonio suo, ac fisco vindicato, in insulam deportetur. Datum Idib. Mart. GALLICANO & BASSO COSS. 317.

TIT. XIV.
SI LIBERALITATIS IMPERIALIS SOcius sine herede decesserit.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Mygdonium Castrensem Palatii.

JUbemus, ut si quis forte ex his, quibus communiter à nobis aliquid donatum sit, nullo herede relicto decesserit: ad 1 consortem potius solatium, quam ad personam aliam pars decedentis perveniat. Dat. 12. Calend. April. *Antiochiæ*, CONSTANTINO A. 4. & LICINIO 4. COSS. 315.

TIT. XV.
DE THESAURIS. 1

1. Imp. LEO A. Eutychio P. P.

NEmo in posterum super requirendo in suo, vel alieno loco thesauro, vel super invento ab alio, vel à se, effusis precibus pietatis nostræ benignas aures audeat molestare. † Nam in *suis* quidem locis unicuique, dummodo sine sceleratis ac puniendis sacrificiis 2, aut alia qualibet arte legibus odiosa thesaurum, (id 3 est condita ab ignotis dominis tempore vetustiori mobilia,) quærere, & invento uti, liberam tribuimus facultatem: ne ulterius Dei beneficium invidiosa calumnia persequatur, ut superfluum sit hoc precibus postulare, quod jam lege permissum est, & Imperatoriæ Majestatis videatur pervenire liberalitas postulanda. † In 4 *alienis* vero terrulis nemo audeat invitis, immo nec volentibus, vel ignorantibus dominis opes abditas suo nomine perscrutari. Quod si nobis super hoc aliquis crediderit, [esse] supplicandum, aut præter hujus legis tenorem in alieno loco thesaurum scrutatus invenerit, [totum] hoc locorum domino reddere compellatur, & velut temerator legis saluberrimæ puniatur. † Quod si forte vel arando 5, vel alias terram alienam colendo, vel quocunque casu,

(2. v. *supr. de offic. com. rer. priv.*
TIT. XIII. (1. *l.* 1. *in pr. ff. de jure fisci.* (2. *l.* 13. §. 5. *ff. d. t.* (3. *l.* 13. *in pr. l.* 15. *in fin. ff. d. t.*
TIT. XIV. (1. Vide tamen 2. *Feudor.* 12.
TIT. XV. (1. v. *Nov. Leon.* 51. *&* §. 39. *Inst. de rer. divis.* (2. Adde *l.* 13. *ff. ad leg. Corn. de sicar.* (3. Adde *l.* 31. §. 1. *ff. de adquir. rer. domin.* (4. Adde *l.* 16. *ff. de servitut. præd. rust.* §. 39. *Inst. de rer. divis.* vide tamen *l.* 3. *l.* 6. *infr. de metall.* (5. Adde *l.* 65. §. 4. *ff. de adquir. rer. domin.*

non studio perscrutandi, in alienis locis thesaurum invenerit: id, quod repertum fuerit, dimidia retenta, altera dimidia data, cum locorum domino partiatur. Ita enim evenit, ut unusquisque suis fruatur, & non inhiet alienis. Dat. 6. Id. Octobr. LEONE juniore A. COS. 474.

TIT. XVI.
DE ANNONIS ET TRIBUTIS.

Pars Const. 1. ex *lib. 56. Basilicorum.*

VAcantes deinceps annonæ, & capitationes à fisco exigentur, neque à Magistratibus separabuntur, ut aliis concedantur, aut in publica opera insumantur sine sacra forma, qua & donatio, & modus sumptuum explicetur. Sed neque etiam ex publico canone in privatum, vel publicum opus materiæ arborum transferantur, aut in emptionem materiæ pecunia tribuatur sine sacra forma. Qui contravenerit, de suo fisci damnum sarciat, & competens scrinium gravissimis pœnis subjiciatur.

2. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. & VALERIANUS C. Antiocho.

ÆS 1 quidem alienum pro portione, ex qua quisque defuncto heres extiterit, præstari oportet: annonas autem is solvere debet, qui possessiones tenet & fructus percipit. PP. SECULARE & DONATO COSS. 261.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Herennio.

INdictiones 2 non personis, sed rebus indici solent: & ideo ne ultra modum earundem possessionum, quas possides, conveniaris, Præses provinciæ prospiciet. Dat. PP. 17. Cal. Nov. ÆMILIANO & AQUILINO COSS. 286.

4. Imp. CONSTANTIN. A. ad Proculianum.

OMnes pensitare debebunt, quæ manus nostræ delegationibus 3 adscribuntur, nihil amplius exigendi [vel remittendi potestatem esse.] Nam si quis Vicarius, aut Rector provinciæ aliquid jam cuiquam crediderit remittendum: quod alii remiserit, de propriis dare facultatibus compelletur. Dat. 15. Cal. Jul. *Constantinop.* CONSTANTINO A. 4. & LICINIO 4. COSS. 315.

5. Imp. CONSTANTIUS A. ad Uranium.

OMnes 4 omnino ad oblationem functionum publicarum oportet urgeri. Lege enim nostra signatùm est, *nec esse extraordinaria, nec vocari, quæ solenniter à provincialibus devotissimis conferenda sunt.* Dat. 3. Non. Febr. CONSTANTIO A. 2. & CONSTANTE COSS. 339.

6. Impp. VALENTIN. & VALENS AA. ad Dracontium Vic. Africæ.

PRo 5 locis ac proximitate possessionum annonam ad limites transvehi præcipimus. Dat. 15. Cal. Jul. *Mediolani*, VALENTINIANO & VALENTE AA. COSS. 365.

7. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. ad Principium P. P.

IN fraudem annonariæ rei, ac devotionis publicæ elicitum damnabili surreptione rescriptum, manifestum est, jure non posse vires sortiri. Circa omnes igitur par atque æqualis illationis forma teneatur. Dat. 8. Cal. Octobr. *Aquil.* ARCAD. A. 1., & BAUTONE COSS. 385.

8. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Cynegio PP.

NEmo possessorum ad instruendas mansiones vel conferendas species longius 6 delegetur: sed omnes itineris ac necessitatis habita ratione [delegentur.] Dat. 10. Cal. Jan. *Constantinop.* ARCAD. A. 1. & BAUTONE COSS. 385.

9. Iidem AAA. Cynegio PP.

MEditerraneæ civitates ante à maritimis, & maritimæ [à] mediterraneis onerabantur expensis, ut plus haberet dispendii translatio, quam devotionis illatio. Hoc non solum in præsens, verum etiam in posterum prohibemus, ea lege, ut se ultimo noverint supplicio puniendos, qui ista commiserint. Datum 3. Non. Sept. *Valentiæ*, HONORIO NB. P. & EVODIO COSS. 386.

10. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Minervio Com. R. P.

OBsistere commodis publicis & statutis necessitatibus non possunt privilegia dignitatum. 7 Unde ut quisque de prædiis emolumentum consequitur, si non is evoluto anni spatio intra sex menses omnem, cui esse constrictus dicitur, reliquorum intulerit cumulum 8: ad ipsos, qui sunt domini prædii, exactionem volumus pertinere. PP. in programmate Vari viri clarissimi urbis Romæ, HONORIO A. 4. & EUTYCHIANO COSS. 398.

11. Iidem AA. Eutychiano PP.

JUdices, quos 9 circa profliganda ærarii nostri compendia negligentes ac desides fuisse constiterit: omnia, quæ in administratione positi perceperunt emolumenta 10, reddere compellantur. Dat. 3. Calend. Mart. *Mediolani*, VINCENTIO & FRAVITTA COSS. 401.

12. Imp. THEOD. A. Isidoro PP. Illyrici.

ID ab unaquaque provincia censemus expetendum, quod ab iisdem nuper esse promissum, tua Sublimitas indicavit. Nullus vero de cætero ad possessiones eorum, (quod maxime formidant,) inspector accedat. Macedonum reliqui exemplum secuti, mediæ quantitatis, ut obtulisse noscuntur, tributa suscipiant. Sed & hi, qui protestati sunt, nihil à se ultra tertiam partem posse conferri, illud exsolvant, ad quod se indubitanter fore idoneos pollicentur. Quæ dispositio in perpetuum observabitur, sacrosancta Thessalonicensis 11 Ecclesia civitatis excepta, ita tamen, ut aperte sciat, propriæ tantummodo capitationis modum beneficio mei numinis sublevandum: nec externorum gravamine tributorum rempublicam ecclesiastici nominis abusione lædendam. Dat. 6. Id. Octobr. *Constantinop.* VICTORE V. C. COS. 424.

13. Imp. ANASTASIUS Anthemio PP.

SI provincia vel civitas *relevationem petat animalis functionis*, vel *inspectorem aut peræquatorem*, referatur petitio ad Principem, ejusque arbitrio idoneus mittatur, prius jurejurando præstito: ex cujus tamen relatione facta, Præfectis prætorio non aliter forma ulla detur, quam si Præfecti ea omnia, quæ ab eo didicerunt & quæsierunt, Principem edocuerint, atque ita sacra proferatur forma modis omnibus observanda. † Privati autem iis de rebus preces ne porrigant. † Nec relevatio vel deminutio perpetuo, vel ad tempus, nec inspectio, nec peræquatio fiat aliter, quam ex scripta jussione Principis. Sed neque Præfecti delegationes faciant pro tempore præcedenti, neque annonas, vel pecunias quibusdam seorsim addicant, non præstitas initio, vel postea defectas causæ præstationis accipientiumve corporum defectu: verum hæc omnia fiant ex sola auctoritate Principis scripto comprehensa: quod qui non observarint, & data, & omne damnum, quod fiscus senserit, ei de suo resarcient. Is etiam, qui debitoribus fisci dederit dilationes, præscripseritve terminos alios, quam legitimos sua auctoritate sine jussione Principis, quæ debentur fisco, de suis facultatibus exsolvat. Sed neque pecunias civiles fisco inferendas, vel civitatibus deputandas, in alios usus transferat, vel quibusdam personis deputet sine auctoritate Principis. Et officium Præfectorum, nisi omnia, quæ constitutione continentur, observaverit, instruxeritque Præfectos & Præsides provinciarum, obsequentiaque illis officia, & cæteri, qui res fiscales tractant, nisi iis jussionibus paruerint, fisco contingens damnum de suis facultatibus præstabunt, & legis contemptores quinquaginta lib. auri multabuntur. † Tripertito autem omnia fiscalia inferantur, ea etiam, quæ Armeniaca vocant, videlicet Calendis Januariis, & Calendis Majis, & ad finem indictionis, in tres æquas partes divisa, nulla in medio collatoribus innovatione facienda. Quia vero Armeniacorum tributorum præstatio duabus pensionibus dividitur, liceat collatoribus si velint, priorem consuetudinem huic constitutioni præferre, & dua-

TIT. XVI. (1. v. *l. 36. ff. de jure fisci.* adde *l. 7. ff. de publican.* (2. v. *infr. tit. de indictionib.* (3. Adde *l. 3. §. 1. infr. de canone largition.* (4. *l. 1. infr. de inm. nemini conced.* (5. *l. 8. infr. h. t. l. 4. infr. de erogat. militaris annonæ.* (6. *l. 6. supr. l. 9. infr. h. t. l. 2. infr. de priv. domus August.*

(7. *l. 4. infr. de exact. trib. l. 3. supr. de episc. & cler.* (8. v. *l. 13. infr. de omni agro deserto.* (9. v. *l. 6. infr. de exactor. trib.* (10. *l. 6. infr. de censib.* (11. *l. 8. supr. de sacros. ecclesiis.*

bus pensionibus solvere, & aliud dimidium Septembri futuræ indictionis. Quod si velint tripertito solvere, habeant ad dilationem totum Septembrem mensem futuræ indictionis. Ante missum vero, ut convenit, inferant in exordio cujuscunque indictionis: nam & hoc ejus significat appellatio. Datum Calendis April. PAULO V. C. COS. 496.

TIT. XVII. DE INDICTIONIBUS. 1

1. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Palladio PP.

OMnes omnino quocunque titulo possidentes, quod delegatio superindicti nomine videtur amplexa, velut canones cogantur inferre: & ut ne qua sit dubietas, hac aperte definitione decernimus, ut id potius *canonis* vocabulo postuletur. Nulla 2 igitur domus vel sacri patrimonii vel emphyteutici juris, vel hominum privatorum, etiamsi privilegium aliquod habere doceatur, ab hac necessitate sejuncta sit: quæ jam non extraordinarium, ut hactenus, sed ipsis facientibus *canonicum* nomen accepit. Dat. 7. Id. Jan. *Ravennæ*, THEOD. A. 7. & PALLADIO COSS. 417.

2. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Dario PP.

PArticulari delegationum notitia, ante indictionis exordium singulis transmissa provinciis, collationis modum à possessoribus multo ante prospectum, devotionis solitæ, non subitis calumniis tua Sublimitas faciat imputari: ut & provincialibus subeundi dispendii necessitas auferatur, & Officiis inferendi damni licentia denegetur. Dat. 5. Cal. Sept. *Apamiæ*, ISIDORO & SENATORE COSS. 436.

TIT. XVIII. DE SUPERINDICTO.

1. Imppp. GRAT. VAL. & THEOD. AAA. ad Procons. (VV. CC.) & omnes Rectores.

NIhil superindictorum nomine ad solas Præfecturæ literas quisquam provincialis exsolvat: neque ullius omnino indictionis titulus etiam solennis immineat, nisi 1 cum nostro confirmata judicio, & imperialibus nixa præceptis, sedis amplissimæ deposcat indictio, & cogat exactio. Dat. 18. Cal. Jul. *Mediolani*, ANTONIO & SYAGRIO COSS. 382.

TIT. XIX. DE EXACTORIBUS TRIbutorum.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Ælianum Proconsulem Africæ.

DUcenarii 1, & Centenarii sive Sexagenarii non prius debent aliquem ex debitoribus convenire, quam à tabulario 2 civitatis nominatim breves accipiant debitorum: quam quidem exactionem sine omni fieri concussione oportet. Datum Cal. Nov. *Treveris*, CONSTANTINO A. 4. & LICINIO 4. COSS. 315.

2. Idem A. ad Populum.

NEmo carcerem, plumbatarumque 3 verbera, aut pondera, aliaque ab insolentia Judicum reperta supplicia, in debitorum solutionibus, vel à perversis, vel ab iratis judicibus expavescat. Carcer pœnalium, carcer hominum noxiorum est, [&] Officialium, & cum denotatione eorum Judicum, quorum de officio certiores esse debebunt, qui contra hanc legem admiserint. Securi juxta Præsidem transeant solutores. Vel certe si quis tam alienus ab humano sensu est, ut hac indulgentia ad contumaciam abutatur: contineatur aperta & libera & in usum hominum instituta custodia militari. Si [quis] in obdurata nequitia permanebit, ad res ejus omnemque substantiam exactor accedat: solutionis obsequio cum 4 substantiæ proprietate suscepto: Qua facultate præbita, omnes forre credimus proniores ad solvenda ea, quæ ad nostri usum exercitus pro communi salute poscuntur. Dat. Cal. Febr. CONSTANT. A. 6. & CONSTANTIO C. COSS. 320.

3. Imp. CONSTANTIUS A. Nemesiano V. P. Com. Larg.

QUoties quis & privati debitor invenitur, & fisci: abreptus ab uno Officio, teneatur ad universi debiti solutionem. Qui eum abstulit, coërceatur, ac totius summæ exactionem in se suscipiat, qui eundem avellendum subtrahendumque crediderit. Datum 4. Id. Maj. *Nizibi*, AMANTIO & ALBINO COSS. 345.

4. Idem A. ad Eustathium PP. post alia.

ACtores, cæterique rei privatæ 5 nostræ, ad solutionem specierum solennium, debiti 6 vigoris auctoritate cogantur: ne provinciales rei privatæ nostræ fatiget 7 immanitas. Dat. 8. Id. Mart. PP. *Romæ*, LIMENIO & CATULINO COSS. 349.

5. Imppp. THEODOS. ARCAD. & HONORIUS AAA. Rufino PP.

APparitores quicunque 8 in collationem auri præcepti fuerint Officii sui adhibere servitium: titulorum 9 debita, & collationum summas relationis suæ fide & adnotatione perscribant: sitque ex officialis instructione officium conscium, quid exactum, quidve perlatum esse videatur: ne longinqui itineris diversitate susceptor abductus, & Curiæ suæ desit, & rei familiaris detrimenta sustineat. Datum Prid. Idus Aprilis, *Constantinopoli*, THEODOSIO A. 4. & ABUNDANTIO COSS. 393.

6. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Theodoro PP.

IN fiscalibus debitis, hoc est, annonariis, cæterisque titulis, qui ad arcam eminentissimæ pertinent 10 Præfecturæ: necnon in his debitis, quæ Rationale usurpat officium, Rectores provinciarum constringantur: & eos 11 necessitas maneat exigendi, à quibus expectatur auctoritas. Dat. 8. Cal. Jul. *Mediolani*, HONORIO A. 4. & EUTYCHIANO COSS. 398.

7. Iidem AA. Hadriano PP.

MIssi Opinatores 12, (id est, exactores militaris annonæ) cum delegatoriis judicibus 13, eorumque officiis insistant, ut intra anni 14 metas id, quod debetur, accipiant: nihil sit his cum possessore commune: cui non militem, sed exactorem, si sit obnoxius, convenit imminere. Judices itaque, qui provinciales passi fuerint Opinatoribus delegari, ejusdem quantitatis duplex pœna retinebit: & apparitores ex quolibet officio sententiam deportationis excipient, si per semet exigendos voluerint delegare militibus: & Curiales temporale manebit exilium, si eos, quos solenniter exigere consueverunt, Opinatoribus putaverint esse tradendos: cum Judicem oporteat inquirere debitores, Tabularios 15 fideliter providere nomina debitorum: [&] apparitores sive curiales, consuetudine servata regionum, convictis debitoribus imminere: ut perceptis congruis emolumentis Opinatores, impleto anno, ad proprios numeros valeant remeare: qui si ultra annum protracti fuerint, Judices eorumque officia absque ulla mora de proprio cogantur exsolvere militibus, quod debetur, ipsis adversus obnoxios repetitione servata. Quod si ad nos aliqua de retentis ab Opinatoribus querela pervenerit 16, in duplum ab his protinus exigetur: ut partem debitam miles, reliquam fiscus accipiat. Judicibus quoque, eorumque Officiis eatenus subvenimus, ut in contumaces debitores cujuslibet dignitatis auctoritatem suam exerant: at si impudenter solutio differatur; actores 17, procuratores, eorumque 18 prædia persequantur: de eorum quoque nominibus ad nostram scientiam relaturi. Datum 3. Idus Julii, *Mediol.* VINCENTIO & FRAVITTA COSS. 401.

TIT. XVII. (1. v. *l.* 3. *supr. tit. prox.* adde *l.* 7. *ff. de publicanis.* (2. Adde *l.* 1. *infr. de immunit. nemini conced.*

TIT. XVIII. (1. v. *Nov.* 128. *c.* 10.

TIT. XIX. (1. v. *l.* 5. *infr. de princ. agentium in reb.* (2. v. *l.* 2. *infr. de numerariis & actuar.* (3. Adde *l.* 40. *in fin. infr. de deeurion.* (4. Adde *l.* 13. *infr. de omni agro deserto.*

(5. *l.* 10. *supr. de annonis & tribut.* (6. *l.* 7. *infr. h. t.* (7. v. *l.* 1. *infr. de collegiatis.* (8. v. *l.* 3. *infr. de executorib. & exact.* (9. *l.* 1. *infr. de apoch. publ.* (10. *l.* 11. *supr. de annon. & trib.* (11. Adde *l.* 1. *supr. de offic. præf. August. l.* 1. *infr. de coll. fund. fisc. l.* 1. *infr. de execut. & exact.* (12. *l.* 11. *l.* 14. *infr. de erogat. milit. annon.* (13. *l. ult. infr. de coll. fund. patrim.* (14. *l.* 11. *infr. de erogat. milit. annon.* (15. v. *l.* 1. *supr. h. t. l.* 2. *infr. de numerar. l.* 1. *infr. de immunitate nemini. l.* 1. *infr. de censib. l.* 2. *supr. de jure fisci.* (16. *l. ult. supr. de his qui ex publ. rat.* (17. *l.* 4. *supr. h. t.* (18. *l.* 12. *infr. de omni agro.*

8. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Nicostrato PP.

SI 19 divina domus, aut quælibet alia cujuscunque dignitatis atque fortunæ, re vera fundos extra metrocomias, non patrocinii gratia, sed emptionis jure, vel quolibet alio titulo legitimo possederint, & non impositas Reipublicæ functiones agnoverint, quemadmodum prior dominus dependebat, omnibus modis possessiones eorum publico 20 vindicentur, & Curiæ 21 ejusdem civitatis, sub qua vincti sunt, assignentur: ut publicis commoditatibus circa tributarias functiones undique nostra provisione videatur esse consultum. Dat. Calend. Septembr. ANTHEMIO A. 2. COS. 468.

9. Imp. ANASTASIUS Anthemio PP.

NE 22 exactorum multitudo cum fisci rationibus, tum collatoribus damnum adferat, unus tantum in singulas provincias ex competenti scrinio canonicarius mittatur, qui eorum, quæ proprio scrinio debentur, exactionem urgeat: compulsor plane non mittatur, nisi post diem, quo solvi debuit, & hoc amplius mensem 23 alterum. At eo tempore elapso compulsor mittatur, qui non tantum reliqua fiscalia, sed & pro modo culpæ multam à Præside, & officio ejus, & à canonicario exigat. Soli autem Præsidi, & officio, & canonicario compulsor immineat, & pro ratione provinciæ, atque itineris spatio solatium ab eis ferat, per quos factum est, ut mitteretur. Verum alius compulsor nequaquam mittatur, nec alius quisquam. Si tamen Præfecti ex usu esse existimaverint, alium compulsorem mitti, eadem in eo serventur, & definitum solatium ei is præstet, qui mittendi causam præstiterit, hoc est, Præses provinciæ, & officium ejus, & canonicarius, & compulsor. Constitutum namque canonicario solatium omnibus exactoribus post eum missis sufficit, nec eo amplius quidquam corpora civitatum, vel collatores præstare coguntur, etiamsi plures mittantur, iis, qui missi sunt sigillatim multandis, nisi publica tributa expedierint. Quæcunque autem fiunt delegationes 24, canonicario mittantur, ut eas per se expediat: nec ob eas augeatur canonicarii solatium. §. 1. Ἐνδοματικὰ nullus accipiat, sed & nomen illud penitus aboleatur. §. 2. Quod si qua ex parte quis legem transgrediatur, & adversus officia Præfectorum, & adversus Præsides provinciarum, & officiales eorum, cæterorumque publica tractantium personas, quinquaginta librarum auri pœna constituta esto. Dat. 12. Calend. August. C. P. PAULO V. C. COS. 496.

TIT. XX. DE SUPEREXACTIONIBUS.

1. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Apollodoro Proconſ. Africæ.

QUicquid ultra debitum fuerit elicitum à curialibus, vel cohortalibus, vel aliis exactoribus, in duplum 1 eruatur: quod provincialibus restitui protinus oportebit. Si quis autem exactorum in superexactionis crimine fuerit confutatus, capitali 2 periculo cupiditas ejus amovenda, atque prohibenda est, si in iisdem sceleribus perseveret. Datum Prid. Id. Martii, *Mediolani*, STILICHONE & AURELIANO COSS. 400.

TIT. XXI. DE 1 CAPIENDIS ET DISTRAHENDIS PIGNORIBUS TRIBUTORUM CAUSA.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Afros provinciales.

REs eorum 2, qui fiscalibus debitis per contumaciam satisfacere differunt, distrahantur: comparatoribus data perpetua firmitate possidendi. Dat. 15. Calend. Jun. *Serdicæ*, CONSTANTINO C. 5. & MAXIMO COSS. 327.

2. Impp. CONSTANTINUS & CONSTANS AA. Restituto Præsidi Sardiniæ.

SAtis sit debitorem [annonarum] ad solvendi necessitatem captione pignorum conveniri. Datum 8. Id. Decembr. *Thessalonicæ*, CONSTANTINO 5. & CONSTANTE 3. COSS. 354.

TIT. XXII. DE APOCHIS PUBLICIS, ET DE descriptionibus curialibus, & de distributionibus civilibus. 1

1. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Anthemio PP.

AD inferiorum Curialium 2 relevandas fortunas, & impressionem potentium, & itidem curialium cohibendam, placuit, ut descriptiones [si] quæ per singulos ordines cogentibus diversis negotiis agitentur, non sumant ante principium, quam apud acta provinciarum Rectoribus intimentur, & ex eorum fuerint receptæ sententiis. † Sed & aurum, quod ex hujusmodi contributione redigitur, ita 3 debet susceptori aurario consignari, ut securitatibus nomen inferentis, dies, consul, mensis, causa, & summa comprehendantur: quo & descriptionis æquitas illustretur: & descriptio documentis evidentibus fulciatur. † Hoc etiam observando, ut in quadrimestribus quoque brevibus, qui ad excellentiæ tuæ officium solenniter diriguntur, celebratæ descriptionis dispunctio societur: ut omnes vestræ potestatis scientiam formidantes, nihil ad relevationem locupletum, atque inopum perniciem audeant pertentare. Quod & tunc optimum est custodiri, cum lucrativæ facultates ex bonis curialium [curiæ] obvenerint: ut & inopes, & locupletes fructu provisionis simili potiantur. Quam dispositionem si quis Judicum, numerariorum, vel curialium mutilandam esse crediderit, interminationi, quam nostra Sedes statuerit, subjacebit. Dat. 7. Cal. Sept. C. P. VARANA COS.

2. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Celeri PC. Africæ.

SEmel securitatem 4 de refusione munerum emissam, ab alio judice non liceat refricari: & ideo Spectabilitas tua saluberrimæ ac justissimæ præceptionis formam sequuta, prohibebit in posterum 5 eos ad discussionem transacti muneris constringi, quos claruit accepta securitatis prosperitate lætari. Datum 5. Calendas Maji, *Ravennæ*, post Consulatum FELICIS & TAURI, VV.CC. 429.

3. Imp. MARTIANUS A. Constantino PP.

QUicunque de provincialibus, & collatoribus, decurso posthac quantolibet annorum numero, cum probatio aliqua ab eo tributariæ solutionis exposcitur, si trium cohærentium sibi annorum apochas securitatesque protulerit; superiorum temporum apochas non cogatur ostendere, neque de præterito ad illationem functionis tributariæ coërceatur, nisi forte aut curialis, aut quicunque apparitor, vel optio, vel actuarius, vel quilibet publici debiti exactor sive compulsor, possessorum vel collatorum habuerit cautionem: aut id, quod reposcit deberi sibi, manifesta gestorum adsertione patefecerit. Dat. 15. Cal. August. VARRONE & JOAN. COSS. 456.

4. Imp. JUSTINIANUS A.

SEcuritatibus 6, quæ publicarum functionum gratia, sive in solidum, sive ex parte solutæ esse conscribuntur, nullam exceptionem non numeratæ pecuniæ penitus opponi concedimus. Dat. Cal. Jul. C. P. JUSTINIANO A. 2. COS.

TIT. XXIII. DE CANONE LARGITIONALIUM TITULORUM.

1. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEODOS. AAA. Juliano.

OMnem summam auri vel argenti, & reliquarum specierum, quæ

(19. Confer *l.* 1. *infr. lib.* 11. *tit.* 55. *&* *tit.* 53. (20. *l.* 13. *infr. de omni agro deserto.* (21. Vide tamen *l.* 1. *infr. de capiend.* (22. v. *Nov.* 128. (23. v. *l. ult. supr. de jure deliber. l.* 101. *ff. de reg. jur.* (24. v. *Novell.* 147. *& l. ult. supr. de annonis.*

TIT. XX. (1. Immo vide *l.* 8. *vers. si quis autem infr. de excus. muner. l.* 6. *infr. de censib.* (2. Abrog. *Nov. Leon.* 61.

TIT. XXI. (1. Adde *supr. lib.* 4. *tit.* 46. (2. v. *l.* 2. *l. pen. supr. de exactor. trib.*

TIT. XXII. (1. v. *l. ult. supr. de annonis. l.* 3. *in fin. infr. tit. prox.* (2. v. *l.* 5. *supr. de exact. trib.* (3. Adde *Nov.* 17. *c.* 8. *&* 128. *c.* 3. (4. Adde *l.* 14. *supr. de solut.* (5. v. *l.* 2. *infr. quemadmodum. civil. muner.* (6. *l.* 14. §. 1. *supr. de non numer. pecun.*

sacris

facris largitionibus ex more penduntur, ftatim 1 ut exactio fuerit celebrata, ad thefauros uniuscujusque provinciæ, vel ad proximos referri fub obfignatione 2 tabularii, cæterorumque, quos folicitos effe debere præcedentia juffa decreverunt, & thefaurorum Præpofitis confignari præcipimus: ut exinde ad facrum comitatum integer omnium titulorum numerus dirigatur. Dat. 12. Cal. Aug. MEROBAUDE 2. & SATURNINO COSS. 383.

2. Impp. HONOR. & ARCAD. AA.
Anthemio PP.

NEque 3 facrarum [vel] privatarum largitionum palatina 4 officia, ex quacunque caufa, [vel] ex quocunque titulo fifcalis debiti, cum ad provinciam mittuntur, poffeffores per fe audeant convenire, five id ex præterito reliquum trahatur, five præfentis temporis tributa folvi conveniat: fed 5 Rectores provinciarum frequenter adeundo commoneant, eorumque Officiis incumbant. Quod fi Rector provinciæ imminentem fibi memoratorum declinare moleftiam quæret, vel qualibet alia ratione [Palatinis] iisdem propria auctoritate publicæ exactionis permiferit curam: tam ipfe, quam officium ejus vicena auri pondo fifco dependant. Datum 7. Id. Decembr. C. P. BASSO & PHILIPPO COSS. 408.

3. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA.
Heliodoro Com. facrarum largitionum.

PRæcipit noftra Serenitas, neque veloci 6 curfui, neque alii præter inveteratam confuetudinem gravamini fubjacere Chartularios, qui de cohortalibus officiis uniuscujusque provinciæ largitionales titulos retractare conftituuntur: cum idem etiam ampliffima Præfectura difpofuiffe perhibeatur: ut his neceffitatibus liberati, fideliter largitionales titulos valeant retractare. Quod fi aliquo tempore noftra juffio temerario aufu ex aliqua fuerit parte violata: tam Rector provinciæ, quam apparitor ejus triginta librarum auri condemnatione plectentur. Infuper virum fpectabilem Comitem Orientis, ejusque officium licentiam habere, conatus nefarios inhibendi tam moderatorum, quam cohortalis officii, cum de hac re admoniti fuerint à Palatinis: eandem pœnam formidantibus, fi non omnibus modis pietatis noftræ decreta congruum mereantur effectum. §. 1. Illud etiam generali forma fancimus, ut in omnibus provinciis, tam nominatio fpecialium fufceptorum largitionalium titulorum, quam defenfio tractatorum, non tantum per viros clariffimos moderatores provinciarum, fed etiam per viros fpectabiles Proconfules, & Præfectum 7 Auguftalem, ac laudabiles Vicarios una cum eorum officiis admonentibus femper, necnon imminentibus Palatinis procuretur, providentibus, ut poft nominationem etiam fpecialium fufceptorum largitionalium titulorum 8, nulla minuendæ 9 exactionis ad facrum pertinentis ærarium, aut transferendi ad arcarios, aut quoslibet alios extraneos titulos, Rectoribus provinciarum, aut eorum officiis, feu etiam curialibus licentia permittatur, quadrimenftruis brevibus per idoneum tractatorem eorundem titulorum, fuper commendandis ratiociniis publicis, periculo Rectorum provinciarum ad facratiffimam Urbem transmittendis: nam quacunque ex parte, quam juffit noftra tranquillitas, fi minus fuerit procuratum, pœna fuperius defignata, tam ipfi Judices, quam eorum officia fe noverint effe plectenda. Datum 8. Cal. Aug. *Conftantinop.* ANTHEMIO A. 2. COS. 468.

4. Iidem AA. Heliodoro Com. S. L.

PRæcipimus, ut fi forte delegatio 10, quæ ab ampliffima Præfectura in diverfas provincias ex more quotannis emittitur, minus contineat omnes largitionales titulos, aut quoquo modo exactio eorum debet procedere, nihilominus competentem exactionem eorum à viris fpectabilibus tam Proconfulibus, quam Vicariis, & viro fpectabili Comite Orientis, & Præfecto Auguftali, necnon & Rectoribus provinciarum, eorumque officiis, & curialibus (omnium largitionalium titulorum exactionem) procurari: vicenarum 11 librarum auri condemnationem præ 12 oculis habentibus, fi quid minus exactum, vel illatum fuerit facro ærario, quam prifca & inveterata confuetudo facris largitionibus inferri conftituit. Datum Calend. Julii, *Conftantinop.* ANTHEMIO A. 2. COS. 468.

TIT. XXIV.
NE OPERÆ A COLLATORIBUS exigantur.

1. Imppp. VALENT. VALENS & GRATIANUS AAA. ad Viventium PP.

OPerarum 1 præbitionem, quæ illicite à provincialibus hactenus expetita eft, Sinceritas tua ceffare præcipiat. Dat. 10. Cal. Mart. *Trev.* VALENTIN. NB. P. & VICTORE COSS. 369.

TIT. XXV.
DE IMMUNITATE NEMINI concedenda.

1. Imppp. GRAT. VALENT. & THEODOS. AAA. ad populum.

HIs noftræ Serenitatis edictis, civitatum tabulariis erit flamma fupplicium, fi cujusquam fraude, ambitu, poteftate, injuftam cujuspiam profiteantur immunitatem: ac non fecundum præcedentem definitionem omnes 1 omnino, abolita fpecialium immunitatum gratia, neceffitas tributariæ functionis, firmata cenfitorum peræquatorumque provincialium Judicum peræquatione conftrinxerit. Datum 3. Non. Mart. *Mediolani*, MEROBAUDE 2. & SATURNINO COSS. 383.

2. Impp. HONOR. & THEOD. AA.
Anthemio PP.

PEr Bithyniam cæterasque provincias poffeffores in reparatione 2 publici aggeris, & cæteris hujusmodi muneribus pro jugerum numero vel capitum, quæ poffidere nofcuntur, dare cogantur. Dat. 7. Cal. Novembr. *Conftantinop.* HONORIO 8. & THEODOS. 5. AA. COSS. 412.

TIT. XXVI.
DE CONDITIS IN PUBLICIS horreis.

1. Impp. VALENTINIANUS & VALENS AA. ad Volufianum P. V.

OMnia, quæ in horreis habentur, expendi volumus, ita ut non prius ad id frumentum extendatur expenfio, quod fub Præfectura tua urbis horreis infertur, quam vetera condita fuerint erogata: & fi forte vetuftate fpecies ita corrupta eft, ut per femet erogari fine querela non poffit: eidem ex nova portione mifceatur, cujus adjectione corruptio velata damnum fifco non faciat. † Ad iftud autem negotium arbitratu, ac judicio tuo nobilis, prudens, fidelis, optime fibi confcius, pro integritate mentis apponatur cuftos, ac menfor: qui vel frumenta modio metiatur, vel juftis æftimationibus colligat, quanta habeantur in condito. Datum 6. Idus Aprilis, Divo JOVIANO & VARRONIANO COSS. 364.

2. Iidem AA. Anthemio Præfidi.

CUm ad quamlibet urbem, manfionemve accefferis, protinus horrea infpicere te volumus, ut devotiffimis militibus deputatæ, & incorruptæ fpecies præbeantur: nam fi per incuriam officii Gravitatis tuæ, fartorum tectorum neglecta procuratione, aliqua pluviis infecta perierint: ad damnum tuum referentur. Datum 8. Cal. Septembr. *Arelate*, JOVIANO & VARRONIANO COSS. 364.

3. Impp. ARCAD. & HONOR. AA.
Anatolio PP. Illyrici.

NUlli pofthac horreaticas 1 fpecies contingendi copia præbeatur. Si vero quisquam temerator horreorum extiterit, qui

TIT. XXIII. (1. v. *l.* 7. *infr. de fufceptorib.* (2. v. *l.* 2. *fupr. de conveniend. fifci debitor.* (3. *l. ult. infr. h. t. l.* 7. *fupr. de exact. trib. l.* 10. *fupr. de offic. rect. provinc. l.* 1. *infr. de executoribus & exact.* (4. *l.* 1. *infr. de palat. facr. largit.* (5. *l.* 6. *in fin. fupr. de exact. tribut.* (6. v. *infr. de curiofis.* (7. v. *tit. ff. de offic. præfect. Auguft.* (8. *l.* 4. *fupr. de annonis & tribut.* (9. *l.* 13. *infr. de fufcept.* (10. v. *Nov.* 128. (11. *l.* 2. *fupr. h. t.* (12. *l.* 3. §. 1. *fupr. eod.*

TIT. XXIV. (1. v. *l.* 1. *l.* 2. *infr. ne rufticani ad ullum obfeq.*
TIT. XXV. (1. *l.* 5. *fupr. de annon. & tribut. tit.* 16. *h. lib. l.* 1. *fupr. de indict. tit.* 17. *h. lib. l.* 9. *infr. de agric. & cenfit. lib.* 11. *tit.* 47. (2. Adde *l. un.* §. 3. *ff. de via publ. & fi quid.*
TIT. XXVI. (1. *l.* 6. *infr. de fufceptorib. h. lib. tit.* 70. *l.* 9. *infr. de murileg. lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 5. *infr. de fundis rei privatæ. lib.* 11. *tit.* 65. *l.* 2. *infr. de his quæ ex publ. collat. h. lib. tit.* 73.

ſibi ex prædictis aliquid audeat uſurpare, hanc pœnam ſciat noſtro arbitrio definitam, ut deportationis pœnæ ſubjectus, totius ſubſtantiæ cogatur ſubire jacturam. Datum 7. Id. Jul. *Conſtantinop.* CÆSARIO & ATTICO COSS. 397.

TIT. XXVII.
UT NEMINI LICEAT IN EMPTIONE
ſpecierum ſe excuſare: & de munere [Sitocomiæ.]

1. Imp. ANASTASIUS A. Macroniano PP.

QUoties urgente neceſſitate comparationes frumenti, vel olei, aliarumque ſpecierum quibuslibet provinciis indicuntur, nulli 1 penitus poſſidentium ſeſe ſub cujuscunque privilegii occaſione excuſandi, tribui facultatem cenſemus: omnique cuicunque poſſidentium, quocunque modo, quocunque tempore, per ſacros apices, vel etiam pragmaticam ſanctionem, aut judicialem forte diſpoſitionem hujusmodi excuſatio data eſt, vel poſtea data fuerit, licentia minime unquam contra tenorem noſtræ legis ſaluberrimæ valitura: Adeo namque hujusmodi onera cunctis, pro qua ſingulos portione contigerit, volumus irrogari, ut ab iisdem comparationibus nec ſacratiſſimam noſtræ pietatis, nec Sereniſſimæ noſtræ Conjugis domum patiamur ſubtrahere. Datum 3. Calend. Auguſt. *Conſtantinop.* OLYBRIO V. C. COS. 494.

2.

CIvitatum incolæ, vel qui in eis aliquid poſſident, non cogantur in aliam civitatem, vel metropolin ſpecies conferre. Sed & ſi inevitabilis quædam cauſa id fieri exigat, juſtis pretiis, quæ in ea civitate obtinent, ex qua præbentur ſpecies, eas indigentibus vendant. Compenſentur autem venditoribus pretia cum auraria collatione: nec enim æquum eſt, qui nunc præbuit ſpecies, & annonæ copiam attulit, ei poſtea pretia computari: & hoc fiat cura, & ſolertia Præſidis cujuscunque provinciæ. † Nullus vero cogatur vendere omne id, quod ſui uſus gratia comparaverit, ſed ſuperflua tantum: quandoquidem ſatis impium eſt, ſuis quemque defraudari, eaque in alios transferri, Præſide, qui legem violarit violarive conceſſerit, centum libris auri multando, & dignitate propria cinguloque ſpoliando. Nulla unquam citra ingentem neceſſitatem juſſionemque Principis poſſeſſoribus coemptio indicatur, nec aliter, quam ut coemptionis aurum ex auri collatione à poſſeſſoribus debita, ſi quidem ea omnimodo ad coemptionem ſufficiat, retineatur. Quod ſi nihil fiſco debeant ii, quibus coemptio indicitur, aut partem tantum, prius in nummis ponderis probi aurum accipiant, quam ab eis ſpecies exigantur, nemine audente vel injuſti ponderis, vel ex parte tantum nummos exſolvere, vel qua alia ratione collatoribus damnum dare, damni quadruplo & eo, quod pretio deeſt, ab eo qui ſecus fecerit, exigendo. Sed & ſi quis coemptionem indicere auſus ſit, vel indictam illicite exegerit, quinquaginta libris auri mulctabitur, & militiam ac dignitatem amittet, majori etiam commotioni ſubdendus. At cum ex mandato principis coemptio indicitur, unusquisque pro rata jugorum & capitum, quæ poſſidet, coemptioni ſubjiciatur, nemine excepto: eo, qui in exigendo hanc rationem non ſervaverit, quinquaginta librarum auri multam ſubituro, & dignitatem ac cingulum amiſſuro, & majorem aliam commotionem expectaturo. † Excipimus ab hac lege Thraciæ diœceſin. In Thracia enim quia tributa fiſcalia in ſolidum non inferuntur, barbarorum incurſibus colonis attritis, nec ſufficiente ſpecierum collatione ad alendos milites in ea conſiſtentes, quod omnium maxime intereſt, nec tamen ſine coemptione præſtari poteſt, ideo eam frequentiſſime fieri, longe neceſſarium eſt. In ea igitur diœceſi, quæ hactenus obtinuit, conſuetudo ſervetur, ei ſubjectis etiam negotiatoribus: ut collatoribus & negotiatoribus coemptionis aurum primum ſolvatur in nummis obryzis 2 & debiti ponderis, tum ab eis ſine refragatione & damno ullo conferantur ſpecies, illo, qui hæc non ſervaverit, eisdem ſubdendo pœnis. Melius enim eſt inſtar privatæ negotiationis militibus etiam negotiatores alimonia conferre. Quod ſi quandoque ob civitates aliquas inopes neceſſe ſit coemptionem fieri, liceat Præſidibus eam facere in territorio duntaxat ejus civitatis, quæ frumento indiget, & in confiniis ejus, & eo pretio, quod in locis pro tempore obtinebit: quod & patres 3 civitatum obſervabunt, & quilibet alius coemptionis curam gerens. At ſi neceſſitas exigat civilem coemptionem fieri in urbe regia deficientibus annonis, ea vero procedat ex ſacra juſſione, auro prius, ſine damno & dilatione præſtito, ut in foro rerum venalium diſtrahuntur ſpecies, ita ut & naula ex publico præbeantur, & collator vendat ſolummodo, ſuppeditetque egentibus neceſſarias ſpecies. † Nihil vero hac Conſtitutione innovatur eorum, quæ de coemptione magnæ Alexandrinorum civitatis diſpoſita ſunt ſacra forma de annona militum evocatorum. Subjiciantur multæ quinquaginta libr. auri & periculo dignitatis ac cinguli tam maximi apparitores glorioſiſſimorum Præfectorum prætorio, quam clariſſimi Præſides provinciarum, & eis obſequentia Officia & locorum defenſores, & alii publicorum tractatores, ſi hanc legem violaverint, aut violari conceſſerint, aut confeſtim & vere ejus violatores minime detulerint.

3.

CUm in civitate aliqua frumenti comparandi curatore opus eſt, ejus creatio fiat arbitrio & electione Epiſcopi, & primorum civitatis, non ut videbitur creatoribus, neque ex quibus voluerint perſonis, ſed ſoli ex regione illa officiales militantes, & dimiſſi ad munus illud ſitoniæ ab eis promoveantur. Hi namque, qui in publicis negotiis diu ſunt exercitati, facilius ſitoniæ munus expedient. At 4 omni damno liberentur, qui eam neceſſitudinem, curamque ſuſtinuerint, & ſecundum leges diſcutiantur: quandoquidem æquum non eſt, ut ex tot laboribus damnum ferant: frumentum autem præbeant non majore pretio, quam in foro diſtrahatur. Qui violarit legem, aut violari conceſſerit, triginta librarum auri multam ſuſtineto.

TIT. XXVIII.
DE COLLATIONE DONATORUM,
vel relevatorum, aut translatorum, ſeu adæratorum.

1. Impp. VALENTINIANUS & THEODOSIUS AA. Hermocrati PP.

DIſpoſitionem ampliſſimæ recordationis Antiochi, quæ certam quantitatem ante ſe relevatis poſſeſſionibus nomine canonis indixit, non imminui decernimus: id enim quoniam in canonem cecidit, & anniverſaria debet penſitatione perſolvi: nec in præteritum, nec in poſterum patimur eſſe conceſſum. Indulgentiam vero memoratæ deſcriptionis, & in ante actum, & in poſterum tempus non ſolum in relevatis, verum etiam in donatis, adæratis, translatisque, ſeu quodlibet aliud nomen novæ deſcriptionis excogitatum eſt, volumus obſervari: nullamque ſuper his unquam exactionis moleſtiam formidari: quibus non tantum reliqua præteriti temporis relaxamus, ſed nec in poſterum quicquam innovationis 1 aut oneris adjiciendum eſſe cenſemus: nullique licere deinceps contra divalia ſtatuta relevare ſuas poſſeſſiones. † Noverit tamen ampliſſimæ tuæ ſedis officium, quod ſi aliquando nobis ſuggeſtio huic noſtræ ſanctioni contraria porrigatur: vel ſi ſacris mandatis, ſi qua forte citra ſuggeſtionem his piis diſpoſitionibus adverſa emanaverint, obſequatur, & aliquos tanquam debitores ex hujuſmodi titulo crediderit exponendos: ducentarum librarum auri ſe ſciat condemnatione multandum. Datum 12. Calendas Decembris, THEODOSIO A. 18. & ALBINO COSS. 444.

TIT. XXIX.
DE COLLATIONE ÆRIS.

1. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Hilario PP.

ÆRis pretia, quæ à provincialibus poſtulantur, ita exigi volumus 1, ut pro viginti libris æris, unus auri ſolidus à poſſeſſo-

TIT. XXVII. (1. *l.* 1. *infr. de quib. muner. nemini liceat. h. lib. tit.* 48. (2. *l. ult. infr. de veter. numiſmatis poteſt. lib.* 11. *tit.* 10. *l. un. infr. de oblat. votor. lib.* 12. *tit.* 49. *Edict. Juſtin.* 11. (3. *l.* 3. *in fin. infr. de his, qui ſponte publ. munera. h. lib. tit.* 43. *Nov.* 17. *c.* 4. §. 1. (4. *l. ult.* §. 6. *ff. de admin. rerum ad civit. pertin.*

TIT. XXVIII. (1. *l. pen. infr. de omni agro deſerto. lib.* 11. *tit.* 58.

TIT. XXIX. (1. *l. un. infr. de argenti pretio. h. lib. tit.* 76.

re red-

re reddatur. Datum 5. Calend. Jun. *Mediolani*, ARCAD. 4. & HONOR. 3. AA. COSS. 396.

TIT. XXX.
DE 1 DISCUSSORIBUS.

1. Imppp. VALENTINIANUS, VALENS & GRATIANUS AAA. ad Artemium Vicar. Hispaniarum.

QUoties in disceptatione constiterit inique discussionem fuisse confectam, & fidem facti non poterit approbare discussor: ipse in eodem titulo 2, & in eodem modo ad solvendum protinus urgeatur, in quo alterum perperam fecerit debitorem. Datum Prid. Id. Maji, VALENT. NB. P. & VICTORE COSS. 369.

2. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Messalæ PP.

NE casu amissa securitate publica, quædam præda nascatur collatoribus: decernimus, ut, quando securitates à discussoribus seu apparitoribus expositæ, ratiociniis 3 publicis continentur, rursus per injuriam non petantur. Dat. 5. Cal. Decembr. *Mediolani*, STILICHONE & AURELIANO COSS. 400.

3. Impp. THEODOSIUS & VALENTINIANUS AA. Apollonio PP.

PEr singulas provincias, vel civitates, honoratis usque ad Comitivam consistorianam, necnon etiam militantibus, & suis obsequiis non adhærentibus 4, advocatis 5 quin etiam fori provincialis mandari discussionis jugerum solicitudinem decernimus. Dat. 5. Cal. Januar. EUDOXIO & DIOSCORO COSS. 442.

4.

NEmo fiat discussor aliter, quam ex jussione Principis, specialiter discussoris faciente mentionem, non Præfectorum jussu, non ex præcepto alterius cujusquam judicis, non civilium operum, vel pecuniarum frumento comparando destinatarum, vel portuum, vel eorum, quæ impenduntur in aquæductus, murorumve constructionem, vel ad vias sternendas, vel ad pontium & aggerum instructionem, sed neque pecuniarum ad lavacra destinatarum, vel alio quocunque modo ad civilem rationem pertinentium. † At Princeps, sive ex ærario pecunias miserit ad mœnium, vel alterius operis constructionem, sive ab alio relictas civitatibus pecunias invenerit, semel, vel etiam sæpius cum ei sederit animo, mittat discussorem, qui opus admetiatur, & rationes putet exacte, & ad se referat: ut, si recte sumptus facti sunt, iis, qui fecerunt, sacra securitas conficiatur, qua freti nullam ii postea, vel heredes eorum, aut bonorum possessores quæstionem patiantur. † Valeat & ab discussore post rationum discussionem emissa securitas, nec sacra apocha, nec alia qualibet cautione indigens. † Sumptus autem discussoribus pollicetur Constitutio, ut sine damno ratiocinia tractent. Eos vero, qui de suo impendunt in opera civitatis, vel alias publicas necessitates, heredesque eorum, nullam vult discussionem sustinere vel lucrorum, vel eorum, quæ dicuntur ἀγωγικὰ aut παραπομπικὰ, vel sumptuum, qui fiunt circa mulos fiscales, aut muliones, vel prosecutionum ratione, vel eorum, quæ generali nomine vocantur solemnia. † Cæterum Præsidum nemo discussorem mittat, sed referat ad Principem in hoc, ut ab eo mittatur, qui hæc discutiat, ac ne unum quidem obolum inde (corradat,) sed tam fisco, quam collatoribus jus suum conservet: & si inventas apud aliquos pecunias fiscales exegerit, & sacro ornamento intulerit, licito jure sibi in singulas libras sex solidos pro solatio retineat. Quod si vel obolum invitis, aut volentibus provincialibus acceperit, is quidem, quod accepit, reddat, quadruplum fisco inferens, & criminaliter coërceatur, quasi proditor fisci, collatorumque concussor. Qui autem dedit, quasi hoc ipso confessus, se fisci rationibus obnoxium, rursus discutiatur, & exigatur. † Discussione autem solennium facta, & ad Principem perlata, discussis sacra securitas detur: dari etiam ea potest à discussoribus, ita, ut utroque casu, nullam illi postea discussionem patiantur. Neque vero ob securitatem à se expositam discussor quidquam accipere potest; vel si quid exigat, possessoribus & municipibus eum propulsandi 6 jus est: referendi etiam ad Principem, ut mittat aliquem, qui hoc genus concussionis coërceat. † Præses, qui post hanc legem non accepta ex scripto jussione Principis, discussorem quacunque ex causa miserit, xx. librarum auri, & officium ejus xv. pœnæ subjiciatur, qui nec occasione repurgationis cloacarum, vel ædificiorum muris adjunctorum, vel ruinæ eorum: vel ob factas in publicis porticibus προσδελείας, ut vocantur, & areas, vel eorum, quæ in civitatis intercolumniis ædificata sunt, quasi destruenda sint, vel de imaginibus, aliisve à se excogitatis modis, aut civilibus quæstionibus ullas jussiones facere potest. Sed & si fecerit, licet civibus executioni earum obsistere, minimeque eis satisfacere, Præsidibus provinciarum hoc silentio transmittentibus, & omni civili publicoque auxilio eisdem subdendo pœnis, facultatem quoque habentibus iis, qui voluerint preces Principi offerre, & gesta perdocere, ut principalis indignationis correctio consequatur: Præsidibus item talia jubentibus viginti libris auri multandis, majoremque Principis commotionem expectantibus: officio autem obsecundante præter multam quindecim libr. auri in corpus castigando. Soli enim Principi licet horum inspectionem viro integro & fideliter atque ex usu civitatum hæc indaganti, nihilque protinus ob id accipienti mandare. † Provideant autem patres civitatum possessorumque potiores, ne quis civilem, vel publicum ullum locum in muris, vel in publicis porticibus, vel obsequiis, vel alibi injusta ex causa detineat, & ne cuiquam detur quidquam ex publico sine sacra forma. Quæ enim fuerint ab eis tradita, non recte rescindentur: & in damno versabuntur, qui acceperint. Iidem provideant, ne, qui ex sacra forma habent possessionem aquæ, quid usurpent præter cæteros, & hic quidem plus, ille minus accipiat. † Hæc autem magnificus Comes rerum privatarum, & eis obsequentes Palatini perscrutari & deferre debent, impositasque pœnas exigere; vel si neglexerint, viginti libris auri multantur, officium vero xv.

TIT. XXXI.
DE 1 DECURIONIBUS ET FILIIS EORUM, ET QUI decuriones habeantur, & quibus modis à fortuna curiæ liberentur.

1. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. & VALERIANUS C. Carterio.

SI cum te pater *decurionem esse* voluisset, & illo in rebus humanis agente 2, honor tibi iste delatus est: tenentur quidem etiam heredes ejus Reipubl. nam in hac parte vice fidejussoris pater accipitur: sed non ante, nisi 3 tuis [propriis] rebus excussis. PP. 5. Cal. Decembr. ÆMILIO & BASSO COSS. 260.

2. Exemplum sacrarum literarum DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA.

OBservare oportebit Magistratus, ut decurionibus solenniter in curiam convocatis, *nominationem* ad certa munera faciant: eamque statim in notitiam ejus, qui fuerit nominatus per officialem publicum perferri curent: habituro appellandi 5, si voluerit, atque agendi facultatem apud 6 Præsidem causam suam jure consueto: quem si constiterit nominari minime debuisse, sumptum 7 litis eidem à nominatore restitui oportebit. Sine die & Consule.

3. Iidem AA. & CC. Julio.

CUm decurionatus honorem 8 sponte susceperis, ab albo eximi, [licet] annosum te esse dicas, non potes. PP. Id. Novembr. DIOCLET. A. 2. & APISTOBULO COSS. 285.

4. Iidem AA. & CC. Cassiano S. P.

CUm adoptivum filium ex adoptantis dignitate decurionis 9 filium effici, nulla dubitatio sit: pro atrocibus injuriis eum, quem ad vicem naturalis pignoris tibi ad c ibebas, à Præside pro-

TIT. XXX. (1. *l.* 26. *supr. de appellat. l. pen. supr. quorum appellat. l.* 1. *supr. de ratiocin. oper. publ.* (2. *l.* 6. *infr. de censib. lib.* 11. *tit.* 57. (3. *l.* 4. *supr. de fide instrum. l.* 2. §. 1. *supr. de quadr. præscr. l.* 11. *infr. de susceptorib. h. lib. tit.* 70. (4. *arg. l. un. in pr. infr. de collegiat.* (5. Immo vide *l.* 6. *supr. de advoc. divers. judicior.* vide tamen & *l.* 1. *infr. quibus muner. excus.*

(6. *l.* 5. *infr. de executorib. lib.* 12. *tit.* 61.

TIT. XXXI. (1. *Lib.* 50. *D.* 2. *Nov.* 38. *Nov. Leon.* 46. (2. Confer. *l.* 21. §. 2. *ff. ad municipal.* (3. *l.* 17. §. 2. *ff. d. t.* (4. *l.* 1. §. 3. *ff. quando appell. l.* 1. *pr. ff. de vacat. & excus. muner.* (6. *l.* 54. *infr. h. t. d.* §. 3. *l. un. in fin. infr. de vacat. publ. muner. h. lib. tit.* 45. *l.* 37. *in pr. ff. ad municipal.* (7. *l. un. infr. de sumpt. recuper. h. lib. tit.* 67. (8. *l.* 2. *in fin. ff. h. t.* (9. *l.* 5. *l.* 6. *l.* 10. *ff. de senator.*

vinciæ illicitis corporis cruciatibus adfici non oportuit 10: hocque congruenti pœna coërcebitur. 11 PP. 2. Cal. Decembr. DIOCLET. A. 2. & ARISTOBULO COSS. 285.

5. Iidem AA. Alexandro.

FIlios in potestate patris positos, ad munera seu honores non posse evocari, falso tibi persuasum est. Sane si 12 ad nominationem filii consensum non accommodaveris, ob administrationem ipsius minime conveniri poteris. PP. 6. Id. *MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

6. Iidem AA. & CC. Leontio.

EXpertes literarum decurionis munera peragere non prohibent jura. Dat. 8. Calend. Maji, AA. COSS.

7. Iidem AA. & CC. Diogeniano.

LIcet indivisa 13 bona fratres habent, nihilominus tamen singuli suo nomine civilibus tenentur muneribus. PP. 4. Id. Maji, Ipsis AA. COSS.

8. Iidem AA. & CC. Platoniano.

INfamia, quæ tibi abominanda est, non etiam amissionis oculorum 13 casus, quæsitum tibi adimit honorem. Dat. 16. Cal. Febr. *Nicomediæ*, CC. COSS.

9. Iidem AA. Aurelio.

IN albo decurionum præscriptis, patrem non 15 habenti filios anteferri constat.

10. Iidem AA. & CC. Aurelio.

SI ultra septuagesimum 16 ætatis annum patrem tuum esse, Præses provinciæ perspexerit: eum personalium munerum vacatione perfrui providebit.

11. Iidem AA. & CC. ad Maximinum.

UXorem 17 pro marito decurione conveniri non posse, proculdubio est.

12. Iidem AA. & CC. Zotico.

NEc infames 18 immunitatem habere, cum hæc privilegii, non notæ sit, convenit. Dat. 5. Cal. Februar. AA. COSS.

13. Iidem AA. & CC. Proculo.

A Muneribus decurionatus nec 19 sententia Præsidis in perpetuum, nec anni quinquaginta, nec podagræ 20 valetudo præstat excusationem.

14. Imp. CONSTANTINUS A. ad Evagrium.

NEmo judex 21 aliquem suo arbitrio de curia liberet: nam si quis fuerit hujusmodi infortunio depravatus, ut debeat sublevari, de ejus nomine ad nostram scientiam referri 22 oportet: ut certo temporis spatio civilium munerum ei vacatio porrigatur. PP. Id. Mart. CONSTANTINO A. 3. & LICINIO 3. COSS. 313.

15. Idem A. Mechilio Hilariano correctori Lucaniæ & Brutiorum.

UNiversos decuriones volumus à Tabellionum 23 officiis temperare. Dat. 3. Cal. Februar. SABINO & RUFINO COSS. 316.

16. Idem A. ad Hilarianum Proconf. Africæ.

SI quis decurio vel propriæ rei causa, vel Reipublicæ, cogatur nostrum adire comitatum: is non ante discedat, quam insinuato Judici desiderio, proficiscendi licentiam consequatur. Quod si pro sua audacia parvi aliquis hanc fecerit jussionem, indignationem competentem sortiatur. PP. 7. Id. Jul. *Carthag.* CRISPO 3. & CONSTANTINO 3. COSS. 324.

17. Idem A. ad Evagrium P. P.

QUi derelicta curia militaverit 24, revocetur ad curiam. Dat. 16. Calend. Jun. CONSTANTINO A. 7. & CONSTANTIO C. COSS. 326.

18. Idem A.

SI ad Magistratum nominati aufugerint, requirantur, & si pertinaci [eos] animo latere paruerit, his ipsorum bona permittantur, qui præsenti tempore in locum eorum ad Duumviratus munera vocabuntur: ita ut si postea reperti fuerint, biennio integro onera Duumviratus cogantur agnoscere. Omnes enim, qui obsequia publicorum munerum tentaverint declinare, simili conditione teneri oportet. Dat. 3. Calend. Octobr. *Serdicæ*, CONSTANTINO A. 9. & CONSTANTIO 4. COSS. 326.

19. Idem A. ad Lucretium Paternum.

VAcuatis 25 Rescriptis, per quæ munerum civilium nonnullis est vacatio præstita, omnes civilibus necessitatibus aggregentur: ita, ut nec consensu civium, vel curiæ præstita cuiquam immunitas valeat, sed omnes ad munerum societatem conveniantur. Datum 8. Calend. Novembr. *Heracliæ*, CONSTANTINO A. 3. & CONSTANTIO 4. COSS. 326.

20. Impp. CONSTANTIUS & CONSTANS AA. Ordini civitatis Ædesenæ.

CIrcensium Magistratus desertores, ad eam Gravitas tua faciat necessitatem conditionis urgeri, ut quascunque pro his expensas civitas prærogaverit, refundere protinus ac repræsentare cogantur. Datum 14. Calend. Februar. *Naissi*, ACINDYNO & PROCULO COSS. 340.

21. Iidem AA. Nemesiano Com. largitionum.

CUriales omnium civitatum nullam 26 pro re privata nostra debent inquietudinem sustinere: nec hujusmodi oneribus velut extraordinariis occupari: quoniam satis est, si civitatum munera per eos congrue compleantur. Datum Prid. Id. August. *Bessæ*, ACINDYNO & PROCULO COSS. 340.

22. Imp. JULIANUS A. Juliano Comiti Orientis.

EOs indulserunt veteres Principes ex materno genere curialibus Antiochenis 27 adscribi, quos patris conditio nullius vindicaret juri civitatis. Dat. 5. Cal. Septembr. *Antiochiæ*, MAMERTINO & NEVITA COSS. 362.

23. Idem A. Juliano Comiti Orientis.

PRovidendum est eorum novitati decurionum, qui nuper nomen curiis addiderunt, ne præteritis debitis susceptorum onerentur: sed conventis propter hæc debita [his], qui ea præcedentibus delegationibus contraxerunt, nullam eos molestiam pro sarcina nominationis alienæ sustinere patiaris. PP. *Byritho*, Calend. Novembr. MAMERTINO & NEVITA COSS. 362.

24. Idem A. Leontio Consulari Palæstinæ.

SI quis decurio pater sit duodecim 28 liberorum, honoratissima [munerum] quiete donetur. Dat. Calend. Mart. *Antiochiæ*, JULIANO A. 4. & SALLUSTIO COSS. 363.

25. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Byzacenos.

CUriales ultra 29 terminos propriæ civitatis non jubeantur à moderatoribus provinciarum exhibere sui præsentiam, nisi publica necessitas exegerit. Datum Prid. Id. Septembr. *Aquil.* divo JOVIANO & VARRONIANO COSS. 364.

26. Iidem AA. ad Modestum P. P.

QUidam ignaviæ sectatores, desertis civitatum muneribus captant solitudines, ac secreta, & [sub] specie religionis cum cœtibus monazonton congregantur. Hos igitur atque in hujusmodi deprehensos erui latebris consulta præceptione mandamus: atque ad municipia patriarum subeunda revocari: & pro tenore nostræ sanctionis familiarium rerum carere illecebris: quas per eos censuimus vindicandas, qui publicarum essent subituri munera functionum. PP. *Byritho*, Cal. Januar. VALENTINIANO & VALENTE AA. COSS. 365.

27. Iidem AA. Mauris Sitifensibus.

PRivilegio militiæ paternæ se 30 non vindicet, quem assuetus

(10. *l.* 5. *supr. ex quib. caus. infam.* (11. v. *l.* 33. *infr. h. t.* (12. *l.* 3. *supr. ne filius pro patre. l.* 3. §. 5. *l.* 17. §. 1. *ff. de munerib. l. ult. infr. de filiisfamil. h. lib. tit.* 60. (13. *l. ult. infr. de muner. & honor. non contin.* (14. *l.* 1. §. 5. *vers. casum. ff. de postul.* (15. *l.* 6. §. *ult. ff. h. t.* (16. *l.* 3. *l.* 5. §. 7. *ff. de jure immunitatis.* vide tamen *l. ult. infr. qui ætate vel profess.* (17. *l.* 2. *l.* 3. *supr. ne uxor pro marito.* (18. *l.* 49. *infr. h. t. l. un. infr. de infamib. h. lib. tit.* 57. *Nov.* 45. *in pr.* (19. Adde *l.* 14. *infr. h. t.* (20. *l.* 3. *infr. qui morbo se excus. h. lib. tit.* 50. (21. Adde *l.* 13. *supr. h. t.* (22. *l. un. infr. de his qui à principe vacat. h. l. tit.* 44. (23. *l.* 21. *supr. ad leg. Cornel. de falsis.* (24. *l.* 51. *l.* 55. *infr. h. t.*

(25. *l.* 28. *l.* 37. *l.* 43. *in fin. l. ult. in fin. infr. eod.* (26. *l.* 14. *infr. de suscept. h. lib. tit.* 70. *l.* 2. *infr. de silentiar. lib.* 12. *tit.* 16. *l.* 17. §. 7. *ff. ad municip.* (27. *l.* 62. *in pr. infr. h. t.* (28. Adde *l.* 5. §. 2. *ff. de jure immun.* (29. *Nov.* 45. *in fin. pr.* (30. Adde *l.* 35. *in fin. infr. h. t.*

curiæ nexus astringit. Quod si militari avo, & patre decurione nascetur, paternæ erit succedaneus functionis. Datum 9. Calend. Martii, *Trever.* VALENTINIANO & VALENTE AA. COSS. 365.

28. Iidem AA. & GRATIAN. ad Volusianum P. U.

NUllus qualibet prærogativa fultus, à debitis 31 muneribus habeatur immunis. Dat. 4. Cal. Jul. *Mediolan.* VALENTINIANO & VALENTE AA. COSS. 368.

29. Iidem AAA. Germano P. P. Galliarum.

NAti ex inquilinarum nostræ domus matrimonio & patre decurione, non patrum suorum, verum matrum conditionem sequantur. Datum 3. Id. Octobr. VALENTINIANO & VALENTE AA. COSS. 368.

30. Iidem AAA. ad Modestum P. P.

PRocuratores Reipublicæ actionibus publicis debere uti, non venit in dubium.

31. Imppp. VALENT. VALENS & GRATIANUS AAA. ad Modestum P. P.

EX omnibus domibus 32 producti, qui origine sunt curiales, ad subeundam publicorum munerum functionem protrahantur: quippe cum occultatoribus talium, præter jacturam existimationis, etiam rerum discrimen incumbat, si ulterius progressi, utilitatem publicam privatis custodiis, & patrociniis postponant. Dat. 3. Id. Jul. *Ancyræ*, GRATIANO A. 2. & PROBO COSS. 371.

32. Imppp. GRATIANUS, VALENT. & THEOD. AAA. ad Neotherium P. P.

FAbricenses ordinibus 33 restituantur, qui originem curialem & propria munera declinaverint civitatis: reliqui ne levi quidem inquietudine pulsentur. Dat. 16. Calend. April. *Thessal.* GRATIANO 5. & THEOD. 1. AA. COSS. 380.

33. Iidem AAA. Eutropio P. P.

OMnes Judices provinciarumque Rectores à consuetudine temerariæ usurpationis abstineant, sciantque neminem omnino principalium aut decurionum sub qualibet culpæ aut erroris offensa cruciatibus 34 esse subdendum. Quod si quis forte Judicum in hanc pertinaciam illiciti furoris eruperit, quod audeat principalem aut decurionem, & suæ curiæ (si sic dici oportet) Senatorem 35, tormentis 36 subdere, viginti librarum auri illatione multatus, & perpetua infamia inustus, ne speciali quidem rescripto notam eluere mereatur: & officium quinquaginta librarum auri multam fisco nostro cogatur inferre: quoniam ut pertinaciæ judicis [sui] resistat, liberam eidem contradicendi permittimus facultatem. Dat. 12. Calend. August. *Heracleæ*, EUCHERIO & SYAGRIO COSS. 381.

34. Iidem AAA. Floro P. P.

SI quis procurationem facultatum suarum curiali crediderit esse mandandam, totius dignitatis exceptione depulsa, gravissima pœna plectetur: ille vero, qui immemor libertatis & generis, infamissimam suscipiens vilitatem, existimationem suam servili obsecundatione damnaverit, tradatur exilio. Dat. 10. Cal. Novembr. *Constantinop.* ANTONIO & SYAGRIO COSS. 382.

35. Iidem AAA. Posthumiano P. P.

IN filiis decurionum retinendis, priorum præceptorum decreta sublimitas tua custodiat: eosque, qui advocationis 37 obtentu curialia onera declinant, agere universa compellat: quæ etsi necessitas non exigit, tamen patria non remittit: ipsos quin etiam filios Magistrorum, qui ex curiali stirpe descendunt, simili modo obnoxios esse decernat. Dat. 8. Id. April. *Constantinop.* MEROBAUDE 2. & SATURNINO COSS. 383.

36. Iidem AAA. ad Basilium, Com. S. L.

EXemplo Senatorii ordinis, patris originem unusquisque sequatur: nec valeant specialiter delata rescripta, si quis se, matris origine defensa, à majore curia ad minorem transferri fortasse promeruerit: neque ulla pro more provinciæ referri sinatur exceptio. Dat. 16. Cal. Jul. *Romæ*, MEROBAUDE 2. & SATURNINO COSS. 383.

37. Iidem AAA. Posthumiano 2. P. P.

QUotiescunque se ex rescriptis 38 nostris aliquid impetrasse contendunt hi, quos obnoxios curiæ vel origo fecerit, vel latum inter partes judicium designaverit: nullam prorsus spem curiam declinandi ex colore sacræ jussionis accipiant. Datum 14. Calend. August. *Constantinop.* MEROBAUDE 2 & SATURNINO COSS. 383.

38. Iidem AAA. ad Cynegium P. P.

NE quis officialium pœnæ specie atque æstimatione curiæ dedatur: nisi si quis forte curiam defugiens, ob hoc cœperit militare 39, ne ingenitis fungatur officiis. Omnes itaque omnino Judices tuæ censuræ subditos admonebis, ne quis [eorum] existimet curiæ loco supplicii quenquam deputandum: cum utique unumquemque criminosum non dignitas debeat, sed pœna comitari. Dat. 8. Id. Novembr. *Constantinop.* RICHOMERE & CLEARCHO COSS. 384.

39. Iidem AAA. ad Eusignium P. P.

CUriales, qui sese privilegio 40 domus nostræ defendi posse crediderint, ad curiam retrahantur, & propriis functionibus mancipentur, & publica damna sarciant. Datum 8. Calend. Januar. HONOR. NB. P. & EVODIO COSS. 386.

40. Imppp. VALENT. THEODOS. & ARCADIUS AAA. Cynegio P. P.

QUilibet principalium vel decurionum, [si] vel decoctor pecuniæ publicæ, vel fraudulentus in adscriptionibus illicitis, vel immoderatus in exactione fuerit inventus: juxta pristinam consuetudinem, non solum à vobis, quibus propter loci dignitatem rerum summa commissa est, verum & à judicibus ordinariis plumbatarum ictibus subjiciatur. Datum die Calend. April. *Constantinop.* VALENTIN. A. 3. & EUTROPIO COSS. 387.

41. Iidem AAA. Cynegio P. P.

DEcurio fortunam, quam nascendo meruit, suffragiis atque ambitione non mutet: & si vacare per senectutem 41 potuerit, propter ordinationem, quæ per plurimos cito definiri solet, curiam non derelinquat. Datum Prid. Non. Jul. *Constantinop.* VALENTINIAN. A. 3. & EUTROPIO COSS. 387.

42. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Abundantio Com. & Magistro utriusque militiæ.

MIlitaribus 42 viris nihil sit commune cum curiis, nihilque sibi licitum sciant, quod suæ non subjectum est potestati: nullum injuria, nullum verbere, nullum gravi pulsatione, Tribunus, Duxve ille aut Comes sit, curialem principalemve contingat. Si quis posthac temerario, & inconsiderato ausu, ullum ex principalibus viris usurpata attrectaverit injuria: sciat se decem libris auri esse multandum. Dat. Prid. Cal. August. *Constantinop.* ARCADIO A. 1. & RUFINO COSS. 392.

43. Iidem AAA. Rufino P. P.

OMnes, qui curiali obstricti sanguine, diversis se officiorum 43 privilegiis & actuum præjudiciis aggregarunt, reddendos muniis esse, non ambiges. Sed nec rescripta 44, aut adnotationes ad munerum fugam prodesse permittimus. Dat. Prid. Id. April. *Constantinop.* THEOD. A. 3. & ABUNDANTIO COSS. 393.

44. Iidem AAA. Rufino P. P.

NUllus solius materni 45 sanguinis vinculis illigetur: quia mulierum infirmitas nunquam hujusmodi functionibus reddit obnoxios, à quibus ipsa habetur immunis. Dat. 5. Id. Aug. *Constant.* THEOD. A. 3. & ABUNDANTIO COSS. 393.

45. Impp. ARCAD. & HONORIUS AA. Ennoio Proconf. Africæ.

NOminationum forma vacillare non debet, si omnes, qui albo curiæ detinentur, adesse non possunt: ne paucorum absentia, sive necessaria, sive fortuita, debilitet, quod à majore 46 parte

(31. *l.* 19. *supr. eod.* (32. *l.* 39. *infr. eod.* (33. *l.* 4. *infr. de fabricensib. lib.* 11. *tit.* 9. (34. Vide tamen *l.* 40. *infr. h. t.* (35. v. *l.*239. §.5. *ff. de verb. sign.* Nov.38. *in pr.* (36. *l. ult. ff. h. t. l. ult. infr. de decuriel. urb. Romæ. lib.* 11. *tit.* 13. *l.* 11. *in fin. l.* 16. *supr. de quæstion.* Nov 45 *circa fin. pr.* (37. *l.*56. *l.* 57. *infr. h. t. l.* 13. §. 1. *ff. ad leg. Corn. de falsis.*

(38. *l.* 19. *supr. h. t.* (39. *l.* 55. *infr. eod.* (40. *l.* 31. *supr. eod.* (41. v. *l.* 5. *in pr. ff. de jure immun.* (42. *l.* 2. *supr. de offic. milit. jud.* adde *l.* 47. *infr. h. t.* (43. *l.* 21. *l.* 28. *l.* 32. *l.* 35. *l.* 39. *supr. eod.* (44. *l.* 19 *supr. eod.* (45. Adde *l.* 1. §. *ult. ff. ad municip.* excip. *l.* 62. *infr. h. t.* (46. *l.* 19. *ff. ad municip.*

ordinis

ordinis salubriter fuerit constitutum: cum duæ (46) partes ordinis in urbe positæ, totius curiæ instar exhibeant. Dat. 17. Calend. Jun. *Mediolan.* OLYBRIO & PROBINO COSS. 395.

46. Iidem AA. Theodoro P. P.

AD subeunda patriæ munera dignissimi 47 meritis & facultatibus [curiales] eligantur; ne tales forte nominentur, qui functiones publicas implere non possunt. Dat. 13. Cal. Febr. OLYBRIO & PROBINO COSS. 395.

47. Iidem AA. Cæsario P. P.

CUriales, qui honorariam adepti sunt comitivam dignitatem, formidare debent eos, quorum 48 moderationi sunt commissi, nec se existimare ideo meruisse dignitatem, ut Judicum præcepta despiciant. Quod si in eadem culpa perseverent, quinque librarum auri multæ obnoxii subjugentur: honore quoque, quem prodiderint, spoliandi. Dat. 4. Cal. Januar. C. P. OLYBRIO & PROBINO COSS. 395.

48. Iidem AA. Florentio P. U.

IN successione curialium decernimus, ut etiam 49, si patres decesserint, teneatur agnatio. Dat. 12. Cal. Jan. *Mediolani*, CÆSARIO & ATTICO COSS. 397.

49. Iidem AA. Theodoro P. P.

OMnes, qui quolibet [modo] curiæ jure debentur 50, cujuscunque superstitionis 51 sint, ad implenda munera teneantur. Dat. Id. Sept. *Mediolani*, HONORIO A. 4. & EUTYCHIANO COSS. 398.

50. Iidem AA. Eutychiano P. P.

OMnes omnino curiales in originalibus ac debitis perpetuo curiis 52 perseverent: & qui ex his ad provinciarum regimen atque administrationem qualibet fraude atque ambitione pervenerint, sciant, se non solum in sua curia remansuros, sed & cunctis rursus ab exordio muneribus servituros. Dat. 8. Cal. Nov. *Constantinop.* HONORIO A. 4. & EUTYCHIANO COSS. 398.

51. Iidem AA. & THEOD. A. Messalæ P. P. post alia.

QUamvis provisum fuerat congruæ emendationis occursu, quemadmodum curiales militiæ 53 nomine & honore suspenso, officiis redderentur: tamen quia hoc callido consilio repererunt, ut evitatis provinciæ suæ finibus, tanquam his eorum tantum interdictus fuisset accessus, peregrinos expeterent commeatus: ne diutius in perniciem curiarum, latitandi spes [perseveret,] & solatia eos impunitatis sequantur, horum cupiditatibus obviamus: ut ex eorum bonis, qui se vel prosecutioni, vel muniis civitatum, interdictæ dudum ambitione militiæ, vel qualibet 54 fraude subtrahere conati fuerint, curiis, quas deseruerant, consulatur. Itaque si vocati edictis intra anni metas, hi tamen, qui manifestis curiæ nexibus illigantur, latere potius, quam redire maluerint: sciant post emensum annum interpellatis provinciarum moderatoribus, ex facultatibus suis, curiis, quas destituerunt, esse consulendum. Neque enim de immaturo præjudicio temporis possunt brevitatem causari. Dat. 17. Calend. Septembr. THEODOR. V. C. COS. 399.

52. Iidem AA. Probino Procons. Africæ.

QUis tam inveniri iniquus arbiter rerum potest, qui in urbibus magnifico statu præditis, ac votiva curialium numerositate locupletibus, ad iterationem 55 quempiam transacti oneris compellat: ut cum alii necdum pene initiati curiæ sacris fuerint, alios & continuatio, & repetitæ sæpe functiones adficiant? Dat. 16. Cal. April. *Mediolan.* CÆSARIO & ATTICO COSS. 397.

53. Iidem AA. Euchario Proconf. Africæ.

DUumvirum impune non liceat extollere potestatem fascium extra metas territorii 56 propriæ civitatis. Dat. 6. Id. Mart. *Ravennæ*, HONOR. 9. & THEOD. 5. AA. COSS. 412.

(46.) *l.* 3. *ff. quod cujuscunque univers.* (47. *l. un. infr. de potiorib. ad munera nomin. h. lib. tit.* 65. *l.* 7. *in pr. ff. h. t.* (48. v. *l.* 42. *supr. eod.* (49. *l.* 55. *infr. eod. l.* 7. *in pr. infr. de princip. agent. lib.* 12. *tit.* 22. (50. *Nov.* 45. *in pr.* (51. *l.* 7. *supr. de hæret. l.* 3. *in fin. ff. h. t.* (52. *l.* 55. *infr. l.* 1. *ff. eod. l. un. infr. si curialis relicta civit. h. lib. tit.* 37. *l. un. in fin. infr. de privil. corporat. lib.* 11. *tit.* 14. (53. *l.* 55. *infr. l.* 17. *supr. h. t.* (54. *l. pen. supr. de rescind. vend.* (55. *l.* 3. *infr. quemadm. civil. mun. h. lib. tit.* 42. (56. v. *l.* 239. §. 8. *ff. de verb. sign.*

54. Iidem AA. Palladio P. P.

GEnerali lege sancimus, ut, si quis suum decurionem curiæ vindicare maluerit: si Præsidis 57 desit copia, in eundem manus injectione concessa, sciat ad examen cognitoris resultantem esse deducendum: ita ut moderator provinciæ, (si quæstio fortasse fiducia defensionis ulla generatur) nisi intra tres menses causam originis competenti disceptatione cognoverit, atque convictum cum pœna restituerit debitis muneribus, vel liberum ab inquietudine pronunciaverit, decem librarum auri multam cogatur exsolvere: ejus etiam officium pari damni irrogatione teneatur. Dat. 5. Non. Maji, *Ravennæ*, DN. THEOD. A. 7. & PALLADIO COSS. 415.

55. Impp. THEODOS. & VALENTIN. AA. Isidoro P. P. post alia.

SI quis decurio, aut subjectus curiæ ausus fuerit ullam affectare 58 militiam, nulla temporis præscriptione muniatur, sed ad conditionem propriam retrahatur: nec ipse, vel ejus liberi post talem ipsius statum procreati, quod patriæ debetur, valeant declinare. Dat. 3. Non. April. *Constantinop.* ISIDORO & SENATORE COSS. 436.

56. Iidem AA. Isidoro P. P.

ALexandrinis principalibus, etsi advocatione fungantur, nihilominus onus peregrinationis incumbat; nec publica cura, nisi in sua tantum civitate, committatur: & primus curiæ quum muneribus universis expletis ad summum pervenerit gradum, Comitivæ primi ordinis fruatur post biennium dignitate præstita: in curialibus tamen permaneat. Dat. Prid. Non. Jun. *Constantinop.* ISIDORO & SENATORE COSS. 436.

57. Iidem AA. Isidoro P. P.

QUinque summates ordinis Alexandrini à corporalibus injuriis immunes esse censemus, ut voce libera commoditates patriæ defendant: cum possint, si quid egerint criminose, pecuniariis coerceri dispendiis. Æstimabuntur autem præsente curia, viri spectabilis Augustalis judicio. Dat. Prid. Non. Jun. *Constantinop.* ISIDORO & SENATORE COSS. 436.

58. Iidem AA. Isidoro P. P.

EUm, qui triginta annos in Alexandrina civitate civilibus inhæserit muneribus, corporalibus injuriis, non pecuniariis excusari convenit: habita consideratione videlicet meritorum, ut hoc bene cogniti privilegium consequantur, nec eo passim fruantur indigni. Dat. Prid. Non. Jun. *Constantinop.* ISIDORO & SENATORE COSS. 436.

59. Iidem AA. Isidoro P. P.

SI quos spontaneos hypomnematographi munificos suis exhortationibus ad publicas nominaverint functiones, jubemus non exspectandum esse consensum pro tempore viri spectabilis Augustalis, qui sit plerumque venalis, sed utriusque partis sufficere voluntatem, ut incipiat functio, quam nullus incusat: tunc ad memoratum Judicem tam nominati, quam etiam creatoris consona relatione currente, quam si suscipere, vel confirmare distulerit, sciat se viginti quinque librarum auri condemnatione plectendum. Dat. Prid. Non. August. *Constantinop.* ISIDORO & SENATORE COSS. 436.

60. Iidem AA. Thomæ P. P.

NUllus, qui nexu generis curiæ tenetur obnoxius, per substitutam quamcunque personam curiales impleat functiones: sed ipse per se debitum patriæ munus exsolvat, etsi spectabili dignitate decoratus sit: nisi hoc ei speciali beneficio sit concessum. Hi 59 vero, qui honorario titulo illustrem dignitatem consecuti sunt, per substitutos periculo suarum facultatum curiæ muneribus satisfacere non vetentur.

61. Imp. LEO A.

NEque Dorotheum virum illustrem, & totam ejus substantiam, neque Irenæum virum spectabilem Tribunum & notarium, etsi ante 60 paternas illustres dignitates natus est, ullam inquietudinem pro curiali genere & conditione sustinere decernimus. Liberos quoque eorum, qui vel jam sunt, vel futuri sunt, eorumque posteros, quotiescunque continuata temporum, & successionum perpetuitate pascentur, à conditione curiali, & functione esse liberos:

(57. v. *l.* 2. *supr. h. t.* (58. *l.* 17. *l.* 38. *l.* 51. *supr. eod.* (59. *l.* 21. *supr. de episcop. & cleric. l.* 64. *vers. ne tamen. infr. h. t.* (60. Confer. *l.* 63. §. 1. *infr. eod. l.* 11. *infr. de dignitat.*

beros: lege 61 divæ memoriæ Juliani, (quæ de materno curialium Antiochenæ civitatis genere promulgata est), nihil in persona viri illustris Dorothei, vel viri spectabilis Irenæi, vel adversus facultates eorum, vel adversus liberos eorundem, qui vel jam nati sunt, vel postmodum quoquo tempore nascentur, vel adversus substantias eorum roboris vel juris habitura. † Circa alias sane universas personas de materno genere ad memoratæ Antiochenæ civitatis tantummodo curiam pertinentes, eandem legem præcipimus obtinere propriam firmitatem.

62. Idem A. Constantino P. P.

SI ille, qui ex 62 filia decurionis Antiochenæ 63 splendidissimæ civitatis, & patre, qui nullius alterius civitatis muniis debebatur, procreatus est, sub examine provincialis Judicis vel sponte confessus: vel certe convictus fuerit, quod ex filia sit curialis progenitus, & albo decurionum adscriptus fuerit: nullam sibi superesse facultatem negandæ vel evitandæ conditionis existimet: & curialem non adspernari fortunam avi materni sui pertentet, nec dubitet se muniis curialibus subjicere. Quod si quem curia, de qua præsens sanctio loquitur, natum ex filia curialis minime secundum præstitutam ordinationem sibi sociandum curaverit: prolem ejus pulsare nullo modo penitus poterit: nec enim patimur conventionem ejusmodi prætermisso filio, quem curialis filia ediderat, à nepote, vel pronepote, vel ulterius incipere.

63. Idem A. ad Senatum.

DOctitii viri clarissimi jubemus fortunam super curiali conditione nullo modo [esse] inquietandam, nec facultatibus ejus: sed eo, qui hujusmodi conamen inierit, sacrilegii pœnam luituro. §. 1. Omnes, qui post 64 peractam illustrem administrationem, vel adhuc in ea posito patre suo gignuntur, à curialium intentione defendantur una cum paternis sine dubio substantiis, quas cum persona patris à curiali nexu liberas esse nemo dissimulet.

64. Imp. ZENO A. Sebastiano P. P.

NEminem ex his, qui obnoxii curiæ constituti ab initio felicissimi nostræ pietatis imperii, Comites privatarum nostræ, vel [piissimæ] Augustæ partis, sive Comites largitionum, vel Comites domesticorum, Quæstores, vel Magistri officiorum, [licet] ad actum administrationis gerendum provecti sunt, vel in posterum provehentur, ob hoc curialium munerum laqueos volumus evitare 65: sed obligatos cum liberis suis quandocunque progenitis, & facultatibus suis post administrationem depositam, curiæ commoditatibus inservire: nisi forte aliis privilegiis super hoc legibus cognitis muniantur. Nam alia universa legitima vel ex constitutionibus data privilegia integra volumus, illibataque servari. Ne tamen induIti honoris inane nomen retinere videantur, dignitatum titulis potiantur, per substitutos 66 suarum periculo facultatum curialibus muneribus respondentes: habeantque integra, illibataque privilegia dignitatis. Eos vero, qui præfatas dignitates ante initium nostri imperii consecuti sunt: cum facultatibus suis, & post eam dignitatem progenitis filiis à curialibus nexibus, vel onere decernimus liberari. Hos autem, qui quocunque tempore Patricii 67, vel Consules, aut Consulares facti sunt, aut in posterum fuerint, aut Magistri militum, vel Præfecti prætorio Orientis, vel Illyrici, vel Urbis administrationem in actu positi quandoque gesserunt, aut postea gesserint: omnimodo cum facultatibus suis, & post eam dignitatem progenitis filiis, à curiarum nexibus, vel onere decernimus liberari.

65. Imp. ANASTASIUS A. Polycarpo PP.

DIvæ memoriæ Zenonis sacratissimam constitutionem 68, quæ de curialibus post certas excelsas administrationes, seu dignitates conditionis nexu liberandis lata est, in hac tantummodo parte duximus corrigendam, qua cavetur eos etiam, qui ante eandem constitutionem, ab initio tamen ejusdem divæ recordationis Zenonis imperii, Comites privatarum rerum nostræ, vel piissimæ Augustæ partis, seu Comites [sacrarum] largitionum, vel Comites domesticorum, Quæstores, aut Magistri officiorum [licet] ad actum administrationis gerendum provecti sunt, minime curialium munerum laqueos ob hoc evitare, sed obligatos cum liberis suis quandocunque progenitis, & facultatibus suis, post administrationem depositam curiæ commoditatibus inservire, nisi forte aliis privilegiis super hoc legibus cognitis muniantur. His etenim, qui memoratas administrationes, vel unam ex his peregerunt, necnon liberis, & rebus eorum, beneficium, quod ante, per illustrem administrationem peractam, eis acquisitum est, intactum, illibatumque jubemus servari: ut relaxatione conditionis, & munerum curialium, per anteriores principales dispositiones sibi concessa, tam ipsi, quam liberi eorum post hujusmodi administrationem adeptam procreati una cum propriis substantiis potiantur; & si contigerit eos post divæ memoriæ Zenonis constitutionem, sive per se, sive substitutos suos curiæ competentia munera subiisse: eadem videlicet constitutione divæ memoriæ Zenonis ex die, quo promulgata est, suas vires obtinente: cum conveniat leges 69 futuris regulas imponere, non præteritis calumnias excitare.

66. Imp. JUSTINIANUS A. Demostheni PP.

CUrialibus consortiis consulentes, censemus, ut nemo sibi blandiatur, & non certis modis sese liberum esse existimet: sed pro nostra forma tantummodo sciat posse libertatem sibi curialis competere conditionis: omnibus anterioribus modis, quos non comprehendit præsens sanctio, ex præsenti die antiquandis. † Si 70 quis igitur vel summum Patriciatus honorem fuerit consecutus, sive infulis Consulatus honorarii aut ordinarii fuerit ampliatus, ut vel Consul, vel Consularis efficiatur: seu Præfectorum prætorio infulas susceperit gubernandas, vel Urbicariam (in ipso tamen actu) meruerit Præfecturam, necnon Magistri militum officium gerendum susceperit, is gaudeat se hujusmodi conditionis esse exortem, & liberum cum suis facultatibus suaque posteritate, quam, postquam meruerit dignitatem, vel actum gesserit, ediderit: anterioribus filiis in conditione pristina remansuris, tam Præfecturæ Quæstoris, quam viri eloquentissimi fisci patroni: tam Præfecturæ, quæ Orientalibus & Illyricianis præsident sedibus, quam Urbicariæ, nexibus curiæ liberantur, cum ad fisci patronatum pervenerint, una cum substantiis & liberis suis, quos vel ante habuerint, vel postquam ad eundem gradum provecti sunt. † Viri etiam clarissimi Principes agentium 71 in rebus, curiæ libertatem ex antiquis legibus consecuti sunt: & viri spectabiles proximi sacri scrinii nostræ memoriæ, & sacrarum epistolarum, necnon sacri scrinii libellorum, sacrarumque cognitionum & dispositionum cum substantiis suis & liberis, quos post emensa stipendia susceperant: hoc etiam nos corroborantes intuitu laborum, quos multo, longo, prolixoque tempore pertulerunt, intactum illibatumque conservamus: ut hi omnes fortuna curiali liberentur cum sua substantia, suaque sobole, secundum ea, quæ prædiximus. Ex ævo autem sequente progenitos antea, nullius futuri fisci patroni liberos concedimus liberandos: ut ne, quod summis apicibus dignitatum non est concessum, hoc alii sibi audeant vindicare: sed progeniti filii, antequam 72 ad fisci patronatum pervenerint, in conditione pristina remaneant. † Aliis [autem modis] quam his, quos sigillatim enumeravimus, sive legibus antiquis comprehensi sunt (qualis erat is, quem ex tribus 73 maribus concessum ante fuerat patri maximo Senatui sociare) sive comprehensi anterioribus scriptis non fuerant, liberationem competere cuidam curialis fortunæ nullo patimur modo: sed sive pragmatica [sanctio] super hoc processit, sive sententia eminentissimæ Præfecturæ, sive alius modus quicunque excogitatus est: ea omnia penitus vacuari, & pro infectis haberi, & curialia corpora suis reddi civitatibus, & substantias eorum subjacere, nulla excusatione eis penitus competente.

TIT. XXXII.

SI SERVUS, AUT LIBERTUS AD DECURIONATUM ADSPIRAVERIT.

1. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Saturnino.

SI libertus vel jus aureorum annulorum adeptus 1 non est, vel

(61. *l. 22. supr. h. t.* (62. *d. l. 22. l. 61. supr. eod.* (63. Adde *l. 1. §. ult. ff. ad municipal.* (64. *l. pen. & ult. infr. h. t.* excip. *l. 61. in pr. supr. eod.* (65. Restringe ex *l. 65. infr. eod.* (66. *l. 60. in fin. supr. eod.* (67. *l. ult. infr. eod.* (68. *l. 64. supr. eod.*

(69. *l. 7. supr. de legib. l. 53. §. 1. in fin. supr. de episcop. & cleric.* (70. *Nov. 38. in pr. §. 3. Nov. 70. in pr. & c. 1. §. 1. Nov. 81.* (71. *v. l. 7. infr. de princip. agent. in reb. lib. 12. tit. 22.* (72. Confer. *l. 63. §. 1. supr. h. t.* (73. *§. 14. vers. testamento. Inst. de hered. quæ ab intest. l. pen. §. 3. supr. de adopt.*

TIT. XXXII. (1. Vide tamen *Nov. 78. c. 1.*

natalibus suis non restitutus: Præses provinciæ non tantum curiæ participare non permittat, sed juxta legis 2 severitatem congruenti pœna ulciscatur.

2. Iidem AA. Oricinæ.

PRæses provinciæ si eum, qui Ædilitate fungitur, servum tuum esse cognoverit, si quidem non ignarum conditionis suæ ad Ædilitatem adspirasse perspexerit, ob violatam servili macula curiæ dignitatem congruenti pœna adficiet. Si vero, quum opinione 3 publica mater ejus pro libera haberetur, ex decurione procreatus, ad capessendum honorem errore lapsus processit, dominio tuo eum subjugabit.

TIT. XXXIII. DE PRÆDIIS DECURIONUM SINE DEcreto non alienandis. 1

1. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Cynegio PP.

SI quis decurionum vel rustica prædia, vel urbana venditor necessitate coactus addicit, interpellet 2 Judicem competentem, omnesque causas sigillatim, quibus strangulatur, exponat: & ita demum distrahendæ possessionis facultatem accipiat, si alienationis necessitatem probaverit. Infirma enim venditio erit, si hæc fuerit forma neglecta: ita enim fiet, ut nec immoderatus venditor, nec emptor, [cujuscunque sit conditionis,] inveniatur injustus: denique nihil erit postmodum, quo venditor vel circumventum se insidiis, vel oppressum potentia comparatoris queri debeat: quandoquidem sub fide actorum, & de necessitate distrahentis, & de voluntate patuerit comparantis. Quod si quis contra vetitum occultis molitionibus per suppositas fraude personas, cujuslibet loci, quem tamen [ei] decurio distrahebat, comparator extiterit: sciat se pretio 3, quod dedit, esse privandum: & locum, quem comparavit, cum fructibus esse restituendum. Dat. 8. Calend. Decembr. *Constantinop.* HONORIO NB. P. & EVODIO COSS. 386.

2. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio P. P.

NEc venditio rei hereditariæ curiæ acquisitæ, aut debitoris hereditarii, qui solverit, liberatio aliter admittenda est: nisi 4 apud acta totius vel majoris partis ordinis intercedente decreto, ineundi contractus, vel dissolvendæ obligationis causa probetur: Ita enim & id, quod ex ea redigitur, ad prædiorum jubemus comparationem expendi: quorum reditus omnes, (sicut dictum est) ejusdem curiæ publicis muneribus, quæ solatio egere constiterit, justissime servabuntur: ex consensu omnium, & maxime ditiorum, vel idonea fidejussione oblata conductoribus eligendis. Dat. 5. Id. Jun. C. P. FELICE & TAURO COSS. 428.

3. Imp. ZENO A. Sebastiano P. P.

CUriales 5 vendere quidem res immobiles, vel mancipia 6 rustica prohibemus [sine] interpositione decreti; donationes 7 vero vel permutationes, vel quoslibet alios etiam sine decreto permittimus 8 celebrare contractus: quoniam & sacræ Constitutiones, quæ super hoc à retro Principibus latæ sunt, in plurimis suis partibus de pretio non redhibendo locutæ sunt: ut ex hoc apertissime detur intelligi, solum venditionis decurionibus sine decreto interdictum fuisse contractum: cum tamen venditio intercedente (ut dictum est) decreto agitur: nullum eos, vel qui ab his comparant, dispendium cujuscunque personæ, vel causæ, vel theatralis liberalitatis nomine (quod frequenter fieri dicitur) sustinere decernimus: nec 9 ex tabella decretum recitari, sed curialium, vel majoris partis curiæ relatione 10 currente, sine ulla malignitate referentium, vel damno contrahentium, ad confirmandam emptionem competentis Judicis proferri sententiam. **

TIT. XXXIV. QUANDO, ET QUIBUS QUARTA PARS debetur ex bonis decurionum, & de modo distributionis eorum.

1. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio PP.

SI decurionum consortio sit alienus, qui curiali successit: competentis eidem juris sive ex asse, sive ex parte heres sit bonorumve possessor: partem quartam 1 jure optimo à curia peti decernimus. Datum 5. Idib. Jun. C. P. FELICE & TAURO COSS. 428.

2. Iidem AA. Apollonio PP.

MEminimus, nuper emissa lege divali 2, portionem quartam de facultatibus curialium fati munus implentium, ex qualibet novissima voluntate, vel ab intestato etiam, ad quemque (præterquam 3 si ad filios [curiales]) deferatur, curialium deputasse corporibus: sed multi tanquam corrumpendi totius patrimonii occasione captata, uniuscujusque rei sibi particulam vindicando, adeo totas dilacerant facultates, ut dum participibus relictarum opum nocere cupiunt, sua quoque jura præcipitent: Quorum nimiam licentiam provida dispositione refrenantes, ipsis quidem curialibus occupandi sua auctoritate res mortui, copiam denegamus: heres autem, ad quem ab intestato, vel ex postrema voluntate directis, vel fideicommissariis verbis decurrit hereditas, omne patrimonium, quod relictum est, in partes quatuor dividi procuret: ut rebus totis in sortium casum deductis, vel curiæ quadrantis, vel heredi aut fideicommissario per universitatem dodrantis electio ex sortis felicitate contingat: ita scilicet & præfati successores, & curia promiscui rerum dominii liberabuntur incommodo. *Naturale quippe vitium est negligi, quod communiter possidetur: utque se nihil habere, qui non totum habeat, arbitretur: denique suam quoque partem corrumpi patiatur, dum invidet alienæ.* Sed ubi quarta pars bonorum mortui curiæ debet offerri: immobiles quidem res, quæ nec latere facile possunt, nec cuiquam (si divulgentur) officiunt, sub adspectu etiam curialium æstimari dividique concedimus: mobiles autem res, vel se moventes, vel instrumenta, vel si quid aliud [etiam] in hujusmodi jure consistat, in medium proferri divulgarique non patimur: sed juratis successoribus, cum apud se diligenter æstimaverint, quæ quantique sint pretii facultates, credi oportere decernimus. *Quid 5 enim tam durum, tamque inhumanum est, quam publicatione pompaque rerum familiarium, & paupertatis detegi vilitatem, & invidiæ exponere divitias?* In exigendis vero debitis, si pretium, quod pro quarta parte actionum curiæ competit, successores præstare noluerint: cautionibus jurata fide prolatis in medium, unusquisque à debitoribus convenientem sibi exigat portionem. Æque ex diverso æs alienum, si cui defunctus fuerat obligatus, tam iidem successores, quam curia pro sua sorte restituere compellantur. Quod si sæpe dicti successores sacramentum sibi crediderint excusandum: tunc vero, ad similitudinem rerum immobilium, diligentior curialibus omnium rerum indago præbebitur, scilicet, ut universis mortui facultatibus in aperto propositis, vel æstimatio rerum, vel divisio sub præsentia curialium celebretur. In omnibus autem casibus, ubi quarta pars curiæ competit, transactiones interpositas firmas illibatasque manere decernimus. §. 1. Ad filiorum vero [curialium, vel nepotum, ac pronepotum, scilicet decurionum] similitudinem, ad quos integras opes pervenire censuimus, filiam, quin etiam neptem, proneptemve principali ejusdem civitatis, unde pater, avus, vel proavus oritur, nuptam, rerum vel ab intestato, vel ex dispositione ultimæ voluntatis quæsitarum, integrum nullaque parte minutum dominium habere sancimus. Quod si post parentum obitum inveniantur innuptæ vel viduæ, in impuberibus quidem post transactam pubertatem, in aliis vero, quæ pubertatem excesserint, vel etiam in viduis post mortem parentis triennium duntaxat volumus expectari: ut interim quarta portio suspensa, aut apud eam, si in matrimonio curialis ejusdem civitatis fuerit collocata, perpetuo jure permaneat: vel si intra

(2. *l. un. supr. ad leg. Visell.* (3. Adde *l.* 11. *supr. de liberali caus.*

TIT. XXXIII. (1. *l. ult. infr. h. t.* (2. *l. ult. supr. de officio ejus qui vic. alicuj. jud.* (3. Adde *l.* 15. *§.* 2. *ff. ad municip. l. pen. supr. de rescind. vend. l.* 7. *infr. de agric. & censit. lib.* 11. *tit.* 47. *l. ult. infr. de fund. rei privat. lib.* 11. *tit.* 65. (4. *l. ult. in fin. infr. de vendend. reb. civit. lib.* 11. *tit.* 31. (5. *Nov.* 38. *in pr. §.* 1. *vers. & rursus.* (6. Adde *l.* 22. *in pr. supr. de admin. tut.* (7. Mutat. d. *Nov.* 38. *in pr. §.* 2. *Nov.* 87. *c.* 1. (8. *l.* 163. *ff. de reg. jur.* (9. Adde *l.* 9. *§.* 1. *ff. de offic. procons.* (10. *l.* 59. *supr. de decur.*

TIT. XXXIV. (1. *l.* 2. *infr. h. t.* (2. *l.* 1. *supr. eod.* (3. *Nov.* 38. *in pr. §.* 2. *in fin.* (4. *l. ult. vers. cæterum. supr. de aliment. pupill. præst.*

intra id tempus alienum [ab] eadem curia sortiatur maritum, penitusve nupta non fuerit, memorata pars [totius substantiæ] curiæ cum triennii tam urbanorum, quam rusticorum prædiorum duntaxat fructibus addicatur: ita tamen, ut [& optionis conditio in offerendis rebus quartæ partis vel dodrantis] & sacramenti, tam de quantitate, quam de æstimatione rerum mobilium, deque actionibus inferendis, vel excipiendis (sicut in extraneis personis dictum est) ratio conservetur. Sed & si mater mortui vel avia tempore, quo filius neposve moritur, in conjugio ejusdem civitatis curialis inventa fuerit: ne ipsas quidem patimur quartæ portionis subire jacturam. Extraneum quinetiam heredem propinquitatis quidem jure discretum, curiæ tamen ejusdem civitatis obnoxium, supradictæ portionis dispendio liberamus. Datum 7. Idib. Mart. *Constantinopoli*, DIOSCORO & EUDOXIO COSS. 442.

3. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ PP.

SI quis curialibus muneribus obnoxius, uno forte vel pluribus filiis vel filiabus derelictis, filio quidem vel filiis substantiæ suæ partem minimam dereliquerit, (eam tamen, quæ 5 excludere eos ab inofficiosi querela potest,) aliis autem suam substantiam dereliquit, ut ex hac patrimonii distributione apud filium quidem vel filios curiales minima pars substantiæ remaneat: totum autem curiale munus masculis immineat, sive filii sint, sive nepotes vel pronepotes, curiali tamen conditioni obnoxii: sancimus hujusmodi iniquitatem resecari, & non minus quarta 6 portione in masculos posse testatorem transmittere: sive unus est filius, sive plures: nulla diminutione ex permixtione sororum eis facienda: ut non solum corporibus, sed etiam substantiis laborantes, possint curiale habere consortium. † Ad hoc sancimus, si quis curialis, filiabus pluribus derelictis, ab hac luce fuerit subtractus; quarum una curiali ejusdem nupserit civitatis: aliis filiabus quæ ad hujusmodi vota non migraverint: vel extraneis in reliquam partem heredibus derelictis, non videri curiæ ex sententia legis Theodosianæ 7 ad Apollonium scriptæ satisfieri: sed omnino quartam 8 partem patrimonii curia consequatur, sive uni filiæ, quæ curialibus nuptiis copulata sit, deputanda est, sive ex aliis heredibus colligenda: filia proculdubio, quæ curiali nupsit, immuni ab hujusmodi quartæ datione servanda: cum per maritum ejus, quantum ad ipsius personam, curiæ sit satisfactum: & hoc observari non solum, si ultimo elogio condito, testator curialis decesserit: sed etiam si intestatus diem suum obierit. [Sed &] si quid minus 9 quarta [parte] fuerit, vel minime derelictum: hoc modis omnibus filio curiali, vel filiæ, quæ nupta est ejusdem civitatis decurioni, ex substantia patris curialis modis omnibus vel deputari, vel adimpleri: nullo obstaculo curiæ opponendo, si secundum prædictam legem filius, nepos, pronepos, pater, avus, proavus, curiali morienti fuerint derelicti, qui nexibus curialibus ex quacunque vel dignitate, vel occasione fuerint absoluti. In hoc enim Theodosianæ 10 legi apertissime volumus esse derogatum. Et generaliter definimus ex omni causa, neque masculos liberos, neque filias copulatas matrimonio curialis, minus quarta parentis substantiæ habere: vel non extantibus filiis, vel filiabus, sed aliis heredibus, ipsam curiam secundum anteriores leges quartæ curialis morientis habere solatium. Dat. Cal. Jan. C. P. JUSTINIANO A. 2. COS. 528.

TIT. XXXV.
DE IMPONENDA LUCRATIVA 1 descriptione.

1. Impp. THEOD. & VALENT. AA. ad Apollonium Præfectum prætorio.

DEscriptionis onere siliquarum quatuor, quas [ex] lucrativis jugationibus tantum non humanis, vel animalium censibus, neque mobilibus rebus jubemus indici: & si curiales non sint, majores ac posteros liberamus: ut si pater, avus, proavus, filio, nepoti, pronepoti, vel filiæ, nepti, proneptive, (nec interest, nuptæ sint curialibus necne,) postrema voluntate, vel inter vivos etiam donatione quicquam de suis opibus largiatur, memoratæ descriptionis cesset indictio. Æque ex diverso, si posteriores ad majores prædicta sibi consanguinitate devinctos præfatis titulis suas conferant facultates: nullius accessione gravaminis hujusmodi liberalitas oneretur. *In tam enim necessariis sibi conjunctisque personis, sub liberalitatis appellatione debitum 2 naturale persolvitur.* Cujus auctoritatem juris pariter valere sancimus, etiamsi ab intestato succedant sibi præfiniti generis ordine sociati. Ex his enim successionibus maxime debiti potius solutio, quam muneris oblatio comprobatur, quæ non largientibus etiam dominis ipsa propinquitatis serie deferuntur. Cæteri vero, licet quadam inter se cognatione jungantur: nunquam tamen curiale prædium sine prædicto onere lucrabuntur: nisi is forte, cui lucro res cesserit, ejusdem civitatis ordini sit obstrictus: qui licet inter extraneos numeretur, vacuum tamen ea functione, quod datum est, consequatur: nam cum personæ conditio non mutetur, nec rei quidem statum convenit immutari. † *Lucrativas* vero res eas tantum volumus appellari, atque à prædictæ descriptionis gravamine excipere, quæ hereditatis, legati, fideicommissi jure, mortis causa donationis, vel cujuslibet postremæ voluntatis arbitrio ad quempiam delabuntur. Inter vivos etiam donatio simplici liberalitate confecta, lucrativæ merebitur & nomen, & sarcinam. † Si vero vel socer futurus, filii, vel nepotis, vel pronepotis sponsæ affinitatis coëundæ causa donaverit: vel parens etiam filiam, vel neptem, vel proneptem curiali, seu extraneo nubentem dotaverit, licet casus eventu, res ejus, cui data est, vertatur ad lucrum, nec 3 inter lucrativas numerabitur, nec descriptionis oneri subjacebit. *Nec enim juris optimi est matrimonium, cum tot tantisque suis difficultatibus opprimatur, adventitiis etiam cumulare ponderibus.* † Res vero, quæ memoratis causis lucrativæ semel nomen exordiumque sortita est, licet ab eo, qui susceperat, ad alterum emptionis, vel cujuscunque contractus jure migraverit, cum prædicto descriptionis gravamine proculdubio transferetur: ut vel sciens sibi imputet, qui accepit oneratam: vel si ignoraverit, quod interest consequatur. Contraque, si cujuslibet contractus exordio lucrativæ nomen evaserit; & si postea lucri titulo in dominium alicujus ceciderit, sarcinam memoratæ descriptionis effugiet. Nulla enim in hujuscemodi causis confusionis intercedit occasio, etsi ad primordium tituli posterior quoque formetur eventus: nisi forte res decurionis, quæ ad eum cujuslibet mercimonii jure pervenerit, ad alterum fuerit postrema ejus voluntate, vel ab intestato, vel inter vivos donatione translata: tunc enim, quia semel in personam cecidit principalis, (veterum titulorum nequaquam ratione perspecta) conditionem, & onus merebitur lucrativæ. Dat. 7. Id. Mart. *Constantinop.* DIOSCORO & EUDOXIO VV. CC. COSS. 422.

TIT. XXXVI.
DE PRÆBENDO SALARIO.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Marcellinum Comitem Orient. post alia.

NUlli salarium 1 tribuatur ex juribus Reipublicæ, nisi ei, qui jubentibus nobis specialiter fuerit consecutus. Dat. 5. Non. Octobr. *Constantinop.* LIMENIO & CATULINO COSS. 349.

TIT. XXXVII.
SI CURIALIS RELICTA CIVITATE rus habitare maluerit.

1. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Eutychiano P. P. post alia.

CUriales omnes jubemus interminatione moneri, ne civitates 1 fugiant, aut deserant, rus habitandi causa: fundum, quem civitati prætulerint, scientes fisco esse sociandum: eoque rure se carituros, cujus causa impios se, patriam vitando, demonstraverint. Datum 18. Cal. Jan. *Constantinop.* ARCAD. 4. & HONOR. 3. AA. COSS. 396.

(5. Adde *Nov.* 38. *c.* 3. (6. Mutat. *d. c.* 3. (7. *l.* 2. *supr. h. t.* (8. Mutat. *Nov.* 38. *c.* 4. (9. *d. Nov.* 38. *c.* 3. & 4. (10. *l.* 2. *supr. h. t.*

TIT. XXXV. (1. *Nov.* 131. *c.* 5. *in fin.* adde *l.* 1. *supr. de apochis. h. lib. tit.* 22.

(2. *l.* 9. *l.* 10. *ff. pro socio. l.* 29. *in pr. ff. de donat.* (3. *l. ult.* §. 1. *in fin.* collat. *l.* 6. §. 11. *ff. quæ in fraud. cred.*

TIT. XXXVI. (1. Excip. *l.* 4. §. *fin. ff. de decret. ab ordine fac.*

TIT. XXXVII. (1. *l. pen. supr. de rescind. vend.*

TIT. XXXVIII.
DE 1 MUNICIPIBUS ET ORIGI-
nariis.

1. Imp. ALEXANDER, *al.* Antoninus, A.
Silvano.

CUm te Biblium origine, incolam autem apud Berythios eſſe proponas? merito apud utraſque 2 civitates muneribus fungi compelleris.

2. Imp. GORDIANUS A. Frontoni.

SI, ut proponis, ea, quæ ex cauſa fideicommiſſi te manumiſit, ab ea libertatem juſtam fuerit conſecuta, quæ originem ex provincia Aquitania ducebat: tu quoque ejus conditionis, ejuſque civitatis jus obtines, unde, quæ te manumiſit, fuit. Eorum enim conditionem ſequi ex cauſa fideicommiſſi manumiſſos pridem placuit, qui 3 libertatem præſtiterint, non qui dari rogaverint.

3. Imp. PHILIPPUS A. Patroclo.

FIlios apud originem 4 patris, non in materna civitate, etſi ibi nati ſint (ſi modo non domiciliis retineantur) ad honores, ſeu munera poſſe compelli, explorati juris eſt.

4. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA.
Secundo.

ORigine 5 propria, neminem 6 poſſe voluntate ſua eximi, manifeſtum eſt.

5. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximum Vic. urbis.

SI quis cum ex majore, vel ex minore civitate originem ducit, eandem evitare ſtudens, ad alienam ſe civitatem incolatus occaſione contulerit: & ſuper hoc vel preces dare tentaverit, vel qualibet fraude niti, ut originem propriæ civitatis eludat: duarum civitatum decurionatus onera ſuſtineat, in una voluntatis & in altera originis gratia. PP. 8. Cal. Jan. PAULINO & JULIANO COSS. 325.

TIT. XXXIX.
DE 1 INCOLIS 2, ET UBI QUIS DOMICILIUM
habere videtur, & de his, qui ſtudiorum cauſa in aliena civitate degunt.

1. Imp. ANTONINUS A. Paulo.

NOn tibi obeſt, ſi cum incola eſſes, aliquod munus ſuſcepiſti: modo 3 ſi antequam ad alios honores vocareris, domicilium 4 tranſtuliſti.

2. Imp. ALEXANDER A. Criſpo.

NEc ipſi, qui ſtudiorum cauſa aliquo loco morantur, domicilium 5 ibi habere creduntur, niſi decem annis tranſactis, eo loco ſedes ſibi conſtituerint, ſecundum epiſtolam Divi Hadriani: nec pater, [qui] propter filium ſtudentem frequentius ad eum commeat. Sed ſi aliis rationibus domicilium in ſplendidiſſima civitate Laodiceorum habere probatus fueris, mendacium, quominus muneribus fungaris, non proderit.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA.
Alexandro.

ESt verum, eos, qui in territorio alicujus civitatis commorantur, velut 6 incolas ad ſubeunda munera, vel ad capiendos honores non adſtringi.

4. Iidem AA. & CC. Alexandro.

CUm neque originales, neque incolas vos eſſe memoratis: ob 7 ſolam domus, vel poſſeſſionis, licet ex ſubſtantia decurionis acquiſita ſit, cauſam, publici juris auctoritas muneribus ſubjugari vos non ſinet.

5. Iidem AA. & CC. Maximo.

SI in patria uxoris tuæ, vel qualibet alia domicilium defixiſti, incolatus jure ultro te ejuſdem civitatis muneribus obligaſti.

6. Iidem AA. & CC. Marcellino.

PRivilegio ſpeciali civitatis non interveniente, tamen originis ratione, ac domicilii voluntate 8 ad munera civilia quemque vocari, certiſſimum eſt.

7. Iidem AA. & CC. Aurelio.

CIves quidem origo 9, manumiſſio, allectio, vel adoptio: *incolas* vero (ſicut & Divus Hadrianus Edicto ſuo manifeſtiſſime declaravit) domicilium facit. Et in eodem loco ſingulos habere domicilium, non ambigitur, ubi 10 quis larem, rerumque ac fortunarum ſuarum ſummam conſtituit, unde [rurſus] non ſit diſceſſurus, ſi nihil avocet: unde cum profectus eſt, peregrinari videtur: quod ſi rediit, peregrinari jam deſtitit.

8. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD.
AAA. ad Senatum.

SEnatores 11 in ſacratiſſima 12 urbe domicilium dignitatis habere videntur. Cal. Mart. VALENTIN. A. & NEOTERIO COSS. 390.

9. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD.
AAA. Martiano Comiti Orientis. 13

MUlieres honore 14 maritorum erigimus, [&] genere nobilitamus, & forum 15 ex eorum perſona ſtatuimus. [Sin autem minoris ordinis virum poſtea ſortitæ fuerint, priore dignitate privatæ, poſterioris mariti ſequentur conditionem:] & domicilium mutamus. Dat. 4. Cal. Februar. C. P. ARCAD. 2. & RUFINO COSS. 392.

TIT. XL.
DE MUNERIBUS ET HONORIBUS NON
continuandis inter patrem & filium, & de intervallis. 1

1. Impp. SEVER. & ANTONIN. AA.
Septimio 2 Zenoni.

SIcut honores & munera, cum pater & filius decuriones 3 ſunt, in 4 eadem domo continuari non oportet: ita vacationum conceſſa tempora non 5 aliis prodeſſe poſſunt, quam [his,] qui ad eoſdem, vel alios honores, eademque, vel alia munera denuo vocantur. † Pro 6 infante vero filio, quem decurionem eſſe voluiſti, quanquam fidem tuam impoſterum adſtrinxeris, tamen onera ſuſtinere non cogeris: cum ad ea [tantum,] quæ mandari poſſunt, voluntatem dediſſe videaris.

2. Imp. GORDIANUS A. Cyrillo.

AB honoribus ad honores eoſdem quinquennii datur vacatio: triennii vero, ad alios: Legatione autem perfunctis biennii 7 vacatio conceſſa eſt.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA.
Critiæ.

INtervalla temporum, quæ in unius 8 perſona locum habent, fratribus, (licet communia poſſideant bona) minime prodeſſe, frequenter conſtitutum eſt. Sane his miſſis 9, qui necdum functi muneribus, ad hæc idonei conſtituti vocari debent, vos ſi ad obſequium civilium munerum repererit paruiſſe: ne interim interpellemini, Præſes provinciæ providebit.

TIT. XLI.
DE MUNERIBUS PATRIMO-
niorum.

1. Imp. ANTONINUS A. filio.

CIvilia munera per 1 ordinem pro modo fortunarum ſuſtinenda ſunt.

TIT. XXXVIII. (1. *Lib.* 50. *D.* 1. *ſupr. lib.* 1. *tit.* 56. (2. *l.* 29. *ff. ad municip.* (3. *l.* 17. §. 8. *ff. d. t.* (4. *l.* 1. §. *ult. ff. d. t.* (5. *l. ult. infr. h. t.* (6. Immo vide *l.* 22. §. 1. *l.* 32. *l.* 37. *in fin. l. ult.* §. 3. *ff. ad municip.*

TIT. XXXIX. (1. *Lib.* 50. *D.* 1. (2. *l.* 239. §. 2. *ff. de verb. ſign.* (3. *l.* 34. *ff. ad municip.* (4. *l.* 31. *ff. d. t.* (5. v. *l.* 5. §. 2. *ff. de injuriis.* (6. *l.* 35. *ff. ad municip. l.* 239. §. 2. *ff. de verb. ſign.* (7. *l.* 17. §. 5. §. 13. *ff. ad municipal.* (8. *l.* 22. §. 2. *ff. d. t.* (9. *l.* 1. *pr. ff. d. t.* (10. Adde *l.* 27. §. 1. *ff. ad municip. l.* 203. *ff. de verb. ſign.* (11. Conf. *l.* 2. *ſupr. ubi ſenatores vel clariſſ.* (12. *l.* 22. §. *pen. ff. ad municip. d. l.* 2. (13. *l.* 13. *infr. de dignitat.* (14. v. *Nov.* 22. *c.* 36. & 105. *c.* 2. (15. *l.* 5. *ff. de ritu nupt. l. penult. ff. de jurisdict. l.* 65. *ff. de judic. l.* 6. *ſupr. de donat. ante nupt. l.* 4. §. 1. *ff. de uſu & habitat.*

TIT. XL. (1. v. *l.* 18. *ff. ad municipal. l.* 14. §. 1. *ff. de munerib.* (2. *l.* 21. §. 6. *ff. ad municipal.* (3. *l.* 3. *infr. de filiisfam. & quemadm. pater. h. lib. tit.* 60. (4. *l.* 4. §. 1. *ff. de excuſ. tut.* (5. *l.* 3. *in pr. infr. h. t. l.* 6. *ff. de legation.* (6. *l.* 21. §. 6. *ff. ad municipal.* (7. *l.* 3. *infr. de legationib.* (8. *l.* 1. *ſupr. h. t. l.* 7. *ſupr. de decurion.* (9. v. *l.* 3. *infr. quemadm. civil. muner.*

TIT. XLI. (1. *l.* 3. §. 13. & 15. *ff. de munerib.* adde *l.* 7. *infr. de proxim. ſacr. ſerinior. lib.* 12. *tit.* 19. *l. ult. infr. tit. proxim.*

2. Idem

2. Idem A. Materno.

MUnera, quæ patrimoniis publicæ utilitatis gratia indicuntur, ab 2 omnibus subeunda sunt.

3. Imp. ALEXANDER A.
Attilio.

QUi immunitatem munerum publicorum consecuti sunt, onera patrimoniorum sustinere debent 3: in quibus causis & hospites 4 recipiendi sunt.

4. Impp. VALERIAN. & GALLIEN.
AA. Neroni.

NOn videtur abhorrere [à] ratione sententia, [qua] Præses provinciæ equos curiales alere, non personarum, sed patrimonii esse decrevit: & tamen si iniqua 5 esset, omisso à te appellationis auxilio, necessario permanet.

5. Imppp. CARUS, CARINUS & NUMERIANUS AAA.
Antepisti.

NEque 6 tempore ætatis, neque numero liberorum, à muneribus, quæ patrimoniorum sunt, excusationem quis habere potest.

6. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA.

PRofessio 7 & desiderium tuum inter se discrepant: nam cum *Philosophum* 8 te esse proponas, vinceris avaritia & rapacitate: & onera, quæ patrimonio tuo injunguntur, solus recusare conaris: Quod frustra te facere, cæterorum exemplo poteris edoceri.

7. Iidem AA. & CC. Alexandro.

ETiam *minores* 9 *ætate* patrimoniorum muneribus subjugari solent. Unde intelligis, te frustra plenam immunitatem desiderare: cum munera, quæ impensas exigunt, subire te necesse sit.

8. Iidem AA. & CC. Longino.

NEc protostasiæ 10, vel sacerdotii 11, vel decaprotiæ munera, corporalia sunt: sed tantum patrimonii 12 esse, non ambigitur.

9. Iidem AA. & CC.

PAtrimoniorum munera *mulieres* 13 etiam sustinere debent.

10. Exemplum sacrarum literarum eorundem AA. & CC. ad Præsides provinciarum.

QUantum ad extraordinarias indictiones pertinet, Præsidibus significamus, ut omnes possessores cæterosque sciant conveniri debere: quandoquidem ea patrimonii munera esse constet, quæ merito ab 14 omnibus agnosci debeant, quo facilius obsequiis publicis pareatur.

TIT. XLII.
QUEMADMODUM CIVILIA MUNERA indicuntur.

1. Imppp. CARUS, CARINUS & NUMERIANUS AAA.

CUm te curatorem ad cogendas angarias creatum appellationem interposuisse proponas: Præses provinciæ, si alterius curiæ te esse animadverterit, ad alieni corporis munera vocari non sinet: quia ejus patriæ oneribus respondere debes, cui te attributum esse commemoras.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA.
Dionysio.

MAjoribus honoribus functos, ad minores devocari non oportere, rationis est.

3. Iidem AA. Eutychiano.

CUm 1 te omnibus muneribus functum esse adseveres, ad eadem munera, si aliorum civium copia est, qui obsequiis civilibus fungi possunt, Præses provinciæ devocari te non permittet.

4. Iidem AA. & CC. Regio.

ULtra 2 modum sumptuum te muneribus civilibus gravari, levatis aliis, Præses provinciæ non patietur: sed æqualitatem tam juris, quam censuræ memor, circa ordinem custodiet.

TIT. XLIII.
DE HIS, QUI SPONTE PUBLICA munera subeunt.

1. Imp. ALEXANDER A.
Feliciano.

VEterani 1, qui, cum possent se tueri immunitate his concessa, decuriones se fieri in patria sua maluerunt, redire ad excusationem, quam reliquerunt, non possunt: nisi certa lege, & pacto servandæ immunitatis, vel partem ejus honoris agnoverint.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA.
Valerio.

QUi publici muneris vacationem habet, si 2 aliquem honorem, excepto decurionatu, sponte susceperit, ob id, quod patriæ suæ utilitatibus cesserit, vel gloriæ cupiditate paulisper jus publicum relaxaverit, competens privilegium non amittit.

3. Imp. LEO A. Puseo P. P.

QUi conditioni non obnoxius curiali, quemlibet honorem, vel munus voluntate 3 propria in quacunque gesserit civitate, nullum præjudicium circa fortunam suam, statumque sustineat: sed tam ipse, quam liberi ejus, & qui ex his in posterum procreandi sunt, ab omni hujusmodi nexu cum suis facultatibus liberi alienique permaneant: ita tamen, ut si aliqua functio volentibus eis fuerit injuncta, ex qua necesse sit eos aliquid accipere, quod ex data sibi pecunia in reliquis apud eos mansisse constiterit: solventes, sine ulla molestia, vel conditionis suæ formidine discedant. Si quis vero ex his omnia decurionum munera, vel functiones, vel honores nulla imminente necessitate, sed sua sponte peregerit: eum pro sua liberalitate patrem 4 civitatis, in qua voluntarius municeps apparebit, si hoc libuerit ei, fieri constituique hac lege decernimus. Datum 5. Id. Novembr. C. P. BASILISCO & ARMERICO COSS. 465.

4. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ PP.

EOs, qui curiali fortuna liberi constituti, postea se curiæ cujuscunque civitatis obtulerint, confidere volumus, quod posteritas eorum, non solum jam procreata, sed etiam post talem deditionem procreanda, hujusmodi fortuna libera manebit: sive specialiter sub hac lege curiæ se obtulerint, *ut ab eis descendentes tali fortuna liberi permaneant*: sive nullam hujusmodi fecerint mentionem: nullo audente dicere, quod nati vel concepti post talem deditionem paternam conditionem sequi debeant: hoc enim speciali beneficio alacriores omnes ad conferendam civitatibus hujusmodi opitulationem constituere properavimus: ita tamen, ut nec occasione quartæ portionis bonorum hujusmodi decurionis, quicunque successores ejus aliquam inquietudinem patiantur: utpote libera ejus substantia omni curiali gravamine conservanda: & si quid defunctus vel ex administratione curialium munerum, vel ex quarta portione ad eandem curiam semel vel sæpius devoluta, vel ex alia quacunque causa eidem curiæ debuisse probetur, hoc idem successores curialibus reddere minime dubitent. † Illis scilicet, quæ super naturalibus filiis, quos naturalis pater sub hac lege curiæ dedit vel postea dederit, ut legitimos, tam ex testamento, quam ab intestato successores habeat, non solum veteribus legibus, sed etiam nostris sanctionibus disposita sunt, præsenti lege excipiendis: ut non ipsi tantum filii naturales, sed etiam ex his procreandi mares paternam sequantur fortunam; vel maribus liberis minime subsistentibus, quarta pars substantiæ mortui curiæ deputetur.

(2. *l.* 3. *l.* 5. *l.* 7. *l.* 10. *infr. h. t. l.* 6. §. 4. *ff. de muner. l.* 2. *in fin. ff. de veteran.* (3. *l.* 2. *supr. h. t.* (4. *l.* 3. §. 14. *ff. de muner.* (5. v. *l.* 7. *supr. de appellat.* (6. *l.* 7. *infr. h. t. l.* 2. §. 4. *ff. de vacat. & excus. muner.* (7. *l.* 1. §. 4. *ff. de extraord. cogn. l.* 8. §. 4. *ff. de vacat. & excus. muner.* (8. *l.* 6. §. 6. *&* 7. *ff. de excus. tut.* (9. *l.* 5. *supr. h. t.* (10. v. *l.* 3. *infr. de filiisfam.* (11. Fac. *l.* 8. *ff. de vacat. & excus. muner.* (12. v. *l. ult.* §. 26. *ff. de muner.* (13. *l. un. in fin. infr. de mulierib. & in quo loco. h. lib. tit.* 62. (14. *l.* 2. *supr. h. t. l.* 11. *supr. de sacros. eccles.*
TIT. XLII. (1. *l.* 52. *supr. de decur. l.* 4. *infr. h. t. l.* 3. §. 15. *ff. de munerib.*

(2. *d. l.* 3. §. 15. *l.* 4. §. *pen. ff. d. t. de munerib.*
TIT. XLIII. (1. *l.* 5. *in fin. ff. de jure immunitat. l.* 2. *pr. l. ult. in fin. ff. de veteran.* (2. *l.* 2. *in pr. l. pen.* §. *ult. ff. de jure immunit.* (3. *l.* 4. *infr. h. t.* (4. v. *supr. tit. de ratiocin. oper. publ.*

TIT. XLIV.
DE HIS, QUI A PRINCIPE VACATIOnem acceperunt.

1. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Rufino PP.

NUllus vacationem temporalem curialis accipiat: nisi id forte veris ac probatis causis adnotatio nostra 1 concesserit. Datum Prid. Non. Jun. C. P. THEODOS. & ABUNDANTIO COSS. 390.

TIT. XLV.
DE 1 VACATIONE PUBLICI muneris.

1. Imp. GORDIANUS A. Januario.

MUneris publici vacationem ea continere, quæ non lege 2, non Senatusconsulto, non Constitutionibus Principum injunguntur, merito responsum est: ad quam formam juris pertinens, si cœperis ad munera extraordinaria 3 à Magistratibus devocari 4: appellatione interposita 5 poteris apud Præsidem juris rationibus protegi.

TIT. XLVI.
DE 1 DECRETIS DECURIONUM SUPER IMmunitate quibusdam concedenda.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Ursatio.

EXceptis 2, qui liberalium studiorum antistites sunt, & qui medendi cura funguntur, decurionum decreto 3 immunitas nemini tribui potest.

2. Iidem AA. & CC. Cassio.

ORdinis ambitiosa 4 decreta sacris Constitutionibus improbantur.

TIT. XLVII.
DE 1 EXCUSATIONIBUS MUNERUM.

1. Imppp. CARUS, CARINUS & NUMERIANUS AAA. Demetrio.

ETiam hi, qui nostra *procurasse* monstrantur, muneribus civilibus, quæ dignitati eorum congruunt, fungi debent.

2. Pars actorum DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC.

INductis Firmino, & Apollinario, & cæteris principalibus Antiochensium adstantibus Sabinus dixit, * *& cætera.* Diocletianus dixit:

CErtis dignitatibus data à nobis indulgentia est munerum civilium, & personalium, id est, his, qui aut ex *protectoribus* 2 sunt, aut ex præpositis. Hi ergo ad munera personalia aut civilia non vocabuntur.

3. Iidem AA. & CC. Martiano.

TUtelæ solicitudo à muneribus civilibus non excusat: utpote [cum] nec tres 3 simul injunctæ diversarum domuum, hujusmodi beneficium præstent.

4. Iidem AA. & CC. Attalo.

HYdraulæ munerum civilium immunitatem sibi jure concessam, approbare minime possunt.

5. Iidem AA. & CC. Marcellino.

PRocuratores *absentium Reipublicæ causa*, munerum civilium vacationem non habent.

6. Iidem AA. & CC. Cajo.

VEnatoribus immunitas ob hanc professionem solam nullo 4 jure concessa probari potest.

7. Imp. CONSTANTINUS A. ad Catullinum Vicarium.

NEgotiantes vestiarios, linteones, purpurarios, & particarios, qui devotioni nostræ deserviunt, visum est, secundum veterem consuetudinem ab omni munere immunes esse.

8. Impp. CONSTANTINUS A. & JULIANUS C. ad Taurum P. P.

PLacet, nullum omnino judicem de cætero provincialibus inferendum aliquid indicere, ut ea tantum sedulo cunctorum studio pensitentur, quæ canonis instituti forma complectitur, vel nostra clementia decernit inferenda, vel delegatione solenniter sanciente, vel epistolis præcedentibus: sed si quid urgere forsitan cœperit, referri ad Celsitudinem tuam statuimus, & auctorem te fieri, & eo persoluto referri ad scientiam nostram, ut nobis jubentibus roboretur. Si quis autem usurpatoria temeritate amplius aliquid fuerit conatus exigere, obnoxius quadrupli 5 repetitione teneatur: quæ severitas jussionis ad ordinariorum judicum, officiorumque terrorem debebit excurrere, ut si eorum vel gratiosa conniventia, vel ignobili dissimulatione temeritas admiserit curialis, eos quoque damni simplicis pœna castiget. Datum Calend. April. *Mediolani*, CONSTANTIO A. 9. & JULIANO COSS. 357.

9. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Claudium Proconsul. Africæ.

ILlud convenit præcaveri, ne quis hanc, quæ personalis est functio, pretio 6 putet esse taxandam. Dat. Calend. Decembr. *Treveris*, VALENTINIANO & VALENTE AA. COSS. 365.

10. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. ad Hypatium PP.

PRivatæ rei nostræ privilegiis permanentibus, nihil extra ordinem prædia jure perpetuo consignata sustineant: neque adjectis sæpius, ac præter primum delegationis canonem postulatis afficiantur impendiis; quandoquidem neque aurario canoni sub privilegiis æstimato, aliquid ex ea jubentibus nobis præbitionum diversitate decutitur, & pari cum cæteris æstimari sorte non convenit, quos præter annonarias functiones æstimatas perpetua pensitationum prærogativa nexuerunt. PP. *Carthagine*, Id. April. post Consulatum SYAGRII & EUCHERII 382.

11. Iidem AAA. ad Syagrium PP.

EOs, qui cum honore Comitum, nomine Magistrorum memoriæ præfuere, vel epistolis, vel libellis, item eos, qui ibidem peragendis, signandisque responsis nostræ mansuetudinis obsecundant: omnium civilium munerum fieri jubemus exortes. Igitur qui ex eo gradu palatio nostro adhæserint, adesse sibi competentia privilegia glorientur: qui vero superioribus dignitatibus creverint, nihilominus ejus loci privilegia præsto sibi fuisse lætentur. Lecta 3. Calend. Septembr. *Capuæ*, ANTONIO & SYAGRIO COSS. 382.

12. Iidem AAA. ad Hypatium PP.

MAximarum 7 culmina dignitatum, Consistoriani quoque comites, Notarii etiam nostri, & Cubicularii omnes, atque excubicularii, ab omnibus sordidis muneribus vindicentur. Cæteros autem palatina, vel militari intra palatium prærogativa munitos, ita demum privilegium simile contineat, si prioribus statutis se ad hujusmodi exceptionem docuerint pertinere, ut non singulis indulta personis, sed in commune dignitati, vel corpori hujusmodi beneficia doceantur fuisse concessa, circa Rhetores, atque Grammaticos eruditionis utriusque vetusto more durante. † Sordidorum vero munerum talis exceptio sit, ut patrimoniis dignitatum superius digestarum, nec conficiendi pollinis cura mandetur, aut panis excoctio, aut obsequium pistrini, nec paraveredorum hujusmodi juris, aut parangariarum præbitio mandetur: exceptis his, quibus ex more Rheticus limes includitur: vel expeditionis Illyricæ pro necessitate, vel tempore utilitas adjuvatur. Operarum quoque artificum diversorum, excoquendæ etiam calcis obsequia, nulla de talibus adjumenta poscantur. Materiam lignorum atque tabulata exceptorum virorum patrimonia non præbeant: Carbonis quoque, nisi eum, quem moneta solenniter, vel fabricatio secundum veterem morem poscit armorum, ab hujusmodi

TIT. XLIV. (1. *l.* 14. *supr. de decur.*

TIT. XLV. (1. *Lib.* 50. *D.* 5. (2. *l.* 6. *l.* 8. §. 3. *ff. de vacat. & excus. muner.* (3. *l.* 12. *ff. de muner.* (4. *l.* 1. *ff. de vacat. & excus. muner.* (5. *l.* 2. *supr. de decurion.*

TIT. XLVI. (1. *Lib.* 50. *D.* 9. (2. *l.* 4. *ff. h. t.* (3. *l.* 2. *infr. de professorib. & medic.* (4. *l.* 4. *ff. h. t.*

TIT. XLVII. (1. *Lib.* 50. *D.* 5. (2. *v. infr. tit. de domest. & protectorib.* (3. *l.* 2. §. 9. *ff. de excus. tut.* (4. Immo vide *l. ult. circa fin. ff. de jure immunit.*

(5. Immo vide *l. un. supr. de superexact. h. lib. tit.* 20. *Novell. Leon.* 61. (6. *l.* 15. *infr. h. t.* (7. *l. ult. infr. eod.*

viris præbitio desistat. Publicis, vel sacris ædibus construendis, atque reparandis, capitalis, atque temonis necessitas nulla mandetur: legatis atque adlectis 8 sumptus possessio hujusmodi privilegiis munita non conferat. Hoc tamen his patrimoniis prosit, quæ dignitatem proprio videntur nomine possidere. Eos etiam, qui simili honore functi sunt, generali prærogativa à præbitione sordidorum munerum vindicamus. Datum 5. Id. Decembr. ANTONIO & SYAGRIO COSS. 382.

13. Imppp. VALENT. THEODOS. & ARCAD. AAA. ad Neotherium PP.

SOrdidorum 9 munerum excusatio delata personis, ad heredem successoremve transire non potest. * Neque enim potest esse perpetuum, quod non rebus, sed personis contemplatione dignitatis, atque militiæ indulsisse nos constat. * Dat. 18. Cal. Maji, *Mediol.* ARCAD. A. 1. & BAUTONE COSS. 385.

14. Imppp. VALENT. THEODOS. & ARCAD. AAA. Tatiano PP. Orientis.

EAm legem, quam de extraordinariis, sordidisque muneribus, expressis vocabulis functionum, & insignibus dignitatum, sine ulla ambage præscripsimus, ita circa eos, in quos nostra munera redundarunt, esse præcipimus servandam, ut iisdem beneficiis, non quamdiu militaverint, sed quamdiu vixerint, perfruantur. Dat. 11. Calend. April. *Mediol.* TATIANO & SYMMACHO COSS. 391.

15. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Messiano Com. R. P.

EVidenter, atque absolute jubemus, ne fundi ad patrimonium nostrum pertinentes, seu conductionis titulo, seu perpetuo jure teneantur, aliquid præter ordinem superindicti vel pretii nomine de sordidis quibuscunque muneribus agnoscant. Nam & hoc à divis Principibus imperatum est, & à nostra Serenitate reparatum. Quisquis igitur judicum contra fecerit, quinque pondo auri de facultatibus suis, alia de officiis suis, totidem & de curialibus, qui exequi mala jussa festinant, noverit eruenda. Datum 7. Calend. Jul. *Mediolani*, OLYBRIO & PROBINO COSS. 395.

16. Iidem AA. & THEOD. A. Melitio PP. post alia.

AB 10 illustribus 11 personis sordida munera, & extraordinariæ necessitatis damna removemus. Dat. 15. Cal. Mart. *Ravennæ*, DD. NN. HONORIO 9. & THEOD. 5. AA. COSS. 412.

TIT. XLVIII.
DE QUIBUS MUNERIBUS, VEL præstationibus nemini liceat se excusare.

1. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. Herculeo PP. Illyrici.

COmparationi 1 transvectionique specierum universi sine ullo privilegio coarctentur ad necessitates Illyricanas: nam in his duntaxat titulis nullum sub quopiam cessare privilegii velamento censemus: sed sub hac conditione, cum tempus exegerit, hujusmodi collationi succumbent, ut non tantum requiratur idoneus, verum universi pro portione suæ possessionis jugationisque ad hæc munia coarctentur, & à summis sarcina ad infimos usque decurrat. Datum 3. Id. Aprilis, *Constantinop.* BASSO & PHILIPPO COSS. 408.

2. Impp. THEODOSIUS & VALENTINIANUS AA. ad Taurum PP.

CUm 2 ad felicissimam expeditionem nominis nostri, omnium provincialium per loca, qua iter arripimus, debeant nobis [solita] ministeria exhiberi: neminem ab angariis, vel parangariis, vel plaustris, vel quolibet munere [penitus] excusari præcipimus: sed omnes, sive ad divinam nostram domum, sive ad venerabilis Augustæ, vel ad sacrosanctas Ecclesias, vel quaslibet illustres domos pertinent; nec lege pragmatica, nec divina adnotatione, sacrove oraculo excusatos, indictionibus magnificæ tuæ Sedis tempore nostræ expeditionis obedire decernimus. Datum 13. Calendas Martii, *Constantinop.* VALENTINIANO A. 5. & NONIO * COSS. 445.

3. Imp. LEO *ad S.*

HAc providentissima lege statuimus, omni excusatione cessante, nullaque personali dignitate penitus excepta, in quibuscunque locis administrationi sublimitatis tuæ commissis opus exegerit murorum constructionem, seu comparationem 3 frumenti, aliarumque specierum sine ullo impedimento, pront commodum atque necessarium magnitudo tua perspexerit, fieri.

TIT. XLIX.
QUI ÆTATE 1, [VEL PROFESSIONE] se excusant.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Severino, & aliis Scholaribus Arabiæ.

CUm vos adfirmetis liberalibus 2 studiis operam dare, maxime circa Juris professionem consistendo, in civitate *Berytiorum* provinciæ Phœniciæ: providendo utilitati publicæ & spei vestræ decernimus, ut singuli usque ad vicesimum quintum annum ætatis suæ studiis non avocentur.

2. Iidem AA. & CC. Theodoro.

CUm filios tuos patria potestate liberatos, adhuc minores legitima 3 ætate esse dicas, merito postulas, ut liberalibus 4 studiis non avocentur: & ideo muneribus personalibus, quæ ad patrimonium non pertinent, non adstringentur, si civium inopia 5 non est.

3. Iidem AA. & CC. Plautiano.

MAnifesti juris est, majores quinquaginta quinque 6 annis invitos ad munera personalia vocari non posse. Cum itaque septuagenario majorem te esse profitearis, si à nominatione facta appellationis auxilium interposuisti, tueri te notione Præsidis provinciæ potes jure concesso.

TIT. L.
QUI MORBO SE EXCUSANT.

1. Imp. GORDIANUS A.

SI ea *cæcitate* 1 pater tuus oppressus est, ut utriusque oculi aciem prorsus amiserit, levamentum personalium munerum sentiet.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA.

CUm *auriculari* 2 morbo debilitatum te esse dicas, juxta juris publici auctoritatem à personalibus muneribus vacationem habebis.

3. Iidem AA. & CC. Celæ.

POdagræ 3 quidem valetudo nec ad personalium munerum prodest excusationem: verum cum ita te valetudine pedum adflictum dicas, ut rebus propriis intercessum commodare non possis: Rector provinciæ, si allegationibus tuis fidem adesse perspexerit, ad personalia munera te vocari non patietur.

4. Iidem AA. & CC. Regino.

C*Asus* 4 *corporis* patris munerum personalium filio jure non præstat excusationem.

(8. *l. unic. infr. de præpos. labor.* (9. *l.* 1. *in pr. ff. de jur. immunit.* (10. *l.* 64. *in fin. supr. de decurionib. l.* 23. *in pr. ff. ad municip.* (11. *l.* 12. *supr. h. t.*

TIT. XLVIII. (1. *l. ult. infr. h. t. l. unic. supr. ut nemini liceat in empt. spec. h. lib. tit.* 27. (2. *l.* 11. *supr. de sacros. eccles. l.* 21. *infr. de cursu publ. lib.* 12. *tit.* 51.

(3. *l.* 1. *supr. h. t.*

TIT. XLIX. (1. *l.* 3. *infr. h. t. l.* 2. *§. ult. l.* 11. *ff. de decurion. l.* 5. *pr. ff. de jure immunit. l. un. supr. qui ætate se excus.* (2. *l.* 2. *infr. h. t. l.* 28. *pr. ff. ex quib. caus. major.* (3. *l.* 11. *ff. de decur. l.* 8. *ff. de muner. l.* 2. *in pr. ff. de vacat. & excus. muner.* (4. *l.* 1. *supr. h. t* (5. v. *l.* 11. *§.* 2. *ff. de muner.* (6. *l.* 2. *§. ult. l.* 11. *ff. de decurion.* immo vide *l.* 3. *ff. de jure immunit. l. unic. supr. qui ætat. se excus. l.* 10. *supr. de decurion.*

TIT. L. (1. *l. un. supr. qui morbo. l.* 1. *§.* 5. *ff. de postulando.* (2. v. *l.* 18. *§.* 11. *ff. de muner.* (3. *l.* 13. *supr. de decur.* (4. v. *l.* 5. *§.* 4. *ff. de jure immunit.*

TIT.

TIT. LI.
DE HIS, QUI NUMERO 1 LIBERORUM, vel paupertate excusationem meruerunt.

1. Imp. ALEXANDER A. Verecundo.

NUmerus liberorum ab oneribus 2 non excusat.

2. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Severo.

FIlium ab hostibus captum, ac necdum reversum, ad excusationem munerum personalium patri proficere non posse, magis placuit.

3. Iidem A. & C. Nomo.

NEpotes loco parentum succedentes, vice eorum prodesse consueverunt: Ideoque si quinque 4 numerus liberorum ex amissorum filiorum nepotibus suppletur, à muneribus personalibus is, quem patrem tuum esse dicis, juxta constituta excusatur.

4. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA.

CUm 5 facultates tuas [omnes] in filium tuum contulisse te, nec quicquam habere proponas: respectu patrimonii ejus, quod tuum esse desiit, muneribus civilibus non adstringeris.

5. Iidem AA. & CC. Marco.

DE 6 personalibus muneribus, quæ fœminis pro sexus conditione indicuntur: exemplo 7 marium, quinque superstitum numero liberorum eas excusari Divi Parentes nostri constituerunt.

6. Imp. CONSTANTINUS A. Dalmatio.

EOs, qui cujuscunque sexus liberos 8 quinque habent, impetrata semel vacatione potiri convenit: ita, ut si in hoc numero ætatis legitimæ filius inveniatur, obeundis statim pro suo patre muneribus applicetur: patribus, qui filios, vel filias quinque habuerint, promissa legibus immunitate servanda. Quod si quis propter censum tenuiorem, vacationem meruerit, atque hoc probaverit: beneficio potiatur, si propter rerum angustias ad personalia vocatur obsequia. Dat. 14. Cal. Februar. *Sirmii*, CRISPO 3. & CONSTANTINO 2. COSS. 324.

TIT. LII.
DE PROFESSORIBUS ET Medicis.

1. Imp. ANTONINUS A.

CUm *te Medicum* 1 legionis secundæ adjutricis esse dicas, munera civilia, quamdiu Reipublicæ causa abfueris, suscipere non cogeris. Cum autem abesse desieris, post finitam eo jure vacationem, si in eorum numero es, qui ad beneficia Medicis concessa pertinent, ea immunitate uteris.

2. Imp. GORDIANUS A.

GRammaticos seu *Oratores* decreto 2 ordinis probatos, si non se utiles studentibus præbeant, denuo ab eodem ordine reprobari 3 posse 4, incognitum non est.

3. Imp. PHILIPPUS A.

POëtæ nulla immunitatis prærogativa juvantur.

4. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC.

ORatione divi Pii liberalium 5 studiorum Professores, non etiam *calculatores* 6 continentur.

5. Iidem AA. & CC. Phuidemo.

NEc intra numerum 7 præstitutum ordine invitos *Medicos* immunitatem habere, sæpe constitutum est, cum oporteat eis decreto decurionum immunitatem tribui.

6. Imp. CONSTANTINUS A. ad Volusianum.

MEdicos 8 & maxime Archiatros, vel ex 9 Archiatris, *Grammaticos* 10 & Professores alios literarum, & *Doctores legum*, una cum uxoribus & filiis, necnon & rebus, quas in civitatibus suis possident, ab omni functione, & ab omnibus muneribus civilibus vel publicis immunes esse præcipimus: & neque in provinciis hospites recipere, nec ullo fungi munere, nec ad judicium deduci, [nec] eximi, vel exhiberi, vel injuriam pati: ut si quis eos vexaverit, pœna arbitrio Judicis plectatur. Mercedes 11 etiam eis, & salaria reddi jubemus, quo facilius liberalibus studiis & memoratis artibus multos instituant. PP. Cal. August. *Sirmii*, CRISPO & CONSTANT. CC. COSS. 321.

7. Imp. JULIANUS A.

MAgistros studiorum *Doctoresque* excellere oportet moribus 12 primum, deinde facundia. Sed quia singulis civitatibus adesse ipse non possum: jubeo, quisquis docere vult, non repente, nec temere prosiliat ad hoc munus, sed judicio 13 Ordinis probatus, decretum curialium mereatur, optimorum conspirante consensu. Dat. 15. Cal. Jul. Accept. 4. Cal. Aug. *Spoletii*, MAMERTINO & NEVITTA COSS. 362.

8. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Mamertinum PP.

REddatur unusquisque patriæ suæ, qui habitum *philosophiæ* indebite, & insolenter usurpare cognoscitur, exceptis his, qui à probatissimis approbati 14, ab hac debent collusione secerni. Turpe enim est, ut patriæ functiones ferre non possit, qui etiam fortunæ vim se ferre profitetur. Dat. 14. Cal. Februar. *Sirmii*, VALENTIN. N. P. & VICTORE COSS. 369.

9. Iidem AA. & CC. ad Prætextatum P. U.

ARchiatri scientes annonaria sibi commoda à populi commodis [ministrari,] honeste obsequi tenuioribus malint, quam turpiter servire divitibus. Quos etiam ea patimur accipere, quæ sani offerunt pro obsequiis, non ea, quæ periclitantes pro salute promittunt. 15 Dat. 3. Cal. Februar. *Trev.* VALENT. & VALENTE 3. AA. COSS. 370.

10. Iidem AA. & CC. ad Olybrium P. U.

SI quis in *Archiatri* defuncti locum est promotionis meritis aggregandus, non ante eorum particeps fiat, quam primis, qui in ordine reperientur, septem, vel eo amplius judicantibus idoneus approbetur: ita tamen, ut quicumque fuerit admissus, non in priorum numerum statim veniat, sed eum ordinem consequatur, qui cæteris ad priora subvectis ultimus poterit inveniri. Dat. 6. Id. Martii, VALENTINIANO & VALENTE 3. AA. COSS. 370.

11. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Monachio PP.

GRammaticos, *Oratores*, atque *Philosophiæ præceptores*, necnon etiam *Medicos* 16, præter hæc, quæ retro latarum sanctionum auctoritate consecuti sunt privilegia immunitatesque, frui hac prærogativa præcipimus, ut universi, qui in sacro palatio inter Archiatros militarunt, cum comitivam primi ordinis, vel secundi adepti fuerint, aut majoris gradum dignitatis ascenderint, nulla 17 municipali, nulla curialium conventione vexentur, seu adempta administratione seu accepta testimonialem 18 meruerint missionem: sint ab omni functione, omnibusque muneribus publicis immunes, nec eorum domus ubicunque positæ, militem seu judicem suscipiant hospitandum. † Quæ omnia [in] filiis etiam eorum & conjugibus illibata præcipimus custodiri. † Hæc autem & Professoribus 19 memoratis, eorumque liberis deferenda mandamus. Datum Prid. Cal. Dec. *Constantinop.* CONST. & CONSTANTE COSS. 474.

TIT. LI. (1. *l.* 3. *l. ult. infr. h. t. l.* 1. *infr. de legation. l.* 24. *supr. de decurion. l.* 5. §. 2. *ff. de jure immunitat. l.* 2. §. 1. *ff. de vacat. & excus. muner.* (2. *d. l.* 2. §. 1. *l.* 8. *in pr. ff. d. t. de vacat. & excus. muner.* (3. *l.* 2. §. 7. *ff. de excusat.* (4. *l.* 5. *l. ult. infr. h. t.* (5. v. *l.* 4. §. *pen. ff. de munerib.* (6. *l. unic. infr. de mulierib. & in quo loco. h. lib. tit.* 62. (7. *l.* 4. *in pr. ff. de muner.* (8. *d. l.* 4.

TIT. LII. (1. Adde *l.* 33. §. 2. *ff. ex quib. caus. major.* v. *l.* 6. *infr. h. t.* (2. *l.* 1. *in fin. supr. de decret. decur.* (3. *l.* 6. §. 6. *ff. de excusat. l.* 11. §. 3. *ff. de muner.* (4. *l. pen. ff. de decret.* (5. *l.* 1. *pr. ff. de extraord. cognit.* (6. *l.* 15. §. 5. *ff. de excus.* adde *d. l.* 1. §. 6. (7. *l.* 6. §. 2. *ff. de excus. l.* 1. *ff. de decret. ab ord.* (8. *l.* 1. *in pr. supr. l. ult. in pr. infr. h. t. l.* 6. *in pr. ff. de jure immunit.* (9. Adde *l.* 2. *supr. quib. non objic. longi temp. præscr.* (10. *l.* 10. §. 3. *ff. de vacat. & excus. muner.* (11. *l.* 1. *in pr. ff. de extraord. cognit.* (12. Adde *l.* 2. *supr. de postul. l. unic. infr. de profess. qui in urbe.* (13. v. *l.* 6. *supr. de munerib.* (14. *l.* 6. §. 4. *ff. de excus.* (15. *l.* 3. *ff. de extraord. cognit.* (16. *l.* 6. *supr. h. t.* (17. *l.* 8. §. 4. *ff. de vacat. & excus. muner.* (18. *l.* 7. *supr. de fide instrum.* (19. *l.* 6. *supr. h. t.*

TIT. LIII.
DE ATHLETIS.
1. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIAN.
AA. & CC. Hermeti.

ATHletis 1 ita demum, si per omnem ætatem certasse, coronis 2 quoque non minus tribus certaminis sacri (in quibus vel semel Romæ, seu antiquæ Græciæ) merito coronati, non æmulis corruptis ac redemptis probentur: civilium munerum tribui solet vacatio.

TIT. LIV.
DE HIS, QUI NON IMPLETIS stipendiis sacramento soluti sunt.
1. Imp. ANTONINUS A.

IGnominiæ 1 causa sacramento liberati, honoribus abstinere debent: à muneribus autem civilibus excludendi non sunt.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM.
AA. Caro.

CUm ob provectæ ætatis senium sis dimissus: honestam 2 missionem consecutum te esse, ambigi non potest. Habebis itaque à civilibus muneribus, necnon etiam honoribus vacationem: non tamen ea privilegia, quæ his competunt, qui pleno stipendiorum numero funguntur, usurpare te jus permittit: quando non perfecto statuto militiæ tempore, nec omnibus stipendiis decursis, sacramentis solutum te esse, etiam ipse confitearis.

3. Iidem AA. & CC.

VEteranis 3 ita demum onerum & munerum personalium vacatio jure conceditur, si post 4 vicesimum annum 5 militiæ, quam in legione vel vexillatione militaverint, honestam vel causariam missionem consecuti esse ostendantur. Unde cum te in cohorte militasse commemores, intelligis supervacuo vacationem tibi velle flagitare.

TIT. LV.
QUIBUS MUNERIBUS EXCUSENTUR HI, qui post impletam militiam, vel advocationem per provincias suis commodis vacantes commorantur, & de privilegiis eorum, & de conductoribus vectigalium fisci.

Deest sub hoc titulo 1. Constitutio Græca, cujus sententia iis verbis expressa est lib. 54. βασιλικῶν, tit. 7.

QUi militiam, vel advocationem impleverunt, præter ea privilegia, quæ jam adepti sunt, nec frumenti aut olei comparandi curam, vel inspectionem operum, vel ratiocinium, vel defensionem civitatis, vel patris civitatis munus, vel curationem Reip. vel curationem annonæ exerceant, sed & habitent, ubi voluerint, nec Præsidibus ultra portas occurrere cogantur, nec ad curias sive collegia vocentur inviti, vel nominentur, vel nominent, nec descriptiones præbeant consuetudinum, vel spectaculorum nomine. Unam domum quoque habeant liberam onere suscipiendorum militum supervenientium, iis, qui in locis versantur, dignitate aliqua præditis, suam immunitatem obtinentibus. Hæc enim Constitutio priora beneficia auget, non minuit. At fiscalia tamen præbeant, & honorent Præsides, ac vicissim honorentur ab eis. Qui hanc Constitutionem violarit, aut violari permiserit, quinquaginta librarum auri multam sustineto.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM.
AA. & CC.

NOn 1 alios à muneribus, & honoribus, vacationem habere, quam qui mancipatum suo nomine vectigal à fisco conducunt, certum est. Quare eos, qui ab his quædam exercenda accipiunt, nullis privilegiis esse munitos, haud dubii juris est.

TIT. LVI.
DE LIBERTINIS.
1. Impp. DIOCLET. & MAXIM.
AA. & CC. Bucillo.

COnditio libertinitatis 1 de muneribus civilibus tribuere non potest excusationem: nec in ea quidem civitate, ubi domicilium libertinus habet.

TIT. LVII.
DE INFAMIBUS. 1
1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA.

INfames 2 personæ licet nullis honoribus, qui integræ dignitatis hominibus deferri solent, uti possint: Curialium tamen vel civilium munerum 3 vacationem non habent, sed solennibus indictionibus ob tutelam publicam eos satisfacere, necesse est.

TIT. LVIII.
DE REIS POSTULATIS.
1. Imp. ALEXANDER A. Martiano.

REos 1 criminis postulatos, novos honores appetere non debere, antequam purgaverint innocentiam 2 suam, & à divis Parentibus nostris, & à me sæpe rescriptum est. Datum 6. Calend. Mart. MAXIMO 2. & ÆLIANO COSS. 224.

TIT. LIX.
DE HIS, QUI IN EXILIUM DATI, vel ab ordine moti [sunt.]
1. Imp. M. ANTONINUS A.
Diogeni.

QUibus posthac ordini suo, vel advocationi ad tempus interdicetur, post 1 impletum temporis spatium, non prorogabitur infamia.

2. Imp. GORDIANUS A.

AD tempus exulare decurio jussus, & impleto tempore regressus, pristinam quidem recipit dignitatem: ad novos vero honores non admittitur, nisi tanto tempore his abstinuerit, quanto per fugam abfuit.

TIT. LX.
DE FILIISFAMILIAS, ET QUEMADMODUM 1 pro his pater teneatur.
1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA.

PAtrem emancipato filio consentientem ad decurionatum non teneri, dubii juris non est: tunc enim consentiendo pater ad decurionatum obligatur, si filium in potestate habeat. * *Consentire* autem etiam is videtur, qui 2 non testificatur dissentire nominationi.

2. Imp. ANTONINUS A.

CUm appellasse te dicas, ostendis causam ad te 3 pertinere, potueras enim nominato filio tantum contestari, & non consentire oneri ei delato.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM.
AA. & CC.

SI [hi,] qui cum patre ad protostasiæ 4 munus 5 vocati sunt, etiam nunc in patria potestate constituti sunt, ab hujusmodi necessitatibus liberentur, cum 6 ex eadem familia hoc modo duos ad ista obsequia destinari periniquum videatur. Sane eos, quos

---

TIT. LIII. (1. *l.* 4. *in pr. ff. de his qui not. infam.* (2. v. *l.* 40. *ff. de re judic.* adde *l.* 5. *supr. quæ res pign.*
TIT. LIV. (1. *l. un. infr. de infam. h. lib. tit.* 57. *l.* 2. *infr. de dignit.* (2. Adde *l.* 8. *infr. de re milit.* (3. v. *l.* 7. *ff. de vacat. & excus. muner.* (4. *l.* 9. *supr. quando provoc. non est necesse. l.* 1. *supr. de excus. veteran.* (5. v. *l.* 2. *infr. de re milit.*
TIT. LV. (1. Adde *l.* 8. §. 1. *ff. de vacat. & excus. muner.*

TIT. LVI. (1. *l.* 17. *in pr. ff. ad municip.*
TIT. LVII. (1. *Lib.* 2. *tit.* 12. *supr. Lib.* 3. *D.* 2. (2. *l.* 1. *supr. de his qui non implet. l.* 3. *infr. de re milit.* (3. *l.* 12. *supr. de decurion.*
TIT. LVIII. (1. *l.* 17. §. 12. *l.* 21. §. 5. *ff. ad municip. l.* 7. *ff. de muner.* (2. v. *l.* 1. *ff. de his qui accusare.*
TIT. LIX. (1. *l.* 2. *in pr. vers. alia causa. l.* 3. §. 1. *l.* 5. *ff. de decur. l.* 3. *supr. ex quib. caus. infam. l.* 13. §. 1. *ff. de leg. Corn. de fals. l.* 8. *in fin. ff. de postul.*
TIT. LX. (1. v. *Lib.* 4. *tit.* 13. *supr.* (2. *l.* 2. *pr. ff. ad municip.* (3. Immo vide *l.* 6. §. 4. *ff. de decurion.* (4. v. *l.* 8. *supr. de muner. patrim.* (5. *l.* 1. *in pr. supr. de muner. & honor.* (6. Fac. *l.* 4. §. 1. *ff. de excus.*

emancipatos esse, atque ex familia exiisse manifestum est, sine cunctatione retinere debebis.

4. Iidem AA. & CC. Alexandro.

SIne periculo tuo Magistratus filium tuum curatorem constituit, nec appellandi tibi necessitas incumbebat. Sane nominator 7, qui filium in potestate positum non consentiente patre ad munus devocavit, si tamen ex voluntate tua ante filius decurio factus non erat, detrimento muneris obligabitur.

TIT. LXI.
DE PERICULO SUCCESSORUM parentis.

1. Imp. ALEXANDER A.

SI de proprio suo patrimonio muneris editionem tuo nomine [pater tuus] repromisit, ideoque etiam Sacerdotem te creari impetravit: onus erogationis 1 commune omnium heredum ejus esse, Præses provinciæ non ignorabit.

TIT. LXII.
DE MULIERIBUS, ET IN QUO LOCO munera sexui congruentia, vel honores agnoscant.

1. Imp. PHILIPPUS A.

EAm, quæ aliunde oriunda, alibi nupta est: si non in urbe Roma 1 maritus ejus consistat, non apud originem suam 2, sed apud incolatum mariti ad honores seu munera, quæ 3 personis cohærent, quorumque is sexus capax esse potest, compelli posse, sæpe rescriptum est. Patrimonii vero munera necesse 4 est mulieres in his locis, in quibus possident, sustinere.

TIT. LXIII.
DE 1 LEGATIONIBUS.

1. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA.

PAter trium 2 incolumium liberorum legationibus publicis liberatur.

2. Iidem AA. & VALERIANUS C.

CUm vos proprio nomine 3 sumptus ob defensionem publicam susceperitis, id, quod ad proprias erogationes collega vester acceperit, non vobis reddere heredes ejus oportet: sed in ea causa est, ut restitui omnino oporteat, Reipubl. debent potius inferre. Sane si honorariis advocatorum erat ea quantitas destinata, restitui illud vobis, qui hoc præstaturi estis, non injuria postulatis. Eum autem collegam vestrum, quem à defensione patriæ 4 destitisse dicitis, apud provinciæ Præsidem desertæ legationis arguere potestis.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA.

TRansmarina legatione apud nos perfunctos, constitutum est biennii 5 vacationem munerum civilium & honorum habere, non eos, qui de proximo obsequium Reipublicæ videntur exhibuisse.

4. Impp. CONSTANTINUS & CONSTANS AA. ad Titianum.

UNiversi omnino ex Comitibus, vel ex Præsidibus, qui suffragio perceperint dignitates, civilibus oneribus muneribusque teneantur adstricti: ne commoda publica cum umbratili suffragiorum pactione lacerentur. Eos tamen à prædictis oneribus excipi oportebit, qui in legationibus publicis versati sunt. Dat. Prid. Calend. Jul. *Trium.* PLACIDO & ROMYLO COSS. 343.

5. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Apodemio PP. per Illyricum.

SI quod extraordinarium consilium postulatur 6, cum vel ad nos est mittenda legatio, vel nostræ Sedi aliquid intimandum: id, quod inter omnes communi consilio tractatuque convenerit, minime 7 in examen Cognitoris Ordinarii referatur. Provincialium enim desideria, quibus necessaria sæpe fortuitis [casibus] remedia deposcuntur, vobis agnoscere atque explorare permittimus: ut sint examinis tui, quæ ex his auxilio tuo protinus implenda sint, & quæ Clementiæ nostræ auribus intimanda videantur. † In loco autem publico de communi utilitate [provincialium] sententia proferatur: atque id, quod majoris 8 partis probaverit adsensus, solennis firmet auctoritas. Dat. 5. Calend. August. *Constantinop.* ARCAD. A. 2. & RUFINO COSS. 392.

6. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Monaxio P. P.

QUoties 9 [ab Alexandrina civitate] legatio destinatur, universos curiales præcipimus, qui intra urbem consistunt, si non ægritudine vel alia excusabili necessitate impediuntur, in locum curiæ convenire, & decreta sua, propria subscriptione firmata, viro spectabili Præfecto Augustali insinuare, ut ejus relatione comitati, tuis virtutibus suas petitiones intiment: & sub examine tuo perpensa legatione res ordinetur. Dat. 3. Non. Octobr. *Constantinop.* DN. THEOD. A. 7. & PALLADIO V. C. COSS. 416.

TIT. LXIV.
DE EXCUSATIONIBUS ARTIficum.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximum.

ARtifices artium brevi subdito comprehensarum, per singulas civitates morantes, ab universis muneribus vacare præcipimus: si quidem in discendis artibus otium sit accommodandum: quo magis cupiant & ipsi peritiores fieri, & suos filios erudire. Dat. 4. Non. August. FELICIANO & TITIANO COSS. 337.

Et notitia 1 est ista.

Architecti, medici, pictores, statuarii, marmorarii, lecticarii, seu arcarii, clavicarii, quadrigarii, vel quadratarii, (quos Græco vocabulo πηκτὰς appellant) structores, (id est, ædificatores,) sculptores ligni, musearii, deauratores, albini, (quos Græci κονιάτας appellant) argentarii, barbaricarii, diatretarii, ærarii, fusores, signarii, fabricarii, bracharii, particarii, atque libratores, figuli, (qui Græce dicuntur κεραμεῖς) aurifices, vitriarii, plumbarii, specularii, eborarii, pelliones 2, fullones, carpentarii, sculptores, dealbatores, cusores, trigarii, cisiarii, bractearii, (id est, πεταλουργοί.)

2. Impp. CONSTANT. & CONSTANS ad Leontium P. P.

MEchanicos, Geometras, & Architectos 4, qui divisiones partium omnium, incisionesque servant, mensurisque & institutis opera fabricationibus stringunt: & eos, qui aquarum ductus, & inventos modos docili libratione ostendunt, in par studium docendi atque discendi nostro sermone compellimus. Itaque immunitatibus gaudeant, & suscipiant docendos, qui docere sufficiunt. Dat. Prid. Non. Jul. LEONTIO & SALLUSTIO COSS. 344.

TIT. LXV.
DE 1 POTIORIBUS AD MUNERA NOminandis.

1. Imp. ANTONINUS A.

SI ipse vocatus ad munera civilia potiorem alium nominandum putaveris, age causam tuam.

TIT. LXVI.
SI PROPTER INIMICITIAS CREATIO facta sit.

SI 1 propter inimicitias ad munera civilia creatus es, hanc tibi nominationem non nocere, Præsidis æquitas faciet: cum & publicæ utilitatis intersit, non ex inimicitia creationes fieri debere, sed æstimatione vera, & commodo Reipublicæ.

(7. *l.* 14. §. 4. *ff. de munerib. l.* 5. *supr. de decurion.*

TIT. LXI. (1. *l.* 1. §. 16. *ff. de collatione.*

TIT. LXII. (1. v. *l.* 9. *ff. de vacat. & excus. muner. l.* 33. *ff. ad municip. l. ult. ff. de interd. & releg. l.* 17. *ff. de statu homin.* (2. *l. ult.* §. 3. *ff. ad municip.* (3. v. *l.* 5. *supr. de his qui num. lib.* (4. *l.* 9. *supr. de muner. patrim.*

TIT. LXIII. (1. *Lib.* 50. *D.* 7. (2. *l.* 1. *supr. qui num. liberor.* (3. *l.* 2. *in fin. ff. h. t. l.* 7. §. 2. *ff. quod cujuscunque univers.* (4. v. *l.* 1. *ff. h. t.* (5. *l.* 2. *supr. de muner. non continuand. l.* 8. §. 1. *l.* 13. *ff. h. t.* (6. Adde *l.* 6. *infr. h. t.*

(7. Immo vide *l.* 10. *supr. de muner. patrim.* (8. Fac. *l.* 19. *ff. ad municip.* (9. *l.* 5. *in pr. supr. h. t.*

TIT. LXIV. (1. *l.* 2. *infr. h. t. l.* 5. §. 12. *l.* 6. *ff. de jure immun.* (2. v. *l. ult. in fin. ff. d. t. de jure immun.* (4. *l.* 1. §. *architecti supr. h. t.*

TIT. LXV. (1. *l.* 46. *supr. l.* 7. *ff. de decur.*

TIT. XLVI. (1. *l.* 6. §. 17. *ff.* §. 11. *Inst. de excus. l.* 1. §. 1. *ff. de vacat. & excus. muner.*

TIT.

TIT. LXVII.
DE SUMPTUUM RECUPERATIONE.

1. Imp. GORDIANUS A.

MUneribus civilibus non fungeris, quæ personis mandantur, si quinque 1 filios incolumes habeas: At si contra id privilegium ad munus fatigandi tui causa, quidam te devocaverint, tuque appellatione interposita securitatem reportaveris, à nominatoribus 2 sumptus, quos in litem feceris, recuperabis.

TIT. LXVIII.
SI POST CREATIONEM QUIS decesserit.

1. Imp. GORDIANUS A. *

SI ante diem subeundi honoris atque muneris pater tuus defunctus est: conveniri eo nomine heredes 1 ejus non oportere, Præses provinciæ minime ambiget.

TIT. LXIX.
DE TABULARIIS, SCRIBIS, LOGOGRAPHIS, & censualibus. 1.

1. Imp. ALEXANDER A.

NUlli omnino ex tabulariis, vel scribis, vel logographis, eorumque filiis, in quocunque officio militent, sed ex omnibus officiis, nec non etiam si intra nostrum palatium militant, necdum impleto quinquennio reperti & retracti, protinus officiis municipalibus reddantur. Dat. 8. Calend. Jul. *Lauriaco*, MARCELLINO & PROBINO COSS. 341.

2. Imp. GORDIANUS A.

QUicunque decurionum sponte se censuali ministerio mancipaverit, conditionem habeat, quam ipse elegerit, depositurus sui ordinis penitus dignitatem, si 2 eum necessitas quæstionis subeundæ invenerit. Dat. 15. Calend. Octobr. CP. RICHOMERE & CLEARCHO COSS. 384.

3. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Hadriano P. P.

GEnerali lege sancimus, ut sive solidis provinciis, sive singulis civitatibus necessarii fuerint tabularii: liberi 3 homines ordinentur: neque ulli deinceps ad hoc officium patescat aditus, qui sit obnoxius servituti. Sed & si quis dominorum servum suum, sive colonum chartas publicas agere permiserit: (consensum enim, non ignorantiam volumus obligari) ipsum quidem, in quantum interfuerit publicæ utilitatis pro ratiociniis, quæ servo sive colono agente tractata sunt, obnoxium detineri: servum autem competentibus affectum verberibus fisco addici: dominorum enim interfuit ab initio providere, ne publicis actibus privata servitia immiscerentur. Datum 8. Calend. April. *Mediolani*, VINCENTIO & FRAVITTA COSS. 401.

4. Impp. THEODOS. & VALENT. AA.

BOëthos, logistas medogrammateos, logographos, diastoleas, (quæ vocabula publicis dicuntur subjacere necessitatibus,) sive quolibet alio nomine nuncupentur, non honore, aut alicujus privilegii colore subnixos, pro definitione legum inexorabilium suam fortunam subire compelli: quatenus nec publicis quidquam noceatur, aut minuatur utilitatibus, & suis corporibus illi reddantur, quos vel patris, vel majorum obligatio, vel sua constringit.

TIT. LXX.
DE SUSCEPTORIBUS 1, PRÆPOSITIS & arcariis. 2

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Eufraxium Rationalem trium provinciarum, post alia.

SUsceptores publicos absque 3 omni mora aurum censemus suscipere: ne quis per hanc occasionem sumptus facere compellatur. Nam si solvere volens, à suscipiente fuerit contemptus, testibus adhibitis contestationem debebit proponere: ut hoc probato, & ipse securitatem debitam, commissi nexu liberatus, cum emolumentis accipiat: & qui suscipere neglexerit, ejus ponderis, quod debebatur, duplum fisci rationibus per vigorem officii Præsidis inferre cogatur. Quod autem susceptores, Judice, cujus interest, negligente violaverint, ex ipsius Judicis facultatibus sarcietur. Dat. 14. Cal. Aug. PAULINO & JULIANO COSS. 325.

2. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Secundum P. P.

JUxta inveteratas leges nominatores 4 susceptorum, & eorum, qui ad præposituram horreorum, & pagorum creantur, obnoxii teneantur, si minus idonei sint, qui ab eisdem fuerint nominati: nec quidquam ex eorum substantia, celebrata per interpositam personam emptione, mercentur. Dat. 3. Calend. Aug. C. P. VALENTIN. & VALENTE AA. COSS. 365.

3. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Mamertinum P. P.

SUsceptores novi non modo præsentis anni debita, verum etiam species, quas ex reliquis inferunt, quia novæ sunt ac recentes, suscipiant. Dat. Prid. Calend. Nov. *Romæ*, VALENT. & VALENTE AA. COSS. 365.

4. Iidem AA. ad Florentium Com. S. L.

NEminem susceptionis munere functum ad idem munus adstringi, nisi 5 se prius vinculo solicitudinis superioris absolverit. Nam neque eos, qui placuerint, gravare, justi est, neque eos, qui displicuerint, tenere, prudentis est. Integro igitur singuli 6 anniversario anno transcurso cogantur exponere, quibus titulis suscepta dispersferint: ut facilius, si quis in furto fuerit deprehensus, recentem queat redintegrare jacturam; non perpetui autem exactores teneantur in continuata vexandorum provincialium potestate, velut concussionum dominatione: sed per annos singulos judiciaria sedulitate mutentur, nisi aut consuetudo civitatis, aut auctoritas ordinis eos per biennium esse compellat. Dat. Prid. Cal. Decembr. *Constantinop.* HONORIO N. P. & EVODIO COSS. 386.

5. Iidem AA. ad Germanianum Comitem S. L.

QUotiescunque certa summa solidorum pro tituli qualitate debetur, aut auri massa transmittitur, in septuaginta duos solidos libra feratur accepta. Dat. 6. Id. Jan. *Romæ*, LUPICINO & JOVINO COSS. 367.

6. Imppp. VALENT. VALENS & GRAT. AAA. Probo P. P.

FRumenta, quæ horreis inferuntur, pro illationis modo illico 7 apocharum cautionibus adnotentur: non autem oportet in horreis fiscalibus, nisi fiscalia frumenta constitui. Dat. 5. Id. April. *Treveris*, post Consulatum GRATIANI A. 3. & EQUITII V. C. 374.

7. Imppp. GRATIANUS, VALENT. & THEOD. AAA. Have Hypati K. N.

DIu minime penes ipsos susceptores maneat facta collatio: sed statim 8 quodcunque à provincialibus fuerit exsolutum, sacris thesauris inferatur. Dat. 3. Cal. Maji, *Constantinop.* post Consulatum ANTONII & SYAGRII. 383.

8. Iidem AAA. Cynegio P. P.

EXactores vel susceptores in celeberrimo cœtu curiæ, consensu & judicio omnium subactorum testificatione firmentur: provinciarumque Rectores eorum nomina, qui [ad] publicum munus officii editi atque obligati fuerint, innotescant: & animadvertant 9, quicunque nominaverint, ad discrimen suum universa, quæ illi gesserint, redundare. Datum 6. Calend. Nov. *Constantinop.* HONORIO N. P. & EVODIO COSS. 386.

9. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Cynegio P. P.

MOdios 10 æneos vel lapideos cum sextariis atque ponderibus per mansiones singulasque civitates jussimus collocari: ut unus-

TIT. LXVII. (1. *l.* 4. *in pr. ff. de muner.* (2. *l.* 2. *supr. de decur. l.* 1. *in fin. ff. si tut. vel cur.*

TIT. LXVIII. (1. *l.* 1. *supr.* de decur.

TIT. LXIX. (1. v. *l. ult.* §. 16. *ff. de muner.* (2. v. *l.* 33. *supr. de decur.* (3. Adde *l.* 3. *supr. de servis reipubl.*

TIT. LXX. (1. v. *l.* 5. *ff. de censib.* (2. v. *l.* 1. §. 2. *ff. de muner.* adde *l.* 25. *supr. de sacros. eccles.* (3. *l. ult. infr. h. t.*

(4. Adde *l.* 3. *supr. de conveniend. fisci debitor.* (5. Adde *l.* 9. §. 2. *ff. de publican.* (6. *l.* 3. *infr. de execut.* (7. v. *l.* 3. *supr. de cond. in publ. horr.* (8. *l.* 1. *supr. de canone largit. l. unic. supr. de offic. comit. sacr. largit. l. unic. infr. de auri publ. prosecut.* (9. v. *l.* 2. *supr. h. t.* (10. v. *l.* 1. *supr. de condit. in publ. horr.*

quisque tributarius sub oculis constitutis rerum omnium modis, sciat, quid debeat susceptoribus dare: ita, ut si quis susceptorum conditorum modiorum sextariorumque vel ponderum normam putaverit excedendam 11, pœnam se sciat competentem esse subiturum. Et submotis, quæ contra utilitatem populorum omnium hactenus gesta sunt, frumenti quinquagesimas, hordei quadragesimas, vini & lardi vicesimas susceptoribus dari præcipimus. Humanitatis autem necessitate commoti, in Armeniæ partibus susceptoribus longinquitatis causa, frumenti & hordei quadragesimas, vini & lardi quintas decimas dari præcipimus. Dat. 4. Cal. Dec. *Constantinop.* HONORIO, N. P. & EVODIO V. C. COSS. 386.

10. Iidem AA. Cynegio P. P.

SUsceptores præsentibus defensoribus & modum jugationis possessorum, & species singulas, vel eorum numerum quantitatemque describant. Dat. 4. Cal. Dec. C. P. TIMASIO & PROMOTO COSS. 389.

11. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Benigno Vicario urbis Romæ.

SEcuritates 12 semel publicatas & gestis lectas vini susceptoribus imputari, & cœptam mercedis discussionem volumus in apertum quæsita ratione deduci, & omnes publicas securitates, quæ gestis tenentur, à susceptoribus accepto ferri. Dat. 6. Id. Jun. *Mediolani*, STILICHONE & AURELIANO COSS. 400.

12. Iidem AA. Pompejano P. C. Africæ.

SI aliquid à susceptore, vel à tabulario fraudis admissum esse possessor deprehendat: nemo eorum semel de interversione 13 convictus, id rursus officium gerat, in quo ante decoxit 14, etsi Rescriptum nostrum elicitum clandestina supplicatione intulerit. Dat. Prid. Calend. Jan. *Mediolani*, STILICHONE & AURELIANO COSS. 400.

13. Iidem AA. Lucio Comiti sacrarum largitionum.

DUos tabularios, [seu numerarios,] & susceptores, totidem per universas provincias oportere constitui, clementia nostra præcepit. † Scire autem volumus Prætorianam amplissimam Præfecturam, eos 15, qui aurum largitionale susceperunt, nihil cum arcæ ratiociniis habere commune: Judices autem provinciarum quinque libris auri multandos, & primates Officiorum capitali pœna plectendos, si hoc non fuerit custoditum. Dat. 6. Calend. Febr. BASSO & PHILIPPO COSS. 401.

14. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Euchario.

HUmilioribus officiis, aut extraordinariis oneribus occupari 16 curiales non patimur, ne publica vacillet utilitas. Susceptorem itaque vestium æquius est ab officio Proconsulari, vel ab his, qui in eodem meruerunt, solenniter procurari. Horum namque interest hujusmodi explorare rationem, & quærere qualitatem eorum, quorum ad constituendum commodior cura est: Neque enim æquum est, ut ad officium lucra, ad curialem susceptionis tantum damna pertineant. Hanc igitur ab ordinibus injuriam submovemus: exceptis his, qui curialium in officio memorato aut militasse, aut militare fuerint deprehensi. Dat. Prid. Calend. Mart. *Ravennæ*, HONORIO 9. & THEODOSIO 5. AA. COSS. 412.

15. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Volusiano P. P. post alia.

AUrum sive argentum quodcunque à possessore confertur, arcarius, vel susceptor accipiat: ita ut provinciæ moderator, ejusque officium ad crimen suum noverit pertinere, si possessoribus ullum fuerit ex aliqua ponderum 17 iniquitate illatum dispendium: & quidquid ex provinciis ad nostrum dirigitur ærarium, id ad illustres viros ærarii nostri Comites relatione deferatur. Dat. 3. Calend. Mart. *Raven.* post Cons. FELICIS & TAURI VV. CC. 429.

(11. *l. ult. infr. h. t. l. pen. supr. de defensor. civit. Novell.* 128. *c.* 15. (12. *l.* 2. *supr. de quadriennii præscr. l.* 2. *supr. de discussor.* (13. v. *l.* 8. *supr. de jure fisci.* (14. v. *l.* 40. *supr. de decur. l.* 2. *infr. de palat. sacr. largit.* (15. v. *l.* 3. §. 1. *supr. de canone largit. tit.* (16. v. *l.* 21. *supr. de decur.* (17. v. *l.* 9. *supr. h. t.*

TIT. LXXI.
DE 1 PONDERATORIBUS, ET AURI illatione.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Eufraxium Rationalem trium provinciarum.

AUrum, quod infertur à collatoribus, si quis vel solidos voluerit, vel materiam appendere, æqua lance, & libramentis paribus suscipiatur. PP. 14. Cal. August. PAULINO & JULIANO COSS. 325.

2. Imp. JULIANUS A. ad Mamertinum P. P.

QUoties de qualitate solidorum orta fuerit dubitatio, placet, quem sermo Græcus Zygostatem appellat, per singulas civitates constitutum, qui pro sua fide atque industria neque fallat, neque fallatur, contentionem dirimere. Dat. 9. Cal. Maji, *Salone*, JULIANO A. 4. & SALLUSTIO COSS. 363.

TIT. LXXII.
DE AURI PUBLICI PERSEcutoribus.

1. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Anthemio P. P.

AUri persecutores partim nulla præmissa (ut assolet) persecutoria, aurum [præsumunt persequi: partim diutius retentant, quod statim 1 fuerat adsignandum. Ideoque censemus, ne quis absque præcepto viri illustris Comitis sacrarum largitionum, vel coquendum aurum sumat, vel capiat deinceps retinendum. Dat. 13. Calend. Aug. HONOR. 8. & THEOD. 3. AA. COSS. 409.

TIT. LXXIII.
DE HIS, QUÆ EX PUBLICA COLLAtione illata sunt, non usurpandis.

1. Imp. CONSTANTINUS A.

NUllus Judicum id, quod à Republica ex collatione susceperit 1, mutui interventione opposita, vel invadat 2, vel conetur invadere. Dat. Prid. Non. Mart. *Treveris*, PAULINO & JULIANO COSS. 325.

2. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Have Lampadi K. N.

NUllus penitus ex eo, quod refertur in conditis, vel in arca continetur, ad quemlibet titulum usurpet: nisi forte præsumendi facultatem sublimium potestatum jussione 3 perceperit. Datum 3. Id. April. *Constantinop.* ANTONIO & SYAGRIO COSS. 382.

3. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Messalæ P. P. post alia.

SCiant Judices 4, nihil sibi ex privatæ rei canone, vel ex eo, quod ex iisdem titulis exegerint, ad necessitates alias transferre licere: nisi 5 malint gravissima severitate suam licentiam coërceri. Dat. 16. Cal. Jun. *Mediolan.* THEODORO COS. 399.

TIT. LXXIV.
DE AURO CORONARIO.

1. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Cynegio P. P.

AD collationem auri coronarii placuit neminem absque consuetudine esse cogendum. Dat. 15. Calend. Februar. *Constantinop.* RICHOMERE & CLEARCHO COSS. 384.

TIT. LXXV.
DE IRENARCHIS. 1

1. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Anthemio P. P.

IRenarchæ, qui ad provinciarum tutelam, quietis ac pacis per singula territoria faciunt stare concordiam, à decurionibus judi-

TIT. LXXI. (1. Adde *Edict. Justiniani* 11.

TIT. LXXII. (1. v. *l.* 1. *supr. de canone largit. tit.*

TIT. LXXIII. (1. v. *l.* 1. *supr. de his qui ex publ. rat.* (2. v. *l. ult. infr. h. t.* (3. v. d. *l. ult. l. ult. supr. de condit. in publ. horr.* (4. Conf. *l. ult. infr. de collat. fund. patr.* (5. v. *l.* 1. *l.* 2. *supr. h. t. l.* 7. §. *ult. supr. de exact. trib.*

TIT. LXXV. (1. Fac. *l.* 9. *supr. de jure fisci. l.* 6. *ff. de custod. reor. l. ult.* §. 7. *ff. de muner.*

cio Præsidum provinciarum idonei nominentur. Dat. 8. Calend. Jan. *Constantinop.* HONOR. 8. & THEODOS. 3. AA. COSS. 409.

TIT. LXXVI.
DE ARGENTI PRETIO, QUOD thesauris infertur.

1. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Eutychiano P. P.
JUbemus, ut pro argenti summa, quam quis thesauris fuerit illaturus, inferendi auri accipiat facultatem: ita 1, ut pro singulis libris argenti quinos solidos inferat. Dat. 11. Calend. Mart. *Constantinop.* CÆSARIO & ATTICO COSS. 397.

TIT. LXXVI. (1. *l. unic. supr. de coll. æris.*

LIBER UNDECIMUS.

TIT. I.
DE NAVICULARIIS SEU NAUCLERIS PUBLICAS species transportantibus, & de tollenda lustralis auri collatione.

1.

REmittit omnibus prorsus collationem auri & argenti, exceptis civitatibus aut vicis, qui quid ultima voluntate sub hoc collationis onere acceperunt, vel si quid à fisco eadem lege datum sit. Qui vero tale onus agnoscunt, in eorum arbitrio sit, id solvere Constantinopoli, vel in provincia, sive quarto quoque anno, sive ultra quadriennium: sine damno, & perversitate ulla. Ac si quid eo illato supersit, id in alias civitatis necessitates impendatur, veluti opera, aut frumenti coëmptionem, aut lumina 1, aut similia. Constituit autem pœnam C. librarum scholæ palatinorum, & præsidibus, & cohorti, & municipalibus, si hæc quandoque non observaverint.

2.

NE quis, quo sit relevatus auri atque argenti collatione, describatur in spectacula, vel alia quædam: alioquin supradicta pœna imminebit.

3. Impp. CONSTANTIUS A. & JULIANUS C. Olybrio P. V.

NUllam 2 vim oportet naucleros sustinere, delegatas species annonarias transferentes, nec concussiones perpeti, nec aliquod genus incommodi: sed venientes ac remeantes omni securitate potiri, decem librarum auri multa proponenda his, qui eos inquietare tentaverint. Dat. Cal. Jun. *Romæ*, CONSTANTIO 9. & JULIANO C. 2. COSS. 357.

4. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Eusebio P. P.

COmperimus naucleros susceptas species in negotiationis emolumenta convertere: ideoque decernimus, ut intra annum, quas susceperint, inferant species, & securitates reportent, quæ etiam diem illationis edoceant, ut intra alterum annum eis reddantur, à quibus species præstitæ sint. Datum 10. Calend. Januar. *Mediol.* ARCAD. 3. & HONORIO 3. AA. COSS. 394.

5. Iidem AA. Flaviano P. U.

AB his, qui in naucleros prædas 3 egerunt, volumus eorum commodis satisfieri; & ideo, ne crescat in posterum eorum audacia, sancimus, ut quicunque in rapinis fuerit deprehensus, pœna quadrupli teneatur. PP. *Romæ in foro Aproniani*, 9. Cal. Februar. STILICHONE & AURELIANO COSS. 400.

6. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Anthemio P. P.

CUm navarchorum cœtus circiter provincias Orientis inopia navium titubaret, & investigandæ classis obtentu insularum secessus obiret, & navigandi opportunitate transacta, judiciorum indignatio sine transvectionis exspectaretur effectu: merito Celsitudo tua Præfecto Augustali, & insularum Præside conventis, civitatis Alexandrinæ, & Carpatiæ classis summates & nonnullos alios naucleros ejus professionis adduxit, ut onus frumentarii commeatus, qui per Orientales navarchos ex Alexandrinæ civitatis conditis consueverat ad sacratissimam urbem transferri, in suam fidem susceptum, ad eadem Augustissimæ urbis horrea comportarent: salariis 4 pro mercedula præstitis ex tributariæ pensitationis immunitate: vel ex eo, quod vocatur φιλικὸν, necnon etiam aliis, quæ cognitionis limavit examen. Dat. 14. Calend. Februar. HONOR. 8. & THEOD. 3. AA. COSS. 409.

7. *Al.* Impp. THEOD. & VALENT. AA. Iidem AA. Anthemio P. P.

QUi fiscales species susceperit deportandas, si recta navigatione contempta, littora devia sectatus, eas avertendo 5 distraxerit, capitali pœna plectetur. Dat. 14. Cal. Aug. *Constant.* HONOR. 8. & THEOD. 3. AA. COSS. 409.

8. Iidem AA. Faustino P. P. post alia.

JUdices, qui in partibus diœceseos suæ onusta navigia, cum prosperior flatus invitat, sub prætextu hyemis 6 immorari permiserint: una cum municipibus & corporatis ejusdem loci fortunarum propriarum feriantur dispendiis. Naucleri præterea pœnam deportationis excipiant, si aliquid fraudis eos admisisse fuerit revelatum. Dat. 18. Cal. Septembr. *Ravennæ*, VARANA V. C. COS. 410.

TIT. II.
DE PRÆDIIS ET OMNIBUS REBUS naviculariorum.

1. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Aurelianum P. P. annonæ.

DOmum etiam 1 mansuetudinis nostræ in his, quæ naviculario nomine obnoxia sunt, agnoscere præcipimus debitam functionem. Dat. 3. Calend. Octobr. LUPICINO & JOVINO COSS. 367.

2. Iidem AA. & GRATIANUS A. Achiloni Proconsuli Africæ.

IN his, quæ navicularii vendunt, (quoniam intercipere contractum emendi vendendique fas prohibet 2,) emptor navicularii functionem pro modo portionis comparatæ subeat. Res enim oneri addicta est, non persona mercatoris. Neque navicularium jubemus fieri eum, qui aliquid comparavit: sed eam partem, quæ empta est, pro suo modo ac ratione esse munificam: nec enim totum patrimonium ad functionem naviculariam occupandum erit, quod habuit, qui rei exiguæ mercator accessit: sed illa portio, quæ ab initio navicularii fuit, ad pensionem hujusmodi functionis sola tenenda est: residuo patrimonio, quod ab hoc vinculo liberum est, otioso & immuni servando. † Domus vero, quarum cultu decus urbium potius, quam fructus acquiritur, ubi à naviculariis veneunt, pro tanto modo ad hanc pensionem obligari placet, quantum habebant emolumentum, cum pecunia mutuaretur. Ubi vero spatium [loci] & exiguitas nullam habuerit pensionem, aut exstructio cujus est ardua difficilisque molitio, aut decus sumptuosum, aut (ut est plerumque liberale institutum) habitationem quis suam urbis ornamento adjecerit, nolumus munificentiam, quæ postea addita est, improbam licitationem æstimationis excipere: sed vetusta potius loci species & pensio cogitetur, quam cultus hodiernus, qui per industriam hominis animosi accessit. Datum 3. Non. August. post Consulatum GRATIANI A. 3. & EQUITII V. C. 375.

3. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Messalæ P. P.

HI, qui fundos naviculariæ functioni adscriptos à naviculariis acceperunt quolibet ad se titulo transeuntes, secundum agri opi-

TIT. I. (1. *l. 19. supr. de operib. publ.* (2. *l. 5. infr. h. t. l. un. infr. de littor. & itiner. custod. lib. 12. tit. 45.* (3. v. *l. 3. supr. h. t.* (4. Fac. *l. 6. in fin. ff. de captiv.* (5. *l. 3. supr. quæ res venire.* (6. Adde *l. 6. supr. h. t.*

TIT. II. (1. Adde *l. 8. supr. de exact. tribut. lib. 10. tit. 19.* (2. Immo vide *l. 14. in fin. supr. l. 34. §. 1. ff. de contrah. empt.*

nionem 3, quæ antiquitus habebatur adscripta, navicularium functionem suscipere cogantur; neque eas conditiones sibi existiment profuturas, quas venditor minus idoneus in se recepit impositæ mentis arbitrio: Hac tamen pactione servata, ut si ad minus idoneum fuerit translata possessio, etiam auctores transscripti prædii teneantur obnoxii: sitque hoc in promptu, ut damnis fiscalibus primitus ab idoneis consulatur. Datum 14. Calend. Mart. *Mediolan.* THEODOR. V. C. COS. 399.

TIT. III.
DE NAVIBUS NON EXCUSANDIS.

1. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Longiniano P. P.

MUlti 1 naves suas diversorum nominibus & titulis tuentur: cui fraudi obviantes præcipimus, ut si quis ad evitationem publicæ necessitatis titulum crediderit opponendum, sciat navem esse fisco sociandam. Nam ut privatos 2 quoque non prohibemus habere navigia, ita 3 fraudi locum esse non sinimus: cum omnes in commune, si necessitas exegerit, conveniat utilitatibus publicis obedire, & subvectionem sine dignitatis privilegio celebrare. 4 Dat. 3. Id. Jan. *Ravennæ*, ARCAD. A. 7. & PROBO COSS. 406.

2. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio P. P.

JUbemus 5 nullam navem 6 ultra duorum millium modiorum capacem, ante felicem embolam, vel publicarum specierum transvectionem, aut privilegio dignitatis, aut religionis intuitu, aut prærogativa personæ, publicis utilitatibus excusari posse subtractam: nec si cœleste contra proferatur oraculum, sive adnotatio sit, sive divina [pragmatica] sanctio, providentissimæ legis regulas oppugnare debebit. Quod etiam in omnibus causis cupimus observari: ut generaliter, si quid ejusmodi contra jus, vel utilitatem publicam in quolibet negotio proferatur, non valeat. Quidquid enim in fraudem istius legis quolibet modo fuerit attentatum, id navigii, quod excusatur, publicatione corrigimus. Dat. 9. Id. April. THEOD. 17. & FESTO COSS. 439.

TIT. IV.
NE QUID ONERI PUBLICO imponatur.

1. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Rufino PP.

ONeri publico sarcinam privatam ne quis imponat, nec audeat portitores frumenti ad suscipiendum onus aliqua necessitate compellere. Hoc enim facto atque commisso, non in dispendium solum atque naufragii damnum tenebitur obligatus, verum etiam publicæ coërcitionis experietur vigorem. Datum 5. Id. Januar. *Constantinop.* OLYBRIO & PROBINO COSS. 395.

TIT. V.
DE NAUFRAGIIS. 1

1. Imp. CONSTANTINUS A.

SI quando naufragio navis expulsa fuerit ad littus, vel si quando aliquam terram attigerit, ad 2 dominos pertineat: Fiscus meus sese non interponat. Quod enim jus habet fiscus in aliena calamitate 3, ut de re tam luctuosa compendium sectetur?

2. Imppp. VALENTINIAN. VALENS & GRATIAN. AAA. ad Modestum P. P.

SI quis navicularius naufragium se sustinuisse adfirmet, provinciæ 4 Judicem, ejus videlicet, in qua res agitur, adire festinet, ac probet apud eum testibus eventum: relatione etiam ad sublimissimam referatur Præfecturam: ita ut intra anni 5 spatium veritate revelata competens dispositio procedat. Quod si per negligentiam præfinitum anni spatium fortasse claudatur, supervacuas 6 serasque interpellationes emenso anno placuit non admitti. Dat. PP. *Bersti*, Non. Jun. MODESTO & ARINTHEO COSS. 372.

3. Imppp. GRATIAN. VALENTIN. & THEODOS. AAA. naviculariis Afric. Sal.

QUoties obruta vel submersa fluctibus navi, examen adhibetur competentis Judicis, duorum vel trium nautarum quæstione habita, cæteri ab hujusmodi nexu liberentur: Quid est enim, quod non abunde intra præfinitum numerum solers quæsitor inveniet? Circa Magistros navium, quibus est scientia plenior, immoretur: qui si fatali sorte defuerint, in alios inquisitio transferatur. Sane si universos violentia tempestatis obruerit, ne veritas lateat, à liberis nautarum sive Magistrorum intra judicia constitutis super eorum quæratur interitu, quos navicularius naufragio periisse contendit. Susceptionis autem necessitas ex Cal. April. in diem Calendarum Octobr. mensura servabitur. Datum 8. Id. Februar. *Treveris*, GRATIANO vel THEODOS. 1. AA. COSS. 380.

4. Imppp. VALENTIN. & THEODOS. & ARCAD. AAA. Tatiano P. P.

PRo his, quæ semel à collatoribus illata naufragiis perierint, nolumus nobis aliquam cum possessoribus, sive Senatores, sive privati sint, communionem esse, vel aliquid periculi ad eos redundare. Dat. 15. Calend. August. *Constantinop.* TATIANO & SYMMACHO COSS. 391.

5. Impp. HONOR. & THEODOS. AA. naviculariis per Africam post alia.

DE submersis navibus decernimus, ut levato velo istæ causæ cognoscantur, & si quisquam de talibus negotiis aliquid accepisse 7 detegitur: Judex apud quem constiterit, his conquerentibus, qui nudantur, pro 8 qualitatibus personarum multandi, removendi, [proscribendique] habeat potestatem. † Si vero causarum talium cognitores libelli datione, vel plenaria interpellatione commoniti, intra biennium 9 has causas adire neglexerint, & hoc fuerit tempus elapsum: præjudicium noceat eatenus Cognitori, ut naviculario propter vitium Judicis absoluto, mediam oneris ejus partem, propter cujus probandam amissionem legitimo duntaxat tempore cognitio petebatur, judex cogatur inferre: residuam vero officium ejus exsolvat. Dat. 16. Calend. April. *Ravennæ*, HONOR. 9. & THEOD. 5. AA. COSS. 412.

6. Iidem AA. Anthemio P. P.

SUper naufragiorum, quæ contigerint casibus, usitato more habita quæstione, si quis calculus modiationis dicatur tempestate maris deperiisse; sub tuæ sedis auditione nequaquam feratur acceptus: sed hæc dispendii jactura, in 10 omne nauclerorum concilium pro rata scilicet contingentis muneris deferatur. Datum 14. Cal. Februar. HONOR. 8. & THEOD. 3. AA. COSS. 409.

TIT. VI.
DE METALLARIIS ET METALLIS, & procuratoribus metallorum.

1. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Cresconium Com. metallorum.

PErpensa deliberatione duximus sanciendum, ut quicunque metallorum exercitium velit affluere, is labore proprio, & sibi, & Reipubl. commoda comparet. Itaque si qui sponte conduxerint, eos laudabilitas tua octonos scrupulos in balluca, (quæ Græce χρυσάμμος appellatur,) cogat exsolvere. Quidquid autem amplius colligere potuerint, fisco potissimum distrahant, à quo competentia ex 1 largitionibus nostris pretia suscipiant. Datum 4. Id. Decembr. *Parisiis*, VALENTINIANO & VALENTE AA. COSS. 365.

(3. *l. ult. infr. de collat. fund. fiscal. h. lib. tit.* 73.
TIT. III. (1. Adde *l. ult. infr. h. t.* (2. *l. un. ff. ut in flum. publ. l.* 3. *in fin. ff. de vacat. l.* 46. §. 2. *ff. de jure fisci.* (3. Fac. *l.* 15. *in pr. ff. de interd. & relegat.* (4. *l. pen.* §. 1. *ff. de veteran.* (5. *l.* 10. *supr. de sacros. eccles.* (6. *l.* 1. *supr. h. t. l. un. infr. de naut. Tiber. h. lib. tit.* 26.
TIT. V. (1. *Lib.* 47. *D.* 9. (2. *Auth. navigia. supr. de furt.* (3. *l.* 3. *in fin. ff. de incend.* (4. *l.* 7. *ff. d. t.* (5. Immo vide *l.* 5. *infr. h. t.*
(6. Immo vide *l.* 1. *in pr. ff. de incend. l.* 18. *supr. de furt.* (7. v. *Auth. navigia. supr. de furt.* (8. *l.* 4. §. 1. *in fin. ff. de incend.* (9. Immo vide *l.* 2. *supr. h. t.* (10. Adde *l.* 5. *infr. de fabricens. h. lib. tit.* 9.
TIT. VI. (1. *l. ult. infr. de cupress. h. lib. tit.* 77.

2. Iidem AA. ad Germanianum Com. S. L.

OB metallicum canonem, in quo propria consuetudo retinenda est, quatuordecim uncias ballucæ pro singulis libris constat inferri. Dat. 6. Id. Januar. *Romæ*, LUPICINO & JOVIANO COSS. 367.

3. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Floro PP.

CUncti, qui per privatorum 2 loca saxorum venam laboriosis effossionibus persequuntur, decimas fisco, decimas etiam domino repræsentent: cætero modo [propriis] suis desideriis vindicando. Dat. 4. Calend. Septembr. *Constantinop.* ANTONIO & SYAGRIO COSS. 382.

4. Iidem AAA. Eusinio P. P.

CUm procuratores metallorum intra Macedoniam, Daciam mediterraneam, Mœsiam, seu Dardaniam, soliti ex curialibus ordinari, per quos solennis profligatur exactio, simulato hostili metu, huic se necessitati subtraxerint, ad implendum munus retrahantur: & nulli deinceps licentia laxetur prius indebitas expetere dignitates, quam subeundam procurationem fideli solertique devotione compleverint.

5. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Romulo Com. S. L.

PEr annos singulos septem per hominem scrupuli largitionibus inferantur ab aurilegulis non solum in Pontica diœcesi, verumetiam in Asiana. Dat. 11. Cal. Mart. *Constantinop.* ARCAD. A. 2. & RUFINO COSS. 392.

6. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Paterno.

QUosdam operta humo esse saxa 3 dicentes, id agere cognovimus, ut defossis in altum cuniculis, alienarum ædium fundamenta labefactent. Qua de re, si quando hujusmodi marmora sub ædificiis latere dicantur, perquirendi eadem copia denegetur. Dat. 17. Cal. April. *Constantinop.* THEOD. A. 3. & ABUNDANTIO COSS. 393.

7. Imp. THEOD. A. Maximo Com. S. L.

MEtallarii, [sive metallariæ,] qui quæve ea regione deserta, ex qua videntur oriundi, vel oriundæ, ad externam migraverint: indubitanter sine 4 ulla temporis præscriptione ad propriæ originis stirpem laremque una cum sua sobole revocentur, etiam quos domus nostræ secreta retineant. Sciant autem nullum exinde præjudicium fisco esse generandum, etiamsi quis ex his, quem metallicum esse constiterit, privatis censibus suum nomen indiderit. Dat. 5. Id. Jul. *Constantinop.* VICTORE V. C. COS. 424.

TIT. VII.
DE MURILEGULIS 1 ET GYNÆCIARIIS 2, ET procuratoribus gynæcii, & de monetariis 3, & bastagariis. 4

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Bithynos.

MOnetarios in sua semper conditione durare oportet: nec dignitatis 5 cujuscunque privilegio ab hujusmodi conditione liberari. Dat. 12. Calend. August. GALLICANO & BASSO COSS. 317.

2. Idem A. ad Felicem Procuratorem rei privatæ.

BAphii, & gynæcii, per quos & privata nostra substantia tenuatur, & species gynæcii confectæ corrumpuntur, in baphiis etiam admixta temeratio nævum adducit inquinatæ alluvionis: suffragiis abstineant, per quæ memoratas administrationes adipiscuntur: vel si contra hoc fecerint, gladio feriantur.

3. Impp. VALENTIN. & VALENS AA. ad Germanum Consularem.

INgenuæ mulieres, quæ 6 se gynæciariis sociaverint, si conventæ denunciatione solenni, splendorem generis contuberniorum vilitati præferre noluerint, suorum maritorum conditione teneantur. Datum 4. Calend. Jul. *Mediolan.* VALENTINIANO & VALENTE AA. COSS. 365.

4. Iidem AA. ad Auxonium P. P.

QUod ad præsens remedium pertinet, quintum animal bastagariis pro reparatione præbeatur. Dat. Id. Decembr. *Marcianop.* VALENTINIANO & VALENTE AA. COSS. 365.

5. Imppp. VALENT. VALENS & GRAT. AAA. ad Filematium Com. S. L.

QUi aliquem ex familiis gynæcii in latebris habere comperti sunt: quinque librarum auri damno subjiciantur. Dat. 12. Calend. Septembr. *Ciliciæ*, MODESTO & ARINTHEO COSS. 372.

6. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. ad Eucherium.

QUi textrini nostri mancipia occultatione celaverit: ternis libris auri pro singulorum hominum suppressione plectetur. PP. *Carthagine*, 3. Cal. Mart. post Consulatum AUXONII & OLYBRII. 380.

7. Iidem AAA. ad Hesperium P. P.

EDicimus, ne qua mulier splendidioris gradus monetarii adhærens consortio, decus nativæ libertatis amittat: Quod si qua ab hac præceptione statutum nostræ Serenitatis abduxerit: ea vel legitima admonita conventione discedat, vel si complexui 7 monetarii putaverit inhærendum, non ambigat se [sibi] & liberis præjudicaturam, & ejus conditioni esse nectendam. §. 1. Si qua vero originaria, seu colonaria possessionis alienæ, ignaro domino, seu sciente, monetario adsociabitur: hi conventi mox juri agrorum debitas personas retrahere festinent: vel de cætero sciant repetendi facultatem, silentii sui conniventia perdidisse. §. 2. Sed ut monetario nullam extraneam necti volumus, ita & ex monetario patre susceptas prohibemus extraneis copulari. Dat. Prid. Idib. Martii, *Aquil.* post Consulatum AUXONII & OLYBRII. 380.

8. Iidem AAA. Trifolio Com. S. L.

ÆTernam fiximus legem, ne unquam bastagariis militiam, vel suam deserere liceat, vel aliam, antequam eam impleverint, surreptitia impetratione tentare. Dat. 9. Calend. August. *Heracleæ*, RICHOMERE & CLEARCHO COSS. 384.

9. Iidem AAA. ad Principium P. P.

SI quis naviculam functioni muricis, & legendis conchyliis deputatam ausus fuerit 8 usurpare, duarum librarum auri illatione teneatur. Dat. 6. Cal. Octobr. *Aquil.* ARCAD. A. & BAUTONE COSS. 385.

10. Imppp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Philometori Com. S. L.

LOtas in posterum sericoblattæ 9, & metaxæ 10 hujusmodi species inferri præcipimus; viginti librarum auri condemnatione proposita his, qui scrinium canonum tractant; prioribus etiam cujuscunque officii, si statuta cœlestia à quoquam passi fuerint temerari. Dat. 5. Calend. Jul. *Constantinop.* ARCAD. A. 6. & PROBO COSS. 406.

11. Impp. THEODOS. A. & VALENTINIAN. C. Maximino Com. S. L.

MUrileguli, qui derelicto, atque despecto propriæ conditionis officio, vetitis se infulis dignitatum, & cingulis penitus denegatis munisse dicuntur, ad propriæ artis, & originis vincula revocentur: Ab illis autem, qui rebus eorum videntur inhiasse, quos in sua origine permanere, & solennibus ministeriis inservire manifestum est, omnia, quæcunque constiterit ex quocunque titulo possessa, antiquis possessoribus restituantur. Quod si alienigenæ detentores oneribus conditionis extraneæ maluerint subjacere, quam restituere facultates: & futura deinceps agnoscant munera sibi esse subeunda: & de præterito, si qua ipsis possidentibus reliqua colliguntur, à semetipsis sciant sine aliqua excusatione solvenda. Dat. 17. Cal. Novembr. *Constantinop.* VICTORE COS. 424.

12. Iidem A. & C. Maximino Com. S. L.

HI, qui ex filiabus murilegulorum 11, & alienæ originis patribus sunt, vel fuerint procreati, jura 12 maternæ conditionis agno-

(2. Adde *l.* 6. *infr. h. t.* (3. *l.* 3. *supr. eod.* (4. Immo vide *l.* 4. *in fin. supr. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.*
TIT. VII. (1. *l.* 9. *l.* 11. *l.* 12. *l.* 13. *l.* 15. *infr. h. t.* (2. *l.* 2. *l.* 3. *l.* 5. *l.* 13. *infr. eod.* (3. *l.* 1. *l.* 7. *l.* 13. *infr. eod.* (4. *l.* 4. *l.* 8. *infr. eod.* (5. *l.* 11. *infr. eod.* (6. *l.* 7. *in pr. infr. eod.* adde *l.* 1. *infr. de dignit.*

(7. *l.* 3. *supr. h. t.* (8. *l. ult. supr. de condit. in publ. horreis. lib.* 10. *tit.* 26. (9. *l.* 1. *supr. quæ res venire.* (10. *l. ult. supr. de pignorib. l. ult.* §. 7. *ff. de publican.* (11. *l.* 15. *infr. h. t.* (12. Correct. *Nov.* 38. *c. ult.*

agnoscant. Dat. 9. Calend. Jun. THEOD. A. 11. & VALENTINIANO C. COSS. 429.

13. Impp. THEODOS. & VALENT. AA. Acacio Com. S. L.

SI quis ex corpore gynæciariorum, vel lineariorum, vel lymphariorum, monetariorum, vel murilegulorum, vel aliorum similium ad divinas largitiones nexu sanguinis pertinentium, voluerit posthac de suo collegio liberari: non quoscunque, nec facile in locum proprium, freti dextræ triumphalis absolutione, substituant: sed eos, quos omnibus idoneos modis sub ipsis quodammodo amplissimæ tuæ sedis obtutibus approbaverint: ita tamen, ut is, qui ab hujusmodi conditione juxta formam cœlitus datam beneficio principali fuerit absolutus, universi generis sui prosapiam in functione memorati corporis permanentem, cum omnibus ejus, qui absolvitur, rebus obnoxiam largitionibus sacris futuram esse non dubitet. Dat. 7. Cal. Mart. *Constantinop.* DD. NN. THEOD. 12. & VALENTINIANO 2. AA. COSS. 426.

14. Iidem AA.

PRivatæ, vel lineariæ vestis magistri, thesaurorum præpositi, vel baphiorum, ac textrinorum procuratores, cæterique, quibus hujusmodi solicitudo committitur, non ante ad rem sacri ærarii procurandam permittantur accedere, quam satisdationibus dignis eorum administratio roboretur: sciturі, nec prosecutorias quidem sacras posthac sibimet postulandas.

15. Iidem AA.

QUi 13, aut patre conchylilegulo geniti probabuntur, aut matre 14, memoratæ adscriptioni obnoxios se esse non ambigant. Dat. 10. Cal. April. C. P. HIERIO & ARDABURIO COSS. 427.

16.

NE quis, ut fit, publicis corporibus adscribatur, nisi urgente necessitate, vel nisi sit ex eo genere, & tam arte, quam ætate habilis atque idoneus, actis apud Præsidem provinciæ factis, & esse illum idoneum corpore deponente, rursusque gestis ad nos delatis, ut confirmentur divino oraculo nostro vice probatoria. 15 Qui vero hæc non servaverit, neque solatia inde ulla percipiet, nec ullum cum collegio commercium habebit, sed gravissime coërcitus exilio perpetuo damnabitur extra provinciam: eisdem pœnis subjicitur, qui ei opem tulerit hac in re, & maxime præpositus.

TIT. VIII.

DE VESTIBUS HOLOBERIS ET AURATIS, & de intinctione sacri muricis.

1. Imppp. VALENTIN. VALENS & GRAT. AAA. Archelao Com. S. L.

AUratas ac sericas paragaudas auro intextas viriles 1 privatis usibus contexere conficereque prohibemus: & in gynæciariis tantum nostris fieri præcipimus. Dat. 5. Non. Jul. Nebiodumi. Accept. 15. Calend. August. *Martianop.* VALENTINIANO N. P. & VICTORE COSS. 369.

2. Imppp. GRAT. VALENTIN. & THEOD. AAA. Floro P. P.

NEmo [vir 2] auratas habeat aut in tunicis, aut in lineis paragaudas: [nisi hi tantummodo, quibus hoc propter Imperiale ministerium concessum est,] non enim levi animadversione plectetur, quisquis vetito se & indebito non abdicaverit indumento. Dat. 4. Calend. April. *Constantinop.* ANTONIO & SYAGRIO COSS. 382.

3. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA.

VEllera adulterino colore fucata in speciem sacri muricis intingere non sinimus: nec tinctum cum Rhodino prius serico, alio postea colore fucari: cum de albo omnium colorum tingendi copia non negetur: nam capitalem pœnam illicita tentantes suscipient.

4. Imp. THEOD. A. Maximo Com. S. L.

TEmperent 3 universi, cujuscunque sint sexus, dignitatis, artis, professionis, & generis ab hujusmodi speciei possessione, quæ soli Principi ejusque domui dedicatur: nec pallia tunicasque domi quis sericas contexat, aut faciat. Quæ tincta conchylio, quæ nullius alterius permixtione contexta sunt, proferantur ex ædibus, tradanturque tunicæ, aut pallia ex omni parte texturæ cruore infecta conchylii. Nulla stamina 4 subtexantur tincta conchylio, nec ejusdem infectionis arguto pectine solidanda fila decurrant: reddenda ærario holobera vestimenta virilia 5 protinus offerantur: Nec est, ut quisquam de abjurato pretio conqueratur: quia sufficit calcatæ legis impunitas. Ne quis vero nunc hujusmodi suppressione in laqueos novæ Constitutionis incurrat: alioquin ad similitudinem læsæ Majestatis periculum sustinebit. Dat. 17. Cal. Februar. *Constantinop.* VICTORE V. C. COS. 424.

5. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Apollonio Comiti sacrarum largitionum.

PUrpuræ 6 nundinas, licet innumeris sint Constitutionibus prohibitæ, recenti quoque interminatione vetamus: & ideo septimum de scrinio exceptorum, sextum de scrinio canonum, quintum de scrinio tabulariorum ad baphia Phœnices per certum tempus mitti præcipimus, ut omnis fraus eorum prohibeatur solertia, timentium, ne quæsitis longo sudore stipendiis careant: etiam viginti librarum auri condemnatione proposita. Dat. 8. Id. Martii, *Constantinop.* ISIDORO & SENATORE COSS. 436.

TIT. IX.

DE FABRICENSIBUS. 1

1. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Tatiano P. P.

OMnibus fabricis non pecunias pro speciebus, sed ipsas species sine dilatione inferri præcipimus: ut venerabilis, & quæ facile deducatur ignibus, seu liquescat ferri materies præbeatur: quo promptius adempta fraudibus facultate, commodo publico consulatur. Dat. 15. Cal. Novembr. THEOD. A. 2. & CYNEGIO COSS. 388.

2. Iidem AAA. Rufino Magistro officiorum.

PRimicerium fabricæ post biennium 2 non solum vacatione, verum etiam honore donari præcipimus: ita, ut inter protectores [ejusdem fabricæ per biennium] adoraturus æternitatem nostram, suo quisque tempore dirigatur. Dat. 8. Id. Mart. *Mediol.* VALENTINIANO A. 4. & NEOTHERIO COSS. 393.

3. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Osio Magistro officiorum.

STigmata 3 (hoc est nota publica) fabricensium brachiis ad imitationem tyronum infligantur, ut hoc saltem modo possint latitantes agnosci: his, qui eos susceperint, vel eorum liberis sine dubio fabricæ vindicandis, & qui subreptione quadam declinandi operis, ad publicæ cujuslibet sacramenta militiæ transierint. Dat. 18. Cal. Januar. *Constantinop.* HONORIO A. 4. & EUTYCHIANO COSS. 398.

4. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Anthemio PP.

SI quis consortium fabricensium crediderit eligendum in ea urbe, in qua natus est, vel in qua domicilium collocavit: his 4, quorum interest convocatis, prius acta conficiat, seseque doceat non avo, non patre curiali progenitum: nihil ordini civitatis debere: nulli se civi commanere obnoxium: atque ita demum gestis confectis, vel apud moderatorem provinciæ, vel, si is absit, apud defensorem civitatis, ad militiam, quam optaverit, suscipiatur: quod si absque hac cautione quispiam ad fabricensium consortium obrepserit, sciat, se ad ordinis, cui debetur, patriæque suæ munera, esse deducendum: ita ut nulla eum, nec temporis, nec stipendiorum prærogativa defendat. Dat. 15. Cal. Jun. *Constantinop.* HONORIO 9. & THEODOS. 5. AA. COSS. 412.

(13. Correct. *d. Nov.* 38. *c. ult.* (14. *l.* 12. *supr. h. t.* (15. *l.* 9. *infr. de divers. offic. lib.* 12. *tit.* 60.

TIT. VIII. (1. *l.* 2. *l.* 4. *infr. h. t.* (2. *l.* 1. *supr. eod.* (3. *l.* 1. *l.* 2. *supr. eod. l. un. infr. nulli licere in frenis. h. lib. tit.* 11.

(4. Vide tamen *Nov. Leon.* 80. (5. *l.* 1. *l.* 2. *supr. h. t.* (6. *l.* 1. *supr. quæ res venire.*

TIT. IX. (1. Adde *Nov.* 85. (2. Adde *l.* 2. *infr. de primicerio. lib.* 12. *tit.* 7. (3. Adde *l.* 10. *in fin. infr. de aquæduct. h. lib. tit.* 42. (4. *l.* 47. *in pr. ff. de negot.*

5. Impp.

5. Impp. THEOD. & VALENT. AA.

JUre provisum est, fabricenses artibus propriis inservire: ut exhaustis laboribus immorentur cum sobole professioni, cui nati sunt. Denique quod 5 ab uno committitur, id totius delinquitur periculo numeri: ut constricti nominationibus suis, sociorum actibus quandam speculam gerant, & unius damnum ad omnium transit dispendium: universi itaque veluti in corpore unius formæ unius decoctionis 6, si ita res tulerit, respondere cogentur. Dat. Prid. Non. Novembr. CP. THEOD. A. 16. & FAUSTO COSS. 438.

6. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA.
Eufemio Mag. off.

EOs, qui inter fabricenses sacræ fabricæ sociati sunt, vel eorum uxores, aut filios, qui itidem inter fabricenses militare dicuntur: non alibi pulsare volentibus respondere præcipimus, nisi in judicio tuæ Sublimitatis, ad cujus jurisdictionem, potestatemque pertinent: nec eos post stipendiorum finem & militiæ, super civilibus, vel curialibus muneribus, quibus nullo modo subjacere monstrantur, à viris Clarissimis Rectoribus Provinciarum, vel eorum officiis præter licitum inquietari.

7. Imp. ANASTASIUS A. Eufemio
Magist. off.

NUllus fabricensium conductioni, vel administrationi, vel agriculturæ alienarum rerum se posthac immiscere conetur: dominis quidem, si [qui] contra hæc statuta meæ pietatis venire ausi fuerint, res vel prædia, quæ scientes, quod fabricenses sunt, iisdem fabricensibus ministranda commiserint, amissuris: fabricensibus vero gravissime coërcitis, post facultatum suarum amissionem perpetui exilii pœna, & animadversione retinendis. † Quotiens sane in translatione armorum angariæ necessariæ fuerint, Sublimitas tua literas ad eminentissimam jubeat dirigi præfecturam: & numerum ei armorum, & ex quo loco transferenda sunt, indicare: ut continuo super præbendis angariis pro numero eorum, quæ transferuntur armorum, præceptione sua viros Clarissimos moderatores Provinciæ conveniat: ut secundum missam à Sublimitate tua notitiam, naves, vel angariæ confestim de publico præbeantur. Quod si aliqua tarditas, vel negligentia post datas à Sublimitate tua ad eminentissimam præfecturam literas, in destinandis auctoritatibus amplissimæ tuæ sedis intercesserit, & ex hoc armorum transvectio fuerit impedita: [in] quinquaginta libras auri, tam numerarium pro tempore officii ejusdem amplissimæ sedis, quam alios, quorum interest, condemnari præcipimus: eamque auri quantitatem protinus exactam fisci juribus aggregari: multa præterea triginta librarum auri proposita, tam viris Clarissimis, qui Provincias regunt, quam eorum apparitoribus, si conniventibus his armorum subvectio tarditate aliqua fuerit præpedita.

TIT. X.
DE VETERIS NUMISMATIS potestate.

1. Impp. VALENT. & VALENS AA.
Germano PP.

SOlidos 1 veterum Principum veneratione formatos, ita tradi ac suscipi ab ementibus, & distrahentibus jubemus, ut nihil omnino refragationis oriatur, modo, ut debiti ponderis sint, & speciei probæ: scituris universis, qui aliter fecerint, haud leviter in se vindicandum.

2. Iidem AA. ad Julianum PP.

PRo imminutione, quæ in æstimatione solidi forte tractatur, omnium quoque pretia specierum decrescere oportet.

3. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD.
AAA. Arintheo PP.

UNiversos auctoritas tua proposito edicto commoneat, obryzatorum omnium solidorum uniforme pretium postulare: capitali scilicet supplicio puniendo, qui vel jussa nostræ Majestatis avaritiæ cæcitate contempserit, vel æternales vultus, dum fraudibus studet, duxerit violare.

(5. *l. ult. supr. de naufrag.* (6. *l. ult. supr. de hered. decur.*
TIT. X. (1. *Nov. Leon.* 52.

TIT. XI.
NULLI LICERE IN FRENIS ET EQUESTRIBUS sellis, & in balteis margaritas & smaragdos, & hyacinthos aptare, & de artificibus palatinis.

1. Imp. LEO A. Leontico.

NUlli 1 prorsus liceat in frenis, & equestribus sellis, vel in balteis suis margaritas, & smaragdos, & hyacinthos aptare posthac, vel inserere: aliis autem gemmis frena, & equestres sellas & balteos suos privatos exornare permittimus. De cucurniis vero omnem prorsus qualiumcunque gemmarum habitum præcipimus submoveri: fibulis quoque in chlamydibus his utantur, quæ solo auro & arte pretiosæ sunt. Si quis autem contra interdictum pietatis meæ fecerit, sciat se continuo quinquaginta libris auri esse multandum. † Nulli præterea privatorum liceat (exceptis 2 scilicet ornamentis matronalibus, & tam muliebrium, quam virilium annulorum habitu) aliquid ex auro & gemmis, quod ad cultum & ornamentum Imperatorum pertinet, facere: neque illud sub hoc colore & prætextu præparare, quod velit Clementiæ Principali velut aliquod munus offerre: pietas enim mea hujusmodi dona non expetit; neque regium [sibi] offerri à privatis cultum requirit. Sane si quis posthac aliquid contra vetitum hujusmodi sanctionis effecerit, & offerenda Clementiæ meæ ornamenta, quæ usibus regiis deputata sunt, auro gemmisque decorata, ausus fuerit præparare: centum librarum auri condemnatione sciat se esse feriendum: capitali quoque subdendum esse supplicio. Ornamenta enim regia intra aulam meam fieri [à palatinis] artificibus debent, non passim in privatis domibus vel officinis parari. Unde summa severitate sancimus, ut, quod in cultu ornatuque nostro sacrum & adoptabile est, id facere temeritas privata non audeat. Si quis sane contra vetitum tranquillitatis meæ aliquid fecerit, definitam superius multam ab his per officia palatinorum exigi, & sacris largitionibus nostris jubemus inferri.

TIT. XII.
DE CLASSICIS.

1. Impp. VALENT. & VALENS AA. Auxonio P. P.

CLassem Seleucenam aliasque universas ad officium, quod magnitudini tuæ obsequitur, volumus pertinere: ut classicorum numerus ex incensitis vel accrescentibus compleatur, & Seleucena ad auxilium purgandi Orientis, aliasque necessitates comiti Orientis deputetur. Dat. Indictione 12.

TIT. XIII.
DE DECURIALIBUS URBIS Romæ.

1. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD.
AAA. ad Trifolium P. P.

SI quis decurialem de auferendis privilegiis putaverit lite pulsandum, intelligat se curiæ interpellare debere judicem. 1 Dat. 14. Calend. Febr. *Mediolan.* TIMASIO & PROMOTO COSS. 389.

2. Imppp. HONOR. ARCAD. & THEOD.
AAA. Exuperantio, Julio, & cæteris decurialibus.

LEges decuriales, tam à superioribus Principibus, quam à divo Parente nostro conditas, nostra auctoritate firmamus. Singulos itaque Judices scire volumus, ne quis huic collegio injuriis 2 corporalibus tentet notam atterere, neque ab his commodis, quæ rationibus approbantur, audeat separare: huic enim collegio volumus antiquam privilegiorum prærogativam servari. Dat. 8. Id. Jul. *Romæ*, HONOR. A. 6. & ARISTENETO COSS. 404.

TIT. XIV.
DE PRIVILEGIIS CORPORATORUM urbis Romæ.

1. Impp. HONORIUS & THEODOS.
AA. ad Alypium P. U.

NUlli sit liberum, nulli permissum, ut novum aliquid urbis incolæ in urbe sustineant: sed in honorem æternæ urbis corpora-

TIT. XI. (1. Adde *l.* 1. *supr. de vestib. holober.* (2. *Nov. Leon.* 81.
TIT. XIII. (1. Adde *Nov.* 151. (2. *v. l.* 33. *supr. de decurionis* tis iu-

is indulta suffragia valere præcipimus. Cura autem Rectorum provinciarum, corporati urbis Romæ, qui in peregrina transgressi sunt, redire cogantur: ut servire 1 possint functionibus, quas imposuit antiqua solennitas. Dat. Prid. Idib. Jul. *Aquil.* TATIANO & SYMMACHO COSS. 391.

TIT. XV.
DE PISTORIBUS.

1. Imp. LEO A. Viviano P. P.

QUicunque ex mancipiis 1 comitis horreorum dignitatem & officium, vel ambitione, vel gratia, vel pecunia, seu quolibet alio modo posthac fuerit adsecutus: exutus dignitate, quam contra interdictum nostræ Serenitatis adeptus est, multatus etiam viginti libris auri, ad antiquum denuo consortium collegiumque revocetur: omne etiam speciale beneficium, quocunque modo contra hanc sanctionem fuerit impetratum, penitus conquiescat.

TIT. XVI.
DE SUARIIS ET SUSCEPTORIBUS VINI [& cæteris corporatis.]

1. Imppp. VALENT. THEODOS. & ARCAD. AAA. ad Albinum P. U.

POrcinarii urbis æternæ, cum pervigilem laborem populi Romani commodis exhibeant: sordidis semper muneribus liberentur. Dat. 8. Cal. Sept. *Romæ*, TIMASIO & PROMOTO COSS. 389.

2. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Florentio P. P.

QUicunque ex corporibus suariorum, sive excipiendæ necessitate litis adstrictus, sive inferendæ voluntate spontanea provocatus, judicium voluerit experiri: fori urbani auditorium præstoletur. Dat. 18. Cal. Februar. *Romæ*, BASSO & PHILIPPO COSS. 408.

TIT. XVII.
DE COLLEGIATIS ET CHARTOPRATIS, & nummulariis.

1. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Cyro P. U.

QUi [sub 1] prætextu decanorum seu collegiatorum, cum id munus non impleant, aliis se muneribus conantur subtrahere: eorum fraudibus credimus esse obviandum: ne quis sub specie muneris, quod minus exequitur, alterius muneris oneribus relevetur: ne argentariorum, vel nummulariorum munera declinentur ab his, qui dici tantummodo collegiati, vel decani festinant. Ideoque, si quis eorum sub nudæ appellationis velamine collegiatum se vel decanum appellat: sciat pro se alium subrogandum, qui prædicto muneri sufficiens approbetur: subrogatione videlicet memoratorum, vel eorum, qui moriuntur, primatum ejus, qui subrogatur, admissa judicio. §. 1. Quod autem supra 2 numerum, qui in cautis brevibus continetur, nemo se quolibet patrocinio, vel cujuslibet adsumpta potentia debeat excusare, hoc nostræ est Serenitatis censere, & tuæ sublimitatis tuique officii cautius observare. Hoc inter omnes æqua lance servari præcipimus: nullo divinæ domus patrocinio, nulla sacrosanctarum Ecclesiarum reverentia, nullo qualibet, vel cujuslibet potentia se excusante. † Sed ne tantum circa munera relevanda supplicibus consuluisse noscamur: illud etiam dicendum observandumque esse censemus, ut chartæ venditio, quæ de provinciis ad corporatos supplicum per innovationem translata est, primæ Constitutionis terminis concludatur: hoc est, quod in initio dispositionis constitutum est, id in posterum nulla addita novatione servetur. Dat. 10. Cal. April. THEOD. 17. & FESTO COSS. 439.

TIT. XVIII.
DE STUDIIS LIBERALIBUS URBIS ROMÆ, ET Constantinopolitanæ.

1. Impp. THEODOS & VALENTIN. AA. P. U.

UNiversos 1, qui usurpantes sibi nomina *magistrorum*, in publicis magistrationibus cellulisque collectos undecunque discipulos circumferre consueverunt, ab ostentatione vulgari præcipimus amoveri; ita, ut si quis eorum post emissos divinæ sanctionis affatus, quæ prohibemus atque damnamus, iterum forte tentaverit, non solum ejus, quam meretur, infamiæ notam subeat, verum etiam pellendum se ex ipsa, ubi versatur illicite, urbe cognoscat. † Illos vero, qui intra plurimorum domos eadem exercere privatim studia consueverunt, si ipsis tantummodo discipulis vacare maluerint, quos intra parietes domesticos docent, nulla hujusmodi interminatione prohibemus. † Sin autem ex eorum numero fuerint, qui videntur intra Capitolii auditorium constituti, hi omnibus modis privatarum ædium studia sibi interdicta esse cognoscant: scituri, quod si adversus cœlestia statuta facientes deprehensi fuerint, nil penitus ex illis privilegiis consequantur, quæ his, qui in Capitolio tantummodo docere præcepti sunt, merito deferuntur. † Habeat igitur auditorium specialiter nostrum in his primum, quos Romanæ eloquentiæ doctrina commendat, Oratores quidem tres numero: Grammaticos vero decem. In his etiam, qui facundia gravitatis pollere noscuntur, quinque numero sint Sophistæ, & Grammatici æque decem. Et quoniam non his artibus tantum adolescentiam gloriosam optamus institui: profundioris quoque scientiæ atque doctrinæ memoratis magistris sociamus auctores. Unum igitur adjungi cæteris volumus, qui Philosophiæ arcana rimetur: duos quoque, qui Juris ac legum voluntates pandant: ita, ut unicuique loca specialiter deputata adsignari faciat tua Sublimitas: ne discipuli sibi invicem possint obstrepere, vel magistri: neve linguarum confusio permixta, vel vocum, aures quorundam aut mentes à studio literarum avertat. Dat. 3. Calend. Mart. *Constantinop.* THEODOSIO A. 11. & VALENTINIANO COSS. 425.

TIT. XIX.
DE HONORATORUM VEhiculis.

1. Imppp. GRATIAN. VALENTIN. & THEOD. AAA. Nebridio P. U.

OMnes honorati, seu civilium, seu militarium, vehiculis dignitatis suæ, id est, carrucis, intra urbem sacratissimi nominis semper utantur. Dat. 3. Calendas Februar. *Constantinop.* HONOR. N. P. & EVODIO COSS. 386.

TIT. XX.
DE PRIVILEGIIS URBIS CONSTANTINOPOLITANÆ.

1. Impp. HONOR. & THEODOS. AA. Philippo Præfecto Illyrici.

URbs Constantinopolitana non solum juris 1 Italici, sed etiam ipsius 2 Romæ veteris prærogativa lætetur. Dat. Prid. Id. Jul. EUSTACHIO & AGRICOLA COSS. 421.

TIT. XXI.
DE METROPOLI BERYTO.

1. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Hormisdæ PP.

PRopter multas justasque causas metropolitano nomine ac dignitate civitatem Berytum decernimus exornandam, jam suis virtutibus coronatam. Igitur hæc quoque metropolitanam habeat dignitatem. Tyro nihil de jure suo derogetur. Sit illa mater provinciæ majorum nostrorum beneficio: hæc nostro, & utraque dignitate simili perfruatur.

TIT. XXII.
DE CANONE FRUMENTARIO Urbis Romæ.

1. Imppp. VALENTIN. VALENS & GRAT. AAA. ad Julianum P. F. annonæ.

NAutici apud Præsidum aut Magistratuum acta confiteantur incorruptas species suscepisse, eorumque, apud quos deponitur ista

TIT. XIV. (1. *l.* 50. *supr. de decurion.*
TIT. XV. (1. *l.* 1. *l.* 2. *infr. de frum. urb. Constant. h. lib. tit.* 23.
TIT. XVII. (1. *l.* 9. *supr. de sacros. eccles.* (2. *l.* 4. *supr. d. t. l. pen. supr. de commerciis. Nov.* 43.
TIT. XVIII. (1. Adde *l. un. infr. de profess. qui in urb. lib.* 12. *tit.* 15.
TIT. XX. (1. *l.* 1. *in pr. ff. de censib.* (2. *l.* 6. *supr. de sacros. eccles.*

testatio, præsens aspectus probet nihil in his esse vitii: quod eo tempore, quo ad sacræ urbis portum pervenit, Præfecturam jugiter observare præceptum est. Dat. 18. Cal. Jul. *Remis*, GRAT. A. 1. & DAGALAIFO COSS. 366.

2. Impp. ARCAD. & HONOR. AA.
ad Senatum & Populum.

SI quid frumenti, vel hordei urbicarii canonis remissione indultum est speciali beneficio: contra commodum 1 publicum [rescripta] elicita non valeant. Dat. 17. Cal. Maji, *Mediolan.* CÆSARIO & ATTICO COSS. 397.

3. Iidem AA. Messalæ PP.

NEminem patimur in mutando canone urbis Romæ nostræ clementiæ beneficium postulare, sed etiam ea rescripta, quæ quoquo modo potuerint impetrari, suscipi non sinimus: eos vero, qui contra hæc fecerint, in duplum retinendos esse decernimus. Vicarios, quinetiam cæteros Judices, (nisi deinceps ab usurpatione urbicarii canonis abstineant,) deportationis pœna detineri: primates officiorum capitali supplicio subjugari, perpetua auctoritate sancimus. Dat. Prid. Non. Sept. *Altino*, THEOD. V. C. COS. 399.

TIT. XXIII.
DE FRUMENTO URBIS CONSTANTInopolitanæ.

1. Impp. HONOR. & THEODOS.
AA. Urso P. U.

NUlli: ne divinæ quidem domui nostræ, frumentum de horreis publicis pro annona penitus præbeatur; sed integer canon mancipibus 1 consignetur, annona in pane cocto domibus exhibenda: ita enim debet canon ab inclytæ memoriæ Constantino præstitus, necnon à divo pietatis meæ Avo 2 [Theodosio] auctus, expendi: quoniam crescit inopia, si frumenta, quæ pro annona tribuuntur 3, ad usus alios deputata cognoscantur: cogentur enim de publico sibi emere, quæ aliis vendere potuissent. Dat. 10. Cal. Aug. *Constantinop.* THEOD. A. 7. & PALLADIO COSS. 416.

2. Impp. THEOD. & VALENT.
AA. Leontio P. U.

AUri statuta quantitas ad coëmptionem frumentariam perpetuo sit dedicata 4: nec liceat cuiquam post administrationem urbicariæ potestatis perceptam, aliquid ex eadem summa minuere, vel ad quoscunque alios usus convertere: sed sub gestorum testificatione certum fiat, & quod mancipibus 5 mutui nomine datum est, & quod ab iisdem sit excepta omni concussione solvendum. Eum autem, qui hanc formam ausus fuerit inquinare, quantitatem, in qua suam calliditatem exercuerit, in duplum redhibere jubemus: & quicquid ex prædicta ratione accreverit, ad cumulum ejusdem auri quantitatis & frumentarii tituli firmiter redundare: legisque hujus tenorem æneis tabulis incidi. Dat. 5. Cal. Decembr. *Constantinop.* ARIOBINDO & ASPARE COSS. 434.

TIT. XXIV.
DE ANNONIS CIVILIBUS.

1. Imppp. THEODOS. ARCAD. & HONOR. AAA. Proculo
P. U.

ANnonas publicas non tam titulis dignitatum, quam singulorum virorum meritis attributas, divi Constantini liberalitate satis claruit. Ideoque nihil ex his scholarum nomine vindicetur: sed pro 1 uniuscujusque merito, quæ sunt concessa, serventur, ut quicunque perceptarum annonarum emolumenta, vel in heredes proprios jure sanguinis transfuderunt, vel in extraneos distractionis titulo transscripserunt: maneat, quod gestum est, vel hereditatis merito, vel alienationis arbitrio. Dat. 7. Calend. Jul. *Constantinop.* ARCAD. A. 2. & RUFINO COSS. 392.

2. Imppp. THEODOS. ARCAD.
& HONOR. AAA.

CEntum & viginti quinque modios frumenti, præter solitum canonem, per singulos dies de præsenti sexta indictione ex die Cal. Januarii, nomine parapeteumatis, de horreis publicis hujus almæ urbis, insita nostræ pietatis liberalitate tribuimus, datis sacris apicibus ad sublimissimam quoque per Orientem Præfecturam, quibus possit & modum nostræ donationis agnoscere, & incunctanter præbere, quæ jussimus: quam modiationem jugiter, & in perpetuum civibus nostris debere conferri, valitura in ævum hac lege sancimus.

TIT. XXV.
DE MENDICANTIBUS VALIDIS

1. Imppp. GRATIANUS, VALENTINIANUS & THEOD. AAA. ad Severum P. U.

CUnctis, quos 1 in publicum quæstum incerta mendicitas vocaverit, inspectis, exploretur in singulis & integritas corporum, & robur annorum: atque inertibus, & absque ulla debilitate miserandis necessitas inferatur, ut eorum quidem, quos tenet conditio servilis, proditor studiosus & diligens dominium consequatur: eorum vero, quos natalium sola libertas persequitur, colonatu perpetuo fulciatur, quisquis hujusmodi lenitudinem prodiderit ac probaverit: salva dominis in eos actione, qui vel latebram forte fugitivis vel mendicitatis subeundæ consilium præstiterunt. Datum 12. Calendas Julii, *Patavii*, ANTONIO & SYAGRIO COSS. 382.

TIT. XXVI.
DE NAUTIS TYBERINIS.

1. Impp. VALENT. & VALENS AA.
ad Symmachum P. U.

QUi navem Tyberinam habere fuerit ostensus: onus 1 Reipublicæ necessarium agnoscat. Quodcunque igitur navigium in alveo Tyberis invenietur, competentibus & solitis obsequiis mancipetur: ita ut nullius dignitas aut privilegium ab hoc officio vindicetur. Dat. 8. Id. Oct. *Altini*, Divo JOVIANO & VARRONIANO COSS. 364.

TIT. XXVII.
DE FRUMENTO ALEXANDRINO.

1. Impp. HONOR. & THEOD. AA.
Anthemio PP.

IN æstimatione frumenti, quod ad civitatem Alexandrinam convehitur, quicquid de crithologia & zygostasii munere, & pro nauclerorum tuenda substantia Eminentia tua disposuit, roboramus: atque ut curialibus prædæ auferatur occasio, jubemus, eos ad hujusmodi solicitudinem affectandam nunquam accedere, sed designata officia tuis provisionibus examinata, solicitudinem prædictam implere. Dat. 5. Cal. Febr. *Constantinop.* HONOR. 9. & THEOD. 5. AA. COSS. 412.

2. Impp. THEOD. & VALENT. AA.
Isidoro PP.

DIurnos 1 centum & decem modios alimoniis Alexandrinæ civitatis addi decernimus: ut nemo privetur eo, quod nunc usque percepit: & *perissochoregiæ* nomen penitus amputetur, & tesseræ designentur, & nostræ pietatis nomine censeantur. Dat. Prid. Non. Jun. *Constantinop.* ISIDORO & SENATORE COSS. 436.

TIT. XXVIII.
DE ALEXANDRIÆ PRIMATIBUS.

1. Impp. THEOD. & VALENT.
AA. Isidoro PP.

COrporatos civitatis Alexandrinæ, repurgandi fluminis onere liberamus: & pro tenore dispositionis tuæ, quadringentos solidos ex dinummio vectigali memoratæ civitatis præcommodari decernimus, ita, ut ex titulo navium modis omnibus repensetur.

TIT. XXII. (1. *l. ult. supr. si contra jus vel util. publ.*
TIT. XXIII. (1. *l. ult. infr. h. t. l. un. supr. de pistorib.* (2. Adde *l. ult. infr. tit. prox.* (3. v. *l. ult. supr. tit. prox.* (4. *l.* 2. §. 2. *&* 4. *vers. sin autem. ff. de admin. rer. ad civit. pertin.* (5. *l.* 1. *supr. h. t.*
TIT. XXIV. (1. *l. ult. in pr. infr. h. t. l. ult. infr. de frumento Alexandr. h. lib. tit.* 27. (2. *l.* 1. *supr. h. t.*
TIT. XXV. (1. Adde *Nov.* 80. *c.* 5.
TIT. XXVI. (1. *l. ult. supr. de navib. non excus. h. lib. tit.* 3.
TIT. XXVII. (1. *l. ult. supr. de annon. civil. h. lib. tit.* 24.

Dat. Prid. Non. Jun. *Constantinop.* ISIDORO & SENATORE COSS. 436.

TIT. XXIX. DE JURE REIPUBLICÆ.

1. Imp. ANTON. A. Dionysio.

SI quid adversus Rempublicam indefensam 1, in ea specie, in qua neque defensores creati fuerint, neque ut crearentur, placuit, statutum est: actionibus ejus nihil est præjudicatum.

2. Idem A. Phorodio & aliis.

AN Respublica, in cujus locum successistis, ideo, quia satisfecisse debito vos proponitis, jus pignoris in eo fundo habeat, apud suum judicem quæritur: si enim neque 2 beneficio sibi concesso id jus nacta est, neque specialiter in obligatione pignoris sibi prospexit: causa ejus non separatur à cæteris creditoribus, qui habent personalem actionem.

3. Imp. ALEXAND. A. Salviniano.

REmpublicam, [ut 3 pupillam,] extra ordinem juvari, moris est.

4. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Urbano.

[SI] secundum Legem civitatis Respublica, cujus meministi, ruina collapsis ædificiis tuis distraxit aream 4: nihil contra hujus Legis tenorem Rector provinciæ fieri patietur.

TIT. XXX. DE ADMINISTRATIONE Rerumpublicarum.

1. Imp. PHILIPPUS A. Crescentiæ.

FUndum vectigalem 1, si suis quibusque temporibus debitæ quantitates inferantur, invito possessore auferri non posse, manifestum est.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Julio & Zenodoro.

COntra 2 eos, qui Rempublicam administrantes, per officii necessitatem sub conditione relicti fideicommissi satis accipere debuerunt, quanti Reipublicæ interest satis non [esse] acceptum, dirigendam esse actionem perspicitis. PP. 7. Cal. Dec. CC. COSS.

TIT. XXXI. DE VENDENDIS REBUS civitatis.

1. Imp. ANTONIN. A. Herculiano.

[SI] sine ulla conditione prædia vendente Republica comparasti: perfecta venditione, nulla ratione vereris 1, ne adjectione facta, auferri tibi dominium possit. Tempora 2 enim adjectionibus præstituta, ad causam fisci pertinent: nisi, si qua civitas propriam Legem habeat.

2. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA.

QUamvis incrementum conductioni factæ publici prædii videatur offerri, non tamen additamenti specie oportet fidem locationis infringi: præsertim, cum tantum jam temporis ex contractu decessisse proponas.

3. Imp. LEO A. Erythrio PP.

SI quæ hereditatis, vel legati, seu fideicommissi, aut donationis titulo domus, aut annonæ civiles, aut qualibet ædificia vel mancipia ad jus inclytæ urbis, vel alterius cujuslibet civitatis pervenerint: super his licebit civitatibus venditionis pro suo commodo inire contractum 3: ut summa pretii exinde collecta, ad renovanda sive restauranda publica mœnia dispensata proficiat. † Indefessa vero cura prospicientes, ne quis adversus civitatum commoda quicquam moliri possit incommodi, sed sine ulla fraude seu nundinatione, vel colludio seu conniventia hujusmodi venditiones procedant: hoc [etiam] in posterum observandum esse censemus, ut si quidem ad hanc inclytam urbem, domum, vel civiles annonas, aut alia quælibet ædificia, vel mancipia pertinentia contigerit venundari: non aliter, nisi Imperiali auctoritate vendantur: in provinciis 4 vero, præsentibus omnibus seu plurima parte, tam curialium, quam honoratorum & possessorum civitatis, ad quam res prædictæ pertinent, propositis sacrosanctis Scripturis sigillatim unumquemque eorum, qui convenerint, jubemus sententiam, quam putet utilem patriæ suæ, designare: ut ita demum decreti recitatione in provinciali judicio interveniente, emptor competentem possit habere cautelam. Hos autem venditionum contractus, sive jam completi fuerint, sive postea ineundi fuerint, stabiles esse censemus.

TIT. XXXII. DE DEBITORIBUS CIVItatum.

1. Imp. ANTONINUS A. Diodoro.

NOn prius debitorem 1 Reipublicæ honorem in Republica subire, quam id, quod debere constiterit, conventus exsolverit: tam meis, quam divorum Principum Constitutionibus declaratur.

2. Imp. CONSTANTINUS A. Verino S.

APud eos, quos superstites integris facultatibus esse pervideris: vel quorum heredes incolumia retinent patrimonia, sortes Reipublicæ perseverare debebunt: ita tamen, ut annuas usuras suis quibusque temporibus exsolvant: cum simul & Reipublicæ utile sit, retinere idoneos debitores, & ipsis sit commodum, cumulum debiti minime nutriri. Et quia nefas est, obnoxiis corporibus alienatis, circumscribi civitates: placuit, si quis debitor Reipublicæ civitatis quippiam ex eo patrimonio, quod habuit, cum pecuniam Reipublicæ sumeret, donaverit, vel distraxerit, vel qualibet in alium ratione contulerit: qualitate rei alienatæ perspecta, atque omnibus debitoris facultatibus consideratis, quas habuit, cum ei pecunia crederetur, pro rata ab eo, qui ex debitoris facultatibus aliquid detinet, ex sorte atque usuris postulari. Itaque quoties minus idoneum deprehenditur ejus patrimonium, cujus nomen civitati alicui invenitur obnoxium, Judex omni diligentia & solicitudine debebit inquirere, ad quos ex qualibet conditione transierint debitoris facultates: ut singuli æqua æstimatione habita, pro rata rerum, quas possident, conveniantur: personalem actionem contra eum habituri debitorem, qui ipsis solventibus liberatur. † Ab eo autem, à quo constat, fortunarum suarum partem maximam recessisse, etiam reliquam portionem, quæ apud eum resederit, transferri ad idoneum oportebit. † Quod si quispiam debitor Reipublicæ civitatis, fisco nostro locum fecerit: emptores, qui à fisco nostro comparaverint, manifestum est, secundum jus vetus, & rescripta divorum [Principum] Constitutionesque nostras nullam debere molestiam sustinere. † Quod si quis debitor non comparuerit, vel certe omnia sua ita consumpserit, ut nemo aliquam rem ex ejus bonis possideat: id debitum convenit ad dispendium Reipublicæ pertinere: ideoque cura patris civitatis apud idoneos, vel dominos rusticorum prædiorum pecunia collocanda est. PP. 3. Calend. Februar. VOLUSIANO & ANNIANO COSS. 314.

TIT. XXXIII. DE PERICULO NOMInatorum.

1. Imp. GORDIANUS A. Serino.

HI, qui à te collegaque tuo magistratus creati sunt: etiamsi maxime fidejussores non exegistis, tamen si per id tempus, quo magistratus honor deponebatur 1, solvendo fuerunt, periculo vos creationis non fecerunt obnoxios, ex eo, quod casu aliquo patrimonium eorum mutilatum sit: cum cessationi suæ id debeant imputare, damnaque Reipublicæ, si qua ob culpam eorum passa est,

TIT. XXIX. (1. v. *l.* 3. *infr. h. t.* (2. *l.* 37. *ff. de reb. auctor. judic. l.* 10. *ff. ad municip.* (3. *l.* 4. *supr. quib. ex caus. major. l.* 1. *supr. de offic. ejus qui vicem alicujus jud. l.* 9. *ff. de appellat.* (4. Adde *l.* 7. *ff. de offic. præsid.*

TIT. XXX. (1. *l.* 1. *in pr. ff. si ager vectig.* adde *l.* 2. *supr. de jure emphyt.* (2. *l. ult. supr. ut in possess. legat.*

TIT. XXXI. (1. *l.* 5. *supr. de fide & jure hastæ fisc. l.* 21. *in fin. ff. ad municip.* (2. *l.*4. *supr. de fide & jure hastæ fisc.* (3. *l.*11. *supr. de operib. publ.*

(4. *l.* 2. *supr. de præd. decur. lib.* 10. *tit.* 33.

TIT. XXXII. (1. *l.* 6. §. 1. *ff. de muner. & honor.*

TIT. XXXIII. (1. *l.* 15. §. 1. *ff. ad municip.*

sarcire:

sarcire: qui cum nomine publico eos convenire potuissent, id facere supersederunt.

2. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C.

SI successoris tui successor non idoneum loco sui magistratum denominaverit, administrationis ejus periculum ad tuam personam spectare nequaquam potest. Etenim nominati successoris duntaxat quisque periculum suscipere compellitur: nec ad nominatoris nominatorem manus jure porrigi possunt.

TIT. XXXIV. DE PERICULO EORUM, QUI PRO MAGISTRATIBUS INTERVENERUNT.

1. Imp. ANTONINUS A. Augustali.

FIdejussores 1 Magistratuum in his, quæ ad Reipublicæ administrationem pertinent, teneri, non in his, quæ ob culpam, vel delictum eis pœnæ nomine irrogentur, tam mihi, quam divo Severo Patri [meo] placuit.

TIT. XXXV. QUO QUISQUE ORDINE CONVENIATUR.

1. Imp. ANTONINUS A. Luciano.

ETsi duobus simul cura pecuniæ civitatis, non tamen separatis portionibus, mandetur: singuli non pro virili portione, sed 1 in solidum Reipublicæ obligantur: cum autem de indemnitate civitatis ejus quæritur: prius 2 ejus bona, qui administravit; ac mox, si satisfieri non poterit, collegæ conveniuntur: Vos tamen, qui heredes unius ex curatoribus extitistis, damno, si quod post 3 mortem ejus dolo, vel culpa collegarum accessit, onerari, non est rationis.

2. Imp. GORD. A. Valerio.

QUoties duobus non separatim, sed pro indiviso munus injungitur, & ita, ut unusquisque eorum periculo soliditatis videatur obstrictus: manus ad nominatorem 4, priusquam utrique, qui [id munus] administraverunt, solenniter fuerint excussi, nulla ratione porrigi possunt. † Si vero separatis portionibus ad munus nominati sunt: prius 5 pro portione conveniantur, qui id munus administraverint 6: item fidejussores eorum. Si nec ab his quidem indemnitas fuerit servata, tunc demum creatorem: ac si nec is quidem sufficiet, novissime participem muneris conveniri debere, Præses non ignorat.

3. Imppp. CARUS, CARINUS, & NUMERIANUS, AAA. Theodosio.

SI ita Duumviri creati estis, [hoc expresso,] *ut mutuo periculo teneamini*, in dubium non venit vicariis 7 damnis vos esse obstrictos: cum in Magistratibus prius nominatores 8 conveniendos esse, (hoc quod in persona nostra custodiri considerastis) constitutum est.

4. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Dioni.

CUm te & collegam tuum Magistratus vestri tempore publicum fœnus collocasse proponas, nec potuisse debitum à quibusdam Reipublicæ restitui: cum paratus sis, pro te id, quod solus gessisti, Reipubl. satisfacere, consequens est, Rempublicam, si separati actus vestri contractus fuerint 9, successores collegæ tui, vel rerum ejus possessores, prius ob personam ejus congredi: & si solida indemnitas Reipublicæ servata non fuerit, nominatores ejus 10 interpellare: ac postremo loco, si quid ex nomine collegæ tui defuerit, ob 11 culpæ nexum te interpellare: priores enim nominatores, veluti fidejussores placuit obstringi.

TIT. XXXIV. (1. *l. 68. in pr. ff. de fidejussor.*

TIT. XXXV. (1. *l. 11. in pr. ff. ad municip.* (2. *l. 2. infr. h. t. l. 3. in pr. ff.* de admin. rer. ad civit. pertin. (3. *l. 1. in pr. ff. de oper. publ.* (4. *l. 3. l. ult. in fin. infr. h. t.* (5. *l. 1. supr. eod.* (6. *l. 13. ff. ad municip.* (7. *l. 1. supr. h. t. l. 11. in pr. ff. ad municip.* (8. v. *l. 2. supr. h. t.* (9. *l. ult. §. 1. ff.* de admin. rer. ad civit. pertin. (10. v. *l. 2. in pr. supr. h. t.* (11. *l. 11. in fin. ff. ad municip.*

TIT. XXXVI. NE QUIS LIBER INVITUS ACTUM REIPUBLICÆ GERERE COGATUR.

1. Imp. ALEXANDER A. Urbico.

SI, ut proponis, decreto 1 ordinis ad libertatem ductus es, non 2 debere te invitum actum Reipublicæ administrare, Curator Reipublicæ non ignorat: præsertim cum servi hujusmodi officia administrare debeant.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Tiberio.

SI, cum ingenuus esses, ad actum gerendum à Republica compelleris: auxilium Præsidis, & juris præsidia, prout usus exigebat, implorare potuisti.

TIT. XXXVII. SUMPTUS INJUNCTI MUNERIS AD OMNES COLLEGAS PERTINERE.

1. Imp. MAXIMIANUS A.

CUm ad munus exhibendarum angariarum cum aliis creatus, à consortibus muneris solicitudine deserta, solum te functum esse proponas: sumptuum detrimenta, si qua acciderint, collatione eorum, quos munus oportuerat participare, provisione Præsidis dividentur: Quod si etiam à te obsequium derelictum esse cognoverit: quid censuræ publicæ congruit, non ignorat.

TIT. XXXVIII. DE HIS, QUI EX OFFICIO, QUOD ADMINISTRARUNT, CONVENIUNTUR.

1. Imp. M. ANTON. A. Octavio.

FOenoris Reipublicæ, quod non tua culpa perditum esse apparuerit: sufficit sortis damnum, non 1 etiam usurarum ejus sustinere.

TIT. XXXIX. DE SOLUTIONIBUS ET LIBERATIONIBUS DEBITORUM CIVITATIS.

1. Imp. ALEXANDER A. Quatuorviris, & Decurionibus Fabretanorum.

CAutiones servorum publicorum ita demum firmam securitatem debitoribus præstant, si Curatorum 1 adsignantium, vel eorum, quibus exigendi jus est, auctoritate subnixæ sunt. Cum autem is, qui exsolvisse dicitur, solam scripturam actoris suscipientis pecuniam promat, ea tantum defensio consuevit admitti, si, quod exsolutum est rationi Reipublicæ profecisse doceatur. Sane curator vester, si fraude servi constiterit effectum, ut interciperentur à curatore illatæ à debitoribus quantitates, de peculio ejus, quod eo modo deest, restituet.

TIT. XL. DE SPECTACULIS, ET SCENICIS, & lenonibus.

1. Imppp. VALENS, GRATIANUS, & VALENTINIANUS AAA. ad Hesperium Proconsulem Africæ.

NOn invidemus, sed potius cohortamur, amplectenda felicis populi studia, gymnici ut agonis spectacula reformentur. Verumtamen, cum primates viri, populi studiis ac voluptatibus grati esse cupiant: promptius permittimus, ut integra voluntas sit, quæ volentium celebratur impensis. Datum 6. Id. Mart. *Trever.* VALENTE 5. & VALENTINIANO AA. COSS. 376.

TIT. XXXVI. (1. *l. 1. supr. de serv. reipubl. manumitt.* (2. *l. ult. infr. h. t.*

TIT. XXXVIII. (1. *l. 21. §. 1. l. 24. ff. ad municip. l. ult. in pr. ff. de administr. rer. ad civitat. pertin.*

TIT. XXXIX. (1. Fac. *l. 1. supr. de rat. publ. oper. l. 1. supr. quib. muner. excus.*

2. Imppp. GRATIANUS, VALENTIN. & THEODOS. AAA. ad Valerianum P. U.

EOs, qui agitandi munus exercent, illustris auctoritas tua nullis, præter Circense 1 certamen, adfici noverit oportere suppliciis. Dat. 8. Id. Maji, EUCHERIO & SYAGRIO COSS. 381.

3. Iidem AAA. ad Valerianum P. U.

QUisquis equos, quos vel Serenitas nostra, vel ordinarii Consules tribuunt voluptatibus, ad commodum compendiumque privatum abduxerit: unius libræ auri condemnatione multetur. Datum 8. Calend. Maji, *Treveris*, EUCHERIO & SYAGRIO COSS. 381.

4. Imppp. THEODOSIUS, ARCADIUS & HONORIUS AAA. Rufino PP.

SI qua in publicis porticibus, vel in his civitatum locis, in quibus nostræ solent imagines consecrari, pictura pantomimum 2 veste humili, & rugosis sinibus agitatorem, aut vilem offerat histrionem: illico revellatur; neque unquam posthac liceat in loco honesto inhonestas 3 adnotare personas: In aditu vero circi, vel in theatri prosceniis ut collocentur, non vetamus. Dat. 3. Cal. Jul. *Heracleæ*, ARCAD. A. 3. & HONOR. A. 2. COSS. 396.

5. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Anthemio PP.

NEmo judicum ex quacunque civitate in aliud oppidum, vel ex provinciæ solo equos curules, aurigas, bestias, histriones, cives tentet traducere: ne, dum popularibus plausibus intemperanter serviunt, & publicarum rerum statum fatigent, & festivitatem impediant in cunctis oppidis celebrandam, ita ut si quis hanc violaverit jussionem, pœna teneatur ea, quæ legum violatores persequitur. Datum 8. Id. August. *Constantinop.* HONORIO 8. & THEODOSIO 3. AA. COSS. 409.

6. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio PP. 4

LEnones 5 patres & dominos, qui suis filiabus vel ancillis peccandi necessitatem imponunt; nec jure frui dominii, nec tanti criminis patimur libertate gaudere. Igitur tali placet eos indignatione subduci, ne potestatis jure frui valeant, neve quid eis ita possit acquiri: sed ancillis filiabusque 6, si velint, conductisve pro paupertate personis, quas sors damnavit humilior, Episcoporum liceat, Judicum etiam Defensorumque implorato suffragio, omni miseriarum necessitate absolvi: ita ut si insistendum eis lenones esse crediderint, vel peccandi ingerant necessitatem invitis, amittant non solum eam, quam habuerint potestatem, sed proscripti, pœnæ mancipentur exilii, metallis addicendi publicis: quæ minor pœna est, quam si præcepto lenonis cogatur quispiam coitionis sordes ferre, quas nolit. Dat. 11. Calend. Maji, FELICE & TAURO COSS. 428.

7.

NE quis deinceps lenocinium exerceat, & nullus reditus inde largitionibus inferatur, nullus ancillam ingenuamve prostituat: alioquin humilior, qui id fecerit, coërcitus metalli & exilii pœna damnabitur, honestior bona, & militiam, ac dignitatem amittet. His quoque abstineant thymelici. Quod si ancilla prostituta sit, ut gratuito vindicetur ab omnibus viris aut fœminis, clericis aut monachis. Et uti hæc observent Magistratus, (tam majores, quam minores) & officia eorum, corporis & xx. librarum imminente pœna.

TIT. XLI. DE EXPENSIS LUDORUM publicorum.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Marcellio.

CUm Præsidem provinciæ impensas, quæ in certaminis editione erogabantur, ad refectionem murorum transtulisse dicas: & quod salubriter derivatum est, non revocabitur: & solenne certaminis spectaculum post restitutam murorum fabricam, juxta veteris consuetudinis legem celebrabitur: Ita enim & tutelæ civitatis instructæ murorum præsidio providebitur, & instaurandi agonis voluptas, confirmatis his, quæ ad securitatis cautionem spectant, insecuti temporis circuitione repræsentabitur.

TIT. XL. (1. *l.* 1. §. 2. *ff. de muner.* (2. Adde *l.* 43. *in fin. ff. de act. empt. l.* 25. §. 1. *ff. de operis libert.* (3. Fac. *l.* 4. *ff. de his qui not. infam.* (4. *l.* 12. *supr. de episc. aud.* (5. Adde *l.* 24. *in fin. ff. de pignorat. act. l. ult. ff. si à parente quis manumiss.* (6. v. *l.* 7. §. 3. *ff. de injur.*

TIT. XLII. DE AQUÆDUCTU.

1. Imp. CONSTANT. A. ad Maximilian. Consularem.

AQuarum possessores, per quorum fines formarum 1 meatus transeunt, ab extraordinariis oneribus volumus esse immunes: ut eorum opera aquarum ductus sordibus oppleti, mundentur: nec ad aliud superindictæ rei onus iisdem possessoribus attinendis: ne circa res alias occupati, repurgium formarum facere non curent. Quod si neglexerint, amissione possessionum multabuntur: nam fiscus prædium ejus obtinebit, cujus negligentia perniciem formæ congesserit. † Præterea scire eos oportet, per quorum prædia aquæductus commeat 2, ut dextra lævaque ex ipsis formis quindecim pedibus intermissis arbores habeant, observante officio Judicis, ut, si quo tempore pullulaverint, excidantur: ne earum radices fabricam formæ corrumpant. Dat. 15. Calend. Jun. GALLICANO & SYMMACHO COSS. 330.

2. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Pancratio P. U.

SI quis de cætero vetiti furoris audacia florentissimæ urbis commoda voluerit mutilare, aquam ad suum fundum ex 3 aquæductu publico derivando: sciat eundem fundum fiscalis tituli præscriptione signatum, privatis rebus nostris aggregandum. Datum 8. * *Constantinop.* TIMASIO & PROMOTO COSS. 389.

3. Iidem AAA. Albino P. U. Romæ.

EOs, qui aquæ copiam, vel olim, vel nunc per nostra indulta meruerunt, usum aut ex castellis, aut ex ipsis formis 4 jubemus elicere, neque earum fistularum quas matrices vocant, cursum ac soliditatem attentare, [vel ab ipso aquæductu trahere.] Quod si quis aliter fecerit: non solum id, quod prius jure beneficii fuerat consecutus, amittet: verum pro conditione quoque personæ, severissima pœna plectetur. Dat. 5. Cal. Septembr. *Romæ*, TIMASIO & PROMOTO COSS. 389. & PP. 4. Cal. Jun. *Constantinop.* OLYBRIO & PROBINO COSS. 395.

4. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Asterio Comiti Orientis.

USum aquæ veterem, longoque dominio constitutum, singulis civibus manere censemus, nec ulla novatione turbari: ita tamen, ut quantitatem singuli, quam veteri licentia percipiunt, more usque in præsentem diem perdurante, percipiant: mansura pœna in eos, qui ad irrigationes agrorum, vel hortorum delicias, furtivis aquarum meatibus abutuntur. Dat. Cal. Novembr. CÆSARIO & ATTICO COSS. 397.

5. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Cyro PP.

SI quis per divinam liberalitatem meruerit jus aquæ, non viris clarissimis Rectoribus provinciarum, sed tuæ præcellentissimæ sedi cœlestes apices intimare debebit: condemnatione 5 contra illum, qui preces moderatoribus insinuare conatur, quinquaginta librarum auri, & contra universos administratores, qui rescriptum per surreptionem elicitum suscipere moliuntur, proponenda: apparitoribus nihilominus eorundem virorum clarissimorum provinciæ moderatorum animadversionibus, pro vigore tui culminis subjugandis: & amplissima tua sede dispositura, quid in publicis thermis, quid in nymphæis pro abundantia civium conveniat deputari: quid his personis, quibus nostra Serenitas indulsit, ex aqua superflua debeat impartiri.

6. Iidem AA. Cyro PP.

OMnis servitus aquarum aquæductus Hadriani sive domorum, sive possessionum, sive suburbanorum, sive balneorum, vel per divinos affatus intimatos in quolibet judicio, vel per usurpationem impertitos, penitus exprobretur: malumus etenim prædi-

TIT. XLII. (1. v. *l.* 3. *l.* 6. *infr. h. t.* (2. *l.* 6. *vers. super his. l.* 10. *vers. hoc etiam. infr. eod.* (3. *l.* 10. *in pr. infr. eod.* (4. *l.* 1. *supr. eod.* (5. *l.* 11. *infr. eod.*

ctum aquæductum nostri palatii, publicarum thermarum ac nymphæorum commoditatibus inservire, & decernimus hanc dispositionem modis omnibus in posterum servari: nemini licentia tribuenda, ab eodem aquæductu precibus oblatis usum aquæ petere, vel [eum] audere perforare: scientibus his, qui qualibet ratione putaverint ad hujusmodi molimen accedere, vel Officio, si ausum fuerit instruere, vel minus instructis precibus parere, centena pondo auri multæ nomine fiscalibus rationibus se esse illaturos. † Super his sancimus sulcum publicum aquarum nullis intra decem pedes arboribus coarctari 6: sed ex utroque latere decempedale spatium integrum illibatumque servari. † Præterea de plumbeis fistulis ducentibus ad thermas 7, quæ Achilleæ nuncupantur, quas providentiæ tuæ magnificentia factas fuisse cognovimus, eandem formam 8 servari censemus: etenim memoratas fistulas thermis tantum, & nymphæis, quibus eminentia tua deputaverit, volumus inservire: facultate præbenda tuæ sublimitatis apparitoribus 9 circumeundi sine formidine domus, suburbana, balnea, ad requirendum, ne qua deceptio, vel suppressio, vel insidiæ contra publicam utilitatem, à quoquam penitus attententur.

7. Iidem AA. Eutychiano PP.

AD reparationem aquæductuum hujus almæ urbis omnia vectigalia 10, quæ colligi possunt ex universis scalis hujus inclytæ urbis, & ex operariis, qui Cyziceni dicuntur, ad refectionem ejusdem aquæductus procedere. Illo videlicet observando, ut nemo eorum, qui [jus] aquæ possident, quamcunque descriptionem sustineat: nam execrabile videtur, domos hujus almæ urbis aquam habere venalem.

8. Imp. ZENO A. ad Amantium P. U.

HAc lege sancimus, ut si quis amplissimam Præfecturam gubernans, aurum 11 aquæductui deputatum, ad alterum quodlibet opus non aquæductibus, vel aquæ publicæ competens exstruendum, vel curandum putaverit convertendum: de suis facultatibus eandem summam aquæductus titulo repensare cogatur. Separatus vero arcarius aurum aquæductus suscipiat gloriosissimorum Consulum 12 liberalitate, vel ex aliis titulis ad aquas publicas pertinentibus collectum, vel postea colligendum.

9. Idem A. Poratio.

DIligenter investigari decernimus, qui publici ab initio fontes, vel cum essent ab initio fontes privati, postquam publice usum præbuerunt, ad privatorum usum conversi sunt, sive sacris apicibus per surreptionem impetratis, ac multo amplius, si auctoritate illicita, nec appetito colore sacri oraculi hujusmodi aliquid pertentatum fuisse dignoscitur: ut jus suum regiæ civitati restituatur, & quod publicum fuit aliquando, minime sit privatum, sed ad communes usus recurrat: sacris oraculis vel pragmaticis sanctionibus adversus 13 commoditatem urbis quibusdam impertitis, jure cassandis, nec longi temporis præscriptione ad circumscribenda civitatis jura profutura.

10. Idem A. Pontio.

DEcernimus, ne quid à quacunque persona qualibet dignitate prædita contra minuscularios aquæductus, vel fontes publicos, qui ad aquæductus confluunt 14, pertentetur. Sed & si quis clam, vel palam, auctoritate confisus, de iisdem paragogiis, vel fontibus aquam traduxerit, vel clandestinis insidiis forte surripuerit, publicis aquæductibus eam restituere compellatur. † Hoc etiam præcipimus, ne in posterum à quolibet juxta eosdem aquæductus plantari qualescunque arbores possint: ne ex stirpibus labefactentur parietes aquæductuum. Quod antiquis etiam constitutionibus interdictum esse dignoscitur: scientibus universis, quod in posterum super hujusmodi commissis, suburbanum, vel prædium, vel balneum, vel aquæ mola, vel hortus, ad cujus usum aqua publica fuerit derivata, vel si quid ex his juxta aquæductum positum ad eum pertinet, qui plantavit arbores aquæductibus noxias, ad quemcunque pertineat locum, vel hominem, vel domum, proscriptionis titulo subjacebit, & fisci juribus vindicetur: nulli super hujusmodi pœna, nec per sacros apices venia tribuenda. † Universos autem aquarios 15, vel aquarum custodes (quos *hydrophylaces* nominant,) qui omnium aquæductuum hujus regiæ urbis custodes deputati sunt: singulis manibus 16 eorum felici nomine pietatis nostræ impresso signari decernimus: ut hujusmodi adnotatione manifesti sint omnibus, nec à procuratoribus domorum, vel quolibet alio ad usus alios avellantur, vel angariarum, vel operarum nomine teneantur. Quod si quem ex iisdem aquariis mori contigerit, eum nihilominus, qui in locum defuncti surrogatur, signo eodem notari præcipimus: ut militiæ quodammodo sociati, excubiis aquæ custodiendæ incessanter inhæreant: nec muneribus aliis occupentur.

11. Imp. ANASTASIUS A. Servo PP.

DIvinam dispositionem ab inclytæ recordationis Principe Theodosio, super his, qui aquam sibi de publicis aquæductibus seu fontibus præberi desiderant, promulgatam, hac etiam lege in sua firmitate durare sancimus: quatenus nemo vel in hac sacratissima civitate, vel in provinciis sine divinis apicibus de sacro epistolarum scrinio more solito edendis, & judicio tuæ Celsitudinis, vel aliis, quorum interest, intimatis, vel intimandis 17, aquam de publico aquæductu, seu fonte trahere permittatur; his, quicunque nostra jussa violaverint, seu violare concesserint, denarum librarum auri condemnatione, aliaque gravissima indignatione feriendis.

TIT. XLIII. DE GLADIATORIBUS PENITUS tollendis.

1. Imp. CONSTANTINUS A. Maximo PP.

CRuenta spectacula in otio civili, & domestica quiete non placent: quapropter omnino gladiatores esse prohibemus. PP. *Beryti*, Cal. Octobr. PAULINO & JULIANO COSS. 325.

TIT. XLIV. DE VENATIONE FERARUM.

1. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Mauriano Com. Domestic. & vices agen. Magist. milit.

OCcidendorum leonum 1 cunctis facimus potestatem, neque aliquam sinimus quenquam calumniam formidare. † Bestias autem, quæ ad comitatum ab omnibus limitum ducibus transmittuntur, non plus quam septem 2 diebus intra singulas civitates detineri præcipimus, violatoribus eorum quinas libras auri fisci juribus illaturis. Dat. 13. Calend. Jun. CONSTANTIO & CONSTANTE VV. CC. COSS. & Dat. 5. Calend. Octobr. *Constantinop.* DN. HONOR. A. 11. & CONSTANTIO 2. V. C. COSS. 417.

TIT. XLV. DE MAJUMA.

1. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Cæsario P. P.

CLementiæ nostræ placuit, ut Majumæ provincialibus lætitia reddatur: ita tamen, ut servetur honestas, & verecundia castis moribus perseveret. Dat. 7. Cal. Maji, *Constantinop.* ARCAD. 4. & HONOR. 3. AA. COSS. 396.

TIT. XLVI. UT ARMORUM 1 USUS INSCIO PRINCIPE interdictus sit.

1. Impp. VALENTIN. & VALENS AA. ad Bulephorum, Cons. Campaniæ.

NUlli prorsus nobis insciis, atque inconsultis, quorumlibet armorum movendorum copia tribuatur. Dat. 3. Non. Octobr. *Altini*, Divo JOVIANO & VARRONIANO COSS. 364.

(6. *l.* 1. *circa fin. supr. eod.* (7. Adde *l.* 1. §. 2. *ff. de muner.* (8. *l.* 1. *supr. h. t.* (9. Adde *l.* 10. *verf. universos. infr. eod.* (10. *l.* 8. *infr. eod.* (11. *l.* 7. *supr. eod.* (12. *l.* 2. *in fin. l.* 3. *in fin. infr. de consulib.* (13. Fac. *l.* 2. *supr. de navib. non excus. l.* 2. *supr. de canone frument. urb. Romæ.* (14. *l.* 1. *in pr. supr. h. t.*

(15. *l.* 6. *in fin. supr. eod.* (16. Fac. *l.* 3. *supr. de fabricensib.* (17. *l.* 5. *supr. h. t.*

TIT. XLIV. (1. Adde *l.* 1. §. *ult. ff. de adquir. rer. dom.* (2. v. *l.* 1. *infr. de tract. & stativ.*

TIT. XLVI. (1. *Nov.* 85. adde *l.* 3. *verf. eadem lege. ff. ad leg. Jul. majest. l.* 11. *ff. ad leg. Jul. de vi publ.*

TIT. XLVII.
DE AGRICOLIS ET CENSITIS,
& colonis.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Æmilianum P. P.

NUnquam sationibus, vel colligendis frugibus insistentes agricolæ ad extraordinaria onera trahantur: cum providentiæ sit, oportuno tempore his necessitatibus satisfacere. Lecta 7. Id. Mart. JANUARIO & JUSTO COSS. 328.

2. Imp. CONSTANTIUS A. ad Dulcitium Cons. Æmiliæ.

SI quis prædium vendere voluerit, vel donare: retinere sibi transferendos ad alia loca colonos privata pactione non possit. Qui enim colonos utiles credunt: aut cum prædiis eos tenere debent, aut profuturos aliis derelinquere, si ipsi prædium sibi prodesse desperant. Dat. 3. Calend. Maji, *Mediol.* CONSTANTIO A. 9. & JULIANO C. 2. COSS. 357.

3. Impp. VALENT. & VALENS AA. Faventio Vic. Italiæ.

QUisquis ex desertis agris veluti vagos servos 1 liberalitate nostra fuerit consecutus, pro fiscalibus pensitationibus ad integram terræ possessionem, ex qua videlicet servi manare videntur, habeatur obnoxius. Id etiam circa eos observari volumus, qui ex hujusmodi fundis servos ad possessiones suas transire permiserint. Dat. Prid. Cal. Aug. *Mediolan.* VALENT. & VALENTE AA. COSS. 365.

4. Iidem AA. ad Modestinum.

HI, penes quos fundorum dominia sunt, pro 2 his colonis originalibus, quos in locis eisdem censitos esse constabit, vel per se, vel per exactores proprios recepta compulsionis solicitudine, implenda munia functionis agnoscant. † Sane quibus terrarum erit quantulacunque possessio, qui in suis conscripti locis proprio nomine libris censualibus detinentur: ab hujusmodi præcepti communione discernimus: eos enim convenit propriæ commissos mediocritati, annonarias functiones sub solito exactore agnoscere. Dat. Calend. Maji, *Constantinop.* GRATIANO A. & DAGALAIFO COSS. 366.

5. Iidem AA. ad Oricum P. P.

DOmini prædiorum id 3, quod terra præstat, accipiant, pecuniam non requirant, quam rustici optare non audent: nisi consuetudo prædii hoc exigat.

6. Iidem AA. & GRATIAN. A. ad Germanianum.

OMnes omnino fugitivos adscriptitios, colonos, vel inquilinos, sine ullo sexus, muneris, conditionisque discrimine, ad antiquos penates, ubi censiti, atque educati natique sunt, provinciis præsidentes redire compellant.

7. Iidem AA. ad Maximum P. P.

QUemadmodum originarios 4 absque terra: ita rusticos, censitosque servos 5 vendi omnifariam non licebit. Neque vero commento fraudis id usurpet legis illusor, quod in originariis sæpe est actitatum, ut parva portione terræ emptori tradita, omnis integri fundi cultura adimatur: sed cum soliditas fundorum, vel certa portio ad unumquemque perveniat, tanti quoque servi & originarii transeant, quanti apud superiores dominos & possessores, vel in soliditate, vel in parte manserunt: & emptor 6 pretium, quod dederit, amissum existimet: nihilominus venditori ad repetendos servos cum agnatione eorum vindicatione concessa; & si aliqua denique ex causa dissimulaverit legis usurpare beneficium, atque iste sub hac taciturnitate decesserit: & heredibus ejus, & contra heredes emptoris vindicationem damus, longi temporis præscriptione submota. 7 * Malæ fidei namque possessorem esse nullus ambigit, qui aliquid contra legum interdicta mercatur.

8. Iidem AA. ad Probum P. P.

OMnes profugi in alieno latebras collocantes, cum emolumentis tributariis, salva tamen moderatione, revocentur: scilicet ut si hi homines, apud quos reperiuntur, alienos esse noverant fugitivos, & profugis in lucrum suum usi sunt, hoc est, sive excoluerunt agros fructibus 8 dominis profuturos, sive aliqua ab iisdem sibi injuncta noverunt, nec mercedem laboris debitam consecuti sunt, ab illis tributa, quæ publicis perierunt functionibus, exigantur. Cæterum si occultato eo profugi, quod alieni esse viderentur, quasi sui arbitrii ac liberi apud aliquem se collocaverunt, aut excolentes terras, partem fructuum pro solo debitam dominis præstiterunt, cætera proprio peculio reservantes, vel quibuscunque operis impensis mercedem placitam consecuti sunt, ab ipsis profugis quæcunque debentur, exigentur: nam manifestum est privatum jam esse contractum. † Si qui vero inter agricolas (ut assolet,) ex quibuscunque commerciis hujusmodi hominibus esse inveniuntur debitores, coram partibus constitutis Judex ab obnoxiis, quod debetur, exposcat.

9. Iidem AA. ad Populum.

IMmunitates 9 specialiter datæ, & jugatio, & capitatio libris publicis, & civitatum, aut provinciarum encautariis sine aliqua probatione factæ, penes fruentes ereptæ in functionem pristinam redeant. Datum 3. Non. Mart. *Mediolan.* MEROBAUDE 2. & SATURNINO COSS. 383.

10. Iidem AA. Cynegio P. P.

CUm [antea] per singulos viros, per binas vero mulieres capitis norma sit censa: nunc binis ac ternis viris, mulieribus autem quaternis unius pendendi capitis attributum est. † Quocirca sublimitas tua hujusmodi census per Comanensium & Ariaratensium & Armeniæ secundæ, Amasenorum, Helenoponti, & Diocæsariensium Cappadociæ secundæ urbes, salubris ac temperatæ peræquationis modum monumentis publicis jubebit annecti.

11. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. ad Populum.

ORiginarios colonos nullis privilegiis, nulla dignitate, nulla census auctoritate excusari præcipimus: sed amputatis omnibus, quæ aliquoties per gratiam sunt elicita, domino, vel fundo esse reddendos.

12. Iidem AA. Florentio.

SErvos 10, vel tributarios, vel inquilinos 11, apud dominos suos volumus remanere. Nam cum 12 metu damni deterritus unusquisque eum, quem incognitum habuerit, à se cœperit propulsare: voluntas fugiendi servis non erit. Nemo enim dominum suum deserit, sciens nusquam sibi latendi locum esse derelictum: sed aut cognitum sibi ingenuum unusquisque suscipiet: aut eum, qui se liberum esse simulaverit, à se submovebit, metuens his, quæ statuta sunt, obnoxius fieri. Si quis igitur ex memoratis fugitivis apud quemlibet fuerit repertus 13, duodecim libras argenti fisco nostro inferat detentator: ipsi autem, cujus fuerit, præter eundem fugitivum, alterum etiam ejusdem æstimationis inferre decernimus.

13. Iidem AA. Vincentio P. P.

DEfinimus, ut inter inquilinos colonosve (quorum quantum ad originem pertinet vindicandam, indiscreta eademque pene videtur esse conditio, licet sit discrimen in nomine) suscepti liberi, vel utroque, vel neutro parente censito statum paternæ conditionis agnoscant. §. 1. Illud etiam servandum est, ut si quando utriusque fundi idem dominus de possessione referta cultoribus, ad eam coloniam, quæ laborabat tenuitate, colonos transtulerit, iidemque fundi ad diversorum jura dominorum, qualibet sorte transierint: maneat quidem facta translatio, sed ita, ut prædii ejus dominus, à quo coloni probantur fuisse traducti, translatorum agnationem restituat. Dat. 3. Id. Jun. STILICHONE & AURELIANO COSS. 400.

14. Iidem AA. Vincentio P. P. Galliarum post alia.

SI coloni, quos bona fide quisque possidet, ad alios fugæ vitio transeuntes, necessitatem propriæ conditionis declinare tentaverint, bonæ 14 fidei possessori primum oportet celeri reformatione succurri: & tunc causam originis & proprietatis agitari. Dat. 4. Id. Jul. *Mediol.* STILICHONE & ANTHEMIO COSS. 405.

TIT. XLVII. (1. v. *l.* 12. *infr. h. t.* (2. v. *l.* 15. *infr. eod.* (3. v. *l.* 8. *l.* 20. *l. penult. infr. eod.* (4. Adde *l.* 112. *ff. de legat.* 1. (5. v. *l.* 12. *infr. h. t.* (6. Adde *l.* 7. *infr. de fundis rei priv.* (7. Vide tamen *l.* 3. *ff. de diverf. temporal. præscript.*

(8. v. *l.* 5. *supr. h. t.* (9. *l.* 1. *supr. de immun. nemini conced.* (10. v. *l.* 3. *l.* 7. *supr. h. t.* (11. v. *l.* 18. *infr. eod.* (12. Adde *l.* 10. *ff. de custodia.* (13. v. *l.* 6. *supr. de servis fugitiv.* (14. v. *l.* 1. *ff. uti possidetis.*

15. Impp. HONOR. & THEODOSIUS AA. Probo.

COlonos 15 nunquam fiscalium nomine debitorum ullius exactoris pulset intentio: quos ita glebis 16 inhærere præcipimus ut nec puncto quidem temporis debeant amoveri.

16. Iidem AA. Palladio.

MUlier, quæ fuisse originaria docebitur, si cujuscunque liberi hominis secuta consortium, in urbibus, vel in quibuscunque locis victura constiterit, ejus omnem 17 sobolem secundum vetera constituta conveniet revocari. Datum 6. Calend. Jul. *Ravennæ*, MAXIMO & PLINTA COSS. 419.

17. Iidem AA. Joanni P. P.

PEr colonum præjudicium (possessioni) invito vel inscio domino imponi non posse, & jure & legum auctoritate declaratur. Dat. Id. Jul. *Ravennæ*, HONORIO 13. & THEOD. 10. AA. COSS. 422.

18. Imp. ANASTASIUS. *

AGricolarum alii quidem sunt adscriptitii, & eorum peculia dominis competunt: alii vero tempore annorum triginta coloni fiunt, (liberi 18) manentes cum rebus suis: & ii etiam coguntur terram colere, & canonem præstare. Hoc & domino & agricolis utilius est.

19. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Probo P. P.

COlonos nulla ratione ad ullum, quamvis humilioris militiæ 19, locum sinimus admitti: sed nec apparitores Magisteriæ potestatis, censibus adscriptos probari concedimus: quia in hac parte & dominorum 20 juri, & publicæ consulimus honestati.

20. Imp. JUSTINIANUS A. Demostheni P. P.

LItibus imponentes celeritatem, sancimus, si quando coloni cujuscunque conditionis contra dominos terræ declamaverint, super hoc ipso dubitantes, utrum is terræ dominus est, necne: an ipsi coloni dominium suæ terræ possident: (eos tamen dicimus, qui non ex longo prolixoque tempore, vel longinqua & inveterata redituum 21 susceptione sufficientem habent cautelam: in quibus casibus ne contradicendi quidem licentia colonis relinquitur, longi temporis præscriptione, vel redituum frequentissima consequentia 22, colonorum impetum excludente) talem esse super redituum, vel publicarum functionum præstatione formam censemus, ut si tales coloni, quales prædiximus, idoneum fidejussorem totius summæ, quæ ab his dependitur, præstiterint, quod omnes reditus sine ulla procrastinatione, si melior causa dominorum judicetur, eis restituent, & talis fidejussor per triennium accipiatur, eoque impleto iterum removeatur: coloni in medio nullo modo super reditibus à dominis inquietentur. §. 1. Si autem hoc coloni minime facere voluerint vel potuerint: tunc iidem reditus per officium judicis annui exigantur per solita tempora, in quæ etiam dominis dependebantur, & deponantur 23 in æde sacra, vel in κειμηλιαρχείῳ civitatis, sub qua possessio sita est: vel si localis ecclesia ad susceptionem pecuniarum idonea non sit, in metropolitana ecclesia remaneant cum omni cautela: & post plenissimam definitionem vel dominis dentur, vel colonis restituantur. §. 2. Sin autem reditus non in auro, sed in speciebus inferuntur, vel in totum, vel in partem: iterum per officium Judicis fructus vendantur, & pretia eorum secundum prædictum modum deponantur. §. 3. Hæc de reditibus definientes, ad publicas transeamus functiones. Et si quidem coloni more solito eas dependebant, ipsi maneant in pristina consuetudine, nullo præjudicio dominis generando, qui etiam quiescentibus colonis, & non contradicentibus, ad publicum tributarias functiones minime inferebant. Sin autem moris erat, dominos totam summam accipere, & ex ea partem quidem in publicas vertere functiones: partem autem in suos reditus habere: tunc si quidem fidejussor à colonis detur, eundem fidejussorem dominis sine præjudicio litis tantam summam inferre, quantam tributa publica faciunt, ut à dominis publicis rationibus persolvatur: nullo ex hoc colonis præjudicio generando: super reditibus enim, domini fidejussione fiant contenti. §. 4. Sin autem fidejussione cessante ad sequestrationem res veniant, & pecuniæ deponantur: ex earum summa tantam judices separare, quanta ad publicas sufficiat functiones, & eam dispositionem dominum accipere: quatenus ipse eam persolvens, publicas accipiat securitates: reliqua quantitate, quæ in reditus puros remanet, in tuto collocanda, & litis terminum expectante: nullo præjudicio, sive colonis, sive dominis ex hujusmodi fidejussione, vel sequestratione, vel publicarum functionum solutione generando: sed omni causa in suspenso manente, donec judicialis sententia, quæ de toto negotio procedit, omnem rem aperiat & ostendat, quis dominus terræ constitutus est, & ad quem publicarum functionum securitas debet in posterum fieri, seu reditus pervenire, vel permanere. Recitata septies in novo consistorio palatii Justiniani. Dat. 15. Cal. Octobr. *Chalcedone*, DECIO V. C. COS. 529.

21. Idem A. ad Senatum.

NE diutius dubitetur, si quis ex adscriptitia & libero, vel ex adscriptitia & servo, vel adscriptitio & ancilla fuisset editus, cujus status sit, vel quæ pejor fortuna sit, utrumne adscriptitia, an servilis: sancimus, ea quidem, quæ in anterioribus legibus cauta sunt pro tali progenie, quæ ex mulieribus adscriptitiis, & viris liberis progenita sit, in suo statu relinqui, & sic sit 24 adscriptitia proles ex tali copulatione procreata. Si quis autem vel ex servo & adscriptitia, vel ab ancilla & adscriptitio fuerit editus, matris suæ ventrem sequatur, & talis sit conditionis, qualis & genitrix fuit, sive ancilla, sive adscriptitia: quod hactenus in liberis tantum & servis observabatur. Quæ enim differentia inter servos 25, & adscriptitios intelligatur, cum uterque in domini sui positus sit potestate, & possit servum cum 26 peculio manumittere, & adscriptitium cum terra dominio suo expellere?

22. Idem A. Juliano P. P.

CUm scimus nostra jura nolle præjudicium generare cuiquam circa conditionem, neque ex confessionibus, neque ex scriptura, nisi etiam ex aliis argumentis aliquod accesserit incrementum: sancimus, solam confessionem, vel aliam quamcunque scripturam ad hoc minime sufficere: nec adscriptitiam conditionem cuiquam inferre, sed debere hujusmodi scripturæ aliquod advenire adjutorium: quatenus vel ex publici census adscriptione, vel aliis legitimis modis talis scriptura adjuvetur. Melius etenim est in hujusmodi difficultatibus, ex pluribus capitulis conditiones ostendi: & non solis confessionibus, neque scripturis homines forte liberos ad deteriorem detrahi fortunam. Sin autem est scriptura, & post scripturam confessio, seu depositio, (sine vi & necessitate tamen,) intervenerit (quid enim, si conditionale instrumentum, vel aliam chartulam, in qua scripsit & [intimavit:] & inter acta deposuit sese colonum fuisse adscriptitium?) tunc ex utroque genere obligationis, id est, tam scripturæ, quam confessionis, vel depositionis, talem eum esse credendum, qualem se & scripsit, & inter acta deposuit. §. 1. Illud quoque non ineleganter dubitabatur, *si coloni filius per triginta annorum curricula, vel forsitan per quadraginta, seu ampliora adhuc vivente patre, & agriculturam peragente, ipse in libera conversatione morabatur, & dominus terræ, quia per patrem ei satisfiebat, non etiam præsentiam ejus exigebat: an post obitum patris, vel postquam forte inutilis is existat, & ruri non idoneus, potest excusari filius longinqua libertate abutendo: & quod per multos annos neque agrum coluit, neque aliquid colonarii operis celebravit, cum non possit dominus incusari propter suam desidiam, cui per patrem ejus omne, quod voluerat, accedebat:* in omnibus itaque hujuscemodi speciebus satis acerbum nobis videtur, domino præjudicari colonorum absentia, qui rure nati, & postea absentes, per suos, vel patres, vel fratres, vel cognatos agriculturam peragebant: cum enim pars 27 quodammodo corporis ejus per cognationem in fundo remanebat, non videtur neque abesse, neque peregrinari, neque in libertate morari. Maneat itaque domino jus inconcussum, & donec ejus, vel antiquitas, vel posteritas, vel cognatio in agro remanet, ipse videatur ibi resedisse. Dat. 10. Ca-

(15. *l.* 4. *in pr. supr. h. t.* (16. *l.* 23. §. 1. *vers. caveant. infr. eod. l. unic. infr. de colonis Palæst. l. unic. infr. de colonis Thracensib. l. unic. infr. de colonis Illyricianis. Nov.* 17. *c.* 14. (17. *l.*21. *infr. h. t.* (18. v. *l.* 1. *infr. de præd. tamiacis.* (19. *Adde l.* 3. *infr. qui militare possunt.* (20. v. *l.* 21. *in fin. infr. h. t.* (21. *l.* 28. *supr. de pactis.* (22. v. *l.* 6. *ff. de usuris.* (23. v. *l.* 16. *in fin. ff. de offic. præsid. l.* 7. *in fin. ff. qui satisd. cog.*

(24. *l.* 16. *supr. l. ult. infr. h. t.* (25. *l.* 1. *infr. de prædiis tamiacis.* (26. *l.* 18. *l.* 19. *in fin. supr. h. t.* (27. v. *l. ult. in fin. supr. de impub. & aliis substitut.*

lend. * *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

23. Idem A. Joanni PP.

CUm satis inhumanum est, terram, quæ ab initio adscriptitios habebat, suis quodammodo membris defraudari, & colonos in aliis terris demorantes, dominos terræ maximis damnis afficere, censemus, quemadmodum in curialium conditione nemo ex temporali cursu liberatur: ita nec adscriptitiæ conditioni suppositus, ex annalibus curriculis quantacunque emanaverint, vel quacunque prolixa negotiatione aliquis sibi vindicet libertatem: sed remaneat adscriptitius, & inhæreat terræ: & si se celaverit, vel separare se conatus fuerit, secundum exemplum servi fugitivi sese diutinis insidiis furari intelligatur: & sit suppositus una cum omni sobole sua (etsi in alia terra eam fecerit) hujusmodi fortunæ, & capitali illationi: nulla liberatione ei penitus competente. §. 1. Cum autem Anastasiana lex *homines, qui per triginta* 28 *annos colonaria detenti sunt conditione, voluerit liberos quidem permanere: non autem habere facultatem terra derelicta in alia loca migrare:* & ex hoc quærebatur, *si etiam liberi eorum cujuscunque sexus, licet non per triginta annos fuerint in fundis, vel vicis, deberent colonariæ esse conditionis, aut tantummodo genitor eorum, qui per triginta annos hujusmodi conditioni alligatus esset?* sancimus, liberos colonorum esse quidem in perpetuum, secundum præfatam legem liberos, & nulla deteriori conditione prægravari: non autem habere licentiam relicto suo rure ad aliud migrare; sed semper terræ inhæreant, quam semel colendam patres eorum susceperunt. † Caveant autem possessionum domini, in quibus tales coloni constituti sunt, aliquam innovationem, vel violentiam eis inferre. Si enim hoc approbatum fuerit, & per judicem pronunciatum, ipse provinciæ moderator, in qua aliquid tale fuerit perpetratum, omnino provideat & læsionem, (si qua subsecuta est), eis resarcire, & [sic] veterem consuetudinem in reditibus 29 præstandis eis observare: nulla nec tunc licentia concedenda colonis fundum, ubi commorantur, relinquere 30: & hoc tam in ipsis colonis, quam in sobole eorum, qualiscunque sexus, vel ætatis sit, sancimus, ut & ipsa semel in fundo nata, remaneat in possessione sub eisdem modis, eisdemque conditionibus, sub quibus etiam genitores ejus manere in alienis fundis definivimus. §. 2. Nemini autem liceat, vel adscriptitium, vel colonum alienum scienti, prudentique in suum rus suscipere: sed & si bona fide eum susceperit, postea autem repererit, eum alienum esse constitutum, admonente domino, vel ipsius adscriptitii, vel terræ, & hoc faciente per se, vel per procuratorem suum, hunc restituere eum cum omni peculio, & sobole sua, & si hoc facere supersederit: omnis quidem temporis, quo apud eum remoratus est, publicas functiones, sive terrenas, sive annales pro eo inferre compelletur: cura & provisione tam eminentissimæ Præfecturæ, quam Præsidis provinciæ: coarctetur autem sic ad restitutionem ejus secundum veteres Constitutiones, & pœnas in eis insertas.

24. Idem A. Joanni PP.

SI qui adscriptitiæ 31 conditionis constituti, mulieres liberas quacunque mente, aut quacunque machinatione, sive scientibus, sive ignorantibus dominis sibi uxores conjunxerunt vel conjunxerint: in sua libertate permanere, tam eas, quam prolem, quæ ex his cognoscitur procreata, sancimus: illo proculdubio observando, ut si ex libero marito, & adscriptitia uxore partus fuerit editus: is maternæ 32 conditionis maculam, & non paternam sequatur libertatem: sed ne adscriptitii 33 putent sibi impunitum esse tale conamen, quod maxime verendum est, ne liberarum mulierum nuptiis ab his excogitatis paulatim hujusmodi hominum conditio decrescat: sancimus, si quid tale fuerit ab adscriptitio perpetratum, habere liberam potestatem dominum ejus sive per se, sive per Præsidem provinciæ talem hominem moderata corrigere castigatione, & abstrahere à tali muliere; quod si neglexerit, sciat in suum damnum hujusmodi desidiam reversuram.

(28. Adde *l.* 15. *supr. h. t.* (29. v. *l.* 5. *supr. eod.* (30. *l.* 15. *supr. eod.* (31. *Nov.* 54. *Nov.* 162. c. 2. adde *Nov.* 78. c. 3. *&* *Nov.* 117. c. 6. (32. *l.* 21. *supr. h. t.* (33. *l. unic. vers. sed ne servi. supr. de SC. Claud. toll. Nov.* 22. c. 17.

TIT. XLVIII.
DE CAPITATIONE CIVIUM CENSIBUS eximenda.

1. Imp. CONSTANTINUS ad Eusebium U. P. Præsidem Lyciæ & Pamphiliæ.

PLebs 1 urbana (sicut in Orientalibus quoque provinciis observatur) minime in censibus pro capitatione sua conveniatur: sed juxta hanc jussionem nostram immunis habeatur. Datum Cal. Jun. CONSTANT. A. 3. & LICINIO 3. COSS. 313.

TIT. XLIX.
IN QUIBUS CAUSIS COLONI CENSITI dominos accusare possint.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximum Vic. Orient.

QUisquis colonus plus à domino exigitur, quam ante consueverat, & quam in anterioribus temporibus exactum est, adeat Judicem, cujus primum poterit habere præsentiam, & facinus comprobet: ut ille, qui convincitur amplius postulare, quam accipere consueverat, hoc facere in posterum prohibeatur: prius reddito, quod superexactione perpetrata noscitur extorsisse.

2. Impp. ARCADIUS & HONORIUS AA. Nebridio Comiti Asiæ.

COloni censibus 1 duntaxat adscripti 2, sicuti ab his liberi sunt, quibus eos tributa subjectos non faciunt; ita his, quibus annuis functionibus, & debito conditionis obnoxii 3 sunt, pene est, ut quadam dediti servitute videantur: quo minus est ferendum, ut eos audeant lite pulsare, à quibus ipsos, utpote dominis, una cum possessionibus distrahi posse non dubium est: quam de cætero licentiam submovemus: ne quis audeat domini nomen in judicio lacessere: & cujus ipsi sunt, ejusdem omnia sua esse cognoscant. Cum enim sæpissime decretum sit, ne quid de peculio suo cuiquam colonorum ignorante domino prædii, aut vendere, aut alio modo alienare liceret: quemadmodum contra ejus personam æquo poterit jure consistere, quem nec propria quidem leges sui juris habere voluerunt, & acquirendi tantum, non etiam transferendi potestate permissa, domino & acquirere, & habere voluerunt? Sed ut in causis civilibus hujusmodi hominum generi adversus dominos, vel patronos aditum intercludimus, & vocem negamus; (exceptis superexactionibus, in quibus retro Principes facultatem eis super hoc interpellandi præbuerunt) ita in criminum accusatione, quæ publica est, non adimitur eis propter suam suorumque injuriam experiundi licentia.

TIT. L.
DE COLONIS PALÆSTINIS.

1. Imppp. VALENT. THEODOS. & ARCAD. AAA. Cynegio P. P.

CUm per alias provincias, quæ subjacent nostræ Serenitatis imperio, lex à majoribus constituta, colonos quodam æternitatis jure detineat, ita ut 1 illis non liceat ex his locis, quorum fructu relevantur, abscedere: nec ea deserere, quæ semel colenda susceperunt, neque id Palæstinæ provinciæ possessoribus suffragetur: sancimus, ut etiam per Palæstinam nullus omnino colonorum suo jure velut vagus, ac liber exultet, sed exemplo aliarum provinciarum ita domino fundi teneatur, ut sine pœna suscipientis non possit abscedere: addito eo, ut possessionis domino revocandi ejus plena tribuatur auctoritas.

TIT. LI.
DE COLONIS THRACENSIBUS.

1. Impp. THEODOS. & VALENTIN. AA. Rufino P. P.

PEr universam diœcesim Thraciarum sublato in perpetuum humanæ capitationis censu, jugatio tantum terrena solvatur. Et ne forte colonis tributariæ sortis nexibus absolutis, vagandi 1, &

TIT. XLVIII. (1. v. *l.* 1. *infr. ne rusticani ad ullum obseq.*

TIT. XLIX. (1. v. *l.* 4. *l.* 22. *supr. de agricol. & censit. l.* 10. *ff. de probat.* (2. *l.* 18. *supr. de agric. & censit. l.* 10. *infr. de re milit.* (3. v. *l. unic. infr. de colonis Thracens.*

TIT. L. (1. v. *l.* 15. *supr. de agric. & censit.*

TIT. LI. (1. v. *l.* 15. *supr. de agric. & censit.*

quo

quo libuerit, recedendi facultas permissa videatur, ipsi quidem originario jure teneantur: & licet conditione videantur ingenui, servi tamen terræ ipsius, cui nati sunt, existimentur: nec recedendi, quo velint, aut permutandi loca habeant facultatem, sed possessores eorum jure utantur & patroni solicitudine, & domini potestate. Si quis vero alienum colonum suscipiendum, retinendumve crediderit: duas auri libras ei cogatur exsolvere, cujus agros transfuga cultore vacuaverit: ita ut eundem cum omni peculio suo & agnatione restituat.

TIT. LII.
DE COLONIS ILLYRICIANIS.

1. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Probum P. P.

COlonos, inquilinosque per Illyricum, vicinasque regiones, abeundi rure, in quo eos originis agnationisque merito certum est immorari, licentiam habere non posse censemus. Inserviant terris non tributario nexu, sed nomine, & titulo colonorum: ita ut si abscesserint, & ad alium transierint, revocati, vinculis, pœnisque subdantur: maneatque eos pœna, qui alienum & incognitum recipiendum esse duxerint: tam in redhibitione operarum, & damni, quod locis, quæ deseruerant, factum est: quam multæ, cujus modum in auctoritate Judicis collocamus: ita ut etiam dominus fundi, in quo alienus fuisse monstrabitur, pro qualitate peccati coërcitionem subire cogatur: nec sit ignorantiæ locus, cum ad criminis rationem solum illud sufficiat, quod incognitum sibi tenuit. Servum etiam in memoratis regionibus si quis receperit 1, ignorationis excusatione sublata, quadrupli pœna teneatur, operarum præterea compendiis, damnisque præstitis. In libertis etiam, quos pari usurpatione susceperit, is modus sit, quem circa liberos colonos duximus retinendum. Dat. 3. Id. Jul. GRATIANO A. 2. & PROBO COSS.

TIT. LIII.
UT NEMO AD SUUM PATROCINIUM suscipiat rusticos, vel vicos eorum.

1. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Nicostrato PP.

SI quis post hanc nostri numinis sanctionem, in fraudem, circumscriptionemque publicæ functionis, ad patrocinium 1 cujuscunque conditionis confugerit: id, quod hujus rei gratia geritur sub prætextu donationis, vel venditionis, seu conductionis, aut cujuslibet alterius contractus, nullam habeat firmitatem: tabellionibus 2, qui talia instrumenta conscribere ausi sunt, bonorum proscriptione plectendis: qui tamen scientes ausi fuerint hujusmodi instrumenta conscribere: vicis etiam, vel possessionibus ad patrocinia confugientium, publico vindicandis. Hæ autem personæ, quæ contra publicam utilitatem in clientelam suam suscepisse collatores, detectæ fuerint, nobiliores quidem centum auri librarum condemnationem subire cogentur: mediocris vero fortunæ facultatum suarum amissione plectentur: eadem pœna multandis etiam his, qui intercedentes ministerium suum hujusmodi nefariis actibus improba mente præbuerint. Quam formam ex eo quidem tempore, quod sacra Constitutio à divæ memoriæ Martiano promulgata continet, id est, in Thracia 3 quidem diœcesi, ab hinc annis triginta, hoc est, à Consulatu Aëtii secundo, & Sigisbuldi: in Orientali vero, & Ægyptiaca, & Pontica, & Asiana diœcesi, vigintisex: hoc est, à Consulatu Cyri valere, atque executioni mandari præcipimus. Dat. Cal. Sept. ANTHEMIO A. 2. COS. 468.

2.

NE quis vicanis patrocinium polliceatur, vel agricolas in clientelam suscipiat redituum alteriusve lucri promissione recepta, & ut qui hæc non servaverit, supradictis pœnis, majorique commotioni subjaceat. Præterea ut vicani, si servi sint, dominis castigati reddantur: si liberi, xx. libris multentur, & verberati una cum decem prioribus vici in perpetuum relegentur, dummodo scientibus omnibus secesserint.

3. Imp. JUSTINIANUS A.

SI cujuslibet tributarius junxerit sibi tributariam uxorem, vel è contrario, si cujuslibet ancilla servo se junxerit alieno, tam tributarii, quam servi filios, matrum sequi conditionem, earumque more genitricum suarum dominis subditos esse censemus.

TIT. LIV.
NE RUSTICANI AD ULLUM OBSEquium devocentur.

1. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC.

NE 1 quis ex rusticana plebe, quæ extra muros posita capitationem suam detulit, & annonam congruam præstat, ad ullum aliud obsequium devocetur: neque à Rationali nostro mularum fiscalium, vel equorum ministerium subire cogatur. Sine die & Consule.

2. Impp. VALENTINIANUS & VALENS AA. ad Probum PP. Illyrici.

SI qui eorum, qui provinciarum Rectoribus obsequuntur, quique in diversis agunt officiis principatus, & qui sub quocunque prætextu publici muneris possunt esse terribiles, rusticano cuipiam necessitatem obsequii, quasi mancipio sui juris imponant, aut servum ejus, vel forte bovem in usus proprios, necessitatesque converterint; ablatis omnibus facultatibus, perpetuo subjugentur exilio, & nihilominus rusticanum, qui se in ejusdem opera sponte propria detulisse desponderit, par pœnæ severitudo constringat. Dat. Prid. Cal. Oct. *Agrippinæ*, VALENTINIANO & VALENTE AA. COSS. 365.

TIT. LV.
NON LICERE HABITATORIBUS METROcomiæ 1 loca sua ad extraneum transferre.

1. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Nicostrato P. P.

IN illis, quæ *metrocomiæ* communi vocabulo nuncupantur, hoc adjiciendum necessario nostra putavit humanitas, ut 2 nulli extraneo illic quoquo modo possidendi licentia tribuatur: sed si quis ex iisdem vicariis loca sui juris alienare voluerit, non licere ei, nisi ad habitatorem adscriptum ejusdem metrocomiæ per qualemcunque contractum terrarum suarum dominium possessionemque transferre: sciente persona extranea: quod si contra vetitum se huic negotio immiscere, vel illic possidere tentaverit: quicunque contractus initus fuerit, carebit effectu, & contractu soluto, si quid præstitum est, hoc tantum reddetur. Dat. Cal. Sept. ANTHEMIO A. 2. COS. 468.

TIT. LVI.
UT NULLUS EX VICANEIS PRO 1 ALIEnis vicaneorum debitis teneatur.

1. Imp. ZENO A.

GRave est non solum legibus, verum etiam æquitati naturali contrarium pro alienis debitis alios molestari. Idcirco hujusmodi iniquitates circa omnes vicaneos perpetrari modis omnibus prohibemus.

TIT. LVII.
DE CENSIBUS 1 ET CENSITORIBUS, ET PERÆQUAtoribus, & inspectoribus.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Populum.

QUoniam tabularii civitatum per collusionem potentiorum sarcinam 2 ad inferiores transferunt: jubemus, ut quisquis se gravatum probaverit, suam tantum pristinam 3 professionem agnoscat. Dat. 15. Calend. Febr. *Romæ*, CONSTANTINO A. 3. & LICINIO COSS. 313.

TIT. LII. (1. *l. ult. supr. de oper. libert.*

TIT. LIII. (1. v. *supr. tit. ne liceat potent.* (2. Fac. *l.* 2. *supr. de eunuchis. l.* 17. *supr. de fide instrum. l.* 24. *supr. de testam. l.* 14. §. 3. *supr. de sacrosf. eccles.* (3. v. *l.* 2. *infr. de militari veste.*

TIT. LIV. (1. *l. unic. supr. de capitatione.*

TIT. LV. (1. v. *l. ult. supr. de exact. tribut. l.* 1. *supr. ne rustic. ad ullum obseq.* (2. *l.* 8. *supr. de exact. tribut.*

TIT. LVI. (1. Adde *l.* 4. *infr. de executorib. l.* 3. *in fin. supr. ne uxor pro marito. Authent. habita. supr. ne filius pro patre.*

TIT. LVII. (1. *Lib.* 50. *D.* 15. (2. *l.* 5. *infr. h. t.* (3. Fac. *l.* 1. *supr. de immun. nemini conced.*

2. Imppp. GRATIANUS, VALENTIN. & THEOD. AAA. Eutropio P. P.

QUisquis vitem succiderit 4, aut feracium ramorum fœtus vetaverit, quo declinet fidem censuum, & mentiatur callidæ paupertatis ingenium, mox detectus, competenti indignationi subjiciatur: illo videlicet evitante calumniam, qui forte degitur laborasse pro copia, ac [pro] reparandis agrorum fœtibus, non sterilitatem, aut inopiam procurasse. Dat. Prid. Non. Jun. *Constantinop.* EUCHERIO & SYAGRIO COSS. 381.

3. Iidem AAA. Cynegio P. P.

SI peræquatore misso aliquis aut procuratorem suum retraxerit 5, aut colonum per contumaciam retractionis fugaverit: ad eum censuum modum, quem vel eo, vel procuratore illius absente peræquator apposuerit, nostræ sanctionis auctoritate tenebitur. Dat. 6. Calend. April. *Constantinop.* HONOR. N. P. & EUODIO COSS. 386.

4. Imppp. THEODOSIUS, ARCAD. & HONOR. AAA. Rufino P. P.

OMne territorium censeatur, quoties defectorum levamen exposcitur: ut 6 sterilia atque erema his, quæ culta vel opima sunt, compensentur. Dat. 3. Non. April. *Constantinop.* THEODOSIO A. 3. & ABUNDANTIO COSS. 393.

5. Iidem AA. Rufino P. P.

QUi 7 gravatos se esse à peræquatoribus conqueruntur, & injusto oneri impares esse proclamant, competitionis habeant facultatem: ut quid remissum gratia, quidve interceptum fuerit fraude, convincant, & ex eo levamen accipiant, quod per deformia, & criminosa commercia sibi impositum esse deplorant, ut aliis demeretur: Quod intra annum post codicum oblationem, quo videbitur, de injusto onere conqueratur, & iniquitatem peræquatoris accuset, ac præstitam gratiam habita compensatione convincat: ut quod ei fuerat superfusum, ille cognoscat, quem debitæ functioni fraus clandestina subtraxerat. Emenso autem eo tempore actio denegabitur: exceptis minoribus, qui fuerint indefensi: his etiam, qui abfuerint reipublicæ causa: qui tamen ex eo tempore, quæ sunt statuta custodient, ex quo ad agendum habuerint facultatem. Dat. 3. Calend. Decembr. *Constantinop.* DN. THEODOSIO A. 3. & ABUNDANTIO V. C. COSS. 393.

6. Impp. ARCADIUS & HONORIUS AA. Eusebio P. P.

PEræquatores ac discussores si incurrerint culpam negligentiæ, vel gratiæ 8, non solum bonorum jacturam, verum etiam annonarum in quadruplum multam subire debebunt: ea vero, quæ in damnum provincialium fuerint accepisse convicti, in quadruplum cogentur exsolvere. Dat. 4. Calend. April. *Mediolan.* ARCADIO & HONORIO 3. AA. COSS. 396.

7. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Sebastiano Comiti primi ordinis.

APud 9 eum possessio firma permaneat, cui eam à peræquatore semel traditam fuisse constiterit: reliqua 10 vero temporis anteacti à novo domino fiscum postulare non patimur, ne alterius culpa alter incipiat subjacere dispendio. Si quis vero privatus aut obligatam sibi possessionem, quæ deserta usque nunc permansit, aut ex aliquo titulo deberi sibi jure confirmat: allegationes suas sine mora, vel per se, vel per aliam personam legibus ordinatam manifestare debebit: ita ut [si] æquitatis ratione suadente ad petitorem fuerit translata possessio: is, qui à peræquatore eam susceperit, rei melioratæ susceptis sublevetur expensis. Verum ne sub specie litis donationes semel constitutæ turbentur, sex mensium spatium censemus debere servari: intra quod is, qui putat sibi rem probabili ratione competere, debitas exerceat actiones. Quod si tempus adscriptum silentio fuerit interveniente transactum: nullum penitus repetendi volumus esse principium. Quod si quis [ex] eo tempore, quo peræquator prædium alicui addicit, de suo jure, vel per se, vel per homines suos non crediderit actitandum, sex mensium curriculis evolutis, in perpetuum conquiescat. Dat. Prid. Id. Mart. *Ravennæ*, HONORIO 11. & CONSTANTIO 2. COSS. 417.

(4. *l.* 4. §. 1. *ff. h. t.* (5. v. *d. l.* 4. §. 8. (6. v. *l.* 4. *infr. tit. prox.* (7. *l.* 1. *in pr. supr. h. t.* (8. *l.* 1. *supr. de discussorib.* (9. v. *l.* 11. *in fin. infr. tit. prox.* (10. Fac. *l.* 6. *supr. de fide & jure hastæ fiscalis.*

TIT. LVIII. DE OMNI AGRO DESERTO, ET QUANDO STERILES FERTILIBUS IMPONUNTUR.

1. Imp. CONSTANTINUS A. Campesi.

CUm Divus Aurelianus Parens noster civitatum ordines pro desertis possessionibus jusserit conveniri, & pro his fundis, qui invenire dominos non potuerunt, quos præceperamus earundem possessionum triennii immunitate percepta de solennibus satisfacere: servato hoc tenore præcipimus, ut si constiterit ad suscipiendas easdem possessiones ordines minus idoneos esse; eorundem agrorum onera 1 possessionibus & territoriis dividantur accepta.

2. Idem A.

SI quis ab emphyteuticario seu patrimoniali possessore privati juris quippiam comparaverit, cujus substantia alias possessiones sustentare consueverat 2, & succisis quasi quarundam virium nervis, reliqua labuntur: earum possessionum onera subiturus est, quæ penes distractorem [inopem] inutiles permanebunt. Dat. Id. Dec. *Thessal.* FELICIANO & TITIANO COSS. 337.

3. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Mamertium PP.

QUicunque deserta prædia meruerint sub certa immunitate, ad possessionem impetratorum non prius sinantur accedere, quam vel fidejussoribus idoneis periculo curialium datis, vel fundis patrimonii sui maxime utilibus obligatis, idonea cautione firmaverint, susceptam [à se] possessionem nullo detrimento publico relinquendam.

4. Iidem AA. & GRAT. A. ad Crescentium Vic. Afric.

HEredes scripti etiam pro 3 minus idoneis fundis fiscale onus cogantur agnoscere: vel si renunciandum hereditati putent, cedant his omnibus rebus, quas ex iisdem bonis quocunque titulo & jure perceperint. Dat. 4. Id. Jul. *Concionaci*, GRAT. A. 2. & PROBO COSS. 373.

5. Impp. VALENTIN. & THEODOSIUS AA.

QUi utilia Reipubl. loca possident, permixtione facta, etiam deserta 4 suscipiant: ut si earum partium graventur accessu, quas antea per fastidium reliquerunt, cedant aliis curialibus, qui utraque hac conditione retineant, ut præstatione salva, cum desertis & culta possideant, sublata à paucis, quos iniquum est electa retinere: cum municipes gravatura sit pars relicta.

6. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Nebridio Comiti R. P.

QUisquis conductor fuerit inventus possessor fundi [fertilis,] qui ex publico, vel templorum jure descendit, huic ager jungatur inutilior. 5 Quod si contra id reluctandum existimaverit, alius possessor sub eadem præstatione quæratur: vel si voluntarius, qui sit conductor, non inveniatur, tunc 6 ad possessores antiquos, id est, decuriones, vel quoslibet alios loca juris prædicti adjunctis inutilibus revertantur: idoneis fidejussoribus præstitis. Dat. 15. Calend. Februar. CP. MEROBAUDE 2. & SATURNINO COSS. 383.

7. Iidem AAA.

QUicunque desertum fundum patrimonialem exercuerit, & fertilem idoneumque præstiterit: salvo patrimoniali canone 7, perpetuo ac privato jure defendat, & velut domesticum, & avita successione quæsitum sibi habeat, suisque relinquat, neque eum aut promulgatione rescripti, aut reverentia sacræ adnotationis quisquam à fructu impensi operis excludat. Cæterum eos, qui opimas ac fertiles possident terras, aut etiam nunc sibi existimant eligendas, pro 8 deserta scilicet portione summam debiti præsentis jubemus implere. † Illos etiam, qui emphyteuticario nomine, nec ad plenum idoneas, nec omnibus modis vacuas detinent, sic ex illis quoque, quæ præsidio indigent, justam ac debitam quantitatem debere suscipere, ut indulto temporis spatio, post bien-

TIT. LVIII. (1. v. *l.* 6. *in fin. infr. h. t.* (2. v. *l.* 5. *infr. eod.* (3. *l.* 2. *supr. l.* 5. *l.* 6. *l.* 7. *vers. cæterum. l.* 9. *l.* 10. *infr. eod. l.* 10. *infr. de fundis patrimon.* (4. *l.* 3. *l.* 4. *supr. h. t.* (5. *d. l.* 4. (6. *l.* 1. *in fin. supr. eod.* (7. *l.* 5. *l.* 9. *infr. de fund. patrim.* (8. *l.* 4. *supr. h. t.*

nium

nium decretum canonem solvendum esse meminerint. Nemo tamen qualibet meriti & potestatis objectione submoveatur, quominus ad diacatochiæ vicem defectas possessiones patrimonialis juris accipiat, earum tributa & canonem soluturus: illud speciali observatione procurans, ut primo vicinas, & in eodem territorio sortiatur: dehinc si neque finitimas, neque in eisdem locis repererit constitutas, tunc demum etiam longius positas: sed in quantum fieri valet, pro interjecto spatio sibimet cohærentes, pro modo & æquitate suscipiat, ut id consensu omnium fiat, quod omnibus profuturum est.

8. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Tatiano P. P.

QUi agros domino 9 cessante desertos, vel longe positos, vel in finitimis, ad privatum pariter publicumque compendium excolere festinat, voluntati suæ nostrum noverit adesse responsum: ita tamen, ut si vacanti ac destituto solo novus cultor insederit, ac vetus dominus intra biennium eadem ad suum jus voluerit revocare, restitutis primitus, quæ expensa constiterit, facultatem loci proprii consequatur. Nam si biennii fuerit tempus emensum, omnis possessionis & dominii carebit jure, qui siluit.

9. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. Rufino P. P.

QUi fundos patrimoniales jure privato canone salvo susceperint: hanc omnes sine ullius exceptione personæ propositam [sibi] intelligant optionem, ut aut ea loca 10, quibus minor est soli fœcunditas, cum his ex quibus fructus uberes capiunt, suscipere, & tenere non abnuant: aut si eorum refugiunt sterilitatem, opimioribus cedant. Dat. 8. Id. Novembr. *Tyro*, ARCADIO 3. & HONORIO 2. AA. COSS. 394.

10. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Eutychiano PP.

QUi per potentiam fundos opimos ac fertiles 11 occuparunt: cum quæstuosis 12 uberibusque pro rata portione suscipiant infœcundos ex eadem substantia. Dat. Non. Mart. C. P. HONORIO A. 4. & EUTYCHIANO COSS. 398.

11. Iidem AA. Hadriano P. P.

LOcorum domini intra sex 13 menses edictis vocati, revertantur: qui si adfuerint, & propria teneant, & ea, quæ ex præterito contraxerint debita, redhibere cogantur. Sin vero se impares esse earum rerum tributis propria confitentur absentia, nec adesse voluerint: penes eos, qui 14 hæc susceperint, & certum quem tributorum canonem promittunt, proprietas possessionis intemerata permaneat: ut postquam ea exsolverint, sciant sibi inquietudinem submovendam, nec subreptione cujusquam competitionis loca, quæ tenuerunt, auferenda: quibus etiam illud 15 indulsimus: ut 16 ex eo tempore, ex quo primum loca, de quibus agitur, cœperint possidere, tributa poscantur. Dat. 6. Calend. Septembr. STILICHONE & AURELIANO COSS. 400.

12. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Seleuco P. P.

HAc definitione sancimus, nullum possessorem neque munificum prædium pro 17 alienis debitis, vel destitutionibus esse retinendum, neque eorum prædiorum despectione prægravari, quæ ex iisdem bonis, quæ retinentur, nequaquam esse monstrantur: ne ullis præstigiis atque commentis exactio mutiletur. Dat. Prid. Calend. Februar. *Ravennæ*, HONOR. 8. & THEOD. 5. AA. COSS. 412.

13. Iidem AA. ad Probum.

OMnium prædiorum actores ac domini requirantur: quorum si vitio probantur debita fuisse contracta, in absoluto est, ut debeat 18 dominium commutari. Dat. 3. Id. Jun. C. P. CONSTANTE & CONSTANTIO COSS. 414.

14. Iidem AA. Aureliano P. P.

RUra, & possessiones, quas curiales quolibet pacto publicatis apud acta provincialia desideriis suis, vel reliquerunt 19, vel possidere alios permiserunt: penes eos, qui eas excoluerunt, & functiones publicas recognoscunt, firmiter perdurabunt, nullam habentibus curialibus copiam repetendi. Datum 3. Non. Decembr. HONORIO 10. & THEODOS. 6. AA. COSS. 415.

15. Iidem AA. Sebasto Com. primi ordinis.

SI quis deserta prædia, quæ navalem sustinent functionem, & in desertis nunc usque remanent, superæquationis jure perceperit: meliore conditione in omnibus titulis convenit ea relevari, ut gravis sors navis esse non possit, pro ea, quæ resederit portiuncula; cum aliis fuerit dispendiis liberata. Dat. Prid. Id. Mart. *Ravennæ*, HONOR. A. 11. & CONSTANTIO 2. COSS. 417.

16. Iidem AA. Hermocrati P. P.

SI quis auctoritate nostri numinis de fundis patrimonialibus 20 steriles sub certi canonis pollicitatione susceperit, firmiter eum volumus possidere: sub ejusdem tamen canonis solutione, quem nostræ Majestatis auctoritas per annos singulos solvendum esse præscripsit, nullamque eos descriptionem, sive adjectionem, aut innovationem in posterum sustinere: quoniam nimis absurdum est, eos, qui nobis hortantibus fundos inopes atque egenos, magno labore impenso, aut exhausto patrimonio, vix forte meliorare potuerunt, utpote deceptos, inopinatum onus suscipere: illudque velut quadam circumventione deposci, quod si se daturos præscissent, fundos minime suscipere, aut etiam colere paterentur. Dat. 12. Calend. Decembr. C. P. THEOD. A. 18. & ALBINO COSS. 444.

17. Imp. THEOD. A.

JUbemus, neminem curialem pro 21 alieni territorii debitis detineri, sed tantum municipem pro gleba propria conveniri. Datum 5. Calend. Maji, *Ravennæ*, post Consulatum FELICIS & TAURI VV. CC. 429.

TIT. LIX.

DE FUNDIS LIMITROPHIS 1, ET TERRIS, & paludibus, & pascuis, & limitaneis, vel castellorum. 2

1. Imppp. VALENT. VALENS & GRATIAN. AAA. ad Licinium P. P.

TIberianus ad possibilitatem singulorum quorumque locorum intuens, statuit certas possessiones, quæ ad limitem frumenta conveherent. Quocirca generali lege sancimus, Tiberiani dispositionem oportere observari: amoventes quidquid vel potentia cujuscunque elicuit, vel furtiva deprecatio: addentesque nihilominus, in futurum nulli licere adversus utilem vetustatem, & præsentem legem nostram, importuna & respuenda reposcere. Dat. 8. Cal. Octobr. *Aquilejæ*, ARCAD. A. & BAUTONE COSS. 385.

2. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Asclepiodoto P. P. & Cons. ordinario.

QUicunque castellorum loca quocunque titulo possident, cedant ac deserant: quia his tantum fas est possidere castellorum territoria, quibus adscripta sunt, & de quibus judicavit antiquitas: quod si ulterius, vel privatæ conditionis quispiam in his locis, vel non castellanus miles fuerit detentator inventus, capitali sententia cum publicatione bonorum plectetur. Dat. 5. Non. Mart. C. P. ASCLEPIODOTO & MARINIANO COSS. 423.

3. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Nomo Magistro officiorum.

AGros limitaneos universos cum paludibus omnique jure, quos ex prisca dispositione limitanei milites ab omni munere vacuos ipsi curare pro suo compendio, atque arare consueverant: & si in præsenti coluntur, ab his firmiter, ac sine ullo concussionis grava-

(9. *l.* 14. *infr. eod.* (10. v. *l.* 4. *supr. eod.* (11. *d. l.* 4. (12. v. *l.* 12. *infr. eod.* (13. v. *l. ult. supr. de censib. tit. prox.* (14. *l.* 13. *infr. h. t.* (15. v. *l.* 36. *ff. de jure fisci.* (16. *l.* 7. *supr. de censib. & censitor. l.* 2. *in fin. infr. de fundis rei priv. Nov.* 128. *c.* 7. (17. *l.* 10. *supr. l. ult. infr. h. t. l.* 4. *supr. de agricol. & censit. Nov.* 17. 52. 128. *c.* 14. *l. unic. supr. ut nullus ex vican. l.* 4. *infr. de exactor. & susceptor.* (18. *l.* 11. *supr. h. t. l.* 10. *supr. de annonis & tribut. l.* 2. *in fin. l.* 7. *in fin. l.* 8. *supr. de exact. trib. l.* 2. *in fin. infr. de fundis rei privatæ.*

(19. v. *l.* 8. *in pr. supr. h. t.* (20. *l. ult. vers. similiter. supr. de alluvionib. l.* 2. *in pr. infr. de fundis rei priv.* (21. *l.* 12. *supr. h. t. l.* 4. *infr. de execut. Nov.* 128. *c.* 14.

TIT. LIX. (1. v. *l.* 13. *infr. de fundis patrimon.* (2. *l.* 2. *infr. h. t.*

mine detineri: & si ab aliis possidentur (cujuslibet 3 spatii temporis præscriptione cessante) ab universis detentatoribus vindicandos, iisdem militibus sine ullo prorsus, (sicut antiquitus statutum est,) collationis onere volumus adsignari: in his etiam contra eos, qui præceptionibus nostris obviam venire tentaverint, proscriptionis pœna valitura. Nam si quis forte, (quod minime audere debuerat) emptionis titulo, memorati juris possidet prædia: competens ei actio contra venditorem intacta servabitur. Dat. Prid. Id. Septembr. *Constantinop.* MAXIMO 2. & PATERIO COSS.

TIT. LX.
DE PASCUIS 1 PUBLICIS ET privatis.

1. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. P. P.

CUm nulla ratio sit, cur in pascuis saltibus rei privatæ pensio debeat ampliari, nequaquam pro libidine ordinum augmenta facienda sunt. Etenim idcirco graviorem pensionem imponi ab ordinibus accepimus, ut animalia ex rebus privatis nostris à locorum pastibus arceantur; quod fieri non oportere, divæ memoriæ Julianus prorogata jussione constituit. Quare excellens auctoritas tua conventis provinciarum Rectoribus, non eam licitationis necessitatem patiatur inferri, quam repentinam faciunt civitates, sed eam manere decernet, quam statuit antiquitas. Dat. 8. Cal. Oct. *Luceriæ*, VALENTINIANO & VALENTE AA. COSS. 365.

2. Impp. ARCADIUS & HONORIUS AA. ad Simplicium Magist. mil.

INsignis auctoritas tua hac conditione à publicis 2 pratis [ac amœnis] pascuis animalia militum prohiberi præcipiat, ut universi cognoscant, de emolumentis eorum, tuique officii facultatibus, duodecim libras auri fisci commodis exhibendas, si quisquam posthac memorata prata mutilare tentaverit: non minore decernenda pœna, si etiam prata privatorum Antiochenorum fuerint devastata: ita tamen, ut sine læsione provincialium provideant curiales, quo pacto animalium militarium pastui consulatur. Dat. 5. Id. Mart. C. P. HONORIO A. 4. & EUTYCHIANO V. C. COSS. 398.

3. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. Comitibus & Magistris militum.

PRata 3 Provincialium nostrorum, & præcipue rei privatæ nostræ, perniciosum [vel periculosum] est militum molestia fatigari: ideoque lege ad amplissimam præfecturam promulgata, censemus, ne hoc deinceps usurpetur: super qua re universos, quorum interest, convenire tua magnificentia non moretur: neque permittat possessores, vel colonos pratorum gratia qualibet importunitate vexari. Dat. Non. Sept. HONORIO 10. & THEOD. 6. AA. COSS. 415.

TIT. LXI.
DE FUNDIS PATRIMONIALIBUS, ET SALtuensibus, & emphyteuticis, & eorum conductoribus.

1. Imp. CONSTANTINUS A. Cypito.

SI quis fundos emphyteutici juris salva lege fisci citra Judicis auctoritatem donaverit, donationes firmæ 1 sint, dummodo suis quibusque temporibus ea, quæ fisco pensitanda sunt, repræsentare cogatur. PP. 17. Calend. Jul. *Trever.* CONSTANTINO A. 4. & LICINIO 3. COSS. 315.

2. Idem A. ad Dracontium.

PAtrimonialis fundi pensitationem, seu aurariam, seu frumentariam intra tempus omissam, minorum dominio non nocere præcipimus, nec ad fraudem juris eorum accedere, si quod solenniter debetur, paulo serius inferatur: ita tamen, ut permanente sententia parvulorum, judex tutorem, vel curatorem, per quem differtur illatio, negligentiæ suæ & deserti officii pœnas exigat, & damna deplorare compellat.

(3. *l.* 8. *infr. de fundis patrimon.*

TIT. LX. (1. *supr. tit. prox. & lib.* 7. *tit.* 41. *l.* 30. *in fin. ff. de verb. sign.* (2. *l.* 3. *in pr. infr. h. t.* (3. *l.* 2. *supr. eod.*

TIT. LXI. (1. *l.* 16. *in fin. ff. de pignerat.* vide tamen *l. ult. supr. de reb. alien. non alien. Nov.* 7. *c.* 1. *vers. alienationis.*

3. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Germanianum Com. S. L.

QUicunque possessiones ex emphyteutico jure susceperint, ea ad refundendum uti occasione non possunt, qua asserant desertas esse cœpisse, tametsi rescripta per obreptionem meruerint: sed nec avelli eas ab his posse, nec si licitatio ab alio fuerit promissa: sed eas in perpetuum apud eos, qui eas susceperint, & eorum posteritatem remanere, nec si super hoc rescriptum fuerit adversus eos impetratum. Datum 8. Cal. Octobr. *Mediolan.* VALENTINIANO & VALENTE AA. COSS. 365.

4. Imppp. VALENS, GRATIANUS & VALENTINIAN. AAA. ad Florentium.

FUndi patrimoniales, & qui ex emphyteutico jure ad domum nostram diversis generibus devoluti sunt, sic eis, qui eos poposcerint, cedunt 2, ut commissi metus esse non possit. Neque enim magis commodamus nostra, quam tradimus ea jure dominii: ita 3 tamen, ut ea, quæ in nostra possessione positi præstiterint, & in posterum solvant. Dat. Id. Mart. *Treveris*, VALENTINIANO 2. & VALENT. 2. AA. COSS. 368.

5. Impp. GRATIAN. & VALENT. AA.

SI qui à prioribus colonis, vel emphyteuticariis destitutum patrimonialem fundum à peræquatore, vel censitore susceperint, perpetuo 4 eundem atque inconcusso jure possideant, nec quisquam secundus petitor accedat. Dat. 4. Non. Novembr. GRATIANO A. 4. & MEROBAUDE COSS. 377.

6. Imppp. GRATIAN. VALENTIN. & THEOD. AAA. Nebridio Com. R. P.

HI, quibus patrimoniales possessiones per Asianam & Ponticam diœcesim, vel à nobis, vel à divis Parentibus nostris sacra largitate donatæ 5 sunt, inconcusse possideant, atque ad suos posteros transmittant: quod quidem non solum in heredibus, sed etiam in contractibus omnis generis volumus custodiri. Dat. 4. Calend. April. CP. RICHOMERE & CLEARCHO COSS. 384.

7. Iidem AAA. Cynegio P. P.

QUicunque ad emphyteusim fundorum patrimonialium vel Reipublicæ jussu nostri numinis venerit, is, si redundantia fortunarum idoneus fuerit ad restituenda, quæ desertis forte possessionibus requirentur, patrimonium suum publicis implicet nexibus. Si vero minor facultatibus probabitur, datis fidejussoribus idoneis ad emphyteusim accedat: scientibus his, quos talium rerum cura solicitat 6, in se negligentiæ damna, si hujusmodi cautio defuerit, esse vertenda. Dat. 6. Cal. Maji, C. P. HONORIO N. B. P. & EUODIO COSS. 386.

8. Iidem AAA. Nedearcho.

OMnes fundi patrimoniales per Mesopotamiam, & Osdrochenam provincias, quos constat divorum retro Principum sanctionibus limiti deputatos, ad jus pristinum sine ullius adsertionis revocentur 7 obstaculo, præbituri omnia, quæ antea impendenda necessitatibus limitis præberi consueverant: ita ut nulli penitus audiantur, qui aut rescripto, aut adnotatione dominium, vel emphyteusim, vel conductionem quolibet genere largitatis de nostra liberalitate meruerint. Dat. Prid. Cal. Maji, C. P. HONORIO N. B. P. & EUODIO COSS. 386.

9. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Eutychiano P. P.

UNiversi cognoscant nihil privato jure, salvo 8 canone, fundis emptis 9 cum patrimonialibus esse commune: ita ut ad eos nunquam patrimonialium fundorum peræquator accedat: gravi feriendo eo, qui statuta nostræ clementiæ ausus fuerit temerare. Dat. Prid. Id. Novembr. HONOR. A. 4. & EUTYCHIANO COSS. 398.

(2. *l.* 6. *infr. h. t.* (3. *l.* 2. *in fin. infr. de fundis rei privat. h. lib. tit.* 65. (4. *l.* 7. *in pr. supr. de omni agro deserto. h. lib. tit.* 58. (5. *l.* 4. *in pr. supr. h. t. l.* 1. *l.* 2. *supr. ne fiscus rem, quam vendidit. lib.* 10. *tit.* 5. *l.* 1. *infr. de fundis rei privat. h. lib. tit.* 65. *l.* 4. *l.* 5. *infr. de divers. præd. urban. h. lib. tit.* 69. *l. ult. infr. de locat. prædior. h. lib. tit.* 70. (6. *l.* 1. *infr. d. t. de locat. prædior.* (7. *l. ult. supr. de fundis limitroph. h. lib. tit.* 59. (8. *l.* 7. *in pr. supr. de omni agro deserto. h. lib. tit.* 58. (9. *l.* 10. *infr. h. t.*

10. Iidem AA. Eutychiano P. P.

FUndos patrimoniales eos duntaxat, qui *salvo canone* jure 10 privato nostra liberalitate 11 concessi sunt, cum his patrimonialibus, qui in conditione propria constituti sunt, illustris auctoritas tua jubeat exæquari: ita ut relevato onere rei, quod imminet fatigatis, translatio in eos, qui integris viribus florent, [& adscriptio] tributorum æqua lance dividatur. Dat. 4. Id. April. C. P. THEODORO COS. 399.

11. Impp. HONOR. & THEOD. AA.
Probo Com. S. L.

JUs emphyteutici prædii, quod sine obligationis vinculo retentatum est judicio nostro, immutabile perdurare præcipimus: possessionem autem, quæ sine obligatione speciali fuerit vitiosa, vetustate temporis nolumus adjuvari. Datum Id. April. *Ravennæ*, HONOR. 8. & THEODOS. 3. AA. COSS. 409.

12. Impp. THEOD. & VALENT. AA.
Tauro P. P.

POssessores, vel emphyteuticarii patrimoniales, qui fundos minime nunc usque comparaverunt, eodem largitatis modo nequaquam ad eorum comparationem urgeantur: sed tanquam pretiis depensis, sic eis nostri numinis beneficio potiantur: ut, quod juris alter inferendo pretium consecutus est, hoc nostra liberalitate prædictus emphyteuticarius habeat. Illud quoque jus, in quibus coluit prædiis, quod aut ex successione, aut ex comparatione privata, aut nostri numinis liberalitate, aut quocunque modo possedit, sciat illibatum intemeratumque servari: licentia eis concedenda etiam libertates mancipiis ex fundis patrimonialibus atque emphyteuticariis, cum fundorum sint domini, præstare. Dat. 14. Cal. Jul. ARIOBINDO & ASPARE COSS. 434.

13. Iidem AA. ad Florentium P. P.

NUlli jam in posterum licere præcipimus patrimoniales, seu limitrophos, vel saltuenses fundos, qui per tractum Orientis positi sunt, ad 12 jus transferre privatum: sive dempto, sive salvo canone juris [fundorum] immutatio postuletur: Legis temeratores quinquaginta librarum auri pœna coërcentes: tam videlicet petitorem, quam officium, quod petitionem concedit admitti: licet adnotatio nostra, vel divina pragmatica contra vetitum proferatur. Datum 6. Id. Jun. C. P. THEODOSIO A. 17. & FESTO COSS. 439.

14. Imp. ANASTASIUS A. Matroniano P. P.

JUbemus omnes, qui in quacunque diœcesi, aut quacunque provincia, vel quolibet saltu, vel civitate fundos patrimoniales, vel templorum, aut agonothetici, seu relevatorum jugorum, vel cujuscunque juris per quadraginta 13 jugiter annos (possessione scilicet, non solum eorum, qui nunc detinent, verum etiam eorum, qui antea possederant, computanda) ex quocunque titulo, vel etiam sine titulo hactenus possederunt, vel postea per memoratum quadraginta annorum spatium possederint, nullam penitus super dominio memoratorum omnium fundorum, vel locorum, vel domorum à publico actionem, vel molestiam, aut quamlibet inquietudinem formidare, sed impositum canonem pro qualitate juris, cujus prædia sunt, aut loca, per singulos annos solventes, pro certo habeant suum esse, quod possident, vel postea possederint: ita ut omnibus ad excludendam omnem quolibet modo ex publico movendam quæstionem, nuda ex quocunque titulo, vel etiam sine titulo corporalis quadraginta annorum jugis possessionis exceptio possit sufficere: hoc etiam adjiciendo, ut illi quoque, qui adempto canone hujusmodi fundos ab initio Principali jussione datos sibi fuisse confirmant: si per quadraginta annos adempti canonis beneficium jugiter possederunt, nec canonem, cujus ademptionem quadraginta (sicut dictum est) annorum possessio testatur, possint penitus profligari: eo quod nostræ pietati placuit in utroque casu, id est, tam salvo, quam adempto canone, possessorum nostrorum jura in eo statu, in quo 14 per quadraginta annos (sicut dictum est) jugiter manserunt, absque ulla innovatione durare. Dat. 3. Cal. Aug. C. P. OLYBR. V. C. COS. 491.

(10. *l.* 9. *supr. l.* 13. *infr. eod. l.* 9. *supr. de omni agro deserto. h. lib. tit.* 58. (11. *l.* 12. *supr. h. t. l.* 39. *in fin. ff. de legat.* 1. (12. *l.* 9. *l.* 10. *supr. h. t.* (13. *l.* 4. *l.* 6. *supr. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.* (14. Vide tamen *d. l.* 6.

TIT. LXII.
DE MANCIPIIS ET COLONIS PATRIMONIALIUM, saltuensium, & emphyteuticorum fundorum.

1. Imp. CONSTANTINUS A.

EMphyteuticarios gravant coloni, agros præter consuetudinem usurpantes, quos nullis culturis erudierunt: cum solennitas id eos attrectare permittat, quod eorum labore, vel olivetis est insitum, vel vinetis. Sed & irriguas fontium aquas usurpare conantur, quarum fructus solis emphyteuticariis debentur. Ideoque placuit, ut deinceps aquarum jura potestatesque penes emphyteuticarios permaneant: tantumque ex [eis] colonis impertiatur, quantum culturis eorum agrorum sufficere manifestum est, quos ipsi colunt: pro modo autem superfluæ irrigationis, quam ultra culturas suas usurparint, emphyteuticariis possessoribus pensiones accessionesque præbeant. PP. 7. Id. Mart. *Carthagine*, CONSTANT. A. 5. & LICINIO CC. COSS. 319.

2. Imppp. VALENS, GRAT. & VALENT. AAA.
ad Germanianum Com. S. L.

LIbertates, quas mancipiis ex fundis patrimonialibus atque emphyteuticis, qui fundorum non sunt domini, præstiterint, Rationales hujus præcepti auctoritate rescindant. PP. 13. Cal. Maji, LUPICINO & JOVINO COSS. 367.

3. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA.
Posthumiano P. P.

COgnovimus à nonnullis, qui patrimoniales fundos meruerunt, colonos antiquissimos perturbari, atque in eorum locum, vel servos proprios, vel alios colonos surrogari. Edicti itaque hujus auctoritate sancimus, eos, qui deinceps aliquid hujusmodi crediderint attentandum, iisdem possessionibus esse privandos.

4. Iidem AAA. Cynegio P. P.

SUper patrimonialium refectione fundorum dudum nostris est legibus constitutum, ut hi, qui eos colentes, solum eorum verterant: nunc [ad] alia [se] loca dirigentes, nunc ad militiam convolantes, ad avitas conditiones & propria jura revocentur. Cæterum eos, qui castrensibus stipendiis otia quieta meruerunt, [jam] veterani constituti, nequaquam placet tela in usum vomeris ligonisque convertere.

TIT. LXIII.
DE FUGITIVIS COLONIS PATRIMONIALIBUS, saltuensibus & emphyteuticis.

1. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA.

QUicunque parvuli ex municipibus 1, vel colonis patrimonialibus vel saltuensibus, quorum tamen avi ac patres implicati hujusmodi functionibus fuerint, conniventia militaris officii ad stipendium castrense, vel officia diversa transierint: ad munera patriæ, vel [ad] agrorum cultus conventis ducibus, tribunis, ac præpositis revocentur, neque his stipendia [data] prosint.

2. Iidem AA. Cynegio P. P.

QUisquis colonum patrimonialem aut solicitatione susceperit 2, aut occultatione celaverit: non solum ipsum restituere, sed etiam libram auri pœnæ nomine inferre cogatur. PP. 8. Calend. Novembr. *Constantinopoli*, HONOR. N. P. & EUODIO COSS. 386.

3. Impp. HONOR. & THEOD. AA. ad
Anthemium PP.

CUjuscunque adnotationis, vel oraculi dudum impetrati, vel postea eliciendi auctoritate submota: omnes, quos patrimonialium agrorum vinculis fortuna tenet adscriptos, sub quibuslibet gradibus militantes, ad provinciæ moderatoris judicium illico sub idonea intercessione mittentur.

TIT. LXIII. (1. *l.* 17. *supr. de decurion.* (2. Adde *l.* 12. *supr. de agric. & censit. h. lib. tit.* 47.

TIT.

TIT. LXIV.
DE COLLATIONE FUNDORUM PAtrimonialium, & emphyteuticariorum.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Proculum Proconsulem Africæ.

EMphyteuticarii possessores, qui mansuetudinis nostræ beneficio ad extraordinaria minime devocantur [munera,] sicut cæteri Provinciales, obsequium suum itineribus 1 muniendis impendant. Nulla enim ratione debent ab hoc, quod in commune omnibus profuturum est, sejungi.

2. Idem A. ad Ovinium.

PAtrimoniales fundos 2 extraordinariis oneribus, vel mediæ, aut tertiæ portionis obsequiis fatigari non convenit, cum eosdem, & auri 3 speciem, & frumenti plurimum modum constet persolvere: ita ut qui violare statuta tentaverit, puniatur. PP. 6. Calend. Septembr. *Carthagine*, CONSTANTINO A. 5. & LICINIO COSS. 319.

3. Imp. JULIANUS A.

OMnes, qui patrimoniales fundos sive communiter, sive ex asse retinent, pro his conveniendi sunt ad universorum munerum ad eosdem fundos pertinentium pro rata portione, vel in solidum functiones, sicut unumquemque privatorum necessitas publicæ pensitationis adstringit. Dat. 5. Cal. April. MAMERTINO & NEVITA COSS. 362.

4. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Germanum.

PLacuit, ut emphyteuticorum fundorum patrimonialiumque possessores, quo voluerint tempore, & quantum habuerint pensionis paratum: dummodo non amplius, quam in tribus per singulos annos vicibus officio rationalis adsignent: ac de suscepto ab eodem securitatem eodem die pro more percipiant: modo ut intra Januariarum Iduum diem omnis summa ratiociniis publicis inferatur: gravissimæ pœnæ subdendo officio, si cuiquam quolibet anni tempore, (dummodo nequaquam numerum ternæ illationis excedat,) solutionem facere gestienti negaverit susceptionis officium: vel si moram fecerit in chirographo securitatis edendo: super quo possessores, aut Procuratores, vel Magistratus, aut quicunque in locis fuerint, qui conficiendorum actorum habeant potestatem, conveniat contestari: ut & de officii insolentia constet, in quo exercenda vindicta est: & his possit esse consultum.

5. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Messalæ P. P.

PEr omnes provincias patrimonialium fundorum ab ordinariis 4 Judicibus canon exigatur: & quicquid exactum fuerit, dirigatur. † Sciant 5 vero memorati judices nihil sibi ex privatæ rei canone, vel ex eo, quod ex iisdem titulis contigerit, ad necessitates alias transferendum: nisi maluerint gravissima severitate eorum licentiam coërceri. Dat. 15. Cal. Jul. *Mediolani*. THEODORO COS. 399.

TIT. LXV.
DE FUNDIS REI PRIVATÆ, ET SALTIBUS divinæ domus.

1. Imp. CONSTANTINUS A.

UNiversi 1 cognoscant has possessiones, quas de fisco nostro comparaverunt, seu comparant, nullo à nobis jure retrahi: sed propria firmitate possessas, etiam ad posteros suos dominii perpetui durabilitate dimitti.

2. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Flavianum Com. R. P.

HI, quos commoditas privatæ rei prædiorum ad ea postulanda sollicitat, adeant tuæ dignitatis officium, & modum suæ deliberationis indicent per libellos: certumque habeant, quod unaquæque villa cum eo onere vel forma, cui nunc habetur obnoxia, ad novi domini jura migrabit: ut si 2 quid adjecerit sumptus cura, vel solertia, quicquid mancipiorum, vel pecoris accreverit, capitationis, aut canonis augmenta non patiatur, sed solis dominis heredibusque dominorum sit cessura felicitas. † Si quis autem in annis singulis 3 non solverit debitum ex re ipsius, quod in reliquis remansisse claruerit, sine aliquibus dependere cogetur induciis. † Sane si quem postea minus idoneum factum esse constet, nec ita, ut expedit, rationem reddere pensionis: res, quas ex nostris rebus acceperat, ad alium 4 idoneum jure, quo sancimus, transferentur: nec tamen decoctoris cujusque reliquis 5, qui novus accedit, onerabitur.

3. Impp. GRAT. & VALENT. AA.

QUicunque possessionem rei privatæ nostræ acceptam suo nomine, vel jure perpetuo, & vel titulo conductionis ei crediderit esse tradendam, qui pensare utilitatem patrimonii nostri solvendo non valeat: is 6 pro eo, quem succedaneum surrogavit, perpetuæ solutioni statuatur obnoxius.

4. Iidem ad Orebium.

UNiversi fundi templorum ad Rationalium rei privatæ solicitudinem curamque pertineant: atque ab his anniversariis solutionibus postulatis, peculiari (ut semper fuit) studio defendantur.

5. Iidem ad Nebridium.

USus aquæ, quæ fundorum nostrorum utilitatibus serviebat, plurimorum dicitur usurpatione sublatus: idque procuratorum 7 conniventia, vel dissimulatione perfectum, ut agrorum fertilitas destituta, nullos fructus cultoribus præstet. Quia igitur satis injustum est, statum florentis ante patrimonii, aridæ sitis molestia fatigari: ad meatus pristinos universum aquæ motum, temporis præscriptione submota, præcipimus revocari.

6. Imp. ARCADIUS.

EUm, qui collegio, vel curiæ, vel burgis, cæterisque corporibus per xxx. ann. sine interpellatione servierit: res dominica, vel intentio privata non inquietabit, si colonatus, vel inquilinatus quæstionem movere tentaverit: sed in curia, vel in corpore, in quo servierit, remaneat. Dat. 3. Cal. Jul. *Mediolan.* STILICHONE & AURELIANO COSS. 400.

7. Impp. THEOD. & VALENT. AA. ad Eudoxium.

NEmo 8 dempto canone ad comparationem dominicæ possessionis accedat. Quod si quis in posterum ad interdictum contractum accesserit, eum volumus pretia 9 perdere perpetuo: nec expensarum, vel melioratæ rei fructuum exactioni compensationem opponere: nec temporis sibimet contra [nostra] commoda præscriptione, [excepto vetustatis 10 auxilio,] blandiri; Palatinum etiam officium, si quoquo modo contractus ejusmodi fuerit celebratus, vel si talem petitionem instruxerit, quinquaginta pondo auri pœnæ nomine inferre privato nostræ mansuetudinis ærario: nulla liberalitate nostræ clementiæ, nulla sanctione contra tanta rei privatæ commoda valitura, licet adnotatio, vel divina pragmatica sit, quæ contra vetita canonem vendere concedat, vel pœnam Palatino remittat officio. Datum 13. Cal. Junii, *Constantinop.* ANATOLIO V. C. COS. 440.

TIT. LXVI.
DE FUNDIS ET SALTIBUS REI dominicæ.

1. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Dripatium.

SI quis ovium, vel equarum greges in saltus rei dominicæ alienus immiserit: fisco illico vindicentur. Quod si venalis procuratorum conniventia, ut id deinceps tentetur, admiserit: eos gravissimo jubemus supplicio subjacere.

TIT. LXIV. (1. *l.* 4. *infr. de privil. domus Augustæ. h. lib. tit.* 74. (2. *l.* 15. *supr. de excusat. muner. lib.* 10. *tit.* 47. (3. *l.* 2. *supr. de fund. patrimon. h. lib. tit.* 61. *l.* 10. *supr. de excus. muner. lib.* 10. *tit.* 47. (4. *l.* 7. *in pr. supr. de exactor. tribut. lib.* 10. *tit.* 19. *l.* 1. *in pr. infr. de collat. fundor. fiscal. h. lib. tit.* 73. (5. *l. ult. supr. de his quæ ex publ. collat. lib.* 10. *tit.* 73.

TIT. LXV. (1. *l. ult. supr. ne fiscus rem, quam vendidit, evincat. lib.* 10. *tit.* 5. *l.* 6. *supr. de fund. patrimon. h. lib. tit.* 61. (2. *l.* 16. *in pr. supr. de omni agro deserto. h. lib. tit.* 58. (3. *l.* 4. *supr. de fundis patrimon. h. lib. tit.* 61. (4. *l.* 13. *supr. de omni agro deserto. h. lib. tit.* 58. (5. *l.* 11. *in fin. supr. d. t. l. ult. in pr. supr. de censib. h. lib. tit.* 57. (6. *l.* 47. *in fin. ff. de jure fisci.* (7. v. *l. ult. supr. de conditis in publ. horreis. lib.* 10. *tit.* 26. (8. *l.* 2. *supr. sine censu vel reliquis.* (9. Adde *l.* 7. *supr. de agric. & censitis. h. lib. tit.* 47. (10. *l. ult. supr. de fundis patrim. h. lib. tit.* 61.

2. Impp.

2. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. ad Paulum Comitem dominicæ rei.

SI qua 1 loca ad sacrum dominium pertinentia cujuslibet temeritas occupaverit: secundum veteris census fidem in sua jura retrahantur, rescriptis per obreptionem impetratis, & præscriptione longi temporis, & novi census præjudiciis in hac causa submovendis. Neque enim aut precatio colorata, aut incubatio diuturna, aut novella professio, proprietatis nostræ privilegium 2 abolere potuerunt. Dat. 5. Cal. April. C. P. ARCAD. 4. & HONOR. 3. AA. COSS. 396.

TIT. LXVII.
DE AGRICOLIS ET MANCIPIIS DOMINICIS, vel fiscalibus Rei publicæ vel privatæ.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Constant. PP.

NUllus omnino originalis colonus 1 rei privatæ nostræ ad aliquos honores, vel quælibet alia civitatis munera devocetur. Non enim civitatum ordinibus, & cæteris, ex quibus pro multitudine fieri nominationes oportet, per omnia florentibus ad hæc suprema præsidia injuriosa nominatione descendendum est.

2. Idem A. Januario PP.

COlonos nostros, qui privati sunt, vel ad ratiocinia gerenda, vel ad colendos agros idonei, retrahi jubemus, ac tantum colendis nostris rebus addici: quin etiam in posterum observari, ne quis eorum rem privatam cujusquam gerendam, aut aliquid administrandum suscipiat.

3. Idem A. ad Equitium Magistrum equitum & peditum.

SErvi, atque coloni, & eorum filii, vel nepotes, vel quicunque de fundis, ac possessionibus nostris clanculo ad officia convolaverint diversa: reddantur, etiam si armatæ habuerint sacramenta militiæ. Nos enim etiam eos discingi jubemus, ac reddi, qui protectorum fuerint nomen adepti.

4. Impp. GRATIAN. VALENT. & THEODOS. AAA. ad Florum.

EX ingenuo, & colonis, ancillisque 2 nostris natos, natasve, origini, ex qua matres eorum sunt, facies deputari.

5. Imppp. VALENT. THEODOS. & ARCAD. AAA. Cynegio PP.

DOminicos 3 colonos, neque ad descriptionem 4 patimur devocari, neque extraordinarias pati functiones: maxime cum adversus consuetudinem memoratis onera dicantur inferri.

6. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Valerio PP.

QUoties alicui colonorum agrum privati patrimonii nostri placuerit venundari: non unus tantum, qui forte consortibus suis gravis ac molestus existat, sed alii quoque duo vel plures ex simili origine ac jure venientes, in supradicta emptione socientur.

TIT. LXVIII.
DE PRÆDIIS TAMIACIS, ET DE HIS, qui ex colonis dominicis aliisque liberæ conditionis procreantur.

1. Imp. ZENO A. [Chiseroti PP.]

SI liber 1 colonus, vel colona libera Tamiaco, vel Tamiacæ matrimonii jure copuletur: filii, vel filiæ ex hujusmodi contubernio procreati, vel procreatæ, colonis dominicis adnectentur: si autem adscriptitius vel servus alienus colonam, vel ancillam dominicam ducat in uxorem, vel adscriptitia, vel ancilla colono, vel servo nubat dominico, & ex hujusmodi conjunctionibus nati sunt liberi: veterum 2 legum jus tenere sancimus.

2. Idem Sebastiano PP.

MEminimus, pragmaticam sanctionem jussisse fundos Tamiaci juris in provinciis positos, nec non etiam possessiones *Gonatici saltus* sub certa forma, (salvo scilicet canone & tributariis collationibus,) iisdem Prædiis impositis, volentibus distrahi, quatenus quicquid ex pretiis memoratorum fundorum possit restitui, publico inferatur. Sed licet per eandem sanctionem hujusmodi venditionum contractibus plenissima delata sit cautio, attamen perpetuæ emptionis securitati consulentes, hujus etiam perpetuæ Constitutionis auctoritate muniri eosdem emptores præcipimus.

TIT. LXIX.
DE DIVERSIS PRÆDIIS URBANIS ET rusticis templorum & civitatum, & omni reditu civili.

1. Imp. JULIANUS A. Attico.

PRo ædibus, quas nonnulli 1 in solo Reipublicæ exstruxerunt, placitam præstare pensionem cogantur.

2. Idem A. Secundo PP.

[PAmphiliæ] etiam civitates, & quæcunque aliæ, quicquid sibi acquirant, id firmiter habeant.

3. Impp. ARCAD. & HONOR. AA.

REstaurationi mœnium 2 publicorum tertiam portionem ejus canonis, qui ex locis fundisve Reipublicæ annua præstatione confertur, certum est satis posse sufficere. Dat. 3. Non. Jul. *Mediol.* OLYBRIO & PROBINO COSS. 395.

4. Iidem AA.

EOs, qui auctione prima fundorum juris patrimonialis, sive templorum possessores effecti sunt, vel fuerint 3, firmum dominium tenere decernimus, ne ulterius vacillet uniuscujusque possessio: sed teneat quisque jus proprium, quod dato pretio roboratum est, vel fuerit.

5. Imp. VALENTINIANUS A.

SI qui ex titulo donationis, vel emptionis, sive ex alio quolibet titulo possessiones, vel domus, vel ergasteria juris duntaxat civilis, quæ hujus juris esse vere probantur, cujuslibet civitatis, & præcipue hujus æternæ urbis, cui majorem debemus favorem, tam civilis (ut dictum est) juris, quam etiam agonotheticas possessiones, à Consulatu Ausonii, & Olybrii, dempto 4 civili canone acceperunt: eos impositum eis canonem juxta fidem publicorum monumentorum civitatis, ad quam eædem res pertinuerint, præbere jubemus. Nam si privati juris debita non patimur denegari, multo magis præbenda sunt civitatibus, quæ jure debentur: cum sufficiat 5 possessoribus, quod apud eos dominium in perpetuum ex nostra liberalitate permaneat. Si quæ tamen possessiones juris civilis canonem privatis largitionibus in præsenti præbent, vel nunquam ademptum, vel postea impositum: ad hanc jussionem non pertinebunt, sed privato ærario canonem, quem nunc agnoscunt, inferre ex more debebunt, dominio firmiter apud eos successoresque eorum, & detentatores pari modo permanente. Dat. 15. Cal. Februar. *Constantinop.* MARTIANO A. 1. COS. 451.

6. Imp. ZENO A. Æliano PP.

HAc in perpetuum valitura Lege sancimus, Nicensium civitati, seu habitatoribus ejus, tam jus exactionis XL. solidorum annui canonis civilis reditus ad suam patriam pertinentis, & possessoribus, id est, Callimacho, & Eliburno, necnon Emptorio, & Veratorio [cum Epotio, eorum sub territorio] Apamenæ civitatis constitutis, ex nuper lapsa tertia indictione cum ipsa restitui: quam, si quid, ex quo sanctio Martiani divæ memoriæ lata est, ad ejusdem civitatis præjudicium gestum est, infirmari, & quod ex eadem provisione civitatibus delatum, interea qualibet occasione minutum est, ex auctoritate constitutionis nostræ Serenitatis, eisdem Civitatibus redhiberi: ita ut nec judiciaria auctoritas, nec Imperiale rescriptum, quacunque videlicet adjectione munitum,

TIT. LXVI. (1. *l. ult. supr. ne rei domin. vel templo.* (2. *v. l. 2. supr. de præscr. 30. vel 40. annor.*

TIT. LXVII. (1. *l. 5. infr. h. t. l. ult. §. 1. ff. ad municip. l. 5. §. 11. ff. de jure immunit.* (2. *l. 16. l. 21. l. ult. supr. de agric. & censit. h. lib. tit. 47.* (3. *l. 1. supr. h. t.* (4. *Adde l. 1. supr. de agricol. & censit. h. lib. tit. 47. l. 1. supr. ne rusticani. h. lib. tit. 54.*

TIT. LXVIII. (1. *l. 18. supr. de agric. & censit.*

(2. *l. 21. supr. d. t.*

TIT. LXIX. (1. *l. 2. §. 17. ff. ne quid in loco publ.* (2. *l. 11. supr. de operib. publ.* (3. *l. 6. supr. de fundis patrimon. h. lib. tit. 61.* (4. *l. ult. supr. de fundis rei privat. h. lib. tit. 65.* (5. *l. 6. supr. de fundis patrimon. h. lib. tit. 61.*

ſæpe dictæ generalis Legis vires poſſit infringere. Quod ſi quis aliter fecerit, pœna gravi plectetur.

TIT. LXX.
DE LOCATIONE PRÆDIORUM CIVILIUM [vel] fiscalium, ſive templorum, ſive rei privatæ, [vel] dominicæ.

1. Imppp. GRATIANUS, THEODOSIUS & ARCADIUS AAA. ad Florum PP.

DIvi Patris noſtri aperta præceptione cavetur, fundos ex re privata noſtra ita tradi perpetuariis, ut periculo 1 collocantium, officiorumque tradantur. Neque enim quicquam poteſt ex devotionis plenitudine vacillare, ſi apparitione judiciaria, & fundi idoneis attributi ſunt, & inde fiſcalis indemnitas idonea fidejuſſione eſt munita: quorum ſi alterum, vel utrumque neglectum eſt, quæ ex hoc titulo penſitatio canonica deſideratur, ex officiorum facultatibus ſervetur.

2. Iidem AAA. Nibrio.

FUndi Reipublicæ ab his, qui [nec] titulo conductionis eos detinent 2, quique meliores cultu patrocinante reddiderint: nec noſtrarum quidem ſanctionum, (ſi forte quispiam per ſurreptionem meruerit,) nutibus auferantur juxta Legem veterem: ſemel tantum licentia faciendæ adjectionis indulta.

3. Impp. HONOR. & THEOD. AA.

LOca omnia, fundive Reipublicæ, propoſitis prius licenter edictis, dehinc ubi in eum canonis modum contendentium augmenta ſuccreverint, ut extendi ultra, aut ſuperari alterius oblatione non poſſint, perpetuariis conductoribus locentur.

4. Iidem AA. Minervio Comiti R. P.

COngruit æquitati, ut veteres poſſeſſores fundorum publicorum novis conductoribus præferantur 3, ſi facta per alios augmenta ſuſcipiant.

5. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Voluſiano PP.

PRædia domus noſtræ, ſi ſemel jure perpetuo, vel noſtra præceptione, vel auctoritate illuſtris viri comitis ærarii privati, apud aliquem fuerint, vel jamdudum ſint collata, ad alium transferri perpetuarium 4 non oportet. Aperte enim definimus hoc edicto, ut à perpetuario nunquam poſſeſſio transferatur, etiamſi alteri eam Imperator, vel exoratus, vel ſponte donaverit, ſive adnotatione, ſive pragmatica: cui ſi forte contra perpetuarium vir illuſtris Comes privatarum rerum dum allegabitur: acquieſcet, & de proprio ipſe centum libras auri, & alias centum fiſci juribus palatinum inferre cogatur officium: nec tamen poſt allegationem habebit hujusmodi juſſio firmitatem, ſed nec locabitur alteri, licet ingenti ſuperari videatur augmento poſſeſſio. Jure igitur perpetuo publici contractus firmitate perpetuarius ſecurus ſit: & intelligat, neque à ſe, neque à poſteris ſuis, vel his, ad quos ea res vel ſucceſſione, vel donatione, ſive venditione, vel quolibet titulo pervenerit, eſſe retrahendam. † Sane, quia non ex omni parte excludenda eſt largitas Principalis, rem divinæ domus ſuæ Imperator, ſi velit, donabit ei, qui eam poſſidet, jure perpetuo: ſive ipſe jam meruerit, ſive cujuslibet tituli jure ſucceſſerit, videtur enim ſuam concedere penſionem: non alteri nocere liberalitas, quæ poſſidentem jure perpetuo dominum vult vocari. Sane ſi quis non perpetuo jure, ſed ad tempus locatam, ab illuſtri viro Comite rerum privatarum poſſeſſionem videtur adeptus: non erit obſtaculo Principali largitati, ſi voluerit in alterum donationem transferre, quod ad definitum tempus alter forte conduxit. Si vero pro tali prædio ab altero conductore offeratur 5 augmentum, ſit in arbitrio conductoris prioris, cui res ad tempus locata eſt, ut ſi ipſe, quod alter adjecit, obtulerit, maneat penes eum temporalis illa conductio. Si vero idem hanc ipſam rem aliquando meruerit jure perpetuo poſſidere: habebit [&] ipſe ſuperius expreſſam perpetuam firmitatem.

TIT. LXX. (1. *l.* 7. *in fin. ſupr. de fundis patrim. h. lib. tit.* 61. (2. *l.* 1. *in pr. ff. ſi ager vectigal.* (3. *l. ult. verſ. ſi vero. infr. h. t.* (4. *l.* 6. *ſupr. de fundis patrimon. h. lib. tit.* 61. (5. *l.* 4. *ſupr. h. t.*

TIT. LXXI.
DE CONDUCTORIBUS, ET PROCURATORIBUS, ſive actoribus prædiorum fiſcalium domus Auguſtæ.

1. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Baſſo PP.

COnductores hominesve Auguſtiſſimæ domus noſtræ, quoties de cauſa ad domum regiam pertinente aliquid quæſtionis emerſerit: non aliter: quam ex legum ordine, (quibus ſimiliter omne hominum genus tenetur,) vel excipiant, vel inferant actiones: nec aliorum litigatorum negotio intercedant: nec ſententiam judicantium, aut illicito patrocinii ſui fomite jura conturbent: nullive executionis ſuæ turbulentum miniſterium audeant commodare; non privatis ſe negotiis, non publicis miſceant: nec quieſcentem domum delatio ulla ſolicitet, ne eos inconſultæ pertinaciæ ſero pœniteat. Gravior enim pœna 1 conſtituenda eſt in hos, qui noſtri juris ſunt, & noſtra debent cuſtodire mandata. Dat. Prid. Non. Mart. *Ravennæ*, THEOD. 12. & VALENTINIANO 2. AA. COSS.

TIT. LXXII.
QUIBUS AD CONDUCTIONEM prædiorum fiſcalium accedere non licet.

1. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Neſtorio Comiti R. P.

NUllus 1 Palatinorum, qui in officio rei noſtræ privatæ militant, conductionis nomine vel per ſe, vel per quamlibet perſonam poſſeſſionum hujusmodi conducendarum habeat facultatem: cum neque militi, neque curiali hoc faciendum permittimus. Datum 6. Calend. Auguſt. VINCENTIO & FRAVITTA COSS. 401.

TIT LXXIII.
DE COLLATIONE FUNDORUM FISCAlium, vel rei privatæ, vel dominicæ, vel civitatis, vel templi.

1. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Firmino Com. S. L.

ORdinariorum 1 Judicum officiis, necnon ipſis Rectoribus Provinciarum, auctores ſive conductores dominicos conveniendi licentiam damus: ita tamen, ut rationalibus privatæ rei ad exigenda fiſcalia debita immineant.

2. Iidem AA. Meſſalæ PP.

PAlatinos, qui à 2 viro illuſtri Comite rerum privatarum cum publicis literis deſtinantur ad commonitionem judicis, quo facilius ex prædiis rei noſtræ conferantur debitæ penſiones, cum ſumma degere præcipimus diſciplina: de quorum nominibus, ſi temere verſati fuerint, ad ſublimitatem tuam referri per ordinarios judices oportebit, ut in eos ſeveriſſime vindicetur.

3. Iidem AA. & THEODOS. A. Petronio PP.

OMnia Prædia tam ea, quæ in re privata olim detinentur, quam illa, quæ ex proſcriptorum bonis ad fiſcum ſunt devoluta: eatenus ab hujusmodi privilegiis & excuſationibus ſubmoveantur, ut omnes ſpecies annonarias, curſitationes etiam debitas, atque integram opinionem ſciant eſſe ſolvendam.

TIT. LXXIV.
DE PRIVILEGIIS DOMUS AUGUSTÆ, vel rei privatæ, & quarum collationum excuſationem habent.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Italicum.

PRivatas poſſeſſiones noſtras ab univerſis muneribus ſordidis 1 placet immunes eſſe: neque earum conductores, neque colo-

TIT. LXXI. (1. Adde *l.* 3. §. 17. *in fin. ff. de SC. Silan.*
TIT. LXXII. (1. Adde *l. ult. ſupr. de reſcind. vend.*
TIT. LXXIII. (1. *l. ult. in pr. ſupr. de collat. fundor. patrimon. h. lib. tit.* 64. *l.* 6. *in fin. ſupr. de exact. tribut. lib.* 10. *tit.* 19. (2. *l.* 2. *l.* 3. *ſupr. de canone largit. lib.* 10. *tit.* 23.
TIT. LXXIV. (1. *l.* 15. *ſupr. de excuſat. mun. lib.* 10. *tit.* 47.

nos ad extraordinaria munera, vel ſuperindictiones aliquas conveniri. Datum 8. Calend. Febr. *Bononiæ*, PLACIDO & ROMULO COSS. 347.

2. Imp. VALENT. A.

REm privatam noſtram, levandorum 2 provincialium cauſa canonicas neceſſitates ea conditione, qua cunctos, volumus ſuſtinere: ſed exceſſit occaſio juſſionem: quandoquidem non locis ſolitis frumenta, quæ ſunt ex diverſis ſaltibus convehenda, trahantur, ſed eo uſque portentur, quo grave 3 atque damnoſum eſt provehere. Proinde ſpectabilis ſinceritas tua remanentes in iisdem locis implere faciat proprias functiones, quibus antea frumenta præbebant.

3. Impp. HONOR. & THEOD. AA.

PRo tyronibus in corporibus poſtulatis pretia conferri ex fundis perpetuariis noſtræ rei privatæ præcipimus.

4. Iidem AA. Aſclepiodoto PP.

ABſit, ut nos inſtructiones viæ publicæ, & pontium ſtratarumque opera titulis majorum Principum dedicata inter 4 ſordida munera numeremus. Igitur ad inſtructiones 5, reparationesque itinerum pontiumque, nullum genus hominum, nulliusque dignitatis ac venerationis meritis ceſſare oportet. † Domus 6 etiam divinas tam laudabili titulo libenter adſcribimus. Datum 15. Calend. Mart. C. P. ASCLEPIODOTO & MARINIANO COSS. 423.

5. Impp. THEODOS. & VALENT. AA.
Flaviano Præfecto Prætorio.

EXcepto 7 patrimonio pietatis noſtræ, cujus 8 quidem reditus neceſſitatibus publicis frequentiſſime deputamus: univerſos poſſeſſores functiones in ſuperindictis titulis abſque ullius beneficii exceptione agnoſcere oportere cenſemus. Dat. 3. Cal. Maji, *Ravennæ*, BASSO & ANTIOCHO COSS. 431.

TIT. LXXV.
DE GREGE DOMINICO.

1. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Cæſario PP.

PRopoſitis edictis ſublimis Magnificentiæ tuæ, minimi, maximique moneantur, ut ſciant ſingulas libras auri ex propriis facultatibus eruendas pro ſingulis equis, vel equabus, ſive Hermogenianis ſive Palmatis: niſi ſponte eos obtulerint: in his vero, quos ex aliis gregibus occupatos eſſe conſtiterit, ſex auri uncias fiſci juribus inferendas. Datum Prid. Calendas Decembr. *Conſtantinop.* OLYBRIO & PROBINO COSS. 395.

TIT. LXXVI.
DE PALATIIS ET DOMIBUS dominicis.

1. Impp. THEOD. & VALENT. AA.
Joanni Comiti rerum privatarum.

COnſecratas nobis ædes, id eſt, inclyta palatia, ab omni privatorum 1 uſu, & communi habitatione excipimus.

TIT. LXXVII.
DE CUPRESSIS EX LUCO DAPHNENSI, vel Perſeis per Ægyptum non excidendis, vel vendendis.

1. Impp. ARCAD. & HONOR. AA.
Sylvano Com. R. P.

SI quis Daphnenſis luci in Syria, vel Perſeis in Ægypto arbores comparaverit, quinque libris auri noverit ſe eſſe multandum: non minore diſpendio & illo feriendo, qui vendere arbores auſus fuerit, quas non licet emptoribus comparare.

2. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Eudoxio Præfecto Prætorio.

OMnes judices cujuscunque dignitatis ſciant, poſthac, abſque permiſſu Magnitudinis tuæ, arborem ex Daphnenſi luco Antiochenæ civitatis præcidendi, vel quolibet modo lapſas transferendi licentiam ſibimet denegandam. Sed nec Alytarcha unam cupreſſum, aliis plantatis, excidere ſibi licere contendat. At, ne ſolatio antiquitus ei conceſſo privari per omnia videatur: pro eo, quod ei cupreſſum excidere denegatur, unam libram auri eum de 1 privatis noſtris largitionibus accipere decernimus: quinquaginta librarum auri condemnatione hujus legis temeratore plectendo.

(2. *l.* 4. *ſupr. de exact. tribut. lib.* 10. *tit.* 19. (3. v. *l.* 8. *ſupr. de annon. & tribut. lib.* 10. *tit.* 16. (4. *l.* 7. *in fin. ſupr. de ſacroſ. eccleſ.* (5. *d. l.* 7. *l.* 1. *ſupr. de fund. patrim.* (6. *d. l.* 7. (7. *l.* 15. *ſupr. de excuſat. muner.* (8. Adde *l. ult. in fin. infr. de cupreſſis. h. lib. tit.* 77.

TIT. LXXVI. (1. *l.* 17. *ſupr. de operib. publ.*
TIT. LXXVII. (1. Adde *l.* 1. *ſupr. de metallar. h. lib. tit.* 6. *l. ult. ſupr. de privil. dom. Auguſt.*

LIBER DUODECIMUS.

TIT. I.
DE DIGNITATIBUS.

1. Imp. ALEXANDER A. Severinæ.

SI, ut proponitis, & avum Conſularem, & patrem Prætorium virum habuiſtis, & 1 non privatæ conditionis hominibus, ſed clariſſimis nupſeritis: claritatem generis retinetis. Sine die & Conſule.

2. Imp. CONSTANTINUS A. Voluſiano P. P.

NEque famoſis 2, & notatis, & quos ſcelus, aut vitæ turpitudo inquinat, & quos infamia ab honeſtorum cœtu ſegregat, dignitatis portæ patebunt.

3. Idem ad Nuphidum P. P.

MAjor dignitas nulli debet circa prioris 3 dignitatis, ſeu militiæ privilegia præjudicium facere. Dat. 5. Cal. Maji, *Sirmii*, CONSTANTIN. A. 5. & M. LICINIO CC. COSS. 319.

4. Impp. CONSTANTIUS & CONSTANS AA. Philippo.

SEnatorum ſubſtantias, quas in diverſis locis & provinciis poſſident, & homines eorum, tam à 4 temonariis oneribus conferendis, quam à cæteris præſtationibus, quas judices deſcribunt, necnon etiam ab omnibus ſordidis muneribus extraordinariisque, & vilioribus liberos eſſe præcipimus: nullaque ſorte conſtringi functionis indignæ.

5. Idem ad Clearchum.

NEmo Præfectus urbis, citra præceptionem, vel ſcientiam noſtram, ulli muneri ſubjuget 5 Senatorem: nemo Curiam noſtram immani pulſet injuria. Si quid enim Senatoria præditis di-

TIT. I. (1. *l.* 13. *infr. h. t. l.* 8. *ff. de ſenator. l.* 3. *ſupr. de murileg. lib.* 11. *tit.* 7. (2. *l.* 1. *ſupr. de his qui non implet. ſtipend. lib.* 10. *tit.* 54. *l. un. ſupr. de infamib. lib.* 10. *tit.* 57. *l.* 2. *ff. de offic. adſeſſor. l.* 1. *in pr. ff. ad leg. Jul. de vi privat.*

(3. *l.* 11. *ſupr. de excuſat. muner. lib.* 10. *tit.* 47. *l.* 3. *infr. de primicer. h. lib. tit.* 7. *l.* 3. *infr. de ſilentiar. h. lib. tit.* 16. (4. Adde *l.* 7. *infr. h. t.* (5. *l.* 14. *infr. eod.*

 gnitate

gnitate fuerit forte mandandum: nostro id judicio reservandum est: fit namque dignitas, quæ nobis jubentibus sustinetur.

6. Idem Orphito.

NE quis ex ultimis negotiatoribus, vel monetariis abjectisque officiis, vel deformibus ministeriis, vel stationariis, omnique officiorum fæce, diversisque pastis, turpibus lucris, aliqua 6 frui dignitate pertentet, sed & si quis meruerit, repellatur: repulsos autem etiam propriis reddi consortiis oportebit.

7. Idem ad Senatum.

QUoniam diversi judices nonnulla opera in quibusdam existimant urbibus exstruenda, ad 7 hujusmodi necessitatem Senatorum substantia non vocetur. Dat. 5. Non. Maji, TAURO & FLORENTIO COSS. 361.

8. Imp. JULIANUS A. Sallustio P. P.

JUs Senatorum, & auctoritatem ejus ordinis, (in quo nos quoque ipsos numeramus), necesse est ab omni injuria defendere. Dat. Non. Febr. *Constantinop.* MAMERTINO & NEVITTA COSS.

9. Idem Julianus.

LIbertinorum 8 filios adipisci clarissimam dignitatem non prohibemus.

10. Imppp. VALENS, GRATIAN. & VALENT. AAA. ad Grachum P. P.

SEveram indagationem per tormenta 9 quærendi, à Clarissimo homine submovemus. Dat. Prid. Non. Jan. *Trev.* GRATIANO A. 4. & MEROBAUDE COSS. 377.

11. Iidem AAA. ad Procopium.

SEnator, vel alius Clarissimus privatos habeat filios, editos quippe, antequam susciperet dignitatem: quod non solum circa masculos dignoscitur constitutum, verum etiam circa filias simili conditione servandum. Cum [autem] paternos honores invidere filiis non oporteat: à Senatore, vel solo Clarissimo susceptum, in Clarissimatus sciendum est dignitate mansurum. Dat. 15. * *Hierapoli*, GRAT. A. 4. & MEROBAUDE COSS. 377.

12. Imppp. GRATIANUS, VALENTINIANUS & THEOD. AAA. Neotherio P. P.

JUdices, qui 10 se furtis, & sceleribus fuerint maculasse convicti, ablatis codicillorum insignibus, & honore exuti, inter pessimos quosque, & plebejos habeantur: nec sibi posthac de eo honore blandiantur, quo se ipsos indignos judicaverunt. Dat. 18. Calend. Febr. *Thessalon.* GRATIAN. 5. & THEOD. 1. AA. COSS. 380.

13. Imppp. VALENTINIAN. THEOD. & ARCAD. AAA. Martiano Comiti Orientis.

MUlieres 11 honore maritorum erigimus, genere nobilitamus, & forum ex eorum persona statuimus: & domicilia mutamus. Si autem minoris ordinis virum postea sortitæ fuerint: priore dignitate privatæ, posterioris mariti sequentur conditionem. Dat. 4. Calend. Februar. *Constantinop.* ARCADIO A. 2. & RUFINO COSS. 392.

14. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Basso P. P.

PRæcipimus, ut Senatori in qualibet provincia constituto 12, nullam habeant Judices injungendi aliquid forte [publici] muneris potestatem.

15. Iidem AA. ad Eustasium.

CLarissimis, vel Spectabilibus universis ad genitale solum, vel quolibet alio, & sine 13 commeatu proficiscendi, & ubi voluerint, commorandi, habitandive permittimus facultatem.

16. Iidem AA. & ARCAD. A. Apollonio P. P.

SI gravius ullum facinus admittatur, nocente persona extra carceralem custodiam sub 14 fidejussione habita, super Illustribus quidem, nobis suggeri jubemus: super cæteris vero quadam minori dignitate decoratis, ad tui referri Culminis notionem: ut ita demum, quid de admisso crimine constitui oporteat, judicetur.

17. Impp. HONOR. & THEODOS. AA. Arcadio Præfecto Prætorio.

QUoties ex privata cujuslibet interpellatione civili, vel criminali viri Illustres conveniendi sunt, nulla dandæ fidejussionis concussione vexentur: sed per speciale privilegium suæ committi fidei consequantur, juratoria 15 ab his cautione tantummodo exponenda: quam si neglexerint, & contra insertum cautioni sacramentum ipsi, vel eorum procuratores abfuerint: in pecuniariis quidem causis super 16 possessione rerum ad eos pertinentium Judex competens, quod etiam juris auctoritas, & rei qualitas suggesserit, ordinabit. In criminalibus vero negotiis dignitate quoque, qua se per suum videlicet perjurium indignos esse probaverint, spolientur: ut in eos, utpote illustri dignitate per suum facinus privatos, inconsulta etiam nostra pietate, Judicibus legum severitatem liceat exercere. §. 1. Quibus Illustrium dignitatum privilegiis hoc etiam adjiciendum esse censuimus, ut hujusmodi personæ nullam ex cujuslibet Judicis 17 sine scriptis habita sententia, conventionem, neque in civili, neque in criminali causa sustineant.

18. Imp. ANASTASIUS A. Eusebio Magistro officiorum.

JUbemus, salvo honore, qui per revocationem sacræ revocatoriæ defertur, durante, licere cunctis tam minoribus, quam majoribus potestatem gerentibus, necnon etiam honorariis illustribus, sive ex hac Regia Urbe, Principali videlicet præcedeute consensu, profecti fuerint, sive in provinciis habitantes sacratissimum (suis scilicet poscentibus negotiis) petere maluerint comitatum, sine sacra quoque revocatoria ad hanc Regiam 18 Urbem pervenire.

TIT. II.

DE PRÆTORIBUS 1, ET HONORE PRÆturæ, & collatione, & gleba, & folii, & septem solidorum functione sublata.

1. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Tatiano P. P.

NEmo ex Clarissimis, & Spectabilibus, qui in provinciis degunt, ad Præfecturam postea devocetur, sed maneat unusquisque domi suæ tutus, atque securus, & sua dignitate lætetur. Dat. 15. Cal. Januar. PP. VALENTIN. 7. & ALBINO COSS. 450.

2. Iidem AA. ad Senatum.

GLebam, vel follem, sive septem solidorum functionem, sive quamlibet hujusmodi collationem, tam circa personas, quam circa res, ac prædia funditus jubemus aboleri: ut omnis hujusmodi sopita perpetuo conquiescat exactio.

TIT. III.

DE CONSULIBUS 1, ET NON SPARGENDIS 2 AB his pecuniis, & de Præfectis & Magistris militum, & Patriciis.

1. Impp. THEOD. & VALENT. AA. ad Senatum urbis Constantinopolitanæ.

ANtiquitus statutum est, Consularibus Viris cæteros quidem honoratos ipsius trabeæ summitate, pares vero infulis, consideratione tantum temporis anteire. Quis enim in uno eodemque genere dignitatis prior esse debuerat, nisi 3 qui prior meruit dignitatem? cum posterior, etiamsi ejusdem honoris prætendat auspicia, cedere tamen illius temporis Consuli debeat, quo ipse non fuerit: hoc observando, & si iterata vice fastigia Consulatus aliquis ascenderit. Repetiti etenim fasces, virtutes sæpe meriti comprobant, non augent: quia nihil est altius dignitate. Quod si quis prior Con-

(6. Adde *l. un. infr. negotiat. ne militent. h. lib. tit.* 35. (7. *l.* 4. *supr. h. t.* (8. Confer. *l. un. supr. ad leg. Visell.* (9. *l.* 11. *l.* 17. *supr. de quæstion.* (10. *l.* 2. *supr. h. t. l.* 2. *ff. de senator. l.* 12. §. 2. *ff. de judic.* (11. *l. ult. supr. de incolis. l.* 8. *ff. de senator. Nov.* 22. *c.* 36. (12. *l.* 5. *supr. h. t. l.* 22. §. *senatores. l.* 23. *in pr. ff. ad municipal.* (13. *l. ult. infr. h. t.* (14. *l.* 3. *ff. de custod. & exhib. reor.*

(15. *l.* 12. *in fin. pr. infr. de proxim. sacror. scrin. h. lib. tit.* 19. (16. *Nov.* 53. *c.* 4. *circa fin.* (17. *l. ult. vers. hoc etiam. infr. de principib. agent. in reb. h. lib. tit.* 22. (18. *l.* 15. *supr. h. t.* vide tamen *l.* 9. *supr. de offic. rector. provinc.*

TIT. II. (1. Adde *tit. de offic. prætor. supr. & D.*

TIT. III. (1. *Lib.* 1. *D.* 10. (2. *Nov.* 105. *Nov. Leon.* 94. (3. v. *l.* 1. *infr. ut dignit. ordo. h. lib. tit.* 8.

sul posteriori Consuli eidemque Patricio posthabitus, Patriciatum 4 postea consequatur: vinci eum oportet, qui prior meruerit Patriciatum, postquam iste honore Patriciæ dignitatis decoratus est.

2. Impp. VALENTINIANUS & MARCIANUS 5 AA. Aporatio Dom. [vel Com.] & Consuli.

ORdinem Consulatus ad antiquam reduximus sanctionem, ut sellam nostri honoris merito, non rapiendi studio, populorum agmina sectentur: ac lucrandi cupiditate deposita, venerabilem parentum habitum, & felicissima antiquitatis ornamenta conspicentur. Hoc ergo exemplo etiam cæteros procedere Consules volumus, nec expendere eos sine effectu patimur. Cessante ergo ista spargendi 6 vilitate amplissimi Consules procedentes, deinceps abstineant hoc errore perdendi, optimoque consilio operi necessario proficiat, quod erat incompetenter projiciendum. Ad restaurationem itaque aquæductuum 7 hujus amplissimæ Urbis centena pondo auri præstentur per singulos Consulatus: ut & Consul Patriæ se dedisse noverit, & data notum sit mansura esse perpetuo. Dat. ASPORATIO & HERACLIANO COSS. 452.

3. Imp. ZENO A.

NEmini ad sublimem Patriciatus honorem (qui cæteris omnibus anteponitur) ascendere liceat, nisi 8 prius aut Consulatus honore potiatur, aut Præfecturæ Prætorio, vel Illyrici, vel Urbis administrationem, aut Magistri militum, [aut Magistri officiorum] in actu videlicet positus gessisse noscatur: ut hujusmodi tantum personis, sive adhuc administrationem gerendo, seu postea, liceat, quando hoc nostræ sederit Majestati, Patriciam consequi dignitatem. Quoniam vero gloriosissimæ huic urbi, quæ caput orbis terrarum est, omnifariam credimus consulendum: universos, qui posthac honorarii Consulatus insignibus Principali munificentia decorantur: centum libras auri ad reficiendum aquæductum 9 publicum ministrare censemus: ad similitudinem eorum, qui per annale tempus Consularium editione munerum gloriantur. Nam ipsis quoque expedit, ut florentissima civitas centum auri librarum munificentia sustentata, honorarium quoque sentiat Consulatum.

4. Idem A. Sebastiano P. P.

SAncimus Viris Excellentissimis Consularibus omnibus, qui jam facti sunt, vel postea fuerint, procedendi quoque, & re ipsa per annum gerendi Consulatus, impetrato videlicet Principali judicio, legitimam tribui facultatem: ita ut peracta, quam meruerint, processione, non novum aliquid, vel quod nondum habeant, adipisci: sed Consulatus jus, quod semel eis consularis detulerat processio, iterasse beneficio videantur, & in adoranda 10 nostra purpura, vel in consequendis cunctis Consulum honoribus, & privilegiis ex anteriore tempore provectionis ordinem sibimet noverint vindicandum. Hoc etiam observando, ut hujusmodi Consul nec centum libras auri aquæductibus 11 hujus inclytæ Civitatis pro tenore sacræ Constitutionis præbendas, quas, cum esset Consularis, præstiterat, Consul postea creatus persolvere denuo compellatur.

5. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

SAncimus, Viros Excelsos 12 Patricios 13, quos in hujusmodi dignitatis apicem Augusta Majestas retulerit, illico ab Imperialibus codicillis præstitis patresfamilias effici, ac potestate liberari paterna: ne videantur, qui à nobis loco patris honorantur, alieno juri esse subjecti: (quis enim patiatur patrem quidem posse per emancipationis modum suis nexibus filium relaxare: Imperatoriam autem celsitudinem non valere eum, quem sibi patrem elegerit, ab aliena eximere potestate?) ne si contrarium approbetur per quamcunque machinationem, Imperialis Majestas minui videatur. Et hoc quidem raro contingere, satis certum est: nemo enim facile respexit filiumfamilias in Patriciatus honorem provectum, quemadmodum in Consulibus hæc res usitata est: sed ne quid in parte temporis tale eveniat, & sine legibus inveniatur; ideo hæc nobis visa sunt sancienda.

(4. *l.* 4. *infr. de princip. agent. in reb. h. lib. tit.* 22. (5. *Nov.* 105. *in pr. post med.* (6. Mutat. *d. Nov.* 105. (7. *l.* 3. *l.* 4. *infr. h. t.* (8. Abrog. *Nov.* 62. §. 2. (9. *l.* 2. *supr. eod. l.* 8. *in fin. supr. de aquæductu.* (10. *v. l.* 1. *infr. de appart. præfecti urbi. h. lib. tit.* 54. (11. *l.* 2. *in fin. supr. h. t.* (12. *Nov.* 81. *in pr.* §. 4. *Inst. quib. mod. jus patr. potest.* (13. Adde *d. Nov.* 81. *c.* 1. *&* 3.

TIT. IV.
DE PRÆFECTIS PRÆTORIO, SIVE URbi, & Magistris militum in dignitatibus exæquandis.

1. Imppp. VALENT. VALENS & GRATIAN. AAA. ad Ampelium P. P.

PRæfectum Urbi, & Præfectum Prætorio, & Magistros equitum, ac peditum, indiscretæ ducimus dignitatis: usque adeo videlicet, ut cum ad privatam secesserint vitam, eum locum velimus esse potiorem, qui alios promotionis 1 tempore, & codicillorum adeptione præcesserit. Datum 3. Non. Jul. *Nasonaci*, Accept. 3. Non. Sept. MODESTO & ARINTHEO COSS. 372.

2. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Restituto.

QUisquis Magisterium equitum, peditumque susceperit, & gesserit ante captam à quoquam Præfecturam: is, cum privatus erit, & honorem deposuerit, ex Præfectis, qui provecti fuerint, præferatur. Sit igitur sedes prior 2 ante provectis, locus conspectior, decernendi, loquendique facultas antiquior, cui est splendor adepti Magistratus vetustior. Dat. 8. Calend. Jul. *Thessalon.* GRAT. 5. & THEOD. AA. COSS. 380.

TIT. V.
DE PRÆPOSITIS SACRI CUBICULI, ET de omnibus cubiculariis, & privilegiis eorum.

1. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Florentio P. U.

SAcri cubiculi Præpositi ea dignitate fungantur, qua sunt præditi, qui eminentissimam Prætorianam, vel Urbanam meruerint Præfecturam, aut certe militarem Magisteriam potestatem: ita ut sit inter eos post depositas administrationes nulla discretio, sive nostræ Serenitatis adoraturi 1 admittantur imperium, sive pro suo arbitrio solennes festivitates, & cœtus, vel salutationes, vel quælibet alia officia frequentent: ut in sedibus, & in consessu eis ordo servetur, quem ordo 2 provectionis ostenderit; sub habitu videlicet ipsis consueto; cum manifeste decretum sit, eum esse potiorem, qui præcesserit, vel illum subsequi, quem recentius probaverit examen. Datum 8. Idib. Novembr. CP. HONORIO 13. & THEOD. 10. AA. COSS. 422.

2. Iidem THEOD. & VALENT. AA. Proculo P. P.

HAc nostræ mansuetudinis æterna lege sancimus, ut omnes Cubicularii, qui de nostro cubiculo exeunt, antequam primum locum obtineant (excepto Castrensi, & Comite domorum) his 3 privilegiis perfruantur, id est, ut neque possessiones eorum angarias, sive perangarias, vel etiam paraveredos in posterum dispositione tui culminis, vel alicujus calumnia dare cogantur, ne sordidis adstricti muneribus, decus ministerii, quod militando videbantur adepti, otii tempore, & quietis amittant. domos quoque eorum, vel in hac sacratissima Urbe, vel in qualibet alia positas Civitate, ab omni hospitum cujuslibet dignitatis inquietudine vindicamus: Provinciarum Rectoribus, eorumque apparitoribus denarum librarum auri dispendio feriendis, si mansuetudinis nostræ statuta dissimulare, & ex aliqua parte violare tentaverint.

3. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Joanni Comiti & Magistro officiorum.

CUbicularios, tam sacri cubiculi mei, quam venerabilis Augustæ, quos utrosque certum est obsequiis occupatos, & aulæ penetralibus inhærentes, diversa judicia obire non posse: ab observatione aliorum tribunalium liberamus, ut in Sublimitatis solummodo tuæ judicio propositas adversus se excipiant actiones.

4. Imp. LEO A. Puseo P. P.

JUbemus omnes, qui vel jam in sacrum cubiculum cujuspiam liberalitate donati, aliove titulo dati, vel dandi, principalibus obsequiis inhærere, vel ante meruerunt, vel postea meruerint,

TIT. IV. (1. *v. l.* 1. *infr. ut dignitatum ordo. h. lib. tit.* 8. (2. *v. d. l.* 1.

TIT. V. (1. *v. l.* 1. *infr. de apparitorib. præf. urb. h. lib. tit.* 54. (2. *v. l.* 1. *infr. ut dignitat. ordo. h. lib. tit.* 8. (3. *l.* 12. *supr. de excusat. muner.*

licet nulla interveniente ſcriptura, nulla confectione geſtorum, poſtquam devotiſſimis 4 cubiculariis fuerint ſociati, ad conditionem libertatis ingenuitatiſque rapiantur, raptique videantur: hoc non ſolum circa ſuperſtites, ſed etiam circa mortuos volumus cuſtodiri. Nam cum *hoc privilegium videatur principalis eſſe proprium Majeſtatis, ut non famulorum, ſicut privatæ conditionis homines, ſed liberorum honeſtis utatur obſequiis*: periniquum eſt, eos duntaxat pati fortunæ deterioris incommoda: ſed teſtamenta quidem ad ſimilitudinem aliorum, qui ingenuitatis infulis decorantur, pro ſua liceat eis condere voluntate: inteſtatorum vero nemo dubitet facultates, utpote ſine 5 legitimis ſucceſſoribus defunctorum, fiſci juribus vindicari. Et hæc omnia tunc diligenti obſervatione volumus cuſtodiri, cum ſponte, ſuaque voluntate quis dederit eunuchum ſacri cubiculi miniſteriis adhæſurum. Si vero quidam fuerit violenter extortus, aut invito domino, vel ignaro intra ſacrum auſus ſit militare cubiculum: liceat domino deſtinatum ſacra ex lege cubiculariis interpellare judicium: & eum, quem probaverit, nolente ſe vel inſcio ſacrum penetraſſe cubiculum, ut ſuum famulum cum peculio conſequatur. Sed & ſicut læſis implorandi præſidii facultatem denegari non convenit: ita nec calumniandi [viam patimur] diutius eſſe patefactam. Ideoque tempus quinquennii præfinimus, intra quod contra eum ſuas debeant exercere quæſtiones, ut ſi medio tempore movere diſtulerint, ulterius eis tanquam in ſuum famulatum vindicandi, vel ejus, ut ſervi peculium, vel bona quaſi liberti, copia denegetur. Hæc omnia, quæ ſuper devotiſſimis cubiculariis ſancimus, etiam ad cubicularias, quæ à dominis in ſacrum cubiculum datæ, vel dandæ ſunt, ſuperſtites atque mortuas extendi propagarique decernimus.

5. Imp. ANASTASIUS A. Euſebio Magiſtro officiorum.

JUbemus duobus Viris illuſtribus Præpoſitis utriuſque ſacri cubiculi tam noſtræ pietatis, quam Sereniſſimæ [noſtræ] Conjugis, qui poſt finitam militiam 6 Senatorio fuerint conſortio ſociati, licere, quotiens ad aſpiciendos agros ſuos, vel ob aliam cauſam proficiſci voluerint, cingulo uti: cum hoc ad implendum eorum deſiderium, & ad nullius læſionem reſpicere videatur.

TIT. VI.
DE QUÆSTORIBUS 1 ET MAGISTRIS Officiorum, & Comitibus ſacrarum largitionum, & rei privatæ.

1. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. Reſtituto P. U.

QUi ex Quæſturæ honore, aut officiali Magiſterio, aut Comitiva utriuſque ærarii noſtri attonito ſplendore viguerunt: acclamatione excipiantur ſolita, nec prætereantur, ut incogniti. Datum 8. Calend. Jul. *Theſſalonicæ*, GRATIANO 5. & THEODOSIO 1. AA. COSS. 380.

TIT. VII.
DE PRIMICERIO ET SECUNDICERIO, & Notariis.

1. Iidem Imppp. Eutropio P. P.

PRæcipua eſt noſtræ pietatis intentio circa Notariorum nomen: atque ideo ſi unquam hujus ordinis viri laborem quiete mutaverint, vel abjecerint, vel ſenectute poſuerint, ſeu [cum] alia dignitate poſthac qualibet uſi ſint, non omittant prioris vocabulum militiæ, ſed compendium ſequentis honoris adſumant: & ſi quis ex officio, vel præcipuæ Sublimitatis tuæ temerario adſenſu in diſcuſſiones, peræquationes, aliam denique ullam rem inquietator extiterit: officium ſuum noverit, vel levis culpæ offenſione detecta, gravis multæ diſcrimine fatigandum, & numerariorum corpus extincto injuriæ auctore minuendum. Datum 17. Calend. Jul. *Theſſalonicæ*, GRATIANO 5. & THEODOS. 1. AA. COSS. 380.

2. Imp. ZENO A. * Magiſtro officiorum.

PRæclaram nobilemque militiam ſpectabilium Tribunorum Notariorum, qui glorioſis obſequiis nonnihil Reipublicæ commoditatis afferunt, & decoris, diverſis beneficiorum titulis muniendam credimus, & augendam: nam biennales 1 metas Viro ſpectabili pro tempore Primicerio agendis numeris duximus ſtatuendas. Hos autem Tribunos, qui ſuis negotiis occupati, minime ſacrum palatium curaverint frequentandum: niſi intra annale ſpatium revertantur, quamvis commeatus jura prætendant, pro abſentia quidem unius anni, unius gradus: ſi vero duobus annis abfuerint, duorum: ſi tribus, trium: ſi quatuor, ſimiliter quatuor graduum ſubire jacturam: his, qui inferiores eis fuerint, poſtponendis. Qui vero per quinquennium integrum ſe præſentare ceſſaverint, exemptos matricula, tantum nomine Tribunorum, non vero ordine perpotiri: his in hunc modum diſpoſitis, vacationem cenſus, diſcuſſionis, peræquationis, & cujuslibet alterius rei habituros. Illud præcipue proviſionem noſtram flagitare perſpeximus, ne per ambitionem, vel gratiam, aut cujuslibet occaſionis obtentu, vel laborum, ſeu ſolicitudinum ſpecie, publicorum cuiquam liceat aliquando graduum ſeriem conturbare, & temporum 2 ratione calcata dudum militantibus anteferri: & quæ longis prolixiſque ſtipendiis defenſa jam pollicetur ſenectus, gratioſa feſtinatione ſurripere: hoc etiam adjiciendo, ut primicerius, poſt depoſitam publicam numerorum ſolicitudinem, ac ſi ipſam geſſiſſet adminiſtrationem, cujus conſequitur dignitatem, Magiſtri officiorum pro antiqua conſuetudine infulas ſortiatur, omnibus vacantibus, quamvis tempore præcedentibus, præponendus.

TIT. VIII.
UT DIGNITATUM ORDO ſervetur.

1. Imppp. GRATIANUS, VALENT. & THEOD. AAA. ad Prætextatum P. U.

SI quis 1 indebitum ſibi locum uſurpaverit, nulla ſe ignorantia defendat: ſitque plane ſacrilegii 2 reus, qui divina præcepta neglexerit. Dat. 12. Calend. Jun. *Mediolani*, RICHOMERE & CLEARCHO COSS. 384.

2. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Cyro P. P.

OMnes privilegia dignitatum hoc ordine ſervanda cognoſcant, ut primo loco habeantur hi, qui in actu poſiti, illuſtres peregerint adminiſtrationes. Secundo veniant vacantes, qui præſentes in comitatu illuſtris dignitatis cingulum meruerint: Tertium [vero] ordinem eorum proſpicimus, quibus abſentibus cingulum illuſtris mittitur dignitatis: Quartum honorariorum 3, qui præſentes à noſtro numine ſine cingulo codicillos tantum honorariæ dignitatis adepti ſunt: Quintum eorum, quibus abſentibus ſimiliter ſine cingulo mittuntur illuſtris inſignia dignitatis. † Sed adminiſtratores quidem etiam Comites rei privatæ vacantibus omnibus honorariis anteponi cenſemus. Vacantes autem poſt adminiſtratores venientes, non omnes jam omnibus honorariis credimus præponendos: ſed eos vacantes illis honorariis, qui ſimilem adepti ſunt dignitatem: ut Præfectorius Quæſtorio, non Quæſtorius Præfectorio præponatur: parique modo Quæſtorius Quæſtorio: non vacans Comes theſaurorum, vel Comes rei privatæ, honorario Quæſtorio, vel Magiſtro officiorum præferatur. † Et inter adminiſtratores, illos etiam numerari decernimus, quibus illuſtribus in ſacro noſtro conſiſtorio cinctis aliquid ordinariæ dignitatis, vel ante commiſimus, vel poſtea committemus peragendum: verbi gratia, ſi vacanti Magiſtro militum belli cura committatur. Cur enim aut Vir Magnificus Germanus Magiſter militum vacans appelletur, cui bellum contra hoſtes mandavimus? Aut cur excellentiſſimus Propentadius non egiſſe dicatur Præfecturam, eujus illuſtribus cunctis diſpoſitionibus vice Prætorianæ Præfecturæ miles in expeditione copia commeatuum abundavit?

(4. v. *l.* 6. *infr. qui militare. h. lib. tit.* 34. (5. *Tot. tit. ſupr. de bonis vacant. lib.* 10. *tit.* 10. *l.* 96. §. 1. *ff. de legat.* 1. (6. *l. ult. in pr. ſupr. ubi ſenatores vel clariſſ.*

TIT. VI. (1. *Lib.* 1. *tit.* 30. *ſupr.*

TIT. VII. (1. Adde *l.* 2. *ſupr. de fabricenſ. lib.* 11. *tit.* 9. (2. v. *l.* 7. *infr. de proxim. ſacror. ſcrin. h. lib. tit.* 19.

TIT. VIII. (1. *l. ult. infr. de privil. eor. qui in ſacro palatio militant. h. lib. tit.* 29. *l.* 1. *ſupr. de conſulib. h. lib. tit.* 3. *l.* 1. *l.* 2. *ſupr. de præfect. prætor. h. lib. tit.* 4. *l.* 1. *ſupr. de præpoſit. ſacri cubic. h. lib. tit.* 5. *l. ult. ſupr. tit. prox.* (2. *l.* 1. *ſupr. de petit. honor. ſublat. lib.* 10. *tit.* 12. *l.* 13. *infr. de erogat. militar. annonæ.* (3. *Nov.* 70. *in pr.*

TIT. IX.
DE MAGISTRIS SACRORUM
scriniorum.

1. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Zoilo P. P. Orientis.

Viris spectabilibus Magistris omnium sacrorum scriniorum nostræ benevolentiæ liberalitas tribuenda est, qui 1 nostræ quodammodo adsidere Majestati videntur: ideoque post depositum etiam officium ab omni indictionis onere, seu civilium, seu militarium Judicum prorsus immunes esse præcipimus: ut nec ab amplissima quidem sede tui Culminis eis ulla molestia super suscipiendo quolibet gravamine privato, vel publico penitus injungatur. Hoc beneficium ad proximos 2 etiam sacrorum scriniorum, & ex proximis, volumus propagari: quinquaginta librarum auri officio tui Culminis condemnatione multando, si quid adversus statuta Clementiæ nostræ innovari concesserit. Dat. 5. Cal. Mart. THEOD. A. 18. & ALBINO COSS. 444.

TIT. X.
DE COMITIBUS CONSISTORIANIS. 1

1. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Severino P. U.

Eos, qui tranquillitatis nostræ consistorii dici Comites meruerunt, spectabilibus Proconsulibus æquari generaliter decernimus. Dat. 7. Cal. Octobr. CP. THEODORO V. C. COS. 399.

2. Imp. ANASTASIUS A. Eusebio Magistro officiorum.

Viros spectabiles Comites consistorianos, & conjuges, & liberos, quin etiam servos eorum atque colonos iisdem privilegiis, tam intentiones ab aliis proponendas excipiendo, quam suas contra alios exercendo, perfrui, quibus Viri Clarissimi Principes scholæ agentium in rebus, per sacram pragmaticam sanctionem divinæ memoriæ Zenonis 2 utuntur.

TIT. XI.
DE COMITIBUS ET TRIBUNIS
scholarum.

1. Impp. HONOR. & THEODOSIUS AA. Prisciano P. U.

Præpositos 1. ac Tribunos scholarum, qui inquietudinis epulis adhibentur, & adorandi Principis facultatem antiquitus meruerunt: (inter quos Comites etiam sacri stabuli, & cura palatii numerantur) si primi ordinis Comitivam cum Præpositura meruerunt, & casu ad altiora non pervenerint, deposito sacramento inter eos, qui Comites Ægypti, vel Ponticæ diœceseos fuerint (quorum par dignitas est) haberi præcipimus: alios, qui honore Comitivæ regimen fuerint nacti, absolutos militia, inter eos, qui duces fuerint provinciarum, numerari jubemus. Dat. 7. Calend. April. CP. LUCIO V. C. COS. 413.

TIT. XII.
DE COMITIBUS REI MILITARIS.

1. Imppp. VALENTINIANUS, VALENS & GRATIANUS AAA. Ampelio P. U.

Qui contemplatione meritorum, ducto intra provincias transmarinas strenuissimo milite primi ordinis Comitivam fuerint consecuti: ea reverentia altissimarum dignitatum viris subjugantur, ut his locum præstent, qui Proconsulatus insignibus adornantur. Dat. 3. Non. Jul. *Nasonnaci*, MODESTO & ARINTHEO COSS.

2. Impp. HONOR. & THEODOSIUS AA. Prisciano P. U.

Eos 1, qui sub Comitiva primi ordinis dignitate peculiariter ad quamlibet provinciam, vel provincias defendendas milite credito auctoritate nostri numinis destinantur, & eos, qui vicem Illustrium Virorum Magistrorum militum susceperint peragendam, ducibus, qui præter Ægyptum & Ponticam in aliis provinciis administraverint, adæquamus. Dat. 12. Cal. April. C. P. LUCIO V. C. COS.

TIT. XIII.
DE COMITIBUS ET ARCHIATRIS
sacri Palatii.

1. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Prisciano P. U.

Archiatros 1 intra palatium militantes, si Comitivæ primi ordinis nobilitaverit gradus, inter vicarios taxari præcipimus, sive jampridem deposuerunt militiam, sive postea deposuerint: ita, ut inter vicarios & duces, qui administraverint, & eos, qui Comitivam primi 2 ordinis meruerint, nihil intersit, nisi tempus, quo quis administraverit, vel Comitivæ adeptus est insignia. Dat. 12. Cal. April. CP. LUCIO V. C. COS.

TIT. XIV.
DE COMITIBUS, QUI PROVINCIAS
regunt.

1. Impp. HONOR. & THEODOS. AA. Prisciano P. U.

Eos 1, qui administratione civili, ac provinciæ gubernaculis sub jurisdictionis licentia Comites quoque primi ordinis esse meruerint, vicariæ dignitatis, post depositam administrationem privilegiis frui oportet. Dat. 12. Cal. April. C. P. LUCIO V. C. COS.

TIT. XV.
DE PROFESSORIBUS, QUI IN URBE CONstantinopolitana docentes, ex lege meruerunt Comitivam.

1. Impp. THEODOS. [A. & VALENTIN.] C. Theophilo P. U.

Grammaticos, tam Græcos, quam Latinos, Sophistas & Jurisperitos in hac regia Urbe Professionem suam exercentes, & inter statutos connumeratos, si 1 laudabilem in se probis moribus vitam esse monstraverint, si docendi peritiam, facundiam dicendi, interpretandi subtilitatem, copiamque disserendi se habere patefecerint, & cœtu amplissimo judicante digni fuerint æstimati: cum ad viginti 2 annos observatione jugi, ac sedulo docendi labore pervenerint, placuit honorari, & his, qui sunt ex vicaria dignitate, connumerari. Dat. Idib. Mart. C. P. THEOD. A. 11. & VALENTINIANO C. COSS. 425.

TIT. XVI.
DE SILENTIARIIS ET DECURIOnibus eorum.

1. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Urso P. U. & Æmiliano Com. ord. Pr. & Strategio PP. Illyrici.

Decuriones 1 nostri palatii post emensum fideliter obsequium, postque deposita sacramenta militiæ, electionem habeant, sive ex Magistro officiorum, velut agentes, dignitatem consequi à nostra Majestate maluerint: sive inter Viros illustres Comites domesticorum, videlicet inter agentes taxari: ut tam in adoranda nostra Serenitate, quam in salutandis administratoribus, & reliquis prædicti honoris privilegiis, necnon in nostro consistorio his honor omnifariam observetur. Dat. Prid. Cal. Novembr. CP. HONORIO 10. & THEODOSIO 6. AA. COSS. 415.

2. Iidem AA. Venantio P. P.

Unusquisque Decurio 2, vel Silentiarius à 3 tyronum, equorumque præstationibus habeatur immunis: nullam collationem, quæ plerumque poscitur, solvat: nihil his ulla potestas injungat, aut necessitas imponat.

TIT. IX. (1. v. *l.* 11. *supr. de excusat. muner.* (2. v. *infr. de proxim. sacror. scrin.*
TIT. X. (1. *l.* 12. *supr. de excusat. muner.* (2. *l. ult. infr. de princip. agent. in reb.*
TIT. XI. (1. Junge *l. ult. infr. tit. prox.*
TIT. XII. (1. Junge *l.* 1. *supr. tit. prox.*
TIT. XIII. (1. Conjunge cum *l. ult. supr. tit. prox.* (2. v. *l. ult. supr. de profess. & medicis.*
TIT. XIV. (1. Junge cum *l.* 1. *supr. de comitib. rei milit.*
TIT. XV. (1. *l.* 7. *supr. de profess. & medicis.* (2. v. *l.* 1. *supr. de excusat. veteran. l.* 3. *supr. de his qui non implet. stipend.*
TIT. XVI. (1. v. *l.* 3. *infr. h. t.* (2. d. *l.* 3. *l.* 21. *Supr. de decurionib.* (3. *dd. ll.*

3. Impp.

Urbe degentes, eodem beneficio potiri: fidei pro tempore Adjutoris Viri Spectabilis proximi, vel unius ex ſtatutis committendos, ita ut ſi in provincia quicunque memorialis repertus fuerit, juratoriæ [15] cautioni committatur: ut etſi non poſſideat immobilem ſubſtantiam, ſervi nihilominus & coloni ad eum pertinentes, fidei ejus tradantur. §. 1. Modum inſuper ſportularum ad mediocrem deduci quantitatem; & executoribus de ſchola Agentium in rebus attribuendis, unum ſolidum ſingulos usque ad finem negotii; proque ingreſſu in judicio tuæ Magnitudinis quolibet modo faciendo, duos ſolidos, & pro editione geſtorum exceptoribus dimidiam ſolidi partem: & ſi apud arbitrum negotium ventilari contigerit, ipſi quidem arbitro unum ſolidum, & nihil amplius: exceptoribus autem eum obſervantibus, tam pro ipſo, quod implere videntur, miniſterio, quam pro editione geſtorum, ſeu relationis, vel definitionis, tertiam partem ſolidi præbere ſancimus: nec pro tempore Virum Spectabilem fiſci Patronum, vel Executores [16], quibus imminendi litibus ſolicitudo injuncta eſt, quicquam ab eis exigere, ſeu profligare concedi: dimidia ſcilicet expenſarum, quas in judicio tui Culminis à memoratis perſonis præberi ſtatuimus, portione in Judiciis Provincialibus ab his agnoſcenda: ita ut ſi de civilibus annonis, vel tutela, ſeu curatione, vel novi operis nunciatione litem eos ſubire contingat: in majore quidem judicio ad ſimilitudinem ſumptuum, quos in judicio Eminentiæ tuæ dependere præcepti ſunt, apud Virum Clariſſimum Præfectum annonæ, ſeu fiſci Patronum Urbicariæ Magnificæ Præfecturæ, vel Architectos, pro modo eorum, quæ ſuper arbitris, & litibus apud eos exercendis ſuperius ſtatuta ſunt, ſolventes expenſas, nihil amplius agnoſcere ſeu dependere cogantur. §. 2. Quæ omnia cuſtodiri jubemus, ſive per ſe, ſive per Procuratores, aut etiam Defenſores lites exercere maluerint: Hoc, ſi prolata ſcriptis ſententia moniti ſunt. §. 3. Si vero ex depoſitione, ſeu aliter quis eorum conventus fuerit, nihil eum, vel ſcrinio Viri Clariſſimi Adjutoris, vel cuilibet alii nomine ſportularum offerre compelli: omnibus antelatis privilegiis, quibus poſtea per anteriores divorum Principum ſanctiones defenduntur, in perſona tam eorum, qui adhuc militant, & qui poſtea eandem militiam ſortiti ſunt, quam eorum, qui prædictam militiam gradu vacante jam depoſuerunt, vel poſtea depoſuerint, ſervandis: ut eorum commodo ipſi quoque una cum uxoribus, & liberis, colonis præterea, & ſervis propriis, perfruantur. §. 4. Et quoniam in controverſiis, quas in judiciis moveri contigerit, æqualitatem litigatoribus volumus ſervari, & adverſariis eorum: pro ſumptibus & expenſis ſimilem antelatorum beneficiorum prærogativam cuſtodiri. Propter hanc etenim cauſam & viros devotos Memoriales, non tantum agendo in quolibet judicio, ſed etiam actiones ab aliis ingerendas excipiendo, privilegiis à nobis indultis potiri decernimus: his videlicet, qui militiam Virorum devotiſſimorum Memorialium gradu ſolito depoſuerunt, [ſeu depoſuerint,] etſi quietis amore per Provincias domicilium fovere maluerint, omnibus nihilominus privilegiis, quæ hujusmodi perſonis per ſacratiſſimam legem nuper promulgatam à noſtra liberalitate præſtita ſunt, muniendis, & eorum commodis, atque auxilio potituris.

13. Imp. JUSTINIANUS A. Proculo Quæſt. ſacri palatii.

COmperimus divinitus quidem pridem fuiſſe diſpoſitum, Viros Devotos Adjutores [17] tuæ Magnitudinis, certos eſſe in numero, nec ad hujusmodi nomen vel operam plures licitum eſſe adſpirare, quam in ſcrinio quidem ſacræ memoriæ duodecim tantum: ſeptenos vero in duobus reliquis ſcriniis, id eſt, ſacrarum epiſtolarum, ſacrorumque libellorum: ſed poſterioris licentiam temporis ſupra modum indulgendo ambitionibus, diſturbaſſe rei merita, ac multitudine divulgaſſe: ut inter Memorialium, & Adjutorum numerum non longum pene intersit. §. 1. Sancimus itaque reduci eis, ac renovari ſtatutum ordinis terminum, non ut eximantur Adjutoribus hi, qui præter prædictam diſpoſitionem in præſenti exuberant: ſed ut interea omnibus aliis interdicatur ab adfectando hoc nomen, donec exeuntibus ſingulis, ac recedentibus decreſcere poſſit vetita conglomeratio, legitimusque jam reſideat numerus: non prohibendis Viris Devotis Adjutoribus deſiſtentibus [ab] eodem officio, cum vel ad laterculenſis gradum in ſcrinio ſacræ memoriæ provecti fuerint, vel ſecundum locum obtinuerint, in duobus aliis ſcriniis, poſtquam proximi creabuntur, licet nondum redacta ſit quantitas priſtina, tamen alios pro ſe, quos elegerint, ſubrogandos Adjutores petere, qui poſteriores erunt cæteris. §. 2. Illud etiam diſponendum duximus, utpote nonnullis anterioribus exemplis ſubnixum, necnon juſtitiæ congruum, ut ab his, quibus conceſſum eſt, Adjutorum agmini pro ſe ſociare: libellus offeratur Viro Illuſtri pro tempore Quæſtori, petendaque ejus ſubſcriptio, tempus, atque hominem, necnon etiam rem ipſam continens: id eſt, quod inter Adjutores ei, quem pro ſe ſurrogat, mereri permiſſum eſt: ordinandis videlicet iisdem Adjutoribus pro ratione temporum, quibus libelli porrecti ſunt: ut, etiamſi [in] Memorialium [18] matricula inferiore loco ſit, qui prior in Adjutoribus meruit, Adjutor quidem habeatur ſuperior: Memorialis vero poſterior pro utriusque ordinis modo, vel diſcrimine: quod etiam in aliis quoque pene omnibus officiis obſervari dignoſcitur.

14. Idem A. Tatiano Magiſtro officiorum.

HAc lege ſancimus, ſi quando Adjutores Viri Magnifici pro tempore Quæſtoris ſacri noſtri palatii, in accuſationem civilis cauſæ, vel criminalis deducti fuerint, ſtrictum juris, & integritatis congruum ordinem conſervari: ut, ſi ſine ſcriptis convenienди ſint, nomen ejus præcipientis ore deſignatum eſſe ſufficiat. Sin autem ſcriptis in querimonia unus Adjutorum, aut plures forte ferendi ſint, monumenta ſententiarum in perſona tantummodo conveniendi Adjutoris præcedentium, æquum & juſtum initium futuro præſtent certamini. §. 1. Et quoniam probationibus, & exemplis potius, quam indecoræ conſuetudini deceat indulgeri: quod in univerſo Devotiſſimorum ſcrinio Libellenſium evuiciſſe monſtratur, id in Adjutores ſacræ memoriæ, ſacrarum etiam epiſtolarum transferendum cenſemus: ut qui liberam proficiſcendi licentiam pronunciatione commeatus indepti fuerint, ſine qualibet ſtipendiorum, aut emolumentorum deductione peregrè degant: etenim pro tempore Viris Clariſſimis Proximis & Melloproximis, aut eorum Adjutoribus, abſentiæ cauſa vel offerre de ſuo proprio, aut ex annonis, ſeu ſtipendiis quicquam relinquere cogendis: quamvis Januar. Cal. indultum excedat ſpatium, & intra ſe feſtum diem contineat. §. 2. Ad hoc illud obſervari ſancimus, ne alius Adjutor propter quamcunque ambitionem his, qui in præſenti ſunt, vel poſt eorum deminutionem addatur, licet in veterem numerum redacti fuerint.

15. Idem A. eidem Tatiano Magiſtro officiorum.

CErtæ quidem ſunt diſpoſitiones noſtri Numinis, quas ſuper adjutoribus Viri illuſtris pro tempore Quæſtoris noſtri palatii, quorum [19] obſequio res agitur Quæſtoria, dedimus: quarum prima quidem ad ſupplicationem eorundem Adjutorum emiſſa, numero eorum, qui erant illo tempore, quo preces nobis obtulerunt, neque aliquem eximi, neque addi præcepit, præterquam ſi quis eorum vel ad Laterculenſis gradum in ſcrinio ſacræ memoriæ, vel ad ſecundum locum in duobus aliis ſcriniis, id eſt, ſacrarum epiſtolarum, ſacrorumque libellorum, & cognitionum, provectus fuerit; nam his licere deſiſtentibus ab Adjutoris officio alios pro ſe, quos voluerint Adjutores ſurrogare, ultimum locum in iisdem Adjutoribus obtenturos, licet ſuperiorem in Memorialibus habeant. † Altera [20] vero per ſacram pragmaticam facta eſt, per quam excelſæ memoriæ Viro Proculo ſuggerente præcipimus, illos etiam Adjutores poſſe in ſuum locum alios inducere, qui per aliquem fortuitum caſum minus implere ſuum officium valeant, veluti ſenium, vel morbum, vel aliam neceſſariam cauſam: quod ex ipſorum Adjutorum petitione idem Magnificæ memoriæ Proculus ad nos retulit. Sed in præſenti ab aliis Memorialibus [21], tam in ſcrinio ſacræ memoriæ, quam in cæteris duobus ſacrarum epiſtolarum, ſacrorumque libellorum, & cognitionum relatis, adjici comperimus, deminutionem eorundem Adjutorum impediri per memoratam pragmaticam ſanctionem: & inſuper venditionis quodammodo memorati officii locum introductum eſſe: quod ne de cætero

(15. Fac. *l. 17. in pr. ſupr. de dignit. l. 4.* §. *ult. infr. de caſtrenſian. & miniſter.* (16. v. *l. 33.* §. 5. *ſupr. de epiſc. & cler. l. ult. ſupr. de ſportul. l. ult. ſupr. de fructib. & lit. expenſ.* §. 24. *Inſt. de actionib. l. 5. infr. de numerar. & actuar.* (17. *l. ult. infr. h. t. Nov. 35.*

(18. *l. 5. ſupr. h. t.* (19. v. *l. 2. ſupr. de pet. bon. ſublat.* (20. *l. 13. ſupr. h. t.* (21. *d. l. 13. in ſin.*

tero

tero fiat, præsentem sanctionem ad tuam Magnitudinem mittimus: per quam jubemus, illis tantum permissum esse secundum prius nostræ Serenitatis rescriptum, alios in suum locum surrogare, qui vel Laterculensis gradum in scrinio memoriæ, vel secundum locum in aliis duobus scriniis adepti fuerint: secunda nostra sanctione super hoc capitulo de cætero cessante, nullique danda licentia eorundem Adjutorum, præterquam [si] ad memoratos gradus ascenderit, alium pro se eisdem Adjutoribus ex quocunque fortuito casu connumerare; ut eo modo ad veterem numerum [iidem] Adjutores redeant: & duodecim quidem in scrinio sacræ memoriæ, septem vero in aliis duobus sint, id est, sacrarum epistolarum, sacrorumque libellorum & cognitionum. Illo videlicet observando, ne alius Adjutor per quamcunque ambitionem his, qui in præsenti sunt, vel post eorum deminutionem, (licet in veterem numerum redacti fuerint,) addatur: nam si permutationem, licet fortuiti casus inciderint, prohiberi disposuimus: multo magis prioribus manentibus alios introduci vetamus, cæteris scilicet anterioris sanctionis capitulis in suo robore permansuris.

TIT. XX.
DE 1 AGENTIBUS IN REBUS.

1. Imppp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Anthemio Magistro officiorum.

NUllus 2 de schola agentium in rebus de cætero locum mortui conetur invadere, sed is, qui ordine 3 stipendiorum, & laborum merito ad gradum militiæ sequebatur, statim atque illum fata subduxerint, in ejus præmia percipienda succedat, omni objectione cessante. Dat. Prid. Cal. Jul. C. P. HONORIO A. 6. & ARISTENETO COSS. 404.

2. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Helioni Magist. officiorum.

NUlli posthac sine nostræ Majestatis auctoritate discingendi agentem in rebus, nulli eximendi pateat copia: nam probata schola, & animadversionem vereri Judicis, & nullam timere debet contumeliam vilitatis. Dat. 3. Id. Novembr. C. P. HONORIO 10. & THEODOS. 6. AA. COSS. 415.

3. Imp. LEO A. Patricio Mag. offic.

MAtriculam Agentium in rebus à tua Celsitudine confectam admittentes, jubemus, ne ducenarii 4 plus quam quadraginta octo in singulis habeantur in posterum, & numerum centenariorum ducenti viri, quos vacante tempore gradus competentes admiserint: parique modo biarchorum nomen, meritumque ducenti quinquaginta viri duntaxat: præterea circitorum trecenti, & equitum quadringenti quinquaginta impleant. Sit in æternum illa quoque fixa, stabilisque tuæ Sublimitatis dispositio: ut, si qui de numero ducenariorum, quos quadraginta octo quotannis esse censuimus, forsitan de luce migraverit, laborum 5 ejus fructum successores ab intestato, vel ex testamento venientes, & lucrum dispensent, & ita omnibus inter cæteros superstites potiantur solatiis, tanquam si vivus, qui hæc eadem diu speraverat, sibimet vindicasset; qua de causa locum etiam ejus successorum intuitu vacare conveniet. Nemo autem sine divali probatoria 6, quam Codices in sacro nostro scrinio memoriæ positi debeant inserendam accipere, militaribus ejusdem devotissimæ scholæ stipendiis, vel privilegiis potiatur.

4. Idem A. Patricio Mag. offic.

EX [eo] quo primum ducenæ, vel centenariorum gradum in schola Agentium in rebus militantes meruerint, desinant in sacratissima videlicet Civitate constituti alterius Judicis cujuslibet auctoritate pulsari, vel in alio quolibet examine, præterquam Viri Magnifici Magistri officiorum, & cui forsitan ipse concesserit, actionibus sui quisque adversarii respondere; quod multo magis in criminalibus causis observari decernimus: absurdum est enim, ut in ejus salutem, vel existimationem valeat quisquam proferre sententiam, cujus de nulla re possit pecuniaria judicare. Hujus autem beneficii prærogativam Subadjuvis etiam, qui singulis inveniuntur temporibus, deferri jubemus, licet hanc in eorum persona more quoque veteri servari cognoverimus: ut tamen post depositum officium memoratum, si non inter centenarios numerentur, communi jam lege respondere non ambigant. Prædictas autem omnes centenariorum personas in Provinciis repertas, concessa nunc speciali fori prærogativa, (nisi publicæ executionis solicitudo his injuncta sit) uti prohibemus: eosque ordinariorum etiam Judicum pro veteri jure sententiis obedire præcipimus.

TIT. XX. (1. Fac. *Nov.* 17. 124. (2. Conjunge *l.* 2. *supr. de offic. magist. offic.* (3. *l.* 7. *supr. de prox. sacr. scrin.* (4. *l.* 1. *l.* 3. *supr. de offic. magist. offic. l.* 1. *infr. de privil. schol. l.* 3. *supr. de off. præf. prætor. l.* 3. *infr. de filiis offic.* (5. v. *l. ult. supr. de domestic. & protect.* (6. v. *l.* 9. *infr. de divers. offic.*

TIT. XXI.
DE PRÆPOSITIS AGENTIUM IN rebus.

1. Imp. LEO A. Patricio Mag. officiorum.

AGentes in rebus, qui per ordinem consequi solent Principatus insignia in unoquoque scrinio fabricarum, & barbarorum quaternos Subadjuvarum solicitudine per annum duntaxat integrum procedentes, gradatim subire hac in æternum valitura lege decernimus: exceptis 1 videlicet universis negotiatoribus quibuslibet mercimonium per se gerentibus, interpositasve personas: cum eis ante sacratissimis constitutionibus interdictum sit militare: exceptis nihilominus his, qui possessionum alienarum solicitudinem, procurationemve susceperint: eos enim ad hæc officia volumus adspirare, quorum labores scholæ Agentium in rebus testimonio comprobantur. Illi quoque sunt ab hac liberalitate nostræ Mansuetudinis excludendi, qui cum scholæ eidem socientur, in sacris scriniis, quibus Vir Spectabilis Primicerius, & Tertiocerius præsunt, adjuvantes eos publicarum chartarum tractatibus occupantur, & duobus 2 officiis operam suam adhibere non possunt; nam præter emolumenta, quæ de prædictis scriniis consequuntur, Principatus etiam solatio debent esse contenti. Quod si morbo, vel ætatis senio capti, & imperiti hujusmodi rerum, vel quocunque alio vitio præpediti, per se memorati officii curam subire nequiverint: consideratis præcedentibus eorum laboribus, per substitutum Chartularium ejusdem scrinii, cui præfuturus est ipse, idoneum, & tam moribus optimis præditum, quam scientiam peritiamque rerum habentem electione sua, suarumque periculo facultatum, præfatum munus eos implere præcipimus.

2. Imp. ANASTASIUS Celeri Magistro officiorum.

HAc saluberrima sanctione decernimus, Agentes in rebus pro conventionibus, & modo sportularum executoribus præbendarum, pro quantitate sumptuum, quæ circa litigia sibimet ab aliis inferenda, vel à se contra alios per semetipsos, seu per ordinandos à se Procuratores exercenda, convenit ab his agnosci: beneficiis, quæ in sacro nostro militantibus ministerio jampridem per divinas sanctiones indulta sunt, perpotiri: [&] fidejussorem idoneum de eadem schola, non autem extraneum offerre compelli: ita tamen, ut privilegia quæcunque Centenariis, seu Ducenariis, vel Chartulariis, seu Viris Clarissimis Principibus post depositam quoque militiam jam per dispositiones Principales impertita, & nunc usque observata esse noscuntur, intacta inviolataque custodiantur: cum perabsurdum, perque temerarium sit, hanc nostræ liberalitatem Pietatis quemquam astuta interpretatione non ad augmentum anteriorum privilegiorum, sed ad deminutionem convertere concedi, simili videlicet forma pro matribus, & uxoribus eorum, necnon etiam liberis sub eorum potestate constitutis, nec aliam sortitis vel sortituris militiam, necnon etiam servis ad eos pertinentibus, servanda: ita ut in Provinciis quoque supradictæ personæ degentes simili beneficio perfruantur: sportulas tamen, & litium expensas, pro tertia superius enarratæ quantitatis parte soluturæ, denarum librarum auri condemnatione, aliaque gravissima indignatione his feriendis, quicunque nostra jussa quolibet modo, seu tempore violaverint, seu violari consenserint.

TIT. XXII.
DE PRINCIPIBUS AGENTIUM in rebus.

1. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Cynegio P. P.

AGentes in rebus post palmam laboris emeriti, Principatus hono-

TIT. XXI. (1. *l. unic. infr. negotiatores ne militent.* (2. v. *l.* 5. *infr. qui militare possunt.*

re remuneramus, atque ideo officialis, tam ad necessitates publicas, quam privatas nonnisi [à] Principe mittatur auctore, nullarumque sine ipso cuiquam mandetur exhibitio personarum, etiamsi intercessio 1 in locis degentis Officii fuerit impertita. Causarum etiam patronos [ita] volumus esse conventos, ne ignorante Principe ullam postulationem introducant: neve sub unius persona suscepti, fraude quadam aliena negotia inferenda esse pertentent: quod si fuerit definitio contempta, decem libras auri fisco nostro ab Officio tuo jubemus inferri. Dat. Prid. Cal. Mart. C. P. HONORIO N. B. P. & EUODIO COSS. 386.

2. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Theodoro P. U.

OMnia citatoria, omnium scil. causarum atque personarum, licet sint Senatoriæ dignitatis, ad Principes specialiter revocari præcipimus: actus vero cæteros, qui à [sacratissimo] cœtu Senatus tractari consueverunt, Censualium solicitudine celebrari: nec aliquod præjudicium ex surreptitio supplicibus rescripto inferri. Dat. 12. Cal. Jun. C. P. OLYBRIO & PROBINO COSS. 395.

3. Imp. HONOR. A.

PRoconsularis apicis dignitatis adjectione Principes [Agentium] in rebus præcipimus decorari. Dat. 7. Cal. Oct. *Rav.* VARANA V. C. COS. 410.

4. Impp. THEOD. & VALENT. Valerio Mag. offic.

EX Agentibus in rebus Principibus domesticos in suis actibus habere liceat eos, quorum fidem, industriamque probatam sibi existimant, etsi sæpe eodem officio fuerint ante perfuncti. Et si quis agens in rebus post XXV. annorum curricula, ob adversam corporis valetudinem, militiæ finem minime valuerit expectare, sed ad honorariam ex Principe dignitatem testimonio scholæ prosiluerit, iisdem eum privilegiis muniri censemus, quibus hi, qui ad Principatus actum progressi sunt, potiuntur. Sed in salutationibus Judicum, consessibusque priores eos, qui per longæ militiæ metas ad Principatus actum pervenerint, etsi actus tempore posteriores sint, esse præcipimus: nihil Censualibus, vel apparitoribus adversus privilegia eorum excogitantibus, tanquam in actu Principatus fuerint versati: vicenarum librarum auri condemnatione contra eos proposita. Dat. 4. Cal. Febr. C. P. THEOD. A. 15. & qui fuerit nunciatus.

5. Iidem AA. Cyro P. P.

EOs, qui ordine transcursa militia, post ducenam 2 ad desideratum Principis pervenerint gradum, aut Adjutores Viri Illustris Magistri officiorum extiterint: cum inter honoratos cœperint numerari, Vicarianæ dignitatis titulis decorari censemus.

6. Iidem AA. Nomo Mag. offic.

PRincipes Agentium in rebus, quos sæpe sæva pericula, vitæque interdum renunciatio ad memoratum gradum adduxit: completo tempore militiæ suæ, Comitivæ primi ordinis cingulo in diem vitæ potiri (manentibus videlicet dudum præstitis salvis privilegiis) decernimus.

7. Imp. LEO A. Nicosterio PP.

QUicunque ex corpore cohortalium militans in schola Agentium in rebus filium procreaverit: antequam ad metas militiæ suæ perveniat, Principatus honore decoretur. [&] licet ipse post finitam militiam, utpote liber, nulla debeat hujusmodi conventione pulsari: filium tamen cohortali conditioni relinquat obnoxium. Si vero, postquam adeptus fuerit Principatum, ediderit filium: is, qui natus est, etiamsi in schola Devotissimorum Agentium in rebus militiam sortitus non fuerit: ita liber sit ac securus, [ut] nec ullis cohortalis officii nexibus obligetur, quasi jam ex patre libero, & ab hac conditione penitus alieno progenitus.

8. Imp. ZENO 3 A. Joanni Magistro offic.

MUltis devotissimæ scholæ Agentium in rebus aditionibus permoti, Viros Clarissimos ejusdem scholæ Principes, qui finitis militiæ stipendiis exeunt: quoties ex majoris Judicis sententiis ipsi, vel eorum conjuges aut liberi, vel servi aut coloni, sive per se, sive per procuratores conveniantur, non amplius quam unum solidum executoribus sportularum nomine præbere compelli: apparitoribus Vicariani seu Præsidalis judicii, nonnisi tertia parte solidi tantum præstanda: nullasque iisdem concussiones, aut vexationes in præbendis fidejussoribus ingeri, sed eos fidejussores, quos locorum defensor existimaverit, dare: ita videlicet, ut pro tenore generalium Edictorum hi, qui vel in sacratissima Urbe, vel in Provinciis immobiles possident facultates, adjuratoriæ cautioni, & substantiæ suæ credantur. † Hoc etiam adjiciendo, ut nunquam, nisi 4 ex sententia in scriptis prolata, penitus moveantur. Ad similitudinem insuper aliorum officiorum, quoties civiles vel criminales contra eosdem cognitiones moventur, executorem quidem negotii usque ad finem litis civilis, seu criminalis, unius esse solidi præstatione contentum: & pro insinuandis nostræ Serenitatis apicibus, vel simplici contra obnoxios eorum postulatione deponenda, binos solidos ab his, vel conjugibus eorum præberi: & quotiescunque exemplaria postulantur, hi, quorum interest, accepto solido, quod petitur, præbere non differant. † Pro implendis vero monumentis, unde conveniendi tribuitur executoribus facultas, non ultra, quam tres solidos, quibus competit, impertiri præcipimus: arbitro vero non amplius, quam solidum: & fisci patronis dimidiam solidi partem: notariis vero tertiam usque ad finem (sicut dictum est) causæ præstare, super editione quoque chartularum solidi partem dimidiam præbere. Quod si non apud arbitrum, sed in competentibus judiciis majoribus cognitio celebretur: inducendi quidem negotii gratia, nonnisi quatuor solidos eosdem Viros Clarissimos erogare: gestorum vero excipiendorum causa duos tantummodo solidos dare: & nullius ultra suprascriptas quantitates cuilibet alteri præstandi sumptus exactione vexari: his omnibus locum habentibus, sive ipsi aliis litem ingerant, sive 5 ab aliis pulsentur. Dat. Cal. Septembr. THEODOSIO COS.

TIT. XXIII.
DE CURIOSIS, ET STATIONARIIS.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Lollianum PP.

CUriosi, & stationarii, vel quicunque funguntur hoc munere, crimina Judicibus nuncianda meminerint, & sibi necessitatem probationis incumbere; nec 1 citra periculum sui, si insontibus eos calumnias nexuisse constiterit: cesset 2 ergo prava consuetudo, per quam carceri aliquos immittebant. Dat. 11. Cal. Aug. *Mediol.* Acc. 12. Cal. Sept. ARBITIONE & LOLLIANO COSS. 355.

2. Idem A. & JULIANUS C. ad Taurum PP.

AGentes in rebus, in curis agendis, & evectionibus publici cursus inspiciendis, nostrorum memores præceptorum, credimus in omnibus velle profutura Reipublicæ: ideoque solos Agentes in rebus in hoc genere jussimus obsequium adhibere: & non ab alio penitus Officio. Hi vero pervigili diligentia providebunt, ne quis contra evectionis auctoritatem moveat cursum, vel amplius postulet, quam concessit evectio. Quisquis igitur aliquid tale perpetrare tentaverit, improbi cœpti privetur effectu. Demonstretur etiam Judicibus, vel curiosis evectio, etiamsi quis nobis jubentibus festinare memoret in obsequium necessarium, nec prævaleat contumacia, vel dignitas. Ergo nummum [jam] vetamus exposci pro animalibus in cursu minime constitutis. Quod si forte aliquis existimaverit perpetrandum, ejus quadruplum, quod accepit, inferre cogatur. Datum 15. Cal. Maji *Mediol.* CONSTANTIO A. 9. & JULIANO CÆSARE 2. COSS. 357.

3. Idem A. ad Agentes in rebus.

PEr id tempus, quo cursus tuendi solicitudinem sustinetis, condemnationes Præfectorum circa eos solos irritæ sunt futuræ, qui servaverint honestatem: erga eos vero, qui inhoneste, & contra decus seculi, vel honorem militiæ versabuntur, non solum condemnatio mansura est, verum etiam gravior pœna est statuenda. PP. Prid. Calendas Decembr. EUSEBIO & HYPATIO COSS. 359.

TIT. XXII. (1. Fac. *l.* 8. *supr. de offic. rect. provinc. l.* 7. *supr. quæ res pign.* (2. Fac. *l.* 1. *supr. de exact. tribut. l.* 3. *l.* 4. *supr. de agentib. in rebus. l.* 1. *infr. de lucris advocat. l.* 1. *supr. de offic. magist. off.* (3. *l.* 2. *supr. de comitib. consistorian.* (4. *l. ult. infr. de castrensian.* (5. Fac. *l.* 6. *supr. de defens. civitat.*

TIT. XXIII. (1. v. *l.* 6. *ff. de custodia & exhib. reor.* (2. *l.* 1. *infr. de cohort. princ. cornic.*

4. Impp. ARCAD. & HONOR. AA.
Marcello Mag. offic.

AGentes in rebus singulos per singulas Provincias mittendos esse censemus, quibus inspiciendarum evectionum tantum debeat cura mandari, ut nihil prorsus commune, aut cum judicibus, aut cum provincialibus habeant: nec naves debebunt illicita concussione vexare: nec libellos, aut attestationes, vel contestationes litis gratia suscipere, aut in carcerem quemquam trudere, sed cursui solum vacare. Dat. Cal. Jun. C. P. OLYBRIO & PROBINO COSS. 395.

TIT. XXIV.
DE PALATINIS SACRARUM largitionum, & rerum privatarum.

1. Impp. CONSTANTINUS & CONSTANS AA. ad Beronitianum Vic. Asiæ.

PAlatini pro capitibus, seu jugis suis tantum pensitationem atque obsequia recognoscent, extraordinariis 1 & sordidis muneribus & susceptionibus & temonariis oneribus liberati. Dat. Non. Maj. *Constantinopoli*, CONSTANTIO 4. & CONSTANTE 3. AA. COSS. 342.

2. Imppp. VALENS, VALENT. & GRAT. AAA. Titiano C. S. L.

NUllus Thesaurensis, vel Officialis Comitis Thesaurorum semel deprehensus eversor 2, quocunque pacto aut repetat militiam suam, aut aliam sibi requirat per ambitum dignitatem, vel sese transferat ad aliam quamcunque militiam. Dat. 8. Cal. Febr. *Antiochiæ*, GRATIANO A. 4. & MEROBAUDE COSS. 377.

3. Imppp. GRAT. VAL. & THEOD. AAA. Pancratio Com. R. P.

PRisco jam nunc ordine revocato, de palatino potius officio ad regendum Principatum officii Comitis domorum per Cappadociam mittantur, quales Comes etiam domorum, si inhonestum aliquid gesserit, vereatur. Idoneos itaque singulis annis è numero mittendariorum 3 ad hoc eligere debebis, & mittere. Dat. Prid. Non. Jul. *Scopis*, AUSONIO & OLYBRIO COSS. 379.

4. Iidem AA. Hesperio PP.

NIhil omnino ullis judicibus cum Palatinis nostræ Clementiæ, quicunque à Comitibus diriguntur, sit commune atque conjunctum: sed excepta reverentia, quæ non solum ab inferioribus, sed etiam à majoribus, & in provincia degentibus Rectoribus Provinciarum debetur, atque defertur, suis quisque necessitatibus obsecundet. Dat. 8. Id. Dec. *Sirmii*, AUSONIO & OLYBRIO COSS. 379.

5. Iidem AA. Nebridio PP.

QUidam post impletum ordinem militiæ palatinæ, quam gesserant, honoremque transactum, ad exceptorum scrinia transire nituntur. Hac igitur lege sancimus, ut nulli prorsus dehinc ista audendi relinquatur occasio; sed unusquisque ejus scrinii, quem primum militando elegit, ordinem persequatur 4: nec in alterius loco finem militiæ requirat, qui jam proprii ordinis transegerit principatum. Dat. 5. Id. Octobr. C. P. MEROBAUDE 2. & SATURNINO COSS. 383.

6. Iidem AA. ad Probum PP.

AB officiis Palatinorum Excellentia tua sciat ita penitus esse recedendum, ut neque ipsa postmodum licitum sibi credat iisdem 5 aliquid injungere: & præterea provinciarum Rectores prohibeat quicquam ulterius tale conari. Dat. 7. Cal. Novembr. *Mediol.* post Cons. MEROBAUDIS 2. & SATURNINI.

7. Iidem AA. Trifolio Com. S. Larg.

SCriniis omnibus largitionum comitatensium infrascriptas decernimus dignitates: ut his contenti, ambiendi 6 sibi aditum interclusum esse cognoscant, etiamsi speciale beneficium emendicato suffragio quisquam voluerit impetrare. Annonas etiam juxta definitum dignitatum modum volumus præstari: nec amplius quicquam præsumi.

§. 1. Brevis, quas dignitates per singula scrinia officium sacrarum largitionum habere statuimus, (hic est:) † Scrinii exceptorum perfectissimus ordinis secundi numero unus, (id est,) primicerius exceptorum unus: ducenarii duo, (id est,) tertiocerius, & quartocerius: centenarius unus, id est, primicerius instrumentorum: epistolares num. duo: formæ primæ num. 63. formæ 2. num. 4. formæ tertiæ num. 3. † Scrinii numerorum perfectiss. ordinis tertii num. unus: ducenarius num. unus: centenarii num. duo: epistolares num. duo: formæ (primæ) num. tres: formæ secundæ num. unus, [formæ tertiæ num. duo:] Sacri scrinii tabellariorum perfectiss. ordinis tertii num. unus: ducenarius num. 1. centenarius num. 1. epistolaris num. 1. formæ primæ num. 3. formæ secundæ num. 5. † Scrinii canonum perfectiss. ordinis tertii num. 1. ducenarius num. 1. centenarius num. 1. epistolares num. 2. formæ primæ num. 4. formæ secundæ num. 4. † Scrinii mittendariorum 7 ducenarius num. 1. centenarii num. 2. epistolares num. 8. formæ primæ num. 7. formæ secundæ num. triginta tres. † Scrinii aureæ massæ perfectiss. ordinis tertii num. unus, id est, primicerius sacræ massæ, num. 1. item secundocerius num. 1. ducenarii num. duo, id est, tertiocerius, & quartocerius: centenarii num. 6. epistolares num. 4. † Aurifices specierum perfectiss. num. 1. ducenarii num. 4. centenarii num. 6. epistolares num. 8. formæ primæ num. 17. formæ secundæ num. 4. † Aurifices solidorum ducenarii num. 1. centenarii num. 8. epistolares num. 6. formæ primæ num. 9. formæ secundæ num. 30. † Sculptores, & cæteri aurifices centenarii num. 1. epistolares num. 5. formæ primæ num. 6. formæ secundæ num. 17. † Scrinii auri ad responsum perfectiss. ordinis primi num. 1. perfectiss. ordinis secundi num. 2. ducenarius num. 1. centenarii num. 2. epistolares num. 3. formæ primæ num. 4. formæ secundæ num. 2. formæ tertiæ num. 1. † Scrinii à miliarensibus 8 perfectiss. ord. primi num. 1. ducenarius num. 1. formæ primæ num. 1. formæ secundæ num. 2. formæ tertiæ num. 3. † Scrinii vestis perfectiss. ordinis 4. num. 1. perfectiss. ord. 2. num. 1. ducenarii num. 1. centenarii num. 1. epistolares num. 2. formæ primæ num. 7. formæ secundæ num. 10. formæ tertiæ num. 4. † Officialium sacrarum vestium ducenarii num. 3. centenarii num. 3. epistolares num. 2. formæ primæ num. 12. formæ secundæ num. 10. formæ tertiæ num. 8. † Deputati sacræ vestis perfectiss. secundi ordinis num. 2. ducenarii num. 2. centenarii num. 2. epistolares num. 2. formæ primæ num. 3. † Scrinii ab argento perfectiss. ordinis secundi num. 1. epist. num. 1. formæ primæ num. 6. formæ secundæ num. 3. formæ tertiæ num. 1. † Scrinii à pecuniis perfectiss. ord. secundi num. 1. formæ primæ num. 1. formæ secundæ num. 2. formæ tertiæ num. 5. † Argentarii comitatensis ducenarii num. 1. centenarii num. 2. epistolares num. 3. formæ primæ num. 8. formæ secundæ num. 25. † Barbaricarii centenarii num. 2. epistolares num. 5. formæ primæ num. 8. formæ secundæ num. 1. Dat. 4. Id. Jun. *Heracliæ*, RICHOMERE & CLEARCHO COSS. 384.

8. Iidem AA. Trifolio C. S. L.

PLacuit juste omnibus Mittendariis 9, & Palatinis Officiis profutura suggestio, quam insinuasti, ut ex iisdem annis singulis ex ducenariis terni, ex centenariis habito provisionis intuitu, cingulo liberentur. Dat. 4. Id. Mart. C. P. ARCADIO A. 1. & BAUTONE V. C. COSS. 385.

9. Impp. THEOD. & ARCAD. AA. Nestorio Com. R. P.

NOn aliter quilibet in officio sacrarum largitionum, vel privatarum rerum cingulum militiæ sibi sumendum existimet, nisi nostræ mansuetudinis adnotationem meruerit. Dat. Prid. Id. Aug. *Ancyræ*, STILICHONE 2. & ANTHEMIO COSS. 405.

10. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Joanni PP.

PAlatinos, qui sacrarum remunerationum rationem tractantes inculpantur, ad calcem terminumque militiæ pervenientes, necnon etiam Adjutores, & Primicerios diversorum officiorum præcipimus 10 habere privilegia, quæ nuper agentium in rebus scholæ

TIT. XXIV. (1. Adde *l.* 6. *l.* 10. *l.* 13. *l.* 14. *infr. h. t. l.* 1. *l.* 2. *l.* 3. *infr. de privileg. eor. qui in sacro palatio militant.* (2. Fac. *l.* 8. *supr. de jure fisci. l.* 40. *supr. de decurion. l.* 12. *supr. de suscept.* (3. Adde *l.* 7. *l.* 8. *infr. h. t. l.* 1. §. 8. *supr. de offic. præf. præt. Afric. l.* 1. *supr. de canone largit. tit.* (4. *l.* 7. *in pr. infr. h. t.* (5. *l.* 1. *supr. eod.* (6. *l.* 5. *in fin. supr. eod.*

(7. *l.* 1. §. 8. *supr. de offic. præf. præt. Afric.* (8. Fac. *Nov.* 105. *c.* 2. §. 3. (9. *l.* 3. *supr. h. t.* (10. *l.* 1. *supr. eod.*

nostra sunt mansuetudine contributa: scilicet, ut à tyronum præbitione memorati reddantur exortes, cæteraque onera non agnoscant. Datum 7. Id. Jun. *Ravennæ*, post Consulatum HONORII 8. & THEODOSII 5. AA. 411.

11. Iidem AA. Anysio C. S. L. & Tauro C. R. P.

AD similitudinem sanctionis 11, quam de proximis sacrorum promulgavimus scriniorum, etiam in officio sacrarum largitionum, atque privatarum rerum pro biennio annum sub perpetua observatione præcipimus custodiri: ita ut & privilegia, quæ hujusmodi officiis, vel primiceriis sacris legibus deferuntur, integra, illibataque serventur. Dat. 3. Cal. Jul. C. P. THEOD. A. 7. & PALLADIO COSS. 416.

12. Imp. THEODOSIUS A.

VIros devotos Palatinos non oportet in hac regia Urbe apud Virum Illustrem Præfectum Urbi litigare compelli, nisi de ædificatione 12 domorum, & servitutibus, & annonis orta videatur causa: in aliis vero causis, tam pecuniariis, quam criminalibus apud Viros Illustres tantummodo Comites suos respondere: Rectoribus autem Provinciarum intra administrationis suæ fines inter præsentes Palatinos, nec causis publicis occupatos cognoscere, tam pro civili, quam pro criminali causa permittimus: sic tamen, ut non aliter criminalis sententia adversus eos proferatur, nisi ex suggestione Provincialis judicii Vir Illustris Comes, sub quo militat, certioratus hoc ei permiserit.

13. Iidem AA. Eudoxio C. S. L.

INter alias prærogativas, quas antea meruerant scholæ 13 societatis sacrarum largitionum, Primicerius, & tres Primicerii 14 scriniorum Tribuni Prætoriani, militari dignitate fruantur: nulla eis ex cujuslibet judicis præceptione injungenda publica, vel privata necessitate.

14. Iidem AA. Florentio PP.

JUbemus Viros devotos Palatinos rei nostri Numinis privatæ, eisdem privilegiis decorari, quibus etiam palatini, qui in sacris largitionibus deferuntur. Cum enim par, similisque militia sit, justum & competens videtur iisdem utrumque officium privilegiis gloriari. Primicerios itaque officii, tresque primates scriniorum rerum privatarum, finito tempore militiæ, inter Tribunos militares Prætorianos, salvis iisdem præstitis privilegiis sacris constitutionibus, nostram Clementiam adorare decernimus: ita tamen, ut [nullam injunctionem,] nullam solicitudinem privati, vel publici negotii quolibet judiciario præcepto sustinere possint: sed excepta omni necessitate omnique fatigatione, indeptæ dignitatis honore potiantur.

TIT. XXV.
DE 1 STRATORIBUS.

1. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Zosimum Præsidem novæ Epiri.

PEr omnes Provincias Edictum generale misimus, ut stratoribus unus tantum solidus probæ nomine posceretur, & in offerendis equis certam formam statutam, & ætatem Provinciales nostri custodiendam esse cognoscant: quos etiam fisco certo modo solidorum obnoxios fecimus, si quod stratores petere interdictum est, illi dare stratoribus non timerent; officium quoque Gravitatis tuæ centum argenti libris multabitur, si sciens prædictam rem gestam fuisse, non illico eam severitati judiciariæ prodiderit. Dat. 13. Calendas Julii, *Apolloniæ*, VALENTINIANO & VALENTE AA. COSS. 365.

TIT. XXVI.
DE CASTRENSIANIS ET MINISterianis.

1. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Narsi V. Spectab. Comiti & Castrensi S. P.

IN officio Spectabilitatis tuæ secundum formam divalium responsorum post completum tempus præfinitum, id est, biennium 1 prioribus decedentibus 2, insequentes ad locum pro merito laborum stipendiorumque succedant: nec ulla licentia tribuatur his, qui impletum deposuerint officium, denuo ad eandem militiam, vel solicitudinem remeandi. Dat. 6. Id. Februar. C. P. THEODOSIO A. 7. & qui fuerit nunciatus, 416.

2. Iidem AA. Scholastico V. C. Comiti & Castrensi S. P.

SI 3 quis primæ, vel secundæ, vel tertiæ formæ specialiter inter statutos gradum cœlitus valuerit impetrare: supernumerarius 4 ultimus formæ tertiæ in matriculis habeatur. Datum Prid. Id. Januarii, C. P. HONORIO 13. & THEODOSIO 10. AA. COSS. 422.

3. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Joan. Comiti & Magist. offic.

HI, qui in schola vestis sacræ militant, vel matres eorum, vel uxores, criminalem, vel civilem litem contra se [commovendam,] in nullo alio, nisi in Sublimitatis tuæ suscipiant examine.

4. Impp. LEO & ZENO Martiano Com. & Magist. offic.

ANte omnia nullius 5 penitus alterius judicis minoris vel majoris sacro ministerio nostro deputatos (quorum officia sigillatim brevis subter annexus continet) nisi à tuæ duntaxat Magnitudinis sententiis conveniri, ut in nullo penitus alterius judicis foro pulsantium, nisi in tuæ tantummodo Amplitudinis examine præbeant aliquando responsum. † Sed ne in hoc ipso judicio enormibus molestentur dispendiis, vel ex nudis conveniantur facile judicis cujuscunque mandatis: ipsis quoque sportulis & fidejussionibus modum constituimus observandum: ante omnia decernentes, ne quando sine 6 scriptura vel interpellatione deposita, ac sententia prorogata tuæ Magnitudinis, eademque non edita, conveniri possint: conventos vero, non alium fidejussorem, nisi actuarium, vel unum ex Primatibus suæ scholæ Executoribus pro responsione suæ personæ sine scripto præstare: sive per se ipsos, sive per Procuratorem datum in judicio responsuri sunt: sive 7 in causis civilibus appetantur, sive in criminalibus accusentur: nec ultra conventionis nomine sportularum, quam unum aureum executoribus usque ad finem litis præstent, quemcunque contigerit conveniri. Inducendorum sane nomine, & cognitionum exercendarum, standæque personæ gratia, ex simplici postulatione contra eos habita, sive ex appellatione subsecuta, vel alio quolibet modo in judicio deponatur, tribus tantummodo solidis usque ad terminum negotii eos, qui accepturi sunt, præcipimus semper esse contentos: in cognitionalibus vero gestis edendis, duos tantummodo præstari solidos. §. 1. Hæc autem privilegia non in eorum tantummodo, sed 8 in matrum quoque & uxorum personis valere, & ad integrum permanere: filiis quoque & maritis ejusdem fidejussionis nomine, si necessitas interpellationis exegerit, tradi: nec alios vades exigi: ipsosque dum militant, & post emensam militiam, cum his, qui ex tempore prioris præstitæ sibi pragmaticæ sanctionis ejusdem militiæ stipendia implevisse noscuntur, omnibus privilegiis perfrui (cunctis nihilominus capitulis sacris affatibus divæ recordationis Martiani, quos se meruisse adserunt, valituris: excepto hoc, quod in diversis judiciis tunc respondere præcepti sunt) hac sanctione decernimus. §. 2. Advocato quoque fisci, exceptoribus etiam, qui apud arbitros hoc utuntur officio, ab exordio incipiendo, usque ad terminum finemque negotii tertiam duntaxat solidi partem præbituros. † In hujusmodi autem arbitrorum gestis edendis non ultra præstare, quam dimidiam solidi partem: & cum per provincias constitutus fidejussoribus conventus caruerit, adjuratoriæ 9 tantummodo cautioni committi: nec ullo tempore, nisi ex tuæ duntaxat Magnitudinis sententia conveniri: exceptis tributariis, & munerum functionibus, & criminibus, quæ in locis inquiri, flagitari, & vindicari generalia legum præcepta constituunt, præsenti sanctione decernimus: viro Clarissimo adjutore Sublimitatis tuæ in speculis constituto, ne quid ex his, quæ statuimus, aliqua subreptione violetur.

(11. *l. 6. supr. de proxim. sacr. scrin.* (12. *l. 12. supr. d. t.* (13. v. *l. 1. supr. h. t.* (15. v. *l. 7. supr. eod.*

TIT. XXV. (1. v. *l. 3. ff. de offic. procons.*

TIT. XXVI. (1. Adde *l. 5. supr. de palatin.* (2. Adde *l. 7. supr. de prox. sacr. scrin.* (3. v. *l. 6. supr. de adsessor.* (4. Adde *l. 7. supr. de palatin.* (5. Adde *l. 3. supr. ubi senatores.* (6. *l. ult. vers. hoc etiam. supr. de princ. agentium in rebus.* (7. *l. ult. supr. de fructib. & lit. expens. Nov. 112.* (8. v. *Nov. 105. l. ult. infr. de priv. scholar.* (9. v. *l. 12. in pr. supr. de prox. sacr. scrin.*

TIT.

TIT. XXVII.
DE DECANIS.

1. Impp. HONOR. & THEOD. AA.
Helioni Comiti & Magistro
offic.

QUatuor, qui ex corpore decanorum ad primum militiæ gradum pervenerint, biennii spatio primiceriatus gerant officium, neque ulterius cuiquam liceat in hoc immorari, ut omni gratia & ambitione cessante, post duorum annorum curricula succedant prioribus subsequentes. Datum Prid. Non. Novembr. C. P. THEODOSIO A. 7. & PALLADIO V. C. COSS. 416.

2. Impp. THEOD. & VALENT. AA.
Nomo Mag. offic.

NOstræ pietatis famulationibus 1 adhærentes decanos non oportet pro desiderio pulsantium ad alia pertrahi judicia: sed Viri illustris tantum Magistri officiorum observare examen. Hoc namque modo, neque mansuetudinis nostræ obsequia decipiuntur: & agentibus adversus eos jure adhibetur responsum: ad exemplum itaque devotissimorum scholarium nulli (liceat) Memoratos ad aliud judicium trahere, & pulsatos priorum fidei scholæ permitti præcipimus.

TIT. XXVIII.
DE 1 MENSORIBUS.

1. Impp. HONOR. & THEOD. AA.
Æmiliano Mag. Offic.

PRimicerius mensorum biennio expleto Agentis in rebus militis militiam sortiatur. Dat. 10. Cal. Aug. *Ancyræ*, STILICHONE & ANTHEMIO COSS. 405.

TIT. XXIX.
DE PRIVILEGIIS EORUM, QUI IN SACRO Palatio militant.

1. Imp. CONSTANTIN. A. Palatinis
bene meritis S.

A 1 Palatinis, tam his, qui obsequiis nostris inculpata officia præbuerunt, quam illis, qui in scriniis 2 nostris, id est, memoriæ, epistolarum, libellorumque versati sunt: procul universas calumnias, sive nominationes jubemus esse submotas: idque beneficium ad filios eorum, atque nepotes ipso ordine sanguinis pervenire, atque immunes eos à cunctis muneribus sordidis & personalibus permanere, cum universis mobilibus, & mancipiis urbanis: nec injurias eis ab aliquibus inferri: ita ut, qui hoc contempserit, indiscreta dignitate pœnas debitas exsolvat. Datum 4. Calendas Novembr. *Treveris*, VOLUSIANO & ANNIANO COSS. 314.

2. Idem A. ad Rufinum PP.

DE cubiculis nostris vacatione donatos, vel diversis obsequiis 3 Palatinis, memoriales etiam 4, qui in scriniis memoriæ, epistolarum, libellorum, sacrarumque dispositionum referuntur: necnon, & si qui in utroque officio Palatinorum comitatensium singularumve urbium, & officio admissionum, & castrensi sacri palatii militant, privilegia volumus habere, ut nec ipsi, nec filii, nec nepotes eorum ad honores, vel munera municipalia devocentur: quibus omnibus condonamus, ne exactorum, vel turmariorum (quos capitularios vocant) curam subeant, vel obsequium temonariorum, vel pentaprotiæ, aut etiam tyronis præsentationem agnoscant. Nam beneficiis nostris ita digni sunt, ut etiam censualibus, vel personalibus, vel corporalibus muneribus liberentur, & habeant castrense peculium, sive adhuc palatium observent, sive optata quiete donati sint. Quibus omnibus privilegiis conjungimus agentes in rebus, licet militaribus videantur esse subnixi. Datum 5. Cal. Maji, *Sirmii*, CONSTANT. A. 5. & LICINIO C. COSS. 319.

3. Imppp. GRATIAN. VALENT.
& THEODOS. AAA.
Eutropio PP.

EX 5 aula nostra discedentes viri, ab omnibus injunctis habeantur immunes: numerariorumque fastus, vel rapaces quæstus, tanquam experientes & idonei non patiantur. Dat. 3. Non. Februar. C. P. EUCHERIO & SYAGRIO VV. CC. COSS. 381.

4. Iidem VALENT. THEODOS. &
ARCAD. AAA. Piniano
P. U.

OMnes, qui in palatio militando, diversis actibus paruerint, volumus [in] tantum ejus dignitatis, cujus meruerint missionem, obtinere insignia, ut his omnibus præferantur in ordine atque consessu, qui posteriori tempore regendas Provincias, dignitatesque susceperint palatinas. Si quis autem temeraria 6 usurpatione statuta violare tentaverit, sacrilegii pœnam sustineat. Dat. Prid. Non. Julii, *Mediol.* Acc. 4. Cal. Septembr. HONORIO NB. P. & EVODIO COSS. 386.

TIT. XXX.
DE PRIVILEGIIS SCHOLARUM.

1. Imppp. THEOD. ARCAD. & VALENT.
AAA. Pleitio Com. & Mag.
Offic.

VIris 1 Spectabilibus Comitibus scholarum, verberandi degradandive Senatores ac Ducenarios, licentiam denegamus: ea namque, quæ tali commotione digna sunt, ad tuæ Sublimitatis volumus referri notitiam. Insuper etiam domesticos eorum, non Senatores, vel Ducenarios, Centenariosve fieri decernimus: pœna v. librarum auri plectendo, quisquis hanc divinam jussionem excesserit: scrinio vero barbarorum 2, si tale quid vel attentari passum fuerit, vel attentatum contra leges non suggesserit, decem librarum auri condemnatione plectendo. Illud etiam observari, non sine ratione convenit, ne is, cui domestici officium per militiæ gradum, vel quinquennii tempus interdici censuimus, familiaritate comitis simulata, rem prohibitam alio nomine valeat usurpare. Datum 16. Calend. Aprilis, C. P. CYRO COS. 441.

2. Impp. LEO & ZENO AA. Eusebio
Mag. Offic.

HAc lege decernimus, ut qui in singulis scholis militant, quique post emensa stipendiorum curricula, ad Primiceriorum gradum perveniunt, & adorata nostræ divinitatis purpura, Virorum Clarissimorum Comitum meruerint dignitatem: tam cingulo, quam privilegiis omnibus, sibimet competentibus perfruantur: ac deinceps usque ad finem vitæ foro tuæ Celsitudinis tantummodo subjaceant: nec ex alterius cujuslibet sententia civile subire litigium compellantur. In criminalibus sane controversiis, & in publicis tributis ita etiam adversus tales viros provincias moderantium congruam jurisdictionem volumus observari, ne sub prætextu concessi privilegii, vel flagitiorum crescat auctoritas, vel publica vacillet utilitas.

3. Imp. ZENO A. * Mag. Offic.

QUoties super causa civili, vel etiam criminali, ex sententia videlicet judicii tui Culminis Scholares, vel eorum conjuges, (sive adhuc viverent earum mariti, sive post mortem eorum in viduitate constitutæ sunt) matresve eorum in viduitate permanentes, aut liberi, qui non specialiter alterius judicis jurisdictioni subjectam conditionem sortiti sunt, & servi ad eos pertinentes conveniuntur: minime eos easve extranei fidejussoris exactione vexari: sed pro consuetudine vetustissima, & jugiter observata, numerarium suæ scholæ fidejussorem præbere jubemus: hoc videlicet observando, ut in criminalibus causis quinque alios Primates ex triginta Viris à Primicerio usque ad triginta retro numerandis, una cum numerario, volente scilicet & non recusante, præbeant fidejussores: aut recusantibus quinque (sicut dictum est) viris extraneis, in criminibus tantummodo publicis fidejussor una cum numerario [his] præbeatur: ita ut executoribus non amplius ab his, quam unus solidus, sive per se, sive per Procuratorem respondere maluerint, præbeatur. §. 1. In subeundis autem cognitionalibus certaminibus, quotiens causa fuerit arbitro delegata: pro contestatione litis unum solidum, & pro definitione ab arbitro recitanda alterum unum, & nihil amplius dari decernimus.

TIT. XXVII. (1. Fac. *l.* 1. *infr. de divers. offic.*
TIT. XXVIII. (1. v. *l.* 12. §. 2. *ff. de re militari.*
TIT. XXIX. (1. v. *l.* 1. *supr. de palatinis sacrar. largit.* (2. v. *l.* 4. *supr. de prox. sacr. scrin.* (3. v. d. *l.* 1. (4. v. d. *l.* 4. (5. v. d. *l.* 1.
(6. *l.* 1. *supr. ut dignitat. ordo servetur.*
TIT. XXX. (1. Conjunge cum *l.* 3. *supr. de offic. mag. off.* (2. v. *l.* 7. *supr. de palat. sacr. largit.*

§. 2. Quod si causa in judicio tui Culminis ab ipsa contestatione litis, vel relatione judicis, aut appellatione interposita ventilatur: pro inducenda cognitione non amplius, quam tres solidos, & chartarum, vel recitandorum in cognitionibus instrumentorum, nomine editionis, quin etiam gestorum, duos tantummodo solidos dabunt. §. 3. Quoties sane apud viros Clarissimos Provinciarum Moderatores, ex delegatione scilicet sententiæ tuæ Magnitudinis contra Viros fortissimos Scholares, vel eorum conjuges, [vel] liberos, vel servos cognitio celebretur: non amplius quam dimidiam partem consuetorum sumptuum præberi decernimus: hoc etiam adjiciendo, ut qui acceptis commeatibus ad provincias profecti fuerint, usque ad quinque mensium spatium, intra quod ipsis erit remeandi licentia, nullam penitus actionem super civili videlicet negotio (exceptis criminibus & tributariis functionibus) sustineant. Ne tamen ibi quoque, post quintum scilicet commeatus mensem, ex sententia judicii tuæ Magnitudinis conventi, in exigendis fidejussoribus aliquod sentiant detrimentum: adjuratoriæ 3 eos cautioni jubemus committi. §. 4. Quoties autem ex verbis, & sine ulla scriptis prolata sententia, iidem fortissimi Scholares, vel 4 eorum matres seu conjuges (ut dictum est) aut liberi, aut servi moneantur: nihil [pro] ipsa executione sportularum nomine penitus eos, vel eorum matres, seu conjuges, aut liberos (secundum superius datam distinctionem) vel servos præbere decernimus. Sed si talis sit negotii vilitas, ut 5 etiam sine scriptis, consentientibus videlicet partibus, super eo possit cognosci: expectato sine scriptis (sicut dictum est) habendæ cognitionis eventu, si deteriorem calculum reportaverint, sportularum nomine unum tantummodo solidum executori præstabunt. Si vero causæ qualitas habendam in scriptis cognitionem flagitaverit, in hoc necesse est casu interlocutione in scriptis proferenda, ea, quæ superius de quantitate sportularum [decidendarumque] cognitionum disposita sunt, observari.

TIT. XXXI.
DE CASTRENSI OMNIUM PALATINOrum peculio.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Severum P. U.

OMnes Palatinos, quos Edicti nostri jamdudum certa privilegia superfundunt, rem, si quam, dum in Palatio nostro morantur, vel parsimonia propria quæsierint, vel donis nostris fuerint consecuti: ut castrense peculium habere præcipimus. Quid enim tam ex castris est, quam quod nobis consciis, ac prope sub conspectibus nostris acquiritur? Sed nec alieni sunt à pulvere & labore castrorum, qui signa nostra comitantur, qui præsto sunt semper actibus: quos intentos, & eruditos studiis, itinerum prolixitas, & expeditionum difficultas exercet. Ideoque Palatini nostri, qui privilegiis Edicti uti potuerunt, peculia sua præcipua retineant: quæ dum in palatio nostro constituti sunt, aut labore (ut dictum est) proprio, aut donatione nostra quæsierint. PP. 10. Calend. Jun. CONSTANTINO A. 6. & CONSTANTIO C. COSS. 320.

TIT. XXXII.
DE EQUESTRI DIGNITATE.

1. Imp. VALENTINIANUS A. ad Mamertinum PP.

EQuites Romanos secundum gradum post Clarissimatus dignitatem obtinere jubemus. Dat. Prid. Cal. Novembr. *Philippopoli*, Divo JOVIANO & VARRONIANO COSS. 364.

TIT. XXXIII.
DE PERFECTISSSIMATUS dignitate.

1. Imp. JUSTINIANUS A. ad Paternum Valerianum.

COdicillis Perfectissimatus fruentur, qui impetraverunt, si abhorreant à conditione servili, vel fisco, aut curiæ obnoxii non sint, vel si pistores non fuerint, vel non in aliquo negotio constiterint, nec sibi honorem venali suffragio emerint, nec rem alicujus administraverint.

(3. v. *l.* 12. *supr. de prox. sacr. scrin.* (4. Fac. *l.* 4. *supr. de castrensian.* (5. v. *Auth. offeratur. supr. de litis contest.*

TIT. XXXIV.
QUI MILITARE POSSUNT, VEL NON POSsunt: & de servis ad militiam, vel dignitatem adspirantibus: & ut nemo duplici militia, vel dignitate, & militia [simul] utatur.

1. Impp. SEVER. & ANTONINUS AA. Antonio.

SI militiæ nomen dare vultis, offerte vos his, qui probandi jus habent. §. 1. Non autem ignoratis, eos, qui litis 1 causa militiam appetierint, postulantibus adversariis solvi sacramento solere.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIMIANUS AA.

NOn tantum decurionum filiis, sed omnibus in fraudem civilium munerum nomina armatæ militiæ dantibus, fraudem prodesse displicuit.

3. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. * Mag. utriusque militiæ.

CUra pervigili observare debebit Sublimitas tua, ne coloni, vel saltuenses, aut ultro se offerentes ad militiam suscipiantur armatam 2, aut cogantur inviti.

4. Imp. LEO A. Dioscoro.

OMnes omnino curialis, vel cohortalis conditionis constituti, nullam armatam militiam in posterum arripiant.

5. Imp. JUSTINIANUS A. * Mag. Offic.

HIs quidem, quibus indultum hactenus demonstratur, quo binis 3, aut ternis, pluribusve mereantur cingulis, non conjunctis ex prisca consuetudine, sed abjectis atque discrepantibus detur electio, quem retinendum sibi potius censeant, quem deserendum cognoscant: ut in eo, quod optaverint, firmiter maneant: eo, quod despexerint, sine dubitatione repellantur. In posterum vero nemini prorsus facultas pateat eodem tempore plus, quam unius ordinis nomen affectare: interdicendis in commune cunctis (ut dictum est) binis pluribusque militiis, nec dignitatem conjungere cuilibet alii cingulo concedendis; ut & qui supplicandum de re vetita nobis existimaverint, pœna decem librarum auri pro temeritate quamvis infructuosa plectantur: & qui susceperint jussionem Augustam per surreptionem elicitam, (quod nonnunquam contingit) decem librarum auri multa feriantur; scriniis etiam, necnon Officiis, quorum hoc intersit, si non restiterint, & hanc pragmaticam legem abjecerint, decem librarum auri [dispendio] puniendis. Si quid autem contra hoc perpetretur, sciant omnes, quod extra concessum admissum est, aut actum fuerit, vel notis conscriptum publicis, simile habeatur, ac si nec impetratum, nec pronunciatum omnino, nec insertum esset ullis matriculis: scituris etiam omnibus, qui merentes in ordinibus armatis, sive civilibus administrandas provincias, seu gerendos quoslibet numeros, vel jam sunt, seu de cætero fuerint jussione nostra sortiti: & ut servetur eis gradus, Augusta promeriti sanctione parem indulgendam sibi licentiam, postquam deposuerint solicitudinem, aut in priori cingulo protinus persistendi, nullo vindicando titulo dignitatis, quam solicitudo media præstiterit: aut retinendi splendorem, quem acquisierint administrationis obtentu: verum priore cingulo desistendi. Monente tamen innata nobis Clementia, liberum esse cunctis perspeximus, si militia, qua decedendum est, inter eas habeatur, quas volentibus 4 licet distrahere; & in alios eam conferendi, & pretia consequendi: prout in iisdem agminibus consueverit hactenus: excipiendis videlicet, nec deducendis in hanc perpetuo conservandam legem pragmaticam his, qui binas militias simul compositas, & sociali nexas consortio fuerint adsecuti: ut in Viris Devotissimis Scholaribus, atque Candidatis fieri moris est: necnon in viris Devotis Laterculensibus, & Pragmaticariis,

TIT. XXXIV. (1. v. *l.* 5. *ff. ex quibus causis majores. l.* 4. §. 8. *ff. de re militari.* (2. Adde *l.* 19. *supr. de agricol. & censit.* (3. Adde *l.* 10. *supr. de prox. sacr. scrin. l.* 1. *vers. illi quoque. supr. de præposit. agent. in rebus. l.* 10. *ff. de muner.* (4. Fac. *l.* 30. *in fin. supr. de inoffic. testam. l.* 6. §. 3. *supr. de advocat. divers. judicum. Nov.* 53. *c.* 5.

cariis, vel à secretis contingit: quos memorialium, aut etiam agentium in rebus adornat cingulum, & si qui simili stipendiorum junguntur copula.

6. Imp. JUSTINIANUS A.
Mennæ PP.

SUper servis 5, qui postea ad quandam militiam adspirare tentaverint, vel scientibus, vel ignorantibus dominis, præcipimus, si quidem ignorantibus his eam meruerint, licere dominis adire competentem Judicem, & suam ignorantiam (eo 6 quod contrarium minime probatur) ostendere, eoque modo spoliatos eos militia in suum dominium trahere. Sin vero scientibus 7 his servi militarint, cadere quidem eos, non tantum dominio eorum, sed etiam omni patronatus jure: illos vero ingenuos effectos, si quidem utiles ad militiam eis datam visi fuerint, in ea durare: sin vero minime idonei sint, ea privari. Super illis autem servis, qui jam militaverunt, & adhuc in eadem militia perseverant, licentiam damus dominis intra triginta dierum spatium ab eo tempore connumerandorum, quo præsens sanctio divulgata fuerit, vel nostram adire Clementiam, vel competentes judices, & suam ignorantiam commendare, eosque in suum dominium recipere. Quo tempore transacto, simili modo tam dominio, quam omni patronatus jure cadere eos necesse est.

7. Idem A. Joanni PP.

SI 8 quis servum suum dignitatem habere, quemadmodum militiam, fuerit passus: spolietur, & dominio servi, & jure, quod pertinet ad patronos. *Cui enim ferendum est, homines à nostra manu donationes accipientes, adhuc inter servos haberi, & forte cum suis dominis nostram purpuram adorantes?* In his itaque casibus, in quibus non militia, sed dignitas, volentibus dominis, servis acquiritur, eadem jura serventur, quæ antea posita sunt: ne videatur nostra sanctio aliquid habere imperfectum. † Sciant autem domini ad exemplum præteritæ nostræ constitutionis, quæ de hujusmodi servis loquitur, quod nisi hoc intra triginta dies, ex quo eis hoc fuerit notum, manifestaverint, & competentem judicem adierint, & spoliare eos dignitatibus curaverint: dominium eorum, & jus patronatus amittant: nobis deliberantibus, postquam domini servi fuerint liberati, & inter ingenuos connumerati, si oporteat eos habere dignitatem, vel ea quasi indignos spoliari.

8. Constitutio desideratur. Ejus sententia ex lib. 57.
Basil. hæc est, doctiss. Cujacio referente.

HÆc Constitutio Græca confirmat primam Constitutionem hujus tit. qua cavetur, ne quis eodem tempore duas militias habeat, adjiciens, ne quis aliam militiam habeat, & præterea tribunis notariis adnumeretur, & exigit, ut apud acta quisque deponat, utrum malit dignitatem, an militiam. Et in eam rem statuit tempus trium mensium, intra quos, ex quo præsens Constitutio promulgata fuerit, adeat quisque in urbe Comitem privatarum, in provinciis Præsides, & suam voluntatem exponat. Quo tempore elapso, præcipit Constitutio, ut si plures habeat militias, unam tantum retineat: si militiam & epistolas tribunorum notariorum, tribunus tantum maneat: si militiam & Comitis dignitatem, militiam amittat, dignitatem Comitis primi ordinis retineat, nulla pragmatica forma ex contrario locum obtinente. Quod si quis militiam habens fiat Præses provinciæ, & ut sibi gradus servetur à Principe promeritus sit, jubet Constitutio tunc gradum ei militiæ servari, nec uti eum dignitate ex provinciæ administratione conquisita. Quod si quidam utramque retinere studeant, & forte duplici militia utantur, utramque amittant. Definit & in eosdem pœnam viginti librarum, etiam si sacram formam huic Constitutioni contrariam obtinuerint, atque etiam in Præsides, qui eam susceperint.

TIT. XXXV.
NEGOTIATORES 1 NE MILITENT.
1. Imp. JUSTINIANUS A.
Mennæ PP.

EOs, qui vel in hac alma urbe, vel in provinciis cuidam 2 ergasterio præsunt, militare de cætero prohibemus, exceptis argenti distractoribus, qui in hac alma urbe negotiantur. Hos enim, utpote utiles omnibus contractibus, armata quidem militia penitus abstinere sancimus: aliam vero quamcunque sine metu præsentis sanctionis posse sibi acquirere. † Si qui vero negotiatores, quos omni militia prohibuimus, jam militarunt: eis licentiam damus negotiationem quidem relinquere, militiam vero retinere: scientibus, quod si postea negotiantes appareant, militia privabuntur. Quod & in argenti distractoribus hujus almæ urbis, si armatam militiam jam sortiti sunt, tenere volumus: ut relicta negotiatione liceat eis in eadem militia durare. Negotiantes etenim post hanc sanctionem, hujusmodi militia privabuntur: illis, qui ad armorum exstructionem suam professionem contulerint, minime prohibendis ad competentem suæ professionis venire militiam, & hujusmodi negotiationem nihilominus retinere.

TIT. XXXVI.
DE RE 1 MILITARI.
1. Imp. ANTONINUS A. Annæ
militi.

STipendia & donativa temporis, quo apud hostes fuisse te dicis, restitui tibi postliminio regresso restitutoque 2, non jure desideras.

2. Idem A. militibus cohortis primæ.

VIginti 3 stipendia si implestis, sordida munera [militiæ] vobis non indicentur.

3. Idem A. Juliano.

[MIlites] ignominia missi cum infamia 4 notentur: nullis honoribus, qui integræ dignitatis hominibus deferri solent, uti possunt: habeant autem morandi, ubi velint, potestatem, præterquam in eis locis, in quibus specialiter arguentur.

4. Imp. ALEXANDER A.

DEfunctorum in desertione 5 bona confiscari Divus Marcus & Antoninus Pater meus constituit.

5. Imp. GORDIANUS A. Valentino,
& aliis militibus.

CUm allegatis septem annos in desertione egisse maritum sororis vestræ, & indulgentia nostra esse restitutum: non recte desideratis, ut id tempus, ac si in castris fuerit, habeatur. Proinde excepto eo tempore, quod ad desertores pertinet, restitutus ex indulgentia nostra, residuo militare debebit: ideoque nec 6 stipendia temporis, quo in desertione fuerit, exigere poterit.

6. Idem A. *

SEmel causaria 7 missis militibus, instauratio non solet concedi obtentu recuperatæ valetudinis melioris: quando non temere dimittantur, nisi quos constet medicis denunciantibus, & Judice competente diligenter examinante, vitium contraxisse.

7. Idem A.

FRustra vereris, ne nota, quæ propter delictum militare intercessit, existimationem tuam jam veterani læsisse videatur: maxime cum nec ex eo delicto, quod in paganorum potest cadere personam, notatos milites, post missionem placuerit esse famosos.

8. Imp. PHILIPPUS A.

CAusaria 8 missus, nulla existimationis macula adspergitur.

9. Imp. CONSTANTINUS A.
& Cæsar. *

SI quis barbaris scelerata factione facultatem deprædationis in Romanos dederit, vel si quis alio modo factam diviserit, vivus comburatur. Dat. 4. Calend. Maji, SEVERO & RUFINO COSS.

10. Idem A. Titiano P. P.

QUicunque militum ex nostra auctoritate familias suas ad 9 se venire meruerint, non amplius quam conjuges, liberos, ser-

(5. v. *l.* 11. *ff. de re militari.* (6. *l.* 21. *ff. de probat.* (7. *l.* 7. *infr. h. t. l.* 4. *supr. de præposit. sacri cubic. l.* 3. §. 6. *supr. de bon. libert. Nov.* 123. *c.* 17. (8. *l.* 6. *supr. h. t.* v. *l.* 11. *ff. de re militari.*
TIT. XXXV. (1. *l.* 6. *supr. de dignit. l.* 1. *supr. de præpos. agent. in rebus. l.* 12. *in fin. infr. de cohortalib.* (2. *dd. ll.*

TIT. XXXVI. (1. *Lib.* 49. *D.* 16. (2. *l.* 5. *infr.* collata *l. pen. ff. h. t.* (3. *l.* 9. *supr. quando provocare. l.* 3. *ff. de munerib. l.* 1. *supr. de excusat. veter. l. ult. supr. de his qui non implet. stipend.* (4. *l.* 1. *l.* 2. *ff. de his qui not. infam. l. unic. supr. de infamib. l.* 2. *supr. de dignitat.* (5. *l.* 1. *supr. si reus vel accusator mortuus.* (6. *l.* 10. §. 1. *ff. h. t.* (7. v. *l.* 38. §. 1. *ff. de testam. milit. l.* 8. *infr. h. t.* (8. Adde *l.* 6. *supr. eod. l.* 2. *supr. de his qui non implet. stipend. l.* 8. §. 5. *ff. de excusat.* (9. v. *l.* 3. §. 2. *ff. de offic. procons.*

vos etiam de peculio castrensi emptos, neque adscriptos censibus, ad eosdem Excellentia tua dirigi faciat. Datum 3. Calend. Jun. LIMENIO & CATULINO COSS. 349.

11. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Cynegio P. P.

TRibuni, vel milites nullam evagandi 10 per possessiones habeant facultatem: sed cum signis propriis in mansionibus solitis ac publicis maneant: ac si quis tam necessaria scita contempserit, de eo, ac tribuno ejus ad nostram scientiam Rectorum, ac Defensorum relationibus protinus referatur, quatenus severissime in eos animadvertatur. Datum 4. Id. April. C. P. RICHOMERE & CLEARCHO COSS. 384.

12. Iidem AAA. Richomeri Comiti & Magistro utriusque militiæ.

CUm supra virentes fluminum ripas omnis legionum multitudo consistit: ideo provida auctoritate decernimus, ut nullus omnino immundo 11 fimo sorditudinis fluentis commune poculum polluat: neve abluendo equorum sudores deproperans, publicos oculos nudatus incestet, sed procul à cunctorum obtutibus in inferioribus partibus fluviorum hoc ipsum faciat.

13. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Romuliano P. U.

NEmo miles ex his, qui præsentes divino obsequio nostræ Clementiæ deputati sunt, & qui in hac alma urbe præsente Comitatu concessi sunt, quive de aliis numeris, vel legionibus sunt, vel sibi vacet, vel aliena 12 obsequia sine nutu Principali peragere audeat: qui autem in hujusmodi facinore fuerint convicti: militia exuti pœnas consentaneas luere compellantur: hi vero, qui in privato obsequio militem retinere fuerint reperti, quinque libris auri multæ nomine feriantur. §. 1. Si vero quisquam missus à numero, vel à Tribuno ad Comitatum Serenitatis nostræ pervenerit, (aliter enim eos hoc facere vetamus) illico se Viris Illustribus Comitibus, sub quorum regimine constituti sunt, offerre festinet, & causas profectionis exponat: ut & responsum cœleste mereatur, & citam remeandi accipiat facultatem. §. 2. Si 13 quos autem milites per Provincias relictis propriis numeris passim vagari præsides earum cognoverint, correptos facient custodiri, donec de his Clementiæ nostræ auribus intimetur, &, quid fieri oporteat, decernamus. Dat. Cal. Febr. C. P. HONORIO A. 4. & EUTYCHIANO COSS. 398.

14. Iidem AA. Stilichoni Magistro militum.

COntra publicam utilitatem nolumus à numeris ad alios numeros milites nostros transferri. Sciant igitur Comites, vel Duces, quibus regendæ militiæ cura commissa est, non solum à Comitatensibus ac Palatinis 14 numeris ad alios numeros milites transferri non licere: sed ne ipsis quidem, [seu de Comitatensibus legionibus, seu de castris riparensibus castrensianis,] cæterisque, cuiquam eorum transferendi militem copiam attributam: nisi hoc Augusta Majestas publicæ utilitatis gratia fieri jusserit: quia honoris augmentum non ambitione, sed labore ad unumquemque convenit devenire: quod si quis contra fecerit, per singulos milites singulas auri libras à se noverit exigendas. Dat. 14. Cal. April. *Mediolan.* STILICHONE & AURELIANO COSS. 400.

15. Imp. LEO 15 A. Aspari Magistro militum.

MIlites 16, qui à Republica armantur & aluntur, solis debent utilitatibus publicis occupari: neque agrorum cultui, & custodiæ animalium, vel mercimoniorum quæstui, sed propriæ muniis insudare militiæ: nullum præterea ex militibus posthac prædictis obsequiis vacare Magnitudo tua patiatur: sed frequentes in numero suo esse jubeat: ut armorum quotidiano exercitio ad bella se præparent. Quod si quis ex militaribus Judicibus ullos militum tam divinis, quam regiis, vel privatis domibus ac possessionibus, diversisque aliis obsequiis contra interdictum Serenitatis nostræ crediderit deputandos: sciat se ab eo, qui contra vetitum fecerit, & ab eo, qui ausus accipere militem fuerit, per singulos milites singulas libras auri protinus exigendas. Dat. Prid. Non. Jul. C. P. LEONE A. COS. 458.

(10. *l.* 13. *in fin. infr. h. t.* (11. v. *l.* 1. §. 1. *ff. de extraord. criminib.* (12. *l.* 15. *l.* 16. *infr. h. t. l.* 31. *supr. de locato.* (13. *l.* 11. *supr. l.* 4. *in fin. ff. h. t.* (14. *l.* 7. *supr. de palatin.* (15. Conjunge *l.* 31. *supr. de locato.* (16. *l.* 13. *in pr. supr. h. t. l.* 4. *supr. de offic. magistri milit.*

16. Idem A. Dioscoro.

MIlitares viros civiles curas 17 arripere prohibemus: aut si aliquam hujusmodi solicitudinem forte susceperint, & militia statim & privilegiis omnibus denudari decernimus: formidantibus his motum nostræ Serenitatis, qui temeritate saluberrimis statutis obviam ire tentaverint.

17. Imp. ZENO A. * Magist. milit.

NEminem in ullo numero equitum vel peditum, vel in quolibet limite, sine nostri numinis sacra probatoria in posterum sociari concedimus, consuetudine, quæ hactenus tenuit, antiquata, quæ Magisteriæ potestati, vel Ducibus probatorias militum facere, vel militibus adjungere licentiam tribuebat: ut hi tantum in numeris vel limitibus militent, qui à nostra divinitate probatorias consequuntur. Viros autem Eminentissimos pro tempore Magistros militum, nec non & Viros Spectabiles Duces, si supplere numeros pro his, qui fatalibus sortibus decrescent, necessarium esse putaverint, veritate discussa, per suggestionem suam nostræ mansuetudini declarare, qui, & quanti, & in quo numero vel limite debeant surrogari: ut ita demum, prout nostræ sederit Majestati, divina subnotatione subnixi militiam sortiantur: officio, quod tuæ Sublimitatis actibus obsecundat, centum librarum auri dispendio feriendo, si ex aliqua parte, quæ statuit nostra Serenitas, fuerint violata.

18. Imp. ANASTASIUS A. Joanni Magist. milit. præsentalium. 18

TAm Collatores & Provinciales, quam fortissimos milites, prout oportet, gubernari, minimeque læsionem aliquam seu dispendium perpeti, properantes, esse necessarium prospeximus, dicatissimos milites, qui de diversis præsentalibus numeris per Orientis partes noscuntur consistere, virorum spectabilium ducum jussionibus obedire, ut quicquid emerserit, quod pro communi securitate curandum est: hoc protinus, utpote militari præsidio in proximis locis constituto, competens possit mereri remedium: ita videlicet, ut etiam agentibus causas tam criminaliter, quam civiliter, præfati milites jam non apud magnificam Magisteriam per Orientem potestatem, vel ex sententiis seu præceptionibus ejus, sed per interlocutiones seu dispositiones tam excelsæ tuæ Sedis, sub cujus jurisdictione consistunt, quam eorundem ducum respondeant. §. 1. Eo scilicet observando, ut ad responsum, quem de officio tuæ Sublimitatis huc usque ad prædictam Magisteriam per Orientem potestatem moris erat destinari, viris spectabilibus ducibus inhæsurus mittatur, tam per se, quam per adjutores suos eosdem judices observare, & jussiones eorum implere curaturus: licentia [ei] non deneganda, & ad responsum 19, qui de officio alterius Viri excelsi Magistri militum præsentalium pro hac nostra dispositione destinatur, in locis, in quibus apparitionis tuæ Sublimitatis ad responsum [non] contigerit reperiri, suam solicitudinem pro emergentibus maxime causis peragere: cujus etiam illi, qui de altero officio mittendus est, præbemus facultatem, ut non tantum per adjutores suos ad responsum, sed etiam invicem se adjuvando, nec publicis, nec privatis causis, vel executionibus abesse videantur: ad singulos etenim duces ad responsum de apparitoribus nostris non perspeximus oportere destinari: ne per multitudinem eorum qualibet machinatione damna contra milites nostros augeri contingat. §. 2. Ut autem omnifariam tam publicæ commoditati, quam fortissimis prospiciatur militibus, sportularum nihilominus exactionem merito censuimus moderandam: & jubemus nec ipsis ad responsum, nec adjutoribus eorum pro criminalibus, seu civilibus causis, etiam si ex publicis causis descendere, vel ad publicam causam pertinere dicantur, licere aliquid plus, quam unum solidum à singulis, vel nolentibus, vel spontanea voluntate offerentibus suscipere militibus: ita ut si universitas numeri, seu principiorum monenda sit, duplicata quantitate tantummodo sportulas accipiant: in his etenim causis nec plures, quam duos primates, quorum nomina semel, ac primum gestis intervenientibus fuerint publicata, patimur conveniri: syndico videlicet prout consuetudo deposcit, legibusque cautum est, ordinando. §. 3. Hoc quoque adjecto, ut pro omnibus quibuslibet expensis faciendis ingressus in judicio duciano, unum tantummodo solidum, nihilque amplius milites, vel syndici litigantes dependere compellantur: ut hujus-

(17. *d. l.* 13. *in pr.* (18. v. *l.* 21. §. 1. *ff. de testib.* (19. v. *Nov.* 24. *c.* 4. *Nov.* 25. *c.* 1. *in fin. Edict.* 8. *c.* 3. §. 4.

modi

modi solatium ad commodum adresponsi, & ejus adjutorum & exceptorum proficiat: nihil sibi usurpare, vel suo nomine poscere, vel viris devotis principibus, qui ducianum observant judicium, vel ducianam apparitionem, de præfatis litibus concedendis: ita videlicet, ut super litis expensis, in personis etiam eorum quicunque milites pulsare maluerint, eadem forma servetur. §. 4. Erit autem arbitrii atque æstimationis virorum spectabilium ducum, pro qualitate negotiorum, vel quantitate, quæ devotissimis militibus ab adversariis eorum ingeritur, vel suam audientiam interponere litigiis, vel eorum discussionem dicatissimis principiis seu arbitris in locis degentibus committere. §. 5. Quibus viris spectabilibus ducibus, & eos observantibus ad responsum, seu adjutoribus eorum curæ sit, si quando ad eosdem duces milites accersiti fuerint, vel de locis, in quibus constituti sunt, moveri præcepti, ne quolibet modo curiales, seu collatores 20 quibusdam afficiantur dispendiis: ita scilicet, ut pro militibus inspiciendis quandocunque voluerint viri spectabiles duces etiam præsentales devotissimos milites adhibere: non immodicam multitudinem eorum tempore pacis convocare procurent. §. 6. Sin vero etiam necessitate poscente milites ad alia perveniant loca, læsionibus contra curiales, seu collatores nihilominus modis omnibus abstineant: & si [tam] in eundo, [quam redeundo] triginta tantum dies oporteat eos proficisci, ipsi suas expensas sibi præbendas (collatoribus seu curialibus minime prægravandis, suscipere non cessent: sin autem ulteriore tempore in aliis locis necesse sit eos commorari: expensas eis ulterioris (ut dictum est) temporis, ad quæ pervenerint loca, ministrari. §. 7. Quoniam vero comperimus, quosdam temerario animo atque iniquo proposito, anteriore tempore certos de memoratis militibus, tam in judicio Sublimitatis tuæ, quam apud excelsam Magisteriam per Orientem potestatem in accusationem deduxisse: & [eosdem] eodem tempore ad diversa quoque protraxisse judicia: diversasque super iisdem personis, iisdemque causis, & negotiis prolatas fuisse sententias: ne postea nihilominus tantæ contra milites nostros insidiæ, tantaque confusio querelis, quas eis ingeri contigerit, generentur: nemini liceat apud sedem Magnitudinis tuæ accusatione contra militem seu milites præsentales deposita, conventioneque oblata, eundem vel eosdem criminaliter, vel civiliter per jussionem virorum spectabilium judicum vel ducum inquietare, antequam negotium ex priori actione priorique conventione finem legitimum sortiatur. §. 8. Idemque versa vice observari, ut si quidem miles, seu milites præsentales provisione viri spectabilis ducis incusati ac admoniti fuerint: incusatori licentia denegetur agenti postulationem, seu accusationem in judicio tuæ Sublimitatis contra eundem militem, vel eosdem milites deponere: nec si eundem, vel eosdem tam criminaliter, quam civiliter obnoxios esse firmaverit, facultatem eidem agenti superesse: & separatis intentionibus suis, pro criminalibus quidem tuæ Celsitudinis judicium, pro civilibus autem viri spectabilis ducis Sublimitatem, seu versa vice occupare. §. 9. Si quis vero ad hujusmodi tam audacissimum, tamque æquitati contrarium conamen prosiluerit: eum pro pecuniariis quidem negotiis, jactura litis & damnorum, quæ vitio ejus contigerunt, solutione percelli: pro criminalibus autem quasi calumniatorem convictum, legum aculeos sentire. §. 10. Dispositiones autem antelatas, non ad imminuendam potestatem Magisteriæ per Orientem administrationis, sed pro tuitione locorum, ac securitate publica noscimur præstitisse: cum non dubium sit, ipsos etiam duces, quibus fortissimi præsentales milites parere præcepti sunt, sub eadem excelsa potestate esse constitutos.

TIT. XXXVII.
DE 1 CASTRENSI PECULIO MILITUM & Præfectianorum. 2

1. Imp. ALEXANDER A. Prisciano.

SI in potestate tua filius tuus fuit eo tempore, quo quædam nomine ejus emisti: ea 3 tua esse non dubitatur. Peculio 4 autem castrensi cedunt res mobiles, quæ eunti in militiam à patre, vel à matre, aliisve propinquis vel amicis donatæ sunt: item, quæ in castris per occasionem militiæ quæruntur: in quibus sunt etiam hereditates eorum, qui non alias noti esse potuerunt, nisi per militiæ occasionem: etiamsi res immobiles in his erunt. Matris autem hereditas, quamvis in militia delata sit, ad peculium castrense non pertinet. In castrensi vero peculio, prædium 5 donatum non esse constat, quamvis empta ex castrensi peculio prædia, ejus conditionis efficiantur.

2. Idem A. Felici.

FIliusfamilias alienationem nullius rei sine voluntate patris habet, nisi castrense peculium habeat.

Idem A. Feliciano.

ERrat, qui tibi persuasit; quod nexu paternæ 6 potestatis, jure sacramenti solutus es. Manent enim nihilominus milites in potestate parentum: sed peculium 7 castrense proprium habent: nec 8 in eo ullum jus patris est.

4. Imp. GORDIANUS A.

CUm allegas te à fratre tuo, eodemque commilitone in eisdem castris institutum 9 heredem: successionem ejus potius in castrensi peculio tuo, quam patri tuo, cujus in potestate es, per te quæsitam videri, rationis est. Etenim peregrinationis laborem sociatum commilitii ejus, & obeundorum munerum consortium, affectioni fraternæ nonnihil addidisse, quinimo vice mutua chariores invicem sibi [eos] reddidisse, credendum est.

5. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA.

INtelligis filio, qui militavit, defuncto, peculium ejus penes patrem remansisse, non hereditatem patri quæsitam.

6. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Zoilo P. P.

JUs castrensis peculii, tam scriniarios, quam exceptores, cæterosque, qui in officio tui Culminis merendi licentiam habere noscuntur: ac si in legione 10 prima adjutrice nostræ Reipublicæ militent, inviolatum habere præcipimus.

TIT. XXXVIII.
DE EROGATIONE 1 MILITARIS annonæ.

1. Impp. CONSTANTIUS A. & JULIANUS C. Helpidio P. P.

REpetita consuetudo monstravit expeditionis tempore buccellatum, ac panem: vinum quoque, atque acetum, sed & lardum, carnem etiam vervecinam milites nostros ita solere percipere: in duobus diebus buccellatum, in tertio die panem: uno die vinum, alio die acetum, uno die lardum, biduo carnem vervecinam. Dat. 16. Cal. Jun. *Hierapoli*, CONSTANTIO A. 10. & JULIANO C. 3. COSS. 360.

2. Imp. JOVIANUS A. Secundo P. P.

VIcesimo, non amplius, lapide milites sibi jubemus paleas convectare. Dat. 5. Calend. Octobr. *Ædesa*, JOVIANO & VARRONIANO COSS. 364.

3. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Victorem Magist. Militum.

COenaticorum nomine milites, & eorum super instantes nihil penitus à provincialibus accipere audeant. Sciant etenim milites, quod oporteat eos commoda sua, quæ in annonarum perceptione adipiscuntur, accipientes, extrinsecus detrimentis provinciales non adficere. Dat. 6. Cal. Januar. *Bonamansione*, DIVO JOVIANO & VARRONIANO COSS. 364.

4. Iidem AA. ad Auxonium P. P.

SIcut 2 fieri per omnes limites salubri prospectione præcipimus, species annonarias vicinioribus limitibus à provincialibus ordinabis ad castra conferri: sed in veteranis castris constituti milites, duas alimoniarum partes ibidem de conditis sumant: nec amplius, quam

(20. *l. 3. infr. de erogat. militaris annonæ.*
TIT. XXXVII. (1. *Lib. 49. D. 17.* (2. *v. l. 2. & 3. infr. de apparitor. præf. præt.* (3. *v. l. 6. in princ. supr. de bon. quæ lib.* (4. *l. 11. ff. h. t.*
(5. *l. 4. supr. familiæ ercifcundæ.* (6. *l. 7. supr. de patr. potest.* (7. *d. l. 4. l. 12. l. 21. supr. l. 1. §. 15. ff. de collation. l. 4. ff. h. t. l. 52. §. 6. ff. pro socio. Inst. quib. non est permiss. facere testam. in pr. vers. ex hoc.* (8. *l. 10. ff. h. t.* (9. *l. 5. l. 8. l. 11. ff. eod.* (10. Adde *l. ult. supr. de offic. præf. præt. l. 1. supr. de profess. & medic.*
TIT. XXXVIII. (1. Adde *l. 12. §. 2. ff. de re militari.* (2. *l. 6. supr. de annonis & tribut.*

quam tertiam partem ipsi vehere cogantur. Dat. 5. Non. Maji, *Martianopol.* VALENTINIANO N. B. P. & VICTORE COSS. 369.

5. Imppp. VALENT. VALENS & GRAT. AAA. ad Probum P. P.

Actuarii, nisi expleto triginta dierum spatio, pittacia authentica confestim tradiderint: species, quas ex fiscalibus conditis dissimulaverint excludere, vel numero, cujus ratiocinia pertractant, supersederint erogare: de propriis facultatibus, vel militibus ipsis, vel fiscalibus horreis addicantur inferre. Dat. 6. Id. April. *Sirmii*, VALENTINIANO & VALENTE AA. COSS. 370.

6. Iidem AAA. ad Modestum P. P.

Fortissimi ac devotissimi milites annonas & capita singulis diebus, aut certe competenti tempore, id est, priusquam annus elabatur, de horreis consequantur: aut si perceptionem suam ac si debitam studio voluerint 3 protelare: id, quod competenti tempore minime perceperint, fisci nostri commodis vindicetur. Dat. Prid. Non. April. *Antiochiæ*, GRATIANO A. 4. & MEROBAUDE V. C. COSS. 377.

7. Imppp. VALENT. THEODOS. & ARCAD. AAA. Rufino P. P.

Nulli militarium pro 4 his annonis, quæ in Provinciis delegantur, repudiata ad tempus specierum copia, & inopiæ occasione captata, pretia liceat postulare: ita ut si quis propter anni abundantiam suscipere oblata neglexerit, ac postea impositis pro necessitate rerum pretiis repudiata taxaverit: neque id, quod contra hanc legem expetit, sinatur exigere: neque id, quod accipere dissimulaverit, consequatur. Dat. 3. Cal. August. C. P. THEOD. A. 3. & ABUNDANTIO V. C. COSS. 393.

8. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Hilario P. P.

Provincialium commodis nos convenit subvenire. Ad omnium itaque numerorum sive vexillationum, aut etiam scholarum Tribunos, vel Viros Illustres Comites Sublimitas tua faciat pervenire, ut meminerint fœnum militibus justis capitibus præstandum, juxta legem divi Valentiniani: nec tamen ad oppidum deferendum. Dat. 16. Cal. Jul. ARCAD. 3. & HONORIO 2. AA. COSS. 396.

9. Iidem AA. * P. P.

Excellentia tua erogationis per susceptores factæ modum quantitate brevium conferri perficiat, ita ut quo die numeris datum sit, diligentius exploretur: ac si quid amplius actuarios vel Optiones 5 accepisse constiterit, quam brevium datorum scriniis nostris veritas continet, memorati in duplum reddere compellantur: susceptoribus ea summa imputanda, quam semel flagitantibus eosdem erogasse monstraverint: nam ad illustres quoque viros Magistros utriusque militiæ sacri apices cucurrerunt, quibus provida sanctione decrevimus, ut breves ante indictionis principium summa fide ac veritate confecti, ad nostra scrinia dirigantur, secundum quos à Susceptoribus erogatio celebretur. Dat. 8. Calend. April. C. P. HONORIO A. 4. & EUTYCHIANO V. C. COSS. 396.

10. Iidem AA. Eutychiano P. P.

Jubemus per omnes Provincias cunctis numeris ac militibus à Nov. mense de novello vino annonam dari: quoniam veteris dispendiosa videtur erogatio. Dat. 10. Cal. Jun. HONORIO A. 4. & EUTYCH. V. C. COSS. 396.

11. Iidem AA. Provincialibus proconsularis.

Opinatoribus 6, id est, exactoribus militaris annonæ, nullum sit cum Provincialibus commercium: ita ut à Ducibus, vel Officio provinciali omnis summa debiti postuletur, intra anni spatium conferenda. Dat. Prid. Cal. April. *Mediolan.* VINCENTIO & FRAVITTA COSS. 401.

12. Iidem AA. & THEOD. A. Anthemio P. P.

Septem diebus, per quos Tribuni [Prætoriani] emolumenti gratia sollenniter stellaturæ nomine species consequuntur: species resistentes non aliter adærentur, nisi ut in foro rerum venalium distrahantur. Dat. 5. Id. April. C. P. ARCADIO A. 6. & PROBO V. C. COSS. 406.

13. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Anthemio P. P.

Lege repetita censemus, ut si quis militum interclusam specierum exactionem refricare tentaverit, vel adærationes statutas ausus fuerit immutare: tam vir spectabilis dux, centum libraarum auri, quam ejus etiam officium pari condemnationis summa quatiatur, adjecta sacrilegii 7 pœna, quæ divalium scitorum violatores palam insequitur. Dat. 10. Cal. April. CP. HONORIO 8. & THEOD. 3. AA. COSS. 409.

14. Iidem AA. Constantio Magistro militum.

His scholaribus, quibus laborum intuitu regendos numeros dedimus, de ærariis annonis singulos solidos per opinatores, caballationis quoque rationem pro administrato tempore debitam, quando militibus erogatur, sine mora præberi oportet: vel si quis eorum, antequam accipiat, in fata concesserit, quod ex utraque causa ei debebatur 8, heredibus ejus restitui. Dat. 13. Calend. Dec. CONSTANTIO & CONSTANTE VV. CC. COSS. 414.

15. Iidem AA. Asclepiodoto P. P.

Annonas omnes, quæ universis officiis atque sacri Palatii ministeriis, & sacris scriniis cæterisque cunctarum adminiculis dignitatum adsolent delegari, quasque hi, qui ad earum exactionem mittuntur, pro cupiditate & libidine sua graviter ex Provincialium visceribus eruebant: ad similitudinem militum, quibus ærariæ præbentur annonæ, adærari præcipimus: ut omnibus supra designatis emolumenta debita in pretiis dispositio tui Culminis pro publica utilitate taxatis præcipiat erogari. Dat. 16. Calend. Mart. C. P. ASCLEPIODOTO & MARINIANO COSS. 423.

16. Imp. ANASTASIUS Longino Magist. equitum ac peditum.

Jubemus per hanc divinam dispositionem eos, quibus ex officio tuæ Sublimitatis militarium meritorum, seu cujuslibet præstationis committitur erogatio, in primis jurare pro justitiæ ratione injunctam sibi solicitudinem peracturos, & secundum præsentem saluberrimæ nostræ dispositionis observationem solatium (sicut dictum est) publicum erogator manu sua sine ullo dolo & fraude singulis militibus enumeret, quatenus unusquisque miles accepto per suam manum solatio, ipse cum actuario de negotiatione actuariis permissa secundum rationem agat justitiæ: hoc videlicet observando, ut pro singulis solidis actuario, sive statim, sive post unum duosve seu amplius annos restitutum fuerit debitum, minus quidem uno tremisse, pro temporis scilicet brevitate pacisci liceat: amplius autem, quam unum tremissem nullus actuarius pro quoquo tempore seu annorum spatio pacisci penitus permittatur; nec ulla possit actuarius machinatione pro temporis prolixitate unius quantitatem tremissis excedere. §. 1. Si qua tamen inter actuarium & militem super pactione, vel negotiatione tempore erogationis emerserit dubitatio: jubemus eidem militi dandas pecunias, ab erogatore Principis dari, & secundum hactenus observatam consuetudinem [easdem pecunias] vel ab erogatore [Principis,] vel ab actuario retineri: quatenus causa apud devotissima principia, præpositis sacrosanctis Scripturis inter actuarium & militem tractetur: ut ex omni parte miles nullum damnum sub quacunque occasione (præterquam id, quod eum ex justa & permissa actuariis negotiatione debere constiterit) patiatur. §. 2. Super his vero, quos datis forte commeatibus abesse contigerit, hoc volumus observari, ut pecuniæ, quæ erogandæ sunt, usque ad triginta milites, quos tantummodo datis commeatibus dimitti sacra Constitutio continet, apud devotissima principia sequestrentur: illorum scilicet tantummodo militum, quorum intra triginta commeatales viros constitutorum actuarius tempore erogationis pyctacia, utpote habita super pactione, protulerit, quatenus cum iidem redierint milites, causa apud devotissima principia secundum præfatum modum tractata utriusque partis indemnitati similiter consulatur. Non danda pro tempore tribuno licentia triginta viris amplius sub commeatus occasione dimittere. §. 3. Sin vero saluberrimam constitutionem offendendo amplius, quam triginta viros datis commeatibus Tribunus dimittere ausus fuerit: pecunias quidem, quæ post præfatorum triginta virorum numerum per commeatus dimissis militibus erogandæ

(3. *l. 7. infr. h. t.* (4. *l. ult. infr. de metatis. l. 3. l. 6. supr. h. t. Nov.* 130. (5. v. *l. ult. infr. h. t. l. 7. supr. de exactor. tribut.* (6. v. d. *l. 7. l. 3. supr. de apochis publ.*

(7. *l. 1. supr. ut dignitat. ordo.* (8. *l. 16. in fin. infr. h. t.*

erogandæ fuerant, publicæ rationi erogator non dubitet reportandas. §. 4. Sciat vero Tribunus, præter jam constitutas super hujusmodi facinore interminationes, sese de propriis facultatibus singulis militibus, quibus ultra numerum triginta virorum sub nomine commeatuum eos dimittendo causa [non] consequendi publica solatia dederit: quidquid ob iniquam dimissionem amiserint, soluturum: Nec prius idem Tribunus ab eodem decedat numero, nisi omnes hujusmodi milites, id est, quos post permissam triginta virorum quantitatem, commeatus nomine dimiserit, indemnes in hac parte atque illæsos reddiderit. §. 5. Hoc etiam adjiciendo, ut sub gestorum testificatione tam decem ex devotissimis principiis, primates eorum videlicet, quam unusquisque caput scholæ juratus deponat sub præsentia sua rem, sicut superius dispositum est, fuisse subsecutam, & sub obtutibus suis unumquemque militem solatium suum manu sua ab erogatoris dextera suscepisse: & hujusmodi gesta relatione à Viro Clarissimo Tribuno, vel devotissimis principiis intra tres menses mittenda, ex quo profectus fuerit, numerandos, ad nostram referat pietatem. §. 6. Hoc videlicet ante omnia curando, ut pro tempore erogator, postquam datæ fuerint ex publico pecuniæ, intra duos, vel tres menses, seu quatuor, pro qualitate scilicet spatiorum, commissam sibi solicitudinem erogationis non dubitet faciendam: vel si ulterius apud se pecunias publicas, differendo erogationem, ausus fuerit retinere, sciat se modis omnibus damnum, quod ex negotiatione miles sustinuerit, ex propriis facultatibus militibus soluturum. Scientibus his, qui præfatæ dispositionis observantiam sive in differenda ultra sigillatim definitum temporis spatium erogatione, sive in qualibet alia parte fuerint egressi, non solnm sese militiæ cinguli amissionem, verum etiam facultatum [quoque] suarum publicationem pro tanto subituros flagitio: & insuper erogationum quoque solicitudinem ab officio tuæ Celsitudinis, si Imperatoria fuerit violata dispositio, ad alios transferendam. §. 7. Si vero idem officium simul atque hujusmodi fuerit à quolibet facinus perpetratum, ad notitiam nostræ mansuetudinis, vel certe ad scientiam Illustrissimæ Magisteriæ referre curaverit potestatis, ut ejusdem apparitionis periculo tale flagitium Principales minime possit aures latere: quatenus ex omni parte eodem delicto revelato, quicunque saluberrimas nostræ [constitutionis, vel] pietatis ordinationes ausus fuerit violare, interminatas minime possit pœnas evadere: ita ut singulis militibus, qui non observato in eorum persona tenore dictæ dispositionis læsi fuerint, liceat sacratissimum nostrum per unum forte, vel etiam binos milites pro omnibus verba facturos petere commeatum: & porrectis precibus, quod contra nostram dispositionem passi sunt, approbare: eoque facto, statutis violator Imperatoriæ dispositionis suppliciis percellatur. §. 8. Illud præterea omnibus modis observari decernimus, ut erogator omnes pecunias, quæ mortuis militibus usque ad diem mortis eorum debitæ fuerant, secundum jam datam divalem dispositionem 9 uxoribus vel liberis eorum non dubitet ministrandas.

17. Imp. JUSTINIANUS A.
* P. P.

CUm sæpe contingat propter quasdam maximas & inexcusabiles rationes, quibusdam ad custodiam vel ob aliam hujusmodi causam milites [deputari, vel etiam jam] deputatos esse; & non conveniat hoc modo publicum aliquod damnum seu dispendium sustinere: jubemus, si qui fortissimi milites ex quocunque numero, curiis, vel quibusdam corporibus, vel sacrosanctis Ecclesiis, vel aliis personis pro custodia (ut dictum est) vel [tali] alia causa à nostro numine deputati sunt, vel fuerint, ne per eorum translationes, circa annonarum vel capitum eis præbendorum erogationem publicis rationibus quædam læsio ingeratur: eandem rem de proprio personam seu etiam personas, cui vel quibus deputati sunt, vel fuerint, [hæc] modis omnibus agnoscere, hoc tantummodo de publico pro iisdem annonis & capite præbendo & imputando, quod in locis, ex quibus præfati milites perveniunt seu pervenerint, imputabatur: vel si ante latam præstationem supradictæ personæ recusaverint, eosdem milites non recedere de suis locis, vel eos, qui recesserint, sine quadam mora ad ea redire: hoc omnifariam custodiendo; ut nemo devotissimorum militum cuicunque personæ seu corpori sine speciali nostræ Serenitatis jussione scriptis proferenda deputetur: officio tuæ Celsitudinis, si hanc nostræ Mansuetudinis formam, quoties super militibus quibusdam deputandis aliquid statutum fuerit, gestis insinuare, & quid eos, quibus dati sunt, prout nobis placuit, agnoscere [oportet,] itidem publicare minime curaverit: tam dispendium quodcunque publicum hac ex causa sustinuerit, ei de proprio resarcire, quam triginta librarum auri multam propter desidiam suam: immo magis conniventiam, dependere cogendo: Rectoribus nihilominus Provinciarum, & Apparitoribus eorum, si statuta nostra violaverint, seu violari concesserint, ejusdem condemnationis solutione percellendis.

18.

COnstitutio jubet, ut in regionibus retineantur imprimis ea, quæ militibus eroganda sunt, atque ita deinde procedant reliquæ causæ fisci. Nec enim oportet solas transmissiones urgere, & erogationes militares negligere. Et si hanc constitutionem prælides violarint, aut municipia, vel quilibet alius tractator publicorum, ut de suo militibus pecunias exsolvant, & hoc amplius mulctam C. librarum auri.

19.

COnstitutio jubet, si milites propriis angariis minime dant operam personis quibusdam auxilii gratia deputati, vel per commeatum dimissi, ut Actuarius eorum stipendia in speciebus non accipiat, ne corrumpantur, sed in auro, facta specierum æstimatione secundum rationem mensæ, & jurejurando præstito à Tribunis & Vicariis, & domesticis, & Actuariis, & Optionibus, à quibus, etiamsi jusjurandum dederint, ratio postea nihilominus, & si qua in re pejerasse inventi fuerint, duplum exigetur. Sed & si milites adærari sibi velint annonas, eandem in pretio rationem mensæ servari: si species dari, ut eas accipiant, quas regio parit, arbitrio religiosissimi Episcopi & Clarissimi Defensoris Civitatis. Rursus si Actuarius à milite emerit annonas ejus, & eas accipiat à collatore quasi sibi concessas, rationem mensæ servari, nisi malit collator species ipsas inferre. At si velint sua sponte collatores vendere quædam militibus, id non prohibemus, etiamsi ex eo lucrum facturi sint, minorem specierum quantitatem præbentes, quam exigat ratio mensæ publicæ. Ne tamen ea propter liceat civibus lædere collatorem, puta si curia sive civitas cum milite perperam conventionem inierit præbendarum specierum, ne cogatur collator secundum eam conventionem species inferre. Quia vero plerique ex chartulariis fortissimorum numerorum, vel fœderatorum coëmunt sibi frumentum, pretia à fisco accipientes juxta nundinationem, quæ mensa continetur, sibi autem quasi jam ante comparatas species retinentes, ideo jubet Constitutio, ne quis collator invitus eorum coëmptioni parere cogatur. Sed si quis sua sponte eis vendere velit, ne excedant illi pretia mensæ in quantitate ea, quæ annonarum nomine militibus præbenda est. Nam etiam extrinsecus quantitatem specierum eo pretio emere prohibentur sicut milites. Quæ omnia demonstrabit futura retractatio, qua quantum apparuerit sibi quemque vindicasse, in tantum damnabitur in duplum: ita ut simplum fiscus habeat, simplum actor. Omnibus quoque militibus personis quibusdam deputatis secundum rationem mensæ adærentur annonæ & capita, nec petantur species, nisi à volente: eo, qui quid ante dictorum temerare ausus fuerit, maximum periculum subituro, sive Tribunus sit, sive vicarius, aut domesticus, aut Actuarius 10, aut Optio, aut numeri princeps, aut Officialis Magistri militum: si quid horum contigerit non bona fide tractari, & id confestim minime denunciaverit. Retractatio enim quicquid adversus constitutionem acciderit, coarguet & judicabit.

TIT. XXXIX.
DE EXCOCTIONE ET TRANSLATIONE militarium annonarum.

1. Impp. ARCAD. & THEOD. AA. Stilichoni Com. & Mag. utriusque militiæ.

OPinatores, quibus species in diversis provinciis delegantur, contra omnem consuetudinem, à nullis consistentibus familiis excoctionem panis efflagitent. Illustris igitur auctoritas tua novam usurpationem congrua auctoritate repellat: ut cum opinatores

(9. *l.* 14. *in fin. supr. eod.*

(10. v. *l.* 9. *supr. h. t. l.* 3. *supr. de apochis publicis.*

in provincias delegantur, vetus conſuetudo ſervetur. Datum Id. Septembr. *Mediolan.* THEOD. V. C. COS. 399.

2. Iidem AA. Adriano P. P.

IN excoctione buccellati, quod devotiſſimis militibus convenit præparari, in translatione etiam annonæ, nullius excipiatur perſona: videlicet, ut nec noſtra quidem domus ab his habeatur immunis. Et ſi quiſquam (quod non opinamur) implere, quæ ſunt præcepta, neglexerit, in procuratorem ejus ſeveriſſime vindicetur: ita ut ſi hujusmodi contumaciæ dominum [conſcium] eſſe conſtiterit, quadruplum id, quod pro ejus capitatione poſcitur, poſthabita dilatione ſolvetur. Dat. 9. Cal. April. *Romæ*, HONORIO A. 6. & ARISTÆNETO COSS. 404.

TIT. XL.
DE MILITARI VESTE.

1. Impp. VALENT. & VALENS AA. Auxonio P. P.

OMnem canonem veſtium ex Calendis Septembris 1 ad Calendas Aprilis noſtris largitionibus tradi præcipimus: propoſita pœna Rectori Provinciæ, vel ejus Officio, condemnationis, quæ [tuæ] juſtitiæ videbitur. Dat. 14. Cal. Dec. *Martianop.* VALENTINIANO & VALENTE COSS. 365.

2. Imppp. VALENS, GRATIAN. & VALENT. AAA. Modeſto P. P.

PRovinciæ 2 Thraciarum per xx. juga ſeu capita conferant veſtem. Scythia & Myſia in xxx. jugis 3 ſeu capitibus interim annua ſolutione dependant: per Ægyptum & Orientis partes in trecentis ternis jugis: per Aſianam vero, & Ponticam diœceſim ad eundem numerum in capitibus, ſeu jugis annuæ veſtis collatio dependatur: ita ut per Orientem Provinciæ in titulo auri comparatitii, quod per jugationem redditur, compenſationis gratia perfruantur: exceptis Osroëna & Iſauria: nam eas demum conſtat aurum comparatitium minime debere. Dat. 5. Id. Aug. *Hierapoli*, GRATIANO A. 4. & MEROBAUDE V. C. COSS. 377.

3. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Martiano Com. S. L.

FOrtiſſimis militibus noſtris per Illyricum non binos tremiſſes pro ſingulis chlamydibus, ſed ſingulos ſolidos dari præcipimus. Dat. 16. Cal. Febr. C. P. ARCADIO 4. & HONORIO 3. AA. COSS. 396.

4. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Aſclepiodoto PP.

MIlitaris adæratio veſtis à collatoribus exigatur, ſacratiſſimis videlicet largitionibus inferenda, ita ut quinque ejus partes fortiſſimis militibus erogentur in pretio: ſexta vero portio à gynæciariis clementiæ noſtræ abſque ulla vel ipſorum, vel publica incommoditate, pro eadem contextione ſuſcepta, minoribus gregariiſque militibus in ipſa, quam maxime eos deſiderare conſtiterit, ſpecie 4 præbeatur. Dat. 7. Id. Mart. C. P. ASCLEPIODOTO & MARINIANO COSS. 423.

TIT. XLI.
DE METATIS ET EPIDEMETICIS. 1

1. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Theodoro Magiſt. offic.

SI quis metatorum noſtrorum manum, qua deputatas ſingulis quibusque domus denotant, & poſtibus hoſpitaturi nomen adſcribunt, delere non dubitaverit: ad inſtar falſi reus conſtituti hujus auctoritate teneatur. Dat. 6. Cal. Nov. C. P. D. N. THEODOSIO A. 3. & ABUNDANTIO V. C. COSS. 398.

2. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Oſio Magiſt. offic.

IN qualibet vel nos ipſi urbe fuerimus, vel [in] qua hi, qui nobis militant, commorentur: omnium tam metatorum, quam etiam hoſpitum iniquitate ſummota duas dominus propriæ domus, tertia hoſpiti deputata, eatenus intrepidus ac ſecurus poſſi-

TIT. XL. (1. v. *l. ult. ſupr. de annonis & tribut. Novell.* 128. (2. *l.* 1. *ſupr. ut nemo ad ſuum patrocin.* (3. v. *l.* 2. *verſ. at cum ex mandato. ſupr. ut nemini liceat in coëmptione ſpecierum.* (4. v. *l.* 2. *ſupr. de murilegulis. l.* 4. *ſupr. de veſtib. holober.*

TIT. XLI. (1. v. *Nov.* 130.

deat portiones, ut in tres domo diviſa partes, primam eligendi dominus habeat facultatem: ſecundam hoſpes, quam voluerit, exequatur: tertia domino relinquenda. Plenum enim æquitate atque juſtitiâ eſt, ut qui aut ſucceſſione fruitur, aut emptione, vel extructione gaudet, electam præcipue judicio ſuam partem teneat & relictam. † Ergaſteria vero, quæ mercimoniis deputanſint, ad prædictam diviſionis injuriam non vocentur, ſed quieta ſint, & libera: & ab omni hoſpitum injuria defenſata, ſolis dominis conductoribusque deſerviant. Sane ſi ſtabulum (ut adſolet) militari viro in tertia domus parte defuerit: ex ergaſteriis (niſi id dominus qualibet occaſione providerit) pro animalium numero, vel domus qualitate deputabitur. † Illuſtribus ſane viris non tertiam partem domus, ſed dimidiam hoſpitalitatis gratia deputari decernimus: ea duntaxat conditione obſervata, ut alter ex his, (ſi libet, atque maluerit) diviſionem arbitraria æquitate faciat, [&] alter eligendi habeat optionem, & firmiſſimum perpetuo, quod juſſimus, perſeveret: ita ut triginta librarum auri, qui illuſtriſſima ſunt præditi dignitate, fiſco noſtro ſe [pœnam] illaturos eſſe cognoſcant: cæteri vero militia ſciant [ſe] eſſe privandos, ſi generale præceptum amplius uſurpando, quam juſſimus reprehenſibili temeritate violaverint. Dat. 8. Id. Febr. C. P. HONORIO 4. & EUTYCHIANO COSS. 398.

3. Iidem AA. Vincentio P. P.

CUnctos Judices ſcire volumus, à 2 prætoriis ordinariorum judicum his præſentibus abſtinendum. Dat. 16. Cal. Febr. *Mediolani*, STILICHONE & AURELIANO VV. CC. COSS. 400.

4. Iidem AA. Æmiliano Mag. offic.

FAbricenſium domibus ubicunque conſtitutis omnem moleſtiam hoſpitum præcipimus amoveri: quod & Antiochenſibus, & cæterarum civitatum fabricis ſimilis domorum excuſatio præbeatur, abſente ſcilicet ſacro comitatu. Dat. 11. Cal. Febr. C. P. STILICHONE & AURELIANO COSS. 400.

5. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Joanni P. P.

DEvotum poſſeſſorem ab omni inquietudine liberamus. Primo igitur omnium ad nullum prædium publicum, vel privatum domus noſtræ, vel cujuscunque juris ullus metator accedat, ſi à quoquam fuerit deſtinatus. Licentiam 3 enim domino, actori, ipſique plebi Serenitas noſtra commiſit, ut eum, qui præparandi gratia ad poſſeſſionem venerit, expellendi habeat facultatem, nec crimen aliquod pertimeſcat: cum ſibi arbitrium ultionis ſuæ ſciat eſſe conceſſum: recteque ſacrilegum prior arceat, qui primus invenit. Adminiſtrantem vero, ejusque officii Proceres, quorum præceptio inhibitam perſonam ad agrum aliquem deſtinaverit, in tempus proſcribi debere cenſuimus. † Solam ſane hoſpitalitatem ſub hac obſervatione concedimus, ut nihil 4 ab hoſpite, quod vel hominum vel animalium paſcuis neceſſarium creditur, poſtuletur: omniumque ſit acceleratum iter atque continuum, nec ulli liceat reſidere: ne diuturnitas commanentium ulla ex parte prædium vexet. Decem etiam librarum auri multa ferietur, quisquis adminiſtrator, erogator, apparitor [vel] ullus, militans ſcilicet, vel iter agens ullo in loco aliquid ab hoſpite poſtulaverit. In tantum enim inhiberi ſceleratum morem jubemus, ut ipſis quoque præbentibus impunitum eſſe non patiamur, ſi quid ſponte contra præceptum noſtrum probati fuerint obtuliſſe. Dat. Prid. Id. Jun. *Ravennæ*, poſt Conſulatum HONORII 9. & THEOD. 5. AA. COSS. 413.

6. Iidem AA. Adriano Procur. Africæ.

HOc proſpectum eſt, ut infauſta hoſpitalitatis præbitio tolleretur: nec balneum quisquam à domino ædium poſtulet. Dat. 5. Non. Mart. *Ravennæ*, CONSTANTIO & CONSTANTE COSS. 414.

7. Iidem AA. Euſtathio P. P.

DEvotiſſimos milites ex procinctu redeuntes, vel proficiſcentes ad bella, muri 5 ſacratiſſimæ Urbis ſingulæ turres in pedeplanis ſuis ſuſcipiant. Dat. 5. Non. Mart. C. P. HONORIO 13. & THEODOSIO 10. AA. COSS. 422.

(2. v. *l.* 14. *ſupr. de offic. rector. provinc.* (3. *l.* 5. *ſupr. de jure fiſci. l. ult. verſ. diſcuſſione autem. ſupr. de diſcuſſorib. l.* 5. *infr. de executor.* (4. *l.* 6. *infr. h. t. l. unic. infr. tit. prox.* (5. v. *Nov.* 59. *c.* 5. *l.* 18. *ſupr. de operib. publ.*

8. Impp.

8. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Helioni Magist. offic.

ARchiatros nostri palatii, necnon Urbis Romæ, & Magistros literarum, pro necessariis artibus, vel liberalibus disciplinis, necnon picturæ Professores (si modo ingenui sunt) hospitali 6 molestia, quoad vivent, liberari præcipimus. Dat. 14. Calend. Sept. HIERIO & ARDABURE COSS. 427.

9. Iidem AA. Nomo P. Mag. offic.

OMnes, qui metata in suis domibus præstant, sive hospitia præbuerint metatoribus, sive quolibet pacto satis eis fecerint, nullam vel pensionis vel discussionis domus gratia molestiam sustinere cogantur. Deinde neminem volumus cujuslibet loci, vel ordinis in hac florentissima urbe domum propriam excusantem metatum sibi in alienis ædibus privilegio militiæ vindicare: quod & in provinciis observari oportet: cæteris 7 vero, quibus illustris dignitas sub cingulo vel citra cingulum pro suo solo honore delata est, excusandarum ædium licentiam penitus denegamus. Hoc juris etiam in his præcipimus observari, quos ipsa quidem administrationis conditio spectabiles novit: honor tamen additus à nostra liberalitate reddit illustres: Scituris omnibus, quod si quis cum cingulo perfruatur, & excusationem [ita] propriæ domus impetraverit, ut à pensione etiam portionis tertiæ sit immunis, & militæ causa metatum [in] alienis domibus sibi crediderit vindicandum: si quidem honore præditus excusationis jus habeat, carebit legum privilegiis, quas fraudare conatus est. Si vero inter eos, quibus nulla suffragatur dignitas, numeretur, centum librarum auri sacratissimis largitionibus pendendarum illatione multabitur. Dat. 17. Cal. Febr. *Constantinop.* THEODOS. A. COS.

10. Impp. VALENT. & MARCIAN. AA.

HAc lege sancimus, ut si quis Consularem ac Patriciam meruerit dignitatem, tres domos proprias dum superest, habeat hospitum immunitate securas: heredes vero ejus filii, aut pater, aut mater, nepotes, aut frater, aut soror, aut uxor, duarum domorum suarum excusatione potiantur. † Si quis vero Consulatu tantummodo gloriatur, duas semis domos [suas] immunes habeat: post fata vero ejus memorati heredes unam semis domum suam habeant nullis hospitiis prægravatam. † Pari Privilegio perfruatur cum memoratis heredibus, qui solius Patriciæ dignitatis sine Consulatu decoratur insignibus. † Præfectorii vero, necnon & Magistri militum duas domos suas habeant, quoad vixerint, hospitibus liberatas. Heredes vero eorum memorati unam defendant domum suam simili excusatione munitam. † Magistri vero officiorum, vel quæstores unam semis domum suam, quoad vixerint, habeant hospitum onere liberatam. Heredes tamen eorum prædicti unam ab hospitibus jure defendant. † Comites autem domesticorum, & protectorum, & sacrarum largitionum, [& rerum privatarum,] & Vir Spectabilis Primicerius Notariorum, singulas domos suas ab hospitum gravamine, dum vivunt, gaudeant esse securas. Memorati vero heredes eorum mediam partem unius domus suæ sciant excusatione muniri: residuæ vero partis dimidiæ tertiam portionem hospitibus deputandam esse cognoscant. † Si qui 8 illustres honorarias dignitates quascunque sine actu cœlitus impetraverunt, æquo animo suas domos hospitibus post hanc legem pandant, pro tertia, quæ legibus præfinita est, portione: exceptis videlicet ergasteriis, quæ in plateis vel angiportis esse noscuntur, quod in omnibus domibus, quæ hospitales sunt, observari jubemus: ita ut nemo vel ex sacro rescripto, vel ex divina annotatione, seu pragmatica sanctione contra hanc legem uti possit excusationis auxilio; his omnibus, quæ per hanc legem constituimus, in hac æterna urbe observandis.

11. Imp. ZENO A.

DEcem post Primicerium tribunos in domibus, quas in hac regia urbe possident, metatorum jussimus vacationem mereri.

12.

NE quid Præses, dum per Provinciam oberrat, hac specie exigat à Provincialibus, ne illos hospitio gravet, vel ut eis habere arma concedat. Qui secus fecerit, ut dignitate, bonisque ademptis exilio perpetuo damnetur.

(6. l. [illegible] vacat. (7. l. 10. vers. si qui illustres. infr. h. t. (8. l. 9. vers. cæteris. supr. eod.

TIT. XLII.
DE SALGAMO HOSPITIBUS NON præstando.

1. Imp. CONSTANTINUS A.

NE 1 quis Comitum, vel Tribunorum, aut Præpositorum, aut militum nomine, salgami gratia, culcitras, lignum, oleum, à suis extorqueat hospitibus, sed nec volentibus hospitibus in prædictis speciebus aliquid auferat: sed sint Provinciales nostri ab hac præbitione securi: Comitibus, Tribunis, vel certe Præpositis, militibusque gravi vexationi subjacentibus. Dat. 5. Idib. Octobr. *

TIT. XLIII.
DE COMMEATU. 1

1. Impp. CONSTANT. & CONSTANS AA. Leontio PP.

NE cui liceat Præpositorum, vel Tribunorum cohortium, vel vicariorum, & familiarium eorum 2 tempore expeditionis quocunque genere cuiquam de militibus à castris atque signis, vel his etiam locis, in quibus prætendant, discedendi commeatum dare. Si quis vero contra hanc legem facere ausus fuerit, & militem contra interdictum commeatum dimiserit eo tempore, in quo Barbarorum incursio extiterit, & tunc, cum præsentes in castris, atque apud signa milites esse debeant, quisquam abfuerit: capite vindicetur. Dat. 4. Cal. Maji, SEVERO & RUFINO COSS. 323.

2. Imppp. GRAT. VALENT. & THEODOS. AAA. Syagrio Mag. offic.

QUicunque de Scriniis, aut Agentibus in rebus, vel etiam ex officiis Palatinis, his videlicet, qui sacrarum & privatarum remunerationum comitibus obsecundant, sex mensium spatium supra 3 diem commeatus, aut jussionem evectionis abfuerit: is in inferiorem locum quinque antelatis posterioribus devolvatur. Is vero, qui anni vacationem arbitratu proprio, judiciarii præcepti oblitus assumpserit, à decem post se militantibus transeatur: ac deinde cum jam aliquis desidia quadriennio officium proprium adire neglexerit, quadraginta de sequentibus postferatur. Qui vero nec post quadriennii quidem tempus: militantium non immerito matriculis auferatur. Dat. Cal. Octobr. AUXONIO & OLYBRIO COSS. 379.

3. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Hausoni Com. & Mag. militum.

SI quis sine commeatu aliquo annum in penatibus propriis, vel in quibuslibet locis desidiosa quiete transegerit, decem sequentibus postponatur: in quo vero biennalis culpa deprehenditur, viginti sibi antepositos congemiscat: tertius autem annus triginta prælatos jure deflebit: ita ut quartus exempto matriculæ nullam veniam derelinquat. Dat. Prid. Id. Jun. *Rav.* post Consulatum HONORII 8. & THEOD. 5. AA. COSS. 473.

TIT. XLIV.
DE TYRONIBUS.

1. Impp. VALENT. & THEOD. AA. Modesto P. P.

NUllus tyro vagus, aut veteranus, aut censibus obnoxius, ad militiam accedat. Dat. 14. Cal. Oct. *Hierapoli*, VALENTIN. & VALENTE 3. AA. COSS. 370.

2. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA.

QUisquis alieni juris mancipium in tyrocinio militiæ scribi curaverit: convictus ac proditus, auri libram ærario nostro cogatur inferre, mancipio scil. domino 1 (si factum ignoraverit) reddendo. Datum Id. Maji, *Tyro Metropoli*, PP. *Beryto*, ANTONIO & SYAGRIO COSS. 382.

3. Imp. HONORIUS A.

TYrones in scholis loco semper posteriore ponantur: nec 2 enim

patimur

TIT. XLII. (1. v. *l. 5. vers. solam. supr. tit. prox.*

TIT. XLIII. (1. *l. unic. supr. in quib. causis milit. fori præscript. uti non possunt. l. 1. l. 14. ff. de re militari. l. 2. in fin. ff. ad municipal.* (2. Adde *l. 12. §. 2. ff. de re militari.* (3. *l. 3. §. 7. l. 14. in pr. ff. d. t.*

TIT. XLIV. (1. *l. 6. supr. qui militare.* (2. *l. 7. supr. de proxim. sacror. scrin.*

patimur quemquam celsiorem gradum obtinere, nisi cui & laborum adsiduitas, & stipendiorum prolixitas suffragantur. Dat. 7. Cal. Decembr. *Ravennæ*, BASSO & PHILIPPO COSS. 408.

TIT. XLV.
DE LITTORUM ET ITINERUM custodia.

1. Impp. HONOR. & THEODOS. AA. Eustachio PP.

SAluberrima sanctione censemus, ne merces 1 illicitæ ad nationes barbaras deferantur: & quæcunque naves ex quolibet portu seu littore dimittuntur, nullam 2 concussionem vel damna sustineant: ita tamen, ut earum naucleri deponant, in quam provinciam ituri sunt: uti hoc manifestato, nulla contra eos postea indignatio seu concussio quoquo modo procedat. Dat. 14. Cal. Octobr. CP. DN. THEOD. A. 9. & qui fuerit nunciatus. 420.

TIT. XLVI.
DE DESERTORIBUS ET OCCULTATORIBUS eorum.

1. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD AAA. Syagrio P. P.

SI quis forte desertorem agro tectove susceperit, atque apud se diu passus fuerit delitescere: actor quidem vel procurator loci, qui hoc sciens prudensque commiserit, capitali supplicio subjugetur: dominus vero si hujus rei conscius fuerit, prædii, in quo latuerit desertor, amissione puniatur. Si quis autem desertorem prodiderit 1, mediocris loci ingenuus immunitate potiatur. Neque solum de his loquimur, qui proxime signis felicibus applicati, militiæ rudimenta timuerunt: verum etiam, qui stipendiis militaribus degenerem latebram præbuisse monstrantur. † Desertor autem habebitur, quisquis belli tempore abierit à signis. Horum qui sponte processerit: peccati anterioris supplicium non timebit. Sin vero flagitiosa ignavia delitescat: per eum, in cujus domo fuerit invigilantibus extrinsecus quoque officiis publicis, ubicunque correptus, severitati judicis offeratur, degeneris mortis gladium subiturus. Sin autem Rector provinciæ propositam severitatem, vel gratia, vel dissimulatione distulerit, patrimonii, atque existimationis damno subjiciatur: & in officii primores capitaliter vindicetur. Dat. Id. Jul. *Romæ*, GRAT. 6. & THEOD. 1. AA. COSS. 380.

2. Imppp. ARCAD. THEOD. & HONOR. AAA. Adriano P. P.

SI desertores inventi, resistendum 2, atque armis oppugnandum putaverint: tanquam rebelles in ipsis temeritatis suæ conatibus opprimantur: ita tamen, ut provinciarum judices solicita cautione disquirant: ne sub falsarum tractoriarum nomine, desertionis suæ crimen defendere moliantur: nec suppositis & commentitiis epistolis evadendi habeant facultatem. Dat. 6. Cal. Mart. *Ravennæ*, THEOD. A. 1. & RUMORIDO COSS. 403.

3. Iidem AAA. Longino P. P.

QUi relictis militaribus castris, se ad deprædationem, vel latrocinium contulerint, severitatem Judicis non evadant. Dat. 9. Cal. April. *Ravennæ*, ARCADIO A. 6. & PROBO V. C. COSS. 406.

TIT. XLVII.
DE 1 VETERANIS.

1. Imp. CONSTANTINUS A.

CUm introissent principia, & salutatus esset à Præfectis, & Tribunis, & Viris eminentissimis, acclamatum est: *Auguste Constantine, Deus te nobis servet [vestra salus] nostra salus: vere dicimus: jurati dicimus.* Adunati veterani exclamaverunt: *Constantine Auguste, quo nos veteranos factos, si nullam indulgentiam habemus?* Constantinus Augustus dixit: *Magis, magisque conveteranis meis beatitudinem augere debeo, quam minuere.* Victorinus veteranus dixit: *Muneribus 2 & oneribus universis locis conveniri non sinamur.* Constantinus Augustus [dixit:] *Apertius indica, quæ sunt maxima munera, quæ vos contumaciter gravant.* Universi veterani dixerunt: *Ipse perspicis.* Constantinus Augustus dixit: *Jam nunc Magnificentia mea omnibus 3 veteranis id esse concessum perspicuum sit, ne quis eorum in ullo munere civili, nec in operibus publicis conveniatur, nec ulla collatione, nec à Magistratibus, nec 4 vectigalibus, in quibuscunque nundinis interfuerint, ullam ob venditionem proponendam dare debebunt. Publicani quoque* (ut adsolent agentibus supplere) *ab eisdem veteranis amoveantur: quiete post labores suos perenniter perfruantur. Fisco quoque nostro eadem epistola interdicimus, ut nullum omnino ex his inquietet: sed liceat eis emere, & vendere, optimis negotiis pecuniam tractare, & mercimonia agitare: nec solum integra beneficia eorum sub seculi nostri otio, & pace perfruantur, sed etiam nullo munere civili,* id est, *corporali, seu personali, vel deportatorio onere eos affici concedimus.* Dat. Calend. Mart. Civitate *Bellovocorum*, CONSTANT. A. 6. & CONSTANTIO C. COSS. 320.

2. Idem A. Maximo.

PRovidendum est, ne veterani, qui protectoria dignitate cumulati, aut honores varios pro meritis suis consecuti sunt, incongruis pulsentur injuriis: quod si quis in hoc crimine fuerit deprehensus: Rectores Provinciarum pro jurisdictione sua examinantes factum, pro sua qualitate eos coërceant. Dat. 4. Cal. Jun. *Treveris*, JANUARIO & JUSTO COSS. 328.

3. Idem A. Evagrio P. U.

VEterani, qui ex negligentia vitæ, nec rus colunt, nec aliquid honestum peragunt, sed latrociniis sese dederunt: omnibus veteranorum privilegiis exuti, pœnis competentibus à Provinciarum Rectoribus subjiciantur. Dat. 3. Id. August. CONSTANTINO A. 6. & CONSTANTE 2. COSS. 353.

4. Impp. HONOR. & THEOD. AA.

NUllus eorum, qui sacramentis inhærere desierit, vel volens permittatur, vel invitus militare cogatur, seu stare judicum sententiis: quæ non his observatis latæ fuerint, nullam firmitatem habentibus: nisi 5 forte reperiatur ibi tempore militiæ cœpta cognitio: tunc enim velut necdum cingulo deposito sub militari Judice rem tractari, finirique præcipimus: nisi Principali beneficio specialiter indulto quidam ex his sese defendant.

TIT. XLVIII.
DE FILIIS OFFICIALIUM MILITARIUM, qui in bello moriuntur.

1. Imp. CONSTANTINUS A. Evagrio.

HI, qui [ex] officialibus quorumcunque officiorum geniti sunt, sive eorundem parentes adhuc sacramento tenentur, sive jam dimissi sunt, in parentum militiam vocentur. Datum Prid. Non. Aug. BASSO & ABLABIO COSS. 331.

2. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA.

FIlios primipilariorum paternam sequi conditionem oportet.

3.

SI quis quocunque modo militans in bello moriatur, filius ejus, si unus sit, vel ex multis major natu, statim in locum ejus succedat, & easdem annonas accipiat, si pater usque ad Biarchi duntaxat gradum pervenerit. Quod si altiorem obtinuerit (veluti ducenarii, aut centenarii) filius ejus fiet tantummodo Biarchus. Manifestum autem est, majorem natu, in quem ejusmodi solatium confertur, fratrum suorum curam habiturum.

TIT. XLIX.
DE OBLATIONE VOTORUM.

1. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Basilio P. U.

QUando votis communibus felix annus aperitur 1, in una libra auri, & solidis obryzatis Principibus offerendi devotionem animo libenti suscipimus: statuentes, ut deinceps sequentibus annis uniuscujusque sedulitas Principibus suis talia inferat semper, &

TIT. XLV. (1. *l.* 1. *l.* 2. *supr. quæ res exportari non debeant.* (2. *l.* 3. *supr. de naviculariis. lib.* 11. *tit.* 1.

TIT. XLVI. (1. Adde *l. ult. supr. pro quib. caus. servi pro præm.* (2. *l. ult. supr. quando liceat unicuique sine judice.*

TIT. XLVII. (1. *Lib.* 49. *D. ult.* (2. *l.* 2. *in pr. ff. h. t.* (3. *l. ult. ff. eod.* (4. Immo vide *l.* 2. *in fin. ff. eod.* (5. *l. pen. in pr. ff. de jurisd. l.* 7. *ff. de judiciis.*

TIT. XLIX. (1. *l.* 233. §. 1. *ff. de verb. sign.*

deferat.

deferat. Dat. 3. Non. Mart. *Mediolan.* OLYBRIO & PROBINO COSS. 395.

TIT. L.
DE NUMERARIIS, ACTUARIIS, ET CHARtulariis, & adjutoribus, scriniariis, & exceptoribus sedis excelsæ cæterorumque judicum, tam militarium, quam civilium.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Veronicianum Vic. Asiæ.

VOrax, & fraudulentum numerariorum propositum, qui diversis obsequiis Rectoribus obsequuntur, ita inhibendum est, ut antea sancivimus, & nunc itidem sancimus, conditioni eos subdi tormentorum, & eculeis [atque] lacerationibus subjacere. Datum 14. Calend. Junii, OPTATO & PAULINO COSS. 334.

2. Impp. VALENT. & VALENS AA. Clearcho.

QUi numerarii appellari consueverant Consularium atque Præsidum, duntaxat tabularii post hanc nostram sanctionem vocabuntur: scientes se tormentis esse subjectos, nisi 1 judicibus, vel his, qui provecti nostro judicio ad provincias venerint, vel exactoribus debitorum, aut reliquorum [nomen, &] modum frequenter ingesserint sub actorum testificatione: quos scire oportet, cum his, qui debitores sunt, sese ad solutionem esse retinendos, nisi omnia debita ipsis fuerint indicantibus persoluta; triennii 2 tamen spatio tabulariorum decet tempus omne concludi. Dat. 14. Calendas Mart. *Constantinop.* VALENT. & VALENTE AA. COSS.

3. Iidem AA. Rufino P. P.

NUmerarios Amplissimæ tuæ Sedis cingulum habere, & militiæ ordinem tenere jubemus. Datum Prid. Id. Decembr. *Parisiis*, VALENTIN. & VALENTE AA. COSS. 365.

4. Imppp. GRATIAN. VALENTIN. & THEOD. AAA. omnibus Rectoribus Provinciarum.

IN provinciis singulis duo Numerarii, qui & Tabularii, collocentur: quo ad unum fiscalis arcæ ratiocinium, ad alterum largitionales pertinere tituli jubeantur: hoc scituri, quod si ex alterius quicquam actibus ad alteram partem illicita 3 fuerit usurpatione translatum: is, qui culpam judicis dissimulatione texerit, gravissimo sit supplicio subjugandus. Dat. 3. Calend. April. C. P. ANTON. & SYAGRIO COSS. 382.

5. Iidem AAA. Principio PP.

EXceptores omnes judicibus Provincialibus obsequentes, qui nec cohortalem militiam sustinere videntur, neque à fisco ullas consequuntur annonas, absque metu dare cœptis operam, etiamsi decuriones sint, minime prohibemus: dummodo munera propriæ civitatis agnoscant, & peracto secundum morem exceptionis officio, ad propriam sibi curiam redeundum esse non nesciant. Dat. 4. Id. Decembr. *Aquilejæ*, ARCADIO A. & BAUTONE COSS. 385.

6. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Severo P. U.

NE diutius ad cunctorum perniciem Actuarii numerariorum consortiis adjuventur, illustris auctoritas tua cunctos ex numerariis Actuariorum societate præcipiat abstinere, atque ab eorum communione discedere: quod si hoc moniti custodire neglexerint, iisdem pœnis se, quibus Actuarios, non ambigant subjacere. Dat. 4. Cal. Jun. *Niciæ*, HONOR. A. 4. & EUTYCHIANO COSS. 398.

7. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Hierio P. U.

ACtuarios tam classium Urbis Constantinopolitanæ, quam Tymelæ, equorumque curulium civitatum diversarum, non aliter, nisi ut consueverat, manus sanxerit principalis, Sublimitas tua præcipiat ordinari. quod si quis talis sub tua fuerit judicatione convictus: profecto irritis his, quæ vetita contrectaverit, etiam congruam indignationem incurrat. Dat. 10. Calend. Jul. *Nicomediæ*, THEOD. 12. & VALENT. 2. AA. COSS. 426.

8. Iidem AA. Protogeni P. P.

SCriniarios vel Numerarios officii Magnitudinis tuæ jubemus nullatenus in posterum aut mutuam pecuniam sumere, aut polliceri cuiquam pro publicis expensis cogi: quos nullam post depositam militiam inquietudinem sustinere volumus.

9. Impp. LEO jun. & ZENO AA.

NEmini licere deinceps jubemus in quacunque militia connumerato, solicitudinem Actuarii subire: vel post depositam eandem curam ad militiam adspirare: quatenus inter privatos agens, omnique militari privilegio denudatus, nihil nundinationis, vel fraudis circa commendanda ratiocinia, quibus obnoxius est, attentare valeat.

10. Imp. ZENO A. * P. P.

NUlli Scriniario liceat pro tempore Numerarios plus, quam quaternis vicibus, nec his tamen continuandis, adjuvare. Idemque hoc super Chartulariis in præbenda pro tempore numerariis opera observari decernimus, ita ut Adjutorum quidem biennii, Chartulariorum vero unius anni intervallo continuatio interrumpatur: nulla Adjutoribus ad Chartulariorum solicitudinem, quam semel dedignati sunt, descendendi danda licentia: ita ut Orientalis quidem tractus pro tempore Numerariis, nonnisi ab his scriniariis, qui inter triginta viros à Numerario retro numerandos; Asianæ vero diœceseos Numerariis, nonnisi ab his, qui intra quinquaginta à Numerario similiter retro numerandos inveniuntur: Ponticæ vero & Thraciæ diœceseos passim, & pro suo libito ex omni multitudine eligendorum adjutorum tribuatur facultas. §. 1. Omnia sane commonitoria, vel præceptiones, aut evictiones, seu quælibet publica instrumenta, non solum Adjutoribus, verum etiam Provinciæ illius, de qua disponitur, tractatori inspiciendi, itidemque subscribendi, aliorum quoque, qui una cum eo tractant in eadem subscriptione mentione habenda, necessitatem incumbere. §. 2. Si quid autem sine hac observatione ex Orientali, vel Asiano, vel Thraciano scrinio fuerit emissum, falsi suspicione non careat: exceptis publicis instrumentis, quæ à scrinio Ponticæ diœceseos emittuntur, quod in iisdem instrumentis solum Numerarium ejusdem diœceseos ejusque Adjutorem & Chartularium subscribere Magnitudo tua disposuit: ita, ut si quid hujus legis fuerit violatum, Numerarii quidem tam gradus sui, quam solennitatum seu solatiorum universi [unius] anni jacturam: Adjutores vero quinquaginta librarum auri, & Chartularii quindecim itidem librarum auri pœnam subeant.

11. Idem A. Caroni Magist. milit.

OFficio tuæ Magnitudinis datis precibus postulante, ut Numerariorum actus non in biennium 4, sed in unum [annum] statuatur: nostra pietas hujusmodi petitionibus annuens, dispositionem, quæ super biennio promulgata fuerat, super uno tantummodo anno revocavit.

12. Imp. ANASTASIUS A. P. P. Illyrici.

PEr hanc divinam pragmaticam sanctionem decernimus, quod antea Tribunis Prætorianis, dum dignitas eis, qui in scriniis seu gradibus officii tuæ Celsitudinis deponunt militiam, præbebatur, & custoditum fuisse dignoscitur, hoc super honore quoque Comitivæ dignitatis eis impertiri: ut sententia pro fine eorum militiæ proferenda, dignitatis etiam mentionem contineat. Hoc quoque tantummodo & sine speciali codicillorum vel divinorum apicum sanctione ad eandem dignitatem adipiscendam & privilegia eam sequentia sufficiat: ita tamen, ut primi ordinis Comitivam per interlocutionem ejusdem potestatis mereantur [hi, id est] Cornicularius, & Chartularius, Primiscrinius, & Numerarius scrinii Macedoniæ, & scrinii Daciæ, & scrinii operum, & scrinii auri. Hoc eodem in his etiam, qui post novellam dispositionem divæ memoriæ Zenonis, quæ de eisdem pœnis loquitur: & de eisdem personis, quæ deposuerunt militiam, obtinente.

TIT. LI.
DE CURSU PUBLICO, ET ANGARIIS, & parangariis.

1. Imp. CONSTANT. A. Titiano.

EQuos, qui publico cursui deputati sunt, non lignis, vel fustibus, sed flagellis tantummodo agitari decernimus: pœna non defutura contra eum, qui aliter fecerit. Datum Prid. Id. Maji, SABINO & RUFINO COSS. 316.

2. Idem A. Acyndino P. P.

PRæsidibus, & Rationalibus, cæterisque, quibus propterea Res-

TIT. L. (1. *l.* 1. *supr. de exact. tribut. lib.* 10. *tit.* 19. (2. Vide tamen *l.* 11. *infr. h. t.* (3. *l.* 36. *ff. de reg. jur. l.* 2. *infr. de executorib. h. lib.* *tit.* 61.

(4. V. *l.* 2. *in fin. supr. h. t.*

publica & annonas, & alimenta pecoribus ſubminiſtrat, uſurpandi 1 paraveredi licentia derogetur. Sed nec per aliam viam eundi quiſquam habeat facultatem: niſi per quam curſus publicus ſtare dignoſcitur: excepta videlicet tua ſublimiſſima ſede, cui curſus publicus, & proficiſcendi per eum licentia, & ubi ratio exegerit, præſto eſt. PP. 15. Cal. Mart. CONSTANTINO A. 7. & CONSTANTIO C. COSS. 326.

3. Imp. CONSTANTINUS A. Tauro PP.

EVectiones ab omnibus poſtulentur, & tam judices, quam cuſtodes publici curſus minime [transire] patiantur, antequam ſeriem evectionis aſpexerint. Quod ſi quis putaverit reſiſtendum, & ſine evectione iter facere detegatur, vel ultra tempus, quod evectioni inſertum eſt, publico curſu uti conatus ſit: ubi repertus fuerit, ibidem jubemus retineri: & ſi quidem dignitate præditus ſit, de ejus nomine ad providentiam tuam, & ad Illuſtrem Virum Comitem, & Magiſtrum officiorum referri: adverſus vero cæteros protinus indignatio competens exercenda eſt, quos ſinceritas tua pro loco graduque militiæ ibidem coërceri poſſe crediderit. Dat. 8. Cal. Jul. *Mediol.* CONSTANTIO A. 9. & JULIANO C. 2. COSS. 357.

4. Imp. JULIANUS A.

PArhippum eum videri, & habendum eſſe, qui uſurpato uno 2, vel duobus veredis, quos ſolos evectio continebit, alterum, tertiumve extra ordinem commoveat. Nihil autem intereſſe debet, nec ad crimen vocari, utrum agens in rebus ſuo itineri, an mulionis ſubjugando, modo evectionis datæ formæ licentiam non excedat. Dat. 5. Id. Septembr. MAMERTINO & NEVITTA COSS. 362.

5. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Symmachum Correctorem Lucaniæ, & Brutiorum.

SI quis per publicum curſum iter faciens, cujuscunque dignitatis, vel militiæ, ab itinere recto diverterit, pœna in eum competens proferatur. Dat. 8. Calend. April. *Mediolani*, VALENTINIANO & VALENTE AA. COSS. 365.

6. Iidem AA. & GRATIANUS A. ad Amphilium.

EVectionum copiam Senatui, cum proficiſcendi ad nos neceſſitas fuerit, Serenitas noſtra largita eſt: ita tamen, cum aut à nobis evocatur, aut à Clementiæ noſtræ veneratione diſcedit. Si quis ergo poſthac contra vetitum ſibi curſum publicum illicita temeritate præſumpſerit, motum in ſe noſtræ manſuetudinis excitabit. Datum 3. Id. Decembr. *Trever.* GRATIANO A. 2. & PROBO COSS. 371.

7. Iidem AA. ad Hiſprinium PP.

IN omnibus provinciis veredorum quarta pars reparetur: ſtabula autem, ut impenſis publicis extruantur, contra rationem eſt: cum provincialium ſumptu, in quorum locis ſtabula conſtituta ſunt, citius arbitremur apparanda, & utilius ſit, tam publico, quam his, quos ſtercus [animalium pro] ſuo ſolatio habere concedimus. Datum 3. Calend. Mart. *Trever.* GRATIANO A. 4. & MEROBAUDE COSS.

8. Imppp. VALENTIN. GRATIAN. & VALENS AAA. Floro Com. R. P.

UT agendi itineris poſſit eſſe moderatio, deni veredi per dies ſingulos ex utraque parte dimittantur: pœna quinque librarum auri minime defutura contra eos, qui ſtatuta noſtra neglexerint.

9. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. Floro * PP.

JUdicibus 3 faciendæ evectionis copiam denegamus: cum id tantum noſtro Numini, & tuæ Sedi, necnon viro Illuſtri Magiſtro officiorum ſit reſervandum: cum neque Præfecto urbi, nec Magiſtris militum, nec 4 ducibus, nec vicariis, nec cuiquam alii præter memoratas duas poteſtates à nobis hoc conceſſum ſit. His enim tantum ambulandi facultatem judices ex ſuo arbitrio præbituri ſunt, quos in transmiſſionem publicarum functionum perſecutores viderint conſtitutos: ſcituri, ſi definitionem noſtram exceſſerint, ſe quidem viginti quinque auri libris, officia vero quinquaginta eſſe multandos. Dat. 10. Cal. Auguſt. C. P. ANTONIO & SYAGRIO COSS. 382.

10. Iidem AAA. Philagio Com. Ord.

GRaviſſimæ pœnæ acerbitate propoſita, evectionum 5 contractus, animalium quoque publicorum merces, & ementis & diſtrahentis coërcitione prohibemus. PP. *Byato*, Dat. 15. Cal. Octobr. ANTONIO & SYAGRIO COSS. 382.

11. Iidem AAA. Cynegio.

NUllus evectione utatur privatus, tametſi valuerit impetrare. Dat. 6. Non. Martii, RICHOMERE & CLEARCHO COSS. 384.

12. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Cynegio PP.

QUoniam veredorum quoque cura pari ratione tractanda eſt: ſexaginta libras auri ſella cum frenis, ſexaginta [itidem] averta non transeat: ea conditione, ut ſi quis præſcripta moderaminis Imperatorii libramenta transſcenderit, ejus ſella in fruſta cædatur: averta vero fiſci juribus deputetur, exceptis auri centenariis, quæ neceſſarium eſt ab hippocomis in ſolitis ſacculis reportari. Dat. 15. Cal. Jul. CP. ARCADIO A. 1. & BAUTONE COSS. 385.

13. Iidem AAA. Floro PP.

NOn patimur hippocomos per eos, qui veredis utentur, indigna ſpoliatione vexari: ſi quidem nonnulli veredarii ſaga eorum dicuntur auferre, vel præcidere. Quocirca per omnes judices, & curioſos miſerabilis removeatur injuria: ſcientibus cunctis, quod ſi obſervata non fuerit noſtra ſanctio, non ſolum damna reſarcire, verum etiam notam, & multam, qui neglexerit, ſubire cogetur. PP. 15. Calendas Julii, *Trever.* VALENTINIANO A. 4. & NEOBARIO COSS. 387.

14. Iidem AAA. Potamio PP. Auguſtali.

PUblici curſus exhibitio ſecundum locorum conſuetudinem 6, vel curialibus, vel cohortalibus debet committi: vel his, qui ſuo periculo ab eminentiſſima Præfectura ſub competenti cautela excipiunt. Dat. 3. Cal. Auguſt. CP. ARCADIO A. 2. & RUFINO COSS. 392.

15. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Dextro PP.

SI quis, vel pro una 7 mutatione veredum ſuperducendum eſſe crediderit, in quadruplum ſuperductorum animalium pretium fiſci juribus inferat. Dat. 15. Calend. April. *Mediolani*, OLYBRIO & PROBINO COSS. 395.

16. Iidem AA. Remitheo duci Armeniæ.

HIs tantummodo utendi curſus publici facultas conceſſa eſt, qui legati 8 de diverſis gentibus ad noſtram Clementiam properare feſtinant.

17. Iidem AA. Lucentio.

NEmo mulionem mutationibus deputatum: vel per ſolicitationem, vel per receptionem ſubtrahere audeat, decem libras argenti pœnæ nomine inferre reformidans. Dat. 12. Cal. Mart. *Mediol.* HONORIO A. 4. & EUTYCHIANO COSS. 398.

18. Iidem AA. Meſſalæ PP.

ANimalia publica dum longe majore, ac periniquo pretio pabula æſtimantur, per mancipes atque apparitores aperte vexantur: ne id contingat, Sublimitas tua diſponat, ut nec pabula mutationibus deſint, nec provinciales ultra, quam juſtitiæ ſinit ratio, prægraventur. Dat. 15. Cal. Decembr. STILICHONE & AURELIANO COSS. 400.

19. Iidem AA. & THEOD. A. Septimio Procur. Africæ.

COmperimus provinciales, & pabula, & pecuniam pro [curſu] equorum curſualium ſolenni ratione conferre, & extrinſecus etiam paraveredorum onere prægravari. Provinciarum igitur Rectores procurent, ne unquam curſus publicus veniat in querelam, & occaſio deceptionis curiales, vel provinciales animalia indebita præſtare compellat. Dat. 7. Cal. April. *Ravennæ*, D. N. THEODOS. A. 1. & RUMORIDO COSS. 403.

20. Iidem AA. Anthemio PP.

NEmo 9 ducum ingreſſus ſemel provinciam ſuam, poſtmodum [in] itineribus faciendis curſu, atque angariis ipſe, [ſive]

TIT. LI. (1. Adde *l.* 10. *infr. h. t.* (2. *l.* 15. *l. ult. infr. eod.* (3. *l.* 2. *infr. de cohortal. h. lib. tit.* 58. (4. *l.* 16. *l.* 20. *infr. h. t.*

(5. *l.* 2. *ſupr. eod.* (6. *l.* 22. *infr. eod.* (7. *l.* 4. *ſupr. eod.* (8. v. *l.* 9. *ſupr. eod.* (9. *d. l.* 9.

ſuum

suum utatur officium, sed expeditionem militarem jumentis propriis exequatur. De cohortalinis etiam officiis eadem lege sancimus, ne quis ex his per provinciam suam discurrens, veredo uti conetur in posterum, cum sacra prohibitum sanctione cognoscat. Quod si quis ducum, vel apparitorum, vel cohortalium officiorum temerario animo ea, quæ decernimus, contemnenda putaverit: per singula animalia, quibus usus fuerit, singularum librarum auri illatione multabitur. Datum 4. Non. August. C. P. DD. NN. HONORIO 7. & THEODOSIO 2. AA. COSS. 407.

21. Impp. THEOD. & VALENT. AA.

NUllus penitus cujuslibet ordinis, seu dignitatis, vel sacrosancta Ecclesia, vel domus regia tempore expeditionis 10 excusationem angariarum, seu parangariarum habeat.

22. Imp. LEO A. * PP.

CUrsum ambularem ab omni Orientali tractu, necnon ab his civitatibus aliarum regionum, quarum instructio tui culminis meminit, tolli amputarique decernimus: ita tamen, ut in transitu fortissimorum militum quando nostra Serenitas disposuerit, ex aliis ad alia eos loca deduci, evectionesque animalium secundum consuetudinem à nostra fuerint Serenitate consecuti, & in armorum tam confectione, quam translatione servata consuetudine, in profectione quinetiam legatorum, animalium dominis, qui ea solent accepta mercede locare, præbenda pensio, arcæ tui culminis imputetur, tractorias videlicet animalium super memoratis causis nulli alii judici, cujuscunque sit dignitatis, nisi tuo tantummodo culmini, faciendi licentiam patere decernimus.

23. Imp. ANASTASIUS A.

JUbemus nemini licere cujuscunque scholæ, vel officii, vel militiæ, seu conditionis per totius Orientalis tractus partes, ob quamcunque causam proficiscenti seu redeunti, supra unum veredum, unumque paraveredum, cum evectione tamen judiciali movere: nisi specialis ei præstita sit nostræ Srrenitatis quantitatem animalium continens evectio: exceptis proculdubio his, qui pecunias publicas devehunt: cum in hac parte sine nostra quoque speciali auctoritate tanta conveniat animalia moveri, quanta transvehendæ pecuniæ summa, & ejus tuitio deposcit: quinquaginta librarum auri his feriendis condemnatione, quicunque nostra jussa quolibet modo, seu tempore violaverint, seu violare concesserint.

TIT. LII.
DE TRACTORIIS, ET STATIVIS.

1. Imppp. THEODOS. ARCAD. & HONOR. AAA. Rufino PP.

TRactoriæ cum stativis solitis tantummodo biduum tempus accipiant: nulli vero penitus cum necessariis sibi personis præbeantur, nisi his tantummodo, qui animalia atque equos 1 sacro usui necessarios prosequuntur: ita tamen, ut his dimissis in tractoriarum corpore, quinque dierum numerus adscribatur: ut nullus ultra hoc temporis spatium ad residendum, in quo libitum fuerit loco, copiam nanciscatur. Datum 7. Cal. Septembr. C. P. ARCADIO A. 2. & RUFINO COSS. 392.

TIT. LIII.
DE APPARITORIBUS PRÆFECTOrum Prætorio, & privilegiis eorum.

1. Impp. VALENT. & VALENS AA. Mamertino PP.

PRæfecturæ 1 cornicularios, qui annis singulis exeunt, post transactos corniculos, nostram adorare 2 Purpuram volumus: quo honore perfunctis, cum jam missionem tenuerint, liberum otium damus, ut ad susceptionem, vel cujuslibet necessitatis officium minime devocentur. Dat. 3. Cal. Februar. *Mediol.* VALENTINIANO & VALENTE AA. COSS. 366.

2. Iidem AA. Zosimo Præsidi Epiri novæ.

PRæfectianos 3 ad perniciem provincialium exactionibus in provinciis, vel potius lucris, vel quæstibus suis sese immiscere vetamus: præterea, vel horreorum gerere custodiam, vel curiarum jus, atque arbitrium sibi præsumere [his denegamus.] Horum si quis præsentis legis temerator existat, volumus eum competenti motu & indignatione percelli. Datum 14. Cal. Decembr. *Mediolan.* VALENTINIANO & VALENTE 4. AA. COSS. 373.

3. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Zoilo Præfecto Prætorio.

COrnicularii 4, & primiscrinii, numerarii insuper, qui in officio tuæ Sublimitatis per ordinem obsequiis militiæ terminatis, desideratam laborum requiem sortiuntur: pro multis erga Rempublicam sudoribus, ab omnibus indictionibus, tam militarium, quam civilium judicum, semper habeantur immunes, & civilium tantum judicum, non etiam militarium jurisdictioni subjaceant. Huic sanctioni addendum esse censemus, ut si quis Præfectianus 5 dum militat, vel post depositum cingulum, sine testamento, quod legibus comprobatur, nullisque ab intestato successoribus derelictis, fati munus impleverit: omnes ejus patrimonii facultates provisione magnificæ tuæ Sedis non fisci juribus, sed arcæ tui culminis rationibus vindicentur. Scriniariis autem [&] exceptoribus, cæterisque, qui in officio tui culminis merent: cum in legione 6 prima adjutrice nostra militant, audientiam tantummodo in causis, in quibus pulsantur, tuæ Celsitudini deputamus. In provinciis vero commorantes, Rectoribus earum eos respondere jubemus, nisi publicum officium aliquod eis injunctum sit.

TIT. LIV.
DE APPARITORIBUS PRÆFECTI Urbis.

1. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. Principio PP.

PRæter eos, qui de officio eminentium potestatum, numero stipendiorum & curriculis evolutis, urbisque præfecturæ, Serenitatis nostræ annis singulis attingere purpuram 1, venerarique præcepti sunt: nulli prorsus eorum, qui provincialia officia peregerint, tranquillitatis nostræ muricem adorare sit liberum, omnium suffragiorum obreptione cessante. Dat. 14. Cal. Octobr. *Aquil.* ARCADIO A. & BAUTONE V. C. COSS. 385.

2. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Palladio Præfecto Prætorio.

QUicunque illustris urbanæ sedis apparitor clandestina fraude pistorem concusserit, accusatus atque convictus, perpetui panificii nexibus addicetur. Dat. 17. Cal. Jan. *Raven.* HONOR. A. 11. & CONSTANTIO 2. V. C. COSS. 417.

TIT. LV.
DE APPARITORIBUS MAGISTRORUM militum, & privilegiis eorum.

1. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Arthemium Correctorem.

QUi sese in officiis Magistrorum equitum ac peditum militare monstraverint, ab omni nominationis injuria excusentur. Dat. 13. Cal. Octobr. *Aquil.* Acc. 15. Cal. Novembr. *Salerni*, Divo JOVIANO & VARRONIANO COSS. 364.

2. Iidem AA. Mamertino PP.

QUi in officio Magistrorum equitum ac peditum militiam sortiti sunt: ordinis sint militaris.

3. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Basso PP.

PRobari apparitores Magisteriæ potestatis, neque curiales 1 in

(10. *l.* 11. *supr. de sacros. eccles. l.* 2. *supr. de quib. munerib. lib.* 10. *tit.* 48. *l. ult.* §. *pen. ff. de munerib.*
TIT. LII. (1. Adde *l. un. supr. de venat. ferar.*
TIT. LIII. (1. *l. ult. in pr. infr. h. t.* (2. *l.* 1. *infr. tit. prox. l.* 7. *supr. qui militare. h. lib. tit.* 34.

(3. *l. ult. infr. h. t. l.* 8. *supr. de offic. rector. provinc.* (4. *l.* 1. *supr. h. t.* (5. *l.* 2. *supr. eod.* (6. *l. ult. supr. de castrensi pecul. milit.*
TIT. LIV. (1. *l.* 1. *supr. de præpos. sacri cubiculi. h. lib. tit.* 5. *l.* 4. *supr. de consulib. h. lib. tit.* 3. *l.* 1. *supr. de silentiar. h. lib. tit.* 16. *l.* 1. *supr. tit. prox.*
TIT. LV. (1. *l.* 1. *infr. tit. prox.*

aliquo

aliquo officio, neque cohortales, neque censibus adscriptos volumus. Dat. Prid. Non. Martii, C. P. CYRO V. C. COS. 441.

4. Iidem AA. Apollonio.

NUmerarios Virorum Illustrium Magistrorum militum, tam præsentalium, quam Orientalium, qui ordine & stipendiis militiæ fuerint decorati, exeuntes, tribunis prætorianis partis militaris, sudoribus eorum beneficium deferentes, sociari præcipimus: ita videlicet, ut post completam militiam ab omnibus indictionibus, tam militarium, quam civilium judicum semper habeantur immunes: principatus vero munere functos, tribunis vigilum militaribus aggregari volumus.

5. Imp. ANASTASIUS * Mag. mil.

EOs, qui in officiis vestris merentes statutorum tantummodo numero inserti sunt, fori præscriptione muniri: cæteros 2 vero, qui supra hujusmodi numerum militare noscuntur, quasi nec militantes, & apud Illustrissimas Præfecturas, & apud Clarissimos provinciarum Rectores de quolibet pulsari & conveniri, & sine cinguli præscriptione respondere negotio sancimus. Datum 2. Non. Mart. C. P. CYRO V. C. COS. 441.

TIT. LVI.
DE APPARITORIBUS PROCONSULIS & legati.

1. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Flavium Proconsulem Africæ.

OFficio, quod tuis meritis obsecundat, non curialem 1 quemquam, nec ex cæteris corporibus volumus aggregari: at si qui erunt inter apparitores hujusmodi, restitui eos muniis debitis mox jubemus.

2. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Dominatori Procons. Afric.

APparitioni tuæ, & legatorum quadringentos censuimus deputandos, & de his duntaxat, quos esse sibi detractos Reipubl. membra non queruntur.

3. Impp. ARCAD. & HONOR. AA.

IN proconsulari provincia officium proconsulare postulet, quod exigere consuevit, nec alienis se partibus impudenter inserat.

TIT. LVII.
DE APPARITORIBUS COMITIS Orientis.

1. Impp. THEOD. & ARCAD. AA.

IN officio Comitis Orientis non amplius, quam sexcenti apparitores habeantur, quos quidem publicis necessitatibus novimus abunde suppetere.

TIT. LVIII.
DE COHORTALIBUS, PRINCIPIBUS, Cornicularíis, ac primipilariis.

1. Imp. CONSTANTINUS A. edicto suo ad Afros.

OMnes stationarii neque superexactionem audeant, neque carcerem 1 habeant, neve quis personam, licet pro manifesto crimine, apud se habeat in custodia; sciens, quod si quid tale fuerit commissum, capite puniendus est. PP. 6. Id. Maji, *Carthag.* CONSTANTINO A. 4. & LICINIO 4. COSS. 315.

(2. *l.* 3. *supr. de offic. magistri milit.*
TIT. LVI. (1. *l.* 3. *supr. tit. prox.*
TIT. LVIII. (1. Adde *l.* 1. *supr. de curios.* & *tit. supr. de privat. carcerib. inhibend.* vide tamen *l.* 4. *ff. de fugitiv.*

2. Impp. CONSTANTINUS & CONSTANS AA. Tauro PP.

NUllus Judicum quenquam sine sacra 2 probatoria probare audeat, vel provehere. Excipimus tamen officia Provincialia 3 cursus publici solicitudinem sustinentia: nec enim tanto muneri adminiculum denegari publica permittit utilitas. Datum 6. Cal. Januar. *Mediol.* Accept. 8. Id. Jul. DATIANO & CEREALE COSS. 358.

3. Imppp. VALENS, VALENT. & GRAT. AAA. Festo Consulari Syriæ.

SOlita Cohortalibus Syriæ privilegia, quæ à D. Diocletiano porrecta sunt atque concessa, nos quoque porreximus: ac jubemus eos non ad solicitudinem bastagæ, non ad functionem navicularíam devocandos, non invitos curialibus cœtibus adscribendos: verum peracto labore militiæ, pastus 4 primipili competenti sedulitate functione transacta, prærogativam his recusationis offerimus. Dat. 6. Non. Octobr. VALENT. & VALENTE AA. COSS. 365.

4. Iidem AAA. & GRATIANUS A. Probo PP.

OFficia Rectorum Provinciarum tuæ Magnificentiæ literis volumus admoneri, ut susceptos in officio proprio, vel probatos, cohortium nomine, vel legionum privilegiis existiment inserendos. Dat. 16. Calend. Junii, MODESTO & ARINTHEO COSS. 372.

5. Iidem AAA. Modesto PP.

QUicunque per Osdroënam Primipilarius majore lætatur numero filiorum, unum loco suo veluti hereditario jure substituat, alterum pro amore patriæ Ædessenæ curiæ tradat obsequiis: cæteris qua voluerit militia provisurus. Sin autem duos tantum procreavit: cohorti satisfacere cogatur, & curiæ. Quod si unum procreaverit, eundem ordini patriæ restituat, nullo contra hanc formam beneficio valituro. Damus sane licentiam tam patribus eorum, quam ipsis, qui hujus legis auctoritate civitatum obsequio aggregantur, ut si quos curiales patrocinio Principalium invenerint excusari, in medium proferant: ut [&] ipsi similibus officiis deputati, pareant impetratis. Dat. 3. Non. Dec. *Antiochiæ*, post Consulatum GRATIANI A. 3. & EQUITII V. C. 375.

6. Imppp. GRAT. VAL. & THEOD. AAA. Neotherio PP.

SI Apparitor defugerit criminosus, Edictum, quo revocari possit, adjecta conditione legibus subsequatur: cui nisi fuerit satisfactum, merito in latitantem à judice pro qualitate peccati sententia proferetur. Veniam enim talibus non permittimus, nec indulgentiis crimina sublevamus. Dat. Prid. Id. Jun. *Mediol.* ARCADIO A. 1. & BAUTONE COSS. 385.

7. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Tatiano PP.

ORdinariorum Judicum Apparitores, qui vel Speculatorum, vel Ordinariorum attigerint gradum, nullo annorum numero, nulla stipendiorum contemplatione laxentur, priusquam primipili 5 pastum digesta ratione compleverint. Quod si ante debitum locum, qui huic functioni habetur obnoxius, vel ægri corporis labem, vel defessæ senectutis extrema ad impetrandam quietem crediderit prætendenda, non prius otio condonetur, quam omne, quod Primipilo debetur, expenderit. Eos etiam, qui pro sceleribus suis soluto militiæ cingulo addicuntur infamiæ: ne integro peculio sub hac occasione lætentur, ita condignæ ultioni eos volumus subjacere, ut functioni quoque, quæ extremæ militiæ debetur, nihil ex eorum facultatibus subtrahatur. Dat. 3. Non. Maji, *Mediolan.* TIMASIO & PROMOTO COSS. 389.

8. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Euthymio Vic. Asiæ.

SPeciebus primipilaribus adærandis eadem pretiorum taxatio servetur, quæ in venalibus publicis poterit reperiri. Dat. 5. Cal. Mart. C. P. ARCAD. 4. & HONOR. 3. AA. COSS. 396.

(2. v. *l.* 9. *infr. de divers. offic.* (3. *l.* 9. *supr. de cursu publ. h. lib. tit.* 51. (4. *l.* 7. *infr. h. t.* (5. *l.* 3. *supr. eod.*

9. Iidem

9. Iidem AA.

PEr Illyricum (in quo plurima ac maxima necessitatum publicarum emolumenta officiis constat Præsidalibus expediri) centeni numero singulis Judicibus obsecundent: nec ultra hunc modum vel ad militiam ullus adspiret, vel conniventia Judicum perseveret. Adhibendi autem sunt ad hujusmodi ministeriorum obsequia, non illi, qui vano militiæ nomine immania lucra sectentur, sed qui necessitatem officii solicitudinibus debitis exequantur.

10. Iidem AA. & THEOD. A. Anthemio PP.

QUicunque chartas, vel tabulas, vel quodcunque aliud ministerium cohortalis optaverit, non ante accedere permittatur, nisi ejus nomen matriculis receptum primitus fuerit: pœna proposita his, qui contra statuta cœlestia crediderint suscipiendos aliquos, aut quodlibet eis officium injungendum. Dat. 16. Calend. April. C. P. DD. NN. HONORIO 7. & THEODOSIO 2. AA. COSS. 407.

11. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Anthemio PP.

SI quis ex grege cohortalinorum, urgente criminis insectatione stipendiis fuerit exemptus, aut otio traditus, quietis artibus immoretur: aut si ad pristina sacramenta precum miseratione maluerit repedare: indultum nostræ Majestatis oraculum Amplissimæ tuæ Sedi offerat allegandum. Dat. 14. Cal. Mart. C. P. HON. 10. & THEOD. 6. AA. COSS. 415.

12. Impp. THEODOS. & VALENT. AA. Isidoro Præfecto Prætorio.

SI (6 Cohortalis Apparitor, aut obnoxius cohorti, ad ullam adspiraverit dignitatem: spoliatus omnibus impetrati honoris insignibus, ad statum pristinum revocetur: liberis etiam in tali [ejus] conditione susceptis, fortunæ patriæ mancipandis. §. 1. Quod si quis ex his ausus fuerit ullam affectare militiam, nulla præscriptione temporis muniatur, præter eam scilicet [quæ] ex triginta annis colligitur: sed ad conditionem propriam retrahatur: nec ipse, vel liberi ejus post talem ipsius statum procreati, quod cohorti debetur, valeant declinare. §. 2. Sed nec ad aliam cohortalinus vel cohortalini filius audeat adspirare fortunam, cui majorum suorum exempla præjudicant. §. 3. Sed etiam cunctos, qui (7 diversarum rerum negotiationibus detinentur, trapezitas scilicet vel gemmarum argentique vestiumve venditores, apothecarios etiam, cæterosque institores aliarum mercium, quibuscunque ergasteriis adhærentes, jubemus à provincialibus officiis removeri: ut omnis honor atque militia à contagione hujusmodi segregetur. Dat. 3. Non. April. *Constantinopoli*, ISIDORO & SENAT. COSS. 436.

13. Iidem AA. Florentio P. P.

NUllum ex Primipilaribus, nullum ex Principe (8 Cohortalis officii, vel ad aliam posse militiam adspirare, vel ministeriis sibi contra publicam utilitatem blandiri, vel ad quamlibet aliam dignitatem ad præjudicium præteriti status accedere concedimus. Quod si contra hanc tam saluberrimam formam, vel responsa cœlestia quædam militia aut dignitas audacter eliciatur: pro ingestis haberi, etiamsi speciali adnotatione nostræ indulgentiæ eam obtinuisse videatur: nec adsertionem ei quoquo modo patere, qui se memoratis artibus publicæ studet commoditati subtrahere, sed statim civitatis, unde oriundus est, Curiæ tradi præcipimus.

14. Imp. LEO A. Constantino P. P.

QUisquis Cohortalibus (9 adhuc obsequiis obligatus, vel regimen provinciæ, vel cingulum cujuslibet militiæ, vel dignitatis quoquo modo meruerit: ante omnia contra licitum usurpatis impetratisve careat, etiamsi ultronea nostra liberalitate jus gerendæ provinciæ, vel militiæ seu dignitatis cujuspiam sibi jactaverit fuisse delatum: dehinc universis solatiis conditionis, quam spreverat, defraudatus, ne quid eorum omnino per se vel per interpositam personam possit acquirere, Primipili tantum munus implere cogatur: mox curialibus civitatis, in qua natus est, in diem vitæ suæ functionibus inhæsurus: ita scilicet, ut etiam hi, qui post impletam talem militiam quodlibet militiæ dignitatisve genus affectaverint, curiæ [patriæ] suæ restituantur. Dat. 6. Calend. Jun. C. P. LEONE A. 4. & PROBIANO COSS. 471.

(6 *l. pen. & ult. infr. eod. l. 13. supr. de offic. rector. provinc.* (7 *v. l. un. supr. negotiatores ne milit. h. lib. tit. 35.* (8 *l. 12. supr. h. t.* (9 *d. l. 12.*

TIT. LIX.
DE APPARITORIBUS PRÆFECTI annonæ.

1. Imppp. VALENS, GRAT. & VALENT. AAA.

APparitores Urbanæ Præfecturæ annonario officio sese non inserant, sed Apparitorum æmulatione secreta, ministerio suo annonæ Præfecturæ fungantur.

2. Impp. ARCAD. & HONOR. AA.

PRæfectus annonæ canonem, qui ad officium suum pertinet, per compulsores suos exigat: & cum officio suo retineatur obnoxius, qui ad implendum canonem devotionis suæ exactionem non ostenderit.

TIT. LX.
DE DIVERSIS OFFICIIS, ET APPARITORIBUS Judicum, & probatoriis eorum.

1. Imppp. VALENT. VALENS & GRATIAN. AAA. Severo Mag. militum.

SI quando Præfectus Prætorio, vel Vicarius, aut Rector Provinciæ significaverit eum, qui chartis ac ratiociniis publicis invenitur obnoxius, ad præpositum castri ac militum transisse: retractus, illi adsignetur officio, à quo ad necessitatem præstandi ratiocinii devocatur: in rejecti vero locum is potissimum destinetur, cui meritorum adstipulantur insignia. Dat. 10. Cal. Jan. GRATIANO A. 2. & PROBO COSS. 371.

2. Impppp. GRATIAN. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAAA. Eusignio P. P.

NUllus ex his, quos claruerit militia resolutos, indebita denuo sacramenta sine Augusti affatibus suscipiat. Si quis autem id per obreptionem forte meruerit, quinque librarum auri multetur incommodo. Dat. Prid. Id. Jul. *Mediolan.* HONORIO NB. P. & EVODIO COSS. 386.

3. Iidem AAAA. Eusignio P. P.

NUllus Apparitor Amplitudinis tuæ, vel de officiis Palatinis ad eam provinciam, ex qua oriundus est, vel in qua collocaverit larem, vel qui jam in hujusmodi officio fuerit commoratus, obtentu publicæ necessitatis, vel executor privati negotii dirigatur. Etenim officii tuæ Celsitudinis primiscrinius tres libras auri fisci utilitatibus sine dilatione persolvet, si statuta fuerint temerata. Apparitor vero, qui huic se muneri passus est deputari, militia spoliabitur. Hæc vero pœna etiam cæteris irrogata est, ut si domesticus, aut protector, aut Stator, vel Agens in rebus, vel Palatinus utriusque officii, vel ad eandem provinciam, in qua natus est, vel ad eam, in qua collocaverit larem, cum hujusmodi usurpatione perrexerit: matriculis quidem exemptus ipse, qui se voluerit mitti, auri libram unam fisci juribus inferre cogatur: Adjutores vero officiorum, [&] Palatinorum ac numerarii Comitum Illustrium Virorum, sive Actuarii libram auri fisci juribus solvant, nisi statuta fuerint custodita. Dat. 2. Non. Decembr. *Mediolan.* HONORIO NB. P. & EVODIO COSS. 386.

4. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA.

QUi vel exiguam rei familiaris substantiam habent, militare in Apparitorum numero non vetentur.

5. Impp. HONOR. & THEODOS. AA. Gracco Præfecto urbi.

QUicunque Apparitores ob culpam, vel negligentiam fuerint judicato discincti, [jam] ad nullam militiam habeant facultatem

tatem aspirandi: nec ex Rescripto his ullus aditus reseretur, quos congruit pœnæ gravissimæ subjugari, si contra inhibita quoque sacratissimis constitutis aspirare contempserint. Dat. 8. Cal. August. *Ravennæ*, HONORIO 10. & THEODOS. 6. AA. COSS. 425.

6. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Hierio P. P.

IN his officiis, id est, Virorum Spectabilium Proconsulis Asiæ, Comitis Orientis, Præfecti Augustalis, & Vicariorum, quos etiam monuimus sub xxx. interminatione librarum auri, nemo aliter admittatur, nisi eum emissa sacri scrinii probatoria 1 consecravit. Quod si quis [talis] sub tua fuerit abdicatione convictus: profecto irritis his, quæ vetita contrectaverit, etiam congruam indignationem incurret. Dat. 10. Cal. Jul. *Nicomediæ*, DD. NN. THEOD. 12. & VALENTIN. 2. AA. COSS. 426.

7. Iidem AA. Anatolio mil.

AD splendidioris privilegia militiæ, posteaquam priorem continuo labore compleverint, eos venientes admittemus, qui ea, voto adipiscendi honoris crediderint expetenda; non eos, qui studio exercendæ cupiditatis ambierint, ut velut in meliori fortuna positi, aut ea scelera, quæ prius commisisse doceantur, occultent, aut alia deinceps possint impune committere.

8. Impp. LEO & ZENO AA. Joanni Magist. offic.

VIros Spectabiles Duces, eorumque Apparitores, nec non Limitaneos, castrorumque Præpositos, tantummodo ex sublimis tui judicii sententia conveniri, nec aliis subjacere Judicibus præcipimus: Illustribus scilicet ac Magnificis Viris Magistris militum consuetudine ac potestate, si qua ad limites aliquos Orientis, Thraciarum, & Illyrici, ex longo tempore hactenus obtinuit, reservata.

9. Iidem AA. Hilario Mag. offic.

PRobatorias 2 Memorialium & Agentium in rebus, cæterorumque nihilominus Apparitorum Prætorianæ per Orientem amplissimæ Præfecturæ, eorum etiam, qui in diversorum Judicum officiis numerantur, ex sacris probatoriis solito more militiæ sacramenta sortiri decernimus: non passim, nec licenter, solis auctoritatibus, vel sacrarum militarium literarum exemplaribus, sed ex authenticis tantum sacris probatoriis manu nostra subscriptis, & nostro arbitrio præstandis, ita, ut nullus his dolus aut fraus possit annecti: de his etiam, qui sunt veræ 3, & catholicæ fidei, jubemus admitti. Aliter vero militantes, nisi ex his sint, quos solis auctoribus apparitioni aggregari vetusta consuetudo perdocuit: detecta fraude cujuscunque accusandi studio, non solum mendaci carere militia, sed & proscriptionis stylum subire decernimus, & bonorum omnium amissione multamus.

10. Iidem AA. Erythrio P. P.

HAc sanctione decernimus, ut in posterum nemini licentia sit edendi exemplaria his, qui sociandi sunt cuicunque militiæ, quam sine divinis probatoriis 4 adipisci non possunt, sed periculo primatum uniuscujusque officii ipsas authenticas [sacras,] quæ divinam nostræ pietatis continent adnotationem cum subscriptione administrantium, sub quorum jurisdictione consistunt, his, qui militare volunt, præstari: exemplaribus videlicet eorum cum subscriptione eorundem Judicum apud singula quoque officia, prout convenit, reservandis. Quamvis autem manifestum sit de hujusmodi probatoriarum observatione excepta esse cæterorum judicum officia, tamen ne ulla [ei] ignorantiæ relinquatur occasio, omnium officiorum, quibus necesse est per sacras probatorias militiæ sociari, notitiam [in] sacris apicibus subdendam esse censuimus. Sub hac igitur observatione omnes, qui sive in hoc sacro Palatio nostro, sive in aliis quibuscunque officiis deinceps militare cupiunt: qui tamen (ut dictum est) non possunt pro tenore sacrarum Constitutionum, vel veteri consuetudine, nisi præcedentibus sacris probatoriis militiæ sociari, sicut subjecta notitia demonstrat, adipisci præcipimus; scientibus his, qui ex aliqua parte præsentis nostræ Serenitatis legis formam conniventia, vel negligentia quadam colludere tentaverint, non tantum amissione bonorum omnium, sed etiam capitis periculo, utpote crimini falsitatis obnoxios semet [ipsos] esse plectendos. † Et est notitia [hæc:] Scrinii memoriæ probatoriæ Agentium in rebus, palatinorum [sacrarum] largitionum, rerum privatarum partis Augustæ. Item Scrinii sacrarum epistolarum sic: in Officiis virorum illustrium Præfectorum Prætoriis Orientis, & Illyrici, & Urbi, officii Proconsulis Asiæ & Africæ, officii Comitis Orientis, officii Præfecti Augustalis, officii Comitis divinarum domorum, officii Vicariorum Thraciæ, Ponti, & Asiæ, & Macedoniæ, & Thesaurensium classis. Item Scrinii sacrorum libellorum sic: officii Virorum Magistrorum militum utriusque Præfecti Orientis & Illyrici, invitatorum admissionalium, memorialium, omniumque pædagogorum, cellariorum, mensorum, lampadariorum eorum, qui in sacris scriniis deputati sunt, decanorum partis Augusti, & cursorum partis Augustæ, officii Virorum Spectabilium Ducum Palæstinæ, & Mesopotamiæ, nobilis Comitis Phœniceseos Corsenæ, Syriæ, & Augustæ Euphratensis, Arabiæ, & Thebaidis, Libyæ, Pentapoleos, utriusque Armeniæ, utriusque Ponti, Scythiæ, Mysiæ primæ, [secundæ,] Daciæ, Pannoniæ, officii Virorum Spectabilium Comitis Ægypti, Pamphyliæ, Isauriæ, Lycaoniæ, & Pisidiæ.

TIT. LX. (1. *l.* 9. *infr. h. t.* (2. *l.* 6. *supr. l. ult. infr. eod. l.* 14. *in fin. l. ult. supr. de murilegul. l.* 5. *in pr. supr. de offic. magistri offic. l.* 11. *in fin. supr. de agentib. in reb. h. lib. tit.* 20. *l.* 2. *supr. de cohortalib. h. lib. tit.* 58. *Edict. Justin.* 8. *c.* 3. §. 2. & 13. *c.* 3. (3. Adde *l.* 5. *l.* 15. *l.* 19. *l.* 20. *supr. de episcop. audient. l.* 8. *supr. de defensorib. civit. l. ult. supr. de postul.* (4. *l.* 9. *supr. h. t.*

TIT. LXI.

DE EXECUTORIBUS ET EXActoribus.

1. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. ad Provinciales, & ad Proconsules.

NE per diversas Provinciarum partes, aut Palatinus 1 exactor accederet, aut Illustrium Virorum Apparitor vagaretur, vel militaris terror inferret formidinem: hac lege sancimus, ut omnes memorati intenti sint ad 2 Provinciæ Rectorem, & cum eo agant: illo insistente, disponente & agnoscente, & suo periculo rem peragant, & impleant universa. Dat. 17. Calend. Jul. *Mediolani*, OLYBRIO & PROBINO COSS. 395.

2. Iidem AA. Andromacho P. U.

QUicunque ex Palatio nostro cujuslibet tituli ad Provincias commeaverit, compulsor, exactor, admonitor, portitorve præcepti, Agens in rebus, vel Palatinus, vel Apparitor Illustrium potestatum: hoc tantum potestatis arripiat, quod mandatum curiæ suæ specialiter approbatur; nec quod injunctum alteri fuerit, collegii jure præsumat: ne 3 dum hoc sibi invicem mutui officii licentia partiuntur, agant cuncti, quod singulis credebatur. Dat. Prid. Id. Jul. *Mediolan.* OLYBRIO & PROBINO COSS.

3. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Palladio P. P.

SIve ex Prætoriano officio, sive illustris Comitivæ sacrarum largitionum, nec non & rei privatæ nostræ [militiæ,] vel ex quacunque apparitione ad quamcunque necessitatem profligandam quis fuerit destinatus, sciat 4 se intra anni metas debere collectis ratiociniis ad proprium judicem remeare, eique suam efficaciam ostendere, & quid (in) ejus instantia exactum fuerit, quidve in debitis habeatur, & penes quos resederit, vel cujus culpa, aut qua causa in eadem provincia fuerit derelictum. Quod si exacto spatio anni in ejus regionis visceribus prædator insidians, deprehensus fuerit remorari: tunc absolutus cingulo, militia abjicietur, primoribus

TIT. LXI. (1. *l.* 2. *supr. de canon. largit. titul. lib.* 10. *tit.* 23. (2. *l.* 6. *in fin. supr. de exact. tribut. lib.* 10. *tit.* 19. (3. *l.* 23. *vers. absurdum. supr. de testamentis. l.* 4. *supr. de numerar. h. lib. tit.* 50. (4. *l.* 4. *supr. de susceptorib. lib.* 10. *tit.* 70.

ejus militiæ decem librarum auri multa proposita, si redire dissimulet: & per vices officiorum ligatus ferreis nexibus, cura Provincialis officii ad debitum mittatur examen: nec ei liberum sit, ut hoc se privilegio aut occasione defendat, quod sibi aliud negotium, vel aliam necessitatem post injunctam esse causetur, cum iisdem licentiam auferamus in eadem provincia continuare exactionem. Dat. 10. Calend. Octobr. D. N. THEOD. A. 7. & PALLADIO COSS. 416.

4. Iidem AA. Joanni P. P.

NUllam possessionem alterius 5 pro alienis debitis publicis vel privatis præcipimus conveniri. Dat. 5. Id. Jul. *Ravennæ*, HONORIO 13. & THEODOS. 10. AA. COSS. 422.

5. Impp. HONOR. & THEODOS. AA. Volusiano Præfecto Prætorio.

COntra nostra præcepta si quisquam [vetito [ac temerario] ausu exactionem audebit, licebit Provinciæ Moderatori eundem correptum ad Sublimitatis tuæ judicium sub prosecutione dirigere; & licebit 6 Provinciali, si probetur obnoxius executor, contra vetitum exactionem sibi vindicans, temeritatem legitime repellere.

6. Imp. ZENO Arcadio P. P.

SAncimus, ut eum, cui ex judicio tui Culminis quocunque modo, sive studio Numerariorum aut Tractatorum, vel ipsorum jussu, qui pro tempore amplissimæ tuæ sedis administrationem suscipiunt, exactio publicarum pecuniarum injungatur, minime prius liceat aliam solicitudinem gerendam suscipere, quam reversus injunctæ sibi causæ responsum præbuerit. Si tamen ita sors tulerit, ut in ea provincia, ad quam exequendi causa publici negotii aliquis proficiscitur, alia quoque causa sit exequenda, non prohiberi unum eundemque executorem ab hac urbe regia proficiscentem, duorum simul, non plurium negotiorum executionem suscipere, dum ipsi quoque tertii negotii non sit injungendi [licentia,] antequam de superioribus responsum portaverit. Executoribus his, qui secundam, sive simul duas, vel etiam tertiam causam passi fuerint exequendam suscipere, non solum cinguli & bonorum suorum amissionem, verum etiam perpetui exilii supplicium subituris. Eandem hanc pœnam Numerarium quoque, & ejus adjutores, ad quorum curam quod violatum est pertinet, formidare.

7.

QUilibet executor 7 divinæ jussionis prætorianive præcepti id prius insinuare Præsidi debet, ut is inquirat, an sit in eo vitium aliquod falsi, aut legibus adversum aliquid, & an per obreptionem impetratum sit. † Executio autem fit scripto, vel sine scripto, propositis sacris Evangeliis, & præsentibus possessoribus omnibus, & una cum Præside inquirentibus, qui & opem executori ferent, si res digna videatur. Sed si quid manifesto in ea falsi, vel illegitimi deprehenderit, suspendet exactionem, & relationem mittet ad Principem per agentem in rebus, vel ad sedem ejus, à quo res processit. Et interim executor quidem cautionem præstabit pro rei qualitate: reus personalem, se sisti puta: idque sine ulla impensa. Debet enim executor indemnem eum præstare, quem convenit, si temere forsitan eum convenerit: quam cautionem nisi præstiterit, impune ab eo, quem convenit, repelletur. Præses ipse, vel alius, ad quem jussio dirigitur, cautionem exiget ab executore pro rei qualitate. Sed & si potuerit quis executionem repellere, & repulerit, debet Præses executorem restituere, & ab eo cautionem exigere personalem, & rem deferre: quod si negligat, tam ipse, quam suum officium, isve, ad quem literæ missæ sunt, de suo indemnitatem convento præstabit, durante vel deposito magistratu. Constitutio excipit eos, qui nomine tributorum obligati sunt. Quod si pretio victi Præsides non inquirant, qua de re superius diximus inquirendum esse: etiamsi negligentia hic tantum argui videatur, & rei familiaris damnum patientur, & magistratu ejicientur, & circa salutem periclitabuntur. Omnis autem lex Præfecto Prætorio prius insinuari debet, deinde in provinciam transmitti, & portitori dari aureos sex, Præside curante per omnes civitates suæ provinciæ legem promulgari sine ulla impensa Præsidis vel Defensorum, vel portitoris. Et si quis ex ea re quid perceperit, in duplum tenetur, & Magistratus dignitatem amittit, officialis officium.

(5. *l. un. supr. ut nullus ex vicaneis. lib.* 11. *tit.* 56. *l.* 12. *l. ult. supr. de omni agro deserto. lib.* 11. *tit.* 58. *Nov.* 52. *c.* 1. *Nov.* 128. *c.* 14. (6. *l.* 5. *supr. de jure fisci. l.* 5. *supr. de metatis. h. lib. tit.* 41. *l. ult. vers. discussione autem. supr. de discussorib. lib.* 10. *tit.* 30. (7. *Nov.* 128. *c.* 10.

TIT. LXII.

DE LUCRIS ADVOCATORUM, ET CONCUSSIONIBUS OFFICIORUM, SEU APPARITORUM.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Ælianum Proconsulem Africæ.

SI quis à Ducenariis, vel Centenariis, vel fisci Advocatis læsum se esse cognoscit, adire judicia, & probare injuriam non moretur: ut in eum, qui convictus fuerit, competenti severitate vindicetur. Dat. Cal. Novembr. *Treveris*, CONSTANTINO A. 4. & LICINIO 4. COSS. 315.

2. Idem A. Eubulidæ Vic. Africæ.

PRæter solennes & Canonicas pensitationes, multa à provincialibus indignissime postulantur ab officialibus & scholasticis non modo in civitatibus singulis, sed [etiam] mansionibus, dum ipsis & animalibus eorundem alimoniæ sine pretio ministrentur. Provinciales itaque cuncti Judices tueantur, nec injurias inultas transire permittant. Dat. 3. Calend. Jul. LEONTIO & SALLUSTIO COSS. 344.

3. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Pompejano P. P.

QUoties compulsor arguitur in deprædatione convictus, etiam non consulta Clementia nostra, pœnam subeat legibus competentem. Dat. Prid. Calend. Jun. *Mediolan.* STILICHONE & AURELIANO COSS. 400.

4. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Adriano P. P.

CUrialibus & Naviculariis, omnibusque corporibus ita subveniri volumus, ut nihil Apparitoribus universorum Judicum liceat, quod ad prædam Provincialium pertinet.

TIT. LXIII.

DE PRIMIPILO.

1. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. Domitio.

COmmoda Primipilatus post administrationem incipiunt deberi: & si is, qui ea percipere debuit, prius rebus humanis eximatur, heredibus petitio salva sit.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Alexandro.

OBtentu nominis Primipili, civiles actiones ad alios Judices transferendæ non sunt.

3. Iidem AA. Domnæ.

UTilitas 1 publica præferenda est privatorum contractibus: & ideo si constiterit fisco satisfactum esse ob causam Primipili, po-

TIT. LXIII. (1. *l.* 4. *supr. qui potiores in pignore. Novell.* 97. *c.* 4.

teris

teris obligatam tibi possessionem dotis titulo petere, ut satis doti fieri possit.

4. Iidem AA. Dionysio.

CUm ex sola Primipili causa liberos, etiamsi patribus heredes non existant, teneri D. Aurelianus sanxerit: si neque 2 successistis patri vestro, nec quicquam ex bonis ejus tenetis: consequens est, à paternis creditoribus vos non conveniri.

TIT. LXIV.

PUBLICÆ LÆTITIÆ VEL CONSULUM NUNCIATOres, vel insinuatores constitutionum, & aliarum sacrarum vel judicialium literarum ex descriptione, vel ab invitis, ne quid accipiant immodicum.

1. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. Floro Præf. Præt.

QUicquid nostrorum unquam nunciari cœperit prosperorum, ut bella si desinunt, si oriuntur victoriæ fastus, si honor datus fuerit Regalium, vel Consulum, vel Trabearum, compositæve pacis erit offerenda tranquillitas, si sacros vultus inhiantibus forte populis inferimus: hoc sine 1 immodico pretio nunciari excipique sancimus: actum esse jubemus castissimum, indigentibus, non numerariis esse præbendum; judices statuimus esse solicitos, ne turpi colludio quæratur ex miseris pretium gaudiorum. Quod si id sacrilega fuerit dissimulatione violatum, & accipientem pudoris fortunarumque manebit excidium, & cogentem par pœna multabit, & officium triginta librarum auri vexatione quatietur. Dat. 4. Non. Febr. C. P. MEROBAUDE 2. & SATURNINO COSS. 383.

2.

COnstitutio vult à singulis Provinciis Insinuatoribus sacrarum literarum, vel generalium Constitutionum, vel publicorum commonitoriorum, vel statuarum sex duntaxat solidos dari, & ab eo, qui amplius acceperit, quadruplum reddi, hoc inhibente Præside & Episcopo & Primoribus Civitatis, omnique tam civili, quam fiscali adminiculo, nisi velit Episcopus in Principis indignationem incurrere, Præses bonis & dignitate & civitate multari. Curet autem Officium nec descriptionem fieri ex iis causis ultra VI. aureos, nec ab invitis, & ab accipiente quadruplum inferri. At cum cives seipsos volunt describere operis publici, vel frumenti coëmendi causa, & hoc sibi concedi à Principe petunt, nihil oportet lædi ex hac causa, ne sacerdotes indignationem eandem incurrant, Præsides dignitatem amittant & publicentur: Officium in corpus torqueatur, nisi Principi detulerint, quicquid contra hanc Constitutionem fuerit admissum. Possunt enim descripti resistere describentibus; vel si nequeant resistere, licet eis invocare Præsidem, & deferre Principi. Sed non oportet Patres Civitatum vel Sitonas, vel Susceptores ex reditibus, quos habent in manu, quidquam præbere, sed eorum quantitatem destinatæ necessitati servare debent. Quod si Præses violarit, de suo eos reditus implebit. Fiscales enim & civiles res imminutæ servari necesse est.

(2. *l.* 3. *supr. de revocand. his quæ in fraud. credit.*

TIT. LXIV. (1. *l.* 2. *infr. h. t. l.* 26. §. 2. *supr. de episcop. audient.*

CODICIS FINIS.

AVTHEN-

AVTHENTICÆ,
SEU
NOVELLÆ CONSTITUTIONES D. JUSTINIANI,
SACRATISSIMI PRINCIPIS.

COLLATIO PRIMA.

TIT. I.
DE HEREDIBUS ET FALcidia. 1
NOVELLA CONSTITUT. I.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosissimo sacrorum per Orientem prætoriorum Præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

Ccupatis nobis circa totius Reipublicæ curas, & parvum nihil eligentibus cogitare, sed quatenus Persæ quidem conquiescant, Vandali 2 vero cum Mauris obediant, & Carchedonii antiquam recipientes habeant libertatem, Tzani 3 autem nunc primum sub Romanorum facti Republica, inter subjectos habeantur: (quod nondum hactenus, nisi sub imperio nostro dedit Romanis Deus) incurrunt etiam propriæ solicitudines à nostris subjectis semper nunciatæ, quarum quidem singulis damus competentem formam. Quæcunque vero frequenti quidem potiuntur per partes auxilio, possibilia tamen sunt scripta lege, ut communem omnibus præstent, (in quibus opus habent) utilitatem: hæc oportere putavimus & lege sancire, & tradere subjectis per se juvantia, & non semper jussione Imperatorum egentia. §. 1. Semper igitur nobis importuni sunt, alii quidem nos pro legatis relictis, non tamen præbitis, adeuntes: alii vero pro libertatibus: alii ob aliud quiddam: quod transmittentes quidem hereditates, dari quibusdam aut fieri constituerunt: indevote autem & res adeunt, & eas percipiunt: & quod est jussum, non faciunt: cum utique etiam à veteribus legislatoribus dictum sit, competentes 4 deficientium dispositiones, quæcunque non repugnant legibus, omnibus modis impleri. † Sed quoniam ita positas leges jam plerumque neglectas invenimus: reparare eas judicavimus oportere: & tam viventibus præbere ex eis cautelam, quam morientibus hinc exhibere honorem. §. 2. Primum itaque illud est cogitandum, quia testantibus aliis quidem necessitatem imponit lex distribuere quandam partem personis quibusdam, tanquam hoc secundum ipsam 5 naturam eis debeatur, quale est filiis & nepotibus, & patribus 6, atque matribus, interdum vero etiam fratribus, & si quam hujusmodi personam, aut in iis, qui ex nobis sunt, aut ex quibus nos sumus, enumeraverunt leges. Aliis autem nulla consistit necessi-

TIT. I. (1. *Lib.* 2. *Inst.* 22. *Lib.* 35. *D.* 2. *Lib.* 6. *C.* 50. (2. *l.* 1. *in pr. l.* 2. *in pr. C. de offic. præf. præt. Africæ.* (3. *Nov.* 28. *circa fin. præf.*

(4. *Nov.* 22. *c.* 2. *Nov.* 48. *c.* 1. *l. ult. in fin. C. de fideicom.* (5. *c.* 1. §. 2. *infr. hic. l.* 7. *in pr. ff. de bon. damnat. l.* 36. §. *ult. C. de inoff. testam.* (6. *l.* 15. *in pr. ff. d. t. de inoff. testam.*

tas partem dare quamlibet propriæ substantiæ: sed sua potestas eis largitur, ad quoscunque testator voluerit, proferenda.

CAP. I.

Si heres legata solvere noluerit.

HIs igitur à nobis præordinatis, sancimus eos, qui ab aliquibus scripti sunt heredes, aut meruerunt fideicommissa, per universitatem forsan, aut per speciem, aut legatum, necessitatem habere, quæcunque testator & honorans eos, disposuerit, omni modo ea complere 7, si quod præcipitur, legitimum sit 8, aut si non illud aliqua Lex prohibeat, vel si non fiat ab eo, qui honoratus est, tamen ratum esse expresse jam demonstrat. §. 1. Si 9 quis autem non implens, quod dispositum est, sed dum competat ei, qui honoratus est, quod relictum est, etiam ex decreto Judicis admonitus, annum 10 totum protraxerit, non agens hoc, quod præceptum est, si quidem aliquis illorum fuerit, qui necessario ex lege percipiunt, in plus autem, quam quod lex ei dari vult, scriptus est heres: tantum accipiat solum, quantum lex ei dare secundum quartam ab intestato partem concedit: aliud vero totum auferri. Et si quidem etiam alii quidam scripti sunt heredes, accrescere illis secundum 11 partem institutionis, quæ unicuique distributa est. Si vero nullus alter sit heres: aut sint quidem scripti quidam, non autem adeant hereditatem: tunc quod aufertur, adjiciatur aliis rebus: & licentia præbeatur & legatariis, & fideicommissariis, & servis libertate honoratis, adire, & hæc acquirere: ita ut omnibus modis, quod præceptum est, [per testantem] impleatur: cautione 12 videlicet prius ab eis facta, secundum quod personarum vel rerum receperit modus: *quia res accipientes, agent in eis, quæ recte voluerunt testatores.* † Si vero nullus horum, de quibus testamento memoria facta est, voluerit adire: (hoc est, coheres, aut legatarius, aut fideicommissarius, aut servus libertate honoratus:) tunc ad alios, quos lex ab intestato vocat, post eum quidem, qui scriptus est, & legitima per hanc legem parte exclusus, deferri res: & similiter præbentes cautionem, *quia complent, quæ testamento continentur.* † Inordinatum vero nihil neque confusum, nec in his fieri volumus: sed primus secundum 13 ordinem vocatus, post eum, qui jam exclusus est à lege nostra, ita vocetur prior: deinde qui post illum est: ita de cætero, donec ultimus relictus locum faciat etiam alicui exterius venientium, & adire, & quæ relicta sunt implere: post 14 quos etiam fiscum, si voluerit, ponimus: Etenim in legatariis & fideicommissariis hunc esse volumus ordinem, ut detur licentia aditionis priori per universitatem fideicommissario: aut, multis existentibus, majorem partem habenti: quoniam & in similitudinem 15 heredis consistit, & maxime apud nos, qui Trebelliano soli dogmati dedimus in talibus fideicommissis locum, Pegasiani circuitiones 16 odio habentes, & expellentes. Si vero aut non fuerit quispiam per universitatem honoratus: aut fuerit, sed noluerit agere, quod jussum est: ad eos, qui majoribus propriis legatis aut fideicommissis honorati sunt, hujusmodi venire fiduciam: sic quoque servis dari tempus, qui libertate honorati sunt, & adire, & liberis cautum esse, & res percipere, & complere, quæ jussa sunt, cum prædicta dudum cautione. Si vero nullus fuerit legatariorum vel fideicommissariorum per universitatem, aut per speciem majori parte aut in legato, aut in fideicommisso honoratus, sed omnes æqualem habuerint fortunam: tunc præponi quidem etiam sic per universitatem fideicommissarios, propter dictam jam dudum rationem, aut eum, qui ex eis voluerit implere quod præceptum est: reliquos autem legatarios vel fideicommissarios, quicunque nihil alterutros in hoc, quod relictum est, antecedunt, etiam omnes, si voluerint, vocari, aut qui ex eis voluerint. Si vero nullus legatarius & fideicommissarius elegerit hoc agere: damus servis licentiam libertate honoratis, secundum ordinem 17 denominationis, per quam eos dominus denominaverit, secundum hoc habere in alterutros præpositionem. §. 2. Et hæc quidem omnia sancimus, ubi necessaria quædam subjacet datio in aliquo, cui ex natura debetur quædam successio à testatore & moriente. Si vero nulla subest hujusmodi persona in institutionibus, sed spontanea largitas dispositionis à testatore fiat; deinde scriptus heres non compleat, quod præcipitur, intra prædictum à nobis dudum tempus: illum quidem privari omnibus relictis, nihil penitus neque per Falcidiæ occasionem, neque per aliam causam percipere valentem: similiter autem talia obtinere: & si quidem sint coheredes, hos vocari volumus: alioqui ad fideicommissarios, & legatarios, & servos, & omnes ab intestato, secundum prius à nobis traditum ordinem, res venire, ubique onere cohærente, quatenus oporteat compleri ea, quæ testator secundum legem (sicut prius diximus) imperaverit. §. 3. Si vero institutio etiam substitutionem habuerit: certum est, quin prius ad substitutum volentem venient omnes res secundum legem complentem, quæ relicta sunt: & sic illo nolente, tunc ad coheredes & legatarios, & servos, & qui ab intestato, & qui extra sunt, & fiscum, secundum à nobis datam observationem, ea, quæ auferuntur, venient: complentes ubique deficientium legitimas dispositiones: propterea namque etiam ad tantas respeximus successiones, ut 18 non remaneat sine aditione ipsius morientis hereditas. §. 4. Exheredatos autem liberos (si juste à patre exclusi sint, & nihil ex patris habeant voluntate) non vocamus, neque respicimus, licet decies millies velint. Una est enim legis intentio: *ut quæ disposita sunt à morientibus, impleantur:* eum enim, qui ab ipso testatore propria substantia pulsus est, quomodo erit justum vocare ad res, quarum eum ille per exheredationem factam in eum, expressim fieri participem noluit? Si vero ablatam partem à non complente morientis voluntatem, prius 19 deduximus ad substitutos, deinde ad coheredes, & post illos ad legatarios, & fideicommissarios, nec non & ad servos, & ita ad eos, qui ab intestato vocantur, & ad extraneos 20 atque ad fiscum venimus: non absurde hoc factum est, nec inaniter, nec quasi aliquem lateat quod decet, sed ex providentia, & secundum legem: ut finitis primum omnibus secundum testamenta personis, deinde abrenunciantibus, ita ad eam, quæ est ab intestato vocationem, & alios veniremus. † In omnibus autem casibus, in quibus scriptis non complentibus, vocamus aut ex testamento personas, aut ab intestato, & cæteros extraneos, & fiscum: damus omnibus talibus personis fieri heredes, & aditionis, aut *pro herede gestionis* habere *jus* (hæc enim legis verba sunt) & tanquam heredes omnia gerere & conventos & convenientes. Hæc quidem etiam antiquissimæ leges ex propria auctoritate præstabant: & heredes faciebant eos, qui neque scripti heredes, neque ab intestato ad hereditatem vocabantur. His omnibus obtinentibus, licet non ab herede, sed à legatario aut fideicommissario, aut mortis 21 causa percipiente, dari aliquid aut fieri testator voluerit: eodem ordine in occasione ablatarum rerum servando, & inchoante quidem à substitutis legatariis: terminante vero in fisco. † Et nullus hanc legem duram habeat, tanquam relictis privatus, sed considerans, quia *omnibus hominibus terminus vitæ est mors* 22: & non solum ab aliis ipse se percipere contempletur, sed cogitet, quia & ipse aliis moriens imperabit: & si non hujus legis mereatur auxilium; nihil horum, quæ omni studio disposuerat, ad effectum perducet. Non enim iis, qui sub nobis, neque qui nunc solum sunt hominibus, sed omni etiam post hoc currenti tempori legem ponimus.

CAP. II.

De Lege Falcidia & inventario.

HInc 23 nobis ingressa est cura, & quædam consideratio Falcidiæ legis, quæ etiam invitis 24 testatoribus (si extendantur res per legata) præbet etiam retinere heredes, quantum eis impleat quartam substantiæ. Et hic enim repugnare quidam videntur voluntati deficientis, & incumbere legi talia permittenti. Sancimus igitur, quoniam tuenda nobis ubique est deficientium voluntas, heredes, si voluerint hac utilitate potiri, puram servare legis potestatem: & non per ea, quæ forte subripiunt 25, aut malignantur, intro-

(7. Fac. *l.* 27. *in fin. ff. de condit. & demonstr.* (8. *l.* 27. *in pr. ff. de condit. instit. l.* 113. *in fin. ff. de legat.* 1. *Nov.* 22. *c.* 43. *in fin.* (9. *Auth. Hoc amplius. C. de fideicom.* (10. *c.* 4. *in pr. infr. hic.* (11. *l. un.* §. 8. & 10. *C. de caduc. toll.* (12. *l.* 19. *ff. de legat.* 3. (13. *l.* 24. §. 17. *ff. de fideicom. libert.* (14. *l. un.* §. 14. *C. de caduc. toll.* (15. *l.* 5. §. 1. *ff. quod cum eo. l.* 4. *in fin. ff. de bon. libert.* (16. §. 7. *Inst. de fideicom. hered.* (17. *l.* 24. §. 17. *ff. de fideicom. libert.*

(18. §. 2. *in fin. Inst. de bon. poss. l.* 6. *ff. de interrog.* (19. §. 3. *supr. hic.* (20. *l. ult. in pr.* & §. *pen.* & *ult. C. de testam. manum.* (21. *l.* 50. *in pr. l.* 77. §. 1. *ff. de legat.* 2. *l.* 10. *ff. de mort. caus. donat.* (22. *l. ult. vers. homini etenim. C. de episcop. & cleric. Nov.* 22. *c.* 20. *in pr.* (23. *Auth. Sed cum testator. C. ad leg. Falcid.* (24. *l.* 15. §. 1. & *fin. l.* 86. *ff. d. t.* (25. *l.* 6. *ff. de his quæ ut indign.*

intro-

introducere pertentent Falcidiam, cum utique si nihil malignati essent, non forte competeret. §. 1. Fiat igitur *Inventarium* ab herede, metuente 26, ne forte non habeat post debita & legata Falcidiam, secundum modum & tempora 27, per quæ dudum sancivimus, quando homines excepimus ex damno rerum suarum, in aditionibus statuentes onera usque ad substantiæ relictæ mensuram: illo adjecto solo, ut oporteat hujusmodi heredem, qui non creditores solum, sed etiam legatarios & fideicommissarios veretur, & metuit non damnificari solum, sed etiam non lucrari, convocare omnes legatarios & fideicommissarios, quanticunque in eadem civitate sunt constituti, aut quosdam pro eis agentes, si forte personarum natura, aut dignitas, aut qualitas, aut ætas, aut quælibet necessitas facultatem eis non dat ad inventarii præsentiam. † Si vero absunt aliqui, interesse testes in ipsa civitate fide dignos, & possidentes 28 substantiam, & optimæ opinionis existentes, non minus tres: tabulariis enim solis, quantum ad hoc competit, non credimus: coram quibus convenit fieri inventarium, ita ut supervenientibus legatariis, & querentibus forsan subreptum aliquid rerum, aut non manifestatum: licentia sit, non solum per servorum examinationem causam quærere: (nam etiam hoc præbuimus per prolatam dudum à nobis in servilibus 29 examinationibus observationem;) sed etiam per jusjurandum heredis, & jusjurandum testium dicentium, *se & affuisse iis, quæ gesta sunt, & vidisse, quæ tunc agebantur, & in nullo conscios esse factæ ab herede malignitatis*, sicque in iis, quæ relicta sunt à testatoribus, invenire veritatem: nisi forte præsentes legatarii omnes, aut quidam Constitutione sibi præmissa noluerint venire: nec adesse inventario. Tunc enim licentia erit heredi, etiam non advenientibus legatariis, contentum esse testium præsentia, & facere descriptionem: reposito etiam sic legatariis, & jurejurando heredis, & servorum examinatione, & his omnibus observatis habere ex Falcidia præsidium. Sic enim non videbimur, neque legem ita hactenus approbatam minuere, neque injustitiam facere morienti. Si enim omnino quidem sibi vult aliquos fieri heredes, & habere quandam consolationem ex sua successione, arbitratur sufficientem se habere substantiam, non tamen hoc causæ veritas ostendit: certum est, quia non hæc contrarietas erit sententiæ morientis, sed ignorantiæ puritas illius. §. 2. Si vero non fecerit inventarium secundum hanc figuram, sicut prædiximus, non retinebit Falcidiam: sed complebit legatarios, & fideicommissarios: licet puræ substantiæ morientis transcendat mensuram legatorum datio. Et hoc dicimus, non nostram minuentes legem, quam posuimus, ut nihil de proprio damnificentur heredes creditoribus, sed dabit eis pœnam exactio suæ malignitatis, cur transcenderit leges, ex quibus caute omnia agens nihil poterat damnificari, sed ex diverso etiam, quæ sunt ex Falcidia lege, lucrari. Hæc autem dicimus: ubi errans testator de sua substantia hoc egit: aut forte cum debuisset etiam ampliorem quantitatem heredi relinquere, pro minore disposuit: etenim etiam hoc errantis sententiæ est, si non puræ & integræ designationis. † Si vero expressim designaverit 30, *non velle heredem retinere Falcidiam*: necessarium est, testatoris valere sententiam: & aut volentem eum parere testatori, forsan etiam quædam juste & pie relinquenti, lucrum non in percipiendo, sed solummodo pie agendo habentem: & non videri sine lucro hujusmodi esse hereditatem: aut si parere noluerit, eum quidem recedere ab hujusmodi institutione, locum vero fieri (sicut dudum prædiximus) substitutis & coheredibus, & fideicommissariis, & legatariis, & servis, & iis, qui ab intestato sunt, & aliis secundum prius à nobis inventam in talibus viam.

CAP. III.

De legatorum exæquatione.

NOn autem dabimus licentiam heredi, mensuram substantiæ subtiliter agnoscenti, solvere quidem mox ab initio quibusdam integra legata, & ad plenum sententiam testatoris servare, (quod etiam præcedentium nos dicunt Constitutiones 31) ab aliquibus autem retinere velle: neque ex parte quidem complere testatoris sententiam, ex parte vero eam minuere: sed omnino non errantem circa substantiæ quantitatem, sed agnoscentem, & mox sequentem sententiam testatoris, per omnia eam sequi, & non ad pejora pœnitere: neque enim hoc erit pure sequentis [heredis.] Sed neque concedimus eis ab initio scientibus quidem, & incaute solventibus, postea lites percipientibus inferre, & recipere velle ab eis quodcunque contigerit exsolvisse eos. Oportet enim ante actionem cogitare, & agere, & non cogitantem recte, deinde transferri ad indevotionem: nisi forte justa quædam causa hoc introduxerit, inopinabili quodam [ære alieno] apparente, quod minuat substantiam, & locum receptioni faciat.

CAP. IV.

Ut legata intra annum [modis omnibus] præstentur.

ILlud quoque prospeximus, ne tempus fiat longum in talibus quæstionibus. Nullam enim talium quæstionum aut litium transcendere anni tempus sancimus: necessitatem imponentes omnino intra annum post aditionem & legata solvi, & quæ à testatore sunt relicta, compleri, secundum sui naturam, & omnia agi, quæcunque prius ediximus. Initium autem anno damus, sicut prius jam diximus, admonitionem 32 ex judiciali decreto. Anno enim per culpam heredis transacto, tunc ille quidem cadet relictis, alii vero ad hæc venient, quos prius vocavimus. §. 1. Pupillis autem & minoribus ætate, nihil nostra præjudicat lex. Est enim eis, si quidem etiam secundum dictas à nobis causas lædantur, duplex quoddam subsidium: & per restitutiones, & per viam contra negligentes tutores vel curatores. Non autem excipimus à lege neque patronatus successiones, & ibi enim legitima eis servata parte, quam nos definivimus, quicquid ultra hanc eis relictum fuerit, & aliquid à libertis petiti fuerint, illi complere deinde noluerint: hunc ordinem tenere sancimus, quem inchoantes sacram nostram hanc Constitutionem diximus, ita, ut legalis quidem pars maneat apud eos pura talibus, reliqua vero veniat secundum viam à nobis nunc apertam in talibus: maxime, quoniam in ipsa de jure patronatus posita à nobis Constitutione, ad similitudinem pene ingenuorum, etiam libertinitates ordinavimus. §. 2. Quia vero duplex est testamentorum modus, aut in scriptam delatus dispositionem, aut in non scriptam voluntatem: hæc omnia obtinere similiter, & secundum æquam observationem, & in non scriptis testamentis, & in omni ultima voluntate sancimus, & in omni persona, sive privata, sive militari, sive sacerdotali, sive Imperiali, sive alterius cujuslibet. Communem namque omnibus hominibus hanc legem ponimus.

EPILOGUS.

Hæc nos, ut communiter omnibus prosint hominibus, scripsimus: quatenus & viventes relictis potiantur, & deficientes cum securitate moriantur: scientes quia lex eis etiam sepultis administrabit, & quæcunque illi disposuerint, ad effectum ipsa perducet. §. 1. Quamobrem (quoniam communis hæc utilitas omnibus est hominibus) fiant quidem à tua Eminentia hinc præcepta cunctis declarantia legis virtutem: dirigantur autem & per provincias in omnibus gentibus, quæ dudum fuerunt, & tunc à Deo per nos sunt adjectæ Principatui Romanorum. Metropolitani vero judices hæc sumentes (sicut dudum sancitum à nobis est) unicuique dirigant civitati: nullusque manebit non audiens legem, *quæ neque in paupertate vivere, neque mori in anxietate permittit.* Dat. Calend. Januarii, *Constantinop.* FLAVIO BELISARIO V. C. Conf. Indictione decima tertia. 539.

TIT. II.

DE NON ELIGENDO SECUNDO NUBENTES mulieres: & alienatione & lucro antenuptialis donationis: & de successionibus earum & filiis suis.

NOVELLA CONSTIT. II.

Imperator Justinianus August. Hermogeni gloriosiss. Magistro sacrorum officiorum, Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

ET ante nos Legislatoribus Romanis continuam legislationis occasionem emergentium causarum dabat varietas, & nos omnem partem legislationis ornantes Reipublicæ: cunctam pene correctionem, aliquando quidem pro egentium interpellationibus, aliquando vero in judicialibus quæstionibus celebravimus: & multas leges hinc subjectis nostris conscripsimus: quale est, quod etiam nunc emergens ad hanc nos vocavit legem. §. 1. *Gregoria* enim suppli-

(26. *l. ult.* §. 2. *C. de jure delib.* (27. *d. l. ult.* §. 2. §. 3. & 11. (28. Fac. *l.* 3. *in pr. ff. de testib. Nov.* 90. *c.* 1. *in pr.* (29. *l. ult.* §. 10. *C. de jure delib.* adde *Nov.* 48. *c.* 1. *l. ult. C. de quæst.* (30. Abrog. *l.* 15. §. 1. & *fin. ff. ad leg. Falcid.* (31. *l.* 6. §. 1. *C. d. t.*

(32. *c.* 1. §. 1. *supr. hic.*

cavit, dicens, habuisse se dudum virum, & duos fecisse filios, masculum & fœminam, & extulisse quidem maritum: plurimum vero à filio experta favorem, existimavit oportere, ne relinqueret eum sine remuneratione, nec extra competentem honorem dimitteret. Igitur *antenuptialem* donationem, licet non veniens ad secunda vota, tamen restituit, & dedit filio, qui tamen non vivens ei permansit, sed abiit ex hominibus, antequam ad secundas venire vellet nuptias mater: & lex tam antiqua, quam nostra, vocavit ambas, & filiam & matrem ad minoris successionem. Et si quidem in prioribus mater nuptiis permansisset, nulla quæstio fuerat: sed illa quidem ad virum descendit secundum, usumfructum, qui fuerat, omnem habens antenuptialis donationis: (sic enim eam etiam omnem donavit, *ut 1 usus quidem apud eam remaneret, proprietas autem fieret apud filium*) omnem vero proprietatem filia percipere minabatur, non secundum quantum heres erat fratris, sed secundum quantum pater dederat matri, dicens nullam fiduciam habere matrem ad secunda vota migrantem, proprietatem habere donationis quacunque ratione: verum mater nequaquam hoc *antenuptialem* esse donationem omnino affirmabat, sed *permixtam jam rebus filii*, & tanquam hereditatis, non adhuc tanquam donationis existentis, competere ei sex unciarum, & proprietatem & usum habere. † Et non solum hoc dubitabatur, sed etiam de ipsa hereditate fratris contra eam filia reluctabatur, matre quidem petente ejus hereditatem pro media parte, secundum quam eam nos ad hereditatem filii vocavimus, una existente sorore, moriente (vero) filio, cum ea vocata: filia vero obtinere hereditatem fratris valde fortiter ex prioribus sanctionibus insistente, & dicente, *quia mater, si quidem ad secundas nuptias non venisset, recte vindicaret hereditatem filii: venientem vero ad virum alterum, omnino privari iis, quæ ex paterna substantia filius acquisivit: quia si post secundas nuptias filius mortuus esset, undecunque acquisita esset ei substantia, ipsa esset domina: hæc constitutionibus ambabus volentibus, quæ talia decernunt.* Mater quidem *valde crudeliter habere constitutiones illas, & indignas clementia nostrorum temporum affirmabat:* veruntamen usa est à nobis posita constitutione, dicens *hanc non subdi constitutionibus prioribus, atque matres quidem nondum ad virum secundum venientes, cum filiis vocari:* quæ *vero secundis copulantur nuptiis, nequaquam: hic autem etiam aliquid adesse peregrinum: se enim in filium largitatem conferentem occasione electionis, rursus de donatione potius recepisse videri, quam sic simpliciter lucrum irrationabile habere.* Hæc nos diu perscrutantes, & omnem talium electionum & hereditatum contemplationem considerantes, oportere credidimus communem super his scribere legem, secundum quam & præsens quæstio suscepit terminum.

CAP. I.

De electione sublata.

PRospeximus itaque non *confusum* hoc electionibus indiscretumque relinquere, sed hujusmodi dare ordinem causæ: Matre semel ad secundas nuptias veniente, lucrum mox omnium filiorum proprietatem 2 antenuptialis fieri donationis: *& nullam 3 esse licentiam matri, alios quidem filiorum eligere: alios autem exhonorare:* quoniam omnibus simul secundis nuptiis fecit injuriam: quapropter & in præsenti proprietas antenuptialis donationis tota ad filiam veniet: usu apud matrem, donec vivet, servando, & secundum nostram Constitutionem, (si quidem mater præmoriatur) filiæ tota antenuptialis donatio competit: si vero filia, manet quidem apud matrem lucrum ex pacto non existentium filiorum; reliquum vero erit filiæ, & moriens hoc transmittet ad suos heredes, qui ex lege vocantur.

CAP. II.

De alienatione dotis, aut propter nuptias donationis extraneo facta.

HOc 4 autem quod fit quidem semper, expressim vero nondum lege determinatum est, hoc ad melius incrementum, & interpositionem damus huic legi. Nam si non filio forte, sed alicui extraneo mater adhuc secundas 5 non experta nuptias, partem quandam antenuptialis donationis, aut aliquam rem ex ea, vel totam donet, aut per alium forte alienet modum, deinde ad maritum veniat secundum: palam est, quia supervenientibus 6 secundis nuptiis alienatio evacuatur; nec hoc omnibus modis, sed in suspenso & alienatio & evacuatio manet. Nam si manserint superstites filii, evacuabitur omnino quod factum est, lege proprietatem antenuptialis donationis ad filios deducente, & non respiciente mulierem, si quid egerit in læsionem filiorum. Si vero præmoriantur omnes matris filii, erit contractus firmus, non in totum, sed secundum pactum non existentium filiorum: quod nos introduximus primi, & statuimus nuper de hoc scribentes legem. Et secundum quandam quidem partem erit contractus firmus, secundum quandam vero infirmus apparebit: hoc est, secundum hoc quidem, quod permanet apud matrem, occasione pacti filiorum non existentium, valebit: secundum hoc vero, quod transmittitur ad filii successores, infirmus erit: ut si mater sola filio succedens inveniatur, omnis contractus rursus firmus erit. §. 1. Quia vero *contra 7 binubos pœnæ communes & viri sunt & mulieris:* ille quidem in dote ad secundas veniens nuptias, periculum sustinebit: hæc autem in antenuptiali seu propter nuptias donatione. Et hæc lex in utraque sit posita persona, hæc & de electione, & de alienatione, & de lucro sanciens.

CAP. III.

De successione si filius intestatus mortuus fuerit, vel qualiter secundo nubentes ad filiorum hereditatem vocentur.

CUm 8 igitur reliquum sit cogitare de hereditatibus filiorum, pro quo etiam præsens est dubitatio: oportere credimus generali lege & præsentem quæstionem dirimere & determinare, & in futuro movendis omnibus dare decisionem. Et sancimus alias res post antenuptialem donationem ad filios venientes, si quidem filius masculus, aut fœmina forte testetur, secundum legem venire ad scriptos heredes: hic matre non prohibita scribi à filio herede: sed etiam contra testamentum ei datis allegationibus, si forte filius eam prætermiserit, aut irrationabiliter exheredatam fecerit. Si vero intestatus 9 decesserit, reservamus illius partem, si quidem habuerit filios proprios, ad filios venire; sin autem non habuerit quidem filios proprios, sit fratrum vocatio & matris una cum fratribus (secundum quod à nobis sancitum est) ad hereditatem venientis, & eam firme habentis, sive ad secundas vellet venire nuptias, sive non. Nec enim majores pœnas adversus mulieres, quæ ad secundas veniunt nuptias, faciemus, neque ex hoc eas ad necessitatem deducemus amaram, & nostrorum temporum indignam, ut metu castarum nuptiarum (licet 10 secundæ sint) ab his quidem abstineant, & descendant ad quasdam interdictas permixtiones, & forsan etiam ad servorum corruptiones: &, quoniam non licet legaliter caste vivere, contra leges luxurientur. Nequaquam igitur valere volumus, neque in lib. V. Cod. cognominis nostræ pietatis positam constitutionem 11, decernentem de hereditatibus filiorum, quos matres ad secundas nuptias venientes viderunt præobeuntes; neque in lib. VI. ejusdem conscriptionis sub Titulo 12 Tertulliani, quæ de mulieribus disputat, secundis quidem nuptiis junctis, ante secundam tamen copulationem filios amittentibus: sed vocetur ad filii hereditatem modis omnibus mater cum fratribus, & hanc habeat firme, nihil ex secundis lædenda nuptiis, quod & in subjecta quæstione, quæ legem hanc movit, obtineat, & mater una cum filia succedat hereditati: aut etiam succedens hanc irrefragabiliter habeat, nihil ex spe secundarum lædenda nuptiarum, sed domina ejusdem hereditatis cum filia absolute consistens. Optimum itaque est, atque laudabile, & dignum oratione, ut mulieres ita se honeste tractent, quatenus quæ semel ad virum venerunt, servent inviolatum morientium torum: *& hujusmodi mulierem & miramur pariter, & laudamus, & non procul à virginitate ponimus.* † Sin autem non voluerit, (cum forsitan & juvenis hoc non patiatur, *nec possit contra fervorem naturæ resistere*) non est torquenda propter hoc, nec interdicendæ sunt ei communes leges: sed ad viri alterius veniat nuptias honeste, & omni luxuria abstineat: & fruatur successione filiorum. Sic enim eos adhuc amplius diliget, & non quasi quosdam odibiles respiciet, pœnis subdita sic amaris. Sicut enim patres, si ad secundas veniant

TIT. II. (1. v. *l.* 28. *C. de donat.* (2. *c.* 4. *infr. hic.* (3. Abrog. *l.* 3. *in pr. l.* 5. *in fin. pr. C. de secund. nupt.* (4. *Auth. Sed & si quis. C. d. t.* (5. *Nov. 22. c.* 20. §. 1.

(6. *d. Nov. 22. c.* 26. (7. *d. Nov. 22. c.* 25. *l.* 5. *C. de secund. nupt.* (8. *Auth. Ex testamento. C. d. t.* (9. *Nov. 22. c.*46. (10. *d. c.* 46. (11. *l.* 3. §. 1. *C. de secund. nupt.* (12. *l.* 5. *C. ad SC. Tertyll.*

nuptias,

nuptias, non 13 fraudamus filiorum suorum successione, nec quælibet est lex aliquid tale dicens: sic neque matres privabimus filiorum successione, si matres ad virum veniant secundum, licet ante nuptias secundas, aut post secundas filii moriantur. Alioqui ex absurditate legis, licet præmoriantur filii omnes, non relinquentes filios aut nepotes, nihilominus supplicium manet, & non succedit eis mater, nec si sine filiis moriantur: sed inhumane ab eorum expellitur successione, frustra quidem pariens, frustra simul & nutriens propter legales nuptias subjecta pœnis, & succedent quidem illis aliqui ex longa cognatione: mater autem irrationabiliter expelletur. Quapropter & ipsa succedat filiis, & sit hæc lex clemens, & mitis, matres filiis concilians. † Colligentes igitur hujus legis partes, sancimus, quoniam matrem (secundum quod jam dudum diximus) assimilamus patri in antenuptiali donatione: & ipsam sustinere quidem pœnas, sicut sustinet pater in dote: in hereditatem autem filiorum sine tergiversatione veniant & pater & mater secundum subjectas utrique casui quæstiones. Proinde quod patres habent sive ad secundas venientes nuptias, sive non, hoc etiam matres habeant, voceturque mater ad filii hereditatem, sive jam ad secundas venit nuptias, sive postea veniat. §. 1. Antenuptiali vero donatione, ad secundum veniens consortium, neque secundum quantum heres existet filii, fruatur: sed hoc filiorum sit solum lucrum, eis à lege datum, & non videatur esse pars hereditatis filii: sed adhuc antenuptialis donationis non abjiciens naturam. Quæ competit tenere etiam circa eas, quæ nunc jam sunt viduatæ mulieres, & propriis successerunt filiis: & quæ nondum ad secundas veniunt nuptias, licet postea veniant. Quod igitur hic habetur, sic omni tempore sanciatur.

CAP. IV.

De administratione donationis propter nuptias, si mulier ad secundas nuptias transierit.

ALiud 14 vero quiddam occasione secundo nubentium mulierum, & antenuptialis donationis, adjicere prioribus, bene se habere credimus. *Priscis namque constitutionibus præbentibus electionem mulieri, quæ ad secunda vota descendit, si vellet accipere ante nuptias donationem, secundum quod ei permittunt pacta, & exponere filiis cautionem* 15*: quia moriens hæc restitueret: sive cum non valet dare cautionem, aut nollet forte, manerent quidem res apud filios antenuptialis donationis: solverent autem ei etiam* tertiam partem *centesimæ usuræ:* Nos ex quæstionum emergentium varietate moti, quoniam invenimus minores in hoc periculum patientes, antenuptiali donatione in pecuniis existente: & alios aurum quidem non habentes, coactos autem omnia paterna vendere, quatenus exsolveretur antenuptialis donationis debitum, ad eos utique secundum legem antenuptiali donatione veniente: propterea judicavimus oportere hunc dari ordinem causæ; Ut 16 si quis contulerit res secundum antenuptialem donationem, si quidem omnes immobiles sint, maneat 17 harum usus apud matrem: & ipsa eum colligat, & non respuat: neque exigat filius pro harum æstimatione usuras: sed & diligentiam earum habeat, sicut lex jubet; usu quidem existentibus dominis & custodiat eas secundum leges antiquas filiis superstitibus 18: aut si omnes moriantur, secundum nostram legem, in casum quidem non existentium filiorum matri: reliquum vero filiorum heredibus conservandum. † Si autem omnis forte consistat in pecuniis, aut aliis mobilibus rebus antenuptialis donatio: tertiam usurarum partem percipientem matrem cum 19 cautione jam definita, non exigere à filiis aurum: nisi forte idonea sit viri substantia, & habeat aurum & argentum & vestem, & quicquid conscriptum fuerit matri: tunc enim electionem matri dabimus, sive voluerit res percipere, & præbere cautionem: sive justam, quam diximus, usuram accipere, & secundum priores leges, & secundum nostram. † Si vero permixtæ sint res, & donatio ante nuptias, aliud quidem in pecuniis, aliud vero in immobilibus habeat rebus: immobilia quidem modis omnibus manere apud matrem, ut alimentum habeat inde: porro de mobilibus hæc valere, quæ sancivimus prius, si essent in rebus mobilibus omnia antenuptialis donationis consistentia.

(13. Adde *l. ult. C. de bon. matern. Nov.* 22. *c.* 34. (14. *Auth. Sed si aurum. C. de secund. nupt.* (15. *v. vers. si autem. infr. hic.* (16. *Nov.* 22. *c.* 45. (17. *l.* 3. *C. de secund. nupt.* (18. *c.* 1. *supr. hic.* (19. *vers. priscis. supr. hic. l.* 6. §. 1. *C. de secund. nupt.*

CAP. V.

De dote scripta & non numerata vel præstita.

ILlud 20 quoque dudum acerbe quidem sancitum, raro autem in judicio examinatum, existimamus oportere clara lege complecti, & tradere usui, & deducere ad judicia, pro communi positum adjutorio. Si enim conjungantur aliqui alterutris cum dotis & antenuptialis donationis documentis: deinde vir quidem antenuptialem præbeat donationem, mulier autem scribat dotem, aut ipsa præbente eam, aut dante patre, aut quolibet extraneo: postea appareat matrimonii tempore dos non data marito, sed sustineat onera matrimonii, & matrimonium morte viri solvatur: non est justum, omnino mulierem, dotem non dantem marito, *antenuptialem* accipere donationem. Sin autem etiam non totam dedit dotem: & ipsa pro tanto exigat donationem, in quantum dederit dotem: æqualitatis enim & justitiæ sumus amatores, quam in omnibus aliis & in consortiis volumus obtinere. Quapropter *quæ mulier nil omnino dat, nil omnino percipiat; quæ vero minus, quam professa est, dedit, tantum recipiat solum, quantum obtulit*, sitque etiam hoc optimum in præsenti lege incrementum, plurima decernente, quæ semper in dubitatione sunt, vix autem modo ad legislationem deducta. † Hanc autem valere volumus legem & in casu dante ei principium, & in pendentibus 21 litibus, & in omnibus de cætero provenientibus.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, tua Sublimitas operi effectuique contradere festinet, & manifesta universis per programmata propria faciat, quatenus in omnibus civitatibus, quas nostra ditio continet, hæc valeant, & certa omnibus fiant, secundum quod à nobis dispositum est.

TIT. III.

UT DETERMINATUS SIT NUMERUS CLERICORUM

sanctissimæ majoris Ecclesiæ, & cæterarum Ecclesiarum Constantinopolitanarum.

NOVELLA CONSTIT. III.

Imper. Justin. Aug. Epiphanio sanctiss. & beatiss. Archiepiscopo regiæ civitatis, & universali Patriarchæ.

PRÆFATIO.

DUdum quidem communi & generali lege ad tuam Beatitudinem & ad reliquos sanctissimos Patriarchas scripta, de ordinatione venerabilium Episcoporum, & reverendiss. clericorum, nec non mulierum diaconissarum, & *ut non amplius sint ab antiqua mensura, qui ordinantur*, disposuimus: quod nobis videbatur bene se & competenter habere, & regularum sacrarum digne. præsentem vero legem specialem ad tuam Beatitudinem scribimus, de numero reverendiss. clericorum, qui in hac urbe sunt, disponentes. Quia enim *pene nihil immensum bonum est*, competens est neque ordinationes, quæ super reverendiss. clericis fiunt, aut super reverendiss. diaconissis, fieri tantas, ut illorum expensis sanctiss. Ecclesia incidat in causam mutuorum maximorum, & paulatim ad novissimam inopiam deponatur. Novimus enim propter hujusmodi occasionem, hujus regiæ civitatis sanctissimam majorem Ecclesiam, *nostri Imperii matrem*, debitis inquietari majoribus, & non aliter valentem facere singulas erogationes reverendiss. clericis, antequam aurum non parvum sumat mutuum, faciens tam hypothecas, quam pignorum dationes in optimis suis prædiis rusticis & suburbanis. Propter hoc igitur perspeximus, nosmetipsos deponere ad hujusmodi causæ inquisitionem, & agnoscere, quemadmodum prius se habuerit, quidque longitudo temporis adinvenerit. † Investigantes igitur illud undique invenimus, *quoniam singuli horum, qui sanctiss. ecclesias ædificaverunt in hac felicissima civitate, non pro ædificio solummodo cogitaverunt, sed etiam ut expensas sufficientes darent à se factis venerabilibus domibus: & determinarent quantos quidem competens esset Presbyteros per unamquamque ecclesiam, quantosque Diaconos masculos atque fœminas, & quantos Subdiaconos, & rursus Cantores atque Lectores & Ostiarios constitui: & super hæc etiam oratorii expensas definierunt: & reditus proprios dederunt sufficientes iis, quæ à se constituta sunt:* si quis autem adjece-

(20. *Auth. Sed quæ nihil. C. de pactis convent.* (21. *l.* 7. *C. de legib.*

rit multitudinem, nequaquam amplius penitus extendi valentes. † Et quidem permanserunt usque ad multum tempus talia conservata: & donec hoc fuit, duraverunt sanctiss. Ecclesiarum domibus, quæ sufficerent. Cum vero Deo amabiles Episcopi ad aliquorum preces semper respicientes, protracti sunt ad ordinationum multitudinem, aucta quidem est expensarum quantitas ad immensitatem multam: creditores autem undique & usuræ, & novissime neque creditores inveniuntur propter incredulitatem jam causæ: sed alienationes cum necessitate, & contra leges, & causæ indecentes, & neque propria dignitate temperatæ, ut ex hac nimietate neque prædia, neque suburbana sufficerent hypothecis & pignoribus, neque creditores propter hoc invenirentur, sed ad inopiam descenderent novissimam, & nec ipsis ministris emolumentum dare sufficerent, sed ad viam omnium infelicissimam causa descenderet, quatenus rerum omnium creditoribus cederet: quod etiam dicere piget nos: & quemadmodum non fiat, providemus. Nam si non aliquis ferret libenter eum, qui ultra substantiam suam expendit, quomodo non & de his nobis est cogitandum? Non enim oportet ad mensuram expensarum quærere etiam possessiones, (hoc enim simul ad avaritiam, impietatemque perducit) sed ex iis, quæ sunt, expensas metiri. Quapropter competenter etiam de his sancimus, & immensitatem excludimus, certæ medicinæ causam tradentes.

CAP. I.

Ut numerus clericorum, qui nunc est, maneat, & de futuro numero clericorum Constantinopolitanæ majoris Ecclesiæ.

SAncimus igitur eos quidem, qui hactenus sunt in eadem sanctiss. majore Ecclesia, & reliquas omnes venerabiles domos, & reverendiss. clericos, & mulieres diaconissas, & ostiarios manere, in quo sunt schemate, (non enim quod est, minuimus, sed de futuro providentes hæc sancimus) reliquo vero tempore nulla fiat ordinatio, donec ad antiquum numerum institutum ab iis, qui sanctiss. Ecclesias ædificaverunt, reverendiss. clericorum quantitas redigatur. † Sed quoniam pridem etiam reverendiss. clericorum sanctissimæ majoris Ecclesiæ regiæ nostræ civitatis determinatus est numerus, & valde brevis erat: utpote una existente sanctiss. Ecclesia: postea vero & venerabilis domus sanctæ gloriosæque virginis & Dei genitricis Mariæ juxta sanctissimæ majoris Ecclesiæ vicinitatem posita, ædificata est à piæ memoriæ Verina, & veneranda domus sancti martyris Theodori à Speratio gloriosæ memoriæ dedicata est. Erat autem etiam venerabilis domus sanctæ Helenæ, quæ sanctissimæ majori Ecclesiæ copulata est: propterea redigere numerum ad antiquam figuram impossibile est. Non enim sufficient tantis Ecclesiis pauci consistentes: quoniam quidem non proprios clericos, neque una quidem harum trium habeat basilicarum, sed communes sunt, & sanctissimæ majoris Ecclesiæ, & earum: & omnes circumeuntes secundum quendam ordinem & circum, ministeria in eis celebrant: deinde etiam plurima multitudine, & ex antiquis hæreticis ad sanctiss. majorem Ecclesiam deducta, gratia quidem magni Dei, & Salvatoris nostri Jesu Christi, laboribus autem, & immutationibus nostris oporteat plures, quam à principio, ad præsens officii ministerium definiri. §. 1. Quapropter sancimus *non* (1 *ultra sexaginta quidem Presbyteros in sanctissima majore Ecclesia esse, Diaconos autem masculos centum, & quadraginta fœminas, Subdiaconos vero nonaginta, Lectores autem centum & decem, Cantores viginti quinque: ita ut sit omnis numerus reverendiss. clericorum sanctissimæ majoris Ecclesiæ in quadringentis viginti quinque: & insuper centum existentibus iis, qui vocantur Ostiarii.* In sanctissima siquidem majori Ecclesia hujus felicissimæ nostræ civitatis, & per tres venerabiles domos unitas ei, tanta clericorum sit multitudo: nullo quidem horum, qui nunc sunt, excludendo: licet multo plurium sit numerus ab iis, qui à nobis nunc determinati sunt: nullo autem de cætero adjiciendo in unoquoque ordine in iis, qui nunc sunt, donec ad hunc numerum mensura redigatur.

CAP. II.

Ne liceat clericis de minore Ecclesia in majorem per patrocinium transire, & de clericorum multitudine non facienda.

ILlud quoque adjiciendum est, ut quod hactenus indecenter fiebat, nequaquam in Republica geratur, id est, multos reverendissimorum clericorum dedignari quidem in iis, quibus ordinati sunt, sanctissimis Ecclesiis, aut hic, aut in provinciis, deservire: ad sanctissimam vero majorem Ecclesiam, & venerabilem clerum ejus, per patrocinium quodlibet accedere, quod de cætero omnimodo fieri prohibemus: nam si super venerabilibus monasteriis prohibemus *ex alio monasterio* (2 *ad aliud transmigrare:* multo magis neque reverendissimis clericis hoc permittemus: lucri & negotiationis habere demonstrationem hujusmodi horum desiderium judicantes. Si vero & aliquando talem quandam migrationem tua Beatitudo, aut per tempora imperium fieri perspexerit: non aliter hoc agi, antequam ad prædictum à nobis numerum causa redigatur, ut migratio in officium deficientis fiat: & non supra numerum aliquid omnino excedatur: hoc enim nulla machinatione, neque ex aliquo modo fieri sinimus. Et hæc quidem de sanctissima majori Ecclesia.

§. 1. In aliis autem omnibus Ecclesiis, quarum expensas Sanctissima major Ecclesia facit, sancimus nunc quidem existentes manere similiter eos etiam sub schemate; de cætero vero nullum ordinari, antequam ad *statutum uniuscujusque Ecclesiæ* (ut vocant) *quod antiquitus* (3 *ordinatum est ab ædificatoribus Ecclesiarum*, Presbyterorum, Diaconorum masculorum atque fœminarum, & Subdiaconorum atque Lectorum, nec non Cantorum, & Ostiariorum numerus redigatur, & nullus in medio penitus adjiciatur. Nosque ipsi cavebimus tale aliquid agere: & ordinandos mittere: nullusque nostrorum Judicum tale aliquid agat, nostram formidans legem: & licentia sit beatissimo Archiepiscopo & Patriarchæ hujus regiæ civitatis ordinationi contradicere, licet jussio de Palatio veniat: nam qui & præcipit, & cui præcipitur, sub ecclesiastica erunt mulcta, si tale aliquid egerint. † Sed neque in aliis Ecclesiis, quæcunque emolumentum, & expensas non habent à sanctissima majore Ecclesia, competens est, multitudinem intromittere ordinandorum in ipsis, neque transcendere de cætero constitutam à principio etiam super illis mensuram: ne forsan etiam, qui in eas creantur in multitudinem incidentes immensam, & accedentes sibimet à pie agentibus reditus dividentes, & exinde usque ad mensuram eorum non sufficere videntes, in maximam angustiam incidant. † Si vero ultra mensuram definitam in sanctissima majore Ecclesia, sive aliis Ecclesiis ordinet, qui per tempora fuerit sanctissimæ majoris Ecclesiæ sanctissimus Episcopus, & venerabilis ejusdem Ecclesiæ œconomi erogationem ex ecclesiasticis præbuerint reditibus: ipsi quoque de sua & propria facultate præbeant expensam, & qui hæc expendere eos permiserit beatissimus Patriarcha. Sciant enim, quia si quid tale egerint, licentiam damus & sanctissimis Patriarchis, qui post tale aliquid agentes fuerint, & posterioribus œconomis, & omnibus reliquis reverendiss. clericis talia perscrutari, & facta prohibere, & indicare imperio: ut illud cognoscens, præcipiat ex substantia hæc agentium œconomorum, aut etiam permittentis Archiepiscopi hoc sarciri sanctiss. Ecclesiæ. Quapropter ne rursus forte fiat aliqua rei confusio atque tumultus, causa ad mensuram à principio constitutam redacta, tunc ordinare liceat in tantum, ut non transcendatur definita mensura, neque numerus transeatur, aut fiat quædam circa hoc calliditas. Non enim illud patimur omnino fieri, ut dicatur, quia licentia erit ordinare quidem, non tamen emolumenta præbere: hoc enim est rursus confusionem efficientium, & immensa adjectione secunda collegia constituentium: deinde etiam plurimas habebit ea res circumventiones, ut alias sibimet vias avaritiæ inveniant pro alimentorum expensis. Et hoc igitur agi penitus, etiam sub mulcta, quæ vocatur ecclesiastica, prohibemus: maximam utilitatem hanc esse putantes, ut sanctissima major Ecclesia neque debitis subjiciatur, neque angustietur, neque perpetuo deficiat, sed semper abundet.

CAP. III.

De reliquis Ecclesiarum reditibus in pios actus, & personas vere egentes per Patriarchas, & œconomos erogandis.

SIcut autem de his expensam determinavimus, ita congruet pro tempore sanctiss. Patriarcham & reverendiss. œconomos considerare, ut aliæ expensæ, quæ fiunt ex ecclesiasticis reditibus, circa pios erogentur actus, & Deo placentes, & illis hæc ministrentur, qui pro veritate egent, & non habent aliunde alimentorum

TIT. III. (1. Adde *l.* 4. *C. de sacros. eccles.*

(2. *Nov.* 5. *c.* 7. (3. Adde *Nov.* 6. *c.* 8.

occasionem. Hoc enim dominum Deum placat: *& non patrociniis & studiis hominum ecclesiasticas expensas hominibus locupletibus distribuant, ita ut inde inopes necessaria non mereantur.* Sciant autem Deo amabiles œconomi, & qui nunc, & per tempora futuri sunt: quia si quid præter hæc egerint, & divinis suppliciis subjacebunt, & ex sua substantia indemnitatem sanctissimæ procurabunt Ecclesiæ.

EPILOGUS.

§. 1. Beatitudinem igitur tuam, quæ ab initio, *& ex infantili pene ætate* in sacro omni ordine & schemate sanctissimam ordinavit Ecclesiam, quæ & ex sacro utique genere descendit, hæc custodire continue sancimus: scientem quia non minor nobis cura est horum, quæ sanctiss. Ecclesiis prosunt, quam ipsius animæ. Dat. 17. Calendas April. DOMINO BELISARIO V. C. COS.

TIT. IV.
DE 1 FIDEJUSSORIBUS ET MANDAtoribus, sponsoribus, & solutionibus.
NOVELLA CONSTIT. IV.

Imp. Justin. August. Joanni gloriosiss. Præfect. sacrorum præt.

PRÆFATIO.

LEgem antiquam positam quidem olim, usu vero nescimus quemadmodum non approbatam, per causas autem semper exquisitas atque necessarias apparentem, rursus revocare, & ad Rempubl. reducere, bene se habere putavimus, non simpliciter eam, sicut jacebat, ponentes: (erat enim quædam ejus pars omnino non discreta) sed cum competenti & Deo placito distribuentes augmento.

CAP. I.

Ut creditores primo loco conveniant principalem.

SI 2 quis igitur crediderit, & fidejussorem, aut mandatorem, aut sponsorem acceperit: is non 3 primum adversus mandatorem, aut fidejussorem, aut sponsorem accedat: neque negligens, debitoris intercessoribus molestus sit: sed veniat primum ad eum, qui aurum accepit debitumque contraxit: & si quidem inde receperit, ab aliis abstineat; quid enim ei in extraneis erit, à debitore completo? Si vero non valuerit à debitore recipere aut in partem, aut in totum: secundum quod ab eo non potuerit recipere, secundum hoc ad fidejussorem, aut sponsorem, aut mandatorem veniat, & ab illo quod reliquum est, sumat: & si quidem præsentes ei consistant ambo, & principalis, & intercessor, & fidejussor, aut mandator aut sponsor: hoc omni servetur modo. † Si vero intercessor, aut mandator, aut qui sponsioni se subjecerit, adsit: principalem vero abesse contigerit, acerbum est, creditorem mittere alio, cum possit mox intercessorem, aut mandatorem, aut sponsorem exigere. † Sed & hoc quidem curandum est à nobis possibili modo: non enim erat quoddam hic antiquæ legi datum pro sanatione remedium: quamvis Papinianus maximus fuerit, qui hoc primitus introduxit. Probet igitur intercessorem, aut sponsorem, aut mandatorem, & causæ præsidens judex det tempus intercessori (idem est dicere, sponsori & mandatori) volenti principalem deducere: quatenus ille prius sustineat conventionem: & sic ipse in ultimum subsidium servetur: sitque solatio intercessori, [aut sponsori & mandatori] in hoc quoque judex: fidejussoribus enim & talibus prodesse sancitum est, ut, illo deducto, interim conventione liberentur, qui pro eo in molestia fuerunt. Si vero tempus in hoc indultum excesserit, (convenit namque etiam tempus definire judicantem) tunc fidejussor, aut mandator, aut sponsor exequatur litem, & debitum exigatur contra eum, pro quo fidejussit, aut pro quo mandatum scripsit, aut sponsionem suscepit: à creditoribus actionibus sibi cessis.

CAP. II.

Alterum thema prioris capitis: ut res apud alium constitutæ non possint vindicari, priusquam personalis actio exerceatur.

SEd 4 neque ad res debitorum, quæ ab aliis detinentur, veniat prius, antequam transeat viam super personalibus contra mandatores, & fidejussores, & sponsores: sicque ad res veniens principalis debitoris, sive ab alio detineantur, & detinentes eas conveniens, si neque inde habuerit satisfactionem, tunc veniat adversus res fidejussorum, & mandatorum, & sponsorum: idem enim est dicere: vel si quosdam habuerint homines ipsis sibimet obligatos, & qui hypothecariis actionibus sibi teneri possint. † Contra principales tamen & existentes apud eos res (sive personalibus, sive hypothecariis mox, sive ambabus, uti voluerit,) omnem ei damus licentiam, quæ dudum à nobis data est, & viam & ordinem in aliis personis casibusque sancitam. † Et non solum hoc in creditoribus dicimus, sed etiam, si quis emerit aliquid ab aliquo, deinde acceperit eum, quem vocant confirmatorem, & moveatur in aliquo venditionis conventio contra venditorem facta, non adversus confirmatorem mox emptor accedat, neque tenentem aliquid rerum venditoris, sed adversus venditorem prius, & sic ad confirmatorem, & tertio loco contra detentorem. † Eadem etiam hic existente divisione super præsentibus & absentibus, quam dudum in fidejussoribus, & mandatoribus, & sponsoribus ac creditoribus causa debitorum sancivimus. † Similiter obtinente etiam in aliis contractibus, in quibus fidejussores aliqui, aut mandatores, aut sponsores accipiuntur: & in ipsis principalibus ex utroque latere, & in heredibus eorum, & successoribus. antiqua si quidem lex hæc valeat rursus, & cum hujusmodi justitia atque divisione nostros subjectos foveat.

CAP. III.

De solutionibus: Ut debitore aurum aut pecuniam numeratam non habente, addicantur creditori res ejus.

QUod autem de cætero humanis auxiliatur curis: licet quibusdam creditoribus non forte sit gratum, à nobis tamen propter clementiam sancitur. Si quis enim mutuaverit aurum, debitoris substantiæ credens: at ille 5 ad restitutionem auri non sit idoneus, substantiam autem immobilem habeat, verum creditor ardeat, aurum omnimodo quærens: illi vero non sit facile, neque ulla mobilis substantia: (damus enim creditori licentiam volenti immobiles res accipere pro auro) sed si nec quispiam emptor immobilium ejus rerum adsit, creditore frequenter etiam divulgante, quoniam subjacent debitoris res, & ob hoc terrente adire volentes emptionem: tunc in hac quidem felicissima civitate gloriosissimæ nostræ Reipubl. judices secundum unicuique concessam à lege & à nobis jurisdictionem: in provinciis autem gentium Præsides præparent subtili æstimatione facta rerum debitoris, dari secundum quantitatem debiti possessionem immobilem creditoribus, cum tali cautela, cum qua debitor dare possit. Rerum vero datio sit hujusmodi: quæcunque quidem meliora sunt, dentur creditori: quæ vero deteriora, apud debitorem, post debiti solutionem manere sinantur: etenim non erit justum, dantem quidem aurum, recipere autem aurum non valentem, sed coactum 6 suscipere possessionem immobilem, non saltem meliora rerum debitoris percipere, & per hoc habere consolationem; quia si aurum non recipit, aut alia rerum, quæ portari possunt, tamen licet ei possessionem non inutilem habere: sed hoc quidem fit clementia quadam legis. Agnoscant autem creditores, quia etsi hanc non scripsissemus legem, necessitatis ratio ad hoc causam perduceret. Si enim non sit idoneus pecuniarum debitor, nec ullus emptor sit: nihil aliud facturus erat, quam propriis bonis cedere, & rursus res ad creditorem merito venirent, aurum percipere non valentem: quamobrem quod cum injuria 7 & affectu acerbo perduceret creditorem & debitorem: hoc nos clementer simul & legaliter decidentes, & infelicibus debitoribus auxiliamur, & acerbis creditoribus non apparebimus duri, causam eis deputantes, ad quam si permanerent inobedientes, tamen modis omnibus advenirent. Si itaque creditor paratus est præparare quendam emptorem, necessitatem habere debitorem hoc agere, præbentem hujusmodi cautionem arbitrio judicantis, qualem omnimodo est dare possibile: undique enim ita creditoribus providendum est, ut non debitores graventur. §. 1. Et absolute creditorem 8 ponimus, antiquas sequentes leges, omnem, qui actionem habere contra aliquem potest, licet non sit mutuum gestum,

TIT. IV. (1. *Lib.* 3. *Inst.* 21. *Lib.* 46. *D.* 1. *Lib.* 8. *C.* 41. (2. *Auth. Præsente. C. de fidejuss.* (3. Abrog. *l.* 2. *l.* 3. *l.* 5. *l.* 19. *l.* 21. *l.* 23. *l.* 28. *C. de fidejuss. l.* 1. *C. de fidejuss. tut.* (4. *Auth. Sed hodie. C. de oblig. & Auth. Hoc si debitor. C. de pignorib.*

(5. *Auth. Hoc nisi. C. de solution.* (6. v. *l.* 2. §. 1. *ff. de reb. cred. l.* 17. *l.* 24. *C. de solution.* (7. v. *Nov.* 135. *c.* 1. (8. *l.* 10. *ff. de verb. sign.*

ſtum, ſed alter quidem contractus conſiſtat: argentariorum 9 quippe ſponſionibus propter utilitatem contrahentium in ordine moderno durantibus.

EPILOGUS.

† Quæ igitur à nobis pro cautela ſubjectorum ſancita ſunt, cognoſcens tua Eminentia, ſolemnibus programmatibus & hic, & in omni ditione fieri manifeſta procuret: ut etiam inter gentes agnoſcant ſubjecti, quanta fuerit nobis pro illorum utilitate providentia. Datum ante diem 17. Cal. April. Indict. 13. Conſulatu FLAVII BELISARII V. Clariſſ. 539.

TIT. V.
DE MONACHIS. 1
NOVELLA CONSTIT. V.

Imp. Juſtin. Auguſt. Epiphanio ſanctiſſimo & beatiſſimo hujus regiæ urbis feliciſſimæ Archiepiſcopo, & univerſali Patriarchæ.

PRÆFATIO.

COnverſationis monachalis vita ſic eſt honeſta, ſic commendare novit Deo ad hoc venientem hominem, ut omnem quidem humanam ejus maculam detergat, purum autem declaret, ac rationabili naturæ decentem, & plurima ſecundum mentem operantem, & humanis cogitationibus celſiorem. † Si quis igitur futurus eſt monachus perfectus, indiget 2 & divinorum eloquiorum eruditione, & converſationis integritate, ut tanta dignus factus ſit mutatione. † Credimus igitur & nos explanare, quod agendum eſt ab eis, & decertatores eos veros ad ſacram viam conſtituere: & ita nobis intentio præſentis eſt legis, ut poſt illa, quæ de ſanctiſſimis Epiſcopis ſancivimus, & quæ de reverendiſſimis Clericis diſpoſuimus: neque quod monachicum, extra quod competit, relinquamus.

CAP. I.
De monaſteriis 3 & eorum ædificatione.

ILlud igitur ante alia dicendum eſt, ut omni tempore & in omni terra, ſi quis ædificare venerabile monaſterium voluerit, non prius licentiam eſſe hoc agendi, quam 4 Deo amabilem locorum Epiſcopum advocet: at ille manus extendat ad cœlum, & per orationem locum conſecret Deo, figens in eo ſalutis noſtræ ſignum: (dicimus autem adorandam & honorandam vere (crucem) ſicque inchoet ædificium, bonum itaque quoddam hoc & decens fundamentum ponens. Hoc itaque principium piæ venerabilium monaſteriorum fabricæ fiat.

CAP. II.
De monachiſmum 5 profitentibus non ſtatim veſtiendis.

HInc 6 autem nobis etiam de ſingulis monachis cogitandum eſt, quo conveniat fieri modo, & utrum liberos ſolum, an etiam forte ſervos, eo quod omnes ſimiliter divina ſuſceperit gratia, prædicans palam, quia, quantum ad Dei cultum, non eſt maſculus neque fœmina, neque liber, neque ſervus: omnes enim in Chriſto unam mercedem percipere. Sancimus ergo, ſacras ſequentes regulas, eos qui ſingularem converſationem profitentur, non prompte mox à reverendiſſimis Præſulibus venerabilium monaſteriorum habitum percipere monachalem: ſed per triennium 7 totum (ſive liberi forte ſint, ſive ſervi) tolerare, nondum monachicum habitum promerentes: ſed tonſura, & veſte eorum, qui laici vocantur, uti, & manere divina addiſcentes eloquia: & reverendiſſimos eorum Abbates requirere eos, ſive liberi ſint, ſive ſervi, & unde eis deſiderium vitæ ſingularis acceſſerit: & diſcentes ab eis, quia nulla 8 maligna occaſio ad hoc eos adduxit, habere eos inter eos, qui adhuc docentur, atque monentur: & experimento percipere eorum tolerantiam & honeſtatem: non enim facilis eſt vitæ mutatio, ſed cum animæ fit labore. §. 1. Et dum triennio toto ita permanſerint, optimos ſemetipſos & tolerabiles aliis monachis & Præſuli demonſtrantes, hos monachicam promereri veſtem atque tonſuram: & ſive liberi ſint, ſine calumnia permanere: ſive ſervi, penitus non inquietari, migrantes ad communem omnium (dicimus autem cœleſtem) Dominum, & arripiantur in libertatem. Nam ſi multis caſibus etiam ex lege hoc fit, & talis quædam libertas datur, quomodo non prævalebit divina gratia talibus eos abſolvere vinculis? Si vero intra triennium venerit quiſpiam, & aliquem horum, qui converſationem profeſſi ſunt, trahere tanquam ſervum voluerit: hoc, quod nobis nuper ex Lycia nunciavit Zoſimus Deo amabilis, vir famoſiſſimus in converſatione, & prope viceſimum & centeſimum ætatis agens annum, pollens autem & animi virtutibus, & corporis operationibus: tanta quædam in eo gratia Dei floret. Si quis igitur (ſicut prædiximus) intra triennium veniat, aliquem in ſervitutem trahens volentium, & perdurantium, ut fierent monachi, & dicat, quoniam abripuit 9 quaſdam res, & propterea recurrit ad monaſterium: ſancimus eum non prompte agere, ſed primo probare pro veritate, quia ſervus eſt, & pro furto forſan, aut vita maligna, aut vitiis peſſimis, fugerit quidem propter ſuum vitium, ad monaſterium autem venerit, & ſi quidem verax oſtendatur, & apparuerit propter hujuſmodi cauſam, monachicam ſimulans converſationem, aut propter turpitudinem vitæ forte diffugiens, & non pro veritate ſanctimoniæ habitum concupiſcens, hunc reddi domino, cum quibus forſan abripuit, ſi tamen hæ res etiam in monaſterio fuerint: eum vero, qui dominus approbatur, dare ei jusjurandum 10, *quia nihil mali ei faciet, & ſuſcipere, atque eum reducere domum.* §. 2. Si vero is quidem, qui dicit ſe eſſe dominum, nihil tale probaverit, & appareat is, qui in talibus accuſatur, ex ipſa converſatione honeſtus ac mitis, & forſan teſtimonium habeat aliorum, quod etiam apud dominum conſiſtens diſciplinatus fuerit, & honeſtatis amator: & ſi nondum forte completum eſt triennii tempus, attamen etiam ſic maneat in venerabili monaſterio, trahentium aſperitate liberatus. Triennii vero ſemel expleto 11 tempore, judicatus quia monaſtica dignus eſt honeſtate, maneat in monaſterio. Nequaquam enim damus licentiam ulli penitus perſcrutari, quæ ejus ſunt: ſed ſive liber, ſive ſervus ſit, manere eum in converſatione volumus: nam etſi vitium in priori ab eo forte geſtum eſt vita, (humana enim natura quodammodo labitur ad delicta) attamen ſufficiat ad mediocrem purgationem peccatorum, & ad virtutis augmentum triennalis temporis teſtimonium: ea vero, quæ rapta ſunt, etiamſi apud quoſcunque inveniantur, modis omnibus reddantur priſco domino. §. 3. Si vero ſervitii neceſſitatem effugiens, tentaverit monaſterium quidem derelinquere, aliam autem vitæ ſectari figuram: licentiam damus domino & trahere eum, & probanti fortunam, inter ſervos habere: non enim injuriam patietur tantam ad verum ſervitium tractus, quantum ipſe injuriatus eſt Dei culturam refugiens: & hæc quidem de fortuna horum, qui inter monachos profiteri volunt, ſancimus.

CAP. III.
Ut monachi communiter 12 habitent & dormiant.

COgitandum vero eſt, quomodo ipſos habitantes & degentes monaſticæ philoſophiæ certatores dignos eſſe oſtendamus. Volumus enim nullum monaſterium ſub ditione noſtra conſtitutum, ſive plurimorum hominum eſt, ſive paucorum: monachos, qui ibi ſunt, diviſos ab alterutris eſſe, & propriis habitationibus uti: ſed communiter 13 quidem eos comedere ſancimus: dormire vero omnes in communi, unoquoque quidem in propria quadam ſtratura jacente, in domo vero una collocatos, aut ſi forte non ſufficit ad multitudinem monachorum domus una, in duas forſan aut plures, non tamen ſeorſum & apud ſemetipſos, ſed in communi, teſtes alterutris ſint honeſtatis & caſtitatis: & neque ipſum ſomnum deſidioſum habeant: ſed meditantem bonum ornatum, propter increpationem reſpicientium: niſi tamen quidam eorum in contemplatione & perfectione degentes, vitam remotam habeant in hoſpitio: (quos vocare *anachoretas*, id eſt, diſcedentes, & *heſychaſtas*, id eſt, quieſcentes, conſueverunt, tanquam à communione ad meliora exceptos,) alioqui alios, quibuſcunque inter multitudinem converſatio eſt, in iis, quæ vocantur cœnobia, id eſt, communi vita, eſſe volumus: ſic enim zelus eis ad virtutem creſcit, & maxime juvenibus, ſi cum ſenioribus conſtituantur: fiet enim ſeniorum converſatio, juventutis educatio perfecta: & ſic ſint in cœnobiis ſuo proprio Abbati obedientes, & traditam ſibi converſationem inculpabiliter obſervantes.

(9. *Nov.* 136.:

TIT. V. (1. Adde *Nov.* 123. (2. *Nov.* 6. c. 4. (3. *Novell.* 131. c. 7. (4. d. c. 7. (5. *Nov.* 123. c. 35. (6. *Auth. Verum. poſt leg.* 38. *C. de epiſcopis.* (7. d. *Nov.* 123. c. 35. (8. §. 1. *verſ. ſi quis igitur. infr. hic.*

(9. *ſupr. eod. circa fin. pr.* (10. *Nov.* 123. c. 35. (11. *Abrog. Nov. Leon.* 10. (12. *Nov.* 123. c. 36. (13. *Nov.* 133. *in pr.*

CAP.

CAP. IV.

De monacho, qui monasterium dimiserit. 14

SI quis autem forte semel dedicatus, schemateque potitus, deinde à monasterio discedere voluerit, & privatam fortassis eligere vitam: ipse quidem sciat, quam pro hoc dabit Deo satisfactionem: res autem quascunque habuerit, dum in monasterium intrabat, eas dominii esse monasterii, & nihil penitus ejiciat.

CAP. V.

De viro vel muliere, qui quæve solitariam vitam appetit.

ILlud quoque decernimus: qui in monasterium introire voluerit, antequam monasterium ingrediatur, licentiam habere, suis uti quo voluerit modo. Ingredientem 15 namque simul sequuntur omnino res: licet non expressim, qui introduxerit eas, dixerit: & non erit dominus earum ulterius ullo modo. Si vero filios habuerit, si quidem contigerit jam eum res aliquas donasse eis, aut per antenuptialem donationem, aut per dotis occasionem contulisse, & faciunt hæc quartam ab intestato ejus substantiæ: nullum in reliquis rebus habeant participium filii: sin autem nihil eis donaverit, aut minus quarta; postquam abrenuncians conversatus fuerit inter monachos, nihilominus quarta debeatur filiis, aut 16 supplementum, si contigit, eos jam aliquid accepisse, aut etiam quatenus totum eis detur. Si autem 17 uxorem habens, deinde eam relinquens, in monasterium ingrediatur: & dos mulieri servetur, & ex morte pactum, (quod in alia nostra sancivimus Constitutione) omnibus, quæ super monachis de his dicta sunt, & in mulieribus in monasterium ingredientibus, valituris.

CAP. VI.

De monacho monasterium dimittente.

SI vero relinquens monasterium, ad quandam veniat militiam, aut ad aliam vitæ figuram: substantia ejus etiam sic in monasterio (secundum quod à nobis prius 18 dictum est) remanente, ipse 19 inter officiales clarissimi provinciæ judicis statuetur: & hunc habebit mutationis fructum, ut, qui sacrum ministerium despexit, tribunalis terreni observet servitium.

CAP. VII.

De monacho, qui de uno ad 20 aliud monasterium transit.

SI vero relinquens monasterium, in quo conversationem habuerit, ad aliud transeat monasterium: etiam sic quidem ejus substantia maneat, & vindicetur à priori monasterio, ubi abrenuncians hanc reliquit. Competens autem est, reverendissimos Abbates non suscipere eum, qui hoc egit. Erronea namque talis est vita monachica, nullatenus tolerantiæ proxima, neque constantis, & persistentis animæ, sed indicium habentis circumlatæ, & aliunde alia requirentis. Ea propter etiam hoc prohibeant Deo amabiles Episcopi, & Archimandritæ nuncupati, monachicam honestatem secundum regulas sacras conservantes.

CAP. VIII.

Ne monachi uxorem ducant aut concubinam.

SI quis autem monachicam profitentium conversationem meruit clerici ordinationem: maneat etiam sic puram servans conversationem. Quod si facti clerici abutantur fiducia, & ad nuptias venire præsumant: quippe in tali gradu constitutus inter clericos, qui ei uxorem ducere permittat: (dicimus autem gradum 21 Cantorum, aut Lectorum, aliis enim omnibus nuptias secundum sacras regulas penitus interdicimus, aut concubinas 22 habere, aut luxuriis tradere vitam) excludatur modis omnibus à clero, tanquam priorem conversationem, & solitariam confundens vitam, & privatus sit de cætero: ad militiam quidem, aut ad aliud officium venire non præsumens; nisi voluerit dudum à nobis interminatis subjacere pœnis: ipse autem apud semetipsum degens, & agnoscens, qualem pro hoc daturus sit magno Deo satisfactionem.

CAP. IX.

De electione, & creatione Abbatis, & ut Constitutio sit communis tam monachis, quam sanctimonialibus.

ORdinationem vero Abbatum (si quando contigerit egere monasterium Abbate) non per 23 ordinem reverendissimorum fieri monachorum, nec omnino eum, qui post primum est, mox Abbatem fieri: nec qui post illum secundus est, neque tertium, aut reliquos: (hoc, quod etiam alia Lex nostra dicit) sed Deo amabilem locorum Episcopum percurrere quidem consequenter per omnes, (non enim exhonorandum est omnino tempus, & ex eo ordo) *& eum, qui apparuerit prius optimus inter monachos constitutus, & dignus præsulatu eorum, hunc eligere:* eo quod humana natura talis est, quod neque omnes per ordinem inter summos, neque rursus omnes inter novissimos constituti quidem sint: sed procedat quidem secundum gradum præcedentis inspectio: qui vero prior mox inter numeratos optimus apparuerit, is Abbas sit, & ordinem simul, & virtutem suffragantem habens. Oportet enim eos, qui discernunt quod melius est à pejore, aliud quidem ad regendum dimittere, aliud vero inclinari jubere, & paulatim per eruditionem hoc etiam ad melius accedere. §. 1. Quæcunque tamen à nobis in omnibus, quæ prius & quæ nunc prolata sunt, sacris nostris Constitutionibus sunt sancita de clericis, aut monachis, aut monasteriis, hæc communia ponimus & in masculis & in fœminis, & monasteriis & asceteriis, non discernentes quantum ad istos masculum aut fœminam: eo quod, sicut prædiximus, unum omnia in Christo consistant.

EPILOGUS.

† Hæc igitur omnia sanctissimi Patriarchæ sub se constitutis Deo amabilibus Metropolitis manifesta faciant: at illi subjectis sibi Deo amabilibus Episcopis declarent: & illi monasteriis Dei sub sua ordinatione constitutis cognita faciant: quatenus per omnia Domini cultura maneat undique incorrupta. Imminebunt enim maximæ pœnæ ista transgredientibus: dicimus autem de cœlo: quas necesse est rectorum dogmatum contemptoribus imminere. Et nostræ siquidem Reipublicæ judices, si hæc eis nuncientur, omnibus studeant modis, ea, quæ sacris regulis continentur, quas nostra sequitur Lex, ad effectum perduci procurare. Nam nec illos deserit pœna hæc negligentes. Quapropter sequentem hæc tuam Sanctitatem decet omnibus sub se positis sanctissimis Metropolitanis hæc facere manifesta. Datum 14. Cal. April. *Constantinop.* BELISARIO viro clarissimo COS. 535.

TIT. VI.

QUOMODO OPORTEAT EPISCOPOS ET RELIQUOS Clericos ad ordinationem adduci; & de expensis Ecclesiarum.

NOVELLA CONSTIT. VI.

Imp. Justin. August. Epiphanio Archiepiscopo & Patriarchæ Constantinopolitano.

PRÆFATIO.

MAxima quidem in hominibus sunt dona Dei à superna collata Clementia, *Sacerdotium & Imperium:* & illud quidem divinis ministrans, hoc autem humanis præsidens ac diligentiam exhibens: ex uno eodemque principio utraque procedentia, humanam exornant vitam. Ideoque nihil sic erit studiosum Imperatoribus, sicut Sacerdotum honestas: cum utique & pro illis ipsi semper Deo supplicent. Nam si hoc quidem inculpabile sit undique, & apud Deum fiducia plenum: Imperium autem recte & competenter exornet traditam sibi Rempublicam, erit consonantia quædam bona, omne, quicquid utile est, humano conferens generi. Nos igitur maximam habemus solicitudinem circa vera Dei dogmata, & circa Sacerdotum honestatem, quam illis obtinentibus credimus, quia per eam maxima nobis dona dabuntur à Deo, & ea quæ sunt, firma habebimus, & quæ nondum hactenus venerunt, acquiremus. † *Bene autem universa geruntur & competenter, si rei principium fiat decens & amabile Deo.* Hoc autem futurum esse credimus, si sacrarum regularum observatio custodiatur, quam justi & laudandi & adorandi inspectores & ministri Dei verbi tradiderunt Apostoli, & sancti Patres custodierunt & explanaverunt.

(14. *c. 6. infr. hic. Nov. 123. c. 42. l. 56. §. 2. C. de episcopis.* (15. *Auth. Ingressi. C. de sacros. eccles. Auth. Nunc autem. C. de episcopis. Nov. 123. c. 38. Nov. Leon. 5.* (16. *l. 30. in pr. C. de inoff. testam.* (17. *Nov. 123. c. 40. l. 53. §. ult. l. 56. in pr. C. de episcopis.* (18. *c. 4. supr. hic.* (19. *l. 53. §. 1. C. de episcopis. Nov. 6. c. 7.* abrog. *Nov. Leon. 8.* (20. *Nov. 123. c. 42.* (21. *l. 45. C. de episcopis. Nov. 22. c. 42.* (22. *Nov. 123. c. 29.*

(23. *d. Nov. 123. c. 34.*

CAP. I.

De Episcopi ordinandi moribus, vita, honestate, & fortuna.

SAncimus igitur sacras per omnia sequentes regulas, dum quispiam sequenti omni tempore ad ordinationem Episcopatus adducitur, considerari prius ejus vitam 1 secundum sanctum Apostolum, si honesta 2 & inculpabilis, & undique irreprehensibilis sit, & in bonis testimonium habeat, & Sacerdotem decens. §. 1. Et neque ex officiali aut ex curiali veniat fortuna: nisi tamen ex novella ætate (secundum quod jam dispositum 3 est) in monasterio constitutus fortuna liberetur: quartam tamen prius substantiæ reddens curiæ. §. 2. Neque enim idiota, ex iis, qui vocantur laici existens, ita mox ad Episcopatum ascendat: nec imaginariam suscipiat ordinationem, tanquam modo 4 quidem idiota, mox autem Clericus, deinde parvum aliquod tempus præteriens, Episcopus appareat. §. 3. Et neque uxori [alii] copulatus: sed aut in virginitate degens à principio, aut uxorem quidem habens, ex virginitate autem ad eum venientem, & non viduam, neque sejunctam à viro, neque concubinam. §. 4. Neque 5 filios aut nepotes habens, neque cognitos legi, neque illi odibiles: alioqui qui præter hoc aliquid agit: & ipse cadet sacerdotio: & qui eum ordinat, foris Episcopatum sectabitur, hanc legem offendens. §. 5. Sed neque 6 pecuniis oportere emere Sacerdotium ei permittimus: solum vero eum respicere Domini Dei culturam volumus: & non plurimis humanis cogitationibus distrahi. §. 6. Sed neque ineruditus existens sacrorum dogmatum, ad Episcopatum accedat. §. 7. Prius autem aut Monachicam vitam professus, aut in Clero constitutus non minus mensibus sex, uxori tamen non cohærens, aut filios aut nepotes habens. Hoc enim omnimodo super Deo amabilibus Episcopis quærimus: sicut etiam prius duabus nostris Constitutionibus hoc sancitum est: per quas dudum cohærentes uxoribus, non perscrutamur, omne præteritum relinquentes, de cætero autem nulli permittentes à positione Legis uxorem habenti talem imponi ordinationem; quam Legem etiam nunc renovamus: ne forte, si præter hoc aliquid fiat: & ipse cadat Sacerdotio, & ordinantem similiter excludi procuret. Igitur ordinandus Episcopus, aut ex Monachis, aut ex Clericis sit, etiam in hujusmodi vita testimonii boni, vita bonus & honestus, & gloria fruens bona: & hoc fundamentum pontificatus deponens suæ animæ. §. 8. Sed etiam sic eum constitutum, & ad Episcopatum præparatum, competens est venerabiles & undique probatas legere regulas ante ordinationem, quas 7 recta & inviolata nostra suscipit fides, & Catholica Dei Apostolicaque disposuit & tradidit Ecclesia: & dum ex frequenti earum Lectione transierit, qui ad ordinationem deducitur, tunc is, qui ordinationem impositurus est, irroget eum, si sufficiens est custodire & agere, quæ sacræ regulæ sancierunt. Et si quidem ille declaraverit & dixerit præcepta sacrarum regularum non se valere servare: nullo modo ei ordinationem imponi: si vero susceperit, & dixerit, quia quantum homini est possibile, complebit hæc, quæ his continentur, tunc monere eum, & dicere, quia nisi hæc observaverit, & à Deo alienus erit, & cadet à jam dato honore: & neque civiles leges delictum inultum relinquent: eo quod à præcedentibus nos Imperatoribus, & à nobis ipsis recte dictum est, oportere sacras regulas pro legibus valere: & si etiam sic permanserit causam amplectens: tunc super his professionibus unumquemque sacram suscipere Episcopatus ordinationem. §. 9. Et hanc non 8 pecuniis emere, neque per rerum aliquarum donationem suscipere, sed puram percipere, & sine mercede, & tanquam à Deo datam. Nam si etiam alia omnia habeat utilia, quæ prius à nobis dicta sunt, pecuniis autem vel rebus videatur Episcopatum etiam emisse, sciat se & ab Episcopatu casurum, & hoc munus retributurum ordinanti: ut & ille Episcopatum amittat, & à Clero cadat: & utrique causa talem præstet retributionem, ut & hic quidem non adipiscatur, quæ sperabat, ille autem etiam quæ habebat, amittat: veruntamen pecuniis ac rebus datis occasione ordinationis, sanctissimæ assignandis Ecclesiæ, sive Episcopus sit accipiens, & propterea à sacerdotio cadens, sive etiam quilibet alius in Clero constitutorum; nam & illi æquam imponimus pœnam: ut ab ordine, quem inter Sacerdotes habuerit, cadat & reddat aurum, aut res, quæ ordinationis occasione datæ sunt, injuriam passæ, quantum ad ipsum, Ecclesiæ. Si quis autem extraneorum sit, & non in Clero constitutus, qui aurum aut rem aliquam propter patrocinium ordinationis accepit: & maxime si administrationem aliquam gerat, habebit quidem ipse à Deo pœnam, & succedent ei de cœlo supplicia; veruntamen etiam illud, quod datum est, totum ablatum ab eo, sanctissimæ Ecclesiæ omnibus reddatur modis in duplum. Insuper etiam si quam administrationem habet, ea cadat & perpetuo exilio condemnetur. Illud quoque sciat aperte, qui pecuniis aut rebus aliis emerit Præsulatum: quia si prius Diaconus aut Presbyter sit, deinde per suffragium ad Sacerdotium veniat: non solum cadat Episcopatu, sed nec prior ei relinquetur ordo, Presbyterii forsitan, aut Diaconatus. Amittit etenim etiam illud, utpote decentia indigne concupiscens: & omni sacerdotali excludetur ordine. Oportet autem in ipso ordinationis tempore eum, qui imponit eam illi, coram omni fideli populo sanctissimæ Ecclesiæ hæc omnia prædicere, ut agnoscens eum omnia, quæ prius dicta sunt, à nobis habere, ad sacram eum deducat ordinationem, ut etiam ille coram omnibus hæc audiens, non solum habeat Dei timorem, sed etiam coram omnibus denunciationem, & professionem erubescat. §. 10. Si quis autem talis quidem esse putetur, & ad Episcopatus ordinationem transeat, contradicat autem aliquis, atque dicat 9 *conscium se esse alicujus illicitorum ejus:* non prius mereatur Episcopatus ordinationem, quam examinatio querimoniarum fiat, & appareat undique innoxius. Quod si etiam post hujusmodi contradictionem, non passus is, qui ordinationem facit, legitimam examinationem imponi causæ, currat ad ordinationem: sciat, quod ab eo fit, pro nihilo esse: sed & is, qui contra legem facit, cadat Sacerdotio: & qui sine probatione imponit ordinationem, & ipse quidem similiter cadet sede sacerdotali, reus autem erit Deo, qui præcipue omnium quærit suorum Sacerdotum puritatem. Si tamen is, qui ordinationi contradicit, aut examinatione facta probetur calumniator, aut in ipso principio, neque in examinatione persistere confidat; segreget istum in perpetuum à sacra communione is, qui ordinationem facere vult: ut non in ipsa falsitas impunita sit. *Sicut enim bonam gloriam in eo, qui ordinandus est, quærimus: ita etiam calumniam in eo, qui frustra accusavit, punimus.* Si vero nemo accusaverit omnino, aut in totum denuncians examinationem non faciat, aut facta examinatione demonstrare (sicut prædiximus) non valuerit accusationem veram: tunc oportet eum, qui per tot vias inculpabilis apparuerit, accedere ad venturam ordinationem. Qui enim ita ordinatur, ex hoc multa & meliora cognoscit præceptorum, & non incurrit ad vitam impunitam hujusmodi eruditus animo, verbo, & opere corporis, & sapientia.

CAP. II.

Ne Episcopus ultra annum extra Ecclesiam suam degat.

ET illud etiam definimus, *ut nemo Deo amabilium Episcoporum, foris* 10 *à sua Ecclesia plus, quam per totum annum deesse audeat: nisi hoc per Imperialem fiat jussionem:* [tunc enim solum erit inculpabile] sacratissimis Patriarchis uniuscujusque diœceseos compellentibus Deo amabiles Episcopos suis inhærere sanctissimis Ecclesiis, & non longo itinere separari, neque in peregrinis demorari velle, neque sanctissimas Ecclesias negligere, neque annum excedere, quem & ipsum propter misericordiam constituimus. Si vero ultra annum erraverit & dereliquerit, & non ad Episcopatum remeaverit proprium, neque Imperialis aliqua eum (sicut prædiximus) detineat jussio: tunc si quidem sit metropolita, circa ecclesiasticam dispositionem segregatum, regionis illius Patriarcha revocet quidem eum legitimis inclamationibus, servans ubique sacrarum regularum observationem. Si vero maneat per omnia inobediens, expellatur à sacro Episcoporum choro: & alium introducat hujusmodi & reverentia & verecundia & honestate dignum. Si vero non Metropolita, sed aliorum Episcoporum aliquis sit, qui erraverit: hæc omnia à Metropolita fiant. Nemo enim eorum talem suscipiat occasionem, si dixerint propterea proprias derelin-

TIT. VI. (1. *Nov.* 123. *c.* 1. (2. *l.* 42. *pr. C. de episc. & cler. l.* 34. *pr. C. de episc. aud.* (3. *l.* 53. *pr. C. de episc. & cleric.* (4. v. *Nov.* 137. *c.* 1. *d. l.* 53. *pr.* (5. *l.* 42. §. 1. *C. de episcopis. Novell. Leon.* 2. (6. *Nov.* 123. *c.* 2. §. 1. *l.* 31. *C. de episcopis. l.* 11. *ff. de pollicitationib.* (7. *l.* 6. *C. de sacros. eccles.* (8. §. 5. *supr. hic.*

(9. *Nov.* 123. *c.* 2. (10. *Nov.* 67. *c.* 3. *Nov.* 123. *c.* 9. *l.* 43. *C. de episcopis.*

quere

quere Ecclesias, propterea quod litium causas, aut aliarum rerum propriarum, aut ad sacras Ecclesias respicientium circumlustrant, & hic constituti adhærent, aut in aliis veniunt locis. Hoc enim non habet decentem rationem, ut cum multitudine, quam necesse est Episcopum habere, ministeria lustrent peregre, & expendant, & neque ullum sanctissimis Ecclesiis lucrum, neque ullum præbere juvamen, neque secundum quod decet Sacerdotem proprium habere habitum. Præsertim cum liceat, si quædam sint lites forte sanctissimis Ecclesiis, propter quas has occasiones asserunt: hoc per eos, qui sub ipso sunt religiosos Clericos, aut Apocrisiarios aut Oeconomos movere, & petitiones ad Imperium dirigere: impetrare autem sperata. Propterea sancimus, si quando propter ecclesiasticam occasionem inciderit necessitas, hanc aut per eos, qui res agunt sacrarum Ecclesiarum, (quos Apocrisiarios vocant) aut per aliquos Clericos huc destinatos, aut Oeconomos suos notam imperio facere, aut nostris administratoribus, ut impetrent, quod competens est: & non hoc Deo amabilibus Episcopis erroris & absentiæ, & sanctissimis Ecclesiis læsionis occasionem fieri, tam in provincia ecclesiasticis rebus per absentiam eorum neglectis, quam etiam hic expensis multis ab ipsis factis, nec non peregre habitatione non habili constituta, & undique causa nullum juvamen, magis autem læsionem, Ecclesiis sanctissimis inferente.

CAP. III.

Ne Episcopi ad comitatum Principis accedant absque systaticis literis.

NOn 11 autem aliter aliquem Deo amabilium Episcoporum præsumere dirigere se ad hanc felicissimam civitatem, prius quam (si quidem Episcopus sit) literas acceperit proprii Metropolitæ ad Imperium: & quæ secundum divinas regulas *probabilia* vocantur testimonium perhibentia necessitatis ejus præsentiæ. Si vero Metropolita sit, qui proficisci vult: literas sumat ejusdem diœceseos Patriarchæ, ejus præsentiam necessariam esse dicentes: & sic oportere Imperatorem jubere hunc præsentari, & non temere & sine conscientia Metropolitarum aut Patriarcharum proficisci, pro eo, quod hoc divinis interdictum est regulis: ut huc advenientes non præsumant per semetipsos *se prius pronunciare ad Imperium:* sed primitus aut ad Deo amabilem Patriarcham proficisci, aut ad uniuscujusque diœceseos, ex qua sunt, Apocrisiarios: & cum ipsis conferant causas, propter quas venerunt, & ingredi ad imperium ejus, & deinceps imperiali perfrui aspectu. Mox quam imperanti astiterint, liceat quidem petentibus Episcopis, aut per eos, qui vocantur Referendarii sanctissimæ majoris Ecclesiæ, aut per religiosos Apocrisiarios cujusque diœceseos sanctissimorum Patriarcharum, suggerere se imperio, & promereri responsum celeriter, ita ut si aut justa ab Imperio petierint, hæc accipiant: aut si non justa quærunt, velociter revertantur, unde profecti sunt.

SECUNDA PARS LEGIS.

CAP. IV.

De Clericis, quales eligendi sint.

HÆc autem de Deo amabilibus Episcopis secundum divinas constituentes regulas, & religiosos Clericos cum multa fieri inquisitione secundum divinas regulas, & boni testimonii viros ordinari sancimus, literas omnino scientes, & eruditos constitutos. † Literas 12 enim ignorantes, omnino nolumus, neque unum ordinem suscipere, Clericorum videlicet, Presbyterorum & Diaconorum, tam sacras orationes docentium, quam Ecclesiarum & Canonum legentium libros: ordinationem sine querela & inculpabilem & sine aliqua contradictione & datione pecuniarum aut rerum suscipientes. Neque autem eos volumus omnino officiales 13 aut curiales constitutos suscipere ordinationem, nisi secundum leges, quas super his posuimus pridem, quas & hic nunc confirmamus: ipsos autem ordinatos sacra præcepta in conspectu totius populi suscipere, propter has ipsas causas, propter quas hoc ipsum agi etiam super Deo amabilibus Episcopis sancivimus. 14

CAP. V.

NEque autem secundas 15 habentem, aut eum, qui habuerit nuptias, ordinari in Diaconum aut Presbyterum, neque si mulieri conjungatur sejunctæ, & proprium virum derelinquenti: sed neque si concubinam habeat, sed & 16 ipsam uxorem, si cum castitate & ex virginitate sit. Nihil enim sic in sacris ordinationibus diligimus, quam cum castitate viventes, aut cum uxoribus non cohabitantes, aut unius uxoris virum, qui vel fuerit, vel sit, & ipsam castitatem eligentem, primum principium & fundamentum manifestum secundum divinas regulas & residuæ virtutis constitutam. Si autem aliquis Presbyter, aut Diaconus, aut Subdiaconus postea ducat uxorem aut concubinam, aut palam, aut occulte, sacro statim cadat ordine, & deinceps idiota sit. Quod si & Lector secundam ducat uxorem propter quædam, & hoc forsan irrecusabili necessitate, nullatenus ad altiorem accedat gradum, neque perfruatur gradu majori in Sacerdotio, maneat autem in eodem gradu perpetuo: sed non ad tertias veniat nuptias, satis est enim si ad secundas. Si vero aliquid tale egerit, & ad secundas veniens nuptias, ad majorem gradum venire festinaverit: exinde idiota erit & laicus, omnino sacro ministerio cadens. Pudice etenim nobis per omnia pertinet vivere. Si enim tales constituti ii, qui in Clero adducuntur, ordinentur: facilis eis ad Episcopatum ascensus erit: & ex multis bonis viris facilius invenientur, qui adducantur ad primum gradum Sacerdotii digni.

CAP. VI.

De Diaconissis minoribus quinquaginta annis non ordinandis.

QUanta igitur super venerabiles Clericos à nobis dicta sunt, hæc etiam super Deo amabilibus Diaconissis agi volumus, ut neque ipsæ citra observantiam fiant, sed primum quidem eis ætatem neque novellam esse, neque crescentem, neque ex hac ad delinquendum salientem: sed super mediam constitutas ætatem, & circa quinquaginta 17 annos secundum divinas regulas agentes: sicque sacram promereri ordinationem: & aut virgines constitutas, aut unius viri quæ fuerant uxores: non enim permittimus neque secundas contrahentibus nuptias, neque vitam non habentibus, ut diximus, irreprehensibilem, sed nec suspectam omnino, ad sacrum venire Ministerium, & adorandis ministrare Baptismatibus, & aliis adesse secretis, quæ in venerabilibus Ministeris per eas rite aguntur. Si vero quædam necessitas fiat 18, & minorem hac ætate, quam diximus, ordinari Diaconissam contigerit: liceat eam in aliquo venerabilium asceteriorum ordinari, & in illo habitare. Nequaquam viris admixta constituta sit: neque suo arbitrio habitans: sed vitæ separatæ, & mediocris, & à conveniente multitudine bonum testimonium habens. Volumus autem & ipsas, quæ ad ordinationem perducuntur Diaconissas, sive ex viduitate, sive ex virginitate, non cum aliquo cohærentes aut cognatorum, aut eorum, quos appellant dilectos: (talibus enim nominibus utentes, maligna suspicione suam replent vitam) sed aut solæ habitent, aut cum parentibus solis & filiis, aut vere fratribus: aut iis cohærere, de quibus si quis suspicari aliquid præsumpserit malignum, ipse insipiens simul & impius forsan putabitur. Et si dicatur tale aliquid de aliqua earum, quæ in Diaconissarum ordinationem ingredi vult, quod alicui cohæserit sub imagine quidem bonæ appellationis, maligna vero suspicione: non oportet hujusmodi mulierem perduci omnino ad ordinationem Diaconiæ. Nam si ordinetur, & tale aliquid egerit, & cohæserit alicui cum prædicto nomine aut schemate, cadet quidem à Diaconia: & ipsa & ille subjecti erunt huic legi & reliquis, quæ corruptores puniunt. Oportet enim omnes, quæ ordinantur venerabiles Diaconissas, tempore ordinationis & moneri, & sacrorum audire mandatorum præcepta coram reliquis, quæ dudum sunt venerabiles Diaconissæ: ut & ipsæ Dei timorem habeant, & adhærentem sacris mandatis fiduciam: timere autem & confundi sacro cadere ordine: scituras, quod si præsumpserint aut erubescentes ordinationem, aut derelinquentes sacrum Ministerium ad nuptias venerint, aut aliam omnino elegerint vitam: ipsæ quidem obligatæ efficientur morti: & substantia earum applicabitur sanctissimis Ecclesiis aut Monasteriis, in quibus sunt. Qui vero eas aut uxores accipere aut corrumpere præsumpserint, obnoxii quidem & ipsi gladio erunt: substantia autem eorum applicabitur fisco. Si enim in antiquis legibus, virginibus illis, quæ in eorum errorem vocabantur, mortis incumbebat damnum corruptis: quo-

(11. *d. Nov.* 123. *c.* 9. (12. *Nov.* 5. *in pr. Nov.* 123. *c.* 12. (13. *c.* 1. §. 1. *supr. hic.* (14. *d. c.* 1. §. *ult.* (15. *Authent. Episcopo. C. de episcopis.* adde *Nov.* 22. *c.* 42.

(16. *Nov.* 123. *c.* 12. (17. *l.* 9. *C. de episcopis.* mutat. *Nov.* 123. *c.* 13. (18. Fac. *l.* 11. §. 2. *ff. de munerib.*

quomodo non magis nos in iis, quæ à Deo glorificantur, definimus, pudicitiam, (quæ quam maxime mulieres exornat) conservari volentes, quam diligentissime à venerabilibus Diaconissis: ut, quod decet naturæ, custodiant, & quod debetur Sacerdotio, conservent?

CAP. VII.

De Clericis in aliam vitæ formam transeuntibus.

SEmel autem secundum hoc factos Diaconos aut Presbyteros, nullo modo 19 derelinquere Sacerdotium, quod non solum in Presbytero & Diacono sancimus, sed etiam si Subdiaconus aut forte Lector fiat aliquis, hunc relinquere pristinum schema, & ad alteram migrare vitam: scientem, quia si tale aliquid egerit, (secundum quod à nobis jam sancitum est) aut in curiam cum substantia, aut sub inopia degens, ad officialem deponetur fortunam.

TERTIA PARS LEGIS.

CAP. VIII.

De expensis Ecclesiarum, & Clericorum multitudine non facienda.

SEd neque effusas 20 competit fieri de cætero reverendissimorum Clericorum ordinationes: quod enim hactenus gestum est, licet corrigi oporteret, attamen propter tempus sinimus: de cætero autem non propter hoc fieri, neque ad damnum sanctissimarum Ecclesiarum venire sancimus. Quæcunque igitur oportebat de tali modo in sanctissima majore Ecclesia hujus nostræ Regiæ Civitatis, & sub ea constitutis sanctissimis Ecclesiis, & aliis, quæ hic sunt, fieri; hac speciali lege complexi sumus. In omnibus autem, quæ foris sunt locis, sancimus, si quis, cum constituerit ab initio & ædificaverit Ecclesiam, definivit ordinationum mensuram, tanquam secundum eam expensas constituens: non prius ordinari quemquam in eadem Ecclesia, nisi ad 21 numerum à principio definitum ejus mensura redigatur. Si vero hoc non fecerit, ipsa vero Civitatis Ecclesia ministrat emolumenta & sibi & aliis Ecclesiis: tunc non promptum sit augere illi Clericos, neque propter aliquas forte compassiones aut beneficia ex hoc eam sumptibus prægravare: (non sunt enim hæc pia, neque Sacerdotibus digna) sed ex quibus Dominus dederit Deus, ex iis, quæ possibilia sunt administrare, aut antiquam conservare consuetudinem, nihil penitus innovantem. Unde competit Deo amabiles Patriarchas & Metropolitas hujus habere providentiam: & eos quidem, qui hactenus sunt, sinere in schemate, in quo sunt, Clericos: metiri vero, uniuscujusque Ecclesiæ virtutem: & ita ipsos quoque sanctissimos Patriarchas sub se constitutas Ecclesias ordinare, & Metropolitas hoc ipsum à sanctissimis Patriarchis commonitos facere, illos autem alios omnes sub se positos Episcopos ad mensuram hanc deducere: & studere non 22 ultra expensas facere Clericorum ordinationes: scimus enim quantæ sanctissimæ Ecclesiæ propter hanc ordinationem, & alterius expensæ effusionem, inopes factæ sunt. Et quia aliquas earum, vix quidem, tamen liberavimus: quædam vero adhuc oneratæ jacent, ex tali relevari angustia non valentes: ideo hoc provideant sanctissimi Patriarchæ, & Metropolitæ, & reliqui Deo amabiles Episcopi, ut & nos, quæ ab eis aguntur discentes, approbemus eos, qui nostram legem in literis positam, apud semetipsos ostenderunt operibus adimpleri.

(19. v. *Nov.* 5. c. 6. (20. *Nov.* 16. (21. Adde *Nov.* 3. (22. v. d. *Nov.* 3.

EPILOGUS.

† Quæ igitur à nobis sancita sunt, & sacrum ordinem statumque custodiunt secundum sacrarum regularum observationem & virtutem, de cætero conservent perpetuo integra & sanctissimi Patriarchæ uniuscujusque Diœcesis, & Deo amabiles Metropolitæ, & reliqui reverendissimi Episcopi atque Clerici, ubique Dei culturam & sacram disciplinam custodientes inviolatam, pœna imminente hæc prævaricanti, quo penitus alienus sit à Deo, & imposito sibi Sacerdotii ordine: nam velut indignus hoc excluditur. Licentiam vero universis damus, cujuscunque sint officii vel conversationis, respicientibus aliquid horum prævaricari, nunciare nobis, *& ad Imperium, quod semper est:* ut nos, qui hæc secundum sacrarum regularum explanationem apostolicamque traditionem constituimus, decentem etiam indignationem prævaricantibus inferamus, etiam his videlicet, quæ sancita à nobis sunt, de hereditatibus Deo amabilium Episcoporum custodiendis. §. 1. Sanctissimi siquidem Patriarchæ uniuscujusque diœcesis hæc proponant in Ecclesiis sub se constitutis, & manifesta faciant Deo amabilibus Metropolitis, quæ à nobis constituta sunt. Illi quoque rursus etiam proponant ipsi ea in metropolitana sanctissima Ecclesia, & constitutis sub se Episcopis hæc manifesta faciant: illorum vero singuli in propria Ecclesia hæc proponant: ut nullus nostræ Reipublicæ ignoret, quæ à nobis ad honorem & ad augmentum magni Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi disposita sunt. Insuper sequens hæc tua Sanctitas omnibus, qui sub ea sunt, Metropolitis sanctissimis hæc faciat manifesta universo tempore contrahenda. §. 2. Scripta exemplaria 23 sanctissimo Archiepiscopo Alexandriæ, Epiphanio, sanctissimo Archiepiscopo Theopolitano: scripta exemplaria Petro sanctissimo Episcopo Hierosolymorum: scripta exemplaria Joanni Viro gloriosissimo Præfecto sacrorum Prætoriorum secundo Exconsuli, & Patricio: [Dominico gloriosissimo Præfecto prætoriorum Illyrici.] *Cui etiam hoc adjectum est: Et tua quoque Celsitudo hæc sciens, una cum semper suscepturis sedem tuam, hæc servare festinet. & si denunciatum fuerit aliquod tale delictum, prohibeat, & maxime quæcunque in ordinationibus curialium vel officialium interdicta sunt. Nunciet autem etiam nobis, ut decens super eis imponatur correctio. Utatur quoque præceptis ad clarissimos Provinciarum judices: ut & ipsi, quæ fiunt inspicientes, non permittant aliquid extra hoc, quod à nobis constitutum est, fieri: imminebit enim eis pœna quinque librarum auri, si quidem & ipsi prævaricari videntes non denunciaverint, aut sedi tuæ, aut Imperio: ut undique decens ornatus ordinationis gradui conservetur. Scripta cum adjectione, Dominico PP. Illyrici.*

(23. Fac. *l.* 6. *in fin. C. de summa Trinitate.*

COLLATIO SECUNDA.

TIT. I.

DE NON ALIENANDIS 1 AUT PERMUTANDIS REBUS ecclesiasticis immobilibus, aut in specialem hypothecam dandis creditoribus, sed sufficere generales hypothecas.

NOVELLA CONSTITUT. VII.

Imperator Justinianus August. Epiphanio sanctiss. & beatiss. Archiepiscopo felicis hujus Civitatis, & œcumenico Patriarchæ, (& Patriarchæ Constantinopolitano.)

PRÆFATIO.

UNam intentionem hanc semper præponimus, omne, quicquid prius imperfectum, aut confusum videbatur, hoc & expurgare, & perfectum ex imperfecto declarare: quod etiam in omni legislatione facientes, credimus oportere, & in alienationibus, quæ fiunt super sacris rebus, una complecti lege, quæ priores omnes & renovet, & emendet, & quod deest, adjiciat, & quod superfluum est, abscindat. A Leone siquidem bonæ memoriæ (qui post Constantinum piæ memoriæ, Christianæ fidei inter Imperatores principatum auxit, & constituit sacrarum Ecclesiarum honorem & disciplinam) scripta lex 2 est de alienationibus ecclesiasticis, conclusa in sola hujus felicissimæ Civitatis sanctissima majore Ecclesia. Et laudamus plurima hujus legis, cum omni vehementia & Dei cultura posita: sed eo, quod non generaliter posita sit in omnibus, egere etiam eam quadam correctione credimus. Ab Anastasio quoque piæ memoriæ scripta quædam de talibus lex 3 est, nec similis priori, & omnino minus habens. Effusa namque & per loca foris posita, nihilominus mansit imperfecta, eo, quod ad solum Sacerdotium & diœcesim respiciat consti-

TIT. I. (1. Adde *Nov.* 120.

(2. *l.* 14. *C. de sacros. eccles.* (3. *l.* 17. *C. d. t.*

tutam sub beatissimo Patriarcha hujus regiæ & felicissimæ Civitatis: alias autem non perscrutata sedes: eum utique dignam correctione esse eam arbitrabatur: propter quam occasionem alia quidem corrigebat, alia vero incomposita relinquebat. Quamobrem eam quoque vacare de cætero sancimus, utpote imperfectam, & loco circumclusam, & non generalem inter leges existentem, neque aliquid studiosum introducentem. † Hæc ergo nos omnia emendantes, unam existimamus oportere legislationem imponere omnibus sanctissimarum Ecclesiarum, & xenodochiorum, & nosocomiorum, & monasteriorum, & brephotrophiorum, & gerontocomiorum, & totius sacrati collegii rebus, & hanc legem Leonis piæ memoriæ Constitutioni adjicere: prius breviter ejus legislationem exponentes: sicque omne, quod reliquum est, intexentes. Vult enim illa neque Deo amabilem *Archiepiscopum & Patriarcham* hujus felicissimæ civitatis, seu sanctissimæ majoris Ecclesiæ, neque œconomum vendere, aut donare, aut aliter alienare rem immobilem, domum forsan, aut agrum, aut colonum, aut mancipia rustica, aut civiles annonas (nam & hæc inter immobilia sunt numeranda) quæ competunt Constantinopolitanæ sanctissimæ majori Ecclesiæ: sed neque pro ulla 4 compensatione aut alia qualibet conventione tale aliquid agi: & interminatur 5 emptori quidem rei restitutionem, ut reddat per tempora Oeconomo rerum sanctissimæ Ecclesiæ rem, quam ipse perceperit, cum omni medii temporis fructu, & aliis lucris: casu imminente pretiorum ei, qui tale aliquid accipere, aut comparare præsumpserit: cum etiam hoc quidem, quod contra leges actum est, ita ponat, ac si neque à principio gestum sit. *Oeconomum* 6 vero hæc prævaricantem, dare quidem de suo sanctissimæ Ecclesiæ jubet omne, quicquid ex ea causa lucratus est, aut sanctissimam Ecclesiam damnificavit. Super hoc autem etiam excludit eum officio œconomi: & dat actionem sanctissimæ Ecclesiæ, non contra solos Deo amabiles œconomos, sed etiam contra successores eorum: sive ipsi hoc alienaverint, sive pro tempore Deo amabilem Episcopum, aut aliquem aliorum Clericorum videntes alienantem, taciturnitate degeneri, & sine libertate passi sunt: & multo potius si consentientes, & videntes tale aliquid permiserunt, & non causam prohibuerunt. Ad hoc autem & *tabellionem* 7, qui talia confecit instrumenta, perpetuo tradet exilio: nullam ei clementiam neque reversionem participans: ipsos quoque maximos 8 judices, qui ad hæc accedunt, & ministrant talibus causis, aut confici apud semetipsos monumenta pro confirmatione talium donationum aut aliorum actuum patiuntur: & cingulo, & dignitate, & substantia interminatur excludere. Hoc igitur increpans vehementer, permittit 9 rei ecclesiasticæ usum, aut qui vocatur ususfructus, sub certo quodam tempore, aut etiam usque ad vitam percipientis dare sanctissimam majorem Ecclesiam, sub hac tamen definitione, *ut is, qui hanc accepit munificentiam, ejusdem quantitatis recompenset rem sanctissimæ majori Ecclesiæ sub proprietatis ratione, ex qua posset eundem reditum sanctissima Ecclesia habere, quantum ille ex usu accepit*, post percipientis *utique mortem, aut definitum tempus, usu videlicet, & usufructu dato ecclesiasticæ rei, ad sanctissimam majorem Ecclesiam redeunte, & usu donatæ rei cum proprietate sanctissimæ Ecclesiæ faciendo*: talem namque contractum sine periculo esse ponit lex. Si vero minus fuerit, quam quod datur à sanctissima Ecclesia, illud, quod compensatur ei, cujus mox quidem percipiet proprietatem, sperat autem & usum accipere, infirmum contractum, & pro non facto ponit, datque licentiam vindicationis: utpote circumventione contra jus sanctissimæ Ecclesiæ facta. §. 1. Lex itaque talia sub brevitate decernit, & mulctam imponit, & usque ad res sanctissimæ Ecclesiæ stat solummodo: & omnem quidem perimit circumventionem, quam prædiximus: non tamen retinere calliditatem postea insurgentium valuit. Quidam enim dudum hoc, quod vocatur colonarium jus, [*colonarium jus est, veluti si domum valentem centum solidos & præstantem pensionem decem solidorum, accipiat quis ab Ecclesia, & det pro ea solidos centum, seu amplius, aut certe minus: & quasi jam de proprio adgravet se dare singulis annis quasi pensionis nomine solidos tres. Iste autem appellatur parœcus, sed ipsam domum sub tam parva pensione in perpetuum, & ipse & heredes ejus possidebant*] adinvenientes, neque nostris legibus, neque alii cuiquam omnium notum, circumventionem non parvam meditati sunt contra legem, perpetuas pene cogitantes alienationes: quod nos de cætero agi prohibemus, & pro eo ipso conscripsimus legem. Dudum autem ad emphyteusim respexerunt, & imminuerunt plurimam quantitatem veri reditus illis, qui emphyteusim accipiunt, præstantes hi, qui rebus pridem sanctissimæ majoris Ecclesiæ præsidebant. Ideoque nos in quadam Constitutionum nostrarum definivimus quidem usque ad personas tres 10 emphyteusim fieri, accipientis, & duorum successorum aliorum, hoc etiam super rebus sanctissimæ majoris Ecclesiæ fieri permittimus, non autem ultra sextam partem relevari emphyteusim percipientibus propter fortuitos casus sancientes. † Quia vero didicimus sic effuse & impie ab aliquibus fieri documenta, ut neque sexta relinquatur sanctissimæ Ecclesiæ pars, reliquis omnibus emphyteusim accipientibus donatis: Anastasius autem piæ memoriæ gesta monumentorum constituens fieri super alienationibus, sicut etiam hujus rei fieret tempus, & emphyteusim statuens, sine gestis quidem usque ad solam vitam accipientis emphyteusim: cum gestis autem, in perpetuum eam extendens, neque perfectam fecit, neque utilem legem, & undique imperfectam usque ad solam diœcesim patriarchicæ sedis hujus felicissimæ civitatis (sicut prædiximus) legislationem statuens.

CAP. I.

De rebus ad venerabilia loca pertinentibus non alienandis.

Nos igitur (jam enim ad legem veniendum est) sancimus, neque sanctissimam hujus felicicissimæ Civitatis majorem Ecclesiam, neque sub ea constitutas Ecclesias, quarum ipsa prærogationem suscepit (sicut eam Anastasius piæ memoriæ interpretatus est) neque alias omnes Ecclesias in hac felicissima existentes Civitate, aut circa ejus confinia, neque sub patriarchica sede hujus felicissimæ Civitatis constitutas, quarum metropolitas ipse ordinat, neque alium ullum undique Patriarcham: neque Episcopum (dicimus autem & eos, qui in Oriente, & qui in Illyrico, insuper & in Ægypto, & in Lycaonia, atque in Lycia, & eos, qui in Africana provincia sunt, & complexive dicendo, per omnes quæcunque nostræ sunt terræ, necnon in Occidente sunt Deo amabiles Episcopos ab ipsa seniori Roma usque ad Oceanum consistentium sanctissimarum orthodoxarum Ecclesiarum) neque aliquem xenodochum, aut ptochotrophum, aut nosocomum, aut orphanotrophum, aut brephotrophum, aut gerontocomum, aut monasterii virorum, vel mulierum Abbatem vel Abbatissam: aut quemlibet omnino præsidentem venerabilibus collegiis, licentiam habere alienare rem immobilem, aut in domibus, aut in agris, aut in hortis, aut omnino in hujusmodi, neque rusticum mancipium, neque civilem annonam: nec per specialis pignoris occasionem tradere creditoribus. Alienationis autem nomen generalius ideo posuimus, ut prohibeamus & venditionem 11, & donationem, & commutationem, & in perpetuum extensam emphyteusim, quæ non procul ab alienatione consistit. Sed omnes ubique Sacerdotes ab hujusmodi alienatione prohibemus, subditos pœnis, quibus Leonis piæ memoriæ usa est Constitutio. 12 Illam namque per omnia valere, & ratam esse sancimus: propterea hanc proposuimus & protulimus, & non paterna voce legem conscripsimus, sed hac communi & Græca, ut omnibus sit nota, propter facilem interpretationem. Quod itaque jam præteriit 13, relinquimus: nam tanta documenta tempore longo facta nunc commovere, multæ erit tergiversationis. Quapropter, quæ usque huc hactenus extant, proprium habeant schema: de cætero autem omnem alienationem interdicimus, prædictas ei pœnas imponentes.

CAP. II.

De Principe, qui rem immobilem venerabili loco dederit.

Ut autem lex ad humanæ naturæ varietatem, & quod semper venit, moderata, & per omnia immota permaneat (quid enim erit stabile inter homines, & ita immobile, ut nullam patiatur mutationem: cum omnis noster status sub perpetuo motu consistat?) necessarium existimavimus quasdam exceptiones dare legi cum multis vigiliis, & subtilitate adinventas: ut eas habens in auxilio, lex ne-

(4 *Nov.* 120. *c.* 1. *in pr. d. l.* 14. *in pr. vers. scientes. &* §. 1. (5. *d. l.* 14 §. 1. (6. *d. l.* 14. §. 2. (7. *d. l.* 14. §. 3. (8. *d. l.* 14. §. 4. (9. *d. l.* 14. §. 5.

(10. *l.* 24. *in fin. C. d. t. de sacros. eccles.* (11. *l. ult. C. de reb. alien. non alien.* (12. *d. l.* 14. (13. *v. l.* 7. *C. de legib.*

quaquam moveatur. §. 1. Sinimus 14 igitur imperio, si qua communis commoditas est, & ad utilitatem Reipublicæ respiciens, & possessionem exigens talis alicujus immobilis rei, qualem proposuimus: hoc ei à sanctissimis Ecclesiis, & reliquis venerabilibus domibus, & collegiis percipere licere, undique sacris domibus indemnitate servata, & recompensanda re eis ab eo, qui percepit, æqua, aut etiam majore, quam data est. Quid enim causetur Imperator, ne meliora det? cui plurima dedit Deus habere, & multorum dominum esse, & facile dare, & maxime in sanctissimis Ecclesiis, in quibus optima mensura est donatarum eis rerum immensitas. Unde si quid tale fiat, & pragmatica præcesserit forma, præcipiens imperio dare aliquid talium rerum, & recompensaverit mox rem meliorem, & uberiorem, & utiliorem: sit ea permutatio firma: & ii, qui præsident domibus, quarum est, quod alienatur, & qui talibus administrant literis, sine querela undique sint, nullam metuentes pœnarum, quæ à Leone piæ memoriæ interminantur, & à nobis firmatæ sunt: utique cum nec multum differant ab alterutro sacerdotium & imperium, & res sacræ à communibus & publicis: quando omnis sanctissimis Ecclesiis abundantia & status ex Imperialibus munificentiis perpetuo præbeatur. Alterutris itaque compensantes, quæ decet, non ab aliquibus jure culpabuntur. Aliam vero omnem sive ad imperium ipsum, sive ad aliam quamcunque personam factam sive venditionem, sive donationem, sive permutationem, sive emphyteusim perpetuam omnino perimimus: sed neque donationem cujusdam pignoris in re immobili factam occasione mutuorum fieri sinimus. Et hæc valere volumus in omni Ecclesia, omnique monasterio, & nosocomio, & xenodochio, & brephotrophio, & asceterio, & gerontocomio, & omni absolute collegio, quod actio pia constituit, nullo penitus horum aliquid accipere ab eis valente. Unde neque Constitutione Anastasii divæ memoriæ ulterius opus erit, neque secundum illam facienda decreta memoratæ observationis: ipsa enim rei principia perimentes & prohibentes quod fit, nequaquam perscrutatione deinceps indigebimus.

CAP. III.

Quomodo emphyteusis ecclesiasticarum rerum contrahi permittitur.

Emphyteusim autem sive in sanctissima majore Ecclesia, sive in omnibus reliquis adorandis domibus fieri sinimus, & in accipientis persona, & in duobus 15 ejusdem personæ heredibus deinceps, filiis tantum solis masculis, aut fœminis, aut nepotibus utriusque naturæ, aut uxore, aut viro; si hoc videlicet de uxore aut viro expressim nominetur, alioqui non transire ad aliquem alterum heredem: sed usque ad solam 16 vitam percipientium stantem dum, nisi filios aut nepotes habuerint. Aliter autem penitus emphyteusim agi ecclesiasticæ cujusdam aut ptochii rei immobilis, aut mancipii rustici, & civilis annonæ, nullo permittimus modo: neque quod fit, habere aliquod penitus robur sinimus. §. 1. Quia 17 vero Leonis quidem piæ memoriæ Constitutio sub nulla penitus diminutione, dari rem ecclesiasticam sancivit: nos autem in alia Constitutione à nobis scripta sextam excipi solum super emphyteusim sancivimus 18: hujusmodi quendam diminutionis rei damus ordinem, ut quæratur cum omni veritate & subtilitate pensio eorum, quæ dantur, tanta, quanta ab initio fuit, quando ad sanctissimam venit Ecclesiam: & detur emphyteusis talibus personis, quales dudum diximus. Tunc enim sextam ei partem cum scrupulositate imputandam concedimus. Si vero minui contigerit, per quandam cladem pensionem, aut in toto: tunc constantem pensionem accipiat, qui emphyteusim subire vult: aut nec accipiat penitus, cum liceat conducere potius, quam tales diminutiones in emphyteusim celebrare. Si vero alicujus ecclesiastici prædii suburbani 19 emphyteusis detur: qualia plurima maxime in hac novimus felicissima consistere civitate, multo quidem digna pretio, parvas vero reddentia pensiones, aut nihil pensionum omnino: non ex reditibus metiri emphyteusim, sed æstimari suburbanum subtiliter, & reputari ex pretio collecto reditus possibiles in viginti annis computari: & in reditibus ex hoc computatis agi emphyteusim, non perpetuo, sed in eum, qui percipit, & duas ex eo successiones, & viro, & uxori, sicut prædiximus faciendam. §. 2. Scire 20 autem emphyteutas convenit, quia si biennio 21 continuo non exsolverint emphyteuticum canonem, (hoc enim tempus pro triennio 22 aliorum hominum sufficere ad casum ecclesiasticarum aut ptochicarum emphyteusium, pro non soluto canone ponimus) fient omnino extranei emphyteumatis, & volentibus præpositis sacrarum domuum licebit prædia aut domos defendere, nullam metuentibus meliorationum redditionem. Sed si quidem deterius fecerit prædium, aut suburbanum, aut domum, qui emphyteusim percepit: cogi eum de suo diligentiam ac restitutionem prisci status facere, & obligatum esse ad hoc ipsum, & heredes ejus & successores, ejusque res, insuper & debitos omnes reditus sine dilatione exigi. Quod autem dictum est à nobis, ut nullius immobilis rei ecclesiasticæ aut ptochicæ alienatio sit permissa: ad nullam nostræ Reipublicæ personam sancimus valere, non solum super constantibus domibus & suburbanis, & hortis, & agris, sed etiam super ruinis, sive ex igne, sive ex terræ motu, sive ex qualibet alia causa ruina sit, sed etiam in iis, quæ omnino destructa sunt, & in pavimento jacent, sive etiam in puris ruinis nullum ædificium habentibus neque materiam jacentem. Non enim in illis alienationem fieri permittimus, nisi in sola emphyteusi temporali, secundum quod dudum à nobis dictum est, & in tribus personis talibus, quales prædiximus. Ut neque ulla circumscriptio in rem ecclesiasticam in talibus fiat: duobus pro tempore primatibus Mechanicis, aut Architectis, sive in hac regia, & maxima Civitate una cum Deo amabilibus Oeconomis & quinque reverendissimis Presbyteris, & duobus Diaconis, præsente quoque Deo amabili Episcopo: sive etiam in provincia duobus insignibus Mechanicis aut Architectis, aut etiam uno, (si unum solum civitas habeat) intervenientibus in illis locis, sacrosanctis Evangeliis positis definiatur ab Architectis, quantum competat pro hoc solvi sanctissimæ Ecclesiæ secundum modum emphyteusis: & in his emphyteuticam conscriptionem in eo celebrari secundum figuram prius dictam. Illum vero & ædificare, & uti materiebus, si materias habeat, & transmittere emphyteusim usque ad duas successiones: (sicut dictum est) & sic reverti post trium personarum mortem ad sanctissimam Ecclesiam, aut venerabilem domum, ex qua facta est emphyteusis, & etiam valere talem contractum, utpote præsenti non repugnantem legi. §. 3. Neque illud, quod hactenus contra tales contractus agebatur, valere permittendum est de adjectione, ut si vel duorum heredum compleatur tempus, licentia sit eis, qui post illum sunt, in emphyteusim dare id, unde agitur, & semper eos præponi aliis. In hoc enim nihil aliud est, quam per revolutionem & machinationem perpetuas eis emphyteuseis, magis autem privationes ecclesiasticarum agi rerum. Sed & si quid factum est tale: nullam necessitatem esse reverendissimis Oeconomis duobus heredibus cessantibus, cæteris tradere.

CAP. IV.

Quomodo 23 ususfructus rerum ad sancta loca pertinentium constituatur.

Si quis autem voluerit accipere secundum rationem *usus 24, aut qui vocatur ususfructus*, rem ecclesiasticam, aut sanctissimæ majoris Ecclesiæ, aut alterius cujuslibet, quæ in omni nostra ditione sunt positæ, aut ptochiorum, omnino percipiat hoc & secundum prædictam observationem, & secundum formam Constitutionis 25 Leonis piæ memoriæ: ut iste locuples existens & substantiæ immobilis dominus, aliam mox rem secundum proprietatis jus compenset sanctissimæ Ecclesiæ, aut venerabili domui, ex qua percepit tantos & tales frequentes reditus, quantos aut quales habet. quod datur ita, ut post ejus obitum ecclesiastica, aut ptochica res revertatur ad venerabilem domum cum usu, qui datus est, non transcendente tempus vitæ percipientis. Accipiat autem similiter etiam rei in compensationem datæ & usum: quatenus sit post percipientis obitum, aut tempus, in quo donatio usus convenit, non transcendens videlicet percipientis vitam: utrumque ex toto, & secundum proprietatem, & secundum usum apud sanctissimam Ecclesiam remansurum.

(14. *Auth. Sed & permutare. C. de sacros. eccles.* adde *Nov.* 120. *c.* 1. (15. d. *Nov.* 120. *c.* 1. *in pr. l.* 24. §. *ult. C. de sacros. eccles.* (16. Vide tamen d. *Nov.* 120. *c.* 1. §. 2. (17. *Authent. Perpetua. C. de sacros. eccles.* (18. *l.* 24. §. *ult. C. d. t.* (19. v. *l.* 198. *ff. de verb. signif.*

(20. *Auth. Qui rem. C. de sacros. eccles.* (21. *Nov.* 120. *c.* 8. (22. *l.* 2. *C. de jure emphyt.* (23. *Nov.* 120. *c.* 2. (24. *l.* 14. §. 5. *C. de sacros. eccles.* (25. *d. l.* 14. §. 5.

CAP. V.

Quibus pœnis subjaceant, qui alienationes prædictarum rerum fecerint.

QUia 26 vero Leonis piæ memoriæ Constitutio pœnas pene solummodo in venditione decrevit, nos autem interdicimus non venditiones solum, sed etiam donationes, & permutationes, & perpetuas emphytevses, & pignorum dationes in rebus immobilibus: videmus autem quosdam sic amatores periculi constitutos, ut præsumant ad ea, quæ interdicta sunt, accedere, & circumventionem facere legibus ex voluntate & præsumptione, quam habent, & quæ omnibus modis interdicta sunt, & forsitan deducunt homines ad mortem, qui hoc agunt: propterea necessarium existimavimus in unoquoque contractu etiam certam statuere pœnam: his quippe pœnis, quæ positæ sunt adversus Oeconomos ex Constitutione prædicta piæ memoriæ Leonis, similiter & nunc imminentibus œconomo, aut xenodocho, aut nosocomo, aut brephotropho, aut Abbati, aut Abbatissæ monasterii, aut asceterii, secundum quod prius dispositum est. † Si quis igitur *emere* præsumpserit rem ecclesiasticam, aut ptochicam: cadat quidem mox pretio: exigatur autem res, quam accepit, cum omni medii temporis incremento: & contra sanctissimam quidem Ecclesiam, aut venerabilem domum, nullam omnino habeat actionem: contra venerabiles vero Oeconomos, aut qui omnino vendiderunt, in propriis eorum substantiis ex contractu habeat actionem: ut metu suæ substantiæ, etsi non propter Dei timorem, tamen segniores circa venditionem fiant. §. 1. Si quis autem *per donationem* accipere præsumpserit rem ecclesiasticam, aut ptochicam: & ipso, quod datum est, omnino cadat: & aliud tantundem ex sua substantia repenset sanctissimæ Ecclesiæ, aut venerabili domui, ex qua hoc suscepit; ut quam nisus est agere contra eam novitatem, hanc sibimet in propriis exhibens, suam sentiat malignitatem. §. 2. Si autem *permutatio* in quibusdam personis fiat præter solum imperium, sicut prædiximus: & qui permutationem accepit, subjaceat pœnæ, & datam sibi rem amittat, & recurrat rursus hæc ad venerabilem domum, unde progressa est, & quod pro compensatione dedit, maneat apud venerabilem domum, & qui accesserit ad causam legi contrariam, cadat utroque juste: & secundum hoc pœnæ subdatur, secundum quod & propriis cadet, & quod speravit, non acquisivit, etiam hic actione ei servata in propriam substantiam eorum, qui contractum cum eo celebraverunt.

CAP. VI.

Ut liceat res Ecclesiæ generali hypothecæ subjicere, non autem speciali.

SI autem creditor *in pignore corporali* elegerit accipere rem immobilem ecclesiasticam, aut ptochicam, in domibus forsan, aut suburbanis, aut agris, aut hortis, aut civilibus panibus, aut rusticis mancipiis, & dederit aurum, ab hoc cadat creditor, & habeat lucrum quæ mutuum accepit sanctissima Ecclesia, aut venerabilis domus, quod mutuatum est aurum: etiam hic contra celebrantem mutuum Oeconomum, aut Xenodochum, aut Brephotrophum, aut Præsulem Monasterii, aut Asceterii, aut aliorum venerabilium Collegiorum, creditori actione manente: his omnibus etiam in Abbatissis muliebrium Asceteriorum, aut Monasteriorum valentibus. §. 1. Si enim omnino sanctissimis Ecclesiis, aut aliis venerabilibus domibus crediti opus fiat, aut in solam necessariam videlicet, & inevitabilem occasionem, & præterquam non poterit, quod imminet, adimpleri: aut in aliam causam utilissimam, sanctissimæ Ecclesiæ consistentem: licebit Præpositis earum usque ad generalem 27 hypothecam stare: & nullum speciale 28 pignus creditoribus præbere.

CAP. VII.

Quibus pœnis subjaceant, qui perpetuam emphytevsim contraxerint.

SI vero & perpetuam quispiam Emphytevsim accipere præsumpserit, quod non 29 licet, aut temporalem quidem, non tamen secundum hujus nostræ legis observationem: etiam sic cadat quidem ab emphytevsi, & quod datum est, maneat apud venerabilem domum. Det autem continuo, & post casum emphytevmatis, quantum futurus erat solvere, si secundum legem subiisset emphytevsim: nihil apud eum remanente ex rebus pauperum, quæ frustra per Emphytevsim datæ sunt. §. 1. Hæc igitur omnia custodiantur prædictis subjecta pœnis: neque tabellionibus 30 præsumentibus instrumentis talibus ministrare, sed metuentibus usque ad exilium, & ut nunquam revertantur, nec si sacra hoc præbeat forma: neque judicibus vel dictare talia instrumenta præsumentibus, vel facta suscipere, & gestis monumentorum ea firmare: ne etiam ipsi & cinguli, & dignitatis, & substantiæ casum secundum Leonis Constitutionem 31 sustineant.

CAP. VIII.

De non alienandis sacris vasis.

IIsdem pœnis servandis etiam adversus eos, qui sacrata vasa contra nostram legem aut pignori dant, aut vendunt, aut conflant propter alienationem: nam & illos æqua aut majori pœna dignos esse sancimus, quanto etiam circa sacras res, & Deo dicatas præsumpserunt impie agere: nisi 32 tamen aliquid tale fiat, quod diximus circa redemptionem captivorum, ubi animæ hominum liberantur à mortibus, & vinculis, inanimatorum venditione vasorum. † Simili quippe observatione, & super alienatione civilium 33 panum custodienda, sicut sæpe diximus: eo, quod tales panes non solum in hac felicissima civitate, sed etiam in magna Alexandria, & in Theopoli esse didicimus: forsitan autem tale quid & in aliis provinciis quibusdam est. Si enim etiam alibi hujusmodi quædam sit possessio, & in illa lex servetur, & suam observationem extendat.

CAP. IX.

De eo, qui per pragmaticam rem Ecclesiæ comparaverit.

QUia vero verisimile est, quempiam etiam in circumventionem hujus legis tentare pragmaticas nostras formas accipere, tale aliquid ei agere permittentes: & hoc prohibemus in omni persona majore vel minore, sive in cingulo constituta, sive horum, qui circa nos sunt, sive aliorum quispiam inter populos habitantium: & sancimus, nulli penitus licentiam esse, talem quempiam pragmaticum proferre typum, neque ex hoc accipere aliquod de sanctissimis Ecclesiis compendium, aut Monasteriis, aut Ptochiis, aut aliis venerabilibus Collegiis, immobilium rerum, sed & gloriosissimo Quæstori pœnam imminere centum librarum auri, si quid tale dictaverit: simul & suscipientibus insinuationem talis cujuspiam sacræ formæ gloriosissimis judicibus, aut aliis quibusdam eandem imminere pœnam: & tabelliones succumbere Leonis piæ memoriæ Constitutioni, si egerint tale aliquod instrumentum: & Deo amabiles Episcopos, aut venerabiles Oeconomos sine periculo refutare hujusmodi sacras pragmaticas formas, magis autem cum periculo suscipere, & agnoscere: quia circa ipsum sacerdotium periculum sustinebunt, si negligentes has leges, quæ ita fiunt, pragmaticas sequantur formas. §. 1. Oportet enim ea, quæ communiter & generaliter in omnium utilitatem sanciuntur, potius valere, quam ea, quæ circa aliquos studentur agi ad corruptionem communium legum. His solis videlicet conducendis, & Emphytevsi dandis rebus, quascunque putant tali aliquo egere.

CAP. X.

De Administratore, qui rem Ecclesiæ alienavit.

SI tamen voluerint quædam sub propria gubernatione habere Deo amabiles Oeconomi, aut aliorum Præsules Collegiorum: nulli eorum, qui in potentatu sunt, neque secundum sacram pragmaticam formam licentiam esse, cogere eos, aut per conductionem, aut per emphytevsim, hæc tradere ei, qui hoc agit: & sacrilegii subjacere pœnæ, & omnibus mulctis, quæ hac nostra lege sacra continentur, & suppliciis.

CAP. XI.

De Monasteriis non alienandis.

QUia vero cognovimus aliquod pessimum delictum factum, & apud Alexandrinos, & apud Ægyptios, jam autem & in aliis quibusdam Imperii locis quosdam præsumere ipsa venerabilia Monasteria 34 vendere, aut permutare, aut donare, (in quibus & altare collocatum est, & sacrum exhibitum ministerium, quale moris est, in sanctissimis Ecclesiis celebrari; sacris quippe lectis Scripturis, & sacrosancta & ineffabili Communione tradita, & monastica illic facta habitatione) ita, ut hæc mutarentur ex sacro

(26. *Auth. Qui res. C. d. t.* (27. Fac. *l.* 1. *pr. ff. de pignorib.* (28. Vide tamen *l.* 21. *in fin. C. de sacros. eccles.* (29. Vide tamen *Nov.* 120. *c.* 6. §. 1.

(30. *l.* 14. §. 3. *C. de sacros. eccles. d. Nov.* 120. *c.* 11. *circa fin.* (31. *d. l.* 14. §. 4. (32. *l.* 21. *in fin. C. de sacros. eccles.* (33. Fac. *tit. C. de annonis civilibus.* (34. *Nov.* 120. *c.* 7. §. 1.

& Deo

& Deo amabili schemate ad privatam mansionem & statum: hæc omnino de cætero fieri prohibemus, nulli hominum permittentes hoc delinquere, sed etiam factum infirmum omnibus declaramus modis, & pretiorum casum imponimus accipientibus: venditorem quoque damnificamus, & rei casu, & pretii amissione, sanctissimæ Ecclesiæ ejus loci, & venerabilibus Monasteriis hoc tribuentes: quatenus ipsi provideant, ut quod male alienatum est, rursus ad monasticam revocent figuram: neque hypotheca super his valente, sed etiam ipsa infirmanda, & rursus sacro Monasterio assignanda.

CAP. XII.

Si sterilis ager ad Ecclesiam pervenerit.

SIcut 35 autem damnosas alienationes prohibemus, sic & damnosas possessiones interdicimus. Multæ enim apud nos motæ sunt quæstiones, ubi quidam minus idonea prædia donaverunt sanctissimis Ecclesiis, aut venerabilibus domibus, aut etiam vendiderunt tanquam idonea; cum utique sterilia à principio essent, & ex hoc venerabilibus domibus nocuerunt. Interdicimus igitur Rectoribus venerabilium domorum tale aliquid agere: aut certe cognoscere, quia si non cum omni subtilitate fecerint contractus, sed fœnea quædam possessio, aut damnosa detur Ecclesiis, aut Monasteriis, aut Xenodochiis, aut Nosocomiis, aut aliis venerabilibus Collegiis: Contractus quidem pro non facto erit, & recipiet omnino, qui dat, quod per circumventionem & fallaciam datum est. Oeconomus autem, qui tale aliquid egerit, aut Abbas, aut Xenodochus, aut Nosocomus, aut Ptochotrophus, aut Orphanotrophus, aut Gerontocomus, de suo, ei, qui dedit, salvabit ex hoc damnum. Si vero sic causa figuretur, ut etiam aliquod aurum pro hoc detur: & hoc lucrabitur quidem venerabilis domus, quæ fœneum aliquod acceperit: qui vero aurum dedit, habebit contra eum, qui contractum celebravit, ex hoc actionem, sicut prædiximus.

EPILOGUS.

Hæc omnino à nobis super ecclesiasticarum, aut omnino ptochicarum rerum alienatione posita sit Lex: Leonis quidem piæ memoriæ sequens Constitutionem, & non aliud quidem curans, aliud autem incuratum relinquens: sed in omni terra, quam Romanorum continet lex, & Catholicæ Ecclesiæ sanctio, hæc extendatur, & determinet, quæ sua sunt, & valeat perpetua & custodita, & à sanctissimis Patriarchis uniuscujusque diœcesis, & à Deo amabilibus Metropolitis, & ab aliis Episcopis, & Clericis, & Oeconomis, & Abbatibus, & Xenodochis, & Nosocomis, & Brephotrophis, & Gerontocomis, & Orphanotrophis, & omnibus similiter Rectoribus aliquorum sanctorum Collegiorum: omnibus imponens proprium robur: & licentiam præbens volenti denunciare, quæ delinquuntur. *Laudabilis enim hujusmodi est, & calumniatoris 36 effugiet nomen, qui causam contra leges factam redarguit, auctor pietatis & utilitatis sacris domibus factus.* † Servabunt autem eam nihilominus & nostræ Reipublicæ Judices majores & minores, civiles & militares: & præcipue per omnes diœceses constituti gloriosissimi Præfecti sacrorum Prætoriorum: & medias habentes administrationes, quos *spectabiles* vocant: dicimus autem Augustales, & Proconsulares, & spectabiles Comites, & alios Orientis, & qui post illos sunt Magistratus, hoc est, Provinciarum Consulares sive Præsides constituti, atque Defensores civitatum: & similiter omne civile & militare & publicum auxilium, hanc nostram legem, tanquam in communi utilitate, & pro totius terræ pietate positam servet: & prævaricatores subdat pœnis, quas primitus diximus. † Si quid autem de conductionibus ecclesiasticarum rerum, aut in aliis capitulis sancivimus, aut à prioribus nostris sancitum est: maneat hoc in propria firmitate: neque ex præsenti sacra nostra Constitutione novandum, alia enim omnia manere in propriis terminis sinimus: nisi tamen aliquid de iis habeat, quæ hic constituimus: cum sufficiat pro omnibus hæc lex super id, quod à Leone piæ memoriæ factum est, omnem adversus ptochicas res auferre alienationis occasionem. † Tua igitur Beatitudo, & qui post illam in Pontificalibus sedibus fuerint, quæ à nobis disposita sunt, operi effectuique tradere festinet. Divinitas te servet per multos annos, sancte ac religiosissime Pater. Dat. 17. Cal. Maji, *Constantinop.* BELISARIO V. C. COS. *

(35. *Auth. Sicut. C. de sacros. eccles.* (36. Fac. *l.* 5. *C. l.* 18. *pr. l.* 33. *ff. de injuriis.*

TIT. II.

UT 1 JUDICES SINE QUOQUO SUFFRAGIO 2 FIANT.

NOVELLA CONSTITUT. VIII.

Imp. Justin. August. Joanni Præfect. Præt. iterum Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

OMnes nobis dies ac noctes contingit cum omni lucubratione, & cogitatione degere, semper volentibus, ut aliquid utile, & placens Deo à nobis collatoribus præbeatur, & non in vano vigilias ducimus: sed in ejusmodi eas expendimus consilia, pernoctantes, & noctibus sub æqualitate dierum utentes: ut nostri subjecti sub omni quiete consistant, solicitudine liberati: nobis in nosmetipsos pro omnibus cogitationem suscipientibus, per omnem namque curiositatem & inquisitionem subtilem discurrimus, illa agere quærentes, quæ utilitatem nostris subjectis introducendo, omni eos onere liberent, & omni damno extrinsecus illato citra publicum censum, & justam legitimamque collationem. Invenimus enim plurimam ingressam causis injustitiam: & hanc non olim, sed ex quibusdam temporibus violenter accessisse, & omnes nostros subjectos ad inopiam compulisse, ut ad novissimam ipsi penuriam devenire fluctuarentur, & neque consueta & legitima tributa, & pro veritate pias functiones secundum publicum censum possint sine maxima necessitate persolvere. Quomodo enim valerent collatores, cum (ex aliquo tempore Imperatores) semper aliquid lucrari ex proventu judicum cogitarent, & merito hos sequerentur etiam gloriosissimi Præfecti: ex hac injustitia, & damnis extrinsecus illatis, solennibus piis collationibus sufficere? §. 1. Cogitatio igitur nobis facta est, quod agentes omnia, quæcunque in nostris provinciis sunt: uno actu communi ad meliora migraremus. Hoc enim omnino eventurum credimus, si Præsides gentium, quicunque civiles administrationes Provinciarum habent, *puris* procuremus uti *manibus*, & ab omni abstinere acceptione pro illis, solis contentos eis, quæ à fisco dantur, quod non aliter fiet, nisi & ipsi cingula sine mercede percipiant, nihil omnino dantes nec occasione suffragiorum, neque iis, qui cingula habent, nec alii omnium ulli. Consideravimus enim, quia licet quæstus immodicus imminuitur imperio, attamen nostri subjecti incrementum maximum percipient, si indemnes à judicibus conserventur: & imperium *& fiscus abundabit utens subjectis locupletibus:* & uno hoc introducto ordine plurima rerum & innumera erit ubertas. An certe non omnibus manifestum est, quoniam qui aurum dat, & ita administrationem emit: non dat hoc solum, quantum occasione adinventum est suffragiorum, sed & aliud extrinsecus addit amplius occasione commodi administrationem aut dantibus, aut spondentibus? & sic *uno principio illicito dato, plurimas necesse est manus circumire eum, qui donationem facit:* & hoc non de suo forte præbere, sed mutuatum, & ut mutuare possit, damnificatum, & computare apud se, quia convenit eum tantum ex provincia percipere, quantum liberet ei quidem debitas sortes & usuras, & damna pro ipso mutuo: computabit autem & in medio expensas largiores, jam & judici, & qui circa ipsum sunt, convenientes: & quendam etiam sibimet recondet quæstum in tempore sequenti, in quo forte non administrabit. Quapropter ejus, quod ab eo datum est, triplum, magis autem, si oportet verius dici, decuplum erit, quod à subjectis nostris exigitur: & ex hoc etiam fiscus imminuitur: nam ea, quæ oportebat in fiscum inferri, eo quod Administrationem habet puris utentem manibus: hoc ad propriam utilitatem redigens, qui administrationem habet, & inopem faciens nobis collatorem, inopiam ipsius, quæ per ipsum agitur, nobis reputat & quanta impie talia fiunt, ad horum furtorum merito relata occasionem? Administrationes namque habentes provinciales, ad hanc acceptionem respicientes, multos quidem reorum dimittunt, vendentes 3 eis delictum: plurimos autem innoxiorum condemnant, ut noxiis præstent, & hoc non solum in pecuniariis causis agitur, sed & in criminalibus, ubi de anima est periculum: fugæque fiunt ex provinciis, & confluunt huc omnes ingemiscentes Sacerdotes, & curiales, & officiales, & possessores, & populi, & agricolæ, judicum furta merito & injustitias accusantes: & hæc non fiunt sola, sed

TIT. II. (1. Adde *Nov.* 161. (2. v. *l. unic. C. de suffragio.* adde *l. ult. C. ad leg. Juliam repetund.* (3. Adde *l.* 4. *pr. ff. ad leg. Cornel. de sicariis.*

etiam civitatum seditiones, & publicæ turbæ plerumque pecuniæ causa fiunt atque sedantur: & omnino una quædam est hæc omnium occasio malorum: & accipere suffragium à judicibus, totius nequitiæ est principium & terminus. est quoque hoc sacrorum eloquiorum mirabile & verum, quod avaritia omnium sit mater malorum: maxime quando non privatorum, sed judicum inhæret animabus. Quis enim sine periculo non furetur? quis non latrocinabitur sine reatu Administratorem respiciens? Illum namque videns omnia auro vendentem, & præsumens, quia quicquid egerit illicitum, hoc pecunias dando redimet: hinc homicidium, & adulterium, & invasiones, & vulnera, & raptus virginum, & commerciorum confusio, & contemptus legum & judicum, omnibus hæc venalia proposita esse putantibus, tanquam aliquod vilium mancipiorum. Sed neque sufficimus considerare & exponere, quanta ex furto provincialium judicum fiunt pessima: nullo eos præsumente cum fiducia redarguere: cum illi repente se emisse cingula pronuncient.

CAP. I.

De Magistratibus sine suffragii datione creandis.

HÆc omnia apud nos cogitantes, & hic quoque participem consilii sumentes eam, quæ à Deo data est, nobis reverendissimam Conjugem, & tuæ Celsitudini causam communicantes, & quædam etiam à tuo sumentes consilio, ad hanc sacram venimus legem, per quam sancimus, neque Proconsulariam ullam, neque hactenus vocatam Vicariam, neque Comitem Orientis, neque aliam quamlibet Administrationem, neque Proconsularem, neque Præsidalem, (quas consularitias & correctivas vocant) quarum expressim meminit subjecta huic sacræ legi nostræ descriptio, quasque solas sub hac lege ducimus dare aliquod suffragium, neque pro Administratione quamlibet donationem, neque judici ulli, neque horum, qui circa Administrationem sunt alicui, neque alteri per occasionem patrocinii: sed gratis quidem sumere Administrationes: pauca vero præbere occasione eorum, quæ pro singulis dantur codicillis & chartis; nam subjecimus etiam descriptionem huic sacræ nostræ legi, declarantem quid competat unamquamque Administrationem nostram præbere in sacro nostro laterculo, aut in foro tuæ Celsitudinis occasione codicillorum, aut præceptorum: unde & illud abbreviatum est, ne præstet illi maximum damnum.

CAP. II.

De Vicario Asianæ & Præside Phrygiæ 4 *in Comitis Phrygiæ Pacatianæ nomen translatis.*

ILlud tamen decernimus, oportere *Vicarium Asianæ*, qui est quoque judex Pacatianæ Phrygiæ, non ulterius quidem ita nuncupari, sed de cætero *Comitem Phrygiæ Pacatianæ* nominari: & percipere de fisco, quæ etiam nunc occasione annonarum & capitum pro utraque administratione percipiebat, nihil horum imminuto: non autem duobus officiis uti: sed permixtum & judicis & vicarii unum esse, Comitianum existens & nominatum: periculo functionum publicarum & ei & omnibus similiter imminente: utpote uno officio constituto, non dividendo penitus, sed per unam continuationem militantibus universis: quod accipiet quidem propter duplex periculum, annonas, & capita, quæ utraque pridem percipiebat officium: non tamen in altera quadam administratione pridem quidem Vicarium, nunc autem spectabilem Comitem in Pacatiana Phrygia non habentem penitus ullum participium in aliis Asianæ Provinciæ diœcesibus: sed habentem quidem spectabilis Comitis Pacatianæ Phrygiæ cognominationem, contentum vero in sola Pacatiana, sicut prædiximus, Phrygia.

CAP. III.

De Vicario Ponticæ *sublato* 5 *& in Comitis Galatiæ primæ nomen translato.*

HOc autem ipsum & in alterutro pridem *Vicario* definivimus: dicimus autem eum, qui est in Pontica diœcesi, ut non duo consistant de cætero: sed unus *Comes* quidem *Galatiæ primæ* nominandus, & habiturus etiam super milites potestatem, sicut habet & *nunc:* & utriusque cinguli percepturus annonas, non tamen foris primam Galatiam: nullam etenim ei aliam penitus damus habere potestatem in *ulla Pontica* regione, sed in sola *Galatia prima*, officio quidem miscendo, & secundum unam (sicut dictum est) intelligendo & numerando conjunctionem, Comitiano existente & nominando: nulloque penitus eorum ad alios habente aliquam differentiam: sed unum esse officium sub uno judice unius provinciæ Præsule: omni simili officio una cum suo judice circa fiscalia periculum sustinente.

CAP. IV.

Ut nulli judicum liceat mittere vicarios.

NUlli quoque judici penitus concedimus neque civili, neque militari mittere per civitates provinciæ, quibus præsidet, eos, qui vocantur *loci servatores* 6, scientibus, quia si quid tale fecerint, ipsi cadent administratione, præsumentes alios in suum officium elevare.

CAP. V.

Ut Comitis Orientis & Præsidis Antiochiæ officium misceatur.

HOc autem ipsum dicimus & in clarissimo Comite Orientis 7, & clarissimo judice: & illic enim unam administrationem utramque facimus, habentem quidem & spectabilis Comitis Orientis nomen: officio vero uno præsidente Comitiano existente & nominando, & primæ sollus *Syriæ*, *& Syristensis præsidente*, & utriusque administrationis annonas habente; æqualem namque Vicariis illum ponimus, ut & ipse cum subjecto sibi officio periculum habeat, & pro fiscalium exactione, & pro civili & publica disciplina.

CAP. VI.

Ut omnes privati Præsidibus subjaceant, & executores quoque Urbis Constantinopolitanæ.

VOlumus autem omnibus judicibus nostrarum provinciarum omnes subdi: privatos quidem, secundum quod cinguli proprium præmium est, in omnibus causis, & universis pecuniariis & criminalibus occasionibus. Qui vero in militiis constituti sunt [& propriis 8 judicibus deputati] etiam istos nihilominus occasione fiscalium & criminalium subdi omnibus eis modis. Sed etiam eos, qui hinc descendunt, & ex quolibet foro, qui quascunque exequuntur sententias, licet provinciarum judicibus non sinere amplius aliquid, quam sacra nostra Constitutione dispositum est, percipere 9 sportularum: scientibus, quia si hoc neglexerint, omne damnum ex hoc nostris collatoribus illatum, ipsi persolvent. † Damus autem licentiam eis & referre de eo non solum ad judices, à quibus sunt missi, sed etiam ad nosmet ipsos: ut nos hanc agnoscentes causam competenter exequamur. † Si autem ipsi aliquos invenerint propter dignitatis & cinguli supercilium nostris collatoribus violentias irrogantes, licentiam eis damus etiam examinare violentias, & reos inventos privare cingulo: & nostrum ordinem in provinciis adimplere: hoc quod etiam veteribus dictum est legibus. Sicut enim eos omni injusto lucro prohibemus: ita etiam pure cingulis utentes, omni honore & reverentia & honestate frui sancimus.

CAP. VII.

De jurejurando à Præsidibus præstando, quod pecuniam nec nomine quidem suffragii dederint.

SIc igitur à nobis cingulis discretis convenit eum, qui sic acceperit administrationem, cum Dei memoria coram nobis, aut si non vacat, coram tua Celsitudine, & qui tuam rexerint sedem, & qui semper fuerit gloriosissimo Comite sacrarum nostrarum largitionum, & gloriosissimo Quæstore sacri nostri palatii, & gloriosissimo Comite ubique sacrarum nostrarum privatarum rerum, præsente quoque & per tempora magnificentissimo chartulario sacrorum nostrorum cubiculorum, qui codicillis his apud nos ministrat, jusjurandum dare, *nihil* 10 *penitus; nec quodlibet se præbere, neque occasione suffragii, neque patrocinii, & neque promittere, & neque de provincia profiteri dirigere, neque gloriosissimis Præfectis, neque aliis cingula habentibus, neque iis, qui circa eos constituti sunt, nec alteri cuilibet per occasionem patrocinii: sed sicut sine suffragio* 11 *accepit administrationem, à publico percepturus annonas:* (has enim solas accipere eum sinimus) *sic eam puris custodire manibus Deo & nobis pro ea redditurus rationem.* † Sciat enim tua Celsitudo, & qui post (te) easdem conscenderint sedes: quia sive ipsi præsumpserint accipere quicquam ab iis, qui ad prædictas administrationes accedunt, sive proceres ipsi, sive etiam officium tuum, ultra ea, quæ occasione consuetudinem à nobis eis definita sunt: quæ scilicet sufficere sola putantes, dari decrevimus: non in parvis pœnam fieri, sed ma-

(4. *Nov.* 145. (5. Mutat. *Edict.* 8.

(6. *Nov.* 17. *c.* 10. 128. *c.* 20. 134. *c.* 2. (7. v. *l. unic. C. de off. comit. Orient.* (8. Fac. *tit. C. de offic. militar. judic.* (9. Adde *Nov.* 17. *c.* 3. 86. *c. ult.* 124. *c.* 3. (10. Adde *Nov.* 161. *c.* 1. *l. ult. C. ad leg. Jul. repetund.* (11. *c.* 1. *supr. hic.*

ximi quidem judices accipere aliquid præsumentes ab iis, qui ad administrationes accedunt, aut etiam permittentes suum officium tale aliquid agere, & nunciatum non emendantes: non solum quadruplum reddent totius, quantum perceperunt, sed etiam magnam indignationem sustinebunt, & cinguli periculum formidabunt: & qui circa eos sunt, & obediens eis Officium, si amplius aliquid, quam à nobis concessum est, tentaverint accipere, ipsi quoque subjicientur damnis quadruplæ redditionis, & cadent etiam substantia & cingulo: insuper & suppliciis subjacebunt, quæ congruunt delictis eorum.

CAP. VIII.

Ut Præsides 12 tributorum exactioni diligenter incumbant.

EOs autem, qui ita sine mercede sumunt administrationes, præ omnibus studium habere decet fiscalia vigilanter inspicere, & indevotos quidem & egentes necessitate, cum omni exigere fortitudine, in nullo flexos, neque pro hoc ipso lucrum aliquod omnino considerantes: devotis autem paterne se exhibere: deinde nostros subjectos reservare undique sine violentia, nihil ab ullo eorum percipientes: sed æqui sint in judiciis; æqui vero in publicis disciplinis: exequentes quoque delicta, innoxios quidem undique custodientes eos, qui puri sunt: reis autem pœnam imponentes secundum legem: & ita præsidentes collatoribus, tanquam 13 patres filiis: diligentes quidem eos, qui sunt innocentes: qui vero rei monstrantur, castigantes ac punientes: omnemque justitiam in publicis & privatis documentis eis servantes: & non ipsi soli hoc agentes, sed etiam semper consiliarium talem sumentes, & qui circa eos sunt omnes, ut non videantur illi quidem veluti innoxii esse, per alios autem delinquant atque furentur: hoc quod magis turpe est, ut & participes injustitiarum sumant. Ideoque licebit tuæ Celsitudini honestiorum quosdam ad administrationes dirigere, & scientium tributa fiscalia: curialium quippe & aliarum personarum experimentum sui dantium bonum, & ad Magistratus opportunorum. Quis enim non diligat eum, & honestate compleri magna putet, si nostro decreto judicioque tui culminis ad cingulum veniat, testimonium quidem habens, quia sit optimus, gratis vero eum suscipiens: non vacans omnino per provincias ulli pravitati, nec quemadmodum quod dedit congreget, nec unde colligat aurum, sed ut hoc solum habeat studium, Deo nobisque semetipsum commendare, & gloria frui optima, & recompensationem sperare præcipuam. §. 1. Si quis autem præter hoc aliquid egerit, & donec in administratione est judex, furti reus appareat, & probetur aut aurum dans, ut 14 accipiat administrationem, aut accipiens ex administratione, (utrumque 15 enim similiter noxium est) sciat, quia & confiscationem & exilium sustinebit, & in corpus verbera atque supplicium. Ipsum quoque, qui acceperit ab eo (sicut prædiximus) malis subjiciemus maximis: puras enim exigimus esse provincialibus judicibus manus: ut collatores custodiamus. Et istæ quidem tam ex legibus, quam ex administrationibus imminebunt pœnæ iis, qui in prædictis administrationibus sunt, si tale aliquid egerint. Damus autem provincialibus licentiam, si quid apud provinciam injustum, qui administrationem habet, egerit: vel si damnis aliquibus aut calumniis subdat nostros collatores: ut Deo amabiles Episcopi & Provinciæ primates preces ad nos dirigant, exponentes cingulum habentis delicta: nos enim hæc agnoscentes dirigemus in provinciam hoc examinaturum: quatenus ipse ubi injustitiam fecit, illic 16 quoque pœnas subeat delictorum: ut neque alter quispiam tale aliquid agere præsumat, ad exemplum respiciens.

CAP. IX.

Ut Præsides quinquaginta 17 dies faciant in provincia sua, postquam eis successum est.

NEcessitatem 18 habente eo, qui administrationem rexit, secundum priores constitutiones, dum deposuerit fasces, dies quinquaginta 19 in provincia commorari, publice se monstrantem, & ab omnibus suscipientem conventiones: si tamen, antequam compleantur quinquaginta dies, fugiens capiatur, velut aliquod inhonestissimorum mancipiorum: damus licentiam collatoribus detinere eum in provincia: & omne, quod dederunt ei occasione furti, hoc exigere, præsente tamen Deo amabili Episcopo, & causam ex non scripto examinante, donec reddat omne, quicquid furatus ostenditur; sed etiam ipsos provinciales, si senserint administratorum furtum, licentiam habere, magis autem necessitatem, hæc referre nobis: ut cognoscentes, quia omnino auro vendidit justitiam, prædictis eum subjiciamus pœnis: super quod etiam cœlestibus suppliciis reus erit, transcendens jusjurandum, in quo acceperit administrationem. Si autem voluerit ex quacunque causa non completis quinquaginta diebus, ex provincia fugere: tunc comprehensus ubicunque degere videtur, revocabitur quidem in provinciam, in qua administrabat: omne vero, quod inventus fuerit accepisse, restituat in quadruplum.

CAP. X.

Ut omnes provinciales Præsidibus suis debitum honorem, & solitas acclamationes deferant.

ILlud videlicet observandum, nullam esse nostris subjectis licentiam in alio quodam præter furtum hoc circa judices agere. Non enim si videatur vehementissimus indevotis propter fiscalium exactionem, aut propter delictorum executionem, dabimus subjectis agere aliquid adversus eum. Ex diverso autem etiam pœnis eos omnium amarissimis subjugamus, si eos, qui puris usi sunt manibus, & fiscalium exactionem cum omni detulerint subtilitate, postea deponentes administrationem, injuriari præsumpserint, & non cum omni favore post legitimum tempus provincias relinquentes deduxerint. Oportet enim eos, qui post hanc legem nostram faciendi sunt clarissimos subjectarum provinciarum judices, considerare, quanta quidem perfruentur gloria tales apparentes: quantis autem sint incursuri difficultatibus, legem hanc solvere quantum ad se præsumentes. Erit enim absurdum, si eos quidem, qui in vilibus capiuntur furtis, ipsi torquebunt, & non primitus quiescant, donec reddant furta: ipsi autem innoxii manserint in maximis constituti furtis, & neque apud subjectos erubescentes exemplum, cum liceat eis honestis & liberis & undique laudandis ostendi, & à nobis habere testimonium & spem. §. 1. Non sinimus autem nec spectabilibus judicibus, nec alteri alicui quamlibet eis oppressionem, aut injustitiam inferre, aut civilibus omnino causis communicare: ut & nos eis honestatem servemus, & illi puritatem nobis devotionemque restituant. Sciant enim omnes subjecti, quia propter eorum utilitatem, & undique eorum indemnitatem, & ut per omnem agantur quietem, & non cogantur provincias 20 relinquere, & in peregrinis affligi, propterea præsentem legem scripsimus, Deo eam voventes, & præsentibus venerabilibus maximæ ejus communionis festivitatis diebus, ut 21 omnibus liceat patres suscipere magis judices, quam fures & solicitatores, & eorum substantiis insidiantes. §. 2. Oportet quoque vos nostros subjectos scientes, quantam vestri posuimus providentiam, cum omni devotione publica, sine imminutione tributa persolvere; & neque administratorum egere necessitate, sed ita devotos vosmetipsos præbere, ut nobismetipsis ostendatur operibus, quia & ipsi pro hujusmodi clementia propriam nobis devotionem restituetis, & merito habebitis omnem à judicibus, occasione devotionis, favorem & providentiam: Illud scientes, quia judicibus imminet undique fiscalium periculum, & manifestum est, quia proprio suo periculo administrationes assumunt, & vos hæc agnoscentes, & omnimodo evitate indevotionem, & nolite vestras voluntates ita præbere inobedientes, quatenus eorum Præsidum egeatis vehementia, quam necessarium est eos assumere propter inevitabilem fiscalium exactionem: scientibus vobis nostris subjectis, quia militares expensæ, & hostium incursiones multa egent diligentia, & non possunt citra 22 pecunias hæc agi, causa videlicet nullam recipiente dilationem, neque nobis concedentibus despici Romanorum terram diminutam, qui & Libyam omnem reparavimus 23, & Vandalos in servitutem redegimus, & plurima adhuc, & majora horum speramus à Deo percipere & agere, pro quibus competens est fiscalia tributa sine imminutione & devote & secundum definita exigi tempora. Quapropter si vos quidem devote occurratis judicibus, illi vero facilem

(12. *Nov.* 161. *c.* 2. *Edict.* 4. *c.* 2. §. 2. (13. *c.* 10. §. 1. *in fin. infr. hic.* (14. *In pr.* & *c.* 1. *supr. hic.* (15. *l. ult. C. ad leg. Jul. repetund.* fac. *l.* 31. *C. de episcopis.* (16. *Nov.* 69. *c.* 1. *l.* 28. §. 15. *ff. de pœnis.* (17. *c.* 13. *infr. hic. Nov.* 161. *c.* 1. (18. *Auth. Si vero. C. ut omnes judic.* (19. *Nov.* 95. 128. *c.* 23. *l. un. C. ut omnes judic. l.* 3. *C. de adsessorib.*

(20. Fac. *l.* 6. §. 5. *ff. de offic. præsid.* (21. *v. c.* 8. *in pr. supr. hic.* (22. *Nov.* 161. *c.* 2. (23. *v. l.* 1. *in pr. C. de offic. præf. præt. Africæ.*

& præ-

& præparatam fiscalium illationem in vos exhibuerint, & judicum laudabimus studium, & vestram approbabimus voluntatem, & undique una quædam erit optima consonaque præsidentium, & quibus præsident, congruentia magna.

CAP. XI.

Ut omnes Deo gratias agant hujus legis latæ gratia.

ITaque Deo & Salvatori nostro Jesu Christo omnes similiter offerant hymnos pro hac lege, quæ eis dabit & patrias habitare caute, & proprias facultates habere firmissime, & judicum frui justitia. Nam & nos propterea eam posuimus: ut & justitiam, quæ in lege est, valeamus Domino Deo vovere, & nosmetipsos & nostrum commendare imperium, & non videamur despicere homines oppressos, quos nobis tradidit Deus: ut eis per omnia parcamus, ejus sequentes benignitatem. Ideoque quantum ad nos, consecretur 24 hæc lex Deo: eo quod nihil in mentem nostram veniens boni pro tuitione subjectorum relinquimus. Volentes enim inhonesta hæc & servilia furta perimere, & nostros subjectos in quiete à provincialibus judicibus conservare: propterea festinavimus gratis administrationes eis dare: ut nec ipsis liceat delinquere, & abripere subjectis, quorum causa omnem perferimus laborem, dedignantes imitari eos, qui ante nos imperaverunt, qui pecuniis 25 ordinabant administrationes, sibimetipsis auferentes licentiam administratoribus nocentibus increpandi juste, [& ipsi ea, quæ percipiebant, celando, justi putati] & proprios collatores propter hoc abripere à malis judicibus non valentes: unde nec ipsis judicibus increpare poterant agere caste, occasione prædictæ causæ. Nos autem sufficientem imperio quæstum esse putamus, ut collatores sola fiscalia conferant tributa, & nihil aliud extrinsecus quæratur, quod subjectis omnem commoveat vitam.

CAP. XII.

In quibus causis à Præside detenti, fori præscriptionem non habeant.

QUod autem primitus à nobis dictum est, adhuc majori opere, & subtiliori complecti existimavimus legislatione, quatenus nostra intentio omnibus fiat aperta. Sancimus enim clarissimos subjectarum provinciarum Administratores citra omne factos pecuniarum suffragium 26, & ab his dati jurejurandi 27 memores, habere & hanc à nobis licentiam, ut nulla sit ulli apud eos penitus fori præscriptio 28, neque in iis, quæ committuntur ab aliquibus, violentiis, neque in criminibus, & quæ hinc oriuntur læsionibus, neque in seditionibus publicis, neque in publicorum tributorum exactionibus: sed omnes similiter subjacere horum jurisdictioni, non expectantium neque præcepta suscipere à judicibus, quibus subjecti sunt, neque nunciare ad eos, sed contentos esse hac nostra lege, per quam omnem eis potestatem præbemus: nemine licentiam habente penitus in prædictis causis, neque privilegio uti quolibet, neque ex hoc sibimet imperare, ut delinquat innoxie. Non enim qui omni abstinent acceptione judices, aliud quiddam Dei, & legis nostroque præponent timori: sed ad illum respicientes servabunt subjectis justitiam, omnia secundum nostras judicantes, & agentes leges. §. 1. Quia enim milites, & hujusmodi in provinciis constitutos eis subjicimus: neque in hoc egebunt præcepto cujuspiam proprio aut à nobis, aut à nostris judicibus, sed præsenti lege utentur, & hanc eis ostendent, ut auxilientur 29 eis utentibus judiciali fiducia, scientibus, quia nisi hæc egerint, & emolumentorum, & militiæ sustinebunt casum, & in corpus periculum patientur: ut nobis nullo alio penitus opus sit judice, & aut latronum insecutores 30, aut appellatos violentiarum 31 inhibitores, magis autem fures, aut violentos mittere, occasione quidem quasi rationabili utentes, ipsos autem omnium pessima facientes. Cum enim judices provinciarum uniuscujusque maximorum judicum compleant officium, & pro omni alio cingulo provinciis sufficiant, & ad ea, quæ ex nostris legibus super eis decreta sunt: quis præsumat, aut fori præscriptione, aut hujusmodi aliquo apud eos uti?

CAP. XIII.

De latrunculatoribus & biocolytis, & aphoplistis.

INterdicimus autem & gloriosissimo Magistro militum Orientis, & omnibus nostris judicibus, aut latronum insectatores 32, aut violentiarum inhibitores, aut armatos 33, aut aliquos tales destinare in provincias. Sciant enim qui ad hoc instituti post hanc nostram legem præsumpserint, quoniam capti ab his nostris judicibus provinciarum, & in vincula redigentur, & ad nos causa nunciata, à nobis summum periculum sustinebunt, & qui hujusmodi eis præcepta tradiderint, triginta librarum auri sustinebunt pœnam: & majorem insuper ac vehementiorem nostram indignationem experientur. Oportet igitur Judices provinciarum tanquam promeritos à nobis potestatem, sic causis uti, ut juste & legitime sint omnibus metuendi: scientes, quia si data à nobis administratione, male & indigne abutantur à nobis concessa sibi licentia, subjacebunt suppliciis, quæ primitus diximus: & donec administrationes habent, hæc perferentes, & dum eas deposuerint, majori adhuc experientur periculo. Non enim eis damus licentiam, antequam legitimum quinquaginta 34 dierum compleatur tempus, à provinciis, in quibus administraverint, discedere, aut per occasionem revocatoriæ, aut per occasionem fugæ, aut per aliam quamlibet causam: scientibus (sicut prædiximus) sive ad hanc veniant felicissimam civitatem, sive in quamcunque regionem, ad provinciam denuo revocati, cui præfuerunt, pœnas sustinebunt omnes, quas prius diximus.

CAP. XIV.

Quomodo, aut apud quem jurare debent Magistratus, & de exigenda ab his cautione.

JUsjurandum vero dabunt hoc quidem, quod superius 35 diximus. Si vero aliquibus in provinciis existentibus mittantur cinguli codicilli, & coram Deo amabili Episcopo Metropolitano, & qui in eis primates sunt, jusjurandum subibunt, & ità cinguli suscipient actiones, tua quippe Celsitudine providente, sive in hac maxima civitate perceperit aliquis administrationem, sive in provincia, ei codicilli ejus transmittantur à tua Celsitudine: ut ipse, qui accepit, cautionem faciat fisco, *de tributorum inculpabili exactione*, sicut ipse pure probaveris. † Posita sit autem lex hæc à nobis, in omnibus administrationibus à nobis nominandis, & ex præsenti tempore sine suffragio percipiendis: nam quæ præcesserunt, pridem positis subjaceant legibus: nulla pœna horum, quæ in hac nostra lege determinata sunt, imminente hactenus administrationes habentibus: nisi tamen & ipsi post insinuationem hujus legis furari capiantur.

EPILOGUS.

† Hæc igitur tua Celsitudo universa cognoscens, in omnibus gentibus sub se constitutis fieri manifesta procuret, solenniter præceptis utens apud omnes provinciarum Præsides: ut ipsi cognoscentes nostrum circa subjectos studium, & quantam habemus circa ordinationem judicum voluntatem, considerent, quanta eis bona participantur, neque imperii famulitio pro eorum felicitate parcentes. Datum BELISARIO Præfecto, 16. Calendas Maji, 535.

Edictum 36 scriptum in omni terra Deo amabilibus Archiepiscopis & Sanctissimis Patriarchis.

TRaditæ nobis à Deo Reipublicæ curam habentes, & in omni justitia vivere nostros subjectos studentes, subjectam legem conscripsimus: quam & tuæ Sanctitati, & per eam omnibus, qui tuæ provinciæ sunt, facere manifestam, bene habere putavimus. Tuæ igitur sit Reverentiæ & cæterorum hæc custodire: & si quid transcendatur à judicibus, ad nos referre: ut nihil contemnatur horum, quæ sancte & juste à nobis sancita sunt. Sic enim nos quidem nostrorum subjectorum miserati, quoniam supra fiscalium functionum exactionem, etiam maximas sustinent ex furto judicum violentias, propter factas provinciarum venditiones, hæc auferre per subjectam studuimus legem. Vos autem si negligentes non referatis, à nobis quidem consecratam Domino Deo: rationem reddetis apud eum pro aliorum injustitia, si quod non agnoscentibus nobis damnum apud vos hominibus inferatur: sed oportet præ-

(24. c. 10. §. 1. *supr. hic.* (25. v. *pr. supr. eod.* (26. c. 1. *supr. eod.* (27. c. 7. *supr. eod.* (28. Adde *l.* 3. *in fin. ff. de offic. præsid.* (29. *l.* 68. *ff. de rei vindic.* (30. v. c. 13. *infr. hic.* (31. v. *d. c.* 13.

(32. *Nov.* 128. *c.* 21. 134. *c.* 1. (33. v. *Nov.* 85. (34. c. 9. *supr. hic.* (35. *c.* 7. *supr. eod.* (36. *Edict.* 1. *Justin.*

tet præsentes vos provinciis, & pro eis ac reliquis detestantes, manifestos nobis facere & rectos judices, & transcendentes hanc legem nostram, quatenus utrosque cognoscentes, hos quidem puniamus, illis autem repensemus. Cumque lex publice proposita fuerit, & omnibus manifestata: tunc intus recondatur in sanctissima Ecclesia cum sacris vasis, utpote & ipsa dedicata Deo, & ad salutem ab eo factorum hominum scripta. † Facietis autem melius & illic habitantibus universis hominibus utilius, si eam insculpentes aut tabulis 37, aut lapidibus, in porticibus sanctissimæ Ecclesiæ describatis, plenam præbentes omnibus horum, quæ sancita sunt, lectionem atque possessionem.

CAP. I.

De defensoribus civitatum.

SI vero pro judicum puritate hanc habuimus providentiam: palam est, quia multo magis defensoribus non permisimus, nec quicquam accipere, nec dare. Dabunt enim concessis sibi præceptis in foro gloriosissimorum præfectorum (si quidem majores sint civitates) sol. IV. si vero minores sint, sol. III. & ultra hæc, nihil. Accipient autem nihil ab ullo, si aliquis ex fisco solennis eis quæstus erit, aut si nihil ex fisco percipiunt: nihil ultra, quam sacra nostra statutum est constitutione, percipiant: alioqui si quid accipere capiantur, aut ipsi, aut qui vocantur eorum chartularii, aut alter quispiam, qui circa eos sunt: illi quadruplum restituent, quod acceperunt, & hac solicitudine repellentur: insuper exilio perpetuo mulctabuntur: & in corpore castigati, reddent provinciam viris bonis pro malis defendendam. Eritis autem & in hoc custodes vos, & inhibentes, quæ contra hæc fiunt, & insinuantes: ut neque lateat aliquid horum, quæ delinquuntur, neque latendo sit impunitum: sed omnis æquitas atque justitia nostris subjectis floreat. Si vero etiam hactenus judices non post insinuationem hujus legis omni abstineant furto: sciant & ipsi hujus legis pœnæ se esse subjectos.

Scriptum est exemplar Edicti Constantinopolitanis, habens ita.

QUantam subjectorum posuimus providentiam, ostendit à nobis nuper posita lex, quam ad gloriosissimos nostros Præfectos scripsimus. Sed competens est & vos ipsos scire nostram providentiam, quam circa omnes homines habemus, & propterea legem ipsam & in Edicti proposuimus figuram, ut & vos Domino Deo ac Salvatori nostro Jesu Christo, juste referatis hymnos 38, & nostro imperio, quia omnem pro vestra utilitate perferimus laborem.

Notitia 39 eorum, quæ ab unaquaque subditarum administrationum debent præberi circa consuetudinem quantitatis ab iis, qui administrationes habent: nullo præsumente extra ea, quæ subscripta sunt, nequaquam requirere amplius aliquid.

§. 1. A spectabili Comite 40 Orientis [sic:] in sacro cubiculo, sol. LXIII. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, cum quatuor scriniariis sacri laterculi, sol. num. L. ejus adjutori, sol. III. officio gloriosissimorum Præfectorum Prætoriorum pro jussione, sol. n. LXXX.

§. 2. A Proconsule Asiæ ita: in sacro nostro cubiculo, sol. num. XIII. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum cum quatuor scriniis sacri laterculi, sol. n. XL. ejus adjutori, sol. n. III. officio gloriosissimorum Præfectorum Prætoriorum pro jussione, sol. n. LXXX.

§. 3. A spectabili Comite 41 Phrygiæ Pacatianæ ita: tribus chartulariis sacri nostri cubiculi, sol. n. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. n. XXIV. ejus adjutori, sol. n. III. officio gloriosissimorum Præfectorum Prætoriorum, sol. n. L.

§. 4. A spectabili Comite 42 Galatiæ primæ ita: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. n. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. n. XXIII. ejus adjutori, sol. n. III. officio gloriosissimorum Præfectorum Prætoriorum, sol. n. L.

§. 5. A vicario Longimuri 43 ita: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. n. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. n. XXIV. ejus adjutori, sol. n. III. officio gloriosissimorum præfectorum prætoriorum, sol. n. XL.

Et quæcumque administrationes Consulariæ sunt IX.

§. 6. A judice Palæstinæ primæ 44 ita: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. n. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. officio gloriosissimorum præfectorum prætoriorum, sol. n. XL.

§. 7. A præside Palæstinæ secundæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 8. A præside Phœniciæ maritimæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 9. A præside Syriæ secundæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 10. A præside Theodoriadis sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 11. A præside Osdroenæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 12. A præside Ciliciæ primæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 13. A præside Cypri sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 14. A præside Pamphyliæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 15. A præside Bithyniæ sic: Sectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 16. A præside Hellesponti sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 17. A præside Lydiæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 18. A præside Phrygiæ salutaris sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 19. A præside Pisidiæ 45 sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 20. A præside 46 Lycaoniæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 21. A præside Novæ Justinianæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 22. A præside Armeniæ secundæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 23. A præside Armeniæ magnæ sic: Spectabilibus tribus char-

(37. Fac. *l.* 2. §. 4. *ff. de orig. jur.* (38. *c.* 11. *supr. hic.* (39. Adde *l.* 1. *l.* 2. *C. de offic. præf. præt. Afr.* (40. *c.* 5. *supr. hic.* (41. *c.* 2. *supr. eod.* (42. *c.* 3. *supr. eod.* (43. *Nov.* 26. *in pr.*

(44. *Nov.* 103. *c.* 3. *in fin.* (45. *Nov.* 24. (46. *Nov.* 25.

tulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 24. A præside Cappadociæ primæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 25. A præside Cappadociæ secundæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 26. A præside 47 Hellenoponti sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 27. A præside Europæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 28. A præside 48 Thraciæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 29. A præside Rhodopeæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 30. A præside Æmimontis sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 31. A præside Cariæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 32. A præside Lyciæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 33. A præside Augustanicæ primæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

Et quæcunque Præsidiales, aut Correctoriæ administrationes sunt.

§. 34. A præside Lybiæ superioris sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XXXVI.

§. 35. A præside Ægypti primæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 15. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XXXVI.

§. 36. A præside Ægypti secundæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XXXVI.

§. 37. A præside Augustanicæ secundæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XXXVI.

§. 38. A præside Palæstinæ tertiæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XXXVI.

§. 39. A præside Arabiæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XXXVI.

§. 40. A præside Euphratensis sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XXXVI.

§. 41. A præside Mesopotamiæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XXXVI.

§. 42. A præside 49 Ciliciæ secundæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XXXVI.

§. 43. A præside Armeniæ primæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XXXVI.

§. 44. A præside Galatiæ secundæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XXXVI.

§. 45. A præside Honoriadis sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XXXVI.

§. 46. A præside Insularum 50 sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XXXVI.

§. 47. A præside Mysiæ secundæ 51 sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XXXVI.

§. 48. A præside Scythiæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XXXVI.

§. 49. Pro uniuscujusque civitatis defensore, si quidem sit Metropolis, [pro Metropoli] apud officium gloriosissimorum Præfectorum Prætoriorum dandi sunt solidi num. 4. si vero alterius civitatis, solidi III. & ultra hæc nihil. Nec enim defensores vel dare judicibus, nec alteri cuiquam, nec accipere volumus: nisi quædam sint [cum ab his volo: præsideant] consuetudinis: scientibus eis, quia si nuncietur nostræ potestati de aliquo eorum, quia prævaricatur, quæ à nobis sancita sunt: & quod receperint, quadruplum reddent: & officio soluto, exilium habitabunt continuum: cum etiam provinciarum judices, si hoc neglexerint, & defensores sinant rapere, non modicam & ipsi sustinebunt pœnam. Datum 17. Calendas Maji, *Constantinopoli*, BELISARIO V. C. COS. 535.

SCriptum est exemplar hujus Dominico gloriosissimo Præfecto apud Illyricum Prætoriorum. Sed ita quidem adjectionibus jusjurandum subeant, secundum proprium de hoc facto indiculum sacramentum, cujus exemplar etiam directum est tuæ Celsitudini. Qui vero administrationem suscipiunt à tua Celsitudine, directos hinc eis à nobis codicillos suscipiant, præsente Deo amabili civitatis, in qua degunt, Episcopo, & aliis, qui in civitate sunt, in judicio tuæ Celsitudinis congregatis, & officio omni tuo: coram quibus etiam codicillos accipiant, & jurent prædictum jusjurandum: & maxime hoc præcipimus coram curialibus agi, quos competens est magna frui & à tua Celsitudine, & qui idem ferent cingulum. † Optima autem erit providentia & studium, ut nihil ab eis tu lucreris omnino, neque permittas eos ab ullo lædi: eos enim, qui hanc nituntur iniquitatem, quatenus & felicissimo nostro utantur exercitu, & reliquas curiales adimpleant functiones: quia non oportet talia attentari solatia, ut possit referri ad tantam tarditatem: nihil enim nobis tam commendat tuam Celsitudinem, quomodo circa curialem uniuscujusque civitatis providentia, quam præberi volumus istis & à tua Celsitudine, & à cinguli semper successoribus. Quapropter dum codicillos dederis administrationes accipientibus à te, aut præsente, hoc eis tuam denunciare volumus sedem, ut curialibus omnem ferant favorem, nihil penitus ab eis accipientes.

(47. *Nov.* 28. (48. *Nov.* 26.

(49. *Nov.* 20. *c.* 3. (50. *Nov.* 41. (51. v. *Nov.* 11.

Pro-

Prohibeatur autem & ab aliis eis afferri damna: & agnoſcant per te, quia, ſi præter hoc aliquid egerint, pœnis ſubjacebunt graviſſimis. † Sicut enim curialibus parcere te volumus, ita & defenſorum 52 caſtigare & retinere avaritiam ſancimus, & ab eis præſumere accipere à noſtris ſubjectis, niſi ſecundum quod adminiſtrat Reſpublica: aut ſi non eſt aliquod eis publicum ſolatium, quantum inculpabilis antiquitas definivit: ut à ſpontaneis ipſis magis, quam ab invitis accipiant, & hoc parum, & quantum eis ad mediocrem ſufficit vitæ gubernationem. Sciant enim, quia, ſi citra hæc aliquid acceperint: non ſolum quadrupli ſubjacebunt pœnæ, ſed etiam exilium habitabunt continuum: prius eis plagis corporeis infligendis.

TIT. III.

JUSJURANDUM, QUOD PRÆSTATUR ab his, qui adminiſtrationes accipiunt.

JUro ego per Deum omnipotentem, & Filium ejus unigenitum, Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, & Spiritum Sanctum, & per ſanctam glorioſam Dei genitricem, & ſemper virginem Mariam, & per quatuor Evangelia, quæ in manibus meis teneo, & per ſanctos Archangelos Michaëlem, & Gabriëlem, puram conſcientiam germanumque ſervitium me ſervaturum ſacratiſſimis noſtris dominis Juſtiniano, & Theodoræ conjugi ejus, occaſione traditæ mihi ab eorum pietate adminiſtrationis: & omnem laborem, ac ſudorem cum favore, ſine dolo, & ſine arte quacunque ſuſcipio in commiſſa mihi ab eis adminiſtratione de eorum imperio atque Republica: & communicator 1 ſum ſanctiſſimæ Dei Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ: & nullo modo vel tempore adverſabor ei: nec alium quemcunque permitto, quantum poſſibilitatem habeo. Juro quoque idem jusjurandum, quod nulli penitus neque dedi, neque dabo occaſione dati mihi cinguli, neque occaſione patrocinii, neque promiſi, neque profeſſus ſum de Provincia mittere, neque mittam, neque occaſione dominici ſuffragii, neque famoſiſſimis Præfectis adminiſtrationem habentibus, neque iis, qui circa eos ſunt, neque alii hominum ulli: ſed ſicut ſine ſuffragio percepi cingulum, ſic etiam pure me exhibebo circa ſubjectos piiſſimorum noſtrorum dominorum: contentus iis, quæ ſtatutæ ſunt mihi de fiſco annonis. † Et primum omne habebo ſtudium, ut fiſcalia 2 vigilanter inſpiciam: & indevotos quidem, & indigentes neceſſitate, cum omni exigam vehementia, nequaquam ſubinclinatus, neque ob hoc lucrum ipſum omnino conſiderans, aut per gratiam vel odium exigens aliquem citra quam competit, aut concedam alicui: devotos autem paterne tractabo, & ſubjectos piiſſimorum noſtrorum dominorum illæſos undique, quantum poſſibilitatem habeo, cuſtodiam. † Et æquus in cauſis utrique parti, & in publicis diſciplinis ero: nullique parti citra quam juſtum eſt, præſtabo: ſed exequar univerſa delicta, & omnem æquitatem ſervabo ſecundum 3 quod mihi viſum fuerit juſtum: & eos quidem, qui innoxii ſunt, undique innoxios illæſoſque conſervabo: noxiis autem imponam ſupplicium ſecundum Legem, & omnem juſtitiam (ſicut jam dictum eſt) in publicis & privatis contractibus eis ſervabo: & ſi comperero fiſcum injuſtitiam pati, non ego ſolum hoc ago, ſed etiam ſemper mihi aſſidentem 4 talem ſtudebo aſſumere, & circa me omnes: ut non ego purus quidem ſim, qui vero circa me ſunt, furentur & delinquant. Si quis autem inveniatur circa me talis: & quod fit ab eo, me ſanare, & eum expellere. † Si vero non hæc omnia ita ſervavero: recipiam hic & in futuro ſeculo in terribili judicio magni Domini Dei, & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti: & habeam partem cum Juda, & lepra Giezi & tremore Cain: inſuper & pœnis, quæ Lege eorum pietatis continentur, ero ſubjectus. Scriptum eſt exemplar hujus Dominico glorioſiſſimo per Illyricum Prætoriorum Præfecto.

(52. v. *Nov.* 15.

TIT. III. (1. *l.* 15. *l.* 20. *C. de epiſc. aud. l. ult. C. de poſtul. l.* 9. *C. de diverſ. offic.* (2. *c.* 8. *in pr. tit.* 2. *ſupr.* (3. Adde *l.* 6. §. 1. *ff. de offic. præſid.* (4. *d. c.* 8. *in pr.*

TIT. IV.

UT ETIAM ECCLESIA ROMANA CENTUM 1 annorum gaudeat præſcriptione.

NOVELLA CONSTIT. IX.

1. *Imp. Juſtin. A. Joanni viro beatiſſ. ac ſanctiſſ. Archiepiſc. & Patriarchæ veteris Romæ.*

PRÆFATIO.

UT Legum originem anterior Roma ſortita eſt, ita ſummi Pontificatus apicem apud eam eſſe nemo eſt, qui dubitet. Unde & nos neceſſarium duximus *patriam Legum*, *fontem Sacerdotii*, ſpeciali noſtri numinis Lege illuſtrare, ut ex hac in univerſas Eccleſias Catholicas, quæ usque ad Oceanum fretum poſitæ ſunt, ſaluberrimæ Legis vigor extendatur: & ſit totius Occidentis, nec non & Orientis, ubi poſſeſſiones ſitæ inveniuntur ad Eccleſias noſtras ſive nunc pertinentes, ſeu poſtea eis adquirendæ, Lex propria ad honorem Dei conſecrata. Cum enim antiqua jura XXX. annorum metis temporales exceptiones concludebant, & ſi hypotheca fuerat, paulo longiora eis ſpatia condonabant: nos ſacroſanctas Eccleſias hujusmodi quidem curriculis temporum nullatenus excludi concedimus, maxime in his rebus, in quibus vel læſionem ſuſtinuerint, vel quicquam debeatur: ſed centum tantummodo annorum lapſu temporalem exceptionem eis opponi ſancimus: ut maneant per totum prædictum tempus integra jura Eccleſiaſtica, & non poſſit eis alia præter centum annorum obviare exceptio: cum hoc tempus vitæ 2 longævi hominis plerumque finis eſſe dignoſcatur. † Habeat itaque ſanctitas tua hanc Legem Catholicis totius Occidentis Eccleſiis profuturam, & in Orientales partes propagandam, in quibus aliquid Sacroſanctæ poſſident Eccleſiæ: ut ſit Deo omnipotenti dignum donarium, divinarum rerum tuitio: nec iniquis hominibus impium remaneat præſidium, & tutus peccandi locus etiam ſcientibus relinquatur: ſed ille ſervetur innocens, qui re vera innoxius ſit: nec improba temporis allegatione ſeſe tueatur: tempus pro puritate prætendens. Quod igitur noſtra æternitas ad omnipotentis Dei honorem, venerandæ Sedi ſummi Apoſtoli Petri dedicavit: hoc habeant omnes terræ, omnes inſulæ totius Occidentis, quæ usque ad ipſos Oceani receſſus extenduntur, noſtri Imperii providentiam per hoc in æternum. Reminiſcentes, hujus Legis prærogativam (ſicut ſupra dictum eſt) non ſolum in Occidentalibus partibus Romanæ Eccleſiæ condonamus, ſed etiam in Orientalibus partibus, in quibus eccleſiaſticæ Urbis Romæ poſſeſſiones ſunt, vel poſtea fuerint, ſcilicet omnibus Judicibus majoribus & minoribus, qui Chriſtiani & Orthodoxi ſunt, vel poſtea fuerint: hanc noſtram Conſtitutionem ſervantibus: nihilominus hujusmodi Legis temeratoribus, poſt cœleſtes pœnas etiam legitimum ſemper vigorem pertimeſcentibus, & pœnam L. libr. auri formidantibus: hac lege non ſolum in poſtea emergentibus cauſis ſuum tenorem exercente, ſed etiam in iis, quæ jam ſunt deductæ in judicium.

EPILOGUS.

† Sanctitas itaque tua præſentem noſtræ manſuetudinis Legem piiſſimam, ſive ſacroſanctam oblationem, quam Deo dedicamus, accipiens, intra ſacratiſſima vaſa reponat: & à nobis ſervandam, & omnes eccleſiaſticas poſſeſſiones ſervaturam. Dat. *Conſtantinop.* 6. Calend. Maji, BELIS. V. C. Conſule.

TIT. V.

DE REFERENDARIIS 1 palatii.

NOVELLA CONSTIT. X.

Imp. Juſtin. Aug. Hermogeni glorioſiſſ. ſacrorum officiorum Magiſtro, Exconſuli, & Patricio.

PRÆFATIO.

CUm aliis omnibus, quæ in ordinem perduximus competentem, neque ea, quæ de ſpectabilibus noſtris *Referendariis* ſunt, foras relinquere exiſtimavimus à noſtra providentia: & tanto magis, quanto nobis utiliores conſtituti ſunt, primum quidem eos non in multitudine conſtitutos, nos, ut adjuvaremus multos per eos ſingulorum facile petitiones diſcentes, plures eſſe, quam dudum fecimus.

TIT. IV. (1. Abrogat. *Nov.* 111. *Nov.* 131. *c.* 6. (2. *l.* 23. *C. de ſacroſ. eccleſ.*

TIT. V. (1. Fac. *Nov.* 113. 124. *c.* 4.

§. 1.

§. 1. Sed apparuerunt quidam nostram largitatem in immensum vocantes, & multos quidem nobis introducentes supplicantes: multis autem petitionibus usi, ita semper adjectiones in immensum incompetens, causam sic perduxerunt honestam: nil enim petentibus factum est finitum, donec in quatuor & decem eorum numerus exiret. Propterea igitur, utpote causa jure à nobis honorata, deinde in multitudinem effusa, ne propria imminuatur honestate, prævidimus certa eorum numerum comprehendere mensura: non ut, quæ sunt, auferamus eis concessa, (nec 2 enim hoc Imperialis est Majestatis proprium) sed ut omnium placentium nobis & honeste ministrantium, foras aliquos ex his constituamus à nostro Ministerio, nullo omnino concedimus modo: sed manere quidem eos sancimus secundum figuram, qua sunt: neminem tamen omnino adjici, donec in octo viros perveniat numerus: *ut hi perpetuo sint octo constituti:* numero quidem hoc per nullum modum aut tempus aucto, festinantibus autem ipsis perpetuo invicem transcendere circa nos & imperium cura & devotione: nemine licentiam habente, neque petere aliquid deinceps tale, sed sciente, quod neque impetrabit petita: pro eadem autem petitione non solum obligatus erit pœnæ auri librarum decem, sed etiam propria spoliabitur militia. Volumus enim eos in mensura quidem usque ad dictum numerum contineri: justitia vero & aliis virtutibus augeri, & ad majus apparere. *Multitudo enim numerosa nihil habet honestum: quoniam in paucis ex multis, quæ secundum virtutem est, vita salvatur.* Maneant igitur, secundum quod prædiximus, nunc in eadem figura.

EPILOGUS.

† Hæc autem tua Eminentia cognoscens custodiat, ut nullo tempore transgrediatur aliquid eorum, quæ à nobis sancita sunt: sed eos, qui præter hoc aliquid agunt, interminatam exigi pœnam, tanquam ea petentes, quæ nec petere licet, neque dare possibile est: sitque & hæc Lex nostra multitudinem quidem expellens: introducens vero virtutem, quæ non in multis apparet: & præcipue in viris procedentibus ex patribus quidem bonis, suam autem vitam constituentibus, tam in petitionibus indigentium, quam ad nostrum in eos auxilium. † Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram Legem manifestata sunt, tua Eminentia operi effectuique tradere festinet. Dat. Id. Maji, *Constantinop.* BELISARIO V. C. COS. *

Deest hic Novell. 11. ut & in omnibus Græcis editionibus; titulus ejus tantum superest in hanc sententiam:

UT QUÆ CIRCA VIMINACIUM SUNT ECclesiæ, sub proprio Archiepiscopo sint, non autem amplius sint sub Archiepiscopo Thessalonicæ.

At illam integram reperi in veteri quodam libro manuscripto, ubi inscribitur:

TIT. VI.
DE PRIVILEGIIS ARCHIEPISCOPI JUSTInianæ primæ 1, & Sede P. P. Illyrico in Pannoniam secundam, id est, Justinianam primam transferenda.

NOVELLA CONSTIT. XI.

Imp. Justin. A. Catelliano viro beatissimo, Archiepiscopo primæ Justinianæ.

PRÆFATIO.

MUltis & variis modis nostram Patriam augere cupientes, in qua primo Deus præstitit nobis ad hunc mundum, quem ipse condidit, venire, & circa Sacerdotalem censuram eam volumus maximis incrementis ampliare, ut primæ Justinianæ Patriæ nostræ pro tempore sacrosanctus Antistes, non solum Metropolitanus, sed etiam Archiepiscopus fiat: & cæteræ provinciæ sub ejus sint autoritate, id est, tam ipsa mediterranea Dacia, quam Dacia Ripensis: nec non Mysia secunda 2, Dardania, & Prævalitana 3 provincia, & secunda Macedonia: & pars secundæ etiam Pannoniæ, quæ in Bacensi est civitate. Cum enim in antiquis temporibus Firmi Præfectura fuerit constituta, ibique omne fuerit Illyrici fastigium tam in Civilibus, quam in Episcopalibus causis, postea autem *Attilanis temporibus* ejusdem locis devastatis Appennius Præfectus Prætorio de Firmitana civitate in Thessalonicam profugus venerat, tunc ipsam Præfecturam & sacerdotalis honor secutus est: *& Thessalonicensis Episcopus, non sua auctoritate, sed sub umbra Præfecturæ meruit aliquam prærogotivam.* † Cum igitur in præsenti, Deo auctore, ita nostra Respublica aucta est, utraque ripa Danubii jam nostris Civitatibus frequentetur, & tam Viminacium, quam Recidua & Literata, quæ trans Danubium sunt, nostræ iterum ditioni subjectæ sint, necessarium duximus, ipsam gloriosissimam Præfecturam, quæ in Pannonia erat, in nostra felicissima Patria collocare; cum nihil quidem magni distat à Dacia Mediterranea, secunda Pannonia. † Et quia homines semper bellicis sudoribus inhærentes, non erat utile Reipublicæ ad primam Macedoniam, post tot spatia, tantasque etiam difficultates venire, ideo necessarium nobis visum est ipsam Præfecturam ad superiores partes trahere, ut juxta eam Provinciæ constitutæ facilius sentiant illius medicinam. Et ideo tua Beatitudo & omnes præfatæ primæ Justinianæ sacrosancti Antistites, Archiepiscopi habeant prærogativam 4, & omnem licentiam, suam auctoritatem eis impertiri, & eos ordinare, & in omnibus suprascriptis Provinciis primam habere dignitatem, summum Sacerdotium, summum fastigium, à tua sede creentur, & solum Archiepiscopum habeant, nulla communione ad eum Thessalonicensi Episcopo servanda: sed tu ipse & omnes primæ Justinianæ Antistites, sive ejus judices & disceptatores, quicquid oriatur inter eos discrimen, ipsi hoc dirimant, & finem eis imponant, & eos ordinent, & nec ad alium quendam eatur, sed suum agnoscant Archiepiscopum omnes prædictæ Provinciæ & ejus sentiant creationem, & vel per se, vel per suam auctoritatem, vel Clericos mittendos habeat omnem potestatem, omnemque sacerdotalem censuram, & creationis licentiam. Sed & in Aquis, quæ est Provincia Daciæ Ripensis, ordinari volumus à tua Sanctitate Episcopum, ut non in posterum sub Meridiano Thraciæ oppido Episcopo sit constituta, sed Meridianus quidem maneat in Meridiano, nulla communione cum Aquis servanda. Aquensis autem Episcopus habeat præfatam civitatem, & omnia ejus castella, & territoria, & Ecclesias, ut possit Bonosiacorum scelus ex ea Civitate & terra repellere, & in orthodoxam fidem transformare. † Ut igitur sciat Beatitudo tua nostri numinis dispositionem, ideo præsentem legem ad tuam venerabilem Sedem transmisimus, ut in perpetuum tale beneficium habeat patriæ nostræ Ecclesia in Dei omnipotentis gloriam, & nostri numinis sempiternam recordationem. † Quando autem tuæ recordationis Sedis Gubernatorem ab hac luce decedere contigerit, pro tempore Archiepiscopum ejus à venerabili suo concilio Metropolitanorum ordinari sancimus, quemadmodum decet Archiepiscopum omnibus honoratum Ecclesiis provehi, nulla penitus Thessalonicensi Episcopo, nec ad hoc communione servanda.

EPILOGUS.

† Beatitudo igitur tua, quæ nostra sanxit æternitas, modis omnibus ad effectum perducere non differat. Dat. 20. * BELISARIO V. C. Consule.

TIT. VII.
DE INCESTIS 1 ET NEFARIIS nuptiis.

NOVELLA CONSTIT. XII.

Imp. Justin. August. Floro gloriosissimo Comiti ubicunque positæ divinæ rei privatæ.

PRÆFATIO.

PRo incestis dudum nuptiis scriptas ab Imperatoribus Leges non perfecte habere judicamus: quæ eos quidem, qui incestis copulantur nuptiis, impunitos 2 sinunt; ex iis autem procedentem sobolem, utique inculpabilem existentem, privant rebus patris, ut necessitas sit eos quidem, qui peccant, sine reatu esse: eos autem, qui innoxii sunt, tanquam peccantes puniri.

(2. *Nov.* 81. *c.* 2. *in fin.*
TIT. VI. (1. v. *Nov.* 8. *c.* 15. §. 21. (2. *d. Nov.* 8. *c.* 15. §. 47. (3. *Nov.* 131. *c.* 3.

(4. *d. Nov.* 131. *c.* 3.
TIT. VII. (1. *Nov.* 139. 154. *Lib.* 5. *C.* 5. (2. Vide tamen *l.* 5. *ff. de quæst.*

CAP. I.

De incestis & nefariis nuptiis.

SAncimus 3 igitur de cætero, si quis illicitas & contrarias naturæ 4 (quas lex incestas, & nefandas, & damnatas vocat) contraxerit nuptias, si quidem 5 non habuerit filios ex prioribus legitimis & inculpabilibus sibi contractis nuptiis, mox ei suarum rerum casum imminere: simul autem & eorum, quæ nomine dotis data sunt ei, in nullo potiri: sed omnia ærario adsignari: eo quod, dum licuerit nuptias facere legitimas, contra leges amaverit: & confuderit 6 quidem sobolem, nocuerit autem & generi: egerit vero, quæ impia sunt & scelesta, & talia concupierit, qualia plurima etiam irrationabilia amovent animalia, sitque ei pœna non confiscatio solum, sed etiam cinguli privatio, & exilium: & si vilis fuerit, etiam corporis verberatio, quatenus discat caste vivere, & intra naturam se continere, non autem delectari, & amare ultra terminum traditum nobis à natura, [etiam his legibus repugnare.] Muliere quoque, si legem sciens 7, hanc quidem neglexerit, incestis autem semetipsam tradiderit nuptiis, sub eadem constituenda pœna.

CAP. II.

Ut liberi legitimi incestuosorum supplicio patris sui juris fiant, & res patris accipiant.

SI vero contigerit ex prioribus nuptiis inculpabilibus filios esse ei, aut nepotes forte, aut ulterius, paternam mox illi accipiant successionem, suæ quidem potestatis patris supplicio facti, pascentes 8 autem eum, & alia necessaria præbentes. *Nam licet legum contemptor & impius sit, tamen pater est.*

CAP. III.

Intra quod tempus huic Constitutioni locus sit, & quid 9 incestuosi filii juris habeant in bonis patris.

ET hoc quidem sequens tempus habeat post præsentem nostram Constitutionem currens: nullo contristando si caste vixerit: licebit enim nihil peccantes sub hac lege non subdi. Quod vero jam transactum est, nec omnino relinquimus innoxium: nec omnibus modis sub acerbam indignationem submittimus: sed si quæ incestæ factæ sunt nuptiæ, si quidem contigerit eas quolibet modo dissolvi 10, sine reatu sint. † Si vero hæc nostra lex invenerit aliquem post tales nuptias, licentiam ille habeat, ex quo omnibus insinuata est, intra duos annos sic sibi copulatam dimittere conjugem, non reversuram ulterius ad eum: neque separatam quidem figuraliter, pro veritate vero conjunctam: forsan enim sic prioribus satisfaciat, sola quarta ejus substantiæ parte ad fiscum deferenda, & ad filios omni alia substantia: quam eis tanquam innoxiis concedimus: ut si quidem soli, & non cum aliis, & ipsis legitimis sint, ex aliis nuptiis inculpabilibus existentibus; non priventur paterna successione: nisi juste eos odio habens pater, propter aliam quandam legitimam offensionem à sua excludat successione. §. 1. Si vero etiam nuptiæ sint aliæ prius factæ, & non offendentes legem, & filii inde oriantur: tres quidem partes hereditatis undique inculpabilibus, & innoxiis relinqui filiis: nisi aliquid offendant aliud, quod eos indignos patris secundum legem successione demonstret: quartam vero filiis injuriam quidem passis, innoxiis tamen relinquere liceat, & ipsis inculpabilibus per omnia alia circa patrem visis, scilicet & percepta ex paterna substantia quarta parte, quam fisco dari præcipimus. † Damus autem eis non ex testamento solo, sed etiam ab intestato genitorum secundum prius à nobis dictum modum fieri heredes: hoc eodem valente, si etiam postquam prius dimiserit conjugem inceste sibi commissam vel copulatam, alteram duxerit secundum legem uxorem, filiis ei & ex priore existentibus, & postea ex legitima procreatis. sic enim prius tempus clementiæ vincimus, dote quippe præcedenti mulieri danda. † Si autem uxorem non dimiserit intra duos annos, ex quo lex fuerit publice insinuata, & ipse cadat sua substantia, & mulier dote, & supradicta fiat pœna: tales quoque filii nihil ex paterna substantia habebunt, neque ex materna dote. † Sed si qui fuerint ex prioribus nuptiis innoxii filii ei procreati: illi res accipiant (post quartam quippe partem, quæ ad fiscum defertur) suæ potestatis effecti, & patrem 11 alentes, & aliam ei præbentes sufficientem sanationem, sicut prædiximus: dote etiam hic incestæ conjugis sub fisco facienda. † Si vero filii non sint ex prioribus inculpabilibus nuptiis hoc agenti procreati: tunc totius ejus substantiæ dominus erit fiscus: hæc enim etiam in postea nubentibus inceste, sancimus, sub æqualitate per omnia ponentes eum, qui non dimittit intra prædictum à nobis tempus incestam conjugem, cum eo, qui post hanc nostram legem incestas & odibiles quasdam nuptias elegerit.

CAP. IV.

De naturalibus liberis ante 12 dotalia instrumenta natis.

DUbitatum itaque etiam in quibusdam gentibus aliquid de legitimis filiis ex nostra Constitutione factis, existimavimus recte se habere nos tanquam legis patres & adjicere ei, & solvere dubitationem. Etenim cum tali intellectu ab initio legem posuimus: nam & si legitimorum quisquam sit pater, & abeunte 13 ejus uxore ex hominibus, aut etiam legitime transigente, habuerit quandam consuetudinem ad aliam mulierem, quam licebat etiam legitime ducere uxorem, & fuerint ei filii, aut ante dotalia documenta, si tamen ea fecit, aut etiam postea, vel etiam soli maneant ante dotalia filii, secundis autem non procreatis, aut etiam postquam nati sunt, morientibus: existimaverunt quidam non posse secundos esse legitimos: quoniam præexistant ex priori conjuge alii legitimi & proprii filii, quod nullam rectam & consequentem habet consonantiam. Si enim hujusmodi filios nos legitimos & proprios demonstravimus, dotalium 14 documentorum contenti confectione: legitimi vero etiam primi constituti sunt, in omnibus legitimis etiam pater moritur, & iis, qui ex prima fuerunt, & qui de secunda, licet ante dotalia documenta procreati sunt, & nullus post eos post documentum dotis natus est, aut etiam natus & mortuus: & licentiam lex ei præstat, quo vult testari modo, in suam sobolem, ut tamen non offendat in aliquo leges, quæ mensura certa successionis omnes filios vocant. Venient igitur etiam ab intestato & ex testamento (sicut & pater & lex permittit) proprii existentes atque legitimi: alterutrisque succedent. Quid enim aliud decernimus, cum sufficiat legitima & suorum appellatio sub potestate eos ostendere, & dare etiam contra testamentum, quæ leges præbent, & omnia habere, quæcunque hujusmodi appellationem decent?

EPILOGUS.

† Tua igitur Eminentia, quæ placuerunt nobis, & per hanc legem declarata sunt, agnoscens, operi effectuique tradere festinet, præcepto utens apud gentium Præsides, ut & qui foris sunt homines, agnoscant, quia sobolis innoxiæ & puræ curam habuerimus, & alienigenas atque nostris odibiles legibus aversamur copulationes. Dat. 6. Id. Octobr. *Constantinop.* BELISARIO V. C. C. indictione XIV. 535.

TIT. VIII.

DE PRÆTORIBUS POPULI. 1

NOVELLA CONSTITUTIO XIII.

Idem A. Constantinopolitanis.

PRÆFATIO.

CLarissimorum *vigiliæ Judicum* nomen honestum & antiquis Romanis cognitum, nescimus, quemadmodum in aliam translatum est appellationem & ordinem. Patriæ enim nostræ vox *Præfectos* eos *Vigilum* appellavit, vigilantibus & nihil imperscrutatum relinquentibus hominibus, hoc cinguli præponens. Vox enim Græcorum nescimus, unde *Præfectos* eos appellavit *noctium*, tanquam necessarium esset, Sole quidem (verisimiliter) decumbente exurgere cingulum, quiescere autem debilitato. Quid enim erat, propter quod *noctium* addidit nomen? Si enim quodammodo hac sola dignitate, quæ in noctibus sunt non recte gesta curam habente, & circumlustrante Civitatem, hanc habuit appellationem, sed hoc ipsum & civitatis cingulum videmus agentem, quatenus nihil interesset, quod prohiberet super appellatione ista, etiam dignitatem illam hoc nomine vocitari. Si enim dividi dignitates possunt, & gloriosum quidem Præfectum felicissimæ hujus Civitatis esse diurnum judicem, alios autem noctis: vehementer competentium aberraverunt, rectitudinem nominum nescimus quemadmodum corrumpentes. Hanc igitur appellationem istam nebulosam existen-

(3. *Auth. Incestas. C. h. t.* (4. Adde *l.* 8. *l.* 39. §. 1. *l. ult. ff. de ritu nupt.* (5. Adde *l.* 6. *C. h. t.* (6. *Nov.* 154. *in fin. pr.* (7. *l.* 57. §. 1. *ff. de ritu nupt.* (8. *c.* 3. §. 1. *circa fin. infr. hic.* (9. Adde *Nov.* 89. *c.* 15. (10. *l.* 4. *in fin. C. h. t.* (11. *c.* 2. *supr. hic.*

(12. *Nov.* 19. & 89. *c.* 8. (13. *Auth. Quod jus. C. de naturalib. lib.* (14. *l.* 5. *C. d. t. Nov.* 117. *c.* 2.

TIT. VIII. (1. *v. tit. ff. de offic. præfect. vigil.*

tem & obscuram, & *noctis* prænomen, fortassis refugiunt omnes, & pœnam esse hanc administrationem existimant, & neque Imperialium dignam codicillorum esse putant.

CAP. I.

NOs igitur rem quomodo oportet aspicientes, æstimavimus, oportere dignitatem hanc à principio incipientem ab appellatione, in totum erigere & ornare, & *Nycteparchum* nullatenus de cætero vocari. Curam enim habebunt eorum, quæ in diem & in noctem, præter quod competens est, aguntur. §. 1. Igitur quoniam antiquis Romanis vehementer *Prætoris* placuit nomen, propterea existimavimus eos *Prætores plebejos* oportere nominare, qui ad custodiam & disciplinam constituti sunt, & plebejam possunt compescere seditionem; & sicut cæteri Prætores sunt in curia Senatus, libertatum & tutorum, & talium Præsides, ita sint & isti Prætores super populorum rectitudine, & nostra quidem voce *plebis Prætores* appellentur, Græca vero ista & communi [lingua] *Prætores populorum*. *Prætoris* enim qualiter est honestum nomen, qualiter non 2 longe constitutum à Consulatu, qualiter vicinum legi affictum, manifestant leges, Consulatui conjungentes Prætores, secundum eis cum lege dantes ordinem. Et quemadmodum antiquitus Consules fuerunt, qui magnæ præerant curiæ, Principes autem plebis, qui plebem gubernabant, ita & nunc sunt Prætores quidem Senatus, qui ea, quæ pridem à nobis dicta sunt, agunt: *Principes* vero *populorum* hi, qui quietem eorum defendunt, & quod eis expedit, provident. §. 2. Revera enim dignitatem hanc olim honestam constitutam, & in seniore Roma in usu frequentatam splendide, in temporibus non solum, quæ Imperatores habuerunt, sed & adhuc longius, & magna Civitas hanc suscipiens dignitatem, non despectam habuit. Neque enim veteribus temporibus didicimus aliquas magnas dignitates administratas, quæ circa Imperium sunt, & post hæc non dignari de hac re solicitudinem fieri, paulatim [vero] ita res abjecta visa est, & nullius rei digna, ut neque ex codicillis nostris [fieret,] jaceret autem sub gloriosissimis Præfectis felicissimæ hujus Civitatis, & multa ex ordine eorum ista susciperet dignitas & administraret eam pessime. Etenim, si quis inspiciat antiquitatis ejus cingulum, vehementer eam qualis pridem erat, & de his, quæ nunc sunt, docebitur; cognoscet enim eam *& forum proprium & officium commentariensis habentem, & alia omnia, quæ pene Civitatis cingulo à legibus deputata sunt.*

CAP. II.

QUia igitur nos omnia perscrutantes, quæ facta sunt pridem, festinamus in meliorem ordinem & antiquam honestatem & hujus rei reducere ornamentum, ut non furta ab iis fiant frequentia, & societates cum furibus, & judicia negligi & sperni, & nullius dignæ procedant rationis, propterea existimavimus, quæ circa ea sunt, definire. Scimus enim, quoniam, si propter pecuniarias lites, in quibus non magnum est periculum, nisi in pecuniis solis, attamen dignitates eæ judicantur magnæ & multotiens etiam conjudices dantur, & innumerabiles nobis solicitudines sunt, ut non causæ sine judicio procedant: quomodo non competens est de judicibus, quibus super animabus judicantium est periculum, omnem ponere providentiam, qualiter alicujus digni efficiantur rationis, ne quando animam perdant hominis, nati quidem semel, recipere autem eam dum perdiderit, non valentis?

CAP. III.

PRimum quidem [igitur] sancimus neminem omnino in prædicta dignitate adesse, priusquam à nobis codicillos administrationis accipiat, & nulla ratione præsumere citra Imperiales codicillos ad curam istam accedere, sed exspectare imperium, & exinde conscriptum judicium. Nos enim nulli prædictam dignitatem trademus, nisi magnificis, illustribus aut spectabilibus Comitibus Consistorianis, aut clarissimis Tribunis Prætorianis & Notariis, qui hanc suscipiant dignitatem, aut aliis administrationes agentibus, & apparentibus nobis aptis, & nostro dignis testimonio, quatenus eos prædictam habentes honestatem & honorem defendere, præsertim pro justitia, propter quod pro animabus est intentio, & multis homicidii consueverunt litibus habitare, & de adulteriis, & invasionibus, & rapinis, & si quid tale est. §. 1. Oportet ergo talibus criminibus Præsidentem, virum esse undique honestum, & irreprehensibilem, & hujusmodi auditorii dignum, & omnis abstinentem furti, seu munerum acceptionis, & puras habere manus. Habere autem & Consiliarium probatum unum; etenim neque citra usum consolationis eos relinquemus, sed unicuique eorum tot solidos occasione annonarum annis singulis dabimus, quatenus hi sufficientes his, nulli adquiescant furto aut venalitati. §. 2. Sed neque per dationem fieri omnino, quemadmodum in quibusdam fiebat temporibus, neque πρoΐεσθαι aurum ulli. In æquali enim crimine efficitur, & qui dat alicui aliquid occasione dignitatis, quod, si factum fuerit, adquiescens, ut secundum dandum ab eo jusjurandum, manifestatur.

CAP. IV.

DIdicimus autem eis ad obsequium esse officia maligna: didicimus autem latronum cognitores & veneficiarios & cingulorum incisores, & aliam multitudinem, quorum unumquemque competens est castigare magis, quam taliter vivere. Neque enim latronum cognitor talis est, quomodo in bonum quid agere, sed in hoc tantummodo cognoscunt fures, ut lucrum sibi & judicibus suis venentur, quæ omnia competens est eos, qui nunc à nobis in Præturam populi transeunt, odisse & aversari, & mundis uti manibus, & resecare omnia, quæ præcepta sunt, sive de furto, sive de aliis delictis, & Civitatem nobis emundare ab his, quæ furta operantur, bestiis, & viris industriis uti ad hæc ministris, & proprio officio offerri competenter, quatenus timor eos habeat sui judicis, & omnia agant cum vehementia & bona voluntate, & digne judicio de se, neque multi aliqui fures erunt, & furta celeriter invenientur & peccantes imminuentur, timentes dignitatem, quoniam nemo comparet pecuniis. Sed & crimina vel si vehementissima sint, cognoscent, & populares sedabunt turbas, ita gloriosæ hujus & regiæ judici Civitatis, sed nobis obsequentes, & omni digni eo honore, tanquam judices minores à judice majore evacuent ejus solicitudines, nihil eligentes agere, quod non est bonorum virorum & imperialis testimonii dignum. §. 1. Si vero aliquando contigerit (hoc quod non optamus) fieri aliquod in hac Civitate incendium, oportet eos præsentes esse, & ministrare, & maximum hoc opus habere: ne fures & subtrahentes infelicissimorum res, eripere & salvare quantum possunt res ab ignis violentia. Etenim si circa hanc dignitatem facti fuerint industrii, major eos sedes excipiet & honestior dignitas, & cognoscent, quantum est, quod cum honestate vivitur, quam hanc contemnere, uti autem multis manibus, & per eas impie agere, & postea agere, propter quod nihil horum, quæ ita congregantur, consuevit manere, sed male colligere & statim deperdere. Ut igitur nostros subjectos invitare quidem per hanc æstimavimus oportere occasionem, & solatium eis dare tantum, & homines honoratos ad medium adducere, ut eorum virtutem sentiant subjecti. Habebunt autem spectabiles populorum Prætores & Consiliarium nostro super eo judicio, sicut diximus, dignum.

CAP. V.

ASsistent autem eis & viceni milites & triceni matricarii (quos nunc nos constituimus) dispositionibus obsequentes eorum, & sicubi ΔΕΟΙ, eos, qui indecenter agunt detinentes & competenti ordini tradentes [disciplinam.] Oportet autem eos manifeste scire, quod si mundos semetipsos constituerint, & Dei auxilium habebunt, & nostra placatione non fraudabuntur, & longior eis dignitas erit. Quis enim bene & recte agentem amovere velit?

CAP. VI.

SEd si transmittatur eis aliquis à judicio viri clarissimi Præfecti hujus felicissimæ civitatis, quatenus suppliciis subjiciatur, scrupulose inquirant dignitatem, & doceantur, in quibus occidunt hominem, aut auferunt membrum, aut tale aliquid, sciscitantes & ab ipso glorioso Præfecto, si & hoc præviderit, ut cum subtilitate proferant sententiam, aut animæ aut membri alicujus auferendi à destinato. §. 1. Quemadmodum enim spectabiles Prætores populorum talibus honoravimus donationibus, dignos eos facientes & codicillis 3 à nostra procedentibus manu & annonis & appellatione tanta & aliis, quæ dicta sunt: ita eos exigimus reddere nobis suam puritatem & in omnibus vigilantiam, & cuncta agere æquali & justa conscientia & pura manu: Si enim aliquid apparuerint delinquentes, aut furantes, aut furibus adquiescentes, aut non omnibus resecantes modis, & dignos quidem morte suppliciis subdentes, mediocria vero agentes expellentes, à magna hac Civitate, ubi nos præceperimus: sciant, quod ipsi pro his reddent rationem non Deo

(2. *Nov.* 24. *c.* 1. *in med.*

(3. *c.* 3. *supr. hic.*

solum, sed & nobis, & rei fient, & omni damno, quod subjectis contigerit, & nostræ indignationi, & velociter cum infamia à dignitate repelli nostra: propterea enim & laborem sustinemus, & expensis magnis adquiescimus, ut non alicui nostrorum subjectorum inferatur aliqua calumnia, aut pecuniarum, aut animæ perditio, & quæ talia constituta sunt, sed omnia cum examinatione fiant competenti.

EPILOGUS.

† Hanc igitur omnes nostram voluntatem per hanc præceptionem divinam & legem cognoscentes, quia &, quod expedit vobis, nullatenus derelinquimus, pro nostro orate imperio, sic vos tuente, sic vos proprios existimante, in his, quæ in unoquoque contigerint, ita paternam in omnibus vobis custodiente providentiam. *Proponatur* Constantinopolitanis civibus nostris. Dat. 10. Calend. Octobr. *Constantinop.* D. N. BELISARIO V. C. COS. 535.

COLLATIO TERTIA.

TIT. I.
DE LENONIBUS.
NOVELLA CONSTITUT. XIV.

Imp. Justinianus August. Constantinopolitanis.

PRÆFATIO.

ET antiquis 1 legibus, & dudum imperantibus satis odibile 2 visum est esse lenonum nomen & causam, in tantum, ut etiam plurimæ contra 3 talia delinquentes scriberentur leges. Nos autem & dudum posita contra eos, qui sic impie agunt, supplicia auximus: & si quid relictum est à nostris prædecessoribus, etiam hoc per alias correximus leges: & nuper interpellatione nobis facta rerum impiarum pro talibus negotiis in hac maxima Civitate commissis, causam non despeximus. Agnovimus enim quosdam vivere quidem illicite: ex causis autem crudelibus & odiosis occasionem sibimet nefandorum invenire lucrorum, & circumire Provincias & loca plurima, & juvenculas miserandas decipere, promittentes calceamenta & vestimenta quædam: & his venari eas, & deducere ad hanc felicissimam Civitatem, & habere constitutas in suis habitationibus: & cibum eis miserandum dare, & vestem, & deinceps tradere ad luxuriam eas volentibus: & omnem quæstum miserabilem ex corpore earum accedentem ipsos accipere, & celebrare conscriptiones, quia usque ad tempus, quod eis placuerit, observabunt impiam & scelestam hanc functionem implentes. Quasdam vero earum etiam fidejussores expetere: & in tantum procedere illicitam actionem: ut in omni pene hac Regia civitate, & in transmarinis ejus locis, (& quod deterius est) juxta sanctissima loca & venerabiles domos sint tales habitationes: & causæ sic impiæ & iniquæ sub nostris temporibus præsumantur: ita ut etiam quosdam miserantes earum, & abducere à tali operatione crebro volentes ad legitimum deducere matrimonium, non sinerent. Aliquos autem sic scelestos existere, *ut puellas nec decimum agentes annum ad periculosam deponerent corruptionem:* & quosdam aurum dantes non parvum, vix inde redemisse miseras, & nuptiis copulasse castis. Esse etiam decies mille modos, quos nullus prævaleret sermo comprehendere: cum ad infinitam crudelitatem deductum sit tale malum: ita ut primum quidem in ultimis partibus Civitatis esset, nunc autem & ipsa, & quæ circa eam sunt, omnia plena talium sint malorum. Hoc igitur dudum quidem aliquis nobis secrete denunciavit: deinde etiam nuper magnificentissimi Prætores à nobis talia inquirere præcepti, hæc eadem ad nos retulerunt: moxque audivimus & judicavimus oportere Deo hujusmodi commendare causam, & velociter liberare tali scelere civitatem. §. 1. Sancimus igitur omnes quidem, secundum quod possunt, castitatem agere: *quæ etiam sola Deo cum fiducia potis est hominum animas præsentare.* quia vero plurima sunt humana: cum arte & dolo & necessitate quaslibet talium ad luxuriam deduci omnibus prohibemus modis, & nulli fiduciam esse pascere meretricem, & in domo habere mulieres, aut publice prostituere ad luxuriam, & pro alio quodam negotia talia mercari: neque conscriptiones super hoc percipere, neque fidejussores exigere: nec tale aliquid agere, quod cogat miseras & invitas suam castitatem confundere: neque sperare, quia licebit de cætero eis vestium donatione, aut ornamentorum forsan, aut alimenti decipere, ut etiam invitæ sustineant. Non enim permittimus quicquam fieri tale: sed etiam nunc omnia talia breviter competenti cura disponimus, statuentes etiam reddi eis omnem, quam contigerit cautionem occasione sceleris hujus exponi: & neque permittimus scelestos lenones, si quid dederunt eis, hoc ab eis auferre: sed etiam ipsos lenones jubemus extra hanc fieri felicissimam Civitatem, tanquam pestiferos, & communes castitatis vastatores factos, & liberas ancillasque requirentes & deducentes ad hujusmodi necessitatem, & decipientes, & habentes educatas ad universam confusionem. Præconizamus itaque, quia si quis de cætero præsumpserit invitam puellam assumere, & habere ad necessitatem nutritam, & fornicationis sibi deferentem quæstum: hunc necesse esse à spectabilibus Prætoribus populi hujus felicissimæ Civitatis comprehensum, omnia novissima 4 sustinere supplicia. Si enim pecuniariorum eos furtorum & latrociniorum emendatores elegimus: quomodo non multo magis castitatis furtum, & latrocinium eos coërcere permittimus? Si quis autem patiatur in 5 sua domo quendam lenonem & hujusmodi præpositum operationis habere, & hæc denunciata cognoscens, non etiam domo sua expulerit: sciat se & decem librarum auri sustinere pœnam, & circa ipsam periclitaturum habitationem. Si quis autem conscriptionem de cætero in talibus præsumpserit, aut fidejussorem acceperit: sciat nullam quidem se utilitatem hujusmodi fidejussionis, aut conscriptionis habere. Etenim fidejussor quidem obligatus non erit, conscriptio vero omnino invalida manebit, & ipse (sicut prædiximus) in corpore supplicium sustinebit: & à magna hac longissime Civitate expelletur. Mulieres itaque caste quidem vivere volumus & oramus: non autem invitas ad luxuriosam vitam deduci; nec impie agere cogi; omnino enim lenocinium & fieri prohibemus, & factum punimus, præcipue quidem in hac felicissima Civitate, & in ejus circuitu: nihilominus autem & in locis foris positis omnibus, & quæ ab initio nostræ sunt Reipublicæ, & quæ nunc à Domino Deo donata sunt nobis: & maxime in illis: eo quod Dei dona, quæ circa nostram fecit Rempublicam, volumus conservari pura ab omni tali necessitate, & Domini Dei circa nos munera esse permanere digna. Credimus enim in Domino Deo etiam ex hoc nostro circa castitatem studio, magnum fieri nostræ Reipublicæ incrementum: Deo nobis omnia prospera per talia opera conferente.

EPILOGUS.

† Quatenus ergo vos primi nostri Cives casta hac nostra fruamini dispositione: propterea hac sacra prædicatione utimur, ut sciatis nostrum circa vos studium, circa castitatem atque pietatem labores nostros, per quos in omnibus bonis custodiri nostram Rempublicam speramus.

Scriptum exemplar gloriosissimo Magistro, mutatis ad hunc modum verbis.

UT ergo omnibus hæc manifesta fiant in nostra habitantibus Republica, tua Sublimitas hanc nostram suscipiens sacram legem, in omni ditione præceptis propriis eam universis insinuet: ut non solum in hac felicissima Civitate, sed etiam in Provinciarum custodiatur locis: Domino omnium Deo pro alio quodam odore suavitatis oblata. [Data Constantinopolitanis Civibus nostris.] Dat. Cal. Decembr. *Constantinop.* BELISARIO V. C. COS. 535.

TIT. I. (1. *l.* 2. §. 2. *ff. ad leg. Jul. de adulter.* (2. §. 1. *infr. hic. l.* 7. *in fin. C. de postlim. revers.* (3. Fac. *l.* 4. §. 2. *ff. de his qui not. infam. l.* 2. §. 2. *ff. ad leg. Jul. de adult. l.* 12. *C. de episcop. aud. l.* 6. *C. de spectac.*

(4. v. *l.* 21. *ff. de pœnis.* (5. v. *l.* 8. *l.* 9. *ff. ad leg. Jul. de adult.*

TIT. II.
DE DEFENSORIBUS CIVITATUM. 1
NOVELLA CONSTITUT. XV.

Imperator Justinianus Aug. Joanni gloriosiss. Præfecto Prætoriorum, iterum Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

NIsi velociter revocemus curam defensorum per competens officium: nec *ipsam* ulterius antiquorum nominum *habebimus* veritatem; aliis si quidem alia data sunt ab antiquitate nomina significativa à parte rerum: hoc autem defensorum nomen pure demonstrat, antiquitatem aliquos præposuisse rebus, quatenus ex omni eas injustitia vindicarent liberas. Siquidem & propter *hoc paterna* voce defensores eos vocamus, quatenus eripiant à malis injustitiam patientes. Nunc autem hoc defensorum nomen valde conculcatum est in multis nostræ Reipublicæ partibus, & ita contemptum, ut in injuria quidem potius, quam in qualibet jaceat honestate: siquidem fiunt viri quidem obscuri, decreta vero super eis *misericordia* magis, quam electione conficiuntur. quibus enim non est victus & vita sufficiens, isti defensorum *emendicantes* ordinationem, ad hanc accedunt curam: & pro alio quodam lusu, judicum subjacent voluntatibus. Denique removent eos, quando voluerint, aut nihil, aut parvissimum delinquentes, & alios in illorum provehunt officium, quasi loci servatores eos defensorum facientes: & hoc in anno frequenter in pluribus hominibus agentes, ut & officiales, & Civitatum judices, & harum habitatores, in novissimo contemptu defensores habeant. Quæ vero aguntur ab eis, ad instar non actorum sunt; si enim imperaverint Provinciarum judices, nequaquam præsumunt quædam gesta monumentorum conficere apud semetipsos per omnia servientes eis defensores, & illorum nutibus intendentes solis. Si vero quædam conficiantur, primum quidem etiam hæc venundant: deinde cum nullum habeant Archivum, in quo gesta apud se reponant, deperit quod conficitur, & nequaquam invenies apud eos plurium temporum poni monumentum ullum penitus: sed ad heredes eorum, aut alias successiones his monumentis egentes, gesta quærunt: & horum, quæ quidem inveniuntur, nulla fide sunt digna: alia vero etiam pereunt, & in tantum cadunt, ut in similitudine non actorum sint. Nos igitur quoniam de judicibus bene disposuimus 2, & majores potestates eorum in gentibus fecimus, & procul ab eis est inspectio Civitatum: propterea credimus oportere etiam de defensoribus constituere: fit enim sic congruentia utilis, si judicum sumant officium, Civitatum defensores: & Provinciæ Præses videbitur quidem judex judicum potius esse, & ex hoc honestior præcedentium apparere: quanto enim quilibet præest melioribus, tanto major ipse & honestior est.

CAP. I.

Ut nulli incolarum liceat defensoris officium respuere.

INterim 3 illud sciendum est prius, ut nulli hominum sit licentia defensoris ordinationem declinare, sed invicem universi nobiliores Civitatum habitatores hoc ministerium eis adimpleant: hoc enim & in prioribus temporibus valuisse, & in Republica gestum didicimus. Nulli, nec si honoratus sit *magnificentissimorum Illustrium* dignitate, hoc declinare concedimus, nec si militiam habeat honestam: neque si proferat privilegium suum ex divinis formis, vel si pragmatici sint collati: sed secundum circulum habitatoribus Civitatis, quorum aliqua ratio est, hoc implentibus, & dum circulus expletur, rursus revertentibus ad solicitudinem, & Civitati prædictam curam ministrantibus: ut in unaquaque Civitate defensor, judex potius, quam defensor esse videatur: decreto quidem cum jurejurando factus omnium possessorum in illa Civitate consistentium, sed non in hac urbe degentium. §. 1. Jusjurandum 4 vero præbens, *quod omnia secundum* 5 *legem ac jus agat, & omnium communiter*, confirmandus autem, sicut nunc ex præcepto gloriosissimorum nostrorum Præfectorum: in biennio vero administrans solo, & removendus à cura: non habente licentiam clarissimo Provinciæ judice removendi eum: sed si quid videatur agere non recte, nunciare ad gloriosissimos Præfectos, ut inde ei fiat curæ privatio, unde etiam datur.

CAP. II.

NUlla existente licentia Administratori, aut ipsis Defensoribus, vices agentes Defensorum facere, sed etiam hoc omnibus eis interdicimus modis. Sed neque proprias vices agentes per Civitates clarissimos judices destinare, nisi ipsos defensores, quos judicum officium complere in Civitatibus volumus: ipsos quoque in omnibus diligentiam adhibere Civitatibus, in quibus sunt.

CAP. III.

Ut omnia monumenta apud defensores insinuentur.

ET agi apud defensores testamentorum insinuationes, & donationum, & quicquid aliud est monumentorum proprium: non valente clarissimo Provinciæ judice prohibere, quod agendum est, aut præcipere, quia non velit aliquid agi, aut actum non edi; non enim hujusmodi alicujus ei omnino potestatem damus; absurdissimum existimantes, necessariis rebus cedere homines propter judicum forte irrationabiles motus atque præceptiones, sed etiam agere, quæcunque voluerit & edere: & licet, quod agitur, tangat Provinciæ Præsidem, aut quemlibet potentium, neque hoc prohibere. Oportet enim sic agere eos, qui in administrationibus sunt, aut in qualibet potestate, non ut prohibeant quædam fieri contra se gesta, sed ita inculpabilem suum præbeant modum, ut nulli detur tempus querimoniarum adversus eos: & sive affuerit Civitatibus judex, sive non, nequaquam prohibeatur quispiam agere apud defensores quædam monumenta in quibuscunque voluerit, præter illa sola, quæ jurisdictione egent, & ex ipsa judicum auctoritate pendent. §. 1. Deinde *& his, qui publicas exactiones habent, Civitatum defensores omnibus auxiliari modis; & si opus fuerit occasione contemptus contumaciæ Tributariorum, monumenta conficere: & hæc fieri velociter jubemus, & interesse*, ut inordinate agentes videant, & his ipsis testimonium perhibere, vel publicum removere tumultum, & absolute judicum obtinere ordinem, & maxime, quando absunt: & officiales Provinciæ, quicunque in Civitate sunt illa, in qua defensor est, obedire illi, & adjuvare, ut absentibus Præsidibus gentium, nihil videatur deesse Civitatibus sub illorum præsentia. † Ex provinciali autem officio habere & *Exceptorem* eis administrantem, & duos officiales, qui ea, quæ ab eis decernuntur, adimpleant. §. 2. *Et judicare in causis omnibus pecuniariis usque ad aureos trecentos* 6: non valentibus nostris subjectis trahere sibimet obligatos ad clarissimos Provinciarum judices, si usque ad prædictam trecentorum solidorum quantitatem lis consistat.

CAP. IV.

SEd neque pro hoc ipso actores amplius æstimare litem, ut conterant reos, & non Civitatis Defensori, sed Provinciæ deferant judici. Sed si quid tale egerint, & sententia manifestet, minorem esse litem trecentorum aureorum, & studio auctam, ut apud provincialem judicem, & non Civitatis defensorem examinaretur: solum actorem omni litis subdi dispendio.

CAP. V.

ET *à defensoribus appellationes ad ipsos fieri judices.* Si vero egerint aliquid injuriosum circa defensores officiales: tunc Provinciarum Præsides ulcisci & castigare officiales possint. † Licentiam enim damus defensoribus, si hoc neglexerint Præsides gentium, Sedis tuæ Eminentiæ hæc nunciare, ut inde detur auxilium eis, & vindicta competens: & re vera defensores eos esse contra delinquentes, habentes judiciariæ claritatis & honestatis imitationem. §. 1. Et si cadere contigerit Civitatis defensorem: mox ad alium deferri decretum, qui ex circulo 7 vocatur, cum dudum dicto jurejurando, & suscipere quidem mox curam; decretum vero nunciari & confirmari à tuo 8 Culmine: & nequaquam defensoribus vices agentes (sicut prædiximus) dari: ne rursus priori confusioni demus quasi rationabilem occasionem. §. 2. Præcepta vero faciat tua Eminentia per unamquamque Provinciam, ut in Civitatibus habitatio quædam publica distribuatur, in qua conveniens est, defensores monumenta recondere, eligendo quendam in Provincia, qui horum habeat custodiam: quatenus incorrupta maneant hæc, & velociter inveniantur à requirentibus: & sit apud eos *Archivum*, & quod hactenus prætermissum est, in Civitatibus emendetur.

CAP. VI.

QUia vero etiam defensores Civitatum extra 9 omne commodum fiunt: & pro decretis eorum, si quidem Civitates majores sunt, quatuor solummodo dabuntur aurei foro tuæ Sublimitatis: si vero

---

TIT. II. (1. *Lib.* 1. *C.* 55. (2. *Nov.* 8. (3. *Auth. Præsides. C. de episcop. aud.* (4. *Auth. Hodie. C. de judiciis.* (5. *Inst. de offic. jud. in pr.*

(6. Abrog. *l.* 1. *C. h. t.* (7. *c.* 1. *pr. supr. hic.* (8. *d. c.* 1. §. 1. (9. *v. Nov.* 8. *c.* 1.

minores, tres: sicut jam dudum nostris constitutum est legibus: si vero quædam salaria habent publica, etiam hæc secundum consuetudinem percipient. §. 1. Audient quoque leviora crimina, & castigationi competenti contradent: & eos, qui in majoribus 10 criminibus capiuntur, detrudent in carcerem, & mittent ad Provinciæ Præsidem, sic enim fruetur Civitas unaquæque cura judiciali: & omnis genus sub majori constituta judice majorem sentiet providentiam: & rescindentur plurimæ judicum curæ, cum Civitatum defensores in semetipsis eas imponunt, & levigant Præsidum, quas pro omnibus hominibus habent solicitudines, ipsi particulariter removentes ea, quæ vim patientibus inferuntur, aut dubitationes solventes, & honestos (sicut sæpe dictum est) eos, qui in administrationibus sunt, demonstrantes. † Si vero etiam detineantur ab aliquibus publicæ functiones 11: gentium Præsides defensoribus imperabunt contra detentores exactiones: ut & secundum hoc eos adjuvent. † Si qua vero defensoris præter hæc fiat ordinatio, aut renuerit aliquis defensoris officium in semetipsum veniens, sive dignitatis, sive militiæ, sive privilegii, sive alterius cujuspiam occasione: iste quinque librarum auri subjectus pœnæ, etiam sic post ejus exactionem ad opera Civitatis proficientem cogatur defensoris implere solicitudinem. Convenit enim unumquemque nobilium 12 semper functionem agere Civitatum, quas inhabitat, & hanc eis conferre habitationis repensationem.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram insinuata sunt legem, tua Sublimitas in Provinciis, quibus præest, facere manifesta per programmata propria studeat: quatenus cognoscant omnes, quia & *maximorum & mediocrium & parvulorum nobis cura est*, & *nihil est tale, quod à nostra solicitudine removeamus.* Partem vero faciat tua Eminentia suorum præceptorum: ut ex hoc jam gentium Præsides præparent secundum unamquamque Civitatem eos, qui bonæ opinionis sunt, nominari defensores secundum 13 circulum (sicut jam dictum) & decreta fieri communia cum jurejurando in eis habito, & describere prædictum circulum: & ita per biennium subintrare curam eos, qui subsequntur: & si ceciderit 14 quispiam ex eis, alium introduci: semper quidem decreto cum jurejurando 15 faciendo: ipsoque dum futurus fuerit curam suscipere, definitum jusjurandum subeunte, & electione ejus facienda à Deo amabili Episcopo, & venerabili Clero, & aliis in Civitate bonæ opinioni studentibus: quod etiam nunc mox fieri convenit, omnibus (sicut dictum est) secundum hanc nostram generalem procedentibus legem. † Nunc autem defensores existentes, siquidem placiti videantur, etiam ipsos inscribi circulo, & biennio complere curam, & siquidem jam biennium in ea cura habent, removeri defensoris solicitudine: nisi tamen voluerint communi decreto teneri eos biennio in eodem officio. Si vero nondum biennium impleverint, digni vero videantur communicare circulo, impleant reliquum tempus, ultra quod nullus Civitatem defendat: sed usque ad hoc solum stet tempus: nisi cuncta Civitas reluctante nullo elegerit eum: & hoc facto, alio biennio suscipiat solicitudinem, & modis omnibus deponatur: & tunc rursus fiat, quando ipse eum circulus ad hunc adduxerit ordinem: ne frequentia & continuatione curæ, & per quandam machinationem illud semper renovando fiat aliquibus infinita prædicta gubernatio. † His omnibus valituris in omne tempus: quoniam cum toto hoc studio & vigilantia & Domini Dei intuitu adinvenimus, & nostris subjectis contulimus. Dat. 16. Cal. Aug. *Constantinop.* BELISARIO Viro clarissimo Consule.

TIT. III.
DE MENSURA 1 ORDINANDORUM Clericorum.
NOVELLA CONSTITUT. XVI.

Idem Imp. Anthemio sanctiss. & beatiss. Archiepiscopo Constantinopolitano, & universali Patriarchæ.

PRÆFATIO.

Legem nuper 2 scripsimus *de mensura ordinationum*, & ut non *competeret effusas eas esse*, *neque in sanctissima majore Ecclesia hujus felicissimæ Civitatis*, *neque in aliis*: quam etiam firmam esse, & valere secundum omnem suam volumus virtutem. † Quia vero intentio nobis est abbreviare quidem ordinationes, huic autem sanctissimæ majori Ecclesiæ excellentem expensam ad mediocrem quandam atque portabilem reducere quantitatem, quatenus multitudo ei expensarum minuatur: propter hoc omnem circumeuntes viam ad præsentem venimus legem: nihil quidem aliud existentem à priore, sed ex ejus procedentem voluntate, adhuc autem amplius sanctissimæ majori Ecclesiæ prodesse valentem.

CAP. I.

Sancimus enim, si in quibusdam sanctissimarum Ecclesiarum (quarum ipsa sanctissima major Ecclesia gubernationem & expensas suscepit) contigerit aut Presbyterum, aut Diaconum, aut Lectorem, aut Cantorem mori, non alium mox extrinsecus introduci, sed considerare, quanta tunc est mensura ibidem ministrantium reverendissimorum Clericorum. Et si quidem nondum Clericorum minuta mensura est, sed adhuc abundant, quantum ad id, quod superius definivimus, & ut vocant *statutum*, nullam fieri pro eo ordinationem, donec numerus in [remedio] ipso restituatur. † Si vero sic diminuta multitudo est, ut necessitas sit, ne desit statutus numerus, alium pro moriente introduci Clericum: considerare Beatitudinem tuam, si quis est in aliis Ecclesiis citra sanctissimam majorem Ecclesiam, ex abundanti ejusdem ordinis Clericus: & exinde restituere alium, & non novam facere ordinationem. Sic enim dum ex eo, quod plus est, semper hoc, quod defuit, impletur: bona & Deo amabilis imponitur causæ mensura: & sic sanctissima mater Ecclesia paulatim debitis liberabitur. Alioquin si quod defuerit quidem, compleatur introductionibus extraneis: quod vero plus est, non minuatur, plurimum & indefinitum transiet tempus, donec omne, quod plus est, minuatur.

EPILOGUS.

† Tua igitur Beatitudo ea, quæ propter sanctissimarum Ecclesiarum utilitatem recte nobis placuerunt, operi effectuique contradere festinet. Etenim si quid fiat præter hæc, scire necesse est, eum, qui contra hanc nostram legem suscipere ordinationem præsumpserit, nihil hinc utilitatis habiturum, neque reputabitur à reverendissimis Oeconomis in hac parte facta sanctissimæ majori Ecclesiæ expensa: sed ipsi ex hoc cognoscent damnum, à semetipsis hunc suæ negligentiæ recipientes fructum. Dat. Idib. August. *Constantinop.* post Consulatum BELISARII, V. C.

TIT. IV.
DE MANDATIS PRINCIPUM. 1
NOVELLA CONSTIT. XVII.

Imperator Justinianus August. Triboniano Quæstori sacri nostri Palatii & Exconsuli.

PRÆFATIO LATINA.

Ex libris 2 antiquis, qui jura Romani nominis continebant, non ignorat tua Sublimitas, quanta *de Mandatis Principum* Legumlatores in suo quisque volumine conscripserunt. Quia igitur nobis reparantibus omnem vetustatem jam deperditam ac diminutam, placuit etiam omnibus judicibus nostris, qui minores vel medias administrationes gerunt, sive inter Correctores, sive inter Consulares, sive inter spectabiles ordinentur, non solum codicillos præstare, sed etiam *Mandata* dare, quibus inspectis omnia gubernare laudabiliter possint: ideo librum *Mandatorum* composuimus, qui subter per utramque linguam annexus est: ut detur Administratoribus nostris secundum locorum qualitatem, in quibus Romana vel Græca lingua frequentatur, scire eorum sanctionem: ut nihil ex his audeant præterire, sed saluberrimas dispositiones nostras observantes, in perpetuum nostras provincias, nostroque imperio subjectos gubernare festinent. † Illustris igitur Auctoritas tua, ad quam Quæstoria pertinet censura, eadem Mandata & in libris legum transcribi, & in sacro laterculo deponi præcipiat: quatenus ex his una cum codicillis suscipiendis, Administratores, quemadmodum possint Reipublicæ subvenire, non ignorent. Dat. 16. Cal. Maji, post Consulatum BELISARII, V. C.

In Nomine Domini Jesu Christi Dei nostri, Imperator Cæsar Flavius Justinianus, Alemanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anthicus,

(10. *l.* 7. *C. h. t.* (11. *c.* 3. §. 1. *supr. hic.* (12. *c.* 1. *pr. supr. eod.* (13. *d. c.* 1. *in pr. c.* 5. §. 1. *supr. eod.* (14. *d. c.* 5. § 1. (15. *d. c.* 1. §. 1. *d. c.* 5. §. 1.

TIT. III. (1. *Nov.* 3. *c.* 1. *Nov.* 6. *c.* 8. (2. *d. Nov.* 3. *c.* 1. *d. Nov.* 6. *c.* 8.

TIT. IV. (1. *Lib.* 1. *C.* 15. (2. *Fac. l.* 6. *in fin. ff. de offic. proconf. l.* 3. *in fin. ff. de offic. præsid.*

Anthicus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, gloriosus, Victor, Triumphator, semper adorandus Augustus.

JAm quidem in generali nostræ pietatis lege 3 omnia declarata sunt, in quibus conveniens est administrationes accipientes, eas gubernare, memorantes jusjurandum, quod super his præstatur. Necessarium tamen existimavimus etiam nunc percipienti tibi administrationem, designare quod à progenitoribus Reipublicæ nostræ adinventum est: qui ad administrationes directis certa præcepta dabant, *Mandata Principum* ea vocantes, secundum quæ oporteret eos gubernare administrationes.

CAP. I.

Ut gratis creati Magistratus, gratuitas quoque manus servent erga Deum, Imperatorem, & Legem.

OPortet igitur te pure sumentem administrationem, & sine 4 omni suffragio, præ omnibus aliis mundas servare Deo nobisque & Legi manus, & nullum contingere lucrum, neque majus, neque minus; neque captiosum quiddam contra subjectos facere negotiatione: sed contentum esse solis à fisco tibi ministratis, & tam per te, quam per eos, qui circa te sunt, purum eis undique servare jus & festinare. † Primum quidem *fiscalia tributa* 5 *exigi vigilanter*, nihil diminuens circa publicam curam requirere, ne forte fiscus inde minuatur, & salvare ei undique, quæ propria sunt. Sicut enim privatos injustitiam passos adjuvamus, sic & publicum illæsum manere volumus. Collatores namque omni alia calumnia liberi conservati, facile & in promptu solvent tributa: & qui in furta prius dantes, manebant debentes adhuc fiscalia, ex nunc ipsis fiscalibus exsolventes, liberabunt facile se tributis.

CAP. II.

Ut caveant Magistratus, ne quæ seditiones excitentur, & quieti publicæ omnium ordinum invigilent.

DEinde conveniens est te providere, ut nulli populi civitatum alterutris seditiones 6 faciant, sed omnem pacem esse Dei civitatibus, dum æquitas etiam hinc nostris subjectis servatur, & neque lucri, neque passionis alicujus causa ad aliquam partium declinatur.

CAP. III.

Ut breviores & viliores causæ sine 7 scripto decidantur: & sportularum modus servetur.

SIt 8 tibi quoque *tertium* studium, *lites cum omni æquitate audire*, & omnes quidem breviores, & quæcunque maxime vilium sunt, ex non 9 scripto decidere, & judicare, & liberare omnes alterna contentione, & non permittere in aliquo ultra quam continetur sacra nostra Constitutione, occasione causalium expensarum damnificari, si tamen sufficientes in datione consistant: alioqui etiam gratis lites audire, & non permittere ex negligentia de provincia alicujus Præsidis quemquam ad hanc currere felicissimam civitatem, & nobis molestum esse. Scito namque, quia si quis veniat, & aditionem nobis faciat, & à nobis interrogatus, si prius te adiit, deinde te dicat adiisse, & quod justum est, non impetrasse, & hoc verum inveniamus, in te indignationem convertemus. † Si vero cum 10 te non adierit, venire ad hanc regiam præsumpserit civitatem, & remittemus eum cum omni correctione, & responsum non dabimus.

CAP. IV.

Ne Præsides permittant Executores aut Magisterianos aliquid formarum & portuum causa exigere.

DEinde competens est te etiam hinc venientes sive ex Magisteriano, sive ex quolibet foro, non permittere lædere, nec superexigere subjectos nostros. Sed si quis adierit tale aliquid quæstus: hoc & exequi, & indemnitatem ei procurare, & neque permittere alicui proferenti præcepta cujuscunque fori, hæc videlicet, quæ solenniter diriguntur, *formarum* 11 *etiam aquæ causa, & portuum, & itinerum sternendorum, & imaginum, & murorum, & domuum destructioni* 12 *tanquam in publico factarum, & aliarum talium*, damnificare nostros subjectos. Non enim volumus, nec per talem causam ullum eis inferri damnum. Ipse vero omnium horum providebis sine damno omni gestum. † Si quis autem, cui tale aliquid jussum est, veniat: omnino non respicias eum, nisi sacram nostram pragmaticam ostendat formam pro hoc scriptam: tunc tu suscipiens quidem talem formam, non autem aliquid agens ex ea, antequam ad nos nuncians secundam præceptionem nostram suscipias. §. 1. Sed etiam pro ubertate necessariorum, & operum 13 civitatum diligentiam habebis: procurans ex civilibus pecuniis partes, quæ valde necessariæ sunt operum facere, & pontium, similiter & viarum, & portuum, & in quibus omnino sunt locis provinciæ, cui præsides: portuumque, & murorum curam habebis: & quidquid omnino est publico, & civitatibus utile, & cogitabis, & facies, & nunciabis. §. 2. Habebis autem obedientes tibi, & qui in provincia sunt milites, in quibus eorum opus habueris ad ministerium justum. Quod si delinquentes inveneris: sub omni castigatione decenti insuper ex 14 emolumentis eorum satisfieri læsis procurabis.

CAP. V.

De criminibus.

NOn permittas privilegiis 15 aliquibus uti nocentes; sed illud solum eis in auxilium observabis, ut undique puri horum, quæ eis inferuntur, & innoxii videantur. Homicidia 16 autem, & adulteria, virginumque direptiones, & invasiones, & oppressiones, ita cum vehementia corrige, puniens delinquentes secundum nostras leges, ut paulatim supplicium alios omnes faciat salvos. §. 1. Præcipue vero Officiales 17 tuos retinebis, non permittens eis subjectos nostros deprædari 18: neque ut illi officiales videantur quidem subjecti tibi, pro veritate autem tuæ præsint voluntati. §. 2. Festinabis etiam *Consiliarium* 19, & quicunque fuerit circa te, assumere virum optimum, & purum undique, & contentum iis, quæ à fisco dantur, & si quid præter spem accesserit, & non inveneris eum custodientem tibi fidem justam: illum quidem expelles: alio vero uteris Consiliario, legem & justitiam cum puris servante manibus. §. 3. Talem vero præbebis temetipsum omnibus & publice, & privatim, ut 20 terribilis quidem sis delinquentibus, & indevotis circa fiscalia 21: mansuetissimus autem & mitis omnibus placidis & devotis, & paternam eis exhibens providentiam.

CAP. VI.

De fide publica, aut securitate non passim danda.

SEd neque hæc, quæ dicuntur *Verba* 22, id est, jusjurandum, prompte dare festines, in amplius tempus: sed & cum examinatione in tempore mediocri 23, & non transcendente *triginta dierum inducias*, ne ex hoc infinitæ sint hominibus ad invicem contentiones. Si vero etiam aliquem sub nuncupato *Verbo* feceris: deinde aliquis adierit adversus eum: deduces quidem eum, custodiens datum ei *Verbum*: & examinabis negotium, *Verbo* ubique servato; & si etiam contra eum sententia necessaria sit, condemnabis eum, & duorum propones electionem, utrum velit dato *Verbo* absolute abrenunciare, & agere, quæ judicata sunt, an non. Certe si hoc non: sacris eum terminis restitues, & ibi executionem inferes temperate, & eum debita venerabilibus locis reverentia.

CAP. VII.

Ut termini sanctorum homicidis, &c. non prosint.

NEque autem homicidis, neque adulteris, neque virginum 24 raptoribus delinquentibus terminorum custodies *cautelam*: sed etiam inde 25 extrahes, & supplicium eis inferes. Non enim talia delinquentibus parcere competit, sed hoc patientibus: ut non talia à præsumptoribus patiantur. Deinde templorum cautela non nocentibus, sed læsis, datur à lege: & non erit possibile, utrumque tueri cautela sacrorum locorum, & lædentem & læsum. §. 1.

(3. *Nov.* 8. *c.* 9. (4. d. *Nov.* 8. *c.* 1. (5. d. *Nov.* 8. *c.* 8. (6. Fac. *l.* 1. §. 12. *ff. de offic. præf. urbi. l.* 3. *in fin. l.* 13. *pr. ff. de offic. præsid. l.* 28. §. 3. *ff. de pœnis.* (7. *Nov.* 83. *in pr.* (8. *Authent. Nisi breves. C. de sent. ex periculo.* (9. Adde *l.* 6. *ff. de accus.* (10. *l.* 21. *pr. ff. de appellat.* (11. *l.* 26. §. 3. *C. de episc. aud.* (12. v. *l.* 7. *ff. de offic. præsid.*

(13. *l.* 7. §. 1. *ff. de offic. procons. l. unic. C. de rat. oper.* (14. *c.* 10. *in fin. infr. hic.* (15. *Nov.* 8. *c.* 12. *l.* 3. *in fin. ff. de offic. præsid.* (16. *l.* 13. *pr. ff. d. t.* (17. *l.* 6. §. 3. 4. 5. 6. *ff. d. t.* (18. *c.* 10. *vers. sed neque. infr. hic.* (19. Fac. *tit. C. de adsessorib. & ff. de offic. adsessor.* (20. Fac. *l.* 19. *ff. de offic. præsid.* (21. *c.* 8. *infr. hic. Nov.* 8. *c.* 8. (22. *Nov.* 128. *c.* 13. *Edict.* 2. *&* 13. *c.* 10. 11. §. 3. (23. Fac. *l.* 1. §. 2. *ff. de itinere actuque privat.* (24. *c.* 5. *pr. supr. hic.* (25. Adde *l.* 1. *l.* 6. §. 5. *C. de his qui ad eccles. Nov.* 37. *circa fin. Nov.* 117. *c. ult.* §. 1.

Publicorum vero tributorum exactiones etiam 26 intra templa decenter fieri procurabis: quoniam *fiscalium ratio & militibus, & privatis, ipsisque templis, & cunctæ Reipublicæ utilis & necessaria est.* Auxiliabuntur autem tibi ad hoc etiam Deo amabiles Ecclesiarum Defensores, & Oeconomi: nullum horum, qui fiscalia tributa exigunt, abripientes exactioni, sed neque permittentes violentum aut seditiosum aliquid pati exactionem inferentes: scientes quia si quid tale gesserint, de suo satisfacere fisco cogentur.

CAP. VIII.

Ut cogant exactores tributorum in apochis suis exprimere quantitatem zygocephalorum.

COges autem publicos *exactores* in suis *de susceptis* 27 manifesta facere omnia, in quibus ea dederunt, nempe quantitatem *zygocephalorum* 28, aut *jugorum*, aut jugalium, aut quolibet modo per regiones nuncupantur: & pro quibus hæc & quælibet prædiis exiguntur: & datorum quantitatem, sive in speciebus, sive in auro. Et interminaberis eis & magnum damnum, *& manus amputationem*, si hoc, quod præcipitur quidem semper, usque nunc autem non custoditum est, non deinceps omnibus servent modis. † Si vero (ut assolet) declinationem inveniant aliquam, dicentes non posse jugorum poni quantitatem: maxime quidem eos malignari putamus: sed tamen nihil hinc lædatur fiscus, nec collatores: fiscus etenim sine præjudicio omnia sua percipiat, & solenniter celebrata suscepta percipiant ii, qui hæc exsolverint, nihil exigendi amplius. Causa vero in nullo lædatur, & secundum consuetudinem quidem tributa solvantur ab eis, & inferantur fisco. † Nuncietur autem ad gloriosissimos nostros Præfectos de istis primitus cogendis censualibus nuncupatas *expositiones* subtiliter dare, ut ex hoc fiat causæ dijudicatio: & sic interim secundum consuetudinem quidem datis fiscalibus inculpabiliter inferendis, quicquid in iis, quæ dubitantur, gloriosissimi nostri Præfecti judicaverint, in iis, quæ controversa sunt, hæc valere: necessitatem habentibus exactoribus, post cognitam veritatem super his quæstionibus, & in illis de cætero quantitatem zygocephalorum, & aliorum omnium describere, secundum quod à nobis jam ordinatum est. §. 1. Non 29 permittas autem curialibus, aut *Censualibus*, dum vendita sunt prædia eorum, aut in alias personas mutatur possessio, tergiversationibus uti quibusdam, & non transferri à venditoribus ad emptores prædia: sed coges eos omnino facere mutationes sine damno. Si vero dixerint minus idoneos esse emptores, & propterea non fieri migrationem: hoc ipsum examinabis sine quolibet damno: & si quidem idonei fuerint emptores, coges fiscalium Præsules omnibus modis & sine quolibet damno celebrare transpositionem. Si vero pro veritate eos inveneris non satis idoneos, coges venditores hoc ipsum profiteri ad gesta, quia periculo eorum transpositio fit fiscalium tributorum in eos, qui ab ipsis emunt: hoc, quod etiam in Oriente novimus, in multis fieri gentibus. Sic enim neque fiscus nocebitur, & fiscalia tributa à possessoribus inferentur, ut non alii quidem sint possessores, alii vero collatores. Oportet enim maxime contra possessores fieri collationes: sed non contra detinentes, neque possidentes terras.

CAP. IX.

De profectionibus Præsidum, ne Provinciales angariis, &c. vexent, &c.

ILlud tamen te volumus nosse: quia si quando perceperimus ad alias forte proficisci te provincias, competens est contentum te iis, quæ de fisco largiuntur, non gratis expendere: neque nostros subjectos atterere, sed ex quibus in provincia consistens expendebas, ex his ipsis & ad alias proficiscentem regiones facere expensas: neque angariis 30 collatores affligentem, neque te, neque obediens tibi Officium: sed propriis quidem subjugalibus propriaque pensa agere iter, hoc ipso custodiendo, vel si non ultra terminos properes provinciæ: sed propter quandam occasionem necessariam circumeas civitates.

CAP. X.

EOs autem, qui vocantur loci servatores, dare judices in civitatibus provinciæ, cui præsident, (licet spectabiles Viri, vel clarissimi, vel Præsides sint) omnibus interdicimus modis. Sed neque si milites aliqui sequantur te, neque illos gratis permittas expendere, sed ex propriis emolumentis. Si vero hoc non egerint, sed ex tributis expenderint, & angarias acceperint: omne, quicquid damnificabuntur subjecti, hoc ex 31 eorum emolumentis exigens proprio periculo læsis servabis.

CAP. XI.

Ut Præses oblatas sibi de Religione jussiones contemnat.

NEque occasione 32 *Religionum hæresiumque* quæstionis 33 permittas alicui provinciam commovere, aut aliter quandam præceptionem injungi provinciæ, cui præsides: ipse vero providebis cum competenti utilitate fiscalibus, & quæ alia sunt perscrutari: & non permittere aliquid contra nostras fieri præceptiones occasione religionum. † Si vero canonicum sit, quod quæritur, una cum Metropolita provinciæ hoc disponere, & decernere, sive Episcopi dubitent, sive alii quidam, & causæ dare Deo amabilem, & decibilem terminum, qui & decenter orthodoxam custodiat fidem, & indemnitatem procuret fiscalibus, & nostros subjectos servet inviolatos.

CAP. XII.

De capitali crimine damnatis, ut bona eorum non publicentur, sed propinquis relinquantur.

OPortet autem te & in hoc omnem ponere providentiam, cum aliquis dignus apparuerit pœna, illum quidem punire, res autem ejus non contingere, *sed sinere eas 34 generi & legi, & secundum illam ordini.* Non enim res sunt, quæ delinquunt, sed qui res possident: at illi reciprocant ordinem: eos quidem, qui digni sunt pœna, dimittunt: illorum autem auferunt res, alios pro illis punientes, quos lex forte ad illorum vocavit successionem.

CAP. XIII.

De injustis patrociniis prohibendis.

PAtrocinia quoque injusta, quæ cognoscimus in nostris provinciis fieri, omnibus corrige modis, non sinens ulli aliorum vitas in se suscipere, non ampliare sibi prædia nullo modo ei competentia, non in aliorum læsionem promittere patrocinium 35, non quemadmodum fraudant fiscum, suam virtutem objicere. Neque sit tibi cura cujuslibet sint hæc agentes dominii: sufficit enim per omnia tibi ad perfectam fortitudinem & lex, & imperii favor.

CAP. XIV.

De alienis colonis, & capite censitis, ut nemo eos suscipere audeat.

SEd etiam suscipientes alienos agricolas sic odio habebis, sic compelles cito reddere, quod suscipiunt male, ut si plurimum manserint inobedientes, omne, quicquid in onus provinciæ est, illorum possessionibus hoc impones. Si vero in aliis provinciis agricolæ dicantur esse constituti, literis 36 uteris publicis ad provinciarum Præsides, ut in eas fugientes 37 agricolas confitentes aut convictos tradant possessionibus, & revocentur ad provinciam, cui præsides, & inobedientes vehementer corripies minus idoneorum adjectione. Competens enim est, talia studentem, hinc onus, & rerum diminutionem in sua facultate cognoscere: ut minoratus cognoscat, quantum est lædere, & delinquere in alios. Sed hoc ipsum age sive prædia possidentes in provincia sint, sive aliquorum aliis competentium gubernatores sint. Oportet enim & possessores illa solum habere, quæ eis dat lex, & gubernatores alienarum illis præesse solummodo, quæ per conductionem, aut alium legitimum eis sunt tradita modum, extraneis autem abstinere: & non providere quidem aliis, lædere vero alios, & sibimet lucrum impium ex hoc acquirere.

CAP. XV.

De titulis 38 affixis alienis prædiis.

TItulos 39 autem imponere prædiis alienis, aut ergasteriis in civitatibus constitutis, & superscribere sua vocabula ita præsumentibus periculosum esse scias, ut agnoscant, quia hæc agentes ipsi

(26. *d. l.* 6. §. 4. *Nov.* 128. *c.* 13. *Edict.* 10. *c.* 1. (27. *d. Nov.* 128. *c.* 3. (28. v. *l.* 2. *C. ut nemini lic. in empt.* (29. *Authent. Sed & periculum. C. sine censu vel reliquis.* (30. *Nov.* 128. *c.* 32. 134. *c.* 1. *vers. neque vero.*

(31. *c.* 4. *in fin. supr. hic.* (32. Adde *l.* 3. *C. de summa Trinit.* (33. Adde *Edict.* 2. *c.* 1. *Nov.* 103. *c.* 2. (34. *l.* 7. *ff. de bonis damnat. l.* 4. *ff. de jure patron. l.* 3. *ff. de interdict. & releg. l.* 10. *C. de bon. proscript. l.* 5. *C. ad leg. Jul. majest. Nov.* 134. *c. ult.* (35. Fac. *tit. C. ne liceat potentiorib. patrocin.* (36. Adde *l.* 7. *ff. de custod. & exhibit. reor. Nov.* 90. *c.* 5. 134. *c.* 5. (37. *l.* 12. *C. de agric. & censit.* (38. *Nov.* 164. *c.* 1. (39. Fac. *tit. C. ut nemo privatus titulos.*

ipsi suam substantiam applicabunt fisco. Si enim causam soli Imperio & fisco datam tentaverit aliquis arripere, in suis agnoscat experimentum: & suis rebus titulis impositis publicis, fiat aliis exemplum abstinentiæ: qui, si iisdem implicentur malis, similibus subdentur pœnis. Hæc igitur omnia observa, sciens nostram circa te voluntatem atque sententiam, qualis quidem erit delinquente te, qualis autem probato, & nostra sequente præcepta, ac leges.

CAP. XVI.

Quid primum facere debeant Præsides cum provinciam ingrediuntur.

MOx autem ut ingredieris provinciam, convocatis omnibus in Metropoli constitutis (dicimus autem Deo amabili Episcopo, & venerabili Clero, & Nobilibus civitatis) insinuabis hæc nostra sacra præcepta sub gestorum insinuatione: & propones exemplar eorum publice, non solum in Metropoli, sed etiam in aliis provinciæ civitatibus, transmittens ea per officiales tuos sine damno: ut omnes cognoscant, in quibus suscepisti cingulum, & videant, si hoc conservas, & nostro dignum temetipsum ostendis judicio.

CAP. XVII.

De armis.

HÆc enim conservata apud te faciunt præsentem tibi cingulum diuturniorem, & gloriosiorem, si quidem super alia, neque armis 40 uti non militantem permittes aliquem. † Hæc te & Deo, & legibus, & nobis carissimum constituunt. † Sed & illud providebis, ut, si quis eorum, qui populum in turbas solicitant, tentarit aliquando ab hac magna civitate fugere aut solus, aut cum aliis, & venerit in provinciam, cui præes: quatenus investigare de hoc, & examinare cum omni subtilitate & cautela [cures] & ubi constiterit, nunciare hoc, si forte dignæ inquisitione sint personæ, & adduci ad hanc felicissimam civitatem, & pœnas sustentare, quas lex de talibus constituit. Dat. 16. Cal. Maji, *Constant.* BELISARIO V. C. 535.

TIT. V.

DE TRIENTE 1 ET SEMISSE, ET SUCCESSIONIBUS filiorum & nepotum naturalium 2: & collationibus 3, vel distributionibus 4, necnon & literarum 5 aut numerationum, atque rerum, ex quibus detinent, inficiationibus.

NOVELLA CONSTITUTIO XVIII.

Imperat. Just. August. Joanni gloriosissimo Præfecto sacrorum per Orientem Prætoriorum, iterum Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

JAm quidem magnæ huic, & ut ita quis dicat, bene à Deo constitutæ Reipublicæ (dicimus Romanorum) plurima de testamentis disposita sunt, & pleni legum Codices de talibus consistunt: & non solum sapientes antiqui hæc scripserunt, aut piorum potestas Imperatorum: sed etiam à nobis jam non aliquo priorum principum minus legislationes prolatæ sunt: Deum vero semper considerantes, & quatenus ei placiti videamur, & aliquid bonorum dignum in nobis agamus: nitimur aliquid adinvenire semper, & naturæ consequens, & quod possit priora corrigere. † Frequenter igitur & alia vice mirati sumus, quomodo legitimis & benevolis filiis, quibus agunt gratias parentes, quibusque quod relinquitur, jam etiam debitum vocant: solum triuncium definierunt ex necessitate relinqui: reliquum vero jacet in voluntate parentum: & capiunt quidem cognati omnia, & extranei, vel cum libertate servi: filii vero licet multi consistant: etiamsi nihil offenderint parentes, confunduntur: & triuncium dividunt solum, vel si decem forte aut amplius fuerint: & pauperes erunt filii patris, donec vixerit, idonei.

CAP. I.

De legitima portione liberis relinquenda, id est, triente, si intra quaternarium numerum consistant: aut semisse, si quaternarium numerum excedant.

HÆc 6 nos moverunt corrigere legem, & non eam despicere semper erubescentes: talique modo determinare causam, ut si quidem unius 7 est filii pater aut mater: aut duorum vel trium, vel quatuor: non triuncium eis relinqui solum, sed etiam tertiam propriæ substantiæ partem: hoc est, uncias quatuor: & hanc esse definitam mensuram usque ad prædictum numerum. Si vero ultra quatuor habuerint filios, mediam eis totius substantiæ relinqui partem, ut sexuncium sit omnino, quod debetur, singulis ex æquo 8 quadriuncium vel sexuncium dividendo: & hoc non sub injusta circumstantia rerum (forsan enim ob hoc etiam alii injustitiam patiuntur, & aliis quidem meliora, aliis vero deteriora percipientibus) sed quod contigerit unumquemque per omnia æquum esse in qualitate & quantitate, sive quis illud institutionis modo, sive 9 per legati, idem est dicere, & si per fideicommissi relinquat occasionem: licebit enim ei reliquum octuncium forte aut sexuncium habere: & largiri, sicut voluerit, filiis ipsis, aut cuilibet extraneorum: & natura primo curata competenter, sic ad extraneas largitates accedere: hoc observando in omnibus personis, in quibus ab initio antiquæ quartæ ratio de inofficioso lege decreta est.

CAP. II.

Ut legitima portio filiorum curialium sit dodrans.

EXcipiatur 10 autem à nobis de curialibus nuper posita lex, quæ filiis curialibus aut filiabus curialibus nubentibus noniuncium omnino dari vult, reliquo triuncio à parentibus secundum potestatem dispensando: omnibus aliis de inofficioso positis legibus, & præcipue nostris, in sua virtute servandis, & de ingratis 11 filiis, & de naturalibus 12 præter solam quantitatem, quam ad præsens auximus secundum omnes prædictas definitiones.

CAP. III.

Si liberis suis pater nudam proprietatem, & uxori usumfructum omnem reliquerit.

PRohibemus autem & illud grave existens, & habens quidem aliquam legalem occasionem, in duram tamen incidens crudelitatem & amaritudinem. Novimus enim aliqua testamenta, secundum quæ morientes, non paterne, nec ut viros oportebat, sed nimis molliter atque remisse fecerunt institutiones uxoribus, siquidem illis omnem reliquerunt suarum rerum usumfructum, filiis autem proprietatem nudam. Quamobrem arbitror studium esse hujusmodi testamentis, uxores etiam proprietatem acquirere, filiis forte fame peremptis. Unde enim & in medio gubernentur, & quotidianum habeant cibum, nihil eis derelicto, uxoris ira, forsan & irrationabili, intercedente, quæ eis etiam quotidianam gubernationem abripiat? Non licebit igitur de cætero ulli omnino filios habenti, tale aliquid agere, *sed modis omnibus eis hujus legitimæ partis, quam nunc deputavimus, & usumfructum* 13, *insuper & proprietatem relinquat*, si vult filiorum non repente fame morientium, sed vivere valentium vocari pater. † Et hæc omnia dicimus non in patre solo, sed & in matre, & avo, & proavo, & adjunctis unicuique fœminarum personis, id est, avia & proavia, sive paternæ, sive maternæ sint.

CAP. IV.

Quemadmodum liberi ab intestato per fœmininum sexum descendentes, succedere debeant.

NEque 14 illo de cætero servando in nepotibus, & pronepotibus non suis, & sub potestate constitutis, minus 15 tertia parte eos habere, quam eorum parentibus viventibus oportebat relinquere testatores. Non enim excipimus ulterius nepotes, qui ex filio paternis avis accrescunt, ut illi quidem integram accipiant partem, quantam eorum acciperet pater vivens: nepotes autem ab avo per mediam filiam venientes, aut avia paterna vel materna minus tertia accipiant: sed unum ordinem in omnibus ponimus nepotibus, & pronepotibus, non ferentes fœminam 16 à masculo in talibus minui. Neque enim masculus ipse in se, neque fœmina solum ad nativitatis propagationem sufficiens est: sed sicut utrumque eorum cooptavit Deus ad generationis opus, ita etiam

---

(40. Adde 2. *Feud.* 27. §. 5.

TIT. V. (1. v. c. 1. 3. 4. *infr. hic.* (2. v. c. 5. *infr. eod.* (3. v. c. 6. *infr. eod.* (4. v. c. 7. *infr. eod.* (5. v. c. 8. 9. 10. *infr. eod.* (6. Authent. *Novissima. C. de inoffic. testam.*

(7. *Nov.* 22. c. 48. *Nov.* 39. c. 1. (8. v. *l.* 11. *C. fam. ercisund.* (9. Mut. *Nov.* 115. c. 3. *in pr.* (10. v. *Nov.* 38. (11. v. d. *Nov.* 115. c. 3. (12. v. c. 5. *infr. hic.* (13. Adde *l.* 30. *pr. l.* 32. *l.* 36. *C. de inoffic. testam.* vide tamen *l.* 37. *ff. de usufr. legat. l.* 18. *in fin. C. de excusat. tut. l.* 8. *ff. de usufr. adcresc.* (14. *Authent. Quæ tertiæ. C. de collationib.* (15. §. 15. *Inst. de hered. quæ ab intest. l.* 9. *C. de suis. l.* 19. *C. de collationib.* (16. d. *l.* 19. d. *l.* 9. d. §. 15.

nos

nos eandem utrisque servamus æqualitatem. §. 1. Sed nec usque in hoc statuimus legem. Hæc enim dicimus, & in illis filiis, qui ex nuptiis sunt legitimi, licet non sint secutæ nuptias dotes, sed affectus indubitatus, & manifestus inter conjuges existens filios præstet esse legitimos. Dotem 17 etenim celebrant nuptiæ: nuptias autem dotes 18 non faciunt, sed conjunctorum affectus. † Hoc idem obtineat & in iis, qui ex posteriori 19 affectu cum dotibus secundum nostras Constitutiones, legitimi fiunt: & hæc sit sanctio legitimæ soboli.

CAP. V.

De concubinis & naturalibus liberis, quomodo hi ab intestato succedant.

COnsideremus autem aliquid ad solam naturam clemens. Multi namque molesti sunt nobis semper, precesque crebræ, & flentes filii. *Et semper equidem clemens aliquid definimus:* sed quia non hoc cum lege agimus, erubescimus: ideoque causæ etiam legem adjicientes, ipsi quidem populus removebimus: dabimus autem omnibus habere ex lege remedium. † Quia enim *testari naturalium filiorum patribus etiam ipsis dedimus, legitima quidem existente prole, usque 20 ad unam solam unciam, quam habebunt una cum matre:* (hoc quod etiam prius fuit) *filiis autem non existentibus legitimis, usque 21 ad medietatem totius substantiæ:* hoc dicunt à nobis positæ leges, non in testamentis solum patribus concedentes hoc agere, sed etiam aliis munificentiis, quas & superstites donant. præsens autem lex de iis, quæ ab intestato sunt, loquitur, & novi aliquid introducit. † Nunc enim *si quis moriens legitima sibi penitus sobole non existente* (filiorum dicimus, aut nepotum, aut cæteræ successionis) *neque 22 uxore legitima, proinde moriatur, non disposita substantia, & veniat cognatio forsan, aut certe manumissor bonorum possessionem movens, & insurgens, aut etiam nostrum ærarium:* (nec enim illi, quantum ad hoc, parcimus) *sit autem ei domi donec vivit, libera mulier in habitu concubinæ cum eo degens, & filii ex ea:* talibus enim solis hæc sancimus, ubi omnino indubitatæ sunt sive concubinæ in domo habitæ, sive naturalium ibidem proles) *& nutrimentum damus eis, & intestato parentibus morientibus duas habere uncias paternæ substantiæ, cum matre partiendas, quanticumque fuerint filii, ita ut pro portione unius filii & mater accipiat.* Et hæc dicimus, si uni concubinæ cohabitaverit, & filios ex ea habuerit, aut præcedente concubinæ morte forsan aut divisione, filii domi sint: tunc enim damus eis ab intestato duarum unciarum successionem. † *Si 23 autem confusa concupiscentia ita fiat, ut alias superinducat priori concubinas, & multitudinem habeat concubinarum fornicantium* (sic enim dicere melius est) *& ex eis filios faciens moriatur, multas simul relinquens concubinas: odibilis quidem nobis est iste, qui talis est: procul autem omnibus modis ab hac Lege expellatur.* Sicut enim quis legitimæ uxori conjunctus alias 24 superinducere non poterit matrimonio consistente, & ex eis legitime filios procreare; sic neque post cognitam (quemadmodum diximus) concubinam, & ex illa filios dabimus, si aliud opus libidinis egerit, etiam hoc ad successionem ejus introduci, si mortuus fuerit intestatus. Nam si hoc non constituimus, indiscretæ erunt mulieres, quam magis, aut quam minus amaverint: indiscreti etiam filii; & nos non præbemus luxuriantibus, sed caste viventibus Legem. † Non autem distinguimus de filiis sive masculi, sive fœminæ sint. Sicut enim natura nihil circa hoc arte ratiocinatur: ita nec nos alteram in masculis, & alteram in fœminis secundum hoc ponimus Legem. † Valebit itaque hæc lex nobis in futuris, & maxime omnium hæc: quoniam earum, quæ dudum non recte tenebant plurima & emendavit, & explanavit: & quod præteriit 25, non potest ab ea, quæ nondum erat, regulæ subjici. Hæc à nobis de prædictis successionibus sunt sancita.

CAP. VI.

De collationibus dotis 26, vel donationis propter nuptias.

ILlud 27 quoque bene se habere credimus hac Lege complecti: prioribus enim Legibus volentibus, *in collationibus si quidem sine testamento morerentur parentes, collationes secundum earum virtutem fieri: si vero testati nihil dicentes de eis, locum non fieri collationibus, sed res habere per dotem forte, aut alio modo datas: & quæ sunt relicta defendere:* Nos sancimus, *non esse omnino talem opinionem: sed sive quispiam intestatus moriatur, sive 28 testatus,* quoniam incertum est, ne forsan oblitus datorum, aut præ tumultu mortis angustiatus, hujus non est memoratus, *omnino esse collationes, & exinde æqualitatem, secundum quod olim dispositum est, nisi expressim 29 designaverit ipse se velle non fieri collationem, sed habere eum, qui cogitur ex Lege conferre, & quod jam datum est, & ex jure testamenti:* omnibus, quæ prius de collationibus à nobis sancita sunt, in sua virtute manentibus.

CAP. VII.

Si res suas pater inter liberos distribuere voluerit.

ET quod sæpe nobis judicantibus placuit, necessarium credimus nunc partem fieri præsentis Legis. Frequenter enim quidam plurimorum filiorum constituti patres, deinde putantes mox substantiam dividere, ut à fraterno certamine eos præservent: ad majores adhuc & sæviores eos contentiones adducunt. Cum enim oporteret, si hoc vellent, aut aperte omnia dividere in testamentis suis, aut si non hoc vellent, partes facere, & eas subscribere, & sic indubitatam dare filiis divisionem: at illi non hoc faciunt, sed partem quidem aliquam per se ipsi scribunt, & neque hanc continue, sed forte interscriptam alterius cujuspiam literis, & in descriptione abjecta, & nulla custodia digna positam: residua vero pars nequaquam illorum est manus, sed subscriptoris cujuspiam forte corrupti, aut cujuscunque: & hinc illis litium occasiones decies millies, utrum hæc voluntate gesta sint patris, an alicujus artificis operarii certaminis & contentionis, & ad favorem partis alicujus scribentis. † Hæc nos molestare de cætero nostros subjectos nolentes sancimus: *Si 30 quis voluerit 31 suas res filiis aut dividere, aut omnes, aut etiam aliquas forte relinquere præcipuas: has maxime quidem, si possibile est, dicat in testamento, & indubitatam det filiis hinc utilitatem. Si autem hoc non agat, propter aliquas necessitates, quæ plurimæ circumassistunt hominibus: licet tamen descriptiones facere rerum, quas partiri voluerit: & subscribere 32 omnibus aut ipsum, aut filios universos subscribere præparare, inter quos res dividet, & ex hoc causæ dare indubitatam fidem, & quod secundum hanc fit speciem, ratum sit atque firmum, aliaque cautela non indigens. Si vero aliquis hoc non egerit, sed dispersam* (*sicut plerumque*) *sine testimonio subscriptionem fecerit: sciat nihil hinc filiis sese præbiturum utilitatis: sed quasi nihil sit factum, divident substantiam filii, incertas & plerumque sine testimonio conscriptiones non sequentes: neque judicibus causæ* (quos judices familiæ erciscundæ Leges appellant) *has sequi cogendis.* Oportet enim providere subtiliter cautelæ filiorum, & non aliud quidem minuere, aliud sub errore relinquere, quod difficilium insuper & insolubilium, crebro etiam crimina ferentium causarum occasionem præstat. De successionibus itaque & collationibus, & aliis, quæ prædicta sunt, usque in hoc sancitum sit.

CAP. VIII.

Si quis prolatam manum suam negaverit.

STudium vero malevolentiæ, quod fit ab aliquibus, necessarium nobis fecit *plebis* denuo *legislationem* approbare: quam per quendam suorum protulit tribunorum 33, & quæ *Aquiliæ* nuncupationem ab illo suscepit: secundum quam *pro abnegatione duplicibus 34 subdebat exactionibus malevolentes, & abnegare tentantes,* ubi etiam aliæ quædam actiones ad eundem cooptatæ sunt ordinem, sed paulatim mutata clementia, ablata est, quæ consuevit iniquorum enutrire malevolentiam. Quamobrem etiam nobis necessarium visum est, indecentes & turpes abnegationes prædictæ pœnæ subjicere: *Si 35 enim protulerit aliquis scripturam, alter autem eam*

(17. *l. ult. in pr. C. de donat. ante nupt.* (18. *l.* 11. *in fin. pr. C. de repud.* (19. *Nov.* 89. *c. ult.* §. *ult. Inst. de nupt.* (20. *l.* 2. *C. de natural. liber. d. Nov.* 89. *c.* 12. *in pr. &* §. 2. (21. *l.* 8. *C. de natural. liber. d. c.* 12. §. 1. abrog. §. 3. *d. c.* 12. (22. *d. c.* 12. §. 4. (23. *d. c.* 12. §. 5. (24. *l.* 7. *in fin. C. de Judæis. l. un. C. de concubin.* (25. v. *l.* 7. *C. de legib.* (26. *Nov.* 97. *c.* 6. (27. *Auth. Ex testamento. C. de collationib.*

(28. Abrog. *l.* 1. §. 6. *ff. l.* 1. *C. de collat.* (29. Abrog. *l.* 35. *l.* 39. §. 1. *ff. famil. ercisc. l.* 14. *ff. de dote prælegat.* (30. *Auth. Si modo. C. famil. ercisc.* (31. *l.* 8. *C. de inoffic. testam. l.* 16. *l. ult. C. fam. ercisc. l.* 20. §. 3. *l.* 39. §. 1. *ff. fam. ercisc.* (32. *Nov.* 107. *c.* 3. (33. *l.* 1. *in fin. ff.* §. 15. *Inst. ad leg. Aquil.* (34. *l.* 2. §. 1. *l.* 23. §. 10. *ff. l.* 4. *C. d. t.* §. 1. *vers. at adversus inficiantes. Inst. de pœna temere litig.* (35. *Auth. Contra qui propriam. C. de non num. pecun.*

negaverit,

negaverit, cum hæc literas ejus habeat, ita ut necessitatem 36 patiatur actor causas pati circa probationem ejus, aut literas quidem suscipiat; dicat autem: *Non solutum debitum sibi, & probaverit hoc legitimis modis actor: condemnationem adversus eum duplicem in utroque casu fieri sancimus:* non quia amarioribus Legibus delectamur, sed quia lites eorum minores efficimus: quatenus timore pœnæ citius dicant, quod confiteri competit. In talibus itaque omnibus modis condemnationem hoc fieri volumus modo: & si præter hæc egerit, judicem scire, quia transcendens legem ipse tenebitur his pœnis. † Hæc autem dicimus, nisi probationibus actor abrenuncians, sacramento rei usque nunc abnegationem factam solvi voluerit. Si enim tale aliquid egerit: si quidem mox ab initio post abnegationem intulerit jusjurandum, & ille continuo confessus fuerit, quod in negationem deductum erit: sine periculo erit quantum ad duplum. † Si vero longiori facta lite, tunc actor inferat sacramentum, at ille etiam sic, quod *infertur*, profiteatur, de dupli quidem eum eximimus pœna: omnes vero expensas 37, quæ usque tunc factæ sunt propter probationes, actori jurejurando ejus definitas, exsolvere eum, qui ab initio quidem negavit, postea vero confessus est, jubemus. † Si quis autem adnumerationem in se factam pecuniarum negans, postea utatur solutionibus 38 à se factis: tali homini nullam utilitatem horum, quæ vere soluta sunt, esse sancimus, sed totum eum debitum exigi præcipimus, & hanc solam sustinere negationis pœnam: hoc, quod, etiam quidem ante nos Imperator constituit: nullo judicantium neque in hoc flectendo, sed integritatem Legis custodiente. † Si autem etiam reus proferat literas actoris, deinde ille eas neget, at ille probet eas, non solum illud repetetur, de quo negotiatio fuit, sed etiam tantum aliud adjiciatur. Hic quoque de jurisjurandi datione similiter etiam in actore introducatur ratio.

CAP. IX.

De tutore, vel curatore inficiatore.

SI vero lis agatur per curatores nimirum pertinens ad personas, quæ curatoribus indigent, hujusmodi negationis pœnam (quando in ipsorum curatorum fuerit literis) non adversus eos, quorum sunt curatores, sed adversus eos fieri, qui turpem & indecentem hanc negationem fecerint. Si vero aliud condemnationis augmentum aut in duplum, aut in triplum, aut in quadruplum ab antiquis Legibus, aut Principum introductum est Constitutionibus: maneat quidem illud secundum propriam formam, sicut nos illud in nostris Institutis & Digestis & Constitutionum libro sancimus: hoc autem nunc augmentum priorum sit.

CAP. X.

De improbis possessorum exceptionibus.

ILlud 39 quoque in Judiciis arbitramur oportere melius, quam omnes ante nos determinare, & constituere. Si quis enim conventus fuerit res habere alterius: ille vero dicat *res non esse illius, de quo dicit actor*, & cogatur, qui actionem infert, aut documentis, aut testibus, aut aliis uti laboribus, ut ostendat, *res illius esse:* postea vero is, qui semper abnegaverat *illius hoc non fuisse:* uti voluerit illius jure, & dicere, quia ex hypotheca aut aliis causis in illam personam relatis propinquior est, quam ille, qui causam movet: aliæ quidem sententiæ vacent, quæ prioribus nostris placuerunt: mediocris autem quædam, & clemens, & ipsi causæ conveniens pœna abnegantibus inferatur: pro abnegatione namque circa hoc, & actoris laboribus, dum adhuc causa dicitur, ad 40 actorem transferatur rerum, de quibus est quæstio facta, possessio: licentiam habente eo, qui hanc reddet, si qua jura habeat ex illa persona, de qua prius negationem passus est, competentia sibi hæc proponere, & Legum justitiam promereri, pœna in sola translatione possessionis constituta. † Hæc à nobis pro successionibus, & collationibus, & distributionibus, & litigantium cautela, & ut multitudo litium minuatur, & inventa sunt, & sancita: & de cætero tenebunt: quatenus & successiones agnoscant, & collationes non ignorent: sed circa distributiones non resultent, & neque petulantes suarum literarum abnegationibus insiliant malignari volentes, neque annumerationes abnegent, neque postea forsan solutionibus utantur, neque res, ex quibus detinent, abnegent personis, sed mediocres, & mites ex causis ostensi, mediocri etiam potiantur judicio.

(36. *l.* 2. *ff. de probat.* (37. *l.* 15. *C. de judiciis.* (38. *l.* 43. *in pr. ff. de reg. jur.* (39. *Authent. Item possessor. C. qui potior.* (40. *v. l. ult. C. de rei vind. l. unic. C. uti possidet. l.* 6. *in fin. ff. de Carboniano.*

CAP. XI.

Quomodo concubinæ servilis conditionis constitutæ, legitimæ uxores fiant.

QUod autem ab aliquibus maligne dubitatur, in quibusdam nostris Constitutionibus, & in Judiciis quidem plurimis motum est: cum sit justum ulterius non quæri, præsenti conjungimus Legi. Constituentibus enim nobis, ut si quis respexerit aliquam mulierem clemens, & hanc sortiatur absque dotalibus documentis, deinde faciat filios: postea vero maritalem ad eam receperit affectum, & scripserit hujusmodi instrumenta, & fecerit filios: non solum eos, qui post hoc nati fuerint filii, sed etiam priores esse legitimos, & propter circumvenientium, & maligne interpretantium calliditatem: etiam jam aliam scribentibus Constitutionem: quia hæc volumus tenere, licet secundi non sint nati post dotem filii, aut existentes moriantur: adinvenerunt quidam etiam aliam dubitationem, non recipientes hæc tenere in iis, qui libertabus copulantur: cum utique recte conjicientibus nostram intentionem etiam hoc fuerit jam sancitum. Si enim ad libertam non omnino nuptiæ prohibentur: certum fuit, quia etiam in illis hæc tenere volumus. Sed quoniam utique hoc dubitatum est; sancimus: *Si* 41 *quis uxorem non habens legitimam, aut filios legitimos, ad ancillam propriam habuerit quandam meliorem sententiam, & filios protulerit ex ea in servitute constituta: postea vero libertate honoraverit & ancillam & natos, & jus eis aureorum petierit annulorum, & regenerationis* 42, *& inter ingenuos secundum justos reduxerit modos, & nuptias consummaverit, postea vero nuptialia conscripserit documenta, & aut fuerint filii postea, aut non fuerint,* (ut utriusque nostræ Constitutionis amplectamur casus) *sit & uxor legitima, & filii sub potestate ipsius, & sui, & ab intestato heredes genitori:* (dicimus autem eos, qui ante nuptias nati sunt) *his viis, per quas ad ingenuitatem, secundum quod prædictum est, venerunt, & celebratione postea dotalium, jus legitimorum eis præbentibus.*

EPILOGUS.

† Tua igitur Excellentia, quæ bene nobis & sancte visa sunt, & pro nostrorum quiete adinventa, omnibus gentibus, quibus præes, per præcepta propria faciat manifesta: ut agnoscant, quia nulla maxima cura, per quam semper aliquid adjicit Deus nostris sceptris, extra nos consistit pro eorum solicitudine & providentia. Datum Calendis Maji, *Constantinopoli*, post Consulatum BELISARII V. C. 537.

TIT. VI.

DE FILIIS 1 ANTE DOTALIA INSTRUMENTA NATIS.

NOVELLA CONSTITUT. XIX.

Imp. Justin. August. Joanni gloriosissimo sacrorum per Orientem Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

PErvenit ad nos, dubitationem vanam quibusdam incidisse, si quod sancitum est à nobis de filiis procreatis ante dotalium celebrationem, postea dotalibus factis, non etiam in præteritum feratur in iis, quæ non decreto aut transactione sunt terminatæ quæstionibus. Nobis utique cum particulariter poneremus Leges, expressim in prima 2 Constitutione, quæ hoc sancivit memorantibus, ut sive supersint eis patres, sive defuncti sint, nondum tamen hujusmodi quæstiones aut sententiis, aut transactionibus susceperunt terminum: omnino ita judicari, sicut nostra dicit Lex, quam complentes, etiam secundam 3 posuimus Legem, eadem valere sancientes, etiamsi non post dotes procreentur filii, aut procreati moriantur, nihilominus & ante dotes natos legitimos esse: & in hanc quoque secundam nostram Constitutionem similiter adjecimus, oportere ejus legislationem & ad seniora 4 referri tempora, exceptis illis causis, quas aut judicialis sententia, aut transactio terminavit. † Sed quoniam quidam post has nostras claras Leges audaci mente nostram præsumpserunt male interpretari legislationem & sensum: tertiam 5 coacti sumus exponere Constitutionem, per quam

(41. *Auth. Sed nova. C. de natural. liber.* (42. *Nov.* 78 *c.* 1.
TIT. VI. (1. *Nov.* 12. *c.* 4. (2. *l.* 10. *C. de naturalib. lib.* (3. *l.* 11. *C. d. t.* (4. *v. l.* 7. *C. de legib.* (5. *Nov.* 12. *c. ult.*

quam justimus, *si quis legitimam uxorem habens, & legitimos ex ea filios: deinde ea moriente, aut matrimonio repudio soluto, habuerit filios ex aliqua, ad quam nuptiæ non interdicuntur: postquam vero hi nati sunt, dotalia confecerit in eam documenta: legitimos etiam ita ei natos filios existere.* Sed quia in ipsa nostra Constitutione non adjecimus aperte valere hujusmodi legislationem, etiam in illis, quorum patres adhuc supersunt, aut defuncti quidem sunt, contentio autem neque judiciali sententia, neque amicabili interventione decisa est: hinc quidam arbitrati sunt, nos nullatenus velle ea, quæ in memoratis continentur legislationibus de filiis, qui ante celebrationem dotium nati sunt, valere etiam in illis, qui ante hujusmodi legislationem nati sunt, & maxime eo quod hujus pars in prima & secunda Constitutione posita, ablata sit à nobis in Codicis compositione. Quod absurde arbitrati sunt. Justissime namque & primæ & secundæ hoc subtraximus Constitutioni, & tertiæ non adjecimus. in particularibus namque positis legislationibus necessarium erat forte hanc accipere in præterito legislationis relationem: in omni vero coacervatione legum Codicis cognominis nostri recte abscindere talia proposuimus: quatenus non multitudo superflua in Codice scriberetur. † Tertia vero Constitutione non adjecimus aliquid de temporibus, cum omnibus manifestum sit, oportere ea, quæ adjecta sunt, per interpretationem in illis valere, in quibus interpretatis legibus sit locus.

CAP. I.

Ut caput ultimum Novell. XII. ad præterita pertineat nondum judicata, aut transacta.

QUia vero omnino emerserunt quidam & de sic manifestis se dubitare contendentes, vel errantes, hanc adjecimus legem, sancientes *in prædictis tribus Constitutionibus factam à nobis legislationem valere*, in quibus etiam expressim primæ positæ à nobis legi adscripsimus: hoc est, sive superesse contigerit talium filiorum patres, sive mori: nondum vero hujusmodi negotio aut decreto aut transactione finis acceptus est: secundum hæc tales causæ ad leges à nobis positas deducantur: exceptis illis negotiis, quæ contigit ante leges à nobis positas aut decreto judicum, aut transactione determinari.

EPILOGUS.

† Quæ igitur nobis placuerunt, & præsente sacra declarata sunt lege, tua Sublimitas manifesta omnibus facere studeat. Dat. 15. Calend. August. *Constantinopoli*, post Consulatum BELISARII V. C.

TIT. VII.

DE ADMINISTRANTIBUS OFFICIA IN sacris 1 appellationibus.

NOVELLA CONSTITUT. XX.

Imp. Justin. August. Joanni gloriosiss. sacrorum prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

JAm quidem sacram fecimus legem 2 *de appellationibus* eloquentem, *quem oportet servari modum super eis, & unde ad quos fieri appellationes quasque deceat:* quam tam ad tuam Celsitudinem, quam ad gloriosissimum misimus Quæstorem. Quia vero plurima facta est dubitatio de administrantibus eis officiis: cum ii, qui ex sacro quidem Epistolarum scrinio sunt spectabilium judicum, vindicarent sibi appellationis ministerium: qui vero ex Sede tuæ sunt Celsitudinis, maxime dicerent se lædi, si mutato schemate, nequaquam soli appellationibus ministrarent iis, quæ à clarissimis provinciarum judicibus veniunt ad solum tuum judicium, [sicut prius erat dum in divino quidem ipse audires Consistorio, ministraret vero officium tuum:] sed propter spectabilium schema in ordine sacri auditorii negotio moto, & pariter audiente tua Celsitudine cum gloriosissimo nostro Quæstore, utriusque partis totum sibimet applicarent: congregatis apud tuam Celsitudinem & Gloriosissimum nostrum Quæstorem sæpius & iis, qui ex sacris scriniis appellationibus ministrant, & qui ex tuæ Sedis Celsitudine & officio: novissime ad quandam formam causa perducta est, quam ex non scripto ad nos deduxistis. Causa vero nobis non incongrua visa placuit: & interim quoniam Paphlagonia & Honoria divisæ prius in judices duos, in unum eundemque reductæ sunt *Prætoris* nomen suscipientem: hoc indubitate placuit schema tuo competere cingulo. Hoc idem & in duobus aliquando positis, hoc est, Hellesponto, & Ponto Polemoniaco: nam & illic duobus constitutis prius judicibus, nunc autem uno *Moderatore* facto, & decorato etiam ipso *spectabilium* dignitate, rursus hoc proveniebat: & ad tuum solummodo judicium ferri appellationum lites oportebat, secundum terminum tamen Constitutionis de appellationibus.

CAP. I.

Ut sola cohors PP. ministret in ejus appellationibus.

COmplacuit igitur simul iis quidem officiis utriusque administrationis, simul autem vobis ambobus insuper & nobis recte se habere visum est, solum officium tuæ Celsitudinis talibus ministrare appellationibus, sicut & prius fuit, & in schemate *sacri auditorii* dicantur, & adsit gloriosissimus noster *Quæstor*, & particeps sit gestorum.

CAP. II.

SEd etiam quoniam *primæ 3 Cappadociæ Præses* prius ad tuum cingulum respiciebat solum, & tibi appellationes ferebantur: nunc autem in spectabilis *Proconsulis* figuram mutatus est, nihilominus competens est & illam administrationem appellationem suscipientem & mittentem, hic litem secundum nostram sacram Constitutionem in ordine sacri nostri Auditorii eam examinari: præsente quoque gloriosissimo nostro *Quæstore*, & pariter audiente negotium, solo officio ministrante tuo: quoniam & prius hoc solitum erat: nam etsi spectabilis *Comes domuum* permixtus est, tamen neque pridem multæ quædam movebantur causæ apud eum: neque ex judicio ejus ferebatur aliqua pene appellatio hic. Nunc autem quæ circa ærarii dispensationem sunt, & aliis hæc quibusdam tradidimus: & non oportet ob hoc minui Sedem tuam: sed similiter tuum ministrare officium solum hic delatis negotiis.

CAP. III.

HOc ipsum etiam *in Armeniæ Proconsule* 4: quoniam prius administrationem eam ordinariam 5 facientes, & nunc nihil ei addentes, in *Proconsulis* figuram mutavimus. Etenim inde venientibus litibus tuæ Celsitudinis ministravit officium, lite quidem in ordine sacri auditorii (sicut prædiximus) movenda apud eos: apud autem ambos vos examinanda: nihilominus autem officio tuo ministrante causæ, sicut prius fuit, dum solum administrationis ordinariæ haberet schema, majore ordine non suscepto.

CAP. IV.

QUoniam vero Lycaoniam & Pisidiam & Isauriam sub judicibus primitus constitutas, & appellationes destinantes ad Sedem tuam, nunc decorari *Prætorum* 6 cingulo contingit: licet videatur quodammodo permixtum quoddam ei etiam militare officium: quoniam prius & *Dux* in utraque harum provinciarum fuit: necessario nobis se habere placuit propter hanc novitatem, soli Sedi tuæ & gloriosissimo *Quæstori* tradere appellationum examinationem: cedere quoque clementius tuo officio, ut iis, quæ super hoc aguntur, ministrent. unde sive aliquid factum est tale prius, sive etiam postea fiat: eundem ordinem causæ imponi sancimus.

CAP. V.

QUia vero duæ fuerunt ministrationes pure & *Comitis Orientis*, & *Judicis primæ Syriæ:* & Civiles quidem hujus administrationis appellationes ad tuam referebantur Sedem, officio administrante solummodo tuo: Comitis autem Orientis, utpote spectabilis, in sacrarum auditionum figura, ad Sedem tuam & gloriosissimi Quæstoris veniebat, solis, qui ex sacris sunt scriniis, ministrantibus.

CAP. VI.

SEd hoc in hac parte nobis bene se habere visum est, in hac videlicet administratione commune dare ministerium, & iis, qui ex sacrarum Epistolarum scrinio sunt, & qui ex officio tuæ Celsitudinis: quod enim prius duorum vicariorum fuit Pontica & Asia, & omnino innovatum est, & in unius administrationem solius provinciæ mutatum, (dicimus autem aliud Galatiæ, aliud autem Phrygiæ Pacatianæ) veniat quidem tam ad tuam Celsitudinem,

TIT. VII. (1. Fac. *Nov. 62. l. 2. C. de legib.* (2. *l. ult. C. de temp. & repar. appellat.* v. *Nov. 23.*

(3. *Nov.* 8. *c.* 15. §. 24. (4. v. d. *Nov.* 8. *c.* 15. §. 43. (5. Adde *Nov.* 31. *c.* 1. §. 3. (6. Immo vide *Nov.* 8. *c.* 15. §. 19. 20. *Nov.* 27.

quam ad gloriosissimum Quæstorem: solum autem modo ministerium suscipiat officium Sedis tuæ.

CAP. VII.

ILlud tamen sancimus, ut ex administrationibus nunc à nobis adinventis, & mutantibus antiquum schema, sive hoc ipsum secundum naturam propriæ judicetur administrationis, sive etiam ex delegatione nostra, idem servetur schema: & ibi solum administrare officium tuæ Celsitudinis sancimus.

CAP. VIII.

SImiliter sive ex delegatione, sive ex cinguli natura appellatio veniat, officium tuæ Celsitudinis ministrare appellationibus sancimus: sive etiam ex delegatione nostra, similiter officii erit tui.

CAP. IX.

IN quibus autem commune diximus, & tuorum officiorum & sacri scrinii ministerium, similiter commune servamus, sive ex delegatione, sive (secundum quod dispositum est) in judicio fiat examinatio. † Super illis tamen litibus, quas non spectabiles Judices judicant, *sed Advocati* solum: referatur negotium tam ad Sedem tuam, quam ad gloriosissimum Quæstorem devotissimis *libellensibus* 7 ministrantibus eis: quoniam dum nihil omnino super istis innovatum sit, antiquam servamus figuram, sicut etiam in aliis omnibus non innovatis antiqua ministeria manere in semetipsis disposuimus, nulla novitate facienda: accedens namque novatio aliter quodammodo oportere fieri etiam ministrantium ostendit figuram.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem: tua Celsitudo omnibus faciat manifesta Edictis destinatis à se: ut omnes cognoscant, quæ nobis sunt placita. Dat. 15. Cal. April. C. P. P. C. BELISARII V. C. 535.

TIT. VIII.
DE ARMENIIS. 1
NOVELLA CONSTITUT. XXI.

Imp. Justinian. August. Acacio Proconsuli Armeniæ.

PRÆFATIO.

ARmeniorum regionem bene legibus gubernari volentes, & nihil ab alia nostra differre Republica, & administrationibus eam Romanis ornavimus, prioribus eam liberantes nominibus, & figuris uti Romanorum assuevimus, sanctionesque non alias esse apud eos, quam quas Romani nominant, disposuimus, & existimavimus, oportere expressa Lege illud quoque corrigere, quod male apud eos delinquebatur, & non secundum barbaricam gentem *virorum quidem esse successiones tam parentum, quam fratrum & alterius generis, mulierum 2 vero nequaquam: neque sine dote eas ad viros venire, nec emi à maritis futuris*, quod barbarice hactenus apud eos servabatur, non ipsis solummodo hæc ferocius sentientibus, sed etiam aliis gentibus ita exhonorantibus naturam, & fœmineum injuriantibus genus, tanquam non à Deo sit factum, nec serviat nativitati, sed tanquam vile & exhonorandum, & extra omnem competentem honorem.

CAP. I.

SAncimus itaque per hanc sacram legem, & apud Armenios hæc ipsa tenere, quæ & apud nos occasione successionis fœminarum, & nullam esse differentiam masculi & fœminæ: sed sicut & in nostris Legibus dispositum est, secundum quam figuram heredes existant parentum, hoc est, patris & matris, & avi & aviæ, & adhuc longius, vel eos, qui post ipsos sunt, hoc est, filii & filiæ, & quemadmodum ipsi hereditatem transmittant, ita apud Armenios esse, & nihil Armeniorum Leges à Romanorum differre. Si enim nostræ Reipublicæ sunt, serviuntque nobis cum aliis gentibus, & omnibus nostris fruuntur, nequaquam solæ apud eos fœminæ [à] nostra æquitate repellentur, sed omnibus sub æquitate nostræ erunt Leges, quascunque & ex veteribus collegimus, & in nostris posuimus Institutis atque Digestis, & quæcunque ex Imperiali legislatione tam priorum Imperatorum, quam nostra conscriptæ sunt.

CAP. II.

HÆc igitur omnia valere per omne tempus sancimus incipientia à principiis præsentis quartæ decimæ *Indictionis*: & hujus, secundum quam hanc scripsimus Legem. Nam & antiquiora perscrutari, & ad superiora tempora ascendere, confusionis magis, quam legislationis est: sed ex temporibus (sicut prædiximus) præsentis quartæ decimæ Indictionis tantum & in subsequenti universo tempore successiones maneant similes: ex omni causa, quæ in successionibus relata est, similiter in mulieribus, similiter in viris de cætero servandæ. † Quod autem prius factum est, omne manere in priori figura sinimus, sive in *progenitorialibus*, sive in aliis factum est, nihil omnino communicantibus fœmineis personis super jam divisis *progenitorialibus* prædiis aut factis successionibus usque ad tertiam decimam Indictionem & hanc, sed ex memorato tempore, hoc est, quarta decima indictione, valere, quæ à nobis sunt legislata, sancimus.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt Legem, tua Magnificentia, & qui post eam administrationem susceperint, in perpetuum custodire festinent. Dat. 15. Calend. April. post BELISARII V. C. Consulatum.

(7. Adde *l. ult. C. ubi senat. l. 32. C. de appellationib.*
TIT. VIII. (1. Adde *Edict.* 3. *Nov.* 8. *c.* 15. §. 22. 23. 43.
(2. *l.* 14. *C. de legitimis heredib. Nov.* 118. *c.* 4.

COLLATIO QUARTA.

TIT. I.
DE NUPTIIS. 1
NOVELLA CONSTITUT. XXII.

Idem Imperator Joanni gloriosiss. sacrorum per Orientem Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

PLurimæ quidem jam variæque positæ sunt Leges à nobis unicuique parti prius à nobis sancitorum quidem aut dispositorum, visorum autem nobis habere non recte, ad meliora dantes viam, & exponentes subjectis, quo competat degere modo: hoc autem, quod nunc à nobis fit, lex quædam est communis omnibus & propria, rebus competentem ordinem ponens. *Si enim matrimonium sic est honestum, ut humano generi videatur immortalitatem 2 artificiose introducere, & ex filiorum procreatione renovata genera manent: jugiter Dei clementia, quantum est possibile, nostræ immortalitatem donante naturæ, recte nobis studium est de nuptiis. Alia namque omnia, quæ sancita sunt à nobis, non omnibus competunt, nec hominibus, nec rebus, nec temporibus: studium vero nuptiarum totius est* (ut ita dicatur) *humanæ sobolis: ex quo etiam renovatur solo: & ampliori, quam alia solicitudine dignum est.* † Antiquitas equidem non satis aliquid de prioribus aut secundis perscrutabatur nuptiis: *sed licebat & patribus & matribus & ad plures venire nuptias, & lucro nullo privari*: & causa erat in simplicitate confusa. † Majoris 3 autem Theodosii temporibus amplior solicitudo facta est circa hujus rei tractatum, donec circumiens per cæteros Imperatores, in *Leonem* 4 piæ memoriæ pervenit, virum fortiter atque viriliter etiam de istis plerumque sancientem. Nos autem in Constitutionum compositione multa 5 quidem & alia de istis decrevimus: existimavimus autem oportere nunc consiliis perfectioribus causam considerantes etiam quædam corrigere, non aliorum solummodo, sed etiam quæ à nobis ipsis sancita sunt. *Non enim erubescimus 6, si quid melius etiam horum, quæ ipsi prius diximus, adinveniamus, hoc sancire, & competen-*

TIT. I. (1. *Lib.* 5. *c.* 9. (2. *Nov. Leon.* 26. *l.* 220. *in fin. ff. de verb. sign.*
(3. *l.* 1. 2. 3. *C. de secundis nupt.* (4. *l.* 6. *C. d. t.* (5. *l.* 8. 9. 10. 11. *C. d. t.* (6. Adde *l.* 20. *ff. de fideicommiss. libert.*

tem prioribus imponere correctionem, nec ab aliis expectare corrigi legem.

CAP. I.

Ut hæc Constitutio in futurum valeat, non in præteritum.

DUo 7 igitur hæc præmittantur huic Legi. † Et primum illud; ut omnia quidem, quæcunque in prioribus sancita sunt, sive à nobis, sive à prioribus nostris, hæc valeant singula secundum propria tempora non habentia ullam ex præsenti Lege novitatem: sed in suis casibus valitura atque tractanda: & suos eventus ex iis, quæ jam positæ sunt, legibus expectantia, & nihil communicantia præsenti legi. Præsentem vero legem ex nunc valere volumus in omnibus futuris casibus, & in omnibus postea nuptiis, sive prioribus, sive deinceps, & in posteris aut futuris, sive nuptialibus lucris, sive successionibus, quæ ex filiis sunt: etenim, quod quidem omne jam præcessit, conscriptis relinquimus legibus: quod vero futurum est, per præsentem munimus legem. Unde sive secundæ provenerint nuptiæ, sive parentibus successiones ex prioris matrimonii filiis, sive lucra ex dotibus, aut antenuptialibus donationibus, aut ex alia causa: sive existentibus ex secundo matrimonio filiis, sive etiam non: in prioribus temporibus hæc serventur secundum sua singula tempora: & fruantur tam viri, quam mulieres prioris legis latione, sive ad alias venerint nuptias, sive etiam usque ad priores steterint: sive successerint filiis, sive aliquid omnium egerint priores sequentes leges. Illis enim credentes, & ita contrahentes *nullus culpabit, quare non futurum sciverunt: & hoc, quod videbatur quidem & tractabatur, omnibus modis crediderunt: quod vero nondum factum erat, non formidaverunt.* Unde illa quidem omnia maneant suum servantia ordinem: deinceps vero tempus in posterioribus pariendis casibus omnia in una hac lege posita atque collecta respiciat, quæcunque de futuris (sicut dictum est) nuptiis competunt valere. Unum itaque hoc præmittatur legi.

CAP. II.

Ut pœnam hac Lege secundis nuptiis constitutam, Conjuges Testamento sibi remittere possint.

SEcundum vero illud: ut omnia, quæcunque ex hodierna die testator disposuerit de talibus, sive vir, sive mulier consistat, hæc valeant. *Disponat itaque unusquisque super suis*, ut dignum est, *& sit lex, ejus voluntas:* sicut & antiquissima nobis lex & prima pene Reipubl. Romanorum disponens ait, (dicimus autem duodecim Tabularum) secundum antiquam & patriam linguam ita dicens. *Uti 8 legassit quisque de sua re, ita jus esto*, nullo valente citra illius voluntatem, nec si sacram impetret formam, nec si quidpiam aliud omnium, aliquid aliter disponere in rebus alienis. §. 1. Si vero nihil testator dixerit aut disposuerit, quod non jam positis & valentibus præoccupatum sit legibus, nec aliquid contra universales leges ordinaverit: tunc hæc nobis lex posita sit, omnia quantum est homini possibile comprehendens & transiens in brevi, & ea, quæ in prioribus erant corrigens nuptiis, & quæ in secundis: & ea, quæ in successionibus & in solutionibus nuptiarum, sive ex morte, sive ex separatione: & ea, quæ ante luctuosum tempus sunt, & post illud, & unam quandam continuationem faciens totius hujus conscriptionis atque legislationis: olim quidem inchoatam, ex quinque vero præcipue & quinquaginta & centum annis frequentius motam, & particulariter correctam simul, & paulatim colligatam ad semetipsam & cohærentem, & confusam in plurimis, & quadam semper egentem correctione, puramque & consonam sibi omnino declarans.

CAP. III.

Efficiens Nuptiarum, & quæ res constituat Nuptias, quæ dissolvat.

NUptias itaque affectus alternus facit, dotalium non egens augmento 9: cum enim semel convenerint sub puro nuptiali affectu, sive etiam oblatione dotis, & propter nuptias donationis: oportet causam omnino sequi etiam solutionem aut innoxiam, aut cum pœna: *quoniam eorum, quæ in hominibus subsequuntur, quicquid ligatur, solubile est.* Ut autem etiam super indotatis matrimoniis distractione facta, pœna merito subsequatur; hoc nos adinvenimus primi.

CAP. IV.

Contraria Nuptiarum, & de divortiis bona gratia *factis, & aliis modis.*

DIstrahuntur itaque in vita contrahentium matrimonia: alia quidem consentiente utraque parte: pro quibus nihil hic dicendum est, pactis causam sicut utrique placuerit 10, gubernantibus: alia vero per occasionem rationabilem, quæ etiam *bona* 11 *gratia* vocatur: alia vero citra omnem causam: alia quoque cum causa rationabili.

CAP. V.

De Monachismo.

SEcundum occasionem itaque inculpabilem, quando conversationem 12 altera elegit pars, ad meliorem migrans vitam, & sub castitate conversationem concupiscens: tunc enim lex alia nostra dicit, *licentiam esse viro & mulieri ad meliora migranti, transigere matrimonium, & abscedere, quodam brevi dimisso, ei, qui relinquitur, solatio. Quodcunque enim pacti fuerint contrahentes ex morte fieri lucrum, hoc habere oportet eum, qui dimittitur ab altero, sive vir, sive mulier sit:* eo quod & iste, quantum ad matrimonium, videtur mori, aliud pro alio vitæ eligens iter.

CAP. VI.

De Impotentia.

PEr occasionem quoque necessariam & non irrationabilem distrahitur matrimonium, *quando aliquis impotens* 13 *fuerit coire mulieri, & agere, quæ à natura viris data sunt: si biennium quidem secundum de hoc à nobis pridem scriptam* 14 *Legem transcurrat ex nuptiarum tempore: ille vero, quia pro veritate est vir, non ostendat:* licebit enim mulieri aut ejus patribus, disjungere matrimonium, & mittere repudium, vel si noluerit hoc maritus: & hic siquidem dos (si quæ omnino data sit) sequetur mulierem: & reddet hanc vir, si contigit eam accipi: propter nuptias autem, seu ante nuptias donatio manet apud virum, nihil de suo damnificandum. Hanc itaque legem corrigimus brevi quadam adjectione: non enim biennium numerari solum ex ipso tempore copulationis, *sed triennium* volumus: edocti namque sumus ex iis, quæ ante hæc provenerunt, quosdam amplius quam biennium temporis non valentes, postea potentes ostensos ministrare filiorum procreationi.

CAP. VII.

De Captivitate.

SEd etiam *Captivitatis* casus talis est, quale est *bona gratia* distrahere matrimonium: sive 15 enim contingat tale infortunium viro, muliere in Republ. manente, sive rursus mulier quidem in captivitatem ducatur, maneat autem vir in Republica: scrupulosa quidem & subtilis ratio transigit nuptias: (servitute 16 namque semel superveniente alteri personæ, fortunæ inæqualitas æqualitatem ex nuptiis manere non sinit) attamen humanius talia contemplantes, donec quidem est manifestum superesse aut virum, aut uxorem, manere insoluta matrimonia sinimus; & non venient ad secundas nuptias neque mulieres, neque viri, nisi voluerint videri ausu temerario hoc egisse, & pœnis succumbere: illum quidem ante nuptias donationis dicimus exactioni, illam vero dotis. † Si vero incertum sit, utrum superest, an non, quæ ad hostes persona devenit: tunc *quinquennium* expectandum est sive à viro, sive à muliere, post quod, sive manifestum 17 de morte fiat, sive incertum maneat, nubere licebit sine periculo: hoc enim & in nuncupatis *bona gratia* transactionibus, à præcedentibus connumeratum est: nos quoque in hoc consentimus, ut hic neque repudio fiat opus, ita personis distantibus ab alterutris, & nullus ex hoc lucrabitur, neque vir dotem, neque mulier antenuptialem donationem, sed unusquisque in suis manebit.

(7. *Authent. Ad eos. C. de secund. nupt.* (8. *Inst. de lege Falcid. in pr. l.* 1. *pr. ff. ad leg. Falcid. l.* 120. *ff. de verb. sign.* (9. Excip. *Nov.* 117. *c.* 4.

(10. *l.* 9. *C. de repudiis.* abrogat. *Nov.* 117. *c.* 10. 134. *c.* 11. (11. *Nov.* 98. *c.* 2. §. 2. *l.* 62 *pr. ff. de don. inter vir. & uxor. l.* 14. §. 4. *ff. qui & à quib. manumiss. l. unic. in fin. C. de rei uxor. act. Nov.* 140. (12. *l.* 60. *in fin. ff. de don. inter vir. & uxor. Nov.* 117. *c.* 12. 123. *c.* 38. 39. *&* 40. *l.* 56. *pr. C. de episcopis.* (13. *l.* 61. *ff. de don. inter vir. & uxor. d. Nov.* 117. *c.* 12. *l.* 10. *C. de repudiis.* (14. *d. l.* 10. (15. *Nov. Leon.* 33. (16. *l.* 45. *in fin. ff. de ritu nupt. l.* 1. *ff. de divort. l.* 56. *ff. soluto matrim. l.* 12. §. 4. *ff. de captivis.* (17. *l.* 6. *ff. de divortiis.*

CAP. VIII.

De servitute pœnæ.

QUod 18 autem prius ex legum severitate introductum est, nos clementi cessione resolvimus. Si enim ex decreto judiciali in *metallum* aliquis aut vir, aut mulier dari jussus esset, (quale nunc est in Proconneso & in appellata Gypso 19) servitus quidem erat & ab antiquis 20 legislatoribus sancita, & ex supplicio illata: separabatur vero matrimonium, supplicio possidente damnatum, sibique servientem. Nos autem hoc remittimus: *& nullum ab initio bene natorum ex supplicio permittimus fieri servum.* Neque enim mutamus nos formam liberam in servilem statum: qui etiam dudum servientium manumissores esse festinavimus. Maneat igitur matrimonium hoc nihil ex tali decreto læsum, utpote inter personas liberas consistens.

CAP. IX.

Servilis conditionis detectio.

SI vero decretum judiciale libertum, aut libertam, aut horum filios in servitutem redigat: constat quidem ab initio matrimonium, postea vero apparens servitus separat 21 eos ab invicem, tanquam morte secuta: quoniam præcedentes nos dicunt *supervenientem servitutem non procul à morte differre.* † Idcirco hoc quidem, quod proprium est, unusquisque recipiat: placitum vero solum, quod ex morte est, liberis acquiratur: reliqua vero veniant ad eum, qui redigitur in servitutem.

CAP. X.

De iis, qui ancillam duxerunt, putantes esse liberam.

SI 22 vero ab initio putaverit aliquis liberæ jungi personæ, illa vero famula postea declaretur existens: non dicimus solvi matrimonium, sed ab ipso initio 23 neque matrimonium fieri, secundum prius à nobis dictam causam, propter inæqualitatem fortunæ: unde neque lucrum ex matrimonio contemplandum esse, neque aliquid tale, sed puram rerum competentium per congruas actiones redditionem. † Hæc autem decernimus: & tale non esse dicimus matrimonium, si causam animus incertus disponat solum, neque consensu domini, neque malignitare ejus aliqua, neque negligentia convicta.

CAP. XI.

NAm 24 si tradiderit tanquam liberam suam ancillam dominus: ille autem liber existens: & credens tradenti hanc accipit, forsan etiam dotalibus celebratis documentis, aut neque celebratis quidem, ejus autem voluntate causam gubernante: non erit justum, tale non constare matrimonium: sed tacitam libertatem sequi sive virum, sive mulierem. Et cum tale aliquid à domino fit: sancimus, & rapi talem virum aut fœminam ad ingenuitatem, & causam tanquam super liberis, & ingenuis judicari. † Si vero ipse quidem non celebraverit nuptias, alterius personæ dominus, sciat autem quod agitur, & ex studio taceat, ut postea causam sarciat alteri conjunctorum: ulciscimur hujusmodi, si aperta probetur nequitia: & privamus dominum ita maligne cogitantem: sitque rursus hoc etiam matrimonium, tanquam si consensisset dominus ab initio: & ille quidem cadat dominio, ad ingenuitatem vero servilis persona rapiatur: hoc ipso eveniente effectu, sive consensit, sive malignatus est dominus. Palam itaque est, quia etiam filii ex talibus nuptiis, liberi & ingenui secundum hanc nostram erunt legem.

CAP. XII.

De servo & ancilla ægrotante.

ET multo potius hæc valeant, si contigit dudum servum aut ancillam seu *languentes* 25 *dereliquisse*, seu etiam contempsisse eos, aut etiam amisisse super dominio adversus eos voluntatem. Illi namque utpote jam constituti liberi, & secundum pro derelicto titulum sui, & non aliorum existentes, non in posterum inquietabuntur ab iis, qui possidere eos olim odio habuerunt.

CAP. XIII.

DEportatio tamen, in quam migravit, & antiqua *ignis & aquæ interdictio*, quam aqua & igni interdictionem vocant nostræ leges, non 26 solvit matrimonia: hæc enim & sacratissimo pridem placuit Constantino clemens quædam causa, & à nobis quidem probata est, præsenti vero non copulata legi: unde neque effectus causæ dicendi sunt, cum in suo maneat ordine.

CAP. XIV.

Quintus modus disjungendi matrimonii bona gratia: & de desertione.

NOvimus autem, & hujus nostræ felicissimæ Civitatis conditorem (divinæ memoriæ dicimus Constantinum) scripsisse legem 27, secundum quam, *si quis in expeditione fuerit, & tacuerit ad uxorem per quadriennium, & nullum ei fiat ab illo signum ejus circa eam affectus, tunc licentia sit mulieri ad secundas nuptias veniendi, offerenti prius libellum militiæ Principi, & hoc ipsum testificanti: & si hoc fiat, inculpabiliter mulier ad virum alterum transiet, & non damnificabitur quidem dote: non tamen antenuptialem donationem lucrabitur.* Hoc itaque sacratissimus Constantinus. Vehementer autem nobis immature habere illa Constitutio videtur: *actibus enim bellicis occupato marito, uxoris privationem inferre non minor est pœna, quam ab hostibus capi.* Ideoque non prius ad virum veniat secundum hujusmodi mulier, quam legislator iste proposuit, quam etiam decennii 28 transeat tempus, & hæc importuna quidem sit viro mittens literas, aut per aliquos verbis utens ad eum: ille vero aut aperte renuat nuptias ejus, aut absolute conticeat: tunc quoque libellum offerat, aut gloriosissimo Magistro militum, aut spectabili Duci, aut clarissimo Tribuno, sub quibus ipse miles est: tunc enim licentiam damus, & preces porrigere Imperatori, & inde hoc promereri. Sciat autem, quia si citra hoc aliquid egerit: tanquam temerarie nubens legitimis pœnis subjacebit. §. 1. Mitiores itaque nuptiarum solutiones, tanquam generali quadam ratione sub *bona gratia* factis disjunctionibus, sciendum est tales esse quodammodo.

CAP. XV.

Causæ repudiorum.

CÆteræ vero causam quærunt inspicere, aut à viro aut ab uxore factam, ut damnificent temerarium in casu eorum, quæ ab eo data sunt: dotis dicimus, aut propter nuptias donationis. † Sed harum causarum antiquiores quidem faciebant plurimos diversosque tractatus: *Theodosius* autem *junior*, alias quidem causas deinde sumens, alias autem & ipse adinveniens, de repudiis scripsit Constitutionem: à nobis autem & aliæ quædam adinventæ sunt causæ, quas recte habere perspeximus ad culpam referri ejus, qui succubuerit. §. 1. Si igitur secundum Theodosii piæ memoriæ Constitutionem valuerit mulier 29 ostendere maritum aut adulterio delinquentem, aut reum homicidii, aut veneficiis 30, aut seditionibus occupatum, aut (quod pessimum omnium peccatorum est) communicantem delicto, (dicimus autem machinatum aliquid contra ipsum Imperium) aut condemnatum falsitatis, aut sepulchra effodientem, aut ex aliqua sacrarum domuum aliquid rapuisse, aut latrocinii sectantem vitam, aut latrocinantes suscipientem, aut unum eorum, qui appellantur abigei (quibus est cura alienis insidiari animalibus aut jumentis, & ea transponere alibi) aut probet plagiarium esse, aut ita luxuriose viventem, ut inspiciente uxore cum aliis corrumpatur; quod maxime mulieres nuptas, utpote circa cubile stimulatas, exasperat, & præcipue castas; aut si insidias se passam à viro probet circa ipsam salutem, aut venenis, aut gladio, aut per alium aliquem talem modum, (multæ namque hominibus ad malitiam viæ sunt) aut etiam si flagellis 31 super ea utatur. † Si igitur mulier tale aliquid ostendere potuerit, licentiam ei dat lex repudio uti, & nuptiis abstinere, dotemque percipere, & antenuptialem donationem totam, non solum si omnes simul probaverit causas, sed etiam si secundum se unam. §. 2. Et rursus licentiam dat viro 32 mulierem abjicere, si adulteram inveniat, aut veneficam, aut delinquentem homicidium, aut plagiariam, aut sepulchrorum violatricem, aut sacrilegam existentem, aut faventem latronibus 33, aut viro nesciente vel etiam prohibente gaudentem conviviis 34 aliorum nihil sibi

(18. *Authent. Sed hodie. C. de don. inter vir. & uxor.* (19. v. *l. ult. C. de pœnis. Nov.* 142. *c.* 1. (20. *l.* 17. *pr. ff. de pœnis.* §. 3. *Inst. quib. mod. jus patr. potest. solvit.* (21. *l.* 3. *C. de incest. & inutil. nupt.* (22. *Authent. Ad hoc. C. de Latina libert. toll.* (23. *d. l.* 3. (24. *d. Authent. Ad hoc.* (25. *l. unic.* §. 3. *C. de Latina libert. toll.*

(26. *l.* 1. *C. de repud. l.* 5. §. 1. *ff. de bon. damnat.* vide tamen *l.* 56. *ff. Soluto matrim.* (27. *l.* 7. *C. de repudiis.* (28. Mutat. *Nov.* 117. *c.* 11. (29. *Nov.* 117. *c.* 9. *l.* 8. §. 2. *C. de repudiis.* (30. v. *Nov. Leon.* 111. *in fin.* (31. *d. l.* 8. §. 2. *in fin.* (32. *d. l.* 8. §. 3. *d. Nov.* 117. *c.* 8. (33. Vide tamen *l.* 39. §. 4. *ff. ad leg. Jul. de adulter.* (34. *Nov. Leon.* 31. *in fin.*

competentium : vel etiam invito viro citra rationabilem causam foris pernoctantem, aut extra ejus voluntatem Circensibus congaudentem, & spectaculis inhærentem, aut theatris advenientem, (dicimus autem, ubi scena, & talia sunt, aut etiam ubi bestiis adversus homines pugna est) aut insidias sibi facientem ex venenis, aut gladio, aut alio factas modo, ex quibus circa vitam periculum est, aut etiam consciam tyrannidem meditantibus, aut falsitatis ream constitutam, aut audaces ejus manus inferentem sibi : scilicet tali aliquo facto dat lex hæc viro abjicere mulierem, si vel unam harum, & solam probaverit causam : & lucrari quidem dotem, antenuptialem vero habere donationem. §. 3. Si vero altera harum personarum irrationabiliter repudium miserit, & hoc ipsum solvendi matrimonium sine ratione : subdita erit dudum à nobis dictis pœnis. Insuper etiam uxor rea omnino ex memoratis causis pro irrationabilis repudii missione facta, & in quinquennium totum ad secundum venire prohibetur matrimonium, & ante quinquennium nuptias non esse sine reatu, neque legitimas vocari : sed omnis volens adeat, & accuset factum, tanquam contra legem præsumptum.

CAP. XVI.

SI vero etiam rationabiliter mulier repudium miserit, & in certaminibus vicerit, aut vir irrationabiliter eam abjiciens subjacuerit pœnis : lucretur quidem lucra primitus dicta : erubescat autem ante annum completum ad secunda vota venire. Quod non observandum nobis est in viro irrationabiliter obtinente talia lucra : cum & non obtinenti etiam repente nuptias facere licet : quoniam nulla circa sobolis confusionem 35 rationabilis est suspicio : quod in mulieribus ante 36 anni completionem recte prohibetur : & tanta est prohibitio ex hoc, quia licet bona gratia dissolvi matrimonium contingat, tamen etiam ex Anastasii piæ memoriæ Constitutione, in annum prohibitio secundarum nuptiarum mulieribus instituta est. §. 1. Has itaque causas nobis Theodosius explanavit : nos autem ex veteribus sumentes, & alias adjecimus tres. Si enim mulier tanta teneatur nequitia, ut etiam ex studio abortum 37 faciat, virumque contristet, & privet spe filiorum : vel tanta libido est, ut etiam cum viris voluptatis occasione lavetur 38 : aut etiam dum adhuc constat matrimonium cum viro, ad alios 39 de nuptiis suis loquatur : licentia datur à nobis viris mittere eis repudia, & lucrari dotes, & antenuptiales habere donationes : utpote etiam his causis rationabiliter solvere valentibus matrimonium : & sub eundem deferentibus ordinem, sub quem & pœnas Theodosii divinæ memoriæ definivit Constitutio.

CAP. XVII.

De adscriptitio, qui liberam mulierem habere non potest.

ADscriptitio 40 autem alieno nubere liberam non licet, neque ignorante, neque sciente, neque consentiente possessore : sed licet aliquid tale ab adscriptitio geratur, licebit domino, & ipsi per se, & per Provinciæ judicem, castigare plagis mediocribus hoc agentem adscriptitium, & abstrahere ab ea, quæ frustra ei conjuncta est : unde neque nuptiæ sunt, quod factum est, nec oblatio dotis, nec antenuptialis donationis : sed pura facti mali correctio. §. 1. Sic itaque matrimonia dissolvuntur viventibus adhuc iis, qui ea contraxerunt : & pecuniariæ pœnæ circa dotem & sponsalitiam consistunt donationem.

CAP. XVIII.

De nuptiis sine dotalibus instrumentis contractis.

SEd à nobis aliquid etiam aliud adinventum est, ut etiam indotata matrimonia irrationabilibus factis divisionibus, castigationi tradantur competenti. † Si quis enim duxerit uxorem, aut etiam mulier ad virum veniat, nuptiali quidem assumpta voluntate atque sententia, non tamen secuta dote, aut sponsalitia largitate, (ubi quoque præsumptive fieri solutiones contingebat, nullo ex hoc contra temerarium sequente periculo) Constitutionem 41 scripsimus dicentem : Si quis sub potestate constitutam mulierem voluntate parentum, aut etiam suæ potestatis forte ducat uxorem, neque dote oblata, neque instrumentis dotalibus factis ; nuptiæ quidem sunt, licet dotalia instrumenta non 42 sint conscripta : ut non ob hoc vir (quod in multis novimus factum) expellat domo uxorem sine ulla prius dictarum rationabilium causarum, quasque & Theodosius, quasque & nos enumeravimus. Si quid autem tale fiat, & aut sine causa eam abjiciat domo, aut etiam ipse rationabilem causam præstet, ut mulier separetur ab ejus matrimonio : quartam 43 partem propriæ substantiæ cogatur exsolvere ei : & usque ad quadringentas quidem auri libras substantiam habens, centum libris damnificabitur, hoc est, quarta substantiæ parte : minorem autem hac, in quantum quartæ facit quantitas. Si vero etiam majorem prædictæ quadringentarum auri librarum quantitatis substantiam habeat : non amplius centum auri damnificetur libris : ad maximam 44 namque plerumque respicientes dotem, legem hanc scripsimus : substantiam illam merito secundum nostras leges existimantes esse, quæ pura debitis videatur. † Ratio quoque ex ipsis causis è contrario procedat. Et si mulier per culpam propriam separetur à viro indotata existens, aut etiam mittat ei sine aliqua causa rationabili repudium : iisdem in omnibus subjaceat pœnis : & si quidem per culpam ejus matrimonium solvatur, quinquennium observandum est mulieri, & secundis non copulabitur nuptiis : si vero per causam vel culpam mariti, aut etiam bona gratia distrahatur : merito & hic annum custodiat, propter seminis confusionem 45 ; ut per omnia nobis lex perfecta sit.

CAP. XIX.

De repudiis, quæ à filiis familias mittuntur.

ESt 46 quoque quoddam, & aliud à nobis piissimum simul & gratum adinventum, ubi etiam repudiis missis nuptiæ consistunt adhuc. Eorum namque, qui sub potestate sunt, calliditates circa parentes habitas prohibemus : quoniam quosdam invenimus ex studio repudia scribere festinantes, & mittere suis uxoribus, aut etiam ex diverso, & nulla rationabili penitus existente causa, solvere matrimonia, ut eorum parentes subjaceant exactioni dotis, aut sponsalitiæ largitatis, quasi soluto matrimonio : & ipsi quidem forsan latenter miscentur alterutris : discedunt autem parentes damnificati, & hanc suæ ad filios humanitatis habentes recompensationem. Ideoque legem scripsimus, volentem : Neque sub potestate constitutos, neque emancipatos filios, neque masculos, neque fœminas posse distrahere matrimonia in suorum læsionem patrum aut matrum, qui dotes aut antenuptiales donationes obtulerunt, aut susceperunt soli, aut etiam cum filiis : sed sicut in contractu nuptiarum expectamus patrum 47 consensum, ita neque transigere matrimonia sinimus in parentum læsionem, citra illorum voluntatem : sed si mittatur repudium, competere contra eos exactionem pœnarum non sinimus, sive ipsi dederunt hoc, vel susceperunt soli, sive etiam cum aliis susceperunt. Non enim habet rationem, parentem quidem citra voluntatem filii non posse transigere matrimonium : filiis autem permittere forsan, & in minori ætate constitutis, neque, quod utile sit scientibus, citra patrum voluntatem solvere matrimonium, & ex hoc parentes lædere. † Hoc autem bene quidem inchoans philosophissimus sancivit Marcus 48 : Diocletianus autem hunc secutus est : nos autem similiter approbavimus : sitque terminus nobis hic disjunctionum, quæ superstitibus contrahentibus fiunt.

CAP. XX.

DEinceps 49 autem matrimoniorum terminum : *quæ omnia similiter solvit*, exspectat mors. 50 Unde sive morte viri solvatur matrimonium, sive fine mulieris, lucrum sit viro quidem in dote secundum quod nuptialium instrumentorum continetur pacto : mulieri vero ex nuptiali donatione, sicut & ibi convenerit à principio contrahentibus : non prohibendis quidem inæqualibus secundum quantitatem oblationibus : prohibendis autem inæqualibus pactis, hoc quod fortissimus quidem Leo 51 in suis conscripsit legibus ; nos autem hoc sumentes, adhuc clarius ordinavimus. Si enim alter quidem amplius, alter vero minus in lucro paciscatur : incertum erit, quale oportet esse, quod teneat, utrum quod plus, an quod minus, dubitatione ex utroque similiter insurgente : Unde

(35. c. 18. *in fin. infr. hic. l.* 11. §. 1. *ff. de his qui not. infam.* (86. v. *l.* 15. *C. ex quib. caus. infam.* (37. *Nov. Leon.* 31. adde *l.* 39. *ff. de pœnis.* (38. *Nov.* 117. c. 8. §. 4. *l.* 11. §. 2. *C. de repud.* (39. *Nov. Leon.* 30. (40. *Auth. Ad hoc. C. de Latin. libertat. toll. l. ult. C. de agricolis & censit.* (41. *l.* 11. *C. de repudiis.*

(42. Fac. *l. ult. C. ad SC. Vellej.* (43. *d. l.* 11. §. 1. *Nov.* 117. c. 5. (44. Fac. *l.* 6. *in fin. ff. de usuris.* (45. c. 16. *pr. supr. hic.* (46. *Auth. Econtra. C. de repud.* (47. *l.* 2. *ff. de ritu nupt. pr. Inst. de nupt.* (48. *l.* 5. *C. de repud.* (49. *Authent. Nunc autem. C. de secund. nupt.* (50. *l.* 1. *ff. de divort. & repud.* (51. v. *l.* 10. *C. de pact. convent.*

nobis placuit immoderationes aversantibus, ad minus pertrahere, quod in pacto plus est, & non alii quidem licere tertiam, alii autem forsan quartam lucri pacisci: sed si quid tale fiat, quarta in utroque percipienda, & deinceps similiter in partibus: non tamen in constituta ex utroque quantitate. §. 1. Soluto 25 igitur *matrimonio*, secundum prædictas omnes disjunctiones, *felix quidem & beatum est utrique contrahentium perdurare in priori conjugio, & non procreatam sobolem sequentibus matrimoniis forsitan contristare.* Et si hoc egerint, & in prioribus steterint nuptiis: habebunt quidem propria, hoc est, dotem quidem mulier: sponsalitiam vero largitatem vir: nihil perscrutantibus nobis hoc, quod super secundis est nuptiis. Percipient autem lucra: vir quidem ex dote: mulier autem ex antenuptiali donatione; & erunt hæc eis propria, nihil pene ab alia eorum differentia possessione: unde donec vixerint, omnem 53 licentiam habebunt alienationis super his, sicut in aliis, quæ de suo ab initio habuerunt. Si vero etiam moriantur: liceat eis & legatis, & fideicommissis res has in alios migrare: talem quippe alienationem permisimus nos Constitutionem pro his conscribentes. §. 2. Si vero filios ex aliqua parte scripserint heredes, extraneos autem ex alia: maneant autem tales res, aut etiam quædam earum non alienatæ: non ob hoc alienatæ hæ videbuntur, quoniam aliquis etiam alter scriptus est heres: sed maneant etiam hæc filiis. Non enim si scripserit omnes filios heredes ex inæqualibus partibus, has secundum hereditarias accipient portiones, sed ex æquo divident secundum numerum suum: sicut etiam si nullum eorum scripserit heredem, sed extraneos omnes, eis per alios modos satisfactione habita, percipient eas, cum utique non sint heredes parentum. Placuit enim nobis per præsumptionem, quia pater dum non vivens alienaverit, aut expressim obligaverit aliquid harum rerum, aut moriens non expressim in alium eas transposuerit, voluerit magis servare filiis, tanquam ex causa illorum sibimet acquisitas, & non ad extraneos deducere: & dabuntur hæc filiis honore præcipuo ex nostra lege, licet non fiant heredes aut patris, aut matris, aut utriusque: vel si quidam eorum fiant heredes, alii vero repudient: hoc enim nobis rectius, quam prioribus placuit habere. Unde si præmium est ex lege descendens in eos: nulla adjectione neque turbetur, neque minuatur, nisi forte causam ipsi dent filii suæ diminutionis.

CAP. XXI.

De ingratis liberis.

SI quis enim ex eis ingratus videtur, præmium hoc aliis damus nihil tale agentibus: ut & alios corripiamus parentes 54 honorare, & ad fratrum exemplum respicere. Unde si tantum infortunium filiorum sit sobolis, ut omnes ingrati sint: ad heredes venient hæc defuncti, tanquam illius substantiæ constituta, non valentibus filiis ex parente à se exhonorato præmium habere: quod nos eis propter hanc causam non damus. §. 1. Si vero filiorum alii quidem inter vivos sint, alii vero defuncti quidem sint, filios autem relinquant: defuncti portionem illius damus filiis, si heredes sint patris: alioqui ad fratres deducimus. Et ideo legem nostram perficientes, volumus hæc valere non super dote solum, neque super sponsalitia largitate: sed etiam super indotatis matrimoniis: ex Constitutione nostra introductis lucris: nam & illud, nisi ad secundas veniant nuptias parentes, sed servent, erit filiorum quo dudum diximus modo. Primæ siquidem nuptiæ, & hinc lucra & observationes, usque ad hoc dispositæ sint.

CAP. XXII.

De secundis nuptiis.

SI qui vero prioribus non contenti nuptiis, etiam ad secundas venerint: necesse est legi hos se supponere, aut sine filiis existentibus ex prioribus, ex secundis autem filios habentes: aut etiam ex diverso sine filiis quidem ex secundis, parentes autem ex primis: aut sine filiis ex ambabus: aut parentes ex utrisque. † Si igitur sine filiis manserint ex prioribus, aut etiam ex ambabus nuptiis, nulla perscrutatio circa nuptias secundas est: sed viri quidem ibunt omnino omni observatione liberi: mulieribus autem solummodo imminebit metus, ut non ante annale tempus ad secundum veniant matrimonium: aut sciant, quia si quid tale gesserint, & immaturas contraxerint nuptias, subibunt pœnas: alias quidem, si sine filiis ex prioribus sint matrimoniis: majores autem, si etiam filii sint. Si enim non est soboles, infamia 55 mox sequetur: & erit omnino mulier propter nuptiarum festinationem infamis, & neque percipiet aliquid horum, quæ à priore relicta sunt ei consortio: neque fruetur sponsalitia largitate: neque marito secundarum nuptiarum ultra tertiam suæ substantiæ offeret partem: sed neque extrinsecus sentiet largitatem: neque percipiet penitus ab ullo extraneorum, non hereditatem, non fideicommissum, non legatum, non mortis causa donationem: sed hæc veniant aut maneant apud heredes defuncti, aut coheredes ejus, si poterat heres esse, utpote ea nullam utilitatem habente. Sed si scripti & alii sint heredes, sive etiam ab intestato vocentur: ad illos venient, quæ tali mulieri derelicta sunt: non enim fiscus hæc vindicabit: (ne aliquo modo videamur talia corripientes fisci providere utilitati) sed illa quidem, quæ extrinsecus ei derelicta sunt, ad alios venient. Quæ vero à priore marito sunt ab ea sublata, venient ad decem personas relinquentis cognationis, quæ Edicto continentur: hoc est, ascendentes & descendentes, & ex latere usque ad secundum gradum: gradibus in suo servandis ordine. Quibus non existentibus, ad ærarium venient. §. 1. Sed neque longius hereditas ab intestato propriorum ejus veniet cognatorum, sed usque ad tertium gradum inspiciendum undique stabit solum successio ejus: longius autem existentes, alios habebunt heredes: & quæ præ aliis ei pœnis infertur, dicimus autem infamiam, si quidem sine filiis ex prioribus fuerit nuptiis, solvitur Imperatoris literis jubentibus. † Si vero ei filii fuerint cujuscunque sexus, licebit quidem ei Imperatori pro infamia supplicare: non tamen utilitatem aliquam Rescriptorum habere. Si tamen voluerit ex imperio habere utilitatem, & aliis liberari pœnis; ex priore matrimonio filiis mediam suæ substantiæ donet portionem pure, & sine omni conditione, & neque usum retineat: sed omnis substantiæ, quam habuerit, quando ad secundas veniebat nuptias, mediam, (sicut diximus) cedens partem prius procreatis filiis. Et divident hæc filii omnes ex æquo: & filios quidem habentes, ad suos transmittent filios: (oportet enim aliquid etiam veteribus 56 adjici legibus) si vero non habuerint defuncti filios: defunctorum portiones accipient omnino proportione eorum fratres: si vero omnes defuncti sint: habeat consolationem suæ infelicitatis mater, ut ea rursus recipiat: & hoc dicimus, si intestati moriantur filii: non enim in iis, quæ semel facta sunt, prohibemus eos testamenta conscribere, aut superstites quo volunt, hoc modo disponere. † Igitur imminentes pœnæ ante luctus nubentibus tempus, tales quodammodo sunt: & tres 57 pro his Constitutiones prius scriptas, una quadam hac interpositione, hæc nobis lex competenti protulit adjectione.

CAP. XXIII.

Si mulier ad secundas nuptias post annum luctus transierit, & de lucro dotis & ante nuptias donationis.

SI 58 vero expectet quidem tempus mulier, & propterea effugiat prædictas pœnas: ad secundum vero veniat matrimonium, priores negligens nuptias: si quidem non habeat filios (dicatur etiam denuo) sine periculo est totum ex hoc. † Si vero sit soboles, & filios ex hoc exhonoratos viderit lex: tunc 59 omni largitate à viro ad eam veniente, eam secundum proprietatis privat partem, solum ei derelinquens usumfructum. † Et hæc sancita sunt etiam super antenuptiali donatione, & super omni largitate: sive cum viveret, à viro ad eam veniente, aut etiam ex testamento, aut mortis causa donatione: sive institutionis sit pars, sive legatum, sive fideicommissum. † Et generaliter dicendum est, quod omnis eam deserit proprietatis modus, in iis, quæ à priori viro in eam venerunt: & filii ea percipient, & proprietatis erunt domini, secundum tempus mox, quo mater conjuncta est alii viro. † Et hæc communis 60 mulieris, & viri mulcta sit posita: nam si & ille filios habens, secundam eis superinduxerit uxorem: non ex dote fruetur lucris secundum proprietatis rationem: nam largitatem aliam à muliere percipiens, hanc habebit firmam: præterquam quod licet uti & frui, donec advixerit solum: & ii quoque filii, licet sub potestate constituti sint, sed tamen domini secundum pro-

(52. *Auth. Hæ res. Auth. Nunc autem. C. de secund. nupt.* (53. Abrog. *Nov.* 98. *c.* 1. *Nov.* 127. *c.* 3. (54. Fac. *l.* 1. §. 2. *ff. de obseq. l.* 5. *C. de patr. potest.*

(55. *l.* 1. *l.* 2. *C. de secund. nupt.* (56. *dd. ll.* (57. *l.* 15. *C. ex quib. caus. infam. l.* 1. *C. de secund. nupt. l.* 4. *C. ad SC. Tertull.* (58. *Authent. In donatione. Authent. Hæ res. C. de secund. nupt. Authent. Nisi. C. de bon. matern.* (59. *Nov.* 2. *c.* 2. (60. *Adde c.* 27. *infr. hic.*

proprietatem talium erunt venientium mox in eos simul cum secundæ uxoris conjunctione. † Et non discernimus de dote & ante nuptias donatione, utrum 61 ipsi hanc dederint pro se contrahentes, an aliqui alii pro eis hoc egerint, sive ex genere, sive etiam extrinsecus, licet videatur quodammodo comprehensa & antenuptialis donatio in dote.

CAP. XXIV.

SEd quod sancitum est super lucris hinc venientibus ad nubentes, etiam sic ratum sit: & ita certa talium lex eis erit cavens, ut neque alienationem ullam permittat parentibus in talibus, neque hypothecam: sed vel si quid egerint parentes, mox 62 eorum obligat eis substantiam: non ut prohibeat eos aliquid agere in iis, quæ voluerint: *erubescit enim lex castigatores filios genitoribus statuere.* Illos quidem erubescit: interminatur autem accipientibus tanquam nihil eis, quod accipiunt, prosit: & sciant ex hac nostra lege 63, quia vel si quam à talibus parentibus comparationem fecerint, vel si acceperint donationem, vel si quid omnium egerint: tale erit, quale nec gestum, nec scriptum, quod factum est. † Vindicabunt enim ea omnino filii heredesque eorum & successores, ab heredibus illorum & successoribus non aliter excludendi, nisi tricennale transeat tempus, & detentatio dominos accipientes constituat: incipiente filiis tempore currere, ex quo suæ potestatis apparuerint existentes, aut facti, nisi tamen aliqua impubes ætas adjuvet adhuc.

CAP. XXV.

VEnient 64 autem talia lucra ad filios omnes ex prioribus nuptiis. Non enim 65 permittimus parentibus, non recte introductam electionem in eos, neque alii quidem filiorum dare, alium vero exhonorare: omnes enim secundis similiter exhonorati sunt nuptiis. Sed quemadmodum omnium filiorum similiter heredes existunt parentes, & non alii quidem succedunt, alii vero non: cur non similiter & ipsi omnibus ex æquo quantum ad hoc conferant, sed alios quidem eligant, alios vero despiciant? Ideoque secundum portionem unusquisque hoc lucretur: & si habeat filios 66, ad eos hæc transmittat: illi vero hæc inter alterutros partiantur: ipsi quidem secundum mensuram quanti consistant, non tamen patris transcendentes portionem.

CAP. XXVI.

De lucro dotis & ante nuptias donationis ex pacto non existentium liberorum, vide supra Novell. 2. c. 2.

QUoniam 67 autem infirmas declaravimus alienationes à parentibus super talibus factas: subtiliorem imponere convenit causæ ordinem. Si enim omnes supersint filii ex prioribus nati nuptiis, & præmoriatur eis parens: infirma omnino manebit alienatio, secundum quod prius à nobis dictum est. † Si vero moriantur omnes, & rursus ad orbitatem causa veniat: tunc 68 ex effectu ratum erit, quod alienatum est. Quis enim hoc etiam infringat filiis, (quibus videlicet solis hoc servavimus) non existentibus? † Sed hic quidam nobis pridem ingressus est sensus subtilis & solicitus, & medium utrorumque casuum pertractans. Quia enim omnibus quidem existentibus filiis, & præmoriente genitore, nulla relinquebatur pars eis ex lucratis rebus: omnibus autem morientibus, totum in eos revertebatur: cogitavimus medium quendam causæ ordinem invenire: unde si pluribus existentibus filiis moriatur unus: si 69 quidem habet filios, ad illos ferri hereditatem: hoc quod sæpe diximus. Si vero non habeat filios, non omnino ad fratres totum venire: sed quantum ex pacto non existentium filiorum acquirebatur generanti, hoc eum lucrari: reliquum vero concedere in filii venire successores, sive fratres sint, sive extranei forte, (quod maxime in matre contingit) sive disponant suas substantias, sive etiam intestati moriantur. Et hoc nos scripsimus in nostra lege, cogitantes illud, & invenientes primi, & clementer sancientes. Quapropter etiam si hæc alienaverit parens, antequam ad secundas veniat nuptias, deinde moriatur unus filiorum: in tantum valet solummodo, quod alienatum est, quantum ad alienantem ex pacto non existentium filiorum pervenit: alioquin secundum alias partes, quæcunque ad filii heredes veniunt, omnino infirma erunt: unde alienatione facta manet causa in suspenso, sequentibus committenda fortunis, & aut perfecte ab initio infirmanda alienatione, aut perfecte valente, aut particulatim quidem infirmanda alienatione, particulatim vero constante. §. 1. Et super iis quoque lucris, quæcunque ad secunda venientibus vota parentibus percipiunt, non perscrutamur, utrum heredes existant aut præmorientis parentis, aut secundi morientis, nec si alii quidem heredes existant, alii vero non: sed, sicut superius diximus, præmium eis damus hoc, sive heredes fiant, sive etiam non: & hoc ex æquo percipiant ipsi quidem superstites: cum eis autem & defuncti filii, genitoris accipientes partem. † Ubique tamen ingratitudine 70 (sicut prædiximus) impedimenta ad tale lucrum faciente hujusmodi filio. Contra ingratos enim positas non transcendimus leges, taliter & parentes honorantes, & filios ad pietatem deducentes. Sicut enim electionem prohibemus, & denuo omnibus similiter damus talia præmia: sic ea, quæ de ingratitudine sunt, non interimimus. † Palam vero est, quia ingratum intelligi eum oportet, qui circa ambos parentes, aut omnino circa posterius morientem factus aperte monstratur.

CAP. XXVII.

De non alienanda nisi portione unius.

OPtime 71 vero nobis Leo 72 divæ memoriæ videtur cogitasse de oblationibus, quas in secunda faciunt matrimonia, qui ea contrahunt. Ait enim, quia si 73 ex priori matrimonio filios habeant parentes, deinde ad secundum, aut deinceps veniant matrimonium: non possunt neque in novercam patres, neque in vitricum matres, secundum vitæ tempus quamlibet facere largitatem, aut in morte relinquere, nisi tantum, quantum unus filius, aut filia, solus existens ex generante habeat. Si vero multi filii sunt, & unusquisque æqualem habet portionem: non amplius, quam ad singulos venit, aut vitricus, aut noverca percipiat. † Si vero inæqualia, quæ relinquuntur, fuerint: tantum necesse est solum ad ad novercam aut vitricum venire ex quacunque largitate parentis, in quantum, qui minus habet filius, ex illius substantia percepit, aut ex novissima voluntate dimissum, aut in vita datum: quippe dudum quarta, nunc autem tertia 74, aut media secundum nostram legem portione omnino filio relinquenda, aut danda, nisi 75 rursus ingratitudinis ratio contradicat. † Hoc idem observando & in avo, & in avia, & proavo, & proavia, & nepotibus masculis aut fœminis, & pronepotibus similiter: sive sub potestate forsan, sive emancipati consistant, ex paterna vel materna linea descendentes. † Et hoc decernens recte intulit: quia, quod plus est in eo, quod relictum aut datum est, omnino aut novercæ aut vitrico, ac si neque scriptum, neque relictum, aut datum, vel donatum, competit filiis: & inter eos solos ex æquo dividitur, ut oportet. Namque ex secundis nuptiis filios participari etiam horum, scriptum quidem in quadam Constitutione 76 est: non tamen etiam nunc nobis placet: sed ex priori matrimonio filiis, propter quos & observatum est, detur solis: nulla machinatione neque per suppositas 77 personas, neque per aliquam aliam causam interponi valente. Hoc autem, quod plus est, divident adinvicem grati filii parentibus: non ingrati circa hos approbati, per ingratitudinem hujusmodi obnoxii constituti qualem leges quærunt: tales namque etiam hac utilitate privamus, ne forte propter spem hujus possessionis contra parentes accedant, & protervi sint, & naturæ injurientur leges. Palam quoque est, quoniam & hic, si quis horum moriatur, ad quos, quod plus est, deducebatur, filiis existentibus, defuncti filii hoc accipient secundum propriam quidem multitudinem, ad defuncti vero partem.

CAP. XXVIII.

QUia vero hactenus legibus 78 indiscretum est, quando conveniat, quod plus est inspicere, utrum secundum oblationis

(61. *l.* 5. *C. de secund. nupt.* (62. *l. ult. C. qui potiores.* (63. Adde *l.* 4. *C. de bon. quæ lib.* (64. *Authent. Lucrum. C. de secund. nupt.* (65. *Nov.* 2. *c.* 1. abrog. *l.* 3. *pr. l.* 5. *pr. C. de secund. nupt. l.* 8. §. 7. *C. de repud.* (66. *l.* 7. *C. de secund. nupt.* (67. *Authent. Sed & si quis. Auth. Hæ res. C. d. t.* (68. Vide tamen *l.* 29. *l.* 210. *ff. de reg. jur.* (69. *l.* 7. *in fin. l.* 8. *pr. C. de secund. nupt. l.* 3. *C. de bon. quæ lib.*

(70. *c.* 20. *in fin. c.* 21. *supr. hic.* (71. *Authent. Ad eos. C. de secund. nupt.* (72. *l.* 6. *C. d. t.* (73. Adde *c.* 23. 24. 25. 26. *supr. hic.* (74. *Nov.* 18. (75. *l.* 30. *circa fin. pr. C. de inoffic. testam.* (76. *l.* 9. *in pr C. de secund. nupt.* (77. Fac. *l.* 5. *ff. de donat. inter vir. & uxor. l.* 26. *in fin. C. de usuris. l.* 5. §. 3. *ff. de auctor. & consens. tut.* (78. *l.* 4. *C. de secund. nupt.*

tempus,

tempus, an secundum matrimonii solutionem: optimum nobis visum est esse, mortis binubi parentis oservari tempus. Scribunt itaque homines & horum, quæ habent amplius, scribunt autem & minus: evenientes autem fortunæ contrarios eventus sæpius operantur. Unde ut non circa hoc erremus, tempus illud considerandum est, secundum quod binubus moritur, & portio inde sumenda: & secundum eam id, quod plus est contemplantes, auferre, quod transcendit, oportet, & filiis applicare: in omnibus talibus non ab initio donatione, aut scriptura respicienda, sed qui vocatur eventus, considerandus est.

CAP. XXIX.

Ut primi matrimonii filii cum aliis filiis capiant lucra.

NEc 79 illud quoque nobis relinquendum est, quod recte habendum Theodosius piæ memoriæ junior constituit, dicens: quia si 80 mulier filiis procreatis ad secundas veniat nuptias, & exinde ei nascantur alii filii: deinde etiam secundus vir moriatur: ejus quidem proprias res ex ambobus matrimoniis percipient filii intestata matre moriente, ex æqua & simili divisione: antenuptialem vero donationem utraque soboles proprii accipiet patris: & ex solido quidem prioris matrimonii filii illius lucrabuntur donationem: ex solido quoque ex secundis nati seminibus, ab illo facta fruentur munificentia, licet non ad tertium illa mulier matrimonium venerit. Quid enim hoc prioribus prosit? quid autem invideant priores filii secundis, si non & illi tertiis injuriam passi sunt nuptiis? Et absolute unaquæque soboles proprii parentis accipiat sponsalitiam largitatem: & omnino prioribus filiis propter secundas nuptias accipientibus, & secundi liberi modis omnibus eam habeant: quamvis quæ secundas contraxit nuptias, ad tertia minime migraverit vota. † Ex rerum vero consequentia hoc ipsum & in patribus sit secundas nuptias facientibus: & servetur quidem ex priori matrimonio filiis propter secunda vota lucrata dos: secundis quoque licet non ad tertia pater pervenerit vota. §. 1. Reliqua vero, quæcunque in talibus lucratus est pater aut mater ex secundis nuptiis, aut per legatum forsitan, sive fideicommissum, non tamen ad tertias venerunt nuptias: hæc commixta eorum substantiæ, & à tertiis non mutilata matrimoniis, maneant apud eos immota: & ad eorum, velut propria, successiones perveniant, aut etiam à superstitibus quo volunt disponantur modo.

CAP. XXX.

Ut quoquo modo per divortium solutum sit matrimonium, lucra omnia primi matrimonii serventur filiis illius matrimonii.

QUia vero lucra ubique secundum rationis frequentiam in disjunctiones ex morte sancivimus: brevi quodam sermone & illud adjicimus, quia quæcunque lucrati fuerint parentes repudio soluto matrimonio, sive bona gratia misso, sive etiam aliter, sive per dotis, sive per sponsalitiæ largitatis occasionem: hæc ad instar ex morte lucrorum omnia serventur filiis: hoc idem custodiendo etiam super indotatis uxoribus, ubi à nobis posita Constitutio procacitatem punit. † Et non discernimus ex cujus culpa matrimonium repudio sit solutum. † Quocunque enim modo se habeat causa, servatur etiam, quod lucratum est ex illis nuptiis, filiis, qui ex his processerunt, sive prima soluta sint matrimonia repudio, sive etiam secunda, licet tertiæ non secutæ sint nuptiæ.

CAP. XXXI.

Ut liceat augere vel deminuere dotem vel donationem propter nuptias primi matrimonii; secundi vero, si non supersint liberi ex primo.

DE augmentis autem aut deminutionibus dotium aut antenuptialium donationum dictum est quidem aliquibus prioribus 81 legibus: à nobis autem perfectius perscrutatum est: *qui etiam consistentibus matrimoniis propter nuptias donationes non augeri solum, sed etiam à principio dari præcipimus: & sicut augeri permisimus, ita quoque minui contrahentibus volentibus concessimus.*

† Sed hoc, quod de deminutione dictum est, si secundæ fiant nuptiæ, non permittemus, ut non aliquo modo Leonis piæ memoriæ offendamus Constitutionem 82, cum filii ex prioribus fuerint nuptiis. Si enim immensam obtulerit dotem, aut antenuptialem donationem parens, aut aliquid largiatur aliud: deinde sentiens, quo ferat lex, abbreviet quod factum est, & deminuat dotem aut antenuptialem donationem, nequaquam lucrum erit filiis, quod datum est, sed licebit lucrari aut vitricum, aut novercam filiis secundum hoc læsis.

CAP. XXXII.

De usufructu uxori à marito relicto, vel donatione ante contractum matrimonium.

SI 83 vero solum usufructum rerum aut vir uxori, aut conjux marito per novissimam dederit voluntatem: ante nos quidem dicebat lex 84, si ad secundas veniret nuptias aut pater, aut mater, statim relicto usu cadere, sicut prius cadebat proprietate, & repente illum filiis restitui: si vero impuberes forsan filii fuissent, etiam cum medii temporis fructibus: hoc enim videbatur legi. Nobis autem non satis hoc placuit: sed volumus, vel si ususfructus detur per largitatem, aut mortis causa donationem factam inter vivos, in quibus licet etiam donari, si relinquatur, & accipiens ad secundas veniat nuptias, manere sic quoque usum, donec supersit, qui hunc habet usumfructum: nisi expressim ille, qui donationem (sicut dictum est) fecit, aut hunc reliquit, sive masculus, sive fœmina, dixerit velle, ad secundas veniente nuptias eo, qui usumfructum accepit, solvi eum, & ad suam reverti proprietatem. Sed hæc quidem de iis, quæ per largitatem dantur, diximus.

CAP. XXXIII.

Si ususfructus dotis nomine vel propter nuptias donationis constituatur.

SI autem in dotem aut in sponsalitiam largitatem rerum ususfructus detur, nihil penitus innovamus: sed dudum sancita teneant, & maneant apud accipientes, donec vivunt, licet decies millies contrarium aliquid velint morientes. Quod enim ex lege datum est lucrum, privatus auferre modis omnibus non valebit.

CAP. XXXIV.

De rebus maternis vel nuptialibus lucris, ut in his pater non amittat usumfructum.

QUoniam omnino ad memoriam de usufructu legum venimus: illud quoque misceri legi bonum est, quod tribus 85 pridem dictum est Constitutionibus, quod omnium pater horum, quæ ad filios veniunt 86, sive ex materna linea, sive ex nuptiali filiorum causa, sive aliunde usumfructum habeat, licet ad secundas veniat nuptias. Usum namque eorum donec vivunt, manere sine casu etiam ante nos omnes volunt leges & in maternis, & in aliis omnibus: & nos similiter dicimus.

† Castrensium vero & quasi Castrensium jam peculiorum excipiatur ratio.

CAP. XXXV.

Si mulier res, quas filiis donaverit, quasi ab ingratis post secundas nuptias revocare voluerit.

MAter 87 tamen donans aliquid filio de suo, si ad secundas venerit nuptias, non poterit per occasionem ingratitudinis revocare, quod datum est. Non enim ex pura videtur voluntate ingratitudinem introducere, sed secundas nuptias considerans, ad hanc venisse cogitationem putabitur: nisi 88 tamen aperte filius aut circa vitam ipsam insidians matri, aut manus inferens impias, aut circa substantiæ totius ablationem agens adversus eam aliquid declaretur.

CAP. XXXVI.

Ut secundo marito copulata mulier, prioris viri dignitatibus vel privilegiis non utatur.

NOn tamen permittimus mulieribus ad secundas venientibus nuptias, adhuc velle priorum 89 maritorum dignitatibus aut privilegiis uti: sed ad quale post prius venerint matrimonium, illius amplectantur fortunam: quæ enim priorum oblita est, non rursus ex prioribus adjuvabitur.

(79. *Authent. Ad eos. C. d. t.* (80. *d. l. 4. in fin.* adde *l. 4. ff. ad SC. Tertyll.* (81. *l. pen. l. ult. §. ult. C. de don. ante nupt.* (82. *l. 6. C. de secund. nupt.*

(83. *Authent. Hoc locum. C. si secundo nups. mul.* (84. *l. 1. C. d. t.* (85. *v. c. 22. in fin. supr. hic.* (86. *l. 4. C. de bon. matern.* (87. *Authent. Quod mater. C. de revoc. donat.* (88. *l. 7. C. d. t.* (89. *l. 10. C. de nuptiis. l. 21. §. 1. ff. ad municipal. l. ult. ff. de senat. l. 13. C. de dignit.*

CAP. XXXVII.

De libertinis mulieribus, quæ patronis suis conjunctæ sunt.

JUcundum quoque illud, & non extra pietatem, à divæ memoriæ Alexandro 90 super alios plurimos antiquorum legislatorum determinatum est; Ut si quis manumiserit ancillam, deinde eam ducat uxorem, at illa (ut videtur) elata & epulata solverit circa manumissorem matrimonium: non sinit lex ad secundas nuptias venire, invito priore marito; sed deinceps nuptias, fornicationem judicat & corruptionem, sed non nuptias nec matrimonium, ex quo injuriæ non decentes ei, qui libertatem imposuit, fiunt.

CAP. XXXVIII.

EJusdem quoque Principis 91 illud invenientes, dignum putavimus partem nostræ facere sanctionis, quoniam omnium mater fide dignior ad filiorum educationem videbatur, dat ei etiam hoc hæc lex, nisi ad secundas accesserit nuptias.

CAP. XXXIX.

Si adhuc constante matrimonio dotem maritus uxori suæ persolverit.

DOtes autem, quas acceperint contrahentes, non dabunt facile mulieribus, constantibus 92 adhuc matrimoniis, nisi tantum ex causis, quas lex 93 enumeravit: alioqui, si quid tale gesserint, instar donationis, quod agitur, hoc ipso esse videtur. Et si moriatur mulier, recipient dotes, qui dederunt eas immature mulieribus mariti, ab heredibus mulierum, cum medii temporis fructibus, ipsi & heredes eorum, & habebunt in lucrum secundum pactum. Et si ad secundas venerint nuptias viri, servabunt sine alienatione hæc filiis: hoc videlicet quod generaliter constitutum est. Si vero non contigerit accipere contrahentes dotes, adhuc constante matrimonio: etiam post mortem uxorum secundum legem ab illarum percipient heredibus, sicut scriptura vult dotis.

CAP. XL.

Si mulier filiorum suorum tutelam administraverit, & ad secundas migraverit nuptias.

SI 94 autem tutelam gerat mulier filiorum, palam est, quia impuberum existentium, jurans *non* 95 *ad secundas venire se nuptias*, deinde contemnens & prius connubium & jusjurandum ad maritum veniat secundum, non prius tutorem petens, & rationem reddens, & exsolvens omne, quicquid hinc debet: non solum quæ ejus sunt, in hypothecam habere lex permittit filiis: sed etiam mariti 96 substantiam trahit cum hypothecis: ipsi quoque interdicit filii successionem impuberis morientis, licet ex substitutione pater eam venire ad filii dixerit successionem. Sed hoc quidem priores 97 nostri. Nos autem miramur, quod mulierem sic impiam constitutam, ut etiam hoc ipso jusjurandum negligeret, & sic ad immaturas nuptias deveniret, tribus maximis neglectis, Deo, & defuncti memoria, & charitate filiorum: ita parvis subdiderunt pœnis & illam quidem, quæ ante luctuosum nubit tempus, & nec omnino mater filiorum consistit, puniunt amare: & licet filios non habeat, propter solam honestatem hoc agunt: mulierem vero sic effusam concupiscentiis, vel non ipsis subdiderunt pœnis, quas sustinent, quæ ante lugubre tempus ad secunda vota declinaverunt. Ideoque sancimus, *eas, quæ sic pejerare de cætero præsument mulieres: super dudum præcedentes pœnas & has sustinere omnes, quas* 98 *primitus diximus super his mulieribus, quæ ante lugubre tempus nubunt: & infamiam & omnia alia his inferentes:* & solutionem pœnarum eis dantes, eandem quam etiam illis, ut supplicent Imperatori, & mediam portionem dent filiis suarum rerum, neque usufructu apud eas manente: & simpliciter æqualem eam ponimus propter nuptiarum immaturitatem ei, quæ ante lugubre tempus nupserit. Si vero etiam naturalium tutelam gerat filiorum, (nam hoc quoque præbuimus ei) tamen ad virum veniens, & non hæc agens, quæ prius dicta sunt, iisdem subjaceat pœnis. Providentia 99 vero fit per provincias quidem agentium Præsidibus, hic autem gloriosissimo Præfecto felicissimæ hujus urbis una cum Prætore, cui hujus urbis cura est, ut volente ad nuptias venire tutelam gerente muliere, & ordinetur minoribus tutor, & rationes suscipiantur: & quod mater debet, occasione gubernationis, hoc reddatur.

CAP. XLI.

Si sub conditione pater vel mater legatum liberis suis reliquerit, confirmat Legem Zenonianam. Cont.

PLacet quoque nobis Zenonis piæ memoriæ Constitutio 100, volens, patrem, si jubeatur proprio filio legatum sub conditione aut die dare, non aliter exigi pro donatione legatorum cautionem hanc, videlicet quæ legatorum 101 servandorum causa vocatur, nisi secundas pater contraxerit nuptias: sit enim & hæc secundo nubentibus pœna.

CAP. XLII.

De Clericis, qui nuptias contrahere non possunt. Supra Novell. 6.

SEd 102 & si quis inter reverendissimos constitutus Clericos (ultra 103 Lectorem aut Cantorem dicimus) omnino contraxerit nuptias: hunc ex nostra Constitutione cadere 104 sacerdotio constituimus atque volumus. Si vero Lector existens, & nuptias faciens, deinde propter aliquam inevitabilem necessitatem ad secundas 105 veniat nuptias, nequaquam ad majoris sacerdotii ascendet culmen: sed illic manebit apud mulierem, affectum illius præponens meliori provectui. Si vero cum sit laicus, ad ordinationem Subdiaconi, aut Diaconi, aut Presbyteri venire voluerit, deinde appareat mulierem habens, non ex virginitate sibi copulatam, sed aut disjunctam à marito, aut aliter non ab initio mox sibi legitime conjunctam: aut etiam ipse ad secundas venerit nuptias: non impetrabit sacerdotium: sed & licet latenter ad hoc venerit, omnino eo cadet.

CAP. XLIII.

Si maritus ita reliquerit uxori, si ad secundas nuptias non transeat, & ad Legem Juliam Miscellam.

QUæ 106 vero nunc sequitur causa, est antiqua, & multas quidem suscipiens correctiones non ab aliis solum, sed etiam à nobis, non tamen ad summam sui veniens rectitudinem: quam nunc sectantes, præsentia sancimus. Lex enim, quæ vocatur *Julia* 107 *Miscella*, lex antiqua, lex vetusta, filiorum procreationis præponens studium, permittebat mulieribus, licet vir prohiberet, & aliquid ob hoc relinqueret, quatenus non ad secundas veniret nuptias, tamen & ad virum venire, & jurare, *quia ex filiorum causa hoc ageret*, & quod relictum erat, acciperet; & hanc quidem in annum dabat mulieribus licentiam. Eo autem transeunte si vellet accipere relictum, non aliter licebat mulieri hoc accipere, antequam cautionem exponeret, *quod ad secundas non veniret nuptias*. Sed hanc quoque adjectionem ipse Julius Miscellus haud invenit, sed Quintus Mutius Scævola hoc præsanciverat, super omnibus quippe pendentibus in causarum prohibitionibus hujusmodi adinveniens cautionem. 108 Nos igitur videntes plurimas mulieres desiderio nuptiarum non propter filiorum procreationem, sed propter necessitatem & jurantes & nubentes, & transcendentes morientium voluntates, existimavimus prius interim sacratiorem mederi partem, & perjurium eis cohibere, nec sinere talia subire juramenta, in quibus omnino perjurium promptum est. Nam nec illud inerat legi, ut oporteret sine filiis existentes mulieres hoc jurare sacramentum; sed etiam filios habentibus hoc adjacebat jusjurandum, quod Deum simul, & defuncti animam contristaret: cum utique perjurium quidem esset in promptu: filiorum vero procreatio in fortunæ muneribus jaceret. Quia igitur hac nostra sancimus lege jusjurandum eis auferentes, & talem permittentes relictorum perceptionem, consideravimus (quoniam alterum quoque à nobis prætermissum est) oportere & defuncti animæ mederi. Quapropter præsentem ponimus legem: non enim volumus deficientium nihil illicitum 109 habentes voluntates frustrari. Si enim di-

(90. *l.* 1. *C. de incest.* *l.* 11. *ff. de divort.* (91. *c.* 37. *supr. hic.* *l.* 1. *C. ubi pupill.* (92. v. *l.* 1. *C. si dos constante matrim.* (93. *l.* 20. *ff. soluto matrim.* *l.* 73. §. 1. *l. ult. ff.* *l.* 29. *C. de jure dotium.* (94. *Authent. Eisdem. C. de secund. nupt.* (95. *l.* 2. *C. quando mul. tut. off.* vide tamen *Nov.* 94. *c.* 2. (96. *l.* 6. *C. in quib. caus. pign. tacit.* (97. *l.* 6. *C. ad SC. Tertyll.* *l.* 10. *C. de legit. hered.* (98. *c.* 22. *supr. hic.* (99. v. *tit. C. de tutorib. vel curatorib. illustr.*

(100. *l.* 6. *C. ad SC. Trebell.* (101. Fac. *l.* 7. *in fin. ff. ut legator.* *l.* 50. *ff. ad SC. Trebell.* (102. *Authent. Multo magis. C. de episc. & cler.* (103. *Nov.* 5. *c.* 8. (104. *l.* 45. *C. de episcopis.* *Nov.* 6. *c.* 5. *Nov.* 123. *c.* 14. (105. *d. Nov.* 6. *c.* 5. *d. Nov.* 123. *c.* 14. *in fin.* (106. *Authent. Cui relictum. C. de indict. viduit.* (107. v. *l.* 1. 2. 3. *C. d. t.* (108. v. *l.* 7. *l.* 73. *l.* 77. §. 1. *l.* 79. §. 2. *ff. de condit. & demonstr.* *l.* 76. §. 7. *ff. de legat.* 2. (109. *Nov.* 1. *in pr.* §. 1. & *c.* 1. *in pr.* *l.* 27. *pr. ff. de condit. instit.*

ceremus oportere mulierem omnino viro præcipiente non nubere, hoc custodire: pro amaritudine habuisset hoc merito lex: nunc autem cum secundo præsto sit lex, scilicet ut si voluerit nubere, accipiat quod relictum est: novissimi sceleris est despicere voluntatem defuncti ita fluctuantem, ut ei detur licentia nubendi, & accipiendi, quod relictum est, & per omnia contristandi priorem maritum.

CAP. XLIV.

UNde sancimus: Si quis prohibuerit uxorem ad aliud venire matrimonium, sive etiam uxor 110 maritum: (idem namque est utrinque) & pro hoc aliquid reliquerit: unam ex duabus conditionem habere contrahentium alterum: aut ad nuptias venire, *& abrenunciare præceptioni*, aut, si hoc noluerit, sed honorat defunctum, omnino abstinere de cætero nuptiis. §. 1. Sed ut non causa suspensa sit, & post tempora forsitan longa revertatur rursus exactio: propterea bene nobis visum est, hujus rei determinare causam, & usque ad annum quidem non esse penitus petitionem relicti: nisi tamen modus sacerdotii adveniens alteri personarum statim præbeat exceptionem: utpote nequaquam nuptiarum existente spe. §. 2. Si vero transire contigerit annale tempus: damus quidem personæ huic accipere, quod relictum est: non absolute tamen, nec simpliciter: sed si quidem immobilis fuerit res, non aliter hanc accipere, nisi juratoriam cautionem exposuerit, & supposuerit suas res, (hoc quod tacite ex hac lege damus) *ut si ad secundas venerit nuptias, reddat quod datum est, tale quale percepit restituens, & quos accepit in medio fructus.* 111 §. 3. Si vero mobilis fuerit res: si quidem idoneam habeat substantiam persona volens accipere, dari quod relictum est sub eadem cautione & iisdem hypothecis. Sed si quidem aliquid aliud mobilium fuerit; tale restitui, quale recepit, aut diminutionis medeatur partem. §. 4. Si vero pecuniæ fuerint etiam cum usuris, quas inde percipere valuerit: jurejurando restituentis hoc judicando. Si vero non mutuaverit quidem, sed usus est: tertiæ centesimæ reddat usuras. §. 5. Si vero non valde locuples fuerit: etiam fidejussorem hunc exigi. Si autem non valuerit fidejussorem dare, tunc sub juratoria cautione, & hypotheca (secundum quod dictum est) suarum rerum accipiat quidem, quod relictum est. §. 6. Mox autem, ut ad secundas nuptias venerit, hoc ab eo, qui dedit, vindicetur, apud 112 quamcunque apparuerit personam, tanquam si ab initio neque datum fuisse videretur: quod in omni restitutionis casu, sive mobile, sive immobile sit, quod futurum est reddi, valere sancimus. §. 7. Si vero aurum fuerit, quod relinquitur: minus idonee vero se habeat ad fidejussionem: & nec ipse dignus sit, cui hoc credatur: manere quidem apud illum, à quo relictum est: tertiam vero centesimæ ejus usuram præstari: quam usque tunc solvat, donec aut secundas ille contrahat nuptias (quando & restitutio præstitarum usurarum suscipiet facultatem) aut fiat manifestum, nullatenus posse istum ad nuptias pervenire, sive secundum modum sacerdotii (tunc enim ei dabit, quod relictum est) sive morte: accipient enim hoc omnino ejus heredes, nihil neque de datis usuris reddentes. §. 8. Hanc ipsam autem introducimus observantiam, & eundem intellectum, etiamsi non conjuges alterutris sub tali reliquerint conditione: sed aliquis alius extraneus sive viro, sive mulieri sub tali conditione dari quid voluerit, sc. fortuitorum casuum: secundum suam naturam lege super his tam in præstandis, quam in restituendis conservata. Hæc igitur ex jam nuper factis à nobis occasione Juliæ Miscellæ Constitutionibus retribuimus: alia vero sint firma secundum terminos & casus, secundum quod hæc exposuimus. §. 9. Præfatæ autem à nobis observationes dentur, (si institutionis sit pars 113 aut legatum) heredibus aut substitutis, aut illis, à quibus hæc relicta sunt: si quidem mortis causa donatio: omnino heredibus. Si vero ex asse secundum talem conditionem conscribatur quis heres: substitutis si fuerint, aut omnino iis, qui ab intestato vocantur ad hereditatem, hujusmodi observationes præstentur, ut undique lex habeat propriam perfectionem: nisi forte testator & hoc præcipiat, dicens, licentiam habere eum, cui dereliquit, sive per institutionem particularem, sive ex asse, aut per legatum, vel fideicommissum, sive per mortis causa donationem, & accipere quod relictum est, & nullam cautelam dare: tunc enim sequenda est defuncti voluntas: studii enim nostri est, defunctorum conservare secundum legem voluntates.

(110. *l.* 3. *C. de indict. viduit.* (111. *l.* 76. §. 7. *ff. de legat.* 2. *l.* 73. *l.* 79. §. 2. *ff. de condit. & demonstr.* (112. *l.* 9. *in fin. ff. de rei vindic. l.* 8. *in fin. C. depositi.* (113. Adde *l.* 18. *ff. de condit. & demonstr.*

CAP. XLV.

De administratione donationis propter nuptias. Idem dictum fuit supra Novell. 2. cap. 4.

ET 114 quia parum antea de cautela rerum ediximus, & Leonis novimus divæ memoriæ Constitutionem 115 de secundis nuptiis, si ad eas veniens mulier non valeat dare fidejussionis cautelam, quia filiis restituat res, tertiam partem centesimæ accipere: nos causam adhuc melius ab ea constituimus, illius super hoc statutis competentem adjicientes subdivisionem. §. 1. Et sancimus (hoc quod quidem 116 à nobis in quadam dictum est Constitutione) ut si quis offerat res propter antenuptialem donationem: siquidem omnes immobiles constitutæ sunt, maneat earum usus apud matrem ad secundas venientem nuptias: & eadem hæc eligat, & non recuset, neque exigat à filiis pro æstimatione earum usuras: sed diligentiam earum habeat secundum quod lex dat usus dominis constitutis: conservet autem hæc secundum leges filiis superstitibus: aut si omnes moriantur, secundum nostram legem, casu filiorum non existentium, matri, reliquo remanentibus filiorum heredibus conservando. §. 2. Si vero universa constituta est forte in pecuniis, aut aliis mobilibus rebus antenuptialis donatio: tertiam partem usurarum accipiente matre, cum prius sancita cautela non exigi à filiis aurum, nisi forte sine invidia sit viri facultas, & habeat aurum, & argentum, & vestes, & quicquid conscriptum est matri: damus etenim tunc electionem matri, si velit res accipere, & dare fidejussoriam cautionem, sive prædictas accipere usuras: dicimus autem ex tertia parte centesimæ tam secundum anteriores leges, quam etiam secundum nostras. §. 3. Si vero permixtæ sint res, & donatio tam in pecuniis, quam in immobilibus rebus sit, immobiles quidem omnino manere apud matrem: propter quod alimenta habeat exinde: in rebus vero mobilibus illa tenere, quæ pridem sancivimus, si contigerit in mobilibus rebus omnia antenuptialis donationis esse constituta: providente muliere, quod non negligat immobilia, neque imminuta hæc faciat, sed qualia accepit, restituat.

CAP. XLVI.

De successione matrum in bonis filiorum pro qua parte fiat, & quomodo.

HInc 117 nos alia evocat ratio, quæ de filiorum successione est: quam accipient, quæ ad secundas veniunt nuptias. Jampridem enim de his scripta est lex à nobis ad Hermogenem 118 gloriosæ memoriæ Magistrum sacrorum nostrorum factum officiorum rescripta, Belisarii gloriosi præcedens Consulatum, septimo decimo Calend. Aprilis, per quam sancivimus, matres ad filii non relinquentis liberos, cum ejus, qui mortuus est, fratribus, sine cautione vocari successionem: & ejus cum usu etiam proprietatem habere firmam: sive priusquam heres relinquatur, sive postea ad secundas venerit nuptias: auferentes leges, quæ de his contrarium quid præcipiebant. † Hanc autem nostram sanctionem firmam etiam modo manere super solas personas parentum, quæ dudum ad secundum venerint matrimonium, sancimus: & quasdam propriorum accipientes filiorum, firme ei servantes, & secundum deinceps tempus: sive ante nuptias, sive post nuptias hereditatem in eas filii descendisse contigerit. † De his autem, quæ post hæc ad secundum veniunt virum, ita nobis præsens lex disponatur, & sanciatur. Ergo necesse est filio moriente, sive masculo, sive fœmina, sive testatus moriatur, sive etiam sine hoc: interim ea, quæ ex testamento sunt dicentes, ita ad ordinem, qui ab intestato est, veniamus. §. 1. Si igitur legitime filius testatus fuerit, & relinquat matri substantiam, sive partem ejus aliquam: hanc illa accipiat per scripturam (quia ubique custodire morientium volumus voluntates) & habeat quod dimissum est, aut datum, & secundum proprietatem, & secundum usum. Sicut enim licebat relinquere alicui extraneorum, & nihil heredi secundæ mulieris nocebant nuptiæ: ita & matri relinquens, sive institutionem, sive legatum, recte derelinquat & dominium, & usum, sive ex rebus, quæ extrinsecus advenerunt, fuerit facultas, sive ex paternis: nihil ex hoc fratribus contradicere valentibus. §. 2. Si autem inte-

(114. *Authent. Sed si aurum. C. de secund. nupt.* (115. *l.* 6. §. 1. *C. d. t.* (116. *Nov.* 2. *c.* 4. (117. *Authent. Ex testamento. C. de secund. nupt.* (118. *d. Nov.* 2.

ſtatus filius moriatur jam ad ſecundas veniente matre nuptias, aut poſtea veniente: vocetur quidem & ipſa cum filii aut filiæ fratribus ſecundum noſtram Conſtitutionem ab inteſtato ad ejus ſucceſſionem. Sed quanta quidem ex paterna ſubſtantia ad filium pervenerunt, eorum ſolummodo habeat uſum ad ſecundas omnino, ſive prius, ſive poſtea veniens nuptias: in reſiduis vero omnibus rebus, quæ aliunde erant filio præter paternam ſucceſſionem, veniat ſecundum vocationem noſtram, quam ſtatim dicemus, quadam correctione & ea indigere. Et hæc dicimus in rebus, quæ extra nuptialem donationem ſunt. Quæ enim in illis ſancita ſunt à nobis, & à Leonis divæ memoriæ Conſtitutione 119, integra conſervamus: in quibus ſolum mater habeat uſumfructum. §. 3. Sed in aliis rebus hæc ſancimus, & deinceps ipſi tradimus, quæcunque poſt nuptialem donationem ſunt à patre venientia filio, aut ex aliis cauſis, tam ex teſtamento, quam ab inteſtato ſucceſſionibus: ratione contra 120 ingratos filios undique & ſuper iſtis rebus ſervata, quando manifeſta cauſæ ingratitudinis demonſtrantur: aliorum omnium, quæ de ſucceſſionibus dicta ſunt parentum in filiis, aut filiorum in parentibus, intactis manentibus. §. 4. Ingratitudinem autem hic conſideramus, non ſolum ad matrem, ſecundum pridem à nobis dictum: ſed etiam adverſus eundem ipſum fratrem defunctum.

CAP. XLVII.

ET quoniam ſcimus multas fratribus ad invicem factas contentiones: illum ſolum, tanquam ingratum circa fratrem effectum, participari hoc lucrum non concedimus, qui mortem voluit fratri, aut criminalem inducere contra eum inſcriptionem 121, aut ſubſtantiæ ei properavit inferre jacturam: ejus enim portio, tam ad reliquos fratres, quam ad matrem veniat. Et hæc lex ſupra filiorum ſucceſſionibus, quibus cum matre ſuccedunt filii, maneat, illam, quæ à nobis facta eſt, ſubdiviſionem introducens iis, quæ futuro tempore matrimonio ſecundo ſunt ſociandæ viris. Quæ enim jam ad ſecundum matrimonium pervenerunt, [& beneficio memoratæ noſtræ legis potitæ ſunt] his liceat ſucceſſionem, ſive per teſtamentum, ſive ab inteſtato habere firme, & ſecundum dominium, & ſecundum uſumfructum, & alienare, & teſtari, & transmittere ſecundum quem voluerint modum, nihilque ſit eis impedimento quolibet tempore ex præſenti conſtituta lege. §. 1. Illud autem firmum ex primo matrimonio filiis maneat, quod ſuper his per prædictam à nobis conſtitutum eſt ſanctionem. † Quod 122 ſi antenuptialem donationem, quam mater moriente marito lucrabatur, contigerit ad morientem filium pervenire, & propterea partem ei illius fieri hereditatis: matrem neque ſecundum quod ſuccedit filio, dominium eorum, ſcilicet antenuptialis donationis rerum perfrui: ſolum autem habere horum, quamdiu ſupereſt, uſum & uſumfructum. † Maneat igitur & hoc his, qui ex prioribus nuptiis ſunt, filiis condonatum: niſi forte ante prædictam Conſtitutionem judicialis ſententia & transactio inter partes facta de his aliquid ſtatuerit. §. 2. Et 123 quoniam mater excludebatur 124 quidem à filio maſculo, hoc faciente Senatusconſulto, quod Tertullianum vocant: filiabus autem commiſcebatur: nos non quærentes filiorum jus, ſed exinde ei legitima jura dantes, vocamus quidem eam 125 etiam cum maſculis fratribus morientis in tantum, in quantum numerus filiorum fuerit: quatenus & ea partem habeat tantam, quantam unusquisque fratrum. Si vero permixti maſculi & fœminæ fuerint: hoc ipſum diſponentes. Si vero mater & filiæ ſolæ conſiſtant, ibi Senatusconſultum mediam quidem partem dabat matri: reſiduam vero mediam ſororibus, quantæcunque extitiſſent. Quod quoniam non primitus correximus, modo adducimus ad competentem correctionem, & in iſto caſu vocantes eam pro rata filiarum: quatenus quantum unaquæque filiarum habet, tantum ſolummodo & ea accipiat: & in omni caſu hic relato, in virilem portionem (hoc quod legis eſt) etiam mater veniat: ſive conſiſtant ſoli maſculi, ſive ſolæ fœminæ, ſive etiam permixta utraque ſoboles.

CAP. XLVIII.

Ut parentes ſtudeant æqualitatem inter liberos primi & ſecundi matrimonii ſervare.

ILlud quoque ſuper hoc adjicere legi juſtum exiſtimavimus. Si enim moriatur vir aut mulier filios habentes & ex prioribus & ex ſecundis nuptiis, quas poſt hanc noſtram contraxerint legem: (in his enim præſentia diſponimus) quæ quidem ſuper lucris ex nuptiis ſervari oportet, hoc ſanximus: inſuper & decrevimus portiones, quas neceſſe eſt parentes legitimis & non ingratis relinquere filiis, ipſos tamen genitores non erit juſtum ad ſecundam omnino declinare prolem, & quod ex lege eſt, tantummodo relinquentes prioribus alia omnia ad ſecundos deducere, ſed aliquid & prioribus adjicere. Nam ſi aliquem ex ſecundis habeant nuptiis, aut etiam ex primis forſan, ita feſtivum, ita dilectum, ut velint præponere eum aliis in poſſeſſione, damus licentiam hoc agendi: non tamen omnino priores quidem filios minuere, ſecundos autem augere: ſed neque vehementer magnificare augmentum, nec omnino oblivisci priorum matrimoniorum, neque infirmare ea, quæ à præcedentibus nos de talibus dicta ſunt: ſed providere quidem & ſecundis, providere autem & primis: cogitantes, quoniam ambo filii ſunt: & ita facientes ſucceſſionum in teſtamentis diviſionem. Si enim inteſtatis eis mortuis lex omnes ex æquo vocat: competens eſt eos imitantes legem, non vehementer magnis eos abbreviare minutionibus, erubeſcentes legem: ſic enim erunt boni patres, & noſtra digni legiſlatione: & juſti quidem erunt ſolam legem cuſtodientes. Si quid autem etiam ſupra legem reliquerint: erunt juſti ſimul & humani patres: & non hæc dicimus inter gratos & ingratos filios, (de ingratis enim jam ſæpius dictum eſt) ſed de iis, qui magis aut minus diliguntur: cum utique multa differentia ſit ingratitudinis, & gratiarum actionis, & diſſimilis honoris. Hanc itaque partem de æquitate filiorum ex priore & ſecundo matrimonio venientium, adhortantes potius, quam ſancientes dicimus: alioqui ſemel augentes ab inteſtato partem omnino filiis relinquendam: & usque 126 ad quatuor quidem filios, quatuor uncias omnino definientes; ſi autem ultra quatuor ſint, usque ad mediam ſubſtantiæ partem: idoneum jam dedimus filiis ſolatium, non ex parva menſura antiquam eorum anguſtiam reſolventes. §. 1. Sit igitur præſens lex futuro tempori ſanciens, ſicut ſæpius dicentes prævenimus, & nihil priorum tangens, ſed collecta undique & complexa ſub una continuatione: & omnia pene de ſecundis prænuncians nuptiis: & priora quidem prioribus in ſua virtute ſervans: quæ vero ab ea diſpoſita ſunt, futuris ſecundis explanans nuptiis, & novam quandam undique ac ſubtiliſſimam introducens quærentibus utilitatem: omnibus, quæ ſuper talibus poſitæ ſunt Conſtitutionibus, in futuris poſt hanc noſtram legem nuptiis, & quæ ex his evenerint, vacantibus, hac videlicet una Conſtitutione futuro tempori, ſecundum quod à nobis definitum eſt, in iis, qui continentur in ea caſibus, pro cunctis ſufficiente.

EPILOGUS.

† Hæc igitur tua Celſitudo omnibus gentibus, quæ ſub tuo ſunt cingulo, ſolenni modo manifeſta fieri præcipiat: ut omnes agnoſcentes, quia majorem laborem ſuſtinentes, quam oportet Imperialibus incurrere cogitationibus, tamen nihil prius illorum duximus ſalute, ne undique emendicent, quod juſtum eſt, ſed omnes videntes in unum collectam de hac legiſlatione partem, ſciant quia & priorem iis, quæ jam poſita ſunt, ſervavimus legem: & futuro tempori competentem poſuimus congruentiam. Dat. 15. Cal. Aug. *Conſtantinop.* poſt Beliſarii V. C. Conſulat. Scriptum exemplum Patricio glorioſiſſimo Præfecto hujus almæ urbis. Scriptum exemplum Baſilidæ glorioſiſſimo Magiſtro ſacrorum officiorum Expræfecto, Exconſule, & Patricio. Scriptum exemplum Triboniano glorioſiſſimo Quæſtori, iterum & Exconſule. Scriptum exemplum Germano Glorioſiſſimo Magiſtro equitum ſacri Præſentis, Exconſule & Patricio. Scriptum Exemplum Tzigæ glorioſiſſimo Magiſtro peditum ſacri Præſentis, Exconſule & Patricio. Scriptum exemplum Floro glorioſiſſimo Comiti ſacrarum rerum privatarum & Exconſule. † Tua igitur Excellentia cognoſcens ea, quæ nobis placuerunt, in judicio tuo inſinuet tam Advocatis, quam aliis, quibus præes, ſecundum hanc noſtram Conſtitutionem ſufficientibus his, quæ hac de re à nobis ſcripta ſunt ad Joannem glorioſiſſ. ſacrorum per Orientem Prætoriorum Præfectum, iterum Exconſulem & Patricium. Dat. 15. Cal. April. *Conſtantinop.* poſt BELISAR. V. C. Conſulat. *

(119. *d. l. 6.* (120. *v. c. 26. in fin. c. 35. ſupr. hic. Nov.* 115. *c.* 3. (121. Adde *l.* 14. *ff. de bon. libert.* (122. *Nov.* 2. *c.* 3. (123. *Authent. Et cum C. ad SC. Tertyll.* (124. §. 3. *verſ. frater. Inſt. d. t.* (125. *c.* 46. §. 2. *ſupr. hic. l.* 7. *C. ad SC. Tertyll.*

(126. *Nov.* 18. *c.* 1.

TIT.

TIT. II.
DE APPELLATIONIBUS 1, ET INTRA 2 quæ tempora debeat appellari.

Hanc legem non habent Scrimgeriana & Haloandrina editiones, sed ejus tantum argumentum & summam: quod argumento est hanc vulgarem translationem ex meliore & integriore archetypo desumptam, quam ullam aliam editionem, sed & omnes Novellæ Latinæ desunt in illis novis editionibus.

NOVELLA CONSTITUTIO XXIII.

Imp. Justinianus Aug. Triboniano gloriosissimo Quæstori iterum & Exconsuli.

PRÆFATIO.

ANteriorum legum acerbitati plurima remedia imponentes, & maxime hæc circa appellationes facientes, in præsenti ad hujusmodi beneficium pervenire duximus esse necessarium. Antiquitati 3 etenim cautum erat, *ut, si quis per se litem exercuerit, & fuerit condemnatus: intra duos dies tantummodo licentiam appellationis haberet; si autem per procuratorem causa ventilata sit, & in triduum 4 proximum eam extendi.* Ex rerum autem experientia invenimus hoc satis esse damnosum: plures enim homines ignaros legum subtilitatis, & putantes in triduum esse provocationes porrigendas, in promptum periculum incidisse, & biduo transacto causas perdidisse. Unde necessarium duximus hujusmodi rei competenter mederi.

CAP. I.

ET 5 sancimus omnes appellationes, sive per se, sive per procuratores, seu per defensores, vel curatores, vel tutores ventilentur, posse intra decem dierum spatium à recitatione sententiæ numerandum, judicibus ab iis, quorum interest, offerri: sive magni, sive minores sint, (excepta videlicet sublimissima Prætoriana Præfectura) ut liceat homini intra id spatium plenissime deliberare, sive appellandum ei sit, sive quiescendum: ne timore instante opus appellatorium frequentetur, sed sit omnibus inspectionis copia, quæ indiscussos hominum calores potest refrenare.

CAP. II.

De Consultationibus. 6

AD hæc sancimus, si quando lis speratur in nostrum 7 inferri Consistorium: si forte contigerit Imperatoriam Majestatem occupatam publicis causis ex mundanis provisionibus, non posse convocare patres, quatenus causa agitetur, non 8 ex hoc litem periclitari. Quod enim vitium est litigantium: si Culmen imperatorium occupetur? vel quis tantæ est auctoritatis, ut nolentem Principem possit ad convocandos patres cæterosque proceres coarctare? Sed si quid tale evenerit, causa intacta permaneat, donec Imperator sua sponte motus & convocari proceres jusserit, & litem inferri patiatur, & omnia secundum morem procedere.

CAP. III.

De Appellationibus in Ægypto, Asia, Ponto, &c.

ILlud etiam in tertio capitulo disponendum est, quod antiquitas bene statuit, novitas autem neglexit. Cum enim veneranda vetustatis auctoritas ita Magistratus digesserit, ut alii majores, alii medii, alii minores sint, & appellationes à minoribus judicibus non solum ad maximos judices remitterentur, sed ad spectabilium judicum tribunal, quatenus & ipsi sacro auditorio adhibito litem exercerent: novitas autem hoc deliquerit: evenit, ut super minimis causis maximi nostri judices inquietentur: & homines propter minimas causas magnis fatigentur dispendiis, ut forsitan totius litis æstimatio ad sumptus judiciales non sufficeret. Ideoque sancimus, si quando ex Ægyptiaco tractu, vel adjuncta ei utraque Lybia provocatio speratur, usque ad decem librarum auri quantitatem: non in hanc regiam urbem eam venire, sed ad Præfectum Augustalem, qui audiat, & causam dirimat vice sacri cognitoris, nulla ei [penitus] post definitivam sententiam appellatione porrigenda. §. 1. Similique modo quoties in Asiana diœcesi vel Pontica tale aliquid emerserit, usque ad prædictam quantitatem decem librarum auri appellationes ad viros spectabiles, Comites forte, vel Proconsules, vel Prætores, vel Moderatores, quibus specialiter easdem lites peragendas deputavimus, remittantur: quatenus & hi ad similitudinem Præfecti Augustalis vice sacri cognitoris intercedant, & causas sine spe quidem appellationis, Dei tamen & legum timore proferant decidendas. † Orientalem autem tractum causas appellatione suspensas, & usque ad decem librarum auri quantitatem limitatas, ad virum spectabilem Comitem Orientis mittere, simili modo audientiam & finem eis impositurum.

CAP. IV.

Ut à spectabilibus ad illustres appelletur.

ILlo videlicet observando, ut viri spectabiles Duces, vel alii spectabiles judices, non ad alios eadem spectabilitate decoratos judices suas transmittant appellationes in litibus, quantæque sint quantitatis, (cum non oporteat ad compares 9 judices appellationes referri, sed à minore judicio in majus 10 tribunal ascendere) sed ad illustrissimam Præfecturam, illorum appellationes, cujuscunque sint quantitatis (ut dictum est) dirigantur, qui una cum viro excelso pro tempore Quæstore eas dirimat: utroque Officio subministrante, id est, tam ex sacris scriniis more solito, quam Præfecto Prætorio. Ita tamen hæc sancimus, ut nec à Ducibus vel aliis spectabilibus judicibus, quibus forte, etsi privati 11 sint, imperialis Majestas causas injunxerit, appellatio ad memoratos spectabiles judices currat: ne causa non gradatim procedere, sed perperam videatur. Sed à Præsidibus quidem provinciarum, & judicibus à nobis datis, si non sint spectabiles judices, intra memoratam quantitatem referetur. Si autem vel illustres sint dati à nobis judices, quibus apices dignitatum super spectabilitatem sunt, vel Duces, qui omnimodo spectabilitate sunt decorati: vel ii, qui à Principe delegati sunt, spectabilem habeant dignitatem: eorum appellationes sub quacunque quantitate in hanc regiam urbem ad competentes antiquo more judices referantur. † Omnibus aliis, quæ de appellationibus statuta sunt vel ab antiqua Prosapia, vel ab auctoritate anteriorum Constitutionum, vel à nostra humanitate, intactis illibatisque custodiendis. Datum Calend. Jul. *Constantinop.* post BELISARII, V. C. Cons. *

EPITOME *Superioris Constitutionis.*

DE APPELLATIONIBUS, AD QUEMNAM remittantur, si res, ob quam appellatio instituitur, non supra auri libras 12 decem valeat.

NOn principalis litigator duntaxat, verum etiam procurator ejus, defensor quoque & curator, & tutor intra decem dies à lata sententia provocare potest. † A Prætoriorum Præfectis provocare non licet. 13

CAP. I.

SI dum Principi 14 appellationis causam audire non vacat, legitimum tempus decurrat, nullum hinc liti præjudicium gignitur. Quando ad Principem ejusque Consilium provocatur, si lis ipsa decem libras auri non exsuperet, illam in Ægyptiaco tractu, & adjuncta ei utraque Libya Præfectus Augustalis audiet, & cognoscet: in Orientali autem tractu Comes Orientis: in Pontico vero, & Asiatico, spectabiles Comites, Proconsules, Prætores, & denique Moderatores, si quidem hoc specialiter ipsis injunctum fuerit. Qui omnes sacrum habebunt auditorium, neque quisquam eorum sententiam de appellationis causa latam poterit detrectare.

CAP. II.

QUando à spectabilibus Præsidibus provocabitur, sive res litigiosa plus decem libris auri, sive minus valeat, Prætoriorum Præfectus una cum Quæstore, ipsis utraque cohorte ministrante, de illa cognoscito.

TIT. III.
DE PRÆSIDE 1 PISIDIÆ.
NOVELLA CONSTITUT. XXIV.

Imp. Justin. August. Joanni gloriosiss. sacrorum per Orientem Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

NUnquam sane credidimus, veteres Romanos ex parvis adeoque minutissimis principiis tam amplam constituere Rempublicam,

TIT. II. (1. *Lib.* 49. *D.* 1. *Lib.* 7. *C.* 62. (2. *Lib.* 49. *D.* 4. *Lib.* 7. *C.* 63. (3. *l.* 1. §. 5. 7. *l.* 2. *ff. quando appell. l.* 6. §. 5. *C. de appellat.* (4. *l.* 5. *l.* 20. *ff. d. t. de appellat.* (5. *Authent. Hodie. C. d. t.* (6. *Nov.* 20. (7. Adde *l. ult.* §. 4. *C. de temp. & reparat. appell.* (8. *Authent. Sed & lis. C. d. t.*

(9. Fac. *l.* 3. *in fin. l.* 4. *ff. de recept. qui arbitr.* (10. *l.* 1. *l.* 2. *l.* 3. *ff. quis à quo appell.* (11. v. *l.* 32. *C. de appellationib.* (12. Fac. *l.* 5. *C. de susceptorib.* (13. *l. unic. C. de sent. præf. præt.* (14. *c.* 2. *supr. hic.*

TIT. III. (1. v. *Nov.* 25. *c.* 1. *Nov.* 31. *c.* 3.

& totum exinde terrarum orbem (pene dixerimus) sibi adjungere, & premere ac tueri imperio potuisse, nisi majoribus in Provincias Magistratibus missis, plus ea de re dignitatis sibi comparassent, simulque illis armorum 2 juxta ac legum potestatem fecissent, neque non ad utrumque accommodatos & idoneos habuissent, quos quidem Prætores vocabant, appellatione illis ex eo indita, quod cæteris omnibus præirent & præponerentur, permissa scilicet eis, tam rei bellicæ administratione, quam legum præscriptione. Unde & ea loca, in quibus publice Magistratus vel jus reddere, vel habitare solebant, *Prætoria* 3 appellare, & ut pleræque in Rempublicam leges ex viva Prætorum voce inferrentur, constituerunt. Et multi 4 Prætores partim Siciliam, partim Sardiniam insulam, partim Hispaniam, partim terra marique alii aliud vel imperio adjecerunt, vel rexerunt.

CAP. I.

HÆc nos in animo reputantes, & vetustatem denuo majore cum flore & venustate quasi postliminio reducentes in Rempublicam, Romano præterea nomini dignitatem addentes, & videntes, quod duplici in asperiores provincias Magistratu ad hunc usque diem destinato neuter ad plenum sua sorte contentus fuerit, sed ex ea causa per quasdam nostras provincias, in quibus tam civilis, quam militaris Magistratus existit, semper inter se rixentur, semper pugnent, non quo subditis boni aliquid faciant, sed quo eos magis atterant: è re fore putavimus, si utrumque Magistratum tam civilem, quam militarem in unam formam contrahamus, imponamusque denuo ei, qui hanc potestatem habebit, appellationem Prætoris: ut idem & militaribus copiis, quæ per provinciam sunt, secundum cognomentum antiquitus illis impositum præeat, & præficiatur legibus: si quidem & hoc initio Prætorum erat proprium: & cum utriusque officii annonas habeat, una tantum cohorte utatur ex centum cohortalibus, (tot enim ei sufficient) quæ Prætoriana cohors appelletur, & per 5 probatorias convenienter hinc procedentes constituatur. Ita enim dignitate 6 plenus erit, ita latrocinia exercentibus terribilis, ita injustis inevitabilis: si majore cum potestate omnia conficiat: & cum lex jampridem à nobis posita jubeat omnes omnino judices puris uti manibus, ei obtemperet, & præstito juramento, secundum hanc res gubernet, tam 7 armis utens, quam civilia secundum nostras leges ordinans. Unde tametsi ex gloriosiss. Consulib. aliquis ad hanc administrationem accedat, nihilominus in hoc imitatio quædam priorum eluceat, qua videlicet provincias sortientes Coss. consularesque viri, & non multo 8 illis inferiores Prætores, paulatim Romanorum nomen ita auxerunt, & tam amplum effecerunt, quantum nulli unquam alii Reipublicæ seu imperio concessit Deus. Id quod in *Pisidarum regione initium primum sumere volumus: propterea quod* veteres annalium scriptores 9 prodidisse invenimus, olim Pisidarum gentem universæ illius terræ summum tenuisse imperium, & jam nunc majore & vehementiore hanc provinciam Magistratu indigere, (nam & maximi in ea pagi sunt, & multi homines, & qui sæpenumero ob ipsa publica tributa seditiones movent) & prædatricibus illis & sanguinariis regionibus, quæ supra voracitatem & quandam insatietatem lupini capitis collocatæ sunt, & Lycocranitarum habitaculum vocantur, hunc Magistratum præficiendum credimus, qui jam inde ordine legitimo in eam progrediatur. Ac si hic Magistratus sub specie quadam incursionis misceatur, componantur etiam in unum tam militaria, quam præsidialia insignia, & omnes eam militares copiæ sequantur, quæ in provincia sunt. Ad hæc tota civilis cohors venerando jam vocabulo appelletur, & Prætoris cognomento honoretur, quis ipsum non abhorreat? quis non revereatur, simul in unum Leges & arma coire spectans, & indidem conditione proposita, aut ut Legibus obtemperet, si bono esse animo, & servari velit, aut, ut vel primo statim intuitu pereat, armis in proximo leges corroborantibus?

CAP. II.

OPortet igitur, ut qui hunc Magistratum suscipit (semper autem gratis 10 eum, & absque ulla datione pecuniæ ipsi conferimus, ut & ipse per omnia sordibus abstineat, & his solis, quæ ex publico solvuntur, contentus sit, id quod etiam prima 11 nostra lex dicit) juste & pure & cum quadam 12 asperitate humaniter se erga subditos gerat, quemadmodum in priore Lege disposuimus, homicidia 13, adulteria, raptus virginum, omne denique maleficium provincia expellat, & qui ea deliquerint, secundum 14 nostras Leges puniat; neminem præterea maleficorum revereatur, etsi de potentioribus sit, neque his se submittat, qui nullam de se utilitatem, at bene nefarias de se occasiones præbere possunt: sed per omnia jus ipsum tueatur, & ad nostras leges respiciat, & secundum eas judicet, & ut subditi nostri secundum illas vitam suaque studia instituant, efficiat: insuper ad Deum quoque & nostri timorem respiciat, neque præterea quicquam omnino in animo cogitet. Item ut neque crebro 15 ex provincia huc commeet, neque immodicis literis nos interpellet, sed in omnibus prior ipse audientiam accommodet, eaque disceptet, & memor, quantam illi dignitatis magnitudinem dederimus, ita se hac in re gerat, ut pro gesto Magistratu causam dicere necesse non habeat, sciens, quod si quis e[illegible]dito jus suum non consequatur, compellaturque hæc ad nos referre, pro eo deinceps certamen illi nobiscum futurum est. Quemadmodum enim jurisdictionis augmento ipsum honoravimus, ita rursus si præter intentionem & opinionem nostram tradita eum administratione abuti deprehenderimus, competenti ipsum animadversione persequemur, tam Deo in hoc subservientes, quam opem ferentes legibus, sive furta eum fecisse, sive gratia forte aut inimicitiis superatum, sive leges nostras transgressum esse deprehenderimus: dum enim subditos iterum exigere, & his malis, quæ usque adhuc extiterunt, mederi volumus: & magnas opes despeximus, & ad hanc dispositionem oculos convertere properavimus.

CAP. III.

POrro non tantum ad hæc eum prospicere oportet, quæ ante à nobis dicta sunt, sed etiam curare, ut affluens rerum copia sit in urbibus, ne quid cives deficiat. Inspiciat etiam in civitatibus opera 16, neque in hoc seipsos à se vinci patiatur: sed & aquarum ductus, & pontes, & muros, & itinera publica refici studeat, neque committat, ut exactores 17, qui illuc commeant, in aliquo subditos nostros prægravent: neque jussiones illas, quæ improbato more fieri solitæ, ex thronis Excellentiæ tuæ de refectione murorum, de sternendis itineribus publicis, deque aliis plus mille causis procedunt, suscipiat. Omnium enim horum causa, & si aliud præterea ejus generis, nemini permittet, ut subditos nostros injuriis afficiat, neque prodibit de thronis tuis sententia, quæ tale quid dicat, (jam enim hoc prohibuimus) sed solus ipse omnium curam geret. Si vero ex sacræ nostræ Legis sententia pragmaticam aliquam formam 18 dirigamus, quam forte ad tuam emittamus Præfecturam, examinabit ille prius, quæ inibi à nobis jubentur. nemini autem alii omnino copia fiet deprædandi subditos, quo magis aliquando provincias iterum refertas hominibus, iterum suis civibus efflorescentes, neque undique huc confluentem videamus hominum multitudinem, qui propter improbitatem Præsidum in suam patriam reverti non audeant. Ideoque sancimus, ne amplius Excellentia tua Pisidicæ gentis Magistratus pro divisis habeat, sed ut unum sit in ea spectabilis Prætoris officium, quod idem & militare, & civile existat: quod similiter & publicarum civiliumque rerum curam gerat, & militibus præeat, ut mutuo auxilio & jurisdictio ex armis vires colligat, & cohors armata condecoretur Lege. Neque enim deinceps aliqua per urbes orietur seditio, si talem de cætero virum præfecerimus, qui utroque nobis officio dignus putabitur.

CAP. IV.

QUæcunque igitur fiscus erogaturus est, ea secundum subjectam huic sacræ nostræ Legi descriptionem spectabili Prætori, circaque ipsum versari solitis præstari jubemus. Unde & sacræ nostræ appellationis notam præponi volumus, & qui Pisidiæ Præses erit, is Prætor Justinianeus esto. Obtemperet autem illi Prætoriana cohors, ex probatoriis 19 (ut diximus) constituenda, quæ similiter tam civilibus, quam militaribus hominibus juxta & rebus occupata sit. † Ad hæc publicorum quoque tributorum exactio hunc

(2. Fac. *l.* 7. *in fin. l.*8. *ff. de offic. proconf. l.* 10. *l.* 11. *ff. de offic. præsid.* (3. Fac. *l.* 14. *C. de offic. rect. prov.* (4. *l.* 2. *§.* 32. *ff. de orig. jur.* (5. *c.* 4. *infr. hic.* (6. v. d. c. 4. (7. *v. proœm. Inst. in pr.* (8. *Nov.* 13. *c.* 1. *§.* 1. (9. Adde *Nov.* 25. *l.* 10. *ff. de probat.* (10. *Nov.* 8.

(11. *d. Nov.* 8. *c.* 7. *Nov.* 17. *c.* 1. (12. *d. Nov.* 17. *c.* 5. *§.* 3. (13. *l.* 3. *l.*6. *l.* 13. *ff. de offic. præsid.* (14. *pr. Inst. de offic. judic.* (15. *l.* 15. *ff. de offic. præsid.* (16. *Nov.* 17. *c.* 4. *in pr. & §.* 1. *l.* 7. *§.* 1. *ff. de offic. proconf.* (17. *d. Nov.* 17. *c.* 8. (18. *d. Nov.* 17. *c.* 4. *in fin. pr.* (19. *c.* 1. *supr. hic. Nov.* 25. *c.* 1. *verf. deinde.*

Præsidem

Præsidem cohortemque ejus respiciet, & omnia Magistratus habebit insignia 20, quæ etiam modo habet, sellam scilicet curulem ex argento, *securim quoque*, & fasces: habebit etiam inter milites Adresponsum 21, adeoque & eo ipso Principatum illi inter milites, qui illic locorum sunt, tribuimus, ut ipsos & pulchre regat, & cogat in ordinem, instruatque, ut non solum latrocinantes persequantur, sed etiam subditos inter se mansuetos & modestos reddant. Neque item committat, ut seditiones moveantur in urbibus, aut comites quidquam ad fiscum spectans divellant, sed supra 22 omnes potestatem habeat, nemine prorsus excepto. † Collocatus autem hic Magistratus sit in mediis, & in numerum spectabilium descriptus. Unde quæcunque in vicariis olim, hodie in Comitibus Justinianeis Pacatianæ 23 Phrygiæ & Galatiæ primæ 24, item spectabili Comite Orientis 25, & spectabilibus Proconsulibus sunt, ea & in hoc existant: sitque & ipse spectabilis Magistratus, & appellationes, quæ apud ipsum interponuntur, mittantur huc, & examinentur: sicut in cæteris spectabilibus fieri solet Magistratibus, introducanturque in judicium gloriosissimorum Præfectorum, in cognitionem causæ, adhibito etiam gloriosissimo Quæstore sacri nostri palatii: propterea quod, tametsi is Magistratus nonnihil in se habet militare, tamen quia prorsus in civilem & legitimam mutatus est formam, ideo necessario eundem tenere ordinem debet, qui pro consuetudine jam olim obtinente in spectabilibus Magistratibus observatus est.

CAP. V.

QUoniam vero nuper sacra Constitutione conscripta promulgavimus, ut causæ appellationum, *quæ quidem quingentorum aureorum summam non excedant*, à spectabilibus Præsidibus huc devolutæ, in habitu & ordine sacri auditorii examinentur, sancimus, ut si qua ejusmodi causa emergat, scilicet in Pisidia duntaxat, ex delegatione sive nostra, sive alicujus gloriosissimorum nostrorum procerum, nisi, qui datus est judex, spectabilis sit, ut non ad spectabilem Justinianeum Comitem Pacatianæ Phrygiæ (id quod prius Lege 26 determinavimus) proficiscatur, sed ad ipsum deferatur in sua provincia interposita appellatio, & ipse de ea cognoscat in habitu sacri auditorii, (cohonestamus etenim Magistratum hoc etiam) & perfectam illi formam imponat, non remittendam ad hanc almam urbem, ne forte parvis de causis magnas bonorum suorum perturbationes & damna litigatores sustineant.

CAP. VI.

UT autem qui vel hoc Prætoris, vel alia nobis inventa & invenienda officia suscipiunt, cognoscant, quo tandem modo provincias eos gubernare conveniat, visum nobis est, non tantum signa eis præbere administrationis in codicillis (ut vocant) sed etiam modum præscribere, secundum quem provinciam administrent, (quæ quidem, qui nos antecesserunt Legislatores, consulta quædam præsidalia appellabant) ut ad hæc intentis oculis propriam dirigant administrationem, perque hanc omni ex parte subditis nostris prosint. Unde & id genus sacra mandata jussimus in sacro laterculo reponi, ut una cum codicillis præberentur Præsidibus, tum jusjurandum, quod in sacra nostra Constitutione 27 descripsimus, præstantibus, tum omnia alia, ut nos ordinavimus, administrantibus. Subjicietur autem à nobis huic sacræ Legi quædam etiam descriptio, quæ exprimat, quid ipsum cum deligitur, præbere conveniat occasione codicillorum officii, *sive in sacro laterculo*, *sive in foro gloriosissimorum Præfectorum*, quid rursum illi, item adsessori, & circa ipsum versari solitis porrigatur ex publico: ut omnibus nota facta providentia, quam circa officia gerimus, ille incontaminatum nobis & undique spectatum suum exhibeat ministerium.

§. 1. Hanc sane Legem tum sacrarum nostrarum Constitutionum lectio monstrabit, (jussimus enim & hanc inter eas describere) tum ipse ad effectum deduces, ut perpetuo in ipsis factis reluceat conspiciaturque. Oportet Prætori Pisidiæ annonarum, & capitum, ac reliqui solatii titulo præberi, solidos CCC. ejus assessori, solidos LXXII. ejus cohorti, aureos LII. Rursum pro codicillis administrationis oportet ipsum præbere sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, solidos IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum & laterculensibus, solidos XLV. ejus adjutori, solidos III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussionibus & omni alia causa, solidos LX.

(20. v. *Nov.* 30. c. 6. l. 14. *ff.* de offic. procons. (21. *Nov.* 25. c. 1. *in fin. Nov.* 123. c. 25. (22. l. 4. *ff.* de offic. præsid. (23. *Nov.* 8. c. 2. (24. d. *Nov.* c. 3. (25. d. *Nov.* c. 5. (26. d. *Nov.* c. 2. (27. d. *Nov.* 8.

TIT. IV.
DE PRÆTORE I LYCAONIÆ.
NOVELLA CONSTIT. XXV.

Imp. Justinianus Aug. Joanni gloriosiss. sacrorum per Orientem Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

CUm ad prima illa principia, ex quibus Lycaonum gentem, antiquarum rerum scriptores 2 & enarratores constitisse tradiderunt, respicimus, & quod maximam cum Romanis affinitatem habeat, quodque ex eadem ferme occasione in unum coacta sit, majore, quam hactenus Magistratu eam exornare, justum putavimus. Siquidem usu venit, ut olim Lycaon, qui Arcadiæ in Hellade Rex fuit, & Romanum solum incoleret, & assumptis quondam Oenotriis Romano Imperio daret veluti principium (dicimus autem vetera illa, quæ longo ante tempore Æneæ & Romuli ætates præcesserunt) & deducta in hasce partes colonia, Pisidiæ bonam partem adimeret, eique deinde suum nomen inderet, & regionem ex se Lycaoniam appellaret. Inde adeo justum fuerit & ipsam Magistratu adornare, cui veteris apud Romanos instituti signa & notæ inscribantur, & illos, qui hoc ipsam tempore regunt (de Præside civilis jurisdictionis loquimur, & eo, cui armorum cura commissa est) in unum contrahere, & Prætoris appellatione decorare. Est enim hoc nomen quasi jure patrio Romani Imperii proprium, & ante ipsos etiam Coss. in ampla Romanorum Republica usui habitum. Nam veteres Romani suos Imperatores Prætores appellabant, simulque illis præbebant, ut militaribus præirent copiis, & descriptis ab illis parebant legibus: & prorsus erat hic Magistratus ex ambobus contemperatus, præ se ferens & ostentans tam in instruenda acie robur, quam in ferendis legibus rectum & decentem ordinem.

CAP. I.

QUoniam igitur propositum nobis est etiam hic utramque administrationem in unam contrahere, propterea optimo illi jure Prætoris appellationem imponimus, ut una cum Prætoris appellatione audientium animis insonet ipsius quoque Magistratus substantia ac natura, & quod non simplex sit, nec ad unam aliquam rem tantummodo (nempe vel arma, vel leges) respiciat, sed simul utrumque ad se munus ex æquo attrahat, quodque per copias militum vehemens & robustus, per legem lenis & mansuetus sit: & per hanc causam maleficis quidem vehementiorem, probioribus vero civiliorem se & moderatiorem exhibeat. Neque hoc sine causa agimus, aut solam appellationem attendimus, sed ex usu ac necessitate Magistratus quoque metimur. Nam fortes ea regio viros habet, neque in ullo differt ab Isauria in medio, ut quæ mediterranea, aprica, equorum altrix existens, tum multos viros, tum multos equos enutriat: magnus quoque in ea numerus est magnorum pagorum, & virorum ad equitandum, ad sagittandum, ad animos sine negotio & celeriter excitandos, ad arma prompte tractanda, denique tam ad militare imperium forte aversandum, quia illorum status privatam ipsis fortunam & solis civilibus Magistratibus subditam adscribit, quam ad hoc rursus, *civile scilicet*, contemnendum, quia soli obtemperare Legi, quæ non item strenuitatem quandam adjunctam habeat, audacioribus formidabile est, idoneorum. Hæc nos permoverunt, ut hunc quoque Magistratum, quemadmodum apud Pisidas 3 fecimus, coadunatum redderemus, & nostro apposito nomine Prætoris ei appellationem inderemus. Volumus etenim & hunc Prætorem Justinianeum Lycaoniæ appellari, quomodo sane & Pisidiæ, & aliorum. Deinde utramque etiam cohortem in unam contrahimus, *& cui civilis, & cui militaris Magistratus præfuit, ac Prætorianam illam appellamus*, constituendam ex probatoriis, more solito ex sacro libellorum scrinio, ex quo olim & duciani eas ferebant, procedentibus, mensuramque illius ad centum usque virorum numerum extendimus, & utriusque Magistratus annonas illi adsignamus, sed & adsessori & reliquis. Quæ quidem ex subjectis sacræ huic nostræ Constitutioni descriptionibus clara faciemus. Habeat item Adresponsum 4, *si-*

TIT. IV. (1. *Nov.* 8. c. 15. §. 20. (2. *Nov.* 24. c. 1. *post med.* (3. d. *Nov.* 24. (4. d. *Nov.* 24. c. 4.

ve apo-

ve apocrisiarios, ut inter milites omnia recte gerantur atque ordine: adeoque & aliis eum militibus, qui per dictam provinciam stationes agunt, imperitare sancimus.

CAP. II.

MIttemus sane, qui id officii suscepturus est, unum aliquem de probatis, & de numero nostrorum Procerum: unde & olim Prætores procedebant, suisque laboribus adornabant Rempubl. nunc residentes in solo Italico, nunc proficiscentes ad loca forensia. Ac talis quidem semper sui ipsius memor, & unde illi hæc administratio accesserit, venerandum se præbeat subditis, horrendum latrocinantibus & maleficis, omnia majore cum fiducia peragens. Neque dubium quin puris utetur manibus, quandoquidem & officium gratis suscipit: & alioqui lex nostra nuper à nobis lata, omnibus omnino Magistratibus in ipsa descriptis, præcipit, ut manus contineant (qua de causa & juramentum 5 præstant) & secundum Leges nostras dijudicent, omnemque æquitatem & justitiam subditis impertiant. Eo pacto cum Reipubl. suæ statum veteres Romani exornarent, omnibus aliis Rebuspubl. potiti sunt. Quis enim hunc Magistratum non revereatur simul & horreat, videns duplici eum forma excubias agere, tum ut, quæ lex jubet, facile ordinet, tum vero, si quid de Lege violetur, ut hoc armis corrigat? §. 1. Quibus autem de rebus Prætorem 6 Pisidiæ in Lege, quæ de ipso conscripta est, appellavimus, de iisdem pulchrum putavimus & hunc appellare. Oportet enim, ut cum undique gratuitum hoc officium suscipiat, ab omnibus & ipse sordibus alienissimus sit, his solis contentus, quæ fiscus præstat, prout jam ante de præsidialibus officiis lata lex differit, ut item in rebus gerendis sincerum & justum se præbeat; ac quo modo administrationis ratio permista est, ita & ipse harmoniam animi sui nunc acutioribus & intentis, nunc lenioribus & remissis sonis contemperet. §. 2. Odio quoque habeat & puniat omne adulterium, ad hæc homicidium 7, sed multo his vehementius raptus virginum. Cæteros etiam maleficos, si quidem incurabili morbo laborant, citra exceptionem puniat: si vero mediocriter, ad meliorem frugem transponat. † Insuper neminem improbe agentium revereatur, etsi 8 dives, etsi majore aliqua dignitate præditus sit: propterea enim de numero præstantiorum electum ipsum mittimus, ut pro sua potentia necesse non habeat cuiquam alii attendere, quam nobis & legibus, secundum 9 quas & ipse judicet, & subditos vitam instituere procuret.

CAP. III.

SEd neque socordiæ se dedat, neque alicui injuriam faciat, ne ejus provinciæ homines, cui præest, propter injurias illic acceptas, regionem 10 suam relinquant, & continue nobis hic facessant negotia. † Quin ipse prius audientiam his, quæ ad eum referuntur, præbeat, eaque disceptet: & usque memor honoris, quem illi detulimus, ita administrationis laboribus se exerceat, ut laudem inde, & à rationibus gesti Magistratus reddendis dicendaque causa immunitatem consequatur. Illud certo sciens, quod si quis nos adeat, referens domesticam sibi rem incommodis affectam esse, siquidem expertus apud eum, jus suum obtinuisset, hunc ad ipsum sine aliquo dato responso remittemus: si vero cum prius ad ipsum retulisset, deinde non obtento jure suo, ad nos decurrat, tunc non illi nos in posterum, sed ei, qui Magistratu fungitur, judicium constituemus; & quemadmodum ampliorem ei honorem reddidimus, ita & si socordiæ eum se dare, & his, quæ in ipsum contulimus, negligentius uti deprehenderimus, opem feremus legibus, & convenienti eum animadversione 11 persequemur; & quemadmodum ille neque verba nostra, neque Leges, neque formam & gradum Magistratus veretur, ita neque nos ipsum verebimur, sed perinde ei obviabimus, ut & ipse rerum administratione utetur: & sive sordidis eum manibus uti, sive ad effectum aliquem respicere, sive Leges nostras transgredi deprehenderimus, nos vigore Legis ad facti sui rationem reddendam, eum sistemus: neque enim ut subditos servaremus, pecuniis aut quapiam aliarum rerum, quæ nobis suppeterent, pepercimus.

CAP. IV.

OPortet præterea ipsum providere, ut omnia recte atque ordine fiant in civitatibus, & primum quidem ut civitates sub ipso collocatæ, seditionibus 12 careant, ex omni parte æquitatem conservans, & summo studio prospiciens, ne nimium subditis indulgeat, & frena relaxet. §. 1. Deinde neque *opera* 13 in civitatibus negligat, ne per hanc causam diminuantur, vel aquarum ductus, vel ipsorum pontium 14 transitus; vel murorum munitio, vel cura itinerum, sed omnia reficiat, aut saltem ad nos referat, ut partim ex civilibus ea reditibus, partim nostra liberalitate queanat reficere. §. 2. Neque item committat ut exactoribus 15, qui à nostris hinc Proceribus commeant, sit in aliquo damnum subditis nostris inferendi licentia; aut ut hi subditos nostros gravent, qui consuetas illas jussiones adferunt, quæ olim ad subversionem eorum, qui mediocriter vitam instituerant, de thronis tuis procedebant, nunc injungentes murorum reparationes, nunc curam itinerum, nunc imaginum, pontium, portuum, aquæductuum publicorum renovationes, locorum denique publicorum ablutiones, & ædium quasi in solo non justo exædificatarum demolitiones, & id genus alia magis ad nectendas calumnias expedita: sed ipsemet hæc ad animi sui curam revocabit, omnia peracturus absque dispendio. Si vero nobis visum fuerit majore eam rem inspectione indigere, sacra pragmatica forma utemur, *quam sane & ad tuum Magistratum, si videbitur, mittemus*, qua secundum ipsum alteri quoque hanc inquisitionem injungamus. Ita aliquando respirabunt subditi, ita denuo efflorescent civitates, ita qui eas incolunt, magnum incrementum capient, neque de patriis sedibus diffugient 16, rerum suarum incolatum propter Præsidum improbitatem quasi terriculamentum aliquod metuentes.

CAP. V.

SCire igitur oportet Excellentiam tuam, quod unus & simplex hic Magistratus, non duplex futurus sit, ut omnia, quæ fiscus utrique prius officio præbebat, ea secundum descriptionem sacræ huic nostræ Legi subjectam, tam ipsi det, quam circa ipsum versari solitis, & cohorti ejus: quemadmodum & hactenus præbita sunt. §. 1. Et publicorum tributorum exactio ipsi simul & obtemperantibus ei Prætorianis cohortalibus incumbet: habebitque utriusque officii insignia, tametsi plurima militaria sunt: tamen & in vehiculo 17 sedebit argenteo, & præcedet ipsum securis, (nam & hoc Consularis imperii signum est) similiter & fasces ipsi cum solennitate præibunt: observabitque eum universus exercitus, qui per eam provinciam stationes habet, cui curæ erit, ut & latrocinia resecet, & injuria affectis opituletur, & subditos nostros mansuetos inter se & modestos reddat. §. 2. Sed neque Comitibus permittet, ut ad publica tributa annuant, animumve adjiciant. Sed & inter Spectabiles ipse collocabitur, tametsi qui eam administrationem susceperit, majoris forte sit dignitatis: si quidem dignatio eorum, qui provincias regunt, talis futura est, qualem nos ad quamque administrationem idoneam fore judicaverimus. Ipsum vero propter imperium, quod gerit, conveniens est inter spectabiles numerari, inter quos & Proconsules & Comites Orientis, Galatiæ, & Phrygiæ sunt. §. 3. Unde & ipse causis, quæ in ejus moventur provincia, tam pecuniariis, quam civilibus & liberalibus, audientiam præbebit, uti id genus Magistratibus licet. † Appellationes quoque contra ejus sententias interpositas examinabunt hic ex more, qui jam pridem in spectabilibus Magistratibus obtnuit, tam gloriosissimorum sacrorum nostrorum Prætoriorum Præfecti, quam gloriosissimus Quæstor, (prout jam inde ab initio traditum est) eo 18 quod alter jam Magistratus civilior factus sit admistis Legibus, quas 19 etiam in ipsa arma imperium habere voluimus.

CAP. VI.

SEcundum Legem vero nuper à nobis positam, si quæ causa intra provinciam suam mota, quingentorum 20 aureorum quantitatem non excedat, quæ per provocationem deinde à suo transferatur judice, de hac non Pacatianæ Phrygiæ Comes (ut prius 21 dimus) sed ipse cognoscet, etsi ex delegatione, sive nostra, sive alicujus gloriosissimorum nostrorum Procerum causa alicui commissa sit, modo propter rationes, quas nuper in Constitutione de appellationibus lata præscripsimus, spectabilis non sit: & causæ

(5. *Nov.* 8. *c.* 7. (6. *Nov.* 24. *Nov.* 31. *c.* 3. (7. *l.* 13. *pr. ff. de offic. præsid.* (8. *Nov.* 24. *c.* 2. (9. *pr. Inst. de offic. judic.* (10. *Nov.* 24. *c.* 3. (11. *d. Nov. c.* 2. *in fin.*

(12. *l.* 13. *ff. de offic. præsid.* (13. *Nov.* 24. *c.* 3. *l.* 7. §. 1. *ff. de offic. procons.* (14. *Nov* 17. *c.* 4. §. 1. (15. *d. c.* 4. *in pr.* (16. *c.* 3. *supr. hic. Nov.* 24. *c.* 3. (17. *d. Nov.* 24. *c.* 4. (18. *d. Nov. c.* 4. *in fin.* (19. Adde *l.* 4. *C. de legib.* (20. *Nov.* 24. *c.* 5. (21. *Nov.* 8. *c.* 2.

finem

finem imponet, non (ut olim) post etiam huc mittendæ, ne ob parvas occasiones magnorum ea res dispendiorum subditis nostris ansam præbeat. Hæc autem & nos illi manifesta faciemus. Si quidem studio habet potentia nostra, non tantum ut administrationis signa eis ex codicillis (quos vocant) præbeamus, qualia spectabilibus Magistratibus attribui solent, sed etiam ex mandatis [22] Principalibus, quæ veteres olim Principes & Legislatores responsa Præsidibus edita vocabant: quæ cum nos descripsissemus, jussimus in sacro nostro reponi laterculo, ut inde semper una cum codicillis præbeantur Magistratibus: ac hi quidem ipsum conferant officium, illa vero dirigant administrandi officii rationem. Cæterum ex descriptione, quæ sacræ huic nostræ Legi subjicitur, clarum erit, tum quid ipsum, cum deligitur, occasione codicillorum officii præstare conveniat, tum etiam quid ipsi simul & adsessori, ac cohorti ejus è publico erogabitur. Sed & si quos vicinarum ei provinciarum Præsides circa tributariam rationem negligentes inveneris, non alium emittes, sed ipsos spectabiles Præsides fatigabis, ut vicinarum provinciarum Præsidibus, si socordiæ se dedant, immineant, & procurent, quo magis ea omnibus in publicum modis inferant.

EPILOGUS.

† Præsentem itaque Legem nos quidem sacrarum nostrarum Constitutionum volumini jussimus inseri: ipse vero ea suscepta, omnia ex illius præscripto agas, immortalem perpetuo beneficii noster memoriam præ se ferentis. Oportet Lycaoniæ Prætori in hunc modum præberi. Ipsi quidem annonarum capituum & reliqui solatii nomine, solidos CCC. ejus adsessori, solidos LXXII. ejus cohorti, aureos LII. Rursum oportet eum præbere spectabilibus chartulariis sacri cubiculi per causam codicillorum, solidos IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum & laterculensibus, solidos XXIV. ejus adjutori, solidos III. cohorti gloriosissimorum Præfectorum pro jussionibus & omni alia causa, solidos LX.

TIT. V.
DE PRÆTORE [1] THRACIÆ.
NOVELLA CONSTITUT. XXVI.

Imp. Justin. August. Joanni gloriosissimo sacrorum per Orientem Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

Illud in confesso est, quod si quis Thracum regionem nominet, statim una cum dicto virilitas quædam animum, & militarium copiarum, bellorum ac pugnæ cogitatio subeat. Sunt enim ista ingenita & quasi patrio quodam jure huic regioni attributa. Itaque & prius à nobis suscepta est cogitatio redigendi in meliorem statum ea, quæ illa loca concernunt, & hoc tempore de his, quæ longo jam agitavimus consilio, præsentem Legem tulimus. Duos sane vicarios nomine ad Longum murum [2] sedere omnes scimus, quorum alter militares cohortes regit, (est enim magna vis militum eo in loco) alter præfectus est negotiis civilibus. At cum ambo vices illic impleant, hic quidem gloriosissimorum Præfectorum, ille vero magnanimorum Magistrorum militiæ, nunquam tamen inter se consentiunt: sed tametsi suas unicuique fiscus annonas separatim suppeditat, & alia præbet solatia, nihilominus unum hoc sibi negotii perpetuo & indesinenter sumunt, ut contentiones inter se immortales exerceant.

CAP. I.

Recte igitur atque ordine visum nobis est hic quoque facere, quod apud alias [3] gentes, quanquam non ita efferas, non ita militaris custodiæ indigentes fecimus: & ut non hic quidem civilibus negotiis præsit, ille vero inter milites & solos imperitet, utrumque officium in unum contrahere, & præficere ei loco gravem aliquem & reverentia dignum Magistratum, qui ex æquo tam civilia illic negotia curet, quam de venusto & decenti ordine militum solicitus sit. Nam qui provinciam moderatur, is in aliis versatur locis, vix illis sufficiens. §. 1. Si vero horum locorum custodia, omniumque rerum per ea loca administratio, & in bonum ordinem collocatio, tum etiam militia bono aliquo viro indiget, & qui idonee tam milites possit excolere, quam imperitare ex Lege: quod tandem illi nomen ex vetustate accommodatum imponemus? aut quam appellationem amplexi, hunc gerenti Magistratum aptabimus? an vero re ipsa manifestum non est, quod quemadmodum Pisidiæ Rector, & summus Lycaoniæ Magistratus à nobis nominatus institutusque est, ita & hic Prætor nominabitur assumpto pietatis nostræ cognomine? Nam si Prætor Romanorum Imperatoris simul [4] & legislatoris locum in sua Republica tenuit: in confesso est, quod nihil perinde hujus Magistratus appellationem deceat, quam nomen Prætoris. Siquidem & militum copias reget, & paganos subditos non paucos habebit, quibus ex nostris legibus jus reddet. Denique tam civiles res, quam militares in iis locis bono aliquo viro indigent. Nam & anterioribus temporibus semper quidam militares viri in summis constituti dignitatibus, tam militaribus illic copiis præibant, quam cæteris auxilio erant, quamvis non milites, sed pagani existerent. Barbarorum enim excursiones non mediocri opus habent præsidio. Quæ vero illos concernunt, ea committi debent uni alicui, qui secundum leges ipsis præire possit, cum multum intersit inter rectum & perversum ordinem: & omnibus perspicuum sit, quod militaris quidem res si sola & per se consistat, ultra quam decet, efferatur audacia: civilis vero, nisi admistum habeat robur militum, infra mediocritatem auctoritate careat: utrumque vero si in idem cum altero concurrat, omnium perfectissimum & absolutissimum sit, quodque tam ad gerendum bellum, quam ad tuendam pacem sufficiat.

CAP. II.

Ideoque hujus etiam Provinciæ officia copulantor, & Prætor hic Justinianeus Thraciæ nuncupator. Signa vero Magistratus à nobis erunt tam codicilli hinc procedentes in forma cæterorum spectabilium Magistratuum, quam monita quædam Imperialia, rationem explicantia, qua Provinciæ administrationem perficiat, quæ majores nostri Mandata [5] Principis nuncuparunt, cum quibus in Provincias proficiscentes, qui eas sortiti erant, inde quid facto opus esset, accipiebant. Atque ea res semper & pulchre excellens habita est, magnumque nominis splendorem Prætoribus addidit apud plurimas Reipublicæ nostræ gentes, & maxime Occidentales, à quibus progressi Romani totum (pene dixerimus) Septentrionem, & Meridiem, & multo maximam Orientis partem suo adjecerunt imperio. Quæ igitur in dicta à nobis lege de provincialibus [6] officiis scripta sunt, quæ item de Prætore Pisidiæ [7] & Lycaoniæ [8] disseruimus, ut & ipsi gratis hic designentur, & gratis se vicissim subditorum nostrorum commodis exponant: omnibus manifesta sunt. In universam enim jam imperii nostri ditionem lex prodiit, & apud omnes vulgatissima facta est. Descriptum sane & jusjurandum [9] est, quo Magistratus nostros conveniat, cum officia suscipiunt, animam suam devovere Deo, & tueri subditos nostros in æquitate & justitia, ab omnibus sordibus, inimicitiis, & gratia remotissimos. §. 1. Cæterum cohortales ei non ultra centum [10] apparebunt, habebitque tam civilis, quam militaris officii insignia. Insuper aderit illi etiam Adresponsum [11] propter copias, quæ illic resident, in quas plenum habebit imperium, & quidvis cum illis ad utilitatem Reipubl. & attentandi & perficiendi licentiam. §. 2. Publicorum præterea per illa loca tributorum exactio, tum ipsum, tum cohortem ejus respiciet: & tota cohors Prætoriana appellabitur, hinc edendis & ex sacro epistolarum scrinio prodeuntibus probatoriis constituenda, unde tales olim probatoria Vicariana quoque cohors ferebat

CAP. III.

Curæ autem habebit, primum quidem, ut à [12] donis & muneribus puras conservet manus: deinde ut omnem æquitatem subditis nostris tam publice, quam privatim exhibeat, *& litigantibus, & inter se contrahentibus, quo omnem ab ipsis controversiam depellat.* † Item ut milites quidem bellicis exercitationibus meliores & alacriores efficiat, paganos vero per legem componat, ut justi, & ab omni improbitate & malitia immunes reddantur, quo magis hi quidem ad justitiam, illi vero ad virtutem & fortitudinem progressus faciant: & si belli causa aliqua fiat excursio, facillime hanc expediat, utraque cohorte præsente, illa quidem alteri submini-

(22. v. *Nov.* 17.

TIT. V. (1. *Nov.* 8. *c.* 15. §. 28. (2. *d. Nov.* 8. *c.* 15. §. 5. (3. *Nov.* 24. *Nov.* 25.

(4. Adde *l.* 2. §. 32. *ff. de orig. jur.* (5. v. *Nov.* 17. (6. *Nov.* 8. (7. *Nov.* 24. (8. *Nov.* 25. (9. *Tit.* 3. *post Nov.* 8. (10. *Nov.* 24. *c.* 1. *Nov.* 25. *c.* 1. *in fin.* (11. *d. Nov.* 24. *c.* 4. (12. *l.* 6. §. 3. *ff. de offic. procons.*

ſtrante in iis, quæ civiles cohortales decet, copiis vero militaribus citra tergiverſationem hoſtiles inſultus propulſantibus. §. 1. Oportet inſuper, ut etiam in cauſis, ſive hæ pecunias, ſive crimina, ſive aliud quiddam concernant, audientiam 13 præbeat, & recte ſecundum leges noſtras, & absque omni affectu judicet, ne aliqui inde excurrentes, noſtram inquietent potentiam. Neque enim volumus, ut collatores noſtri relicta Provincia ſua à Provinciæ Præſidibus deſpecti, huc adcurrant. Nam ſi poſthac nobis ab his, qui ex eo loco commeant, negotium fiet, omnino percontabimur adeuntes, ſi ea renunciaverint imperium in Provincia gerenti: ac ſi edocti fuerimus, quod iſta non denunciaverint: cum ſumma eos increpatione remittemus in Provinciam: ſi vero illi denunciaverint quidem, at Provinciæ imperium gerens, aut per ſocordiam omiſit, aut turpi aliqua de cauſa legum rationem non habuit, tunc omnem animi noſtri motum in ipſum convertemus. Quemadmodum enim majores in illum erogationes fecimus, (nimirum utriusque officii) tantæque hominum multitudini eum præfecimus: ita ſi compertum habuerimus, quod indigne in hoc verſetur officio, neque remiſſe agemus, neque mediocres pœnas irrogabimus: imo *quanto ipſum altius in ſublime evehimus, ſi probe ſe gerat, tanto rurſum gravioribus eum percellemus pœnis, ſi quid contra leges deliquerit.* † Ad hæc nemini 14 omnino oportet eum ſuccumbere, neque ſi inſigni aliqua dignitate ſit præditus, neque ſi opibus abundet: propterea enim gravioribus viris & auctoritate plenis ejusmodi tradimus officia: ne quid neceſſe habeant remittere his, qui opibus ſuis ſuis freti, aliis velint inferre injuriam.

CAP. IV.

CUrabit quoque omnia illic *opera* 15 *publica*, neque patietur, ut vel portus, vel muri, vel pontes, vel itinera, vel denique alia vitium contrahant: ſed ipſe, quæcunque ex civilibus reditibus poſſunt refici, ea procuret: ſi quid vero ex his majore cura indiget, id per ſuggeſtionem ad nos referat, & rationes conficiantur, prout jam à nobis lege ſancitum eſt. † Neque enim volumus, ut qui ſolitas haſce negotiationes, item aquarum perveſtigationes, & hortorum, murorum, imaginum, aliorumque id genus reparationes (quæ quidem omnia olim abrogari placuit) exercent, hi à Præfectura, quam moderaris, mittantur in Provinciam: ſed ipſe perveſtiget ea, quæ fieri debeant, & ſecundum Conſtitutionem noſtram rationes illos faciat reddere. §. 1. Quod ſi nobis placuerit alium ad hoc dirigere: per pragmaticas formas id efficiemus, quæ (ſi ita viſum ſit) ad tuam deferantur Præfecturam. Nam ut ſubditos noſtros eripiamus & liberemus diſpendiis, propterea & magnam pecuniæ vim (ut ex parte vel ipſe noſti) deſpicimus, & ita amplis annonis tam Præſides, quam cohortes & circa illos verſari ſolitos conſolati ſumus, ne per egeſtatem forte, aut ejusmodi aliquid, parum decentibus factis occupentur, ſed inſigni dignitate præditi, & de amplo Senatorum ordine ſint, & ita cum Dei & noſtri memoria verſentur in Provincia. Quæ ſi nullo unquam pacto memoria neque huic exciderint, per omnia ſe ipſo pulchrior futurus eſt. §. 2. Ac ſi veteres Romani Conſularibus 16 tantum & Prætoriis viris Provinciarum adminiſtrationes demandarunt, neque nos alienum à bonis moribus faciemus, ſi talibus eas tradamus, qui exactorum hinc in Provincias tendentium, & præter rationem collatores noſtros damnis involvere tentantium violentias reprimentes, hujusmodi neceſſitatem queant reſolvere. Damus etenim ei & curioſius iſta indagandi, & prohibendi, & ad nos per ſuggeſtionem nunciandi facultatem, & ut partim ipſe per ſe ea corrigat, partim celerius ad noſtram referat notitiam: ut ſi qua in re imbecilliores ſunt, ibi vires creſcant, & ſuppleantur ſcientiæ, & juſſionis noſtræ acceſſione.

CAP. V.

HÆc etiam in ſacris ipſos admonebimus Mandatis, quæ una cum ſignis magiſtralibus trademus, ut memores juramentorum, quæ præſtant, & monitorum, quæ illis dabimus, prout nos noſtrumque de illis meretur judicium, & propriam exornent vitam, & traditum gubernent officium *ſecundum noſtras leges. Quibus ipſis conditionibus Magiſtratum tradimus*, dantes illis (ut dictum eſt) omnem poteſtatem, ut tam in pecuniariis, quam criminalibus, & omnibus denique cauſis judicent, & appellatio apud ipſos interpoſita ad glorioſiſſimos noſtros Præfectos & glorioſiſſimum decurrat Quæſtorem, qui cauſæ communem præbeant audientiam ſecundum formam earum cauſarum, quæ in ſacrum introducuntur palatium. Si quam vero cauſam minorem quingentis aureis per ea loca provocatione ſuſpendi contigerit, & ſi ex delegatione vel noſtra vel judiciaria ſit, neque is, cui ea cauſa delegata eſt, ſpectabilis judex ſit, ut ex illis locis appellatio ad ipſum procedat, eamque audiat in forma ſacri palatii. Ornamus enim officium ejus hoc etiam modo, & æqualem conſtituimus ſpectabili Comiti Orientis, & Proconſulibus & Comitibus Phrygiæ & Galatiæ: ut & *ipſum ſpectabile ſit, quemadmodum harum regionum officia ſunt, atque in hac forma perſiſtat: ut interim tamen hæc noſtra lex clariſſimi Provinciæ Præſidis officium non minuat, ſed illo in aliis Provinciæ locis conficiente*, quæ quidem propria legum ſunt: hoc ſcilicet demandatam ſibi à nobis ſolicitudinem in illis partibus, in quibus conſiſtit, implente. §. 1. Subjicietur item à nobis huic legi deſcriptio, quæ commemoret & quid ipſum erogare pro codicillis Magiſtratus, & quid ipſum circaque ipſum verſari ſolitos rurſus auferre ex publico conveniat titulo annonarum, quas etiam ſolas ipſos omni alio extra hanc cauſam lucro abſtinentes accipere permittimus. *Propterea enim per majores erogationes ampliores eos efficimus, ut & ipſi ſubditos noſtros undique conſervantes, & juramentorum, quæ præſtare ſolent, memores, ipſis hanc nobis factis remunerationem reddant.* † Atque hanc ſane præſentem legem habebit quidem legum volumen, ſed thronus tuus ſuſceptam eam & memoriæ mandatam perpetuo conſervet in opere. † Oportet autem Prætori Thraciæ annonarum, capituum, & reliqui ſolatii nomine præberi ſolidos CCC. ejus adſeſſori, ſolidos LXXII. ejus cohorti, aureos LII. Occaſione vero codicillorum præbere oportet eum ſic: ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi, ſolidos IX. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum, & laterculenſibus, ſolidos XXIV. cohorti glorioſiſſimorum Præfectorum pro juſſionibus & omni alia cauſa, ſolidos XL.

TIT. VI.

DE 1 COMITE ISAURIÆ.

NOVELLA CONSTITUT. XXVII.

Imp. Juſtin. Aug. Joanni glorioſiſſ. ſacrorum per Orientem Prætoriorum Præfecto, iterum Exconſuli & Patricio.

PRÆFATIO.

QUod quibusdam ante nos Imperatoribus, ut in Iſaurorum regione facerent, per imaginem & figuram in mentem venit, id nos re ipſa jam per iſtam operum efficaciam, tam in Galatia 2 prima, quam Pacatiana 3 Phrygia confecimus, *Vicarii officio* (ut prius appellabatur) cum civili adunato, & una utrinque cohorte conſtituta, & ipſis (ut oportuit) exornatis, neque non utrique pro vetere appellatione *Comitis* nomine impoſito: ut ille quidem *Comes Galatiæ primæ* nuncupetur: is vero nominetur *Comes Pacatianæ Phrygiæ*, utrumque horum ipſorum noſtro comitante cognomine.

CAP. I.

IDemque hoc & in Iſaurorum Provincia præcipimus. Neque enim volumus, ut qui de cætero in hoc conſiſtit officio, duplicibus utatur codicillis, & *ſumat quidem civilis officii appellationem, ſumat vero etiam militaris poteſtatis ſigna*, & duplex nomen circumferat, cum res plane ſit eadem: ſed jam inde, ut unitum officium habeat, ſtatuimus, quod ipſum & armis provideat, & publica in ſe recipiat, omnia ſub ſe continens, & una cohorte utens, quæ *Comitiana* appelletur: & ſuæ militiæ probatorias ferat ex ſacro libellorum ſcrinio. † Obveniat autem omnino & is Magiſtratus gratis, neque quidquam exhibebit numerabitve pecuniæ. Et ut ipſe quoque puris utatur manibus, quemadmodum reliqui, ipſum ad nuper à nobis editam legem transmittimus. † Sed præter codicillos, qui & ipſum inter ſpectabiles adſcripſerunt, dabimus ei ſacra etiam præcepta, quæ Mandata 4 Principis *à Veteribus nuncupantur, & à nobis rurſus in Rempublicam ſunt illata*, ex quibus intelliget, quæ ſingulatim ad ejus pertineant ſolicitudinem, tam in publicis omnibus, quam privatis contractibus: quidquid præterea venuſtum & decorum eſt, ne quid fiſcus ſentiat diſpendii, & ſimpliciter quæcunque ipſum facere convenit, ex iis illi manifeſta fient.

(13. Fac. *l.* 19. *ff. de offic. præſid.* (14. *Nov.* 25. *c.* 2. *in fin.* (15. *d. Nov. c.* 4. §. 1. (16. *v. titt. de offic. proconſ. & præſid.*

TIT. VI. (1. *v. Nov.* 20. *c.* 4. (2. *Nov.* 8. *c.* 3. *Nov.* 24. *c.* 4. (3. *d. Nov.* 8. *c.* 2. *d. c.* 4. (4. *Nov.* 17.

CAP. II.

Hoc unum sciat, quod & ipse inter *spectabiles* Magistratus collocatus est, & appellationes apud illum interpositas gloriosissimi sacrorum nostrorum Prætoriorum Præfecti, tum etiam gloriosissimus Quæstor noster, audient, quemadmodum & Augustalis, & Proconsulis, & trium Prætorum nuper à nobis in Pisidia 5, Lycaonia 6, Thracia 7, institutorum, & *Comitis Orientis* 8, & insuper Comitis Pacatianæ 9 Phrygiæ & Galatiæ 10 primæ. † Quod si qua in Isauria causa minor quingentis aureis sit, & postea per provocationem suspendatur, huic & ipse audientiam accommodabit, *in forma sacrorum auditoriorum*. Nam & hoc illi concedimus, dignitatis illi pleniorem Magistratum in hac etiam parte efficientes.

EPILOGUS.

† Tua igitur Excellentia ad prædictorum Magistratuum imitationem, ea quoque, quæ hunc concernunt, constituat. † Subjiciemus enim & descriptionem huic nostræ legi, declarantes quid ipsum cohortemque ejus, & ejus adsessorem ex publico ferre, quid item nomine codicillorum Magistratus dare conveniat. † Ac noverint, qui hosce à nobis nuper ad novam pulchritudinem redactos Magistratus suscipiunt, quod & pecunias, quæ continue pro officiis offerebantur, omnino recusare; & quæ non provenerant, de nostro tam ipsis, quam ipsorum Adsessoribus dare, & cohortibus largiri, quæ ab aliis ablata erant, & ipsis Præsidibus majora adsignare solatia sustinuimus, in hoc tantum, ut undique subditos nostros immunes à dispendiis conservemus. † Quod si quos vicinarum illi Provinciarum Præsides negligentius agere circa tributa publica deprehendas: non alium emittes, sed ipsos spectabiles Magistratus fatigabis, ut vicinarum Provinciarum Præsidibus, si socordiæ se tradant, immineant: & efficiant, ut omnibus hæc modis inferant, quo Magistratus multo pulchrior fit & præstantior, quam dudum. Oportet Isauriæ Comiti pro annonis præstari solidos CCC. ejus adsessori, sol. LXXII. cohorti ejus, aureos LII. Oportet item ipsum præbere occasione codicillorum sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, solidos IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum & laterculensibus, sol. XXIV. cohorti gloriosissimorum Præfectorum pro jussionibus, & omni causa, sol. XL.

TIT. VII.
DE MODERATORE 1 HELENOPONTI.

NOVELLA CONSTITUT. XXVIII.

Imp. Justin. Aug. Joanni Præfecto Prætorio.

PRÆFATIO.

Quod pulchre & longo ante tempore concinnatum adunatumque, & in sua jam firmitate compositum extitit: id sane novare aut dividere absque rationabili causa, confirmati validique imperii non est. Neque enim in verborum multitudine, sed in vero & justo rerum effectu robur Imperii collocandum est. Et tamen circa duos illos (ut vocant) Pontos, nempe *Helenopontum*, & *Pontum Polemoniacum*, tale quiddam factum esse didicimus. Cum enim sub unum antea Præsidem ordinata esset Provincia, duo constituti sunt, neque publica id necessitate exigente: neque alio aliquo rationabili prætextu subsistente, quem expedite aliquis & facile inveniat. Adeoque amplum ejus facti testimonium res ipsa præbet, cum in hodiernum usque diem uno tantum publicorum tributorum & dispositionum tractatore utraque utatur Provincia. Ac si quis urbes, quæ per utramque sunt, enumeret, vix unius Provinciæ justa & sufficiens mensura resultet, si modo *Helenopontum* quidem octo urbes implent, hoc est, Amasia, Ibora, Euchaita, insuper & Zela, & Andrapa, quæque ad climacas, hoc est, gradus sitæ sunt, Sinopa, & Amisus, antiquæ urbes, sed & Leontopolis, quæ & ipsa jam inter urbes numeratur: aliæ vero quinque Polemoniacum 2 Pontum continent, Neocæsarea, & Comana, Trapezus, & Cerasus, & Polemonium: Pityus enim & Sebastopolis inter castra potius, quam urbes numerandæ sunt: ut inter hosce terminos uterque Pontus consistat. † Post quos tam nostra constituta est *Lazica*, in qua urbs Petræon est, quæ nostro beneficio & esse & nominari urbs cœpit, quam quæ nostræ pietatis nomine utitur, & *Justinianea* appellatur. Archæopolis quoque & Rhodopolis, maxima & antiqua castra: in quibus plane etiam ea castra sunt, quæ nos à Persis recepimus. Scandis & Sarapanis & Murisius ac Lusiris, & si quid aliud præterea à nobis in Lazis elaboratum est. † Hanc deinde *Tzanorum* 3 regio excipit, sub nostro nunc primum imperio Romanorum ditioni adjuncta: quæ & ipsa urbes partim nuper factas suscepit, partim mox futuras suscipiet. † Post illam aliæ item gentes subsistunt, Suani, & Scymni, & Apsilæ, & Abasgi, & aliæ, quæ omnes (permittente Deo) vel nostræ, vel sociæ sunt.

CAP. I.

Sed ad ista quidem nos de his locis instituta oratio detulit, nunc autem denuo ad Pontos & illorum unitionem revertamur. Ambos enim illos Pontos, tredecim comprehensos urbibus, iterum nunc in unam Provinciam contrahimus, assignamusque ipsis tam veterem unitionem, quam modernam appellationem. Namque ab omnibus *Helenopontus* nuncupator: quod illi nomen à pientissimo Principe Constantino impositum est, occasione honestissimæ suæ matris, Helenæ scilicet pientissimæ mulieris, quæ nobis etiam sacrum Christianorum signum invenit. Vetus enim illud nomen *Polemonis*, quo plerique in Ponto tyranni usi fuerunt, dehinc quiescito: primum, quia tyranni extitit: secundo, quia urbem de suo nomine appellatam habet, scilicet Polemonium: tum etiam, quia pulchrius fuerit, regiones Christianorum & regum nominibus designare, quam his, quæ polemi, hoc est, belli, & tumultus præ se notionem ferunt.

CAP. II.

Omnes autem illæ tredecim urbes unius sunto Provinciæ, ut tamen neque alterutri in iis metropoli (Amasiæ scilicet & Neocæsareæ) metropolis nomen detrahatur; & Dei amantes earum Episcopi, metropolitani quidem in hac urbe; qui vero sub metropolitanis collocati sunt, ab his, qui metropoles sub cura sua habent (ut hactenus in more fuit) ordinentur: nihil enim circa Sacerdotium illatum innovamus, cum multas ejusmodi institutiones inter Dei amantissimos Episcopos *in una etiam Provincia* existere, tam vetustum seculum, quam quod per nos modo exornatur, noverit. Et cum imperio quidem inducitor illis unus utriusque Provinciæ Præses, cognomento *Moderator*, quem quis vulgari lingua usus *Harmosten* appellet, quandoquidem & Moderatoris nomen vetustum est, Romanaque amplitudine dignum: & ipse *Harmostes* quidam olim Magistratus erat, qui è Lacedæmone hinc inde per omnem ejus ditionem dirigebatur.

CAP. III.

Unde qui id officium suscipit, *Moderator Justinianeus Helenoponti* nominator: obtemperantoque illi per eam Provinciam stationem agentes militares copiæ. † Habeto etiam Adresponsum 4, cujuscunque 5 conditionis homines omnes se illi submittunto sine ulla prærogativa privilegii. † Audientiam quoque præbeto in causis tam pecuniariis, quam criminalibus, & aliis: minimis quidem, sine scripto & gratis: majoribus vero, licet scriptis intervenientibus, eo tamen sumptu, quem sacra nostra præscribit Constitutio. Item, qui hunc Magistratum suscipit, is utriusque officii annonas ferto, surgentes usque in septingentos viginti quinque aureos, unaque utitor cohorte, & publicorum tributorum decursio, & periculum idem & commune esto tam contra eum, qui officium obtinet, quam contra cohortem, quandoquidem & ipsa in unam coibit formam, & inter se conglutinabitur, quemadmodum is ordinaverit, qui supra Provinciam positus est. † Sed & Magistratus Adsessor septuaginta duos ex publico aureos capiet: & cohors ex ambabus prioribus una facta, quadringentos quadraginta septem aureos feret, & tremissem.

CAP. IV.

Insuper qui hoc fungitur officio, neque Vicarios in locum suum per urbes dimittet: (observabitur enim & id, quemadmodum in sacris nostris continetur mandatis) sed ipse oberrando urbes lustrabit, nulla omnino lege aut sacra forte pragmatica forma prohibendus, tametsi præcedens tempus tale quid jusserit. † Stativa-

(5. *Nov.* 24. (6. *Nov.* 25. (7. *Nov.* 26. (8. *Nov.* 8. *c.* 5. (9. *d. Nov.* 8. *c.* 2. (10. *d. Nov.* 8. *c.* 3.
TIT. VII. (1. v. *Nov.* 8. *c.* 15. §. 26. (2. v. *l. ult. C. de offic. magistri milit.*

(3. *Nov.* 1. *in pr.* (4. *Nov.* 24. *c.* 4. *Nov.* 25. *c.* 1. *in fin. Nov.* 26. *c.* 2. §. 1. (5. *l.* 3. *in fin. ff. de offic. præsid.*

que aget, ubicunque illi visum fuerit, vel in una metropoleon, vel in aliis urbibus, si modo ad ejus sustentationem urbs per omnia sufficit. † Sordium ipse & lucri abstinens, omniaque citra incolarum dispendium gerens. Nam neque ipse, neque cohortalis, neque miles ipsum comitatus à collatoribus aliquid capiet, aut gratis sumptum faciet, aut etiam collatores nostros vel ipse atteret, aut comitantes ipsum milites hoc ipsum agere permittet: hoc etenim & ipsum pars est nostrorum mandatorum. † Ipse certe sacramenti 6 memor quod præstitit, & quod *gratis officium suscipit*, quodque tam magnum annonarum incrementum meruit, nunquam quidquam ausit accipere, nisi magna id cum pœna velit restituere: neque ut cohors per ejusmodi occasionem tale quid vel exigat, vel oblatum accipiat permittens. Et nisi procuraverit, ut milites ipsum annonis suis contenti sequantur, neque ipse justam indignationem effugiet, irrogatumque ab ipsis damnum compelletur ex eorum annonis exigere, & hoc collatoribus sarcire. §. 1. Propterea certe majores hosce Magistratus auctoritatisque pleniores tam multitudine apparitorum (centum enim illum cohortales habere volumus) quam dignitatis magnitudine (siquidem spectabilem illi Magistratum efficimus) esse volumus, ut necessitatis tempore amplioribus utamur Magistratibus, & qui nostris subservire possint jussionibus. Quid enim facerent hi, qui vetere forma præfuerunt Provinciis, qui cum paucos circa se haberent, paucissimis ipsi imperitabant, modicaque admodum ferentes è publico, plurima dantes, rapere cogebantur, & unum hoc habere studio, ut sequentibus & undique ipsis imminentibus creditoribus occasione pro officio datorum nonnihil gratiæ referrent & beneficii? Quibus rebus nostros consueverunt auctionari subditos, impios juxta & periculi plenos sibi reditus conquirentes. §. 2. Harum nos rerum indignitas permovit, ut non solum exinde provenientibus lucris renunciaremus, sed & de nostro magnos insuper sustineremus sumptus: & si quibus species aliqua Magistratus interveniente pretio à decessoribus nostris tradita esset, adhibita id medicina curaremus, atque hoc genere tributi collatores nostros redderemùs liberos, & officia suscipientibus de nostro solatium introduceremus, quo magis hos quoque libertatis participes efficeremus. Siquidem in parato nobis est, Deo (ut apparet) talia largiente, ut non solum Afros, & quæ ibidem gentes sunt, libertate donemus, sed etiam ut eos, de quibus in meditullio quodammodo nostræ Reipublicæ singulis ferme annis nova actio instituebatur, neque tamen dabatur sub eodem manere *cauponatore*, *sed per modica intervalla nunc hujus*, *nunc illius potestati subdebantur*, hujusmodi dispendio & turpitudine liberemus. Hanc nos gratiam Deo referendam putavimus, qui Imperii nobis coronam imposuit, qui communi omnium calculo per Patrem nostrum purpuram nobis donavit, qui denique tot tantasque in nos liberalitates explicuit, quantas nulli majorum nostrorum unquam dedit.

CAP. V.

OPortet igitur, ut qui ad hoc officii accedit, sciens prudensque quam multis hominibus, quam multis præsideat urbibus, quam venerandis item futurus sit, mutata dignitatis forma ex Consulari & Correctoria in majorem Magistratum & spectabilem, per omnia subditis parcat, & indemnes ipsos tueatur, puris etiam ubique utatur manibus, & publicum augeat, ad ejusque commoda omnem referat providentiam: privatim quoque sordibus 7 & muneribus abstineat: & Civitatibus publice simul & privatim sua jura decernat, oberrando eas perlustret, & iis medeatur, nihil lucri causa faciat: neque parvum neque magnum, sed bonum & memorabile nomen appetat, & diligenter, sancteque per omnia datum jusjurandum observet, in omnibus denique gratiosum se nobis exhibeat. §. 1. *Cavebit vero etiam*, *ne quod præcipue in Ponto committi solet*, *ejus rei cuipiam facultatem det*, *ut nempe titulos* 8 *imponat prædiis*, vel alienis ædibus, siquidem hoc solummodo fisci proprium est, & regiarum domuum tam nostrarum, quam pientissimæ Augustæ. Si vero sub alterius appellatione tabulas sive titulos impositos deprehendat, tam ipsas protinus detrahet 9, quam eum, qui illas affixerit, pervestigabit. At siquidem is, qui se rei dominum esse dicit, hoc fecerit, exemplo illius 10 rebus publicos imponet titulos, prius his titulis, quos ipse apposuit, ad caput ejus impactis confractisque. Si vero alienarum rerum procurator fuerit, tam titulos (ut diximus) ad ejus caput confringet, quam modicis etiam tormentis eum subjiciet, quo magis hæc perdiscens *is*, *cujus causa id factum fuerit*, *cognoscat*, quod neque ipse per se, neque per certos satellites, aut per eos, qui in hoc assumuntur, ut explendæ ejus avaritiæ satagant, subditos injuriis afficere liceat.

CAP. VI.

COnsimiliter oportet, ut ipse spectabilis Moderator latrocinia exercentes, & habendi studio alios defraudantes, mulieres denique, bona, jumenta, & ejus generis alia rapientes, reprimat, quo incontaminatum jus conservet, & nos recte hoc videamur cepisse consilii: neque quibusdam per Provinciam grassantibus, ipsis vero ejus facti vindictam non repetentibus, pœnitentia nos incessat, quod latrunculatores & violentiarum repressores cessare fecerimus 11: propterea enim illi etiam milites submisimus, ut illorum manu instructus, difficilius queat ab insultantibus expugnari.

CAP. VII.

HÆc nos illi strictim & sub compendio commendata esse volumus. Nam quæ per partes gerenda sunt, ea manifeste perspiciet tam ex lege, quam 12 cum Magistratus ordinaremus, in commune omnibus descripsimus, quam ex mandatis Principalibus, quibus illisdatis, explanabimus, quomodo Magistratum disponet, tractabitque. Atque hæc agens, non solum nobis ingratus non erit, sed etiam Deo simul ac nobis animam suam devovebit, & pro Magistratu denique bene gesto bonam remunerationis spem concipiet. † Subjicietur autem & quædam recensio huic sacræ nostræ legi, per quam clarum fiet, quid ipsum, & adsessorem, cohortemque ejus ex publico percipere, quid item ipsum pro codicillis Magistratus præbere conveniat: ut edoctus quanta in ipsum conferatur liberalitas, & ad quantam moderationem impensa pro codicillis ab ipso facienda redacta sit, rebus, ut æquum est & recte utatur, majorum insuper gentium & plurium hominum imperium sperans, si his, quæ in manibus habebit, convenienter utetur.

CAP. VIII.

POrro damus huic quoque, ut appellationes in spectabilium Magistratuum forma ab ipso huc transmissæ, tam apud gloriosissimos Præfectos, quam gloriosissimum nostrum Quæstorem vice sacræ consultationis disceptentur. At si quæ causæ minores quingentis aureis apud aliquos in sua Provincia motæ, (tametsi ex delegatione forte) non tamen apud spectabilem actæ per provocationem suspendantur, tunc & in hoc gravior venerabiliorque factus, augmenti à nobis in ipsum collati meminerit, & ita in rebus gerendis versetur, ut omnibus subditis & nobis ipsis & ante nos Deo simul ac legi irreprehensibilem se præbeat.

EPILOGUS.

Hæc igitur omnia pernoscens Excellentia tua, & tam magnas illi annonas addat, & ita amplæ eum dignitatis effectum sciat, ut floris & dignitatis jam nunc à nobis illi traditæ cupiditate multis hunc consequi merito affectabile sit.

TIT. VIII.

DE PRÆTORE PAPHLAGONIÆ.

NOVELLA CONSTITUT. XXIX.

Imp. Justin. Aug. Joanni Præfecto Prætorio.

PRÆFATIO.

PAphlagonum gens & antiqua, neque ignobilis olim extitit: in tantum quidem, ut & magnas colonias deduxerit, & sedes in Venetiis Italorum fixerit, in quibus & Aquileja omnium sub occidentem urbium maxima, & quæ multoties cum ipsis etiam regiis certamen susceperit, condita fuit.

CAP. I.

HAnc sane Paphlagonum gentem Honorii pientissimi Principis temporibus diminutionem passam, & aliquot amissis urbibus, nulla utili de causa veteris illius contentionis & rigoris remissionem amplexam, nos denuo ad pristinam formam reducendam esse, ipsam quoque Paphlagoniam ad instar unius Civitatis redigendam, & quæ

(6. *Nov.* 8. *c.* 7. *& Tit.* 3. *post d. Nov.* (7. *l.* 6. §. 3. *ff. de offic. procons.* (8. *Nov.* 17. *c.* 15. (9. *l.* 2. *C. ut nemo privat. l.* 1. *C. ut nemini liceat sine judicis auth. Nov.* 29. *c.* 4.

(10. *Nov.* 17. *c.* 15. (11. *Nov.* 8. *c.* 13. (12. *d. Nov.* 8.

& quæ in duobus jam Pontis 1 fecimus, eadem putavimus & in ipsa constituenda: ut qui harum gentium adunatum imperium, & unum ex duobus prioribus, (nempe Paphlagoniæ & Honoriadis) factum tenet, is Prætor nuncupetur (quod nomen & ipsum Romanum est, & Provinciarum Rectoribus accommodatum) & una utatur cohorte ex duabus prioribus conglutinata, quam & centum virorum numerus supplebit. Imminebit autem omnino hic quoque tributis 2 publicis exigendis, tam quæ Paphlagones, quam quæ Honoriadis olim incolæ pendebant. Præterea omnibus ex æquo urbibus provideat, quas utraque prius habuit Provincia, hoc est, in Honoriade quidem, Prusiadi, Cratiæ, Hadrianopoli, Tio, Claudiopoli, & Heracleæ. Tametsi enim ex ipsis quædam, ut Prusias, Heraclea, & ipsa Provinciæ Metropolis & caput, Claudiopolis scilicet ex Bithynia prius illi assumptæ sunt, tamen quia, ex quo semel eo transmigrarunt, magnæ curiositatis esse putavimus, denuo ipsas ad Bithynos reducere, & formam perturbare; ideo, ut sex prædictæ urbes, in Honoriade prius existentes, erunt jam nunc & ipsæ pars Paphlagoniæ. Inter ipsos vero Paphlagonas jurisdictionem habebit in alias sex urbes, quæ jam inde ab initio ad eam Provinciam pertinent, nempe Germanicopolim, Gangram, Pompejopolim, Dadybros, tumulos Amastridis, & insuper Jonopolim. Et duodecim omnino totius Provinciæ urbes erunt. Cæterum quantum ad præsens institutum circa sacerdotia nihil innovamus, sed Metropolitani, qui olim sacerdotia hic suscipiebant, tam in eodem manebunt ordine, ipsorum ordinatione quoad locum non mutanda, sed ab hujus almæ urbis beatissimis Patriarchis ordinandi, quam quos sub se positos hactenus ordinarunt, eos & nunc ordinantes, non de illis inter se diffideant, non confundantur. Et una de cætero fiet Provincia, plures habens Metropoles, id quod & in aliis 3 quibusdam nostris extitit Provinciis.

CAP. II.

Enimvero, qui totius Provinciæ imperium tenet (appelletur autem tota Provincia, quemadmodum & ante, Paphlagonia) etiam oberrando urbes lustrabit, nulla id factum prohibente sacra forma olim forte ad talium prohibitionem composita, sed neque *Vicarios* in locum suum hinc inde per urbes dimittens. Omnino enim hoc ipsum prohibemus, siquidem turpe est, ut quamdiu ipse in Provincia jus reddit, interim alteri quoque vices suas contra legem committat. Sed ipse omnia dispensabit, & publica tributa summa cum animi promptitudine profligabit, neque plus, neque minus exigens. Justitiæ præterea consentaneam æquabilitatem retinens, simul providentiam adhibebit, ut si quid damni fiscus acceperit, id corrigat; simul urbes illæsas tam publice, quam privatim conservet. Annonam quoque, quam uterque prius Magistratus habebat surgentem in septingentos viginti quinque aureos capiet: tum adsessorem habebit, qui septuaginta duos ferat aureos: & cohortem unam ex ambabus compositam, procedentem usque ad centum virorum numerum, & quadringentos quadraginta septem aureos & tremissem percipientem è publico. Cumque gratis 4 officium suscipiat, gratis item hoc ipsum obeat. Nos enim in hac quoque parte subditos nostros redimemus, & * his, qui ex consuetudine per 5 occasionem suffragii (ut vocant) *aliquid percipiunt*, dabimus ipsi, hoc nimirum illis per thronum tuum erogantes ex publicis ejus Provinciæ tributis: neque patiemur, ut sub specie & velamento auctionis subditi nostri in servitutem adigantur. Neque enim nos, qui decessorum nostrorum collatores à Barbaris ereptos, ad veterem libertatem reduximus 6, committemus, ut qui nobis ipsis semper addicti fuerunt, aliis serviant: quin potius Deo, qui multis per nos gentibus libertatem elargitus est, subditorum nostrorum usque novis auctionibus oppressorum libertatem (quoad ejus fieri potest) quasi donarium aliquod offeremus: neque oblædentes eos, qui jam accipiunt (introducemus enim solitam illis ad hoc securitatem) neque item permittentes, ut datæ pro officio pecuniæ nomine Magistratus, quasi mancipium aliquod subditos nostros à vendentibus coëmant & revendant injuriam inferentibus. Esto igitur inter Pontici tractus Provincias & hæc una, duplex antea (haud scimus qua de causa) facta: appellabuntque (ut diximus) eum, qui Provinciæ præerit, Prætorem Paphlagoniæ Justinianeum: licebit autem Græca ipsum lingua etiam Strategum appellare.

CAP. III.

Præterea semper illi in memoriam rediges jusjurandum, cujus interventu officium suscipiet, *ut puras manus, neque turpi lucro sordidas habeat, ut fisci commoda justis & undique inculpatis accessionibus augeat, ut subditis nostris æquitatem & justitiam impertiat, tam in caussis publicis, quam privatis*, sive contrahant, sive judicio inter se contendant. Urbes autem absque læsione subditorum lustrabit, ut neque ipse, neque Adsessor, neque quod ipsum sequitur famulitium, sive ex militibus, sive ex cohortalibus, sive ex servis, aliquid lucretur, aut gratis sumptus faciat. Oportet enim, ut tam ipsi ex iis annonis, quæ porriguntur ipsi è publico, sumptus faciant, cum conveniente mediocritate agentes vitam: quam milites, qui ipsos comitantur, cognoscant, quod si non suis contenti annonis iter faciant, sed collatores nostros ausi fuerint tentare injuriis, aut damnis involvere, aut gratis sumptus facere: collatoribus indemnitas futura est ex ipsorum annonis, per eum, qui Magistratu defungitur, ut ipse tam eas repetat, quam etiam ex illis suo periculo collatoribus indemnitatem asserat.

CAP. IV.

Atque hæc sane lex nobis de Paphlagonibus posita esto, honoratiorem illis Magistratum efficiens, ut qui inter *spectabiles* numeretur, præbens ipsi auctoritatem tam in provinciales milites, (quatenus tamen juste eis præcipiat) quam etiam contra alios, nullis ejus Provinciæ hominibus privilegio uti queuntibus, sive majores, sive minores, sive etiam procurationi rerum ad potentes homines pertinentium præfecti sint. Certe quod facile per ea loca admittitur, hujus rei excellenter curam geret, ne committat, ut aliquorum prædiis *Tituli* apponantur, ullum aliud nomen habentes inscriptum, quam vel fisci, vel regiarum domuum. Sed si quid tale factum deprehendat, eos quidem titulos è vestigio detrahet 7: fisci vero nomine prorsus alios titulos prædiis ejus, qui talia delinquit (si præsens hæc faciat) imponet prius detractis titulis ad illius caput confractis. Si vero absens sit, prædiorum curatore comprehenso tam corpus ejus tormentis subjiciet, quam titulos detrahet: & in capite eos curatoris prædiorum comminuet: sciens, quod si quid ejusmodi negligat, nos vero didicerimus simul aliorum, ab aliquibus impositos prædiis titulos hærere, quam fisci regiarumque domuum, tam nostrarum, quam pientissimæ Augustæ, simul Præsidem re ipsa comperta istos per negligentiam omisisse: is, qui hunc Magistratum obtinet, bonorum suorum publicationem sustinebit, ut qui cum facile pro magnitudine imperii præsens ista prohibere potuisset, dedita ea opera neglexerit.

CAP. V.

Ad hæc diligenter ibi ipsum locorum prospicere volumus, ut omnes, qui *latrocinia* 8 *exercent*, qui alienas substantias aut etiam uxores rapiunt, qui alia denique patrant crimina: persequatur, comprehendat, & competentibus suppliciis subdat, & omnem prorsus injustitiam reprimat: neque committat, ut in aliquo probiores & mansuetiores injuriis afficiant, ne aliis denuo talium persecutoribus opus habeamus, cogamurque rursus violentiarum repressores, latrunculatores 9, & alia id genus tolerare nomina simul & negotia, quæ nos aversati ipsum ad hunc ordinem produximus, & ita amplum dignitatisque plenum Magistratum effecimus, ut tam appellationes apud ipsum cum judicat, interpositas ad Excellentiam tuam, quique eundem unquam Magistratum suscepturi sunt, & celeberrimum Quæstorem sacri nostri palatii, qui in forma consultationis audientiam iis accommodabunt, quam minores causas quingentis solidis, in Provincia ejus apud aliquos non spectabiles motas, & si ex delegatione sint, cum per provocationem suspenduntur, ad se deducat in habitu, & ordine sacri auditorii, ut & ipse inter à nobis inventos, & in ampliorem formam redactos Magistratus ubique connumeretur. Siquidem & ipsi majores erunt, & in majore, quam priores, reputatione habebuntur, & facilius nobis vel in majoribus negotiis suum exhibebunt ministerium. Nihil enim in parvo magnum existere, tum à nostris dictum est majoribus, tum nos etiam ex ipsis judicavimus probavimusque factis. Subjicietur autem & huic legi descriptio, quæ significet, quid è publico tam is, qui Provinciam regit, quam adsessor & cohors ejus accipiet, quo item dato Magistratus codicillos percipiat.

TIT. VIII. (1. *Nov.* 28. (2. *Nov.* 8. *c.* 8. (3. *l. un. C. de metropoli Beryto. Nov.* 28. *c.* 2. (4. *Nov.* 8. *c.* 1. *Nov.* 17. *c.* 1. (5. *v. l. unic. C. de suffragio.* (6. *Nov.* 28. *c.* 6.

(7. *d. Nov. c.* 5. §. 1. (8. *d. Nov. c.* 6. (9. *Nov.* 8. *c.* 13.

percipiat. §. 1. Ipsa sane ratio, qua Magistratum geret, cum hoc loco sub compendio explicata est, tum in lege, quæ de omnibus Magistratibus in commune descripta est, simul & ex imperatoriis nostris Mandatis, quæ ei dabimus, cum administrationis codicillos conferemus, & jusjurandum secundum legem nostram in hoc conscriptam exigemus, manifestabitur.

EPILOGUS.

† Hæc igitur omnia perdiscens Excellentia tua, & tam magnas illi aunonas subministret, & ita ipsum sciat amplæ dignitatis effectum, ut floris & dignitatis hoc à nobis tempore in illum collatæ cupiditate merito multis ipsum consequi sit affectabile.

TIT. IX. DE PROCONSULE 1 CAPPAdociæ.

NOVELLA CONSTITUT. XXX.

Imper. Justin. Augustus Joanni gloriosiss. sacrorum per Orientem Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

QUam amplum nomen Cappadocum gens habeat, & quanta Romanis negotia exhibuerit, priusquam in illorum ditionem redigeretur, non ignorant veteris eruditionis studiosi. Certe olim totius ferme Ponti imperium tenuit, & nominatissimi viri, inque magna apud Romanos reputatione habiti inde *orti valde floruerunt.* Terram præterea habet diffusam admodum, & mirabiliter præstantem, & quæ ita Majestati imperatoriæ placuerit, ut etiam possessionibus, quas illic habet, peculiarem Magistratum præfecerit, non minorem civili, sed potius majorem. Siquidem & populosissima est, & urbem maximam præbet ejusdem cognominis cum charissimo nobis Cæsare, qui summo orbis terrarum arbitrio, quod nos obtinemus, bonum dedit principium: qua etiam de causa apud omnes terræ populos nominatissimum Cæsaris nomen est, & nos præter omnes alias Imperatoriæ Majestatis notas eo gloriamur.

CAP. I.

HAnc sane regionem parvo tradere Magistratui contra omne nobis decorum & dignitatem fore visum est, cum alias, tum vero maxime, quia semper ipsam adversus Magistratum nostris domibus Præfectum seditiones movere cernimus, & quia factionibus inter se divisa est Civitas, quarum alteram *Tamiacam* 2, quasi fiscalem & ærariam, alteram *Eleuthericam*, hoc est, liberam appellant: & cum existat ambitu murorum una, duplex est sententiis. Unde & seditionum & dissensionum occasiones, & si quid omnino mali fatigat homines, id (uti nos arbitramur) ex hac provenit causa: qua sublata, robur simul & concordiam negotio addemus, qua nihil unquam inter homines præclarius extitit & præstantius. §. 1. Ac cum aliis Magistratibus, quos nuper inter Pisidas 3, Lycaonas 4, Thracas 5, instituimus, administrationis forma & acervus ex duarum rerum congressu constitit: tum vero majore hunc forma adornare cupientes, tertiam etiam potestatem illi adjicimus. Nam is, quem huic præficiemus officio, non solum præsidebit legibus, & universæ cohorti civili: sed etiam præsidebit militibus, tam qui in prædicta regione, quam qui in aliis Pontici tractus Provinciis, in quibus Tamiaca existunt prædia, stationes habent, perinde quasi per ea loca super milites cum imperio positus sit. Permittimus etiam illis in homines Tamiacos imperium; & omnes quicunque ad Comitianam 6 prius cohortem pertinebant, sive *Summarii* 7, sive id genus alii fuerunt, hisce obtemperabunt: & triplici forma conflatum habebit Magistratum: siquidem & civilis Magistratus erit & militaris, neque non Tamiacis quoque rebus præsidebit: utraque illi cohorte, tam Comitiana, quæ & sua conficiet, neque cum civili cohorte habebit commercium, quam clarissimi Provinciæ Præsidis apparente. Universam vero Proconsularem fieri appellarique volumus: utraque cohorte, tam quæ Comitiana prius, quam quæ civilis vocabatur, tametsi unam appellationem (nempe Proconsularem) obtinet, separatim tamen sua obeunte munera: ut civilis quidem curet tributaria & civilia, quæ initio semper ad ipsam pertinuisse scimus. Quæ vero Comitiana prius cohors erat, imperialium rerum administrationi insistat, & exactionem conficiat, ea scilicet forma, quam modo explanabimus.

CAP. II.

CUratorum etenim & tractatorum ne nomen quidem omnino superesse volumus, respicientes ad vetera exempla, & nimiam læsionem, quam miseris illi collatoribus induxerunt, sed per singulas domos & totius Comitianæ cohortis, tredecimque primatium, quos primos & secundos Magistros vocant, periculo, alios tredecim, qui statim post illos separati sint, nominari volumus, singulos (ut dictum est) ex singulis ædibus: & post priores tredecim exactioni incumbere, & servare fisco, quæ sua sunt: prospicere item collatorum indolentiæ, & ne quid ab aliquo ipsorum damni sustineant: scientes, quod damnum ex ea causa collatoribus irrogatum, multo magis ipsorum facultates respiciet, cum totius publicæ exactionis periculum ad ipsos devolvatur. Sed neque eos, qui primi & secundi prius Magistri vocitabantur, neque tredecim illos, qui post ipsos modo separati sunt, quos profligationem tributorum facere sanximus, quidquam omnino spectabili pro tempore Proconsuli præbere vel nominationis titulo, vel quacunque alia de causa: si quinquageni solidi aurei ab unoquoque horum tredecim exactorum primoribus tredecim Magistris præbeantur.

CAP. III.

POrro neque ipsos exactores amplius aliquid à rusticis, aut denique iis, qui ab ipsis exactionem tolerant, accipere, quam quæ *formis Nicetæ* magnificæ memoriæ continentur, & exactoribus deputata sunt: nequeuntibus ipsis nomina fingere, & damna pro hisce nominibus inducere per causam *Aspasticon*, seu tractatoriarum, vel quocunque alio prætextu, sive ad aliquam consuetudinem, sive ad quamcunque vexationem porrigatur; cum enim ab omnibus illis collatores nostros liberos conservari volumus, tum improbo etiam & pernicioso tributo eos liberamus, quod pendebant tractatoribus, per quod fiebat, ut circa publicum, & suas descriptiones idonei non essent; quin & si forma aliqua sit pragmatica, quæ velit tractatoribus aliquid præberi, aut longa consuetudo: etiam hanc tollimus. sublato enim ipso nomine tractatorum, merito, quidquid ad eam causam pervenit, una sustulimus, specialem hanc collatoribus nostris largitatem impartientes. Quod si quis exactorum præter ea, quæ forma beatiss. Nicetæ definita sunt, quæ sola ipsos ferre concedimus, aliud quiddam ausus fuerit accipere: sciat tam militia se, quam dignitate & sua substantia casurum.

CAP. IV.

QUoniam vero fieri potest, ut inter tredecim exactores (si quidem ut gradatim 8 ad hunc perveniant ordinem, sancimus,) unus aliquis ad expediendam exactionem idoneus non sit: concedimus, ut sic quoque reditus quidem ex eo gradu salvus illi permaneat. Cæterum sancimus, ut tredecim illi primores Magistri, & insuper, qui post ipsos sunt proximi, proprio bonorum suorum periculo alterum quempiam illi *Adjutorem* adnominent, qui convenienter pro illo exactionem expediat: ut neque per illius imbecillitatem injuria afficiatur fiscus, neque ille temporis & gradus sui solatio defraudetur, promotione videlicet adjutoris ejus, qui ad hoc munus idoneus non est, facienda periculo (ut dictum est) tredecim primorum Magistrorum, & aliorum, qui post illos sunt proximi. Ac magnas merito nobis gratias publicorum tributorum exactores habere oportebit, qui ingentibus illis damnis, quibus antea tam Magistris, quam spectabili pro tempore Comiti, ejusque cohorti obnoxii erant, eos liberaverimus, propterea autem hisce omnibus eos liberavimus, ut neque ipsi collatores nostros injuriis opprimant, neque prætextus excogitent introitus illos aut aliter nominantes, quibus rusticorum facultates enervent: sed his solis contenti, quæ secundum formam Nicetæ claræ memoriæ curatoribus præbebantur, omnibus aliis abstineant.

CAP. V.

IPsi vero spectabili Proconsuli omnium ex æquo rerum cura imminebit, sive civile aliquod sit, sive ad Militarem Magistratum, sive ad potestatem Tamiacam respiciat, neque quidquam omnium negliget. Ac quoniam majorem huic loco, quam cæteris Magistratum attribuere volumus, & veteribus Romanis in more fuit,

TIT. IX. (1. v. *Nov.* 8. *c.* 15. §. 24. & 25. *Nov.* 20. *c.* 2. (2. v. *tit. C. de præd. tamiacis.* (3. *Nov.* 24. (4. *Nov.* 25. (5. *Nov.* 26. (6. v. *l. ult. C. ubi causæ fiscales.* (7. *c.* 7. §. 1. *infr. hic. Nov.* 64. *c.* 1.

(8. *l.* 11. *pr. ff. de munerib.*

ut vel

ut vel designatis Consulibus, vel his, qui illorum loco proficiscerentur, quos Proconsules vocitabant, provincias sortirentur: propterea & Cappadocum Magistratum Proconsulatum esse volumus, quo in Africa prius Romani imperium suum exornarunt. Et in tantum illum nos Magistratum auximus, ut eum, qui hunc suscipit, gloriosissimis sacrorum nostrorum Prætoriorum Præfectis connumeremus. Appellatorque patria lingua is, qui huic præsidet, *Proconsul Justinianeus Cappadociæ*, ut & appellationem Magistratui propriam habeat, & simul ex re ipsa Archegetes, quasi primarius Magistratus nominetur: susceperit enim is, qui hunc Magistratum obtinet, facile talem formam, quando & potestatem per se magnam, & per causam Tamiacæ possessionis etiam ad alia loca protensam habeat. In summa tot rebus hominibusque præsidens dignitate & auctoritate affluet, adjunctisque militaribus copiis omnia disponet minore negotio. Civiles igitur res conficiet more solito: militaribus vero & ipsis commode præibit, nempe & illis se ipsi submittentibus. §. 1. Sed cum primis animum advertito ad rerum Tamiacarum administrationem, quæ in tam gravem & omnium cauponationibus expositam inopiam delapsæ sunt, ut in nullo fere amplius pretio existant. Tot tantaque enim edocti sumus per provinciam delinqui, quæ vix amplissimo cuique adhibita medicina curare facile est. Nam qui potentium possessiones procurant (sed pudet nos jam propemodum dicere) quanta cum insolentia passim oberrant, ut stipatores illis inserviant, ut non ferenda hominum multitudo ipsos sequatur, ut impudenter omnes latrocinentur: miramurque sedulo, quomodo eo loci subditis, tot perferendis injuriis suffecerint. Inde adeo quotidie Cappadocum injuriis oppressorum multitudo occupatos nos & Rempubl. tractantes adit, ex quibus multi sacerdotes, plerumque mulieres, qui omnes lamentantur, queruntur que res suas sibi ablatas esse, quando nemo in proximo sit, qui hujusmodi prohibere valeat. Tamiaca certe possessio jam pene in formam privatæ redacta est, tota convulsa, direptaque una cum suis equitiis, nemine omnino reclamante, ore scilicet ipsis auro obstructo.

CAP. VI.

His igitur de rebus unum aliquem ex perspectissimis nobis regioni huic præficere decrevimus, qui triplici huic ordini præsit, solus omne in se imperium & potestatem circumferens, civilis officii utens insignibus, habens in usu vehiculum 9 ex argento, securim, fasces, & quæcunque olim Proconsularis imperii fuerunt insignia: præcipiet autem & militibus, & curam geret Tamiacorum redituum, ut sine ullo detrimento & cessatione omnibus ad hoc ordinatis Magistratibus obveniant, multoque magis ad nostrum palatium, quemadmodum etiamnum occasione eorum, quæ vel nobis, vel sacratissimæ & pientissimæ Augustæ conjugi nostræ inferuntur, tam in auro, quam veste ingrediantur: nihil enim illinc volumus decedere. §. 1. Non tamen ut ea forma præbeantur, qua hactenus, ex rapinis scilicet, & ex titulo læsionis dationisque collatorum, (hæc enim omnia tum odio prosequimur, tum è nostra ejicimus Republica) sed ex justis legitimisque causis, quas subjici sacræ huic nostræ legi jussimus, ut eas ferens is, qui pro tempore hunc gerit Magistratum sacratissimæ Augustæ conjugi nostræ *quinquaginta* auri libras, prout dictum est, inferat. Magistratum etenim gratis nos creamus, & ordinationes ejus absque omnibus procedere largitionibus sancimus: neque quisquam erit, qui pro hac quidquam capiet. §. 2. Sed & annonas ipsi quidem ad viginti usque auri libras damus, prout subjicitur: Adsessori vero ejus præbemus ad duas auri libras: capiet item utraque cohors id, quod usque adhuc è publico suppeditabatur, nullo prorsus modo deminutum: nulla enim re hunc Magistratum minuimus: & maxime gloriosissimi Præpositi sacri nostri cubiculi, siquidem & hunc, & suppositam ipsi devotiss. Palatinorum scholam in Cappadocia simili cum potestate, ordine & figura manere sancimus; non tamen quicquam exinde ferentem vel consuetudinum, vel annonarum titulo, vel in auro, vel in veste, vel in aliis speciebus, neque à *spectabili* pro tempore Proconsule: neque ab ejus cohorte: nam aliter puritas conservari nequeat, sub unum enim Magistratum, quidquid in ea regione geritur, contrahimus, ne convulsione ipsa claudicet.

CAP. VII.

SAne Tamiacæ possessionis curam & rationem magnam habebit is ipse, qui ad hoc à nobis officium proficiscitur: & circumspiciet, si quid à Tamiaco solo detractum, & frustra ab aliis detentatum sit, sive in pascuis, sive in arvis, sive in locis vitibus consitis, sive in prædiis, sive domibus, & vetus solum rebus suis vindicabit, nulla longi temporis præscriptione illi opponenda; neque enim fisco 10 licet tale quid opponere, neque lucrum captans, ut maxime patrimonium suum exinde collocupletet: nam depauperatio potius est, quam locupletatio, si quis sordidis utendo manibus arbitretur ex eo lucrum se facere, quod multifariam postmodum cum impietate & summo probro restituet. §. 1. Sed & ipsam urbem ab omni prorsus perturbatione quietam conservabit: neque committet, ut seditio 11 aliqua ordinem & administrationem Reip. corrumpat. Publica quoque tributa vigilanter & cum justitia exiget nihil in illis curæ prætermittens, neque concedens, ut aut fiscus, aut privati in aliquo circa res suas damnum sentiant: ut qui ex æquo in omnes imperium obtineat, sive milites, sive scriniarii sint, tam gloriosissimorum Præfectorum, quam magnanimorum Magistrorum militiæ, sive in civili cohorte numerentur, sive cingulum Tamiacum gestent, sive in majoribus, sive minoribus dignitatibus consistant, sive inter sacerdotes cooptati sint. Unus enim hic Magistratus omnibus præficietur: & tam suæ ipsius existimationis, quam nostrarum legum, & ante omnia Dei memor, ut publica quidem tributa per Proconsularem cohortem sine detrimento & cessatione importentur, curabit: reditus vero Tamiacos per subditas prius illi throno personas inferet, intendens etiam ad ea, quæ pro consuetudine præcipiuntur à gloriosissimo Præposito sacri nostri cubiculi, nequeuntibus ipsis canonicariis, qui pro tempore à gloriosissimo Præposito emittuntur, vel saltem obolo tenus aliquid accipere, vel consuetudinum nomine, vel quacunque alia de causa, vel ab ipso pro tempore summario 12, iisve, qui publicas exactiones conficiunt, vel à spectabili Proconsule, vel ejus cohorte, vel his, qui *Katascevastæ*, quasi instructores, vocantur, vel Præpositis, vel quacunque alia persona ad sacrum nostrum pertinente patrimonium. At vero exercitu utrique harum sollicitudinum opem feret, sedabitque potentium satellites, neque committet, ut loca depopulentur, & latrociniis infesta reddant: neque ipse ea percurret, quemadmodum prius facere solebant Comites. Neque item in locum suum dimittet vicarios, sed locorum defensoribus & cohortalibus suis ad id ministerium obeundum utetur. §. 2. Sicubi vero & militibus opus erit, ex iis locis milites, ubi necessitas postulat, opitulari jubebit, atque hi propriis ista sumptibus expedient, neque subditos damnis involvent, aut gratis ulla ex parte sumptus facient, sed tam ipse his abstinebit, sumptum de suo faciens, ubicunque tandem erit, quamvis ad aliam ipsum proficisci regionem jubeamus, quam etiam Adsessor ejus, & reliquum famulitium, sive ex Proconsularibus, sive ex militibus, quamvis servile etiam aut subjugale aliquod omnes hosce sequatur, necessitatem habentibus (ut prædiximus) militibus, & quicunque alii ibi locorum habitant, scholares forte aut domestici, ut illius jussionibus obtemperent, cinguli & substantiæ suæ periculum reveriti: damus enim ei potestatem, ut & hæc illis adimat, nisi ejus jussis pareant, propterea quod eum, qui hunc Magistratum obtinet, velimus formidabilem subditis, & venerandum existere. Etenim sive miles, sive Proconsularis, sive Scholaris, sive Domesticus per causam illius jussionum damni aliquid collatori nostro irrogaverit, conveniens est, ut ipse hoc ex istius annonis proprio periculo recepto, injuria affecto medeatur. Postremo neque ulli eorum, qui ex hac urbe eo commeant, collatores nostros injuria tentari permittet. §. 3. Sed & cursum publicorum equorum illæsum conservabit. *Nihil enim ab ipsius jurisdictione excipimus.* Et si quis ex quocunque judicio ad eam regionem commeantium injurius erit, & ultra deputatum & constitutum exegerit, hunc persequetur.

CAP. VIII.

CUram autem geret etiam civitatis, & eorum, quæ ad frumentationem publicam pertinent, & Sitonica appellantur, operumque 13 ejus, & procurabit, ut secundum legem nostram ratiocinia conscribantur, & tam Tamiaca, quam civilia insumantur. Et si quem eorum, qui solitas illas jussiones insinuare consueverunt,

(9. *Nov.* 24. *c.* 4. *Nov.* 25. *c.* 5. §. 1.

(10. *l.* 6. *C. de operib. publ.* (11. *l.* 13. *pr. ff. de offic. præsid.* (12. *v. c.* 1. *supr. hic.* (13. *Nov.* 24. *c.* 3. *Nov.* 25. *c.* 4. §. 1. *l.* 7. §. 1. *ff. de offic. procons.*

nempe

nempe quod aquarum aliquis ductus impediat, & quod, quæ muros concernunt, diffundantur, aut quia pontes aliqui sint per provinciam, aliave itinera, aut alia denique ejusmodi existat occasio, prout improbe olim fuit in usu habitum, penitus ipsum provincia expellet, nec permittet ei, ut vel jussionem ejusmodi insinuet, vel per hanc causam quidquam omnino lucri capiat. Nam si nobis visum fuerit ejusmodi inspectionem operum celebrari, sacra pragmatica forma usi ad eum, qui hunc geret Magistratum, communicato præterea de his cum throno tuo consilio, rem ipsam nos disponemus, ne cui facile ad ejus generis pecuniarum exactiones pateat aditus & accessus. Omnia quoque, quæ audierit *improba*, prohibebit is, qui hoc Magistratu defungitur. Quod si vehementiore aliquo & asperiore opus erit, certiorem ea de re faciet tam excellentiam tuam, quam gloriosissimum Præpositum, & alios celeberrimos Magistratus, quibus ad talem rem conficiendam aliquid adest facultatis: nos denique ipsos, & nos illi, quid facto opus sit, explanabimus. §. 1. Titulos 14 vero prædiis apponere per provinciam, cui præsidet, continentes certorum hominum appellationem, excepto nomine Majestatis Imperatoriæ, aut Tamii, hoc est, ærarii, in tantum prohibebit, ut patrimonium eorum, qui tale quid perpetrare moliantur, in publicum redigat, & manus abscindat eis imponentibus, si præsentes forte id ausi fuerint: si vero procuratores absentium, ingentibus illos tormentis subdet. Titulos certe quicunque tandem affigere ausi fuerint, sive præsentes, sive absentium procuratores, detractos protinus ad capita eorum, qui affixerunt, infringet: sciens fore, ut si id factum cognitum neglexerit, ipse bonorum suorum publicationem sentiat.

CAP. IX.

JUri dicundo eum summa animi intentione & cura incumbet, neque (ut hactenus) rusticanos 15 homines sinet injuriis opprimi. Neque amplius negotia nobis hic facessent Cappadoces, magno cum clamore supplicantes & lamentantes, sed ipse judicem se illis & disceptatorem præbebit. Nam si quem huc advenientem viderimus, qui non prius apud ipsum calamitates suas lamentando explicuerit, hunc nos denuo cum increpatione mittemus in provinciam, propterea quod relicto Magistratu provinciæ, continuo ad nos decurrit. Si vero cum eos, qui injuriam intulerunt, convenirent, ipse comessationibus deditus, & luxu jam perditus, illorum se orationibus non accommodaverit, sed supplices plorare permiserit, hique ad nos cogantur decurrere, & maxime si mulieres sint, nosque edocti fuerimus, quod hi quidem adierint, ille vero injuriam ultus non est, protinus negotium ut suspectum habebimus, quasi propter lucrum, vel per gratiam, vel aliquorum obsequium factum, & nos ipsos illi prorsus opponemus: & cum triplicem Magistratus functionem gerat, tripliciter quoque illi resistetur, tam ipso jure, quam nobis, & legibus eum oppugnantibus. §. 1. Quæ ipsum reveritum, memoria item repetentem præcepta nostra, quæ illi una cum codicillis Magistratus dabimus, (appellabant autem ea majores Mandata 16 Principis) convenit omnia secundum legem nostram agere, utentem in cognoscendo æquitate, in rebus gerendis puritate, ubique colentem justitiam, qua nihil inter homines unquam extitit robustius aut pulchrius, quodve Deum & Imperatorem placare conciliareque magis possit. Talis enim ipse cum sit, ita nostro quoque testimonio comprobatus: volumus, ut solus omnia in provincia conficiat, neque caussis audientiam alio quopiam præbente, neque nobis facile vel in eam venturis sententiam, ut alicui alii hasce delegemus, vel occasione cohibendarum violentiarum, seu quacunque alia de causa emissuris aliquos: ultra hoc, quod tametsi tale quiddam vel ex sacris nostris formis, vel Magistratuum jussionibus hactenus factum est, omnibus id vacaturum sit modis, ipso totius provinciæ administrationem suscipiente, neque ulli omnino, ut accessum eo habeat, permittente.

CAP. X.

POrro autem hunc quoque Magistratum, prout Proconsulum proprium est, inter spectabiles ponimus, appellationesque ab ipso transmissas, tuam Excellentiam volumus una cum gloriosissimo Quæstore sacri nostri palatii in forma & habitu consultationum disceptare. Si qua vero alia in Cappadocia causa minor aureis quingentis per provocationem suspendatur, sive nostro, sive alicujus Magistratus jussu datus judex fuerit, qui tamen non sit spectabilis: huic spectabilis ipse Proconsul in forma sacri Consistorii & vice sacri Auditorii accommodabit audientiam: siquidem & hoc illi jus addimus, decoramusque illi Magistratum tam amplo privilegio, quantum nullus in hunc usque diem in Cappadocia obtinere visus est. Esto igitur justus & elato animo, & tam nos, quam legem præ oculis habeto: cognoscitoque, quod si strenue ista exequetur, longiore tempore in hoc officio permanebit, & major ipsum alius forte Magistratus excipiet. Cæterum, si nostris jussionibus neglectis, potentiores aliquos, non legem aut nos colat & veneretur: tum primo quoque tempore iis, quæ in ipsum collata fuerunt, excidet, tum de cætero inter condemnatos habebitur, indignus nostro visus judicio.

CAP. XI.

ADulteria 17 vero & raptus virginum, & immoderatas illicitasque 18, & augendæ rei suæ causa comparatas circumscriptiones, neque non homicidia, & si quid ejusmodi delictorum est, ita acerbe punito, ut paucorum hominum supplicio omnes reliquos continue castiges, estoque secundum legem exquisitus delinquentium castigator: neque enim inhumanitas hoc, sed potius summa quædam humanitas est; cum multi paucorum animadversione salvantur. Quod si quem hoc nomine in crimen vocatum sustineat, qui vel cinguli, vel dignitatis, vel sacerdotii, vel ejusmodi alio prætextu speret ex illius se manibus ereptum iri: certo sciat, quod nostro judicio indignus videbitur. Nemo enim quacunque potentia sua fretus, quodcunque alienum prætendens patrocinium 19, in talibus delictis severitatem legis effugiet. Quin potius si quis talibus se patrociniis ausus fuerit immittere, similem cum delinquente pœnam & ipse sustinebit: idem cum sit, ipsum aliquem delinquere, & eum, qui talia peccavit & deliquit, velle de manu legis eripere. 20 §. 1. Subjicietur autem legi & descriptio, quæ significet, quid ipsum, eosve, qui circa ipsum sunt, è publico capere: quid item vel occasione codicillorum dare, vel sacratissimæ Augustæ conjugis nostræ piæ domui inferre conveniat: trifariam videlicet inferendis iis *quinquaginta libris auri*, prout jam inde ab initio & in hunc usque diem obtinuit. §. 2. Et subditis nostris (id, quod sæpe diximus) pure utetur, quæ res summo à nobis studio habita effecit, ut magnas etiam opes despexerimus, quamquam in tot sumptibus & magnis bellis, per quæ Deus nobis dedit, ut non solum pacem ad finem deduxerimus, & Vandalos, Alanos, Mauritanos subegerimus, & totam Africam, insuper & Siciliam recuperaverimus: sed & bonam spem habeamus, quod Deus nobis annuet, ut & cæteras gentes, quas socordia sua Romani amiserunt, cum ad utriusque Oceani terminos tenerent, iterum ditioni nostræ adjungamus, quas nos divino freti auxilio, ad meliorem statum redigere properamus: neque quidquam detrectamus eorum, quæ vel ad extremam pertingunt difficultatem: vigiliis simul, & inediis, cæterisque laboribus, jugiter pro subditis nostris, ultra quam humanæ naturæ modus patitur, utentes. Perleget etiam mandata nostra, quæ illi dabimus una cum codicillis Magistratus, quemadmodum ante diximus. Et si quidem omnia secundum illa peregerit: & admirabilis futurus est, & undique dignum se nostro exhibebit imperio.

EPILOGUS.

† Hæc igitur omnia, quæ per hanc exprimuntur legem cognoscens Excellentia tua, & prædictas annonas hujus officii throno præbeto: & ita ipsum scito amplum effectum, ut collati modo in ipsum floris & dignitatis cupiditate, multi merito hunc consequi affectent.

TIT. X.
DE DESCRIPTIONE QUATUOR
Præsidum Armeniæ.
NOVELLA CONSTIT. XXXI.

Imp. Justin. August. Joanni gloriosissimo Sacrorum per Orientem Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

PErperam effuseque posita, si ad competentem perveniant ordinem,

(14. *Nov.* 28. *c.* 5. §. 1. adde *tit. C. de his qui potent. nom.* (15. Adde *Authent. Agricultores. C. quæ res pignori.* (16. v. *Nov.* 17.

(17. *l. ult. ff. de offic. præsid.* (18. *l.* 6. *pr. ff. d. t.* (19. *d. l.* 6. §. 2. adde *tit. C. ne liceat potentiorib. patrocin.* (20. Fac. *tit. ff. ne quis eum, qui in jus vocabitur. Edict. Justin.* 13. *c.* 10. *in fin.*

nem, & belle disponantur: aliæ propemodum res apparent, speciosæ pro turpibus, ornatæ pro incultis, articulatæ distinctæque pro incompositis prius & confusis. Quod cum & in Armenia admissum deprehenderimus, putavimus & ipsam ad congruentiam quandam & unam harmoniam collocari debere: quo magis ex bene constituta ejus moderatione & competens illi robur addamus, & decentem imponamus ordinem.

CAP. I.

UNde quatuor Armenias fecimus: Unam quidem interiorem, cujus Metropolis piæ appellationis nostræ cognomine exornata est, prius Bazanis seu Leontopolis dicta, quam etiam Proconsulatu honoravimus, cui magnificentissimus Vir Acatius præfuit, Magistratu inter spectabiles relato, omnibusque illi traditis, quæ Proconsulatum habere convenit. Nam & stola ipsum adornavimus *Proconsulari, quæque ad istas res pertinent, ea ut habeat, constituimus*, & urbes illi adsignavimus, Theodosiopolim, quam etiam prius habuit: Satalam, & Nicopolim. Colonia quoque ex prima (ut ante vocabatur) Armenia assumpta: item Trapezunte, & Cerasunte ex Polemoniaco prius dicto Ponto: his partim à clarissimo Provinciæ Præside: partim à spectabili Moderatore separatis: in septem omnino urbes, & quæcunque circa ipsas in proximo sunt loca, tota provincia redacta. §. 1. Secundum vero ordinem tenere jussimus eam Armeniam, quæ ante prima dicebatur, in qua cæteras præcedit Sebastea urbs, attributa illi & Sebastopoli, quam prius quoque habuit, & insuper Comana ex Polemoniaco prius Ponto dicto: & Zela ex Helenoponto: neque non Brisa: ut ea provincia quinque contineatur urbibus, officio quod Correctorium est, in pristina forma relicto, neque Præside ejus majore aliquo nomine condecorato, sed ipso in eodem, quod prius habuit, derelicto. §. 2. Ad hæc tertiam Armeniam instituimus, eam, quæ prius secunda dicebatur, in qua principatum tenet Melitenæ urbs antiqua, urbs insignis, in pulchro solo, clementique cœlo posita, neque multum distans à fluentis Euphratis fluvii. Hanc nos in præsentia & augendam, & ad formam spectabilium traducendam putavimus. Præsidem quoque hujus Comitem Justinianeum nominandum, dandosque ipsi pro annonis solidos DCC. ejus Adsessori sol. LXXII. & cohorti ejus sol. CCCLX. & ut omnia habeat, quæ ejusmodi thronorum propria sunt. Et qui prius cohortales nominabantur, tum omnia faciant, quæ etiam prius, & maxime circa publicam exactionem occupentur: tum ad Comitianorum appellationem transeant, perinde omnibus eis conservatis, ac si cohortales existerent. Urbes vero ei partim Arcam & Arabissum, partim Ariarsatheam, & alteram Comanam (quam etiam Chrusam appellant) & Cucusum subdidimus, quas & prius habebat è sex omnimodo consistens urbibus. §. 3. Constituimus autem & quartam 1 Armeniam, quæ prius non in forma provinciæ continebatur, sed è gentibus erat, & ex multis barbaricis colligebatur nominibus, Trophaëna, Anzethena, Ophenea, Asteanea, Balabithenaque dicta, & Satrapis subdita. Id vero nomen Magistratus neque Romanum, neque Majorum nostrorum, sed ex altero imperio introductum fuit: exornavimus igitur & illam civili Magistratu & forma, tam civili ibi Magistratu instituto, quam Martyropolitanorum illi urbe, & Cithariza castro addito. Consistatque ipsa in forma ordinariorum Magistratuum Consularis à nobis facta: ut cum quatuor sint Armeniæ, duo quidem Magistratus existant spectabiles, nempe alter Proconsul, alter Comes: & primæ quidem Armeniæ Proconsul, tertiæ Comes præeat: secundæ vero & quartæ ordinarii. Et quia summo à nobis studio cautum est, ut appellationes intra quingentorum solidorum quantitatem non ad hanc almam deferantur urbem, sed ad proximos spectabiles Magistratus: propterea disponimus, ut appellationes, quæ quidem ex secunda Armenia procedunt, hoc est, in qua Sebastea urbs est, hæ ad Armeniæ primæ Præsidem, hoc est, Proconsulem, deferantur: quæ vero ex quarta moventur Armenia, hæ intra dictam quantitatem ad tertiæ Armeniæ *Comitem, qui nempe Melitenæ residet*, deveniant.

CAP. II.

HIs ita à nobis ordinatis, insuper illud etiam determinare justum putamus, ut *primæ Armeniæ* talis vir præficiatur, qui pro amplitudine sua, & spectatissimo jam erga nos Ministerio, Magistratus hujus tam juramento, quam excellenti majestate dignus sit. At cum Thomam magnificentissimum virum aliquot jam in Armeniorum regione officiis defunctum, & alioqui frugi hominem esse, & nobis *absque fuco* semper inserviisse, & modo quoque inservire deprehenderimus, promovemus ipsum ad hujus officii administrationem, ut non solum prædicta à nobis forma ad tempus huic provinciæ præsideat, sed etiam aliis provideat, quæcunque ei vel per sacra commonitoria commisimus, sive in provincia, quam ei tradidimus, sive in aliis: quod inquam fecimus, sacris ad ipsum compositis commonitoriis de *multis* & diversis actibus, quos ipsum & in aliis regionibus ad effectum deducere æquum est. §. 1. Quæ vero ad sacerdotia spectant, ea (ut sæpe diximus) volumus in pristina manere forma, negotio ipso neque circa jus Metropoliticum, neque circa ordinationes vel mutationem vel novationem suscipiente: sed prius ordinatis nunc quoque ex ordinatione auctoritatem obtinentibus, & prioribus item Metropolitanis in suo permanentibus ordine: ut, quantum ad ipsa, nihil penitus innovetur.

CAP. III.

ILlud sane in confesso est, ex quo *tertiæ Armeniæ* Comitem non tantum civilem, sed etiam militarem Magistratum fecimus: necesse habere etiam milites, qui in ea stationes agunt, ut huic suppositi sint: licentia illi præbita, ut (quemadmodum militaribus permittitur Magistratibus) & nomine quemque suo evocet, & inquirat, & de ipsorum annonis dispiciat, & supplicio eos persequatur, si quando injuste egerint: neque committat, ut milites in subditos nostros injurii sint. Quod si quid flagitiosius perpetrent, ad instar criminalium causarum audientiam præbeat, tametsi milites existant; omnia denique agat, quæcunque militaribus attributa sunt Magistratibus. Et quemadmodum Comiti Isauriæ 2 & Pacatianæ Phrygiæ 3, & insuper Lycaoniæ 4, Pisidiæ 5, ac Thraciæ 6 Prætoribus militares etiam copias subdidimus: ut æque & ipse non solum ad res civiles cohortem, sed etiam in copias militum potestatem habeat & imperium, & cum summa auctoritate & amplitudine tam militibus, quam paganis facienda præcipiat, omnia agens quasi uno aliquo officio existente. Inque unam hanc rem providentiam conferat, ne quid per provinciam admittatur flagitii, sed & ut admissum competenter coërceat. Neque hanc illi potestatem in ulla omnino persona, quæ in provincia sit, detrahimus, sive paganica, sive militaris, sive tamiaca sit: sub æquabili enim & perpetua pace nostros tueri subditos volumus, non pro diversitate personarum inducentes legum contemptum.

EPILOGUS.

Quæ igitur nobis placuerunt, ea secundum descriptionem quatuor Armeniarum, & maxime tertiæ, cujus occasione præsentem sacram legem tulimus, jam inde in omne reliquum tempus Excellentia tua custodire studeto: omnibus, quæ singulis annis dari jussimus, per particulares descriptiones thronorum tuorum conficiendis.

TIT. XI.

NE 1 QUIS MUTUUM DANS AGRICOLÆ, terram ejus teneat; item, quam magnas usuras creditores ab agricolis debeant percipere.

NOVELLA CONSTITUT. XXXII.

Imperator Justinianus Augustus Agerochio Clarissimo Præsidi Æmi montis Thraciæ.

PRÆFATIO.

REm duram, & quæ omnem longe impietatem & avaritiam superat, communi lege quasi medicina quadam curare nobis visum est, quæ non in præsenti tantum necessitate, sed per omne deinceps ævum suo in Republ. munere defungi queat: comperimus enim nonnullos in provincia, cui præsides, non dubitasse captato ad hoc de industria sterilitatis frumentariæ tempore, sub modica admodum mensura frugum mutui cum aliquibus contractum celebrare, & ex eo universam illorum terram ad se recipere: ut plerique ea occasione rusticorum diffugerint, plerique etiam fame perierint, & tetra quædam lues ac contagio exorta sit, in nullo pene barbarica incursione inferior.

CAP. I.

SAncimus igitur, ut quicunque agricolis quantamcunque mensuram quorumcunque aridorum fructuum crediderint, si ab his recepe-

TIT. X. (1. v. *l. ult. C. de offic. magist. milit.*

(2. *Nov.* 27. (3. *Nov.* 8. *c.* 2. (4. *Nov.* 25. (5. *Nov.* 24. (6. *Nov.* 26.

TIT. XI. (1. *Nov.* 34.

receperint, citra ullam exceptionem hæc illis restituant, nemine prorsus audente per causam prædictorum mutuorum, sive scriptura interveniente, sive sine scripto celebrata sint, terram penes se detinere, octavam duntaxat modii partem in singulos modios per integrum annum usurarum nomine ferentes, si fruges mutuo datæ erunt: si vero pecunia numerata, in singulos 2 solidos singulas annuas siliquas. Cæterum de reliquo contenti creditores octava modii parte in singulos modios per annum, aut quantumcunque maneat, proportione crediti, aut siliqua: omnino restituant, sive terram, sive aliud quiddam, boves forte aut oves, aut mancipia pignori ceperint. Atque hæc Lex omnibus humanitatis & pietatis de se specimen præbeat, & tam egenorum necessitati medeatur, quam creditoribus nonnihil afferat solatii.

EPILOGUS.

† Quæ itaque nobis placuerunt, ea Claritas tua effectui finique tradere studeto, scituro creditore, quod si hæc contra facere aliquid ausit, exactione cadet; & qui mutuum accepit, quive injuriam pertulit, ex eo solatium habebit, quod tum ipse à facessendo negotio liberatus sit, tum creditorem in rebus suis jacturam pati videat. Datum 15. Calendas Julii, *Constantinopoli*, BELISARIO V. C. COS. *

TIT. XII.
DE HIS, QUI MUTUUM DANT AGRICOLIS. 1
NOVELLA CONSTITUT. XXXIII.

Imperator Justinianus Augustus Dominico Præfecto Prætorio per Illyricum.

PRopter avaritiam creditorum, qui angustia temporum abutentes, terrulas infelicium agrestium sibi adquirunt, pro pauco frumento omnem illorum substantiam retinentes, Legem posuimus, quam primo quidem in Thraciam, & in omnes ejus provincias, in præsenti autem & in Illyricanas provincias direximus. Cujus exemplum subdi etiam præsenti Legi præcepimus, ut non solummodo privati homines putent Legem contra se esse propositam, sed etiam milites altiore nitentes fastigio, Legem contra se esse prolatam existiment. Ut ergo & tua Magnitudo sciat, quod communis hæc Lex posita est, & provincialibus & militibus, & omni cingulo, nulla excusatione cuiquam competente, ideo ad tuam Sublimitatem præsentem Legem destinavimus, scituris militibus, qui præsenti Legi non esse obediendum existimant, quod cingulo denudati inter privatos habebuntur, pœnis, quas in anteriori Lege posuimus, prius nihilominus subjugandi.

TIT. XIII.
NE 1 QUIS, QUOD AGRICOLÆ MUTUAM pecuniam dedit, illius terram detineat, & quem usurarum modum creditores accipere debent ab agricolis.
NOVELLA CONSTITUT. XXXIV.

Idem August. Agerochio clariss. Præsidi Æmi montis in Thracia.

PRÆFATIO.

REm duram atque inhumanam, & quæ ultra omnem impietatem & avaritiam sit, perspeximus Lege saluberrima sanare, & communem omnibus deponere medicinam, non tantum in præsentis necessitatis tempore, sed etiam in omni ævo futuro. Venit enim ad nostras aures, quosdam in ea ipsa provincia, quam tu administras, avare temporum necessitate captata, fœneratorios fecisse contractus, & paucam mensuram dantes, terrulas eorum abstraxisse, & ex hac causa quosdam colonorum fugæ latebras petiisse, alios fame esse necatos, & tristissimam pestem homines invasisse, incursione barbarica non minorem.

CAP. I.

SAncimus 2 itaque, omnes hujusmodi creditores, quantumcunque vel tritici, vel hordei, vel in alia specie, quæ in fructibus aridis est, dederint: hoc reddito, in præsenti cum parte modii octava per singulos modios in unoquoque anno præstanda, terrulas colonis restituere: nemine penitus eorum audente terrulas detinere sub occasione fœneraticiæ cautionis, sive in scriptis, sive sine scriptis credita sint contracta. Sin autem pecunias dedit, nihil amplius, quam siliquam unam pro singulo solido annuam præstare. Et hanc saluberrimam Legem in omnes extendimus, in præsenti quidem tempore initium accipientem, in omne autem ævum modis omnibus observandam, ut si quando fuerit vel triticum, vel hordeum fœneratum, vel alii aridi fructus, creditores tam quod dederunt accipientes, quam pro usuris octavam modii partem annuam pro singulis modiis, vel siliquam pro singulo solido, secundum hunc modum, in quantum fœnus permanserit, percipientes, sive terrulas, sive aliud in pignus acceperunt, boves forte, vel pecora, vel mancipia: hæc modis omnibus reddant, & hæc Lex communis omnibus sit, humanitate & pietate gaudens, neque non omnibus egenis consulens, & creditoribus mediocre solatium afferens.

EPILOGUS.

† Hæc igitur, quæ à nobis statuta sunt, Claritas tua in omni provincia, quæ tuo moderamine gubernatur, observare festinet. Scituris omnibus creditoribus, quod si aliquid præter hoc commiserint: exactione cadent: & cui fœnus ablatum est, hoc habebit solatium, ut ipse quidem securus degat; avarum autem creditorem videat in suis pecuniis patientem jacturam.

TIT. XIV.
DE ADJUTORIBUS QUÆSTORIS.
NOVELLA CONSTITUT. XXXV.

Hæc prorsus deest in Græca: justam autem Epitomen inveni in Novellis Juliani, quam hic adscripsi.

VIginti sex 1 adjutoribus Quæstoris, quos boëthos dicunt Quæstoris, liceat in suo loco alios substituere, idoneos tamen, & quos pro tempore Quæstor elegerit, propositis sacris Evangeliis. Hi autem, qui fiunt in locum eorum, qui suo loco ciciderunt, centum solidis præstitis fiant. Istorum autem trium graduum viri, id est, scrinii memoriæ, & duorum, qui proximi futuri sunt, quamvis non ex viginti sex adjutoribus, tamen licentiam habeant surrogare in locum suum. Habeant igitur jus vendendi 2 militiam suam, & non ultra centum solidos, dummodo & is, qui subrogatur, electione Quæstoris fiat. Prærogativas autem Constitutio dat Theodosio, & Epicteto, & Quirillo, & Sabbatio, & Perigeno. Illo videlicet observando, ut si quis ex viginti sex adjutoribus defunctus fuerit, ab herede ejus centum solidi dentur, & electione Quæstoris militent. Sin autem liberi sint defuncti, idem juris habeant, quamvis heredes parenti suo non extiterint. 3 Dat. C. BELIS.

TIT. XV.
DE SUCCESSORIBUS EORUM, QUI in Africa degunt.
NOVELLA CONSTITUT. XXXVI.

OMne infinitum, &c. Ut Afri ea, quæ Vandalorum temporibus vel ipsis, vel propriis parentibus, vel avis utriusque sexus, vel ex transverso cognatis usque ad tertium gradum erepta sunt: intra quinque annorum spatium vindicent, nisi 1 legitimis excludantur præscriptionibus. 2. Ut ad comprobandum genus ambæ 2 partes probationes proferant. 3. Ut omnes Afri Romanis legibus subditi sint.

TIT. XVI.
DE ECCLESIIS CONSTITUTIS IN AFRICA.
NOVELLA CONSTITUT. XXXVII.

VEnerabilem Ecclesiam, &c. Ab Arianis ablata capiunto, sibique habento Ecclesiæ Africæ; ut tamen publicas pro illis 1 pensiones conferant, ab iisdem acceptis immobilibus à nemine lædendis. Hæreticus non 2 baptizato, ad 3 Rempubl. non accedito, catechu-

(2. *Nov. Leon.* 83. *in fin.*

TIT. XII. (1. Adde *Nov.* 32. *supr. Nov.* 34. *infr.*

TIT. XIII. (1. *d. Nov.* 32. *Nov.* 33. (2. *Authent. Ad hæc. C. de usuris.*

TIT. XIV. (1. *l.* 13. *l. ult. C. de prox. sacr. scrin.* (2. v. *l. ult. C. de pignorib.* (3. Adde *l.* 30. §. *ult. C. de inoffic. testam. l.* 7. *l.* 11. *C. de prox. sacr. scrin.*

TIT. XV. (1. Adde *Pragmatic. sanctionem Justiniani c.* 2. 5, & 6. (2. *l.* 1. *ff. de probationib.*

TIT. XVI. (1. Fac. *l.* 7. *l.* 11. *C. de sacros. eccles.* (2. *l.* 14. *C. de hæreticis.* (3. v. *l.* 15. *C. de episc. aud. l. ult. C. de postulando. l.* 9. *C. de divers. offic.*

catechumenum non circumcidito. 4 Nulla omnino hæresis domum 5 aut locum orationis habeto. Carthaginiensis 6 Ecclesia privilegia obtineto, quæ in universum de omnibus 7 dicta sunt Ecclesiis in Codice. Qui ad Carthaginiensem Ecclesiam confugerit, is impunitatem habeto, nisi 8 homicidium, aut raptum virginis, aut vim in Christianum admiserit. Ecclesiis Africæ ab aliquo pro sua ipsius salute oblata, à nemine prorsus auferuntor. Hoc ipse generaliter de omnibus Ecclesiis accipito.

TIT. XVII.
DE DECURIONIBUS 1 ET FILIIS EORUM.
NOVELLA CONSTITUT. XXXVIII.

Imperator Justin. Aug. Joanni P. P. per Orientem.

PRÆFATIO.

QUi Rempublicam olim nobis disposuerunt, existimaverunt oportere secundum regiæ urbis instar adunare in unaquaque civitate nobiles viros, & unicuique Senatus dare curiam, per quam debuissent agi, quæ publica sunt, atque omnia fieri secundum ordinem. Sic itaque res floruit, sic fuit clara, ut magnæ & populosæ domus curialium essent, multitudine quidem existente curialium, quod autem functionum videbatur esse onus, nulli omnino intolerabile existebat. Nam quod in multitudinem dividitur, onus insensibile propemodum facit eis, qui hoc sustinent. Quando autem per partes quidem cœperunt se eximere albo Curiæ & occasiones invenire, per quas liberi 2 his efficerentur, sic paulatim diminutæ sunt curiæ innumeris excogitatis occasionibus, per quæ potuissent specialia quidem bene habere, communia autem & publica diminui. Propterea ad paucos viros redactæ functiones, & illis facultates commoverunt, & civitates ita diminutæ sunt, ut sub istos perditos conductores, quos *Vindices* 3 vocant, redacta curia, contigerit Respublica, plena quidem defectibus, plena vero omni injustitia fieret. §. 1. Hæc nos sæpe perscrutantes, æstimavimus oportere medelam rei adhibere, & quantum nos in hoc laboramus, tantum omnem adinvenerunt curiales artem adversus ea, quæ recte justeque sancita sunt, & contra fiscum. Dum enim vidissent compelli se omnimodo curiæ servare quartam partem, & hoc vix per nostras Leges impositum, cœperunt discerpere proprias facultates, quatenus minus idonei deficerent, & non quartam portionem, sed omnem continuo paupertatem suam curiæ derelinquerent. Denique quoniam ipsis corporibus fraudare curiam voluerunt, rem omnium impiam adinvenerunt, à nuptiis legitimis abstinentes, ut eligerent magis sine filiis, quam sub Lege deficere, aut generi suo vel curiæ inutiles apparere. Et rursus egerunt dudum poni Legem, quæ præter decretum jubebat eis donare 4 propria, cum quandam venditionem cum decreto fieri ad eam Lex volebat, sed hæc ipsa erat mirabilis, quæ solam venditionem subjiciebat adjectioni decreti & aliis exinde necessitatibus, alia vero omnia derelinquebat eis agere, secundum quem voluissent modum: hac transtulerunt curialium facultates ad alias & alias personas, nihil exinde habente curia. Denique si quis dinumerat nostræ Reipubl. curias, attenuatas inveniet virorum, neque alias quidem, neque rerum copias habentes, aut paucorum forsan hominum, rerum autem nihil penitus. §. 2. Igitur olim per partes nos protulimus sanctiones, volentes & venditiones, & donationes simplices, & omnem actum alienationem habentem immobilium curialium rerum, subjacere decreto, cum observatione facta, quæ in illa Lege posita est. Deinde post hæc, quia sub falsas causas faciebant donationes, & hoc omnino abrogavimus donationem simplicem facere curialem in quacunque persona: excepimus autem competenter ante nuptias donationes, eo quod neque donationes omnino sunt, sed contractus species in eis inserta est, & filiorum procreandorum copiam introducunt, quod nobis & maxime in curialibus studii est: post hæc conspicientes de hoc ipso multas circumscriptiones fieri, Legem conscripsimus, omnino debere curiam sive cum corpore, sive sine ipso, omnino tres uncias habere, & non minus licere cuidam relinquere curiæ, neque circumscribere, neque diminuere eas sub ullo modo, sive 5 filius sit, qui in curia est, sive ipsa suscepit tres uncias curia. §. 3. Et non usque ad hoc stetimus, sed & fœminas in propria institutione dare quandam partem sanximus, quatenus per nullam occasionem diminueretur curiæ (sicut prædiximus) quarta pars totius substantiæ curialis. Sed & multas istas, & diffusas munificentias abrogavimus, non concedentes liberari aliter curia, nisi per 6 maximarum dignitatum acceptionem, Patriciatus, aut Consulatus, aut Præfecturæ, sive civilis, sive militaris: Præfecturas autem esse & eas, quæ Principatum agunt exercitus, Lex novit. itaque si quis Præfecturæ dignitatem administraverit, in ipso actu constitutus, & sive administrans eam, sive Principatum agens exercitus, curiali iste liberatur à conditione secundum nostram Legem aliis omnibus exceptionibus abrogatis. Nam quæ propter solum honorem dantur tales dignitates, (præfectorias dicimus, idem autem est dicere & Magistro militatus) non eximere curiæ albo eos, qui hæc meruerunt, sanximus. Hæc itaque in anterioribus à nobis sancita sunt, cum aliis multis, quæ licebit ex ipsis olim positis legibus advertere: absolvimus autem & quosdam à curiæ conditione diversas his pragmaticas concedentes Leges, quas omnes firmas esse volumus, & præsentem sanctionem ab undecima indictione nuper delapsa inchoare, ex qua nobis in Consilio venit hæc lex. §. 4. Quoniam autem vidimus quosdam sic adversos esse contra proprias patrias, ut eligant potius aliis suas relinquere substantias, & vix quartam partem curiæ: & hoc per nostram Legem existimavimus oportere, ubi filii desunt, hanc partem augere.

CAP. I.

SI igitur post hanc nostram Legem defunctus fuerit curialis filios non habens neque masculos, neque fœminas: iste propriam substantiam curiæ derelinquat, quartam vero, quibus voluerit: erit namque ei pro filio forsan uno vel pro plurimis tota curia, id est, & totius civitatis plenitudo in filiorum modo existens, & fama bona perpetua, & immortalis memoria, & fructus tantus, quantus nequaquam à filiis esset. Quod si quis legitimos filios non habuerit, naturales autem ei fuerint, liceat cum onere curiæ scribere sibi hos heredes, & scriptura pro omni datione sit, & non indigeat antiquarum Legum, aut aliis adjectionibus, neque dum adhuc superstes est datione, sed mox scripti, siquidem liberi fuerint, curiales & heredes efficiantur, & habeant ipsi novem uncias substantiæ, secundum quod pater eis diviserit: quod si omnia eis relinquere voluerit, adhuc melius faciet, verum tamen usque ad novem uncias modis omnibus eis relinquat, cognoscens, quia vel si reliquerit minus, à Lege eis omnino usque ad novem uncias supplenda erit substantia: illi vero si quidem desideraverint [substantiam accipere] & curiales efficiantur: quod si quidam voluerint, quidam autem recusaverint, ad eos, qui elegerint, recusantium veniant partes: quod si omnes recusaverint, tunc tanquam si nullus filius sit, taliter ad curiam veniant omnes novem unciæ.

CAP. II.

QUod si ille quidem tacuerit, filiorum autem legitimorum ei procreatio non fuerit: tunc quarta pars ad heredes, qui sine scriptura sunt, veniat: naturales autem filii, si voluerint se offerre curiæ, recipiantur, secundum quod voluerint, sive omnes, sive quidam ex eis, modis omnibus novem unciis substantiæ ad eum, qui curiæ se dedit, devolutis. Quod si ex ancilla ei progeniti fuerint, deinde ipse eos manumiserit, aut dum superest, aut in testamento, & obtulerit eos, & isti suscipiantur & sint curiales secundum quod testator voluerit, aut secundum quod desiderium eorum fecerit, dantium se curiæ, accepturi, secundum quod dictum est, novem uncias. Ubique enim volumus sive testatus fuerit, sive intestatus decesserit, eos, qui ad curiam venerunt, novem uncias accipere: quod si manumiserit quidem tantummodo, non tamen obtulerit, illi autem etiam taliter voluerunt, aut unus, aut quidam ex eis ad curiam venire, & tunc novem unciæ ei vel eis, qui in curia sunt, secundum virilem partem dentur. Quod si nullus naturalium voluerit, aut datus non fuerit, tunc novem uncias curia percipiat.

CAP. III.

QUod si legitimorum filiorum fuerit pater, tunc res decernenda est, utrum tantummodo masculi, aut tantummodo fœminæ,

(4. v. *Nov. Leon.* 55. *l.* 11. *pr. ff. ad leg. Corn. de sicar.* (5. *l.* 3. *C. de hæreticis.* (6. v. *Nov.* 131. *c.* 4. (7. *l.* 12. *pr. C. de sacros. eccles.* (8. *Nov.* 17. *c.* 7. *in pr.*

TIT. XVII. (1. *Lib.* 50. *D.* 2. *Lib.* 10. *C.* 31. (2. Fac. *l. ult. C. h. t.* (3. *Nov.* 128. *c.* 5. (4. *l.* 3. *C. de prædiis decur.*

(5. *l.* 2. *pr. C. quando & quib. quarta pars.* (6. *l. ult. C. h. t.*

aut certe permixti sexus sint, quatenus lex undique perfectionem habeat, & curiæ utilitatem. Si ergo masculi ei tantummodo fuerint filii, vel forsan nepotes masculi ex prædefuncto filio, novem 7 uncias in omnes filios, sicut voluerit, dividat, sic tamen, ut in nullo diminuatur Lex, quæ de inofficiosis legitur testamentis, nisi forte ingratitudinis modus hoc fecerit: neque enim, quæ in his positæ sunt Leges omnino destruimus, illo omnimodo custodito, ut novem unciæ inter non ingratos filios dividantur, & secundum hoc unusquisque subeat curiæ paternæ functionem, secundum quod eis pater diviserit substantiam, tribus unciis tantummodo paternæ derelictis voluntati, ubi eas pervenire voluerit sive ad filios, sive ad alium.

CAP. IV.

QUod si omnes fœminæ nuptæ fuerint, siquidem ejusdem civitatis curialibus nuptæ fuerint, licentia erit patri, si quidem nuptæ fuerint (sicut dictum est) curialibus, dividere inter eas omnem substantiam, aut certe novem uncias, secundum quod voluerit, respiciens & hic Legem, quæ de successionibus sine scriptura disposuit. Quod si quædam ex eis nuptæ sunt curialibus, quædam vero non his, talibus quidem novem unciæ omnimodo relinquantur à patre curialium, uxoribus divisæ & hic secundum quod pater voluerit: residuum autem his, quæ non curialibus propriæ patriæ nuptæ sunt, vel certe aliis, proculdubio legitima portione & eis omnino reservatis. Quod si necdum nuptæ sint, tunc sub tali definitione scribendum est de his aut quandam, aut quasdam ex eis in novem uncias esse heredes, quatenus omnimodo nubant ejusdem civitatis curialibus. Quod si hoc noluerint, aut ipse quidem scripserit, illæ vero non pertulerint, novem unciæ quidem ad curiam civitatis veniant, tres autem unciæ tantummodo inter omnes secundum quod Lex vult, dividentur in modum, deductis in rationem etiam dotibus earum.

CAP. V.

QUod si masculi & fœminæ fuerint, masculi quidem omnimodo substantiæ mediam habeant portionem: fœminæ vero residuam mediam, non integram quidem, dabunt namque ipsæ quartam partem curialibus fratribus, si tamen non fuerint curialium uxores omnes aut quædam ex eis: quod si ad tales pervenerint nuptias, & curialibus propriæ patriæ fuerint sociatæ: tunc liberabuntur à quarta parte, curiæ danda, utpote quæ videantur & ipsæ per viros suos, donec supersunt, esse participes functionum. Hæc nos sancire oportere existimavimus, non quo auferamus hominibus propriarum rerum dispensationem: sed ut civitatum non integre desolatæ curiæ remanerent, neque adinventionibus quibusdam forsan & impiis diminuerentur curiæ. Denique cognovimus quosdam interdictas Lege contrahere nuptias, ut ex hoc non legitimi, sed naturales filii procreentur, & ipsis revera, utpote extraneis, relinquere, & sic defraudare curiam debita facultate.

CAP. VI.

SEd & illud etiam ex ipso reperimus experimento, quod adversus curiam sint multi quasi dicentes, aut sacri ærarii, aut vicaneæ, aut purpurariæ, aut alterius cujuscunque conditionis esse alterum parentum curialis: & tentant adjudicare seipsos vel sacri ærarii, vel vicaneæ, vel purpurariæ, aut aliis quibuscunque conditionibus, & curiam evitare. Sancimus itaque nullam esse talem artem adversus publicum. Sed omnino sive ex sacri ærarii matre, sive ex purpuraria, sive ex vicanea nati fuerint filii curiali, curialem 8 conditionem obtinere volumus. Curiales enim pauciores sunt ubique locorum nostræ Reipublicæ: sacri vero ærarii & vicanei & purpurarii in multitudinem effusi, constituti sunt: & congruens est magis amplificare curias civitatum in paucis corporibus angustatas, quam multitudinem multitudini adjicere. Quod si quidam nomine propriæ matris, tanquam sacri ærarii vel purpurariæ aut vicaneæ conditionis sit, se subtrahere à curiæ conditione tentaverunt, vel tentaverint à nuper præterita *decima indictione*, & ipsa & ea, quæ secundum hunc acta sunt modum, sive à nostra aula, sive aliunde, vacua & invalida sint, & hos tales curiales de cætero esse sancimus: nam si quid actum est ante decimam indictionem, hoc firmum & in sua fortitudine permanere volumus.

EXCEPTIO.

† Excipimus autem ab hac nostra divina Constitutione Theodosium & ejus fratres, & filios Joannis, qui cognomen habuit Xescon: qui in sacri ærarii conditione permanserunt, licet de curialibus essent patribus ante decimam indictionem, & omne, quidquid actum est, in eorum liberatione destruimus. Nihil enim eorum, quæ licuerunt, frui volumus, sed curiales esse, & quæ curialium sunt agere, & ad functiones curiales respicere, nihil, sicut prælocuti sumus, eis prodesse possibile, sed & si quid elicitum est eis sive ex nostro palatio, sive aliunde.

EPILOGUS.

† Quæ igitur visa sunt nobis, & ad utilitatem civitatum & curiarum complacuerunt, & quæ per hanc indicantur Legem, tua Excellentia & custodire & operi tradere festinet, imminente pœna xx. *librarum auri* adversus eum, qui hanc Legem nostram prævaricari præsumpserit. Dat. 15. Cal. Mart. *Constant.* Indictione undecima, post Cons. BASILII anno septimo.

TIT. XVIII.

DE RESTITUTIONIBUS 1, ET EA, QUÆ PARIT undecimo mense post mortem viri.

NOVELLA CONSTITUT. XXXIX.

Idem Imper. Justin. Joanni gloriosiss. sacrorum per Orientem Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

DEcursio & varietas humanæ naturæ paulatim egens curatione, non aliter ad bene se habendum revocatur: (licet prima ejus gubernentur principia) nisi etiam quod particulariter ei resistit, corrigatur, sicque constituatur sub tranquillitate & quiete, ut Legi conveniens est: quale scilicet quiddam etiam nunc emergens, ad Legis nos opus adduxit. Scimus enim, quod etiam dudum de restitutionibus dubitabatur: & si contigisset quasdam hypothecas obligari ejus, qui restitutione gravabatur, plurimæ contentionis erat negotium, sive oporteret etiam res, quæ restitui jussæ fuerant, periculum pati, sive solas ejus, qui gravabatur restitutione: & multa quædam erat etiam circa ipsam verborum differentiam quæstio: utrum defunctus præcepisset res, quæ manerent post mortem ejus, qui gravabatur restitutione, oportere restitui: an absolute restitui, quod relictum erat, post detentionem legitimæ partis juberet: & introducebantur etiam fideicommissi persecutiones, & & ex inopia in 2 rem missiones, & plurimi alii, & varii, & insolubiles pene prædictæ in rem missionis circuli. Sed tanquam nos dudum hoc sanantes, Legem 3 scripsimus, modis omnibus prohibentes restitutione gravatas res aut alienari aut obligari, sed cum propria ambulare fortuna: & apud quemcunque fuerint, non manere firme, sed reverti ad illum, cui dari jussæ fuerunt. Et facta Lex jam quodammodo longæva est, & in judicio approbata frequentatur: sed futurum erat, quod prædiximus: ut (quod ferre omnia consuevit) tempus ostenderet indigere quadam exceptione necessaria Legem. Adierunt enim nos viri & mulieres ex his læsi. Moriente namque viro, uxor quidem & dotem exigebat, & donationis ante nuptias factæ partem, seu propter nuptias, quam viri mors ei dabat: defuncti vero frater aliunde vindicabat res, & patris proferebat voluntatem, & trahebat mulieris res, dicens fratrem quidem suum eas expendisse: se vero apud mulierem videre paternas res, quas pater non existentibus filiis restitui præceperat ei: & recipere ex omnibus eas instabat, neque cessabat, donec satisfactio Legi nostræ per omnia proveniret. Sed ingemiscebat juste mulier, & dicebat, injustum esse quasi per deceptionem dominum quidem virum fieri dotis totius: & si præmori mulierem contigisset, lucrum habere secundum pactum: quia vero vir mortuus est se ignorante restitutionem, amissionis periculum sustinere. Sed huic quidem data est negotio forma, quam bene se habere putavimus. Rursus autem alter supplex apparuit, dicens uxoris patrem substantiam ejus substituisse aliis suis filiis: parvamque partem solam apud eam jussisse manere: & magnum sibimet imminere periculum, si suæ quidem substantiæ periculum pateretur &

(7. *Nov.* 18. *c.* 2. *l.* 3. *C. quando & quib. quarta pars.* (8. Abrogatur *l.* 29. *C. h. t. l.* 12. *C. de murileg.*

TIT. XVIII. (1. Adde *Nov.* 108. (2. *l. ult.* §. 2. *C. communia de legatis.* (3. *d. l. ult.*

circa dotis restitutionem, & circa totum ex dotalibus instrumentis super antenuptiali donatione pactum, sibi vero nihil liceret promereri horum propter sublationem & restitutionem. Hæc nos merito commoverunt: & in melius arbitrati sumus nostram corrigere Legem, quam subjectos despicere periculum sustinentes, maxime in nuptiis, quarum nihil est hominibus utilius 4, tanquam solis facere homines valentibus.

CAP. I.

Si quis unum ex liberis suis heredem instituerit, vel extraneam personam.

QUamobrem 5 præsentem ponimus Legem, omnia quidem alia prioris à nobis positæ Constitutionis rata manere volentes: hoc vero innovantes solummodo: ut si quis de cætero restitutionem fecerit suarum rerum: primum quidem servet filio legitimam partem, non quartam, (hoc enim emendavimus, inopiam ejus plurimam reprehendentes) sed 6 tertiam modis omnibus, aut mediam secundum filiorum numerum. deinde ex reliqua substantiæ parte, si non suffecerit legitima pars ad dotis aut antenuptialis donationis oblationem: honeste & secundum personarum qualitatem & merita excipere etiam hoc ad restitutionem, secundum quod adjectum legitimæ parti, dotem aut antenuptialem facit donationem. Sancimus enim secundum hunc modum excipi modis omnibus ad restitutionem nuptialia documenta, & super his factas alienationes, aut hypothecas: & vel si gravata sit persona aut viri, aut mulieris restitutione tali, liceat ei etiam nuncupatam antenuptialem, seu propter nuptias donationem offerre, nihil quantum in illis rebus restitutione valente; & si mulier restitutione gravetur, non impedimentum ad dotis oblationem fieri: *ea enim, quæ communiter omnibus prosunt, iis, quæ specialiter quibusdam utilia sunt, præponimus.* sitque hoc nuptialibus donationibus & harum exactionibus privilegium. Si enim & ante nos ex generalibus 7 hypothecis plurima per præsumptionem exceperunt, (cum utique non ita nobis necessaria consistant) quomodo non nos ex majore & meliore sententia nuptialium lucrorum exceptionem faciemus? §. 1. Hæc igitur omnia futuro conferimus tempori, & faciendis restitutionibus post hanc Legem: non enim illam concedimus fieri læsionem, ut si qua mulier parvam habens dotem, deinde Legem cognoscens nostram, aut si quis vir mediocrem fecerit antenuptialem donationem, ad circumventionem Legis velit augmentum aut dotis, aut antenuptialis donationis facere: & hoc trahere ad insidias restitutionum: hanc enim perimimus circumventionem, nullam utilitatem habere concedentes facientibus augmentum, quantum ad restitutionis læsionem, puram futuro tempori nostram servantes Legem. Unum siquidem hoc capitulum est præsentis Legis.

CAP. II.

De muliere, quæ peperit undecimo mense.

SEcundum vero illud de mulieribus, quæ post priores nuptias ad secundum venerunt matrimonium, antequam annus expleretur, quem lugubrem Leges appellant, quas puniebant Constitutiones tres 8 ante nos Imperantium: & nos nuper de his scribentes Legem 9, cum quibusdam correctionibus, etiam super his sancita in brevi quadam parte nostræ legislationis tetigimus: sed impudentissimum quoddam nunc accessit, quod in nostris provenire temporibus nolebamus. Quamobrem nobis recte placuit emendatione dignum existimare. mulier enim ad virum veniens, hunc extulit, ut appareat, etiam superstite eo non caste vivere cogitans: nondum enim completo anno, undecimo mense perfecto peperit, ut non esset possibile dicere, quia de defuncto fuisset partus: neque enim in tantum tempus conceptionis extensum est. Et quoniam etiam hæc una est pœnarum earum, quæ acerbas nuptias faciunt, ut uxor mox cadat antenuptiali donatione à viro data, & repente eam amittat, & neque usum habeat: recte filii sic mirabili matris partu injuriati, antenuptialem patris poscebant accipere donationem, & non lucrari valere mulierem per virum, quem sic velociter dehonestavit. At illa (sed quomodo dicamus verba illius, erubescimus) non dignam se dicebat esse, ut caderet: quia Legem nosceret de legitimis loquentem nuptiis: sibi vero non fuisse nuptias, nisi primas. porro partum hunc esse opus naturalis concupiscentiæ. Sed quia hæc etiam decies millies aliis subjacere castigationibus committendo stuprum, indubitatum est, & pœnis illis eam non privabimus. interim tamen (parcimus enim defuncti filiis) inferimus ei antenuptialis donationis amissionem, & in hoc casu, quam constituit Lex super eis, quæ ad legitimas accedunt nuptias intra lugubre tempus. Si enim illas Lex inultas non relinquit, licet legitimas nuptias celebrantes, eo quod forte suspicio fuerit, ne qua præextiterit suspicionis malignæ causa ad secundum maritum, eo quod velociter ad nuptias festinavit: quomodo non hic, ubi causa non per suspicionem est solam, sed hoc ipso increpatio manifesta & indubitata præbita est delicto, omnium impiissimus iste partus, innoxiam eam relinquemus? §. 1. Unde sancimus, si quid tale contigerit, & ante luctus tempus pepererit mulier circa terminum anni, ut indubitatum sit, sobolem non ex priori consistere matrimonio: modis omnibus eam privari antenuptiali donatione, & secundum proprietatem, & secundum usum: subdendam quoque aliis omnibus pœnis, ac si secundas eam contigisset ante luctus tempus legitimas celebrasse nuptias. Non enim aliquid amplius habebit castitate luxuria: sed subjiciatur quidem & ipsa pœnis, periculumque sustineat etiam circa spem scripturæ propter stuprum: ut neque nuptias intempestivas desideret, neque legitimas nuptias majore malo circumveniat.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt Legem, tua Celsitudo cognoscens, solenniter per programmata propria, manifesta faciat universis. *Lex scripta est Joanni gloriosissimo sacrorum per Orientem Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli & Patricio.* Dat. Cal. Jan. *Constantinopoli*, Præfect. BELISARIO V. C.

TIT. XIX.

UT ECCLESIA 1 SANCTÆ RESURRECTIONIS alienare possit ædificia secundum ipsam sita civitatem.

NOVELLA CONSTITUT. XL.

Antonio Contio iterum ad verbum interpretante.

Idem Imp. Petro sanctissimo & beatissimo Archiepiscopo Hierosolymorum.

PRÆFATIO.

JAm quidem ea, quæ de prohibitione ecclesiasticarum alienationum [erant,] Lege communi 2 promulgata sunt à nobis, quam sane & obtinere, & ratam in omnibus esse volumus. Quando autem conducentis omnibus Ecclesiis [boni] providentiam agere convenit, præcipue autem *sanctæ Resurrectionis, & loci in quo mundi Creator dignatus est in humana constitui generatione*, propter hoc existimavimus præsentem scribere Legem, non ad subversionem eorum, quæ jam à nobis constituta sunt, sed ad aliquam convenientem & necessariam rebus utilitatem. Omnibus enim est hominibus manifestum hoc, sanctissimam Resurrectionem, eos, qui ex omni orbe eo confluunt (quorum multitudinem infinitam est dicere) & suscipere, & alere, & facere sumptus immensos & insperatos, his, qui illic coacervati sunt sufficientes, secundum miraculorum operationem magni Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi (qui multitudinem ineffabilem ex paucis enutriit panibus) in dies suscipientem. Itaque ipsi & reditus esse oportet plurimos, & occasiones pias, secundum quas futura sit possibilis constitui, ut multitudini auxilietur tantæ. §. 1. Novimus igitur, quatenus secundum præsens Eusebius Deo amantissimus Presbyter & Cimeliarches ejus, quæ secundum regiam hanc urbem & sanctissimæ Ecclesiæ, profectus in præfatam Hierosolymorum civitatem, & honestos suos & Deo amabiles, & jam nunc indicans mores (per quos multis & maximis & justis augmentis, sanctæ Ecclesiæ auxit reditum) potuit trecentis octoginta libris auri comparare reditum triginta (paulo plus minus) auri librarum, quasdam quidem pecunias colligens pie, quasdam vero ut mutuas sumerent, exhortans Deo amabilissimos Oeconomos præfatæ sanctæ Resurrectionis. Docuit autem & nos, quia & creditores sua accipere quærunt, & quia aliud excogitavit inopinabile lucrum: multis namque confluentibus

---

(4. *Nov. Leon.* 26. (5. *Authent. Res quæ. C. commun. de legat.* (6. *Nov.* 18. *c.* 1. (7. *l.* 6. *ff. de pignorib.* (8. *l.* 15. *C. ex quib. caus. in fam. l.* 1. *C. de secund. nupt. l.* 4. *C. ad SC. Tertull.* (9. *Nov.* 22. *c.* 22.

TIT. XIX. (1. v. *Nov.* 120. *c.* 9. (2. *Nov.* 7.

bus & accedentibus ad prædictam Hieroſolymorum civitatem, deſiderio repoſitorum & dicatorum Deo locorum, concupiſcunt comparare habitationes eccleſiaſticas auro multo, quatenus utique liceat ipſis, ea, quæ ſecundum dictum locum eſt, habitatione perfrui: non poſſe autem hæc facere Antiſtites ſanctæ Reſurrectionis, metu Legis à nobis de eccleſiaſticis alienationibus poſitæ, quamvis tanta exiſtente utilitate hujus inventi, ut in annos quinquaginta velint quidam tabernacula ſeu cœnacula iſtiusmodi comparare. Et inde multo & majore, quam dici poſſit, commodo futuro, ſi quidem poſſeſſio ſanctiſſimæ Eccleſiæ accedat reditus triginta auri librarum (hæc conſtituente admiratione) vix in tredecim annis, cum ædificiorum venditio in ipſis quinquaginta annis fiat, & præſertim cum ſubſtantia ipſius Reſurrectionis in domibus ſit conſtituta, quæ fortuitis omnibus ſubjacent caſibus, repente una pereuntes cum ipſis, nec veſtigium vel tantulum ſervare facile valentes, ſi quidem ex aliquo (abſit autem & hoc ut dicamus) caſu cadant, aut alias conſumantur.

CAP. I.

HÆc nos venire ad præſentem Legem fecerunt, quam dedicamus Deo & omnium Eccleſiarum ſanctiſſimæ Reſurrectioni 3, per quam ſancimus omnia quidem alia, & in ſanctiſſima Reſurrectione obtinere occaſione prædiorum Eccleſiaſticorum, (neque enim ipſi omnino permiſimus venditionem nullam facere prædiorum) ſuper ædificiis laxamus aliquid de rigore Legis. Si enim ſuper utiliſane ædificiis laxamus aliquid de rigore Legis. Si enim ſuper utilitate ſanctiſſimarum Eccleſiarum hanc ſcripſimus, videmus autem tantam in re utilitatem exiſtentem; quomodo non utique per præſentem Legem hoc ipſis permittemus, omnem dantes & vendentibus licentiam, & ementibus ſecuritatem: & maxime poſtquam præſumimus, tempore ipſo citius reducturo iterum ædificia ad ipſam, utpote ipſorum emptoribus (qui ſcilicet propter ſtudium circa Deum emerint iſta) ita & poſtquam obierint, ipſi ea relicturis. Liceat igitur ipſi ſanctiſſimæ Eccleſiæ facere ædificiorum venditionem, nihil verenti Legem, in genere de his poſitam, propterea quod Lege recentiore ſubdiviſionem accepit, neque aliqua pœna inde contra quamlibet perſonam omnino conveniente. §. 1. In ſequens vero tempus hoc ipſum facere liceat, ſicubi aliqua tanta emerſerit utilitas, ut multocuplum bonum pro minimo ſanctiſſimæ accedat per alienationem Reſurrectioni. Omnem habentibus facultatem eorum emptoribus, nunc & in futurum omne tempus, & nullam ablationem verentibus, non ipſis, non heredibus ipſorum, non ſucceſſoribus, neque nunc, neque in aliud tempus, propterea quod per præſentem Legem ipſos confidentes poſſe ad emptionem accedere, non ſunt juſſi aliquam pro hoc ſuſtinere turbam, aut accuſationem, aut damnum, aut ablationem. Decreto procul dubio faciendo apud tuam Beatitudinem præſentibus, qui ex Clero venerabili, & demonſtrata cauſa, ſecundum quam alienatio ædificiorum fit, quia majorum cauſa bonorum eorum venditioni ſtudetur, exiguis quidem rebus venditis exiſtentibus, pluribus autem & melioribus iis, quæ inde adquiruntur. Scilicet ſecundum præſentem mercedem congregatam ex penſionibus habitantium, venditione in quinquaginta annis facta, & pretio in ſolutionem debitorum ſolvendo, quæ creditores dederunt pro præfati reditus adquiſitione. Si enim omnium Dominus ſimul & Creator Deus dignatus eſt tantum ipſi dare privilegium præter alias civitates, ut ex ipſa reſurgeret ſecundum carnem, manifeſtum, quia & nos imitantes Dominum Deum, & magnas ejus miraculorum operationes, quantum homini poſſibile eſt, privilegium aliquod dedimus ipſi præter cæteras Eccleſias, ut ipſa fruatur hac noſtra Lege, quam velut aliquas primitias ipſi adducimus, ejus commodum per omnia eligentes & venerantes.

EPILOGUS.

† Quæ igitur à nobis conſtituta ſunt per hanc propriam Legem, & ipſam Legum inſcribendam voluminibus, tua Beatitudo cognoſcens, manifeſtam ipſam omnibus ibi conſtitutis conſtituat: indicet autem noſtram voluntatem, quam pro ſanctiſſima & merito ab omni hominum genere adoranda Reſurrectione noſtrum habet imperium, & Domino dedicat Deo, tantis nos & tot bonis, præter alios omnes, qui ante nos imperarunt, in re qualibet dignato & dignanti. Specialiter Lex ſcripta Petro ſanctiſſimo & beatiſſimo Archiepiſcopo, & Patriarchæ Hieroſolymitanæ civitatis. Dat. 15. Cal. Jun. C. P. poſt BELIS. V. C. COS.

(3. Adde *d. Nov.* 120. *c.* 9.

TIT. XX.
DE QUÆSTORIBUS, ID EST, PRÆFECTIS Inſularum.
NOVELLA CONSTITUT. XLI.

HÆc Conſtitutio quendam virum magnificum Bonum 1 nomine, Quæſtorem exercitui fecit. Nam & more antiquo duplex erat Quæſtorum Magiſtratus: & unus quidem circa latus Principis erat, alter autem Quæſtor exercitui præerat. Diſpoſuit autem præſens Conſtitutio etiam annonas Quæſtoris & Conſiliarii ejus: adparitionem quoque ei dedit ad imitationem quandam Præf. Præt. id eſt, Scriniarios, & ab Actis, & Præcones, & Commentarienſes, & Lampadarios 2, & omnem deinceps ordinem. Sed & annonas militum tam comitatenſium, quam limitatenſium diſpoſuit, quomodo diſtribui debeant. Subjecit autem ei & quinque provincias, id eſt, Scythiam, & Myſiam, & Cariam, & omnes Cycladas Inſulas, & Cyprum totam: Cauſarum quoque auditorium habere ei conceſſit, ut non objiciatur ei fori præſcriptio. Subjunxit autem & notitiam impenſarum. Et eſt promulgata hæc Conſtitutio Cal. Jun. Indict. 12. poſt Conſulatum BELIS. V. C.

TIT. XXI.
DE DEPOSITIONE ANTHIMI 1 ET Severi 2 & Petri 3 & Zoaræ 4 & reliquorum.
NOVELLA CONSTITUT. XLII.

Verſa quidem eſt ab Haloandro: ſed veterem ejus translationem ex tomo Concilii quinti Conſtantinopolitani reſtituimus, & mendis, quibus ſcatebat etiam in noviſſima editione Colonienſi an. 1567. perpurgavimus.

In nomine Domini Jeſu Chriſti Dei noſtri.

Imp. Cæſar, Flavius, Juſtin. Alemannicus, Gotthicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, glorioſus, victorioſus, triumphalis, ſemper Auguſtus, Mennæ ſanctiſſ. & beatiſſ. Archiepiſcopo & univerſali Patriarchæ.

PRÆFATIO.

REm non inſolitam Imperio & nos facientes ad præſentem venimus Legem. Quoties enim Sacerdotum ſententia quoſdam indignos Sacerdotio & ſacris Sedibus depoſuit, (quemadmodum Neſtorium, Eutychen, Arium, Macedonium & Eunomium, ac quoſdam alios ad iniquitatem non minores illis) toties Imperium ejusdem ſententiæ & ordinationis cum Sacerdotum auctoritate fuit. Sicque divina & humana pariter concurrentia, unam conſonantiam rectis ſententiis fecere. Quemadmodum & nuper factum eſſe circa *Anthimum* ſcimus, qui quidem dejectus eſt de Sede hujus regiæ Urbis à ſanctæ & glorioſæ memoriæ *Agapeto* ſanctiſſ. Eccleſiæ antiquæ Romæ Pontifice, eo quod nullo modo ſibi ipſi convenienti (contra omnes ſacros canones) ſe intruſerat Sedi, ſed & communi ſententia ipſius ſanctæ memoriæ viri primum, atque etiam ſacræ Synodi hic celebratæ condemnatus & depoſitus fuit, eo quod à rectis dogmatibus receſſit: & quæ prius multoties diligere videbatur, hæc demum diverſis luſtrationibus aufugit, ſimulans ſequi ſanctas quatuor Synodos (trecentorum videlicet decem & octo Patrum in Nicæa, & centum quinquaginta in hac felici civitate, & in Epheſo primo congregatorum ducentorum, & ſexcentorum triginta venerabilium Patrum in Chalcedona.) At quidem nec dogmata ſequi, nec noſtram Clementiam & condeſcenſum, quem propter ipſius ſalutem habebamus, ſuſcipere voluit, neque ipſe abdicare auctores impiorum dogmatum, qui prius à ſanctis Synodis expulſi fuerant, ſed putavit oportere ſecundum ipſum & in æquali ducere & condemnatos & condemnatores. Nam ſemel alienis à S. Eccleſia intellectibus mancipatus, & à rectis dogmatibus alienatus, merito ad ipſorum rectitudinem reverti non valuit, etiam ad hæc invitatus à nobis & directus, qui omni ſtudio uſi ſumus ad ipſius ſalutem.

TIT. XX. (1. *Nov.* 50. (2. Fac. *l. ult. C. de diverſ. offic. Edict. Juſtin.* 8. *c.* 3. §. 4.

TIT. XXI. (1. *in pr. infr.* (2. *c.* 1. §. 1. *infr.* (3. *c.* 2. *infr.* (4. *c.* 3. *infr.*

CAP. I.

PRopter hæc igitur omnia, ſententiam depoſitionis in ipſum à ſancta Synodo factam occaſione non liciti, neque à ſanctis Canonibus approbati raptus ſacrarum ſedium hujus regiæ urbis, & averſionis à rectis & veris dogmatibus Cyriam propriam noſtrum facit imperium, & contra iſtum præſentem ſcribit Legem. Interdicimus autem & ei commorari in hac felici civitate & ejus diſtrictu, ac in quacunque alia inſigni civitate, ſancientes in quiete eſſe, & eos diligere, quibus ſe ipſum digne ſuppoſuit, & non aliquibus communicare, neque eos imbuere in perditionem interdictorum dogmatum. §. 1. Nec utique extra imperialem confirmationem relinquimus ſententiam juſte contra Severum latam, ac ex omnibus (ut ita dicamus) pontificalibus & patriarchalibus (una cum monachicis conſenſibus) provenientem Sedibus, & anathematiſmum ipſi inferentem, qui prius contra ſacras ſanctiones, accipiendo Sedem ſanctiſſimæ Eccleſiæ Theopolitanorum, ſic univerſa conturbavit, ſicque accumulatas turbationes fecit, quod commune quoddam ac abominabile bellum ſanctiſſimis Eccleſiis adinvicem immitteret. Et hoc à ſceptris, quæ ante nos fuerunt, contra ipſum ſcriptum erat, variis dogmatum, & à rectitudine alienatis intellectibus ac blaſphemiis uſum fuiſſe, ac univerſa conturbaſſe, & illum quemcunque errorem abominabilem hæreſiarcharum & iniquorum dogmatum recipere, Neſtorii dicimus & Eutychis: & cum uterque horum præceptorum contrarii quodammodo adinvicem eſſe videantur, ad unum vero impietatis finem inferant, etiam illorum divulgatos ſermones, eum in unum formaviſſe: duobus enim exiſtentibus dogmatibus adinvicem repugnantibus, quorum utrumque ſimiliter ad animæ perditionem adducit, Neſtorii videlicet & Eutychis (quemadmodum dicendo narravimus) quæ ex Arianorum & Apollinarii contagione conſiſtunt, ipſe paradoxum quid perpeſſus in utrumque ſimiliter incidit, & ibi quidem hoc, ibi quidem illud mittendo ſeipſum & ſermones ſuos viſus eſt conſtituiſſe commune receptaculum tantorum delictorum. §. 2. Sit itaque & ipſe ſub prædicto anathematiſmo, quem univerſus patriarchalis, pontificalis, ac monachicus noſtræ (ut ita dicamus) politiæ cœtus, juſte in ipſum induxit: de Theopolitana quidem Eccleſia ejectus, idcirco quod thronus de illa ipſum removit, eo quod ipſius principatum recte non acceperat, ſed adhuc vivente eo & in ſanctiſſimis Eccleſiis commorante, qui ante ipſum Sacerdotium habebat, & propter eum, qui poſt ipſum fuit, de Sacerdotio exciderat. Nec vero uſque adhuc ſtetit, ſed etiam ſub communi orthodoxæ ac catholicæ Eccleſiæ anathematiſmo factus multis libris, blaſphemiis & abominationibus nobis politiam implevit quare univerſis interdicimus, aliquid de libris ipſius poſſideri. Et ſicut non licet Neſtorii libros ſcribere 5 vel poſſidere, (quia prædeceſſoribus noſtris Imperatoribus in ſuis Conſtitutionibus viſum eſt ſtatuere ſimilia his, quæ dicta & ſcripta ſunt à Porphyrio 6 in Chriſtianos) ſic nec dicta & ſcripta Severi maneant penes aliquem Chriſtianum, ſed ſint profana & aliena ab Eccleſia catholica, igneque comburantur à poſſidentibus: niſi, qui iſta habent, velint periculum pati. A nemine ergo ſcribantur, neque ad pulchritudinem, neque ad velocitatem ſcribentium, ſciendo quia amputatio manus his, qui ſcripta ejus ſcripſerint, pœna erit. Neque enim volumus in futuro tempore ex illis blaſphemiam protrahi. §. 3. Similiter autem & huic interdicimus omnino regiam Civitatem ingredi, aut diſtrictum ejus, nec aliquam aliam de inſignibus, ſed in aliqua ſolitudine, & in ſilentio ſedere, & non corrumpere cæteros, neque in blaſphemiam ipſos adducere, & non ſemper aliquid novi invenire contra vera dogmata, per quod rurſus nobis conturbare ſanctiſſimas Eccleſias feſtinet.

CAP. II.

SEd nec Petrum Epiſcopum Apameæ, & ſimul depoſitum, & ſimul ab ipſis, à quibus Severus, ſub prædicto anathemate factum, imperium admittit, ſed ſint propria contra ipſum ſententiata. Et qui ſub communi anathematiſmo ordinatus eſt, ſub ipſo eſto: & ſententia ſanctiſſimorum Pontificum, quæ ipſum prævenit, firma permaneto. Neque vero permittimus illi hanc regiam Urbem habitare, aut ipſius diſtrictum, vel aliquam de inſignibus, ſed quorum ſecutus eſt errorem, horum imitetur diætam, quam longiſſime abſcedens, & occultans ſeipſum. Nam talibus occultari quam videri, utilius eſt: ignoti etenim exiſtentes, ſe ipſos lædunt ſolos, publicantes vero ſua dogmata, multis ex ſimplicioribus occaſionem perditionis præbent: quod nullo modo fieri in Chriſtiano ovili Dei & orthodoxo populo juſtum eſt, neque ab Imperio permiſſum eſt.

CAP. III.

QUoniam vero & Zoaram digne penitus judicarunt ſub anathematiſmo eſſe reverendiſſimi, & qui juſta judicant Epiſcopi, (cum parva quædam talium malorum interpoſitio ſit) & in quibus dehoneſtatus eſt, omnia videlicet comprehendendo ex memoria quadam abundanti, ſit & Zoara interpoſitio (quædam parva) hujus malæ partis, (Anthimi dicimus & Severi ac Petri) ordineturque & ipſe inter anathematizatos, ſacra ſententia ipſum deferente, quam propriam & ipſam in ſe ipſa exiſtentem, adhuc magis cyrioteran imperium facit, & hunc de hac regia urbe & ejus diſtrictu abjicit, & habitationem in aliis Civitatibus ipſi omnino interdicit. Itaque cum illis ſolis habitet & conſulat, qui à nobis ante memorati ſunt, qui ſimilia quidem blaſphemant, [ſimilia patiuntur] & ſimiliter in exilio ponuntur. Si quid vero aliud in ſententia ſanctiſſimorum Epiſcoporum continetur, quæ prædictos deponit & anathematizat, hoc firmius ponimus & diutius, ac imperialibus noſtris legibus ipſum corroboramus, ac ſi ab Imperio ipſo proveniſſet. Si vero aliquis ipſorum deprehendatur de cætero facere aliquid præter conſtituta, ſciat inciſiſſe in legibus imperialibus, quæ minores pœnas declinantes, ad majores immittunt indignationes. §. 1. Interdicimus autem & omnibus conantibus catholicam Dei Eccleſiam divellere, (ſive ſecundum Neſtorii 7 hæretici doctrinam, ſive ſecundum inſenſatam Eutychis 8 traditionem, ſive ſecundum blaſphemiam Severi 9, qui & ſimilia illis intellexit, aut eorum, qui illos ſequuntur) ſeditionem immittere ſanctiſſimis Eccleſiis, & loqui aliquid de fide: ſed ſancimus quemlibet talium ſilentium ducere, & non convocare aliquos ad ſe, neque accedentes recipere aut *parabaptizare* audere, aut *ſacram communionem* ſordidare, & ipſam aliquibus tradere, aut interdictas doctrinas exponere, ſive in hac noſtra regia, ſive in alia: ſed omne ſupportare periculum, ſi quid tale faciet. §. 2. Interdicimus etiam omnibus iſtos ſuſcipere. Abjici ergo ipſos ſancimus de Civitatibus ab ipſis concitatis, ſcientes pœnas jam contentas in noſtris divinis Conſtitutionibus, quæ & domos 10 ipſas, in quibus tale quid fit, & campos, ex quibus nutrimenta præbentur, ſanctiſſimis Eccleſiis aſſignant, & à poſſidentibus auferunt, quia detrimenti cauſa ſit ſimplicioribus, ſub ſanctiſſimis vero & orthodoxis Eccleſiis hæc juſte ducunt eſſe. §. 3. Hæc pro communi pace ſanctiſſimarum Eccleſiarum ſtatuimus, hæc ſententiavimus, ſequentes ſanctorum patrum dogmata, ut omne Sacerdotium imperturbatum de cætero nobis permaneat. Quo in pace ſervato, reliqua nobis exuberabit politia, deſuper pacem habens, quam omnibus magnus Deus & Salvator noſter Jeſus Chriſtus Trinitatis unus, unigenitus Dei Filius prædicat ac donat his, qui ſincere ipſum & vere glorificare ac adorare digni habiti ſunt.

EPILOGUS.

† Cuſtodiat itaque Beatitudo tua, quæ recte adnotata ſunt, & mittat ipſa per ſuas Deo dilectas literas omnibus ſanctiſſimis Metropolitis ſub ipſa exiſtentibus, quorum cuilibet cura erit ipſa manifeſta facere ſanctiſſimis Eccleſiis ſub ipſis ordinatis, ut neminem ex omnibus lateant, quæ Sacerdotio viſa ſunt, & ab Imperio confirmata. Divina ſubſcriptio. Divinitas te ſervet per multos annos ſancte ac religioſe pater. Dat. 8. Id. Auguſt. *Conſtantinop.* poſt Conſulatum BELISARII V. C.

TIT. XXII.

DE OFFICINIS 1 SIVE TABERNIS CONSTANTINOpolitanæ urbis: & ut mille tantum & centum officinæ ſacroſanctæ majoris Eccleſiæ excuſentur: omnes reliquæ, ad quemcunque Dominum pertineant, conſueta obeant munia.

(5. *l.* 6. §. 1. *C. de hæreticis.* (6. *l.* 3. §. 1. *C. de Summa Trinit.*

(7. *v. l.* 5. §. 2. *C. d. t.* (8. *v. d. l.* 5. §. 2. *l.* 6. §. 3. *C. d. t.* (9. *c.* 2. *ſupr. hic.* (10. *l.* 15. *C. de epiſcopis. l.* 3. *l.* 8. §. 3. *C. de hæreticis. Nov.* 58.

TIT. XXII. (1. Adde *Nov. Leon.* 12.

NOVELLA CONSTITUT. XLIII.
In nomine Domini Jesu Christi Dei nostri.
Imp. Cæsar, Flavius, Just. Alemannicus, Gotthicus, Francicus, Germanicus, Lazicus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, gloriosus, victor, triumphator, nunquam non colendus, Augustus, Longino Præfecto urbis.

PRÆFATIO.

QUoniam potentiæ nostræ subditi nostri sive vivant, sive moriantur: curæ sunt: ne vel graves ipsis sepulturæ, vel defuncti cognatis damnosæ existant, propterea & hæc, quæ eorum sepulturam concernunt, quo convenit modo, disposuimus. Et quia tam divæ memoriæ Constantinus amplæ hujus nostræ Urbis conditor, quam etiam pientissimus Princeps Anastasius, Lecticariorum seu Decanorum 2 (ut vocant) numerum ad certam mensuram redegerunt, mille & centum tantummodo Decanis, totidemque officinis definitis, ut nullo hæ unquam tempore augmentum reciperent: propterea sane cupientes, ut numerus eorum, quos ex unoquoque collegio convenit esse Lecticarios, divæ memoriæ Anastasii formulæ subjaceat, firma ea & fixa manere volumus. Cæterum, quia adeuntes nos almæ hujus & regiæ nostræ Urbis collegiati, quorum excellenter & præ cæteris curam gerimus, potentiam nostram edocuerunt, magnam & intolerandam se necessitatem sustinere. Sacrosanctam etenim majorem Ecclesiam centum 3 & mille officinas in fructu habere ab omni vectigali liberas, quas oppido quam libenter illi concedant, eo quod ad 4 peragendas in commune omnium hominum exequias proficiant: sed cætera se onera ferre non posse. Nam cum plurimæ in alma hac Urbe diversarum mercium & negotiationum officinæ tabernæque existant, non hasce solas (nempe centum & mille) officinas prædictis publicis muniis obeundis exemptas esse, sed etiam multas sacrosanctas Ecclesias, multa sacra hospitalia, monasteria, & alias sacras ædes, quarum pleræque prius hæreticis mancipatæ, deinde ad orthodoxam fidem reversæ sunt, multas quoque regias domus, & insuper Magistratuum, ac Senatorum, & Illustrium, & Cubiculariorum à præstatione vectigalium eximi, harumque dominos peculiarem sibi exinde reditum comparare, & oblædere Rempublicam, exemptionum multitudine rem ipsam angustis admodum terminis concludente, ut paucissimi existant, qui publica agnoscant & sustineant munia, & priores contributiones aliquoties in triplo & quadruplo, hoc tempore etiam decuplo majores factæ sint: quamquam Divus Princeps Anastasius in statuta ab ipso formula nulli omnino alii immunitatem concedat præter centum & mille officinas, quæ per 5 causam exequiarum sacrosanctæ majori Ecclesiæ attributæ sunt. Ea propter & nos putavimus, tum proceribus nostris & insuper beatissimo hujus almæ urbis Archiepiscopo id negotii dandum, ut certo loco convenirent, & rem ipsam examinarent, atque placita ad nos sua referrent, tum ad Excellentiam tuam præsenti utendum lege, confirmantes ea, quæ Anastasio pientissimo in hoc Principi placuerant.

CAP. I.

ET sancimus, ut 6 centum quidem illæ & mille officinæ, sacrosanctæ majori Ecclesiæ occasione Decanorum, sive lecticariorum, & ad 7 peragendas defunctorum exequias deputatæ, omnibus modis integro numero & omni præstatione liberæ conserventur: præter ipsam nulla alia queunte Decanum exigere, sive ex hæreticis recepta, sive quacunque sacrosancta Ecclesia. Sed quod nuper constituimus, valeat, & octingentæ quidem officinæ corpora præstent, trecentæ autem in exactione pecuniarum consistant; nam quod exinde corraditur, ad quid proficere conveniat, sacra jam nostra pragmatica forma disposuit. Semperque quod intercidit, restauretur: at qua ratione fieri debeat restauratio, satis per Anastasii piæ memoriæ jussiones expressum est. Hæ igitur, ut immunes & ab omni vectigali maneant exemptæ, sancimus: neque his ipsis officinis, neque vectigalia imperantibus collegiis, quæ istas præbent, quidquam damni sustinentibus, aut ullos titulos agnoscentibus. §. 1. Cæteræ vero omnes hujus almæ urbis quatuordecim regionum officinæ; sive sacrosanctæ alicujus sint Ecclesiæ, sive hospitalium, sive monasteriorum, sive orphanotrophiorum, sive ptochiorum, sive alterius cujuscunque dominii, sive regiarum domuum, sive aliquorum Magistratuum, ampla, media, minutave officia administrantium, sive gloriosissimorum Senatorum, sive magnificentissimorum Illustrium, sive spectabilium cubiculariorum, sive aliquorum militiis adscriptorum: hæ inquam omnes publica ipsis imposita præstent vectigalia, & omnia alia tum faciant, tum impleant, quemadmodum quemque in suo collegio facere æquum est, *semperque per collegii Præfectos in publicum persolvant:* nemine queunte ea de causa inniti privilegiis, aut ejusmodi alia uti excusatione. Neque enim sustinemus aliorum onus ad alios deferri, aut tam immitem proponere formulam, ut quotidie vectigalia augeantur, &, (quemadmodum edocti sumus) quadruplo, aut quintuplo, adeoque etiam decuplo majora irrogentur, cum nihil tam magno studio, tamque serio affectemus, quam ne 8 novo quisquam vectigali oneretur. Novum autem fuerit non tantum, quod nunc primum impositum est, sed etiam quod primum modum excedit. Sed eadem conditione ac fortuna omnes sunto, & sacra hæc nostra pragmatica forma (quam legem etiam appellare licuerit) contra omnes communis esto, ut omnibus largiatur, quo molestia vacent. Neque enim facile eam quis ægre tulerit, si neminem alium præterea exemptum intueatur: nisi quod in centum & mille officinis exequiarum defunctorum ratio habeatur, quæ maxime communis est omnibus, & ex æquo universis parata hominibus. §. 2. Si quis vero conetur excusatione aliqua uti, & seipsum à præstanda alleviare contributione, & aut non committere, quo magis ab inquilinis suis exigatur, aut præstare etiam patrocinium, sive militare, sive civile, sive ecclesiasticum, sive quodcunque tandem: in universum officinæ dominio excidito, estoque ipsis publica, toti addicta collegio. Eo enim pacto & cautiores erunt, & vetita non attentabunt. Porro si minutatim & pariter in omnes vectigalia distribuantur: non solum paululum erit, quod præstitum fuerit, sed etiam tanto moderatius, levius, tolerabilius, faciliusve quod confertur, existet, quanto à pluribus colligitur. An vero non multo absurdissimum fuerit, homines propriis laborantes manibus, & uxores ac liberos alentes, & reliqua denique vitæ necessaria inde acquirere satagentes, etiamnum majoribus onerare vectigalibus, & quanto plures inter alleviatas referuntur, tanto etiam majores exinde læsiones oboriri? idque onus infinitum sit, neque possit ullum habere terminum. §. 3. Hæc nos omnia prohibentes, sacram hanc pragmaticam formam proponimus, amissionis pœnam similiter omnibus ordine subditis interminantes, si ex quoquo collegio imperitantes solita illa & ab initio statuta vectigalia percipere prohibuerint, aut vectigalia conentur in pensiones privatas convertere: sed quisque pro se quidem pensionum illatione perfruitor, officinas autem seu tabernas solito receptoque more contributiones agnoscere concedito. Quemadmodum enim quisque pro se rebus suis prospicit, ita & nos necesse est ei, quod amplæ & regiæ huic urbi expedit & confert, nutanti quodammodo & jam lapsuro, manus porrigere; neque enim aliter, quæ publice expediunt, progressus habitura sint, *quam si tali onere, qui id hactenus ferre coacti sunt, liberentur.*

EPILOGUS.

† Quæ igitur nobis placuerunt, & sacra hac exprimuntur lege, ea Excellentia tua, imo non ipsa tantum custodies, sed & quicunque post te idem officium suscepturi sunt, & obtemperans tibi cohors, jam inde in omne reliquum tempus custodiet.

TIT. XXIII.

DE TABELLIONIBUS 1, ET UT PROTOCOLLA dimittant in chartis.

NOVELLA CONSTITUTIO XLIV.

Imperator Justinianus Augustus Joanni Præfecto Prætorio, iterum Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

LItem paulo ante audivimus præsenti legi præbentem occasionem. Ex persona quidem mulieris cujusdam ferebatur documentum, literas quidem ejus non habens, (erat enim harum ignara) completum

(2. *l.* 4. *C. de sacros. eccles.* (3. *Nov.* 59. *c.* 2. (4. *c.* 1. *infr. hic.* (5. *d. Nov. Leon.* 12. (6. *Nov.* 59. *c.* 1. (7. *In pr. supr. hic.*

(8. *v. tit. C. vectigal. nova institui non posse.*
TIT. XXIII. (1. *Fac. l.* 14. §. 3. *C. de sacros. eccles. l.* 17. *C. de fide instrum. l.* 2. *C. de eunuch. l.* 1. *C. ut nemo ad suum patr. l.* 24. *C. de testam.* adde *l.* 21. *C. ad leg. Corn. de falsis. l.* 15. *C. de decurionib.*

pletum autem à tabellione & tabulario, subscriptionem ejus habens, & testium ostendens præsentiam: deinde, dum quædam dubitatio super eo fieret, muliere dicente, non esse à se delegata, quæ charta loquebatur: qui litem audiebat, quærebat à tabellione cognoscere negotii veritatem: denique tabellionem deduxit: at ille literas recognoscere dixit completionis tabellionis, non tamen nosse aliquid horum, quæ secuta sunt: nec enim sibi ab initio penitus delegata, sed commisisse cuidam suorum hoc facere: neque postea venisse ad completionem, sed rursus alii hoc commisisse, & is quidem, qui affuit completioni, venit, nihil nec ipse dicens se nosse: etenim neque scriptor fuit documenti, sed solum docuit, quia præsente se hoc dimissum sit, nec cui ab initio delegatum est, inventus est: unde nisi per testes judex valuisset agnoscere causam pure, periculum patiebatur, undique cadente negotii notitia. Et illud quidem competentem meruit examinationem atque decretum.

CAP. I.

NOs autem credimus oportere universis auxiliari, & communem in omnibus facere legem: quatenus præpositis operi tabellionum, ipsis per se omnibus modis injungatur documentum, ut dum dimittitur, intersit: & non aliter imponatur chartæ completio, nisi hæc gerantur: ut habeant, unde sciant negotium, & interrogati à judicibus, possint, quæ subsecuta sunt, cognoscere, & respondere, maxime quando literas sunt ignorantes, qui hæc injungunt: quibus facilis est & inconvincibilis denegatio horum, quæ pro veritate secuta sunt. §. 1. Ut ergo omnia hæc prohibeamus, propterea præsentem conscripsimus legem: & hæc custodiri modis omnibus volumus à tabellionibus, sive in ipsa felicissima Civitate, sive in Provinciis sint: scientibus, quia, si præter hæc aliquid egerint, cadent omnino iis, quæ vocantur stationibus: & qui ab eis dirigitur ad injungendum documentum, & interest, ipse dominus super stationis auctoritate erit, & mutabitur causa: & ille quidem de cætero hoc obtinebit officium in statione, quale qui in ea primatum tenebat: ille vero cadet ea: aut unus erit ministrantium illi: quoniam ille quidem dedignatus est hoc agere, quod erat concessum ei, ille vero secundum illius voluntatem hoc egerit, propterea nos hanc intulimus eis pœnam, ut optimi fiant circa documenta, & justi, & cautiores, & non propter suam requiem & delicias corrumpant alienas vitas. §. 2. Si vero indignus sit forte potestatem in stationibus suscipere is, cui documentum extra ea, quæ à nobis disposita sunt per præsentem legem, injungitur, tabellio quidem cadat omnibus modis hac causa: alter vero pro eo constituatur: nihil omnino damnificando ex hoc stationis domino quicunque fuerit extraneorum, & non ipse tabellio, neque cadente lucris exinde venientibus: sed illo solo, qui talia perpetravit, & dedignatus est suum complere opus, primatu cadente: omnibus quidem aliis super stationis jure integris dominis ejus ab ipsis tabellionibus, qui talia peccaverunt, servandis. §. 3. Et non fingant tabelliones occasiones, per ægritudinem forte discedentes, aut occupationes hujusmodi: licebit enim eis, si quid tale fuerit, evocare eos, qui contrahunt, & per se causam complere: proinde hæc, quæ contingunt raro 2, non impedimentum facient universis, eo quod nihil inter homines sic est indubitatum, ut non possit (licet aliquid sit valde justissimum) tamen suscipere quandam solicitam dubitationem, sed nec quæstus eorum minores fieri per hoc, propter contrahentium frequentiam occasionem habentes: cum melius sit pauca agere caute, quam multis interesse periculose. §. 4. Ut tamen non vehementer eis dura lex esse videatur, nos conjicientes humanam naturam, mediocres etiam eis leges nostras ponimus: propter tales enim eorum forte dubitationes damus eis licentiam singulis unum ad hoc constituere (gestis apud clarissimum Magistrum census felicissimæ Civitatis solemniter celebratis) & licentiam ei dare, ut delegentur ei ab iis, qui veniunt ad ejus stationem & documenta, & dimissis eis interesse: & nulli omnino alteri in statione existenti, licentiam esse, ut aut delegetur ei initium, aut cum dimittuntur, intersit: nisi tabellioni, qui auctoritatem habet, aut qui ab eo ad hoc statutus est. Si vero præter hoc fiat, & alter delegetur: tunc subjacet pœnæ tabellio, qui auctoritatem habet à nobis dudum definitam: ipsis tamen documentis propter utilitatem contrahentium non infirmandis. Novimus enim quia legis metu de cætero & ipsi custodient, quæ à nobis decreta sunt, & documenta sub cautela facient.

(2. *l.* 3. 4. 5. 6. *ff. de legib.*

CAP. II.

Ut tabelliones in protocollo describant, idque cum die & Consule.

ILlud quoque præsenti adjicimus legi, ut tabelliones non in alia charta pura scribant documenta, nisi in illa, quæ in initio (quod vocatur protocollum) per tempora gloriosissimi Comitis sacrarum nostrarum largitionum habeat appellationem, & tempus, quo charta facta est, & quæcunque in talibus scribuntur: & ut protocollum non incidant, sed insertum relinquant: novimus enim multas falsitates ex talibus chartis ostensas & prius, & nunc: ideoque licet aliqua sit charta (nam & hoc sancimus) habens protocollum non ita conscriptum, sed aliam quandam scripturam gerens, neque illam suscipiant, tanquam adulteram, & ad talia non opportunam, sed in sola tali charta, qualem dudum diximus, documenta scribant. Hæc itaque, quæ de qualitate talium chartarum à nobis decreta sunt, & de incisione eorum, quæ vocantur protocolla, valere in hac felicissima solum Civitate volumus, ubi plurima quidem contrahentium multitudo, multa quoque chartarum abundantia est, & licet legali modo interesse negotiis, & non dare occasionem quibusdam falsitatem committere, cui se obnoxios existere demonstrabunt, qui præter hæc aliquid agere præsumpserint.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sanctam declarata sunt legem, tua Celsitudo operi effectuique tradere festinet. Dat. 9. Calend. Septembr. *Constantinop.* post BELISAR. V. C. Cons. anno 2.

TIT. XXIV.

UT NON LIBERENTUR CURIALI FORTUNA JUDÆI, nec Samaritani, aut Hæretici, occasione eorum religionis, sed curialibus quidem functionibus subjaceant, privilegiis vero curialium non fruantur: posse vero eos contra Orthodoxos, quod subjaceant curiali fortunæ, testimonium perhibere, ut qui & pro orthodoxa Politia recte testimonium perhibeant.

NOVELLA CONSTITUT. XLV.

Idem Imp. Joanni P. P. iterum Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

VErbum quoddam nobis tua retulit Eminentia, quosdam inter curiales esse Judæos forte, aut Samaritas, aut Montanistas, aut aliter respuendos homines, quos nondum hactenus recta & immaculata fides illuxit, sed & in tenebris sedent animis vera non sentientes sacramenta: & quoniam hæreticos odio habemus, putant per illam occasionem liberi curialium esse functionum, & quæ competunt his, declinare. Nos igitur mirati sumus, si sapientia & acumen tuum tales eorum pertulit rationes, & non repente talia dicentes dilacerasti. Si enim homines quidam sunt, qui quidem putant propter novissimam absurditatem illa promereri se præmia, quæ solis maximis dignitatibus reservavimus, quis non eorum habeat exosam inverecundiam & stultitiam? Quapropter curiam exerceant 1 hujusmodi homines, & nimis ingemiscentes, & curialibus functionibus, sicut etiam officialibus, ut dudum sancitum est: & nulla 2 religio ab ejusmodi eos excipiat fortuna, (horum enim nihil neque antiquorum qualibet legum, neque Novellarum dictum est) indigni tamen curiali sint honore; & quoniam leges plurima curialibus præbent privilegia, & ut non cædantur, neque ad aliam 3 ducantur Provinciam, & alia plurima, horum nullo fruantur: sed si quid scriptum est de curialibus, quod non confert privilegium, hoc etiam in his valeat & compleant corporalia & pecuniaria munera, & nulla ab his eripiat eos lex: honore vero fruantur nullo, sed sint in turpitudine fortunæ, in qua & animam volunt esse. Sic igitur eis de hoc dispositum sit.

CAP. I.

ILlud quoque nunciasti dignum quæstione tua natum. Quia enim hæreticos testimonium 4 perhibere prohibuimus, quando orthodoxi

TIT. XXIV. (1. *l.* 1. *C. de hæreticis.* *l.* 12. *l.* 49. *C. de decurionib.* fac. *l.* 5. *l.* 10. *C. de Judæis.* (2. d. *l.* 49. *l.* 3. *in fin. ff. de decurionib.* (3. *l.* 25. *C. d. t.* (4. *l.* 21. *C. de hæreticis.*

thodoxi inter alterutros litigant, dantes eis per nostram Constitutionem 5, siquidem inter alterutros misceantur illi & litigent, & uterque hæreticus sit, actor & reus, posse testimonium perhibere, dignis ad invicem existentibus, & litigantibus, & testimonium perhibentibus: si vero rursus hæreticus sit & orthodoxus, contra hæreticos quidem etiam valde dari testimonium orthodoxo, adversus orthodoxum autem nequaquam: orthodoxis quoque existentibus litigatoribus, nullum esse penitus accessum illis ad testimonium perhibendum. Docuisti igitur nos, quod quidam orthodoxi constituti refugiunt curialis esse fortunæ, & necessitatem subire perhibendi testimonii eos, qui illi genere juncti sunt, vel qui alias aliquo modo eorum sciunt fortunam. Et quoniam lex eorum suspendit super orthodoxis testimonia, propterea judices piguisse hoc admittere; cumque in vanum metuant invicem, qui hujusmodi dubitant recipere testimonium, primum quidem pro orthodoxis sunt, (hoc autem leges agere hæreticos non prohibent) deinde si existentes curiales postea contra fortunam reluctantes trahit quispiam ad curiam, & hæreticos ad testimonium vocat, quomodo non hoc pro nostra agit Republica? ut sit quidem Respublica litigans orthodoxa, & maxime ex quo nos Deus dedit imperare: qui autem super hoc testantur, pro orthodoxis perhibeant testimonium. Conversatio enim nostra recta est, & plena orthodoxa fide, omni alia hæresi merito constituta sub odio.

EPILOGUS.

† Et hoc igitur tua Eminentia custodiat, nostram cognoscens mentem, & quod Reipublicæ expedit commemorans, & sciens per omnia, quia illa nobis agere & sancire lege studii est, quæcunque nostræ prosunt Reipublicæ. Dat. 15. Calend. Septembr. *Constant.* post Consulatum BELIS. V. C.

(5. *d. l.* 21.

COLLATIO QUINTA.

TIT. I.
DE ECCLESIASTICARUM RERUM IMMOBILIUM 1 alienatione & solutione.
NOVELLA CONSTITUT. XLVI.

Imp. Justin. August. Joanni gloriosissimo sacrorum per Orientem Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

ET circa leges studium, & alia omnia à nobis ideo quotidie cum labore aguntur, ut utilitatem nostris subjectis inveniamus: quod effusum quidem immensumque est, removentes, quod autem & optimum & meritum, subrogantes. Sæpe quoque ex studio propter priorem immensitatem etiam ultra mensuram legem constrinximus: ut quod primitus effluebat retinentes, ita æqualitatem de cætero introduceremus. Nuper igitur scripsimus legem 2 de sanctissimis Ecclesiis omnibus, & monasteriis, & reliquis venerabilibus domibus, nullam esse eis rerum immobilium alienationis licentiam permittentem. Videbamus enim causam effusam, & paulatim ad alios ecclesiasticas migrantes possessiones, neque pretiis solutis dignis, neque opere inevitabili imminente alienatis: sed etiam contra positas jam leges, decies millies circumventiones factas. Quocirca primam perimentes viam, omnibus similiter inaccessibilem contra earum facimus circumventiones. Sed hinc pleræque quidem sanctissimarum Ecclesiarum aliarumque venerabilium domuum utilitatem habuerunt possessiones, nullo has minuere præsumente. Occurrit tamen etiam aliquid difficile, debita enim aut longo tempore constituta, aut etiam postea ex quadam necessitate, & maxime per fiscales occasiones eis accidentia, ad alienationis necessitatem sacras perduxerunt domos. Mobili enim non extante substantia sufficienti, periclitabantur in novissimam venire necessitatem harum Præsules, neque vendere potentes, neque unde debita solverent habentes. Sed pro talibus quidem debitis posse pro solutione creditoribus dari possessiones ecclesiasticas: tamen cum competenti subtilitate & observatione facienda solutione, jam sæpe permisimus: sicut neque palam hoc nostra prius permisimus lege. Si vero non privatus aliquis est creditor, sed imminet fiscus, & exigit debita, est autem inopia pecuniarum, accipere vero immobilem possessionem impossibile est: fiscum hic relaxare aliquid, subtilitati legis competere judicavimus. Et si qua necessitas hujusmodi fiat, etiam alienationem sinere perspeximus.

CAP. I.

SAncimus igitur, si sanctarum aliqua Ecclesiarum aut reliquarum colendarum domuum fiscales debeat functiones, & unde faciat harum redditionem, non habeat: convenire omnes in unum & qui ex Clero sunt, & Deo amabilem Episcopum ejus civitatis, insuper & Metropoleos, & sacris propositis eloquiis causam examinari: & si non apparuerit ullus quæstus citra alienationem immobilis rei valens solvere fiscale debitum, tunc licentiam eis esse sententia tali procedente, & decreto 3 celebrato apud provinciæ judicem; etiam possessiones immobiles contingere, & eas alienare ad solutionem debiti, ementibus quidem in fiscum solventibus, & desuscepta inde percipientibus & subeuntibus fiscale debitum, & cautelam inde habentibus, & nihil metuentibus primitus positam legem: constitutis etiam fiscalibus desusceptis insinuatis inter monumenta gestorum, deponentibus iis, qui fecerunt ea, ut & apud sanctissimas Ecclesias salventur data desuscepta, eo quod fiscalia soluta sint tributa, & omnia secundum nostram legem gesta sint: non potentibus aliquibus fingere fiscale debitum, & ita ad alienationes immobilium rerum accedere. Ideo enim & decreti factionem permisimus, ut & fiscale debitum testimonio pandatur, & ex quantis descendit temporibus, & quoniam non pecuniis solutum est, sed in necessitatem alienationis venit, ut veritas undique protestata sit: omnibus coram sacris Evangeliis agendis: scientibus & Episcopis, & Clericis, & aliis omnibus, quia Deus respiciet, quæ geruntur ab eis: & si quid egerint per dolum, aut lucrum, aut machinationem: hoc in suis recipient animabus viventes ac morientes.

CAP. II.

SI vero privatus aliquis creditor fuerit, possit secundum pro soluto schema accipere immobiles possessiones, hic quoque decreto faciendo: pro mensura vero eorum debitorum assignandis eis possessionibus. Si vero fiscale debitum fuerit, potentibus eis ad alienationem immobilium accedere secundum priorem observationem: ut nihil desit neque subtilitatis, neque communis utilitatis.

CAP. III.

HIs autem universis sanctissimam majorem Ecclesiam felicissimæ hujus urbis, & ejus confinia, & orationum domus, quarum ipsa curam suscepit, omnibus excipimus modis, quæ jam de hoc sancita sunt à nobis, in sua virtute durantibus. Si autem & aliqua monasteria sub eadem sanctissima majore Ecclesia sint: nec ea sub præsentem facimus legem, forinsecis in provinciis eam constituentes solum, in quibus multa quidem est inopia pecuniarum, per quam sanctissimæ Ecclesiæ solvere per pecunias debita non valuerunt.

EPILOGUS.

† Tua igitur Celsitudo, quæ placuerunt nobis, cognoscens, secundum hæc procedere super sacris rebus alienationes custodiat. Dat. 14. Cal. Sept. *Constantinop.* post Consulatum BELIS. V. C. anno 2.

TIT. I. (1. Adde *Nov.* 7. (2. *d. Nov.* 7.

(3. v. *Nov.* 120. *c.* 6.

TIT. II.

UT PRÆPONATUR NOMEN 1 IMPERATORIS DOcumentis, & ut 2 latinis literis apertius tempora inscribantur.

NOVELLA CONSTITUT. XLVII.

Imp. Justin. August. Joanni Præfecto Prætorio, iterum Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

ILlud omnium honestius esse putandum documentum, & gesta, & quod omnino pro temporis memoria hominibus adinventum est, quod ipsa quoque commemoratione ornatur imperii. Consules etenim & indictiones, & quodcunque indicium temporum omnino est apud nos, sunt quidem forsan & hæc significativa horum, quæ volunt: non tamen nos aliquod horum perimimus, sed majorem adjectionem eis imponimus: ut ex majoribus & perfectioribus eis temporum designetur cursus. Si quis enim respexerit ad vetustissima hominum, & antiqua Reipublicæ: *Æneas* nobis Trojanus Rex, Reipublicæ princeps: & nos quidem *Æneadæ* ab illo vocamur, sive quis etiam ad secunda principia respexerit, ex quo pure Romanorum nomen apud homines coruscavit, Reges eam constituerunt Romulus & Numa: ille quidem civitatem ædificans, hic autem eam legibus ordinans & exornans: sive etiam tertia principia sumat quilibet imperii: Cæsarem Maximum, & Augustum Pium: & ita Rempublicam nobis inveniet hanc, quæ nunc est, valentem: sitque immortalis ab illis procedens. Erit ergo absurdum in documentis & in iis, quæ in judiciis aguntur, & absolute in omnibus, in quibus memoria quædam fit temporum, non imperium his præponi.

CAP. I.

UNde sancimus eos, quicunque gestis ministrant, sive in judiciis, sive ubicunque conficiuntur acta, & tabelliones, qui omnino qualibet forma documenta conscribunt in hac magna civitate, sive in aliis gentibus omnibus, quibus nos præsidere dedit Deus, hoc modo incipere in documentis: *Imperii illius sacratissimi Aug. Imperatoris anno toto:* & post illa inferre Consulis appellationem, qui in illo anno est: & tertio loco indictionem 3, mensem, & diem: sic enim per omnia tempus servabitur, & pro imperii memoria, atque Consulatus ordine, & reliqua observatione interposita documentis, inadulterata hæc valde constituentur. §. 1. Si qua vero apud Orientis habitatores aut alios homines observatio custodiatur in civitatum temporibus, neque huic invidemus, sed præscribatur quidem imperium: sequatur vero (sicut dictum est) Consul & indictio, atque mensis, & dies secundum quam geruntur & conscribuntur, quæ aguntur: & tunc inseratur etiam civitatis omnibus modis annus. Nos enim auferimus quidem priorum nihil, imperiali vero additamento causam augemus. Et inchoetur mox auctore Deo à præcedente prima indictione, ita quodammodo eis scribentibus: *Imperii Justiniani sacratissimi Augusti & Imperatoris anno* XI. *post Consulatum Flavii Belisarii clarissimi viri anno* II. *die ante tot, & tot Cal.* sicque in omnibus nominentur imperii anni, & nostri, in quantum eos Deus elongaverit, & de cætero Imperatorum. Palam namque est, quia nunc quidem annum XI. nostri scribunt imperii: inchoante vero Aprili mense, & prima die, in qua nos Deus Romanorum superposuit rebus, XII. annum scribent: & ita de cætero, donec nostrum Deus imperium extenderit: ut nobis etiam hæc causa super leges, & harum celebrationem continue maneat immortalis, dum memoria imperii omnibus simul interfuerit causis atque temporibus.

CAP. II.

Ut tempora, quæ Latinis literis designantur, apertius scribantur.

ILlud quoque adjicimus, quoniam hi, qui tempus in judiciis designant, cum incertis illis, & antiquis literis hæc declarant, observetur in omni judicio, ut post illas literas antiquitatis alias subdant, id est, has communes & omnibus notas, & quæ legi ab omnibus facile possint, & significare gestorum tempus, ut non fatigentur requirentes id tempus: deinde errantes expectent, donec hominem quemcunque comperiant literas illas pro veritate lecturum: sed si quidem reliqua etiam post præscriptionem incertarum literarum, si Græcæ sint vocis, Græcis literis subdi tempus: si vero Latinus quidem totius chartæ consistat ordo, Latinis quidem subscribatur tempus, interpositis istis incertis Elementis: clariorem tamen ordinem habentibus literis, quas liceat omnibus legere omnino syllabarum Latinarum non ignaris.

EPILOGUS.

Tua igitur Eminentia, quæ placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, & in hac maxima civitate, & in provinciis universis, quibus praes, manifesta constituat: ut nullus præsumat aliter numerare tempus, aut aliud agere, sed ita, sicut dudum decrevimus. Dat. Cal. Sept. *Constantinop.* imperante Justiniano perpetuo Augusto, anno 11. post Consulatum BELIS. V. C. anno 2.

TIT. II. (1. c. 1. *infr.* (2. c. 2. *infr.* (3. Fac. *l. ult. C. de annon. & trib. Nov.* 128. c. 1.

TIT. III.

DE JUREJURANDO 1 A MORIENTE PRÆstito propter mensuram suæ substantiæ.

NOVELLA CONSTITUT. XLVIII.

Imp. Justin. Aug. Joanni Præfecto Prætorio, iterum Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

SEmper hanc unam habemus intentionem, dispositiones morientium esse firmas: nisi resultent legi, & aperte contrariæ sint iis, quæ illi placent. Scimus igitur motum & annunciatum nobis, quia cum testaretur quidam, cum jurejurando suam substantiam omnem dixit, & quia hanc solam reliquit suis heredibus. aliqui vero eorum heredum ad hoc resultant, non juste facientes: quia substantiæ quidem illius heredes fiunt, & in hoc acquiescunt iis, quæ ab eo disposita sunt: quæ vero dixit cum jurejurando, nequaquam hæc rata manere, neque custodire ea secundum competentem modum volunt: cum utique nostris videtur legibus unam quodammodo esse personam heredis, & ejus, qui in eum transmittit hereditatem: ideoque nullus eidem sibimet edicit reluctari, & quod dixit atque juravit ratum esse, hoc nolle valere, sed contra proprios reluctari sermones.

CAP. I.

SAncimus 2 igitur, si quis descriptionem faciens, sive propria manu, sive per alterius quidem scripturam, à se autem subscriptam, aut in suis testamentis substantiæ suæ mensuram faciat manifestam, heredibus forte aliis quidem præsentibus, aliis vero absentibus, aut etiam omnibus præsentibus: non licere heredibus contra hoc resultare, neque dicere, quia aliquis heredum celaverit res extra ea, quæ dicta sunt à defuncto. Sed si quidem jusjurandum moriens præbuerit, & juraverit 3 secundum sua testamenta, quia nihil est aliud ei præter hæc: hoc amplecti heredes, sive filii, sive etiam extranei sint, & neque tergiversari, neque calumniari suos coheredes, neque ob hoc servos quærere ad tormenta deducere, & alia similia discutere & perscrutari, quæ solius sunt contentionis, alterius autem penitus nullius, utpote dum substantia videatur esse tanta, quantam testator jurans, hanc solam apud heredes inveniri voluit. §. 1. Sed hæc quidem inter heredes, qui curiosi videntur in defuncti esse substantia, valere volumus: non tamen hoc ratum esse & inter creditores: eo quod nostris declaratum est legibus, quæcunque quilibet pro 4 se dixerit, aut scripserit, hæc nihil ei prodesse, neque creditoribus præjudicare: sed illis licentia sit omnia perscrutari, quo volunt modo: heredes autem contentos esse iis, quæ à testatore dicta sunt. Sitque pœna negotii inter heredes, ut qui adversatur iis, quæ relicta sunt, eis non possit omnino frui: necessitate imminente aut obedire omnibus, aut universa contemnere, & non hæc quidem eligere, his vero resultare, sed defuncti voluntatem ab ejus successoribus ita servari, ut in nullo ei contradici præsumatur. His valentibus in reliquo tempore universo, & in omni negotio nondum moto in judicio, neque judiciali sententia aut interventione amicabili transacto.

EPILOGUS.

† Tua igitur Eminentia, quæ placuerunt nobis & per hanc sacram declarata sunt legem, cognoscens, solenniter per program-

TIT. III. (1. Adde *l.* 1. *C. arbitr. tut.* (2. *Authent. Quod obtinet. C. de probationib.* (3. *l.* 10. *C. commun. utriusque judicii. l.* 1. *C. arbitr. tut. l.* 81. §. 4. *ff. de legat.* 1. *l.* 77. §. 23. *ff. de legat.* 2. *l.* 15. *in fin. ff. ad leg. Falcid.* adde *l.* 3. *ff. de jure fisci.* (4. *l.* 11. §. 1. *ff. de interrogat. l.* 6. *l.* 7. *C. de probat.*

mata propria manifesta faciat universis. Dat. 15. Cal. Sept. *Constantinop.* post Consulatum BELIS. V. C. anno 2.

TIT. IV.

DE HIS, QUI INGREDIUNTUR AD APPELlationem: & quando per scripturam manus propriæ fiat collatio literarum: & de jurejurando dilationis: & ut conjungatur jurijurando calumniæ.

NOVELLA CONSTITUTIO XLIX.

Imp. Justin. Aug. Joanni Præfecto Prætorio, iterum Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

VOlubile hoc & humanum, & quod manere idem nunquam valet, sed fit quidem semper, manet autem nunquam: & legislationibus introducit aliquem tumultum, & iis, quæ videntur se habere recte, & firme posita judicantur. Sed & ea, quæ subtili observatione cauta sunt, plerumque turbavit emergentium varietas causarum. Scimus enim, quia dudum correximus 1, quod male & dolose circa appellationes agebatur: quia hoc solo ut cognitionem introducerent in judicium appellantes contenti, & personam facientes firmam, aut per 2 unam partem, aut etiam per cognitionem (hoc enim indifferens est) relinquebant causam: & victori omnino erat inexplicabilis victoria, non valenti neque iis, quæ erant judicata, frui propter appellationem, neque appellationem examinari posse propter absentiam appellantis. §. 1. Hæc 3 nos dudum sancientes correximus 4, annum quidem deputantes appellationem offerenti, sive ipsi secundum se ingredienti, sive communiter: quatenus intra hunc litem exequatur, & mereatur, quæ justa sunt, & non relinquat ea sine provisione, deinde propter clementiam, si per occasionem judicis appellatio prolongetur, aut per aliam quamlibet causam inevitabilem, etiam alium adjicientes annum: post quem nisi litem compleverint, ratam manere victoris sententiam sancimus. Hæc itaque placuerunt nobis, & communi lege conscripta sunt: & obtinere legem hanc volumus, & observationem illius. §. 2. Sed plurimi interpellaverunt nos, dicentes: se quidem denunciasse appellantibus, & voluisse litem examinari: non tantum ab ipsis judicibus impetrare valuisse, propter quasdam forsan inevitabiles occupationes. Alii vero etiam ventorum 5 immensitatem accusaverunt: & quia navigare non licuisset de provincia, contrariis flantibus ventis: per terram vero venire non valentes propter inopiam, aut certe quia in insula commanentes, aliter nisi per mare venire non poterant: & propterea non valuerunt examinare usque ad finem negotium, neque secundo anno: & quidam tempestatum acerbitatem, alii languorem inevitabilem, quæ omnia ex ipsis agnoscimus rebus nobis insinuatis. Unde nos hæc juste moverunt, & legem transcendere nolentes, & iis, qui per talem quandam fortunæ circumventionem læduntur, dare præsidium possibile cupientes.

CAP. I.

Ut imminente biennii fine appellationis causa pertractetur.

QUid ergo agere oportebat, nisi ad legem aliam respicere, quæ digne causam juvaret? Observatio siquidem reliqua prædictæ legis nostræ (sicuti prædiximus) per omnia custodiatur. Si vero pro veritate inevitabile quiddam evenerit: & qui appellationis litem exequitur, non observet: & licet ingressum & fatalem fecerit, non occurrat: & periclitetur biennii compendio tempus: tunc confirmari victoris sententiam, (quod etiam prior nostra dicit lex) sed cum quadam subdivisione, quam in præsenti adjicimus. Quia enim victores juvimus immensitatem temporis fingentes iis, qui appellationem quidem & per fatalem ingrediuntur, non tamen ulterius examinationem subire volunt, aut etiam in mediis certaminibus relinquunt eam, propterea parvo quodam victores minuentes, consideravimus bene forte, quod decet. Volumus etenim eum, qui vicit causam, si voluerit pro veritate firmari sententiam: non ex circumventione, nec tempore quodam, sed ex ipsa rerum veritate (etiam deserente eo, qui appellationem obtulit) ingredi: & hoc ipsum accusare & quærere desertorem: & sive invenire eum valuerit, sive ille non appareat, suas allegationes deducere ad medium: quippe biennio instante: ad finem tamen, ita ut unus forte supersit negotio mensis: & siquidem apparuerit superior, firmam esse sententiam: si vero inferior circa certamina, etiam eo, qui appellationem obtulit, & fatalem ingressus est, non observante causam, suscipiat ex jure decretum. Illo tantummodo adjecto, ut sive obtineat causam is, qui etiam prius vicit, sive circa eam minor inveniatur, expensas ei modis omnibus post appellationis ingressum factas desertor præstet. Sive namque obtineat causam occasione expensarum: secundum hoc ipsum quod etiam vincit, recte justum est etiam expensas accipere: sive minor inveniatur, eo quod omnino ille deseruit: & contingit eum etiam deserentem vincere: expensas quidem præstet: sententia vero fruatur, gratias agens Deo, & præsenti legi ita justitiam sibi servanti, & tantummodo in expensas damnificanti: quibus non lex, sed ipse absens se damnificavit. Si vero neuter occurrit, neque victor, neque victus, qui etiam secundum fatalem postea ingressus deseruit, sententia victoris maneat firma: omnibus reliquis super appellationibus scriptis legibus, existentibus & in spatiis temporum, & in aliis; hanc enim legem specialiter super iis, qui post ingressum fatalis factum deserunt, ponimus: nihil aliarum legum aut temporum appellativorum neque perimentes, neque permutantes: firmas igitur eas etiam per hanc ponentes legem. §. 1. Illud quoque determinare optimum est: siquidem victores contingit jam sententiam promereri, firmas declarantem eorum victorias: his eos frui. nihil enim eorum, quæ jam determinata sunt, commovemus. Si vero hactenus pendent, biennio instante, & nondum transacto: & nondum decreto firmatæ: etiam istæ eandem mereantur examinationem: & ita potiantur victores sententiis, si eas recte habere monstraverint.

CAP. II.

Ut ex solis documentis publice celebratis comparationes fiant, exceptis privatis, quibus adversarius pro se utitur.

ILlud 6 etiam judicavimus huic oportere adjici legi: Quia enim dudum scripsimus legem 7 volentem ex propriæ manus scriptura nullam fieri comparationem, sed ex solis documentis publice celebratis: videmus autem causarum experimentum egere competenti correctione in lege: & hoc ex ipso litigantium invenimus experimento: emendare eam secundum hoc volumus schema. Crebro namque proferens quidam cujusdam manus documentum, & ex ea faciens aut conventionem, aut suarum allegationum probationem: cum ejusdem manus adversa pars protulisset literas, & legitimam probationem exinde vellet fieri, ex quibus ipse adversarius illud obtulerat: ille utebatur lege 8, quia oportet ex publice confectis documentis fieri comparationem, & non ex aliis, quæ à quoquam scribuntur. §. 1. Sancimus, si quando aliquid tale contigerit, & quispiam voluerit secundum eas, quæ ab adversario prolatæ sunt literas, fieri examinationem, non accusetur, hoc tanquam non recte sit factum. Cui enim ipse credidit, & quod protulit is contra quem & ex quo suas affirmat allegationes, hoc non accuset: neque prohibeat comparationem literarum ad eum fieri: licet contingat esse documentum manu cujuscunque conscriptum. Neque enim ipse sibi resistit, & quæ affirmavit, hæc accusabit. §. 2. Si vero etiam ex publicis archivis proferatur charta, velut de suscepto descriptio, mensæ gloriosissimorum Præfectorum: (novimus enim etiam aliquid tale quæsitum) & quod ex publicis archivis profertur, & publicum habet testimonium, etiam susceptibile hoc esse ad collationes manuum ponimus. Ubique enim falsitatis peccatum odio habentes, & jusjurandum 9 præbere discutientes, & eximentes literas sancimus, & ex publicis solummodo documentis comparationem fieri permisimus. Quapropter valeat per omnia lex illa præsenti subdivisione delata ei, jurejurando tamen comparantium modis omnibus prohibendo.

TIT. IV. (1. *l. ult.* §. 4. *C. de temp. & repar. appell.* (2. *v. l. ult. ff. ad SC. Trebell.* (3. *Authent. Ei qui appellat. C. de tempor. & repar. appell.* (4. *l. ult.* §. 4. *C. d. t.* (5. Adde *l.* 2. §. 3. *ff. si quis cautionib.*

(6. *Authent. Ad hæc. C. de fide instrument.* (7. *l.* 20. *C. d. t.* (8. *d. l.* 20. (9. *d. l.* 20. *circa fin.*

CAP.

CAP. III.

De 10 juramento præsentis hypothesis cum juramento calumniæ jungendo.

QUia 11 igitur nos pro reverentia litigantium volumus mox in principio 12 litis jurare litigantes: actores quidem, *quia* 13 *non calumniantes inferant lites:* fugientes vero, *quia credunt satisfactionem competenter se facere*, *& non causa contentionis:* & hanc communem posuimus legem contra omnem personam, modis omnibus hoc nulli concedentes. Illud quoque adjicimus, ut si quis probationem petierit, quanquam suorum sermonum aut literarum: juret prius, *quia non dilationis causa hoc agit:* multi namque sola injuriæ causa, & maxime super nobilibus mulieribus, sive literarum probatio objiciatur, sive alia quælibet causa, ad jusjurandum hoc concurrunt: ut in uno negotio frequenter jusjurandum præbeatur. §. 1. Sancimus igitur, hanc perimentes injuriam, & nolentes crebro in eodem negotio jusjurandum præberi: ut utraque pars, dum una quidem *de calumnia sacramentum* præbuerit, alia vero *quia justam putans reluctationem esse litis*, adjiciat, quia *in tota lite sicubi quæsierit probationes adversarium suum, non per occasionem dilationis hoc faciat, sed pro veritate: necessariam sibi à suo adversario exhibendam putans probationem:* & si hoc juraverit sacramentum, nequaquam penitus (licet crebro requirendæ sint probationes) ab alterutra parte expeti sacramentum: sed dari probationes, & non crebro cogi quenquam sacramenta subire, generaliter semel hujusmodi sacramento prohibito.

EPILOGUS.

† Quæ igitur visa sunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua Celsitudo omnibus faciat manifesta, edictis à se directis, ut omnes agnoscant, quæ nobis sunt placita. Dat. 15. Cal. Sept. C.P. post Consf. BELIS. V. C.

TIT. V.

CONSTITUTIO AD BONUM 1 QUÆSTOREM exercitus ordinat appellationes à quinque provinciis, Caria & Cypro, & Cycladibus Insulis, & Mysia, & Scythia, apud quem oportet eas examinari.

NOVELLA CONSTITUT. L.

Idem Imperator Bono gloriosissimo Quæstori Justiniani exercitus.

PRÆFATIO.

SCimus antea divinam facientes Constitutionem 2, secundum quam tuæ Gloriæ tradidimus quinque has provincias, Cariam & Cyprum, & in Circuitu positas insulas, & ad hæc Mysiam, sed & Scythiam, ad hoc ut functiones suscipiant sub tua Gloria: addentes & evocatas factas lites per dictas provincias, non amplius ad gloriosissimos nostros Præfectos, sed ad tuam remitti Magnificentiam. Quoniam igitur multi adierunt nos ex Caria, & Rhodo, & Cypro moleste ferentes & dicentes: cogi sæpe & hyemis tempore fieri secundum Scytharum & Mysorum [terram] ubi degis, & illic appellationes, forte neque super magnis pecuniis exercere & periclitari, & maria peragrantes longa, & appellentes in regiones à Barbaris infestatas: propter hoc prospeximus hanc legem scribere ad tuam Gloriam, ut venientes quidem ex Scythia & Mysia lites, tanquam ex propinquis existentes, tua Gloria per se audiat: alias vero, id est, ex Caria, & prædictis insulis, & Cypro, si quidem ab initio apud gloriosissimos nostros Præfectos motæ sunt, ex divina jussione nostra traditæ Præfecturæ Magistratui, siquidem adveneris in hanc regiam urbem, & ipsas sub te moveri & examinari una cum gloriosissimo Quæstore sacri nostri palatii in sacro auditorio (quemadmodum & super appellationibus posita introducit lex.) §. 1. Si vero ipse in Scythia & Mysia commoreris, apud eum, qui locum implet tuum in hac felici urbe, introduci appellationes: omnino, siquidem factum ipsum, una cum gloriosissimo nostro Quæstore, hypothesin audire, secundum harum examinationum schema, & minime homines dictas sustinere dyscolias, sed sub ipsis in communi, secundum à nobis prius dictum, judicari, propterea, quod præbuerunt nobis causam, ut ita ordinaremus legem, ut cum majore & grandiore diligentia & auctoritate causæ exerceantur. §. 2. Si autem ipse des judicem in prædictis superius provinciis, is, qui officium sustinet tuum in hac felici civitate, audiet, prout & à gloriosissimo Præfecto constitutum est. Si enim inchoari apud tuam Gloriam contingat litem, hic, ut probabile est, inventam, postea vero in medio propter militares impensas emigrare, ipsam absque mora impleri apud tuum habentem officium, sicut ipsam & ipse audisses. Si vero ab initio non à gloriosissimis Præfectis appellatio ex quibusdam provinciis remittatur, sed in aliud judicium, antiquitatem omnino non innovamus.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt, & per hanc sacram manifestata sunt legem, tua Gloria operi & fini tradere, & custodire in perpetuum festinet. Dat. 15. Cal. Sept. CP. DN. JUSTIN. PP. A. Anno 11. post BELIS. V. C. Consf. Indict. I.

TIT. VI.

SCENICAS NON SOLUM, SI FIDEJUSSOres 1 præstent, sed etiam si jusjurandum dent, sine periculo discedere.

NOVELLA CONSTITUT. LI.

Imperator Justinianus Augustus Joanni Præfecto Prætorio, iterum Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

NOvimus 2 pridem facientes legem 3 interdicentem *nulli licentiam esse in scena detentas mulieres fidejussores* 4 *exigere*, *quia observabunt & impiam complebunt operationem*, pœnitentiæ tempus non habentes, & pœnas interminantem novissimas his, qui tales fidejussores exigunt: insuper & ipsos fidejussores sine obligatione recedere, & nullam inferri eis necessitatem personarum harum præsentationis. Sed in præsenti comperimus crudelem quandam & importabilem calumniam contra studendam à nobis fieri castitatem. Quia enim nos fidejussores accipere prohibuimus, invenisse illos aliam viam ad impietatem deducentem majorem: jusjurandum 5 enim eas exigere, *quia nunquam ab impia illa & turpi operatione cessabunt:* mulieres autem existentes miseras, & sic male seductas, pie agere se putare, si impie egerint, & ut custodiant jusjurandum, propterea suam prostituere castitatem, cum oporteret agnoscere, quia hujusmodi transgressiones magis placent Deo, quam jurisjurandi observationes. Non enim si quis ab aliquo jusjurandum acceperit: *quia occidet forsitan, aut adulterabitur, aut aliquid aget tale illicitum*, oportet servari jusjurandum: utpote cum sit ita turpe & illicitum, & ad perditionem ducens. Ideoque liceat mulieri, licet hujusmodi jusjurandum juraverit, recedere à jurisjurandi hujus amaritudine, & caste vivere sine periculo perjurii: magis autem Deo amabiliter pœna perjurii (si qua omnino est pœna) contra eum, qui jusjurandum exigit, convertenda.

CAP. I.

UNde etiam nos repente inferimus decem librarum auri pœnam, exigentes eum, qui præsumpserit omnino tale jusjurandum accipere: & hanc scilicet quantitatem ipsi infelici dari mulieri sancimus ad reliquam bonæ figuræ vitam, exigendam per administrationem provincialem, & dandam ei: sciente judice, quia si neglexerit, tenebitur ab ea deponens administrationem, heredesque ejus & successores & ejus substantia, eo quod actionem piam agere neglexerit. §. 1. Si autem ipse provinciæ Præses jusjurandum exegerit, ipse etiam memoratam decem librarum auri pœnam exigatur: si quidem militaris judex sit in illa provincia, per illum danda, sicut dictum est mulieri. Si vero non habeat militarem judicem, Metropoleos illius provinciæ Episcopus hoc provideat, causam

(10. v. *Nov. Leon.* 99. 107. (11. *Authent. Hoc sacramentum. Authent. In isto. C. de jurejur. propter calum.* (12. *l.* 2. *C. d. t.* (13. *l.* 8. §. 5. *ff. qui satisdare. l.* 9. §. 3. *ff. de edendo. l.* 44. §. 4. *ff. famil. ercisc. l.* 15. *ff. ad exhib. l.* 34. §. 4. *l.* 37. *ff. de jurejur. l.* 11. §. 1. *ff. de act. rerum amot. l.* 13. §. 3. *ff. de damno infecto. l.* 1. *C. de jurejur. propter calumn. l.* 9. *C. de reb. cred. l. penult. C. quemadm. testam. aper. l. ult. C. de quæstionib.*

TIT. V. (1. v. *Nov.* 41. (2. *d. Nov.*

TIT. VI. (1. *Nov.* 14. (2. *Authent. Quod eis. C. de nuptiis.* (3. *l. ult. C. d. t.* (4. Fac. *l.* 16. *in pr. ff. de fidejuss.* (5. v. *l.* 7. §. 16. *ff. de pactis. l.* 112. *in fin. ff. de legat.* 1. *l.* 5. §. 1. *C. de legib.*

cauſam etiam ad nos, ſi probaverit, referens: & inſuper ex vicinis majoribus cingulis: & undique hoc agentem, ſive judex, ſive privatus ſit, memorata caſtigari pœna, & dari hanc ei, quæ quantum ad illum neque caſte vivere valeat ulterius: ut non videatur quaſi perjuraſſe.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per præſentem ſacram declarata ſunt legem: tua Celſitudo præceptionibus propriis omnibus faciat manifeſta: ut cognoſcant noſtri imperii circa caſtitatem ſtudium. Dat. Cal. Sept. Imp. DN. JUST. PP. A. Anno 11. poſt BELIS. V. C. Conſ. Anno 2.

TIT. VII.

UT NON FIANT PIGNORATIONES 1 PRO aliis perſonis: & ut ſicut Principum donationes non egent geſtis monumentorum, ſic nec à privatis Imperatoribus factæ donationes indigeant.

NOVELLA CONSTITUT. LII.

Imp. Juſtin. Auguſt. Joanni glorioſiſſ. ſacrorum per Orientem Prætoriorum Præfecto, iterum Exconſuli & Patricio.

PRÆFATIO.

INhoneſtas pignorationes, & odibiles ſuper his exactiones, plurimæ quidem & aliæ leges odio habent: præcipue autem à nobis poſitæ: ſed neſcimus, quemadmodum cauſa, licet tantis caſtigata legiſlationibus, adhuc præſumitur, & in Republica eſt, & majorem ſui præbet virtutem, quam legum neceſſitas.

CAP. I.

De pignoratione.

PRopterea 2 ſancimus nullam omnino pignorationem in noſtra Republica prævalere, neque in mercatis (hoc quod maxime ibi præſumptum invenimus) neque in agris, neque in civitatibus, neque in vicis, neque in civibus, neque in vicaneis 3, neque in agricolis, neque alio omnino quocunque modo vel tempore: ſed præſumentem alium pro alio ſecundum pignorationis formam, aurum aut aliquid aliud exigere, hoc reddere in quadruplum violentiam paſſo: & cadere etiam ab actione, quam habuit adverſus eum, pro quo exactionem fecit. Non 4 enim habet rationem, alium quidem eſſe debitorem, alium vero exigi: ſed nec alteri moleſtum eſſe pro altero quodam tanquam invaſionem aut injuriam committentem: & alium quaſi vicaneum exiſtentem cædi, aut injuriam ſuſtinere, & aliquid pati, quod omnino non competit, pro alio: & abſque legitima occaſione quamlibet perferre calumniam: & ſupplicium ſuſtinere in corpore: præſidentibus gentium ſcientibus, quia ſi non hæc egerint, ſed in provinciis quibus præſunt, pignorationes præſumi patiantur: nihil erit tale, quod à noſtris eos eripiat manibus.

CAP. II.

Ut donationes Imperatori à privato homine factæ non egeant inſinuatione.

ILlud 5 quoque perſpeximus huic adjicere legi: *Ut ſicut ab Imperio in alios factæ donationes non 6 egent geſtis monumentorum, ſed ex hoc ipſo habent virtutem, ita neque à privatis Imperatoribus factæ* (niſi tantummodo pro veritate fiant in publico à tabellionibus completæ, ſubſcriptionem habentes & ejus, qui fecit, & teſtium, & aliam donationum obſervationem) *non egebunt geſtis monumentorum, cujuscunque quantitatis ſint.* Non enim conſequens eſt, ut nec his fruatur imperium à privatis, quæ ab eo præbentur illis. Hæc autem inæqualitas facta eſt ex novitate, quam Zenonis piæ memoriæ introduxit Conſtitutio 7, *ut imperiales donationes non egeant monumentis.* Quia igitur imperfectius cauſa prius apparuit: propterea nos perfectionem imponentes ei, ex utroque tenere hoc volumus, & in his donationibus, quæ ab Imperatoribus in privatos fiunt, & quæ à privatis in Imperatorem: ut ex æqualitate juſtitia cauſæ adjiciatur.

EPILOGUS.

† Tua igitur Excellentia, quæ per hanc divinam noſtram Conſtitutionem ſancita ſunt, præceptis propriis ſolenniter manifeſta facere ſtudeat univerſis. Dat. 15. Cal. Sept. Imp. DN. JUSTIN. PP. A. Anno 11. poſt Conſ. BELIS. V. C. anno 2.

TIT. VII. (1. Adde *l.* 4. *C. de executorib. l. unic. C. ut nullus ex vican. pro alien. vican. debitis teneatur.* (2. *Authent. Sed omnino. C. ne uxor pro marito.* (3. *d. l. un.* (4. Fac. *l.* 1. *C. quando fiſc. vel privat.* (5. *Authent. Item & à privatis. C. de donationib.* (6. *l.* 19. *in fin. C. de ſacroſ. eccleſ. l. ult. in fin. C. de quadr. præſcript. l.* 34. *verſ. exceptis. C. de donat.* (7. *l.* 31. *C. d. t. de donat.*

TIT. VIII.

DE 1 EXHIBENDIS ET INTRODUCENDIS Reis: & 2 ut hi, qui conveniuntur, poſt viceſimum diem præſententur judicibus: & de iis, qui juratoriam 3 cautionem exponunt, & ante litis conteſtationem abſentes fiunt: & de hypothecis 4, quæ appellantur ex caſu, & quæ perſonæ, & quando hoc jus habent: & de indotatis 5 uxoribus, ut habeant quartam partem in ſubſtantia viri, & ipſe vir in ſubſtantia uxoris, quando inops eſt, cui relinquitur.

NOVELLA CONSTITUT. LIII.

Imp. Juſtin. Aug. Joanni glorioſiſſ. Prætoriorum per Orientem Præfecto, iterum Exconſuli & Patricio.

PRÆFATIO.

PLurimi adeuntes noſtram docent poteſtatem, quia exhibentur ab aliquibus, aut etiam in alias pertrahuntur provincias ex ſacra noſtra juſſione aut decretis judicialibus: & ad miſeriam quidem per hoc aguntur: coacti vero juſſionibus aut decretis exhibentur. Proinde qui eos exhibent, etiam cautiones exigentes, *quia intra certum tempus venient ad determinatum judicium ii, qui ab eis conventi ſunt:* ipſi remaneant in provincia, affligi in peregrinatione ſumptibus exhibitum, aut præſentatum relinquentes.

CAP. I.

De reis ab alio loco in alium retrahendis.

HOc 6 igitur miſerantes, ſancimus, ſi quid fiat tale, & tempus impleatur, quod in cautione exhibitionis aut præſentationis ipſe actor conſtituit, deinde ille quidem obſervet in judicio, actor autem deſit, & non intra decem dies, poſtquam reus venerit in provinciam, actor occurrerit: reum quidem ingredientem apud judicem, & hoc docentem, repente dimitti, jurejurando autem ejus judicetur de omnibus expenſis, quas pertulit circa viam & circa peregrinam habitationem, & his judices addicant actorem convenientem fruſtra. Et quoniam mos eſt non aliter fieri exhibitiones aut præſentationes, niſi actores fidejuſſores ad certam quantitatem dederint, quia exequentur cauſam, & ſuſcipient ſententiam, hanc quidem quantitatem omnino eos exigi, & dari fruſtra calumniam paſſo. Si vero per jusjurandum etiam plus aliquid declaraverit, (certa tamen quantitate definita à judice, quam leges taxationem vocant) etiam hoc ſuperexigi, ut cognoſcant non illudere vitas alienas, ſed in provincia eligere judices, & ibi contra ſuos adverſarios litigare.

CAP. II.

De cautione præſtanda ab his, qui de proprio territorio ſibi obnoxios abſtrahunt.

QUia vero ab actoribus fidejuſſiones plerumque novimus hic datas tanquam in exhibendis perſonis: ſi vero in aliam deducantur provinciam, forte declinare hanc obſervationem: ſancimus hic judicem aut glorioſiſſimum Quæſtorem noſtrum ſacris noſtris miniſtrantem literis, ſi quid tale agere jubeatur: non 7 aliter ad aliam exhibere provinciam reum, antequam fidejuſſorem præbeat actor in judicio, in quod futurus eſt reum deducere, quia dabit ſecundum locorum ſpatium aurum, quantumcunque decretum fuerit fugienti, ſi non exequatur, aut exequens non vincat cauſam: & ibi omnia agi quæcunque in exhibitione decrevimus, definitum vero aurum, à fidejuſſoribus exigendum, & judandum ei, qui deductus eſt: præbendo quoque ab illo etiam jurejurando uſque ad taxationem: ut ſi juraverit, ſe etiam amplius expendiſſe, & hoc recipiat: ut undique videantur perfectæ noſtræ legiſlationes.

TIT. VIII. (1. *c.* 1. *c.* 2. *infr.* (2. *c.* 3. *infr.* (3. *c.* 4. *infr.* (4. *c.* 5. *infr.* (5. *c.* 6. *infr.* (6. *Authent. Quod fieri. C. de dilationib.* (7. *Nov.* 112. *c.* 2.

CAP.

CAP. III.

Ut reo in jus vocato post libelli dationem viginti dierum induciæ dentur.

ILlud quoque antiquitas quidem benefaciens disposuit, nunc autem studio machinantur, nostrarum legum Clementiam occasionem facientes suarum calumniarum. Vetustate namque volente conventionis factæ libellum suscipientem, diebus æque decem deliberationem habere, quo possit discutere causam, & forte etiam recognoscere & liberari: post decem autem dierum inducias tunc & subscribere misso libello, & judiciales implere cautiones. Quidam vero respicientes ad nostras leges 8, quæ post 9 litis contestationem neque refutare judicem, neque alium petere judicem permittunt, causam arte machinantur, & maxime executoribus talia dolose adinvenientibus, & mox ut oblata fuerit quælibet admonitio, forte neque libello dato, neque judiciali ulla cautione, deducunt hominem invitum ad judicem datum: & nihil scientem compellunt facere litis contestationem, ut semel sub litis contestatione constitutus obligetur, & nullam habeat licentiam neque refutare judicem, neque alium judicem petere, cum forte suspectus judex sit: & sic agunt, quæ volunt: & sub suis artibus hominem statuentes, quo volunt modo de eo agunt. §. 1. Sancimus 10 igitur, dum admonitio oblata fuerit alicui, modis omnibus offerri libellum; & non secundum antiquitatem decem solummodo dierum habere eum, qui admonetur, inducias: sed duplices, hoc est, viginti 11, ut sive repudiare voluerit, sive etiam cum eo alium judicem petere, licentiam habeat hoc facere, aut forte cognoscere debitum & liberare se ab adversarii sui contentione amicabiliter, & non per calumniam aut circumventionem sub judice constitui forsan suspecto & forsan ingrato, plerumque autem aliquid etiam proprium contra eum dispensante: & eo, qui litem sustinet, nullum habente tempus ad agnoscendum ea, in quibus conventus occurrit. §. 2. Suscepto vero libello, sola personali fidejussione ab eo data, & sportulis 12 secundum sacram nostram 13 præbitis Constitutionem, subscribere libello, qui appellatur responsionis: & declarare etiam tempus, quo ei libellus datus est, ne etiam ob hoc ars quædam fiat: cumque futura est celebrari contestatio litis, apud judicem interrogari fugientem, si viginti dies transierint deliberationis: & illum quidem dicere veritatem: ostendit quoque illud etiam ex die & subscriptione libelli, & si dixerit transiisse viginti dierum numerum, tunc fieri litis contestationem. In medio autem ei licentiam esse repudiare judicem, & alium petere: aut etiam cum eo judicem percipere, aut certe absolvi amicabiliter: nihil in medio neque damnificando, neque ab executoribus conturbando: sed & judiciariam cautionem exponentem, sicut qui de his judicat, perspexerit: & viginti dierum habentem deliberationem. Si vero hæc non serventur: licet videatur quædam fieri contestatio litis, pro nihilo eam esse, sed licentiam esse, & post hujusmodi contestationem litis intra definitos viginti dies sic omnia agere, tanquam si neque ab initio facta sit quædam contestatio litis.

CAP. IV.

De juratoriis cautionibus.

SI 14 vero semel repudians judicem, alium acceperit: non sinimus ei eum, qui petitus est, rursus repudiare. Sicut enim ejus curam habemus, sic etiam per dilationem agi aliquid adversus actorem, modis omnibus aversamur: si vero etiam quidam jurant, quia observabunt: & antequam contestatio litis fiat, ab hac maxima disppareant civitate, licentiam esse etiam non facta litis contestatione adire actorem statutum judicem, & hoc denunciare. Illum vero (siquidem administrator sit) jubere omnimodo exhiberi reum tanquam perjurum & pene sui accusatorem per fugam factum. Si vero non administrat, sed datus sit à quodam judice sive ex sacra forma aut jussione, aut etiam ab aliquo administratore: ad illum renunciare, à quo datus est, ut deducatur ab illo: ne causa maneat actori undique desolato, judice agere aliquid non valente, eo quod nondum apud eum facta sit litis contestatio: illo contemnente legem & juramentum suum manifestatione sua, & actorem extra omne legitimum adjutorium relinquente. §. 1. Igitur ne latente eo, & tardata exhibitione, causa maneat suspensa: examinet, ut potuerit judex, in quam terram abiisse dicitur, & det inducias certas, ut, nisi intra eas occurrerit, (liberam 15 tamen hujus rei fiduciam habens, si non forte studio actoris impediatur, aut venire prohibeatur) tunc secundum unam partem examinet negotium, & in possessionem mittat actorem rerum ejus secundum 16 mensuram declarati debiti: ipsumque in possessionem missum 17, habere etiam rem debiti servandi causa: & tunc si ille occurrerit, omne ei prius salvet 18 damnum: & tunc recipiens res, & fidejussorem præstans, prosequatur causam.

CAP. V.

De hypothecis militiarum ex casu, quæ personæ, & quando hoc jus habeant.

OPtimum 19 quoque est, etiam hoc propter dubitationum quæstionem lege communi determinare. Primum namque fuerunt dubitationes plurimæ, utrum oporteat militias sub hypothecæ 20 deduci vinculis, an etiam his liberas esse: sed hoc quidem jam definitum est lege 21: & certæ consistunt militiæ, quæcunque vendi aut obligari possunt. Nos autem ex majoribus causam considerantes, scimus, quia ex antiquis temporibus non erat in militiis hypotheca, sed quædam nomina omnino antiqua & deficientia in talibus efferebantur. Paulatim vero Imperatores interpellantium creditorum miserati: hæc præbebant, cum utique omnis militia publica existeret, nullum quæstum omnino alium, quam ex imperiali munificentia habens. §. 1. Propterea igitur sancimus ea, quæ appellantur ex casu, non omnibus prompte subjacere: nisi tamen creditor fuerit, qui *ad hoc ipsum* mutuavit, *ut militia illi emeretur:* alioqui aliis creditoribus non prompte damus hoc: sed si quidem filii fuerint aut uxor defuncti, istos omnibus præponimus 22 modis, ut adeant nos: & secundum jussionem nostram hoc habeant, non tanquam paternam hereditatem, si in aliis inops sit, sed tanquam imperialem munificentiam: ut & substantiam relinquentibus, & non habentibus, merito solatium præbeamus. Si vero nullus eis neque filius, neque uxor fuerit, neque creditor, qui ad ipsam militiam mutuavit: tunc & aliis creditoribus præbemus hoc, ne videamur inhumanum aliquid facere, & non propter piam & Deo placentem actionem ponere legem. De militia quippe spectabilium Silentiariorum proprie datis & largitis eis privilegiis in sua virtute manentibus.

CAP. VI.

De muliere inope indotata.

QUoniam 23 vero ad Clementiam omnis à nobis aptata est lex, videmus autem quosdam cohærentes mulieribus indotatis, deinde morientes & filios quidem ex Lege vocatos ad paternam hereditatem, mulieres autem licet decies millies in statu legitimæ conjugis manserint, attamen eo, quod non sit facta neque dos, neque antenuptialis donatio, nihil habere valentes, sed in novissima viventes inopia 24: propterea sancimus providentiam fieri etiam harum & in successione morientis, & hujusmodi uxorem cum filiis vocari. & sicut scripsimus Legem 25 volentem, si sine dote existentem uxorem vir dimiserit, quartam 26 partem ejus substantiæ accipere eam: sic etiam hic, quoniam contingit 27 forte paucos aut plures esse filios, quartam partem ejus substantiæ habere mulierem, sive plures, sive minus filii fuerint. Si tamen Legatum aliquod reliquerit ei vir minus quarta parte, compleri hoc:

(8. *l.* 14. *in fin. C. de judiciis. l.* 4. *C. de jurisdict. l. ult. C. de exceptionib.* adde *l.* 52. *ff. de judiciis.* (9. v. *l.* 4. *C. de in jus vocando. l.* 12. *C. de judiciis.* (10. *Authent. Offeratur. C. de litis contestat.* (11. *Nov.* 96. *c.* 2. §. 1. (12. v. *l. ult. C. de fructib. & lit. expens. l. ult. C. de princ. agent. in reb.* §. 24. *Inst. de actionib.* (13. *Nov.* 17. *c.* 3. *Nov.* 82. *c.* 10. *Nov.* 123. *c.* 27. & 28. (14. *Authent. Et qui jurat. C. de bon. auth. jud.*

(15. Fac. *l.* 1. §. 3. *ff. de eo per quem fact.* (16. *l.* 1. *l.* 2. *in pr. ff. ex quib. caus. in poss.* (17. v. *l.* 2. *in fin. C. ubi in rem. l.* 8. *C. quomodo & quando judex.* (18. *l.* 15. *C. de judiciis.* (19. *Authent. Quod obtinet. C. de pignorib.* (20. *l. ult. C. d. t.* (21. *d. l. ult.* adde *Nov.* 35. *in fin. Nov.* 97. *c.* 4. (22. v. *l.* 11. *in fin. C. de prox. sacr. scrin.* (23. *Authent. Præterea. C. unde vir & uxor.* (24. Confer. *l. unic. C. d. t. l.* 3. *C. quorum bonor.* §. 2. *infr. hic.* (25. *l.* 11. §. 1. *C. de repudiis. Nov.* 22. *c.* 18. (26. *dd. ll. Nov.* 117. *c.* 5. *Nov. Leon.* 106. (27. *Nov.* 74. *c.* 5. *in fin.*

hoc: ut ſicut læſas eas juvamus, ſi forte dimiſſæ fuerint à viris indotatæ conſiſtentes: ita vel ſi perduraverint ſemper cum eis, eadem fruantur providentia, ſcilicet omnibus ſecundum inſtar illius noſtræ Conſtitutionis, quæ quartam decernit eis, etiam hic ſervandis ſimiliter quidem in viris, ſimiliter autem in mulieribus: communem namque etiam hanc ſuper eis ponimus Legem, ſicut & præcedentem. §. 1. Si vero quaſdam res proprias mulier in domo viri aut alibi repoſitas habuit, harum actionem & retentionem habeat omnibus modis imminutam: ſubjacere hujusmodi rebus viri creditoribus nullo modo valentibus: niſi forte ſecundum quod in illius jure ex hac Lege heres extiterit. §. 2. Hæc itaque dicimus, ſi conjunctorum alter dotem aut antenuptialem donationem non faciens, inops aut vir aut mulier inveniatur, & moriens quidem aut vir aut mulier locuples ſit, ille vero vel illa ſuperſtes pauper exiſtat. Nam ſi aliunde forſan habeat: non offerentem dotem, aut non dantem propter nuptias donationem, non erit juſtum gravare filios per ſucceſſionem: quoniam Lex alia eſt noſtra, dicens dotem non offerentem, non poſſe res viri acquirere per antenuptialem donationem, quod etiam volumus hic obtinere: niſi tamen ipſe vir aut legatum ei, aut aliquam partem inſtitutionis reliquerit: fieri namque hoc nullo invidemus modo: ut omnibus modis concordantiæ Legum ſerventur, & inopia conjugis per divitias ſalvetur alterius.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, tua Celſitudo in omnibus valere, effectuique contradere feſtinet, per præcepta à ſe conficienda univerſa faciens manifeſta, quatenus ipſi ſecundum hæc vivant etiam, & converſentur. Dat. 10. Calend. Octobr. Imper. Dom. Juſtin. PP. A. anno 11. poſt. Conſul. BELIS. V. C. Anno 2.

TIT. IX.

CONSTITUTIONEM 1, QUÆ EX ADSCRIPTITIO ET libera natos, liberos eſſe vult, non iis, qui ante Conſtitutionem nati ſunt, ſed qui poſt Conſtitutionem, prodeſſe: & ut ne venerabiles Domus commutationes faciant adinvicem immobilium rerum Eccleſiaſticarum, decreto prius interpoſito, excepta hac majori Eccleſia.

NOVELLA CONSTITUT. LIV.

Imp. Juſtin. Auguſt. Joanni Præfecto Prætorio, iterum Exconſuli & Patricio.

PRÆFATIO.

IN quadam 2 noſtrarum Conſtitutionum nihil obſcuritatis habente, motæ ſunt Quæſtiones ab aliquibus ex ſtudio & ad ſuam intentionem obſcuritatem ei introducentibus. Cum 3 enim *libertatis amatores ſimus*: nuper poſuimus Legem 4, *ut non ſecundum antiquitatem* 5, *ſi ex adſcriptitio & libera perſona proceſſerit ſoboles, omnino eam ſequi adſcriptitiam fortunam ſecundum ſervilis fortunæ obſervationem: ſic etiam ſuper adſcriptitiis putari: & ſecundum ventris ſtatum, ejus etiam, qui naſcitur, conſiderari fortunam.* Ex libera namque matre procedere ſervilem partum, noſtra benefaciens noluit Lex: quoniam diximus in Lege, ſi quidem conjuncti ſunt mulieribus, ſive etiam conjuncti fuerunt, & filii procreantur: ita Legem in iis, qui procreantur, valere. Quidam autem ſic fatue aut callide interpretari auſi ſunt Legem, ut etiam ſi ante 6 Conſtitutionem nati ſunt aliqui, vel ſi valde ſint ſenes, putent eos liberari tanquam modo natos, & non longe præcedentes Legem: cum utique nos hunc habuerimus intellectum, ut ſi cohærent jam quidem uxoribus, & poſt Legem filii procreati eſſent, aut non cohærent quidem, poſtea vero nuptiæ fierent, poſt Legem nati haberent ex Lege datam libertatem.

CAP. I.

Ut natus ex adſcriptitio & libera ſit liber.

NE igitur liceat artibus uti & malignari: & poſſeſſionum nocere Dominis talibus interpretationibus, propterea ſancimus, omnes, qui nati ſunt à tempore Legis, hos ſolutos eſſe adſcriptitia fortuna, ſi ex liberis naſcantur matribus, omne præteritum antiquæ ſervando Legi.

TIT. IX. (1. *l. ult. C. de agric. & cenſitis.* (2. *d. l. ult.* (3. *Authent Antiqua. C. de infantib. expoſitis.* (4. *d. l. ult.* (5. Adde *Nov.* 162. *c.* 2. (6. *v. l.* 7. *C. de legib.*

CAP. II.

Ut venerabilium locorum Oeconomi res Eccleſiæ permutare invicem poſſint, excepta Eccleſia Conſtantinopolitana.

QUia 7 igitur nuper ſcripſimus Legem 8, medentes iis, quæ de eccleſiaſticis alienationibus fiunt, & volentes, ſi quidem publicum debitum ſit, poſſe eas alienare cum omni ſubtilitate ſecundum Legis obſervationem. Si vero privatum debitum eſt, pro 9 ſoluto dare rem immobilem, & in nullo videri offendere poſitam Legem, quæ omnem alienationem prohibet: etiam illud adjicimus, & per quandam inevitabilem occaſionem & utilem danti & accipienti venerandæ domui: hoc eſt, aut Eccleſiæ ad Eccleſiam, Ptochotrophii ad Ptochotrophium, aut Xenodochii ad Xenodochium, aut ſimpliciter venerabili domui ad aliam reverendam domum: hoc eſt, aut Eccleſiam ad Ptochotrophium, aut monaſterium ad venerandam domum, aut Xenodochium, aut noſocomium, aut illis ad Eccleſiam, aut alterutrum, aut unum horum, quæ prius à nobis ſunt dinumerata, aut alteri cuilibet venerabili domui, licentiam damus Præſulibus horum monaſteriorum per hanc Legem commutationem facere, & hoc valere: & non ſolum Imperium (ſicut prior dabat Lex) licentiam habere commutare, ſed etiam venerabiles domos, quæ regi omnium Deo dedicatæ ſunt: ſic tamen ut etiam decretum interponatur cum omni ſubtilitate & jurejurando: & apud locorum Metropolitam hoc conſiderari: & ſi revera probatum fuerit cum jurejurando, quia utile eſt utrique parti hoc agi, ratum eſſe & valere, & non egere neque ſpeciali juſſione, neque pragmatico divino Typo: habentibus quippe iis, qui ad talia conveniunt, magni Dei judicium, ſiquidem prævaricati fuerint horum, quæ competunt, aut quoddam colludium fiat, aut aliquid propter utilitatem utriusque geratur partis. Nam etiam maledicta his omnium terribilia imminebunt, & quæ inferunt eloquia divina peccantibus, & quæ nunc eis diſpoſita ſunt: ſi quid autem prætermittatur, & poſtea demonſtretur maligne factum; pro non facto erit. §. 1. Excipimus 10 etiam hac Lege ſanctiſſimam majorem Eccleſiam; ſicut etiam priori: illam namque in priori prohibitione alienationum ſtare volumus, quoniam & hoc ipſis gubernatoribus ejus ſanctiſſimis viris videtur.

EPILOGUS.

† Tua igitur Eminentia, quæ nobis bene & ſancte viſa ſunt, & per hanc ſanctam declarata ſunt Legem, in omnibus gentibus, quibus præes, per præcepta propria ſolenniter faciat manifeſta. Datum 15. Cal. Sept. CP. Imp. Dom. Juſtin. Anno 11. poſt BELIS. V. C. Conſ. Anno 2.

TIT. X.

UT DE CÆTERO COMMUTATIONES ECcleſiaſticarum rerum non ficte fiant ad piiſſimum Imperatorem, & hoc modo ad alias perſonas tranſeant res: ſed hæc tantummodo fiant ad imperialem domum: & ut liceat perpetuas Emphyteuſes agi ab Oratoriis in Oratoria, decreto videlicet interpoſito: excepta hac majore Eccleſia: nec tamen in privatam perſonam tranſeat Emphyteuſis.

NOVELLA CONSTITUT. LV.

Imp. Juſtin. Auguſt. Mennæ Archiepiſcopo Conſtantinopolitano.

PRÆFATIO.

LEgem 1 ſcripſimus dudum, Eccleſiaſticas quidem alienationes prohibentem, ſolam autem commutationem permittentem ſanctiſſimis Eccleſiis, necnon ſanctiſſimæ majori Eccleſiæ hujus feliciſſimæ Civitatis, dum imperium accipere aliquid ab aliqua venerabilium domuum voluerit: poſtea ſiquidem aliam ſcripſimus Legem 2, qua excepimus ſanctiſſimam majorem Eccleſiam, permittentes quaſdam alienationes, quas illa Lex dicit. Quia vero cognovimus eo, quod aliqui prioris Conſtitutionis capitulum, quod de permutatione competentium rerum ſanctiſſimis domibus ad imperium ſcripſimus, ad artem Legi contrariam converterunt: poſtulaveruntque nos quidem à ſanctiſſima Eccleſia accipere, his au-

(7. *Authent. Item. C. de ſacroſ. eccleſ.* (8. *Nov.* 46. adde *Nov.* 7. (9. *d. Nov.* 46. *c.* 2. (10. *d. Nov.* 46. *c.* 3.
TIT. X. (1. *Nov.* 7. (2. *Nov.* 46. *c.* 3. *Nov.* 54. *c.* 2. *in fin.*

tem

tem hæc dare: hinc aggressi sunt, multi quidem similibus petitionibus nitentes, sacram circumvenire Constitutionem. Quæcunque ergo gesta sunt à nobis usque ad præsentem diem, hæc sub schemate, quod nunc est, valere volumus, nullo permutando horum, quæ jam à nobis cum sanctissima Ecclesia in talibus contractibus gesta sunt, aut cum iis, qui hæc à nobis perceperunt.

CAP. I.

DE cætero autem sancimus, nulli penitus ullam esse licentiam aliquid tale agere: sed illas solas valere permutationes, quæ ad imperialem domum in hoc factæ sunt, ut perpetuo apud imperium maneant, & non 3 transferantur ad privatum: neque illarum jus per medium imperium ad eos proficiscatur. Sed si quid tale fiat, licentiam damus reverendissimis Oeconomis res apprehendere hujusmodi, & trahere eas rursus ad sanctissimam Ecclesiam, tanquam si nec ab initio contigisset permutationes harum ad imperium factas: sed servari hoc schema in perpetuum ex præsenti die inchoatum, omnibus, quæ dudum (sicut prædiximus) post priorem Legem secundum modum prædictum gesta sunt, ratis manentibus: eo quod illa quidem, quæ sic facta sunt, à viris gesta sunt. Nunc autem quidam volunt, illorum exemplo utentes, & nobis esse molesti, & sanctissimam majorem Ecclesiam hujus felicissimæ Civitatis circumvenire: quod per omne tempus nullo modo fieri volumus. Sed & si fiat quolibet schemate, hoc etiam infirmum esse, & à sanctissima majore Ecclesia in perpetuum vindicari: nulla ei temporis præscriptione in hoc objicienda.

CAP. II.

Ut Ecclesiis inter se liceat perpetuos contractus emphyteuticos facere.

ILlud quoque sancimus, ut aliis omnibus de jure emphyteuseos sancitis, & in sanctissima majore Ecclesia, & in aliis omnibus venerabilibus domibus proprium robur habentibus, licentia sit sanctissimis Ecclesiis & venerabilibus domibus ad invicem & emphyteusim perpetuam agere: decreto quippe hic faciendo: excepta quidem hac sanctissima majore Ecclesia in hac celebrata emphyteusi: ut non ad privatam personam extendi omnino possit.

EPILOGUS.

† Tua igitur Beatitudo, quæ jussa sunt à nobis, custodiat: & iis, qui sub ea metropolitanas Sedes habent, faciat manifesta, ut & ipsi, quæ nobis placuerunt cognoscentes, nihil horum prævaricari præsumant: erit enim universis à Deo judicium & exinde pœna, si quid præter hæc aut ipsi egerint, aut agi permiserint. Dat. 3. Non. Novembr. CP. Imper. DN. JUSTIN. PP. A. Anno 11. post BELISAR. V. C. Cons. Anno 2. Indictione prima.

TIT. XI.

UT EA, QUÆ VOCANTUR INSINUATIVA 1 super Clericis, in majore Ecclesia quidem dentur: in aliis autem Ecclesiis penitus non dentur.

NOVELLA CONSTITUT. LVI.

Imperator Justinianus Augustus, Mennæ Archiepiscopo Civitatis regiæ Constantinopolitanæ.

PRÆFATIO.

PLurimas aditiones suscipientes, hanc Legem dirigere ad tuam Beatitudinem justum existimavimus. Qui enim ordinantur à tua Reverentia Clerici in sanctissimis Ecclesiis (absque tamen sanctissima majori Ecclesia) omnium patiuntur crudelissima, non suscipientibus eos illic Ecclesiis, antequam, quantum voluerint, accipiant aurum: & novimus hoc ex frequentibus aditionibus de hoc factis nobis.

CAP. I.

SAncimus igitur, Beatitudinem tuam hoc validissime custodire, ut si quidem consuetudo est dare eos, qui ordinantur in sanctissima majore Ecclesia, hoc eos præbere: nihil enim de iis, quæ dantur in sanctissima majore Ecclesia, novamus. Præterea vero in aliis omnibus nulli in eis Clericorum licentiam esse penitus pro iis, quæ vocantur insinuativa, aliquid ferre. Sed & si quis tale aliquid egerit, illum quidem privari Sacerdotio: in illius autem officium introire, qui missus est, & hanc eum avaritiæ ferre mercedem: custodire vero hoc etiam Deo amantissimos defensores sanctissimæ majoris Ecclesiæ, pœnam formidantes decem librarum auri, si quid horum neglexerint: sed gratis omnia procedere. Deinde etenim defunctiones & ministeria non per venditionem 2, nec per mercationem fieri aliquam volumus, sed pure & citra redemptionem, sic enim rei digni fient nulla venditione ac mercatione facienda.

EPILOGUS.

† Tua igitur Beatitudo, & qui postea in pontificalibus accesserint Sedibus: quæ à nobis ordinata sunt, & per hanc declarata sunt Legem, operi effectuique tradere festinet. Dat. 3. Cal. Novembr. CP. Imp. DN. JUSTIN. Aug. Anno 11. post BELIS. V. C. Cons. Anno 2.

TIT. XII.

UT CLERICI, QUI RECEDUNT, ALIIS PRO eis subrogatis, præbeant subrogatis emolumenta: recedentes autem remeare volentes non suscipi: & ut si quis ædificans Ecclesiam, aut aliter in eadem servientibus ministrans emolumenta, voluerit aliquos Clericos instituere: non fortuite eos, sed probatione sanctissimi Patriarchæ suscipiat.

NOVELLA CONSTITUT. LVII.

Imp. Justin. Aug. Mennæ sanctissimo hujus regiæ urbis Archiepiscopo, & universi ejus tractus Patriarchæ.

PRÆFATIO.

PLurimi sæpe Clerici quibusdam orationis observientes domibus, aut etiam forte ab aliquibus prius instituti, ministrantur eis ab aliquibus solemnes expensæ: deinde separant semetipsos à divinis omnino Sacramentis, propter quas ipsi noverunt causas, aut pro qualibet occasione recedunt omnino à sanctissima, in qua constituti sunt, Ecclesia.

CAP. I.

De Clericis subrogandis in locum desertorum Clericorum.

SAncimus igitur, non 1 ex hoc fieri prohibitionem sacro ministerio, sed alios subrogari à Deo amantissimis Episcopis, sub quibus ipsæ constitutæ sunt Ecclesiæ, & eos hæc accipere. Non enim volumus aliquibus dari lucra, quæ jam eis per ipsos, aut propter ipsos expendebantur sanctissimis Ecclesiis: quoniam nolumus per quamlibet occasionem lucrum aliquos facere ex aliorum fraudatione: sed quæ ab initio ministrabantur, semper dari, & non sacrum ex hoc ministerium corrumpi, non existente licentia, postquam statuti fuerint aliqui pro prioribus Clericis aut à sanctissimo Patriarcha, aut à provincialibus Episcopis, rursus recedentes denuo remeare velle, & expellere subrogatos: & cogi duplicia ministrare eos, qui faciunt talem expensam: dare etiam subrogatis, & denuo remeare volentibus: sed illos quidem revertentes non suscipi. Qui vero post decessum priorum statuti sunt, eis dari emolumenta, nullo vero hinc ministrantibus accessu talia lucrari nitentibus: ex sua substantia omnino præbentibus his, qui ab eis statuti sunt, emolumenta, & omnes expensas: heredibus eorum & successoribus scientibus, quia si etiam post hæc fraudaverint, certa possessio deputabitur ex eorum substantia sacris nostris privatis, ut hinc ministratio eis fiat.

CAP. II.

Ut fundatoribus Ecclesiarum facere in eis Clericos non liceat, sed tantum præsentare.

ILlud quoque ad honorem, & cultum Sedis tuæ decernimus, si quis ædificans Ecclesiam, aut etiam aliter expendens in ea ministrantibus alimenta, voluerit aliquos Clericos statuere: non 2 esse ei fiduciam ullam quos vult per potestatem deducere tuæ Reverentiæ ad ordinandos eos, sed examinari à tua Sanctitate: sententiaque tua, & qui pontificalem Sedem rexerit, semper hos suscipere ordinationem, qui tuæ Beatitudini & qui postea opportuni videbuntur existere, & Dei ministerio digni: ut non profanentur sancta Dei, (hoc videlicet, quod sacris sancitur eloquiis) sed intacta hæc & ineffabilia tremendaque constituta, sancte & Deo amabiliter & venerande tractari.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata

(3. Abrogat. *Nov.* 119. *c.* 10.
TIT. XI. (1. Fac. *Nov.* 123. *c.* 3. *c.* 16.

(2. *l.* 31. *C. de episcopis.*
TIT. XII. (1. *Nov. Leon.* 8. (2. *Nov.* 123. *c.* 18.

sunt

sunt Legem, Beatitudinem tuam servare perpetuo sancimus: cognoscentes, quia non minus nobis curæ est sanctarum Ecclesiarum conservare utilitatem, quam ipsius animæ. Dat. 3. Non. Novembr. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. August. Anno 12. post BELIS. V. C. Cons. Anno 3.

TIT. XIII.
UT IN PRIVATIS DOMIBUS SACRA 1 mysteria non 2 fiant.

NOVELLA CONSTITUT. LVIII.

Imperator Justinianus Augustus Mennæ Archiepiscopo regiæ Civitatis Constantinopolitanæ.

PRÆFATIO.

ET priscis sancitum est Legibus, nulli penitus esse licentiam, domi quæ sacratissima sunt agere: sed publice sinere procedere in credulitatem, & Dei culturam, secundum sanctionem de his sacris actibus traditam. Et nos etiam hanc in præsenti ponimus Legem, quam cum omni cautela teneri volumus. Omnibus enim interdicimus magnæ hujus civitatis habitatoribus, magis autem etiam totius nostræ ditionis, in domibus suis habere quasdam quasi orationum domos: & in his sacra celebrare mysteria: & hinc fieri quædam Catholicæ, & Apostolicæ traditioni extranea. Sed si quidem domos ita simpliciter aliqui habere putant oportere in sacris suis, orationis videlicet solius gratia, & nullo celebrando penitus horum, quæ sacri sunt mysterii, hoc eis permittimus. Invidia enim nulla est, si volunt circa hæc habere habitacula quædam, & in eis tanquam in sacris orare, aliis autem omnibus abstinere: nisi tamen in ejs voluerint aliquos invitare Clericos, hic quidem sanctissimæ majoris Ecclesiæ, & sub ea sanctissimarum domuum, voluntate ac probatione sanctissimi Archiepiscopi ad hoc deputatos: in provincia vero Deo amabilium Episcoporum: nulla novitate Sedi ejus Beatitudinis ex præsenti nostra lege facienda circa existentia ei quolibet modo in ordinationibus aut gubernationibus hic, aut in provinciis jura: sed omnibus etiam competentibus ei quolibet modo & tempore, ratis nunc & in omne reliquum tempus servandis: sancimus, tuam hæc conservare Gloriam, & manifesta omnibus per literas proprias constituere, quatenus per omnia valeat Lex. Hæc enim & gloriosissimo Præfecto felicis hujus urbis, & sanctissimo Archiepiscopo, & universali Patriarchæ præcipimus, ut ex civili & sacerdotali virtute hæc perpetue custodiantur. Sciant & ipsi domuum domini, quia si non hæc custodierint, ipsi quidem sub imperiali fient motu: domus 3 autem, in quibus aliquid tale agitur, & publicæ fient, & sub sacratissimum nostrum ærarium deducentur. Si autem & aliquos contingat tale aliquid in suis habere domibus: sciant, quod nisi intra tres menses, ex quo hæc Lex insinuata fuerit, hæc correxerint, & ad figuram à nobis ordinatam deduxerint, sub prædicta pœna fient. Hæc autem agi cum veritate, non per aliquam calumniam volumus: *Veracium enim solummodo sumus amatores.* Hæc sancimus tuam custodire Celsitudinem, & nihil tale fieri concedere. Scito enim, quia si didicerimus, quod tibi tale aliquid denunciatum, deinde non prohibuisti aut tu, aut successores tui cinguli futuri: ipse quidem quinquaginta librarum auri expones pœnam, & qui successores cinguli tui fuerint: parens autem tibi officium, idem sustinebit damnum, quia rem nobis studiosam, & sanctissimæ Ecclesiæ custodientem unitatem, & prohibentem, quæ à nobis aperte interdicta sunt, agi latenter, passum est despicere commissum: & circa ipsum cingulum periclitabitur: insuper & ipsam domum, in qua aliquid tale agitur, fieri publicam & sub sacratissimum venire ærarium.

EPILOGUS.

† Scriptum autem est à nobis & sanctissimo Patriarchæ felicis hujus urbis, ut & ipse hujus ponat rei providentiam. Volumus enim acerdotaliter & judicialiter hæc servata durare in reliquum tempus mmutilata. Dat. 3. Non. Novembr. CP. Imp. Dom. JUSTIN. PP. A. Anno 11. post BELIS. V. C. Cons.

TIT. XIII. (1. Adde *l.* 15. *C. de episcopis. l.* 3. *l.* 8. §. 3. *C. de hæreticis. Nov. Leon.* 15. (2. Vide tamen *Nov. Leon.* 4. (3. Adde *Nov.* 131. *c.* 8.

TIT. XIV.
DE DEBITA IMPENSA 1 IN EXEQUIIS defunctorum.

NOVELLA CONSTITUT. LIX.

Idem Imperator Justinianus Augustus Joanni Præfecto Prætorio, iterum Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

SIngula bonorum operum à nobis Dei auxilio oportet accipere principium, aut si qua, ea, quæ ab aliis facta sunt bona, secuta est corruptio, hanc emendari à nobis & in antiquum reduci ordinem. Ut nos aut factione rei aut correctione, ad bonos actus studeamus habere semper participium. Quale videlicet aliquid & super exequiis defunctorum factum non recte perspeximus emendare, & donare omnibus, ne duplicem sustineant difficultatem, simul quidem ut, quæ sua sunt, amittant, simul autem ut pro se damnificentur. Sed quod *Constantinus* 2 piæ memoriæ recte cogitans disposuit, & post hæc *Anastasius* piæ memoriæ firmavit, adjiciens etiam reditus causæ, hoc nos ipsi cum periculum patiatur cadere, reparare & dare cum omni cautela & terminis competentibus cogimur, illud facientes manere immortale. Constantino 3 enim piæ memoriæ nongentis octoginta ergasteriis, ex diversis corporibus felicissimæ hujus urbis, sine tributis dante sanctissimæ majori Ecclesiæ; Anastasio 4 vero piæ memoriæ non solum ergasteriis illis quinquaginta & centum adjiciente, sed & reditum 5 certum largiente per duas pragmaticas formas, quatenus quod ex ipso reditu colligitur aurum, proficiat ad ea, quæ dantur à Deo amabilibus Oeconomis his, qui ad hoc laborant: plurimi plerumque adierunt nos, dicentes non similiter causam procedere, neque sine mercede fieri defunctorum exequias, sed exigi amare, & inveniri plurima foris nomina & corpora, quæ etiam invitos exigunt lugentes, & cogunt dare non habentes: hæc omnia justum judicavimus competenti correctione digna facere.

CAP. I.

PRimum itaque ea, quæ per ergasteria plurimam susceperunt læsionem & deminutionem, ad plenum restituimus sanctissimæ majori Ecclesiæ, sacram propter hoc scribentes formam ad urbis Præfecturam, quatenus ipsa cum obediente sibi officio traderet mille 6 centum ergasteria omnibus modis Deo amantissimis Ecclesiæ Defensoribus & Oeconomis sanctissimæ dictæ Ecclesiæ: octingentis quidem in corporibus ergasteriorum præbendis Deo amantissimis Defensoribus, trecentis autem Dei cultoribus Oeconomis, ut Deo amabiles Oeconomi habeant quadraginta ergasteria, & reditum ab Anastasio divæ memoriæ donatum, nequaquam querentes tanquam minus sit, sed supplementum ex trecentorum ergasteriorum datione habentes, facere menstruorum expensas, & decanis, & aliis ordinibus, Deo vero amabiles Defensores habentes octingenta ergasteria & appellatos lecticarios præbere, & aliud ministerium facere, quod defunctorum exequiæ volunt, quatenus per hoc damna auferantur lugentium.

CAP. II.

OPortet ergo supradicta mille centum ergasteria custodiri, & Deo amabilibus Oeconomis & Defensoribus semper sine tributis & sine diminutione, & supplenda à gloriosissimo Præfecto felicis hujus urbis, si quis faciat casus quolibet modo aut mutatio horum faciei aut mercationis, ut Deo amabiles quidem Oeconomi habentes prædiorum administrationem, quæ sepulchris deputata sunt, habentes etiam sine tributis trecenta ergasteria, Defensores autem octingenta, circa exequias defunctorum faciant gubernationem, ea quidem, quæ ex prædiorum reditu accedunt, à Deo amabilibus Oeconomis dari sepulturis, sicut descendentes diximus, adjecto etiam ex trecentis ergasteriis cremento, quod etiam ipsum in ipso opere percipere petierunt. Quia igitur mille centum ergasteriorum in hac existentium felici urbe plurima ceciderunt, præcipimus secundum præsens tempus repleantur, & horum mille centum ergasteriorum numerum imminutum conservatum & sine tributo, divisum secundum dictum à nobis modum servari, & Deo amabilibus Oeconomis & Dei cultoribus defensoribus, ut tamen non minus sint Decani seu laboratores octingentis deputati Deo amabilibus Defensoribus, pro vero trecentis datis Deo amabilibus Oeconomis,

TIT. XIV. (1. *Lib.* 3. *C.* 44. adde *Nov.* 43. (2. *Nov. Leon.* 12. (3. *l.* 4. *C. de sacros. eccles. d. Nov.* 43. *d. Nov. Leon.* 12. (4. *d. Nov.* 43. (5. *l.* 18. *C. de sacros. eccles.* (6. *d. Nov.* 43.

licentiam

licentiam his esse iisdem Deo amabilibus viris si voluerint, in corporibus accipere trecenta ergasteria, aut omnia, aut quædam ex his, aut percipere occasione appellatorum excusatorum, pecunias pro cunctis aut pro aliquibus ergasteriis, ipsasque pecunias, quas hactenus non habebant, (sicut & ipsi nostram docuerunt potestatem) expendere circa defunctorum exequias, ut & ex his pecuniis & ex reditibus prædiorum distributio fiat & Decanis 7, & Ascetriis & Canonicis, [& Acolythis] sicut descendentes ordinavimus. Iisdem enim Deo amabilibus Oeconomis docentibus, quia jam impossibile est ex prædiis de cætero eundem reditum servari, recte nos trecentorum ergasteriorum crementum distribuimus huic parti, quatenus, quod inculpabiliter hactenus datum est laborantibus, circa funerum exequias, & deinceps detur, hoc est, per singulum mensem quadringentos solidos dividendos Decanis & Acolythis, & Ascetriis, & Canonicis, secundum eam, quæ hactenus apud eos tenuit consuetudo: hoc est, Decanis quidem per singulos menses centum octoginta duos solidos, Ascetriis autem nonaginta [unum] solidos, & Acolythis nonaginta unum solidos, & Canonicis triginta & quinque solidos, congregandos quidem ab eisdem Deo amabilibus Oeconomis, solvendos autem in eis, qui consueverunt accipere, per sex menses.

CAP. III.

OPortet autem competentem quidem auri partem reverendissimis Ascetriis dari, per Deo amabiles Oeconomos secundum dictas inducias, Eugenio Deo amabili Diacono & Xenodocho Sampsonis sanctæ memoriæ Xenonis, & ejus, qui per nos constitutus est, & his, qui erunt post eum Deo amantissimi Xenodochi memoratorum Xenodochorum, eo quod Ascetriæ ad hoc ministrantes opus sub Xenodochiis per tempus memoratorum venerabilium Xenodochorum constitutæ sint: quod autem contingit Acolythos & reverendissimas Canonicas similiter dari ab eisdem Deo amabilibus Oeconomis, & qui nunc præsunt eis, & quibus per tempus præsulatus earum committitur, ut per eos distributio fiat prædeclaratis, & sub eis constitutis Ascetriis & Canonicis, necnon & Acolythis: Si vero retro fecerint circa talem solutionem Deo amabiles Oeconomi: & hoc palam fiat intra sex menses, in secundo semestre veniente, si nullam fecerint solutionem, tunc omne, quod post primum semestre debetur, exigi semper à Deo amabilibus Oeconomis, cum usura tertiæ partis legitimæ centesimæ post semestre tempus, providentiam hujus ponente per tempus sanctissimo Archiepiscopo & Patriarcha felicis hujus urbis sanctissimæ majoris Ecclesiæ.

CAP. IV.

SI autem & alter annus transeat, & neque sic aliquid exsolvant Deo amabiles Oeconomi reverendissimis Mulieribus aut memoratis Decanis, licentiam esse per tempus sanctissimo Patriarchæ, non solum exigere Deo amabiles Oeconomos debitum cum dicta usura, sed etiam dare eos cogere, quæcunque decreta sunt, & (si voluerit sanctissimus Patriarcha) expellere eos à gubernatione prædiorum, & exigere horum faciem puram ab eis, qualis est. Horum omnium solicitudinem ponente pro tempore beatissimo Archiepiscopo & universali Patriarcha, sub quo sunt, & Deo amabiles Oeconomi & omnis Clerus, & universus sanctissimæ majoris Ecclesiæ status. §. 1. His ita factis nullum penitus ab invito percipere pro mortuo corpore tutato quicquam. ut autem discreta sint omnia, sancimus, singulo lecto gratis dato unum Asceterium dari, Ascetriarum aut Canonicarum non minus octo mulierum præcedentium lectum & psallentium & tribus Acolythis, qui nihil penitus accipient. Si tamen quis voluerit competentium defuncto & exequias facientium ipse sponte, cogente nullo & aliud Asceterium unum aut duo, aut etiam amplius assumere: hoc sit quidem ejus munificentiæ, tamen nec hoc indefinitum relinquimus, & hic eandem mensuram esse volumus harum, quæ per munificentiam assumuntur Ascetriarum seu Canonicarum, & Acolythorum, quam superius definivimus, non minus octo Ascetrias seu Canonicas esse, quæ ex unoquoque Asceterio assumuntur, & tres Acolythos per singulum Asceterium.

CAP. V.

DAre autem Ascetriis seu Canonicis his, quæ circa id gratis ministrare sumuntur, si quidem intra novos 8 muros felicis hujus urbis sint exequiæ, usque ad ternos solidos, nihil ex hoc Acolythis penitus recipientibus, neque dividentibus hæc cum reverendissimis Ascetriis aut Canonicis. Acolythis autem, qui præter tres gratis ministrantes sumuntur, si quidem alii tres sint, fieri contentos siliquis tribus: si vero sex, siliquis sex: & deinceps secundum hunc modum etiam de his gubernari. Certum vero est, quia si & spatium plus consistat, & qui lecto ministrant Decani plures sint, Asceteria plura propter hujus oneris partem, etiam aliquid & ipsis dabitur secundum similitudinem ad Asceteria disciplinæ laborantium, ut differentia laboris videantur aliquod & ipsæ habere hinc solatium. Videtur autem intra novos muros & transitus Justinianarum seu Sycorum, quoniam non longe constitutæ (neque) egeret ampliori tempore vel labore ad veniendum ibi. Si vero foris novos muros felicis hujus urbis exequiæ fiant, aut etiam in alios transitus, citra quam dictum est, tunc Ascetrias quidem seu Canonicas dimidiam partem solidi accipere, neque hic communicantibus penitus ullo modo eis Acolythis. Ipsis autem Acolythis in singulo Asceterio quatuor accipientibus siliquas, & ultra hæc nihil, secundum memoratam divisionem, Asceterio sequente gratis datum lectum cum tribus Acolythis, & ipso omnino veniente, per octo Ascetrias aut Canonicas, & tres (sicut dictum est) Acolythos, & nihil penitus accipientibus, neque per circorum dationem exigentibus, & aliam mensuram adinvenientibus sub alio velamine.

CAP. VI.

HÆc itaque omnia definivimus super his, qui non per munificentiam quærunt duos majores lectos in venerabili vasorum custodiario positos. Dicimus autem Studii gloriosæ memoriæ, & Stephani magnificæ memoriæ. Si quis enim illos voluerit accipere, utpote & pluribus hominibus egentes; & custodia potiori & omnimoda curiositate egentes, hoc non conjungimus his, quæ prius diximus, sed tanquam magnificam exhibens voluntatem, quantumcunque pro labore Decanis aut reverendissimis Ascetriis vel Canonicis dare placuerit, tantum & præbeat, non tamen valentibus transcendere decem solidorum quantitatem. in duobus lectis Studii & Stephani, in deaurato autem posito in sanctissima majore Ecclesia, vel uno solido pro eo forsan faciendo quatuor solidorum, Ascetriis autem, & Canonicis, & Acolythis duplicia accipientibus, quam prius de his definivimus, quippe & ipso Asceterio seu Canonicis gratis in aliis lectis præcedente, eandem accipiente quantitatem, quam & reliqua Asceteria. Hoc ipso & supra Acolythis observando, quod prædiximus, ut & isti duplum horum, quæ jam à nobis ordinata sunt, accipiant: quando unus tamen horum trium fuerit lectus, in quo funus agitur, id volente, qui hoc celebrat: quippe Deo amabilibus defensoribus necessitatem habentibus corpora Decanorum præbere, ex iis deputavimus octingentis ergasteriis & etiam lectos, non tamen expensas facere aliquos. Deo amabilibus Oeconomis cogendis, vel ex reditu ab Anastasio divæ memoriæ relicto, vel ex trecentis ergasteriis omnem memoratam expensam fieri circa dictas personas, secundum in omnibus ordinatam à nobis divisionem. Sic nihil indefinitum erit, sed mediocres sepulturas fieri volentes hac fruentur dispositione, & ad munificentiam respicientes, non magis damnificabuntur, sed erunt cum mediocritate munifici.

CAP. VII.

HÆc igitur nos decrevimus, & super ergasteriis, & super reditibus, & super exequiis, vel quæ gratis, vel quæ per munificentiam fient. Custodes quoque ponimus, ut imminutus semper custodiatur ergasteriorum numerus, non solum gloriosum Præfectum hujus urbis, & ei obediens officium, sed multo potius tuam Celsitudinem, & qui semper cingulo sunt addendi, cui nunc ipse præsides. Insuper & pœnam definimus & adversus officium tuum, si quis neglexerit, quinquaginta librarum auri, & adversus eos, qui semper tuam perceperint sedem, duplicem, ut non concedatur aliquando memoratorum mille centum ergasteriorum numerus deficere, secundum dictam à nobis divisionem: sed si docearis hoc, aut ipse, aut qui post te, hujus omnem ponas providentiam, & procures eum imminutum per omnia perdurare: & inonustum & sine adinventione, & à tua Celsitudine & ab omni alia persona, ut non hæc fiat occasio, quatenus contra quod definitum est, detur aliqua merces pro funere alicujus personæ, nulla discretione facienda per sonarum defunctarum, sive divites sint, sive pauperes, nisi tantum, sicuti præcedenter diximus, unum trium lectorum elegerint, in qui-

(7. *l. 4. C. de sacros. eccles. l. 1. C. de collegiat.* (8. *l. 18. C. de sacros. eccles. l. 18. C. de operib. publ. l. 7. C. de metatis.*

in quibus competentia disposuimus. Et volumus etiam illa tenere secundum hunc modum, & esse per omnia immutilata & immortalia, hac sacra pragmatica lege per omnia tenente, donec sunt homines, donec magnum & valde laudandum Christianorum nomen in hominibus est, & quotidie per Dei providentiam augetur: providente quippe his, ante alios omnes ipso sanctissimo Patriarcha hujus felicis urbis, ut cum pontificali dignitate ipse causa utens, non sinat ab ulla persona neque sacerdotali, neque judiciali, neque aliorum ulla depravari, quæ à nobis ordinata sunt, sed & ipsum imperium conjuramus, ad magnum respicientes Deum, ut semper sceptrorum Dominus vigilanter huic rei provideat. Non enim hoc pro solis mortuis, sed etiam pro viventibus & maxime imperantium salute est, pios actus omnino ad effectum adduci, & non prælaborantium bonum opus à subsequentium desidia perire. Sicut autem ad mille centum ergasteria imminuta & sine tributo servari disposuimus, ita reliqua ergasteria omnia sub tributis constitui sancimus, nullo penitus licentiam habente ea excipere à tributis, neque venerabiles domos, neque ex Xenodochiis, neque ex Asceteriis, vel Monasteriis, aut alio quolibet, sed neque ipsa imperiali nostra domo, aut qui in principatibus vel potestatibus sunt: sed omnibus ergasteriis similiter agnoscentibus tributa, nec paulatim singula excusare, & proprium levigare, & reliquis paucis existentibus totum imponere pondus, & ex hoc magnum sustinere dispendium, ferre hoc non valentes.

EPILOGUS.

† Tua igitur Celsitudo, & qui post eandem administrationem acceperit, & parens tibi officium, quæ placuerint nobis per præsentem divinam pragmaticam formam, nunc & in reliquum omne tempus servabunt. Dat. 3. Non. Novembr. CP. DN. JUSTIN. PP. A. An. 11. post BELIS. V. C. Cons. An. 2.

TIT. XV.

UT DEFUNCTI, 1 SEU FUNERA EORUM non injurientur à creditoribus: & ut Consiliarii non suscipiant cognitiones absque judicibus.

NOVELLA CONSTITUT. LX.

Imp. Justin. August. Joanni gloriosiss. sacrorum Prætoriorum per Orientem Præfecto, iterum Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

QUi varietatem causarum conjiciunt, non facile ad culpam veniunt, si veritatem examinent: quosdam namque verisimile est multitudinem legum, quæ per singula à nobis adjiciuntur, culpare, non considerantes, quia opere semper vocante, consonas causis ponere leges compellimur: cum semper inopinabile emergat, & ab iis, quæ jam posita sunt, mederi non valeat: quale quidem nuper est agnitum. Deberi enim sibi quidam dicens ab aliquo, dum hominem in morte cognovisset esse constitutum, milites congregans, & servos alios plurimos, ingressus est super morientem: verum ille anxiatus clamare cœpit, donec eum violentia compressum reliquisset spiritus: at ille etiam signacula 2 imposuit rebus sua potestate, præsente nullo in cingulo constituto, aut quolibet omnino legali & civili officio observato: & neque ita recessit, sed etiam defunctum injuriare eum non piguit, primum quidem insistens 3 non fieri exequias: deinde, cum vix cœpisset de domo deponi mortuum, instabat publice portari lectum non sinens: neque deducendum dicens, nisi debitum perceperit, donec sponsorem accepit: & ita jam defunctum tradi terræ permisit. Negotium siquidem, quo hæc commissa sunt, competenter dispositum est: oportere autem judicamus etiam generali lege hæc emendare: non sinentes hæc rursus committi semper sine legislatione manentia.

CAP. I.

De creditoribus, qui mortuis debitoribus imminent, sic Julianus.

SAncimus 4 igitur, si quis ullo superstite adhuc quem putat debere sibi, ascendat domum ejus, & molestus sit superstiti homini, aut qui ejus sunt, uxori forte vel filiis, aut domui omnino, aut etiam signacula 5 per propriam potestatem imponere præsumat, non prius decreto & officio legali servato: post ejus, qui dicitur debere, mortem actione quidem modis omnibus cadat 6, sive justam habeat hanc, sive non: quantum vero deberi sibi dicit, tantum aliud desuper exigatur, & detur injuriati heredibus. Confiscationem 7 quoque in tertiam partem substantiæ sustineat, (sicut 8 & Marcus Philosophus Imperator in suis conscripsit legibus) & infamia feriatur. Qui enim hominis naturam non erubuit, dignus est & pecuniis, & gloria, & aliis omnibus condemnari. §. 1. Si vero etiam moriente quodam, circa funus peccetur aliquid morientis, quod exequias prohibeat: scripta quidem jam lex 9 est, & à nostro patre super hoc: tamen simul etiam ex nostris major sequatur delicti pœna, & iisdem subjaceat, quæ præsens infert lex eis, qui in viventem tale aliquid, quale diximus, committunt: hujus rei providentiam habente præcipue quidem gloriosissimo Præfecto hujus felicissimæ Civitatis, cui talium emendationum cura est: nihilominus autem & gloriosissimo sacrorum nostrorum Prætoriorum Præfecto, & gloriosissimo Magistro sacrorum officiorum, & semper his obedientibus officiis. Oportet enim communibus existentibus, contra naturam injuriis, communem esse judicibus super his prohibitionem atque vindictam: his non in sola hac felicissima Civitate valentibus, sed etiam in omnibus gentibus, quarum nobis principatum alium quidem ab initio dedit Deus, alium vero adjecit, & adhuc etiam dabit, sicut ait quidam ante nos: Provinciarum quippe judicibus, sive militaribus, sive civilibus, hujus rei providentiam habentibus. Sequitur enim hic quidem judices eorumque officia triginta librarum auri pœna, si quid horum neglexerint: provinciales autem quinque, si neque ipsi ad hoc institerint, denunciatione qualibet aut hic aut per Provincias facta.

CAP. II.

Ne Consiliarii sive Adsessores suscipiant cognitiones absque Magistratibus.

ILlud 10 etiam recte se habere perspeximus, non permittere (sicut Zenonis piæ memoriæ dicit Constitutio & nostra quoque) Consiliarios judicum ipsos causas per se audire, quæ apud Administratores aut datos à nobis 11 judices agitantur. Multo namque melius atque perfectius coram ipsis Administratoribus præsentibus illis, quorum interest, causæ moventur, terrore imminente exhibitis testibus, & omnino causa propriam habente honestatem, quam si apud pedaneos judices talia decernantur, in nullo Consiliariorum officio distante ab illis. Sed quoniam à nobis constituti semper Administratores, occupationibus rerum, nostrarumque jussionum comprehensi, ad hanc necessitatem deponuntur: oportet consonam congruamque legem rebus imponere. §. 1. Sancimus igitur contestationes quidem litium omnibus modis apud ipsos fieri Administratores, sive majores, sive minores sint: sed etiam in mediis litibus introduci rursus apud eos semel moti negotii res, quatenus ea, quæ examinantur, agnoscant. cum vero novissima sententia proferenda est, nullo modo præsumere Consiliarios absque Administratoribus audire, sed eum cum competenti honestate, quam dudum disposuimus, propositis sacrosanctis eloquiis, ipsos Administratores & audire, quæ examinata sunt omnia consequenter, & judicare eos negotia, & suscipere appellationes, si quis appellaverit, sine ulla dilatione, ubi lex hoc fieri permittit; & rursus appellationis judices modis omnibus per se audire negotia, nullo agere aliter præsumente: sed si quid tale fiat, ipsis quidem Administratoribus viginti librarum auri formidantibus pœnam: Consiliariis autem, qui tale aliquid agere præsumpserint: si quidem Advocati sunt, expellendis ab eloquentissimorum Advocatorum collegio: si vero Advocati non sunt, sed alii quidam: etiam cingulo (si quidem habent) privandis, & decem librarum auri castigandis pœna. Non enim oportet eos, qui Zenonis piæ memoriæ contempserint legem, & dudum nostram & præsentem, arbitrari, ut unquam falsitatis hujus fugiant pœnas. Erit enim curæ per tempus gloriosissimi Comitis sacrorum nostrorum priva-

---

TIT. XV. (1. Adde *l.* 1. §. 4. *l.* 27. *ff. de injuriis.* (2. *v. tit. C. ut nemini liceat sine judic. auth. signac. imp. reb. alien.* (3. *Nov.* 115. *c.* 5. §. 1. *l.* 38. *ff. de religios. l.* 3. §. 4. *l.* 8. *ff. l. ult. C. de sepulchro violato.* (4. *Authent. Item qui. C. d. t. de sepulchro viol.*

(5. *d. tit. C. ut nemini liceat sine jud. auth. signac.* (6. *l.* 12. *in fin. l.* 13. *ff. quod metus causa.* (7. *l. ult. ff. ad leg. Jul. de vi privat.* (8. Vide tamen *l. penult. ff. ad leg. Jul. de vi privat.* (9. *l. fin. C. de sepulchro viol.* (10. *Authent. Ad hæc. C. de judiciis.* (11. *l.* 5. *C. d. t.*

torum 12, hujus rei habere providentiam, & exigere pœnam, & inferre ærario, dum tale aliquid commissum fuerit: cognoscente etiam ipso, quia de suo fisco complere debeat, nisi hujus rei habuerit competentem providentiam. §. 2. Sed hoc quidem in Administratoribus decernimus: quibus publicæ & circa nostras jussiones occupationes, ut non per se audiant causas, concedunt veniam. Alios autem omnes, qui nullam administrationem habent, causas autem ex jussionibus nostris audiunt, aut in hac felicissima Civitate, aut in aliis, si tale aliquid egerint, & eos, qui in officio Consiliariorum cum eis audierint, adhuc vehementioribus affligimus pœnis, nisi per omnem consequentes litem, ipsi cum suis Consiliariis audiant causam. nam & dignitatum casum eis interminamur, & pœnam vicenarum librarum auri: & eorum Consiliarios ex ipsa pelli Civitate, in qua hoc egerint: insuper etiam ipsos proprio cadere honore.

EPILOGUS.

† Tua igitur Eminentia, quæ visa sunt nobis, & per hanc divinam declarata sunt Legem, omnibus faciat manifesta, secundum solennem modum Edictis per Provincias utens: ut nullam gentium lateat aliquid, quod à nobis sancitur: in hac enim felilissima Civitate gloriosissimus Præfectus urbis hoc proponet. Dat. Cal. Dec. CP. Imp. Dom. JUSTIN. PP. Aug. Anno 11. post BELIS. V. C. Conf. Anno 2.

TIT. XVI.

UT IMMOBILIA ANTENUPTIALIS DONAtionis neque hypothecæ dentur, neque omnino alienentur à viro, nec consentiente uxore, nisi postea satisfieri possit uxori: hæc vero etiam in dote valere.

NOVELLA CONSTITUT. LXI.

Imp. Justin. August. Joanni gloriosiss. sacrorum Orientalium Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

CAusam miserandam fieri cognoscentes, coram nobis ipsis negotio moto: illud quidem correximus competenti modo, lege autem generali emendamus hujusmodi negotia (hoc quod moris est nostri.)

CAP. I.

Ut immobilia propter nuptias donationis neque hypothecæ dentur, neque omnino alienentur.

ET sancimus, si quis conscripserit antenuptialem aut propter nuptias donationem, (sic enim eam oportere magis vocari decrevimus 1) sive ipse pro se hoc faciens, sive etiam altero scribente, aut patre, aut matre, aut cognatis, aut extraneis forte: Si quis 2 igitur tale aliquid fecerit, & scripserit donationem, in qua etiam aliquid immobilium est: interdicimus 3 ei aut de cætero supponere rem conscriptam in antenuptiali donatione, aut alienare omnino. Quod enim semel vinculis sponsalitiæ largitatis obligatum est, non erit conveniens alienari: ut mulier eveniente forsitan lucro, quod ei confert antenuptialis donatio, difficultatem patiatur, non inveniens rem in viri substantia, cum sit alienata aliis, aut supposita, ut potentibus forte personis, quatenus illi propter hujusmodi causas aut sit omnibus modis inadibilis vindicatio aut difficilis, & litibus egeat, dum ex hoc ipso sit adjuvanda. §. 1. Quapropter hoc observetur, & qui posthac contraxerit, sciat, quia sive emptionem, sive hypothecam habeat, nihil horum utilitatis habebit omnino, sed æqualia erunt non scriptis, nec dictis, quæ super hoc scripta sunt, aut convenerunt: ut servetur uxori lucrum. Non enim videntur nobis immoderate fecisse quidam nostrorum judicum, qui etiam ipsam in rem actionem mulieribus post matrimonii transactionem in sponsalitia largitate dederunt, quod recte inchoatum, deinde à posteris judicibus quasi pro supervacanea quadam subtilitate contemptum est. & non quaslibet vias & artificiosas inveniant, sumentes hypothecas præparando mulieres consentire, & ita proprio cadere jure. Consensus etenim in talibus aut in hypothecam, aut in venditionem, aut in aliam alienationem conscriptus, percipienti omnino non proderit, si semel consensus fiat: sed sicut in intercessionibus scripsimus, ut oporteat biennii 4 tempore existente & rursus aliam professionem scribi confirmantem consensum: & tunc ratum esse, quod factum est: sic & in hoc fiat. §. 2. Et si consentiat mulier secundum speciem in intercessionibus, sit omnino indemnis, nisi etiam secundum (sicuti prædiximus) celebraverit consensum: plura namque ex primo mox auditu delinquuntur: muliere quippe mariti seductionibus facile decepta, & propria negligente jura. Cum vero plurimo tempore cogitaverit pro negotio, fiet forsan cautior. §. 3. Verumtamen neque hoc simpliciter damus, sed tunc mulierem ex secundo consensu damno submittimus, dum sunt aliæ res, ex quibus possibile est ei satisfieri pro re vel rebus immobilibus, quæ in antenuptiali donatione continentur, & quæ ab alio detinentur, propter alienationis aut suppositionis modum: alioquin si nihil aliud supersit, neque sic læsionem sustinere mulierem permittimus: sed licet secundo vel frequenter consentiat, causa ad intercessionis feratur rationem, & sit omnino ei lucrum sub cautela positum: nisi apparuerit relictum aliud sufficiens ad antenuptialis largitatis quantitatem. Et hæc dicimus non solum parcentes mulieribus, sed multo potius viris talia facientibus: siquidem & multis, & pene pluribus casibus communibus filiis antenuptialis donationis servantur res: & rursus hæ remanent apud substantiam viri, ejusque successionem, ex hac observatione: ideoque utilis est lex uxori & marito secundum has ratiocinationes. Et multo potius hæc in dote valebunt, si quid dotis aut alienetur, aut supponatur: jam enim hæc sufficienter delimata atque sancita sunt. §. 4. Sed neque ipsos contrahentes omnino neglEximus: nam si etiam super his obligationem, quantum ad mulieres, neque dictam neque scriptam esse volumus: tamen ipsos viros in aliis earum rebus obligari volumus occasione alienationis aut hypothecæ, mulieribus quidem servantes in ipsis immobilibus rebus sponsalitiæ largitatis jus innovatum: illis autem competens jus ex documentis, quantum in aliis ejus rebus: omnibus privilegiis 5 jam doti datis à nobis in sua firmitate manentibus, quando mulier moverit; aliis enim omnibus præter 6 mulierem, hujusmodi privilegia, nec ex antiquo dedimus, neque nunc damus.

EPILOGUS.

† Tua igitur Eminentia, quæ placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, omnibus faciat manifesta secundum solennem modum Edictis (præceptis) per Provincias utens, ut nullam gentium lateant, quæ à nobis sancita sunt: in hac enim felicissima Civitate gloriosissimus Præfectus urbis hæc proponet.

TIT. XVII.

DE CONSULTATIONIBUS.

NOVELLA CONSTITUT. LXII.

De ordine Senatorum (ut in quibusdam libris inscribitur) seu *de consultationibus*, (ut in Contii manuscriptis Novellis) seu, (ut Anton. Augustinus ex Florentino Codice refert) *de Senatoribus*. Epitome partim ex Haloandri, partim ex Juliani epitomis collecta per Antonium Contium. nam apud Scrimgerum nihil ejus extat præter nudum Titulum.

ANTIQUIS TEMPORIBUS.

al. ante de his ipsis.

Fuit ergo Latina lingua edita hæc Novella, cujus omissa præfatione sententia hæc est apud Julianum & Haloandrum.

HÆc Constitutio jubet provocationes in consultationibus, non tantum in amplissimis Magistratibus, sed etiam omnibus Senatoribus induci, ut totus Senatus causas appellationum audiat & conveniat, quamvis silentium tantum sine conventu Senatoribus denunciatum fuerit. Silentio enim conventum inesse videri. Audiant itaque provocationes sanctis Evangeliis propositis, & quod sibi visum fuerit, Imperatori referatur, ut ex divina sententia ejus, Senatus calculus confirmetur. §. 1. Agat autem Senatus

(12. v. *tit. C. de offic. comitis rer. priv.*

TIT. XVI. (1. *l.* 20. *C. de donationib. ante nupt.* adde *Nov.* 119. c. 1. (2. *Authent. Sive à me. C. ad SC. Vellej. Authent. Permissa. C. de donat. ante nupt.* (3. Fac. *l.* 8. *C. d. t. de donat. ante nupt.*

(4. *l.* 22. *C. ad SC. Vellejan.* (5. *Nov.* 97. *l.* 12. §. 2. *ff. qui potior.* (6. *l. unic. C. de privileg. dotis.* vide tamen *Nov.* 91. *in pr.*

con-

conventus in Hippodromis. §. 2. Urbicaria Præfectura omnibus aliis præsideat 1 dignitatibus, id est, ante sedeat. 2 Et post Præfectum cæteri Patricii numerentur: & Consules quidem, & qui inter eos Consularibus insignibus decorantur, secundum Consularem ordinem & prærogativas Consulatus sui sedeant, ut tamen anteponantur ordinarii Consulares honorariis Consularibus. Et post hos Præfectorum & Magistrorum militum & illustrium virorum ordo ponatur. Omnes autem isti habeant facultatem in Senatu sententiam dicere. Qui autem propter cingulum Magistratus à Senatoribus honoratur, etiam post depositionem cinguli sui, inter Senatores connumeretur. Liceat autem illustribus viris patriciatus codicillos accipere, quamvis 3 neque Consulares, neque Præfecti facti sunt. Quod non solum in futuro tempore, sed etiam in præterito Constitutio relaxavit. §. 3. Illud autem certum est, quod tertiam partem sportularum in ingressu dignitatis dare compellantur, omnibus aliis ex consuetudine sportulis dandis in quavis promotione in sua firmitate durantibus. Qui autem præsentem Constitutionem non observaverint, pœna quinquaginta librarum auri plectentur. Quæ pœna non solum ipsis violatoribus Constitutionis imminebit, sed etiam aliis, qui eam violari concesserint. Dat. CP. post Consulatum BELIS. iterum Cons. (Al. in editione Haloand.) PP. Mense Januario post Consulatum BELISARII V. C. Anno secundo.

TIT. XVIII.
DE NOVI 1 OPERIS NUNCIATIONE MARItimi 2 aspectus.
NOVELLA CONSTITUT. LXIII.

Imp. Justin. Aug. Longino hujus almæ urbis Præfecto.

PRÆFATIO.

CAusam, quæ dolose fit in hac regia Civitate circa domuum ædificia, cohibere & emendare justum credimus. Quia enim *certis mensuris distare domos ab invicem, Zenonis piæ memoriæ Constitutio 3 dicit:* nos etiam aliquid tale sancivimus. Sequitur autem *in hac regia Urbe non posse aliquid ultra centum pedes prohibere maris aspectum, res omnium gratissimam.* Oportebat quidem forsan & exampliari mensura aspectus ejus partem, & non eos prohibere. Sed tamen hoc inopinabili quadam machinantur arte. Quidam enim centum pedum relinquentes mensuram, aut etiam parum aliquid huic addentes, deinde ædificant, nihil aliud habentes, sed tanquam aliquod velum tetenderint: & cum abstulerint maris aspectum per omnem potestatem, & non repugnantes legi propter centum pedum spatium, interim ædificant sine prohibitione: & dum, quod quærunt, potiuntur, deponunt illud, quod propter utilitatem ab eis injunctum est. Sed ita schema circumvenientes omni voluntate, extraneas possessorum constituunt domos: quod de cætero fieri nullo modo volumus inventum.

CAP. I.

SEd si quis voluerit tale aliquid excogitare & malignari, non taliter ludat: sed si hoc egerit, pro veritate domum totam ædificet: & usque ad spatium totum (centum dicimus pedum) tendat, ædificia faciens tanquam necessaria sibi, & inevitabilia futura, non autem propter vicini læsionem construat parietes, & velut ex quadam pictura talem extendens machinationem, privationem aspectus arripiat. Sicut enim eis, qui aliena diripiunt, directe adversamur, & pœnis dignos putamus: ita & hæc molientes, nihilominus in malitiam eorum, qui alienas res abripiunt, æstimavimus. Unde si parvam 4 aliquam rem per modum abreptionis auferre præsument, beneficio, Vi bonorum raptorum conquadruplatur pœna: quomodo non hunc necesse est, qui tale aliquid agit, & cogit, quod ab eo factum est, alia majori pœna multari? hoc est, decem librarum auri inferendarum theatralibus tuæ Celsitudinis, ut non malus vicinus (hoc, quod in sermone) constitutus vadat deridens legem, tanquam non valentem eum propriis inhibere dispositionibus.

TIT. XVII. (1. *l.* 3. *C. de offic. præfect. urb.* (2. Abrogatur *l.* 3. *C. de consulib.* (3. Abrogatur *d. l.* 3. *C. de consulib.*
TIT. XVIII. (1. *Lib.* 39. *D.* 1. *Lib.* 8. *C.* 11. (2. Adde *Nov.* 165. *l.* 12. *l.* 15. *l.* 16. *ff. de servitut. præd. urban.* (3. *l.* 12. §. 2. *C. de ædificiis priv.* (4. *Inst. vi bonor. rapt. in pr. l.* 2. §. 24. *in fin. ff. eod.*

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem: tua Celsitudo in hac felicissima Civitate operi termino que contradere, & in perpetuum una cum obedienti officio servari festinet, eadem decem librarum imminente pœna contra hæc prævaricantes, aut prævaricari sinentes. Dat. 7. Id. Mart. CP. Imp. Domino JUSTIN. PP. Aug. Anno 11. JOAN. V. C. CONS.

TIT. XIX.
DE HORTULANIS CONSTANTINOPOLITAnæ Civitatis.
NOVELLA CONSTITUT. LXIV.

Antonio Contio interprete.

Idem Imp. Longino gloriosiss. Præfecto felicis & regiæ hujus Urbis.

PRÆFATIO.

MUltæ undique nobis accusationes ex tempore multo contra felicis hujus Urbis & ejus proastiorum 1 hortulanos deferuntur, indignantibus cunctis de ipsorum malitia. Quæ autem delata sunt, talia quodammodo sunt.

CAP. I.

AJunt ex corpore hortulanorum etiam pretiorum æstimatores, (seu censitores) ut plurimum esse, & rem facere gravem. Quando enim horti dominus ipsum tradit hortulano mercedem subeunti, nihil aliud, quam plantarum in ipso olus æstimant, & ejus æstimationem taxant, accipienti hortulano seu conductori. Cum redditurus est post implementum temporis conductor, tunc facere eos subtilissimam oleris æstimationem, ipsam vero in sextuplum & multiplex offerre: & si quidem ipsi quinquaginta aureorum sit olus, non minus trecentis, interdum etiam & pluris, hoc æstimare: & non usque ad hoc solum rei constituere inexplebilitatem, sed & majorem illam facere ut plurimum, dicentes, quod stercolinam injecerunt terræ, & quædam inde habeant emponemata, & inde extollunt utique, quoad possunt, æstimationem, & super hæc pro æstimatione plantarum, (forte) arborum alias pretii accessiones facere, tametsi quando à dominis accipiunt, nulla talis expensa imputata sit, etiam hæc ut plurimum in pactis, confitentibus hortulanis, quod & custodient implantatas arbores; & alias 2 plantabunt. Sed æstimator, etiam in se ipso similem rem paulo post fore putans, revera pro se ipso talem inexplebilitatem infert, ita ut si quidem miser sustineat dominus ex imperitia tantum sibi inferri damnum & sua recipere, alteri autem tradat hortulano ipsum hortum, & rursum sub illo idem patiatur, & ad hæc plus tertia forte aut quarta parte tanta, patiatur illius avaritiam, periclitetur & ipso penitus excidere horti dominio, & à suis rebus abalienetur, fiat autem & ipsi major quædam improbitatis accessio. Nam si post hæc adveniens hortulanus addat quid priori reditui, & ipse ab hujusmodi conductione desinens exigat æstimationem, tanquam ex emponematibus 3 ipsius factam, quamvis nulla penitus accessio ex illius sedulitate facta sit, sed forte ab initio vel per temeritatem eorum, qui tradiderunt, vel per desidiam, minoris quam par erat, locantium: quæ quidem nobis omnia supra omnem videntur esse malitiam & audaciam, quam reprimi volumus à tua Excellentia, divinæ huic nostræ legi attendente, & ut quemadmodum hortulanus accipit hortum à possessore, ita & ipsum reddere debeat. Et si quidem olus habeat quando hortulanus ipsum accipit, & æstimatio fit ejus, similiter & in restitutione, subtilem æstimationem oleris solius accipiat. Si vero non habeat, sed nudum accipiat hortum, sive habentem stercus, sive non, sic & restitutionem fieri oporteat: & simpliciter sic observari rei ordinem in tradente seu reddente hortulano, qualis fuit, quando ipse accepit, nullo alio contingente domino damno: æstimationem autem olerum, non solum ab hortulanis fieri, sed à vocatis *Summariis* 4. & ipsis horum peritiam habentibus, divinis nimirum propositis Evangeliis. Non enim volumus possessoribus inutiles esse possessiones propter conductorum malitiam & inexplebilitatem. Propter hæc igitur congregatis his definies, neque permittes fraudem aliquam inferri possessoribus, sed undique ipsos innoxios & indemnes

TIT. XIX. (1. Fac. *l.* 198. *ff. de verb. sign.* (2. Fac. *l.* 18. *ff. de usufructu.* (3. v. *l.* 55. §. 1. *l.* 61. *ff. locati.* (4. v. *Nov.* 30. *c.* 1. §. 1.

custodies. Volumus enim in pari mensura & conditionem dominorum erga hortulanos, & hortulanorum erga dominos esse, propterea quod undique paritas nobis curæ est, & ne alterutra pars injuria afficiatur.

CAP. II.

SI vero quis terram spinosam squalidam locaverit, hic vero eam excoluerit, culturæ mercedem accipiat, & veram oleris, quod ibi erit, æstimationem, atque ita sine negotio recedat, nulla avaritia, neque callide excogitata arte in ea re admissa, ut per hanc divinam nostram pragmaticam legem, & futuram ex ea dispositionem à tua Excellentia, de cætero maneamus ab hujusmodi rebus immolestati, & non reliquis nostris super Republica curis, etiam tales superveniant curæ. Quandoquidem nobis non parva, non magna nostræ Reipublicæ pars extra solicitudinem constituta est, omnia lustrantibus ipsis mentis oculis, & nihil inornatum, neque inordinatum, neque ambiguum manere volentibus. Comminaberis autem & pœnam quinque librarum auri contra eos, qui posthac tale quid facient, aut facere permittent. Dat. CP. ** JOANNE CONSULE.

TIT. XX.

UT TERRULÆ, AUT DOMUS, AUT VINEÆ sanctissimæ Ecclesiæ Mysiæ, in redemptionem captivorum aut alimoniam pauperum relictæ, possint alienari secundum comprehensam hac lege distinctionem.

NOVELLA CONSTITUT. LXV.

Integra deest apud Scrimgerum præter superiorem titulum. Ea primitus Latina fuit. Ejus epitome Græca apud Haloandrum. Latina apud Julianum extat.

SCimus antea promulgasse legem. Hæc Constitutio localis est, nam promulgata est de Ecclesia Mysiæ, & jubet, ut si quis rem immobilem eidem Ecclesiæ dederit, vel reliquerit certum reditum habentem: & adjecerit, ut in continentia pauperum reditus administretur, (addit Haloander, vel ad redemptionem captivorum 1) hujusmodi legatum vel hereditas vel donatio nullo modo alienetur. Quod si incertus reditus eorum sit, domus autem relicta, vel vinea procul à Civitate fuerit, in qua Ecclesia sita est, cui legatum vel donatio facta sit, tunc liceat tales possessiones vendere. Sin autem domus vel agri aut intra Civitatem, aut circa muros ejus fuerint, testator autem voluerit venundari ea, & ex pretio eorum redemptiones vel alimonias fieri, tunc secundum tenorem verborum testatoris, & in his venditio celebretur. Talis enim rei actus firmissimus est. Qui judicio conventus fuerit, si destiterit, condemnator, quippe malam 2 causam habens, & prius in jus vocatus, & contestatus, & vocatus legitime, & non obtemperans. Emissa mense Aprili 14. Anno imperii JUSTINIANI sub JOANNE (CONS.)

DE ALIENATIONE RERUM ECCLESIÆ MYsiæ relictarum pro captivorum redemptione, & alimentis pauperum.

SCimus antea legem promulgasse, per quam omnes alienationes Ecclesiasticas inhibuimus. Sed postea alia lege prospeximus, quatenus liceat pro solutione Ecclesias, vel alias, quæ piis domibus deputatæ sunt, persolvere. Sed & hoc in nostra venit memoria, quod Martino viro sanctissimo, Episcopo Clinate Civitatis, firmam & ante legem nostram dedimus, prohibentem eum ecclesiasticas res vendere, neque ex potentioribus necessitatem ei imponant secundum suum propositum res ecclesiasticas alienare. Sed & in nostra venit memoria alia res, quam pro divinis fecimus vasis, pro quibus omnibus abdicavimus, ne cui liceat sacrosancta vasa & venundare, vel obligare, nisi tantummodo in redemptionem captivorum: quia animæ redemptio aliis omnibus rebus pretiosior est. Sed hæc quidem antea. Subsecuta sunt quæ * nam ratione necessaria nobis fuit ad præsentis legis memoriam. Venit enim in præsenti memoratus sanctissimus vir in hanc sanctissimam Civitatem, & edocuit nos, multas terras sine reditu, vel domunculas, vel vineas relinquere ad redemptionem captivorum, vel pauperum alimonias, & alienatione prohibita memoratos actus, licet piissimi sint, attamen inhiberi, competens sibi, permitti legem hoc facere. Sancimus itaque, si quis reliquerit ad redemptionem captivorum, vel pauperum alimoniam, res immobiles, siquidem certus reditus est ex relictis rebus colligendus, manere legatum vel hereditatem, vel donationem, nulla alienatione mutilanda, cum possit ex reditibus redemptio vel sustentatio fieri. Si autem vel certus reditus non est, vel domus pene diruta, & longe ab Ecclesia posita, vel vineæ, quarum fructus non semper similes, sed varii, colliguntur, & incursionibus forsitan Barbaricis dediti, in his tantummodo speciebus permittimus venditionem hac speciali lege in memorata Provincia fieri, si tamen domus intra fines Ecclesiæ, vel vineæ juxta muros Civitatis minime positæ sint: ita ut in venditionis instrumento ipsa verba testatoris exprimantur, ut ei placuit venditionem fieri, & redemptionem ex his captivorum vel alimonias pauperum celebrari. Et si hoc ita subsecutum fuerit, habeat venditio firmitatem, liceat sine metu alterius legis, & Oeconomis ecclesiasticis, & viro sanctissimo Episcopo vendere, & emptoribus habere easdem res firmo jure. Habebunt autem Dei omnipotentis crimen Oeconomi Ecclesiæ, si pretia, quæ acceperint, in aliam causam consumpserint, licet piissima sit, & non in prædictas duas tantummodo causas, ad imitationem legis, quæ super sacrosanctis vasis alienandis lata est. Sic enim venditio necessaria procedat, ne actus piissimi exinde fraudentur, & animæ hominum inde pereant, cum & terrarum possessio & rerum immobilium non talem habeat curam, nec ita sit necessaria: ut captivorum redemptio & vita egentium, quæ & animas salvant, & Deo omnipotenti placabiles sunt. Gravitas itaque tua, quæ per hanc specialem legem nostra decrevit æternitas, tam effectu mancipare, quam observare procuret. *

TIT. XXI.

UT FACTÆ NOVÆ CONSTITUTIONES POST insinuationes earum, post duos menses valeant. Parcit autem non custodientibus subtilitatem Constitutionum super 1 testamentis in relinquendo quadrante, aut non subscribendo nomen heredis, aut non dicendo.

NOVELLA CONSTITUT. LXVI.

Imp. Just. August. Joanni gloriosiss. sacrorum per Orientem Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

SEmper legum nobis occasiones motorum negotiorum præbuerunt causæ. Pluribus enim nobis aditionibus factis occasione nostrarum Constitutionum, quas super successionibus scripsimus: (quale est, *ut oporteat testatorem propria 2 manu heredis scribere nomen, & ex quantis 3 unciis reputare oporteat Falcidiam, quam filiis parentes relinquunt, sive ex tribus, sive ex quatuor, sive etiam ex pluribus*) & multis propter hoc periclitantibus testamentis cadere, ne complerentur, quæ in eis scripta sunt: quia licet factæ sint leges, tamen non sint cognitæ aut provincialibus, aut etiam hic nondum forte propositæ, nullique manifestatæ: necessarium existimavimus talia lege brevi corrigere.

CAP. I.

SAncimus igitur ex illo nostras Constitutiones, quæ pro testamentis sunt, valere, ex quo in commune factæ sunt manifestæ. In Provinciis autem, ex quo discretæ per Metropolitas palam factæ sunt, vel postea factæ fuerint: ne legum ignorantia (secundum quod dudum tenuit) testamenta homines facientes, videantur prævaricari legem. Ut autem apertius adhuc causa declaretur, sancimus, *si scripta fuerit hujusmodi lex, hanc post duos menses dati ei temporis valere*, & in Republica tractari, sive in hac felicissima Civitate, sive in Provinciis, post insinuationem sufficienti hoc tempore omnibus manifestam eam constituere, & tabellionibus ejus cognoscentibus virtutem, & subjectis agnoscentibus, legemque servantibus. Sic nulli omnino erit declinatio, ut nostram custodiat legem. Non enim volumus deficientium infringi voluntates, omnibus siquidem studemus modis ratas eas constituere. Cur enim culpabimus eos, qui positas nostras ignoraverint Constitutiones:

TIT. XX. (1. *Nov.* 120. *c.* 9. (2. *l.* 73. *ff.* *l.* 13. §. 3. *C. de judiciis.* adde *l.* 53. *ff. de re judic.*

TIT. XXI. (1. *l.* 29. *C. de testament. Nov.* 18. (2. *d. l.* 29. (3. *d. Nov.* 18.

nes: vel si post 4 paululum forte, quam scripta lex est, & adhuc ignorata, decesserint testatores, & propterea in testamentis, aut non scripserint propria manu heredum nomina, aut etiam tres uncias solum reliquerint filio, & non quatuor: in quo legem aut non positam esse contingit, aut positam, & eo, quod nondum proposita fuerit, juste ignoratam? §. 1. Igitur etiam hactenus, licet antiqua constitutio sit, & in cognominis nostri posita Constitutionum Codice 5, quæ scribi propria manu heredis nomen dispofuit, tamen plurimi præter ejus testati sunt virtutem, ignorantes ejus legislationem: & hactenus talia prætermissa denunciantur nostræ potestati; & omnibus semper talia poscentibus, veniam dedimus, quoniam nondum fieri has manifestas evenerat: & sacras super his fecimus formas justam eis largientes veniam. Ne igitur importunitatem patiamur de his per singulos dies & formas scribere cogamur: propterea sancimus (sicuti dictum est) seniorem quidem in Justinianeo positam Codice legem valere, hic quidem, ex quo insinuata est: in Provinciis autem, ex quo directa & palam facta est in unaquaque Metropoli aut alia Civitate. Tempore namque plurimo transeunte, & nostro Codice ubique directo, non recte ignorabitur. §. 2. Alteram vero Novellam 6, quæ inter Constitutiones post Codicem posita est, decernentem, quod filiis relinquatur, valere & in hac felicissima Civitate, & in Provinciis post duos menses insinuationis, sicuti prædiximus: eo quod factis à nobis uniformibus Constitutionibus de mensura institutionis filiorum, alia quidem Græcorum lingua conscripta, propter multitudinis frequentiam, alia vero Latina, quæ etiam firmissima propter Reipublicæ figuram est: illa quidem Calendarum Martiarum habet conscriptionis tunc diem: non autem tunc insinuata est: alia vero est Latina voce conscripta ad Salomonem gloriosissimum apud Afros sacrum Præsulem tunc Prætoriorum, Calendis Aprilis. §. 3. Quia vero neque Græca lingua conscripta, mox palam facta est & directa, denique etiam, quæ hic ad gloriosissimos Præfectos sacrorum nostrorum Prætoriorum conscripta est, id est, Græca lingua, Majo mense insinuata est in eadem sede atque directa: ideo sancimus, oportere ejus legislationem 7, quæ de mensura institutionis filiorum eloquitur, valere hic quidem ex Calendis Majis, ut duos menses ei servemus: in Provinciis autem, ex quo hæc palam facta est, etiam ibi duobus mensibus post insinuationem servandis. Si vero nondum hactenus in omnibus Provinciis destinata est, velociter & eam & alias, quæ forte non missæ sunt adhuc, aut etiam postea comitante Deo à nobis faciendas mitti nunc vel mittendas esse: quatenus nostræ Constitutiones in Metropolitanis Civitatibus fiant vel faciendæ sint manifestæ. Provinciarum vero Præsides ipsos mittere eas, & missuros esse per omnes Civitates sub unaquaque Provincia constitutas: ut nullus de cætero occasionem sumat cujuslibet ignorationis. §. 4. Unde præteritum omne justam habeat veniam, valeantque defunctorum voluntates & dispositiones, vel si nuper factæ sunt, sicut eas illi fecerunt: vel si secundum prius tenentem legislationem literis 8 propriis non scripserunt heredum appellationes, aut testibus eas non fecerunt manifestas, aut tres uncias & non amplius reliquerunt filiis. Non enim infringi (sicuti prædiximus) defunctorum volumus dispositiones: sed ratas eas esse per omnia declaramus: ut si vel proxime 9 scripta sint testamenta post positionem legis, nondum vero contigerit Constitutiones factas innotuisse: & superviventibus forte testatoribus non sunt mutata: maneant etiam sic institutiones, quæ ab initio secundum tunc certas extantes factæ sunt leges, propriam virtutem habentes, & non accusandæ, eo quod tempore, quo supervixerunt illi, eas non mutaverunt. Non enim omnia sunt in nobis, nec semper quibusdam tempus fit testandi repente; plerumque enim incidunt hominibus mortes, testandi eis potestatem auferentes. Quamobrem ab initio factum recte, eo quod non fuerit mutatum, non arbitramur postea mutari, aut aliquo modo infringi: sed immutilatam manere, quæ tunc placuit testatoribus sententiam, valideque servari. Erit namque absurdum, ut quod factum est recte, ex eo, quod tunc non erat factum, postea mutetur. §. 5. Collective igitur dicendum, percipiant filii relictas sibi (si ita contigerit) à patribus tres uncias ex testamentis ita factis, aut ante legis positionem, aut post positionem legis, antequam hæc tamen apud judices innotescerent. Si vero adjectum sit testamentis, oportere quod reliquum est, eis impleri, secundum quod tunc legibus debebatur: hoc percipiendum secundum antiquas leges: ut si quid deest tribus unciis, secundum illas supplementum fiat, non in quadriuncio, quod postea quidem sancitum est, nondum tamen tunc agnitum.

(4. §. 4. *infr. hic.* (5. *d. l.* 29. (6. *d. Nov.* 18. (7. *d. Nov.* 18. (8. *Nov.* 107. *c.* 1. abrogat. *Nov.* 119. *c.* 9. (9. *in pr. supr. hic.*

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem: præceptis propriis tua Eminentia omnibus faciat manifesta, & qui in hac maxima civitate, & qui foris inhabitant: quatenus omnibus fiant palam, quæ à nobis pro omnium cautela sancita sunt. Dat. Cal. Mart. *Constantinop.* Dom. JUSTIN. PP. Aug. Anno II. JOAN. V. C. CONS.

TIT. XXII.

UT NULLUS 1 FABRICET ORATORII DOMOS PRÆter voluntatem Episcopi. Et ut deputet prius, quæ circa diligentiam & statum fabricati oratorii sufficiant. Et ut Episcopi 2 non desint suis Ecclesiis. Et de alienatione ecclesiasticarum rerum immobilium. 3

NOVELLA CONSTITUT. LXVII.

Idem Imp. Justin. August. Mennæ sanctiss. & beatiss. Archiepiscopo Constantinopolitano, & universi ejus tractus Patriarchæ.

PRÆFATIO.

EA, quæ de sanctissimis Ecclesiis sunt, multis comprehendentes legibus, adhuc etiam alia lege egemus, ad exorta negotia, & rursus emergentia sufficiente. Plurimi namque, nominis causa, non ad opus sanctissimarum Ecclesiarum accedunt, deinde eas ædificantes, nequaquam curam ponunt, ut expensas quoque eis deponant decentes, & ad luminaria 4 & ad observantium alimenta, & ad sacra ministeria: sed deserunt eas etiam in nudis ædificiis constitutas, & aut destruendas, aut omnino sacro ministerio defraudandas.

CAP. I.

SAncimus igitur præ omnibus quidem illud fieri, & nulli licentiam esse, neque Monasterium, neque Ecclesiam, neque orationis domum incipere ædificare, antequam civitatis Deo amabilis Episcopus orationem in loco faciat, & crucem 5 figat, publicum processum ibi faciens, & causam manifestam omnibus statuens. Multi enim simulantes fabricare quasi orationis domos, suis medentur languoribus, non orthodoxarum Ecclesiarum ædificatores facti, sed speluncarum illicitarum.

CAP. II.

Ut 6, qui Ecclesias ædificant, prius definiant, quæ ad curam & constitutionem ejus & conservationem pertinent.

DEinde non aliter quempiam Ecclesiam ex novo ædificare, priusquam loquatur ad Deo amabilem Episcopum, & definiat mensuram, quam deputat & ad luminaria, & ad sacrum ministerium, & ad incorrumpendæ domus custodiam, & observantium alimenta: & si sufficienter habere videtur, faciat prius donationem eorum, quæ futura sunt deputari: & ita domus ædificetur. Si autem non sufficiat quidem aliquis ad hoc nomen 7 forte desiderans, quo & ipse fabricator Ecclesiæ vocetur, & vult aliquid tale facere (multæ enim & in hac regia civitate, & in provinciis Ecclesiæ sunt, in quibus competenti quidem administratur modo, periculum vero ruinæ patiuntur per vetustatem, aut etiam parvæ constitutæ sunt, & inordinatæ secundum desiderium eorum, qui in eis deputati sunt) licebit ei unam talium Ecclesiarum accipienti hanc ædificare: & hic voluntate Deo amabilis orthodoxorum Episcopi res agenda est: sic enim poterit & sacræ domus fabricator vocari, & nihil de suo superexpendere: deputatis jam circa hoc expensis oblatis ab eis, qui etiam prius has expendebant.

TIT. XXII. (1. *Nov.* 131. *c.* 7. (2. *Nov.* 6. *c.* 2. (3. *Nov.* 7. (4. v. *c.* 2. *infr. hic.* (5. *Nov.* 131. *c.* 7. adde *Nov. Leon.* 14. (6. *Nov.* 123. *c.* 18. (7. *in pr. supr. hic.* adde *l. ult. in fin. ff. de operib. publ.*

CAP.

CAP. III.

De Episcopis non residentibus in propriis Ecclesiis, sic Julianus epitomator.

Illud quoque sancimus, quatenus secundum jam à nobis prolatam legem 8, Deo amabiles Episcopi in suis Ecclesiis maneant, & non relinquant quidem eas, tempus vero multum hic morentur, & cogant per provincias Oeconomos expensas sibi transmittere, & sanctissima Ecclesia expendat, quod & ipse inde ei observare non patiatur. Sancimus igitur jam à nobis positam legem in sua manere virtute. Si vero defuerit Deo amabilis Episcopus Ecclesiæ suæ amplius tempus, nullam ei mitti expensam de provincia: sed illam quidem circa actus pios & sanctissimam Ecclesiam expendi: ipsum vero hic errantem non expensis sanctissimam Ecclesiam prægravare: cum certum sit, quod si plurimo tempore defuerit, quæ jam à nobis super eisdem sancita sunt, valebunt.

CAP. IV.

De alienatione rerum ecclesiasticarum immobilium.

Quoniam vero contigit jam nos sanxisse 9, ut si qua in provinciis alienatio rei immobilis ecclesiasticæ facienda est, secundum decretum hanc procedere, sicuti dudum prolata à nobis Constitutio dicit: agi vero decretum 10 non solum præsente Deo amabili Episcopo civitatis, ejusque Clero, sed etiam Metropoleos Episcopo: nec non & illud insuper est sancitum, ut si Metropoleos sanctissimus Episcopus futurus est venundare, sive ejus Ecclesiæ sanctissimi Oeconomi, quid oporteat fieri: etiam hoc adjicimus, ut duo ex synodo, quæ sub eo est, Deo amabilium Episcoporum, quoscunque elegerit, ipsi intersint, & alia omni observatione custodita, quæ jam sancita est, præsentia duorum Deo amabilium Episcoporum adjiciatur: ut secundum se videatur cum sua Synodo rem agere: & sicut ipse rem facit credibilem & sufficientem ei, qui sub eo constitutus est, dum præsens est: ita & ipsi, quæ sub eo est synodus præsens, per duos Deo amabilium Episcoporum videbitur rem præbere cautissimam, sumentem ex hujusmodi synodo testimonium.

EPILOGUS.

† Hanc itaque nostram legem, & ad sedem tuæ Beatitudinis, & ad cæteros sanctissimos Patriarchas missam, ipsi per literas proprias sub vos Metropolitis facietis manifestam, ut illi palam faciant sub se constitutis Episcopis: ut nullum lateant, quæ à nobis constituta sunt. Dat. Cal. Maji, CP. Imp. DN. JUSTIN. PP. A. Anno 12. JOANNE V. C. CONS.

TIT. XXIII.

UT CONSTITUTIO SACRATISSIMI IMPERATORIS de successionibus nuptialium lucrorum, quæ apædiæ, id est, non exstantium liberorum, lucra introducit, obtineat in his factis, quæ acciderunt post Constitutionem: In his autem factis, quæ ipsam præcesserunt, Leonis Constitutio locum habeat.

NOVELLA CONSTITUT. LXVIII.

Antonio Contio interprete.

PRÆFATIO.

Scimus Leonis 1 piæ memoriæ Constitutionem de his scriptam, qui ad secundas perveniunt nuptias, sive viri sint, sive fœminæ, & nuptiale lucrum procreatis ex illo matrimonio liberis sancte custodientem, & eum, qui ita lucratur solius usufructus dominum facientem: dominium autem illis conservantem, & jubentem, ut si quidem filii vel nepotes moriantur, nullo superstite, per quem, qui ad secundas nuptias transiit, dominio privetur: tunc immota & solida apud lucrantem etiam permaneat dominii utilitas.

CAP. I.

Ipsam nos nuper 2 correximus, alia quidem statuentes, volentesque, ut heredes mortuorum liberorum vel nepotum, sive parentes, sive alii, quicunque sint, habeant inde aliquod subsidium, lucrenturque etiam jure dominii per eorum mortem, quantum ex pacto non existentium liberorum erant lucraturi: reliqua vero pars ad heredes filiorum vel nepotum, qui mortui fuerunt, perveniat: nihil enim à nobis occasione ususfructus immutatum est. §. 1. Hæc itaque & nunc, & in omne tempus obtinere volumus, præterquam in his filiis, qui mortui fuerint ante nostram Constitutionem. Postquam enim prævenit lucrum solidum jam adjectum ei, qui ad secundas pervenit nuptias, liberis ante legem mortuis, nequicquam laboraverit nostra lex circa ea, quæ lex 3 piæ memoriæ Leonis antevertens sub suam redegit potestatem. Itaque non solum filiis aut nepotibus non existentibus secure habebunt, quæ lucrati fuerunt, sed & si quid eorum apud alios est, secundum jus, quod dominis competit, evincent. Hæc igitur brevi lege comprehendentes, hujusmodi dubitationes tollimus, ne assidue super causis molestiam patiamur: sed lege hæc communi recolentes, his liberemur turbis, volentes servari formam, quæ nostram legislationem præcessit, ei, qui ante eam beneficio affici meruit.

EPILOGUS.

† Tua itaque Excellentia, quæ à nobis hac de re constituta sunt, in hunc modum omnibus manifesta propriis præconiis & Programmatibus efficere studeto. Dat. 8. Cal. Jun. Imp. Dom. JUSTIN. PP. A. Anno 12. JOANNE V. C. Cons.

TIT. XXIV.

UT OMNES OBEDIANT JUDICIBUS PROVINCIARUM & in criminalibus, & in pecuniariis, & ibi negotia examinentur, nullo excepto per privilegium; nec huc conventi deducantur, nisi sacra pragmatica forma exhiberi quempiam jusserit.

NOVELLA CONSTITUT. LXIX.

Imp. Just. August. Constantinopolitanis.

PRÆFATIO.

Unam quidem esse omnium perfectissimam virtutem arbitrandum est hominibus, quæ jura omnibus distribuit: hæc est ex causa cognominata justitia. 1 Etenim unamquamque aliarum virtutum nisi subsequantur hujus bona, fiet nihil horum, quæ competunt: itaque nec fortitudinem, quæ non est cum justitia, laudabimus: cum scilicet patria lingua fortitudinem in armis, virtutem 2 appellet solum: & si quis ab ea justitiam subtrahat, delictorum solummodo, non quorundam bonorum fiet occasio. quam in nostris provinciis intuentes contemni, lege placenti Deo eam corroborare, & ad fortitudinem decentem reducere judicavimus oportere. Plurimorum namque alii quidem literas sacras, alii privilegia, alii pragmaticas formas, alii præcepta judicum, quidam alias ex aliis adinvenientes occasiones sibi peragunt peccandi: quidam in provinciis & extra eas litigare simulant. Qui enim in quolibet loco male patitur, aut aliquod suorum amittit, aut de terminis terræ litigat, aut de proprietate, aut de possessione, aut de hypotheca, aut de alio quocunque: quomodo valebit in alio loco probationes horum, quæ pertulit, exhibere? hæc enim agentes, ostendentesque potentiam solam & fortitudinem, ita juste credentes talia machinantur: & hæc homines perpetrant tanquam perpetuam virtutem habituros se confidentes, & non respiciunt ad millia & decies millia exempla, quia sero tandem & in personis numerabilibus ex potentibus videmus potentes procedere, & ex divitibus divites: in omne autem ævum pene ex potentibus processerunt inanes, ex divitibus autem pauperes: dum patrum injustitiam soboles est secuta: & non cogitant, neque reputant, quoniam, quod ipsi quasi per se machinantur potestatibus utentes, hoc forsan contra eos, qui ex eis procreantur, agunt: non eadem potentia sequente sobolem, quæ illos sequitur.

CAP. I.

Hæc 3 considerantes, præsentem ponere legem existimavimus oportere: & præcipimus omnibus in provinciis judicibus, quicunque nostris obediunt sceptris in universa ditione, & quæ ascendentem videt, & quæ occidentem Solem, & quæ ex utroque est latere:

(8. *Nov.* 6. *c.* 2. (9. *Nov.* 46. (10. *Nov.* 7. *c.* 9.

TIT. XXIII. (1. *l.* 6. §. 1. *C. de secund. nupt.* (2. *Nov.* 2. *c.* 3.

(3. *d. l.* 6.

TIT. XXIV. (1. *Nov.* 30. *c.* 9. §. 1. (2. Fac. *l.* 1. §. 6. *ff. de postulando. l.* 4. *pr. ff. de his qui not. infam. l.* 21. *in fin. pr. ff. de captiv. l.* 12. *C. de postlim.* (3. *Authent. Qua in provincia. C. ubi de criminib.*

latere: ut unusquisque in 4 qua provincia deliquit, aut in qua pecuniarum aut criminum reus sit, sive de terra & de terminis, sive de proprietate, sive de possessione, aut hypotheca, vel de qualibet alia occasione: illic etiam juri subjaceat: (hoc enim apud legislatores præcedentes varie quidem dictum est, licet non pure, & sicut nos illud consideravimus) & ultra terminos litigare non quærat. §. 1. Sive enim magna delicta sint, sive contractus consistant, oportet omnibus modis super eis & conventiones esse, & scripturam, si opus fuerit, & examinationem provincialem propter facilem probationem: sive quidem in parvo quispiam similiter delinquat: sive majus adhuc peccatum fiat: quale est, si nec in parvis jure potiatur, sed expectet venire in extraneæ terræ provinciam: ibique eum convenire, & de talibus litigare: quem neque præsentem, neque in provincia forsan, propter virtutem illius, aut infirmitatem suam convenire poterat competenter. Quid enim erit durius, quam læsum circa sublationem bovis, aut equi, aut jumentorum alicujus, aut pecudum, aut (ut exiguum dicamus) domesticæ gallinæ, hunc cogi non in qua aufertur provincia litigare, sed alibi currere, & ibi probationes horum, quæ pertulit exigi: & aut plures expensas pati, quam rei æstimatio est, aut inopiam ingemiscentem ferre? Hinc nobis multitudo plurima est interpellantium quotidie: & crebro in talibus causis inquietamur parvarum gratia occasionum: & ipsi multas sustinentes importunitates, & videntes plurimam quidem multitudinem virorum, plurimamque mulierum ex propriis locis agitatas, & ad hanc venientes felicissimam civitatem: quorum plurimi etiam mendicantes & afflicti hic agunt: interdum quoque hic moriuntur.

CAP. II.

De præsentibus reis.

SI igitur fuerint ambo in provincia & actor & reus, nequaquam ad aliam provinciam causa trahatur, neque ad hanc felicissimam civitatem, neque ex privilegio cujuspiam, neque ex jussione: sed illic decidatur. Si vero alter quidem adest, alter autem abest: qui vero præsens est, ex domo absentis injustitiam patiatur: conveniatur omnibus modis ipse, qui injustitiam egit, sive curator, sive conductor, sive quicunque sit ejus: & liceat ei secundum provinciæ spatium, & secundum legem communem antiquitus positam inducias accipientem, nunciare, quæ de his gesta sunt, illi, ad quem causa refertur. §. 1. Sed si quidem vicina provincia est, in qua hoc agitur, una aut duabus mansionibus in medio provinciarum constitutis: quatuor ei mensium dare inducias: si vero majus sit spatium, sex. Si vero ex Palæstina forsan, aut ex Ægypto, aut ex spatio gentium longinquarum, menses octo ad hoc sufficient. Si vero ex Hesperiis gentibus, aut Septentrionalibus, aut è Lybia: tunc, quod etiam præcedentibus legislatoribus sufficiens visum est, esse tempus determinatum, hoc est, novem mensium: ut ille (si quidem ipsi nuncianti credat) litem illi eam committat. Si vero aliquid aliud de illo sapit, alium dirigat suscepturum modis omnibus actionem, & completurum omnino, quæ decernenda sunt: nisi appellatio fuerit subsecuta, sive in majori, sive in minori causa. §. 2. Si autem ille quidem nunciet 5, ille vero non ordinet, & statutum transeat tempus: tanquam firme agentem eum, qui conventus est, & pro absente persona, etiam invitum repræsentet negotii judex apud suum Tribunal, & causam examinans præsente eo, qui conventionem suscepit, condemnet etiam eum, in quo obnoxius apparuerit, & insuper illum post hujusmodi admonitionem mittere in provinciam non volentem: si tamen omnino obnoxius apparuerit, & si quidem locuples sit: ipse exigatur, quæ decreta sunt: si vero minus sit, quod habet, ut non sufficiat in ista condemnatione: tunc & de absentis rebus compleatur victori damnum hujusmodi.

CAP. III.

De absentibus reis. 6

SI vero neque ipse apparuerit, qui dominum litis præsentare jussus est, aut qui pro eo legitime cogatur: tunc vocetur quidem legitima voce, non autem obediens condemnetur & absens, secundum schema, quod appellatur eremodicium, id est, desertæ causæ. Nam qui per contumaciam deserit, in nullo minor 7 præsente putabitur. Si vero ille quidem forsan advenerit, aut miserit quempiam, accusator autem desit: tunc & absolvere eum, & damna 8 ejus mederi calumniatorem cogat, sic erunt temperatiores: si peccare cessabunt: sic non putabunt potentiam divitiarum justitiæ prævalere. §. 1. Nec latet nos, quia forsan nec sufficiat hoc ad perfectissimam causæ medelam: cum judicantes potentioribus magis, quam justiora volentibus & ad provincias venientibus præstent. Sed tamen novimus plurima injustitiarum curata ab hac legislatione, magis autem, quantum ad nos est, totum erit sanatum: namque non aliter tradimus cingula, nisi 9 prius jusjurandum subierint hæc accipientes, juste omnibus judicare, & puras servare manus. Non puto post præsentem legem altero quolibet egebimus augmento, si illi quidem juste judicent ad legem simul & jusjurandum respicientes.

CAP. IV.

De fori præscriptione tollenda.

ARripiat 10 autem nullus provincialibus cingulis violentos, nullo utens privilegio, aut potestate, aut forma: nisi forte sacra nostra pragmatica forma occasione publicæ causæ præcedens, exhibitum hic quempiam inferri præcipiat: aut ex lege hoc faciat, quale est super appellationibus: licet etiam hoc ex multa parte curavimus, plurimos majorum judicum in provinciis appellationum constituentes, ut apud illos magis appellatio, quando non de maximo negotio fuerit quæstio, quam in hac examinetur maxima civitate. §. 1. Hanc dicentes justitiæ legem, adhuc potius faciemus eam justiorem, si nulli permittamus habere contra eam quædam privilegia: neque excipi ab hac lege quolibet privilegio: nec si cuilibet sanctarum Ecclesiarum largitum sit, aut alicui venerabilium Xenodochiorum, aut aliis venerabilibus domibus, aut alii cuilibet ipsarum domuum imperialium, aut sacro patrimonio, aut sacris privatis, quæ merito post supremum honorem secundo loco sunt posita: nec si aliquibus judicibus, aut in potentatu positis, aut omnino sub nos constitutis hominibus, sed obediant omnes legi, & succumbentes justitiæ sanctioni, honorent eam, & per omnia habeant fortem: non solum in semetipsos respicientes, sed etiam in futuras successiones: & scientes, quia nihil pene in semetipso manet, sed currit natura, semper multas evolvens mutationes, quas neque prævidere facile est, neque prædicere: solummodo Deo, & Imperatore sequente Deum, hæc gubernare mediocriter & mansuete valente. §. 2. Si vero quisquam utatur aliquibus sacris formis, sive pragmaticis, sive aliis, de tali commodo sibi largitis: erunt omnino infirmæ, judicibus maximam solventibus pœnam, si omnino susceperint: & non hoc, quod 11 fit, solummodo meditabuntur, sed quod etiam faciendum est: etenim si posthac tale aliquid impetretur ab aliquibus nostrorum subjectorum, aut ab alio quolibet, quibus prius interdiximus, inter quos complectimur (sicut dictum est) Ecclesias, & venerabilia Monasteria, & sacras nostras domos, & sacra privata, & sacrum patrimonium: neque hoc omnino valebit. Erit autem hæc lex ubique suam juste extendens virtutem, & simul quidem futura caute constituens, simul autem, quod præteriit, curans. §. 3. Scitote igitur omnes subjecti, quos Deus nostris Progenitoribus & nobis donavit, quoniam hanc vobis damus legislationem, omnem vobis cautelam conferentes: & neque itinere fatigabimini longiore, neque adversus maximos lacrymabitis: neque nos culpabitis tanquam hæc non corrigentes: sed unusquisque de proximo respiciens pœnam, in quibus forte damnificatur atque læditur, & hanc curam videns, magnum & bonum laudabit Deum, qui hæc nos sancire bene & juste illuminavit. Sit ergo pœna talia committentibus aut suscipientibus judicibus & cinguli casus, & decem librarum auri damnum.

EPILOGUS.

† Gloriosissimi igitur Præfecti nostrorum sacrorum Prætoriorum, qui per omnem subjectam terram consistunt, legem hanc cognoscentes proponant, & per Diœceses sub se constitutas, & in omni 12 Italia, & Lybia, & insulis, & Oriente, & quodcunque in Illyrico est: ut sciant omnes, quomodo eorum curam habemus, Deo, qui tanta nobis contulit, offerentes legem: qui magnam nobis pro eis recompensationem dabit, dum talia pro causa subjectorum

(4. *l.* 7. §. 4. *ff. de accusationib. l.* 28. §. 15. *ff. de pœnis. l.* 3. *ff. de re militari. l.* 3. *in fin. ff. de offic. præsid. l.* 54. *in fin. ff. de procur. l.* 2. §. 4. *l.* 19. §. 2. *l.* 36. *in fin. l.* 45. *ff. de judiciis. l.* 2. *C. ubi de ratiocin. tot. tit. C. ubi de criminib. Nov.* 8. *c.* 8. *in fin.* (5. *l.* 2. *C. ubi in rem. l. ult. C. de dilationib.* (6. Adde *Nov. Leon.* 108.

(7. *Nov.* 9. *c.* 9. (8. v. *Nov.* 53. *c.* 1. (9. *Nov.* 8. *c.* 7. (10. v. *l.* 4. *ff. ad leg. Jul. de vi priv.* (11. v. *l.* 13. *C. de sentent. & interloc.* (12. *Nov.* 79. *c.* 2.

salutis

salutis sanciverimus. Proponatur Constantinop. civibus nostris. Dat. Cal. Jun. *Constantinop.* Imp. JUSTIN. PP. Aug. Anno 12. JOAN. V. C. CONS.

TIT. XXV.

UT ORDINARIÆ PRÆFECTURÆ URBANÆ ET Prætorianæ duæ, & Præfecturæ, quæ in cingulo, & quæ in actu sunt, solæ, non etiam honorariæ liberent à curiali fortuna.

NOVELLA CONSTITUTIO LXX.

Imp. Justin. Aug. Joan. gloriosiss. Orientalium Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli ordinario, & Patricio.

PRÆFATIO.

Plurima horum, quæ olim sancita sunt, neglecta, & non facile in Republica tractata, omnino visa sunt absque lege & sine legislatione consistere. Novimus enim, quia antiquitus erat quædam Præfecturæ figura 1, quam honorariam vocabant, codicillis ab imperio super ea collatis: hanc autem ita nominabant, ut nihil aliud nisi purum honorem iis, quibus præbebatur, conferret, quæ Curiales non liberabat à fortuna curiali, nisi quis eam ipso opere ministrasset: & sicut de gloriosissimis Magistris militum videbimus, quia nullus ex Magisterio armorum eripitur fortuna curiali, nisi cum opere gesserit, (nam & Magisterium militiæ Præfecturam esse nostræ dicunt leges: puri vero Magistrorum militiæ codicilli solam præbent dignitatem, fortuna non liberantes) sic etiam in ipsa Præfectura si futurus sit aliquis liber hujusmodi fieri fortuna, necesse est in ipso cingulo designatum, ab ea curiæ vinculis liberari.

CAP. I.

Renovamus igitur hujusmodi legem, sancientes, si quando visum fuerit imperio honorare Curialem, ut etiam liberet fortuna, dare ei codicillos administrationis, & præparare eum in talibus constitui sedibus aut cingulis urbanæ Præfecturæ senioris Romæ, & novæ videlicet hujus nostræ, aut in Prætorianis Tribunalibus, & Orientis, & Hesperiæ, & Libyæ, nec non & Illyrici: quos omnes sub nobis fecit Deus: & ita libertate frui, quatenus magno promeriti honore, & in carpentis vecti, & clamores præconum audientes, insuper judiciales conscendentes sedes, hujusmodi fortuna liberi constituantur. Si vero solo eos participare voluerit honore, fieri quidem codicillos, & his dari: tantum vero valere hujusmodi imperialem largitatem, ut ille honoratus quidem sit, & maximæ curiæ pars esse videatur: non tamen neque provinciali curia, neque ejus albo liberetur: sed maneat sub antiqua fortuna, solum lucratus honorem: & ita gratias agens Deo & imperio, quia migravit, eum ad meliora prioris tranquillitatis educens. Sitque etiam hoc additamentum imperialium præmiorum, quod neque publicum minuit, neque fortuna, neque consuetis ei functionibus privans Curialem: & ei, qui hanc promeruerit, etiam præsentem addens fortunam, & ostendens honoratiorem, & aliis Curialibus dignitate solummodo præcedentem.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, tua Celsitudo servare festinet: sciens, quia neque Curiales minuimus, & honoratiores eos omnibus demonstravimus: ut sciant hæ civitates per tua præcepta, quatenus imperio datur. Dat. Cal. Julii, CP. Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno 12. JOANNE V. C. CONS.

TIT. XXV. (1. v. *Nov.* 38. *in pr.*

TIT. XXVI.

UT AB ILLUSTRIBUS, ET QUI SUPER eam dignitatem sunt, omnimodo super pecuniariis causis, sed & injuriarum criminaliter per procuratorem dicantur: clarissimis autem in pecuniariis licere eis & per procuratorem & per se litigare.

NOVELLA CONSTITUT. LXXI.

Idem Imp. Justin. Aug. Joanni gloriosiss. Prætoriorum per Orientem Præfecto, iterum Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

Quæcunque procedunt quidem quasi honoris causa, schematis melioris sunt: quod autem hinc evenit, non honorem, sed forsan etiam quandam læsionem inferens, hoc bene habere judicavimus brevi mederi lege. Fertur enim quibusdam Constitutionibus 1, *ut nulli clarissimorum liceat per se litem exercere, sed per procuratorem omnino.* Sed hanc quidem antiquitas pro dignitatum honore scripsit: multos autem conspicimus dignitates quidem adeptos, & inter clarissimos inscriptos, aut Comites, aut Tribunos, vel si qui alii consistunt hujusmodi: substantiæ vero minoris dominos, ut penitus non sufficiant ad procuratores ordinandos, & propter hoc agendas expensas.

CAP. I.

Sancimus 2 igitur usque ad magnificentissimos Illustres hæc valere, & modis omnibus eos per procuratores pecuniarias exercere causas: nec non etiam injuriarum 3 per procuratorem criminali modo movere, secundum quod datum est eis super hoc privilegium: ne cogantur aut sedere cum judicibus cum judicant: aut stare 4 rursus tanquam litigantes: ex utroque enim causa videtur incauta, aut dignitatibus injuriam sustinentibus, aut judiciali schemate indigne procedente. Post magnificentissimos igitur illustres, omnibus licentia sit volentibus procuratores ordinare, & per se lites exercere, nulla ex hoc neque prohibitione, neque damno, neque pœna inferenda eis.

EPILOGUS.

† Tua igitur Eminentia, quæ visa sunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt Legem, omnibus faciat manifesta, quæ moris sunt super his agens. Datum Prid. Non. Jun. *Constantinop.* PP. Imp. DN. JUSTIN. Aug. Anno 12. JOANNE V. C. CONS.

TIT. XXVI. (1. *l.* 25. *C. de procuratorib.* (2. *Authent. Hoc jus. C. d. t.* (3. *l. ult. C. de injur.* (4. v. *l.* 3. *C. ubi senatores.*

COLLATIO SEXTA.

TIT. I.

UT HI, QUI OBLIGATAS SE HABERE PERHIBENT res minorum, aut obligati sunt eis, ad eorum gubernationem penitus non 1 accedant: & curatores nullo 2 modo suscipiant cessiones adversus eos, quorum curationem agunt, aut egerunt: hæc autem generaliter valebunt in omni curatione, in quibus personis Leges curatores præbent: & de gubernatione pecuniarum competentium eis, quorum negotia administrantur: & quando eas recondi aut mutuari oportet, aut ex eis reditus comparari.

TIT. I. (1. Abrogatur *l.* 8. *C. qui dare tutores. l.* 7. *C. de excus. tut.* (2. Abrogatur *l.* 12. *ff. de reb. cor. qui sub tut.*

NOVELLA CONSTITUT. LXXII.

Imp. Justin. August. Joanni gloriosissimo sacrorum per Orientem Prætoriorum Præfecto, iterum ordinario Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

Omnia quidem legislatori Reipublicæ in magna cura sunt, quemadmodum optime se habeant, & peccati nihil relinquatur: præcipue autem instrumenta minorum, & quæ circa eos curatio est, studiosa cura est eis, qui proferendi Leges à Deo licentiam perceperunt: dicimus audem de eo, qui imperat. Multas itaque causas audivimus, ubi administrantibus curatoribus cessiones factæ sunt adversus minores, sive puberes, sive impuberes quidem, in secunda tamen ætate constitutos: & mox efficiuntur eorum domini facultatum, aut non existentia forsitan debita subeuntes, aut parvo pretio cessione accipien

accipientes eorum, quæ sunt undique fragiles: aut etiam celantes *desuscepta* existentia in minorum rebus, & ita cessiones accipientes secundum multas & plures occasiones. Quid enim homo ad malitiam semel deditus non adinveniat, ut minorum res proprias faciat?

CAP. I.

Qui tutores vel curatores pupillo vel adolescenti esse non possunt.

HÆc omnia Lege corrigere volumus, & præcipue illud, ut si quis obligatum 3 habuerit minorem, aut ejus res: hunc non omnino ad curationem ejus, vel si à legibus vocetur, accedere: quid enim non agat pro se dominus ejusdem existens, & adversarii rerum detentator nuper effectus? propter hoc enim & illud sancimus, ut si apertissime manifestum est, quia is, qui fit administrator, ipse est juri 4 minoris obnoxius: neque ipse curator erit, necubi aut cautionem furetur, aut alias probationes, quæ erant minoris, corrumpat: & curatio fiat ei rerum interitus propriarum. Hoc itaque Lege tutissima colligetur, ut nullus eorum, qui obligatas perhibent habere res defuncti, ipsumque minorem & ejus res, aut etiam qui aperte obligatus existit, ad curationem ejus accedat: neque habeat licentiam tale aliquid agere.

CAP. II.

Ut tutori, qui factus est pupilli debitor aut creditor, curator adjungatur.

SEd 5 & si quis jam curam gerens, obligatum sibi effectum habeat minorem, in se forsan hereditate perlata cujuspiam, qui minorem habuit obligatum, aut alia hujusmodi occasione: non jam solum eum esse fidelem ad impuberum aut adolescentium curam, sed conjungi tutorem alterum aut curatorem, (hoc quod in plurimis Legum casibus invenimus) ut custodiat ille, ne fiat adversus adolescentem, aut ejus substantiam, ab eo, qui eum habet obligatum, in medio ulla malignitas: sed hoc ipsum observet, ejusque jusjurandum, jurans in ordinatione, quia hoc custodiet, etiam eam, quæ ex proditione ad concuratorem pœna est, reformidans.

CAP. III.

Ut à tutela vel cura nullus debiti prætextu excusetur, nisi hoc probaverit.

UT autem non demus recusationem omnibus hominibus tutelæ vel curæ, si dicant, quia obligatas habent res adolescentium, aut aperte obligati sunt, sancimus, si quis dixerit obligatum se habere minorem, aut ejus res, aut etiam minoris parentes, mox ostendere hoc ipsum recusationis tempore apud eum, qui dedit curatorem, & absolvi: aut si incertum est hoc, præbeat ad sancta eloquia jusjurandum, quia ex veritate obligatum eum se habere credens 6 recusat: & si hoc factum fuerit, tutelam non contingere, neque curam: sed eum ab ea re procul expelli, ne ex hoc ipso hostem, & non curatorem adolescentulo præbeamus.

CAP. IV.

Si tutor vel curator se debitorem vel creditorem esse ab initio tacuerit.

SI vero tacuerit in initio hoc, & factus fuerit curator: sciat omni actione adversus minorem, si vera fuerit, se casurum, propter hoc, quod ex studio adversus hanc nostram Legem firmetur. Sed si quis aperte obligatus existens tacuerit, sciat etiam iste, quia sustinebit pœnam, quod non possit redhibitionibus aut aliis solutionibus debiti se miscere tempore curationis forsan arte compositis.

CAP. V.

Ut curatores nullo modo cessiones suscipiant adversus minores.

QUod si quis (sicuti dictum est) factus curator, deinde minoris res fuerit perscrutatus, & cessiones in 7 semetipso, aut per donationem, aut per venditionem, aut alio quolibet egerit modo: sciat omnino infirmum esse, quod ab eo fuerit factum: & neque per se, neque per interpositam personam tale aliquid agi: sed undique invalida hæc talia fieri: tanquam si neque ab initio facta fuerint. Manifestum est namque, quia si in talem cogitationem inciderit, omnia agi & disponi ad interitum suæ animæ, & ad rerum, quæ ejus quasi videntur, utilitatem. §. 1. Et non solum donec fuerit curator, prohibemus eum ab hujusmodi cessione: sed neque postea gerere concedimus: ne forsan hoc considerans, abscondat rem, & præordinans illud male, postmodum dum à cura cessaverit, & latere fecerit, quod maligne egerit, forte jam nunc non curator existens, cessionem accipiat, & rem maligne disponat. Tunc enim infirmum esse volumus, quod agitur, & non posse ullam actionem valere cessam adversus eum, cujus prius curam administraverat, sed pro non facto id esse, & lucrum fieri adolescentis: licet hæc cessio pro veris causis facta sit: non ut remeet rursus ad eum, qui cessit, tanquam si nihil quasi in medium contra Legem visum fuerit actum: sed cadat ab eis, quæ ex hoc sunt quæsita propter transgressionem nostræ Legis, & hæc minorem lucrari. Nam si non hanc imposuerimus pœnam: facilia erunt ea, quæ sunt malignitatis, & eum, qui cessit, faciet iterum movere: & per medium ea, quæ sunt cessionis, recipiet, Legem per suam malignitatem circumveniens. Et hæc dicimus in omni curatore, in quibus omnino curas aliquorum introducunt Leges, prodigorum forte aut furiosorum, aut amentium, aut si quid aliud jam Lex dixit, aut si quid inopinabile natura adinvenerit.

CAP. VI.

De administratione pecuniæ pupilli vel minorum.

QUoniam 8 autem videmus curatores, quicunque Dei memoriam habent, ad curam difficulter accedere (nam plurimis volentibus ea, quæ minorum sunt impie in se vertere, amabilis est res & appetibilis) videmus autem præcipue difficilem esse curatorum causam propter fœneratorum necessitatem: sancimus, nullam 9 necessitatem ex Legibus esse curatoribus minorum pecunias fœnerare, sed caute reponere & reservare: quoniam melius est eis in antiquis tutamen manere, quam usurarum appetitione etiam antiqua pecunia cadere, & periclitari quidem curatorem, si non mutuaverit: rursus autem si mutuaverit, periculum sustinere, facto forsan in debitis detrimento. Si vero ipse sponte mutuare voluerit, sub obligatione forte pignorum, aut sub aliis, quæ putantur indubitatæ, cautelis: tunc habeat quidem duorum mensium per singulos annos inducias: hoc quod Leges laxamentum vocant: sciat autem mutui periculum omnino ad se venturum.

CAP. VII.

SI vero habeat reditus sufficientes, is, cujus cura administratur, eos expendat. Si vero plus sit, quam sufficiat, quod plus est, reponat. Quod si mobilis forte ejus, cujus cura administratur, substantia est: tunc illud solum mutuare curator cogatur, quantum ad dispensationem sufficiet adolescenti, ejusque rebus: quod vero plus est, caute recondatur. Licebit autem ei cum omni subtilitate perscrutari, si aliquos forsan invenire caute potuerit reditus, & comparare minori ex abundantibus pecuniis, modicis functionibus publicis obligatos: venditorem vero habentes idoneum, & opulentos reditus existentes: damus enim ei licentiam & hoc agere: scienti, quia si quid horum neglexerit, hujusmodi emptionis ipsum respiciet periculum.

CAP. VIII.

SI 10 vero tantum solummodo sit minoris aurum, cujus usuræ vix eum & qui ejus sunt pascere, & aliquam aliam ei præbere vitæ dispensationem sufficiant: tunc necessitatis ratio nos etiam ad hoc vocat, ut curatores respicientes ad Deum, ita faciant gubernationem tanquam in suis rebus. Etenim volumus, dum celebratur decretum, quod tradit curam ei, qui ad eam accedit, etiam jusjurandum eum dicere sacrosancta Dei Evangelia tangentem: quia per omnem pergens viam, utilitatem adolescentis aget: quod tamen non excipiet eum à ratiociniis, neque à Legis ordine, sed cautiorem faciet ad rerum gubernationem, timentem semper circa eas, propter jurisjurandi memoriam factam. Hæc Lex à nobis pro cautela sit posita horum, qui curatoribus indigent. Si quid vero & aliud adinvenerimus, neque hoc Lege complecti pigebit: ut per omnia patres eorum, qui sibi auxiliari nequeunt, existamus.

EPILOGUS.

† Tua igitur Eminentia, quæ visa sunt nobis, Edictis per provincias, quibus praees, utens, omnibus faciat manifesta: ut nullum

(3. *d. l. 8. C. qui dare tut.* (4. *d. l. 7. C. de excus.* (5. *Authent. Minoris. C. qui dare tutores.* (6. Fac. *l. 6. §. 18. ff. de excusat.* (7. *v. d. l. 12. ff. de reb. eor. qui sub tut.*

(8. *Authent. Novissime. C. de administr. tut.* (9. Abrogatur *l. 13. §. 1. l. 15. l. 58. §. 3. ff. de administr. & peric. tut. l. 24. C. de admin. tut.* (10. *Authent. Quod nunc. C. de curat. furios.*

lum lateant, quæ à nobis pie & pro subjectorum providentia sancita sunt. Dat. Cal. Jun. CP. Imper. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno 12. JOANNE V. C. CONS.

TIT. II.

DE INSTRUMENTORUM 1 CAUTELA ET FIDE, & primum de deposito 2, & mutuo, & aliis 3 documentis private quidem scriptis, habentibus autem testes, & de non habentibus testes: & de instrumentis publice confectis: & de collationibus manus propriæ scripturæ: & de expositis instrumentis ab illiteratis, aut paucas literas scientibus, & de non scriptis contractibus: & de contractibus usque ad unam libram auri: & de contractibus, qui in agris fiunt: & ut in documentis & contractibus futuris locum habeat Lex.

NOVELLA CONSTITUT. LXXIII.

Idem Imperator Joanni gloriosissimo Orientalium Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

NOvimus nostras Leges 4, quæ volunt, ex collatione literarum fidem dari documentis, & quia quidam Imperatorum super excrescente jam malitia eorum, qui adulterantur documenta, hæc talia prohibuerunt: illud studium falsatoribus esse credentes, ut ad imitationem literarum semetipsos maxime exercerent, eo quod *nihil est aliud falsitas* 5, *nisi veritatis imitatio.* Quoniam igitur in his temporibus innumeras invenimus falsitates in judiciis multis, quorum fuimus auditores, & quoddam inopinabile ex Armenia nobis exortum est. Oblato namque commutationis documento, & literis dissimilibus judicatis, quoniam postea inventi sunt ii, qui de documento testati sunt, subscriptionem subdentes, & eam recognoscentes, fidem suscepit documentum, & quoddam hinc inopinabile occurrit, eo quod literæ quidem sine fide visæ sunt, licet examinata responsa verorum testium cum veritate concordaverunt: & hoc per fidem testium, quæ videtur quodammodo esse cauta. Videmus tamen naturam ejus crebro egentem rei examinatione, quando literarum dissimilitudinem sæpe quidem tempus facit, non enim ita quis scribit juvenis & robustus, ac senex & forte tremens, sæpe autem & languor hoc facit: & quidem hoc dicimus, quando calami & atramenti immutatio, similitudinis per omnia aufert puritatem, & nec invenimus de reliquo dicere, quanta natura 6 generans innovat, & legislatoribus nobis præbet causas. §. 1. Quia igitur imperium propterea Deus de cœlo constituit, ut difficilibus imponat, quæ apud eum sunt bona, & Leges aptet secundum naturæ varietatem: propterea existimavimus oportere & hanc scribere sanctionem, & dare in commune subjectis, quos nobis Deus & prius tradidit, & paulatim semper adjiciet. Etenim quiddam de deposito in scripto dubitatum & ad contentionem deductum invenimus, & oportet etiam omnino horum prospicere; itaque illico nobis est à deposito inchoandum.

CAP. I.

De instrumentorum cautela & fide: & primum de deposito quemadmodum caute dari potest.

SI 7 quis igitur vult caute deponere, non soli credat accipientis scripturæ, (hoc quod etiam in judicio quæsitum est, quia enim non professus est is, qui scripsisse dicebatur, *suam esse scripturam:* magnum res habuit tumultum, & scribere alia coactus est, quæ visa sunt veluti similia quidem, non tamen per omnia similia, & quantum ad illam scripturam, sine termino causa permansit) sed is, qui depositum dat, advocet etiam testes, ut possibile est, honestos & fide dignos, & non minus tribus: ut non in sola scriptura & ejus examinatione pendamus: sed sit judicantibus etiam testium solatium. Etenim tales testificationes suscipimus, quas præsentes testes dicant: *quia his præsentibus subscripsit, qui documentum fecit, & hunc noverunt.* Nam si invenerimus & tales quosdam testes non minus, quam tres dignos fide existentes: neque talem interdicimus fidem: neque enim ut abbreviemus probationes, ponimus Legem: sed ut esse eas & caute esse faciamus.

TIT. II. (1. *Lib.* 22. *D.* 4. *Lib.* 4. *C.* 21. (2. c. 1. c. 2. *infr. hic.* (3. c. 3. *infr. eod.* (4. *Nov.* 49. c. 2. (5. *l.* 23. *ff. ad leg. Cornel. de falsis.* (6. *Nov.* 74. c. 1. (7. *Authent. Si quis vult. C. qui potiores.*

CAP. II.

Quemadmodum sine tabellione instrumentum mutui vel depositi caute fieri potest.

SEd & si quis aut mutui instrumentum, aut alterius cujuspiam faciat, & noluerit hoc in publico confiteri, quod & in deposito definivimus, non ex ipso videatur credibile, quod scribitur super mutuo documentum, nisi etiam testium habeat præsentiam fide dignorum non minus trium 8: ut sive veniant, & propriis subscriptionibus attestentur: sive alii quidam testificentur, *quia præsentibus eis confectum est documentum:* fidem causa ex utroque percipiat, etiam literarum examinatione penitus non repulsa, sed sola non sufficiente, augmento autem testium confirmanda.

CAP. III.

Si literarum fides à voce testium discrepet.

SI vero tale aliquid contigerit, quale in Armenia factum est, ut aliud quidem faciat collatio literarum, aliud vero testimonia: tunc nos quidem existimavimus ea, quæ viva dicuntur voce, & cum jurejurando: hæc digniora 9 fide, quam scripturam ipsam secundum se subsistere. Veruntamen sit hoc judicantis prudentiæ simul atque religionis, ut veracibus potius pro talibus credat: & nos quidem secundum hunc modum existimavimus, oportere probari fidelia documenta.

CAP. IV.

De instrumentis incaute compositis.

SI tamen quisquam aut deponens, aut mutuans, aut aliter contrahens, contentus sit scriptura sola ejus, cum quo contrahit: in ipso erit, ut sciat, quia in illius fide totum ipse suspendit, & quidem, quantum ex scriptura non sufficiens videbitur fides, nisi secundum nostram Legem adjiciatur documento credulitas, aut præsentia testium, coram quibus contractus est factus: aut forsitan novissimum 10 ejus rei refugium invenerit: dicimus autem, quod ex jurejurando est: nam non infirmamus, quod factum est: nam falsitates & imitationes metuentes, & nudis eis existentibus non credentes, hujusmodi subtilitatem causæ addimus: non 11 ut credentes privemus fide sua circa amicos, sed ut, quantum possibile est, & perfidiam & negationem multis reconvincamus modis.

CAP. V.

Quomodo Tabelliones caute debeant instrumenta componere.

SEd & si instrumenta publice confecta sint: licet Tabellionum habeant supplementum, adjiciatur & eis, antequam 12 compleantur (sicut dictum est) testium ex scripto præsentia.

CAP. VI.

De comparatione notarum.

OPortet autem judicantes, & si qua signa 13 invenerint adscripta chartis, etiam hæc requirere, & legere niti. Plurima namque novimus & ex illis apparuisse, & non facile fidem ex literarum aliarum collatione recipere, propter dudum dictas à nobis causas.

CAP. VII.

De comparatione literarum.

SI vero moriantur omnes testes, aut forsan absint, aut aliter non facile sit fidem ex testium subscriptionibus invenire, neque Tabellio superest, qui complevit: (si quidem publice sit confectum,) quatenus testimonium perhibeat pro se, aut non est in civitate: sed necesse est omnino collationem literarum suppletiones eorum, qui subscripserint, assumere: tunc competens est, properare quidem ad comparationes, (neque enim eas modis omnibus interdicimus) per omnem autem subtilitatem procedere, & omnino, (si putaverit eis judex oportere credi,) etiam jusjurandum injicere proferenti: *Quia nihil maligni conscius in eo, quod à se profertur, nec quandam artem circa collationem fieri præparans, sic utitur eo, quatenus neque perimatur quicquam omnino, & per omnia munitio in rebus fiat.* §. 1. In his vero, quæ conficiuntur publice documentis, si tabellio venerit, & testimonium perhibuerit cum jurejurando, si quidem non per se scripserit, sed per alium mini-

(8. *l.* 20. *C. de fide instrum.* (9. v. *l.* 15. *C. d. t.* (10. *l.* 1. *ff. de jurejur. l.* 25. §. 3. *ff. de probationib. l.* 3. *C. de reb. cred.* (11. *c.* 1. *in fin. supr. hic.* (12. Excip. *l.* 31. *C. de donationib.* (13. Fac. *l.* 6. *in fin. ff. de bon. possess.*

strantem sibi, & ille, si vivit, si quidem possibile omnino est eum venire, & nulla causa prohibet ejus adventum, ægritudo forte valida, aut qualibet aliarum necessitatum, quæ hominibus accidunt. Quod si etiam adnumeratorem habuerit instrumentum, & ipse adveniat, ut tres sint testificantes, & non unus. Si vero neque adnumerator assumptus est, & instrumentum ipse Tabellio totum per se conscripsit, atque supplevit, aut si etiam, qui hoc conscripsit, non est, aut aliter ipse venire non valet: tamen cum jurejurando propriæ completioni attestetur, ut comparationi non fiat locus, sint etiam sic credibilia documenta. Testimonium enim & ex voce complentis factum, & jusjurandum habens adjectum, præbuit quoddam causæ monimentum. §. 2. Quod si Tabellio defunctus est, & testimonium perhibeatur suppletioni ex alia collatione: si quidem etiam sic habeat eum, qui conscripsit instrumentum, viventem, & adnumeratorem: adveniant & illi, si quidem præsentes sunt, & habeat ex collatione adimpletionum & ex testibus causa fidem. Si vero nullus horum sit, tunc fiat quidem completionum collatio: non autem sola hæc ad hoc sufficiat, sed & aliorum subscribentium forte aut contrahentium scripturæ examinentur: ut ex plurimis comparationibus, tam completionis, quam subscribentium forte, aut etiam contrahentium, una quædam colligatur undique & efficiatur fides. §. 3. Si vero nihil aliud inveniatur præter collationem instrumentorum: quod hactenus valuit, fiat: ut, qui profert, ad collationis documentum juret solemniter. Ut autem aliquod omnino causa sumat augmentum ad majorem negotii fidem: & ipse, qui hoc petit fieri, juret: *quia non aliam idoneam habens fidem, ad collationem instrumentorum venit: nec quicquam circa eam egit aut machinatus est, quod possit forte veritatem abscondere:* de quibus licebit sese liberare contrahentes, si consenserint utrique ad hoc venire, ut insinuent instrumenta: & profiteantur ea sub gestis monumentorum ipsi contrahentes, quatenus priventur nequitia & corruptione & falsitatibus: & quæcunque alia mala corrigentes, præsentem promulgamus Legem: iis, quæ dudum à nobis in collationibus literarum factarum, per scripturam propriæ manus sancita sunt, in sua virtute manentibus: procul dubio & in iis, qui literas nesciunt, quæ olim valent in judiciis, suam habentibus firmitatem: quoniam quidem ex judiciali forma acceperunt examinationem hæc talia competentem:

CAP. VIII.

Imperiti literarum quomodo caute contrahant.

OPortet vero in iis, qui literas 14 nesciunt, & testes & omnino Tabularios adhiberi, in quibus locis sunt Tabularii: maxime autem testes non ignotos contrahentibus: ut quidam scribant pro illiterato, aut paucas literas sciente: alii vero attestentur, *quia etiam præsentibus eis hæc gesta sunt, & scierunt eum:* & ita talium instrumentorum suscipiatur fides, manifestum existens, quia non minus, quam quinque testes in his talibus adhibendi sunt: inter quos erit & qui scribit pro 15 contrahente, aut totum, [aut post ea, quæ] post paucas 16 literas illius posita sunt: quatenus nihil omittatur de summa subtilitate.

CAP. IX.

De contractibus sine scripto compositis.

ET hæc dicimus super instrumentis ex scripto confectis: nam si quis facere quemlibet contractum ex non scripto voluerit, hoc manifestum est, quia aut per testes, aut per jusjurandum fidem percipiet: actore quidem testes deducente, pulsato autem jurante aut referente, sicuti judex negotium disposuerit. Ut 17 autem nihil sit neque horum inemendatum: illud quoque adjicere Legi bonum est, ut si usque ad *unam* auri 18 libram fuerit contractus: hujusmodi observationem in hoc minime custodiri, sed secundum hoc, quod tunc actum est, causam fieri, ut non de rebus exiguis 19 maximas attritiones homines sustineant. Hæc autem omnia tenere in civitatibus volumus: nam in agris (ubi multa simplicitas 20 est, & neque scribentium aut testium multorum copia est) quæ hactenus apud eos valuerunt, & nunc sint etiam firma: hoc enim & in ipsis testamentis, quibus maxime studemus, jam à nobis sancitum 21 est. Valeat itaque Lex in omnibus, quæ post 22 hæc facienda sunt instrumentis & contractibus: quod enim jam transivit, cur quispiam sanciat? Hanc autem Legem peperit contentionum multitudo factarum quidem in litibus, apud nos autem introductarum: quatenus quotidie inter sese contendere homines compescamus, præauferentes eis altercationes per legislationis subtilitatem.

EPILOGUS.

† Quapropter convenit tuam Eminentiam hæc cognoscentem, manifesta omnibus facere subjectis, & qui hic sunt, & qui in gentibus: etenim ad alios gloriosissimos Præfectos, & qui in Hesperia sunt, & in Libya, & qui in Septentrionalibus (dicimus autem in Illyrico) scripsimus, ut omnis nobis Respublica plena fiat hac Lege subjectorum medente concussionibus. Datum Prid. Non. Jun. CP. Imperat. DN. JUSTIN. PP. A. Anno 12. JOANNE V. C. CONS.

TIT. III.

QUIBUS MODIS NATURALES FILII EFFIciantur legitimi & sui 1, supra illos modos, qui in superioribus Constitutionibus continentur.

NOVELLA CONSTITUT. LXXIV.

Imp. Justin. Aug. Joanni gloriosiss. sacrorum per Orientem Prætorior. Præfect. iterum Exconsuli ordinario & Patricio.

PRÆFATIO.

REcte dictum est à prædecessoribus nostris, & ante omnes à Juliano 2 sapientissimo, quia nulla Lex neque Senatusconsultum prolatum in Republica Romanorum, videtur ad omnia sufficienter ab initio promulgatum, sed multa indigere correctione, ut ad naturæ varietatem & ejus machinationes sufficiat. Igitur de iis, qui ex naturalibus ad suorum jus perveniunt, & multas & varias conscripsimus Leges. Ex his autem, quæ à natura rerum per singula moliuntur, invenientes aliquid deesse iis, quæ jam statuta sunt: hoc in præsenti corrigimus. Sancitum 3 namque est, ut si quis habens mulierem puro sibi affectu consternatam, deinde filios procreaverit, & postea etiam nuptialia fecerit instrumenta 4, & legitimos ex ea procreaverit filios: neque ii, qui prius nati sunt, maneant naturales: sed & illi connumerentur suis, eo quod occasio omnino eis sunt nasci legitimis. Sed habuit etiam ista Lex correctionem 5: nam quia secundi & post dotem nati mortui sunt, ideo volebant quidam nequaquam priores à non existentibus adjuvari: & hoc emendavimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt ii, qui secundi fuerunt fratres, habere jura legitima. Illud quoque adjicientes, (quoniam & hoc dubitatum est) ut vel si aliqui filii post dotalia non nascantur, attamen præcedentes licet ante dotalia nati sunt, inter suos adscribi, patre quippe ad hoc festinante. §. 1. Sed 6 & aliud quiddam tale occurrit: ex hujusmodi namque consuetudine nati filii erant alicui: at ille eos volebat à nobis adinvento modo facere suos, nuptialium confectione documentorum: deliberante autem hoc patre, mortua est mulier, & constitutionis eum deseruit modus. Non enim erat, ad quam oporteret nuptiale confici documentum, & naturales manebant filii invito patre. Et quiddam etiam secundum tale exortum est apud viros neque nobis cognitos. Procreavit enim quidam filios non legitime, & filios quidem ultra quam diligebat, & legitimos sibi fieri secundum Legem volebat. Ea autem, quæ sunt mulieris, non erant omnino sine peccato, neque dignam eam existimavit legitimo quodam nomine, quæ etiam semetipsam injuriaverat; sufficit enim hoc tantum dicere. Quapropter secundus iste modus est, qui filios gravat: in priori quidem post mortem matris: in secundo vero per id, quod illa peccavit. §. 2. Novimus autem etiam quendam tertium modum: Pater namque volebat legitimos facere filios:

(14. v. *Nov.* 44. c. 1. *in pr.* (15. Fac. *l.* 3. §. 2. *ff. de accusat.* (16. *l. ult.* §. 2. *C. de jure deliber.* (17. *Authent. At si contractus. C. de fide instrum.* (18. Adde *l. ult. C. si certum petatur.* (19. v. *Nov.* 69. c. 1. §. 16. *Inst. de rer. divis.* (20. v. *l.* 3. *C. de defensor. civit.*

(21. *l. ult. C. de testam.* (22. *l.* 7. *C. de legib.*

TIT. III. (1. Conjunge *Nov.* 89. adde §. *ult. Inst. de nuptiis. Lib.* 5. *C.* 27. *Nov.* 12. *c.* 4. (2. *l.* 10. 11. 12. *ff. de legib.* (3. *l.* 10. *C. de natural. liberis.* (4. v. *l.* 5. *l.* 10. *l.* 11. *C. d. t.* (5. *d. l.* 11. (6. *Authent. Præterea. C. d. t.*

& ad

& ad ea, quæ de dotibus sancita sunt à nobis, respiciebat: filii vero sentientes, quoniam quædam inopinate evenissent ad matrem eorum (licet uxorem non legitimam existentem, à quodam cognato divite) maligne simul & dolose agentes, matrem occultaverunt, ne eos facere legitimos esset patri possibile, & moriente forte matre, maternarum rerum fruerentur usufructu: hoc quod patribus dat benefaciens Lex. Talibus itaque resistere artibus, Legis est proprium subtilis, quam in præsenti sancimus.

CAP. I.

De variis modis legitimandorum filiorum naturalium, & de legitimatione per matrimonium, *seu de contracto cum matre naturalium liberorum matrimonio ab ipso patre naturali.*

SI quis sane non habens filios legitimos, naturales autem tantummodo, ipsos quidem suos facere voluerit, mulierem vero aut non habet penitus, aut quæ non sine delicto sit, aut quæ non appareat, habeat autem secundum quandam Legem ad matrimonium præpeditam: damus ei fiduciam nova quadam & nunc adinventa à nobis via ad legitimorum jus perducere naturales, procul dubio suis in talibus casibus non existentibus filiis. Sicut enim quidam à præcedentibus nos adinventus modus est, qui libertos ad ingenuitatem deducit, præmandans quidem eos alio quodam actu, & dans eis aureorum jus annulorum, postea vero ad ipsam deducens naturam, quæ servum & liberum ab initio non discrevit, sed liberam hominis fecit prolem: sic & nos hunc modum adinvenimus causæ: & licebit id patri, ut in iis, qui dudum à nobis dicti sunt, modis, vel etiam si quis alter occurrerit talis: multæ namque, sicut prædiximus, naturæ 7 sunt novitates. Liceat igitur, (sicuti prædiximus) patri, si legitimam non habeat sobolem, filios restituere naturæ, & antiquæ ingenuitati, si ex libera ei fiant, & suos de cætero & sub potestate habere: neque enim à principio, quando sola natura sanciebat, hominis (antequam scriptæ provenirent Leges) fuit quædam differentia naturalis atque legitimi, sed antiquis parentibus antiqui filii mox ut præcedebant, fiebant legitimi. Et sicut in liberis 8 natura quidem liberos fecit omnes, bella 9 vero servitutem adinvenerunt, sic etiam hinc natura quidem legitimas produxit soboles: attamen ad concupiscentiam diversio naturales eis immiscuit: tanquam ergo similibus passionibus factis, oportet etiam medelam ex qualitatibus inveniri: illam quidem à prædecessoribus nostris, hanc vero à nobis.

CAP. II.

De legitimatione ex testamento.

SIt 10 igitur licentia patri matrem in priori statu relinquenti, si ex veritate aliquid circa thorum apparuerit deliquisse, (aliter namque fieri hoc in talibus casibus non permittimus) & si quædam circumventio est, aut non est, aut lateat, aut *aliquid etiam aliud* fiat circa eam, aut quod prohibeat venire ad viam ducentem ad dotalia: etiam sic providere filiis, & offerre Imperatori precem hoc ipsum dicentem, quia vult naturales suos filios restituere naturæ, & antiquæ ingenuitati, & legitimorum juri, ut sub potestate ejus consistant, nihil à legitimis filiis differentes: & hoc facto exinde filios frui tali solatio: & neque fraudare posse patrem, & celantes matrem, & jus legitimorum abjicere. Uno enim hoc modo omnibus hujusmodi naturæ excessibus & adinventionibus, in iis, qui legitimos non habent filios, medemur, ita brevi solatio tantum naturæ impetum corrigentes. §. 1. Si vero solummodo naturalium filiorum pater hoc quidem propter quasdam fortuitas circumstantias non agat: moriens vero sub quodam prædictorum casuum scripserit testamento, *velle sibi eos legitimos filios successores*: etiam hujus rei damus licentiam: supplicantibus tamen etiam sic filiis post mortem patris, & hoc dicentibus, & ostendentibus patris testamentum, & heredibus existentibus, in quantum pater eos scripserit: & ab imperio hoc percipientibus: ut in uno eodemque hoc, quod agitur, sit donum patris & principis: id est dicere, naturæ simul & Legis: & hoc dicimus nullum anteriorem legitimum perimentes modum: sed etiam hunc addentes, in quibus illos accipere non licet; omnino enim suis existentibus, deinde naturalibus procreatis, aut primitus natis, nequaquam legitimorum jus eis adjicitur: nisi forsitan per Constitutiones nostras, quæ dotalium instrumentorum introduxerunt modum.

(7. *Nov.* 73. *in pr.* (8. *Nov.* 89. *c.* 1. *c.* 9. (9. §. 3. *Inst. de jure person. l.* 4. *ff. de just. & jure. l.* 64. *ff. de cond. indeb.* (10. *Authent. Item. C. de naturalib. lib.*

CAP. III.

De legitimatione per adoptionem.

ET nos non latuit, quia etiam adoptionis 11 modus erat antiquitus ab aliquibus ante nos Imperatoribus super naturales ad legitimos transferendos non improbabilis existimatus: sed æque piæ memoriæ noster Pater 12, & Constitutio ab illo prolata, talia reprehendit. Manere ergo & illam in suis terminis volumus: quoniam castitatem diligenter consideravit: & incompetens est, quæ bene exclusa sunt, rursus ad Rempublicam revocare.

CAP. IV.

Qui sine dotalibus instrumentis nuptias contrahere non possunt. Julianus hic num. 243.

ILlud quoque melius arbitramur constituere competenter, quod ex plurimo causarum experimento cognovimus: multæ quidem & continuæ lites nunciatæ nostræ Majestati, ad opus nos deduxerunt hujus Legis. Quia enim & antiquis promulgatum est legibus, & à nobis ipsis sunt hæc eadem constituta, *ut etiam nuptiæ extra dotalia documenta ex solo* 13 *affectu valeant & ratæ sint:* sed falsatis contractibus nostra ex hoc est completa Respublica: (nam introëuntes testes sine periculo mentientes, quia vir vocabat *Dominam* 14 cohærentem, & ista illum similiter nominabat: & sic eis finguntur matrimonia non pro veritate confecta) hoc existimavimus oportere secundum naturales definire Leges. Novimus etenim, etsi castitatis sumus amatores, & hoc nostris sancimus subjectis, sed nihil esse furore amoris vehementius: quem retinere Philosophiæ est perfectæ, monentis etiam & insilientem atque inhærentem concupiscentiam refrænantis, ut ii, qui hoc tali detinentur, si abstinebunt sermone ad eas, quas amant, quæ eis non per blandimenta conferunt: denique in tantum etiam ante nos legislatores tales scierunt animorum affectus, ut etiam donationes 15 constante matrimonio prohiberent: ut non concupiscentiæ magnitudine victi, latenter paulatim conjuges semetipsos privarent sua substantia. Hæc ergo casta Lege sancire bene se habere credidimus. §. 1. In majoribus 16 itaque dignitatibus, & quæcunque usque ad nos & Senatores, & magnificentissimos Illustres, neque fieri hæc omnino patimur: sed sit omnino & dos, & antenuptialis donatio: & ad omnia, quæ honestiora decet nomina. Quantum vero in militiis honestioribus & negotiis, & omnino professionibus dignioribus est: si voluerit legitime uxori copulari, & non facere nuptialia documenta: non sic quomodocunque & sine cautela effuse, & sine probatione hoc agat, sed veniat ad quandam 17 orationis domum, & fateatur sanctissimæ illius Ecclesiæ defensori: ille autem adhibens tres aut quatuor exinde reverendissimorum Clericorum, attestationem conficiat declarantem, *quia sub illa indictione, illo mense, illa die mensis, illo imperii nostri anno, Consule illo, venerunt apud eum in illam Orationis domum ille, & illa, & conjuncti sunt alterutri:* & hujusmodi protestationem, si quidem accipere volunt aut ambo convenientes, aut alteruter eorum, & hoc agant, & subscribant ei, & sanctissimæ Ecclesiæ defensor, & reliqui tres, aut quantoscunque voluerint: non tamen minus trium literis hoc significantibus. §. 2. Si vero etiam hoc illi non egerint: ille tamen talem reponat chartam venerabilis illius Ecclesiæ Defensor in ejusdem sanctissimæ Ecclesiæ Archivis 18 (hoc est, ubi venerabilia vasa servantur) prædictas subscriptiones habentem: ut reconditum sit omnibus ex hoc munimen, & non aliter videatur nuptiali affectu eosdem convenisse, nisi tale aliquid agatur, & omnino ex literis causa testimonium habeat: his ita gestis, & nuptias, & ex eis sobolem esse legitimam. Hæc autem dicimus, ubi non dotis, aut antenuptialis donationis fit documentum: fidem enim in solis testibus suspectam 19 habentes, ad præsentem venimus

(11. *v. tit. C. de adopt.* (12. *Nov.* 89. *c.* 7. & 11. §. 2. *l.* 7. *C. de naturalib. lib.* (13. *l.* 11. *in pr. C. de repud. l.* 30. *ff. de reg. jur.* (14. *l.* 41. *pr. ff. de legat.* 3. *l.* 19. §. 1. *ff. de annuis. l. ult.* §. 1. *ff. de auro.* (15. *l.* 1. & *tot. tit. ff.* & *C. de donat. inter vir & uxor.* (16. Vide tamen *Nov.* 117. *c.* 4. (17. Adde *Nov. Leon.* 89. (18. Fac. *l.* 9. §. 6. *ff. de pœnis. l.* 30. *in fin. C. de episcop. audient.* (19. Vide tamen *l.* 15. *C. de fide instrum.*

dispo-

dispositionem. §. 3. Quisquis autem in abjecta degit vita, parvæ quidem substantiæ dominus consistens, in novissima vero vitæ parte jacens, habeat etiam in his licentiam. Sed neque agricolas aut milites armatos, & quos Lex Caligatos apellat, (hoc est, viliores 20 & obscuriores) perscrutamur, quibus civilium causarum ignorantia est, & solius circa terram operationis, & circa bella concupiscentiæ causa est studiosa, & juste laudabilis: sic ut in vilibus personis, & in militibus armatis obscuris & agricolis licentia sit eis & ex non scripto convenire, & matrimonia celebrare inter alterutros: sintque filii legitimi, qui patrum mediocritatem, aut militares, vel rusticas occupationes & ignorantias adjuvent.

CAP. V.

Si divinis tactis Evangeliis juraverit quis in domo privata aliquam uxorem fore.

QUoniam autem interpellationibus, quæ nobis fiunt semper, omnium tamen assidue mulieres audivimus ingemiscentes & dicentes, quia quidam earum concupiscentia detenti, ducant eas in domibus suis sacra tangentes eloquia, aut in orationis domibus jurantes, *habituros se eas legitimas uxores:* taliter eas habentes tempore multo, & forte suscipientes filios, deinde dum se satiaverint earum desiderio, aut extra filios, aut cum filiis, eas projicientes de suis domibus: judicavimus etiam hoc oportere sancire: Ut si 21 mulier ostendere potuerit modis legitimis, quia secundum hanc figuram vir eam acceperit domi, ut eam uxorem legitimam haberet, & filiorum legitimorum matrem, nequaquam penitus licentiam esse ei hanc de domo præter ordinem 22 Legis expellere: sed habere eam legitimam, & filios suos esse ei: & illam, si quidem indotata sit, nostræ Constitutionis uti bonis, quartam 23 substantiæ viri percipientem, sive expellatur, sive prius moriatur vir: non perscrutantibus nobis sive repudio utens dimittat eam, sive etiam sine hoc: neque enim verisimile est eum mittere repudium, qui & ipsas nuptias denegat: sed si eam irrationabiliter expellat de domo, hoc ipsum sit adversus virum justa causatio, & mulier hoc facto repudium ei mittat, & exigat quartam, si uxor ostensa fuerit extitisse: licet extra dotem convenerit, viri jurijurando credens. Quid 24 enim agat aliud, quæ ad dotem non est idonea, quam ut semetipsam pro omni dote contradat? §. 1. Sit autem & soboles legitima etiam invito patre. Qui enim ad hoc nuptias fecit, & filios procreavit, ut mulier legitimorum ei filiorum fieret mater: non potest ex tali natos germine, rursus ut naturales abjicere: neque quasdam postea forte nuptias post mortem uxoris, aut repudium contrahens, eos, qui ex illis nascuntur nuptiis, velle habere eos solos esse legitimos: nisi eis etiam illi priores fuerint copulati, quorum similiter pater est, teste existente nuptiarum priorum quidem Deo, secundarum autem Lege. Eadem nobis Lex pro cautela sit nuptias contrahentium promulgata: & si filii quidem ex talibus processerint nuptiis, erunt sui: & his legibus, quæ sunt de suis positæ, fruentur.

CAP. VI.

Qui sint filii legitimi, naturales, & neutrum, id est, ex damnato coitu.

SI quid autem præter hæc fiat, non tamen ex conscripta procedat copulatione, erunt naturales: & quæ à nobis largita sunt naturalibus, sive ex testamento, sive ab intestato, potientur. Eos enim, qui semel ex odibilibus 25 nobis, & propterea prohibitis nuptiis procedunt, neque naturales vocari, neque participanda eis ulla clementia est: sed sit supplicium etiam hoc patrum, ut agnoscant, quia neque quicquam peccatricis concupiscentiæ eorum habebunt filii.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & ad hominum medelam, & naturæ plenitudinem per hanc Legem statuta sunt, tua Celsitudo manifesta faciat universis, programmatibus propositis, per quæ omnibus Lex erit aperta, cognoscentibus secundum quem circa talia conversentur modum, & nostram considerantibus providentiam: quia omni occupationi alteri eorum utilitatem præponimus. Datum Nonis Junii, *Constantinopoli*, Imper. DN. JUSTINIANO PP. August. Anno 15. JOANNE V. C. CONS. Indict. τῷ ϑ. μ. ω. ἔτει.

(20. Fac. *l. 9. in fin. ff. de castod. l. 21. C. de nuptiis.* (21. Vide tamen *l. 24. ff. de ritu nupt.* (22. *Nov. 22. c. 15. §. 2. c. 16. §. 1.* (23. *d. Nov. 22. c. 18. Nov. 53. c. 6. in pr. Nov. 117. c. 5.* (24. *v. l. 12. C. qui potiores.* (25. *Nov. 89. c. ult. Authent. Ex complexu. C. de incest. & inutil. nupt.*

TIT. IV.
DE APPELLATIONIBUS
Siciliæ. 1

NOVELLA CONSTITUT. LXXV.

SIciliæ appellationes suscipiat Quæstor, & interveniant Psephismata tam ecdicorum, quam patrum. ***

***

EPITOME EJUSDEM EX
Juliano.

DE APPELLATIONIBUS IN
Sicilia porrectis.

APpellationes, quæ in Sicilia porriguntur adversus sententias Prætoris, vel Ducis, vel cujusvis alterius judicis in Sicilia constituti, apud Quæstorem in hac regia Urbe exerceri præcipimus, ut ipse discutiat causas provocationis, & sententiam dicat, & nostro imperio referat, ut nostra auctoritate sententia ejus roboretur. Sed & si aliud civile emergat, veluti Defensoris confirmatio, vel decretum patris civitatis Siciliæ: similiter ad Quæstorem referatur, & calculo ipsius confirmetur, nostra scilicet auctoritate suggerente Quæstore sequenda.

TIT. V.
HÆC CONSTITUTIO INTERPRETATUR
priorem Constitutionem, de iis, qui ingrediuntur monasterium 1, & de substantiis eorum, & ex quo tempore oporteat eam valere.

NOVELLA CONSTITUT. LXXVI.

Idem Imp. Aug. Joanni gloriosiss. Orientalium Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

CAusa talis ad nos pervenit, quam existimavimus oportere competenti uti à nobis interpetatione, simul & adjutorio. Cognovimus etenim, quia mulier quædam habens filium sibi ex nuptiis legitimis procreatum, voluit quidem segregare se à communi ista conversatione, & in quodam mulierum monasterio commanere, plurima bona faciens mulieribus reverendissimis ibidem congregatis. Et quoniam nostræ pietatis lex 2 vult eos, qui se monasteriis dederint, seu viros, seu mulieres, antequam ingrediantur monasterium, eo quo voluerint modo, quæ sua sunt, disponere, nec posse, postquam ingrediuntur monasterium, ulterius agere quicquam de propriis, utpote domini rerum non existentes ulterius, eo quod sanciverimus nos hujusmodi viros & mulieres cum corpore & anima ipso ingressu ad monasterium dedicare se 3 suasque substantias, & si quidem decesserint, manere etiam sic eorum substantias in monasterium, eo quod domini harum ulterius non existunt: hinc autem metuere, ne forte, quamvis nostra Constitutio multo posterior sit, quam quod in prædictam venerabilem domum ingressa est, aliqui prohiberent eam prospicere suo filio: & oportere propter prædictum metum hæc interpretari, & lege nostra fieri manifesta, quia nihil læsa sit, aut ipsa aut filius ejus circa ejus successionem ex memorata Constitutione.

TIT. IV. (1. Adde *Nov.* 104.
TIT. V. (1. *Nov.* 5. (2. *d. Nov.* 5. *c.* 5. (3. *Authent. Ingressi. C. de sacros. eccles. Nov.* 123. *c.* 38.

CAP.

CAP. I.

PRopterea sancimus, si quis monasterium habitaverit vir aut mulier ante prædictam nostram Constitutionem 4, aut hactenus habitat, & maxime filiis existentibus, nullam habere necessitatem nunc eorum substantiam in monasterium, sed filio aut filiæ transmittere aut totam, aut etiam partem suæ substantiæ: aut etiam, quo voluerit modo, res suas disponere: utpote primam illam legem alia nostra hac Constitutione interpretante, (eos enim, qui semel ante memoratam dudum nostram legem monasteria intraverint, in nullo postea posita lex contristatura est, aut ablatura eorum, quæ prius eis, ut liceat, data sunt) neque prius nostræ legi impedimentum penitus faciente, eo quod neque possibile sit hoc fieri, ut oportuisset prius disponere, & ita ingredi in monasterium. Si vero nulla tunc tali lege posita, in monasterium ingressa est: quomodo fieri potuerit converti ordinem legis, & exigere eos, qui prius ingressi sunt monasterium, illa facere, quæ prius ignorata, postea per sacram nostram Constitutionem sunt innovata? Sed unumquemque competit secundum sua tempora exspectare, & ea quidem, quæ post legem sunt, ita quærere fieri, sicut lex vult: si quid autem ante legem subsecutum est, hoc non commovere, neque perscrutari, sed in priori figura relinquere. §. 1. Hæc igitur lex pro interpretatione utili posita sit prioris nostræ illius Constitutionis: ut illa in 5 posterioribus temporibus, ex quo facta est, locum habeat, & iis, qui postea convertentur, viris ac mulieribus posita sit: sibique potestatem in illis custodiat: nihil horum, quæ antea fuerint, perscrutando, cum licentia sit prioribus viris ac mulieribus, qui habitaverunt, aut etiam hactenus habitant in monasteriis, & maxime filiis existentibus, suas res quo volunt disponere modo.

EPILOGUS.

† Tua igitur Eminentia, quæ placuerunt nobis & per hanc sacram declarata sunt legem, solenniter per Programmata sua omnibus facere manifesta festinet. Dat. Idib. Octobr. Imper. DN. JUSTIN. PP. A. Anno 12. JOANNE V. C. CONS. Indictione 2.

TIT. VI.

UT NON LUXURIENTUR HOMINES CONtra 1 naturam, nec jurent per capillos Dei, aut aliquid hujusmodi, neque blasphementur in Deum.

NOVELLA CONSTITUTIO LXXVII.

Imp. Justin. August. Constantinopolitanis.

PRÆFATIO.

OMnibus hominibus, qui recte sapiunt, manifestum esse putamus, quia omne nobis est studium & oratio, ut crediti nobis à Domino Deo bene vivant, & ejus inveniant placationem: quoniam & *Dei misericordia non perditionem, sed 2 conversionem & salutem vult: & delinquentes, qui corriguntur, suscipit Deus*: propter quod nos omnes invitamus Dei timorem in sensibus accipere, & invocare ejus placationem: & novimus, quia omnes, qui Dominum diligunt, & misericordiam ejus sustinent, hoc faciunt.

CAP. I.

IGitur quoniam quidam diabolica instigatione comprehensi, & gravissimis luxuriis semetipsos inserunt, & ipsi naturæ contraria agunt: istis injungimus, in sensibus accipere Dei timorem, & futurum judicium, & abstinere ab hujusmodi diabolicis & illicitis luxuriis, ut non propter hujusmodi impios actus ab ira Dei justa inveniantur, & Civitates cum habitatoribus earum pereant. Docemur enim à divinis Scripturis, quia ex hujusmodi impiis actibus & Civitates cum hominibus pariter perierunt. §. 1. Et quoniam quidam ad hæc, quæ diximus, & blasphema verba, & sacramenta de Deo jurant, Deum ad iracundiam provocantes: istis injungimus abstinere ab hujusmodi, & aliis blasphemis verbis, & non jurare *per capillos & caput, & his proxima verba.* Si enim contra homines 3 factæ blasphemiæ impunitæ non relinquuntur: multo magis, qui ipsum Deum blasphemant, digni sunt supplicia sustinere. Propterea igitur omnibus hominibus hujusmodi præcipimus à prædictis delictis abstinere, & Dei timorem in corde accipere, & sequi eos, qui bene vivunt. Propter talia enim delicta, & fames, & terræ motus, & pestilentiæ fiunt: & propterea admonemus abstinere ab hujusmodi prædictis illicitis, ut non suas perdant animas. Sin autem & post hujusmodi nostram admonitionem inveniantur aliqui in talibus permanentes delictis: primum quidem indignos semetipsos faciuntDei misericordia: post hæc autem & legibus constitutis subjiciuntur tormentis. §. 2. Præcipimus enim gloriosissimo Præfecto regiæ Civitatis, permanentes in prædictis illicitis & impiis actibus post hanc admonitionem nostram comprehendere, & ultimis subdere suppliciis, ut non ex contemptu talium inveniatur & Civitas & Respublica per hos impios actus lædi. Si enim & post hanc nostram suasionem quidam tales invenientes, hoc subtercelaverint: similiter à Domino Deo condemnabuntur. Ipse etenim gloriosissimus Præfectus, si invenerit quosdam tale aliquid delinquentes, & vindictam in eos non intulerit secundum nostras leges: primum quidem obligatus erit Dei judicio, post hæc autem & nostram indignationem sustinebit.

TIT. VII.

UT LIBERTI DE CÆTERO AUREO NON 1 INDIgeant 2 annulo: & ut pristinis restituantur natalibus. Et de celebratione dotalium instrumentorum in libertis mulieribus facta, & hoc ipso etiam nuptias legitimas fieri, & filios suos: si nuper etiam ancilla fuerit, & ipsam liberam esse celebratione dotis, & nuptias legitimas: & qui ex ea processerint filios suos.

NOVELLA CONSTITUT. LXXVIII.

Imperator Just. Aug. Joanni gloriosissimo Orientalium Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli ordinario & Patricio.

PRÆFATIO.

PErfectis nobis omnibus bonis à magno Deo datis, existimavimus oportere & ipsas servorum libertates (cum à priore conditione à dominis liberantur) eis omnino puras & infucatas & perfectas efficere: & propterea etiam dedititiorum 3 injuria liberavimus libertates: & Latinitates 4 velut imperfectas exclusimus: & iterationes superfluas demonstravimus: & Juniam 5 Legem & Largianum 6 odivimus Senatusconsultum, utpote in initio inaniter introductum, & recte postmodum reprobatum: solamque 7 valere Romanam Civitatem in libertatibus voluimus, non locis, non ætatibus, non alio quodam causam discernentes. Quoniam autem semper aliquid melius de nostris subjectis tractamus, etiam ipsum, quod perfectius datum est à majoribus, existimavimus oportere adjectionibus ampliare.

CAP. I.

De jure annulorum aureorum omnibus libertis generaliter concesso.

PRopterea 8 sancimus, si quis manumittens servum aut ancillam suam, *Cives denunciaverit Romanos*, (neque enim aliter licet) sciat ex hac lege, quia qui libertatem acceperit, habebit subsequens mox, & aureorum annulorum & regenerationis 9 jus, & non jam ex necessitate hoc à Principibus 10 postulabit: neque indigebit omnino ulla scrupulositate: sed libertatis virtute hæc omnia subsequentur: hac nostra lege ex præsenti die inchoante. Non enim aliquid horum, quæ prius facta sunt, perscrutamur. Firmamus igitur omnia præcedentia: ut valeant secundum eos, per quos facta sunt modos: sed hæc quidem sic habere sancimus.

CAP. II.

De reverentia & obsequio patronis à libertis præstandis, &c.

ILlud vero adjicimus, ut nihil neque post hanc legem nostram lædantur patronatus jura. illa vero, quæ nos sancimus, in quibuscunque omnino hæc personis servabimus, nisi 11 tamen etiam ab his libertum, qui libertatem donavit, absolverit, aut per fideicommissum hoc relinquens, aut in ipsa libertate hoc adjiciens: nam si hoc ille dederit, omnino, qui manumittitur, absolvetur etiam

(4. *d. Nov.* 5. (5. *Nov.* 22. *c.* 1. *c.* 2. *Nov.* 54. *Nov.* 68.
TIT. VI. (1. *Nov.* 141. (2. *Nov.* 14. *d. Nov.* 141. *in pr.* (3. Fac. *l. un. C. si quis Imperat. maledix. l.* 1. *in fin. ff. de obsequiis.*

TIT. VII. (1. v. *tit. ff. & C. de jure aureor. annulor.* (2. v. *tit. C. de dedititia libert. toll.* fac. §. 3. *Inst. de libertinis.* (3. *d. tit. C. de dedititia libert. toll.* (4. *tit. C. de Latina libert. toll.* (5. §. 3. *Inst. de libertin.* (6. §. *ult. Inst. de success. libert. l. un. in pr. C. de Latina libert. toll.* (7. v. *d. l. unic.* (8. *Authent. Sed hodie. C. de jure aureor. annul.* (9. v. *Nov.* 18. *c.* 11. (10. v. *l.* 3. *ff. de natalibus restit.* (11. *l. pen. l. ult. C. de bon. libert.*

à patronatus jure, eo quod ille hoc expresserit. Habeant itaque hæc omnia, qui libertatem meruerunt: verumtamen servent etiam post hanc nostram Constitutionem eis, qui ad talem eos perduxerunt honorem, omnem reverentiam, & hoc quod vocatur obsequium & reverentiam recte legibus introductam: quin etiam abstineant 12 aut manibus, aut insidiis, aut aliis, ex quibus liberti tale aliquid agentes rursus & servitutem sustinent secundum de his scriptas leges, & restituuntur priori conditioni. Nam si nullum penitus ingratum 13 esse circa donatorem permisimus, licet fuerit bene natus, sed donationes infirmas pronunciavimus in iis, quæ dudum à nobis scriptæ sunt, legibus, & in iis, quæ à nobis quotidie præcipiuntur, quomodo patiemur manumissorem, qui æqualis patri circa libertum factus est, ab eo aliquid pati malignum, aut injurias forsitan asperas & indecentes, seu plagas, aut maxime intolerabilia sustinere dispendia? Sed si quid horum legitimis probationibus convicerit passum se, qui libertatem dedit, vel ejus filios: post prædictas probationes libertum in priori restituimus habitu: nominum quidem perscrutatione, & propter hoc dispendiis, omnes eripientes, justitiam autem ubique & æquitatem: & quod legislatorem decet, & quod placet Deo, & liberto, & dudum domino conservantes. §. I. Quapropter sint quidem & liberti & ingenui, sive ii, qui dudum manumissi sunt, & evidenter eis hoc largitum est: sive illi, qui post hanc legem nostram ad ingenuitatem venientes, tanquam bene nati jam facti vivant, & debitum honorem manumissoribus reddant: ut non denuo & libertate & benenatione cadant, tanquam indevoti ingratique convicti, & à lege damnati. Erunt namque ita perpetue liberi & ingenui, si manumissoribus eorumque filiis 14 inconfusam & liberam suam venerationem & reverentiam devotionemque servaverint: quibus videlicet conservatis, nunquam ad priorem relabentur fortunam.

CAP. III.

Si libertam suam patronus uxorem habere maluerit.

SI 15 quis autem libertam ducere voluerit, aut legitimam facere conjugem, cujuslibet 16 dignitatis existens, nuptialia conficiat documenta, (hanc enim solam post manumissionem observationem adjicimus) & sint etiam præcedentes filii, sicut & qui post dotalia nati sunt, liberi & ingenui & sui, & patris successores, & à postulatione annulorum aureorum & pristinorum natalium liberati 17, nullamque penitus habentes differentiam ad cætera ingenuorum matrimonia. Libertas enim matris & insuper documentum nuptiale, sobolem liberam & ingenuam & patri succedentem demonstrabunt.

CAP. IV.

Si quis ex ancilla sua liberos habuerit.

ET ita rebus & veritate toti efficimur, ut si 18 cui etiam ex serviente muliere procreentur filii, & voluerit ille postea mulierem manumittere, & dotalia conficere documenta: mox cum ipsa dotis inscriptione & filiis competet libertatis simul & suorum jus: non requirentibus nobis specialem libertatem in filiis fieri, & simul manumitti cum matre, aut postea, vel ante eam forte libertatem accipere: sed conscriptione sola nuptialium documentorum mox eis etiam libertatem donamus. Quod enim majus utique ostensurus est pater libertatis filiorum indicium, quam uxorem ostendere, liberamque simul & legitimam nuptialium documentorum conscriptione? Si enim miles 19 relinquens legatum alicui suorum servorum, ipsa donatione legati & libertatem dare videatur: quomodo non multo magis pater, si documentum nuptiale conscripserit, habebit proprios filios ex hoc solo & liberos & legitimos successores? Neque enim quilibet eum putaturus erit voluisse filiorum quidem matrem legitimam esse, & hoc tam magnum ei donasse opus libidinis: proprios autem filios ex suo natos semine, adhuc relinquere servituros. §. I. Hoc similiter quidem pro manumissoribus, similiter autem & pro manumissis sancimus. Nam si ea, quæ in præcedentibus dicta sunt, manumissoribus non servamus: segniores

(12. *d. l. ult. circa fin. l. 2. C. de libertis.* (13. *l. ult. C. de revocand. donat.* (14. *l. 5. C. de obseq. patr. præst. l. 3. C. de libertis.* (15. *Authent. Sed novo jure. C. de nuptiis. Authent. Nova. C. de naturalib. lib.* (16. Abrogantur *l. 9. ff. de senator. l. 16. pr. l. 23. l. 42. §. 1. l. 44. ff. de ritu nupt. l. 7. in fin. C. de incest. & inutil. nupt. Nov. 22. c. 10.* (17. *v. Nov. 18. c. 11.* (18. *l. ult. C. commun. de manumiss.* (19. *l. 30. ff. de probat. l. 7. C. de testam. milit.*

forsan homines circa libertatis largitatem efficiemus. Nobis autem omne extat studium subsistere libertates atque valere, & in nostra florere & augeri Republica: etenim hujus causæ desiderio & in Libya, & in Hesperia tanta suscepimus bella, pro recta scilicet ad Deum religione, & pro subjectorum pariter libertate.

CAP. V.

Ratio Constitutionis.

FAcimus autem novum nihil, sed egregios ante nos Imperatores sequimur. Sicut enim Antoninus 20 Pius cognominatus, (ex quo etiam ad nos appellatio hæc pervenit) jus Romanæ Civitatis prius ab unoquoque subjectorum petitus & taliter ex iis, qui vocantur peregrini, ad Romanam ingenuitatem deducens, hoc ille omnibus in commune subjectis donavit, & Theodosius 21 junior post Constantinum maximum sanctissimæ hujus Civitatis Conditorem, filiorum prius jus petitum in commune dedit subjectis: sic etiam nos hoc videlicet regenerationis & aureorum annulorum jus, unicuique petentium datum, & damni & scrupulositatis præbens occasionem, & manumissorum indigens auctoritate: omnibus similiter subjectis ex hac lege damus: restituimus enim naturæ, ingenuitate dignos, non per singulos de cætero, sed omnes deinceps, qui libertatem à dominis meruerint: ut hanc magnam quandam & generalem largitatem nostris subjectis adjiciamus.

EPILOGUS.

† Quæ igitur pro indulgentia subjectorum nostræ placuerunt Clementiæ per hanc legem, hæc tua Celsitudo cognoscens, nostris subjectis faciat manifesta per Programmata propria & hic, & in Provinciis: ut discant, quia nostrorum subjectorum per omnia curam habemus, ea, quæ pro utilitate eorum sunt, sancientes. Valebit autem hæc lex in subsequentibus omnibus, & eis, qui postea emerserint casibus: quod enim recessit, non perscrutamur. Datum 15. Cal. Februar. CP. Imper. DN. JUSTIN. PP. A. Anno 15. ARIONE V. C. CONS.

TIT. VIII.

APUD QUOS OPORTEAT CAUSAS DICERE Monachos & Ascetrias.

NOVELLA CONSTITUT. LXXIX.

Imperator Justinianus Augustus Mennæ Archiepiscopo Constantinopolitano, & universali Patriarchæ.

PRÆFATIO.

REm cognoscentes non rectam fieri in hac regia Civitate, communi lege existimavimus hoc mederi: inchoantes quidem ab hac felicissima Civitate: in omnia vero loca ea, quæ subjecta sunt, distendentes. Quidam enim volentes corrumpere orthodoxæ fidei honestatem, si quidem litem habuerint, quasi cum Monachis & Ascetriis, civiles judices interpellant: at illi mittunt executores, præsumentes accedere intra loca sancta, & Monachos trahere, atque Monastrias vel Ascetrias inquietare, forsan etiam eas, quæ non videntur: & hinc injuriam & confusionem non parvam adorabilibus fieri locis.

CAP. I.

Si quis in jus vocare Monachum vel Sanctimonialem conatus sit.

PRopterea 1 igitur sancimus, si quis quamcunque habuerit causam cum aliquibus venerabilibus Sanctimonialibus, aut sacris virginibus, aut mulieribus omnino in Monasteriis consistentibus, Deo amabilem Civitatis illius Episcopum 2 interpellet: ille vero mittat, & cum omni honestate, quæ sunt de personarum præsentia disponat: sive oportet per Abbates, sive per responsales 3, sive per alios quoslibet hoc fieri. Ipsi vero cum omni veneratione sacerdotali causam examinent & judicent, & civiles non sint penitus eis judices, neque confundant eorum honestatem; cum idonei sint Deo amabiles singularum Civitatum Episcopi, & quæ de lite sunt, & de cautela judiciorum disponere, & judicare honeste atque sacerdotaliter, & secundum leges nostras, & sacratissimas regulas. Sic enim & qui aliquam rationem habere putantur: merebuntur justitiam, & honestas sacratorum inviolata integraque servabitur.

(20. *l. 17. ff. de statu hominum.* (21. *l. 1. C. de jure liberor.*
TIT. VIII. (1. *Authent. Causa. C. de episcop. & cleric.* (2. Abrogatur *l. 33. C. d. t.* (3. Fac. *Nov. 123. c. 25. Nov. 133. c. 5.*

CAP. II.

Cura & Custodia Constitutionis, & ut lites Monachorum citius dirimantur.

COmmunis igitur sit lex, habeatque custodiam & à gloriosissimis Præfectis, qui per cunctas existunt Diœceses, & Illyrici dicimus, & Libyæ, Italiæque, & Occidentis totius, & à gloriosissimis Præfectis utriusque Romæ, & magnificentissimo Prætore populorum 4 & judicibus gentium, eorumque officiis: & nulla ejus fiat omnino corruptio, sed integra ad honorem reverendissimorum Monachorum custodiatur. Hæc autem etiam tua Celsitudo cognoscens, & ipsa custodiat in hac felicissima Civitate, & ejus confiniis. utatur autem ad Deo amabiles Civitatum Metropolitanos (quorum ipse suscepisti ordinationem) proponens propriis literis hanc nostram sacram legem. Verum illi sub se constitutis Episcopis hæc nuncient, ut ex paucis literis una continuatio legis ad omnem perveniat ditionem. Sed etiam *accelerari lites sancimus Monachis illatas*, ut non mens eorum occupetur circa litis solicitudinem: sed velociter liberati, sacris 5 operibus obsecundent.

CAP. III.

De temeratoribus hujus Constitutionis.

SCiant igitur, qui præter hæc aliquid egerint: si quidem judex sit, qui talem proferre sententiam præsumpserit, quia ab administratione repelletur tanquam divinitati contumeliam faciens, & pœna x. librarum auri una cum officio suo multabitur, sacratissimo nostro danda ærario: Executores autem præsumentes offerre omnino admonitionem, ab ipsis Deo amabilibus Episcopis prohibeantur, & retrudantur in locis, quæ decaneta nuncupantur, pœnas competentes passuri: exactionem nullam de cætero agere permittendi.

EPILOGUS.

† Hac valente lege si quis cum aliquo reverendissimorum Monachorum, aut virginum aut mulierum omnino sacrarum & in venerabilibus Monasteriis habitantium habuerit causam. De Clericis etenim & ordine conventionis eorum jam leges conscripsimus, quas valere & firmas esse omni volumus modo. Scriptum exemplar viro clarissimo Joanni Præfecto sacrorum Orientis Prætoriorum, iterum Exconsuli ordinario, & Patricio. Scriptum exemplar Basilidi gloriosissimo Magistro sacrorum officiorum. Scriptum exemplar Longino gloriosissimo Præfecto Urbis. Dat. 6. Id. Mart. CP. Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno 15. ARIONE V. C. CONS.

TIT. IX.

DE QUÆSTORE.

NOVELLA CONSTITUT. LXXX.

Imp. Justin. August. Joanni gloriosiss. sacrorum Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

SEmper cum Dei auxilio omnem facimus providentiam, ut subjecti ab ejus clementia traditi nobis illæsi serventur. Itaque & leges ponimus omnem eis curantes justitiam: & quod paulatim labitur, reparare festinamus: insuper etiam administrationes invenimus, quæ castigantes, quod inhonoratum est, mediocria faciunt delicta, quale videlicet aliquid *Prætores* 1 *populi* in hac felicissima magna Urbe, utilissimo ex ipso rerum experimento omnibus regiam hanc Civitatem nostram habitantibus approbatum. Ex hoc igitur experimento & aliud quiddam medela egens moliri & adinvenire, legi & cingulo justum existimavimus. Invenimus enim, quia paulatim Provinciæ quidem suis habitatoribus spoliantur: magna vero hæc Civitas nostra populosa est turbis diversorum hominum, & maxime agricolarum suas Civitates & culturas relinquentium.

CAP. I.

De his, qui Constantinopolim veniunt.

HÆc ad præsentem legem nos respicere procuraverunt, & ad cingulum, quod nunc à nobis pene novatum est: cui non piget nos de publico & annonas dare, & sufficiens etiam officium constituere, & ex negligentia ejus periculum relevare. Cingulo etenim & hoc accipienti, Quæstoris imponimus nomen. sic enim & in initio eum invenientes, (dicimus autem priscis temporibus) *Erevnadas* vocabant inquisitores ad hoc venientes officium. Volumus autem cingulum habentes hoc, respicientes ad Deum, nostrumque timorem, & legem, requirere ad magnam hanc Civitatem venientes, ex quacunque Provincia sint, viros, sive mulieres, aut Clericos, seu Monachos, vel Monachas, sive externarum Civitatum Advocatos, aut alterius cujuscunque fortunæ vel dignitatis existant, & perscrutari, qui sint, aut unde venerint, & qua occasione, & si quidem agricolæ sint, intendere, quibus nostrorum judicum horum competunt lites, & his imminere, velociterque eos eripere difficultatibus, propter quas huc venerunt, & festinanter, unde venerunt, eos remittere, competentia fruentes.

CAP. II.

De agricolis.

SI vero aliqui sint agricolæ constituti sub dominis, & egentes eis ad hanc venerunt regiam Civitatem: præparare possessores, citius eas discernere, pro quibus venerunt causas, & remittere merentes mox, quæ justa sunt. Si vero forsitan ad resultationem possessorum venerunt, & adversus eos dicant causas; si quidem multitudo sit, plures quidem remittere continuo ad Provinciam, duobus aut tribus relictis, qui secundum collitigantium schéma litem exerceant: & ita eum imminere litis auditori, & procurare citius incidi negotia, ut non longitudo eis fiat temporis, & maxime agricolis: quorum & hic præsentia superflua, & agriculturæ vacatio damnum & ipsis & possessoribus facit.

CAP. III.

SI vero neque agricolarum sit adveniens multitudo, sed quidam forsitan alii, aut etiam litigaturi adversus alios, & hic tardent, non quiescere, sed cum omni instantia judices urgere cum festinatione eos contentionibus absolvere, & litibus liberatos remittere in suas Civitates & Provincias habitare. Si vero forsan cum instituerint auditores litis, aut agricolarum domini, qui à nobis sunt judices statuti, ut litigantes aut observantes liberent, ipsi adhuc differant, & non citius eos à litis observatione liberaverint, tunc ipsum, qui à nobis in hoc cingulo constitutus est, deducere ad se litigantes, aut agentes aliquo jure à possessoribus, proinde non merentes examinare, & citius disponere, pro quibus illi huic magnæ observant Civitati, ad suas remittere patrias, aut omnino ex quibus venerunt locis, omnibus perempto ad hoc privilegio, & fori præscriptione.

CAP. IV.

SI vero vitæ occasionem aliqui aut lites non habentes, in hac sunt nostra Civitate, ut propter victum, aut eo quod hic ad eorum desideria non sufficiat, jam etiam peccent, corporum eorum statum, qualis quis est inspicere: & si quidem valent eis corpora, potentes autem sufficere ad laborem sunt: si quidem servilia fuerint, cognoscere quorum sunt, & hos etiam invitos possessoribus transmittere. Si vero liberi fortuna & ex aliquibus Civitatibus, aut Provinciis orti, hos transmittere ad Provincias, ex quibus orti sunt.

CAP. V.

De mendicantibus validis. 2

SI vero hujus terræ fuerint, & corporibus quidem validis utantur, vitæ autem eis decens non est occasio: hos non frustra esse *terræ onus* permittere, sed tradere citius eos operum publicorum attinet artificibus, ad ministerium, & præpositis panificantium stationum, & hortos operantibus, aliisque diversis artibus, aut operibus, in quibus valent simul quidem laborare: simul autem ali: & segnem ita ad meliorem mutare vitam. §. 1. Si vero aliqui noluerint observire operibus, quibus traditi sunt, hos sectari hac regia Civitate: parcentes enim eis, hoc sancimus: ut non segnitie eos ad illicitos actus impellente, leges eos abripiant ad pœnas, nostris tradentes judicibus. Læsos autem aut læsas corpore, aut canicie graves, hos sine molestia esse jubemus in hac nostra Civitate, aut pie agere volentibus adscribendos: & aliorum singulos interrogare, qua venerint gratia: & inquisitis, quæ digna sunt, super eis agere, ut non pigri hic sedeant, sed competentia agentes, ad proprias revertantur Provincias.

(4. Fac. *Nov.* 13. (5. Fac. *Nov.* 133. c. 6.
TIT. IX. (1. v. *Nov.* 13.

(2. tit. C. de mendicantib. valid.

CAP. VI.

De sportulis.

SI vero aliqui aut in hac habitantium Civitate, aut etiam de foris venientium, inculpent aliquos tanquam ab eis damnificati per occasionem forte eorum, quæ dicuntur sportulæ aut etiam ex hoc læsionum: & dicant eos aut prævaricari pro his nostras leges, aut etiam sine judiciali præcepto admonitionem eis offerre: quærere subtiliter hæc delinquentes, cujuscunque fuerint dignitatis aut militiæ, & sub quo constituti sunt cingulo; eosque simul quidem comprehendere: simul autem post probationes interminatas secundum nostras leges exigere pœnas: nullo competentium eis judicum defendere eos valente: & tam illæsos servare eos, qui injustitiam passi sunt, recipientes quæ contra legem exacti sunt, quam pœnas nostris definitas Constitutionibus superexigere: ac de eis referre, ubi perspeximus dandas.

CAP. VII.

De falso.

SUper hoc autem quicunque querelam suscipiunt falsitatis, seu quæ vocatur falsa scriptura: in quocunque collegio hoc requirere, & qui super his denunciantur, comprehendere, & post inscriptiones & probationes punire: sic enim hujusmodi audientiæ damus potestatem ei. Si vero aliquis taliter læsorum adierit ordinatum secundum præsentem legem judicem, & non justam impetraverit providentiam, ut cogatur ad nos & ad semper imperium hoc denunciare: sciat aperte, qui cingulum hoc assumit, quia ipse de suo reddet ea ei, qui ab eo neglectus est male, quæ decuerat eum à delinquente accipere; insuper & majorem indignationem nostram experietur juste, utpote nostras jussiones transcendere præsumens.

CAP. VIII.

De salario Quæstoris, & ejus officialium.

MAxime autem omnium, qui hanc administrationem habet, & perpetue hoc ponet studium puris manibus omnia agere, & administratores habere non sordidos, neque turpi acceptioni paratos, sed pure & libere administrare: & si tale aliquid super ministris peccatum invenerit, hoc etiam punire, & ex ipsis prius ostendere suam firmitatem simul, & castitatem. Propterea enim & decem libras auri occasione expensarum decernimus ei, & ejus consiliario solidos centum, & ministrantibus ad expensarum causam solidos trecentos triginta damus annonæ: quorum etiam descriptionem huic legi apponi præcipimus, ut fisci largitate contenti, alienis abstineant: eruntque Dei & nostri subtiles cultores, & è cœlo hanc nostram fruentes providentiam & administrationem, causis facilius & legalius utentes.

CAP. IX.

De Magistratibus & Præsidibus.

DAmus autem administrationem habenti fiduciam & judicibus insistere, & ad nos referre, & ex se agere competentia: ut neque infirmitate, neque alio omnino culpatus, nostro super eo judicio minor appareat. Licentiam vero similiter ei damus publicis epistolis uti ad provinciarum Præsides, ut ii, qui remittuntur ab eo, mittant ad suas provincias sine lite ibi ducturos: & si quo egent legitimo auxilio, hoc percepturos: Illud maxime providere, non de iisdem secundo molestari (quod sæpe) eos, qui hic vane commorantur: deinde transmissos ab eo, rursus remanere: & mox reversos, secundarum ei causarum præbere occasiones. Si enim denuo in hac felicissima civitate inveniat quosdam nidificantes frustra, qui liberati & ad propriam provinciam transmissi sunt: his & castigationem imponat decentem, & vehementius iterum transmittat. Sic nobis etiam foris civitates habitabuntur, & magna civitas hac confusione liberabitur. Si vero aliquos perspexerit sui officii in transmarinis partibus collocare, qui etiam de foris convenientes inquirant, & hinc destinatos suscipientes, ad provincias dirigant: & hoc agat, quod utile est Reipublicæ per omnia venatus.

CAP. X.

HÆc omnia sancimus nostrorum subjectorum curam habentes: ut non suas provincias deserentes hic atterantur, & moriantur forsan propriis privati, & neque paternis fruentes sepulturis: eo quod & ante nos ponentibus leges, & Rempublicam constituentibus, hæc non transitorio studio fuerunt: sed & pigritiæ fuit quædam scriptura, & peregrinos omnes perscrutabantur, & neque novum, neque leve hoc causis studium, bonum quidem & antiquum, neglectum vero in medio ab universa lædente negligentia, paulatim periclitatum est corrumpi & perimi: donec nos prodesse hoc, & utilissimum invenientes, rursus in Rempublicam introducimus. Sicut enim præbemus incorruptum eum, & ejus officium esse volumus, & nihil extra quæ à nobis dicta sunt accipere: ita & indemnes eos servari jubemus; ut neque occasione codicillorum, neque per occasionem annonarum, neque per aliam quamlibet causarum, aut in sacrum nostrum palatium, aut in forum tuæ Celsitudinis occasione codicillorum aut præceptorum aliquid dare nunc, aut in futuro tempore immensæ tuæ Celsitudinis occasione emolumentorum, quæ per eos impenduntur ei, aut consiliario, aut ejus officio: sed undique eis pura servari, quæ nostra largitate dantur: sufficiet enim omnibus pro medela decenti germane eum gubernantem cingulum universis utilissimum esse.

EPILOGUS.

† Quæ igitur nostræ placuerunt Potestati, cognoscens tua Celsitudo, omnia ad effectum perducere festinet, approbetque nostram providentiam: quia & novum cingulum adjecimus, & nostrorum subjectorum per omnia curam habemus. Dat. 7. Id. Maji, *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. A. Anno 12. ARIONE V. C. CONS.

TIT. X.

DE EMANCIPATIONE.

Constitutio, quæ dignitatibus & Episcopatu (filium) liberat patria 1 potestate. 2

NOVELLA CONSTITUT. LXXXI.

Imperator Justinianus August. sacro Senatui hujus regiæ civitatis.

PRÆFATIO.

QUicquid ad utilitatem & ornatum respicit à Deo traditæ nobis Reipublicæ, hoc semper cogitantes ad effectum deducere festinamus. Igitur etiam dudum legem 3 scripsimus super gloriosissimis nostris *Patriciis:* quæ liberos eos, dignitatis collatione, paterna potestate demonstrat. Non enim decens putavimus, ut hos, quos nos in officium patrum provehimus nostrorum, hi sub aliena sint potestate. Nam si emancipationis actio dudum quidem & per eas, quæ nuncupantur legis actiones, facta cum injuriis 4 & alapis liberabat eos hujusmodi vinculis: quomodo futuri essent codicilli omnium honestissimi dati à præsidente universis imperio, non eos posse paterna potestate liberare? Nunc autem clementius aut etiam honestius in Republica cogitantes: sed super gloriosissimis Consulibus, qui proprium nomen ipsi post 5 imperium præbent: & solis consularibus codicillis honorantur: & super cingulis, quæ liberare à curia 6 possunt, hoc est, Præfecturæ & Magistri militum: dicimus autem in ipsis sedibus & operibus agnitis hoc ipsum sancimus esse, ut omnis talis dignitas, aut etiam cingulum hujusmodi acquisitum aliquibus, quoscunque nos probaverimus, quod eos liberet à curia, hoc valeat, & ut potestate eos liberet patrum atque avorum. Nam si sancivimus, ut si quis servus 7 sciente domino mereatur militiam, aut quamlibet dignitatem adipiscatur, repente ab imperio liberetur, & in ipsam rapiatur ingenuitatem: quomodo non est justum, tantos promerentem codicillos, non etiam paterna potestate liberum fieri?

CAP. I.

PRopterea igitur hac honestissima utentes lege, sancimus & ordinarios Consules 8, si sub potestate consistant, una cum ipso verbo, quo hoc his donatur officium, suæ potestatis fieri: nec non & iis, qui honorantur ab imperio, per consulares codicillos, si sub patris sunt manu, fieri codicillos eorum suæ potestatis occasionem. Et si quos nos per universas Diœceses gloriosissimos Præfectos sacrorum nostrorum prætoriorum instituamus, aut in Præfectura civitatis utriusque Romæ provexerimus, aut in quolibet Magisterio militari: hos repente etiam suæ potestatis fieri. Eum namque, qui tantorum judex est, & tantis jubet, manere sub potestate alterius, & non inter eos, qui suæ potestatis sunt, scribi, nostrarum indignum judicavimus legum simul & temporum. §. 1.

TIT. X. (1. Adde *Nov.* 123. *c.* 4. (2. *Authent. Sed episcopalis. C. de episcopis.* adde *Lib.* 1. *Inst.* 12. *Lib.* 8. *C.* 49. (3. *l. ult. C. de consulib.* (4. *l.* 6. *C. de emancipationib.* (5. v. *Nov.* 47. (6. *Nov.* 38. *in pr.* §. 3. *Nov.* 70. (7. *l.* 6. *l.* 7. *C. qui militare.* (8. §. 4. *Inst. quib. mod. jus patr. potest.* adde *l. ult. C. de consulib. l. ult. C. de decurion.*

Genera-

Generaliter autem, ſicuti dictum eſt, ſancimus: Ut omnis dignitas & omne cingulum à 9 curia liberare valens, hoc etiam ſuæ poteſtatis præmium honoratis præſtet, & nobiliores adhuc patres oſtendat. Si ergo ab imperio ſic honoratorum aliqui ſint patres: qui ſi non hoc eſſet, etiam ipſi pariter ſtuderent imperium pro iſtis petentes: quapropter ſive eſt aliquis nunc quidem ſub poteſtate iis fruens honoribus aut cingulis, quos in primis enumeravimus, ſive poſtea erit, etiam hunc jus poteſtatis ſuæ ſequatur, & peculium ei donans, & arbitrii liberi eſſe præbens: ac digne agere honore & judicio ſuper his ab imperio habito. Hoc enim multo major patribus laus erit, & lætitiæ occaſionem præbebit magnæ.

CAP. II.

Ut liberati per dignitatem patria poteſtate, legitima jura intacta habeant.

ILlud quoque lege cavemus, ut non has tales ſuas poteſtates ſimilia præbere, qualia aliæ, quæ per emancipationes fiunt, ſed præcipuum quoddam præmium imperium conferre talibus ſuis poteſtatibus. Non enim volumus eum, qui ita ſuæ poteſtatis fit, perdere aliquod legitimorum jus, ſed ſint & generi ad eos, & ipſis ad genus intacta legitima, & ex natura ſervata jura: & filii eorum poſt mortem avorum ſub eorum recidant poteſtatem, ac ſi contigiſſet eorum parentes morte ſuorum patrum, & non ex præſenti lege, ſuæ poteſtatis fieri: & merito filios poſt mortem ſuorum patrum ſub poteſtate habere, ut nihil horum, quæ ab imperio conferuntur, eis deeſſe videatur: quoniam *omne bonum, ſive à Deo acquiritur hominibus, ſive ab imperio ſequente Deum, decet eſſe manſurum* 10, *& omnis malitiæ ac diminutionis extraneum.*

CAP. III.

Ut per Epiſcopatum liberetur filius patria poteſtate.

PAlam vero eſt, nullum eſſe, qui neſciat, præ omnibus ſanctiſſimis Epiſcopis ipſa 11 ordinatione etiam ſuam poteſtatem acquiri. Qui enim omnium ſunt ſpirituales patres, quomodo ſub aliorum poteſtate conſiſtant? Sed convenit 12 etiam eos hujusmodi potiri honore, & hoc etiam ex hac noſtra legiſlatione frui.

EPILOGUS.

† Quæ igitur nobis viſa ſunt ad veſtram reverentiam & honorem, colendiſſimi Patres, volumus in perpetuum ſplendere noſtræ Reipublicæ tam ad noſtrorum ornatum, quam ad noſtræ largitatis probationem: quam noſtris Patribus, & Conſulibus, Sacerdotibusque contulimus. Dat. 15. Cal. April. CP. DN. JUSTIN. PP. A. ARIONE V. C. CONS.

TIT. XI.

DE JUDICIBUS, ET UT NULLATENUS CUM jurejurando eligatur aliquis Judex, quod permaneat ei: & ut appellationes accipiant modis omnibus judices: & ut in media lite factæ formæ, quomodo oporteat decidi cognitionem, non attendant judices.

NOVELLA CONSTITUT. LXXXII.

Idem Imperator Auguſtus Joanni glorioſiſſ. Prætoriorum Orientis Præfecto, iterum Exconſuli & Patricio.

PRÆFATIO.

A Zenone piæ memoriæ ſcripta eſt lex *de judiciorum ordine*, multas quidem mutationes ſubſequentibus ſuſcipiens temporibus: ad hoc autem pervenit, ut paulatim pene omnino caderet. nam & qui in ea conſcripti ſunt *pedanei judices*, humanam omnes reliquerunt vitam, & plurima definiti juris tacita ſunt, & certam non meruerunt memoriam: ſed uſus hæc percipiens, in aliam tranſtulit figuram. Nos igitur videntes omnino confuſum judicum ſchema, exiſtimavimus oportere hac lege determinare, quæ decentem ordinem imponat cauſæ. Non enim exiſtimavimus oportere habere judicum quorundam nomina, maxime legum 1 ineruditorum, deinde neque cauſarum habentium experimentum. Noſtris enim adminiſtratoribus adſunt modis omnibus etiam Aſſeſſores, & ea 2, quæ legum ſunt explicantes, & occupationes adimplentes eorum; quoniam multi detenti curis, quas apud nos habent, merito judiciorum complent partem per ſuorum præſentiam Aſſeſſorum. Illi autem neque cingulum habentes, neque nobis miniſtrantes, niſi potuerint per ſe noſſe, quod juſtum eſt, ſed aliunde emendicare judicandi honeſtatem: quomodo non maximum vitium erit Reipublicæ, non eis, qui ex ſe, quod agendum ſit, ſciant, lites tradere, ſed ſinere eos quærere alios, à quibus liceat diſcere, quæ ipſos in judicando eloqui decet? Hæc nos merito ad præſentem erexerunt, noſtrorum ſubjectorum curam agentes, & volentes eis etiam, quæ de judiciis ſunt in promptu eſſe atque facilia, & abſque omni dilatione tranſigenda.

(9. *Nov.* 38. *in pr.* §. 3. *Nov.* 70. (10. *Nov.* 10. §. 1. (11. *Nov.* 123. *c.* 4. *in fin.* (12. *l.* 34. *C. de epiſcopis.*

TIT. XI. (1. *c.* 11. *infr. hic.* (2. *l.* 1. *ff. de offic. adſeſſ. l.* 1. *C. de adſeſſorib.*

CAP. I.

De judicibus à Juſtiniano electis.

VEtus igitur ſchema Zenonis Conſtitutionis piæ memoriæ, quæ unicuique Prætorio certos definivit judices, omnino perimimus: eligere vero perſpeximus in rebus utilibus habentes atteſtationem, qui communes omnium erunt judices, tanquam undique electi. Et hoc quidem geſtum eſt: & electi ſunt à nobis judices, *Anatolius* vir ſpectabilis jam advocatione dudum completa, & inter ſpectabiles fiſci Advocatos deputatus: ac *Flavianus*, qui nunc Advocatus fiſci conſiſtit: & *Alexander*, & *Stephanus*, & *Mennas*, eloquentiſſimi Advocati, & pedanei judices tui fori: & *Alexander* alter, quem pedaneum judicem eſſe Prætorii glorioſiſſimi Magiſtri ſacrorum officiorum cognovimus: & duo ſubſequentes alii Advocati tui fori, *Victor*, & ex Quizico *Theodorus*. Ex Advocatis itaque iſti judices præponantur. §. 1. Quia vero competens eſt, eſſe etiam majores judices aliquos dignitate provectos, experimento cauſarum multarum, aut plurimi temporis exercitatos magnis cingulis, aut multitudine horum exercitatos, qui etiam noſtræ obſervent pietati: ideo perſpeximus ex glorioſiſſimis quidem Patriciis *Platonem* glorioſiſſimum [Patricium] longum qui in urbana Præfectura obtinuit tempus, & ſecundo in illis ſedibus conſtitutus eſt, & *Victorem* glorioſiſſimum & ipſum, qui tam in magna Hellade, quam in nobili Alexandrinorum civitate adminiſtravit, & Præfecturæ urbanæ tenuit præſulatum, & neque legum inexpertum: & *Focam* glorioſiſſimum inter noſtros annumerandum judices, virum quæcunque ſedes noverit laudatum, quam ſibi præſtantem, inſuper & quæ legum ſunt ſcientem. Inter hos *Marcellum* quoque magnificentiſſimum, ſemper quidem eum nobis præſentem & circa juſtitiæ miramur obſervationem, & ab omnibus pene nos adeuntibus propter hoc petitum ſcimus, & conſiliario utentem laudabili, quatenus diſponere, quæ ex legibus ſunt, poſſit; id eſt, *Appione* viro ſpectabili, & fiſci Advocato, & in aliis habente teſtimonium optimum tam apud alios, quam à nobis ipſis.

CAP. II.

Ut judicibus tantum hac lege datis delegare cauſas liceat.

JUdices itaque poſt noſtros adminiſtratores hos eſſe volumus: & his omnibus negotia, ſecundum quod nobis viſum fuerit, delegamus. Si quis autem noſtrorum judicum deputare voluerit cauſas iis, qui definiti ſunt à nobis, pedaneis judicibus tradat, & alteri omnino nulli, niſi conſiliariis ſuis commiſerit particulares examinationes: ipſe pro omni negotio judicium portaturus.

CAP. III.

De ordine & tempore, quo judices ſedere debent.

SEdebunt autem hi *pedanei* judices continue, & nunc in regia *Baſilica*, in quibus & nunc domunculis judicant, matutino mox & meridie & veſpere 3 audientes cauſas, non ſolum quæ poſt legem movendæ ſunt apud eos, ſed etiam alias, quæcunque apud alios quidem ſunt ſecundum antiquum motæ ſchema, nunc autem à nobis ad eos mutari præceptæ ſunt.

CAP. IV.

De provocationibus.

ILlo cuſtodiendo: Ut ſi ſub appellatione à pedaneis judicibus aut glorioſiſſimis viris fiant cauſæ, & ipſæ quidem à nobis ipſis delegatæ ſint ſecundum quantitatem aut in commune: apud glorioſiſſimos judices noſtros examinabuntur: aut aliis ſecundum conſuetudinem ſacrarum conſultationum delegabuntur. Si qui tamen glorioſiſſimorum noſtrorum judicum cauſas eis delegaverint: ad eos, qui hos miſerunt, eis audientibus appellatio remeabit:

(3. v. *l.* 2. §. 31. *ff. de orig. juris.*

ab illis autem rursus secundum prædictum modum talia judicabuntur.

CAP. V.

De jurisdictione judicum pedaneorum.

AUdient igitur omnes quidem litem usque ad trecentos solidos existentem sub schemate annotationis. Sic enim velocius lites judicabuntur, & circulis cognitionalibus ac temporis contritione omnes litigantes liberabuntur. Palam vero est, quia etsi *per annotationem* audient causas: veruntamen dabunt terminum per scripturam, qui eorum manifestet sententiam: appellationibus in his nulli penitus perimendis: nisi forte tertio 4 appellare voluerit, aut per 5 contumaciam defuerit; talibus enim etiam appellationum perimitur ratio.

CAP. VI.

De appellationibus, ut cursum duorum mensium habeant, nullaque amplius concedatur reparatio.

APpellationes autem ex hac magna civitate à pedaneis judicibus non ultra duos menses habere inducias in cursu fatalium volumus: post quos necesse est fatales suum inchoare cursum: ea, quæ vocatur à legibus reparatio locum in his nullum habente.

CAP. VII.

Ut sportularum modus lege 6 Justiniani introductus servetur.

NUllo quoque præsumente transcendere, quæ in sportulis, aut in litis expensis à nobis disposita sunt: sed omnibus his contentis, & formidantibus pœnam, quam in talibus sacra nostra Constitutio terminavit. §. 1. His, qui causas præparant, sic existentibus, sicut & militiæ figura hactenus definivit, unoquoque tamen judice duobus quidem exceptoribus utente, & duobus causas præparantibus & complentibus: non valentibus eis pluribus, quam duobus omnino ministrare judicibus, hos autem omnino locupletes, & probatos esse: ut neque ab eis aliquid peccetur, neque prodatur, neque maligne agatur: sed periculo officiorum, aut scholarum, aut scriniorum præbentium eis super eos electionem simul & ministerium: & vel si quid ab eis peccatur, ad illos, qui deputant eos, referri exinde periculum, qui omne damnum eorum causa factum iis, qui ab eis læsi sunt, curabunt. Necessitatem habentibus etiam competentibus judicibus, si eis interpellatio fiat, præparare modis omnibus eos, qui ex officiis suis aut scholis aut scriniis eligunt ministrantes, hinc læsis damnum curare. Si vero judex aliquam senserit malignitatem ab aliquo ministrantium fieri, expellat quidem auditorio suo eos, qui non cum utili opinione causis utuntur: alios autem instituat, sententia & electione eorum, quibus hoc (sicuti prædiximus) periculi est.

CAP. VIII.

Ut in locum remoti judicis alius à Principe subrogetur.

SI quis autem aut gloriosissimorum, aut eloquentissimorum judicum removeatur judicare pro qualibet causa vel necessitate: non aliter alter in ejus succedat auditorium, nisi hoc nos decernentes, alii tradiderimus pro eo causarum examinationem.

CAP. IX.

Ut duos in exordio & duos in fine litis aureos accipiant pedanei judices.

NE autem circa hæc labor sine mercede nostris fiat pedaneis, sancimus, eos in unaquaque dicta apud eos causa, vel si divinitus fuerit deputata, duos quidem aureos ab utraque parte in contestatione litis accipere, & duos in fine negotii, & ultra hoc nihil, (quod etiam prædecessores vostri definierunt) sed his contentos esse solis: privilegiis quippe, quæ in diminutione sumptuum quibusdam concessa sunt, omnibus integris secundum suum ordinem conservandis. Hoc autem dicimus in litibus transcendentibus quantitatem aureorum centum. Si enim usque ad hoc mensura fuerit litium: nihil eos audientiæ causa volumus exigi: qui enim ita parvæ quantitatis exactionem facit, pro maxima parte victoria sic pauperem fraudat. Et neque in hoc solummodo stamus, sed etiam de proprio ipsi largimur. Volumus enim unumquemque istiusmodi pedaneorum, annis singulis à mensa tuæ Celsitudinis percipere duas libras auri, & his esse contentum solis, & neque redimi: & aurum omnino despicere. Propterea enim eligimus fiscum minuere, quatenus horum unusquisque contentus nostra largitate & quaternis aureis, puras Deo & nobis & legi custodiat manus, cogitans, quæ à prioribus legislatoribus de his definita sunt.

CAP. X.

Ut judex rationem expensarum examinet.

OPortet 7 autem expensarum rationem judices omnino examinare. Et quia hoc bene Zenonis piæ memoriæ decrevit sententia & auctoritas: & nos non dedignati sumus partem etiam hoc nostrarum facere dispositionum. Maneat ergo etiam nunc in eodem schemate custoditum: illo solo adjecto, si jusjurandum intulerit de expensis judex victori, scilicet cum quantitate, quæ visa erit ei recte se habere: quam taxationem vocant leges) deinde ille juraverit: non habere licentiam judicem minus, quam juratum est, condemnare; neque videri clementiorem lege 8, quæ hæc disponit, si tamen perspexerit neutrum sumptuum subdere rationi: & propter negotii forte varietatem, hoc ipsum decernat sua sententia. Omnibus aliis super appellationibus, sicuti prædiximus, & excusationibus, & ut non prompte, & cum necessitate fiant litis contestationes, sed habeant viginti dierum inducias, & quidquid aliud judiciale decrevimus: in propria virtute manentibus.

CAP. XI.

Ut arbitri per compromissum, non per sacramentum, assumantur.

QUia 9 vero multæ quædam nobis fiunt interpellationes, eligentibus quibusdam judices penitus ignorantes leges, & experimentum, & prone jurant judicibus se contentos, quibus nequaquam quispiam quodlibet credat: deinde suadent forsan etiam judicibus quasi sibi præbere jusjurandum juris, neque quid sit justum, neque ejus observationes scientibus: & merito læsi ipsi rursus volunt examinari negotium, obliti jurisjurandi, quod juraverunt: causa nobis subversione digna visa est. §. 1. Et quia cognovimus ex rerum experimento incautum hoc esse, sancimus de cætero nullum 10 fieri omnino judicem arbitralem, & cum jurisjurandi cautione judicare: ne ex hoc in perjurium invitum incidant homines propter judicum ignorantiam pejerare compulsi: sed omnino, qui judicem aut judices eligunt, cum pœna 11 eligant eos, quatenus partes ad invicem coeant, & necessitatem habeant aut contentæ esse judicio, aut si retractare voluerit alter, det multam, & sic licentiam habeat discedere reus ab iis, quæ judicata sunt, & ad aliud venire auditorium: nostris judicibus si aditi fuerint, exigentibus multam, & iis, qui eam jussi sunt accipere, restitui præparantibus. Scientibus iis, qui judices eligunt, quia si hoc non egerint, neque stipulati fuerint pœnam, sed existimaverint sufficere sibi ex jurejurando cautionem: deinde judices sic electi noceant eis, si quidem ex studio, à Domino Deo 12 pœnas perjurii sustinebunt: si autem ex ignorantia hoc passi fuerint, nihil præter jusjurandum erit eis amplius: quia neque perjurium volumus ab aliquo inferri, neque rursus litigantes sustinere damnum magnum propter judicantium ignorantiam citra jurisjurandi reverentiam permittimus. Omnibus ante sancitis sive ex antiqua legislatione, sive à nobis, de compromissariis judicibus, aut arbitris, extra tamen necessitatem jurisjurandi, in propria virtute manentibus, & nequaquam ex hac nostra lege novandis.

CAP. XII.

De appellationibus, & ne cui eas non recipere liceat.

NOstros tamen judices omnibus modis suscipere appellationes sancimus, & nulli licentiam esse penitus hoc repellere, præter solam tuam Eminentiam: cui hoc ab initio largitur imperium, retractationis 13 introducens auxilium.

CAP. XIII.

De diversis rescriptis ad judices directis.

OMnis autem judex sive cingulum habens, sive aliter judicans 14 custodiat leges, & secundum eas proferat sententias: & vel si

(4. *l. unic. C. ne liceat in una eademque causa.* (5. *l.* 1. *C. quor. appellatio.* (6. *Nov.* 17. *c.* 3.

(7. *Authent. Post jusjurandum. C. de judiciis.* (8. Adde *l.* 12. §. 1. *ff. qui & à quib. manumiss. l.* 11. *pr. ff. de pœnis.* (9. *Authent. Decernit. C. de recept. arbitris.* (10. Abrogatur *l.* 4. *C. d. t.* (11. Abrogatur *l.* 27. *in fin. ff. de receptis.* (12. *l.* 2. *C. de reb. cred.* (13. *l.* 21. *in fin. C. de fide instrument. l. ult.* §. 5. *C. de temp. & reparat. appell. l. unic. C. de sent. præf. præt.* (14. *Inst. de offic. judic. in pr. Nov.* 24. *c.* 2.

con-

contingat jussionem nostram in 15 medium, vel si sacram formam, vel si pragmaticam procedere [sanctionem] dicentem aliter agi, sequatur legem. Nos enim volumus obtinere, quod nostræ volunt leges. Si enim sub appellatione lis fiat, judex quidem suscipiat modis omnibus oblatam appellationem, nihil penitus excusans, in quibus omnino licet appellare: auxilium vero circa appellationes omnibus adjacet: per quod licet læso & queri, & mereri correctionem aut ab iis, qui de appellatione judicant: aut à nobis ipsis, si ad nos sententia referatur.

CAP. XIV.

De Relationibus.

SI quid autem audientes judices putaverint esse dubium: damus 16 eis licentiam de his nunciare nobis, & consulere nos, ut discant, quæ necessaria sunt, & ita quod agendum est, explicent: & faciant justa simul & rationabilia judicia.

EPILOGUS.

† Tua igitur Eminentia, quæ placuerunt nobis, & propter nostrorum subjectorum utilitatem gesta sunt, hic & in imperiali proponat Basilica, & in aliis partibus nostræ regiæ Civitatis, ut universis hæc fiant manifesta, & discant, quia per omnia nobis cura est eorum utilitatis pariter & æqualitatis. Dat. ARIONE V. C. CONSULE.

TIT. XII.

UT CLERICI APUD PROPRIOS EPISCOPOS primum conveniantur, & post hoc apud civiles Judices.

NOVELLA CONSTITUT. LXXXIII.

Idem Augustus Joanni gloriosissimo per Orientem Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

PLurimas sacras scribentes leges, & de Deo amabilibus Episcopis, & reliquo omni sacerdotio, necnon de reverendissimis Monachis, & nuper hoc agentes, in quibus volumus reverendissimos Monachos, apud solos 1 civitatis Episcopos, sub quibus sunt Monasteria, conventiones suscipere: petiti sumus à Menna Deo amabili Archiepiscopo hujus felicissimæ civitatis, & universali Patriarcha, reverendissimis Clericis hoc dare privilegium, ut 2, si quis habet adversus eos quamlibet pecuniariam causam, prius ad Deo amabilem episcopum pergat, sub quo constitutus est, & interpellet eum, & 3 ex non scripto judicium mereatur, &, si hoc fiat, nec inquietet eum, nec trahat ad auditoria civilia, neque à sacro eum vacare faciat ministerio; sed ex non scripto examinetur negotium sine damnis, & accipiat formam forsan etiam scriptam, si hoc quoque partes voluerint & poposcerint, & liberentur alterutro 4 certamine. §. 1. Si vero aut propter causæ naturam, aut propter quandam forte difficultatem non fuerit possibile Deo amabili Episcopo decidere 5 negotium, tunc licentiam esse & ad civiles judices pergere, & privilegiis omnibus custoditis, quæ reverendissimis Clericis sacræ præstant constitutiones, & litigare & examinationem fieri, & terminum imponi liti, & ita liberam fieri causam clarissimis judicibus secundum nostras constitutiones, vel leges, studentibus cum magnanimitate & velociter lites decidere, ut non propter hujusmodi causas sacris amoveantur obsequiis, & cum oporteat Deum placari, & decentia sacerdotibus agi, auditoriis detineantur, & illis turbis, atque inhærente tumultu litigantium animabus. §. 2. Si tamen de criminibus conveniantur, si quidem civilibus, hic quidem competentes judices 6, in provinciis autem earum Præsides sive judices, non transcendente lite mensium duorum spatium, ex quo litis contestatio fit, quatenus brevis imponatur causæ terminus. Illud palam est, si reum esse putaverit eum, qui convenitur, provinciæ Præses, & pœna judicaverit dignum: prius hunc spoliari à Deo amabili Episcopo sacerdotali dignitate, & ita sub legum fieri manu.

(15. *Nov.* 113. (16. Abrogat. *Nov.* 125.
TIT. XII. (1. *Nov.* 79. (2. *Authent. Clericus. C. de episcopis.* (3. *Authent. Nisi breves. C. de sentent. ex peric.* (4. Fac. *Nov.* 17. c. 3. (5. *Nov.* 123. c. 21. (6. Abrog. *Friderici Authent. Statuimus. post l.* 33. *C. de episcopis.*

CAP. I.

SI vero ecclesiasticum sit delictum, egens castigatione ecclesiastica & multa, Deo amabilis Episcopus hoc discernat, nihil communicantibus clarissimis provinciæ judicibus. Neque enim volumus talia negotia omnino scire civiles judices: cum oporteat talia ecclesiastice examinari, & emendari animas delinquentium per ecclesiasticam mulctam, secundum sacras & divinas regulas, quas etiam nostræ sequi non 7 dedignantur leges. Si vero quædam prius contestatæ sunt lites, hæ maneant in ipso schemate, velocem accipientes finem: omnibus, quæ jam à nobis sancita sunt, sive super sanctissimis Ecclesiis, sive super Deo amabilibus Episcopis, sive super Clericis, sive super monachis, propriam virtutem habentibus.

EPILOGUS.

† Tua igitur Eminentia, quæ placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, per Programmata propria manifesta faciat universis, & in perpetuum studeat custodiri. Dat. 15. Cal. April. *Constantinop.* Dom. JUSTIN. PP. Aug. ARIONE V. C. CONS.

TIT. XIII.

DE CONSANGUINEIS ET UTERINIS fratribus.

NOVELLA CONSTITUT. LXXXIV.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. per Orientem Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli ordinario & Patricio.

PRÆFATIO.

MUltis undique natura novitatibus utens (dictum jam est in legibus hoc sæpe procemium, dicitur autem & iterum, donec illa, quæ sua sunt, operatur) ad opus multarum nos pertrahit legum. Legitimas enim & cognativas successiones dicunt quidem nobis & veteres, & qui ex antiquissimo jure hæc sumentes, descenderunt usque ad nos, qui plurima horum correximus. pervenit autem ad nos aliquid tale. §. 1. Duxit quidam uxorem, & filii ex eadem sunt nati: deinde moriente illa duxit rursus aliam, ex qua nati sunt filii ei, prioribus consanguinei solum, non autem uterini: deinde etiam tertium introduxit matrimonium: fecitque filios ex eo: post mortem vero ejus ad secundum mulier descendit virum: ex quo alios fecit filios, iis, qui ex priore viro fuerant, uterinos solum, non tamen consanguineos: moriente igitur matre, postea mori unum fratrum ex tertio matrimonio contigit sine filiis, & sine testamento, multos fratres relinquentem, alios quidem consanguineos, alios autem uterinos, alios vero simul & consanguineos, & uterinos. Et quæ quidem adinventa est naturæ novitas, talis quodammodo fuit. Licebit autem tali principio dato nobis, ab eo & alios quosdam opinari casus tale aliquid proferre volentes, sive morte viri, sive morte mulieris, sive alia legitima separatione nuptiis diversis hoc facientibus. Quæstio igitur illa erat, si ad mortui fratris hereditatem oporteret omnes vocari, & consanguineos, & uterinos, & simul quidem consanguineos, simul autem uterinos fratres.

CAP. I.

QUia 1 igitur considerantes leges omnes, quas congregavimus, & veteres omnes, & nostras, hujusmodi non invenimus emersisse quæstionem: congruum est, eam sero tandem refrenare lege, & considerare, quia fratribus sunt ad defunctum aliis quidem cognationis jura, quæ nos legitimis copulavimus: aliis autem hoc ipso legitima: communicabant enim aliquid ei circa paternam prolem, sicut alii circa maternam: alii autem illud pure habebant, & lege & natura juvante se, eo quod ex iisdem erant procedentes matrum sinibus, eratque eis patris semen unum: & undique veluti quoddam signum eis germanitatis resplendebat. Si igitur hujusmodi frater litibus liberare & legem & dubitantes voluisset, ad testamentum venerat: & suam sententiam fecerat manifestam: & per scripturam honorati ad hereditatem vocarentur. Quia vero hoc agere noluit, aut non potuit, (multæ namque sunt homini & anxietates innumeræ, & repentinæ mortes) hæc nostra lex causam determinet. §. 1. Vult autem hæc lex, ex utroque 2 decoratos,

(7. *l.* 45. *C. d. t. Nov.* 5. *in fin.*
TIT. XIII. (1. *Authent. Itaque. C. communia de successionib.* (2. *Nov.* 118. *c.* 3. abrog. *l.* 1. *C. de legit. hered.*

& simul quidem consanguineos, simul autem uterinos fratres, ad successionem morientis meliores esse quam illos, qui solummodo consanguinei, aut solummodo uterini sunt, & nos non faciat hæsitare naturæ varietas: sed nos hujusmodi adinventiones ostendimus legitimas, atque decernimus, perfectioribus distribuentes, quæ meliora sunt, & minores exæquari eis non patientes. §. 2. Plurima namque ad hoc nos invitaverunt. Primum quidem altera nostra lex 3, si filius moriatur non habens filios: deinde existentibus ita forte maternis 4 rebus, aut ex nuptiali, aut etiam ex alia causa, quæ non adquiruntur, prius ex iisdem nuptiis fratres ad hereditatem vocari: deinde ex aliis, & post 5 hos patrem, quod probatio erat eo, quod dudum talia nostra legislatio concessisset. Nam si etiam patre existente, suo patri, & iis, qui sunt ex aliis nuptiis, præponi consanguineos & uterinos fratres contingit: consequens est, licet pater non existat, sed fratres solummodo, præponi iis, qui ex uno parentum solummodo copulantur morienti, eos, qui similiter quidem consanguinei, similiter autem uterini sunt, & his conveniens erit illud, quod dudum & in maternis, & in iis, quæ ex nuptiali causa, aut aliter non acquirantur, sancitum est, hoc etiam in reliquis morientis rebus valere atque tractari. Hæc igitur lex in isto casu data sibi occasione, sicuti dictum est, posita sit. Et quia ex tribus matrimoniis hoc processit, novitas naturæ nihil prohibet, vel si quis proponat & in duobus solummodo matrimoniis alios quidem esse solum uterinos, alios autem consanguineos simul & uterinos, vel si quis extendi dicat matrimonia, & adhuc amplius tale aliquid fieri. Et sic in hujusmodi casibus, ubi tales quidam introducuntur ordines fratrum, lex habeat suam virtutem: & excludant duplici utentes jure eos, qui uno solo uti possunt.

CAP. II.

SI vero non talis est casus, sed solummodo constituti sunt uterini, aut consanguinei, & moriatur aliquis fratrum: hæc prioribus subjaceant legibus 6, quæ eorum successiones dispofuerunt. Locum tamen hæc lex habeat non solum in hoc casu, qui quæstionem movit: sed etiam in iis, qui postea futuri sunt. Quocirca priora si aut judicis sententia, aut pactionum expedita sunt formis, habeant propriam decisionem, hujus legis judicio non egentia.

EPILOGUS.

† Tua igitur Eminentia, quæ placuerunt nobis, & per hanc sacram manifestata sunt legem, per literas proprias declarare cunctis & in perpetuum observare festinet. Dat. 15. Cal. Jun. *Constantinop.* Imp. Dom. JUSTIN. Aug. Anno 15. ARIONE V. C. CONS.

TIT. XIV.
DE ARMIS. 1
NOVELLA CONSTITUT. LXXXV.

Imperator Justinianus Augustus Basilidi gloriosissimo Magistro sacrorum officiorum.

PRÆFATIO.

MAgnum Deum & Salvatorem nostrum Jesum Christum & ejus auxilium semper invocantes, studemus omnes subjectos nostros, quorum regimen credidit nobis Deus, illæsos & sine calumnia custodire: & inhibere bella, quæ per suam considerationem suscipientes adversus alterutros operantur dolores, duplex ex hoc contra se supplicium inferentes, tam quod sibimet inferunt, quam quod ex legibus vesaniam eorum punientibus patiuntur.

CAP. I.

VOlentes igitur hujusmodi mortibus homines liberare, prospeximus armifacturæ opus nullum privatum operari: solos autem illos arma facere, qui in publicis deputati sunt armificatoriis, aut qui dicuntur fabricensii: eos autem, qui operantur arma, nulli vendere privato. 2 Sed neque qui in numeris constituti sunt armifactores, quos etiam deputatos appellant, qui de fisco annonas accipiunt, permittimus operari, aut alicui vendere arma: sed solum diligentiam habere armorum militum in numero constitutorum, in quibus militant. Si vero novum aliquid faciunt, hoc auferri ab eis, & in sacro nostro inferri armamento, adjiciendum ibi repositis publicis armis.

CAP. II.

HOc autem observare volumus & eos, qui in ordinibus ballistariorum sunt, quos per diversas statuimus civitates, ordinantes eos & arma facere: sancientes, ut & ipsi sola publica arma in armamentis publicis uniuscujusque civitatis recondita corrigant, atque renovent. Si qui vero unum aliquid armorum instruxerint, hoc similiter & ipsis inter publica arma præstent, & nulli alteri penitus vendant. Hoc quoque custodiant, qui in ballistariis deputati sunt, periculo patrum civitatum, sub quibus & ipsos ballistarios statuimus, & publicorum armamentorum diligentiam atque custodiam constituimus: quatenus si qui visi fuerint aut deputati, aut fabricensii vendentes arma, provideant per loca judices eos suppliciis subdere; insuper etiam arma ab iis, qui ea comparant, sine pretio auferre, & publico vindicare.

CAP. III.

HAnc igitur gubernante nos Deo cogitationem, per præsentem sancimus legem, *in nulla civitate aut provincia nostræ Reipublicæ habere licentiam privatos, aut alium quempiam arma facere, aut vendere, aut quolibet mercari modo:* sed *solos eos, qui inter fabricenses referuntur; hæc instruere, & deferre ad sacrum nostrum armamentum:* & hoc à tua Celsitudine, & qui post te susceperint cingulum, custodiri sancimus: deputantibus nobis aliquos chartulariorum, qui sub tua Celsitudine in scrinio sunt constituti fabricensium, periculo quinque inter eos priorum bonam opinionem habentes, & opportunos, qui & eos, qui in hac felicissima civitate, & in aliis civitatibus nostræ Reipublicæ arma faciunt, requirentes, prohibeant privatos, aut etiam alios quosdam citra eos, qui deputati sunt inter fabricenses, armifacturæ agere causam: & in quibuscunque compererint locis aliquos privatos hoc audentes, hæc auferre, & fisci applicare armamento. Si autem inter operarios privatos artifices opportunos invenire potuerint: hos, si voluerint, in militiis statuere, & in descriptione nomina eorum facere, & destinare nobis descriptionem artificum: ut per sacrum nostrum rescriptum in illis statuantur locis, in quibus sunt publicæ fabricæ, quatenus ipsi operantes arma, & de fisco annonas accipiant: hoc enim facto & subtiliter observato à prædictis personis, licentia penitus nulli dabitur, neque civitates inhabitantibus privatis, neque villas incolentibus rusticis, armis uti adversus alterutros, necesque præsumere, & ex hoc plurimos homines occidi, publicas vero perire functiones, dum terræ cultores vitam amittere metuentes, fuga propter timorem utuntur. §. 1. Oportet ergo eos, qui diriguntur à tua Celsitudine ex memorato fabricensium scrinio ad prohibendos privatos armorum factores confessionem accipere etiam per loca judicum, & subjectorum eis officiorum, & civitatum defensores, & patres, quia nihil valebunt de cætero horum, quæ à nobis prohibita sunt, aliquid agere: sed quæ per præsentem sancita sunt legem, custodient, pœnam & in pecuniis, & in ipsum formidantes caput. Sancimus enim magnæ quidem Alexandriæ judicem negligentem, quæ à nobis sancita sunt, viginti auri librarum exsolvere pœnam, & cingulo cadere: & hujus officium similiter auri librarum viginti dare pœnam, & capitale subire supplicium: aliarum vero provinciarum judices, damnum quidem decem librarum auri sustinere, similiter autem & ipsos casui cinguli subjacere, & eorum officia. Defensores autem, & patres civitatum trium librarum auri multari pœna, & in capite sustinere periculum, si quod tale factum comperientes non punierint, aut hoc agere valentibus non nuncient, sed latere permiserint.

CAP. IV.

UT autem palam fiant, quæ à nobis prohibita sunt, à privatis & aliis quibusdam, citra eos, qui in sacris nostris fabricensibus referuntur, fieri, aut privatis vendi arma: & hoc per præsentem legem significare curavimus. Prohibemus enim privatos operari & emere arcus, & sagittas, & spathas, & enses, quæ vocare consueverunt semispathia, & quæ vocantur Zabæ, sive loricæ, & contos, & quolibet modo vel figura factas lanceas, & quæ apud Isauros nominantur monocopia, & appellatos sitinnos, seu missilia: insuper & aspidas, sive scuta, & galeas, seu cassides: non enim ista alii cuidam instruere sinimus, præter eos, qui deputati

(3. *l. ult. C. commun. de successionib.* (4. Fac. *l.* 13. *C. de legit. heredib.* (5. Mutat. *Nov.* 118. *c.* 2. (6. *l.* 1. *l. ult. C. de legit. heredib. l. ult. C. de bon. quæ lib.*

TIT. XIV. (1. Fac. *Lib.* 11. *C. tit.* 9. (2. Adde *l.* 2. *C. quæ res exportari.*

tati sunt in sacris nostris fabricensibus. solos autem fieri & vendi à privatis, & privatis vendi permittimus cultellos minores, quibus nullus in præliis utitur. Præsentem igitur legem generalem tua Celsitudo in hac proponat regia Civitate, nec non & per alias civitates nostræ Reipublicæ, ut omnes agnoscentes, quæ placuerunt nobis, hæc observent.

CAP. V.

DEnunciamus autem futuris præesse hujusmodi custodiæ chartulariis ex memorato fabricensium scrinio, quia ex negligentia non solum pecuniarias sustinebunt pœnas, sed etiam in corpore supplicia patientur, & militia cadent. insuper nec ipsum ulterius permitti à nobis scrinium in hujusmodi adesse solicitudine, sed aliis committi fabricensium curam.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc Legem declarata sunt, tua Celsitudo, & qui post te in cingulo fuerint, operi terminoque contradere festinent: indignationem nostram & ipsi metuentes, nisi rem sic utilem Reipubl. custodierint.

TIT. XV.

UT DIFFERENTES JUDICES AUDIRE INTERPELLantium allegationes, cogantur ab Episcopis hoc agere: & ut, quando in suspicionem habuerint judicem, pariter audiat causam & civitatis Episcopus: & de cautela alia, quam omnino oportet Episcopum agere.

NOVELLA CONSTITUT. LXXXVI.

Imperatoris Justiniani Augusti Edictum.

PRÆFATIO.

EX quo nos Deus Romanorum præposuit imperio, omne habemus studium universa agere ad utilitatem subjectorum commissæ nobis à Deo Reipubl. & illa facere, quæ omni difficultate & læsione atque contritione privent: ne occasione litium, & aliorum quorundam discedere cogantur à propria patria, & in peregrinis affligi.

CAP. I.

PRopterea igitur & in præsenti prospeximus præsens Edictum ad omnes dirigere subjectos, & palam facere omnium civitatum & vicorum habitatoribus, quatenus si quis habuerit contentionem adversus alium, sive de pecuniaria causa, sive de sublatione rerum mobilium & immobilium, seseque moventium, sive de criminalibus, prius interpellet clarissimum Provinciæ Judicem, & ut ipse secundum nostras leges examinet ea, quæ proponuntur, & unicuique justitiam servet. Si vero dum aliquis adierit judicem Provinciæ, non meruerit justitiam, tunc jubemus eum adire suum sanctissimum Episcopum, & ipsum mittere ad clarissimum Provinciæ judicem, aut per se venire ad eum, & præparare eum, ut omnibus modis audiat interpellantem, & liberet eum cum omni justitia secundum nostras leges, ut non cogatur peregre de sua patria proficisci. Si vero etiam sanctissimo Archiepiscopo compellente judicem cum justitia determinare interpellantium causas, judex differat discernere negotium, & non servet litigantibus justitiam: jubemus sanctissimum Civitatis illius Episcopum dare ad nos literas ei, qui non meruerit, quod justum est, insinuantes, quia coactus ab eo judex distulit audire interpellantem, & judicare inter eum & qui ab eo conventus est: ut hoc cognoscentes nos supplicia inferamus judici provinciæ, qui interpellatus ab eo, qui injustitiam passus est, & coactus à sanctissimo Archiepiscopo, non judicaverit, quæ in dubitationem venerunt.

CAP. II.

SI 1 vero contigerit quendam nostrorum subjectorum in dubitationem habere judicem, jubemus sanctissimum Archiepiscopum audire cum clarissimo judice: ut ambo per amicabilem conventum dissolvant, quæ dubia sunt: ut aut per annotationem scriptis factam, aut cognitionaliter judicetur inter litigantes: & forma detur justitiæ legibusque conveniens: ut non cogantur nostri subjecti propter hujusmodi causas recedere 2 à propria patria.

CAP. III.

SI quis vero existimans habere se adversus aliquem quamlibet actionem, neque clarissimum Provinciæ judicem interpellet, neque sanctissimum Civitatis Episcopum adeat, & ita veniat huc absque literis Deo amabilis Episcopi Civitatis: sciat, quoniam & ipse tale sustinebit pœnas, quales futurus esset sustinere judex, si interpellatus ab eo, non studuisset ei servare justitiam. Hæc autem omnia sancire perspeximus propter utilitatem eorum, qui habitant per civitates & vicos: ne privati propriis Provinciis, & ipsi in peregrinis affligantur, & res eorum lædantur. Propterea enim judices gratis facimus, & jusjurandum eos jubemus subire, ut unicuique interpellanti justitiam servent secundum nostras leges.

CAP. IV.

SI tamen contigerit quendam nostrorum subjectorum ab ipso clarissimo Provinciæ judice lædi, jubemus eum adire 3 sanctissimum illius Civitatis Episcopum: & ipsum judicare inter clarissimum illius Provinciæ judicem, & eum, qui putatur lædi ab eo. Et si quidem contigerit judicem legitime & juste judicari à sanctissimo Episcopo: satisfacere eum omnibus modis ei, qui interpellavit adversus eum. Si vero refutaverit judex hoc agere, & pervenerit ad nos ipsa lis: si quidem invenerimus, quia juste & secundum leges aditus à sanctissimo Episcopo, ea quæ condemnatus est, non fecit: novissimis 4 eum suppliciis subdi præcipimus: quoniam qui debet vindicare oppressum, ipsum opprimere reperitur.

CAP. V.

SEd etiam subjectum ei officium jubemus cum omni studio & administrantes clarissimis judicibus interpellantes absolvere, nihil accipientes præter illa, quæ nostris constituta sunt legibus. Si vero hæc non custodiant, subdi jubemus suppliciis.

CAP. VI.

SI tamen invenerimus quendam sanctissimorum Episcoporum pro gratia cujuspiam prodere justitiam, regularem ei castigationem inferri jubemus: ut studeant cum timore Dei juste judicare: ne non impetrantes justitiam, cogantur homines relinquere proprias Civitates atque Provincias, & in loca 5 quælibet alia iniqua concurrere.

CAP. VII.

IN Civitatibus autem, in quibus non sunt judices, jubemus eos, qui habent causas, adire defensorem, & ipsum discernere inter eos. Si vero litem habentes voluerint defensorem una cum sanctissimo Episcopo judicare: & hoc agi præcipimus.

CAP. VIII.

NEque autem Monachum, neque Clericum, neque Episcopum jubemus venire huc absque 6 literis sanctissimi sui Patriarchæ. Si vero hoc fecerint, sciant, quia semetipsos schemate faciunt indignos.

CAP. IX.

SI quis autem Magisterianus, aut Præfectianus, aut cujuscunque fortunæ existens acceperit amplius sportularum, quam definitum est sacris nostris Constitutionibus: jubemus omnibus modis judicem Provinciæ periculo proprio secundum nostram legem hoc vindicare, & vindictam inferre hoc præsumentibus. Si vero non vindicaverit hoc ipse judex, licentiam damus sanctissimo uniuscujusque Civitatis Episcopo nunciare nobis, quæ de eis aguntur, & qualem habet militiam aut dignitatem, qui hoc præsumpserit: ut & judici periculum inferamus prætermittenti & despicienti nostram jussionem, & ipsum quoque jubeamus puniri talia præsumentem.

TIT. XVI.

DE MORTIS CAUSA DONATIONE curialium.

NOVELLA CONSTITUT. LXXXVII.

Antonio Contio interprete.

PRÆFATIO.

CUrialium fraudes nihil posse ferre damni Reipubl. sed resistere legem talibus curiis [vel consiliis] omni volumus modo. Cognovimus enim, quemadmodum, postquam interdiximus curialibus donationum modum, non concedentes ipsis possessionem immobilem donare 1, neque in testamento relinquere ultra 2 tres uncias, sed dodrantem omni modo Curiæ servare, illi calumniantes legem, excogitaverunt tales aliquas fraudes contra ipsam Le-

TIT. XV. (1. *Authent. Si vero. C. de judiciis.* (2. *c. 6. in fin. infr. hic.*

(3. Adde *l. 4. C. ad leg. Jul. repetund.* (4. Fac. *l. 21. ff. de pœnis.* (5. *c. 2. in fin. supr. hic.* (6. *Nov. 6. c. 3.*

TIT. XVI. (1. *Nov. 38. in pr. §. 2.* (2. *d. Nov. 38. c. 1. & seqq.*

gem. Scientes enim, quod nos invenientes vetustos legumlatores, dubitantes de mortis causa donatione, utrum donatio, an legatum sit, & illos quidem connumerantes ipsam donationi, quosdam vero legatis, ea quæ pluribus & optimis legislatoribus visa sunt eligentes, legatum 3 ipsam esse omnimodo decidimus, nec 4 confectione monumentorum egere, sed licentiam habere facere ipsam, & inserere ipsi etiam certos fines, quos donator voluerit; & si hoc fecerit, licentiam habere renunciare etiam huic ipsi facultati, qua possit pœnitere super talibus donationibus, revocare, & quos utique voluerit terminos inserere mortis causa donationibus, sicuti *Julianus* sapientissimus constituit, quod quidem nos in trigesimo nono 5 nostrorum Digestorum scripsimus. Omnia enim comprehendimus in brevi, & quæ vetustis, & quæ nobis placita sunt. Hoc igitur scientes putaverunt oportere secundum modum hunc facere quasdam mortis causa donationes, & inserere pacta secundum legem ad auferendum potestatem sibi ipsi super donatione pœnitenti, eam revocandi. Alium vero terminum ipsis placentem addere ipsis donationibus, ut inde ipsis nimirum liceat facere donationes à revocatione liberas, & ita suas minuere substantias.

CAP. I.

ETsi autem ex his, quæ jam lege sancivimus adempta est omnis illis occasio plus dodrante relinquere queundi, vel in testamento relinquendi, vel per donationis modum alienandi, tamen ut adhuc etiam magis ipsorum fraudem compescamus, idcirco & nunc *sancimus* nemini curiali neque per mortis causa donationem licere donare quid, præterquam tantummodo per antenuptialis donationis modum pro se ipsis aut propriis liberis factæ, aut per dotis occasionem, quatenus ipsa nostra Constitutio dicit, etiam filiabus donare nubentibus: siquidem aliter ipsos non posse donare certum est res immobiles, sed ipsas manere semper apud ipsos curialibus obnoxias functionibus, sola ipsis venditione concessa, & ipsa secundum Novellæ nostræ Constitutionis observationem. Mortis causa donationibus suam vim habentibus, & valentibus cæteris hominibus, exceptis curialibus facere dictas mortis causa donationes, in quascunque voluerint personas, & conditiones ipsis imponere, & renunciare (siquidem hoc voluerint) pœnitudini concessæ circa pactionis revocationem: manere quippe oportet rem etiam sic in mortis causa donationis conditionibus, (hoc enim insuper sancimus) & tales donationes firmas esse & stabiles: quod quidem non nunc primum lege statuimus, sed jam lege statutum, & nunc per nostram interpretamur & corroboramus vocem in omnibus aliis personis, præter solos, ut dictum est, curiales: idque propter ipsam nostram erga Rempublicam curam & studium.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & hac Lege manifestata sunt, tua Gloria custodire studeto, in primis utilitati Reipublicæ providentiam impertiens.

TIT. XVII.

DE DEPOSITO, ET DENUNCIATIONIBUS INQUILINORUM, & de suspendenda administratione panum.

NOVELLA CONSTITUT. LXXXVIII.

Imp. Justin. August. Joanni gloriosiss. sacrorum per Orientem Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli ordinario & Patricio.

PRÆFATIO.

LItem nuper audientibus nobis (hoc quod in Imperio publice sedentes multotiens agimus) orta est aliqua quæstio, quam resolvimus statim: hujusmodi vero discentes contingere multa, communi & generali Lege definire hoc justum esse arbitrati sumus.

CAP. I.

SI 1 enim quis ab aliquo capiat aurum aut res aliquas depositi causa in quibusdam conditionibus, deinde illi agant: necessitatem habeat omne restituere aurum, aut res, conditionibus semel impletis: & nulla omnino licentia sit aliquibus extrinsecus interdictionibus uti, & retinere depositi restitutionem: cum & alia multa privilegia 2 tam à præcedentibus legislatoribus, quam à nobis ipsis data sunt: licentia enim est prohibenti redditionem, eum quidem, cui creditum est depositum, non molestare: eum vero de rebus, quæ in quæstione sunt, qui aurum, aut res aliquas accepturus est, litem sortiri, & justitiam & Legem promereri: sed ne per hanc causam damnis magnis subjiciat eum, qui interdictionem suscepit, & compellatur aut defensiones expetere, aut res habere, & non possit voluntarie cum deponente benigne agere: quod si tale aliquid egerit (omnino enim oportet non sola delictorum nos contentos esse prohibitione: sed etiam timorem inferre justum transgressoribus) sive perditionem contigerit rerum aut pecuniarum fieri, & hoc probetur, sive alium quemcunque casum fortuitum ipsum respicere, qui contestationem dixerit. Insuper etiam ex quo facta est hujusmodi contestatio, usuras pecuniarum usque ad tertiam centesimæ agnoscere prohibentem accipere propria: non solum si aurum fuerit, quod depositum est, restitui vero prohibitum: sed & si aliæ res sint: ut hoc timore stultorum simul, & perversorum maligne versandi, in depositionibus homines cessent.

CAP. II.

De his, qui denunciant, ne civiles annonæ, vel pensiones solvantur.

SEd & totum hoc, quod de mandatis est, & aspicere, & constituere secundum Legem providimus. Videmus enim frequentari hoc in regia hac præcipue Civitate, & aliquos interdicentes eis, qui ministrant publicas annonas, & tesseras accipiunt ab annonarum Præfecto, volentes suspendi administrationem: & eos, qui ex hoc solummodo forsan nutriuntur, defraudari administratione, per quam eis omnis tribuitur vitæ occasio. Huic autem rei severius & difficilius illud est: multis enim domos possidentibus in hac felicissima Civitate, qui imbanchiti non videntur, mox futuris pensiones ab inquilinis accipere, calumniantur per interdictiones inquilinis dirigentes, ut non inferant eis. Illi vero ultra eas suscipientes, quidam propter inopiam forsan comedunt eas: quidam vero & exules à magna hac fiunt civitate, & decidit omnino pensionum administratio iis, qui ex hoc forsan solo nutriuntur, secundum quod occurrentes in civilibus annonis diximus. §. 1. Nemini igitur damus hujusmodi licentiam: sed unusquisque, si aliquam habeat causam ad obnoxium sibi, non dormiat: in liberalibus autem perversitate omni plenius aspiret interdictionibus. Cognoscat enim, quia si tale aliquid egerit, & per occasionem ejus ceciderit, aut administratio panum, aut pensionum datio, ex hoc accidens ipse sustinebit periculum, mox quod interdictionem inquilinis & ministrantibus panem miserit, aut suspenderit annonam: nihil enim horum agi omnino volumus: sed ex quo interdictiones egerit, sancimus eum omne damnum sarcire domino rerum: super hoc & usuram, & tertiam centesimæ agnoscere pecuniarum, aut rerum, quas non accipere per eum is, qui secundum hunc modum læsus est, valuit. Et neque aliquis opponat defensiones, quia, qui præsens est, ei exactionis domino danti defensionem aut in deposito, aut in aliis recipere rem propriam: non enim omnibus 3 est facile fidejussorem præbere nostris legibus, nullam defensionem omnino ratam esse ponentibus, nisi cum fidejussione fiat: fidejussorem enim omnino dandum idoneum, non facile, neque possibile passim est. Et propterea igitur ad securitatem nostrorum subjectorum volumus hoc custodiri à modo, & de cætero omni tempore, ut immortale sit hujus nostræ sanctionis juvamen Reipublicæ, quæ judicantibus quidem nobis in mentem venit, præsentem vero Legem commune juvamen nostris peperit subjectis.

EPILOGUS.

† Tua igitur Eminentia, quæ placuerunt nobis, & per hanc divinam manifestata sunt Legem, operi effectuique tradere, & in perpetuum observare festinet.

(3. *l. ult. C. de donationib. causa mort.* (4. *d. l. ult.* (5. *tit.* 6. *l.* 16. *l.* 17. *l.* 18.

TIT. XVII. (1. *Authent. Sed jam cautum. C. depositi.*

(2. *Fac. l. ult.* §. 1. *in fin. C. de compensat. l.* 11. *in pr. C. depositi. l.* 14. §. 1. *C. de non numer. pecun. l.* 7. §. 2. *ff. depositi.* (3. *Fac. l.* 33. §. 2. *C. de episcopis.*

COLLATIO SEPTIMA.

TIT. I.

QUIBUS MODIS NATURALES 1 EFFICIUNTUR sui, & de eorum ex testamento sive ab intestato successione.

NOVELLA CONSTITUT. LXXXIX.

Imp. Justin. August. Joanni gloriosiss. per Orientem Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli ordinario & Patricio.

PRÆFATIO.

NAturalium nomen Romanæ legislationi dudum non erat in studium, nec qualibet circa hoc fuerat humanitas, sed tanquam alienigenum aliquid & omnino alienum à Republica putabatur: à *Constantini* vero piæ memoriæ temporibus in Constitutionum scriptum est libris. 2 Deinde paulatim in mediocritatem clementemque sententiam Imperatores transeuntes, Leges posuerunt: alii quidem & dari & relinqui aliquid eis à patribus concedentes: aliqui autem etiam adinvenientes modum, per quem naturali jure priore liberati, legitimi fierent, & paternæ substantiæ successores: paulatimque etiam ad nepotes processerunt hujusmodi legislationes: & quoniam in nostra tempora venerunt, & eorum, qui paulo ante nos fuerunt, multam varietatem causa suscepit. Nos enim duplex habuimus studium, & plurimos in libertatem perducere homines ex priore servitute, & ex naturalibus ad legitimos elevare: non enim ultio & interdictio despicienda est: sed quod est in necessitate, curandum est: & diffugiendum quidem, quod malum est, inveniendum vero undique, quod melius est. Quia igitur aliqua quidem in Constitutionum Codice 3, quem ex omni priorum Imperatorum legislatione collegimus, de naturalibus scripta sunt filiis: quædam vero in 4 libro Institutionum: de his autem nos constituimus, aut jam perfecta comperimus, & nos ipsi plurimas fecimus de his Constitutiones, alias quidem in prædictarum collectione Constitutionum, alias autem etiam postea: ne causa sit dispersa, bene se habere credidimus, in una Constitutione totum colligere, quæ pro omnibus sufficiat ea, quæ de naturalibus sunt, corrigere atque sancire.

CAP. I.

De liberis naturalibus.

PAlam namque est, quia hominum alii 5 quidem liberi simul consistunt, & inter legitimos sunt: alii vero hoc prius non habentes, postea fiunt, & ex servis ad liberos ascendunt, & ex naturalibus ad legitimos. Alii vero ex ipso hoc naturales sunt, & quædam eis successiones existunt: alios autem neque naturales esse decet, sed etiam hoc monstrantur indigni. Oportet igitur nos ita facere Constitutionem, ut nullus ignoret, quæ possunt in naturalibus valere: dicimus autem inchoantes Legem, qui consistunt naturales, quibusque modis procedunt ad legitimos, (quorum plurimos invenimus nos,) & quæ sunt horum successiones, & quomodo quidem vetustas usa est his amare, quomodo nos humane. Nec illud quoque relinquitur, qui nec naturalium digni sint, sicuti diximus, appellatione. Natura 6 siquidem ab initio, dum de filiorum procreatione sanciret, scriptis nondum positis legibus, omnes similiter quidem liberos, similiter autem produxit ingenuos. Primis namque parentibus primi filii, similiter quidem liberi, similiter autem legitimi à creatura fiebant: bella vero & lites, atque libidines & concupiscentiæ causam deposuerunt ad aliud schema. Servitutem namque invenit bellum 7: naturales autem castitatis casus: Lex autem rursus hujusmodi delicta curans, libertatem servis molita est, & multum de his tractavit, modos introducens dena millia: imperatoriæ vero Constitutiones aperuerunt eis, quæ non recte facta sunt, ad jus legitimum vias: quod non transitorie neque nos sancimus, neque subjectos hanc Legem negligenter audire præcipimus. §. 1. Legitimi siquidem successores procedunt hominibus ex nuptiis, quas contrahunt aut cum dotalibus instrumentis, aut etiam absque eis, sic ad fœminas masculis convenientibus, ut ab initio habeant ad eas legitimarum nuptiarum affectum. Et hoc enim in calumnia positum nos respicientes, Lege decrevimus 8, quid in iis quidem, qui fortunæ dignitate provecti sunt, quid autem in mediocri hominum statu agendum sit ad demonstrationem legitimarum nuptiarum: quid vero deinceps permissum sit plebi. Quapropter nuptiis procedentibus, ex hoc ipso sunt successiones certæ: & si inter legitimos connumerentur, mox Lex introducit successionum modos, plurimum de his tractans. Legitimum igitur jus sic se habet. Quod vero non est hujusmodi, sed liberum quidem, non tamen ex nuptiis procedens legitimis, aut etiam in servitute natum: si libertatem quidem meruerit, manserit autem naturale: hoc modi varii ad jus legitimum ferunt, quos enumerantes, sic etiam reliqua sanciemus.

CAP. II.

De primo (hoc est, per oblationem Curiæ) modo legitimationis.

PRimus itaque modus est legitimi juris existens civitatibus mox utilis, quem Theodosius 9 piæ & novæ introduxit memoriæ. Sancitum namque est ab eo, *ut possit naturales filios, aut omnes, aut aliquos offerre curiis, aut filias curialibus* 10 *copulare*: & quoniam modus iste non simplicem habuit legislationem, sed varie & de oblationibus dictum est, & de successionibus, quomodo ipsi, & quorum heredes existant, & qui rursus ad jus eorum hereditarium accedant: justum credimus hoc primum legislationis disponentes capitulum, ita ad reliquos modos, qui ad legitimorum jus ferunt, accedere. Quæ enim inde sunt, facile omnino est dicere. §. 1. Si quis igitur fuerit naturalium filiorum pater, sive curialis existens, sive liber à curia, licentiam habebit, omnes, aut quosdam ex eis, sive legitimorum sit filiorum pater, sive etiam non, sed solummodo naturalium, offerre curiæ 11, licet forte illustris dignitatis sint filii suscepti: nisi tamen dignitas intercesserit talis, quæ homines, licet curiales sint, ab hac fortuna liberos facit. Oblationis autem modus sive fiat à patre adhuc superstite, cum quispiam in commune filium offerret, (hoc namque gestum est in Philocalo naturali filio, curiali à patre in Bostrenorum civitate) & hoc ipsum dicit secundum inspectionem ibi factam, & ita eum offert, sicut à Leone piæ memoriæ scripta dicit Constitutio 12: sive ergo secundum hunc modum fiat aliquis à patre pronunciatus curialis, sive eum pater sub gestis monumentorum offerat, sive moriens in testamento conscribat oportere fieri curialem: deinde ille amplectatur scripturam: legitimus mox fiet, naturalium jure omnino liberatus: sive etiam mortuo patre semetipsum filius aut filii offerant: non existente quidem legitima sobole, etiam sic erunt legitimi & curiales. Proinde pater quidem etiam 13 existentibus legitimis, offert curiæ non legitimos filios: qui vero per semetipsum ad hoc procedit, tunc solummodo auditur, cum nullus legitimorum filiorum existit. Hoc itaque de oblationibus sit, quod indifferenter sancitum est à nobis, in hac præsenti Lege reconditum: non autem simpliciter neque fortunæ oblatione: oportet enim & modos facere manifestos, secundum quos offerantur. §. 2. Si quis igitur ex qualibet oriatur civitate, sive curialis, sive etiam liber hujusmodi sit fortuna: licebit ei suum naturalem offerre filium curiæ illius unde oritur civitatis. Si vero nec civis ipse consistat: sed ex villa quadam aut vico sit oriundus: illi à patre offeratur Civitati, aut semetipsum offerat, sub qua civitate villa aut vicus tributa persolvit. 14 Palam vero est, quia siquidem pater eum, aut avus offerat, aut aliquis ascendentium parentum, & liberos habens filios:

TIT. I. (1. *Nov.* 74. (2. *l.* 1. *C. de naturalib. liber.* (3. *d. tit. de natural. liber.* (4. Fac. *l. ult. C. de confirm tut. l. ult. C. quando mulier tut. offic. fungi.* (5. Adde *l.* 4. *in fin. ff. de just. & jure.* (6. *c.* 9. *infr. hic. Nov.* 74. *c.* 1. (7. *l.* 5. *ff. de justit. & jure. l.* 4. *l.* 5. *ff. de statu hominum.*

(8. *Nov.* 74. *c.* 4. *c.* 5. (9. *l.* 3. *C. de naturalib. liber.* (10. v. §. 1. *infr. hic.* (11. *in pr. supr. h. c.* §. *ult. Inst. de nuptiis. l.* 3. *l.* 4. *C. de natural. liber.* (12. *d. l.* 4. (13. *l.* 9. §. *ult. C. d. t.* (14. Fac. *l.* 4. §. 2. *ff. de censib.*

hoc agere poterit: si vero ipse quispiam semetipsum offerat, hoc permittimus, cum 15 non alii legitimi sunt fratres. §. 3. Si tamen aliquis offerre volentium suos naturales curiis, aut ex maxima hac oriatur Civitate, aut ex seniore Roma, huic damus licentiam, in quam voluerit metropolim oblationem celebrare, & hanc esse regulam etiam in filiabus, ut jungat 16 eas curialibus aut ex Civitate ipsa, ex qua orti sunt, aut sub qua villa, aut vicus tributa persolvit, aut si quis liber simul & Romanus, aut Byzantius fuerit, cuicunque curialium alterius cujuspiam, metropolis tamen. Sic itaque nobis curialium diligentia est, & iste modus placet juris legitimi, quia damus curialium naturalium existenti solummodo filiorum patri, licet ex ancilla eos habeat, & liberos facere, & offerre curiæ, secundum quod prædictum est. Et adhuc amplius sancimus de causa, ut vel si non pater offerat, liber autem semel filius fiat: possit & semetipsum offerre curiæ, etiam hic legitima non existente prole.

CAP. III.

De successione curialium.

ET quoniam varie etiam de hujusmodi personarum successione sancitum est: non videtur absurdum nobis & de successione, sicut prædiximus, terminare. Si quis igitur naturalis secundum hoc schema, (id est, oblationis) fiat curialis: erit patri & ab intestato successor, & ex voluntate: nihil dissimilis legitimis, & ex donatione percipere poterit patris: ita tamen, ut 17 non amplius habeat uno horum, qui ab initio legitimi sunt, & inter omnes minus habente. Cum semel autem illi susceperint oblationem, & propterea ad jus legitimorum ascenderint: non sinimus eos abstinere se patrum hereditate, aut videri quasi donationem in se factam, & ratam habitam ab eis, relinquere, & fortuna recedere. Manentes itaque curiales, relictam aut donatam (sicuti dudum à nobis dictum est) habebunt mensuram. §. 1. Si vero ab initio refutaverint oblationem, manere liberi præponentes, licet naturales, quam fieri ditiores & curiales: deinde videantur postea aut in totum, aut ex parte possidere res donatas, aut relictas sibi, aut etiam alienare: tenebuntur omnino curiali fortuna etiam inviti, ut non adulterari nobis videantur legislationem, & lucra quidem venentur, quæ occasione oblationis sint: repellant autem fortunam, propter quam lucra promeruerunt. Et hoc similiter sancimus & in masculis oblatis curiæ, & in filiabus nubentibus curialibus: nulla existente differentia, sive per masculos quispiam curiæ munera agat, sive per generos curiam in filiabus augere voluerit, & per illorum filios novos adjicere prioribus curialibus filios eorum.

CAP. IV.

FIlium vero per hujusmodi causam factum legitimum, ipsi soli 18 genitori egitimum facimus, non etiam extraneæ cognationi patris, (dicimus autem & ex quibus ille natus est, & qui ex utroque sunt, & qui ex eo processerunt) facimus eum velut ex quadam machinatione cognatum. Sancimus enim oblatum curiæ naturalem filium solummodo patri legitimum fieri successorem, nullum tamen habere participium ad ascendentes, aut descendentes, aut ex latere agnatos vel cognatos patris: aut illos aliquod habere participium ad illorum successiones: æquum etiam ei dantes privilegium, ut, sicut nec cognatis patris sit iste successor, sic nec illi ad ejus vocentur successio nem, nisi forte scripserit aut ipse illos, aut ab illis scribatur; soli enim patri fiunt legitimi, & cognati esse creduntur.

CAP. V.

ERgo sanciendum est, qui factis ita legitimis efficiantur successores. Et si quidem habuerit filios, qui talis est, aut nepotes de legitimis sibi procreatos uxoribus, & merito etiam curiales constitutos: modis omnibus ei succedant: quid enim legalius 19 est proprio filio ad paternam successionem? si vero filios habuerit non curiales quandoque sibi progenitos, tunc legitima mensura veniat ad fiscum & curiam: reliquum vero, quantumcunque fuerit, ad illos filios, qui curiales non sunt, accedat. Si vero etiam generaliter nulla ei sit proles, & moriatur intestatus: novem quidem uncias curia & fiscus habeat: secundum quod dudum à nobis sancitum est: in reliquis autem tribus unciis, qui ex Lege vocantur, omnibus modis venient: aut si testatus fuerit, ad scriptos descendent heredes. Semel autem factum curialem Lex suscipiens, & inscribens curiæ, & successiones, & aliam omnem ordinatam dedit vitæ successionem & quæstum. Si quis autem vel ex genere, vel extraneus, scriptus forsan, aut etiam non scriptus, voluerit adire imperium, & semetipsum offerre curiæ: licentiam habeat hoc agendi, & distributam curiæ partem accipiens, fieri curialis, & tam fortunæ, quam functionum successor, si hoc Imperium annuerit.

CAP. VI.

SI quis autem legitimos quidem filios non habeat, naturales autem rei solummodo sint: liceat 20 ei curiæ honore scribere eos heredes: & scriptura pro omni observatione consistat, & non egeat hoc antiquarum legum alia adjectione, neque oblatione, dum superstites essent: sed ex hoc ipso scripti, si liberi sint, curiales simul & heredes fiant, & habeant ipsi substantiæ *novem uncias*, sicut pater eis distribuerit: sin autem etiam totum eis relinquere voluerit, adhuc faciet melius: verumtamen usque ad novem uncias omnimodo eis relinquat, sciens, quia si reliquerit minus, à lege modis omnibus supplementum 21 substantiæ fiet: illi vero, si voluerint, curiales fiant. Si vero aliqui quidem eligant, aliqui vero refutent: ad eos, qui eligunt, refutantium veniant portiones. Si vero omnes renuerint, tunc tanquam filiis non existentibus, ita ad curiam veniant novem unciæ omnes. Si vero ille quidem tacuerit, filiorum vero legitimorum ei non sit proles: tunc legitima quidem pars ad heredes ab intestato veniat: filii vero naturales, si voluerint semetipsos offerre curiæ, hoc faciant, sicuti voluerint, sive omnes, sive quidam ex eis: & modis omnibus novem unciæ substantiæ ad curiales aut curialem perveniant. Si vero etiam ex ancilla ei nati sunt, si eos manumiserit aut vivens, aut in testamento obtulerit eos, etiam sic suscipiantur, & sint curiales, sicut testator voluit, aut sicut eorum desiderium fuit; offerentes enim semetipsos curiæ, percipient (sicuti dictum est) novem uncias: undique enim volumus, vel si testetur, vel si non facta voluntate decesserit, eos, qui ad curiam veniunt, novem uncias accipere. Si vero manumiserit quidem solummodo, non tamen obtulerit, aut illi etiam sic volunt, aut quidam ex eis ad curiam respicere: etiam tunc novem unciæ curiam agenti vel agentibus secundum quantitatem dentur. Si vero nullus naturalium aut velit: aut offeratur, tunc novem uncias curia percipiat. Palam quippe est, quia simul sequitur ubique fiscus secundum Constitutionem de hoc à nobis positam. De naturalibus itaque, qui per transitum ad curiam fiunt legitimi, & de modo, secundum quem offeruntur, & successionibus, hæc à nobis pure sancita sunt.

CAP. VII.

TRibus 22 autem aliis Constitutionibus scriptis, Zeno quidem piæ memoriæ, non 23 de futuris aliquid plene sancivit, sed de jam præteritis: quam scribi ideo solummodo permisimus, ut eos, quibus illa forte Constitutio prodest, quod descendit eorum exinde proles, non hac utilitate privaremus: sicut etiam Anastasii piæ memoriæ, quæ naturales adoptare contribuit, non esse importunam de cætero nostris subjectis permittimus, nisi ad hoc positam solummodo sinimus, ut si qua utilitas aliquibus exinde reposita est, hanc non videamur per nostras amputare leges. Oportet enim semper aliquod inchoare bonum, non ea, quæ à quibusdam præexistunt, destruere: nostri enim Patris 24 approbamus Constitutionem, temperate quidem introductam, & ordinate positam: quæ adoptiones naturalium prohibuit, multam absurditatem habentes, & indiscrete velut advenas quosdam legitimis naturales superinducentes.

CAP. VIII.

De secundo legitimationis modo per instrumenta dotalia. 25

REliqui igitur sunt modi, qui à nobis inventi sunt, quos percurremus, legitimum jus præbentes eis, qui erant primitus naturales: circa quorum successionem non laboravimus: semel enim eos efficientes legitimos, damus habere etiam successiones illas, quas habent ii, qui ab initio legitimi sunt. Si quis igitur dotalia 26

(15. §. 1. *vers. proinde. supr.* §. 3. *in fin. infr. hic.* (16. *l.* 3. *vers. sed & si. C. de natural. liber.* (17. *l.* 9. *in fin. C. d. t.* (18. *d. l.* 9. *in pr.* (19. v. *l.* 11. *C. de suis & legit. l.* 7. *in pr. ff. de bon. damnat.*

(20. *Nov.* 38. *c.* 1. (21. Fac. *l.* 30. *C. de inoffic. test.* (22. *l.* 5. *l.* 6. *l.* 7. *C. de naturalib. lib.* (23. *d. l.* 7. (24. *d. l.* 7. (25. *Nov.* 12. *c.* 4. (26. *l.* 5. *C. de naturalib. lib. Nov.* 117. *c.* 2. §. *ult. Inst. de nuptiis.*

scripserit ad liberam in principio, sive ad libertam mulierem, cui omnino licet copulari, in concubinæ schemate sibi, aut legitimorum filiorum jam pater existens, aut etiam filiorum naturalium pater, legitimas esse nuptias, & filios vel 27 præcedentes, vel conceptos, legitimos ei esse sancimus. & licet 28 postea non nascantur filii ei, aut etiam nati moriantur, nihilominus prior soboles legitima consistit. Affectus enim circa filios ita ei procedens, qui eum etiam ad dotale provocavit instrumentum, ipse dedit secundis filiis occasionem, qui postea nati sunt, legitimi juris. Quapropter absurdum erat, benignam occasionem, quam posteri sibi filii invenerunt ex prioribus sumentes: eam non etiam prioribus legitimum jus simul & sine calumnia circa patrum dare successiones. Palam enim est, quia juniores filii ex lege facti sunt sui, hoc initium dotalibus præbentibus. Quapropter unum amborum fecimus ordinem, & de cætero calumnias plurimis abstulimus Constitutionibus; illud dicentes: Ut vel si non habuerit filios postea pater, dotalia tamen exposuerit instrumenta: etiam sic nihilominus suos habeat filios. Ut enim nascerentur ei filii alii, casus quidem forte potestatem & licentiam habuit: sicut etiam natos auferre: affectionis vero probationem, quæ in prioribus fuit natis, hoc est, ante dotalia instrumenta, præbentem legitimum jus, nihil tale fuit, quod auferre omnino potuerit. §. 1. Insuper etiam ex rationalibus hoc adjectum est causis, quod si ante dotalia conceptus 29 quidem est filius, natus autem post dotalia: auxiliator sui sit: qui etiam ex prioribus Constitutionibus hoc facere potuit, & quædam à nobis inventa est ratio regularis optime narrans de ordine nascentium. Cum enim dubitaretur, utrum oporteat conceptus, an partus respici tempus, sancimus, ut non tempus conceptus, sed partus inspiciatur, propter filiorum utilitatem. Si vero contigerit tales aliquas excogitari circumstantias casuum, in quibus est utilius conceptionis tempus, quam partus: tempus illud valere magis præcipimus, quod utilius sit nascenti.

CAP. IX.

De tertio modo legitimationis per Principis Rescriptum.

ILlud tamen à nobis sancitum 30 est: Ut si quis voluerit legitimam suam facere sobolem, & non habuerit uxorem talium filiorum matrem, aut filios quidem valde diligat, mulier autem non sine peccato sit apud eum, neque digna sit quolibet legitimo nomine: & propterea aut moriente muliere, aut legitimo jure non digna in matrimonio putanda, aut causa à filiis maligne tractata, aut ex studio muliere [illegible]ata, aut à filiis, aut forte aliter ei divitiis accedentibus, ne jure legitimorum usum pater & fructum defuncta matre tanquam sub potestate filiis constitutis habeat. Si quis ergo filios legitimos non habens, sed tantummodo naturales, ipsos quidem legitimos facere voluerit, mulierem vero in promptu non habeat omnino; aut habeat quidem, non tamen sine peccato 31: aut si non appareat, aut aliter dotalium instrumentorum non habeat facultatem: (quid enim si ad sacerdotium alter eorum ascendat?) damus 32 ei fiduciam (hoc quod dudum gessimus) ad legitimum jus filios educere naturales, legitimis, sicuti prædiximus, non existentibus, per quandam hujusmodi viam. Sicut enim sunt modi, qui servos ad libertatem simul & ad ingenuitatem deducunt, & naturæ restituunt: ita si pater non habuerit legitimam prolem, & voluerit eos restituere naturæ & antiquæ ingenuitati, sive ex ingenua nascantur ei, sive ex liberta, & legitimos de cætero & sub potestate habere: hoc agat per nostrum Rescriptum. non enim fuit in principio, quando natura hominibus sanciebat sola, antequam scriptæ procederent leges, quædam differentia naturalis atque legitimi: sed primis parentibus primi filii (sicut præsentem inchoantes diximus legem) etiam ipso processu nati, legitimi fiebant. & sicut in liberis natura quidem fecit liberos omnes, bella vero servitutem adinvenerunt: sic etiam hinc nobis natura legitimas protulit soboles: ad concupiscentiam vero facta conversio, naturale jus eis inseruit. Quapropter similibus passionibus exortis convenit curam ex æqualibus inveniri, aliam quidem à prioribus nostris, aliam vero à nobis. §. 1. Sit igitur licentia patri in prædictis casibus matrem in priore schemate relinquenti, Imperio preces offerre, hoc declarantes, quia vult naturales suos filios restituere naturæ & & antiquæ ingenuitati, & juri legitimo: ut sub potestate ejus consistant, nihil à legitimis filiis differentes: quo facto, ex hoc filios frui hujusmodi adjutorio. una namque hoc modo omnes hujusmodi naturæ digressiones & opiniones in his, qui legitimos non habent filios, curamus: sic brevi solatio tantum impetum naturæ corrigentes.

CAP. X.

De quarto modo legitimationis per testamentum *patris à Principe confirmatum.*

SI vero is, qui solummodo naturalium filiorum est pater, per quosdam fortuitos casus non valuerit hoc agere, moriens autem sub quodam prædictorum casuum scripserit testamentum 33, volens sibi legitimos esse filios successores: & in hoc damus ei licentiam & fiduciam, supplicantibus tamen etiam sic filiis post mortem patris, & hoc dicentibus, & ostendentibus patris testamentum, & heredibus existentibus secundum legem: hoc quoque donum habeant patris & Principis, id est dicere, naturæ simul & legis.

CAP. XI.

GEneraliter autem in omnibus, qui per prædictos modos deducuntur ad legitimum jus, tunc hoc volumus obtinere, dum & filii hoc ratum habuerint. Nam si solvere 34 jus patriæ potestatis invitis filiis non permissum est patribus, multo magis sub potestatem redigere 35 invitum filium & nolentem, sive per oblationem ad curiam, sive per instrumentorum celebrationem, sive per aliam quamlibet machinationem, tanquam fortem metuentem paternam, justum non est: neque imperii & legislatoris ponimus proprium. §. 1. Si vero plurimis existentibus filiis, alii quidem eligant, alii respuant: hi, qui volunt legitimi fieri, fiant; aliis in jure naturali manentibus: & hoc dicimus, nullum priorum legitimorum perimentes modum, sed hunc adjicientes aliis, in quibus illos accipere non licet. Omnino enim legitimis existentibus, deinde naturalibus provenientibus, nequaquam jus legitimorum eis adjicitur, nisi omnino aut per curiam, aut per nostras Constitutiones, quæ dotalium instrumentorum introduxerunt modum. §. 2. Adoptionis 36 autem modum, qui fuit olim à quibusdam 37 ante nos Imperatoribus super naturalibus putatus non improbus, invenientes: secundum paternæ 38 Constitutionis virtutem & nos (sicuti dictum est,) excludimus, quoniam castitatem non perfecte consideravit. Et non erit decens, ut quæ bene exclusa sunt, in Rempublicam rursus introducantur. Quapropter his à nobis sancitis atque manifestatis quo conveniat modo ad Civitatem Romanam legitimorumque jus transire: nihil de successione super talibus est dicendum. Nam sicut in cæteris ab initio legitimis, oportet etiam in his fieri successiones.

CAP. XII.

De successione omnium naturalium filiorum.

DIscretis igitur & iis, qui facti sunt legitimi, & iis, qui manserunt naturales: ordinandum est jam etiam de successionibus eorum. Valenti siquidem & Valentiniano, & Gratiano divæ memoriæ primis placuit humanum aliquid agere circa naturales. Et si quidem sit naturalium patri legitima soboles, una uncia eos dignos esse fecerunt, & hac cum sua matre: non donari, neque ex ultima dari voluntate ulterius aliquid permittentes: si vero filii quidem non sint naturales, concubinæ vero solummodo iis, qui non habeant utique conjugem (hoc etenim tantum concubinam habentibus est conscriptum) mediam unciam solam donantes. Si vero filiorum legitimorum non sint parentes, & neque patrem, neque matrem habeant, usque ad tres uncias relinquere eis aut donare permissi sunt, & hoc cum matre: & si quolibet modo acceperint aliquid, in hoc reputari solummodo: quod autem plus est, ad eos, qui vocantur ex lege, venire, hoc quod Theodosii senioris filii, licet non perfecte, sanciverunt. §. 1. Nos igitur etsi prius humana usi lege, pro tribus unciis, sex 39 uncias eis, filiis legitimis non extantibus, per patrum magnificentiam dedimus: sed tamen ex iis, quæ subinde proveniunt causis, perfectius simul clementiusque considerantes, præsentem ponimus legem. Plurima

(27. *l.* 10. *C. de natural. liber.* (28. *l.* 11. *C. d. t.* (29. Adde *l.* 5. §. 2. *l.* 15. *ff. de statu hominum.* (30. *Nov.* 74. *c.* 2. *in pr.* (31. v. *l.* 7. *C. de incest. & inutil. nuptiis.* (32. Abrogatur *l.* 1. *C. de natural. liberis.*

(33. *Nov.* 74. *c.* 2. §. 1. (34. *l.* 5. *C. de emancipat.* (35. *l. ult. ff. de his qui sui vel al. juris sunt.* (36. *c.* 7. *supr. hic.* *Nov.* 74. *c.* 3. (37. *l.* 6. *C. de naturalib. lib.* (38. *l.* 7. *C. d. t.* (39. *Nov.* 18. *c.* 5.

utique ſunt & prius commiſſa, & noſtris temporibus delinquuntur: & ideo ab impietate homines liberamus. Quidam enim non habentes licentiam quantum volunt ſuis naturalibus filiis relinquendi, eligunt quaſi viros, & ſcribunt heredes, quatenus reſtituant filiis. At illi aut ex hoc impie agunt, & prævaricantur voluntatem ſcribentium, aut (quod omnium leviſſimum putant) pejerant: & tacemus ea, quæ tradita ſunt ex memoria nobis, in perſonis glorioſiſſimis talia delinquentibus priſcis temporibus. §. 2. Ne 40 igitur ſemper tale fieri delictum ſinamus: neque, quod agere licet, in extraneis & ignotis, hoc in propriis filiis naturalibus homines agere prohibeamus: propterea præſenti lege ſancimus, ut, ſi quidem quiſpiam habuerit filios legitimos, non poſſit filiis eorumque matri ultra unam relinquere unciam, aut donare naturalibus, aut concubinæ: (hoc enim proprium prioris judicamus eſſe Conſtitutionis) ſed & ſi quid amplius dare tentaverit quolibet modo, hoc fieri filiorum legitimorum: vel ſi filii non ſint, concubina vero ſolummodo, huic mediam unciam relinqui aut donari concedimus. §. 3. Si 41 vero filios non habuerit quiſpiam legitimos, aut quenquam aſcendentium, quibus neceſſitas 42 eſt legis relinquere partem propriæ ſubſtantiæ competentem: teſtatori licentia ſit etiam 43 in duodecim uncias ſcribere filios naturales heredes, & dividere inter eos, quocunque voluerit modo, res, & per donationes aut ſimplices, aut antenuptiales, aut per dotes: aut per alium quemlibet modum legitimum ſuas in illos ſubſtantias tranſponere. Sic enim nequaquam egebunt, quibusdam ad impietatem aut perjurium præparatis: ſed ex ipſo ſuam diſponent pure ſententiam. Si vero habuerint hi, quos prædiximus, aliquos aſcendentium: legitimam eis relinquant partem, quam Lex & nos conſtituimus: reliquam vero totam in naturales filios habeant relinquendi licentiam. Et hæc dicimus ſuper iis, qui in ſcriptis & legitimis voluntatibus diſponunt ſuam ſubſtantiam. §. 4. Si quis autem defunctus fuerit, legitima ei omnino ſobole non extante, (filiorum dicimus aut nepotum, vel deinceps ſucceſſionis) neque 44 legitima conjuge, deinde moriatur non diſponens de ſubſtantia ſua, & veniat cognatio forſan, aut etiam manumiſſor, utpote bonorum poſſeſſionem movens & inſurgens, aut etiam noſtrum ærarium, (nam nec illi, quantum ad hoc, parcimus) ſit autem ei, donec vixerit, libera mulier in ſchemate concubinæ ſociata, & filii ex ea: (talibus enim ſolummodo hoc ſancimus, ubi omnino indubitatus eſt & concubinæ in domo affectus, & filiorum ibidem proles) & alimentum damus eis, & inteſtatis parentibus defunctis duas paternæ ſubſtantiæ uncias habere, cum matre partiendas, quanticunque fuerint filii: ut unius filii portionem mater accipiat. Et hoc dicimus, ſi uni concubinæ ſocietur, aut filios ex ea habeat, aut etiam præcedente concubina, morte forſitan, aut ſeparatione filii ei domi ſint: tunc enim damus eis ab inteſtato ad duas uncias vocationem. §. 5. Si vero effuſa concupiſcentia ei fuerit, & alias ſuperinduxerit priori concubinas, & multitudinem 45 habuerit mulierum fornicantium, (ſic enim dicere melius eſt) & ex eis filios habens moriatur, multas ſimul deſerens concubinas: odibilis quidem eſt iſte talis: procul autem hac lege modis omnibus cum talibus filiis & concubinis excludatur. Sicut enim, ſi quis legitimæ copulatus uxori, alias 46 ſuperinducere non poterit matrimonio conſiſtente, & ex his legitimos procreare: ita neque poſt agnitam quo diximus modo concubinam, & ex illa filios, dabimus, ſi etiam aliquod opus libidinis aliud fecerit, etiam hos ad ſucceſſionem ejus introduci, ſi mortuus fuerit inteſtatus. Nam ſi hoc non ſanciverimus: indiſcreta quidem erunt, quæ mulierum ſunt, quam potius, aut quam minus amaverit: indiſcreta quidem & quæ filiorum ſunt; & nos non damus luxuriantibus, ſed pudicis legem. Non autem differentiam facimus de filiis ſive maſculi ſint, ſive fœminæ. Sicut enim natura nil circa talia tractat: ſic nec nos aliam in maſculis, & aliam in fœminis ſecundum hoc ponimus legem. §. 6. Si quis autem (oportet enim per omnem viam ſubtilitatem ſimulque pietatem tranſire) habens filios legitimos, relinquat & naturales, ab inteſtato quidem nihil eis exiſtere omnino volumus: paſci vero naturales à legitimis ſancimus, ut decet eos ſecundum ſubſtantiæ menſuram à bono viro arbitratam: quod videlicet apud noſtras leges viri boni arbitratu dicitur. Hoc ipſo cuſtodiendo, vel ſi conjugem quidem habet, filios autem naturales, & ex defuncta concubina ſibi natos, & illi aluntur ab ejus ſucceſſoribus. De nepotibus enim naturalibus, quæ jam à nobis ſpecialiter etiam de ipſis diſpoſita ſunt 47, obtineant.

CAP. XIII.

IN quibus autem caſibus naturales filios vocavimus ad ſucceſſionem, in iis quoque & ipſi decentem naturalibus patribus devotionem ſervent: eademque menſura ſicut parentes proſpiciunt naturalibus filiis ſecundum noſtram legem, & ipſi parentibus compenſent ſive in ſucceſſionibus, ſive in alimentis, ſicut ſuperius ſancivimus.

CAP. XIV.

QUoniam vero & dudum in quibusdam Conſtitutionibus dictum eſt, oportere, in quibus patres donant filiis aut relinquunt, in his etiam curatores 48 eis præbere, confirmandos tamen: hoc ratum eſſe etiam nunc ponimus, dantes & matri 49 (ſecundum quod jam de his diſpoſitum eſt) & naturalium tutelam agere filiorum, omnia agenti, quæcunque in legitimis definita ſunt filiis.

CAP. XV.

Ut filii [illegible]damnato coitu nati, nec alimenta à parentibus conſequantur.

ULtima 50 ſiquidem nos pars legis expectat, ut ipſa competentem ſuſcipiat ordinem, & enumeremus, qui neque ipſo naturalium nomine digni ſunt. Primum quidem *omnis, qui ex complexibus* (non enim hoc vocamus nuptias) *aut nefariis, aut inceſtis, aut damnatis proceſſerit, iſte neque naturalis nominatur, neque alendus eſt à parentibus, neque habebit quoddam ad præſentem legem participium.* Unde etſi certa à Conſtantino piæ memoriæ in Conſtitutione 51 ad Gregorium ſcripta, quædam de talibus dicta ſunt filiis: hæc non recipimus: quoniam & non utendo perempta eſt. *Phœnicarchorum* enim, & *Syriarchorum*, & Magiſtratuum, & inſignium meminit, & clariſſimorum: & neque naturales eſſe vult ex his procedentes: amovens eis etiam imperialis munificentiæ manſuetudinem. Quam videlicet Conſtitutionem omnino perimimus. 52 §. 1. Hæc à nobis ſancita ſunt, & nulla penitus ignorantia noſtrarum erit legum, nec qui ſunt legitimi, qui vero naturales, nec quomodo eis legitima jura dantur: aut quomodo etiam naturales permanentes promerentur humanitatem: & quomodo etiam ipſi competenter honorati ſunt, ab eorum, qui [illegible] naturales dici digni ſunt, communione ſegregati.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & ad hominum medelam atque naturæ ſupplementum per hanc legem decreta ſunt, tua Sublimitas faciat omnibus manifeſta, Programmatibus propoſitis, per quæ omnibus Lex erit aperta, cognoſcentibus quomodo in talibus converſentur, & noſtram conſiderantibus providentiam, qui omni alii occupationi eorum præponimus utilitatem. Dat. Calend. Sept. CP. Imp. Dom. JUSTINIAN. PP. Aug. Anno 13. APPIONE V. C. CONS.

TIT. II.
DE TESTIBUS. 1
NOVELLA CONSTITUT. XC.

Imp. Juſt. Auguſt. Joanni glorioſiſſ. Prætoriorum Orientis Præfecto, iterum Exconſuli ordinario, & Patricio.

PRÆFATIO.

TEſtium, propter probationes, utilitas 2 adinventa quidem dudum eſt, ne quid lateat facile actorum: at calliditate plurima hominum adveniente animis periclitatur migrare in contrarium ordo cauſæ. Non enim, ut pateſiant, quæ geſta ſunt, teſtantur

(40. *Authent. Nunc ſoli. C. de naturalib. lib.* (41. *Authent. Licet. C. d. t.* (42. *Nov.* 1. *in pr.* §. 2. (43. *l.* 8. *C. de natural. liber. Nov.* 18. *c.* 5. *verſ. quia enim.* (44. d. *Nov.* 18. *c.* 5. *verſ. nunc enim.* (45. *d. c.* 5. *verſ. ſi autem.* (46. *l.* 2. *C. de inceſt. & inutil. nupt.*

(47. *l.* 12. *C. de natural. lib.* (48. *l. ult. C. de confirmando tut.* (49. *l. ult. C. quando mulier tut. offic.* (50. *Authent. Ex complexu. C. de inceſt. & inutil. nuptiis. Authent. Licet. C. de naturalib. liberis.* (51. *l.* 1. *C. d. t. de naturalib. liberis.* (52. Abrogatur *d. l.* 1.
TIT. II. (1. *Lib.* 22. *D.* 5. *Lib.* 4. *C.* 20. (2. *v. l.* 1. *pr. ff. h. t.*

pluri-

plurimi: sed quatenus adhuc amplius occultentur. nam alia quidem scientes, alia vero pronunciantes, aut quæ non sunt, dicentes: hoc ipso confitentur, quia ea, quæ vere sciunt, neque volunt patefieri, neque secundum ea proferri judicia: sed quæ nunquam facta sunt, hæc & pronunciant, & ad judicium deduci quærunt. Omnino itaque perimere testimonia usui rerum incautum est, plurimis existentibus, quæ non aliter patefiunt, nisi testibus pronunciantibus. Licere autem omnibus etiam valde vilissimis testimonium perhibere, & ante nos prohibuerunt legislatores 3, scilicet multas exceptiones facientes, & plurimos excludentes etiam ipso testium nomine, vel schemate. Quia vero neque post has prohibitiones adhuc purum est testium opus: existimavimus oportere & nos adjicere aliquid causæ subtilitati, & falsa testimonia, quantum est possibile, minorare. Tale enim quiddam etiam nunc apud clarissimum Bithyniæ provinciæ judicem gestum invenimus in testamento, ostensa testium falsitate pessima aperte convictorum, & novissime confessorum, quia cum testamentum fieret, & fuisset defuncta testatrix, testium quidam tenentes jam mortuæ manum, ita per chartam virgam factam, & ex latere ductam traxerunt, & signum 4 venerabile crucis videri scripsisse defunctam præparaverunt. Nos igitur ad hoc respicientes, alia quidem de modo testium, alia vero de eorum statu existimavimus oportere decernere. Quæ itaque dicta sunt ab antiquis legislatoribus in prohibitione horum, quos suspenderunt testimonium perhibere, rata omnia ponimus.

CAP. I.

Ut testes nonnisi illæsæ existimationis recipiantur, seu de testibus judiciariis.

SAncimus autem, & præcipue in hac maxima & felicissima Civitate, ubi plurima consistit (Deo favente sermoni) multorum bonorumque copia virorum, bonæ 5 opinionis esse oportere testes, & aut carentes hujusmodi derogatione per dignitatis aut militiæ, aut divitiarum, aut officii 6 causam: aut si non tales consistant, ex utroque tamen, quia fide digni sunt, testimonium perhibere. Et non quosdam artifices ignobiles, neque vilissimos, neque nimis obscuros ad testimonium procedere. sed, ut si qua de eis dubitatio fuerit, possit facile demonstrari testium vita, quia inculpabilis atque moderata est. §. 1. Si vero ignoti quidam fuerint undique, & aliquid apparuerint circa testimonii veritatem corrumpere festinantes: posse eos etiam verberibus 7 subjacere. Et judices, si quidem administratores fuerint, hoc ipsi agant. Si vero alii præter eos sunt, qui administrationes habent, ipsi quidem assumant apparitorem magnificentissimi Prætoris plebis, in Provincia vero locorum defensorem: & per eos inferant eis verberum experimentum: quatenus propter hoc nihil celent veritatis, aut etiam capiantur per hanc viam pecuniis testimonium perhibere, aut aliter circa hoc malignantes.

CAP. II.

Ut instrumentis debitæ pecuniæ testes rogati non fortuiti adhibeantur: seu, de testibus instrumentariis.

ET 8 licet dudum nullam in debitis ex scripto factis non scriptarum solutionum probationem per testes suscipi sanciverimus, nisi secundum observationem ibi 9 dictam, quam scilicet valere præcepimus: attamen etiam nunc hoc renovamus. Si enim scriptum sit debitum, & non scripta proferatur solutionis à litigantibus per testes probatio: tunc susceptibilem eam apud judices esse, dum ad hoc ipsum assumantur 10 testes, ut pro facienda solutione aut memoria factæ alicui jam solutionis, & confessione ejus, qui pecunias accepit, testimonium perhibeant viri fide digni constituti: aut etiam causam testimonii forte faciant manifestam. Hæc autem inania & ex transitu perhibita testimonia, nulla modis omnibus valere ratione, & hujusmodi quædam fingere testimonia, ut propter aliud quoddam opus adinveniens, audiat aliquos dicentes accepisse ab aliquo aurum, aut debere alicui. Hæc namque aperte nobis suspecta sunt, & nulla digna ratione, dum quando & tale aliquid in judicando invenimus, eo quod cum multæ pecuniæ dicantur solutæ, tabularii duo tantummodo hoc dixerunt, *audisse se, teste præsente nullo, & debitum in scriptis constitutum*, & fatente scribere ex hoc sciente, & valente per proprias literas hæc manifesta facere. quod ex illo odio habentes occasionem præsentis accepimus legis. Et iterum adductus est aliquis alius similis calumnianti, & præsentibus testibus ad hoc, & coram tabulario deposuit *apud semetipsum debita esse.* & is quidem, qui mercede hoc egit, decessit, alius autem exactus est debitum, quod ab alio quodam tanquam ab eo scilicet confessum est, Deo hujusmodi omnino non indulgente occultari.

CAP. III.

Ut testimonia scriptis redigantur, & quorsum.

NEque igitur hujusmodi credimus testimoniis, aut tabulariorum (sicut prædiximus) depositionibus, eo quod literis eruditi sint, qui confiteri volunt apud quem, & scribere, aut in judicio confiteri, & dare rei fidem indubiam: neque manere eas veracibus pestiferas concedimus: neque si tale aliquid factum est, recipimus: sed exigimus, quod deprecatum est ab eo, qui deduxit testes in hoc ipsum: & hoc per testationes demonstrare necesse est eos (hoc quod in 11 testamentis) rogatos 12, & bonæ opinionis constitutos, & ita cautam suscipere ab eis probationem, & neque attestationem deinceps, neque testium habentem præsentiam, & depositionem, & subscriptionem, tenere. Si vero non hujusmodi constituti testes sint, quales pridem ediximus, & suppliciis subdi eos præcipimus. Si vero quidam aperte contraria 13 dicant sibi, aut alterutris testificentur, maxime judices hoc animadvertere: & si veraciora testificatis adversitates invenerint, ejiciant quidem ejusmodi testationes: ea autem, quæ à dignioribus 14 fide & plurimis dicta fuerint, considerent. Si vero astu 15 apparuerint malignantes, & ex hoc incidentes in contrarietatem: neque immunes eos derelinqui, nisi secundum aliquem errorem fortuitum, & non astu contraria dicentes demonstrentur.

CAP. IV.

Ut cognitis testimoniis quartæ productioni testium locus non sit: vel, quot & quomodo testes producuntur.

QUia 16 vero multi sæpe testes producunt, & tertio hoc agentes, postea mox ut concluserint, & excepta fuerint testimonia, tentantes interpellationibus nobis importuni esse, & velle etiam quarto deducere testes: sancimus, nostros judices hoc maxime considerare: & si tertio producti jam sint testes: & ab eo, qui testes deduxit, concludente & editum accipiente, iterum petantur testes: hos omnino non adesse: utpote suspicione habita, ne forte relictis quidem prioribus, & dudum manifestis propter eorum testimonia factis, ille non productionem testium, sed de præcedentibus aut non testificatis additamentum, aut eorum depositionibus emendationem desideret. Si vero deducens quidem testes, editionem nondum acceperit, neque perlegerit testationes, neque ipse, neque aliquis Advocatorum ejus: adversarius autem ejus acceperit solus, & fecerit disputationem, non tamen eam dederit ei, qui tertio dudum fecit testium productionem, neque per dispositionem edoctus sit is, qui eos produxerat, quæ testimoniis desunt, hæc adjici: tunc dandam esse & quartam productionem testium ei, qui hoc petierit, primitus sacramento dando ab eo, quod neque subtraxit, neque percunctatus est testationes, neque ipse, neque aliquis Advocatorum ejus, aut omnino pro eo agens: neque per aliquem dolum aut machinationem vel artem, quartam productionem petit fieri testium: sed propterea quod non valuit primitus uti denunciatis testimoniis. Et si hoc factum fuerit: neque jussione pro talibus imperiali egere, sicut pridem erat: sed ex hac lege sufficiant eis hæc, quæ permissa sunt: & usque ad quartam testium productionem licentiam esse testimoniis uti, non tamen per longum intervallum: ut non ex hoc protrahantur lites: sed oportere omnino velocitatem eis imponere, secundum quod judex existimaverit hoc fieri. §. 1. Illud tamen indubium est, quia etsi semel producens testes, aut bis, aut testificationes tractaverit, aut adversario hoc faciente, ipse disputationem acceperit, & ex hoc didicerit testificata, non habebit omnino licentiam ullam ulte-

(3. *l.* 8. *C. eod.* (4. Fac. *Nov.* 73. *c.* 8. *l. ult.* §. 2. *C. de jure deliberandi.* (5. *l.* 3. *ff. h. t.* (6. v. *l.* 3. *l.* 5. *l.* 6. *l.* 8. *l.* 12. *C. eod.* (7. *l.* 21. §. 2. *ff. l.* 13. *C. eod.* (8. *Authent. Rogati. C. eod.* (9. *l.* 18. *C. eod.* (10. *c.* 3. *infr. hic.*

(11. *l.* 21. §. 2. *ff. qui testam. facere possunt.* adde *Nov.* 117. *c.* 15. *l.* 9. *ff. de divort.* (12. *c.* 2. *supr. hic.* vide tamen *l.* 11. *ff. h. t.* (13. *l.* 2. *l.* 16. *ff. eod.* (14. v. *l.* 3. §. 2. *ff. eod.* (15. v. *l.* 16. *ff. eod. l.* 1. §. 2. *ff. ad leg. Cornel. de falsis.* (16. *Auth. At qui semel. C. de probationib.*

rius uti testium productione, neque si divina hoc jussio præceperit.

CAP. V.

Ut testes in propria Provincia examinentur: & quo ex loco trahantur.

ET 17 quoniam scimus dudum factam legem 18, ut si quis hic litem exerceat, oporteat autem in Provinciæ parte aliqua approbari: licentiam habere, judice hoc decernente, & sufficiens spatium temporis definiente, deducere intra Provinciam testes, & huc transmittere litem gestis perlatis: & ab eodem judicari judice. Multæ autem hujusmodi interpellationes nobis fiunt, volentibus aliquibus, qui in Provinciis quidem litigant, hic vero testes habent, ut teneantur hujusmodi lege: & licentiam esse in Provinciam judicanti dirigere huc, ut præsententur testes, aut testificationes omnino dentur, & iterum ad eum referri lites. Et si de Provincia in Provinciam hæc petantur fieri: sancimus propter probationum abundantiam & hoc valere, & posse etiam à Provincia huc ab eo, qui judex est in Provincia, destinari: & ab uno, (qui à nobis definitus fuerit) eloquentissimorum judicum, interlocutione de eo à judice facta, testationes dari: & à Provincia alia in 19 aliam Provinciam, aut apud defensorem, aut apud Præsidem testificationibus ex interlocutione judicantis datis: illic videlicet definitiva sententia danda, ubi 20 & lis contestata est: ut, quemadmodum hinc in Provinciam apud judices aut defensores de productione testium agi sancita sunt, ita & à Provincia in Provinciam, & à Provincia huc teneant: & perfecta per omnia sit probationum omnibus facultas: testimoniis quidem non editis, neque in Provinciis, sed gestis datis eis, à quibus producuntur, aut eorum adversariis sub gestis monumentorum signa percipientibus, & ita huc, aut in Provincias destinandis à judicibus: ne quando forsan & aliis egeat testibus causæ natura, & excludatur propter editionem testium adjectio. Hæc omnia in pecuniariis quæstionibus intelligentes: in criminalibus enim, in quibus de magnis est periculum, omnibus modis apud judices præsentari testes: & quæ sunt eis cognita, edocere: ubi & tormentorum forsan erit opus, & aliis omnibus observationibus.

CAP. VI.

Ut testimonium recipiatur ejus, qui servus esse dicitur: & de testium statu.

SI 21 vero dicatur servilis 22 esse fortunæ, qui testari voluerit, is vero *liber affirmetur constitutus*: si quidem ex nativitate, impleatur quidem testimonium: disputationum vero de statu servetur ratio: ut si apparuerit fortunæ servilis esse, ejus testimonium, ac si neque datum fuerit, ita sit. Si vero *libertum se dicat*, compellatur demonstrare primum instrumentum, in quo libertatem percepit: & sic testetur. Si vero *in alia Provincia libertatem dicat perceptam, aut non esse in promptu sibi probationes*, & hoc evidenter juraverit: testatio quidem scribatur, non monstrato vero manumissionis instrumento, is, qui deduxit eum, non utetur ejus testimonio.

CAP. VII.

Ut testes propter inimicitiam à dicendo testimonio repellantur: & de testibus inimicis.

SI vero quis dicat odiosum præsentem ad testimonium sibi constitutum, & approbaverit statim, quoniam criminalis 23 inter eos lis movetur: non adsit ad testimonium, qui usque adeo infestus est, donec de crimine judicetur. Si vero aliter odiosus esse dicatur, aut conventus pecuniarie: procedat quidem testatio, tempore vero disputationum serventur hujusmodi quæstiones.

CAP. VIII.

Ut mediatores non nisi de partium consensu testimonium ferant: & de testimonio proxenetarum.

QUoniam vero legem 24 proposuimus in pecuniariis causis nolentes testificari, illos non compellendos testimonium dare, qui ante *mediatores* facti sunt ipsis, & quidem abutuntur hoc, & testimonio nolunt uti: sancimus, si utraque pars consentiat, quod & mediator eorum fiat testificator, (componantur enim ea, quæ ab eo dicuntur) compellere eum etiam nolentem testimonium perhibere: prohibitione, propter quam eum nolentem testificari penitus nostra voluit lex, propter consensum utriusque partis sublata.

CAP. IX.

Ut testium productio non nisi præsente fiat adversario: & quo tempore testes in testimonium admittantur.

ET 25 hoc vero quia multoties actum scimus, quod quidam aut apud locorum defensores, aut apud clarissimos Provinciarum Præsides, aut forte (ut assolet) hic apud virum clarissimum Magistrum census ingrediuntur, & queruntur tanquam ab aliquo sustinentes aliquid contra leges, aut aliter læsi, aut damnificati, testes volentes producere, ut non imposterum opponantur eis, quæ ab una parte gesta sunt: oportet etiam illum in ea Civitate constitutum, in qua testationes dantur, admonitum à judice, sive à defensore, præsentem esse, & audire 26 attestationes. Si vero noluerit advenire, sed respuerit, ut ex hoc ab una 27 parte testimonia dentur, ut secundum hoc ipsum inutilia essent: sancimus hujusmodi attestationes ita tenere, ac si non ex una parte constitutæ sint, sed tanquam eo præsente factæ sint. Si enim recusaverit, & advenire noluerit, & audire depositiones, (etenim publicabuntur) & nisi per inexcusabilem aliquam necessitatem deduci non possit, similis advenienti erit: & nullum juvamen ex sua protervitate ei efficietur: sed videantur quidem probationes factæ: quæcunque vero competierint ei ad disputandum de eis, licebit his uti, solummodo quod videntur esse ex una parte: propter ejus proterviam, propterque audaciam minime advenientis, testationibus opponere non valente. Omnibus aliis, quæ de testibus & ab iis, qui ante nos & à nobis ipsis dicta sunt & sancita, fixis manentibus, & à nostris judicibus observandis: sive majores, sive minores sint: & sive in hac magna Civitate, sive foris in Provinciis: ut ea, quæ de testibus sunt, quantum possibile nobis est, corrigentes, adhuc purius & sanctius lites agi præparemus: propter quas & cognitiones fieri à judicibus omnibus divinis 28 propositis Evangeliis sancimus, & jusjurandum subire & pulsantes, & pulsatos, & Advocatos præcipimus, ubique Deum inspectorem & eorum, qui judicant, & quibus judicatur, & qui testimonium præbent animabus: ut perennis Dei commemoratio & præsentia, munda litium & citra suspicionem litigantibus fiat. Quam legem tenere volumus de cætero omni tempore.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc divinam manifestata sunt legem, tua Eminentia operi effectuique tradere festinet. Dat. 5. Cal. Octobr. Imp. D. N. JUSTIN. PP. Aug. Anno 13. APPIONE V. C. CONSULE.

TIT. III.

UT EXACTIONE INSTANTE DOTIS PRIMÆ & secundæ, viro ad secunda vota migranti præponatur uxor prima, vel ex priori matrimonio filii: & si voluerit uxor, aut is, qui pro ea dotem scripserit, dare viro, quæ scripta sunt, distulerit autem vir suscipere: soluto matrimonio exigi eum ab ea etiam conscriptam antenuptialem donationem.

NOVELLA CONSTITUTIO XCI.

Imperator Justin. August. Joanni gloriosiss. Orientalium Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli ordinario & Patricio.

Ut dos primæ uxoris præferatur doti secundæ uxoris, sive ipsa, sive liberi ejus agant.

PRÆFATIO.

DUdum judicantibus nobis in dubitationem venit causa multa correctione digna, & legislatione clariori non indigna. Etenim quidam prioris factus uxoris vir, cum eam extulisset, deinde secundæ dotem suscipiens, & filios ex priore relinquens, obiit ad-

---

(17. *Authent. Apud. C. de fide instrum.* (18. *l.* 18. *C. d. t. l.* 3. §. 6. *in fin. ff. h. t.* (19. *Nov.* 134. *c.* 5. (20. *l.* 30. *l.* 34. *ff. de judiciis.* (21. *Authent. Si testis. C. h. t.* (22. v. *Nov. Leonis* 49. (23. Fac. *l.* 6. §. 17. *ff. de excusat.* adde *l.* 3. *pr. ff. h. t.* (24. *l.* 16. *l.* 19. *C. eod.*

(25. *Authent. Sed & si quis. C. eod.* (26. Adde *l.* 27. §. 7. *ff. ad leg. Jul. de adult.* (27. *l.* 19. *in fin. C. h. t.* (28. *l.* 2. *pr. C. de jurejur. propter calumn.*

huc secunda superstite. Volebat igitur secunda uxor dotem à se datam exigere, privilegio utens à nobis dato: contradicebant autem ex priori matrimonio filii, & ipsi maternam objicientes dotem. Et dubium erat, utrum etiam non superstite uxore priori, oporteret suscipi filios contra secundæ dotem litigantes? Non enim aliis dedimus 1 dudum & damus hoc privilegium, aut heredibus, aut creditoribus, sed solis filiis. Plurimæ siquidem dubitationes extiterunt in hac causa, dicente secunda, quoniam expendisset, antequam ad ejus venisset matrimonium, prioris uxoris dotem: & non esse justum, suam quidem, quod tantum inventus est reliquisse vir, quantum sufficeret soli secundæ, dotem eam perdere: illos autem expensam jam dotem percipere. Sed filii hypothecas proponebant, quoniam omnino rebus existentibus morienti hypothecæ seniores potiores, quam secundæ essent.

CAP. I.

His 2 igitur in dubitationem venientibus, illud certum etiam à nobis sancitum est, quia si 3 aliquid appareat rerum prioris aut secundæ dotis, hoc necessarium filios prioris aut secundæ habere: aut si moriatur etiam illa, filios ejus singulos, quod proprie habendum suum ostenderint. Hinc enim & in rem, quæ de proprietate est, competit pure, & unumquemque, quod suum est, habere, nullo privilegio indigens. Si vero nihil appareat utriusque rerum, aut aliqua quidem appareant, aliqua vero desint: sive superstites sint mulieres, repudio forsan priori matrimonio dissoluto: competere mulieri dotem: sive defunctæ sint filiis existentibus ambæ, aut etiam una harum: in iis, quæ desunt, superiorem esse priorem, & filios ex ea, antiquiorem dotem præponentes, id est dicere nepotes & pronepotes, & deinceps successores, cujuscunque naturæ fuerint. Sicut enim si duo debita publica fuissent, necessario antiquum præponeretur posteriori: ita & hic privilegia necessarium est priori doti dare priora: & ita secundæ: & dotem non præponere doti, nec hypothecam hypothecis: sed quod antiquius 4 est tempore, amplius manere proprium robur habens & privilegium. Tempora namque hypothecarum permutare, aut interimere vel minuere, nullo modo patimur. Et hoc dicimus non ignorantes, quoniam jam & in alia quadam nostra legislatione hoc decrevimus, sed quoniam omnino motum est apud nos, & quasdam habuit diversas causas quæstiones: & propterea ad præsentis legis opus accessimus: ut non nunc aliquid prius sanciremus, sed ut clariorem eam omnibus constitueremus.

CAP. II.

Si per maritum steterit, quo minus dos ei solveretur.

Illud 5 quoque adjicere legi bonum est, quod mota quæstio similiter necessarium nobis ad legislationem fecit. Si enim debeat dotem mulier, & illa quidem dare voluerit ipsa forsan, aut qui pro ea promisit illam, quicunque fuerit aut proximorum, aut extraneorum: aut *profectitia* aut *adventitia* sit dos: (hæc enim verba legis sunt) vir autem, aut ejus pater 6 forsan aut avus suscipere eam nolit: pars autem mulieris contestetur, & parata sit hoc solvere, aut etiam aliquid majus peragere, & offerat forsan, & si mobilis sit, signacula etiam imponat, & secundum leges recondat: aut secundum unam partem ingrediens in judicium, petat hoc fieri: & pergentes ex judicio quidam denuncient hæc ad partem viri: at ille permaneat ita differens: non poterit soluto matrimonio antenuptialis donationis exactionem declinare, tanquam dote non data. Qui enim dare voluit: dum perceptionem recusat is, qui suscipere postulatur, proximus est danti. Et hoc cum aliis in dote valeat. Sicut enim nisi dederit, per dilationem dotis, negationem ei antenuptialis donationis inferimus: ita vel si voluerit dare, & percepturus ex studio recusaverit perceptionem, damus ei antenuptialis donationis matrimonio soluto petitionem: licet dotem propter viri causam non intulerit.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, Eminentia tua operi effectuique tradere festinet. Dat. Cal. Octobr. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno 13. APPIONE V. C. CONS.

TIT. III. (1. *l. ult. C. Qui potior. in pign.* (2. *Authent. Si quid. C. d. t.* (3. *l.* 30. *C. de jure dotium.* (4. *l.* 11. *ff. qui potiores.* (5. *Authent. Dos data. C. de donationib. ante nupt.* (6. *Nov.* 2. *c.* 5.

TIT. IV.

DE IMMENSIS 1 DONATIONIBUS IN FILIOS factis.

NOVELLA CONSTITUT. XCII.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. per Orientem Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli ordinario & Patricio.

PRÆFATIO.

Dudum 2 de Falcidia & illius parte decrevimus, augentes eam non ignobili incremento: quod enim nimis inæquale est, non valde placet nobis, sed oportere quidem præponi filios, quos pater voluerit, non tamen in tantum minui aliis, ut importabilis sit eis imminutio.

CAP. I.

Posita 3 igitur à nobis lege in sua virtute manente, illud volumus: Ut si quis donationem immensam in aliquem aut aliquos filiorum fecerit, necessarium habeat in distributione hereditatis, tantam unicuique filiorum servare ex lege partem, quanta fuit, priusquam donationem pater in filium aut filios, quos ea honoravit, faceret. Sic enim nihil ulterius in donationibus querentur, qui habent quidem in omni substantia patris, quod legitimum est: in tantum autem aucta quantitate, quantum habuit substantia patris, antequam donationibus exhauriretur: non valentibus filiis, qui donationibus honorati sunt, dicere, contentos se quidem esse immensis his donationibus, videri autem abstinere paterna hereditate: sed neque cogendis quidem si contenti sunt donationibus, suscipere hereditatem: necessitatem autem habentibus omnibus modis complere fratribus, quod hæc defert secundum quam scripsimus mensuram, ut non minus habeant illi, quam quod ex legibus eis debetur, propter factam in donationibus immensitatem: dum liceat patri mediocriter sapienti circa omnem prolem, etiam iis, qui ab eo potius diliguntur, donare aliquid amplius, & non cæteros filios per immensitatem in illos factam lædere, & nostram transcendere intentionem. Et hæc quidem nostra ab initio cogitatio fuit. Differentes autem illud dudum, & humanarum experti animarum, quoniam videbamus eos in hujusmodi passionibus labefactari, atque descendere: propterea nunc augmentum illi legi hoc facimus. §. 1. Hæc itaque dicimus de filiis gratis existentibus eis, non de ingratis, & quibus pater justam & legitimam ingratitudinem infert. nam si hoc ita se habere apparuerit, & approbentur ingratitudinis causæ, sint ea, quæ in lege de ingratis posita sunt, rata: nihil hac nostra legislatione minuenda.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram nostram declarata sunt legem, tua Celsitudo operi effectuique tradere festinet.

TIT. V.

DE APPELLATIONIBUS.

NOVELLA CONSTITUT. XCIII.

Ut si mota apud appellationis judicem causa litigatores ad arbitros deveniant, intereaque temporis biennium decurrat, & contingat denuo causam ad appellationis redire judicem, ne biennii decursus objiciatur.

Imperator Justinianus August. Joanni gloriosiss. per Orientem Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli ordinario & Patricio.

PRÆFATIO.

Subjectorum nostrorum interpellationes legum nobis præbent occasiones pro salute subditorum conscribendarum. Aditionem namque nobis quidam [patronus] fecit: quia lege volente *appellantem, & per biennium tacentem, aut certe exercentem quidem, non tamen perexequentem, appellationum cadere certaminibus, & confirmata sententia, non posse ulterius procedere, sed ratam* 1 *fieri utrique sententiam.* Hesychium autem & adversarium ejus exercuisse quidem litem apud pedaneum judicem: addictum autem eundem Hesychium appellasse: & causam contigit recurrere ad tuam cognitionem: & dum lis in judicio tuæ Celsitudinis exerceretur, recessisse quidem

TIT. IV. (1. *Lib.* 3. *C.* 29. (2. *Nov.* 18. (3. *Authent. Unde. C. de inoffic. testam.*
TIT. V. (1. *v. l. ult.* §. 4. *C. de tempor. & reparat.*

quidem à certaminibus apud te gestis, arbitros autem elegisse communes ex conscripto, & apud illos concurrisse, & quædam exercuisse: postea vero neglexisse quidem electos arbitros, non autem persecutos apud eos motam litem, sed transacto biennio uti adversarios ejus, quia non possit à condemnato exerceri in tuo judicio talis lis, sed oportet eam confirmari semel biennio transacto: illum vero propterea non persecutum apud tuam gloriam, eo quod litem apud electos diceret arbitros.

CAP. I.

SAncimus 2 igitur memoratum quidem negotium, ex quo hæc nobis sunt nunciata, nihil lædi ex cursu temporis, neque ratam esse judicis sententiam semel appellatione data: sed & exerceri apud tuam Gloriam, & terminum legitimum suscipere: etiamsi decies millies plus quam biennii tempus excesserit aut excedat. Deinceps autem in omni negotio, in quo tale aliquid agitur, & in medio motæ causæ apud judicem appellationis, aut non motæ, si aliqui eligantur alii, & propterea biennium transeat, intra quod oporteat appellationis judices litem decidere: & per quamlibet circumstantiam rursus revertatur ad judices appellationis causa: aliis quidem omnibus liceat uti partibus, tanquam si eos non contigisset deserere quidem appellationis judicium, ad electos autem venisse: non tamen posse uti, quod biennium præteriit. Nam qui semel judices alios elegit, non est justum, ut taciturnitatem culpet ejus, qui propterea læsus est, quia iis, quæ gesta sunt, de electione judicum credidit: & ideo non est executus, neque complevit litem illic, eo quod apud judices illos sit exercitum negotium.

EPILOGUS.

† Hæc igitur in omni negotio servari apud tuum forum volumus, & in omni alio, ubi secundum appellationis judicatur schema: quatenus nihil injuste circa nostros subjectos agatur. Si vero etiam: postquam deseruerint electos judices, biennii transeat tempus: tunc confirmari volumus sententiam secundum Constitutiones de hoc factas à nobis, quod etiam deinceps in omnibus futuris secundum hos modos negotiis valere volumus. aliis omnibus, quæ de appellativis certaminibus priscis dicta sunt legibus, & à nobis in legum conscripta sunt codicibus, in propria virtute manentibus.

TIT. VI.

UT SINE PROHIBITIONE MATRES DEBITRICES & creditrices tutelam gerant minorum, neque jusjurandum præstent, quod non venient ad secunda vota.

NOVELLA CONSTITUT. XCIV.

Imp. Justin. August. Joanni gloriosiss. sacrorum per Orientem Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

NUper 1 scripsimus legem super cura minorum (malignitates, quæ circa eos fiunt ex frequentibus litibus, quæ apud nos agitantur, invenientes) quatenus nullus obligatus existens minoribus, aut obligatos eos habere se dicens, curam exerceat: ne forsan in potestate rerum factus, agat aliquid circa minorem malignitatis: & lex ipsa rata nobis sit, & ex præsenti firmata.

CAP. I.

QUia vero matribus volentibus curam habere minorum, & petentibus secundum veteres & nostras leges curam subire, objecta est contra nostram intentionem ab aliquibus non recte hujusmodi Constitutio: volumus in legem hoc dicentem, matrum excipi personas. Primum quidem causam introductam pro minoribus semper prohibere, nunc ineptissimum existimamus: deinde nullus eandem Constitutionem objiciat matri & aliis: cum illam namque naturæ amor pius circa filios, sine suspicione faciat quamplurimum, illis nullam habentibus ad filios favoris necessitatem: recte non est matribus derogandum; ideoque licentia sit matribus secundum antiquam 2 observationem abrenunciantibus & obligantibus suas res, sicuti prius schema fuit, & tueri filios, & talem præscriptionem non formidare: sed ita super his esse, ac si nec ab initio contigisset legem in hoc scribi. Quapropter sive dotes, sive sponsalitiæ largitates exiguntur, sive alia debita habeant, sive matres ad minores, sive minores ad matres, ex paternis forsan occasionibus, aut etiam ex propriis: (multa namque quilibet cogitans & considerans adinveniet) sint hæc integra utrique, secundum priores Constitutiones judicanda & tractanda, sive legitimorum, sive naturalium mater filiorum tutelam gerat.

CAP. II.

QUia vero multam habemus formidinem, ne facile jusjurandum per magnum Deum detur, & hoc prævaricetur: propterea credimus oportere & hanc emendare legem 3, quæ vult matres 4, dum suorum filiorum curam gesturæ sunt, jusjurandum jurare, quod ad secundas nuptias non venient: & toties scimus prævaricatam legem & jusjurandum perjurum datum, quoties pene datum est: ut peccatum apertissimum esset, quia hoc intulimus jusjurandum ad prævaricandum: non enim eo quod aliquæ servaverunt jusjurandum, propterea oportet & eas, quæ exhonorant eum, habere occasionem impietatis in Deum. Nam quod 5 raro fit (sicut etiam vetus sapientia docet) non observant legislatores: sed quod fit plerumque, & respiciunt & medentur. Propterea 6 igitur sancimus aliam quidem observationem, quam in matribus observamus, valere secundum schema, & abrenunciare eas & Vellejano SC. & omni auxilio; & omnia agere, quæ prius decreta sunt: Jusjurandum vero non 7 præberi, sed sufficere abrenunciationem solam Vellejani, & aliorum omnium: & de secundis nuptiis nullo 8 jurejurando de hoc dando: mox tamen ut secundas contraxerit nuptias, repente expelli à tutela, & ea agi, quæ si eam jurare contigisset, perferret, semel in judicium mentita, & præponens propriæ confessioni & depositioni secundas concupiscentias.

EPILOGUS.

† Hæc igitur lex super pietate sit posita: ut enim non injurietur in aliquo honor in Deum, hæc à nobis sancita sunt: ut ex nunc valeant, tua Celsitudine manifestam faciente hanc legem in Provinciis omnibus. Hinc enim gloriosissimo Præfecto hujus felicissimæ Civitatis, cui hæc curæ sunt, de his transmisimus legem: ut providentia ejus, & viri clarissimi Prætoris, cui hujus partis cura est omni tempore servari, & ex nunc teneat: quatenus in omni pupillari substantia omnis cautela fiat circa res minorum custodiæ, & præcipue, ut cum subtilitate descriptiones fiant, præsente 9 quoque clarissimo scriba, cui de talibus cura commissa est, & aliis, qui consuete talibus interveniunt: subtiliter & fidejussionibus dandis & omnibus agendis, sicut nostris decernitur legibus, providentia clarissimi Prætoris, cui hujus partis cura est: proponatque eam ipse in hac regia Civitate, ut omnibus sit manifesta, & nullum lateant, quæ à nobis sancita sunt. De hoc enim legem sicut oportet in Provinciis servari, gloriosissimis Præfectis sacrorum nostrorum Prætoriorum destinavimus. Dat. 5. Idus Octobr. DN. JUSTIN. PP. A. Anno 13. APPIONE V. C. CONS.

TIT. VII.

DE ADMINISTRATORIBUS.

NOVELLA CONSTITUT. XCV.

Imp. Just. Aug. Joanni gloriosiss. per Orientem Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli ordinario & Patricio.

PRÆFATIO.

JAm quidem novimus positam legem volentem eos, qui in cingulis fuerint, sive civilibus, sive militaribus, neque si removeantur ab administratione, discedere inde non posse, antequam dies quinquaginta 1 in Metropolibus commorentur, publice apparentes, & convenire volentibus satisfacientes: ut nec per occasionem hinc evocationis, possint à Provincia discedere: &, vel si quid egerint tale, rursus eos ad Provinciam destinari. Invenimus autem aliquos sic existentes audaces, ut etiam hac posita lege, antequam discingerentur, præsumerent derelinquere Provincias, & ad hanc felicissimam Civitatem venire, timore à se gestorum, & ne justa perferrent horum, quæ deliquerunt.

(2. *Authent. Si tamen. C. d. t.*
TIT. VI. (1. *Nov.* 72. *c.* 1. 2. 3. & 4. (2. *l.* 2. *C. quando mulier tut. offic.*

(3. *d. l.* 2. (4. Adde *Auth. Matri & aviæ. C. d. t.* (5. *v. l.* 64. *ff. de reg. jur.* (6. *Authent. Sacramentum. C. quando mulier tut. offic.* (7. Abrogat. *Nov.* 118. *c.* 5. (8. Derogatur *d. l.* 2. (9. Fac. *l.* 24. *C. de admin. tut.*
TIT. VII. (1. *c.* 1. *pr. infr. hic. Nov.* 8. *c.* 9. *l. unic. C. ut omnes judices.*

CAP.

CAP. I.

SAncimus igitur, nulli penitus licentiam esse cujuscunque Provinciæ judici, & Orientalium, & Occideutalium, & ex utroque, eam relinquere, antequam deponat cingulum: sed etiam postea (renovamus enim vetustatem) quinquaginta 2 commorari dies, publice apparentem in Provincia, in qua administravit: gesta quoque monumentorum conficere, secundum quæ advenit Provinciæ: ut sit palam, sive fiduciam habeat in suis actibus, sive etiam non. §. 1. Si quis autem administrationem administrans aliquam militarem, vel civilem, aut etiam remotus ab ea, relinquat Provinciam: administrans quidem adhuc eam dum relinquit citra nostram jussionem, ipse quidem Majestatis 3 reus sit: in Provinciam vero denuo destinatus, postquam accusantibus satisfecerit, tunc majestatis novissimas sustineat pœnas. Si vero deponens cingulum, deinde non moretur, tunc legitimis diebus publice cunctis semetipsum ostendens, & fugiat de Provincia: quæ dudum à nobis de hoc sancita sunt, valere. §. 2. Illud autem omnibus prædicimus, ut dum aliqui acceperint cingulum, tueantur illud: successores autem eis cinguli factos, solere non ultra terminos mittere, quæ vocantur interdicta 4, neque removere quidem Præsides, ipsos autem aut morose iter agere: aut hic degere: aut [ad] aliquas alias prius ire Provincias patriam visuros: & quæcunque fortuitis & blandientibus hominibus consueta sunt: sed velociter ad administrationem ire, cujus regimina susceperunt, ut non alii quidem removeantur, alii vero non sint, & Provincia sine judice maneat: sed ante duos solum dies, quam ad Provinciam accedant, in qua, qui cingulum habet, est: mittere ad eum amicabilem epistolam volentem officium 5 destinari ad occursionem ejus: & usque tunc annonas accipere in cingulo existentem & gubernantem eum: & non ex codicillis cinguli judicare tempus, neque præceptis tuæ sedis: sed ex quo (sicuti dictum est) in Provinciam ipsam accesserint, illius accipere Reipublicæ emolumenta 6: usque tunc eum, qui in rebus extitit, ea percipere, & alium omnium nullum. Non enim possibile neque portabile est omnino, sine 7 judice relinqui Provinciam, statuto quidem quasi aliquo ab eo, qui à nobis ordinatus est, ut ejus impleat locum, homine forsan rerum non habente experimentum: illo vero, qui in ipsis operibus est, & discedente de Provincia, antequam adveniat tempus, & fraudando emolumentis, quæ eum accipere oportet, donec deponat cingulum. Deponet autem id, dum successor accesserit in Provinciam, ante duos solum dies, quam Provinciam ille ingrediatur.

EPILOGUS.

† Quæ omnia custodiri à sede tuæ Celsitudinis in perpetuum volumus: & mox, ut cognoveris adstitisse eum Provinciæ, ex illo transponere emolumenta in successorem: alioqui ministrare ea priori, secundum quod à nobis dispositum est, donec in Provinciam successor veniens semetipsum subjectis ostendat. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram insinuata sunt legem, tua Celsitudo operi effectuique tradere festinet. Dat. Cal. Novembr. CP. Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno 14. APPIONE V. C. CONS.

TIT. VIII.

DE EXECUTORIBUS, ET DE IIS, QUI conveniuntur & reconveniuntur.

NOVELLA CONSTITUT. XCVI.

Imp. Just. Aug. Joanni gloriosiss. Orientalium Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli ordinario & Patricio.

PRÆFATIO.

QUoniam calumniam odimus, & omnem tergiversationem aversamur, propterea hujusmodi actus egere legitimis medelis existimavimus. Didicimus enim, quia quidam non habentes ullam obligationem, sed unam statuentes voluntatem cum iis, qui causas exequuntur, conveniunt quosdam: deinde libellos dirigunt, & dum damnum pertulerint fugientes, deserunt eos, & proficiscuntur: incurabile eis dantes dispendium: & hoc adhuc amplius in Provinciis committitur, communione lucrorum ipsis convenientibus, & causarum executoribus proficiente.

CAP. I.

De in jus vocando: vel ut actor caveat de contestanda lite intra duos menses.

NE 1 igitur hæc jugiter committantur: sancimus non aliter actores libellos dirigere & damni occasionem præbere conventis, antequam cautionem exponant & in fugientem, & in negotii executorem, *quia intra duos menses omnibus modis litis contestationem facient apud judicem: aut si hoc non egerint, omne 2 damnum eveniens convento restituent duplum*, non transcendente cautione triginta & sex aureos.

CAP. II.

De his, qui conveniuntur & reconveniuntur. 3

ILlud quoque promereri competentem correctionem decet. Adiit nos quidam docens, quia in conventionem fecit obligatum sibi apud quendam gloriosissimorum nostrorum judicum: deinde qui factus est in conventione tanquam & ipse actorem obligatum habens, eum apud alium traxit judicem: & aliquid inopinabile fiebat: quia enim uterque seorsum actoris obtinet officium, miserandum quiddam & risibile inde veniebat: mox enim cum voluisset aliquis propriam movere litem: repente is, qui ex diverso convenerat, apud alium judicem trahebat eum, apud quem ipse sortitus fuerat judicem: & alterutros protrahentes, immortaliter permanserunt litigantes. §. 1. Sancimus 4 igitur, si quis obnoxium arbitratur habere eum, qui contra se conventionem exposuit, non apud alium judicem, sed apud eum mox à principio convenire: & eundem 5 esse judicem in utroque negotio. Si vero forsan displicuerit, apud quem litem sortitus est judex, licet ei etiam hoc emendare, viginti 6 enim dierum inducias dantibus nobis post libelli transmissionem, postquam oportet litem contestari: licet intra prædictam suspensionem refutare quidem illum: alium vero mereri, apud quem iterum similiter utramque exerceri competit litem: & ejusmodi artes in nullo fieri, sed unumquemque proprio jure uti. Si itaque tacuerit, deinde postea voluerit causam apud alium judicem movere: necessitatem eum habere sustinere terminum ejus litis illatæ sibi ab eo, qui eum in judicium traxit: & dum finem lis acceperit, tunc eum suam causam apud alium judicem proponere: ut ita tales eorum auferamus artes, & in alterutros calumnias.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua Celsitudo operi effectuique tradere festinet. Dat. Cal. Novembr. CP. Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno 13. APPIONE V. C. CONSULE.

TIT. IX.

DE ÆQUALITATE 1 DOTIS, ET PROPTER NUPTIAS donationis: & augmento dotis, & ante nuptias donationis: & de privilegio dotis, quia aliis præponetur privilegiis: & ut excipiantur hoc privilegio creditores in emptione militiæ: & de dote remeante ad patrem, & rursus data pro eadem filia secundo viro: & de dotis collatione, inope marito moriente.

NOVELLA CONSTITUT. XCVII.

Imp. Justin. August. Joanni gloriosiss. per Orientem Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli ordinario & Patricio.

PRÆFATIO.

QUoniam plurimas in legibus quæstiones videmus & circa primas nostras nativitates, (id est, nuptias, & filiorum procreationes) motas, & circa novissima, quale est aliquid voluntatum & testamentorum: cogitatio facta est nobis nuper perscrutari & agnoscere, quid volens nobis antiqua lex super dotis instrumentis, mensuram quidem pactionum nuptialium inter alterutros æquam esse & masculos & fœminas vult, & æqualitatem pensat eorum, qui ad invicem copulantur: non alii quidem mediam forte dat stipulari partem, alteri vero tertiam, aut quartam: sed ex medio trahens, æquale utrinque exigit fieri pactum, aut mediam, dicimus, in

(2. *In pr. supr. hic.* (3. Vide tamen *l.* 15. *ff. de offic. præsid.* (4. Abrog. *l.* 4. §. 3. *ff.* de offic. procons. (5. Fac. *l.* 34. *ff. de reb. creditis.* (6 Fac. *l.* 11. *C. de annonis & trib.* (7. Adde *l.* 15. *ff.* de offic. *præsid. l.* 10. *ff. de offic. procons. l. unic. ff. de offic. præf. Aug.*

TIT. VIII. (1. *Authent. Libellum. C. de litis contest.* (2. *Nov.* 112. *c.* 2. (3. Adde *l.* 1. *l.* 2. *ff. de quib. reb. ad eundem judic.* (4. *Auth. Et consequenter. C. de sentent. & interlocut.* (5. *Nov.* 123. *c.* 25. *l.* 22. *ff. de judiciis. l.* 14. *C. de sentent. & interlocut.* (6. *Nov.* 53. *c.* 3. §. 1.
TIT. IX. (1. Adde *Nov. Leon.* 20.

utroque

utroque constituens, aut tertiam, aut quartam, aut quantamcunque contrahentes voluerint: hoc autem non multo prius quæsivit, ut & ipsorum, quæ dantur, æquæ sint mensuræ: sed aliis quidem permisit in mille forsan, aut in duobus millibus aureis facere rationem, aut in quantumcunque voluerint: aliis autem non [in] tantum, sed in minus: út æqualitas in verbis solis, & literis puris, sed non in rebus ipsis quæreretur.

CAP. I.

De exæquatione dotis & propter nuptias donationis.

HOc 2 igitur ante alia universa corrigimus 3, æqualia in dotibus esse & propter nuptias donationibus, & ea, quæ offeruntur, & ea, quæ in stipulationem deducuntur pacta; & tantam quidem quantitatem conscribere virum, quantam & mulierem: tantum quoque lucrum stipulari, & ex tanta parte, ex quanta voluerit, æqualis tamen mensuræ. Non enim aliter justitiæ & æquitatis servabitur ratio, si *negotiative* alterutros circumveniant 4, & videantur quidem æquas facere stipulationes, pro vero autem inæqualis maneat effectus, non prius quantitate datorum eadem consistente. Irrideri videatur undique lex, si ille quidem conscribat duo millia aureos: mulier autem sex millia forte in dotem offerat: & stipulentur alterutros quartam conscriptæ in lucro percipere. Proinde illo eveniente lucro, illa quidem nihil aliud lucrabitur, nisi quingentos aureos ex quarta: ille autem quingentos & mille ex eadem quarta: & tanquam in ænigmate multo videbitur quarta unius alterius quarta minor: ex suspecta namque vel æqualitate, quanta inæqualitas ex hoc ipso procedit. Quæ igitur prius exposita sunt dotalia, secundum quem constituta sunt modum habeantur: quod enim factum 5 est, infectum manere impossibile est. De cætero autem, in omni datione sancimus æquas quidem esse oblationes: ipsos autem mediocria lucra pacisci: ut per omnia justitiam æquitatemque honoremus. Si enim aliquis amplius alio dives est, liceat ei per alium modum, legitimum tamen & agnitum nostris legibus, clementiam præbere alii: non per inæqualitatem redigens ad æqualitatem, lucrum majus alteri acquirere: & hæc quidem de hoc lex ita quodammodo habeat, suam justitiam universis ostendens.

CAP. II.

De augmento dotis & donationis propter nuptias.

ALiud 6 quoque, quod circa nuptiales oblationes fit, inspeximus atque consideravimus: dicimus autem de augmento. Quia enim & ab ante nos legislatoribus 7, & à nobis ipsis, de augmentis dictum est: plurima autem à nobis & non facile enumeranda, etiam in his super antiquitate philosophata sunt, adinventas ab aliquibus circumscriptiones perimentes, & puram justitiam servari volentes, etiam illud corrigimus. Privilegium enim dedimus dotibus, ut contra 8 antiquiores hypothecas habeant honorabiliora jura, utpote dum contrahentes cum viris eorum credant substantiis, & non mulierum: & quæ forte tunc neque competebant iis, qui prius contraxerunt. Dedimus autem licentiam (hoc videlicet, quod antiquitus) & augmenta facere permittentes & viro & mulieri, sive ambo voluerint, sive etiam horum alter celebrare augmentum. Primum quidem illud sancimus, ne aliqua fiat circumscriptio: sive augere voluerit dotem, aut propter nuptias donationem, non licere alii quidem facere, alii autem in prioribus manere: sed utrumque 9 celebrare omnino augmentum: & non in electione, sicuti prius, sed in necessitate causam consistere, omnino tamen quantitate æquali: hoc quod etiam nostri Patris dicit Constitutio. 10 Et ne contingat augmentum non ipsa fieri veritate: sed schematicum, & maxime in parte mulieris, & ne viri creditores circumscribat, privilegio utens: si quidem habuerit uterque immobiles res, melius est in immobilibus fieri oblationem: quatenus sit palam & indubitatum, quod quidem ab initio fuit, quod autem postea additum est. Si autem non utrinque immobiles res fuerint: mulierem omnino per immobiles res celebrare augmentum, ut & dos & augmentum similiter habeat adversus antiquiores creditores privilegium, undique indubitato augmento existente: vir autem etiam in rebus mobilibus faciat augmentum: nulla enim hinc orietur læsio: si autem mulier immobilium habens rerum substantiam, in rebus mobilibus scribat augmentum: sciat privilegium non habituram, nisi in antiqua sola dote, non in figurato existente augmento. Quod enim ab initio factum est, in toto sine suspicione est: quod autem postea machinatum est contra creditores, hoc ipso introducit meditationem: & lædi homines ex dato à nobis dotibus privilegio, nullo volumus modo. Si vero non fuerit debitum contra virum ullum, neque suspicio contra creditores circumventionis, tunc & in pecuniis, & ut volunt, augmentum fiat ab eis: utrique tamen augmento sic faciendo, & æqualitatem habente, ut æquitatem servemus. Quæ enim erit circumventionis suspicio, viro obligato nulli existente, & præterea augmentis sine tergiversatione factis?

CAP. III.

De privilegio dotis, & creditorum ex causa militiæ emptæ.

HIs 11 consequens est illud decernere, quod in casibus hujusmodi dubitatum est. Novimus & antiquioribus creditoribus aliquas hypothecas præponere 12 juniores existentes, ex privilegiis à legibus datis: quale est, quando aliquis propriis pecuniis procuraverit navem comparare, aut fabricare, aut reparare, aut domum forsan ædificare, aut etiam emi agrum, aut aliquid horum: in his enim omnibus priores existunt posteriores creditores, quorum pecuniis empta aut renovata res est, iis, qui etiam multo antiquiores sunt. Quæsitum est igitur, si mulier prætendens privilegium super antiqua dote, & augmentum, in quo etiam hoc servatur privilegium, (sicuti prædictum est) prioribus voluerit præponi creditoribus: veniat autem & alter creditor posterior quidem, prætendens autem pecuniis suis emptam aut reparatam navem, aut domum, aut agrum, aut competere, eum in his rebus, quæ ejus pecuniis emptæ aut reparatæ sunt, habere prædictum privilegium, utrum oporteat dotem etiam talibus præponi: in aliis quidem prævalere creditoribus, quicunque non talia prætendunt: his autem cedere, quoniam ex eorum substantia res acquisita est. Plurimum igitur super his cogitantes, non invenimus mulierem juste existentem cedere alicui tali privilegio. Videbamus enim (quæ causæ absurditas est) quia aliquis quidem fornicantibus mulieribus ex proprio corpore advenit quæstus, & vivunt ex hoc quæstu: adversantibus autem, & quæ semetipsas atque substantiam ad virum introducunt, non solum nullus fit quæstus à viris male degentibus, sed etiam minuantur, & spes eis nulla fit. Volumus igitur secundum hoc, ut si quis domum renovasset, aut etiam agrum emisset, non possit talia privilegia mulieribus opponere: infirmitatem namque muliebris naturæ satis novimus; & quia facile circumventiones fiunt adversus eas. minui autem eis dotem nullo sinimus modo: sufficit enim, quod à lucris cadunt, si priora antenuptiali donatione inveniantur, & sufficiens quoddam extet eis ex hoc damnum: non etiam eas volumus & circa ipsam dotem periculum sustinere.

CAP. IV.

Ut 13 excipiantur hoc privilegio creditores in emptione militiæ.

QUia vero & hujusmodi quædam aditiones nobis factæ sunt, eo quod quidam aliorum militant pecuniis, & oportet eos, qui in has crediderunt causas præponi: sancimus, si quis crediderit aurum occasione militiæ, sive statutum fieri, vel pro aliis quibusdam talibus causis: & expressim 14 hoc ipsum scribatur in instrumento: & in hoc fiat pactum, *ut casu proveniente, prior sit solus, qui ad hoc credidit:* [&] huic solo 15 casui cedere mulierem: neque facile credendum, neque per testes, sed negotio ex scripto gesto, & testium habente subscriptiones, & ipso opere procedente: tunc enim, si per omnem hujusmodi viam causa procedat, suspicionem non habeat, & competit contrahentes propriis non privari: aliis omnibus prævalere mulierem, secundum quod jam à nobis eis datum est privilegium.

(2. *Authent. Æqualitas. C. de pactis conventis.* (3. *l.* 9. *C. d. t. Nov.* 22. *c.* 20. *in pr. c.* 23. 24. 25. 26. (4. Vide tamen *l.* 8. *C. de rescind. vend.* (5. *v. l. unic. in pr. C. de raptu virginum.* (6. *Authent. Sed jam necesse. Authent. Nunc inhibetur. C. de donationib ante nupt.* (7. *l.* 19. *C. d. t.* (8. *l. ult. C. qui potiores in pign.* (9. Abrogatur *d. l.* 19. *C. de donat. ante nupt.* (10. *d. l.* 19.

(11. *Authent. Quo jure. C. qui potiores.* (12. *l.* 5. *l.* 6. *ff. l.* 7. *C. d. t.* (13. *Nov.* 53. *c.* 5. §. 1. (14. *d. c.* 5. *Nov.* 136. *c.* 3. *l.* 17. *C. de pignorib. l.* 7. *C. qui potiores.* (15. *l.* 3. *C. de primipilo.*

CAP. V.

De dote remeante ad patrem, & rursus data pro eadem filia secundo viro.

QUia 16 vero jam legem scripsimus, ut patres semel offerentes dotem pro filia sub potestate, aut suæ quidem potestatis, reversionem autem in semetipsos facientes, tacitam ex stipulatu actionem haberent: quæsitum est apud aliquos, si competens est moriente genero, & remeante ad patrem dote, quæ ab eo data est, hanc patrem semel offerentem, posse ad secundas veniente nuptias filia, minuere, aut hoc non facere, cogitantem, quia semel alienata est ab ejus substantia: sed ipsa mensura ei nubenti rursus dare, tanquam si nec contigisset viduatam: hoc enim nobis nunciatum est, quia triginta librarum auri quidam pater existens obtulit dotem; deinde filia viduata, & ad secundas veniente nuptias, non jam triginta libras ipse obtulit, sed quinque & decem solas: quoniam contigerat mulierem, lucratam mediam antenuptialis donationis partem, in quinque & decem auri libras existentem: & pater nequaquam de suo obtulit triginta auri libras, sed quinque quidem & decem ipse, quindecim vero ex lucro mulieris. Non justum igitur existimavimus hoc esse: sed similiter in divisione habere quidem eam præcipuum antenuptialis donationis lucrum, ex paternis autem quinque & decem percipere reliquas: tanquam studuerit pater lædere filiam. Quid enim egisset, si non contigisset secundis eam nuptiis copulari, sed manere eundem generum vivum? Aut quomodo futurus erat minuere dotem jam à se datam, aut proprium illius lucrum, suum facere, & in dotem secundi viri deducere? cum utique oporteret eam in paraphernis hæc habere, & forsan propter hanc causam ditiori nubere viro: non solum triginta librarum auri dominam factam, scilicet quindecim antenuptialis donationis, & quindecim à patre oblatis: sed quadraginta & quinque, lucrum quidem in paraphernis ei constitutum, fortuna ei datum: quod autem ex largitate paterna oblatum est, manente integro. Hæc autem sancimus, si & patris substantia manserit in ipsa figura, in qua prius fuit. Sin autem fortuita quædam clades imminuerit ejus substantiam, ut neque volenti sit possibile æquæ mensuræ, qua prius dare rursus dotem, & probetur à patre fortuita deminutio patris substantiæ: tunc non amplius cogi patrem dare secundo filiam jungentem, nisi in quantum substantiæ virtus est: sed lucrum quidem prioris antenuptialis donationis habere integrum, tantam vero percipere à patre in secundo ordine dotem, quantum substantiæ ejus mensura susceperit. Palam enim est, quia hoc lucrum, quod ex antenuptiali dicimus donatione, (cujus solum ei usum damus) ex omni necessitate moriens restituet filiæ, proprietatis antenuptialis donationis dominæ omnibus modis factæ.

CAP. VI.

De collatione 17 dotis inope moriente marito.

ILlud 18 quoque sancire necessarium existimavimus, in plurimis videlicet & innumeris rebus quæsitum. Obtulit enim pater dotem, aut forte mater pro filia sua, hanc autem illa obtulit marito: & defunctus est vir inops, deinde patre & matre mortuis exigitur, quæ nupsit, conferre suam dotem, aut minus 19 tanto accipere. Si quidem vir idoneus est: causa undique absoluta est. Si vero nullius alterius domina consistit illa, nisi actionum, quæ contra maritum sunt, at illæ minus idoneæ sunt: & objiciatur mulieri: quod jam data sit dos pro ea: illa vero actionem conferat, nullum habentem penitus effectum legis: causa nobis digna putata est. Et novimus quidem jam in plurimis judiciis duritiam postea sic judicatam, & mulierem coactam conferre dotem: aut certe reputare pro se datam, ex qua nullum ei omnino contigit effectum in ipsis rebus recipere. Nos autem ex aliis nostris legibus juvamus causam. Quia enim dedimus 20 mulieribus electionem etiam constante matrimonio, si male res maritus gubernet, & accipere eas, & gubernare, & secundum decentem modum, & sicuti nostra Constitutio 21 dicit: si quidem suæ potestatis, & perfectæ ætatis mulier est, sibimet culpam inferat, cur mox viro inchoante male substantia uti non percepit, & non auxiliata est sibi: (sic enim habitura erat in collationis ratione proprias res undique & sine deminutione; & in ea minus tanto collationem facere.) §. 1. Sin autem sub potestate est, & sine patris voluntate hoc agere non poterat, si quidem adiens patrem hoc dixit, & contestata est, ut consentiret ei, & res percipere etiam constante adhuc matrimonio, & secundis temporibus eas servare, & hoc egit pater: etiam rursus hic integra habebit sua jura, rebus ei suis servatis: cum etiam antenuptialis donationis res vindicare etiam constante matrimonio dederimus ei, & posteriori periculo omni liberari. Sin autem illa quidem hæc contestata est patrem, ille autem neque movit, neque consensit, & neque dedit licentiam filiæ hoc agere, non eam periculum pati, sed & conferri nudam actionem contra inopis mariti res, & fortunam esse communem, & ipsi, & ejus fratribus: non tamen ex collatione damnificari: sed competentem ei partem dari ex paternis rebus: actionem illa quidem conferente: ab omnibus autem movendam fratribus, & hoc proficiendo universis ipsis, quod fortunæ eventus dederit. Sed si quidem pater in talibus casibus obtulerit dotem, & de ejus substantia sperari futura est collatio, hoc valere. Si vero major forte oblatio fuerit, & collatio circa illam vertitur spem 22 ex patris inobedientia neque movere volentis, neque permittentis ei movere: tunc etiam per semetipsam filiam movere, & non habere occasionem, eo quod non potuerit movere, & sibimet auxiliari, & futuræ læsionis ex inopia viri adimere metum. Et novimus Ulpianum 23 sapientissimum talia quæsisse: & inope viro comperto, juvisse mulierem, & in quantum vir idoneus est, collationem ei fieri voluisse. §. 2. Sed quoniam in multitudine legum existentium, antequam eas constitueremus, & ad conspicuum perduceremus ordinem, plurima & necessaria ignorabantur: & decreta, quæ contraria vellent, à judicibus posita sunt: ne ulla seductio circa hoc fiat, propterea necessarium putavimus: proinde etiam in medio nostræ positæ Constitutionis 24, quæ etiam constantibus matrimoniis mulieri auxiliatur, ad meliorem & magis consequentem viam venientes præsentem ponere legem. Ut autem non per partes enumeremus personas, in quibus valere eam oportet, generali sermone decernimus. Quapropter, in quibus est collationis ratio, in his & Constitutionem valere, sive pater, sive avus, sive mater, sive avia, aut ascendentium aliqua sit persona.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram insinuata sunt Legem, tua Celsitudo per Programmata propria, manifesta facere universis solenniter procuret, & in perpetuum servare festinet. Dat. 15. Calend. Dec. CP. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno 13. ARIONE V. C. CONS.

TIT. X.

NEQUE VIRUM QUOD EX DOTE EST, NEQUE mulierem ex sponsalitia largitate lucrum proprium habere: sed servare dominium suis filiis, vel si ad secundas nuptias non veniant, usu solo in lucro consistente: & ut ex repudio transigentes nuptias, lucrantes aut dotem, aut ante nuptias donationem, & ipsis similiter dominium servent filiis: usum habente persona cogenda filios alere. Si vero bona gratia solvantur nuptiæ: & videantur occasione damni detineri quædam: & hac arte perimenda, quæ detinentur, & filiis serventur.

NOVELLA CONSTITUT. XCVIII.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosissimo sacrorum Orientalium Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli ordinario & Patricio.

PRÆFATIO.

EA quidem, quæ semper idem se habent, legibus non egent variis, simplicitatem, & quod sine ullius diversitatis mixtura est, continue possidentia, & utentia legibus sempiternis ac sacris, nulla correctione egentibus. Quod autem secundum nos est in redundationis comprehensum tumultu, *gubernativa* indiget sapientia, ex legibus superveniente negotiis. Unde quoniam nos neque ad judi-

(16. *Authent. Sed quamvis. C. de rei uxor. act.* (17. *Nov.* 18. *c.* 6. (18. *Authent. Donationem. C. de jure dotium. Authent. Quod locum. C. de collationib.* (19. *l.* 5. *C. d. t. de collationib.* (20. *l.* 29. *l.* 30. *in fin. C. de jure dot.* adde *l.* 24. *ff. soluto matrim.* (21. *d. l.* 29. *l.* 30. *in fin.*

(22. *v. l.* 1. §. 21. *ff. de collatione.* (23. *l.* 1. §. 6. *ff. de dot. collat.* (24. *d. l.* 29. *C. de jure dotium.*

cia segnes, multis interpellantium causis, singulis quidem medemur: comprehendentes autem unamquamque quæstionem dubitatam à nobis & judicibus nostris, per legislationem, quæ oporteat agi, generaliter in unaquaque quæstione exponimus. Itaque illud ante omnia visum quidem est forsan esse priscis legislatoribus non sine quadam divisione: nobis autem putatum est bene se habere temperata lege ad simplicitatem causam transponere, & nunc inchoante, & nihil perscrutante horum, quæ prius terminata sunt: quoniam & nobis ipsis pridem non displicentibus de hoc ipso legibus, visa sunt meliora secunda. Nuptialibus namque lucris, si quidem aliquis conjunctorum servaverit pudicitiam manentibus apud ipsos valide; & eorum substantiis infixis: si vero veniat ad alterius personæ conjunctionem, ex prioribus nuptiis filiis servandis, simplici quadam & meliori lege duplicem hanc placuit interimere. Si enim secundis mixta nuptiis mulier, aut etiam vir forte ad secundam respiciens conjugem: quæ ex morte lucrata sunt, aut etiam ex repudio forte servat filiis, (cum utique forsan & alii erunt eis filii ex nuptiis sequentibus) quomodo justum est eos, qui in solis filiis legitimis moriuntur, non servare eis lucra ex mortuis eorum parentibus, sed aliis ea transmittere? Scilicet quid erit pretiosius filiis parentibus non ingratis?

CAP. I.

Ut proprietas dotis & propter nuptias donationis servetur filiis.

PRopterea 1 igitur sancimus, si mulier moriatur, & eveniat lucrum fieri viro, dotem hanc omnino servare 2 filiis, sive ad secundas veniat nuptias, sive etiam non. Et ex diverso, si mortuus fuerit vir, mulierem antenuptialis donationis lucra propriis filiis servare: usum quidem lucrorum ex nuptiis apud eos constitutum, proprietatem vero eorum filiis omnino servandam: his, quæ super parentibus ad secundas venientibus nuptias sancita sunt, in suo ordine servandis: & hoc valere, matrimoniis quocunque modo solutis, ab hodierna die, & in omne, quod sequitur: & his matrimoniis, quæ jam soluta sunt quidem sive morte, sive quolibet alio modo, adhuc autem pendente, eo quod unus superstes sit. Nam si ambo defuncti sint, hoc heredibus non damus: sed tanquam semel terminatum, veteribus relinquimus legibus: illud certum est, quia dum semel fuerit filiorum, & proprietatem lex deferens eis præstiterit: tunc in successionibus & aliis accessionibus, ita & in his erit, sicut & in prioribus sancitum est filiis, qui propter secundas nuptias parentum, lucrum aliquod ex legibus sunt potiti.

CAP. II.

Ut repudio vel bona gratia soluto matrimonio, id, quod alterutri personæ cautum est, filio suo conservet: & de alendis liberis à parentibus.

ILlud quoque ex quadam causa denunciatum nobis, ad legislationem deducere existimavimus oportere. Quia enim transegerunt quidem inter alterutros & vir & uxor, filios autem, qui eis erant ex matrimonio, despexerunt eos ambo, & circumibant mendicantes: propterea judicavimus vehementiori quidem forte, sed convertenti ad melius se habens, uti lege: ut timore scilicet pœnarum quiescant, aut lucrorum causa injustorum matrimonia dilacerare, aut etiam proprios negligere filios. §. 1. Si enim omnino aut per transactionem, aut per modum alium separetur matrimonium: si quidem non sunt filii, maneant priora in suo ordine. Si vero filiis existentibus fiat hoc: & neque filios erubescentes, dent tamen occasionem spontaneam & transactionis, & per consensum factæ, aut etiam invitæ, forsan peccante viro, aut committente digna amissione antenuptialis donationis, aut muliere digna casu dotis: neque vir dotem lucretur, neque mulier antenuptialem donationem: sed repente casu procedente aut dotis, aut antenuptialis donationis, proprietatis lucrum mox ad communes veniat filios, & eorum fiat: usu solo apud transigentes manente: cogendo tamen eo, qui usum lucretur, filios ex eo matrimonio & alere 3, & alia omnia ministrare eis secundum lucratæ substantiæ mensuram. §. 2. Novimus autem aliquid etiam tale factum, & quia *bona gratia* viso dissolvi matrimonio, & recedere quidem antenuptialem donationem ad eum, qui conscripsit, dotem vero ad eam, quæ obtulit: tamen occasione quasi damni, & aliarum causarum, auri quantitas non mediocris utrique data est parti, ut non videretur hoc nuptiale lucrum, neque servaretur filiis secundum de hoc Leges: sed extrinsecus accedens quasi ex alia causa lucrum, fieret ejus, qui accipere hoc egit. Ideoque ex hac arte factam curantes læsionem, sancimus, ut vel si quid tale fiat, & adveniat alteri aliquod lucrum: & hoc similiter servari filiis: proprietate quidem mox veniente ad eos, usu vero solo apud lucrantem constituto. Sic abstinebunt omni vitio, sic omni desiderio irrationabili: sic nec inviti, nec sponte, suis nocebunt filiis: sed erunt temperati, maxime quidem circa suam castitatem: deinde etiam circa matrimonii affectum, quem competens est, habere eos, qui semel conjuncti sunt alterutris. Res enim est & castitate plena, & bonis moribus congrua, & paterno, maternoque affectu plena, ut quod eis parentes sponte non servant, hoc post Deum (qui est communis omnibus pater, dicimus autem, qui imperium habet) per Legem iis, qui à parentibus læsi sunt, servet: ut hic quoque ea, quæ de lucris & successionibus pridem disposita sunt, teneant: nihil enim eorum innovamus, præter illa sola, quæ expressim in hac Lege conscripsimus.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt Legem, tua Celsitudo operi effectuique tradere festinet. Dat. 15. Cal. Jan. *Constantinopoli*, Imp. DN. JUSTINIAN. PP. Aug. Anno 13. JUSTIN. V. C. CONS.

TIT. XI.
DE REIS 1 PROMITTENDI.
NOVELLA CONSTITUTIO XCIX.

Imp. Justin. August. Joanni gloriosiss. per Orientem Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli ordinario & Patricio.

PRÆFATIO.

NOvimus pridem ponentes Legem 2 de electione mandatorum, & fidejussorum, & sponsorum, multas habentem & in commune utiles nostris subjectis legislationes. In præsenti vero & aliud nobis visum est egere quadam explanatione & incremento, non ex genere, neque usu imperfecto & inutili consistente.

CAP. I.

SI quis 3 enim alterna fidejussione obligatos sumat aliquos: si 4 quidem non adjecerit oportere & unum horum in solidum teneri: omnes ex æquo conventionem sustinere. Si vero aliquid etiam tale adjiciatur, servari quidem pactum: non 5 tamen mox ab initio unumquemque in solidum exigi: sed interim secundum partem, qua unusquisque obligatus est: cedere autem eum & contra reliquos actionem, si & idonei sunt, & in eo loco, & si hoc ita se habere videatur: si quidem idonei sint, & præsentes inveniantur, illos periclitari complere, (singulos in propria 6 parte) quod sub alterna promissione creditum est, aut ex quo omnino obligati sunt, & non commune debitum, proprium cujuspiam fieri onus. Si vero minus idonei se habere reliqui videantur, sive omnes, sive quidam: sive in partem, sive in solidum, sive absentes forte: in illud tenere, quod accipere ab aliis non potuit. Sic enim & illis servabitur pactionis modus, & nullum sustinebit damnum actor, licet aliquid inter se illi pepigerint, ignorante isto, qui habet eos obligatos: & unusquisque tenebitur in id, quod ab initio scripserit, artibus aut dolis, aut transactionibus prævaricari, quæ constituta sunt, non sinendus. §. 1. Sin autem in iisdem commorentur, utrique aut omnes locis: sancimus, negotii judicem deducere illos mox, & communiter examinare negotium, communiter autem inferre sententiam. Sic enim & rei omnes obligabuntur: & substantiæ eorum qualitas examinabitur: & debitum similiter quidem secundum justitiæ, similiter autem secundum Legum ordinem procedet. §. 2. Si autem non administrator sit causæ judex, sed alter aliquis, damus licentiam aut hic competenti judici interpella-

TIT. X. (1. *Authent. Uxore. C. de secund. nupt.* (2. Abrogatur *Nov.* 22. *c.* 20. §. 1. *l.* 5. *in fin. l.* 6. *in fin. l.* 8. §. 1. *& seqq. C. de secund. nupt.* vide tamen *Nov.* 127. *c.* 3. (3. *Nov.* 117. *c.* 7.

TIT. XI. (1. *Lib.* 3. *Inst.* 17. *Lib.* 45. *D.* 2. *Lib.* 8. *C.* 40. (2. *Nov.* 4. (3. *Authent. Hoc ita. C. de duob. reis.* (4. *l.* 11. *in fin. ff. d. t.* (5. *l.* 26. *l.* 28. *ff. l.* 10. §. 1. *C. de fidejussorib.* abrogatur *l.* 47. *in fin. ff. locati. l.* 2. *l.* 3. §. 1. *ff. l.* 2. *l.* 3. *C. de duob. reis.* (6. v. *l. ult. C. de constituta pecun. l.* 26. *ff.* §. 4. *Inst. de fidejussorib.*

tionem suscipienti, aut in provinciis, his denunciatis clarissimo Præsidi, aut competenti judici cogere per suum officium, & illos interesse liti, & partem ejus fieri: ut nullum impedimentum huic nostræ Legi fiat. His omnibus incipientibus in contractibus sequentis temporis, & ab hujus Legis dispositione: quod autem ante eam præteriit, positis pro his relinquimus legibus.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt Legem, tua quoque Celsitudo operi effectuique contradere festinet. Dat. 15. Cal. Jan. CP. Dom. JUSTIN. PP. August. Anno 13. ARIONE V. C. CONS.

COLLATIO OCTAVA.

TIT. I.

DE 1 TEMPORE NON SOLUTÆ PECUNIÆ super dote. 2

NOVELLA CONSTITUT. C.

Imper. Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. per Orientem Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli ordinario & Patricio.

PRÆFATIO.

OMnes pecuniæ non numeratæ replicationes subjectas in aliquibus casibus, non examinatas nostræ reliquerunt Leges: sed prolixitatem earum & effusionem abbreviavimus, ne sua negligentia aut calliditate forsan negotiis fruantur homines, & causas præbeant aliis: non enim sub æqualitate semper probationes erunt eas exhibere volentibus, multa quoque tempus refutat. Quapropter benefacientes abbreviavimus in quibusdam casibus pecuniæ non numeratæ querelas, quas licet ex iis, quæ à nobis jam sancita sunt, colligere. Quia enim omne tempus matrimonii dabatur viris, donec matrimonium constaret, queri de non data dote: interpositio quoque major facta est etiam post mortem virorum, ut & post repudium intra annum daretur querela: ideo existimavimus brevi & compendiosa Lege velocem facere & pecuniæ non numeratæ super dote querelam, & liberare à probatione mulieres in talibus ex longo tempore.

CAP. I.

De dote non numerata.

SI ergo annis duobus solummodo habeat aliquis uxorem, aut etiam his temporibus minus, & non accipiat dotem: nihil ex taciturnitate vir lædatur: neque heredes viri, licet tacuerit ille, sed intra 3 annum alium querela moveatur. brevitas enim matrimonii ad hanc nos legislationem vocat. Si vero majus biennio tempus, minus autem decennio matrimonium protendatur: damus marito queri, & dicere non illatam sibi dotem aut in partem, aut in solidum: & si hoc fecerit, transmittere querelam, semel marito querente, & muliere quia dedit non probante. §. 1. Si autem neque intra decennium queratur, taciturnitate mariti auferimus querelam; neque ei post decennium hoc agere sinemus, nec annum dantes ulterius heredibus ejus. fitque in hoc non nostra adversus aliquos pœna, sed libertatis subjectorum diligentia. Ubi enim licet in prolixo sic tempore (decennii dicimus) proponere querelam: si tacere elegerit, palam est voluisse, vel si non accepit dotem, omnino eum, aut suos reddere heredes: his valentibus & si repudio solvi contingat matrimonium: in nullo discernentibus nobis, sive mulier tanquam dotem offerens conscribat, sive pater, sive alter quispiam pro ea: tempore in omni casu tali, sicuti prædiximus, extendente suos effectus, & dante vel perimente querelam. Contestationem 4 vero dicimus non in sermonibus solum: (sæpe enim indignationis, aut alterius incidens occasio, talia quædam virum præparat dicere: aut etiam ille quidem dixit nihil, testes autem redempti hoc mentiuntur) sed oportet contestationem 5 in literis esse. Si autem etiam in judicio eam aliquis forte facere voluerit, oportet omnino innotescere mulieri, aut ei, qui dotem omnino offerre conscripsit. Nam nihil est, quod prohibeat maritum in semetipsum hoc agere, & queri, & quasi partem quidem mulieris quod agitur, ignorare: providentiam vero sui etiam ponere nullo valere modo: & quia vel ab eo querela facta est, nescire.

CAP. II.

GEneraliter 6 igitur dicendum est, intra biennium quidem matrimonio soluto sive morte, sive repudio, & ipsi marito, de non numerata pecunia licere queri, & heredi ejus intra alium annum. Si vero ultra biennium usque ad decem annos matrimonium extendatur: marito damus querelam, & heredi ejus intra menses tres. Si vero transcurrerit decennium: tunc neque marito, neque heredibus ejus querela erit, tempore ad omnia sufficiente mulieri. Et si quidem intra ætatem maritus sit, & non queratur, tantum ad in integrum restitutionem ei damus tempus, ut non transcendat duodecim annos à tempore nuptiarum. Novimus enim eos, qui vehementer citius contrahunt nuptias, non 7 minus quindecim annorum ad hoc procedentes. qua de re transit quintum & vicesimum annum: & erit possibile intra vicesimum septimum annum queri de non numerata pecunia dotis: moriente quoque eo intra prædictum tempus, heredes habere annum ad querelam. §. 1. Si autem minores sint non querentis heredes, sive majoris, sive minoris: quinquennium habeant solummodo ad movendam querelam non numeratæ pecuniæ, sufficiente tempore, & non expectante exitum omnium minorum temporum: quod nos ad præsentem Legem movit. muliere namque conjuncta quarto & decimo anno post vicesimum annum mortis patris, abutens minori ætate, movebat quidem contra matrem non numeratæ pecuniæ objiciens rationem post quartum & vicesimum nuptiarum annum, quod nos judicantes curavimus: & propter has circumstantias, & ætatem minorum in quinquennium in præsenti decernimus Lege, illo videlicet non numeratam pecuniam objiciente, qui scriptus fuerit dotem suscepisse, & secundum sua tempora, sive perfectæ ætatis sit, sive minoris, causa judicanda. Valente hac Lege super iis, quæ postea futuræ sunt nuptiis: super iis enim, quæ constant, si quidem residuum est decennium, aut non minus biennio, hoc habeat tempus in non numerata pecunia, quod ei etiam post transmissionem dabit. Si vero aut minus ei biennio reliquum est tempus, aut etiam excessit totum decennii tempus: tunc ipsis quidem biennium damus ad querelam non numeratæ pecuniæ: eorum autem heredibus, & post solutionem matrimonii intra tres menses: ut per omnia eis justitiam servemus.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt Legem, tua Celsitudo effectui & fini contradere festinet. Dat. 13. Cal. Jan. CP. Dom. JUSTIN. PP. Aug. Anno 13. ARIONE V. C. CONS.

TIT. II.

DE DONATIONIBUS A CURIALIBUS 1 FACTIS, sive ab intestato vel testamento, eorum successoribus.

NOVELLA CONSTITUT. CI.

Imp. Justin. August. Joanni gloriosiss. per Orientem Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli ordinario & Patricio.

PRÆFATIO.

BOnæ nobis sanctionis occasionem interpellatio quorundam curialium dedit. Et hanc Legem facimus non ad quosdam curiales,

TIT. I. (1. *Nov.* 2. *c.* 5. (2. Adde *Lib.* 5. *C.* 15. (3. *l. ult. C. de dote cauta.* (4. *Authent. Hanc autem. C. de non numerata pecun.* (5. *l.* 14. *§. ult. C. d. t.*

(6. *Authent. Si minor. C. de tempor. in integr. restitut. Authent. Quod locum. C. de dote cauta non numer.* (7. *Nov. Leon.* 74. *in fin.*
TIT. II. (1. Adde *Nov.* 89. *c.* 3. 4.

sed ad

fed ad omnes, qui nobis obediunt: dicimus autem quantum quidem ad Orientem est, & quantum Occidens sol respicit, & quantum ex utrisque lateribus est. Quoniam enim solicitudo fuit eis, qui ante nos fuerunt, de curialibus & de collationibus in curias, quidam autem sunt, qui trahuntur ad curiam, quidam vero liberantur, illud sancimus, licentiam esse curialibus non solum ejusdem civitatis curiales heredes instituere, (hoc enim hactenus licitum fuit) sed etiam quosdam liberos à curia, si voluerint instituere heredes, hoc agere, sub hac videlicet conditione, ut offerat modis omnibus se heres, sive heredes conditioni curiæ defuncti, id est, ex qua ille progressus est, & curialis sit particeps functionis, & hereditatem nullo impediente percipiat. Scientes enim, quia hæc res erit in præsenti correctio; quoniam nunc quidem adjicitur curiæ ex istis modis in pecunia utilitas, ex futura vero legislatione, & curialis, & substantia proficiet, & florebit curia corporibus pluribus, & substantias habebit eorum.

CAP. I.

PRopterea sancimus, licentiam esse eis, qui curiales sunt, dum testamenta condent, uti heredibus sive curialibus ejusdem civitatis voluerint (hoc Lege permittentes) sive quibusvis ex suo genere, sive extraneis: sive curiales fuerint, sive non, sive in portionem non minus novem unciarum, vel certe in integrum, dantibus se tamen curiæ, & unitis ejus corpori, & explentibus inculpabiliter functiones. Hoc valente circa ipsos filios, & nepotes, & residuos successores. non tamen secundum modum, secundum quem ante paululum Constitutio promulgata circa eos, qui se curiæ offerunt, præceperat, prolem eorum, qui se obtulerunt ad conditionem non trahens, sed tanquam si ab initio fuissent constituti curiales, ita & ipsi cum propria prole curiæ uniti & albo & corpori. Neque enim quicquam differt, aut eum, qui est curialis ejusdem civitatis, scribere heredem, aut eum, qui mox erit.

CAP. II.

SEd & si quis consanguineus curialis existens, vel aliter ab eadem conditione liber ad successionem curialis defuncti fuerit vocatus, tanquam ejus, qui non scripserit testamentum, voluerit autem & ille seipsum dare curiæ, licere ipsi hoc agere, & suam voluntatem in actis indicare intra menses sex: & pariter curialem cum suis successoribus atque substantia pariter, & fieri heredem: nihil omnino ex eadem substantia expetendo occasione quartæ portionis seu novem unciarum, semel eo, qui successerit in hereditatem aut curiali existente, aut mox extituro, & re ac substantia rursus ad curiam veniente. Sed & si quis donaverit res propriæ facultatis, aut multas, aut omnino non minus novem unciarum, vel curiali ejusdem civitatis existenti, vel alii cuidam, offerens tamen se & propriam substantiam atque prolem sive quæ est, sive quæ erit, & residuam successionem curiæ, cujus est, qui donationem fecit, sancimus valere factam sub hac conditione largitatem. Omnimodo enim nobis studii dignum est videre, ut nullo modo substantiæ curialium alienentur à curia illius civitatis, cujus sunt curiales.

CAP. III.

UT autem non ad collusionem hæc fieri videantur, & quidam domini effecti hereditatum curialium aut per donationes, aut per testamentum, (secundum quod prædiximus) aut ab intestato deferantur, & propter hanc oblationem, & rebus quidem frui velint, oblationem autem suam non faciant: Sancimus, si quidem per donationem, hoc quod prædictum est, dederit, non prius traditionem fieri rerum, sed hoc manere apud donatorem, donec is, qui donationem accepit, inter gesta confecta apud judicem provinciæ, gratis & citra omnem dationem secundum prædictum modum, datus fuerit curiæ, & mox conscriptus albo, tunc enim etiam res ei dari volumus. Quod si donator tradiderit res, & necdum confessione facta, quæ accipientem societ curiæ, etiam sic defendi, quæ donata sunt curiæ, usque ad novem uncias, in quibus omnino vocari curiam censemus. §. 1. Quod si ex testamento, aut per vocationem Legis, qui non est curialis, ad successionem perveniat curialis, tunc mox à morte curialis concurrere curiam, & una cum defensore civitatis, præter læsionem futuram rerum defuncti, descriptionem fieri rerum, præsente etiam eo, qui ad hæc vocatur, & res tradi curiæ sub facto signaculo tam defensoris, quam Deo amatoris Episcopi, & dum prædicta actio gestorum facta fuerit apud judicem provinciæ, & data fuerit curiæ, secundum quod frequenter dictum est, cum substantia, & prole, quæ est & quæ fuerit, tunc eum, & res percipere, & esse eum dominum, secundum quod & prior ille curialis fuit, nihil ab eo differre visus. His gestis sine dubio apud judicem provinciæ habitis præter omne lucrum & dispendium. Neque enim ad illusionem vel ad dispendium curiæ, sed ad utilitatem hanc proferimus sanctionem, ut in perpetuum valeat, augens & corporibus & pecuniis curialium facultates, atque substantias. Si vero is, qui ab intestato vocatur curialis heres, non tamen existens & ipse curialis, noluerit adire & se dare curiæ, curia quidem teneat novem uncias, tantummodo autem ipse dominus efficietur trium unciarum, quas ei dat & anterior Lex vel si non fuerit curialis. Quod si plures fuerint ejusdem gradus, qui vocantur ad curialis hereditatem, & quidam dederint se, quidam recusaverint, novem quidem uncias accipere eum vel eos, qui se dederint curiæ; tres autem uncias residuos, qui ex lege vocantur, accipere heredes. Studium enim nobis est omnimodo novem uncias ad curiales ejusdem civitatis pervenire.

CAP. IV.

SIn autem defunctus fuerit quidam superstite filia, si nupta quidem fuerit curiali ejusdem civitatis, dubium non est, quia præter calumniam habebit paternas res, aut in integro, aut omnimodo novem uncias, si forte ad alium quendam pater voluerit tres uncias pervenire; sed & si non ab initio existenti curiali nupta fuerit, accesserit autem quidam ad ejus nuptias, volens eam ad hoc accipere, ut sit curialis & dare se curiæ, & stabiles ei nuptiæ fuerint: etiam sic habere novem uncias sine calumnia, occasione bonæ circa curiam voluntatis: & qui curialis offertur rebus & gubernabit eas, propter quod & omnimodo mulieri dari eas volumus. Quod si plures fuerint filiæ, & quædam ex his nuptæ fuerint curialibus aut existentibus, aut per oblationem factis, novem unciæ quidem inter eas dividendæ sunt: ad residuas autem tres unciæ quidem venient: illi autem, qui uxores eas acceperint, usuri sunt rebus ipsis ad curiales causas, licet in dominio sint uxoris. propterea enim eis dedimus res patris, ut exinde conjuges earum impleant curiæ functiones. Quod si contigerit deficere eam, quæ nupta fuerit illi, qui se curiæ tradidit, si quidem filios masculos de eo habuerit, apud filios erunt res, & ipsi erunt in curia, & nulla tergiversatione res indigebit. §. 1. Quod si fœminæ fuerint, quæ natæ sunt, & si ipsæ quibusdam nuptæ fuerint, aut curialibus ejusdem civitatis, aut qui se ipsos dederint curiæ ejusdem civitatis, similiter & ipsæ eas habebunt sine ulla molestia, subjectas curiæ functionibus per proprios viros. Quod si non nuptæ fuerint curialibus, aut qui sunt, aut fuerint, tunc secundum datam olim divisionem, nuptæ quidem curialibus novem uncias habebunt, propter quas functiones curiæ compleantur, residuis autem sufficient tres unciæ. Quod si neque masculi neque fœminæ eis erunt, quousque vir superest, habeat earum usum, explens in eis curiæ functiones. Et si quidem ad secundas venerit nuptias, & filiorum fuerit effectus pater masculorum seu fœminarum, & has conjunxerit curialibus, rursus similiter curiæ servabuntur corpori: quod si mortuus fuerit, aut ad secundas nuptias non venerit, aut filias non procreans, eas non sociaverit curialibus vel qui sunt, vel qui fuerint, tunc recto ordine curia has res accipiet: neque enim unquam hanc partem curialium copiarum & functionum alienari concedimus: vel si ad plurimos redactum fuerit genus successionis, quatenus per omnes, hac linea descendentes, sive per masculos liberos curialium, sive per generos dantes se curiis, novem unciæ curiæ salvæ sint. Quam Legem valere volumus in omni deinde tempore, & in causis adhuc etiam nunc pendentibus: & quæ consecutæ non sunt judiciali sententia aut amicabili interventu absolutionem.

EPILOGUS.

† Quæ igitur visa nobis sunt, & hac sacra Lege declarata, tua Excellentia custodire festinet, maxime omnium utilitatis publicæ providentiam omnem faciens. Dat. Cal. April. CP. DN. JUSTIN. PP. Aug. ARIONE, V. C. CONS.

TIT.

TIT. III.
DE MODERATORE ARABIÆ.
NOVELLA CONSTITUT. CII.

Imp. Justin. Aug. Joanni gloriosiss. sacrorum Orientalium Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli ordinario & Patricio.

PRÆFATIO.

CUm plerosque alios provinciarum Magistratus ad meliorem jam formam traduximus, qui humiles abjectique prius existentes, neque ulli rei convenienter agendæ idonei, postquam in ampliorem constituimus ordinem, & valentiores per omnia facti sunt, & ita rerum administrationem capessere cœperunt, ut universa in melius commutarentur: tum vero à nobis etiam Proconsules, & Prætores, & Moderatores, & veterum horum nominum amplitudo inventa est, auctæque ipsis annonæ, & summa potestas data, & ante omnia interdictum illis fuit, ne perniciem inferant subditis, & multis ad ipsos diripiendos utantur manibus, juramentis quoque rem munivimus omnium horrendissimis: neque aliter eis officia tradimus, quam præstitis juramentis, ita codicillis Magistratus digni sunt habiti. Convertimus igitur & ad Arabum regionem oculos, & requisita causa, quamobrem & publicum laboret inopia, quamquam regio florentissima sit, & tam magnus nos interpellantium numerus iis locis excedat, & omnes lamententur, alii furta & rapinas, alii injurias, alii alia damna in querelam deferentes: occasionem & causam hujus mali ex imbecillitate & impotentia eorum, qui Magistratum ibi gerunt, provenire deprehendimus. Erat enim ita tenui potestate præditus is, qui civili Magistratu defungebatur, ut ei, qui præesset armis, servili propemodum more manciparetur, & in illius arbitrio hujus salus esset posita, aut ut ne esset quidem omnino hic Magistratus. Inde adeo & longum tempus est, ex quo is desierit, & militaris ea, quæ civilem Magistratum concernunt, peragat. *Cum tamen neque sibi, neque ipsi per omnia sufficiat. In hoc enim est, non ut utilitatem aliquam subditis adferat, sed ut utrinque lucrum capiat.*

CAP. I.

HÆc nos ad suscipiendum præsens consilium excitarunt: & præsenti utentes Lege, Magistratum ad pulchriorem formam transponimus, benigneque & ipsi Moderatoris appellationem largimur, (id quod etiam in Ponto 1 fecimus) & spectabilium Magistratuum jus concedimus, ut in nullo sit Duciano inferior. Sed & publicis exactionibus cum summa vehementia adhærescito; adhærescito etiam privatorum utilitati, neque committito, ut vel spectabilis Dux, vel tribunus, vel aliqua potentiorum domuum, vel etiam sacrum patrimonium, vel sacræ nostræ res privatæ, vel ipsa sacra nostra domus, qualecunque subditis nostris damnum irroget: neque facile succumbito, neque formidinem contrahito: sed viriliter subditis præito, & ante omnia Deo pariter ac nobis, & Legi puras conservato manus, si quidem iisdem juramentis 2 & hunc submitti volumus, quibus & cæteros Magistratus submisimus. Deinde cum codicillis percipito etiam Imperialia mandata: quæ tam ante nos legumlatores, quam vetus illa Reipublicæ forma novit, & nos, cum pene obsolevissent, denuo reparavimus, & in Rempublicam reduximus: ut ea semper adhibeat veluti in colloquium, & jussiones nostras custodiat. Nam si illas sane secutus fuerit, non est causa, quamobrem non omnia illi præclare & ex animi sententia occurrant, & Legum beneficio ad summam ipse in rebus gerendis facilitatem & justam facultatem perveniat.

CAP. II.

PRincipio igitur (ut diximus) studio sit illi publicorum tributorum exactio, devotis quidem humano paternoque se affectu exhibens, indevotis vero vehementem & severum. Deinde curam geret etiam Reipublicæ, & ut recte in ea atque ordine omnia fiant, neve tumultibus & ne seditionibus dediti sint vel Bostreni, vel alii, & quæ à vetustate permissa sunt ad delectationem, ea convertant in furorem & cædes. Habebit item secundum mandata nostra dicto suo audientes milites (siquidem & hoc inde licebit desumere) neque ullam omnino rem negliget, quæ commoditatem aliquam in se habeat. Quemadmodum enim in Ponto cum Moderatore egimus, ita & ipsum per eadem ejus Magistratus vestigia ingredi facimus. Eritque & ipse spectabilis, & consimiliter cum alia multa, tum etiam ea, quæ appellationes concernunt, administrabit. Sed neque ad modum prioris duntaxat solatii resistemus. Volumus enim, ut ipse quidem per causam annonarum & reliqui solatii percipiat quindecim auri libras, adsessor vero ejus Magistratus duas libras, & cohors ejus novem auri libras habeat. Et quanquam (ut diximus) ex Imperialibus mandatis jam etiam militibus præest: erit tamen nobis curæ, ut nonnullos illic stativa agentes militares numeros & ei subdamus, qui in hos Magistratum gerit, ut illi soli obediant, ejusque formulis ac præscriptis cedant & obtemperent. Non igitur communionem omnino habebit aliquam spectabilis Dux, neque cum militibus, quos expresse huic assignabimus, neque cum pagano aliquo, neque cum illorum litibus, si quas inter se habent, neque si paganorum aliquis in jus producatur. Nullum denique habeat cum paganicis causis commercium: quandoquidem magnum in medio intervallum est inter civilem & militarem administrationem: discernuntorque ea inter se, quemadmodum patres nostri in Republica ista ordinarunt & instituerunt, scituro spectabili Duce, quod si rebus se civilibus immittere ausit: neque militaria retinebit, sed & illis spoliatus privatum aget, & hujus Magistatus imperio subditus erit.

CAP. III.

ATque hæc nobis item de Magistratu regionis Arabicæ sancita sunto. Persuasum enim habemus voluntate Dei, quod ea res ad melius profectura sit. Ex quo enim neque pecuniis pepercimus, & annonas illi auximus, inde adeo certo scimus, quod & is, qui hunc Magistratum gerit, talem se circa vere publicorum tributorum exactiones præbere studebit, ut non damnum exinde, sed justum lucrum fisco adducat. Illud sane fieri obtinereque volumus, ut spectabilis Dux inde annonas suas percipiat, unde provinciæ Præses jusserit, cum manifestarium sit, non cum tanta eum ignavia his rebus admoturum animum, ut suas ipse annonas exigere nequeat: sciens, quod si quid hæc contra fecerit, quindecim librarum auri pœna multabitur. Dat. 6. Cal. Jun. CP. DN. BELIS. V. C. CONS.

TIT. IV.
DE PROCONSULE PALÆSTINÆ.
NOVELLA CONSTITUT. CIII.

Scripta Joanni gloriosiss. sacrorum per Orientem Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli ordinario, & Patricio.

PRÆFATIO.

JAm quidem & alios gentium præsidatus majores reddidimus, qui prius humiles pariter erant, & ad aliquid fortiter agendum impotentes: & tam inter spectabiles ipsos constituimus, quam etiam annonas ipsis, adsessoribusque & cohorti auximus: & inter alia omnia, quæ benigne illis elargiti sumus, ut item de appellationibus cognoscerent, præbuimus, aliosque honore Proconsulum exornavimus, alios (ut appellant) Comitum, alios Prætorum, alios denique Moderatorum: & semper præclaro aliquo adinveniendo, novum veluti florem nostræ addimus Reipublicæ. Venit autem nobis in mentem & Metropolis Cæsarea 1, quæ in prima Palæstina principatum tenet, quam præ cæteris majore etiam honore perfrui oportebat: propterea quod & quondam Proconsul ipsam tenuit, & præfectus illi talis Magistratus fuit, licet postea ab ampliore dignitate ad minorem transierit: nimirum cum una prius tota Palæstina esset, ea deinde in tres divisa partes, & neque Proconsulatum retinente, sed ad Magistratum hunc (ut appellant) ordinarium delata. Quanquam sane & vetusta urbs sit, & semper ampli nominis fuerit, tam cum Strato primus eam in formam urbis redegit, qui mutatis sedibus excedens Græcia hujus conditor extitit: quam quum divæ memoriæ Vespasianus celebratissimus ille Imperator, qui piæ memoriæ Titi pater fuit, quod illi ad summam gloriam vel solum potuit sufficere, ipsorum Cæsarum appellatione eam nominavit, cum antea *Stratonis turris* vocaretur: hoc illi honore impenso, eo quod in ea post Judaicas victorias inter Imperatores adscriptus esset. §. 1. Cernimus autem, quod & magnæ

TIT. III. (1. *Nov.* 28. (2. *Nov.* 8. *tit.* 3.

TIT. IV. (1. *l.* 1. §. 6. *l. ult.* §. 7. *ff. de censib.*

magnæ admirandæque regionis Imperium habeat ea provincia, & quam maximam Reipublicæ nostræ gratiam & sensum exhibeat, tam tributorum magnitudine, quam devotionis exuperantia, præbeatque ampli nominis civitates, ac bonos Cives enutriat, & omni doctrinarum genere refertos, neque non inter Sacerdotes celebres, & (quod omnium maximum est) quia universi conditor dominus noster Jesus Christus, verbum illud Dei, & totius humani generis salus, in ea comparuerit, dignatusque sit assumere nostra.

CAP. I.

HAnc igitur quomodo non honore afficiamus, & provehamus ad formam Proconsularem, concedamusque illi, qui in ea defungitur Magistratu, ut Proconsul pariter sit & vocetur? id quod facimus per hanc pragmaticam formam. Appellari autem eam volumus & Cæsariensium privilegium. Et qui eum Magistratum gerit, Proconsulem efficimus: præbemusque ei, ut inter spectabiles adscribatur: & omnia habeat, quæ ejusmodi Magistratus sunt propria: audiat etiam provocatione suspensas lites usque ad decem auri libras, quæ ex utraque ad ipsum Palæstina devolvuntur: valeatque omnino talis existere, ut jussiones nostras præclarius & majoribus cum viribus queat ad effectum deducere. Utetur autem & veneranda illa atque antiqua Veneta, (de purpurea plane stola loquimur) in sacris eam mensium festis induens, venustumque se præbeto tanto redimitus honore, & multis imperato militibus ac tantis; & quicquid denique vel publico, vel nostris utile est subjectis, facito. Cæterum per occasionem annonarum præbemus illi viginti libras auri, quas tam inter se, quam adsessorem suum & obtemperantem sibi cohortem dividat, quo ipse voluerit modo, per suggestionem nos de iis certiores reddens, ut sacra pragmatica forma eam divisionem corroboremus. Neque enim sustinuerimus videre, aut ut ipse adsessorque ejus sub pristina tenuitate annonas percipiant, aut ut cohortem ejus, quanquam circa tot tributorum illationes laborantem periclitantemque, omni destitutam auxilio non sublevemus; quo majore cum benevolentia, & illi appareant, & publica tributa exigant, & injustis rapinis abstineant.

CAP. II.

INsuper nullam omnino cum civilibus causis publicorumque tributorum profligationibus communionem habebit pro tempore spectabilis eorum locorum Dux: sed ipse omnes publicas privatasque causas (prout dictum est) disceptabit, & maxime omnium providebit, ut publica tributa sine retardatione detrimentoque inferantur, & puris ipse utatur manibus. Qua quidem re diligenter observata, cum & spectabilis vir Stephanus, qui nunc primus in ea versatur, magnam laudem consecutus sit: prorsus in eam opinionem venimus, sumpta videlicet ex antecedentibus conjectura, quod rursus hoc faciet. Maxime omnium vero curam geret, ut quæque suo ordine fiant in civitatibus, neque popularis aliquis tumultus excitetur in urbibus. Si quidem & hoc ejus, cum in Magistratu esset, proprium fuit: qui cum provinciam tum ex aliis occasionibus, tum vero maxime ex diversitate 2 religionum seditionibus laborantem suscepisset: evidenter pacatam eam reddidit, & omni motu ac turba liberavit: quod sane nunc illi quoque, ut faciat, injungimus. Et si quando res ita ferat, ut etiam in secundam 3 Palæstinam excurrat, & ibi tumultus sedet, neque committat, ut incommode aliquid in illa geratur, & præsertim in illa: quandoquidem & multos illic tumultus existere cernimus, neque leves horum eventus.

CAP. III.

QUod si etiam militibus indigeat, qui in provincia stationes habent: adjungimus & hos illi, ex quo militarium numerorum strenuitatem compertam habemus, tam in tuenda dignitate urbium, quam conservanda moderatione in iis, qui ruri habitant, & exigendis tributis publicis. Sacra pragmatica forma, quæ ad eam illi rem prius data est, nunc quoque rata manente, quæ non vult, ut vel spectabilis Dux, vel gloriosissimus Magister militum licentiam habeat, militum præsidia, quæ apud illum constituta sunt, ab illo abstrahendi, ne quis exinde in civitatibus oriatur motus ac turba: id quod nunquam eventurum est, si ille & civilem Magistratum gubernet, & inter publicorum tributorum collatores rectæ disciplinæ providentiam accommodet, tam in auxilium paratos habens milites, quam si quid indecore vel ab ipsis, vel ab aliis per ipsos geratur, corripiens. §. 1. Eruntque omnino inter se distincti officiis spectabilis locorum Dux, & is, qui Proconsularem gerit Magistratum. Nam ille quidem militibus, & limitaneis, ac fœderatis, & quicquid omnino in provincia armatæ militiæ adscriptum est, præibit, exceptis his militibus, qui Proconsuli deputati sunt: hic vero tam pro civilibus personis, quam rebus, & præsidiis militum illi adhærentibus providentiam adhibebit & custodiam. Certe publicorum tributorum nomine, aut per causam motæ in populo seditionis nemo prorsus à spectabilis Proconsulis jurisdictione eximetur. Sed omnibus imperabit, omnibus præcipiet, neque quisquam ejus resistet formulis ac dispositionibus, aut ullum habebit prætextum vel defraudandi publicum, vel civibus inferendæ injuriæ, publicæ seditionis auctor factus: aut etiam utetur vel cinguli, vel dignitatis, vel sacerdotii, vel cujuslibet alterius causæ prærogativa: sed eo solo seipsum noxa liberabit & supplicio, si nullam noxam contrahat. §. 2. Hæc igitur (ut diximus) & huic Magistratui concedimus, & conservare perpetuo per hanc sacram pragmaticam Legem volumus. Sed & ut Excellentia tua perpetuo ipsam conservet, & eo modo particularibus thronorum tuorum dispositionibus ac formulis adscribat, sancimus: neque non ut omnes Palæstini, qui in sequenti futuri sunt tempore, cognoscant, quod denuo Proconsulare ipsis jus restitutum sit, summusque in prima 4 Palæstina Magistratus Proconsul rursum sit, ut olim, qui liberatus pristino fastu, nunc in honore, quam qui civitati debeatur, futurus sit majore, & priore liberata supercilio, in majore nunc honore erit, nempe civitati debito.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarantur Legem, ea studeto Excellentia tua effectui & fini tradere.

Novell. 104. *(quæ Latina fuit) Epitome partim ex Haloandro, partim ex Juliano.*

TIT. V.
DE PRÆTORE 1 SICILIÆ.
NOVELLA CONSTITUTIO CIV.

HAbeto Sicilia Prætorem, qui & res civiles tractet, & curam gerat militaris impensæ. §. 2. Publica tributa Siciliæ non pertinent ad solicitudinem Prætoris, sed censentur sub Comite patrimonii Italiæ. §. 3. Provocationes à Sicilia in hanc civitatem venientes apud excellentissimum Quæstorem ventilentur. Et si defensorum civitatis vel patrum creandorum decreta opus sit celebrari, apud eundem illustrissimum virum celebrentur.

TIT. VI.
DE CONSULIBUS. 1
NOVELLA CONSTITUT. CV.

Idem Augustus Strategio Comiti sacrarum largitionum, Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

COnsulatus nomen & causa priscis quidem Romanis adversus 2 hostium adinventum est utilitatem: & in decretis, quæ eis ordinatio communis dabat Reip. figura, sortiebantur repente provincias, in quibus Romani bellum habebant: & secundum has sortiebantur fasces, sequens vero tempus in 3 Imperatorum piissimorum transponens bellandi & pacificandi potestatem, ad largitatem solam causam Consulibus mutavit, & hanc temperatam & ordinatam, mensuramque non excedentem, paulatim vero quidam ita sumptuose causam aggressi sunt, ut suam quidem ederent magnanimitatem, non tamen cogitarent, quia exemplum aliud non haberent. Non enim ad plurimos venit substantiæ magnitudo, tran-

---

(2. Adde *Nov.* 17. *c.* 11. *Edict. Justin.* 2. *c.* 1. (3. *Nov.* 8. *c.* 15. §. 7.

(4. *d. c.* 15. §. 6. §. 7. §. 38.
TIT. V. (1. Adde *Nov.* 75.
TIT. VI. (1. *Lib.* 1. *D.* 10. *Lib.* 12. *C.* 3. *Nov. Leon.* 94. (2. v. *l.* 2. §. 16. *ff. de orig. jur.* (3. v. §. 6. *Inst. de jure naturali. l.* 2. §. 11. *ff. de orig. jur. Nov.* 47. *in pr.*

scendens

scendens etiam magnificentiam animæ, non mensura rei, sed propria magnitudine proveniens. Quia igitur videmus periclitari Consulum nomen, quod ex temporibus ita prolixis, & ad millesimum prope annum veniens, cum Romanorum Republica pullulavit: propterea credimus oportere causam comprehendere, & immensitatem ejus recidentes, ad beneplacitas Consulares statuere expensas, quatenus continua sit Romanis, omnibus autem bonis viris existat accessibilis, quoscunque hujusmodi nos dignos esse honore decreverimus. Cuncta siquidem perscrutantes, perspeximus, quantum esse conveniat, quod datur. A Marciano 4 itaque Imperatore eximio scripta Lex est, quæ volebat, *non spargere pecunias Consules*, & ipsa ejus Constitutionum prima fuit. Igitur & post prædictam Constitutionem, quoniam invenimus, quod quidam hanc sequentes, nihil spargere populo passi sunt, alii autem & ultra legem agere hæc petentes: & promerentes, quæ petiverunt, deinde ad sui animi respicientes mensuram, circa aspersionem largitatem ultra terminum celebraverunt: quidam vero medium bene eligentes mediocribus pro plurimis contenti fuerunt: quoniam etiam nos præcedentibus, quod medium est, optimum visum est esse, tanquam ex utroque summis periclitantibus, mox ad immensitatem procedere: propterea existimavimus & nos de hoc definire quod decet: ut nihil nec immensum nec inordinatum sit, neque nostrorum temporum indignum.

CAP. I.

De septem processionibus Consulum.

QUantumcunque ergo competens est dari ab eo, qui à nobis eligitur per annum Consul, occasione sportularum omnium, & distributionum & expensarum: hæc omnia competenti scriptione huic nostræ interponi sacræ jussimus Legi. In Legis enim hoc ponimus schemate, ut transcendenti etiam pœna quædam inferatur competens. Processiones 5 autem eorum esse volumus septem. Si enim ad hoc adinventum est, ut spectacula ad animi voluptatem agantur populo, hæc autem à nobis determinantur in Circensibus, & bestiarum spectaculis, & thymeles 6 delectatione, nullo horum noster privabitur populus: sed erit quidem ei processus primus, quo suscipiet Consulatum, & hujus possidebit codicillos, Cal. 7 Januariis. Post illum vero secundum aget spectaculum certantium equorum (quam mappam vocant.) Et tertium, qui theatroquinegium dicitur, non bis, sed semel exhibendum: & post illud, quod dicitur totius diei, multa delectatione implebit populum: hoc quod vocatur Græce παγκεάτιον, & cum bestiis pugnantes homines, & vincentes audacia, insuper & interemptæ bestiæ. Quintum quoque faciet processum, qui ad theatrum ducit, quem Adorna vocant: ubi in scena ridiculorum est locus tragœdis & thymelicis choris, & spectaculis universis, & audibilibus apertum est theatrum. Rursus quidem spectaculum equorum certantium edit, seu quæ vocatur hippomachia. Sextum agens hunc conventum. Ex hoc deponit annalem hunc honorem, in depositione agens solennem editionem. Et ita septem noctium & processuum complebitur cursus: nullam specierum antiquitus statutarum derelinquens. Unam si quidem aliam adinvenire mappam, duoque continuare, quæ vocantur theatroquinegia, & non priorum horum contentos esse: palam est, quia nihil novi ultra id, quod prius agitur, habet. Sufficere itaque rite causa putabitur: & singulæ dantur clare & non in tantum, ut jam populo etiam odibile sit: in iis enim, quæ raro fiunt, miraculum est. Hæc itaque de consularibus à nobis scripta & determinata sunt expensis.

CAP. II.

De uxore & matre Consulis.

SI autem etiam uxorem Consul habeat: definita est à nobis & circa illam expensarum mensura, decet enim frui 8 eas & conjugis claritate. Si vero non copulatus est uxori, his satis est, nisi mater ejus consistat jam consulatu digna & prius honorata, & velit eam una frui secum schemate, & hoc in sola matre præbemus: alia vero non decorabitur mulier penitus, præter conjugem & matrem, & istæ quidem omnibus modis: quoniam uxores 9 coruscant radiis maritorum, hoc lege dante: matres vero, si Consul hoc voluerit, nam neque filia, neque soror forte, neque uxor filii: & multo magis, si nec pertinens ad genus sit: hoc enim pure illicitum existebat. §. 1. Quid autem oporteat spargere 10 in septem his processionibus populo Consulem, melius nos designavimus, quam sicut Marciani divæ memoriæ Constitutio 11 dicit. Illa quidem abnegavit omnino munificentiam: nos autem corrigimus eam causam, voluntate ejus, qui Consulatus habet honorem, disponentes. sive enim nihil voluerit spargere, non cogimus: sive rursus venire ad hoc voluerit, & ex argento muneribus honorare populum, nec hoc interdicimus. Non tamen aurum spargere sinimus, non minoris alicujus, non majoris omnino, non medii characteris aut ponderis: sed argentum, sicut prædiximus. Soli enim aurum spargere, damus Imperio, cui soli etiam aurum contemnere præstat fortunæ fastigium: argentum vero, quod mox post aurum pretiosissimum fiet, & aliis Consulibus largimur decens: & hæc sinimus eos spargere in his, quæ vocantur missilia, thymelicis, & caveis, & in quadrangulis & talibus. Quanto enim minora sunt, quæ sparguntur, tanto plures suscipientes erunt, sitque rei mensura dantis virtus, & voluntas, sive nihil, sive mediocre, aut transcendens populo erogandi; hoc enim in Consulatu definimus, neque invitos spargere cogentes, neque volentes prohibentes. Sed de argento quidem spargendo ita à nobis sancitum sit, & si omnino ad hoc accesserit, licentiam habeat distribuendi argenti munificentiam in suis processionibus, sicut ipse recte se habere putaverit: solo prohibito aurum omnino jaculari: quod Imperatori tantum tributum est contingere. §. 2. Aliorum autem, quæ à nobis decreta sunt & conscripta in descriptione, quæ hac continetur lege, transcendi aliquid omnino aut addi, nos nullo permittimus modo. Quod itaque infinitum est (dicimus autem spargere) in dantis ponimus voluntate, omnino propriæ potestatis hoc ejus, qui dat, facientes: quod vero à nobis definitum est semel & ordinatum, transcendi hoc nostra Lex prohibet. Sed si quis præsumpserit, quod definitum est, egredi, centum librarum auri persolvet pœnam, utpote nostra prævaricatus præcepta, & omnem hujus legis corrumpens, quantum in se est, intentionem. Si enim pro hac tantummodo posita est lex occasione, ne dandorum immensitate Consulatus desint, & propterea nos superfluas illas donationes & expensas abbreviavimus, & in populum effusas processiones, & spectacula ad bene se habentem deduximus mensuram: rite aliquid decentius de numeris considerantes, id est, spargere argentum, & neque quicquam dare, eorundem Consulum dimittentes voluntatibus, ut nobis sint amplius, & semper ex suo vocabulo 12 tempus adornent: qui quod dispositum est, transcendit, rite, utpote nostram prævaricatus legem, dignus est pœna: sic enim nobis erunt jugiter Consules, causæ immensitatem non formidantes, nec tanquam certissimum periculum consulatum refugientes & aversantes. & propterea sancimus legem hanc sub firmitate servari. §. 3. Nullus igitur eam egredi præsumat, nec si vehementer idoneus sit, nec si nostrorum sit judicum, nec si maximæ curiæ, aut nulli administrationi præsit. Hæc enim omnia nos considerantes, omnibus proposuimus super donationibus æqualitatem, nulli penitus licentiam dantes exire mensuram, quæ hac continetur lege, nisi in solo argento in processionibus spargendo, aut neque hoc faciendo: quod in eorundem consulum posuimus (sicut sæpe diximus) voluntatibus. Ipsis quoque, qui hoc accipere consueverunt, maximæ gratiæ in hac nostra repositæ sunt lege: si enim periculum erat deficientibus Consulibus neque quicquam accipere, nunc autem accipient mediocriter, multam habebunt rite huic legi gratiam, quod sufficiat pro nihil offerente: & hoc enim ipsum non permittere nos gloriosissimis Consulibus aut aurum spargere, aut vasa majora, sed in miliaresiis, & melis & caveis 13 & quadrangulis mediocribus & hujusmodi facere donationem: sanctio ad humanitatem à nobis adinventa est, & populo medelam præbens. Si enim hoc egerint, qui consularem edent munificentiam, & his solis concilient populares, nequaquam de maximis lucris decertantes seditiones exercebunt adinvicem, & venient usque ad alternas plagas, quas per fustes, & gladios, & lapides egerant frequenter; rem omnino nobis odibilem. Videbamus enim eos contendentes quidem, & malis innumeris implentes alterutros occasione sparsorum, & ab eis arreptorum, domum vero re-

(4. *l.* 2. *C. h. t.* (5. Fac. *l.* 26. §. 2. *C. de episc. aud.* (6. Fac. *l.* 10. *ff. de pollicitationib.* (7. *l.* 36 *pr. ff. de condit. & demonstr.* (8. *l.* 1. *in fin. ff. de senatorib.* (9. *l.* 8. *ff. d. t. l.* 10. *C. de nuptiis. l. ult. C. de incolis.* vide tamen *Nov.* 22. *c.* 36.

(10. Fac. §. 46. *Inst. de rer. divis.* (11. *l.* 2. *C. h. t.* (12. §. 3. *in fin. infr. hic.* (13. §. 1. *supr. eod.*

ferentes omnino nihil: ſed ea die in ebrietatibus & potationibus omnia expendentes. Si vero forſitan ſpe lucri majoris etiam præexpendiſſe contigerit, poſtea vero aut nihil aut minus accipiat: etiam damnum & debitum habebit, & plagis & vulneribus & ex hoc malis incurrere cogetur. Si autem mediocre ſit, quod ſpargitur, nec vehementer contendent: nec quæſtus expectantes, abundantia vulnera aut plagas alterutris ultra menſuram dabunt. Ideoque communem providentiam introduximus ex hac lege & communi Reipublicæ figuræ, quatenus tempus habeat poſt imperium, & Conſulis jugem memoriam 14, atque vocabulum in glorioſiſſimis noſtris judicibus, & qui ex maxima curia ſunt (eo quod honorare nobis placet dignos non expendentes immenſe) decentem damus conſolationem & noſtro populo, & aliis omnibus, licet deſperantibus jam cauſam: propterea quod ſuperfluum eſt auferentes, ut conſulatum immortalem Reipublicæ ſtatuamus. §. 4. Subjaceat igitur (ſicuti prædiximus) noſtra diſpoſitio huic legi: cujus exemplaria recondentur in foro tuæ Celſitudinis cum hac lege, quam ad eam direximus. Per tempora tamen glorioſiſſimos Conſules ſancimus ex ſolo tuo foro exemplar deſcriptionis accipere huic ſubditæ legi, ut ſecundum eam omnia dentur. Deſcriptionem namque ideo à ſede tua dari volumus, ut nec ipſis liceat prævaricari, nec his, qui vocantur breviatores, adulterari aliquid horum, quæ à nobis diſpoſita ſunt: ſed periculo cuſtodientium hanc deſcriptionem in foro tuæ Gloriæ, dari exemplar ejus cum ſubſcriptione cingulum habentis hoc, cui nunc ipſe præſides: ut per omnia inadulterata maneant, quæ à nobis diſpoſita ſunt. Difficultatem vero nullus habebit horum, qui ad conſulatus veniunt honorem, ſi mediocrem ita faciens expenſam in omni tempore fiet: Etenim omne, quicquid hactenus conſulatus habentes honorem, & ex foro tuæ Celſitudinis, & ex glorioſiſſimis Præfectis noſtris, aut etiam aliunde per munificentiam noſtram percipiebant, & nunc eis dabimus: ab eis quidem faciendas expenſas abbreviantes: à nobis autem largitatem non minorantes. Omnibus autem à nobis dictis, Imperatoris excipiatur fortuna: *cui & ipſas Deus leges ſubjecit* 15, *legem animatam eum mittens hominibus*, eo quod Imperatori quidem jugis & indeſinens conſulatus omnibus civitatibus, & populis, & gentibus, in ſingulis, quæ placent diſtribuenti, advenit: aut cum ipſe annuerit trabea: ideoque & Imperii conſulatus per omnia ſit ſequens ſceptra.

EPILOGUS.

† Tua igitur Celſitudo hanc noſtram ſuſcipiens Legem perpetuo eam in ſua manere fortitudine procuret ſecundum omnem, quæ in ea continetur, virtutem Legis. Scriptum exemplum Joanni glorioſiſſimo ſacrorum Prætoriorum Præfecto, iterum Exconſuli & Patricio. Scriptum exemplar Longino prudentiſſimo & glorioſiſſimo Præfecto hujus almæ urbis. Dat. 5. Calend. Jul. *Conſtantinop.* poſt Conſ. BELIS. V. C.

TIT. VII.
DE 1 USURIS NAUTICIS. 2
NOVELLA CONSTITUT. CVI.

Imperator Juſtinianus Auguſtus Petro glorioſiſſ. Præfecto ſacrorum Prætoriorum.

PRÆFATIO.

NUntium audivimus à tua Celſitudine, cui occaſionem nos ipſi præbuimus. Duos enim iſtos, Petrum & Eulogium ſupplicaſſe noſtræ ſacræ poteſtati, & per ſe explanaſſe dicentes, quod conſueverunt naucleris ſeu negotiatoribus mutuare, & maxime in mari negotia facientibus, & hanc vitæ habere occaſionem. Ipſa vero marina credita vocare noſtra conſuevit lex trajectitia, & metuere eos, utpote dubitationibus hinc eis exortis, oportere propterea fieri manifeſtum, quæ valeat ſuper his conſuetudo, ut & ſacra noſtra in hæc procederet juſſio, quæ conſuetudinem ad certiſſimam duceret formam. Itaque nos delegantes tibi dubitationis naturam cognoſcere, & hanc ad nos deducere: quatenus manifeſta nobis facta, quod videretur, lege comprehenderetur perpetua, tuamque Gloriam hoc à nobis agere juſſam, convocaſſe naucleros, quibus hæc mutua curæ ſunt, & interrogaſſe, quæ aliquando antiqua conſuetudo fuit. Illos autem & jusjurandum adjicientes teſtimonio, perhibuiſſe modos eſſe varios talium mutuorum: & ſi quidem placuerit creditoribus in ſingulis ſolidis pecuniarum, quas dederint, unum tritici modium aut hordei imponere, qui mercedem publicis præberent teloniariis, ſed quantum ad ipſos ſine telonio navigare naves, & hunc habere fructum & harum, quas crediderint, pecuniarum, & inſuper etiam pro 3 decem aureis unum percipere ſolidum pro uſuris: in ipſos autem creditores reſpicere ex eventibus periculum. Si vero non erumpant hanc viam creditores: octavam partem percipere pro ſingulis ſolidis nomine uſurarum, non in tempus aliquod certum numerandum, ſed donec naves revertantur ſalvæ. Secundum hoc autem ſchema contingit forſan & in annum extendi tempus, ſi tantum foris moretur navis, ut annum aut terminos ſuos ſumat, aut etiam tranſcendat: citius autem ea remeante, tempus in unum ſolum aut duos trahi menſes: & ex tribus ſiliquis utilitatem habere: vel ſi ita breve ſit tempus, vel ſi apud alterum extra debitorem maneat debitum, hoc idem valere: aliam rurſus negotiatoribus profectionem aſſumentibus, & per unumquodque onus definiri ſchema, ſecundum quod competit mutuum aut manere aut permutare ſecundum pactum, quod ob hoc convenerit partibus. Si tamen poſt reverſionem navis ſalvæ, nequaquam navigare propter tempus valentes, revertantur: triginta ſolum dierum inducias dari à creditoribus debitoribus, & nihil pro debitis uſurarum cauſa exigere, donec vendi contingat onus, parcentes apud alium eſſe debitum non reddendum, duas partes centeſimæ dominis pecuniarum dare uſuras, & mutuare, & mox mutuum in terrenum tranſponere modum: nequaquam maritimis periculis creditoribus moleſtandis: & hæc omnes dixiſſe cum jurejurando perhibentes teſtimonium, quæ ad nos nunciaſti, ut nos ſanciremus, quod nobis videretur, & ſuper his dicebas hæc noſtræ nunciare poteſtati.

CAP. I.

NOs igitur & ipſa legentes geſta, & cauſam edocti, ſancimus, ſecundum quod teſtatum eſt coram tua Celſitudine, ita nunc & deinceps in omne tempus tenere, eo quod neque jam poſitis repugnet legibus, ut oporteat nunc & de cætero ſecundum quandam propriam legem in naucleris aut negotiatoribus ſuper talium cauſarum hæc ſervari litibus, & ſecundum dictum modum prædictarum pactionum ita fieri etiam eventus, & alia omnia, quæcunque in prioribus teſtata ſunt apud ſedem tuam, unde ſecundum propriam legem teneant in naucleris aut negotiatoribus. Quod enim longis ita ſervatum eſt temporibus, & tenuit immutabiliter, ſicut teſtimonia apud tuam Gloriam definierunt: quomodo non eſt juſtum & in aliis omnibus valere, quæ poſtea erunt, & eſſe hanc eis rerum tranſactionem ex propria lege valentem, & altera quadam diſpoſitione non egentem: ſed in naucleriis ſeu negotiatoriis occaſionibus in omne tempus valentem, ut puta generalem exiſtentem legiſlationem, & naucleris ſeu negotiatoribus & eorum contractibus expoſitam? Quæ debet etiam pars fieri jam à nobis poſitarum legum, & judicantes ad hanc reſpicientes proferre ſententiam.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, tua Celſitudo jugiter ſervare feſtinet.

TIT. VIII.
DE TESTAMENTIS IMPERFECTIS A 1 PArentibus in filios factis: & de diviſione rerum à filiis coram parente, & de ejus facultatibus facta & ſubſcripta.
NOVELLA CONSTITUT. CVII.

Imperator Juſtinianus Auguſtus Baſſo magnificentiſſimo Comiti devotiſſ. Domeſticorum locum obtinenti Joannis glorioſiſſ. Prætoriorum Præfecti, iterum Exconſuli & Patricio.

PRÆFATIO.

A Conſtantino 2 divæ memoriæ lex ſcripta eſt per antiquæ conjecturæ

(14. §. 2. *ſupr. eod. Nov.* 47. *c.* 1. (15. Fac. §. 6. *Inſt. de jure naturali, l.* 31. *ff. de legib. l.* 3. *C. de teſtam. l.* 34. *C. de donationib.* vide tamen. *l.* 4. *C. de legib. l.* 23. *ff. de legat.* 3.

TIT. VII. (1. *Lib.* 22. *D.* 2. *Lib.* 4. *C.* 33. (2. Abrogat. per *Nov.* 110.

(3. v. *l.* 26. §. 1. *C. de uſuris.*

TIT. VIII. (1. v. *l.* 21. §. 1. *C. de teſtament.* (2. *l.* 26. *C. famil. erciſc.*

jecturæ simplicitatem: porro causarum varietas & natura eas frequenter mutans, egere leges illas emendatione nostra præparavit. Dicit itaque lex, oportere morientium voluntates, quando sunt parentes, omnibus modis inter filios tenere, & tamen eos erubescit parentes existentes, quia eis & claram rerum concedit significationem, dicens, & si non manifestæ sint eorum dispositiones, apparuerint autem ex quibusdam indiciis & conjecturis, & qualibet scriptura; & sic eas valere. & hoc in suis & emancipatis filiis. Insuper & Theodosius 3 decrevit non in patribus solum hoc disponens, sed etiam in matribus & ascendentibus utriusque naturæ. Hanc apprehendentes licentiam homines in tantam ingressi sunt obscuritatem, ut divinantibus magis, quam interpretantibus hæc egerent. Itaque neque personas scribentes, neque rerum dicentes notitiam, & forte nec quantitatem, tamen dignantur conjecturis, & verisimilium ratione talia permittere.

CAP. I.

De voluntatibus parentum in distributione patrimonii facienda.

NOs 4 igitur omnia clara & aperta consistere volentes, (quid enim sic proprium est legum, sicut claritas, maxime super defunctorum dispositionibus) volumus, si quis literas sciens, inter suos filios voluerit facere dispositionem, primum quidem ejus subscriptione tempus declaret: deinde quoque filiorum nomina propria manu 5: ad hoc uncias, in quibus scripsit eos heredes, non signis 6 numerorum significandas, sed per totas 7 literas declarandas: ut undique claræ & indubitatæ consistant. Si vero etiam rerum voluerit facere divisionem, aut in quibusdam rebus certis aut omnes aut quasdam institutiones statuere, & harum inscribat significationes: ut ejus literis omnia declarata, nullam ulterius contentionem filiis derelinquant. Si tamen aut uxori aut extraneis personis aliquibus voluerit relinquere legata, aut fideicommissa, aut libertates, & hæc propria scripta manu, dictaque à testatoribus coram testibus, quoniam omnia consequenter in dispositione posita ipsi & scripserunt, & volunt valere, sint firma: nihilo minuenda eo, quod videantur in charta scripta, reliquam observationem testamentorum non suscipientia: sed hoc solum immutetur, quod ejus manus & lingua habet omnem virtutem chartæ præbitam.

CAP. II.

ET 8 si quidem usque ad mortem maneat hoc schema, nullus postea deducet testes, quia voluit forte talem voluntatem commutare, aut convertere, aut aliquid tale facere, cui licuit rumpere, quod factum est, & aliam facere voluntatem, declarantem perfectam ejus sententiam, quam competit valere. hoc enim concedimus ei agere, hoc ipsum expressim significantem sub præsentia testium septem, quia & si fecerit quandam talem voluntatem, non tamen eam valere ulterius vult, sed rursus vult aliam facere: & hanc aut in testamento perfecto faciat, omnia testamentorum habente signa, aut in non scripta perfecta voluntate: videri eum defunctum esse prioribus infirmis factis ex secunda ejus, secundum perfectum testamentum, aut voluntatem, dispositione.

CAP. III.

QUia vero novimus aliquos divisiones facientes inter proprios filios, & præparantes eos his subscribere: & hoc schema suscepimus. Si quis enim dividat proprias res, & ipsos filios evocans faciat 9 subscribere divisionibus ipsis, & ratas eas judicare, & profiteri filios hoc secundum hunc habere modum: sit & hoc firmum in hujusmodi rerum divisione secundum nostram Constitutionem, quam ob hoc posuimus: quam in omnibus, quæ in ea continentur, firmam esse per hanc legem sancimus. Si autem & in divisione ipse subscripserit, & clara omnia per subscriptionem suam fecerit, sit & hoc ratum: quoniam & hoc jam nostra legislatione continetur. Palam vero est, quia in talibus casibus valebit hæc lex, quoscunque postea moveri contigerit.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt Legem, tua Gloria cognoscens, omnibus faciat manifesta: ut nullum lateant, quæ recte & providenter pro nostris subjectis sancita sunt. Dat. Cal. Jan. *Constantinop.* Dom. JUSTIN. PP. Aug. Imperii Anno 13. BASILIO, V. C. CONS.

TIT. IX.
DE RESTITUTIONIBUS. 1
NOVELLA CONSTITUT. CVIII.

Imp. Justin. Aug. Basso magnificentiss. Comiti devotiss. Domesticorum, locum tenenti Joannis gloriosiss. sacrorum Prætoriorum Præfecti.

PRÆFATIO.

NEgotium audivimus pro testamento dubitato, quod etiam interpretari justum existimavimus, & lege comprehendere certissima: hoc, quod nostræ consuetudinis est, in negotiis motis, ex legibus optimis accipere occasiones. §. 1. Filios enim quidam suos instituens heredes, deinde alterutris eos, filiis non existentibus, substituere volens, jussit, *si contigerit aliquem ejus filiorum, & heredem futurum, sine filiis humanam solvere vitam post exceptionem horum, quæ ex lege debentur ei, ex eis, quæ ab eo relinquebantur ei, rebus, reliquas omnes res, & jura, quæcunque apud eum in tempore mortis invenirentur, venire & restitui ex his superstiti, aut ejus filiis, si etiam ipse moreretur: omni cessante inter eos propter memoratam substitutionem cautione & fidejussione in his.* Eo moriente, & uno quidem ejus filiorum & heredum filios habente, alio vero manente sine filiis, prohibet eum, qui sine filiis est, is, qui filios habet, uti rebus, utpote eas deterentem. At ille utens verbis testamenti, quia quicquid inveniretur in tempore mortis apud eum, hoc eum restituere jussit: secundum hoc vult schema licentiam habere uti rebus sicut voluerit, nulla prohibitione de eorum gubernatione illata ei. §. 2. Nos igitur sumentes ex hoc occasionem, existimavimus oportere & antiquam definitionem, & deinceps discretionem hanc quidem definire, hanc autem puram hominibus reponere, & propterea lege causam comprehendere, ut discant homines omnem legis ordinem, cum quo competit talia & discere & judicare. Novimus igitur apud Papinianum 2 sapientissimum dictum in decimo nono libro ejus Quæstionum, ubi permittit alienationes in tali casu: illud solum velut ex studio in ænigmate proponens, ut tunc oporteret prohiberi alienationes, cum ad solvendum fideicommissum, ex studio qui hoc oneratus est, ad alienationem venit. Et tanquam philosophatus inter Imperatores Marcus, tali quodam proposito casu, viri boni arbitratum videri inesse talibus verbis disposuit.

CAP. I.

NObis 3 ergo recte visum est, hanc ita disponere legislationem, ut si quidem universaliter aliquis dicat restitutionem fideicommissi: hæc tenere, quæ in talibus decreta sunt, & à nobis jam sancita. Sin vero tale sit fideicommissum, quale subjacet: & ea, quæ inveniuntur seu remanent in tempore mortis, testator submittat sola in fideicommissum: tunc indefinite dictum prioribus, sub quadam legitima deducere divisione & ordine. Si quis enim hæc, aut etiam aliquid aliud tale dixerit: sancimus usque ad Falcidiam solum suæ institutionis necessitatem habere servare eum, qui oneratus est fideicommissi restitutione, & non posse aliquid penitus ex illa minuere sufficiens existens: sed heredi quidem supersint tres partes, illi autem quartæ solius relinquatur ratio. Non enim concedimus ei, qui gravatus est, etiam donationibus uti aliquibus, & forsan ex studio (quod Papinianus 4 dicebat) intervertendi fideicommissi causa, ut etiam quarta minuatur institutionis ejus: sed hoc omnino relinquere fideicommissum: aliis omnibus in ejus positis potestate? & licentiam habere eum his, sicut voluerit, uti, quemadmodum perfectis dominis competit. Si vero & ipsam quartam is, qui gravatus est, contingat, necessarium est perscrutari causam, secundum quam hoc egit: & si quidem aut dotem 5 voluerit dare, aut sponsalitiam largitatem, aliam non habens substantiam: oportet ei hoc permitti agere, hoc videlicet, quod nostra continetur jam lege, in qua ei omnino non negavimus talem

(3. *d. l.* 21. §. 1. (4. *Authent. Quod sine. C. de testam.* (5. v. *Nov.* 66. *c.* 1. §. 4. *Nov.* 119. *c.* 9. (6. v. *l.* 6. *in fin. ff. de bon. poss.* (7. Adde *Nov. Basilii c.* 2. (8. *Authent. Hoc inter. C. de testam.* (9. *Nov.* 18. *c.* 7.

TIT. IX. (1. Adde *Nov.* 39. (2. *l.* 54. *ff. ad SC. Trebell. l.* 3. §. 2. *ff. de usuris.* (3. *Authent. Contra. C. ad SC. Trebell.* (4. *d. l.* 3. §. 2. *ff. de usuris.* adde *l.* 25. §. 16. *ff. de hered. petit. l.* 14. *in fin. l.* 15. *l.* 16. *ff. ad SC. Trebell.* (5. *Nov.* 39. *c.* 1.

deminutionem. Si vero & in captivorum redemptionem (hanc enim excipimus, & dicamus Deo causam) & hoc licentiam eum habere facere, & minuere etiam quartam pietatis ratione: quod omnium nobis pretiosius videtur.

CAP. II.

SI vero contigerit neque ipsum habere ex aliquibus causis unde faciat expensas, ex tali restitutione etiam has facere damus ei licentiam (hoc quod & testator permisit) quod relinquetur, omnino hoc volens ad restitutionem trahi, & quasi aliquis dicat, ex hoc, quod remaneret, ei restitutionem fieri. Si autem nulla talis subjacet occasio, necessitatem habere omnino quartam partem propriæ institutionis servare, & tali & aliis restitutionem donare. Si tamen aliquid expenderit, habens unde supplementum faciat: ex illo suppleri quartam, & per nullam causam hanc minui. Si vero contigerit quartam, & non habeat ad supplementum aliam substantiam: tunc damus ei & contra emptores, aut aliter accipientes res, in rem & hypothecas ex authoritate hujus legis, ut liceat complere sibi fideicommissum ex rerum vindicatione, hoc quod in legatis jam dedimus, & ex Constitutione in rem ei donantes, & fideicommissi persecutionem. Unde & cautionem fideicommissarius dabit 6 non minus quartam servare: nisi & ipsam testator, sicut in pronunciato nobis facto, prohibuit. Cum enim ipse testator omnem non fidejussionem solum, sed etiam cautionem relaxaverit, nos aliter disponere, non est morientis conjicere voluntatem.

EPILOGUS.

† Hæc igitur sit causis decisio ipsi, quæ præbuit quæstionem, & aliis omnibus, in quibus pendere contigerit casus testamentorum quidem factorum, & testatorum quippe defunctorum: nondum autem tali locum accipiente fideicommisso, sed adhuc eo, qui gravatus est, superstite. Et hæc dicimus non in filiis solum, sed etiam in aliis cognatis & extraneis agere, in quibus omnino tale fideicommissum relinqui contigerit. Tua igitur Gloria omnibus hæc manifesta faciat nostris subjectis, ut sciant, quemadmodum competat & vivere eos, & mori, & testari, & fideicommissa relinquere, & alia agere, quæ in talibus sunt sancita. Dat. Calend. Febr. CP. Dom. JUSTIN. PP. Aug. Anno 14. BASIL. V. C. CONSULE.

TIT. X.

DE PRIVILEGIIS DOTIS 1 HÆRETICIS MUlieribus non præstandis.

NOVELLA CONSTITUT. CIX.

Imp. Justin. August. Joanni gloriosiss. Orientalium Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli ordinario & Patricio.

PRÆFATIO.

UNam nobis esse in omni nostræ Reipublicæ & Imperii vita, in Deo spem credimus, scientes, quia hæc nobis & animæ & imperii dat salutem: unde & legislationes nostras inde pendere competit, & in eam respicere: & hoc eis principium esse, & medium, & terminum. Sicut igitur universi, qui ante nos imperantes, & maxime Leo 2 piæ memoriæ, & Justinus 3 piæ memoriæ noster Pater in suis Constitutionibus, hæreticis omnibus interdixerunt, ut neque ulla ipsi participarentur militia 4, neque quodlibet in publicis curis participium haberent, uti ne occasione militarium & publicorum Collegiorum sanctæ Dei Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ membra viderentur vastare: ita & nos ipsi hoc egimus, nostris Constitutionibus hoc roborantes. Hæreticos 5 vero & illi dixerunt, & nos dicimus eos, qui diversarum sunt hæresium: quibus conjungimus & connumeramus, & qui Nestorii Judaicam sequuntur vesaniam, & Eutychianistas, & Acephalos, qui Dioscori 6 & Severi mala secta languent, & Manichæi & Apollinaris renovantium impietatem: & ad hoc tempus, qui non sunt membrum sanctæ Dei Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ, in qua omnes concorditer sanctissimi Episcopi, & totius orbis terrarum Patriarchæ & Hesperiæ, & Romæ, & hujus regiæ Civitatis, & Alexandriæ, & Theopoleos, & Hierosolymorum, & omnes, qui sub eis constituti sunt, sanctissimi Episcopi, Apostolicam prædicant fidem, atque traditionem. Igitur sacram communionem in Catholica Ecclesia non percipientes à Deo amabilibus Sacerdotibus, hæreticos 7 juste vocamus. Nam licet nomen Christianorum sibimet imposuerint: attamen à Christianorum se fide & communione separant, Dei judicio semetipsos subdi agnoscentes.

CAP. I.

QUæ igitur de hæreticis prolata sunt lege, omnibus sunt manifesta. Nos autem volentes orthodoxam amplectentes fidem, & eam defendentes, habere aliquod amplius privilegium iis, qui alienant semetipsos à Dei ovili (quoniam neque 8 justum est æqualibus cum orthodoxis hæreticos dignos fieri privilegiis) propterea & nunc ad præsentem respeximus legem. Quia 9 enim dedimus privilegium mulieribus dotium, ut etiam prioribus 10 creditoribus præponantur, & meliorem ordinem eas habere, & nec à tempore superatas: in donationibus autem propter nuptias secundum tempora, per quæ fiunt, hypothecas habere, omnibus in præsenti facimus manifestum per hanc sacram nostram legem, quia & hoc privilegium & tacitas hypothecas, & omnia alia, quæ mulieribus omnibus in diversis privilegiis à nostris legibus data sunt, illis damus solis, quatenus his fruantur, & utantur, quæ diligentiam habent rectam, & adorandam nostram fidem tenere (Catholicæ dicimus & Apostolicæ Ecclesiæ) & participare in ejus salutari communione. Quæ enim separant se à sancta Dei Catholica & Apostolica Ecclesia, & sacrosanctam in ea communionem percipere non patiuntur à Deo amabilibus Sacerdotibus, nolumus omnino talibus frui privilegiis. Si enim se separant à Dei muneribus, & à sacra communione alienas faciunt: multo potius & nos non eas dignas fieri privilegiis, neque ex nostris legibus frui permittimus continentia: sed sint eis inaggressibilia omnino ex legibus beneficia: & omni privilegio ex nostris Constitutionibus eis dato privabuntur.

CAP. II.

LIcebit autem eis melioris 11 sententiæ factis, & rectam veramque amplectentibus fidem, & hac semper contentas talibus perfrui muneribus & privilegiis: his in omni ditione valentibus, atque servandis, principaliter quidem à Deo amabilibus Episcopis & sacerdotibus, deinde à nostris Administratoribus & Judicibus, sive sint majores, sive minores: & insuper à tua Celsitudine, apud quam & præsentem facimus legem. Unde competens est, & judices, apud quos aliquæ movebuntur contra mulieres causæ, aut à mulieribus quædam privilegia sibi vindicare volentibus, respicere ad præsentis nostræ legis subtilitatem: & si non invenerint eas orthodoxæ fidei existentes, & percipientes sacrosanctam & adorabilem communionem in sanctissima Catholica Ecclesia & Apostolica à venerandissimis ejus Sacerdotibus, non permittere frui ex nostris Constitutionibus privilegiis.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt Legem, tua Celsitudo cognoscens, causis apud eam motis servare, & operi effectuique tradere curet, & per solennia edicta & præcepta propria omnibus faciat manifesta, & in hac felicissima Civitate, & in Provinciis, ut cognoscant omnes, quanta & quæ nobis cura est, & veræ circa Dominum Christum verum Deum fidei, & nostrorum subjectorum salutis. Dat. 2. Calend. Maji, *Constantinop.* Dom. JUSTIN. PP. Aug. Anno 14. BASILIO, V. C. CONS.

TIT. XI.

DE NAUTICIS USURIS. 1

NOVELLA CONSTITUT. CX.

Imp. Justin. Aug. Joanni gloriosiss. Sacrorum Orientalium Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli ordinario & Patricio.

(6. *l.* 54. *in fin. ff. ad SC. Trebell.* immo vide *l.* 6. §. 1. *C. d. t.*

TIT. X. (1. *Lib.* 7. *C.* 74. (2. *l.* 9. *C. de diverf. offic.* (3. Fac. *l.* 12. *C. de hæreticis.* adde *l.* 20. *C. de episc. aud.* (4. *d. l.* 20. *d. l.* 12. (5. v. *l.* 2. *in fin. C. de hæreticis.* (6. v. *l.* 8. *in fin. pr. C. d. t.*

(7. *d. l.* 2. §. 1. *l.* 12. *C. d. t.* (8. *l.* 1. *C. d. t. Nov.* 45. (9. *Authent. Item privilegium. C. de hæreticis.* (10. *Nov.* 97. *c.* 3. *l.* 12. *C. qui potiores. l.* 30. *C. de jure dot.* vide tamen *d. Nov.* 97. *c.* 4. (11. *l. ult. in fin. C. de summa Trinit.*

TIT. XI. (1. Abrogatur *Nov.* 106.

PRÆFATIO.

NOvimus ex denunciatione tuæ Celsitudinis, Legem fecisse jam 2 nos de trajectitiis pecuniis, quæ manifesta facta est foro.

CAP. I.

SEd quoniam postea aditionibus nobis factis, percepimus, Legem illam non valere, rescindi eam sperantes ex foro tuo: cognovimus autem eam & in quibuslibet Provinciis jam insinuatam: propterea sancimus talem legem omnino vacare, & si contigerit etiam per Provincias eam destinari, nec ibi valere, sed invalidam esse. Sicque non volumus causam procedere, tanquam si nec scripta fuisset memorata lex: sed secundum de talibus positas leges à nobis negotia & æstimatione & sententia potiantur.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt Legem, tua Celsitudo operi effectuique tradere festinet. Dat. 6. Calend. Maji, CP. Dom. JUSTIN. PP. Aug. BELISARIO, V. C. CONS.

TIT. XII.

HÆC CONSTITUTIO INNOVAT CONSTITUTIONEM 1, quæ præscriptionem centum annorum venerabilibus locis dederat.

NOVELLA CONSTITUT. CXI.

Imperator Justin. August. Theodoto Orientalium Prætoriorum Præfecto.

PRÆFATIO.

QUod medicamenta 2 morbis, hoc exhibent jura negotiis. Unde consequitur, ut nonnunquam à judicio discordet effectus, & quod credebat conjectura prodesse, experimento inveniatur inutile. Probat igitur hoc præsentis etiam necessitas sanctionis, in qua privilegium ex religioso proposito sacrosanctis Ecclesiis Dei, & monasteriis, aliisque religiosis locis Constitutione nostra nuper indultum, necessaria correctione distinguimus. Dudum 3 siquidem jusseramus ad centum illis annos exceptionis propagari curricula, per cujus licentiam sanctionis negotia quidem multa commota sunt, & velut antiquorum vulnerum obductæ patuerunt iterum cicatrices: sed eorum sanitas provenire non potuit, probationum scilicet difficultatibus impedita: quoniam *per tantum seculi magis, quam temporis spatium, nec documentis integritas, nec actis fides, nec ætas valet testibus suffragari.*

CAP. I.

UNde quia largitati nostræ causarum non occurrit angustia: cum ratione simul ac religione tractantes prædictum privilegium, usque ad possibilem modum deducere experimento retraximus, & jubemus in negotiis, quæ antehac triginta annorum removebat exceptio, nunc venerabilibus Ecclesiis, Monasteriis, & Xenodochiis, nec non Orphanotrophiis, & Brephotrophiis, & Ptochotrophiis quadraginta 4 annorum protelatio conferatur: salva scilicet circa alias personas & causas virtute, quam semper tricennalis sibi præscriptio vindicabat: quoniam hanc decem annorum adjectionem solis (ut dictum est) religiosis locis, eorumque juri vel contractibus indulgemus: ut sopitæ hoc temporis spatio tam personales, quam hypothecariæ actiones in perpetuum conquiescant: nihil penitus aliis exceptionibus derogantes: sed tam in aliis, quam triennio vim roburque tenentibus. In illis namque (ut dictum est) negotiis religiosos contractus memorato quadraginta annorum privilegio volumus perfrui, in quibus eis centum annorum prærogativam Constitutio 5 nostra contulerat. Si quas plane causas ante hanc nostram Constitutionem ab Ecclesiis cæterisque sacris locis ubicunque commotas, judicialis sententia, aut transactionum conventio terminavit, nolumus refricari, sed in reliquum illis hanc objici sanctionem, quas antehac sopitas, octo lustrorum silentio moveri hactenus, aut motas terminari non contigit.

EPILOGUS.

† Illustris igitur & magnifica Auctoritas tua, quæ per hanc generalem Legem nostra statuit Æternitas, edictis propositis ad omnium notitiam faciat pervenire. Dat. Calend. Jun. CP. Imper.

(2. d. *Nov.* 106.

TIT. XII. (1. *Nov.* 9. *l.* 23. *C. de sacrosf. eccles.* (2. v. *Proœm. Nov. Leon.* (3. d. *Nov.* 9. (4. *Nov.* 131. c. 6. *l. ult. C. de fundis patrim.* (5. d. *Nov.* 9.

DN. JUSTIN. perpetuo Aug. Anno 15. BASILIO, V. C. CONS.

TIT. XIII.

DE LITIGIOSIS 1 ET DE DECIMA 2 PARTE LITIS ab actore cautela præstanda.

NOVELLA CONSTITUT. CXII.

Imperat. Justin. August. Theodoto Orientalium Prætoriorum Præfecto.

PRÆFATIO.

MUlta quidem de litigiosis tam antiqua 3 legislatorum prudentia, quam Imperialis dispositio promulgavit, sed in præsenti quidem judices à nostra Clementia petierunt, ut dubietatem discernamus, quæ adhuc pro hujusmodi causis in judiciis commovetur, & Leges, nec non Constitutiones super his positas apertius explanemus; ut jam manifestissimum sit, quas res vocari litigiosas oporteat.

CAP. I.

Quæ res litigiosa sit.

IDeoque 4 sancimus litigiosam 5 dici & intelligi rem mobilem, & immobilem, seseque moventem, de cujus dominio causa inter petitorem & possidentem movetur, aut per judiciariam conventionem, aut per preces Principi oblatas, & insinuatas judici, ac per eum adversario interpellatoris cognitas: in his enim casibus etiam præteritam Constitutionem mansuetudinis nostræ per hanc volumus obtinere: in qua scientes & ignorantes emptores discrevimus. Et hoc adjiciendum esse perspeximus, ut, si lite de re litigiosa pendente, pulsatum contigerit ab hac luce recedere, heredes autem ejus velle divisionem 6 rerum facere, sine aliquo obstaculo liceat eis hoc agere. Quando enim res litigiosæ per successionem ad heredes perveniunt, non debet alienatio intelligi earum inter coheredes divisio. Et 7 hoc autem præsenti nostra lege decernimus, ut, si contigerit unum pro tali causa litigantem, ab humano consortio recedentem, per ultimam voluntatem res aliquas, de quibus dominii dubitatio vertitur, legati nomine cuicunque relinquere: si quidem heres judiciali sententia dominus earum fuerit demonstratus, tunc legatarius, quod ei relictum est, modis omnibus consequatur. Si vero heres in judicio victus extiterit, non habeat legatarius licentiam aliam rem pro eodem legato heredem exigere: quoniam sciens testator rem litigiosam esse, litis eventum legatario dereliquit. Unde damus licentiam legatario (si hoc prodesse sibi putaverit) litis participem fieri: ut ne aliquam forte negligentiam seu proditionem heredi possit objicere. Ab 8 hoc autem litigiosi vocabulo hypothecas separari decernimus, & in his hanc distinctionem tenere: ut si quidem speciales res mobiles, vel immobiles, aut se moventes nominatim fuerint hypothecæ suppositæ, liceat 9 quidem debitori eas, cui & quando voluerit vendere: sic tamen ut ex pretio earum usque ad debiti quantitatem satisfaciat creditori. Si autem hoc debitor non fecerit; damus licentiam creditori, qui rem venditam suppositam habet, eandem rem vindicare, donec ei satis pro debito fiat. Hoc autem præcipimus observari, si 10 non forte ante, aut per generalem, aut per specialem nominatim hypothecam eadem res aliis fuerit creditoribus obligata. Tunc enim secundum sacrarum nostrarum legum tenorem, temporum 11 privilegia unicuique creditorum servari decernimus. Ex quo jam claret, quod generales hypothecas multo magis litigiosi vocabulo nolumus contineri: sed earum actiones secundum veterum legum constituta examinari, & inde vim præcipimus obtinere. Et hæc quidem de litigiosis, & speciali, nec non generali hypotheca disposuimus, ut jam nulla de his in judiciis dubitatio generetur, sed secundum distinctionem hujusmodi certamina terminentur.

TIT. XIII. (1. *Lib.* 44. *D.* 6. *Lib.* 8. *C.* 37. (2. *c.* 2. *infr. hic.* (3. *l.* 3. *ff. l.* 4. *C. h. t.* (4. *Authent. Litigiosa. C. eod.* (5. Fac. *l.* 1. *ff. l.* 1. *C. eod.* (6. *l.* 4. *in fin. C. eod.* (7. *Authent. Nunc si heres. C. eod.* (8. *Authent. Hoc ita. C. de pignorib.* (9. *l.* 6. *pr. ff. de pignorat.* (10. Fac. *l.* 2. *ff. l.* 6. *C. qui potiores.* (11. *l.* 2. *C. d. t.*

CAP. II.

De cautione, quæ ante reorum citationem præstari debet ab actore.

AD excludendas autem calumniose moventium intentiones, & executorum fraudes, aliud invenit Providentia nostra remedium. Sancimus 12 enim, omnes judices, si quando aliquos teneri vel amoveri voluerint, hanc conditionem in suis interlocutionibus adjicere, *ut non aliter conventionales libelli pulsatis porrigantur, aut sportulæ executoribus dentur, nisi prius & in libello actor per se, aut per tabularios subscripserit: & actis intervenientibus fidejussorem 13 idoneum periculo competentis officii præstiterit, consitentem quod usque ad finem litis permaneat, & suas intentiones aut per se, aut per legitimum procuratorem exerceat; & si postea fuerit approbatus injuste litem movisse, sumptuum & expensarum nomine decimam partem ejus quantitatis, quæ in libello continetur, pulsato restituat.* 14 Si autem dixerit non valere fidejussorem dare: tunc apud judicem, à quo causa examinanda est, sanctis propositis Evangeliis, per sacramentum hoc ipsum affirmet, & sic juratoriam 15 cautionem exponat, & per eam hæc, quæ superius dicta sunt, profiteatur. §. 1. Si vero non hæc omnia, quæ prædiximus, secundum ante latum modum processerint, nullatenus pulsatum responsum facere executori concedimus. Nam si citra memoratam dispositionem, aut aliquis judicum, aut officium ejus, vel quilibet executor negotii aliquem convenire præsumpserit: judex quidem & officium ejus denarum librarum auri pœnam sustinebit: ipse autem executor negotii & confiscationem suæ substantiæ patietur, & exilio quinquennali damnabitur: pœna videlicet ex hac lege competente, periculo Viri magnifici pro tempore Comitis rerum privatarum exigenda, & nostri fisci juribus inferenda. Omne autem dispendium quod pulsatus ex hac conventione præter tenorem nostræ legis factum, perpessus fuerit, ex petitoris substantia pulsato resarciatur periculo judicis, cujus ab executore detentus est, necnon & officii, quod ejus jussionibus obsecundat, ut undique nostro imperio superna Majestate ac divinitate crediti, pro sua indemnitate lætentur. Causas vero, quæ ex consensu utriusque partis in judicio moventur, à pœna hujus Constitutionis liberas esse decernimus: &, sicut aliis nostris continetur Constitutionibus, terminari.

CAP. III.

Ut post annum & tria edicta in actorem contumacem sententia feratur. 16

OMnem 17 vero causarum finem volentes celeriter pervenire, illorum malignitatibus obviamus, qui tantummodo proponunt actiones, nolunt autem usque ad finem exercere judicium, dicentes legem 18 esse, quæ decernit *neminem* 19 *actiones suas exercere nolentem compelli.* Et hanc igitur pravitatem extinguere festinantes, jubemus memoratæ legis auxilio non eos uti, qui contra aliquem suas proposuerint actiones: sive per judiciariam conventionem, sive per preces Principi oblatas, & judici insinuatas, & per eum ad scientiam adversarii deductas, vel sub legitimi judicis cœptas examine. Injuste enim agere recusat, qui paratus adversarium suum ad judicium vocavit: cum excusatio hæc pulsato magis, quam actori conveniat. Quamobrem sancimus *actorem cœptum negotium usque ad finem litis exercere.* Si vero causam prosequi distulerit: damus pulsato licentiam, judicem, apud quem lis cœpta est, postulandi: ut ab eodem judice actor ad judicium aut per se, aut per legitimum procuratorem venire moneatur: & si hoc minime fecerit, propositis tribus vocetur edictis: unaquaque cautione non minus, quam triginta 20 dierum spatio concludenda. Jubemus enim ordinarios judices non solum præconum 21 vocibus, sed etiam edictis propositis quamcunque litigatorum partem absentem in judicium vocare. Vocem enim præconum pauci possunt, qui præsentes inveniuntur, audire: edicta vero per multos dies sic posita, possunt pene omnes agnoscere. Aliis autem omnibus judicibus, qui per Imperialem jussionem causas examinant, ex præsenti lege permittimus partes, quæ in judicio non permanent, propositis edictis vocare, ne causæ infinitæ permaneant. §. 1. Si vero apud judicem initium lis non acceperit, sed tantum conventionali libello quicunque pulsatus est, aut precibus nostræ oblatis Clementiæ: jussio nostra super hoc prolata, sive scriptis, sive per mandata judici fuerit intimata, & ea adversario per eum cognita: etiam sic licebit pulsato ire ad competentem judicem, & per eum suum adversarium simili modo vocare: ut, si quidem sui præsentiam actor fecerit, causa secundum legum ordinem examinata, finem legitimum sortiatur. §. 2. Si vero propositis edictis vocatus ad judicium venire, & suas intentiones aut per se, aut per legitimum (sicut dictum est) procuratorem proponere noluerit: tunc & aliud unius anni spatium ei concedimus: intra quod, nisi suam intentionem fuerit prosecutus, damus licentiam judici, & absente adversario, partis permanentis allegationes secundum nostras leges examinare: & veritate subtilius requisita, legitimam proferre sententiam. Si vero intra prædictum anni spatium venerit: & suas intentiones exercere voluerit: jubemus judicem modis omnibus expensas vel sumptus, quos propter litem pulsatus permanens in judicio sustinuerit, ante omnia exigere actorem, & pulsato dare: & sic actorem permanere: donec causa finem secundum leges accipiat. Nam si tantummodo venerit, & expensis sive sumptibus datis solum annale tempus interrumpere voluerit, & iterum à judicio recedens, usque ad exitum causæ non permanserit: jubemus eum post prædictas edictorum & annalis spatii observationes ab omni cadere actione, quam sibi competere contra pulsatum existimabat. *Deterior namque dolus ejus agnoscitur, qui interruptam iterum litem deseruit, quam qui semel acceptam dereliquit.* Legis autem privilegio, quæ nolentibus non imponit necessitatem proprias actiones movere: illis 22 tantummodo uti concedimus, qui nullam secundum prædictos modos adversario moverint quæstionem.

EPILOGUS.

† Hæc autem omnia obtinere decernimus in causis, quæ necdum vel judiciali sententia, vel amicabili conventione, vel alia juri cognita decisione finitæ sunt, Theodote parens charissime atque amantissime. Illustris itaque & magnifica Auctoritas tua præsentem nostri Numinis Legem in perpetuo valituram edictis in hac regia urbe propositis, & præceptionibus in universis Provinciis sub tua constitutis jurisdictione directis faciat manifestam: ut omnes ea, quæ pro utilitate eorum sancimus, à se custodienda cognoscant. Dat. 4. Idus Sept. CP. Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno 15. BASILIO, V. C. CONS.

TIT. XIV.

IN MEDIO 1 LITIS NON FIERI SACRAS FORMAS, aut sacras jussiones: sed secundum antiquas leges generales lites decidi.

NOVELLA CONSTITUT. CXIII.

Imper. Justin. August. Theodoto sacrorum Prætoriorum Præfecto.

PRÆFATIO.

OMnia secundum 2 nostras leges agi volentes, & harum virtutem servari studentes, perspeximus præsentem scribere legem, ad ipsarum legum observationem. Agnovimus enim, quoniam quidam judicum volentes eis, qui causas dicunt, tergiversari, & celare suas festinantes dilationes, excusant se frequenter, dicentes, quod sacræ formæ aut sacræ jussiones aut dispositiones spectabilium nostrorum Referendariorum insinuatæ eis sunt, tanquam disponentes, quemadmodum oporteat negotium examinari aut judicari.

CAP. I.

ET propterea sancimus, ut dum lis examinatur, sive in pecuniariis, sive in criminalibus, aut aliis quibuscunque emergentibus causis apud judices, sive hic, sive in Provinciis, neque pragmaticum typum, neque aliam præscriptionem, neque sacram no-

---

(12. *Authent. Generaliter. C. de episc. & cler.* (13. *Nov.* 53. *c.* 2. §. 2. *Instit. de satisdat.* (14. v. §. 1. *Inst. de pœna temere litig. Nov.* 53. *c.* 1. *Nov.* 96. *c.* 1. (15. v. *Nov.* 22. *c.* 44. §. 5. *d. Nov.* 53. *c.* 4. *Nov.* 134. *c.* 9. (16. *Nov. Leon.* 108. (17. *Authent. Qui semel. C. quomodo & quando judex.* (18. *l. unic. C. ut nemo invitus agere.* (19. Vide tamen §. *ult. in fin. infr. hic. l.* 5. *C. de ingenuis manumiss.* (20. *l.* 69. *ff. l.* 13. §. 2. *C. de judiciis.* (21. Fac. *l.* 42. §. 1. *ff. de jure fisci. l.* 1. §. 2. *ff. de requirendis. l.* 4. §. 6. *ff. de damno infect. l.* 2. *C. de annali præscr. l.* 6. *C. de remiss. pign.*

(22. *In pr. supr. h. c.*

TIT. XIV. (1. *Lib.* 1. *C.* 21. *Nov.* 82. *c.* 13. *l.* 13. *C. de appellationib.* (2. *Nov.* 15. *c.* 1. *in fin. d. Nov.* 82. *c.* 13. *l.* 40. *ff. de judiciis. pr. Inst. de offic. jud.*

stram

stram quamlibet ex scripto aut non scripto jussionem aut dispositionem in hac regia Civitate spectabilium nostrorum Referendariorum, aut alterius cujuslibet, disponentem eos, quomodo decet inchoatum examinare aut judicare negotium: insinuare judicantibus, aut insinuatam valere: sed secundum generales 3 nostras leges causas examinari & decidi. Quod 4 enim in legum positum est potestate, non egebit aliqua extrinsecus dispositione. Si quod enim ad nos negotium, apud judicem jam dictum, aut antequam hoc principium sumat, perspeximus nos hoc per proprium nostrum judicium disponere & dicere: hoc nequaquam alterius judicis egebit judicio. Sicut enim à nobis per sacrum, (sicut dictum est) judicium disposita aut decisa, non egebunt aliorum examinatione, aut judicio, aut retractatione aliqua: sic nos (quibus Deus sanciendi potestatem donavit) si aliquod judicium in quolibet negotio protulerimus, non alii judici hoc committimus sive per formas, sive per dispositiones spectabilium nostrorum Referendariorum, aut alterius cujuslibet, quomodo convenit hoc negotium examinari aut judicari: utpote quia à nobis semel judicatum est, quod retractari à nullo valeat: his videlicet tenentibus, quando scripta talis aliqua nostra procedit sententia. Si vero aliqua dubitatio judici de aliqua fiat lege: nunciet ad nostram potestatem, & à nobis expectet causæ scriptam declarationem aut interpretationem, & secundum eam decidat litem. §. 1. Si vero 5, dum causa dicitur, pragmatica nostra forma, aut dispositio spectabilium nostrorum Referendariorum, aut alterius cujuslibet, aut aliud aliquid horum, quæ dicta sunt, omnium, judicantibus insinuetur, ordinans in his examinationem, aut sententiam: jubemus judicem quidem omnino non respicere: sed his vacantibus, & nullam penitus habentibus virtutem, secundum generales nostras leges causam examinare, & legitimo fini contradere. Si autem hoc non custodierit judex, decem librarum auri eum subjacere pœnæ: ut etiam aliam nostram majorem indignationem experiatur: eidem pœnæ subjecto & eo, qui præsumet talem aliquam dictare formam, & ministrantibus ei, & talem aliquam dispositionem facientibus spectabilibus nostris Referendariis. Et hæc dicimus sive ex sacra nostra sanctione judicare quispiam deputatus est, sive ex præcepto judiciali, sive secundum arbitrium, aut compromissariorum schema quæstionem audit: sive scripto, sive sine literis. Sed vel si quis judicum propriam despiciens salutem ex aliquo tali præsumpserit sententiam proferre: hanc ita infirmam esse volumus, ut neque appellatione indigeat, neque ex compromisso inferatur pœna. Nos enim omnes judices, secundum generales nostras leges, examinationes & sententias ferre volumus. Illud quoque indubitatum erit, quia neque judicialis quælibet valebit jussio, extra quod ordinatum est hac nostra lege.

CAP. II.

Super hoc autem & illud judices nosse opus est, quia competens est eos, & quæ adhuc & nunc moventur quæstiones, secundum generales determinare leges, vel si quispiam præcessit impetrans sanctionem, disponentem judicantis examinationem, aut sententiam. Ei enim, qui tale aliquid impetravit jam, sententiamque definitivam nondum promeruit, nihil ex iis, quæ impetravit, prodesse volumus. Si enim semel pervenit sententia definitiva data: nequaquam hanc ex nostra hac perscrutari lege jubemus: licet appellatio subsecuta sit, aut retractationis est aliqua species contra sententiam. Eam autem jussionem, quæ non disponit quidem judicantem, aut judicare futurum, quomodo oporteat quæstionem fieri, aut judicium inferri: causam vero fini 6 studiose tradi legitimo vult: aut actorum imponet editionem, aut judicem coget legitimam proferre sententiam, aut simul alium judicem secundum nostras præstitutas leges & fieri, & valere, & scripto & sine scriptura non prohibemus.

CAP. III.

Ut autem omnes nostri subjecti, & maxime, qui litibus atteruntur, nostram pro se noverint providentiam, & nullus hanc sacram nostram circumveniat legem, neque ignorantiam in ea proponat: sancimus in unoquoque negotio initium apud judicem accipere ex procemiis mox, & ante ipsam personarum firmationem 7 inscribi eam, & monumentorum fieri partem: sic enim gestis præfulgens prohibebit ea, quæ præter ejus virtutem tentantur circa eam, & circa ipsam forsan personarum firmationem: & prævaricari eam nitentibus per multa interminata refrenabit à talibus eos præsumptionibus, & propriis tempus non sinet fieri pœnis. Ut enim iniquitatem simul & injustitiam per omnia expellamus, propterea præsentem posuimus legem, undique eam, & per eam alias cautas & incircumveniendas custodientes Reipublicæ leges, secundum quas & nos ipsi imperium, quod Deo dante suscepimus, custodire, nostramque Rempublicam ab his legibus muniri semper optamus.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt Legem, tua Celsitudo servare quidem studeat, omnibus autem palam faciat, proponens quidem eam in hac felicissima Civitate, præceptis autem solennibus utens ad Provinciarum Præsides, ut omnes homines sciant eam, quam super eos habemus, providentiam. Dat. 10. Calend. Decembr. CP. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno 15. BASILIO, V. C. CONS.

TIT. XV.
UT DIVINÆ JUSSIONES SUBSCRIPTIONEM 1 HAbeant gloriosissimi Quæstoris.
NOVELLA CONSTITUT. CXIV.

Imper. Justin. August. Theodoto sacrorum Prætoriorum Præfecto.

PRÆFATIO.

Nostræ Serenitatis solicitudo remediis invigilat subjectorum, nec cessamus inquirere, si quid sit in nostra Republica corrigendum. Ideo namque voluntarios labores appetimus, ut quietem aliis præparemus. Unde ad universorum utilitatem pertinere perspeximus, si sacras etiam jussiones cum competenti jubeamus cautela procedere, ne aliquibus liceat eas pro sua voluntate profiteri.

CAP. I.

Nam 2 præsenti lege decernimus, nullam divinam jussionem neque per Viri magnifici Quæstoris adjutores, neque per aliam cujuslibet militiæ aut dignitatis aut officii personam, cuicunque judici confectam, à quolibet suscipi cognitore, cui magnifici Viri Quæstoris annotatio subjecta non fuerit, qua contineatur, *& inter quos, & ad quem judicem, vel per quam fuerit directa personam:* quatenus omni posthac ambiguitate submota, nulla cuilibet excusationis relinquatur occasio: scientibus Judicibus vel Administratoribus universis, quod si in quolibet negotio sacram susceperint jussionem, nisi cui Quæstoris Viri magnificentissimi fuerit subjecta annotatio, mulcta viginti librarum auri, & officium eorum simili pœna plectetur: quibus jubemus, si qua talis jussio ad eos pervenerit, mox ad prædictum Virum magnificum Quæstorem referre, aut cum illo, qui hæc ingerit, destinare: ut in eum vindicta procedat, quam in falsarios jura nostra constituerunt, Theodote, parens charissime, atque amantissime.

EPILOGUS.

† Quam Legem perpetuo valituram Celsitudo tua ad universorum faciat pervenire notitiam.

Ejusdem breve argumentum.

Omnis sacra jussio Quæstoris subscriptionem habeto: & quibus de rebus publicetur, qualemque judicem det, manifestator. Non repugnat, quod jubetur, omne Principis rescriptum Principis manu omnino subsignari debere. Nam præsens Constitutio non tollit & abrogat, quod in Cod. 3 dictum est, sed addit, quod hic statuitur, videlicet, quæ à Principe subsignari non oporteret.

TIT. XVI.
UT, CUM DE APPELLATIONE COGNOSCITUR, SEcundum illas leges debeat judicari, quæ tempore 1 latæ sententiæ obtinebant: non secundum eas, quæ postea promulgatæ sunt: & de aliis capitulis.
NOVELLA CONSTITUT. CXV.

1. Ut cum de appellationibus, & retractationibus, & relationibus judicum cognoscitur, secundum illas leges controversiæ deci-

(3. *d. Nov.* 82.*c.*13.*l. ult. C. si contra jus vel utilitat.* (4. *l.* 1.§.4. *ff. ad SC. Turpill.* (5. Abrogat. *Nov.* 125. *c.* 1. (6. *l. ult. C. de mandat. princip. l.* 2. *C. ut lite pendente.* (7. Fac. §. 3. *Inst. de satisdat.*

TIT. XV. (1. *v. Constit. Justini de filiis liberarum.in fin.infr.* (2. *Authent. Gloriosissimi. C. de divers. rescript.* (3. *l.* 3. *l. pen. C. d. t.*
TIT. XVI. (1. Vide tamen *l.* 1. *ff. de pœnis.*

dantur, quæ tempore latæ sententiæ & suggestionis obtinebant, non quæ postea promulgatæ sunt. 2. Si altera litigantium pars renunciet, se allegationibus contentam fore, altera vero differat, quasi non contenta: judex dato unius, & item alterius, & tertii mensis dilationem, his autem præteritis non amplius expectato, sed proferto sententiam. 3. Quæ causæ ingratitudinis rationabiliter filiis objici possint à parentibus. 4. Quæ rursum causæ ingratitudinis rationabiliter possint parentibus objici à filiis. 5. Ut lugentes, & qui genere illis proximi sunt, nulla de causa intra nonum diem prehendantur vocenturque in jus. 6. De constitutæ pecuniæ obligatione & sponsionibus, si quis ita pecuniam constituat aut spondeat, satis tibi facio, aut satis tibi fiet à me, & hoc, & illo: aut satis tibi fiet à me, aut hoc, aut illo.

Imp. Just. Aug. Theodoto Orientalium sacrorum Prætoriorum Præfecto.

PRÆFATIO.

PErvenit ad scientiam nostræ Serenitatis, quod cum inter Eustathium, Virum reverendissimum Tholonæ civitatis Episcopum, & Pistum, Diaconum Ecclesiæ Thelmissensis fuisset causa commota, processit à Rectore Provinciæ definitiva sententia, contra quam appellatio est porrecta. Judices igitur, apud quos appellatio ventilabatur, dubitantes, ad nostram Clementiam retulerunt, an secundum leges, quæ obtinebant, quando processit definitiva sententia, an secundum tenorem illius legis, quæ post definitivam sententiam à nobis promulgata est, eandem causam examinare deberent. Nos itaque justum esse perspeximus, secundum leges, quæ obtinebant tempore latæ sententiæ, prædictam appellationis causam examinari, & terminum secundum ipsas accipere. Prævidimus autem & post hanc, si quandocunque dubitatio talis emerserit, eam simili ordine terminare.

CAP. I.

Ut causæ appellationum dirimantur ex iis legibus, quæ tempore latæ sententiæ obtinebant.

IDeoque sancimus, si quando de aliqua causa processerit definitiva sententia, & provocatio fuerit subsequuta: appellationis examinatores secundum leges, quæ tempore definitivæ sententiæ obtinebant, terminum dare negotio: hoc eodem videlicet observando & in retractandis amplissimæ prætorianæ sententiis, & in suggestionibus judicum, quando utræque partes *omnibus allegationibus suis renunciaverint*, & judices per suas relationes, quid disponi debeat, interrogaverint. In omnibus enim prædictis casibus illas leges à cognitoribus servari decernimus, quæ 2 tempore sententiæ, aut certe relationis obtinebunt: tametsi contigerit postea legem promulgari novi aliquid disponentem, & tenorem suum ad præterita 3 quoque negotia referentem.

CAP. II.

De his, qui post renunciationem adversariorum se allegationes habere dicunt.

SEd 4 & hoc præsenti addimus sanctioni. Quia inter litigatores aliquando contingit unam quidem partem suis allegationibus renunciare, aliam vero scientem se malas causas habere, post cognitionalia certamina, & dilationes, quas probationum causa leges concedunt, nolle confiteri allegationes sibi sufficere, ne cito causæ qualitas agnoscatur: jubemus, ut quando una pars *allegationibus renunciaverit*, alia vero pars dixerit, *se habere aliquid, quod proponat:* judex negotii modis omnibus eam partem, quæ utitur dilatione 5, compellat *intra triginta dies, postquam altera pars renunciaverit, quidquid velit, sine aliqua intermissione proponere:* quod si non fecerit, tunc ad ejus malitiam convincendam alius unus mensis indulgeatur à judice. Si vero & sic distulerit, alterius unius mensis ei dilatio præbeatur: ita ut si usque ad prædictos tres menses, quos litigatoribus protrahentibus concessimus, suas non proposuerit allegationes: tunc cognitor causæ non 6 amplius expectans, modis omnibus proferat sententiam legibus consonantem: vel si voluerit, referat, ne litigatoribus male certantibus, liceat causarum exitum ultra protrahere.

(2. *Nov.* 73. *c.* 9. *in fin. l.* 7. *C. de legib. l.* 27. *pr. C. de usuris.* (3. *l.* 22. *§.* 1. *C. de sacros. eccles. l. un. in fin. C. de contract. judic.* (4. *Authent. Jubemus. C. de judiciis.* (5. Fac. 99. *in fin. ff. de verb. signif.* (6. *l.* 9. *C. de judiciis.*

CAP. III.

Quæ sunt justæ exheredationis liberorum causæ.

ALiud 7 quoque capitulum præsenti legi addendum esse perspeximus. Sancimus igitur non 8 licere penitus patri vel matri, avo vel aviæ, proavo vel proaviæ suum filium vel filiam, vel cæteros liberos præterire, aut exheredes in suo facere testamento, nec 9 si per quamlibet donationem, vel legatum, vel fideicommissum, vel alium quemcunque modum eis dederit legibus debitam portionem: nisi forsan probabuntur ingrati: & ipsas nominatim ingratitudinis causas parentes suo inseruerint testamento. Sed quia causas, ex quibus ingrati liberi debeant judicari, in diversis legibus dispersas, & non aperte declaratas invenimus: quarum aliquæ nec *dignæ* nobis ad ingratitudinem visæ sunt: aliquæ vero, cum essent dignæ, prætermissæ sunt: ideo necessarium esse perspeximus eas nominatim præsenti lege comprehendere: ut præter ipsas nulli liceat ex alia lege ingratitudinis causas opponere, nisi quæ in hujus Constitutionis serie continentur. Causas autem justas ingratitudinis has esse decernimus. §. 1. Si quis parentibus suis manus 10 intulerit. §. 2. Si gravem & inhonestam injuriam 11 eis ingesserit. §. 3. Si eos in criminalibus causis accusaverit, quæ non sunt adversus Principem, sive Rempublicam. §. 4. Si cum maleficis hominibus ut 12 maleficus conversatur. §. 5. Vel vitæ 13 parentum suorum per venenum, aut alio modo insidiari tentaverit. §. 6. Si novercæ 14 suæ, aut concubinæ 15 patris, filius sese immiscuerit. §. 7. Si delator contra parentes filius extiterit, & per suam delationem gravia eos dispendia fecerit sustinere. §. 8. Si quemlibet de prædictis parentibus inclusum esse contigerit, & liberi, qui possunt ab intestato ad ejus successionem venire, petiti ab eo vel unus ex his in sua eum noluerit fidejussione suscipere, vel pro persona, vel pro debito, in quantum esse, qui petitur, probatur idoneus. hoc tamen, quod de fidejussione censuimus, ad masculos tantummodo liberos volumus pertinere. §. 9. Si convictus fuerit aliquis liberorum ex eo, quia prohibuerit 16 parentes suos condere testamentum: ut, si quidem postea facere potuerint testamentum, sit eis pro tali causa filium exheredandi licentia. Si autem in ipsa prohibitione, sine testamento aliquis ex parentibus decesserit, & alii, sive qui ab intestato ad hereditatem defuncti, aut cum ipso filio, qui testamentum fieri prohibuit, aut post illum vocantur, sive illi, quos heredes, aut legatarios habere volebat, vel qui læsionem aliquam ex prohibitione testamenti sustinuerunt, hoc ipsum approbaverint: secundum alias leges super hoc positas talia negotia terminentur. §. 10. Si præter voluntatem parentum inter arenarios 17 vel mimos sese filius sociaverit, & in hac professione permanserit: nisi forsitan etiam parentes ejusdem professionis fuerint. §. 11. Si alicui ex prædictis parentibus volenti suæ filiæ vel nepti maritum dare, & dotem secundum vires substantiæ suæ pro ea præstare, illa non 18 consenserit, sed luxuriosam degere vitam elegerit. Si 19 vero usque ad viginti quinque annorum ætatem pervenerit filia, & parentes distulerint eam marito copulare, & forsitan ex hoc contigerit in suum corpus eam peccare, aut sine consensu parentum marito se, libero tamen, conjungere: hoc ad ingratitudinem filiæ nolumus imputari: quia non sua culpa, sed parentum id commisisse cognoscitur. §. 12. Si 20 quis de prædictis parentibus furiosus fuerit, & ejus liberi 21 vel quidam ex his, aut liberis ei non existentibus, alii ejus cognati, qui ab intestato 22 ad ejus hereditatem vocantur, obsequium ei & curam competentem non præbuerint: siquidem à tali sanatus fuerit infirmitate, erit ei potestas, utrum velit negligentem filium vel filios, aut cognatos, ingratum vel ingratos in suo scribere testamento. Si autem aliquo furoris morbo eum detentum extraneus aliquis viderit

(7. *Authent. Non licet. Authent. Ex causa. C. de liber. præter.* (8. *l.* 30. *ff. de liberis & posthumis. l.* 3. *ff. de injusto, rupto. pr. Inst. de exhered. liber.* (9. *§.* 6. *Inst. de inoffic. testam.* (10. *l.* 1. *§.* 2. *ff. de obsequ.* (11. *d. l.* 1. *in fin.* 2. *Feud.* 24. *§.* 2. *vers. porro.* (12. *v. Nov.* 22. *c.* 15. *§.* 1. *&* 2. *l.* 39. *§.* 4. *ff. ad leg. Jul. de adulteriis.* (13. *v. tit. ff. de lege Pompeja de parricid.* (14. *l.* 17. *C. de nuptiis.* (15. *l.* 4. *C. d. t.* (16. *l.* 23. *C. de inoffic. testam. l.* 2. *C. si quis aliquem testari prohib.* (17. *l.* 11. *C. de inoffic. testam.* (18. *l.* 19. *C. d. t.* (19. *Authent. Sed si post. C. d. t.* (20. *Authent. Liberi. C. de episc. aud.* (21. *v. l.* 1. *§.* 1. *l.* 2. *l.* 4. *ff. de curat. furios.* (22. *Adde l.* 3. *ff. de his quæ ut indign.*

à suis neglectum liberis vel cognatis, aut aliis ab eo scriptis heredibus, & pro misericordia voluerit eum procurare: damus ei licentiam attestationem eis, qui ab intestato, vel ex testamento jam facto ad furiosi hereditatem vocantur, scriptis dirigere, ut eum procurare festinent. Si autem post hujusmodi attestationem neglexerint, & extraneus in suam domum furiosum susceptum sumptibus propriis usque ad finem vitæ ipsius procurasse monstratus fuerit: eum, qui obsequium ac diligentiam furioso exhibuit, licet extraneus sit, ad ejus successionem pervenire decernimus, evacuata institutione eorum, utpote indignorum, qui furioso (sicut diximus) curam præbere neglexerint: ita tamen, ut cætera testamenti capitula in sua maneant firmitate. §. 13. Si 23 unum de prædictis parentibus *in captivitate detineri contigerit*, & ejus liberi, sive omnes, sive unus, non festinaverint eum redimere: siquidem valuerit calamitatem captivitatis evadere, in ejus sit potestate, utrum hanc causam ingratitudinis testamento suo velit adscribere. Si autem per liberorum negligentiam vel contemptum non fuerit liberatus, & in captivitate decesserit, illos ad successionem ejus venire non patimur, quia non festinaverunt ejus redemptionem citius procurare: sed omnibus liberis in hoc negligentibus res universas ab eodem relictas, Ecclesiæ Civitatis, ex qua oritur, applicari, inventario scilicet sub publica attestatione celebrando, ne quid ex ejus facultatibus pereat: ita, ut quicquid exinde ad Ecclesiam pervenerit, captivorum redemptioni proficiat. Sed hæc quidem, quantum ad personas, dicta sunt, quas exheredare non licet, nisi ingratitudinis causas ubique approbari contigerit. Occasionem autem nobis ad generalem Legem promulgandam hæc præsens causa noscitur obtulisse. Sed universaliter jubemus, ut si ille, qui in captivitate detentus fuerit, liberos non habuerit, & aliis, qui ad ejus hereditatem vocati sunt, eum redimere non festinantibus, in captivitate defunctus fuerit: nullus ex iis, qui neglexerit, ad hereditatem ejus perveniat, licet ante captivitatem testamentum forsan ab eo fuisset conscriptum, in quo memoratas personas scripsit heredes: sed hac quoque institutione heredum infirmata, & cæteris testamenti capitulis in suo robore permanentibus, substantiæ talium personarum simili modo Ecclesiis Civitatum, ex quibus orti sunt, applicentur, & nullis aliis causis, quam in captivorum redemptionibus expendantur: ut unde illi à suis non sunt redempti, aliorum redemptio procuretur, & ipsorum quoque animæ ex hac causa piissima subleventur. Hoc eodem observando, & si aliam extraneam personam ante captivitatem scripsit heredem; & illa sciens se ab eo heredem scriptam, eum redimere à captivitate neglexerit. Hanc autem pœnam contra illos valere jubemus, qui octavum & decimum suæ ætatis annum compleverint. In hujusmodi vero causis, quando pro captivorum redemptione necessarium fuerit dare pecunias, si quis proprias pecunias non habuerit, licentia erit ei, si memoratæ sit ætatis, mutuandi pecunias, & res mobiles vel immobiles supponendi, sive propriæ ipsius sint, sive illius, qui in captivitate detinetur: quoniam in prædictis omnibus, quæ pro 24 captivorum redemptione data vel expensa probabuntur, contractus hujusmodi tanquam à persona suæ potestatis & legitimæ ætatis factos, ita firmos esse decernimus: nullo eis, qui cum hujusmodi personis in memoratis causis, quo prædictum est modo contraxerint, præjudicio generando: necessitatem scilicet habente eo, qui ex captivitate redierit, tales contractus ratos habere, & eis tanquam suis debitis obligari. §. 14. Si quis de prædictis parentibus orthodoxus constitutus senserit suum filium vel liberos non esse Catholicæ fidei, nec in sacrosancta Ecclesia communicare, in qua omnes beatissimi Patriarchæ una conspiratione & concordia fidem rectissimam prædicant, & sanctas quatuor 25 Synodos, Nicænam, Constantinopolitanam, Ephesinam primam, & Chalcedonensem amplecti seu recitare noscuntur: licentiam habeant pro hac maxime causa ingratos eos & exheredes in suo scribere testamento. Et hæc quidem pro ingratitudinis causa decernimus. Generalem 26 autem providentiam liberis Catholicis deferentes, jubemus salvis legibus, quæ jam de aliis hæreticis sunt prolatæ & circa Nestorianos & Acephalos, hæc observari, ut, si quando parentes inventi fuerint sive Judaico Nestorii furori dediti, sive Acephalorum amplectentes insaniam, & ideo ab Ecclesiæ Catholicæ communione separati, non liceat eis alios heredes sibi instituere, nisi liberos orthodoxos 27 & Ecclesiæ Catholicæ communicantes, vel liberis non existentibus agnatos, vel cognatos, qui scilicet Catholici sint. Quod si forte ex filiis alii quidem sunt orthodoxi, & Ecclesiæ Catholicæ communicantes, alii vero ab ea separati, omnem parentum substantiam ad filios tantum Catholicos pervenire sancimus: licet ultimas voluntates hujusmodi personæ fecerint contra tenorem hujus nostræ Constitutionis aliquid disponentes. Si vero posthac fratres ab Ecclesia separati, ad eam conversi fuerint, pars eis competens, in statu, in quo inventa fuerit tempore, quo redditur, eis præbeatur, ut nullam de fructibus aut gubernatione medii temporis inquietudinem vel molestiam Catholici patiantur, qui ante prædictas res detinebant: quoniam hujusmodi rerum, quas ex fratrum parte non communicantium, Catholici possidebant, sicut alienationem vetamus, ita præteritorum temporum fructus aut gubernationem nullatenus ab his, à quibus detenti sunt, exigi vel retractari permittimus. Si autem usque ad finem vitæ suæ in eodem errore suo non communicantes permanserint: tunc Catholicos fratres, vel heredes ipsorum, plenissimo jure dominii easdem res possidere decernimus: quod si filii quidem omnes perversi, & ab Ecclesiæ Catholicæ communione alieni inventi fuerint, alii autem propinqui agnati vel cognati, religionem Catholicam colentes, & communicatores esse fuerint approbati: eos liberis hæreticis anteponi, & eorum hereditati succedere. Si vero liberi & propinqui agnati vel cognati ab orthodoxæ religionis communione sunt extranei: tunc siquidem schema Clericorum parentes eorum habuerint: ad Ecclesiam Civitatis, ubi domicilium habebant, res eorum volumus pertinere: ita, ut si Ecclesiastici intra annale spatium hujusmodi personarum vindicare res neglexerint: earum dominium nostri fisci juribus vindicetur. Si autem Laici sunt, sine aliqua distinctione substantias eorum ad res privatas nostras similiter pervenire sancimus. Quæ obtinere decernimus, etiamsi testamento non facto tales personæ decesserint: omnibus, quæ contra cæteros hæreticos in aliis Constitutionibus disposita sunt, & contra Nestorianos & Acephalos, & alios omnes, qui Catholicæ Ecclesiæ, (in qua prædictæ quatuor Synodi, & Patriarchæ recitantur) non communicant, & successiones eorum, similiter observandis. Si enim pro causis corporalibus cogitamus: quanto 28 magis pro animarum salute providentia est nostræ solicitudinis adhibenda? Sive igitur omnes memoratas ingratitudinis causas, sive certas ex his, sive unam quamlibet parentes in testamento suo inseruerint, & scripti heredes nominatam, vel nominatas causas, vel unam ex his veram esse monstraverint, testamentum suam habere firmitatem decernimus. Si autem hæc observata non fuerint, nullum exheredatis liberis præjudicium generari: sed quantum 29 ad institutionem heredum pertinet, testamento evacuato, ad parentum hereditatem liberos tanquam ab intestato ex æqua parte pervenire, ne liberi falsis 30 accusationibus condemnentur, vel aliquam circumscriptionem in parentum substantiis patiantur. Si vero contigerit in quibusdam talibus testamentis quædam legata 31, vel fideicommissa, aut libertates, aut tutorum dationes relinqui, vel quælibet alia capitula concessa legibus nominari: ea omnia jubemus adimpleri, & dari illis, quibus fuerint derelicta, & tanquam in hoc non rescissum obtineat testamentum. Et hæc quidem de parentum ordinavimus testamentis.

CAP. IV.

Quæ sint justæ causæ parentum exheredationis.

JUstum autem perspeximus, & è contrario de liberorum testamentis hæc eadem cum aliqua distinctione disponere. Sancimus 32 itaque non 33 licere liberis parentes suos præterire, aut quolibet modo à rebus propriis, in quibus habent testandi licentiam, eos omnino alienare: nisi causas, quas enumeravimus, in suis testamentis specialiter nominaverint. Has autem esse decernimus. §. 1. Si parentes ad interitum 34 vitæ liberos suos tradiderint: citra

(23. *Authent. Si captivi. C. de episc. & cler.* (24. Adde *Nov.* 120 c. 10. *l.* 21. *in fin. C. de sacros. eccles.* (25. *l.* 7. §. 4. *C. de summa Trinit.* (26. *Authent. Idem est. C. de hæreticis.*

(27. *Nov.* 118. *c.* 6. *Nov.* 144. *c.* 1. *l.* 18. *l.* 19. *C. de hæret.* vide tamen *Authent. Gazaros. C. eod.* (28. *l.* 21. *in fin. C. de sacros. eccles.* (29. *Authent. Ex causa. C. de liber. præter.* (30. *l.* 4. *ff. de inoffic. testam.* (31. v. *l.* 8. §. 16. *l.* 25. *ff. d. t.* (32. *Authent. In testamento. C. ad SC. Tertull.* (33. *Nov.* 1. *in pr.* §. 2. adde *l.* 15. *pr. ff. de inoffic. testam. l.* 7. §. 1. *ff. si tabulæ testam. nullæ extab.* (34. Fac. *l.* 4. *ff. de agnoscend. & alend. liber.*

citra causam tamen, quæ ad 35 Majestatem pertinere cognoscitur. §. 2. Si venenis 36 aut maleficiis, aut alio modo parentes filiorum vitæ insidiati probabuntur. §. 3. Si pater nurui 37 suæ, aut concubinæ filii sui sese immiscuerit. §. 4. Si parentes filios suos testamentum 38 condere prohibuerint in rebus, in quibus habent testandi licentiam: omnibus videlicet in hujusmodi testamentorum prohibitione servandis, quæ in parentum persona distinximus. 39 §. 5. Si contigerit autem virum uxori suæ ad interitum, aut alienationem mentis dare venenum, aut uxorem marito, vel alio modo alterum vitæ alterius insidiari: tale quidem utpote publicum crimen constitutum, secundum leges examinari, & vindictam legitimam promereri decernimus: liberis autem esse licentiam, nihil in suis testamentis de facultatibus suis illi personæ relinquere, quæ tale scelus noscitur commisisse. §. 6. Si liberis, vel uno ex his in furore 40 constituto, parentes eos curare neglexerint: omnia & hic observari præcipimus, quæ de parentibus furiosis superius disposuimus. 41 §. 7. His casibus etiam cladem captivitatis 42 adjungimus: in qua si liberos detineri, & per parentum contemptum vel negligentiam non redemptos ab hac luce transire contigerit, nullatenus eorum parentes ad facultates perveniant liberorum, de quibus filii testari potuerant: sed omnia in hoc quoque capitulo serventur, quæ & de parentibus vel cognatis atque agnatis, qui ab intestato ad talium personarum jura vocantur, aut de extraneis scriptis heredibus supra censuimus. 43 §. 8. Si quis de prædictis liberis orthodoxus constitutus senserit suum parentem vel parentes non esse Catholicæ fidei: hæc in eorum persona tenere, quæ supra de parentibus jussimus. 44 §. 9. Si tales igitur causas, vel certas, aut unam ex his liberi suis testamentis inscripserint, & scripti ab eisdem heredes, aut omnes, aut certas, aut unam ex his probaverint: testamentum in sua firmitate manere præcipimus. Si autem hæc omnia non fuerint observata, nullam vim hujusmodi testamentum, quantum ad institutionem heredum, habere sancimus: sed rescisso testamento, eis, qui ab intestato ad hereditatem defuncti vocantur, res ejus dari disponimus: legatis videlicet vel fideicommissis & libertatibus & tutorum dationibus, seu aliis capitulis, sicut superius 45 dictum est, suam obtinentibus firmitatem. Si quid autem pro legatis, sive fideicommissis, & libertatibus, & tutorum dationibus, aut quibuslibet aliis capitulis, in aliis legibus inventum fuerit huic Constitutioni contrarium: hoc nullo modo volumus obtinere. Et hæ quidem exheredationis aut præteritionis pœnæ, quantum ad ingratitudinis causas, contra prædictas personas statuendæ sunt: si quæ autem ex his inter crimina reputantur, earum authores etiam alias pœnas sentiant legibus definitas.

CAP. V.

Ut non 46 liceat creditori heredes defuncti pro debito molestare ante novem dies.

HÆc autem disposuimus, ut & parentes, & filios à testamentorum injuria liberos reddamus. Cæterum, si qui heredes fuerint nominati: etiam si certis 47 rebus jussi fuerint esse contenti, hoc casu testamentum quidem nullatenus solvi præcipimus: quicquid autem minus eis legitima portione relictum est, hoc secundum nostras alias leges ab heredibus impleri. 48. Sola enim est nostræ Serenitatis intentio, à parentibus & liberis injuriam præteritionis, & exheredationis auferre. *Considerare namque debent parentes, quia & ipsi filii fuerunt, & eadem à suis parentibus speraverunt. Et similiter, qui nunc filii sunt, debent studere parentum animos sanare: quia & ipsi parentes fieri desiderant, & à suis filiis optant honorari.* Unde & constat ad utriusque partis utilitatem atque cautelam præsentem legem fuisse prolatam: quam ex hac occasione promulgandam esse perspeximus. In aliquo autem negotio disceptantes, invenimus Pulcheriam filiam gratam quidem à sua genitrice fuisse dictam, exheredatam autem testamento nominatam tam in paternis, quam in maternis facultatibus: & talem quidem scripturam, quia dolo eam, & machinatione quorundam compositam fuisse comperimus, nullo modo permisimus obtinere: filiam autem heredem patris ac matris jussimus fieri: sicut & in scriptis prolatum super hac causa nostrum manifestat arbitrium. §. 1. Meminimus 49 insuper, legem 50 à nobis fuisse prolatam, per quam jussimus, *nulli penitus esse licentiam corpora defunctorum debiti gratia detinere, aut impedimentum eorum facere sepulturæ.* Sed in præsenti quendam cognovimus cujusdam mortui genitorem à sepultura sui filii redeuntem nomine debiti tenuisse: ideoque pium, & humanum esse perspeximus talem crudelitatem hac lege piissima coërcere. Sancimus itaque nulli penitus esse licentiam, aut heredes, aut parentes, aut liberos, aut conjugem, aut agnatos, vel cognatos, aut alios affines ejus, aut fidejussores, ante novem 51 dierum spatium, in quibus videntur lugere, conveniendi, aut quocunque modo inquietandi, aut aliquam admonitionem eis offerendi, aut in judicium 52 eos vocandi, sive debiti gratia, quod à defuncto descendit, sive alterius cujuscunque causæ nomine ad memoratas personas specialiter pertinentis. Si vero intra novem dierum spatium aliquis ausus fuerit quamlibet de prædictis personis prehendere aut adoriri, aut aliquam cautionem seu promissionem vel fidejussionem exigere ab ea: hæc omnia invalida esse decernimus. Post novem autem dierum excursum, si quis contra tales personas aliquas habere putaverit actiones, eas secundum leges exerceat, nullo videlicet præjudicio actoribus ex hoc intervallo circa temporalem præscriptionem, aut in alia quacunque legitima allegatione penitus generando.

CAP. VI.

De 53 constituta pecunia.

AD 54 hoc, aliud capitulum ad pecuniæ constitutionem seu promissionem respiciens, hac lege prævidimus definire. Sancimus igitur, si quando aliquis aut pro se, aut pro alia persona pecuniam constituerit, vel spoponderit, dicens forte cuicunque; *Satis tibi facio:* eum in quantitatem, quam dicit, modis omnibus obligari, atque promissionem seu sponsionem suam adimplere, & debitum compelli persolvere. Si quis autem dixerit; *Fiet tibi satis à me, & ab illo, & illo:* illis quidem, quos nominaverit, non consentientibus, nullum ex tali voce fieri præjudicium: sed nec ipsum, qui hoc dixerit, pro illis personis, quas nominavit, aliquam exactionem sustinere: pro se autem, quod secundum leges debere monstratus fuerit, pro rata tantum portione persolvere. Si autem dixerit; *Fiet tibi satis aut à me, aut ab illo & illo:* tunc nominatis quidem simili modo non consentientibus nullum fieri præjudicium: ipsum autem, qui hoc promiserit, integrum quidem debitum cogi persolvere. Si quis autem dixerit; *Fiet tibi satis:* eum tali verbo, ut impersonaliter dicto, tanquam si nihil promiserit, ita ab omni exactione liberum servari. Si quam autem contra nominatas personas putaverit sibi actionem competere: eam secundum leges adversus eos proponere, & legis auxilio perpotiri.

EPILOGUS.

† Hæc autem obtinere sancimus in causis omnibus, quæ nondum judiciali sententia, vel amicabili conventione sopitæ sunt, parens charissime atque amantissime. Celsitudo itaque tua præsentem nostri numinis generalem Constitutionem edictis quidem in hac regia Civitate more solito proponendis, præceptionibus autem ad Provinciarum Rectores dirigendis, ad omnium notitiam faciat pervenire. Dat. Calend. Februar. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno 15. BASIL. V. C. CONSULE.

TIT. XVII.

UT NEQUE MILES, NEQUE FOEDERATUS observetur domui privatæ, aut possessioni alicujus.

NOVELLA CONSTITUT. CXVI.

Imp. Just. Aug. Theodoto Orientalium Prætoriorum Præfecto.

PRÆFATIO.

CUm Domini Dei benevolentia ad custodiam nostrorum subjectorum militarium rerum incipit ordinatio. His enim providen-

(35. Adde *c.* 3. §. 3. *supr. hic. l.* 35. *ff. de religios.* (36. *d. c.* 3. §. 5. (37. *d. c.* 3. §. 6. (38. *d. c.* 3. §. 9. (39. *d.* §. 9. (40. *d. c.* 3. §. 12. (41. *d.* §. 12. (42. *d. c.* 3. §. 13. (43. *d.* §. 13. (44. *d. c.* 3. §. 14. (45. *d.* §. 14. *in fin.* (46. *Nov.* 60. *c.* 1. (47. *l.* 13. *C. de heredib. instit.* (48. *l.* 30. *C. de inoffic. testam.*

(49. *Authent. Sed neque. C. de sepulchro violato.* (50. *Nov.* 60. c. 1. adde *l. ult. C. de sepulchro violato. l.* 2. *ff.* de in jus vocando. *l.* 36. *ff. de judiciis.* (51. Fac. *Nov.* 133. *c.* 3. *in fin.* (52. *d. l.* 2. *l.* 3. *ff.* de in jus vocando. (53. v. §. 9. *Inst. de actionib.* (54. *Authent. Si quando. C. de constituta pecun.*

tia Dei dispositis, Barbarorum quidem incontinentia refrenatur, Reipublicæ vero res augetur. Et quoniam aliqui propriæ salutis pro nihilo facientes rationem, milites & fœderatos, qui debent pro libertate Reipublicæ contra inimicos certare, præsumunt subtrahere, & in privatas suas occupare utilitates: prævidimus per præsentem legem nostram omnibus interdicere, ut nullum de cætero præsumant militem in quocunque relatum numero, aut fœderatum subtrahere, & in sua domo, aut in propriis habere possessionibus, pro quibus nos multos sustinemus labores: exercentur enim & militant, ut communibus utiles sint rebus.

CAP. I.

Sint igitur omnes scientes, qui milites aut fœderatos aliquos in suis habent domibus aut possessionibus, aut qualitercunque observantes, & quasdam eis proprias implentes utilitates 1: quod nisi intra triginta dierum dilationem, computandorum ab insinuatione per loca præsentis nostræ dispositionis, eos expulerint: substantiæ quidem habentium eos, aut retinentium, publicationi subjectæ, fisco applicabuntur: ipsi vero & dignitatibus & militiis, quas habent, expellentur: milites vero & fœderati, qui eos post dilationem observaverint, non solum militia spoliabuntur, sed etiam ultima sustinebunt supplicia: scientibus etiam uniuscujusque Provinciæ judicibus, quia si aliqui inveniantur in locis, quæ sub his sunt exactoribus, aut convictoribus, aut personis aliquibus, aut dominiis, aut possessionibus, aut quibuslibet propriis utilitatibus permanentes, & non celeriter istos comprehenderint, & suppliciis subdiderint, & milites quidem ad numeros suos transmittant, in quibus militant, fœderatos 2 vero ad proprias optiones: ipsi decem librarum auri pœnam exigentur, & insuper exilio tradentur, utpote nostras jussiones præsumentes negligere. Nemo igitur neque divino quodam typo de hoc forsan facto, neque præceptis judicum utatur, neque aliquis nostrorum judicum hujusmodi aliquos typos aut præceptiones judicum suscipiat, sed cum omni celeritate militantes quidem ad proprios numeros, fœderati vero ad suas optiones revertantur, & pro communibus certent rebus: nullo enim modo de cætero concedimus nostros milites aut fœderatos in quibusdam omnino privatis utilitatibus occupari.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per præsentem manifestata sunt Legem, tua Eminentia præcognoscens, in hac quidem felicissima Civitate edictis secundum morem propositis, in Provinciis vero præceptionibus destinatis, omnibus manifesta constituere festinet. Dat. Id. April. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. August. Anno 15. BASIL. V. C. CONSULE.

TIT. XVIII.

UT LICEAT MATRI ET AVIÆ, ET ALIIS PArentibus post legitimam partem liberis derelictam, quomodo voluerint residuam facultatem suam disponere; & alia capitula plura.

NOVELLA CONSTITUT. CXVII.

Imp. Just. Aug. Theodoto Orientalium Prætoriorum Præfecto.

PRÆFATIO.

Diversis capitulis ad nos relatis, necessarium esse perspeximus generali hac Lege disponere.

CAP. I.

Si quis filiumfamilias heredem instituerit, ut pater ipsius usumfructum hereditatis non habeat.

Sancimus 1 igitur licentiam esse & matri & aviæ, aliisque parentibus, postquam reliquerint filiis partem, quæ lege debetur: quod reliquum est suæ substantiæ, sive in solidum voluerint, sive in partem, filio vel filiæ, nepoti vel nepti, & deinceps descendentibus donare, aut etiam per ultimam relinquere voluntatem, sub hac definitione atque conditione, si voluerint, *ut pater, aut qui omnino eos habent in potestate, in his rebus neque usumfructum, neque quodlibet penitus habeant participium.* Hæc enim & extraneis relinquere poterant, unde nulla parentibus utilitas nasceretur. Hoc itaque non solum parentibus, sed etiam omni personæ licere præcipimus. §. 1. Res autem ita relictas sive donatas positis sub potestate personis, si quidem perfectæ sint ætatis: licet sub potestate sint, licentiam habeant, quo volunt modo disponere. Si vero ætate minores sint: per quem perspexerit testator, aut donator, hæc gubernentur, donec illi, quibus donata sunt aut relicta, ad perfectam ætatem veniant: licentiam 2 habente testatore, vel donatore, & matri & aviæ horum, quibus res collatæ sunt, ipsarum rerum si voluerint gubernationem committere, licet maritis junctæ sint memoratæ mulieres: ita tamen, si & ipsæ hujusmodi gubernationem suscipere voluerint. Si vero forsan is, qui relinquit, aut donat, nullum his dispensatorem ordinaverit, aut ab eo datus hujusmodi gubernationem subire noluerit, aut non potuerit, aut moriatur, antequam illi perfectæ fiant ætatis: tunc jubemus judicem 3 competentem curatorem fide dignum cum legitima fidejussione rebus talibus ordinare, qui debeat relictam talibus personis substantiam gubernare atque custodire, donec illi ad perfectam (sicut dictum est) ætatem perveniant. In illis enim casibus legem, quæ usum parentibus præbet, volumus custodiri, quibus non inest specialiter hujusmodi conditio.

CAP. II.

De eo, qui in aliquo instrumento nominatus est filius.

Ad 4 hoc autem & illud sancire perspeximus: ut si quis filium aut filiam habens de libera muliere, cum qua nuptiæ consistere possunt, dicat in instrumento, sive publica, sive propria manu conscripto, & habente subscriptionem trium testium fide dignorum, sive in testamento, sive in gestis monumentorum, *hunc aut hanc filium suum esse* 5, *aut filiam*, & non adjecerit naturalem: hujusmodi filios esse legitimos, & nullam aliam probationem ab iis quæri, sed omni frui eos jure, quod legitimis filiis nostræ conferunt leges: utpote ipso patre (sicut dictum est) filios proprios eos vocante: ex hoc enim & cum eorum matre monstratur legitimum habuisse matrimonium: ut neque ab ea pro nuptiarum fide alia probatio requiratur. Si autem pater ex ipsa muliere multos filios habens, uni ex eis testimonium quolibet ex prædictis præbuerit modis: sufficere ex eadem muliere natis, ad legitimorum jura patris testimonium uni datum.

CAP. III.

De muliere, quæ sine dotalibus instrumentis nupsit.

Hoc quoque præsenti Constitutioni perspeximus adjiciendum: ut si quis ex non scripto per affectum nuptialem uxorem acceperit, & ex ea filios procreaverit: soluto autem matrimonio contingat eum etiam aliam ducere conjugem cum dotalibus instrumentis, & ex ea similiter filios procreare: nullum circa paternam hereditatem aliis filiis ex indotata conjuge natis præjudicium fieri: sed cum aliis filiis ex secunda natis uxore, quæ cum dotalibus instrumentis copulata est, ad patris etiam illos hereditatem vocari, cum etiam ex solo affectu possit consistere matrimonium. Quod similiter valere volumus, etiam si prius quidem cum dotalibus instrumentis jungatur aliquis uxori, post illam vero alteram ducat solo nuptiali affectu.

CAP. IV.

De nuptiis Illustrium, ut cum dotalibus instrumentis fiant.

Quia 6 vero legem 7 dudum protulimus jubentem, aut dotalia fieri documenta, aut alias probationes procedere factas apud Ecclesiæ defensores, per quas nuptias competat confirmari, aut certe sacramenta præberi: in præsenti perspeximus melius disponere ea, quæ de his pridem sancita sunt. Et propterea jubemus eos, qui maximis dignitatibus decorati sunt, usque ad Illustres, non aliter nuptias celebrare, nisi dotalia scribantur instrumenta: nisi tamen aliquis, antequam mereretur hujusmodi dignitates, ex affectu solo duxit uxorem. Tales enim nuptias ante dignitates factas, & post dignitates, legitimas manere præcipimus, & ex

TIT. XVII. (1. v. *l.* 31. *C. de locato.* (2. *l. ult. C. d. t.*
TIT. XVIII. (1. *Authent. Excipitur. C. de bonis quæ liberis.*

(2. *l.* 3. *§.* 3. *ff. de usuris. l.* 4. *C. de confirm. tut. l.* 32. *vers. similis. ff. de excusat.* (3. *v. tit. ff. de tutorib. datis.* (4. *Authent. Si quis liberos. C. de natural. liber.* (5. *v. Nov.* 89. *c.* 11. *§.* 2. *adde l.* 6. *l.* 7. *C. de natural. liber.* (6. *Authent. Maximis. C. de nuptiis. Authent. Sed novo jure. C. de natural. liber.* (7. *Nov.* 74. *c.* 4. *§.* 1. *&* 2. *c.* 5.

his natos legitimos esse filios. Postquam vero honorati fuerint aliqui hujusmodi dignitatibus: non aliter ducere uxores, nisi cum dotalibus instrumentis. Hanc autem legis subtilitatem concedimus subjectis nostræ Reipublicæ Barbaris, licet dignitatibus hujusmodi decorati sint, ut etiam sub affectu possint ipsi volentes contrahere nuptias. Reliquos autem omnes præter eos, qui maximis (sicut dictum est) dignitatibus decorati sunt, cujuslibet sint dignitatis, aut militiæ, aut studii, si quidem voluerint, aut potuerint, non prohibemus eos cum dotalibus instrumentis ducere uxores. Si autem etiam hoc non custodierint, & ex solo 8 affectu celebratas nuptias firmas esse sancimus, & ex eis natos, legitimos esse filios jubemus.

CAP. V.

Ut cum matrimonium est sine dote, & conjux superstes inops, mortui quartam 9 partem accipiat.

QUia 10 vero legem 11 dudum posuimus præcipientem, *ut, si quis uxorem aliquando sine dotalibus acceperit, cum affectu solum nuptiali, & hanc sine causa legibus agnita projecerit: accipere eam quartam* 12 *partem substantiæ ejus*: & aliam 13 post hanc fecimus legem decernentem: *si quis indotatam uxorem per affectum solum acceperit, & usque ad mortem cum ea vivens, præmoriatur, accipere similiter & eam quartam illius substantiæ portionem: ita tamen, ut non transcendat hoc centum* 14 *librarum auri quantitatem.* In præsenti melius utramque legem disponentes, sancimus in utroque casu ex talibus matrimoniis natos filios, legitimos esse, & ad paternam vocari hereditatem: uxorem autem ex utroque horum casuum, si quidem usque ad tres habuerit filios ejus vir sive ex ea, sive ex alio matrimonio, quartam partem ex substantia viri accipere. Si autem amplius fuerint filii: tantum in utroque similiter casu accipere jubemus mulierem, quantum uni competit filiorum: ita quippe, ut usum solum 15 in talibus rebus mulier habeat: dominium autem illis filiis servetur, quos ex ipsis nuptiis habuerit. Si vero talis mulier filios ex eo non habuerit: jubemus etiam dominii jure habere eam res, quas ex viri facultatibus ad eam venire per præsentem jussimus legem. Quæ tamen irrationabiliter exclusa est: in ipso tempore expulsionis partem jubemus accipere, quæ continetur hac lege. Virum enim in talibus casibus quartam, secundum priorem nostram legem, ex substantia mulieris accipere, modis omnibus prohibemus.

CAP. VI.

De Leoniana & Constantiniana Constitutione.

ILlo indubitanter observando, ut Leonis piæ memoriæ Constitutio 16 in omnibus aliis casibus, qui non continentur præsenti lege, propriam habeat fortitudinem. Constantini vero piæ memoriæ legem 17 ad Gregorium scriptam, & super ea factam interpretationem à Martiano piæ memoriæ, per quam mulierum conjunctiones (quas Constantini lex 18 abjectas vocavit) ad quosdam dignitatibus decoratos prohibentur, nullo penitus modo valere permittimus: sed licentiam 19 volentibus præbemus, etsi quibuslibet magnis dignitatibus decorentur, hujusmodi mulieres cum dotalibus instrumentis sibimet copulare. Reliqui vero citra eos, qui majoribus dignitatibus decorati sunt, licentiam habeant hujusmodi mulieres accipere, sive scripto voluerint, sive solo affectu nuptiali: si tamen liberæ sint, & cum quibus liceat nuptias celebrare.

CAP. VII.

Soluto per repudium matrimonio quomodo & 20 apud quem liberi alantur.

ILlud 21 quoque disponendum esse perspeximus, ut, si quando inter maritum & uxorem nuptias solvi contigerit: ex hujusmodi nati filii, nullo modo lædantur ex separatione nuptiarum, sed ad parentum hereditatem vocentur, ex patris substantia indubitanter alendi. Et si 22 quidem pater occasionem separationis præbeat, & mater ad secundas non venerit nuptias: apud 23 matrem nutriantur, expensas patre præbente. Si vero per causam matris ostendatur solutum matrimonium: tunc apud patrem maneant filii, & alantur. Si autem contigerit patrem quidem minus idoneum esse, matrem verò locupletem: apud eam pauperes filios manere, & ab ea nutriri jubemus. Quemadmodum enim filii 24 locupletes coguntur matrem egentem alere: ita justum esse decernimus, & à matre locuplete filios pasci. Quod autem de alenda matre, & filiis indigentibus definivimus, hoc quoque in omnibus ascendentibus descendentibusque personis utriusque naturæ valere præcipimus.

CAP. VIII.

De justis divortiorum causis marito permissis. 25

QUia 26 vero plurimas in veteribus & nostris legibus invenimus causas, ex quibus facile nuptiarum solutiones fiunt: ea causa perspeximus ex his abscindere aliquas, quæ nobis indignæ ad solvendas nuptias visæ sunt: & eas solummodo nominatim præsenti inserere legi, pro quibus rationabiliter potest sive vir, sive mulier repudium mittere. Nunc autem causas, ex quibus maritus repudium mittere sine periculo potest, & dotem uxoris lucrari, servato in ea dominio ex eodem matrimonio filiis aut filiabus, quibus non extantibus, frui etiam proprietate: has esse decernimus. §. 1. Si contra Imperium 27 cogitantibus aliquibus conscia est mulier, aut etiam viro suo non indicet. 28 Si autem vir hoc à muliere denunciatum tacuerit, liceat mulieri per quamcunque personam hoc declarare Imperio: ut vir nullam ex hac causa repudii inveniat occasionem. §. 2. Si de adulterio maritus putaverit posse suam uxorem convinci: oportet virum prius inscribere 29 mulierem, aut etiam adulterum: & si hujusmodi accusatio verax esse ostenditur, tunc repudio misso habere virum super ante nuptias donationem, etiam dotem: & ad hoc, si filios non habeat, tantum accipere ex alia uxoris substantia, quantum dotis tertia pars esse cognoscitur: ut ejus proprietati & dos, & à nobis definita pœna applicetur. Si enim filios habuerit ex eodem matrimonio: jubemus etiam dotem (secundum quod de hoc censent leges) aliamque mulieris substantiam filiis conservari: & ita adulterum legitime convictum, una cum uxore puniri: & si quidem habeat uxorem adulter, accipere eam & dotem propriam, & propter nuptias donationem; & si filios habeat, solo usu mulier fruatur donationis, proprietate secundum leges filiis servanda; aliam vero mariti substantiam ejus filiis ex nostra largitate donamus: filiis autem non existentibus, antenuptialis quidem donationis proprietatem mulieri competere sancimus: aliam vero mariti substantiam omnem fisco secundum 30 antiquas applicamus leges. §. 3. Si quolibet modo mulier vitæ viri fuerit insidiata: aut aliis hoc facientibus consentiens, viro non indicaverit. §. 4. Si cum viris extraneis nolente marito convivatur, aut cum eis lavat. 31 §. 5. Si nolente viro foris 32 domum manserit: nisi forsan apud proprios parentes. §. 6. Si Circensibus, aut theatris, aut amphitheatris interfuerit ad spectandum, ignorante aut prohibente viro. §. 7. Si vero contigerit, aliquem citra 33 unam prædictarum causarum uxorem suam à domo propria expellere, & illa non habens parentes, apud quos possit manere, ex necessitate foris habitet nocte: jubemus nullam esse marito licentiam, propter causam hanc repudium mittere uxori, eo quod ipse hujus rei auctor existat.

CAP. IX.

De justis divortii causis mulieri 34 *concessis.*

CAusas 35 autem, pro quibus rationabiliter potest viro à muliere mitti repudium, ex quibus potest & dotem recipere, & propter nuptias donationem exigere, similiter filiis servanda donationis proprietate, aut, filiis non extantibus, habere etiam hujusmodi dominium, has esse solas disponimus. §. 1. Si contra Im-

(8. *Nov.* 22. *c.* 3. d. *Nov.* 74. *c.* 4. (9. *Nov.* 53. *c.* 6. *Nov. Leon.* 106. (10. *Authent. Præterea. C. unde vir & uxor.* (11. *d. Nov.* 53. *c.* 6. (12. *Nov.* 22. *c.* 18. *Nov.* 74. *c.* 5. *Nov.* 134. *in fin. l.* 11. §. 1. *C. de repudiis.* (13. *d. Nov.* 74. *c.* 5. (14. *d. Nov.* 22. *c.* 18. (15. Abrogatur *Nov. Leon.* 106. (16. *l.* 9. *C. de pactis convent.* (17. *l.* 1. *C. de naturalib. liber.* (18. *l.* 7. *C. de incest. & inutil. nupt.* (19. *Nov.* 78. *c.* 3. abrogatur *l.* 16. *pr. l.* 23. *l.* 42. *in fin. l.* 44. *ff. de ritu nupt. d. l.* 7. (20. *Nov.* 98. *c.* 2. (21. *Authent. Si pater. C. divortio facto apud quem liberi morari.*

(22. v. *l. unic. C. d. t.* (23. Fac. *l.* 1. §. 3. *ff. de liber. exhib.* (24. *l.* 5. §. 13. *ff. de agnosc. & alend. liber.* (25. *Nov.* 22. *c.* 15. adde *Nov. Leon.* 111. 112. (26. *Authent. Sed novo jure. C. ad leg. Jul. de adulteriis.* (27. *c.* 9. §. 1. *infr. hic.* (28. Fac. *l.* 2. *ff. ad leg. Pompej. de parricid. l.* 1. *C. de falsa moneta. l. ult. C. de maleficis.* (29. Abrogatur pars *l.* 30. *C. ad leg. Jul. de adult.* (30. *Nov.* 134. *c. ult.* (31. *Nov.* 22. *c.* 15. §. 2. *c.* 16. §. 1. (32. *Nov. Leon.* 31. *in fin.* (33. Immo vide *Nov. Leon.* 30. & 31. (34. *Nov.* 22. *c.* 15. §. 1. (35. *Authent. Sed novo. C. de repudiis.*

perium aut ipse cogitaverit aliquid, aut cogitantibus conscius non 36 indicaverit Imperio, aut per se, aut per quamcunque personam. §. 2. Si quolibet modo vir insidiatus fuerit vitæ mulieris, aut aliis hoc volentibus sciens non manifestaverit uxori, & studuerit secundum leges ulcisci. 37 §. 3. Si maritus uxoris castitati insidiatus, aliis etiam eam adulterandam tentaverit tradere. §. 4. Si vir de adulterio inscripserit uxorem, & adulterium non probaverit, licere mulieri volenti, etiam pro hac causa repudium destinare viro, & recipere quidem propriam dotem, lucrari autem & antenuptialem donationem: & pro hujusmodi calumnia, si filios non habuerit ex eodem matrimonio, tantum secundum proprietatem accipere mulierem ex alia viri substantia, quantum antenuptialis donationis tertia pars esse cognoscitur. Si autem filios habuerit, jubemus omnem viri substantiam filiis conservari: firmis manentibus, quæ de antenuptiali donatione aliis legibus continentur: ita tamen, ut etiam propter illatam adulterii accusationem, & non probatam, illis quoque maritus subdatur suppliciis, quæ esset passura mulier, si hujusmodi fuisset accusatio comprobata. §. 5. Si quis in ea domo, in qua cum sua conjuge commanet, contemnens eam, cum alia inveniatur in ea domo manens: aut in eadem civitate degens, in alia domo cum alia muliere frequenter manere convincitur, & semel & secundo culpatus, aut per suos, aut per mulieris parentes: aut per alias aliquas fide dignas personas hujusmodi luxuria non abstinuerit: licere mulieri pro hac causa solvere matrimonium, & recipere datam dotem, & antenuptialem donationem, & pro tali injuria tertiam partem æstimationis, quam antenuptialis facit donatio, ex ejus substantia percipere: ita tamen, ut, si filios habuerit, usu solo mulier potiatur rerum, quas ex antenuptiali donatione & pœna tertiæ portionis mariti substantiæ acceperit, dominio communibus filiis conservando. Si autem filios non habuerit ex eodem matrimonio, habere eam talium rerum etiam proprietatem præcipimus.

CAP. X.

Ut non liceat consensu matrimonium dissolvere, nisi ex causa probabili.

QUia 38 vero ex consensu 39 aliqui usque ad præsens alterna matrimonia solvebant, hoc de cætero fieri nullo sinimus modo, nisi forte quidam castitatis concupiscentia hoc fecerint. Si autem hujusmodi personæ filios habuerint: tam dotem, quam antenuptialem donationem eorum filiis conservari disponimus. Si quis autem horum aut maritus forsan, aut uxor, postquam propter castitatem ex consensu solverit matrimonium, inveniatur alias contrahens nuptias, aut luxuriose vivens: jubemus, si quidem (sicuti dictum est) filii fuerint ex memorato conjugio, super dotem & propter nuptias donationem, eis tradi & proprietatem pene substantiæ illius, quæ convincitur deliquisse personæ. Si vero filii minoris sint ætatis: gubernari eos & pasci ab illo parente præcipimus, qui nihil præsenti legi contrarium egerit. Si autem ambo parentes in hujusmodi vitium incidant, tunc utriusque parentis substantiam filiis applicari: dispensatorem autem eis, qui in minori sunt ætate constituti, ordinari providentia competentis judicis, & aliorum, quibus hæc ex nostris legibus sunt commissa. Si autem filii non sint, utriusque personæ substantiam fisci rationibus applicari, & eos, qui talia deliquerunt, legitimis subdi suppliciis. Aliter enim separationem matrimoniorum fieri ex consensu, nulla ratione permittimus.

CAP. XI.

Quod tempus expectare maritum in expeditione degentem debeat mulier.

QUod 40 autem à nobis sancitum 41 est de iis, qui in expeditionibus sunt, & in militiis constituti, sive milites sint, sive fœderati 42, sive scholares, sive alii quidam sub aliqua quacunque militia armata constituti: melius ordinare perspeximus, & jubemus, quantoscunque annos in expeditione manserint, sustinere eorum uxores: licet nec literas, nec responsum aliquod à suis maritis susceperint. Si qua vero ex hujusmodi mulieribus suum maritum audierit esse mortuum, neque tunc ad alias eam venire nuptias sinimus, nisi prius accesserit mulier aut per se, aut per suos parentes, aut per aliam quamcunque personam, ad priores numeri chartularios, in quo hujusmodi maritus militabat: & eos, seu Tribunum (si tamen adest) interrogaverit, si pro veritate mortuus est ejus conjux: ut illi sacris Evangeliis propositis sub gestis monumentorum deponant, si pro veritate vir mortuus est. Et postquam hæc gesta monumentorum confecta mulier pro suo testimonio perceperit, etiam post hoc jubemus manere eam per unius anni spatium, ut etiam post hunc decursum liceat legitimas contrahere nuptias. Si autem præter hanc observationem mulier præsumpserit ad aliud venire matrimonium: & ipsa, & qui ducit eam uxorem, velut adulteri puniantur. Si autem qui sub gestis monumentorum cum jurejurando testati sunt, convincantur etiam falsum postea deposuisse testimonium: ipsi quidem militia denudati, decem auri librarum pœnam compellantur exsolvere illi, quem mentiti sunt mortuum esse: ipse vero licentiam habeat, si voluerit, suam 43 uxorem recipere. Si vero scholaris fuerit ille, de cujus morte dubitatio est, à primis scholæ & actuario: si autem fœderatus, ab optione ejus memoratam depositionem accipere ejus uxorem: his observandis & circa alios omnes, qui in armata militia referuntur.

CAP. XII.

Ex quibus causis matrimonium sine pœna solvatur.

PRædictis itaque causis prospeximus etiam has nominatim adjicere, ex quibus matrimonia sine pœna licet transigere: hoc est, de iis, qui 44 non potuerunt ab initio nuptiarum misceri suis uxoribus, & quæ per naturam viris concessa sunt, agere: insuper de iis viris ac fœminis, qui consistente matrimonio sanctimonialem 45 conversationem & monasterii habitationem elegerint, & de iis personis, quæ in captivitate 46 aliquanto tempore detinentur: in his enim tribus casibus, quæ de eis prioribus nostris continentur, firma esse sancimus. Memoratas igitur omnes causas, quæ in præsenti nostra lege continentur, solas sufficere jubemus ad transactionem legitimorum matrimoniorum. Reliquas autem omnes vacare præcipimus, nullamque aliam causam citra eas, quæ nominatim insertæ sunt huic legi, posse solvere legitimum matrimonium, sive nostris, sive veteribus legibus continentur.

CAP. XIII.

Si 47 mulier sine justa causa marito suo repudium miserit.

QUia vero quædam mulieres inhoneste volentes vivere, festinant propria matrimonia solvere: sancimus, si quando mulier citra aliquam prædictarum à nobis causarum voluerit matrimonium solvere, licentiam quidem eam non habere hoc agere: si vero permanserit in hujusmodi impia voluntate, & repudium marito transmiserit: jubemus dotem quidem viro dari, communibus filiis secundum legem servandam: si autem filios non habuerit, lucrum fieri marito, mulierem vero periculo judicis negotium audientis tradi Episcopo civitatis, in qua communiter domicilium habuerint, quatenus illius providentia in 48 Monasterium ipsa mittatur, ut quoad vixerit, debeat ibi consistere: & si quidem filios habuerit hujusmodi mulier, duas partes propriæ ejus substantiæ dare filiis: tertiam vero Monasterio in quod mittitur, applicare jure proprietatis. Si vero filios non habuerit, sint autem ei parentes: duas partes quidem ipsius substantiæ Monasterio præberi, ubi mittitur, tertiam vero partem illius parentibus dari: nisi tamen sub potestate eam habentes, irrationabili repudio consenserunt: in hoc enim consentientes, nihil eos penitus ex substantia filiæ habere permittimus: sed hæc omnia venerabili Monasterio volumus applicari. Porro neque filiis, neque parentibus existentibus ei, omnem similiter ejus substantiam competere Monasterio. Si vero judex, qui negotium examinat, hoc non fecerit, id est, tradiderit in hoc deprehensam civitatis Episcopo, ut debeat in Monasterium mitti: siquidem in hac felicissima Civitate sit judex, ipse quidem viginti

(36. *c.* 8. §. 1. *supr. hic.* (37. *v.* §. 2. *in fin. Inst. de injuriis.* (38. *Authent. Quod hodie. C. de repud.* (39. Abrogatur *Nov.* 22. *c.* 4. *l.* 9. *C. de repudiis.* sed reducitur per *Nov.* 140. (40. *Authent. Hodie. C. de repudiis.* (41. *Nov.* 22. *c.* 14. (42. *v. Nov.* 116. *c.* 1.

(43. *Nov. Leon.* 33. (44. *Nov.* 22. *c.* 6. *l.* 10. *C. de repudiis.* (45. *d. Nov.* 22. *c.* 5. *Nov.* 123. *c.* 39. *l.* 60. §. 1. *ff. de donat. inter vir. & uxor. l.* 53. *in fin. l.* 56. *pr. C. de episcopis.* (46. *d. Nov.* 22. *c.* 7. (47. *Nov.* 22. *c.* 15. *in fin. c.* 18. *in fin. Nov.* 134. *c.* 11. *l.* 8. §. 4. *l.* 11. §. 1. *C. de repud.* (48. Adde *d. Nov.* 134. *c.* 10.

quinque

quinque librarum auri pœnam exigatur: officium autem ejus alias decem. Si vero in provincia sit hujusmodi judex, & non egerit, quæ à nobis in hac jussa sunt, decem librarum auri persolvat pœnam, & officium ejus alias quinque. Si vero judex fuerit non habens cingulum: ipse quidem pœnam decem librarum auri exigatur, ministrantes autem ei quinque, quatenus mulcta, quæ hinc accedit à memoratis personis, per Comitem 49 rerum privatarum, & palatinorum scholam exigatur: & nostro assignetur ærario. Si 50 autem & vir circa mulierem transigere studuerit matrimonium, & irrationabiliter repudium destinarit: jubemus reddere quidem eum, quam susceperit dotem una cum sponsalitia largitate, & tantum ex alia ejus substantia præberi mulieri, quantum tertiam partem sponsalitiæ faciat largitatis: & si quidem ei filii sunt, solum usum & antenuptialis donationis, & à nobis additæ tertiæ partis mulierem habere: proprietatem vero filiis conservare: filiis autem non existentibus, habere mulierem super usum in ipsis rebus etiam proprietatem: & prædictas quidem dispositiones dissolutis rationabiliter aut etiam irrationabiliter nuptiis ordinamus: & omnia de memoratis casibus secundum hanc nostram Constitutionem judicari & decidi decernimus.

CAP. XIV.

Si quis uxorem suam flagellis castigaverit.

SI quis autem propriam uxorem flagellis aut fustibus cæciderit sine aliqua causarum, quas contra uxores ad matrimonii solutionem sufficere jussimus, matrimonii quidem solutionem ex hoc fieri nolumus 51: virum autem, qui monstratur sine hujusmodi causa vel flagellis, vel fustibus cæcidisse uxorem suam, tantum pro hujusmodi injuria ex alia sua dare substantia uxori etiam constante matrimonio, quantum tertia pars antenuptialis facit largitatis.

CAP. XV.

Si quis suspicatus fuerit de aliquo, velle eum pudori uxoris suæ illudere.

HIs 52 quoque etiam illud adjicimus, ut si quis forsan suspicatur aliquem velle suæ uxoris illudere castitati, & *contestationes ei ex scripto tres destinaverit*, habentes testimonia trium virorum fide dignorum, & post has tres ex scripto contestationes invenerit eum convenientem suæ uxori: siquidem in sua domo, aut ipsius uxoris, aut adulteri, aut in popinis, aut in suburbanis: esse licentiam marito propriis manibus talem perimere 53 nullum periculum ex hoc formidanti. Si vero in alio loco talem invenerit cum sua uxore loquentem: non minus tribus testibus fide dignis convocatis, per quos probare possit, quod eum cum sua uxore comperit: judici tradere crimina examinanti. Illum vero pro veritate cognoscentem post tres ex scripto contestationes cum tali muliere eum inventum: talem quidem tanquam ex hoc solo adulterii crimini subjacentem, nulla alia ratione quæsita punire: licentiam autem exequi crimen. §. 1. Quia vero ita comperiuntur aliqui impii, ut etiam in venerandis domibus præsumant in talibus se miscere sceleribus, & ibi de peccatis tractare, ubi consueverunt Deum timentes, peccatorum veniam postulare: jubemus, ut si quis talis inveniatur in locis venerabilibus alienæ uxori, de qua in suspicione est, post tres (sicut dictum est) contestationes loqui, licentiam esse ejus marito utrasque personas Defensori Ecclesiæ aut aliis Clericis tradere: ut ad eorum periculum divisim isti serventur, donec Judex hoc cognoscens mittat ad Episcopum civitatis, quatenus ei isti tradantur, ut debeant sustinere tormentum, secundum leges, quæ interdicunt adulteros 54 à sanctissimis Ecclesiis vindicari: nullam neque in hoc aliam judice quærente de adulterio probationem, nisi tres (sicuti jam supra diximus) contestationes: his enim tribus contestationibus ostensis, omnibus modis illi sicuti adulteri punientur. Non enim debent hujusmodi personæ in venerabili loco munimen habere, quem ipsi per scelus proprium despexerunt: nam si eos, qui alibi rapinas mulierum, aut adulteria committunt, & ad orationum domos confugiunt, ab eis vindicari nostræ leges non sinunt: quomodo illis, qui in ipsa Ecclesia tale scelus studuerint perpetrare, permittimus aliquod auxilium ex Ecclesiasticis terminis invenire? sed omnibus modis judicibus eos tradi, & pœnam sustinere, qua digni sunt, qui sanctissima loca violare præsumunt. Quis enim ibi delinquit, ubi salutem petat? Et generaliter disponimus, ut, si quis invenerit suam uxorem, aut filiam, aut neptem, aut sponsam in venerandis locis cum aliquo loquentem, & suspicatus fuerit turpis gratia causæ eos colloqui: tradat eos Defensori, aut aliis sanctissimæ ejus Ecclesiæ Clericis, ut ipsi suo periculo utrasque personas divisim tamdiu custodiant, donec judex eos accipiat, & secundum leges causas decernat.

EPILOGUS.

† Quæ igitur per præsentem & in perpetuum valituram Legem nostra definivit Tranquillitas, in omnibus prædictis casibus valere volumus: nisi tamen nondum aut judiciali decreto, aut amicabili conventione decisa sunt: quæ suum robur habere sancimus. Gloriosa igitur & eminentissima Auctoritas tua in hac quidem inclyta Civitate Edictis propositis ad notitiam perducat universorum: in Provinciis autem per Præcepta ad clarissimos provinciarum Judices destinata hæc omnibus facere manifesta festinet: ut nullus penitus ignoret, quæ pro utilitate nostrorum collatorum à nobis disposita sunt: ita tamen, ut omnibus per propria Præcepta pronunciet: quatenus sine quolibet injusto dispendio nostris collatoribus præsentis Legis fiat insinuatio. Dat. 15. Calend. Januar. Dom. JUSTIN. PP. August. Anno 15. BASIL. V. C. CONS.

(49. v. *tit. C. de offic. Com. rer. privat.* (50. *Authent. Sed novo. C. de repudiis.* (51. *l.* 8. §. 2. *in fin. C. de repud. Nov.* 22. *c.* 15. §. 1. *in fin.* (52. *Authent. Si quis. C. ad leg. Jul. de adult.* (53. v. *l.* 24. *ff. d. t.*

(54. *Nov.* 17. *c.* 7.

COLLATIO NONA.

TIT. I.
DE HEREDIBUS AB INTESTATO 1 VENIENTIBUS: & de agnatorum jure sublato.
NOVELLA CONSTITUT. CXVIII.

Imperator Justinianus Augustus, Petro gloriosissimo Præfecto sacrorum Prætoriorum Orientis.

PRÆFATIO.

PLurimas & diversas leges veteribus temporibus prolatas invenientes, per quas non juste differentia 2 ab intestato successionis inter cognatos ex masculis & fœminis introducta est, necessarium esse perspeximus, omnes simul ab intestato cognationum successiones per præsentem Legem clara compendiosaque divisione disponere: itaque prioribus legibus pro hac causa positis vacantibus, de cætero ea sola servari, quæ nunc constituimus. Quia igitur omnis generis ab intestato successio tribus cognoscitur gradibus, hoc est, ascendentium, & descendentium, & ex latere: (quæ in agnatos cognatosque dividitur) primam esse disponimus descendentium successionem.

CAP. I.

De descendentium successione.

SI 3 quis igitur descendentium 4 fuerit ei, qui intestatus moritur, cujuslibet naturæ aut gradus, sive ex masculorum genere, sive ex fœminarum 5 descendens, & sive suæ potestatis, sive

TIT. I. (1. *Lib.* 3. *Inst.* 1. *ad fin.* 13. *Lib.* 38. *D.* 6. 7. 8. 9. 11. 12. 16. 17. *Lib.* 6. *C.* 55. 56. 57. *ad* 61. (2. §. 3. *Inst. de legitima agnat. success. l.* 4. §. 2. *ff. de gradibus & affinib.*

(3. *Authent. In successionem. C. de suis & legit.* (4. v. *l.* 1. §. 5. *ff. si tabb. testam. nullæ extab.* (5. *l.* 3. *C. unde legitimi. l.* 14. *C. de legit. heredib.*

ſub poteſtate ſit: omnibus aſcendentibus & ex latere cognatis præponatur. 6 Licet enim defunctus ſub alterius poteſtate fuerit: tamen ejus filii, cujuslibet ſexus ſint aut gradus, etiam ipſis parentibus præponi præcipimus, quorum ſub poteſtate fuerit, qui defunctus eſt, in illis 7 videlicet rebus, quæ ſecundum noſtras alias leges patribus non acquiruntur. Nam in uſu harum rerum, qui debet acquiri, aut ſervari, noſtras de his omnibus leges parentibus cuſtodimus: ſic tamen, ut ſi quem horum deſcendentium filios relinquentem mori contigerit, illius filios aut filias, aut alios deſcendentes, in proprii parentis locum ſuccedere, ſive ſub poteſtate defuncti, ſive ſuæ poteſtatis inveniantur: tantam de hereditate morientis accipientes partem, quanticunque ſint, quantam eorum parens, ſi viveret, habuiſſet: quam ſucceſſionem in 8 ſtirpes vocavit antiquitas. In hoc enim ordine gradum quæri nolumus: ſed cum filiis & filiabus ex præmortuo filio aut filia, nepotes vocari ſancimus: nulla introducenda differentia ſive maſculi, ſive fœminæ ſint, & ſeu ex maſculorum ſeu 9 fœminarum prole deſcendant, ſive ſuæ poteſtatis, ſive ſub poteſtate ſint conſtituti. Et hæc quidem de ſucceſſionibus deſcendentium diſpoſuimus. Conſequens 10 autem eſſe perſpeximus & de aſcendentibus conſtituere, quomodo ad deſcendentium ſucceſſionem vocentur.

CAP. II.

De aſcendentium ſucceſſione.

SI igitur defunctus deſcendentes quidem non relinquat heredes, pater autem aut mater, aut alii parentes, ei ſuperſint, omnibus ex latere cognatis hos præponi ſancimus, exceptis ſolis fratribus ex utroque parente conjunctis defuncto, ſicut per ſubſequentia declarabitur. Si autem plurimi aſcendentium vivunt, hos præponi jubemus, qui proximi gradu reperiuntur, maſculos & fœminas, ſive paterni, ſive materni ſint. Si autem eundem habeant gradum, ex æquo 11 inter eos hereditas dividatur: ut medietatem quidem accipiant omnes à patre aſcendentes, quanticunque fuerint: medietatem vero reliquam à matre aſcendentes, quantoscunque eos inveniri contigerit. Si 12 vero cum aſcendentibus inveniantur fratres aut ſorores ex utriſque parentibus conjuncti defuncto: cum proximis gradu aſcendentibus vocabuntur: ſi autem pater aut mater fuerint, dividenda inter eos quippe hereditate ſecundum perſonarum numerum, uti & aſcendentium & fratrum ſinguli æqualem habeant portionem: nullum 13 uſum ex filiorum aut filiarum portione in hoc caſu valente patre ſibi penitus vindicare; quoniam pro hac uſus portione, hereditatis jus & ſecundum proprietatem per præſentem dedimus legem: differentia nulla ſervanda inter perſonas iſtas, ſive fœminæ, ſive maſculi fuerint, qui ad hereditatem vocantur: & ſive per maſculi, ſive per fœminæ perſonam copulantur: & ſive ſuæ poteſtatis, ſive ſub poteſtate fuerit is, cui ſuccedunt. Reliquum 14 eſt, ut tertium ordinem decernamus, qui vocatur ex latere, & in agnatos & cognatos dividitur: ut etiam hac parte diſpoſita, undique perfecta lex inveniatur.

CAP. III.

De ſucceſſione ex latere 15 *venientium.*

SI igitur defunctus neque deſcendentes, neque aſcendentes reliquerit, primos ad hereditatem vocamus 16 fratres & ſorores ex eodem patre & ex eadem matre natos: quos etiam cum 17 patribus ad hereditatem vocavimus. His 18 autem non exiſtentibus, in ſecundo ordine illos fratres ad hereditatem vocamus, qui ex uno parente conjuncti ſunt defuncto, ſive per patrem ſolum, ſive per matrem. Si autem defuncto fratres fuerint, & alterius fratris aut ſororis præmortuorum filii, vocabuntur 19 ad hereditatem iſti cum de patre & matre thiis maſculis & fœminis: & quanticunque fuerint, tantam ex hereditate percipient portionem, quantam eorum parens futurus eſſet accipere, ſi ſuperſtes eſſet. Unde conſequens eſt, ut ſi forte præmortuus frater, cujus filii vivunt, per utrumque parentem nunc defunctæ perſonæ jungebatur, ſuperſtites autem fratres per patrem ſolum forſan, aut matrem ei jungebantur: præponantur iſtius filii propriis thiis, licet in tertio ſint gradu, (ſive à patre, ſive à matre ſint thii, & ſive maſculi, ſive fœminæ) ſicut eorum parens præponeretur, ſi viveret. Et ex diverſo ſiquidem ſuperſtes frater, ex utroque parente conjungitur defuncto, præmortuus autem per unum parentem jungebatur: hujus filios ab hereditate excludimus, ſicut ipſe, ſi viveret, ab hereditate excludebatur. Hujusmodi vero privilegium in hoc ordine cognationis ſolis præbemus fratrum maſculorum & fœminarum filiis aut filiabus, ut in ſuorum parentum jura ſuccedant. Nulli enim alii omnino perſonæ ex hoc ordine venienti, hoc jus largimur. Sed & ipſis fratrum filiis tunc hoc beneficium conferimus, quando cum propriis judicantur thiis maſculis & fœminis, ſive paterni, ſive materni ſint. Si autem cum fratribus defuncti etiam aſcendentes (ſicut jam diximus) ad hereditatem vocantur: nullo 20 modo ad ſucceſſionem ab inteſtato fratris aut ſororis filios vocari permittimus: neque ſi ex utroque parente eorum pater aut mater defuncto jungebatur. Quandoquidem igitur fratris & ſororis filiis tale privilegium dedimus, ut in propriorum parentum ſuccedentes locum, ſoli in tertio conſtituti gradu, cum iis, qui in ſecundo gradu ſunt, ad hereditatem vocentur, illud palam eſt, quia thiis defuncti maſculis & fœminis, ſive à patre, ſive à matre, præponuntur, ſi etiam illi tertium cognationis ſimiliter obtineant gradum. §. 1. Si 21 vero neque fratres, neque filios fratrum (ſicut diximus) defunctus reliquerit: omnes deinceps à latere cognatos ad hereditatem vocamus, ſecundum uniuscujusque gradus prærogativam, ut viciniores gradu, ipſi reliquis præponantur. Si autem plurimi ejusdem gradus inveniantur, ſecundum 22 perſonarum numerum inter eos hereditas dividatur: quod in 23 capita noſtræ leges appellant.

CAP. IV.

De agnatorum jure in hereditate ſublato.

NUllam vero volumus eſſe differentiam in quacunque ſucceſſione aut hereditate inter eos, qui ad hereditatem vocantur, maſculos ac fœminas, quos ad hereditatem communiter definivimus vocari 24, ſive per maſculi, ſive per fœminæ perſonam defuncto jungebantur: ſed in omnibus ſucceſſionibus agnatorum cognatorumque differentiam vacare 25 præcipimus, ſive per fœmineam perſonam, ſive per emancipationem, ſive per alium quemlibet modum prioribus legibus tractabatur, & omnes ſine qualibet hujusmodi differentia, ſecundum proprium cognationis gradum ad cognatorum ſucceſſionem ab inteſtato venire præcipimus.

CAP. V.

De legitima tutela liberorum, & de matre & avia.

EX 26 his autem, quæ de hereditate diximus & diſpoſuimus: & quæ de tutela ſunt, manifeſta conſiſtunt. Sancimus enim, unumquemque ſecundum 27 gradum & ordinem, quo ad hereditatem vocatur, aut ſolum, aut cum aliis, etiam functionem tutelæ ſuſcipere: nulla neque in hac parte differentia introducenda de agnatorum ſeu cognatorum jure: ſed omnibus ſimiliter ad tutelam vocandis, quique ex maſculorum, quique ex fœminarum prole deſcendunt minori conjuncti. Hæc autem dicimus, ſi maſculi 28 & perfectæ 29 ætatis ſint, & nulla lege prohibeantur tutelam ſuſcipere, neque excuſatione competente ſibimet utantur. Mulieribus enim etiam nos interdicimus tutelæ ſubire officium, niſi mater aut avia fuerit. His enim ſolis ſecundum hereditatis ordinem &

(6. *l.* 11. *l.* 12. *C. de ſuis & legit.* (7. *l. ult. C. de collationib. l.* 6. *C. de bonis quæ lib.* §. 2. *Inſt. per quas perſonas cuique.* (8. §. 6. *Inſt. de hereditat. quæ ab inteſt. l.* 2. *C. de ſuis.* (9. *Nov.* 18. *c.* 4. *l. ult. C. de ſuis.* abrog. *l.* 9. *C. d. t.* §. 15. *Inſt. de hered. quæ ab inteſt.* (10. *Auth. Defuncto. C. ad SC. Tertull.* (11. Fac. *l.* 8. *ff. de legit. tut.* (12. *Authent. Item hereditas. C. de bonis quæ liber.* (13. Abrogatur *l.* 13. *C. de legit. hered. l. ult. in fin. C. commun. de ſucceſſ.* (14. *Authent. Ceſſante. C. de legit. heredib.* (15. Fac. *titt. ff. unde legitim. unde agnati.* (16. *Nov.* 84. *c.* 1. §. 1. & 2. (17. *c.* 2. *ſupr. hic. l. ult. C. commun. de ſucceſſ. d. Nov.* 84. *c.* 1. §. 2. (18. *Authent. Poſt fratres autem. C. de legit. heredib.* (19. Abrog. *l.* 3. *l.* 14. §. 1. *C. de legitim. heredib.*

(20. Abrogat. *Nov.* 127. *c.* 1. (21. *Authent. Poſt fratres. C. de legit. hered.* (22. *l.* 11. *C. famil. erciſc.* (23. *l.* 2. §. 2. *ff. de ſuis & legit. l.* 14. *in fin. l. ult.* §. 3. *C. de legit. heredib.* (24. *Nov.* 18. *c.* 4. (25. Abrog. *l.* 5. *C. de legit. hered.* (26. *Authent. Sicut hereditas. C. de legit. tut. Authent. Matri. C. quando mulier tut. offic.* (27. Fac. *l.* 73. *pr. ff. de reg. jur.* (28. *v. tit. Inſt. de legit. patron. tut. in fin. l. ult. ff. de tutelis. l.* 3. §. 4. *ff. de legit. tut.* (29. *l. ult. C. de legit. tut.* §. 13. *in fin. Inſt. de excuſat. Inſt. de fiduciar. tut. in fin.*

tutelam subire permittimus, si 30 inter gesta & nuptiis 31 aliis, & auxilio Vellejani Senatusconsulti renunciant. Hæc enim servantes, omnibus à latere cognatis quoad tutelam præponuntur, testamentariis solis tutoribus præcedentibus eas. defuncti namque voluntatem & electionem præponi volumus. Si autem plurimi eundem cognationis gradum habentes ad tutelam vocantur: jubemus communiter convenientibus apud judicem, cui 32 hujus partis solicitudo est, unum 33 aut plures, quanti ad gubernationem substantiæ sufficiant, ex ipsis eligi, & denunciari, & eum vel eos minoris res gubernare: tutelæ periculo 34 omnibus imminente, qui ad tutelam vocantur, & substantiis eorum minori ætate tacite 35 subjacentibus pro hujusmodi gubernatione.

CAP. VI.

De vi & potestate hujus Constitutionis in personis & in rebus.

HÆc autem omnia, quæ de successionibus generis sancivimus, obtinere in illis volumus, qui catholicæ fidei sunt: in hæreticis 36 autem jam à nobis positas leges firmas esse præcipimus, nullam novitatem aut immutationem ex præsenti introducentes lege. Quæ igitur per hanc Constitutionem in perpetuum observandam sancivit nostra Tranquillitas, in illis volumus obtinere casibus, qui à principiis Julii mensis præsentis sextæ indictionis seu evenerunt, seu posthac emerserint. Præcedentes namque casus, qui usque ad memoratum tempus pertransierunt, secundum veteres leges decidi præcipimus.

EPILOGUS.

† Tua igitur Gloria, per præsentem Legem à nobis disposita, ad omnium cognitionem venire procuret; in hac quidem regia Civitate edictis consuete propositis: in provinciis autem præceptis dirigendis ad clarissimos Præsides earum: ut nulli nostri Imperii subjectorum sit ignota nostræ circa eos mansuetudinis providentia: ita tamen, ut sine omni dispendio civium, aut provincialium, in omni loco præsentis Legis fiat insinuatio. Dat. 7. Cal. August. Septimiliario in novo palatio DN. JUSTIN. PP. Aug. Imperii ejus anno 18. post Consulatum BASILII, V. C. anno tertio.

TIT. II.

UT SPONSALITIA LARGITAS SPECIALIS SIT CONtractus: & de diversis capitulis.

NOVELLA CONSTITUT. CXIX.

Imperator Justinianus Augustus Petro gloriosissimo Orientalium Prætoriorum Præfecto.

CAP. I.

Donatio propter nuptias insinuanda non est.

SPonsalitiam 1 largitatem contractum specialem 2 esse, & judicari, & non aliis donationibus eam connumerari, per præsentem sancimus Legem: quoniam pro ea æqualitas dotis offertur. Sive igitur fiat sub gestis monumentorum ejus insinuatio, sive etiam non: jubemus eam per omnia suum robur habere tam apud mulierem, quam 3 apud virum, sive ab ipso viro, sive ab altero aliquo mulieri detur seu conscribatur, vel in viri personam donatio fiat, quatenus ipsas res in nuptialem donationem conscribat. Et hoc valere præcipimus cujuscunque sit donatio quantitatis, vel si non (sicuti dictum est) insinuetur.

CAP. II.

Minor in testamento servos manumittere potest.

ET 4 hoc quoque præsenti Constitutione sancimus: ut licentia sit minoribus in ipso tempore, in quo 5 licet eis testari de alia substantia, etiam suos servos in ultimis voluntatibus manumittere, nullo eis impedimento ætatis 6 faciendo: sed vacante lege, quæ hoc primitus prohibebat.

(30. *l.* 2. *l.* 3. *C. quando mulier tut. offic. Nov.* 22. *c.* 40. (31 *Nov.* 155. abrogatur *Nov.* 94. *c.* 2. (32. v. *l.* 1. *in fin. l.* 27. *ff de tutorib. dat.* (33. Adde *l.* 3. §. 8. *ff. de admin. & peric. tut.* (34 v. *tit. C. de peric. tut.* (35. *l.* 20. *C. de admin. tut.* (36. v. *Nov.* 115. *c.* 3. §. 14.

TIT. II. (1. *Authent. Eo decursum. C. de donat. ante nupt.* (2. Adde *Nov.* 61. *c.* 1. *l.* 20. *C. de donat. ante nupt.* §. 3. *vers. sed nos. Inst. de donationib.* (3. Mutat. *Nov.* 127. *c.* 2. (4. *Authent. Sed hodie. C. qui manumittere.* (5. Abrogatur §. 7. *vers. sed cum. Inst quib. ex causis manum.* (6. Adde *l.* 102. *ff. de legat.* 1. *l.* 4. *C. qui manumittere.*

CAP. III.

Ut non aliter credatur instrumento de altero instrumento facienti mentionem, quam si idipsum probetur.

ET 7 hoc insuper jubemus: ut si quis in aliquo documento alterius faciat 8 mentionem documenti: nullam 9 ex hac memoria fieri exactionem, nisi 10 aliud documentum, cujus memoria in secundo facta est, proferatur: aut alia secundum leges probatio exhibeatur, quia & quantitas, cujus memoria facta est, pro veritate debetur: hoc enim etiam in veteribus legibus invenitur.

CAP. IV.

De appellationibus.

HOc 11 quoque sancimus: ut si quando appellatione sequuta, in novissima induciarum die, aut pars utraque, aut solus, qui appellatione usus est, occurrerit, & suam præsentiam manifestaverit Judici futuro appellationis examinare judicium, aut Consiliariis ejus, aut qui lites intromittunt, & Judex eum in definitis diebus suscipere differat: nullum præjudicium partibus aut uni earum ex hoc penitus fieri, sed & post hoc examinari appellationes hujusmodi, & sententia legitima terminari.

CAP. V.

De retractationibus sententiarum P. Prætorio.

ALiud 12 ad hoc capitulum nostra indigens providentia prospeximus emendare. Quia enim nostræ Leges decernunt, *si quando gloriosissimi Præfecti sacrorum Prætoriorum sententiam protulerint, nullam 13 appellationem adversus eam offerri:* sancimus, quoties sententia gloriosissimorum Præfectorum cujuscunque regionis proferatur, & unus forsan litigantium putaverit se gravari, habere eum licentiam petitionem offerre gloriosissimis Præfectis, qui sententiam protulerunt, aut eorum Consiliariis, aut causas introducentibus, intra decem dierum inducias post prolatam sententiam: ut hoc subsecuto, non aliter executioni sententia contradatur, nisi prius fidejussiones dignas præbuerit victrix pars, *tantæ quantitatis, quantæ fuit condemnatio: ut si post hanc retractationem modo legitimo procedente sententia resolvatur* 14, *res ei cum augmentis legitimis restituatur.* Si vero intra memoratas decem dierum inducias post prolatam sententiam non obtulerit libellum is, qui putat se læsum: jubemus causæ executionem sine fidejussore procedere, retractationis jure servando illi, qui se gravatum putaverit.

CAP. VI.

Si minor viginti quinque annis restitutionem adversus aditionem hereditatis petere voluerit.

AD 15 hæc quoque sancimus: ut si contigerit minores velle se abstinere 16 ab hereditate in se devoluta, & à se suscepta: si quidem omnes creditores præsentes fuerint in illis locis, in quibus in integrum restitutio postulatur, vocentur à judice creditores: & præsentibus omnibus, ab hujusmodi hereditate se minores abstineant. Si vero omnes aut aliqui creditorum absentes fuerint: jubemus minores volentes hoc agere, locorum judicem, in quibus ipsi degunt, adire: illum vero per consuetas citationes vocare creditores: &, si intra spatium trium mensium nusquam appareant creditores, licet minoribus sine periculo ab hujusmodi hereditate abscedere: judice providente, apud quem agitur in integrum restitutio, ubi debeant hereditariæ res mobiles & immobiles custodiri: quantitate quippe harum, publica descriptione sub gestis monumentorum manifestanda.

CAP. VII.

De præscriptionibus, alias, de mala fide possessoris res alienantis.

RUrsus 17 sancimus: ut si quis mala fide rem possidens, aut per venditionem, aut per donationem, aut aliter hanc rem alie-

(7. *Authent. Si quis in aliquo. C. de edendo.* (8. Fac. *l.* 5. *ff. famil. ercisc. l.* 2. *ff. de fide instrum. l.* 7. *C. de edendo.* (9. Immo vide *l.* 37. §. 5. *ff. de legat.* 3. (10. *l. ult. ff. de probationib.* (11. *Authent. Si appellatione. C. de tempor. & reparat. appell.* (12. *Authent. Quæ supplicatio. C. de precib. Imperat. offerend.* (13. *l. unic.* §. 1. *ff. de offic. præf. præt. l.* 17. *ff. de minorib. l. unic. C. de sent. præf. præt.* (14. *l.* 11. *ff. de appellat.* (15. *Authent. Si omnes. C. si minor ab heredit.* (16. *l.* 7. §. 5. *l.* 29. §. *ult. ff. de minorib. l.* 57. §. 1. *ff. de acquir. vel omitt. heredit.* (17. *Authent. Malæ fidei. C. de præscr. longi temp.*

net: qui vero putat easdem res competere sibi, hoc agnoscens, intra decem annos inter præsentes, & viginti inter absentes, non contestatus fuerit secundum leges emptorem, aut donationem accipientem, aut illum, ad quem res alio quolibet modo translatæ sunt: eum, qui tales res habet, firme eas habere, post decennii videlicet inter præsentes, & vicennii inter absentes decursum: Si autem ignorat verus alienatarum rerum dominus, & quia res ei competunt, & quia alienatio facta est: non aliter hunc excludi, nisi per tricennalem præscriptionem: non valente dicere eo, qui res hoc modo possidet, quia ipse bona fide possidet, quando ipse à mala fide possidente hoc accepit.

CAP. VIII.

De absentibus & præsentibus in decennii præscriptione.

DE 18 præscriptione vero decennii hoc ordinare prospeximus: ut si quando quispiam in prædicta decennii temporali præscriptione in quibusdam quidem annis præsens sit, in quibusdam vero absens: alios tantos ei annos super decennium adjici, quantos ex ipso decennio absens fuit. Hæc autem omnia, quæ de temporali præscriptione decrevimus, non in præteritis, sed in futuris, & tantum post præsentem legem negotiis atque causis valere præcipimus.

CAP. IX.

De testatore non cogendo propria manu nomina heredum scribere.

QUia 19 vero ante 20 hanc legem protulimus, *ut testator aut manu propria, aut per testes, nomina heredum scribat in testamento:* agnovimus autem ex hujusmodi subtilitate plurima testamenta destructa, testatoribus non valentibus 21 hujusmodi custodire subtilitatem, aut forsan nolentibus scire aliquos suam voluntatem: jubemus licentiam quidem esse volentibus hoc servare in propriis testamentis: si enim hoc non observant, sed secundum priscam consuetudinem testentur, etiam sic firmum testamentum esse sancimus, sive per se aliquis, sive per 22 alterius personam nomen heredis inscripserit: si omnino reliquam legitimam observationem in testamento testator observaverit.

CAP. X.

De rebus immobilibus, quæ locis venerabilibus pertinent.

LEgem 23 vero, per quam sanximus non transferri ad alios res, quæ ad nostram domum ex venerabili Ecclesia pervenerunt, vacare sancimus tam in iis, quæ jam ad nostram domum legitime pervenerunt, quam quæ postea pervenire futura sunt.

CAP. XI.

De Lege Falcidia in rebus alienari prohibitis cessante. 24

SI 25 quando autem aliquis testamentum faciat, & aliquam rem immobilem suæ familiæ aut alteri cuicunque personæ nomine legati reliquerit, & specialiter dixerit, nullo tempore hanc rem alienari, sed aut apud heredes, aut apud successores illius, cui relicta est, permanere: in hoc legato jubemus Falcidiam Legem locum penitus non habere: quoniam alienationem ejus testator ipse prohibuit. Hæc autem obtinere præcipimus in illis casibus, qui nondum judiciali decreto, aut per amicabilem conventum, aut quolibet modo legitimo decisi sunt.

EPILOGUS.

† Eminentia igitur tua, quæ per præsentem Legem in perpetuum valituram nostra sanxit Tranquillitas, edictis quidem in hac regia Civitate propositis, præceptis autem ad omnium provinciarum judices destinatis, ad omnium notitiam venire procuret. Dat. 13. Cal. Februar. CP. Dom. JUSTIN. PP. Aug. Anno * BASIL. CONS.

(18. *Authent. Quod si quis. C. d. t.* (19. *Authent. Et non observato. C. de testament.* (20. *l.* 29. *l.* 30. *C. de testament. Nov.* 66. *c.* 1. §. 1. *Nov.* 107. *c.* 1. §. 4. *Inst. de testament.* (21. Fac. *Nov. Leon.* 69. (22. Abrogatur d. *l.* 29. *l.* 30. d. *Nov.* 66. *c.* 1. §. 1. §. 4. *Inst. de testam.* (23. *Nov.* 55. *c.* 1. (24. Adde *l. ult. C. de rebus alienis non alienand.* (25. *Authent. Sed & in ea. C. ad leg. Falcid.*

TIT. III.

DE ALIENATIONE, ET EMPHYTEVSI, ET LOCAtione, & hypothecis, & aliis diversis contractibus in universis locis rerum sacrarum. 1

NOVELLA CONSTITUT. CXX.

Imp. Justin. Aug. Petro gloriosiss. Orientalium Prætoriorum Præfecto.

PRÆFATIO.

MUltis & diversis legibus super alienationibus, & emphytevsibus, & locationibus, & reliquis administrationibus ecclesiasticarum rerum plantantibus, prævidimus omnes præsenti comprehendere Lege.

CAP. I.

De alienatione & emphytevsi rerum Ecclesiæ.

SAncimus itaque nullam habere licentiam ordinatores rerum hujus regiæ Civitatis, sanctissimæ majoris Ecclesiæ, aut Orphanotrophii, aut Nosocomii, aut Xenodochii, aut Ptochotrophii, aut alterius venerabilis domus in hac regia Civitate, sive in ejus finibus constitutæ, exceptis venerabilibus Monasteriis, aut vendere, aut donare, aut commutare, aut subalterno dono dare, aut alio quolibet modo alienare rem immobilem, aut civilem annonam, aut rusticum mancipium: nisi 2 ad imperialem domum commutatio sola facta est: Sed neque (de 3 colonis juste) dari quidem concedimus. Emphytevses 4 vero à prædicta sanctissima majore Ecclesia regiæ Civitatis, & commemoratorum locorum fieri jubemus in personam ejus, qui accepit, & aliis duobus deinceps heredibus, & non amplius de sexta parte instantis canonis dimittimus ei, qui emphytevsis jure acceperit. De competentibus vero proastiis ipsi sanctissimæ majori Ecclesiæ, & nominatis venerabilibus domibus in hac regia Civitate, aut in ejus regione aut mansione constitutis: jubemus, siquidem hæc reditus habeant integro canone, ab iis Ordinatoribus, qui regunt ipsa venerabilia loca, in emphytevsim secundum prædictum modum accipienti, & aliis duabus successionibus dari, & nullam omnino relevationem, sed augmentum fieri. Si vero non habeant ipsa proastia aliquos omnino reditus: licentiam præbemus Ordinatoribus venerabilium locorum in alia quantitate hoc (sicut prædictum est) in emphytevsim dare. §. 1. Si vero contigerit quamlibet rem ex aliquo prædictorum locorum venerabilium emphytevtico jure datam, aut in imperialem domum, aut in sacrum nostrum ærarium, aut in civitatem aliquam, aut in curiam, aut in aliquam venerabilem aliam domum pervenire: licentiam præbemus Ordinatoribus venerabilium locorum, à quibus à principio emphytevsis facta est, mox ut pervenerit in unam prædictarum personarum ipsa emphytevsis, manifestare suam voluntatem intra biennium, & aut ab iis derelinqui eandem rem, ad quos pervenit, & annuam pensionem, quæ pacto continetur, inferri, aut hoc recipere emphytevsi soluta, eo quod hoc sibi prodesse existimant. §. 2. Si 5 vero quædam sunt loca aut ipsi sanctissimæ Ecclesiæ majori, aut alicui venerabilium domorum competentia, in quibus antiquæ habitationes depositæ sunt, & ex quibus 6 nullus præbetur reditus: prædictæ vero venerabiles domus, quibus competunt hæc loca, reædificare non possunt, licentiam damus ipsis Ordinatoribus earum in emphytevses perpetuo jure tradere ipsa loca: ita tamen, ut emphytevsis in tertia parte pensionum, quæ ex habitationibus adhuc stantibus colligebantur, ex principiis temporis emphytevseos procedat: aut si emphytevta maluerit, magis sub isto pacto accipiat loca, ut primitus ædificet, & ex adjectis illic per æstimationem pensionibus medietatem partis dari venerabili domui, à qua ipsa loca accepit: & hoc fieri concedimus: utatur ergo hujusmodi emphytevta & illic inventa de depositis habitationibus materia.

CAP. II.

Si quis usus nomine rem Ecclesiæ habere voluerit.

SI 7 vero aliquis voluerit quamlibet rem immobilem nomine 8 usus accipere à sanctissima majore Ecclesia regiæ Civitatis, aut

TIT. III. (1. *l.* 14. *C. de sacros. eccles. Nov.* 7. (2. d. *Nov.* 7. *c.* 2. (3. *l.* 24. §. 1. *C. de sacros. eccles.* d. *Nov.* 7. *in præf.* §. 1. (4. d. *Nov.* 7. *c.* 3. (5. *Authent. Si quas. C. de sacros. eccles.* (6. d. *Nov.* 7. *c.* 3. §. 2. (7. *Authent. Hæc usus. C. de sacros. eccles.* (8. d. *Nov.* 7. *c.* 4.

unius memoratarum venerabilium domorum, non aliter hoc accipiat, nisi aliam rem mox dominii jure præbuerit, ex quo eandem rem accepit, tantum habentem reditum, quantum habeat res, quæ ei datur: & non majoribus fisci præstationibus prægravatam: ut post ejus mortem, aut post tempus, in quo datio usus convenit, non transcendentem videlicet accipientis vitam, utraque res integra & in dominium & in usum in eandem venerabilem domum perveniat.

CAP. III.

Ut liceat usque ad xxx. *annos res ecclesiasticas locare.*

LOcationes vero ab ipsis venerabilibus domibus fieri concedimus in quantoscunque contrahentibus annos placuerit, non transcendentibus videlicet xxx. annorum temporibus.

CAP. IV.

Ut liceat res Ecclesiæ immobiles pignori obligare.

SI vero contigerit aliquam prædictarum venerabilium domorum nomine fiscalium tributorum, aut alterius cujuslibet supervenientis necessitatis venerabili domui, pecuniis egere: liceat ejus ordinatoribus immobilem rem aut supponere aut dare in speciale pignus, & creditor possideat eandem rem, & ejus fructus colligat, & reputet sibi tam in his creditis pecuniis, quam in usuris, non autem majoribus quam quartam partem centesimæ. Si vero persolverint debitum præpositi ejusdem venerabilis domus, aut ex fructibus adimpleatur creditum: redeat iterum res ad venerabilem domum, ex qua data est.

CAP. V.

De emphyteusi & hypotheca rerum Ecclesiæ.

EMphyteuses vero & hypothecas, & ultra quinquennium volumus 9 fieri à sanctissima majore Ecclesia regiæ Civitatis conscientia & consensu beatissimi hujus Civitatis Episcopi & Patriarchæ: jurantibus præsentibus Deo amabilibus Oeconomis & Chartulariis ejusdem sanctissimæ majoris Ecclesiæ, quod non ad præscriptionem juris ejus contractus efficiatur. In aliis vero venerabilibus domibus, si quidem sint Chartularii, ipsos æquali modo jurare præsente eo, qui præest venerabili domui. Si vero non sint Chartularii, ab his, qui præsunt venerabilibus domibus, propositis sanctis Evangeliis contractum fieri in scriptis cum jurejurando addito hujusmodi instrumentis, quod non ad læsionem aut præscriptionem venerabilis domus contractus efficitur. §. 1. Oeconomis 10 vero & Orphanotrophis, & reliquis venerabilium domorum Ordinatoribus, nec non omnibus Chartulariis, & parentibus eorum, & filiis, & aliis, qui per genus eis, vel nuptiarum jure conjuncti sunt, interdicimus emphyteusim & locationes sive hypothecas rerum ipsis venerabilibus domibus competentium, aut per semetipsos, aut per interpositam personam accipere: scientibus eis, quod si tale aliquid fiat, & hoc invalidum erit: & omnem substantiam tam eorum, qui accipiunt, quam Oeconomorum & Chartulariorum & Ordinatorum, quibus secundum prædictum modum conjuncti sunt, in venerabilem domum, de qua rem accipiunt, post obitum eorum pervenire jubemus.

CAP. VI.

De rebus aliarum Ecclesiarum extra Civitatem Constantinopolitanam.

ET hoc quidem super iis, qui majoris Ecclesiæ sunt, & prædictarum venerabilium domorum, quæ sunt in hac regia Civitate, vel ejus circuitu adhærentium disposuimus. In aliis vero sanctissimis Ecclesiis, & Monasteriis, & Xenodochiis, & Nosocomiis, seu reliquis venerabilibus domibus, quæ in omnibus provinciis nostræ Reipublicæ positæ sunt, verum etiam Monasteriis in hac regia Civitate, & ejus circuitu adhærentibus, consequenter definire prævidimus. §. 1. Licentiam 11 igitur damus prædictis venerabilibus domibus non solum ad tempus emphyteusim facere immobilium rerum sibi competentium, sed & perpetue hæc eis emphyteutico jure volentibus dari. Et si quidem sanctissimæ Ecclesiæ sint, vel aliæ venerabiles domus, quarum gubernationem loci sanctissimus Episcopus aut per se, aut per venerabilem chorum Clericorum faceret, cum voluntate eorum & consensu fieri hujusmodi contractum, jurantibus præsentibus Oeconomis & Administratoribus, & Chartulariis ipsius venerabilis domus, quod ex hac emphyteusi nullum damnum eidem venerabili domui infertur. Si vero Ptochia, aut Xenones, aut Nosocomia, aut reliquæ venerabiles domus sint propriam administrationem habentes: si quidem venerabilia oratoria esse contigerit, cum voluntate majoris partis ibidem ordinantium Clericorum, necnon & Oeconomi. Si vero Xenones, aut Ptochium, aut Nosocomium, aut alia sit venerabilis domus, apud præpositum ipsius fieri contractum, jurantibus Ordinatoribus earundem venerabilium domorum in præsentia Deo amabilis Episcopi, à quo præponuntur aut ordinantur, quod nihil ad læsionem aut præscriptionem ipsarum venerabilium domorum de hujusmodi contractu efficitur. §. 2. In venerabilibus vero Monasteriis Primates eorum cum ampliore & majore parte ibidem deservientium Monachorum contractum efficiant. In prædictis vero omnibus jubemus inscribi instrumentum cum jurejurando, quod non ad læsionem aut præscriptionem earundem res agitur. Hac vero observatione hujusmodi præcedente, relevationem non amplius fieri à sexta parte reditus, quem habet res, quæ in emphyteusim datur. Quæcunque vero de lapsis domibus competentibus venerabilibus domibus, quæ in regia sunt positæ Civitate, superius disposuimus: hæc in his venerabilibus domibus valere præcipimus. Hoc 12 etiam super ipsis venerabilibus domibus definire prævidimus, ut si quædam ex eis sive pro publicis collationibus, sive pro alia necessaria causa ejusdem domus debitis obnoxiæ fiant, & non est possibile de rebus mobilibus eadem persolvi debita: primo 13 quidem ordine in speciali pignore dari rem immobilem creditori, ut ejus fructus colligens, reputet sibi tam in ipsis debitis mutuis pecuniis, quam in usuris non amplius quarta parte centesimæ. Si vero noluerit isto modo debitum transigere, jubemus per eos quidem, qui à sanctissimo Patriarcha ordinantur, sive Metropolitæ, sive alii Episcopi sint, sive Archimandritæ, sive Orphanotrophi, aut Nosocomi, aut Xenodochi, aut aliarum venerabilium domorum Ordinatores, apud sanctissimos Patriarchas, à quibus ordinantur, aut præponuntur, monumenta fieri, & cum jurejurando Ordinatorum, & consensu amplioris 14 partis in eis deservientium debitum manifestari: & quia non est possibile de rebus mobilibus istud persolvi: per eos vero, qui à Metropolitis ordinantur, sive Episcopi sint, sive Archimandritæ, sive Orphanotrophi, sive Ptochotrophi, aut aliorum venerabilium locorum Ordinatores, apud eos similiter Metropolitas Episcopos hujusmodi monumenta conscribi; ab illis vero Episcopis, qui aut à Patriarchis, aut à Metropolitis Episcopis ordinantur, & habent sub propria jurisdictione aut Monasteria, aut Ptochia, aut Xenones, aut Nosocomia, aut alias venerabiles domos, sub similem modum fieri gesta: ita tamen, ut sive apud Patriarchas, sive apud Metropolitas, sive apud Episcopos alios hujusmodi gesta fiant, nullum pro his dispendium aut expensam venerabiles domos sustinere. Propterea enim volumus de cætero apud judices provinciarum, aut defensores locorum hujusmodi monumenta à memoratis personis sive domibus agi, ut nullum dispendium sentiant. Postquam vero ista subsecuta fuerint apud memoratos sanctissimos Patriarchas, apud Metropolitas, aut alios Episcopos, tunc per prædictos Ordinatores debitricis domus venerabilis in scriptis in publico civitatis loco proponantur per viginti dies: & isto modo hortentur eos, qui emere voluerint immobilem rem: ut qui plus præbet, aliis præponatur. His vero omnibus præcedentibus, venditionem fieri, pretio modis omnibus pro debito dando: ut non aliter habeat emptor munitionem, nisi pretium pro ipso debito persolvatur, & hoc evidenter inscribatur, quod nihil ad læsionem aut præscriptionem ejusdem venerabilis domus efficitur. Si vero secundum prædictum modum emptor hujusmodi rei non inveniatur: jubemus creditorem ex jure prædictarum venerabilium domorum, quod pro soluto dicitur, eandem accipere possessionem, justa & districta æstimatione facta: & addita in pretio decima parte universæ æstimationis, in ipsa quantitate accipere rem creditorem pro solutione, certo dominio possessurum: ita tamen, ut Ordinatores debitricis venerabilis domus, & amplior pars deservientium, hujusmodi venditionibus consentiant. Quod autem præbetur in hoc immobilis res, non per electionem creditoris detur, sed secun-

(9. v. *Nov.* 67. *c.* 4. (10. *Authent. Quibuscunque. C. de sacros. eccles.* (11. *Authent. Perpetua. C. d. t.*

(12. *Authent. Hoc jus. C. de sacros. eccles.* (13. v. *Nov.* 46. *c.* 1. *Nov.* 54. *c.* 2. *Nov.* 67. *c.* 4. (14. Adde *l.* 7. *in fin. ff. de pactis. l.* 3. *ff. quod cujuscunque univers. l.* 14. *ff. depositi. l.* 3. *§.* 7. *ff. de admin. & peric. tut. l.* 15. *ff. de reb. auth. jud. poss. l.* 2. *ff. de curat. bon. l.* 3. *ff. de decretis ab ord. l.* 45. *C. de decurionib. §.* 1. *Inst. de satisd. tut.*

dum

dum æquitatem: aliud quidem fructiferarum, aliud vero poſſeſſionum ſterilium ejusdem venerabilis domus, & in reditu earum, & in fiſcali ſolutione & reliquæ ordinationis. §. 3. Si vero quis aut Epiſcopo, aut Oeconomo, aut Ordinatori cujuslibet venerabilis domus, ſive in regia Civitate, ſive in provinciis conſtitutæ pecunias credidit, aut poſthac crediderit: jubemus neque eis hoc reputari 15 pro venerabili domo, niſi primitus oſtenderint, quod in utilitates prædictæ venerabilis domus iſta profecerunt, neque ipſum creditorem, aut heredes ejus contra venerabilem domum habere aliquam pro ipſis actionem, niſi monſtraverint, quod in utilitatibus venerabilis domus competentibus pecuniæ profecerunt: ſed contra mutuas accipientem pecunias, aut heredes ejus, proprias moveant actiones.

CAP. VII.

De permutatione rerum eccleſiaſticarum.

HOc 16 vero jubemus, ut excepta ſanctiſſima majore Eccleſia regiæ Civitatis, & venerabilibus Orphanotrophiis, Xenonibus, & Ptochiis, quæ ſunt in regia Civitate, ſub ejus conſtitutis ordinatione, licentiam eſſe omnibus ſanctiſſimis Eccleſiis, & venerabilibus domibus, necnon & Monaſteriis, tam in hac regia Civitate, quam in diverſis provinciis conſtitutis, permutationes 17 adinvicem facere, quando utrique venerabili domui ſervatur indemnitas, conſentientibus in ſcriptis aut per depoſitiones hujusmodi contractui non ſolum Ordinatoribus utriusque venerabilis domus, ſed etiam ampliore parte in eis deſervientium. Ea vero, quæ ab imperiali domo in quamlibet venerabilem domum pervenerunt, aut poſtea pervenerint, nullo modo vendi, aut pignori ſupponi, aut permutari, aut omnino alienari concedimus, neque ſi ad alteras venerabiles domos tale aliquid egerint. §. 1. Et 18 quoniam cognovimus ab aliquibus fieri alienationes 19 Monaſteriorum, ut hæc à ſacra figura in privatorum converſationem transferantur: & hoc omnibus modis prohibemus. Si vero tale aliquid factum deprehendatur: licentiam præbemus ſanctiſſimo loci Epiſcopo hoc Monaſteriis vindicare, & in antiquam figuram reducere. Si 20 vero quis de prædictis venerabilibus domibus, quæ in hac regia Civitate, ſive in aliis provinciis ſunt, (excepta ſanctiſſima majore Eccleſia regiæ Civitatis) prædium habeat plurimis fiſcalibus tributis gravatum, ex quo nullus inferatur reditus venerabili domui: licentiam præbemus ejusdem venerabilis domus Ordinatoribus tale prædium alienare quolibet modo voluerint: ad perfectam ſecuritatem ejusdem venerabilis domus, geſtis monumentorum videlicet in hujusmodi alienatione conficiendis ab illis, à quibus Ordinatores talium locorum præponuntur ſive ordinantur, & jurantibus in ſanctis ſcripturis præſente Antiſtite ejusdem venerabilis domus, & ampliore parte in ea deſervientium, quod neque per proditionem, neque per gratiam, aut quamlibet præſcriptionem alienatio fiat, ſed ut ſervetur immunitas eidem venerabili domui. Oeconomis vero & Ordinatoribus Clericorum, & Chartulariis ubicunque venerabilium domorum conſtitutarum, aut parentibus eorum & filiis, & quibus ſecundum genus aut ſecundum matrimonii jura conjunguntur, locationes, aut emphyteuſeis, aut emptiones, aut hypothecas rerum immobilium ipſis venerabilibus domibus competentium ſubire aut per ſe, aut per interpoſitam perſonam, ſecundum quod & iis, qui in regia Civitate ſunt, prohibemus.

CAP. VIII.

Si emphytevta Eccleſiæ per biennium in ſolvendo canone ceſſaverit.

SI 21 vero quis aut locator, aut emphytevta alicujus rei competentis aut ſanctiſſimæ majori Eccleſiæ, aut alteri venerabili domui in quolibet loco noſtræ Reipublicæ conſtitutæ, aut deteriorem faciat rem, quam quidem aut accepit, aut poſt hoc acceperit, aut per biennium 22 non intulerit, quod ab eo promiſſum eſt, emphyteuticum aut locationis canonem: damus licentiam venerabili domui, ex qua locatio aut emphytevſis facta eſt, & quæ debentur ſolum pro præcedente tempore, & antiquum ſtatum locatæ ſive emphyteuticæ rei exigere, & ejicere de emphytevſi, ſive de locatione non 23 valentem de emponematis actionem aliquam contra venerabiles domos movere. Si vero noluerint prædicti Ordinatores expellere eum, exigi quidem eum præcipimus, quæ pro locatione ſive emphytevſi debere agnoſcitur: usque ad definitum vero tempus completum, ſibi datam rem tenere eum, &, quæ placita ſunt, dare. Si vero refugiat, licentiam præbemus præpoſitis eorundem venerabilium locorum indemnitatem venerabilibus domibus de ejusdem rebus fieri, non valente neque hic de emponematis aliquid prætendere.

CAP. IX.

Ut liceat pro redemptione captivorum res immobiles Eccleſiæ alienare.

SAnctiſſimas vero Eccleſias [omnes ſeu Oeconomos] civitatum præcipimus alienare res immobiles pro captivorum 24 redemptione: niſi ſub hac conditione poſſeſſiones aliqui eis dederint: ut nullo modo has alienent. Hoc autem concedimus, ut Hieroſolymorum 25 ſanctiſſima Eccleſia licentiam habeat domos competentes ei non poſitas in eadem ſancta Civitate vendere, non minori pretio, quam de penſionibus ejus in quinquaginta annis colligitur: ut ex earum pretio reditus meliores emat. Si vero quidam cuilibet venerabili domui, ſive in hac regia Civitate, ſive in provinciis poſitæ ſteriles poſſeſſiones donaverint, aut vendiderint, aut alio modo conceſſerint, aut dereliquerint: jubemus pro talibus rebus nullam læſionem ſuſtinere venerabilem domum, in quam hujusmodi poſſeſſiones pervenerunt: aut fiſcalium nomine, aut alterius cujuslibet cauſæ gratia prægravari: ſed omne hujusmodi onus in dantes & eorum heredes recurrere: neceſſitatem habentibus recipere datas hujusmodi poſſeſſiones, & reſtituere de propria facultate venerabili domui omne damnum, quod ex hujusmodi occaſione ei contigerit. Si vero 26 etiam talis dolus in re ſubſecutus eſt, ut aliquæ pecuniæ pro hoc venerabili domui darentur, & eas jubemus in proprium lucrum venerabilem domum habere, ſteriles vero res ei, qui dedit & heredibus ejus omnino reſtitui. §. 1. Ad hæc jubemus, ut nulla neceſſitas ſanctiſſimis Eccleſiis, vel aliis venerabilibus locis tam in regia Civitate, quam in omnibus Reipublicæ noſtræ provinciis poſitis inferatur, poſſeſſiones ſteriles aut frugiferas ubilibet conſtitutas emere: ut non inveniantur per hanc occaſionem, & quas habent perdere, aut debitis obnoxiare. Si vero quis voluerit rem immobilem nomine uſus accipere ab aliqua prædictarum venerabilium domorum (ſecundum quod ſuperius de venerabilibus domibus, quæ in regia Civitate ſunt poſitæ, diſpoſuimus) non aliter hoc accipiat, niſi aliam mox rem dominii jure præſtiterit venerabili domui, à qua eandem rem acceperit, tantum habentem reditum, quantum habet res, quæ ei datur, & non majoribus tributis gravatam: quatenus poſt ejus tranſitum, aut tempus, in quo datio uſus eſt placita, non tranſcendens ſcilicet ejus, qui acceperit vitæ tempus: utramque rem integro jure, & ſecundum dominium & ſecundum uſum in ipſam venerabilem domum pervenire. Et hoc quidem de immobilibus rebus jubemus.

CAP. X.

De ſacris vaſis cujusque Eccleſiæ vel oratorii.

DE ſacris autem vaſis 27 competentibus ſanctiſſimæ majori Eccleſiæ regiæ Civitatis, aut aliis venerabilibus oratorii domibus, in qualicunque loco noſtræ Reipublicæ poſitis, generaliter conſtituimus, ut non aliter hæc vendantur, aut ſupponantur, niſi pro captivorum redemptione. Si 28 vero ſunt plura vaſa in aliqua memoratarum venerabilium domorum, nullum neceſſarium uſum facientia, & contigerit hujusmodi venerabilem locum debitis aggravari, & non ſint aliæ manifeſtæ res immobiles, de quibus debeant debita reddi: licentiam ei damus, geſtis monumentorum (ſicuti ſuperius dictum eſt) conſtitutis prædicta ſuperflua vaſa aut aliis venerabilibus locis neceſſaria [non] habentibus vendere, aut conflare, & ſimiliter vendere, & eorum pretium in debitum præbere: ut non immobiles res alienentur.

(15. *Nov.* 123. *c.* 6. *in fin.* (16. *Authent. Hoc jus. C. de ſacroſ. eccleſ.* (17. *Nov.* 54. *c.* 2. (18. *Authent. Multo magis. C. de ſacroſ. eccleſ.* (19. *Nov.* 7. *c.* 11. (20. *Authent. Item prædium. C. de ſacroſ. eccleſ.* (21. *Authent. Qui rem. C. d. t.* (22. v. *l.* 2. *C. de jure emphyteut.*

(23. *Nov.* 7. *c.* 3. §. 2. (24. *Nov.* 65. (25. *Nov.* 40. (26. *Nov.* 7. *c. ult.* (27. *l.* 21. *C. de ſacroſ. eccleſ.* (28. *Authent. Præterea. C. d. t.*

CAP. XI.

Quibus pœnis 29 ſubjiciantur, qui præſentem Conſtitutionem violaverint.

SI 30 vero præter hæc, quæ inſerta ſunt præſenti legi, contractus fiat ſuper competentibus rebus mobilibus & immobilibus uni memoratarum venerabilium domorum, reddi quidem eidem ſanctiſſimæ Eccleſiæ ſive venerabili domui rem, ſuper quam tale aliquid ſubſecutum eſt, cum medii temporis fructibus: maneat autem apud eam & pretium aut antidorum 31, aut quod pro permutatione, aut alia qualibet occaſione datum eſt ei. Si vero emphyteuſis agatur præter hæc, quæ diſpoſita ſunt à nobis, reddi ſanctiſſimæ Eccleſiæ, ſive venerabilibus domibus vel locis eandem rem jubemus, & emphyteuticum, ſecundum quod placitum eſt, dare, & pactum finiri ſecundum virtutem emphyteuticarium inſtrumentorum. Si vero donetur res eccleſiaſtica, aut alterius venerabilis domus, & hanc reddi ſanctiſſimæ majori Eccleſiæ, aut aliis venerabilibus domibus cum medii temporis fructibus, & tantum aliud, quantum valebat ipſa res. Si vero hypothecæ contra hæc dentur, creditor, quod ei debetur, perdat, & res venerabili loco reddatur: tabellionibus præſumentibus præter hanc noſtram legem talibus miniſtrare inſtrumentis, perpetuo exilio condemnandis. Si vero aliquid ante hanc noſtram legem ſecundum antiquas Conſtitutiones factum eſt: hoc jubemus omnibus modis propriam virtutem habere. Omnia vero, quæ contra antiquas leges facta ſunt, revocari ſancimus, & res, quæ contra virtutem earum data eſt, veneralibus domibus reddatur, & de cætero ſecundum præſentem legem omnia fieri diſponimus: vacantibus poſthac aliis omnibus Conſtitutionibus, quæ ſuper talibus caſibus dudum loquebantur.

EPILOGUS.

† Eminentia igitur tua, quæ per præſentem Legem in perpetuum valituram noſtra ſanxit Tranquillitas, inconvulſa obſervare feſtinet: edicto in ſolennibus & legitimis locis per decem dies propoſito: & nullo pro tali occaſione in provincias deſtinando. Nos enim providemus, quali modo ſine collatorum læſione omnibus præſens noſtra generalis Conſtitutio manifeſta fiat. Dat. 7. Id. Maji, *Conſtantinop.* DN. JUSTIN. PP. Auguſt. BASIL. V. C. CONS.

TIT. IV.

UT PARTICULARES USURARUM SOLUTIONES IN 1 DUPLUM COMPUTENTUR.

NOVELLA CONSTITUT. CXXI.

Imp. Juſtin. Auguſt. Baſilio Præſidi Tarſi.

PRÆFATIO.

CUm Decuriones videamus nobis inſtare precibus, & libenter iis indulgeamus: merito ſane legibus contrarias artes, & per fraudem excogitatas confeſſiones valere non concedimus.

CAP. I.

DOcuerunt enim Potentiam noſtram Euſebius, & Aphthonius, qui Demetrio nepotes extiterunt, nati ex Palladio Demetrii filio: quod is Demetrius Artemidoro per cauſam mutui quingentos aureos debuerit, in quam ſummam etiam uſuras ſtipulatus ſit. Nuper 2 vero ſacram prodiiſſe formam, quæ voluerit, *ſi duplum debiti ſolvatur, ut nulla contra ipſos ſecundum Leges noſtras ſuperſit exactio.* Artemidori autem creditoris ſucceſſores Epimachum, & Artemonem dixiſſe, *mentitos 3 ipſos in precibus, neque noſtro dignandos auxilio: cum debito plene ſatisfactum non fuerit, ſed ſoli nongenti quadraginta novem aurei perſoluti ſint.* Ajunt enim ſupplices, patrem ſuum Palladium una cum Demetrio patre ejus & Paulo octingentos ſexaginta ſeptem ſolviſſe aureos. Sed Artemonem & Priſcianam Artemidori filios, qui Epimachi & Artemonis illius alterius avus fuit, dixiſſe: *particularem ſe ſolutionem ſorti non adjungere, ſed omnia velle reputari in uſuras; hæc item innuere ſententiam provinciæ Præſidis, & propterea exegiſſe Palladium pro priore quingentorum aureorum fœneratitia ſyngrapha alteram aureorum ſexingentorum.* Solviſſe autem ipſi (inquiunt) diverſis temporibus, & Palladium aureos ſeptuaginta duos, & Euſebium atque Aphthonium decem, ut inde colligatur nongentorum quadraginta novem aureorum ſumma. Eum vero, qui controverſiæ audientiam præbuerat, cum in animo non revolveret, quod totius accuſationis eadem cauſa eſſet: non admiſiſſe ipſos, ſed voluiſſe in ſexingentos eos aureos ſortis condemnare. Petieruntque, ut hac neceſſitate eximerentur: & collecto univerſo debito quingentorum aureorum, ſi quinquaginta unum adhuc ſolverent, qui reliqui eſſent ad mille ſolidorum quantitatem, tam univerſo debito liberarentur, quam fœneratitiam ſexingentorum aureorum ſyngrapham reciperent.

CAP. II.

CUm igitur leges 4 noſtræ nihil ultra duplum ſolvi velint: & nos in hoc tantum differentiam habeamus cum prioribus, quod illæ quidem debita conſtituant usque ad duplum, ſi nulla particularis facta fuiſſet ſolutio: nos vero recipiamus, ut particulares etiam ſolutiones debita diſſolvant, ſi usque ad duplum pertingant: ſancimus, ut ſecundum hoc fiat computatio: & ſi tantum hi perſolverint, quantum adhuc ad mille aureos deeſt, recuperent etiam fœneratitiam ſexingentorum aureorum ſyngrapham, ne debitum ex hac cauſa multipliciter exigi deprehendatur.

EPILOGUS.

† Quæ itaque nobis placuerunt, & per hanc ſacram pragmaticam declarantur formam: ea ſtudeto Magnificentia tua effectui & fini tradere, tam ea interpretatione, quæ de hac cauſa in ſententiis, quorum ſupplices meminerunt, facta eſt, abolita, quam omnibus, quæ per obreptionem & ex una tantum parte confecta ſunt, aut conficientur, vacantibus. Divinitas te ſervet per multos annos, frater jucundiſſime. Dat. 17. Cal. Maji, *Conſtantinop.* BELIS. V. C. CONS.

TIT. V.

EDICTUM 1 PIENTISSIMI DOMINI NOSTRI JUSTINIANI DE FORMULA ARTIFICUM.

NOVELLA CONSTITUT. CXXII.

PRÆFATIO.

COgnovimus, quomodo poſt caſtigationem Domini Dei benignitate immiſſam, qui negotiationes & ludos literarios exercent, diverſi etiam generis artifices, & agricolæ, inſuper & nautæ, cum potius meliores fieri deberent, lucri cupiditati ſe dediderint, & duplicia tripliciaque pretia ac mercedes præter veterem conſuetudinem requirant.

CAP. I.

VIſum igitur eſt per ſacrum Edictum omnibus interdicere deteſtandam iſtiusmodi avaritiam, & ne quis in poſterum cujuscunque diſciplinæ aut artis Magiſter, qualiscunque etiam negotiationis negotiator, qualiscunque demum agriculturæ agricola, quam vetus conſuetudo ferat, plus pretii mercedisve nomine exigat; jubemus vero etiam, ut ædificiorum, & colendæ terræ, aliorumque operum menſores nihil amplius operariis imputent, & illis antiquam conſuetudinem conſervent. Hæc autem obſervare jubemus & eos, qui qualiacunque opera demandant, & eos, qui aliqua redimunt. Si quidem nec ipſis amplius, quam more conſtitutum ſit, dare concedimus. Sciant vero, qui quicquam amplius, quam pro veteri conſuetudine requirunt, quod triplicem quantitatem in fiſcum inferre cogentur, ſi ſupra id, quod ab initio conſtitutum fuerit, cepiſſe illos quicquam aut dediſſe oſtenſum ſit.

EPILOGUS.

† Hæc porro inquiri ac vindicari jubemus & ab Excellentia tua, & à leroſiſſimo felicis hujus urbis Præfecto. Volumus enim per vos ab hujus noſtri Edicti transgreſſoribus conſtitutam multam exigi, pœnisque illos ſubdi: ita, ut quæ vobis parent cohortibus, quinque librarum auri multa incubitura ſit, ſi quid ex iis, quæ à nobis

(29. Adde *Nov.* 7. *c.* 5. 6. *&* 7. (30. *Authent. Qui res. C. de ſacroſ. eccleſ.* (31. *Nov.* 7. *in pr. l.* 14. §. 1. *C. de ſacroſ. eccleſ.*

TIT. IV. (1. Adde *Nov.* 138. *Nov.* 160. *in pr. l.* 10. *l. pen.* §. 1. *C. de uſuris. l.* 26. §. 1. *ff. de condict. indeb. l.* 4. *in fin. ff. de nautico fænore. Edict. Juſtin.* 9. *c.* 5. (2. *d. l. pen.* §. 1. *C. de uſuris.* (3. *v. l.* 7. *C. de diverſ. reſcript.*

(4. v. d. *l. penult.* §. 1. *C. de uſuris.*

TIT. V. (1. *Edict. Juſtin.* 6.

nobis constituta sunt, neglectum fuerit. Dat. 2. Calend. April. *Constantinop.* D. N. JUSTIN. PP. Aug. post BELIS. V. C. CONS.

TIT. VI.
DE SANCTISSIMIS EPISCOPIS 1 ET DEO amabilibus & reverendissimis Clericis, & Monachis.

NOVELLA CONSTITUTIO CXXIII.

Imperator Justinianus Augustus Petro gloriosissimo Magistro sacrorum nostrorum officiorum.

PRÆFATIO.

DE gubernatione & privilegiis, aliisque diversis capitulis ad sanctissimas Ecclesias, & alias venerabiles domos pertinentibus, jam quædam disposuimus 2: super sanctissimis autem Episcopis, & Clericis, & Monachis dudum in diversis Constitutionibus disposita, cum competenti correctione hac comprehendere Lege prospeximus.

In editionibus Haloandrinis duæ hic paginæ infarciuntur, quæ nec in Scrimgeriana editione, nec in meis manuscriptis reperiuntur. Contius.

CAP. I.
De ordinatione Episcoporum. 3

SAncimus igitur, quoties opus fuerit Episcopum ordinari, Clericos & Primates Civitatis, cujus futurus est Episcopus ordinari, mox in tribus 4 personis decreta facere, propositis eis sacrosanctis Evangeliis, *periculo suarum animarum* dicentes in ipsis decretis: *quia neque propter aliquam donationem, neque propter aliquam promissionem, aut amicitiam, aut aliam quamlibet causam, sed scientes eos rectæ & Catholicæ fidei, & honestæ 5 esse vitæ, & literas 6 nosse, hos elegerunt; & quia neque uxorem, neque filios 7 aliqui eorum habent, neque concubinam aut filios naturales cognoscant eos habuisse, aut habere:* sed & si prius *uxorem aliquis ex eis habuit, ipsam & unam 8, & primam, & neque viduam, neque viro conjunctam, neque legibus 9 aut sacris Constitutionibus interdictam; sed &, quod neque curialem 10 aut officialem hunc esse cognoscunt; aut si curiali vel officiali subjacet fortunæ, sciunt, eum in monasterio non minus quindecim 11 annis monasticam conversationem implevisse.* §. 1. Hoc quoque decretis oportet inseri, *quia non minus quam triginta quinque 12 ætatis annos habet is, qui eligitur ab eis, qui cognoscunt personam:* & ex trium personarum, pro quibus talia decreta facta sunt, melior ordinetur electione & periculo ordinantis. Curialem vero vel officialem, qui, sicut dictum est, quindecim 13 annis in monasterio conversatus est, & ad Episcopatum provocatus, liberum esse propria fortuna: ita tamen, ut liberatus à curia, quartam partem suæ substantiæ sibi retineat: reliquis ejus rebus secundum nostram legem curiæ & fisco vindicandis. §. 2. Damus autem licentiam decreta facientibus, si quempiam laicorum præter curialem & officialem, dignum memorata electione esse putent: hunc cum aliis duobus Clericis aut Monachis eligere: ut si laicus hoc modo ad Episcopatum eligatur, non repente Episcopus ordinetur, sed primo Clericis non minus tribus mensibus connumeretur, & ita sanctas regulas & quotidianum Ecclesiæ ministerium edoctus, Episcopus ordinetur. qui enim alios debet docere, post ordinationem ab aliis doceri non debet. Si vero (ut evenit in quibusdam locis) non inveniantur tres personæ ad talem electionem opportunæ, liceat decreta facientibus in duabus & in una persona decretum facere: eos tamen omnes jam dictas à nobis habentes testationes. Si vero, qui debent Episcopum eligere, citius ipsa decreta intra sex menses non faciant: tunc periculo propriæ animæ ille, quem competit ordinare Episcopum, ordinet, omnibus aliis, quæ diximus, observandis. Si quis autem citra memoratam observationem Episcopus ordinetur, jubemus hunc omnibus modis Episcopatu depelli. Sed etiam illum, qui præter hoc præsumpserit ordinare, segregari uno anno à sacro ministerio, & omnem ejus substantiam, quæ quolibet tempore aut modo in ejus dominium deducta est, propter culpam, quam fecit, dominio Ecclesiæ, cujus Episcopus est, vindicari.

CAP. II.
De accusatoribus Episcoporum. 14

SI quis autem electum ad ordinationem Episcopatus accusaverit in qualibet causa, quæ possit secundum leges aut canones ejus impedire ordinationem, differatur hujusmodi ordinatio: & prius contra eum propositam causam sive præsente accusatore 15, & ab eo propositam causam exequente, sive etiam deficiente per tres menses suam accusationem implere: diligenter examinari ab illo, à quo futurus erat Episcopus ordinari: & si quidem obnoxium eum accusator invenerit, prohibeatur ordinatio. Si vero obnoxius non ostendatur, ordinatio quidem non impediatur: accusator autem, sive non probaverit, sive etiam fugit propositam à se accusationem, à Provincia, in qua habitat, abjiciatur. Si quis autem ante examinationem accusatum ordinaverit, ordinatus quidem à Sacerdotio repellatur: qui vero talem ordinare festinaverit, superius dictæ subjaceat pœnæ, tam annali prohibitioni sacri ministerii, quam etiam ut omnes ejus res Ecclesiæ vindicentur. §. 1. Præ omnibus illud servari sancimus, ut nullus per suffragium 16 auri, aut aliarum rerum, Episcopus ordinetur. Si quid autem tale committatur: ipsi semetipsos, & 17 dantes, & accipientes, & mediatores eorum, secundum sacras Scripturas & sanctas regulas damnationi subjiciunt: & propterea qui dat, & qui accipit, & mediator ejus factus, Sacerdotii aut Cleri honore removeatur: quod 18 autem pro hac causa datum est, Ecclesiæ illi vindicetur, cujus voluit Sacerdotium comparare. Si vero laicus forte pro hac causa aliquid accipiat, aut mediator rerum factus est: datas res in duplum eum exigi jubemus, Ecclesiæ vindicandas. Non solum autem, quæ secundum hunc modum dantur, vindicari præcipimus: sed etiam omnem cautionem pro hoc quolibet modo expositam, & pignorum vel fidejussorum dationem, vel oblationem, & omnem quamlibet aliam cautionem vacare sancimus. Et qui super hoc promissionem accepit, non solum professionem reddat: sed etiam aliud tantum, quantum professio continet, exigatur, quod debet Ecclesiæ dari.

CAP. III.
Si quis Episcopus ante ordinationem vel postea Ecclesiæ res obtulerit: & quid pro cathedratico dari conveniat.

SI quis autem Episcoporum sive ante suam ordinationem, sive post ordinationem voluerit proprias res, aut partem earum Ecclesiæ offerre 19, cujus Sacerdotium accepit: non prohibemus; & omni condemnatione & pœna præsentis legis liberum eum esse sancimus: sed etiam omni laude dignum judicamus: quoniam hoc non est emptio, sed oblatio. Pro consuetudinibus autem illa sola permittimus præberi ab ordinatis Episcopis, quæ subsequenter præsenti legi inserta sunt. Jubemus igitur beatissimos Archiepiscopos & Patriarchas, hoc est, senioris Romæ, & Constantinopoleos, & Alexandriæ, & Theopoleos, & Hierosolymorum, siquidem consuetudo habet Episcopis & Clericis in eorum ordinatione, non minus quam viginti auri libras dari, ipsa solummodo præberi, quæ consuetudo recognoscit: plus autem ab hac quantitate nihil supra viginti auri libras præberi: Metropolitas autem à propria Synodo, aut à beatissimis Patriarchis ordinatos, & alios omnes Episcopos, qui aut à Patriarchis, aut à Metropolitis ordinantur, dare pro inthronisticis quidem solidos centum: notariis autem ordinantis, & aliis ministrantibus ei, & solenniter accipientibus, solidos trecentos. Si vero Ecclesiæ reditus minus quidem quam triginta auri libras per annum reddant, non minus autem quam decem: dari pro inthronisticis solidos centum: aliis autem omnibus, qui ex more capiunt, solidos CC. Si vero minus quidem quam decem, non minus autem quinque auri libras Ecclesiæ reditus esse contigerit: pro inthronisticis quidem dari solidos quinquaginta: omnibus

TIT. VI. (1. *Lib.* 1. *C.* 3. (2. *Nov.* 6. (3. *Nov.* 137. *c.* 2. (4. *l.* 42. *in pr. C. de episcopis.* (5. *Nov.* 6. *c.* 1. *pr.* (6. *d. Nov.* 6. *c.* 1. §. 2. §. 6. (7. *d. c.* 1. §. 4. (8. *d. c.* 1. §. 3. (9. *v. tit. C. de incest. & inutil. nupt.* (10. *l.* 4. *l.* 12. *l.* 53. *C. de episcopis.* (11. §. 1. *infr. h. c. & c.* 15. (12. *Nov.* 137. *c.* 2. (13. *in fin. pr. supr. h. c.*

(14. *d. Nov.* 137. *c.* 3. (15. *Nov.* 6. *c.* 1. §. 10. (16. *d. c.* 1. §. 5. §. 9. *c.* 16. *infr. hic.* (17. *v. l. ult. in fin. C. ad leg. Jul. repetund.* (18. *Authent. Quod pro. C. de episcopis.* (19. *c.* 16. *in fin. infr. hic.*

autem

autem aliis ex consuetudine percipientibus solidos ducentos. Si autem minus quam quinque, non minus autem duas auri libras Ecclesiæ reditus habeat, pro inthronisticis solidos decem & octo: omnibus autem aliis ex consuetudine percipientibus solidos XXIV. Si autem minus tres, non autem quam duas auri libras quantitas redituum Ecclesiæ comperiatur, dare pro inthronisticis quidem solidos duodecim, pro omni vero alia consuetudine solidos sex. Episcopum enim Ecclesiæ minus duas auri libras reditus habentem, neque pro inthronisticis, neque pro alia qualibet consuetudine dare aliquid permittimus. Hæc autem, quæ præberi disposuimus 20, primus Presbyter ordinantis Episcopi & Archidiaconus suscipientes, ex consuetudine percipientibus dividant hæc. Igitur jubemus hæc omnibus modis observari: ut non ex talibus occasionibus Ecclesiæ debitis prægraventur, & Sacerdotia venalia 21 fiant. Si quis autem ultra quantitatem à nobis definitam pro inthronisticis aut consuetudinibus quolibet modo præsumat accipere: jubemus quicquid plus acceperit, triplum ex rebus ejus vindicari Ecclesiæ dantis. Sed hæc quidem pro Episcoporum ordinatione dicta sint.

CAP. IV.

Ut Episcopatus à servili, & adscriptitia fortuna hominem liberet.

POst 22 ordinationem vero servili & adscriptitia fortuna Episcopos liberos esse præcipimus, nisi curiales aut officiales citra prædictam observationem ordinentur: tales enim Episcopatu remotos, curiæ aut officio restitui jubemus: ut non ex tali fortuna Sacerdotio fiat injuria. Illos autem, qui ante hanc nostram Legem ex curiali fortuna inveniuntur Episcopi ordinati, hujusmodi quidem fortuna liberos esse sancimus: legitimam vero partem ex propriis rebus curiæ, & fisco dare: sic tamen, ut nullam imminutionem ecclesiastica jura sustineant in rebus, quas in Episcopatu acquisitas, Ecclesiæ eorum competere disposuimus. Si vero contigerit ordinatum Episcopum sub proprii parentis potestate esse: ex ipsa ordinatione suæ 23 potestatis sit.

CAP. V.

De Presbyteris, & Diaconis, & Subdiaconis cognationis jure ad tutelam vel curam vocatis.

DEo 24 autem amabiles Episcopos & Monachos, ex nulla Lege tutores, aut curatores cujuscunque personæ fieri permittimus: Presbyteros autem, & Diaconos, & Subdiaconos jure & lege cognationis tutelam aut curam suscipere hereditatis permittimus, proprio & solo gradu cognationis ad tutelam & curam vocatis, hujusmodi suscipere administrationem permittimus: si tamen intra quatuor menses, ex quo vocati sunt, apud competentem judicem scripto declarent, talem administrationem propria 25 voluntate suscepisse. Et si quis eorum forsan hoc fecerit, nullum ex hoc in alia tutela aut cura præjudicium patiatur.

CAP. VI.

Ut Clerici à muneribus personalibus & negotiis secularibus 26 abstineant.

SEd neque fieri susceptorem aut exactorem fiscalium functionum, aut conductorem publicarum aut alienarum possessionum, aut curatorem domus, aut procuratorem litis, aut fidejussorem 27 pro talibus causis Episcopum, aut Oeconomum, aut alium Clericum cujuslibet gradus, aut Monachum proprio nomine, aut Ecclesiæ, aut Monasterii sinimus: ut non per hanc occasionem & sanctis domibus damnum fiat, & sacra ministeria impediantur. 28 Si autem Ecclesiis aut Monasteriis possessiones quædam adjacentes inveniantur, & voluerint dispensatores ipsarum venerabilium domorum in conductionem aut emphytevsim has accipere: tunc omnibus Clericis & Monachis pro his causis in ipso instrumento sub gestis monumentorum consentientibus & manifestantibus pro utilitate venerabilium domorum hoc fieri: talem conductionem & emphytevsim procedere sinimus. Sed etiam ipsis sanctissimis Ecclesiis & aliis venerabilibus domibus damus licentiam conductiones & emphytevses facere adinvicem: & Clericis similiter propriarum Ecclesiarum possessiones conducere & gubernare, cum voluntate tamen Episcopi & Oeconomi permittimus: exceptis personis, quas per aliam Legem hoc facere prohibuimus. Si quis autem contra ea, quæ dicta sunt, aliquid fecerit, si quidem Episcopus fuerit, omnes ejus res, ex qualibet causa vel persona, sive ante Episcopatum, sive post hoc fuerint ad eum venientes, ejus Ecclesiæ vindicari sancimus. Si autem Oeconomi, aut alii Clerici fuerint hoc delinquentes: pecuniariam eos pœnam, qualem Episcopus eorum probaverit, exigi Ecclesiæ vindicandam: cum etiam conductionem teloniorum, aut cujuslibet possessionis, aut publicarum collationum perceptionem, aut exactionem, aut solicitudinem domus eis credentes, aut fidejussores eos pro memoratis causis suscipientes: nullam contra Ecclesiam, aut Monasterium, aut res ejus, aut gubernantium, aut contra illas personas, quibus crediderint, aut contra facultates, aut fidejussores eorum habeant actionem. Illi vero, qui publicarum collationum, aut tributorum susceptionem, aut conductionem, aut exactionem memoratis personis crediderint, aut fidejussores eos acceperint: si quod publico damnum contingat, hoc ex propria facultate restituere compellentur.

CAP. VII.

Ne Episcopus dicendi testimonii causa evocetur.

NUlli vero judicum 29 licebit, Deo amabiles Episcopos cogere ad judicium venire pro exhibendo testimonio 30: sed judex mittat 31 ad eos quosdam ex personis ministrantium sibi: ut propositis sanctis Evangeliis, secundum quod decet Sacerdotes, dicant, quæ noverint.

CAP. VIII.

Ne propter quamlibet causam Episcopus ad secularem judicem trahatur.

SEd 32 neque pro qualibet pecuniaria causa, vel criminali Episcopum ad judicem civilem, aut militarem, invitum producere aut exhibere citra imperialem jussionem permittimus: sed judicem, qui tale aliquid, sive ex scripto, sive ex non scripto præsumpserit imperare, post cinguli privationem, viginti librarum auri pœnam exsolvere jubemus Ecclesiæ, cujus Episcopus produci aut exhiberi jussus est: executorem similiter post cinguli privationem, & verberibus subdendum, & in exilium deportandum.

CAP. IX.

Ne Episcopi proprias Ecclesias relinquant. 33

INterdicimus autem Deo amabilibus Episcopis proprias relinquere Ecclesias, & ad alias regiones venire. Si vero necessitas faciendi hoc contigerit: non aliter, nisi cum literis beatissimorum Patriarchæ aut Metropolitæ, aut per imperialem videlicet jussionem hoc faciant: ita tamen, ut nec illis Episcopis, qui sub beatissimo Archiepiscopo Constantinopoleos & Patriarcha fuerint, liceat citra permissionem ejus, aut nostræ jussionis, ad regiam Civitatem venire. Si vero etiam secundum hunc modum Episcopus cujuscunque loci profectus fuerit, non amplius uno 34 anno suam relinquat Ecclesiam. Episcopos autem in regiam Civitatem, sicut dictum est, venientes, cujuslibet fuerint Diœcesis, præ omnibus ire ad beatissimum Archiepiscopum Constantinopoleos, & ad Patriarcham, & ita per 35 eum ad nostram introire Tranquillitatem. Citra autem hanc nostram dispositionem aut proficiscentibus, aut ultra definitum unius anni tempus extra suam Ecclesiam facientibus moram, primum quidem non ministrari ab Oeconomis propriæ Ecclesiæ expensas: deinde admonere eos per literas Sacerdotum, sub quibus agunt, ut revertantur ad suas Ecclesias: differentes autem reverti, secundum sanctas revocari regulas: & nisi intra definitum à sacris canonibus tempus revertantur ad suas Ecclesias, ipsos quidem ab Episcopatu expelli, alios autem pro eis meliores ordinari secundum præsentis Legis virtutem: hoc ipso & super Clericis valituro cujuscunque ordinis fuerint aut ministerii.

(20. Adde *Nov.* 56. (21. v. §. 8. *Instit. de rer. divis.* §. 2. *Inst. de inutil. stipul. l.* 6. *in pr. ff. de contrah. empt. l.* 83. §. 5. *ff. de verb. oblig. l.* 1. §. 1. *ff. de lege Jul. ambitus.* (22. *Authent. Episcopalis. C. de episcopis.* (23. *Nov.* 81. *c.* 3. (24. *Authent. Presbyteros. post leg.* 52. *C. de episcopis.* (25. v. *l.* 52. *pr. C. d. t.* (26. *l.* 17. *in pr. C. d. t.* adde *Nov. Leon.* 68. (27. *Nov. Leon.* 86. *Canon. Apost.* 19. (28. Fac. *l.* 32. §. 4. *ff. de receptis. l.* 52. §. 1. *in fin. C. de episcopis.*

(29. *Authent. Sed judex. C. d. t.* (30. Adde *l.* 7. *l.* 8. *C. d. t.* (31. v. *l.* 2. §. 1. *C. de jurejur. propter calumn.* (32. *Authent. Nullus episcopus. C. de episcopis.* (33. Adde *Nov.* 6. *c.* 3. (34. *d. Nov.* 6. *c.* 2. adde *Nov.* 67. *c.* 3. (35. *d. Nov.* 6. *c.* 3.

CAP. X.

Ut Archiepiscopi & Patriarchæ sæpius in annis singulis Concilia & Synodos celebrent.

UT autem omnis ecclesiasticus status, & sacræ regulæ diligenter custodiantur: jubemus unumquemque beatum Archiepiscopum, & Patriarcham, & Metropolitam, sanctissimos Episcopos sub se constitutos in eadem Provincia semel 36, aut secundo per singulos annos ad se convocare, & omnes causas subtiliter examinare, quas Episcopi, aut Clerici, aut Monachi adinvicem habeant, easque disponere; & super hoc quidquid extra regulas à quacunque persona delinquitur, emendare. Interdicimus 37 autem sanctissimis Episcopis, Presbyteris, & Diaconis, & Subdiaconis, Lectoribus, & omnibus aliis cujuslibet venerandi Collegii, aut Schematis constitutis, ad tabulas 38 ludere, aut aliis ludentibus participes ac inspectatores fieri, aut ad quolibet spectaculorum spectandi gratia venire. Si quis autem ex his hoc deliquerit, jubemus hunc in tribus annis à venerabili ministerio prohiberi, & in Monasterium redigi. Si autem in medio tempore ostenderit dignam sui vitii pœnitentiam, liceat & Sacerdoti, sub quo constitutus est, minuere tempus, & hunc rursus proprio reddere ministerio: scientibus quoque sanctissimis Episcopis debentibus hoc vindicare, quia, si tale aliquid agnoscentes non vindicaverint, ipsi rationem Deo pro tali causa persolvent. Nullum autem Episcopum invitum cogi quemlibet Clericum sub se constitutum de proprio Clero dimittere.

CAP. XI.

Ne quis ante causæ exitum excommunicetur.

OMnibus autem Episcopis & Presbyteris interdicimus 39 segregare aliquem à sacra communione, antequam causa monstretur; propter quam sanctæ regulæ hoc fieri jubent. Si quis autem præter hoc à sancta communione quemquam segregaverit: ille quidem, qui injuste à communione segregatus est, solutus excommunicatione à majore Sacerdote, sanctam mereatur communionem. Qui vero aliquem à sancta communione segregare præsumpserit: modis omnibus à Sacerdote, sub quo constitutus est, separabitur à communione, quanto tempore ille perspexerit: ut, quod injuste fecit, juste sustineat. Sed neque propriis manibus liceat Episcopum aliquem percutere: hoc enim extraneum Sacerdoti est. Si 40 quis autem Episcopus secundum ecclesiasticas regulas Sacerdotio pulsus, præsumpserit ingredi Civitatem, ex qua pulsus est, relinquens locum, in quo jussus est degere: jubemus hunc in Monasterio in alia regione constituto tradi: ut, quod in Sacerdotio deliquit, degens in Monastario corrigat.

CAP. XII.

Quales esse debent, qui in Clericos ordinantur.

CLericos autem non aliter ordinari permittimus, nisi literas 41 sciant, & rectam fidem, vitamque habeant honestam, & neque concubinam, aut naturales habuerint, aut habeant filios, sed caste viventes, aut uxorem legitimam, & ipsam unam & primam habentes, neque viduam, neque separatam à viro, neque aliter legibus, aut sacris canonibus interdictam.

CAP. XIII.

De ætate Presbyterorum & cæterorum Clericorum.

PResbyterum autem minorem 42 triginta quinque annorum fieri non permittimus. Sed neque Diaconum, aut Subdiaconum minorem 43 viginti quinque, aut neque minorem Lectorem decem & octo annorum. Diaconissam 44 vero non ordinari in sancta Ecclesia, quæ minor 45 est annorum quadraginta, aut ad secundas venerit nuptias.

CAP. XIV.

De uxoribus Clericorum.

SI autem tempore ordinationis Clerici cujuscunque Collegii, aut Ordinis, accusator aliquis apparuerit, dicens *eum indignum ordinatione esse*: differatur ordinatio, & universa procedant tam pro examinatione, quam pro multis causis, quas in Episcoporum ordinationibus sancivimus. Si vero futurus ordinari Diaconus non habuerit uxorem (sicut prius dictum est) conjunctam sibi: non aliter ordinetur, nisi prius ab ordinante eum interrogatus promiserit, *posse post ordinationem & sine legitima uxore honeste vivere*: non valente eo, qui ordinat, in tempore ordinationis permittere Diaconum aut Subdiaconum post ordinationem uxorem accipere. Is autem, qui permittit 46, Episcopus, expellatur ab Episcopatu. Si vero post ordinationem Presbyter, aut Diaconus, aut Subdiaconus uxorem duxerit: expellatur 47 à Clero, & curiæ civitatis illius, in qua Clericus erat, cum propriis rebus tradatur. Si vero Lector secundam 48 ducat uxorem, aut primam quidem viduam, aut separatam à viro, aut Legibus vel sacris Canonibus interdictam, nequaquam ad alium ecclesiasticum ordinem provehatur: sed & si quolibet modo ad majorem ordinem perducatur, expellatur eo, & priori restituatur.

CAP. XV.

Quibus casibus curiales Clerici ordinari possint.

SEd 49 neque curialem 50 aut officialem Clericum fieri permittimus: ut non ex hoc venerabili Clero injuria fiat. Si vero tales personæ in Clero constituantur, tanquam nec ad ordinem perducti, propriæ fortunæ restituantur, nisi forsan monasticam vitam aliquis eorum non minus quindecim 51 annis implevit; tales enim ordinari præcipimus, legitima videlicet parte curiæ & fisco danda, si in Clero constituti, Monacho condecentem vitam impleverint. Si vero post Clericatus honorem aliquis eorum uxorem duxerit, aut concubinam habuerit, curiæ & officio, cujus fortunæ subjacebat, reddatur: etiam si maxime tali ecclesiastico gradu tenebatur, in quo quis constitutus non prohibetur sacris Canonibus & Legibus uxorem accipere. Hoc autem & super aliis omnibus Monachis tenere sancimus, qui de Monasteriis ad quemlibet ecclesiasticum transferuntur gradum, etiamsi nulli fortunæ subjecti fuerint. Et generaliter sancimus, nulli 52 licere in quolibet ecclesiastico gradu constituto, discedere ab eo, & secularem fieri: scientibus tale aliquid facientibus, quia & quasi apposito sibi cingulo aut dignitate, aut militia nudabuntur, & curiali fortunæ propriæ Civitatis tradentur. Qui autem ante nostram Legem Clerici ordinati sunt ex 53 curiali fortuna: per substitutas personas pecuniaria munera complere, à corporalibus autem liberos servari.

CAP. XVI.

Ut ordinationes gratis 54 fiant.

SEd neque Clericum cujuscunque gradus dare aliquid ei, à quo ordinatur; aut alii cuilibet personæ permittimus: solas autem præbere eum consuetudines 55 iis, qui ordinantium ministrantes sunt, ex consuetudine accipientibus, unius anni emolumenta non transcendentem. In sancta vero Ecclesia, in qua constituitur, sacrum complere ministerium, & nulla penitus propriis Clericis dare pro sua insinuatione: nec ob hanc causam propriis emolumentis aut aliis portionibus hunc privari. Sed neque Xenodochum, aut Nosocomum, aut Ptochotrophum, aut alium quemlibet venerabilis domus gubernatorem, aut quamcunque ecclesiasticam solicitudinem agentem, dare aliquid illi, à quo constituitur, aut alii cuicunque personæ pro commissa sibi gubernatione. Qui vero præter hæc, quæ disposuimus, aut dat, aut accipit, aut mediator 56 fit, Sacerdotio aut Clero hujusmodi commissæ sibi cujuscunque gubernationis nudabitur: iis, quæ accipiuntur, vindicandis venerabili loco, cujus talis persona ordinationem aut solicitudinem, aut gubernationem accipit. Si autem secularis sit, qui accipit, aut mediator factus est: quod datum est, duplum repetitur, & venerabili loco, in quo talis persona ordinationem aut gubernationem, aut solicitudinem susceperit, præbeatur. Si quis autem Clericus cujuslibet gradus, sive gubernator cujuslibet venerabilis domus, aut ante ordinationem commissam sibi cujuscunque gubernationis aut solicitudinis, aut postea aliquid voluerit suarum rerum offerre 57 Ecclesiæ, in qua ordinatur, aut loco, cujus guberna-

(36. *Nov.* 137. *c.* 4. (37. *Authent. Interdicimus. C. de episcopis.* (38. *l.* 34. §. 1. §. 3. *C. de episc. aud. Nov. Leon.* 87. (39. *l.* 30. *C. de episcopis.* (40. *Authent. Si quis episcopus. C. d. t.* (41. *Nov.* 6. *c.* 4. *Nov.* 137. *c.* 1. (42. *Authent. Presbyterum. C. de episcopis.* (43. Mutat. *Nov. Leon.* 16. 75. (44. *Authent. Diaconissam. C. de episcopis.* (45. *l.* 9. *C. d. t. Nov.* 6. *c.* 6.

(46. *Nov. Leon.* 3. (47. *Nov.* 22. *c.* 42. (48. *d. c.* 42. (49. *Authent. Sed neque. C. de episcopis.* (50. *Nov.* 6. *c.* 4. *l.* 53. *pr. C. de episcopis.* (51. *c.* 1. *in pr. supr. hic.* (52. *Nov.* 6. *c.* 7. (53. v. *l.* 21. *C. de episcopis.* (54. *c.* 2. §. 1. *supr. hic. Nov.* 56. *c.* 1. *Nov.* 137. *c.* 2. *l.* 1. *ff. ad leg. Jul. ambitus. Canon. Apost.* 28. (55. *c.* 3. *supr. hic.* (56. *d. c.* 2. §. 1. *supr. hic.* (57. *d. c.* 3. *in pr.*

tionem aut solicitudinem suscepit: non solum non prohibemus hoc fieri, sed etiam magis invitamus eos talia pro salute animæ suæ facere. Nos enim illa solum dari prohibemus, quæ propriis personis quibusdam præbentur, non quæ sanctis Ecclesiis, aut aliis venerabilibus locis offeruntur.

CAP. XVII.

Quomodo servus ordinari possit, aut adscriptitius.

SI servus 58 sciente 59 & non contradicente domino in Clero ordinatus fuerit: ex hoc ipso, quod constitutus est, liber & ingenuus erit. Si vero ignorante 60 domino ordinatio fiat: licet domino intra spatium unius anni, & servilem fortunam probare, & suum servum recipere. Si vero servus sciente domino sive insciente (sicut diximus) eo quod in Clero constitutus est, liber factus ecclesiasticum ministerium reliquerit, & ad secularem transierit vitam: suo domino ad servitium tradatur. Adscriptitios 61 autem in ipsis possessionibus, quarum sunt adscriptitii, Clericos etiam præter voluntatem dominorum fieri permittimus: ita tamen, ut Clerici facti impositam sibi agriculturam adimpleant.

CAP. XVIII.

De ædificatoribus Ecclesiarum.

SI quis oratorii domum fabricaverit 62, & voluerit in ea Clericos ordinare aut ipse, aut ejus heredes: si expensas ipsis Clericis ministrant, & dignos denominant, denominatos ordinari. Si vero, qui ab eis eliguntur, tanquam indignos prohibent sacræ regulæ ordinari: tunc sanctissimus Episcopus quoscunque putaverit meliores, ordinari procuret. Sancimus autem reverendissimos Clericos suis Ecclesiis obsecundare, & omne eis competens ecclesiasticum ministerium adimplere: hoc requirente uniuscujusque Civitatis sanctissimo Episcopo, & cujuscunque ordinis ecclesiastici Primatibus, eos, qui hoc non custodiunt, regulari multæ subdentibus.

CAP. XIX.

Ut omnes Clerici res suas in sua potestate habeant.

PResbyteros 63 autem & Diaconos & Subdiaconos, Cantores & Lectores, quos omnes *Clericos* appellamus, res quolibet modo ad eorum dominium venientes habere sub sua potestate præcipimus, ad similitudinem castrensium peculiorum 64, & donare secundum leges, & in his testari, licet sub parentum sint potestate: sic tamen, ut horum filii, aut his non existentibus, parentes eorum legitimam partem ferant.

CAP. XX.

Quibus pœnis subjiciantur Clerici, qui falsum tulerint testimonium.

REverendissimis 65 autem Presbyteris aut Diaconis etiam si inventi fuerint pro 66 pecuniaria causa falsum perhibuisse testimonium: sufficiat pro verberibus, tribus annis separari à sacro ministerio, & monasteriis tradi. Pro criminalibus autem causis, si falsum testimonium dixerint: Clero nudatos, legitimis subdi pœnis præcipimus: reliquos autem omnes in aliis etiam ecclesiasticis ordinibus constitutos, si falsum testimonium cujuslibet causæ, sive pecuniariæ, sive criminalis dixisse convincantur, non solum ecclesiastico officio repelli, sed etiam verberibus subdi.

CAP. XXI.

Ut Clerici apud proprium conveniantur Episcopum.

SI quis contra aliquem Clericum, aut Monachum, aut Diaconissam, aut Monastriam, aut Ascetriam habeat aliquam actionem, adeat prius sanctissimum Episcopum, cui horum unusquisque subjaceat: ille vero causam inter eos judicet: & si quidem utraque pars iis, quæ judicata sunt, acquieverit: jubemus per loci judicem hoc executioni perfectæ contradi. Si 67 quis autem litigantium intra decem dies contradicat iis, quæ judicata sunt, tunc locorum judex causam examinet: & si invenerit judicium recte factum, etiam per sententiam propriam hoc confirmet, & executioni propriæ tradat, quæ judicata sunt: & non liceat secundo in tali causa victo appellare. Si vero judicis sententia contraria fuerit iis, quæ à Deo amabili Episcopo judicata sunt: tunc locum habere appellationem contra sententiam judicis, & hanc secundum legum ordinem referri & exerceri. Si tamen ex imperiali jussione, aut judiciali præcepto Episcopus judicat inter quascunque personas: appellatio ad imperium, aut ad eum, qui transmisit negotium, referatur. §. 1. Si vero crimen fuerit, quod adversus quamlibet memoratarum reverendissimarum personarum inferatur, si quidem apud Episcopum aliquis accusatur, & ipse veritatem invenire potuerit: ab honore aut gradu hunc secundum ecclesiasticas regulas dejiciat, & tunc competens judex hunc comprehendat, & secundum leges litem examinans causæ finem imponat. Si vero prius civilem judicem adeat accusator, & crimen per legitimam examinationem potuerit approbare, tunc Episcopo locorum gesta monumentorum palam faciat: & si ex his agnoscatur proposita crimina commisisse eum, tunc ipse Episcopus hunc secundum regulas ab honore sive gradu, quem habet, separet: judex autem ultionem ei inferat legibus congruentem. Si vero Episcopus putaverit gesta non juste confecta: tunc liceat ei differre, & nudare honore seu gradu accusatam personam: ita tamen, ut hujusmodi persona sub legitima cautela fiat, & ita ad nos negotium tam ab Episcopo, quam à judice, referatur, ut nos hoc cognoscentes, quæ nobis videntur, jubeamus. §. 2. Si quis autem pro pecuniaria causa contra aliquam omnium memoratarum personarum habuerit actionem aliquam, & Episcopus distulerit inter eas judicare: licentiam habeat actor civilem judicem adire: ita tamen, ut accusata persona nullo modo cogatur fidejussorem dare, sed solam 68 cautionem sine jurejurando cum hypotheca suarum rerum exponere. Si vero pro criminali causa accusatio contra aliquam memoratarum personarum proponatur: sub legitima cautela accusata fiat persona. Si autem ecclesiastica causa est, nullam communionem habeant judices civiles circa talem examinationem, sed sanctissimus Episcopus secundum sacras regulas causæ finem imponat.

CAP. XXII.

Ut Episcopi apud proprium conveniantur Metropolitanum: &, ut cavere pro lite non teneantur.

SI quis vero sanctissimorum Episcoporum ejusdem Synodi dubitationem aliquam adinvicem habeat, sive pro ecclesiastico jure, sive pro aliis quibusdam rebus: prius Metropolita eorum cum aliis de sua Synodo Episcopis causam examinet & judicet: & si non rata habuerit utraque pars, quæ judicata sunt, tunc beatissimus Patriarcha Diœceseos illius inter eos audiat, & illa determinet, quæ ecclesiasticis Canonibus & Legibus consonant: nulla parte ejus sententiæ contradicere valente. Si autem & à Clero, aut alio quocunque aditio contra Episcopum fiat propter quamlibet causam: apud sanctissimum ejus Metropolitam secundum sacras regulas, & nostras leges causa judicetur: & si quis judicatis contradixerit, ad beatissimum Archiepiscopum & Patriarcham Diœceseos illius referatur causa, & ille secundum Canones & Leges huic præbeat finem. Si vero contra Metropolitam talis aditio fiat ab Episcopo, aut Clero, aut alia quacunque persona: Diœceseos illius beatissimus Patriarcha simili modo causam judicet: Pro omnibus autem causis, pro quibus apud proprium Metropolitam aut Patriarcham, sive apud alios quoscunque judices Episcopi conveniantur, nullam fidejussionem aut cautionem pro lite exigantur: sic tamen, ut isti studeant illatis sibi causis semetipsos absolvere.

CAP. XXIII.

Ut Oeconomi & similes apud proprium Episcopum conveniantur.

OEconomos autem, & Xenodochos, nosocomos, ptochotrophos, & aliorum venerabilium locorum gubernatores, & alios omnes Clericos, jubemus pro creditis sibi gubernationibus apud proprium Episcopum, cui subjacent, conveniri, & rationem suæ gubernationis facere, & exigi, quod ex ipsis debentes ostenduntur illi ve-

(58. *Authent. Si servus. C. de episcopis.* (59. Adde *l.* 4. *C. de præpos. sacri cubic. l.* 6. *l.* 7. *C. qui militare.* (60. *Nov. Leon.* 9. 10. 11. (61. *Authent. Adscriptitios. C. de episcopis.* adde *l.* 16. *C. eod.* (62. *Nov.* 57. *c.* 2. (63. *Authent. Presbyteros. post leg.* 34. *C. de episcopis.* (64. *l.* 50. *C. d. t.* (65. *Authent. Presbyteri. C. d. t.* (66. *Nov. Leon.* 76. (67. *Authent. Si quis litigantium. C. de episc. aud.*

(68. *l.* 25. §. 1. *l.* 33. §. 3. *C. de episcopis.*

nerabili

nerabili reddendum domui, ex cujus ordinatione debitum apparuerit. Si vero putaverint se gravari: post repetitionem Metropolita causam examinet. Si vero Metropolita fuerit contra quampiam prædictarum personarum hujusmodi causas examinans, & debitum exegerit, & exactus putaverit se gravatum: Diœceseos illius beatissimus Patriarcha causam determinet: non enim concedimus prædictis personis pro memoratis causis ante examinationem & exactionem debiti proprios Episcopos declinare, & ad alia venire judicia. Si quis autem ex ecclesiasticis, cui aliqua talis dispensatio credita est, ante rationum expositionem, & debitorum solutionem moriatur: jubemus ejus heredes simili modo & rationibus, & exactionibus subjacere.

CAP. XXIV.

Ut Episcopi illic, ubi deliquerint, conveniantur.

SI quis Episcopus aut Clericus ex quacunque Provincia in Constantinopoli reperiatur, & voluerit aliquis adversus eum actionem proponere: si quidem litis contestatio in Provincia pro ipso negotio facta est, ibi litem compleri. Si vero nondum inchoata est: apud gloriosissimum Præfectum Orientis Prætoriorum, aut apud eos, qui à nobis fuerint deputati Judices, convenientibus eum respondere.

CAP. XXV.

De Apocrisiariis. 69

REverendissimi vero Apocrisiarii cujuscunque sanctissimæEcclesiæ, qui in regia Civitate degunt, aut ad beatissimos Patriarchas, aut ad Metropolitas à suis Episcopis ordinati & destinati, neque pro suis Episcopis, neque pro causa Ecclesiæ, aut pro debito publico, aut privato aliquam conventionem sustineant, nisi mandatum habuerint à suis Episcopis, aut Oeconomis, ut aliquos conveniant. Tunc enim solis illis, qui ab eis conveniuntur, damus licentiam, si quam obligationem habent contra Ecclesiam, aut contra Episcopos eorum, proponere. Si vero & in quibusdam causis vel actionibus semetipsos obligatos fecerint, in tempore, in quo responsa faciunt, pro his conventiones 70 suscipiant.

CAP. XXVI.

Ne Episcopi legationis tempore conveniantur.

SI vero Episcopi vel Clerici pro Civitate aut pro suis Ecclesiis propter suam legationem 71, aut ordinationem Episcopi, ad regiam Civitatem, vel ad alium quemlibet locum proficiscantur: jubemus eos nullam molestiam aut importunitatem à qualibet persona sustinere: licentia existente iis, qui obligatos eos putant se habere, postquam ad Provinciam revertuntur, convenire eos, nullo in iis, quæ se putant, habere, eis faciendo præjudicio de temporalibus præscriptionibus, propter tempus, quod in tali causa protraxerint.

CAP. XXVII.

Ut Monachi per procuratorem se defendant: & de quantitate sportularum.

SI quando autem causa emerserit, ut admonitio aut executio inferatur pro qualibet pecuniaria causa sive publica, sive privata: Clerico aut Monacho, aut Monastriæ, aut cuicunque Monasterio, & maxime fœminarum: jubemus sine injuria, & cum competenti honore admonitionem fieri, non tamen Monastriam aut Ascetriam Monasterio 72 abstrahi: sed procuratorem ab eis ordinari, qui pro causa respondeat. Monachis autem liceat sive per se, sive per procuratorem Monasterii causas agere: sciente, qui hoc prævaricatur judice, vel executore, quia & cingulo spoliabitur, & pœnam quinque librarum auri exigetur per magnificentissimum Comitem privatarum rerum: executore videlicet super hoc verberando, & in exilium dirigendo: locorum sanctissimis Episcopis provisuris, ut nil his contrarium fiat: aut si aliquid committatur, memorata ultio procedat. Judicem vero vindictam differentem imponere, ad scientiam nostram Episcopus referat.

CAP. XXVIII.

De modo sportularum in persona Clericorum.

SPortularum 73 vero nomine omnem personam in quocunque ecclesiastico officio constitutam, & ad hoc Diaconissam & Monacham, aut Ascetriam aut Monastriam pro omni criminali, & pecuniaria causa, cujuscunque sanctitatis sit, sive à Clerico, sive à quolibet in militia constituto admonitionem suscipiant, aut in regia Civitate, aut in Provinciis, quibus degunt: nec amplius quatuor siliquis dare permittimus. Si vero ex nostra jussione aut ad judicem, aut ad beatissimum Patriarcham missus executor in alias Provincias, admonitionem offerat alicui memoratarum personarum: non ultra unum solidum accipiat. Si vero pro una eademque causa multas ex memoratis personis admoneri contingat, unam & solam personam pro omnibus sportulas dare sancimus. Episcopus vero pro rebus Ecclesiæ suæ nullam exactionem molestiamque sustineat sportularum, si pro talibus causis admoveatur exactio: actiones videlicet contra Ecclesiam propositas Oeconomis suscipientibus, aut illis, qui in eam causam ordinati sunt. Qui vero contra hæc exigere sportulas præsumpserit: in duplum quod accepit, exactæ personæ reddere compellatur: &, si quidem militat, cingulum perdat: si vero Clericus fuerit, à Clero removeatur.

CAP. XXIX.

Ne Clerici mulieres superinductas 74 *in propriis domibus habeant, Episcopi vero nullas.*

PResbyteris autem & Diaconis, & Subdiaconis, & omnibus in Clero conscriptis, non 75 habentibus uxores secundum sacros Canones, interdicimus etiam nos secundum sanctarum regularum virtutem, mulierem aliquam in propria domo superinductam habere: tamen citra matrem, aut sororem 76, aut filiam, & alias personas, quæ omnem suspicionem effugiunt. Si quis autem absque hac observatione mulierem in sua domo habet, quæ potest ei suspicionem inferre, & semel, & secundo à suo Episcopo, aut à suis Clericis admonitus, ne cum tali muliere habitaret, ejicere eam de sua domo noluerit: aut accusatore apparente approbetur inhoneste cum muliere conversari: tunc Episcopus ejus secundum ecclesiasticos Canones de Clero eum amoveat, curiæ civitatis, cujus Clericus erat, tradendo. Episcopum vero nullam penitus mulierem habere, aut cum ea habitare permittimus. Si autem probetur nequaquam hoc custodiens, Episcopatu projiciatur, ipse enim se ostendit indignum Sacerdotio.

CAP. XXX.

De Diaconissis.

DIaconissam vero nullo modo cum viro, ex quo potest inhonestæ vitæ emergere suspicio, habitare permittimus. Si vero hæc non observet: Sacerdos, sub quo subjacet, admoneat eam, ut omnibus modis talem virum ejiciat è sua domo: si vero hoc distulerit agere, ecclesiastico ministerio, & propriis emolumentis alienata, Monasterio tradatur, & ibi omni suæ vitæ tempore degat: rebus ejus, si quidem filios habeat, inter se & illos secundum numerum personarum dividendis: ut competentem ipsi mulieri partem Monasterium accipiens, eam alat & regat. Si autem non habuerit filios, omnis ejus substantia inter Monasterium, ubi mittitur, & Ecclesiam, in qua prius erat constituta, æqua portione dividatur.

CAP. XXXI.

De his, qui in Ecclesia Episcopo aut aliis Clericis injuriam inferunt.

SI 77 quis cum sacra ministeria celebrantur, in sanctam Ecclesiam ingrediens, Episcopo aut Clericis, aut Ministris aliis Ecclesiæ 78 injuriam aliquam inferat: jubemus hunc verbera sustinere, & in exilium mitti. Si vero hæc sacra ministeria conturbaverit, aut celebrare prohibuerit: capitaliter puniatur: hoc ipso & in litaniis, in quibus Episcopi aut Clerici reperiantur, custodiendo. Et si quidem injuriam solum fecerit, is verberibus exilioque tradatur. Si vero etiam litaniam concusserit, capitale periculum sustinebit: & vindicare jubemus non solum civiles, sed etiam militares judices.

CAP. XXXII.

Ne laici faciant litanias sine Episcopo & Clericis, & crucibus.

OMnibus autem laicis interdicimus litanias facere sine sanctis Episcopis, & qui sub eis sunt reverendissimis Clericis. Qualis

(69. Fac. c. 36. c. 42. *infr. hic. Nov.* 6. c. 2. *Nov.* 24. c. 4. *Nov.* 25. c. 1. *in fin. Nov.* 133. c. 4. c. 5. *l.* 29. *C. de episcopis.* (70. *Nov.* 96. c. 2. §. 1. (71. v. *l.* 2. §. 3. *ff. de judic.* (72. *Nov.* 134. c. 9. *in fin.* (73. *Authent. Sed hodie. C. de episcopis.*

(74. *Nov.* 137. c. 1. *in fin.* (75. *Nov.* 5. c. 8. (76. *l.* 19. *C. de episcopis.* (77. *Authent. Sed novo jure. C. d. t.* (78. *l.* 10. *C. d. t. l.* 5. *C. de his qui ad ecclesias confug.*

enim

enim est litania, in qua Sacerdotes non inveniuntur, & solennes Orationes faciunt? Sed & ipsas honorandas cruces (cum quibus & in litaniis ingrediuntur) non alibi, nisi in venerabilibus locis reponi: & si quando opus vocaverit ad litanias celebrandas, tunc solum ipsas sanctas cruces accipere eos, qui consuete eas portare solent, & cum Episcopo & Clericis litanias celebrare: hoc custodientibus sanctissimis locorum Episcopis, aut etiam eorum Clericis, & per loca judicibus. Si quis autem in hoc capitulo præsentis nostræ Legis virtutem aut transcenderit, aut non vindicaverit: prædictas pœnas patietur, Monasteriorum & reverendissimorum Monachorum dispositione.

CAP. XXXIII.

Reliquum nobis est & de venerabilibus Monasteriis & reverendissimis Monachis formam dare. Illud igitur ante cætera dicendum, &c.

Transcribitur hic in Græco totum primum caput Novellæ quintæ. v. supra.

CAP. XXXIV.

Ut Abbas non tam antiquitate, quam bona existimatione censendus sit & eligendus.

Jubemus igitur Abbatem aut Archimandritam in unoquoque Monasterio ordinari, non 79 omnino secundum gradum Monachorum: sed omnes Monachi melioris opinionis existentes eum eligant propositis sacrosanctis Evangeliis: dicentes, quia neque propter amicitiam, aut aliam quamlibet causam, sed scientes eum & fide rectum, & vita castum, & gubernatione dignum, & qui possit Monachorum disciplinam, & omnem Monasterii statum utiliter custodire, eum elegerunt: & sanctissimum Episcopum, sub quo Monasterium constitutum est, eum, qui ita electus est, modis omnibus Abbatem ordinare. Hæc autem omnia, quæ à nobis disposita sunt pro ordinatione Abbatum, valere præcipimus & in venerabilibus fœminarum Monasteriis & Asceteriis.

CAP. XXXV.

De Monachis non 80 statim vestiendis.

Si quis autem ad Monasticam vitam venire voluerit: jubemus, si quidem notus est, quia nulli fortunæ subjacet, Abbas Monasterii, si perspexerit, Schema ei præbeat. Si vero non cognoscitur, aut cuilibet fortunæ subjaceat; intra tres 81 annos non accipere eum Schema Monasticum: ut intra memoratum tempus experiatur hujus hominis conversationem Monasterii Præsul. Et si intra triennium aliquis emerserit, dicens, aut servum, aut colonum, aut adscriptitium suum hunc esse, aut etiam tanquam fugientem agriculturam, aut quasi aliquid rapientem, aut propter aliquam culpam in Monasterium eum ingressum: proprio domino hunc restitui cum rebus, quas probatur in Monasterium introduxisse: jurando primum, quia 82 nihil patietur à suo domino percipiente. Si autem intra triennium nullus convenerit, aut inquietaverit, aut contra aliquam memoratarum personarum quæstionem fecerit, Abbas Monasterii post transcursionem triennalis temporis, si talem virum dignum judicaverit: tunc det ei Schema, & nullus sit ei postea molestus propter fortunam, donec tamen deget in Monasterio. Res autem, quas in Monasterium introduxisse videtur, illæsæ domino reddantur. Si quis autem memoratarum personarum reliquerit Monasterium, & ad secularem venerit vitam, aut in civitatibus, aut in agris circumiens, propriæ fortunæ reddatur.

CAP. XXXVI.

Ut Monachi in uno conclavi habiteut. 83

In omnibus autem Monasteriis, quæ cœnobia dicuntur, jubemus secundum Canones Monachos in uno habitaculo omnes separatim dormire, ut mutuum alterutris testimonium castæ conversationis præbeant: nisi quidam tamen ex eis aut propter longævam in Monasterio conversationem quiete volentes vivere, aut senectutis atque corporis infirmitatis causa in remotis cellulis intra Monasterium constitutis degant: & hoc cum conscientia & voluntate Abbatis fieri. Hæc omnia in Monasteriis & Asceteriis fœminarum servantibus, in nullo loco nostræ Reipublicæ esse Monasteria permittimus aliter. Ubi autem Monasterium invenitur, omnibus modis jubemus 84 viros à fœminis separari, & fœminas quidem in quo sunt Monasterio remanere: viros autem aliud Monasterium sibimet facere. Si vero plura sunt Monasteria, ut necesse non sit nova Monasteria ædificare: locorum sanctissimus Episcopus Monachos cum Monachis, & fœminas cum fœminis separare, & in aliis Monasteriis congregare procuret. quæcunque vero habentur communia, inter eos secundum competens eis jus dividere. Fœminis autem quemcunque ipsæ elegerint sive Presbyterum, sive Diaconum, ad faciendum eis responsum, aut sanctam eis communionem portandam: sanctissimus Episcopus, sub quo sunt, deputet, quem rectæ fidei, & vitæ bonæ esse cognoverit. Si vero, qui ab eis electus est, non sit Presbyter, aut Diaconus, dignum tamen eum hujusmodi ministerio Episcopus judicaverit: ordinationem ei imponat, qui dignus esse videbitur, ut responsa (sicut dictum est) Monasteriis distribuat: ita tamen, ut neque sic electus ad responsa fœminarum, in Monasterio maneat.

CAP. XXXVII.

Conditionem nuptiarum vel liberorum non extare, si quis Monasterium ingrediatur.

Si quis sub 85 conditione nuptiarum sive liberorum, sive dotis causa, sive antenuptialis donationis donaverit, sive reliquerit suis liberis, sive alii cuicunque personæ hereditatem, sive legatum, aut ab initio pure relinquens eis, oneret eos substitutione, aut restitutione, aut sub una prædictarum conditionum reliquerit, vel donaverit: substitutiones vero vel restitutiones eis fecerit, adjectis conditionibus quibuscunque ex iis, quæ superius enumeratæ sunt: sancimus, si personæ talibus conditionibus subjectæ, sive masculi, sive fœminæ, Monasteria ingrediantur, aut Clerici, aut Diaconissæ, aut Ascetriæ fiant: tales conditiones invalidas & pro non scriptis esse: hoc autem solatio & Clerici & Diaconissæ Ecclesiarum fruantur, si usque ad suam vitam in his perseveraverint, ut res sub tali conditione donatas aut relictas, ad pia opera expendant, aut relinquant. In personis enim, quæ in Monasterium vel Asceterium ingrediuntur, & relinquunt hujusmodi conversationem castam: Monasterio aut Asceterio, ubi à principio ingrediuntur, res sub tali conditione donatas aut relictas, cum alia eorum substantia competere volumus. Si tamen in redemptionem 86 captivorum, aut egentium alimenta sub prædictis conditionibus substitutio aut restitutio fiat: ex nullo memoratorum modo eam excludi permittimus.

CAP. XXXVIII.

Ut, qui Monasteria ingrediuntur, se suaque dedicent Monasterio.

Si 87 qua mulier aut vir monasticam elegerit vitam, & intraverit Monasterium: filiis non extantibus, Monasterio, quod ingreditur, res ejus competere 88 jubemus. Si vero talis persona filios habeat, & non antequam 89 intret Monasterium, de suis rebus fecerit dispositionem, & legitimam partem filiis deputaverit: etiam 90 sic liceat ei, postquam Monasterium ingreditur, suam facultatem in proprios dividere filios: ita tamen, ut nulli filiorum suorum minuat legitimam partem; quam vero non dederit filiis partem, Monasterio competat. Si vero omnem substantiam inter filios dividere voluerit, propria sua persona filiis connumerata, unam sibi partem omnibus modis retineat, quæ debeat juri Monasterii competere. Si vero in Monasterio degens moriatur, antequam inter filios suos proprias distribuat res, legitimam partem filii percipiant: reliqua vero substantiæ pars Monasterio competat.

CAP. XXXIX.

Ut solutis sponsalibus per Monasterii ingressum simplæ tantum arrhæ reddantur. 91

Sponsalibus quoque secundum leges factis inter aliquos, sive sponsus Monasterium ingrediatur, recipiat, quæ pro sponsalibus arrharum nomine sunt data: sive sponsa monasticam vitam elegerit, illa solummodo reddat, quæ similiter arrharum nomine accepit: pœna utrique parti concedenda.

(79. *Nov.* 5. *c.* 9. *l.* 47. *C. de episcopis.* (80. *Nov.* 5. *c.* 2. (81. *d. c.* 2. (82. *d. c.* 2. §. 1. *in fin. l.* 6. §. 5. *in fin. C. de his qui ad eccles.* (83. *d. Nov.* 5. *c.* 3. (84. *l.* 44. *C. de episcopis.*

(85. *Authent. Nisi. C. ad SC. Trebell.* (86. *l.* 49. *C. de episcopis.* (87. *Authent. Si qua. C. de sacros. eccles.* (88. *Nov.* 5. *c.* 5. *Nov.* 76. (89. *d. c.* 5. (90. Adde *Nov. Leon.* 5. (91. *l.* 56. *in pr. C. de episcopis.*

CAP. XL.

Si vir, aut uxor ingrediatur Monasterium.

SI vero constante 92 adhuc matrimonio, aut vir solus, aut uxor sola intraverit Monasterium, solvatur matrimonium, & citra repudium, postquam tamen persona pergens ad Monasterium Schema perceperit. Et si quidem vir elegerit monasticam vitam: restituat prius mulieri dotem, & si quid aliud ab ea receperit, & super hoc ex nuptiali donatione tantam partem, quanta ex morte viri competebat mulieri, secundum pactum dotalibus instrumentis insertum. Si vero mulier fuerit Monasterium ingressa, simili modo retineat vir nuptialem donationem, & casum dotis ex morte mulieris placitum: reliquum vero dotis mulieri restitui præcipimus, & si quid aliud ex rebus mulieris apud eum inveniatur. Ambobus autem monasticam vitam eligentibus, jubemus vacantibus dotalibus placitis, virum retinere donationem antenuptialem, & mulierem propriam accipere dotem, & quicquid aliud viro dedisse probetur: ut unusquisque citra damnum suis fruatur rebus: nisi forte sponsus sponsæ, aut sponsa sponso, aut maritus uxori, aut uxor marito aliquid donare aut cedere voluerit: quoniam neque ex pactis nuptialibus viro aut mulieri lucrari aliquid conceditur.

CAP. XLI.

Ne liceat parentibus exheredare filios, qui ingrediuntur Monasteria, velut ingratos.

NUllam vero licentiam damus aut parentibus filios, aut filiis parentes, secularem vitam sectantes & relinquentes, velut ingratos 93 à sua excludere hereditate, Monasterium aut monasticam vitam subsequutos. Interdicimus autem parentibus filios suos monasticam vitam eligentes, ex venerabilibus Monasteriis abstrahere.

CAP. XLII.

De Monacho Monasterium deserente.

SI Monachus reliquerit suum Monasterium, & in aliud 94 ingrediatur: quascunque res tempore, quo Monasterium dereliquerit, habere videbitur: proprio Monasterio, in quo ab initio ingressus est, eas competere jubemus. Providere autem sanctissimos locorum Episcopos, ut neque Monachi, neque Monachæ circumeant civitates, sed si quod necessarium responsum habuerint, per proprios Responsarios hoc agant in suis manentes Monasteriis. Si Monachus reliquerit Monasterium, & ad 95 secularem vitam migraverit: hunc militia, & honore, si quem habet, prius spoliatum, ab Episcopo locorum & Provinciæ judice in Monasterium mitti, & res, quas postea habuisse probatus fuerit, Monasterio, in quod mittitur, competere. Si vero rursus reliquerit Monasterium: tunc eum judex Provinciæ, in qua inventus fuerit, teneat, & subdito sibi officio commoneat. 96

CAP. XLIII.

De raptoribus sanctimonialium.

SI quis rapuerit 97 aut solicitaverit, aut corruperit Ascetriam, aut Diaconissam, aut Monastriam, aut quamlibet aliam fœminam venerabilem habitum habentem, hujus res ex talis sceleris participio jubemus venerabili loco, in quo talis fœmina habitat, per locorum sanctissimos Episcopos & Oeconomos eorum, nec non etiam cujuslibet Provinciæ judices & eorum officia vindicari. Eos autem, qui talia deliquerint, & participes eorum sceleris fuerint, capitale periculum sustinere: talem vero mulierem ubicunque est, cum propriis rebus in Monasterio recondi, in quo cautius custodiri possit, ut non rursus in eodem crimine reperiatur. Si vero Diaconissa fuerit, & filios habuerit legitimos: legitimam partem dari filiis. Si autem intra unum annum, postquam cognoscitur tale facinus commisisse, tales res juri venerabilium domorum non vindicentur: jubemus omnibus modis Comitem 98 privatarum fisco nostro has assignare, locorum judice, qui neglexerit easdem res vindicare, cingulo privando, & mulctam quinque librarum auri à Comite privatarum exigendo.

(92. *Nov.* 5. *c.* 5. *in fin. l.* 53. §. *ult. C. de episcopis.* (93. *l.* 55. *l.* 56. §. 1. *C. d. t.* (94. *Nov.* 5. *c.* 7. (95. *d. Nov.* 5. *c.* 4. & 6. (96. Abrog. *Nov. Leon.* 8. (97. *l.* 54. *C. de episcopis.* (98. v. *tit. C. de offic. comit. rer. privat.*

CAP. XLIV.

Ne liceat laicis & scenicis uti Monachi Schemate.

OMnibus itaque generaliter in seculari vita conversantibus, & maxime theatralia exercentibus viris ac mulieribus, nec non & prostantibus interdicimus uti 99 Schemate Monachi, aut Monastriæ, aut Ascetriæ, aut cujuscunque personæ hujusmodi imitari Schema: scientibus universis præsumentibus aut uti tali Schemate, aut imitari, aut illudere in quacunque ecclesiastica disciplina: quia & corporalia supplicia sustinebunt, & exilio tradentur: providentibus huic rei non solum locorum Episcopis, &, qui sub eis sunt, Clericis, sed etiam militaribus civilibusque judicibus, & quæ sub eis sunt officiis, & locorum Defensoribus. Pœnas autem præsenti Legi insertas, quæ etiam ex prioribus Legibus sunt notæ, non solum in futuris, sed etiam in præcedentibus casibus seu delictis valere, & omnibus modis vindicari sancimus. Per præsentem enim Legem nuper dispositas videlicet pœnas in solis futuris temporibus servari jubemus.

EPILOGUS.

† Tua igitur Gloria, quæ per præsentem Legem in perpetuum valituram nostra sanxit Tranquillitas, per omnia custodiri provideat. Dat. Cal. Maji, *Constantinop.* JUSTIN. PP. Aug. BASIL. V. C. CONS. missa Petro Præfecto Prætorio.

TIT. VII.

UT LITIGANTES JURENT IN EXORDIO LITIS,

quia neque promiserunt dare judicibus, neque dabunt: & de sportulis, & ut, quæ jubentur, Referendarii compleant, & non misceant semetipsos causæ, & per se exequantur.

NOVELLA CONSTITUT. CXXIV.

Imp. Justin. Aug. Petro gloriosiss. sacrorum Prætoriorum Præfecto.

PRÆFATIO.

PRæsentem Legem proferimus, ut & judicum puritas appareat, & non valeat litigantium suffragium circumvenire Leges.

CAP. I.

JUbemus 1 igitur, quoties apud quoscunque judicantes aut administratores, lites aut appellationes examinantur: præ omnibus principales litigantium personas, aut illos, ad quos in medium negotium forte migraverit, in præsentia judicum tangentes sancta Evangelia, jurare, quod nihil penitus judicibus, aut patrocinii causa ipsis, vel alii cuicunque personæ pro hac causa quolibet modo dederunt, aut promiserunt, aut postea dabunt, vel per se, vel per aliam quamcunque mediam personam: exceptis iis, quæ propriis Advocatis pro patrocinio præstant, aliisque personis, quibus nostræ Leges dari disposuerunt. Hæc autem servari præcipimus & in sacro nostro Consistorio, quando consultationes intromittuntur, ut sub præsentia sacri Senatus memorata sacramenta præstentur. Si autem (ut contingit) aliqui litigantium nequeunt ad judices venire, tunc jubemus præsentes quidem jurare prædictum jusjurandum: ad absentes autem dirigi ex officiis ministrantibus aliquos cum adversa parte, ut eis præsentibus memorata saramenta similiter præbeantur. Si vero mulier fuerit, quæ propter honestatem vitæ extraneis viris se monstrare non consuevit: tunc & absente adversario, ex officio missos 2 memorata suscipere sacramenta. Si autem abesse partes in aliis locis contingat 3, aut unam earum: præcipimus absentem in Provincia, in qua degit, jusjurandum modo a nobis dicto sub gestis monumentorum apud Judicem Provinciæ, aut apud locorum Defensorem præbere. illo videlicet generaliter observando, ut si quis litigantium absens vel præsens hujusmodi jusjurandum præbere noluerit, & hoc manifestetur judici: per sententiam ejus actor quidem casum actionis, reus autem condemnationem sustineat.

(99. *l.* 4. *C. de episc. aud.*
TIT. VII. (1. *Authent. Principales. C. de jurejur. propter calumn.* (2. Adde *l.* 15. *ff. de jurejurando. Nov.* 123. *c.* 7. (3. *l.* 2. §. 3. *C. de jurejur. propter calumn.*

CAP. II.

Si pœnitentia ductus litigator personam, cui aliquid dedit, proferat.

SI 4 quis autem ex litigatoribus dixerit se dedisse alicui aut promisisse, & personam declaraverit, & hoc probaverit: ipse quidem in eventu litis veniam mereatur: qui vero accepit, aut promissionem suscepit, aut ei probetur: si quidem pecuniaria sit causa, quicquid datur, triplum: quod vero promittitur, duplum à Comite rerum privatarum exigatur, & dignitatem seu cingulum quod habet, in utroque casu amittat. Si autem criminalis sit accusatio, confiscationem propriæ substantiæ patiatur, & mittatur in exilium, qui propter acceptionem alienum crimen in se transponi festinavit. Si autem datum aut promissum litigator probare nequiverit: juret persona, quæ datum aut promissum dicitur suscepisse, quia neque per se, neque per aliam personam aut accepit, aut promissionem habuit: & hoc præbito sacramento, ipse quidem liber sit, litigator autem, qui non potuit ostendere, in pecuniariis quidem causis æstimationem litis à Comite rerum privatarum exigatur: lite quippe eventum proprium sustinente: in criminalibus autem causis confiscationem suarum rerum sustineat, & causæ apud competentes judices secundum ordinem Legum terminentur. Si autem à litigatore manifestetur persona, quæ memoratum refutaverit jusjurandum, tam in criminalibus, quam in pecuniariis causis, memoratis subjaceat pœnis. Si quis autem litigantium juraverit non dedisse, aut non promisisse, intra decem vero menses post prolatam sententiam numerandos ostendatur dedisse: memoratæ pœnæ & contra dantes 5, & contra accipientes habeant locum. In causis autem, quæ per tutores aut curatores aguntur, sacramenta 6 quidem tutores aut curatores præstent. Si qua vero memoratarum pœnarum locum habuerit per talia sacramenta, hanc tutores aut curatores sustineant, nullo ex hoc præjudicio generando iis, qui sub tutela aut cura esse noscuntur.

CAP. III.

De 7 illicitis sportulis prohibendis.

ET hoc quoque præcipimus ab omnibus judicibus, tam militaribus, quam civilibus in omni loco nostræ Reipublicæ custodiri, ut neque magisterianis, neque præfectianis, neque alii cuicunque executori concedant aliquid amplius à quacunque persona sportularum nomine percipere, quam nostris Legibus declaratum est, nec si sacram nostræ Tranquillitatis proferant jussionem. Sed si quidem invenerint aliquid amplius exigentem: licentiam habeant & comprehendere hunc, & includere, & quadruplum exigere, quod plus acceperit: ut simplum quidem damnum passo reddatur, triplum vero inferatur ærario. Si autem civilis aut militaris judex sive interpelletur, seu quolibet modo neglexerit læsum (sicut diximus) vindicare: ex sua substantia quadruplum secundum prædictum exigetur modum. Ipsam vero pœnam exigi jubemus per Comitem 8 nostrarum rerum privatarum. Et competentes judices si cognoverint aliquos ex suis officiis executores sportularum nomine contra nostras Leges aliquid exigere, & hoc neglexerint vindicare: damus licentiam exactis nihil amplius exigentibus, quam ex nostra Constitutione definitum est, dare: & si quid amplius exigere eos voluerint, licentiam habeant eis resistendi. 9

CAP. IV.

Ne judex aliquos ad transigendum compellat.

QUia vero Lex tam piæ memoriæ Patris nostri, quam etiam nostræ 10 Tranquillitatis disposuit, nullo modo judices suis sententiis inscribere, tanquam ex imperiali verbo ex non scripto procedente jussum sit aliquos adhiberi, aut præsentari, sed etiam spectabiles Referendarios nostras jussiones secundum quod competit, facere manifestas, easdem Leges firmantes, jubemus spectabiles Referendarios 11 in causis, quas docent, seu referunt ad nostram Tranquillitatem, nullam habere licentiam eos, aut adjutores eorum, vel per se, vel per aliam quamcunque personam tenere aliquem, aut sub fidejussoribus facere, aut aliquid exigere, aut cogere transactiones, aut pacta quædam cum suis adversariis exponere, aut quolibet modo in quacunque causa se permiscere. Nihil enim aliud facere eos concedimus, nisi solas nostras jussiones in quocunque negotio, aut ex scripto, aut non scripto prolatas, competentibus aut deputatis insinuare judicibus. Si quid autem præsenti Legi contrarium aliquis eorum præsumpserit agere: is quidem, qui damnum aliquod aut circumventionem in suis rebus pertulerit: nullum præjudicium penitus circa jus proprium sustinebit. Qui vero tale aliquid egerit, ex sua substantia damnum læsæ personæ delatum, per competentem judicem restituere compelletur: & super hoc cinguli & dignitatis sustinebit amissionem. Hæc autem omnia jubemus non solum in futuris causis, sed etiam in his, quæ jam inchoatæ, nondum tamen sunt terminatæ, servari.

EPILOGUS.

† Tua igitur Eminentia præsentem Legem in perpetuum valituram Edictis solennibus in regia Civitate propositis, ad omnium notitiam venire procuret: ut omnes agnoscant, quæ pro communi eorum beneficio à nobis disposita sunt. Datum * BASILIO CONS.

TIT. VIII.

UT JUDICES NON EXPECTENT SACRAS JUSSIONES, sed quæ videntur eis, decernant.

NOVELLA CONSTITUT. CXXV.

Imp. Justin. August. Gabrieli gloriosiss. Prætoriorum Præfecto.

PRÆFATIO.

QUoniam quidam judicantium, post multa litis certamina, & plurima à litigantibus facta dispendia in negotiis apud eos motis, suggestionibus utuntur ad nostram Tranquillitatem: præsenti generali Lege hoc perspeximus emendare, ne dilationes negotiis ex hoc fiant, & aliud rursus principium examinationis accipiant.

CAP. I.

JUbemus 1 igitur nulli 2 judicantium quolibet modo vel tempore pro causis apud se propositis nuntiare ad nostram Tranquillitatem, sed examinare perfecte causam: & quod eis justum legitimumque videtur, decernere: &, si quidem partes cessaverint in iis, quæ decreta sunt, executioni tradi sententiam secundum Legum virtutem. Si autem aliquis putaverit ex prolata novissima sententia se læsum, appellatione utatur legitima: & hoc secundum ordinem Legibus definitum examinetur, & perfectum suscipiat terminum. Si autem duo vel amplius fuerint cognitores litis, & aliqua inter eos emergat dissonantia: etiam sic jubemus unumquemque eorum secundum quod videtur ei, dare suam sententiam.

EPILOGUS.

† Quæ igitur per præsentem Legem in perpetuum valituram nostra Tranquillitas definivit, tam tua Celsitudo, quam omnes alii judices majores & minores custodire festinent: ut nullus penitus ignoret, quæ pro utilitate nostrorum collatorum à nobis disposita sunt: ita tamen, ut universis interdicatis proprio præcepto, quatenus sine ullo injusto dispendio nostris collatoribus insinuatio Legis præsentis fiat. Dat. Id. Octobr. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. BASILIO, V. C. CONS.

TIT. IX.

EXEMPLUM SACRÆ FORMÆ DE appellationibus. 1

NOVELLA CONSTITUT. CXXVI.

Imperat. Justin. August. Petro gloriosissimo Prætoriorum Præfecto.

PRÆFATIO.

MAnifeste Theodosius & Valentinianus, sacratissimi Principes, Lege 2 expresserunt, ut causas appellationum Quæstor sacri Palatii una cum Præfecto Orientalium Prætoriorum, qui pro tempore

(4.) *Authent. Novo jure. C. de pœna judicis qui male jud.* (5. *l.* 31. *in fin. C. de episcopis.* (6. *l.* 2. §. 2. *C. de jurejur. propter calumn.* (7. Adde *Nov.* 8. *c.* 6. *Nov.* 17. *c.* 3. *Nov.* 86. *c. ult.* (8. v. *tit. C. de offic. comit. rer. privat.* (9. *l.* 5. *C. de execut. & exact.* (10. *l.* 2. *C. de mandatis princip.* (11. v. *Nov.* 10. *Nov.* 113. *c.* 1.

TIT. VIII. (1. *Authent. Novo jure. C. de relationib.* (2. Abrogantur *Nov.* 82. *c.* 14. *Nov.* 113. *c.* 1. *pr.*

TIT. IX. (1. Adde *Nov.* 20. *Nov.* 23. *c.* 2. (2. *l.* 32. *C. de appellationib.*

pore thronum regat Excellentiæ tuæ, secundum formam sacrarum consultationum examinaret. Invenimus autem in hujusmodi examinationibus aliquid evenire, quod & Reipubl. & nostro indignum sit imperio. Litigatores enim & Procuratores, & horum Advocati, & omnes, qui in hujusmodi causis ministerium suum adhibent, quasi nobis ipsis præsidentibus & audientiam præbentibus, tam veste, quam calceamentis, & verbis apud nostros Magistratus utuntur, quibus solummodo uti convenit eos, qui ad Majestatem ingrediuntur imperatoriam. Quin & ipsi judices non ex propria persona, sed quasi nobis ipsis præsentibus & interloquentibus, ita suas proferunt sententias.

CAP. I.

QUod de cætero in quocunque judicio fieri prohibemus, sancientes, ut sacri quidem nostri Palatii pro tempore Quæstor quidem una cum tua Excellentia, sive pro tempore sacrorum Prætoriorum Præfecto hujusmodi causas examinet: non autem ex nostra, sed ex propriis personis interlocutorias proferant, & Legibus cognitam edant sententiam: solitis videlicet scriniis in hujusmodi cognitionibus suum adhibentibus ministerium: scientibus quoque Magistratibus, qui id genus causas dijudicant, quod si quid hæc contra quocunque modo de cætero delicti fuerit admissum, crimini perduellionis subjacebunt.

CAP. II.

IN omnibus præterea appellationibus hoc valere jubemus, ut quotiescunque appellatione interposita, intra præfinitum tempus utraque pars fatalem diem observaverit, absque omni dilatione judices tum acta causæ, tum judicata examinare studeant, & Legi ac Juri consentaneam depromere sententiam. Sin vero solus is, qui provocavit, fatali die ingressus fuerit: jubemus, ut judices extremum fatalem diem, si vel requisitus victor non inventus fuerit, examinatis actis causæ legitimum adsignent terminum. Si solus is, qui victricem retulit sententiam, ingrediatur: qui vero provocavit, requisitus inventus non fuerit: præstolentur judices non solum ad extremum usque fatalem diem, sed etiam per tempus reparationis, hoc est, tres menses. Quod si ne tunc quidem inventus fuerit, qui provocavit: non amplius decursu temporis corroboretur sententia, sed vel una tantum parte præsente judices actitata in causa, & judicata examinent. Et si quidem recte prolatam sententiam invenerint, eam confirment. Si quid in ea per negligentiam omissum est: id corrigant, & legitimam edant sententiam. Simulatque vero semel appellationis causa intra eos dies, qui dilationis causa præfiniti sunt, sive ab utraque parte, sive ab una tantum introducta fuerit: non amplius biennii decursu firmitatem de cætero capiat sententia, sed attentis oculis veritate ac jure considerato, terminum hujusmodi causis legitimum adhibeant, sive una, sive utraque parte præsente. Ac propterea jubemus, ut in hoc genere causarum non amplius, quemadmodum in præsentem usque diem obtinuit, in primam appellationem omnes cognitiones conferantur, sed unaquæque cognitio suum diem præscriptum habeat.

CAP. III.

AD hæc sancimus, ut omnes judices appellationem quidem, quæ intra deputatos dies offertur, neque interdicta est Legibus, omnibus modis suscipiant. 3 Intra triginta vero dies, quam oblata fuit appellatio, actitata 4 in causa cum propria subscriptione præbeant litigatoribus, ut illi pro suo hæc auxilio competenti possint insinuare Magistratui. Quod si quis judicum hoc facere supersederit: sententia quidem temporis decursu confirmabitur, ipse vero judex, qui ista non observavit, quique huic apparent, omne damnum, quod per causam non editorum actorum litigator sustinuerit, ex propriis facultatibus ei resarcire compellentur, & denarum librarum auri pœnam nostris inferendam rebus privatis persolvent.

EPILOGUS.

† Gloriosa igitur, & magnis rebus gerendis nata Auctoritas tua præsentem Legem & in regia Urbe proponere studeto, *& alibi manifestam facere procurato*, ut omnes cognoscant, quid observare debeant.

(3. *Nov.* 82. *c.* 13. (4. *Nov.* 134. *c.* 3. *l.* 24. *C. de appellat.*

TIT. X.

UT FRATRUM FILII SUCCEDANT 1 PARIter ad imitationem fratrum etiam ascendentibus extantibus. Et ut mulieres non insinuata antenuptiali donatione non lædantur: non insinuans autem vir, vel si competat nuptiale lucrum, eo non fruatur. Et rursus, ut mulieres non secundo nubentes, dominæ sint partis sponsalitiæ largitatis, quantum pars facit unius filii. Et ut similes sint pœnæ utriusque sexus, dum sine causa rationabili repudium mittitur.

NOVELLA CONSTITUT. CXXVII.

Idem August. Basso Præfecto Prætoriorum.

PRÆFATIO.

NOstras leges emendare nos non piget, ubique utilitatem subjectis invenire volentes. Meminimus igitur scripsisse Legem 2, per quam jussimus, ut si quis moriatur relinquens fratres, & alterius fratris filios præmortui: ad similitudinem fratrum, & præmortui fratris filii ad hereditatem vocentur, paternum adingredientes gradum, & illius ferentes portionem. Si vero moriens relinquat ascendentium aliquos, & fratres ex utrisque parentibus conjunctos sibi, & filios ex præmortuo fratre: fratres quidem jussimus per ipsam Legem cum parentibus vocari: fratris vero filios exclusimus.

CAP. I.

Ut fratrum filii succedant etiam ascendentibus primi gradus extantibus.

HOc 3 itaque juste corrigentes 4 sancimus, ut si quis moriens relinquat ascendentium aliquem, & fratres, qui possint cum parentibus vocari, & alterius præmortui fratris filios: cum ascendentibus & fratribus vocentur etiam præmortui fratris filii: & tantam accipiant portionem, quantam eorum futurus erat pater accipere, si vixisset. Hoc vero sancimus de illis filiis fratris, quorum pater ex utroque parente jungebatur defuncto, & absolute dicimus: ordinem, quando cum solis vocantur fratribus, eundem eos habere jubemus, & quando cum fratribus vocantur aliqui ascendentium ad hereditatem, [hoc jubentes ex Cal. Jan. præsentis indictionis undecimæ.]

CAP. II.

Quando donatio propter nuptias insinuationi subjaceat. 5

ILlud 6 quoque dignum correctione aliqua esse judicantes, partem hoc præsentis facimus Legis: ex ipso enim rerum invenientes experimento, necessarium esse mulieribus, actis monumentorum antenuptiales donationes insinuari, ut vel si principalia instrumenta 7 pereant, (quod facile est,) per monumenta matrimonii ejus probatio maneat: sancimus necessitatem habere viros ipsos, aut etiam qui pro eis antenuptiales donationes scribunt, si quingentorum solidorum transcendit quantitatem, insinuare eam in actis monumentorum, in regia quidem Civitate apud Magistrum census: in Provinciis autem apud uniuscujusque civitatis defensorem, aut apud quos omnino talia documenta confici possunt. Si vero non insinuent eas: quantum quidem ad partem mulieris, etiam sic eas valere jubemus, & si tempus fiat exactionis, donationis, & partis ejus: non opponi mulieri non insinuatam fuisse donationem. Si vero dotalium pacta & horum eventus parti 8 viri concedunt actionem dotis, aut etiam ejus partis: nullam eum habere jubemus actionem, si non donationem insinuavit in actis monumentorum, sicut dictum est; viris autem habentibus potestatem insinuare donationes, pro non insinuatis periculum mulieribus imminere, ineptum nobis esse videtur.

CAP. III.

Ut mulier, quæ ad secundas non transit nuptias, tantum habeat, quantum unus filiorum.

QUia 9 vero mulieres ad secundas nuptias non venientes, portione aliqua dignas ultra eas, quæ secundo nubunt, esse putamus:

TIT. X. (1. Abrogantur *l.* 3. *l.* 14. *in fin. C. de legitimis heredib.* (2. *Nov.* 118. *c.* 3. (3. *Authent. Cessante. C. de legit. heredib.* (4. Abrog. d. *Nov.* 118. *c.* 3. *vers. si autem.* (5. v. *l. ult. C. de jure dot. l.* 34. *C. de donat.* (6. *Authent. Eo decursum. C. de donat. ante nupt.* (7. *l.* 6. *in fin. l.* 7. *ff. de edendo.* (8. Abrogatur *Nov.* 119. *c.* 1. (9. *Authent. Si tamen. C. de secund. nupt.*

si qua

si qua amisso viro, alterius abstineat nuptiis, habere quidem eam usum antenuptialis donationis, sicut prius sancivimus: habere vero eam & proprietatis 10 tantum, quantum filiorum quantitas faciat: ut secundum proprietatis rationem unius & ipsa filii personam obtinere videatur. Hæc vero valere non in matribus solis jubemus, sed etiam in patribus, & aliis ascendentibus volumus, ad secundas nuptias non venientibus.

CAP. IV.

Matrimonium sine causa dissolvendum non esse.

QUia vero interdiximus dudum per nostram Legem & viris & mulieribus repudia & mittere, & transigere matrimonia, (nisi tamen quædam sit causa nostræ Legi cognita) & pœnas hoc facientibus viris & mulieribus imposuimus: mutationem quandam circa pœnas viri ac mulieris facientes, & ad melius hoc transformantes, sancimus nullam esse differentiam quantum ad pœnam inter virum & mulierem hoc præsumentes; sed iisdem pœnis 11, quæ contra mulieres à nobis definitæ sunt, si sine causa nostræ Legi cognita matrimonia distrahant, etiam viros subdi hoc præsumentes, & similes pœnas esse in viro, & in muliere: in delicto enim æquali similes eis imminere pœnas, justum esse putamus.

EPILOGUS.

† Præsentem igitur generalem Legem nostram manifestam tua Gloria faciat per Edicta solennia & iis, qui hanc maximam Civitatem, & qui Provincias habitant: ut nullus hominum, quæ ad salutem communem sancita sunt à nobis, ignoret. Dat. 5. Calend. Sept. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno 22. post Cons. BASILII, V. C. Anno 7.

TIT. XI.

DE COLLATORIBUS, ET ALIIS CApitulis.

NOVELLA CONSTITUT. CXXVIII.

Imp. Just. Aug. Petro gloriosiss. sacrorum Prætoriorum Præfecto.

CAPUT I.

QUæcunque ad utilitatem nostrorum collatorum respiciunt, studentes adimplere, & hanc præsentem ponimus Legem; per quam sancimus: per Julium vel Augustum mensem uniuscujusque indictionis, particulares dispositiones collationum futuræ indictionis in foro uniuscujusque Diœcesis gloriosissimorum nostrorum Præfectorum sub confectione monumentorum manifestari: declarantes quantum unicuique provinciæ sive civitati pro unoquoque jugo 1, aut villis, aut centuriis, aut alio quolibet, tam in specie, quam in auro, fiscalium causa imminet: indicantes quoque specierum æstimationem secundum mensuram in unoquoque loco tenentem, & quicquid ex his in arcam inferri, aut in unaquaque dari aut expendi oportet. Sic igitur compositas tales dispositiones provinciarum judicibus mox destinari in prooemiis uniuscujusque indictionis, & per eos proponi in civitatibus sub eis constitutis intra Septembrem aut Octobrem menses. Sed & volumus exemplaria eorum ex foro gloriosissimorum Præfectorum sine dilatione dari: ut collatores cognoscant quemadmodum debent collationes inferre. Si vero ante insinuationem in alios titulos, præter eos, qui continentur particulari dispositione anni, collatores fiscalia exsolvant, aut in provincia expendant: jubemus eis in ejusdem indictionis collationes hoc reputari: ut nullum ipsi patiantur damnum. Si vero secundum à nobis definitum tempus non dirigantur hujusmodi particulares dispositiones: qui quidem per tempus gubernant nostrum Prætorium, triginta librarum auri pœnam persolvant: uniuscujusque vero provinciæ contractæ quinque & viginti librarum auri pœnam exigantur. Si autem judex missas easdem particulares dispositiones, in provinciis non proposuerit, decem librarum auri pœna damnabitur, & spoliationem cinguli sustinebit: ejus quoque officium quinque libras auri exigetur.

(10. Adde *Nov.* 22. *c.* 20. §. 1. abrogatur *Nov.* 98. *c.* 1. vide tamen *Nov. Leon.* 22. (11. *Nov.* 134. *c.* 11.
TIT. XI. (1. *Nov.* 17. *c.* 8.

CAP. II.

JUbemus vero specierum quidem illationem mox ex principiis uniuscujusque indictionis incipere: argenti vero illationis titulum secundum definita tempora.

CAP. III.

PRo fiscalibus autem collationibus desuscepta sive securitates particulares aut plenarias, omnibus ab iis, qui fiscalia suscipiunt, fieri definivimus, manifestantes & solidorum qualitatem, & specierum, nec non & jugorum, sive villarum, sive centuriarum, & nomina possessionum, pro quibus functiones suscipiunt. Si vero secundum prædictum modum desuscepta sive securitates non fecerint: jubemus eos & pœnam X. librarum auri exigi, & tormentis subdi: similiter judicem provinciæ decem librarum auri exigi pœnam, si de hoc interpellatus non judicaverit, & compulerit desuscepta sive securitates, secundum quem definivimus ordinem scribi.

CAP. IV.

HOc autem jubemus observari, si quis forsan collatorum dubitat de possessione, pro qua fiscalia exiguntur, aut pro qua fiscalium quantitate: omnibus modis fiscalium descriptionum custodes cogi à provinciæ judice, aut illo negligente, à locorum sanctiss. Episcopo eas proferre, & fiscalium ostendere quantitatem, & servitutem publicæ descriptionis exigi possessorem.

CAP. V.

ET in hoc quoque adjuvare nostros collatores perspeximus, ut non necessitas inferatur possessoribus sub hypothecis decimationes nominare in auro collationis, ut non aliquam ex hoc ipsi patiantur læsionem, sed eos, quibus in unaquaque provincia aut Civitate periculum fiscalium exactionum imminet, sive vindices 2 sint, sive curiales, sive exactores, aut canonicarii 3, aut alii quidam: proprio periculo & suscipere pecunias & transmittere, & expendere, in quibus deputatæ sunt utilitatibus.

CAP. VI.

ET hoc custodiri jubemus, canonicarium talem in provinciam destinari, qui possit periculo ordinantium eum exigere fiscalia tributa, & per nullam 4 occasionem impulsorem post eum mitti, & damnum subjectis inferri impulsionis: & ipsum vocabulum de cætero perimimus. Si vero non opportunus inveniatur canonicarius: non impulsor mittatur, sed illo remoto alter dirigatur canonicarius. Ipsum quoque canonicarium contentum esse jubemus deputatis consuetudinibus, & nullam subjectis inferre læsionem.

CAP. VII.

SIn autem aliquando contigerit superindictionem cujuslibet possessionis conservæ aut contributariæ fieri: ex illo tempore jubemus superindictum suscipientem, exigi pro eo fiscalia, ex quo tradita est ei superindicta possessio. Non aliter autem superindictum fieri: nisi ex rescripto de hoc exminatio fiat apud provinciæ judicem, & sententia ejus procedat, definiens eum, qui debet superindictum suscipere. Si quis autem putaverit se lædi, liceat ei provocare: ut in foro gloriosiss. Præfectorum appellatio examinetur, & secundum Leges terminum suscipiat.

CAP. VIII.

SI vero aliquando contigerit dominum cujuscunque possessionis aut non apparere, aut ad fiscalium solutionem non sufficere, ut ex hoc superindictionis necessitas suscipiatur: jubemus hanc repente tradi iis, qui conserva aut contributaria prædia possident, cum omnibus, qui in ea inveniuntur agricolis, & peculiis eorum, & enthecis 5, & fructibus, & animalibus, & omni alio instrumento ibi invento. Si vero aut persona, quæ debeat eam secundum Legem suscipere, non inveniatur, aut alio quocunque modo differri superindictum contigerit, jubemus gesta confici apud provinciæ judicem, significantia & qualitatem & statum ejus possessionis, & omnia in ea inventa, ut sic eam curiales aut exactores aut officiales suscipiant: & si postea inveniatur, qui debeat eam secundum Leges suscipere, non aliter fieri, nisi ut quod per occasionem exactorum, aut curialium, aut judicum, aut officialium ejus pejus aut minus factum est, ei, qui suscipit, restituatur.

(2. v. *Nov.* 38. *in pr. Nov.* 134. *c.* 2. (3. v. *c.* 6. *infr. hic.* (4. Abrogatur *l. ult. C. de exact. tribut.* (5. v. *l.* 34. §. 1. *ff. de legat.* 2. *l.* 2. §. 1. *ff. de instructo.*

CAP.

CAP. IX.

Hoc quoque jubemus, ut pro pecuniis aut speciebus in provinciis expensis non exigantur collatores ea, quæ dicuntur transmissoria: pro iis autem, quæ transmittuntur, non amplius præberi horum, quæ ex initio in unaquaque provincia deputata sunt.

CAP. X.

Eos autem, qui in provincias pro quibuscunque publicis exactionibus diriguntur, non aliter inchoare exactionem, nisi prius provinciali judicio insinuaverint 6 impositas sibi de hoc jussiones: ut exsolventes fiscalia tributa, nulli pro his periculo aut damno subjiciantur: hoc ipso & super privatis negotiis observando.

CAP. XI.

Hoc quoque jubemus eis, quibus fiscalium exactio injungitur, nullam privatarum causarum executionem committi: sed & si quid eis tale injungatur, nullo modo præsumere eos hoc agere: ne occasione publicarum functionum nostri subjecti lædantur.

CAP. XII.

Si autem aliquis pro veritate publica debens tributa, dicat executori esse sibi alium debitorem: non licere executori molestiam aliquam denominato inferre, nisi 7 prius debitor probetur, nullo omnino modo posse publica tributa persolvere. Hoc tamen prius requiri apud judicem provinciæ, si pro veritate debitor est is, qui denominatus est, & ita fiat exactio: in utroque vero casu, si quis aut exequi, aut exigere citra ea, quæ à nobis disposita sunt, præsumpserit: & cingulo nudabitur & confiscabitur, & exilio tradetur. Qui autem injunxerit aut præceperit judex: decem librarum auri exigatur pœnam, & officium ejus quinque librarum auri subjaceat pœnæ.

CAP. XIII.

Nulli vero penitus liceat publica tributa exigentium, neque censualibus, aut rationum scriptoribus, aut aliis quibusdam publice ministrantibus, excusatione uti, *quod in* 8 *sacro loco resideant*, contra eos, qui dicunt, se læsos ab eis in fiscalium exactione.

CAP. XIV.

Nullus autem penitus molestetur pro 9 tributis terrarum, quas non possidet; sed etiam si contingat, agricultores alicui competentes, aut adscriptitios propriam habere possessionem, illos 10 molestiam sustinere, nisi forte propria voluntate tali functione se fecit obnoxium.

CAP. XV.

Eos autem, qui publica tributa exigunt, justis 11 ponderibus & mensuris uti præcipimus: ut neque in hoc nostros tributarios lædant. Si autem collatores putant gravari se sive in mensuris, sive in ponderibus: habeant licentiam specierum quidem mensuras & pondera à gloriosissimis Præfectis: auri vero & argenti & reliquorum metallorum pondera à gloriosissimo per tempora Comite sacrarum largitionum accipere: & has mensuras & pondera in sanctissima uniuscujusque civitatis Ecclesia servari, ut secundum ea & gravamen collatorum, & fiscalium illatio, & militares & aliæ expensæ fiant.

CAP. XVI.

Civitatum vero nostræ Reipublicæ & habitantium eas perfecte prospicientes, jubemus nullam omnino esse licentiam fiscalium exactoribus communicare pecuniis, quæ operibus & frumentis civitatum, & aquæductibus, aut aliis quibuslibet solennitatibus, aut salariis deputatæ sunt: aut retinere aliquid ex iis, aut ad proprium lucrum redigere, sed sine 12 aliqua dilatione aut imminutione has præbere, ut proficiant ab initio in quibus deputatæ sunt operibus: sed neque possessores aut habitatores civitatum præsumere quolibet modo auferre aliquid ex ipsis pecuniis, aut nomine descriptionum, aut pro sportulis dare aliquid ex his, aut expendere. Si quis autem dare aut accipere ex his præsumpserit: jubemus eum de suo in duplici quantitate hoc civitati reddere. Sed neque provinciarum judices, aut eorum officia, aut alium quemlibet omnino participium habere aliquod ad prædictas pecunias, aut eorum dispensationi semetipsum miscere, sed civitatis sanctissimum Episcopum & Primates 13, necnon & ejus possessores constituere quidem Patrem civitatis, & frumentarios, & alios hujusmodi dispensatores. Singulis autem annis impletis, sanctissimum Episcopum cum quinque Primatibus civitatis rationes exigere eos, qui ab ipsis ordinati sunt: & si quid ex talibus ratiociniis apparuerit debitum, aut remansisse: exigi hujusmodi dispensatores periculo eos constituentium: & utilitatibus, quibus deputata sunt, reservari. Si quis autem ex prædictis dispensatoribus inefficax inveniatur: repente hunc removeri jubemus, aliumque pro eo à sanctissimo civitatis Episcopo, & reliquis possessoribus (sicut prædictum est) ordinari: scientibus iis, qui denominant eos, quia si quod damnum civitati contigerit, ex propriis substantiis hoc medebuntur.

CAP. XVII.

Nulli vero liceat eorum, qui in officio sunt gloriosissimorum Præfectorum, aut in alio officio, aut in schola constitutorum, talia ratiocinia committi, neque ex præcepto cujusdam administratoris, aut alterius judicis scriptis, nec si pragmaticam, aut aliam sanctionem, aut sacrum commonitorium accipiat, præcipiens ei aliquid tale. Sed si quid fiat hujusmodi, licentiam habere uniuscujusque civitatis sanctissimum Episcopum, & ejus Primates, non respondere pro memoratis capitulis talibus personis: referre autem ad nos, ut hoc agnoscentes, & illatum civitatibus damnum ex eorum substantia restitui jubeamus, & competentem vindictam talibus referamus.

CAP. XVIII.

Super hoc jubemus, scriniarios operum sub Præfecto sacrorum Prætoriorum constitutos, nullum participium ad talia ratiocinia omnino habere: vacantibus omnibus, per quæ eis sive generaliter, sive specialiter aliquid tale pridem concessum est, aut postea impetretur: pro prædictis enim causis rationes nulli committi volumus, nisi nos prodesse civitatibus existimantes, virum opinionis bonæ, & dignitate ornatum elegerimus, qui debeat à nobis in scriptura divinam jussionem percipere continentem nostram piam subscriptionem, & illius nomen & dignitatem, & causas & tempora, quorum ei ratiocinia committimus. Eos autem, qui à talibus personis rationes exiguntur, omnem habere tutelam jubemus, aliquam quæstionem nullatenus sustinentes.

CAP. XIX.

Ad hæc sancimus in nullo nostræ Reipublicæ loco eundem Episcopum & judicem esse, & loci servatorem gloriosissimorum Præfectorum aut Magistrorum militaris cinguli: sed nec aliquam exactionem fiscalium tributorum agentem loci servatorem esse gloriosissimorum Præfectorum aut Magistrorum militum; & simpliciter dicendum est, nullum in provinciis fieri loci servatorem Præfectorum, nisi per nostram jussionem in expeditionibus, ubi utilitas exigit loci servatorem mitti ejusdem Præfecturæ, qui debeat providere militaribus expensis. Si quid autem extra hoc delinquatur & committatur: qui quidem loci servatorem suum fecit, triginta librarum auri pœnam exigetur, restituturus omne damnum, quod per eum, qui ab eo directus est, aliquis pertulerit: qui vero fieri præsumpserit, proprio cingulo & dignitate & militia privabitur, & decem librarum auri pœna multabitur.

CAP. XX.

Ad hæc prohibemus & in provinciis existentes judices civiles & militares, in civitatibus aut castris *loci servatores* 14 in commissis sibi provinciis facere, ex quo videlicet in provinciam accesserint, & in quantum in ea administrant: quinque auri librarum pœna imminente tam facienti loci servatorem judici, quam fieri præsumenti. Antequam vero in provinciis veniant judices, damus eis licentiam vices agentes suos instituere, qui debeant omnia usque ad sui præsentiam agere, quæ possunt ipsi judices facere: citra tamen novissimum supplicium, aut membri incisionem. Sed si quis ex judicibus secundum jussionem nostram in aliam regionem mittatur, liceat ei per similem modum loci servatorem suum facere.

(6. *l. ult. C. de executorib. & exact.* (7. *l.* 3. §. 8. *ff. de jure fisci. l.* 4. *C. quando fiscus vel privatus.* (8. v. *Nov.* 17. *c.* 6. & 7. §. 1. (9. *l.* 4. *C. de executorib. & exactorib. l. ult. C. de omni agro. Nov.* 52. (10. *l.* 4. *C. de agric. & censitis.* (11. *l.* 9. *C. de susceptorib. l. pen. pr. C. de defensorib. civitat.* fac. *l.* 52. §. 22. *ff. de furtis. l. penult. in fin. ff. de lege Corn. de falsis.* (12. *l. ult. C. publicæ lætit.*

(13. v. *l. ult. C. ut nemini liceat in empt.* (14. *Nov.* 8. *c.* 4.

CAP. XXI.

JUbemus autem omnes judices tam militares, quam civiles per se requirere eos, qui latrocinia, aut violentias, aut rapinas rerum, aut fœminarum, aut alia quælibet in provinciis illicita committunt, & supplicia eis legitima inferre, neque pro his causis accipere aliquid consuetudinis nomine: ut omnes undique nostri collatores illæsi serventur: non enim permittimus cuilibet majori aut minori militari judici, aut latronum insecutores 15, aut violentiarum inhibitores, aut Tribunos pro talibus causis in provinciis ordinare, aut qui debeant aliquos examinare: ut non per tales occasiones ampliores violentiæ inferantur provincialibus. Si quis autem judicum hoc non custodierit: cognoscat non solum se commisso sibi cingulo spoliandum, sed decem librarum auri pœnam exsolvere, eo quod præsumpserit talem causam assumere: post tormenta vero & confiscationem substantiæ in exilium redigendum & relegandum.

CAP. XXII.

AD hoc jubemus provinciarum judices, & officia eorum, si quando de civitate ad civitatem veniunt, neque 16 angariis, neque descriptionibus, aut aliis expensis collatores gravare: sed ex deputatis sibi de fisco annonis expensas facere.

CAP. XXIII.

SUper hoc sancimus provinciarum judices omnibus modis post depositionem cinguli quinquaginta 17 dies in provinciis commorari, & conventiones aliquas contra se moventibus respondere. Si vero contigerit aliquem ex eis ante completos quinquaginta dies deserere provinciam: jubemus omnes ab eo damnum aliquod passos simul ingredi apud sanctissimum Metropoleos Episcopum ejusdem provinciæ, & sub gestis monumentorum unumquemque tangentem sancta Evangelia palam facere illata dispendia: & ex illius substantia, contra quem talia facta sunt monumenta, omne damnum læsis restitui providentia & periculo per tempus Præfectorum ejusdem provinciæ: scientibus quia si hoc complere neglexerint, ipsi de propriis facultatibus omnia damna læsis restituere compellentur.

CAP. XXIV.

SI quis autem ex judicibus provinciarum aut evocetur ad aliam administrationem, aut opus ad aliam provinciam ei credatur: jubemus eum legitimo procuratore constituto, conventiones pro damnis proponentibus respondere: quod nisi fecerit, sancimus monumenta apud sanctissimum Episcopum (sicut superius dictum est) agi, & pro damnis illatis eis jurantibus secundum gestorum virtutem omne damnum reddi: providentia similiter & periculo per tempus Præfectorum & uniuscujusque provinciæ tractatorum.

CAP. XXV.

OMnes autem pecuniarias pœnas, quæ præsenti Lege continentur, à Comite per tempus privatarum exigi eos, qui præsentem Legem non servant, & nostro fisco vindicari sancimus: qui nisi eas vindicaverit, ipse cum ministrante sibi schola ex propria facultate hujusmodi quantitatem solvere cogatur.

EPILOGUS.

† Quæ igitur per præsentem Legem nostram salutarem, in perpetuum valituram, pro utilitate & statu nostrorum collatorum disposuimus, tua Gloria inviolata & immota per omnia servare festinet, & ad omnium notitiam pervenire faciat: Edictis quidem in hac regia Civitate solenniter propositis: Præceptis autem ad clarissimos Provinciarum Judices directis, ut per eos omnibus collatoribus manifesta fiant. Dat. Id. Jun. Dom. JUSTIN. PP. Aug. * BASIL. V. C. CONS.

TIT. XII.
DE SAMARITIS. 1
NOVELLA CONSTITUT. CXXIX.

Idem Augustus Areobindo P. P.

(15. *d. Nov.* 8. *c.* 13. (16. *Nov.* 17. *c.* 9. (17. *Nov.* 8. *c.* 9. *Nov.* 95. *Nov.* 161. *c.* 1. *l. unic. C. ut omnes judices. l.* 3. *C. de adsessorib.*

TIT. XII. (1. Adde *Nov.* 144. *l.* 12. *l.* 17. *l.* 21. *C. de hæreticis. l. ult. C. ne Christ. mancip. Edict. Just.* 9. *c.* 2. §. 1.

PRÆFATIO.

NUllum ita magnum subjectorum nostrorum delictum est, quod non nostra Clementia medeatur. Licet enim eorum facta odio habentes ad vindictam pro eis insurgamus, tamen tempus medentes & commonentes modis competentibus delinquentes, rursus ad nostram Clementiam remeamus, justitiam iracundiæ, benignitatis reconciliantes rationibus, quale quiddam & præsens nostra celebrat Lex. Samaritas enim pridem atroces & elatos contra Christianos, & in omnium velut novissimam superbiam excedentes, plurimis quidem pœnis affliximus, una 2 vero maxime, *quod neque testamenta ipsi possunt conscribere, neque hi defuncti absque testamento cognatis, qui ab intestato vocantur, hereditatem transmittere, nisi ad hereditatem ex utraque causa vocatos rectæ Christianorum fidei esse contingeret.* Interdiximus autem eis *& legata dare, & donationes scribere, aut aliquas omnino alienationes in suis ponere rebus, nisi forsan orthodoxa fide percipiens persona esset.* Licet autem Lege generali hæc comprehendentes tunc meminerimus, tamen non eandem in operibus, quam in literis subtilitatem reservavimus. Nam neque nostrum fiscum, nec aliquam publici partem ex his quicquam accipere passi sumus, licet hoc expressim Lex daret.

CAP. I.

NUnc itaque ad moderationem reductos videntes eos, & nobis ipsis indignum esse putantes in eisdem permanere terminis, contra eos, qui non similia prioribus languent, præstantes maxime omnium Sergii sanctiss. Cæsariensium Metropolis Episcopi justis petitionibus, quas pro eis facit, testimonium quidem perhibentis, meliores eos factos: quietem vero eorum futuro tempore promittentis, ad præsentem sacram nostram venimus Legem, per quam sancimus, licentiam 3 esse Samaritis jam scribere testamenta, & suas proprias dispensare substantias, sicut & aliæ præbent Leges, & per præsentem nos decernimus, & sine testamentis morientes, ab intestato vocatos, secundum imitationem aliorum hominum, heredes habere eos, præter ea, quæ per præsentem nostram transponimus Legem. Sed & donationes eis permittimus scribere, & legata dare & accipere, & hujusmodi contractus facere cum omni licentia. Qui enim testari dedimus eis, & omnem dispensare substantiam, quomodo de particulari dispensatione negabimus.

CAP. II.

SEd tamen non eundem reddimus ordinem & Christianis successoribus & Samaritis. Iterum vero & merito, meliora 4 sectantibus privilegium præstamus. Unde, si quis eorum sine testamentis moriatur, & filios ad Deum discretos reliquerit, soli vocabuntur ad hujusmodi hereditatem, qui rectam Christianorum allegant fidem, aliis exclusis, quicunque ipso detinentur, quo defunctus errore. Hæc autem dicimus non super filiis solis, sed etiam aliis cognatis ex quacunque sint linea, ut recta sectantes, illis, qui non proxima colunt, præponantur; tamen si eundem, qui vocantur, omnes gradum accipiant, aut unam ad hereditatem habeant vocationem. Non enim his, qui ex longiore gradu sunt, & à vicinioribus excluduntur, licet meliora sectantibus, proximorum damus prælationem aut privilegium.

CAP. III.

NEc tamen pœnitentiæ locum in causa exclusis, auferimus & ex hoc. Nam si voluerint & postea ad rectam fidem Christianorum reverti, qui pro hoc hereditate exclusi sunt, suas recipient portiones, ita vocandi ad hereditatem, tanquam si rectæ hujus religionis extitissent, solis fraudati medii temporis fructibus. Si vero & testamenta scripserit aliquis eorum, valere quidem ea, quantum ad religionem, jubemus. Si autem pater, aut etiam aliquis descendentium [aut etiam ascendentium] sit, qui testamenta conscribit, si quidem omnes ex ordine, qui ad hereditatem vocantur, ejusdem, quo pater erroris sint, his non relinquat ultra duas substantiæ uncias, reliquis ad eos, qui recte colunt, deferendis. Tamen nisi aliquis forte Christianis ex ipsis reliquerit legata, servanda etiam hic pœnitendi loco volentibus, ut possint æqualitate frui cum eis, qui ab initio Christiani fuerint, sicut ab intestato decrevimus. Ad hunc itaque ordinem & partem, & de

(2. *d. l.* 17. *C. de hæret.* (3. Abrogatur *d. l.* 17. vide tamen *Nov.* 144. *c.* 1. (4. *Nov.* 115. *c.* 3. §. 14.

inoffi-

inofficioso damus ascendentibus & descendentibus & recta sectantibus dogmata, & forte læsis per celebratas in testamentis rerum divisiones.

CAP. IV.

CONcedimus autem eis & donationes dare, & accipere, & legata relinquere, & libertatibus servos honorare, contrahere quoque ad invicem, nihil ea, quæ à nobis pridem 5 posita est, prohibente Lege: nostrum enim fiscum, & aliam omnem publici partem excludimus 6 omnino, nullum ex illa Lege ad eorum hereditates, eorumque substantias aut documenta participium habere valentibus. Hæc autem dicimus non in futuris solum, sed etiam 7 in præteritis, ut neque pro his, quæ tunc facta sunt, aut noster fiscus, aut alter omnium, substantias perscrutetur eorum. Qui enim in 8 futuris clementiam dedimus, quomodo de præteritis subtilem tractatum haberemus? ut omni modo præsentem nostram clementiam promerentes, gratias Deo profiteantur, & nobis & Sergio 9 sanctissimo ad hanc nos quam maxime circa eos provocanti clementiam.

EPILOGUS.

† Tua igitur Gloria nostram in eis declaratam humanitatem per præsentem nostram Legem cognoscens, manifesta per provincias solennibus Edictis, quæ nunc nobis placuerunt, faciat, ut perpetuo hoc ipsi fruantur auxilio. Datum 17. Calend. Jul. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. A. Anno 25. BASILIO, V. C. CONS.

TIT. XIII.
QUOMODO OPORTEAT MILITES TRANSItum in civitatibus facere: & de introitu.

NOVELLA CONSTITUT. CXXX.

Idem Aug. Petro Prætoriorum Præfecto.

PRÆFATIO.

PRimum & maximum arbitramur statum esse nostræ Reipublicæ, ut inculpabiliter noster exercitus in itineribus converfetur, & innoxietas atque indemnitas nostris collatoribus custodiatur.

CAP. I.

JUbemus igitur, quoties transitus fit nostrorum judicum & exercituum, delegatores simul esse cum eis, qui curam habeant eorum alimenti, & singularum provinciarum judices, per quas transitus fit, præparationem facere expensarum, ut nostri exercitus in unamquamque provinciam adscendentes, inculpabiliter conversentur, & uniuscujusque numeri optiones suscipere species, sine qualibet tergiversatione, & erogare Magistris militum & militibus in specie præbitas annonas: habere 1 autem eosdem optiones deputatam ipsis occasione emolumenti quintam decimam portionem. Ex consuetudine autem & recauta 2 fieri ab optionibus, collatoribus pro his, quæ ab his expenduntur, periculo eorum, qui cum eis sunt, Judicum & Tribunorum, & Comitum & Diasostarum & Delegatorum & uniuscujusque numeri primatum, & nullo modo gratis expendere milites à collatoribus, aut occasione non factæ forsan præparationis, aut *introitorum* nomine, quorum etiam ipsum vocabulum omnino perimimus, ut undique illæsi & indemnes custodiantur nostri subjecti.

CAP. II.

SPecies autem, quæ inveniuntur in unoquoque loco, ipsos accipere milites, & non alias quærere, quæ in ipsa regione non inveniuntur, & propter hoc tergiversationem aut damnum inferri nostris collatoribus.

CAP. III.

EAm vero, quæ fit à nostris possessoribus, expensam, & declaratur per recauta 3, jubemus reputari eis à sede tuæ Celsitudinis, sine qualibet tergiversatione, aut damno, aut injunctione in collationem eam, quam ab eis fiscus capit pro indictione illa, in qua expensa fit. Si vero amplius, quam *professiones* sunt ab his, qui dant species, inveniantur expensæ, jubemus ex omni corpore fiscalium ejusdem provinciæ compleri eos, qui ultra functiones suas exhibuerunt. Si vero non habeat ipsa provincia sufficientia ad expensam factam, compleri eos, qui hanc expensam fecerunt, ex generali mensa, quæ regitur à tua Gloria, aut retinere hæc eos ex his, quæ ab his inferenda sunt secundum sequentem indictionem, & hæc reputari eis ex omni modo ab his, qui fiscalia exigunt: his omnibus admittendis & observandis periculo tuæ Gloriæ, & singularum provinciarum tractatorum & judicum & obsequentium eis officiorum, & *susceptorum*, & curialium, & omnium fiscalia tractantium.

CAP. IV.

HOc quoque jubemus servari, nullum judicum aut militum occasione transitus, aut à civitatibus, aut prædiis in minimo aliquid accipere. Si autem inventus fuerit quis pro transitu annonam accipere, jubemus tale aliquid agentem exigi duplum totum, quod accipere pro hoc præsumpserit.

CAP. V.

SI quis vero nostrorum judicum, aut militum, aut optionum ipsorum non recauta fecerit factæ ab iis expensæ, jubemus expensas facientes collatores gesta monumentorum conficere, si quidem inveniatur judex in illis locis, apud eum & sanctissimum civitatis Episcopum. Si vero non inveniatur judex in locis illis, apud sanctissimum civitatis Episcopum, aut defensores locorum, sub quibus possessio jacet, ex qua facta est expensa, & per talia gesta palam facere, qui nostrorum judicum & cum quali exercitu transitum facientes non fecerunt recauta, & quantam quantitatem expenderunt, & talia gesta mitti ad tuam Gloriam: tuam vero Celsitudinem, utpote recautis factis, collatoribus quidem præbere, aut etiam reputare, quæ ab eis facta expensa, sicuti superius diximus: retinere autem hanc quantitatem, quæ ex gestis declaratur, ex his, quæ delegata sunt de fisco principalibus militiæ, & militibus, qui expensam fecerunt.

CAP. VI.

AD hæc jubemus Principes militiæ nostros, sive eos, *qui deducunt exercitum*, & Delegatores, in tansitibus *præmittere* ad illum locum, in quo futurus est noster exercitus applicare, & præparationem facere expensarum, & non mittere ad alias civitates aut possessiones, aut prædia, quasi debeat exercitus ibi manere, & ex hoc pecunias accipere de possessionibus & villis. Si autem accipere aliquid pro hoc præsumpserit, jubemus etiam sic quidem gesta fieri, significantia & unde & cui datum est, & reputari damnificatis à tua Gloria, aut præberi secundum prædictum modum omnia: quæ ex talibus gestis significantur; Principes autem militiæ, & quocunque modo Diasostas nostri exercitus, & Delegatores, & in duplici quantitate dare, quæ accipere præsumpserint: Prometatores vero etiam supplicium & exilium sustinere.

CAP. VII.

SI qui vero judicum provinciarum colludentes forte cum Diasostis nostri exercitus, non præparaverint expensas, & ex hoc per diversas civitates & villas eos perducant, jubemus eos cingulo remotos confiscationi & exilio cum obedientibus eis officiis subdi: nostros autem collatores & ita indemnes servari ex recautorum datione, aut ex gestis, quæ secundum prædictum modum debent fieri.

CAP. VIII.

HÆc autem ipsa servari præcipimus non solum in transitibus nostrorum judicum & militum, sed etiam aliorum, qui ex qualibet gente in auxilium nostræ Reipublicæ nobis mittuntur.

CAP. IX.

UT autem non occasione Metatorum damnationis injurietur nostrorum collatorum libertas, jubemus nulli penitus licere nostrorum militum in *authenticas* 4 habitationes, in quibus domini domuum inveniuntur manentes, accipere sibi metata, sed illas quidem sine molestia servare propriis dominis, accipere autem milites in aliis diætis metata.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per præsentem declarata sunt Legem, tua Gloria in regia Civitate & per loca sanctissimis Episcopis, clarissimisque Judicibus & omnibus nostris subjectis in una-

(5. *d. l.* 17. *C. de hæret.* (6. Abrog. *d. Nov.* 144. *c.* 1. (7. v. *l.* 7. *C. de legib.* (8. v. *l.* 22. *ff. d. t* (9. *c.* 1. *supr. hic.*
TIT. XIII. (1. Fac *l.* 9. *C. de susceptorib* (2. *c.* 3. *c.* 5. *infr. hic. l.* 4. *C. de collat. fund. patrim.* (3. *c.* 1. *supr. hic.*

(4. Fac. *l.* 2. *C. de metat.* adde *l.* 6. §. 5. *ff. de offic. præsid.*

quaque Provincia & civitate palam faciet, ut sciant nostri subjecti, quæ à nobis pro eorum indemnitate disposita sunt, & agnoscant, quia si contra hæc aliquid agatur, & qui læduntur taciturnitati causam tradiderint, ipsi hujusmodi læsionis sibi auctores fient. Dat. Cal. Mart. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. August. Anno 19. Post Consulatum BASIL. V. C. Anno quarto, indictione octava. Proposita in civitate Constantinopolitana.

TIT. XIV.
DE ECCLESIASTICIS TITULIS, ET PRIVILEGIIS, aliisque capitulis.

NOVELLA CONSTITUT. CXXXI.

Imper. Justin. August. Petro gloriosiss. Præfecto sacrorum Prætoriorum.

PRÆFATIO.

DE regulis ecclesiasticis & privilegiis, aliisque capitulis ad sacrosanctas Ecclesias & reliquas venerabiles domos pertinentibus, præsentem proferimus Legem.

CAP. I.
De quatuor sanctis Conciliis.

SAncimus igitur vicem 1 Legum obtinere sanctas ecclesiasticas regulas, quæ à sanctis quatuor Conciliis expositæ sunt, aut firmatæ, hoc est in Nicæna trecentorum decem & octo, & in Constantinopolitana sanctorum centum quinquaginta Patrum, & in Ephesina prima, in qua Nestorius est damnatus, & in Chalcedonia, in qua Eutyches cum Nestorio anathematizatus est. Prædictarum enim quatuor Synodorum dogmata sicut sanctas Scripturas accipimus, & regulas sicut Leges observamus.

CAP. II.
De ordine sedendi Patriarcharum.

IDeoque sancimus, secundum earum definitiones sanctissimum senioris Romæ Papam, primum 2 esse omnium Sacerdotum: beatissimum autem Archiepiscopum Constantinopoleos novæ Romæ, secundum habere locum post sanctam Apostolicam senioris Romæ sedem: aliis autem omnibus sedibus præponatur.

CAP. III.
De Archiepiscopo primæ Justinianæ.

PEr tempus autem beatissimum primæ 3 Justinianæ, nostræ Patriæ Archiepiscopum habere semper sub sua jurisdictione Episcopos provinciarum Daciæ mediterraneæ, & Daciæ Ripensis, & Privalis, & Dardaniæ, & Mysiæ superioris, atque Pannoniæ, & ab eo hos ordinari: ipsum vero à proprio ordinari Concilio, & in subjectis sibi provinciis locum obtinere eum sedis Apostolicæ Romæ, secundum ea, quæ definita sunt à sanctissimo Papa Vigilio.

CAP. IV.
De Episcopo Carthaginensi.

SImili quoque modo jus Pontificis, quod Episcopo Justinianæ Carthaginis 4 Africanæ civitatis dedimus, ex quo Deus hanc nobis restituit, servari jubemus. Sed & aliæ civitates, & earum Episcopi, quibus in diversis locis Metropoliticum jus præstitum est, hujusmodi privilegio in perpetuum potiantur. Omnia autem privilegia 5 vel solatia, quæ ex Imperiali munificentia, aut etiam alio quolibet modo sanctissimis Ecclesiis, aut aliis venerabilibus domibus & locis collata sunt, firme eis per omnia conserventur.

CAP. V.
De privilegiis possessionum ecclesiasticarum.

AD hæc sancimus omnium sanctarum Ecclesiarum & omnium venerabilium domorum possessiones, neque 6 sordidas functiones, neque extraordinarias descriptiones sustinere. Si tamen itineris 7 sternendi, aut pontium ædificii, vel reparationis opus fuerit, ad instar aliorum possessorum, hujusmodi opus & sanctas Ecclesias & venerabiles domos complere, dum sub illa possident civitate, sub qua tale fit opus. Si quæ vero res ex curialium substantiis ad quamlibet sacrosanctam Ecclesiam, aut aliam venerabilem domum secundum Leges venerunt, aut postea venerint: liberas eas esse sancimus descriptione 8 lucrativorum.

CAP. VI.
De præscriptione quadraginta annorum ad venerabilia loca pertinente.

PRo 9 temporalibus autem præscriptionibus decem & viginti, & triginta annorum sacrosanctis Ecclesiis & aliis universis venerabilibus locis solam quadraginta 10 annorum præscriptionem opponi præcipimus: hoc ipso servando & in exactione legatorum & hereditatum, quæ ad pias causas relicta sunt.

CAP. VII.
De 11 ædificatione Ecclesiarum.

SI quis autem voluerit fabricare venerabile Oratorium aut Monasterium, præcipimus non 12 aliter inchoandam fabricam, nisi locorum sanctissimus Episcopus orationem ibi fecerit, & venerabilem fixerit crucem. Si vero semel cœperit aut novam ædificare basilicam, aut veterem renovare: modis omnibus compellatur à beatissimo locorum Episcopo, & Oeconomis ejus, & civili Judice, eam explere; & si is distulerit, hoc moriente heredes ejus opus inchoatum adimpleant.

CAP. VIII.
Ne 13 in proastiis vel domibus, vel fundis, vel privatis locis sacra ministeria fiant.

SI quis in sua domo, aut in suburbano ecclesiasticum ministerium ministrare præsumpserit, aut aliis celebrare concesserit sine Clericis sanctissimo locorum Episcopo subjacentibus: jubemus hanc domum, aut suburbanum, aut prædium, ubi tale aliquid delinquitur, loci illius sanctissimæ Ecclesiæ vindicari 14 per Deo amabilem Episcopum, & Oeconomum ejus, & civilem Judicem locorum. Si vero nesciente locorum domino, ejus curatores, aut conductores, aut emphyteutæ contrarium aliquid exerceri permiserint: dominum quidem loci nullum præjudicium aut dispendium sustinere: eos autem, qui hoc fecerint, aut fieri permiserint: ex provincia ubi hoc commissum est, expelli, rebus eorum loci illius sanctissimæ Ecclesiæ vindicandis.

CAP. IX.
Ut legatum Deo relictum, illi Ecclesiæ deputetur, ubi testator domicilium habet.

SI quis in nomine magni Dei 15, & Salvatoris nostri Jesu Christi hereditatem, aut legatum reliquerit, jubemus Ecclesiam loci 16 illius, in quo testator domicilium habuerit, accipere, quod dimissum est. Si quis autem *unum Sanctorum* heredem scripserit, aut legatum ei reliquerit, & non specialiter nominaverit locum, in quo est venerabilis domus, inveniantur autem in eodem loco, aut civitate plura Oratoria ejusdem Sancti: illi magis domui, quæ pauperior 17 est, quod relictum est, præbeatur. Si autem non est in civitate basilica nominati Sancti, inveniatur autem in territorio ejus, illi detur. Si autem neque in territorio ejus reperitur hujusmodi domus, tunc Ecclesiæ civitatis, in qua testator domicilium habuerit, quod dimissum est, præbeatur.

CAP. X.
Si quis Oratorium ædificari jusserit.

SI quis ædificationem venerabilis Oratorii, aut Xenodochii, aut Ptochii, aut Orphanotrophii, aut Nosocomii, aut alterius reverendæ domus, in novissima voluntate fieri disposuerit: Oratorium quidem intra quinque annos compleri jubemus providentia locorum Episcopi, & civilis judicis: Xenodochium autem aut Ptochium, aut aliam venerabilem domum intra unum fieri annum. Si autem intra annum non fecerint heredes Xenodochium, aut

TIT. XIV. (1. Adde *l.* 12. §. 1. *C. de sacros. eccles.* (2. Immo vide *l.* 16. *l.* 24. *in pr. C. d. t.* (3. *Nov.* 11. (4. *Nov.* 37. (5. *l.* 22. §. 1. *C. de episcopis.* (6. *l.* 5. *C. de sacros. eccles.* (7. *l.* 7. *C. d. t. l. pen. C. de privil. dom. Aug.*

(8. *l.* 22. *C. de sacros. eccles. l. unic. C. de imponenda lucrativa descript.* (9. *Authent. Quas actiones. C. de sacros. eccles.* (10. *Nov.* 111. *c.* 1. abrogatur *Nov.* 9. *l.* 23. *C. de sacros. eccles.* (11. *Nov.* 5. *c.* 1. *Nov.* 67. *c.* 1. (12. *d. Nov.* 5. *c.* 1. *Nov.* 67. *c.* 1. (13. *Nov.* 58. *Nov. Leon.* 4. & 15. (14. *v. d. Nov.* 58. adde *l.* 3. *pr. l.* 8. §. 3. *C. de hæret.* (15. *l. ult. C. de sacros. eccles.* (16. *l.* 39. §. 1. *ff. de condit. & demonstr. l.* 49. *C. de episcopis.* (17. *d. l. ult. in fin. d. l.* 49. §. 5.

quamlibet venerabilem domum à testatore dispositam fieri: jubemus eos domum aut comparare aut locare, ubi possint quæ jussa sunt adimplere, donec hujusmodi domus venerabilis expleatur. Et si quidem ipse testator decreverit, qui debeant Xenodochi fieri, aut Ptochotrophi, aut alteri tales gubernatores, sive suis heredibus hujusmodi electionem commiserit: jubemus modis omnibus heredes ejus, quæ ab eo definita sunt, adimplere; locorum beatissimis Episcopis inspicientibus, si gubernatio recte procedit: & si invenerint non utiles existentes Rectores, licentiam habentibus sine damno alios pro eis opportunos efficere.

CAP. XI.

Ut legata pro redemptione captivorum relicta, præstentur ab Episcopis, &c.

SI quis autem pro 18 redemptione captivorum, aut alimentis pauperum hereditatem, aut legatum reliquerit in rebus mobilibus, aut immobilibus, sive semel, sive annale: & hoc modis omnibus secundum testatoris voluntatem ab iis, quibus jussum est hoc facere, compleri. Si autem specialiter dixerit, quomodo pauperibus hoc reliquit: præcipimus, sanctissimum Episcopum civitatis, in qua testator habuit domicilium, percipere easdem res, & ejus civitatis pauperibus erogare. Si autem pro redemptione captivorum aliquid relinquatur, & non nominatim testator dixerit, per quem oporteat fieri redemptionem captivorum: etiam sic jubemus res ad hoc relictas, locorum Episcopum & ejus Oeconomos accipere, & hujusmodi pium opus implere: in omnibus enim talibus piis voluntatibus sanctissimos locorum Episcopos volumus providere, ut secundum defuncti voluntatem, universa procedant: licet 19 præcipue à testatoribus aut donatoribus interdictum sit eis habere ad hoc aliquod participium. Si autem qui hoc facere jussi sunt, semel & secundo à beatissimo locorum Episcopo, aut ejus Oeconomis per publicas personas admoniti distulerint, quæ disposita sunt, adimplere: jubemus eos omne lucrum 20 relictum eis ab eo, qui hoc præceperit, amittere: & locorum Episcopos omnes res cunctis (sicut dictum est) piis causis distributas, cum 21 fructibus & augmentis medii temporis & memorato lucro vindicare: & quæ testator disposuit, adimplere, scientes, quia si neglexerint, pro his omnibus rationem Deo persolvent. Si autem sanctissimus locorum Episcopus reliquerit aliquid horum, quæ à nobis dicta sunt: liceat sanctissimo ejus Metropolitæ hæc omnia exigere, & complere: & omni alii licentia sit hujusmodi movere quæstionem, & studere, ut modis omnibus causæ piæ compleantur.

CAP. XII.

Ut in piis legatis cesset Falcidia.

SI 22 autem heres, quæ ad pias causas relicta sunt, non impleverit, dicens relictam sibi substantiam non sufficere ad ista: præcipimus omni Falcidia 23 vacante, quicquid invenitur in tali substantia, proficere provisione sanctissimi locorum Episcopi ad causas, quibus relictum est. Si autem legatum ab aliquo ad pias relinquitur causas: jubemus intra sex menses ab insinuatione testamenti numerandos, hoc modis omnibus præberi, quibus relictum est. Si autem distulerint, qui in hoc onerati sunt, hujusmodi præbere legatum: & fructus, & usuræ, & omne legitimum exigatur augmentum à tempore mortis ejus, qui hoc reliquit. Si autem annale legatum cuilibet venerabili domui relinquatur: si quidem qui hoc dare jussi sunt, aut locus, ex quo jussum est hoc præberi, in ipsa, aut vicina provincia fuerit: jubemus nullo modo legatum alienari. Si vero loca aut personæ, ex quibus hoc dari præceptum est, longius fuerint: tunc liceat illis, quibus hoc relictum est, si etiam pars obligata consentit, commutare legatum, & pro eo percipere reditus idoneos, & cum augmento non minus quartæ partis relictæ quantitatis, & neque plurimis tributis fiscalibus prægravatos: aut vendere, si voluerint, hujusmodi legatum, & non minus pro pretio percipere, quam ex tali legato intra viginti quinque annos colligitur; ita tamen, ut hujusmodi pretium ad utilitatem prædictæ venerabilis domus ubi relictum est, proficiat.

(18. *l.* 28. *C. de episcopis.* (19. *Authent. Licet. C. d. t.* (20. Adde *c.* 12. *infr. hic.* (21. *l.* 46. §. 4. *C. de episcopis.* (22. *Authent. Similiter. C. ad leg. Falcid.* (23. *c.* 11. *supr. hic. l.* 49. *C. de episcopis.*

CAP. XIII.

Ut de iis, quæ post Episcopatum adquisierint Episcopi, testari non possint.

INterdicimus autem sanctissimis Episcopis res mobiles aut immobiles, seseque moventes, quæcunque post 24 Episcopatum ad eos quoquo modo pervenerint, in proprios cognatos aut in alias quascunque transferri personas. In captivorum vero redemptionem, & egentium pabula, & alias pias causas, aut pro utilitate propriæ Ecclesiæ, ex his expendere licentiam habeant: & quicquid ex hujusmodi rebus post obitum eorum in ipsorum facultate remanserit, jubemus hoc ad proprietatem Ecclesiarum, quarum sacerdotium habuerunt, competere. In illis enim solummodo rebus licentiam eis alienandi aut relinquendi, quibus voluerint, damus, quas ante Episcopatum probantur habuisse: post Episcopatum vero, quæ ex genere sibi conjuncto ad eos devolutæ sunt, quibus ab intestato usque ad quartum gradum succedere poterunt. Hæc autem omnia, quæ diximus de rebus, quæ post Episcopatum devolutæ sunt ad sanctissimos Episcopos, & in reverendissimis Orphanotrophis, & Ptochotrophis, & Nosocomis, & Xenodochis, & Gerontocomis, & omnibus aliis Rectoribus venerabilium domorum, valere sancimus, in rebus, quæ in tempore propriæ administrationis secundum prædictum modum ad eos pervenerunt. Si quis autem Episcopus, aut Clericus, aut cujuslibet ecclesiastici gradus minister, aut Ecclesiæ Diaconissæ moriantur sine testamentis, & legitimis successoribus, horum successio Ecclesiæ 25 competat, in qua constituti fuerint.

CAP. XIV.

Ne hæretici ab Ecclesiis, vel privatis res immobiles quoquo titulo accipiant: & ne speluncam fidei suæ ædificent.

JUbemus autem nullum hæreticorum, neque 26 per conductionem, neque per emphyteusim, neque per emptionem, aut alio quolibet modo res immobiles accipere à qualibet sancta Ecclesia, aut alio venerabili loco; si quid vero hæreticus pro tali causa præbuerit, amittat: hujusmodi vero res venerabili loco, à quo etiam datæ sunt, vindicentur: Rector autem domus, qui ipsas res dedit hæretico, omni gubernatione removeatur, & in Monasterio recludatur, & uno anno à sancta Communione segregetur: cum hæreticis prodiderit Christianos. Si autem orthodoxus possessionem habens, in qua est & sancta Ecclesia, alienaverit, aut reliquerit, aut per emphyteusim, aut per conductionem, aut quamlibet gubernationem hanc dederit Judæo, aut Samaritano 27., aut Arriano, aut alii hæretico: sancta Ecclesia 28 ejusdem vici hujusmodi vindicet proprietatem alienationis. Si quis autem hæreticorum (quibus etiam connumeramus Nestorianos, & Acephalos, & Eutychianistas) præsumpserit speluncam suæ incredulitatis ædificare, aut Judæi novam Synagogam constituere, locorum sancta Ecclesia ædificia suæ proprietati defendat. Si vero quis per emphyteusim, aut conductionem, aut etiam per quamcunque aliam gubernationem dederit possessionem hujusmodi personæ: si quidem sciebat dominus possessionis ejus, qui hæretico hanc commisit: omnes reditus illius temporis, quod in contractu transiit, Ecclesiæ civitatis, sub qua possessio constituta est, vindicari. Si vero ignorabat dominus possessionis, quia hæreticus erat, cui hæc commissa est, ipsum quidem dominum propter ignorantiam indemnem servari: hæreticum vero in utroque casu expelli de possessionibus, & ejus substantiam applicari fisco.

CAP. XV.

Ut Orphanotrophi sint tutoribus similes, & ad instar eorum inventarium conficí.

ORphanotrophi 29 vero, tutorum & curatorum fungantur officio: ita tamen, ut etiam sine satisdatione & conveniant, & conveniantur de rebus orphanotrophiis, & ipsis propriis orphanis competentibus. Res autem competentes alicui orphanorum, publicis præsentibus tabulariis, aut sub gestis monumentorum in hac quidem regia Civitate apud Magistrum census habitis: in Provinciis autem apud Judices earum, aut Defensores locorum, Orphanotrophiis accipere & custodire: & si necessarium putaverint, etiam

(24. *Authent. Licentiam. l.* 42. §. 2. *C. d. t.* (25. *l.* 20. *C. d. t.* (26. *l.* 10. *C. de hæreticis.* (27. v. *Nov.* 129. (28. *d. l.* 10. *vers. hæc enim.* (29. *l.* 32. *C. de episcopis.*

alienare,

alienare, & pretia earum orphanis conservare, aut alias res pro illis emere: non autem subjacere tutelaribus aut curatoriis rationibus: servari autem jubemus venerabili Orphanotrophio hujus regiæ Urbis, & Xenodochio, quod vocatur sanctæ Mariæ Sanso 30, & sub ejus gubernatione constitutis Oratoriis aut Xenonibus, aut venerabilibus domibus omnia privilegia, quæcunque habet major sanctiss. Ecclesia Constantinopolitana.

EPILOGUS.

† Quæ igitur per præsentem Legem in perpetuum valituram nostra sanxit Tranquillitas, tua Celsitudo Edictis solenniter in hac regia Urbe propositis, ad omnium studeat pervenire notitiam. Nos enim providebimus, quatenus sine collatorum dispendio fiat etiam in Provinciis manifesta. Dat. 15. Calend. April. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. * BASILIO, V. C. CONS.

TIT. XV.
DE INTERDICTIS 1 COLLEGIIS HÆreticorum.
NOVELLA CONSTITUT. CXXXII.

Imperator Flavius Justinianus, felix, inclytus, Victor ac Triumphator, semper Augustus, Episcopo Constantinopolitano.

PRÆFATIO.

PRimum esse & maximum bonum omnibus hominibus credimus, veræ & immaculatæ Christianorum fidei rectam confessionem: ut per omnia hæc roboretur, & omnis orbis terrarum sanctissimi Sacerdotes ad concordiam copulentur, & consone immaculatam Christianorum confessionem prædicent, & omnem occasionem, quæ ab hæreticis invenitur, auferant, quod ostenditur ex diversis conscriptis à nobis libris & Edictis. Sed quoniam hæretici neque Dei cogitant timorem, neque interminatas talibus pœnas ex Legum severitate considerantes, diaboli opus implent, & quosdam simplicium seducentes sanctæ fidei Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ, adulteras 2 collectas, & adultera Baptismata latenter faciunt: pietatis existimavimus, per præsens nostrum Edictum monere eos, qui tales sunt, quatenus & ipsi recedant ab hæretica vesania, & nec aliorum animas per simplicitatem perdant, sed magis concurrant ad sanctam Dei Ecclesiam, in qua recta prædicantur dogmata, & omnes hæreses cum principibus suis anathematizantur. Nosse enim volumus omnes, quia si de cætero aliqui inveniantur, aut contrarias collectas facientes, aut apud semetipsos collectionem: nequaquam omnino eos ferimus: sed domos quidem, ubi aliquid delinquitur, sanctæ assignamus Ecclesiæ: his autem, qui colligunt, aut apud se colliguntur, ex Constitutionibus pœnas inferri omnibus modis jubemus. Dat. Prid. Non. April. *Constantinop.* Dom. JUSTIN. PP. Aug. * BASIL. CONS.

TIT. XVI.
QUOMODO OPORTEAT MONACHOS vivere.
NOVELLA CONSTITUT. CXXXIII.

Idem August. Mennæ, beatissimo Archiepiscopo.

PRÆFATIO.

SIngularis vita hujusque contemplatio res est sacra, & ex hoc evehens animas ad Deum, & non solum juvans eos, qui ad hanc accedunt, sed etiam aliis omnibus pro ejus puritate & supplicatione ad Deum, præbens inspectam utilitatem. Unde & priscis Imperatoribus studii fuit, & à nobis non pauca sancita sunt de eorum honestate & ornatu. Sequimur etenim sacras regulas & antiquos Patres, qui hæc sanxerunt, quia *nihil* 1 *sine via ad quæstionem est imperio*, communem omnium hominum solicitudinem ex Deo accipienti. Dudum 2 quidem scripsimus Constitutionem, volentem *in multitudine existentes Monachos in commune degere, secundum quod vocatur Cœnobiorum schema: & neque propria habere habitacula, neque substantias congregare, neque vitam habere sine testimonio: sed communiter quidem ipsos comedere: dormire vero omnes in commune, & honestam sectari vitam, & testes esse ornatus alterutris, & juvenes quidem vereri canitiem hæc respicientium, & ex studio etiam vigilias assumere*, ut ne quid facinoris velut per somnum fiat, neque turpis videatur aliis, sed unusquisque suam honestatem etiam dormiendo custodiat.

CAP. I.

QUibusdam vero nobis nunciatis, quæ digna & majori cautela Legis egebant; recte ad præsentem venimus Sanctionem ad illius perfectionem & supplementum, per quam sancimus nullam penitus habere licentiam separatim habitandi, neque appellatam cellulam, nisi solus fuerit, & Monasterium duobus utens ministris, & continentem & quietam degant vitam, sed omnino cum sint plurimi viri, una sit eorum conversatio & orantium, & quæ naturæ sunt opera facientium, quatenus inculpabiles & inaccusabiles consistant: & communiter quidem sicut dictum est, comedere, communiter quoque dormire, & si quidem tanta sit multitudo, quanta in uno habitaculo capiatur, alioquin duo forsan aut tria habitacula esse, quæ capiant eos. Nullum tamen omnino proprium habere, sed in commune vivere diebus & noctibus, ut noctes eis eandem habeant, quam dies observationem. Non enim dormiunt omnes semper, sed palam est, quia alii quidem in somno sunt, alii vero vigilant, & omnino erunt quidam dormientes inspicientes. Si autem aliqua habitacula sint in quolibet Monasteriorum sub tua constitutorum Sanctitate, sive in hac magna Civitate, sive in ejus per circuitum habitaculis, sive à nobis ipsis ædificatis, sive ab aliis seorsum habitata, hæc omnibus modis depones, aperiesque eis alterutra, ubi celebrent: quid enim formidabunt hoc agentes, semetipsos dicantes Deo, & abrenunciantes publicæ conversationi? & hoc quidem ita valere nunc & in futurum omne volumus tempus, nullo, ut dictum est, habente habitaculum seorsum, sed congregandis omnibus & inspicientibus, quæ ab alterutris aguntur. Certum est enim, quia talia studebunt ea constituere, qualia omnino inculpabilia manent. Si quis autem apparuerit tantum impudens, ut audeat tentare prævaricari, quod sancitum est, Monasterii Præsul hæc examinet. Volumus enim vehementiorem, quam nunc est, fieri observationem, & quidem primum non plurimos esse in Monasterium ingressus, sed unum, aut secundum forte, & adstare januæ viros senes, & castos, & testimonii boni ex omnibus, qui quidem neque reverendissimis Monachis concedant sine Abbatis voluntate exire Monasterium, (sed inter eos detineant, quæ Dei sunt zelantes, nec semetipsos lacerantes, nec actus, nec studia) nec alios quosdam introire Monasterium noctibus, & diebus sinant, qui non rectam manere procurent venerabilium Monachorum voluntatem. Sitque cautissima maceria munitum Monasterium, ut nullus exitus aliunde, nisi per januas, sit.

CAP. II.

DEinde vel si ulla Ecclesia in Monasterio sit, neque sic occasione Ecclesiarum, ingredi & deambulationes licite illic facere, & confabulari cum quibus non convenit, sed venire quidem tempore sacri Ministerii, cum Abbate suisque Prioribus & senibus, sacrificioque completo omnes Monachi rursus ad Cœnobium revertantur, ibique sedeant, magnumque Deum honorent, & sacris Scripturis incumbant. Plurimus itaque est horum librorum chorus, & possibile est unicuique animum corrigere, atque rigare sacris Scripturis; quas si frequenter legent, nunquam decipientur, nec ad humanas descendent solicitudines. Quatuor autem vel quinque seniores ex ipso Monasterio esse in constituta Ecclesia, quibus jam omnis exercitatio est expleta in continentia, & qui ordinationem habere meruerunt in Clero Presbyterorum forsan aut Diaconorum, aut deinceps habentium schema. Dicti enim & supervenientes alloquentur, & de divinis eloquiis disputabunt, & putari omnes esse tales procurabunt, & custodient sacram domum: juventutem autem exardescentem, & suos terminos exilire volentem in continentia detinebunt.

CAP. III.

NOn ingredientur autem neque mulieres in 3 virile Monasterium, neque viri in fœmineum, occasione mortui, & ibi sepulti memoriam, vel per aliam causam. Et maxime si quis fratrem forte, vel sororem, aut aliquem ex genere habere in Monasterio dicat: cognatio enim Monachis in terra non est, cœlestem zelantibus vitam: quid enim volentes tales ingressus faciant, nisi volue-

(30. *Nov.* 59. *c.* 3.
TIT. XV. (1. *l.* 3. *C. de hæret. Nov.* 37. (2. *l.* 8. §. 3. *l.* 14. *C. de hæret.*
TIT. XVI. (1. Adde *l.* 3. *ff. de offic. præf. vigil.* (2. *Nov.* 5. *c.* 3. *Nov.* 123. *c.* 36.

(3. *Nov.* 123. *c.* 29. *l.* 19. *l.* 44. *C. de episcopis.*

rint

rint aliquid agere interdictorum? Cum liceat & viris convenientia in Monasteriis virilibus celebrare, & mulieribus similiter distributa muliebribus Monasteriis facere mulieres, nullo permixto alterutri, neque si forte frater esse dicatur, aut soror, aut cognatus alter. Neque enim per hanc occasionem ingredi sinemus aliquem. Si enim ipsa principia abscindamus, & per ipsum aspectum insitam animabus delinitionem, & ex hoc lapsum prohibeamus, erit multo possibilis ac facilior sacris decertatoribus melioris vitæ status. Omnes ergo huic Legi obediant, & neque viri recondant in muliebri Monasterio sepulchra, neque mulieres iu virilibus Asceteriis fodiant. *Neque enim viros mulierum studia decent, neque rursus virilia mulierum collegiis conveniunt.* Neque ex hoc propter defunctos turpes & mali principii tales permixtiones agi volumus, ut non iter ex hoc fiat naturæ apud se inhoneste grassari, & ludere, & divinas confundere causas, & pietatis quasi velamine, & cognationis schemate hæc agere, quæ neque dicere, neque cogitare singularem vitam eligentibus est bonum. Illo existente manifesto, quia necessarium est sepulturæ ministrantes & maxime lectis, & fodientes non ingredi Monasteria. Sed in virilibus quidem Monasteriis causa facilis est: in muliebribus autem non ita, propter memoratam interdictionem. §. 1. Sancimus igitur, si quando aliquid futurum sit tale fieri, & sepeliri mulier in muliebri Monasterio, (virum namque non sinimus) reverendissimas quidem fœminas in suo manere habitaculo, solam vero Ostiariam 4 & Abbatissam forte ipsam, si voluerit, interesse his, quæ aguntur: & ipsos celerius illa agentes, quæ circa funus solennia sunt, & sepulchrum fodientes, & corpus obvelantes repente discedere, neque videntes aliquas reverendissimarum mulierum, neque ab aliqua earum visos. Sed neque aliquam excogitent occasionem aut viri ad muliebria Monasteria ingrediendi, aut mulieres viris deputata, occasione horum, quæ circa funus aguntur (quas utique memorias vocant) in tertiam & nonam 5 convenientes diem, aut dum quadraginta compleantur, aut etiam annus, cum liceat, si quidem muliebre sit Monasterium, mulieres omnia agere: si vero virorum, viros: & non occasione talium observationum inhonestatem quandam venerabilibus Monasteriis imponere.

CAP. IV.

QUia vero nihil, quod sancitur, nisi custodiam habeat competentem, poterit servari decenter, sancimus per tempus uniuscujusque Monasterii Præsulem frequenter inspicere & perscrutari uniuscujusque conversationem & disciplinam: & sicubi aliquid pravum fiat contra, quam decet, hoc repente corrigere, & non sinere majus fieri lapsum, & perire animam ad salutem conversationis confugientem. Monasteriorum autem Exarchus, si quis fuerit per loca, sicut in hac felicissima Civitate, hæc solicite curet, & mittat eos, qui appellantur Responsarii 6 ejus per Monasteria, & requirat etiam vicinos, ne forte aliquid nequam in aliquo Monasteriorum proximo fiat, & hæc universa castiget, & competenti digna faciat providentia. Sed etiam uniuscujusque civitatis Episcopus hujus rei providentiam habeat sive Patriarcha, sive Metropolita, sive singuli sunt Episcoporum, & reverendissimos Defensores, qui & mittant hæc requirentes & servantes, & non sinentes quicquam fieri extra, quam decet: sed & si quid fiat, velociter hoc emendare. Sanctissimus autem Patriarcha felicissimæ hujus Urbis de Monasteriis hic positis similiter examinet, & custodes rei Deo amabiles Ecclesiæ Defensores sanctissimæ majoris Ecclesiæ, & quos putaverit perfectos & honestissimos esse, constituat, ut per plures custodia facta, adhuc amplior observatio & super peccatis vindicta fiat.

CAP. V.

OPortet autem unumquodque Monasterium sub Abbate constitutum habere, (sicut prædiximus) eos, qui vocantur *Responsarii* 7, viros senes & monachicum certamen superantes, & non facile corporales injurias passuros, qui eorum rebus & eorum occupentur utilitatibus, & non solum si virorum sit Monasterium, sed etiam si mulierum contingant, esse duos aut tres viros, aut vel eunuchos, si possibile est, esse, aut senes & castitatis testimonium habentes, qui causas agant, & ineffabilem eis præbeant communionem 8, cum hujus tempus fuerit. Si vero de alia Monasterii utilitate, aut ad unam reverendissimarum Ascetriarum pertinente, dicere aliquid necessariorum voluerint: loquentur Abbatissæ, & alteri penitus nulli fœminarum, quæ in Monasterio sunt, hæc per reverendissimas Ostiarias 9 agentes. Oportet enim tales aliquas ad januas ordinari, quæ similiter ingressus & egressus in Monasterium inspiciant, & egressus prohibeant, & inaccessibiles viris ingressus, præterquam Apocrisiariis, constituant. Illi vero ad Ostiariam loquentur, & dicent suum adventum: Abbatissæ vero per eas agnoscentes & descendentes his loquentur, & illi referent ad illas de earum gubernatione aut utilitate, pro qua venerint: & ita & quæ humana sunt, agentur bene, & castitas permanebit undique à nullo tentata malo. Si quis autem deliquerit, (nam multa sunt humana: & nullus potest naturam sic retinere, ut non peccet nihil, hoc enim proprium est solum Dei) hunc, si quidem mediocre peccatum est, & monere & suspendere & pœnitentiæ ei dare tempus, ut meliorem ordinem sumens mox revertatur ad semetipsum, & non quos jam posuit, amittat labores. Si vero major culpæ sit modus, secundum commissum & medelam correctionis esse, & rursus admonitionem vehementiorem & pœnitentiam fortem exigere: & si quidem valuerit istis modis amovere lapsum, & corrumpi cœptum, (hoc autem & in mulieribus conversis & viris dicimus,) grates agere magno Deo, cum & in cœlo fiat magnum gaudium angelicis Virtutibus, quando aliquis salvus fit peccatorum. Si vero potiores ultra medicinam causæ fiant, tunc etiam expelli 10 eum à Monasterio, quatenus dans semetipsum ex melioribus ad pejora, ipse suis malis potiatur solus, & non per ejus malum etiam alii violentur, sicut morbosorum & inexcusabiliter languentium jumentorum. Neque enim imperium despiciet hos negligi, neque retinebit indignationem adversus Abbatem, neque contra loci Episcopum & sub eo positos Defensores Ecclesiæ, si non hæc observaverint; tanquam necessaria sit etiam Imperio rei diligentia. Si 11 enim illi puris manibus & nudis animabus pro Republica supplicent Deo, manifestum, quod & exercitus habebunt bene, & civitates bene disponentur. Deo quoque placato & propitio existente, quomodo non universa plena totius pacis & devotionis? sed & terra nobis feret fructus, & mare, quæ sua sunt, dabit, illorum Oratione propitiationem Dei ad omnem Rempublicam deducente. Sed & ipsum commune Schema hominum reverentius erit, & vivet melius, illorum erubescens *perdurationem:* ideoque una pariter conspiratio erit, omnibus simul ad hoc concurrentibus, & in exilium missa, quantum possibile est, malitia omni, & melioribus & sanctioribus studiis introductis, & rebus ipsis decentibus. Quod nos requirentes, causam agimus, ut putamus, utilem.

CAP. VI.

ILlud quoque omnibus servari volumus modis. Si visus fuerit aliquis reverendissimorum Monachorum & in aliqua tabernarum 12 conversari, hunc repente dari locorum Defensoribus, aut hic *gloriosissimis Præfectis sacrorum Prætoriorum*, & castigari convictum, & nunciari hoc *Abbati*, quatenus eum expellat 13 Monasterio, qui talia deliquit, utpote in confusionem vitæ angelicam hanc conversationem mutantem. Oportet enim duplex 14 hoc opus Monachis esse, aut divinis vacare Scripturis, aut quæ Monachos decent (quæ vocant manuum opera) meditari & operari. Mens enim frustra vacans nihil bonorum parit. Pro his hanc ponimus Legem & in hac regia Civitate valentem, & in gentibus omnibus. Utique ad singulos Patriarcharum dirigimus eam, ad cautelam observationemque competentem: illi vero sub se constitutis Metropolitis mittent. Illi quoque aliis omnibus innotescent Episcopis, & per Episcopos omnia hæc reverendissimis Monachis & Abbatibus eorum fient manifesta. Damus autem causæ observationem non solum Abbatibus Monasteriorum singulorum, nec solum Deo amabilibus Episcopis, nec sanctissimis Metropolitanis, neque sanctissimis Patriarchis, sed hic quidem tuæ 15 Excellentiæ, ut si cujus causa egeat vehementioris correctionis, discentes à Deo amabilibus viris exequantur. In Provinciis autem earum judicibus, primitus à Deo amabilibus Episcopis quod agitur agnoscentibus, & ut sint per omnia & personis sacratis & Magistratibus innoxia ea, quæ ad

(4. c. 5. *infr. hic.* (5. Fac. *Nov.* 115. c. 5. §. 1. (6. v. c. 5. *infr. hic.* (7. c. 4. *supr. hic. Nov.* 123. c. 25. (8. *l.* 44. *in pr. C. de episcopis.* d. *Nov.* 123. c. 36.

(9. c. 3. §. 1. *supr. hic.* (10. c. 6. *infr. eod.* (11. v. *l.* 42. *C. de episcopis.* (12. Fac. *l.* 4. §. 2. *ff. de his qui not. infam. l.* 43. §. 9. *ff. de ritu nupt.* (13. c. 5. *supr. hic.* (14. c. 2. *supr. hic. l.* 34. *C. de episc. aud.* (15. *l.* 44. §. 3. *C. de episcopis.*

Deum

Deum & præ cunctis Imperio, tanquam nihil sit sanctius custodiri Rempublicam magni Dei, & Salvatoris nostri Jesu Christi Clementia frui per reverendissimorum virorum puritatem. quam custodient quoque Clerici, & Monachi, & Episcopi majores & minores, sacrorum memores Canonum, sacrarumque Legum & Constitutionum de hoc scriptarum; quas & valere, & ratas esse etiam per præsentem sancimus Legem.

EPILOGUS.

† Tua igitur Beatitudo, quæ placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt Legem cognoscens, operi effectuique tradere festinet. Dat. 17. Cal. April. *Constantinop.* ARIONE, V. C. CONS.

TIT. XVII.

UT NULLI JUDICUM LICEAT HABERE LOci servatorem 1, nisi certis ex causis divina concesserit jussio.

NOVELLA CONSTITUT. CXXXIV.

De Vicariis.

In nomine Domini Jesu Christi Dei nostri, Imperator Cæsar, Flavius, Justinianus, Alemanicus, Gotthicus, Francicus, Germanicus, felix, pius, gloriosus, Victor, Triumphator, nunquam non colendus, Augustus, Musonio Præfecto Urbis.

PRÆFATIO.

QUæcunque ad utilitatem nostrorum subjectorum intentionem habentes semper, invenimus diversas læsiones nostris subjectis inferri ab emissis Vicariis in Provincias ab aliquibus civilibus & militaribus judicibus: & de hoc dudum Legem scripsimus, particularem aliquam facientes rei emendationem.

CAP. I.

Ne ulli Magistratuum liceat constituere Vicarios.

NUnc vero perfecte juvare nostros subjectos studentes, sancimus, nullam licentiam habere pro tempore Præfectos tam Orientis, quam Illyrici Prætoriorum aut Comitem largitionum, aut Comitem privatarum, locorum servatores destinare in Provincias, aut ipsos Provinciarum judices facere, & proprii cinguli loci servatores emittere. Sed neque vicaneos judices in creditis eis Provinciis loci servatores emittere in qualibet civitate. Solum vero jubemus esse loci servatores Præfecturæ in Hosdruma, & in Mesopotamia, &, si necessitas vocaverit, in aliis locis tempore expeditionis pro nutrimento eis destinato; & hoc quidem per nostram jussionem. His insuper jubemus, ut neque Magistri militum, neque Duces in Provinciis, in quibus administrare jussi sunt, loci servatores, aut biocolytas 2, aut latronum expulsores habeant. Si vero contigerit, necessitate faciente, sive Magistros militum, sive Duces destinari per nostram jussionem in aliis locis, tunc fieri loci servatores absentis, & hoc secundum nostram præceptionem. Nulli vero liceat civili, aut militari judici circumire Provinciam sine causa necessaria. Si vero aliqua necessitas vocaverit tale aliquid fieri: expensis propriis hoc facere jubemus tam judices, quam competens & obediens eis officium. Neque vero angariis 3, aut iis, quæ vocantur epidemiticis 4, aut alio quolibet dispendio gravare nostros subjectos: neque consuetudines nominare, aut quærere, quas forsitan aliqui prædictorum in proprium lucrum injuste adinvenerunt. *Male enim adinventa, malæque consuetudines, neque ex longo tempore, neque ex longa consuetudine confirmantur:* scientibus omnibus prædictis judicibus civilibus & militaribus, quod si aliquid præter hoc fiat, & qui facit, si loci servator est, viginti librarum auri inferat pœnam, & cingulo spoliabitur: & qui fieri se acquievit, cadens propria substantia exilio subjicietur.

CAP. II.

AD majorem autem nostræ dispositionis cautelam, jubemus per loca Episcopos, & Provinciarum Rectores, & eos, qui civitates habitant, nullum contra præsentem nostram dispositionem suscipere biocolytam 5, aut latronum persecutores: omnino enim nullum judicium civilium aut militarium constitutum in Provincia, habere loci servatorem concedimus. Præcipue quidem jubemus Provinciarum Rectores sic recte conversari, aut res gubernare, ut non necessitas fiat, de qualibet re debente quæri, aut gubernari, ad Provincias aliquem destinari. Si vero opus fuerit transmitti aliquos in Provincias occasione publicarum exactionum, aut quarumlibet emergentium querelarum, neque ordinem, neque nomen habere loci servatoris. Destinatus vero in Provinciam nullum subjectis inferat dispendium: creditum vero sibi opus adimpleat, judice Provinciæ eum & ejus officium adjuvante. Si vero contra ipsum judicem forte accusatum transmittatur: tunc jubemus & provinciale officium obedire ei. Quemadmodum enim prohibemus loci 6 servatores fieri: ita omne periculum jubemus habere judices Provinciarum, & eorum officium: ut solicitudinem faciant tam publicarum exactionum, quam locorum quietem: & ut omnis injustitia & læsio suspendatur. In quibus vero Provinciis aut judices 7, aut exactores sunt fiscalium, & opus habuerint aliquo adjutorio: jubemus judices Provinciarum & officia eorum omne solatium & studium eis conferre, ut sine impedimento fiscalium exactio procedat. Et omnes, quæ motæ fuerint sive civiles, sive criminales causæ, & competentes Provinciarum Judices ipsos jubemus inquirere, ut illi proprio periculo has discutiant, & legitimum finem eis imponant. Super hoc autem jubemus Provinciarum judices mox, qui futuri sunt cingula suscipere, sive præsentes, sive absentes sint, cautelam impendere, tam Præfecturæ, quam nostris largitionibus, & Comiti privatarum pro inferendis pecuniis unicuique prædictarum dignitatum: cum etsi non caveant, tanquam facientes cautelam, ita jubemus eos & eorum officia subjacere prædictis dignitatibus. In illis vero civitatibus & Provinciis volumus judices periclitari pro fiscalibus, & exigi, in quibus neque scriniarii, neque judices, neque alii quidam proprio periculo exactionem faciunt.

CAP. III.

ET hoc pervenit ad nos, quod quidam Provinciarum judices ita inique agunt, occasione vilium lucrorum, ut neque testamenta concedant facere, neque facta insinuare, neque nuptias aliquas facere, aut super nuptialibus donationibus 8 monumenta componere, neque defunctorum 9 corpora sepulturæ tradi: neque rerum descriptionem concedunt fieri, aut aliud quid hujusmodi agi aut ex gestis, aut ex testimoniis. Propterea interdicimus omnibus judicibus tam civilibus, quam militaribus & eorum officiis, aut alii cuilibet tale aliquid præsumere. Si vero quidam hujusmodi odibilem rem in quolibet loco nostræ Reipublicæ præsumpserit agere, aut ministrare ei, qui hoc præsumpserit facere: jubemus hujusmodi extra cingulum factos in exilium destinari: & de substantia eveniens dispendium, læsis in duplum restitui; non sublato ab eis, neque alio quidem ex Legibus adjutorio. Omnem vero damus licentiam locorum sanctissimis Episcopis, & Primatibus civitatum, hujusmodi præsumptiones prohibere: & studere, ut hæc omnia sine impedimento & sine dispendio secundum Legum virtutem procedant, & de his nobis nunciare. Illas vero, quæ secundum Leges offeruntur, appellationes 10 suscipere volumus omnino judices, & eos, qui secundum nostram jussionem specialiter (quia & à divinis licet appellare judicibus) audiunt, sive majores, sive minores sint: & edere gesta sine aliqua dilatione 11 litigantibus, ut quæstio legitima de his procedat. Super hoc jubemus appellatione porrecta 12 secundum Leges, neque exactionem fieri, neque possessiones rerum transferri, usque ad definitum super ea judicium.

CAP. IV.

QUoniam vero contingit adulteria, aut raptus mulierum, aut homicidia, aut alia quælibet crimina in Provinciis committi: jubemus Provinciarum judices omnia secundum Leges vindicare, & peccantes tenere, & non alios pro aliis, aut ex quibus nati sunt vicis, qui crimina præsumpserunt, alium pro 13 alio comprehendere,

TIT. XVII. (1. *Nov.* 8. *c.* 4. (2. *c.* 2. *infr. hic. Nov.* 8. *c.* 13. (3. *Nov.* 17. *c.* 9. (4. *l. ult. C. de metatis & epidemeticis.* (5. *c.* 1. *supr. hic.*

(6. *d. Nov.* 8. *c.* 4. (7. v. *Nov.* 128. *c.* 5. (8. Fac. *Nov.* 127. *c.* 2. (9. v. *Nov.* 60. (10. *Nov.* 82. *c.* 13. (11. *l.* 1. *C. de relationib. l.* 6. *in fin. C. de appellationib.* vide tamen *Nov.* 126. *c.* 3. *l.* 24. *C. de appellat.* (12. *l. unic. ff. nihil innovari. l.* 7. *in fin. ff. de muner. & hon. l.* 3. *C. de appellat. l.* 3. *C. quando provocare non est necesse.* adde *l. unic. C. in integr. rest. postul.* (13. Fac. *l.* 22. *C. de pœnis. Nov.* 52. *Nov.* 128. *c.* 14.

prehendere, aut damnum eorum inferre vicis, sed neque pignorationes facere propter peccantem, aut criminis vindictam proprii lucri causa inferre, aut delinquentium res proprium lucrum facere. Nos enim reos quidem ex Legibus pœnas sustinere volumus: damna vero subjectis nostris, aut lucrum ex hoc judicibus aut eorum hominibus sive officialibus fieri nullatenus concedimus, ut ne propter rerum desiderium inveniantur injuste aliquos castigantes, aut peccantes vendere. Si enim præter hæc fiat: ipse Provinciæ judex omne ex hoc accidens damnum læsis medebitur: & suppliciis subjectus, exilio tradetur: & consiliarius ejus simile sustinebit supplicium, si factis à judice contra Leges, in scriptis consentiat. Officium vero ejus, & alii, qui circa hoc propter lucrum proprium ei obsecundant: non solum damna læsis compellentur restituere: sed culpabiliores eorum legalibus suppliciis subjecti, exilio tradentur.

CAP. V.

Ut rei criminum Edictis legitimis evocentur.

SI 14 vero quis comprehensorum criminum latuerit, aut reliquerit Provinciam illam 15, in qua crimina deliquit: jubemus legitimis Edictis 16 à judice evocari 17 eum: & si non obediat, illa in eum procedere, quæ nostris Legibus definita sunt. Si vero cognoscatur, quod in alia Provincia degit, jubemus Provinciæ illius judicem, in qua peccari quid hujusmodi contigerit, epistola publica 18 uti ad Provinciæ illius judicem; in qua delinquens persona degit; illum vero, qui publicas susceperit literas, & periculo suo & officii sui comprehendere hujusmodi, & ad judicem Provinciæ transmittere, in qua peccavit, suppliciis legitimis subjiciendum. Si vero, qui publicam epistolam susceperit, neglexerit hoc facere, aut officium ejus tradere, aut imperata neglexerit: tunc & ipsum judicem tres auri libras, & officium ejus alias tres pro pœna inferre jubemus. Si vero judex aut aliquis officii ejus propter lucrum hujusmodi personam non comprehendat, aut comprehendens non transmittat, & hoc agens convincatur: spoliatus cingulo, exilio tradatur.

CAP. VI.

Ut judex compleat, quod decessori mandatum est.

ET hoc vero jubemus observari ab omni administratore, ut, si contigerit in scriptis nostram jussionem fieri ad aliquem judicem, & interea iste quiescat ab administratione: is, qui post illum susceperit dignitatem, accipiat 19 eam, & insinuet. & si quidem privata est causa: & implere eam, & assequi, quemadmodum ad eum promeruerit rescriptum. Si vero hujusmodi in scriptis jussio publicum respicit, inquirat eam: & si quidem non lædatur fiscus, quæ in ea comprehensa sunt, adimpleat. Si vero ad læsionem est fisci, nihil super ea omnino agi: nunciare vero nobis primum, ut secunda nostra fiat de hoc jussio. Si vero & præcepta cujuslibet judicis sint, & priusquam insinuentur hæc, aut præcipientem, aut, ad quem præcepta facta sunt, contigerit removeri de cingulo: sic, qui factus fuerit judex, hæc suscipiat & exigat, si legitime facta sunt: si vero contra Legem, aut contra publicum facta sunt, hæc pro non scriptis esse jubemus.

CAP. VII.

Ne quis creditor filium 20 debitoris pro debito retinere præsumat.

QUia 21 vero & hujusmodi iniquitatem in diversis locis nostræ Reipublicæ cognovimus admitti, quia creditores filios debitorum præsumunt retinere aut in pignus, aut in servile 22 ministerium, aut in conductionem: hoc modis omnibus prohibemus, & jubemus: ut, si quis hujusmodi aliquid deliquerit, non 23 solum debito cadat, sed tantam aliam quantitatem adjiciat dandam ei, qui retentus est ab eo, aut parentibus ejus, & post hoc etiam corporalibus pœnis ipsum subdi à loci judice: quia personam liberam pro debito præsumpserit retinere, aut locare, aut pignorare.

CAP. VIII.

De intercessionibus mulierum.

ET illud vero prævidimus pro subjectorum utilitate corrigere, ut, si 24 qua mulier crediti instrumento consentiat proprio viro, aut scribat, & propriam substantiam aut seipsam obligatam faciat: jubemus nullatenus 25 hujusmodi valere aut tenere, sive semel, sive multoties hujusmodi aliquid pro eadem re fiat: sive privatum, sive publicum sit debitum: sed ita esse, ac si neque scriptum esset: nisi manifeste prohibetur, quia pecuniæ in propriam ipsius mulieris utilitatem expensæ sunt.

CAP. IX.

Ne mulieres in carceribus includantur.

NEcessarium 27 vero credimus & illud competenti adjutorio emendare 28, ut nulla mulier de qualibet re includatur 29, aut custodiatur: sed si quidem pro fiscalibus debitis aut privatis pulsetur, secundum Legem mulier aut per virum suum, aut per se, aut per quam voluerit personam legitime respondeat, & transigat rem. Si vero vidua sit, aut non à principio viro conjuncta: liceat similiter mulieri aut per se, aut per quos voluerit, propria jura proponere secundum Legem. Eum vero, qui præter hæc præsumpserit agere aliquid prædictorum, jubemus, si quidem majores judices sint, viginti auri librarum: si vero minores sint, decem librarum auri pœnæ subjacere: obedientes autem eis in prædictis causis, spoliatos cingulo, pœnis subjici, & in exilium destinari. Si vero mulier post legitimam admonitionem noluerit instituere aliquem, qui pro ea respondeat, aut litigans addicta sit, nec sic includi aut custodiri eam, sed legitima jura in competentibus ei rebus procedere. Si vero crimen sit, quod infertur mulieri, in quo necessarium est ipsam custodiri: si quidem fidejussorem personæ præstare potest, ipsi credatur. Si vero juraverit, *non posse se dare fidejussorem*, juratoriam 30 cautionem faciat, de observatione judicii. Si vero gravissimum inveniatur crimen, in quo accusatur, in Monasterium, aut in Asceterium mittatur, aut mulieribus tradatur, per quas potest publice & libere custodiri, donec causa ejus manifestetur: tunc autem illa procedant in eam, quæ Legibus definita sunt. Nullam enim mulierem pro pecunia fiscali, sive privata causa, aut pro criminali quolibet modo, aut in carcerem mitti concedimus, aut à viris custodiri: ut non per hujusmodi occasiones inveniantur circa castitatem injuriatæ. Monastriam quidem aut Ascetriam per nullam actionem trahi concedimus de propriis Monasteriis aut Asceteriis.

CAP. X.

Quæ sit mulieris adulteræ pœna.

SI 31 quando vero adulterii crimen probetur; jubemus illas pœnas peccantibus inferri, quas Constantinus divæ memoriæ disposuit 32: & illis similibus subjiciendis pœnis, qui medii 33 ministri hujusmodi impio crimini facti sunt. De substantia vero adulteri, si habeat uxorem, dotem & propter nuptias donationem ei salvari: aut partem à nostra Lege datam, si dotalia instrumenta non subsequuta sunt: residuam vero ejus substantiam, si quidem sint ascendentes, aut descendentes usque ad tertium gradum, accipiant hi secundum ordines & gradus. Si vero non sunt hujusmodi aliqui, fisco applicari hæc jubemus. Adulteram vero mulierem competentibus vulneribus subactam, in Monasterium 34 mitti: & si quidem intra biennium recipere 35 eam vir suus voluerit, potestatem ei damus hoc facere, & copulari ei, nullum periculum ex hoc metuens: & nullatenus propter ea, quæ in me-

(14. *Authent. Si vero. C. ad leg. Jul. de adulter.* (15. *Nov. 69. c. 1. l. 1. C. ubi de criminib.* (16. *l. 10. ff. de publ. judic. l. 1. §. 2. ff. de requir. vel absent. damn.* (17. v. *l. 6. C. de accusat.* (18. *Nov. 17. c. 14. Edict. Justin. 13. c. 23.* (19. Fac. *l. 10. in pr. ff. de offic. proconf. l. 76 ff. de judiciis.* (20. *Nov. 52.* adde *tit. C. ne filius pro patre.* (21. *Authent. Imo à debito. C. de oblig.* (22. *l. 12. C. d. t.* (23. *d. Authent. Imo à debito.*

(24. *Authent. Si qua mulier. C. ad SC. Vellej.* (25. *l. 2. ff. d. t.* (26. Vide tamen *Nov. 61. c. 1. §. 1. & seq.* (27. *Authent. Hodie. C. de custod. reor. Authent. Sed hodie. C. de offic. diverf. judicum.* (28. Abrogatur *l. 3. C. de custod. reor.* (29. *l. 1. C. de offic. diverf. judic.* (30. *Nov. 112. c. 2. in fin. pr.* (31. *Authent. Sed hodie. C. ad leg. Jul. de adult.* (32. *l. 30. C. d. t.* (33. Fac. *l. 16. ff. de pœnis. l. 2. l. 6. l. 7. ff. de lege Pompej. de parricid. l. 15. ff. ad leg. Corn. de sicariis. l. 35. l. 50. l. 52. l. 54. §. 4. ff. de furtis. l. 6. §. 2. ff. de lege Fab. de plagiariis. l. 1. ff. de receptatorib. l. 6. §. 2. ff. ad leg. Jul. peculat. l. 5. §. 9. l. 15. §. 8. ff. de injur. l. 5. C. de accus. Nov. 14. §. 1.* (34. *Nov. Leon. 32.* (35. v. *l. 37. in fin. ff. de minor.*

dio tempore facta sunt, nuptias lædi. Si vero prædictum tempus transierit, aut vir, priusquam recipiat mulierem, moriatur, tonderi eam, & monachicum habitum accipere, & habitare in ipso Monasterio in omni propriæ vitæ tempore: & si quidem habeat descendentes, duas 36 partes accipere eos substantiæ, secundum Legum ordinem divisas, reliquam vero tertiam partem Monasterio, in quod mittitur, dari. Si vero descendentes non fuerint, sed adscendentes inveniantur non consentientes hujusmodi iniquitati: quatuor uncias eos secundum Leges divisas accipere: octo vero uncias dari Monasterio, in quo includitur hujusmodi mulier. Si vero neque descendentes, neque ascendentes habeat, aut ascendentes consenserint hujusmodi iniquitati: omnem ejus substantiam accipere Monasterium illi conservandam, ut per omnes casus viro pacta dotalibus illata instrumentis serventur.

CAP. XI.

Pœna 37 injusti repudii.

QUia 38 vero aliqui nostram Legem 39 transcendere student, in qua evidenter causas enumeravimus, ex quibus solum repudia possunt transmitti aut à viro, aut à muliere: jubemus præter illas causas nullo modo repudia fieri, aut per consensum 40 nuptias solvi, & concedere invicem delictis. Si vero præter à nobis definitas causas præsumpserint aliqui solvere matrimonium: jubemus, si quidem descendentes habuerint sive ex ipso, sive ex alio matrimonio, substantiam eorum illis dari secundum Legum ordinem, & tam 41 virum, quam mulierem in Monasterium mitti in omnibus vitæ suæ temporibus, & de singulorum facultatibus quaternas uncias Monasteriis, in quibus mittuntur, separari: viro nihilominus neque 42 usum habente datæ partis filiis: quoniam pater, rerum filii in potestate positi, non habet usumfructum. Si vero descendentes non habeant, sed ascendentes inveniantur: tertiam partem substantiæ accipere eos, si non iniquitati solutionis matrimonii consenserint: duas vero partes Monasteriis, in quibus unusquisque mittitur, separari. Si vero neque descendentes, neque ascendentes inveniantur, & ascendentes consenserint facto: jubemus omnem substantiam Monasteriis, in quibus missi sunt, dari: ut non propter hunc contemptum, & Dei judicium contemnatur, & nostra Lex transgrediatur. Sed & ministros talis solutionis nuptiarum, aut qui hujusmodi infanda instrumenta composuerint, corporalibus pœnis subjici jubemus, & in exilium destinari. Si vero ii, qui matrimonium solvere præsumpserunt, voluerint iterum sibi conjungi, priusquam mittantur in Monasterium: licentiam eis damus hoc facere, & prædictas pœnas concedimus eis, & proprias habere substantias, & ita adinvicem vivere, tanquam si nihil delictum fuisset. Uno vero volente matrimonium revocare, si non consentiat alia persona: contra eum, qui noluerit, teneant pœnæ. Hæc vero omnia servari jubemus tam in regia hac Civitate, quam in Provinciis, tam à Comite privatarum, quam à Palatinorum schola, & Provinciarum judicibus & officiis eorum; scientibus, quod si neglexerint hujusmodi alicujus delicti, & non omnia hæc custodierint, & exilium & proscriptionem bonorum sustinebunt. Hæc vero jubemus servare locorum sanctissimos Episcopos, ut providentia eorum traditæ personæ in Monasteriis mittantur: & de rebus earum, quod à nobis definitum est, Monasteriis vindicetur.

CAP. XII.

SI quis vero accusatus de adulterio, per proditionem judicum, aut alio quolibet modo à Legibus pœnas effugerit, & post hoc inveniatur cum muliere, de qua accusatus est, turpiter conversatus, aut in 43 matrimonium accipere eam, & hoc fiat vivente marito, aut post ejus mortem: neque matrimonium valere jubemus: sed eum, qui hoc delinquere præsumpserit: & si prius profugerit, attamen licentiam damus omni judici, & comprehendere eum, & post tormenta ultimis suppliciis subjicere: nulla alia excusatione aut probatione facienda: & mulierem castigatam, & detrusam Monasterio immitti jubemus: & ibi manere in omne tempus propriæ vitæ: utriusque vero substantiam secundum prædictum ordinem dividi periculo (sicut prædiximus) tam Comitis privatarum, quam judicis loci.

CAP. XIII.

De pœnarum omnium moderatione.

QUia 44 vero nos oportet humani generis infirmitatem protegere: corporales pœnas secundum aliquas partes imminuentes, interdicimus alterutras manus aut pedes 45 abscindi, aut hujusmodi quædam inferri supplicia, per quæ articuli dissolvuntur: quia membrorum dissolutio gravior est utriusque manus abscissione. Propter quod jubemus, si quidem tale aliquid delinquatur, unde Leges mortem delinquentibus inferunt, secundum Legum virtutem sustinere eum pœnas. Si vero tale fuerit crimen, quod morte dignum non sit, ipse aut castigetur, aut in exilium transmittatur. Si vero criminis qualitas membri abscissionem exigat fieri: unam solam manum 46 abscindi. Pro furto autem nolumus omnino quodlibet membrum abscindi, aut mori, sed aliter eum castigari. Fures autem vocamus, qui occulte & sine armis hujusmodi delinquunt. Eos vero, qui violenter aggrediuntur aut cum armis, aut sine armis, in domibus aut itineribus 47, aut in mari, pœnis eos legalibus subdi jubemus. Ut 48 autem non solum corporales pœnæ, sed etiam pecuniariæ mediocres fiant, sancimus eos, qui in criminibus accusantur, in quibus Leges mortem aut præscriptionem definiunt: si convincantur, aut condemnentur, eorum substantias non fieri lucrum judicibus aut eorum officiis, sed neque secundum veteres Leges fisco eas applicari: sed si quidem habeant descendentes & ascendentes usque ad tertium gradum, eos habere. 49 Si vero mulieres 50 habeant, qui condemnati sunt: omnibus modis jubemus istas & dotem & antenuptialem donationem accipere. Si vero sine dote talibus personis conjunctæ fuerint: à Legibus definitam 51 partem de tota substantia condemnati eas accipere: sive filios habeant, sive non. Si vero neminem prædictorum habeat, qui deliquit: tunc fisco sociari ejus substantiam. In Majestatis 52 vero crimine condemnatis, veteres Leges servari jubemus.

EPILOGUS.

† Providentiam igitur adhibeto Gloria tua, ut præsentem sacram Legem nostram & in alma hac Urbe proponat, & per Provincias mittat insinuetque harum Præsidibus, quo magis omnes subditi intelligant, quantam pro ipsis geramus providentiam. Datum Cal. Maji, *Constantinop.* Dom. JUSTIN. PP. August. *BASIL. V. C. CONS.

TIT. XVIII.
NE QUIS COGATUR BONIS 1 cedere.
NOVELLA CONSTITUT. CXXXV.
PRÆFATIO.

QUibus maxime rebus divinum à nobis Numen placari perhibetur, ea sane inter subditos jugiter incrementum accipere, atque elucescere contendimus. Zosarius quispiam ex Mysis oriundus cum lacrymis porrectis precibus nos edocuit, quod cum pecuniarum publicarum pariter & privatarum nomine conveniretur à clarissimo Provinciæ Præside per contumeliam, & quidem solam. Neque enim credidit de iis pecuniis propriarum rerum suarum persecutionis libellos oblatum iri; id quod injustissimum habetur, & inter ea capitula, quæ cum primis adferunt molestiam. Ubi enim locorum justum est, ut is, qui in universum ex accidenti, non supina negligentia res suas amisisse traditus esset, denuo per vim

---

(36. v. *Nov.* 117. *c.* 13. (37. *d. Nov.* 117. *c.* 13. *Nov.* 127. *c.* 4. (38. *Authent. Idem est. C. de bon. quæ liber.* (39. *d. Nov.* 117. *c.* 8. 9. 10. (40. Abrogatur *Nov.* 22. *c.* 4. (41. *d. Nov.* 127. *c. ult.* (42. *Authent. Idem est. C. de bon. quæ liber.* (43. *l.* 11. §. 11. *ff. l.* 27. *l.* 34. *C. ad leg. Jul. de adult.*

(44. *Authent. Sed novo jure. C. de servis fugitiv.* (45. Fac. *l.* 3. *C. d. t.* (46. Fac. *Nov.* 17. *c.* 8. *pr. Nov.* 42. *c.* 1. §. 2. *in fin. Nov. Leon.* 35. 2. *Feud.* 27. *in pr. vers. si quis alium.* & 55. *in pr. vers. scriba vero.* (47. v. *l.* 28. §. 10. *ff. de pœnis. Nov. Leon.* 70. (48. *Authent. Bona damnatorum. C. de bon. proscript.* (49. *Nov.* 17. *c.* 12. abrog. *l.* 1. *ff. de bon. damn. l.* 4. *C. de bon. proscript.* vide tamen *l.* 5. *C. ad leg. Jul. majest. Nov.* 12. *c.* 1. *Nov.* 117. *c.* 10. (50. *l.* 9. *C. de bon. proscript.* (51. *Nov.* 117. *c.* 5. (52. v. *d. l.* 5. *C. ad leg. Jul. majest.*

TIT. XVIII. (1. Fac. *Lib.* 42. *D.* 3. *Lib.* 7. *C.* 71.

ad

ad ignominiosam 2 vitam transponatur, & ad quotidiani victus, neque non (ut licet conjicere) amictus corporis inopiam adigatur?

CAP. I.

DE his edocti, alacriterque cupientes id, quod deterius est, per melius corrigere, quo magis ea re omnium optimus Deus concilietur, neque calamitosi aliquod nostris geratur, inque usu habeatur temporibus: sancimus, ut nemini gloriosissimorum, aut magnificentissimorum Magistratuum liceat rei causa cessionis bonorum necessitatem alicui eorum inferre, qui de prædictis causis *propter pecunias publicas forte*, *aut etiam privatas* judicium sustinent, aut hujusmodi contumeliis uti, ac prætextibus, perinde quasi dum corporis 3 supplicium ipsi remittitur, maluerit rerum suarum amissionem capessere potius, quam cum inopiæ jugo itidem ad mortem usque premi opprobrio ignominiæ. Jusjurandum tamen per adoranda præbeat eloquia, *quod nullam rerum causa occasionem*, *aut aurum reliquum habeat*, *unde æris alieni supplementum faciat*. Præterea, si qua ipsi jura Lex vel ex hereditate, vel cognatorum donatione in rebus mobilibus præstet, in quarum possessione nondum constitutus sit, competere tamen ipsi videantur, possintque creditores vel partem ex iis, vel etiam totum colligere, extra tamen res uxoris, *siquidem revera ad illam pertineant*, hoc fiat, creditoribusque hujusmodi actionum vindicandi, & in personam ejus, qui aliquando jurium futurus sit dominus, actiones instituendi, sive præsens debitor est, sive non, & (ut simpliciter dicamus) quod ad actionem & vindicationem rerum consistendi in persona ejus, qui ita fuerit obnoxius, licentia sit.

EPILOGUS.

† Diligens itaque & virtutis amans Magnificentia tua, ea, quæ tam pie nobis placuerunt, observato: decem librarum auri multam ei, qui ex iis aliquid, quæ de his à nobis sancita sunt, transgredi præsumpserit, irrogans. Neque enim absque periculo erit, sed & vitæ periculum inferetur iis, qui vel sola cogitatione tenus ea, quæ juste à nobis per hanc sacram exprimuntur Legem, transilire attentaverint. Dat. Calend. Jun. *Constantinop.* BELIS. V. C. CONS.

TIT. XIX.
DE ARGENTARIORUM 1 CONTRACTIBUS. 2

NOVELLA CONSTITUT. CXXXVI.

PRÆFATIO.

QUi in corpore ac collegio consistunt argentariorum hujus almæ Urbis, hi supplices apud potentiam nostram facti, de multis nos capitulis petierunt, potiri cupientes auxilio, ut qui in multis se utiles præbeant, *unde sponsiones & mutui obligationes periculo plenæ accedunt*. Nam cum sacra nostra existat Constitutio 3, quæ vult, *ut exactiones ordine fiant*, *ac primum quidem principales rei*, *& res eorum excutiantur*, *deinde vero & fidejussores & mandatores*, *neque non constitutæ pecuniæ rei*: ab hac legislatione ipsorum eximi consortium, & pati omnium gravissima, si ipsi quidem Constitutionis auxilio uti nequeant, sed protinus exigantur: cum vero constitutæ pecuniæ obligationes ab aliis percipiant, non item ipsis satisfaciant, qui pecuniam constituerint, mandatoresve in eam rem aut fidejussores extiterint, & convenire, ut ipsi communium Legum participes sint, aut sibi Constitutio nostra non adversetur.

CAP. I.

SAncimus igitur, ut cum aliqui ex his, qui argentariæ mensæ præpositi sunt, mutuam alicui pecuniam dederint, & vel constitutæ pecuniæ reos, vel fidejussores, vel mandatores in eam rem acceperint, opponaturque ipsis Constitutio, & ordo per eam introductus: nihilominus & in ipsis Constitutio obtineat, nisi speciale pactum fecerint, *ut creditori licentia sit*, *tam principalem debitorem*, *quam mandatorem atque fidejussorem*, *& constitutæ pecuniæ reum conveniendi non expectato Constitutionis gradu*. Propter ingens enim illud studium, quod argentarii circa publicos contractus adhibent, hujusmodi pacta conventa admittimus: cum non videantur contra Legem esse, propterea quod *unicuique integrum est his*, *quæ ipsi à Lege data & concessa sunt*, *renunciare*. 4 Proinde sicubi tale pactum fiat: licitum ipsis esto, tam principalem debitorem, quam mandatorem & fidejussorem, atque alias porro personas convenire. Ut quidem si nullum pactum adscriptum sit, penitus & in ipsis valeat Constitutio. 5 Si pacta vero adscripta sint: simul formam ac regulam 6 addant contractui, simul exinde inferatur exactio.

CAP. II.

SEcundum vero ipsis capitulum de altera illa exceptione erat, quam pridem 7 fecimus, cum quis argentariæ mensæ præpositus militet, aut filios suos militare faciat, ut nequeant eo militantes ipsorum filii uti, quasi non ex paternis, aut aliunde quæsitis pecuniis militent, sed creditorum: & petierunt, ut aut neque in ipsis hujusmodi locum haberet præsumptio, aut ipsis quoque eadem suppeterent, ut si quis mutuo ab ipsis sumpto militet, aut etiam ejus filii, neque debitum possit aliunde dissolvi, vel ex istiusmodi militiæ ejus, aut filiorum venditione, satis ipsis fiat. Nos igitur cum neque simpliciter Legem 8 proposuerimus, sed cum convenienti observatione, neque facile subverti ipsam sustineamus: sancimus, ut sacra Constitutione valente, neque hac præsumptione, quæ secundum sacram Constitutionem contra ipsos protenditur, sublata: quandoquidem multi, cum contrahunt, non suis omnia pecuniis facere videantur: habeant & ipsi hoc privilegii, ut si quis militet, aut ejus filii, ipsius quidem militia omnibus modis obnoxia teneatur, si de numero earum sit, quæ vendi solent. Consimiliter autem & filiorum, nisi manifestissime ab ipsis comprobetur, quod vel ex maternis filiorum bonis, vel ex principali largitate militia ipsis accesserit. Nam si debitum aliunde dissolvere nequeant: tunc argentariæ mensæ præpositis etiam ex filiorum militia satisfiat: siquidem ipsorum gratia hanc Legem proponimus, opponentes eam præsumptioni, quæ ex Constitutione nata est. Et quemadmodum 9 illa prædictam contra ipsos præsumptionem effecit: ita & nos contrarium ipsi remedium addentes, his solummodo, qui de prædicto consortio sunt, liberalitatem nostram explicamus propter communem 10 ipsorum utilitatem, quam in contractibus exhibent, dum multis se periculis immiscent, ut ingruentibus aliorum necessitatibus medeantur.

CAP. III.

POrro neque illud abs re dicere visi sunt, si cuipiam mutuentur, aut etiam præterito tempore mutuati sint ad nonnullarum mobilium aut immobilium rerum emptionem, & certam auri summam dederint, *& mutuata pecunia res empta sit*, ut prorsus ipsi ea in re potiora 11 jura habeant, neque distorsione aliqua tententur: sed simul ac ostenderint suis pecuniis eam rem comparatam esse, neque possint debitores pecunia ipsis numerata satisfacere: res istiusmodi pecuniis empta perinde ipsis addicatur, quasi revera ab ipsis emptio celebrata foret, & nuda emptoris appellatio fuisset apposita. Neque enim justum est, ut qui tam largiter pecunias suas profundunt, non item primum & extra omnem controversiam positum ordinem in rebus sua pecunia comparatis teneant: duntaxat si in contractibus scriptura interveniente celebratis, hypothecæ aliqua facta sit mentio. hoc namque si observaverint: totum habituri sunt, quod à nobis petierunt: imo vero etiam amplius, quam petierunt; siquidem omnibus præstantiora ipsis jura in iis rebus concedimus, quæ ipsorum pecuniis emptæ probantur. Si tamen contractus factus sit, aut fiat, nulla scriptura interveniente, ipsique vel pecuniam numeratam dederint, vel (quod maxime apud argentariæ mensæ præpositos fieri consuevit) species aliquot mundi forte muliebris, aut argenti, quod ob ejusmodi datur venditurve, pro quo tamen pretium nondum perceperint: tunc 12 liceat ipsis hæc tan-

(2. *Nov.* 4. *c.* 3. *circa fin. pr.* vide tamen *l.* 11. *C. ex quib. caus. infam.* (3. *l.* 1. *& l. ult. in pr. C. qui bon. cedere.*
TIT. XIX. (1. Adde *Nov.* 4. *in fin. l.* 2. *in fin. C. de constituta pecunia.* (2. *Edict. Justin.* 9. (3. *d. Nov.* 4. *c.* 3. *in fin.*

(4. *l.* 29. *C. de pactis.* (5. *d. Nov.* 4. (6. *l.* 1. §. 6. *ff. depositi.* *l.* 52. *ff. de verb. oblig.* (7. *l. ult. C. de pignorib.* (8. *d. l. ult.* (9. Fac. *l.* 3. §. 3. *ff. quod quisque juris.* *l.* 3. *in fin. ff. mandati.* *l.* 7. *C. de rescind. vend.* (10. *l.* 10. §. 1. *ff. de edendo.* *l.* 8. *ff. depositi.* (11. *Nov.* 97. *c.* 3. *l.* 7. *C. qui potiores.* (12. v. *l.* 13. §. 8. *ff. de act. empt.* *l.* 31. §. 8. *ff. de ædilitio edicto.*

quam sua vindicare, etsi hypothecarum jus in iis non habeant. Neque enim illi possidebunt aliena: & cum aurum pro pretio non solverint, frustra detinebunt ea, quæ ipsis ab aliis tradita sunt: sed sive ad heredes transmiserint, heredes eorum pro ipsis, vel ipsa data reddent: sive ad heredes non pervenerint, licebit hæc ipsis vindicare, nulla contra ipsos hypotheca in eorum rebus, quæ per alios forte quæsitæ sunt, valitura.

CAP. IV.

QUia vero Legem tulimus, ne argentariæ mensæ præpositi ultra besses usuras fœnerarentur, docuerunt autem nos, quod cum sine scripto fœnerari soleant: hi deinde illiberales se circa usuras præbeant, propterea quod & mutuum sine scripto contractum, neque stipulatio interposita sit: scilicet juxta illud, quod vulgo dicitur: *non convenire, ut usuræ citra* 13 *interpositam currant stipulationem:* quamquam multi 14 casus sint, in quibus vel sine stipulatione & ex pacto nascatur usurarum obligatio: nonnunquam etiam hæ, tametsi non ex pactis, sed suapte sponte 15 introducantur, tamen exigantur: propterea sancimus, ut usuræ ipsis non solum ex stipulatione, sed etiam absque scripto præbeantur, nimirum tales, quales ipsos Lex stipulari permittit, hoc est, usque ad bessem 16 centesimæ. Nam qui omnibus propemodum indigentibus opem ferre parati sunt, hos utique per hujusmodi minutias injuriam perpeti, justum non fuerit.

CAP. V.

INsuper de hoc quoque nos instruxerunt, quod hi, qui cum ipsis contrahunt, cum instrumenta contractus & ratiocinia conficiunt, partim publice ea in foro componunt, partim ipsi propria manu conscribunt, partim ab aliis conscriptis subscribunt: petieruntque, ut si quid ejus generis conscribant, ii, qui cum ipsis contrahunt, teneantur obnoxii, & ipsis satisfaciant, neque possint hoc in usum assumere & dicere, quod tametsi instrumenta, sive confessiones, sive ratiocinia omnia manu sua conscripserint, aut aliis scribentibus his subsignarint, aurum tamen, quod in iis comprehenditur, datum non sit: ut & exinde hypothecas habeant, & besses usuras, quamvis scriptæ non sint, tamen percipiant. Nos itaque, quoniam ejusmodi communia ac publica sunt, & majore consideratione indigent: respondemus ad hæc, uti conveniens est. Et quidem si quis publicum instrumentum confecerit, aut totum propria manu conscripserit, aut etiam instrumentis, vel ratiociniis ab aliis conscriptis subscripserit: ut omnibus modis tam ipse, quam heredes ejus personalibus scilicet actionibus teneantur obnoxii, sancimus. Neque enim temere hypothecam dederimus his, qui de ea pactum non fecerint, nisi omnino in scriptura eorum, quæ in bonis sint, comprobetur facta esse mentio, aut ipsi bona sua pignori opposuerint; aut saltem hoc simpliter adjecerint, periculo eorum, quæ in bonis habeant; aut denique aliquid proloquuti fuerint, aut conscripserint ejusmodi, quod intellectum quendam hypothecæ adferat. Tunc enim ipsis etiam hypothecam præbemus, ut neque Legum nostrarum in universum naturam perturbemus, neque ipsos tolerabili defraudemus auxilio. Usuræ sane, si quidem certas pepigerint, pactæ præstentur. Si vero duntaxat scriptum fuit, quod fœneratitium creditum extiterit, nequeant contrahentes dicere, quod, ex quo usuræ finitæ non sunt, propterea & debitum sterile haberi debeat: sed ex præsumptione ita celebretur exactio, quasi besses usuræ expressis verbis nominatæ sint. Atque hoc quidem de cætero observetur: in ratioeiniis vero, quæ jam confecta sunt, & si nulla usurarum habita sit mentio: tamen quia manifestarium est, quod apud argentariæ mensæ præpositum solummodo contractus sub usuris ineatur, cum non possit, qui ipse usuras dependit, sine usuris dare impendia: liceat ipsis besses usuras expetere, ut tamen de cætero observent ea, quæ præsens ipsis sacra Lex largitur.

CAP. VI.

IN illo utique casu nimis quam ipsis opem ferimus, ut si ratiocinia proferantur, quæ expresse quamque causam 17 habeant adscriptam, in quam aurum datum est, atque hic ratiociniis ipsis subscripserit: & si singulas in ipsis causas propria manu non scripserit, aut etiam confessionem de hoc aliquam sive sub specie mutui, sive ex acceptilatione, sive etiam aliter non confecerit: nequeat amplius ab eo, qui hoc fecit, singularum causarum particulatim probationes exigere: nisi forte ex abundanti velit, vel ipsi, vel creditoris heredibus jusjurandum 18 deferre. Hoc enim solum ei concedimus: intra tamen ea tempora 19, quæ exceptioni non solutæ pecuniæ attributa sunt. Nam si id quoque tempus præterire contigerit, neque jurejurando ipsos gravamus: id quod etiam in generalibus Legibus descripsimus, quanquam ne hoc quidem ex usu erat: nam eum, qui propria manu vel scripsit, vel tradidit ratiocinia, quomodo justum fuerit putare ita dissolutum extitisse, ut quæ data non essent, pro datis scriberet?

EPILOGUS.

† Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram pragmaticam declarantur Legem, ea tam Gloria tua, quam quicunque præterea Reipublicæ nostræ Magistratus, inviolata custodire in perpetuum studeto: decem librarum auri pœna imminente his, qui hæc vel transgrediuntur, vel transgredi patiuntur. Datum Calendis Aprilis, *Constantinopoli*, DN. JUSTINIANO, PP. August. BASILIO, V. C. CONS.

TIT. XX.
DE ORDINATIONE EPISCOPORUM & Clericorum.
NOVELLA CONSTITUT. CXXXVII.

Antonio Contio interprete.

Imperator Justinianus Augustus Petro Magistro officiorum.

PRÆFATIO.

SI civiles Leges, quarum potestatem nobis Deus pro sua in homines benignitate credidit, firmas ab omnibus custodiri ad obedientium securitatem studemus, quanto plus studii adhibere debemus circa sacrorum Canonum & divinarum Legum custodiam, quæ super salute nostrarum animarum definitæ sunt? Qui enim sacros Canones custodiunt, Domini Dei adjutorio digni sunt: qui autem eos transgrediuntur, ipsi semetipsos judicio reddunt obnoxios. Majori igitur condemnationi subjacent sanctissimi Episcopi, quibus concreditum & commissum est, & Canones inquirere, & conservare, si quod eorum prætermissum fuerit, indemnatum atque impunitum reliquerint. Sane cum hactenus Canones observati non recte fuerint, diversas ex eo passi sumus interpellationes contra Clericos & Monachos, & quosdam Episcopos, ut qui secundum divinos Canones non viverent: & quidam etiam inter eos invenirentur, qui nec ipsam quidem vel sanctæ oblationis, vel sancti Baptismatis orationem tenerent aut scirent.

CAP. I.

DEi igitur intelligentes & animo infigentes judicium, singulorum, quæ nobis delata sunt, inquisitionem simul & correctionem jussimus canonice procedere. Si enim illa, quæ à laicis peccantur, generales Leges non concedunt extra inquisitionem & vindictam manere: quomodo à sanctis Apostolis & Patribus super omnium hominum salute canonice statuta despici patiemur? Sane multos ex eo maxime deprehendimus in peccata fuisse prolapsos, quod non sunt factæ Synodi 1 sanctissimorum Sacerdotum, juxta ea, quæ à sanctis Apostolis & Patribus definita sunt. Si enim hoc fuisset observatum, quilibet metuens gravem in Synodo accusationem, studuisset utique, *& sacras ediscere liturgias, & temperanter vivere*, ne condemnationi divinorum Canonum subjaceret. Illud quoque nihilominus quibusdam peccandi occasio fuit, quod absque examinatione, & rectæ fidei atque honestatis vitæ testimonio ordinantur Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & cæteri Clerici. Nam si ad orandum pro populo destinati, indigni divino Ministerio inveniantur, quomodo pro transgressionibus & delictis populi Deum propitiare poterunt? Plane ordinationes Sacerdotum *cum omni diligentia & rigore fieri oportere*, docet nos, & qui inter sanctos censetur Gregorius Theologus, sequutus sanctos Apostolos & divinos Canones. Sic enim in magno Apologetico: *Quis* autem (inquit)

(13. *l.* 3. *l.* 22. *C. de usuris.* (14. v. *l.* 30. *ff. d. t. l.* 24. *in fin. l.* 26. §. 1. *in fin. ff. depositi. l.* 5. *in fin. l.* 7. *ff. de naut. fœn.* (15. Fac. *l.* 3. §. 2. *in fin. ff. de usuris. l. ult.* §. 2. *C. de jure dotium.* (16. *l.* 26. §. 1. *vers. illos vero. C. de usuris.* (17. *l.* 4. *ff. de pignorib. l.* 4. *ff. de fide instrum.*

(18. v. *l.* 14. §. 3. *C. de non numer. pec.* (19. *d. l.* 14. *pr.* TIT. XX. (1. v. *Nov.* 123. *c.* 10. *Canon. Apost.* 36.

(inquit) secundum Pauli Canones & definitiones seipsum dirigens, quas de Episcopis & Presbyteris constituit, ut sicci sive sobrii sint, modesti, non vinolenti, non percussores, ad docendum idonei, irreprehensibiles in omnibus, non conversantes malis: non multum aberrare se inveniet ab illa Canonum rectitudine? Idemque rursum loquitur in hæc verba: *Mundari* (inquit) *oportet primum, ac deinde mundare: sapere, ac deinde sapientiam docere: lucem fieri, & postea illuminare: propinquari Deo, tum alios adducere: sanctificari, tum sanctificare: manu ducere cum manibus, consultare cum consilio.* Et rursus idem Sanctis connumeratus Gregorius, de iisdem in eadem oratione istud scribit: *Quis instar figuli uno ipso die fictilia sua tornantis, ita repente fingat veri cultus antistitem, cum Angelis stantem, & cum Archangelis laudes canentem, & Christo consacrificantem.* Et per hæc quidem indicat ille Theologus, qualesnam oporteat ad Sacerdotium promoveri. De his autem, qui ordinantur indigni, idem hæc dicit in eadem oratione: *Qui cum nihil* (inquit) *ad sacrum Dei altare & Sacerdotium attulerint, nec in virtute & pulchro prius insudarint & elaborarint, simul discipuli & præceptores pietatis ostenduntur: & priusquam purgati sint, purgant: heri 2 sacrilegi, hodie Sacerdotes: heri extra sacra, hodie Præsules mysteriorum: veteratores malitia, novitii pietate, qui sunt opus atque fabrica humanæ gratiæ, non Spiritus sancti.* Quod autem divini Canones prohibent *Clericos esse, qui secundam 3 uxorem duxerunt*, & inter Sanctos Basilius docens, sic ait: Digamos Canon Ministerio exclusit (inquit) & ex iis progenitos. Et hæc quidem sanctus Basilius. In tantum autem patribus Sacerdotum cura fuit, ut qui Niceæ convenerunt, Canonem ediderint ita habentem: interdixit per omnia magna Synodus, non Episcopo, non Presbytero, non Diacono, nec alicui omnino, qui in Clero est, licere subintroductam 4 habere mulierem, nisi forte aut matrem, aut sororem, aut amitam, vel eas tantum personas, quæ suspiciones effugiunt.

CAP. II.

HIs igitur, quæ sacris Canonibus definita sunt, insistentes, præsentem sancimus Legem, per quam sancimus, ut quoties usu venerit Episcopum ordinari 5, conveniant Clerici & Primores Civitatis, cui ordinandus est Episcopus, & propositis sanctis Evangeliis super tribus 6 personis psephismata fieri, & quemque ipsorum jurare secundum divina eloquia, & ipsis psephismatibus inscribi: *quod neque per dationem, neque promissionem vel amicitiam, vel gratiam, vel aliam qualemcunque affectionem, sed quod scientes ipsos rectæ & Catholicæ fidei, & honestæ vitæ, & excedere trigesimum 7 ætatis annum, ipsos elegerint, & quod neque uxorem, neque liberos 8 sciunt aliquem ex ipsis habere, nec pellicem 9 aut filios naturales sciunt ipsos habere vel habuisse; sed si quis eorum prius uxorem habuit, & illam solam, & neque 10 viduam, neque à viro separatam, neque sacris Canonibus aut Legibus interdictam, sed nec muneribus 11 publicis addictum, aut curialem, aut taxeotam, sive cohortalem aliquem eorum, qui electi sunt, esse cognoscunt*, præterquam si in Monasterio non minus quindecim annis monachicam vitam sine ulla calumnia exegerit: ea sane observatione, quæ antea à nobis dicta est, & in talibus personis earumque electione observanda, ut ex tribus ita electis personis melior 12 eligatur electione & judicio ordinantis. Exigi etiam ante omnia ab eo, qui ordinandus est, libellum ejus propria subscriptione, complectentem, quæ ad rectam ejus fidem pertinent. Enunciari etiam ab ipso & sanctam oblationis formulam, quæ in sancta Communione fit, & eam, quæ fit in Baptismate, precationem, & reliquas deprecationes. Jusjurandum autem suscipere eum, qui ordinatur, per divinas Scripturas, *quod neque 13 per seipsum, neque per aliam personam dedit quid, aut promisit, neque posthac dabit vel ordinanti ipsum, vel his, qui sacra pro eo suffragia fecerunt, vel alii cuiquam ordinationis de ipso faciendæ nomine.* Si quis autem præter memoratam observationem Episcopus ordinetur, jubemus & ipsum omnibus modis Episcopatu dejici 14, & eum, qui contra talem observationem eum ordinare ausus fuerit.

CAP. III.

SI quis autem accusationem 15 instituet contra ordinandos in Episcopum, vel Presbyterum, vel Diaconum, vel alium Clericum, vel etiam Abbatem ex quacunque causa: differatur talis ordinatio, & fiat prius inquisitio accusationis præsente etiam accusatore, & ea, quæ ab ipso delata sunt, usque ad finem prosequente. Si vero desistat & comperendinet accusator, nihilominus is, qui ordinationem facturus est, inquisitionem diligentissimam faciat intra tres menses: & si quidem obnoxium invenerit eum, qui accusationem sustinet, sive contra divinos Canones, sive secundum nostras Leges, prohibeatur ordinatio: si vero accusator aut præsens non probaverit, aut se absentaverit, siquidem Clericus sit, proprio gradu depellitor; si vero laicus, competentem coërcitionem sustineat. Si autem quis ante examinationem causæ ordinaverit accusatum: tam ordinator, quam ordinatus Sacerdotio exuuntor.

CAP. IV.

QUando autem, quod in Canonibus cautum est de Synodis sanctissimorum Episcoporum per singulas Provincias congregandis, hucusque minime observatum est: illud in primis corrigere est necessarium. Sancti igitur Apostoli & Patres definierunt, *bis 16 in unoquoque anno fieri debere Synodos sanctissimorum Sacerdotum in unaquaque Provincia, & emergentes causas excuti, & competentem accipere correctionem*, hoc est, *unam quidem in quarta septimanæ sanctæ Pentecostes, alteram vero Octobri mense.* Nos autem invenientes, quod ex hujusmodi negligentia multi diversis peccatis impliciti sunt, jubemus, omnibus modis unam Synodum 17 fieri singulis annis in singulis Provinciis mense vel Junio, vel Septembri: & convenire quidem apud beatissimos Patriarchas, illos, qui ab ipsis ordinati sunt, & qui non habent jus alios Episcopos ordinandi: at apud sanctissimos Metropolitas cujusque Provinciæ, eos, qui ab eis sunt ordinati. Quo in loco motas lites & interpellationes vel pro 18 fide, vel canonicis quæstionibus, vel administratione rerum ecclesiasticarum, vel de Episcopis & Presbyteris, vel Diaconis aut aliis Clericis, vel de Abbatibus, vel Monachis, vel de accusata vita, vel de aliarum rerum correctione, moveri quidem & agitari, & convenienter examinari, & eorum correctionem secundum sacros Canones procedere, & secundum nostras Leges.

CAP. V.

NOn solum autem in anniversariis Synodis ista quæri volumus, sed etiam, quoties quidam Sacerdotum vel Clericorum, vel Abbatum, vel Monachorum accusabuntur, vel de fide, aut turpi vita, aut ob aliquid aliud contra sacros Canones admissum. Et si quidem Episcopus est is, qui accusatus est, ejus Metropolitanus examinet ea, quæ dicta sunt: si vero Metropolitanus sit, ejus beatissimus Archiepiscopus, sub quo degit. Si vero Presbyter vel Diaconus, vel alius Clericus, vel Abbas, vel Monachus, tunc sanctissimus Episcopus, cui subsunt, examinet delatas hujusmodi querelas: & cum veritas probata fuerit, unusquisque pro qualitate delicti canonicis pœnis subdatur examinantis arbitrio. Hæc autem omnia obtinere volumus non solum in ordinandis posthac Episcopis, & Clericis, & Abbatibus, sed etiam in his, qui nunc sunt, & qui ex quibuscunque causis per Canones, & nostras Leges interdictis accusantur. Si enim hæc ita observata fuerint, & laici maximum hinc & ad rectam fidem, & ad vitæ honestatem profectum promerebuntur & percipient.

CAP. VI.

AD hæc jubemus *omnes Episcopos & Presbyteros non in secreto, sed cum ea voce, quæ à fidelissimo populo exaudiatur, divinam oblationem & precationem, quæ fit in sancto Baptismate, facere*, ut inde audientium animi in majorem devotionem & Dei laudationem & benedictionem efferantur. Sic enim & divinus Apostolus docet, dicens in priore ad Corinthios epistola: *Cæterum* (inquit) *si solum benedicis spiritu, is, qui idiotæ locum implet, quomodo tuæ gratiarum actioni subjiciet Deo sanctum illud Amen? si quidem quid dicas, non novit: tu autem pulchre gratias agis, sed alius non ædificatur.* Et rursus in ea, quæ est ad Romanos, sic dicit: *Corde quidem credi-*

(2. *Nov.* 6. *c.* 1. *§.* 2. *l.* 53. *in pr. C. de episcopis.* (3. *Canon. Apost.* 16. (4. *l.* 19. *C. de episcopis. Nov.* 123. *c.* 29. *Nov.* 133. *c.* 3. (5. *d. Nov.* 123. *c.* 1. (6. *d. c.* 1. *pr.* (7. Abrogatur *d. Nov.* 123. *c.* 1. *§.* 1. (8. *d. c.* 1. *pr. l.* 42. *§.* 1. *C. de episcopis.* (9. *Can. Apost.* 16. (10. *Can. Apost.* 17. (11. Adde *l.* 4. *C. de episcopis.* (12. *Nov.* 123. *c.* 1. *§.* 1. (13. *v. l.* 31. *C. de episcopis.* (14. *d. Nov.* 123.

(15. *d. Nov.* 123. *c.* 2. (16. *Can. Apost.* 36. (17. *d. Nov.* 123. *c.* 10. (18. Adde *c.* 5. *infr. hic.*

tur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Idcirco igitur convenit, ut ea precatio, quæ in sancta *oblatione* dicitur, & aliæ orationes cum voce à sanctissimis Episcopis & Presbyteris proferantur Domino nostro Jesu Christo, Deo nostro, cum Patre & Spiritu sancto, scituris religiosissimis Sacerdotibus, quod si quid horum contempserint, & horrendo Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi judicio rationem reddituri sint, & nos ista cognoscentes non relinquemus quieta, & inulta. §. 1. Jubemus autem & Provinciarum Præsides, si quid neglectum ex his, quæ statuimus, invenerint, primum quidem cogant Metropolitas & alios Episcopos dictas Synodos congregare, & omnia implere, quæcunque de Synodis per præsentem Legem jussimus. Si vero eos morantes noverint & remissos, tunc nobis indicent, ut ad competentem protinus correctionem procedamus contra detrectantes Synodos celebrare: sciturís vero ipsis Præsidibus, & obedientibus ipsis officiis, quod si quidem ista non servaverint, extremis subjicientur suppliciis. Confirmamus autem & per præsentem Legem omnia à nobis diversis Legibus sancita de Episcopis & Presbyteris & cæteris Clericis, ad hæc & Xenodochis & Orphanotrophis, & cæteris, quicunque venerabilibus locis præsunt.

EPILOGUS.

† Quæ igitur nobis placuerunt, & per præsentem manifestata sunt Legem, tua Claritudo per prothemata in consuetis locis regiæ Civitatis affixa in cognitionem omnium perducere festinet, & manifesta facere omnibus, qui Provinciis præsunt. Dat. 10. Calend. Mart. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. August. BASIL. V. C. CONS.

TIT. XXI.

DE USURIS SUPRA 1 DUPLUM NON computandis.

NOVELLA CONSTITUT. CXXXVIII.

Imp. Just. PP. Aug. Hermogeni Magistro officiorum.

MAnifestissima est nostri Numinis Constitutio 2, quæ usque ad dupli quantitatem & actionem debiti concludit. Si igitur creditores tui quidam in duplum acceperunt, alii adhuc minus consecuti sunt: hi quidem, qui in duplum ex usurarum quantitate per diversa tempora consecuti sunt, nullam adversus te inquietudinem proponere concedantur: alii autem si simili modo repleti fuerint, eo modo silere compelluntur. Et si debita subsecuti fuerint, fœneratitias cautiones recuperare, vel si remanserint, suis viribus vacare, si 3 preces veræ sunt, præsentis oraculi sanctione decernimus.

TIT. XXII.

INDULGENTIA ILLICITE CONTRACTArum nuptiarum.

NOVELLA CONSTITUTIO CXXXIX.

In nomine Domini Jesu Christi Dei nostri Imp. Cæsar Flavius, Justin. Aug. Floro.

PRÆFATIO.

REtulit ad nos Gloria tua, incolas Syndios pagi, neque non Hebræos in Tyro insula, illicitis contractis nuptiis in sacram nostram incidisse Constitutionem 1, nec secundum ea, quæ de hoc constituta sunt, quartam bonorum suorum partem inferre: jamque 2 ex iis nonnullos in tertia ætate consistere, & filiorum Patres esse, ac propterea cum lacrymis supplicasse, ne nunc tandem uxores à se dimittere compellantur: sed ut tam ipsas retineant, quam qui ex ipsis procreati sunt filii, aut procreabuntur, successores eorum existant; neque ullam exinde revereantur pœnam.

CAP. I.

SAncimus igitur, ut pro hujusmodi indulgentia propter præfatas causas singuli denas auri libras præbeant, ipsisque vel solis major illa pœna remittatur, & tam uxores, quam qui exinde nati sunt, & (ut potest fieri) postea nascentur, successores habeant, neque id à nobis in exemplum 3 aliis sancitum intelligatur: sed quocunque alio scituro, quod si quid tale petierit: ultra hoc, quod petitis non potietur, etiam facultates amittet, atque insuper corporalibus pœnis exceptus, perpetuum incolet exilium. Nemo autem his, qui à nobis nostra dignati sunt indulgentia, aut eorum uxoribus existentibusve vel futuris filiis, aut bonis, sive ex judiciaria sententia, sive alio quocunque modo inquietudinem inferat.

EPILOGUS.

† Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram nostram declarantur Legem, quæ & vigorem habet specialis nostri indulti: ea studeto Gloria tua effectui & fini tradere.

TIT. XXIII.

UT CONSENSU MATRIMONIUM solvi possit. 1

NOVELLA CONSTITUT. CXL.

PRÆFATIO.

NIhil in rebus mortalium perinde venerandum est, atque matrimonium: quippe ex quo liberi, omnisque deinceps sobolis series existat, quod regiones atque civitates frequentes reddat, unde denique optimæ Reipublicæ coagmentatio fiat. Quocirca conjugibus matrimonia adeo fortunata optamus, ut nunquam adverso Numine inita esse videri queant, neque illi citra justam dissolvendi matrimonii causam à se invicem recedant. Verum, quoniam ut in omnibus hoc servetur, perquam id difficile est, (ut enim in tanta multitudine non aliquæ atroces irreconciliabilesque inimicitiæ incidant, prorsus impossibile est) par esse putavimus, ut hujus rei remedium aliquod comminisceremur: præcipue vero, ubi pusillanimitas eo progressa sit, ut, quod odium inter conjuges obortum fuerit, mitigari & componi nequeat. Pro veteri sane juris ratione fas atque licitum fuit, ut istiusmodi à se invicem recederent, dummodo id communi voluntate atque consensu facerent. Adeo vero, ut multæ Leges essent, quæ hac de re & agerent & constituerent: tum etiam talem matrimonii dissolutionem bona 2 gratia fieri patria lingua dicerent. At postmodum à Patre nostro sacratissimo Principe, (qui pietate atque sapientia omnes, quotque unquam imperarunt, superavit,) dum ad benignum suum atque firmum propositum respiceret, necnon ad aliorum etiam miserum & pusillanime consilium oculos converteret, scripta Lex 3 est, quæ consensu matrimonia solvi vetat. Quam sane nos etiam obtinere, atque in suo vigore manere magnopere velimus. Verum permulti nos adierunt, qui matrimonium, quo inter se nexi essent, mutuo odissent atque aversarentur, &, (id, quod dolendum valde, ac alioqui molestia mœroreque plenum est) propterea belligeratum domi pugnatumque esse per criminationem exponerent, ideoque matrimonium solvi peterent, tametsi causas, ob quas tuto id illis facere Lex concederet, nullas afferre possent: nos vero alias monendo, alias minis terrendo, ut à mutuo inter se, eoque citra causam suscepto odio desisterent, & ad concordiam proclinarent, animisque inter se pacatis essent, illorum in his desiderium festinationemque ad tempus suspendimus. Sed nihil profecimus. *Eos siquidem, qui violento affectu odioque semel correpti fuerint, perquam est difficile reconciliare.* Contigit enim, ut ex his nonnulli ad mutuas insidias procederent, venenisque, & aliis quibusdam, quæ lethalia essent, uterentur: in tantum, ut sæpe neque liberi, qui ipsis communiter nati essent, illos in unam eandemque voluntatem conjungere potuerint.

CAP. I.

QUum itaque hæc à nostris temporibus aliena judicaremus, ad præsentem sacram Legem respeximus, per quam statuimus, ut prout olim juris fuit, matrimoniorum solutiones ex consensu fieri liceat, & ne amplius Patris nostri sanctione in eos, qui consensu matrimonia dirimunt, constitutæ pœnæ in usu sint. Si 4 namque mutua affectio matrimonia conficit, merito 5 diversa voluntas ca-

TIT. XXI. (1. Adde *Nov.* 121. (2. *d. Nov.* 121. (3. v. *l. ult. C. de diverſ. rescript. princ.*
TIT. XXII. 1. *Nov.* 12. *c.* 1. (2. Adde *l.* 57. §. 1. *ff. de ritu nupt. Nov.* 154. *c.* 1.

(3. Fac. *l.* 1. *in fin. ff. de const. princip.*
TIT. XXIII. (1. *l.* 60. *l.* 61. *l.* 62. *ff. de donat. inter vir. & uxor. l.* 9. *C. de repud. Nov.* 22. *c.* 4. abrogatur *Nov.* 117. *c.* 10. (2. *d. Nov.* 22. *c.* 4. (3. *d. Nov.* 117. *c.* 10. (4. *l.* 35. *ff. de reg. jur.* (5. Immo vide *l.* 8. *C. de repudiis.*

dem

dem per consensum dirimit, modo hanc missi repudii libelli satis declarent. Cæterum illud manifestum sit, quod alia omnia, quæ Legibus, & præcipue sacris Patris nostri Constitutionibus de matrimoniis liberis, & causis, per quas dirimere matrimonium permissum est, aut de iis etiam, qui nulla de causa (non tamen ex communi voluntate & consensu, quomodo præsens nostra Lex constituit) matrimonium solvunt, & de constitutis in illos pœnis cauta sunt, ex præsenti etiam nostra Lege obtinebunt, suamque per omnia vim habebunt.

EPILOGUS.

† Proinde quæ à nobis in publicum usum producta sunt, & per præsentem sacram declarantur Legem, Gloria tua consueto modo per regiam hanc Urbem omnibus manifesta reddi jubeto. Dat. 17. Calend. Octobr. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. August. Anno 1.

TIT. XXIV.
EDICTUM DE HIS, QUI LUXURIANTUR contra 1 naturam.

NOVELLA CONSTITUT. CXLI.

Imp. Justin. Aug. Constantinopolitanis.

PRÆFATIO.

CUm semper omnes benignitate, ac bonitate Dei indigeamus: tum vero maxime hoc tempore, cum propter peccatorum nostrorum multitudinem variis ipsum modis ad iracundiam provocavimus. Et quanquam minitatus est, & clare ostendit, quibus secundum peccata nostra digni essemus: tamen clementer nobiscum egit, iramque suam in aliud tempus rejecit, nostram expectans pœnitentiam, *ut qui nolit 2 mortem nostram peccatorum, sed conversionem & vitam.* Quapropter justum non fuerit, ut omnes nos opulentiam bonitatis, ac tolerantiæ, & longanimitatis benigni Dei contemnamus, ne in obduratum & pœnitentiam refugiens cor nostrum, iram nobis in die iræ accumulemus: sed cum omnes improbis studiis, & actionibus abstineamus, tum vero maxime, qui abominabili illa, & merito Deo exosa atque impia actione computruerunt. Loquimur autem de stupro masculorum, quod nonnulli mares sacrilego & impio ausu præsumunt, cum masculis perpetrantes turpitudinem.

CAP. I.

SCimus etenim sacris Scripturis edocti, quam justum Deus supplicium his, qui olim in Sodomis 3 habitabant, propter hunc ipsum in commistione furorem intulerit, ut in hunc usque diem ea terra igni conflagret inextinguibili: Deo per hoc nos erudiente, ut Legibus contrariam hanc actionem aversemur. Rursum scimus, qualia de hujusmodi divus dicat Apostolus, qualiaque Reipublicæ nostræ Leges promulgent. Unde omnes, qui timori Dei intenti sunt, convenit, ut à tam impia & scelesta actione abstineant, quam ne in brutis quidem animantibus admissam reperire est. Et qui quidem nihil tale sibi conscii sunt, hi & in posterum eo se pacto conservent. Qui vero hoc morbi genere contabuerunt: illi non solum de cætero peccare desinant, sed etiam rite agant pœnitentiam, & coram Deo procidant, & morbum beatissimo Patriarchæ renuncient, rationemque curationis percipiant, & (prout scriptum est) fructus producant pœnitentiæ, ut benignus Deus pro opulentia miserationum suarum dignetur nos quoque benignitate: & omnes illi agamus gratias de pœnitentium salute, quos modo jussimus, ut etiam Magistratus persequerentur, conciliantes sibi Deum, qui merito nobis irascitur. Et quidem scientes prudentesque ad sanctorum dierum reverentiam benignum Deum obsecramus, ut ita hi, qui impiæ hujus actionis cœno coinquinati sunt, pœnitentiam capessant, ne alia nobis persequendi ejus flagitii præbeatur occasio. Prædicimus autem omnibus deinceps, qui hujusmodi alicujus sibi peccati conscii sunt, nisi peccare desierint, & seipsos renunciantes beatissimo Patriarchæ, salutis suæ curam gesserint, pro tam impiis actionibus Deum intra sanctum festum placantes: quod acerbiora 4 sibi accersent supplicia, nimirum qui nulla de cætero venia digni habebuntur. Neque enim de ejus rei inquisitione ac correctione quidquam relaxabitur, negligentiusve tractabitur contra eos, qui intra sanctum festum se non detulerint, aut in tam impia actione perstiterint: ne, si omisso circa id animo simus, Deum contra nos irritemus, quod cæcutientibus oculis transmiserimus actionem tam impiam, ac prohibitam, & quæ maxime idonea sit, ut bonum illum Deum in omnium perniciem ad iram provocet. Proponatur Constantinopolitanis civibus nostris. Dat. Id. Martii, *Constantinop.* DN. JUST. PP. August. Anno 32. post BASIL. V. C. Conf. Anno 18.

TIT. XXIV. (1. *Nov.* 77. §. 4. *Inst. de publ. judic. l.* 31. *C. ad leg. Jul. de adulter.* (2. d. *Nov.* 77. *in pr.* (3. d. *Nov.* 77. c. 1. *in pr.* (4. v. d. §. 4. *Inst. de publ. jud. d. l.* 31. *C. ad leg. Jul. de adult.*

TIT. XXV.
DE HIS, QUI EVNUCHOS FACIUNT. 1

NOVELLA CONSTITUT. CXLII.

Imp. Just. Aug. Marthanæ.

PRÆFATIO.

SUpplicia, quæ ab aliquot retro 2 Principibus contra eos, qui eunuchos facere auderent, constituta sunt, omnia sane manifesta existunt. Ex quo enim nonnulli rationem salutis suæ non habentes, ante parvum admodum tempus ausi sunt impium in se delictum admittere: propterea & nonnulli meritas de se dederunt pœnas, alii post irrogata supplicia etiam in exilium missi sunt. Verum enim vero quia ne sic quidem à tam impia actione temperatur, sed in tantam multitudinem hoc flagitii genus excurrit, ut sæpenumero è multis vix pauci evadant incolumes, usque adeo, ut quidam ex his, qui servati fuerunt, sub nostro aspectu deposuerint, è nonaginta ægre tres servatos esse, quis obsecro in tantum salutis suæ contemptor existit, ut hæc despiciat, & inulta relinquat? Nam si Leges nostræ eos etiam, qui gladium contra aliquem distringunt, suppliciis subdunt; quomodo impune conniventibus præterire oculis possimus tot perpetratas cædes, & factum contra Deum pariter, & Leges nostras præsumptum? Inde adeo necessarium duximus eos, qui hujusmodi facere ausint, exquisitius per hanc Legem persequi.

CAP. I.

SAncimus igitur, ut, qui in quocunque Reipubl. nostræ loco, quamcunque personarum castrare præsumunt, aut etiam præsumpserint, si quidem viri sint, qui hoc facere præsumpserint, aut etiam præsumunt: idem 3 hoc, quod aliis fecerunt, & ipsi patiantur: &, si incolumes evaserint, tam bona eorum addicantur fisco per eum, qui pro tempore Magistratum obit Gloriæ tuæ; quam ipsi mittantur in Gypsum 4, ubi locorum per omne vitæ suæ tempus esse debebunt. Sin vero mulieres sint, quæ id egerint: afficiantur & ipsæ supplicio, & bona earum per eum, qui pro tempore gerit Magistratum tuum, addicantur fisco, mittanturque in exilium; ut, ex quo putaverint, aut putant impium se lucrum assecuturas, ex eo supplicia simul & bonorum suorum amissionem sustineant. Porro & eos, qui ad hoc mandatum 5 dederint, obtulerintve personas, aut etiam domos 6, vel locum aliquem ad hoc præbuerint, aut præbent, sive viri sint, sive mulieres, eadem subire supplicia jubemus, utpote qui injustæ hujus actionis testes facti sunt.

CAP. II.

VErum ipsos castratos, tametsi à vetustioribus temporibus liberos esse oportebat: jubemus tamen, ut, qui jam inde à decima indictione nunc ineuntis mensis per quemcunque in locis nostræReipublicæ castrati fuerint, liberi sint, neque ullo modo aut quovis genere contractus in servitutem retrahantur: neque item instrumentum de ipsis vel publicum, vel privata manu conscriptum, quocunque tandem modo aut per fraudem factum, aut fiendum, valeat. Sed neque inquirendi illorum status causa cognitiones, quæ anacrises 7 dicuntur, de istiusmodi personis interponantur, aut interpositæ valeant. Sed & omnes eos, qui tali contractui in posterum ministerium præbent, superius traditas subire pœnas jubemus. Præterea si usu veniat, ut servus propter morbum castretur: jubemus, ut & ille libertatem nanciscatur. Qui enim initio liberi erant, eos

TIT. XXV. (1. *Lib.* 4. *C.* 42. *Nov. Leon.* 60. (2. *l.* 3. §. 4. *l.* 4. §. 2. *l.* 5. *l.* 6. *ff. ad leg. Cornel. de sicariis.* (3. Abrogat. d. *Nov. Leon.* 60. (4. v. *Nov.* 22. c. 8. (5. Fac. *l.* 15. *ff. ad leg. Corn. de sicariis. l.* 24. *ff. de jure fisci.* (6. v. *l.* 1. *C. de eunuchis.* fac. *l.* 8. *l.* 9. *ff. ad leg. Jul. de adult. Nov.* 14. §. 1. *Nov.* 42. c. *ult.* §. 2. *Nov.* 58. (7. v. *l.* 6. *circa fin. ff. de custod. & exhib. reor.*

probabile

probabile est, cum in hoc genus morbi inciderint, sui potestatem habuisse, ut, quod vellent, sibi remedium adhiberent. Jubemus igitur, ut in nostra Republica castrati jam inde à memorato tempore, apud quamcunque personam sint, liberali causa adserantur manu, & liberi sint, neque unquam in servitutem retrahantur. Cæterum, si qui eorum post præsentem nostram Legem aliquos detinere apud se castratos præsumpserint: damus etiam ipsis castratis licentiam, nimirum qui semel ex præsente nostra Lege libertatem promeruerint: ut hic quidem Majestatem Imperatoriam, & sanctissimum pro tempore Patriarcham adeant, neque non apud gloriosissimos Imperii nostri Proceres relationem ea de re instituant; in Provinciis vero apud religiosissimos locorum Episcopos & harum Præsides: quo magis providentia omnium nostrorum Magistratuum, & periculo obtemperantium ipsis cohortium (sive Constantinopoli, sive alibicunque locorum nostræ Reipublicæ) his secundum libertatem dentur vindiciæ, libertasque ex præsente nostra Lege ipsis largita conservetur. Nam tot cædes conniventibus oculis accipere per causam eorum, qui talia in nostra præsumunt Republica, neutiquam sustinuerimus. Si enim *Barbari*, simulatque nostra de hoc audierunt mandata, hæc custodierunt: quomodo tandem permittemus, ut post tot retro Principum sanctiones tale quid denuo delinquatur, & inultum relinquatur in nostra Republica.

EPILOGUS.

† Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram generalem declarantur Legem, ea tam hic, quam in Provinciis Gloria tua manifesta pariter faciet & conservabit. Dat. 15. Cal. Decembr. Domino JUST. PP. Aug. BASIL. V. C. CONS.

TIT. XXVI.
DE MULIERE RAPTUM 1 PASSA.
NOVELLA CONSTITUT. CXLIII.

Imp. Justin. Augustus Areobindo gloriosissimo Prætoriorum Præfecto, Expræfecto almæ Urbis, & Exmagistro militum.

PRÆFATIO.

Legis interpretationem 2 Culmini tantum Principali competere, nemini venit in dubium: cum promulgandæ quoque Legis auctoritatem fortunæ sibi vindicet eminentia. Meminimus itaque pro raptu mulierum, sive jam desponsatæ fuerint, vel maritis conjunctæ, sive non, vel etiamsi viduæ sint, Legem antea posuisse: & capitis 3 subjecisse supplicio non tantum raptores, verum etiam comites eorum: nec non alios, qui eis auxilium tempore invasionis contulisse noscuntur: & non tantum parentibus mulierum, verum etiam consanguineis, & tutoribus & curatoribus hujusmodi dedisse per eandem Legem vindictam, & præscriptis pœnis locum dedisse, si jam nuptæ vel desponsatæ mulieres rapiantur: cum non solum raptus mulieris, verum etiam adulterium per hujusmodi temeritatem committitur. Et super alias pœnas raptoris etiam, necnon aliorum, qui cum eo fuerint, patrimonium raptæ mulieri vindicari, per eandem Legem præcipimus, ut dotis etiam marito legitimo dandæ copia per raptoris ei ministretur substantiam. Illo quoque specialiter adjecto: Ut nulla sit mulieri vel virgini raptæ licentia, raptoris eligere matrimonium, sed, cui parentes voluerint (excepto raptore) legitimo matrimonio copulari: nullo modo, nullo tempore licentia mulieri raptæ permissa, raptoris se conjungere matrimonio. Sed parentes etiam, si tali consenserint matrimonio, deportari præcipimus. Sed mirati sumus, quod conati sunt aliqui dicere, raptam mulierem sive volentem, sive nolentem, & si raptoris matrimonium contra nostræ Constitutionis tenorem amplexa sit, debere tamen eam raptoris habere substantiam, vel quasi Legis præmium, vel ex testamento forte, si hoc etiam factum esse contigerit. Qui enim talia dicere præsumpserunt, hi prædictæ Legis seriem intelligere non potuerunt. Qui enim tale stare matrimonium, etsi rapta voluerit, prohibuimus, & ob hoc parentes raptæ mulieris deportationis subjecimus pœnæ, si hujusmodi consenserint matrimonio: quomodo 4 raptas mulieres, raptorum eligentes connubium, præmiis honorassemus raptæ datis mulieri? Superfluam igitur eorum dubitationem vel in posterum resecantes, priorem per præsentem Legem interpretari censuimus. Sancimus itaque, si rapta mulier, cujuscunque sit conditionis vel ætatis, raptoris nuptias eligendas esse censuerit, parentibus præsertim non consentientibus: nec ex beneficio Legis, nec ex testamento raptoris hereditatem suscipere, vel quocunque modo substantiam vindicare: sed præmium, quod per Legem nostram raptæ mulieri datum est, ut raptoris, & eorum, qui ei auxilium tempore invasionis præbuerint, bona 5 vindicet: hoc ad parentes, si ambo vel unus supersit, qui nuptiis specialiter non probantur consensisse, ex tempore raptus ipso jure transferri, & patrimonium raptoris non raptam jam habere mulierem, quæ conjugio se raptoris inquinare non piguit, sed in personas transferri, quas superius nominavimus, ei non consentientes conjugio. Nam nefarios hujusmodi coitus pœnis corrigi, non 6 præmiis honorari convenit. Quod si parentes jam decesserunt, vel hujusmodi sceleri consenserunt: substantia raptoris, necnon & aliorum, qui facinoris fuerint participes, fisci juribus vindicetur. Quam interpretationem non in futuris tantummodo casibus, verum in præteritis etiam valere sancimus, tanquam si nostra Lex ab initio cum interpretatione tali à nobis promulgata fuisset, Præfecte charissime atque amantissime. §. 1. Quæ igitur per hanc Legem nostra statuit Æternitas, tua Celsitudo effectui mancipari, observarique præcipiat.

TIT. XXVII.
DE SAMARITANIS. 1
NOVELLA CONSTITUT. CXLIV.

Justinus Imperator Diomedi P. P.

PRÆFATIO.

Ut impiam Samaritanorum hæresim, & omni ratione carentem horum vesaniam ad meliorem frugem perduceremus, neque non ipsorum animas, quo detinentur morbo, liberaremus: sæpenumero tam pientissimus Princeps, Pater noster, quam etiam nos ipsi studio habuimus. Sed in plerisque horum non potuimus id, in quod longo studio incubuimus, effectui tradere. Evaserunt enim in tantam nonnulli eorum vesaniam, ut vel salutari Baptismo dignati denuo ad id mali, unde discesserant, redierint, & eadem cum Samaritanis habere in pretio, eodem cum ipsis agitari furore dignoscantur. Præclarum igitur nobis visum est, veterem illam & prius contra ipsos propositam Patris nostri Legem renovare.

CAP. I.

Ac propterea sancimus, ut ipsi neque 2 ex testamenti tabulis, neque absque iis heredes fiant, legatave capiant, aut donationis titulo rem aliquam nanciscantur. Sed neque Samaritani, aut in universum hæretici, quive rectam se Christianorum fidem amplecti simulant, cum revera neque ita sentiant, neque huic consentanea faciant: ad hereditatem ab intestato vocati, successionem habeant. Item neque 3 testamenta conscribant, neque legata relinquant, aut donent: nisi qui ea percepturi sunt, & recte de fide sentiant, & fideles sint operibus. Nam si nemo horum sit: jubemus, ut post ipsorum mortem horum bona ad sacratissimum pertineant ærarium. Unde & sacra illa forma, per indulgentiam ipsis à Patre nostro concessa, quæ Legis vicem obtinens, largitur ipsis, ut 4 hereditatem pariter adire & transmittere, item legatis honorari & legata relinquere possint: in posterum vacabit, neque prorsus ullam firmitatem habebit. Nam si hujus se clementia indignos esse perhibuerint, qui Samaritanorum agitantur vesania: neminem alium, quam seipsos accusabunt, cum à benignitate Dei, & Servatoris nostri Jesu Christi alieni sint: liberalitates autem ab Imperatoria olim Majestate ipsis concessas amittunt in hoc, ut ad meliorem mentem redeant, non ut perpetuo in perversa hac opinione sua permaneant.

CAP. II.

Excipimus autem à præsente Lege rusticos, qui Samaritanorum opinionibus honorem habent: idque non ipsorum gratia, sed propter constitutionem prædiorum, quæ ab ipsis coluntur, propterque reditus & tributa, quæ exinde inferuntur publico, ut

TIT. XXVI. (1. *Nov.* 150. *l. unic. C. de raptu. Nov. Leon.* 35. (2. *l.* 1. *C. de legib.* (3. *d. l. unic.* §. 2. (4. v. *l.* 6. *C. de incest. & inutil. nupt.*

(5. v. *d. l. unic.* §. 1. (6. Fac. *l. ult. C. de statuis.*
TIT. XXVII. (1. *Nov.* 129. (2. *l.* 3. *C. de apostatis.* (3. *l.* 17. *C. de hæreticis.* abrogatur. *Nov.* 129. *c.* 1. (4. *d. c.* 1.

qui 5

qui 5 rusticitate seducantur. His etenim permittimus, ut tam ascendentes, quam descendentes, & ex transverso cognatos suos heredes legatariosve scribant, tametsi Samaritanorum errore detineantur: ut tamen fundos recte colant, quo magis & uberior exinde proventus ad prædiorum dominos deferatur, & per ipsos ad fiscum. Sed & sine testamentis prædicti alter ad ulterius hereditatem pervenient propter eandem causam. Quandoquidem & si nemo horum inveniatur: nihilominus tamen volumus, ut prædii dominus, in quo rusticus defunctus est, ab illo relicta capiat, & fisci locum teneat, utpote qui & pro illo publicis 6 satisfacit tributis. Præterea Samaritanum omnino neque militiam 7 capessere concedimus, neque ad civilem administrationem accedere, neque postulare 8 in judicio, neque postremo in consortium disertissimorum assumi Rhetorum, neque adolescentes instituere. Sed & si qui ex iis salutari dignati Baptismo, ad pristinum denuo errorem reversi, observare Sabbata, aut etiam alia quædam agere videantur, quæ coarguant per simulationem ipsos sanctum Baptisma assumsisse: eos proscribi jubemus, & in perpetuum tradi exilium. Iisdem quoque pœnis eos subdimus, qui contra rectam Christianorum fidem impium istis patrocinium præstiterint. Perpulchrum vero nobis videtur, ut ad incontaminatum accurrentes Baptisma non temere suscipiantur, sed cum quadam observatione, & instructione, quæ initiationis tempore fieri solet. Dicimus autem, ut qui omnino sensu aliquo bonæ doctrinæ tangi possunt, per duos primum annos in fide instituantur, & pro viribus Scripturas ediscant: tuncque demum sacro redemptionis offerantur Baptismati, tam longi temporis pœnitentia prorsus redemptionis fructum assecuti. Pueros autem admodum, qui per ætatem doctrinas intelligere nequeunt, etiam absque hac observatione sacro dignari Baptismate admittimus. Porro nullus Samaritanus Christianum 9 habebit mancipium: sed simulatque emptum fuerit, protinus in libertatem rapiatur. Quod si æque perversa opinione mancipium, ut ipse dominus, fuerit: licitum ei esto, si Christianorum de fide sententiam exosculetur, illico & Romana ipsum libertate potiri.

EPILOGUS.

† Quæ igitur nobis placuerunt, & per præsentem declarantur Legem: ea proponens Gloria tua solennibus locis, effectui & fini contradi præcipito.

TIT. XXVIII.

UT DE CÆTERO NULLAM LICENTIAM HAbeat Dux, aut Biocolyta Lydiæ & Lycaoniæ in Phrygiam utramque & Pisidiam advenire.

NOVELLA CONSTITUT. CXLV.

Idem Augustus Areobindo gloriosissimo P. P.

PRÆFATIO.

HIs, quæ semper incidunt, competentem singulis medicinam invenientes, postquam, quæ utilitatis sunt, præterierint, iterum prioris efficimur ordinis usque ad solum dolentem medicinam sustinentes, quod tale aliud præsens nostra sacra vult Lex. Modice enim prius aliud quiddam indisciplinationes populares, aliud vero latronum incursus in Phrygiam atque Pisidiam fieri discentes, eo quod civilem gubernationem scindat rei solicitudo, tam his, quam Lycaoniæ & Lydiæ militarem administrationem præposuimus, *Ducem* seu *Biocolytam* nominantes eum, qui super hanc ordinatus est partem: sed nunc adiere nos, qui Phrygiam utramque & Pisidiam habitant, ut ea, quæ pridem commissa sunt in eis, compescantur, dicentes neque latrocinia in locis illis compescita: neque enim in hominibus enutriti Provincias, bonus vero non ferri à nobis inventi cinguli, quod ministrantes ei continuo invadant Provincias, & comprehendant aliquos & damnis afficiant, & quod turbis militaribus impleta sint loca illa, & omnino inhabitabiles esse eis Provincias, etenim & ipsis per se civilibus judicibus copiosis ad rei correctionem constitutis, & eorum, qui Provincias habitant, multos aliorum quietem inventum facientes, quo cinguli hujus abutantur περιβολῇ, & comprehendant innocentes, & quæ non sunt justa in eis agi.

CAP. I.

HÆc sæpius dicentes eos miserti ad præsentem nostram sacram venimus Legem, per quam *sancimus*, auferri de cætero, quæ dictæ sunt à nobis Provinciæ (dicimus Phrygiam Salutarem & Phrygiam Pacatianam & Pisidiam) de cingulo illo, quod tam ipsis, quam Lycaonis, & Lydis imposuimus olim, & nullam licentiam ex præsenti esse eis, qui eam habent administrationem, ita in eis fieri Provinciis tanquam dignitates, habentes aliquod cum eis participium, aut transmittere aliquem de officio suo, aut aliter eis competentibus, & comprehendere aliquos. Sed neque eis licentiam esse, eis, qui ex illis Provinciis sunt, confugere ad unumquemque hanc habentem [dignitatem] & querelam insinuare adversus invicem, sive pro pecuniariis, sive pro criminalibus fuerit, quod movetur, pœnam metuentibus *triginta librarum auri*, utpote nobis omnem transitum ad dictas nobis Provincias excludentibus his, qui per tempus habuerint dignitatem, aut his omnino, qui in eorum ordinem relati fuerint, ut neque præcepta in illis Provinciis aut contra eos, qui in eis habitant, faciant, neque aliter sibi aliquid vindicabunt eorum, quæ in his feruntur, sed contenti sint tam Lycaoniorum, quam Lydorum [Provincia] in ipsis jubentes solis, tanquam si in principio istis duabus Provinciis conclusissemus dignitatem eorum, nullum participium in Phrygiam utramque aut Pisidiam dantes ei. Omni enim ex hoc difficultate Provincias liberamus, illas civilium judicum dignas in omnibus, tam pecuniariis, quam criminalibus respicientium, scientibus his, quod si quodlibet factum latrocinium, aut invasionem in illis locis, aut ablationem rerum persequantur, & ablatum vindicent, ex ipsis suis facultatibus ex hoc datum dispendium curare, necessitatem habebunt, tam in cingulo constituti, quam etiam post depositum illud. Itaque si vel tentaverit post præsens tempus, qui Lycaoniæ & Lydiæ militarem habet dignitatem, aut ipse ire ad prædictas nobis Provincias, aut dirigere aliquos de suo officio, fiduciam damus Episcopis Civitatum prohibere eum aut eos, qui ab eo destinati fuerunt irruere volentes, & expellere de locis eos, utpote semel per præsentem sacram prohibitos Legem, super quod & pœnam XXX. librarum auri impositam tam ei, qui pro tempore habet cingulum, quam his, qui ei obedire deputati sunt, sive tale aliquid jubeat, aut ipsi præsumpserint ministrare: & super hoc cinguli amissione periclitabunt & ipsius substantiæ.

EPILOGUS.

† Tua igitur Gloria, quæ per præsentem nobis divinam Legem sancita sunt, cognoscens, faciet quidem decreta consequentia ipsis, Edictis vero utetur & præceptis ad eos, qui Provincias moderantur, & Civitatum Episcopos, ut & hanc per Civitates proponant Legem, & omnibus manifesta faciant, quæ per eam nobis placuerunt occupationem. Dat. 6. Id. Febr. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno 15. post Consulatum BASIL. V. C. Anno 12.

TIT. XXIX.

UT 1 LICEAT HEBRÆIS SECUNDUM TRADITAM LEgem sacras Scripturas Latine vel Græce vel alia 2 lingua [legere] &, ut de locis suis expellantur non credentes judicium vel resurrectionem 3, aut dicentes Angelos 4 subsistere creaturam Dei.

NOVELLA CONSTITUT. CXLVI.

Idem Augustus Areobindo P. P.

PRÆFATIO.

NEcessarium quidem erat Hebræos sacros audientes libros non solis literis adhærere, sed ad reconditas eis prophetias respicere, per quas magnum Deum & Salvatorem generis humani *Jesum Christum* annunciant. Sed etiam si insensatis semetipsos interpretationibus tradentes, à recta usque nunc aberraverunt gloria, tamen certare adinvicem discentes ipsos, non sustinuimus sine judicio eis relinquere tumultum. Per has enim ipsorum, quæ nobis adductæ

(5. Adde *Nov.* 154. c. 1. (6. *l.* 4. *C. de agric. & censit.* (7. *Nov.* 109. (8. *l.* 8. *C. de postul.* (9. *l.* 2. *C. ne Christianum mancipium.*

TIT. XXIX. (1. Abrogat. *Nov. Leon.* 55. (2. v. c. 1. c. 3. *infr. hic.* (3. v. c. 2. *infr. hic.* (4. v. d. c. 2.

adductæ sunt, προσελεύσεων didicimus, quod quidem solam habentes Hebraicam vocem, & ipsa uti in sacrorum librorum lectione volunt, nec Græcam tradere dignantur, & multum dudum tempus pro hoc adinvicem commoventur. Nos igitur hujusmodi discentes meliores judicavimus esse, & Græcam vocem ad sacrorum librorum lectionem tradere volentes, & vocem omnem simpliciter, quam locus aptiorem & magis cognitam audientibus facit.

CAP. I.

SAncimus igitur, licentiam esse volentibus Hebræis per Synagogas suas, in quocunque Hebræi omnino loco sunt, per Græcam vocem sacros libros legere convenientibus, vel etiam patria forte (Italica hac diximus) lingua, vel etiam aliorum simpliciter, una scilicet cum locis etiam lingua commutata, & per ipsorum lectionem, per quam clara sunt, quæ dicuntur, convenientibus omnibus deinceps, & secundum hæc vivere & conversari, neque fiduciam esse his, qui apud eos sunt expositoribus, solam Hebraicam tradentibus, malignari hanc, quemadmodum voluerint, multorum ignorantia suam ipsorum abscondentes malam consuetudinem. Verumtamen hi, qui per Græcam legunt, *Septuaginta* utantur traditione, quæ omnibus certior est, & præ aliis melior judicata, præcipue propter quod circa interpretationem contigit, quia & per duos divisi, & per diversa interpretantes loca, tamen unam tradiderunt omnes compositionem. §. 1. Ad hæc vero quis non horum virorum & illud admiretur, quia multo antiquiores salutari apparitione magni Dei & Salvatoris nostri *Jesu Christi* constituti, tamen illam futuram, tanquam videntes, sacrorum librorum traditionem fecerunt, tanquam prophetiæ gratia circumfulgente eos? & hac quidem utuntur præcipue omnes. Sed, non tamen tanquam eis residuas excludere sanciverimus interpretationes, licentiam damus & *Aquilæ* uti, etsi alienæ tribus ille, & non competentem in aliquibus sermonibus habet cum Septuaginta interpretatione dissonantiam. Eam vero, quæ ab eis dicitur *secunda editio*, interdicimus omnimodo, utpote sacris non conjunctam libris, neque desuper traditam de Prophetis, sed inventionem constitutam virorum ex sola loquentium terra, & divinum in ipsis habentium nihil. Et ipsas ergo sacras voces legant, Codices ipsos *respuentes*, sed non abscondentes quidem, quæ per eos dicta sunt: exterioribus vero traditis sine scriptis vanæ vocis utentes, ad simpliciorum per ipsos excogitatis perditionem. Ut hac data à nobis licentia, neque damnis aliquibus subjiciantur omnino, qui Græcam vocem & alias tradunt, neque ab alio quovis prohibeantur. Neque licentiam habebunt hi, qui ab eis majores omnibus *Archipherecitæ* aut Presbyteri, forsitan vel Magistri appellantur, perinœis aliquibus aut anathematismis hoc prohibere, nisi velint propter hos castigari corporis pœnis, & insuper privationem facultatum nolentes sustinere, meliora vero & Deo amabiliora volentibus nobis & jubentibus.

CAP. II.

SI quidam vero apud eos *atheos* vanæ novæ vocis eloquia inferre præsumpserint, aut *resurrectionem & judicium* negare, aut *facturam Dei, & creaturam Angelos subsistere:* hoc & expelli volumus loco omni, & non relinqui vocem blasphemiæ, & ita à Dei simul lapsam notitia: præsumentes enim eos effari aliquid hujusmodi, ultimis subdentur suppliciis, illato errore ex hoc Judæorum emendantes gentem.

CAP. III.

ORamus vero eos, aut per istam aut per illam linguam sacros libros audientes, servare quidem interpretantium malignitatem, non solas vero considerare literas, sed rebus refici, & divinum veraciter intellectum excipere, ut & redoceri, quod melius est, & quiescere aliquando errantes, & in hoc ipso, quod est omnium καιριώτατον, peccantes, in Deum spem dicimus. Propterea enim omnem eis vocem aperimus ad sacrorum librorum lectionem, *ut omnes de cætero eorum accipientes scientiam, doctiores ad melius fiant*, re confessa constituta paratiorem multo ad discretionem esse, & ad melioris intentionem, sacris innutritum libris, & parum, quod desit, habentem ad emendationem, quam scientem quidem horum nihil, solo vero cultus inchoatum nomine, & tanquam anchora retentum sacra, & doctrinam piam, hæresis appellationem esse putantem.

EPILOGUS.

† Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc præsentem piam Legem declarata sunt, custodiet quidem tua Gloria, & quod tibi obtemperat officium. Servabit & pro tempore, qui in eodem cingulo ordinabitur, & non permittet omnino Hebræos præter hæc facere, sed insistentes & prohibere omnino nitentes, corporalibus primum pœnis subjiciens, exilium incolere compellet, auferens & bona, ut non simul ipsi contra Deum, sed & Imperium audaciter insurgant. Utetur autem & præceptionibus ad Provinciarum Præsides, præcipiens ipsis nostram Legem, ut & ipsi hanc discentes, proponant per civitatem unamquamque: scientes, quod hæc observari utile erit his, qui nostram indignationem veriti ferint. Dat. 6. Id. Febr. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. August. Anno 25. post BASIL. V. C. Consulatum, Anno 12.

TIT. XXX.
DE RELIQUIS 1 PUBLICIS NON EXIGENdis: & de discussione diversarum actionum.

NOVELLA CONSTITUT. CXLVII.

Idem Augustus Areobindo P. P.

PRÆFATIO.

ETsi expensam multam nunc supra, quam aliquando Reipublicæ esse oportet, tantam magnitudinis præbitionem benignitate accipienti Dei, & ad augmenti rationem insuper impositos expugnanti barbaros: omnem tamen providemus viam, ut & expensarum non prohibita fiant, & nulla misericordiæ species circa subjectos nostros relinquatur. Quanta igitur singulis interpellantibus nobis & debita prætendentibus publica & inopiam redditionis, præparare remuneramus, & qualiter nullus misericordiam petens sine actu à nostra recessit facie, hoc dicere non nostrum est, his, quæ pro his scripta sunt, & ipsis, qui remunerationes acceperunt, attestantibus nobis. Sed quia modicum & Imperio indignum est, de singulis interpellantibus proprias aliquorum munerationes facere, aut etiam usque ad villas, aut civitates solas, aut in solas Provincias nostram extendere misericordiam, & non magnum aliquid & commune de omnibus subjectis facere.

CAP. I.

PRopter hoc ad præsentes nostras venimus donationes, per quas *sancimus:* dimitti omnibus nostris subjectis reliqua omnino debita, à præterito circulo primæ indictionis & ejus, & in quam præcedentes nostras conclusimus donationes, usque adhuc currentem septimam indictionem & ipsam; ut sint viginti duo anni continui in nostros subjectos à nobis factæ largitatis, & nulla reliqua exigi ex illo relata tempore. Hæc vero dicimus non in his, quæ in auro solum, sed etiam si argentum aut triticum, aut quædam alia species debita sit, & hoc quidem sive quod à subjectis debitum sit, sive ab Illyrica Præfectura aut sacrorum nostrorum thesaurorum, sive pro fructibus, sive pro residuis titulis quomodocunque inferendis ab eis. In commune enim omnibus nostris subjectis hanc nostram largitatem concedimus, ut nemo pro temporibus illis super eos reliquum inducat, qualemcunque faciens reliquorum exactionem, sive ab ipsis destinatus cingulis, aut qualitercunque publicam personam sibi vindicans, sive aliqua inferens præcepta aut deputationes 2: quoniam quidem & his, qui hujusmodi quid acceperint, & tanto continue non exigere tempore, contra subjectos nostros auferimus exactionem. Insuper & contra ipsum publicum; qui enim debet continue tantum, vel negligens, vel sportulis magis & non principalibus factus, & neque ab eis, neque à publico accipiens, non in tempore deinde memoratur deputationum, aut exinde exactionem inferre tentat. E contrario autem eum, qui hujusmodi aliquid facere præsumpserit, tanquam nostris pestiferum repellimus donationibus, ut omnem de cætero repetitionis occasionem aut perinœam auferri, tam contra subjectos, quam contra publicum, & majorem prævalere, & ex hoc

TIT. XXX. (1. Adde *Nov.* 148. *Nov.* 163. *l.* 6. *C. de jure fisci.* (2. v. *l.* 13. *C. de annonis & tribut. l.* 7. *l.* 9. *C. de exactorib. tribut.*

ἀπραγμο-

ἀπραγμοσύνην nostris subjectis. Quoniam autem & his perfruentur donationibus, & quæ sacris nostris privatis aut divino nostro patrimonio competunt possessiones, & neque contra colonos, neque contra locatores aut emphyteutas exactio fiscalium, pro prædictis à nobis fiet temporibus, aut ab his, qui publicum exigunt, aut palatinis ipsis, manifestum est. Hæc vero dicimus de his, quæ debentur adhuc, & apud nostros sunt subjectos. Si enim aliquid contigerit illis dare, & hoc apud Curiales forsan aut officiales, aut hypodectas aut delegatores, aut apud hos, qui Provinciarum sunt numerarii, remansit: hoc non comprehendimus, neque partem facimus præsentis nostræ donationis, sed servabitur publico. Inutilissimo constituto, ut quod à subjectis datum est, non fiscus accipiat, sed proprium aliorum lucrum fiat.

CAP. II.

HAc vero nostra largitate excludimus, & quæ cauta sunt forsitan, aut fidejussa publico à numerariis, aut arcariis 3, aut scriniariis; nihil enim neque his de æqua conferimus donatione, quia semel propria fecit, & pene habet hæc accipiens fiscus. De sacra vero hac largitate excipimus tam militares, quam fœderaticas 4 discussiones; ipsæ enim non contingunt quidem nostros subjectos; justam vero exactionem contra illos inferunt, qui non competenter de publico accipiunt; quanquam si occasione militaris vel fœderaticæ expensæ contigerunt accipientes, tamen proprium hoc lucrum facientium: & multo magis hac nostra excepimus donatione civilium pecuniarum inquisitiones, & insuper operum discussiones, tam quæ in hac felicissima Civitate, quam in aliis Provinciis, quoniam non est justum, tanto à nobis emisso auro pro occasione munitionis Reipublicæ, administrantes quidem lucrum injustum habere, fraudari vero loca nostra largitate, aut debita eis munitione, aut civitates pecuniis, quæ ad ornatum earum divisæ sunt, defraudari. Quia vero etsi malignantes omnino odimus, sed nostras tamen humanitates oblivisci nullo possumus modo: propterea sancimus, quæ à nobis in quibusdam capitulis facta exceptio est, locum habere super his, quæ nuper transiit, primæ indictionis temporibus: hanc vero dicimus sedecim pridem annis factam. De his enim, quæ præcedunt temporibus, simplicem & generalem omnibus continue nostram humanitatem concedimus, nullam exceptionem in ea facientes, ut communem omnes homines perfruantur securitatem, & nullam reliquorum exactionem ex qualibet occasione ex illis procedere temporibus. Hanc nos quidem subjectis humanitatem concedentes Deo magno offerre actum existimavimus oportere, ut omnes his perfruentes bonis, gratias pro Imperio confiteantur magno Deo, qui & hunc nobis in mentem actum immiserit.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarantur Legem: ea studeto tua Excellentia ad opus adduci, & servari festinet. Dat. prid. Cal. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno 28. post Consulatum BASIL. V. C. Anno 3.

TIT. XXXI.
DE INDULGENTIA 1 RELIQUORUM publicorum.
NOVELLA CONSTITUT. CXLVIII.

Antonio Contio interprete.

PRÆFATIO.

QUantam circa communia rerum statim ex proœmiis nostri Imperii fecimus providentiam & studium, traditæ nobis à Deo Reipublicæ curam gerentes ex his, quæ jam fecimus, manifestum fecimus universis. Nam publicum debitis multis prægravatum invenientes, & ad ultimam penuriam repulsum, in nosmetipsos suscepimus debitum, onere simul & difficultate multa sublevantes illud, & rem militarem diffluentem jam necessariorum penuria, ita ut Respublica barbarorum insultibus & incursibus immensis pessumdaretur, secundum quod nobis fuit possibile, competenti correctione sumus dignati: quin nec usque ad hæc & sola oportere existimavimus circa subjectos stare auxilium, sed & cujusdam alterius participes facere humanioris sententiæ subditos, Lege jussimus opus esse, liberos ipsos his, quæ ab ipsis debeantur, debitis publicis facientes.

CAP. I.

COmmunem igitur & hanc nostram beneficentiam in omnes subjectos extendentes, indulgemus superioris temporis usque ad octavam indictionem, & ipsam præsentis cycli, debita à subjectis publico: & sancimus nullam exactionem fieri eorum, quæ in reliquis debentur, usque ad dictam indictionem, sive generalem, sive specialem mensam tuæ Gloriæ hæc respiciant, sive cingulum sacrorum apud Illyricos Prætoriorum, sive gloriosissimi Justiniani Præfecti eorum, qui in Mysia & Scythia sunt militares numeri, sive sacrorum nostrorum thesaurorum, sive sacratissimi nostri ærarii, sive sacri patrimonii, sive magnificentissimi curatoris domorum. Sed omne, quicquid tam in auro, quam argento & cæteris speciebus debitum sit, id omnibus debentibus indulgeatur, ita ut neque coloni, neque conductores, neque emphyteutæ, neque etiam possessores exigantur debita publico reliqua eorum, quæ à prædicta indictione fluxerunt & ipsa temporum.

CAP. II.

EXcipimus autem ab hac nostra largitate militares & fœderaticas 2 discussiones. Ipsas enim subjectos neque omnino contingere accidit, præter eos & quidem solos, qui sibi ex publico pecunias erogatas, in lucrum proprium conferunt. Item ea, quæ militaribus ordinibus vel fœderaticis deputata sunt à publico, & quæ apud dictos Hypodectas & Exactores aut Delegatores, sive in auro sive in argento & in aliis, quæ in specie conferuntur, inveniantur à subjectis soluta, exigentur & ipsa, & solventur quibus competens est prædictorum nostrorum cingulorum. Ad eundem vero modum & alios omnes, qui acceperunt à nostris subjectis aurum vel aliud quid ex dictis à nobis indictionibus, & hoc non deposuerunt in publicum, (si deponi competens erat) excipimus à præsenti nostra donatione, ut illud in publicum aut his, quibus congruit, solvatur. Subjectorum enim miserescentes, præsenti eos dignati sumus humanitate. Sed neque eos, qui apud se publicas susceperunt pecunias, privare vero publicum volunt, sive illos, ad quos destinati erant. Perspicuum autem est, quod si quidam hanc nostram præsentientes munificentiam super indultis reliquis, per aliquam περίνοιαν, id est, machinationem, à subjectis cautiones aut fidejussiones acceperint, aut in propria transtulerint debita, vel aliud aliquid in fraudem hujusmodi meditati esse aut fecisse deprehendantur, nihil ex his utilitatis habebunt, reddent vero cautiones his, à quibus receperunt ipsas. Omnes autem gratias Deo & nobis confitebuntur: alii quidem, quia debentes reliqua, indulgentia & humanitate dignati sunt; alii vero, quia nihil reliquorum nomine debentes, liberati sunt solicitudine, susceptorum gratia custodiæ, ne hi, quibus accidit sæpe, pro iisdem inquietari temporibus, rursus tanquam, quibus furto propria jugatio intercciderit, ad solvendum præsto esse debeant, usque ad octavam indictionem habentes securitatem, ut in omnes revera præsens nostra distribuatur donatio.

EPILOGUS.

† Quæ igitur sancita sunt à nobis & per hanc nostram pragmaticam Legem manifestata: tua Gloria literis usa per hanc regiam Urbem omnibus manifesta constituet. Dat. *Constant.* DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno 19. post Consulatum BASIL. V. C. Anno 4.

TIT. XXXII.
UT DEI AMANTISS. EPISCOPI CUM PROVINCIARUM indigenis & incolis, quos sibi Præsides esse velint, eos sibi à sacratissimo Principe concedi petant, iique gratis Præsides fiant: ut tamen, qui in Præsidem petitur, idonee fisco caveat: Si vero Præsidem petere distulerint, ut tum adversus eum, qui ipsis Præses missus fuerit, quodcunque etiam occasione publicorum tributorum fecerit, querelam instituere nequeant.
NOVELLA CONSTITUT. CXLIX.

PRÆFATIO.

DUm Reipublicæ à Deo nobis datæ curam gerimus, simulque, ut subditi nostri in omnibus justitiæ bono fruantur, operam damus:

(3. v. *tit. C. de susceptorib. præposit. & arcariis.* (4. *Nov.* 148. *c.* 2.
TIT. XXXI. (1. *Nov.* 147.

(2. *d. Nov.* 147. *c.* 2.

mus: hoc unum nobis inde ab initio propofuimus, ut quicquid antea imperfectum, & confufum fuiffet, id & corrigeremus, & undique perfectum exhiberemus. Anxia itaque reputatione habita, quomodo & fifcus, & fubditi illæfi & indemnes permaneant, animadvertimus nos facile id confecuturos, fi efficeremus, ut Provinciarum Præfides, ubi Magiftratu gratis 1 fufcepto, rite fifco caviffent, in omnibus recte ac legitime Magiftratu fungerentur: ita, ut ab omni injuftitia, quæftu, alioquique turpitudine atque re vetita abftinerent.

CAP. I.

NE igitur peregrini aliqui in Provincias fe ingerentes, illas injuria afficiant, nosque crebris adverfus illos interpellationibus inftituendis moleftias fuftineamus: hortamur cujuscunque Provinciæ fanctiffimos Epifcopos, eosque, qui ex indigenis & incolis primas tenent, ut per communem libellum fupplicem de iis ad noftram potentiam referant, quos idoneos effe ad Provinciæ fuæ gubernationem exiftiment. His enim Magiftratus infignia gratis traditurí fumus: tamen ut publicum & fifcalem Canonem fe illaturos caveant, atque nihil contra Leges fe exacturos, neque cuiquam collatorum vim illaturos, illis datis fponforibus promittant, fe annonis contentos publicorum tributorum exactioni invigilaturos, iisque, qui in facris illationibus probi & prompti fint, mites fimul & paterno affectu exhibituros; cum improbis vero atque refractariis acerbius in actionibus acturos, neque inde quidquam lucri ablaturos. Oportebit vero etiam nihilominus illos, conjectis in Leges 2 oculis, quibuscunque litigatoribus, æqualitatem atque juftitiam tribuere, &, ne fumptibus ac longinquitate temporis atterantur, cito 3 illos dirimere: tum & eos, qui deliquerint, in jus rapere, & fecundum Legem pœnas illis infligere: denique in omnibus juftitiam exhibere.

CAP. II.

AC fane non hifce folis hæc præcipimus, verum etiam cujuscunque Magiftratus Adfefforibus, aliisque, quicunque Magiftratibus fubferviunt. Nam fi quis illorum aut in publicorum tributorum exactione negligenter fe gefferit, aut collatores noftros damnis contumeliofisve oblæfionibus involverit: fimul bonis excidet, fimul fummo fubjicietur fupplicio. Etenim Deo aufpice, *hoc unum nobis ftudio eft, ut Provinciæ bonis Legibus regantur, tutoque habitentur, atque Præfidum juftitia fruantur: & vero publica tributa citra querelam inferantur. Impoffibile enim eft, ut facris tributis non illatis, alioqui 4 Refpublica confervetur. Militares namque copiæ* affignato fibi falario inde percepto, *hoftibus refiftunt, & collatores à barbarorum incurfionibus & truculentia vindicant:* denique *agros atque civitates à latronum alioque modo incompofitam vitam fectantium, vi & irruptionibus, agendis excubiis defendunt:* ex illis etiam reliquæ cohortes ea, quæ ipfis attributa funt, accipiunt: muri atque civitates indidem inftaurantur: publicarum balnearum hinc calefactiones procedunt: poftremo fpectacula, aliaque omnia, quæ ad delectationem fubditorum inventa funt, ex iisdem curantur: ut quæ ab illis contribuuntur, partim in ipfos, partim propter ipfos infumantur & impendantur: nobis autem prorfus nihil inde præter iftarum rerum curas habere contingit, non tamen eas mercede vacuas, quum magnus ille Deus & Servator nofter Jefus Chriftus, magnitudine Clementiæ fuæ permultis propter hoc nos bonis remuneretur.

CAP. III.

HIs itaque omnibus provincialibus hominibus velut præconio à nobis denunciatis, & quanta noftra fit erga fubditos benevolentia & liberalitas, per hoc oftenfo, magis propitium ac benignum Deum habituri fumus, qui tantopere, ne quid detrimenti fubditi capiant, curemus. Si vero hoc noftrum beneficium confecuti, in Præfidum electione, opinione atque fpe fruftrentur, neminem præter fe ipfos culpare poterunt. Neque etiam, fi hoc eligere, & ad nos referre diftulerint, ullo amplius jure de iis, qui hinc in Provincias emittentur, fi propter publicorum tributorum collectionem nihil non fecerint, querimoniam inftituent: neque vero nos, ut de his nos adeant, eosque deferant, dehinc fuftinemus. Qui enim facultatem eligendi Præfides à nobis ceperunt, ut illi gratis Magiftratibus fufceptis publica tributa inferrent, ipfique ab illis nulla injuria afficerentur, fi hi in illorum electione negligenter verfati fuerint, permittendum illis nullo modo erit, ut de ipfis conquerantur, nosque illos delaturi adeant, atque moleftiam exhibeant. Cæterum nullus omnino in perfolvendis, quæ ipfis incumbunt publicis tributis, ulla dilatione uti poterit, non 5 facra domus, non fanctiffima Ecclefia, non pium pauperum receptaculum aut Monafterium, non denique clarus aut obfcurus quisquam. Neque vero eos, qui Rempublicam adminiftrant, neque quos ἐκλήπτορας vocant, neque etiam alios, quibus publicarum contributionum cura incumbit, periculo, quod hinc exiftere poffit, eximimus. Quæ enim in commune omnibus conducunt, illorum, qui in fifcum improbi effe velint, injufto propofito anteferimus. 6

EPILOGUS.

† Ut autem, quæ pulchre à nobis proponuntur, omnibus manifefta fiant: jubemus, ut tua Excellentia hoc præfens facrum Edictum per felicem hanc Urbem & in Provinciis, confpicuis in quaque civitate locis proponat: quo neminem ratio, qua fifci fubditorumque indemnitati confulatur, à nobis fereniffimis adinventa lateat. Dat. 15. Cal. Febr. *Conftantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno 8. poft Conf. ejusdem Anno 3.

TIT. XXXIII.
DE 1 EA, QUÆ RAPTORI SUO nubit.

NOVELLA CONSTITUT. CL.

PRæfens Conftitutio confirmat pœnas in Conftitutione ipfam præcedente prædictas. Jubet enim, ne puella raptum paffa, raptori fuo nubat. Sin vero hoc fecerit: non fuccedit ei, cujuscunque tandem fectæ aut ætatis fit. Nam fi ipfi conjuncta non fuerit: capiet omnia bona ejus. Si parens confenferit raptum paffæ filiæ fuæ, ut raptori fuo copuletur, mittetur in exilium. Si mortuus eft non præbito confenfu, tunc raptoris bona confifcantur, videlicet, cum nefariæ fint ejusmodi nuptiæ, fi denuo raptori fuo raptum paffa puella copuletur.

TIT. XXXIV.
NE DECURIO AUT COHORTALIS 1 PERDUcatur in jus, fiftaturve judicio 2 citra juffionem Principis, quæ infinuetur Præfectis.

NOVELLA CONSTITUT. CLI.

Imperator Juftin. Augft. Areobindo Prætoriorum Præfecto.

PRÆFATIO.

SUggeftio nobis per epiftolam Gloriæ tuæ facta eft, quæ dicit, non ex ufu effe, ut Decuriones aut Cohortales, cum publico privatove cum ipfis jure agendum eft, ad diverfa judicia, vel ad hanc almam perducantur Urbem, vel in alias mittantur Provincias; fæpenumero autem facras noftras præberi juffiones, quæ id velint: petiiftique, ut facra pragmatica forma prohiberetur, ne quis Cohortalium aut Decurionum judicii caufa, vel ex alia in aliam Provinciam duceretur, vel ad hanc usque regiam pertraheretur Urbem. Si vero facræ de hoc componantur formæ: ut hæ prius infinuentur judicio Excellentiæ tuæ, & decreta, uti æquum eft, fufcipiant.

CAP. I.

NOs igitur tametfi omnem productionem in jus, exhibitionemque in judicio averfamur: fi tamen neceffitas incidat, ut hujusmodi aliquid agatur, nulli noftrorum Magiftratuum, excepto throno tuo, concedimus, ut Cohortalem aut Decurionem ad hanc

TIT. XXXII. (1. *Nov.* 8. (2. *Nov.* 24. *c.* 2. *Nov.* 82. *c.* 13. *& Inft. de offic. judic. in pr.* (3. v. *l.* 13. *C. de judiciis.* (4. *Nov.* 8. *c.* 10. §. 2.

(5. Adde *Nov.* 37. *l.* 7. *C. de facrof. ecclef.* (6. Adde *l.* 10. *ff. de jure fifci.*
TIT. XXXIII. (1. *Nov.* 143.
TIT XXXIV. (1. v. *tit. C. de cohortalib.* (2. v. *Nov.* 45. *in fin. præf.*

almam Urbem judicii causa perduci faciat: nisi sacra aliqua interveniat jussio, quæ expressis verbis id præcipiat, quam ipsam convenit, ut & Excellentia tua perdiscat, neque citra decretum tuum ipse huc in jus perducatur, cum ita fieri id expediat publico: ne si ex iis locis, ubi 3 publicas tractant pecunias, abstrahantur, hanc ansam arripiant nocumentum inferendi contra Rempublicam.

EPILOGUS.

† Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram nostram pragmaticam declarantur formam: ea studeto Excellentia tua effectui & fini tradere.

TIT. XXXV.

NE SACRÆ FORMÆ, QUÆ DE CAUSIS PROCEDUNT publicis, aliter robur accipiant, quam si gloriosiss. Prætoriorum Præfectis insinuatæ sint, vel fuerint, illicque habeantur ratæ.

NOVELLA CONSTITUT. CLII.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. Prætoriorum Præfecto.

PRÆFATIO.

DAntes operam, ut divino cooperante auxilio, cum summa diligentia res Imperii, à Domino Deo nobis concrediti gubernentur: jubemus ne aliter forma de publicis confecta causis ad magnificentiss. Ducem, aut etiam Augustalem, aut clarissimos Provinciarum Præsides valeat, nisi prius insinuata fuerit judicio Excellentiæ tuæ: quæ vero insinuatæ non fuerint, nullam firmitatem habeant. Absurdum etenim fuerit, sacram formam publicis confectam causis, non prius insinuari throno Excellentiæ tuæ, atque ita transmitti in Provincias, finique contradi.

CAP. I.

SI quid igitur hucusque ad detrimentum Reipublicæ factum est, jubemus hoc irritum esse: sancientes, ut quævis de cætero sacræ formæ pragmaticæ, sive ad Augustalem, sive ad Ducem, sive ad reliquos Provinciarum Præsides conficiantur, occasione (ut dictum est) causarum publicarum: omnino insinuentur judicio Excellentiæ tuæ, eoque pacto (uti dictum est) cum jussionibus Excellentiæ tuæ mittantur in Provinciam: ut quæ quidem sacræ formæ ad detrimentum Reipublicæ factæ non sunt, hæ & suscipiantur, conjiciainturque in præceptiones, & ab Excellentia tua mittantur in Provincias, quatenus certo fini tradantur. quæ vero ad detrimentum Reipublicæ per obreptionem 1 fiunt: has quidem sacras formas tua suscipiat Excellentia: non tamen prius, quæ inibi sunt reposita, faciat, quam ad nos relationem ea de re pertulerit: quo magis, si quid (ut potest fieri) ad detrimentum factum est Reipublicæ, id corrigamus. Quæcunque enim sacra pragmatica forma publicarum causarum nomine facta, throno Excellentiæ tuæ insinuata non fuerit, hanc nullo valere tempore volumus.

TIT. XXXVI.

DE INFANTIBUS EXPOSITIS. 1

NOVELLA CONSTITUTIO CLIII.

Imperator Justinianus Augustus Mennæ gloriosissimo Præfecto Prætoriorum Illyrici.

PRÆFATIO.

CRimen à sensu humano alienum, & quod ne ab ullis quidem barbaris admitti credibile est, Dei amantissimus Thessalonicensis Ecclesiæ Apocrisiarius 2 Andreas ad nos retulit, quod quidam vix ex utero progressos infantes abjiciant, inque sanctis eos relinquant Ecclesiis: & postquam educationem atque alimoniam ab hominibus pietatis studia exercentibus promeruerint, hos vindicent, & servos 3 suos esse pronuncient, cupientes crudelitati suæ hoc etiam apponere, ut, quos in ipsis vitæ primordiis ad mortem exposuerint, eos, postquam adoleverint, defraudent libertate. Ex quo igitur hujus generis factum multa simul in se absurda complectitur, cædem 4 videlicet ac calumniam, & quæcunque aliquis in tali actione facile enumeraverit: æquum sane erat, ut, qui talia perpetrarent, vindictam, quæ proficiscitur ex Legibus, non effugerent, sed quo magis alii exemplo horum temperatiores fierent, extremis pœnis subjicerentur: ut qui per actionis impudentiam sua 5 detulerint flagitia. Id quod in posterum custodiri jubemus.

CAP. I.

QUi itaque ad eum modum in Ecclesia, aut vicis publicis, aut aliis locis projecti fuisse comprobati erunt: hos omnibus modis liberos esse præcipimus, licet ei, qui præjudicio contendit ad hoc, manifesta existat probatio, & possit ejusmodi personam ad suum pertinere dominium ostendere. Nam si nostris præcipitur Legibus, ut ægrotantes 6 servi à dominis suis pro derelicto 7 habiti, & quasi desperata jam valetudine, cura dominica non dignati, prorsus ad libertatem rapiantur: quanto magis eos, qui in ipso vitæ principio aliorum hominum pietati relicti, & ab ipsis enutriti fuerunt, non sustinebimus in injustam servitutem pertrahi? Quin sancimus, ut tam religiosissimus Thessalonicensium Archiepiscopus, quam sancta Dei sub ipso constituta Ecclesia, & Gloria tua his opem ferat: neutiquam illis, qui hæc patrant, Legibus nostris constitutas pœnas effugientibus: nimirum, qui omni inhumanitate & crudelitate referti sint, tanto deteriores homicidio pollutis, quanto calamitosioribus id inferunt.

EPILOGUS.

† Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram nostram declarantur Legem: ea tam Gloria tua, quam qui eundem pro tempore Magistratum suscepturi sunt, & obtemperans vobis cohors, effectui ac fini tradere & observare studento. Quinque etenim librarum auri pœna imminebit tam his, qui hæc transgredi pertentaverint, quam qui alios transgredi permiserint.

TIT. XXXVII.

DE HIS, QUI IN OSDROENA 1 ILLICITAS 2 contrahunt nuptias.

NOVELLA CONSTITUTIO CLIV.

Imperator Justin. August. Floro Comiti sacrarum rerum privatarum.

PRÆFATIO.

PRæter opinionem incertus ad nos rumor pervenit: quod hi, qui Mesopotamiam & Osdroenam Provincias incolunt, illicitis se jungere ausint nuptiis: & Romanas Leges, neque non interminatas in iis pœnas veteres simul & novas transgrediantur, in illicitas ac prohibitas incidentes nuptias, dum vicinis & adjacentibus populis morem gerunt. Cæterum nos nihil quicquam horum credidimus. Neque enim arbitramur homines esse, qui quidem, cum portio sint nostræ Reipublicæ, tale quid facere audeant, quo facto & progeniem suam dehonestent, & confundant 3 nomina.

CAP. I.

UNde & pervestigare ea volumus, & si omnino hujus generis aliquid factum sit, extremum delinquentibus inferre supplicium. Sed quia & longum tempus est, neque credimus hujusmodi aliquid delicti admissum esse, ut maxime hujusmodi quid contigerit, tamen, quod præteriit, quocunque se modo habeat, his, qui Osdroenam & Mesopotamiam Provincias incolunt, propter diversas hostium irruptiones, quæ quotidie in ipsis fiunt, indulgemus 4, maxime vero, quia agrestis 5 ut plurimum multitudo hæc fertur delinquere: sinimusque ea manere sub præsente forma, haud scrupulosius nimisque anxie hæc inquirentes, quæ usque ad Novellam sacram de hoc nostram (ut potuit fieri) Constitutionem perperam admissa fuerunt: sed omnem hujusmodi de hoc inquisitionem contra personas, & res ad earum Provinciarum incolas pertinentes pro-

(3. Fac. *tit. C. ubi de ratiociniis.*

TIT. XXXV. (1. v. *l.* 29. *ff. ad leg. Corn. de falsis.*

TIT. XXXVI. (1. *Lib.* 8. *C.* 52. (2. v. *Nov.* 123. *c.* 25. (3. Adde *l.* 2. *C. de infantib. expos. l. unic.* §. 3. *C. de Latina libert. toll.*

(4. *l.* 4. *ff. de agnoscend. & alend. lib.* (5. Fac. *l.* 5. *l.* 30. *C. de transact. l.* 5. *C. de servo pign. dato manumisso.* (6. *l.* 2. *ff. qui sine manumiss. l.* 4. §. 5. *C. de bon. libert. l. unic.* §. 3. *C. de Latina libert. toll.* (7. Adde *l.* 8. *ff. pro derelicto.*

TIT. XXXVII. (1. *Nov. Justini* 3. (2. Fac. *Nov.* 139. (3. *Nov.* 12. *c.* 1. (4. Fac. *l.* 57. *ff. de ritu nupt.* (5. Adde *Nov.* 144. *c.* 2.

hiberi sancientes. Post 6 nostram vero Legem, quæ nuper 7 de hoc fuit proposita, si quis præsumpsit, aut etiam præsumpserit tale quid facere: volumus, ut is extremis subdatur pœnis, sciturus, quod non intra pecuniarias pœnas resistemus, sed tam ipsum, quam uxorem, & liberos ex illicitis procreatos nuptiis post nostram Constitutionem digna animadversione persequemur, & periculum 8 capitis simul atque bonorum ademptionem irrogabimus: nulli parcentes, sive majoris, sive minoris status, aut conditionis, aut (quod multo etiam difficilius est) Sacerdotii sit, sed omnibus plectendis solennem & Romanis Legibus decentem ordinem conservabimus, non tantummodo partem bonorum ablaturi, sed & cum toto patrimonio partem corporis: & si importunius illicitas contractas nuptias deprehenderimus, ne ipsam etiam vitam quoquam salvare queunte: ut per omnia pœnæ consectaneæ sint delictis. Oportet enim recta pariter ac convenientia sapere, & alios ad earundem rerum æmulationem excitare: non vero ipsos perpetrare Legibus contraria, & ex mutua vitiorum imitatione refugium quærere. Hæc igitur conservari in prædictis Provinciis volumus: tam civilibus, quam militaribus Magistratibus idipsum custodientibus, & ut pœnæ delinquentibus imponantur, procurantibus. Atque hoc mandato tuo volumus ibi locorum programmatis per proprios Magistratus manifestum fieri: nisi & ipsi extremis subdi velint suppliciis, simul & Magistratuum ac bonorum amissionibus, si quid horum per negligentiam omiserint.

EPILOGUS.

† Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram pragmaticam declarantur formam: ea studeto Gloria tua effectui & fini tradere.

TIT. XXXVIII. UT MATRES ETIAM TUTELÆ RATIONIBUS obnoxiæ 1 sint.

NOVELLA CONSTITUT. CLV.

Imperator Justin. August. Belisario.

PRÆFATIO.

Porrexit Potentiæ nostræ supplicationem Martha, clarissima fœmina, qua continebatur, quod magnificæ memoriæ Sergius, qui pater ejus fuit, cum obiisset mortem, tenera admodum ætate ipsam reliquerit: quodque clarissima mater ejus Auxentia, testatione apud actorum monumenta deposita, non 2 se ad secundas perventuram nuptias, tutelam ejus subierit; & Legibus nostris de hoc definito jurejurando 3 præstito res administraverit. His ita ab ea gestis, quasi neque jusjurandum ab ipsa præstitum, & despicabile patrimonium relictum esset: paucula quædam in inventario ab ea confecto designasse: postea etiam secundas elegisse nuptias, cum tutorem ipsi nominasset Petrum. Item è secundo matrimonio duos habuisse filios; & cum recte erga ipsam affecta non esset: institutum quidem ab ea tutorem administratione destitisse, cum ipsa vix decimum tertium apprehendisset annum: petiisseque, *ut secundæ ætatis curatorem quæreret*; mox etiam persuasisse, ut pro se acceptilationes conscriberet, & omni actioni, quæ secundum Leges ipsi posset competere, per causam tutelarium rationum, in hujusmodi acceptilationibus renunciaret: cum in cubiculo per id tempus esset, neque quicquam sciret eorum, quæ gererentur. Neque enim possibile fuit, ut ea, quæ apud illam educaretur, neque in ullo contradicere posset his, quæ adversus ipsam gererentur, ut maxime inferri sibi detrimentum sensisset: aliquid ageret eorum, quæ prohibere potuissent ad ipsius attentata jacturam. Postquam vero tempus effecerit, ut, quæ adversus ipsam agitata essent consilia, persentisceret: se quidem apud matrem usam exhortationibus, ne his, quæ in fraudem suam gesta essent, perperam uteretur: sed uti matrem deceret, se ostenderet: & quas primum res in bonis habuisse nosceretur, sibi restitueret. Ipsam vero, cum se totam filiis ex secundo matrimonio procreatis exposuisset 4, neutiquam istiusmodi rationes edidisse, quin è contrario sacram nostram prætendisse sanctionem, qua continetur, non posse restitutionis contra ipsam jura in usum assumi: tametsi ea nihil ejus generis de matribus, quæ filiorum tutelam suscepissent, & secundas exosculatæ essent nuptias, sanciret. Atque ea de causa supplicationem nobis porrexit; quo magis & mentem sacræ Constitutionis redderemus manifestam, & extra controversiam positam: neque si perperam in ea contentis uteretur Auxentia mater ejus, res à patre relictas in lucrum proprium converteret.

CAP. I.

Cum igitur hæc in se contineret supplicatio: merito ad sacram hanc pragmaticam formam respeximus. Per quam sancimus, ut, quoniam sacra nostra Sanctio nullam mentionem facit earum mulierum, quæ suscepta filiorum suorum tutela, secundas amplexæ sunt nuptias: non liceat Auxentiæ clarissimæ fœminæ eam sacram nostram Sanctionem perperam in usum desumere. Propter causas autem prædictas, & quia monumenta actorum, sub quibus Marthæ filiæ suæ tutelam suscepit, ostendunt Legibus definitum ipsam jusjurandum 5 præstitisse, non se ad secundas perventuram nuptias, & quod jusjurandum aspernata, in matrimonium secundo se marito junxit, & susceptis ex eo liberis, effecit, ut clarissima filia ejus Martha pro rerum restitutione acceptilationes in ipsam exponeret: summam utique licentiam habere Martham clarissimam fœminam posse sancimus, ut restitutionis in integrum jure utatur, præsertim cum nondum se vicesimum quintum ætatis suæ annum excessisse profiteatur. Sacra Sanctione à nobis proposita, quæ sancit, ne 6 filii contra parentes suos, aut liberti contra patronos suos possint restitutionis in integrum jure uti: neutiquam ipsi objicienda, propterea quod nihil Lex de his disputet, quæ filiorum suorum tutelam susceperunt, quin contra, eo quod altera 7 post hæc sacra nostra processerit Sanctio, quæ sancit: *Ne, qui tutores constituuntur, aliter filiorum suorum tutelam suscipiant, quam si designationis suæ tempore apud acta deposuerint, quod pupillos indefensos non relinquent: & si contingat etiam matrem filiorum suorum tutelam suscipere: ut & ipsa hoc faciat, tutelaribusque rationibus obnoxia sit: & si alium pro se designare tutorem velit, ut suo & subsistentium illi rerum periculo id faciat.* Unde omnibus modis hoc etiam casu convenit, ut si Martha clarissima fœmina comprobaverit, non præteriisse ea 8 tempora, in quibus restitutoriæ ipsi actiones competunt: tam restitutione in integrum utatur, quam omnibus aliis, per quæ Leges nostræ minoribus ætate opem & auxilium præbent. Sancit etenim nostra Potentia, ut omnis reverentia 9, quæ parentibus debetur à liberis, item honor, atque obsequium parentibus conservetur: dum tamen nihil ab ipsis in illorum detrimentum fiat. Ut vero ex prioribus nuptiis filios despiciamus, neque religioni putamus consentaneum: neque alioqui convenire, ut res, quæ ex paterna ad ipsos pervenerunt substantia, hujusmodi matres possint vel sibi, vel his, qui secunda vice ipsas habent in matrimonio, vel ex istiusmodi matrimonio procreatis liberis, lucrifacere.

EPILOGUS.

† Quæ igitur nobis placuerunt, & per sacram hanc pragmaticam declarantur formam: ea studeto Gloria tua una cum beatissimo Archiepiscopo Theopolitanæ Ecclesiæ, effectui & fini tradere. Dat. Calend. Februar. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. V. C. CONS.

TIT. XXXIX. DE PROLE PARTIENDA INTER rusticos. 1

NOVELLA CONSTITUT. CLVI.

PRÆFATIO.

Docuerunt nos, qui sacrosanctæ Apamiensis Ecclesiæ negotia gerunt, quod ad alios quosdam pertinentes rustici cum rusticanis mulieribus suis se conjunxerint, exindeque procreaverint filios: petieruntque, ut & rusticos ipsis adsignarent, & horum filios ma-

(6. v. *l.* 22. *ff. de legib. Nov.* 129. *c.* 4. (7. *Nov.* 139. (8. v. *l.* 6. *C. de incest. & inutil. nupt.*

TIT. XXXVIII. (1. Adde *Nov.* 22. *c.* 40. (2. *Nov.* 118. *c.* 5. (3. d. *Nov.* 22. *c.* 40. *l.* 2. *C. quando mulier tut. offic.* (4. v. *Nov.* 2.

(5. *l.* 2. *C. quando mul. tut. offic. Nov.* 118. *c.* 5. (6. *l.* 2. *C. qui & advers. quos in integr. rest. non poss. l.* 11. §. 1. *ff. de dolo. l.* 27. *in fin. ff. de minorib.* (7. *l. ult.* §. 2. *C. de admin. tut.* (8. v. *tit. C. de temporib. in integr. rest.* (9. v. *l.* 1. *ff. de obseq. parentib. & patron. præst.*

TIT. XXXIX. (1. *Nov.* 162. *c. ult.*

lios maternum 2 sequentes uterum. Sed, qui hæc petunt, hi sane Constitutionem nostram, quæ nuper prodiit, intelligere non videntur, quid ea sibi velit.

CAP. I.

NAm si liberi aliqui se adscriptitiis conjungant: secundum rationes Constitutione comprehensas, infantes matrem sequentur, unde ad libertatem non perveniunt. Si vero rustici sint, non amplius Constitutioni illi per omnia locus sit: sed, quemadmodum nuper 3 decrevimus, & Lege cavimus, proles dividitur in partes. Et, si quidem æqualis sit natorum numerus: in duas partes dividitur; si inæqualis, aut etiam unus tantum natus sit: tunc, quod redundat, venter habet, propterea quod & amplius laboraverit: & unus quidem si sit, matrem sequetur, si vero tres nati fuerint: duo quidem duæve matrem sequentur, unus autem ad proprietatem paterni dominii perventurus est; atque ita semper (ut prædiximus) id, quod impar est, habebit venter. Et secundum hæc Apamienses quoque prolem partiendam esse cognoscunto: ut, quod multis retro temporibus in controversia fuit positum, intelligant denuo sub nostram redactum Sanctionem.

TIT. XL.

DE RUSTICIS, QUI IN ALIENIS PRÆDIIS NUPTIAS contrahunt.

NOVELLA CONSTITUT. CLVII.

Imperator Justinianus August. Lazaro Comiti Orientis.

PRÆFATIO.

EX his, quæ diverso modo ad nos relata sunt, didicimus, in Mesopotamia & Osdroena Provinciis quidpiam delinqui, nostris plane temporibus indignum. Consuetudinem etenim apud ipsos esse, ut, qui ex diversis originem trahant prædiis, nuptias inter se contrahant. Inde sane conari dominos, de facto jam contractas nuptias dissolvere, aut procreatos filios à parentibus abstrahere, exindeque totum illum locum misere affligi, dum & rusticani viri & mulieres ex una parte distrahuntur, & proles his adimitur, qui in lucem produxerunt, & sola nostra opus esse providentia.

CAP. I.

SAncimus igitur, ut prædiorum domini de cætero rusticos suos, prout voluerint, conservent: neque quisquam eos, qui jam conjuncti sunt, possit secundum consuetudinem prius obtinentem divellere, aut compellere, ut terram ad ipsos pertinentem colant, abstrahereve à parentibus filios prætextu conditionis colonariæ. Sed &, si quid hujusmodi forte jam factum est: corrigi hoc simul, & restitui efficies, sive filios abstrahi contigerit, sive etiam mulieres, nempe vel à parentibus, vel contubernii consortibus: eo, qui reliquo deinceps tempore hujusmodi aliquid facere præsumpserit, etiam de ipso prædio in periculum vocando. Quare libera sunto contubernia metu, qui dudum ipsis immittitur, & parentes habento ex hac jussione filios suos: nequeuntibus prædiorum dominis subtilibus contendere rationibus, & vel nuptias contrahentes, vel filios abstrahere. Qui enim tale quid facere præsumpserit: etiam de ipso prædio in periculum veniet, cui eos vindicare rusticos attentat.

EPILOGUS.

† Quæ igitur nobis placuerunt, & per sacram hanc pragmaticam declarantur formam: ea providentiam habeto Magnificentia tua, tibique obtemperans cohors, & qui pro tempore eundem Magistratum geret, ut ad effectum deducantur conserventurque: trium librarum auri pœna imminente ei, qui ullo unquam tempore hæc transgredi attentaverit. Dat. Calend. Maji, *Constantinop.* DN. JUSTINIANO, PP. August. BELISAR. V. C. CONS.

TIT. XLI.

UT DELIBERANDI JUS ETIAM AD IMPUBERES transmittatur.

NOVELLA CONSTITUT. CLVIII.

PRÆFATIO.

OBlatæ nobis à Thecla, quæ & Manno appellatur, preces sunt, quæ declarant, Theclam quandam è vita decessisse, relicta Sergia filia impuberem ætatem agente: cumque vix sedecim dies matri supervixisset filia, obiisse & ipsam mortem in contagione illa, quæ nuperrime homines invaserat. Eam vero, quæ nobis preces porrexerit, inquit, Sergiæ patri sororem exstitisse. Cosmam autem Theclæ fratrem Sergiæ hereditatem vindicasse, dictasseque eo nomine judicium. Rursum hanc, ne non recte contentiones sereret, abiisse ad Joannem provincialis fori Advocatum, percontatum de Legibus, quæ hanc causam concernerent. Illumque responsum in scriptis edidisse, eo ipso significantem, quod Sergiæ ad ipsam delata esset hereditas. Atque ea sane de causa controversiæ judicem delegisse ipsum Joannem, Cosmæ partes agente Æsculapio quodam Scriniario per Orientem magisterii militum. Sed Joannem contrariam edidisse sententiam his, quæ in scriptis responderat, usurpata ad hoc in sententia Lege 1 justissimi Principis Theodosii, quæ dicit, non posse eum, qui nondum septem annorum natus sit, maternam vindicare hereditatem, nisi tutorem habeat: sed ut ad illos ea deferatur, quibus competitura esset, & si defunctus impubes ad hereditatem Legibus vocatus non esset. Neque hæc tantum protulisse in sententia, sed & effecisse, ut, quæ nobis supplicaret, consequenter secundum sententiam pacta iniret, & eadem denuo dictaret Æsculapio, qui pro Cosma causam egerat. Petiitque nos, ut ipsam tam misere affectam injuria respiceremus: & maxime, cum Lex 2 in Codice, qui de nostro nomine cognomen accepit, posita sit, quæ innuat, recte maternam hereditatem vindicare eum, qui fari possit: & rursus alia 3 à nobis Lege proposita, quæ vult, ut, si quis hereditate ad ipsum delata, antequam eam vindicet, aut contrariam ea in re sententiam suam ostendat, ex hac vita emigret: super ea hereditate deliberandi jus ad heredes suos transmittat. Porro eam Legem, quæ nuper 4 à nobis proposita sit, qua idem in hereditatibus ordo adgnatis pariter & cognatis tribuitur, locum in hac controversia non habere, cum antiquior sit nostra, cujus occasione Lex illa valere jussa est.

CAP. I.

SAncimus igitur, ut Gloria tua, si 5 hæc ita se habere compererit: opem ferat supplicanti, & Legem nostram illi conservet, quæ deliberandi jus ei tribuit, nimirum Sergia ante excessum anni post matrem suam demortua, volentique maternam Sergiæ hereditatem vindicare, ejus agendi copiam præbeat. Neque enim pugnare inter se aliquis Theodosii 6 pientissimi Principis & nostram 7 Legem dixerit: cum in eodem utraque volumine sit posita, & nos per Constitutionem, quam pro eo posuimus, obfirmavimus, nihil in eo residere contrarii. Sed obtineto quidem Lex nostra in præsenti controversia, & omnibus casibus in quæstionem deducto assimilibus: obtineto autem Theodosii sacratissimi Principis Lex, in quibus annum præterire contigit, & deliberandi tempus elapsum est. Pacta enim post sententiam conscripta cum altero inita, qui obligationem adquirere non potuit: manifestum est, quod nullam actionem Cosmæ de his, quæ inibi confessa fuerunt, dederint. Dat. Prid. Id. Jul. *Constantinop.* DN. JUST. PP. Aug.

TIT. XLII.

*UT RESTITUTIONES FIDEICOMMISSI usque ad unum gradum consistant.

NOVELLA CONSTITUT. CLIX.

Imperator Justinianus Augustus Petro gloriosiss. sacrorum Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

TAntum nobis benignitatis adest, ut ne privatas quidem causas, quæ judicum nobis inquisitionem superare videntur, Legibus nostris definire indignum putemus, ne, si quando privata causa audientiam in judicium deferri solitam excedat, longa mora eos, qui in jure controverso hærent, atterat. Aliquoties igitur gloriosissimus vir Alexander ad nos retulit, gloriosæ memoriæ patrem suum Hierium, cum testamenti tabulas conscriberet, hisce verbis usum esse: *Volo ac jubeo, ut heredes mei, Constantinus quidem cla-*

(2. v. *l.* 19. *ff. de statu hominum.* (3. d. *Nov.* 162. *c. ult.*

TIT. XLI. (1. *l.* 18. *C. de jure deliberandi.* (2. *d. l.* 18. §. *ult.* (3. *l.* 19. *C. d. t.* (4. *Nov.* 118. *c.* 4. (5. v. *l.* 7. *C. de diversis rescript.* (6. d. *l.* 18. *C. de jure deliberandi.* (7. d. *l.* 19. *C. d. t.*

rissimus

rissimus vir deputatam sibi domum cum omnibus (ut præscriptum est) cohærentibus illi juribus, & suburbium in Coparis appellatum, item cum omnibus (ut præscriptum est) juribus ad ipsum pertinentibus, & domum Antiochiæ sitam, emptam ab Ammiano: Anthemius vero dulcissimus suburbium in Blachernis dictum, redemptum à gloriosæ memoriæ viris Eugenio & Juliano, & suburbium in promontorio sinus Sosthenii, quod olim in dominio Ardaburii gloriosæ memoriæ fuit: Callipius autem clarissimus vir suburbium Bytharium sive Philotei nuncupatum: & Alexander clarissimus vir suburbium in Venetis, neque per venditionem, neque donationem, neque permutationem, neque quocunque tandem titulo in alium transferant, rejiciantve, aut eam domum seu præscripta quinque suburbia è meo nomine & mea familia alienent: sed si quidem (quod Deus faxit) *nascantur filii, & relictis post se filiis aut nepotibus, sive legitimis, sive etiam naturalibus moriantur: ut pro se quisque deputatum sibi suburbium aut domos tam in hac regia Urbe, quam Antiochiæ positas filiis ac nepotibus legitimis, aut etiam naturalibus suis relinquant. Persuasum etenim habeo, quod neque in naturalibus liberis ac nepotibus dispositionem voluntatemque hanc meam negligent. Si vero in universum omnes aut aliqui, aut unus ex iis* (quod abominor) *sine liberis decedat: volo & jubeo, ut, qui liberis orbi, aut orbus mortem obierit, superstitibus aut superstiti ex ipsis fratri præscriptas domos, tam quæ in hac Urbe, quam quæ Antiochiæ est, & item prius declarata quinque suburbia cum omnibus eorum juribus, & omnibus denique rebus ac personis, quæ iis continentur, citra ullam exceptionem restituat: cessante* 1 *videlicet inter eos fideicommissorum seu legatorum servandorum causa satisdatione. Volo etenim ac jubeo, ne quisquam ab alio hujus generis satisdationem expetat: iis vel eo, qui præter paternam & pietatis erga ipsos plenissimam intentionem meam à fratribus suis satisdationem in rebus abalienari prohibitis expetere pertentaverint vel pertentaverit: omni modo ejus fideicommissi amissionem sustinentibus, vel sustinente.* Atque hæc quidem ipsum protulisse in testamento: conscripsisse autem & codicillum, in quo talibus propemodum verbis usus sit: *Manifestum plane facio, quod pridem testamentum per scripturam fecerim, &, quæ in eo conscripta sunt, ex animi mei sententia composuerim: voloque ac jubeo, ut omnia, quæ in eo testamento continentur, omnimodo firmitatem obtineant: his solis exceptis, per quæ forte in hoc meo codicillo vel aliquid mutavero, vel relicta alicui legata ademero.* 2 *Volo igitur ac jubeo, ut suburbium illud meum, quod Coparia appellitant, quod in proposito testamento magnificentissimo filio meo Constantino reliqui, detur & pleno proprietatis atque possessionis jure ad clarissimum pariter & gloriosissimum nepotem meum, Constantini magnificentissimi filii mei filium Hierium simul universum pertineat, cum omnibus Prætoriis, quæ in eo sunt, & omnibus scalis* 3, *& quæ vel intra urbem, vel extra urbem pro pensione elocantur, ædibus atque officinis, & balneo & hortis, tam intra, quam extra muros existentibus, & hippodromo, neque non horto, qui in ipso est, & cisterna, atque omni denique jure, quod ullo modo in eo mihi suburbio competit. Idipsum vero suburbium tunc demum prædicto clarissimo nepoti meo Hierio dari volo, cum* 4 *primum post meam mortem patris sui potestate solutus, per emancipationem sui juris factus erit: nulla licentia eidem generosissimo nepoti meo concedenda, ut præfinitum rei terminum excedat: aut iis, qui vel ex hoc meo, vel ejusdem clarissimi nepotis testamento in eadem jura successerint, ut idem suburbium, vel partem ejus aliquam, vel jus divendant, permutentve, aut alicui donent, aut quocunque titulo denique abalienent: propterea quod hoc ipsum suburbium, & ædes situm sitasve intra portam muri ficulnei, qua via ducit ad sacrosanctum Martyreium sanctæ Theclæ, per omnia & perpetuo velim permanere in familia mea, neque unquam de meo nomine egredi. Volo autem & jubeo, si quidem eveniat, ut gloriosissimus nepos meus Hierius vel intra pubertatem, vel etiam post pubertatem, sine liberis tamen legitimo matrimonio procreatis moriatur: ut ejus suburbii sive ædium possessio simul & proprietas perveniat, & deferatur, aut restituatur magnificentissimo patri ejus Constantino sub eadem conditione, ne* 5 *unquam de familia mea meoque nomine abalienentur.* His ita confectis, ipsum quidem è rebus humanis abiisse; Hierium vero gloriosæ memoriæ domum quidem Theopoli sitam, quæ successione paterna ad ipsum pervenerat, aliis personis vendidisse: ipsam autem domum, quæ in hac alma Urbe est, & insuper suburbium, quod illi codicillo datum erat, in quibus omnibus interdicta fuerat alienatio, ad Constantem gloriosæ memoriæ filium suum transmisisse. Illumque rursus, prægnante uxore relicta, vitam finiisse; scripto prius testamento, in quo disposuerit, *ut, si puer vel natus non esset, vel natus ante pubertatem mortuus esset: tam gloriosissima ejus mater Maria, quam inclyta etiam uxor ejus, altera Maria ad successionem ejus vocarentur.* Postea vero quam nata filia in ipsa infantia & teneram adhuc ætatem agens, humanis rebus excessit: cum reliquam substantiæ partem, tum etiam domum in ampla hac Urbe, & insuper suburbium, quod expressis verbis Hierio gloriosæ memoriæ in codicillo relictum fuit, ad inclytas mulieres devoluta esse: meritoque tam ex testamento, quam ex verbis codicilli, domum juxta & suburbium vindicandi sibi locum datum, utpote qui solus hoc tempore ex Hierii gloriosæ memoriæ liberis superstes permanserit, & primum gradum in nomine familiæ obtineat. Verum, qui pro Maria & Maria gloriosissimis fœminis faciebant verba, hi ajebant, neque testamenti verbis ullum locum factum esse. Neque enim Constantem gloriosæ memoriæ absque liberis ex rebus humanis abiisse, ut utrarumque ædium restitutioni locus sit. Sed neque suburbii nomine rite, secundumque Leges Alexandrum gloriosissimum virum hasce adoriri: cum & ipse suburbium, quod ipsi relictum fuerat, in quo communis pater æque, ut in cæteris, alienationem illi prohibuit, ante id tempus alienaverit: sed & alios fratres idem hoc fecisse. Et Leges nostras, siquidem omnes ordine, in quibus hujusmodi aliquid definitum sit, defuncti voluntatem transgrediantur: ex æquo omnibus restitutionem adimere: ne si vicissim alter alterum mutua petitione in jus vocent, multis in una causa subdantur judiciis, Legesque de hoc propositas nobis revocarunt in memoriam. Alexander autem gloriosissimus vir, recte se actionem intentare ajebat, & maxime de utrisque ædibus: defunctum enim satis manifeste suam in codicillo sententiam de iis rebus declarasse, cum res familiæ conservari voluerit: sed multo justioribus se rationibus inniti in suburbio. Neque enim recte illas sibi alienationem exprobrare, cui ex Imperiali jussione hoc facere indultum fuerit. Ac prolixis in ea causa disputationibus utraque pars usa est, nunc testatoris interpretando voluntatem, nunc nostras usurpando Leges, quas in rem quæque suam facere arbitrabatur.

CAP. I.

NOs igitur cum & Legum, & testamenti interpretationem perspectam haberemus: non nuda sententia, sed Lege ejus causæ decisionem complectendam duximus, simul ut præsentem dirimeremus controversiam, simul ut cæteris movendæ de his contentionis ansam præriperemus. Unde subtilius pariter & exactius testamenti verbis innixi, deprehendimus, ipsis quidem filiis hereditatem capessentibus *alienationem interdictum, si sine liberis vita functuri essent, non ulterius vero his etiam, qui eis filiis succederent:* sed contentum fuisse defunctum, *si inter filios duntaxat alienationis interdictum constitueret:* neque enim, si & ipsi relictis filiis decederent, majore ipsum cura perquisiisse, cui aut quomodo res relinqueretur: nec voluisse alienationis interdictum ultra filiorum vitam extendere. Enimvero codicillum, qui de suburbio duntaxat factus fuit, interdixisse his etiam, qui ex testamento gloriosæ memoriæ Hierii (de juniore loquimur) res per successionem cepissent, ne suburbium alienarent, & quod consequenter inducitur, in his quoque defunctum voluisse, ut id perpetuo in familia permaneret. Et quidem, quæ in controversiam deducta sunt, ejusmodi fuerunt.

CAP. II.

NOs vero, cum totam causam cum diligentia, qua decet, penitius intueremur: in aliis quidem rebus, quarum sane Constantinus gloriosæ memoriæ, Hierii senioris filius, ex paterni testamenti tabulis dominus factus fuit, præclare nullam quæstionem excitandam rati sumus, arcendumque in his actione, non solum Alexandrum gloriosissimum virum, sed etiam omnem reliquam familiam: cum & testamenti verba prohibitionem inter solos constituant filios, & ipsi gloriosæ memoriæ Hierii filii, per quos, qui post eos illius familiæ portio exstiterunt, Hierii sibi jura vindicant, nonnullas apud se constitutas res alienaverint, perinde quasi ex una voluntate substitutionem interdixerit: quod autem ad suburbium attinet, cujus dominum codicillus ostendit esse gloriosæ memoriæ Hierium, præter modum scrupulosa nobis diligentia plenum

TIT. XLII. (1. Fac. *l.* 2. *C. ut in possess.* (2. v. *tit. Inst. de ademptione legator. in pr.* (3. v. *l.* 7. *C.* de *aquæduct.* (4. Fac. *l.* 46. *ff.* de *hered. inst.* (5. Fac. *l.* 77. §. 27. *l.* 88. §. 15. *ff. de legat.* 2. *Nov.* 119. *c.* 11. *Nov.* 120. *c.* 9.

num visum est, si post quatuor demum generationes hujusmodi quæstionem produceremus in medium. Nunc certe, cum Maria & Maria gloriosissimæ fœminæ etiamnum supersint, quas alicubi & ipsas nostræ Leges in familiam reponunt, ut quæ sponsas quoque hac appellatione dignentur: neque recte, neque ordine Alexander gloriosissimus vir litem à se prætensam instituit. Quin ut maxime hæ decessissent: tamen quod quatuor jam generationes præteriisse viderentur, haud sustineremus tam obsoletam causam denuo tradi judiciis, & maxime cum Constantis filia in pupillari adhuc ætate vitam finierit. Unde, tametsi testamentum ille non confecisset, suburbium tamen ad matrem ejus pervenisset: non ipsa pupilla, sed ipsa quodammodo Lege horum causa existente: quamvis nemo successorum gloriosæ memoriæ Hierii circa voluntatem ejus deliquisset. Licet enim Constans, cum testamenti tabulas conscriberet, substitutiones quasdam fecerit, filia intra pubertatem mortua: nihil tamen inde excellens introducitur: cum & ipsa Lex pupillæ substantiam matri, quasi ea sine testamenti tabulis decessisset, per se præbitura esset.

CAP. III.

Sancimus igitur, ut neque gloriosissimus vir Alexander, aut ejus filii, neque reliqui senioris Hierii gloriosæ memoriæ liberi, neque alius quisquam omnium, qui genus suum in eorum familiam referunt, vel Mariam & Mariam gloriosissimas fœminas occasione rerum apud ipsas consistentium, vel alios, apud quos aut hoc tempore res existant, aut ad quos sequente tempore perventuræ sint, in 6 quibus alienationem forte Hierius gloriosæ memoriæ prohibuit, adoriantur judicio, aut omnino mentionem de cætero prohibitionis & familiæ nominis faciant, & aliquod sibi exinde jus adquirant: utpote cum & alii Hierii gloriosæ memoriæ filii res suas abalienaverint, & reliquorum quodammodo alienationibus consenserint 7, ac per has, neque non alias, quas prædiximus rationes, quæ ad hujusmodi judicationem & legislationem abunde nobis sufficiunt, sibi pariter, & successoribus suis actiones, quæ ipsis potuissent competere, sustulerint. Atque hæc non tantum præsentis causæ decisio esto, sed & reliquarum, in quibus hujusmodi prohibitione facta, tot successiones præterierint, & ultimus heredum per intervenientem aliquem in medio impuberem hereditatem capessat. Tunc enim his etiam, qui sunt extra familiam ejus, qui primus prohibuit, per præsentem nostram Legem transmittendarum rerum licentiam habebit. Si quidem in commune hanc Legem, tam de præsenti casu, quam de omnibus posthac futuris ad eum modum prohibitionibus protulimus, simul contentionem componentes, quæ hoc tempore evenerat, simul (ut probabile est) futuras præcidentes.

EPILOGUS.

† Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur Legem: ea proponere Gloria tua in alma hac Urbe, & effectui ac fini tradere studeto, atque observari præcipito.

TIT. XLIII.

EXEMPLUM SACRÆ PRAGMATICÆ formæ de usuris.

NOVELLA CONSTITUTIO CLX.

Imperator Justin. August. Papio.

PRÆFATIO.

Aristocrates prudentissimus Aphrodisiensis Reipublicæ pater, quique immobilia in ea possident, supplices nobis facti sunt, ajentes prædictam civitatem, &c. Ac principio quidem illud cognoscimus, quod plerique Leges nostras ita accipiant atque intelligant, ut unde minime conveniat, inde injustarum ipsis actionum ansas præbeant. Siquidem à patre Reipubl. edocti fuimus, quod cum bene magna auri summa Aphrodisiensium Reipubl. ex legatis à nonnullis civitati relictis collecta esset, ne quando ea deperiret: quidam eorum, qui in Republica cum potestate erant, eam auri summam collocaverint, ut, quamdiu id auri apud ipsum resideret, tamdiu, qui suscepisset, quoquo anno pro eo civitati penderet (sive quis id pactum, sive reditum, sive etiam usuram 1 appellare velit) quantum ferre civitatem æquum esset. Eos vero, qui aurum susceperunt, postquam Constitutionem protulimus, ne creditoribus permittatur, debitum ultra 2 duplum exigere, sed hoc ipso duplo contenti sint, sane legatum civitati deperire, & tam calefactiones balnearum publicarum, quæ exinde fieri soleant, injuria affici, quam opera publica per Legem nostram labefactari, & illorum interpretationem vitium adferre Reipubl.

CAP. I.

Ut igitur omnia hæc è nostra expellamus Republica, sancimus, ut qui id auri perceperunt in hoc, ut pensionem aliquam pro eo persolvant Reipublicæ singulis annis, quoad illud penes se aurum habuerint, inferre compellantur id, quod pro eo se illaturos constituerint, haudquaquam sacra nostra ad hoc Constitutione usurpata. Illam etenim de creditoribus conscripsimus, &, qui in ea comprehenduntur, casibus. Præsens vero species illam non attingit: siquidem hoc magis annuo reditui, quam usurarum præstationi simile videtur. Nos autem ex æquo Civitatum curam gerere oportet, ut rerum fiscalium. Quod si quis post hanc præsentem nostram formam aliter ea, quæ à nobis Lege promulgata sunt, acceperit, & defraudare civitatem dato auro voluerit; & pro universo tempore, quantum debet, civitati persolvet, & præterea reddet duplum: ut malitiosæ interpretationis justam retributionem percipiat: propterea quod cum in manu illi esset, ut bonum se perhiberet civem, ita improbus est, ut, quæ illum in lucem protulerit, eam non dubitet afficere injuria.

TIT. XLIV.

DE 1 PROVINCIARUM PRÆsidibus.

NOVELLA CONSTITUT. CLXI.

PRÆFATIO.

Non tantum decenter Leges ferre summo bono est, sed etiam sancita accurate custodire 2, & ad effectum deducere, transgressoresque competentibus pœnis subjicere. Quæ enim Legum erit utilitas, si in literis duntaxat consistant, non etiam per ipsa facta atque opera subditis utilitatem de se præbeant? Ac scimus quidem, quam vehementer Majestas Imperatoria collatorum curam gesserit, cum aliquoties definierit, ut Provinciarum Præsides officia gratis 3 suscipiant: quo magis & ipsi, cum pure his utuntur, æquum & bonum subditis impertiantur, & ex collatorum incolumitate omnium rerum copia abundet Respublica. Sed hæc quidem per immodicam avaritiam eorum, qui officia redimunt potius, quam suscipiunt, devicta paulatim in oblivionem devenerunt.

CAP. I.

Nos autem, de his propositas Leges renovantes, sancimus, ut illi Magistratum gerant, qui & bona existimatione noti sunt, & in exercenda justitia plurimum reposuerunt solicitudinis. Sed & ut citra ullum munus & largitionem Magistratus suscipiant. Item, ut tam collatores incolumes indemnesque conservent, quam publica 4 tributa diligenter expediant. Præterea ut neque per se, neque per adsessores suos, aut cancellarios 5, domesticosve aut quempiam eorum, qui ad ipsos pertineant, quidquam à subditis accipiant, nisi in quadruplum velint, (ut Leges loquuntur) quod ab ipsis acceptum est, dependere: sed contenti his sint, quæ Lege ipsis deputata sunt è publico. Simulatque Magistratu abierint, ut per solennes quinquaginta 6 dies in Provincia assideant, sub publico versantes conspectu, & omnibus actionem intentare volentibus respondeant. Lite vero intra quinquaginta dies non finita, si quidem pecuniaria sit, procuratorem dato: sin vero criminalis, ad terminum usque causæ permaneto; his, qui in causa dijudicant (sive Magistratus sint, sive à Præfectis dati) nisi intra XX. dies, quam initium cœperit, eam litem finierint, decem libris auri mulctandis: lite nihilominus secundum prædicta pro-

(6. Adde *l.* 62. *ff. de adquir. rer. domin.* (7. v. *l.* 77. §. 27. *ff. de legat.* 2. *l.* 11. *C. de fideicommiss.*

TIT. XLIII. (1. v. *l.* 24. *ff. de præscript. verb. l.* 30. *pr. ff. de adimend. vel transfer. legat.* (2. *Nov.* 121. *Nov.* 138.

TIT. XLIV. (1. Adde *Nov.* 95. *Nov.* 128. (2. *Nov.* 133. *c.* 4. *l.* 2. §. 13. *ff. de orig. jur.* (3. *Nov.* 8. (4. *d. Nov.* 8. *c.* 8. (5. v. *l.* 3. *l.* 5. *l.* 8. *C. de assessorib.* (6. *d. Nov.* 8. *c.* 9.

cedente. Si qui enim mala conscientia stimulati, vel clam aufugerint 7, vel ad sacras 8 ædes decurrerint: substantia excident, secundum Legem pro modo admissorum inter injuria affectos dividenda. Et quemadmodum procedens de hoc Constitutio & ex una parte, prout antea Lege 9 comprehensum est, steterit: quæ pro collatoribus introducta sunt, ea firma permanento. Permanentibus videlicet & aliis firmis, quæ ad collatorum utilitatem de Præsidibus pulchre à Majestate sancita sunt Imperatoria. Quemadmodum autem eos, qui hæc perperam in se admittunt, punimus: ita & eos, qui per hanc causam contra interdictum aliquid ab ipsis accipiunt 10, restitutioni quadrupli subjicimus.

CAP. II.

ATque ut hæc ita caveremus Lege, ex eo nobis in mentem venit, quod pluris à nobis fit subditorum opulentia & medela, quam reditus, qui exinde inferuntur Imperio. Contrahimus enim una cum largitionibus Præsidum in arctum ipsa etiam suffragia, quæ Imperialibus inferebantur rationibus, & magnum reddebant pecuniarum cumulum: quo magis hac causa & Respublica meliore successu potiatur, & locupletior redeat, aliquot retro temporibus à nonnullis excogitatis præstationibus liberata. Una enim hæc res Potentiæ nostræ studio est, *ut Provinciæ & bonis gubernentur Legibus, & tuto inhabitentur, neque non ex Præsidum justitia fructum capiant, & tributa publica sine querela inferantur.* Neque enim aliter conservare licet Rempublicam, nisi 11 pientissimæ præstationes importentur in publicum, ex quibus & militares nutriuntur copiæ, ut resistatur hostibus, & per agros ac urbes agantur excubiæ: perfruuntur item reliqui ordines adtributis sibi salariis, reparantur quoque muri & urbes, denique omnia alia proveniunt, quæ communem subditorum utilitatem concernunt.

EPILOGUS.

† Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur Legem: ea Gloria tua in alma hac Urbe consuetis locis proponet, sed & solitis usa jussionibus mittet per Provincias: ut omnes intelligant, quantum nobis Respublica simul & subditorum nostrorum incolumitas curæ sit.

TIT. XLV.
SACRA FORMA TRANSMISSA DOMINICO gloriosissimo Præfecto, de diversis capitulis.

NOVELLA CONSTITUT. CLXII.

Antonio Contio interprete.

PErcontata nos est tua Gloria, de quibusdam controversiis apud disertissimos ejus, quod apud Illyrios est, fori causarum certatores, quæ quidem dixisti nostra dijudicatione egere, ut non perpetuo dissentiant.

CAP. I.
De donationibus.

PRimum igitur capitulum tale erat: Mulier quædam super his, quæ ei à conjuge donatæ fuerant rebus, non tamen traditæ, volebat mortuo viro, & qui silentium egerat super donatione, res persequi, ut domina harum tam donatione, quam silentio viri facta. Opponebatur à detentoribus, exceptionem ipsam solam habere conventam, si detineret, non tamen & ab alio posse ipsa vindicare. Quod igitur controversum fuit, tale erat. Nos vero recordati sumus Constitutionis 1 nostræ, dicentis, donantem, & si non sit stipulatus traditionem, necessitatem habere tradere donatum. Non enim ad defraudationem, neque ut literæ sint nudæ, interpositum convenit conficere instrumentum. Animum quoque advertimus & ad Cintiæ Legis veteris legislationem (quam bene faciens à sua legislatione removit dudum Respublica) talia Lege includentem seu tractantem, qualia in præsenti controversia fuerunt. §. 1. Et sancimus: Si quemadmodum prius à nobis dictum est, perfecte omnia se habeant ea, quæ ad talem donationem pertinent: tam secundum mensuram, quam secundum insinuationem, valere ipsam ex modo omni, per viri silentium illico ab initio, (secundum nostram Constitutionem) ex quo facta fuit, ita 2 quamvis postea vir in hypothecam dederit rem: vel in pignus tradiderit, non tamen prælienasse videri ipsum, quamdiu superstes erat, silentem, & traditionem ipsam (sive intervenit) dare ipsi exceptionem, sive non intervenit, præbere & exactionem, si 3 quidem stipulatio intervenit, per ex stipulato: sin minus, per ex Lege condictitiam ad consequendum id, quod donatum est. §. 2. Et illud etiam constituere justum duximus: Ut si quidem insinuatæ fuerint ab initio donationes in gestis, omnibus modis ipsas silentio confirmari. Si vero minime insinuatæ manserint, excesserint autem mensuram indigentem insinuatione, usque 4 ad tantum duntaxat ipsas valere, usque ad quantum & non insinuatas donationes validas esse à nobis constitutum est. Hoc enim in extremo constituentes, obtinere idem volumus, & non propter adjectionem quantitatis, excidere & id, quod recte se habere poterat. Quod quidem & super universitatis donationibus jam Lex 5 nostra dicit. His obtinentibus non solum in viro & uxore, sed etiam in aliis personis, inter quas, quæ in matrimonio fiunt donationes, prohibentur.

CAP. II.

SEcundum etiam insuper capitulum à tua Excellentia interrogati sumus: An post Constitutionem 6 nostram volentem ex libera & inscriptitio natos quospiam postea liberos propter matris conditionem existentes, oportere existimare, tametsi nec adscriptitii facti sint secundum [jus] antiquum, tamen omnino colonos factos esse: propterea quod alia nostra Constitutio etiam colonorum liberos non permittit relinquere terram, sed manere colonos, & multo magis hoc esse oporteat, quandoquidem est in his personis prorsus inscriptitiorum prosapia. Hæc igitur in interrogatione erant tua, & hoc erat dictum capitulum. Oportet enim, nostram considerantes mentem, nosse, quia nunquam nos liberum ventrem parere inscriptitium concessimus, sed symbolum sane & hoc signum superponi oportet genito, post statim positam Legem, hoc ipsum scilicet, nempe libertatem convenire ex libera natis matre. Si igitur ex 7 libera quis & inscriptitio nascatur: manet quidem liber, & maternam non abjicit ullo modo ingenuitatem. Indicat autem à nobis posita Constitutio 8, quæ vult tales habitatores regionum manere, & agrorum cultores, tanquam ibi natos. Hoc enim coloni vult appellatio. Non concedimus igitur ipsis licentiam, relinquere quidem regionem, ad alia vero se recipere: sed si quidem omnino nati fuerint quidam in aliquo prædio, si quidem ex adscriptitia matre, manifestum est, eos omnino inscriptitios fore: si vero ex libera, manent quidem liberi: &, quæ ab his adquisita sunt, sub illis erunt, neque peculium fient dominorum; non egredientur vero ex eo prædio, sed illud colent; neque erit eis licentia hoc quidem relinquere, alia vero circumire aliena, nisi si domini fiant possessionis cujusdam propriæ, sufficientis eos ibi occupatos alere circa seipsam, & non concedentis, & alia colere, & in ea migrare: quandoquidem omnibus modis ipsos manere sancimus in prædio, liberos quidem constitutos, habitatione tamen detentos: & hoc quidem hactenus constitutum esto.

CAP. III.

SEd neque extra modum visum est nobis, & illud quæsitum nostra dijudicatione dignari. Si enim inscriptitia mulier ad 9 inscriptitium alicujus prædii ad alium pertinentem venerit conjugium, quæsitum est de prole, si liberi ex his nascantur, utrum deceat ad dominum viri, an dominum mulieris pertinere prolem. *Sancimus* igitur, si quid tale fiat, & conveniant adinvicem diversorum dominorum adscriptitii, quandoquidem ea, quæ ad fortunam eorum pertinent, non sint in controversia posita, ventre non libero existente, sint quidem progeniti, adscriptitii: non tamen omne dabimus matri neque ejus domino, sed si quidem unus genitus fuerit filius, venter semini præfertor, sitque domini matris id, quod erit progenitum. Sin duo forte contigerint filii, dividan-

(7. v. *Nov.* 53. c. 4. *l.* 15. *C. de probationib.* adde *l.* 25. *ff.* de *SC Silan.* (8. Fac. *Nov.* 17. c. 7. *Nov.* 128. c. 13. (9. d. *Nov.* 128. (10. v. *l.* 1. *l.* 2. *& tot. tit. ff.* de *leg. Julia repetund.* (11. *Nov.* 8. c. 10. §. 2. *Nov.* 149. c. 2.

TIT. XLV. (1. *l.* 35. *C.* §. 2. *Inst. de donationib.*

(2. Abrogatur *l.* 12. *C. l.* 32. §. 5 *ff. de donat. inter vir. & uxor.* (3. *l.* 35. §. *ult. C. de donationib.* (4. *l.* 21. *in fin. ff. l.* 34. *C. d. t.* (5. d. *l.* 35. (6. *l. ult. C. de agricolis & censit.* (7. d. *l. ult. Nov.* 22. c. 17. *Nov.* 54. *Nov. Justini de filiis liberarum in Africa.* (8. *d. l. ult.* (9. *Nov.* 156.

tur ambo, electione per sortem 10 dirimenda. Sin impar sit liberorum numerus: majorem obtineat matris sinus, ita, ut si tribus existentibus, duo quidem sint matris, unus vero patris: & rursum si quinque, tres quidem ex genitis sint domini matris, duo vero patris: & secundum hoc incrementum, numerus progrediatur, id quidem, quod in æqualitatem dividi potest, dividens ex æquo: quod vero exsuperat, tanquam gratiosius illud distribuens matri. Oportet enim ipsam dignari majore studio, ut quæ & parturierit 11 & pepererit, & nutrierit, supra eum, qui voluptatis superfluum, pueri fecerit originem.

EPILOGUS.

† Quæ igitur hac sacra pragmatica forma comprehensa sunt, tua Gloria in similibus casibus custodire festinet. Etenim & communem de hoc scribimus Legem, ipsa quidem & alia quædam reformantes, quæ quidem necessariæ Legislationis esse credimus. Dat. 5. Idus Septembr. *Constantinop.* DN. JUST. PP. Aug. ARIONE, V. C. CONS.

TIT. XLVI.
DE RELEVATIONE TRIBUTORUM publicorum.
NOVELLA CONSTITUT. CLXIII.

PRÆFATIO.

PRæstantissima inter homines bona sunt *justitia & benignitas*: quarum altera æquabiliter suum cuique tribuit, neque appetit aliena: altera ad misericordiam decurrit, & debitorum incommoditate egentes liberat. Hæc ornare firmareque Imperium, hæc conservare Rempublicam, hæc pulchre humanam noverunt gubernare vitam. Unde & nobis, ex quo divinitus Imperii sceptra suscepimus, magno affectatum est studio, ut undique tam bonis actionibus conspicui simus; quo magis, si utiles nos præbeamus subditis, ex virtute & gloria remunerationem habeamus. Ac scimus quidem mutua illa, & omnimoda hominum exitia ad tantam inopiam possessiones redegisse, ut neque reditus possint suis producere possessoribus, neque satis idonee publica inferre tributa. Atque hæc militari & alio necessario sumptu imminente, vehementerque nos impellente, dum multis undequaque bellis alluimur, ut crebriores pecuniarum collationes faciamus. Inde adeo non semel curas in eam rem impendimus, quanam ratione fieri possit, ut & necessitati faceremus satis, & subditorum egestati afferremus remedium: cumque in multas nostra circa hæc distraheretur sententia, magis tamen obtinuit, ut ad benignitatem respiceremus, & Deo placentem collatoribus impertiremur medelam, &, quod communibus deesset sumptibus, hoc in ejus vicem introduceretur ex thesauris Principalibus.

CAP. I.

ACceptam igitur & hanc nostram curam ferentes Domino Christo & salutaris passionis, neque non sanctæ resurrectionis ejus præsentibus magni festi diebus condigna facientes, merito & ipsi in præsentia hanc pro Republica largitionem offerimus, per quam concedimus in universum omnibus agricolis pariter & collatoribus, (idem autem dicere licet & de prædiorum dominis) integrum unum canonem publicorum tributorum, in quadriennium partiendum: hoc est, quartam quidem ejus portionem pro nona indictione proxima initura, tandem vero alteram & pro decima, quæ hanc secutura est, consimiliter & pro undecima & duodecima, unicuique quartam portionem, una eademque opera diminuentes & consuetudines, quæ quocunque modo aliquibus hoc nomine præbentes.

CAP. II.

REmittimus autem his & præteriti temporis reliquationes, usque ad finem proxime præteritæ quintæ indictionis. Ac sancimus, ne qua fiat exactio pientissimarum à nobis condonatarum præstationum, sive maximam Præfecturam respiciant sacrorum orientalium Prætoriorum, sive Præfecturam Illyricianam, sive Præsidatum insularum, atque Præfecturam militarium in Scythia & Mysia ordinum, aut sacras nostras largitiones, aut denique alium Magistratum: interdicentes Decurionibus, & exceptoribus scriniariis, & cohortalibus palatinis, & exactoribus, neque non susceptoribus, & quicunque vel exactionem, vel susceptionem publicorum expedivit, aut expedit tributorum, ne per vafritiem excogitatis contra agricolas & collatores utantur artibus: aut etiam præsidiorum dominos, ut diversos ex reliquis indultis pro se instituant, aut constitutæ pecuniæ obligationes, aut fidejussiones, aut confessiones dolo malo suscipiant. Constituimus etenim omnem contra munificentiam nostram factam, aut futuram circumscriptionem irritam: cum illud constet, quod si qui nostram antevertentes largitionem ex reliquationibus jam inde à quinta indictione factis aliquid exegerint, neque id persolvisse videbuntur: omnibus modis publicis id rationibus inferent. Nam ut collatores beneficio afficeremus, præsentem ipsis benignitatem impartiti sumus, non autem his, qui publica tributa suscipiunt, & in suum lucrum conferre ea voluerint, præsentis ad tempus canonis indulgentiam instituimus: nullo modo embola 1 (hoc est, annua specierum transmissione, ut in condito & ad militares sumptus habeantur) diminuenda. Oportet enim universum frumenti aliarumque specierum modum consueto ac solito more & contribui, & importari: pretiis quartæ partis per singulos annos à nobis usque in quadriennium collatoribus indultæ ad mensam publicam cum aliis, quæ in auro ab ipsis contribuuntur, æstimandis solvendisque è publico. Idemque hoc in Osdroena & Mesopotamia peragetur eorum gratia, quæ pro reconditis & militari sumptu in speciebus conferuntur. Consimiliter & in speciebus, quæ ploimæ, quasi navibus transportandæ dicuntur, quæ proveniunt in Lazica & Bosphoro, & Chersoneso; percipient enim harum pretia ex publico, prout in mensis Præfectorum ordinatum fuerit, unde hæ importantur, ut & ipsi nostra in hoc perfruantur benignitate. Earum enim specierum illationem negligere, haudquaquam tutum est: cum & inevitabilis existat impensa, & publicas (ut ita dicamus) res in unum conciliet. Credimus autem & ex hac nostra largitione magna Reipublicæ incrementa futura, Deo omnia nobis fausta per hujusmodi actiones præbente: ea, quæ pro subditorum utilitate à nobis disposita sunt, transcendere præsumentibus, tam de substantia, quam de ipsa periclitandis salute.

EPILOGUS.

† Quæ igitur nobis placuerunt, & per præsentem sacram declarantur Legem: ea programmatibus usa Gloria tua, tam in alma Urbe, quam etiam per Provincias omnibus manifesta faciet, ut neminem nostra lateat munificentia.

TIT. XLVII.
DE HEREDIBUS.
NOVELLA CONSTITUT. CLXIV.

PRÆFATIO.

DEo simul & justitia 1 *nihil majus existit: absque his enim nihil unquam commode geri potest, & præcipue nostra in hac Republica. Exinde enim & recte regnare, & subditos ad benevolentiam, neque non ad summam licet attrahere devotionem.* Ea propter cum & nos divinitus, perque justitiam Imperii sceptra susceperimus, tametsi multis undique curis implicamur, quo magis & Romani quotidie virtutibus reddantur auctiores, & Barbari devicti succumbant: non tamen penitus à solicitudine nostra secludimus, ne non in his, quæ privatim usui esse possint subditis, competens accommodetur providentia. Ac cum multa, quæ prius confusa erant, ad meliorem statum erexerimus: conveniens esse putavimus & id, quod longo jam tempore in successionibus neglectui fuit habitum, ad actionem Deo placentem reducere. Cognovimus enim, quod quidam oberrantes defunctorum perturbant patrimonia, sed 2 neque testamenta valere sinunt, neque item ab intestato successiones locum capere, mobilibus quidem rebus immittentes signacula, immobilibus vero imponentes titulos: ut hac ratione ipsis illorum successio adcrescat, inque ea decentem aliquem ordinem occupent. Quoniam vero impossibile est in tanta multitudine exacte ea, quæ

(10. Fac. *l. ult. pr. C. commun. de legat. l.* 2. *C. quando & quib. quarta pars. l.* 14. *ff. de judiciis. l.* 24. §. 17. *ff. de fideicommiss. libertat.* §. 23. *in fin. Inst. de legat.* (11. *l. ult.* §. 1. *C. qui potior. in pign.*

TIT. XLVI. (1. *l.* 10. *C. de sacros. eccles.*
TIT. XLVII. (1. v. *Nov.* 163. *in pr.* (2. *Nov.* 134. *c.* 3.

ſingulatim in talibus eveniunt perdiſcere: perpulchrum nobis viſum eſt, ſi generali hæc Lege ad certam redigeremus formulam.

CAP. I.

PRopterea ſancimus, ut univerſi citra invidiam & rebus juribusque ſuis perfruantur, & ad ſuos iſta transmittant heredes. Penitus autem nemo omnium illorum invadat patrimonia, aut horum ſucceſſores damnis implicet, aut titulos 3 ſive ſignacula rebus præter Legum noſtrarum placitum imponat. Nam & ſucceſſiones ab inteſtato, quo quisque vocatur ordine, confirmamus: & ultimas horum voluntates legitime conſiſtentes non ſubvertimus. Si enim ſedulo advigilamus, ſumusque ſoliciti, ut collatores bonis gubernentur Legibus; & de eorum incolumitate multo maximam Potentia noſtra curam ſuſtinet: quomodo non in hanc quoque partem providentiam ipſis accommodaverimus, & alacriter noſtrum ipſis impertiamur beneficium? hæc etenim placere Deo perſuaſiſſimum habemus, & hoc juſtitiæ munus eſſe aſſerimus: perſuaſiſſimum quoque eſt, Imperium per hæc nobis undique munitum & quietum futurum. Connumerator itaque & hæc noſtra Lex cæteris præclaris noſtris facinoribus: & ſubditi priſtinis liberati moleſtiis, & tanta à Potentia noſtra dignati providentia, Deo ſimul & poſt illum nobis gratias agant: divinum Numen placantes precibus, ut devictis hoſtibus, aliam inſuper & majorem ipſis ſecuritatem impertiamur.

EPILOGUS.

† Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc ſacram declarantur Legem: ea conſervanto tam glorioſiſſimi ſacrarum domuum Curatores, quam quibus vel maximorum, vel etiam minorum gerendorum Magiſtratuum cura, ſive in alma hac Urbe, ſive item in Provinciis commiſſa eſt, publicationem bonorum juxta & ſupplicium formidantes capitis, ſi ſancita noſtra transgreſſi fuerint. Præſentem itaque ſacram noſtram Legem Gloria tua in inſignioribus 4 locis hujus almæ Urbis proponet, ſed & uſa ad hoc juſſionibus transmittet in Provincias.

TIT. XLVIII.

GENERALIS FORMA DE PROSPECTU 1 in mare, ſcripta Dominico, glorioſiſſimo Prætoriorum Præfecto.

NOVELLA CONSTITUT. CLXV.

DOcuit nos mater, &c. Proſpectus in mare, qui intra centum eſſe pedes ſolet, non ſolum per directum, ſed ne per tranſverſum quidem, impediri novo debet opere: hoc enim præſens forma adjicit, tum Zenonis Conſtitutionem cuſtodiens, tum Novellam interpretans.

Hactenus editæ Novellæ extant, aut apud veterem interpretem, aut Haloand. aut Scrimg. aut Julianum. Trium ſequentium titulos ex Haloandro, aut Auguſtino: verba vero, ac quid ſibi ſingulæ breviter velint, quando à nullo adhuc converſæ certum eſt, ex doctiſſimo Cujacio hic excudi curavimus.

Forma 1 Præfectorum prima.

TIT. XLIX.

DE ADJECTIONIBUS, ID EST, DE PRÆdiorum ſterilium ad fertiles impoſitionibus.

(3. *Nov.* 17. *c.* 15. *Nov.* 28. *c.* 5. §. 1. *l.* 2. *C. ut nemini liceat ſine judic. auctor.* (4. Fac. *Nov.* 120. *c.* 6. §. 2. *l. pen. C. de defenſorib. civitat. l.* 2. *C. de annali except.*

TIT. XLVIII. (1. *Nov.* 63.

TIT. XLIX. (1. v. *l.* 2. *C. de offic. præf. præt. Orient.*

NOVELLA CONSTITUT. CLXVI.

Hæc eſt vera ſententia hujus Conſtitutionis.

SI defunctus juſta ex cauſa fundum, aut territorium, aut compoſſeſſionem 2 alienaverit, & moriens reſidua bona liberis vel extraneis heredibus reliquerit, qui ex eis ſimiliter prædia quædam alienaverint, ex quibus poſſidente emptore aliquod forte poſtea defecerit, ita ut locus ſit ἐπιβολῇ 3, quam prædia ſuſtinent, quæ ſunt ex eadem ſubſtantia & origine, *l.* 10. & 12. *C. de omni agro deſerto*, ut ne defecti vel deſerti prædii onus irrogetur ſimul ejusdem ſubſtantiæ prædiis omnibus, ſed cæteris primum prædiis, quæ poſſidet is, qui ea emit à liberis vel extraneis heredibus defuncti: vel, ſi hic idoneus non ſit, heredibus defuncti, id eſt, prædiis, quæ poſſident heredes defuncti ex eadem ſubſtantia: aut, ſi forte hæc etiam non ſufficiant publicæ collationi, tum ut onus transferatur ad alia defuncti bona, quæ ad alios, quam ad heredes pervenerunt. Ad eum igitur, qui fundum aut compoſſeſſionem à defuncto emit, ut poſuimus initio. Idemque dicendum eſt, ſi ea prædia per plures ſucceſſiones tranſierint. Quamdiu enim proximiores ſive poſteriores poſſeſſores idonei ſunt, ἐπιβολὴ antiquioribus non irrogatur, id eſt, defecta prædia eorumque tributa antiquiores poſſeſſores non agnoſcunt: quod ſi ejuſdem gradus & ordinis plures ſint poſſeſſores, quibus injungi ἐπιβολὴν oporteat, ut inter eos oneris diviſio non fiat ex æquo, ſed pro rata fertilium bonorum, quæ poſſident ex eadem ſubſtantia.

Forma PP. viceſima quarta.

TIT. L.

GENERALIS FORMA DE POSSESSIONE, QUOmodo oporteat mitti in eam, Biſſi glorioſiſſimi Præfecti.

NOVELLA CONSTITUT. CLXVII.

Hæc eſt hujus Conſtitutionis ſententia.

EX ſententia judicis non recte apprehenditur niſi poſſeſſio vacua, & quam in urbe quidem vacuam eſſe exequutorum teſtimonia adſeverent, in Provinciis acta defenſorum plebis vicinorum teſtimonio confirmata. Et ſimiliter ex contractu in Provinciis quoties quis ingredi poſſeſſionem deſiderat, acta apud defenſores civitatum fieri debent traditæ poſſeſſionis, ſimulac conſentientium voluntati tradentis, novoque domino colonorum, vel actorum poſſeſſionis. Si non ſit copia defenſoris, apud Præſidem: vel etiam, ſi hic longe abſit ab eo loco, quo traditio fit, apud Epiſcopum.

Forma PP. ſecunda.

TIT. LI.

DE HOMINIBUS, QUI EIDEM DOMINO SUBjecta prædia poſſident.

NOVELLA CONSTITUT. CLXVIII.

HÆc eſt περὶ ὁμοδούλων, id eſt, de prædiis hominibusve prædiorum ratione eidem domino ſervientibus. His ſolent accreſcere invitis defecta deſertave prædia ejusdem ſubſtantiæ, ut diximus *Nov.* 128. & 166. denique ἐπιβολὴ, onus eſt ὁμοδούλων ἢ ὁμοκήνσων, & irrogatur ruſticis prædiis tantum. Nam & hæc ſola referuntur in cenſum, non annonæ civiles, non ædes. Et ideo in tit. Dig. *de cenſibus*, agrorum tantum cenſendorum mentio fit: ac quod eſt de ſervis, *l.* 4. §. *in ſervis*, id de ruſticis tantum accipio, qui pars agrorum ſunt, ut dixi ſupra *Nov.* 7. Sed & quod dicitur de tributo capitis *l.* 3. id in agris tantum locum habet, non in urbibus aut Metrocomiis, *l.* 1. *C. de cap. civ. l.* 8. *C. de exact. trib.* Prædiis igitur urbanis, aut annonis civilibus non irrogatur agrorum ἐπιβολὴ, quia nec ſunt ὁμόκηνσα, nec ſatis eſt, ſi ſint ejusdem originis.

(2. v. *l.* 34. §. 1. *ff. de legat.* 2. *l.* 30. §. 1. *ff. de adimend. vel transfer. legat.* (3. v. *Nov.* 168.

FINIS NOVELLARUM.

JUSTI-

JUSTINIANI IMP.
EDICTA.

Henrico Agylæo Interprete.

EEDICTUM I.

Piissimis in omni terra Archiepiscopis & sanctissimis Patriarchis.

TRaditæ 1 nobis à Deo Reipublicæ curam habentes, & in omni justitia vivere nostros subjectos studentes, subjectam Legem conscripsimus: quam & tuæ Sanctitati, & per eam omnibus, qui tuæ Provinciæ sunt, facere manifestam, bene habere putavimus. Tuæ igitur sit Reverentiæ & cæterorum hoc custodire: & si quid transcendatur à judicibus, ad nos referre, & quæ sequuntur.

EDICTUM II.
NE PRÆSIDES IN FISCALIBUS CAUSIS fidem 1 publicam dent.

Idem Imperator Joanni Prætoriorum Præfecto.

PRÆFATIO.

EX iis, quæ à Gloria tua sine scripto ad nos relata sunt, non exiguam publicorum tributorum illationi difficultatem Provinciarum Præsides, dum quibuslibet fidem publicam dant, attulisse cognovimus. Eos enim, qui tributa publica suscipiunt, inde sibi securitatem atque tutamentum prætendentes, quod aurum ipsis perfusum sit, non transmittere, sibique maximam partem retinere, & cum aurum debeant, male sibi data fide publica abuti. §. 1. Missa igitur ad Excellentiam tuam hac sacra pragmatica forma, statuimus, ut per Edicta sua omnibus clarissimis Provinciarum Præsidibus interdicat, ne in fisci causis fidem publicam dent: in privatorum autem solum causis liceat ipsis, iis, qui id desiderant, fidem publicam dare, idque ad certum tempus: quod non continuo poterunt, ubi elapsum fuerit, denuo renovare. Sciant vero omnes, quod, ubi tales securitatis promissiones ab illis acceperint, nullam inde utilitatem sensuri sunt: sed facultas cuicunque, cui hoc injunctum est, ut, quæ ab illis debentur, publica tributa perfundat, fuerit, ut illos comprehendat: ut, quæ illis in Provincia data fides publica fuerit, in nulla re ipsis utilis futura sit. Cæterum illi soli securitatem habeant, qui aut ad sacram nostram jussionem, aut ad Excellentiæ tuæ mandata securitatis promissiones abstulerint.

CAP. I.

POsteaquam etiam à Gloria tua edocti sumus, quomodo nonnulli in diversis Provinciis inquisitione 2 in eos, qui se hæreticorum erroribus dedidissent facta, cum multos subditos hanc ob caussam comprehendissent sportularum ratione magnam vim auri ab ipsis ceperint: sancimus, ut, qui id ausi sunt, & comprehendantur, & ad clarissimos Provinciarum Præsides adducantur, post probationes, quod ceperint, in triplum refusuri: ut simplum iis, qui damno affecti sunt, reddatur, duplum vero in fiscum inferatur. §. 1. Porro qui in vicariana cohorte, quæ spectabili Asianæ jurisdictionis vicario apparet, locum & ordinem obtinent, suo bonorumque suorum periculo publicorum tributorum illationi incumbant: cum quidem qui in provinciali cohorte numerantur, (quomodo & id ad nostram pietatem Excellentia tua retulit,) deficiant, numerusque ipsorum in paucos admodum coarctetur, ac à longo jam tempore clarissimæ Provinciæ Phrygum Pacatianorum 3 gentis Præsidis Magistratum etiam Vicarius assumpserit. Qui ergo in vicarianam cohortem referuntur, facultatem habeant, ut ex Vicarii, qui nunc est, & pro tempore futurus est, jussu publicas contributiones exigant, illasque fisco inferendas curent. §. 2. Constituimus etiam, ut qui in quacunque Provincia provinciales tributorum susceptores sunt, in apochis, quas faciunt, quod ipsis perfusum aurum est, distincte describant: distincte etiam ponant, quantum occasione eorum, quæ Excellentiæ tuæ mensæ, quæque sacris nostris largitionibus competunt, transfusum sibi sit, ut persolutam quantitatem per hujusmodi acceptilationes evidenter explicent & manifestent: denique, ne qui facultatem habeant, ut, quæ ex aliis titulis acceperint, in alios transponant, & accepta ferant.

EPILOGUS.

† Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram pragmaticam declarantur Legem: ea Excellentia tua ad effectum deduci præcipito.

EDICTUM III.
DE ARMENIORUM SUCCESsione. 1

PRÆFATIO.

ARmenios pristina injustitia liberatos, tum ad nostras per omnia Leges deducere, tum decora æquabilitate donare volumus.

CAP. I.

ET quoniam barbaricam quandam insolentemque, & quæ neque Romanos, neque nostræ Reipublicæ justitiam deceat, apud ipsos esse Legem nuper didicimus (ut *nempe masculi in parentum hereditatem succedant, fœminæ vero non*) emissa præsenti ad Magnificentiam tuam sacra Lege decernimus, ut successiones æquales sint: & quæ de viris mulieribusque Romanorum Legibus constituta sunt, hæc etiam in Armenia obtineant. Sane idcirco illuc nostras etiam Leges transmisimus, ut in eas oculos convertentes, ad præscriptum illarum Rempublicam gubernarent. §. 1. Quo-

EDICT. I. (1. *Nov.* 8. *post c.* 14.
EDICT. II. (1. v. *Edict.* 13. *c.* 11. §. 3. *Nov.* 17. *c.* 6. (2. v. d. *Nov.* 17. *c.* 11. *Nov.* 103. *c.* 2.
(3. v. *Nov.* 8. *c.* 2.
EDICT. III. (1. *Nov.* 21.

niam

niam vero, quæ præcesserunt, ea omnia commovere absurdissimum esset, statuimus, ut hæc Lex inde ab initio pii nostri Imperii, vim & vigorem habeat: ut ab eo tempore hucusque defunctorum successiones hunc ad modum fiant, præterquam si qui jam transegerint, aliove modo se invicem liberarint. Si enim tale quippiam factum sit, id in suo robore permaneat, nulloque modo commoveatur, jubemus. §. 2. Porro *mulieres* à prædicto tempore eorum etiam prædiorum, quæ genearchica 2 vocantur, participes esse volumus. Si vero inveniri nonnullos contingat, qui filias, quanquam non vocarentur ab intestato ad successionem, heredes tamen scripserint: illæ similiter, quique ex illis nati fuerint, in res genearchicas successionis participes sint.

EPILOGUS.

† Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur Legem, Excellentia tua & custodire, & fini tradere studeat: ut Leges nostræ per omnia obtineant, authoritatemque habeant. Ac præsens quidem Lex ab initio Imperii nostri (ut jam diximus) incipiat, & simul in omne tempus extensa, in posterum omnibus modis in Republica vim habeat, atque ab omnibus observetur. Dat. 10. Calend. Aug. BELIS. V. C. CONS.

EDICTUM IV.
DE MAGISTRATU PHOENICIÆ Libanicæ.

Idem Imp. Joh. gloriosiss. sacrorum per Orientem Prætoriorum Præfecto, iterum Exconsuli & Patricio.

PRÆFATIO.

MAgistratus creari oportere gratuito jam Lex nostra 1 præcipit, quam sane & authoritatem per omnia obtinere volumus.

CAP. I.

POsteaquam vero omnia ad subditorum benevolentiam *demerendam*, locorumque custodiam & munitionem undique indagantes, Magistratus partim conjunximus, partim divisimus, alios in aliam atque aliam formam transmutavimus, nonnullos vero sublimiores fecimus, nominibusque majoribus, quam quæ tunc essent, decoravimus, Prætores 2, Proconsules 3, Moderatores 4 & Comites 5 præter pristinam consuetudinem in Rempublicam introducentes, omniaque ad ipsius utilitatem facientes: oportere etiam putamus, ut Magistratum Phœniciæ ad Libanum ex ducalibus in spectabilem transferamus, & Moderatoris formam illi demus, tum etiam annonas ad decem auri libras assignemus: ipse vero istius proventus occasione fisco nihil præbere debeat. Interim apud Phœnices scrinii tractator, pro nuper attributo illi munere, quod & beneficium nuncupatur, ex Canone ejusdem Provinciæ clarissimo pro tempore spectabilium Tribunorum Notariorum Primicerio denas auri libras in singulos annos dabit, quibus ille solis contentus esse debebit. Moderator porro à muneribus 6 omnia pura conservet, &, quatenus ipsi sacra nostra Constitutio permittit, militum Ministerio utatur.

CAP. II.

VEruntamen eximium illi fortissimorum Tertiodelmatorum numerum, ut in Phœnicum regione est, assignamus, qui præcepta ipsius exaudiant, qui ipsum insequantur: qui denique jussis ipsius, quæ aut de vectigalium exactionibus, aut de Reipublicæ statu, aut de Civitatum incolumitate procedent, pareant. Qua de re cum instrumenta etiam confici jusserimus, statuimus, ut Excellentia tua hæc omnia cognoscens, hujus Magistratus Præfecto decem libras auri in annonas assignatas, ex Provinciæ tributis persolvendas constituat. Interim, quæ constituta sunt, ut quotannis à publicarum rationum procuratore spectabili clarissimo Tribunorum Notariorum Primicerio darentur, imminuenda non sunt: neque vero præterea quicquam illi est addendum. §. 1. In primis autem *Moderatori* studio sit, ut fisco faveat 7: dehinc, ut disciplina & conveniens ordo in civitatibus conservetur: tertio, ut justitiam inter plebejos exerceat. Quæ vero (ut dictum est) scripta sunt à nobis de Moderatorum reliquorumque Magistratuum statu in sacra nostra Constitutione, ea omnia & in illo locum habeant. §. 2. Sane, si dictus devotorum Tertiodelmatorum numerus nostro jussu in alia transferatur loca, alterum illi *in ejus locum* surrogatum & subjiciendum curabimus: ut ne quid ex solenni plenoque auxilio omnino illi desit. In his porro jam dictis rebus spectabilis Dux nihil communionis habebit. Nolumus enim, quicquam illi commercii esse aut cum militibus spectabili Moderatori certo assignatis, aut cum plebejorum quoquam, aut cum illorum controversiis, quas inter se habuerint: aut, si cui plebejorum, in quos illi nullum jus concessimus, dica impingatur: propterea, quod inter rei militaris curam & civilem administrationem permultum intersit, ac discerni hæc oporteat, quemadmodum Patres Reipublicæ id nobis ordinarunt, & constituerunt. Ac sciant spectabiles Duces, quod si rebus civilibus se ingerere 8 audeant, militarem Magistratum non retinebunt, & huic Magistratui subjiciendi erunt. In nulla namque re inferiorem hunc Magistratum Ducis Magistratu esse volumus. Volumus insuper, ut (quomodo dictum est 9) quam vehementissime publicarum contributionum exactioni incumbat, plebisque incolumitati invigilet, & ne spectabilibus Ducibus, neque clarissimis Tribunis, neque cuiquam potentium domuum, imo ne sacro quidem nostro patrimonio, aut sacris nostris privatis, aut sacræ nostræ domui, qualecunque tributariis nostris damnum inferre permittat: ut ne etiam demisso animo, neque pavidus sit, sed virilem in modum subditis præsit, omniaque faciat, quibus alii Moderatores ex præscripto obstricti sunt. Atque ita quidem rerum summa ab ipso administretur.

CAP. III.

ILlud sane etiam fieri & obtinere volumus, ut spectabiles Duces inde annonas auferant, unde spectabilis Provinciæ Moderator eas auferendas constituerit: propterea quod manifestum sit, eos non tam socorditer ad res animum adversuros esse, ut, quæ sibi competant, petere non possint. Sciant vero, quod si præter hæc quidpiam fecerint, viginti librarum auri multam perfundent.

EPILOGUS.

† Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur Legem: Excellentia tua effectui & fini tradere studeto.

EDICTUM V.
DE TEMPORE 1 ACTIONUM, QUÆ SACRIS LOCIS competunt.

PRÆFATIO.

QUod 2 medicamenta morbis, hoc jus præstat controversiis, &c.

EDICTUM VI.
EDICTUM PIENTISSIMI DOMINI NOSTRI Justiniani. 1

PRÆFATIO.

COgnovimus, quomodo post castigationem Domini Dei benignitate immissam, qui negotiationes & ludos literarios exercent; diversi etiam generis artifices & agricolæ, insuper & nautæ, cum potius meliores fieri deberent, lucri cupiditati se dediderint, & duplicia tripliciaque pretia ac mercedes præter veterem consuetudinem requirant.

CAP. I.

VIsum igitur est per sacrum Edictum omnibus interdicere detestandam istiusmodi avaritiam, & ne quis in posterum cujuscunque disciplinæ aut artis Magister, qualiscunque etiam negotiationis negotiator, qualiscunque demum agriculturæ agricola, quam vetus consuetudo ferat 2, plus pretii mercedisve nomine exigat. Jubemus vero etiam, ut ædificiorum, & colendæ terræ, aliorumque operum mensores nihil amplius operariis imputent, & illis antiquam consuetudinem conservent. Hæc autem observare jubemus & eos, qui qualiacunque opera demandant, & eos, qui aliqua redimunt. Si quidem nec ipsis amplius, quam more constitutum sit, dare concedimus. Sciant vero, qui quicquam amplius, quam pro veteri consuetudine requirunt, quod triplicem quantitatem in fiscum inferre cogentur, si supra id, quod ab initio constitutum fuerit,

(2. *Nov.* 21. *c.* 2. *in fin.*
EDICT. IV. (1. *Nov.* 8. (2. *Nov.* 13. *Nov.* 24. *Nov.* 25. *Nov.* 26. *Nov.* 29. *Nov.* 104. (3. *Nov.* 30. *Nov.* 103. (4. *Nov.* 28. *Nov.* 102. (5. *Nov.* 27. (6. Vide tamen *l.* 18. *ff. de offic. præsid. l.* 6. §. 3. *ff. de offic. proconſ.* (7. *Nov.* 8. *c.* 8. *Nov.* 161. *c.* 2. vide tamen *l.* 10. *ff. de jure fisci.*

(8. v. *l.* 1. *C. de offic. magistr. milit. l.* 1. *C. de offic. milit. judic.*
(9. §. 1. *supr. hic.*
EDICT. V. (1. *Nov.* 111. (2. *d. Nov.* 111.
EDICT. VI. (1. *Nov.* 122. (2. *d. Nov.* 122. *c.* 1.

fuerit, cepisse illos quicquam, aut dedisse ostensum sit. Hæc porro inquiri ac vindicari jubemus & ab Excellentia tua, & à gloriosissimo felicis hujus Urbis Præfecto. Volumus enim per vos ab hujus nostri Edicti transgressoribus constitutam mulctam exigi, pœnisque illos subdi: ita ut, quæ nobis parent, cohortibus, quinque librarum auri mulcta incubitura sit, si quid ex iis, quæ à nobis constituta sunt, neglectum fuerit. Dat. 2. Cal. April. *Constantinop.* DN. JUST. PP. Aug. post BELIS. V. C. Cons.

EDICTUM VII.
FORMA PRAGMATICA DE ARGENTARIORUM CONtractibus. 1

In nomine Domini Jesu Christi Dei nostri.

Imperator Cæsar Flavius Justinianus, Alemanicus, Gotthicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Wandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, Victor, Triumphator, omni ævo adorabilis, Augustus.

PRÆFATIO.

QUemadmodum virtutis vis in rebus adversis semper elucet, ita etiam Imperatoria cura & gubernatio in subditorum controversiis manifesta fit. Et optandum quidem nobis est, ne quid unquam Reipublicæ nostræ adversi eveniat: verum si aut rerum humanarum mutabilitas, aut commota ad id divina voluntas mortalibus mala immittat, desuper benigne inducta castigatio Imperatoriæ curæ benignitatisque occasio fit. Quod sane hoc tempore *ita evidenter* accidit, ut opus expositione non sit. Cum enim mortis aculeus & periculum omnia loca pervagata sint, quod quisque sensit, nemini audire necesse est. Quando itaque multa ex improviso inciderunt, quæ non temere tempus aliud induxisset, qui in corpore ac collegio argentariorum recensentur, nos accesserunt, dicentes: heredes nonnullos ac successores quorundam, qui scriptura non interveniente ab argentariis aurum, aut argentum etiam, aut alias species accepissent, ad perfidiam improbitatemque spectare: quod videlicet neque qui ceperunt, superessent, neque ipsi heredes sive successores, cum contractus conscripti non sint, convinci possint.

CAP. I.

HUic igitur rei mederi conantes, statuimus, ut qui ad hunc modum judicium subeunt: oculis in conscientiam defixis, expresse ac plene quæ illis, in quorum bona & jus successerunt, ab argentariis data sint, confiteantur: ut etiam, *qui adhuc* superstites *sunt*, ejus collegii, quod ipsis actionem intendit, argentariis id ipsum faciant. Idem etiam à servis, qui ab iisdem judicibus examinantur, fieri jubemus. Sciat vero utraque pars, si ministrorum testimonio, aut, quæ cum jurejurando fiat, diariorum productione, aut alia etiam aliqua sufficienti probatione res convincetur, quod qui improbe egerint, quæ fraudulenter & per improbitatem negaverint, in duplum dependent, sive rei veritatem occultaverint, sive illam cognoscere neglexerint.

CAP. II.

ALterum ad nos ab ejusdem corporis argentariis relatum caput est, ut ne teneantur, quæ ab illis, cum quibus contraxerunt, confessiones, tabulæ, aut ratiocinia ipsorum manu conscripta, sibi exhibita sunt, posteaque in dubium devocantur, ista ipsi per publicorum instrumentorum collationem probare: propterea quod ipsorum collegium multis, & præcipue nobilibus credat, qui contractus suos publicari 2, aut statum 3 rerum suarum manifestum fieri non sustinent, maluntque (ut consentaneum est) divites, quam obærati aliis videri: sed ut propria manu (ut dictum est) in se conceptæ literæ eandem cum publicis instrumentis vim obtineant. §. 1. Et in hoc mediam 4 quandam nos viam ingressi, qua & argentarios adversus eos, qui de talibus capitulis litem movebunt, & rursus hos adversus illos uti volumus, statuimus: ut si istiusmodi illorum, qui contraxerunt, propria manu scriptas literas argentarii proferant, quas aut ipse, cujus esse dicuntur, aut ipsius heredes successoresve non possunt cum jurejurando abnegare, tanquam *procul dubio* ab illo, cujus præ se nomen ferunt, scriptæ sint, numeratam pecuniam 5 non esse opponi nequeat. Insuper vero si argentarius ex 6 publico instrumento propriæ manus scripturam confirmare possit, aut ipse quidem id negligat, adversarius vero ex alterius publici scripti comparatione scripturam illam, ut falsam, redarguere nequeat: tunc ex instrumentis, quæ illorum manu, *de quibus agitur*, conscripta esse certo constat, & testium subscriptione stabilita sunt, ad ea *eorundem* scripta, quæ ab argentariis, aut adversus eos ab iis, qui contraxerunt, proferuntur, comparatio fiat, firmaque sint, nec minorem, quam publica instrumenta vim & authoritatem habeant, non ex firmitate & vigore, qui illis insit, sed ex sola forma. Nihil etiam præjudicii in hoc supplicibus sit, quod in scripto ab iis, qui contraxerunt, ipsis dato, hypothecæ, aut heredum successorumve nomina non insint.

CAP. III.

EJusdem porro corporis argentarii, similiter etiam, qui cum illis contrahunt, dummodo similes adversus illos actiones moveant, facultatem habebunt, ut, si qui defuncti propter inopiam heredes non habuerint, debitores vero reliquerint, aut res aliquæ, quæ ad ipsos pertineant, apud aliquos depositæ oppignoratæve inveniantur: adversus illos competentes actiones moveant, & ex illis satisfactionem sibi parent. Idem etiam ipsis in bonis illorum, qui cum ipsis contraxerunt, & debent, dum illi adhuc vivunt, servabitur, ut ipsis, sive actores, sive rei sint, si velint, tametsi in instrumentis hypothecæ nulla mentio insit, hypothecarias tamen actiones movere liceat: quasi eæ naturaliter argentariorum, eorumque, qui cum ipsis contrahunt, contractus comitentur. Habebunt vero id etiam, ut tempore posterioribus creditoribus præferantur. Non æquum enim est, à nostrorumque temporum justitia alienum, eos, qui bene de aliis merentur, rebus suis privari; qui vero debent, superbire de alieno.

CAP. IV.

ILlud sane etiam in illorum subsidium adjicimus. Quoniam enim, quæ ab ipsis ineuntur contractibus, vehementer novella nostra 7 Lex repugnat, quæ jubet, ne creditores adversus eos, qui aliquid à debitoribus emerint, prius judicio agant, quam principales debitores per cessionem bonorum non solvendo esse constet, (id quod admodum illis grave & molestum fuit, propterea quod, qui emunt, velut ex consuetudine quadam & *ob evictionem* 8 fidejussores quærant, & aliam sibi omnem securitatem parent: ipsis vero id neque consuetudo, neque in conficiendis contractibus celeritas permittat) per præsentem sacram pragmaticam formam, eam speciali munificentia ipsis elargimur, quæque alteri personæ, collegio, corpori, aut officio nullo modo competat, statuimus, ut & ipsi, & qui cum ipsis contrahunt, quando adversus ipsos actiones instituunt, in inquirendis persequendisque rebus, in quibus ipsis tempus prærogativam præbet, tali privilegio 9 utantur, quale ante Legis nostræ lationem habuerunt; ut probatione debitores bonis cessisse non gravati, siquidem satisfactionem à principalibus consequi nequeant, adversus res ab illis abalienatas, & ex speciali generalive hypotheca ipsis obnoxias, in quibus (ut dictum est) antiquius, quam alii creditores jus habent, actionem movere possint. Existimamus enim, quæ prædicto argentariorum corpori, &, qui cum ipsis contrahunt, conceduntur, in communem 10 se beneficentiam extendere: ideo quod illi non paucis quibuspiam, sed omnibus ferme, quæ in universa Republica fiunt, contractibus ministerium præstent.

CAP. V.

HOc quoque illis ad petitionem ipsorum concedere visum est: Ut, quando dicam aliquibus impingunt, & ad promissionem decimæ 11 partis adiguntur, ne ab illis fidejussiones exigantur, sed sufficiat ipsorum hac de re factum promissum: quippe qui digni sint, quibus per se credatur, cum ipsorum fides & pro aliis sufficere existimetur. Illud manifestum sit, quod si Legi succubuerint, nihil illis proderit fidejussorem non dedisse: sed nihilominus decimæ partis pœnam depensuri sunt, quemadmodum & qui illos in jus vocant, ipsis. Insuper & qui ab illis in jus vocantur, similibus pœnis subjicientur. Hoc unum discrimen in hoc capite fuerit,

EDICT. VII. (1. *Edict.* 9. *Nov.* 136. (2. v. *l.* 5. *§.* 4. *ff. de auctor. & consensu tutor. l. pen. C. de contrah. & committ. stipul.* (3. v. *l.* 2. *C. de aliment. pupillo præstand.* (4. v. *l.* 3. *ff. si pars heredit.* §. 25. *vers. & post multa. Inst. de rer. divis.*

(5. Adde *Nov.* 136. *c.* 6. (6. *Nov.* 49. *c.* 2. *Nov.* 73. (7. *Nov.* 4. (8. v. *l.* 4. *pr. l.* 37. *pr. ff. de evictionib.* (9. v. *Nov.* 136. *c.* 2. (10. *l.* 10. *§.* 1. *ff. de edendo. d. Nov.* 136. *in pr.* (11. §. 1. *vers. hæc autem. Inst. de pœna temere litigant. Nov.* 112. *c.* 2. *in pr.*

quod

quod (quemadmodum jamjam dictum est) qui è collegio argentariorum actiones instituunt, fidejussorum datio in decima parte per speciale nostrum beneficium his condonata & remissa sit.

CAP. VI.

QUoniam vero quod supplices ad diversa tribunalia protrahuntur (idcirco quod eorum, qui cum ipsis contrahunt, infinitus numerus sit, & ut contingit, pauci probi sint & grati) non solum ipsis damnum, verumetiam communibus rebus impedimentum inferri compertum est: etiam in hac parte priorem nostram circa illos providentiam imitamur, ac jubemus, ut speciales illis judices sint, sive in jus vocent, sive vocentur, & prudentia tua, & Petrus gloriosissimus sacrarum nostrarum largitionum Comes, Consularis, & Patricius, ut apud utrumque horum movendæ inter ipsos & alios qualescunque controversiæ, aut etiam apud judices, antehac à nobis illis datos, ac deinde defunctos jam motæ, examinentur, atque brevi finem, qui nostris Legibus conveniat, capiant, & supplices Prætoriorum vexatione liberati, officio & rebus suis vacent: tantoque candidius & libentius subditorum contractibus operam navent, quanto minore improbitate & ingratitudine tentantur, aut qui improbi esse conantur, iniqua illis damna inferre non sinuntur.

CAP. VII.

POrro, postquam & aliam nobis dolosorum hominum fraudem exposuerunt, denunciantes, quomodo quidam à dicti collegii argentariis pecunias mutuati aut mutuantes emerint, aut emant possessiones immobiles suarum uxorum aliorumve quorumpiam familiarium nomine, quo videlicet generalem illam acquisitorum acquirendorumque bonorum oppignorationem circumscribant: nonnulli etiam, quæ sibi debentur, à debitoribus aut in pecuniis, aut omnino in immobilibus rebus recepturi, non in suam personam, sed (quemadmodum dictum est) aut uxorum, aut cognatorum istiusmodi solutionem, cessionem, aut venditionem faciendam curent, quo per istiusmodi rationem inopiam prætendere possint: ipsi vero, qui ex dicto argentariorum corpore de illis bene meriti essent, hos, quibuscum contractum iniisse non videantur, in jus vocare nequeant: in hoc quoque capite parem munificentiam argentariis, & qui adversus ipsos similes controversias movent, exhibentes jubemus, ut 12, si debitorum quempiam dolo fecisse, quominus res suas possideat, aut jus suum clam in alium transtulisse demonstretur, liceat actoribus in rem, aliave legitima actione id factum esse ostendere, adversusque dictas res, quasi debitoris sint, procedere, & undique, technis pulsis, indemnitati suæ, & in debito, & in hoc factis expensis consulere. Eam autem Prudentiæ tuæ memoratique gloriosissimi viri diligentiam esse scimus, ut jam motas, nondum autem finitas, aut in posterum etiam movendas controversias ita dijudicaturi sitis, ut neque supplices ex debitorum improbitate aut fallacia injustum dispendium subeant: neque innoxii ex iniquis obliquisque commentis importunas eversiones sustineant. Ita vero etiam, ut quæ nuper ipsis petentibus præbita sunt, rata & inconcussa maneant, & quæ per præsentem sacram nostram pragmaticam formam liberaliter conceduntur, ad mentis voluntatisque nostræ scopum perficiantur, qui hoc agimus, ut omnes subditi recte & non captiose in negotiis versentur, & quibus debetur, quod ministerium Reipublicæ negotiis præbeant, quieta vita fruantur, ac neutiquam per improborum machinationes judiciis, quæque inde manant difficultatibus, & dispendiis implicentur.

CAP. VIII.

CÆterum, quod in quoquo dictorum capitum specialiter posuimus, id in orationis obsignatione & fine generaliter ponere visum est: ut in omnibus prædictis his, qui in prædicto argentariorum corpore recensentur, eorumque heredibus & successoribus 13, *tum etiam illis, qui cum ipsis contrahunt, ac eorum heredibus & successoribus*, in quibus *rebus* adversus argentarios actiones movent, æqualia 14 privilegia sint. Convenit enim, ut utraque pars eam simplicitatem integritatemque in contractibus ac negotiis suis servet, quam sibi ab altera servari velit. §. 1. His demum per præsentem sacram nostram pragmaticam formam jussis & hoc addimus, ut Prudentia tua omnesque magni Magistratus eos, qui in prædicto collegio recensentur, juvent, ut sive per Edicta, sive per literas, sive per alium quemcunque consuetum modum, servato juris ordine, competens subsidium consequantur, possitque illis adversus improbos succurri, neque cogantur & ipsi adversus alios improbi esse, sed æquos atque bonos se illis, qui cum ipsis contrahunt, exhibeant: quippe quum id nostrorum temporum bonitati universæque Reipublicæ contractibus, quorum præcipui quique & maxime necessarii semper per prædictum collegium fiunt, conveniat.

EPILOGUS.

† Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram pragmaticam declarantur formam, Prudentia tua, & quicunque alius Reipublicæ nostræ judex, firma servato. Supplicibus vero hanc sacram pragmaticam formam in quocunque judicio, & majori & minori, producendi, illamque recipiendi, ac inde subsidium consequendi facultas esto: utpote quæ tantam in præsenti proposito & in prædictis tractatulis vim habeat, quantam in aliis negotiis generales nostræ Leges obtinent. Dat. 5. Calend. Mart. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. An. 16. post BASIL. V. C. Cons.

(12. v. *Nov.* 136. *c.* 3. (13. *l.* 3. §. 5. *ff. quod quisque jur.* (14. Fac. *l.* 1. *l.* 3. *ff. d. tit. l.* 3. *in fin. ff. mandati. l.* 7. *C. de rescind. vendit.*

EDICTUM VIII.
DE PONTICI TRACTUS VICARIO. 1

Idem Imp. Basso gloriosissimo sacrorum Prætoriorum Præfecto.

PRÆFATIO.

SUffecturos *civiles Magistratus* Pontici tractus Provinciis existimantes, præpositum quondam illis locis *Vicarium* medio post tempore inhibuimus 2: nihil eorum, quæ postmodum ab illis facta sunt, commissum iri expectantes. Atqui posteaquam ex rerum experientia cognovimus, in Provinciis hisce homines habitare *latrociniis* & cædibus innutritos, & homines * ferentes semper * congregantes & * armis utentes ** & his, effugiuntque in has res constitutas pœnas, dum Provincias, in quibus deliquerint, deserunt, neque *Provincialium* Magistratuum quisquam ex attributa sibi Provincia egredi audet: ut nos etiam, quanquam persæpe homines in Provinciam emiserimus, fiscumque stipendiis gravaverimus, nihil tamen amplius effecerimus, quod ad manum is Magistratus non esset, qui auxilium ferre, & istiusmodi insolentiam reprimere posset.

CAP. I.

REvocare *Vicarii* Magistratum visum est, & Galatiæ primæ Magistratu *ad pristinum statum redacto*, ut non nisi civilis sit, quemadmodum ante erat, quam nos illum, sublato Vicarii Magistratu, dignitate annonaque majore decoravimus: Vicarium denuo omnibus Pontici tractus Provinciis præficere: *ita vero*, ut non solius Præfecti locum adimpleat, verum etiam gloriosissimi Magistri sacrorum nostrorum officiorum, gloriosissimorum etiam Ducum, magnificentiss. denique *eorum* Magistratuum, qui sacro nostro patrimonio, cubiculo etiam, & domesticis, protectoribusque præfecti sunt: deinde istiusmodi potestatem habeat, qualem cujusque Provinciæ Magistratus in sua Provincia habere solet: ut neque per dignitatem, neque per sacerdotium 3, neque per cingulum, neque per militiam, neque demum per quodcunque aliud quisquam hujus jurisdictioni eximatur: sed ad consimilem modum omnes illi subsint, sive plebeji sint, sive etiam cingulo, dignitate, militia aut sacerdotio etiam decorati fuerint, idque non in criminibus solum: (non enim militarem tantum hunc Magistratum facimus) verum etiam, si quis de re pecuniaria litem instituere velit. Omnibus etenim hominibus, omnimodisque rebus Magistratum hunc communem facimus. §. 1. Reddimus autem illi, quod & antea habuit, sacrum auditorium, ut controversiæ in aliqua Pontici tractus Provincia provocatione suspensæ, dummodo quingentos aureos non exsuperent, non in felicem hanc Urbem deduci, sed apud se ipsum ad sacrarum formam examinari debeant, sive ex ipsa civilium Magistratuum jurisdictione provenerint, sive etiam ex sententiis cujuspiam magnæ hujus Urbis Magistratuum, aut ex nostra jussione motæ sint. Nemini vero potestatem facimus, ut, postquam provocatione suspensa controversia mota fuerit, altera 4 provocatione utatur. At sane, si qua controversia ab initio apud illum

EDICT. VIII. (1. *Nov.* 8. *c.* 3. (2. Abrogatur *d. c.* 3. (3. Adde *c.* 2. *infr. hic.* (4. v. *l. unic. ff. nihil innovari appellatione interposita.*

cœpta

cœpta sit, eamque provocatio consecuta fuerit, procedet provocatio, quemadmodum solebat, antequam Magistratum unissemus, tanquam si medio tempore nihil novi intervenisset. Quod sane & in Galatiæ Præside jubemus: quem simplicem denuo Magistratum facimus, quasi in illo nihil medio tempore innovatum esset.

CAP. II.

FAcultatem etiam huic Vicario damus, ut à vicina hac Bithynia incipiens, usque ad Armenios ipsos, Trapezunta etiam, & nostræ Reipublicæ Persas versus fines, in quamcunque Pontici tractus Provinciam velit, proficiscatur: ut, velut ab initio ac primario, quæ hucusque commissa sunt, competentibus pœnis persequatur, (quorsum sane & gladii jus illi concedimus) præcipue vero milites adoriatur, si qui *desertis stationibus* suis istiusmodi se nequitiæ dediderint. Et si quidem criminibus obnoxium quempiam invenerit; hunc cingulo privet, qualecunque etiam habeat: non expectans, donec eum Magistratum, sub quo is militat, ea de re certiorem fecerit, tanquam qui istius Magistratus locum adimpleat, & in omnes omnino jus & potestatem habeat. In quævis etiam loca & latifundia, sive ad sanctissimas 5 Ecclesias, aut ad religiosa pertineant Monasteria, sive etiam ad *sacra nostra privata*, aut ad sacrum patrimonium, aut etiam ad nostram domum, aditum illi & introitum concedimus: & (ut simpliciter loquamur) nullum omnino locum ipsius jurisdictioni eximimus.

CAP. III.

INspectabit vero etiam militares transitus, an satis ordinatim 6 procedant: & si quicquam in illis committi inveniat, id corriget, tum milites ipsos castigando, tum etiam subditis nostris, in quibus injuria affecti fuerint, satisfactionem curando. Potestatem item concedimus, ut armis 7 privet, qui illa ad nullam militiæ necessitatem habent, illaque omnia in publica magnæ hujus Urbis armamentaria inferat. §. 1. Inhibebit etiam adulteria, homicidia, latrocinia, præcipue vero mulierum raptus, rerum ereptiones, infestationes etiam & vim, denique universum istiusmodi delictorum cumulum, tanquam id præcipuum à nobis illi assignati Magistratus caput sit. Refrænabit quoque injurias, sive Sacerdotes, sive Magistratus sint, sive etiam nobiles, sive plebeji: neque cuiquam, quod Leges nostræ non probent, facere permittet. §. 2. Sustinebit autem controversiarum & examinationes & dijudicationes, habebitque propriam cohortem virorum Vicariorum septuaginta, qui per sacra nostra probatoria stipendia facient, quæ ex illo scrinio præbebuntur, ex quo & olim solebant, quum Vicarius esset. Reddimus illi mulas etiam, quot quondam Vicario assignatas, nunc Provinciæ Præses in usus suos & ministerium percepit. Quum enim hic aliud nihil, quam civilis Magistratus sit, superfluus ipsi illarum usus est: spectabili vero Vicario, ut qui hac illac circumcursare debeat, necessarium illarum ministerium est. §. 3. Obediet 8 vero ipsi universus in illis locis constitutus exercitus, dictoque illi audientes erunt domestici & protectores, scholares etiam & milites; ita ut præsidali mandato nostrove jussu non indigeant, sed ipsi jure Magistratus obedientiam ministeriumque præstent. Præstabunt autem ministerium, quo loco degunt, extra quam, si qua justa inevitabilisque necessitas, majoris auxilii indiga, ipsum huc adigat, ut ex uno loco in alium transferre ipsos necesse habeat. §. 4. Utetur porro præconis voce, & lampadibus 9 quatuor, quippe cum in hanc rem sumptus à nobis constitutus sit: quin & aliis omnibus, quæcunque civilis simul & militaris Magistratus sunt, insigniis. Unde ad gloriosissimorum nostrorum Ducum imitationem, & ad responsum ministrare illi jubemus: per quos milites, si quando ita tempus postulabit, compescet, & in necessariis rerum ministeriis ac officio continebit. Quantum vero illi, assessori quoque ejus, & cohorti annonarum nomine assignaverimus: quantum etiam de reliquo Galatiæ primæ Præsidem pro se, Assessore suo, & obediente ipsi cohorte habere oporteat: item quantum ipsum aut in sacro nostro palatio, aut in religiosissimorum Præfectorum Prætorio pro Magistratus codicillis dare conveniat, per subjectam descriptionem omnibus fiet manifestum. Hunc autem nos Magistratum illis locis reddimus, ut iis, qui injuria afficiuntur in promptu auxilium esset, omnesque, qui in illis locis habitant, quibus hactenus pressi sunt difficultatibus, liberarentur: & vero quiete ac recta Legum moderatione fruerentur, Magistratuum opera, quos tales illis locis præfecimus, ut ad omnem injuriam, ac aliena invadendi cupiditatem reprimendam sufficere queant.

EPILOGUS.

† Hæc igitur Gloriæ tuæ manifesta facere visum est, quo ipsa cognoscens quid hac de re nobis nunc placuerit, id in omne deinceps tempus observet: & quemadmodum in subjecta à nobis descriptione comprehenditur, annonas illi præbeat. Dat. 15. Calend. Octobr. *Constantinop.* Imp. DN. JUST. PP. Aug. anno 25. post BASIL. V. C. Cons. Anno 6.

(5. Adde *c.* 1. *in pr. supr. hic.* (6. v. *Nov.* 130. (7. *Nov.* 85. *c.* 4. (8. *Nov.* 69. (9. v. *Nov.* 41.

EDICTUM IX.
DE ARGENTARIORUM CONtractibus. 1

Imperator Just. Aug. Triboniano Præfecto Urbis.

PRÆFATIO.

COmmune collegii argentariorum, qui in hac magna Urbe sunt, libello supplici à Potentia nostra petiit, ut supra alia omnia, quæ ipsis munifice largiti sumus, alio nunc etiam modo sibi opitulari velimus. Exposuerunt autem, quomodo nonnulli, quum debuerint, aut etiam debeant, quando pecuniæ aut res ab ipsis repetuntur, quod solvendo non sint, à se petant, ut puras sponsiones pro ipsis subeant: & alias quidem hoc ipsum in obligatoriis schedulis conscribant, alias vero, propter contrahentis fidem, & sine scripto hoc facere sibi mandent: ipsi autem, illorum petitionibus cedentes, iis, qui illis molesti sunt, certum tempus constituant, intra quod sponsor omnino debitum transfundat: *se itaque ad hunc modum* illis spondere, ac deinde ad diem liberaliter iis, qui sponsiones susceperunt, satisfacere: debitores *autem interea*, quasi per sponsiones satis caverint, aut mutui forte syngraphas obligationisque suæ schedulas recipere, aut apochas capere. *quomodo item* multi, quum parare sibi rem aliquam voluerint aut velint, sibi mandent, ut pro ipsis pecuniam, aut rem aliquam se daturos spondeant: & illis quidem, quod affectarint, obtingat: ipsi vero prompte pecunias aut res transfundant: *denique quomodo*, *quum* ita simpliciter mandantibus illis sponsiones fiant, pecunias tamen aut res non aliter solvere velint, quam qui sponsionem accepit, pecunias aut res ostendat, aut eas *se* accepisse probet. *unde*, *quum* ipsi pecunias aut res dederint, quod illi probationes, pecunias aut res datas esse, deposcant, postmodum contentionibus ac controversiis irretiantur. Quæ res simul in præteritis, simul in futuris sane quam perplexa illis est & formidabilis, imo & impossibilis. Quisnam eorum enim, pro quibus aut pecuniæ, aut res sponsæ fuerint, vel spondentur, *quando is*, *cui sponsæ fuerint*, quæ data sunt ostendere: aut ea se accepisse, apud acta probare *debeat:* ad eam *tergiversationem* devenire non velit? *Ac idcirco* persæpe se fatigatos aliis cedere actiones: neque hæc sibi actionem intendentibus opponi solum, verum etiam quibus actiones cessæ sunt aut ceduntur. Ac *vero* petierunt, ut ab hac difficultate liberentur: ut etiam si quidem *nulla* omnino *apposita conditione* pure mandatum factum sit, aut fiat, ut pecunias aut res intra certum tempus transfundant, simulatque præfinitum tempus elapsum sit, mandator sibi, & quibus à se actiones cessæ sunt, aut etiam ceduntur, ad debiti persolutionem teneatur: idque non solum si hoc interveniente scriptura mandaverit, verum etiam si sine scripto totum negotium confectum sit.

CAP. I.

NOs ergo succurrere isti rei volentes (cum omni æquitate tamen & justitia, atque ut in posterum omnibus citra periculum hæc procedant) statuimus, ne aliter ipsi sponsiones subire velint, quam scripto comprehensum de his mandatum ipsis detur, quod, quomodo quamque rem fieri oporteat, luculenter explicet: ne ex bona scilicet fide in evidens exitium manifeste incidant. Verum, si quo modo scriptura non interveniente mandatum factum sit, tempus autem determinatum sit, & tacuerit per omne tempus ille, pro quo sponsio facta est, neque querelam moverit: decurrat vero etiam constitutum tempus, neque tum demum intra alios duos menses hoc ipsum in querelam deduxerit: omnibus modis mandator solvat sponsori debitum, quod ex ipsius voluntate ab aliquo eorum, qui argentariæ mensæ præpositi sunt, sponsum esse constiterit:

EDICT. IX. (1. *Edict.* 7.

terit: & neque ipsis, neque ipsorum heredibus, aut quibus cessæ ab ipsis sunt vel ceduntur actiones, istiusmodi quiddam opponi queat: sed illud obtineat, quod mandati ostenderit tenor: qui quidem, si literis comprehensus sit, literas judex sequetur: sin in literas contractus relatus non sit, probationibus ea de re secundum Leges prolatis insistet. Atque hæc quidem teneant & in jam factis ad hunc modum, & in faciendis etiamnum sponsionibus.

CAP. II.

Si quis vero ipsis interveniente scriptura, aut sine ea famulatus promissus fuerit, aut promittatur, probatio vero aut ex scripto, aut ex testium fide sufficiens & legitima producatur, hunc suam vim obtinere volumus, & ut quod pacto convenerit, exigi possit, ita ut nulla prorsus Lex obsistere queat, quasi id gratis & non pro mercede fieri oporteat: propterea quod omnis illis ex eo vivendi facultas pendeat, quod usuras pendant, quod mercedem pro habitatione dent, & velut propugnaculum communis utilitatis sint: ut ne damnum sentiant, neque alimonia destituantur, sed hanc habeant suorum laborum consolationem. §. 1. Sane si vel rationes, vel mutuas syngraphas, vel propriæ manus scripta quæpiam ediderint, edantve, aut ipsi illis, qui cum ipsis contrahunt, aut illi ipsis, in quibus pecuniarum illatio & solutio descripta sunt, quæque ipsius mensæ præpositi, ipsius etiam amanuensis, (quos Samaritanos 2 vocant) & eorum rursum, qui cum ipsis contraxerunt, literas præferunt, aut per omnia illius, qui cum ipsis contraxit, manu scripta sunt, subscriptionemve habent: non poterunt, qui cum ipsis contraxerunt, pecuniarum quidem illationem, quam argentarii in commentariis aut à se scriptis brevibus descripserunt, agnoscere, atque inde in ipsos exactionem constituere: expeditionis vero solutionisque, tanquam facta non sit, descriptionem refellere: neque rursum poterunt argentariæ mensæ præpositi solutionem quidem exigere, illationem vero non agnoscere. §. 2. Verum si aut ex antisyngraphis, aut ex ratiociniis, aut ex propriæ manus scriptis probetur, & de illatione & de solutione, literarum veritas, utrumque omnino firmum & ratum erit: neque unum quidem adversus ipsos obtinebit: alterum vero pro ipsis irritum fuerit. exigetur autem quantum ratiocinia perhibebunt: nisi altera aut utraque pars in calculo 3 se errasse, aut in usuris 4 dispendium sustinuisse demonstret. Si enim tale quiddam evidenter commonstretur, id, quo quisque justitia & æquitate fruatur, correctione dignandum esse statuimus.

CAP. III.

Hoc vero etiam nos docuerunt, quomodo quidam illorum, postquam à pluribus aut vice mutua inter se fidejubentibus, aut aliis pro aliis mandantibus, obligationis confessiones abstulissent, deinde debiti longe maximam partem percepissent, ut reliqua perquam jam exigua essent, reliquorum nomine extrinsecus ab uno aut duobus illorum obligatione capta, quod intra certum tempus isthæc persolvent, apochas forte aut liberationis confessiones omnibus ediderint: & quum aut unum, aut plures eorum, qui reliquorum obligationem subiissent, mori contigisset, heredes, quæ ab illo aut ab illis pecuniæ pacto promissæ essent, eas exsolvere noluerint. Statuimus igitur, ut, si hæc ita sese habeant, quæ pecuniæ in obligationibus comprehensæ sunt, & quas defunctus aut defuncti scripto pacti fuerint, hæ ab heredibus 5 cum pactis usuris exigantur.

CAP. IV.

Quod si qui datis pignoribus ab illis mutuati fuerint, aut mutuentur, deinde etiam in mutui syngraphis permiserint aut permittant, ut pignoribus pro ipsorum bona fide divenditis, eorum pretium in debiti solutionem imputaretur 6: ipsi vero hoc fecerint: ne molestiis illi implicentur, neque propter hoc negotia sustineant: sed juratis quanti pignora vendiderint, credatur: idque ipsis ad omnis improbitatis abolitionem suppeditet. At si quis non interveniente scriptura mutuatus, pignora obsignata aut non obsignata det, necesse habebit qui mutuatus est, ut aut pignora recipiat, agnoscens sigilla: vel ipsa etiam pignora non obsignata, & adimpleat sortem pactasque usuras: aut si pecunias non habet, ad justam æstimationem illa relinquat, & reliqua expleat. Neque dicere poterit, pignoribus, quanquam minus 7 valeant, creditorem contentum esse oportere: sed omne debitum, quod cum pactis usuris in rationem deductum fuerit, omnibus modis adimplebit. Si vero datis pignoribus, sive obsignatis, sive non obsignatis mutuationi tempus præfinitum sit, ac intra id non satisfiat, tantumque elabatur alterum: liceat ipsis, præsentibus 8 tabulariis, sacrisque eloquiis in medium propositis, & æstimatoribus adhibitis, diligenti æstimatione facta illorum pretium constituere, ac sive ad plenum debitum, sive ad ejus aliquam partem sufficiant, sibi imputare atque assignare.

CAP. V.

Huic sane etiam medicinam adhiberi cupierunt, ut quoniam mutuo & dando & accipiendo, pro aliis etiam spondendo, & denique usuras pendendo vitam tolerent, ne ipsis in mutuationibus nostra opponatur Constitutio 9, qua nemini ultra duplum accipere quicquam permittimus, si quidem, quantum sors & usuræ faciant, persolutum sit. Nos igitur in posterum eam Legem omnino violari nolumus: quod vero præcessit, quia nondum insidiis obnoxium sit, huic ipsi medentes sancimus, ut in contractibus, qui revera argentariorum sunt, ad hodiernum diem factis, facultas ipsis sit, ut, licet in iis debitis usuræ supra duplum datæ sint, nihilominus tamen quæ debentur cum constitutis usuris exigant: ita ut neque in usuras, neque in primitivum debitum, quæ supra sortem jam soluta sunt, imputare compellantur: & ne ipsis in hac specie & quidem sola nostra de duplo Constitutio obstet, quo minus secundum contractuum naturam hæc exigant. Verum neque ipsi adversus eos, qui cum ipsis jam contraxerunt, nostra Constitutione abuti, neque imputare poterunt solutas jam usuras aut duplo usurarum, aut primitivo debito.

CAP. VI.

Quandoquidem vero postquam argentariæ mensæ præpositis, excepta armata militia, cum omnibus aliis militiis in hac alma Urbe commercium instituere permisimus: illique deinde quum mutuum dedissent, aut etiam darent, Bessales usuras (quantas 10 argentariis concessimus) stipulati sint: hi illiberaliter hoc ipsis opponant, quod dicant, ipsos non quæ argentariis, sed quæ militantibus conveniant, usuras capere oportere: hanc eorum iniquam & improbissimam objectionem vacare, nulliusque momenti esse, & quæ pacto convenerint, aut etiam conveniant, obtinere volumus. §. 1. Neque vero id nobis placet, quod de argentariorum contractibus nonnulli petunt, ut omnino non dentur aut sortes, aut usuræ, vel (id quod iis etiam pejus est) ut quæ legitimæ usuræ dantur, sorti imputentur. Etenim hoc quoque in contractibus, qui cum argentariis initi sunt aut ineuntur, obtinere volumus.

CAP. VII.

Unum certe & hoc eorum est, quæ illi inter supplicandum proposuerunt, quod persæpe nonnulli, qui ipsis obnoxii sunt, quum illi alios obnoxios habeant, ab istis sibi non satisfaciant: sed id suis uxoribus 11 solvendum prætextu dotis, eorumve, quæ præter dotem data essent, aut aliorum etiam debitorum, ab iisque apochas sive solutionis probationes ferendas curent: & quod quum illi ad inopiam devenerint, aut deveniant, vel mortui sint etiam, aut postmodum moriantur: ipsi vero cum debitum accipere velint: uxores, licet latenter illa acceperint, aut postea accepturæ sint, integra tamen ipsis debita opponant, ut ipsorum prorsus omnis spes concidat: petierunt autem, ut si quid istiusmodi factum sit, aut posthac (ut consentaneum est) fiat, necesse habeant, qui apochas liberationemve à mulieribus acceperint, aut etiam si quis contractus factus sit, aut omnino faciendus est, heredibus ad probationem eorum, quæ gesta sunt, *devocatis*, *eas eamve* proferant, ne uxores, quibus nihil debetur, emolumentum sentiant: ipsi vero quibus debetur, defraudentur. Statuimus *nos vero*, ut si tale quidpiam factum sit, aut fiet, necessario illi instrumenta proferant: attamen absque omni suo incommodo, & ut nullum damnum ex prolatione sustineant: (memores enim sumus nostræ 12 Constitutionis, quæ adactas literarum, ex quibus quis jus quodpiam suum tueatur, prolationes innoxias iis, qui proferunt, esse vult)

(2. v. *l.* 12. *l.* 17. *l.* 18. *l.* 19. *l.* 21. *C. de hæreticis. Nov.* 129. *Nov.* 144. *Nov. Justini* 5. (3. *l. unic. C. de errore calculi.* (4. v. *l.* 26. §. 1. *l.* 27. *C. de usuris.* (5. Fac. *l.* 6. *pr. ff. de usuris.* (6. v. *l.* 2. *C. de partu pignor.*

(7. *l.* 8. *C. si certum petatur. l.* 28. *ff. de reb. cred.* (8. Conjunge *l.* 1. §. 36. *ff. depositi.* (9. *Nov.* 138. (10. *d. Nov.* 138. *c.* 4. *l.* 26. §. 1. *C. de usur.* (11. *Edict.* 7. *c.* 7. (12. *l. ult. C. de fide instrument.*

sed proferant illi quidem instrumenta, & recipiant. Et si quidem inde aliquam utilitatem, qui adversus mulieres prolationem fieri coëgerint, habere possint, hanc secundum Legem ex ipsis sentiant, nulloque prorsus damno, qui protulerint, ob prolationem afficiantur. §. 1. Quod si mutuis syngraphis cum aliquo pacta, liberationes, aut etiam qualescunque conventiones instituerint, aut posthac etiam instituant, & quæ apud ipsos manserint modo aliquo (quod facile est) perierint: volumus, ut qui adversarias syngraphas habent, eas proferre; aut se nihil istiusmodi habere vel proferre posse, jusjurandum dare cogantur. Quod jusjurandum ubi apud acta monumentorum præstitum fuerit, non ulterius illos molestia affici oportet. Nemo vero in *exigendis* sportulis 13, judicialibusque expensis, pœnam, quæ talia committentibus imminet, reveritus, Constitutionis nostræ modum transcendat.

CAP. VIII.

QUoniam deinceps quando petere semel cœpissent, hoc etiam petierunt, ut tua Excellentia curam ipsorum suscipiat, quibusque ipsi controversiis impetuntur, eas audiat: &, si quos obligatos habeant, aut alii ipsos, his velut peculiaris 14 judex audientiam præbeat (propterea quod exacta cura, quæ ad Leges pertinent, tractes, ac cuique suum jus tribuas, & facile rationem invenias, qua quæ valde difficilia videntur, quæque alii non assequuntur, nec intelligunt, dissolvi queant) sancimus, ut secundum ea, quæ à nobis constituta sunt, & ipsos, sive actores, sive reos, in peculiaris judicis modum audias, & præterita secundum hanc Legem componas, & quomodo æquum esse videbitur, futuris curam adhibeas: ut legitimum quoddam ipsis ac decens à nobis accedat auxilium. Convenit enim, ut qui pro omnibus se obstringunt, ac cuique utiles se exhibere student, eximio etiam aliquo fruantur auxilio. Et certe quæcunque & hoc tempore & olim, aut ex nostris Legibus, aut ex sacris pragmaticis formis concessa ipsis sunt, illæsa rataque conservantor: ac in speciebus rerum jam gestarum atque etiam gerendarum, locum habento.

EPILOGUS.

† Quæ igitur nobis placuerunt, ac per hanc sacram pragmaticam declarantur Legem, ea Gloria tua, & quicunque alius Reipublicæ nostræ judex, firma servato.

EDICTUM X.

DE APPARITORIBUS PRÆSIDUM.

PRÆFATIO.

CUjusmodi insidias provinciales apparitores seu cohortales fisco struant, persæpe ex ipsis rebus didicimus.

CAP. I.

POsteaquam autem & hoc unum ipsorum audaciæ caput esse edocti sumus, quod fiscalia involent, ac deinde in sacris locis se occultent, hac ratione meritas pœnas se effugituros existimantes: statuimus (id quod & Dei amantissimis Provinciarum Episcopis scripsimus) ut si qui illorum in sacra septa confugiant, in potestate tuæ Excellentiæ sit, ut hos ex illa Provincia exire, & in quocunque velis loco, esse jubeas: hoc adjecto, ut Dei amantissimi Episcopi necesse habeant, ut illos ex sacris locis producant 1: ubi tamen fidem 2 publicam acceperint, se ex illis locis, unde discedunt, sine aliqua distorsione à publicis Ministris ad constituta loca ducendos esse. Ad hunc igitur modum in Cohortales Excellentia tua imperio utitor. Illud sane etiam Dei amantissimis *Episcopis & religiosissimis* ipsorum Clericis interminati sumus, ni è Provincia data fide publica illos ejicere, & in constituta loca cum fide publica ducere velint: *ob* sacrorum autem fortasse locorum *privilegium illos* illic morari *sinant*: ipsos de suo, minime vero de ecclesiasticis proventibus fisco indemnitatem præstituros, neque à Sacerdotii ademptione liberos futuros.

EPILOGUS.

† Tua igitur Excellentia, quæ nobis placuerunt, quæque per hanc sacram pragmaticam exprimuntur formam, effectui simul & fini tradere studeto.

EDICTUM XI.

UT PONDERATORES 1 ET MONETARII APUD ÆGYPTIOS QUICQUAM PRO OBRYZO 2 EXIGENDI, NULLAM DE RELIQUO FACULTATEM HABEANT: SED, QUEMADMODUM IN MAGNA HAC URBE, ITA ILLIC QUOQUE SIGNATUM AURUM ÆSTIMETUR: & ILLI SIGNA PRO PONDERE, QUOD IN SIGNATURA SERVATUM EST, IMPONANT.

Idem Imperator Petro gloriosissimo sacrorum Orientalium Prætoriorum iterum Præfecto, iterum etiam sacrarum largitionum Comiti, & Exconsuli.

PRÆFATIO.

QUod obryzum apud Ægyptios sermone hominum celebre est, quod idem, superioribus seculis, cum prorsus incognitum fuisset, admodum nuper in Ægypto contractus involvere & turbare cœpit: ad tantamque absurditatem processit, ut in unamquamque libram noveni aurei dentur, in posterum reprimi, ac ex communi usu tolli oportere putavimus. Ideo id autem, ne Rempublicam oblædat, neu subditorum contractus obturbet, ac involvat: præcipue vero, quod hujus absurditatis longe maxima pars (quantum cognoscere potuimus) in ipsa Alexandria solum consederit, neque similiter per Ægyptum aut illius tractus alias civitates in publicum usum pervenerit.

CAP. I.

SAncimus itaque, ut secundum id, quod olim obtinuit, tametsi mediis postmodum temporibus in signatura, quæ apud Alexandrinos absoluta dicitur, vitiatum sit, in Ægyptiaco tractu de auri tractatione, & valore statuatur: ita ut non possit à quoquam pro male adinvento atque excogitato obryzo quicquam exigi. §. 1. Item, ut quod aurum per Ægyptum ratum & receptum est, sic in contractibus computetur, quomodo quod in hac magna signatum est Urbe: idque periculo pro tempore Præfecti apud Alexandrinos Augustalis, & quæ ipsi parent cohortium, servetur.

CAP. II.

QUoniam vero fraudulenti hujus facinoris ponderatores monetariique authores sunt, injunximus illi, qui illos Magistratus nunc obtinet, ut ad dandam idoneam cautionem se per absolutam signaturam contractibus ministraturos, &, si quando signare oporteat, tantum solummodo se inscripturos, quantum revera quod signaverint aurum pendeat, ipsos adigat: ut pro eo more, qui perperam hactenus obtinuit, non liceat illis amplius, quam revera signati auri pondus sit, signaturæ inscribere. Si namque tale quippiam ausi fuerint, & bona illorum publicamus, corporalibus pœnis ipsos subjicimus, ut qui secundum jussa nostra ab usitato sibi & consueto scelere non destiterint. Sed & necesse omnino habebunt, ut tum Præfecto apud Alexandrinos Augustali, quique pro tempore eum Magistratum habebunt, in consuetis frumenti emissionibus, tum vero etiam Alabarchæ 3, qui nunc est, quique pro tempore futurus est, & sacrorum nostrorum thesaurorum Præposito, nullo prorsus accepto lucro aurum suppeditent.

CAP. III.

ITa vero illi hujus rei curam injunximus, iisque, qui Magistratum post ipsum suscepturi sunt, & cohortibus, quæ ipsis parent, ut sciant, si pro obryzo aut à sacrarum nostrarum Alabarchiarum Præfectis, aut à sacrarum nostrarum largitionum Præposito quicquam exactum esse manifestum fiat, sibi id de suorum ex suppeditatis ipsis, & cohortibus annonis, tum etiam ex facultatibus suis dependendum fore: idque non solum donec in Magistratu fuerint, verum etiam postquam Magistratum deposuerint: deinde etiam, sive initis ab initio pactis (vetus enim illud de obryzo non est, cœpitque temporibus admodum nuperis & recentibus) participes istius lucri fuerint, sive etiam nihil istiusmodi pacti sint. §. 1. Aliis porro, qui mercaturam faciunt, & hactenus lucri aliquid capere consueverunt, interdicto similiter denunciabis, quod si quid in contractibus capere pro obryzo, aut in computationem deducere comperiantur, & bonis excasuri, & corporales pœnas subi-

(13. v. *l.* 1. *l. ult. C. de sportulis.* (14. *Edict.* 7. *c.* 6.
EDICT. X. (1. Fac. *Nov.* 17. *c.* 7. §. 1. *Nov.* 128. *c.* 13. *l.* 6. §. 4. *C. de his qui ad ecclesias.* (2. Fac. *Edict.* 2.

EDICT. XI. (1. v. *l. ult. C. de ponderatorib.* (2. v. *l.* 2. *C. ut nemini liceat in empt. l. ult. C. de veter. numism. potest. l. unic. C. de oblatione votor.* (3. v. *l.* 9. *C. de vectigalib. & commiss.*

turi sunt. Rem perverse cœptam, tantoque progressu facto universam Rempublicam dispendiis involventem, per præsentem Legem in reliquum tempus tolli jubemus, ne de cætero contractus afficiat & obturbet: idque ita observari periculo Præfecti apud Alexandrinos Augustalis, quique pro tempore eundem Magistratum gesturi sunt, & utrorumque cohortium. *Adeo autem id jubemus*, ut vel ejus memoriam aboleri *velimus*, quo à tanto incommodo & damno per Ægyptiacum tractum contractus aliquando liberi fiant.

EPILOGUS.

† Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram exprimuntur Legem: Gloria tua effectui finique tradi & observari jubeto. Dat. 6. Cal. Jan. *Constantinop.* Imp. DN. JUST. PP. Aug. Anno 17. post BASIL. V. C. Conf. Anno 18.

EDICTUM XII. DE HELLESPONTO.

PRÆFATIO.

EDocta nostra est Potentia, quomodo Joannes scriniarius per Hellespontum, ut cui nomine ratiociniorum civilium, sive (ut vocantur) solennium proventuum commissæ formæ essent, quum in regionem illam venisset, à nulla re, quæ ad summam deprædationem spectaret, abstinuerit, civitates populatus sit, & reversus in almam hanc Urbem, ipse quidem auro abundaverit, Hellespontiorum vero regioni omnem summamque paupertatem reliquerit. Ac sane quomodo idcirco cum illo agi oporteat, & injuria affectis resarciri damnum possit, jam à nobis definitum est.

CAP. I.

AT quoniam, propter eorum, quibus istiusmodi demandantur, insatiabilem avaritiam, generali 1 *Legis* forma universale isti rei remedium adhiberi debere putavimus, sancimus, ut, si quis istiusmodi rei causa in Provinciam quampiam sive Hellespontiorum, sive aliam quamlibet profectus, Præsidale jussum habeat, ne quisquam illi obtemperet, citraque periculum ipsius exactio propulsetur: si vero cum sacra pragmatica forma venerit, & quod profert, commonitorium sit, aut literæ de hoc conceptæ, neque iis obtemperetur, uti quæ ad deprædationem, præterque nostram notitiam & voluntatem prodierint: sin quod ostenditur, pragmatica forma sit, ut ne sic quidem ex eo confestim aliquid fiat; sed talem pragmaticam formam Provinciæ Præses apprehendat, de eaque ad nos referat, & alteram à nobis jussionem expectet: ut si illam, cuique talis forma commissa est, agnoscamus, altera nostra pragmatica forma, quæ exactionem fieri demandet, procedat: sin aut rem, aut personam reprobemus, nihil istinc fiat, sed sacra forma à Provinciæ Præside remittatur. Qui sciat, quod si hanc rem neglexerit, indeque damnum aliquod subditis nostris proveniat, istud ipse de suo resarciet.

CAP. II.

FAcultatem vero etiam Episcopis 2 damus, ut si Provinciæ Præses pragmaticam formam inhibere negligat, cuique illa demandata est, concedat & conniveat, eam rem nobis significent. Ac si hoc didicerimus, illum tanquam criminis socium, de Magistratu dejiciemus, cingulo quoque & facultatibus privabimus, & qui quacunque in re injuriam passi fuerint, iis indemnitatem recuperabimus.

EPILOGUS.

† Tua igitur Excellentia, quæ nobis placuerunt, ex præsenti sacra pragmatica forma discens, effectui simul & fini tradere studeto. Dat. 15. Cal. Sept. *Constantinop.* BELIS. V. C. CONS.

EDICTUM XIII. LEX DE ALEXANDRINIS ET ÆGYPTIAcis Provinciis.

PRÆFATIO.

QUum vel minima quæque nostra cura dignemur, certe multo minus quæ maximi ponderis & momenti sunt, ac Rempublicam nostram continent, & conservant, pro derelicto habere, aut neglecta competentique ornatu vidua esse debemus sinere: præsertim cum tua Excellentia ministerio nobis sit, cui per omnia nostra incolumitas, rerum publicarum incrementum & subditorum nostrorum gubernaculum curæ est. Considerantes itaque, quomodo superioribus temporibus, tametsi aliis locis publicæ exactiones sic satis constitutæ viderentur, in Ægyptiaco tamen tractu adeo confusæ fuerint, ut, quid in Provincia ageretur, hic cognosci non posset: ejus rei conturbatum modum atque ordinem, qui hucusque duravit, valde admirati sumus. Sed Deus hoc etiam temporibus nostris, tuoque officio servatum voluit. Ut enim nobis frumentum inde adjiciebant, sic nihil aliud contribuere volebant. Verum subditi omnia plene à se exigi omnino affirmabant: pagorum 1 autem Præfecti, & Reipublicæ Administratores, publici Exactores etiam, & præcipue pro tempore Præsides hactenus eam rem ita administrarunt, ut nemini innotescere posset, ac ipsis solis lucrosa esset. Quoniam igitur, si rem in genere ac promiscue administrari sinamus, haud unquam illam perpurgare decenterque constituere possimus: ideo Magistratum, qui Ægypti rebus præest (*Præfectum 2 Augustalium*) nempe moderatioribus curis præficere visum est. Non temere enim unius hominis industria tantis curis par sit, nec ita rem administrare valeat, ut inde cujuspiam boni sensus ad nos resultet.

CAP. I.

PRopterea igitur statuimus, ut Excellentia tua hanc nostram ea de re Legem ad se receptam sic formet atque ordinet, ut illam nos tulisse, tuam vero Excellentiam ministerium habuisse dignum sit. In primis autem spectabilem *Præfectum* Augustalem ipsi Alexandriæ præesse, & omnium ejus rerum curam habere volumus, & insuper duabus Ægyptis, ac iis solis, excepto oppido Menelaita dicto, quod Ægypto præjacet, & præterea Mareota. De illis enim, quæ videbuntur, constituturi sumus. §. 1. Volumus autem ipsum (ut dictum est) non uni Alexandriæ, verum etiam duabus Ægyptis, dictis Mareota Menelaitaque exceptis, *ita* præesse, ut Magistratus Provincialis dictarum duarum Provinciarum (quomodo etiam hucusque obtinuit) ipsi soli subsit. Et (quod in idem recidit) *volumus* spectabilem *Præfectum* Augustalem propter dictæ maximæ Urbis populositatem, Magistratus militaris jus habere: non, ut res dividatur, in duosve Magistratus distrahatur, (id enim conducibile esse omnino non putamus:) sed ut unus homo dicto solio præsit, & in omnes, qui illic sunt, milites, sive in ipsa magna Alexandrinorum Urbe, sive in duabus (ut dictum est) Ægyptis stationes habeant, jus & potestatem habeat.

CAP. II.

CUrare enim etiam te oportet, ut decorum in civitate servetur, neque tumultus quispiam in dicto populo oboriatur: & quum dicti Magistratus Præfectus, & civilis Magistratus vim & militum robur in subsidium habeat, (quod quantum ad ipsos milites, tum qui in Alexandria, tum qui in utraque Ægypto sunt, Vicarius sit) ille Deo duce & auspice, dicti decori per civitatem servandi curam gerat: illique gloriosissimus generosissimusque Dux præsentalium, Orientalis etiam * & ad responsum præsto sint, & quæ is jubeat, in iis obsequiosi sint. Est autem ipsi cohors & Augustaliana & Ducalis, militum plus minus sexcentorum: non ut seorsum Ducales sint, seorsum etiam Augustaliani: sed, ut una cohors, unaque recensio sit, in qua centum primates sint, quinquaginta in Augustaliana cohorte, totidem inter Ducales: quorum inter ipsos ordo alternet, ut priores partes Augustalianus, alteras Ducalis habeat, quam centum inter ipsos primatum formam deinceps conservari volumus. Cætera, ut ei, qui Magistratum obtinet, videbitur, constituantur: ut tamen cohortis mixtim ex Augustalianis & Ducalibus constantis numerum sexcentorum militum scilicet, non excedat.

CAP. III.

OMnia vero, quæ sub illo fiunt, & ad tuum solium, & per Excellentiam tuam ad nos referuntur: ut, quod à vobis fit, si rectum & bonum sit, authoritatem accipiat: & ubi cohors constituta fuerit, absque probatoriis, quibus nostra manu subscriptum

EDICT. XII. (1. v. *l.* 3. *C. de legib.* (2. Fac. *l.* 26. *C. de episc. aud.*

EDICT. XIII. (1. v. *l.* 2. *C. de susceptorib.* (2. *tit. ff. & C. de offic. præf. Aug.*

sit,

fit, ut hactenus obtinuit, nemo Augustalianus fiat. Ipsa autem universa cohors Augustaliana appellabitur. Enimvero qui ab Imperatore designatus, Imperatorioque judicio dignus habitus, Magistratum assumet, & puras 3 manus conservabit, & se in omnibus Imperatorio judicio dignum exhibebit. Neque enim nos tantam solummodo consolationem, quantam usque ad hunc diem spectabilis Augustus habet (quinquaginta annonas, & quinquaginta capita videlicet) ex publico illi dabimus: sed magno auctario adjecto, quadraginta auri libras pro annonis, consuetudinibus, & calandicis quotannis ipsum accipere volumus: idque à vindice 4, & ex subjectis huic formæ locis & causis.

CAP. IV.

ADsessores autem ejus ex iisdem quinque libras auri accipient, quæque ipsis apparet cohors, mille solidos: quanquam antehac tertiam ejus summæ partem solummodo habere solet. Ita res ista per se splendida erit, proque nostrorum temporum dignitate administrabitur. §. 1. Ut porro solennis stataque frumenti illatio recte procedat, id ejus, qui istiusmodi Magistratum tenebit, primam curam esse volumus: ut ipse spectabilis *Præfectus* Augustalis, & quæ illi cohors apparet, suo bonorumque suorum, quæ in præsentia habet, quæque aliquando habiturus est periculo: cohortis vero etiam tanto periculo, ut non de his modo, verum etiam de salute & vita judicium subitura sit, omnem curam & diligentiam subire debeat, ut dictum felicis solennisque illationis 5 frumentum & exigatur, & consuetis temporibus emittatur. §. 2. Atque hoc quidem, quod ex utraque Ægypto contribui debet, exiget: alind vero citra dilationem suscipiet, aut etiam navibus injiciet: quantumque Canon ejusdem solennis illationis, quæ in hanc almam Urbem advehi solet, postulat, huc emittendum curabit. §. 3. Volumus insuper, ut similiter, quod à nobis magnæ Alexandrinorum Urbi donatum est, quantum quidem ex utraque Ægypto pendi debet, exigat suo cohortisque suæ periculo: quantum vero ex utrisque locis provenit, suscipiat: quod tradatur modo, quam qui hactenus obtinuit, longe explicatiore, qui in sequentibus declarabitur: & (quomodo consuevit) in ejusdem Urbis alimoniam expendat, quo illi Deo propitio per omnia satis sit. Quo autem huic rei nullum omnino impedimentum adferatur, cum ipso spectabili Augustali eidem periculo subjici placeat, quotcunque in militum sub ipso constitutorum, clarissimorum etiam Tribunorum, & cujuscunque civilis publicique auxilii officium atque numerum adscripti sunt.

CAP. V.

CÆterum quod *frumentum* ex locis ipsius jurisdictioni non subjectis exportatur, id eatenus inducere ipsi periculum & necessitatem volumus, ut postquam exportatum sit, ipse sine ulla mora id suscipere, & quæ ipsi paret cohors ad hanc almam Urbem suo periculo devehere debeat. Summa etiam cum diligentia curabit, ne ex subjectis ipsi civitatibus, Provinciis, quibuscunque locis, portubus etiam aut ostiis, prius frumenti quicquam exportetur, quam stata illatio Alexandrina solverit: ac vero, ut ne tum quidem, extra quam si id à nobis per sacras nostras formas, aut filiorum tuorum jussa permissum fuerit aut permittendum sit. In omnibus autem cohortales, quæ ipsis injunxerit (quomodo prius dictum est) ipsi ministerium præstent: navicularii vero frumentum suscipiant, navibusque imponant, atque Deo duce ad hanc almam Urbem navigent.

CAP. VI.

SAne, si ex utraque Ægypto frumentum non exegerit, neque illud huc mittendæ felicis solitæque illationis Alexandriam importandum, neque ante finem mensis Augusti ad almam hanc regiamque Urbem vehendum curarit: si etiam frumentum Alexandrinis à nobis in alimoniam elargitum, mense Septembri in ipsorum Urbem non importarit: sciat, quod quantum illationis alimoniæve frumento, pro eo modo, qui ex utraque Ægypto inferri consuevit, deest, in ternas artabas 6 pro singulis solidis à solio tuo & ipse, sive Magistratum adhuc obtineat, sive privatus factus sit, & heredes successoresque ipsius exigentur: nulloque modo

(3. *Nov.* 17. c. 1. (4. v. *Nov.* 38. *in pr. Nov.* 128. c. 5. (5. v. *l.* 10. *C. de sacros. eccles. l. ult. C. de navib. non excus. Nov.* 163. c. 2. (6. c. 22. *in fin.* c. 23. *in fin. infr. hic.*

bona ipsius libera erunt, antequam quicquid inde debet, ad ternas æstimatum artabas tuis mensis intulerit. Interim convenit omnino, ut ad prædicta tempora ipse ex utraque Ægypto plenariam etiam exigat.

CAP. VII.

QUandoquidem vero de solenni illatione tractatus connexum & inseparabilem habet portoriorum titulum, volumus etiam, quæ ad ipsum pertinent, (quo isti negotio plene convenienterque prospiciatur,) certa juris forma comprehendere. Volumus igitur, ne in posterum portoriorum susceptor facultatem habeat, ut se quibuscunque publicis vectigalibus immisceat, ac nonnullis solvendo vectigali obnoxiis illud remittat: itaque quæ ἐνδοματικὰ 7 nuncupantur, (*quæ per indulgentiam & gratuito data dixeris*,) accipiat, & publica inde negligat: ab aliis vero plus quam par sit, exigat, & plures ut violentius & supra consuetos, ac hinc confundendæ rei occasionem initiumque capiat, portoria quidem recusari non posse prætendens, ex rei vero confusione suum commodum captans: & mensas quidem tui tribunalis despiciens: simul autem lucri causa cuncta ad se trahere conans.

CAP. VIII.

QUoniam etiam tua Excellentia vigilanter cuncta gubernans, nos docuit, quantum portoriorum canon, qui ex Alexandria suppeditatur, subducta ratione conficiat, solidorum *videlicet octoginta* millia (quippe quum, quod frumentum transmittitur, in octogies centena millia exsurgat) volumus, ex subjectis Provinciis, locis & proventibus portoriorum susceptori octoginta hæc solidorum millia dari. Quam largam liberalitatem ideo fecimus, ut ne quid omnino ex dilatione defectuve solennis frumenti transmissionis conficeretur. Spectabilis autem *Præfectus* Augustalis, & quæ ipsi cohors ex Augustalianis, prioribusque Ducalibus (ut dictum est) in unam coitionem conjunctionemque conflata paret, portoriorum susceptori per civitates atque loca, & ab hominibus ex Alexandria & utraque Ægypto in hoc delectis exactiones facient. Cujusmodi exactionem ipse etiam portoriorum susceptor similiter faciet. Ut suo periculo (quomodo dictum est) *Præfectus* Augustalis ac ipsius cohors, una cum portoriorum susceptore hæc exigant. Ipsi vero harum rerum exactionis periculum etiam incumbit, ut irreprehensibiliter aurum exigat, & in dictum usum expendat, & prout hactenus moris fuit, naviculariis distribuat: una cum ipso portoriorum susceptore in omnibus labores & pericula sustinente spectabili *Præfecto* Augustali, cum ipsi parente cohorte, & fortissimis per illa loca constitutis cohortibus cum suis tribunis: quippe quia conveniens sit, ut omnibus modis portoriorum ratio per contributionem suppleatur, hæcque susceptori dentur, qui convenienti consuetoque modo illa dispenset, ac pro omni solenni illatione naviculariis præbeat. Atque hæc quidem prima illi cura administratioque applicanda est solennis illationis & portoriorum.

CAP. IX.

SEcundo deinde loco Excellentiam tuam & pro tempore hujus Magistratus Præfectum, scriniarios etiam & tractatores, & duos ex Egypto & Alexandria curam habere volumus exactionis publicorum tributorum, in tribunalis tuæ Excellentiæ utramque mensam, & privatam & publicam inferendorum, ex illis scilicet civitatibus, & ab illis personis horumque fidejussoribus, & è locis, quæ in hoc selecta sunt, & sacræ huic legislationi subjecta: ut nullo modo neque spectabilis *Præfectus* Augustalis, neque quæ ipsi paret cohors, neque Dei amantissimus Alexandrinus Episcopus cujuspiam publicæ exactionis rationem reddere vel exigere, aut etiam per qualemcunque causam indicta exactione, quæ ad Excellentiæ tuæ mensas, aut ad homines ab illa delectos pertinet, communionem habere possit: præterquam si tractatores, quique in Provincia illorum locum supplent, auxilii causa id fieri petierint. §. 1. Si enim hoc petant, aut si Gloria tua, quique pro tempore eundem Magistratum obtinebunt, id jubeant, necesse habebit *Præfectus* pro tempore Augustalis, quique sub ipso sacramento obstricti milites sunt, & horum tribuni, cohors etiam, quæ eidem magnificentissimo Augustali apparet, & quodcunque

(7. *l. ult.* §. 1. *C. de exactorib. tribut.* fac. *Nov.* 30. c. 3. *Nov.* 134. c. 1.

civile publicumque auxilium, ut scriniariis tuis suppetias veniat: & ut omnes istiusmodi illationibus utrique Excellentiæ tribunalis tuæ mensæ competentibus obnoxii, citra omnem dilationem imposita sibi publica tributa inferant, neque contradicere audeant, faciat. §. 2. Si enim qui in utraque Ægypto, (excepta Mareota 8 & Menelaita Urbe, de quibus in sequentibus convenientia statuemus,) aut Alexandriæ habitant, istiusquemodi illationibus obnoxii sunt, ad dationem vultum obvertere, in aliquove adversari audeant: & spectabilis *Præfectus* Augustalis militarem simul & civilem Magistratum obtinens, cohortiumque primores & tribuni illum, aut illos, qui debent, inferre, atque in fiscum benevolos esse non coëgerint: sciant, & ipse magnificentissimus *Præfectus* Augustalis, & quodcunque auxilium, cujus paulo ante mentionem fecimus, se in cingulis fisco in partem eorum, quæ debentur adjudicandis periclitaturos: qui vero contradicere ausi fuerint, bona sua publicanda, seque è Provincia ejiciendos esse. Manifestum vero sit, quod in omnibus, quæ ab Excellentia tua decernentur, *Præfectus* pro tempore Augustalis tuæ Excellentiæ potestati ac imperio, prout hactenus moris fuit, subfuturus est.

CAP. X.

CÆterum si Gloria tua, aut scriniarii, aut tractatores, aut qui illorum locum supplent, in Provincia fidem publicam nonnullis dari voluerint, pro illis ipsi periclitabuntur. Dabit tamen illam Dei amantiss. Patriarcha in tot dies atque in hunc modum, in quem ab Excellentiæ tuæ Magistratu jussum, aut à tractatoribus petitum fuerit. Et si præter hæc publica 9 fides detur, erit illa omnino irrita. Non enim quemquam præter hæc hominibus in quamcunque causam delectis fidem publicam dare concedimus, præterquam, si quis in hoc fidem publicam capiat, ut in publico versetur, & intra certos dies quicquid debet, omnino fisco persolvat, aut sufficientem tractatoribus scriniariisve cautionem præstet. Ad hoc, qui præter hæc fidem publicam quocunque modo ceperit, æqualis cum iis, qui non acceperunt conditionis sit, intraque sacra etiam septa exactionem sustineat. §. 1. Verum si Dei amantissimus Archiepiscopus extra dictum modum fidem publicam dederit, necessario Dei amantissimi Oeconomi, & sanctissimæ Ecclesiæ Defensores, quod damnum fisco hinc obortum fuerit, id agnitum de suo & de facultatibus suis resarcient. Qui si sat divites non fuerint, ex 10 sanctissimæ Ecclesiæ pecuniis & rebus fisco satisfiet. §. 2. Quod si præter notitiam & voluntatem Dei amantissimi Episcopi fidem publicam ipsi dare ausi fuerint, non modo ea omnino irrita erit, verum etiam ipsi fisco damnum rependent, & beatissimus Patriarcha, si quid præter voluntatem ipsius fecerint, omnino ipsos & ab officiis, quæ habent, removebit, & è Sacerdotio ejiciet. §. 3. Si vero Magistratus quispiam contra vetita, cuipiam, qui publica tributa tuis mensis assignata debeat, fidem publicam dederit, sive *Præfectus* Augustalis, sive clarissimi tribuni, qui cohortibus præsunt, sint, & à dignitate Magistratuque removebitur, & fisco privatus factus damnum resarciet: idque non modo quum adhuc supererit, verum etiam 11 ubi mortuus fuerit. Obnoxii enim ipsi heredesque & facultates ipsorum hujusmodi exactionibus erunt; ut *videlicet* pœnarum metu istiusmodi nihil committatur, neque *quispiam*, priusquam omne debitum persolutum sit, pœnam effugiat. §. 4. Item, si quis ex iisdem civitatibus locisve in jus vocatum exemerit 12, aut exactioni impedimento sit: oportet & hunc, in quantum exemptus tenebatur, obnoxium esse, ejusque exactionem cum heredibus, successoribusque suis & in bonis sustinere. Cæterum quibus (ut dictum est) omne periculum incumbit, (tractatoribus nempe & scriniariis) omnem ipsi potestatem procurationemque hujus rei habeant, totumque canonem, qui ex dictis civitatibus, Provinciis, atque locis mensis tuis infertur, ad mensas tuæ Excellentiæ, tum publicam, tum privatam emittant, & quibus tu dari constitueris, tradant.

CAP. XI.

STatuimus porro, ut spectabilis *Præfectus* Augustalis iis, qui à solio tuo in hoc mittuntur, sive tractatoribus, sive scriniariis, sive qui ipsorum locum supplent, in exactionibus ipsos respicientibus, & in publicam privatamque mensam inferendis, necessario opem ferant. §. 1. Et si quem ex dictis locis in fiscum improbum esse, atque, ut exactionem effugiat, tumultum ciere contingat: volumus tractatori, sive scriniario, sive qui illorum locum obtinet, facultatem esse, ut hoc magnificentissimo *Præfecto* Augustali manifestum faciat: qui suo cohortisque sibi apparentis periculo milites succurrere rei, inhibereque improbos, & quæ mensis debentur, exigere cogat: ut dum hæc per civilem militaremque manum perficiuntur, citra dilationem exigi, & in magnam hanc Urbem importari possint. Sciant autem clarissimi Tribuni fortissimique milites, & maxime qui inter illos principatum obtinent, quod si hoc neglexerint, neque, ut illa omnia, quæ diximus, facerent, curarint, de annonis etiam periclitabuntur. Retinebuntur enim illæ à *Præfecto* pro tempore Augustali, ipsiusque periculo mensis tuis inferentur. Tum & bonorum publicationem sustinebunt clarissimi ipsorum Tribuni, quique inter ipsos primas tenent, qui sane & capitale supplicium metuunt: & universum agmen è Provincia motum ultra Istrum flumen, sive Danubium transferetur, ut in illorum locorum limitibus custodiæ causa perseveret. §. 2. Illi vero, qui in fiscum improbi fuerint, atque istiusmodi necessitatem expectarint, publicationem ac perpetuum exilium Sebastiam & in Pityusam, (quæ in extremis * Euxini Ponti finibus est,) deportati sustinebunt. Eandem vero similemque curam & occasione largitionalium titulorum, omniumque, quæ ad sacras nostras largitiones pertinent, spectabili *Præfecto* Augustali imponimus, quæ quidem ab ipso atque etiam ejus cohorte & Alexandriæ & per utramque Ægyptum debeant expediri. Etenim harum rerum hæc à nobis constituta procuratio est. Et conveniens est, ut ipse, ejusque cohors suo periculo largitionalium tributorum, omniumque causarum, ad sacras nostras largitiones pertinentium, exactionem curet: ut hujusmodi publicæ illationes, quæ sacris nostris thesauris applicantur, omni periculo spectabilem *Præfectum* Augustalem, ipsique obsecundantem cohortem concernente, & exigantur, & sacris nostris largitionibus inferantur. Si enim horum quicquam neglectum fuerit, periculum illi, & de Magistratu, & de bonis imminebit: idque non solum dum in Magistratu erit, sed postmodum etiam, quando Magistratum deposuerit, adeo ut illud periculum ad successores quoque ejus, & heredes transiturum sit. Donec enim, quæcunque ex locis ipsi subjectis sacris nostris largitionibus debentur, expleta fuerint: non ipse tantum hujusmodi exactionibus obstrictus erit, verum heredes 13 etiam ejus & successores. §. 3. Sed neque asylum dabit quisquam iis, qui ipsius jurisdictioni subsunt, præterquam ii, qui exactionis periculum (ut dictum est) *sustinent*, quæ fit periculo spectabilis pro tempore Præfecti Augustalis, & obsecundantis ipsi cohortis. Pecuniæ autem devotis sacrarum largitionum palatinis transfundendæ sunt, quorum hæc res curæ incumbit, aut, qui alioqui ad hoc à gloriosissimo Præfecto, inclyto huic Magistratui præposito emittuntur. Neque contra ea, quæ ante excepta sunt, fidem publicam dare quisquam, aut in exactionibus impedimento esse poterit. §. 4. Devoti autem milites, & qui in agris, & qui in urbibus illis sunt, passuri eadem sunt, nisi ipsi quoque opem tulerint: omnibusque modis largitionales pecuniæ collectæ, ac iis, qui in hoc missi fuerint, transfusæ sint, & denique tanta cum alacritate exactionem exercuerint, quantam in ea ab arcariis exhiberi præcepimus.

CAP. XII.

ILlud item spectabili Præfecto Augustali tribuimus, ut ipsi, & militibus, & regionis primoribus, & rerum fiscalium sub ipsius jurisdictione & potestate constitutarum exactoribus, in omnibus imperare licitum sit: ut tamen regionis primores, si aut circa frumentum, aut circa portoria, aut alias fiscales res, quæ vel dictas causas, vel sumptus per Provinciam faciendos concernant, improbuli atque refractarii sint, pro imperio removere non possit. Si quid autem mali fecerint, non removebit quidem illos, sed in custodia constituet: delectisque circumspecte aliis, qui recte in negotio versentur, omnia huc solio tuo, & per hoc porro Imperatori nunciabit: quo nos omnia cognoscentes, & de illorum, qui recte in negotio versati non sunt, ejectione, & delectorum regio-

(8. *c.* 17. *c.* 18. §. 1. *c.* 19. *& seqq. infr. hic.* (9. *v. Edict.* 2. (10. *c. ult.* §. 4. *infr. hic.* fac. *l.* 10. *in fin. C. de sacros. eccles.* (11. Fac. *l.* 20. *ff. de accusationib.* (12. *tit. ff. ne quis eum qui in jus vocat. Nov.* 30. *c.* 11. *in fin. princ.*

(13. Fac. *l.* 14. *C. de rei vindic.*

nis

nis primorum (si videbitur) insitione, eorumque, quæ ad regionis primatum ac primorum bona pertinent, traditione, quod æquum & conveniens sit, statuamus. §. 1. Sed & qui Alexandriæ & per utramque Ægyptum Rempublicam administrant, omnesque etiam, qui tributa ipsius exactionibus assignata in locis ipsi subjectis tractant, ipsius imperio suberunt. Quin & in alias quascunque Provincias ipsi non subjectas, & ut *debitores* ad se adducat, & fiscalia exigat concedere: & si qui, quum Alexandriæ, aut in duabus Ægyptis possessiones habeant, alibi degant, aut in Provinciis ipsi non subjectis habitent, hos in Provinciam, quam deseruerunt (quo rebus fiscalibus ipsi subjectis nihil impedimenti obveniat) reducere illi liberum fuerit. Quod idem faciet, si qui ad mensas tuas pertinentia debeant, & tractatores, quive illorum locum supplent, aut qui exactionibus publicis privatisve tuis mensis inferendis incumbunt, tale quippiam ipsi significarint. Nam & tunc ad eundem modum & emittere & adducere hos debebit, ut à tractatoribus tuis exactionem sustineant. Non poterunt autem debitores, quum in aliis locis sunt, in fiscalium rerum causa Præfectum Augustalem exceptione submovere, quasi competens ipsorum judex non sit: quod sane & in largitionalibus exactionibus fieri volumus.

CAP. XIII.

REstat ea exactionum cura, quam spectabilis Præfectus Augustalis, ipsique obsecundans cohors militaribus impensurus est sumptibus, iis, qui Alexandriæ, quique in duabus *subibuntur* Ægyptis, tum etiam civilibus solennibusque magnæ Alexandrinorum urbis & utriusque Ægypti tributis. Erit igitur spectabilis Præfecti Augustalis, ipsique obsecundantis cohortis, ut hæc suo periculo & exigant, & tradant, neque eam rem amplius tuæ Excellentiæ scriniarius exequetur; quem, quod res militares administret, στρατιωτόν 14 Ægyptii nuncupant. Atque hic quidem in universum desinet: spectabilis autem Præfectus Augustalis, ipsique obsecundans cohors, quibuscunque voluerit modis, suo periculo exactionem faciet, omnibusque devotis militibus, qui Alexandriæ stationem habent, sumptus suppeditabit, eos suo periculo à subjectis locis ei & civitatibus exigens.

CAP. XIV.

COges porro pro tempore Alexandrinum vindicem, ut, quos sumptus facit, eos omnes in accendendis calefaciendisque publicis balneis, ac aliis omnibus civilibus solennibus faciat: qui quidem *sumptus* sacræ huic nostræ Legi expresse omnes subjecti sunt: quæ descriptio hoc quoque evidenter declarabit, ex cujusmodi locis, atque titulis sive causis, & personis hi colligantur, deinde quanti sint, quemque ad modum dispensari debeant: solennes sumptus videlicet, & quotquot in duabus Ægyptis civiles sunt, qui civitatibus periculo peculiaris harum Provinciarum Magistratus porriguntur. In iis vero, qui à spectabili Præfecto Augustali ipsius cohortisque periculo dispensabuntur, fidem publicam dandi, & quæcunque negotio conducere putaverit, faciendi facultatem habebit: quippe cum periculum in ipsum, ejusque cohortem omne concedat; ut tamen, qui sumptus Alexandriæ fiunt, per illos, qui hactenus eos faciunt, servata consuetudine fiant. §. 1. Nullus autem hoc prætextu, quod spectabili Præfecto Augustali non subsit, neque vero etiam ipse spectabilis Augustalis, neque ejus cohors improbitatem aliquam inceptent, fraudemve quampiam aut in illationibus, aut in frumenti solenniter illati transvectionibus committant: sed pure rem tractent, eoque modo, quo quam maxime Reipublicæ & prospiciant, & commodent: expendentes, quam ea res necessaria atque inevitabilis sit: & scientes etiam, quod extremo 15 supplicio obnoxii erunt, si quid hac in re non solum maleficiose perpetrarint, verum etiam vafre quicquam & per commentum egerint.

CAP. XV.

ENimvero illud etiam, quod ab Excellentia tua ad nos relatum est, in hac Lege inscribendum esse duximus. Gloria enim tua, in dicta civitate Alexandria omnia perscrutata invenit in tabula, quæ temporibus Anastasii pientissimi Principis confecta fuit, quando Marianus vir inclytus sub ipso res administrabat, extitisse tabulam publicam, quum vindicis in modum Potamon fiscalibus Alexandrinis præesset, qua in tabula 16 descriptus esset rerum exportandarum titulus, qui diversis causis mille * aureos ita expensos ferret: quadringentos nonaginta duos publicis ejusdem civitatis balneis; quadringentos item & undeviginti anticantharo 17, ut vocant; quingentos postremo & quinquaginta octo cum dimidio, portoriorum susceptori, ut descripta summa in mille quadringentos sexaginta novem aureos exurgat. Deinde vero ab iis, qui Rempublicam administrant, in eandem rerum exportandarum causam aureos centum perceptos esse. Præfectum autem pro tempore Augustalem pro triginta sex pullis equinis trecentos & viginti aureos accepisse. Similiter præbere dictæ Alexandriæ civitatis equestribus ludis. Atque hanc quidem formam esse non solum Magistratus illustrissimi Strategii, verum etiam usque ad secundam indictionem præteriti circuli (quæ fuit ante annos quindecim) durasse. Ex eo autem tempore quorundam negligentia, aliorum autem dolo malo, plurimorum vero etiam furto eam rem paulatim imminutam, & publicas balneas illas quadringentorum nonaginta duorum aureorum summa, portoria autem quingentorum quinquaginta octo, & semissis aureorum illatione defraudata esse: idque occasione illis data, quod nonnulli partim ex Principis aula, partim ex soliis tuis facultatem sibi pararent, ut gratis è dicta civitate Alexandria tegulas aliasque species, quæ istiusmodi tributo obnoxiæ sunt, exportarent. Atque ita quidem memoratam civitatem paulatim esse depauperatam.

CAP. XVI.

EXcellentiam itaque tuam & in his animum intendentem amplexati, statuimus, ne aliquibus istiusmodi sacra Principalis forma data quicquam utilitatis adferat, sed omnes agnoscant, quod usque ad illustrissimi illius Strategii tempora dare consueverunt: ne etiam spectabilis Præfectus Augustalis majores sumptus faciat, quam antea & temporibus illustrissimi Strategii fieri soliti sunt: neque novo aliquo commento tributa illa attingat, sibique vindicet: sed vetus forma, quæ usque ad Strategium illustrissimum illum & ipsum obtinuit, custodiatur. Neque denique pro tempore Augustali contentionis occasio detur, ut hic, quod nihil ceperit: ille vero, quod minus ceperit, dicat: sed ex universa summa mille octingentorum & undenonaginta aureorum aurei trecenti & undeseptuaginta leventur & demantur. Aliquanto enim benignius, quam pro exactiore jure agere, & ob copias Præfecto pro tempore Augustali colligendas, alios mille quingentos & viginti aureos solos ex titulo inferri volumus: quibus ex aureis trecentos illos & viginti aureos occasione triginta sex pullorum, quos ex antiqua consuetudine Alexandrinis equestribus ludis suppeditare tenetur, spectabilis Præfectus Augustalis sibi imputabit. Reliquos vero mille ducentos aureos, eidem in annonas ipsius annumerari volumus. Atque ita quidem ea res non difficilis solutu fuerit, & pristinam rationem servabit, neque ulli prorsus ad dolum malum fenestra aperietur. † De publicarum autem balnearum calefactione, & anticantharo 18, & publicis portoriis, ex aliis causis descriptio in hac sacra Lege adhuc instituetur.

CAP. XVII.

QUoniam vero Mareotam 19 Libyco tractui subjecimus, & nonnullos Alexandrinos in popularibus seditionibus deprehensos, quo sibi inferendas à spectabili Præfecto Augustali pœnas effugiant, illuc profugere constat: statuimus, ut pro tempore spectabili Augustali facultas sit, ut ob hanc causam, & quidem solam, Commentariensem illuc mittat, qui ad eum, qui clarissimi Provinciæ Libyæ Præsidis locum obtinebit, cum publicis literis proficiscatur: quo illos & comprehendat, & per cohortes militesque, qui sub ipso sunt, tradat: ut nemo, qui Alexandriæ publicos tumultus moverit, illuc confugiat, & spectabilis Præfecti Augustalis pœnas evitet. Insuper & illi ipsi, qui istis partibus præfuerit, facultas erit, ut, si quos tales inveniat, eos & comprehendat, & castiget, atque etiam ** publice manu emittat, & liberet. In his itaque dictum Magistratum circumscribimus: quæque in hac Lege explicavimus, hæc illi facienda injungimus. Sic enim cura ipsi rei facile par, contracta etiam undique neque confusa fuerit, nullam-

(14. *c.* 15. *c.* 16. *infr. hic.* (15. Fac. *l.* 21. *ff. de pœnis.*

(16. v. *tit. C. quæ res exportari non debent.* (17. *c.* 16. *in fin. infr. hic.* (18. *c.* 15. *supr. eod.* (19. *c.* 1. *c.* 9. §. 2. *supr. eod.*

que ad confusionem furtumque propensis maleficii occasionem præbebit.

CAP. XVIII.

Hinc nos cura Libycorum limitum vocat, quos ad Paratonium constituimus, collocata inibi militari manu, quæ in illis locis barbaros compescat. Spectabilem enim Libyæ Ducem (ut dictum est) per Paratonium, & per subjectas illi civitates (in quibus, qui sub ipso sunt milites, ipsius jussis obsequentur) velut stativa castra obtinere volumus. Percipiet autem ipse attributas sibi annonas, ut pro annonis, quæ in speciebus sunt, nonaginta, proque capitibus centum & viginti aureos consequatur supra mille quinque & quadrantem: pro annonis autem, quæ in auro consistunt, quinquaginta: ac pro totidem capitibus, aureos quadringentos. Ipsi item obsecundans cohors habebit aureos centum octoginta septem. Et milites, qui videlicet ex his Libybus Justinianeis, quique apud aliquam Justinianearum cohortium dictis locis assignatarum sunt, suas annonas, quemadmodum Respublica ipsis constituit, percepturi sunt. Manifestum *interim sit*, quod & omnia solennia, quæ civitatibus ipsis assignatis *dari solent*, quo modo hactenus data sunt, deinceps *ipsis* dabuntur. Similiter vero & Provincialis Magistratus, obsecundansque ipsi cohors, suas annonas habebit. §. 1. Verum quoniam, si quis omnes hosce sumptus supputet, non paria, neque sufficientia futura sint, quæ ex locis ipsi subjectis, sive ex Libyum Provincia inferuntur: idcirco necessarium esse duximus: ut Mareotam (quomodo dicitur) & Menelaitam Urbem 20 (quæ ante Ægyptiacam Provinciam sita est) ipsi adjiceremus. Efficere enim alioqui nequeat, ut è publico militibus sub ipso constitutis salarium suppeditetur, si quæ danda sunt, aliunde pendeant, ac sub alio Magistratu contribuantur: tum etiam hinc ex diversitate Magistratuum innumeræ solicitudines atque tumultus essent exorituri. Atque ille quidem dictis locis præerit, tu vero tuo periculo, tibique obsecundans cohors, & civilis Magistratus, una cum cohorte, exactionem perficietis, & quod collegeritis, militibus vobisque ipsis distribuetis, ut ipsorum & sumptus, & annonæ hinc conficiantur, proprio periculo exactione illorum facienda.

CAP. XIX.

Ne vero hic cuiquam excogitandi, quomodo aut majores sumptus faciat, aut minorem illationem colligat, occasionem demus: hac etiam re decenter constituta, per subjectam huic sacræ Legi descriptionem manifestum fecimus, quantus sit Canon, qui & ex dictis Provinciis locisque, & ex Libya ipsa, Mareota etiam, Menelaitaque Urbe illatus, ad tribunal tuæ Excellentiæ defertur: tum etiam quanti sint sumptus, quos circa Magistratus, cohortes, solennia, & devotorum militum alimoniam fieri conveniret. Spectabilis autem Præfectus Augustalis, ipsiusque cohors, aut quicunque alius Provincialis Magistratus cum dicto Duce in subjectis ipsi Provinciis, civitatibus & locis nullam omnino cujusquam rei communitatem habebit. Verum ipse spectabilis Dux & civilis Libyæ Magistratus in dictis locis, tum in pecuniariis & criminalibus causis, tum etiam in publicis exactionibus omnem potestatem obtinebit, ut quæcunque in Libya sunt, & omnes, qui illa loca possident, in suis quisque possessionibus, & qui incolæ sunt, etiam spectabili Duci subjecti sint. Adeo ut, tametsi qui sub dictis civitatibus, aut locis, quibus spectabilis Dux præest, possessiones habent, in aliis Provinciis habitent, similiter tamen in publicis exactionibus ipsi subjici velimus: ut potestatem habeat, ut ad ipsos exactores emittat, omniaque, quæ exactionis ratio postulat, faciat.

CAP. XX.

Porro, quia etiam sacræ nostræ largitiones ex his Provinciis atque locis, quæ dicto Libycorum limitum Duci parent, nonnulla recipiunt, nosque æqualem atque similem illis curam impendimus: sancimus, ut dictus Libyæ, & Mareotæ, Menelaitæque Urbis (hæc enim illi adjecimus) spectabilis Dux, & Provinciæ Præses cum obsecundante ipsi cohorte suo periculo largitionalium pecuniarum, quæ ex omnibus dictis debentur locis, exactionem faciat: ita ut plenæ illæ, citraque ullum defectum quotannis exigantur, & ab ipsis Alexandriam emittantur: porroque cui pro tempore ex devotis palatinis, ut illic præpositi officium adimpleat, commissum fuerit, tradantur: qui ipsis auxilium ferre debebit, sciens, quod nisi has res omnibus modis curaverit, in idem cum Duce, Præside, & obsecundantibus ipsis cohortibus periculum incidet. In hoc etiam milites suppetias venient: & nisi id fecerint, in periculo erunt, ne easdem pœnas subeant, quas Alexandriæ, & in utraque Ægypto constitutis militibus, nisi & ipsi eam rem æquali cura dignarentur, imposuimus. Neque vero præter causas superius exceptas, præterque devotorum dicti Magistratus palatinorum voluntatem, qui à suo pro tempore Præfecto ad exactionem publicorum largitionalium omnino emittuntur, aliquæ securitatis promissiones in largitionalibus causis dari poterunt: sed è diverso, in iis etiam locis, quæ asyla appellantur, exactio exercebitur, omniaque alia similiter per Libyam, Mareotam, Menelaitamque Ægyptiacam civitatem in largitionalibus exactionibus exigentur, quemadmodum Alexandriæ atque in utraque Ægypto arcariarum exactionum occasione fieri oportere diximus.

CAP. XXI.

Cæterum neque portoriorum, neque privatæ publicæve tribunalis Excellentiæ tuæ mensæ rationes cum dicto Libycorum limitum Magistratu & exactione (*eo autem Magistratu, eaque exactione, qui quæque hactenus* fuit, & qui quæque jam adjicitur, Mareotæ nempe, & Menelaitæ civitatis, quæ Ægyptiacæ Provinciæ sunt) nihil prorsus commune habeant: propterea quod jam ante constituimus, ut universus Canon, qui ex Libya, Mareota, Menelaitaque Urbe quocunque modo, & ex quocunque eorum, quæ ad Excellentiæ tuæ Magistratum referuntur, titulo contribuitur, ad hos sumptus, quos supra diximus, procedat, nempe ad alimoniam Magistratuum, cohortium & militum, ac denique ad solennia. Quæcunque autem occasione largitionalium illationum dicta nobis sunt, omnibus modis observentur. §. 1. Quoniam vero hoc etiam in curam nostram suscipimus, ne subditi nostri ex magnis locorum intervallis collisionem subeant, itaque injuria afficiantur, sed ut quia Mareota Alexandriæ vicina sit, & nonnulli, qui illic turbant, veniant, necesse est facere adimplentem Magistratus officium *, tradentur autem ipsi consolationis causa aurei centum. Atque hic quidem etiam, quæ à nobis de Libyæ administratione constituta sunt, finem habento.

CAP. XXII.

Sequitur dehinc, ut transeamus ad limites Thebaidos, hoc est, duas Thebaidas, quibus præest spectabilis Dux, qui à nobis hanc administrationem accipit: cui etiam harum Provinciarum peculiares Magistratus obedient, quique in eodem honore, in quo Præfectus Augustalis est, tanquam si is ipse esset, futurus est: ac per omnia tuæ Excellentiæ statutis tribunalique Orientali suberit, quemadmodum nunc etiam spectabilis Præfectus Augustalis subest. §. 1. Damus enim illi omnem jurisdictionem & potestatem, quam spectabilis Augustalis habet * jam olim ipsi attributis, hoc est, duabus Thebaidis. Hoc ipsius curæ suo periculo incumbit, ut primum summa diligentia frumentum solennis illationis exigat: dein emittat, tradatque spectabili Alexandrino Augustali: & omne frumentum, quod ad ipsius Provinciam, civitates atque loca pertinet, quodque etiam ad illationem felicis hujus Urbis, & ad alimoniam à nobis Alexandriæ benigne donatam refertur, ut ad jam dictas constitutas dies citra defectum & cum effectu paratum sit, suo periculo operam det: ita ut nulla in his dilatio fiat: quippe cum omne * etiam obsecundantem ipsi cohortem. * Periclitabuntur etiam milites, qui in illis locis sunt, & Tribuni, omneque civile atque publicum auxilium, nisi in his suppetias ferant. Oportebit autem solennis illationis, quæ huc emittitur, mensuram ante diem nonum mensis Augusti ab ipso cum effectu fluvialibus navibus imponi, & quæ sub ipso est, plenariam ab ipso exigi: deinde idem frumentum ante decimum mensis Septembris Alexandriam deportari, atque spectabili Præfecto Augustali, aut qui ab illo in hoc designati sunt, tradi: alimoniam autem à nobis per liberalitatem magnæ Urbi Alexandriæ donatam, ante decimum quintum mensis Octobris. §. 2. Illud enim in confesso est, quod, nisi ad dictas dies omne solennis illationis huc mittendæ, atque Alexandrinis in alimoniam datum frumentum Alexandriam emissum, spectabilique Præfecto Augustali traditum fuerit, ipse, quod frumenti

(20. *d. c.* 1.

frumenti mensuræ deest, quodque traditum non est, id omne in ternas artabas 21 singulis solidis apponere debebit. Hoc autem periculum, non ad vitam, neque ad Magistratum ipsius modo durabit, verum etiam privatus factus, & mortuus productiorem vita sua exactionem sentiet. Heredes si quidem & res ipsius istiusmodi difficultatibus obnoxiæ erunt: cum negligentia illius continenter adversus ipsos periculum, curam, & exactionem dabit, quoad omnis debiti ad dictum modum dissolutio fiat.

CAP. XXIII.

NEque vero eorum quicquam, quæ hactenus facta sunt, conquisitis aliis innovamus. Scimus enim, quomodo Joannes gloriosissimus Comes illius magnificæ memoriæ filius, ante completum eundem mensem primæ indictionis jam nunc præteritæ, omne frumentum Alexandriam intulerit, eique, qui eo tempore Augustalem Magistratum obtinebat, tradiderit Mareotæ. Ne autem spectabilis Alexandrinus Augustalis amplius metuat, statuimus, ut clarissimus pro tempore Libyæ civilis Magistratus suo periculo hominem industrium eligat, atque emittat huic Vicarium, qui Mareotæ & Menelaitæ residebit, pecuniariasque atque criminales causas, necnon alia omnia, quæ in vicinis circa Mareotam & Menelaitam civitatem locis aguntur, audiet, ac, quæ deceant, faciet: tum etiam si qui Alexandrini seditiosi fugerint, hos comprehendet, &, ut eorum, quæ ita committuntur nihil inultum relinquatur, ad spectabilem Præfectum Augustalem, scriptis ad illum publicis literis, mittet. Sane si, quum seditiosi aliqui Mareotam fugerint, hos spectabilis Præfectus Augustalis prehendere velit, facultatem habebit, ut unum aliquem ex commentariensibus suis cum publicis 22 literis ad eum, qui clariss. Libycæ Provinciæ Præsidis locum supplet, emittat: quo ipsius cura & periculo ordinis honestatisque turbatores comprehendantur, tradantur, & Alexandriam emittantur. Assignamus enim dicto Vicario viginti cohortales, ex ea cohorte, quæ Provinciali Libyæ Præsidi paret: & milites ex illis, qui illic stativa habent, numero ad quinquaginta, ut, & qui pareant, & ministrent habeat, & ad exigenda ea, quæ competunt, par sit. §. 1. Ministerium autem ipsi præbebunt dicti cohortales & milites, cum in conservatione ordinis, tum in aliis omnibus, quæ illorum officii essent, qui ab ipso in hoc, quod jam constituimus, designari solent. Exiget etiam plenariam 23, prout quondam à nobis constitutum est. Deinde quod huic rei annexum est, (de portoriis loquimur) omnino ipsius provincialiumque Magistratuum, & obsecundantium ipsi cohortium curæ atque periculo subjacebit: ut quotcunque civitates, loca, atque homines suppositæ huic Legi descriptioni subjecimus, portoriorumque titulo assignavimus, ab his citra ullam imminutionem omne aurum, quod inde provenit, & exigat, & portoriorum susceptori tradat: idque intra constituta tempora, in nulloque prorsus illa transgressus: ne videlicet portoriorum rationi impedimentum inferat, quod rursum solennem illationem impediat. Certe enim ita ipsum hujus rei periculum respiciet, ut quodcunque portoriorum susceptori ad diem persolutum non fuerit, hujus duplum ab ipso ejusque cohorte deposcendum sit. §. 2. Quæcunque vero ex Provincia ipsi à nobis tradita Excellentiæ tuæ mensis inferuntur, hæc per Excellentiæ tuæ cohortem & scriniarios, dictarumque Provinciarum tractatores à locis, civitatibus, & personis huic sacræ nostræ Legi subjectis, evidentioremque exactionis facilitatem facientibus, proprio ipsius periculo exigi volumus. Illi enim hæc exigent, atque huc transmittent. Neque securitatis 24 promissiones dabit quisquam, sive Magistratum gerat, sive civitatis Episcopus sit, ne spectabilis quidem Alexandrinus Augustalis, nisi jussio à solio tuo procedat, quæ id velit, aut etiam ipsi tractatores. Hoc ipsum etiam fecit, qui in præsentia eundem Magistratum obtinet, Orion videlicet gloriosiss. urbicas plenarias 25, quæ sub Joanne, & quæ sub Orione collecta emissa est, tua Excellentia nosque inspeximus. Socordiæ igitur solummodo fuerit & proditionis, eos, qui tanti fuerint, nolle imitari: præsertim quum majorem potentioremque illum fecerimus, & Augustalis dignitatem atque jurisdictionem ipsi dederimus. Et profecto tolerabile non esset, si qui majorem potestatem indeptus sit, superioribus se inferiorem exhibeat, universamque Rempublicam periculo subjiciat: se vero perpetuo exitio implicet, dum Magistratu excidit, atque in judicium protrahitur: dum in privata vita, & post mortem per suos heredes debitum dissolvit, donec in ternas artabas 26 frumenti omnis mensura, quæ exportata non fuerit, per solium Excellentiæ tuæ exacta, fisco plene admensa sit.

CAP. XXIV.

IMperium vero habebit & in milites, & in paganos: in illos quidem pro jure militaris Magistratus: in hos autem, pro ratione jurisdictionis Augustalis: insuper in subjectos ipsi (quemadmodum antea diximus) Provinciales Magistratus, quibus dictæ Provinciæ curæ sunt, atque in obsecundantes illis cohortes: in omne item civile publicumque auxilium, & in omnem Magistratum, quique Rempublicam tractat: breviter, in omnes, qui in illis Provinciis aut sunt, aut habitant, aut pagos gubernant, aut quoquo modo Rempublicam administrant. Quos facultatem habebit, ut ad se adducat, quanquam in aliis Provinciis ipsi non subjectis habitent, in solis tamen publicis exactionibus. Quod faciet, tametsi, qui in ipsius locis sunt, aufugerint. Ita enim in publicorum tributorum exactione undique excusationes atque prætextus excludentur. §. 1. Quod si quos illorum, qui pagos gubernant (pro quibus etiam periclitatur) circa solennem frumenti transmissionem, aut circa ea, quæ portoriorum Provincialiumque sumptuum nomine dantur, refractarios experiatur, non hos removebit, sed in custodia constituet, aliosque ad eam rem idoneos quæret, atque hæc tuæ Excellentiæ solio indicabit: quo res per te, & qui in posterum eundem, quem tu, Magistratum obtinebunt, ad aulam Imperatoriam relata, inde dispositionem dijudicationemque suscipiat: ita ut improbitatis accusati, si sic nobis videbitur, repellantur: qui vero in horum locum delecti sunt, si idoneos esse judicabimus, sufficiantur, & divina sacraque nostra atque solii tui de hoc jussione facta, in illorum pagarchias atque bona subeant. §. 2. Ante omnia itaque curare ipsum volumus solennem illationem atque alimoniam Alexandrinorum, ut suo Provincialiumque Magistratuum & obsecundantium ipsius cohortium periculo illam Alexandriam emittat, quatenus sub ipso constitutæ Provinciæ & Civitates, periclitaturis etiam clarissimis Tribunis cum omni civili publicoque auxilio circa cingulum, bona & salutem ipsam, nisi auxiliati fuerint. Verum huc * felicis frumenti transmissionis 27 usque ad decimum mensis Septembris, uniuscujusque indictionis * nisi Alexandriam emiserit, & hujus Augustali, quive ab ipso designati sunt, tradiderit. §. 3. Donatam autem à nobis Alexandrinæ Urbi alimoniam usque ad decimum quintum mensis Octobris mittet, tradetque spectabili Præfecto Augustali aut scriniarii, aut qui ipsorum locum obtinent, si hoc petierint, verumtamen ad eandem diem, & in hos terminos, quos solium tuum præstituerit, si & ipsi hæc fieri velint: extra quam si nonnullis in hoc fidem publicam dent, ut è sacris locis egressi res suas inspiciant, omnibusque modis explendum fiscum, illive satisfaciendum curent: quo hoc tribunalis tui scriniarii, qui hujus rei periculum in se receperunt, accipiant. Nam quæ præter hæc fides publica datur, eam nullam esse; atque ubicunque 28, in sacris etiam locis, eum, qui eo modo frustra fidem publicam acceperit, exactionem sustinere volumus. Insuper &, qui ita fidem dederit, quæ hinc exactiones & damna obvenient, iis ipse & heredes ipsius atque successores & bona subjacebunt. §. 4 Quod si quis Dei amantissimorum Episcoporum contra jam dicta fidem publicam dederit, necesse habebunt Dei amantissimi Ecclesiæ ipsi subjectæ Oeconomi & Defensores, ut inde proveniens damnum fisco resarciant: ac primum quidem de suo & ex bonis suis: deinde vero, si inopes sint, ex 29 ipsis etiam sanctissimæ Ec-

(21. *c.* 6. *supr. eod.* (22. *Nov.* 17. *c.* 14. *Nov.* 134. *c.* 5. (23. §. 2. *infr. hic. Nov.* 128. *c.* 3. (24. *v. Edict.* 2. (25. §. 1. *supr. hic.*

(26. *c.* 6. *supr. eod.* (27. *c.* 22. §. 1. *supr. eod.* (28. *l.* 6. §. 4. *C. de his qui ad ecclesias. Nov.* 17. *c.* 7. §. 1. (29. *c.* 10. §. 1. *supr. hic.*

clesiæ rebus. Verum si præter voluntatem Dei amantissimi Episcopi aliquo modo ipsi dare fidem publicam ausi fuerint, non modo quod factum est, omnino irritum erit, verum etiam ipsi damnum fisco resarcient. Ad hoc etiam, si tale quippiam præter Episcopi sui voluntatem fecerint, & ab officiis, quæ habent, removebuntur, & è Sacerdotio ejicientur. §. 5. Ac si Præses contra vetitum modum cuipiam, qui publica tributa tuis mensis assignata debeat, fidem publicam dederit, aut Tribuni, aut primores. ***

FINIS EDICTORUM.

JUSTINI IMP. AUGUSTI
NOVELLÆ CONSTITUTIONES.

Henrico Agylæo interprete.

CONSTIT. I.
DE INDULGENTIA 1 TRIBUTARIORUM reliquorum.

QUantum studii & providentiæ jam inde ab Imperii nostri primordiis in commoda publica contulerimus: & quæ sequuntur.

CONSTIT. II.
UT CONSENSU 2 MATRIMONIUM SOLVI possit.

NIhil in rebus mortalium perinde venerandum est, atque matrimonium: quippe ex quo liberi, omnisque deinceps sobolis series existat: & quæ sequuntur.

CONSTIT. III.
DE IIS, QUI IN OSDROENA 3 ET MESOpotamia illicitas nuptias contraxerunt.

Idem Imperator Petro sacri ærarii Comiti.

PRÆFATIO.

LEgum severitati interdum Imperatoriam Clementiam immisceri convenit, præcipue vero, quando subditos multis damnis atque incommodis ea res eximit: quale profecto quiddam in præsentia nostræ Potentiæ facere visum est. A Patre enim nostro, qui una cum aliis virtutibus pudicitiam mirifice amplexatus est, conscripta Lex 4 est, quæ eos, qui illicita matrimonia ineunt, & punit, & mulctat, & ad honestatem reducit, ut ne quæ extra ipsius naturæ fines posita sunt, concupiscant. Ac sane perpulchra Lex est, mirumque in modum nobis placet: adeo ut eam & ratam habeamus, & omnibus modis vigorem suum obtinere jubeamus. Verum multi ex Mesopotamia, Osdroena quoque & Euphratica Provincia nos adierunt, qui docerent, quomodo nonnulli, dum consuetudinem cum Persis (à quibus hæ Provinciæ non multum distant) & qui inter illos sunt, Saracenis habent, partim per ignorantiam Legis, partim amoris affectu victi, *illorum imitatione* illegitimis matrimoniis conjuncti fuerint, ita ut nonnullis horum liberi atque nepotes nati sint: *quomodo item* nonnulli, hac cupiditatis suæ occasione capta, quod paululum quiddam pro acceptis jussionibus, quæ istiusmodi investigari atque vindicari velint, Gloriæ tuæ Magistratui quotannis depensuri sint, post hujus rei faciendæ commissionem turpis lucri causa per calumniam multos injuria afficiant, vexent, ac innocentibus negotium facessant: adeo ut sæpe mortuis illis, qui illicite inter se juncti fuerant, ab horum filiis, nepotibus, & ulterioris seriei liberis, qui nihil deliquerint, quod parentes majoresque ipsorum illicite in matrimonium coierint, pœnas exigant. Atque hæc quidem quum dicerent, simul à Potentia nostra Clementiam petierunt.

CAP. I.

NOs igitur horum precibus admissis, statuimus, ut nullus omnino eorum in tribus *istis* Provinciis, qui ante eum diem, quo Deus nobis Romanorum Imperium est largitus, in illicitas nuptias inciderit, ob id negotiis irretiatur, vel difficultatibus ac dispendiis subdatur. Quamquam enim sacratissimum nostrum ærarium ita damno afficiatur, & iis, quæ ex Lege per hanc occasionem ipsi dabantur, privetur; nihilominus tamen quod præteriit, ex speciali beneficio usque ad id tempus condonamus. Quod profecto facimus, non quasi pudicitiam, aut quæ de hac lata Lex est, negligamus: sed quo iis, qui parvo redempta talia ex fisco subtrahunt, multorumque facultates ac substantias in dictis Provinciis quassant, & communes calamitates cient, omnem quæstus occasionem succidamus. Quocirca sane Legem illam, & quæ in illa adversus eos, qui illicite nuptias contrahunt, pœnæ constitutæ sunt, ubique per nostram Rempublicam, & in paulo ante dictis Provinciis inde ab initio Imperii nostri *vim & authoritatem habere* jubemus. Provinciis autem istis ideo benignitatem simul & veniam elargiti sumus, quod, qui in illis habitant, Persis, & qui sub ipsis agunt, barbaris Saracenis finitimi & vicini sint, itaque humanis affectibus tacti, illos imitati sint, neque naturæ motum atque vim superare valuerint.

EPILOGUS.

† Proinde quod nobis visum est, & per hanc sacram pragmaticam declaratur formam: Gloria tua, quique pro tempore eidem Magistratui præerit, effectui atque fini tradere & observare studeto. Dat. Cal. Jan. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTINO, PP. A. Anno 1.

CONSTIT. IV.
UT 5 DEI AMANTISS. EPISCOPI CUM PROvinciarum indigenis: & quæ sequuntur.

DUm Reipublicæ à Deo nobis datæ curam gerimus, simulque ut subditi nostri in omnibus justitiæ bono fruantur, operam damus: & quæ sequuntur.

CONSTIT. V.
DE SAMARITANIS. 6

Idem Imper. Diomedi sacrorum Prætoriorum Præfecto.

UT impiam Samaritanorum hæresim, & omni ratione carentem horum vesaniam, ad meliorem frugem perduceremus: & quæ sequuntur.

(1. *Nov. Justiniani* 148. (2. *Nov.* 22. c. 4. *Nov.* 140. (3. *Nov.* 154. (4. d. *Nov.* 154.

(5. *Nov.* 149. (6. *Nov.* 144.

TIBE-

TIBERII IMP.

DE DIVINIS DOMIBUS CONSTITUTIO.

Henrico Agylæo interprete.

In nomine Domini Jesu Christi Dei nostri.

Imperator Cæsar Flavius Tiberius Constantinus, fidelis in Christo, clementiss. beneficentiss. pacificus, Alamanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Alanicus, Wandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, Victor, Triumphator, semper colendus, Aug. Sacratiss. Senatui.

PRÆFATIO.

CUm opera sint, quæ Deo conveniant, simulque eundem cum humano genere ortum habeant, in supplices beneficum esse, maleficia extirpare, & quæcunque subditis utilia sunt, ea & meditari, & facere: tum ea ipsa nos præcipuum Imperatoriæ Majestatis insigne esse arbitrati, ex quo Deus nobis Reipublicæ Imperium atque gubernacula dedit, nulla (ut ita loqui liceat) neque die, neque nocte quicquam earum rerum studio antiquius cariusque habuimus. Hinc certe quum permulti, qui partim in inclyta hac Urbe habitarent, partim ex omnibus ferme subditorum nostrorum Provinciis, *alii aliunde prodirent*, diversimode nos adierint: *qui iidem*, quum prope possessiones domusque quaspiam Imperatorias prædia & bona sua haberent, aliisque rebus & controversiis involuti essent, variis injuriarum modis à procuratoribus, chartulariis, conductoribus, & qui alioqui ad Imperatorias domus attinent, in se peccari annunciarent, *atque* res mobiles, interdum etiam possessiones, agros & agricolas sibi ereptos lamentarentur: *ea autem ratione, quod* illi aliquid faciendum conducere ab ipsis alienis prædiis & agris defensionem, quæ illis non competat, tribuant, tabulasque Imperatorias ac signacula 1 affigant, & (ut uno verbo dicamus) quæ ad ipsos non pertinent, suo dominio subjiciant: *quod* aliorum adversus alios nulla ratione nitentes lites suscipiant: itaque & actores rebus sibi debitis potiri non sinant, & reis citra judicium indictaque causa debiti exactionem vi inducant: *ad extremum vero, quod* ut nonnulli fraude inducti, rerum debitarum syngraphas in ipsas divinas domus concipiant & conscribant, efficiant, alienisque emptionum, aut fortasse donationum contractibus, in eorum, qui aliis debent circumscriptionem immisceant: *inde (inquam) factum est, ut* quæcunque ad nostras aures pervenerint, de iis recte & competenter statuerimus, quum his quidem restitui ablata jusserimus, ac incompetentes defensiones interdixerimus 2: illos vero à judiciis liberaverimus, debitorumque syngraphas irritas judicaverimus, & fraudes 3 in contractibus fieri solitas prohibuerimus: quum denique Imperatoriarum domuum procuratores Leges justumque pietatis nostræ propositum sequi jusserimus. Verum quoniam impossibile est, ut extranei, quique procul hinc habitant, pariter omnes huc conveniant, utque nos singulatim omnia, quæ ad hunc modum fiunt, ubique manifesta faciamus: quæ ad hæc attinent, evidenti Lege explicare visum est, quo non solum nostræ ætatis, verum etiam omnis futuri ævi hominibus nostrum æquitatis justitiæque studium innotescat. *Innotescat* vero etiam quam Imperatoriis nostris ædibus, quive illis præsunt, si quid delinquant, non parcamus: *quomodoque* si subditis bene sit, id nostram 4 esse opulentiam felicitatemque, & (quia non solum divinarum domuum negotia, verum etiam communia præsentis Reipublicæ nos cognoscere par est) subditorum facultates, quantum ad curam, nihil 5 ab Imperatoriis differre existimemus.

(1. v. *l.* 2. *C. ut nemo privatus titulos præd. suis vel alienis imponat.* (2. Fac. *lib.* 2. *C.* 14. 15. 16. 17. 18. (3. v. *l.* 5. *C. de legib.* (4. Fac. *Nov.* 8. *in pr.* §. 1. *l.* 3. *C. de naturalib. lib.*

CAP. I.

STatuimus igitur, ut nulli gloriosissimorum, magnificentissimorumve divinarum nostrarum, aut pientiss. Augustæ domuum, (quibus & patrimonialis & regia domus, quæ ante novas Ecclesias sita est, annumeranda est) curatores, aut chartularii, aut provisores, aut conductores, aut quicunque alii ad easdem divinas domus pertinent, vel tabulas, quæ nostram appellationem contineant, vel effigies 6 insigniave Imperatoria alienis ædibus, aut prædiis, vel mobilibus defunctorum, aut etiamnum superstitum rebus signacula imponere, vel aliorum rusticos suscipere, vel solutiones aliquas, quæ ipsos aut etiam ipsorum proventus transferant, in Augustalem domum faciendas curare in posterum ausint: neque si etiam earundem domuum, prædiorum, rerum, aut rusticorum partem aliquam ad Augustas ædes pertinere contingat, hinc adversus eos, qui una cum ipsis possident, fraudis læsionisque occasionem capiant.

CAP. II.

QUin & si quos rusticos, qui in aliorum mancipio sunt, in præsenti ipsos habere, aut quales diximus solutiones accepisse constet, simul ipsos rusticos restitui, simul ipsas solutiones irritas esse jubemus. Quod si de his rebus, aut etiam de aliquibus contractibus actionem se habere adversus alios dicant, nequaquam reum ad se trahant, neque (id, quod & absurdissimum & iniquissimum putamus) suarum 7 controversiarum judices sedeant; liceat autem ipsis, ut coram competente judice, sub quo sunt, qui actiones sustinent, litem moveant, simulque jus suum obtineant. At si ipsos gloriosissimos magnificentissimosque curatores divinarum domuum, quarum curam gerunt, nomine, ab aliis in jus vocari contingat, tum quidem, si hic actio instituatur, communi & actoris & Augustalis domus curatoris consensu, unus ex gloriosissimis nostris Præfectis ad rei examinationem dijudicationemque eligatur, & si (ut fieri assolet) contentio huc insurgat, libellus supplex Principi offeratur, datusque ab ipso judex suscipiatur: si vero in Provincia aliqua, ejus Præses controversiam sibi audiendam sumat. Cæterum si quis chartularius, emphyteuta, conductor, aut colonus Augustalium rerum occasione in jus vocetur, facultas sit actori, si velit, ut coram ipso Augustalis domus curatore, aut (si suspectum illum habeat) in alio foro coram eo, coram quo communiter visum sit, aut etiam quem ex Imperiali jussu hic nacti fuerint, actionem instituat. Quæ vero istiusmodi controversiæ in Provinciis movebuntur, eas cujuscunque Provinciæ Præses audiendas assumet. Sane, quæ iisdem divinis domibus privilegia 8 jam concessa sunt, ea non in his, sed in litium sumptibus observentur, pro inducendis *nempe* (quomodo dicitur) legendis & edendis, atque in aliis, quæ circa lites fiunt, sumptibus, ut nemo constitutum horum modum transgredi audeat, judiciorumque ministri eo contenti esse debeant. Illis vero etiam, qui adversus ipsas Augustas ædes, earum curatores, provisores, conductores, chartularios aut colonos actionem dictant, ut iisdem utantur privilegiis facultas fuerit:

(5. Adde *Nov.* 149. *c.* 3. *in fin.* (6. Adde *Nov.* 17. *c.* 15. (7. *l.* 10. *ff. de jurisdictione.* (8. v. *tit. C. de privileg. dom. Aug.*

ut ne in hoc quidem (quo tamen Legibus nostris constitutum est modo) illis esse inferiores videantur.

CAP. III.

PОrro quia nonnullos esse scimus, qui quum creditores suos debitis defraudare volunt 9, res suas illis oppigneratas alicui nostrarum ædium aut vendunt, aut donant, aut alio quocunque contractu perscribunt, & per illas medias in alios vel cognatos vel familiares aliquo contractus modo transferendas curant: ut hac ratione hypothecæ jus miserum in modum iis, qui pecunias suas erogarint, fere dispereat: dum divinæ domus Præfectus (per quem hæc facta esse dicuntur, propter potestatem, quam habet, movendam de his rebus actionem non suscipit: &, qui rem percepit, contractum cum divina domo initum prætendit, per datumque domui privilegium à nemine actione conveniri sustinet: *insuper etiam quia esse scimus*, qui domibus, locis, aut aliquibus unius cujuspiam Augustarum ædium officinis majore aut quacunque mercede conductis illarum rerum prærogativa utantur: itaque creditores, aut etiam qui ipsis actiones intentant, & arceant, & oblædant: idcirco jubemus, ne quis de reliquo subdolis commentis adversus creditores suos uti audeat, neque per divinam domum mediam cum alio donationem aut contractum instituat: sciens, quod nullum 10 fructum ex versutia sua percepturus est, quum res alienata ubicunque fuerit, sive penes divinam domum, sive penes alium quempiam, nihilominus vindicari poterit, & omnia ei, qui actiones aut etiam hypothecæ jus habet, integra atque illæsa, perinde ac si nihil intervenisset, servabuntur. Ad hoc etiam, si quid hujus commenti causa ipsi divinæ domui, ejusque procuratori captandæ benevolentiæ ratione datum esse contingat, eo, qui dedit, excidet, hancque (quanquam minorem, quam pro merito) remunerationem feret.

CAP. IV.

CÆterum neque per earum ædium, quæ ad Imperatorias domus pertinent, inquilinos, neque per alienos colonos, aut alium quempiam omnium, divinarum ædium Præfecti aliquid faciendum conducant, neque illis patrocinium tribuant, aut quod πατρωνίκιον dicitur, ex liberis aliquibus, exactionibusve obnoxiis, aut Decurionum etiam, quæve in universum ad alios pertinent, prædiis capiant: ac vero ab his omnibus desistant. Et si tabulæ aut insignia Imperatoria istiusmodi prædiis, domibus, officinis, aut locis jam affixa sint, hæc detrahant 11, aliisque, qui illa detrahunt, quasi nostro jussu id faciant, nequaquam contradicant. Ad hæc quietem agant, adversusque inquilinos, & qui quocunque modo tenentur, coram competentibus tribunalibus moveri actiones sinant: ac nullum ad alienas controversias, aut res, aut jus, aut prædia, horumve colonos accessum habeant, neque adversus aliquos actiones cedant, aut has *ab aliis* assumant: itaque alios, ut istiusmodi actionibus obnoxios, in jus vocent. Etenim hanc injuriæ rationem omnino tolli jubemus, etiamsi donationis modo istiusmodi actiones ipsarum dominus in nos divinasque nostras ædes transferat, & quæ justa videantur, debita se habere dicat: ne *videlicet* hoc commento aliis iniquitatis quicquam obveniat. Istiusmodi 12 siquidem donationes nobis curæ non sunt, neque calumniæ opinionem auferre & subire nostrarum divinarum domuum procuratores volumus: utpote, qui singulis (ut dicitur) diebus nostra subditis donemus, magnamque rerum mobilium immobiliumque & pecuniarum vim prope omnibus elargiamur. Facultas vero cuique sit, ut quas se habere actiones dicit, eas adversus obnoxios secundum consentanee in hoc obtinentem modum, nullo Augustarum domuum Præfecto interposito, moveat: & quando sua per Legem recuperarit, de his quocunque velit modo statuat. Ipsas enim actionum cessiones, quod fraudis & calumniæ ansam complectantur, & odimus, & aversamur. Quapropter etiam si quæ hujusmodi in ipsas divinas domus jam conscriptæ sunt, has irritas constituimus, & 13 nullam illas petitionem exactionemque habere concedimus, ut hi, adversus quos factæ sunt, inde provenientibus actionibus liberentur, hancque pœnam iis, qui has cessiones facere ausi fuerint, imponimus.

CAP. V.

SI vero etiam ipsarum Augustarum domuum Præfecti, aut chartularii, aut emphyteutæ, aut conductores, aut dispensatores, aut qui alioqui ad illas pertinent, ob res privatim ad ipsos pertinentes ab aliquibus coram competentibus Magistratibus in jus vocentur, ipsos prompte obedire jubemus, & secundum procedendi ex Lege ordinem actiones suscipere, indeque manantibus exactionibus cedere, idque perinde ac si ad divinas domus nihil pertinerent: ne hac potestate eos, qui adversus ipsos actiones habent, oblædere, iisque, quæ debent, fraudare videantur. Adeo autem ab istiusmodi injuriis divinas nostras domus alienare cogitamus, ut controversias apud illarum magnificentissimos gloriosissimosve curatores sive in scriptis, sive sine scriptis jam motas, ulterius procedere non sinamus, extra quam 14 si utraque pars sponte id facere velit. Quod sane si utraque pars non velit, *volumus*, ut unus aliquis nostrorum Magistratuum, in quem partes consenserint, quemve etiam nos assignaverimus, secundum hoc, quod recens à nobis constitutum est, controversiam à quocunque horum examinatam, quæque in illa forte acta sunt, suscipiat, ac deinceps audiat, quæque Legibus conveniant, de ea statuat.

CAP. VI.

DE oneribus profecto etiam, & metatis, & angariis, & viarum 15 pontiumque instaurationibus, de descriptionibus quoque & indictionibus tractare nobis visum est: ac, ne hæc indistincta maneant, consentanea quædam justissimo nostro proposito de illis descriptio procedat. Quum enim privilegia jam olim Augustalibus domibus data ab his illas eximant, recte animum nostrum subiit, ut rei utilem & necessarium ordinem imponeremus. Si etenim ob Imperatoriorum exercituum, qui in Barbaros emittuntur, transitum, aut etiam nostro jussu, quo abunde huic inclytæ civitati annonæ sit, aliarumve occasionum causa, specierum quandam contributionem 16 fieri contingat: his omnibus non modo alios subditos, verum Augustarum domuum possessiones & habitacula profecto etiam obnoxia esse volumus. Ac sane citra has causas, ne divinæ domus, neque alius subditorum quisquam molestia afficiantur, jubemus: neque, ut tale aliquid illata necessitate fiat, permittimus.

CONSTIT. II.

DE 17 HEREDIBUS.

DEo simul & justitia nihil majus existit: absque his enim nihil unquam commode geri potest, & præcipue in nostra hac Republica. Exinde enim & recte regnare, & subditos ad benevolentiam, neque non ad summam licet attrahere devotionem. Eapropter cum & nos divinitus, perque justitiam, Imperii sceptra susceperimus: & quæ sequuntur.

CONSTIT. III.

DE 18 PROVINCIARUM PRÆSIDIBUS.

NOn tantum decenter Leges ferre summo bono est: sed etiam sancita accurate custodire, & ad effectum deducere, transgressoresque competentibus pœnis subjicere. Quæ enim 19 Legum erit utilitas, si in literis duntaxat consistant, non etiam per ipsa facta atque opera subditis utilitatem de se præbeant? & quæ sequuntur.

Novella quarta deest integra. **

CONSTIT. V.

DE 20 RELEVATIONE TRIBUTORUM publicorum.

PRæstantissima inter homines bona sunt justitia & benignitas: quarum altera æquabiliter suum cuique tribuit, neque appetit aliena: altera ad misericordiam decurrit, & debitorum incommoditate egentes liberat. Hæc ornare firmareque Imperium, hæc conservare Rempublicam, hæc pulchre humanam noverunt gubernare vitam: & quæ sequuntur.

(9. Adde *l.* 1. *ff. de alienatione judicii mut. caus.* (10. *l.* 10. *in fin. ff. soluto matrim.* (11. *Nov.* 28. *c.* 5. §. 1. *l.* 2. *C. ut nemo privatus.* (12. Adde *l. pen. ff. de heredib. instit.* (13. *l. ult. C. ne liceat potentiorib.*

(14. Fac. *l.* 29. *circa fin. C. de pactis. Nov.* 136. *c.* 1. *circa fin.* (15. v. *l.* 7. *C. de sacros. eccles. l.* 4. *C. de privileg. dom. Aug.* (16. v. *tit. C. ut nemini liceat in empt. spec.* (17. *Nov.* 164. (18. *Nov.* 161. (19. *l.* 2. §. 13. *ff. de orig. jur. Nov.* 133. *c.* 4. *in pr.* (20. *Nov.* 163.

ALIÆ

FINIS CONSTITUTIONUM.

ALIÆ ALIQUOT CONSTITUTIONES JUSTINIANI, JUSTINI, ET TIBERII.

Ex libro Juliani Antecessoris.

PRAGMATICA SANCTIO JUSTINIANI IMP. complectens varia capitula.

1. *Imperator. Justinianus August. ut omnia firma sint, quæ Amalasiunta, vel Atalaricus, vel Theodatus concesserunt.*

PRo petitione Vigilii, venerabilis antiquioris Romæ Episcopi, quædam disponenda esse censuimus ad utilitatem omnium pertinentia, qui per Occidentales partes habitare noscuntur. In primis itaque jubemus, ut omnia, quæ Atalaricus vel Amalasiunta regia mater ejus, vel etiam Theodatus Romanis, vel Senatu poscente, concessa sunt, inviolabiliter conserventur: sed & ea, quæ à nobis, vel à piæ memoriæ Theodora Augusta quondam conjuge nostra collata sunt, volumus illibata servare, nulla cuicunque danda licentia contra ea venire, quæ à prædictis personis pro quibuscunque rebus vel titulis data vel concessa esse noscuntur, excepta videlicet donatione à Theodato in Maximum pro rebus habita Marciani: ex quibus dimidiam portionem Liberio viro gloriosissimo dedisse meminimus, reliquam dimidiam Maximo viro magnifico relictam, quas apud utrumque firmiter manere censuimus.

2. *Ut per Totilanem factæ donationes irritæ sint.*

SI quid à Totilane tyranno factum vel donatum esse invenitur, cuicunque Romano, seu cuique alii, servare, vel in sua firmitate manere nullo modo concedimus: sed res ablatas ab hujusmodi detentoribus antiquis dominis reformari præcipimus: quod enim per illum tyrannidis ejus tempore factum esse invenitur, hoc legitima nostra notare tempora non concedimus.

3. *Nemini noceat in captivitate gentium amissio instrumentorum.*

LIcet enim generali Lege prospectum est 1, ne instrumentorum amissio dominis, pro quibus instrumenta conscripta sunt, quodcunque præjudicium rerum possit inferre: tamen specialiter etiam per illa loca hoc renovare censuimus, cum sciamus per diversas calamitates & hostiles pervasiones, tam in ipsa Civitate Romana, quam in aliis locis hominibus instrumenta periisse. Nequaquam igitur ex hoc quicunque patiantur calumniam, aut aliquod sustineant detrimentum, sancimus, ut instrumentorum quidem amissionem vel corruptionem nullum præjudicium pro dominio vel possessione, pro credito, dominis rerum, vel possessoribus, aut creditoribus, pro quibus instrumenta conscripta fuisse inferre pragmatum.

4.

SEd & si quis res absentis vel etiam capti, forsitan greges 2, per suam aut cujuslibet auctoritatem invasit, vel petendo eas tenuit, reverso eo vel liberato, sine ulla dilatione jubemus restitui ipsi, vel etiam heredibus ejus. Et si forte ille fatale munus subiit, etiam heredibus ejus restituatur, Legis auctoritas suggerit.

5. *Non præsumat quis alienum.*

QUia autem verisimile putamus, diverso tyrannidis tempore res suas per metum alienasse hominibus, vel officium quodcunque gerentibus, vel aliam à Totila commissam actionem vel Potentiam, vel gratiam apud eum habentibus, sive venditione, sive aliis quibuscunque contracti titulis, modo vero, quod factum est, prius rescindi 3 desiderare, utpote per violentiam, vel per metum tyrannici temporis factum: sancimus, omnibus esse licentiam sui recipiendi sive vindicandi, vel possessionis à judice adipiscendæ, prædiis tantummodo videlicet restitutis, qui tamen eo, qui se dedisse perhibet, adprobante veraciter constiterit exsoluta, nec aliquo postea modo vel fraude subtracta, vel ab eo recepta: cum non absque ratione esse putamus, multa tunc tempore per metum, vel violentiam facta esse, quæ nostris temporibus rescindi exposcit justitia, pœna videlicet instrumentis inserta propter prædictas Sanctiones, modis omnibus quiescente.

6. *De tempore postliminii, id est, post captivitatem.*

CUm autem Deo propitio nostro Imperio sint omnes restituti, sancimus pro nostrarum Legum auctoritate triginta, necnon & quadraginta annorum præscriptionem, alias insuper, Legibus locum habere, & suam tenere per omnia firmitatem: his duntaxat temporibus, quæ ab adventu tyrannorum bellica confusio comprehendit, nullatenus in præscriptionum curriculis imputandis.

7. *Ut instrumenta irrita revocentur.*

COgnovimus, dum hostilis ferocitas Romanam Civitatem vel alias obsideret, diversos contractus esse factos inter Romanos, qui obsidebantur, vel etiam instrumenta conscripta: in præsenti vero quosdam prædictos contractus rescindere, vel etiam instrumenta irrita revocare, sancimus: & si postea per hostilem incursionem hujusmodi documenta perierunt, nullam esse licentiam, quæ facta sunt, infirmandi, sed omnes contractus obsidionis tempore factos in sua firmitate durare, instrumenti etiam competentem vim habituri, sed nullum per eorum amissionem dominis præjudicium generandum. Quod enim rite perfectum est, per fortuitos belli casus verti, subtilitatis non patitur ratio.

8. *De rebus mobilibus, vel immobilibus.*

REs insuper mobiles, vel immobiles seseque moventes, quas à Theodorici regis temporibus usque ad nefandissimi Totilæ superventum quocunque jure vel titulo Romani possedisse noscuntur per se, vel usufructuarias, vel alias personas, per quas unumquemque præcepit possidere, in posterum sine aliqua concussione apud eos servamus, eo videlicet ordine, quo per prædicta tempora easdem res possedisse noscuntur.

9. *Pro immunitate tributorum.*

NE autem tributorum exactionis intuitu habitatores patiantur molestias quarumcunque Provinciarum, sancimus, nullius majoris dignitatis officia pro exigendis functionibus dirigi, sed per Provinciarum judices & eorum officia quodcunque damnum collatores sustinere pro tributorum videantur exactione, licentia non deneganda majoribus judicibus, & eorum officiis, si minus illatæ fuerint functiones, ipsos judices & eorum officia convenire, &, quod minus est illatum, exigere, & tam publicæ rationes, quam collatoris utilitas procuretur. Dat. anno, die, & Conf. SS.

10. *De confirmatione absolutionis tributorum.*

IPsarum etiam functionum solutionem per consueta loca, vel tempora solenniter præcipimus fieri, nulla innovatione per hostilem adventum solutioni tributorum penitus inferenda, sed pro sua consuetudine, vel nostrorum beneficiorum tenore sive ad arcam, sive in Provincia, unumquemque solutionem in posterum etiam celebrare.

(1. *l.* 4. *l.* 5. *C. de fide instrum.* (2. c. 13. *infr. hic.*

(3. Fac. *Nov.* 36.

11. *Ut leges Impp. per Provincias ipsorum dilatentur.*

JUra insuper, vel Leges 4 Codicibus nostris insertas, quas jam sub edictali Programmate in Italiam dudum misimus, obtinere sancimus: sed & eas, quas postea promulgavimus Constitutiones, jubemus sub edictali Propositione vulgari ex eo tempore, quo sub edictali Programmate evulgatæ fuerint, etiam per partes Italiæ obtinere, ut una, Deo volente, facta Republica, Legum etiam nostrarum ubique prolatetur auctoritas.

12. *De suffragio collatorum.*

PRovinciarum etiam judices ab Episcopis & Primatibus uniuscujusque regionis idoneos eligendos & sufficientes ad locorum administrationem, ex ipsis videlicet jubemus fieri Provinciis, quas administraturi sunt sine suffragio: litis etiam codicillis per competentem judicem eis præstandis: ita videlicet, ut si aliquam collatoribus læsionem intulisse inveniantur, aut supra statuta tributa aliquid exegisse, vel in coëmptionibus mensuris 5 enormibus, aliisque præjudiciis vel gravaminibus, aut iniquis 6 solidorum ponderibus possessores damnificasse, ex suis satisfaciant facultatibus. Quod etiamsi quis de administratoribus, aut *actionariis* de præteritorum nefandorum tyrannorum tempore fecisse invenitur, ex suis facultatibus ei, à quo abstulit, restituere jubemus: cum nos indemnitatem subjectorum undique volumus procurari.

13. *Ut proprietas unicuique restituatur.*

CUm autem cognovimus, inimicis Deo propitio diversis expulsis Provinciis, quosdam greges 7 invenientes ab illis relictas, & suo vindicare eas dominio, licet ad alios antea pertinebant: sancimus, causa discussa, quantum quidem ad eos pertinet, eis præstari. Si quid vero ab aliis agnoscetur, dominum sua recipere: quod vero excepto domino non cognoscitur, inter illos distribui, qui per eandem Provinciam greges amisisse inveniuntur, divisione pro rata portione scilicet facienda.

14. *De eo, cui aliquid ablatum est, ut restituatur.*

SI qui etiam collatorum per occasionem tributorum exactionis, vel cujuslibet oneris prætextu, aut alio irrationabili modo à quibusdam in auro 8 vel in speciebus læsi esse noscuntur: hoc etiam competenter ei, cui ablatum est, jubemus sine ambiguitate restitui, ut undique Provinciarum habitatores legitime sua recipiant, & nostri temporis possint felicitatem sentire.

15. *De servis, qui tyrannorum tempore liberas duxerunt uxores.*

ILlud etiam præteritis capitulis inserendum esse censuimus: Ut si qui per Gothicæ ferocitatis nefandissima tempora servi constituti liberas uxores inveniantur duxisse, vel etiam liberis hominibus ancillæ conjunctæ: licentiam quidem liberæ personæ discedendi per præsentes nostros mereantur affectus, ancilla videlicet vel servo in dominorum suorum jure remanentibus, nullo præjudicio dominis servorum vel ancillarum ex præterito tempore generando. Si vero in posterum etiam conjugia tenenda esse putaverint, nullum præjudicium circa libertatem propriam patiantur; filii vero maternam 9 conditionem sequantur: quod etiam in illis, qui ex tali conjugio nati sunt, obtinere jubemus.

16. *De servis & colonis ab alio detentis.*

SErvos etiam vel colonos, quos ab aliquo contigerit detineri, suis restitui dominis una 10 cum medii temporis prole jubemus.

17. *De Deo dicatis virginibus.*

CUm autem tyrannicæ ferocitatis præsumptionem res etiam illicitas quasi permissas egisse sine dubio sit: sancimus, ut si qui mulieres Deo sacratas, vel habitum religiosum habentes sibi conjunxisse inveniantur, nullam eis tenendi, vel dotes forte conscriptas iterum Monasteriis vel Ecclesiis, aut sancto proposito, cui dedicatæ sunt, restituantur.

18. *Ne pro comparatione specierum collatores graventur.*

NE vero per coëmptiones 11 etiam quodcunque collatores detrimentum sustinere inveniantur, sancimus, per unamquamque Provinciam illarum fieri specierum coëmptionem, quæ per eandem Provinciam abundare noscuntur: neque enim ejus, quod ibi non abunde nascitur, coëmptionem non fieri patimur: pretiis 12 videlicet pro specierum venalitate, quæ tunc temporis in foro rerum venalium obtinere noscuntur, statuendis, ipsis tamen pretiis specierum unicuique collatorum in tributorum imputandis exactionem, commerciis videlicet navium nullo modo prohibendis, ut & noster felicissimus exercitus possit nutriri, & collatores aurarias functiones ex abundantium specierum commercio infundere valeant, distributione coëmptionis pro arbitrio tam locorum antistitis, quam primatum uniuscujusque celebranda, ne collatores ex Officiorum avaritia per quemcunque modum opprimi videantur.

19. *De mensuris & ponderibus.*

UT autem nulla fraudis vel læsionis Provinciarum nascatur occasio, jubemus in illis mensuris vel ponderibus species, vel pecunias dari vel suscipi, quæ beatissimo Papæ vel amplissimo Senatui nostra 13 pietas in præsenti contradidit.

20. *De mutatione solidorum, id est, monetæ.*

CUm autem scimus veterum Romanorum Principum solidos per illa loca facile inveniri, comperimus autem negotiatores, vel alios quosdam propter mutationem solidorum dispendium aliquod collatoribus nostris inferre: sancimus, solidos Romanorum Principum forma signatos sine permutationis dispendio per omnes Provincias ambulare, & per eos celebrari contractus: eum, qui dispendium aliquod permutationi solidorum inferre præsumpserit, pro unoquoque solido alterum tantum ei, cum quo contraxerit, inferat.

21. *Ut pretium satisfaciat, & quod tulit quis.*

SI quis etiam de rebus immobilibus ad alium pertinentibus aliquem ornatum vel materiam abstulisse inveniatur, modis omnibus restituere: vel, si jam alicui injuncti 14 sint ædificio, pretio satisfacere coarctetur, ut undique nostrarum Legum conservetur auctoritas. Instrumenta 15 etiam, quæ ad alios pertinentia, forte ab aliis detinentur, prioribus dominis jubemus restitui, ut omnes undique nostrarum Legum adjutorio potiantur. Si vero instrumentum periisse inveniatur, cujus exemplar apud alterum invenitur, utpote duobus scriptis authenticis, prout in contractis 16 solitum est, ex eo, quod apud partem alteram invenitur, aliud conscribi jubemus, & parti dari, cujus jam instrumenta perierunt, ut competentem possit habere cautelam. Sed & si quis instrumentum alienum sive ipse tollendo, sive quocunque casu inveniendum malignitate vel incendit 17, vel abscondit, aut corrupit, aut quocunque modo habere desierit, tunc, quanti interest ejus, ad cujus jura instrumenta pertinebunt, is, qui dolum fecit, satisfacere compellitur. Dat. die, anno, & Conss. SS.

22. *Ut annona ministretur Medicis & diversis.*

ANnonam etiam, quam & Theodoricus dare solitus erat, & nos etiam Romanis indulsimus, in posterum etiam dari præcipimus: sicut etiam annonas, quæ Grammaticis ac Oratoribus, vel etiam Medicis, vel Jurisperitis antea dari solitum erat, & in posterum suam professionem scilicet exercentibus erogari præcipimus, quatenus juvenes liberalibus studiis eruditi per nostram Rempublicam floreant.

23. *Ut civiliter inter se causas audiant.*

LItes etiam inter duos procedentes Romanos, vel ubi Romana persona pulsatur, per civiles judices exercere jubemus, cum talibus negotiis vel causis judices militares 18 immiscere se ordo non patitur.

24. *Ut mutationes in suo statu stent.*

REipublicæ permutationes etiam vel comparationes sive competitiones cum publico factas usque ad adventum sceleratæ memoriæ Totilæ in sua firmitate firmamus, si tamen nulli aliquid alio possidente competit.

25. *Ut fabricæ publicæ serventur.*

COnsuetudines etiam & privilegia Romanæ Civitatis vel publica-

(4. Fac. *d. Nov. 36. in fin.* (5. v. *l. 6. in fin. ff.* de *extraord. criminib.* (6. Fac. *Edict.* 11. *c.* 1. (7. *c.* 4. *supr. hic.* (8. Fac. *Edict.* 11. (9. *l.* 24. *ff. de statu hom.* (10. Fac. *l.* 6. *l.* 7. *l.* 8. *ff. de pignorib. l.* 3. *ff. de liberali causa.* (11. *c.* 12. *supr. hic.*

(12. Fac. *l.* 63. *ff. ad leg. Falcid.* vide tamen *l.* 9. *C. de Judæis.* (13. Fac. *Edict.* 11. *c.* 2. (14. Adde *l.* 38. *in fin. ff. de rei vindic.* (15. v. *tit. ff. & C. de tabulis exhibendis.* (16. Adde *l.* 24. *ff. qui testam. fac.* (17. Adde *l.* 23. *ff. ad leg. Cornel. de falsis.* (18. v. *l.* 1. *& seq. C. de offic. milit. judic.*

rum

rum fabricarum reparationi, vel alveo 19 Tiberino, vel foro aut portui Romano sive reparationi formarum 20 concessa servari præcipimus; ita videlicet, ut ex iisdem tantummodo titulis, ex quibus delegata fuerunt, præstentur.

26. *Ut per negotiatores coëmptiones fiant.*

SUper hæc cognovimus, Calabriæ, vel Apuliæ Provinciæ possessoribus pro coëmptionibus non inferendis superindictitium titulum impositum esse pro unaquaque millena, unde coëmptiones per negotiatores annis singulis exerceri, in præsenti vero negotiatoribus specierum coëmptiones recusare tentantes, tam superindictitium titulum, quam coëmptionis onus Provinciæ possessoribus imminere, cum abunde mercatores sint, per quos possit exerceri coëmptio: sancimus, Magnitudinem tuam hæc examinantem, si possibile sit, per negotiatores species comparatas inferri, collatores Provinciæ nullatenus prægravari, cum superindictitio titulo semel eis imposito, coëmptionis etiam onus inferre sit impossibile. Dat. die, anno, Conss. SS.

27. *Ut, qui voluerit ad præsentiam Imp. navigare, non impediatur.*

VIros etiam gloriosissimos ac magnificos Senatores ad nostrum accedere Comitatum volentibus, sine quocunque impedimento venire concedimus, nemine prohibendi eos habituro licentiam, ne Senatoribus nostris vel collatoribus debitus introitus quodammodo videatur excludi, sed etiam ad Italiam Provinciam eundi eis, & ibi, quantum voluerint tempus commorandi pro reparandis possessionibus aperimus licentiam, cum dominis absentibus recreari possessiones aut competentem mereri culturam difficile sit. Quæ igitur per hanc divinam pragmaticam sanctionem nostra statuit Æternitas, Magnitudo tua modis omnibus effectui mancipare observareque procuret, pœna decem librarum auri imminente contra temeratores nostrarum jussionum. *Pragmatica data Idib. August. Const. Imper. D. N. Justiniano PP. Aug. Anno* 28. *P. C. Basil. V. C. Anno* 13. *Narsiur. Ill. præposito sacri cubiculi: Antiocho V. magnifico Præfecto per Italiam.*

DE ADSCRIPTITIIS ET COLONIS.

Imp. Justin. August. Dominico Præfecto.

DOcuerunt nostram Serenitatem Lygdunensium habitatores, & hoc nos docuerunt, quia ante proposuimus Legem 21, per quam jussimus adscriptitios vel colonos commiscentibus se liberis mulieribus procreare filios ad similitudinem liberorum, & ex hoc detrimentari fundos & eorum functiones, recedentibus agricolis, velut ex utero libero procedentes: ex hoc corrigentes sancimus, secundum veterem Legem *de adscriptitiis & colonis constitutis agricolis, quod nascitur, adscriptitium & colonum fieri.* Sed si sola fuerit mulier libera constituta, cum procreaverit filios, tunc ergo nullo modo patimur lædi ex hoc penitus liberum uterum, utque talis mulier tali viro sociata fuerit, neque adscriptitio, neque colono, in hoc tantummodo casu obtinente Lege. Sancimus ergo generalem Legem, *ut, qui ex adscriptitio & colono natus est, patris naturam sequatur.* Sic ergo & indemnitas fisco collatoribus erit P. C. In hoc ergo medentes, præsentem dispositionem disposuimus, quam observare tuam Celsitudinem sancimus in omnibus Illyricanis partibus, ut non exinde deminutio aliqua dominis inferatur. Tua igitur Gloria, quæ nobis visa sunt, per hanc Legem divinam significantem effectui mancipare festinet, multa imminente decem librarum auri, qui eam violaverit, aut concesserit violandam. *Dat. Sub. Id. April. Constantinopoli, Imp. DN. Justiniano Aug. Anno* 14. *Justino Cons.*

CONSTITUTIO JUSTINI IMPER.

de filiis liberarum, in Africam directa.

Imperator Cæsar, Flavius Justinus, fidelis in Christo, mansuetus, maximus, Benefactor, Alemanicus, Gotthicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Wandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, Victor ac Triumphator, semper Aug. Theodoro.

DIe noctuque pro utilitate Reipublicæ subtiliter cogitantes, illa properamus renovare, quanta in locis opportunis sunt necessaria, & maxime, pro tributis atque reditibus, sine quibus impossibile est aliquid agere prosperum. Suggessit autem tua Magnitudo maximam partem possessorum Africanæ Provinciæ precibus suis intimare, desolatos agros remansisse, cum divina Lex 22 promulgata fuisset, constituens creatos ex libera matre & adscriptitio marito, liberos esse, quod contrarium est Legibus antiquis: cum illæ manifeste decreverunt, talem sobolem adscriptitiam esse; ex hac enim licentia filii adscriptitiorum, prædia, in quibus nati sunt, dimittentes, & in aliis habitantes locis, tam fiscum, quam dominos prædiorum minuere, & hæc dicentes supplicaverunt, corrigere hoc capitulum apud illam Provinciam, sicut & Pater noster prædictæ Legis lator in Illyricianam Provinciam fecit, constituens 23 *filios, qui nascuntur ex libera matre atque adscriptitio patre, liberos esse cum suis rebus, sed tamen colonos, ut non liceat terrulas, ubi nati sunt, relinquere, & alienas colere.* His igitur nostræ Serenitati suggestione tua relatis, necessarium esse perspeximus, possessores subjectos nostros atque functiones publicas adjuvare. Unde * sancimus, in Africana Provincia filios ex libera matre & adscriptitio patre productos, liberos quidem esse, & res proprias habere, in ordine tamen colonorum esse, & non posse eos dimittere prædia, in quibus nati sunt, & excolere aliena, sed vicos ipsos, in quibus orti sunt, cum libertate colere: sic etenim nec fiscus, nec possessor læditur, neque prædicti imminuuntur, terras, ubi nati sunt, excolentes, Theodore parens carissime atque amantissime. Quæ igitur per hanc divinam pragmaticam Sanctionem nostra sanxit Æternitas, tam tua Magnitudo, quam qui post te eandem administrationem adepti fuerint, una cum officio suo effectui mancipare observareque procurent. *Dat. Cal. Mart. Constant. Imp. D. N. PP. August. Justin.* 5. *Indict.* 3. Et subscriptio 24 Imperialis, *Vale Theodore parens carissime atque amantiss.* &, Quæstor legi. 25 *Dat. Calend. Mart. CP. Imp. D. N. Justin. PP. August. Anno* 5. *post. Cons. ejusdem DN. Anno* 2.

SACRUM PRAGMATICUM TIBERII AUgusti, de confirmatione Constitutionum Justini Imperatoris de filiis colonorum & liberarum.

In nomine Domini Jesu Christi Dei nostri.

Imperator Cæsar, Fl. Tiberius Constantinus, in Christo mansuetus, maximus, Benefactor, & Fl. Nob. Tiberius Mauritius, felicissimus Cæsar, Alemanicus, Gotthicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Wandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, Victor & Triumphator, semper August. Theodoro.

COnsuetum & peculiare nostræ mansuetudinis remedium necessitatibus subjectorum nostrorum imponere cupientes, suggestionem viri beatissimi Publiani, Antistitis Carthaginensium civitatis & possessorum ejusdem Africanæ Proconsularis Provinciæ libenter suscepimus, per quas pragmaticam Sanctionem Justini, divæ memoriæ Patris nostri, pro conditione sobolis ab adscriptitio patre & ingenua matre ad Theodorum, tum Præfecturam tuam agentem, ante tempus emissam firmam inlibatamque nostris etiam adfatibus constitui supplicaverunt, ut cultura terrarum permaneat nulla Lege vel machinatione ab ea separari valitura. Consulentes itaque conlatoribus Africani tractus, sancimus eandem pragmaticam Sanctionem, & ejus dispositionem omnibus modis, ex quo data est, suas vires habere, & incertam ei auctoritatem universis domibus terrarum opitulari, ut liberi procreati à matre ingenua & patre adscriptitio, vel colono rusticitatem paternam cognoscant, & operibus suis consuetos reditus his, quibus suppositi sunt, subministrent. deterioris quidem conditionis alieni, ipsius autem cespitis, ubi nati sunt, recedere, & in aliis quibuscunque locis degere

(19. Adde *l. unic. C. de nautis Tiberinis.* (20. Fac. *l.* 27. §. 3. *ff. de usufructu & quemadmodum. l.* 39. §. 5. *ff. de legat.* 1. *l.* 1. *l.* 3. *C. de aquæductu.* (21. *l. ult. C. de agricol. & censit.*

(22. *d. l. ult.* (23. *Nov.* 162. *c.* 2. (24. Adde *l.* 6. *C. de diversis rescriptis.* (25. *Pragmatica proxima in fin. infr. Nov.* 114. *c.* 1. *& in fin.* adde *l.* 25. §. 6. *C. de sacros. eccles.*

non

non permissuri, Theodore Parens carissime atque amantissime. Illustris igitur & magnifica Autoritas tua hanc pragmaticam Sanctionem in æternum valituram Edictis propositis omnibus habitatoribus Africanarum partium innotescat, ut omnibus pateat, qualem pro utilitate eorum providentiam gerimus.

Et subscriptio Imperialis.

Divinitas te servet per multos annos, Parens carissime atque amantissime, & Quæstor legi. *Dat. 3. Id. August. CPL. Imp. DN. Tiberii Constant. PP. Aug. Anno oct. & PCL. ejus Anno tertio. & RS. Nob. Tiberii Marc. feliciss. Cæsar. Anno primo.*

FINIS CONSTIT. JUSTINIANI IMP.

IMPERATORIS LEONIS AUGUSTI NOVELLÆ CONSTITUTIONES: AUT, CORRECTORIÆ LEGUM REPURGATIONES.

Henrico Agylæo Interprete.

PROOEMIUM.

Rerum humanarum vicissitudo, vitæque inconstans atque multiformis status, permultis ac omne genus Legibus ortum præbuere: quæ Leges, quia sua multitudine ad quascunque se facile res protendunt, quum illas sibi admovent, quidquid recte aut secus sese habeat, dijudicant. Sunt itaque tanquam custodes quidam vitæ nostræ & medici 1, dum mala, partim ne oriantur ac in communem vitam promanent, impediunt 2: partim vero, quæ mala occulta sunt, insinuanterque irrepserunt, eorum noxam corrigunt, ac velut radicitus vitiositatem evellunt, eamque non sinunt corroborari. Atqui *earundem* humanarum rerum cursus velutique reciprocus quidam æstus, dum sursum deorsum omnia vertit ac volvit, & multa, quæ recte constituta essent, in pejus commutat, permulta item oblivione obruit, ut perinde, ac si in rerum natura visa nunquam essent, incognita sint: non mediocrem illis labem intulit, has profundo silentio tegendo, in illis vero, ut inter sese dissentiant, efficiendo: idque alias, dum illi ipsi, qui illas tulerunt, in priore sententia ac voluntate non persistunt, verum sibi ipsi contradicunt: alias etiam, dum posteriores modo consuetudine, modo Lege illis contraria sustinent, ut hinc confundi Leges, nec exiguum rebus mortalium inferri detrimentum contingat, aliis cum aliis commutatis, talorumque instar huc illuc temere volventibus. Illas itaque res, ex quarum tranquillo & imperturbato statu salus Reipublicæ dependet, in tanta confusione perturbationeque versari, indignum neglectu rati, quam accuratissima Leges inspectione ac consideratione dignati sumus: & quas obtinere conducibile fore animadvertimus, illis selectis, scripto Imperatoriæ nostræ Majestatis decreto in Republica authoritatem confirmavimus: utque controversias dijudicarent, insuper etiam scivimus: quas vero inutiles judicavimus, harum nonnullas in perpetuum silentium conjectas, decreto & ipsas à Legum honore atque ordine exulare jussimus: quarum autem nullam prorsus mentionem fecimus, has etiam, hoc ipso quod earum non meminerimus, juxta atque illas in exilium ejecimus. Denique quoniam & inter receptas consuetudines nonnullas ratione non destitui, talesque, quales prudens aliquis non contemnat, vidimus, has quoque Legis prærogativa honestantes, ex inscriptæ consuetudinis statu ad Legis imperium atque honorem eveximus. Quum ergo hæc ita à nobis comparata sint, sciat quisque, quod quæ Leges per scriptum Imperatoriæ nostræ Majestatis decretum auctoritatem nactæ, aut quæ consuetudines Legis dignitate honoratæ fuerint: hæ & in Republica obtinebunt, & controversias in se suspensas habebunt: quæ autem ab illis in contrarium vergunt, aut mentione sempiternam illis taciturnitatem injungente, citrave hanc etiam, ut quæ cum despectis ejusdem conditionis sint, eodem decore dignæ habitæ sunt: hæ vero dehinc & rejectæ, & à Republica exules atque extorres erunt.

PROOEM. (1. *Nov. Justiniani* 111. *in pr.* (2. v. *l.* 7. *ff. de legib.*

CONSTIT. I.

QUOD UNUMQUEMQUE, QUI JUDICANDI prærogativam acceperit, quemadmodum legalium capitulorum à nobis habitus delectus statuerit, dirimere controversias oporteat: quæ vero inter reprobata 1 habita sunt, uti ex illis nulla litis ambiguitas dijudicetur.

In nomine ejus, qui universo humano generi salutares Leges tulit, Christi veri Dei nostri.

Imperator Cæsar Flavius Leo, pius, felix, inclytus, Victor, Triumphator, omni ævo venerabilis, Augustus, fidelis Rex: Styliano illustrissimo sacrorum nostrorum officiorum Magistro.

Celeberrimi ille inter Imperatores nominis Justinianus, quum animo esset erga Rempublicam & optimo, & ejus utilitatum studiosiss. velut sylvam quandam, Constitutiones in Romano Imperio inde ab initio usque ad suam ætatem diversis temporibus editas accipiens, quo bene de subditis mereretur, industria & laboribus suis opus admiratione dignum, universarum nempe Legum illam incorporationem, summa cum contentione efficere est conatus. Si quid contrarium, aut inconveniens appareret, repurgavit: ex quibus vero compositum Reipublicæ ac decorum statum exiturum crederet, hæc in unum contexuit, atque velut in artem aliquam informavit, quasique in una justitiæ libra, à qua justum à diverso & injusto discerneretur, constituit & collocavit. Atqui (ut constat) ubique est pulcherrimum, *Ubi ne quid nimis.* Quum namque in multas partes divisam Legum substantiam ac materiam in unum Corpus tanta cum laude coagmentasset, præterea etiam, quæ legalis regiminis ordinem & convenientiam sæpenumero labefactarent, in concordiam redegisset: itaque quod ad hæc sola omnes sententiæ ferendæ essent, in unum consensum judices compulisset, eosque ad pacifice judicandum, legalibus capitulis in tranquillo & ab omni contentione libero statu constitutis, inter se conciliasset: his ille non contentus, sed præstantius quippiam in Reipublicæ gratiam postmodum conficere cogitans, imprudens iis, quæ postea statuit, primum opus evertit: neque alterum vituperationi non obnoxium fecit, cum ex posteriore ipsius instituto non paucæ adversus prius suscitatæ contradictiones & controversiæ sint. Atque ad hunc sane modum ipse Justinianus à se ipso vitium passus est. Certe quidem cum usque ad hodiernum diem nunc ex recentioribus Sanctionibus, nunc ex inscriptis, & non aliunde, quam 2 quod multitudini placeant, auctoritatem præ se ferentibus consuetudinibus, permulta ab illo tempore innovata sint: parum abest, quin res legalis prorsus turbata confusaque sit, & communis vitæ nego-

CONSTIT. I. (1. Fac. §. 3. *Constitut. de Justinianeo Cod.* & §. 5. *de emendat. Codicis.* (2. *l.* 32. §. 1. *ff. de legib.*

tia sursum deorsum subsultim ferantur. Quapropter cum si quid aliud, hoc certe, quod opitulatrice nostra industria & cura necessario potiatur, dignum sit ** tractatum insuper & consuetudinibus, quæ ad rerum gubernationem devenissent, diligenter excussis, Legum inter se contradictionem sustulimus: quicquid adversarium & ad præsentem rerum constitutionem rationemque illicitum esset, huic legalem auctoritatem abrogantes: quæcunque vero consuetudines non male, neque noxie de rebus constituere viderentur, has non amplius inscriptas & neglectas consuetudines manere sivimus, sed ad Legis vim ac potestatem extulimus: alicubi autem & ad sævitiam quiddamque præfractius spectantem, ac ceu justitiæ penitus oblitam Legem, ad suum decentemque modum Legibus debita cum æquabilitate contraximus. His itaque hoc pacto dispositis & constitutis, omnibus, quibus justitiæ trutinæ commissæ sunt, & Magistratibus & judicibus mandamus, *ut, quæ Leges* ab Imperatoria nostra Majestate à legali solo exulare jussæ sunt, has inutiles judicantes, dehinc in omne ævum rejici sinant: secundum reliquas vero scriptas atque veteres, & quæ haud ita pridem à sempiternæ memoriæ Patre nostro, atque nunc à nobis selectæ, aut latæ sunt, controversiis dijudicationes suppeditent, neminique posthac ad aliquam à legali auctoritate exterminatam juris speciem declinare, neque ad consuetudinem quampiam, quæ accepta prærogativa pro eo, quod consuetudo esset, ac diceretur, ad Legis majestatem & honorem à Potentia nostra subvecta non sit, recurrere permittatur.

CONSTIT. II.

UT, QUI CÆTERA SECUNDUM SACROS divinosque Canones episcopali dignitate dignus esse probatur, si liberi ex legitimo matrimonio illi sint, ob illos in consequendo honore nullum impedimentum sentiat.

Aliter,

UT, QUI ALIOQUI PRINCIPE SACERDOtio dignus est, si legitimi illi liberi sint, non impediatur illum consequi.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constant. Archiepiscopo & Patriarchæ universali.

CUm sacrosancti divinique Canones, & quicunque alii de Sacerdotio ac Episcoporum creatione statuere, in optimum numerisque omnibus plenum editi sint modum (& quidem quomodo illi non exacte perfecteque editi sint, quum divina inspiratio in auctoribus efficaciter operata sit?) mirari subit, quomodo non veriti nonnulli sint, sacras divinasque Leges, tanquam illæ absolutæ non essent, promulgatis aliis Legibus abrogare. Etenim cum sacri Canones, quibus locis de Episcoporum creatione præscribunt, statuant, eum, qui ex legitimo matrimonio liberos habeat, si modo in reliqua vitæ ratione nihil impedimenti sit, ad primarium Sacerdotium promoveri posse: hi in contrarium statuentes 1 ajunt, ut ii, qui liberos habent, tametsi legitimi conjugii munus sint, ad episcopalem dignitatem evadant, suo impedimento non vacare. Quod ideo fortasse in animum induxerunt, quod istiusmodi affectione quadam erga liberos (quid enim quis aliud dicat?) sacras facultates oblæsurus videatur. Verum non recte sese illa ratio habet. Sic namque ne fratribus aliisve cognatis superstitibus accessum quisquam ad Episcopatum haberet: siquidem & ad hos sanguinis propinquitatisque affectio respicit. Quin & hoc prævidentes divini Canones, fecerunt Episcopis potestatem, ut si ipsis pauperes cognati essent, illorum inopiam ex sacris facultatibus sublevarent. Nostra igitur Imperatoria, quæ ex Deo est Majestas, si mandatis divinis insistatur, id longe convenientius fore animadvertens, consonam illis profert Legem: ut quemadmodum ipsis videtur ad primarium Sacerdotium promoveri posse 2, qui illo honore alioqui dignus sit, tametsi liberi ipsi, Lege tamen honorati sint: id ita liceat: & ita quidem censens, ut à Lege, quæ contradicere ausa fuit, in audaciæ pœnam perpetuum in futurum exigatur silentium.

CONST. II. (1. *l.* 42. §. 1. *C. de episcopis. Nov.* 6. *c.* 1. §. 4. *Nov.* 123. *c.* 1. *pr. Nov.* 137. *c.* 2. (2. Abrogatur *d.* §. 1. *d. Nov.* 6. *c.* 1. §. 4. *Nov.* 123. *c.* 1. *pr. Nov.* 137. *c.* 2.

CONSTIT. III.

UT, QUI SACERDOTES CREANDI SUNT secundum Ecclesiæ ritus, ea Lege creentur, ut omnem deinceps vitam cœlibem agant; aut, si matrimonium contrahere velint, prius id faciant, ac deinde ad creationem procedant.

Aliter,

QUOD ANTE INEUNDUM SACERDOTIUM matrimonium contrahi debeat.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

DUm decenter inde ab initio de iis, qui faciendis Deo sacris digni essent, ecclesiasticus ordo constituerit, non recte (meo quidem judicio) qui præsentis temporis consuetudinem sequuntur, interdum ecclesiasticam traditionem contemnunt. Nam ubi illa mandat, *ut, qui creandi* Sacerdotes sunt, aut per omnem vitam, si promissum non falsum fore fidant, cœlibatum foveant: aut, si illum servare impossibile ipsis videatur, legitimum matrimonium ineant, ac deinde divinum Ministerium suscipiant: consuetudo, quæ in præsenti obtinet, iis, quibus matrimonio conjungi in animo est, concedit, ut 1, antequam uxorem duxerint, Sacerdotes fieri possint, & deinde biennium ad perficiendam voluntatem jungi matrimonio volenti præstituit. Id igitur, quia indecorum esse videmus, jubemus, ut ad vetus Ecclesiæ & antiquitus traditum præscriptum dehinc creationes procedant. Neque enim dignum est, ut, qui spirituali ascensu supra corporis abjectionem & sordes evecti sunt, hi rursum ad carnis sordes delabantur: sed è diverso, ut divinum Ministerium ex corporis sordibus tanquam in altum aliquem gradum conscendat, convenientius fuerit.

CONSTIT. IV.

UT NON MODO UNIVERSALIS ECCLESIÆ Sacerdotes, verum etiam, qui ad quamcunque sacram ædem pertinent, si in hoc vocentur, licite sacra mysteria 1 exponere, divinumque cultum celebrare domi privatæ possint.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

PLacuit veteribus, ut, quæ sacrificia & communiones in privatis ædibus fiunt, ab illis Sacerdotibus, qui ad generales Ecclesias pertinent, solis celebrentur, ab aliis vero, qui alicui alii sacræ ædi addicti deserviunt, privatoque vitæ in statu sunt, ut nullum neque officium, neque sacrificium perficiatur. Atque hoc quidem ut statuerent, religionis conservandæ causa in mentem illis venisse videtur, quo videlicet (ut conjicere est) dum nonnulli Sacerdotii prætextu lethale defectionis malum tegunt, usu non veniat, uti, qui profanati sacrificii participes fuerint, longe magis contaminentur, quam expientur. Qui profecto eorum, qui istiusmodi religioni cautionem excogitarunt, propositus finis hoc ipso nomine, quod sacrosanctæ fidei stabilimentum adinvenerint, simul laudabilis, simul commendatione dignus est. Verumtamen quatenus se firmitatem allaturos existimarunt, eatenus illam ex Lege promanasse atque se extendisse non videas. E diverso vero subinde illam ipsam Legem religiosis & divinis Ministeriis operam navantibus etiam adversari conspicitur. Ut autem pollutus Sacerdos, qui notus non est, pollutæ suæ inquinationis aliquem participem faciat, verisimile fortasse est aliquando id evenire: verum non ita, ut semper & omnino tale quiddam contingat. Quis enim animo tam facili est, tamque omnia promiscua habet, ut, quem non norit Sacerdotem, neque cujus religionis, neque quibus moribus sit, hunc ad sacrificandum advocet? Rursum vero, qui defectionem moliuntur, remque sacram profananter faciunt, ne illi cum alienis ab impietate conventus agere non velint. Ut unde stabiliri Lex videtur, non inde, quemadmodum existimatum sit, stabiliatur. Tum & religiosis in multis utilitatibus consequendis eandem impedimento esse comperitur. Siquidem cum divina gra-

CONST. III. (1. *Nov.* 79. *infr.*
CONST. IV. (1. Adde *Nov.* 15. *infr.*

tia in omnibus fere omnium non modo potentiorum, verum etiam tenuiorum domibus ſacraria Deo erecta ſint, & vero ſumptus reliquaque ad rem familiarem neceſſaria Sacerdotibus ab omnibus ſimiliter ſuppeditari non poſſint: evenit propter Legem, ut (quemadmodum dixi) qui tenuiores ſunt, quam ut privatim Sacerdotes ſuſcipere poſſint, perſæpe divinorum myſteriorum expertes maneant, & ſacra delubra, quæ in illis ſacrificia fieri debeant, his defraudentur. Quin veriſimile etiam eſt, nonnunquam defunctorum memoria inſtante, ob defectum Sacerdotis præſentem memoriæ diem nullo facto ſacrificio elabi, ut inde & qui hic vivunt, & quos altera vita tenet, utriſque non exiguum damnum obveniat. Statuimus igitur, *ut non ſolum* generalis Eccleſiæ Sacerdotes, ſed etiam, qui ad quamcunque aliam Sacerdotum domum pertinent, quibuſcunque cujuſque domus dominus accerſitis acceſſum ad ſacra Oratoria, & ſacrarum rerum functionem dare voluerit, in quibuslibet ædibus ſacrificandi 2, Deique arcana enarrandi facultatem habeant. 3

CONSTIT. V.

NE, QUIBUS, POSTQUAM MONASTICÆ VItæ inſtitutum ſubierint, facultates ſuppetunt, in univerſum hi de illis teſtari prohibeantur: ſed ut, ſi, quo tempore Monaſterium adierunt, in id quippiam contulerint, in illorum poteſtate ſit, ut, quemadmodum velint, de iis, quæ ſibi poſtmodum pararunt, in plenum aſſem etiam teſtamentum condant. Si vero nihil ab initio intulerint, tum ut de beſſe ſtatuendi facultatem habeant; Monaſterium autem alteram partem, ſive trientem accipiat.

Aliter,

UT MONACHUS DE ACQUISITIS TESTARI poſſit.

Idem Imp. Stephano ſanctiſſ. Conſtantinop. Archiepiſcopo & Patriarchæ univerſali.

QUoniam de Monachorum bonis, quæ poſt ſuſceptam vitam monaſticam coacervaſſent, perſæpe nobis una cum Dei amantiſſimis ſub te primariis Sacerdotibus dubitare te (ô divinum, &, ut mundo præluceas, in magno Eccleſiæ firmamento à principe lumine collocatum lumen) dixiſti, an conſtitutione facta Monachos iſtiusmodi bonorum dominos deſignari oporteret, an vero ipſos ab illorum dominio arceri conveniret; nimirum quod tanquam nubes, quæ iſtinc ambiguitas exiſtit, rationis radios, quo minus perſpicue ea res dijudicari poſſit, ſubeat & offuſcet: quoniam (inquam) de hoc dubitantes variis nos poſtulationibus ad hujus rei conſiderationem una vobiſcum ſuſcipiendam hortati eſtis: nos, ut in aliis, ita & hic ſacerdotalem tuam dignitatem venerantes, ad ſatisfactionem petitionis tuæ accingimur. Ac illa quidem primum à nobis dicantur, quæ à veteribus 1 de illis, qui ſe jam in monaſticam Rempublicm adſcribi volunt, conſtituta ſunt: illis nempe de rebus ſuis prius teſtandum eſſe, ac deinde ad concupitum vitæ inſtitutum procedendum, nec diſpoſitionem rerum ſuarum vitæ mutatione anticipandam. Nam ſi hoc ita eveniſſe conſtet, non amplius ipſis jam tonſis, ut de rebus ſuis quicquam ſtatuant, permittendum eſſe: omnemque ſubſtantiam, in qua Eccleſia tonſi ſunt, illi ceſſuram. Quod ſane de iis, qui vitam monaſticam jam ſubierunt, decretum (extra quam ſi liberi, qui hereditatem petant, ſuperſint) & optimum, & ita, ut nemo poſſit melius, conſtitutum eſt: tum nec addi, nec adimi illi quicquam queat. Etenim, qui ante mutatam vitæ rationem, quum bonorum diſpoſitionem in arbitrio ſuo poſitam haberet, de iis ſtatuere noluerit: merito poſtmodum id facere prohibetur, ut qui ſe ipſe in has anguſtias conjecerit. Propterea enim, quod, quum licitum ipſi eſſet, prædiſponere res ſuas teſtamento noluerit, ejus poſtea faciendi facultatem, tanquam ab ipſo damnatam, ſibi adimi, id vero jure longe optimo ſuſtinet. Cæteroquin etiam, quomodo non abſurdum fuerit, ſi qui ſe ab hujus vitæ curis ſejunxerit, illarum adhuc onus ſufferat, indeque promanante moleſtia prematur? Liberos igitur, qui in Monachorum numerum adſcriptus

(2. Fac. *Nov.* 131. *c.* 8. (3. Abrogatur *Nov.* 58. *d. Nov.* 131. *c.* 8.

CONST. V. (1. *Nov.* 5. *c.* 5. *Nov.* 76. *Nov.* 123. *c.* 38.

eſt, (quemadmodum dixi) quando non habet, non profecto hoc decretum decreto alteri cedat. At ſi liberi ſuperſint (non enim tunc illos propter parentis ſilentium damno affici fas eſſet) non omnino teſtamenti ordinationem monachicus habitus impediat: ſed manifeſtum eſt, quod 2 de liberorum portionibus teſtari poterit, quæ illis æquabili legitimaque diviſione attribuentur. Quæ vero pars ad ipſum reſpicit, in ea teſtamenti factio deficiat: quippe quæ integra ad Monaſterium pertineat. Cæterum ſi mors etiam (ut multi ſunt rerum humanarum caſus) ſubito ſuperveniens rerum diſtributionem intercipiat, neque tunc quidem, quæ liberis ſuccurrat, diſpoſitio omnino conticebit: ſed ſecundum modum dictum, quæ ad illos pertinent legitimo ipſis jure ſeparabuntur: reſiduum autem involabit Monaſterium. Atque hæc quidem de hiſce facultatibus, quas ante ſuſceptam vitam monaſticam habuerit quiſquam. Verum de quo paterna veſtra Beatitudo prodire decretum petiit, (de iis nimirum rebus, quæ poſt monaſticæ vitæ ſuſceptionem acceſſerunt) de eo hoc ſtatuimus, ut inde ab eo tempore, ex quo monaſticæ vitæ rationem ſuſceperit, conſideratione procedente, quæ poſtmodum ab ipſo comparata ſunt, diſcernantur. Non enim, quod qui à profana vita ad monaſticam tranſit, niſi prius teſtetur, teſtandi poſtmodum facultate privatur: ideo & de iis, quæ poſtmodum conquiſierit, quicquam ſtatuere in univerſum prohibeatur. Illic namque jure teſtamenti factione privatur: quia quum ipſi in profano ſtatu res adhuc tractanti aliquid conſtituere integrum eſſet, eo ipſo, quod id non fecerit, ſe ipſe 3 in has anguſtias circumcluſerit: hic vero nihil ſimile eſt, ut quisquam aut à ſeipſo, aut ab alio prohibeatur. Quod ſi quis dicat, hoc ſolo nomine, quod Monachus ſit, Monaſterium omnia eſſe percepturum: haud ſcio, ſi iſtiusmodi, quæ Monachos deceant, ſtatuat. Primum enim, an, qui homines opum contemptum profeſſi ſunt, hos ita illas amplecti, ac quacunque ratione retinere convenit? Deinde ſint alicui cognati pauperes, alioquive noti, qui conſolatrice manu indigeant: quomodo non ab omni humanitate alienum, nullo illos ex cognati rebus ſublevamine dignari, tanquam non modo peregrinos, ſed & cognatos amicosque propellere, atque omnia ad ſe trahere, Monachis decorum ſit? quemadmodum helluones, voraceſque homines nullam omnino partem aliis, qui una accumbunt, relinquere velle videmus. Neque enim ſervus ſervitutis vinculis liberatur, neque egenus commiſeratione potitur, non alius quiſquam neceſſitatibus preſſus conſolationis fructum invenit, quum omnes Monachi facultates Monaſterio dantur. Ac propter hoc ſane ſtatuimus, *ut ſi quis, quo tempore* monaſticam vitam ſuſcepit, Eccleſiæ quidpiam conſecrarit, illi circa res poſtmodum comparatas liberum ratumque judicium ſit 4, quomodocunque de illis ſtatuere velit: ſin nihil omnino ab initio in Monaſterium allatum ſit: tum ut bifariam ſubſtantia dividatur, ita ut una pars in beſſem, altera vero in trientem circumſcribatur, ac Monachus, quomodocunque ipſi viſum fuerit, de beſſe teſtamento ſtatuat: triens autem applicetur Monaſterio. Atque hæc quidem, de quibus requiſitis noſtra decrevit Potentia. Oportebit autem tuam Beatitudinem, quæ decreta ſunt, omnibus ſub ipſa Dei amantiſſ. Metropolitanis facere manifeſta, & hos ſimiliter ſub ſe conſtitutis Epiſcopis, illosque, quarum curam ſortiti ſunt, Eccleſiis iſta indicare: quo videlicet & in præſens, & in futurum hæc ab omnibus tum cognoſcantur, tum hunc ad modum fiant.

CONSTIT. VI.

UT UTRUMQUE TEMPUS, TUM QUOD SANcta ſexta conſtituit Synodus, tum quod decernit divus Baſilius, in iis, qui Monachi fieri ſtatuunt, obſervetur: & bonorum ejus, qui à Synodo præſtituto tempore Monachus fit, diſpoſitio ſecundum editam à nobis formam procedat.

Aliter,

UT DECENNIS 1 PUER IN MONACHORUM numerum aſſumatur.

(2. *d. Nov.* 76. *in fin. d. Nov.* 123. *c.* 38. (3. Adde *l.* 7. *§.* 1. *in fin. ff. qui ſatisdare. l.* 2. *§.* 8. *ff. ſi quis cautionib.* (4. Abrogatur *Nov.* 5. *c.* 5. *Nov.* 123. *c.* 38.

CONST. VI. (1. Fac. *l.* 53. *in pr. verſ. præterquam. C. de epiſcopis.*

Idem

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

QUo tempore eos, qui monasticam vitam subire desiderant, re concupita potiri oporteat, id, quia non unum atque idem, sed aliud atque aliud à divinis nostris Patribus præstitutum sit, ut ad hunc etiam tractatum dijudicandum, &, quæ subesse videtur, contrarietatem conciliandam me componerem, effectum est. Itaque, quæ magnus ille ac admirandus decernit Basilius (ut videlicet, qui monachicum habitum ambiunt, decimo sexto primum, aut decimo septimo ætatis anno digni illo habeantur) quæque sancta sexta mandat Synodus, anno decimo, qui istiusmodi vitam capesserent, suscipiendos esse monens: hæc cum sanctiss. Patriarcha Deique amantissimis Metropolitanis diligenter expendentes, neutram sacrarum Legum diximus esse contemnendam: sed contra ad utrumcunque tempus religioso habitu, qui illum sumere cupiunt, dignos haberi jubemus. De bonorum autem dispositione peculiarem sententiam pronunciavimus, *ut nempe, qui* sexto decimo, aut decimo septimo tonderi voluerit, de rebus suis, quomodo velit, statuere possit. 2 Existimo enim, propterea etiam magnum illum Basilium hoc tempus hujusmodi actioni tribuisse, quod ad id legitimæ ætatis requisitio ad statuendum de rebus suis impedimento non sit. Qui vero decimo anno in monasticæ vitæ sanctimoniam mutato statu transire in animo habeat, ut neque huic salutaris conatus impedimentum aliquod obviet (hoc enim, ut videtur, & sacra Synodus intelligens, ac volens, tempus, quo vitam monasticam adire esset, ampliavit) *ne tamen is*, quo modo istiusmodi vitam ineundi, sic etiam de rebus suis testandi facultatem accipiat: sed donec illud tempus, quo legitimam plenamque ad testandum ætas potestatem capit, advenerit, à disponendis rebus inhibeatur. Quod si (ut sunt res humanæ) ante illius temporis completionem è vita excesserit, servi ejus omnes à servitute liberentur: reliqua vero bona bifariam dividantur in bessem & trientem: ac bessem quidem Monasterium auferat, triens autem defuncti cognatis detur. Quorum si nulli supererunt, quo bes processit, eo triens quoque abeat.

CONSTIT. VII.

UT, QUOTIESCUNQUE A CLERICORUM HAbitu ad profanorum transire per vecordiam aliquis tentarit, in illum is invitus etiam restituatur.

Aliter,

NE CLERICUS DENUO PROFANUS FIAT.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

QUemadmodum antehac, quando certiorem firmioremque rerum constitutionem investigaremus, si civilis Lex plus roboris ac firmitatis, quam ecclesiastica, præbere videretur, illi prærogativam dedimus: eo modo & hic decretum sacrum rectæ rerum moderationi, quam civile sit, conducibilius fore intelligentes, illi per assensionem consona præscriptione edita, statuimus, *ut, quicunque Clericorum* habitum mutare profanorum habitu improbe instituerit, is, quotiescunque actus fuerit in istiusmodi vecordiam, secundum ecclesiasticum decretum, quantumvis invitus in Clericorum habitum 1 restituatur: tametsi qui ecclesiastici ordinis statum recipiat, dignus non sit, uti qui se ipse illo indignum transfugio constituerit.

CONSTIT. VIII.

UT QUI REJICERE VENERANDUM MONAsticæ vitæ habitum in animum induxerit, ac pro illo profanorum habitum susceperit, quotiescunque hoc facere ausus fuerit, etiam invitus in illum restituatur: & ex quo Monasterio improbe aufugerit, eidem reddatur.

(2. Adde *Nov.* 5. *supr.*

CONST. VII. (1. *Nov.* 8. *infr.*

Aliter,

DE EO, QUI VITAM MONASTICAM deserit, qui Præsidum cohortibus 1 adscribi solet.

Idem Imperator Stephano sanctissimo Constantinop. Archiepiscopo & Patriarchæ universali.

QUum alioqui, qui incomposite vivere instituunt, ac præ laudatis moribus sectantur vitiosos, quotiescunque flagitii quicquam designasse deprehensi sint, malum ipsorum institutum multifariam coërceatur, nec improbam, scelestamque voluntatem ae molitionem correptione vacare toleretur: subit mirari, quomodo Lex vetus iis, qui monasticæ vitæ exercitationi se mancipassent, deinde vero stationem suam & ordinem deseruissent, quomodoque sacræ literæ habent, tanquam canes ad suum ipsorum vomitum, aut sues ad pristinæ vitæ cœnosam cloacam reversi essent, ac profanorum in habitu statuque se ipsi collocassent: improbum hoc scelus tentari omninoque perfici permiserit. Jubet enim, ut, qui semel monasticæ vitæ institutum reliquerint, unde flagitiose exissent, reverterentur: qui vero iterum 2 id ausi essent, ex eo tempore pulsi Monachatu, inter cohortales Provinciales cohortis recenserentur. Atqui, si ut desertor ordinis profanorum habitu indueretur, id illi statutu pulchrum visum fuit, quid causæ est, cur ipsum ab initio ita non vestierit: sed ut, qui Monachus professionem suam semel deseruerit, is ad illam, quamlibet invitus denuo cogeretur, constituerit? Si hoc ita præcipi decorum putavit, quare in eodem decreto non consistit, sed tanquam ipsum placiti sui pœniteat, miserum illum Monachum ad militarem vitam protrahit? Nequaquam vero id nobis esse fas videtur, *neque 3 qui* in divinæ militiæ legiones receptus sit, hunc in mundanis militiis placet collocari. At contra, quod ecclesiastico ordini observari debere visum est, ut si quis sæpius vitam Monasticam aspernatus vagetur, huic profanum habitum recipere non concedatur, id per Legem etiam nos jubemus. Si enim, qui vitam Monasticam exuit, mundanæ voluptatis velut asylo concitus id facit: quæ ratio est, tametsi semel cupiditatis suæ motu prohibitus sit, quum, si rursum ad hoc faciendum animum appellat, se ad finem insolens suum consilium perducturum, ac in profanorum statum recipiendum esse sciat, ut is non omnibus modis Monasticæ vitæ institutum iterum communi vivendi modo mutet?

CONSTIT. IX.

DE SERVO, QUI IGNORANTE 1 DOMINO Clericus factus est.

Idem Imperator Stephano sanctiss. universalique Constantinopolitano Archiepiscopo.

EIdem rectæ rerum ecclesiasticarum constitutionis curæ insistentes, quæque sacrosanctis Canonibus placuerunt, hisce nos etiam album calculum adjicientes, ab adversariis civilibus Legibus hanc contradictionis pœnam, ut ex legitimis constitutionibus subtrahantur, exigimus. *Ut enim qui*, cum servilis conditionis esset, ignorante domino venerandam Sacerdotii dignitatem assumpserit, nudatus istinc promanante honore, in pristinum servitutis restitueretur statum, secundum Ecclesiæ Dei voluntatem & nos constituimus. Legem 2 autem, quæ servum ignorante domino Sacerdotem factum, servitute liberat, huc, ut neque effectum, neque fandi facultatem habeat, redigimus.

CONSTIT. X.

DE SERVO, QUI INSCIO DOMINO MONAchismum suscepit.

Idem Imperat. Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

QUam præstans Monasticæ vitæ professio sit; quique suave illud & beatum jugum suscipiunt, quanta illi reverentia & honore digni sint, scimus quidem & ipsi. Itaque non quo illum vituperemus, sed potius quo vituperatione eximamus, hæc statuere visum est, & censemus. Quanto enim illa admirabilior diviniorque est,

CONST. VIII. (1. *l.* 53. §. 1. *C. de episcopis. Nov.* 5. *c.* 6. *Nov.* 6. *c.* 7. *Nov.* 123. *c.* 42. (2. *d. Nov.* 123. *c.* 42. (3. Abrogatur *d. Nov.* 5. *c.* 6. *d. Nov.* 123. *c.* 42. *l.* 53. §. 1. *C. de episcopis. l. ult.* §. 4. §. 5. *in fin. C. de episc. aud.*

CONST. IX. (1. *Nov.* 123. *c.* 17. (2. *d. Nov.* 123. *c.* 17.

tanto majore & quidem quanta maxima attingi cum veneratione, nequaquam vero ingratitudinis & improbitatis velamen ac prætextum Monasticæ vitæ dignitatem fieri oportet. Et certe quomodo improbitas dicenda non est, si homo servus, dominum suum fugiens, ad illud vitæ institutum deveniat? Quoniam igitur de servis fugitivis ad vitam Monasticam devenientibus, statutum à superioribus 1 est, ut, si intra tres annos fugitivus manifestus fiat, illum habitu nudatum recipiendi facultatem dominus habeat: si vero usque in tertium annum incognitus manserit, tametsi postmodum agnoscatur, ut domini potestati non obnoxius sit, præterque illius voluntatem liber nuncupetur: & vero inde multos fugiendi dominos suos occasionem cepisse, ac re honesta, Monasticæ vitæ professione, ad tegendam malitiam abuti videmus (cuilibet enim servo perfacile est, ut ad triennium se occultet, deindeque libertatem consequatur) jubemus, *ut quantocunque* tempore servus tali consilio Monachus factus delituerit, si ipsum aliquando dominus inveniat, nihilominus is, quem malo proposito habitum sumpsit, hoc exuatur, rursumque in domini potestatem subigatur. Nam quod pio affectu habitum illum sumpserit, quantumvis id verbis ipse fingat, ne dici quidem potest. Sive enim cum benevolo placidoque domino uteretur, pro amore, odio concepto, fugere decreverit: extremæ ingratitudinis & improbitatis argumentum habes: sive (ut sunt res humanæ) molestiis & injuria affectus non tolerarit, ac idcirco dominum deseruerit, quomodo eam Rempublicam magnifaciet, quæ cives suos in *Christi* crucem & mortem continenter respicere vult?

CONSTIT. XI.

DE SERVO, QUI IGNORANTE DOMINO Episcopus factus est.

Idem Imp. Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

QUod de servo 1, qui venerandam Sacerdotii dignitatem furatus sit, idem & de illis servis, quibus nesciente domino ad primarii Sacerdotii honores conscendere visum est, statuimus: ut videlicet secundum ecclesiasticæ constitutionis voluntatem exauthorati, honore, in quem clam irrepserint, priventur, & ad suum servilemque statum reducantur. Non enim profecto, qui aliis in rebus furto vel fraude aliquid subtrahunt, his non modo ea, quæ subtraxerint, retinere non concedemus, sed interdum etiam ut maleficos puniemus: & qui tantarum rerum furta audent, hos inde honeste vivere, & ex uno fraudis pessimo exercitio duo omnium longe pretiosissima, libertatem & Sacerdotii prærogativam, lucrari sinemus. Ergo, si quis servus ignorante domino Episcopus creatus sit, inde ad servitutis effugium nil juvator.

CONSTIT. XII.

DE OFFICINARUM 1 MAGNÆ ECCLESIÆ usu.

Idem Imp. Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

COnstantinus 2, is, qui primus *Christi* nomine Imperii coronam splendidiorem ac augustiorem reddidit, ubi etiam dignum aliis suis præclaris facinoribus Imperatoriaque cura fore prospexisset, de sepultura *nempe* eorum mortuorum, quos in ea etiam re egestas premeret, officinas, ex quarum vectigali necessarios ad humandos mortuos sumptus suppeditandos ordinasset, sanctæ Dei Ecclesiæ applicavit. Hanc igitur provisionem quum piorum hominum æmulatio postmodum excepisset, quæ & ipsa pauperibus ad sepeliendum sufficeret, permultum illa in hunc usum sumptus auxit. Verum nunc omnino nihil ea solicitudine, qua initio ter ille quaterque beatus Princeps voluit, dispensari inde videas. At nos, & scientes quidem, quod postquam Ecclesia officinarum vectigalia occupavit, tametsi (quod usus non postulet) in quem ab initio constitutum est, Numinis cultum illa non expendat, in aliud tamen quodpiam ministerium, & ipsum ad Numinis cultum pertinens, prorsus illa dispenset: statuimus, *ut, quæ de his* jam olim edita Constitutio 3 est, immota & inviolata permaneat. Officinæ autem omnes, quæ in hoc ministerium attributæ sunt, supra mille numero sunt ad centum.

CONSTIT. XIII.

DE PERPETUIS EMPHYTEVSIBUS.

Idem Imp. Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

REm fraudulentam simul & illicitam consecratarum Deo ædium (Ecclesiarum videlicet, hospitiorum, & viduis pupillisque alendis destinatarum domnum) præfectos etiam audere, ad nostras delatum est aures. Narratum est enim, quum domus elocatæ sint, jamque tempus pacto constitutum decurrat, quando locationis terminus ac possessionis renovatio instat, non fieri certam aliquam & statutam solutionem, quam peculiari nomine εἰσδεκτικὸν vocant: sed quomodo præfectis pro ipsorum avaritia visum sit, ita exactionibus domuum possessores prægravari. Id igitur cum omnibus grave, tum pauperioribus (quod ita ipsis durior egestatis necessitas imponatur) longe esse acerbissimum videntes, ne id amplius fiat, Lege cavemus: sed, *ut certa* quantitate ad duplum emphytevtici vectigalis constituenda solutio definiatur: & insuper omnis illatio locationis instrumentis inscribatur, domuique nulla novatio adferatur: non vero in præfectorum quæstum intervertatur, dum illi non, ut domuum utilitati consulant, sed scelerste sibi lucrum parent, hoc agunt.

CONSTIT. XIV.

DE IIS, QUI MONASTERIUM IMPERfectum relinquunt.

Eidem.

QUi præcipitanter ambitioseque ad faciendum aliquid fertur, ac ipso in initio viribus ac facultate destituitur, sive manifestum vitium, sive benignitatis speciem conatus præ se ferat, simul ille reprehensione dignus, simul aspernandus est. Hoc sane &, qui similitudines ab initio proverbiaque loquitur, Dominus noster & Servator in Evangeliis vult, ubi de ædificatione Urbis & absolutione, ac de similibus sermocinatur. Merito igitur & sacræ Leges & civilia decreta similes edunt, ejusdemque sensus admonitiones, ut, quicunque Monasterium construere instituerent, si ad perficiendum opus pares non essent, id aggredi prohiberentur. Oportet enim quascunque res, ubi ad perfectionem pervenerint, tum demum convenientem appellationem indipisci: nequaquam vero nomen rebus imperfectis, ut consummatæ constitutionis sint, præstare potest. Itaque (quod dictum est) recte sacra civilisque Lex 1 eos, qui ad rem absolvendam pares non sint, fabricandi Monasterii inceptione prohibet. Verum quoniam incognitum illud est, quando Monasterium sufficienter absolutum judicari debeat (non enim expresse ab illis hujusmodi absolutio definita est) hac de re certum atque evidens Edictum promulgare placuit. Dicimus igitur (quoniam divinum os loquutum est: *Ubi duo aut tres in nomine meo congregati sunt, ibi in medio illorum sum*) quod opus aliquod Monasterii appellationem subiturum, minimum tribus 2 sufficere oporteat: quod nimirum idem opus, si facultatibus quoque abunde instruatur, ad celebritatem nominis etiam valeat. Ut ergo quis liberam impedimentoque carentem ad dedicandum Monasterium aggressionem habeat, in tot minimum Monachos dedicationem concipiat, necesse fuerit. Porro quia permulti, qui se istiusmodi incœpto dedunt, præveniente morte, ipsosque hominum consortio eripiente, interdum proposito destituuntur: illud à nobis statuitur, *ut, si testamentum conditum sit*, quæ in illo Ecclesiæ assignata sunt, ea illi cedant. Si vero (ut identidem ex mortis incertitudine contingit) *antequam de rebus suis statueret*, evectus fuerit, tum, si ad tres numero liberi supersint, quadrantem bonorum involabit Monasterium:

CONST. X. (1. *Nov.* 5. *c.* 2. §. 2. *vers. triennii.*
CONST. XI. (1. *Nov.* 9. *supr.*
CONST. XII. (1. *Nov.* 43. *Nov.* 59. (2. *d. Nov.* 43. *in princ. d. Nov.* 59. *in pr.*
(3. *d. Nov.* 43.
CONST. XIV. (1. *Nov.* 67. *c.* 2. *Nov.* 131. *c.* 7. (2. Vide tamen *l.* 12. *ff. de testib.*

nasterium: sin ultra ternarium numerum sobolis multitudo procedet, liberis connumerabitur Monasterium, & deducto ære alieno, ex universa substantia, quantum ipsorum quisque, capiet. Quod si defunctus sine liberis decesserit, parentes autem superstites habeat, rebus bifariam divisis, una pars parentibus, altera Monasterio applicabitur. At si neque parentes, neque liberos heredes habeat, & cognati ad hereditatem prodeant, ipsi quidem quotcunque fuerint, trientem inter se distribuent, bes vero Ecclesiæ accedet. Verum enim vero si aut per oblivionem, aut aliam quampiam causam, in contrariam laudabili legitimoque proposito testamentum sententiam conceptum sit, ut ejus loci Antistes Dei amantissimus, quantum ad Ecclesiæ, eorumque, qui in illa assessuri sunt, sustentationem suffecerit, vendicet: de reliquis vero Legum præscriptio & testamentum dijudicent.

CONSTIT. XV.

UT SALUTAREM BAPTISMUM IN QUOcunque sacro Oratorio peragi liceat. 1

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

ETiam hic venerandæ sextæ Synodi sacer Canon, qui non in privatarum ædium Oratoriis seorsum, sed in solis in communem usum consecratis templis, divinam regenerationis lotionem perfici vult, quum similia cum illis jubeat, qui sacrosancta Sacrificia & Mysteria in privatis domibus celebrari vetant 2: ideoque à nobis jam pridem consideratius expensi sunt: tanquam illorum germanus similiter correctionem consequetur. Statuimus igitur, *quemadmodum de Sacrificiis*, sic quoque de salutifero Baptismate, ut & ipsum in quocunque sacro Oratorio quibuslibet peragere licitum sit. Nam hæc tam stricte sacrum synodi decretum constituisse mihi quidem videtur, propter eos, qui, quanquam Sacerdotum nomen gerant, profani tamen sunt, & quos ad lavacrum adducunt, pollutos reddunt: qui (ut apparet) domos ejusdem opinionis hominum subeuntes, non rem divinam faciunt, sed cum iis, qui conveniunt, inauspicati aliquid moliuntur. Hanc vero provisionem, tametsi & divinam esse, & multa salutaria continere constet: non tamen illa ad impietatis plenos à suis vitiis coërcendos sufficiat. Nam & res audax est malitia, omnique modo, clausis etiam Oratoriis, ad explendum propositum suum, suam inveniat viam. Verumtamen, quum nunc divina gratia omnes perversæ opiniones sint profligatæ, etiam quantum ad hoc attinet, quamobrem Reipublicæ hoc decretum ad prohibendam in privatarum ædium Oratoriis regenerationis lotionem obtrudatur, nullam equidem esse necessariam causam video.

CONSTIT. XVI.

UT, QUI VIGINTI 1 ANNOS HABET, Hypodiaconus creari possit.

Eidem.

VEtus verbum, *quod de rebus suis dicenti aures esse aperiendas monet*, cum in aliis omnibus perbelle sese habeat, tum hic longe esse pulchrius apparet. At quorsum hoc? Civilis Lex 2 statuit, *ne minor* viginti quinque annis in divinis officiis creetur hypodiaconus. Decretum sacrum contra statuit, ut, qui ad istiusmodi Ministerium accedit, hunc vigesimus annus ad ordinationem perducat. Dignum itaque sacram Legem de rebus suis præcipientem audire Imperatoria nostra Majestas rata, & in eandem cum illa sententiam descendit, & statuit, *ut*, *qui* ad vigesimum annum pervenit, modo anteactæ vitæ ratio obstaculo non sit, quantum ad ætatem, hypodiaconi officium suscipere non impediatur.

CONSTIT. XVII.

DE PUERPERIS, QUANDO DIVINORUM MYSTERIOrum participes fiant: & quando infantes baptizentur, post quadraginta videlicet dies, extra quam si necessitas urgeat.

Eidem.

ID, quod Beatitudo tua postulat, à vobis procedere, quam à nobis originem sumere ac proficisci, æquius fuerat. De re enim sacra Sanctitatem tuam sancire oportebat. Verum quoniam super uno duntaxat capite Concilium consultare (quum de multis decernere Concilii sit) inconveniens esse, nos vero & citra Concilium decretum facere posse dicitis: admonitionem suscipientes, quibus de rebus postulationem instituistis, de iis Constitutionem emittimus. Quum itaque Dominus & Servator noster, quo splendore gloriæ ipsius illuminarentur, qui in tenebris ambulant, juxta atque nos carnis atque sanguinis nostri particeps factus fuerit: valde, mea quidem sententia, à salutifera ipsius providentia diverse sentiunt, quotquot eam, quæ ex recenti puerperio decumbit, & morte 1 præ foribus consistente, nec diem, quem ipsi expectandum autumant (quadragesimum nempe post partum) expectante, citiusque obtorto velut collo protrahente, corripitur: illuminatione indignam esse opinantur, &, ut ob corporis immunditiem revera illa è vita immunda excedat (quippe quæ in sacris non instituatur, nec sacri lavacri lustrationis, regenerationisque particeps fiat) efficiunt. Neque vero illi periculi damnique magnitudinem, quam inconsiderata ipsorum & perniciosa religio adfert, præ oculis habent. Verum ea illa est absurditas, ut oratione non indigeat. Talem enim mulierem incredulam reformationeque destitutam decedere, & istiusmodi ob causam pro eo, quod inter servandos collocanda esset, in perditorum damnatorumque locum rejici: quomodo fas, Deove, qui per fidem in ipsum & in aqua Spirituque regenerationem, salutem donat, non grave atque acerbum est? Vanam igitur istiusmodi prudentiam dehinc in futurum è medio tollentes, de mulieribus, quæ recens pepererunt, quæque naturali expurgatione occupatæ sunt, statuimus, *ut*, *si quidem* alia quacunque affectione morbida ipsarum vita non tentetur, usque ad præfinitum quadraginta dierum tempus expertes maneant, nondum initiatæ illuminatione: ad sacra receptæ & initiatæ, sacrosanctorum Mysteriorum perceptione. At si quis ipsis morbus, qui vitæ internecionem minitetur, superveniat & incumbat: sacrarum rerum omnibus modis participes fiant. Etenim si illis, qui propter enormia flagitia multis annis vivifica Communione arcentur, mors adobruens præscriptum tempus incidit, neque quisquam hos sacrorum participatione prohibere sustinet: qua ratione hæ propter naturales carnis sordes prohibebuntur? Quod profecto non tam propter muliebrem hanc immunditiem, quam ob alias causas in intima Legis ratione reconditas, & veteri prohibitum esse Lege, & gratiæ tempus traditionis loco suscepisse puto. Existimo siquidem sacram Legem id præscripsisse, quo protervam eorum, qui intemperanter viverent, concupiscentiam castigaret: quemadmodum & alia multa per alia præcepta ordinantur & præscribuntur, quo indomitus quorundam in mulieres stimulus retundatur. Quin & hæc providentiæ, quæ Legem constituit, voluntas est, ut partus à depravatione liberi sint. Quia enim quicquid natura supervacaneum est, idem corruptivum & inutile est, quod hic sanguis superfluus sit, quæ illi obnoxiæ essent, in immunditie ad id temporis vivere illas Lex jubet: quo ipso etiam nominis sono lasciva concupiscentia ad temperantiam redigatur, ne ex inutili & corrupta materia ipsum animans coagmentetur. Et sane de infantibus eundem ad modum constituimus, *ut*, *si non inquietentur*, inimicosque naturæ casus superent, antequam gratiæ splendore illustrentur, quadragesimus dies expectetur. Consentaneum namque est, ut, quemadmodum fœtus quadraginta diebus in naturæ maternoque receptaculo plene informantur, sic etiam in æquali dierum numero in divinæ gloriæ æternique omnium Patris domum procedant. Si tamen & octavo à partu die, baptizare aliquis volet, neque id absurdum fuerit. Dominus enim noster *Christus* octavo die circumcisus, imposito circumcisioni fine, pro hac vivifico Baptismate initiari concessit. Verum hæc obtineant, si nulla necessitas, quæ mortem minetur, existat. At si periculum aliquod emergens vim vitæ inferat, omni diligentia, omnibusque viribus, etiam intra octavum diem, sacram lotionem peragi oportebit, ne non illuminatus, neque sacri lavacri, atque adeo summi boni expers partus decedat.

CONST. XV. (1. Abrogatur *Nov.* 58. (2. *Nov.* 4. *supr. Novell.* 58.
CONST. XVI. (1. *Nov.* 75. *infr.* (2. *Nov.* 123. *c.* 13.

CONST. XVII. (1. Fac. *l. ult.* §. 1. *C. qui potiores.*

CONSTIT. XVIII.

UT IN SPONSALIBUS CONSTITUTA poena exigatur. 1

Idem Imperator Styliano excellentiss. sacrorum officiorum Magistro.

IN omnibus rebus & dictis, quod præstantius sit, seligi, reprehendendum non est. Atque tunc quidem, ut aliquid sequare, aut declinandum censeas, non eorum, qui aliquid aut faciunt, aut dicunt, habenda ratio: sed eorum, quæ fiunt ac dicuntur, cognoscendus status est. Idcirco, quod consuetudini placuit, *ut in sponsaliorum* reprobationibus pœnæ imminerent iis, qui reprobare instituerent, id in Legis auctoritatem collocamus. Arbitror enim, id quod consuetudini visum est, ea Lege, quæ de hujusmodi rebus lata est, nihil improbabilius esse, ac res ipsas referre in melius. Nam quum Lex 2 arrhæ perditione, aut in duplum restitutione solum temeritatem puniat, hæc definitum pactoque constitutum in sponsaliorum rescissione subiri damnum vult. Ac sane, ne (ut fieri assolet) sponsalia sursum deorsum ferantur, hoc mihi (quemadmodum dixi) majorem obtinere vim videtur. Solius enim arrhæ perditio, quæ in eum, qui dedit, ac deinde sponsalibus non acquiescit, constituta est: ejusque in duplum restitutio, quam mulctam is, qui arrham cepit, deindeque in pacto convento non persistit, sustinet: ut propter pœnæ levitatem ad pactorum rescissionem, qui id facere cogitant, facilius ferantur, facit. At ex pacto definitæ pœnæ gravius damnum sibi obvenire videns inconstans ille, tardior omnino ad divellenda sponsalia fiet. Quod sane nos etiam nuptialibus contractibus magis conducibile fore animadvertentes, quod ex consuetudine fieri solet, in legitimam constitutionem traducimus. * Ex arrhæ siquidem perditione faciles sponsaliorum eversiones video: ex pœnæ persolutione non item. Nam gravius dispendium (pacto enim constituta pœna, arrha major prorsus atque gravior est) vel invitum inhibens, animi inconstantiam acquiescere illis, quæ antea de sponsalibus placuerunt, compellet. Sic igitur, quod à consuetudine confirmatum est, quemadmodum hactenus, ita deinceps & obtineto, & causas dijudicato: tum etiam, qui sponsalia evertit, pœnæ exactione feritor.

CONSTIT. XIX.

DE PACTO 1 PATERNO, EX ÆQUO HEREDEM futurum filium.

Idem Imperator Styliano excellentiss. sacrorum officiorum Magistro.

NOn contemnendi alios studio (ut & antea à nobis dictum est) neque, ut gloriam nobis paremus, ad Legum correctionem processimus: sed ut, quod conducibile non est, quoad ejus fieri potest, à subditorum consortio removeamus: id scientes, ad moderandam Rempublicam Legum rectam constitutionem omnium esse præstantissimam. Nam, *qui Leges Reipublicæ oculos esse dixerit*, is profecto mea sententia illas ita vocans, nihil indecens pronunciaverit. Quemadmodum enim res maxime necessaria est animali non titubans oculus, ita & Reipublicæ Legum æquus & rectus status. Hujus ergo nos curam gerentes, posteaquam in selecto Codice Legem esse cognovimus, (quæ propter evidentem absurditatem in hominum animis neutiquam locum invenit, ut susciperetur: nedum vim aliquam & efficaciam habet. Contraria enim statuit naturali, quæ à parentibus liberis debetur, æquabilitati, adversusque filium patri ad iniquitatem fenestram aperit: quin & parentem, ut illi morem gerat, obstrictum mendacio, doloque obnoxium facit) posteaquam, inquam, istiusmodi quandam esse Legem animadvertimus, tametsi etiam ante nostram Sanctionem, ipsam, ne susciperetur, excluserit communis hominum voluntas: tamen nos nihilominus omnem illi prorsus functionem & usum decreto adimimus. At quid dicit? Etiamsi, inquit, pater, quum in matrimonium collocaret filium, illum post decessum suum ex æqua parte cum aliis fratribus paternorum bonorum heredem fore pacto promiserit, in potestate tamen illius, si velit, erit, ut pactum ejusmodi negligat, aliisque liberis amplius attribuat: & illi, cui æquam portionem in hereditate pactum concedebat, minorem assignet. Hoc itaque, quanquam alioqui (quomodo diximus) in Republica nullum locum habeat, nostro etiam decreto velut in exilium ejectum, omnibus modis in Rempublicam ingressu prohibemus. Statuimus vero, *ut parentum* nemo jura filiorum, quibus cum reliquis liberis æqualem hereditatis portionem servatum iri in nuptialibus contractibus spoponderit, innovare tentet. At si quis pactiones suas aspernari, & illius, cui tantundem, quantum alii fratres habituri sunt, promiserit, portioni detrahere compertus fuerit: sciat is, pœnitentia mutatam voluntatem invalidam atque vanam habendam. Et æquo enim cum aliis fratribus secundum initum pactum filius in bona succedet. Neque vero mendacium veritati præferri ulla ratio patitur, nec æquum est, neque rationabili animali convenit pacta 2 conventa per improbationem adulterari. Atqui si quid aliud, hoc certe hominem decet 3, ut verbis suis fidem præstet: nisi mendaciis veritatem corrumpendo, destitutus ratione, eorum albo, quæ ratione prædita sunt, excidere velit. Quinimo nec illud consentaneum est, ut parentes iis, qui pariter ex ipsis nati sunt, non parem curam exhibeant, neque æquabiliter ipsorum vitæ prospiciant: sed alios quidem uberiores facultates habere, aliis vero nihil parcere, neque illorum misereri, tametsi inopes in miseria victuri sint, velint. Cæterum æquum est, ut, quemadmodum omnibus liberis ex æquo vitam impertiti sunt, ita etiam ad hanc facultates impertiantur: nequaquam vero, velut ancipiti libra his levius quiddam, illis vero gravius, pro inæquabilitate animi sui attribuant.

CONSTIT. XX.

UT NE MARITUS, QUEMADMODUM UXOR, ILLA præmoriente, præter donationem propter nuptias quicquam capiat.

Idem Imp. Styliano excellentiss. sacrorum officiorum Magistro.

CUm vetustis Legibus 1, quæ de pactionibus nuptialibus tractant, tum in prima matrimonii coitione, tum in ejus dissolutione, quam mors in alterum conjugum irruens efficit, æquabilitatem & viro, & mulieri assignare visum sit: haud scio, qua re moti, quibus postmodum Leges condere studio fuit, diversis constitutionibus has subjecerint. Etenim vetustiores 2 Leges mox à conjugii coitione æquales esse collationes, tum muliebrem, tum virilem, & ut altero vita defuncto, quum liberi nulli superessent, nec pactum, in quo quippiam de lucro significaretur, subesset, ex æquo ad utrumque sua reverterentur, constituerunt. Si vero de lucro pactum initum esset, tunc ut, utercunque vita excessisset, qui superstes esset, receptis rebus suis, insuper, quantum pacto comprehensum esset, lucraretur, & in ambobus lucri æqualitas servaretur: ita ut, viro præmortuo, mulier dotem, propterque nuptias donationis partem aliquam, eamve totam, si ita convenisset, asportaret: &, si mulier ante virum in mortem incidisset, vir donationem propter nuptias conservaret, illumque lucrum, sive dos tota, sive ejus pars, prout pacta vellent, sequeretur. Atque hæc quidem, quum vetustioribus placuissent, posterioribus displicuerunt. Quapropter & contra statuunt: quanquam non recte. Statuunt autem, uti statim ab initio conjugii inæquales procedant collationes, & major dos sit, donatio vero propter nuptias contractior, ejusque uxor ab eo die, quo matrimonium contractum est, sit domina, quanquam (ut fieri assolet) alterius viri consortio postmodum se mancipet. Et inique judicantes, ubi matrimonium morte distractum fuerit, mulieris mœstitiam lucro consolantur: viri vero supra amissionem uxoris, dispendio rerum ipsius mœrorem adaugent. Jubent enim, uti mulier superstes cum sua dote universam propter nuptias donationem auferat, & ad hæc ex reliqua mariti substantia tantum, quantum dotis donationisque propter nuptias in unam summam contractarum quadrans conficit, ceu heres capiat. Quod si mulier ante maritum mortem obeat, tum ut illius heredes una cum dote donationem propter nuptias lucrentur: maritus autem nihil aliud, quam quantum dotis dona-

CONST. XVIII. (1. Abrogatur *l.* 134. *pr. ff. de verb. oblig.* (2. *l.* 5. *C. de sponsalib.*

CONST. XIX. (1. *l.* 15. *C. de pactis.* (2. *l.* 7. §. 7. *ff. d. t.* (3. *l.* 1. *pr. ff. de pecun. constituta.*

CONST. XX. (1. *Nov.* 97. (2. *d. Nov.* 97. *c.* 1.

tionisque

tionisque propter nuptias quadrans facit, habeat: utique res eum ad modum procedat, sive subsit pactum, sive nihil hujusmodi inter ipsos convenerit. Sed hæc quomodo non iniqua? quomodo pro jure hæc non extrema injuria est? Quæ quidem præmortuo marito mulier accipit, in his fortasse aliqua ratio: quæ vero illa præmortua ad ejus heredes devolvuntur: in his quomodo non omnis injustitia & enormitas inest? Ea propter decenter valde sapienterque perpetuo ille memorandus Imperator, & qui ex ipsius lumbis natus post ipsum *rebus præest*, fecit, qui veteribus Legibus auctoritatem conservandam, quæque perverse contra statuerent, eas è Republica in exilium ejiciendas putavit. At enim refractaria contentiosaque consuetudo est, ac frequenter absurda aliqua opinio, ubi in hominum animis (eorum præsertim, quibus recto judicio illam expendere curæ non est) altas velut radices egit, haud facile extirpari quit. Qui homines anticipatam opinionem, quamvis frivola sit, amplexantur, noluntque sequi meliora. Adeo, ut ne nunc quidem in æternum commemorandi Patris nostri Constitutio, quæ ad veteres Leges nuptialium pactionum rationem reducit, absurdam Constitutionem missam esse faciendam persuaserit, atque in quæ ille exilium decreverat, in publico hæc etiamnum usu sint. Quid nos igitur? *Postquam semel* prævalere visum est, ne in matrimonii coitione ex æquo collationes fiant, sed major donatione propter nuptias dos sit, hoc in Republica obtineto, & si mors matrimonium dirimat, tum, si maritus sine liberis decedat, pactumque non subsit, uxor dotem donationemque propter nuptias, nihil autem amplius auferto: si vero mulierem mors abripiat, dotem heredes ejus capiunto: maritus autem suis rebus ne privator, neque, quæ ipsius sunt, alii, sed ipse habeto. Quomodo enim iniquum non est, alios ex illius rebus lucrum sentire: ipsum vero, supra amissionem conjugis, bonis etiam suis, sive donatione propter nuptias privari?

CONSTIT. XXI.

UT DOTIS PROMISSIO EX PATERNIS, AUT MATERNIS BONIS FACTA PRÆSTETUR.

Idem Imperator Styliano excellentissimo sacrorum officiorum Magistro.

QUemadmodum in libra videmus, eam tum recte ad rerum earum, quæ ponderantur, dijudicationem desumi, quando lances æquales sunt, neque vel tantillum in alteram partem proclinant: ita quoque Lex, quum ne tantillum quidem jus intorquet ac depravat, digna est, quæ ad rerum dijudicationem procedat. Illius enim partes sunt, ut æquabilitatem: hujus autem, ut jus stabile conservet. At quorsum hæc? In Codicibus descripta Constitutio 1 est, quæ dum à parentibus, qui in matrimonium liberos collocarunt, promissa dotis donationisve propter nuptias nomine facta exigit, haud scio, quomodo jus commisceat. Vult namque, uti pater, qui pro liberis dotem donationemve propter nuptias promiserit, si promissionem indistincte fecerit, illam totam de suo expleat, suisque solis ex bonis persolvat: sin distinxerit, huncque ad modum locutus sit: *Ex meis filiique bonis promissa exhibebo:* tum si inops sit, nihil ille in promissum contribuat, sed filii facultates, quæ se una cum filio daturum pollicitus est parens, solæ expleant: sed si dives sit, contrarium statuatur, ut ipse solus de suo, quæ pollicitus sit, expleat, filiusque nihil cum illo communicet: tametsi non se solum, sed cum filio promissum expleturum pollicitus sit: quod filium, qui ipse non promiserit, dare quippiam indignum putetur. Hoc itaque æquitatis subversionem esse rati sumus. Nam quantacunque inopia teneatur parens, si filius solus de suo promissa solvat, nulla justitia Legis apparet: neque rursum, quum satis affluens rerum patri copia est, filium contributionis omnino esse expertem, universumque promissum à parente exhiberi convenit. Quamobrem etiam statuimus 2, *ut secundum* parentis verba promissorum solutio procedat, ab ipsoque solo, quando se solum daturum pollicitus est, promissum exigatur: quando vero cum filio se daturum promisit, filius etiam solutioni obnoxius sit, eaque ex æqualibus partibus, quando illæ definitæ non sunt, fiat: ac tum ex inæqualibus etiam, quum utrique certæ partes diversæ assignatæ sunt. In hoc nulla æquitatis eversio est, insuperque id ad liberorum utilitatem spectat, quam in Codicibus edita Constitutio non magnopere curat. Quid ita? Quoniam sæpenumero parens, quum ad dispendium respicit, ideoque illud tempus, quod filio efficaciter promittendi potestatem facit, ineundo nuptiali contractui expectat, quod conducibile filio sit, perdit. Ut igitur ea res ambobus commoda felixque sit, neque æquitas iniquo judicio involvatur, nec vero denique liberorum utilitati noceatur, Codicis decretum vacato: hoc vero jam etiam consuetudini cognitum in Republica obtineto. Quum etenim pro decreto Legis in Republica habeatur, jam prælatum est, quæ in Codicibus est, Constitutioni.

CONSTIT. XXII.

UT MULIER, QUÆ MATRIMONIUM NON 1 ITERAT, unius liberorum portionem proprietatis jure capiat: similiter & pater.

Idem Imperator Styliano excellentissimo sacrorum officiorum Magistro.

SIcut in plerisque aliis, quando absurdi nihil incideret, neque rebus noxium quicquam inferretur, *consuetudini cessimus: quin & Legis prærogativam illi dedimus: quum jam plebs assuefacta illi esset, nec ab illa se avelli sineret:* ita etiam in parte donationis propter nuptias, quam mulier liberos habens, nec animo alteris nuptiis applicito sponsalem torum commiscens accipit, faciendum putavimus. Quum enim antiquior 2 Lex id donum ita circumscribat, ut donatione propter nuptias mulieri in usumfructum data, illa præter usumfructum ex eadem propter nuptias donatione, unius liberorum portionem proprietatis jure capiat: ac deinde posterior Lex rursum hanc unius liberorum portionem non ex donatione propter nuptias duntaxat lucrum mulieri afferre: sed in alia etiam mariti bona procedere illam velit. His ita per Leges constitutis, consuetudo neutram Legem directe, sed partim hanc, partim illam sequens, neque ex sola donatione propter nuptias, neque ex aliis extra donationem consistentibus mariti facultatibus, unius liberorum portionem mulieri dari dignum putat: verum immutata illa portione, omnium simul ipsius bonorum illi partem largitur. *Hanc igitur consuetudinem*, quoniam acerbam esse rebus mortalium non videmus, ut in aliis etiam faciendum putavimus, Legis dignitate honestamus: illaque quidem dehinc vim Legis, non autem consuetudinis obtineto. Ac si quidem omnes mariti facultates in sola donatione propter nuptias numerentur, cum hujus liberis superstes mater portionem, quæ ad ipsam pertinet, pleno dominio accipiet, residuique usumfructum habebit. At si ad donationem propter nuptias, facultates non sufficiant, non pro quantitate imminutæ donationis portionem mulier accipiet, sed quæ tantundem habeat, quantum haberet, si nihil imminuta & plena donatio propter nuptias esset. Hujusmodi igitur portione mulieri data, reliqua liberorum sunto: &, si nihil superfuerit, tanquam hereditatem, successionis privationem & egestatem illi auferunto. Atque hæc quidem de muliere. Vir autem si liberos non habeat (quo modo alibi correctum & constitutum est) nihil neque accipiet, neque perdet: si habeat, neque alteris nuptiis uxoris desiderium inaniat, liberorum educationis exhibitæque priori matrimonio reverentiæ & honoris gratia, & ipse unius liberorum portionem capiet.

CONSTIT. XXIII.

NE PRÆSIDES IN PROVINCIIS SUIS DOMESTICA sponsalia contrahant.

Idem Imperator eidem Styliano.

DIgnum hercle humano ingenio Magistratuumque virtute esset, si, qui in Magistratum assumuntur, eo quod supra multos alios gloria & honore fruuntur, religiose præcepta Dei observarent, & custodirent, provideque subditorum res curarent; nequaquam vero illos gravi manu opprimerent. At quia sunt, quos ferox iniquusque animus è recta præceptorum semita exorbitans, in perversam tyrannicamque cupiditatem ducit, & pro Reipublicæ cura efferati animi propositum exhibere facit, tanquam illos refrenatura

CONST. XXI. (1. *l. ult. C. de dotis promiss.* (2. Fac. *l.* 22. §. 3. *in fin. ff. soluto matrim.*

CONST. XXII. (1. *Nov.* 85. *infr. Nov. Justin.* 127. *c.* 3. (2. d. *Nov.* 127. *c.* 3.

Lex 1 vetus statuit, ne Præsides in suis Provinciis contractus & sponsalia ineundi facultatem haberent. Atque hanc quidem juris rationem, quum in filiis, nepotibus, & aliis constituisset, filiarum elocationem non prohibuit. Hoc igitur nos, tanquam quod desit, optimæ Legi adjicientes, statuimus, *ut, quibus Præsidatus obvenit*, quemadmodum filios, aliosque virilis sexus cognatos & domesticos, ita quoque filias aliasque fœminini sexus personas, in suis quique Provinciis in matrimonium collocare prohibeantur. Quid enim causæ est, quare filius, & si quis alius virilis sexus est, decreto obnoxius sit, filia vero à Legis observatione libera permaneat? quum præsertim virilis sexus sæpenumero multis & modis, & exercitiis sibi, conjungi, aliisque, quos affinitas conjunxit, utilis esse possit. Nam dignitates fortasse consecutus, aut mercatura aliqua instituta, aliave sustentandæ vitæ cura suscepta, neque sibi (quomodo dixi,) neque aliis propinquis inutilis fuerit. Quæ ut muliebris sexus subeat, non fere idoneus est.

CONSTIT. XXIV.
NE FILII NATURALES CUM ADOPTIVIS matrimonium contrahant. 1

Idem Imperator eidem Styliano.

MUlti, dum prisca tempora laudibus celebrant, prima illis in ordinandis constituendisque rebus tribuere volunt. Atque illa in plerisque recentiora vincere, scio quidem & ego: veruntamen in nonnullis vinci etiam video. Et cum non pauca sint, in quibus à recentioribus temporibus illa superentur, tum vero maxime in adoptionibus id fieri conspicitur: quas illa adoptiones neutiquam decenti cum ritu & ornatu faciebant, dum citra 2 divinum sacrificium divinosque cantus faciebant: & qui adoptari vellent, id illis simpliciter fieri Lex permittebat. Unde usu veniebat persæpe, ut sororis appellatio in uxoris transiret, & quæ puella paulo ante filia dicta esset, nurus nomine compellaretur; aut filius qui esset, pro eo gener agnosceretur: quando videlicet naturalis quemque adoptio in filiorum ordinem collocarat, matrimoniali commercio inter se jungerentur: ac susque deque isthæc actio haberetur: quod cum sacrum ministerium non intervenisset, nullum inde ad matrimonialem consuetudinem existeret obstaculum. Cæterum olim, quum decenti ratione non adoptaretur, quanquam matrimonium infame quiddam complecteretur, non tamen nefarium aliquid continebat. Verum *nunc*, quum adoptio secundum ritus tum decoros, tum justos fiat, & per sacrosanctum sacrificium hi in parentum locum, illi vero in filiorum jus subeant, nulla amplius reliqua ratio est, ut filii adoptivi cum naturaliter genitis in matrimonium connectantur. Quocirca etiam statuimus, ut, qui eo modo fratrum nomen subierint, iis nequaquam mutato fraternitatis jure in matrimonium jungi liceat.

CONSTIT. XXV.
DE EMANCIPATIONE, ET DOTIS RESTITUTIONE.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUæ à veteribus Imperatoribus de emancipatione constituta sunt, eximia illa quidem, dignaque, quæ ab innovatione libera conserventur, haud scio, quomodo non decentem reverentiam obtinuerint: sed, tametsi non omnino, at certe despici tamen cernantur. Non recte sane. Quod enim statuerunt, servis libertate donatis, non prorsus non auferri munificentiam posse; sed si quis in unam aliquam vetitarum causarum, quæ libertatis dignitatem in servitutis habitum transformare possunt, malo animo commisisse deprehenderetur, uti tum rursum 1 in servorum locum deduceretur: illos religiose omnes audiunt, Legisque lationem venerantur. Quod vero liberis parentum potestate semel liberatis, libera animi voluntate per omnia plene uti permittunt 2: non visum est audiendum, neque, quasi illi improbanda statuissent, decreto acquiescendum. Sed manifestum nunc est, nulla id ratione (neque enim Lege noviter lata reprobatum est) auctoritate privatum esse. Quidam *saltem* judex censuit (& miror, quo pacto censuerit) ne, qui liberi sui juris facti essent, simpliciter potestatem, quam cepissent, haberent: sed nisi ipsis liberi essent, liberum arbitrium abrogaretur, rursumque patriæ potestati subjicerentur. Neque vero *ille* hoc unum *censuit*, sed etiam si quis ex semine suo efflorescentem fœtum viderit, ac vero hunc mors torvis oculis inspexerit, itaque ad liberorum orbitatem redactus sit: uti ille pariter cum liberis liberam voluntatem amitteret, neque testamenti factionem haberet, neque, quæ donata à parentibus essent, pro arbitrio administrare permitteretur. Atque hoc quidem ubi nonnullis placuisset, facileque à posterioribus susceptum esset, despecta veteri Legislatione, in hodiernum usque diem in Republica valere conspicitur. Nos itaque pristinam Legum hac de re auctoritatem renovantes, statuimus, *ne quis* illorum, qui de dotis restitutione disceptant, rejiciatur, infectaque re inanis dimittatur. At quid ajunt illæ? si filius liberis orbetur, donum, quod illi à patre processerit, ad donatorem oportere reverti: quod vero aut à matre, aut ab extraneo quopiam donatum filius habet, non item, nisi reverti debere id donatores pacto complexi sint. Sed 3 quæ filiis patres inter emancipandum dederunt, apud eos, qui acceperunt, irrevocabiliter permanere, illosque de illis testari jubent: nisi pacti cujuspiam, quum pater donaret, initi obstaculum subsit. Nos itaque in harum sententiam pedibus euntes, *scire omnes* jubemus, si filius sui juris factus, nullosque liberos habens testetur: parentes illa duntaxat, quæ ex Lege Falcidia ad ipsos manant, nisi pactum (quo modo supra dictum est) initum sit, percepturos: reliquos vero cognatos, quanquam ab intestato vocarentur, ut qui de restitutione pactum interponere neglexerunt, omnino nihil. Illud porro annotatu dignum, solius 4 virilis personæ in potestate esse filium dici. Cæterum, quoniam præter alios modos hic quoque sui juris filium esse ostendebat, si qui ipsum in potestate habebat, (sive is pater, sive avus esset) libertate ipsum suo ore donasset: nos hoc insuper annectimus, ut, si pro suo saltem arbitratu vivere filius videatur, (sive id ejus verbis, cujus sub potestate degit, concessum fuerit, sive verbis quidem concessum non sit, sed consensus tacitus 5 filio vitæ rationes separatim instituenti non adversatus sit, verum ipsum suo modo seorsum vivere permiserit,) tametsi à conjugii commercio liber sit, jus tamen liberi arbitrii ratum illi & confirmatum sit. Etenim, si servi semel jugo emissi, dum mali non apparent, iterum illud trahere non coguntur: quomodo indignum non est, filios patria potestate liberatos, denuo sub jugum mittere, ipsosque perpetua libertate, qua, quomodo dixi, servi etiam fruuntur, expertes esse?

CONSTIT. XXVI.
UT EUNUCHI ADOPTARE possint. 1

Idem Imperator Styliano excellentissimo sacrorum officiorum Magistro.

MAgnum sane excellensque donum 2 à Deo creatore ad mortales promanavit, matrimonium. Non modo enim naturæ mortis ingluviei obnoxiæ opem fert, humanoque generi perpetuitatem elargitur, id dum ab illa depascitur, non omnino deperire sinens: verum etiam per liberorum procreationem permagna alioqui hominum vitæ præstat. Nam quid ea, quæ ex liberis percipitur, voluptate ad oblectandos hominum animos suavius? aut vero quid in humanæ vitæ negotiis, cum aliis, tum quæ in senectute nobis se offerunt, utilius? Levari certe senectutis molestias liberorum ministerio videmus. Verum, quoniam eam utilitatem per matrimonii commercium consequi non omnes valeant, voluit Lex, & recte quidem, in eos, qui id donum à natura non accepissent, sua benignitate beneficium conferre. At id propositum non ita erga omnes servavit, ut omni defectu vacuum beneficium daret. Aliis enim etiam extra matrimonium acquirendi

CONST. XXIII. (1. *l. unic. C. si rector provinciæ, vel ad eum pertinentes.*

CONST. XXIV. (1. Abrogatur *l.* 17. *ff. de ritu nupt.* (2. *Nov.* 89. *infr.*

CONST. XXV. (1. *l.* 2. *C. de libertis.* (2. Vide tamen *l. unic. C. de ingrat. liberis.*

(3. *l.* 2. *C. de emancipationib. l.* 8. *C. de bon. proscript. l.* 17. *C. de collationib.* (4. *l.* 13 *ff. de suis. l.* 5. *C. de adoption.* (5. Abrogatur *l.* 3. *C. de emancipationib.*

CONST. XXVI. (1. Abrogatur §. 9. *Inst. de adoptionib.* (2. *Nov.* 22. *in pr. Nov.* 39. *in fin. pr.*

liberos

liberos potestatem fecit, alios hujus beneficentiæ exortes reliquit. Quanquam ejus Legis, quæ in hoc semel edita esset, ut liberorum orbitate, qui nullos haberent, liberaret, ac sua ope patres, quibus ex matrimonio id esse non contigisset, efficeret, pertinere ad omnes beneficentiam conveniebat. Verum illa id ita non vult, sed rejecit illos, qui lethalia passi sunt: quorum tamen, quod injuria affecti, generandique facultate privati sint, misereri par erat. Repulsæ autem causam hanc ponit, quod dicat: Quos 3 natura ad generandum non idoneos noverit, hos neque Legem hoc beneficio affecturam. At vero non natura, sed hominum injuria his generandi vim ademit. Qui homines, si præter injuriam, quam ab hominibus sustinuerunt, alteram per Leges non subirent, dignum fore Imperatoria nostra Majestas rata statuit, ut, si adoptare vellent, liberam id faciendi potestatem haberent. Existimo enim illic beneficium magis esse necessarium, ubi ejus impensius requiritur utilitas. Eunuchis autem præcipue liberorum acquisitio, quæ per Legem fit, est necessaria, eoque magis, quod una hac ratione, ut patres sint, consequantur: itaque liberorum ministerio ipsis frui contingat: quo inhumanum esset, si, quod genitalibus privati sint, insuper etiam privarentur. Sed quemadmodum, cui 4 vocis usus ademptus est, quæ linguæ munia sunt, per manum adimplere; & qui sermonem labris fundere nequit, per scripturam ad ordinandas res suas procedere non prohibetur 5: ita neque qui, quod genitalibus privati sunt, liberos non habent, horum indigentiam alio modo compensare vetandum est.

CONSTIT. XXVII.
UT PARITER OMNIBUS 1 ADOPTARE liceat.

Idem Imperator eidem Styliano.

CUm eos, qui sua industria rem aliquam humanæ vitæ utilem adinvenire student, in commune illam proponere, quam 2 certis hominibus devovere, aliosque ejus expertes relinquere, decentius sit: tum vero longe magis Legum beneficium commune esse convenit. Nam sicut sub Principe, virtute: sic sub Legibus, quotquot illis paremus atque subditi sumus, illarum beneficio in commune frui debemus. At, quid sibi vult hoc proœmium? Quod, quum liberorum orbitate infelices liberare infortunio Lex vellet, adoptare, & quod à natura accipi non posset, opinione comparare, jubendo, non erga omnes similiter servarit propositum: atque viros quidem & mulieres, quas natura, postquam 3 matres novisset, ademptione sobolis ad liberorum orbitatem redegisset, adoptandi jure donarit: Eunuchos 4 vero & mulieres, è quarum sinu nondum ullus fœtus effloruisset, beneficio indignos censuerit, tam viliter nescio quomodo ratiocinata. Non enim, quia hoc incommodo, ut natura patres esse nequeant, eunuchi affecti sint, continuo, idem incommodum Lege augeri 5 oportet: sed è diverso ejus rei defectum alio modo compensari non prohibere, longe magis par est: quemadmodum aliis membris, quæ ad actiones naturales requiruntur (ut manibus 6, pedibus) mutilatis, aut si qua alia parte privati sint homines, illi quocunque possunt modo, mutilationem sarcire non prohibentur. Jam vero neque mulieres, quia matres non fuerint, ne adoptent, coerceri, rationi consentaneum est. Quæ enim ratio est, ut illis, quod liberis orbatæ sint, denuo acquirendorum liberorum jus largiare: has vero, quod istiusmodi possessionis prorsus inopes fuerint, per omnem vitam in illa inopia vivere velis? Et certe, si hæc præcipua liberorum utilitas est, ut parentes in senio sustentent: quo pacto non tam his, quam illis, ex æquo ut beneficii participes essent, concedere æquum fuit? Sic enim, quibus tenues arctæque facultates sunt, filiorum ope & auxilio levior paupertas esset: quæ vero illas omni rerum copia affluentes habent, & his adoptio conduceret. Nam qui in filii locum assumptus esset, is & inserviens matri, & pro illa, quæ par est, filium facere sedulo exequens, quum bona illius, ita ut in suo statu manerent, administraret: tum cum matre curarum onus partitus, ut illa tranquillius lætiusque viveret, efficeret. Nostra itaque Imperatoria Majestas, iis Legibus, quæ adoptare his, quos diximus, non permittunt, administrationem abrogans, evulgat Legem, quæ *omnibus, qui* adoptare velint, sive quispiam viri facultate orbatus sit, sive aliquam necdum matrem Sol viderit, ejus faciendi potestatem facit: non solum autem ob commoditates, quas ex adoptione manare dixi, sed etiam quod inde virginitatis decus cohonestari animadvertam. Si quidem quæ conjugali consuetudini virginitatem anteponunt, interimque liberorum desiderio punguntur, quum id extra matrimonii consuetudinem consequi se posse videbunt, virginitatis honestatem negligere non sustinebunt. Neque porro verum est, ut quia mulieri liberos in potestate habere permissum non est, idcirco illi adoptare non liceat. Primum enim, quia si quis hoc admittat, non modo mulieres, quæ nunquam pepererunt, verum etiam quæ matres extiterunt, ab adoptione arcet. *Fœmina* enim (ut lex 7 inquit) *habere in potestate non potest.* Deinde quæ hoc sanxit Lex, loquitur de illis, qui à matribus recedentes seorsum suo arbitratu vivere malunt: non item vero de iis, qui materna imperia libenter tolerant, ipsarumque præscriptis per omnem vitam parere proposuerunt. Non igitur obedientiam & famulatum voluntarium, quanquam is rarus sit, Lex prohibet: sed illic fœmina potestate privatur, ubi voluntatis assensus ad obedientiam non coit. Nam si hoc ita sit, quomodo multæ matres jam viduæ liberos secum una viventes & subditos ad extremum usque diem habent, & animam in illorum manibus expirantes, maternæ benedictionis suarumque facultatum illos relinquunt heredes? Porro & illud etiam Imperatoria nostra Majestas benigne subditis largitur, *ut non modo ab Imperatore* (quemadmodum vetustiores 8 Leges præcepere) sed etiam à quocunque, cui cujuscunque loci rectio injuncta erit, qui adoptare volet, id faciendo facultatem accipere possit.

CONSTIT. XXVIII
*QUO TEMPORE 1, ET A QUIBUS RERUM suarum administratio adultis concedi debeat.

Idem Imp. Styliano excellentiss. sacrorum Officiorum Magistro.

QUandoquidem hoc etiam Legislatoribus recte placuit, ut 2 minoribus curatores præficerentur, qui parentum de illis curam supplentes, & ætatis imbecillitatem curæ haberent, & bona convenienti solicitudine illæsa conservarent: quod Legislationi recte se habenti deest, ex nobis addendum putavimus. At quis ille defectus est? Quod à solo Imperatore, jussis recedere curatoribus, rerum administrationem tradi minoribus: idque, quum jam præfinitæ ætatis modum attigerint, (quem maribus vigesimus, fœminis vero decimus octavus annus tribuit) & tanquam ad hanc ætatem, qua sapere recteque atque utiliter res suas administrare possunt, jam pervenerint, in plenam rerum suarum potestatem collocari velit. Verum quoniam, ut sapiant, omnibus non eadem ætate contingit, non ita simpliciter statui, neque ex sola ætate ad rerum suarum gubernationem pariter omnes produci oportebat; sed erat, quam ætatem cujusque eorum, qui rerum suarum administrationem suscepturi essent, status requireret, inspiciendum. Quid enim? an quum hic, postquam eam ætatem egressus sit, nondum autem satis sapere cœperit, administratione dignus judicatus fuerit, ille, quanquam etiamnum infra eam ætatem sit, prudentia tamen non destituatur, ut recte res suas administrandas suscipere non possit, ab administratione arcendus erit? Quando igitur non minus animo, quam corpore inter sese homines differunt, & alii etiam ante legitimum tempus rationem bene constitutam habent: aliis vero etiam id supergressis mens nondum stabilita est: quod Lex hæc ita vellet, ut defectuosa eadem esset, factum est. Quin & alia hujus Legislationis incommoda sunt. Ac primum quidem, quod difficile, imo vero prorsus impossibile sit, ut ad omnes Legislatoris voluntas pertingat. Quomodo namque, qui longis terræ marisque distinentur inter-

(3. d. §. 9. *Inst. de adoptionib.* (4. *l.* 10. *C. qui testam. facere.* (5. Fac. *l.* 10. *ff. d. t.*
CONST. XXVII. (1. Abrogatur §. 10. *Inst. l.* 5. *C. de adoption.* (2. Adde *Nov. Justin.* 60. *c.* 1. *in fin.* (3. *d. l.* 5. *C. de adoptionib.* (4. v. *Nov.* 26. *supr.* (5. *Nov.* 40. *infr.* (6. *d. Nov.* 26. *supr. l.* 10. *ff. qui testam. fac.*

(7. *l.* 5. *C.* §. 10. *Inst. de adopt.* (8. *d.* §. 10.
CONST. XXVIII. (1. *l.* 2. *C. de his qui veniam ætatis.* (2. *Inst. de curatorib.*

vallis (ut interim alias vitæ difficultates, ut morbos, insidiarum hostilium metus, membrorumque mutilationes omittam : quæ persæpe difficultates, ne in ipso quidem domicilii loco prodire, nedum longinquam profectionem suscipere permittunt) quomodo, inquam, hisce, sexcentisque, quæ mortalium vitam allidunt, rebus aliis adolescentes impediti, rerum suarum administrationem ab unius Imperatoris nutu petent? Quod ergo (sicut superius diximus) Legislationi deerat, id adimplentes, jubemus, ut, qui puberes imperfectæ ætatis tempus jam superarunt (mares nempe annum XX. fœminæ vero XVIII.) animumque ad res gerendas idoneum habent, ac prudentiam, qua administratio refrenata res non labefactet, ut illa nocenter concessa non videatur, collegerunt : his plena rerum suarum auctoritas detur. Accipiunto itaque hi, justaque potestate res suas agunto. At quibus rerum recte gerendarum judicium adhuc deest, eo quod sibi ipsis (utpote qui, quum gubernare debeant, imprudentiæ imperio regantur) damnosi futuri sint, etiamsi id tempus prætergressi fuerint, non percipient. Si quidem si, qui propositus finis erat, ut bona recte administrarentur, is necdum præsens sit, qua ratione, quanquam ætas advenerit, cum periculo ipsis committentur, quæ ipsius procuratione non recte administrabuntur? *Ad hunc* ergo modum, qui rebus prudenter præesse poterunt, tametsi 3 ad administrationis tempus haud dum pervenerint, non prohibebuntur. Unum est enim, quod requiritur, ne bona labefactentur : quod quum adsit, supervacaneum est ætatem expectare. *Et non tantum* Imperator rerum suarum procurationem administrationemque concedet, verum etiam 4 quibus cujusque loci Magistratus obtigerit, plenamque jurisdictionem habent. Ita enim Legislatoris providentia omnibus, qui indigebunt, utilis erit, atque Lex vim suam magis exeret.

CONSTIT. XXIX.

*UT ANCILLARUM PARTUS APUD ALIUM editus, ad ipsius dominum sequatur.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUemadmodum hunc sermonem, qui nullam præ se fert mendacii perversitatem, verum esse atque rectum scimus : ita etiam veram Legem, quæ iniquitate perverti non deprehenditur. Atque adeo, si qua id non observat, ea Lex non est, quamvis ea appellatione digna habita sit. Si enim hoc Legis est, *ut 1 cuique jus suum tribuat*, quomodo, quæ hoc non præstat, Lex erit? *At, cum aliæ etiam* nomine tenus Leges in id committere deprehensæ sunt, tum vero illa 2 maxime, quæ partum ancillæ, quæ non apud dominum, sed furto aliove modo subducta, apud alium quempiam pepererit, postquam facinus innotuit, non cum matre ad suum dominum abire, sed ab hoc, quem alieni mancipii dominum fuisse constat, detineri jubet. Hoc itaque, quia non recte se habere visum est, convenienti medela nos dignati, uti suus matrem partus sequatur, jubemus. Non enim quia fur, quæ Lex domino persolvi debere decernit, obtinet, idcirco etiam ille ancillæ suæ partu privari, eumque alius lucrari debet. Ad lucrum autem huic satis sit, quod illa ad ministerium pro arbitrio usus est. At dixerit aliquis : Sed si quid in illam, dum possedit, impenderit, oportet & ipsum ex pretio lucrari: ideoque alienum non est partum apud ipsum permanere. Atqui si quisquam ad detinendum fœtum hoc rationem præbere putat, quomodo, ut ille matrem sequi debeat, à domino persolutum pretium, non majorem præbebit? Quin quomodo convenientius non est, si qui perdidit, indeque dolores in corde pertulit, ex accessione delinimentum sentiat : quam si ille eam habeat, qui, præterquam quod nihil amisit (ab illo enim, qui furto subductam ancillam ipsi vendidit, pretium recuperare licet) ancillæ etiam ministerium lucratus est? *Neutiquam ergo* (quomodo diximus) *detineatur partus*, sed quemadmodum matrem, sic etiam filium prior dominus habeat. Sive enim qui furtum commisit, dives sit, tumque ipsi quod male accepit, ejus pretium reddat, nihil amplius negotii restet : sive mortuus, aut vivus adhuc inopia laboret, ut quæ Lex à furibus exigit, exsolvere nequeat, tum vero quoque, qui ancillam amisit, ejus calamitatem filii cum matre receptione deliniri æquius sit.

CONSTIT. XXX.

DE MULIERE, QUÆ VIVO MARITO alios de matrimonio compellat. 1

Idem Imperator eidem Styliano.

UT, quum Leges Reipublicæ inutiles deprehenduntur, necessario illas justa Reipublicæ providentia in melius transformat: ita quoque ejusdem providentiæ munus sit, ut Leges recte constitutas, nihilque subditos contristantes à male constitutis, subditosque contristantibus seligat, hisque illas anteponat: præsertim vero quando eadem de re duæ inter se pugnantes Leges statuunt. Quomodo enim ratione fultum sit, si quum Duces atque Præfecti ex pejoribus præstantiores eligantur, & qui in gubernatione ad subditorum utilitatem omnia facturi putantur, præponantur: non item ex Legibus, quibus, donec Respublica consistet, præesse datur, quum contra temporanea Ducum Præfectura sit, non præstantissimæ, sed pejoris notæ, quasque neque à principio innotuisse decuisset, ad gubernacula deducantur? At, quorsum hæc à nobis dicta sunt? Justinianus ille, cujus diadema præter religionem subditorum cura etiam decoravit, quum prius 2 de solutione matrimoniorum Sanctionem edidisset : ut, si mulier marito etiamnum superstite de matrimonio cum altero agat, non amplius illam, ut ipsius membrum ipsi jungi liceat, sed ceu insidiatrix ab ipso avellatur : postmodum 3 sibi ipse contradicens, ob hanc causam dirimi non permittit matrimonium. Nos itaque priorem hominis voluntatem, ut quæ his ipsis, quæ statuit, roboretur, & adversus matrimonia insidias præcidat, humanæ vitæ conducibiliorem esse intelligentes: eam Lege lata in Republica observari jubemus: quam vero cantata palinodia evulgavit, eam in Reipublicæ nostræ theatro locum invenire non permittimus. Si qua igitur marito adhuc vivo, de contrahendo matrimonio cum altero sermonem habuisse deprehendatur, ut, quæ seipsa nefario proposito abruperit, & matrimonii solutione ab illo abstrahetur, & profecto etiam pecuniariis pœnis, quibus, quæ aliis modis à maritis avelluntur, obnoxiæ sunt, subjicietur. Quæ enim matrimonii compage in unam carnem cum marito coiit, non acquiescit autem, sed simul ad alium respiciendo, Creatorem, qui illam conjunxit, contumelia afficit, simul in maritum hostili animo est: quomodo non juste hæc, quum prius se ipsa à conjunctione prorsus abruperit, abscindatur? Et sane, quando mulier protervo proposito oculum à membro suo avertens, in alienum respicere gestit: quæ alia signa & testimonia ipsam in maritum hostilia cogitare desideres?

CONSTIT. XXXI.

UT, QUÆ MULIER MARITI ODIO abortat, repudiari ab illo possit. 1

Idem Imperator eidem Styliano.

QUi hominem è terra creavit, costa ipsius in mulierem transformata, adjutricem illi ex ipsius membris conjunxit, quo videlicet suæ creationis causam illa cognoscens, vel hinc discat, qua Lege erga conjugem, benevolentiam atque amorem incontaminatum conservet. Quæ igitur ita animata est, benevolentiamque suam marito custodit, revera illa auxiliatrix est, neque Conditoris promissum fallit: quæ vero diverso animo est, non amplius neque hoc esse cognoscitur, neque, quanquam conjugium in unum illam cum marito cogere annisum fuerit, caro ex carne, membrumve ipsius est. Idcirco, quum de muliere, quæ propter inimicitias, quas cum marito habet, de industria abortando 2, neque in vitæ lucem fœtum producendo, seminis ipsius

(3. *d. l.* 2. (4. *l.* 1. *l.* 2. *l.* 3. *l.* 4. *C. de his*, *qui ven. ætat.*
CONST. XXIX. (1. *l.* 10. *ff. de just. & jure.* (2. *l.* 10. *in fin. l.* 33. *pr. ff. de usurpat. l.* 48. §. 5. *ff. de furtis.*

CONST. XXX. (1. *Nov.* 22. *c.* 16. §. 1. (2. *d. Nov.* 22. *c.* 16. §. 1. (3. *Nov.* 117. *c.* 8. *in fin.*
CONST. XXXI. (1. *Nov.* 22. *c.* 16. §. 1. (2. *v. l.* 8. *ff. ad leg. Cornel. de sicariis. l.* 39. *ff. de pœnis.*

fructum

fructum opprimit, duæ Leges latæ ſint, quarum una [3] repudiare injuria affectum maritum jubeat, altera [4] vero non permittat: *nos*, Legi divortium ſuadenti aſſentientes, illi ut multo utiliori auctoritatem attribuimus. Alienum enim mihi à ratione, prorſusque iniquum videtur, ut quæ tam apertum in maritum odium ſuſcepit, ut ipſius ſemen diſperdat (ut interim omittam, quod communi naturæ inſidiata ſit) ipſi cohabitet. Nam ſi qui alicui alii operi damnum inferunt, eos tanquam inimicos averſamur: quomodo eam, quæ procreandorum liberorum operi, tum maxime neceſſario, tum præſtantiſſimo noxam fecit, ipſe, qui damno affectus eſt, ut ſuam apud ſe habere poterit, nec ut inſidiatricem & hoſtem dimittet? Quod inſuper evidentius ſignum requiras, ut mulierem marito inimicam eſſe cognoſcas? quomodo id inde manifeſtum non eſt, quod dum adverſus illum hoſtilia cogitat, in vitam progreſſu fœtum privat? Quomodo igitur dictum eſt: Lex, quæ ipſos ſeparat, obtineto, maritusque ſecedendi à muliere in hoc facinore deprehenſa, facultatem habeto. Nam ſi quæ ſolum extra [5] ædes manſit, aut cum hominibus, cum quibus non deceret, convivata [6] eſt, hanc Lex à nexu matrimoniali ſeparat (quum tamen hic in maritum odii nullum tam evidens teſtimonium ſit, & accidiſſe id illi citra matrimonii injuriam videri etiam poſſit) cujus rationis erit, eam, quæ tantum, tamque in maritum & naturam injurium odium conceperit, non disjungere, ſi ita marito videatur, & jubere ipſum uxorem habere, quæ ipſius vitæ inſidietur?

CONSTIT. XXXII.

DE ADULTERIS MANIFESTO [1] DEPREHENSIS.

Idem Imperator eidem Styliano.

ADulterii ſcelus, ſi quod aliud, gravem horrendamque pœnam exigit, & ut puto homicidii pœna non minorem. Homicida enim perſæpe unius tantum ſanguinaria manu vitam evertit: ſcelestus vero adulterii perpetrator quamplurimos fere de medio tollit, maritum, liberos, cognatos, aliosque, dum uno vulnere dilacerato matrimonio omnes proſternit. Veruntamen quia, cum olim id facinus morte [2] puniretur, viſum eſt poſterioribus mitiorem proferre ſententiam: ac vero nos fere ad benigniora trahimur: quam illi conſtituerunt pœnam, ut nempe naſus deteſtandis illis ambobus abſcindatur, hanc & nos ſtatuimus. Atque hæc quidem nefarii iſtius ſceleris eſto pœna. Ac quoniam maritum pro tanta injuria citra conſolationem relinqui non oportet, in matrimonii jus injuriæ mulieris [3] dotem percipiendo ſe conſolator. Inſuper mulieri ad alteras nuptias proſultare, neque, quaſi in naſi abſciſſione præmium acceperit, libere in poſterum ſe cum libidinoſis commiſcere, nequaquam permittitor: ſed ob ſcelus commiſſum in Monaſterium (ubi in contritione animæ leviorem ſibi pœnam faciat) velut in exilium detruditor. Et, ſi Monaſticæ vitæ deſiderio correpta, illam ſuſceperit, quæcunque ipſius bona à dote ſeparata ſunt, ea liberi & Monaſterium inter ſe diſtribuuntor: ſi liberi nulli ſuperſint, pro illis parentes, & ſi neque hi ſint, alii cognati ad diviſionem inducuntor. Quod ſi in prophano habitu è vita excedat, cum teſtamenti factionem omnino habeat, prout illa conſtituerit, quæ bona extra dotem habuit, diſpenſabuntur.

CONSTIT. XXXIII.

NE CAPTIVORUM UXORIBUS ALIIS nubere liceat. [1]

Idem Imperator eidem Styliano.

SI qui olim Leges tractarunt, eo fuiſſe animo, ut prorſus ſua, quanquam in illis correctione nonnulla indigerent, corrigi tamen nollent, ſuſpicatus eſſem: fortaſſe nunquam hoc conſilium ſuſcepiſſem, uti Leges, quæ ſeſe recte non haberent, corrigere tentarem, & tametſi arcta Reipublicæ cura, quo videlicet recte illa adminiſtraretur, neceſſario correctionem injunxiſſet: ut ne tamen primos Legiſlatores contriſtare videremur, qui nos in hoc impetus ferret, inhibuiſſemus. At quoniam illis quoque ipſis, ſi etiamnum in vivis eſſent, non modo illorum inſtitutum, qui corrigere conantur, non diſpliciturum, ſed eosdem etiam, qui ita faciendum cenſerent, his gratias acturos arbitror, (non enim gloriæ cauſa, ſed quod Reipublicæ commoda curæ haberent, Leges edidere) age, quæ Reipublicæ conducant, neque illis ipſis veteribus Legiſlatoribus diſpliceant, facientes, exactiore conſideratione, ſeu medicamento quodam Pæonio, Legum morbos propitio Deo curemus. Supra cætera etiam, ubi de captivis ſanxerunt, hoc caput, in quo de matrimonii diſſolutione ſtatuerunt, valde rationi eſſe diſſentaneum videtur. Sic autem & in hæc verba ajunt [2], *ſive* marito captivitatis infortunium accidat, manente uxore in civitate: ſive quum uxor in jus captivitatis pervenit, maritus in civitate permaneat: exquiſita quidem & ſubtilis ratio diſtrahit matrimonium. Semel enim ſervitute alteri ſupervenientе, conditionis inæqualitas æqualitatem, quæ in nuptiis ſpectatur, permanere non patitur. Nos tamen humanius talia contemplantes, *donec certum* eſt ſupereſſe maritum vel uxorem, pro non ſolutis matrimonia haberi ſinimus: neque ad alias migrabunt nuptias vel mariti, vel uxores, niſi petulanter id egiſſe videri velint, & in pœnas incidere, ille quidem exactionis donationis ante nuptias, hæc vero dotis. Hi ergo iſtiusmodi de captivorum matrimonio pronunciarunt ſententiam. Nobis autem neque cauſa, quam exquiſita (ut ipſi loquuntur) ſubtilisque ratio ſuppeditat, rationi eſſe conſentanea: neque humanitas, quæ dirimendi matrimonii facultatem præbet, dum ipſos damno ſubjicit, ſincera videtur. Si enim (quemadmodum inquiunt) durare matrimonium fortunæ non [3] permittit inæqualitas, quomodo, ſi ad libertatem revocetur captivus, quum poſt matrimonii diſſolutionem ad æquabilitatem fortuna redeat, amboque in libertate vivant, ad æqualitatem matrimonium non redibit? Quæ vero illa ſincera humanitas, quæ amiciſſimorum membrorum ſubtractione damnum inferre, aliorumque ſubſtitutione id quaſi ſarcire conatur? Quomodo item, etſi usque ad viliſſima quæque captivorum ſubſtantia jure ſtatuque ipſorum integro taxetur, illos non ita præſtantiore parte (ſui nempe membri conſervatione) atque rerum ſuarum jure periclitari velle, immenſumque damnum fore, ſi altera pars membrum ſuum negligere in animum inducat, non perquam eſt manifeſtum? Quid igitur ego? *Si, quum altera pars* in captivitate ſit, altera, quæ à captivitate libera manſit, ad alterius conjugium reſpexerit; poſtliminio vero revertatur, quæ in captivitate detenta fuit: ut illi, ſi velit, ſuum membrum recipiendi [4] facultas ſit, ac nequaquam, quod alteri conjunctum fuerit, prius matrimonium innovetur. Si enim conjugium cum altero poſtmodum initum videbitur aliquibus diſſolvi non oportere, quomodo non æquius fuerit, ſi primus matrimonii nexus in ſuum ſtatum revertatur? Et ſi, eo quod alienæ parti conjunctum ſit, id quiſpiam avelli non permittat: quomodo quod à ſua parte abruptum ſit, id in ſuum locum reſtitui, rationi non fuerit conſentaneum? At dixerit aliquis: Sed in lucrum captivis cedit, quod propter alterum temeritate contractum matrimonium, per compenſationem pœnæ nomine introductum eſt. Verum hunc ſermonem non dico non labris exprimi, ſed ne in mentem quidem auctoribus ejus venire melius fuerit. Nam quomodo ille, qui membrum ſuum pecuniis commutat, non extrema mentis infelicitate & penuria laborat? Sancimus itaque, *ut nequaquam* amplius, quæ pars à ſervitute intacta manſit, ad alterius conjugium procedat: ſed quotcunque annis altera in ſervitutis miſeria detinebitur, tametſi inde nullam neque de ſcripto, neque citra ſcriptum, ſignificationem accipiat, illam expectet. Et quod ſi præter hanc Legem alterius matrimonii commercio à priore abrumpi aliqui velint, idque non ſecundum obſervationem in Novella centeſima decima ſeptima de uxoribus eorum, qui in expeditione ſunt, relatam, fiat: ſciunto illi, quod poſitis in dicta conſtitutione pœnis ſubjacebunt.

(3. *d. Nov.* 22. *c.* 16. §. 1. (4. *Nov.* 117. *c.* 8. *in fin.* (5. *d. Nov.* 117. *c.* 8. §. 5. (6. *d. Nov.* 22. *c.* 15. §. 2. *d. Nov.* 117. *c.* 8. §. 4.

CONST. XXXII. (1. Fac. *l.* 23. *ff. ad leg. Jul. de adulteriis.* (2. *l.* 30. *in fin. C. d. t.* (3. *Nov.* 117. *c.* 8. §. 2. *Nov.* 134. *c.* 10.

CONST. XXXIII. (1. Abrogatur *Nov.* 22. *c.* 7. *verſ. ſi vero incertum. Nov.* 117. *c.* 12.

(2. *d. Nov.* 22. *c.* 7. *in princ.* (3. *l.* 45. *in fin. ff. de ritu nupt. l.* 1. *ff. de divort. l.* 56. *ff. ſoluto matrim. l.* 12. §. 4. *ff. de captivis.* (4. *Nov.* 117. *c.* 11.

Insuper etiam (quemadmodum diximus) ut, si qui servitutis ærumnas sustinet, liberetur, suum, si velit, membrum recipiat, licebit.

CONSTIT. XXXIV.
DE TUTORE, QUI PUPILLAM SUAM vitiat. 1

Idem Imperator eidem Styliano.

NEfaria res est, si illi, de quibus ea expectatio fuerat, quasi probi futuri essent, quum ab illis, qui talem de ipsis opinionem conceperant, jam aliqua fide digni habiti sint, pro bonis atque fidis inimicos & infidos se exhibeant. In illis autem, quibus pupillorum obvenit cura, si, cum pupillis salutariter prospicere debeant, ipsorum eversores existant, tanto id scelus gravius est, quanto illorum fides ab iis, qui id ipsis injunxerunt, major judicata est. Constat enim, quod parens persuasum habens, quos pupillaris ætatis relinquit liberos, ab eo, cui cura committenda est, paternum patrocinium sensuros, eam, cui ita fidit, demandat. Recte igitur superiores fecere, qui pro patre conservatoreque pupillæ deprehensum vitiatorem punierunt. Deportationi 2 enim hunc subjiciunt, ac bonorum privatione multant. Verum in decora specie decorum non servarunt, neque ullam injuria affectæ, graviaque passæ puellæ, ut illius infortunio succurrerent, suscepisse curam videntur, dum vitiatoris bona in fiscum statuunt esse inferenda: non animadvertentes hinc fieri, ut ulcisci quidem injuriam velle, sed in proposito non persistere existimentur. Ubi enim injuriæ ultio, quando injuria affecto damnum injuria datum non resarcitur, neque qua tenetur calamitatem Legis auxilio effugit? Quale autem calamitatis puellæ est effugium, quando non modo infortunii compensationem non invenit, sed lucrum etiam progressu ætatis ex suo dedecore atque infamia paratum esse videt? Ut igitur hoc Lege, tanquam probrum aliquod reprehensione affricatum purgemus, *ut vitiatoris* bona in fiscum deferantur, abrogamus: jubemus autem, ut eo concedant, quo ipsorum dominus injuriam & infortunium projecerit.

CONSTIT. XXXV.
DE RAPTORIS VIRGINIS, EORUMQUE, qui in raptu adfuerunt, pœna. 1

Idem Imperator eidem Styliano.

NEque quod ecclesiasticæ Legi rebellemus, neque quod civilem simpliciter collidamus: hanc adversus virginis raptorem sententiam proferimus: sed posteaquam, velut via quadam rebus humanis conducibili investigata, commiseratione sacræ Legis id malum quasi insolescere, civilis vero Legis austeritate supprimi, cognovimus: in eam sententiam, unde rerum statui plus subsidii esset, inclinavimus. Vult autem civilis Lex 2, ut non solum, qui per raptum & vim virginem ingenuam stupravit, morti addicatur, insuperque, supra mortis adjudicationem, bonis privetur, verum etiam, qui in scelere adjumento fuerunt, eandem & pœnam, & multam sustineant: idque tum etiam, quum voluntarie se mulier raptori dedidit. Quin & ejus patrem, si facti conscius fuerit, deportatione punit. Neque vero tunc solum, sed etiam, si quum, quo tempore raptus committeretur, ejus rei ignarus fuerit, filiolæ vitiationem postmodum parvi pendat, reoque judicium remittat, aut istiusmodi matrimonium approbet, in incuriæ pœnam deportationem sustinet. Atque hæc quidem veteribus placuere. Verum sempiternæ memoriæ Pater noster non tantum in mulieris raptum, verum etiam in circumstantias oculos dirigens, ad illas sententiam accommodat ac sancit, *ut, si cum armis*, sive gladiis, aliisve nonnullis præter gladium lethalibus raptus commissus sit; qui raptum fecit, gladio puniatur: utpote qui, eo quod cum armis ad id factum processerit, neque ab homicidio immunis sit: qui vero suppetias tulerint, factive perpetratores susceperint, naso mutilentur, verberentur, & cute tenus tondeantur. Quando autem arma violentiæ adhibita non essent, ut mortem sententia non spectet, quod nempe tunc homicidium locum non habuerit: sed raptus auctor manus 3 mutilatione periclitetur. Qui vero ministerium præbuerint; alioquive se isti rei immiscuerint, verberibus, tonsura & deportatione pœnas pendant. Ac sane corporalis pœnæ hæc est descriptio: Quod vero ad pecuniariam attinet, ne à primitiva Legislatione 4 mutetur, ejusque effectum retineat, permittitur. Atque hæc quidem Pater noster sancit, quorum & nos approbatricem sententiam suscipientes, Legislationem illam & in præsens, & in futurum auctoritate & effectu obsignavimus.

CONSTIT. XXXVI.
UT CAPTIVI FILIUS HERES SIT. 1

Idem Imperator eidem Styliano.

SI Reipublicæ sustentaculum 2 atque fundamentum sunt Leges, certe ut illa in tuto sit, sanitatem Leges conservent oportet. Legis autem sanitatem quid aliud, quam æquitatem quis dicat? Circa hanc itaque, quo Leges, quæ Rempublicam nostram gubernant, æquabiliter sese habeant, cogitationes nostras obvertentes, Legem illam 3, quæ eum, qui ex duobus *captivis natus est*, heredem bonorum ejus parentis, qui apud hostes mansit, fieri non vult: hanc (inquam) Legem, ne Legum sanitate (quæ æquitas est) privetur, periclitari animadvertentes, illam ad sanitatem transformare voluimus. Nam quod injuste istud statuat, non difficile cognitu est. Quam enim vim locorum natura ad adscribendam filio hereditatem habet? Neque vero hoc quisquam objiciat, quod, quum parens servus sit, propter servilem conditionem filius exheres erit. Quomodo enim civilis Lex, quæ, si captivum liberari contigisset, illum liberum agnosceret, ex eo natum liberum heredem esse non permittet: sed, qui apud hostes est, servo bonorum administrationem dabit? tum etiam, ad quem captivi bona aliquis pertinere putabit? Ad cognatosne? At, quomodo servitus obsistens his ad hereditatem introitum non præcludit? Aut quomodo, quibus permissum est, non longe prius heredes esse licebit? An vero fisco danda erunt? Verum, quomodo manifesta illa injuria non est? Si etenim rationi consonum est, ut captivorum liberi è publico subsidium sentiant: quomodo captivi filium bonis privari, illaque fisco attribui, non perquam evidens injuria est? Quod si sæpenumero, quum nonnulli parentes graviter conscientia abusi, atque ideo pœnis subjecti, acerbeque è vivis sublati sunt, liberi eorum substantiæ domini esse Lege non 4 prohibentur: quæ ratio est, quamobrem, quando pium propositum parentes decorat (& quidem in fidei testimonium effusus sanguis, ut eximius ipsorum animus, magnusque spiritus ipsis etiam impiis miraculo esset, persæpe effecit) liberi facultatum ipsorum domini esse non permittantur? Nequaquam itaque Constitutio illa 5 sana esse nostræ Majestati videtur: eaque propter sancimus, uti deinceps, sive quum captivitatis caligine circumfusi parentes essent, in lucem prodiit filius, sive etiam in libertatis splendore ipsum mater peperit, parentum substantiæ heres sit: idque sive ambobus parentibus è captivitatis vinculis liberari continget, aut non: sive, quum unus eorum libertatem nactus sit, alter in calamitatis vinculis vitam finiet: sive denique uterque parens in captivitate morietur, extra quam si mortem testamento condendo præveniant. Tunc enim illi, quos testator voluerit, heredes erunt: tamen ut trientis legitimum subsidium filio servetur.

CONSTIT. XXXVII.
* UT DOMINI TESTAMENTO MANUMISSUS, SI illum decessisse, aditamque ejus hereditatem esse ignoret, testari possit. 1

Idem Imperator eidem Styliano.

PRæsenti etiam Legi plena absolutione deficienti, ejus, quod deest, additione decoram formam imponimus. Ait autem 2, servum qui quum domini sui testamento liber esse jussus sit, id

CONST. XXXIV. (1. Mutatur *l. unic. C. si quis eam, cujus tutor fuerit, corruperit.* (2. *d. l. unic.*

CONST. XXXV. (1. Mutatur *l. unic. C. de raptu virgin.* adde *Nov.* 143. *Nov.* 150. (2. *d. l. unic.*

(3. Fac. *Nov.* 134. *c.* 13. (4. *d. l. unic.*

CONST. XXXVI. (1. Abrogatur *l.* 1. *C. de postlim. reversis.* (2. Adde *l.* 2. *ff. de legib. Nov.* 163. *in pr.* (3. *d. l.* 1. (4. *l.* 7. *pr. ff. de bon. damnat. Nov.* 17. *c.* 12. *Nov.* 134. *c. ult.* (5. *d. l.* 1. *C. de postlim. revers.*

CONST. XXXVII. (1. Abrogatur *l.* 14. *ff. qui testam. facere poss.* (2. *d. l.* 14.

ignorat, ideoque incertis rationibus libertatem obtinet, interea nequaquam propter ignorantiam libertate privari, sed in libertate vivere: ut autem tanquam liber testetur, ipsum potestatem non habere: quasi videlicet illam pœniteat, quam libertatem dedit, hanc ipsi perpetuo competere. Quum enim illi, ut libero, de rebus suis testandi facultas non sit, quomodo non ad pristinam servitutem redit? Nos itaque dicimus, posteaquam gradum statumque vitæ liberum præbuit Lex, illam etiam 3 alia, quæ libertatem comitantur, præbituram. Nam si ipsum facere, quæ hominibus liberis duntaxat licent, prohibere oportebat, ipsa vero id non prohibuit, sed dignum illum, qui isthæc faciat, judicavit: quare item istis actionibus, quæ proprie libertatis dignitati competunt, illum non dignabitur? *Esto igitur* libertate donatus, revera liber, statuitoque de rebus, quas illi dominus eximias dedit, quomodocunque visum sit. Non decet enim, ut, qui libertatis dignitatem manifeste accepit, ob incertam 4 suspicionem ignominia afficiatur, atque à testando arceatur.

CONSTIT. XXXVIII.

*UT IMPERATORIS SERVI DE REBUS suis, quomodo velint, statuere possint.

Idem Imperator eidem Styliano.

Hoc quoque, quanquam plausibilem præ se speciem (legalem nempe ordinationem) ferat: æquitatem mihi tamen excedere videtur. Dico autem, quod servis de rebus suis statuere 1 non permittitur: sed quæ laboribus suis, arduisque (ut conjicere licet) molestiis quæsierint, ea cujusque domini manus colligunt. Ac sane mirari subit, quomodo ab initio lata Lex nihil moderationis, neque æquitatis huic rei attribuerit. Verumtamen ii, è quibus nata ista Lex est, atque adeo Lex ipsa ab aliis, ut cujuscunque voluntas feret, adprobantor. *Ego autem* nequaquam illos probo, neque illud placitum in servis meis obtinere sinam: sed contra, plenam ipsis administrandarum rerum suarum potestatem facio. Ex hoc itaque tempore in omnem posteritatem Imperatoris servi rerum suarum revera domini sunto: ita sane, ut sive sani sint, sive ægroti, mortem imminere putent, de rebus suis pro arbitrio statuendi, potestate non priventur: neque servitutis nomine ex rerum, quas possederint, dominio expellantur. De Imperatoris igitur servis hæc noviter lata Lex esto, vigoremque habeto. Magistratibus autem, reliquæque promiscuæ plebi, si huic nostro placito acquiescere nolint, ad veterem de servilibus bonis Legem respicere fas esto.

CONSTIT. XXXIX.

UT PRODIGUS, QUÆ EX RE IPSIUS sint 1, facere possit.

Idem Imperator eidem Styliano.

Mortalium nemo ad eam absolutionem pervenit, ut non obnoxie aliquando res suas gerat: neque quisquam (ni fallor) ita desipit, quin crebro sibi utilis esse possit. Neque enim, qui in omnibus prudentiæ suæ fidit, hunc omnia irreprehensibiliter facere sinit Deus: neque idem, cum creator, creaturæque suæ curator sit, mentis inopem per omnia ex imprudentia frustrari permittit. Præfatus hoc sum propter illam Legem 2, quæ prodigum de rebus suis quicquam aut velle, aut statuere omnibus modis prohibet. Quam quidem Legem, conjectis in res gestas oculis, pro illarum ratione, non autem ita simpliciter sancire: &, si quid inutiliter gestum esset, non admittere: in quo vero aliqua utilitas verteretur, id suscipere oportebat. Nunc vero nihil istiusmodi præscribit, sed in universum prodigo de rebus suis consultandi potestatem adimit. Id nos recto judicio non convenire suspicati, Legem illam relaxantes, statuimus, *ut, quæ judicium* erroneum, quodque prodigum designet, dictet, neque approbatione, neque confirmatione digna habeantur: quæ vero ad utilitatem spectent, suscipiantur, atque nequaquam reprobentur. Quid enim, si prodigus aut hereditatem necessariis suis relinquere, aut pauperibus sua distribuere, aut denique gravem servitutis torquem servorum cervicibus adimere velit? An ideo, quod prodigus est, id illi non licere velle dicendum? Quid, si quum prædium damnosum habeat, alter quispiam, qui vitio mederi possit, majore pretio, quam quanti prædium sit, id emere, ipsumque damno levare velit? An prodigalitas, quo minus ille sibi consulat, utiliterque negotietur, impediet? At rationem non video. Quod itaque dixi, rerum gestarum conditio observator: &, si in ea prodigi mores non conspiciantur, quod actum est, ratum esto: si vero à prudenti rerum gestione aberratum esse appareat, id neque approbatione, neque confirmatione dignum habetor.

CONSTIT. XL.

UT CAPTIVI TESTAMENTI FACTIONEM habeant. 1

Idem Imperator eidem Styliano.

Qui olim edendis Legibus operam navavere, cum multa ad res humanas recte moderandas in medium protulerint, locuplesque benignitatis suæ testimonium (Leges nempe, secundum quas Respublica concinno in statu conservatur) reliquerint: tum haud scio, qua ratione fecerint, ut de captivis tractatus, quibus de rebus suis statuendi potestatem non faciunt, reliquæ ipsorum benignitati non responderet. Quæ enim de testamentis ipsorum Legislatio complectitur, valde comiter ac benigne constituta sunt. Nam quod statuerunt, *ut interdum, quando 2 inopia testium laboraretur, à minore etiam testium numero testamentum obsignaretur: quin & nullis 3 adhibitis testibus, persæpe tamen testamentum ratum haberetur, quemadmodum de 4 iis, qui in acie occumbunt, constitutum est:* permagnum sane benignitatis est argumentum. At de captivis placitum jam dictorum non esse simile, neque ex eadem benignitate prognatum videtur. Quod namque de rebus suis constituere illis non permittunt: non solum non benignum aliquid de ipsis decreverunt, verumetiam ipsam captivitatem alio modo intendunt. Quomodo enim rursum illos in captivitatem non ducunt? aut quomodo malum irrecreabilisque tristitia non adaugetur, & morte acerbiorem in corde captivus non circumferens aculeum, rebus excedit humanis: quando non modo in captivitate vitam finit, verumetiam, si qua apud contribules bona habet, de his illi constituendi potestas non est: sed suis rebus, tanquam alienis, expellitur: & quæ suis laboribus quæsierit, proque quibus suscepto periculo in captivorum infortunium incidit, ab horum dispensatione ejicitur? Quomodo item, si quos necessarios captivus habet, ut liberos, uxorem, fratres, aut alios, quos ad ipsius hereditatem Lex vocat, ii non similiter omnes obversis in hereditatem ab intestato ad se devolvendam oculis, curam liberandi captivi, illius consequendæ spe non omittent? Novimus siquidem res humanas, ut pauci admodum verum amorem conservent, ejusque unius gratia ad opitulandum calamitate implicitis perpaucorum animus excitetur. At qui spe nanciscendæ cujusdam remunerationis ad ferendum indigentibus auxilium procedant, horum sane longe maximus est numerus. Qua re itaque moti cognatus aliusque quispiam captivorum suscipiant curam? Si quidem statuendi facultas de rebus suis ipsis esset, nonnulli laborem damnosum sibi non futurum reputantes, non segniter illum suscepturi essent. Cogitarent etenim (ut verisimile est) si aut conatus ipsorum ad finem deduceretur, captivique libertatem consequerentur, se munus aliquod esse pro opera sua & labore accepturos; aut etiamsi conatus finem mors præveniens, captivum de medio tolleret, illum in testamento suo eum, qui ipsius curam habuisset, majore portione, quam illos, qui ipsum neglexissent, dignaturum. Non enim immemorem fore ipsum, neque labores nihili facturum arbitrarentur. Hac igitur ratione (quemadmodum dixi) futurum esset, uti aliqui non indiligenter ad liberandorum captivorum curam sese erigerent. Nunc vero cum hi testari prohibeantur, illi autem ab intestato he-

(3. *arg. l.* 2. *ff. de jurisdict.* (4. Fac. *d. l.* 14. *in fin. l.* 15. *ff. qui testam. fac. poss. l.* 1. *pr. ff. de legat.* 3.

CONST. XXXVIII. (1. *l.* 16. *pr. l.* 19. *ff. qui testam. facere.*

CONST. XXXIX. (1. Mutatur §. 2. *Inst. quib. non est permiss. fac. testam. l.* 1. *ff. de curatorib. l.* 18. *ff. qui testam.* (2. d. §. 2. *d. l.* 1. *d. l.* 18.

CONST. XL. (1. Abrogatur §. *ult. Inst. quib. non est permiss. fac. testam. l.* 8. *pr. ff. qui testam. fac. poss. l.* 10. *ff. de testam. milit.* (2. *l. ult. vers. in illis vero locis. C. de testamentis.* (3. Immo vide §. 1. *vers. si ergo miles. Inst. de militari testam. l.* 24. *ff. de testam. milit.* (4. v. *l.* 15. *in fin. C. d. t.*

redes in bona concedant: haud scio, si, qui pro liberatione labores suscipiat, quisquam inveniri possit. Successionis enim ab intestato spes, metusque ne in vanum laboretur: si forte liberationem mors prævertat, captivumque rebus humanis eximat, *homines* tardiores (ut, ne prorsus animo alienos dicam) ad id aggrediendum facit. Quod sane non itidem contingeret, si Lex illorum testamenta irrita non faceret. Jam vero, si liberandæ animæ pretium propriæ cujusque facultates sunt, quomodo non in hoc etiam captivi injuriam longe maximam sustinent, quod dum non sinuntur à Lege de rebus suis statuere, etiamsi velint, pro animabus suis nihil rerum suarum erogare possint? Ad hæc porro cum liberationis ratio hinc absurditatem contrahat, tum vero multo absurdissimum est, quod dum testandi facultas captivis non datur, frequenter illi, qui inimicissimi fuissent, quosque ipsi, si viverent, ne aspicere quidem sustinerent, illorum facultatum domini existant. Qua quæso re quid possit esse turpius? Hoc igitur cum hunc ad modum sese habeat, non negligi debere, Majestati nostræ visum est: sed quemadmodum in aliis pro viribus divinitus nobis datis, ut recte Respublica nostra gubernetur, solicite egimus: sic & de captivis tractatum in melius corrigere decrevimus. Sancimus autem, *ut dehinc captivi*, quæ ipsos à testando arcet, Legi neutiquam obnoxii sint: sed ut ipsis (si possibile sit) quinque, sin minus, tribus testibus præsentibus, extremam voluntatem, sive literis commendare, sive sine scripto pronunciare liceat: tamen, ut, qui ad testimonium assumpti sunt, revera illam defuncti voluntatem esse jurejurando affirment: idque sive quum liberi subsint, illos bonorum suorum heredes relinquant, sive, quum liberos non habeant, alios in hereditatem introducant. Æquum enim non putamus, ut, qui communis Reipublicæ nominis æqualiter participes sunt, ejusdemque esse gentis censentur: non æquabili ex Lege jure honorentur: ut videlicet, qui liberi à servitute sunt, statuendi de rebus suis, uti visum est, potestatem habeant: quibus vero illa manus intulit, quasi culpam commiserint, quod pro tribulibus propugnando in captivitatis necessitatem devenerint, non item. Cæterum, si captivorum quispiam aut sua sponte, aut eorum, quorum in potestate est, vi adactus, hoc in animum inducat, uti res suas ad hostes concedere testamento jubeat: nequaquam tunc placitum ipsius ratum sit: quasique non pro decoro Reipublicæ Christianæ testamentum factum sit, in irritum concidat. Atque hæc quidem de iis, qui vitæ finem testamento anteverterunt, sancita sunto. *Si vero ultimus* vitæ dies subito illi supervenerit, atque intestatus de medio sublatus sit: tum, si qui, ad quos hereditas pertinet, sive ascendentes, sive descendentes supersint, ad hos illa se conferet: si vero nulli sint, ad quos bonorum defuncti captivi successio spectet (dico quos neque ascendentes, neque descendentes defuncti familia agnoscit) primum considerari, an aliquibus debeat, deindeque deducto ære alieno reliqua bifariam in trientem & bessem dividi, ac trientem demum in erogationem pro anima faciendam separari, alteram autem partem in fiscum recipi jubemus: tamen ut servi his non immisceantur. Hos enim, nisi æs alienum exsolvi non possit, omnes libertate honorari volumus. Quæ eadem rerum disponendarum forma custodienda erit, quando nihil æris alieni fuerit, servitutique obnoxius (quemadmodum dictum est) sine heredibus decesserit. Quæ itaque nobis ejus Legislationis, quæ captivos contristabat, in mentem correctio venit, per sacram hanc exposita est Legem. Tua autem Magnificentia Sanctionem subditis notam facito: quo, cum innotuerit, omnes de rebus suis, etiam quos captivitas detinet, quocunque modo velint, statuant.

CONSTIT. XLI.

*UT IN CIVITATIBUS QUINQUE (1), IN ITINERIbus vero & agris tres (2) testes ad testamentorum fidem sufficiant.

Idem Imperator eidem Styliano.

CUm omnibus humanæ vitæ negotiis, quæ testium fidem requirunt, inde robur adesse oporteat: tum vero maxime, quæ ultimi vitæ nostræ diei contemplatione dispositiones fiunt, istiusmodi corroboratione indigent. Nullus enim reliquus modus est, qui recte ipsis jus dictet, nisi ipsis à testibus præsidium adsit. Oportebat itaque, quo magis necesse est, statuta hominum è vita decedentium firma esse, eo quoque magis eadem per testimonia stabiliri. Verum quoniam frequenter res propter eorum, quæ strictius requiruntur penuriam, ad possibilem modum deduci videmus (cum namque stricto jure uti non datur, quemque quo modo potest uti necessitas est) de testium numero, quo testamentis adesse debeant, statuere non alienum à providentia nobis visum est. Atque hoc quidem etiam sempiternæ memoriæ Patri nostro in mentem venit: verum quod statuit, non valde id exacte statutum esse judicatum est. Quum enim superiorum Legislatorum (3) alius septem, alius vero quinque assumendos esse testes censuisset, (septem quidem in civitatibus, quippe ubi propter hominum multitudinem, ut consentaneum est, testes defuturi non sunt: in agris vero & itineribus, quinque, quod magna illic plerumque hominum fide dignorum raritas sit) cum hoc (inquam) ita de illis constitutum esset, pater noster exsuperantem numerum despiciens, simul in civitatibus, simul in agris & itineribus per quinque testes testamentis vigorem attribuit: idque ideo (mea quidem sententia) quod, quanta nunc virtutis inopia humanam vitam occupet, considerarit. Attamen (id, quod dictum est,) non admodum exacta ratione placitum illud nititur. Dicat enim fortasse aliquis, æqualem numerum attribui non oportuisse; atque testimonium, quod in agris & itineribus adhibetur, arctius contrahendum fuisse. Nos igitur, quod ille neglexit, non negligendum putantes, sancimus, *ut in civitatibus* quinque testibus stabilitum testamentum approbetur: in itineribus vero & agris, aliisque inhabitatis locis, trium testium confirmatio suscipiatur.

CONSTIT. XLII.

UT SUFFICIENS NUMERUS TESTIUM TESTAmentum ratum faciat, tametsi (1) id neque illorum subscriptiones, neque signacula habeat.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUæ in verbis residet obscuritas, multum, quod tractatur, involvere videtur: quippe quæ, tanquam expansa quædam nubes, tum intelligendi vim animo auferat, tum à recta rerum administratione avertat. Hanc igitur obscuritatis caliginem, ubi illis constitutionibus, quæ de testamentis agunt, neque mediocrem noxam rebus adferunt, circumfusam esse cognovimus: pulchrum fore rati sumus, si illas repurgaremus, quomodoque testamenta confirmari, aut non oporteat, Lege non ambigua, neque quæ varie apprehendi possit, definiremus. Qui ante nos de testamentis tractarunt, bifariam illa diviserunt, & alia quidem scriptis, alia vero sine scriptis confici tradiderunt. Quin & modum, quo utrumque testamentum, (& scriptum nempe, & non scriptum) ratum fiat, subjecerunt: ut scripta confirmatio in eo consistat, quod vivente etiamnum testatore testium subscriptione obsignationeque omnibus numeris absolutum sit: nuncupativi vero, sive non scripti, quod septem non indigni fide testes se audivisse, cum ita testator lingua sua de rebus suis pronunciaret, confiteantur. Atque his hunc ad modum constitutis, annectunt scriptum testamentum, nisi (2) ad scripturæ, qua testatoris voluntas significatur, perfectionem simul omnia conveniant, & testium subscriptiones, nempe quæ illis de sinceritate testimonio sint, & signacula, quæ subscriptionibus fidem præbeant: nisi hæc simul omnia (inquam) priusquam is, cujus id testamentum est, è vita excedat, concurrant, omnino id irritum esse, ut neque tanquam scriptum, neque tanquam nuncupativum valeat. Ex quo sane præoccupativo placito, quum non admodum caute (ne interim dicam male) conceptum sit, confusio atque ambiguitas rem testamentariam invadit. Aliis enim videtur testamentum velut adulterina semina, prorsus abjiciendum: ut aliis quidem ex bonis utilitatem capere permittatur, defunctis vero ne minimum quidem utilitatis ex rebus suis accedat: si tamen defuncti utilitatem aliquam sentiunt. Sentiunt autem, quum ex ipsorum morte per beneficii erogationem nonnulli reviviscunt. Atque hi quidem (quomodo dixi) hunc in modum à rerum

---

CONST. XLI. (1. v. §. 1. *Inst. de testam. ordin. l.* 21. §. 2. *C. de testam.* (2. *Nov.* 43. *infr.* (3. *l. ult. C. de testamentis.*

CONST. XLII. (1. Abrogatur §. 3. *Inst. de testament. ord.* (2. *d.* §. 3. *l.* 21. *pr. C. de testam.*

suarum

ſuarum utilitate hominem prorſus arcere volunt. Quibus vero benignior ſententia animo reſidet, hi teſtamento, quod ſigillorum impreſſione perfectionem non accepit, ſi non ut ſcriptum cenſeatur, certe tamen, qualem non ſcriptum & nuncupativum accipit, talem vigorem tribuunt. Nos itaque perplexitatem hanc adeo rebus humanis eſſe nocumento videntes, in benigniorum judicum ſententiam pedibus imus, veteriſque Legis caliginem & ambiguitatem in ſimplicem atque apertam cognitionem convertimus, ac ſancimus, *ut, quod teſtamentum*, reſpectu eorum, quæ ſcripto teſtamento adeſſe debent, imperfectum eſt: ſi tamen nuncupativi teſtamenti teſtimonio non indigeat, vigore nuncupativi teſtamenti firmum ſit: ſin teſtium fide indigeat, ut, quod nihil ad faciendam fidem idoneum habeat, in irritum concidat. Quæ enim ratio eſt, imo quomodo non omnino abſurdum nimiſque craſſum eſt, alias teſtes iſtiusmodi approbatione dignari, ut, quæ nulla ſui parte ſcripto mandata ſunt, confirment? alias vero quaſi, qui per ſcripturam declarata confirment, indigni ſint, ita illos vilipendere, præſertim vero, cum hic aliquo etiam modo fides corroboretur. Quomodo inſuper id deteſtandam inverecundamque æquitatis proditionem non continet? Quid ſi teſtamentum ſcripto tradi cœperit, quodque conſtitutum eſt, dignorum fide teſtium auribus inſonuerit, deinde vero aut ſcribam morbus corripuerit, aut mors etiam ipſum ſuſtulerit, & mox teſtator quoque enectus ſit: (ut multa hominibus ex improviſo contingunt) num propterea, quos is moriens beneficio dignos cenſuit, illi eo privati injuriam ſuſtinebunt? Et vero, quod indigniſſimum eſt, non modo non cum vita id mali teſtatorem deſerit, verum etiam mortuum inſectatur, privatque (quantum quidem ad eorum, qui teſtamentum irritum faciunt, ſententiam attinet) miſericordis Dei commiſeratione, cujus participem illum fore, ex eo, quod ipſo defuncto alii beneficiis ſubleventur, ſpes eſt. Idcirco ſimulatque noſtra poteſtas hæc animadvertit, evidentem atque indubitatam formam ſanciit, *ut, ſi teſtes tantum* dicant illius hominis proprium id eſſe teſtamentum, id non improbetur, ſed firmum atque ratum ſit: tametſi non ſolum ſignacula, ſed etiam cum illis teſtium ſubſcriptiones deſint.

CONSTIT. XLIII.

UT PER SCRIBENDI IGNAROS 1 TESTAMENTA etiam confirmentur.

Idem Imperator eidem Styliano.

NOn, quod ſuperiores, quia communis vitæ negotiis diligentem cautionem attulerunt, reprehendere velimus, Legem proferimus: ſed potius, ut exacta ipſorum ratio in uſum recipiatur, operam damus, reſque ipſæ (quod illas exacto ipſorum præſcripto reſpondere impoſſibile ſit) ne, quoad ejus fieri poteſt, debito ſuo ſtatu excidant, Sanctione cavemus. At, quid eſt, quod dico? Decretum eſt à veteribus de teſtamentis tractantibus, ut per 2 ſeptem teſtes, minimum autem per quinque defunctorum ſtatutis auctoritas accedat. Neque vero id ſimpliciter, ſed ne 3 ignari literarum teſtes eſſent, ſi quidem in civitatibus, ubi non fere peritorum penuria eſt, teſtamenta facta ſint: ſed ſi aliis in locis, in quibus literarum ſtudia diſciplinæque non admodum uſitatæ ſunt, illic teſtium non exacte haberetur ratio: neque illi ſoli, qui ad literarum ſtudium educati ſunt, quærerentur, ſed ad teſtandum & literarum rudibus aditus eſſet. Quod itaque illis in locis, in quibus hominum ſcribendi peritorum abundantia non eſt, Lex fieri ſtatuit: id conſuetudo omnibus ubique locis & civitatibus, quanquam magna doctorum hominum copia eſſet, ita facere volentibus conceſſit. Quod ſane & Imperatoriæ noſtræ Majeſtati Legum auctoritate dignandum eſſe placuit. Sancimus igitur, *ut quocunque* in loco & civitate, etiam 4 ab imperitis teſtamenta confirmentur, dummodo mores teſtium fidem mereantur. Quin & numerum non ſolum ad quinque contrahimus, ſed iis in locis, in quibus raros fide dignos prodire conſtat, tres 5 quoque admitti, ac teſtimonium illorum non reprobari volumus.

CONST. XLIII. (1. v. *l. ult. verſ. ſi vero. C. de teſtam.* (2. §. 2. *Inſt. de teſtam. ordin.* (3. *d. verſ. ſi vero.* (4. Abrogatur *d. verſ. ſi vero.* (5. *Nov.* 41. *ſupr.*

CONSTIT. XLIV.

*A QUIBUS 1 OBSIGNARI TESTAMENTA oporteat.

Idem Imperator eidem Styliano.

CUm omnes alii hominum actus ac negotia, quæ in literas referuntur, neceſſario exquiſitum teſtimonii ſubſidium requirant: tum maxime id faciunt, quæ homines natura ſua ad interitum vergente, diſceſſuque è carne imminente literis exponunt, his in ipſo è vita exceſſu rationes ſuas & voluntatem committentes. Quæ enim inter vivos conſcripta ſunt, quanquam obſignata ſint, nihilominus tamen illorum vitia ex verborum ejus, qui ſcripſit, eorumque, de quibus ſcriptum confectum eſt, examinatione deprehenduntur. Quæ vero à morientibus ſcripto conſtituuntur, ea ſe minus recte habere, ſi nullum certum teſtium ſuffragium adſit, impoſſibile diſcere eſt. Verum enim vero & hic tractatus longe optime à Legiſlatore conſcriptus eſt, dum ſæpe teſtamentorum teſtes ad jusjurandum adigi nolens, illis cenſus 2 Magiſtri, qui nunc generalis appellatur, ſigillo parari firmitatem jubet. Etenim quod tanquam levem promptumque ad jurandum aditum non præbet, inſignique ſigillo ambiguis teſtamentis vigorem tribuendo, ut juramenta reprimerentur, fecit: ea ſane res & prudentiſſimi conſilii, & præſtantiſſima eſt. Atque hoc quidem obtinuit olim. Poſtmodum autem conſuetudo id mutavit, ut ſupra teſtes, ejus qui ad Quæſtoris dignitatem perveniſſet, ſigillum teſtamento teſtimonium ferret. Et quidem illa etiam confirmatio majoribus noſtris optima viſa eſt. Quos & nos ſequentes, quo illa validior ſit, jubemus, *ut ſigillo* Magiſtri cenſus, (quod nunc ad illum neque Legum cura, neque adminiſtratio pertineat) nihil prorſus in obſignatione teſtamentorum juris, nec commercii ſit (quemadmodum neque nunc id illa obſignat) ſed pro 3 illo Quæſtoris ſigillum obſignet. Neque vero hoc ſolum teſtamenta obſignet: verumetiam magnificentiſſimi noſtri Magiſtri & Patricii, Præfecti Urbis etiam, aliique, qui judiciis præſunt, ſigillis ſuis illa fidei commendent.* Verum hi in Urbe: in aliis autem locis & civitatibus Præfecti, & in quaque Provincia Præſides hoc ſciunto & faciunto.

CONSTIT. XLV.

*UT 1 SENTENTIAM JUDICES IN LITERAS REferant, ſuaque manu obſignent.

Idem Imperator eidem Styliano.

DUm ut res judicatæ firmæ maneant, & ne qua ſuſpicio atque controverſia ſententias inſequatur, curam gerimus, hoc ſe nobis conſtituendum obtulit, *ut quibuscunque* dijudicare ac dirimere lites obtigiſſet, de quibus rebus judicium pronunciaturi eſſent, de iis ſententiam de ſcripto ferrent, eamque manibus ſuis obſignarent: ut ne, ſi temere judicatum eſſe poſtmodum deprehendatur, negare illi ſuam ſententiam poſſint: neque alii cuipiam ſuppoſititia adulterinaque ſententiæ ſcriptura effecta, illam in judicum aliquem referre liceat. Quicunque igitur judicum dignitate honoratus eſt, dehinc ita facito: ac, quibus de rebus judicavit, decretum ſcriptum, ſuaque manu obſignatum edito.

CONSTIT. XLVI.

*ABROGATIO QUARUNDAM DE CURIIS & Decurionibus 1 latarum Legum.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUemadmodum, ut quæcunque aliæ res in communis vitæ uſum aſſumantur, ipſarum commoditas facit, &, quæ utilitatem aliquam adferunt, magnifacimus: quæ vero ad nihil conducunt, contemnimus: ſic omnino & ad legalium capitum compoſitionem nos accommodari oportebit, ut quarum uſus aliquis ſit, qui bono quopiam Rempublicam beet, hæ neceſſario & ferantur & honorentur: quarum vero uſurpatio aut nullius momenti, aut mala ſit,

CONST. XLIV. (1. v. *l.* 23. *C. de teſtam.* (2. *Nov.* 44. *c.* 1. §. 4. *l.* 17. §. 2. *C. de ſacroſ. eccleſ. d. l.* 23. *C. de teſtam.* (3. Abrogatur *d. l.* 23.

CONST. XLV. (1. *tit. C. de ſententiis ex periculo recitand.*

CONST. XLVI. (1. *Lib.* 50. *D.* 2. *Lib.* 10. *C.* 31. *Nov.* 38.

harum

harum non modo non ratio habeatur, sed etiam è Legum corpore exemptæ rejiciantur. Hæc idcirco dicimus, quod inter veteres de Decurionibus quæpiam munera injunxerint: Curiis autem privilegium, ut quosdam Magistratus constituerent, suaque auctoritate civitates gubernarent, præbuerint. Quæ nunc, eo quod res civiles in alium statum transformatæ sint, omniaque ab una Imperatoriæ Majestatis solicitudine atque administratione pendeant, tanquam incassum circa legale solum oberrent, nostro decreto illinc submoventur.

CONSTIT. XLVII.

*ABROGATIO LEGIS 1, QUÆ SENATUI PRÆTORES, Decurionibus vero Præfectos constituere concedebat.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUod alius olim Reipublicæ status esset, rerum ordo similiter alius erat. Quum enim cuncta in Principis deliberationem non caderent, sed nonnulla essent, de quibus dispicere, & jubere Senatus officium esset, ea ab illo etiam proferebantur. Prætores itaque tres 2 numero in Urbe rebus administrandis ab eo præficiebantur, isque actus sanctione Legis procedebat. Neque vero id in Urbe solum, sed in aliis etiam civitatibus à Decurionibus, ut vocabantur, Præfecti quidam (non tamen quales hodie militaris Præfectura novit, sed excellentiores quidam, quique aliam curam demandatam haberent) præficiebantur. Quum igitur aliter sese tunc res haberent, communis usus illam Legem requirebat. Nunc autem, quum omnia à Principali cura pendeant, Deoque opitulante ipsius Providentia discutiantur & dijudicentur: ac vero illa Lex nullum de se usum præbeat, cum aliis, quæ de Republica ejectæ sunt, hanc etiam ejiciendam esse statuimus. Quemadmodum enim Legibus nondum enatis nascendi causam rerum usus præstat: sic quando Lex rerum utilitati non subservit, eam abolendam esse sequitur.

CONSTIT. XLVIII.

*NE MULIERES IN CONTRACTIBUS TESTIMONIUM præbeant.

Idem Imperator eidem Styliano.

HAud scio quomodo, re non exactiore judicio disquisita, mulieribus ad dicendum testimonium procedendi facultatem dederint veteres. 1 Illud saltem vulgo notum, volutandum animo fuerat, crebrum nempe in virorum oculos occursum mulieri dehonestamento esse: pudicam vero & honestam ejusdem rei fugam efficere. Qua ratione igitur illas ad testimonium assumi permiserint, (unde fit persæpe, ut in magnis hominum turbis conversentur, irreverentiusque, quam mulierum sermo ferat, lingua utantur) hoc, quemadmodum dixi, mihi dubitare subiit. Quorsum enim hisce visum est, ut in negotia publica mulierum prodiret testimonium, quibus juxta atque viris testari permiserunt, quemadmodum Scythicas mulieres cum maritis ad bella coarmari audimus? Et sane, quomodo præter absurditatem ingentem, hoc naturæ etiam finium, quibus virilis muliebrisque sexus disterminati sunt, tum confusionem, tum eversionem non continet? Quomodo item mulieribus (quas etiam domi observanter, nequaquam autem dissolute atque indulgenter, conveniri oportet) debitam non produnt & verecundiam & honestatem? Si quidem ad ferendum testimonium progressio, quum (eo quod multorum illæ hominum commiscentur conventibus, negotiisque implicantur civilibus) ad liberius loquendum, quam mulieribus decorum sit, fenestram aperiat: muliebris sexus submissos morem pudoremque adimit, atque ipsas ad inverecundiam & procacitatem exercet; jam vero res illa contumeliam aliquo modo etiam viris adfert. Quid enim hoc aliud nisi contumelia, & ea quidem gravissima erit, si, quarum rerum tractatio virorum maxime propria est, ad illas sexus etiam fœmineus procederet? Quapropter non minus consuetudinem, quam Legis erratum Majestas nostra corrigens, *illis* ad testandum præcludit aditum, ac proposita sententia sua decernit, Legeque prohibet, ne quo modo mulieres ad contractuum testimonia accedant. In rebus autem peculiariter ad ipsas pertinentibus, quibus interesse viris fas non est (de partu 2 loquor, & si cui rei alii sola mulier adhibetur) sua peculiaria virisque occulta testantor.

CONSTIT. XLIX.

*NE SERVI AD DICENDUM TESTIMONIUM admittantur. 1

Idem Imperator eidem Styliano.

TEstimonium cum magni momenti, necessariaque ad tuenda communis vitæ negotia res sit, non à quibuslibet, sed ab iis, qui extra ignominiam vivunt, ferri æquum est. Recte ergo exquisita ratione de hoc disceptant Leges, & non simpliciter ad dicendum testimonium cuique aditum præbent. Verumtamen, quia nonnullæ Leges servilis conditionis hominibus in quibusdam 2 rebus testari concesserunt: visum nobis est, hoc nota inducendum esse, ut, qui liberæ vitæ participes non sunt, in universum ad testandum non admittantur, Lexque Novellarum 3 Constitutionum obtineat, & de quocunque simpliciter testimonio statuat, idque in quacunque re, sive testamenta, sive aliam humanæ vitæ actionem testimonium complectatur. Si enim illis, qui cum liberæ vitæ sint, vitam ingenue, eaque libertate, quam nacti sunt, digne non degunt, neque, quantum fieri potest, animi magnitudinem à servitute liberam conservant, sed in illicitarum actionum servitutem subiguntur, testimonium dicere non licet: neque his, quorum vitam non esse liberam constat, ferre testimonium concedetur. Nam tametsi alius hic servitutis modus sit, attamen ea servitus est, quam libertatis dignitate participem esse indignum sit.

CONSTIT. L.

UT 1 DONATIONES, QUÆ IN LITERAS RELATÆ non sunt, ad quingentos usque aureos valeant.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUandoquidem multi alias gratias relaturi, alias benigno duntaxat proposito moti, dona in nonnullos conferunt: & de hoc capite distincte tradendum esse visum est, quales donationes non everti, qualesque contra irritas esse oporteat. Atque veteres 2 quidem hac de re tractantes pronunciarunt, illam donationem concidere, ne firma sit, quæ quingentorum aureorum summam exsuperat, nisi in acta publica relata sit: quanquam etiam donatarius donationis certam probationem propria donatoris manu privatim scriptam abstulerit. At nescio, quid sibi illi superflua hac subtilitate velint. Quando enim donatio scripto comprehensa, eique justum testimonium adhibitum esset, quorsum amplius accurate finire oportebat? Nobis itaque exacta hac definitione, quam neque de donationibus dictam esse omnino scimus, per sanctionem consopita, illud proponere visum est, *ut, si* donatio, quæ quingentos aureos excedit, in literas relata sit, rata permaneat: quæ vero scripto comprehensa non est, pro eo modo, qui quingentos aureos excedit, irrita sit: tametsi donatarius præsentibus testibus rem donatam adeptus sit. Etenim donatio, cujus æstimatio quingentos aureos non superat, etsi conscripta non sit, dummodo tribus testibus confirmetur, rata judicatur. Ad hanc ergo formam examinatæ donationes aut valeant, aut irritæ sint.

CONSTIT. LI.

*DE INVENTO THESAURO, CUJUS ESSE debeat. 1

Idem Imperator eidem Styliano.

BOnum sane atque salutare esset, si divinis salutiferisque morem gereremus Legibus. Minime enim tum humanis indigeremus,

CONST. XLVII. (1. Abrogatur *l.* 2. *C. de offic. prætor.* (2. *d. l.* 2.

CONST. XLVIII. (1. *l.* 18. *ff. de testib. l.* 20. §. 6. *ff. qui testam. fac. poss.* (2. v. *tit. ff. de inspiciendo ventre.*

CONST. XLIX. (1. *Nov. Just.* 90. *c.* 6. abrogatur *l.* 7. *ff. de testib.* (2. *d. l.* 7. (3. *d. Nov.* 90. *c.* 6.

CONST. L. (1. *l.* 36. *in fin. C.* §. 2. *Inst. de donation.* (2. *l.* 25. *l.* 34. *C. d. t.*

CONST. LI. (1. §. 39. *Inst. de ver. divis. l.* 31. §. 1. *ff. de adquir. rer. dom. l.* 3. §. 10. *ff. de jure fisci. l. unic. C. de thesauris.*

illarum-

illarumque luce tutam viam commonstrante, humano ex Legibus auxilio nobis non esset opus. Verum quoniam cœno atque luto omnes emergere, divinisque præceptis in cœlum tollentibus elevari difficile est: humano generi salutem etiam humana prudentia per Leges suas adinvenit. Quapropter etiam nunc, quum, quanquam Dominus & Servator noster misericordes esse, eorumque, qui inopia premuntur, illos, qui ipsius donis fruentes in affluenti rerum copia vivunt, angustiis succurrere jusserit: nonnulli tamen ita in Dominum ingrati, ergaque communem hominum cognationem commiserationis expertes sunt, ut non modo non benignam manum egentibus præbeant, verum etiam tanquam Solis quoque radiis tetricos thesauros suos aspicere invideant, in terram illos defodiant: de inhumano hoc invento in medium Legem prodire oportuit. Quæ quidem *Lex*, cum olim lata fuerit, victa autem postmodum à cupiditate, quæ multas egregias res labefactat, ab eademque suo vigore privata sit: nunc ab Imperatoria nostra Majestate in integrum restituitur. Jubebat autem illa 2, ut, qui in defossum thesaurum incidisset, si prædium, in quo inventus esset, ad Principem pertineret, alioquive publicum esset, illum ex æquo cum fisco partiretur: si vero locus, unde thesaurus in lucem prodiisset, neque ad Principem pertineret, neque publicus, sed alterius cujuspiam esset, is æqualibus partibus inter inventorem prædiique dominum divideretur: denique, si inventoris prædium esset, ipsi res inventa universa cederet. Atque hæc quidem Lex illa sanciit. Verum perversa cupiditas, haud scio, quomodo illa circumscripta, iniquoque lucro fisco donato, illi in hunc usque diem inventum thesaurum attribuit, Legemque otiosam reddidit. At, quid hinc contingit? Qui alicubi reconditos latere thesauros sciunt, dum alios laboribus suis gavisuros, se autem frustra illos subituros, quin & interdum acerbis examinationibus subjiciendos considerant, illos investigare negligunt: itaque in perpetuum recondita manent & pereunt, quæ in lucem producta magnam hominibus erant utilitatem allatura. Jubemus ergo, *uti deinceps* secundum veteris Legis æquitatem judicetur: &, quando thesaurus aliquis inventus fuerit, si locus, ubi inventus est, in publicis Imperatoriisve fundis sit, inventor illum cum fisco partiatur: si vero alterius cujuspiam sit, simili modo ipsum & inventor, & loci, in quo thesaurus inventus est, dominus, inter se dividant. Cæterum si improbus esse, neque quidquid repererit, confiteri inventor omne velit, sed dolo mendaciisque ex re reperta nonnulla detineat: in vanum tunc ille laborarit, & tanquam malitiosus rerumque alienarum occultator & fur, nihil omnino accipiat, ac beneficium loci domini soli cedat.

CONSTIT. LII.

*UT TAM VETERUM 1 PRINCIPUM, QUAM recentiorum numismata, modo justi ponderis, probæque materiæ sint, valeant. 2

Idem Imperator eidem Styliano.

SI pecuniarum nervi sufficiens & copiosa illarum materia est, Remque publicam pecuniarum vis stabilit; recte profecto veteres defectum, velut morbum quendam ac tabem, inde profugarunt, dum omne genus numismatis, etsi ad veteres & priscos Principes referretur, similiter valere voluerunt. 3 Verum egregium hoc institutum, haud scio, qua de causa posteriores Principes in eadem forma consistere non permiserint, ac, tanquam subditorum opulentiæ inviderent, quæ numismata superiorum Principum effigiem ferrent, iis publico usu interdixerint: sua vero sola in communi commercio esse voluerint. Næ illi, quantum hinc in communibus negotiis novitatis, quantum item detrimenti, quod cum ad omnes, tum præcipue ad pauperiores, potiusque auxilio & defensione indigentes pertineat, existeret, intelligere noluerunt. Certe mercatorum vulgus, quique alioqui manibus victum quæritant, & demum universa rusticorum natio, dum antiquata ea, qua hactenus usi sunt, pecunia, alio modo res necessarias sibi parare non possunt, in perquam angustas adiguntur angustias. Eapropter nos novo recentiorum placito non acquiescentes, veterum autem providentiam sequentes, sancimus, *ut secundum benignum* illorum Reique publicæ commodissimum judicium, numismatis omne genus (quod quidem formam materiamque non adulteratam 4 & plenum pondus habeat) sive vetustioris cujuspiam Principis, sive recentioris sit, æqualiter & æstimetur, & in Republica tractetur. Pœna vero eorum, qui rebelli animo decretum hoc contemnent, fuerit, ut flagris cædantur, & cute tenus tondeantur, insuperque libras auri tres dependant.

CONSTIT. LIII.

*UT CUIQUE TAM INTRA CIVITATES, quam extra, mortuos sepelire liceat. 1

Idem Imp. eidem Styliano.

MEa quidem sententia, Leges civiles non ea modo, quæ communi subditorum vitæ prosint, præscribere: verum de iis etiam, qui jam vitam finierunt, humanæ commiserationi convenientia decernere decet. Quæ autem defunctorum corpora ignominiæ contumeliæque exponant, ac per quæ communi hominum naturæ dedecus atque turpitudo concilietur, nequaquam in Leges sunt includenda. At, quod Lex 2 mortuos non nisi extra civitates humari vult, quomodo id humanam naturam dedecore afficere non est? Et quidem si hoc præcipiens, de iis humandis ageret, quibus facilem elationem facultates, quas vivi habuerant, suppeditarent, fortasse Lex aliquam ad id jubendum rationem habuisset. Quanquam tunc etiam ad amicorum, cognatorum, necessariorumque defuncti commiserationem respicere oportebat. Quorum dolori atque orbitati magnum sane solatium est, si amici sui sepulchrum amplexari, ac in id lacrymas profundere possint. Quæ officia extra civitatem sepulto non facile est exsequi. Attamen, si illos solum extra civitatem sepeliri vellet, quibus id ipso mortis die per facultates facile esset, ad eam inclementiam aliquam Lex occasionem haberet. Verum nunc, cum inclementia illa simul ad omnes se extendat, quomodo non manifesta est absurditas? Quomodo Legem in naturæ opprobrium ferri non est evidens? Qui enim, dum adhuc viverent, inopes & deserti erant, quomodo mortui ipso mortis die humabuntur? Quomodo item, cum propter paupertatem sepultura non accelerabitur, multis diebus insepulti, non miserabile simul & horrendum spectaculum jacebunt, tabescentemque hominum naturam dedecorabunt? Extra hæc autem, cum mortui interdum famuli Dei appellentur, propterque cœlestem gloriam colantur, ipsorum corpora inhumata abjici, quomodo id vero expiationi etiam obnoxium non est? Ne igitur ullo modo inter civiles Leges hæc Lex recenseatur, sancimus: quin potius, ut à consuetudine recte contemnitur, sic etiam decreto nostro prorsus reprobatur. *Quicunque autem sive* extra muros, sive intra civitatem sepelire mortuos volet, perficiendæ voluntatis facultatem habeto.

CONSTIT. LIV.

*UT DOMINICIS DIEBUS OMNES 1 AB OPEribus vacent. 2

Idem Imperator eidem Styliano.

PRæstantissimum illorum est studium, qui se edendis, quæ communi vitæ utilia sint, præceptis dedunt; dignique sunt, eo, quod ad subditorum utilitatem omnes suas curas intendunt, quorum pius in Rempublicam amor laudibus celebretur, ac præcepta sancte observentur. Interim vero multo æquius fuerit, illis potius istiusmodi reverentiam attribuere, quos majores pro humani generis salute, tanquam universi terrarum orbis Legislatores, suscepisse solicitudines constat, quasque Leges tulerint, has aliis omnibus anteferre, idque non solum propter id, quod dixi, quod *videlicet* ad hominum utilitatem, incomparabiliorem susceperint atque contulerint curam: sed quod etiam divini Numinis virtute scripserint sua decreta. Quoniam itaque illorum inter discipulos procerum

(2. d. *l.* 3. §. 10. *ff. de jure fisci.* d. §. 39. *Inst. de rer. divis.*
CONST. LII. (1. *l.* 1. *C. de veteris numism. potest.* (2. Vide tamen *Nov. Nicephori Phocæ c.* 1. *infr.* (3. d. *l.* 1.
(4. Adde *Edict. Just.* 11. *c.* 3.
CONST. LIII. (1. Abrogatur *l.* 3. §. 5. *ff. de sepul. violat. l.* 12. *C. de religios.* (2. d. *l.* 3. §. 5. d. *l.* 12.
CONST. LIV. (1. Abrogatur *l.* 3. *C. de feriis.* (2. v. *l. ult.* §. 1. *C. d. tit.*

procerum Legi, quæ Dominicæ resurrectionis diem cessatione ab operibus omnes venerari mandat, Legem aliam contradicere conspicitur, quæ non omnes simul operari prohibendos, nonnullisque uti operentur, indulgendum esse censet: (ait 3 enim: *Omnes judices urbanæque plebes & cunctarum artium officia, venerabili die Solis quiescant: Ruri tamen positi agrorum culturæ libere licenterque inserviant*; cujus *istius* diei dehonestationis nulla ratione nititur causa. Nam, quanquam fructuum conservatio prætendi posse videatur: nullius tamen illa momenti, reque vera futilis est: quum non agriculturæ diligentia, sed Solis virtus, quando frugum largitori visum sit, fructuum abundantiam suppeditet:) Quoniam, inquam, istiusmodi Lex in lucem prodiit, quæ Domini cultum vilipendat, diversumque ab illis, qui contra omnes adversarios à Spiritu sancto victoriam obtinuerunt, decretum præscribat: statuimus nos etiam, quod Spiritui sancto, ab ipsoque institutis Apostolis placuit, ut omnes in die sacro, quoque nostra integritas instaurata est, à labore vacent: neque agricolæ, neque quiquam alii in illo illicitum opus aggrediantur. Si enim, qui umbram quandam atque figuram observabant, tantopere Sabbati diem venerabantur, ut ab omni prorsus opere abstinerent: quomodo, qui gratiæ lucem, ipsamque veritatem colunt, hos eum diem, qui à Domino honore ditatus est, nosque ab exitii dedecore liberavit, non venerari par est? aut quomodo, cum ex septem diebus unus in Domini honorem consecratus sit, nos aliorum ad opera usu contentos non esse, neque illum Domino eximium & inviolatum conservare: sed ipsum etiam vulgarem facere, nostrisque operibus applicandum putare, religionis non est prorsus dissolutæ.

CONSTIT. LV.
*UT JUDÆI SECUNDUM CHRISTIANISMI ritus vivant. 1

Idem Imperator eidem Styliano.

QUi olim sceptris potiti sunt, de Hebræorum gente (quæ quondam, quoad divino patrocinio foveretur, inclyta fuit, nunc autem ob contumaciam in *Christum* & Deum nostrum, in calamitatibus celebris est) diversas 2 promulgarunt Leges, quæ de ipsorum vitæ statu tractantes, jubent, ut 3 sacras ipsi Scripturas legant, & ne à suis ritibus arceantur: quin etiam, ut liberos supra sanguinis cognationem circumcisionis etiam cognatione suo instituto accommodent. Atque hæc quidem, qui olim (ut dixi) Imperium obtinuerunt. Verum sacratissimus Princeps, ille, ex cujus semine nos nati sumus, ut, qui majore, quam cæteri, salutis ipsorum desiderio teneretur, hos in sola superiorum Legum observatione relinquere (quod ante illum alii fecerant) non contentus: sed partim sacrorum oraculorum explicatione, partim eorundem admonitionibus ad salutarem Christianorum cultum traducens, vivifica Baptismi aqua initiavit. Atque quod ipsos in novum secundum *Christum* hominem transformari debere persuasit, ut veterem deponerent, plene effecit, & quæcunque vetustatem saperent, circumcisionem 4, Sabbatum 5, & si quid aliud est, cum illo simul exuit. Atqui cum tanto cum effectu à Judaica pertinacia ipsos deduxisset, non etiam prioribus Legibus, quæ Judaico ritu vivere permittebant, silentium & vacationem alterius Legis decreto imposuit. Quod igitur Pater noster prætermisit, id nos adimplendum putantes, omni antiquiori, quæ de Hebræis statuit, Legi silentium injungimus, & *ne illi aliter*, quam pura salutarisque Christianorum fides vult, vivere audeant, jubemus. Quod si quis à Christianorum ritibus defectione facta, ad Judæorum mores, & placita reverti deprehendatur: hic secundum Leges de apostatis 6 latas pœnas luat.

CONSTIT. LVI.
DE ORIS 1 MARITIMIS.

Idem Imperator eidem Styliano.

HÆc etiam Lex, quæ maritimorum prædiorum jus tollit, eorum unde apud oras mare conspicitur: quæque insuper illorum dominum, si illic piscari volentes prohibeat, injuriarum actioni subjicit: nobis non æqua statuere visa est. Quicquid eim non iniquo titulo, in cujuspiam dominium devenit, sive parentum hereditas, laborumque emolumentum, sive alio quocunque non illegitimo modo paratum sit: quæ causa est, quamobrem id non ab eo, qui in dominio habet, administretur, & illi non longe potius, quam alteri cuipiam utilitatem præbeat? Non est igitur Legis, quæ quidem æquitatem spectet, ut alios ad utilitatem rei, in quam nihil juris habent, introducat: illos vero, qui aut solutum pretium, aut cognationis jus, aut denique alium aliquem possidendæ rei non illegitimum titulum laudant, illa privet. Jam vero quod, quum ab illo, tanquam loci illius domino, annuum tributum exigatur, expellere inde illum, qui præter ipsius voluntatem loci commodis uti velit, non possit: sed si hoc faciat, injuriarum actionibus tentetur: quomodo id, præterquam quod iniquum est, non omnibus modis absurdum est etiam? Quid? si prædii dominus piscatoriæ artis non ignarus sit, num ipsi otioso dormiendum erit, aliisque orarum emolumenta venari permittere debebit? aut, si otium non amplectetur, in aliorum oris errabundus piscabitur, in suis autem id ipsi non licebit? At, quare ita fieri debeat, nullam equidem rationem video. Sancimus itaque, *ut quisque oras* suas inconcusso jure possideat, illorumque dominus sit: &, si qui sine ipsius permissu illorum emolumento frui velint, hos propellere possit. Nam, quemadmodum terrenis locis juris est, ut, quicunque domus dominus sit, is præter illius usum, vestibulum 2, quoque atque atrium possideat: ut ita etiam in maritimis obtineat, rationi esse consentaneum putamus. Et sicut terrenis locis præter voluntatem domini ex alieno fructus percipere nemini conceditur: sed, si quis fructus ex alieno colligit, eos vel benignitate domini percipiat, vel pro loci 3 usu vectigal solvat, necesse est: sic etiam in maritimis observari præcipimus.

CONSTIT. LVII.
* QUANTUM IN PISCATIBUS REMORÆ 1 piscatoriæ inter se distare debeant.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUandoquidem, quum plurimæ leges de piscatione statuant, illud, quod ἐποχὴν nominandum putarunt, adhuc Lege definitum non est, (quippe quod, ut videtur, quo tempore Leges illæ promulgabantur, nondum id institutum innotuisset) hoc quoque Legis constitutionem auferre volumus. Quam itaque juris rationem in hoc piscationis instituto pro legitimo decreto obtinere consuetudini visum est, (ut nempe interstitiorum modus ad trecentos sexaginta quinque passus protendatur) hoc nos, quod extra convenientem modum non feratur, Legis dignitate honorantes, dehinc Legem esse sancimus. Nam, tametsi citra hoc privilegium, ut remoræ piscatoriæ ad hanc rationem disponantur, præsentis ævi hominibus bonum videatur: quo tamen id firmius sit, cautiusque in æternum observetur, Lex esto, *remoræque illæ trecentorum* sexaginta quinque passuum intervallo à consuetudine approbato, inter sese distanto: idque ita, ut ab utraque parte hic intervalli modus desumatur: ut videlicet centum octoginta duo, & semis, ab unius partis finibus exporrigantur, residuum vero ad vicinum usque pertingat. Atque hæc quidem de constituendis introducendisque post hanc Legem remoratoriis dicimus. Quæ vero hoc decretum prævenerunt, tametsi præstituto hoc intervallo non distent, ex ejus præscripto tamen nihil novabitur: permanebuntque illa, ut initio constituta sunt.

CONSTIT. LVIII.
*NE EX SANGUINE CIBUS CONFICIATUR.

Idem Imperator eidem Styliano.

SImul olim Legislatori Mosi sanguine vescendum non esse mandavit Deus, simul ab istiusmodi cibo abstineri debere, à Præconi-

(3. *d. l.* 3.
CONST. LV. (1. Abrogatur *Nov. Just.* 146. *& tit. C. de Judæis.* (2. *d. tit. C. d. Nov.* 146. (3. *d. Nov.* 146. (4. v. *Nov. Just.* 37. (5. *l.* 2. *l.* 13. *C. de Judæis.* (6. v. *tit. C. de apostatis.*
CONST. LVI. (1. Abrogatur *l.* 13. *in fin. ff. de injuriis.* adde *l.* 14. *d. tit.*
(2. *d. l.* 13. *in fin.* (3. *l.* 15. *in fin. ff. qui potiores.*
CONST. LVII. (1. Adde *Nov.* 102. 103. 104. *infr.*

bus

bus gratiæ 1 est constitutum. Et quamquam tum veteris, tum novæ Gratiæ tempore illa res vilis habita sit, & nefaria: eo tamen contumaciæ, imo vecordiæ homines processere, ut neutri Legi aurem præstent morigeram. At contra, alii lucri, alii gulæ causa, summa cum impudentia mandatum contemnunt, in escamque, qua vesci vetitum est, sanguinem convertunt. Perlatum enim ad aures nostras est, quod intestinis tanquam tunicis illum infarctum, velut consuetum aliquem cibum ventri præbeant. Quod tolerari non debere Imperatoria nostra Majestas rata, neque tam impio soli gulæ inhiantium hominum invento, nunc præcepta divina, nunc Reipublicæ nostræ honestatem dedecore affici sustinens, jubet, *ne quis id* scelus, neque ad suum usum, neque, ut emptores detestando cibo contaminentur, ullo modo exercere audeat. Ac sciat, quicunque dehinc divinum mandatum contemnere, sanguinemque in cibum convertere (sive vendat, sive emat) deprehensus fuerit, se bonorum publicationi subjiciendum, & ubi acerbum in modum flagris cæsus, ac cute tenus fœde tonsus erit, perpetuo patriæ exilio multandum esse. Quo quidem in judicio, neque civitatum Magistratus citra criminationem dimittendos censemus: sed ut & ipsi (neque enim, si illi convenienti alacritate Magistratum gessissent, id scelus commissum esset) quod negligenter socorditerque subditis præfuerint, decem librarum auri multam sustineant.

CONSTIT. LIX.

*ABROGATIO LEGIS 1, QUÆ HOMINEM liberum se vendere permittit.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUæ Lex hominem liberum, qui tam ignavi atque abjecti animi est, ut libertatis dignitatem dedecore afficiens, quo execrabile pro servitute persolvendi pretii lucrum participet, suam servitutem mercetur, non castigat, neque scelus illud corrigit; profecto & illa earum una est, quæ rectum Reipublicæ nostræ statum dedecent, ac approbatione indignæ sunt, neque auctoritatem & efficaciam accipere debent. *Illam* itaque de eo, qui res suas ita gubernat, *latam* Legem, quæ dementiam firmam esse permittit, neque eversa indigna illa mercatura, hos, qui per insipientiam talia faciunt, competentibus pœnis subjicit, neque Legis propositum scimus servare, neque, quæ convenienti Legibus reverentia potiatur, dignam putamus. Si enim, quod pater filiis est, id idem 2 Leges civibus esse oportet, ut in hoc unum, quod illis conducat ac salutare sit, collimet: quomodo hanc Legem, quæ tantum incommodum atque damnum incumbere iis, qui per dementiam in id se conjecerunt, sinit, Legibus annumerari æquum est? Hanc itaque nos Legibus excerptam in exilium mittentes, sancimus: *ut, si quis* ita demens sit, ut libertatem servitute commutans se ipsum vendat, ne is contractus validus sit, sed evertatur, & simul ipse libertatis suæ proditor, simul is, qui cum ipso id facinus designavit, verberibus castigentur, nihiloque minus vesaniæ mancipio libertas in pristino suo statu servetur.

CONSTIT. LX.

*QUA POENA 1 CASTRATORES 2 AFFICI debeant.

Idem Imperator eidem Styliano.

VIrtutis ad procreandum à Deo naturæ inditæ exectio non minore cum audacia identidem committitur, quam si apud Deum nulli pœnæ obnoxia esset, cum tamen vel maxime sit: & quamquam veteribus Legislatoribus curæ fuerit, ut id malum ultrice Lege excideretur, quo Respublica ab istiusmodi invento munda esset: haud scio tamen, quum si cui alii, huic certe præscripto obtemperari, atque à naturæ mutilatione abstineri æquum sit, quamobrem non ita faciant homines: sed tanquam utilitatem quandam, istiusmodi adversus generandi vim insidias reputantes, membra, quæ homini nascendi causam suppeditant, lancinent, & creaturam aliam, quam qualis conditoris sapientiæ placuerit, in mundum introducere contendant. Hoc igitur cum inultum relinquendum non putemus, Lege in id pœnam constituentes, quibus adeo divinam creaturam deformare religio non est, eorum audaciam, auxiliante Deo, reprimere conemur. Ac superiorum quidem Legislatorum decretum 3 eos, qui id auderent, ad eandem mutilationem, quam aliis intulerint, adigit, quodque ipsi in aliis videre desiderarint, id, ut itidem in se videant, conficit: idque me judice, non ita præter æquitatem: quanquam non valde decore. Non enim, quia ille creaturam Dei *quasi* refingere ausus est, continuo vindicem id imitari, & pariter 4 refingere, æquum est. Veruntamen, quantum ad inventum attinet, non valde (quemadmodum dixi) id alienum est. Ad hoc autem alio etiam modo, qui impium hoc factum auderent, puniebat. Bona namque publicabat, perpetuoque ipsos exilio adjudicabat: & qui injuriam sustinuisset, si servus esset, libertate honorabat. 5 Atque Superiorum quidem decretum istiusmodi erat. Nos vero de re illa sententiam pronunciantes, naturæ insidiatores simili mutilatione vicissim mutilari prohibemus: aliis autem isti crimini constitutis pœnis, (tametsi hic etiam ad clementiorem sententiam respiciamus) subjacere ipsos non displicet. Sancimus itaque, *ut, qui detestandæ* hujus artis artificem ad castrandum advocarit, si in albo Imperatorii famulatus sit, primum albo eximatur; ac deinde decem auri libris in fiscum deferendis multatus, in decennium relegetur. Malæ vero istius artis artifex, & ipse primum flagris cuteque tenus tonsione deformetur, & deinde bonis privatus, eodem temporis spatio patria exulet: qui autem injuriam sustinuit, si servilis conditionis sit, reliquo vitæ suæ curriculo ab illa liber erit: sin liberæ, tanquam ipse, quod injuriam admisit, ejus sibi auctor sit, quod passus est, suo consensui acceptum feret. 6 Cæterum, si qui exectionem sustinuit, ea illi, (ut sæpe fit,) remedium attulerit, nihil neque nobis, neque Legi adversari videtur. Id enim naturam non mutilare, sed illi succurrere est.

CONSTIT. LXI.

*TRIBUTORUM EXACTORES, SI PLUS quam debeant, exegerint, qua pœna 1 afficiendi sint.

Idem Imperator eidem Styliano.

SI rectam æquitatis semitam mortales ingredi vellent, sane quam magna hinc communi vitæ tum beatitudo, tum salus accederet. Non enim austeritatem præ se ferre Legislatoribus opus esset, neque ultrices Leges in periculorum difficultates aliquos conjicerent. Nunc vero quamquam & commoda, & salutaris æquitatis via sit, plerique tamen illam ingredi nolunt: sed tanquam laboriosa atque aspera sit, miseriasque viatoribus adferat, declinant. Sunt enim, sunt *inquam*, quibus pessima *quæque* placent: quique ab æquitatis itinere deflectentes, ad iniquitatis viam densis spinis stratam (qua viatores in perditionis præcipitia aguntur) alacri avidoque animo se conferunt. Quorum etiam temerarium impetum veteres castigandum esse putantes, illum Lege, tanquam freno, inhibere instituerunt. Sed quomodo illi iniquitatem profligare, atque è diverso æquitatem constituere studuerint. *** Et quis (quæso) quæ nostra Majestas suscipit, non approbet? Quod vero in nonnullis non pro delicti merito pœnam statuere, istiusmodi decretum amplecti recusamus. Quando etenim pro commissi ratione reis judicium obvenit, æquum revera decretum est: quæque illis irrogatur pœna, justa. At, quando delictum gravius 2, quam oporteat, punitur, non id justitiæ, sed potius injustitiæ esse,

CONST. LVIII. (1. *Canon. Apost.* 62.
CONST. LIX. (1. Abrogatur *l.* 5. §. 1. *ff. de statu hom. l.* 6. §. 5. *ff. de injust. rupt. irrito facto testam. l.* 14. *ff. de pœnis.* §. 4. *Inst. de jure personar.* (2. Adde *l.* 2. *ff. de legib.*
CONST. LX. (1. Abrogatur *Nov.* 142. *c.* 1. (2. Adde *l.* 27. §. 28. *ff. ad leg. Aquil. l.* 3. §. 4. *l.* 4. §. 2. *l.* 6. *ff. ad leg. Cornel. de sicariis.* (3. *d. Nov.* 142. *c.* 1. (4. Fac. *l. ult. C. de accusatorib. l. ult. C. de calumniat. l.* 7. *C. ad leg. Jul. de vi publ. l. ult. in fin. C. de his, qui latrones. Nov.* 93. *infr. Nov. Just.* 123. *c.* 11. (5. *d. Nov.* 142. *c.* 2. (6. Adde *Canon. Apost.* 21. 22. 23.
CONST. LXI. (1. Abrogatur *l. unic. C. de superexactoribus. lib.* 10. *tit.* 20. (2. *Nov.* 105. *infr. l.* 11. *pr. ff. de pœnis.*

esse, censendum est. Quocirca sane, cum superiores Legem 3 promulgarint, quæ illis, qui colligendis publicis tributis præfecti sunt (διοικητὰς promiscuum vulgus appellare consuevit) si supra legitimum modum tributa extendere audeant, gravissimam pœnam infligit (morte enim id delictum persequitur) & vero non omnino merito tantæ pœnæ illos subjici nos existimemus, admissionem illi denegamus: contraque statuimus, *ut*, *si quis* in id crimen incidisse deprehendatur, semelque tantum id ausus sit, quod amplius exegerit, ejus duplum dependat: sin id facere pergat, in quadruplum, quod amplius captum est, ad injuria affectum redeat, illeque cum ignominia à concredito sibi officio decedat. Ac sit sane posthac delicti hujus hæc pœna, neque pecuniariæ fraudis reus de vita periclitetur.

CONSTIT. LXII.
*DE POENA 1 EJUS, QUI REM ALIQUAM publicam vendiderit.

Idem Imperator eidem Styliano.

PUblicarum injuriarum reos castigari, & hujusmodi pœnis, quæ in illas pronos ad temperantiam adigentes, quam maxime injurias succidant, subjici justum est. At, non idcirco amplius, quam par est, puniri, neque jus, ut fines suos excedat, specieque justæ vindictæ cum injustitia velut conspiret, cogi convenit. Si enim pro delicti modo, qui deliquit, puniatur, justa ea juris ultio fit: at, si quam pro eo pœna major infligatur, juris propositum servari non existimo. Eapropter nostra Majestas, posteaquam in iis, quæ à Superioribus constituta 2 sunt, ubi eos, qui publicæ rei aliquid divendere ausi sunt, pœnis subjiciunt, non justam sententiam proferri didicit: ut ejus criminis persecutio non amplius hanc vim habeat, decernit. Quomodo enim justum est, ut cuiquam, quia quiddam, quod detrimentum fisco adferat, vendidit, incurabile damnum, vitæ nempe privatio obveniat? Nequaquam itaque delictum illud morte puniri dignum est, neque nos hoc judicio deprehensos feriri sinimus. *Quicumque autem* publicam rem divendere deprehensus fuerit, ubi quadruplum reddiderit, satis pœnarum sustinuisse putator.

CONSTIT. LXIII.
*DE POENA ILLORUM, QUI RES VETITAS ad hostes transvehunt. 1

Idem Imperator eidem Styliano.

QUin & hoc crimen, cum ex eodem fonte manet, eidemque pœnæ à Superioribus subjectum sit, insanabili nos castigationi (quippe quæ mortis pœnam contineat,) eximentes, mitiore, quemadmodum & prædicta, dignamur pœna. A veteribus 2 enim statutum est, ne ad hostes transportentur, quibus illi instrui firmioresque reddi possint, ac sanctionis decretum contemptores de medio tollebat. Nos vero isti quoque crimini mitiorem pœnam (licet acerbam requirat) assignantes, talia constituimus: *ut*, *si navis* dominus sit, qui res vetitas ad hostes transvexit, consiliumque suum cum nautis non communicarit, is solus pœnam subeat, & supra universum navis onus, ni ipsum inopia valde premat, reliquorum bonorum trientem etiam fisco dependat. Si vero soli nautæ (ut multa *illis* malitiosum *suum* animum celantibus contingunt) id facinus ausi sint, ille quidem prorsus liber esto, hi vero pœnam non effugiunto: ac primum quidem flagris cæduntor, cuteque tenus tondentor, deinde vero, si divites sint, eorum, quæ exportarunt, quadruplo multantor: si inopes & pauperes, supra verbera ignominiosamque tonsionem, quod alios in servitutem tradiderint, libertatem amittunto. Nam qui, quantum in se est, non modo quamplurimos in servitutem ducunt, sed etiam communi vitæ acerbitatem adferunt, tametsi ad servilis vitæ conditionem adigantur, mediocris tamen hæc atque mitis pœna est. Atque hæc quidem, quando communi consensu patratum non est facinus. Si vero communi consilio & malitia res gesta fuerit, ut simul eam perpetrarunt, ita etiam utrisque ad præstitutum à nobis modum castigandis, simul pœnas sustinebunt.

CONSTIT. LXIV.
*DE POENA EORUM, QUI NAUFRAGIUM suppresserint. 1

Idem Imper. eidem Styliano.

ILlud etiam atque etiam admiror, quomodo qui naufragio ejectas res occultat, tantum delinquere videatur, ut id mortem ipsi inferre debeat. Quod autem, qui illos rebus suis defraudat, quibus aliquis misericordia motus, vel de suo sumptus suppeditet, quemque in corde dolorem circumferunt, leniat (cum præsertim graves cruciatus in bonorum amissione sustineri consentaneum sit) ille non mediocre flagitium audeat, id vero luce clarius est. Atqui quod hos, quos vecors cupiditas huc impulit, vita privari oporteat, hoc profecto intellectu assequi nequeo. Nam quid tantum ablatum est, ut cum anima conferri possit, qua privari debere ille condemnatur? Pessimus quidem certe est & sacrilegus, qui se istiusmodi lucro mancipat: ac sane ille (id quod ab aliquibus fit) mortuos spoliat. Verumtamen id facinus istiusmodi non meretur pœnam. Pro re enim materiali & fluxa, materiæ expertem atque immortalem, animam nempe, capere haud est æquum. Nam si persæpe neque in rebus materialibus mulcta illatum damnum longe superat, quo videlicet velut circuitum aliquem iniquitas excessu non conficiat: quamobrem tam inæqualis pœna illos, qui naufragorum res occultant, percellat, ut excessus, quem ultio ad facinus refert, exprimi verbis nequeat? Jubemus igitur, *ut de hoc* non amplius ita vindicetur, sed pro re detenta, qui occuluit, quadruplum dependat, eaque pœna id delictum defungatur.

CONSTIT. LXV.
*DE INCANTATORUM POENA. 1

Idem Imperator eidem Styliano.

QUi propter temulentorum incompositum malignumque animum reprobandum esse vinum, ejusque oblectamentum aversandum dicit: næ ille propter perversum usum, rem per se non perversam suggillat. Ego vero promulgatam à veteribus Legislatoribus Legem 2 considerans, eam, quæ modo incantamentum malum esse rata, id punit, modo vero admittit & approbat, *quanquam* id ex utentium proposito malum non fiat, sed sua natura vitiositate, tanquam sterquilinia graveolentia scaturiat: non *tamen* illos Legislatores reprehendendos dixerim, sed ne quis Legem (quod merito fiat) vituperet, eam ex Legum quasi fundo tollendam puto. Vult autem puniri incantationes, eo quod modestia animi sublata, stimulis furoreque 3 amatorio rationem ad insaniam adigant: ac approbat 4 rursum illas, tanquam segetes, & fructus curent, aliaque bona (ut quidem videtur) suppeditent. Atque ita quod tanquam insidiosum puniisset, idem rursum tanquam beneficium honorat. Atqui nos istiusmodi incantationes perniciosas esse persuasum habemus: & ut boni quicquam inde manare credamus, induci non possumus. Ac sane etiam, si boni quippiam producere illas appareat (quomodo *quidem* approbanti ipsas Legi videtur) non *id* bonum esse, sed illecebram atque nassam, quæ illectos in malorum omnium extremum, ubi à summo bono excidant, absorbeat, compertum habemus. Notum enim nobis est, illas, ut qui se ipsis dedunt, præ Creatore & Domino infaustis dirisque dæmoniis adhæreant, efficere: & qui illas affectantur, hos per externarum rerum lætam quandam speciem vulnera in animam excipere. Quale quiddam inter pugnandum meticulosis frequenter accidit: qui, dum ictus in manus excipere nolunt, illis vel caput, vel ventrem exponunt. Sane vero, *si quis aliquo* modo incantamentis usus esse deprehensus fuerit, sive id restituendæ conservandæve valetudinis, sive avertendæ à rebus

(3. d. *l. unic. C. de superexactorib.*
CONST. LXII. (1. Abrogatur *l.* 3. *l.* 4. *quæ res venire non possunt.* (2. d. *l.* 3. *l.* 4.
CONST. LXIII. (1. *l.* 4. *ff. ad leg. Jul. majest. l.* 1. *l.* 2. *C. quæ res exportari.* (2. d. *l.* 1. *l.* 2.

CONST. LXIV. (1. Abrogatur *l.* 3. *in fin. ff. de incendio. l.* 3. §. 4. *ff. ad leg. Corn. de sicar.*
CONST. LXV. (1. Abrogatur *l.* 4. *C. de maleficis & mathem.* (2. d. *l.* 4. (3. v. *l.* 15. *in pr. ff. de injuriis.* (4. d. *l.* 4.

frugiferi

frugiferis calamitatis causa fecerit, is apostatarum pœnam subiens, supremum supplicium sustineto.

CONSTIT. LXVI.
DE PLAGIO. 1

Idem Imperator eidem Styliano.

UT justitiæ libram non plus æquo ad misericordiam inclinare, ita neque nimia austeritate delinquentibus graviorem, quam peccatum requirat, pœnam imponi, honestum est. Illud enim (intempestiva commiseratio nempe) in illis, quibus decorum excedere religio non est, contemptum, & ad audenda mala ferventiorem promptitudinem gignat: & graviore, quam pro merito delictum pœna ferire, id vero non justitiæ ultio, sed sub specie justitiæ rem injustam aggredi est. Nam non pro delicti modo delinquentem punire, injuria afficere, nequaquam vero justitiam exercere est. At, quem in finem hoc dictum est? Quod Lex 2 quo nescio modo (est enim hoc constitutum) eum, qui alienum servum abduxit, morte puniat. In quo illa pœnam ad delictum haud dubie non expendit. Quum enim quod recuperari nequeat, amissum nihil sit, mortis pœnam illi, qui cœpit inferri, irrecuperabilique ita damno subjici, non est æquum. Idcirco itaque ab iis, qui digna morte non commiserunt, tam acerbas pœnas exigi, ubi iniquum esse animadvertimus, quam Legem consuetudo contempsit (ut quæ vita plagiarium non privet, sed alio modo puniat) eandem nos etiam legalibus Constitutionibus ejicientes, quod consuetudini placuit, Lege confirmamus: ac jubemus, *ut*, *si quis* alienum servum abduxisse deprehensus sit, is eundem, ejusdemque pretium, tum etiam quicquid ex industria ejus ipsi accessit, reddere, & quantum dominus non amisso servo ejus nomine percipere potuerit, tantundem dependere cogatur: atque ultra hæc delinquentibus pœna non aggravetur. Si quidem ita illi, qui servum amisit, sufficienter damnum resarcitur, furique satis magna pœna irrogatur: quippe quum ille servum cum accessione recipiat: & quam utilitatem ex servo non surrepto sensisset, illa non imminuatur, hic vero in duplum servum surreptum reddere debeat, nihilque ex ipsius servitute lucretur.

CONSTIT. LXVII.
DE IIS, QUI AD HOSTES TRANSEUNT, suaque sponte revertuntur. 1

Idem Imperator eidem Styliano.

SImul nimia austeritas & severitas, simul immoderata lenitas & clementia, ex æquo utraque, quod utile est, intervertunt. Etenim & qui supra modum præfractus est, & qui lenitatem gravitate miscere nequit, uterque sive alicui uni, sive familiæ, sive civitati præsit, quibus præfectus est, cum illorum detrimento res administret. Oportet enim, ut, qui recte præfuturus est, quemadmodum temperata salubriaque loca æquabiliter mixtas habent aëris qualitates: ita & ipse affectionum commistione ad rerum administrandarum utilitatem attemperata, se moderatum præbeat, & neque morositate gravis atque intolerabilis sit, neque indecora lenitate despicabilis, & ad gubernandum ineptus fiat. Quod autem de aëre dicimus, hoc certe & in Legibus servari omnino convenit. Nam oportet Leges, quum revera Reipublicæ Principes sint, quam dixi contemperaturam conservare, neque ad severitatem lenitatemve supra modum respicere: siquidem, qui ipsarum rectionem agnoscunt, incolumes futuri erunt. Atque hæc quidem respectu præfractæ illius Legis, quæ adversus eos, qui ad hostes transfugerent, lata est, à nobis dicuntur. Vult autem illa 2, uti transfuga, si quando pœnitudine ductus, redeundo ad suos commissum delictum obliterare velit, bestiis devorandus objiciatur, aut in furcam tollatur. Quod sane mihi Reipublicæ magnopere nocumento esse, magnamque rationum ad salutem iter monstrantium contrarietatem gignere videtur. Necessitatem enim transfugis inducit, ne unquam recordentur suorum, neque revertendi in patriam concipiant desiderium. Nullus *est enim omnium*, qui, quum se istiusmodi pœna excipiendum sciat, inter hostes vivere, quam tam acerbam in patria mortem subire, non malit. Quapropter rigidam hanc severitatem, ut ne iniquitatem dicam (nam eum, qui deliquit, deindeque suapte sponte ad medendum delicto resipiscit, tam acerbe puniri, quomodo non est iniquum?) ex justissimis legibus profligamus, ac jubemus, *ut*, *si quis* transfuga in patriam recurrat, quum semel duntaxat transfugerit, veniam consequatur: si iterum 3 id fecerit, in triennalem servitutem divendatur: si vero tertio transfugerit: reversus in perpetuam ac æternam servitutem addicatur. Tam incerti enim consilii homo, tamque inconstans, qui libertate fruatur, indignus est. Cæterum si transfuga non ultro redierit, sed ab aliis comprehensus in patriam retractus sit, morte tum illum, tanquam hostem puniri, neque injustum, neque crudele fuerit: præsertim vero, si ante civili sanguine manus contaminaverit.

CONSTIT. LXVIII.
UT MONACHI ET CLERICI TUTORES ESSE POSsint: sed ab administratione ac pupillorum rectione arceantur.

Idem Imperator eidem Styliano.

VEteribus quidem Legislatoribus 1 (quum ut simile veri est, uniformis & simplex tunc temporis tutela esset, iique soli, qui pupillorum tuitionem susciperent, tutorum nomine censerentur) edicere visum est, ne Monachi, aut quoscunque sacer ordo devinctos habet, tutorum officio fungantur. Et certe quidem id recte edixere. Intellexerunt enim, qui divino Ministerio consecrati sunt, hos ab externarum rerum occupationibus & molestiis liberos esse oportere. Quantum autem alendorum alioquique regendorum puerorum cura hominum animos distrahat, utque Deum debite colere non possint, impediat, nemo ignorat. Cum itaque non exigua difficultas isti rei insit, ac præcipue propter temporis diuturnitatem (tota enim plerumque vita tutores laboriosis istis curis irretiti tenentur) recte (quomodo dixi) istud illi decretum promulgarunt. Verum quoniam posteriores illis duntaxat, qui tutelam administrarent, tutorum appellationem non servarunt: sed hos etiam, quibus testatores, bona illorum existimatione moti, testamentarias de rebus suis præscriptiones 2 committunt, ac post mortem earum executionem concredunt, tutores vocare cœperunt: ac vero inde dubitatio extitit, an Monachi, quique sacrum ordinem subierunt, quod dictum decretum id non admittere videatur, hanc demandatam curam suscipere possint: nos discrimine adhibito sancimus, ut ab illa tutela, ad quam vetera tempora respicientia, promulgandi decreti, quod dictis personis ad illam aditum præcluderet, occasionem præbuere, penitus illi arceantur, natam autem postmodum tutelæ speciem subire ipsis licitum sit. Hujus namque muneris non ita graves curæ sunt, ut à divino Ministerio aliquem abstrahant, sibique totum adstringant. Tum alioqui quanto hi illis, qui profanis rebus impure inhærent, ac in terrenis sordibus volutantur, cautius diviniusque vivunt: tanto melius cautiusque defunctorum præscripta expedienda esse spes est.

CONSTIT. LXIX.
*CÆCOS SECRETO 1 TESTAMENTUM facere posse.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUandoquidem de eo; quomodo cæcos testari oporteat, dubitatur, eaque dubitatio ex locis legalibus (quod ea de re Leges inter se diversa statuant) & ex ea, quæ nunc obtinet, consuetudine existit: neque hoc altius expendere atque repurgare inconveniens, aut alienum putavi. Etenim alia Lex 2 prohibet, ne cæcus arcano modo testamentum condat: & ne aliter id vim habeat, statuit, quam si testes, quæ constituta sunt, à cæci ore processisse, suisque auribus insonuisse, afferant: atque per solum tabularium illorum fidem communiri non vult. Alia 3 autem latam quandam ad arcanum testandi modum mulieribus, & illiteratis ho-

CONST. LXVI. (1. Abrogatur *l.* 7. *C. ad leg. Fab. de plag.* (2. *d. l.* 7.

CONST. LXVII. (1. Abrogatur *l.* 3. §. 10. *ff. de re milit.* (2. *d. l.* 3. §. 10.

(3. Fac. *d. l.* 3. §. 9.

CONST. LXVIII. (1. v. *Nov.* 123. *c.* 6. (2. Fac. *l.* 96. §. 3. *l.* 107. *ff. de legat.* 1. *l.* 21. §. 4. *ff. de annuis legat. l.* 9. *ff. de aliment. l.* 28. §. 1. *C. de episcopis.*

CONST. LXIX. (1. Mutat. *l.* 8. *C. qui testamenta.* (2. *d. l.* 8. (3. *Nov.* 119. *c.* 9.

minibus viam aperit, dum nullam aliam observationem præscribit, quam ut, si testator literarum non omnino ignarus sit, sua subscriptione testamentum corroborare debeat: si vero id præstare non possit, pro se alium ad subscribendum assumat. Atque sic quidem ex Legibus *illæ inter* se res dissideant. Quomodo enim, si mulieres rudesque literarum, quam paucissimis voluntatis suæ consciis, testamenta condent, quum fides in solo tabulario fluctuet, non ex eadem causa cæcus liberam testamenti factionem habeat? Jam vero & consuetudo, non solum autem alterius Legis ratio, cum Lege pugnat. Etenim placet huic, ne mulierum, & imperitorum literarum, cæcorumve testamenta arcane facta vigore priventur. Quod cum ita sit, nos quoque, ut secreto confecta testamenta, sive cæcorum, sive aliorum quorumvis sint, auctoritatem obtineant, sancimus: illudque insuper statuendo addimus, ut, antequam testes jurent, subscriptiones eorum, qui testamenta conscripserunt, in medium proponantur, *quæ sonent*, quod revera illa scripserint, quæ ipsa testatoris lingua dictante audiverunt. Et si quidem falsum commissum esse postmodum probetur, ipsos, si divites sint, bonorum ademptio: sin pauperes, vehementia verbera & exilium in delicti pœnam maneant. Quibus hoc insuper annectimus, ut si quando ad sui confirmationem (quod frequenter incidit) juramentis testamento opus sit: ipsi etiam, qui testamentum conscripserunt, una cum juraturis testibus rei fidem & veritatem corroborent.

CONSTIT. LXX.
DE GRASSATIONIBUS.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUos communio in unam aliquam eandemque conditionem conjungit, inter hos communes etiam animos esse ubique videas. Ita in negotiationibus socii 1 lucrum damnumque æqualiter inter se partiuntur: ita itinerum comites, quum fortuito in rem aliquam incidunt 2, tametsi sæpe uno illam momento pariter non conspiciant, ejus tamen inter se jus communicant. Ita vero & commilitones, licet omnes non pari studio & impetu in hostem ferantur, attamen victoriæ palmam ex æquo auferunt. Quapropter etiam, ut qui malitioso consensu coitione facta, rem aliquam, in quam à Lege pœna constituta est, incœptant (utpote si 3 raptus committatur, vel parricidium 4, alteriusve cujuspiam cædes perpetretur) quamquam non omnes tantundem momenti & operis re peragenda conferant, eandem tamen pœnam sustineant: sane quam recte veteri Legislatori placuit. *Et nos quoque* idcirco, quæ de his, qui simul & communiter latrocinandi 5 animo homines invadunt, jam olim sancita sunt, approbantes, statuimus, uti omnes, quotcunque fuerint 6 eodem supplicio afficiantur: tametsi parem operam rei perpetrandæ non omnes adhibuerint. Non enim, si quis ipse manus inferendæ neci non admoverit, continuo insons & à pœna immunis esse poterit. Quid enim si pressis ipse manibus, alterius tamen dextram ad cædem intenderit atque confirmarit? Sane, quod manus homicida, à communi perversitate instigata, rem aggressa sit, constat. Nam nisi aliorum manus huic in subsidium præsto fuissent, non certe ita prompte homicidium perpetrasset. Ac propterea (quemadmodum dictum est) quamquam uno cujuspiam ictu (quod fieri potest) mors illata fuerit, aliorumque manus suppetias non tulerint: ut eandem tamen omnes pœnam sustineant, decernimus.

CONSTIT. LXXI.
DE IIS, QUI IN LOCIS ARABILIBUS, AUT VINEIS ædificaturi sunt. 1

Idem Imperator eidem Styliano.

PRæstantissimum illud æquissimumque Patris nostri sempiternæ gloriæ Principis placitum, quanto videlicet à vicini finibus spatio abstinere debeant, qui in locis, quos hactenus aratrum secarit, inve quibus vineæ constiterint, noviter domus *assignandas muneribus publicis* ædificare velint: quoniam ab ipso in Legum corpus transcriptum non est, Legis auctoritate decorari oportere judicavimus. Statuimus itaque, ut, qui in locis ad sementem excultis novas ædes construere volunt, si loci amplitudo ferat, secundum illius placitum à vicini finibus tanto spatio ædificent, in quantum arcus iterata vice telum ejaculetur: sin tantum spatium interstitio loci angustia non præbeat, uno etiam arcus jactu hoc constituatur. Intra dictum autem spatium novam domum extruendi nemini facultas sit. Cujus ratio evidentior est, quam ut exprimi opus sit. Quo enim ædificium propius vicini fruges ponitur, eo illi etiam noxa propinquior est.

CONSTIT. LXXII.
UT PACTA ETIAM NON CONSTITUTA pœna valeant.

Idem Imperator eidem Styliano.

LEgali 1 decreto, quod nudum pactum non actionem, sed solum exceptionem parere tradit, nonnullos illudere videmus. Dum enim omne pactum, quod pœna stabilitum non est, nudum esse volunt: etiamsi scripto comprehensum sit pactum, etiamsi, qui pactum inierunt, sua manu sacrosanctæ Crucis 2 nota scriptum signarint, etiamsi divini Ternionis appellationes adjectæ sint: si tamen pœna constituta non sit, id, ut invalidum, contemnunt ac rejiciunt. Qui sane male sentiunt, minimeque judicium suum comprobant, ut, qui rebus divinis communes res mortalium longe præferendas censeant. Quam enim tantam, recto quidem hominum judicio, adjectio pœnæ, pactis auctoritatem, quantam sacrosanctum signum, divinitatisque nomenclatura in illis conspecta præbeat? Sancimus igitur, *ut omne* pactum, in quo ex divinis hisce adjumentis idoneum aliquid ad faciendam fidem insit, quamvis de pœna nihil scriptum sit, firmum solidumque robur habeat.

CONSTIT. LXXIII.
* UT NEMO CUM 1 MULIERIBUS IN ECCLESIArum cœnaculis habitet.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUæ res etiam, antequam jure prohibita esset, detestabiliter committebatur; ac vero post prohibitionem multo detestabilius audetur (quod nempe in Ecclesiarum cœnaculis, quæ promiscuum vulgus κατηχέμενα vocare solet, quidam cum mulieribus habitant) eam neglectim habere æquum non est: * neque vero ita à nobis habebitur. Ac fuit hæc quidem res ad sextam usque Synodum, haud scio, qua ratione, impune admissa: in ipsa autem sancta Synodo, ubi penitius excussa esset, Sacerdotibus ita habitantibus, remotionem à sacro ordine, profanis vero à rerum sacrarum communione separationem induxit. Verum, ut plene ab eo ausu Ecclesias vindicaret, ad id sacerdotale decretum non par fuit. Nam cum ad id usque tempus, quo Pater noster inclytus Princeps sceptra moderatus est, in Republica constitisset, ut Principis decretum atque manus eam insolentiam sacris ædibus expelleret, oportuit. Quod nos quum dehinc obtinere velimus, statuimus, *ut omnino nullus* neque Sacerdos, neque profanus, in dictis cœnaculis cum mulieribus habitet: ac, si quis sacram ædem hoc modo fœdare deprehendatur, hic illinc ignominiose principali manu exturbetur; qui vero illi eum locum habitandum præbuit (sive Sacerdos, sive aliquis alius, qui templum procurat, sit) ipse quoque propter Legis contemptum sacrorumque profanationem procuratione periclitetur.

CONSTIT. LXXIV.
* NE ANTE LEGITIMUM MATRIMONII tempus futuris conjugibus benedicatur. 1

Idem Imperator eidem Styliano.

QUoniam in iis, quæ à sacra magnaque sexta Synodo de nuptiis in duodecentesimo Canone præcipiuntur, quiddam civilis juris placitis contrarium existere videtur (Synodus enim, ne sponsa, vi-

CONST. LXX. (1. §. 1. *Inst. de societate. l.* 29. *ff. pro socio.* (2. Adde §. 47. *Inst. de rer. divis. l.* 5. §. 1. *ff. pro derelicto. l.* 43. §. 7. 8. 9. *ff. de furtis.* (3. *l. unic.* §. 2. *C. de raptu.* (4. *l.* 2. *l.* 6. *l.* 7. *ff. ad leg. Pompej. de parricid.* (5. Fac. *l.* 28. §. 10. *ff. de pœnis. Nov.* 134. *c.* 13. *vers. eos vero, ibi, aut itineribus.* (6. v. *l.* 2. §. 12. *ff. vi bonor. rapt.*

CONST. LXXI. (1. v. *l. ult. ff. fin. regund.*

CONST. LXXII. (1. *l.* 7. §. 4. *ff. de pactis.* (2. Fac. *l. ult.* §. 2. *in fin. C. de jure delib. Nov.* 90. *in fin. præf.*

CONST. LXXIII. (1. Fac. *Nov.* 123. *c.* 29. *c.* 36. *Nov.* 133. *c.* 3. *l.* 19. *l.* 44. *C. de episcopis.*

CONST. LXXIV. (1. *Nov.* 109. *infr.* adde *Nov.* 89. *infr.*

vente

vente adhuc sponso, in matrimonium alteri conjungatur, in universum prohibet, eamque rem pro adulterio habet: Civilis autem Lex 2 nequaquam talem dissolutionem magnum aliquod esse crimen judicat: sed si maturius, quam pro connubiali tempore solennis nuptialis benedictio celebretur, in solis arrhis, & quicquid pœnæ nomine promissum fuerit, dependendis, pœnam circumcludit.) Quoniam itaque ipsum contrarietatis velut vulnus hinc acrior ratio conspicit (quod enim post benedictionem dirimantur, in eo vera sponsaliorum dissolutio statuenda est) sancimus, ne prius benedictiones celebrentur, quam legitimum matrimonii advenerit tempus, quod 3 in maribus decimum quintum, in fœminis decimum tertium expectat annum. Sic enim & benedictio tempestive fiet: & desponsatis à se invicem divertentibus, quod perfectum matrimonium dirimant, à civili Lege judicium, quod Ecclesiæ placitis non adversetur, obveniet.

CONSTIT. LXXV.

*UT, QUI VIGINTI 1 ANNORUM EST, Hypodiaconus creari possit.

Idem Imperator Stephano Sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

SI sacrorum decretorum Sanctio ad res civiles transiens, in illis sæpe plus auctoritatis, quam ipsæ civiles, de iisdem rebus tractantes Leges habeant: quanto magis sacra decreta in suis rebus civilibus Legibus prævalebunt? At, quid est, quod dico? Sexta Synodus vicenarium Hypodiaconum ordinari posse sancit: huic vero civilis 2 Lex contradicens, viginti annis quinque admetiri jubet. Nos itaque, *uti sacram* Legem sacer ordo sequatur, convenire rati, ut ad Hypodiaconatum, qui quidem eo digni sunt, anno ætatis suæ vigesimo admittantur, sancimus.

CONSTIT. LXXVI.

*DE POENA FALSUM TESTIMONIUM DIcentium Sacerdotum.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUæ præconibus Dei (sacrosanctis Apostolis nempe) sacræ Sanctiones 1 adscribuntur, Sacerdotes falso jurasse deprehensos, sacra dignitate privant. Civilis vero Reipublicæ moderatrices Leges 2, ubi hujus rei constituendo tractatui incumbunt, falsum testimonium bifariam dividunt: &, quod falsum dictum in causa criminali deprehenderint, remotione à sacro ordine puniunt: qui vero in re pecuniaria falsum testimonium dixerint, hos ad tempus relegando, non autem penitus removendo puniunt. Nos igitur jubemus, *ut, qui jurati* falsum testimonium, sive in causa criminali, sive pecuniaria tulerint, profani illi à Sacerdotio abspellantur: at, si ad falsum testimonium jusjurandum non accesserit, qui falsum veritatis specie obtegere conati sunt, in triennium relegentur, (relegandi autem in Monasterium aliquod erunt, ubi illos ad arctiorem vitæ quandam normam vivere oportebit) delictique convenienti pœnitentia facta, in pristinum suum restituantur statum.

CONSTIT. LXXVII.

*DE FALSARIORUM POENA. 1

Idem Imperator eidem Styliano.

CUm in plerisque aliis, tum præcipue in Legum tractatibus reprehendenda obscuritas est. Nam sicubi alibi, illic certe distorto intricatoque dicendi genere vacare, recteque informari orationem (ni fallor) oportet: non enim arcana quædam Sanctiones Legis sunt, ut à multitudinis intellectu remotæ esse debeant: sed potius, si fieri posset, neminem illas 2 latere, neque virum, neque puerum, neque mulierem, oportebat. Quippe quod id ad hominum mores in melius convertendos, communisque vitæ utilitates vel maxime conduceret. Ob id, cum ad difficilem illum Legalium capitum locum substitissemus, ubi ipsis verbis, quasi Legislator in eo quid diceret, occultare voluisset, ita comprehensum est 3, *Falsarius in maximo delicto supplicio capitali afficitor*: cum, quale tandem maximum illud delictum esse Legislator ipse existimarit, non constet, illeque ejus rei intellectum non definitum præcidat: evidenter & definite illam orationem explanare nobis visum fuit. Sancimus igitur, ut, si istiusmodi quædam falsarius conscripserit, ex quibus is, adversus quem falsum scriptum concinnatum est, mortis pœnæ subjiciendus sit: ipse falsarius pœnæ, quam in alium machinari cogitarit, traditus decolletur.

CONSTIT. LXXVIII.

*NE AMPLIUS SENATUSCONSULTA fiant. 1

Idem Imperator eidem Styliano.

QUemadmodum & in aliis Legibus, quæ ad communem rerum usum nihil conferrent, fecimus, ut eas tanquam supervacaneas è Legum corpore subduceremus: ita hic quoque facientes, *eam 2 Legem, quæ Senatui* ferendarum Legum potestatem facit, à Legum quasi Republica secerni sancimus. Nam, cum, ex quo Senatoriam administrationem Imperatoria Majestas sibi vindicavit, inutilem illam esse judicari debeat: si cum utilibus conjungeretur, & ineptum & supervacuum esset.

CONSTIT. LXXIX.

*DE POENA SACERDOTIS, DIACONI AUT HYPOdiaconi, si post assumptum ordinem mulieri in matrimonium jungatur. 1

Idem Imperator eidem Styliano.

QUæ semel Deo dedicata sunt, ea deinceps auferri non oportere, sancitum est: idque non solum in donariis, verum multo etiam magis in hominibus, qui per sacrum ordinem divinæ Majestati consecrati sunt, observandum est: tametsi (ut multi sunt hominum lapsus) è statu, in quem, tanquam honeste victuri, allecti erant, peccatum, dominio in ipsos suscepto, exturbet. Non approbantes igitur veteris 2 Legislatoris propositum, qui Sacerdotem, Diaconum aut Hypodiaconum, si post assumptum ordinem mulieri in matrimonium jungatur, omnino à clericali habitu discedere, atque ad profanam vitam reverti vult: illud decretum irritum facimus, ac vero statuimus, *ut ab* ordine, quem ante nuptias obtinuerint, solum recedentes, satis tamen pœnarum luere videantur, & nequaquam clericali habitu, alioque Ecclesiæ Ministerio, cujus quidem usus illicitus non est, judicio priventur.

CONSTIT. LXXX.

*UT PURPURÆ SEGMENTA ET PARTICULÆ IN publicis mercimoniis sint.

Idem Imperator eidem Styliano.

HAud scio, qua ratione superioris ævi Imperatores, cum ipsi toti purpura vestirentur, inducti fuerint, uti, ne 1 qua omnino purpuræ particula venundaretur, statuerent, neque cuiquam talem colorem vendere, aut emere permitterent. Ac sane, si integram telam venire illi prohibuissent, aliquam fortasse ejus faciendi, non alienam à ratione, occasionem habuisse videri possent: at, quod segmenta atque frustula, quæ utilitatem atque usum neque vendenti, neque ementi inconvenientem præbeant, in mercimoniis esse prohibuerunt 2: id vero quam honestam, & quæ subditorum invidentia vacet, illorum judicio prætendet causam? Nam quod aut Imperatoriæ Majestatis adversetur eminentiæ, aut eam in communem usum devocet, quid *quæso* hinc existat? Nos itaque isti decreto non acquiescentes, constituimus, *ut purpuræ*

(2. *l.* 1. *l.* 2. *l.* 3. *C. de sponsalib.* (3. *Nov. Justin.* 100. *c.* 2.
CONST. LXXV. (1. *Nov.* 16. *supr.* (2. *Nov.* 123. *c.* 13.
CONST. LXXVI. (1. *Canon. Apost.* 24. (2. *Nov.* 123. *c.* 20.
CONST. LXXVII. (1. *l.* 1. *in fin. ff. l.* 1. *l.* 5. *l.* 22. *in fin. C. ad leg. Corn. de falsis.* (2. *l.* 9. *C. de legib.*

(3. *d. l.* 22. *in fin.*
CONST. LXXVIII. (1. Abrogatur *tit. C. de senatuscons. l.* 9. *ff. de legib.* (2. *d. l.* 9.
CONST. LXXIX. (1. Abrogatur *Nov. Justin.* 6. *c.* 5. *vers. si autem aliquis presbyter.* (2. *d. Nov.* 6. *c.* 5.
CONST. LXXX. (1. *l.* 1. *C. quæ res venire non poss. l. ult. C. de vestib. holober.* (2. *l. pen. C. d. t. de vestib. holober.*

frusta atque segmina, quæ magnificentiæ speciem, aliumve non prohibitum usum subditis præbeant, tam divendi, quam emi possint. Decet enim Imperatoriam Majestatem, cum aliis multis modis subditos beneficiis afficiat, eorundem magnificentiæ ne invideat.

CONSTIT. LXXXI.
* NE EX AURO 1 ET PRETIOSIS LAPILLIS quicquam confieri in universum nefas sit.

Idem Imperator eidem Styliano.

HAnc vero etiam Legem 2, quæ mundo muliebri annulisque exceptis, aliquid aliud ex auro & gemmis conficiendi omnem prorsus facultatem adimit, ejusdem cum illa, quæ de purpura tractat, esse instituti animadvertentes, in eandem quoque cum illa conditionem reponimus. Non enim simpliciter ex auri materia quicquam in opificium præberi, sed species operum prohiberi oportebat. Quoniam, ne quod omnino ex auro & gemmis opus confiat, vetare, manifesta id se supra omnes efferendi cupiditas est. Jam vero, quod in quacunque re Legem transgressus esse deprehensus, tam gravem pœnam sustinet (centum librarum auri mulctam, quodque huic accedit, capitale supplicium dico) ut ea Lex non summæ immanitatis esse putetur, qua ratione devitabitur? Quantam autem aliam absurditatem in sacris thesauris aliisque nonnullis rebus effectus pœnæ designet, non attingo. Nos itaque non simpliciter opus aliquod ex auro & gemmis confici, sed illa opera, quæ solis Imperatoribus permittuntur, quorumque usus magnificentiæ Imperatoriæ Majestatis, ejusque necessitatibus destinatus est, prohibenda judicamus. Quare si quis vel monumentum sacrum, vel aliud quiddam, quod supra privatam dignitatem & honorem non sit, conficere poterit, liberam ejus faciendi voluntatem habeto.

CONSTIT. LXXXII.
DE TESTAMENTO RESIGNATO.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUæ fortuito quodam casu contingunt, eorum permulta nondum expensa criminis nomine notantur: quæ eadem accuratius postmodum perspecta, à nota absolvuntur. At, quale est, quod dico? Persæpe non de industria, sed fortuito aut ferri, aut lapidis jactu aliquis læditur. Eo necdum discusso, qui jaculatus est, sons judicatur: diligenti autem de eodem examine habito, quare culpetur, nulla justa ratio invenitur. Quamobrem, quæ casu eveniunt, ex circumstantiis magis, quam è rei natura, judicari convenit. Verum, quorsum hæc dicuntur? Quoniam testamentum postulante necessitate apertum 1, quum interdum deinceps resignatum relinqui contingat, aut ipsum tempus (quod fieri assolet) sigillum consumat, fide, quam signatum haberet, destituatur, indeque incertitudo quædam istiusmodi testamento insidietur: testamentis alio modo ad fidem confirmatis subvenire visum est, ac jubemus, ut, *licet ad fidem faciendam illis sigillum salvum non sit, subscriptiones tamen, ut rata maneant, testimonio præstent.* Quemadmodum enim testamenta nondum aperta, quanquam (ut fit facile) sigillum illæsum servatum non sit, subscriptiones confirmant 2: sic illa etiam, quæ postmodum aperta sunt, aut negligentia non obsignata manserunt, aut, quibus diuturnitate temporis sigilla perierunt, ne fide priventur, dummodo ex subscriptionibus fides illis supersit, justum putamus. Illud porro insuper sancimus, ut, si judicis socordia, ne testamentum denuo obsignaretur, factum sit, ipsi in socordiæ pœnam duodecim librarum multa imponatur.

CONSTIT. LXXXIII.
UT AD TRIENTES USURAS PECUNIA licite mutuetur.

Idem Imperator eidem Styliano.

SI à Spiritus Legibus ita se mortale genus regi sineret, ut humanis præceptis nihil indigeret, id vero & decorum, & salutare esset: at, quoniam se ad Spiritus sublimitatem elevare, divinæque Legis vocem amplecti non cujusque est: ac vero, quos huc virtus ducat, numero valde pauci sunt: bene sese adhuc res haberet, si saltem secundum Leges humanas viveretur. Quæ vocantur pecuniæ creditæ usuræ, ubique à Spiritus Decreto condemnantur. Id sciens Pater noster, æternæ memoriæ Princeps, usurarum solutionem Sanctione sua prohibendam putavit. Atqui propter paupertatem res illa non in melius (quem tamen finem Legislator proposuerat) sed contra in pejus vergit. Qui enim antea usurarum spe ad mutuandam pecuniam prompti fuerant, post latam Legem, quod nihil lucri ex mutuo percipere possint, in eos, qui pecuniis indigent, difficiles atque immites sunt. Quin etiam ad facile jurandum, quodque id fere consequitur, ad jusjurandum abnegandum, id occasionem præbuit. Breviter, propter redundantem in humana vita perversitatem, non modo non profuit Legis virtus, verum etiam obfuit. Quanquam *igitur* ex se Legem culpare (quod quidem etiam absit) nequeamus: propterea *tamen*, quod humana natura (quomodo diximus) ad illius sublimitatem non perveniat, egregium illud præscriptum abrogamus: ac in contrarium statuimus, ut æris alieni usus ad usuras procedat: idque, quomodo veteribus 1 Legislatoribus placuit, ad trientes centesimæ nempe, quæ 2 quotannis in singulos solidos singulas fœneratoribus siliquas pariunt.

CONSTIT. LXXXIV.
UT NEGOTIARI, ÆDIFICARE, MUNERAque accipere Urbis Magistratibus liceat. 1

Idem Imperator eidem Styliano.

QUæ à superioribus 2 de Magistratibus regiæ Urbis decreta sunt (*ne videlicet illi neque mobile aliquid, neque immobile emant, neque ad ædificandum accedant, nisi Principis permissu; insuper vero, ne, si quæ Magistratus tempore munificentia accedat, hæc rata fiat, extra quam, si donator finito Magistratu scripturæ auctoritate illam confirmet, aut post Magistratum quinque anni elapsi sint*) hæc, quanquam hujus contemplatione, ne 3 vis locum inveniat, optima ratione constituta sint: quia tamen alio etiam modo violentiæ viam præcludere facile est, nobis non videntur esse necessaria. Quocirca etiam abrogata illa esse volumus: *idque ideo* præsertim, quod, ex quo transgressione illorum in dies *magis atque magis* impunita relicta, pœna exerceri desiit, etiam ante nostrum decretum nullam vim habuerint. At, qua de causa illa necessaria non sunt? Quod cuique tam pauperi, quam diviti (cum iis, qui ad hanc Urbem *habitant*, compellare Principem, eique supplicare expeditissimum sit) liceat, si quam vim sustineat, ne omnino à violento Magistratu conficiatur, precibus à Principe impetrare: adeo, ut nulla necessitas sit, ut, quemadmodum in Provinciis omni auxilio vacuis, ita etiam in Urbe, ubi abunde auxilii est, hæc adeo exacte requirantur. Sancimus itaque, *ut secundum* præsentem rerum statum tum emere, tum ædificare Magistratus possint, & in suscipiendis, quæ sponte offeruntur, muneribus 4, criminatione vacent, quippe cum, qui vim sustineant, quandocunque tale aliquid incidat, his supplicando Principi illam effugere integrum sit. De Provinciarum autem Magistratibus illud insuper statuere visum est, ut Præfectus Magistratus sui tempore neque quicquam emat, neque in suum usum extruat, neque denique dona libere admittat. Alii vero minores Magistratus, relata ad Præfectum re, ipsius judicio aut removeantur, aut administrationem expleant.

CONSTIT. LXXXV.
UT PATRES 1, QUI NUPTIAS NON ITErant, unius liberorum portionem capiant.

CONST. LXXXI. (1. Abrogatur *l. unic. vers. nulli. C. nulli licere in frenis.* (2. *d. l. unic.*

CONST. LXXXII. (1. v. *tit. ff. testamenta quemadmod. aper.* (2. *l.* 30. *ff. qui testam. facere.*

CONST. LXXXIII. (1. *l.* 26. §. 1. *C. de usuris.* (2. *Nov. Justin.* 32. *c.* 1. *ibi. in singulos solidos.*

CONST. LXXXIV. (1. Abrogatur *l. unic. C. de contract. jud.* vide tamen *Nov. Romani senior. c.* 1. *infr.* (2. *d. l. unic.* (3. *v. l.* 11. *C. de his quæ vi.* (4. Adde *l.* 6. §. 3. *ff. de offic. proconsl.* *l.* 18. *ff. de offic. præsid.*

CONST. LXXXV. (1. Adde *Nov.* 22. *supr.*

Idem

Idem Imperator eidem Styliano.

QUoniam maritis cum liberis ab uxoribus relictis, quid de donatione propter nuptias statui debeat, non præscripsimus: illam autem, donante consuetudine, præmorientes uxores capiunt, nihil in hoc nos consuetudinem innovandam putantes, statuimus, ut, *quemadmodum* hactenus comparatum Legibus fuit, mulieribus donatio propter nuptias detur: viris autem, si iterum matrimonium contrahant, nihil accipere liceat: sin prius matrimonium venerentur, in remunerationem hujus honorificæ voluntatis, ipsis unius liberorum portio secernatur: idque hac ratione, ut, si illa donationem propter nuptias vel æquet 2, vel exsuperet, eo quod aut lucrum, aut *saltem* nullum damnum sentiatur, hac accepta illi contenti sint: si vero non exæquet, atque minor sit, neque de suo quicquam dent, neque è *diverso* ex mulieris bonis quicquam accipiant.

CONSTIT. LXXXVI.

* DE POENA EPISCOPORUM, SACERDOTUM, ET Clericorum, qui se advocationibus, sponsionibus, redempturis, aliisve similibus dedunt. 1

Idem Imperator eidem Styliano.

QUi à divina bonitate ad divinum sacrosanctumque altare delecti sunt, hos non modo à peccati turpitudine mundos esse, verum etiam à communis vitæ negotiis & molestiis vacare decet. Sicut enim alia incontaminati sacrique cultus monumenta vulgari contrectatione profanari non licet: ad eundem modum neque animata immaculati sacrarii ornamenta communi usu dedecorari, sed in quem ordinem consecrata sunt, in eodem consecrationem puram conservare convenit. Admodum igitur decenter Apostolorum, præconum Dei, Decretum 2, Episcopos, Sacerdotes, & Clericos, qui se advocationibus, sponsionibus, redempturis, idve genus aliis rebus dedunt, sacro ordine denudat. Qui enim attributam sibi à sacrosancto Spiritu dignitatem adeo dehonestant, &, quantum in ipsis est, sublimitatem gratiæ deprimunt, merito, cujus beneficii magnitudinem non sentiunt, eo, ut indigni, privandi judicantur. Veruntamen quia nunc temporis hominum genus, quam ut ad constitutæ à divinis istis Legislatoribus vivendi rationis apicem pertingat, imbecillius est: non ipsis (ni fallor) displiceat, si, quatenus id delictum omnino venia indignum non est, modicam quandam ipsi veniam impertiam. Certe idcirco, non quod contrarium (quod absit) statuere, sed potius, quod sacram Sanctionem sequi, nullasque illis, qui ab illa condemnantur, excusationum tergiversationes relinqui velimus: decernimus, ut, si aut primarii inferioresve Sacerdotes, aut omnino Clericus quispiam, vel præstando in litibus patrocinio, vel spondendo, vel alio simili modo de sui ordinis dignitate detrahant, excommunicentur, & ad aliquod tempus à celebrandis sacris supersedeant. Atque ubi ita pro delicto dignam pœnitentiam egerint, promisso facto, se ab humanorum negotiorum commercio pro viribus deinceps mundos conservaturos, ad sacra tractanda denuo introducantur: & si iterum iisdem rebus se polluere deprehendantur, omnimodo, ut profani & indigni, à sacris functionibus abstineant.

CONSTIT. LXXXVII.

* DE ECCLESIASTICORUM ALEA 1 LUDENTIUM pœna.

Idem Imperator eidem Styliano.

JAm vero, qui sacri ordinis homines aleæ vacant, neque hi rem modica aliqua pœna dignam audent. Quid ita? Nam, cum tranquilla mente animoque à contemplandis rebus divinis immoto, quantum humanæ naturæ possibile est, summo isti bono inhærescere deberent: è contrario ad juveniles lusus deproperant. Quos etiam à Sacerdotio succidi, secundum divinum sacrosanctorum Apostolorum 2 Decretum, par est. Verum quoniam id, ipsum etiam præscriptum mitigat, ut qui non desistunt, pœnam subituros addat: statuimus nos quoque, *ut*, *qui* aleæ lusu sacram sortem contaminant, in Monasteria relegentur: (quam tamen relegationem triennale tempus finiat) *& quando* delictum satis expiatum videbitur, in pristinum statum restituantur. At, si rursum in fritillo vane tempus terere instituant, tanquam piaculares ex sacrosancto ecclesiastico statu omnino exturbentur, ab eoque profligentur.

CONSTIT. LXXXVIII.

*CELEBRIBUS QUIBUSDAM IN ECCLESIA viris festi dies constituuntur. 1

Idem Imperator eidem Styliano.

VEnerabili sacrosanctorum Apostolorum Decreto 2 (quod promulgatum est ad gloriam & honorem sacratissimorum dierum, quibus omnium Domino feriamur, & illorum, qui horum ipsorum celebrium Legislatorum, aliorumque victoriosorum pugilum, qui morte sua impietatem in fugam verterunt, consecrationem significant) quum hoc, quod conjungatur, dignum sit, ut nempe horum divinoloquorum virorum etiam, qui post illos in Ecclesia claruerunt, luminariumque instar Ecclesiæ firmamentum rebus gestis atque documentis illustrarunt, memoria solenniter celebretur: nos, quod deest, adimplentes, sancimus: Ut horum etiam sacri consecrationis dies convenientibus honoribus colantur, quorum hæc sunt nomina: *Athanasius*, inclyti ille in principibus Dei Sacerdotibus nominis: *Basilius*, regium illud Ecclesiæ decus: *Gregorius*, cognomine Theologus: *Gregorius*, dulcis ille & illustris Ecclesiæ fons: *Joannes*, prorsus illud spiritus aureum os: unaque cum iis *Cyrillus* 3 & *Epiphanius*, qui præclaris facinoribus gloriaque illis pares sunt.

CONSTIT. LXXXIX.

*NE MATRIMONIA CITRA 1 SACRAM BEnedictionem confirmentur.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUemadmodum adoptionem promiscue habitam neglexit vetustas, quam tametsi sine precibus sacrisque ceremoniis peragi Lege permitteret, non tamen illam se parvi pendere putabat: ita & absolutam matrimonii constitutionem, dum id citra jam receptam benedictionem iniri sineret, neglexisse videtur. Sed veteribus istius voluntatis fortasse ratio inveniri possit: à nobis vero, cum divina gratia ad honestius multo sanctiusque vitæ institutum jam res comparatæ sint, neutrum dictorum negligi convenit. Itaque *quemadmodum* adhibitis sacris deprecationibus adoptionem perfici præcepimus 2: sic sane etiam sacræ benedictionis 3 testimonio matrimonia confirmari jubemus. Adeo ut, si qui citra hanc matrimonium ineant, id ne ab initio quidem ita dici, neque illos in vitæ illa consuetudine matrimonii jure potiri velimus. Nihil enim inter cœlibatum & matrimonium, quod reprehendi non debeat, medium invenias. Conjugalis vitæ desiderio teneris? Conjugii Leges serves necesse est. Displicent matrimonii molestiæ? Cœlebs vivas, neque matrimonium adulteres, neque falso cœlibatus nomine culpam prætexas.

CONSTIT. XC.

*UT, QUI TERTIUM 1 MATRIMONIUM contrahunt, sacri Canonis pœnæ obnoxii sint.

Idem Imperator eidem Styliano.

OPortebat nos, cum divina manu formati, menteque ac ratione præditi simus, quorundam brutorum præstantiæ non cedere.

(2. v. *Nov.* 20. *supr.*

CONST. LXXXVI. (1. *Nov. Justin.* 123. *c.* 6. *l.* 17. *C. de episcopis. Canon. Apost.* 6. 19. 80. (2. *d. Can.* 6. 19. 80.

CONST. LXXXVII. (1. *l. ult.* §. 1. §. 3. *ibi. aut cubicare. C. de episc. aud. Nov. Justin.* 123. *c.* 10.

(2. *Canon. Apost.* 41. 42.

CONST. LXXXVIII. (1. Adde *Nov. Emanuelis Comneni c.* 2 *infr.* (2. Fac. *Canon. Apost.* 7. 36. 52. 65. 68. 70. (3. v. *l.* 3. §. 3. *C. de summa Trinitate.*

CONST. LXXXIX. (1. Adde *Nov. Alexii Comneni c.* 9. *infr.* (2. *Nov.* 24. *in pr. supr.* (3. *Nov.* 74. *supr. Nov.* 98. *infr.*

CONST. XC. (1. v. *Constantini Porphyrogennetæ Nov.* 1. *c.* 2. *vers. ut autem.*

Non enim illa imbecillitas reprehensione vacat, neque à justis vituperationibus libera est: sed tanto obnoxior, quantum brutali naturæ rationabilis prudentia antecellit. Oportebat (inquam) homines, cum in aliis, tum præcipue in castitate matrimoniali à brutis non vinci. Multa autem brutorum animantium genera, conjuge mortuo, perpetuam viduitatem amplectuntur, alterisque nuptiis priores, velut congesta terra, obtegere nolunt. Verum quoniam hanc imbecillitatem turpem non esse (quanquam turpissima sit) existimans natura, primo matrimonio contenta non est, sed nullo pudore tacta ad secundum etiam procedit: quin cum illam hic saltem sistere deberet, non tamen id facit: &, quanquam per sacram Legem non liceat, à secundo matrimonio ad tertium prorumpit: haud dubie constitutam in tertium matrimonium pœnam, quod non exerceatur, contemptui habens: idque eo etiam magis, quod civilis 2 Lex, qua nescio de causa, Spiritus pœnam constituentis Decreto non consentiat, sed hos à reprehensione porro liberat, qui post alterum matrimoniale consortium à matrimoniis abstinere nolint: idcirco nos, quæ Spiritui placent, sequentes, statuimus, *ut*, *qui* ad tertium matrimonium pervenerint, pœnæ, quam in ipsos sacer Canon promulgavit, obnoxii sint.

CONSTIT. XCI.

*UT CONCUBINAM HABERE non liceat. 1

Idem Imperator eidem Styliano.

NEque minus ea Lex 2, quæ probrose cum concubinis immisceri non erubescentibus id permittendum judicavit, honestatem susque deque habuit. Ne ergo hoc Legislatoris erratum dedecore nostram Rempublicam afficere sinamus. Itaque Lex illa in æternum sileto. Ab illa enim non modo religionis, verum etiam naturæ injuria secundum divina, Christianisque convenientia Præcepta prohibemur. Et quidem si, cum fontem habeas, sobrie inde haurire divino Præcepto moneare: qua ratione, cum puras aquas haurire liceat, lutum tu mavis? Tum tametsi fontem non habeas, rebus tamen vetitis uti non potes. Cæterum vitæ consortem invenire difficile non est.

CONSTIT. XCII.

*DE POENA EJUS, QUI ALIQUEM DEDITA opera excæcavit.

Idem Imperator eidem Styliano.

TAmetsi aliter, quam veteres Leges sanciant, de eo, qui alteri violentis manibus oculos effodisset, cum ipse judicio interesset, à nobis sententia lata sit: nunquam tamen in Legem illam transformare animus fuit. Nonnihil enim misericordia moti (id quod ipsa res etiam indicat) tunc ita judicavimus: Quoniam oculi ei, qui illos amisisset, restitui non possent, eum, qui id damni dedisset, quanquam, qui idem pateretur, dignus esset, in eandem esse cæcitatem conjiciendum non putavi. Interim tamen tantam pœnam constitui, ut, qui oculos eruit, ejus signa ferat: & cui eruti sunt, in tanta calamitate, adeoque profunda cæcitate, ex laboribus ejus, qui illa ipsum affecit, aliquam consolationem habeat. Verumtamen, licet ita judicatum esset, ex re judicata Legem facere (quemadmodum dixi) non tamen animus erat. Sed quoniam, qui inter sacra nostra officia relatus est (cujus ego qua ratione postulationem rejiciam?) illam sententiam, quod mitis sit, inter Leges collocari petit, quo deinceps, si quando tale quippiam incidat, qualiter in præsenti in injurium pœna constituta est, taliter ea res dijudicetur: postulato paremus, judicialeque Decretum Legis auctoritate donamus. *Si quis ergo* cujusquam visum læserit, hunc, si unum oculum ademerit, uno similiter eodemque privari, ac talionis pœnam subire jubemus. Si vero ambobus oculis maleficas manus injecerit, quoniam hic pœnæ æqualitas, neque, cui nocitum est, prosit, (quæ enim in hoc cæco utilitas est, si alius etiam cæcus sit) neque pœnæ obnoxio, tametsi non immerito, tamen acerbius, quam par sit (cum cæcis nihil miserius sit) inferatur: jubemus, ne æquabiliter, sed diverso modo pœna procedat: ita ut & maleficus puniatur, &, qui læsus est, utilitatis quiddam sentiat. Hunc autem in modum Legem concipimus: Quicunque amborum oculorum jacturam alicui intulerit, quo sceleris sui notam ferat, ipse uno orbator. Et quoniam scelerata manu mutilari ipsum æquum esset, pro manus amissione besse bonorum suorum mulctator: eumque in acerbæ vitæ consolationem, cui eruti sunt oculi, accipito. Atque sic cæcus quidem inde, quod ad sustentandam vitam sumptus accipiat, modicum quodpiam calamitatis lenimentum sentito: ille vero in facinoris sui pœnam, ut dictum est, tum altero oculo, tum bonis privator, pro manuum mutilatione. Et hunc quidem ad modum si reus dives sit, pœna procedito. At, si omnino pauper sit, atque in angustiis vitam agitet, neque quicquam illi, qui ipsius violentia in miserias conjectus est, in compensationem dare possit: similis tum calamitatis & socius, & particeps esto, orbatusque utroque lumine cæcus vivito. Si qui vero in scelere malefico opem tulerint, si quidem manus rei admoverint, simulque oculos effoderint, eundem ad modum & ipsi puniuntor: at si, ne una manus in oculos conjicerent, caverint, aliud autem quodpiam auxilium in facinus contulerint: his ad corporis verberationem, cute tenus tonsionem, trientisque bonorum mulctam pœna sistitor. Qui vero cæcitatis auctores sunt, prædictis pœnis subduntor.

CONSTIT. XCIII.

*UT, SI SPONSA EX ALIO GRAVIDA DEprehendatur, sponsalia rescindi possint.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUandoquidem veteres, qui de sponsalibus tractarunt, quo nescio modo, ea de re non absolute præceperunt, sive quod hoc, de quo nunc sanciturі sumus, inter causas dissolvendorum sponsaliorum comprehendere noluerint, sive quod tale quiddam, quale impræsentiarum exortum Legis promulgationem requirit, tum nondum inciderit) nos, quod hac in parte deest, adimplentes, sponsaliorum tractatum ad justam absolutionem deducimus. Vetus autem Constitutio 1 sponsalia dirimit, aliis atque aliis de causis: ob diversam videlicet de religione opinionem, & si alter insaniæ morbo capiatur, & insuper ob nonnullas alias, atque harum utramlibet utercunque desponsatorum haberet, sponsalia divelli jubet. Quod vero nunc in considerationem nostram venit, sive tunc temporis, uti diximus, nondum evenerit, sive Legislatores non eventurum arbitrati sint, sive qua alia causa ejus silentio prætereundi fuerit, inter dictas causas non commemoratur. Est autem istiusmodi: sponsam quandam furtivis complexibus ab alio esse gravidatam, cum illa interim sponsalem præ se castimoniam ferret, sponsaliorum tempore compertum est. Atque hoc quidem illud est, quod veteribus Legibus comprehensum non est. Nos igitur, quod desit, adjicientes, decernimus, *ut non modo* propter diversitatem religionis, neque propter mentis emotionem, aut alias ob causas: verum etiam propter hoc, quo nihil magis matrimonio adversatur, quos sponsaliorum opinio, non veritas copulavit, disjungantur. Quomodo enim vera sponsalia sunt, in quibus nihil verum, neque genuinum conspicitur? ubi meretricium se offert scelus, ubi causæ sunt dissidiorum & odii, ubi animorum alienatio: (quæ mala acervatim omnia pariter cum peregrino, alienoque semine suscipiuntur) quomodo ibi matrimonialis concordia, quomodo purus sponsalisque est amor? Quin ut quispiam alterius fœtum sibi subjiciat, id vero ratio non patitur. Neque item justum est, ut, qui spe honestæ casti matrimonii oblectationis sponsam in domicilium suum recipere constituerit, si illa matrimonii Legibus insultet, & cum 2 aliis lasciviendo, oblectationis spem evanidam ipsi reddat, in meretricia illa facilitate ipsam uxorem agnoscere debeat.

(2. *l.* 6. *C. de secund. nupt.*

CONST. XCI. (1. Abrogatur *tit. ff. & C. de concubin. l.* 13. *pr. ff. ad leg. Jul. de adulteriis.* (2. *ff. & C. de concubin.*

CONST. XCIII. (1. *l.* 5. *C. de sponsalib.* (2. Fac. *Nov.* 31. *supr. Nov. Just.* 22. *c.* 15. §. 2. *Nov.* 117. *c.* 8. §. 4.

CON-

CONSTIT. XCIV.

*LEGIS 1, QUÆ DE CONSULATU AGIT, abrogatio. 2

Idem Imperator eidem Styliano.

QUoniam nostra Legum repurgatio hunc sibi propositum finem habet, ut non modo illa, quæ subinde rerum statum labefactant, verum etiam, quæ longo tempore silentio obruta, inutilia prorsus &, tanquam propter cariem publico usu non contrectata esse videntur, è Legali solo deleat: consequens est, ut &, quæ de Consulatu tractat, Legem 3, tanquam nihil in præsenti ad Rempublicam pertinentem, cum aliis inutilibus Legali corpori eximat. Olim quidem Consularis dignitas veneranda erat, venerandosque, qui ipsam subirent, & magnificentia præstantes efficiebat, ac idcirco quibus Consulatum gerere obtingeret, pro honore, quem ex dignitate perciperent, remunerari Rempublicam volentes, liberalia promiscuæ plebi munera elargiebantur. Ac initio quidem [illegible] munificentiam faceret, cujusque arbitrio permittebatur: postmodum autem ad certum modum Decreto Legali circumscribi illam placuit. Atque hoc quidem, donec Consularis dignitatis in Republica Majestas floruit, observatum esse apparet. Nunc vero, quum, qui omnia mutat, temporis cursus, hanc etiam Consularem magnificentiam è pristina gloria & amplitudine in abjectam speciem transformavit: ac vero qui ad illam procedunt, interdum sibi non sufficere, nedum aliis erogare quicquam possint: illam de Consulatu Legem, quam propterea altum silentium occupavit, cum aliis inutilibus, ut dixi, frustra Legalibus Constitutionibus immistam, Decreto Majestatis nostræ illinc eximimus.

CONSTIT. XCV.

DE AVULSA TERRÆ CRUSTA. 1

Idem Imperator eidem Styliano.

ANtiquioribus, quæque ante natæ sunt, Legibus ortus causam rerum usus præbuit. Legislatores enim, quæ in communem vitam incidunt, singulatim accurate excutientes, pro illorum natura Leges condunt. Quoniam ergo ex communis vitæ negotiis (quemadmodum diximus) Legibus nascendi occasio existit, & vero propter novam quampiam rem, quæ ad veterem aliquam Legem referri non potest, Lege opus esse videmus, quo videlicet, si alias quoque istiusmodi aliquid contingat, id legitime dijudicari possit: Legem pro conditione rei in rerum naturam producimus. At quæ illa Lex? Quando diversi dominii agri sibi invicem adjacent, & alter superiore loco, alter autem depresso & campestri situs est, si superioris & impendentis agri pars aliqua cum arboribus, aut sine his prærupta, subjacentem agrum, qui ruinam excepit, obtegat, ne simpliciter neque inferioris agri dominus avulsam materiam tanquam suam vindicet: neque superioris dominus, qui avulsionem passus est, de finium, qui ruinam incidentem exceperunt, dominio, illi litem moveat: sed inferioris agri dominus superioris agri domino, si divulsam materiam (sive arboribus consita sit, sive illis vacet) recipere & asportare velit, id permittat: ille autem optionem habeat, utrum receptam, suisque finibus restitutam materiam, quemadmodum solet obtinere: an vero (si illam asportare nolit) prorsus tum à materia, tum à finibus, qui illam exceperunt, abstinere, neque agri, qui divulsa suscepit, domino negotium facessere velit. Quemadmodum enim quum domus sibi invicem adjacent, & alterius structura supereminet, alterius humilis & pressa est, si eminentiorem domum in humilem collabi contingat, dominus ejus aut 2 delapsam materiam recipere, aut, si id nolit, illa prorsus cadere: neque domus, quæ casum excepit, dominum inquietare debet: ita hic quoque, eo ad consequentiam & exemplum tracto, idem custodiri & observari convenit.

CONSTIT. XCVI.

*DE SEPULCHRO VIOLATO. 1

Idem Imperator eidem Styliano.

QUæ delicta sola animi nequitia committuntur, nullaque naturali necessitate excusari possunt, his neque venia tribuenda, neque inferendæ pœnæ effugium concedendum est. Quæ vero non omnino à malitia procedunt, sed mixtam naturæ violentiam habent, his utique ab illis, qui proposita sibi naturæ vi judicare volent, venia non denegabitur. Ex hac ergo ratione civile, sacrumque Decretum, dum de sepulchrorum perscrutatoribus statuunt, sibi mutuo non contradicere conjicio. Civilis namque Lex 2, malam voluntatem tantummodo intuens, negata prorsus venia, id delictum punit: Sacra vero (ad paupertatem, quæ humanam vitam misere vexat, sæpeque pressos non audenda audere cogit, ni fallor, respiciens) pœnam in deprehensos non constituit. Nos itaque, ad utrumque Decretum nos accommodantes, ac, quoad fieri potest, pœnam atque veniam inter sese conjungentes, sancimus: ut, qui semel duntaxat id ausi fuerint, leni misericordique sententia feriantur: qui vero ex clementia illa iterum peccandi occasionem rapiunt, nec inde prudentiores facti à malitia desistunt, nullis precibus admissis pœnam sustineant. Illa autem in dorsi verberatione criniumque tonsione 3 consistet.

CONSTIT. XCVII.

UT IN 1 CONTESTATIONE LITIS, ET MAgistratuum initio juretur.

Idem Imperator eidem Styliano.

TAmetsi Lex, quæ in Magistratuum initio 2, litiumque contestatione 3 jurandum præcipit, divino jussui, qui jusjurandum prorsus evitandum præscribit, aliquo modo contradicere videatur: tamen, si quis verborum mentem perspiciat, non in contrarium illam rogatam esse, sed è diverso jusjurandi susceptione idem, quod ejus prohibitione sacra Lex, efficere conari deprehendat. Etenim hæc quidem, quo mendacio prorsus viam præcludat, in universum jurare vetat: illa vero, dum hoc ipsum vult, ad fugandum mendacium jusjurandum in auxilium assumit. Quapropter nobis non in verborum formam, sed propositum illorum finem cogitationes adigentibus, non aspernari civile Decretum, tanquam cum divino & Domini nostri mandato pugnet: sed tanquam eodem vergat, illi honorem conservare visum est. Cæteroquin etiam hoc sentimus, Domini jussum non simpliciter ad moderanda communis vitæ negotia, sed ad constituendum illis, qui ad beatam illam sublimitatem ascendere desiderant, in perfectiorem Rempublicam gradum esse promulgatum. Cujus sane generis nonnulla etiam alia sunt, ut hoc: *Ne soliciti sitis animæ vestræ, quid esuri sitis*, &, *ne reponatis thesauros in terra*, &c. quæ eodem dicta sunt. Hæc enim & similia seorsum perfectioribus demandantur. Ea propter nos civili Legi suam vim (quomodo diximus,) imminutam conservantes, sancimus, ut, qui Magistratum ineunt, litemve contestantur, se veritatem mendacio prælaturos, nec ullo modo recta via declinata, in obliquam fraudis semitam concessuros, jurejurando affirment.

CONSTIT. XCVIII.

*DE POENA EUNUCHORUM, SI UXORES ducant.

Idem Imperator eidem Styliano.

LEgum ortus, tum ut Respublica recte constituatur, hunc sibi finem proponit, tum interdum naturæ injuria affectæ auxilium offert. Justum est ergo, ut nunc etiam de hac specie, an eunuchos in matrimonium conjungi liceat, in quæstionem ducta, Lex enascatur. Sed priusquam illa proponatur, rem examinare, &

CONST. XCIV. (1. *Nov. Just.* 105. (2. Adde *Nov.* 47. *Nov.* 78. *supr.* (3. d. *Nov.* 105.

CONST. XCV. (1. *l.* 9. §. 2. *ff. de damno infecto.* (2. *l.* 7. §. *ult. l.* 9. *ff. d. t.*

CONST. XCVI. (1. *Lib.* 47. D. 12. *Lib.* 9. *C.* 19. (2. *l.* 8. *l.* 9. *ff. de sepul. viol.* (3. Adde *Nov.* 105. *infr.*

CONST. XCVII. (1. *Nov.* 107. *infr. Nov. Just.* 49. *c.* 3. *l.* 2. *C. de jurejur. propter calumn.* (2. *Nov.* 8. *c.* 7. (3. *d. l.* 2. *d. Nov.* 49. *c.* 3.

an istiusmodi conjunctio matrimonium appellari possit; imo an omnino, quæ in matrimonio peraguntur, (quæ sunt sacræ preces 1, sacrificium, carnalis oblectatio ac voluptas, & quæcunque in matrimonio fiunt) fas sit in illa perfici. Sacerdos igitur ad imitationem cœlestis à Conditore (qui sexus ad multiplicationem copulavit) pronunciatæ benedictionis verba sacra effatur. Humani autem ingenii voluptas & lætitia ad geniales complexus, & utriusque sexus fœtum respiciens, progressum facit. Sponsorum enim parentes, dum se viscerum suorum visuros fœtum, & sponsi ipsi, dum se in lucem edituros generis successores sperant, multiplici voluptate perfunduntur. At hic nihil tale subest. Quali enim cum oblectatione illi conveniant? quale sacrificium eorum aggregationem stabiliat? Quum autem illorum conjunctio adeo omni oblectamento vacet, & consecrationis, sacrificiorum, benedictionisque adeo non capax sit, quomodo in ipsos matrimonii appellatio quadrabit? Imo quomodo non aliqua, quæ nefariis debetur, idque ex Lege ipsos pœna sequetur? Atque, quod ne ab initio quidem matrimonium vocari possit, breviter ita dictum sit. Sed magis exactiusque rei indignitatem oratio exploret. Rerum Conditor, quum initio marem & fœminam consociaret, ad largum, quod inde exiturum esset, incrementum respiciens, consociationem illam faciebat. Quin & naturæ (quæ tanquam famula, quantum potest, à Conditore tradita præcepta observat) ut in hoc matrimonii consuetudo ineatur, quo sobolis procreatio procedat, quoad quidem ab ipsa tale ministerium Conditor præstari velit, propositum est. Si igitur vel hic, quod naturæ Conditor, ipsaque natura voluit, apparet, quod prohibendum ducimus, ne prohibeatur: sin minus, (ut certe nihil istiusmodi est, sed contraria omnia, & nulla ad implendam Domini voluntatem vis, & ejus generis quiddam, quod natura non agnoscat) quare non omnibus modis prohibebitur? Quod si quis contentionibus gaudens, dicat, si propter sterilitatem eunuchi à conjugio secluduntur, multis etiam aliis conjugium interdici debere, quum non omnes, quicunque in conjugium coëunt, fœtificos se præstent: ad contentionem in promptu est responsio, quod, tametsi nullus ex iis fœtus gignatur, non tamen in hoc congregati sint, ne quam communi vitæ utilitatem conjugalis copulæ adferant: quum potius contra procreandorum liberorum desiderio congregatos constet, quos effectum desiderio responsurum opinantes, in eventu spes fefellerit: hic vero ut tale aliquid dici possit, permultum absit, quum, qui ad peregrinam illam commistionem convenerunt, liquido scientes se steriles ac ad gignendum inutiles convenire, naturæ quasi insidiati sint. Ac sane ob hoc duntaxat odio etiam ambo digni sunt: mulier, quod, cum conjugalis consuetudinis cupida fœcundo se jungere potuisset, infœcundum & sterilem prætulerit: eunuchus vero, quod, ut in vanum Dominus benediceret, impotentia sua effecerit. Si quis porro fundum, ex quo alius aliquis fructus metat, vastet, & incultum relinquat, an hunc tanquam malum, atque perniciosum odio habebimus, ejusque, si fieri potest, institutum reprimemus: illi vero, qui fundum, ex quo ratione præditum germen pullulet, desolat, inutilem reddit, tanquam nihil indignitatis committat, id facere permittemus? Et sane, quid quisquam dicat? Sed Paulus, inquiunt, ait, *Matrimonium contrahere, quam uri satius est:* quapropter naturalis fervoris contemplatione conjunctio prohiberi non debet. Sed tu, qui Paulum laudas, ad Pauli verba attende. Matrimonium contrahere, inquit, id est, per matrimoniale commercium cum muliere conjungi. Si igitur tua cum muliere commistio, consociatio matrimonialis, & benedictione, quæ in matrimonium coëuntibus debetur, digna est, matrimonium illam nomina, & observa uxorem: sin ne tantillæ quidem benedictionis unquam capax fueris, (quæ enim aut qualis consecratio in iis, qui simul contra Conditoris decretum, simul contra naturæ Legem conjunguntur, locum habeat?) quid Paulum in approbationem cœlibis tui & peregrini matrimonii pertrahere audes? Ad hoc vero, si qui ipsis naturalem & propriam marium potentiam exsecant, hoc consilio id faciunt (tametsi vitiose, ac quadam in Deum rebellione id faciant) ne amplius viros se exhibere queant, sed quantum ad libidinis stimulos attinet, prorsus elanguescant, cubilisque 2 fidi, &, in quos suspicio non cadat, custodes sint, (quod sane ipse vocis sonus promittit) quomodo in hoc non justam adversum se indignationem cudent, quod non solum inimicam 3 naturæ voluntatem capessant: verum etiam illis, qui licet malitiose, quomodo tamen ipsis videretur, utiles illos reddere studio habuerunt, adversari deprehendantur? & quum novum atque peregrinum sexum repræsentent, non tamen se neque initio attributæ naturæ, neque, qua transformati sunt, malitiosæ arti accommodent? Propterea sancimus, ut, si quis eunuchorum ad matrimonium procedere comperiatur, & ipse stupri pœnæ obnoxius sit: & qui Sacerdos istiusmodi conjunctionem profanato sacrificio perficere ausus fuerit, sacerdotali dignitate denudetur.

CONST. XCVIII. (1. *Nov.* 89. *supr.* (2. Fac. *l.* 4. *C. de præposit. sacri cubic.*

(3. v. *Canon. Apost.* 21. 22. 23.

CONSTIT. XCIX.

UT, QUI JUSJURANDUM DEFERT, PRIOR 1 de calumnia juret.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quæcunque ad [illegible] cavendum spectant, quæcunque ad bonos mores pertinent, hæc & singulis & universæ Reipubl. [illegible] me adinvenienda, dummodo possim, aut ab aliis inventa in publicum usum deducenda petant & contendant, in medium pono. Ac idcirco supra alias hæc etiam Lex 2, quæ eum, qui aliquem ad jurandum adigit, se 3 nullo dolo malo, neque facessendi negotii animo, sed ut rei, cujus ambiguitate ratio ipsius æstuat, veritatem cognoscat, jusjurandum exigere, prius jurare jubet: quum velut disperierit: quæ, reviviscat, digna visa est. Quum enim id Decretum recte veterioribus placuisset, recentiores ejus cautionem negligentes, delato jurejurando, à quo exigitur, hunc id subire volunt: qui vero exigit, de eo nihil soliciti sunt. Statuit igitur nostra Majestas, ut secundum veterum Legislatorum Decretum juramentorum forma servetur: & qui ab adversario auferre jusjurandum conatur, quam fidem ex aliis quærit, de moribus suis prius ipse præstet: *quod nempe non dolo, sed necessario & inevitabili de causa ad deferendum jusjurandum procedat.* Existimo enim, quum ambo ita ad jurandum adigentur, aut dilucidiorem in juramentis exituram veritatem, aut hos aliquo modo reprimendos, neque tam prompte alacrique gressu, atque nunc progredi videntur, ad deferendum jusjurandum prodituros.

CONST. XCIX. (1. *l.* 34. §. 4. *l.* 37. *in fin. ff. de jurejurando. l.* 9. *C. de reb. cred.* (2. *d. l.* 34. §. 4. (3. *Nov.* 107. *infr.*

CONSTIT. C.

DE SERVIS, QUI LIBERIS IN MATRIMONIUM conjunguntur.

Idem Imperator eidem Styliano.

Leges, quia ex benigno judicio prognatæ sunt, bona sua ordinatione & moderamine iis etiam controversiis, quæ non admodum crebro in res humanas incidunt, auxilium ferre instituunt. At vero, quum tantæ benignitatis sint, quomodo non longe magis eorum, quæ in hominum vita assidue versantur, curam suscipient? Si enim medicus quispiam iis, quæ minus angunt, curam adhibeat, quæ vero magis angunt, negligat: id, quod minus angit, non per peritiam & prudentiam curare videatur? Ea propter Legum dignitati plus Majestatis attribuentes, quod hactenus ex consuetudine dijudicatum est, de iis nempe, qui ex inæquali fortuna (libera videlicet & servili) amore instigante in matrimonium conjungi contendunt, in Legem includimus, ac sancimus, ut, si homo liber servilis personæ nuptias sectetur, sub duplici hac conditione matrimonium ineatur, ut is aut æqualem cum servili persona, cui per amorem associatur, fortunam suscipat, aut pretium, quo illa servitute liberata in libertatem perveniat, solvere promittat. Atque hoc quidem, tanquam inæqualis matrimonii arrham quandam, eum, qui consuetudinis societatem cum servili persona init, persolvere oportebit. Statuimus vero etiam, ne domini hac in re se inhumanius gerant: &, si persona, quæ servum in matrimonium delegit, servire malit, utriusque servitus domini 1 morte terminetur: eaque ubi inciderit, cum liberis 2, si quos

CONST. C. (1. *Nov.* 101. *infr.* (2. Fac. *l.* 3. *ff. de liberali causa.*

ipsi

ipsis matrimonium largitum est, dimittantur liberi: sin in servitutem non consentiat, neque in promptu habeat, unde pretium plene persolvat, libertate per vim mulctetur: sed serviens apud eundem dominum, mercede quotannis binis solidis æstimanda, servitutem tot annis duret, quot pacto pretio in plenam summam deducto dominum satis pro servo accepisse, neque justam causam ad detinendum amplius habere, sunt ostensuri.

CONSTIT. CI.

DE SERVIS CONJUGALIBUS, SI ALTER illorum libertate donetur.

Idem Imperator eidem Styliano.

NOn solum quod inter personam liberam & servilem ab initio contrahitur matrimonium, sed quod communiter in servitute degentes in pari fortuna contraxerunt, hoc etiam, altero illorum forte à domino libertate donato, altero vero in servitute retento, ad inæqualitatem redactum, ex istiusmodi causa valde contentiosas ambiguitates & quæstiones, eo quod Lege dijudicatum non sit, persæpe exsuscitare conspicitur. Quum itaque hoc quoque à nostra Majestate Lege conceptum, convenienter distingui deberet, hanc, per quam recte dijudicetur, Legem accepit. At vero, quæ illa Lex? Jubemus, ut, si servitute liberata persona conjunctioni ejus, quæ in servitute relicta est, acquiescat, secundum formam 1 de personis liberis, & servilibus matrimonio conjungendis Lege comprehensam, matrimonium indisruptum maneat. Oportet enim, ut aut datam sibi libertatem non usurpet, & æqualiter cum altera, libertate non donata, servitutis jugum subeat, donec 2 extremus vitæ dies domino obveniat: aut, si quidem libertatis dignitatem exuere nolit, pro adjuncta sibi persona pretium se soluturam promittat. Cæterum, si hoc negliget, & ex libertate sua occasione arrepta, in servitute relictam personam in vitæ suæ statum abripere conetur, non solum non hac arrogantia quicquam efficiat, neque alteri libertatem donandi potestatem habeat: verum etiam ipsa, quam libertatem nacta est, hac excidat, rursumque servitutis jugo collum subdat: utpote quæ ingrato animo benignæ domini sui ac beneficæ voluntati injuriam intulerit, ejusque judicium, quod revereri & venerari debebat, tanquam per rebellionem contemnere cogitarit.

CONSTIT. CII.

DE PRÆDIIS MARITIMIS, AD REMORAS 1 piscatorias constituendas, seorsum non sufficientibus: &, ut invitus etiam ad societatem adigatur.

Idem Imperator eidem Styliano.

MUlta cumulatim bona 2 mortalium vitæ confert prudenter & cum ratione instituta rerum communio. Etenim, qui viribus valet, si cum altero, qui similiter viribus valeat, communicet, longe præstantiores atque utiliores ejus vires fuerint; & divites, si divitias communes faciant, majorem ex divitiis voluptatem capiant: denique si paupertas premat, operarum communio consolatione, qua paupertatis acerbitas mitigetur, non indigebit. Verum quum adeo commoda atque utilis in communi vita communio & societas sit, mirabilis quædam hominum animos subiens pravitas, nedum aliis ad utilitatem impedimento est, verum etiam, qui ipsam fovent, ut rebus suis noceri, quam ut inita cum vicinis societate ipsis aliquid lucri accedat, permittere malint, persuadet. Ac tale quiddam certe de nonnullis audivimus, qui quum maritima prædia habeant, quæ per se non ita multum lucri adferant, cum vicino autem & adjacente prædio communicatione conjuncta, uberiorem utilitatem reddant: societatem inire, neque illa cum vicinis prædiis commiscere (qua ratione ambo aliquid lucrari possent) per malignitatem nolunt: sed contra, seipsos etiam damno afficere malunt, dummodo vicino nocumento sint. Verum enim vero, tametsi damnum suum tales agnoscere nolint, suaque male administrantes, utilitatem per improbitatem negligant, tanquam immanes belluæ, ut propinquos lædant, in sua vulnera proruentes: non tamen istiusmodi malignitatem in communi vita Imperatoria nostra Majestas insolescere patitur: neque, quia illi utili cura digni non sunt, auxilio vacuos relicturi sumus. Quare ex parte aliqua ipsis, præcipue vero vicino, quem ista inhumanitas male torquet, prospicientes sancimus, *ut, si istiusmodi* prædia mare versus, non adeo singula lata sint, ut septi remoratorii constituendi jus habeant, ejus juris consequendi causa communione conjungantur: quo per istiusmodi communionem domini ex suis possessionibus utilitatem sentire possint: &, si dominorum alter communionem facere nolit, ad illam invitus 3 etiam compellatur. Quum enim, quamvis invitus aliquis beneficii 4 particeps fit, id benignitatem etiam esse persuasum habemus. Hic autem longe major se exerit benignitas, ubi non solum, qui beneficium non agnoscit, illo tamen afficitur: verum etiam, qui illo inique privabitur, id sentit & percipit.

CONSTIT. CIII.

DE IIS, QUI DE MARITIMIS PRÆDIIS, AD constituendas remoras 1 piscatorias, societatem ineunt.

IN societatibus usitatum est, ut fere qui plus contulit, idem plus lucri sentiat. 2 Et recte sane negotium instituunt, inter quos ita convenit. Verumtamen de maritimis prædiis societate inita, non ideo recte, cujus prædium latius est, eo cujus arctius est, majus lucrum auferat. Exempli gratia, hujus prædium centum passus latum sit, illius vero longe angustius, si hæc conjungens communio inde utilitatem suppeditet, ut æqualiter, non autem secundum cujusque portionem, proventus inter socios dividatur, rationi consentaneum est. Quid ita? quia in aliis negotiis (in collatione pecuniarum nempe, aut pecorum, aut etiam, si quis ita velit, terrestrium locorum) unaquæque res, quæ in communionem coiit, per se domino, quantum ejus natura fert, utilis esse possit: in maritimis vero prædiis id similiter se non habeat. Nam non quemadmodum illa, sic quoque maritimi juris portio in se considerata, peculiare lucrum habet. Non enim præda ibidem semper loci consistit, tanquam venatores expectans. Alioqui vero, etiam quod major portio, propter minoris defectum inutilis sit. Quis enim ex re imperfecta usus, aut utilitas? Additio autem minoris quum imperfectionem expleat, quodque per se ad nihil conducat, utile reddat, rationi consentaneum sit, ut utilitatis ex majore portione, quæ citra accessionem minoris nihil emolumenti adferat, provenientis æqualem partem domino suppeditet. Propterea igitur Legem etiam, quæ deinceps juste hoc gubernet, Imperatoria nostra Majestas profert. Statuimus vero, ut, si duarum maritimarum portionum, quarum altera major, altera vero minor sit, ad constituendas remoras piscatorias in communionem conjunctio fiat, utriusque portionis domini ex æquo inter se lucrum dividant.

CONSTIT. CIV.

DE PISCATORIIS REMORIS 1, INTER quas legitimum interstitium non est.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUandoquidem sæpe usu venit, ut, quum legitimo intervallo vicinæ inter se remoræ piscatoriæ non distent, contentiones atque lites exsuscitentur: de iis etiam controversiis statuimus, ut reus, ubi legitime convictus fuerit, si loci spatium patiatur, eo remoras transferat, ubi tanquam Legis præscriptum despiciat, litem subiturus non est: si vero, quo transferat, locus non sit, annorum curriculum observetur, quot in litigioso loco remorarum septum fixum fuerit: &, si actore præsente, nullamque protesta- tionem

CONST. CI. (1. *Nov.* 100. *supr.* (2. *d. Nov.* 100.

CONST. CII. (1. Adde *Nov.* 57. *supr. Nov.* 103. *Nov.* 104. *infr.* (2. Vide tamen *l.* 26. *ff. de servitut. præd. urb. l.* 77. §. 20. *ff. de legat.* 2.

(3. Restringitur *l.* 26. §. 4. *ff. de condict. indeb. l. ult. C. commun. divid.* (4. v. *l.* 69. *ff. de reg. jur.*

CONST. CIII. (1. Adde *Nov.* 57. *Nov.* 102. *supr. Nov.* 104. *infr.* (2. *l.* 6. *ff. pro socio.* vide tamen *l.* 5. §. 1. *ff. eod.* §. 2. *Inst. de societate.*

CONST. CIV. (1. Adde *Nov.* 57. *Nov.* 102. *Nov.* 103. *supr.*

tionem interponente, decem annos constiterit, immotum eodem in loco permaneat: at, si actor peregre sit, ut septum non moveatur, decennium non sufficiat, sed alterum annumerari oporteat, ut anni omnes viginti sint. Atque hoc quidem præscriptum in profanis obtineat. Ecclesiæ vero & Monasteria, & si qua alia venerabilis domus, tum denique quæcunque ad fiscum referuntur, quum ipsis ad annum quadragesimum jura conserventur, dictum tempus despicient. Ac, sic quidem de remorarum statione, quæ propter temporis longitudinem moveri non possint, sancientes jubemus, ne actor maritimæ oræ emolumento 2 privetur: tametsi quod tempus elapsum sit, obtinere litem non potuerit.

CONSTIT. CV.
SI MAGISTRATUS ALIQUIS RES FISCALES FURAtus esse deprehensus sit. 1

Laudabilis res est legitima castigatio & pœna, quod incomposita emendet: & ad mala propensos, ne in illa proruant, vel invitos restringat. Laudabilis est, inquam, quando Legibus convenientem servat clementiam, neque hanc excedere argui potest, neque vero castigandi prætextu crudeliorem se exhibet. Quando & pater 2, donec benigne delinquentem filium castigat, simul prudentiæ, simul castigationis nomine laudandus est: ubi vero, paterno affectu abjecto, non, ut 3 patrem decet, sed atrocem in modum pœnam filio infligit, non paterno more castigat, neque quisquam atrocitatem approbat. Ac sane, si Leges revera Reipublicæ parentes sunt (quemadmodum sunt profecto) requiritur omnino, ut pro 4 ratione delictorum pœnas etiam constituant: nequaquam vero immanem aliquam, multoque, quam pro delicti modo, graviorem pœnam imponant. Nam, quomodo id legitimæ est correptionis, quomodo inde manantis medicationis, si qui cuiquam mortem intulisse convictus non sit, morte puniatur? Medici sane quidem non præcise integra membra secari jubent, & *Lex, quum medicorum commiseratione infinito majorem præ se ferat commiserationem, (si quidem corpora tantummodo spectat medicinæ beneficium, Leges vero tam animo, quam corpori beneficia præstant,)* tantam crudelitatem in eos, quibus mederi vult, exeret? Hæc itaque quum hunc ad modum sese habeant, placuit nostræ Majestati, uti, quæ Lex 5 mortem decernit in Magistratum, qui res fiscales furatus esse deprehensus sit, neque vero in hunc solum, sed in illos etiam, qui hac in re illi socii fuerint; hæc, tanquam ab humano Legalique ingenio aliena, non amplius in Legalibus Constitutionibus locum habeat, neque nominetur quidem, & velut supervacanea extra Rempublicam projiciatur. Dehinc vero istiusmodi Magistratus pro fiscalis rei furto dignitate expellantur: quæque surripuerint, hæc in duplum dependant. Qui autem in hoc communicarunt, si divites sint, eidem pœnæ subdantur: sin pauperes, flagris cæsi ignominioseque tonsi 6 exulare jubeantur.

CONSTIT. CVI.
DE INDOTATIS MULIERIBUS, QUANTUM MARItis mortuis ex ipsorum bonis lucrentur. 1

Si rem, quæ modo aliquo absurda, æquitatique esse dissentanea apparet, lata de illa Lege ad decentem constitutionem deducamus, operæ pretium nos facturos videmur. At, quæ illa tandem est? *Quod quæ* mulieres inopes (id quod non rarum est) locupletibus viris matrimonio junguntur, hæ illis defunctis provenientem ex ipsorum bonis portionem (provenit autem, si pauciores quatuor liberi sint, cognominis isti numero portio, *quadrans nempe: sin tot, aut* plures, quantum quisque illorum habet) non in perpetuum dominium, neque, ut de illa testari possint: sed ad vitam in usumfructum tantummodo, &, ut inde vitam sustentent, accipiant: & ipsis mortuis in liberos hujus portionis dominium transferatur: neque illis rebus suis utendi, quomodo velint, potestas concedatur, extra quam, si nulli liberi supersint, quod infortunium illas rerum dominio beet: ut haud sciam, utrum mulier ex se fructum videre præoptet, an vero, ne nascatur aliquis, quo devolvendæ ad ipsam portionis domina fiat, execrabunda precetur. Hanc vero absurditatem Imperatoria nostra Majestas corrigens, sancit, ne 2 istius portionis dominium mulieri auferatur, utique ipsa, quomodo visum sit, de illa statuat, & nihil aliud liberis quam, quod ex Falcidia ipsis competit, debeatur: tamen, ut priorum nuptiarum illa non obliviscatur, neque inducto altero marito, prioris toro contumeliam inferat: quod si contingat, à nobis attributo dominio prorsus excidet: illaque fato functa liberi rerum domini fient.

CONSTIT. CVII.
UT ACTOR ANTE LITIS CONTESTATIONEM porrecto libello judici fidem suam probet. 1

Si quicquid honestum, vitæque humanæ utile est, à senio liberum ac semper vernans permaneret, neque unquam ejus utilitas deficeret: id vero longe præstantissimum foret. Quamobrem, etiamsi contingat, (ut sane persæpe contingere solet,) ut eo neglecto utilitas depereat, quorum curæ communis vitæ bona incumbunt, hi certe, ut ne quid, quod de se multum utilitatis in commune diffundat, restituere negligant, sane quam conveniens est. Ea propter & nostra Majestas Legem quandam rebus humanis multo quondam utilissimam, nunc vero velut senio confectam, &, ne prorsus inutilis fiat, periclitantem, ad pristinum robur reducens, senii incommodum quasi abradit, & ad primitivum ipsius usum, Reique publicæ utilitatem renovat. *Lex autem* de illis, qui actionem movent, agit, ut hi, priusquam ad rei disquisitionem deveniatur, de suo instituto judici fidem faciant, scripto complexi, se nullo 2 dolo malo adversarium inquietare, neque alio judicio condemnatos esse, neque in præsens scire se nullum ad tribunal aditum habere, & maligno consilio negotium facessere, neque denique mendaciis veritatem intervertere conaturos esse. Atque hæc quidem Legis præscripta sunt: quæ sane recte sese habent, eaque qui transgrederetur, huic pœna infligebatur. Neque vero huic soli, sed causarum etiam patronos iisdem dicta Lex adjudicabat. Itaque hanc 3 (quemadmodum dixi) ceu deperditam prorsusque inutilem redditam, Imperatoria nostra Majestas, tum ad pristinas vires reducit, tum in Rempublicam reditu donat. Ac vero sancimus, ut, qui dehinc in judicium procedere volent, ante introitum, quæ à Lege præscribuntur, exhibeant.

CONSTIT. CVIII.
DE EO, QUI AD PRIMAM DENUNCIATIONEM judicio se non sistit. 1

Neque vero hoc, tametsi neglectum hactenus contemptuique habitum sit, incorrectum relinqui fas est, potiusque ut convenienti auxilio potiatur, convenit: utpote quod humanis rebus multam de se utilitatem præbeat. Nos itaque, quemadmodum is tractatus, qui litem instituere volentibus formam præscribit, innovatus est, ad consimilem etiam modum hoc innovantes, sancimus, *ut, qui semel* judiciali citatione in jus vocatus, neque ipse paret, neque alium, qui pro ipso in judicio se offerat, mittit, iterum judicii denunciatione impetatur: cui si similiter non obtemperet, neque tertia denunciatione indignus censeatur: & si quidem, quum tam patienter judicialis clementia ipsum expectet, ipse nihilominus tertiam citationem contemnens, (quum nulla justa causa comparitionem ejus impediat,) neque per se, neque per alium judicio sistat: tunc omnino etiam absens condemnetur, & nequaquam deinceps, vel quæstionem movere, vel condemnationem subterfugere ipsi permittatur. Atque hoc in utrumque litigatorem decernimus, sive quis in jus vocatus comparere negligat: sive quis actione instituta, adversarioque in judicium producto, deinde ipsi molestias protelationesque litis machinans, ab intenta actione dolo malo desistat. Etenim hic quoque, ubi ter à judice citatus non paruerit, absens condemnabitur, ita tamen (quemadmodum dixi) si nulla causa, quæ illum, qui se in judicio non obtulit, verisimiliter purget, ad justam excusationem subsit.

(2. Fac. *l.* 15. *ff. qui potiores.*

CONST. CV. (1. *l. unic. C. de crimine peculatus.* (2. v. *l. unic. C. de emend. propinq.* (3. *l.* 5. *ff. ad leg. Pompej. de parricid.* (4. *Nov.* 61. *supr. Nov. Just.* 82. *c.* 10. *l.* 11. *pr. ff. de pœnis.* (5. *l. unic. C. de crimine pecul.* (6. *Nov.* 96. *in fin. supr.*

CONST. CVI. (1. *Nov. Just.* 53. *c.* 6. 117. *c.* 5.

(2. Abrogatur *d. c.* 5. *vers. si autem. ibi, ut usum solum.*

CONST. CVII. (1. *Nov.* 97. *supr. Nov. Justin.* 49. *c.* 3. (2. *Nov.* 99. *supr.* (3. *d. Nov. Justin.* 49. *c.* 3.

CONST. CVIII. (1. *Nov. Justin.* 69. *c.* 3. *Nov.* 112. *c.* 3.

CON-

CONSTIT. CIX.

NE 1 INTRA SEPTIMUM ÆTATIS ANNUM SPONsalia ineantur, neque 2 ante decimum quintum maribus, aut decimum tertium fœminis matrimonium consecretur.

QUum suum cuique rei tempus esse Sapiens tradat, idque communis omnium, qui modo mentis compotes sunt, sententia tum amplectatur, tum probet: in omni actione tempus observare, longe pulcherrimum fuerit. Quod si fortasse alibi, in contrahendis certe matrimoniis negligi non debet. Oportet enim, ut, quo ea res in communi vita magis necessaria est, eo prudentius cautiusque ad illam procedatur. Quam sane nos ob causam secundum veteres 3, qui recte hac de re Lege lata statuerunt, sancimus: *ne quo* modo ante septimum ætatis annum sponsalia constituantur, neque matrimonium 4, sponsa duodecim, sponso vero quatuordecim annis minore, sacris ceremoniis confirmetur. Atque hoc quidem, quantum ad communem publicumque Reipublicæ usum attinet, ita vetitum sit. Verum si Imperator 5 (ut sæpe accidit) novam familiam conficiens, & sponsalia, & consecratione peragendam conjunctionem intra præstitutos annos desponsandis Decreto permittat, id nihil Legi adversabitur. Licitum enim est, ut, quibus Deus universi terrarum orbis, tanquam familiæ cujuspiam, administrationem demandavit, hi secus, quam Lex, quæ subditos devincit, præscribat, familias cogant.

CONSTIT. CX.

UT MULIER SOLUTO MATRIMONIO DOTEM SUAM, propterque nuptias donationem, & reliquam omnem mariti substantiam in commentarium conscribat, ac eo prolato resarciri sibi postulet, si quid damni in rebus suis à marito se passam dicat: citra commentarium autem evidentemve probationem nihil petat, aut petendo accipiat.

QUum præter alia, quæ sancte à veteribus de matrimonii rebus tractata sunt, huic quoque tractatui satis prospectum sit: ut nempe mulier soluto matrimonio non quoquo modo res maritales percipiendas & detinendas vendicet; sed, si de illis controversia moveatur, confectum post mortem mariti de dote sua & donatione propter nuptias, reliquisque maritalibus facultatibus commentarium publice prius exhibeat: & si quid ex dote à marito consumptum esse appareat, id ex ipsius bonis repetat, quum hoc, inquam, quomodo jus atque æquitas postulat, à veteribus constitutum sit, ac vero nunc ejus nulla ratio habeatur: quoniam veterum prudentiæ utilitatem conservandam ducimus, illorum sanctionem renovantes statuimus, *ut dehinc* omnibus modis de dote, propterque nuptias donatione, & aliis quibuscunque maritalibus rebus à mulieribus commentarius conficiatur: quo si quando ad istiusmodi controversiæ speciem adigantur, & ad res maritales pro eo, quantum ipsarum res deteriores redditæ sunt, procedere velint: ex eo commentario, aut probatione petitionis æquitas cognoscatur, ut tum recte res maritorum vendicent, quando commentario comprehensa ab illis insumpta esse constabit. Citra commentarii autem testimonium, neque petitio locum inveniat, neque illa contentiose petentes aut audiantur, aut quicquam eorum, quæ petunt, consequantur. Porro commentarii conficiendi tempus statuimus, ut intra tres 1 menses fiat: & cujusmodi multa à veteribus in tutores constituta 2 est, talis etiam hic procedat.

CONSTIT. CXI.

UT, SI UXOR 1 MENTE CAPIATUR, IDQUE NEque dolo mariti, neque ipso conscio, aliorum maleficio fiat, & ultra tres 2 annos id malum duret: matrimonium dirimatur, alteramque uxorem ducere marito liceat. 3

Idem Imperator eidem Styliano.

NIhil adeo ad conservandum genus humanum esse necessarium, atque quod è costa viro attributum est subsidium, cum artifex ille, qui istud condidit, docet, tum ipsa natura divino documento attestatur. Quod cum ita sit, par atque conveniens erat, Legis providentiam, & si qua aliunde cura mortalium rebus succurrit, istiusmodi de re illa commentari & statuere, quæ per omnem vitam illis, qui conjugii nexu uniti sunt, auxilio gaudioque sint: quæ initio propositum conjugii finem confirment, non vero contra affligant, & miseriam perpetuumque mœrorem adferant. Si ergo conjugium tale esse oporteat, (quemadmodum certe oportet,) non sane suscipienda mihi illa Lex 4 videtur, quæ, si post initum matrimonium furore uxor corripiatur, maritum illam perpetuo retinere, & furoris incommodum semper ferre cogit. Ubi enim approbetur, ubi rationi consentaneum, aut matrimonialis convictus solicitudine dignum videatur, ut per totam vitam maritus insanienti uxori alligetur, ejusque fœditatibus conficiatur? Si enim nullus adeo truculentus est, ut vel momento quemquam cum feris in eundem locum includere sustineat: quomodo Legis benignitate prædita illa Lex est, quæ perpetuo efferatæ furore conjugi cohabitare maritum jubet? Sed per conjugium, inquiunt, in unum corpus coïerunt, oportetque membrum alterum alterius morbos perpeti: & divinum Præceptum est, quos Deus junxerit, ne separentur. Præclara quidem hæc & divina, utpote quæ à Deo pronunciata sint: verum non recte, neque secundum divinum propositum hic in medium adferuntur. Si enim matrimonium talem statum conservaret, qualem ejus in principio pronuba exhibuisset, quisquis separaret, improbus profecto esset, neque reprehensionem effugeret. Jam vero, quum præ furore ne vocem quidem humanam à muliere audias, nedum aliud quidquam eorum, quæ ad oblectamentum & hilaritatem matrimonium largitur, ab illa obtineas, quis adeo acerbum horrendumque matrimonium dirimere nolit? Ea propter sancimus: ut, si quando post initum matrimonium mulier in furorem incidat, ad tres annos infortunium maritus ferat, mœstitiamque toleret: & nisi interea temporis ab isto malo illa liberetur, neque ad mentem redeat, tunc matrimonium divellatur, maritusque ab intolerabili illa calamitate exoneretur. Cui Sanctioni hoc adjicimus, ut furoris causa investigetur, in eamque inquiratur, num forte mariti, aut ipso conscio familiarium ejus, aliorumve quorumlibet technis atque dolo sit conflatus. Quod si sic esse deprehendatur, & quidem maritus 5 maleficii arguatur: ut hic in Monachum transformatus, nolensque volens Monasterio inclusus, nequitiæ suæ pœnas luat, manantique ex sacris Canonibus animæ curationi subjectus sit, decernimus. At si à cognatis ipsius, aut aliunde ipso conscio noxa orta sit, ***.

CONSTIT. CXII.

UT, SI MARITUS 1 PER MATRIMONII TEMPUS in furorem incidat, intra quinquennium matrimonium solvi nequeat: eo autem elapso, si furor eum adhuc occupet, solvi possit.

VEterum 2 Jurisconsultorum sententiam, qua furorem matrimonium impedire, jam initum autem non infirmare constituitur, neque convellere, neque reprehendere est animus: illosque ipsos ad judicium suum, quo ad id decernendum commoti sunt, expendendum remitto: ut tamen illam aut approbem, aut confirmem; quod id mihi approbatione indignum videatur, induci nequeo. Nam quum matrimonium, si furor præveniat, impediatur: at vero, si inito jam matrimonio furor superveniat, illud nihil lædi dicatur, quomodo hinc ad comprobandum illectemur? Si enim hoc in matrimonio spectatur, ut cum utriusque conjugis commodo contrahatur: quomodo, qui ne id ab initio tanquam inutile consistat, suadet, si, postquam initum erit, eadem calamitas existat, non idem ejus compagem tanquam inutilem dissuadebit? An operam dari oportet, ne quis omnino in mali cujusquam periculum

CONST. CIX. (1. *l.* 14. *ff. de sponsalib.* (2. *Nov.* 74. *supr.* (3. *d. l.* 14. (4. *d. Nov.* 74. *supr. l.* 9. *ff. de sponsalib. l.* 4. *ff. de ritu nupt.* (5. v. *Nov. Isaaci Angeli c.* 2. *infr.*

CONST. CX. (1. *l. ult.* §. 2. *C. de jure delib.* (2. *l.* 7. *in pr. ff. de admin. & peric. tut.*

CONST. CXI. (1. Adde *Nov. seq.* (2. *Nov. Nicephori Botoniatæ c.* 1. (3. v. *l.* 22. §. 7. *ff. soluto matrim.* abrogatur *l.* 16. *in fin. ff. de ritu nupt.*

(4. *d. l.* 16. *in fin. l.* 8. *ff. de his, qui sui. l.* 4. *ff. de divortiis.* (5. Adde *Nov. Just.* 22. *c.* 15. §. 1.

CONST. CXII. (1. Adde *Nov.* 111. *supr.* (2. *l.* 8. *ff. de his, qui sui. l.* 16. *in fin. ff. de ritu nupt.*

periculum incidat: qui vero jam inciderit, hic ſine omni ope relinquendus, ipſiusque calamitatum non miſereſcendum eſt? Quod perinde ſit, atque ſi quis, priusquam morbo quiſpiam corripiatur, adhibendum remedium exiſtimet; at jam correptum negato remedio mori ſinat. Veruntamen id, quod dixi, reprehendere Juriſconſultos non eſt animus: ut tamen ipſis adſtipuler, permultum abeſt. Præſertim vero, quum multi alii modi ad ſolvendum matrimonium conſtituti ſint, quorum nullus cum furoris malo conferri recte poſſit. Quomodo 3 namque mariti prodigalitas, aut religionis 4 diverſitas, aut in naturali conſuetudine impotentia & imbecillitas, aut, ſi quid aliud his connumeratur, quod ad diſſolvendum matrimonium valeat, (cujusmodi eſt, ſi ſervilis conditionis conjugem eſſe appareat, & ſi quæ 5 in pactionibus nuptialibus promiſſa ſunt, propter paupertatem plene præſtari nequeant,) hæc, inquam, & ſimilia, quibus matrimonia diſſolvere Lege tributum eſt, quomodo tandem cum furoris calamitate comparari poſſunt? Nos itaque ſancimus: ut, ſi furor poſt initum matrimonium ſuperveniat, ne intra quinque annos conjuges disjungantur. Etenim quemadmodum, quando per omnem vitam furor duraret, nec tamen matrimonium dirimi poſſet, id durum & acerbum eſſe viſum eſt: ita tanto tempore expectare & perſeverare neceſſe eſt. At ſi, poſtquam tantum temporis decurrerit, malum ſe non remiſerit, neque furioſus reſipuerit: cum neutrius commodo, aut incommodo conjugium dirimatur. Atque hæc quidem ſtatuimus, non quo ſuperioribus Legislatoribus obtrectemus: ſed ut, quam ſubditis curam debemus, adimpleamus. Jam vero, ſi furor ipſo nuptiarum die animadvertatur, quominus confeſtim matrimonium, tametſi ſacro ritu confirmatum ſit, diſſolvatur, nihil obſtiterit: perindeque ac ſi ante nuptias furor animadverſus eſſet, matrimonium in irritum recidet, atque diſtrahetur. Sed quod poſt conſecrationem disjungendos eſſe conjuges dicitur, fortaſſe id nonnullis recto judicio deſtitui videbitur: quaſi poſteaquam ſacrificio juncti in unum corpus coïerunt, non dirimi illos, ſed unitos ſini oporteat. Et præſertim quidem quum præſtantius membrum, adeoque caput maritus ſit: neque præcipua corporis membra, ſi morbo aliquo occupentur, amputari ſoleant. Atqui hæc ratio, dum à conjunctione ſtare, atque illam defendere ſe putat, quid ſibi benedictio velit, ignorare videtur. Hæc enim præſtantiſſima quæque connubio largiri cogitans, pudicitiam indiſſolubilique quodam amoris vinculo conjuges devinciens, propagationem generis, & ſi quid aliud matrimonium jucundum reddit, conſecrat. At furori, quæſo, quomodo cum hoc ſacrificii propoſito conveniat? Ubi enim pudicitiæ integritas, quando mens ſeipſam non novit, miſerabilisque ignorantiæ infortunio premitur? Unde vero propagatio generis ſperetur, quum furor ſpectaculum ſolo aſpectu horrendum miſeræ uxori miſeriorem maritum exhibet, nedum ipſi cum illo conſuetudinem habere permittit? Quali porro amoris vinculo colligentur, quum morbus univerſum hominem efferat, &, ut quidvis potius, quam homo videatur, efficit? Ac profecto, ſi forte ex tam infortunato connubio fœtus in lucem prodeat, quum natura fructus rebus, ut plurimum, aſſimilare ſoleat: quomodo non hic ipſe fœtus humano generi commune detrimentum adferet? Mihi igitur propter hæc etiam, matrimonium poſt furoris correptionem ſolvendum eſſe conſtituere, juſtum rationique eſſe conſentaneum, neque ad reprobationem matrimonialis benedictionis, neque ad aliud quodpiam crimen vergere viſum eſt. Quod ſi quis Sanctionem à crimine non liberet, hic apud ſe furioſi matrimonii utilitate expenſa, quantum momenti judicium ſuum habeat, cognoſcet.

(3. v. *Nov.* 22. *c.* 15. *Nov.* 117. *c.* 8. 9. (4. *l.* 5. *in med. C. de ſponſalib.* (5. v. *Nov.* 22. *c.* 18.

CONSTIT. CXIII.

UT, QUEMADMODUM IN ALIIS STRUCTURIS LEGE cautum eſt: ita etiam ſubdialium ambulacrorum ſtructuræ, quæ ſolaria 1 appellantur, decem pedibus à vicinorum ædificiis diſtent.

QUæ veteres de domuum & alioqui parietum ſtructuris tractavere, perbelle illa ſe habent, & vicina ædificia decem 2 inter ſe pedibus diſtare debere, ab iisdem recte conſtitutum eſt. Verum quoniam de ſubdialibus deambulationibus, & [quomodo aliquis fortaſſe vocet] proſceniis ſpectatoriis, quæ ad apricandi uſum, & eum quidem ſolum, excogitata ſunt, atque à Sole nomen acceperunt, (ſolaria enim appellantur,) in Lege nulla mentio facta, nihilque conſtitutum eſt: Decreto, quod de illis ſtatuat, quæque ſubinde, ut veriſimile eſt, de iisdem contentiones emergunt, dirimat, opus eſt. Decernimus igitur, ut & in his ſtructuris, ſolariorum nempe, inter vicinos tantum interſtitium ſervetur, quantum in aliis conſtitutum eſt. Etenim quemadmodum in illis conſpectus prohibendi cauſa decem 3 pedum interſtitium ſtatutum eſt: ita hic quoque merito idem ſpatium eadem de cauſa præſcribetur; præſertim vero, cum conſpectus majorem etiam diſtantiam hic requirere videatur. Nam ſi, ne ſe invicem vicini conſpiciant, inter alia ædificia decem pedum intercapedo relinquitur: hic tanto id magis fieri debet, quanto hujusmodi ſtructuræ conſpectui magis ſunt expoſitæ. Conſtat enim, ſedentem quippiamve facientem in ædibus aliquem quod multa ſeptorum obſtacula interſint, non ita facile poſſe conſpici. In proſceniorum vero, de quibus agitur, operibus, (aut quomodo multi dicere malint) mœnianis, quo minus in quamcunque partem circumſpectes nihil obſtet. Ea propter ſancimus, ne aliter cuiquam talem ſtructuram fabricari liceat, quam ſi decem pedibus à vicinorum ſtructuris abſtineat. Similiter, ſi quis ædium ſuarum faſtigium mutans, marmoreas cruſtas obducat: hic etiam non aliter id faciat, quam ſi dictum decem pedum interſtitium inter ſe & vicinum relinquat ***, aut alius quiſpiam modus auxilium ferat: longi temporis præſcriptio nempe, ſi, ex quo opus conſtitit, à Legibus præfinitum tempus decurrerit, aut pactum aſſervetur, ex quo quis facultate accepta ad ædificandum acceſſerit: jubemus, ut in ſuo ſtatu ſtructura maneat, tametſi à vicini ſtructura decem pedibus non diſtet.

CONST. CXIII. (1. *l.* 11. *l. pen.* §. 5. *C. de ædific. privat.* (2. Immo vide *d. l. pen.* §. 2. (3. *d. l.* 11.

FINIS CONSTIT. LEONIS IMP.

ZENONIS IMPERATORIS DE NOVIS OPERIBUS CONSTITUTIO.

Imperator Cæſar Zeno, pius, Victor, Triumphator, ſemper maximus & venerandus, Auguſtus, Adamantio Præfecto Urbis.

QUandoquidem ſubditos noſtros tam judiciorum quiete frui ſci, quam ab externis bellis liberari volumus, æquitatis illos & juſtitiæ identidem admonere eſt animus. Quapropter etiam præſentem ferimus Legem, quæ ſufficienter oſtendat, quomodo & tua Magnificentia ad juſtitiam nos inſtruat, *& nos, quæ ad tollendas difficultates faciant, prudenter decernamus.* Verum ab elegantioribus, Reique publicæ convenientioribus verbis paulum recedentes, vulgo notioribus uſuri ſumus, ne qui in Legem incidet, adjutore opus habeat in illa intelligenda. Cognovimus igitur ex illis, quæ à Magnificentia tua ad nos relata ſunt, propter perperam interpretantium opiniones, quibusdam locis ambiguam videri ſacram illam Legem, quam immortalis nominis Pater noſter Leo de iis tulit, qui in inclyta hac Urbe ædificare vellent: ac jubemus, ut, qui ſuas

suas ædes renovant, nequaquam veterem modum excedant: ne, qui ædificant, vicinorum luminibus & prospectui, contra quam antea res illæ se habuissent, officiant. Non addiderim tamen id obtinere debere, qualecunque jus, qui ædificat, habeat, quod ex pacto, aut stipulatione peculiariter ipsi competens, veterem formam si velit, mutare permittat. Tunc enim statuimus, ut si pactum aut stipulatio ædificantem juvet, illi secundum pacti stipulationisve vim ædificare liceat: tametsi vicinos, quibus pactum adversatur, oblædere ita videatur. Quia vero Patris mei Constitutio dicit, eum, qui ædificaturus est, inter suam & vicini domum duodecim pedum interstitium relinquere oportere, & plus aut minus addit, quod nimirum maximam certitudinem facit, (nam quod huc atque illuc inclinat, & anceps est, id ad tollendam ambiguitatem non idoneum est,) luculenter jubemus, ut inter utramque domum duodecim pedum intercapedo sit, quæ à structura fundamenta contingenti inchoët, atque usque ad summam altitudinem conservetur: tum qui in posterum hoc observabit, ut ei sive novam domum ædificare, sive veterem renovare, sive ex incendio collapsam instaurare velit, secundum sacram legislationem in quantamcunque velit altitudinem, domum suam tollere, & fenestras perspectitias, ut vocantur, & luminis tantummodo causa parandas facere liceat: ut tamen ipsi ex hoc intervallo non permittatur vicinum privare aspectu in mare recto, neque coacto, quem is quocunque latere domus in proprio stans, aut etiam sedens habet, *atque ita quidem habet:* ut inter prospiciendum se in obliquum inflectere, sibique, ut mare videat, vim inferre non cogatur. De hortis autem & arboribus in priore Legislatione nihil tractatum est, neque quicquam præsenti addetur, neque convenit etiam. Nulli vero ædificaturo domum, si in medio angiportus, aut platea duodecim pedibus latior sit, propterea partem plateæ, aut angiporti adimere, & suo ædificio applicare fas esto. Non enim quod, quæ ad Rempublicam pertinent, oblædere, & ædificantibus attribuere velimus, duodecim pedum interstitium inter domos esse debere constituimus: sed ut, ne angustiora inter ædes essent interstitia, & ampliora etiam, si ampliora essent, haberentur, ac essent, ut essent, quum vetus spatium imminui non sinamus, ut Civitati sua jura conserventur. Si vero vetus ædificium ita constitutum erat, ut minus duodecim pedibus inter utramque domum intervallum esset, fas non sit, ut ultra veterem statum & formam, aut extollatur ædificium, aut fenestræ fiant, nisi decem pedum spatium in medio. Tunc enim, ut dictum est, prospectitias, quæ olim non fuerint, ædificator facere non poterit. Fenestras autem, luminis duntaxat causa parandas, faciet ab area sex pedum interstitio in altitudinem, ut tamen luminari fenestra ad dictum sex pedum in altitudinem præscriptum confecta nequaquam in suo ædificio id, quod fictitia area dicitur, facere, & Legem circumvenire audeat. Si enim hoc liceat, rursum luminares fenestræ per fictitiam aream prospectitiarum usum explebunt, ac vicino incommodabunt: quod fieri prohibemus: ut tamen nusquam ex pactis, aut stipulationibus ædificatoribus competens auxilium, si quidem omnino tale aliquid sit, perimamus. Insuper, quum prior Lex jubeat, ut domos antea incendio consumptas, tametsi alteri prospectus in mare præstringatur, centum pedes in altum attolli liceat: & hanc ambiguitatem tollentes sancimus, ut hoc ipsum obtineat, similiter in exustis ædibus & renovandis, & quæ prius non fuerint, nunc primum exstruendis: ut id posthac etiam in iis, quæ ignis nocumentum non senserint, sed propter vetustatem, aut etiam quamcunque aliam causam ruinosæ nutent, observetur. Et à quacunque ædificanda domo in medio controversorum locorum centum pedum sit intervallum, itaque citra ullum impedimentum structura procedat, etiamsi cujuspiam ad alios pertinentis domus prospectus in mare corrumpatur. Qui vero è solis coquinis, aut (ut vocantur) latrinis, sive ad naturæ necessitatem secessibus, aut è scala etiam, aut pontibus parietalibus ad transitum solummodo utilibus, aut ex iis denique, quæ βαστέρνοια multi vocant, prospectus in mare est, ei impedimentum adferri liceat, si quis intra centum pedes ædificare velit, dummodo duodecim pedes in medio sint. Atque hæc quidem observari placet, quando pactum alicui non suppetit, quod ædificare permittat. Qui vero ex pacto cum vicino inito ædificant, his in eo, quod utrinque placuit, persistendum est. Tunc enim non observato intervallo, ad pactum structuras tolli sinimus: tametsi illis, qui pacti sunt, aut qui in ipsorum domus successerunt, in maris prospectu noceatur: propterea quod quæ jam ex pactis alicui jura suppeditant, ea per generales Leges perimi non conveniat. Insuper placet, ut quæ solaria vocantur, post præsentem Legem non ex solis lignis & asseribus fiant, sed Romanensium, (quæ vocantur,) specie ædificentur: ut etiam inter duo solaria sibi invicem opposita decem pedum intervallum intersit. Quod si propter loci angustiam possibile non sit, alternatim solaria fiant. At si ipse angiportus decem pedibus latior non sit, neutra pars solaria, sive mœniana facere aggrediatur. Et quidem quæ, quo dictum modo est, fiunt, ea jubemus, ut à solo quindecim pedum interstitio in altum distent, & nequaquam ipsis columnæ aut lapideæ, aut ligneæ ad perpendiculum in solo substituantur, aut muri substruantur: quo ne qui subsolariis in altitudine, ut dictum est, factis aër existit, is obstruatur, neque inde angustior angiportus publicusque transitus fiat. Vetamus vero etiam, scalas, quæ à solo incipiant, & in solaria ducant, in angiportis fieri: quo videlicet ex cautiore structura, eoque quod non ita inter se solaria propinqua sint, leviora aliquando rarioraque, & quæ facilius restinguantur, ex igne civitati, iisque, qui domos habent, pericula obveniant. Quod si contra nostram Legem solarium aut scala fiat, nedum quod factum est, refringetur, verum etiam ædium dominus decem librarum auri mulctam sustinebit: & architectus aut redemptor, qui opus informavit, alteras decem auri libras dependet: & artifex, qui fecit, si ob paupertatem mulctam exsolvere nequeat, ubi in corpore verbera exceperit, ab urbe propelletur. Ad hæc jubemus, ut nulli liceat multas deinceps columnas in publicis porticibus à Milio (quod vocatur) usque ad Capitolium (quod vocant) aut domunculis, aut aliis etiam, quæ inter columnas fabricari solent, ex solis asseribus obstruere: sed ut istiusmodi domunculæ cum parietibus latitudine plateam versus sex pedes, altitudine vero septem non superent: tum etiam, ut per quatuor omnino columnarum interordinia liberi à porticibus in plateas transitus relinquantur: & istiusmodi domunculæ, sive officinæ extrinsecus marmoribus adornentur; quo ornamento sint civitati, & oblectamento prætereuntibus. Quæ vero in aliis Urbis partibus inter columnas officinæ constituuntur, eas ad eam mensuram, eumque modum confici placet, quam mensuram quemque modum conducere civitati Magnificentia tua judicabit: tamen ut æqualitas omnibus modis conservetur, ne, quod aliquibus permissum est, aliis prohibeatur. Illud item Lege complecti visum est, ne probi viri calumniatorum subdolis commentis oblædantur. Multi enim invidia, non vero quod injuria afficiantur, iis, qui ædificare volunt, litem texentes, procrastinandæ ædificationis necessitatem inferunt: ita, ut qui ædificare cœperit, deinde prohibitus, opusque intermittere coactus, & in judicium tractus, qua pecunia domum se erecturum sperasset, eam in litem insumat, & (quod omnium absurdissimum est) ubi victricem sententiam obtinuit, velut indissolubilibus aliquibus vinculis irretiatur, dum qui novum opus nunciasset, obtenta provocatione vadimonia expectat, & quod ædificationem impediat, ex vicini incommodis voluptatem capit. Jubemus itaque, si in istiusmodi controversiis adversus decreta judicis provocatio instituatur, ut simulatque subsidiaria actio, sive scripto comprehensa forma à judice data fuerit, etiam vadimonio non observato, victori una cum victo, aut seorsum soli, ad Magnificentiæ tuæ tribunal ingredi: & adversario, si absit, pro consuetudine vocato sententiam judicis manifestam facere liceat: quo omni dilatione succisa, legitimæ controversiæ imponatur finis: neque si forte hiems adsit, aut appropinquet, dum longa constitutorum dierum tempora expectentur, qui ædificare voluisset, & non jure prohibitus esset, intolerabilia damna sustineat. Similiter etiam, ut, si quis in tali controversia, Magnificentiæ tuæ judicio non acquiescens, provocare voluerit, confestim consultatio (quomodo vocatur,) fiat, nullaque intermissa dilatione, in sacro nostro palatio, & ipsi, & victori, prout fieri consuevit, sententia consideranda detur. Sciant vero omnes, qui novum opus nunciare ædificatoribus tentant, quod si causa cadant, ipsis & omnia damna, quæ obvenerint, & materiarum, quas litis tempore forte corruptas, aut deteriores factas esse constabit, pretium refundent. Qui autem non jure ad ædificandum aggressi fuerint, hi, si judicio superabuntur, isti, qui opus novum nunciaverit, eaque de re judicium illos sustinere coëgerit, damna resarcient. Cæterum omnes istiusmodi lites unius Magnificentiæ tuæ tribunalis sententia dijudicari jubemus: & ne alius quisquam gloriosorum Magistratuum istiusmodi controversiam audiat: neque eorum aliqui, qui

qui de istiusmodi controversia contendunt, militiæ aut fori præscritione utantur: quo videlicet litigare, aut multas, quas gloriosissimi Præfecti Urbis, dative ab ipso judicis sententia dare jusserit, perfundere non cogantur. Verum, qui judicio superatus est, per cohortem Magnificentiæ tuæ exactionem sustineat, ita, ut in hoc nullus fori præscriptione uti possit. Hoc vero Magnificentia tua provideat, ne, qui operum redemptores aut artifices, ubi opus aliquod inchoarint, id imperfectum relinquant, sed ipsum, qui inchoarit, aut capta mercede perficere opus, aut quod inde ædificatori obvenerit, damnum, quantique ipsius interest opus absolutum non esse illi dare cogat. At si forte pauper sit, qui id delinquit, verberibus cæsus ejiciatur urbe. Nec vero alius ejusdem artis, quod ab alio cœptum est, adimplere prohibeatur. Quod sane artifices redemptores adversus ædificatores ausos esse intelleximus: qua re intolerabile damnum ædificatoribus machinantur & inferunt, dum neque ipsi, qui opus facere cœpissent, huic finem imponunt, neque alios id ipsum opus consummare sinunt. Qui vero cœptum ab alio opus ob hoc ipsum, quod ab alio cœptum sit, absolvere recusat, similem & ipse cum illo, qui opus incorruptum reliquit, pœnam sustineat.

FINIS CONSTIT. ZENONIS IMP.

IMPERATORIÆ CONSTITUTIONES.

Enimundo Bonefidio interprete.

HERACLII.

1. *De fide.*

QUum S. Sophronius tum summo Sacerdotio fungens Hierosolymis, subjectis sibi Sacerdotibus convocatis synodice demonstrasset, eos, qui unam in duabus Christi naturis voluntatem atque energiam affirmarent, palam unam quoque naturam statuere: eique Joannes Papa Romanus assensus esset: Imperator Edictum proponit: Neque singularem, neque duplicem in Christo energiam esse asserendam.

2. *De Judæis.*

ANno 19. vere ineunte, Heraclius, Constantinopoli Hierosolyma proficiscitur, & avehit venerabilia ac vivifica crucis ligna: votisque Deo persolutis, Patriarcham Zachariam restituit: Omnes porro Hebræos sancta Urbe exigit, Edicto, ne iis intra tertium milliare accedere liceret.

3. *De foro competenti Episcoporum, Clericorum & Monachorum.*

SCias autem Novellam piorum Imperatorum Heraclii & Constantini, quæ statuit, ne Episcopus, vel Clericus, vel Monachus ob pecuniariam criminalemve causam apud civilem vel militarem conveniatur Magistratum: sed apud suos Episcopos duntaxat, aut Metropolitanos, aut Patriarchas. Eadem etiam statuit aurea bulla celeberrimi Imperatoris domini Alexii Comneni, vulgata mense Julio, Indictione 4. anno [*ab orbe condito*] 6589.

LEONIS ICONOMACHI.

1. *De Hebræis & Montanis.*

ANno sexto Imperator Hebræos ac Montanos ad Baptismum adegit.

2. *De patrimoniis templorum urbis Romæ: & de capitatione infantum.*

FUrore percitus majore homo adversus Deum pugnans, tertiæ Siculi ac Calabri populi parti tributum in singula hominum capita imposuit. Patrimonia quoque templorum Romæ principibus Apostolis consecratorum, (quæ pecunia quotannis antiquitus pendebatur talentorum trium semis) in ærarium publicum conferri jussit: & mandavit inspici atque describi infantes, qui nascebantur, ut census iste de singulis capitibus (*cephaletionem* vocant) exigi posset.

3. *De duabus siliquis præstandis Provinciarum Administratoribus.*

IMperator, ruina murorum Urbis cognita, cives ita est alloqutus: Vos muris urbis reficiendis cum non sitis pares, nos Procuratoribus Provinciarum negotium dedimus, ut ultra constitutum tributum in singula numismata accipiant *miliarisium* unum, idque in ærarium nostrum conferant; ex quo nos muros condamus. Exinde obtinuit, ut binæ siliquæ seu ceratia Quæstoribus solvantur. Ceratia autem appellantur duodecim folles, sive nummi.

CONSTANTINI CABALLINI.

De reliquiis & intercessione Sanctorum.

IDoneum se Antichristi instrumentum præbuit: atque adeo universali Edicto vetuit, ne quis in universum Domini servorum Sancti titulo cohonestaretur: quinimo conspui eorum inventas reliquias jussit, prohibuitque eorum intercessionem postulari, quod eos nihil posse diceret. Atque addidit scelestus, Mariæ quoque virginis intercessionem non esse implorandam; nihil enim eam præstare posse. Quin & Deiparam hanc noluit appellari.

NICEPHORI.

1. *De militia inopum, de chartiatico, & fumario, & naucleris, & inventione thesauri: & aliis quibusdam.*

UT exercitus deprimeret, quid non mali excogitavit adversus Christianos? Primo enim Christianos ex omnibus regionibus in Sthlabinias coëgit demigrare, & eorum habitationes divendidit. Quæ res nihil ab hostili captivitate absuit, omnibus in summas angustias conjectis. Secundum maleficium: imperavit, ut egeni militarent, iisque à vicinis arma & stipendia in singulos XVIII. nomismatum darentur, ac census præterea publicus eorum nomine penderetur; id *Allelengyum* vocabatur, quod alteri pro alteris tributi nomine sponsores essent. Tertio, omnium bona inspici, indeque censum in publicum exigi jussit, nomine *chartiatici* præterea exactis in singulos duabus siliquis. Quarto, omnes onerum relevationes sustulit. Quinta calamitas, quod ab omnibus sacris ædibus, parochiis, pupillis educandis destinata domo, hospitalibus, ad senes fovendos factis ædibus, necnon ab Ecclesiis, atque Monasteriis Imperatoriis, *fumarium* tributum exegit, ab initio usque sui Imperii. Meliora de eorum bonis sub imperialem curam transferri jubebat, nihilominus tamen tributum de his pendendum iis imponebatur, quæ reliquerat in iis ipsis sacris domibus, ita ut multis tributum duplicaretur: interim habitationibus ita exinanitis, ut inde emigrare cogerentur. Sextum tyrannicum institutum, quod à Magistratibus inspici res eorum jussit, qui ex pauperie subito ad opes pervenissent: ab iisque, veluti qui thesauros invenissent, pecuniam postulari. Septimum: quod emunxit etiam hos pecunia, qui à viginti retro annis ad præsens usque tempus dolium, aut vas aliquod aliquando reperissent. Octavum: qui ab avis vel proavis hereditatem percepissent, etsi ea divisa jam inde à viginti annis esset, eos pensionem in publicum conferre coëgit; utque ii, qui extra Abydum mancipia emebant, de singulis duo nomismata solverent, maxime Dodecanesum incolentes. Nonum: naucleros maritima, præsertim minoris Asiæ inhabitantes, & nunquam agriculturam expertos, invitos coëgit emere prædia, quæ aliis ipse eripuerat, indeque tributum solvere. Decimum: insignes Constantinopoli naucleros in unum conduxit, iisque duodecim cuique libras auri tradidit: ea lege, ut in singula nomismata usuræ nomine quatuor siliquas solverent: cum nihilominus reliqua etiam vectigalia navigiorum ab iis penderentur.

2. De

2. De usura.

USuras de navigiis captatas (cum interim re fœnebri aliis omnibus interdixisset) aliaque infinita mala excogitavit.

3. De vasis sacris & rebus ecclesiasticis.

DUces exercituum jussit Episcopis & Clericis mancipiorum loco uti, pro sua auctoritate in ædes episcopales, & Monasteria divertere, eorumque rebus pro arbitrio abuti. Vituperabat eos, qui ab omni ætate Deo aurea vel argentea vasa consecrassent: & res templorum sacras in publicos debere usus converti statuebat.

LEONIS ARMENII.

De Præfecto pœnam adultero non irrogante.

PRæter vigilem accuratamque Reipublicæ gubernationem, summa fuit in eo in flagitiosos severitas, cujus rei exemplum referam. Exeuntem aliquando palatio accessit quidam, querens suam sibi uxorem à Senatore quodam raptam: idque facinus se ad Urbis Præfectum detulisse, neque tamen suum jus consequutum. Leo statim mandavit, ut redeunti sibi sisteretur Senator reus tam atrocis flagitii, & Urbis Præfectus. Quo facto, actorem proponere suam causam jussit, qui quum rem ab initio ad finem usque exposuisset, reus convictus probationibus, quum nullum inficiandi criminis locum inveniret, scelus confessus est: & Præfectus causam interrogatus, cur flagitium digna pœna ultus non esset, inops excusationis obmutuit. Hunc ergo Imperator statim munere suo exuit, & adulterum ex Legibus puniendum dedidit.

THEOPHILI.

1. De imaginibus.

IN eos, qui cultum divinis imaginibus præstarent, nimis durum se atque inhumanum præbuit, omnes, qui ante ipsum fuere tyrannos, crudelitate vincere contendens. Nam Michaël pater ejus edixerat, *ne ulli pictæ imagini, ubicunque ea esset, nomen, Sanctus, imprimeretur.* quod id nulli rei præterquam soli Deo congruere putabat. Leo autem & filius ejus Copronymus, *omni eorum adoratione prorsus interdixerant.* Theophilus autem, *ne pingi quidem eas coloribus concessit:* abjecti dicens animi esse talium rerum admirationem, ipsamque solam spectandam esse veritatem.

2. De expulsione Monachorum.

EDixerat Theophilus, ne Monachis ullam Urbem intrare liceret: jusseratque omni modo eos arceri: atque adeo non tutum erat iis conspici ea in regione. Quin & Monasteria atque otii causa conditas ædes hominibus frequentans, mundana fecit hospitia.

3. De connubio Persarum cum Romanis.

PErsæ hunc Theophobum, Constantinopoli abducere, Regemque suum facere cupientes, ejus causa aliquoties ad Theophilum Legatos miserant, pacta simul pacis offerentes. Neque tamen persuaserant Imperatori, ut Theophobum ipsis dederet: sed eum potius Patricii dignitate ornatum, sorori suæ matrimonio copulavit: Lege etiam lata, quæ Persis conjugiorum cum Romanis licentiam concederet.

4. De tonsura capillorum.

QUia vero à natura paucos capitis capillos habebat, & erat recalvaster: ideo Edicto edito jussit crines ab omnibus tonderi: neque ab ullo Romano ultra collum demissos gestari: sanxitque Edictum, gravi flagrorum supplicio, priscorum Romanorum virtutem revocare studens.

5. De pœna raptoris equi.

MIles quidam manu promptus equum habuit egregium, qui ipsum sæpe ex prælio incolumem extulerat. Hujus equi amore captus Dux, sub quo is militabat, quum neque pollicitationibus, neque minis impetraret, hominem timiditatis accusatum apud Imperatorem exauctorat. Quum autem Theophilus equum insigni virtute cuperet habere, & missis in omnes partes mandatis talem sibi quæri, atque afferri juberet, eam occasionem nactus Dux iste, militi ei equum invito adimit, & tanquam suum Imperatori mittit. Post, quum necessitas bellica plures milites requireret, mandatoque Imperatoris omnes, qui arma ferre possent, in exercitum allegerentur: ille etiam miles arma sumpsit, & in prælio fusis suis, quod equum, à quo servari consueverat, non haberet, occubuit, uxore & liberis relictis. Vidua amissi mariti desiderio accensa, & quod necessaria pupillis suppeditare nequibat, justitiæ Imperatoris fama instigante, Constantinopolim venit: Theophilumque ad templum Blachernense equitantem de more, conspicata mariti sui equo vehi, concitato cursu aggressa frenum equi apprehendit, suum hunc esse vociferans, & non alium, sed ipsum Imperatorem cædi mariti sui causam præbuisse. Perterritus Imperator manere eam jubet, dum in palatium ipse rediret, ac reversus statim ad se vocat, ac de re tota accuratius inquirit. Quam quum ea à principio ad finem usque recitaret: illico etiam Dux ille sistitur, & muliere jussu Imperatoris occultata, de equo acriter interrogatur: quem quum asseveraret suum fuisse, neque raptu paratum, producitur extra velum mulier, reum de vi peractura. Qua is conspecta diriguit, & aliquandiu mutus adstitit: tandemque ad se reversus, supplex pedibus Imperatoris se advolvit, lacrymans, ac peccatum confitens. Ergo Imperator ejus facultates viduæ, ejusque liberis hereditatis jure addicit, ipsumque dignitate spoliatum exilio perpetuo damnat. Adeo infensus erat & iis, qui injuste opes parare intenderent.

BASILII.

1. De judicibus & foris quibusdam: & de pauperibus lites habentibus.

OPeram dedit, ut justitia vigeret: & æquo jure inter se viverent subditi, neque à divitibus inopes opprimerentur: propositis passim decretis, quibus injustitia exterminabatur. Judices quoque constituit, amplisque stipendiis, & honoribus auxit, jussos per diem sedere pro tribunali, & litigantium causas dijudicare. Ad eam rem loca iis designavit commoda, Magnauram, Circum, & Chalcen (æream portam) quam vetustate laborantem, ruinamque minantem, ad hoc instauravit atque adornavit. Alimenta etiam pauperioribus, quibus judicio erat disceptandum, ordinavit: ne inopia coacti litibus renunciarent.

2. De notis numerorum.

ANimadvertens occasionem maleficii pravis hominibus eo dari, quod numeri, quibus (verbi gratia) semissis, sextans, uncia, & similia designantur, per notas recepta antiquitus consuetudine scriberentur: loco notarum literis uti jussit, quas etiam rustici legere possent: & de suo sumptus in chartas, literas atque Scribas ipse suppeditavit.

LEONIS ET ALEXANDRI.

De Judicibus.

EXistimo equidem, eorum neminem, qui judiciario funguntur munere, eo unquam stuporis, aut inscitiæ prorupturum, ut aliter quam ex præscripto Legum judicium sententiamve ferre audeat. Quod si quis in tantam evaserit dementiam, reus peractus eas dependet pœnas, quæ Legibus sunt irrogatæ. Sin forte nos effugerit, pervigilem tamen illum atque insomnem oculum, cui nihil non, quamlibet occultum sit, patere potest, effugere non poterit. Tametsi id ipsum imprecationibus quoque dirisque execrationibus stabilire ac firmare non abs re alienum censuimus: Inveniat itaque iste & Deum, & cœlestes omnes atque incorporeas potestates sibi nunquam non adversantes. Immature ex hac vita excidat potius, quam excedat. Incommodis insuper afficiatur perpetuis, ipsius ædium fundamenta ignis tandem devoret, & posteritas eo redigatur inopiæ, ut panem ostiatim quæritet. Atque hæc jure sane optimo, propterea quod Leges, quas liberrimas esse oportuit, servas quodammodo atque captivas effecit fictorum pravorumque judiciorum.

CONSTANTINI PORPHYROGENNETÆ.

1. De rebellibus & seditiosis anathemate feriendis.

QUæ autem mense Julio, 9. Indict. anno 6534. ab Imp. Domino Const. Porphyrogenneta facta est Novella, sanctissimo quoque Patriarcha domino Alexio, & Synodo assentiente, quæ decisionis locum obtinet, ut, quæ ab Imp. & Synodo descripta est, & quæ decernit eos anathematizari, qui defectionem ab Imperatore moliuntur, vel tyrannidem, & ea ratione subjectos adversus eorum dominos incitant, inter alia hoc quoque circa finem expresse definit. Iis, qui ab hoc deinceps tempore insidias sunt machinaturi, vel tumultum excitaturi, anathema. Iis, qui ipsis opem ferunt, & in defectione sunt socii, anathema. Iis, qui consulunt, vel ad hujusmodi incitant, anathema. Iis, qui ipsos ad pœnitentiam suscipiunt, quum defectionis pœnitentiam non agant, nec eam relinquant, anathema.

2. De polygamis.

UNionis vero decisio, quæ facta est sub Constantino Porphyrogenneta, & Romano, Constantino quidem imperante, socero autem ejus Romano patris Imperatoris dignitatem obtinente, anno 6429. Indict. 9. & quæ singulis annis legitur in suggestu, mense Julio, hæc dicit circa finem. Deinceps autem communi sententia ac judicio pronunciamus ex præsenti anno, qui est 6429. Indict. 9. neminem oportere se quarto matrimonio jungere, sed esse omnino rejiciendum: &, si quis ad ejusmodi conjugium venire voluerit, esse omni ecclesiastica congregatione privatum, & ab ipso in sanctum templum ingressu alienum, donec in conjugio permanserit. Hoc enim etiam sanctis Patribus, qui nos præcesserunt, visum est. Nos vero etiam sententiam apertiorem reddentes, ipsum, ut à Christiana Republica alienum abdicamus. Ac sic quidem de quarto matrimonio. Ut autem, quæ ad alia quoque matrimonia pertinent, decentius constituantur, & non Christiana vita indignam institutionem habeant, de tertio quoque matrimonio definimus, ut non absolute ac simpliciter & temere perficiatur. Etenim à Patribus quidem, ut sordes, permissum est, non sic tunc quidem, ut nunc, re citra ullum ruborem imprudenter peracta, & indiscriminatim contracta: sed quemadmodum si quis, qui in domo in angulum incidit, multas sæpe sordes viderit: nunc autem quando libertatem accepit, & perinde ac si nihil habeat dedecoris & sordis reputatur, recte visum est hoc repurgare, quemadmodum & turpitudinem non in angulum conjectam, sed in ædibus diffusam, nullo modo permittimus, sed repurgamus, & quod molestum est & indecorum, ab eo rejicimus. Quin etiam humanæ cedentes infirmitati, honestatis autem Christianæ vitæ convenientis curam gerentes, hoc in tertiis nuptiis servandum statuimus, ut si quis, qui quadragesimum annum excesserit, & nec naturam reveritus, nec honestæ vitæ, quæ in Christianis requiritur, ullam curam gerens, sed sola libidinis perturbatione victus, se in tertium matrimonium projecerit, is cum omni diligentia & observatione sit usque ad quinquennium Sacramenti communionis minime particeps: & nec hoc tempus illi contrahatur. Qui enim post annum XL. sordem in Christi Ecclesia esse vel dici amavit, quod melioris vitæ argumentum præbebit, propter quod tempus Sacramentorum participationis ei contrahatur. Sed & postquam impolluta participatione dignus habitus fuerit, non erit ei permissum in alio tempore ad participationem accedere, quam in sola salutari Christi & Domini nostri resurrectione, per præcedentis jejuniorum abstinentiæ repurgationem. Hæc autem dicimus, quando ex prioribus matrimoniis non fuerint liberi, qui iis post quadragesimum annum tertiam uxorem ducere voluerint. Nam si liberos habuerint, eis nullo modo tertium permittitur matrimonium. Est enim valde iniquum tempestivæ libidini indulgere, priorum autem matrimoniorum liberis non prospicere, ut sint securi, & à molestia & à perturbatione remoti, quæ solent evenire hominibus ex filiorum multorum susceptione. Quod si quis triginta annos natus, ex prioribus matrimoniis habens liberos, tertiæ mulieri conjunctus fuerit, is quoque nulla ei venia data, ad quartum usque annum communionis Sacramentorum sit expers: quia manifestum est eum sola intemperantia motum, & quod sit carnalis libidinis servus, ad hoc se matrimonium conferre. Et postquam etiam Sacramentorum participatione dignus fuerit habitus, semel quidem in salutari Christi, & Domini nostri resurrectione: secundo autem in dormitione immaculatæ Dominæ nostræ Deiparæ: & tertio in natali Christi & Dei nostri, quod in his procedat jejunium & ejus utilitas. Sin autem non sint liberi (quia liberorum susceptionem desiderare facile est,) condonandum, & sola ea pœna, quæ ab initio & huc usque servata est, in eum animadvertetur. Hæc etiam de tertio matrimonio. Atqui nec secundum, nec primum extra cautionem adhibitam relinquimus, sed & illa sic contrahi statuimus, ut nullam malam causam habeant, vel ex raptu, vel ex præcedente clandestino concubitu, sed legitime, & ab iis, qui ab ejusmodi inquinamentis & fornicatoria impuritate mundi sunt. Si quis ergo prædictis Constitutionibus neglectis, ad matrimonii consuetudinem primam vel secundam processerit, dum Christi Ecclesia, quæ est pura, immaculata, & sine ruga, salutaribus examinationibus subjicit, nec prius ad divinorum mysteriorum participationem admittit, quam definitum ob fornicationem tempus explevisse cognoverit, nisi forte necessarius è vita excessus urgeat, donec scilicet septimus annus completus fuerit. Sacerdos autem, qui ausus fuerit, præter id, quod statutum est, divina participatione aliquem dignari, de proprio gradu in periculum veniet, eo videlicet, qui præter formam constitutam divina communione dignus est habitus, ad excommunicationem redacto, usque ad septimi anni complementum.

IMP. D. CONSTANTINI PORPHYROGENNETÆ

Novella secunda Constitutio de voluntariis homicidis, suscipiens quidem eos præter vim prioris, per commiserationem, damnans autem perpetuo exilio & bonorum spoliatione.

HÆc sancire nunc proposuimus, severitatem quidem prioris Constitutionis benigniore ecclesiasticorum decretorum censura commutantes: dissolutæ autem & indulgenti delinquentium disciplinæ, eaque de causa ad imitandum facili, non solum vinculo pœnarum medentes, sed & totius fere substantiæ ad homicidam pertinentis spoliatione; homicidis quidem ipsis de salute, Reipublicæ autem, ne quis simili moveatur affectu, utiliter prospicientes, ut horum utrumque tam jus observetur, & magnum divinumque Ecclesiarum conservetur privilegium, quam his cautionibus imitationis frequentia coërceatur. Quod igitur attinet ad vitæ rationem homicidæ, ordinari jubemus, quemadmodum canonica præscripserit disciplina. Nos autem hac Constitutione perpetuo eum damnamus exilio, ab eo loco, in quo scelus perpetratum fuerit. Quo quidem tam punietur reus, quam propinquis occisi non majoris fiet tristitiæ & doloris augmentum, quod utrumque forsan non inutile: ne assiduo conspectu ejus, qui dolorem attulit, & defuncti memoria propinqui sponte ad ultionem impulsi, malum malo sanare conentur, & homicidii duplicent infortunium. Omnino igitur homicida perpetuo illinc exulet, nec unquam eo revertatur, & terram habitet, quæ injuste sublati fratris sanguinem hiscendo suscepit. Et hanc primum post ecclesiasticam censuram condemnationem ferat: præterea vero bonorum suorum privationem subeat: ne tamen applicentur fisco. Nam si uxor sit homicidii damnato, dotem & propria omnia auferre eam oportet, hoc amplius donationem ante nuptias. Quod si theoretron pacta fuerit, aut aliud quippiam, hujus omnino recuperationem & proprietatem habere, si liberi non subsint. Sin autem subsint liberi, eam habere lucrorum nuptialium usumfructum, observatis omnibus Legum præscriptis; liberi autem in trientem reliquæ substantiæ paternæ succedant. Et si quidem homicida proprio motu, aut consilio ac approbatione eorum, à quibus examinatur, ad monasticam vitam (prius sceleris purus effectus) transierit, accipiat Monasterium tertiam partem illius substantiæ, reliquo triente reservato uxori & liberis occisi in parvum eorum infortunii solatium. Quod si liberi non supersint occiso, inter uxorem & ascendentes triens ille æqualiter dividatur. Uxore autem relictis liberis præmoriente præferantur ii ascendentibus. Sed si nec liberi, nec uxor, nec ascendentes sint occiso, & alii, qui Lege ad successionem vocantur cognati, diligentiam adhibuerint, ut scelus manifestaretur, trientem accipiant ejus, qui injuriam intulit. Sin autem solitariam vitam homicida non appetierit, non triens, sed bes juxta prædictam distinctionem parti ejus, qui interfectus est, distribuatur. Præterea nemo eorum, qui hujusmodi sceleris convicti sunt, civile officium, aut aliud quodlibet administret unquam, nec si divinum rescriptum impetraverit: sed omnimodo maneant infames, quibus, ut viverent, tantum benigne concessum est. Cæterum ii omnino tondebuntur, & in numerum Monachorum referentur: qui malitiæ exuberantia, præmeditati sunt cædem proximi, & eam, prius habito consilio, in animæ suæ perniciem & fratris sui necem, instructi patrarunt. Nec ad tempus modo pœnitentiæ præstitutum, sed quamdiu vixerint, in Monasterii regula coërceantur. Nam qui aliter sponte interfecerint, sed lascivia & impetu iræ ratione carentis, non consulto & præmeditate, ac hujus habita deliberatione arguentur occidisse, perpetuo quidem præter alia omnia subjicientur exilio, non tamen monasticam vitam eligere cogentur.

2. De laicis, qui intestati moriuntur absque liberis.

NEc tibi repugnare videatur Novella Imperatoris Domini Constantini Porphyrogennetæ, quæ tractat de iis, qui sine liberis ab intestato moriuntur, non succedere ex linea transversa cognatos, sed tertiam partem bonorum eorum, qui sic moriuntur, ad pias animæque salutares elargitiones procedere, cum eo etiam collectis pretiis servorum ejus, qui mortuus est, utpote iis eo ipso liberatis. Hæc enim Novella de laicis loquitur & solis, sicut prædicta Justiniani

niani Novella locum habet in Episcopis & Clericis, qui ab intestato moriuntur.

ROMANI SENIORIS.

1. *De prædiorum acquisitione.*

NOvella quoque Cæsaris Romani senioris idem pene statuit: Ne quis ultra conspicuorum & spectabilium Magistrorum, aut Patriciorum, neque eorum, qui Imperiis, potestatibus aut omnino principalibus dignitatibus insigniti sunt & ornati, neque item civilium, aut militarium, aut delegatorum Magistratuum, aut his substitutorum, neque Metropolitanorum, aut Archiepiscoporum, aut Præfectorum, aut eorum, qui sacris domibus præsunt, aut denique ad alium quemvis honorem seculi provecti sunt, prædiorum aut fundorum possessionem, aut emptione, aut donatione, aut alio quovis modo adeat. Eos enim, qui post præsentem Constitutionem, ejusmodi quippiam moliri & aggredi ausi fuerint, inde jubemus absque suæ pecuniæ restitutione detrudi, propriisque laboribus ac sumptibus fraudari, quos ad rem ornandam & pretiosiorem faciendam contulerunt, atque ipsam prædii æstimationem, si quidem conspicui viri sint & illustres, qui hoc admiserunt, fisco applicari: sin abjectiores sint, & omnino absque ulla pretii restitutione expelli, & meritis insuper pœnis castigari.

2. *De rescindenda venditione.*

NOvella quoque Cæsaris Romani senioris ita habet: Si deprehensum & exploratum fuerit eos, qui post à se peractam venditionem, si modo testibus peracta comprobetur, ad judicium provocarunt, intra quadriennium id fecisse ac conquestos esse, citra controversiam his succurritur. Succurritur autem, non ut vendita suburbana recipiant: sed ut, si quidem emptor quod reliquum est, justi pretii expletioni 1 præstare voluerit, hoc ei facere liceat. Atque ita justum rei pretium supplens ac persolvens, ipsa prædia sibi retineat; & qui de facta venditione queruntur, justum pretium, quanti prædium ipsum æstimatur, accipiant. Sin nolit emptor justam rei æstimationem complere, pecuniam, quam ab iis, qui cum eo expostulant, accepit, una cum ejus causis ac usuris restituat: & è prædio decedat venditori restituendo.

3. *De prælatione.*

SI qui communes ædes, fundum, vineam, aut quamvis aliam rem soli habentes, aut aliter quam communionis jure propinquis prædiis aliqua ex parte permixti aut adjacentes, consortes, vel alioquin vicini & proximi sua alienare, aut venditionis, aut emphyteuseos, aut locationis nomine voluerint, ne prius hæc alii cuiquam alienanto, quam testatum iis fecerint, quos in prærogativa κατὰ τάξιν, hoc est, ordine, succedentes dicimus. Ut primi, inquam, vocentur permixtim quoquo gradu juncti cognati, aut quibuscum aliquid est commune, ut ædes, fundus, vinea, aut quævis alia res. Ejusmodi siquidem cognatos Lex præfert. Ubi vero cognati communionem in re non habent, tum anteponuntur, qui aliquid in ea communitatis habent. Quibus ii succedunt, qui tantum permixti sunt, etsi omni ex parte ei, qui rem alienat, sint externi: deinceps & simul juncti consortes. Postremo, qui simpliciter aliqua ex parte rei alienandæ uniti sunt, & vicini. Consortes porro appellamus, quotquot sub eodem censore perscripti sunt, & in censum publicum relati, etiamsi propria tributa diversis in locis pensitent. Enimvero cum multi finibus prædii alienandi circumquaque adjacent, suo cuique ordine testationis prærogativa tribuatur, ut renuentibus forte iis, qui jure præferuntur, qui deinceps vocantur, contractum si velint, inire queant. Quod si æqualibus omnes subnixi reperiantur privilegiis, ut nihil omnino sibi invicem in hujusmodi vocatione præjudicent, eadem quoque rursus fiat denunciatio, ut intra triginta dies justum pretium, quodve verus emptor haud segniter præstiturus esset, si absque ulla mora solventes pro rata parte vel sponte sua, vel alicujus opera & arbitratu distribuant. Quotquot autem intra præfixum tempus sibi delatam pretii partem non præstiterint, jus prærogativæ amittent: nisi si quis forte eorum captivus est, deportatus aut relegatus: aut ob publica privatave negotia citra dolum absens: aut etiam nondum annum ætatis xxv. explevit. Horum enim, qui administranda negotia susceperunt, intra IV. menses, cum præsentibus novis emptoribus pro rata portione concurrunt, pretium explentes, quod à minoribus subducta ratione est præstandum, una cum legitimis usuris & necessariis sumptibus. Externos vero emptores in totum summovent, pretium cum usuris ac sumptibus ipsis restituentes. Quin & in universitate villarum, quæ dicuntur, aut prædiolorum (universitatis autem unius sunt, qui ex eadem sunt villa) longe satius est, ut earum habitatores sibi mutuo præferantur. Quod si omnes, quibus in rei distractione prærogativæ jus datur, recusarint, vel eos exploratum fuerit, ei, qui rem alienat, & ejus familiæ aut pecuniarii damni, seu multæ auctores fuisse, aut ejus corpori ac vitæ insidias struxisse, gravissimamque infamiam pepperisse, idque non fortuito, sed de industria, aut per se, aut per suos, hos invito eo, qui talia sit passus, nulla ratione volumus ad ipsius prædia aspirare. Post decennium tamen silentio peractum, adversus eos, qui quovis modo contraxerint, quive donatione aut testamento quippiam fuerint consecuti, nulla omnino ab iis, qui dictis ex causis prærogativæ jus habent, imo nec à fisco controversia moveatur. Occasione tamen dotis, aut propter nuptias donationis, ex testamento vel permutatione, vel transactione & propinquis & externis omnes alienent, absque simulatione nimirum ac dolo. Si vero, qui in fraudem nostræ Constitutionis alienant, aliud quid facere ausi fuerint, & aliud aperte simulare, si quidem post jusjurandum convicti fuerint, tam ipsi, quam qui ita dolose cum ipsis contraxerunt, & perjurii pœnas dabunt, & hi quidem prædio, illi vero clam soluto pretio excident, & utraque fisco inferentur, ut à fisco propinquis venundentur. Sin vero ante jusjurandum deprehensi fuerint, tale quippiam egisse, & quod actum fuerit, erit irritum, & qui semel fundum præter juris formulam alienare conatus est, vel invitus postea cogetur iis vendere, quibus jus prærogativæ concessimus. Et hæc quidem ita de his statuenda.

NICEPHORI PHOCÆ.

1. *De tetartero, quod est numismatis genus.*

NUmisma attenuavit, tetartero excogitato. Cumque eo modo duplex esset nummus, pensiones publicæ graviorem exigebant, minor in sumptibus faciendis dissipabatur. Cumque esset 2 Lege & consuetudine receptum, ut omnes nummi imagine Imperatoris alicujus notati, modo ponderi nihil decederet, idem valerent: ipse sua insignes imagine præferri, aliorum depressis pretiis, voluit; eaque re haud leviter subditis in permutationibus incommodavit.

2. *De eodem & de hexagio.*

APparet eundem avaritiæ quoque sordibus fuisse contaminatum. Nam cum usque ad eum quodvis numisma *hexagium* penderet, ille *tetarterum* excogitavit pondere imminuto.

3. *De prælatione.*

NE quod privilegium prætendant pauperes, dum distrahitur prædium à potentioribus, neque ex consortio, neque ex communicatione, licet milites vel etiam cives esse deprehendantur: sed in hoc rursum succedat persona quæpiam potestate prædita, quæ scilicet pauperum hinc inde adjacentium tranquillitatem ac utilitatem possit tueri. Et potentes cum potentioribus duntaxat emptiones contrahere volumus: milites vero & pauperes, cum iis, qui parem secum sortiti sunt ordinem ac locum.

4. *Ne Ecclesiæ prædiis locupletentur, & , ne sine sententia Principis Episcopus creetur.*

PRæterea ad officium assidue veniens, graviter subditos afflixit, non modo pensionum & tributorum omnigenis rationibus, sed & rapinis intolerabilibus. Ad hæc partem quandam eorum, quæ Senatoribus solebant Imperatores largiri donorum, in fisco retinuit, causatus sibi ad bella gerenda deesse pecuniam. Neque hoc tantum, sed & donationes Monasteriis, atque templis relictas, à quibusdam piis Imperatoribus, prorsus abolevit, Lege etiam lata, *ne Ecclesiæ immobilibus locupletarentur bonis:* causatus, Episcopos male prodigere ea, quæ pauperibus darentur, interim militibus deficientibus. Id vero omnium gravissimum, quod Legem tulit, cui & Episcopi quidam leves atque adulatores subscripserunt: *ne Imperatoris injussu ullus crearetur Episcopus:* & mortuo aliquo Episcopo aliquem suorum submisit, qui definitos faceret sumptus; ipse, quod erat de reditibus reliquum, accepit.

5. *Ne de novo construatur Monasterium, aut venerabilis alia domus.*

IMperatoris autem Domini Nicephori Phocæ Novella decernit, *non esse de novo construenda Monasteria*, vel Xenodochia, vel Nosocomia,

(1. *l.* 2. *l.* 8. *C. de rescind. vend.*

(2. *l.* 1. *C. de veteris numismatis potestate.*

comia, vel alia sancta & religiosa loca, sed eorum, quæ sunt, curam geri oportere, & hæc expresse in fine adjecit. Quare ab hoc deinceps tempore, quod est septimæ indictionis initium, nemini liceat, nec loca, nec agros ad Monasteria, vel Gerocomia, vel Xenodochia transmittere, sed neque ad Metropolim vel ad Episcopatum; neque enim illis est hoc conducibile. Si quæ autem prædictæ & religiosæ domus, vel Episcopatus & Monasteria, adeo malam administrationem & providentiam sortitæ sunt, ut locis privatæ destitutæque sint, iis sententia & examinatione Imperatoria, eorum, quæ sufficiunt, acquisitio non prohibebitur. Cellas autem, & quæ appellantur lauræ in desertis ædificare, quæ non ad possessiones & agros alienos extenduntur, sed soli monastico ambitui seorsum præstituuntur, tantum abest, ut volentibus prohibeamus, ut etiam in magna laude ponamus.

BASILII PORPHYROGENNETÆ.

1. *De possessione Ecclesiarum & venerabilium domorum.*

QUam quidem Novellam Porphyrogenneta Dominus Basilius junior sua Novella sustulit, mense Aprili edita Indict. 1. anno 6495. quæ & hæc expresse continet: *Imperium* nostrum, quod à Deo profectum est, cum & à Monachis, quorum pietas & virtus est testata, & à multis aliis Legem de Dei Ecclesiis & sanctis domibus, vel potius contra Dei Ecclesias & sanctas eorum domos à domino Nicephoro, qui Imperium invasit, conditam præsentium malorum causam fuisse, & radicem, & universalis hujus subversionis & confusionis, (ut, quæ ad injuriam & contumeliam non solum Ecclesiarum & sanctarum domorum, sed etiam Dei ipsius facta sit,) intellexisset, & maxime cum id re ipsa expertum esset; ex quo enim hæc Lex est observata, nihil boni penitus in hodiernum usque diem vitæ nostræ occurrit: sed contra, nullum penitus calamitatis genus defuit. Statuit per præsentem Auream Bullam, ut Lex prædicta ab hoc præsenti die cesset, & deinceps infirma & irrita permaneat, & locum habeant, & in usu sint, quæ de Dei Ecclesiis & sanctis & religiosis domibus factæ sunt Leges.

2. *De allelengyo communis census pensitorum.*

COnstituit tributum pauperum, qui solvendo non essent à locupletibus exigendum esse: quod allelengyum vocabatur.

3. *De prædiis potentiorum.*

LEge etiam sanxit, ne potentiores multiplicandis prædiis augescerent. Quanquam eadem etiam ab avo ejus Constantino, hujusque socero Romano lata fuit.

4. *De præscriptione* XL. *annorum.*

CÆterum Novella Lex Cæsaris Basilii Porphyrogennetæ in his quadraginta annorum præscriptionem tollit. Neque rursum inopes, si potentiorum injuriis oppressi fuerint, quadraginta annorum præscriptione repelli: neque ullas prorsus valere præscriptiones, etsi aureis bullis insertæ sint, quæ injuste & fraudulenter inductæ fuerint. Neque ipsum etiam fiscum ullo temporis excludi intervallo, sed ab augusto Principe jus suum revocare, probationesque suas ad illud recuperandum afferre.

ROMANI ARGYRI.

De reditu magnæ Ecclesiæ, & de allelengyo.

INitio Imperii bonis ac laudabilibus institutis subditos demeritus est. Principium fecit beneficentia in religionem. Cum enim sciret magnæ Ecclesiæ reditus non sufficere, ut qui superioribus temporibus dispensator fuisset ejus, & aliarum, quibus hujus Clerus de more inserviebat, LXXX. auri libras quotannis ex ærario imperatorio ei pendi jussit. Abolevit etiam allelengyum, quod Constantinus erat sublaturus, nisi mors eum antevertisset.

ZOÆ.

De Magistratibus non vendendis.

IMperio Zoæ restituto, quæ sororem Theodoram quantumvis invita, consortem habebat, statim & honorum gradibus Senatorio ordini & largitionibus multitudini gratiæ sunt actæ, ac Reipublicæ quanta omnino poterat cura gesta. Nam in omnes Imperii partes literæ & Edicta dimittebantur, quæ & Magistratus vendi, quod erat ante factitatum) prohiberent: & omnia injustitiæ genera de medio tolli juberent.

MICHAELIS.

De Prætorio & velamine capitis, & de publicis curatoribus.

CUm autem esset admodum senex, multaque antiqua recordaretur, multas veterum consuetudinum reducere intendit, nihil vel Imperio, vel Reipublicæ profuturas. Nam Prætorium expurgari jussit, & civium capita non literis, ut nunc, sed byssinis pileis, magnis lineis purpureis intertextis, tegi. Et procuratores publicos non ex Senatu delegit, sed alios scribarum è numero velocium, in singulis archivis educatorum: & id genus alia multa.

ISAACI COMNENI.

De Canonico, & consuetudinibus, quæ dantur pro ordinatione.

DE Canonico autem, & consuetudinibus, quæ pro ordinatione dantur, hucusque vim habet Aurea Bulla invicti Imperatoris Domini Isaaci Comneni, quæ partim ita habet: Statuit vero Imperatoria mea Majestas, ut etiam in ordinatione Sacerdotum, & Canonico vetus forma auctoritatem obtineat, & nihil in ordinatione Episcopus, qui ordinat, amplius accipiat, quam præstantioris monetæ Imperatoriæ meæ Majestatis, septem aureos nummos duntaxat: unum videlicet, quando facit simplicem Papam, sive Lectorem; tres, quando ordinat Diaconum; alteros tres, quando Sacerdotem, sive Presbyterum perficit. Sic similiter pro Canonico à vico triginta infumibula habente, similem aureum unum, argenteos duos, arietem unum, ordei modios sex, vini mensuras sex, farinæ modios sex, gallinas triginta: à vico vero, qui viginti infumibula habet, aurei bessem, pro duobus argentei argenteum, agnum dimidiatum, ordei modios quatuor, vini mensuras quatuor, & gallinas viginti: à vico denique, qui decem infumibula habet, argenteos quinque, agnellum unum, ordei modios duos, vini mensuras duas, farinæ modios duos, & gallinas decem: quemadmodum in veterum Actuariorum sigillis præscripta sunt. Atque provincialium conveniens ordinatio Imperatoriæ meæ Majestati placuit. Cum hac vero Aurea formali Bulla, confecta est etiam 15. mensis Januarii, Indictione 10. à sanctissimo illo Patriarcha Domino Nicolao Synodalis annotatio, quæ jubet, ut secundum hanc Auream Bullam Canonica, ac pro ordinatione dentur.

MICHAELIS.

De prælatione in antichresi.

POtior est propinquus externo in rerum soli antichresi.

NICEPHORI BOTONIATÆ.

1. *De solutione matrimonii ob furorem conjugis.*

AT vero C. & CI. Imperatoris Domini Leonis Philosophi Novellæ statuunt, ut viro triennium duret, neque intra illud, postquam uxor furere cœperit, conjugium dirimat: mulier autem, nisi quinquennium præterierit, à furente marito non separetur. Legas quoque Novellam Imperatoris D. Nicephori Botoniatæ, quæ de furentibus conjugibus eadem disserit.

2. *De relevatione fiscalium debitorum.*

BOtoniates cum ad imperium pervenisset, à Patriarcha, regali fascia tertio die coronatur, ac primum illud liberalitatis specimen edidit, ut quicquid fisco deberetur, id universum citra exceptionem aboleret, ac novas tabulas magnifico Edicto institueret.

ALEXII COMNENI.

1. *De ætate ineuntium officia.*

DE iis autem, qui in imperfecta ætate officia, aut dignitates suscipiunt, repositum est in publicis secretis Edictum D. Alexii Comneni, semper celebrandi Imperatoris: illud etiam cognosce. Habet ita ad verbum: Multi ubi ob denunciatam Reipubl. aliquam utilitatem, aut per ambitionem, qualemcunque dignitatem vel officium, aut capere, aut permutare, aut vendere petierunt: ea in parvos pueros transferunt. Ne igitur hoc fiat, neque tales imponere aut decipere conspiciantur, statuit Imperatoria mea Majestas, ut quicunque dignitatem vel officium, sive propter denunciationem, sive propter benevolentiam aliquam, sive per commutationem, sive in munus & per largitionem, aut dum animum nostrum oblectamus, ab Imperatoria mea Majestate acceperit: ne quem-

quempiam, qui honoretur, viginti annis minorem admittat. Quin omnes quicunque per easdem causas, aut dignitatem, aut officium accipiunt, majores viginti annis sunto. Quando vero Imperatoria mea Majestas non propter talem causam, sed nulla causa interveniente honoraverit quempiam, aut officium donaverit, tametsi honoratus viginti annis minor fuerit, citra dubitationem tamen illi insternuntor. Reponatur igitur præsens hæc tabella inter chartas secretorum nostrorum, ad ostendendam imperandi gubernandique Imperatoriæ meæ Majestatis rationem, ut hoc modo deinceps in omne futurum tempus efficaciam habeat. Debet autem in ejus, qui citra medium honoratur, tabula adjici: Insternitor. Non impedietur per Edictum de iis, qui minores viginti annis honorantur, ab Imperatoria mea Majestate factum. Ac vero esto hoc signum eorum, qui (ut dictum est) citra causam mediam honorantur, tanquam Imperatoria mea Majestas hoc sciverit. Mense Januario, Indictione quinta, per Imperatorem.

2. *De nuptiis amitæ & fratris filiæ cum filio fratris & patruo.*

EXtat jussio semper celebrandi Imperatoris Domini Alexii Comneni, ad suggestionem proedri illius & hetæriarchi Bardæ Zeri, mense Martio, Indictione decimaquinta edita, & ad illius temporis sanctiss. Patriarcham Dominum Nicolaum, ac sanctam divinamque Synodum missa, quæ amitam & fratris filiam cum patruo & fratris filio, tametsi sexti gradus cognationem ex affinitate obtineant, citra impedimentum jungi statuit. Quam jussionem Synodali subnotatione, quæ in memorati Patriarchæ Domini Nicolai Codice reperiretur, insertam legas.

3. *De sponsalibus Novella celebrandi Imperatoris Domini Alexii Comneni, emissa mense Julio, Indictione septima, anni (ab orbe condito) 6592.*

SPonsalium nuptiarumque terminos vetusta superiorisquæ ætatis Legislatio longe separavit: horumque intervallum magis quam Mysorum & Phrygum proverbium notum fecit. Verum quæ sub felicis memoriæ Patriarcha Domino Joanne Xiphilino Synodi opera confecta est subnotatio (cui etiam perpetuo inter Imperatores celebrandum Dominum Nicephorum Botoniatem, per Aureæ Bullæ scripturam, auctoritatem largitum esse compertum est) quæ multum inter se distabant, in unum contraxisse cernitur. Qua ratione quod synodica decisio de nuptiis promulgarat, hoc ille disertis verbis de sponsalibus censet, duobus fratribus duos patrueles sponsare non permittens. Atque promiscua quidem plebs indiscriminatim rem aggrediens, & se in synodalis statuti sensum mergere prorsus nequiens, sine ratione, quidnam sponsalia essent, fingebat, neque quo pacto cautius firmarentur, exacte constituere valebat. Interdum etiam mentis suæ inconsiderantiam adversus absolutam Ecclesiæ normam venditabat. Verum Imperatoriæ nostræ Majestatis pietas peritius considerationem auspicata, ubi apparentem contrarietatem recte dijudicasset, per præsentem Legislationem, optimam adinvenit consonantiam. Posteaquam enim vetus Lex sponsalia in sola contrahentium voluntate constituit, nihilque amplius quam de consensu, instrumentis, atque sponsalitiis arrhis elaborat: nobis autem vitæ negotia ad longe ornatius, magisque sacrum divina gratia devenerunt incrementum, atque hinc non nuptiæ solum, verum etiam sponsalia peragendam sacram benedictionem sibi conjunctam habent: ac certum tempus primæ conjugum conjunctioni per recentiorem sapientissimi Imperatoris Domini Leonis Sanctionem [3] est promulgatum (in maribus nempe annus [4] ætatis decimus quintus, in fœminis decimus tertius: quod profecto tempus ad perfectam conjugum cohabitationem vetus Lex sufficiens esse jussit) necessarium esse Potentia nostra judicavit, ut per præsens oraculum firmiter definiat, proprie illa esse sponsalia, & revera secundum exactæ synodalis normæ considerationem cum nuptiis æquipollere, quæcunque tempus, quod Imperatoris D. Leonis Sanctio determinavit, integrum sibi habuerunt, & sacra benedictio consecuta est, atque in illis synodalis decisionis observationem valere debere. Si namque contrahentium alteram partem morte forte aliove fortunæ casu, aut sententiæ mutatione recedere, ad aliudque vitæ consortium transferri contingat: non exiguus hic absurditatis tractus existet, si præambulæ nuptiarum preces in sponsalibus peractæ, tanquam vanum aliquid & temere accumulatum reputentur, & indiscriminatim ea res intelligatur, quasi Deus per sponsalia inter conjungendas personas introductus non esset. Hoc autem commemoratus celebris Imperator recte sequutus, sancti universalisque sexti Concilii Canonem, qui sponsam, dum sponsus adhuc in vivis est, cum alio in matrimonii consuetudinem coire vetuit, adulterium rem manifeste statuens, cum aperta veteris Legis contrarietate pulchre conciliavit. Quoniam post benedictionem sponsis factam, separatio ea secundum ejus vocem justorum sponsaliorum est solutio. Quod si sponsalia quædam secundum multorum consuetudinem congruenter jam contracta fuerint, & instrumenta confecta sint, nondum autem statutum tempus, quo Christianis debita benedictio fieri consuevit, advenerit, neque solennes super desponsatis preces per Sacerdotem pronunciatæ fuerint: hæc sponsalia quantum ad exactam Ecclesiæ dissertationem, neque esse, neque dici justa possunt: neque vero adversus hæc synodalis subnotatio efficaciam habet, sed tanquam hominum placita simpliciter per stipulationes confirmata, auctoritatem ferunt, vetusque Legislatio in illis firmitatem obtinet. Hoc enim pacto cum vetusta Lex, quæ antea de sponsalibus promulgata est, integra conservabitur: tum Synodi judicium secundum hic [positam] observationem & intellectum, & interpretatum, intactum atque intentatum custodietur. Quandoquidem vero hæc ita sunt explicata, & hæc vera sponsalia designata sunt, quæ cum sacra benedictione, statutoque tempore peracta esse noscuntur: quæ vero secundum antiquiorem Legislationem fiunt, veluti hominum placita stipulationibus constabilita vim habere, atque soli priscæ Legi, quæ certas personas ad sejunctam sponsam ingredi prohibitas recensuit, in his valere concessum est, quiddam cum conveniente Christianis honestate conjunctum, præsenti oraculo nunc etiam addi oportet. Quia enim non secundum exactam convenientemque rationem veteris, novæque Legislationis Decreta peragebantur, sed promiscuum vulgus antiquiori Legum auctoritati adhærescens, post septennale tempus citra dilationem sponsalia celebrabat: ac pro arbitrio quisque ad desponsatas ingrediebatur, continua consuetudine atque libertate congressus ad colloquia amoris flammam accendens: sacratior autem pars Novellam Imperatoris jussionem secuta, inter sponsalia & nuptias distinctionem ponebat, primum preces sponsalitias, ac deinde matrimoniales conjungendas accinens, atque conjunctim simul & eodem tempore, quando interea vel minimum quidquam incideret, isthæc perficiebantur, & sponsalia nuptiæque uno spatio peragebantur: hoc tanquam sine disquisitione fiat, nostra pietas corrigens per præsentem generalem jussionem sancit, ut qui ad annum contrahentium septimum, & deinceps usque ad decimum quartum, aut duodecimum velut imaginarii sponsaliorum contractus fiunt, legitimorum firmorumque sponsaliorum vicem non obtineant: sed tantum tanquam confirmatæ stipulationes habeantur, atque secundum aliorum contractuum naturam operentur. Et ad hunc quidem modum apud omnes subditos nostros illa obtineant: ut tamen interim vetus Lex, quæ de sponsalibus promulgata est, in personas ad sejunctam sponsam ingredi prohibitas plenam efficaciam habere debeat: idque quo is status, quem in Christianorum Republica vigere convenit, augmentum accipiat. Nam tametsi ea res secundum exactam rationem perfecta sponsalia non sint: attamen quia quod agitur, sponsaliorum propositum habere videtur, atque inde nuptiarum fundamentum jaci incipit: magna profecto ratio est, quamobrem à Lege prohibitæ personæ iterum impediantur, adeoque nemo impudenter procari præsumat, ut in uxorem assumere audeat, quam vetus Lex sponsam alicujus factam, diremptis sponsalibus in alterius manum convenire non sinebat. Veruntamen ubi id tempus advenerit, quod sponsalibus simul & nuptiis convenire judicavimus (ubi nempe fœmina duodecimum annum, masculus vero decimum quartum excesserit) tunc in primis sponsalia decantandis sacris precibus, illorumque solennibus (arrha videlicet, gratoque desponsatis osculo) observandis perficiantur: atque deinde exiguo longioreve tempore, quomodo contrahentibus visum fuerit, intermisso, citra recusationem legitimæ etiam nuptiæ procedant: non autem multum disjunctæ res simul uno die, & sæpe una hora effectum sortiantur. Taliter enim ordine in nuptiis procedente, cum Lex vetus, quæ prohibitarum personarum catalogum fecit, illis non permittens ad sejunctam cognatæ personæ sponsam ingredi, observabitur: tum sapientissimi Imperatoris Novella jussio decore in

(3. *Nov. Leon.* 74. (4. *Nov. Just.* 100. *c.* 2.

in omnibus & valere & in Republica obtinere conspicietur: quin & contrahentes personæ ab intempestivis & indecoris congressibus coërcitæ, castam vitam ducent, opportuno tempore, quando sponsalia nuptiasque ipsis perfici conveniet, cum sacra invocatione invicem congressuræ. Quod si quis contra, atque præsenti Potentiæ nostræ Constitutione prohibitum est, sponsalia conficere præsumpserit, neque hæc generaliter & adversus omnes promulgata, quæ in posterum obtinere debent, ab ipsis Calendis ineuntis mensis Julii instantis VII. Indictionis anni 6592. sequi visus fuerit, & ante legitimum tempus: sacramque benedictionem arrhas paciscì fuerit ausus, aut etiam in mutuum conspectum contrahentibus personis convenire, atque inter se promiscua omnia habere permiserit: Tabellio, qui arrhabonicum contractum conscripserit, à sua statione removebitur; qui vero ante tempus sponsalia confecerint, humanæ divinæque iræ se obnoxios reddent. Fiscus namque propter præsentis jussionis contemptum per rerum domesticorum Secretarium positam ex stipulatione in instrumentis pœnam ab ipsorum singulis integram exiget. Credimus vero etiam ipsum Deum adversus hos insurrecturum, quod inter juvenes nequitiam palam, & destinato introducere non erubuerint. Etenim si vetus Lex irrita facta est, & perfecta sponsalia confici nequeunt: verum recentioris Legislationis præscriptum ad effectum deducere contrahentes recusant: quid aliud faciunt, quam homines sibi mutuo secundum Legem non obstrictos, contra Legem, inter se corrumpi sinunt, juvenumque animis lascivos amores per pollutam conversationem ingenerant?

4. *De solutione sponsalium.*

Mense Martio, Indictione decima quinta, anno 6600. suggestio Curopalatæ & magni Drungarii Viglæ D. Joh. Thracensis, ex qua declaratio facta est Imperatoris D. Alexii Comneni, præcedentem ipsius Novellam de nuptiis confirmans, ac statuens ne dissolvi possint sponsalia, quæ sacra benedictione munita sunt. Domine mi sancte, cum quidam nuptiarum repromissiones liberorum suorum nomine contraxissent, deinde displicerent conventa, & sponsaliorum contractum rescindere conarentur, cumque supplicassent sanctæ tuæ Majestati, & ad forum hippodromi remissi, in eo insisterent, ut pœnæ instrumento sponsaliorum comprehensæ præstarentur, & sponsalia dirimerentur. Cum autem alii contradicerent, oportere hæs indissoluta manere, non ut antea, datione pœnæ dissolvi, & Novellam tui imperii Constitutionem de sponsalibus, ante aliquod tempus emissam in auxilium suum allegarent: quæ à veteribus Legibus recedens, fecit, ne aliter perficerentur sponsalia, quam si mas decimum quartum ætatis annum excessisset, fœmina autem duodecimum, solita precatione in sponsalibus facienda, cum aliis solennibus observationibus, nimirum arrhabone & osculo: ut inclyto Imperatori D. Leoni Philosopho constitutum est; & brevi temporis spatio, vel etiam majusculo, ut iis, qui contrahunt, placuerit, nuptias differri; non eadem die vel hora concurrere: divisum est judicium in diversas sententias. Sunt enim, qui censeant præstandas esse pœnas, & sponsalia solvi debere: allegantes, si id non procedat, nullam inter nuptias & sponsalia fore differentiam, si quidem nuptiarum prærogativa sponsalia ornentur. Præsertim cum arrhabonis ea sit natura (quemadmodum Lex ait) ut si is, qui dedit, non impleat ea, de quibus convenit, amittat datum: sin autem is, qui accepit, reddat in duplum. Alii è contrario indissoluta manere sponsalia putant: dicentes, non esse consentaneum, ut, quæ post liberorum perfectam ætatem simul parentibus placuerunt, eorum consensu & sacris precibus obsignata, datione pœnæ rescindantur: hoc enim conveniens esse, & accidere, quando nudum vinculum processerit, aut etiam sponsalia post septimum annum initiata fuerint juxta veterem ritum, quæ nec sponsalia esse tuæ Majestatis Lex demonstrat. Sic igitur divisis judicum sententiis, tuæ Majestati vilis servus ejus refero, quærens, utri sententiæ adjicere se oporteat. Utraque enim pars probabilia proferre videtur. Et per venerandum rescriptum dari mihi postulo interpretationem, quæ dilucide pureque dubitationem solvat. Legis enim vigorem obtinebit in posterum: & oportet certam puramque esse sententiam, ne postea amplius in controversiam revocetur. Et interrogationem quidem meam sancta tua Majestas æqui bonique consulat. Ego vero audacter etiam de tempore refero. Vilis enim servus tuus arbitror justum non esse, ut eodem tempore sponsalia & nuptiæ definiantur: sed parvam aliquam prærogativam vel in tempore habeant nuptiæ, & à sponsalibus differant, quæ in eo nuptiis sint inferiores. Etenim hoc valde profuturum spero Reipublicæ. Nam parentes amore, quo in liberos affecti sunt, victi, & quamprimum iis providere festinantes, & securitatem adipisci, temporis angustiis impediti, moleste & graviter ferunt. Sunt autem, qui & ex contemptu mentiuntur annos, amore liberorum ad perjuria impulsi, quod si sublatum fuerit, & diminuatur sponsaliorum tempus, tum & quæ ex contemptu vecordia parentum sanabitur, & quæ ex hac contingere suspicamur mala, mendacium & perjurium, convenienter reprimentur. Et sanctum Imperium tuum gloriæ, magnificentiæ & honoris fructum ineffabilem percipiet, & assiduas intensasque preces, quandoquidem subditis conducibilia, utilia & salutaria semper procurat. Si Imperium nihil aliud est, quam legitima Præfectura: Leges autem Rempublicam tuentur indemnem, procul expellentes & ejicientes ea, quæ civili administrationi officiunt: Regibus autem permissa est Legis ferendæ potestas: opus sane regium ad communem Reipubl. utilitatem, Legum interpretationem ab iis, qui rerum potiuntur, fieri, & earum, quæ deficiunt, ad implementum solidi, & ad earum, quæ obscuræ sunt, dijudicationem, quas vel ipsi sanciverunt, vel ante latas offenderunt, ab his exponi. His convenienter cum nostra Majestas Julio mense præcedentis sextæ Indict. anno 6592. Legem fecisset, & Novella 5 Constitutione D. Leonis Philosophi & Imperatoris fundaretur, definiente, *ut prima contrahentium conventio sacra benedictione initiaretur*, ipsa videlicet sponsalia, & tempus 6 certum, quod utique & ad nuptialem conjunctionem sufficere Lex antiqua statuit: instituit ea esse proprie sponsalia, & vere nuptiarum potestatem habere, quæ & tempus Leonis Novella definitum integrum habent, & subsequentem sacram benedictionem noverunt: & in his sponsalibus synodalis decisionis observationem in nuptiis obtinere, quemadmodum & quæ tempore Beati Patriarchæ Domini Joannis Xiphilini ex synodali consultatione emissa declaravit annotatio. Cui & inter principes inclytus D. Nicephorus Botoniata robur invenitur tribuisse. Diserte namque pronunciat: duos fratres non adsciscere sibi duas consobrinas per sponsaliorum conciliationem, neque etiam conjungi vetitis personis synodica decisione hujusmodi sponsalia contrahere licere. Quin potius etsi personæ hujusmodi sponsalia contraxerint, quæ alterius forte partium morte dissoluta sint, superstes alia sponsalia prohibebitur contrahere cum ea persona, cum qua, si nuptiarum societas ei processisset cum defuncta persona, contractum inire non posset. Et secundum [illegible], quæ in hac ab imperiali nostro Culmine in his præscripta sunt, gubernari constituit eos, qui nostræ orthodoxæ & Christianæ Reipubl. sunt subjecti, *neque omnino sponsalia initiari unquam, aut actum proprie sponsaliorum nomen sortiri, nisi in iis sacra peragatur benedictio, & nuptiis præstitutum tempus habeant.* Etenim, quæ aliter factæ fuerint, non sponsalia proprie, sed hominum placita per stipulationem confirmata censeri, & tanquam talia effectum sortiri, veteremque Legislationem in his vim suam obtinere. Et hæc quidem ab imperio meo accurate tunc constituta sunt. Cæterum, quia nihil de eo, quod magnifice suggessisti, edictum est, quæ dictæ Novellæ Constitutioni desunt, nostra adjicit Potentia, & definit, talia sponsalia, quæ proprie sponsalia sunt, immota manere & inconcussa, ac indissolubilia, utpote Deo inter eos, qui conjunguntur, interveniente, & primam vitæ conciliationem confirmante, corroboranteque per sacrarum precum recitationem. Nunquam vero ipsa pœnarum resolventur dationibus. Neque enim hæc ex hoc tempore contrahentium instrumentis adscribentur. Nam quando solis pœnis corroborabantur, & eæ adscribebantur, datione etiam earum infirmabantur dissolvebanturque: nunc autem, cum Deus disjuncta conjungens, sponsalia roborat & constabilit, indissolubilia prorsus remanebunt, quin facimus, ut horum solutio perfecti matrimonii esse censeatur. Perfecti enim matrimonii dissolutionem facere videbuntur, qui hæc sponsalia dirimere conabuntur. Sic igitur probabiliter & cognatæ personæ, prohibitæ cum sponsa, vel sponsæ sorore nuptias, aut sponsalia primas coëuntium conventiones contrahere, ab hujusmodi contractibus arcebuntur. Siquidem nuptiæ juxta tempus antiquis & recentioribus Legibus, nostraque Novella Constitutione præstitutum servabuntur cum solitis

(5. *Nov. Leon.* 74. 89. (6. *Nov. Leon.* 109.

his

his observationibus. Nec licebit cuiquam eorum, qui in Republ. nostra degunt, præter ea, quæ præsenti Majestatis nostræ Constitutione vetita sunt, peragere quidquam, nisi Imperator (ut sæpe accidit) sponsalia, & ex sacra benedictione conciliationem intra definitos annos per dispensationem quandam sponsis permiserit. Licet enim quibus à Deo rerum humanarum dispensatio commissa est, supra Leges dispensare, ut Philosophorum Summus, & veteres Legislationes dicunt. Licebit igitur Principibus, quando voluerint, in angustum cogere & contrahere per dispensationem & utraque sponsalia: nimirum, quæ secundum antiquam Legem præscribuntur fieri non minoris ætatis, quam annorum septem, quæ & imperfecta sponsalia censentur: & ea, quæ juxta Imperatoris D. Leonis Philosophi summi Legem cum sacrarum precum recitatione celebrantur, & perfecta sponsalia existunt, utpote cum nuptiis concurrens tempus habentia, & conjunctionem sponsorum, quæ per sacram benedictionem fit, nimirum perfectas nuptias intra præstitutos ipsis annos circumscribere, ante hanc lata constitutione ab Imperatore Philosopho summo. Nam ut & sponsalia & ex sacra benedictione conjunctionem sponsis intra præfinitos annos Princeps decerneret, ab eo constitutum est. Quod si sponsalia non sint perfecta, quæ per precationes in ipsis arrhis sponsalitiis confirmationem non acceperint, neque definitum nuptiis tempus consentaneum acquisierint, qui sponsis conventionem ex sacra nuptiarum benedictione Decreto suo permittit, puberibus hanc & impuberibus sponsis omnino decernere. Et hæc quidem ab Imperatoribus per dispensationem quandam efficientur. Non permittent tamen naturalem concubitum, sed ab eo repellent tam eos, qui per sponsalium sacram precationem initiandi sunt, quam qui per divinum carmen nuptialium precum conjunctionem suscipiunt, intra annos declaratis sponsalibus & nuptiis præstitutos, & tam juxta Leges antiquas, quam Novellas Philosophi Regis Constitutiones. Tunc enim naturalis coitus his concedetur, quando & ab initio Lege definitum est: nimirum mare decimum quartum annum excedente, & fœmina duodecimum. Donec autem vel ambo, vel alter eorum definitum annorum spatium percurrerit, eis non dabitur conjunctionis naturalis potestas, illo à parentibus exigendo, ne circa hujus rei custodiam negligenter & segniter se gerant: ne præter decorum & ab initio definitum naturali coitui tempus ad se invicem conveniant. Si enim per eorum incuriam hoc perpetratum fuerit, tam qui perpetraverit, quam parentes ejus, subjicientur pœnis legitimis eorum, qui virginem intra præstituta nuptiis tempora corruperunt. Sed & si cum Princeps per dispensationem aliquam tempus sponsaliorum, vel nuptiarum præciderit, contigerit ante benedictionem nuptiarum & coronarum, post sponsalia sacris precibus initiata, sponsos morte separari, superstes persona contrahere nuptias prohibebitur, cum quibus contrahere prohibetur jam dicta synodali consultatione. Non erit enim superstitibus permissum ad hujusmodi personas ingredi, quod tempus perfectorum sponsaliorum non invenitur concurrens. Nam quæ per Imperatoriam dispensationem peraguntur, id ipsum dispensationem pro tempore ferunt auxiliantem. Leges enim, ut sæpe dictum est, Legem condere & dispensare Imperatoribus permiserunt. Nam etsi in imperfecta ætate sponsalia, & nuptiæ fiant, cum talibus certe personis contrahere prohibebuntur, cum quibus contrahere perfectæ nuptiæ, & perfecta sacris initiata sponsalia non sinunt. Et hæc obtinebunt etiam in his quasi perfecta æstimentur contrahanturque, quæ & in perfectis nuptiis obtinent, quæ sine Principis dispensatione fiunt. Constitutione igitur ante promulgata Junio mense, 7. Indict. anni 6592. juxta omnia, quæ ita disposita sunt, inviolabiliter obtinente; nullo enim modo per præsentem Constitutionem mutilata est, quin potius repletur & ad integritatem reducitur. Quæ vero nunc per præsentem & in perpetuum valituram Constitutionem nostra definiit Serenitas, omnibus omnino manifesta quam primum fieri curato, illustrissime Curopalata, & magne Drungarie Viglæ: ut nemo eorum, qui sub ditione nostra sunt, ignoret ea, quæ pro ipsorum utilitate à nobis sancita & constituta sunt. Nam omnem Christianissimam multitudinem præsenti Constitutione frui volumus, ne quis ex omnibus ignorantiam hujus constituti juris unquam prætendat: cui debes auxilio esse in omnibus judiciis, & omnibus, quæ nostri Imperii sunt, Provinciis, & apud omnium Ecclesiarum, quæ in iis sunt Præsules, eosque, qui observantur ab omni Christiana civilitate. Actum Martio mense, præsentis 15. Indict. anni

6600. Excepto eo, quod etsi sponsalia sacra precatione initiata debeant indissolubilia manere, non omnino tamen nuptiæ posthac indissolubiles servabuntur. Sed quibus ex causis hæ solutionem admittunt, iisdem & sponsalia dissolventur. Mense Martio, Indict. 15. rubris literis.

5. *De Chartophylace.*

Imperium meum, quod ecclesiasticæ honestatis maximam curam gerit, & bonum quidem ordinem cum in omni civili ratione quærit, tum autem multo magis in rebus divinis eum versari studet, quæ unicuique gradui ecclesiastico sunt ab initio tributa privilegia, & eam, quæ in his hucusque obtinuit, Constitutionem, deinceps quoque esse immutabilem, & perseverare vult, & censet, sanctissime Domine, utpote quæ per tot annos suscepta, & in usu civili longo tempore versata, & ab alio in aliud immutabilibus hucusque transmissionibus vindicata, ac confirmata sit. Sed quoniam Imperatoria mea Sublimitas didicit, nonnullos Antistites contentione quadam & gloriæ studio incitatos velle Chartophylacis privilegium minuere, & Canones in medium adducentes, per eos contendere illum ante Antistites sedere non oportere, quando aliquo usu exigente oportet eos convenire, & considere ante excessum ad tuam Sanctitatem: non ferendum regiæ meæ Majestati visum est, ut res, quæ tanto tempore approbata est, & à prioribus Patriarchis, & ab aliis Antistitibus, sed & ab iis, qui nunc ob rem non honestam contendunt, longissimi temporis silentio nunc obiter aboleretur, & tanquam neglectum quidpiam convelleretur. Hanc ergo rem decernit esse valde rationi consentaneam & justam. Si enim contra vellent Antistites immobilia non movere, nec ea, quæ iis, qui prius fuerunt, patribus placuere, sed & quæ iis ipsis longo silentio, & hucusque patientia, probata fuere, rursus in certamen non deducere, recte se haberet, & eis magna gratia haberetur, quod pugnandi studio abjecto, pacem & quietem protulissent. Si autem etiam adhuc nonnulli, verba Canonis usurpantes (à sententia enim longe absunt) voluntatem suam confirmare conantur, & non recte ordinem ad id, quod est inordinatum transferunt: permittit quidem Imperatoria mea Serenitas Canonis interpretari & declarare contextum, qui facile comprehendi potest, & pulchre discerni iis, qui exacte penetrant, & Canonicum sensum attingunt. Hoc autem utique ipsum in Antistitibus increpat, quod, cum Canonem scirent, & ejus verba perfecte intelligerent, suam ipsorum conscientiam præter rationem conculcarint, &, dum disturbaretur Canon, tolerarint, & in anterioribus Chartophylacibus inferiorem sedem elegerint. Et his mercedem contemptionis sacrorum Canonum, dat expulsionem ad proprias Ecclesias: Canonem ecclesiasticum hic subsequens, & Canonum contemptoribus sacros illos Canones in subsidium opponens. *Neque enim Pontifices Occidentalium Præsules, qui longo tempore sibi creditorum ovilium curam non gesserunt, nec, ut oportebat, iis præfuerunt, dicere possint, hostium rabiem, quæ per Orientem grassata est, impedimento fuisse, indeque rationalium ovium Episcopatu esse spoliatos.* Et quod ita quidem à meo Imperio dispositum est, judicium ipsius rei gestæ reliquit. Quoniam autem & illud ad aures ipsius perlatum est, aliquos ex Ecclesiæ Clero in ferendis suffragiis præteriri, iisque præferri nonnullos inferiores forte & ætate & statu vitæ meliore, & qui non multum pro Ecclesia laborarunt: ea res nequaquam visa est sacra Antistitum Synodo digna. Unde religiose simul & regie mandat, ne ludatur in non ludicris, neque affectui indulgeatur in divinis, (ubi enim anima est id, quod periclitatur, cujus alterius cura gerenda est?) illi autem præferantur aliis, & in suffragiis honorem ferant, quos cum doctrina vita ornat inculpata: aut deficiente forte doctrina, diuturnum tempus, & multus circa Ecclesiam labor, defectum implent. Sic enim & suffragiis recte judicent, nec in suæ animæ condemnationem arguantur, Deo sententiam ferentes.

6. *De Doctoribus.*

Nota ex hoc præsenti Canone, potestatem docendi populum solis Episcopis datam esse: & magnæ Ecclesiæ Doctores Patriarchæ jure docere. Hoc autem etiam ostenditur ex Novella illustris Imperatoris Domini Alexii Comneni, quæ describit & quomodo, & quinam debent in Ecclesiis eligi, & decernit omnibus Doctoribus, tam iis, qui sunt extra Ecclesiam, quam iis, qui sunt intra, tres

asperorum libras, & frumenti modios quinquaginta, & hæc aperte decidit. Sit autem & hic Doctoribus honor tributus, ut iterum in propriis Ecclesiis, propter quas secesserunt, statim post officiales proximi Patriarchæ assideant, tanquam ejus personam repræsentantes. Audimus enim eum, qui Pontificis locum tenet, maximum gerere honorem: & nemo poterit ad hoc contradicere. Qui autem & verbo & opere digni sunt, quorum ratio habeatur, ad doctrinæ Ministerium introducantur, & per docendi munera ad officia provehantur. Propterea enim mortuo, qui erat eo tempore, Patriarcha, nec ipsi docere possunt.

7. *De electis ad Orientales Ecclesias.*

LEge jussionem, quæ mense Novembr. 2. Indict. emissa est, illustris Imperatoris Domini Alexii Comneni, decernentem, eos, qui in Orientales Ecclesias electi sunt, & iterum suas habere Præposituras & Adelphata, & officia: *Didicit* Imperium meum, sanctissime Domine & universalis Patriarcha, quod cum in Dei Ecclesia electiones procedant, quidam eorum, qui electi sunt, in Monasteriis prioratum tenentes, & administrationem habentes, vel alia etiam ministeria exercentes, & omnino Monachi existentes, alii autem in magna Dei Ecclesia, & aliis ex officiis, & aliis quibusdam ministeriis, ea, quæ victui sufficiunt, possidentes, ægre ferunt pontificale jugum subire, & illis Ecclesiis præesse, in quas renunciati sunt: veriti ne, quum ejusmodi Ecclesiæ in Orientis partibus sitæ sint, eis necessaria desint, utpote cum Ecclesiæ, in quibus electi sunt, reditum non ferant, & sint ipsis omnino inaccessæ: priventur autem & ipsi, eo quod illarum regionem suscipiant, Præfecturis & Oeconomis, quæ sibi adsunt, & aliis muneribus, & iis, quæ simpliciter dicuntur Adelphata, & officiis, & quibusdam aliis ministeriis. Meum itaque statuit Imperium, ea, quæ ad ipsos pertinent, dispensativa quadem ratione disponens: ne quis propterea pontificale jugum subire recuset; ii enim omnes rursus fruentur iis, quæ sibi adsunt Præfecturis, & Oeconomiis, & aliis ministeriis ac muneribus, & officiis, & quæ illis adsunt Adelphatis: & doctrinæ rationem subeuntes, à se suscepto ordine perfectivo, illorum quoque reditus libere percipient, donec remissionem acceperint, & ab ea, quæ nunc est Cleri calamitosa sorte, ad meliorem Cleri successum eis attributarum Ecclesiarum, quæ ab eis, ut dixi, adiri non possunt, ut quæ ab infestissimis teneantur hostibus, pervenerint. Sed hæc, quæ à meo Imperio constituta sunt, locum non habebunt in officiis, vel gradibus Sacerdotum, Diaconorum, & cæterorum Cleri magnæ Dei Ecclesiæ. Pone ergo præsentem Constitutionem in Codicibus Chartophylacii, seu tabularii magnæ Ecclesiæ.

8. *De erigendis Episcopatibus in Metropoles.*

INterim autem scire debes in mense Majo, decima Indictione, anno 6565. exiisse Edictum ab illustri Imperatore D. Alexio Comneno, continens, cum Metropolis Basilæi, & Metropolis Madytana viduæ essent, & Antistitum electionem fieri oporteret, exsurrexisse Heracleanum & Ancyranum Metropolitanum, & dixisse non debere eas Ecclesias, etiamsi Metropolium dignitate honoratæ sint, à magnæ Ecclesiæ partibus Antistitem suscipere, sed ab ipsis, eo quod Madytana quidem Ecclesia sit Heracleæ Episcopatus, Basilæi autem Ecclesia sit Ancyrani Metropolitani Episcopatus. Et cum usi essent ii Metropolitani duodecimo Canone Chalcedonensis Synodi, decernente, servanda veræ Metropoli jura, quæ illi adsunt in honorata Ecclesia, Decretum fuit imperiale in præsentia tunc convocatæ Synodi consentientis, unaque decernentis, licere Imperatori pontificalem thronum Ecclesiis largiri, & Episcopatus, vel Archiepiscopatus in Metropoles erigere: eaque, quæ ad electionem pertinent, & reliquam dispositionem, prout ipse voluerit, describere: nec à Canone impediri, qui statuit Metropoli jura servari, quæ illi adfuerunt ab initio in honorato Episcopatu. Et lege hoc Edictum, quod interpretatur, quomodo debeant servari jura antiquæ Metropolis, & non dividendam esse unam Provinciam in duas. Nos enim eo quod sit prolixius, hic integrum non posuimus. Hoc ipsum autem Edictum post Decretum, quod continet, debere Ecclesias, quæ sunt honoratæ, jussu Imperiali à throno Constantinopolitano Præsulum electionem accipere, nec eos, qui paulo ante erant, Metropolitanos ullam in eis partem habere, hæc quoque expresse continet. Quoniam autem rursus quoque Antistites Chalcedonensis Synodi Canonem adducentes, eos, qui jussu Imperatoris altiore throno digni habiti sunt, dicebant præter Canones honorem perfectiorem consequi, & rationis expertes eorum appetitiones coërceri volebant, & Canonicam auctoritatem afferebant: Imperium meum, & Imperialis potestas, quod ei à divinis Canonibus datum est privilegium, neglectui haberi non sinens, & Antistitum ob honoris provocationem supplicationes, ut non Canonicas neque legitimas, appellationis eventum accipere nolens, statuit Episcopatum non aliter in sublimiorem thronum erigendum, Archiepiscopatus scilicet, vel Metropoleos, quam si Imperator illius temporis, proprio motu impulsus, gratia humana non intercedente indecora, voluerit illam, quæ est superior ac eminentior, dignitatem ei præbere, vel propter civitatis honorem, vel propter ejus fidem in sanctam Ecclesiam, vel ejus, qui illi præest virtutem honorans, & ex eo sua sponte incitatus ad largiendum honorem. Ac ei quidem, qui propter humanam affectionem, & mores non laudatos, ordinem sublimem largitur, divinorum Canonum metus incutitur. In quos ne sæpe Imp. incidat, permittit & sanctissimo ejus temporis Patriarchæ, ne aliter à quovis allatam de cujuscunque Ecclesiæ primatu chartam confirmet, nec ejus Præsulem inter Archiepiscopos, vel Metropolitanos recipiat, quam postquam de ea re ad Imperialem potestatem retulerit, & quid sacris cautum sit Canonibus docuerit, intellexerit, quod Imperator, proprio motu justa de causa Ecclesiæ hunc honorem largitus est. Tunc enim & eam admittet, & in eorum, qui sub se sunt Antistitum numerum illum cooptabit, qui præstantiorem honorem ab Imperatore sortitus fuerit.

9. *De testibus, & benedictione matrimonii servorum.*

LEge etiam Novellam Imperatoris Domini Alexii Comneni, quæ edita est de non admittendis testibus, qui contra opponuntur, quando testes adducuntur ab eo, qui ad libertatem proclamat: & de eo, quod liberi servi non fiant, qui sacram benedictionem acceperint, quæ his verbis hæc persequitur: *Duo* hæc ad aures mei Imperii pervenerunt, sanctissime Domine, quosdam eorum, qui ad sanctum & magnum divini verbi sapientiæ templum accedunt, ad libertatem proclamantes, & genus suum ad libertatis ostensionem allegantes: (dicunt enim se ex liberis parentibus esse natos, Bulgaris forte, vel aliquibus aliis, quos in servitutem nostra accepit Respublica) ea quidem, quæ dicunt demonstrare permitti: & postquam testes omni exceptione majores, & in quos nulla cadit criminatio, adduxerint, ad alios eis testes opponendos eorum dominos procedere. Et sic eos, qui proclamant, quum semper in judiciis subsistere non possint, servilis conditionis onere rursus opprimi. Et quando matrimoniales fiunt servorum conventiones, & conjunctiones in nostra Republica, eas tamen sacram non sequi benedictionem, caventibus dominis, *ne servos inter se invicem cum sacra benedictione conjungant, & ex eo ad libertatem perveniant.* Eorum utrumque convenienti correctione opus habere censuit, & propterea hanc Constitutionem magna cum cautione & observatione edidit, per quam statuitur de iis, qui ad libertatem proclamant servis, ne ii, qui contra adducuntur testes, vim ullam, locumve habeant, in quocunque seu civili, seu ecclesiastico judicio: sed ii soli, qui proclamant, legitimas probationes afferant: & si ii quidem testibus abundent, qui jure sunt recipiendi, neque calumnia inducti, testium jurejurando judicium solvatur. Sed non aliorum etiam testium adversus hæc productiones eorum dominis permittantur: ne magna adversariorum inæqualitas sit inferioribus damni causa: sed quemadmodum in iis, qui idem tributum solvunt, Lex beatissimi Domini Basilii potentibus adversus pauperes contrarias productiones non permisit: sic & hic dominis adversus servos vis contrariæ productionis extincta erit: & sola apud eos valebit adversus testes illata criminatio, contraria productione non omnino iis exclusa, qui ad libertatem proclamant, quando ii, qui trahunt in servitutem, eos adversus illos, qui jure sunt liberi, produxerint. Inferioribus enim & imbecillis præsens Constitutio gratificatur, &, quod eos juvet, subministrat: non autem pro majoribus & potentioribus editur. Adjicit autem, *& benedictiones non solum in liberis, sed etiam servis valere.* Et nuptias non alioqui legitimas & Christiana institutione dignas esse & existimari, nisi etiam benedictio eos, qui conjunguntur, obliget. Absurdum enim esset, cum una in omnibus Christiana fides

fides valeat, & unus sit in confesso Baptismus, per quem ad Dominum deducti sumus, & eadem salus à nobis omnibus speretur, nonnullis hanc obortam esse suspicionem, quod servi sint boni minus participes, & liberi quidem matrimonio invicem conjungantur prius oratione colligati: servi autem à tali bono excidant: & Deum non assumant in congressus benedictione, vel metuant, si eum assumpserint, ne herus in dominio injuria afficiatur, illorum servitio privatus. Si hoc autem locum habuerit, sanctum quoque Baptismum timere oportet, ne servi à dominis alienentur: sed etiam immaculatorum Mysteriorum assumptionem, ne per eam ab illis quoque alienentur, quo fiet, ut in servis intereat magnum & venerabile divinæ fidei nomen: & non solum hominum, sed etiam diaboli servi fient homines. Eorum autem domini in periculum quoque venient, ne dum ministerio hominum privari formidant, à Dei gloria se ipsos abalienare sustineant. Sed neque hoc est rationi consentaneum, & sacram benedictionem in servis quoque valere, æquum, & Christiana institutione dignum est. Verum enim vero fortuna novit in hominibus diversa esse dominium, & servitutem. Et quæ nostra accepit Respublica, ea in iis quoque valere oportet. Unus autem Dominus omnium, una fides, unum Baptisma, &, quod ad fidem quidem attinet, dominii & servitutis differentiam non cognovimus. Omnes enim sumus ex æquo servi ejus, qui nos suo divino & vivifico sanguine redemit. Et quoniam hæc sic recte & utiliter constituta sunt: oportet magnam tuam Sanctitatem hæc omnia in omnibus Ecclesiis manifesta reddere: ut, qui eis præsunt, ea, quæ ad libertatem pertinent, sic examinantes, contrarias testium productiones adversus servos dominis non permittant, & omnibus in suis Provinciis manifestum efficiant, eos, qui non cum sacra benedictione servos invicem conjungunt, non Deo gratum inter eos matrimonium constituere, sed fornicatorium coitum & stuprum confirmare. Quos enim non conjungit Deus per sacram benedictionem assumptus, hi omnes ad peccatum conveniunt: & sicubi hoc ab aliquo, quicunque is sit, factum renunciatum fuerit, sciant domini, se non solum iræ divinæ fore obnoxios, sed à servis quoque abalienatum iri, eis abductis in libertatem. Cum eis enim liceat servos suos jure invicem conjungere, & integrum in eos habere dominium, nisi hoc fecerint, jure omnino ab eorum dominio excident: præsens autem Constitutio non solum debet in Ecclesiis, quæ ubique sunt, promulgari, sed in omni etiam civili foro deponi, tradi autem etiam iis, qui in Provinciis Magistratus gerunt. Quoniam autem in personis servilem fortunam habentibus nuptiæ prius factæ sunt, & nuptiæ convenienter iniquæ, quæ hucusque invaluit, consuetudini processerunt: oportet in iis quoque sacram benedictionem fieri, ut per eam, etiamsi tarde fiat, id, quod est colendum, ac venerandum, habeant, superioribus observationibus etiam in hoc conjugio obtinentibus.

10. *De oblationibus, & aliis ecclesiasticis juribus.*

QUia autem de oblationibus & aliis ecclesiasticis juribus emissa est Constitutio illius inclyti Imp. D. Alexii Comneni ad suggestionem quorundam Diaconorum, qui curam Patriarchalium Monasteriorum susceperunt à Patriarchali Magnificentia, quæ subscriptionem habebat, Decembrem mensem quintæ Indictionis: scito eam hæc ad verbum continere. Observationem & correctionem animæ lapsuum constat habere sanctissimum ejus temporis Patriarcham, tam in liberis Monasteriis, quam in traditis & donatis, & iis, quæ ad administrationem, vel dispensationem data sunt. Jus enim habet subeundi & contrectandi delicta animæ & secularia, & publica Monasteria, &, ut semel dicam, omnia, quæ sunt sub ejus regione, sive sint Patriarchalia, sive Imp. & quæ sunt sui juris. Et in propria quidem, quæ superiores Patriarchæ ad incrementum non elocabant, absque impedimento, quando volet, ingredietur, sive ipse per se, sive ejus suasione, quem ipse in ecclesiasticis elegerit, & ea perscrutari, dignum esse statuerit. Libera autem & sui juris Monasteria, quando ad sanctissimum Dominum meum, & Patriarcham delictum in Monasterio factum pervenerit, sive alioquin ex fama aliquorum vel etiam unum audiverit, tunc, ut dictum est, ingredietur. & perscrutabitur delicta animæ, etiamsi is, qui dixit, nolit subire probandi periculum. Homo enim Christianus, quando aliquid factum audiverit, debet hoc dicere communi Patri & Antistiti; fortasse enim non vult hoc subire periculum, & propter hujusmodi causam delicta animæ inobservata & incorrecta relinquere, est hoc valde absurdum, nullo quocunque scripto Imper. vel Patriarchali hoc prohibente. Sed Monasteria quidem debent non innovata conservari in perscrutationibus eorum, qui mittuntur, nullo inde sumptu dato. Tunc enim animæ delictorum correctio facile, si Deus volet, fiet. In Monasteriis autem non solum alia animæ delicta inquiret, sed etiam, an dissoluta sint, vel dissolvantur in parte, vel in universum, ab iis, qui ea accepere: & si inveniet in iis aliquas fieri diminutiones, coget eos, qui ea detinent, restituere, quemadmodum accepere, & secundum Monasterii facultates. Sed in illis quidem, qui propter inopiam non sufficiunt ad statum, in quo ea accepere, quæ sunt quidem effecta meliora & aucta, cum recte se habeant, non minuentur, sed manebunt, ut se habent. Qui autem ea detinent, quæ sunt illis tradita, ut regimen & administrationem ad tempus suscipiant, & eis damnum afferunt, si nolint in eum, quem acceperunt, statum ea restituere, eis auferantur, nec ab iis, quæ habent, scriptis juventur, eis dato convenienti die præfinito. Interea autem, dum penderet terminus, debent observari, an ipsis eorum de in integrum restitutione operibus vacent, ut ostensum est. Tum enim etiam terminus servabitur. Renunciationes autem, quoniam præter Canones dantur, & accipiuntur, omnino cessabunt: & qui accipere, vel dare inventus fuerit, si est quidem Monasterii Præfectus, ex Præfectura expellatur: sin autem beneficiarius, è Monasterio expelletur. Quæ autem ab iis, qui ad tonsuram veniunt, fiunt offerentium spontanea voluntate oblationes, suscipientur, & describentur in breviario Monasterii, de iis, quæ offerentur etiam sanctissimo Patriarchæ cognitione data. Etiamsi ii, qui habent Monasteria, documenta habeant de accipiendis renunciationibus, & oblationibus & in lucrifaciendis: hoc enim cessare nunc debet, & fieri, quemadmodum dictum est superius. Sed etiam servatæ oblationes non debent alienari prætextu documentorum. Porro autem non solum cura animarum Monachorum, sed etiam ipsorum secularium, incumbit sanctissimo Patriarchæ: &, quando viderit aliquem secularium sitientem propriam salutem, quomodo continget inhiberi Patriarcham, quominus in Monasterio eum collocet ad salutem animæ ejus, qui accedit? citra ullum enim impedimentum sanctissimo Patriarchæ licebit collocare, quam Charisticarii, licet documenta habeant. Præterquam, si jubet sanctissimus meus Dominus fraternitatis usum accipere secularem aliquem, vel etiam Monachum ex alio Monasterio ab eo differente, ne det seculari vel externo Monacho Monachatum, & gravetur Monasterium Adelphato. Si enim gravetur, omnino deerit Monachis, qui sunt intus, & pro mercede fiet judicium. Si autem accedit laicorum quispiam, qui est omnino inops & pauper, ad sanctissimum meum Dominum, vel ex Antistitibus, qui suos thronos perdiderunt, & sunt inopes, & voluerit statuere, ut is victum capiat è ditiori aliquo Monasterio, hoc recte faciet, non supra facultates numeri eorum, qui sunt ordinati. Monachi enim, qui sunt intus, debent præferri cæteris omnibus ad ea, quæ sunt sibi necessaria, capienda.

11. *De foro Clericorum, & de judice per Rescriptum prohibito causam ad se transmissam disceptare.*

SI vero partitio inter adversarios fuerit, & alterum mundani status esse appareat, alter in sacrum Clerum allectus sit: actor foro rei per omnia subjacebit, & uterque ad competens judicium abibit: nisi si quando tribunal Imperatorium aliquis requiret. Tunc enim omnibus cessantibus Imperatoria Majestas litem dijudicabit, & decidet controversiam. Verum hujus Aureæ Bullæ segmentum, quod statuit, ut quicunque ad qualecunque tribunal trahuntur, si Imperatorii tribunalis auditorium requirant, admittantur: irritum factum est ex posteriore jussione ejusdem Imperatoris, Domini Alexii Comneni, quæ evulgata est mense Majo, Indict. 3. & statuit post procemium in hæc verba. *Præscribit* igitur omnibus vobis, qui judiciis præestis, Imperatoria mea Majestas, ne unquam posthac ulli obtemperetis Rescripto, quod judicum quempiam judicium ad ipsum transmissum exercere prohibeat, tametsi cinnabari subsignatum sit, tametsi cereæ Bullæ sigillum habeat, sed si quidem post libelli oblationem intra viginti cognitionis dies, qui in judicium pertractus est, dimissionem Imperatoriæ nostræ Majestatis impetret, quæ alterum judicem illi, cui prius causa transmissa

missa est, adjungat: in unum conveniant constituti judices, & legitimam decisionem controversiis imponant. Si vero viginti dierum tempus decurrerit, ne alter judex admittatur (quoniam hoc etiam legi videtur) neque vero prætextu, quod fortasse postmodum statui possit, ut causa ad Imperatoriæ majestatis tribunal introducatur, nullo modo, quominus judicium ferat, impediatur, sed transmissam sibi controversiam ad Legis præscripta exacte decidat: ut tamen litigator, si se injuria affectum putet, à provocatorio judicio neutiquam excludatur. Atque hoc omnes vos judices cognoscentes, nitimini commissas vobis lites servare, & legitimum illis finem imponere. Non vult enim Imperatoria mea Majestas, ut, posteaquam ex jussione ipsius ad judicem quempiam controversia transmissa fuerit, per cujusmodicunque posterius scriptum, quod controversiam ad Imperatoriam meam Majestatem introduci demandet, cognitio impediatur: sed ut illa apud eundem judicem, aut (ut superius dictum est) judices, intra viginti cognitionis dies cum ipso datos, usque ad finem, ita ut subtrahi non possit, procedat: ac post judicium finitum ei, qui fortasse injuria se affectum putabit, facultas sit, ut per provocationem aliud tribunal imploret, aut Potentiæ nostræ audientiam requirat.

MANUELIS COMNENI, SIVE EMANUELIS.

1. *De executoribus testamentorum.*

MEnse autem Martio, Indict. 14. facta est Novella sancti nostri Imperatoris Domini Manuelis Comneni, quæ partim hæc statuit: *Cum* his hoc etiam iis, quæ ante scripta sunt, sanciendo conjungimus. Multi homines in extremis suis dispositionibus procuratores, sive executores eorum, quæ præscripserunt, relinquunt, iisque Christo, dulci isto ac mundo salutari nomine, herede scripto, rerum suarum dispensationem atque administrationem injungunt. Hoc autem videntur facere, cum pauperibus substantias suas dividi præcipiunt. Quum enim mendicans accipit, adstat Christus, ac una cum illo manum porrigit. Quatenus namque, inquit, uni ex minimis hisce fratribus fecistis, mihi fecistis. Jubemus igitur, ut, quando hujusmodi procuratoriæ dispensationes, & in pias causas distributiones, quæ ad animæ rectum ductum ac pupillorum, senum atque pauperum educationem & exhibitionem tendunt, proponuntur, in his judiciorum protelationes, atque, qui hinc existunt, inanes temporum decursus, locum non habeant. Contingit enim hinc, ut defunctorum animæ damnum subeant, & communis omnium boni utilitatisque causa latæ Leges commutentur in contrarium. Tum neque justum esse Imperatoria mea Majestas judicat, ut, qui ordo in reliquis judiciis obtinet, etiam in istiusmodi usurpetur: sed, ut talium specierum ambiguitates confestim solvantur; neque libellus detur, & cognitio in tres, aut summum quatuor dies differatur, nulla judiciaria dilatione introducenda, quid cuique jure competat, disquiratur; citra omnem dilationem utraque pars accersatur; atque ut, quid juris se habere putet, proponat, exigatur: tumque demum per breve tempus, in mensem forte unum, aut etiam alterum extendendum, res in controversiam deducta, prout judici visum fuerit, convenienter dirimatur: in sua sede ac soliditate firmiter maneant Leges, quæ non mox à defuncti morte, sed post aliquot dierum decursum successores ipsius in judicium trahi statuunt: quemadmodum, quæ huc pertinent, fusius in Basilicis tractata sunt. Si vero procurator ad dilationem vergere videatur, eaque evertere dolo deprehendatur, nec, quemadmodum testator præcepit, procrastinationes nectendo faciat: à rerum defuncti procuratione ac dispensatione removeatur; eaque, quibus Imperator statuerit, injungatur; aut, si is forte peregre sit, Præfectus Urbis una cum sanctissimo Ecclesiæ Oeconomo res illas procuret ac dispenset: qui de his, quæ in hujusmodi speciebus administrarunt, Imperatori, aut (si fortassis hic peregre erit) sanctissimo Patriarchæ rationem reddere debebunt. Non tamen, prout Imperator jusserit, defuncti voluntas adimplebitur.

2. *De feriis.*

CÆterum, si, quonam die judicia cessent, exacte discere velis, lege adorandam illam divinitus coronati, optimi ac sancti nostri Imperatoris, Domini Manuelis Comneni Novellam, mense Martio, Indict. 14. anno ab Orbe condito 6674. emissam, atque hæc post procemium complectentem. Sancimus igitur, ut illi dies feriati sint, quos in præsenti Constitutione nominatim enumerabimus. §. 1. Quorum alii omnino toti feriati sint, ut nullo modo ulla ipsorum parte constitui judicium possit, extra quam si forte Imperator dispensationis modo, aut propter necessitatem (ut multa sæpenumero rerum vicissitudo noviter introducit) in illis etiam judicium constituere velit. §. 2. Alii vero ex parte à judiciis cessent, à mane videlicet usque ad ipsum divini Ministerii tempus: ut judicibus precationibus atque glorificando Deo vacare liceat, ac deinde post divinum sacrificium justitiæ operam navent, secundumque Legum vim injuriam passis auxilium ferant. Verum enim vero, quibus ita post divinum ministerium judicare permissum est, in conficiendis à se instrumentis, temporis, quo illa confecta sunt, mentionem facient. §. 3. Ac primum quidem de omnino feriatis est agendum. Natalis itaque dies purissimæ Dominæ ac Dei genitricis, qui est 8. *Septembris*, feriatus est. Item 14. qui propter exaltationem vivificæ crucis honoratur. Item vigesimus sextus, propter Apostoli & Evangelistæ Joannis Theologi transmutationem. Item 6. *Octobris:* quod tum memoria sancti Thomæ Apostoli celebretur. Item 9. in honorem Jacobi Alphæi Apostoli. Item 10. in honorem Lucæ Apostoli & Evangelistæ. Item 13. *Novembris*, quod tum memoria Patris Chrysostomi celebretur. Item 14. quod tum Philippus Apostolus festiviter honoretur. Item 16. quod tum Matthæus Evangelista & Apostolus honoretur. Item 21. quod tum Dei genitricis in templum introitus celebretur. Item trigesimus, quod tum Andreas Apostolus festiviter honoretur. Item nonus *Decembris:* quippe quia tunc genitricis Dei nostri conceptio celebretur. Item vigesimus, usque ad ipsum sextum *Januarii*, utpote quod diebus iis natalitia & Baptismus Domini & Dei & Servatoris nostri Jesu Christi celebretur. Item ejusdem Januarii duodevigesimus, divinorum Patrum & Doctorum Athanasii & Cyrilli gratia. Item ejusdem mensis vigesimus quintus, propter memoriam magni Patris Gregorii Theologi. Item 2. *Februarii*, quod tum Servatori obviam itum sit. Item 3. celebrandæ memoriæ Simeonis Dei susceptoris causa. Item vigesimus quintus *Martii*, boni nuncii ergo ad Dei genitricem delati. Item dies Paschales ab ipsa Lazari resurrectione, usque ad ipsum post sacrum Pascha octavum. Item 15. *Aprilis*, in honorem Apostoli & Evangelistæ Marci. Item trigesimus, in honorem fratris Theologi & Evangelistæ, Jacobi Apostoli. Item 8. *Maji*, ob memoriam Evangelistæ, Joannis Theologi. Item 10. propter memoriam Simonis Zelotæ Apostoli. Item 21. propter memoriam Sanctorum, ac Apostolis æqualium, magnorum Imperatorum, Constantini & Helenæ. Item 26. propter memoriam Apostoli, Alphæi Judæ. Item 11. *Junii*, in honorem Bartholomæi Apostoli. Item undevigesimus in honorem Apostoli, Judæ, qui & Thaddæus & Lebæus & Jacobus nominatur. Item vigesimus quartus, propter Præcursoris natalitium. Item undetrigesimus propter principum Apostolorum, Petri & Pauli, celebrationem. Item trigesimus propter duodecim Apostolorum celebrationem. Item vigesimus quintus *Julii*, propter sanctæ Annæ, matris Dei genitricis, obdormitionem. Item 6. *Augusti*, propter Servatoris nostri Jesu Christi transformationem. Item nonus propter memoriam S. Matthiæ Apostoli. Item decimus quintus, propter gloriosam sanctæ Dei genitricis emigrationem. Item vigesimus, propter memoriam S. Thaddæi Apostoli. Item vigesimus quartus, propter Bartholomæi Apostoli memoriam. Item undetrigesimus, propter venerabilis Præcursoris decollationem. Hisce omnino feriatis diebus connumerabuntur medietates quadragesimalis jejunii, & Pentecostæ: tum etiam Servatoris assumptio, & omnes totius anni Dominici dies: ut in illis omnis in judicium aditus præcludatur, ac nemo judicum judiciale quiddam faciat. §. 4. Sane vero, qui ex parte judicium sistent, neque toti (uti antea diximus) feriati erunt, hi sunto. Mensis *Septembris* sextus, quoniam tunc in Chonis summi Ducis Michaëlis miraculum prodigiose peragitur. Item 23. *Octobris*, quoniam memoriam fratris Dei, Jacobi celebramus. Item vigesimus sextus, quia magnum illum martyrem & unguento scaturientem festiviter veneramur, Demetrium. Item 1. *Novembris*, quod miraculosi illi anargyri, Cosmas & Damianus, festive colantur. Item 8. quod conventus defunctorum celebretur. Item duodetrigesimus, quod S. Stephanus martyr junior celebretur. Item 4. *Decembris*, in honorem egregiæ martyris Barbaræ. Item 6. in honorem miraculis celebris unguento-

unguentoque scaturientis Nicolai. Item 10. *Januarii*, in honorem divini Gregorii Nysseni. Item 16. propter adorationem venerabilium principis Apostolorum Petri vinculorum. Item 19. propter recuperationem venerabilis defuncti Gregorii Theologi. Item 27. propter recuperationem venerandarum reliquiarum Chrysostomi. Item 7. *Februarii*, in honorem magnifici martyris, Ducis exercitus, Theodori. Item 17. in honorem præmiis decorati Theodori tyronis. Item nonus *Martii*, nempe quod tum sanctorum quadraginta Christi martyrum memoria celebretur. Item vigesimus tertius *Aprilis*, quippe quia tum magnificus martyr Georgius honoretur. Item secundus *Maji*, in honorem magni Athanasii. Item octavus *Junii*, in honorem magnifici martyris Theodori, exercitus Ducis. Item nonus, in honorem sancti Patris nostri Cyrilli Alexandrini. Item vigesimus septimus, in honorem sancti & miraculosi Sampsonis. Item primus *Julii*, quia tum sanctorum & miraculosorum anargyrῶν illorum memoriam colimus. Item 2. quia depositionem pretiosæ vestis Dei genitricis recolimus. Item 8. quia magnificum martyrem Procopium festiviter honoramus. Item 11. quia eximiam martyrem Euphemiam concelebramus. Item 20. quia Prophetam Heliam honoramus. Item 27. quoniam præmiis decoratum, & miraculosum Panteleemonem festive colimus. Item 31. *Augusti*, propter pretiosi cinguli immaculatæ Dei genitricis depositionem. Atque hi quidem dies sunt, qui quodammodo feriati, & quodammodo non feriati sunt. §. 5. Quibus vero diebus propter nativitatem, aut creationem Principis feriamur, hos Imperatoria mea Majestas inter non feriatos collocat: præsentem Sanctionem à se inchoans, & per ea, quæ ipsamet actura est, reliquos docens. Non perinde enim præsentis Constitutionis sermo quantumvis in illum attentis, atque Imperatoriæ Majestatis meæ actio persuadeat. Mea itaque Imperatoria Majestas, quibus diebus, tum in hanc vitam producta, tum divina providentia in Imp. designata est, ne feriati sint, neque ullas inducias in illis judicia habeant, sancit. Sane, præter supra descriptos anni dies, omnes fasti erunt, & in illis judicia judiciariisque sententiis consentaneæ executiones exercebuntur. Persuasum autem habemus, Deo etiam hanc Imperatoriæ meæ Majestatis Sanctionem fore gratam. Cum enim Pharisæos execraretur Dominus, neglectum ab ipsis misericordiæ judicium ante omnia causatus est.

3. *De synodica subnotatione Patriarchæ Lucæ de nuptiis septimi gradus cognationis.*

FActa est autem etiam postea jussio potentis & sancti Imper. nostri & Domini, emissa mense Majo ejusdem Indictionis, quæ hæc in ejus parte decernit. Nostra itaque Imperatoria Sublimitas hoc synodale de quæsito responsum, vel, ut vere dicam, Decretum consequenter divinis Canonibus Legibusque civilibus editum, in posterum observandum, & perpetuo immobile ac immutabile futurum judicavit, eandem de proposita quæstione habens sententiam, quam sanctiss. D. & universalis Patriarcha, & sancta ac divina Synodus.

4. *De decisione Sisinnii de nuptiis duorum fratrum cum duabus consobrinis.*

CUm hæc ita se habeant, & de ejusmodi contractu exorta esset controversia, emissa est Novella Constitutio potentis & sancti nostri Imper. & Domini mense Junio, Indictione octava, quæ hæc in fine persequitur. Itaque, ut utraque recte serventur & colantur, Imperialium & Sacerdotalium jussionum Majestas, Legumque & Canonum subtilitas, nec decisio omnino solvenda est, nec rursus permittendum, ut omnino exerceatur. Sed media quadam & regia, ut ajunt, via est incedendum: & utrumque est conservandum, nempe, & reverentia, quæ debetur Antistiti, qui illam decisionem conscripsit: & Imperatoribus, qui illius decisionis meminerunt: & videndum, ne quid, quod à Legibus Canonibusque discrepet, suadeatur, quod hæc induxit decisio. Oportet enim contractum ea decisione introductum jam quidem etiam ante interrogationem perfectum non dissolvi, sed eos, qui sic matrimonio conjuncti sunt, pœnis impositis gravari, judicio & examinatione illius loci Antistitis, & conservari conjugium. Quod si prius sciscitatum accesserint, non concedere sine convenientibus pœnis & mandatis propter eam, quæ superius dicta est, reverentiam: Nec libere ac secure, nullaque ad eos retardandos allata causa sciscitantibus permittere, sed cum mandato, vel ipsos potius ab Ecclesia, dictæ decisionis, & eorum, quæ in illa decernuntur, commemorationem accipere. Et si Decretum quidem honorare volentes, quæ etiam in eo comprehensa sunt, velint inconcussa manere, sunt omnino laudandi: sin autem, quod ab eo vetitum est, velint agere, hoc eis facere permittetur, convenientibus tamen eis prius pœnis impositis.

5. *De nuptiis cum duabus sobrinis.*

QUia autem aliquando ad Imperatoris tribunal agitatum est, an posset unus & idem duas sobrinas in matrimonio habere: utpote cum contractus ad 7. affinitatis gradum deducatur, edita est Imperatoris D. Emanuelis Comneni jussio, quæ statuit, hoc non posse fieri: quoniam maritus censeatur unius esse gradus cum uxore: & quod contractus ad sextum affinitatis gradum deveniat.

6. *De sententiis judicum.*

HIs sic definitis, quæsierit quispiam, cum præsens Canon definiat in omnibus causis plurium sententiam vincere: Novella autem Constit. potentis & sancti nostri Domini & Imperatoris D. Emanuelis Comneni mense Julio 14. Indict. anno 6674. promulgata, constituat cum aliis & hæc nominatim: Si omnes non sunt ejusdem sententiæ, sed aliqui dissentiant, si, qui dissentiunt, numero sunt æquales, eorum præferetur sententia, quibus is, qui judicio præest, consenserit: utrum sequi debeamus?

7. *Ne morientium Episcoporum diripiantur bona ab exactoribus.*

PRæterea tene memoria Constitutionem Septembri mense, 14. Indictione emissam, Imperatoris Domini Emanuelis Comneni, de non rapiendis ab exactoribus bonis, quæ ad defunctos Episcopos pertinuerunt, quæ quidem hæc complectitur. Res, quæ & in Dei contemptum, & ad Legum naturæ infirmationem, ab iis, qui, ut ajunt, neque Dei vocem, neque hominum vindictam formidant, ut est verisimile, patratur, non ferenda omnino meo Imperio visa est, cum ad ejus aures pervenisset. Quamobrem eam, ut omnino Christiana professione indignam, meum corrigit Imperium. Ei enim relatum est, in excessu è vita eorum, qui ubivis Pontificatum gerunt in sanctissimis Dei Ecclesiis, partim quidem, antequam funus efferatur, partim vero, postquam elatum fuerit, eos, qui in ea regione fisci procurationem exercent, ipsorum mortis prætextu, eorum cellas inhumane invadere, & immobilia, quæ sunt sub Ecclesiis, quæ eis obtigerant, & omnes quidem facultates, quæ in illis inventæ fuerint, auferre: universam autem ejusmodi immobilium exactionem facere, & ea alioqui omnino conterere. Imperium ergo meum, ne vel auditu quidem ferendam eorum esse audaciam existimans, ne, cum damnum & calamitas ex Antistitum morte ad eorum Ecclesias pervaserit, hi multo majorem calamitatem invehant, & ea sint, quam jam habent, molestia longe molestiores: statuit per hanc præsentem Constitutionem, ne ab iis, qui Ducales Magistratus gerunt, vel descriptiones, vel aliqua alia publici juris exercent, tale quid in sanctissimas Ecclesias, vel earum immobilia, vel Antistitum cellas, in eorum morte deinceps amplius innovetur: sed si testati quidem moriantur Antistites, eorum voluntate & ordinatione omnia fiant, quod ad ea attinet, quæ in eorum cellis inveniuntur. Quod si forte etiam intestati decesserint, omnia quoque fiant, ut sacris Canonibus & Legibus videtur. Atqui in viduarum Ecclesiarum immobilia ne pedem quidem omnino immittet aliquis ex Ducibus, vel aliquibus aliis, ut dictum est: sed nec quælibet illinc pars quomodocunque apprehendetur: sed omnia à partibus ejusmodi Ecclesiarum in ipsis administrabuntur, quemadmodum de ea legitime & canonice edictum est: donec sc. qui post mortuos Antistites in Ecclesias renunciati sunt, in regione fuerint, & eorum administrationem apprehenderint: debente scire eo, qui ad infirmationem alicujus eorum, quæ à præsenti Imperii mei Constitutione decreta sunt, processerit, quod, etiamsi Deus in tali ejus, tamque audaci incepto in præsentia siluerit, omnino in futurum dignum ejus supplicium reservans: Imperium tamen meum eum acerbius in præsentia aggredietur, pœnis eum corporalibus subjiciens, & suorum membrorum truncationibus, bonorumque publicationi, & diuturno exilio. Non solum enim ex eo simplum reddet Ecclesiæ,

quod ei illo modo ab ipso auferendum est, sed etiam à fisco talis quantitas in duplum absque ulla commiseratione exigetur, perfectissima de ea re cognitione ab Antistite illius temporis data Mystico, qui debet etiam utraque administrare: de suo autem peccato omnino excusationem non habebit. Venit enim meum Imperium, & eis per præsentem Constitutionem evangelice locutum est, quæ in sacro Chartophylacio, seu tabulario reponetur, sanctissimis Ecclesiis opem latura, etiamsi ejus exemplaria sola competenti fide munita, ab ipsis partibus insinuentur: ea enim archetypi vim habebunt, & exhibentibus aderunt ad æternam securitatem.

8. *De homicidis voluntariis.*

QUia autem de voluntariis homicidis mense Aprili, Indict. 14. à potentissimo & sancto Imperatore nostro Domino Emanuele Comneno Novella edita est, eam manda memoriæ, quæ sic habet, post procœmium sic tractans. Jubet ergo omnibus, qui sunt in regionibus judicibus & militaribus, quæ sunt in eis copiis, & earum ducibus, ubi fuerit cædes voluntaria, & tale quidpiam ausus fuerit aliquis, ut omnes statim excitentur ad apprehendendum homicidam, & eum vinctum mittant ad Imperatoriam circumspectionem: vel, si ea absit, ad magnæ Urbis, quæ à Deo custoditur, Præfectum, ut ipse in carcerem publicum introducatur, & tam in corpore, quam in bonis secundum Legum & Novel. Constit. potestatem puniatur, & alia supplicia subeat. Scientibus his omnibus, si probatum fuerit, potuisse quempiam homicidam apprehendere, & non fecerit, eum non secus condemnandum, quam si Imperio insidiatus fuerit: sin autem latuerit fortasse quispiam, & ad sanctissimam magnam Dei Ecclesiam confugerit, postquam pœnæ ecclesiasticæ adversus eum processerint, ex legali observatione, præsente quidem in regia Urbe eo, qui Imperium obtinet, ab eo mittetur in Provinciam, quam censuerit, ut totum vitæ suæ tempus illic transigat, nec illinc effugiat, ut recurrat in eum locum, in quo facinus execrandum admisit. Absente autem forte Imperatore, à Præfecto, ut dictum est, in aliquam remotiorem regionem exterminabitur, & illic vitæ suæ tempus peraget. Sin autem non solum voluntarie, sed etiam præmeditato captoque consilio cædem perpetraverit, non cogetur ex prædicta regia Constitutione tonderi. Si enim eum, qui sua sponte ad tonsuram accedit, non eo ipso statim admittit Canonica subtilitas, sed ei sufficiente tempore attributo, & per ipsum mente ejus firma sit, an instabilis, examinata, si quidem hominem invenerit in eo, quod primum habuit, proposito perseverantem, & Monastico habitu, & corporis mortificatione se impigre præparantem, boni quoque operis ei affert complementum, eo in Monasticam institutionem statumque suscepto: quomodo non fuerit à ratione alienum, & à legibus spiritualibus diffidens, aliquem necessario tondere, eumque homicidam, quem Deus eo usque reliquit, ut etiam manus fraterno sanguine pollueret? Timendum est etenim, ne invitus vitam angelicam ingressus, eaque vi suscepta venerando habitu in ludibrium utatur. Homines enim leviores cum in dementiam inciderunt, pessimas & perversissimas actiones suapte natura aggrediuntur. Loco ergo tonsuræ, statuit mea Imperialis Majestas, ut, qui voluntariam cædem capto consilio perpetraverit, in custodia toto vitæ suæ tempore degat, & nec illinc quidem educatur jussu forte Imperatorio per oblivionem exhibito. De eorum autem facultatibus fiat, sicut jussit Imperator memoratus. Quia autem plures homicidæ, qui cædem meditato & consilio capto perpetrant, ad sanctissimam Dei Ecclesiam postea accedentes, non ut facta est à se, sed ut ad suam facit utilitatem, cædem confitentur, jubet mea Imperialis Sublimitas, ut à sanctissimo hujus temporis Patriarcha ad regionis Antistitem, &, qui ei subest, Clerum, quin etiam ad Provinciæ judicem cum pœna scribat, &, quemadmodum factam esse cædem ex illius Rescripto intellexerit, ita eam quoque persequatur: & non eum, qui capto consilio cædem facit propter falsam suam confessionem, ad easdem pœnas, & eadem supplicia admittat, ad quæ, qui fortuito & improviso in tale aliquod crimen incidit. Si quis autem homicida, qui ad sanctissimam magnam Ecclesiam confugerat, & vel perpetuo exilio condemnatus, vel in vinculis esse, vel in perpetua esse custodia toto vitæ suæ tempore jussus erat, solutus, inventus fuerit in loco, ubi cædem perpetravit, ambulare, vinctus ab exactore, qui est in Provincia, ad meam Imperialem Sublimitatem mittetur: & quæcunque quidem res tunc ei inventæ fuerint, exactori in lucrum cedent, & ei, qui homicidam indicavit, ex æquo divisæ. Omnino autem curæ erit iis, qui sunt in sanctissima magna Ecclesia illorum judicibus, ut cum conveniente Canonica severitate crimina cædis puniant, & tempora non temere contrahant, nec plus, quam par sit, in iis, quæ non decet, se lenes & clementes præstent. Imperialis autem meæ Constitutionis exempla, ab iis, qui præsunt judiciis, descripta, missa ad Ecclesias, quæ sunt in Provincia, ibi reponentur, ut eorum, quæ sunt constituta omnes scientiam habeant, & faciant, quemadmodum eis comprehenditur. Quod si is, qui capto consilio cædem fecit, tonsuram sua sponte elegerit, non absque probatione inter Monachos cooptabitur: sed sufficienti tempore accuratissime & diligentissime ex Canonicis Constitutionibus examinatus, & probatus, in Monasterio vel invitus toto vitæ tempore manere cogetur, nec ei unquam exire permittetur. Monasterium autem erit omnino in alia Provincia, & non in ea terra, quæ mortui sanguinem dehiscens male suscepit.

9. *Ut Ecclesiarum & Monasteriorum, quæ sunt ad Urbem, immobilia intacta sint à manu fisci.*

POtenti ergo & sancto nostro Imperatori gratiæ agendæ sunt, qui Apostolico Canoni consequenter & præsenti Constitutioni Ecclesiarum & Monasteriorum, quæ sunt ad Urbem, intacta & integra immobilia conservavit à manu fisci, seu publici, per tres Aureas Bullas suæ Imperialis Majestatis: quarum altera quidem Julio mense, 9. Indictione, 6654. anno facta est, & constituit, non lædi Monasteria, eo quod jura, quæ illis forte adsunt, claudicent: & secunda, quæ mense Octobri, 6. Indictione, 6665. anno emissa est, & jubet Monasteria indivulse & inseparabiliter habere immobilia, etiamsi eis allegationes à census descriptore datæ sunt, quæ pro jure fisci faciunt. Hic autem sitæ non sunt, quod non perpetua cautio & utilitas Monasteriis ex iis suppeditetur, sed temporalis. Alia vero, quæ mense Martio 6. Indictione, 6666. anno edita est, & in omnibus secretis posita, quæ post procœmium hoc expresse edicit. Imperialis mea Sublimitas aliquot abhinc annis Auream Bullam emittere dispensareque prævenit, iisque, quæ in hac Urbium Regina sita sunt, Monasteriis, & iis, quæ sunt in Occidentali parte Steni, quantum est in littore & longius: similiter & iis, quæ sunt in sinu Nicomediæ, & usque ad ipsam Nicomediam, & iis, quæ sunt in insulis, Oxea, Prima, Chalce, Plate, S. Glyceria, Principo, Antigonia, Tragonesio, Terebintho, S. Andreæ, S. Typhroni, S. Liberio, Codonæ, Pelago, Co insulæ dimidio, Medicæ, & Sancto Demetrio, & iis, quæ sunt in possessionibus portuum, & usque ad complexum Athyræ: & (ut semel dicam) iis, qui circum circa Reginam civitatum exercentur, Monachis, viris & mulieribus, iis multa jura largita est, & in immobilium detentione, ac dominatione, quæ quibusdam juribus ad eos pertinent, firmam & inconcussam possessionem concessit: quemadmodum Aurea Bulla hæc fusius persequitur. Sed quoniam cavillatores quiescere non potuerunt, sed fisci, seu publici prætextu eis gravem afflictionem intulerunt: Imperialis mea Majestas Deum placare & propitium efficere volens; ob ea, quæ ipsum ut homo offendit: simul etiam volens, magni Imperatoris, Christi scilicet, milites, qui vitam Monasticam propter ipsum elegerunt, & spiritus armaturam induerunt, socios habere, & strenuos defensores adversus hostes, tam qui videntur, quam qui non videntur, bono illi fundamento tectum quoque proportione conveniens imponere voluit: & præsentem Auream Bullam ex ea causa edidit, per quam statuit & definit, omnia immobilia, quæ hodie ab enumeratis Monasteriis possidentur, vel etiam silentiariis & anachoreticis cellulis, vel lauris, & omnino Monasticis habitaculis, quocunque nomine vocentur, parœcias, prædia, conventus, tributa, vectigalia, portus, flumina, jura maritima, &, ut semel dicam, quodcunque jus in possessione immobili consideratur, & in quocunque loco situm sit, in quo scil. hucusque non data est iis denotatio, seu designatio ab iis, qui sunt in ea regione census descriptoribus, quæ publicum in iis jus habere comprobet, habere dictas mansiones perpetuo dominio, ut Imperii mei donum & liberalitatem, & eis deinceps semper in posterum dominari, etiamsi probabili, vel non probabili de causa aliqua eorum, vel etiam fortasse omnia hucusque detinuerunt: vel etiam sine ullo titulo, vel ex titulo quidem, qui male se habet, vel est fortasse falso confictus. Omnia enim, quæ ab ipsis

b ipsis in quocunque situ possidentur in Oriente & Occidente, sive ex iis, qui eo tempore administrabant, Imperatoribus, sive sint ex fragmentis, sive ex commiserationibus, sive è loco motis vel caducis, vel ex vilibus, quæ penduntur, diariis, vel ex vilibus calamitate vexatis, vel iis, quæ à potentibus vendita sunt, vel contra: vel ex correctione male factarum venditionum, & si in aliis locis jussa dari, in aliis tradita sunt, vel donata, non tradita sunt: vel tradita, donata non sunt, vel quovis alio modo male ab ipsis detinentur, inconcusse & nullo negotio eis exhibito, à dictis Monasteriis vult meum Imperium ea in æternum possideri, ut meum mei Imperii donum à mea liberalitate & munificentia profectum. Cum enim sola nunc apud ipsos immobilium inveniatur detentio, quæ pro omni titulo debet eis sufficere, est supervacaneum, de ullis aliis curiose investigare. In omnibus enim, quæ hodie possident, præterquam in iis, in quibus à publici census in ea regione descriptoribus documenta data sunt, quæ jus fisci, seu publici, ut dictum est, probant, debet præsens Aurea Imperii mei Bulla sufficere, & pro donatione, & emptione, & quovis alio titulo satis esse: etiamsi quodcunque aliud secretum in eis probetur. Nec cogentur Monasteria, ob ea, quæ nunc possident, immobilia, antiqua alia, quæ eis adsunt, jura proferre. Sed hac præsenti Aureæ Bullæ scriptura pro omni jure utentes, ea contenti esse debent, ut, quæ eis, ut prius scriptum est, sufficere debeat & pro donatione, & pro traditione, & quovis alio jure. Sin autem invitante fortasse tempore voluerit ullum Monasterium iis etiam, quæ habet, juribus & titulis uti, ea pro se afferens, à nullo penitus prohibebitur. Hoc enim non faciet necessario. Sin autem hoc propria voluntate elegerit, nemo impediturus admittetur. Non solum autem ad probandum jus terreni, quod habent, Monasteriis sufficiet præsens Bulla Aurea: sed etiam in parœciis, quæ nunc ab eis detinentur, & prædiis, vectigalibus, conventibus, trajectionis solutionibus, portubus, fluviis, juribus maritimis, & quocunque alio jure, quod ab eis possidetur, præterquam in iis, in quibus documenta pro publico, (ut sæpe superius dictum est,) assumpta sunt. Sin autem recenseri jussa sunt, vel amputari quædam tributa, vel pacta, vel militiæ, vel publica, vel libellica, vel aliquid aliud, quod ad publicum pertinet, & non factum est, quod recensendum erat, vel habet aliquod aliud jus, quod apprehendi possit, Monasteria ex eo nihil læduntur. Quid autem opus est multa dicere & enumerare, & exempli gratia afferre? Verborum multitudinem Imperii mei Majestas prætercurrens, ne quis in ejusmodi rebus callidus & vafer nonnullis quidem dictis, ex iis causis, quæ immobilia concutiunt, aliis vero silentio præteritis, verba arripiat, & more Judaico, literæ insistat, & conetur in iis, quæ dicta non sunt, Monasteria agitare & vexare, universali & generali oratione, Imperium meum vult & decernit, ut, quod in iis, quæ hodie à Monasteriis possidentur, vel in ipsis sunt Monasteriorum Cathedris, pro publico cogitatum fuerit, ab aliquo vel nunc, vel quandocunque, Monasterio datum esse reputetur. Et simulac hoc cogitarit quispiam vel dixerit, id quoque statim apprehendet Monasterium, ut hodie à mea Imperatoria Sublimitate donatum. Quod enim ad ea attinet, quæ nunc possident immobilia, de quibus pro publico documenta non acceperunt Monasteria, Imperium meum vult unumquodque eorum publicum existimari, & perpetuam firmitatem obtinere, & à nullo de ea re disceptari, & quemadmodum publico nulla à se molestia negotiumve exhibetur, sic nec silentiaria, nec Monasteria, nec reliqua ab ullo publici curatore litibus agitabuntur, sive quis probabilem, sive non probabilem causam afferat, sive cujusmodicunque sit, quod loquetur. Quisquis enim hoc facere aggressus fuerit, invalida & revera infirma dicere videbitur: & citra ullam misericordiam, ejus facultates fisco consecrabuntur, & ipse omnino infamis semper erit: utpote qui Imperatori adversetur, qui pie, ac religiose omnem molestam vexationem à Monasteriis in iis, quæ ipsis data sunt, per præsentem Auream Bullam amoveat, & per ipsam exiguum aliquod donum offerat pro innumerabilibus beneficiis, quæ à munifica ejus dextra accepit. Non licebit ergo, nec publici census descriptori, nec ullius secreti Præfecto, vel Peræquatori, vel in rebus agenti, vel alii personæ, quæ publicum tractet, Monasteriorum immobilia describere, vel focos censere, & terræ mensuras investigare, vel parœcorum quantitatem, vel, quod terræ amplius possidetur, vel non justo pretio emptum est, vel injuste detinetur, examinare. Sed quoniam Imperii mei mandato acta facienda sunt, eorum nomine, quæ hodie à Monasteriis detinentur, immobilium & parœcorum, tunc demum juste Monasterium molestia afficietur, & quod injuste detinet, ab eo auferetur, quando publici census descriptor ostenderit, Monasterium extra terminum occupare loca, vel parœcos, vel jus aliud. Nec enim licentiam habebunt Monasteria augere, & amplificare ea, quæ ab ipsis hodie possidentur, sive parœci sint, sive loci, sive αὐτέργια. Verumtamen per hujusmodi occasionem non licebit exactori, aut descriptori ulli fumarium, vel mensorium, aut aliud quodpiam vectigal, quod ad ipsius officium pertineat, recipere ab immobilibus, quæ suprascriptis subjacent Monasteriis. Qui enim contra ausus fuerit, sciat se non tantum id, quod exegit, multiplicatum restituturum, sed & omnium bonorum publicationi cum infamia & civilium munium incapacitate subjectum iri. Sic enim vult mea Majestas, jam manifestatorum Monasteriorum immobilia omnia haberi ab unoquoque exactore, quasi non subsint ipsius officio, vel potestati. Et quemadmodum exactores in non sibi subjectis Provinciis nihil juris habent, ut in iis agant administrentve quicquam: sic nec in immobilibus Monasteriorum exactores Provinciarum, quibus ea subsunt, censebuntur exactores. Quæ igitur fient acta, & descriptiones ab iis, quos Imperium meum statuerit ad probationem eorum, quæ à Monasteriis possidentur, competentibus secretis propter notitiam insinuabuntur. Scire namque debent omnia Monasteria, si quod ex iis deprehensum fuerit, astutiam aliquam, vel collusionem, vel dolum fecisse in immobilibus, quæ hodie ab ipsis possidentur, non solum nihil utilitatis ex hac meæ Majestatis Aurea Bulla consequuturum, sed etiam casurum jure concesso prædictis Monasteriis per præcedentem mei Imperii Auream Bullam. Deinde autem sustulit hæc Aurea Bulla omnem quoque jussionem, quæ ei adversatur, quæ scilicet facta est, vel fiet: & statuit, ut Monasteria suis quoque antiquis titulis utantur.

10. *De immobilibus magnæ Ecclesiæ.*

ET illi quidem antiquo & celebri Salomonis sapientiæ templo pro viribus offerebant omnes: & huic quoque sacro & maximo templo, quod est sub nomine Dei sapientiæ, qui ex Salomone & David secundum humanitatem derivatur, gloriose & regaliter exstructo, cujus erat illud Salomonis præfiguratio, novæ, inquam, Sion, arcæ sanctificationis, Servatoris nostri Ecclesiæ, (quam super Apostolicorum mandatorum petram adeo stabilem & immobilem Spiritus sanctus ædificavit,) multi diversa munera obtulerunt, quæ in immobilibus possessionibus spectantur, ad Orientem & Occidentem sita: sed nonnulla in insulis (sunt autem eorum, quæ dixi, per redemptionem multa, ne dicam plurima) publico ea applicare decreverunt ex diversis causis ii, qui sunt ubique, publici census descriptoribus, & in ejusmodi rebus exercitatis. Quoniam autem hoc ad mei Imperii aures frequenter delatum est relatione eorum, qui hoc magnum & divinum templum dispensant: statim nostra Potentia nihil cunctata, hanc præsentem Bullam huic venerabili domicilio elargita est, per quam ei pure donat & concedit nostra Pietas omnia, quæ ad fiscum, seu publicum quomodocunque pertinent, ex iis, quæ sunt in Oriente & Occidente, & ab eis in omnibus insulis possidentur, immobilium possessionibus, tanquam ejus donum aliquod & sacram oblationem, sive sint parœci, sive terra fortasse arabilis, vel pratensis, vel consita vitibus, vel hortensis, vel cujusmodicunque prædia, sive in eorum domibus agant famuli negotiatores, vel artifices, etsi castra in aliquibus eorum exstructa sint, vel aliquid aliud, quod ad publicum utique pertinet, inventum fuerit. Corrigit autem meum Imperium per præsentem Auream Bullam, quæcunque claudicare inveniuntur in iis, quæ dictæ magnæ Dei Ecclesiæ adsunt viribus ac titulis in omnibus ejusmodi immobilibus, quæcunque ea fuerint, & omnia, quæ illis adsunt in Oriente & Occidente, & in omnibus insulis, ut nunc à meo Imperio data, & ei concessa reputentur per præsentem Bullam Auream nostræ Serenitatis. Ob eam enim causam & exactas procedere descriptiones, quæ declarent cujusque generis immobilia, &, qui eis præsunt, incolas ac inquilinos: hoc amplius inventa in iis omnis generis αὐτέργια à locorum descriptoribus, eorumque subscriptionibus confirmari, & in perpetuam securitatem parti sanctissimæ magnæ Ecclesiæ tradi jubet nostra Majestas: ut omnia sint manifesta & extra controversiam posita, nec ullo tempore in disquisitionem revocentur à descriptorum quoquam vel inspectorum, vel peræquatorum, & eorum, qui aliter publica perscrutan-

scrutantur declaratarum descriptionum competentibus secretis, in futuram rei memoriam insinuandarum. Neque enim unquam eorum quis poterit ullo modo ingredi hujusmodi immobilia, aut ea in controversiam deducere & disquisitionem. Sed nec instrumenta in iis requirere, non fumarium, vel metreticion exigere, aut aliud ullum vectigal excogitatum in descriptorum lucrum: qui prohibentur insinuatione ipsa & sola præsentis Aureæ Bullæ mei Imperii, & descriptionum, quæ, ut supra comprehensum est, valituræ sunt. Omnis autem facta jussio, sive de prius separatis, sive de fragmentis, sive de commiserationibus, sive de iis, quæ ab humilibus ordinibus, sive de iis, quæ incisionibus subjecta, sive de militiis affectatis, licet compensatio facta non sit, sive de non acquiescendo factis sine quantitate donationibus, sive de quacunque re edita fuerit jussio, & ulla in re repugnet præsenti Imperii mei Bullæ Aureæ, irrita erit & invalida; & si, ne irrita fiat, in ea expressum sit, nisi nominatim pronunciatum sit. Omnium enim jussionum, quæ factæ sunt, notitiam habet mea Pietas, quas sigillatim enumerare supervacuum existimavit: &, ut expressim enumeratas & eversas, quod ad hanc Aureæ Bullæ orationem attinet, censeri constituit mea Majestas. Sed nec alia ulla, quæ in posterum fiet jussio, huic piæ scripturæ prævalebit: quinimo & illa, quatenus præsenti meæ Majestatis definitioni adversatur, irrita fiet, nullarumque virium: licet, ne subvertatur, apposita sit clausula. Nisi nominatim pronunciatum sit, aut quævis alia distinctio. Ut autem sint manifesta, quæ adsunt sanctissimæ Dei magnæ Ecclesiæ immobilia, omnia in præsenti Bulla Aurea aperte inscripta sunt: quæ habent hoc modo: in Thracia & Macedonia illa & illa, & deinceps enumerat omnia immobilia. Et post horum enumerationem ait, Judæi strobiliotæ ubicunque inventi, & excussia amplior capacitate triginta millium. Sancit Imperialis mea Potestas sanctissimam magnam Ecclesiam, & omnem ejus partem, habere jus suum inviolatum omnino & inconcussum, cum exactiores fieri debebunt terminorum definitiones à locorum descriptoribus, ut sæpe dictum est. Verum eo prætextu non licebit prædictis descriptoribus fumarium exigere, vel metreticion, aut necessariorum dationem, ullamve exactionem facere à quibuscunque immobilibus ejus. Sed absque ulla collatione & petitione prædictas finium descriptiones conficient. Quod si quis ausus fuerit violare quidquam eorum, quæ præsenti Aureæ Bullæ oratione Majestatis meæ definiuntur, præter Imperialem indignationem, in periculum veniet subeundi pœnam triginta librarum, quæ sine commiseratione à domesticorum secreto, ex aditione sanctissimæ magnæ Ecclesiæ exigentur: quippe cum firma ac munita sit præsens Aureæ Bullæ oratio, facta mense Augusto, 1. Indict. anno 6661. cui nostrum pietate præcellens subscripsit Imperium.

11. *De instrumentis omnium, quæ ubicunque sunt, Ecclesiarum ob possessionem immobilium.*

PRæterea autem emissa est & alia Bulla Aurea Imperatoris, quæ dicitur medicatrix, utpote quæ fortasse medeatur titulis & juribus omnium Ecclesiarum, quæ claudicant, Episcopatuum scilicet & Metropolium, & ipsius magnæ Ecclesiæ, quæ etiam ad verbum sic habet: Qui post Mosem fuit electi illius populi Imperator Jesus, Hierichuntis festinans munimenta, ac propugnacula diruere, Sacerdotibus jussit in circuitu tuba canere; & sic murorum propugnacula mirabiliter dejecit. Imperio autem meo, quod novo populo à Deo electo præest, post illum Principem populi Servatorem & Ducem alium Mosem inclytum, dico Imperii mei dominum & genitorem, veluti quædam Hierichuntina mœnia, diruere properanti communis Christianorum inimici propugnacula, occidentalis dico draconis, qui in Sicilia tyrannidem exercet, & illinc adversus Romanum Imperium latenter prorepit, veluti spiritalibus quibusdam tubis, vestris Antistitum Deum nobis quotidie placantium precibus, ad illum diruendum adjuvantibus opus est. Sed & ipse divinus Moses, quando cum Amalech prælium commisit, Sacerdotibus utrinque innixus, sic eum fugavit, & vicit. Sicut ille ergo, meum quoque Imperium, Antistitum sustentaculo indigens, ad aciem adversus novum hunc Amalech propositam, & veluti quandam lucis columnam novum hunc Israël præcedentem, & ejus gressus dirimentem, preces eorum habere volens: hanc præsentem Auream Bullam, & omnium Ecclesiarum matri, novæ Sion, Dei sapientiæ habitaculo, & iis, qui sunt in omnibus insulis, & in Oriente & Occidente Antistitibus donavit: eorum pro Imperio meo preces magis confirmans. Recte enim scit meum Imperium, Regem non servari per multam potentiam, & gigantem non servatum iri in multitudine virtutis suæ: mendax autem equus ad salutem, ut dicam cum Propheta, & Psalmographo, & Dei patre. Volens enim, ut firmitas & stabilitas Ecclesiæ, quæ omnibus præest, servetur, & omnibus dictis Antistitibus sanctarum, quæ ubicunque sunt, Ecclesiarum, & securitatem titulorum ac jurium, quæ illis adsunt, in ipsorum immobilium detentione firmius constituens, & præterea corrigens, si quid in eorum juribus claudicet, & mero jure sit destitutum. Et non solum hoc, sed &, si quod jus consequi debeant ad ejusmodi immobilium dominationem, detentionem, & proprietatem, id fortasse prius factum non est, hanc Imperii mei Bullam Auream ejus, quod deest, medicatricem illis tradidit, quæ veluti perfectum & integrum, & omnino inconcussum jus ejus ostendit. Per quam confirmat quidem, & tutius facit, quodcunque jus adest sanctis Ecclesiis, eique, quæ illis præsidet, in ipsarum immobilibus cujusmodicunque fuerint, & ubicunque ea sita sint: & quod bonum est, melius fecit Imperii mei sententia & calculo. Quicquid autem est in eis, in quibuscunque quis spectatum id dixerit, sive in Aureis Bullis diversorum Imperatorum, sive in sigillis, & sive in simplicibus jussionibus, sive in resolutionibus, sive in actis, claudicans, & aliquatenus ab eo, quod est exactum, & à debita consequentia deficiens regalium jussionum & legum, corrigit, & decernit, dictis sanctissimis Ecclesiis nullum ex ea re præjudicium in æternum afferri: sed, quod in eis est infirmum & imbecillum, esse firmissimum, & nulla juris allegatione oppugnandum ab eo, qui velit aliquid pro fisco, seu publico dicere, ut quod præsenti Imperii mei Bulla Aurea confirmetur & valde corroboretur. Et, ut ex multis eorum, quæ cuipiam in mentem venire possint, pauca quædam Imperium meum memoria repetat: si forte donatio ipsius parœcorum sit sine certa quantitate, aut mensurarum terræ, vel auturgia alia innovarint in hujusmodi possessionibus forte, quæ ipsis donatæ non fuerunt: aut donatæ quidem fuerunt, jussiones autem de his factæ, non sunt revocatæ: vel in prius designatis donatis ipsis jussiones de prius definitis non sunt revocatæ: aut jussionum principalium, quæ ipsis tributæ sunt, aliquæ nullo modo insinuatæ fuerunt; aut fuerunt quidem insinuatæ in aliquo secreto, non tamen competente: aut insinuatæ perierunt, exempla autem earum fide digna reperiuntur: aut acta, quæ procedere debebant, non processerunt, vel quæ processerunt, non sunt insinuata: aut, quæ fieri debuerunt rationum computationes, factæ non sunt, aut forte quamlibet aliam ob causam, sive ex parte, sive in totum jura sæpe dictis sanctis Dei Ecclesiis & matri omnium claudicant, & inde firmitatem suam non habent, etsi non, quæ id faciat, causa nominatim expressa sit, aut forte alia ipsis exhiberi debuerunt jura de hujusmodi immobilibus, velut quibusdam omnino procedentibus in ipsis (nam si documentum de quopiam ex possessis à se immobilibus nequaquam adquisierint, nihil à præsente Aureæ Bullæ oratione juvabuntur,) nulla in re hæc omnia, & quæcunque alia cuipiam pro fisco certanti in mentem quandoque venerint, lædere unquam sanctissimas Ecclesias & Sophiæ Dei templum, reliquasque Metropoles, Archiepiscopas, Episcopas, poterunt in iis immobilibus, quæ (ut dictum est,) ad ipsas pertinent, ex qualibuscunque documentis. Nam si nullum quæsierunt unquam jus in aliquibus forte immobilium, quæ habent, nullam ex præsenti Aureæ Bullæ oratione sentient utilitatem: sicut nec, in quibus fiscus ad hodiernum usque diem possessionem habuit ex justa quapiam causa: in his enim omnibus juris observabitur exacta disciplina. Si quis igitur voluerit per avaritiam, aut quampiam aliam causam, ea contemnere, quæ hac chrysobulla mei Imperii oratione definita sunt: primum quidem sanctæ Trinitatis splendorem, cum ad tremendum sistemur tribunal, non conspiciet: excidet autem & Christianorum parte, ut Judas duodenario. Et præter hæc execrationem sibi conciliabit primogenitorum sanctorum, justorum & deiferorum Patrum, qui ab ævo præmortui fuerunt.

12. *De citatione absentium.*

AC in iis quidem consistit Canon. Tu autem scias, terminum, qui hic præstituitur, hodie locum non habere, & per tria 30. dierum Edicta omnes actores, & reos accersiri, cujuscunque sint status, & cujusmodicunque causa sit: secundum Novellam potentis & sancti D. nostri & Imp. mense Julio editam Indict. 14. anno 6674. Sed hoc quidem servatur, quando per libellum & reliquam judicia-

judicialem consequentiam pecuniaria vel criminalis causa adversus Episcopum illata fuerit. Si autem per ordinem adversus Episcopum vel Clericum aliqua ecclesiastica quæstio denunciata fuerit, quando nec libello opus est, vel aliqua alia judiciali consequentia: & qui accusatur, seu defertur, non adest: punietur secundum LXXIV. Canonem apostolicum, sicut condemnatur seu punitur etiam à Legibus contumax impudens.

13. *De tonsura mulierum degere volentium in Monasterio, post trimestre facta.*

NOn est Lex scripta, quæ statuat, ut, si qua tonderi atque divortium facere cum marito velit, ne confestim tondeatur, sed in Monasterium abducatur, & trimestri spatio exploretur, num forte in ipso velut pugnæ initio tonsuram deprecetur. Sed ex inscripta consuetudine, sæpenumero in judicio probata & confirmata, receptum est, ne aliter mulieri tonsura permittatur, quam si post tres menses interrogata sit, an in hoc bono proposito permanere velit. Ac sane hac de re coram Imperatorio tribunali satis certatum est. Cum enim multi dicerent, debere Pyrrogeorgii illius uxorem confestim detonderi, quod firmi judicii esset, ut quæ etiam quadraginta annos haberet: ac vero nulla Lex scripta de trimestri isto ageret: à Deo coronatus optimus & sanctus noster Imperator longam consuetudinem, ut dictum est, confirmatam, pro scripta Lege suscepit: atque subnotatione confirmavit.

14. *De foro Judæorum.*

CUm moris esset, ut Judæi coram solo Steni Præfecto litigarent, optimus atque sanctus noster Imperator statuit, ut coram quocunque tribunali secundum Leges causas agerent. At consuetudo pro nihilo habita est, ut quæ legitime non fuisset confirmata.

ALEXII COMNENI SECUNDI.

Ne Monasteriorum prædia describantur.

IMperium meum ex vestris precibus exaltatione indigens, & vestigiis Domini & Patris sui bonæ memoriæ volens insistere, illius quoque in eos, qui sunt Deo dedicati, beneficentiam imitari constituit. Ideo per hanc unam in vos beneficentiam & Deo, qui ipsum Imperatorem fecit, gratificatur, Imperatorisque & Patris nostri sanctæ animæ: & nostræ potentiæ profectus in bonam basim ac fundamentum ponit; & vestræ petitioni se inclinans, ut vim suam habeant, sintque stabiles, firmæ ac immobiles, quæ de vestris Monasteriorum beneficiis Aureæ tres Bullæ emissæ sunt à sancta illius Majestate, decernit, &, ut in eodem robore immobiliter permaneant, in quo à principio expositæ sunt, &, quæ iis consequenter processerunt traditionis acta, securitatem referant, etiamsi post biennium facta fuerint: licet fortasse quædam eorum in convenientibus secretis prius posita non fuere: iis, quæ ad interpretationem vel subversionem virium Bullarum Aurearum particularem vel generalem editæ sunt jussionibus, quæ in nostris monumentis declarantur, quomodocunque emissæ fuerint, per præsentem resolutionem inutilibus invalidisque redditis, & perinde, ac si ne essent quidem omnino, reputatis. Cessabit autem, &, quæ hucusque vestris Monasteriorum immobilibus in Thracia & Macedonia sitis insultavit, Practorici & Catepanici usus exactio, stupæque & axungiæ redemptio & exactio, tanquam per hanc præsentem resolutionem excisæ & radicitus extirpatæ, & eo redactæ, ut nec sint, nec nominentur: Prætoribus & Exactoribus, & Catepanis, & iis, qui stupæ & axungiæ redemptionem vel exactionem exercent, iisque, qui illis ministrant, sic ejusmodi immobilia prætercurrere debentibus, perinde ac si ne in suis quidem omnino Regionibus sita essent, utpote quæ non sint à publico omnino requirenda in omnibus, quæ hoc modo decreta sunt ipsi, ab initio hodierni diei repetiti diuturno, & deinceps in omne ac perpetuum tempus suscepta sine contradictione, nec habeantur pro descriptis in publicis actis: licet autem non descriptæ sint in actis, sed alio quo modo agnita, & sic recepta. Si quis autem præter ea, quæ constituta sunt his Aureis Bullis & præsenti resolutione mei Imperii, fuerit ausus aliud exequi in quibusvis possessionibus immobilibus vestrorum Monasteriorum, præterquam quod læsæ Majestatis tenebitur reus (sicut his Aureis Bullis definitum est,) & ab eminentissimo temporis illius Mystico illatum cuipiam vestrarum possessionum damnum sarcire compelletur. Monasteriis quoque omnibus vicissim curæ erit, tam iis, quæ sunt intra Urbem, quam quæ extra, sub terminis iis Aureis Bullis comprehensis Imperatoris, bonæ memoriæ, inclyti D. & Patris Imperii mei, ea peragere, quæ in vestra suggestione declarata sunt: nisi velint tali excusatione privari, eo quod semel ea neglexerint.

ISAACI ANGELI.

1. *De Metropolitanis revocantibus ad se pertinentes Episcopas, jure Metropolis, aut Archiepiscopatus honoratas.*

QUoniam autem mense Aprili, 11. Indict. anno 6707. edita Aurea Bulla Imperatoris Domini Isaaci Angeli, quæ & Metropolitanis Episcopatus ad se pertinentes, & Metropolium, vel Archiepiscopatuum honore donatos ad se revocantibus, & iis itidem, qui Imperialem circumspectionem privare conantur, ne Episcopatus in Metropoles & Archiepiscopatus erigat, secundum sibi datam à Superis potestatem, os occludit: à nonnullis quæsitum est, quid sit, quod Canone comprehenditur, ut honore affectæ Metropoles solum honorem habeant, utpote aliis juribus veræ Metropoli servatis. Dicimus de ea re dubitationem ab Imper. hac Constitutione dissolvi. Quæsitum enim est, & post multas rationes allatas, hæc ejus rei gratia expressim comprehensa sunt: *& quod* universali ratione & generaliter exposita dispositione, Ecclesias, quæ jussione Imperatoria in altiorem thronum eriguntur, honore quoque dignas censeri oporteat, & electiones illic procedere ex forma Canonica, quæ in magna Ecclesia consecuta est, Metropolitanis & Archiepiscopis convenientibus, & Metropolitanum eligentibus: hoc & Imper. mea Sublimitas decernit, & hanc Constitutionem sancta quoque sequetur Synodus, ut quæ ecclesiasticum ritum accurate servet, & à Canonica rectitudine non excidat.

2. *De nuptiis septimi gradus.*

SCias vero, licet synodalis hæc decisio, & ipsam confirmans Imperatoria jussio, consanguineorum in septimo gradu matrimonium minanter prohibeat: Indictione tamen 4. anno 6694. cum Dominus Basilius Camaterus Patriarcha esset, ab Imperatore nostro sancto Domino Isaacio Angelo jussionem esse factam, quæ statuit, ne ex dictis actis, matrimonio post illa inter longe felicissimos Cæsares, Dominum Joannem Cantacuzenum videlicet, atque germanam Imperatoris sororem, Dominam Irenen, contracto, quanquam in septimum consanguinitatis gradum referatur, præjudicetur: sed quantum ad illos, & quidem solos, quæ à Synodo atque Imperatore Domino Manuele de istiusmodi nuptiis determinata sunt, inefficacia sint. Quod etiam à Synodo approbatum est.

3. *Subnotatio inclyti Imperatoris Domini Isaaci Angeli, ut tondeantur electorum Pontificum uxores, facta die 20. mensis Sept. 4. Indict. 5.*

LEgitimam Imperatoris sententiam non sine periculo delinquentes experientur. Ut enim dentibus acerba uva, oculis fumus nocet: sic iniquitas iis, qui ipsa utuntur. Quorsum vero mihi hoc orationis spectat præludium? Cum sacratissimus Cyzici Metropolitanus invenisset Majestatem meam hodierno die jura reddentem, assidentibus sanctissimo Domino meo œcumenico Patriarcha, & aliis sanctissimis Patriarchis, Antiocheno videlicet & Hierosolymitano, nec abessent, qui tunc in Urbe regia sacratissimi Pontifices erant, quorum nomina inferius continebuntur: Propositum est, quosdam eorum, qui ad Metropoles, vel Archiepiscopas electi & ordinati sunt, cum uxores ante ordinationem haberent, non recusare quidem, quin primarii Sacerdotii chrismate inungerentur: sed eorum uxores eundem rursum mundanum habitum induere, inverecunde agentes in iis ædibus, quas antea habitabant, nec fœmineis introductas esse Monasteriis, sed nec Deo seipsas dedicasse, & vitam delegisse monasticam. Et hæc, quod sacri divinique Canones expressim moneant electos Pontifices, à legitimis suis uxoribus, quas ante ordinationem habebant, omni modo abstinere: ut non ex præcepto, sed propria voluntate eorum quisque continentiam, vel cœlibatum proprium sibi deligat, propter dignitatem Sacerdotii, aut propter matrimonii honestatem, conjunctionem castam præferat. Hæc dicens, varios Canones allegabat, inter quos & quadragesimus octavus erat sextæ Synodi, hæc ad verbum comprehendens: Uxor ejus, qui ad episcopalem dignitatem promotus est, communi viri sui consensu prius separata, postquam in Episcopum ordinatus est, ac consecratus, Monasterium ingrediatur procul ab Episcopi habitatione exstructum, & Episcopi providentia fruatur. Sin autem digna visa fuerit, etiam ad Diaconatus dignitatem provehetur. Lecto igitur hoc Canone, Imperium meum in hominibus agnoscens maxima dona Dei à superna Clementia, & Regni,

Regni, ac Sacerdotii divinitus concessam unctionem & dignitatem ex uno eodemque perenni fonte manare, humanamque exornare vitam, & amplificare: nihil etiam studiosius colens, quam Sacerdotum auctoritatem, qui regia & divina speculatione manus erigentes, Deum pro Christiana multitudine deprecantur, &, ut sacræ quædam anchoræ, Imperialem potentiam suffulciunt: postquam etiam Canones contemni & infringi cognovisset in bene instituta Republ. & quidem nostræ Potentiæ, quasi non soluti essent creati Pontifices, qui suis uxoribus cohabitare non vererentur: non parum commotum est. Triste etiam quiddam, nec gratum in piissimum chartophylacem mea intuens Majestas, definiit, cohortantibus ad id sanctissimis Patriarchis, uxores creatis Pontificibus ante Ordinationem conjunctas in muliebria Monasteria procul sita ab habitatione Pontificum sine dilatione induci, tonderique eas, & canonice apud Monachas degere, in quo Monasterio comam deposuerint, aut, si ipsæ tonsuram recusent, qui eis ante creationem juncti erant matrimonio, pontificali Solio & Dignitate priventur, & in eorum locum alii sufficiantur. In posterum autem, qui ante creationem legitimam uxorem habebit, non aliter ordinari, quam si communi conjugum scripto consensu, & placito à se invicem separentur, & mulier monasticam vitam amplexa sit. Sic enim creatio sine offendiculo & damno juxta sacros & divinos Canones procedet, semota ab omni sacerdotalis ordinis reprehensione. Assidebant ad meæ Majestatis tribunal Pontifices Cæsareæ, Ephesi, Cyzici, & alii non pauci.

JOANNIS DUCÆ.

De vestibus externis prohibitis.

ALterum vero illius imperatoriæ providentiæ specimen: quod cum videret Romanas divitias in peregrinas ac sumptuosas vestes, sericas, Assyrias, Babylonicas, atque Italicas, vario ac solerti artificio confectas, effundi: decreto sanxit, ne quis subditorum iis uteretur, nisi ipse, quisquis esset, cum omni familia in ordinem cogi, ac notari ignominia vellet: sed iis contenti essent, quas Romanæ Provinciæ, ac manus præberent. Necessariarum enim rerum usus est immutabilis: & subditi quantum licet, Principum sequuntur cupiditates, idque Lex eis est & honor, quod Principibus visum fuerit. Proinde cernere erat illa quoque brevissimo tempore viluisse: nobilitatis autem limites Romanis vestimentis definitos: & divitias domo, quod ajunt, domum ferri.

MICHAELIS PALÆOLOGI.

De Primatu, & appellatione, & commemoratione Papæ Romæ.

PRoinde tot difficultatibus circumventus Imperator, ac pene ad desperationem compulsus, Legatos ad Papam mittit, de ineunda veteris & novæ Romæ Ecclesiarum concordia, modo Caroli expeditionem averteret. Ea Legatio à Pontifice benigne audita est: qui ea se facile, quæ Imperator petivisset, confecturum est pollicitus: statimque suos Legatos illis adjungit, qui concordiam conciliarent, atque amplecterentur. Cujus hæc tria capita fuerunt: Primum, ut in sacrorum voluminum hymnodiis, Papæ cum quatuor aliis Patriarchis mentio fieret. Alterum, ut liceret cuivis Romam veterem, quæ curia major & perfectior esset, appellare. Tertium, ut illi Principatus in omnibus deferretur.

INCERTI IMPERATORIS.

De Episcopatibus detentis à laicis.

EPiscopatus quidem Episcopis nullo tempore claudentur, quominus, qui electi sunt, ad ea revertantur: quemadmodum & in Megarensi Episcopatu factum est, qui tot annis, quot hominum memoriam excedunt, deletus extinctusque fuerat, & per jussionem Imperialem, Synodalemque actum, Metropoli Athenarum paulo ante rursus servatus est.

IMPERATORIARUM CONSTITUTIONUM FINIS.

CANO-

CANONES
SANCTORUM
ET
VENERANDORUM
APOSTOLORUM
PER CLEMENTEM, A PETRO APOSTOLO ROMÆ ORDINATUM EPISCOPUM, IN UNUM CONGESTI.

Gregorio Haloandro interprete.

EPiscopus à duobus aut tribus Episcopis ordinator.

2. Presbyter ab uno Episcopo ordinator, item Diaconus, & reliqui Clerici.

3. Si quis Episcopus aut Presbyter, præter Ordinationem Domini, quam de sacrificio instituit, alia quæpiam, puta aut mel, aut lac, aut pro vino siceram, aut confecta quædam, aut aves, aut aliqua animalia, aut legumina supra altare obtulerit, ut, qui contra Ordinationem Domini faciat, deponitor: excepto novo frumento, & uva opportuno tempore. Præterea licitum non esto aliud quippiam admovere ad altare, quam oleum in candelabrum, & incensum oblationis tempore.

4. Omnium aliorum pomorum primitiæ Episcopo & Presbyteris domum mittuntor, non super altare. Manifestum est autem, quod Episcopus & Presbyteri inter Diaconos & reliquos Clericos eas dividunt.

5. Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus uxorem suam prætextu religionis non abjicito: si abjieit, segregator à Communione: si perseverat, deponitor.

6. Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus seculares 1 curas non suscipito: alioqui deponitor.

7. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus sanctum diem Paschæ ante vernum æquinoctium cum Judæis celebraverit: deponitor.

8. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut quicunque ex sacerdotali consortio, oblatione facta, non communicaverit: causam dicito. Et si bona ratione subnixa sit, veniam promeretor. Sin minus dixerit, à Communione excluditor, tanquam qui populo auctor offensionis fuerit, mota contra eum suspicione, qui obtulit.

9. Quicunque fideles Ecclesiam ingrediuntur, & scripturas audiunt, neque apud preces & sanctam Communionem permanent, eos tanquam, qui ordinis in Ecclesia perturbationem induceant, à Communione arceri oportet.

10. Si quis cum excommunicato, licet in domo, preces conjunxerit: iste Communione privator.

11. Si quis cum deposito Clerico, ut cum Clerico preces conjunxerit, deponitor & ipse.

12. Si quis Clericus, aut Laicus à Communione segregatus, seu nondum in Communionem receptus, ad aliam profectus civitatem, sine commendatitiis 2 literis receptus fuerit: à Communione excluditor, tam qui receperit, quam qui receptus est. Si excommunicatus fuerit, in longius illi tempus excommunicatio protenditor.

13. Episcopo, qui Parochiam suam dereliquerit, alteri insilire nefas esto, licet à pluribus ad hoc compellatur: nisi rationabilis aliqua causa subsit, quæ hoc ipsum facere vi adigat, nempe quod plus lucri & utilitatis his, qui illic constituti sunt, verbo pietatis conferre possit: neque hoc tamen à seipso, sed multorum Episcoporum judicio, & exhortatione maxima.

14. Si quis Presbyter, aut Diaconus, aut quicunque tandem de Clericorum consortio, relicta Parochia sua in aliam concesserit, & omnino transmigratione facta præter voluntatem sui Episcopi in alia Parochia moram traxerit: hunc jubemus, ne porro in Ministerio publico sit Ecclesiæ, maxime, si accersente ipso Episcopo ejus, redire contemnat, perverso illic ordine perseverans, ut laicus tamen ibi locorum in Communionem admittitor.

15. Quod si Episcopus, ad quem accesserint, pro nihilo reputata vacationis à Ministerio ecclesiastico pœna, quæ contra eos definita est, ipsos ut Clericos susceperit: à Communione excluditor, ut perversi ordinis Magister.

16. Qui post Baptismum duabus 3 implicitus fuit nuptiis, aut concubinam 4 habuit: is Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut denique in consortio sacerdotali esse non potest.

17. Qui viduam 5 duxit, aut divortio separatam à viro, aut meretricem, aut ancillam, aut aliquam, quæ publicis mancipata sit spectaculis: Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut denique ex consortio Sacerdotii esse non potest.

18. Qui duas 6 sorores duxit, aut consobrinam 7: Clericus esse non potest.

19. Clericus, qui se fidejussorem dat 8, deponitor.

20. Si quis humana violentia eunuchus factus est, aut in persecutione amputata ei sunt virilia, aut ita natus fuit, & dignus est: efficitor Episcopus.

21. Qui sibi 9 ipsi virilia amputavit, Clericus non efficitor: sui enim ipsius homicida est, & inimicus creationi Dei.

22. Si quis cum Clericus esset, virilia 10 sibi ipsi amputaverit, deponitor: homicida etenim sui ipsius est.

23. Laicus, qui seipsum 11 mutilavit, per tres annos à Communione ejicitor: puta, quia ipse vitæ suæ posuit insidias.

24. Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus in fornicatione, aut perjurio 12, aut furto deprehensus, deponitor, non tamen à Communione excluditor. Dicit enim Scriptura: Bis de eodem delicto vindictam non exiges. Eidem conditioni consimiliter & reliqui Clerici subduntor.

25. Ex his, qui cœlibes in Clerum pervenerunt, jubemus, ut Lectores 13 tantum & Cantores, si velint, nuptias contrahant.

26. Episcopum, aut Presbyterum, aut Diaconum, qui vel fideles delinquentes, vel infideles injuriam inferentes percutit, &

(1. *Can.* 80. *infr.* (2. Adde *Can.* 32. *infr.*

(3. *l.* 3. §. 4. *C. de summa Trinit.* (4. *Nov.* 137. *c.* 2. (5. *d. Nov.* 137. *c.* 2. (6. *l.* 5. *C. de incest. & inutil. nupt.* (7. *v. l.* 19. *C. de nupt.* (8. *Nov. Just.* 123. *c.* 6. *Nov. Leon.* 86. (9. *Can.* 22. 23. *infr.* (10. *Can.* 21. *supr.* (11. *Can.* 21. *supr.* (12. *Nov. Leon.* 76. (13. *Nov. Just.* 6. *c.* 8. & 22. *c.* 42.

terrorem ipsis per hujusmodi vult incutere, deponi præcipimus: nusquam enim Dominus hoc nos docuit. Imo vero contra, cum ipse percuteretur, non repercutiebat: cum lacesseretur conviciis, non regerebat convicium: cum pateretur, non comminabatur.

27. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, ob certa crimina juste depositus, attingere Ministerium, quod aliquando tractaverat, ausus fuerit: omnino hic ab Ecclesia abscinditor.

28. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, pecuniæ 14 interventu hanc dignitatem nactus fuerit; depositor tam ipse, quam qui eum ordinavit, & omnino à Communione abscinditor, quemadmodum Simon Magus à me Petro.

29. Si quis Episcopus secularium Magistratuum familiaritate usus, per 15 ipsos Ecclesiam nactus fuerit: deponitor: segregantor quoque à Communione, quicunque cum ipso communionem habent.

30. Si quis Presbyter proprium aspernans Episcopum, seorsim conventicula 16 egerit, & altare erexerit, cum de nullo crimine Episcopum in pietate, ac justitia condemnarit, deponitor: quasi qui Principatum ambiat: tyrannus enim est. Consimiliter & reliqui Clerici, qui suum illi calculum apponunt. Laici vero à Communione segregantor. Atque hæc post unam, & item alteram ac tertiam Episcopi exhortationem fiunto.

31. Si quis Presbyter, aut Diaconus, per Episcopum à Communione exclusus sit: hunc neutiquam ab 17 alio fas esto suscipi, quam ab eo, qui ipsum à Communione exclusit: nisi forte fortuna Episcopus, qui ipsum à Communione segregavit, defunctus sit.

32. Nemo peregrinorum Episcoporum, aut Presbyterorum, aut Diaconorum, sine commendatitiis 18 suscipitor literis: &, si eas obtulerit, attentius in disquisitionem vocantor. Et quidem, si Prædicatores pietatis fuerint, suscipiuntor: sin minus, ubi necessaria ipsius suppeditaveritis, ad Communionem & ulteriorem ipsos consuetudinem non admittitote: multa enim per obreptionem fiunt.

33. Cujusque gentis Episcopos oportet scire, quinam inter ipsos primus sit, habereque ipsum quodammodo pro capite, neque sine illius voluntate quidquam agere insolitum: illa autem sola quemque pro se tractare, quæ ad Parochiam ejus, & loca ipsi subdita attinent. Sed neque ille citra omnium voluntatem aliquid facito. Ita enim concordia erit, & Deus glorificabitur per Dominum in sancto Spiritu.

34. Episcopus extra terminos suos in civitatibus & regionibus sibi non subjectis, Ordinationes facere non præsumito. Si vero præter voluntatem eorum, qui civitates illas aut regiones detinent, id fecisse convictus fuerit, deponitor tam ipse, quam etiam hi, quos ordinavit.

35. Si quis ordinatus Episcopus Ministerium & curam populi sibi commissam non susceperit: hic à Communione sejunctus esto tamdiu, donec susceperit: (*obedientiam accommodans. Similiter autem & Presbyter, & Diaconus.*) Si vero non præ voluntate sua, sed præ malitia populi non susceperit, maneto ipse quidem Episcopus, Clerus vero ejus civitatis à Communione segregator, eo quod tam inobedientem populum non corripuerit.

36. Bis 19 in anno Episcoporum celebrator Synodus, & pietatis inter se dogmata in disquisitionem vocanto, neque non in Ecclesiis incidentes contradictiones dirimunto: semel quidem quarta feria Pentecostes, secundo duodecima Hyperberetæi.

37. Omnium 20 rerum ecclesiasticarum curam Episcopus gerito, & eas dispensato, quasi inspectante Deo: non licitum autem ei esto quippiam ex iis sibi tanquam proprium assumere, aut cognatis suis elargiri 21, quæ Deo dedicata sunt. Quod si pauperes illi sint: ut pauperibus subministrato, non tamen horum prætextu res Ecclesiæ venundato.

38. Presbyteri & Diaconi, absque voluntate Episcopi nihil peragunto: ipsius enim fidei populus Domini commissus est, & pro eorum animabus ab ipso repetetur ratio.

(14. *l.* 42. §. 9. *C. de episcopis. Nov. Just.* 123. *c.* 16. *Nov.* 137. *c.* 2. *in fin.* (15. *d. c.* 16. *d. c.* 2. *in fin.* (16. v. *l.* 15. *C.* de episcopis. (17. *Can.* 12. *supr.* (18. *d. Can.* 12. *supr.* (19. *Nov.* 123. *c.* 10. *Nov.* 137. *c.* 4. (20. v. *tit. C. de episc. aud.* (21. *Nov.* 120. *c.* 5. §. 1. *Nov.* 131. *c.* 13.

39. Manifestæ 22 sunto privatæ res Episcopi, (si modo & privatas habet,) manifestæ item sunto Dominicæ: ut privatas quidem res Episcopus, cum moritur, quibus vult, & quomodo vult, relinquendi facultatem habeat: neque occasione ecclesiasticarum rerum intercidant res Episcopi, qui nonnunquam uxorem, & liberos, aut cognatos, aut servos habet: justum est enim apud Deum pariter & homines, simul ne Ecclesia per ignorantiam rerum Episcopi damni aliquid sustineat, simul ne Episcopus aut cognati ejus prætextu Ecclesiæ oblædantur; aut etiam, qui illum generis proximitate contingunt, incidant in negotia, ejusque mors implicetur diffamationibus.

40. Præcipimus, ut Episcopus res Ecclesiæ in potestate habeat. Nam si pretiosæ hominum animæ fidei ejus committendæ sunt, multo utique magis oportuerit, & de pecuniis mandatum dare, ut illius arbitratu dispensentur, neque non cum timore Dei, summaque solicitudine per Presbyteros ac Diaconos erogentur in pauperes. Percipiat autem & ipse, (si modo indiget,) quantum ad necessarios suos, & hospitio exceptorum fratrum usus opus habet, ne quo modo ipse posteriore loco habeatur, quam cæteri. Ordinavit enim Lex Dei, ut qui altari inserviunt, de altari nutriantur; quando nec milites unquam suis stipendiis arma hostibus inferant.

41. Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, qui vel aleæ 23, vel ebrietatibus indulget: vel desinito, vel deponitor.

42. Subdiaconus, aut Cantor, aut Lector, qui consimilia facit, vel desinito, vel à Communione sejungitor: similiter & laici.

43. Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, qui usuras à mutuum accipientibus exigit, vel desinito, vel deponitor.

44. Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, qui cum hæreticis preces 24 conjunxerit, duntaxat à Communione suspenditor: Si vero etiam ipsos tanquam Clericos aliquid agere permiserit, deponitor.

45. Episcopum, aut Presbyterum, qui hæreticorum Baptisma, aut Sacrificium susceperit, deponi præcipimus. Quæ etenim conventio inter Christum & Belial? aut quæ particula fideli cum infideli.

46. Episcopus, aut Presbyter, si eum, qui verum Baptisma habeat, iterum 25 baptizaverit, aut pollutum ab impiis non baptizaverit, deponitor: ut, qui crucem & mortem Domini derideat, neque discernat veros Sacerdotes à Sacerdotibus impostoribus.

47. Si quis laicus, cum suam à se uxorem abjicit, alteram duxerit, aut ab alio dimissam: à Communione segregator.

48. Si quis Episcopus aut Presbyter secundum Ordinationem Domini non baptizaverit *in Patrem & Filium & Spiritum sanctum, sed in tres principio carentes, aut tres filios, aut tres paracletos*: deponitor.

49. Si quis Episcopus, aut Presbyter, in una initiatione non tres immersiones, sed unam duntaxat, quæ in mortem Domini detur, peregerit: deponitor. Non enim dixit Dominus, in mortem meam baptizate: sed, profecti docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.

50. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut quivis omnino de sacerdotali consortio, nuptiis, & carnibus, & vino abstinuerit: non propterea, quo mens ad cultum pietatis reddatur exercitatior, sed propter abominationem 26: oblitus, quod omnia pulchra valde, & quod masculum & fœminam Deus creavit hominem, sed diffamationibus lacessens creationem Dei vocat ad calumniam: aut corrigitor, aut deponitor, & ex Ecclesia rejicitor. Consimiliter & laicus.

51. Si quis Episcopus, aut Presbyter, eum, qui à peccato revertitur 27, non recipit, sed rejicit: deponitor, eo quod Christum offendat, qui dixit, ob unum peccatorem, qui resipiscat, gaudium oboriri in Cœlo.

52. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus carnibus 28 & vino festivis diebus non utatur: idque per abominationem, non propter exercitationem ad cultum pietatis, deponitor, tanquam qui cauterio notatam habeat conscientiam, & multis auctor sit offendiculi.

53. Si quis Clericus in caupona cibum capere deprehensus fuerit:

(22. *l.* 20. *l.* 34. *C. de episcopis.* (23. *Nov. Just.* 123. *c.* 10. *Nov. Leon.* 87. (24. *Can.* 10. *supr.* (25. *l.* 1. *C. ne sanctum baptisma.* (26. *Can.* 52. *infr.* (27. Fac. *l. ult. in fin. C. de summa Trinit. Nov.* 109. *c.* 2. (28. *Can.* 50. *supr.*

à Com-

à Communione excluditor: excepto tamen eo, qui necessario in itinere in commune diverterit hospitium.

54. Si quis Clericus Episcopum contumelia affecerit, deponitor: Principi enim populi tui non maledices.

55. Si quis Clericus contumelia affecerit Presbyterum, aut Diaconum: à Communione segregator.

56. Si quis mancum, aut mutum, surdumve, aut cæcum, aut eum, cui vitiosus incessus est, subsannaverit: Communione privator. Consimiliter & laicus.

57. Episcopus, aut Presbyter, qui negligentius circa Clerum, vel populum agit, neque in pietate eos erudit, à Communione segregator. Si vero in ea socordia perseveraverit, deponitor.

58. Si quis Episcopus, aut Presbyter, Clerico ex inopia laboranti necessaria non suppeditaverit, à Communione rejicitor: sin perseverat, deponitor, ut, qui fratrem suum necaverit.

59. Si quis falso inscriptos impiorum 29 libros, tanquam sacros in Ecclesia ad populi & Cleri corruptionem publicaverit, deponitor.

60. Si accusatio contra fidelem instituatur de fornicatione, aut adulterio, aut quacunque alia actione prohibita, & convictus fuerit: in Clerum non perducitor.

61. Si quis Clericus per metum humanum, vel Judæi, vel Græci, vel hæretici, negaverit, si quidem nomen Christi, *ab Ecclesia* rejicitor: si vero nomen Clerici, deponitor: pœnitentia tamen ductus, ut laicus recipitor.

62. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut omnino quicunque ex sacerdotali consortio, comederit carnes in sanguine 30 animæ ejus, aut à bestiis abreptum, aut suffocatum, deponitor, hoc enim Lex prohibuit. Sin vero laicus fuerit, à Communione excluditor.

63. Si quis Clericus, aut laicus, Synagogam Judæorum, aut hæreticorum conventiculum ingressus fuerit, ut preces 31 cum illis conjungat: deponitor, & à Communione secluditor.

64. Si quis Clericus in concertatione aliquem pulsaverit, & uno ictu ac pulsatione interemerit, deponitor propter temeritatem suam. Sin vero laicus sit, arcetor à Communione.

65. Si quis Dominicum diem, aut Sabbatum, uno solo dempto, jejunare deprehendatur, deponitor: sin laicus, è Communione ejicitor.

66. Si quis virginem sibi non desponsatam admota vi detinet: à Communione suspenditor. Non licitum autem esto ei aliam ducere, sed eam detineto, quam solicitavit, quamvis paupercula sit.

67. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, secundam ab aliquo Ordinationem susceperit: deponitor tam ipse, quam qui ipsum ordinavit: nisi forte constet, Ordinationem eum habere ab hæreticis. Qui enim à talibus baptizati 32, aut ordinati sunt, hi neque fideles, neque Clerici esse possunt.

68. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut Lector, aut Cantor sacram quadragesimam 33 Paschæ, aut quartam feriam, aut Parasceven non jejunaverit, deponitor: præterquam, si imbecillitate impediatur corporis: Sin laicus sit, Communione privator.

69. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut omnino quicunque ex Clericorum consortio cum Judæis jejunaverit, aut communem festum diem cum ipsis egerit, aut lautia Festi, nempe Azyma, aut aliud hujus generis, ab eis susceperit, deponitor: si laicus, à Communione segregator.

70. Si quis Christianus oleum 34 ad sacra gentilium, aut in Synagogam Judæorum in Festis eorum detulerit, aut lucernas incenderit: à Communione excluditor.

71. Si quis Clericus, aut laicus, ceram, aut oleum ex sancta surripiat Ecclesia: à Communione sejungitor.

72. Vas aureum & argenteum sanctificatum, aut velamen linteumve, nemo amplius in suos usus assumito: iniquum enim est. Cæterum, si quis deprehensus fuerit, excommunicatione mulctator.

73. Episcopum de aliquo per fide dignos accusatum homines, ab Episcopis vocari necessarium est. Et si quidem comparuerit, & confessus convictusque fuerit, censura irrogator ecclesiastica. Si vero vocatus non obtemperaverit, secunda quoque vice vocator, missis duobus ad ipsum Episcopis. Quod si per contumaciam ne sic quidem comparuerit: Synodus suam contra ipsum pronunciato sententiam, ne quid tergiversando detrectandoque judicium lucrifacere videatur.

74. In dictionem testimonii contra Episcopum hæreticus non admittitor, sed neque fidelis, si solus sit. In ore enim duorum aut trium testium consistet omne dictum.

75. Item non oportet Episcopum fratri, aut filio, aut alteri cognato, humano gratificari affectu: neque enim Ecclesiam Dei conferre debet in heredes. Enimvero, si quis id fecerit, irrita permaneto Ordinatio: ipse autem excommunicatione percellitor.

76. Si quis oculo defectus, aut obtuso crure existat, & dignus sit, Episcopus efficitor. Non enim mutilatio corporis ipsum polluit, sed inquinatio animæ.

77. Qui vero mutus, surdusve & cæcus est, Episcopus non efficitor: non, quia oblæso corpore est, sed ne ecclesiastica impediantur munia.

78. Si quis dæmonem habeat, Clericus non efficitor: sed neque cum fidelibus preces fundito. Mundatus vero recipitor: & si dignus fuerit, efficitor.

79. Qui ex vita gentili advenerit, & baptizatus est, aut ex conversatione prava: justum non est, eum protinus promoveri in Episcopum. Injurium enim est, eum, qui prius 35 non specimen & documentum de se præbuerit, aliorum Doctorem existere, nisi alicubi dono divinæ gratiæ hoc fiat.

80. Dicimus, quod non oporteat Episcopum, aut Presbyterum publicis 36 se administrationibus immiscere: sed vacare & commodum se exhibere usibus ecclesiasticis. Animum igitur inducito hoc non facere, aut deponitor. Nemo enim potest duobus dominis servire, juxta præceptum Dominicum.

81. Servi 37, si in Clerum promoveantur citra Dominorum voluntatem, hoc ipsum operatur redhibitionem. Si quando vero servus quoque gradus Ordinatione dignus videatur, qualis & noster Onesimus apparuit, & Domini consenserint, manuque miserint, & domo sua ablegaverint: efficitor.

82. Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, qui militiæ vacaverit, & simul utrumque retinere voluerit, tam officium Romanum, quam functionem sacerdotalem, deponitor. Quæ enim Cæsaris sunt, Cæsari: & quæ Dei, Deo.

83. Quisquis Imperatorem 38, aut Magistratum contumelia affecerit, supplicium luito: & quidem, si Clericus sit, deponitor: si laicus, à Communione removetor.

84. Sunto omnibus vobis, Clericis simul & laicis, venerandi ac sacri libri: Veteris quidem Testamenti, Mosis quinque, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium: Jesu filii Nave unus, Judicum unus, Ruth unus, Regnorum quatuor, Derelictorum ex libro dierum duo, Hesther unus, De Machabæorum gestis tres, Job unus: Psalterium unus: Salomonis tres, Proverbia, Ecclesiastes, Canticum Canticorum: Prophetarum duodecim, unus Esaiæ, Hieremiæ unus, Jezechiel unus, Daniel unus. Inquiritor autem à vobis extrinsecus, ut adolescentes vestri addiscant item Sapientiam eruditi Syrach. Nostra vero, hoc est, Novi Testamenti, Evangelia quatuor, Matthæi, Marci, Lucæ, Joannis: Pauli Epistolæ quatuordecim, Petri Epistolæ duæ, Joannis tres, Jacobi una, Judæ una, Clementis Epistolæ duæ, & Præceptiones, quæ vobis Episcopis per me Clementem in libris octo nuncupatæ sunt, quas omnibus publicare non oportet, ob quædam arcana, quæ in se continent: Et actiones nostras Apostolorum.

(29 Fac. *l. 6.* §. 1. *C. de hæreticis.* (30. *Nov. Leon.* 58. (31. *Can.* 10. 11. 44 *supr.* (32. Adde *Can.* 46. *supr.* (33. v. *l.* 6. *C. de feriis.* (34. Fac. *l.* 5. §. 12. *ff. de donat. inter vir. & uxor.*

(35. *Nov.* 137. *c.* 1. (36. *Can.* 6. *supr. l.* 52. *C. de episcopis. Nov. Leon.* 86. (37. *l.* 37. *l.* 38. *C. de episcopis. Nov. Just.* 123. *c.* 17. *Nov. Leon.* 9. 10. 11. (38. Adde *Can.* 54. *supr.* v. *tit. C. si quis Imperatori maledixerit.*

FINIS CANONUM S. APOSTOLORUM.

CONSUETUDINES[1] FEUDORUM.

LIBER PRIMUS.

TIT. I.

DE HIS, QUI FEUDUM DARE POSSUNT, & [qui non:] & qualiter acquiratur, & retineatur.

QUia de Feudis tractaturi sumus, videamus primum, qui Feudum dare possunt. † Feudum autem dare possunt Archiepiscopus 2, Episcopus, Abbas, Abbatissa, Præpositus, si antiquitus 3 consuetudo eorum fuerit Feudum dare. † Dux, Marchio 4, & Comes similiter Feudum dare possunt, qui proprie Regni, vel Regis Capitanei dicuntur. Sunt & alii, qui ab istis Feuda accipiunt, qui proprie Regis vel Regni Valvasores dicuntur: sed hodie Capitanei appellantur; qui & ipsi Feuda dare possunt. Ipsi vero, qui ab eis accipiunt Feudum, minores Valvasores dicuntur.

§. 1. Et quia vidimus de personis: videamus, qualia prius habuerint initia. † Antiquissimo enim tempore sic erat in Dominorum potestate connexum, ut, quando vellent, possent auferre rem in Feudum à se datam. † Postea vero eo ventum est, ut per annum tantum firmitatem haberent. Deinde statutum est, ut usque ad vitam Fidelis 5 produceretur. Sed cum hoc jure successionis ad filios non pertineret: sic progressum est, ut ad filios deveniret: in quem scil. Dominus hoc vellet Beneficium confirmare. Quod hodie ita stabilitum est, ut ad omnes æqualiter 6 veniat.

§. 2. Cum vero Conradus Romam proficisceretur, petitum est à Fidelibus 7, qui in ejus erant servitio, ut Lege ab eo promulgata, hoc etiam ad nepotes 8 ex filio producere dignaretur, &, ut frater fratri sine legitimo 9 herede defuncto (vel filius) in Beneficio, quod eorum patris fuit, succedat. † Sin autem unus ex fratribus à Domino 10 Feudum acceperit: eo defuncto sine legitimo herede, frater ejus in Feudum non 11 succedit: quod etsi communiter 12 acceperint, unus alteri non succedit, nisi 13 hoc nominatim dictum sit; scil. ut uno defuncto sine legitimo herede, alter succedat; herede vero relicto, alter frater removebitur.

§. 3. Hoc autem notandum est, quod licet filiæ, ut masculi, patribus succedant 14: Legibus tamen à successione Feudi removentur 15, similiter & earum filii 16, nisi 17 specialiter dictum fuerit, ut ad eas pertineat.

§. 4. Hoc quoque sciendum est, quod beneficium ad venientes ex latere ultra fratres patrueles non progreditur successione, secundum usum ab antiquis sapientibus constitutum, licet moderno tempore usque ad septimum geniculum sit usurpatum: quod in masculis descendentibus, novo jure usque in infinitum 18 extenditur. † Notandum est autem, quod illud beneficium, quod à Regis Capitaneis, atque Regis, [vel regni] Valvasoribus aliis impenditur, proprie jure Feudi censetur. Illud vero, quod à minoribus in alios transfertur, non jure Feudi judicatur: (licet aliter in Curia Mediolanensi observetur) sed quando 19 voluerint, recte auferre queant: nisi Romam cum illis in exercitu perrexerint: quo casu in jus Feudi transit, [& adjudicatur:] vel nisi aliquid propter Feudum acceperint: tunc enim nisi 20 restituto pretio, auferre non possunt.

TIT. II.

[DE FEUDO GUARDIÆ 1, ET GAstaldiæ. 2]

ITem illud, quod datur nomine Gastaldiæ, vel Guardiæ, & pro mercede alicujus rei 3; transacto 4 anno potest jure auferri, etiam pretio pro eo dato non restituto, nisi 5 ad certum tempus datum fuerit.

§. 1. Si vero Gastaldi aliquid nomine proprii 6 Feudi possederint, non valebunt propterea possessionem sibi defendere, nisi per Pares Curtis, vel breve testatum 7 potuerint probare, se, antequam Gastaldi essent, vel postquam desierunt esse, Investituram accepisse.

TIT. III.

[QUI SUCCESSORES FEUDUM DARE teneantur.]

SI vero Archiepiscopus 1, Episcopus, vel Abbas, vel Abbatissa Investituram ejus Feudi, quod alius detinebat 2, eo tenore alicui dederit, *ut post decessum ejus, qui possidet, habeat:* & ante decesserit Archiepiscopus, quam ille, qui Feudum possidebat: successores eorum non coguntur 3 eam Investituram facere, vel confirmare, etiamsi Pares ejus Curtis adsint testes, vel breve testatum 4 inde sit: nisi ille, qui investituram acceperit, nomine ejus Feudi in possessionem missus sit eo consentiente, qui detinet. Sed si ille, qui Feudum possidet, prius decesserit, quam ille, qui Investituram fecit: jure cogitur eam ratam habere. † Laici 5 vero iisdem modis omnibus, quibus supra diximus, si alis Investituram dederint, heredes eorum, si rationibus claruerint, omnimodo eam adimplere compelluntur.

TIT. IV.

[SI DE INVESTITURA FEUDI CONTROversia fuerit.]

SI autem controversia inter Dominum & Fidelem de Feudi Investitura fuerit: quid juris sit, videamus. Et si Investitura facta fuerit coram Paribus Curtis, aut in brevi testato; recte eum, qui investitus est, cogitur Dominus mittere 1 in Feudi possessionem. Si vero fuerit in possessione, & mota fuerit et controversia à Domino: ei defensio 2 detur propter possessionem. Si autem non fuerit in possessione, nec supra dictis modis poterit probare: tunc illius erit defensio 3, qui Investituram dicitur fecisse.

§. 1. Si vero Feudum aliquis habuerit, de quo nulla controversia est, & dixerit: *se Investituram alterius Feudi accepisse ab eo-*

TIT. I. (1. Fac. 2. *feud.* 1. *circa fin.* 2. *feud.* 84. 101. (2. *tit.* 3. *infr. hic.* (3. *tit.* 6. *infr.* 2. *feud.* 91. (4. v. 2. *feud.* 10. (5. §. 2. *infr. hic. tit.* 4. *in pr.* & §. 5. *infr.* (6. *tit.* 8. *in pr. infr.* (7. §. 1. *supr. hic.* (8. *tit.* 8. *in pr. tit.* 14. §. 1. *tit.* 19. §. 1. *infr.* (9. *tit.* 13. *vers.* & *si clientulus. infr.* 2. *feud.* 34. §. 2. (10. *tit.* 8. *in fin. infr.* (11. *d. tit.* 8. *in fin. tit.* 20. *infr.* (12. *tit.* 14. *in fin. infr.* (13. *d. tit.* 14. *in fin.* & 20. (14. *l.* 14. *C. de legit. hered.* §. 3. *vers.* & *hæc quidem. Instit. de legit. agnat. success.* (15. *tit.* 6. §. 1. *tit.* 24. *infr.* 2. *feud.* 30. (16. 2. *feud.* 11. *vers. ad filias.* (17. *tit.* 8. §. 2. *tit.* 14. §. 2. *infr.* 2. *feud.* 39. 50. (18. 2. *feud.* 50. (19. 2. *feud.* 74. 81. (20. Immo vide *tit. prox. infr.*

TIT. II. (1. *tit.* 4. §. 3. *tit.* 10. *in fin. tit.* 11. *infr.* 2. *feud.* 94. (2. *tit.* 10. *infr.* 2. *feud.* 94. (3. Fac. 2. *feud.* 81. (4. *tit.* 11. *infr.* 2. *feud.* 94. (5. Adde 2. *feud.* 81. 105. (6. Fac. *d. tit.* 81. (7. *tit.* 3. *tit.* 4. §. 3. *infr.*

TIT. III. (1. *tit.* 1. *in pr. supr.* (2. *tit.* 9. 25. *in fin.* 27. *infr.* (3. *d. t.* 25. *in fin.* 2. *feud.* 35. (4. *tit.* 2. *supr.* (5. Fac. *l. unic. C. ut actiones & ab heredib. & contra.*

TIT. IV. (1. 2. *feud.* 7. *in fin.* (2. §. 2. *infr. hic.* (3. Vide tamen *l. ult. C. de rei vindic. l.* 4. *C. de edendo.*

dem

dem Domino, nec in possessione fuerit, nec prædictis rationibus probare potuerit: licet Domini esset defensio: ex ordine 4 tamen, quia aliunde Vasallus est, remittitur Domino. ex æquitate defensio.

§. 2. Cum autem quis dixerit Feudum ad se per successionem pertinere, adserendo, illud esse paternum 5: si fuerit in possessione medietatis, vel alicujus partis, vel cambium 6 proprietatis nomine illius Feudi habuerit, vel aliis justis rationibus illud esse paternum probare potuerit, jure obtinebit: si vero probare non potuerit prædicto modo, dabitur ei defensio 7 cum duodecim sacramentalibus. 8

§. 3. Item si Vasallus possederit castrum, quod dixerit, *se pro Feudo tenere*, & è contra Dominus *per Guardiam* 9 dixerit *se ei dedisse*, Domini est probatio: & si poterit probare, tunc ille, qui tenet, Domino debet restituere, vel probare per Pares Curtis, vel per breve testatum, postquam in Guardiam suscepisset, se à Domino pro Feudo Investituram accepisse. Domino vero in probatione deficiente, tunc illius erit defensio, qui possidet. 10

§. 4. Similiter, si aliquis possederit castrum, vel aliam rem, & Dominus dixerit, *se pro pignore ei dedisse*: è contrario ille dixerit, *se accepisse pro Feudo*, si potuerit Dominus probare, quod ei pro pignore dedisset: tunc ille, qui tenet, Domino restituet: vel probet supradicto modo, se, postquam à Domino pro pignore accepit, Feudi nomine accepisse, & si Dominus non poterit probare, se nomine pignoris dedisse, erit defensio illius, qui possidet.

§. 5. Si quis de manso uno Feudi nomine Investituram acceperit, & dixerit, *quod omne incrementum pertineat ad eum per Investituram*: si Dominus reservaverit sibi aliquid in ipsa Curte, tunc oportebit Fidelem incrementi Investituram per Pares Curtis vel per breve testatum probare. Sed si Dominus in ipsa Curte nil sibi retinuit: tunc omne incrementum jure Feudi Fidelis obtinebit. Si vero Fidelis in possessione incrementi fuerit, non oportebit ejus Investituram probare, sed jurare.

§. 6. Rursus si aliquis acceperit Investituram Feudi *cum omni incremento, quod ei obvenerit*, & aliquid accreverit vivente eo, à quo acceperit, ipsius erit; & si ille, qui Investituram fecit, sine herede decesserit, & Feudum reversum fuerit ad eum, à quo ipse tenuerit, vel ad alium: quidquid post mortem ejus, qui dedit, accreverit, ad eum pertinebit, ad quem regressum fuerit.

TIT. V.
QUIBUS MODIS FEUDUM AMITTATUR. 1

QUia supra dictum est, quibus modis Feudum acquiritur, & retinetur; nunc videamus, qualiter amittatur. Si enim Dominus prælium campestre 2 habuerit, & Vasallus eum morantem in ipso prælio dimiserit non mortuum, nec ad mortem vulneratum: Feudum amittere debet. † Item si Fidelis cucurbitaverit 3 Dominum, id est, cum uxore ejus concubuerit, vel concumbere se exercuerit, aut cum ea turpiter luserit, vel si cum filia, aut [cum nepte ex filio, aut cum nupta filio] aut cum sorore Domini concubuerit, (hæc ita obtinent, si in domo Domini maneat 4) jure Feudum amittere censetur. † Similiter si Dominum assalierit 5, vel castrum Domini, sciens Dominum, vel Dominam ibi esse. † Item si fratrem suum 6 occiderit, vel nepotem, id est, filium fratris. † Aut si libellario nomine amplius 7 medietate in Feudum dederit, aut pro pignore plus medietate obligaverit, ita ut transactum permittat: vel dolo hoc egerit, amissione Feudi multabitur. † His omnibus casibus Feudum ad 8 Dominum revertitur. † Rursus si Fidelis minus medietate libellario nomine [Feudum] dederit, & sine herede decesserit, & Feudum ad Dominum redierit, vel postquam ad libellum dederit, vel pignori obligaverit, & Domino refutaverit 9: tunc ille, qui ab eo acceperit, nullo jure adversus Dominum se tueri poterit.

§. 1. Præterea si ille, ad quem Feudum per successionem jure obvenire debet, consenserit 10 eos investire, ad quos secundum rectum morem non pertinet: nullo modo ad eum repetendum regressum habet. † Item, si fuerint duo fratres, & unus Investituram Feudi acceperit: si postea Feudum cum fratre diviserit, & ille, qui Feudi partem accepit, postea plus medietate vendiderit, & sine herede legitimo decesserit, Feudum ad Dominum revertitur. † Item, si quis Feudum habuerit in Curte Domini sui: non poterit ipsum Feudum in aliqua parte libellario nomine alicui sine consensu Domini sui dare, vel pignori obligare. Similiter si extra Curtem detinuerit, & Dominus districtum habuerit, vel alium honorem: si alienaverit sine voluntate, jure ad Dominum revertitur.

TIT. VI.
[EPISCOPUM, VEL ABBATEM, VEL ABBATISSAM, vel Dominum plebis Feudum dare non posse.]

ITem, si Episcopus vel Abbas, vel Abbatissa, vel Dominus plebis, Feudum dederit de rebus Ecclesiarum, quæ eis subjectæ sunt, & tituli vocantur: nullum habet vigorem, secundum hoc, quod constitutum est à Papa Urbano in sancta Synodo, hoc est illud, quod post jus decretum fuerit datum: quod autem ante datum fuerit, firmiter permanere debet. Idem juris est, si sit Præpositus (vel Abbatissa,) vel alia ecclesiastica persona, quæ antiquitus 1 non sit solita in Feudum dare: scilicet, ut, quod dederit, de jure non valeat.

§. 1. Quin etiam, si quis eo tenore Feudum acceperit: *ut ejus descendentes masculi & fœminæ illud habere possint*: relicto masculo, ulterius 2 fœminæ non admittuntur.

§. 2. Mutus 3 Feudum retinere non 4 potest, scil. qui nullo modo loquitur: sed si Feudum fuerit magnum, quo ei ablato se exhibere non valeat: tantum ei relinqui debet, unde se sustinere possit. † Et his omnibus casibus Feudum amittitur, & ad Dominum revertitur.

TIT. VII.
DE NATURA FEUDI.

NAtura Feudi hæc est, ut si Princeps investierit Capitaneos suos de aliquo Feudo, non potest eos devestire sine 1 culpa, id est, Marchiones, & Comites, & ipsos, qui proprie 2 hodie appellantur Capitanei. Idem est, si Investitura sit facta à Capitaneis, & majoribus Valvasoribus, qui proprie hodie Capitanei appellantur. Si vero facta fuerit à minoribus 3, vel minimis Valvasoribus, aliud est. Tunc enim possunt devestiri non habita ratione culpæ: nisi fecerint 4 hostem Romæ: tunc enim idem est in minimis, quod in majoribus Valvasoribus: vel nisi 5 emerint Feudum: tunc enim pretium restituendum est secundum antiquum & rationabilem usum. Moderni autem non ita subtiliter cernentes, dicunt idem observandum in minimis, quod dictum est in majoribus Valvasoribus.

TIT. VIII.
DE SUCCESSIONE FEUDI.

SEquitur de successione Feudi videri. † Si quis igitur decesserit filiis & filiabus superstitibus: succedunt tantum 1 filii æqualiter 2, vel nepotes 3 ex filio, loco 4 sui patris: nulla ordinatione defuncti in Feudo manente, vel valente. §. 1. Hoc quoque observatur, ut si frater meus alienaverit partem suam Feudi, vel

(4. 2. *feud.* 58. §. 3. (5. *tit.* 12. *in fin. infr.* (6. *tit.* 22. §. 1. *infr.* (7. §. 3. §. 5. *in fin. hic. tit.* 10. *infr.* (8. *tit.* 10. 28. *infr.* (9. *tit.* 2. *supr.* (10. *tit.* 10. *infr.*

TIT. V. (1. *tit.* 17. *infr.* 2. *feud.* 24. (2. *d. tit.* 17. 21. *in fin. infr.* 2. *feud.* 24 §. 2. *tit.* 28. *tit.* 57. (3. *tit.* 17. *infr.* 2. *feud.* 57. (4. 2. *feud.* 24. §. 2. *vers. rursus.* (5. *d.* §. 2. *vers. porro si dominum.* (6. 2. *feud.* 24. §. 3. & *tit.* 37. (7. *tit.* 13. *infr.* 2. *feud.* 9. 52. 55. (8. 2. *feud.* 37.

(9. 2. *feud.* 9. (10. 2. *feud.* 26. §. 5. *vers. Titius.*

TIT. VI. (1. 2. *feud.* 91. (2. *tit.* 8. §. 2. *infr.* (3. 2. *feud.* 36. (4. Immo vide *d. tit.* 36.

TIT. VII. (1. *tit.* 21. 22. *in fin. infr.* (2. *tit.* 1. *in pr. supr.* (3. *tit.* 1. *in fin. supr. tit.* 16. *infr.* (4. *tit.* 1. *in fin. supr.* adde *tit.* 20. *infr.* (5. *tit.* 16. *infr.*

TIT. VIII. (1. §. 2. *infr. hic. tit.* 1. §. 3. *supr.* (2. *d. tit.* 1. §. 1. *in fin.* (3. *d. tit.* 1. §. 2. (4. *tit.* 14. §. 1. *infr.*

fecerit 5

fecerit 5 investiri filiam suam, si moriatur sine herede masculo, nihilominus revertitur ad me 6: & olim observabatur usque ad quartum gradum tantum secundum quosdam: hoc ideo, quia postea non vocatur Feudum paternum. Alii autem dicunt usque ad septimum 7 gradum. §. 2. Filia vero non 8 succedit in Feudo, nisi 9 Investitura fuerit facta in patre, *ut filii, & filiæ succedant in Feudum*, (tunc enim succedit filia filiis non 10 extantibus) vel nisi investitæ fuerint. 11 Hæc de hoc Feudo paterno. † In alio vero Feudo, quod habuit initium tantum à fratribus, non 12 succedit unus alteri, sive una Investitura, sive duabus: nisi 13 hoc fuerit dictum expressim, ut alter alteri succedat.

TIT. IX.

QUI SUCCESSORES TENEANTUR.

SI quis investitus fuerit de alieno 1 Feudo *post mortem ejus*, vel si quis fuerit investitus *sub conditione aliqua, vel tempore, quo nullus erat investitus*: sive præmoriatur tenens Feudum, sive investitus: investitor, & 2 investitoris heredes tenentur investito, vel heredi ejus veniente tempore vel conditione: licet alii dicant, si moriatur investitus antequam tenens Feudum, vel ante conditionem existentem, vel ante tempus, quod heredes ejus non debeant investiri: nam si quis fuerit investitus pure de alieno Feudo, non valet habita Investitura. Hoc ita est, nisi fuerit facta ab aliqua ecclesiastica persona: tunc 3 enim si præmoriatur investitor, antequam Feudum tenens, vel conditio, vel tempus existat: non obligatur successor illius: hoc probatur per Legem Lotharii de precariis, & hoc intelligendum est in Vasallis, qui Feudi successionem 4 non habent.

TIT. X.

DE CONTENTIONE INTER DOMINUM & Fidelem de 1 Investitura Feudi.

SI contentio fuerit inter Dominum & Fidelem de Investitura Feudi, per 2 Pares Curiæ dirimatur: Alii enim testes, etsi idonei sint, admittendi non sunt. inopia tamen probationum dirimatur per religionem Clientuli possessoris 3 Feudi, vel cum duodecim Sacramentalibus 4, secundum quosdam. Cæterum si Dominus possideat, etiam per suum jusjurandum cum duodecim Sacramentalibus dirimatur: hoc ita, nisi Clientulus sit Gastaldus 5, vel actor Domini, tunc enim tantum suæ, id est, Domini religioni statur: nisi 6 habeat testes Pares idoneos 7, nam aliquando malignando multa bona auferuntur 8 Domino hoc modo: & hoc colligitur per Legem, quæ est in titulo de acquisitione actorum Regis in Lombardia. Idem dicendum est de Guardia.

TIT. XI.

[DE PIGNORI DATO FEUDO QUID juris sit.]

SImiliter si quis voluerit dicere, *de pignore sibi dato se investitum esse*, non 1 credatur suo juramento, sed testibus idoneis 2 Paribus domus, vel Curiæ. † Insuper sciendum est Feudum Guardiæ & Gastaldiæ, quacunque 3 hora vult, auferri posse à Domino, scil. post 4 annum.

(5. 2. *feud.* 39. (6. Vide tamen *tit.* 24. *infr. tit.* 5. §. 1. *supr.* (7. 2. *feud.* 50. (8. *tit.* 1. §. 3. *supr.* (9. d. §. 3. (10. *tit.* 6. §. 1. *supr.* 2. *feud.* 17. *verf. non enim. tit.* 50. 51. §. 3. 104. §. 1. (11. *tit.* 24. *infr.* (12. *tit.* 20. *infr.* (13. *tit.* 14. §. 2. *infr.*

TIT. IX. (1. *tit.* 3. *supr.* (2. Fac. §. 4. *vers. ex conditionali. Inst. de verb. oblig.* (3. *tit.* 3. *supr.* (4. Fac. *tit.* 27. *in fin. infr.* & 2. *feud.* 26. §. 2.

TIT. X. (1. *tit.* 4. *supr.* (2. *d. tit.* 4. (3. *d. tit.* 4. §. 3. (4. *d. tit.* 4. §. 2. *tit.* 28. *infr.* (5. *tit.* 2. *supr.* (6. 2. *feud.* 32. (7. *tit.* 11. *infr.* (8. Fac. *l. ult. in fin. ff. de officio præsid. l.* 1. §. 1. *ff. de offic. proc. Cæs.* adde *l.* 7. *C. de jure fisci. l.* 10. *C. arbitr. tut.*

TIT. XI. (1. Immo vide *tit.* 28. *infr.* (2. *tit.* 10. *supr.* (3. 2. *feud.* 81. (4. *tit.* 1. §. 1. *tit.* 2. *in pr. supr.*

TIT. XII.

DE CONTENTIONE [INTER ME ET DOMINUM de portione] Feudi fratris [mei] defuncti.

SI contentio fuerit inter me, & Dominum *de portione Feudi fratris mei defuncti*, dicendo 1 *paternum esse, & sic me debere succedere*, ille vero minime, tanquam habuerim partem meam: sive possideo, sive alienavi, dabitur mihi jusjurandum, scil. patrem meum jure investitum fuisse: licet non possideam portionem fratris mei. Si vero nullam partem habuero illius Feudi, nec mihi nec Domino dabitur jusjurandum, nisi propter supradictam rationem Domino, non, ut ego propter hoc aliud meum Feudum amittam. Si tamen Vasallus poterit probare paternum fuisse, sive possideat, sive non, obtinebit: alioqui nisi 2 probet paternum fuisse, vel nisi possideat, Dominus obtinebit.

TIT. XIII.

DE ALIENATIONE FEUDI.

SI Clientulus 1 voluerit partem suam Feudi alienare, id est, medium 2, sine Domini voluntate poterit hoc facere: ulterius 3 progredi non potest, secundum justum & verum usum: alioquin, & Feudum amittit, & non valebit, quod factum est. Quod dictum est alienare, intelligas de libello. 4 [Huic consuetudini derogatum est per Legem Lotharii. 5] Mediolanenses vero irrationabiliter considerantes, dicunt, Clientulum etiam alienare posse in totum; & sine Domini voluntate. † Inde potest præsumi, si Clientulus fecerit libellum in perpetuum de Feudo suo alicui Ecclesiæ, non valet; ideo scilicet, quia nunquam reversurum sit ad Dominum, cum *Ecclesia non desinat esse heres*: quod observandum est (&) in privato ex natura perpetui libelli. Sed diversum observatur in Ecclesia, quam in privato. Ecclesia enim cultrix & auctrix justitiæ non patitur contra justitiam aliquid fieri in se, vel in alterum: privatus vero sæpe obviat justitiæ. † Et si Clientulus fecerit libellum, vel aliud de medietate Feudi sine Domini voluntate: eo mortuo sine legitimo herede masculo (quod verbum 6 ita intelligendum est in Feudo, id est, sine filio masculo) revertitur 7 Feudum ad Dominum. † Si vero cum 8 Domini voluntate totum, vel medium alienaverit, stabilis permaneat alienatio; fratri vero vel nepoti 9 per libellum facta alienatio, etiam sine voluntate Domini. (Item in Feudo Comitatus, vel Marchiæ, vel aliarum dignitatum, non est successio secundum rationabilem usum: sed hodie hoc est usurpatum. 10)

TIT. XIV.

DE FEUDO MARCHIÆ, VEL DUCATUS, vel Comitatus.

DE Marchia, vel Ducatu, vel Comitatu, vel aliqua legali dignitate, si quis investitus fuerit per Beneficium ab Imperatore: ille tantum debet habere, heres enim non succedit ullo modo, nisi ab Imperatore per Investituram acquisierit.

1. SI Capitanei, vel Valvasores majores, vel minores investiti fuerint de Beneficio: filii vel nepotes ex 1 parte filiorum succedunt. Si vero unus ex his filiis, vel nepotibus sine descendentibus masculini sexus heredibus mortuus fuerit, prædicti fratres vel nepotes per Investituram patris & avi in Beneficium succedunt. Et similiter intelligendum est in consobrinis.

2. SI duo fratres simul 2 investiti fuerint de Beneficio novo, & non de paterno: si unus eorum sine descendentibus masculini sexus mortuus fuerit, Dominus succedit, non frater: nisi 3 pa-

TIT. XII. (1. *tit.* 4. §. 2. *supr.* (2. 2. *feud.* 11. *in fin.*

TIT. XIII. (1. *vers. & si. infr. hic. tit.* 10. *supr.* (2. *tit.* 5. *in fin. pr. &* §. 1. *supr.* (3. 2. *feud.* 9. 52. 55. (4. 2. *feud.* 9. §. 1. (5. 2. *feud.* 9. 44. 52. 55. (6. 2. *feud.* 34. §. 2. *vers. profecto.* (7. 2. *feud.* 8. §. 1. *tit.* 9. *in pr.* (8. 2. *feud.* 52. 55. (9. *v. tit.* 5. *in pr. vers. item si fratrem. supr.* (10. Fac. *l.* 13. *in fin. ff. de injuriis. l.* 1. §. 6. *ff. de extraord. cognit.*

TIT. XIV. (1. *tit.* 1. §. 2. *tit.* 8. *in pr. supr.* (2. *d. tit.* 1. §. 2. *in fin.* (3. *tit.* 8. *in fin. supr.*

ctum fuerit in Inveſtitura, quod frater fratri ſuccedat. Per pactum enim frater ſuccedit, non Dominus. Et quod diximus de fratribus, ut unus alii ſuccedat per pactum: idem dicendum eſt de filiabus 4, ſi hoc pactum conciliet: & ſic per pactum filiæ ſuccedunt.

TIT. XV.
AN MARITUS SUCCEDAT UXORI in Beneficio.

SI fœmina habens Beneficium (& maritum) moriatur: nullo 1 modo ſuccedit in Beneficium maritus, niſi 2 ſpecialiter inveſtitus fuerit. † Et ſi ipſa fœmina filios dimiſerit, dicunt quidam, filios non debere ſuccedere in Beneficium matris, niſi ſpecialiter ſit dictum, vel inveſtiti fuerint: quia ſecundum uſum Regni ad Beneficium vocantur paternum, & non maternum. Sed ſecundum æquitatem dicamus filios 3 debere ſuccedere. Hoc dicimus de Capitaneis, & de majoribus Valvaſoribus, & de minoribus: de minimis autem, & de iis, qui Beneficium tenent à majoribus Valvaſoribus, ſic ſervetur, ſicut inferius 4 dicemus.

TIT. XVI.
DE FEUDIS DATIS MINIMIS VALVASORIBUS quid juris ſit.

SI minores Valvaſores Beneficium tollere voluerint minimis Valvaſoribus, licet 1 eis facere: excepto ſi Beneficium vendiderint 2 eis. Si vero pretium de Beneficio acceperint, tunc aut pretium reddant, aut Beneficium dimittant.

TIT. XVII.
QUIBUS MODIS FEUDUM AMITTATUR.

SI Capitanei, vel majores Valvaſores, qui hodie vocantur Capitanei (licet improprie dicantur minores) ſeniores in bello dimiſerint 1, vel ſi credentiam 2 ad eorum damnum ſcienter manifeſtaverint, ſi Valvaſores ſeniorum uxores adulteraverint 3, ſi ſcienter ſeniores aſſalierint 4, vel ſimiles 5 culpas commiſerint: Beneficio carere debent.

TIT. XVIII.
APUD QUEM VEL QUOS CONTROVERSIA FEUDI definiatur.

SI contentio fuerit de Beneficio inter Capitaneos, coram Imperatore definiri debet. Si vero fuerit contentio inter minores Valvaſores & majores de Beneficio: in judicio Parium definiatur, vel per judicem 1 Curtis.

SI aliquis de Capitaneis, vel de majoribus Valvaſoribus, vel de minoribus ſuum Beneficium, ſive totum 2 ſive partem alienaverit 3, & ipſe vel heres ejus ſine herede deceſſerit: quia Beneficium ſenioribus aperitur, totum quod fecit, revocari debet.

TIT. XIX.
CONSTITUTIONES FEUDALES DOMINI LOTHARII Imperatoris, quas ante januam beati Petri in Civitate Romana condidit obſervandas.

SI quis ex militum ordine deceſſerit, qui de Feudo inveſtitus fuerit: ut conſtitutum habemus, obſervetur de Beneficio, & ſucceſſione, & culpis. † Si unus inculpatus fuerit una de his nominatis culpis, ut habemus inſertum, obſervetur per Conſtitutionem Domini Lotharii Imperatoris, quæ eſt conſtituta tempore Eugenii Papæ, ante januam beatiſſimi Petri Apoſtoli in Civitate Romana per Laudamentum 1 ſapientum Papiæ, atque Mediolani, Mantuæ, Veronæ, quæ Brenus (alias Hybernus) vocatur, & Parmæ, Lucæ & Piſæ, & Syponti, & Marchionum atque Ducum vel Capitaneorum atque Valvaſorum majorum.

(Imp. Lotharius Eugenio Papæ, & univerſo populo.)

SI quis Miles mortuus fuerit ſine filio maſculo, & nepotem reliquerit, in Beneficium avi in Patris vicem 2 ſuccedit. Et ſi heredem, & fratrem reliquerit, in Beneficium Patris ipſe ſuccedit. Et ſi filius fratris mortuus fuerit, frater Patris in Beneficium avi defuncti ſuccedat.

TIT. XX.
DE BENEFICIO FRATRIS, ET QUALITER FRATER in Beneficium fratris ſuccedat.

SI quis acquiſiverit 1 Beneficium, & ſine filio maſculo mortuus fuerit, & fratrem reliquerit, frater non ſuccedat fratri, ſed Dominus (habeat,) niſi 2 per Inveſtituram à Domino ordinatum fuerit, *ut frater ſuccedat fratri, ſi mortuus fuerit ſine herede maſculo: vel ſuccedat frater fratri morienti ſine filio*: vel, niſi Beneficium de 3 communibus bonis fuerit emptum. Vel utriusque nomine Domino ſciente: ſi inſimul ſteterint: vel in hoſtem Regis adquiſierint. 4

TIT. XXI.
DE FEUDO SINE CULPA NON AMITTENDO.

SAncimus, ut nemo Miles ſine 1 cognita culpa Beneficium ſuum amittat: ſi ex culpis iis, vel cauſis convictus 2 non fuerit, quas Milites uſi 3 ſunt nominare, quando fidelitatem faciunt Dominis ſuis: vel per Laudamentum 4 Parium ſuorum: vel ſi Dominis ſuis 5 deſervire noluerint, tunc condictio 6 cauſa data proponitur ad repetendum Feudum, ex quo non ſervit Domino. Nam ſi ſteterit viginti annis & ultra quod non ſervierit Domino: niſi 7 neceſſe fuerit Domino, Feudum non amittit.

SI quis Miles Beneficium ſuum vendiderit 8 totum ſine (voluntate vel juſſu) Domini ſui: ut proprium Beneficium amittat, decernimus; Dominus vero habeat: vel, ſi concubuerit 9 cum uxore Domini ſui, Domino vivente: vel, ſi in pugna ſuum Dominum dimiſerit 10, & cum eo non laboraverit 11, ſi potuerit.

TIT. XXII.
[QUO TEMPORE MILES INVESTITURAM PETERE debeat.]

SAncimus, ut nemo Miles ultra 1 annum, & menſem, vadat, ut Inveſtituram Beneficii ſui à filio, vel ſucceſſore Domini ſui petat, vel poſt mortem [Domini ſui, vel] patris ſui, vel alterius, cui ſuccedere debet: niſi juſta 2 cauſa intervenerit, quare non petierit: veluti mortis 3, vel capitales inimicitiæ 4, vel infantia, vel juſta abſentia 5: & ſi (ut ſupra dictum eſt) non petierit, damnetur.

(4. *d. tit.* 1. §. 3.

TIT. XV. (1. 2. *feud.* 13. 85. (2. *d. tit.* 85. (3. 2. *feud.* 50. (4. *tit. prox. infr.*

TIT. XVI. (1. *tit.* 1. *in fin. tit.* 7. *verſ. ſi vero facta. ſupr.* (2. *d. tit.* 1. *in fin. d. verſ. ſi vero.*

TIT. XVII. (1. *tit.* 5. *in pr. ſupr. tit.* 21. §. 1. *infr.* 2. *feud.* 24. §. 2. (2. 2. *feud.* 6. *verſ. tutum. tit.* 7. *verſ. & ſi aliquid mihi. tit.* 24. §. 2. *verſ. item ſi delator.* Fac. *l.* 38. §. 1. *ff.* de *pœnis. l.* 6. §. 4. *ff.* de *re milit.* (3. *tit.* 5. *pr. verſ. item ſi fidelis. ſupr.* (4. *d. tit.* 5. *pr. verſ. ſimiliter ſi dominum.* 2. *feud.* 51. §. 2. (5. 2. *feud.* 24. §. 2. *verſ. ſed quia natura.*

TIT. XVIII. (1. 2. *feud.* 46. *in fin.* (2. *tit.* 5. *in fin. pr.* & §. 1. *tit.* 13. *ſupr.* 2. *feud.* 44. (3. Adde 2. *feud.* 52. 55.

TIT. XIX. (1. *tit.* 22. *in fin. infr.* (2. 2. *feud.* 11.

TIT. XX. (1. *tit.* 8. *in fin. ſupr.* (2. *tit.* 1. §. 2. *ſupr.* 2. *feud.* 12. (3. 2. *feud.* 12. *in fin.* (4. *d. tit.* 12. *in fin.*

TIT. XXI. (1. *tit.* 22. §. 2. *infr. tit.* 7. *ſupr.* (2. 2. *feud.* 57. *in fin.* (3. 2. *feud.* 6. 7. 97. *in fin.* (4. *tit.* 22. *in fin. infr.* (5. 2. *feud.* 26. §. 3. §. 5. *verſ. licet vaſallus. tit.* 28. §. 1. (6. Fac. *l.* 9. *pr. ff.* de *condict. cauſa data.* (7. 2. *feud.* 26. §. 5. *verſ. licet vaſallus.* (8. 2. *feud.* 55. (9. *tit.* 5. *in pr.* & 17. *ſupr.* (10. *d. tit.* 5. *in pr.* & 17. 2. *feud.* 24. §. 2. (11. Fac. *l.* 19. *ff.* de *SC. Silanian.*

TIT. XXII. (1. 2. *feud.* 24. *in pr.* 52. *in fin.* 55. *in fin. pr.* & 97. (2. 2. *feud.* 52. *in fin.* (3. Adde *l.* 2. §. 3. *ff. ſi quis cautionib. l.* 9. *l.* 20. *ff.* de *procuratorib. l.* 17. *ff.* de *ſponſalib.* (4. Fac. *l.* 8. *in fin. l.* 14. *l.* 43. *in fin. ff.* de *procuratorib.* (5. *l.* 9. *l.* 23. *ff. d. t.*

SI quis fecerit Investituram, vel Cambium 6 de Beneficio sui Militis, sine illius consensu, cujus est Beneficium: pro non facto habeatur.

SAncimus, ut nemo Miles adimatur de possessione sui Beneficii, nisi convicta culpa: quæ sit laudanda per judicium Parium suorum, sicut supra 7 diximus. Si autem dixerit Miles, quod sui Pares inique judicassent: Miles in possessione maneat per sex hebdomadas: & ad nostram veniat præsentiam cum illis, qui Laudamentum 8 atque judicium fecerint, & ante nos definiemus.

TIT. XXIII.
DE CONTENTIONE INTER DOMINUM & Vasallum de Investitura Feudi.

SI quis Miles in possessione sui Beneficii fuerit, & Dominus Investituram negaverit: Miles affirmet per jusjurandum, si potuerit, quod suum sit Beneficium per Investituram Domini sui: & si Dominus possederit, & Miles sic dixerit, quod investitus fuerit à Domino suo, & Dominus negaverit: adhibeantur Pares illius, & per ipsos inveniatur veritas: & si Pares non fuerint, veritas inveniatur per Dominum 1: quia non est bonum, ut veritas denegetur.

TIT. XXIV.
QUEMADMODUM FEUDUM AD FILIAM 1 pertineat.

SI quis sine filio masculo mortuus fuerit, & reliquerit filiam: filia non habeat Beneficium patris, nisi 2 à Domino redemerit. 3 Si autem Dominus ei dare voluerit propter servitium & amorem patris: non 4 revocetur ab ullo ex parentibus suis, neque damnetur.

TIT. XXV.
QUIBUS MODIS FEUDUM CONSTITUI potest.

SCiendum est, Feudum sine Investitura nullo 1 modo constitui posse, etiamsi Domino jubente quis alicujus rei nomine Feudi possessionem nanciscatur, & teneat: licet tamen possessionem taliter adeptam, dum vixerit, quasi Feudi nomine retinere: herede ejus in hoc jure nullo modo ei succedente.

SI Dominus, qui investivit, forte sit Clericus 2, & contigerit, ut ante moriatur, quam Vasallus possessionem Feudi nancisceretur: exinanitur Feudum, quod generaliter in omnibus Clericis, qui Feudum dant, observatur.

TIT. XXVI.
SI DE INVESTITURA INTER DOMINUM ET VAsallum lis oriatur.

SI inter Dominum & Vasallum lis oriatur de Investitura Feudi, Domino scil. Investituram se fecisse negante: si testibus res probari non poterit, possessoris 1 sacramento res decidatur. † Idem [&] in eorum successoribus 2 observatur. † Si vero testes interfuerint, & eos Vasallus ad testimonium vocaverit, eorum testimonio cum sacramento 3 credatur. Testes vero sint Pares ejus, & qui ab eodem Domino Feudum teneant: qui si tempore Investitionis absfuerint, etiam extranei sunt recipiendi, qui etiam, si veritatem celare voluerint, forte amore 4, vel pretio, vel alia qualibet ex causa, à Comite, vel à populo, jurare compellantur, quod ex ea causa falsitatem non dicant, nec vera scientes tacebunt. His enim non cogentibus eos, Vasallus cum ipso Domino ad 5 Imperatorem ire festinet: eique causam intimet: &, quod Imperator inter eos judicaverit, observetur. Si autem se venturum, vel nuncium missurum Vasallus promittat: ex quo promiserit, usque ad annum quiete possideat. Si vero ad Regem non venerit, vel non miserit intra annum, Domini sacramento causa finiatur. Et si testes sacramento jam dicto præstito, se non interfuisse dixerint, Domini sacramento quæstio terminetur. Hæc omnia etiam in Clericorum personis locum habent: præterquam quod de personis testium dictum est. In Clericorum Feudo pariter accipiuntur Pares, & extranei: hoc ideo, quia cum Clerici quosdam de Feudo investiunt, sæpe absconse & sine præsentia suorum Confratrum hoc facere student.

§. 1. Si quis se vel patrem suum ab aliquo defuncto, vel patre ejus, de Feudo investitum esse contenderit: nisi per duos 6 Pares de Domo ipsius Domini probaverit, quod intendit: vel etiam cum Pares absunt, per alios idoneos duos testes: tunc in electione Domini est, utrum velit jurare cum duodecim 7 Sacramentalibus, illum, qui Feudum quærit, per se, vel patrem ejus, si de hoc quæratur, de ipso Feudo investitum non fuisse. Quod si jurare noluerit, actor juret cum duodecim Sacramentalibus, se, vel patrem suum investitum fuisse. Quod si jurare noluerit: qui convenitur, est absolvendus. Secundum enim morem Mediolanensium hæc sacramenta præstanda sunt, tam à filiis actoris, vel rei, quam ab ipsis principalibus personis. Si autem aliquis in possessione 8 Feudi sit, de quo Dominus dicit eum investitum non fuisse: tunc sine probatione ulla testium debet solus jurare, se, vel patrem suum fuisse investitum. Hæc autem sunt ita tenenda, si per unum annum sciente Domino, & non contradicente in possessione [Feudi] permansit. Alioqui justa ignorantia, vel parvi temporis negligentia cum iniquæ possessionis perjurio quandoque Domino in possessione damnum afferat.

TIT. XXVII.
DE FEUDO DATO IN VICEM LEGIS commissoriæ 1, reprobando.

SI quis obligaverit aliquam rem pignori eo pacto, *ut* 2, *si statuto tempore pecunia soluta non fuisset*, *res esset creditoris*, *& eam pro Feudo habeat*, potest debitor quandocunque pecuniam solvendo, pacto non obstante pignus recuperare: Feudum enim non 3 sub prætextu pecuniæ, sed amore & honore Domini adquirendum est.

SI quis investierit aliquem de 4 Feudo sui Militis, viri Placentini prorsus asserunt, hanc Investituram non aliter valere, nisi eo consentiente, cujus erat Feudum. Mediolanenses & Cremonenses nihil distare asseverant, utrum eo sciente, vel ignorante, dummodo, eo vivente, nullum detrimentum de Feudo suo sibi contingat. Hoc autem dicendum est de eo Milite, qui Feudi successores non habet.

TIT. XXVIII.
DE USU MEDIOLANENSIUM SECUNDUM quosdam.

QUidam obligaverat terram quandam suo Militi: deinde, cum filius [sui] Domini longum post tempus pecuniam offerendo pignus liberare voluisset, filius Militis contendebat, patrem suum à Domino suo defuncto de prædicto pignore Investitionem Feudi accepisse. Unde Viri prudentes Mediolanenses interrogati laudaverunt, in electione filii Militis esse, cum XII. Sacramentalibus 1 jurare 2, patrem suum, vel se à Domino suo per Investituram prædictam terram tenuisse: ita ut per XXX. 3 annos contestatio pignoris à parte Domini adversus ipsum, vel patrem suum facta non fuisset. Si autem ipse jurare noluerit: filius 4 defuncti Domini necesse habet jurare cum duodecim Sacramentalibus, defunctum Militem inde per Feudum investitum non fuisse. Quod si ita jurare recuset, investire ipsum filium Militis Domini filius de jam dicta terra per Feudum debet.

(6. *tit.* 4. §. 2. *supr.* (7. *tit.* 21. *supr.* (8. *tit.* 19. *in pr.* & 21. *in pr. supr.*

TIT. XXIII. (1. v. *tit.* 4. §. 2. *supr.*

TIT. XXIV. (1. *tit.* 1. §. 3. *tit.* 8. §. 2. *supr.* (2. *d. tit.* 8. *in fin.* (3. Adde 2. *feud.* 15. (4. Immo vide *d. tit.* 8. §. 1. sed junge *tit.* 5. §. 1. *supr.* 2. *feud.* 39.

TIT. XXV. (1. Immo vide 2. *feud.* 26. §. 4. *tit.* 33. c. 2. *infr. de feud. cogn.* (2. *tit.* 3. *supr.* 2. *feud.* 35.

TIT. XXVI. (1. *tit.* 23. *supr.* (2. §. 1. *infr. hic. tit.* 28. *infr.* (3. Fac. *l.* 9. *pr. C. de testib.* (4. v. *l.* 3. *ff. d. t.* (5. *tit.* 22. *in fin. supr.* (6. *l.* 12. *ff. de testib.* (7. *tit.* 28. *infr.* (8. *tit.* 23. *supr.*

TIT. XXVII. (1. 2. *feud.* 51. §. 6. *l. ult. C. de pact. pignor.* (2. *l.* 1. *C. d. t. de pactis pign.* (3. 2. *feud.* 23. *in fin.* immo vide *tit.* 1. *in fin.* 7. 16. 24. *in pr. supr.* 2. *feud.* 12. (4. *tit.* 3. *supr.*

TIT. XXVIII. (1. *tit.* 4. §. 2. *tit.* 10. 26. §. 1. *supr.* (2. Immo vide *tit.* 11. *supr.* (3. 2. *feud.* 26. §. 4. (4. *tit.* 26. *in pr.* & §. 1. *supr.*

OBER-

OBERTI DE ORTO
DE FEUDIS
LIBER SECUNDUS.

TIT. I.
DE FEUDI COGNITIONE.

OBertus de Orto, Anselmo [filio] suo [dilecto] salutem. Causarum, quarum cognitio frequenter nobis committitur, aliæ dirimuntur jure Romano: aliæ [vero] Legibus Longobardorum: aliæ autem secundum Regni consuetudinem. quæ quanquam sint variæ, & quanquam secundum diversorum locorum, aut Curiarum mores sint diversæ, nec breviter possint dici, nec hoc libello facile comprehendi: usum tamen Feudi, qui in nostris partibus obtinet, prout possibile est, exponere tibi necessarium duxi. In judicio etenim, quod de Feudis agitur, illud Legibus nostris contrarium dici solet. Legum autem Romanarum non est vilis auctoritas: sed non adeo vim suam extendunt, ut usum 1 vincant, aut mores. Strenuus autem Legisperitus, sicubi casus emerserit, qui consuetudine Feudi non sit comprehensus, absque calumnia uti poterit Lege scripta.

SCiendum est autem Feudum, sive Beneficium nonnisi in rebus soli, aut solo cohærentibus, aut in iis, quæ inter immobilia 2 connumerantur (veluti cum de Camera, aut de Cavena Feudum datur) posse consistere: ac Feudum neminem posse acquirere, nisi 3 investitura 4, aut successione. 5

TIT. II.
QUID SIT INVESTITURA.

INvestitura quidem proprie dicitur possessio, abusivo autem modo dicitur Investitura, quando hasta, vel aliud corporeum quidlibet porrigitur à Domino [Feudi] se Investituram facere dicente: quæ si quidem ab illo fiat, qui alios habet Vasallos, saltem coram duobus 1 ex illis solenniter geri debet: alioqui, licet alii intersint testes, Investitura minime valeat. † Si enim Domino adhuc in possessione constituto, an facta sit Investitura, quæratur: non debet probare nisi per Pares Curtis illius domus, vel per publicum instrumentum, à tribus vel à duobus Paribus confirmatum. Nam si instrumentum defecerit, vel quia factum non fuerit, vel quia amissum sit: tunc qui probare desiderat, Pares Curiæ illius, qui interfuerint, offerat; qui si denegaverint, forte corrupti 2 odio vel gratia seu pretio, & dicant se non interfuisse, cum Investitura facta fuerat, vel non reminisci: tunc Domino cogente jurent tactis 3 sacrosanctis Scripturis, *quod hujus rei veritatem nesciant*, & tunc actor aut alios producat Pares, aut jurisjurandi Domino detur electio: ut proinde juret Investituram factam non esse: aut sacramentum Vasallo referat: & ille aut juret, aut acquiescat. Quod si jurare Pares aliqua ex causa recusaverint, nec Dominus eos jurare compellat: licet Vasallo etiam per extraneos probare Investituram. Testibus vero deficientibus jurisjurandi electio Domino detur. §. 1. Si vero Vasallus quidem possideat, vel si Feudum Cameræ aut Cavenæ, in duabus seu tribus 4 acceptionibus quietis quasi possideat: Dominus autem Feudum negans esse, rem suam petat: vel quod de Camera vel de Cavena bis vel ter (sicut diximus) jam solutum est, deinceps solvere renuat: tunc non est opus probatione: sed possidenti data electione, aut juret suum esse Feudum rectum 5, aut Domino referatur jusjurandum. † Si autem Investitura ab eo, qui Vasallos non habeat, dicatur facta: tunc per quoslibet idoneos 6 testes, aut per publicum instrumentum probari potest: aut inopia probationis emergente, res decidatur per jusjurandum. §. 2. Præterea si aliquis tenor præter 7 communem Feudi rationem in Investitura à Domino dicatur intervenisse: vel si dicatur Feudum sub tali conditione 8 dedisse, *ut Vasallus in festivis diebus vadat cum uxore sua ad Ecclesiam*, omni facultate probandi Domino adempta, habeat Vasallus potestatem defendendi se per sacramentum. † Item si Vasallus [per] pactum speciale contra Feudi consuetudinem allegat, velut *de filiarum 9 successione*: liceat ei tenorem, si potest, sicut Investituram probare: quod si in probatione defecerit, vel cessaverit: concedatur Domino hoc denegare jurejurando præstito.

TIT. III.
PER QUOS FIAT INVESTITURA, ET PER QUOS recipiatur.

INvestitura autem aut fit de veteri Beneficio, aut de novo. Quæ de veteri fit, etiam à minore potest fieri. Sive autem à minore, sive à majore fiat, non de omni possessione Vasalli, sed de justa causa tantum facta intelligitur, nisi aliud nominatim dicatur. Novi vero Investitura Feudi non ab alio recte fit, nisi ab eo, qui legitime suorum bonorum administrationem habet. Qui enim qualibet ratione aliquid de suis rebus impeditur alienare 1, is nec per Feudum poterit Investituram facere. §. 1. Sed etiam res, cujus alienatio prohibetur 2, nec per Beneficium dari conceditur, nisi in casibus: ut ecce, si quis ex agnatis tuis rem, quæ à communi parente per successionem ad eum pervenerit, alienare voluerit: non permittitur ei etiam secundum antiquam consuetudinem alii eam vendere, nisi tibi vel alii proximiori pro æquali pretio accipere volenti. Per Feudum tamen cuilibet dari potest: nisi fiat in fraudem nostræ consuetudinis, vel Legis novæ bonæ memoriæ Lotharii 3 [vel Friderici 4] Imperatoris. Tunc enim rescissa Investitura, reddito à te vel ab alio proximiori, videlicet secundum antiquam consuetudinem, pretio, si quod dederit: is, qui Investituram accepit, compellatur rem tibi restituere. † Personam vero Investituram accipientis non distinguimus: nam etiam servus 5 investiri poterit, nisi ignorantia prætendatur. † Sed utrum ipse vel alius pro 6 te Investituram faciat, vel suscipiat, nihil interesse putamus: potest enim hoc negotium & per procuratorem ab utraque parte expediri. † Fœminam quoque etiam novi Feudi Investituram facere posse, plerique consentiunt. Nulla autem Investitura debet ei fieri, qui fidelitatem facere recusat: cum à fidelitate Feudum dicatur, vel à fide: nisi eo pacto acquisitum sit ei Feudum, *ut sine 7 juramento fidelitatis habeatur*.

TIT. I. (1. v. *l.* 2. *C. quæ sit longa consuetudo.* (2. *l.* 14. *in pr. C. de sacros. eccles. Nov.* 7. *in pr. Nov.* 120. *c.* 1. *in pr.* (3. Immo vide *tit.* 26. §. 4. *infr.* 1. *feud.* 28. (4. v. *tit.* 2. *infr.* (5. *tit.* 11. *infr.*

TIT. II. (1. 1. *feud.* 26. §. 1. (2. *d. t.* 26. *in pr. verſ. testes.* (3. Adde *tit.* 5. *infr.* (4. Fac. *tit.* 33. *in pr. verſ. unde etiam dicitur. infr. l.* 1. *C. de fideicommiſſ.* (5. Fac. *tit.* 33. 39. *verſ. si inter.* 82. 91. *infr.* (6. 1. *feud.* 26. *in pr.* & §. 1. (7. Adde *tit.* 20. 24. §. 1. 29. 73. 76. 84. 90. 104. 105. (8. Fac. *tit.* 75. 89. (9. *tit.* 51. §. 3. 104. *infr.* 1. *feud.* 1. §. 3. *tit.* 6. §. 1. 8. §. 2. 14. §. 2.

TIT. III. (1. *l. ult. C. de rebus alienis non alienand.* (2. *d. l. ult.* (3. *tit.* 52. *infr.* (4. *tit.* 55. *infr.* (5. Adde *tit.* 106. *infr.* (6. *tit.* 58. §. 2. *infr.* (7. *tit.* 24. §. 1. *in fin. tit.* 76. *infr.*

TIT. IV.
QUID PRÆCEDERE DEBEAT, AN INVESTITURA, vel fidelitas.

UTrum autem præcedere debeat fidelitas Investituram, an Investitura fidelitatem, quæsitum scio: & sæpe responsum est, Investituram debere præcedere 1 fidelitatem. † Fidelitatem autem dicimus jusjurandum, quod à Vasallo præstatur Domino.

TIT. V.
QUALITER 1 JURARE DEBEAT Vasallus Domino fidelitatem.

QUaliter autem debeat jurare Vasallus fidelitatem, videamus. Jurare scilicet sic debet: Ego juro ad hæc sancta Dei Evangelia 2, *quod à modo in antea ero fidelis huic, sicut debet esse Vasallus Domino: nec id, quod mihi sub nomine fidelitatis commiserit* [*Dominus*] *pandam alii ad ejus detrimentum, me sciente.* Si vero domesticus, id est, familiaris ejus sit, cui jurat: aut si ideo jurat fidelitatem, non quod habeat Feudum, sed quia sub jurisdictione sit ejus, cui jurat, nominatim vitam 3, membrum, mentem, & ejus rectum honorem custodire jurabit.

TIT. VI.
DE FORMA FIDELITATIS.

IN epistola Philiberti Episcopi in Decretis XXII. causa, de forma fidelitatis aliquid scribere monitus, hæc vobis, quæ sequuntur, breviter ex librorum auctoritate notavi. Qui Domino suo fidelitatem jurat, ista sex in memoria semper habere debet, incolume, tutum, honestum, utile, facile, possibile; *Incolume:* ne sit in damno Domino suo de corpore 1 suo. *Tutum:* ne sit ei in damno de secreto 2 suo, vel de munitionibus 3 suis, per quas esse tutus potest. *Honestum:* ne sit ei in damno de sua justitia 4, vel de aliis causis, quæ ad honestatem ejus pertinere videntur. *Utile:* ne sit ei in damno de suis possessionibus. *Facile*, vel *possibile:* ne id bonum, quod Dominus suus facere leviter poterat, faciat ei difficile: neve id, quod possibile ei erat, faciat impossibile. Ut fidelis hæc documenta caveat, justum est. † Sed quia non sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est: restat, ut in sex prædictis consilium & auxilium Domino præstet, si Beneficio vult dignus videri, & de fidelitate esse salvus. Dominus quoque in his omnibus vicem 5 Fideli suo reddere debet: quod si non fecerit, merito censebitur malefidus, sicut ille, qui in eorum prævaricatione, vel faciendo, vel consentiendo deprehensus fuerit, perfidus & perjurus.

TIT. VII.
DE NOVA 1 FORMA FIDELITATIS.

ESt & alia de novo super fidelitatis juramento forma inventa, & utentium approbata consuetudine: quæ hodie fere in omni Curia videtur obtinere, hæc scilicet: Ego *Titius juro super hæc sancta Dei Evangelia, quod ab hac hora in antea usque ad ultimum diem vitæ meæ ero fidelis tibi Cajo Domino meo contra omnem 2 hominem, excepto 3 Imperatore, vel Rege.* Quod verbum si recte intelligatur, nulla quidem indiget adjectione, sed integram & perfectam in se continet fidelitatem: sed propter simplices, & nominis significationis ignaros, ad illius verbi interpretationem hoc adjici solet: id est, Ego juro, *quod nunquam scienter ero in consilio, vel in facto, quod tu amittas vitam, vel membrum aliquod: vel quod tu recipias in persona aliquam læsionem, vel injuriam, vel contumeliam, vel quod tu amittas aliquem honorem, quem nunc habes vel in antea habebis; & si scivero vel audivero de aliquo, qui velit aliquod istorum contra te facere, pro posse meo, ut non fiat, impedimentum præstabo. Et si impedimentum præstare nequivero, quam cito potero, tibi nunciabo: & contra eum, prout potero, auxilium meum tibi præstabo: & si contigerit te rem aliquam, quam habes vel habebis, injuste vel fortuito 4 casu amittere, eam recuperare juvabo, & recuperatam omni tempore retinere. Et si scivero te velle juste aliquem offendere, & inde generaliter vel specialiter fuero requisitus, meum tibi, sicut potero, præstabo auxilium: Et si aliquid mihi de secreto manifestaveris, illud sine tua licentia nemini pandam 5, vel per quod pandatur, faciam: & si consilium mihi super aliquo facto postulaveris: illud tibi dabo consilium, quod mihi videbitur magis expedire tibi: & nunquam ex persona mea aliquid faciam scienter, quod pertineat ad tuam, vel tuorum injuriam vel contumeliam.* §. 1. Investitura vero facta & fidelitate subsecuta 6, omni modo cogatur Dominus investitum in vacuam possessionem mittere 7: quod si differat, omnem utilitatem ei præstabit.

TIT. VIII.
DE INVESTITURA DE RE ALIENA facta.

CUm de re aliena, vel alii obligata Investitura fiat, illud distinguitur, utrum scienti an ignoranti facta sit. Qui enim alienæ rei sciens Investituram accepit: nisi 1 pacto speciali sibi prospexerit, de evictione 2 agere non poterit: ignorans vero recte aget, ut aliud 3 ejusdem bonitatis seu quantitatis ei præstetur. Sed in eo nulla est differentia, qui Investituram fecit, utrum sciverit vel ignoraverit.

REi autem per Beneficium recte investitæ Vasallus hanc habet potestatem, ut tanquam Dominus possit à quolibet possidente sibi quasi 4 vindicare 5: & si ab alio ejus rei nomine conveniatur, defensionem opponere 6; nam & servitutem eidem rei debitam petere potest, & retinere.

† Quid ergo si pretio vel dolo, aut incuria servitutem rei beneficiariæ imponi 7 patiatur, & ad Dominum ex qualibet causa postea Beneficium revertatur? an ex eo præjudicium Domino generetur, quæsitum fuit? & responsum est, ut Vasallo quidem, donec 8 Feudum tenet, possit obesse: Domino autem etsi per longa tempora perseveraverit, servitus minime noceat.

§. 1. E contrario autem si quid Feudo à Vasallo additum sit: si quidem 9 tale adjectum sit, quod per se subsistere possit, id est, ut per se censeatur, ut prædium: id non accrescit Feudo. Si vero per se non possit subsistere, ut servitus 10: plerisque placet Feudo accedere, & sicut partem Feudi disponendam esse: meliorem namque conditionem Feudi facere potest: deteriorem vero sine Domini voluntate, vel eorum Agnatorum 11, ad quos per successionem pertinet, facere non potest.

§. 2. Quamvis enim [possessio 12] per Beneficium ad eum pertineat, tamen proprietas ad alium spectat: & ideo quartæ sive tertiæ ratione, quæ à Longobardis seu à Romanis viris uxoribus fieri solet 13, post mortem viri ad mulierem nihil pertinet; nam nec pignus, quod consultum dicitur, fieri potest ex Feudo.

TIT. IX.
QUALITER OLIM POTERAT Feudum alienari.

ESt autem optima consuetudine interdicta Feudi alienatio: super qua multæ & diversæ sententiæ dabantur in singulis Civitatibus,

TIT. IV. (1. *tit.* 7. *in fin. infr.*

TIT. V. (1. *tit.* 6. 7. *infr.* (2. *tit.* 2. *in pr. vers. nam si. supr. tit.* 7. *infr.* (3. *d. tit.* 7.

TIT. VI. (1. *tit.* 5. *in fin. supr. tit.* 7. *infr.* (2. *tit.* 5. *supr.* 1. *feud.* 17. (3. *tit.* 24. §. 2. *vers. porro. infr.* 1. *feud.* 5. *in pr. vers. similiter.* (4. *d. vers. porro. tit.* 55. *in fin. infr.* (5. Fac. *tit.* 26. §. 5. *vers. domino. tit.* 47. *infr.*

TIT. VII. (1. *tit.* 5. *supr.* (2. *tit.* 28. *in fin. infr.* (3. *d. tit.* 28. *tit.* 55. *infr.* (4. v. *l. ult. C. de act. empti. l.* 9. §. 2. *ff. locati.* (5. *tit.* 5. *supr.* 1. *feud.* 17. (6. *tit.* 4. *supr.* (7. *tit.* 26. §. 5. *vers. si facta. infr.* 1. *feud.* 4. *in pr*

TIT. VIII. (1. *tit.* 55. *in pr. vers. callidis. infr.* (2. Adde *tit.* 46. *infr.* (3. *tit.* 25. *infr.* (4. Fac. *l.* 1. *in fin. ff. si ager vectigalis.* (5. *tit.* 43. *infr.* (6. *d. tit.* 43. (7. v. §. 1. *in fin. infr. hic.* (8. Fac. *l.* 31. *ff. de pignorib.* 1. *feud.* 13. excipe *tit.* 9. *in fin. pr. infr.* (9. v. 1. *feud.* 4. §. *si quis de manso.* (10. Fac. *l.* 86. *ff. de verb. oblig.* (11. Adde 1. *feud.* 5. §. 1. *tit.* 26. §. 5. *vers. Titius. infr.* (12. Adde *tit.* 23. *in fin. infr.* (13. v. *tit.* 29. *infr.*

seu

ſeu Curiis: donec Imperator divæ memoriæ Lotharius tertius promulgavit ſuper hoc novam Conſtitutionem 1, quæ poſita eſt in titulo de Beneficiis. Neceſſitate namque ſuadente, poterat 2 olim Vaſallus, Domino inſcio vel invito Feudi partem vendere, retenta videlicet alia parte. † Si vero vel totum, vel partem volebat per Feudum aliquem inveſtire: hoc licebat ei ſine fraude facere. Si autem diſſentiente Domino vendebat, ſive per Feudum inveſtiebat, (quod & ipſum ſincere hodie & ſine fraude licet ei facere) ſi tamen ſine herede maſculo deſcendente decedebat, vel Feudum in manu Domini refutabat 3, aut alia forte ratione intercedente culpa 4 amittebat: tunc 5 omnis Feudi alienatio ad irritum revocabatur: eo excepto, quod ille, qui ſecundo loco Beneficium acceperat, non amittebat, ſi priori Domino ſervire, & ab eo Feudum recognoſcere volebat.

§. 1. Donare autem, aut judicare 6 pro anima, vel in dotem pro filia dare, nullius Curiæ poterat conſuetudine: licet poſſet locare, niſi locatio eſſet fraudulenta alienatio: ſicut 7 eſt per libellum, ut dicatur venditio. Quis enim dubitat, quod libellario nomine ſub 8 viliſſima duorum denariorum penſione perpetuo concedatur utendum, alienatum 9 in fraudem eſſe? Porro ſive de bona conſuetudine, ſive de prava quæramus: conceſſa erat Domino pro æquali pretio redemptio: niſi hoc Beneficium amiſerit Dominus per refutationem, vel annali ſilentio, ex quo ſciverit 10, computando. Præſcriptione autem triginta 11 annorum ſubmovebatur, tam ſciens, quam ignorans: in prohibendo autem vel redimendo potior erat proximi agnati, quam Domini conditio: ſi tamen Feudum erat paternum. † De illa vero Feudi alienatione, quæ à Domino fit, ſi dubitetur, Lex 12 Imperatoris Corradi conſulatur: quæ poſita eſt in jam dicto titulo de Beneficiis.

TIT. X.
QUIS DICATUR DUX, MARCHIO, COMES, Capitaneus, vel Valvaſor.

QUi à Principe de Ducatu aliquo inveſtitus eſt, Dux ſolito more vocatur. Qui vero de Marchia, Marchio dicitur. Dicitur autem Marchia, quia Marcha, ut & plurimum juxta mare ſit poſita. Qui vero de aliquo Comitatu inveſtitus eſt, Comes appellatur. Qui vero à Principe, vel ab aliqua poteſtate de plebe aliqua vel plebis parte per Feudum eſt inveſtitus, is Capitaneus appellatur, qui proprie Valvaſores majores olim appellabantur. † Qui vero à Capitaneis antiquitus Beneficium tenent, Valvaſores 1 ſunt. Qui autem à Valvaſoribus Feudum, quod à Capitaneis habebatur, ſimiliter acceperint, Valvaſini, id eſt, minores Valvaſores appellantur: qui antiquo quidem uſu conſuetudinem Feudi nullam habebant: Valvaſore autem ſine filio mortuo, Feudum, quod Valvaſori minori dederat, ad Capitaneum revertebatur; ſed hodie eodem jure utuntur in Curia Mediolanenſi, quo & Valvaſores. † Cæteri vero, qui ab antiquis temporibus Beneficium non tenent, licet noviter à Capitaneis ſeu Valvaſoribus acquiſierint, plebeji nihilominus ſunt. Nam illi, qui ſoldatam habuerunt vel acceperunt vel habent: per eam nullum pedagium, ſed nec Feudi uſum acquirunt. Soldata autem eſt præſtatio quædam annua gratuita, quæ à neutra parte tranſit 2 in heredem: morte enim dantis vel accipientis interveniente finitur. Soldata vero dicitur, quia plerumque in ſolidorum donatione conſiſtit: quandoque autem in vino & annona conſiſtit.

TIT. XI.
DE SUCCESSIONE FRATRUM 1 VEL gradibus ſuccedentium in Feudo.

PEr ſucceſſinem 2 quoque, ſicut per Inveſtituram Beneficium ad nos pertinet. Mortuo enim eo, qui Beneficium tenebat, prima 3 cauſa liberorum eſt. Filiis enim exiſtentibus maſculis 4, vel ex filio 5 nepotibus vel deinceps per maſculinum ſexum deſcendentibus, cæteri removentur agnati. Ad filias 6 vero ſeu neptes, vel proneptes, vel ex filia nepotes, ſeu pronepotes ſucceſſio Feudi non pertinet. Proles enim fœminei ſexus, vel ex fœmineo ſexu deſcendens ad hujuſmodi ſucceſſionem aſpirare non poteſt: niſi 7 ejus conditionis ſit Feudum, vel eo 8 pacto acquiſitum. † His vero deficientibus, vocantur primo fratres 9 cum 10 fratrum præmortuorum filiis, deinde agnati ulteriores 11: quod ita intelligendum eſt, ſi Feudum ſit paternum: hoc eſt: ſi fuit illius parentis, qui ejus fuit agnationis communis. Si enim Titii avus de novo Beneficio fuerit inveſtitus, Titio ſine legitimo herede maſculo defuncto, ejus Feudi ſucceſſio non pertinet ad ejuſdem Titii patruum magnum, nec ad prolem ex eo deſcendentem, imo revertitur ad Dominum. Ad cognatos enim ejus Beneficium non pertinet, neque Beneficii ſucceſſio. † Si vero Dominus vel alius Beneficium defuncti novum eſſe dicat, agnatus autem illius proximus paternum eſſe contendat: tunc onus probationis incumbit illi 12, qui novum dicit. Sed ſcio aliter pronunciatum eſſe. Bonus enim judex cauſa cognita diligenter 13 intuebitur, cujus potius jurejurando dirimenda ſit hæc quæſtio, utroque ſcilicet in probatione deficiente.

TIT. XII.
DE FRATRIBUS DE NOVO BENEFICIO inveſtitis.

SI duo fratres de novo Beneficio, & non 1 de paterno ſimul inveſtiti fuerint: uno ſine herede defuncto, ad alterum non pertinet ejus Beneficii portio: niſi 2 facta fuerit eo pacto Inveſtitura. † Si duo fratres in cauſa communi poſt mortem patris remanſerint, id eſt, habitaverint 3 ſimul, & unus eorum Feudum acquiſierit, plerique dicunt ad alium non 4 pertinere, ſed ad Dominum, niſi per pactum: ſed neque vivente eo, qui acquiſierit, neque poſt mortem ejus: fructus tamen erunt communes, donec ſimul habitaverint. Quod ſi cum equis vel armis 5 communibus vel pecunia communi ſit acquiſitum, adhuc idem dicunt: ne forte invitus Dominus alium, quam quem voluerit, ſibi acquirat Vaſallum: dum tamen meminerimus, id, quod de communi expenſum eſt, alteri pro parte competenti eſſe reſtituendum.

TIT. XIII.
DE INVESTITURA, QUAM TITIUS accepit à Sempronio.

TItius à Sempronio talem Inveſtituram accepit Feudi, *ut haberet ipſe, & heredes ſui legitimi maſculi, & iis omnibus deficientibus fœminæ.* Porro Titius ſuperſtite tantum filia deceſſit. Ipſa à Domino inveſtita 1 fuit, & Feudum in 2 dotem dedit: maritoque ſuperſtite ſine liberis deceſſit. Quærebatur, ſi ad maritum ſucceſſio Feudi pertineat? Reſponſum eſt, non 3 pertinere.

TIT. XIV.
DE VASALLO DECREPITÆ ÆTATIS, qui Feudum refutavit 1, ut filii inveſtirentur.

QUidam Vaſallus cum decrepitæ ætatis eſſet, Feudum ſuum in manu 2 Domini ad hoc refutavit, *ut Sejum & Sempronium filios ſuos de eodem Beneficio inveſtiret.* Vaſallo mortuo Sempronius ſine legitimo herede, Sejo adhuc ſuperſtite, deceſſit. Lis eſt inter

TIT. IX. (1. 1. *feud.* 13. *tit.* 52. *infr.* (2. 1. *feud.* 5. & 13. (3. *tit.* 14. 38. *infr.* (4. v. *tit.* 24. *infr.* (5. *tit.* 8. §. 1. *in fin. ſupr.* (6. *tit.* 55. *verſ. habito. infr.* (7. *d. tit.* 55. *verſ. quapropter.* (8. *tit.* 73. *infr.* (9. 1. *feud.* 13. (10. *tit.* 26. §. 4. *infr.* (11. 1. *feud. ult.* (12. *tit.* 34. §. 1. *infr.*

TIT. X. (1. v. 1. *feud.* 1. *in fin.* & *tit.* 7. & 15. (2. Fac. *l.* 15. *C. de advoc. diverſ. judicior.*

TIT. XI. (1. Adde *tit.* 50. *infr.* (2. *tit.* 1. *in fin. ſupr.* (3. §. 1. *Inſt. de heredit. quæ ab inteſtato.* (4. 1. *feud.* 1. §. 3. (5. *d. tit.* 1. §. 2. *tit.* 8. *in pr.* (6. *d.* §. 3. *tit.* 6. §. 1. *tit.* 8. §. 2. (7. *tit.* 50. *infr.* (8. *d.* §. 3. *d. tit.* 8. §. 2. (9. 1. *feud.* 1. §. 2. (10. 1. *feud.* 14. §. 1. (11. 1. *feud.* 1. §. 4. *tit.* 50. *infr.* (12. *tit.* 15. *infr.* adde 1. *feud.* 12. *in fin.* (13. Fac. *l.* 22. *C. ad leg. Cornel. de falſis.*

TIT. XII. (1. 1. *feud.* 14. §. 2. (2. 1. *feud.* 20. (3. *d. tit.* 20. (4. 1. *feud.* 1. §. 2. 14. §. 1. (5. *d. tit.* 20.

TIT. XIII. (1. 1. *feud.* 8. §. 2. (2. *tit.* 17. *infr.* (3. 1. *feud.* 15.

TIT. XIV. (1. *tit.* 9. *ſupr. tit.* 38. 39. *infr.* (2. *d. tit.* 9.

 Dominum,

Dominum, tanquam novum Feudum sibi delatum esse dicentem: & Sejum paternum esse contendentem. Unde eorum sententia prævaluit, qui dixerunt, hoc Feudum quamvis refutatum, nihilominus esse paternum.

TIT. XV.
DE INVESTITURA IN MARITUM facta.

VAsallus superstite tantum una filia decessit, illa vero maritum accepit: cui Dominus accepta 1 pecunia partem Feudi, quod pater puellæ habebat, retenta sibi parte altera, dedit. Nunc quidam agnatus defuncti cum marito agit, dicens, totum hoc Feudum esse paternum, & ideo omnimodo esse ad se devolutum. E contra maritus contendit hanc partem, quam ipse habet, novum Feudum esse: & ideo Domino apertum: quæritur igitur, utrum apud Dominum eundem, & in ejus Curia cogatur agnatus defuncti litigare, vel apud agnati judicem 2, vel arbitrum utriusque consensu electum hoc esse debeat? Mihi & aliis placet, potius apud judicem ordinarium, vel arbitrum, quam apud eundem Dominum hoc litigium fore determinandum. † Item placet, agnatum non semper cogendum probare Feudum hoc esse paternum, sed ab adversa parte novum esse probandum. 3 Qua deficiente in probatione, tunc agnato (ut dictum est) causa cognita detur electio, quatenus vel juret esse paternum, vel alteri parti referat 4 jusjurandum: & ille aut juret, aut taceat. † Illud tamen sciendum est, quod si inter duos, qui dixerint, se esse Vasallos, de Feudo fuerit dubitatio: alter alterum invitum trahere non potest ad Dominum, vel ejus Curiæ judicium. 5 Si vero cum sua Curia Dominus vocaverit eos, nemini eorum licet illius Domini vel ejus Curiæ examen declinare.

TIT. XVI.
DE CONTROVERSIA FEUDI APUD Pares terminanda.

SI inter Dominum & Vasallum de Feudo orta fuerit contentio: per 1 Pares illius Domus, sicut Lex Corradi 2 dicit, dirimatur: si tamen Pares habeat. Et si quidem Dominus & Vasallus consenserint 3 in eligendis Paribus: nulla dubitatio est. Si vero dissentiant: tunc, quid faciendum sit, quæritur: sed prævaluit eorum sententia, qui dixerunt, Dominum debere eligere prius, quem aut quos voluerit: & Vasallus similiter hoc faciat secundum numerum à Domino comprobatum. Ille tamen Vasallus, qui fidelitatem Domino non juravit, Domino vel Vasallo dissentiente, pro Pari non est eligendus.

TIT. XVII.
DE EO, QUI SIBI (VEL HEREDIBUS SUIS masculis & fœminis) Investituram accepit.

QUi *sibi vel heredibus suis masculis*, vel, *his deficientibus*, *fœminis per Beneficium*, *Investituram Feudi accepit*: una tantum filia superstite, nullo alio descendente relicto decessit. Hæc marito paternum Feudum in dotem 1 dedit, & decessit, duobus filiis ex eo procreatis: quorum unus duas filias reliquit: alter vero, uno filio masculo relicto, decessit: de prædicto itaque Feudo urgentem vidimus quæstionem: masculo quidem hoc Feudum totum sibi, quia solus ejus, qui primo Investituram accepit, heres masculus sit, vindicante: fœminis vero totam sui patris partem sibi defendentibus, quia ex eo nullus extitit masculus. Cumque inter Sapientes sæpe super hac Quæstione sit disputatum: tandem pro masculo pronunciatum est. Non enim patet locus fœminæ in Feudi successione, donec 2 masculus superest ex eo, qui primus de hoc Feudo fuerit investitus. † Nam & illud judicatum scio: si ille, qui proprium Feudum suum Militi pro Beneficio dedit, duobus filiis relictis decesserit, quorum unus filia tantum relicta obiit: alter vero filio masculo relicto superstite defunctus est: quod Miles non debet Feudum suum per fœminam recognoscere, donec superest masculus ex eo, qui primam Investituram fecit. Alii dicunt, per filiam debere recognoscere, cum de paterno allodio 3 esset hoc Feudum: alioqui si aliunde esset, verum esset, quod dicitur, per fœminam non debere recognoscere.

TIT. XVIII.
DE DUOBUS FRATRIBUS A CAPITAneo investitis.

DUo fratres, scilicet Titius & Sejus, à quodam Capitaneo de novo Beneficio simul investiti sunt: eo videlicet tenore, *ut, quamdiu ipsi, vel eorum heredes masculi viverent, & masculis deficientibus, fœminæ, si superessent, Feudum haberent.* Ex fratribus his unus, una filia relicta, altero adhuc vivente, decessit. Quæritur, cui portio defuncti deferatur, utrum filiæ, an fratri? Respondetur, filiæ: unusquisque 1 enim sibi suisque heredibus videtur prospexisse. Si tamen is, qui filiam reliquit, sine herede decessisset, propter tenorem Investituræ insertum, ejus pars fratri, non Domino est quæsita.

TIT. XIX.
AN REMOVERI DEBEANT TESTES, QUI Pares esse desierunt.

EX facto quæsitum scio: si inter Dominum & Fidelem de Investitura Feudi contentio emerserit, quia *factam eam Dominus neget*: si Vasallus offerat eos testes, qui tempore investituræ Pares erant, sed postea qualibet ex causa Pares esse desierunt: an ideo sint removendi, quia nunc non sunt Pares? Sed quamvis alii aliter sentiant: tamen mihi, & quibusdam aliis videtur sufficere, eos tempore Investituræ saltem Pares fuisse. Quid enim peccavit, qui Investituram accepit, si illi, quos eo 1 tempore, utpote idoneos, adhibuit, postea Pares esse desierunt?

TIT. XX.
DE CONTROVERSIA INTER EPISCOpum & Vasallum.

EX eo, quod scriptum 1 est, si inter Dominum & Vasallum de Feudo nascatur quæstio, quod per Pares ejusdem Curiæ dirimenda sit: quæsitum est, si quis dixerit, se à quodam Episcopo 2 fortassis jam defuncto de annua 3 præstatione, aut qualibet alia re per Feudum Investituram accepisse: & cum successore ejus agat, & ille respondendo neget, hunc esse Vasallum: utrum per Pares ejusdem Curiæ sit judicandum super hac quæstione? Opponit enim Vasallus, quod Dominus eum negat esse Vasallum, & ideo in ea Curia Pares non habet. Item dicit Vasallus, quod prius de suo recto 4 Feudo debet investiri, quam à nemine judicari: Domino respondente, quod quicquid inter eos sive de Investitura, sive de fidelitate, sive de principali causa agendum est, per suam Curiam esse expediendum. Sed laudatum sæpe scio, Pares illius Curiæ secundum præfatum modum esse eligendos prius, ad quorum spectat officium, ut illum prius de suo recto Feudo investiri faciant: sed fidelitatis jusjurandum differatur, donec de principali 5 causa cognoscatur. Ex illo enim apparebit, utrum jurare debeat, an non: quod totum expeditæ quæstionis est. Sed si constiterit, Vasallum aliquid aliud præter id, de quo quæritur, ab eodem Domino tenere pro Feudo: tunc quin debeat de suo recto Feudo Investituram accipere, & fidelitatem jurare, & sic ad principalem causam accedere, non est dubitandum.

TIT. XV. (1. Fac. 1. *feud.* 24. (2. Fac. *tit.* 34. 46. *infr.* (3. *tit.* 11. *in fin. supr.* (4. Fac. *l.* 38. *ff. de jurejur. l.* 12. §. 1. *C. de reb. cred.* (5. 1. *feud.* 18.

TIT. XVI. (1. 1. *feud.* 18. *tit.* 20. 39. §. 1. *infr.* (2. *tit.* 34. *infr.* (3. Fac. *l.* 47. *ff. de judiciis.*

TIT. XVII. (1. *tit.* 13. *supr.* (2. 1. *feud.* 8. §. 2. (3. v. *tit.* 54. *infr.*

TIT. XVIII. (1. *tit.* 90. *infr. l.* 9. *ff. de probat. l.* 40. *in fin. ff. de pactis.*

TIT. XIX. (1. Fac. *l.* 22. §. 1. *ff. qui testam. facere.* §. 7. *Inst. de testament. ordin. l.* 1. *C. de testam.*

TIT. XX. (1. *tit.* 16. *supr.* (2. Fac. 1. *feud.* 6. (3. v. *tit.* 10. *in fin. supr.* (4. v. *tit.* 2. §. 1. *supr. tit.* 33. *tit.* 82. *tit.* 91. *infr.* (5. *tit.* 26. *in pr.* 82. *infr.*

TIT.

TIT. XXI.
DE VASALLO MILITE, QUI ARMA bellica deposuit.

Miles, qui Beneficium tenebat, cum esset sine liberis, venerabilem domum intravit 1, & seculo renunciando, arma bellica deposuit, habitumque religionis assumpsit, & sic conversus factus est. Hic donec vixerit, Feudum retinere conatur, quod Dominus vel agnatus ad se pertinere contendit. Sed judicatum est, Domini, vel agnati conditionem esse potiorem, eo quod desiit esse Miles seculi, qui factus est Miles Christi: nec Beneficium pertinet ad eum, qui non debet gerere officium.

TIT. XXII.
DE MILITE VASALLO, QUI CONtumax est.

Dominus vocat Militem, qui ab eo Feudum possidebat, dicendo eum in culpam incididisse, per quam Feudum amittere debeat, hic non respondet: quæritur, quid faciendum Domino? Respondeo, eum ad Curiam vocari debere, & si non venerit, iterum eum debere vocari usque in spatio tertio septem 1 vel decem 2 dierum, arbitrio ejusdem Curiæ terminando. Quod si neque venerit ad tertiam vocationem, hoc ipso Feudum amittat: & ideo debet Curia Dominum mittere in possessionem. Sed si intra annum venerit, restituitur ei possessio: alioquin & Beneficium, & possessionem amittit 3: ut in Lombardia de iis, qui ad palatium venire contempserint, l. *si cujuscunque*. † Si vero Vasallus conqueritur de Domino, forsan quia *Feudum malo ordine intravit:* Domino perperam respondente, quid Vasallo faciendum sit, quæritur? Respondeo, eum Curiam debere vocare, & in eadem Curia de Domino conqueri. Curia autem debet adire Dominum, eumque *salva 4 reverentia, competenter cogere, ut vel possessionem restituat & acquiescat, vel judicio Curiæ se committat.* Quod si ter admonitus facere distulerit: tunc liceat Vasallo ad aliam majorem potestatem ire, & sibi consulere: & si Dominus ei justitiam facere noluerit, poterit eum deprædare.

TIT. XXIII.
IN QUIBUS CAUSIS FEUDUM amittatur.

Obertus de Orto, Anselmo (filio) suo salutem. Cogis me, & super hoc sæpe scribendo multum urges, ut causas quibus Beneficium amittatur, enumeratas tibi significarem. Quod ideo distuli, quia sæpius circa nostræ 1 Reipublicæ curam occupatus, & multis privatorum causis, aliisque rerum innumerabilium impedimentis detentus, onus illud subire non valebam. At ne videar preces tuas parvi pendere, & studium discendi tibi nunc imminens negligere: quod mihi super hoc videatur, paucis explicabo: dummodo memineris causas illas sub aliqua certa regula aut definitione rotunda non posse comprehendi. Nam sicut de probatione in Digestis 2 scriptum reperimus, sic & de his causis sine calumnia dicere possumus. Si quis enim dixerit, quæ causæ quemadmodum alicui Domino ad ingratitudinem alicujus Vasalli probandam possint sufficere, nullo certo modo posse definiri: nihil erraverit. De illa tamen ingratitudine loquor, per quam Beneficium amittatur. non enim ad hoc sufficit omnis occasio, per quam Fidelis accepti Beneficii videtur ingratus: sed sunt quædam (ut ita dixerim) egregiæ ingratitudinis causæ, quibus Beneficium secundum mores Curiarum solet adimi. Quomodo enim Vasallus, quam 3 humiliter, quam devote, quam benigne, quam fideliter erga Dominum suum debeat se habere, potius ex naturalibus & bonis Curiarum consuetudinibus potest percipi, quam Lege, aut scripto aliquo possit comprehendi. † In primis te illud scire oportet, Beneficii illius, quod est genus, talem esse definitionem: Beneficium nihil aliud est, quam benevola 4 actio, tribuens gaudium capientibus, capiensque tribuendo: in id, quod facit, prona, & sponte sua parata, ut ait Seneca. † Hujus autem generis species quædam est Beneficium illud, quod ex benevolentia ita datur alicui, ut proprietas 5 quidem rei immobilis 6 beneficiatæ penes dantem remaneat: ususfructus vero illius rei ita ad accipientem transeat, ut ad eum heredesque suos masculos sive fœminas, (si 7 de his nominatim dictum sit) *in perpetuum pertineat: ad hoc ut ille & sui heredes fideliter Domino serviant:* sive servitium illud nominatim 8, quale esse debeat, sit expressum, sive indeterminate sit promissum.

TIT. XXIV.
QUÆ FUIT PRIMA CAUSA BENEFICII amittendi. 1

Prima autem causa Beneficii amittendi hæc fuit, & adhuc est in plerisque Curiis: (sed in nostra Curia Mediolanensi non obtinet) quod si Vasallus per 2 annum & diem Domino suo mortuo steterit, quod heredem Domini sui, Investituram petendo, fidelitatem pollicendo non adierit: tanquam ingratus existens Beneficium amittit: & è converso, si Domino superstite Vasallus decesserit, & filius ejus per jam dictum tempus neglexerit petere Investituram, Beneficio carebit. 3

§. 1. Est & alia ingratitudo notanda, si Dominus Investituram pollicendo Vasalli fidelitatem petierit: & illo non præstante, Dominus tribus vicibus convenienti tempore interposito, forte septem 4 dierum spatio, ad Curiam suam super hoc reclamaverit 5: & Vasallus tribus vicibus citatus à suis Paribus, jurare noluerit: si tamen Beneficium tale sit, ut pro eo jusjurandum fidelitatis fieri debeat. Sunt 6 enim quædam Feuda ita data, *ut pro his fidelitas non sit præstanda.*

§. 2. Item qui Dominum suum, cum quo ad prælium iverit, in acie periclitantem dimiserit 7, Beneficio indignum se indicavit. † Præterea si Vasallus præscierit aliquem contra Dominum suum assaltum, vel mortem, vel captionem, aut patrimonii grandem jacturam facere molientem: debet Dominum super hoc quam citius potest, certiorare 8, ut proinde Dominus sciens prudensque periculum valeat declinare. Quod si non fecerit, doloque vel negligentia sua, vel fraude celaverit: Beneficio se cariturum agnoscat. † Rursus si Domini, vel Dominæ filiæ, vel nurui 9 aut sorori in domo adhuc manenti, quæ in capillo dicitur, sese immiscuerit: Feudo, quo se monstravit indignum, carere debet. † Porro si Dominum assalierit 10, vel vicum, in quo est, per vim aggressus fuerit, vel impias 11 manus in personam Domini ubicunque ingesserit, vel alias graves 12, vel inhonestas injurias intulerit: vel morti 13 ejus veneno, vel gladio, vel aliter insidiatus fuerit, Beneficium amittit. † Illud tamen non lateat, quod si quis suo Domino justitiam 14 facere noluerit: Feudum, quod tenebat, perdet: sicut in alio libello tibi scripsisse hoc credo. † Sed non est alia justior causa Beneficii auferendi, quam si id, propter 15 quod Beneficium datum fuerit, hoc servitium facere recusaverit 16: quia Beneficium amittit. Aliud est, si forte ideo non servierit, quia non potuerit: tunc enim Feudum non amittit. † Item si delator 17 Domini sui extiterit, & per suam delationem grave dispendium eum sustinere fecerit: vel si cognoverit Dominum inclusum, & eum, cum 18 potuerit, non liberavit: Feudum perdit. † Prædictis modis Beneficium debere amitti, tam naturalis, quam civilis ratio suadet: quæ potest colligi, si quis novam 19 Constitutionem justas exheredationis causas enumeran-

---

TIT. XXI. (1. *tit.* 26. §. 4. *vers. qui clericus. tit.* 109. *infr.*

TIT. XXII. (1. *tit.* 24. §. 1. *infr.* (2. Fac. *l.* 68. *l.* 69. *ff.* de *judiciis.* (3. Fac. *Nov.* 112. (4. Fac. *l.* 9. *C. de cond. ob causam. l.* 8. *C. de liberali causa.*

TIT. XXIII. (1. v. *tit.* 24. *in pr. infr.* (2. *l.* 3. §. 2. *ff. testib.* (3. *tit.* 5. 6. 7. *supr.* (4. 1. *feud.* 27.

(5. *tit.* 8. *in fin. supr.* (6. *tit.* 1. *in fin. supr.* (7. 1. *feud.* 1. §. 3. (8. *tit.* 51. §. 7. *infr.*

TIT. XXIV. (1. 1. *feud.* 5. 17. (2. 1. *feud.* 22. *in pr. tit.* 40. *pr.* 52. §. 3. *infr.* (3. Excipe d. *tit.* 52. *in fin. tit.* 55. *in fin. pr. tit.* 97. *infr.* (4. *tit.* 22. *supr.* (5. §. 2. *vers. sed non est alia. infr. hic.* (6. *tit.* 3. *in fin. supr. tit.* 76. *infr.* (7. 1. *feud.* 5. *in pr.* 17. (8. *tit.* 7. *supr. tit.* 39. *in fin. infr.* (9. 1. *feud.* 5. *in pr. vers. item si fidelis.* (10. d. *tit.* 5. *in pr.* (11. *l.* 1. §. 2. *ff.* de *obsequis. Nov.* 115. c. 3. §. 1. (12. d. c. 3. §. 2. (13. d. c. 3. §. 5. (14. *tit.* 6. *vers. honestum. supr. tit.* 55. *in fin. infr.* (15. *tit.* 3. *in fin. supr.* (16. §. 1. *supr. hic.* (17. 1. *feud.* 17. *tit.* 5. 6. *supr. Nov.* 115. *c.* 3. §. 7. (18. Adde *tit.* 39. *in fin. infr.* fac. d. c. 3. §. 8. (19. d. c. 3. *l. unic. C. de ingratis liberis.*

tem & alias Constitutiones veteres, justas ingratitudinis, & repudii 20 causas, quibus matrimonia recte contracta solvuntur: & donationes 21 jure perfectæ revocantur, subtiliter scrutatus fuerit. Sed quia natura 22 novas deproperat edere formas, potest multis modis contingere, ut aliæ emergant causæ, quibus videatur juste adimi posse Feudum: ideoque Judex solers & discretus, & æquitati obsecundare solicitus, cuncta subtiliter dispensans: provideat, si qua fuerit antiquioribus causis similis 23 seu major: ut proinde sciat: utrum Beneficium sit amittendum, an nihilominus retinendum. † Illud enim est certum, quod non 24 ex omni causa, ex qua opinio Vasalli gravatur, Beneficium amittitur. Nam & sæpe dejerat, & Beneficium nihilominus retinet: utputa qui Beneficii portionem alienat, absque Domini scientia, Beneficium quidem retinet, sed fidem promissam servare non videtur.

DEnique sæpe quæsitum est, Vasallo propter justam culpam à Feudo cadente, utrum ad Dominum, an ad successorem Vasalli Beneficium pertineat: sed hæc distinctio tam ratione, quam moribus comprobata est: ut si quidem Vasallus ita in Dominum peccaverit, ut Feudum amittere debeat: non ad proximos, sed ad Dominum Beneficium revertatur, ut hanc saltem habeat suæ injuriæ ultionem. Si vero non in Dominum, sed alias graviter deliquerit, vel grave quid commiserit, sicut ille, qui fratrem 25 suum interfecit: vel aliud grave crimen, quod parricidii appellatione continetur) commiserit, Feudum amittit: & non ad Dominum, sed ad proximos pertinet: si tamen Beneficium fuerit paternum. Sic enim sæpe pronunciatum scio. Si Vasallus contra Constitutionem bonæ memoriæ Lotharii 26 Imperatoris Beneficium alienaverit: quia Dominum contemnere videtur, ad Dominum Beneficium pertineat: scriptum est enim, ut pretio se cariturum agnoscat.

TIT. XXV.
SI DE FEUDO VASALLUS AB ALIQUO INterpellatus fuerit, & Dominus eum defendere noluerit.

NEgotium tale est: Quidam Vasallus à Domine tenebat Feudum, de quo ab aliquo interpellatus fuit: & sic Vasallus Dominum vocavit, ut eum defenderet: Domino renuente ad judicem venire, Vasallus amisit causam per sententiam: nunc vero Vasallus cambium 1 Feudi à Domino petit: ad quem Dominus respondens ait, illum nunquam ab eo hoc Feudum tenuisse, nec ab eo Investituram accepisse: contra quem Vasallus dicit, se hoc Feudum ab eo tenuisse, & Investituram recepisse, & ab eo petivisse, ut eum in judicio defenderet: nec tunc temporis inficiabatur illius esse, quod idoneis totum testibus probat Vasallus. Respondi: Super negotio isto, quod literis insinuasti nobis, tale est sapientum nostræ Civitatis consilium, videlicet Oberti de Orto, & Gerardi Capagisti, ut si Vasallus, cum de Feudo interpellabatur, auctorem suum, id est, Dominum, ut eum defenderet, vocavit, & hoc probare possit: si in eo judicio Vasallus fuerit victus 2 de re aliena investitum fuisse: ut 3 Dominus Vasallo ejusdem æstimationis, quod erat tempore rei judicatæ, Feudum restituat, vel nummos in Feudum dandos numeret: & hoc cum certum est Vasallum de Feudo victum fore. Sed si Dominus neget hoc Feudum unquam ab eo tenuisse, nec ab eo Domino ipsum Vasallum, vel ejus Antecessores unquam Investituram accepisse: & hoc vel per instrumentum publice confectum, vel per Pares Curtis Vasallus poterit probare, Dominus ad restitutionem Feudi tenebitur: alioquin Dominus sacramentum subire cogetur, istum qui est in causa, vel ejus Antecessores, à se vel à suis Antecessoribus nunquam hoc Feudum tenuisse, vel Investituram accepisse: quo facto Dominus absolvendus erit.

(20. *Nov.* 22. *c.* 15. *Nov.* 117. *c.* 8. *c.* 9. *l.* 8. *C. de repudiis.* (21. *l. ult. C. de revocand. donationib.* (22. *l.* 2. §. 18. *C. de veteri jure enucl.* (23. 1. *feud.* 17. *in fin.* (24. 1. *feud.* 21. (25. 1. *feud.* 5. *in pr. vers. similiter. tit.* 37. *in pr. infr.* (26. *tit.* 52. *infr.*

TIT. XXV. (1. 1. *feud.* 4. §. 2. *tit.* 22. §. 1. (2. *tit.* 26. §. 5. *vers. si vasallus de beneficio.* (3. *tit.* 8. *in pr. supr.*

TIT. XXVI.
SI DE FEUDO DEFUNCTI CONTENTIO sit inter Dominum, & Agnatos Vasalli.

SI de Feudo defuncti Militis sit contentio inter Dominum, & Agnatos defuncti, Domino novum Feudum, Agnatis vero paternum esse contendentibus: Agnati in possessione Feudi, de quo quæritur, constituendi sunt. Eo facto super principali 1 quæstione cognoscendum est: utroque autem deficiente in probatione, electio jurisjurandi Agnatis danda est. 2

1. INter filiam defuncti, & Agnatos ejus, de quodam prædio mota est quæstio, Agnatis Feudum, filia vero allodium sive libellarium esse, asserentibus: super possessione apud quem manere debeat, quærebatur. Responsum est, apud filiam possessionem interim esse collocandam: deficientibus vero hinc inde probationibus, per jusjurandum causa cognita res decidetur, electione danda Agnatis. 3 Defuncto Milite inter Dominum, & filiam illius super quodam Feudo quærebatur, Domino Feudum, filia allodium sive libellarium esse allegante. Respondi, filiam in possessione Feudi manere debere, donec de eo judicetur: probatione vero hinc inde cessante, electio jurisjurandi filiæ danda est.

2. MOribus receptum est, Dominum de Feudo Militis sui, quod 4 post mortem ipsius ad Dominum reverti sperabatur, in alium Militem Investituram facere posse: quæ Investitura tunc demum capiet effectum, cum Feudum Domino aut heredi suo fuerit apertum. Secus est in ecclesiasticis 5 personis: nam si ecclesiastica persona talem faciat Investituram: non aliter valebit, nisi sibi, non etiam successori suo Feudum aperiatur: & in tali Investitura consensus ejus, de cujus Feudo sit, exquiri non oportet.

3. VAsallus si Feudum, vel Feudi partem, aut Feudi conditionem ex certa scientia inficiatur 6, & inde convictus fuerit, eo quod abnegavit Feudum ejusve conditionem, expoliabitur: alius autem Vasallus, quamvis hoc sciens non patefaciat, Feudum tamen retinet: aut si aliam rem Domini celaverit Vasallus, Feudum tamen non amittit.

4. SI quis per triginta annos rem aliquam ut Feudum possedit, & servitium Domino exhibuerit: quamvis de ea re non sit investitus, præscriptione tamen triginta annorum se tueri potest. 7

QUi Clericus efficitur: aut votum religionis assumit: hoc ipso Feudum amittit. 8

ETsi Vasallus omni anno Domino se non repræsentat 9: Feudum tamen non amittit.

OMnes filii ejus, qui Feudum acquisierit, fidelitatem facere debent 10, maxime, si indivisum habent: quod si Feudum ex divisione ad unum tantum pervenerit, ille tantum faciet fidelitatem.

ADoptivus filius in Feudum non succedit.

MUlier habens Feudum, relictis filiis ex duobus matrimoniis decessit: inter quos Feudi quæstio aliarumque rerum maternarum vertebatur: obtinuit filios prioris 11 matrimonii tam in Feudo, quam in cæteris potiores esse.

NAturales filii, licet postea fiant legitimi, ad successionem Feudi nec soli, nec cum aliis admittuntur.

SI minori datum fuerit Feudum, fidelitatem facere non cogatur, donec venerit in majorem ætatem, in qua doli capax sit: Feudum tamen retinet. §. 5. Si quis decesserit filio impubere relicto, fidelitatem nec ipse, nec alius pro eo facere cogitur. Idem de servitio personali: alius tamen pro eo faciens servitium admittetur.

TItius filios masculos non habens, partem suam Feudi Sejo, partem ejusdem Feudi possidenti Agnato suo concessit. Sempronius proximior Agnatus mortuo demum Titio partem illius Feudi nullo dato pretio recuperare potest. † Quod si Titius filios proprios haberet, pretio reddito etiam vivo Titio: quod si consensit 12

TIT. XXVI. (1. *tit.* 20. *supr. tit.* 82. *infr.* (2. Vide tamen *tit.* 11. *in fin. supr.* (3. *tit.* 51. §. 5. *infr.* (4. v. 1. *feud.* 9. *in fin.* 27. *in fin.* (5. 1. *feud.* 3. 25. §. 1. (6. §. 5. *vers. vasallus. infr. hic. tit.* 34. *in fin. infr.* (7. *tit.* 9. §. 1. *supr.* 1. *feud. ult.* (8. *tit.* 21. *supr. tit.* 109. *infr.* (9. §. 5. *vers. licet vasallus. infr. hic.* 1. *feud.* 21. (10. *tit.* 55. §. 1. *infr.* (11. Vide tamen *tit.* 103. *infr.* (12. *tit.* 39. 49. *infr. tit.* 8. *in fin. supr.*

aliena-

alienationi, vel per annum, ex quo scivit, tacuit: omnino removebitur.

SI facta de Feudo Investitura pœniteat Dominum ante, quam possessionem transferat: an præstando interesse Vasallo, liberetur, quæsitum fuit? Responsum est, prætermissa illa condemnatione, Dominum possessionem 13 Feudi, de quo Investituram fecit, tradere compellendum.

FIlii nati ex ea uxore, cum qua matrimonium tali 14 conditione contractum est, *ne filii ex ea nati, patri ab intestato succedant:* in Feudo succedunt: in Feudo succedunt: nam quamvis ratione improbetur 15 talis conditio, ex usu tamen admittitur.

LIcet Vasallus Domino servitium non 16 offerat, quantocunque 17 tempore steterit, (dummodo Domino petenti servire paratus sit,) Beneficium non amittit: si tamen sciat ei magnum periculum imminere, ultro adjutorium suum ei debet præbere. † Inde quæsitum est, si Dominus in perjurium incidat, quia dare non valeat, quod dare juraverat, & Vasallus eum liberare possit suam pecuniam 18 dando, & non faciat, an Beneficium amittat? Et responsum est, non amittere.

SI Vasallus culpam committat, propter quam Feudum amittere debeat, neque filius, neque ejus descendentes ad id Feudum revocabuntur: sed Agnati 19, qui quarto gradu sunt, dummodo ad eos pertineat.

IN generali alienatione Vasalli non 20 continetur Feudum, nisi nominatim dictum sit.

SI Vasallus Feudum alienavit 21 ignorans: non Domino, sed ipsi Vasallo Feudum restituendum est: ad interesse vero emptori ignoranti condemnandus est Vasallus.

VAsallus Feudum, quod sciens 22 abnegavit, amittit: ignoranti vero subvenitur. Quod si dubitet 23, dubitanter respondere debet.

BEneficium à Vasallo in Feudum, si nihil in fraudem Legis fiat, recte dari potest, dum 24 tamen militi detur.

SI Vasallus de Beneficio suo agat, vel conveniatur 25: sive obtineat, sive non, (licet ignorante Domino fiat) omni tempore firmum erit illud judicium, nam & transigere recte poterit: nec, quod accepit transactionis nomine, Feudum erit.

DOmino committente feloniam 26, ut ita dicam, per quam Vasallus amitteret Feudum, si eam committeret: quid obtinere debeat de consuetudine, quæritur? Et respondetur, proprietatem Feudi ad Vasallum pertinere: sive peccaverit in Vasallum, sive in alium.

FEudum ea Lege datum, *ut ipse & heredes sui masculi & fœminæ, & cui 27 dederit, habeant:* iisdem culpis amittitur, quibus & aliud Feudum. Quod si Vasallus alienavit: Feudum esse desinit apud emptorem.

TItius cum Sempronio fratre suo Feudum paternum possidente pactum fecit *de eo Feudo non petendo à Sempronio, heredibusve suis.* Sempronio sine herede masculo defuncto, inter Titium & Sejum fratrem suum de eo Feudo quæstio orta est, quid inde fieri debeat, quæritur? Responsum est, pactum non obstare Titio.

TIT. XXVII.
DE PACE TENENDA, ET EJUS violatoribus.

FRidericus Dei gratia Romanus Imperator semper Augustus, Episcopis, Ducibus, Comitibus, Marchionibus, & omnibus, ad quos literæ istæ pervenerint, gratiam suam & pacem, & dilectionem. Quoniam divina præordinante Clementia, Solium Regiæ Majestatis conscendimus, dignum est, ut cujus præcellimus munere, illi omnino pareamus in opere. Inde est, quod nos, tam divinas, quam humanas Leges in suo vigore manere cupientes, & Ecclesias sive ecclesiasticas personas sublimare, & ab incursu, & invasione quorumlibet defensare intendentes, quibuscunque personis jus suum conservare volumus, & pacem diu desideratam, & antea toti terræ necessariam, per universas Regni partes habendam Regia auctoritate indicimus. Qualiter autem eadem pax tenenda sit, & servanda, in subsequentibus declarabitur evidenter. † Si quis hominem intra pacem constitutum occiderit, capitalem 1 subeat sententiam, nisi per duellum hoc probare possit, quod vitam suam defendendo illum occidit. Si autem omnibus manifestum sit, quod non necessario, sed voluntarie illum occiderit: tunc neque per duellum, neque quolibet alio modo excusabitur, quin capitali damnetur sententia. Si vero violator pacis à facie judicis fugerit, res ejus mobiles à judice in populum publicentur, & dispensentur: heredes autem sui hereditatem, quam ipse tenebat, recipiant, tali conditione interposita: ut jurejurando spondeant, quod *ille violator pacis nunquam de cætero ipsorum voluntate, aut consensu aliquod emolumentum inde percipiat.* Quod si heredes neglecto postmodum juris rigore, hereditatem ei dimiserint: Comes eandem hereditatem Regiæ ditioni assignet, & à Regio jure Beneficium suscipiant. † Si quis alium intra pacis Edictum vulneraverit, nisi quod in duello, & vitam suam defendendo hoc fecerit, probaverit, manus ei amputetur: & (sicut superius dictum est,) judicetur: & judex in causa ipsum, & res ejus secundum rigorem justitiæ strictius consequatur. † Si quis aliquem ceperit, & absque sanguinis effusione fustibus percusserit, vel crines ejus, aut barbam expilaverit: decem libras ei, cui injuria illata esse videtur, per compositionem impendat: & judici viginti libras persolvat. Si vero temerarius absque percussione eum invadat, eo quod vulgo dicitur cisteros, & calida manu, ac verberibus contumeliisque male tractaverit, quinque libras pro tali excessu componat, & judici, pro tali excessu, decem libras persolvat. Quicunque judici suo pro excessu viginti libras invadiaverit: prædium suum pro pignore illi tradat, & intra quatuor septimanas invadiatam pecuniam persolvat. Quod si intra quatuor septimanas prædium suum solvere neglexerit: heredes sui, si voluerint, hereditatem recipiant, & Comiti intra sex septimanas viginti libras persolvant. Si autem Comes eandem hereditatem Regiæ potestati consignet: proclamatori etiam damnum restituat, & prædium à Rege beneficiali jure obtineat. §. 1. Si Clericus de pace violata pulsatus fuerit, id est, notatus & proscriptus fuerit: aut pacis violatorem in contubernio 2 suo habuerit: & de his in præsentia sui Episcopi sufficienti testimonio convictus fuerit: Comiti, in cujus Comitatu idem Clericus hoc perpetravit, viginti libras persolvat: & de tanto excessu secundum statuta Canonum Episcopo satisfaciat. Si autem idem Clericus inobediens extiterit: non solum officio & beneficio ecclesiastico privetur, verum etiam tanquam proscriptus habeatur. §. 2. Si judex populi clamore aliquem pacis violatorem ad castrum alicujus Domini secutus fuerit: Domini, cujus castrum id esse cgonoscitur, ad faciendam justitiam 3 illum producat. Quid si de sua fuerit diffisus innocentia, & ante conspectum judicis venire formidaverit? si mansionem in castro habet, Dominus ejus omnia bona mobilia sub Sacramento judici repræsentet: & eum de cætero in domo sua tanquam proscriptum non recipiat. 4 Si vero mansionem in castro non habuerit: Dominus ejus secure eum adducere faciat, & postmodum judex cum populo eum tanquam pacis violatorem persequi non desistat. † Si duo homines pro uno Beneficio contendunt, & unus super eodem Beneficio Investitorem producit: illius testimonium, cum Investitor donum Investituræ cognoscit, Comes primo recipiat: & si idem probare poterit idoneis testibus, quod absque rapina hoc idem Beneficium habuit: remota controversiæ materia, id obtineat. Quod si de rapina præsente judice convictus fuerit: rapinam dupliciter solvat: Beneficio vero careat: nisi justitia & judicio dictante illud in posterum requirat. † Si tres, vel plures contendunt de eodem Beneficio, producentes utrimque diversos investitores: judex, in cujus præsentia causa ventilatur, à duobus 5 requirat boni testimonii hominibus, in Provincia eorundem litigatorum commorantibus, per Sacramentum, quod juraverint, quis illorum absque rapina ejus Beneficii possessor extiterit; & cognita ex ipsorum testimonio rei veritate, possessor Beneficium suum quiete obtineat: nisi 6 judicio & justitia dictante alter de manu sua illud eripiat. §. 3. Si rusticus mi-

(13. *tit.* 7. *in fin. supr.* 1. *feud.* 4. (14. Fac. *tit.* 29. *infr.* (15. *l.* 3. *C. de collationib.* (16. §. 4. *vers. etsi. supr. hic.* (17. 1. *feud.* 21. (18. v. *l.* 5. §. 16. *ff. de agnoscend. liberis. Nov.* 115. *c.* 3. §. 8. (19. *tit.* 24. §. 3. *in fin. supr. tit.* 31. *infr.* (20. *tit.* 51. *infr.* (21. *tit.* 42. *infr.* (22. §. 3. *supr. hic.* (23. *tit.* 34. *in fin. infr.* (24. *d. tit.* 34. §. 2. (25. *tit.* 25. *supr.* (26. *tit.* 47. *infr.* (27. *tit.* 48. *infr.*

TIT. XXVII. (1. Adde *l. ult. in fin. ff. de re milit.* (2. Fac. *l.* 1. *ff. de receptatorib.* (3. *tit.* 55. *in fin. infr.* (4. v. §. 1. *supr. hic.* adde *l.* 13. *ff. de offic. præsid.* (5. Fac. *l.* 12. *ff. de testib.* (6. *l.* 7. *C. unde vi.*

litem de violata pace pulsans, manu sua juraverit, quod non de voluntate sua, sed de necessitate hoc fecit, manu militari se miles expurgabit. † Si miles rusticum de violata pace pulsaverit, & manu sua juraverit, quod non voluntate, sed necessitate hoc fecit: de duobus unum rusticus eligat, an divino, an humano judicio innocentiam suam ostendat: aut septem testibus idoneis, quos judex elegerit, se purget. † Si miles adversus militem pro pace violata, aut aliqua capitali causa duellum committere voluerit: facultas pugnandi ei non concedatur, nisi probare possit, quod antiquitus ipse cum parentibus suis natione legitimus miles existat. §. 4. Post natalem sanctæ Mariæ unusquisque Comes septem boni testimonii viros sibi eligat, & de qualibet Provincia cum ipsis sagaciter disponat: & quanto pretio secundum qualitatem temporis sit annona vendenda, utiliter provideat. Quicunque vero contra deliberationem ipsius, intra anni terminum altius modium, & carius vendere præsumpserit, tanquam violator pacis habeatur: & totidem viginti libras Comiti exsolvat, quanti modios sive maldios altius vendidisse convictus fuerit. §. 5. Si quis rusticus 7 arma vel lanceam portaverit, vel gladium: judex, in cujus potestate repertus fuerit, vel arma tollat, vel viginti solidos pro ipsis recipiat à rustico. † Mercator negotiandi causa per Provinciam pertransiens, gladium suum suæ sellæ alliget, vel super vehiculum suum ponat: non, ut quem lædat innocentem, sed ut à prædone se defendat. Nemo retia sua aut laqueos, aut alia quælibet instrumenta ad capiendas venationes tendat, nisi ad ursos, apros, vel lupos capiendos. † Ad palatium Comitis nullus miles ferat arma, nisi rogatus à Comite. §. 6. Publici 8 latrones & convicti 9, antiqua damnentur sententia. §. 7. Quicunque advocatiam suam, vel aliquod aliud Beneficium inornate tractaverit, & à Domino suo admonitus non resipuerit, & in sua perdurans insolentia ordine judiciario tam advocatia, quam Beneficio exutus fuerit, si postmodum ausu temerario advocatiam vel Beneficium invaserit, pro violatore habeatur. §. 8. Si quis quinque solidos valens, aut plus fuerit furatus, laqueo suspendatur: si minus, scopis & forcipe excorietur, & tondeatur. † Si ministeriales alicujus Domini inter se guerram habuerint: Comes sive judex, in cujus regimine eam fecerint, per Leges & judicia ex ratione prosequatur. † Quicunque per terram transiens equum suum pabulare voluerit, quanto propinquius secundum viam stans in loco amplecti potuerit ad refectionem & reparationem equi sui: impune ipsi equo porrigat. Licitum sit etiam ipsi uti herba & viridi sylva, & sine vastatione aliqua quilibet utatur pro sua commoditate, & usu necessario.

TIT. XXVIII.
HIC FINITUR LEX, DEINDE CONSUETUDINES Regni incipiunt.

DOmino guerram faciente alicui, si sciatur, quod juste, aut cum dubitatur, Vasallus eum adjuvare tenetur. Sed cum palam est, quod irrationabiliter eam facit, adjuvet eum ad ejus defensionem: ad offendendum vero alium non adjuvet, si vult. Sed si eum adjuvare noluerit, non tamen Feudum amittet, secundum Obertum de Orto, & Gerardum (Capagistum). Alii vero sine distinctione dicunt semper debere eum adjuvare. Sed Obertus & Gerardus utuntur eo argumento, quod quemadmodum Dominum excommunicatum, vel à Rege bannitum non est obligatus Vasallus ad adjuvandum vel servitium ei præstandum, imo solutus est interim Sacramento fidelitatis, nisi ab Ecclesia, vel à Rege fuerit restitutus 1: ita nec istum injuste guerram alicui facientem.

AD hæc quantocunque tempore steterit Vasallus, quod Domino non servierit, secundum usum Mediolanensium, Beneficium non amittit, nisi 2 servitium facere renuerit: vel nisi à Domino ei denunciatum fuerit, & ille, cum potuerit, diu steterit, quod servitium nullum ei fecerit. Bonus tamen judex varie ex personis causisque definiet, & finget, Vasallum remotum esse, vel propinquum: paratum esse, vel non: Dominum guerram habere, vel non: utrum etiam magnam vel parvam, & annunciavit ei Dominus, vel non: hæc omnia vertuntur in cognitione causæ: & promptiores 3 sumus ad absolvendum, quam ad condemnandum.

(7. Adde *Nov.* 17. c. 17. (8. *l.* 11. *ff. ad leg. Jul. de vi publ. l.* 28. §. 10. *ff. de pœnis.* (9. v. *l.* 16. *C. d. t. de pœnis.*

TIT. XXVIII. (1. v. *l.* 1. *l.* 13. *C. de sentent. passis & restitutis.* (2. *tit.* 26. §. 5. *vers. licet vasallus. infr.* 1. *feud.* 21. *in pr.* (3. *l.* 47. *ff. de oblig. & act.*

Tu tamen scias, quod si Vasallus sciat Dominum obsideri, vel aliter ei mortem imminere; & cum potuerit, ei non nunciaverit, vel etiam sine nuncio eum non adjuverit: Feudo privabitur.

SI Vasallus in Feudo aliquod ædificium fecerit, vel ipsum sua pecunia melioraverit, & contigerit postea, ut Vasallus sine filio masculo decedat: Dominus aut patiatur ædificium auferri, aut solvat pretium meliorationis. Idem dico, si pretio servitutem Feudo acquirat: Quidam alii dicunt, omnino ad Dominum pertinere.

[His consequenter dicitur, quod] si Vasallus decedat sine herede masculo, & contingat Feudum ad Dominum reverti, sic distinguitur, quod si ante Martium, omnes fructus illius anni ex Feudo provenientes ad Dominum pertinebunt. Si vero post Calendas Martii usque ad Augustum, omnes fructus, qui interim percipiuntur, ad heredes Vasalli pertineant. Si vero post Augustum, omnes fructus anni percipiet Dominus. † Quidam tamen dicunt, quocunque tempore anni decedat, omnes pendentes fructus ad Dominum pertinere.

COntra omnes debet Vasallus Dominum adjuvare, & contra fratrem & filium, (& Patrem) nisi 4 contra alium Dominum antiquiorem: hic enim cæteris est præferendus.

TIT. XXIX.
DE FILIIS NATIS EX MATRIMONIO ad Morganaticam contracto.

QUidam habens filium ex nobili conjuge, post mortem ejus non valens continere, aliam minus nobilem duxit: qui nolens existere in peccato, eam desponsavit ea Lege 1, *ut nec ipsa, nec filii ejus amplius habeant de bonis patris, quam dixerit tempore sponsaliorum: verbi gratia decem libras, vel quantum voluerit dare, quando eam desponsavit:* quod Mediolanenses dicunt accipere uxorem ad Morganaticam: alibi, Lege Salica. hic filiis ex ea susceptis decessit. Isti in proprietatem non succedunt, aliis extantibus: sed nec in Feudo, etiam aliis non existentibus: qui licet legitimi sint, tamen in Beneficio minime succedunt. In proprietate vero succedunt patri, prioribus non existentibus. Succedunt etiam fratribus sine legitima prole decedentibus, secundum usum Mediolanensium.

TIT. XXX.
DE FEUDO FOEMINÆ.

SI fœmina habens Feudum decesserit; quia fœmineum est Feudum, & sine pacto speciali, deficientibus filiis masculis, ad filias pertinebit. Obertus & Gerardus. Alii vero dicunt, nisi 1 per pactum speciale ad eas non pertinere: sicut si datum esset filio masculo; quia si ideo, quod est fœmineum, sine pacto transit in fœminas: eadem ratione, quia est fœmineum, transit in fœmineam prolem, etiam masculis extantibus: quod falsum est. † Ex hoc illud descendit, quod dicitur, Clericum 2 nullo modo in Beneficium paternum debere succedere, etiamsi, posteaquam habitum religionis assumpserit, postposuerit. † Idem in omnibus 3, qui habitum religionis assumunt, ut conversi. Hi enim nec postea in Feudo succedunt, & si quod habent, perdunt.

TIT. XXXI.
SI VASALLUS FEUDO PRIVETUR, cui deferatur.

VAsalli Feudum delinquentis, licet ad agnatos quandoque pertineat, filius tamen ad id nullatenus 1 aspirabit, nisi id iterum à Domino licite acquirat sibi gratiam faciente: Verbi gratia, si non sunt alii ex latere, quibus aperiatur: ad ejus petitionem admittuntur, qui quarto gradu sunt remoti ab eo, qui id acquisivit, & etiam usque ad infinitum 2, dum tamen hos constet ab eo per masculos descendisse.

(4. *tit.* 7. *in pr. supr. &* 55. §. 2. *infr.*

TIT. XXIX. (1. Fac. *tit.* 26. §. 5. *vers. filii. supr.*

TIT. XXX. (1. 1. *feud.* 1. §. 3. (2. v. *tit.* 26. §. 4. *vers. qui clericus. supr.* (3. *tit.* 21. *supr.*

TIT. XXXI. (1. *tit.* 26. §. 5. *vers. si vasallus culpam. supr.* (2. 1. *feud.* 1. §. 4.

TIT. XXXII.
QUI TESTES SUNT NECESSARII AD novam Investituram probandam.

Sive Clericus, sive laicus sit Dominus: ad probandam novam Investituram, semper Pares Curiæ sunt necessarii: & si sine eis facta sit Investitura, etiamsi Dominus confiteatur factam: quia tamen sine hac solennitate facta est, non valet, etiamsi probari possit per breve testatum. Sed si alii contra testantur, & si Dominus confiteatur factam, decurrens postea ad solennitatem consuetudinis, non 1 audiatur: sed tale habeatur, ac si Pares affuissent: sed alii, etiamsi probari possit per breve testatum, ut Obertus & Gerardus, nisi à Paribus Curiæ fuerit confirmatum. Consules tamen Mediolanenses nuper in quibusdam omnia contra rescripserunt:, in quo fere omnes Mediolanenses consenserunt, & consentiunt: ut breve testatum non à Paribus, sed ab aliis confirmatum sufficiat ad probandam novam Investituram. Novam Investituram dico, quando Feudum primo quæritur. De veteri 2 autem Beneficio Investituræ, quæ fit à Domini successore, vel Vasallo successori: etiam extranei 3 recipiuntur ad testimonium, præter fœminas, secundum usum Mediolanensium. Istæ enim nec in causis Feudi, nec aliorum, recipiuntur ad testimonium: cæteri autem recipiuntur in omnibus, quæ ad causas Feudi pertinent, præterquam de nova Investitura.

TIT. XXXIII.
DE CONSUETUDINE RECTI Feudi.

Sciendum est itaque, Feudum acquiri Investitura, successione, vel eo, quod habeatur pro Investitura: ut 1 ecce, si Dominus alicui coram Paribus Curiæ dixerit: *Vade in possessionem illius Fundi, & teneas illum pro Feudo.* Licet enim non intercessisset Investitura: tamen tale est, ac si intercessisset: quia ille ejus voluntate possessionem fundi nactus est Feudi nomine: inde etiam dicitur, quod si alius probaverit, se aliquid nomine Beneficii aliquo tempore tenuisse Domino præsente, & non contradicente, & servitium 2 ejus quasi à Vasallo recipiente: licet non probet Investituram, verumtamen obtinebit præstito juramento: nisi aliud contra inducatur. † Quod autem dictum est, ut per Pares probetur Investitura: intelligendum 3 est de eo Domino, qui alios habet Vasallos: cæterum sufficiunt extranei. Nec dicatur Investituram, ubi sine Paribus facta est, valere: quoniam tunc temporis aberant Pares, quia, etiamsi absint, tamen expectandi sunt. † Sacramentum non semper est dandum possidenti: sed quandoque possidenti, quandoque petenti, quandoque neutri datur: & cum alicui horum datur, ita demum datur, si aliquid pro eo sit, quod judicem moveat. Ubi nihil est, quod faciat pro aliquo eorum præter possessionem solam, tunc secundum quod judici melius visum fuerit, aut possidenti dabitur Sacramentum: aut actore nihil probante, qui convenitur, etiamsi nihil præstiterit reus, tamen absolvitur, vel obtinet. † Et cum datur: aut datur à judice, aut à parte: si à parte, aut subeat cum duodecim Sacramentalibus secundum inferiorem distinctionem, aut referat pars, cui delatum est. Si à judice: juret ille, cui delatum est, cum duodecim Vasallis, cum sex parentibus: cæteros si vult, habeat extraneos. Dominus vero, si vult, cum parentibus, aut cum Vasallis solis, aut cum parentibus Vasalli, vel cum extraneis mixtis parentibus, vel Vasallis: & jurabit Vasallus sine mentione conscientiæ. Dominus quoque de suo facto similiter. De facto vero patris vel avi, aut alterius ascendentis juramento conscientia præponetur. Quidam tamen dicunt, non quidem conscientiam esse præponendam. §. 1. In quibus etiam causis Sacramentum calumniæ à Domino non exigetur: quod nuper Rex Fridericus in Romandiola constituit: ut Vasallus calumniæ Sacramentum à Domino non exigat: quod etiam à parte Domini intelligendum est: ut quod 4 quisque juris in alium statuit, ipse eodem jure utatur. † Similiter Vasallus Dominum accusare, vel testimonium contra eum reddere non debet in civili causa modica, aut criminali. Quidam tamen dicunt, in criminali non licere, in civili licere: in quibus, si contra fecerit, Feudo privabitur. §. 2. Item, si inter Dominum & Vasallum controversia sit de Beneficio: possidente Domino, & Vasallo in probatione deficiente: qui convenitur, nullo præstito Sacramento absolvatur: Vasallo vero possidente, & actore in probatione deficiente: si longa sit Vasalli possessio, ejus 5 juramento causa finiatur. Ubi vero nova est possessio, Sacramentum ei non præstabitur, sed Domino deferetur: nisi aliud faciat pro possidente.

TIT. XXXIV.
DE LEGE CORRADI. 1

Lex Corradi de Beneficio, quæ dicit: Si inter Capitaneos controversia sit, coram Rege finiatur; si inter Valvasores, coram Paribus Curiæ, Mediolani non tenetur: sed talis distinctio ibi observatur, quia si inter duos, quicunque fuerint, de Beneficio regali controversia fuerit, quorum uterque à Rege se dicit investitum fuisse, tunc causa coram eo decidatur: cæteræ vero causæ apud Pares Curiæ. † Si autem inter Pares duos de aliquo Beneficio controversia sit, quorum uterque suum Feudum proprium esse dicat: sive asserant eundem investitorem, sive diversos: coram judice 2 vel arbitro finiatur. Sed cum unum producunt Investitorem: si possidenti Dominus guarentizare voluerit, sine fraude ipse obtinebit: nisi adversarius contra aliquid induxerit.

§. 1. Ex eadem Lege descendit, quod Dominus sine voluntate Vasalli Feudum alienare non 3 potest: quod Mediolani non obtinet. Ibi enim sine Curia etiam Beneficium totum recte alienatur: dum tamen aut æquali Domino, aut majori vendatur. Inferiori vero sine Vasalli voluntate non licet partem alienare, etiam majori retenta parte alia Feudi: Verbi gratia, est Vasallus, qui ab eodem Domino in pluribus locis Feudum tenet. Si partem Feudi in uno loco vendat, in alio sibi teneat: iste non debet emptori servire: sed per priorem Dominum totum Beneficium recognoscere: cum Curia vero cuicunque Beneficium etiam rustico, & sine Vasalli voluntate, potest; dum tamen non totum alienetur. Obertus. Quidam autem dicunt, ut Gerardus, non valere, si fiat inferiori.

§. 2. Similiter nec Vasallus Feudum sine voluntate Domini alienabit: in 4 Feudum tamen recte dabit, si secunda persona sit talis, quæ Feudo servire possit: ut 5, si dans miles est, & ille, qui accepit Feudum, inveniatur miles, ad hoc, ut Feudum si contigerit, Domino similiter servire, ut & prior possit: & hoc ut dare liceat in infinitum. In quibusdam tamen Curiis ultra tertiam personam Feudi concessio non extenditur: ut, cum Feudum pervenit in quartam personam, ei auferre Dominus possit. † Profecto ille, qui suum Beneficium alii dat in Feudum: non debet alia 6 lege dare, nisi qua ipse habeat: ut, si habeat sibi suisque heredibus, (quod intelligi 7 debet de solis masculis) non debet alii dare, ut habeat ipse, & sui heredes masculi & fœminæ. Unde quibusdam placet, quod qui taliter dedit, eo ipso Beneficium amittit. Gerardus & alii dicunt, quod qui dedit, & cui datum est Beneficium, perdit. Secundum alios vero tunc Domino aperitur, cum masculi defecerint.

3. Si fuerit inter Dominum & Vasallum de Beneficio controversia, Domino dicente, *Hoc, quod tenes in Feudum, à me habes:* ille vero negaverit 8 prorsus: si quidem probatum fuerit, ipsum ab eo auferatur. † Sed cum dubitanter 9 responsum fuerit, *nescio:* minime secundum quosdam: sed secundum alios tunc demum privabitur, si fraudulenter, id est, sciens 10, hoc negaverit.

TIT. XXXV.
DE CLERICO, QUI INVESTITURAM facit.

Clerico Investituram faciente de suis bonis, ejus successor omnifariam cogitur eam adimplere. Cumque de bonis Ecclesiæ eam fecerit, si possessio rei pro Beneficio Investituræ penes eum fuerit,

TIT. XXXII. (1. *tit.* 2. *supr.* (2. *tit.* 3. *supr.* (3. *d. tit.* 2. §. 1. *vers. si autem investitura.*

TIT. XXXIII. (1. 1. *feud.* 25. adde *tit.* 26. §. 4. *supr.* (2. *tit.* 2. §. 1. *supr.* 1. *feud.* 26. *in fin.* (3. *d.* §. 1. *in fin.* (4. *tit. ff. quod quisque juris. l.* 3. *in fin. ff. mandati: l.* 7. *C. de rescind. vend. l. ult. C. de fructib. & litium expensis.* (5. 1. *feud.* 26. §. 1. *vers. si autem.*

TIT. XXXIV. (1. *tit.* 9. *in fin.* 16. *supr. tit.* 40. *infr.* 1. *feud.* 1. §. 2. (2. *tit.* 15. *in fin. supr. tit.* 46. *infr.* (3. *tit.* 9. *in fin. supr.* (4. *tit.* 3. §. 1. 9. *in pr. tit.* 10. *supr. tit.* 55. *infr.* (5. *tit.* 26. §. 5. *vers. beneficium. supr.* (6. *tit.* 48. 108. *infr.* (7. 1. *feud.* 13. *vers. etsi clientulus.* (8. *tit.* 26. §. 3. §. 5. *vers. vasallus. supr.* (9. *d. vers. vasallus.* (10. *d.* §. 3. *d. vers. vasallus.*

ipse & ejus successor ipsam adimpleant 1: quod etiam in laicis contingit. Ubi vero de alterius Feudo fecerit Investituram, si quidem pure, non valeat: sed si sub tempore vel conditione, quo Feudum sibi aperiatur, valebit Investitura etiam sine voluntate Vasalli facta. Si tamen ante decesserit Investitor, quam Feudum ad eum revertatur, successor non cogitur eam habere ratam: aut cum se vivente Feudum apertum fuerit, possessionem tradat, & Investituram adimpleat. Et ideo sciendum est, Archiepiscopum Mediolanensem non posse dare in Feudum, quod tempore introitus sui in dominico invenerit: sed si ei postea Feudum aperiatur, ipsum recte dabit. Profecto alii Episcopi & Clerici ea, quæ in dominico habent, & Feuda his aperta olim dederant, & hodie dant.

TIT. XXXVI.
AN MUTUS, VEL ALIAS IMPERFECTUS Feudum retineat.

MUtus & surdus, cæcus, claudus, vel aliter imperfectus, etiam, si sic natus fuerit, totum Feudum paternum retinebit. 1 Obertus & Gerardus, & multi alii. Quidam tamen dicunt, eum, qui talis natus est, Feudum retinere non 2 posse: quia ipsum servire non valet. Sic dicimus in Clerico 3, & in fœmina, & in similibus.

TIT. XXXVII.
AN ILLE, QUI INTERFECIT FRATREM Domini sui, Feudum amittat.

SI quis interfecerit fratrem Domini sui, non ideo Beneficium amittit: sed si fratrem suum 1 interfecerit ad hoc, ut totam hereditatem habeat, vel aliam feloniam commiserit: verbi gratia, hominem tradendo, ut in Curia amplius stare non possit, privabitur Beneficio: quia tamen erga Dominum non fuerit facta, ad agnatum proximiorem Feudum pertinebit, si paternum fuerit: eodem prorsus observando quantum ad ordinem gradus, qui continetur in Legibus. Cum autem ad Dominum respicit felonia, Feudum tunc Domino aperitur.

1. NOn cogitur Vasallus omnino, secundum usum Mediolanensem, Dominum adire 2, & servitium ei offerre: sed cum nunciatum ei fuerit, tunc Domino, si potest, serviat.

TIT. XXXVIII.
DE VASALLO, QUI CONTRA CONSTITUTIONEM Lotharii Regis Beneficium alienavit.

SI Vasallus contra Constitutionem Lotharii 1 Regis Beneficium alienaverit: si totum, perdat totum: si partem 2, partem perdat, & ad Dominum revertatur. Et ideo, si contra unum Dominorum, quorum communis Vasallus erat, fecerit feloniam, cum forte cucurbitando 3: ejus solius parte privabitur; & si voluerit unius solius partem refutare, aliis sibi reservatis, hoc facere poterit: quia Vasallus etiam sine Domini voluntate recte Feudum refutare 4 potest: post refutationem tamen ad serviendum non tenetur: sed eum quidem tunc offendere non debet.

TIT. XXXIX.
DE ALIENATIONE PATERNI Feudi.

ALienatio Feudi paterni non valet etiam 1 Domini voluntate, nisi agnatis consentientibus, ad quos Beneficium quandoque sit reversurum: nec in filiam Vasallus Feudum poterit confirmare agnatis non consentientibus, vel postea ratum non habentibus 2: & licet prohibeatur Beneficii alienatio inter agnatos, tamen si paternum fuit, concederetur: & si libellum unus alteri fecerit de Feudo paterno, non est libellus, sed quasi refutatio. 3

SI inter Dominum & Vasallum de Beneficio fuerit controversia: coram Paribus 4 finiatur. Ubi autem dicit Vasallus prius de suo recto Feudo debere se à Domino investiri: si quidem sine controversia de alio sit Vasallus, indubitanter primo investiendus est: & postea cognoscendum est, quod sit suum rectum Feudum, aut quod non. Sed si nihil aliud ab eo tenet pro Beneficio, nisi de quo controversia est: tunc tota causa prius ventilanda est: & sic videndum, utrum postea investiendus sit.

NOn est consuetudo Mediolani, ut de felonia aut de infidelitate pugna fiat: licet contrarium sit, quod præcipit Lex Longobardorum, ut de infidelitate pugna fiat.

SI à morte Vasallus Dominum liberare potuerit 5, & non fecerit, Beneficio carebit: sed licet potuerit facere, ne Dominus in peccatum præcipitaretur, veluti perjurium: non tamen Feudo privandus erit.

TIT. XL.
DE CAPITULIS CORRADI.

HÆc sunt Capitula, quæ Rex Corradus fecit in Romandiola de Beneficiis. Constituit enim, ut si post mortem Domini 1, Vasallus, vel post mortem Vasalli heredes ejus per annum & diem steterint, quod Dominum vel heredem ejus non adierint, fidelitatem pollicendo & Investituram petendo: si tale sit Beneficium, ut fidelitas sit præstanda, ipsum perdant: sicut & antiquitus consuetudo fuit: sed non Mediolani. † Præterea, ut liceat Dominis omnes alienationes Feudi factas, nulla obstante præscriptione 2, revocare. † Similiter in petendis hostenditiis (*hostenditiæ* dicuntur adjutorium, quod faciunt Dominis Romani cum Rege in hostem pergentibus) Vasalli, qui cum eis non vadunt: verbi gratia, in Lombardia de modio XII. denarios: in Theutonica terra tertiam partem fructuum, facta computatione fructuum solummodo ejus anni, quo hostem faciunt. † Item si Clericus 3, veluti Episcopus, Abbas, Beneficium habens à Rege datum non solummodo personæ, sed Ecclesiæ, ipsum propter suam culpam perdat, eo vivente, & ecclesiasticum Beneficium vel honorem habente, ad Regem pertineat: post mortem vero ejus ad successorem ejus revertatur.

TIT. XLI.
DE CONTROVERSIA INTER MASCULUM & fœminam de Beneficio.

ITem sciendum est, quod si inter masculum & fœminam controversia fuerit, masculo dicente, *hoc est Feudum*, fœmina negante: nisi apertis probationibus fœmina ostenderit non esse Feudum, creditur 1 masculo cum suo juramento affirmanti cum duodecim Sacramentalibus. † Sed si inter Dominum & fœminam, Domino dicente *Feudum*, fœmina negante: probationibus deficientibus detur fœminæ Sacramentum. † Item si sit inter Dominum & emptorem Feudi: si emptor dicat, *non esse Feudum*, Domino in probatione deficiente, Sacramento emptoris finiatur. Quidam tamen distinguunt: ut si magna eorum pars, quæ Vasallus ibi tenebat, Feudum sit: detur Domino Sacramentum, alibi fœminæ.

TIT. XLII.
DE CONTROVERSIA INTER DOMINUM & emptorem Feudi.

DOmino cum emptore Feudi agente, si Vasallus jurare poterit, quod ignorans 1 esse Beneficium, vendidisset 2, credens proprium: electioni emptoris committitur, utrum Domino velit ipsum cedere, an Vasallo restituere. Obertus dicit, omnia Vasallo restituenda. Quo restituto, id Beneficium Vasallus obtinebit, non nocente nec obstante venditione, eo quod ignorans alienavit: & quod dicitur, alienatione Feudum aperiri Domino, in-

TIT. XXXV. (1. Immo vide 1. *feud.* 25. *in fin.*

TIT. XXXVI. (1. Immo vide 1. *feud.* 6. §. 2. (2. d. §. 2. (3. *tit.* 26. §. 4. *vers. qui clericus. supr.*

TIT. XXXVII. (1. *tit.* 24. §. 3. *supr.* 1. *feud.* 5. *in pr.* (2. *tit.* 26. §. 4. *vers. etsi vasallus.* §. 5. *vers. licet vasallus. supr.* 1. *feud.* 21.

TIT. XXXVIII. (1. *tit.* 52. *infr.* (2. v. *tit.* 55. *infr.* (3. *tit.* 57. *infr.* 1. *feud.* 5. *in pr. vers. item si fidelis.* (4. *tit.* 14. *supr.*

TIT. XXXIX. (1. 1. *feud.* 8. §. 1. (2. Adde *tit.* 9. §. 1. *vers. porro. tit.* 26. §. 5. *vers. Titius. tit.* 33. *vers. inde etiam. supr.* (3. *tit.* 14 *supr.* (4. *tit.* 16. *supr.* (5. *tit.* 24. §. 2. *supr.*

TIT. XL. (1. d. *tit.* 24. *in pr. supr.* (2. *tit.* 55. *in pr. vers. nos autem. infr.* (3. *tit.* 26. §. 4. *vers. qui clericus. tit.* 30. *supr.*

TIT. XLI. (1. *tit.* 26. §. 1. *supr.*

TIT. XLII. (1. *tit.* 26. §. 5. *vers. si vasallus feudum. supr.* (2. Fac. *l.* 29. *in fin. ff. de statuliberis.*

telligen-

telligendum est, cum à scientibus alienatur Beneficium. Et quod dicitur de venditione, idem est in omnibus alienationibus.

TIT. XLIII.
DE CONTROVERSIA INTER VASALLUM, & alium de Beneficio.

SI controversia inter Vasallum & alium de Beneficio fuerit, adversario proprietatem totius, vel partem, vel aliud aliquod jus sibi vindicante: causa per Vasallum, etiam Domino absente, quasi propria ad finem perducatur: ipse enim solus utiliter agendi 1, & excipiendi habet potestatem: &, si pro eo, aut contra eum judicatum fuerit, vel cum adversario transegerit 2, dummodo fraudulenter actum non sit, etiamsi post Beneficium Domino aperiatur, tale erit, ac si eo causam agente judicatum fuisset: & ideo ab eo ratum haberi oportet.

TIT. XLIV.
QUID JURIS, SI POST ALIENATIONEM Feudi Vasallus id recuperaverit.

PRæterea si Vasallus ante Constitutionem Lotharii Regis Feudum alienaverit: quod in quibusdam 1 Curiis pro 2 parte, in quibusdam pro toto olim licebat, & ipsum postea recuperabat, pro Feudo sibi retinebat: hoc est, in causam Feudi recadebat. Hodie autem, si ipsum alienaverit, si quidem illicite, licet postea recuperaverit, tamen penes eum non remanebit: utpote Domino, ad quemcunque pervenerit, apertum. † Profecto si Domini voluntate vendiderit per libellum, vel aliter alienaverit: si idem postea recuperaverit Feudum, penes eum remanebit, non jure Beneficii, sed aut jure proprio, aut jure libelli, aut aliter: secundum quod idem recuperaverit: dummodo scias, quod si ad libellum Domini voluntate id dederit, si quidem pro libello ei datur singulis forte annis, & hoc jure Feudi censebitur. Illud vero jus, quod per libellum transtulerit, & postea recuperaverit: pro Beneficio non tenebit, sed velut alterius rei datæ per libellum, etiamsi Feudum Domino refutaverit, libellum retinebit.

TIT. XLV.
AN AGNATUS, VEL FILIUS [DEFUNCTI] POSSIT retinere Feudum repudiata hereditate.

SI contigerit Vasallum sine omni prole decedere: agnatus, ad quem universa hereditas pertinet, repudiata hereditate, Feudum, si paternum fuerit, retinere poterit: nec de debito hereditario aliquid Feudi nomine solvere 1 cogitur: sed in fructibus 2, si quos reliquit, ut de eis debitum solvatur, quo tempore decesserit, (secundum quod supra diximus) considerabitur. † Ubi vero filium reliquit, ipse non 3 potest hereditatem sine Beneficio repudiare: sed aut utrumque retineat, aut utrumque repudiet: quo repudiato, ad agnatos, si paternum sit, pertinebit: & licet alterum sine altero retinere non possit, agnatis tamen consentientibus poterit Dominus eum, si voluerit, quasi de novo Beneficio investire; quo facto licebit ei repudiata hereditate Feudum tenere, nullo onere ei hereditario imminente.

TIT. XLVI.
AN APUD JUDICEM, VEL CURIAM DOMINI QUÆstio Feudi debeat terminari.

EX eo, quod supra 1 diximus, ut, si inter duos de Beneficio fuerit controversia, coram judice 2, vel arbitro finiatur: talis hic fit quæstio. Quodam sine filio decedente, alius credens Beneficium, quod ipse tenebat, apertum Domino esse, ab eo investitus est ejus Beneficii nomine: è contra apparent agnati, qui Feudum sibi vendicant, quasi paternum. Est igitur quæsitum, an apud Curiam Domini, vel judicem sit hæc quæstio terminanda? Et responsum scio, quia ad Dominum quodammodo causa spectare videtur: ad quem investitus habebit regressum 3 de evictione: ut coram Paribus finiatur Curtis; & licet alter per se non possit alterum trahere ad Curiæ judicium: generaliter tamen, etiamsi inter duos causa fuerit de Beneficio, eos Curia vocante, non licebit eorum alicui ejus Curiæ judicium declinare.

TIT. XLVII.
QUALITER DOMINUS PROPRIETATE Feudi privetur.

EX facto quæsitum scio, & ego à pluribus quæsivi, si Dominus contra Vasallum apertam feloniam fecerit: an sicut Vasallus Feudum debet amittere, ita Dominus proprietate privetur? Et quidam dicunt, ex omni felonia, qua Vasallus 1 Feudo privatur, & Dominus 2 proprietate privetur. Alii non nisi ex magna felonia: alii ex nulla. Sed prior sententia mihi placet, non habita distinctione, qualis Vasallus sit, utrum per Sacramentum, vel non.

TIT. XLVIII.
DE FEUDO NON HABENTE PROPRIAM 1 Feudi naturam.

SI quis ea Lege alicui Feudum dederit: *ut ipse & sui heredes, & cui 2 ipse dederit, habeant*: Respondeo, iste, qui sic accepit, poterit id vendere, vel donare: vel aliter, si sibi placuerit, etiam sine voluntate Domini alienare, & ille etiam, cui datum fuerit, non habebit ipsum pro Feudo, nisi sicut 3 ei datum est. † Sed qualitercunque ei datum fuerit, *sive ad proprium*, *sive ad libellum*: licet propriam Feudi naturam non habeat, jure tamen Feudi censebitur: ut ex his causis ipsum amittat, quibus & verum Feudum. † Ubi ergo sic datum est Feudum, *& cui in Feudum dederis*: aliud est: & propriam Feudi naturam habet.

TIT. XLIX.
DE EO, QUI FINEM FECIT AGNATO DE Feudo paterno.

TRes erant agnati, vel plures: unus eorum habebat Feudum, quod erat paternum: sed alter eorum finem & refutationem ei, suisque heredibus, & cui ipse dederit, fecit: decessit iste sine filio masculo. Alter, qui non refutavit, vendicat sibi totum. Alter vero, qui refutationem fecit, vult ad successionem venire, pacto non obstante. Sapientes quidam Mediolanenses interrogati, responderunt: non 1 obstare illud pactum, nisi Feudum omnino refutaverit, vel nisi ad hoc refutaverit, ut Dominus eum quasi de novo Beneficio investiret. Tunc enim secuta Investitura nova, quasi novum sit Feudum, non succedit.

TIT. L.
DE NATURA SUCCESSIONIS Feudi.

SUccessionis Feudi talis est natura, quod ascendentes non 1 succedunt: verbi gratia pater filio: inferius vero filius patri succedit, & non 2 filia, nisi ex pacto, vel nisi sit fœmineum. 3 Tunc enim succedit filia matri 4 & patri: secundum quosdam 5 succedit nepos ex filio solus: & sic usque in infinitum 6: ex latere omnes per masculos descendentes, usque in infinitum, si Feudum sit paternum. Paternum autem voco, quicunque ex superioribus id acquisivit: dummodo scias, quod si quis habens Beneficium, quatuor superstitibus filiis decedat, & Feudum ad unum solum ex divisione deveniat, & iste superstitibus filiis duobus vel tribus decedat, qui patrueles dicuntur. & ad unum 7 eorum Beneficium Feudi ex divisione perveniat: & similiter iste superstitibus filiis decedat, [qui patrueles dicuntur:] ad quorum unum Feudum similiter pervenit: sicut etiam ex aliis superioribus vel primis fratribus supersunt masculi: si ille, qui Feudum habet, decesserit nullo filio relicto: an ad omnes, vel ad quos perveniat, quæritur?

TIT. XLIII. (1. *tit.* 8. §. 1. *supr.* (2. *tit.* 26. §. 5. *vers. si vasallus de beneficio. supr.*

TIT. XLIV. (1. 1. *feud.* 13. (2. 1. *feud.* 5. *in pr.*

TIT. XLV. (1. *tit.* 86. *infr.* (2. *d. tit.* 86. *infr. tit.* 28. *supr.* (3. *tit.* 54. §. 4. *infr.*

TIT. XLVI. (1. *tit.* 15. *tit.* 34. *supr.* (2. 1. *feud.* 18. (3. *tit.* 8. *in pr. supr.*

TIT. XLVII. (1. *tit.* 5. 6. 7. 24. *supr.* (2. *tit.* 26. §. 5. *vers. domino. supr.*

TIT. XLVIII. (1. v. *tit.* 81. *infr.* (2. *tit.* 26. §. 5. *vers. feudum. supr.* (3. *tit.* 34. §. 1. *supr.*

TIT. XLIX. (1. Fac. *tit.* 26. *in fin. supr.*

TIT. L. (1. Excip. *tit.* 84. *infr.* (2. 1. *feud.* 1. §. 3. (3. *tit.* 11. *supr.* (4. 1. *feud.* 15. (5. *tit.* 51. §. 3. *infr.* (6. 1. *feud.* 1. §. 4. (7. *tit.* 93. *infr.*

Respondeo, ad solos, & ad omnes, qui ex illa linea sunt, ex qua iste fuit. Et hoc est, quod dicitur ad proximiores pertinere. Isti vero proximiores esse dicuntur respectu aliarum linearum: sed omnibus ex hac linea deficientibus, omnes aliæ lineæ æqualiter vocantur.

TIT. LI.
DE CAPITANEO, QUI CURIAM VENDIDIT, AN intelligatur Beneficium vendidisse.

QUidam Capitaneus in quadam Curte sua Beneficium dedit militibus, & postea eandem Curiam vendidit, non habita mentione Beneficii. Controversia est inter Capitaneum & emptorem, dicente emptore se Curiam cum Beneficio emisse: Domino vero contra dicente, ad eum Beneficium non pertinere. Respondetur, illud Beneficium in venditione non 1 contineri, nisi expresse de eo actum sit.

1. QUæsitum esse apud me scio: si filius vivente patre Dominum offenderit, ita quod Feudum amitteret 2, si pater decessisset: utrum Feudum amittat: vel non? secundum istos sic: secundum Gerardum non, & Obertum similiter.

2. SI voluerit Vasallus Dominum offendere, sed 3 non laboraverit: Feudum non amittit. Gerardus & Obertus, similiter etiam si laboraverit, non amittit Feudum, nisi 4 insidiatus ei fuerit, & hoc probatum fuerit.

3. SImiliter si quis investitus fuerit de Feudo, ita ut ad fœminas transiret, & duas filias tantum reliquerit, quarum una filium habeat, & altera filiam: utrum post mortem illarum masculus tantum Feudum habere debeat? secundum Gerardum masculus tantum. Obertus contra, & è contra si filios ille habuerit.

4. FIlius non potest 5 recusare hereditatem patris absque Feudo; propinquus autem potest.

5. SI contentio fuerit inter filiam & propinquum de hereditate & de Feudo: cum filia Feudum habere non poterat: quia dicat ipsa, hoc est de mea hereditate: & ille dicat, imo de Feudo: electio 6 propinqui erit discernere veritatem jurejurando. Gerardus & Obertus. Et similiter si contentio fuerit inter aliquem, qui emisset à seniore, & Vasallum: quia dicat Vasallus, hoc est de Feudo meo: ille autem neget: electio emptoris est veritatem jurejurando discernere, cum Pares Curtis veritatem non testantur: Gerardus & Obertus.

6. SImiliter Feudum Lege commissoria 7 datum non valet, id est, si ad certum tempus pecunia non solvatur creditori, ut habeat in Feudum. Gerardus: & secundum Obertum valet.

7. SImiliter potest Feudum dari ad certum 8 servitium. Gerardus & Obertus.

TIT. LII.
DE PROHIBITA FEUDI ALIENATIONE per Lotharium. 1

Lotharius divina favente Clementia III. *Imperator Romanorum, pius, felix, inclytus, ac Triumphator, semper Augustus, universo populo.*

IMperialis benevolentiæ proprium esse judicamus, commoda subjectorum investigare, & eorum calamitatibus diligenti cura mederi: similiter Reipubl. bonum statum, ac dignitatem Imperii omnibus privatis commodis præponere. Quocirca omnium Fidelium nostrorum tam futurorum, quam præsentium noverit universitas, qualiter dum apud Ronchalias 2 secundum antiquorum Imperatorum consuetudinem pro justitia ac pace regni componenda consideremus: omnia, quæ ad honorem Imperii Romani spectare videntur, solicite indagantes, perniciosissimam pestem, & Reip. non mediocre detrimentum inferentem resecare proposuimus. Permultas enim interpellationes ad nos factas comperimus, milites sua Beneficia passim distrahere: ac ita omnibus exhaustis, suorum Seniorum servitia subterfugere: per quod vires Imperii maxime attenuatas cognovimus, dum Proceres nostri milites suos omnibus Beneficiis suis exutos ad fœliciss. nostri Numinis expeditionem nullo modo transducere valeant. Hortatu itaque & consilio Archiepiscoporum, Episcoporum, Ducum, Comitum, Marchionum, Palatinorum, cæterorumque Nobilium, similiter etiam judicum hac edictali Lege in omne ævum Deo propitio valitura decernimus, nemini 3 licere Beneficia, quæ à suis senioribus habent, sine ipsorum permissione distrahere, vel aliquod commercium adversus tenorem nostræ Constitutionis excogitare, per quod Imperii vel Dominorum minuatur utilitas. Si quis vero contra hæc nostræ Legis saluberrimæ præcepta ad hujusmodi illicitum commercium accesserit, vel aliquid in fraudem hujus Legis machinari tentaverit: pretio 4 ac Beneficio se cariturum agnoscat. Notarium vero, qui super hoc tali contractu libellum vel aliud instrumentum conscripserit: post amissionem officii, ipsum infamiæ periculum sustinere sancimus. Dat. 7. die mensis Novembr. 1136.

Imp. Lotharius August. universo populo.

2. SAtis bene dispositum ad utilitatem regni, & ad perniciosam pestem destruendam, in scriptis inserere curavimus. Quidam 5 miles bina Beneficia à duobus Dominis, prout solitum est, acquisivit: qui decedens duos reliquit filios, qui paterna Beneficia inter se dividentes, alter eorum Domino suo pro Beneficio, quod ad eum pervenit, fidelitatem nullo anteposito, sicut pater fecerat, fecit. Alter vero frater pro suo Beneficio alteri Domino suo similiter, quia nullum alium Dominum habere videbatur, nullo anteposito fidelitatem fecit. Defuncto posteriore fratre sine filiis, utique Feudum in querimoniam venit, ut prius personam, & sic Dominus posterior talem fidelitatem quærit, qualem ejus frater fecerat. Quas amputantes altercationes, sancimus, quod frater fecit (scilicet in dando simpliciter) nil superstiti obesse: licet in secundam & tertiam generationem, & usque in infinitum pervenit, si hoc actum erit.

Imperator Lotharius Augustus, &c. Eugenio Papæ, & universo populo.

3. QUoniam inter 6 Dominum & Vasallum nulla fraus, nec ullum malum ingenium debet intervenire, idcirco per hanc præsentem Legem sancimus, si Vasallus non dolose per annum 7 & diem steterit, quod à Domino sui Beneficii Investituram non petierit: Feudum non ob hoc amittat. Dolus 8 enim abesse videtur, si justa causa impediente steterit. Dat. 6. Cal. Sept. anno à nativitate Domini 1127. Indict. 5.

TIT. LIII.
DE PACE TENENDA INTER SUBDITOS, ET JUramento firmanda & vindicanda: & de pœna judicibus apposita, qui eam vindicare, & justitiam facere neglexerint.

Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus, universis subjectis suo Imperio, Salutem.

HAc edictali Lege in perpetuum valitura, jubemus, ut omnes nostro subjecti Imperio, veram & perpetuam pacem inter se observent: & ut inviolata inter omnes perpetuo observetur, Duces, Marchiones, Comites, Capitanei, Valvasores, & omnium locorum Rectores, cum omnibus locorum Primatibus & plebejis, à XVIII. anno usque ad septuagesimum, obstringantur juramento, ut pacem teneant, & Rectores locorum adjuvent in pace tenenda atque vindicanda: & in fine unius cujuscunque quinquennii de prædicta pace tenenda omnium Sacramenta renoventur. † Si quis vero aliquod jus de quacunque re vel facto contra aliquem se habere putaverit, judicialem adeat potestatem, & per eam jus sibi competens exequatur. † Si quis vero ausu temerario prædictam pacem violare præsumpserit: si Civitas est, pœna centum librarum auri Cameræ nostræ inferenda puniatur: oppidum vero triginta libris auri

TIT. LI. (1. *tit.* 26. §. 5. *vers. in generali. supr.* (2. Vide tamen *tit.* 55. §. 2. *infr.* (3. Adde *l.* 18. *ff. de pœnis.* (4. 1. *feud.* 5. *in pr.* 17. (5. *tit.* 45. *supr.* (6. *tit.* 26. §. 1. *supr.* (7. 1. *feud.* 27. (8. *tit.* 23. *in fin. supr. tit.* 104. *infr.*

TIT. LII. (1. *tit.* 3. §. 1. 9. *in pr.* 24. §. 3. 39. 44. *supr.* 55. *in pr. infr.* (2. *tit.* 33. §. 1. *tit.* 40. *supr. tit.* 55. *in pr. infr.*

(3. Adde *tit.* 55. *infr.* (4. *tit.* 24. §. 3. *in fin. supr.* (5. *tit.* 93. *infr.* (6. *tit.* 97. *infr.* (7. 1. *feud.* 22. (8. *tit.* 97. *infr.*

auri mulctetur: Duces autem, Marchiones, & Comites L. auri libras præstent: Capitanei quoque & majores Valvasores, viginti auri libris puniantur: minores vero Valvasores & omnes alii prædictæ pacis violatores tres libras auri inferre cogantur, & damnum passo secundum Leges resarciant. §. 1. Injuria seu furtum legitime 1 puniatur. † Homicidium quoque & membrorum deminutio, vel aliud quodlibet delictum legaliter 2 vindicetur. † Judices vero & locorum Defensores, vel quicunque Magistratus ab Imperatore, vel ejus voluntate constituti seu confirmati, qui justitiam facere neglexerint, & pacem violatam vindicare legitime supersederint: damnum omne injuriam passo resarcire compellantur: & insuper, si major judex est, sacro ærario pœnam decem librarum auri præstet; minor autem pœna trium librarum auri multetur. † Qui vero ad prædictam pœnam persolvendam inopia dignoscitur laborare, corporis 3 sui correctionem cum verberibus patiatur: & procul ab eo loco, quem inhabitat, quinquaginta milliaria per quinquennium vitam agat. §. 2. Conventicula 4 quoque in civitatibus, omnesque conjurationes, & extra, etiam occasione parentelæ, & inter civitatem & civitatem, & inter personam & personam, sive inter civitatem & personam, modis omnibus fieri prohibemus: & in præteritum factas cassamus, singulis conjuratorum pœna unius libræ auri puniendis. Episcopos vero locorum ecclesiastica censura violatores hujus Sanctionis, donec ad satisfactionem veniant, volumus coërcere. Receptatoribus 5 etiam malefactorum, qui prædictam pacem violaverint, & prædam ementibus, nostram indignationem subituris, & eisdem pœnis feriendis. Præterea bona ejus publicentur, & domus ejus destruatur. Qui pacem jurare & tenere noluerit, Beneficio & Lege pacis non fruatur. Illicitas etiam exactiones 6 maxime ab Ecclesiis (quarum abusus jam per longa tempora inolevit) per civitates & castella omnino condemnamus & prohibemus: & si factæ fuerint, in duplum reddantur. §. 3. Item Sacramenta 7 puberum sponte facta super contractibus rerum suarum non retractandis inviolabiliter custodiantur. Per vim autem & justum metum etiam à majoribus (maxime ne querimoniam maleficiorum commissorum faciant,) extorta, nullius esse momenti jubemus.

TIT. LIV.
DE ALLODIIS. 1

AD hoc, qui allodium suum vendiderit, districtum & jurisdictionem Imperatoris vendere non præsumat: & si fiat, non valeat. Si vero contigerit allodium aliquod etiam infeudatum conferri Ecclesiæ, vel pro oblatione Fidelium, vel per emptionis & venditionis, alteriusve hujusmodi contractum: infeudatus nisi per gratiam Ecclesiæ, tanquam de novo receperit, Feudum, quod habebat, retinere non poterit. Ut autem æquitas, quæ in paribus causis paria jura desiderat, per universitatem totius Imperii servetur: firmiter statuimus, tam in Italia, quam in Alemania, ut quicunque indicta publica expeditione Romam, ad suscipiendam Imperii coronam, Regem, aut sub Rege Dominum suum non 2 adjuverit, aut eundo cum ipso, aut pro quantitate 3 Feudi stipendia militiæ persolvendo, si de vocatione legitima à Domino suo convinci per compares suos poterit, Feudum perdat: & Dominus in suos usus illud habeat redigendi liberam facultatem.

TIT. LV.
DE PROHIBITA FEUDI ALIENATIONE
per Fridericum. 1

Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus.

IMperialem decet solertiam ita Reipublicæ curam gerere; & subjectorum commoda investigare, ut regni utilitas incorrupta persistat, & singulorum status jugiter servetur illæsus. Quapropter dum ex prædecessorum nostrorum more universalis Curiæ Ronchaliæ 2 pro tribunali sederemus, à Principibus Italicis, tam Rectoribus Ecclesiarum, quam aliis Fidelibus regni, non modicas accepimus querelas, quod Beneficia eorum & Feuda, quæ Vasalli ab eis retinebant, sine Dominorum licentia pignori obligaverant, & quadam collusione nomine libelli vendiderant, unde debita servitia amittebant: & honor Imperii, & nostræ felicis expeditionis complementum minuebatur. Habito ergo consilio Episcoporum, Ducum, Marchionum & Comitum, simul etiam & Palatinorum judicum, & aliorum Procerum, hac edictali Deo propitio perpetuo valitura Lege sancimus, ut nulli liceat Feudum totum vel partem 3 aliquam vendere, vel pignorare, vel quocunque modo distrahere seu alienare, vel pro anima judicare, sine permissione illius Domini, ad quem Feudum spectare dignoscitur. Unde Imperator Lotharius 4 tantum in futurum præcavens ne fieret, Legem promulgavit. Nos autem ad pleniorem regni utilitatem providentes, non solum in posterum, sed etiam hujusmodi alienationes illicitas hactenus perpetratas, hac præsenti Sanctione cassamus, & in irritum deducimus, nullius 5 temporis præscriptione impediente: quia quod 7 ab initio de jure non valuit, tractu temporis convalescere non debet: emptori bonæ fidei ex empto 7 actione de pretio contra venditorem competente. Callidis insuper machinationibus quorundam obviantes, qui pretio accepto, quasi sub colore Investituræ, quam sibi licere dicunt, Feudum vendunt, & in alios transferunt: ne tale figmentum vel aliud ulterius in fraudem hujus nostræ Constitutionis excogitetur, modis omnibus prohibemus: pœna 8 auctoritate nostra imminente, ut venditor & emptor, qui tam illicitas alienationes reperti fuerint contraxisse, Feudum amittant: & ad Dominum libere revertatur. Scriba vero, qui hoc instrumentum sciens conscripserit, post amissionem officii, cum infamiæ periculo manum amittat. Præterea si quis infeudatus major quatuordecim annis sua incuria vel negligentia per annum 9 & diem steterit, quod Feudi Investituram à proprio Domino non petierit: transacto hoc spatio Feudum amittat, & Feudum ad Dominum redeat. §. 1. Firmiter etiam statuimus, tam in Italia, quam in Alemania, ut quicunque indicta publica expeditione vocatus à Domino suo, in eadem expeditione spatio competenti temere venire supersederit, vel alium 10 pro se Domino acceptabilem mittere contempserit, vel dimidium 11 reditus Feudi unius anni Domino non subministraverit, Feudum, quod ab Episcopo, vel alio Domino habuit, amittat: & Dominus Feudi in usus suos illud redigendi modis omnibus habeat facultatem. † Præterea Ducatus, Marchia, Comitatus, de cætero non dividatur: aliud autem Feudum, si consortes voluerint, dividatur: ita 12 ut omnes, qui partem Feudi habent jam divisi, vel dividendi, fidelitatem faciant: ita 13 tamen, ut Vasallus pro uno Feudo plures Dominos habere non compellatur: nec Dominus 14 Feudum sine voluntate Vasalli ad alium transferat. §. 2. Insuper si filius 15 Vasalli Dominum offenderit, pater à Domino requisitus deducat filium ad satisfaciendum Domino: vel à se filium separet: alioqui Feudo privetur. Si autem pater vult eum deducere, ut satisfaciat, & filius contemnit: patre mortuo in Feudum non succedit: nisi prius satisfecerit Domino. Parique modo Vasallus pro omnibus suis domesticis faciat. † Illud quoque præcipimus, ut, si Vasallus de Feudo suo alium Vasallum habuerit, & Vasallus Vasalli Dominum Domini sui offenderit, nisi pro servitio alterius Domini sui hoc fecerit, quem sine fraude ante 16 habuerit, Feudo suo privetur: & ad Dominum suum, à quo ipse tenebat, revertatur: nisi requisitus ab eo paratus fuerit satisfacere majori Domino, quem offenderit. & nisi Vasallus idemque Dominus à Domino suo requisitus 17, eum, qui majorem Dominum offenderit, requirat, ut

TIT. LIII. (1. Fac. §. 7. §. 10. *Inst. l. 6. in fin. l. 7.* §. 1. *l. ult. in fin. ff. de injuriis.* (2. Fac. §. 5. *Inst. de publ. judiciis. l.* 3. §. *ult. ff. ad leg. Cornel. de sicariis.* v. *tit.* 27. *supr. vers. si quis.* (3. *l.* 1. *in fin. ff. de pœnis.* (4. Adde *l.* 15. *C. de episcopis. l.* 5. *C. de his qui ad eccles. confugiunt.* (5. *tit.* 27. §. 1. *supr.* fac. *l.* 1. *ff. de receptatorib. l. ult. ff. de abigeis. l.* 3. §. 3. *ff. de incendio. l.* 1. *C. de his qui latron. l.* 14. *C. de furtis. l. pen. C. ad leg. Jul. de vi publ. l.* 12. *C. ad leg. Fab. de plagiariis. l.* 1. *C. de crim. pecul.* (6. *l.* 2. *in pr. C. de episcopis. l.* 6. §. 3. *ff. de offic. præsid.* (7. *C. si adversus vendition. Authent. unica.*

TIT. LIV. (1. *tit.* 17. *in fin.* 26. §. 1. 29. *supr.* (2. v. *tit.* 24. §. 2. *supr.* 1. *feud.* 5. (3. v. *tit.* 40. *supr.*

TIT. LV. (1. *tit.* 3. §. 1. *supr.* (2. *tit.* 52. §. 1. *supr.* (3. v. *tit.* 9. §. 1. *supr.* 1. *feud.* 21. §. 1. (4. *tit.* 52. §. 1. *supr.* (5. *tit.* 40. *supr.* vide tamen *tit.* 9. §. 1. 26. §. 4. *supr.* (6. *l.* 29. *ff. de reg. jur.* (7. *l.* 11. *ff. de act. empti.* (8. *tit.* 52. §. 1. *in fin. supr.* (9. 1. *feud.* 22. *in pr.* (10. Fac. *tit.* 99. *in fin.* 100. *infr.* (11. *tit.* 40. *supr.* (12. *tit.* 77. *infr.* (13. *tit.* 102. *infr.* (14. *tit.* 9. *in fin.* 34. *supr.* 1. *feud.* 22. §. 1. (15. *tit.* 51. §. 1. *supr.* (16. *tit.* 28. *in fin. supr.* (17. *tit.* 22. 24. §. 1. §. 2. *vers. illud.* 27. §. 2. *supr.*

rat, ut satisfaciat, suum Feudum amittat. † Præterea si inter duos Vasallos de Feudo sit controversia, Domini sit cognitio, & per eum controversia terminetur. Si vero inter Dominum & Vasallum lis oriatur, per Pares Curiæ à Domino sub fidelitatis debito conjuratos terminetur. Illud quoque sancimus, ut in omni sacramento fidelitatis Imperator 18 nominatim excipiatur.

TIT. LVI.
QUÆ SINT REGALIÆ.

Imp. Fridericus.

REgaliæ, armandiæ 1, viæ publicæ, flumina navigabilia, & ex quibus fiunt navigabilia, portus, ripatica, vectigalia 2, quæ vulgo dicuntur telonia, moneta 3, multarum pœnarumque 4 compendia, bona vacantia 5, & quæ, ut ab indignis 6, Legibus auferuntur, nisi 7 quæ specialiter quibusdam conceduntur: bona contrahentium incestas 8 nuptias, condemnatorum 9 & proscriptorum, secundum quod in novis Constitutionibus cavetur, angariarum 10, parangariarum, & plaustrorum 11, & navium præstationes, & extraordinaria collatio ad felicissimam regalis Numinis expeditionem, potestas constituendorum Magistratuum ad justitiam expediendam: argentariæ 12 & palatia in 13 civitatibus consuetis: piscationum 14 reditus & salinarum, & bona committentium crimen Majestatis 15, & dimidium 16 thesauri in loco Cæsaris inventi, non data opera, vel loco religioso: si data opera, totum ad eum pertineat.

TIT. LVII.
QUOT TESTES SUNT NECESSARII AD probandam Feudi ingratitudinem.

Imper. Henricus August. universo populo, &c.

SI Vasallus inhonestis factis atque indecentibus machinationibus Dominum suum offenderit, insidiisque eum clandestinis vel manifestis appetiverit, vel inimicis ejus suas amicitias copulaverit, atque in aliis sic versatus est, ut potius inimicus, quam fidelis esse credatur, vel si eum cucurbitaverit 1, seu in campestri bello suum Dominum reliquerit: Feudo privabitur. Quod non obtinere sancimus, nisi quinque testibus summæ atque integræ opinionis probatum fuerit manifeste. Dat. 8. Idus Augusti, feliciter.

TIT. LVIII.
DE NOTIS FEUDORUM.

NOtandum est in Feudo, quod de cavena 1 seu camera dicitur, non debere dari, nisi cum sit in camera, vel cavena, unde solvi possit: vel si ita evacuata sit cavena sine culpa promissoris, expectandum est, donec iterum de cavena vel de camera dari possit.

† Dominum autem Feudi dare posse intelligitur, omni ære alieno deducto. Non enim æquum est, quem videre egentem, quem prius habuit in conjugem, (vel amicum.)

1. QUod autem Pares tantum debeant interesse Investituræ Feudi, & non alii: hoc tunc 2 verum est, cum Dominus Vasallos alios habuerit. Alioqui adhibeat Dominus, quos meliores poterit, liberos tamen argumentatione Legis de ultimis voluntatibus, in Lombarda scilicet illa, quæ dicit: Si quis donationem facere voluerit de suis rebus alicui, vel Investituram: adhibeat sibi de parentibus suis (& per eandem Legem jurant) duos testes idoneos, vel tres, vel plures. Pluralis enim locutio, duorum 3 numero contenta est.

2. ITem sciendum est, non esse impedimentum Investituræ, etsi Investituram faciat de re, quam communem Dominus habeat cum aliquo: quia si sponte dividere noluerit ille, cum quo habet rem communem, qui investivit: potest cogere 4 per judicem ille, qui investitus est, ut dividat. † Item heredes ejus necesse 5 habent tenere firmam Investituram, quam pater fecit. Item eadem Lege & eodem jure debet habere rem iste, qui investitus est, quam haberet, qui eum investivit, cum coherede suo, scilicet, ut adæquatio percurrat usque ad quadraginta annos. † Item Investitura per se, vel per suum 6 nuncium dari & accipi potest. Quæ omnia supradicta colligi possunt per supradictas LL. Longobard. titulo de ultimis voluntatibus. l. si quis & C. communi dividundo. l. 1. & 2. † (Idcirco Pares necessarii sunt in instrumento Investituræ, & non alii: ne quid excogitetur falsitatis in perniciem Domini, aliis testibus inductis, corruptis forte pecunia, vel odio, vel gratia: quæ non sunt suspicanda in Paribus.)

SI instrumentum diceretur falsum à Domino: daretur defensio Vasallo, qui instrumentum ad se deferret: ut in Lombard. qualiter quis se defend. d. l. de chartis: & auferetur Domino, qui veritatem noverit. & iniquum erit, si aliquis ex dono suo conveniatur. Domini est defensio ex ordine 7, cum Vasallus non possideat. † Notandum est, quod de omni controversia, quæ inter Dominum & Vasallum oritur, si Pares veritatem noverint, omnino cogi debere à Domino & Paribus dicere veritatem. Qui si dicant se nescire, cum sciant, & Vasallus postulet: Dominus eos coget jurare, & veritatem dicere: ut C. de testibus l. si quando. & in Lombard. ut judex unus, &c. & in titulo qualiter quis se defend. d. l. si qualiscunque causa. & tit. de testibus. l. ut quicunque. & l. ult.

CUm datur Domino defensio de Investitura, quæ dicitur esse facta, jurare debet, se Investituram non fecisse. Cum vero datur successori ejus, jurare debet, se non credere Investituram factam esse ab antecessore suo. † Si qua Investitura facta esse dicetur, semper debet nominare Dominum, à quo Investitura facta dicitur: cum multum discrepet sacramentum hereditarium à principali sacramento. C. de rebus cred. & jurejurando. l. 3. & l. generaliter. & ut habes de tutore, qui jurat, quod credit & existimat: ut C. de jur. calumn. l. 2. de conscientia 8 enim sua jurare debet, & non de alieno facto (cum iniquum sit aliquem jurare de alieno facto) heres vel successor, nec etiam filius: ut D. rerum amotarum. l. Marcellus. sed contrarium reperitur in Lomb. quia licet filius minorem virtutem habeat, quam pater, tamen debet præcise jurare, patrem suum non fuisse debitorem. ut in Lombard. qualiter quis se defendere debet. l. si contigerit.

(18. *tit.* 7. *in pr. supr.*
TIT. LVI. (1. Fac. *Nov.* 85. (2. *C. vectigalia nova.* (3. *l. pen. C. de falsa moneta.* (4. *l.* 5. *C. de modo multarum. l.* 1. *in pr. ff. de jure fisci.* (5. *l.* 1. *C. de bonis vacantib. l. pen. C. de præfect. sacri cubiculi. l.* 96. §. 3. *ff. de legat.* 1. (6. *ff. & C. de his quæ ut indignis aufer.* (7. *l.* 5. §. 2. *ff. d. t. l.* 7. §. 1. *ff. de jure patron. l.* 2. *C. de episc. aud. l. pen. C. de legat.* (8. *l.* 6. *C. de incestis nupt. Nov.* 12. (9. *l. ult. C. de bonis proscriptor. Nov.* 134. *c. ult.* (10. *l.* 9. *l.* 20. *C. de cursu publico.* (11. *l.* 10. *l.* 11. *C. de sacros. eccles.* (12. Adde *Edict. Just.* 7. 9. (13. *l.* 14. *C. de offic. rect. provinc.* (14. *l.* 17. §. 1. *ff. de verb. signif.* (15. *l.* 5. *C. ad leg. Jul. majest.* (16. *l.* 3. §. 10. *ff. de jure fisci. Nov. Leon.* 51.
TIT. LVII. (1. 1. *feud.* 5.
TIT. LVIII. (1. *tit.* 1. *in fin. tit.* 2. §. 1. *supr.*

(2. *tit.* 2. *in pr. &* §. 1. *in fin. supr.* 1. *feud.* 26. (3. *l.* 12. *ff. de testib.* (4. *l.* 26. §. 4. *ff. de condict. indeb. l. ult. C. communi divid.* (5. Fac. *l.* 14. *C. de rei vind. l.* 3. *C. de reb. alienis. l.* 59. *l.* 120. *l.* 149. *ff. de reg. jur.* (6. *tit.* 3. §. 1. *verf. sed utrum. supr.* (7. 1. *feud.* 4. §. 1. (8. *tit.* 33. *in fin. supr.*

HIC EST FINIS FEUDORUM IN EDITIONE VULGATA.

DEEST LIBER TERTIUS.

DE FEUDIS

LIBRI QUARTI FRAGMENTA.

TIT. LXXIII.
DE ALIENATIONE FEUDI.

SUmmopere mandare curamus, ut, si quis aliquem de Beneficio investiverit, quod ille, qui investitus fuerit, non potest per proprium vendere, nec 1 pro levissima re locare, nec infeudare: nisi majorem partem apud se retinuerit: & si in desperatione filiorum fuerit, nulla ratione, nec quolibet modo dare potest. Quæ omnia, si facta fuerint, nullius momenti erunt: & eo defuncto, omnia ad priorem Dominum revertuntur; & si Dominus conquestus fuerit Paribus, Pares auditis rationibus intra anni spatium expedire faciant: Vasallo non faciente satisdationem, Domino dent possessionem, salvis suis rationibus: nisi definitivam promeruerint sententiam.

TIT. LXXIV.
DE FEUDIS SCUTIFERORUM.

FEuda scutiferorum, ut ad 1 libitum Dominorum possint adimi, rationis non est; dum tamen serviant secundum laudationem Curiæ.

TIT. LXXV.
DE CONDITIONE FEUDI NON IMPLETA.

UT inter conditionalia 1, & non conditionalia aliqua sit differentia, dicimus, quod si quis alicui dederit Beneficium conditionale (utpote quæ dantur propter habitationem 2) deserta habitatione Beneficium amittetur. & etiam cum certo constituuntur servitio, non dato servitio, non poterit retinere Beneficium.

TIT. LXXVI.
DE FIDELITATE.

QUoniam de fidelitate mentionem fecimus, super ea aliquid summatim dispiciamus. Si Beneficium est sine 1 fidelitate, & Vasallus aliquid, quod sit contra suum Dominum, fecerit, amittat Beneficium laudatione Parium: hoc idem dicimus in iis, qui fidelitatem jurant. Si cui militi fidelitas requisita fuerit à Domino, Dominus secundum quosdam librum militi ostendere debet, & miles eam facere debet, vel Parium laudationi stare intra annum: quod nisi factum fuerit, miles secundum quosdam de Beneficio damnari potest, quod contra præceptum Domini Lotharii 2 Regis Papiæ datum videtur. Librum autem, quod Vasallo ostendi soleat, non necessitate fieri, sed voluntate. Est enim quoddam signum requisitæ fidelitatis memoriæ causa. Et venit aliquando, ut Vasallus dicat Domino se facturum fidelitatem, quam Pares laudaverunt. tunc non perdit Beneficium, si stat per Dominum, quod faciat Curiam. Qui fidelitatem jurant, si voluntate utrorumque separatio facta fuerit, fidelitas finitur: si sua voluntate Vasallus, vel judicio Parium Feudum dimisit, fidelitas durat.

TIT. LXXVII.
SI PLURES SINT DOMINI VEL VASALLI, AN plures fidelitates vel servitia debeantur.

CUm plures fratres Vasalli paternum habent Beneficium, donec illud indivisum possident, una fidelitas, & unum servitium Domino fieri debet: Si vero partitum fuerit, quot partes, tot erunt fidelitates. Servitia vero non pro partibus, ut unum primum, videlicet graviora, sed pro quantitate Beneficii moderanda. Plures autem Domini, etsi Feudum inter se dividant, nullo modo nisi unam 1 fidelitatem ex Feudo habere poterunt. Servitium vero omnibus non gravitate, sed moderamine faciendum est.

TIT. LXXVIII.
CULPAM 1 UNIUS EX COHEREDIBUS cæteris non præjudicare.

CUm Feudum hereditarium uni ex coheredibus propria culpa auferetur à Paribus per judicium, cæteris non præjudicat. Hoc autem ita intelligitur, ut vivo 2 eo, vel suis 3 heredibus Feudum ad cæteros venire non intelligatur.

TIT. LXXIX.
UT RATIO VASALLI PRIUSQUAM Domini discutiatur.

SI contentio fuerit inter Dominum & Vasallum, & Dominus habuerit aliquam rationem contra Vasallum, & Vasallus contra Dominum, Vasalli ratio prius discutiatur: quoniam Pares majorem 1 jurisdictionem habent de suo Pari, quam de suo Domino.

TIT. LXXX.
DE EVICTIONE.

GEneraliter verum est in Feudis Dominos 1 de evictionibus teneri. at si quis sciens 2 Investituram alterius Beneficii acquisierit, eo evicto nullam adversus Dominum Vasallum actionem habere dicimus, quoniam in acquirendo malam habuit fidem.

TIT. LXXXI.
DE FEUDIS IMPROPRIIS 1, QUÆ AUferuntur 2 dantis arbitrio.

UNum quidem non minus utile, sed satis congruum superioribus adverti, & ex comprobato usu in scriptis bono arbitrio reducere procuravi. Si quis igitur pro vice Dominicaria vel villicaria, ut dicam, pro Decania, vel aliis quibuscunque angariis Feudum, quod improprium est, acceperit, nisi specialiter hoc actum sit inter contrahentes, id est, nominatim Feudum cum honore Feudi, & ita, ut non liceat Domino auferre, quod datum fuerit, etiamsi administratio illa auferatur: quod datum penitus ablata administratione sine omni obstaculo auferre liceat. Si autem, quod superius dictum est, probare conetur, & quodammodo possidere Vasallus quibusdam credatur: non jurejurando decidi oportet, sed testibus, vel instrumento, aliisve legitimis probationibus causa firmiter approbetur.

TIT. LXXIII. (1. *tit.* 9. §. 1. *supr.*
TIT. LXXIV. (1. *tit.* 81. *infr.* 1. *feud.* 1. *in fin.*
TIT. LXXV. (1. *tit.* 89. *infr.* (2. *tit.* 105. *infr.*
TIT. LXXVI. (1. *tit.* 3. *in fin. tit.* 24. §. 1. *in fin. supr.* (2. *tit.* 52. *supr.*
TIT. LXXVII. (1. *tit.* 55. §. 1. *in fin. supr. tit.* 102. *infr.*
TIT. LXXVIII. (1. *tit.* 93. *infr. tit.* 52. §. 2. *in fin. supr.* (2. *tit.* 83. *infr.* (3. *tit.* 98. *infr.*
TIT. LXXIX. (1. v. *tit.* 22. *in fin. supr.*
TIT. LXXX. (1. *tit.* 8. 25. 46. *supr.* (2. *tit.* 87. 96. *infr.*
TIT. LXXXI. (1. *tit.* 48. *supr.* (2. *tit.* 74. *supr.* 94. *infr.* 1. *feud.* 1. *in fin.* & *tit.* 2. 11.

TIT. LXXXII.
PRIUS 1 POSSESSIONEM RESTITUENDAM esse, quam de principali causa agatur.

SI qua contentio de Beneficio inter aliquos (prout sæpe fieri solet) orta fuerit, si unus Dominus, vel loco Domini habeatur, & alter Vasallus vel loco Vasalli habeatur: si per Pares secundum usum Regni judicium ventiletur, primo de suo recto Beneficio investiri debet; & si possessio aliqua perturbata fuerit, modo restitui debet.

TIT. LXXXIII.
SI UNUS EX FRATRIBUS DEDERIT SUAM partem fratri, vel Domino, vel extraneo.

SI alter ex fratribus, qui paternum 1 habeat Beneficium, suam portionem dederit Domino, vel alicui extraneo: Dominus vel extraneus tamdiu teneat sine præjudicio, quamdiu 2 ille, qui dedit, heredem masculum habuerit: si vero sine herede decesserit, alter frater, si vixerit, vel ejus heres sine ullo obstaculo & temporis præscriptione Beneficium, quod hereditarium est, vindicet à quocunque possidente. Hoc idem dicimus, & si fratres fuerint, & alter ab altero ex fratribus acquisierit: hoc enim verissimum ex usu comprobato didicimus.

TIT. LXXXIV.
PATREM 1 IN FEUDO FILII NON succedere.

QUoddam usui traditum recordationis causa in scriptis ponere procuravi. Si quis igitur habens filium, ipsum per Dominum investire fecerit, nisi 2 nominatim cum Domino pactus fuerit: ut, si filius decesserit ante patrem, quod Feudum ad patrem revertatur: dicitur defuncto ante patrem filio, patrem carere Beneficio, & Domino adquiri Beneficium.

TIT. LXXXV.
DE INVESTITURA FACTA MARITO, vel utrique conjugi.

SI maritus de Feudo suæ uxoris investiatur ea absente, nisi nominatim quasi gerendo 1 uxoris negotium investiatur: sibi acquirit Feudum ea sciente vel jubente. Si vero uterque insimul 2 investiatur, pro parte sibi proficiunt: nisi cum jam dicta distinctione factum fuerit: & dicimus etiam, ut si unus ante alterum sine herede decesserit, quod alterius pars Domino adquiratur.

TIT. LXXXVI.
DE FRUCTIBUS 1 FEUDI.

UNum quidem satis usitatum dicimus, quod si aliquis decesserit nullo in Feudo relicto herede, jus Feudi ad Dominum pertinere dicimus: Fruges autem extantes non ad Dominum, sed ad filias ipsius Vasalli, vel etiam ad uxorem ejus pertinere: & hac ratione creditor eas retinere potest, licet pignus habere non possit: & hoc cum distinctione Imperialium Constitutionum.

TIT. LXXXVII.
AN PRÆSCRIPTIONE 1 FEUDUM adquiratur.

IN Beneficiis, ut in cæteris contractibus, præscriptiones currere, satis humanum, & rationi congruum videtur. Si quis ergo Feudum alienum bona fide ab aliquo justa traditione acceperit, licet Dominus non sit, cum verus Dominus in traditione putetur, longi temporis præscriptione jus sibi acquirit. Si vero malam 2 fidem habuerit, nulla se poterit tueri præscriptione, nec etiam de evictione agere poterit.

TIT. LXXXVIII.
DE PROBATIONE INVESTITURÆ.

DE ingressu Curiæ à quibusdam varia ac diversa putantur: nos autem, quod sæpius ac rationabiliter in multis Curiis & Civitatibus intelleximus, in scriptis bonæ recordationis causa inserere procuravimus. Quicunque igitur Beneficium per Investituram acquisierit sine possessionis traditione, Pares ad Investituram habeat, ut pro ipso veritas discernatur, cum controversia inde fuerit. Sane si possidet, aliis quibusdam adjuvetur adminiculis. Verumtamen quia Milites inopes Vasalli sunt, per testes vel per breve testatum probatio satis competens esse dignoscitur.

TIT. LXXXIX.
CONDITIONEM TACITE FEUDUM sequi.

BEneficia conditionalia 1, quæ in majoribus Curiis à veteri tempore esse noscuntur: utpote Patriarcharum, Archiepiscoporum, Abbatum, Abbatissarum, Ducum, Marchionum, Comitum, Capitaneorum, sive etiam majorum Valvasorum, si duobus, tribus, vel deinceps aliis dantur Vasallis, tacitæ conditiones eos sequuntur, nisi nominatim in ipsis traditionibus ipsæ conditiones excipiantur. Hoc idem etiam de his conditionibus, quæ noviter 2 constituuntur ad harum similitudinem verissimum fore sapientibus placet.

TIT. XC.
FRATREM FRATRI IN FEUDO NOVO 1 non succedere.

SI duo fratres in heredes masculos & fœminas de Beneficio Investituram acceperint, altero decedente filia relicta, neptem cum patruo ad Feudum venire dicimus: cum unusquisque 2 fratrum suæ soboli bene consuluit. Si enim frater suus sine ulla progenie decesserit, Feudum non ad superstitem, sed ad Dominum perveniet: nisi pactum de successione factum foret.

TIT. XCI.
DE INVESTITURA VETERIS ET NOVI Beneficii.

BEneficium intelligitur de veteri 1 & novo: & cum de veteri fit Investitura, satis sit, si de recto Beneficio fiat Investitura. Hæc autem Investitura ab unaquaque 2 persona fieri potest, sive seculari, sive ecclesiastica, si antiquitus 3 eorum consuetudo fuerit. hæc secundum quosdam, & à fœmina, & à minore XXV. ann. fit. De novo si fiat Investitura, nominatim & de certa re oportet fieri. Hæc Investitura à muliere secundum quosdam non valet: quibusdam valere placet; quæ sententia mitior est. A minore autem XVIII. annorum non valet: hoc etiam de minoribus ann. XXV. asseritur, ut quibusdam placet. A Prælatis Ecclesiarum vero tradi, & legitime dici potest jure, ut valeat Investitura, dum tamen dissipator videri non possit: quod si aliter intelligeretur, nullum Beneficium ab ecclesiasticis personis datum retineri posset. Dicitur etiam, quod si conjunctæ 4 personæ gratia, vel etiam alicui alteri tale dedit Feudum, quod duos consimiles Vasallos acquirere posset, inutile est Beneficium.

TIT. LXXXII. (1. *tit.* 20. 39. §. 1. *supr.*
TIT. LXXXIII. (1. v. *tit.* 50. *supr.* 1. *feud.* 4. §. 2. (2. *tit.* 78. *supr.*
TIT. LXXXIV. (1. *tit.* 50. *supr.* (2. *d. tit.* 50. *supr.*
TIT. LXXXV. (1. Fac. *tit.* 3. §. 1. *vers. sed utrum. tit.* 58. §. 2. *supr.* (2. *tit.* 104. *infr.* 1. *feud.* 15.
TIT. LXXXVI. (1. Adde *tit.* 28. §. 3. 45. *supr.*
TIT. LXXXVII. (1. *tit.* 9. §. 1. *in fin.* 26. §. 4. *supr.* 1. *feud. ult.* (2. *tit.* 80. *supr.* 96. *infr.*
TIT. LXXXIX. (1. *tit.* 2. §. 2. *tit.* 75. *supr.* (2. v. *tit.* 108. *infr.*
TIT. XC. (1. 1. *feud.* 8. *in fin.* 14. §. 2. *tit.* 20. (2. *tit.* 18. *supr.*
TIT. XCI. (1. *tit.* 3. *in pr. supr.* (2. 1. *feud.* 1. *in pr.* (3. *d. tit.* 1. *in pr.* & 6. *in fin. pr.* (4. *Nov.* 120. *c.* 5. §. 1.

TIT. XCII.

JUSTO 1 ERRORE EXCUSARI VASALlum, qui fidelitatem non fecit.

QUicunque paratus est facere bene fidelitatem Domino suo, prout pater fecerat fidelitatem patri vel Antecessori Domini, dum tamen hæc bona fide dicat: & non dolose, sed justo errore, omnino condemnari non potest. Cum enim controversia est inter ipsos, per antiquitatem Feudi, vel per breve testatum, vel per testes, Domino incumbit probatio, alioquin per Vasallum veritas inquiratur.

TIT. XCIII.

FACTUM FRATRIS 1 FRATRI IN FEUDO paterno non nocere.

QUoddam satis bene dispositum ad utilitatem, & ad perniciosam calliditatem destruendam, in scriptis inserere curavimus. Quidam 2 Miles bina Beneficia à duobus Dominis, prout solitum est, acquisivit: qui decedens duos reliquit filios, qui paterna Beneficia inter se dividentes, alter eorum suo Domino pro Beneficio, quod ad eum venit, fidelitatem nullo 3 anteposito, sicut pater fecerat, fecit. Alter vero frater alteri Domino similiter pro suo Beneficio, quia alium nullum Dominum habere videbatur, nullo anteposito fidelitatem fecit: defuncto posteriore fratre sine filiis, utrumque Feudum in unam, ut prius, venit personam; & sic Dominus talem fidelitatem quærit, qualem frater ejus fecerat: quas altercationes amputantes dicimus: illud, quod frater fecit, nihil superstiti obesse: licet in secundam & tertiam generationem, & usque ad infinitum pervenerit.

TIT. XCIV.

DE FEUDO GUARDIÆ 1 ET GAstaldiæ.

QUod nomine Gastaldiæ vel Guardiæ in Feudum datur, ablata Gastaldia vel Guardia jure auferri 2 potest.

TIT. XCV.

DE SUCCESSIONE FEUDI.

QUidam Dominus habens Beneficium, reliquit duos filios: & unusquisque ipsorum habuit duos vel tres filios: unus illorum fratrum decessit, una tantum filia relicta: portionem illius non 1 ad omnes superstites, sed ad patruos illius & suis posterioribus pertinere dicimus.

TIT. XCVI.

DE INVESTITURA ALIENI BENEficii.

SI quis acceperit Investituram alterius Beneficii, inutilis est hæc Investitura: & qui sciens hoc agit, de evictione 1 agere non potest.

TIT. XCVII.

NON AMITTERE FEUDUM EUM, QUI SINE dolo cessavit per annum in petenda Investitura.

INter 1 Dominum & Vasallum nulla fraus debet esse, & inde potest accipi, si Vasallus non dolose steterit per annum 2 quærere Investituram sui Beneficii, non damnabitur. Dolus enim abest, si justa causa impediente steterit, vel etiam cum amore servitium fecerit Domino conscio. Dicimus autem, ut, si contra 3 ea, quæ in fidelitate nominantur, fecerit, Beneficio carebit.

TIT. XCII. (1. *tit.* 26. §. 5. *verf. vasallus. supr.*

TIT. XCIII. (1. *tit.* 78. *supr.* (2. *tit.* 52. §. 2. *supr.* (3. v. *tit.* 99. *infr.*

TIT. XCIV. (1. 1. *feud.* 2. (2. *tit.* 81. *supr.*

TIT. XCV. (1. *tit.* 50. *in fin. supr.*

TIT. XCVI. (1. *tit.* 80 *in fin. supr.*

TIT. XCVII. (1. *tit.* 52. §. 3. *supr.* (2. 1. *feud.* 22. *in pr.* (3. 2. *feud.* 24. §. 2. *verf. sed non est.* 1. *feud.* 21.

TIT. XCVIII.

EX DELICTO VASALLI FEUDUM ad Dominum redire.

VAsallus habens Feudum deliquit contra Dominum, cui judicatum est: Agnati cum Domino litigant, quidam Domino dicunt pertinere: quidam Agnato. Dicimus autem ad Dominum non pertinere, donec 1 aliquis masculus ex delinquenti Vasallo superest; alii vero contradicunt.

TIT. XCIX.

DE FEUDO LIGIO.

SI quis investitus de Feudo ligio, pro quo contra 1 omnes fidelitatem Domino debet, Lucio & Titio ex se descendentibus filiis, sibi heredibus institutis, vita decesserit, divisione facta, si ad solum Titium Feudum pervenerit, rationabiliter placuit, eum solum fidelitatis sacramento esse obnoxium, ad quem solita Feudi jura transierint: quod si ab alio Domino Lucius postea Feudum per Investituram acquisiverit, pro quo similiter ei contra omnes homines fidelitatem fecerit: decedente Titio sine liberis, ad quem devolvatur Feudum, quod ex divisione habuerat, an ad alium fratrem, an ad Dominum, quæri potest. & cum placeat, quem ligium hominem duorum esse non posse, videri potest Feudum ad Dominum pertinere. sed rectius visum est, Feudum, quod per Investituram acquisiverit, impedimento ei non esse, licereque ei per 2 substitutum acceptabilem Domino priori servire.

TIT. C.

IMPERATOREM FEUDUM AMITTERE vel alium pro se fidelem dare.

EX facto incidisse scio, Fridericum Principem nostrum, cum ab initio Dux esset, & pro Ducatu fidelitatem faceret, divino nutu postea Imperatorem creatum, petita ab eo fidelitate pro Ducatu petenti Domino respondisse, non teneri se fidelitatem facere, cum omne hominum genus sibi fidelitatem debeat, & ipse soli Deo & Romano Pontifici. Sed cum insistente Feudi Domino de hoc contenderetur, Proceribus prudenter visum est, Feudum amissum esse, vel alium 1 Ducem in Ducatu constituendum, qui Feudo servire debeat, & Domino fidelitatem faciat.

TIT. CI.

ECCLESIAM FIDELITATEM NON facere.

DE negotio, super quo nos consulere voluisti, tibi secundum jus Curiæ & usum Feudi breviter respondemus, quatenus pro Feudo, quod ab aliquo per Ecclesiam detinetur, nulla sit facienda fidelitas.

TIT. CII.

NON COGI VASALLUM PRO UNO Feudo duas fidelitates facere.

INsuper etiam te instructum esse volumus, quod si Dominus, à quo Feudum tenebatur, diem suum pluribus heredibus relictis, obierit: Vasalli, qui communiter illud tenent, non coguntur fidelitatem pro eo Feudo facere, nisi Domini illud Feudum primo partirentur: quoniam secundum Jus Feudi non debet quis duas 1 fidelitates pro eodem Feudo facere.

TIT. CIII.

FILIOS TANTUM SECUNDI MAtrimonii matri in Feudum succedere.

MUlier, quæ Feudum secundi viri contemplatione acquisierat, si ex utroque matrimonio superstitibus liberis decesserit, solos ex 1 secundo viro susceptos filios ad Feudi successionem admitti, usu Curiarum obtentum est.

TIT. XCVIII. (1. *tit.* 78. *supr.*

TIT. XCIX. (1. *tit.* 52. §. 2. *tit.* 93. *supr.* (2. Fac. *tit.* 55. §. 1. *supr. tit.* 100. *in fin. infr.*

TIT. C. (1. *tit.* 55. §. 1. *tit.* 99. *in fin. supr.*

TIT. CII. (1. *tit.* 55. §. 1. *tit.* 77. *supr.*

TIT. CIII. (1. Immo vide *tit.* 26. §. 4. *verf. mulier. supr.*

TIT. CIV.
CASUS, QUIBUS FOEMINA IN FEUdo succedit.

SI cui Militi ad certum 1 servitium Feudum fuerit datum, isque relicta ex se descendente fœmina, decesserit, quæ id servitium juxta Feudi conditionem non minus decenter 2 præstare possit, quam masculus, etsi in Investitura minime cautum sit, ut & fœminæ ad id adspirare valeant, eam tamen admitti rectum putamus, quinimo hoc casu, simul cum masculo in Feudo eam succedere quidam putant, quod multo magis dignum observantia existimamus, cum Feudum sic datum est, ut nullum pro eo servitium fiat, ut pleraque hodie Feuda dantur. §. 1. Item, si quis eo tenore de Feudo aliquo sit investitus, ut in eo succedant fœminæ sicut 3 masculi, sive Feudum id ad certum fuerit datum servitium, sive pro eo indeterminate fuerit promissum servitium, investito moriente, in Feudum succedunt pariter & mares & fœminæ; quanquam enim superstite 4 masculo ex eo, qui primus Feudum adquisivit, fœminæ excludantur, & si in maribus & fœminis fuerat acquisitum (ut in Feudis regulariter tradi solet) sermonem tamen Investituræ, nec non vim verborum & sensum contrahentium intuentes, discretionem sexus in ejusmodi Feudi successione non fecimus. §. 2. Jugales à quodam Milite simul 5 de eodem Feudo investiti fuerant, ut in se descendentesque suos id haberent. Hi ex se filio & filia superstitibus defuncti sunt, inter quos Feudi quæstio agitatur; masculus enim universum Feudum sibi vindicat: fœmina vero ad parentum Feudum pariter cum fratre vocari se defendit. Quidam pro masculo; quidam pro fœmina pronunciant. Eorum, qui pro filia judicant, sententiam sequendam esse censeo, cum filia ex antedictorum jugalium contubernio superest, ex prædefuncta uxore alio suscepto masculo, qui consanguineus ad eam frater sit. In cæteris priorum sententia sane sequenda est, quod si sola ex eo matrimonio relicta filia, nullo ex eo vel alio connubio superstite masculo, ab hac luce subtracti fuerint, Feudum scindi, fert Prudentum nostræ Civitatis opinio, ut dimidiam quidem partem fœmina sibi acquirat, reliquam vero Dominus aut ejus heres accipiat.

TIT. CV.
DE FEUDIS HABITATIONUM.

FEuda habitationum 1, nisi aliud specialiter cautum sit, morte accipientium finiuntur.

TIT. CIV. (1. *tit.* 51. §. 7. *supr.* (2. Fac. *tit.* 2. §. 2. *supr.* (3. 1. *feud.* 1. §. 3. *tit.* 6. §. 1. *tit.* 8. §. 2. 2. *feud.* 26. §. 5. *vers. feudum ea lege.* (4. *d. t.* 8. §. 2. (5. *tit.* 85. *supr.*
TIT. CV. (1. *tit.* 75. *supr.*

TIT. CVI.
SERVOS POST DELATAM SUCCESSIOnem manumissos in Feudum non succedere.

QUæsitum scio, dudumque apud Prudentes fuisse causam hanc: si servi 1, quibus macula servitutis obstaculo fuerat, libertate donati fuerint, an ad Feudi successionem valeant adspirare? Denique post magnas varietates obtinuit sententia distinguentium, quo tempore libertatis donum assecuti fuerint: ut, si quidem eo tempore, quo coheres alter, utpote his constitutis inhabilibus, aut Dominus quasi ad se devolutum vindicasset, ab ejus successione sint penitus alieni, ne quod legitime factum est, supervenienti facto postea retractetur: qui si re integra manumissi fuerint, in Feudum recte succedere queunt.

TIT. CVII.
UT VASALLI SUMPTIBUS DOMINI servitia præstent.

ANtiquatum esse ipsis rerum experimentis, nos ipsi cognovimus, Fideles, nisi aliud contractibus pactiones insertæ desiderent, Dominorum sumptibus eisdem servitia ministrare. Justum namque est, ut illi consequantur stipendium, quo tempore suum commodare reperiuntur obsequium, præsertim cum nec quisquam propriis cogatur impendiis militare, maxime cum extra Civitatis suæ tentoria servitiis exhibendis eos convenit fatigare.

TIT. CVIII.
VASALLUM FEUDUM POSSE IN alium arctiori Lege transferre.

NUlla juris Constitutione aut consuetudinis, usueque longævi observantia prohiberi sciscitatus, invenio, Vasallum arctiori 1, quam ipse habeat, Lege, Feudum in alium ubilibet posse transferre.

TIT. CIX.
CLERICATU FEUDUM amitti.

ET jure & moribus receptum est, Vasallum clericali 1 se Militiæ dedicantem, Feudum amittere. Scriptum est enim in divinis eloquiis: Miles Christi serviat Christo: Milites Seculi serviant Seculo.

TIT. CVI. (1. Fac. *tit.* 3. §. 1. *vers. personam. supr.*
TIT. CVIII. (1. *tit.* 34. §. 2. *tit.* 48. 89. *in fin. supr.*
TIT. CIX. (1. *tit.* 21. *tit.* 26. §. 4. *vers. qui clericus. supr.*

LIBER QUINTUS
DE FEUDIS
à JACOBO CUJACIO ex variis Imperatorum Feudalibus Constitutionibus confectus.

TIT. I.
CONSTITUTIO CONRADI 1 DE Beneficiis.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis: Conradus Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus & nostris tam præsentibus, quam futuris notum esse volumus, quod ad reconciliandos animos Seniorum & Militum, ut ad invicem semper inveniantur concordes, & ut fideliter nobis & suis Senioribus serviant & devote, præcipimus & firmiter statuimus, ut nullus Miles Episcoporum, Abbatum, Abbatissarum, Marchionum, vel Comitum, vel hominum, qui Beneficium de nostris publicis bonis, aut de Ecclesiarum prædiis nunc tenent aut tenuerint, aut hactenus injuste perdiderint, tam de nostris majoribus Valvasoribus, quam eorum Militibus sine 2 certa & convicta culpa suum Beneficium perdat, nisi secundum consuetudinem Antecessorum nostrorum & judicium Parium suorum. Si contentio emerserit inter Seniorem & Militem, quamvis Pares judicaverint, illum suo Beneficio carere debere; & ille dixerit, hoc injuste, vel per odium factum esse, ipse suum Beneficium teneat, donec Senior & ille, quem culpat, cum Paribus ad nostram præsentiam veniant, & ibi causa juste determinetur. Senior vero & Miles, qui culpatur, qui ad nos venire debuerint,

TIT. I. (1. 1. *feud.* 1. §. 2. adde 2. *feud.* 34. 40.

(2. 1. *feud.* 21. 22. §. 2.

sex 3 hebdomadas, antequam iter incipiat, ei, cum quo litigaverit, innotescat. Hoc autem de majoribus Valvasoribus observetur. De minoribus vero in Regno nostro, aut ante Seniores, aut ante missum nostrum eorum causa finiatur. Præcipimus etiam, ut, si aliquis Miles sive de majoribus, sive de minoribus, de hoc seculo migraverit, filios ejus Beneficium tenere; si vero filios non habuerit, & aviaticum 4 ex masculo filio reliquerit, pari modo Beneficium habeat, servato usu majorum Valvasorum in dandis 5 equis & armis suis Senioribus. Si vero forte aviaticum ex filio non reliquerit, sed fratrem legitimum ex parte patris, & si Seniorem offensum habuerit, sibi vult satisfacere 6, & Miles ejus esse, Beneficium, quod patris sui fuit, habeat. Insuper & omnibus modis prohibemus, ut nullus Senior de Beneficio suorum Militum cambium 7 aut precarium aut libellum sine 8 eorum adsensu facere præsumat. Illis vero, quæ tenet proprietario jure, aut per præcepto suo porrectum libellum, sive per precariam, nemo eum devestire audeat injuste. Fodrum autem de Castellis, quod nostri Antecessores habuerunt, habere volumus: illud vero, quod non habuerunt, nullo modo exigimus. Si quis hanc jussionem nostram infregerit, auri optimi libras C. componat, medietatem Cameræ nostræ, & medietatem, cui damnum illatum fuerit.

TIT. II.
CONSTITUTIO HENRICI DE CAUSIS amittendi Feudi.

IMperator Augustus Henricus secundus. De Militum Beneficiis, quoniam dubias variasque causas in Regno nostro esse cognovimus, ideo ad Reipublicæ statum quædam statuimus. Si quis ergo Dominum suum interfecerit, vel vulneraverit, ipsum Dominum suamve Dominam obsederit, vel eum cucurbitaverit 1, vel contra ea, quæ in fidelitate nominantur, fecerit, vel his supradictis consilium dederit, Parium laudatione Beneficium amittat. Si vero de supradictis se defendere voluerit, testibus à parte Domini deficientibus, cum tribus Paribus se expurget: si autem Pares habere non potuerit, cum duodecim propinquioribus parentibus se defendat (usu vero Curiali solus defendat.) Si quis autem suorum Parium idoneus tamen exinde se veritatem scire dixerit, & per pugnam eum fatigare voluerit, ut per 2 pugnam se defendat, edicimus. Si quis autem fuit, qui Domino non servierit, Parium laudatione Beneficium amittat (Curiali tamen usu id redimere potest pro medietate, quantum valuerit.) Sed si hoc defendere noluerit, duos vel unum saltem Parem ostendat, & cum his se servisse juret: & si Pares Paremve habere nequiverit, cum tribus vel duobus propinquioribus parentibus se intra annum serviisse juret: (usu tamen Curiali solus jurare conceditur. Qualiter autem juret, an solus, aut cum aliis, nihil interest, dum tamen servitia nominet.) Si autem concorditer cum Domino suo se habuerit, Dominum sæpe videndo, tunc dicimus, ut probet per testes servitium fecisse, & per se non stetisse. Si autem aliqua inter Dominum & Vasallum discordia fuerit, vel si domicilia in longinquum habuerint, Vasallus Domino se repræsentando servitium promittat, & si necesse fuerit, hoc probet jurejurando, saltem ad finem controversiæ Vasallo à Paribus dato. Si quidem intra annum servierit, quod levissimum fuerit, & Dominus aliud servitium imposuerit, quod Vasallus neglexerit, unde damnum Domino illatum fuerit usque ad fruges, Feudatarius Parium existimatione damnum resarciat. De aliis vero culpis, unde Beneficium non amittitur, Parium laudatione defendat se, ut supra, vel emendat.

TIT. III.
ALIA CONSTITUTIO HENRICI DE VASALlo, qui unum ex Dominis refutavit.

IMperator Henricus: si contigerit Feudum incuria, aut neglectu fidelis consortibus applicari, nullum ex eo levamen detrusus excipiat, ne senioris sui contemptus illusus fiat, ob quem Feudum jure dimiserat. Sane qui aliter fecerint, quam quod mens saluberrimæ nostræ Constitutionis exposcit, Beneficio se carituros esse cognoscant, ita ut eis amplius sperare non liceat, seniori danda licentia tam ab ipsis eorumque posteris, quam cæteris detentatoribus prædictum Beneficium vindicandi.

TIT. IV.
ALIA CONSTITUTIO HENRICI EJUSDEM, ut ingratitudo Vasalli probetur testibus quinque.

Imp. Henricus August. universo populo.

SI 1 Vasallus inhonestis factis atque indecentibus machinationibus Dominum suum offenderit, &c.

TIT. V.
CONSTITUTIO LOTHARII DE FEUDIS non alienandis.

Lotharius divina favente Clementia tertius Imperator Romanorum, pius, felix, inclytus, ac Triumphator, semper Augustus, universo populo.

IMperialis 1 benevolentiæ proprium esse judicamus, commoda subjectorum investigare, &c.

TIT. VI.
ALIA EJUSDEM LOTHARII CONSTITUTIO de Investitura non petita intra annum.

Imp. Lothar. Eugenio Papæ, & universo populo.

QUoniam 1 inter Dominum & Vasallum nulla fraus, nec ullum malum ingenium debet intervenire, &c.

TIT. VII.
CONSTITUTIO FRIDERICI DE FEUDIS non alienandis: & aliis capitulis.

Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus, universo populo.

IMperialem 1 decet solertiam ita Reipublicæ curam gerere, & subjectorum commoda investigare, &c.

TIT. VIII.
ALIA DE JURE FISCI.

Imp. Fridericus.

REgalia 1 sunt Armanniæ, viæ publicæ, flumina navigabilia, & ex quibus fiunt navigabilia, &c.

TIT. IX.
ALIA CONSTITUTIO EJUSDEM FRIDERICI de pace tenenda.

FRidericus 1 Dei gratia Romanus Imperator, semper Augustus, Episcopis, Ducibus, Comitibus, Marchionibus, & Rectoribus, &c.

TIT. X.
ALIA CONSTITUTIO FRIDERICI IMPEratoris de incendiariis & pacis violatoribus.

FRidericus Dei gratia Romanorum Imperator, & semper Augustus. Decet fidelitatis nostræ tempora, generali populum Provinciarum tranquillitati circumspectionis nostræ studio provideri, ut dum in subjectis dominationis virtute pollemus, reprobos quoslibet ac scelerosos à subditorum injuriis arceamus æquitatis

(3. d. §. 2. (4. 1. *feud.* 1. §. 2. (5. 2. *feud.* 12. (6. 2. *feud.* 55. §. 2. (7. 1. *feud.* 22. §. 1. (8. 2. *feud.* 9. *in fin.* 34. §. 1.
TIT. II. (1. 1. *feud.* 5. *in pr.* 2. *feud.* 38. 57. (2. 2. *feud.* 27. *in pr.* & §. 3. *tit.* 39. §. 2.

TIT. IV. (1. 2. *feud.* 57.
TIT. V. (1. 2. *feud.* 52. *in pr.*
TIT. VI. (1. 2. *feud.* 52. §. 3.
TIT. VII. (1. 2. *feud.* 55.
TIT. VIII. (1. 2. *feud.* 56.
TIT. IX. (1. 2. *feud.* 27.

nostræ correctione. Considerantes quippe, quæ damna, quantæque desolationes hominum & Provinciarum, per seditiones & incendia provenerint, & quantos præterea futurorum timores reportent, ea, quæ de conscientia & consilio Principum, & aliorum fidelium nostrorum, tam liberorum, quam ministerialium, ad reprimendas incendiariorum insolentias, Imperialis nostra sanxit Auctoritas, universalis Imperii fidelibus nota fieri volumus, & sicut in castro nostro Nurimberg, hæc ordinata & confirmata sunt, firmiter indicimus observanda. Primum igitur de incendiariis demandamus generaliter, ut, si liber homo, ingenuus, ministerialis, vel cujuscunque conditionis fuerit, incendium commiserit pro uverra propria, pro amico, pro parente, vel causæ cujusquam alterius occasione, de sententia & judicio imperiali, proscriptioni statim subjectus habeatur. Hic excipiuntur, si qui forte manifesta uverra castra manifeste capiunt: & si qua ibi suburbia, aut stabula aliave tuguria præjacent, igne succendunt. Excipiuntur & judices, quos in malefactores pœnam justitia exigente exercere contingit. Quod si aliquis in Ducatu alicujus incendium fecerit, ipse proscriptum pronunciet, ac deinde justitiæ suæ auctoritate eum proscribat. Id ipsum faciant Marchiones, Palatini Comites, Landgravii, & Comites alii, nec alicui eorum liceat talem absolvere, nisi Domino Imperatori.

Quicunque etiam incendiarium in domo sua scienter receperit, & consilium auxiliumve ei impenderit, damnum & injuriam passo pro facultate sua restituat. Judici vero X. libras monetæ de illa Diœcesi, in qua commissum est, persolvat, ac Domino Imperatori pro voluntate & gratia sua disponat. Si quis autem super hac culpa innocentiam suam probare vel ostendere voluerit, cum duobus viris veracibus culpa in præsentia judicis se expurget.

Si quis autem cuiquam imposuerit, quod incendiarium receperit, & de hoc ipsum jure voluerit convenire, hoc nequaquam ei fieri liceat, nisi præstito primo calumniæ sacramento. Dominus etiam Imperator proscriptorum neminem à sententia proscriptionis absolvat, nisi de illicitis primo damnis cum injuriato componat, & nisi consciente judice hoc faciat.

Proscriptum vero, quem pro incendio sententiam proscriptionis incurrisse omnibus notum fuerit, Diœcesianus Episcopus, si ad satisfactionem inobediens extiterit, à communione Ecclesiæ Dei & fidelium Christi abjiciat, & extraneum eum reddat, nec eum absolvat, quoadusque læso damnum restituat: & è converso, quem Episcopus legitimis induciis citatum justitia dictante excommunicaverit, & hoc judici insinuaverit, judex eum banno proscriptionis condemnet, & nec prius eum absolvat, quam coram Episcopo de his, pro quibus condemnatus est, satisfaciat. Quod si à proscriptione illa prædicto modo fuerit absolutus, & Episcopo suo voluerit obedire, incendium primo abjuret, deinde sit in arbitrio Episcopi, qualem ei pœnam injungat, ad visitandum sepulchrum Domini, aut limina Jacobi Apostoli. Si autem proscriptus eo, ut dictum est, modo absolvi desideraverit, Domino Imperatori fines imperii per annum & diem abjuret. Si quis autem à proscriptione & excommunicatione similiter non fuerit absolutus intra annum & diem, universo jure, honore, & legalitate privatus habeatur, ita ut ferendo testimonio, vel ad judicandum, de cætero nequaquam sit admittendus. Omni quoque Feudali jure carebit perpetuo.

Item, si in reisa alicujus Domini, cum ipso Domino, cujus est reisa, aliquis fuerit, qui incendium (ut sæpius contingit) faciat, Dominus ipse, cujus est ipsa reisa, jurabit super reliquias, quod non fecerit conscientia, vel mandato, vel voluntate sua. Reum autem abjiciet à se, & nunquam recipiet. Quod si illum post satisfactionem receperit, tenetur universum damnum, quod ille commisit, restituere. Item, si contingat Dominum aliquem in villa aliqua hospitari violenter, & fortuito evenerit, domum aliquam incendi, & ille, cui fit damnum, Dominum impetierit, quod mandato suo, vel voluntate, vel conscientia sua factum sit, damnum damnificato restituat.

Item, si incendiarius captus fuerit, & coram judice negare voluerit incendium se commisisse, si forte notorium non fuerit per Provinciam, judex si posset eum cum septem idoneis testibus convincere, capite plectatur. Sed si notorium fuerit, nullius requirendum est testimonium, sed statim decollandus. Item, si Castellani cujusquam Domini descendentes à castro Domini sui, incendium fecerint Domino absente à Provincia, castrum Domini propter hoc non erit comburendum, sed bona incendiariorum, quæcunque extra castrum fuerint reperta, comburantur. Post reversionem vero Domini, si Dominus incendiarium retinere voluerit, & à se non repulerit, castrum ejus similiter erit comburendum. Item, si proscriptus propter incendium in aliquam domum confugerit, de qua non possit haberi, nisi domus incendatur, propter hoc incendium non erit quis incendiarius, sed damnum pro incendio restituere debet. Item, si incendiarius super castrum aliquod agitatus confugerit, & Dominus, cujus est castrum, fortassis Dominus, vel Vasallus, vel consanguineus fuerit, Dominus ille non debet eum persequentibus repræsentare, sed juvabit eum à castro in sylvam vel alias, ubi securus sibi videatur. Quod si nec Dominus vel Vasallus, nec cognatus fuerit, persequentibus eum statim repræsentet, vel cum eo in eadem culpa sit.

Statuimus etiam, & eodem firmiter Edicto sancimus, ut quicunque alii damnum facere, aut lædere ipsum intendat, tribus ad minus ante diebus per certum nuncium suum diffiduciet eum. Quod si læsus diffiduciatum se fuisse negare voluerit, nuncius idem, si vivus est, juret, quod contradixerit ei ex parte Domini sui, loco & tempore designato. Si mortuus est nuncius, juret Dominus junctis sibi duobus viris veracibus, quod contradixerit ei, ne dolo mediante de fide violata quis valeat inculpari. His sancientes adjicimus, ut, quicunque treugas alicui dederit, nisi ibi determinatum & exceptum fuerit, quo tenore servet vel non servet eas, contradicere eis ante terminum statutum nequaquam possit. Quod si fecerit, ut violator fidei judicetur.

Item, qui nuncium aliquem, pro eo, quod contradicturus mittitur, læserit, fidem suam violavit, & de cætero omni honore suo carebit, & in posterum nullus ei contradicet. De filiis quoque Sacerdotum, Diaconorum, Rusticorum statuimus, ne cingulum militare aliquatenus assumant: & qui jam assumpserunt, per judicem Provinciæ à militia pellantur. Quod si Dominus alicujus eorum eum in militia contra judicis interdictum retinere contenderit, Dominus ipse judici in X. libras condemnetur, servus autem omni jure militiæ privetur. Statuimus etiam, ut, si quis vineas 1 aut pomaria exciderit, proscriptioni & excommunicationi incendiariorum subjiciatur. Ut autem hæc tam utilis ordinatio omni tempore rata permaneat, & eo, quo dicta est tenore, inconvulsa consistat, eam Legibus Prædecessorum nostrorum Imperatorum atque Regum jussimus interseri, & perpetuo jure servari. Cui si quis ausu temeritatis contraire præsumpserit, Dei omnipotentis & nostræ perpetuo indignationis sit reus. Fiat, fiat. Actum Nuremberg in præsentia Principum, consilio, & consensu eorum. Anno Incarnationis 1187. 3. Calend. Januarii.

TIT. XI.
ALIA CONSTITUTIO EJUSDEM DE PACE componenda & retinenda inter subjectos: & aliis capitulis.

Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus, universis subjectis suo Imperio, Salutem.

HAc 1 edictali Lege in perpetuum valitura jubemus, ut omnes nostro subjecti Imperio, &c.

TIT. XII.
ALIA CONSTITUTIO EJUSDEM FRIDERICI de pace Constantiæ.

IN 1 nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Fridericus divina favente Clementia Romanorum Imperator semper Augustus, &c.

TIT. XIII.
ALIA CONSTITUTIO FRIDERICI de jure προτιμήσεως. 1

SAncimus à modo in omni Provincia & in omni Civitate, si quis ex parentela habeat communem agrum, domum, vel vineam, vel rem immobilem divisam, vel indivisam, aut ex communi emptione, vel aliquo hujusmodi titulo, vel alio modo aliquo conjunctim: & voluerit alienare supradictas res per venditionem, vel

TIT. X. (1. *l.* 2. *ff. arbor. furtim cæsar.*
TIT. XI. (1. 2. *feud.* 53.
TIT. XII. (1. *infr. de pace Constantiæ.*
TIT. XIII. (1. Fac. 2. *feud.* 26. §. 5. *vers. Titius.*

emphy-

emphyteusim, vel locationem, non ante liceat ei alienare, quam denunciaverit illis, quos vocavimus per ordinem in jus προτιμήσεως. In primis vocentur parentes, qui sunt conjuncti, post hos socii, post hos illi, qui sunt conjuncti, etiamsi extranei sint, post hos vocentur omnes, qui sunt sub uno servitio, & qui sunt conjuncti ex aliqua parte. Sin autem plures sint in jure προτιμήσεως, omnibus denuncietur, ut intra triginta dies solvendo justum pretium sine mora, aut quantum quivis emptor sine fraude dederit, unusquisque portionem suam accipiat. Verum si intra statutum terminum justum pretium non solverit; de cætero non habebit jus προτιμήσεως, nisi si quis eorum erat in captivitate, vel deportatus, vel in exilium missus, vel absens Reipublicæ causa, aut ex propria sua causa, vel minor viginti quinque annis: & licet isti fuerint absentes ex justa causa, tamen tutores eorum, vel Curatores, vel Procuratores, vel Defensores intra quatuor menses debent venire & solvere justum pretium cum legitimis usuris & expensis necessariis, & accipere jus προτιμήσεως, & extraneos emptores omnimodo expellere, &, si neglexerint hoc facere, sarcient de propriis suis, quicquid incommodi illi habuerint. Licet autem supra diximus, omnes vocari ad jus προτιμήσεως, tamen si probatum fuerit, quod atroces injurias vel manus impias venditori vel ejus familiæ intulerint, vel ipsius substantiæ gravem jacturam moliti sunt, vel contra ejus vitam nisi sunt, omnes isti nullo modo sine voluntate venditoris ad jus προτιμήσεως veniunt. Ex causa tamen dotis vel donationis propter nuptias vel simplicis donationis, vel donationis causa mortis, vel ex testamento, permutatione, transactione, & parentes & extranei omnes possunt alienare, nisi quis vendendo vel locando ei, qui non habuit jus προτιμήσεως, simulate donaverit, vel Legatum dederit. Ideoque illi, qui habent jus προτιμήσεως, possunt exigere juramentum à venditore & emptore, & post juramentum si probatum fuerit, contra Constitutionem nostram simulate hoc fecisse venditorem & emptorem, rem & pretium perdent, & fisco applicabitur: fiscus autem vendet rem illam illis, qui habent jus προτιμήσεως. Sed si ante juramentum probatum fuerit hoc eos fecisse, venditio erit irrita, & venditor cogetur invitus vendere illis, qui habent jus προτιμήσεως. Prohibemus autem potentiores personas aliquid accipere prætextu adoptionis, vel donationis simplicis aut causa mortis, ex testamento, vel ex usucapione, aut sub prætextu defensionis, nisi forte parentes fuerint. Potentiores autem dicimus, qui non tantum per se, sed etiam per propinquos possint inferre timorem alienatoribus, aut promissionem Beneficii. Quod si aliquis ex potentioribus hoc præsumpserit facere, sit alienus ab illa re, & æstimationem illius rei præstet fisco. Transcurso tamen decennio sine denunciatione, nulla de cætero moveatur controversia illis, qui possident ex aliquo contractu, vel ex donatione, vel ex testamento, ab illis, qui habent jus προτιμήσεως, vel etiam fisco.

TIT. XIV.

ALIA EJUSDEM DE JURE προτιμήσεως.

QUum omnibus hominibus, qui Legibus reguntur & moribus, præceptum esse constet, jus suum cuique tribuere 1, nec cuiquam jus suum detrahere, libertatis 2 procedente gratia, qua naturaliter, quod cuique facere libet, nisi quid vi aut jure prohibetur, est concessa facultas, res suas unicuique liberum esse aut propter 3 nuptias donationis, aut dotis, aut simplicis donationis, aut cujuslibet alienationis, aut ultimæ voluntatis dispositionis causa sive testamentario jure in alium transferre, non est ambigui juris. Sed quoniam & jure præcipitur, honeste vivere, alterum non lædere, ne hi, qui cognatione vel communione, vel aliquo propinquitatis modo eorum, qui vendunt, urbanis rusticisve prædiis adhærendo ab his, qui intromisceantur, lædantur, vel aliter ipsa venditione impediantur, jure προτιμήσεως præferri sancimus, &c.

TIT. XIV. (1. *l.* 10. §. 1. *ff. de justitia & jure.* (2. §. 1. *Inst. de jure person.* (3. *tit.* 13. *supr.*

TIT. XV.

ΝΕΑΡΑ ΡΩΜΑΝΟΥ ΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ, ΠΕΡΙ ἐκποιήσεως κτημάτων καὶ προτιμήσεως συγγενῶν, καὶ κοινωνῶν, καὶ ἀναμεμιγμένων καὶ συμπαρακειμένων ὁμοτελῶν, καὶ συναπτῶς ἡνωμένων καὶ τῶν νοσμένων ὁμοτελῶν χωρίων, καὶ ἀγριδίων, καὶ κωλυμάτων, δυνατῶν, προσώπων, καὶ ἐκποιήσεως στρατιωτικῶν κτήσεως.

ΠΑλαιὸς νόμος ἐστὶν, ἵνα μηδεὶς, &c.

Vocantur hac Constitutione in jus προτιμήσεως cognati, primum consortes, veluti fratres, qui paterna prædia pro diviso aut pro indiviso possident, hi sunt, qui dicuntur οἱ ἀναμὶξ συγκειμένοι συγγενεῖς, auctoribus Græcis interpretibus: qui & inde adnotant recte consortes extraneos præferri cognatis, non consortibus. Post cognatos consortes vocantur socii, deinde qui rem communem habent citra societatem, sive sint cognati, sive exteri, tum ii, qui communi census vinculo tenentur, licet non eodem loco censum exsolvant, postremo vicini & confines. Hi testato denunciandi sunt, antequam venditio fiat extraneo. Denunciatis datur mensis, procuratoribus eorum menses quatuor, non denunciatis decennium, Dominis ἐμφυτεύσεων & Feudorum longe alia tempora, *l. ultima Cod. de jure emphyt. & supra* 2. *titul.* 9. & ii, qui præsentes venditioni adfuerunt, & tacuerunt, ut interpretes Græci adnotant rectissime, nec venditioni consensisse, nec pro denunciatis habentur, *l. Titia.* §. *Lucia. ff. de Leg.* 2. *l. Gajus. ff. de pign. act.* Consensu amittitur jus προτιμήσεως, & præscriptione temporis, & ingratitudine sive indignitate. Datur etiam hac Novell. jus προτιμήσεως convicanis, secundum *l.* 1. *C. non lic. habit. metr.* Est & aliud hac Novell. caput de locupletioribus & potentioribus, ut ne quid ex bonis tenuiorum adquirant ἔν τισι χωρίοις ἢ ἀγριδίοις, ἐν οἷς οὐκ ἔχουσιν ἴδια κτήματα, ut explicatius enarrant interpretes. Non igitur nisi ἀνακοινώσεως, aut πλησιασμοῦ jure, & ad definitionem potentiorum, Novell. Constantini Porphyrogennetæ περὶ δυνατῶν τῶν εἰσελθόντων εἰς κτῆσιν πενήτων, declarat nihil interesse, potentior sit, qui emerit, an is, qui potentiori domesticus sive προσοκειωμένος fuerit, Fridericus male propinquus. Igitur ne potentiores quidem derogare possunt juri προτιμήσεως, quinimo severius cum his agitur. Nam neque donationis, aut testamenti, aut transactionis, aut patrocinii, aut adoptionis jure ad bona tenuiorum pervenire possunt. Sed eadem & hos, quæ superiores, tuetur præscriptio decennii.

Postremum caput vetat alienationem prædiorum militarium: quod omnino pertinet ad Feuda, & consentit etiam cum Friderici & Lotharii Constitutionibus, ne milites per inopiam muneribus militaribus reddantur inhabiles, publicove depereat census, qui eo nomine dependi solet. qua de re visum etiam est proponere Novellam Constantini Porphyrogennetæ.

TIT. XVI.

ΝΕΑΡΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΡΦΥΡΟγεννήτου περὶ στρατιωτῶν.

ΩΣΠΕΡ σώματι κεφαλὴ, &c.

Ut Lotharii & Friderici Constitutione Feuda nullo modo possunt à militibus alienari, ita nec ea prædia militaria, quæ relata sunt in Codices militares ex hac Constitutione, quæ Feudis comparamus. Cætera autem, quæ Codicibus militaribus absunt, possunt alienari usque ad certum modum, puta secundum ejus distinctionem, si modo retineat sibi tantum ex iis miles, quantum conficiendis quatuor vel duabus libris auri sufficiat, ne scilicet omnino redactus ad inopiam, & militiæ reddatur inutilis; quæ est etiam ratio Constitutionum Lotharii & Friderici. Sed hoc distabant illa prædia militaria à Feudis, quod illa à nemine recognoscebant, quippe cum eorum essent milites pleno jure Domini, & consequenter, quod alienatione aliis non aperirentur, sed illis ipsis restituerentur. Cæterum ut Fridericus nullam censet emptori præscriptionem temporis opitulari posse, quominus venditio rescindatur, ita nec Constantinus, nisi XL. annorum, quasi scilicet omnis, qui ea prædia emerit, in eo pro malæ fidei possessore habeatur, *l.* 7. *C. de agr. & cens.* Licet in fructuum & ejus, quod interest, ratione distinguat inter bonæ & malæ fidei emptorem, sicut Fridericus in pretii repetitione. Et præterea longi tantum temporis præscriptionem excludere Fridericus voluit. Militibus hac sive Novella, sive Edicto Constantinus adnumerat causarios, & quid juris sit, si prædia miles à milite emerit, definit, & alia quædam.

FEUDORUM FINIS.

FRIDE-

FRIDERICI SECUNDI IMP.
CONSTITUTIONES.

TIT. I.
DE STATUTIS ET CONSUETUDINIBUS contra libertatem Ecclesiæ editis, & immunitate locorum religiosorum ubique morantium, & fori privilegio, & Gazaris, & Patarenis, & aliis hæreticis, eorumque successoribus, & navigiis peregrinis, & advenis quocunque locorum hospitantibus, eorumque successoribus, & de agricolarum securitatibus.

Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus, Marchionibus, Comitibus, cunctisque populis, quos Clementiæ nostræ regit Imperium, Salutem & gratiam.

IN die, qua de manu sacratissimi Patris nostri summi Pontificis recepimus Imperii diadema, curavimus ad Dei & Ecclesiæ suæ honorem, edere quasdam Leges, quas in præsenti pagina jussimus annotari, per totum nostrum Imperium publicandas. Per imperialia vobis scripta præcipiendo mandamus, quatenus eas quisque literas in suo districtu irrefragabiliter & inconcusse servet.

Et sunt hæ Leges.

Ad decus & honorem Imperii, & laudem Romani Principis nihil omnino magis videtur accedere, quam ut expurgatis quibusdam erroribus, & iniquis quorundam statutis penitus destitutis, de cætero Ecclesia Dei plena quiete vigeat, & secura gaudeat libertate. Sane adeo infidelium quorundam & injustorum iniquitas abundavit, ut non dubitent contra Apostolicam disciplinam, & sacros Canones statuta sua confingere, contra ecclesiasticas personas & Ecclesiæ libertatem. Cum ergo dispositione divina favente nihil velit Ecclesia (quæ nihil debet præter bonum appetere) quod nobis eodem concursu & eadem non placeat voluntate.

§. 1. Nos 1 Fridericus Romanorum Imperator semper Augustus, hac edictali Lege irritamus, & irrita nunciamus omnia statuta & consuetudines, quæ Civitates, vel Loca, Potestates, Consules, vel quæcunque aliæ personæ contra libertatem Ecclesiæ, vel ecclesiasticas personas edere, vel servare adversus canonicas vel imperiales Sanctiones præsumpserint: & ea de capitularibus suis mandamus intra duos menses post hujus publicationem Edicti penitus aboleri: & si de cætero similia attentaverint, ipso jure decernimus esse nulla, & eos sua jurisdictione privatos, Superiori protinus applicanda: nec non locum, ubi deinceps talia præsumpta fuerint, banno mille marcharum præcipimus subjacere: Potestates vero, Consules, Rectores, Statutarii, & scriptores dictorum statutorum, nec non & Consiliarii locorum ipsorum, qui secundum statuta vel consuetudines memoratas judicaverint, sint ex tunc ipso jure infames: quorum sententias & actus alios illegitimos præcipimus aliquatenus non tenere. Quod si per annum hujus nostræ Constitutionis inventi fuerint contemptores: bona eorum per totum nostrum Imperium mandamus impune ab omnibus occupari: salvis nihilominus aliis pœnis contra tales in generali concilio promulgatis.

§. 2. Item nulla 2 potestas, vel persona publica, vel privata collectas sive exactiones 3, angarias, vel parangarias Ecclesiis, vel aliis piis locis, aut ecclesiasticis personis imponere, aut invadere bona ecclesiastica præsumant: quod si fecerint, & requisiti ab Ecclesia, vel ab Imperio, emendare contempserint, triplum refundant: & nihilominus banno imperiali subjaceant: quod absque satisfactione debita nullatenus remittatur.

§. 3. Item 4 quæcunque communitas, vel persona per annum in excommunicatione facta propter libertatem Ecclesiæ perstiterit, ipso jure imperiali banno subjaceat: à quo nullatenus extrahatur, nisi prius ab Ecclesia absolutus fuerit.

§. 4. Item 5 statuimus, ut nullus ecclesiasticam personam in criminali quæstione, vel civili trahere ad judicium seculare præsumat, contra Constitutiones imperiales, & canonicas Sanctiones. Quod si fecerit, actor à jure suo cadat, & judicatum non teneat: & judex sit ex tunc judicandi potestate privatus. Statuimus enim, ut si quis Clericis vel personis ecclesiasticis justitiam denegare præsumpserit, tertio requisitus, suam jurisdictionem amittat.

§. 5. Gazaros 6, Patarenos, Leonistas, Speronistas, Arnaldistas, Circumcisos, & omnes hæreticos utriusque sexus, quocunque nomine censeantur, perpetua damnamus infamia, diffidamus atque bannimus: præcipientes, ut bona talium confiscentur, nec ad eos ulterius revertantur: ita quod filii ad successiones eorum pervenire non possint: cum longe gravius sit æternam, quam temporalem offendere Majestatem. Qui autem inventi fuerint sola suspicione notabiles, nisi ad mandatum Ecclesiæ, juxta considerationem suspicionis, ac qualitatem personæ, propriam innocentiam congrua purgatione monstraverint, tanquam infames & banniti ab omnibus habeantur: ita, quod si sic per annum manserint, ex tunc eos sicut hæreticos condemnamus. §. 6. Statuimus 7 etiam hoc Edicto in perpetuum valituro, ut Potestates, Consules, seu Rectores, quibuscunque fungantur officiis, pro defensione fidei præstent publice juramentum, quod de terris suæ jurisdictioni subjectis universos hæreticos ab Ecclesia denotatos, bona fide pro viribus exterminare studebunt, ita quod à modo, quandocunque fuerit quis in potestatem, sive perpetuam, vel temporalem, assumptus, hoc teneatur capitulum juramento firmare: alioqui nec pro Potestatibus, nec pro Consulibus habeantur: & eorum sententias irritas ex tunc decernimus & inanes. §. 7. Si 8 vero Dominus temporalis requisitus & admonitus ab Ecclesia, terram suam purgare neglexerit ab hæretica pravitate: post annum à tempore admonitionis elapsum, terram illius ipsis exponimus Catholicis occupandam: qui eam exterminatis hæreticis, absque ulla contradictione possideant, & in fidei pietate conservent: salvo jure Domini principalis: dummodo super hoc nullum præstet obstaculum, nec aliquod aliud impedimentum opponat, eadem nihilominus Lege servata contra eos, qui non habent Dominos principales.

§. 8. Credentes 9 præterea, receptatores, defensores, & fautores hæreticorum bannimus, firmiter statuentes, ut si, postquam quilibet talium fuerit ab Ecclesia excommunicatione notatus, satisfacere contempserit intra annum, ex tunc ipso jure sit factus infamis, nec ad publica officia seu consilia, vel ad eligendum aliquos ad hujusmodi, neque ad testimonium admittatur: sit etiam intestabilis, ut nec testandi liberam habeat facultatem, nec ad hereditatis successionem accedat. Nullus præterea ei super quocunque negotio, sed ipse aliis respondere cogatur. Quod si forte judex extiterit, ejus sententia nullam habeat firmitatem: nec causæ aliquæ ad ejus audientiam perferantur. Si fuerit advocatus, ejus patrocinium nullatenus admittatur. Si tabellio, instrumenta per eum confecta, nullius penitus sint momenti. §. 9. Navigia 10 quocunque locorum pervenerint, si quo casu contingenti rupta fuerint, vel aliter ad terram pervenerint, tam navigia ipsa, quam navigantium bona, illis integra reserventur, ad quos spectabant, antequam navigium illud periculum incurrisset, sublata omnium locorum penitus consuetudine, quæ huic adversatur Sanctioni: ni-

TIT. I. (1. *Authent. Cassa. C. de sacros. eccles.* (2. *Authent. Item nulla. C. de episcopis.* (3. Vide tamen *l. 7. C. de sacros. eccles.* (4. *Authent. Item quæcunque. C. de episcopis.*

(5. *Authent. Statuimus. C. d. t.* (6. *Authent. Gazaros. C. de hæreticis & Manich.* (7. *Authent. Statuimus. C. de episc. aud.* (8. *Authent. Si vero dominus. C. de hæreticis.* (9. *Authent. Credentes. C. d. t.* (10. *Authent. Navigia. C. de furtis.*

ſi talia ſint navigia, quæ piraticam exerceant pravitatem, aut ſint nobis vel Chriſtiano nomini inimica. Transgreſſores vero hujus noſtræ Conſtitutionis, bonorum ſuorum publicatione multentur: & ſi res exegerit, eorum audacia juxta mandatum noſtrum modis aliis compeſcatur.

§. 10. Omnes 11 peregrini & advenæ libere hoſpitentur, ubi voluerint: & hoſpitati, ſi teſtari voluerint, de rebus ſuis ordinandi liberam habeant facultatem: quorum ordinatio inconcuſſa ſervetur. Si qui vero inteſtati deceſſerint, ad hoſpitem nihil perveniat: ſed bona ipſorum per manus Epiſcopi loci tradantur heredibus, ſi fieri poteſt: vel in pias cauſas erogentur. Hoſpes vero ſi aliquid de bonis talium contra hanc Conſtitutionem noſtram habuerit, triplum Epiſcopo reſtituat, cui viſum fuerit aſſignandum: non obſtante ſtatuto aliquo, ſeu conſuetudine, ſeu privilegiis, quæ hactenus contrarium inducebant. Si qui autem contra præſumpſerint, eis de rebus ſuis teſtandi interdicimus facultatem: ut in eo puniantur, in quo deliquerint: alias prout culpæ qualitas exegerit, puniendi. §. 11. Agricultores 12, & circa rusticitatem occupati, dum villis inſident, dum agros colunt, ſecuri ſint quacunque parte terrarum: ita ut nullus inveniatur tam audax, qui perſonas, vel boves, agrorum inſtrumenta, aut ſi quid aliud ſit, quod ad operam ruſticalem pertinet, invadere, capere, aut violenter auferre præſumat. Si quis autem hujusmodi ſtatutum auſu temerario violare præſumpſerit, in quadruplum ablata reſtituat, infamiam ipſo jure incurrat, Imperiali animadverſione nihilominus puniendus. §. 12. Nos vero Honorius Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, has Leges à Friderico Romanorum Imperatore, filio noſtro chariſſimo, pro utilitate omnium Chriſtianorum editas laudamus, approbamus & confirmamus, tanquam in æternum valituras; & ſi quis auſu temerario, inimico humani generis ſuadente, quocunque modo has infringere tentaverit: indignationem Dei omnipotentis, & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ſe noverit incurſurum.

(11. *Authent. Omnes. C. commun. de ſucceſſionib.*

(12. *Authent. Agricultores. C. quæ res pign. oblig.*

EXTRAVAGANTES,

quas nonnulli XI. Collationem appellant.

TIT. I.
QUOMODO IN LÆSÆ MAJESTATIS Crimine procedatur.

Henricus ſeptimus, divina favente Gratia Romanorum Imperator, ſemper Auguſtus.

AD reprimendum multorum facinora, qui ruptis totius debitæ fidelitatis habenis, adverſus Romanum Imperium, in cujus tranquillitate totius Orbis regularitas requieſcit, hoſtili animo armati conantur nedum humana, verum etiam divina præcepta, quibus jubetur, quod omnis anima Romanorum Principi ſit ſubjecta, ſceleratiſſimis facinoribus & aſſiduis rebellionibus demoliri: ne ex eorum abſentia, in deteſtando læſæ Majeſtatis crimine proceſſus & ſententia retardentur, & tanti ſceleris nefanda temeritas remaneat impunita: Hac edictali, Deo propitio, perpetuo valitura Lege ſancimus, ut in quocunque læſæ Majeſtatis crimine, & maxime, ubi contra Romanorum Imperatores vel Reges aliquid, quod dictum tangat, aſſeratur commiſſum, poſſit procedi per accuſationem, inquiſitionem, ſeu denunciationem, ſummarie & de plano, ſine ſtrepitu, & figura judicii, prout illi, qui jurisdictioni præeſt, videtur expedire. Ad hoc, ſi qua communitas, corpus, vel collegium, vel alia quævis perſona, cujuscunque ſtatus, dignitatis, vel conditionis exiſtat, ſuper dicto crimine per nuncium, vel per literas, ſeu etiam per Edictum publice propoſitum citata, vel citatum neglexerit in termino perſonaliter vel legitime comparere: contra ipſam vel ipſum perinde ac ſi præſentialiter omnibus intereſſet, vel lis foret legitime conteſtata, tam ad receptionem teſtium, & eorum publicationem, & ſequentia, quam ad definitivam ſententiam, & ejus executionem procedatur: Legibus & conſuetudinibus non obſtantibus quibuscunque. Hanc autem generalem Legem noſtram extendi jubemus ad præterita 1, præſentia & futura: quam Legem ex nunc, abſque alterius temporis exſpectatione tranſcurſus, ſuum integrum vigorem decernimus obtinere.

TIT. II.
QUI SINT REBELLES.

Idem ad perpetuam rei memoriam.

QUoniam nuper eſt ad auditum noſtrum deductum, quod inter nonnullos fideles & ſubditos noſtros Provinciæ Lombardiæ, aliorumque locorum Italiæ diſceptationes & dubia ſæpius oriuntur, an infidelis & rebellis imperii quiſquam reputari debeat, niſi prius per noſtræ Majeſtatis ſententiam condemnatus appareat: & nos attendentes, quod acta prava malorum potius, quam verba ſententiarum ipſos faciunt pœna condignos, & eo ipſo, quod quis peccat, correctionem meretur: & quanto plus differtur punitio, tanto amplius culpa creſcit, & gentibus pernicioſius in exemplum tranſit. Tenore præſentium declaramus, decernimus, & pronunciamus, quod illi omnes & ſinguli ſunt rebelles, & infideles noſtri imperii, qui quomodocunque publice vel occulte contra noſtrum honorem & fidelitatem rebellionis opera faciunt, & contra noſtri imperii proſperitatem aliquid machinantur: contra nos, ſeu officiales 1 noſtros, in iis, quæ ad commiſſum eis officium pertinent, rebellando. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam declarationis & pronunciationis infringere, vel auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem noſtram, & pœnam mille librarum noſtræ Cameræ ſolvendarum ſe noverit incurſurum. Data Piſis 4. Nonas Aprilis: Regni noſtri anno quinto, 1312.

TIT. I. (1. *l. 7. C. de legib.*
TIT. II. (1. *Adde l. 5. in pr. C. ad leg. Jul. majeſt.*

LIBER
DE
PACE CONSTANTIÆ,

Composita inter Imperatorem FRIDERICUM, & filium ejus HENRICUM, & quosdam Nobiles Alemaniæ ex una parte, & civitates Lombardiæ, Marchiæ, & Romandiolæ, ex altera.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis: Fridericus divina favente Clementia Romanorum Imperator, semper Augustus, & filius ejus, Henricus sextus, Romanorum Rex, Augustus. † Imperialis Clementiæ immensa Serenitas mansueta, eam semper in subditis suis dispensationem favoris & gratiæ habere consuevit, ut, quamvis districta severitate excessuum delicta debeat & possit corrigere: magis tamen studeat propitia tranquillitate pacis & piis affectibus misericordiæ Romanum Imperium regere, & rebellium insolentiam ad debitam fidem, & debitæ devotionis obsequium revocare. Ea propter cognoscat universitas Fidelium Imperii tam præsentis ætatis, quam successivæ posteritatis, quod nos solita benignitatis nostræ gratia, ad fidem & devotionem Lombardorum, qui aliquando nos & Imperium nostrum offenderant, viscera nobis innatæ pietatis aperientes, eos & societatem ac fautores eorum in plenitudinem gratiæ nostræ recipimus, offensas omnes & culpas, quibus nos ad indignationem provocaverant, clementer eis remittentes: eosque propter fidelia devotæ sinceritatis servitia, quæ nos ab eis credimus certissime recepturos, in numero dilectorum nostrorum Fidelium computandos censemus. Pacem itaque nostram, quam eis clementer indultam concessimus, præsenti pagina jussimus subscribi: & auctoritatis nostræ sigillo communiri: cujus est hic tenor & series.

Nos Romanorum Imperator Fridericus, & filius noster Henricus Romanorum Rex, concedimus vobis, civitatibus, locis & personis societatis regalia 1 & consuetudines nostras; tam in civitate, quam extra civitatem, videlicet Veronæ & castro ejus, suburbiis etiam, & aliis civitatibus & suburbiis, locis & personis societatis in perpetuum; videlicet ut in ipsa civitate omnia habeatis, sicut hactenus habuistis, vel habetis. Extra vero omnes consuetudines sine contradictione nostra exerceatis, quas ab antiquo exercuistis vel exercetis tam in foro, vel in nemoribus & pascuis, & pontibus, aquis & molendinis, sicut ab antiquo habere consuevistis, vel habetis in exercitu, in munitionibus civitatum, in jurisdictione, tam in causis criminalibus, quam in causis pecuniariis, intus & extra, & in cæteris, quæ ad commoditatem spectant civitatum.

Volumus, ut regalia, quæ vobis non concessimus, in hunc modum cognoscantur per Episcopum loci: & homines tam de Episcopatu, quam de civitate eligantur viri bonæ opinionis, & qui ad hoc idonei esse credantur: tales, qui nec contra civitatem, nec nostram Majestatem privato vel speciali odio teneantur: qui jurent, quod bona fide & sine fraude perquirent, & inquisita consignabunt ea, quæ specialiter ad nostram Excellentiam spectant. Si autem huic inquisitioni supersedendum esse putaverint: censum duorum millium marcharum argenti per singulos annos petimus. Attamen competenti moderatione moderabimur etiam quantitatem istam, si enormis visa fuerit. Si quis autem super his, quæ vobis concessimus vel permisimus, sive in civitate, vel extra civitatem, querimoniam apud Majestatem ipsam deposuerit: ejus querimoniam non admittemus, & silentium ei imponemus.

Hoc, quod nos vel noster antecessor Rex vel Imperator Episcopis, Ecclesiis, vel civitatibus, vel aliis quibuscunque personis, Clericis, vel laicis ante tempus guerræ dedit, vel quolibet concessionis titulo concessit, firmum & ratum habemus: salvis superioribus concessionibus, ut pro ea solita nobis servitia exhibeantur: sed census non præstetur.

(1. Fac. 2. *feud.* 56.

Commoditates, quas pro bono pacis civitatibus concessimus in civitatibus, vel extra, illorum regalium nomine non intelligimus, pro quibus census debeat præstari.

Privilegia omnia & data, & concessiones, quæ in privilegium vel damnum civitatum, vel locorum, vel personarum civitatis occasione guerræ in alicujus injuriam prædictorum à nobis, vel nunciis nostris indulta sunt, cassentur, & in irritum deducantur. In civitate illa, in qua Episcopus per privilegium Imperatoris vel Regis Comitatum habet, si Consules per ipsum Episcopum consulatum recipere solent, ab ipso recipiant, sicut consueverunt recipere: alioqui unaquæque civitas à nobis consulatum recipiat. Consequenter vero in singulis civitatibus Consules constituentur à Nuncio nostro, qui sit in civitate vel in Episcopatu: & Investituram recipient: & hoc usque ad quinquennium. finito quinquennio unaquæque civitas à nobis recipiat, & intra quinquennium à Nuncio nostro, sicut dictum est, nisi in Lombardia fuerimus: tunc enim à nobis recipiet. Eadem observentur in successore nostro. Et omnes Investituræ gratis fiant. Cum autem nos Imperator divina vocatione decesserimus, vel regnum filio nostro concesserimus, simili modo à filio nostro, vel ejus successore Investituram recipietis.

In causis appellationum, si quantitas viginti quinque librarum imperialium summam excesserit, appellatio ad nos fiat salvo jure & moribus Brixiensis Ecclesiæ in appellationibus: ita tamen, ut non cogantur in Alemaniam ire: sed nos habebimus proprium nuncium in civitatibus, vel Episcopatu, qui de ipsa appellatione cognoscat, & juret, quod bona fide, & sine fraude causas examinabit & definiet secundum leges & mores ipsius civitatis, intra duos menses à contestatione litis, vel à tempore appellationis receptæ: nisi justo impedimento, vel consensu utriusque partis remanserit. Consules, qui in civitatibus constituentur, tales sint, qui fidelitatem fecerint nobis, vel faciant, antequam Consulatum recipiant.

§. 1. Vasalli nostri à nobis Investituram recipiant, & fidelitatem faciant, sicut Vasalli, cæteri omnes sicut cives à sedecim 2 annis usque ad septuaginta: nisi tales personæ sint, quibus debeant & possint sine fraude Sacramenta remitti.

† Vasalli, qui tempore guerræ vel treugæ non postulaverint Investituram, vel debita servitia nobis non exhibuerint, hac occasione Feudum non amittant.

† Libellariæ & precariæ in suo statu permaneant, secundum consuetudinem uniuscujusque civitatis, non obstante Lege nostra, quæ dicat, Imperatoris Friderici damna omnia & ablata: etiam injurias, quas nos per nos & per nostros ab universitate societatis, vel ab aliquo de societate, vel Coadjutoribus societatis sustinuimus, per nos cum nostra parte remittimus gratis, & plenitudinem nostræ gratiæ eis damus.

† Moram superfluam in civitate vel Episcopatu pro damno civitatis non faciemus. Civitates murare 3, vel extra munitiones facere eis liceat.

† Item societatem, quam nunc habent, tenere, & quoties voluerint, renovare eis liceat.

† Pactiones timore nostro, vel per impressionem nunciorum factæ cassentur, & pro infectis habeantur, nec pro eis aliquid exigatur. † Pacta Placentinorum, scil. pactum pontis Padi, & fictum ejusdem pontis, & regalium, & datium, & pactum, quod

(2. 2. *feud.* 53. *in pr.* (3. v. *l.* 8. *in fin. l.* 9. §. 4. *ff. de divis. rer.*

Episcopus

Episcopus Hugo fecit de castro Arquato, & si aliqua facta sunt similia ab ipso Episcopo, vel à communi, vel ab aliis de societate nobiscum, vel nostro nuncio, ipso ponte remanente cum omnibus suis utilitatibus Placentinis; ita tamen, quod teneantur persolvere fictum Abbatissæ sanctæ Juliæ de Brixia, & si quæ sunt similes.

§. 2. Sententiæ quoque, quæ de jure & secundum Leges & consuetudines contra aliquem vel aliquos de societate latæ sunt, teneant, sicut de jure contra eos tenerent, si gratiam nostram non habuissent. Quæ vero contra aliquem vel aliquos de societate latæ sunt occasione guerræ seu discordiæ, in irritum deducantur. Possessiones omnes, quas quisque de societate tempore guerræ tenebat juste, si per vim ablatæ sint ab eis, qui de societate non sint, cum fructibus & sine damno restituantur: vel si eas recuperaverit, quiete possideat: nisi per electos arbitros ad cognitionem regalium nobis assignentur. Opizoni Marchioni omnem offensam, quam nobis vel alicui partis nostræ fecerit, postquam in societate fuerit, vel per se, vel per aliquam personam cum societate, vel defendendo aliquem de societate, imperiali Clementia per nos & nostram partem remittimus,& in plenitudinem nostræ gratiæ eum recipimus: nec per nos, nec per interpositam personam pro præteritis offensis sibi vel parti ipsius aliquam inferemus injuriam, læsionem, vel coërcitionem. † Amplius eam jurisdictionem, quam Mediolanenses exercere consueverunt in Comitatibus Seprii & Martexanæ & Burgariæ, & in aliis Comitatibus, exceptis locis, quæ Pergamenses nomine nostro tenent inter Alduam & Oleum, excepto Romano veteri & Bariano, & eam, quam modo exercent, libere & quiete habeant & possideant, sine contradictione nostra, & successorum nostrorum, salvis pactis & datis, & concessionibus in suo robore durantibus, quæ Mediolanenses per commune fecerunt civitatibus Pergamo, Novariæ, & Laudo: nec per hanc concessionem lædendis: nec ullum præjudicium fiat juri aut consuetudini alicujus civitatis & societatis præter dictas concessiones. † Pacta inter civitates & societates quondam facta nihilominus firma & illibata permaneant: nec aliquid intelligatur acquisitum Mediolanensibus in Episcopatu Laudensi præter dictas concessiones: salvo jure aquæ Lambri Mediolanensibus, si quod habent, vel in pedagio. Omnes de societate, qui fidelitatem nobis jurabunt, in Sacramento fidelitatis adjicient, quod possessiones & jura, quæ nos habemus in Lombardia, & possidemus extra societatem, jurabunt bona fide nos manutenere, si opus fuerit; & cum super hoc per nos, vel per certum nuncium nostrum fuerint requisiti: & si amiserimus, recuperare: ita videlicet, quod finitimæ civitates obnoxiæ sint principaliter ad hoc faciendum: & si opus fuerit, aliæ teneantur ad competens auxilium præstandum. † Civitates, quæ sunt extra Lombardiam in suo confinio, similiter teneantur facere. Si qua vero civitatum ea, quæ in conventione pacis ex parte nostra statuta sunt, non observaverit: cæteræ civitates eam ad id observandum bona fide compellant: pace nihilominus in suo robore permanente. † Nobis autem intrantibus Lombardiam, fodrum consuetum & regale 4, quæ solent & debent, præstabunt: & vias, & pontes bona fide, & sine fraude & sufficienter reficient: in eundo & redeundo mercatum sufficiens nobis & nostris euntibus, & redeuntibus bona fide, & sine fraude præstabunt: in omni decimo anno fidelitates renovabunt in iis, qui eas nobis non fecerunt, cum nos petierimus, vel per nos, vel per nostrum nuncium. Si qui ex parte nostra de suis justis possessionibus expulsi sunt, restituantur sine fructibus & damno: nisi in causa principali suæ proprietatis jure possit se tueri possessor: salvis prioribus concessionibus: & omnes offensæ eis remittantur: eodem jure servando iis, qui sunt ex parte nostra circa restitutionem: nisi civitas adstringatur juramento, ut non restituat: quo casu arbitrium boni viri volumus pro restitutione succedere. & si qua controversia fuerit orta de Feudo inter nos & alium, qui sit de societate, per Pares illius civitatis vel Episcopatus, in quo descendit, agetur: & secundum consuetudinem illius civitatis in eodem Episcopatu terminetur, nisi nos in Lombardia fuerimus. tunc enim in audientia nostra, si nobis placuerit, agitabitur. † Item volentibus venire contra pacta non per violentiam facta, & juramento firmata inter civitates & civitates, societates & societates, vel civitatem & alias personas, nos audientiam denegabimus. † Item nos restituimus stratam Veronensibus: & nominatim recipimus Ozolinum in plenitudinem gratiæ nostræ, & omnem offensam ei remittimus. Datum apud Constantiam solenni Curia, 7. Calendas Julii.

Sequentia desunt in editione Cujacii.

HAnc igitur secundum formam præscriptam, & ut per mediatores pacis, videlicet Guilielmum Episcopum Discensem, Henricum, Marchionem Sarnensem, fratrem Fridericum de Sylva benedicta, & Rudolphum, Camerarium nostrum, una cum his bona fide intelleximus, & secundum tenorem, quo eandem pacem & concordiam jurari fecimus, & secundum quod Lombardi eam bona fide intellexerunt, in perpetuum ratam haberi, & conservari statuimus: & ut firma permaneat & inconcussa, præsentem paginam nostri impressione sigilli fecimus communiri.

Nomina vero civitatum, quibus sic gratiam nostram reddimus, & præscriptam fecimus concessionem seu promissionem, hæc sunt: Vercellæ, Novaria, Mediolanum, Laude, Pergamum, Brixia, Mantua, Verona, Vincentia, Padua, Tervisium, Bononia, Faventia, Mutina, Rhegium, Parma, Placentia. Istis autem civitatibus & locis pacem servari volumus, & gratiam nostram reddimus. Præscriptam autem concessionem seu promissionem his non facimus, videlicet Imolæ, Castro sancti Cassiani, Bobio, Pleti de Guarbadona, Ferotræ, Belutiæ, Tenetæ. Ferrariæ autem gratiam nostram reddimus, & præscriptam concessionem facimus seu promissionem, si intra duos menses post reditum Lombardorum à Curia nostra de pace præscripta fuerint.

Hanc itaque pacem & concordiam, sicut præscriptum est, tam nos, quam filius noster Henricus, Romanorum Rex, per Camerarium nostrum Rudolphum jurari fecimus in animam nostram.

Hi autem sunt Principes & Nobiles Curiæ, qui præscriptam pacem & concordiam per se firmam tenere juraverunt: Hermannus Monaster. Episcopus, Henricus Cirnensis electus, Citalinus Curiensis, Abbas Gotifredus, Imperialis aulæ Cancellarius, Otto, Dux Bavariæ, Fridericus, Dux Sunormæ, filius noster Bertoldus, Dux Zaermoez, Bertoldus, Marchio Histriæ, Hermannus, Marchio Veron. Comes Henricus, Dux Spleten, Comes Theopobus de Lexchomienda, Comes Ludovicus, frater Cancellarii de Olfestre, Rudolphus Camerarius, Guarnerius de Lombardia, Cano de Minabere, Corradus, Pincerna.

Hi sunt nuncii, qui ex parte Longobardorum pacem præscriptam & concordiam receperunt, & in præsentia nostra juramento confirmaverunt. † De Mediolano, Guido de Landriano, Pinamonte de Vicomercato, Adobatus Bultraffus, Guilielmus Burrus, Guercius de Buxolla, Aldericus de Bonate, Rogerius Marcellinus, Loterius Medicus. † De Brixia, Obrandus de Martinengo, Gozed de Turbiado, Desiderius judex, Rudolphus de Concipio, Boccatius de Manerbio, Albericus de Caprino. † De Placentia, Girardus de Artizone, Jacobus Strictus, Hermannus de Carnocampo judex. † De Pergamo, Albertus de Mapello, Attoficianus, Joannes de Piterigo, Lanfrancus de Monacha, Albertus Attonis, Albertus Albertonis. † De Verona, Corus judex, Ubertinus de Carcere, Valerianus de Castello, Martius de Castello, Theobaldinus de Nicando, Theobaldinus de Nascenguerra.

† De Vincentia, Pileus judex, Ubertinus de Fonte vivo, Cardenarius Marchus de Pauliana.

† De Padua, Jansuxellinus judex, Bugelescus de Fonte Glina.

† De Trevisio, Florius judex Gumbertinus.

† De Mantua, Alexandrinus, Jacobus de Amica, Angelus judex, Henricus de Angelo. † De Faventia, Bernardus judex, Hugolinus de Azo. † De Bononia, Antonius Potestas, Rolandus Guarini, Matthæus Rudolphi.

† De Mutina, Arlotus judex, Reinerius de Bucacabata.

† De Rhegio, Albertus cambiator, Rolandus de Charitate.

† De Parma, Jacobus Petri Bravi, Mallobatus judex, Vetulus judex, Corradus Banzoni. † De Laude, Vincentius de Sisiraga, Anselmus de summa ripa.

† De Novaria, Opizo de Briona, Tedixius Cabalacius, Gerardus de Bomprando. † De Vercellis, Meardus & Vercellinus.

† Hæ autem sunt civitates & loca, quæ pacem præscriptam sub juramento Lombardorum nobiscum receperunt, & eandem per se juraverunt: Papia, Cremona, Communiterdona, Asta, Cæsarea, Janua, Alba, & aliæ civitates & loca, & personæ, quæ sunt, & quæ fuerunt in pace nostra.

† Hæc autem sunt nomina nuntiorum, qui Investituram Consulatus à nobis nomine civitatum receperunt: De Mediolano, Adobatus

(4. 2. *feud.* 56.

batus. De Placentiâ, Guardus Attizonus. De Laude, Vincentius Corno. De Vincentia, Pileus. De Padua, Jansus. De Tervisio, Florius. De Mantua, Alexandrinus. De Faventia, Bernardus. De Bononia, Antonius. De Mutina, Arlotus. De Rhegio, Rolandus. De Parma, Jacobus Petri Bravi. De Novaria, Opizo. De Vercellis, Meardus. De Pergamo, Atoficiarius.

† Signum Domini Friderici Romanorum inclytiss. Imperatoris. Ego Gotifredus imperialis aulæCancellarius vice Christiani Moguntinæ sedis Archiepiscopi, & Germaniæ Archicancellarii recognovi.

† Acta sunt hæc anno incarnationis millesimo centesimo octogesimo tertio: Indictione prima: regnante D. Friderico Romano Imperatore gloriosissimo, anno regni ejus octogesimo secundo, Imperii vero 39. Datum apud Constantiam in solemni Curia 7. Calend. Jul.

† In Christi nomine juro ego, quod à modo ero fidelis Domino Imperatori Friderico, & ejus filio Regi Henrico, non ero in consilio vel facto, quod ipsi perdant vitam, vel membrum, aut mentem, seu coronam Imperii vel Regni, vel caput: vel si scivero aliquem fecisse, vel facere volentem: per me, vel per alium Domino Imperatori, vel Regi, vel nuntio ejus, sine fraude manifestabo eis, & adjuvabo honorem coronæ tenere: & si perdiderit, recuperare bona fide in exercitu & comitatu adjuvabo. Insuper pacem Domini Imperatoris Friderici, & filii ejus Regis Henrici, & suæ partis factam cum societate Lombardiæ, & ejus societatis, sicut scriptum est inde, sine fraude intra quindecim dies post jurata bono intellectu, & sigillo Imperatoris sigillata observabo bona fide, & sine fraude, & hoc jurare faciam omnes masculos mecum habitantes à decimo sexto anno supra usque ad septuagesimum, intra quindecim dies postquam juratum habuero: exceptis servis: & qui per me jurare noluerint, intra tertiam diem Imperatori, vel Regi, vel suis nunciis manifestabo per breve. Millesimo centesimo octogesimo tertio, Indictione prima. Ego juro omnibus civitatibus societatis Lombardiæ, Marchiæ, & Romaniæ, & locis, & Domino Opizoni Marchioni Malaspinæ, & omnibus personis prædictæ societatis, concessiones & permissiones atque pacta, sicut in scripto pacis inter nuntios Domini Imperatoris, & Rectores, & nuntios civitatum societatis Lombardiæ facto continetur, firmas tenere: nec ero in consilio vel facto, ubi aliquid prædictorum minuatur alicui de societate: &, si qua persona, aut civitas, vel locus alicui civitati, vel loco, aut personæ prædictæ societatis, aut jam dicto Marchioni auferre, vel deminuere voluerit, eos vel eas manutenere, & defendere bona fide sine fraude contra omnes adjuvabo: & omnia præcepta, quæ Rectores concorditer omnes, vel major pars mihi fecerint, sine fraude observabo: & omnia supradicta attendam à Calendis Majis usque ad triginta annos: & in capite uniuscujusque quinquennii, scilicet, si per majorem partem Rectorum requisitus fuero, renovabo: & hoc totum sine fraude jurare omnes homines meæ civitatis à decimo octavo anno usque ad septuagesimum faciam, & hæc omnia faciam jurare Consules vel Potestates meæ civitatis, & credentias usque ad illum terminum, qui mihi constitutus fuerit per Rectores Lombardiæ & Marchiæ & Romaniæ, in hoc eloquio.

Die Lunæ undecimo Calendas Januarii in Placentia, in Ecclesia sanctæ Brigidæ, in præsentia Mirabelli, Guilielmi, Garonii Notarii, ibique in eorum præsentia Rectores Lombardiæ, Marchiæ & Romaniæ fecerunt prædictum Sacramentum: nomina quorum sunt hæc: De Brixia Aldericus de Salla. De Verona Vozo judex. De Bononia Prendeparte potestas. De Padua Bazotus. De Novaria Rogerius Marcellinus potestas. De Tervisio Oldericus de Montello. De Mantua Guilielmus de Azo. De Placentia Bonizo judex. De Pergamo Albertus de Ossa potestas. De plebe de Granatina Petrus Collus judex. De Faventia Guilielmus Butinus potestas. De Mediolano Petrus Vicecomes.

Hæc sunt nomina eorum, qui juraverunt, ut superius legitur, ut dicti Rectores juraverunt, eo excepto, quod non fuerunt districti facere jurare homines suæ civitatis. De Brixia, Desiderius judex, Martinus de Pontenalupis, Pax Confalonerius. De Padua, Ganiphus Achalaone. De Verona Cancellarius Grescenonum, & Vivianus Advocatorum. De Tervisio, Travisius de Gualperto. De Pergamo, Lanfrancus. De Monancha, Oprandus judex, Joannes de Petengo. De Novaria, Fridericus de Bon. Michaël Capra. De Mutina, Rolandus de Baimonte. De Garino, Bunalellus de Garbonensibus. De plebe de Granatoria Gregorius Consul ita juravit; suus Rector. De Faventia, Anteus judex: anno à nativitate Domini millesimo centesimo octuagesimo, Indictione prima: & postea sequente die Martis 12. Calend. Januarii Armanus de Parma Rector idem Sacramentum fecit, ut pridem Rectores: & Albertus de Theobaldo similiter.

FINIS.

de Condi-

***

* * * *